ΠΛΑΤΩΝ
ΠΟΛΙΤΕΙΑ

ΕΙΣ. ΣΗΜΕΙΩΜΑ - ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ - ΕΡΜ. ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

Ν.Μ. ΣΚΟΥΤΕΡΟΠΟΥΛΟΣ

ΠΟΛΙΣ

Αρχαιοι Φιλοσοφοι

διεύθυνση σειράς

ΒΑΣΙΛΗΣ ΚΑΛΦΑΣ

ΠΟΛΙΤΕΙΑ

Οι εκδόσεις ΠΟΛΙΣ ακολουθούν το μονοτονικό σύστημα.
Η υιοθέτηση του πολυτονικού για τη συγκεκριμένη έκδοση
οφείλεται σε επιλογή τού Ν.Μ. Σκουτερόπουλου.

Πολιτεία

μακέτα εξωφύλλου-σχεδιασμός έκδοσης:
Μαρία Τσουμαχίδου

διόρθωση: Δήμητρα Τουλάτου

στοιχειοθεσία-σελιδοποίηση: Αναστασία Σπανιολέτου

πρώτη έκδοση: Σεπτέμβριος 2002 (2.000 αντίτυπα)
δεύτερη έκδοση: Οκτώβριος 2002 (1.500 αντίτυπα)
τρίτη έκδοση: Δεκέμβριος 2002 (2.000 αντίτυπα)
τέταρτη έκδοση: Μάρτιος 2003 (2.000 αντίτυπα)
πέμπτη έκδοση: Δεκέμβριος 2003 (2.000 αντίτυπα)
έκτη έκδοση: Ιανουάριος 2005 (1.000 αντίτυπα)
έβδομη έκδοση: Αύγουστος 2005 (1.000 αντίτυπα)
όγδοη έκδοση: Νοέμβριος 2005 (1.000 αντίτυπα)
ένατη έκδοση: Φεβρουάριος 2006 (1.000 αντίτυπα)
δέκατη έκδοση: Οκτώβριος 2006 (1.000 αντίτυπα)
ενδέκατη έκδοση: Μάιος 2007 (1.000 αντίτυπα)

Ομήρου 32, 106 72 Αθήνα
τηλ.: 210-36 43 382, 210-36 17 993, fax: 210-36 36 501
e-mail: polis@ath.forthnet.gr

ISBN: 960-8132-71-1

ΠΛΑΤΩΝ

ΠΟΛΙΤΕΙΑ

ΕΙΣ. ΣΗΜΕΙΩΜΑ – ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ – ΕΡΜ. ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ
Ν.Μ. ΣΚΟΥΤΕΡΟΠΟΥΛΟΣ

εκδόσεις ΠΟΛΙΣ

Πρόλογος

Βασικὸ στήριγμά μου στὴ μετάφραση τῆς Πολιτείας *(ἡ ὁποία μὲ ἀπασχόλησε ἀπὸ τὶς ἀρχὲς τοῦ 1997 ἴσαμε τὰ τέλη τοῦ 2000) στάθηκε τὸ δίτομο ἑρμηνευτικὸ ὑπόμνημα τοῦ James Adam,* The Republic of Plato *καί, κατὰ δεύτερο λόγο, οἱ παλαιότερες ἀγγλικὲς μεταφράσεις τῶν F. M. Cornford, P. Shorey, G. M. A. Grube, A. D. Lindsay, οἱ γερμανικὲς τοῦ F. Schleiermacher, τοῦ O. Apelt καὶ τοῦ K. Vretska, ἡ γαλλικὴ τοῦ É. Chambry. Προσπάθησα νὰ διαμορφώσω μιὰ νεοελληνικὴ μετάφραση φυσικὴ καὶ ζωντανὴ ἀλλὰ συνάμα καὶ ὅσο τὸ δυνατὸν πιὸ πιστὴ στὰ οὐσιαστικὰ νοήματα τοῦ πρωτοτύπου. Τὰ πολλὰ ποιητικὰ χωρία, ὁμηρικὰ κυρίως, ποὺ ἀπαντοῦν στὴν* Πολιτεία *δίνονται κατὰ κανόνα σὲ μεταφράσεις τῶν Ν. Καζαντζάκη – Ι. Θ. Κακριδῆ, τοῦ Δ. Ν. Μαρωνίτη, τοῦ Π. Λεκατσᾶ (ὁρισμένα ἡσιόδεια). — Στόχος μου στὰ Ἑρμηνευτικὰ σημειώματα ἦταν ἀφενὸς νὰ γεφυρωθεῖ —στὸν βαθμὸ ποὺ αὐτὸ εἶναι δυνατὸ— τὸ χάσμα ἀνάμεσα στὸ ἀρχαῖο κείμενο καὶ τὸν σημερινὸ ἀναγνώστη μὲ τὴν παράθεση τῶν ἀπαραίτητων κάθε φορὰ πραγματολογικῶν στοιχείων καὶ ἀφετέρου νὰ καταδειχθοῦν ὁρισμένα χαρακτηριστικὰ σημεῖα ἐπαφῆς τοῦ πλατωνικοῦ κειμένου μὲ τὸν νεότερο φιλοσοφικό, πολιτικοκοινωνιολογικὸ στοχασμό· ὅπως εἶναι φυσικό, οἱ ἐπισημάνσεις αὐτὲς δὲν ἦταν δυνατὸν νὰ ἀποτελοῦν κάτι περισσότερο ἀπὸ ἁπλῶς ἐνδιαφέρουσες πρῶτες κινήσεις. — Θὰ ἤθελα νὰ εὐχαριστήσω θερμὰ τὴν Ἀμερικανικὴ Σχολὴ Κλασικῶν Σπουδῶν (καὶ ἰδιαιτέρως τὴν κυρία Ἐλισάβετ Μιτσοῦ) ποὺ μοῦ ἔδωσαν τὴ δυνατότητα τῆς πρόσβασης στὴ Βιβλιοθήκη Blegen, μιὰ μοναδικῆς ἀξίας ἀρχαιογνωστικὴ βιβλιοθήκη· ἐπίσης τὴ δανειστικὴ βιβλιοθήκη τοῦ Γερμανικοῦ Ἰνστιτούτου Goethe καὶ τὴ βιβλιοθήκη τοῦ Φιλολογικοῦ Σπουδαστηρίου τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν. Ὅλα αὐτὰ τὰ χρόνια ποὺ καταπιάστηκα μὲ τὴν* Πολιτεία *χρειάστηκε ἐπανειλημμένα νὰ ἀπευθυνθῶ σὲ συναδέλφους καὶ*

φίλους γιὰ νὰ συζητήσω μαζί τους διάφορα σημεῖα τῆς μετάφρασης, τοῦ ἑρμηνευτικοῦ σχολιασμοῦ ἢ κάτι ἄλλο σχετικὸ μὲ τὴν ἔκδοση. Εἶμαι, ἔτσι, σήμερα ὑποχρεωμένος νὰ εὐχαριστήσω καὶ ἀπὸ ἐδῶ θερμὰ τοὺς Στέλιο Βιρβιδάκη, Παῦλο Καλλιγᾶ, Κατερίνα Καμαρέττα, Μιχάλη Καρδαμίτση, Γιῶργο Κεντρωτή, Μαρία Καΐρη, Κωστὴ Κωβαῖο, Μαριλίζα Μητσοῦ, Χαρὰ Μπακονικόλα, Χαρὰ Μπανάκου-Καραγκούνη, Ἀνδρέα Μυλωνά, Γιῶργο Ξηροπαΐδη, Γεωργία Παπαδάκη, Χρῆστο Παπάζογλου, Βαγγέλη Ροῦσσο, Ἀλέκο καὶ Βούλα Σιδερᾶ (γιὰ τὶς ἄπειρες φωτοτυπίες ποὺ μοῦ ἔστελναν ἀπὸ τὸ Γκαίττινγκεν), Θεόδωρο Στεφανόπουλο, Γιάννη Τουλουμάκο, Θανάση Τζαβάρα, Πανταζῆ Τσελεμάνη, Χάγκεν Φλάισερ, Γιῶργο Χριστοδούλου καί, ἰδιαιτέρως, τὸν Κοσμᾶ Ψυχοπαίδη (ποὺ μοῦ ἐμπιστεύθηκε πολλοὺς μῆνες πρὶν ἀπὸ τὴν ἔκδοση τοῦ βιβλίου του γιὰ τὸ Φιλόσοφο, τὸν πολιτικὸ καὶ τὸν τύραννο *ἕνα δακτυλόγραφο ἀντίτυπο). Ἐπίσης ἐκφράζω τὶς πιὸ θερμὲς εὐχαριστίες μου στὶς κυρίες Ἀναστασία Σπανιολέτου καὶ Δήμητρα Τουλάτου ποὺ δάμασαν ἕνα πολὺ δύσκολο χειρόγραφο. Εὖ πράττωμεν.*

Ἀθήνα, Ἰούλιος 2002 — *Ν.Μ.Σ.*

Εισαγωγικο Σημειωμα

Ἡ *Πολιτεία* εἶναι τὸ περιεκτικότερο καὶ τὸ ἐκτενέστερο, μετὰ τοὺς *Νόμους*, ἔργο τοῦ Πλάτωνα. Γραμμένη στὰ μέσα τῆς ζωῆς καὶ στὸ μεσουράνημα τῆς δημιουργικῆς ἀνέλιξης τοῦ φιλοσόφου, ἀποτελεῖ κλειδὶ γιὰ τὴν προσέγγιση βασικῶν συντεταγμένων τοῦ πλατωνικοῦ στοχασμοῦ· γιατὶ σὲ ἀντίθεση μὲ τοὺς ἀπορητικοὺς διαλόγους τῆς πρώτης, τῆς λεγόμενης «σωκρατικῆς», συγγραφικῆς περιόδου τοῦ Πλάτωνα, στὴν *Πολιτεία* ὁ κριτικὸς ἔλεγχος ὑποχωρεῖ μπροστὰ στὴ θετική, πότε-πότε καὶ στὴ δογματική, ἔκθεση τῶν διανοημάτων —διανοημάτων ποὺ ἀναφέρονται στὰ πιὸ διαφορετικὰ γνωστικὰ πεδία, ἀπὸ τὴ μεταφυσικὴ καὶ τὴν ὀντολογία, τὴ γνωσιολογία, τὴν ἠθικὴ καὶ τὴ θεολογία ὣς τὴν πολιτικὴ ἐπιστήμη, τὴν οἰκονομία, τὴν ἔμπρακτη πολιτική, τὴν αἰσθητική, τὴ φιλολογία—, ὅλα σὲ μιὰ μοναδικὴ σύνθεση ποὺ τὴν χαρακτηρίζει ἡ ἀδιάπτωτη ἔνταση τοῦ στοχασμοῦ ἀπὸ τὴν πρώτη ἴσαμε τὴν τελευταία σελίδα της.

Μορφολογικὰ ἡ *Πολιτεία* ἀποτελεῖ μιὰ ἀφήγηση τοῦ Σωκράτη σὲ κάποιον ἢ κάποιους μὴ κατονομαζόμενους ἀκροατὲς ποὺ τὸν ἀκοῦνε σιωπηλοί. Τοὺς διηγεῖται τὴν ἐνδιαφέρουσα καὶ μακρὰ συζήτηση —ἀρκετὰ μεγαλύτερη ἀπὸ ὁλονύκτια!—, ποὺ εἶχε γίνει μόλις τὴν προηγούμενη ἡμέρα στὸν Πειραιά, ὅπου ὁ Σωκράτης εἶχε πάει γιὰ νὰ προσευχηθεῖ στὴ θεὰ καὶ νὰ παρακολουθήσει μιὰ θρησκευτικὴ γιορτὴ (*Κατέβην χθὲς εἰς Πειραιᾶ ... προσευξόμενός τε τῇ θεῷ*, 327a 1-2), στὸ σπίτι ἑνὸς ἡλικιωμένου πλούσιου μετοίκου ἀπὸ τὶς Συρακοῦσες, τοῦ Κέφαλου, κυρίως ἀνάμεσα στὸν ἀφηγητὴ Σωκράτη καὶ σὲ δύο ξεχωριστοὺς νέους, χαρακτηριστικοὺς ἐκπροσώπους τῆς ἀριστοκρατικῆς ἀττικῆς *καλοκαγαθίας*, τὸν Γλαύκωνα καὶ τὸν Ἀδείμαντο, τοὺς μεγαλύτερους ἀδελφοὺς τοῦ Πλάτωνα.

Θεματικὸς πυρήνας αὐτῆς τῆς συζήτησης εἶναι τὸ ἐρώτημα περὶ τῆς *δι-*

καιοσύνης. Ἤδη στὴν εἰσαγωγικὴ σκηνὴ εἶναι ἐνσωματωμένη μιὰ σύντομη συνομιλία τοῦ Σωκράτη μὲ τὸν γέροντα Κέφαλο, ἡ ὁποία ὁδηγεῖ ἀβίαστα στὸ ἐρώτημα περὶ τῆς *δικαιοσύνης* (331d 1). Ἀπὸ αὐτὸ τὸ σημεῖο κι ἴσαμε τὰ μέσα περίπου τοῦ 2ου βιβλίου (368c 3) μὲ συνομιλητὲς τοῦ Σωκράτη, διαδοχικά, τὸ γιὸ τοῦ οἰκοδεσπότη Πολέμαρχο (ἕως τὸ 336a 10), τὸ σοφιστὴ Θρασύμαχο (ἕως τὸ 354c 3), τὸν Γλαύκωνα (ἕως τὸ 362c 9) καὶ τὸν Ἀδείμαντο (ἕως τὸ 367e 5) συζητοῦνται ἡ οὐσία καὶ τὰ ἐπακόλουθα τῆς δικαιοσύνης: Τί εἶναι ἡ δικαιοσύνη; Ποιὸ τὸ ὄφελος γιὰ τὸν ἄνθρωπο ὁ ὁποῖος πράττει μὲ δικαιοσύνη;

Στὴ συνέχεια (ἀπὸ τὸ 368c 4) καὶ μὲ μόνους πιὰ συνομιλητὲς τοῦ Σωκράτη, ἐναλλάξ, τὸν Γλαύκωνα καὶ τὸν Ἀδείμαντο, ἡ συζήτηση ἑστιάζεται ἀρχικὰ στὸ πρῶτο ἐρώτημα καὶ ὑποστηρίζεται ὅτι θὰ ἦταν δυνατὸν ἡ οὐσία τῆς δικαιοσύνης νὰ ἀνιχνευθεῖ εὐκολότερα, ἂν ἡ ἔρευνα προσανατολιζόταν σὲ μεγαλύτερα καὶ πιὸ εὐδιάκριτα μεγέθη, ὅπως εἶναι αὐτὰ τῆς πολιτείας (*πλείων ἂν δικαιοσύνη ἐν τῷ μείζονι ἐνείη καὶ ῥᾴων καταμαθεῖν*, 368e 7-8), δηλαδὴ ἂν οἱ συνομιλητὲς προσπαθοῦσαν νὰ ἐντοπίσουν τὴ δικαιοσύνη κάπου μέσα στὴ δίκαιη πολιτεία: Σὲ τί συνίσταται ἡ δικαιοσύνη σὲ μιὰ πολιτεία; (*πρῶτον ἐν ταῖς πόλεσι ζητήσωμεν ποιόν τι ἐστίν*, 369a 1). Ἐξετάζεται ἔτσι ἡ δομὴ ἑνὸς ἰδανικοῦ κράτους δικαιοσύνης (ἴσαμε τὸ 427c 5), ποὺ οἱ συνομιλητὲς ἀποφασίζουν νὰ τὸ συγκροτήσουν οἱ ἴδιοι νοερὰ γιὰ τὶς ἀνάγκες τῆς συζήτησής τους, καὶ διακρίνουν σ' αὐτὸ τὸ ἰδανικὸ σχεδίασμα τρεῖς συμπαγεῖς ὁμάδες πολιτῶν: τοὺς *φύλακας*, δηλαδὴ τοὺς ἄρχοντες ποὺ κυβερνοῦν, τοὺς *ἐπικούρους*, δηλαδὴ τοὺς βοηθοὺς οἱ ὁποῖοι συμπαραστέκονται στοὺς φύλακες στὸ ἔργο τῆς φύλαξης τῆς πόλης ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς της, ἐσωτερικοὺς καὶ ἐξωτερικούς, καὶ τοὺς *δημιουργούς*, δηλαδὴ τὸ πλῆθος τῶν ἀγροτῶν, τῶν τεχνιτῶν καὶ τῶν μεταπρατῶν ποὺ ἔργο τους θὰ εἶναι ἡ παραγωγὴ καὶ ἡ διακίνηση τῶν ὑλικῶν ἀγαθῶν μὲ τὰ ὁποῖα ἐξασφαλίζεται ἡ ὑλικὴ ὑπόσταση τῆς πόλης. Καὶ στὸ κράτος αὐτὸ ἡ δικαιοσύνη ἐντοπίζεται στὸ ὅτι καθεμιὰ ἀπὸ τὶς τρεῖς διαφορετικὲς ὁμάδες πράττει τὰ δικά της ἔργα (*ἡ τοῦ οἰκείου τε καὶ ἑαυτοῦ ἕξις τε καὶ πρᾶξις δικαιοσύνη ἂν ὁμολογοῖτο*, 433e 12).

Ὕστερα ἀπὸ αὐτὴ τὴ διαπίστωση ἡ συζήτηση ξαναγυρίζει στὴ σφαίρα τῆς ἀτομικῆς ψυχῆς γιὰ νὰ καταδειχτεῖ ὅτι καὶ αὐτὴ ἀπαρτίζεται ἀπὸ τρία διαφορετικὰ στοιχεῖα, τὸ *ἐπιθυμητικόν*, τὸ *θυμοειδὲς* καὶ τὸ *λογιστικόν*, ἀκριβῶς ἀντίστοιχα στὶς τρεῖς ὁμάδες τῆς πολιτείας (*καθάπερ ἐν τῇ πόλει συνεῖχεν αὐτὴν τρία ὄντα γένη, χρηματιστικόν, ἐπικουρητικόν, βουλευτικόν*, 440e 10 κἑ.), καὶ ὅτι καὶ στὴν ψυχὴ ἡ δικαιοσύνη συνίσταται στὸ ὅτι καθένα ἀπὸ

τοῦτα τὰ τρία ψυχικὰ *γένη* πράττει τὰ δικά του χωρὶς νὰ ὑπεισέρχεται στὴν περιοχὴ τῶν δύο ἄλλων. Ἀπὸ αὐτὸ συνάγεται ὅτι ἡ οὐσία τῆς δικαιοσύνης δὲν ἐντοπίζεται στὴ διυποκειμενικὴ σφαίρα καὶ σὲ ἐξωτερικὲς πράξεις (*οὐ περὶ τὴν ἔξω πρᾶξιν τῶν αὑτοῦ*, 443c 10), ἀλλὰ ἀποτελεῖ ἐσωτερικὴ κατάσταση (*ἀλλὰ περὶ τὴν ἐντός*, ὅ.π.) καὶ διάθεση τοῦ ὑποκειμένου, τοῦ συλλογικοῦ (*πόλις*) ὅσο καὶ τοῦ ἀτομικοῦ (*ψυχή*), μιὰ ἐσωτερικὴ τακτοποίηση δική του (*τῷ ὄντι τὰ οἰκεῖα εὖ θέμενον*, 443d 3-4) —κάτι σὰν ὑγεία καὶ ὀμορφιὰ τῆς ψυχῆς (*ὑγίειά τέ τις καὶ κάλλος καὶ εὐεξία ψυχῆς*, 444d 13).

Σὲ αὐτὸ τὸ σημεῖο (449a 1 κἑ.) καὶ ἐνῶ ὁ Σωκράτης ἑτοιμάζεται νὰ προχωρήσει στὴ διερεύνηση τῆς ἄδικης πολιτείας καὶ τῆς ἄδικης ψυχῆς, ὥστε νὰ καταστεῖ δυνατὴ ἡ σύγκριση τῆς *δικαιοσύνης* μὲ τὴν *ἀδικίαν* καὶ νὰ ἀπαντηθεῖ τὸ κρίσιμο ἐρώτημα ποιά ἀπὸ τὶς δύο ἐξασφαλίζει στὸ ἄτομο καὶ στὴν κοινωνία τὰ περισσότερα πλεονεκτήματα, ἡ ροὴ τῆς συζήτησης διαταράσσεται ἀπὸ τὴν παρέμβαση τῶν συνομιλητῶν τοῦ Σωκράτη ἀλλὰ καὶ ἄλλων ἀπὸ τοὺς παρισταμένους, οἱ ὁποῖοι ἐπίμονα καὶ πιεστικὰ τοῦ ζητοῦν νὰ διευκρινίσει τί ἀκριβῶς ἐννοοῦσε λίγο πρωτύτερα, ὅταν μιλώντας γιὰ τὴ *γυναικῶν κτῆσιν*, τοὺς *γάμους* καὶ τὴν *παιδοποιΐαν* στὴν ἰδανικὴ πόλη εἶχε ἀναφέρει ὅτι ὅλα αὐτὰ θὰ ρυθμίζονται σύμφωνα μὲ τὸ ἀξίωμα ποὺ ἀπαιτεῖ *ὅτι μάλιστα κοινὰ τὰ φίλων ποιεῖσθαι* (423e 4 κἑ.). Ὕστερα ἀπὸ κάποιους δισταγμοὺς τοῦ Σωκράτη μπροστὰ στὸν *ἑσμὸν λόγων* (450b 1) ποὺ θὰ χρειαστεῖ νὰ εἰπωθοῦν σχετικὰ —καὶ μάλιστα λόγων μὲ καινοφανὴ καὶ παράδοξο χαρακτήρα— ὑποστηρίζεται μεταξὺ ἄλλων ὅτι στὴν *ἀρίστην πόλιν* τῆς δικαιοσύνης οἱ γυναῖκες πρέπει νὰ λαμβάνουν τὴν ἴδια παιδεία καὶ ἀγωγὴ μὲ τοὺς ἄνδρες, νὰ ἀσκοῦνται στὰ ἔργα τοῦ πολέμου ἀκριβῶς ὅπως κι αὐτοὶ (451c - 457c), ὅτι κανένας ἐκεῖ δὲν πρέπει νὰ ἔχει δική του οἰκογένεια, *τὰς γυναῖκας ταύτας τῶν ἀνδρῶν τούτων πάντων πάσας εἶναι κοινάς, ἰδίᾳ δὲ μηδενὶ μηδεμίαν συνοικεῖν* (457c 10 κἑ.). Ἔτσι ἡ συζήτηση ὁδηγεῖται σὲ πιὸ συγκεκριμένη καὶ λεπτομερὴ ἔκθεση τῶν ρυθμίσεων μὲ τὶς ὁποῖες θὰ καταστεῖ δυνατὸν ὥστε κανένας ἀπὸ τοὺς φύλακες καὶ τοὺς ἐπικούρους, ἄνδρες καὶ γυναῖκες, νὰ μὴ γνωρίζει ποιά εἶναι τὰ δικά του φυσικὰ παιδιὰ (*μήτε γονέα ἔκγονον εἰδέναι τὸν αὑτοῦ μήτε παῖδα γονέα*, 457d 1-2) κι ὅλοι τους νὰ αἰσθάνονται ὡς πατέρες καὶ μητέρες ὅλων τῶν παιδιῶν τῆς πόλης καὶ ἡ πόλη νὰ ἀποτελεῖ μιὰ μεγάλη οἰκογένεια. Κι ἀκόμη ὅτι ἡ πολιτικὴ δύναμη πρέπει νὰ *συμπέσῃ εἰς ταὐτὸν* (473d 3) μὲ τὴ φιλοσοφία, δηλαδὴ ὅτι θὰ πρέπει ἀπαραιτήτως ἢ νὰ κυβερνήσουν οἱ φιλόσοφοι ἢ νὰ φιλοσοφήσουν οἱ κυβερνῆτες *γνησίως τε καὶ*

ἱκανῶς (473d 2), ἂν εἶναι νὰ λάβουν κάποτε τέλος τὰ δεινὰ τοῦ ἀνθρώπινου γένους.

Αὐτὸ τὸ ἀνώτερο κοινωνικὸ στρῶμα ποὺ θὰ ἀναλάβει νὰ φέρει εἰς πέρας τοῦτο τὸ ἔργο θὰ τὸ ἀποτελοῦν ὥριμα καὶ ἔμπειρα ἄτομα, σωματικὰ καὶ πνευματικὰ ἄριστα προετοιμασμένα, ἄνδρες καὶ γυναῖκες μὲ μεγάλη ἐπιστημονικὴ καὶ διαλεκτικὴ-φιλοσοφικὴ συγκρότηση ποὺ θὰ ἐπιλέγονται προσεκτικὰ μέσα ἀπὸ ἀλλεπάλληλες ἐπιτυχεῖς δοκιμασίες. Ἀπελευθερωμένοι ἀπὸ τὶς δεσμεύσεις καὶ τοὺς ἀναγκασμοὺς τῆς περιουσίας (*οὐσίαν κεκτημένον μηδεμίαν μηδένα ἰδίαν*, 416d 5) καὶ μὲ μοναδικὸ κτῆμα τους τὸ θεϊκὸ χρυσάφι καὶ ἀσήμι ποὺ θὰ ἔχουν μέσα τους (*χρυσίον καὶ ἀργύριον θεῖον παρὰ θεῶν ἀεὶ ἐν τῇ ψυχῇ*, 416e 4-5), οἱ ἄρχοντες αὐτοὶ θὰ κυβερνοῦν μὲ σοφία, ἔχοντας τὸ βλέμμα τους στραμμένο ὄχι σὲ κάποιους τεθειμένους νόμους, ἀλλὰ σὲ αὐτὸ καθεαυτὸ τὸ Ἀγαθό, *τὸ πᾶσι φῶς παρέχον* (540a 8), ἐνῶ παράλληλα θὰ ἐπιλέγουν καὶ θὰ προετοιμάζουν τοὺς μελλοντικοὺς ἡγέτες τῆς πόλης.

Ἔτσι, ἡ πόλη αὐτὴ τῆς δικαιοσύνης θὰ ἀποτελεῖ οὐσιαστικὰ ἕναν παιδευτικὸ θεσμὸ ἀφιερωμένο στὴν ἀνατροφὴ καὶ τὴν παιδεία. Σύμφωνα μὲ τὴν ἀρκετὰ ἀναλυτικὴ περιγραφὴ τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ συστήματός της, ὕστερα ἀπὸ τὴ διδασκαλία τῆς γραφῆς καὶ τῆς ἀνάγνωσης θὰ ἀκολουθήσει ἕνα ἐκπαιδευτικὸ πρόγραμμα βασισμένο στὴ *μουσικὴν* (στὴν ὁποία περιλαμβάνεται καὶ ἡ ποίηση) καὶ τὴ *γυμναστικήν*, ἡ ὁποία ἀπευθύνεται κατὰ κύριο λόγο στὴν ψυχὴ (*ἐπὶ τὸ θυμοειδὲς καὶ τὸ φιλόσοφον*, 411e 6). Ἀπὸ αὐτὸ ὅμως τὸ ἐκπαιδευτικὸ πρόγραμμα θὰ χρειαστεῖ νὰ ἀποκλειστεῖ ἡ *μιμητικὴ* ποίηση, πρωτίστως ἡ τραγικὴ καὶ ἡ ποίηση τοῦ Ὁμήρου, ποὺ περιγράφουν τὸ κακὸ καὶ ἐξάπτουν τὰ πάθη. Ὁ ἴδιος ἀποκλεισμὸς ἰσχύει καὶ γιὰ κάθε μουσικὴ ποὺ ἀποκοιμίζει τὴν ψυχὴ ἀντὶ νὰ τὴν ἐνισχύει καὶ νὰ τὴ δυναμώνει. Ἀπὸ τὸ 16ο ἕως τὸ 18ο ἔτος τῆς ἡλικίας τους οἱ νέοι θὰ διδάσκονται τὶς μαθηματικὲς ἐπιστῆμες, ἐνῶ στὰ δύο ἑπόμενα χρόνια θὰ ἀσκοῦνται στὰ ἔργα τοῦ πολέμου. Ἀπὸ τὸ 20ὸ ἔτος τῆς ἡλικίας τους κι ἔπειτα οἱ πιὸ προικισμένοι θὰ συνεχίσουν τὴν ἐκπαίδευσή τους μὲ σπουδὲς μαθηματικὲς (ἀριθμητική, γεωμετρία, στερεομετρία, ἀστρονομία, ἁρμονική), λόγω τῆς καταλληλότητας αὐτῶν τῶν μαθήσεων νὰ μεταστρέφουν τὴν ψυχὴ ἀπὸ τὸν κόσμο τῶν αἰσθητῶν στὸν κόσμο τῆς καθαρῆς νόησης κι ἀπὸ τὸ γίγνεσθαι στὸ αὐθεντικὸ εἶναι, ὥστε νὰ μπορέσει ἡ ψυχὴ νὰ συλλάβει τὴν ἐσωτερικὴ συγγένεια καθεμιᾶς ἀπὸ αὐτὲς τὶς μαθήσεις μὲ τὶς ὑπόλοιπες (*εἰς σύνοψιν οἰκειότητός τε ἀλλήλων τῶν μαθημάτων*, 537c 2) καὶ μὲ τὴ φύση τοῦ ἀληθινοῦ ὄντος (*καὶ τῆς τοῦ ὄντος φύσεως*,

537c 3). Μὲ μιὰ δεύτερη κατὰ σειρὰν δοκιμασία θὰ ἐπιλεγοῦν ἐκεῖνοι ποὺ θὰ ἀφιερωθοῦν ἐπὶ πέντε χρόνια στὴ σπουδὴ τῆς *διαλεκτικῆς*, στὴ γνωστικὴ προσέγγιση τῆς σφαίρας τοῦ ἰδεατοῦ, ποὺ εἶναι καὶ τὸ ἐπιστέγασμα αὐτοῦ τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ προγράμματος (*ὥσπερ θριγκὸς τοῖς μαθήμασιν ἡ διαλεκτική*, 534e 2-3), τὸ ὁποῖο κορυφώνεται στὸ μέγιστο μάθημα, στὴ γνώση τῆς ἰδέας τοῦ Ἀγαθοῦ (*ἡ τοῦ ἀγαθοῦ ἰδέα μέγιστον μάθημα*, 505a 2) —τῆς ἰδέας τοῦ Ἀγαθοῦ γιὰ τὴν ὁποία ἀκοῦμε ἀπὸ τὸν Σωκράτη ὅτι δὲν εἶναι οὐσία ἀλλὰ κάτι *ἔτι ἐπέκεινα τῆς οὐσίας* τὸ ὁποῖο ὑπερέχει σὲ σχέση μὲ αὐτὴν *πρεσβείᾳ καὶ δυνάμει* (509b 9-10).

Θὰ ἀκολουθήσει μιὰ δεκαπενταετία, στὴ διάρκεια τῆς ὁποίας θὰ χειρίζονται ὡς κρατικοὶ ἀξιωματοῦχοι τὶς ὑποθέσεις τοῦ κράτους καὶ ὅσοι θὰ ἀριστεύσουν σὲ ὅλα αὐτὰ (*τοὺς διασωθέντας καὶ ἀριστεύσαντας πάντα πάντῃ ἐν ἔργοις τε καὶ ἐπιστήμαις*, 540a 4-5) καὶ θὰ ἔχουν φθάσει ὣς τὴ θέαση τοῦ Ἀγαθοῦ στὴν καθεαυτότητά του, ὥστε νὰ μποροῦν νὰ ὑποδειγματίζονται ἀπὸ αὐτὸ (*καὶ ἰδόντας τὸ ἀγαθὸν αὐτό, παραδείγματι χρωμένους ἐκείνῳ*, ὅ.π. 8-9), θὰ εἶναι οἱ ὥριμοι φιλόσοφοι-κυβερνῆτες ποὺ θὰ ἀσκήσουν τὴν ἐξουσία στὴν πόλη.

Ὕστερα ἀπὸ αὐτὴ τὴ μακρὰ παρέκβαση ἡ συζήτηση ἐπιστρέφει στὴν ἀρχικὴ κοίτη της καὶ στρέφεται στὴ διερεύνηση τῆς *ἀδικίας* στὴν ψυχὴ καὶ στὰ πολιτεύματα. Σὲ αὐτὸ τὸ πλαίσιο ἐκτίθεται μιὰ ἐξαιρετικὰ ἐνδιαφέρουσα παθολογία τῶν *κακῶν καὶ ἡμαρτημένων* πολιτευμάτων μὲ διαρκῶς βαθύτερες ἀποκλίσεις ἀπὸ τὸ ἰδανικὸ πολίτευμα ὅπου περιγράφονται διαδοχικὰ ἕνα *τιμοκρατικὸν* πολίτευμα φιλόδοξων πολεμιστῶν (547c - 550c), τὸ ὁποῖο θὰ μεταλλαχθεῖ σὲ μιὰ *ὀλιγαρχία* τοῦ πλούτου (550c - 555a), ποὺ μὲ τὴ σειρά της θὰ ὁδηγήσει σὲ μιὰ *δημοκρατία* ἄκρατης καὶ ἀχαλίνωτης ἐλευθερίας (555b - 562a), μὲ κατάληξη τὴν *τυραννία* τῆς καθολικῆς ὑποδούλωσης τῶν πολιτῶν (562a - 576b). Σὲ καθένα ἀπὸ αὐτὰ τὰ τέσσερα *ἡμαρτημένα* πολιτεύματα ἡ νοσηρὴ κατάσταση αἰσθητοποιεῖται καὶ περιγράφεται ὅπως ἐκδηλώνεται ἀφενὸς στὴν πόλη καὶ ἀφετέρου στὴν ψυχή, κυρίως στὴν ψυχὴ ἐκείνων ποὺ μὲ τὸν δεσπόζοντα ρόλο τους στὰ κοινὰ σημαδεύουν καθοριστικὰ τὰ πολιτεύματα. Τελικὸ συμπέρασμα αὐτῆς τῆς θεώρησης εἶναι ἡ ταύτιση τοῦ τυραννικοῦ πολιτεύματος μὲ τὴν τέλεια ἀδικία καὶ ἡ κατάδειξη ὅτι ὁ τύραννος εἶναι ὁ πιὸ ἄδικος ἀλλὰ συνάμα καὶ ὁ πιὸ δυστυχισμένος ἀπ' ὅλους τοὺς ἀνθρώπους —δηλαδὴ ἀκριβῶς τὸ ἀντίθετο ἀπ' ὅτι εἶχε ὑποστηρίξει στὸ ξεκίνημα τῆς συζήτησης ὁ Θρασύμαχος.

Στὸ τελευταῖο μέρος τῆς *Πολιτείας* ἀνανεώνεται ἡ ἐπίθεση στὴ *μιμητικὴν* ποίηση καὶ τὸν Ὅμηρο (τώρα καὶ μὲ ἐπιχειρήματα ποὺ ἀντλοῦνται ἀπὸ τὴ θεωρία τῶν ἰδεῶν, 595a 1 - 603b 8) καὶ ἐπίσης γίνεται ἐκτενὴς ἀναφορὰ στὶς ἀνταμοιβὲς ποὺ ἐξασφαλίζει ὁ δίκαιος ἄνθρωπος σὲ αὐτὴ καὶ στὴν ἄλλη ζωὴ (607e 4 κἑ.· μύθος τοῦ Ἠρός, 614b 2 - 621d).

❖

Ἀπὸ τοὺς δύο τίτλους μὲ τοὺς ὁποίους παραδίδεται ὁ διάλογος (*πολιτεία ἢ περὶ δικαίου*), ὁ πρῶτος ἀπαντᾶ ἤδη στὸν Ἀριστοτέλη, ὁ ὁποῖος στὰ *Πολιτικά* του ἀναφέρεται στὴν *Πολιτεία* (*ἡ μὲν οὖν πολιτεία περὶ ἧς ὁ Σωκράτης εἴρηκεν*, 1264b 24· πρβ. καὶ 1264b 28 κἑ., *καὶ γὰρ ἐν τῇ Πολιτείᾳ ... διώρικεν ὁ Σωκράτης* κλπ.), ἐνῶ ὁ δεύτερος τίτλος (*ἢ περὶ δικαίου*) πού, σημειωτέον, δὲν ἀπαντᾶ στοὺς καλύτερους κώδικες τῆς χειρόγραφης παράδοσης, ἔχει προστεθεῖ ἀργότερα, πιθανῶς ἀπὸ τὸν ἀλεξανδρινὸ λόγιο τοῦ 1ου αἰ. μ.Χ. Θράσυλο, τὸν ἴδιο ποὺ ἔχει χωρίσει τὰ ἔργα τοῦ Πλάτωνα σὲ τετραλογίες. Στὸν Θράσυλο ἀνάγεται ἐπίσης ὁ χωρισμὸς τῆς *Πολιτείας* σὲ 10 βιβλία. Παρόλο ὅτι σὲ αὐτὸν —μὲ ἐξαίρεση τὸ πέρασμα ἀπὸ τὸ 6ο στὸ 7ο βιβλίο— οἱ μεταβάσεις ἀπὸ βιβλίο σὲ βιβλίο ἀντιστοιχοῦν ὥς ἕνα βαθμὸ σὲ κάποιου εἴδους νοηματικὲς τομές, γενικῶς ὁ χωρισμὸς τοῦ Θρασύλου δὲν παρακολουθεῖ τὴ νοηματικὴ διάρθρωση τοῦ ὅλου ἀλλὰ ἀνταποκρίνεται περισσότερο σὲ τεχνικὲς ἀνάγκες τῆς παραγωγῆς βιβλίων κατὰ τὴν Ἀρχαιότητα: κάθε βιβλίο ἁπλώνεται περίπου στὴν ἔκταση ποὺ χωροῦσε σὲ ἕναν παπύρινο κύλινδρο. Ἔτσι, ἀρκετοὶ ἀπὸ τοὺς νεότερους πλατωνιστὲς χωρίζουν τὸ διάλογο διαφορετικά, λ.χ. ὁ F. M. Cornford [1941] —στὴν ἔξοχη μετάφρασή του, μὲ τὴν ὁποία δόθηκε μεγάλη ὤθηση στὴ μελέτη τῆς *Πολιτείας*— διακρίνει ἔξι κύρια μέρη, ὁ K. Vretska [1958] καὶ ὁ O. Gigon [1976] πέντε, ὁ O. Höffe [1997] ἑπτὰ ἢ καί, ἐναλλακτικά, τέσσερα μέρη κοκ.

Παραμερίζοντας πρὸς στιγμὴν τὸ εἰσαγωγικὸ καὶ τὸ καταληκτικὸ μέρος τῆς *Πολιτείας*, ποὺ περίπου συμπίπτουν μὲ τὸ 1ο καὶ τὸ 10ο βιβλίο της, ἀντίστοιχα, μποροῦμε νὰ διακρίνουμε στὸν κορμό της —ἀπὸ τὸ 2ο ἴσαμε τὸ 9ο βιβλίο— τρεῖς μεγάλες ἑνότητες: Μιὰ πρώτη ἕως τὸ 471c 3 τοῦ 5ου βιβλίου, ὅπου σηζητοῦνται ὁρισμένες γενικὲς ἀρχὲς τῆς κοινωνικῆς ὀργάνωσης, ἡ παιδεία, ἡ διάρθρωση τῶν κοινωνικῶν τάξεων στὴ «σχεδιαζόμενη» πολιτεία, μὲ στόχο πάντοτε τὴ διερεύνηση τῆς δικαιοσύνης· μιὰ δεύτερη ἑνότητα ἀπὸ

τὸ 471c 4 ἴσαμε τὸ τέλος τοῦ 7ου βιβλίου, ὅπου μὲ σημεῖο ἀναφορᾶς τὴν εἰκόνα τοῦ φιλοσόφου-κυβερνήτη καὶ τὴν παιδεία του ἐκτίθενται σημαντικὲς ὄψεις τῆς πλατωνικῆς ὀντολογίας καὶ γνωσιολογίας ποὺ κορυφώνονται στὴν ἰδέα τοῦ Ἀγαθοῦ, καὶ τέλος μιὰ τρίτη ἑνότητα μὲ τὴν πολιτικὴ παθολογία τῶν *ἡμαρτημένων* πολιτευμάτων καὶ τὴ διαμάχη φιλοσοφίας-ποίησης (8ο καὶ 9ο βιβλίο).

Εἰδικὰ γιὰ τὸ πρῶτο βιβλίο τῆς *Πολιτείας* ἔχει ὑποστηριχθεῖ ἤδη ἀπὸ τὸν K. Hermann [1839] ὅτι ἀποτελοῦσε ἀρχικὰ αὐτοτελὴ διάλογο, γραμμένο στὰ νεανικὰ χρόνια τοῦ Πλάτωνα, τὸν ὁποῖο ἐνσωμάτωσε ἀργότερα ὁ φιλόσοφος στὴν *Πολιτεία* ὡς ἕνα εἶδος εἰσαγωγῆς. Τὴν ἄποψη αὐτὴ ἀσπάζεται ἐπίσης ὁ H. v. Arnim [1912] ἀλλὰ καὶ ἄλλοι πλατωνιστές, οἱ ὁποῖοι πιστεύουν ὅτι ὁ διάλογος ἐκεῖνος ἐφέρετο ἀρχικὰ μὲ τὸν τίτλο *Θρασύμαχος* καὶ εἶχε ὡς ἀντικείμενό του τὴ δικαιοσύνη, ἀκριβῶς ὅπως καὶ ἄλλοι πρώιμοι πλατωνικοὶ διάλογοι ἀναφέρονται σὲ ἔννοιες τῆς ἠθικῆς, λ.χ. ὁ *Λάχης* στὴν ἀνδρεία, ὁ *Εὐθύφρων* στὴν ὁσιότητα, ὁ *Χαρμίδης* στὴ σωφροσύνη κλπ. Πρὸς μιὰ πρώιμη γένεση τοῦ 1ου βιβλίου μᾶς προσανατολίζουν καὶ οἱ ὑφολογικὲς ἔρευνες τοῦ C. Ritter [1888], σ. 35-47. Ὡστόσο τὸ 1ο βιβλίο ἐντάσσεται ὀργανικὰ στὸ ὅλο καὶ ἀποτελεῖ ἔξοχη εἰσαγωγὴ στὸ διάλογο. Σὲ αὐτὸ καταδεικνύεται ἀνάγλυφα ἡ ἀδυναμία τῆς ἠθικῆς τοῦ μέσου καλοπροαίρετου ἀνθρώπου (Πολέμαρχος) ἀλλὰ καὶ τῶν ἐπαναστατικὰ νέων ἀντιλήψεων ποὺ ἔφερνε ἡ Σοφιστικὴ (Θρασύμαχος) νὰ δώσουν δεσμευτικὲς ἀπαντήσεις στὸ ἐπιτακτικὸ σωκρατικὸ ἐρώτημα περὶ τοῦ *πῶς βιωτέον*, τὸ ὁποῖο διατρέχει ὑπογείως ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ὡς τὸ τέλος τὴν *Πολιτεία*. Ὁ Ch. Kahn [1993], σ. 136 κέ., παραθέτει σειρὰ χωρίων ἀπὸ τὸ 1ο βιβλίο, τῶν ὁποίων ἡ ἀκριβὴς σημασία ἀναδύεται μόνον ἀπὸ τὴν ἀνάγνωσή τους ὑπὸ τὸ πρίσμα τῶν ἀναπτύξεων τῶν τριῶν τελευταίων βιβλίων (8ο-10ο), ἔτσι ποὺ νὰ εἶναι δυνατὸν τὰ χωρία αὐτὰ τοῦ 1ου βιβλίου νὰ θεωρηθοῦν ὡς σκόπιμη προετοιμασία τῶν τριῶν τελευταίων βιβλίων.

Κάτι συναφὲς εἶναι καὶ ἡ ὑπόθεση περὶ μιᾶς πρωτο-*Πολιτείας* ἀποτελούμενης ἀπὸ τμήματα τοῦ 2ου - 5ου καὶ τοῦ 7ου βιβλίου, ἡ ὁποία πρέπει νὰ κυκλοφόρησε στὴν Ἀθήνα πρὶν ἀπὸ τὸ 392 π.Χ., ἔτος ποὺ ὁ Ἀριστοφάνης ἀνέβασε τὶς *Ἐκκλησιάζουσες*, στὶς ὁποῖες ὑπάρχουν ἰδεολογικά, πραγματολογικὰ καὶ ὑφολογικὰ παράλληλα μὲ τὴν *Πολιτεία*· τὰ παράλληλα αὐτὰ ἔχουν ἐπισημανθεῖ ἀπὸ τὸν G. Murray, *Aristophanes*. 1933, σ. 186-9, ποὺ ἀνιχνεύει ἐνδείξεις κατοπινότερης ἐπεξεργασίας τοῦ κειμένου ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν Πλάτωνα. Τὴν ὑπόθεση αὐτὴ στηρίζει καὶ ἡ μαρτυρία τοῦ Aulus Gellius, *Noctes*

Atticae 14, 3, 3, σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία ἀρχικὰ εἶχε ἐκδοθεῖ μιὰ *Πολιτεία* ἀποτελούμενη «ἀπὸ δύο κυλίνδρους», ἀλλὰ καὶ ὁ πλατωνικὸς *Τίμαιος*, ὅπου, ἐνῶ ἀναφέρεται ρητὰ ὅτι σὲ αὐτὸν συνοψίζεται ὅλη ἡ συζήτηση τῆς προηγούμενης ἡμέρας γιὰ τὴν πολιτεία (*χθές που τῶν ὑπ' ἐμοῦ ῥηθέντων λόγων περὶ πολιτείας*, 17c 1-2), στὴν πραγματικότητα συνοψίζονται μόνον ὁρισμένα τμήματα τοῦ 2ου, τοῦ 3ου καὶ τοῦ 5ου βιβλίου (*Τίμαιος* 17b 1 - 19b 2).

Ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὸν ὁποιονδήποτε τρόπο γένεσης αὐτοῦ τοῦ ἔργου, εἶναι φανερὸ ὅτι τὸ κείμενο ποὺ τελικὰ ἔχουμε μπροστά μας στηρίζεται σὲ ἕναν πολὺ ἀκριβὴ σχεδιασμὸ καὶ κάθε ἄλλο παρὰ ὡς συγκόλληση διαφορετικῶν στρωμάτων θὰ μποροῦσε νὰ χαρακτηριστεῖ. Εἶναι πραγματικὰ ἐντυπωσιακὴ ἡ συμμετρία τοῦ ὅλου, στὸ κέντρο τοῦ ὁποίου δεσπόζει ἡ ὀντολογικὴ-μεταφυσικὴ θεώρηση μὲ κορωνίδα τὴν ἰδέα τοῦ Ἀγαθοῦ, ἀπὸ τὴν ὁποία ἐξακτινώνονται οἱ τρεῖς ἀριστουργηματικὲς ἀλληγορικὲς εἰκόνες τοῦ ἥλιου, τῆς γραμμῆς καὶ τοῦ σπηλαίου, πλαισιωμένες ἀπὸ τὴν εἰκόνα μιᾶς ἰδανικῆς κοινότητας: τῆς *ἀρίστης πόλεως* τῆς δικαιοσύνης, ἐνῶ στὰ δύο ἄκρα τοῦ σχεδιάσματος διαγράφονται τὰ ἀχνὰ περιγράμματα τοῦ Ἐπέκεινα: στὸ ἕνα ἄκρο μὲ τὰ λόγια τοῦ Κέφαλου γιὰ τοὺς μύθους *περὶ τῶν ἐν Ἅιδου*, στὸ ἄλλο μὲ τὸν μεγάλο ἐσχατολογικὸ μύθο τοῦ Ἠρὸς γιὰ τὴ μοίρα τῆς ψυχῆς στὸν Ἄλλο Κόσμο.

❖

Ἡ ὁλοκλήρωση τῆς συγγραφῆς τῆς *Πολιτείας* τοποθετεῖται στὰ μέσα τῆς δεκαετίας 380-370 π.Χ., ὁπωσδήποτε πρὶν ἀπὸ τὸ 371 π.Χ., ἔτος τῆς συντριβῆς τῆς Σπάρτης στὰ Λεῦκτρα. Ἡ καταλυτικὴ ἐντύπωση αὐτῆς τῆς ἥττας ἔσβησε μιὰ γιὰ πάντα στὰ μάτια τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ κόσμου τὴν ὅποια παραδειγματικὴ ἀξία τοῦ σπαρτιατικοῦ πολιτεύματος καὶ γενικότερα τῆς σπαρτιατικῆς ἀγωγῆς τοῦ βίου, ὁρισμένες ὄψεις τῆς ὁποίας προβάλλονται ἐμμέσως ἢ καὶ ἀμέσως σὲ διαφορετικὰ σημεῖα τῆς *Πολιτείας* ὡς ὑποδειγματικές. Ὁ Wilamowitz πάλι, ἀλλὰ καὶ ἄλλοι μελετητὲς ἔχουν ὑποστηρίξει ὅτι ὁ προσδιορισμὸς τοῦ πεντηκοστοῦ ἔτους (*γενομένων δὲ πεντηκοντουτῶν*, 540a 4-5) ὡς ἡλικιακοῦ ὁρίου ἀπὸ τὸ ὁποῖο κι ἔπειτα οἱ φιλόσοφοι-ἄρχοντες τῆς ἰδανικῆς πόλης, ποὺ θὰ πληροῦν τὶς ἐπιστημολογικὲς καὶ ἄλλες προϋποθέσεις, θὰ μπορέσουν νὰ ἀναχθοῦν στὴ θέαση τοῦ Ἀγαθοῦ (*εἰς αὐτὸ ἀποβλέψαι τὸ πᾶσι φῶς παρέχον*, ὅ.π. a 7-8) καὶ νὰ ἀσχοληθοῦν ἔμπρακτα μὲ τὴ διακυβέρνηση τῆς πολιτείας, καθιστοῦν πιθανοφανὴ τὴν εἰκασία —μὲ ὅλες βέβαια τὶς

εὔλογες ἐπιφυλάξεις ἀπέναντι σὲ μιὰ τόσο «ρεαλιστικὴ» ἀνάγνωση— πὼς ὅταν ὁ Πλάτων, ὁ γεννημένος τὸ 427 π.Χ., τὰ ἔγραφε αὐτά, θὰ ἔπρεπε νὰ εἶχε συμπληρώσει καὶ ὁ ἴδιος τὸ παραπάνω ὅριο —κάτι ποὺ μᾶς παραπέμπει στὸ 377 π.Χ. ὡς terminus post quem τῆς συγγραφῆς τῆς *Πολιτείας*.

Ὅπως κι ἂν ἔχει τὸ πρᾶγμα, μποροῦμε νὰ δεχθοῦμε κατὰ προσέγγιση ὡς χρόνο συγγραφῆς τὸ 375 π.Χ., ὅταν ὁ φιλόσοφος εἶχε ἀρχίσει νὰ διανύει τὴν ἕκτη δεκαετία τῆς ζωῆς του. Ἡ ἱστορικὴ αὐτὴ χρονολόγηση εἶναι συμβατὴ καὶ μὲ τὴ σχετικὴ χρονολόγηση τῆς *Πολιτείας* ποὺ σὲ ὅλες τὶς γενικὲς ἐκθέσεις τοῦ πλατωνικοῦ ἔργου τοποθετεῖται —μὲ βάση τὰ ὑφολογικὰ δεδομένα ἀλλὰ καὶ στοιχεῖα ἀπὸ τὴν ἐσωτερικὴ ἀνέλιξη τοῦ πλατωνικοῦ στοχασμοῦ— στὸ κέντρο τοῦ συγγραφικοῦ ἔργου τοῦ Πλάτωνα. Ἔτσι, ἀπὸ τὸν H. v. Arnim καὶ τὸν W. Lutoslawski, τὸν H. Raeder καὶ τὸν C. Ritter, ἀργότερα τὸν U. Wilamowitz, τοὺς F. Überweg - K. Praechter, ἴσαμε τὸν O. Gigon καὶ τελευταῖα —μὲ βάση σύγχρονες τεχνικὲς τῆς στατιστικῆς— τὸν G. R. Ledger καὶ τὸν L. Brandwood, οἱ μελετητὲς τοποθετοῦν τὴν *Πολιτεία* (ἢ τουλάχιστον τὰ ἐννέα τελευταῖα βιβλία της) σὲ μιὰ ὁμάδα διαλόγων στὴν ὁποία ἀνήκουν ἐπίσης ὁ *Φαῖδρος* καὶ τὸ *Συμπόσιο*, ποὺ ἔχουν συγγραφεῖ πρὶν ἀπὸ τὸν *Θεαίτητο* καὶ τὸν *Παρμενίδη*, πρὶν ἀπὸ τὸν *Σοφιστὴ* καὶ τὸν *Πολιτικό*, ἐπίσης πρὶν ἀπὸ τὸν *Κρατύλο*, τὸν *Τίμαιο*, τὸν *Φίληβο* καὶ ἀσφαλῶς πρὶν ἀπὸ τὰ θεωρούμενα ὡς γεροντικὰ ἔργα τοῦ Πλάτωνα: τοὺς *Νόμους* καὶ τὴν *Ἐπινομίδα* (γιὰ ὅσους βέβαια ἀπὸ τοὺς μελετητὲς θεωροῦν αὐτὴ τὴν τελευταία γνήσιο ἔργο τοῦ Πλάτωνα).

Ἀπεναντίας, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ προσδιοριστεῖ ἐπακριβῶς ὁ δραματικὸς χρόνος τῆς *Πολιτείας*. Τὸ ἱστορικὸ καὶ προσωπογραφικὸ ὑλικὸ ποὺ διαθέτουμε (τὰ σχετικὰ μὲ τὴν οἰκογένεια τοῦ Κέφαλου καὶ τὸ τραγικὸ τέλος της, ἡ ἡλικία τοῦ Σωκράτη, ἡ πιθανολογούμενη ἡλικία τοῦ Γλαύκωνα καὶ τοῦ Ἀδείμαντου, τὰ σχετικὰ μὲ τὸν Θρασύμαχο, ἡ ἀναφορὰ στὸ προχωρημένο γῆρας τοῦ Σοφοκλῆ) δὲν ἐπιτρέπει ἕναν τέτοιο προσδιορισμὸ τοῦ δραματικοῦ χρόνου. Οἱ ἐκτιμήσεις ἐδῶ κυμαίνονται μεταξὺ τοῦ 424 π.Χ. (H. D. Rankin) καὶ τοῦ 409 π.Χ. (E. Zeller, J. Adam). Στὸ διάστημα αὐτῆς τῆς δεκαπενταετίας οἱ περισσότερες ἐνδείξεις συγκλίνουν στὸ σχετικὰ ἥσυχο καλοκαίρι τοῦ 421 π.Χ., ὅταν εἶχε συνομολογηθεῖ ἡ λεγόμενη Νικίειος Εἰρήνη (ἄνοιξη τοῦ 421 π.Χ.) ποὺ ἔθεσε προσωρινὰ τέρμα στὸν Πελοποννησιακὸ Πόλεμο ὕστερα ἀπὸ δέκα χρόνια ἐχθροπραξιῶν. Τὴ χρονιὰ ἐκείνη —ὁ Σωκράτης ἦταν 48 ἐτῶν, ὁ Γλαύκων καὶ ὁ Ἀδείμαντος θὰ εἶχαν μπεῖ στὴν τρίτη δεκαετία

τῆς ζωῆς τους, τὸ ἴδιο καὶ οἱ γιοὶ τοῦ Κέφαλου— τὸ κλίμα σὲ μιὰ Ἀθήνα ποὺ διατηροῦσε ἀκόμη στὸ ἀκέραιο τὶς ἐλπίδες της γιὰ τελικὴ νίκη θὰ ἦταν γενικῶς αἰσιόδοξο καί, ἑπομένως, ἀρκετὰ κατάλληλο νὰ ἀποτελέσει τὸ πλαίσιο τῆς μᾶλλον ἀνέμελης καὶ ξέγνοιαστης διάθεσης τὴν ὁποία ἀποπνέει ἡ εἰσαγωγικὴ σκηνὴ μὲ τὸ θρησκευτικὸ πανηγύρι καὶ τὶς νεανικὲς συντροφιές. Πρὸς ἕναν τέτοιο προσδιορισμὸ τοῦ δραματικοῦ χρόνου κλίνουν οἱ A. E. Taylor, D. Lee, J. Howland, R. Waterfield κἄ. Βέβαια, ἡ φύση τοῦ περιεχομένου τῆς *Πολιτείας* εἶναι τέτοια ποὺ ἡ ἑρμηνεία δὲν ἐπηρεάζεται αἰσθητὰ ἀπὸ τὴ σύνδεση μὲ ἕναν συγκεκριμένο ἱστορικὸ χρόνο, καὶ τὸ πιθανότερο εἶναι ὅτι γράφοντας ὁ Πλάτων τὴν *Πολιτεία* δὲν τοποθετεῖ τὸ ξετίλυγμά της σὲ ἕνα συγκεκριμένο χρονικὸ σημεῖο. Πρβ. σχετικὰ καὶ τὸ ἐμπεριστατωμένο ἄρθρο τῆς D. Nails [1998].

Ὅπως ἔχουμε δεῖ, στὴν *Πολιτεία* ἡ σωκρατικὴ ἀφήγηση ἔχει μορφὴ διαλόγου. Αὐτὸς ὁ διαλογικὸς χαρακτήρας, ποὺ σημαδεύει σχεδὸν ὁλόκληρο τὸ πλατωνικὸ ἔργο, ριζώνει βαθιὰ στὴν καθημερινὴ ζωὴ τῆς ἀρχαίας Ἀθήνας μὲ τὶς ἀτέλειωτες συζητήσεις στὴν Πνύκα, στὴν ἀγορά, στὰ δικαστήρια, στὰ γυμνάσια, στὶς παλαῖστρες ἀλλὰ ἐπίσης ἔχει βαθιὲς ρίζες καὶ στὴν προσωπικότητα τοῦ Σωκράτη, ὁ ὁποῖος πέρασε ὅλη τὴ ζωή του βιώνοντας τὴ φιλοσοφία σὲ συνεχὴ ἐπαφὴ μὲ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους. Ὡς γραμματειακὸ εἶδος ὁ φιλοσοφικὸς διάλογος δίνει στὸ συγγραφέα πολλὲς δυνατότητες, ὅπως λ.χ. νὰ προσελκύει εὐκολότερα τὴν προσοχὴ τοῦ ἀναγνώστη, νὰ συγκρατεῖ ἐπὶ περισσότερο χρόνο τὸ ἐνδιαφέρον του, νὰ τονίζει ἢ νὰ ἀποδυναμώνει μιὰ ἄποψη ἀνάλογα μὲ τὸ πρόσωπο μὲ τὸ ὁποῖο τὴν συνδέει, ἐπίσης νὰ ἀναφέρεται χωρὶς μεγάλη ἀκρίβεια σὲ θέσεις καὶ ἐπιχειρήματα ποὺ δὲν ἔχουν λάβει ὁριστικὴ μορφὴ ἢ ποὺ ὁ συγγραφέας δὲν θέλει νὰ προχωρήσει σὲ διεξοδικότερη ἔκθεσή τους, ὅπως λ.χ. συμβαίνει στὴν *Πολιτεία* μὲ τὴν ἰδέα τοῦ Ἀγαθοῦ. Τὶς δυνατότητες αὐτὲς ὁ Πλάτων ξέρει νὰ τὶς ἐκμεταλλεύεται στὸ ἔπακρο, ἔτσι ποὺ οἱ φιλοσοφικοὶ διάλογοί του νὰ χαρακτηρίζονται ἀπὸ ἀξεπέραστη ζωντάνια καὶ φυσικότητα, ἐσωτερικὴ ἔνταση καὶ γνήσιο παλμὸ φιλοσοφικῆς ἀναζήτησης —τέτοια ποὺ καμία ἀπόπειρα ἀπομίμησής τους στὴν Ἀρχαιότητα (λ.χ. ἀπὸ τὸν Ξενοφώντα ἢ τὸν Κικέρωνα) ἀλλὰ καὶ στοὺς νεότερους χρόνους (λ.χ. ἀπὸ τὸν Berkeley, τὸν Wieland κἄ.) δὲν μπόρεσε νὰ τοὺς πλησιάσει.

Εἰδικὰ στὴν *Πολιτεία* εἶναι ἀδύνατον νὰ μὴν προσέξει ἀμέσως ὁ ἀναγνώστης, παράλληλα μὲ τὴ στράτευση τοῦ συγγραφέα σὲ ὑψηλὲς ἀξίες, τὴ μεγάλη λογοτεχνικὴ ἀξία τοῦ ἔργου. Πάμπολλες εἶναι σὲ αὐτὸ οἱ πραγματικὰ

ἀστραφτερὲς περιγραφὲς καταστάσεων καὶ χαρακτήρων. Ἀναφέρουμε ἐνδεικτικὰ τὸ εἰσαγωγικὸ ἐπεισόδιο (327a - 328d), τὴν ὀργισμένη παρέμβαση τοῦ Θρασύμαχου (*ὥσπερ θηρίον ἧκεν ἐφ' ἡμᾶς ὡς διαρπασόμενος*, 336b 1κέ.), τὸ πάθος καὶ τὴν ἀγωνία τοῦ Θρασύμαχου γιὰ τὴν ἔκβαση τῆς διαλεκτικῆς ἀναμέτρησής του μὲ τὸν Σωκράτη (... *μετὰ ἱδρῶτος θαυμαστοῦ ὅσου, ἅτε καὶ θέρους ὄντος*, 350b 2), τὴν ἀληθινὰ μεγαλειώδη ἐπανατοποθέτηση ἀπὸ τὸν Γλαύκωνα καὶ τὸν Ἀδείμαντο —σὲ ρόλους, ὅπως θὰ λέγαμε σήμερα, συνηγόρων τοῦ διαβόλου— τῶν σχετικῶν μὲ τὴν οὐσία τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς ἀδικίας καὶ τὰ πλεονεκτήματα ποὺ παρουσιάζει ὁ βίος τοῦ ἄδικου ἀνθρώπου σὲ σύγκριση μὲ τὸ βίο τοῦ δικαίου (358e 3 - 367e 5), τὴν εὐεργετικὴ αἰσθητικὴ ἐπίδραση τῆς ὀμορφιᾶς στὶς νέες ψυχὲς (*ὥσπερ αὔρα φέρουσα ἀπὸ χρηστῶν τόπων ὑγιείαν*, 401b 1 κέ.), τὴ σατιρικὴ περιγραφὴ τοῦ κατὰ φαντασίαν ἀσθενοῦς (*κεφαλῆς τινας ἀεὶ διατάσεις καὶ ἰλίγγους ὑποπτεύουσα*, 406c 1 κέ.), τοὺς ἄρχοντες ποὺ μεταβάλλονται σὲ ἄγριους δυνάστες (*ἀντὶ συμμάχων εὐμενῶν δεσπόταις ἀγρίοις ἀφομοιωθῶσιν, δεσπόται δ' ἐχθροὶ ἀντὶ συμμάχων τῶν ἄλλων πολιτῶν*, 416a 2 κέ.), τὴν ἀλληγορία τοῦ πλοίου μὲ τὸν ἀλλόκοτο καραβοκύρη του (*ὑπόκωφον καὶ ὁρῶντα ὡσαύτως βραχύ τι καὶ γιγνώσκοντα περὶ ναυτικῶν ἕτερα τοιαῦτα*, 488a κέ.), τὴν ἐξουθενωτικὴ ἐπίδραση τῶν ἐκδηλώσεων τῆς μάζας, *ὅταν συγκαθεζόμενοι ἁθρόοι πολλοὶ εἰς ἐκκλησίας ἢ εἰς δικαστήρια ἢ θέατρα ἢ στρατόπεδα* (492b 5 κέ.), τὴν παρομοίωση τοῦ *μεγάλου καὶ ἰσχυροῦ τρεφομένου θρέμματος* (493a 9-10) γιὰ τὴ μάζα, τὴν περιγραφὴ τῶν ἀληθινῶν φιλοσόφων ποὺ ἔχουν στραμμένο τὸ βλέμμα τῆς ψυχῆς τους στὰ αἰώνια, *εἰς τεταγμένα ἄλλα καὶ κατὰ ταὐτὰ ἀεὶ ἔχοντα* (500b 8 κέ.), τὸν ἥλιο ὡς συμβολικὴ ἀπεικόνιση τῆς ἰδέας τοῦ Ἀγαθοῦ (508a 4 κέ.), τὶς περίφημες εἰκόνες τῆς γραμμῆς (509d 1 κέ.) καὶ τοῦ σπηλαίου (514a 1κέ.), τὴν ἐκπληκτικὴ περιγραφὴ τῶν κακῶν πολιτευμάτων στὸ 8ο καὶ τὸ 9ο βιβλίο —ἀναμφισβήτητα ἕνα ἀπὸ τὰ κορυφαῖα λογοτεχνικὰ ἐπιτεύγματα στὴν παγκόσμια γραμματεία—, τὴν περιγραφὴ τῆς *πενιχρᾶς καὶ ἀπλήστου* τυραννικῆς ψυχῆς (578a 1 κέ.), τὴν παρομοίωση τῆς σκιώδους ὑπόστασης καὶ τῶν σκιωδῶν ἐπιδιώξεων τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὸ φανταστικὸ εἴδωλο τῆς ὡραίας Ἑλένης ποὺ ἔγινε *περιμάχητον ἀγνοίᾳ τοῦ ἀληθοῦς* (586b 7 κέ.), τὴν παρομοίωση τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς μὲ *θηρίον ποικίλον καὶ πολυκέφαλον* (588c 2 κέ.) ἤ, τέλος, τὸν ἐσχατολογικὸ μύθο τοῦ Ἠρὸς (614b 2 κέ.).

❖

Ἡ ἑρμηνευτικὴ προσέγγιση ἑνὸς πλατωνικοῦ ἔργου εἶναι ὑπόθεση δύσκολη: τὰ διανοήματα φθάνουν στὸν ἀναγνώστη ἀπὸ δεύτερο ἢ καὶ τρίτο χέρι, συχνὰ μέσα ἀπὸ περίπλοκες διαδρομές· τὸ *Συμπόσιο* λ.χ. εἶναι μιὰ ἀφήγηση κάποιου Ἀπολλόδωρου, ὁ ὁποῖος ἀναδιηγεῖται ὅσα ἄκουσε ἀπὸ κάποιον *σμικρόν, ἀνυπόδητον ἀεὶ* Ἀριστόδημο γιὰ μιὰ συζήτηση ποὺ εἶχε γίνει πρὶν ἀπὸ πολλὰ χρόνια σὲ κάποια συγκέντρωση στὸ σπίτι τοῦ ποιητῆ Ἀγάθωνα. Ὁ Πλάτων φροντίζει ὥστε ἀνάμεσα σ' αὐτὸν καὶ στὸν ἀναγνώστη νὰ παρεμβάλλεται πάντοτε ἕνα χάσμα τέτοιο ποὺ νὰ ἀποκλείει κάθε ἀπευθείας ἐπαφή. Στὴν *Πολιτεία* ἡ ἐπαφὴ αὐτὴ ἐμποδίζεται ἐπιπροσθέτως καὶ ἀπὸ ἕνα πλέγμα παιγνιδιοῦ καὶ σοβαρότητας, λεπτῆς εἰρωνείας καὶ αὐστηροῦ στοχασμοῦ (*ἐπελαθόμην ὅτι ἐπαίζομεν*, θὰ πεῖ κάποια στιγμὴ ὁ Σωκράτης, 536c 1· πρβ. καὶ τὸ *ὡς πρὸς παῖδας ἡμᾶς παιζούσας* [sc. *τὰς Μούσας*] *καὶ ἐρεσχηλούσας*, 545e 1-3), τὸ ὁποῖο συχνὰ γίνεται ἐντελῶς ἀδιαπέραστο καθὼς οἱ κανόνες τοῦ παιγνιδιοῦ δὲν μᾶς ἀποκαλύπτονται ποτέ.

Ὁρισμένες πτυχὲς τῆς πολιτικῆς-φιλοσοφικῆς θεματικῆς τὶς ἔχουμε συναντήσει σὲ παλαιότερες πλατωνικὲς συγγραφές. Μέσα ἀπὸ τὶς σελίδες τῆς *Ἀπολογίας* ἀναδύεται ἡ πάλη τοῦ δίκαιου ἀνθρώπου ἐνάντια σὲ ἕνα ἄδικο κράτος, στὸν *Κρίτωνα* ὑπογραμμίζεται μὲ δραματικὸ τρόπο τὸ χρέος τοῦ συνειδητοῦ πολίτη νὰ τηρεῖ τοὺς νόμους τῆς πατρίδας του, στὸν *Γοργία* καταδικάζεται ἡ ἐγωιστικὴ ἐπιδίωξη τῆς δύναμης, στὸν *Μενέξενο* διαγράφονται ὁρισμένες ὄψεις —ἄλλες θετικές, ἄλλες ἀρνητικὲς— τῆς οὐσίας τοῦ ἀθηναϊκοῦ κράτους. Στοὺς περισσότερους βέβαια πλατωνικοὺς διαλόγους ποὺ ἔχουν συγγραφεῖ πρὶν ἀπὸ τὴν *Πολιτεία* δεσπόζει κάποιο ἠθικὸ ἐρώτημα σχετικὰ μὲ τὴν οὐσία τῆς ἀρετῆς, τὴν ἑνότητα (*Πρωταγόρας*) καὶ τὴν πολλότητα τῶν ὄψεών της (*Εὐθύφρων, Λάχης, Χαρμίδης*), τὸ *διδακτὸν* τῆς ἀρετῆς (*Μένων*) κἄ. Κοινὸ ὅμως γνώρισμα ὅλων ἐκείνων τῶν ἠθικο-πολιτικῶν ἀναζητήσεων εἶναι ὁ ἀπορητικὸς χαρακτήρας τους: οἱ συζητήσεις ὁδηγοῦν πάντοτε σὲ ἀδιέξοδο, οἱ συνομιλητὲς τοῦ Σωκράτη —καὶ μαζί τους ὁ ἀναγνώστης— ἀφήνονται στὴν ἀπορία τους, τὸ ἐπιτακτικὸ ἐρώτημα περὶ τοῦ *πῶς βιωτέον* μένει ἀναπάντητο.

Στὴν *Πολιτεία* ὁ Σωκράτης ἐπιχειρεῖ νὰ δώσει ἀπαντήσεις, καὶ μάλιστα δεσμευτικές, σὲ αὐτὸ τὸ ἐρώτημα ὄχι διατυπώνοντας ρυθμιστικοὺς κανόνες τοῦ βίου σὰν τὸν ἰουδαϊκὸ Δεκάλογο, τὸν χριστιανικὸ Χρυσοῦν Κανόνα ἢ

τὴν καντιανὴ Κατηγορικὴ Προσταγὴ ἀλλὰ ἐπιχειρώντας νὰ προσδιορίσει τὴ φύση καὶ τὴν οὐσία τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς ἀδικίας, καὶ νὰ συγκρίνει τὰ ἐπακόλουθα τῆς μιᾶς καὶ τῆς ἄλλης στὸν ἀτομικὸ καὶ τὸν συλλογικὸ βίο. Γιὰ τὸν ἀρχαῖο Ἕλληνα ὅμως ἡ ἀτομικὴ σφαίρα ἀντιδιαστελλόταν ἀπὸ τὴ συλλογικὴ πολὺ λιγότερο ξεκάθαρα ἀπ' ὅτι σ' ἐμᾶς, καὶ ἡ προβληματικὴ τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς ἀρετῆς εἰσχωροῦσε βαθιὰ στὴν κοινωνικοπολιτικὴ σφαίρα χωρὶς νὰ διαφοροποιεῖται οὐσιαστικὰ τὸ πρίσμα τῆς θεώρησης· ἄλλωστε, ὅπως θὰ πεῖ κάποια στιγμὴ ὁ πλατωνικὸς Σωκράτης, οἱ πολιτεῖες δὲν συγκροτοῦνται ἀπὸ ξύλα ἢ ἀπὸ πέτρες ἀλλὰ *ἐκ τῶν ἠθῶν τῶν ἐν ταῖς πόλεσι* (544d 7 κέ.) καὶ διέπονται ἀπὸ τὶς ἴδιες ἀρχὲς ποὺ διέπουν καὶ τὴν ἀτομικὴ ψυχή.

Παρόλο ὅτι ἡ μεγάλη προσοχὴ μὲ τὴν ὁποία ἔχει καταστρωθεῖ ἀπὸ τὸν Πλάτωνα αὐτὸ τὸ πολιτειακὸ σχεδίασμα ἀφήνει περιθώρια καὶ γιὰ ἄλλες ἑρμηνευτικὲς ἐκδοχές, ἡ ἀνάγνωση τοῦ κειμένου, σ' ἐμᾶς τουλάχιστον, δίνει τὴν αἴσθηση ὅτι τὸ κέντρο βάρους ἐντοπίζεται μᾶλλον στὴ σφαίρα τῆς ἀτομικῆς ἀρετῆς παρὰ στὴ σφαίρα τῆς συλλογικῆς ἀρετῆς, ὅτι αὐτὸ ποὺ προέχει εἶναι ἡ ἀτομικὴ δικαιοσύνη κι ὄχι ἡ συλλογικὴ τῆς πόλης, κι ὅτι ὑπάρχει ἕνα πρωτεῖο τῆς ἠθικῆς ἔναντι τῆς πολιτικῆς: τὸ δίκαιο καὶ τὸ ἄδικο θεωροῦνται ὡς διαθέσεις τῆς ψυχῆς, ὡς πνευματικὲς καταστάσεις τοῦ ἀτομικὰ προσδιορισμένου ἀνθρώπου καὶ δευτερογενῶς μόνον ὡς καταστάσεις τῆς κοινότητας, τῆς πολιτείας.

Μὲ αὐτὸ τὸ πρίσμα ἡ *Πολιτεία* διαβάζεται ὡς μιὰ ἐξεικόνιση τοῦ ἐσωτερικοῦ κόσμου τοῦ ἀνθρώπου, ἡ *ἀρίστη πόλις* εἶναι ἡ πολιτεία τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς —μιὰ ἰδιότυπη ἀλληγορία μὲ τὴν ὁποία προβάλλονται ὁρισμένες θεμελιώδεις ἀρχὲς καὶ ἀξίες καὶ ἐπισημαίνονται οἱ σκιὲς τῆς ὑφιστάμενης κατάστασης—, κι ὄχι ὡς πολιτικὸ μανιφέστο καὶ πολιτικὸ πρόγραμμα γιὰ ἐφαρμογὴ στὴν πράξη, ὅπως πεπλανημένα τὴν ἐκλαμβάνουν ὁ Πόππερ καὶ ἄλλοι «μοντέρνοι ἀντιπλατωνικοί».

Ὁ οὐτοπικὸς χαρακτήρας τῆς *Πολιτείας* διαφαίνεται ἤδη ἀπὸ τὸ ὅτι ἡ *ἀρίστη πόλις* ἀπαρτίζεται στὸ ξεκίνημά της ἀπὸ παιδιὰ μικρότερα τῶν δέκα ἐτῶν καὶ ἀπὸ κάποιους ἀγνώστου προελεύσεως φιλοσόφους-κυβερνῆτες, οἱ ὁποῖοι ἀναλαμβάνουν νὰ ὀργανώσουν τὴν ἐκπαίδευση αὐτῶν τῶν παιδιῶν, παρατηρεῖ σωστὰ ὁ W. K. C. Guthrie [1975], σ. 457· ἐπίσης, θὰ προσθέταμε, ἀπὸ τὸ γεγονὸς ὅτι καὶ ὅπου ὁ Πλάτων συζητάει πολιτικοκοινωνικὰ ζητήματα ἑστιάζει τὸ ἐνδιαφέρον του σχεδὸν ἀποκλειστικὰ σὲ καταστατικὲς ἀρχὲς καὶ ἐλάχιστα σὲ ρυθμιστικοὺς κανόνες γιὰ τὰ ἐπιμέρους, κι ἀκόμη ἀπὸ τὴν

ἔκταση ποὺ ἔχουν στὴν *Πολιτεία* καὶ τὸ βάθος ποὺ παρουσιάζει σ' αὐτὴν ἡ προσέγγιση τῶν ἐπιστημολογικῶν, ὀντολογικῶν-μεταφυσικῶν καὶ παιδαγωγικῶν ζητημάτων. Στὸ τέλος τοῦ 9ου βιβλίου οἱ συνομιλητὲς θὰ συμφωνήσουν ὅτι ἡ πόλη γιὰ τὴν ὁποία μιλοῦσαν ὥς τότε δὲν εἶναι τοῦ κόσμου τούτου κι ὅτι δὲν ἔχει κὰν σημασία ἂν ὑπάρχει κάπου ἢ ἂν θὰ ὑπάρξει ποτὲ κάπου, *διαφέρει δὲ οὐδὲν εἴτε που ἔστιν εἴτε ἔσται*, 592b 3-4, ἀλλὰ ὅτι *ἀνάκειται ἐν οὐρανῷ ἴσως* ὡς ἕνα *παράδειγμα*, ἕνα ὑποδειγματικὸ σχέδιο γιὰ νὰ τὸ βλέπει ὁ ἄνθρωπος καὶ βλέποντάς το νὰ τὸ ἐγκολπώνεται καὶ νὰ τὸ ἑδραιώνει μέσα του, *τῷ βουλομένῳ ὁρᾶν καὶ ὁρῶντι ἑαυτὸν κατοικίζειν*, ὅ.π. b 2-3. Βεβαίως, ἡ ἀμφισβήτηση τῆς προγραμματικῆς φύσης τῆς *Πολιτείας* κάθε ἄλλο παρὰ ἀκυρώνει τὴ μέγιστη σημασία αὐτοῦ τοῦ ἔργου γιὰ τὴν πολιτικὴ σκέψη, σημασία ἡ ὁποία ἔγκειται στὸν πλοῦτο τῶν διανοημάτων ποὺ διατυπώνονται ἐκεῖ σχετικὰ μὲ ἕνα πλῆθος πτυχὲς τῆς πολιτικῆς καὶ τῆς κοινωνικῆς ὀντολογίας: τὴ δομή, τὴ συγκρότηση καὶ τὴ λειτουργία τοῦ κράτους, τὴν πολιτικοκοινωνικὴ ἀνέλιξη, τὸν κοινωνικὸ μετασχηματισμό, τὴν παιδεία, τὴν οἰκονομία κἄ., διανοημάτων ποὺ ἀδιαμφισβήτητα καθιστοῦν τὴν *Πολιτεία* θεμελιωτικὸ κείμενο τῆς δυτικῆς πολιτικῆς σκέψης.

Πρὸς τὴν ἴδια κατεύθυνση φαίνεται νὰ συγκλίνουν καὶ τὰ σχετικὰ μὲ τὴν ἰδέα τοῦ Ἀγαθοῦ, ἀπὸ τὴν ὁποία βαστάζεται συστηματικὰ ὁλόκληρο τὸ οἰκοδόμημα τῆς *Πολιτείας*. Τὸ Ἀγαθὸ περιγράφεται ὡς κάτι πέρα ἀπὸ τὴν οὐσία καὶ τὸ εἶναι (*οὐκ οὐσίας ὄντος τοῦ ἀγαθοῦ ἀλλ' ἔτι ἐπέκεινα τῆς οὐσίας πρεσβείᾳ καὶ δυνάμει ὑπερέχοντος*, 509b 8-10), ὡς μιὰ ἀπόλυτη ὀντολογικὴ ἀρχὴ ποὺ συγκρατεῖ τὸν κόσμο μὲ ὅλα τὰ περιεχόμενά του καὶ δίνει ὑπόσταση σὲ καθετὶ ἄλλο κάνοντάς το νὰ εἶναι αὐτὸ ποὺ εἶναι, ἐνῶ συνάμα ἀποτελεῖ τὸν ὅρο τῆς γνώσης, ὁ ὁποῖος καθιστᾶ τὸν κόσμο κατανοητὸ καὶ τὸ νοῦ ἱκανὸ νὰ κατανοεῖ —τελικὰ μιὰ ἔννοια θεολογικὴ διατυπωμένη στὴ γλώσσα τῆς μεταφυσικῆς.

Πῶς σχετίζεται ἡ γνώση τοῦ Ἀγαθοῦ μὲ τὴ διακυβέρνηση μιᾶς πολιτείας ὁ Πλάτων δὲν μᾶς τὸ ἐξηγεῖ πουθενά. Τὸ κείμενο ἀφήνει περιθώρια νὰ σκεφθοῦμε ὅτι ἡ ἐπίδραση τοῦ Ἀγαθοῦ ἐπάνω στοὺς φιλοσόφους-κυβερνῆτες, σὲ αὐτοὺς τοὺς *τελεώτερον πεπαιδευμένους*, 520b 6 (πρβ. καὶ 484c 6 κἑ.), ἄρχοντες ποὺ θὰ τὸ ἔχουν προσεγγίσει καὶ θὰ ὑποδειγματίζονται ἀπὸ αὐτὸ δὲν εἶναι ἀμιγῶς γνωστικῆς ὑφῆς ἀλλὰ συνδέεται καὶ μὲ ἠθικὲς ἀξίες καί, ἴσως, μὲ τὴ συναίσθηση τῆς ἱερότητας τοῦ ἐγχειρήματός τους, συναίσθηση ποὺ θὰ διαμορφώνεται μέσα τους παράλληλα μὲ τὴ διαδικασία τῆς γνω-

στικῆς προσέγγισης τοῦ Ἀγαθοῦ —μιὰ διαδικασία ποὺ θὰ κρατάει τὴν ψυχή τους στραμμένη στὴν τελειότητα καὶ σὲ διαρκὴ προσπάθεια νὰ προσοικειωθεῖ ὅ,τι ἀνώτερο ὑπάρχει. Εἶναι ἀξιοπρόσεκτο ὅτι, ὅπως συνάγεται ἀπὸ τὸ κείμενο, ἡ θέαση τοῦ Ἀγαθοῦ δὲν συμπίπτει χρονικὰ μὲ τὴν ὁλοκλήρωση τῆς διαλεκτικῆς παιδείας ἀλλὰ τοποθετεῖται πολὺ ἀργότερα, στὸ τέλος μιᾶς 15ετοῦς περιόδου ἔμπρακτης πολιτικῆς ἐνασχόλησης. Τοῦτο μᾶς ἐπιτρέπει νὰ σκεφθοῦμε ὅτι τὸ Ἀγαθὸ δὲν προσεγγίζεται μόνον γνωστικὰ ἀλλὰ καὶ ὡς κάτι ποὺ συντελεῖται μέσα σὲ μιὰ πληρότητα ζωῆς.

Ἔτσι, ἡ *Πολιτεία* σημαδεύει τὴν ἐπιστροφὴ τῆς ψυχῆς στὸν ἑαυτό της, τὴν ἀνύψωση τοῦ ἠθικοῦ ἐγὼ πάνω ἀπὸ τὸ παρακμάζον κράτος, «μιὰ τελευταία ἀναλαμπὴ τῆς ἰδέας τῆς ἑλληνικῆς πόλης σὲ μιὰ χρονικὴ στιγμὴ ποὺ οἱ δυνάμεις οἱ ὁποῖες τὴν εἶχαν βαστάσει ἐπὶ τόσους αἰῶνες διαλύονταν καὶ ἐντελῶς νέες ἱστορικὲς δυνάμεις διαφαίνονταν στὸν ὁρίζοντα» (W. Jaeger [1959], τ. 3, σ. 86).

Αὐτὴ ἡ ὄψιμη στροφὴ στὴν ἐσωτερικότητα τοῦ ἀτόμου δὲν ἀποδυναμώνει τὴ σημασία τῶν πολιτικῶν ἐκφάνσεων τοῦ πλατωνικοῦ στοχασμοῦ. Ὁ Πλάτων γνωρίζει ὅτι ἡ κατάσταση ποὺ διαμορφώνεται σὲ ἕνα κράτος εἶναι συνάρτηση τοῦ ἦθους: τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς δικαιοσύνης πρωτίστως τῶν ἀρχόντων (ἀφοῦ τελικὰ μόνον ἀτομικὰ προσδιορισμένοι ἄνθρωποι ἄρχουν κι ὄχι «οἱ νόμοι» ἢ «οἱ ἰδέες» ἢ «ὁ λαός») ἀλλὰ καὶ τῆς ἠθικῆς οὐσίας ποὺ θὰ ὑπάρχει στοὺς ἀρχομένους. Ὑπὸ αὐτοὺς τοὺς ὅρους ἡ παιδεία προβάλλει ὡς μιὰ ρεαλιστικὴ δυνατότητα, ἴσως ἡ μόνη ρεαλιστικὴ δυνατότητα· καὶ ὁ Πλάτων στηρίζει τὰ πάντα σ' αὐτήν, στὴ διάπλαση τῆς ἠθικῆς καὶ πνευματικῆς προσωπικότητας (τῆς μόνης πραγματικῆς διαλεκτικῆς σύνθεσης στὴ ζωὴ) ἔχοντας τὴν τραγικὴ ἐπίγνωση ὅτι αὐτὸ ποὺ ὅλο κι ὅλο μποροῦμε νὰ ἀντιτάξουμε σὰν ἀνάχωμα στὴν πλημμυρίδα τοῦ κακοῦ εἶναι ἡ γνώση, ἡ ἀρετή, ἡ ὀμορφιά.

Πολιτεια

ΠΟΛΙΤΕΙΑ

[ΚΕΙΜΕΝΟ]

Α

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

327a Κατέβην χθὲς εἰς Πειραιᾶ μετὰ Γλαύκωνος τοῦ Ἀρίστωνος
προσευξόμενός τε τῇ θεῷ καὶ ἅμα τὴν ἑορτὴν βουλόμενος
θεάσασθαι τίνα τρόπον ποιήσουσιν ἅτε νῦν πρῶτον ἄγοντες.
καλὴ μὲν οὖν μοι καὶ ἡ τῶν ἐπιχωρίων πομπὴ ἔδοξεν εἶναι,
οὐ μέντοι ἧττον ἐφαίνετο πρέπειν ἣν οἱ Θρᾷκες ἔπεμπον.
b προσευξάμενοι δὲ καὶ θεωρήσαντες ἀπῇμεν πρὸς τὸ ἄστυ.
κατιδὼν οὖν πόρρωθεν ἡμᾶς οἴκαδε ὡρμημένους Πολέμαρχος
ὁ Κεφάλου ἐκέλευσε δραμόντα τὸν παῖδα περιμεῖναί ἑ
κελεῦσαι. καί μου ὄπισθεν ὁ παῖς λαβόμενος τοῦ ἱματίου,
Κελεύει ὑμᾶς, ἔφη, Πολέμαρχος περιμεῖναι. Καὶ ἐγὼ
μετεστράφην τε καὶ ἠρόμην ὅπου αὐτὸς εἴη. Οὗτος, ἔφη,
ὄπισθεν προσέρχεται· ἀλλὰ περιμένετε. Ἀλλὰ περιμενοῦ-
μεν, ἦ δ' ὃς ὁ Γλαύκων.
c Καὶ ὀλίγῳ ὕστερον ὅ τε Πολέμαρχος ἧκε καὶ Ἀδείμαντος
ὁ τοῦ Γλαύκωνος ἀδελφὸς καὶ Νικήρατος ὁ Νικίου καὶ
ἄλλοι τινὲς ὡς ἀπὸ τῆς πομπῆς.

Ὁ οὖν Πολέμαρχος ἔφη· Ὦ Σώκρατες, δοκεῖτέ μοι πρὸς ἄστυ ὡρμῆσθαι ὡς ἀπιόντες.

Οὐ γὰρ κακῶς δοξάζεις, ἦν δ' ἐγώ.

Ὁρᾷς οὖν ἡμᾶς, ἔφη, ὅσοι ἐσμέν;

Πῶς γὰρ οὔ;

Ἢ τοίνυν τούτων, ἔφη, κρείττους γένεσθε ἢ μένετ' αὐτοῦ.

Οὐκοῦν, ἦν δ' ἐγώ, ἔτι ἓν λείπεται, τὸ ἢν πείσωμεν ὑμᾶς ὡς χρὴ ἡμᾶς ἀφεῖναι;

Ἦ καὶ δύναισθ' ἄν, ἦ δ' ὅς, πεῖσαι μὴ ἀκούοντας;

ΠΟΛΙΤΕΙΑ

[ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ]

Α
ΣΩΚΡΑΤΗΣ

[327a] Κατέβηκα χθὲς στὸν Πειραιὰ μὲ τὸν Γλαύκωνα τοῦ Ἀρίστωνα νὰ προσευχηθῶ στὴ θεὰ μὰ καὶ γιατί 'θελα νὰ δῶ πῶς θὰ τελοῦσαν τὴ γιορτὴ μιὰ ποὺ τὴν γιορτάζουν τώρα γιὰ πρώτη φορά. Μοῦ φάνηκε καλή, ὅπως ἐπίσης ἡ πομπὴ τῶν ντόπιων, ὅμως κι αὐτὴ ποὺ ἔστειλαν οἱ Θράκες δὲν νομίζω πὼς ἦταν λιγότερο καλή. [b] Ἀφοῦ προσευχηθήκαμε καὶ τὰ εἴδαμε αὐτά, πήραμε τὸ δρόμο νὰ γυρίσουμε στὴν Ἀθήνα. Βλέποντάς μας ἀπὸ μακριὰ ὁ Πολέμαρχος, τοῦ Κέφαλου ὁ γιός, νὰ ξεκινᾶμε γιὰ τὴν ἐπιστροφή, προστάζει ἀμέσως τὸ δοῦλο του νὰ τρέξει νὰ μᾶς πεῖ νὰ τὸν περιμένουμε. Κι ὁ δοῦλος, ἀπὸ πίσω μου, τραβώντας με ἀπὸ τὸ ροῦχο, «Ὁ Πολέμαρχος», μοῦ λέει, «προστάζει νὰ τὸν περιμένετε». Ἐγὼ τότε γύρισα καὶ ρώτησα ποῦ ἦταν ὁ Πολέμαρχος. «Νάτος», εἶπε, «ἔρχεται ἀπὸ πίσω· περιμένετέ τον». Νὰ τὸν περιμένουμε λοιπόν, ἔκανε τότε ὁ Γλαύκων.

[c] Ὕστερα ἀπὸ λίγο ἔφθασε καὶ ὁ Πολέμαρχος καὶ ὁ Ἀδείμαντος, ὁ ἀδελφὸς τοῦ Γλαύκωνα, καὶ ὁ Νικήρατος τοῦ Νικία καὶ κάμποσοι ἄλλοι —καθὼς φαίνεται ἔρχονταν ἀπὸ τὴν πομπή.

Λέει λοιπὸν ὁ Πολέμαρχος: Νομίζω, Σωκράτη, πὼς ξεκινήσατε κιόλας γιὰ τὴν Ἀθήνα.

Δὲν τὸ νομίζεις ἄσχημα, εἶπα ἐγώ.

Μᾶς βλέπεις, εἶπε, πόσοι εἴμαστε;

Λὲς νὰ μὴ σᾶς βλέπω;

Ἔ, λοιπόν, εἶπε, ἢ θὰ τὰ βγάλετε πέρα μὲ ὅλους αὐτοὺς ἢ θὰ σταθεῖτε ἐκεῖ ποὺ εἴσαστε!

Τότε, εἶπα ἐγώ, δὲν μένει παρὰ μία ἀκόμη δυνατότητα: Νὰ σᾶς *πείσουμε* δηλαδὴ ὅτι πρέπει νὰ μᾶς ἀφήσετε· σωστά;

Ἀλήθεια, ἔκανε, θὰ μπορούσατε νὰ πείσετε κάποιους ποὺ δὲν ἀκοῦνε;

Οὐδαμῶς, ἔφη ὁ Γλαύκων.

Ὡς τοίνυν μὴ ἀκουσομένων, οὕτω διανοεῖσθε.

328 Καὶ ὁ Ἀδείμαντος, Ἆρά γε, ἦ δ' ὅς, οὐδ' ἴστε ὅτι λαμπὰς ἔσται πρὸς ἑσπέραν ἀφ' ἵππων τῇ θεῷ;

Ἀφ' ἵππων; ἦν δ' ἐγώ· καινόν γε τοῦτο. λαμπάδια ἔχοντες διαδώσουσιν ἀλλήλοις ἁμιλλώμενοι τοῖς ἵπποις; ἢ πῶς λέγεις;

Οὕτως, ἔφη ὁ Πολέμαρχος. καὶ πρός γε παννυχίδα ποιήσουσιν, ἣν ἄξιον θεάσασθαι· ἐξαναστησόμεθα γὰρ μετὰ τὸ δεῖπνον καὶ τὴν παννυχίδα θεασόμεθα. καὶ συνεσόμεθά τε πολλοῖς τῶν νέων αὐτόθι καὶ διαλεξόμεθα. ἀλλὰ μένετε
b καὶ μὴ ἄλλως ποιεῖτε.

Καὶ ὁ Γλαύκων, Ἔοικεν, ἔφη, μενετέον εἶναι.

Ἀλλ' εἰ δοκεῖ, ἦν δ' ἐγώ, οὕτω χρὴ ποιεῖν.

Ἦιμεν οὖν οἴκαδε εἰς τοῦ Πολεμάρχου, καὶ Λυσίαν τε αὐτόθι κατελάβομεν καὶ Εὐθύδημον, τοὺς τοῦ Πολεμάρχου ἀδελφούς, καὶ δὴ καὶ Θρασύμαχον τὸν Καλχηδόνιον καὶ Χαρμαντίδην τὸν Παιανιᾶ καὶ Κλειτοφῶντα τὸν Ἀριστωνύμου· ἦν δ' ἔνδον καὶ ὁ πατὴρ ὁ τοῦ Πολεμάρχου Κέφαλος. καὶ μάλα πρεσβύτης μοι ἔδοξεν εἶναι· διὰ χρόνου γὰρ καὶ
c ἑωράκη αὐτόν. καθῆστο δὲ ἐστεφανωμένος ἐπί τινος προσκεφαλαίου τε καὶ δίφρου· τεθυκὼς γὰρ ἐτύγχανεν ἐν τῇ αὐλῇ. ἐκαθεζόμεθα οὖν παρ' αὐτόν· ἔκειντο γὰρ δίφροι τινὲς αὐτόθι κύκλῳ.

Εὐθὺς οὖν με ἰδὼν ὁ Κέφαλος ἠσπάζετό τε καὶ εἶπεν· Ὦ Σώκρατες, οὐ δὲ θαμίζεις ἡμῖν καταβαίνων εἰς τὸν Πειραιᾶ. χρῆν μέντοι. εἰ μὲν γὰρ ἐγὼ ἔτι ἐν δυνάμει ἦ τοῦ ῥᾳδίως πορεύεσθαι πρὸς τὸ ἄστυ, οὐδὲν ἂν σὲ ἔδει δεῦρο
d ἰέναι, ἀλλ' ἡμεῖς ἂν παρὰ σὲ ᾖμεν· νῦν δέ σε χρὴ πυκνότερον δεῦρο ἰέναι. ὡς εὖ ἴσθι ὅτι ἔμοιγε ὅσον αἱ ἄλλαι αἱ κατὰ τὸ σῶμα ἡδοναὶ ἀπομαραίνονται, τοσοῦτον αὔξονται αἱ περὶ τοὺς λόγους ἐπιθυμίαι τε καὶ ἡδοναί. μὴ οὖν ἄλλως ποίει, ἀλλὰ τοῖσδέ τε τοῖς νεανίσκοις σύνισθι καὶ δεῦρο παρ' ἡμᾶς φοίτα ὡς παρὰ φίλους τε καὶ πάνυ οἰκείους.

Καὶ μήν, ἦν δ' ἐγώ, ὦ Κέφαλε, χαίρω γε διαλεγόμενος
e τοῖς σφόδρα πρεσβύταις· δοκεῖ γάρ μοι χρῆναι παρ' αὐτῶν πυνθάνεσθαι, ὥσπερ τινὰ ὁδὸν προεληλυθότων ἣν καὶ ἡμᾶς ἴσως δεήσει πορεύεσθαι, ποία τίς ἐστιν, τραχεῖα καὶ χαλεπή, ἢ ῥᾳδία καὶ εὔπορος. καὶ δὴ καὶ σοῦ ἡδέως ἂν πυθοίμην

Μὲ κανένα τρόπο, εἶπε ὁ Γλαύκων.

Τότε λοιπὸν βάλτε το καλὰ στὸ μυαλό σας πὼς ἐμεῖς δὲν θὰ ἀκούσουμε.

[328a] Κι ὁ Ἀδείμαντος, Μὰ δὲν ξέρετε, εἶπε, ὅτι ἀπόψε θὰ ἔχει ἀγώνα, λαμπαδηφορία, μὲ καβαλάρηδες πάνω στ' ἄλογα, γιὰ τὴ χάρη τῆς θεᾶς;

Μὲ καβαλάρηδες; ρώτησα ἐγώ· τοῦτο εἶναι καινούργιο. Κρατώντας δαυλοὺς θὰ δίνουν τὴ φλόγα ὁ ἕνας στὸν ἄλλο παραβγαίνοντας πάνω στ' ἄλογα; Αὐτὸ θέλεις νὰ πεῖς;

Ἔτσι, εἶπε ὁ Πολέμαρχος. Κι ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὸ θὰ κάνουν καὶ ὁλονυχτία, ποὺ ἀξίζει νὰ τὴν δεῖ κανείς. Θὰ σηκωθοῦμε λοιπὸν μετὰ τὸ δεῖπνο καὶ θὰ πᾶμε νὰ δοῦμε τὴν ὁλονυχτία. Θὰ συναντηθοῦμε καὶ μὲ πολλὰ ἀπὸ τὰ παιδιὰ ἐκεῖ καὶ θὰ συζητήσουμε. Μείνετε λοιπόν, [b] μὴ φύγετε.

Καὶ ὁ Γλαύκων, Φαίνεται, εἶπε, πὼς πρέπει νὰ μείνουμε.

Ἂν τὸ νομίζεις, εἶπα ἐγώ, ἂς γίνει ἔτσι.

Πηγαίνουμε λοιπὸν στὸ σπίτι τοῦ Πολέμαρχου καὶ βρίσκουμ' ἐκεῖ τὸν Λυσία καὶ τὸν Εὐθύδημο, τοὺς ἀδελφοὺς τοῦ Πολέμαρχου, ἐπίσης τὸν Θρασύμαχο τὸν Καλχηδόνιο καὶ τὸν Χαρμαντίδη ἀπὸ τὴν Παιανία, καὶ τὸν Κλειτοφώντα, τὸ γιὸ τοῦ Ἀριστώνυμου· ἤτανε μέσα κι ὁ πατέρας τοῦ Πολέμαρχου, ὁ Κέφαλος. Μοῦ φάνηκε πολὺ γερασμένος· εἶχα καιρὸ νὰ τὸν δῶ. [c] Καθόταν, στεφανωμένος, σ' ἕνα σκαμνὶ μὲ μαξιλάρι, γιατὶ εἶχε προσφέρει θυσία, ἔξω στὴν αὐλή. Κάτσαμε κοντά του, σὲ κάτι σκαμνιὰ βαλμένα κυκλικὰ ἐκεῖ.

Μόλις μὲ εἶδε ὁ Κέφαλος μὲ χαιρέτισε καὶ εἶπε: Σωκράτη, δὲν μᾶς ἔρχεσαι συχνὰ στὸν Πειραιά. Θά 'πρεπε ὅμως. Ἂν βαστοῦσαν ἀκόμη τὰ κότσια μου νὰ περπατήσω χωρὶς δυσκολία ἴσαμε τὴν Ἀθήνα, δὲν θὰ χρειαζόταν νὰ ἔρχεσαι ἐσὺ ἐδῶ, θὰ ἐρχόμαστε ἐμεῖς σ' ἐσένα· [d] τώρα ὅμως πρέπει νά 'ρχεσαι συχνότερα ἐδῶ. Γιατί, πίστεψέ με, σ' ἐμένα τουλάχιστον, ὅσο ξεθυμαίνουν οἱ ἄλλες ἡδονές, οἱ σωματικές, τόσο δυναμώνει ἡ ἐπιθυμία γιὰ συζητήσεις καὶ ἡ εὐχαρίστηση ἀπὸ αὐτές. Κάνε μου λοιπὸν τὴ χάρη νὰ τὰ συναναστρέφεσαι αὐτὰ τὰ νέα παιδιὰ καὶ νὰ μᾶς ἔρχεσαι συχνά, θεωρώντας μας φίλους καὶ πολὺ δικούς σου ἀνθρώπους.

Κι ἐγώ, Κέφαλε, ἀπάντησα, πραγματικὰ αἰσθάνομαι χαρὰ νὰ μιλῶ μὲ ἀνθρώπους πολὺ προχωρημένης ἡλικίας. [e] Εἶναι καλό, νομίζω, νὰ ζητᾶμε ἀπὸ αὐτούς, σὰν ἀπὸ κάποιους ποὺ ἔχουν διαβεῖ πρὶν ἀπὸ ἐμᾶς ἕνα δρόμο, στὸν ὁποῖο ἴσως χρειαστεῖ νὰ πορευτοῦμε κι ἐμεῖς, νὰ μᾶς ποῦν τί λογῆς εἶναι ὁ δρόμος αὐτός: κακοτράχαλος καὶ δύσβατος ἢ ἄνετος κι εὐκολοπέραστος; Γι' αὐτὸ λοιπόν, πολὺ θά 'θελα νὰ ἄκουγα καὶ τὴ δική σου γνώμη πάνω σ'

ὅτι σοι φαίνεται τοῦτο, ἐπειδὴ ἐνταῦθα ἤδη εἶ τῆς ἡλικίας ὃ δὴ «ἐπὶ γήραος οὐδῷ» φασιν εἶναι οἱ ποιηταί, πότερον χαλεπὸν τοῦ βίου, ἢ πῶς σὺ αὐτὸ ἐξαγγέλλεις.

329 Ἐγώ σοι, ἔφη, νὴ τὸν Δία ἐρῶ, ὦ Σώκρατες, οἷόν γέ μοι φαίνεται. πολλάκις γὰρ συνερχόμεθά τινες εἰς ταὐτὸν παραπλησίαν ἡλικίαν ἔχοντες, διασῴζοντες τὴν παλαιὰν παροιμίαν· οἱ οὖν πλεῖστοι ἡμῶν ὀλοφύρονται συνιόντες, τὰς ἐν τῇ νεότητι ἡδονὰς ποθοῦντες καὶ ἀναμιμνῃσκόμενοι περί τε τἀφροδίσια καὶ περὶ πότους τε καὶ εὐωχίας καὶ ἄλλ' ἄττα ἃ τῶν τοιούτων ἔχεται, καὶ ἀγανακτοῦσιν ὡς μεγάλων τινῶν ἀπεστερημένοι καὶ τότε μὲν εὖ ζῶντες, νῦν δὲ οὐδὲ ζῶντες.
b ἔνιοι δὲ καὶ τὰς τῶν οἰκείων προπηλακίσεις τοῦ γήρως ὀδύρονται, καὶ ἐπὶ τούτῳ δὴ τὸ γῆρας ὑμνοῦσιν ὅσων κακῶν σφίσιν αἴτιον. ἐμοὶ δὲ δοκοῦσιν, ὦ Σώκρατες, οὗτοι οὐ τὸ αἴτιον αἰτιᾶσθαι. εἰ γὰρ ἦν τοῦτ' αἴτιον, κἂν ἐγὼ τὰ αὐτὰ ταῦτα ἐπεπόνθη, ἕνεκά γε γήρως, καὶ οἱ ἄλλοι πάντες ὅσοι ἐνταῦθα ἦλθον ἡλικίας. νῦν δ' ἔγωγε ἤδη ἐντετύχηκα οὐχ οὕτως ἔχουσιν καὶ ἄλλοις, καὶ δὴ καὶ Σοφοκλεῖ ποτε τῷ ποιητῇ παρεγενόμην ἐρωτωμένῳ ὑπό τινος· «Πῶς,» ἔφη,
c «ὦ Σοφόκλεις, ἔχεις πρὸς τἀφροδίσια; ἔτι οἷός τε εἶ γυναικὶ συγγίγνεσθαι»; καὶ ὅς, «Εὐφήμει,» ἔφη, «ὦ ἄνθρωπε· ἀσμενέστατα μέντοι αὐτὸ ἀπέφυγον, ὥσπερ λυττῶντά τινα καὶ ἄγριον δεσπότην ἀποδράς.» εὖ οὖν μοι καὶ τότε ἔδοξεν ἐκεῖνος εἰπεῖν, καὶ νῦν οὐχ ἧττον. παντάπασι γὰρ τῶν γε τοιούτων ἐν τῷ γήρᾳ πολλὴ εἰρήνη γίγνεται καὶ ἐλευθερία· ἐπειδὰν αἱ ἐπιθυμίαι παύσωνται κατατείνουσαι καὶ χαλάσωσιν, παντάπασιν τὸ τοῦ Σοφοκλέους γίγνεται,
d δεσποτῶν πάνυ πολλῶν ἐστι καὶ μαινομένων ἀπηλλάχθαι. ἀλλὰ καὶ τούτων πέρι καὶ τῶν γε πρὸς τοὺς οἰκείους μία τις αἰτία ἐστίν, οὐ τὸ γῆρας, ὦ Σώκρατες, ἀλλ' ὁ τρόπος τῶν ἀνθρώπων. ἂν μὲν γὰρ κόσμιοι καὶ εὔκολοι ὦσιν, καὶ τὸ γῆρας μετρίως ἐστὶν ἐπίπονον· εἰ δὲ μή, καὶ γῆρας, ὦ Σώκρατες, καὶ νεότης χαλεπὴ τῷ τοιούτῳ συμβαίνει.

Καὶ ἐγὼ ἀγασθεὶς αὐτοῦ εἰπόντος ταῦτα, βουλόμενος ἔτι
e λέγειν αὐτὸν ἐκίνουν καὶ εἶπον· Ὦ Κέφαλε, οἶμαί σου τοὺς πολλούς, ὅταν ταῦτα λέγῃς, οὐκ ἀποδέχεσθαι ἀλλ' ἡγεῖσθαί

αὐτό, τώρα πιὰ ποὺ εἶσαι στὸ σημεῖο τῆς ἡλικίας ποὺ οἱ ποιητὲς τὸ λένε «τῶν γερατειῶν κατώφλι»: πρόκειται γιὰ δύσκολο πέρασμα τῆς ζωῆς, ἢ τί ἔχεις νὰ μᾶς πεῖς ἐσὺ γι' αὐτό;

[329a] Ἐγώ, Σωκράτη, μά τὸ Δία, θὰ σοῦ πῶ ποιά εἶναι ἡ γνώμη μου. Γιατὶ συχνὰ συμβαίνει νὰ συγκεντρωνόμαστε κάποιοι ποὺ ἔχουμε περίπου τὴν ἴδια ἡλικία, ἐπαληθεύοντας ἔτσι τὴν παλιὰ παροιμία. Σ' αὐτὲς λοιπὸν τὶς συναντήσεις οἱ περισσότεροι ἀπὸ ἐμᾶς κλαῖνε καὶ ὀδύρονται ἀποζητώντας τὶς χαρὲς τῆς νιότης καὶ ἀναπολώντας τὶς σωματικὲς ἡδονὲς καὶ τὰ φαγοπότια καὶ κάποια ἄλλα πράγματα ποὺ πᾶνε μαζὶ μὲ αὐτά, καὶ κυριεύονται ἀπὸ ὀργὴ πιστεύοντας πὼς ἔχουν στερηθεῖ κάτι πολὺ σπουδαῖο καὶ πὼς τότε ζοῦσαν ὡραῖα ἐνῶ τώρα δὲν εἶναι ζωὴ αὐτή. [b] Ὁρισμένοι ἐπίσης δυσφοροῦν καὶ γιὰ τὶς προσβολὲς ποὺ δοκιμάζουν ἀπὸ τοὺς δικούς τους ἐξαιτίας τῶν γερατειῶν καὶ ἐλεεινολογοῦν τὰ γεράματα γιὰ ὅσα δυσάρεστα τοὺς ἔχουν προξενήσει. Ἡ γνώμη μου, Σωκράτη, εἶναι ὅτι οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ κατακρίνουν κάτι τὸ ὁποῖο δὲν εἶναι ἡ αἰτία τοῦ κακοῦ. Γιατὶ ἂν *αὐτὸ* ἦταν ἡ αἰτία, θὰ εἶχα πάθει καὶ ἐγώ, ἐξαιτίας τῶν γερατειῶν, τὰ ἴδια καὶ ὅλοι οἱ ἄλλοι, ὅσοι ἔφθασαν ὡς αὐτὴ τὴν ἡλικία. Νά ὅμως ποὺ ἐγὼ ἔχω συναντήσει καὶ ἄλλους οἱ ὁποῖοι δὲν αἰσθάνονται ἔτσι, καὶ μάλιστα κάποτε ἔτυχε νὰ εἶμαι δίπλα στὸν Σοφοκλῆ, τὸν ποιητή, ὅταν τὸν ρώτησε κάποιος, «Πῶς τὰ πᾶς, Σοφοκλῆ, μὲ τὰ ἐρωτικά; [c] Ἐξακολουθεῖς νὰ μπορεῖς νὰ ἔχεις ἐρωτικὴ σχέση μὲ γυναίκα;» κι ἐκεῖνος τοῦ εἶπε: «Θεὸς φυλάξοι, ἄνθρωπέ μου· πάρα πολὺ χαίρομαι ποὺ γλύτωσα ἀπὸ αὐτό, σὰν νὰ ξέφυγα ἀπὸ κάποιον λυσσασμένο κι ἄγριο ἐξουσιαστή». Μοῦ ἄρεσε τότε ἐκείνη ἡ ἀπάντηση, καὶ τὸ ἴδιο μοῦ ἀρέσει καὶ τώρα. Γιατὶ δίχως ἀμφιβολία στὰ γεράματα ὅλα αὐτὰ καταλαγιάζουν ἐντελῶς καὶ οἱ ἄνθρωποι ἐλευθερώνονται· ὅταν οἱ ἐρωτικὲς ἐπιθυμίες πάψουν νὰ ζορίζουν καὶ χαλαρώσουν, συμβαίνει ἀκριβῶς αὐτὸ ποὺ λέει ὁ Σοφοκλῆς: Ἔχει πιὰ κανεὶς ἀπαλλαγεῖ ἀπὸ πάμπολλους καὶ μανιασμένους ἐξουσιαστές. [d] Ἀλλὰ καὶ γιὰ τοῦτα καὶ γιὰ ὅσα σχετίζονται μὲ τοὺς συγγενεῖς *μία* εἶναι ἡ αἰτία, κι αὐτή, Σωκράτη, δὲν εἶναι τὰ γερατειὰ ἀλλὰ *ὁ χαρακτήρας* τῶν ἀνθρώπων. Ἂν εἶναι δηλαδὴ οἱ ἄνθρωποι εὐπρεπεῖς καὶ καλόβολοι, τότε καὶ τὰ γερατειὰ ὑποφέρονται κάπως· ἂν ὅμως δὲν εἶναι, τότε, Σωκράτη, ἕνας τέτοιος ἄνθρωπος δὲν ἔχει μόνο γεράματα ἀλλὰ καὶ νιότη δύσκολη.

Κι ἐγώ, ποὺ μὲ θαυμασμὸ τὸν ἄκουσα νὰ τὰ λέει αὐτά, θέλοντας νὰ τὸν κάνω νὰ πεῖ κι ἄλλα τὸν κέντριζα καὶ τοῦ εἶπα: [e] Κέφαλε, ἔχω τὴ γνώμη πὼς ὅταν λὲς αὐτὰ τὰ πράγματα, οἱ πολλοὶ δὲν πείθονται ἀλλὰ νομίζουν ὅτι ὑπο-

σε ῥᾳδίως τὸ γῆρας φέρειν οὐ διὰ τὸν τρόπον ἀλλὰ διὰ τὸ πολλὴν οὐσίαν κεκτῆσθαι· τοῖς γὰρ πλουσίοις πολλὰ παραμύθιά φασιν εἶναι.

Ἀληθῆ, ἔφη, λέγεις· οὐ γὰρ ἀποδέχονται. καὶ λέγουσι μέν τι, οὐ μέντοι γε ὅσον οἴονται· ἀλλὰ τὸ τοῦ Θεμιστοκλέους εὖ ἔχει, ὃς τῷ Σεριφίῳ λοιδορουμένῳ καὶ λέγοντι
330 ὅτι οὐ δι' αὐτὸν ἀλλὰ διὰ τὴν πόλιν εὐδοκιμοῖ, ἀπεκρίνατο ὅτι οὔτ' ἂν αὐτὸς Σερίφιος ὢν ὀνομαστὸς ἐγένετο οὔτ' ἐκεῖνος Ἀθηναῖος. καὶ τοῖς δὴ μὴ πλουσίοις, χαλεπῶς δὲ τὸ γῆρας φέρουσιν, εὖ ἔχει ὁ αὐτὸς λόγος, ὅτι οὔτ' ἂν ὁ ἐπιεικὴς πάνυ τι ῥᾳδίως γῆρας μετὰ πενίας ἐνέγκοι οὔθ' ὁ μὴ ἐπιεικὴς πλουτήσας εὔκολός ποτ' ἂν ἑαυτῷ γένοιτο.

Πότερον δέ, ἦν δ' ἐγώ, ὦ Κέφαλε, ὧν κέκτησαι τὰ πλείω παρέλαβες ἢ ἐπεκτήσω;

b Ποῖ' ἐπεκτησάμην, ἔφη, ὦ Σώκρατες; μέσος τις γέγονα χρηματιστὴς τοῦ τε πάππου καὶ τοῦ πατρός. ὁ μὲν γὰρ πάππος τε καὶ ὁμώνυμος ἐμοὶ σχεδόν τι ὅσην ἐγὼ νῦν οὐσίαν κέκτημαι παραλαβὼν πολλάκις τοσαύτην ἐποίησεν, Λυσανίας δὲ ὁ πατὴρ ἔτι ἐλάττω αὐτὴν ἐποίησε τῆς νῦν οὔσης· ἐγὼ δὲ ἀγαπῶ ἐὰν μὴ ἐλάττω καταλίπω τούτοισιν, ἀλλὰ βραχεῖ γέ τινι πλείω ἢ παρέλαβον.

Οὗ τοι ἕνεκα ἠρόμην, ἦν δ' ἐγώ, ὅτι μοι ἔδοξας οὐ σφόδρα
c ἀγαπᾶν τὰ χρήματα, τοῦτο δὲ ποιοῦσιν ὡς τὸ πολὺ οἳ ἂν μὴ αὐτοὶ κτήσωνται· οἱ δὲ κτησάμενοι διπλῇ ἢ οἱ ἄλλοι ἀσπάζονται αὐτά. ὥσπερ γὰρ οἱ ποιηταὶ τὰ αὑτῶν ποιήματα καὶ οἱ πατέρες τοὺς παῖδας ἀγαπῶσιν, ταύτῃ τε δὴ καὶ οἱ χρηματισάμενοι περὶ τὰ χρήματα σπουδάζουσιν ὡς ἔργον ἑαυτῶν, καὶ κατὰ τὴν χρείαν ᾗπερ οἱ ἄλλοι. χαλεποὶ οὖν καὶ συγγενέσθαι εἰσίν, οὐδὲν ἐθέλοντες ἐπαινεῖν ἀλλ' ἢ τὸν πλοῦτον.

Ἀληθῆ, ἔφη, λέγεις.

d Πάνυ μὲν οὖν, ἦν δ' ἐγώ. ἀλλά μοι ἔτι τοσόνδε εἰπέ· τί μέγιστον οἴει ἀγαθὸν ἀπολελαυκέναι τοῦ πολλὴν οὐσίαν κεκτῆσθαι;

Ὅ, ἦ δ' ὅς, ἴσως οὐκ ἂν πολλοὺς πείσαιμι λέγων. εὖ

μένεις ἔτσι εὔκολα τὰ γερατειὰ ὄχι ἐπειδὴ εἶναι τέτοιος ὁ χαρακτήρας σου ἀλλὰ ἐπειδὴ ἔχεις μεγάλη περιουσία· γιατὶ γιὰ τοὺς πλούσιους, λένε, πολλὲς παρηγοριὲς ὑπάρχουν.

Ἔτσι εἶναι, εἶπε· πράγματι δὲν τὸ δέχονται. Καὶ ἔχει, βέβαια, κάποια βάση αὐτὸ ποὺ ὑποστηρίζουν, ὄχι ὅμως τόση ὅση νομίζουν. Ἐδῶ ταιριάζει αὐτὸ ποὺ εἶπε ὁ Θεμιστοκλῆς σ' ἐκεῖνο τὸν Σερίφιο, ὁ ὁποῖος τὸν ἀντιμετώπισε χλευαστικὰ λέγοντάς του ὅτι τὴν καλὴ φήμη του δὲν τὴν χρωστοῦσε στὴ *δική του* ἀξία ἀλλὰ στὴν πόλη του· [330a] ὁ Θεμιστοκλῆς τοῦ ἀπάντησε πὼς οὔτε αὐτός, ἂν ἦταν Σερίφιος, θὰ εἶχε γίνει ξακουστός, οὔτε ἐκεῖνος, ὁ Σερίφιος, ἂν ἦταν Ἀθηναῖος. Τὰ λόγια αὐτὰ ταιριάζουν καὶ σὲ ὅσους δὲν ἔχουν πλοῦτο καὶ δυσανασχετοῦν μὲ τὰ γεράματά τους: Οὔτε ὁ καλόβολος ἄνθρωπος θὰ μποροῦσε εὔκολα νὰ ὑποφέρει τὰ γεράματα, ἂν ἦταν φτωχός, οὔτε πάλι ὁ δύστροπος, ἂν πλούτιζε, θὰ συμφιλιωνόταν ποτὲ μὲ τὴν κατάστασή του.

Νὰ σὲ ρωτήσω κάτι, Κέφαλε: Ἀπ' ὅσα ἔχεις, τὰ περισσότερα τὰ βρῆκες ἕτοιμα ἢ τὰ πρόσθεσες ἐσύ;

[b] Τί πρόσθεσα ἐγώ, Σωκράτη; Ὡς εἰσοδηματίας, εἶμαι κάπου ἀνάμεσα στὸν παππού μου καὶ τὸν πατέρα μου. Ὁ παππούς μου —ποὺ ἔχουμε καὶ τὸ ἴδιο ὄνομα— κληρονόμησε ἀπὸ τὸν πατέρα του περίπου ὅση περιουσία ἔχω ἐγὼ τώρα καὶ τὴν πολλαπλασίασε, κι ὁ Λυσανίας, ὁ δικός μου πατέρας, ἄφησε πιὸ λίγα κι ἀπὸ αὐτά ποὺ ἔχω τώρα. Ἐγὼ θὰ εἶμαι εὐχαριστημένος, ἂν δὲν ἀφήσω σὲ τούτους ἐδῶ λιγότερα ἀλλὰ λίγο περισσότερα ἀπ' ὅσα κληρονόμησα.

Ὁ λόγος ποὺ σὲ ρώτησα, εἶπα, εἶναι ὅτι μοῦ ἔχεις δώσει τὴν ἐντύπωση πὼς δὲν ἀγαπᾶς ὑπερβολικὰ τὰ χρήματα, κάτι ποὺ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον συμβαίνει μὲ ὅσους δὲν τὰ ἔχουν ἀποκτήσει μόνοι τους· [c] ἀπεναντίας, ὅσοι τὰ ἔχουν ἀποκτήσει μόνοι τους τὰ ἀγαποῦν διπλὰ ἀπ' ὅτι οἱ ἄλλοι. Γιατὶ ὅπως οἱ ποιητὲς ἀγαποῦν τὰ ποιήματά τους καὶ οἱ πατεράδες τὰ παιδιά, ἔτσι κι ὅσοι προσπάθησαν κι ἔκαναν χρήματα ἀφοσιώνονται σ' αὐτά, ὅπως σὲ κάτι ποὺ εἶναι δημιούργημα δικό τους, καὶ ἐπιπλέον ἀσχολοῦνται μὲ αὐτὸ καὶ γιὰ τὴ χρησιμότητά του, σὰν ὅλους τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους. Ἔτσι, ἡ συναναστροφὴ μαζί τους εἶναι δύσκολη, καθὼς δὲν ἔχουν νὰ ποῦν ἕναν καλὸ λόγο γιὰ τίποτε ἄλλο παρὰ μόνο γιὰ τὸν πλοῦτο.

Σωστὸ αὐτὸ ποὺ λές, εἶπε.

Βεβαίως, ἔκανα ἐγώ. [d] Νὰ σὲ ρωτήσω ὅμως καὶ κάτι ἄλλο: Ποιό νομίζεις πὼς εἶναι τὸ πιὸ σημαντικὸ καλὸ ποὺ ὀφείλεις στὸ ὅτι ἔχεις μεγάλη περιουσία;

Κάτι, εἶπε, πού, ἂν τὸ πῶ, ἴσως δὲν θά 'ναι πολλοὶ αὐτοὶ ποὺ θὰ τὸ δε-

γὰρ ἴσθι, ἔφη, ὦ Σώκρατες, ὅτι, ἐπειδάν τις ἐγγὺς ᾖ τοῦ
οἴεσθαι τελευτήσειν, εἰσέρχεται αὐτῷ δέος καὶ φροντὶς περὶ
ὧν ἔμπροσθεν οὐκ εἰσῄει. οἵ τε γὰρ λεγόμενοι μῦθοι περὶ
τῶν ἐν Ἅιδου, ὡς τὸν ἐνθάδε ἀδικήσαντα δεῖ ἐκεῖ διδόναι
e δίκην, καταγελώμενοι τέως, τότε δὴ στρέφουσιν αὐτοῦ τὴν
ψυχὴν μὴ ἀληθεῖς ὦσιν· καὶ αὐτός —ἤτοι ὑπὸ τῆς τοῦ γήρως
ἀσθενείας ἢ καὶ ὥσπερ ἤδη ἐγγυτέρω ὢν τῶν ἐκεῖ μᾶλλόν
τι καθορᾷ αὐτά— ὑποψίας δ' οὖν καὶ δείματος μεστὸς γίγνε-
ται καὶ ἀναλογίζεται ἤδη καὶ σκοπεῖ εἴ τινά τι ἠδίκησεν.
ὁ μὲν οὖν εὑρίσκων ἑαυτοῦ ἐν τῷ βίῳ πολλὰ ἀδικήματα καὶ
ἐκ τῶν ὕπνων, ὥσπερ οἱ παῖδες, θαμὰ ἐγειρόμενος δειμαίνει
331 καὶ ζῇ μετὰ κακῆς ἐλπίδος· τῷ δὲ μηδὲν ἑαυτῷ ἄδικον
συνειδότι ἡδεῖα ἐλπὶς ἀεὶ πάρεστι καὶ ἀγαθὴ γηροτρόφος,
ὡς καὶ Πίνδαρος λέγει. χαριέντως γάρ τοι, ὦ Σώκρατες,
τοῦτ' ἐκεῖνος εἶπεν, ὅτι ὃς ἂν δικαίως καὶ ὁσίως τὸν βίον
διαγάγῃ,

γλυκεῖά οἱ καρδίαν
ἀτάλλοισα γηροτρόφος συναορεῖ
ἐλπὶς ἃ μάλιστα θνατῶν πολύστροφον
γνώμαν κυβερνᾷ.

εὖ οὖν λέγει θαυμαστῶς ὡς σφόδρα. πρὸς δὴ τοῦτ' ἔγωγε
τίθημι τὴν τῶν χρημάτων κτῆσιν πλείστου ἀξίαν εἶναι, οὔ
b τι παντὶ ἀνδρὶ ἀλλὰ τῷ ἐπιεικεῖ καὶ κοσμίῳ. τὸ γὰρ μηδὲ
ἄκοντά τινα ἐξαπατῆσαι ἢ ψεύσασθαι, μηδ' αὖ ὀφείλοντα ἢ
θεῷ θυσίας τινὰς ἢ ἀνθρώπῳ χρήματα ἔπειτα ἐκεῖσε ἀπιέναι
δεδιότα, μέγα μέρος εἰς τοῦτο ἡ τῶν χρημάτων κτῆσις συμ-
βάλλεται. ἔχει δὲ καὶ ἄλλας χρείας πολλάς· ἀλλὰ ἕν γε
ἀνθ' ἑνὸς οὐκ ἐλάχιστον ἔγωγε θείην ἂν εἰς τοῦτο ἀνδρὶ
νοῦν ἔχοντι, ὦ Σώκρατες, πλοῦτον χρησιμώτατον εἶναι.

c Παγκάλως, ἦν δ' ἐγώ, λέγεις, ὦ Κέφαλε. τοῦτο δ' αὐτό,
τὴν δικαιοσύνην, πότερα τὴν ἀλήθειαν αὐτὸ φήσομεν εἶναι
ἁπλῶς οὕτως καὶ τὸ ἀποδιδόναι ἄν τίς τι παρά του λάβῃ, ἢ
καὶ αὐτὰ ταῦτα ἔστιν ἐνίοτε μὲν δικαίως, ἐνίοτε δὲ ἀδίκως
ποιεῖν; οἷον τοιόνδε λέγω· πᾶς ἄν που εἴποι, εἴ τις λάβοι
παρὰ φίλου ἀνδρὸς σωφρονοῦντος ὅπλα, εἰ μανεὶς ἀπαιτοῖ,

χθοῦν. Νὰ τὸ ξέρεις, Σωκράτη, συνέχισε, πὼς ὅταν κάποιος φθάσει πολὺ κοντὰ νὰ πιστέψει ὅτι πρόκειται νὰ πεθάνει, ἀρχίζει νὰ αἰσθάνεται ἕνα δέος καὶ νὰ νοιάζεται γιὰ πράγματα τὰ ὁποῖα πρωτύτερα δὲν τὸν ἀνησυχοῦσαν. Οἱ μύθοι, ἂς ποῦμε, ποὺ λέγονται γιὰ ὅσα συμβαίνουν στὸν Ἅδη, ὅτι δηλαδὴ ὅποιος διέπραξε ἐδῶ ἀδικήματα ἐκεῖ στὸν Κάτω Κόσμο θὰ τιμωρηθεῖ, ἐνῶ μέχρι πρὶν ἀπὸ λίγο τὰ κορόιδευε, τώρα τοῦ ἀναστατώνουν τὴν ψυχή, μήπως κι εἶναι ἀληθινά. [e] Κι αὐτὸς —θέλεις ἀπὸ γεροντικὴ ἀδυναμία, θέλεις ἐπειδὴ ὄντας τώρα πιὸ κοντὰ στὸν Κάτω Κόσμο τὰ βλέπει αὐτὰ τὰ πράγματα καθαρότερα— ἀρχίζει νὰ βάζει πολλὰ μὲ τὸ νοῦ του καὶ κυριεύεται ἀπὸ φόβο κι ἀναλογίζεται τώρα καὶ ψάχνει μήπως ἀδίκησε κανέναν σὲ κάτι. Ὅποιος λοιπὸν διαπιστώνει ὅτι στὴ ζωή του διέπραξε πολλὰ ἀδικήματα, πετάγεται συχνὰ ἀπὸ τὸν ὕπνο σὰν τὰ μικρὰ παιδιὰ τρομαγμένος καὶ ζεῖ στὴν ἀπελπισία. [331a] Ὅποιος πάλι νιώθει μέσα του πὼς δὲν ἔχει διαπράξει κάτι ἄδικο, δὲν χάνει ποτὲ τὴ γλυκιὰ ἐλπίδα, τὴν ἀγαθὴ «γηροτρόφισσα», ὅπως λέει καὶ ὁ Πίνδαρος. Γιατὶ σταλήθεια, Σωκράτη, ὄμορφα τό 'πε ἐκεῖνος πὼς ὅποιος περάσει μὲ δικαιοσύνη κι εὐσέβεια ἀπὸ τὴ ζωή,

> «γλυκιὰ τὸν συντροφεύει
> καὶ τοῦ φτερώνει τὴν καρδιὰ ἡ γηροτρόφισσα
> ἡ ἐλπίδα, τῆς πολυμήχανης γνώμης τῶν θνητῶν
> ἡ πιὸ τρανὴ ἡ κυβερνήτρα».

Εἶναι καταπληκτικὰ ὄμορφοι στίχοι! Καὶ σὲ τοῦτο κατὰ τὴ γνώμη μου ἔγκειται ἡ μεγάλη ἀξία τοῦ πλούτου, ὄχι ἴσως γιὰ τὸν καθένα [b] ἀλλὰ γιὰ ἕναν ἄνθρωπο σωστὸ καὶ εὐπρεπή. Στὸ νὰ ξεκινᾶς δηλαδὴ γιὰ τὸν Ἄλλο Κόσμο χωρὶς τὸ φόβο ὅτι ἐξαπάτησες ἢ ξεγέλασες, ἔστω καὶ δίχως νὰ τὸ θέλεις, κάποιον, καὶ χωρὶς νὰ χρωστᾶς θυσίες σὲ θεὸ ἢ χρήματα σὲ κάποιον ἄνθρωπο, *σὲ αὐτὸ* ὁ πλοῦτος συμβάλλει σὲ μεγάλο βαθμό. Καὶ λογαριάζοντάς τα ὅλα ἕνα πρὸς ἕνα, ἐγὼ τουλάχιστον, Σωκράτη, τὸ πρᾶγμα αὐτὸ δὲν θὰ τὸ χαρακτήριζα ὡς τὸ τελευταῖο γιὰ τὸ ὁποῖο ὁ πλοῦτος εἶναι κάτι πάρα πολὺ χρήσιμο.

[c] Ἔξοχα, ἀπάντησα ἐγώ, τὰ λές, Κέφαλε. Ἀλλὰ τοῦτο τὸ πρᾶγμα, τὴ δικαιοσύνη, θὰ τὸ ταυτίσουμε ἔτσι ἁπλὰ μὲ τὴν ἀλήθεια καὶ μὲ τὸ νὰ ἐπιστρέφει κανεὶς ὅ,τι ἔχει πάρει ἀπὸ κάποιον ἢ θὰ δεχθοῦμε ὅτι *καὶ* αὐτὲς οἱ πράξεις ἄλλοτε εἶναι δίκαιες καὶ ἄλλοτε ἄδικες; Ἐννοῶ τοῦτο: Ἂν κάποιος παραλάβει πρὸς φύλαξη ὅπλα ἀπὸ ἕναν φίλο του, ὁ ὁποῖος ἔχει σῶες τὶς φρένες, κι ἂν ἔπειτα ὁ φίλος του αὐτός, ἔχοντας στὸ μεταξὺ χάσει τὰ λογικά του, ζητήσει

ὅτι οὔτε χρὴ τὰ τοιαῦτα ἀποδιδόναι, οὔτε δίκαιος ἂν εἴη ὁ
ἀποδιδούς, οὐδ' αὖ πρὸς τὸν οὕτως ἔχοντα πάντα ἐθέλων
τἀληθῆ λέγειν.

d Ὀρθῶς, ἔφη, λέγεις.

Οὐκ ἄρα οὗτος ὅρος ἐστὶν δικαιοσύνης, ἀληθῆ τε λέγειν
καὶ ἃ ἂν λάβῃ τις ἀποδιδόναι.

Πάνυ μὲν οὖν, ἔφη, ὦ Σώκρατες, ὑπολαβὼν ὁ Πολέμαρχος,
εἴπερ γέ τι χρὴ Σιμωνίδῃ πείθεσθαι.

Καὶ μέντοι, ἔφη ὁ Κέφαλος, καὶ παραδίδωμι ὑμῖν τὸν
λόγον· δεῖ γάρ με ἤδη τῶν ἱερῶν ἐπιμεληθῆναι.

Οὐκοῦν, ἔφη, ἐγώ, ὁ Πολέμαρχος, τῶν γε σῶν κληρονόμος;

Πάνυ γε, ἦ δ' ὃς γελάσας, καὶ ἅμα ᾔει πρὸς τὰ ἱερά.

e Λέγε δή, εἶπον ἐγώ, σὺ ὁ τοῦ λόγου κληρονόμος, τί φῂς
τὸν Σιμωνίδην λέγοντα ὀρθῶς λέγειν περὶ δικαιοσύνης;

Ὅτι, ἦ δ' ὅς, τὸ τὰ ὀφειλόμενα ἑκάστῳ ἀποδιδόναι
δίκαιόν ἐστι· τοῦτο λέγων δοκεῖ ἔμοιγε καλῶς λέγειν.

Ἀλλὰ μέντοι, ἦν δ' ἐγώ, Σιμωνίδῃ γε οὐ ῥᾴδιον ἀπι-
στεῖν —σοφὸς γὰρ καὶ θεῖος ἀνήρ— τοῦτο μέντοι ὅτι ποτὲ
λέγει, σὺ μέν, ὦ Πολέμαρχε, ἴσως γιγνώσκεις, ἐγὼ δὲ
ἀγνοῶ· δῆλον γὰρ ὅτι οὐ τοῦτο λέγει, ὅπερ ἄρτι ἐλέγομεν,
τό τινος παρακαταθεμένου τι ὁτῳοῦν μὴ σωφρόνως ἀπαι-
332 τοῦντι ἀποδιδόναι. καίτοι γε ὀφειλόμενόν πού ἐστιν τοῦτο ὃ
παρακατέθετο· ἦ γάρ;

Ναί.

Ἀποδοτέον δέ γε οὐδ' ὁπωστιοῦν τότε ὁπότε τις μὴ
σωφρόνως ἀπαιτοῖ;

Ἀληθῆ, ἦ δ' ὅς.

Ἄλλο δή τι ἢ τὸ τοιοῦτον, ὡς ἔοικεν, λέγει Σιμωνίδης τὸ
τὰ ὀφειλόμενα δίκαιον εἶναι ἀποδιδόναι.

Ἄλλο μέντοι νὴ Δί', ἔφη· τοῖς γὰρ φίλοις οἴεται
ὀφείλειν τοὺς φίλους ἀγαθὸν μέν τι δρᾶν, κακὸν δὲ μηδέν.

Μανθάνω, ἦν δ' ἐγώ —ὅτι οὐ τὰ ὀφειλόμενα ἀποδίδωσιν
ὃς ἄν τῳ χρυσίον ἀποδῷ παρακαταθεμένῳ, ἐάνπερ ἡ ἀπό-

νὰ τοῦ τὰ ἐπιστρέψει, καθένας θὰ συμφωνοῦσε πὼς οὔτε πρέπει νὰ τὰ ἐπιστρέψει αὐτὰ τὰ ὅπλα οὔτε θὰ ἦταν δίκιο νὰ τὸ πράξει, οὔτε ἐπίσης ὅτι θὰ ὄφειλε νὰ λέει κανεὶς ὅλη τὴν ἀλήθεια σὲ κάποιον ποὺ βρίσκεται σὲ τέτοια κατάσταση.

[d] Σωστὰ λές, εἶπε.

Ἑπομένως, δὲν εἶναι *αὐτὸ* μέτρο τῆς δικαιοσύνης, τὸ νὰ λέει δηλαδὴ κάποιος τὴν ἀλήθεια καὶ νὰ ἐπιστρέφει ὅ,τι ἔχει πάρει.

Ναί, Σωκράτη, *εἶναι*, εἶπε διακόπτοντας ὁ Πολέμαρχος, ἂν πρόκειται βέβαια νὰ δώσουμε πίστη στὸν Σιμωνίδη.

Ὡραῖα, ὡραῖα, ἔκανε ὁ Κέφαλος· παραδίνω τὸ λόγο σὲ σᾶς, ἐγὼ πρέπει τώρα νὰ φροντίσω γιὰ τὴ θυσία.

Λοιπόν, εἶπε ὁ Πολέμαρχος, *εἶμαι* ἐγὼ ὁ κληρονόμος σου;

Βεβαίως, ἀπάντησε ἐκεῖνος γελώντας καὶ ταυτόχρονα κατευθύνθηκε στὸ σημεῖο τῆς θυσίας.

[e] Γιά λέγε, λοιπόν, εἶπα, ἐσὺ ὁ κληρονόμος τοῦ λόγου, ποιό πρᾶγμα ποὺ λέει ὁ Σιμωνίδης γιὰ τὴ δικαιοσύνη ὑποστηρίζεις ὅτι τὸ λέει σωστά;

Ὅτι, ἀποκρίθηκε ἐκεῖνος, εἶναι δίκαιο νὰ ἐπιστρέφει κανεὶς στὸν καθένα ὅ,τι τοῦ ὀφείλεται· κατὰ τὴ γνώμη μου σωστὰ κάνει ὁ Σιμωνίδης ποὺ τὸ λέει αὐτό.

Ἀσφαλῶς, εἶπα ἐγώ, δὲν εἶναι εὔκολο νὰ μὴ δώσουμε πίστη στὸν Σιμωνίδη —εἶναι ἄνθρωπος σοφός, θεϊκός—, τί ἐννοεῖ ὅμως μὲ αὐτὸ ἐσύ, Πολέμαρχε, ἴσως νὰ τὸ γνωρίζεις, ἐγὼ πάντως τὸ ἀγνοῶ. Γιατὶ εἶναι φανερὸ πὼς δὲν ἐννοεῖ ὅ,τι λέγαμε τώρα δά, τὸ νὰ ἐπιστρέφουμε δηλαδὴ σὲ κάποιον κάτι ποὺ μᾶς τὸ ἔχει ἐμπιστευθεῖ καὶ ποὺ μᾶς τὸ ζητάει πίσω, ἐνῶ ὁ ἴδιος δὲν εἶναι στὰ λογικά του. [332a] Μόλο βέβαια ποὺ *ὀφείλουμε* νὰ ἐπιστρέψουμε αὐτὸ τὸ ὁποῖο μᾶς ἔχει παραδοθεῖ. Σωστά;

Ναί.

Δὲν πρέπει ὡστόσο, μὲ κανένα τρόπο, νὰ ἐπιστραφεῖ, ὅταν τὸ ζητάει πίσω κάποιος ποὺ δὲν εἶναι στὰ λογικά του· ἔτσι;

Ἀλήθεια, εἶπε ἐκεῖνος.

Κάτι ἄλλο, τότε, κι ὄχι αὐτὸ ἐννοεῖ, καθὼς φαίνεται, ὁ Σιμωνίδης λέγοντας ὅτι δίκαιο εἶναι νὰ ἐπιστρέφει κανεὶς τὰ ὀφειλόμενα.

Κάτι ἄλλο, βέβαια, μὰ τὸ Δία, εἶπε· πιστεύει ὅτι οἱ φίλοι ἔχουν χρέος νὰ κάνουν καλὸ στοὺς φίλους, κακὸ ὅμως ποτέ.

Κατάλαβα, εἶπα· γιατὶ κάποιος ὁ ὁποῖος ἐπιστρέφει σὲ κάποιον τὸ χρυσά-

b δοσις καὶ ἡ λῆψις βλαβερὰ γίγνηται, φίλοι δὲ ὦσιν ὅ τε ἀπολαμβάνων καὶ ὁ ἀποδιδούς —οὐχ οὕτω λέγειν φῂς τὸν Σιμωνίδην;

Πάνυ μὲν οὖν.

Τί δέ; τοῖς ἐχθροῖς ἀποδοτέον ὅτι ἂν τύχῃ ὀφειλόμενον;

Παντάπασι μὲν οὖν, ἔφη, ὅ γε ὀφείλεται αὐτοῖς, ὀφείλεται δέ γε οἶμαι παρά γε τοῦ ἐχθροῦ τῷ ἐχθρῷ ὅπερ καὶ προσήκει, κακόν τι.

Ἠινίξατο ἄρα, ἦν δ' ἐγώ, ὡς ἔοικεν, ὁ Σιμωνίδης ποιη-
c τικῶς τὸ δίκαιον ὃ εἴη. διενοεῖτο μὲν γάρ, ὡς φαίνεται, ὅτι τοῦτ' εἴη δίκαιον, τὸ προσῆκον ἑκάστῳ ἀποδιδόναι, τοῦτο δὲ ὠνόμασεν ὀφειλόμενον.

Ἀλλὰ τί οἴει; ἔφη.

Ὦ πρὸς Διός, ἦν δ' ἐγώ, εἰ οὖν τις αὐτὸν ἤρετο· «Ὦ Σιμωνίδη, ἡ τίσιν οὖν τί ἀποδιδοῦσα ὀφειλόμενον καὶ προσῆκον τέχνη ἰατρικὴ καλεῖται;» τί ἂν οἴει ἡμῖν αὐτὸν ἀποκρίνασθαι;

Δῆλον ὅτι, ἔφη, ἡ σώμασιν φάρμακά τε καὶ σιτία καὶ ποτά.

Ἡ δὲ τίσιν τί ἀποδιδοῦσα ὀφειλόμενον καὶ προσῆκον τέχνη μαγειρικὴ καλεῖται;

d Ἡ τοῖς ὄψοις τὰ ἡδύσματα.

Εἶεν· ἡ οὖν δὴ τίσιν τί ἀποδιδοῦσα τέχνη δικαιοσύνη ἂν καλοῖτο;

Εἰ μέν τι, ἔφη, δεῖ ἀκολουθεῖν, ὦ Σώκρατες, τοῖς ἔμπροσθεν εἰρημένοις, ἡ τοῖς φίλοις τε καὶ ἐχθροῖς ὠφελίας τε καὶ βλάβας ἀποδιδοῦσα.

Τὸ τοὺς φίλους ἄρα εὖ ποιεῖν καὶ τοὺς ἐχθροὺς κακῶς δικαιοσύνην λέγει;

Δοκεῖ μοι.

Τίς οὖν δυνατώτατος κάμνοντας φίλους εὖ ποιεῖν καὶ ἐχθροὺς κακῶς πρὸς νόσον καὶ ὑγίειαν;

Ἰατρός.

e Τίς δὲ πλέοντας πρὸς τὸν τῆς θαλάττης κίνδυνον;

φι πού ἐκεῖνος τοῦ εἶχε ἐμπιστευθεῖ, δὲν ἐπιστρέφει τὸ ὀφειλόμενο [b], ἂν ἡ ἐπιστροφὴ καὶ ἡ παραλαβὴ ἀποβαίνει βλαβερὴ καὶ ἂν συμβαίνει αὐτὸς ὁ ὁποῖος τὸ παίρνει πίσω κι ὁ ἄλλος πού τοῦ τὸ ἐπιστρέφει νὰ εἶναι φίλοι —αὐτὸ δὲν ὑποστηρίζεις ὅτι λέει ὁ Σιμωνίδης;

Βεβαίως.

Καὶ μὲ τοὺς ἐχθροὺς τί γίνεται; Πρέπει νὰ τοὺς δίνουμε πίσω ὅ,τι τυχὸν τοὺς ὀφείλεται;

Χωρὶς ἀμφιβολία ναί: αὐτὸ πού *πραγματικὰ* ὀφείλεται σ' αὐτούς· καὶ κατὰ τὴ γνώμη μου στὸν ἐχθρὸ ὀφείλεται ἀπὸ τὴ μεριὰ τοῦ ἐχθροῦ ὅ,τι ἀκριβῶς τοῦ πρέπει, δηλαδὴ κάτι κακό.

Καθὼς φαίνεται λοιπόν, εἶπα, ὁ Σιμωνίδης ὑπαινίχθηκε μὲ ποιητικὸ τρόπο [c] ποιό εἶναι τὸ δίκαιο. Θεωροῦσε, ὅπως φαίνεται, ὅτι δίκαιο εἶναι νὰ ἀποδίδεις στὸν καθένα ὅ,τι τοῦ πρέπει, καὶ αὐτὸ τὸ ὀνόμασε 'ὀφειλόμενο'.

Μὰ τί νόμιζες, εἶπε.

Ὦ, δές, μά τὸ Δία, εἶπα ἐγώ· ἂν κάποιος τώρα τὸν ρωτοῦσε: «Σιμωνίδη, ἰατρικὴ καλεῖται ἡ ἐπιστήμη πού ἀποδίδει σὲ ποιούς ποιό πρᾶγμα τὸ ὁποῖο τοὺς ὀφείλεται καὶ τοὺς ταιριάζει;» τί νομίζεις πὼς θὰ μᾶς ἀπαντοῦσε ἐκεῖνος;

Εἶναι πρόδηλο, εἶπε: αὐτὴ πού δίνει στὰ σώματα φάρμακα, τροφές, ποτά.

Καὶ μαγειρικὴ καλεῖται ἡ τέχνη πού δίνει σὲ ποιούς ποιό πρᾶγμα τὸ ὁποῖο τοὺς ὀφείλεται καὶ τοὺς ταιριάζει;

[d] Αὐτὴ πού δίνει στὰ φαγητὰ ὅ,τι τὰ νοστιμεύει.

Ὡραῖα· ἔτσι λοιπὸν κι ἡ τέχνη πού δίνει τί καὶ σὲ ποιούς θὰ μποροῦσε νὰ ὀνομαστεῖ δικαιοσύνη;

Ἂν πρέπει, εἶπε, νὰ ἀκολουθήσουμε ὅσα ἔχουμε πεῖ παραπάνω, θὰ πρόκειται γιὰ τὴν τέχνη πού ἀποδίδει στοὺς φίλους ὠφέλεια καὶ στοὺς ἐχθροὺς βλάβη.

Ἄρα λοιπὸν ἐννοεῖ ὅτι δικαιοσύνη εἶναι νὰ κάνεις καλὸ στοὺς φίλους καὶ κακὸ στοὺς ἐχθρούς;

Ἔτσι νομίζω.

Σὲ ὅ,τι σχετίζεται μὲ τὴν ἀρρώστια καὶ μὲ τὴν ὑγεία ποιός ἔχει, λοιπόν, τὴ μεγαλύτερη δύναμη νὰ κάνει καλὸ σὲ φίλους καὶ κακὸ σὲ ἐχθρούς, ὅταν αὐτοὶ ὑποφέρουν ἀπὸ κάτι;

Ὁ γιατρός.

[e] Ποιός, πάλι, σὲ αὐτοὺς πού εἶναι πάνω σ' ἕνα πλοῖο, σχετικὰ μὲ τοὺς κινδύνους τῆς θάλασσας;

Κυβερνήτης.

Τί δὲ ὁ δίκαιος; ἐν τίνι πράξει καὶ πρὸς τί ἔργον δυνατώτατος φίλους ὠφελεῖν καὶ ἐχθροὺς βλάπτειν;

Ἐν τῷ προσπολεμεῖν καὶ ἐν τῷ συμμαχεῖν, ἔμοιγε δοκεῖ.

Εἶεν· μὴ κάμνουσί γε μήν, ὦ φίλε Πολέμαρχε, ἰατρὸς ἄχρηστος.

Ἀληθῆ.

Καὶ μὴ πλέουσι δὴ κυβερνήτης.

Ναί.

Ἆρα καὶ τοῖς μὴ πολεμοῦσιν ὁ δίκαιος ἄχρηστος;

Οὐ πάνυ μοι δοκεῖ τοῦτο.

Χρήσιμον ἄρα καὶ ἐν εἰρήνῃ δικαιοσύνη;

333 Χρήσιμον.

Καὶ γὰρ γεωργία· ἢ οὔ;

Ναί.

Πρός γε καρποῦ κτῆσιν;

Ναί.

Καὶ μὴν καὶ σκυτοτομική;

Ναί.

Πρός γε ὑποδημάτων ἂν οἶμαι φαίης κτῆσιν;

Πάνυ γε.

Τί δὲ δή; τὴν δικαιοσύνην πρὸς τίνος χρείαν ἢ κτῆσιν ἐν εἰρήνῃ φαίης ἂν χρήσιμον εἶναι;

Πρὸς τὰ συμβόλαια, ὦ Σώκρατες.

Συμβόλαια δὲ λέγεις κοινωνήματα ἤ τι ἄλλο;

Κοινωνήματα δῆτα.

b Ἆρ' οὖν ὁ δίκαιος ἀγαθὸς καὶ χρήσιμος κοινωνὸς εἰς πεττῶν θέσιν, ἢ ὁ πεττευτικός;

Ὁ πεττευτικός.

Ἀλλ' εἰς πλίνθων καὶ λίθων θέσιν ὁ δίκαιος χρησιμώτερός τε καὶ ἀμείνων κοινωνὸς τοῦ οἰκοδομικοῦ;

Οὐδαμῶς.

Ὁ καπετάνιος.

Κι ὁ δίκαιος; Σὲ ποιά πράξη καὶ σὲ σχέση μὲ ποιό ἔργο ἔχει τὴ μεγαλύτερη δύναμη νὰ ὠφελεῖ φίλους καὶ νὰ βλάπτει ἐχθρούς;

Σὲ σχέση μὲ τὸ νὰ πολεμάει ἐναντίον κάποιου καὶ μὲ τὸ νὰ συμμαχεῖ, νομίζω ἐγώ.

Πολὺ καλά· σὲ ὅσους ὅμως δὲν ὑποφέρουν ἀπὸ κάτι, ἀγαπητὲ Πολέμαρχε, ὁ γιατρὸς θὰ εἶναι ἄχρηστος.

Εἶναι ἀλήθεια.

Τὸ ἴδιο καὶ ὁ κυβερνήτης σὲ ὅσους δὲν εἶναι στὴ θάλασσα.

Ναί.

Μὲ αὐτὴ τὴ λογικὴ εἶναι καὶ ὁ δίκαιος ἄχρηστος σὲ ὅσους δὲν πολεμοῦν· ἔτσι;

Αὐτὸ δὲν μοῦ φαίνεται καὶ τόσο σωστό.

Ἄρα λοιπὸν εἶναι καὶ σὲ περίοδο εἰρήνης ἡ δικαιοσύνη χρήσιμη;

[333a] Εἶναι χρήσιμη.

Καὶ ἡ γεωργία, βέβαια· ἢ ὄχι;

Ναί.

Γιὰ νὰ ἔχουμε καρπούς;

Ναί.

Ἀσφαλῶς κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο καὶ ἡ τέχνη τοῦ ὑποδηματοποιοῦ· ἔτσι;

Ναί.

Γιὰ νὰ ἔχουμε ὑποδήματα, θὰ ἔλεγες, ὑποθέτω· σωστά;

Βεβαίως.

Τί συμβαίνει ὅμως μὲ τὴ δικαιοσύνη; Γιὰ τὴν κάλυψη ποιᾶς ἀνάγκης ἢ γιὰ τὴν ἀπόκτηση ποιανοῦ πράγματος θὰ ἔλεγες ὅτι εἶναι χρήσιμη, σὲ περίοδο εἰρήνης, ἡ δικαιοσύνη;

Γιὰ τὶς συμφωνίες, Σωκράτη.

Λέγοντας 'συμφωνίες' ἐννοεῖς τὶς δοσοληψίες γενικῶς ἢ μήπως κάτι ἄλλο;

Τὶς δοσοληψίες, βεβαίως.

[b] Ἄραγε καλὸς καὶ χρήσιμος σύντροφος στὸ νὰ τοποθετεῖ τοὺς πεσσοὺς εἶναι ὁ δίκαιος ἢ ὅποιος ξέρει καλὰ αὐτὸ τὸ παιγνίδι;

Ὅποιος τὸ ξέρει καλά.

Στὸ νὰ τοποθετεῖ ὅμως τοῦβλα καὶ πέτρες εἶναι ὁ δίκαιος *πιὸ* χρήσιμος σύντροφος ἀπὸ τὸ χτίστη;

Μὲ κανένα τρόπο.

Ἀλλ' εἰς τίνα δὴ κοινωνίαν ὁ δίκαιος ἀμείνων κοινωνὸς τοῦ οἰκοδομικοῦ τε καὶ κιθαριστικοῦ, ὥσπερ ὁ κιθαριστικὸς τοῦ δικαίου εἰς κρουμάτων;

Εἰς ἀργυρίου, ἔμοιγε δοκεῖ.

Πλήν γ' ἴσως, ὦ Πολέμαρχε, πρὸς τὸ χρῆσθαι ἀργυρίῳ, ὅταν δέῃ ἀργυρίου κοινῇ πρίασθαι ἢ ἀποδόσθαι ἵππον· τότε
c δέ, ὡς ἐγὼ οἶμαι, ὁ ἱππικός. ἦ γάρ;

Φαίνεται.

Καὶ μὴν ὅταν γε πλοῖον, ὁ ναυπηγὸς ἢ ὁ κυβερνήτης;

Ἔοικεν.

Ὅταν οὖν τί δέῃ ἀργυρίῳ ἢ χρυσίῳ κοινῇ χρῆσθαι, ὁ δίκαιος χρησιμώτερος τῶν ἄλλων;

Ὅταν παρακαταθέσθαι καὶ σῶν εἶναι, ὦ Σώκρατες.

Οὐκοῦν λέγεις ὅταν μηδὲν δέῃ αὐτῷ χρῆσθαι ἀλλὰ κεῖσθαι;

Πάνυ γε.

Ὅταν ἄρα ἄχρηστον ᾖ ἀργύριον, τότε χρήσιμος ἐπ' αὐτῷ
d ἡ δικαιοσύνη;

Κινδυνεύει.

Καὶ ὅταν δὴ δρέπανον δέῃ φυλάττειν, ἡ δικαιοσύνη χρήσιμος καὶ κοινῇ καὶ ἰδίᾳ· ὅταν δὲ χρῆσθαι, ἡ ἀμπελουργική;

Φαίνεται.

Φήσεις δὲ καὶ ἀσπίδα καὶ λύραν ὅταν δέῃ φυλάττειν καὶ μηδὲν χρῆσθαι, χρήσιμον εἶναι τὴν δικαιοσύνην, ὅταν δὲ χρῆσθαι, τὴν ὁπλιτικὴν καὶ τὴν μουσικήν;

Ἀνάγκη.

Καὶ περὶ τἆλλα δὴ πάντα ἡ δικαιοσύνη ἑκάστου ἐν μὲν χρήσει ἄχρηστος, ἐν δὲ ἀχρηστίᾳ χρήσιμος;

Τότε σὲ ποιά κοινωνικὴ σχέση ὁ δίκαιος εἶναι καλύτερος σύντροφος ἀπὸ τὸ χτίστη καὶ ἀπὸ τὸν κιθαριστή, ὅπως ὁ κιθαριστὴς εἶναι καλύτερος ἀπὸ τὸν δίκαιο στοὺς ἤχους καὶ τοὺς τόνους;

Στὶς οἰκονομικὲς σχέσεις, νομίζω.

Ἐκτὸς ἴσως, Πολέμαρχε, ἀπὸ τὴν περίπτωση ποὺ θὰ χρειαστεῖ νὰ χρησιμοποιήσουμε χρήματα λ.χ. γιὰ νὰ ἀγοράσουμε ἢ νὰ πουλήσουμε ἀπὸ κοινοῦ ἕνα ἄλογο· σ' αὐτὴ τὴν περίπτωση, φαντάζομαι, [c] καλύτερος εἶναι κάποιος ποὺ ξέρει ἀπὸ ἄλογα. Δὲν εἶναι ἔτσι;

Ἔτσι φαίνεται.

Ἐπίσης, ὅταν πρόκειται γιὰ ἕνα πλοῖο, καλύτερος εἶναι ὁ ναυπηγὸς ἢ ὁ καπετάνιος· σωστά;

Ὑποθέτω.

Τότε λοιπὸν σὲ ποιά περίπτωση, ὅταν θὰ χρειαστεῖ νὰ χρησιμοποιήσουμε ἀπὸ κοινοῦ ἀσήμι ἢ χρυσάφι, θὰ εἶναι ὁ δίκαιος χρησιμότερος ἀπὸ τοὺς ἄλλους;

Στὴν περίπτωση, Σωκράτη, ποὺ αὐτὰ θὰ παραδοθοῦν πρὸς φύλαξη καὶ γιὰ νὰ εἶναι ἀσφαλισμένα.

Θέλεις δηλαδὴ νὰ πεῖς, ὅταν δὲν θὰ ὑπάρχει καμιὰ ἀνάγκη νὰ χρησιμοποιηθοῦν ἀλλὰ ἁπλῶς θὰ εἶναι κάπου φυλαγμένα;

Βεβαίως.

Ἑπομένως, σὲ ὅ,τι ἀφορᾶ τὸ χρῆμα, [d] ἡ δικαιοσύνη θὰ εἶναι χρήσιμη ὅταν αὐτὸ θὰ μένει ἀχρησιμοποίητο.

Ἔτσι φαίνεται.

Κι ὅταν εἶναι ἀνάγκη νὰ φυλαχτεῖ ἕνα δρεπάνι, χρήσιμη πρὸς τοῦτο θὰ εἶναι πάλι ἡ δικαιοσύνη —σὲ συλλογικό ὅσο καὶ σὲ ἀτομικό ἐπίπεδο· ὅταν ὅμως πρόκειται νὰ χρησιμοποιηθεῖ τὸ δρεπάνι, χρήσιμη τότε θὰ εἶναι ἡ τέχνη τῆς ἀμπελουργίας· σωστά;

Ἔτσι φαίνεται.

Καὶ κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο θὰ ὑποστηρίξεις πὼς ὅταν χρειάζεται νὰ φυλάγουμε μιὰν ἀσπίδα καὶ μιὰ λύρα καὶ νὰ μὴν τὶς χρησιμοποιοῦμε, τότε ἡ δικαιοσύνη *εἶναι* χρήσιμη, ἐνῶ, ὅταν πρόκειται νὰ χρησιμοποιηθοῦν, χρήσιμη θὰ εἶναι τότε ἡ τέχνη τῶν ὅπλων καὶ ἡ μουσική· ἔτσι;

Κατανάγκη.

Καὶ σχετικὰ μὲ ὅλα τὰ ἄλλα πράγματα ἡ δικαιοσύνη εἶναι ἄχρηστη ὅταν τὰ χρησιμοποιοῦμε καὶ χρήσιμη ὅταν αὐτὰ εἶναι σὲ ἀχρηστία· σωστά;

Κινδυνεύει.

e Οὐκ ἂν οὖν, ὦ φίλε, πάνυ γέ τι σπουδαῖον εἴη ἡ δικαιοσύνη, εἰ πρὸς τὰ ἄχρηστα χρήσιμον ὂν τυγχάνει. τόδε δὲ σκεψώμεθα. ἆρ' οὐχ ὁ πατάξαι δεινότατος ἐν μάχῃ εἴτε πυκτικῇ εἴτε τινὶ καὶ ἄλλῃ, οὗτος καὶ φυλάξασθαι;

Πάνυ γε.

Ἆρ' οὖν καὶ νόσον ὅστις δεινὸς φυλάξασθαι, καὶ λαθεῖν οὗτος δεινότατος ἐμποιήσας;

Ἔμοιγε δοκεῖ.

334 Ἀλλὰ μὴν στρατοπέδου γε ὁ αὐτὸς φύλαξ ἀγαθός, ὅσπερ καὶ τὰ τῶν πολεμίων κλέψαι καὶ βουλεύματα καὶ τὰς ἄλλας πράξεις;

Πάνυ γε.

Ὅτου τις ἄρα δεινὸς φύλαξ, τούτου καὶ φὼρ δεινός.

Ἔοικεν.

Εἰ ἄρα ὁ δίκαιος ἀργύριον δεινὸς φυλάττειν, καὶ κλέπτειν δεινός.

Ὡς γοῦν ὁ λόγος, ἔφη, σημαίνει.

Κλέπτης ἄρα τις ὁ δίκαιος, ὡς ἔοικεν, ἀναπέφανται, καὶ κινδυνεύεις παρ' Ὁμήρου μεμαθηκέναι αὐτό· καὶ γὰρ ἐκεῖνος
b τὸν τοῦ Ὀδυσσέως πρὸς μητρὸς πάππον Αὐτόλυκον ἀγαπᾷ τε καί φησιν αὐτὸν πάντας ἀνθρώπους κεκάσθαι κλεπτοσύνῃ θ' ὅρκῳ τε. ἔοικεν οὖν ἡ δικαιοσύνη καὶ κατὰ σὲ καὶ καθ' Ὅμηρον καὶ κατὰ Σιμωνίδην κλεπτική τις εἶναι, ἐπ' ὠφελίᾳ μέντοι τῶν φίλων καὶ ἐπὶ βλάβῃ τῶν ἐχθρῶν. οὐχ οὕτως ἔλεγες;

Οὐ μὰ τὸν Δί', ἔφη, ἀλλ' οὐκέτι οἶδα ἔγωγε ὅτι ἔλεγον· τοῦτο μέντοι ἔμοιγε δοκεῖ ἔτι, ὠφελεῖν μὲν τοὺς φίλους ἡ δικαιοσύνη, βλάπτειν δὲ τοὺς ἐχθρούς.

c Φίλους δὲ λέγεις εἶναι πότερον τοὺς δοκοῦντας ἑκάστῳ χρηστοὺς εἶναι, ἢ τοὺς ὄντας, κἂν μὴ δοκῶσι, καὶ ἐχθροὺς ὡσαύτως;

Ἔτσι φαίνεται.

[e] Δὲν μπορεῖ λοιπόν, ἀγαπητέ, νὰ εἶναι κάτι πάρα πολὺ σπουδαῖο ἡ δικαιοσύνη, ἐφόσον συμβαίνει νὰ εἶναι χρήσιμη γιὰ πράγματα ποὺ μένουν ἀχρησιμοποίητα. Ἂς σκεφτοῦμε ὅμως καὶ τοῦτο: Ἄραγε ὅποιος εἶναι φοβερὸς καὶ τρομερὸς στὸ νὰ καταφέρει χτυπήματα σὲ ἕναν ἀγώνα, εἴτε πυγμαχικὸ εἴτε καὶ ὁποιονδήποτε ἄλλο, αὐτὸς ὁ ἴδιος δὲν εἶναι ἐξίσου ἱκανὸς καὶ στὸ νὰ προφυλάγεται ἀπὸ τὰ χτυπήματα;

Βεβαίως.

Κι ὅποιος, πάλι, εἶναι ἱκανὸς νὰ προφυλαχθεῖ ἀπὸ ἕνα νόσημα, δὲν εἶναι, ὁ ἴδιος, ἱκανὸς καὶ νὰ τὸ προκαλέσει χωρὶς νὰ γίνει ἀντιληπτός;

Νομίζω ναί.

[334a] Ἀλλὰ καὶ σ' ἕνα στρατόπεδο δὲν εἶναι φύλακας καλὸς ἀκριβῶς ὁ ἴδιος ἄνθρωπος, ὁ ὁποῖος ἔχει τὴν ἱκανότητα νὰ προβλέψει καὶ νὰ ὑποκλέψει τὰ σχέδια καὶ τὶς ἄλλες κινήσεις τῶν ἐχθρῶν;

Βεβαίως.

Συνεπῶς, ὅποιου πράγματος εἶναι κανεὶς φοβερὸς φύλακας, εἶναι ἐπίσης φοβερὸς καὶ στὸ νὰ κλέβει τὸ ἴδιο αὐτὸ πρᾶγμα.

Ἔτσι φαίνεται.

Ἂν λοιπὸν ὁ δίκαιος εἶναι φοβερὸς στὸ νὰ φυλάει τὸ χρῆμα, θὰ εἶναι φοβερὸς καὶ στὸ νὰ τὸ κλέβει.

Αὐτό, τουλάχιστον, φαίνεται νὰ εἶναι τὸ συμπέρασμα.

Ἑπομένως, κάτι σὰν κλέφτης, καθὼς φαίνεται, ἀποδεικνύεται πὼς εἶναι ὁ δίκαιος, κι αὐτὸ θά 'πρεπε νὰ τό 'χες ἀντιληφθεῖ ἀπὸ τὸν Ὅμηρο· γιατὶ κι ἐκεῖνος ἔχει συμπάθεια [b] γιὰ τὸν Αὐτόλυκο, τὸν παππού τοῦ Ὀδυσσέα ἀπὸ τὴ μεριὰ τῆς μητέρας του, καὶ λέει γι' αὐτὸν ὅτι κανένας ἄλλος «στὴν κλεψιὰ καὶ στὴν ψευδορκία δὲν τοῦ παράβγαινε». Φαίνεται λοιπὸν ὅτι ἡ δικαιοσύνη, κατὰ τὴ γνώμη σου ἀλλὰ σύμφωνα καὶ μὲ τοῦ Ὁμήρου καὶ τοῦ Σιμωνίδη τὴ γνώμη, εἶναι κάτι σὰν τὴν τέχνη τῆς κλεψιᾶς πρὸς ὄφελος ὅμως τῶν φίλων καὶ πρὸς βλάβη τῶν ἐχθρῶν. Αὐτὸ δὲν ἐννοοῦσες;

Ὄχι, μά τὸ Δία, ἀλλὰ κι ἐγὼ δὲν ξέρω πιὰ τί ἐννοοῦσα· αὐτὸ πάντως ποὺ ἐξακολουθῶ νὰ τὸ πιστεύω εἶναι ὅτι ἡ δικαιοσύνη ὠφελεῖ τοὺς φίλους καὶ βλάπτει τοὺς ἐχθρούς.

[c] Ποιούς θεωρεῖς ὅμως φίλους: ὅσους *νομίζει* κανεὶς καλοὺς καὶ ἀξιόπιστους ἢ ὅσους εἶναι πραγματικά, ἔστω κι ἂν δὲν θεωροῦνται ὡς τέτοιοι —καὶ τὸ ἴδιο πάλι σχετικὰ μὲ τοὺς ἐχθρούς;

Εἰκὸς μέν, ἔφη, οὓς ἄν τις ἡγῆται χρηστοὺς φιλεῖν, οὓς δ' ἂν πονηροὺς μισεῖν.

Ἆρ' οὖν οὐχ ἁμαρτάνουσιν οἱ ἄνθρωποι περὶ τοῦτο, ὥστε δοκεῖν αὐτοῖς πολλοὺς μὲν χρηστοὺς εἶναι μὴ ὄντας, πολλοὺς δὲ τοὐναντίον;

Ἁμαρτάνουσιν.

Τούτοις ἄρα οἱ μὲν ἀγαθοὶ ἐχθροί, οἱ δὲ κακοὶ φίλοι;

Πάνυ γε.

Ἀλλ' ὅμως δίκαιον τότε τούτοις τοὺς μὲν πονηροὺς
d ὠφελεῖν, τοὺς δὲ ἀγαθοὺς βλάπτειν;

Φαίνεται.

Ἀλλὰ μὴν οἵ γε ἀγαθοὶ δίκαιοί τε καὶ οἷοι μὴ ἀδικεῖν;

Ἀληθῆ.

Κατὰ δὴ τὸν σὸν λόγον τοὺς μηδὲν ἀδικοῦντας δίκαιον κακῶς ποιεῖν.

Μηδαμῶς, ἔφη, ὦ Σώκρατες· πονηρὸς γὰρ ἔοικεν εἶναι ὁ λόγος.

Τοὺς ἀδίκους ἄρα, ἦν δ' ἐγώ, δίκαιον βλάπτειν, τοὺς δὲ δικαίους ὠφελεῖν;

Οὗτος ἐκείνου καλλίων φαίνεται.

Πολλοῖς ἄρα, ὦ Πολέμαρχε, συμβήσεται, ὅσοι διημαρ-
e τήκασιν τῶν ἀνθρώπων, δίκαιον εἶναι τοὺς μὲν φίλους βλάπτειν —πονηροὶ γὰρ αὐτοῖς εἰσιν— τοὺς δ' ἐχθροὺς ὠφελεῖν -ἀγαθοὶ γάρ· καὶ οὕτως ἐροῦμεν αὐτὸ τοὐναντίον ἢ τὸν Σιμωνίδην ἔφαμεν λέγειν.

Καὶ μάλα, ἔφη, οὕτω συμβαίνει. ἀλλὰ μεταθώμεθα· κινδυνεύομεν γὰρ οὐκ ὀρθῶς τὸν φίλον καὶ ἐχθρὸν θέσθαι.

Πῶς θέμενοι, ὦ Πολέμαρχε;

Τὸν δοκοῦντα χρηστόν, τοῦτον φίλον εἶναι.

Νῦν δὲ πῶς, ἦν δ' ἐγώ, μεταθώμεθα;

Τὸν δοκοῦντά τε, ἦ δ' ὅς, καὶ τὸν ὄντα χρηστὸν φίλον·
335 τὸν δὲ δοκοῦντα μέν, ὄντα δὲ μή, δοκεῖν ἀλλὰ μὴ εἶναι φίλον. καὶ περὶ τοῦ ἐχθροῦ δὲ ἡ αὐτὴ θέσις.

Φίλος μὲν δή, ὡς ἔοικε, τούτῳ τῷ λόγῳ ὁ ἀγαθὸς ἔσται, ἐχθρὸς δὲ ὁ πονηρός.

Φυσικὸ εἶναι, εἶπε, νὰ ἀγαπάει κανεὶς ὅσους θεωρεῖ καλούς, ἐνῶ ὅσους τοὺς θεωρεῖ κακοὺς νὰ τοὺς μισεῖ.

Ἄραγε οἱ ἄνθρωποι δὲν λαθεύουν σὲ τοῦτο, ἔτσι ὥστε πολλοὺς νὰ τοὺς νομίζουν καλοὺς ἐνῶ δὲν εἶναι καὶ πολλοὺς τὸ ἀντίθετο;

Λαθεύουν.

Γι' αὐτοὺς ἑπομένως, οἱ ἀγαθοὶ εἶναι ἐχθροὶ καὶ οἱ κακοὶ εἶναι φίλοι;

Ἀσφαλῶς.

Τότε ὅμως εἶναι δίκαιο οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ [d] νὰ ὠφελοῦν τοὺς κακοὺς καὶ νὰ βλάπτουν τοὺς καλούς;

Φαίνεται πὼς εἶναι.

Ὡστόσο οἱ καλοὶ εἶναι δίκαιοι καὶ δὲν κάνουν ἄδικες πράξεις· ἔτσι δὲν εἶναι;

Σωστά.

Μὲ βάση αὐτὸ ποὺ λές, εἶναι δίκαιο νὰ κάνεις κακὸ σὲ ὅσους δὲν διαπράττουν τίποτε ἄδικο.

Μὲ κανένα τρόπο, Σωκράτη· δὲν φαίνεται νά 'ναι σωστὸς αὐτὸς ὁ λόγος.

Τότε, εἶπα ἐγώ, εἶναι δίκαιο νὰ βλάπτουμε ὅσους ἀδικοῦν καὶ νὰ ὠφελοῦμε τοὺς δίκαιους;

Τοῦτος ἐδῶ φαίνεται καλύτερος ἀπὸ ἐκεῖνον.

Θὰ συμβεῖ, τότε, Πολέμαρχε, πολλοί, οἱ ὁποῖοι θὰ ἔχουν κάνει ἐντελῶς λαθεμένες ἐκτιμήσεις [e] γιὰ τοὺς ἀνθρώπους, νὰ θεωροῦν δίκαιο νὰ βλάπτουν τοὺς φίλους —γιατὶ κατὰ τὴν κρίση τους θὰ εἶναι κακοί— καὶ νὰ ὠφελοῦν τοὺς ἐχθροὺς —γιατὶ γι' αὐτοὺς θὰ εἶναι καλοί. Κι ἔτσι θὰ φθάσουμε νὰ λέμε τὸ ἀντίθετο ἀπ' ὅτι εἴπαμε πὼς ἐννοεῖ ὁ Σιμωνίδης.

Βεβαίως, εἶπε, αὐτὸ συνάγεται. Ἂς βάλουμε ὅμως τὰ πράγματα διαφορετικά. Γιατὶ φαίνεται ὅτι δὲν θέσαμε σωστὰ ποιός εἶναι φίλος καὶ ποιός ἐχθρός.

Ποῦ ἦταν τὸ λάθος μας, Πολέμαρχε;

Ὁρίσαμε ὡς φίλο αὐτὸν ὁ ὁποῖος θεωρεῖται καλός.

Ἐνῶ τώρα, εἶπα ἐγώ, πῶς πρέπει νὰ τὸ θέσουμε;

Νὰ ποῦμε, ἀπάντησε, ὅτι φίλος εἶναι αὐτὸς ποὺ *καὶ* θεωρεῖται *καὶ* εἶναι πράγματι καλός· [335a] ἐνῶ ἐκεῖνος ποὺ θεωρεῖται καλὸς χωρὶς ὅμως νὰ εἶναι ἁπλῶς *θεωρεῖται* ἀλλὰ *δὲν* εἶναι φίλος. Καὶ κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο νὰ τὸ θέσουμε καὶ γιὰ τὸν ἐχθρό.

Φίλος, λοιπόν, σύμφωνα μὲ ὅ,τι εἶπες τώρα δά, εἶναι, καθὼς φαίνεται, ὁ καλὸς ἄνθρωπος, ἐνῶ ἐχθρὸς εἶναι ὁ κακός.

Ναί.

Κελεύεις δὴ ἡμᾶς προσθεῖναι τῷ δικαίῳ ἢ ὡς τὸ πρῶτον ἐλέγομεν, λέγοντες δίκαιον εἶναι τὸν μὲν φίλον εὖ ποιεῖν, τὸν δ' ἐχθρὸν κακῶς· νῦν πρὸς τούτῳ ὧδε λέγειν, ὅτι ἔστιν δίκαιον τὸν μὲν φίλον ἀγαθὸν ὄντα εὖ ποιεῖν, τὸν δ' ἐχθρὸν κακὸν ὄντα βλάπτειν;

b Πάνυ μὲν οὖν, ἔφη, οὕτως ἄν μοι δοκεῖ καλῶς λέγεσθαι.

Ἔστιν ἄρα, ἦν δ' ἐγώ, δικαίου ἀνδρὸς βλάπτειν καὶ ὀντινοῦν ἀνθρώπων;

Καὶ πάνυ γε, ἔφη· τούς γε πονηρούς τε καὶ ἐχθροὺς δεῖ βλάπτειν.

Βλαπτόμενοι δ' ἵπποι βελτίους ἢ χείρους γίγνονται;

Χείρους.

Ἆρα εἰς τὴν τῶν κυνῶν ἀρετήν, ἢ εἰς τὴν τῶν ἵππων;

Εἰς τὴν τῶν ἵππων.

Ἆρ' οὖν καὶ κύνες βλαπτόμενοι χείρους γίγνονται εἰς τὴν τῶν κυνῶν ἀλλ' οὐκ εἰς τὴν τῶν ἵππων ἀρετήν;

Ἀνάγκη.

c Ἀνθρώπους δέ, ὦ ἑταῖρε, μὴ οὕτω φῶμεν, βλαπτομένους εἰς τὴν ἀνθρωπείαν ἀρετὴν χείρους γίγνεσθαι;

Πάνυ μὲν οὖν.

Ἀλλ' ἡ δικαιοσύνη οὐκ ἀνθρωπεία ἀρετή;

Καὶ τοῦτ' ἀνάγκη.

Καὶ τοὺς βλαπτομένους ἄρα, ὦ φίλε, τῶν ἀνθρώπων ἀνάγκη ἀδικωτέρους γίγνεσθαι.

Ἔοικεν.

Ἆρ' οὖν τῇ μουσικῇ οἱ μουσικοὶ ἀμούσους δύνανται ποιεῖν;

Ἀδύνατον.

Ἀλλὰ τῇ ἱππικῇ οἱ ἱππικοὶ ἀφίππους;

Οὐκ ἔστιν.

Ναί.

Μᾶς ζητᾶς λοιπὸν νὰ κάνουμε μιὰ προσθήκη σὲ ὅ,τι ἀρχικὰ εἴπαμε γιὰ τὴ δικαιοσύνη, ὅταν λέγαμε ὅτι δίκαιο εἶναι νὰ κάνεις καλὸ στὸ φίλο καὶ κακὸ στὸν ἐχθρό· ἤ, μὲ ἄλλα λόγια, ζητᾶς νὰ ποῦμε τώρα ἐπιπροσθέτως ὅτι δίκαιο εἶναι νὰ εὐεργετεῖς τὸ φίλο *ἐφόσον εἶναι καλὸς* καὶ νὰ βλάπτεις τὸν ἐχθρὸ *ἐφόσον εἶναι κακός.*

[b] Μάλιστα, εἶπε· νομίζω ὅτι ἔτσι διατυπωμένο εἶναι πολὺ σωστό.

Εἶναι ἄραγε, ρώτησα, γνώρισμα δίκαιου ἀνθρώπου νὰ βλάπτει ἔστω κι ἕναν ἄνθρωπο;

Ἀσφαλῶς, εἶπε· τοὺς κακοὺς καὶ τοὺς ἐχθροὺς πρέπει κανεὶς νὰ τοὺς βλάπτει.

Τὰ ἄλογα, ὅταν τὰ βλάπτεις, γίνονται καλύτερα ἢ χειρότερα;

Χειρότερα.

Ἄραγε γίνονται χειρότερα ὡς πρὸς αὐτὸ ποὺ ἀποτελεῖ τὶς χαρακτηριστικὲς ἀρετὲς τοῦ σκύλου ἢ ὡς πρὸς τὶς χαρακτηριστικὲς ἀρετὲς τοῦ ἀλόγου;

Ὡς πρὸς τοῦ ἀλόγου.

Ἄρα λοιπὸν καὶ τὰ σκυλιά, ὅταν τὰ βλάπτουν, γίνονται χειρότερα ὡς πρὸς τὶς ἀρετὲς ποὺ προσιδιάζουν σὲ αὐτὰ καὶ ὄχι ὡς πρὸς τὶς ἀρετὲς τῶν ἀλόγων· σωστά;

Κατανάγκη.

[c] Κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο, φίλε, δὲν πρέπει νὰ ποῦμε ὅτι καὶ οἱ ἄνθρωποι, ὅταν ὑφίστανται κάποια βλάβη, γίνονται χειρότεροι σὲ αὐτὸ ποὺ ἀποτελεῖ τὴν ἀρετὴ τοῦ ἀνθρώπου;

Βεβαίως.

Ἀλλὰ ἡ δικαιοσύνη δὲν εἶναι *ἀνθρώπινη* ἀρετή;

Κι αὐτὸ κατανάγκη.

Ἑπομένως, ἀγαπητέ, καὶ ὅσοι ἄνθρωποι βλάπτονται γίνονται κατανάγκη πιὸ ἄδικοι.

Ἔτσι φαίνεται.

Ἄραγε εἶναι δυνατὸν νὰ κάνουν οἱ μουσικοὶ διαμέσου τῆς μουσικῆς κάποιους ἀνθρώπους ἄμουσους;

Αὐτὸ εἶναι ἀδύνατο.

Μήπως ὅμως διαμέσου τῆς ἱππευτικῆς τέχνης οἱ ἱππευτὲς νὰ κάνουν τοὺς ἀνθρώπους νὰ μὴν ἔχουν ἰδέα πῶς νὰ ἱππεύουν;

Δὲν εἶναι δυνατό.

Ἀλλὰ τῇ δικαιοσύνῃ δὴ οἱ δίκαιοι ἀδίκους; ἢ καὶ
d συλλήβδην ἀρετῇ οἱ ἀγαθοὶ κακούς;

Ἀλλὰ ἀδύνατον.

Οὐ γὰρ θερμότητος οἶμαι ἔργον ψύχειν ἀλλὰ τοῦ ἐναντίου.

Ναί.

Οὐδὲ ξηρότητος ὑγραίνειν ἀλλὰ τοῦ ἐναντίου.

Πάνυ γε.

Οὐδὲ δὴ τοῦ ἀγαθοῦ βλάπτειν ἀλλὰ τοῦ ἐναντίου.

Φαίνεται.

Ὁ δέ γε δίκαιος ἀγαθός;

Πάνυ γε.

Οὐκ ἄρα τοῦ δικαίου βλάπτειν ἔργον, ὦ Πολέμαρχε, οὔτε φίλον οὔτ' ἄλλον οὐδένα, ἀλλὰ τοῦ ἐναντίου, τοῦ ἀδίκου.

Παντάπασί μοι δοκεῖς ἀληθῆ λέγειν, ἔφη, ὦ Σώκρατες.

e Εἰ ἄρα τὰ ὀφειλόμενα ἑκάστῳ ἀποδιδόναι φησίν τις δίκαιον εἶναι, τοῦτο δὲ δὴ νοεῖ αὐτῷ τοῖς μὲν ἐχθροῖς βλάβην ὀφείλεσθαι παρὰ τοῦ δικαίου ἀνδρός, τοῖς δὲ φίλοις ὠφελίαν, οὐκ ἦν σοφὸς ὁ ταῦτα εἰπών. οὐ γὰρ ἀληθῆ ἔλεγεν· οὐδαμοῦ γὰρ δίκαιον οὐδένα ἡμῖν ἐφάνη ὂν βλάπτειν.

Συγχωρῶ, ἦ δ' ὅς.

Μαχούμεθα ἄρα, ἦν δ' ἐγώ, κοινῇ ἐγώ τε καὶ σύ, ἐάν τις αὐτὸ φῇ ἢ Σιμωνίδην ἢ Βίαντα ἢ Πιττακὸν εἰρηκέναι ἤ τιν' ἄλλον τῶν σοφῶν τε καὶ μακαρίων ἀνδρῶν.

Ἐγὼ γοῦν, ἔφη, ἕτοιμός εἰμι κοινωνεῖν τῆς μάχης.

336 Ἀλλ' οἶσθα, ἦν δ' ἐγώ, οὗ μοι δοκεῖ εἶναι τὸ ῥῆμα, τὸ φάναι δίκαιον εἶναι τοὺς μὲν φίλους ὠφελεῖν, τοὺς δ' ἐχθροὺς βλάπτειν;

Τίνος; ἔφη.

Οἶμαι αὐτὸ Περιάνδρου εἶναι ἢ Περδίκκου ἢ Ξέρξου ἢ Ἰσμηνίου τοῦ Θηβαίου ἤ τινος ἄλλου μέγα οἰομένου δύνασθαι πλουσίου ἀνδρός.

Ἀληθέστατα, ἔφη, λέγεις.

Ἀλλὰ εἶναι μήπως δυνατὸν οἱ δίκαιοι νὰ κάνουν διαμέσου τῆς δικαιοσύνης κάποιους ἀνθρώπους ἄδικους; Ἢ καὶ [d] γενικῶς οἱ καλοὶ διαμέσου τῆς ἀρετῆς κακούς;

Ὄχι, ἀδύνατον.

Γιατὶ βέβαια δὲν εἶναι ἔργο τῆς θερμότητας νὰ ψυχραίνει ἀλλὰ τοῦ ἀντιθέτου της.

Ναί.

Οὔτε καὶ τῆς ξηρότητας νὰ ὑγραίνει ἀλλὰ τοῦ ἀντιθέτου.

Βεβαίως.

Οὔτε δὰ καὶ τοῦ καλοῦ νὰ βλάπτει ἀλλὰ τοῦ ἀντιθέτου.

Προφανῶς.

Κι ὁ δίκαιος, βέβαια, καλὸς δὲν εἶναι;

Ἀσφαλῶς.

Δὲν εἶναι, ἑπομένως, ἔργο τοῦ δίκαιου ἀνθρώπου, Πολέμαρχε, νὰ βλάπτει μήτε τὸ φίλο μήτε ἄλλον κανένα, ἀλλ' αὐτὸ εἶναι ἔργο τοῦ ἀντιθέτου του, τοῦ ἄδικου.

Πολὺ σωστὰ μοῦ φαίνονται αὐτὰ ποὺ λές, Σωκράτη.

[e] Ἂν λοιπὸν κάποιος ὑποστηρίζει ὅτι δικαιοσύνη εἶναι νὰ ἀποδίδει κανεὶς στὸν καθένα ὅ,τι τοῦ ὀφείλεται, καὶ ἐννοεῖ μὲ αὐτὸ ὅτι ὁ δίκαιος ὀφείλει ἀπὸ τὴ μιὰ νὰ βλάπτει τοὺς ἐχθροὺς κι ἀπὸ τὴν ἄλλη νὰ ὠφελεῖ τοὺς φίλους, δὲν ἦταν σοφὸς ὅποιος τό 'πε αὐτό. Γιατὶ δὲν ἔλεγε πράγματα σωστά: σὲ καμία περίπτωση δὲν προέκυψε ὅτι εἶναι δίκαιο νὰ βλάπτεις —τὸν ὁποιονδήποτε.

Συμφωνῶ, εἶπε.

Θὰ πολεμήσουμε ἑπομένως, εἶπα, μαζὶ ἐγὼ κι ἐσύ, ἂν ἰσχυριστεῖ κάποιος ὅτι αὐτὸ τὸ ἔχει πεῖ ὁ Σιμωνίδης ἢ ὁ Βίας ἢ ὁ Πιττακὸς ἢ κάποιος ἄλλος ἀπὸ ἐκείνους τοὺς σοφοὺς καὶ θεϊκοὺς ἀνθρώπους.

Ἐγὼ πάντως, εἶπε, εἶμαι ἕτοιμος νὰ πολεμήσω μαζί σου.

[336a] Ξέρεις ὅμως, εἶπα, ποιανοῦ νομίζω πὼς εἶναι αὐτὴ ἡ φράση, ὅτι δηλαδὴ δίκαιο εἶναι νὰ ὠφελεῖ κανεὶς τοὺς φίλους καὶ νὰ βλάπτει τοὺς ἐχθρούς;

Ποιανοῦ; ρώτησε.

Νομίζω ὅτι εἶναι τοῦ Περίανδρου ἢ τοῦ Περδίκκα ἢ τοῦ Ξέρξη ἢ τοῦ Ἰσμηνία ἀπὸ τὴ Θήβα ἢ κάποιου ἄλλου πλούσιου ἀνθρώπου μὲ μεγάλη ἰδέα γιὰ τὴ δύναμή του.

Ἀλήθεια εἶναι, εἶπε, αὐτὸ ποὺ λές.

Εἶεν, ἦν δ' ἐγώ· ἐπειδὴ δὲ οὐδὲ τοῦτο ἐφάνη ἡ δικαιοσύνη
ὂν οὐδὲ τὸ δίκαιον, τί ἂν ἄλλο τις αὐτὸ φαίη εἶναι;

b Καὶ ὁ Θρασύμαχος πολλάκις μὲν καὶ διαλεγομένων ἡμῶν
μεταξὺ ὥρμα ἀντιλαμβάνεσθαι τοῦ λόγου, ἔπειτα ὑπὸ
τῶν παρακαθημένων διεκωλύετο βουλομένων διακοῦσαι τὸν
λόγον· ὡς δὲ διεπαυσάμεθα καὶ ἐγὼ ταῦτ' εἶπον, οὐκέτι
ἡσυχίαν ἦγεν, ἀλλὰ συστρέψας ἑαυτὸν ὥσπερ θηρίον ἧκεν
ἐφ' ἡμᾶς ὡς διαρπασόμενος.

Καὶ ἐγώ τε καὶ ὁ Πολέμαρχος δείσαντες διεπτοήθημεν·
ὁ δ' εἰς τὸ μέσον φθεγξάμενος, Τίς, ἔφη, ὑμᾶς πάλαι φλυαρία
c ἔχει, ὦ Σώκρατες; καὶ τί εὐηθίζεσθε πρὸς ἀλλήλους ὑπο-
κατακλινόμενοι ὑμῖν αὐτοῖς; ἀλλ' εἴπερ ὡς ἀληθῶς βούλει
εἰδέναι τὸ δίκαιον ὅτι ἔστι, μὴ μόνον ἐρώτα μηδὲ φιλοτιμοῦ
ἐλέγχων ἐπειδάν τίς τι ἀποκρίνηται, ἐγνωκὼς τοῦτο, ὅτι
ῥᾷον ἐρωτᾶν ἢ ἀποκρίνεσθαι, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ἀπόκριναι καὶ
εἰπὲ τί φῂς εἶναι τὸ δίκαιον. καὶ ὅπως μοι μὴ ἐρεῖς ὅτι τὸ
d δέον ἐστὶν μηδ' ὅτι τὸ ὠφέλιμον μηδ' ὅτι τὸ λυσιτελοῦν μηδ'
ὅτι τὸ κερδαλέον μηδ' ὅτι τὸ συμφέρον, ἀλλὰ σαφῶς μοι
καὶ ἀκριβῶς λέγε ὅτι ἂν λέγῃς· ὡς ἐγὼ οὐκ ἀποδέξομαι
ἐὰν ὕθλους τοιούτους λέγῃς.

Καὶ ἐγὼ ἀκούσας ἐξεπλάγην καὶ προσβλέπων αὐτὸν
ἐφοβούμην, καί μοι δοκῶ, εἰ μὴ πρότερος ἑωράκη αὐτὸν ἢ
ἐκεῖνος ἐμέ, ἄφωνος ἂν γενέσθαι. νῦν δὲ ἡνίκα ὑπὸ τοῦ
λόγου ἤρχετο ἐξαγριαίνεσθαι, προσέβλεψα αὐτὸν πρότερος,
e ὥστε αὐτῷ οἷός τ' ἐγενόμην ἀποκρίνασθαι, καὶ εἶπον ὑπο-
τρέμων· Ὦ Θρασύμαχε, μὴ χαλεπὸς ἡμῖν ἴσθι· εἰ γάρ τι
ἐξαμαρτάνομεν ἐν τῇ τῶν λόγων σκέψει ἐγώ τε καὶ ὅδε, εὖ
ἴσθι ὅτι ἄκοντες ἁμαρτάνομεν. μὴ γὰρ δὴ οἴου, εἰ μὲν
χρυσίον ἐζητοῦμεν, οὐκ ἄν ποτε ἡμᾶς ἑκόντας εἶναι ὑπο-
κατακλίνεσθαι ἀλλήλοις ἐν τῇ ζητήσει καὶ διαφθείρειν τὴν
εὕρεσιν αὐτοῦ, δικαιοσύνην δὲ ζητοῦντας, πρᾶγμα πολλῶν
χρυσίων τιμιώτερον, ἔπειθ' οὕτως ἀνοήτως ὑπείκειν ἀλλήλοις
καὶ οὐ σπουδάζειν ὅτι μάλιστα φανῆναι αὐτό. οἴου γε σύ,
ὦ φίλε. ἀλλ' οἶμαι οὐ δυνάμεθα· ἐλεεῖσθαι οὖν ἡμᾶς πολὺ
337 μᾶλλον εἰκός ἐστίν που ὑπὸ ὑμῶν τῶν δεινῶν ἢ χαλεπαί-
νεσθαι.

Καὶ ὃς ἀκούσας ἀνεκάγχασέ τε μάλα σαρδάνιον καὶ εἶπεν·

Ὡραῖα, ἔκανα· κι ἐπειδὴ ἔγινε φανερὸ πὼς οὔτε αὐτὸ εἶναι ἡ δικαιοσύνη καὶ τὸ δίκαιο, τότε ποιό ἄλλο πρᾶγμα θὰ μποροῦσε νὰ πεῖ κανεὶς ὅτι εἶναι;

[b] Ὅση ὥρα συζητούσαμε ὁ Θρασύμαχος ἐπανειλημμένα ἐπιχείρησε νὰ πάρει τὸ λόγο, δὲν τὸν ἄφηναν ὅμως οἱ διπλανοί του, ποὺ ἤθελαν νὰ ἀκούσουν τὸ ἐπιχείρημα ὥς τὸ τέλος· ὅταν ὅμως κάναμε μιὰ παύση, κι ἐγὼ τὰ εἶπα αὐτά, ἐκεῖνος δὲν ἠρεμοῦσε ἀλλὰ μαζεύτηκε καὶ σὰν θηρίο χύμηξε καταπάνω μας νὰ μᾶς κατασπαράξει.

Ἀπὸ τὸν τρόμο μας ἐγὼ κι ὁ Πολέμαρχος τὰ χρειαστήκαμε· κι ἐκεῖνος, βάζοντάς μας τὶς φωνὲς μπροστὰ σὲ ὅλους, [c] Τί φλυαρία, εἶπε, εἶναι αὐτὴ ποὺ σᾶς δέρνει τόσην ὥρα, Σωκράτη; Καὶ τί ἀνοησία αὐτὲς οἱ ὑποχωρήσεις —ὅλο εὐγένεια— τοῦ ἑνὸς στὸν ἄλλο! Ἂν σταλήθεια θὲς νὰ μάθεις τί εἶναι τὸ δίκιο, μὴν περιορίζεσαι νὰ ρωτᾶς μόνο οὔτε νὰ προσπαθεῖς νὰ ἀνασκευάσεις τὴν ἀπάντηση ποὺ σοῦ δίνει ὁ ἄλλος, ἀφοῦ τὸ ξέρεις δὰ ὅτι εἶναι εὐκολότερο νὰ κάνεις ἐρωτήσεις παρὰ νὰ ἀπαντᾶς, ἀλλὰ δῶσε *κι ἐσὺ* μιὰ ἀπάντηση καὶ πὲς τί ὑποστηρίζεις πὼς εἶναι τὸ δίκαιο. Καὶ μὴ μοῦ πεῖς [d] ὅτι εἶναι τὸ πρέπον ἢ τὸ ὠφέλιμο ἢ τὸ πρόσφορο ἢ τὸ ἐπικερδὲς ἢ τὸ συμφέρον ἀλλὰ ἐξήγησε μὲ σαφήνεια καὶ ἀκρίβεια ὅ,τι ἔχεις νὰ πεῖς· γιατὶ ἂν ἀρχίσεις νὰ μοῦ ἀραδιάζεις τέτοιες μποῦρδες, ἐγὼ δὲν θὰ τὶς δεχθῶ.

Κι ἐγὼ ἀκούγοντάς τον τά 'χασα καὶ καθὼς τὸν κοιτοῦσα μὲ κυρίευε φόβος, καὶ νομίζω πὼς ἂν δὲν τὸν εἶχα δεῖ πρῶτος ἐγώ, προτοῦ νὰ μὲ δεῖ ἐκεῖνος, θὰ μοῦ 'χε κοπεῖ ἡ μιλιά. Ἔτυχε ὅμως, ὅταν ἄρχισε νὰ ἐξαγριώνεται ἀπὸ τὴ συζήτηση, νὰ πέσει τὸ δικό μου βλέμμα πρῶτο ἐπάνω του [e] κι ἔτσι μπόρεσα νὰ τοῦ ἀπαντήσω, καὶ σχεδὸν τρέμοντας τοῦ εἶπα: Θρασύμαχε, μὴ γίνεσαι τόσο σκληρὸς μαζί μας· ἂν μᾶς ξέφυγε κάποιο λάθος καθὼς ἐξετάζαμε, ἐγὼ καὶ τοῦτος ἐδῶ, τὰ ἐπιχειρήματα, νὰ εἶσαι βέβαιος ὅτι αὐτὸ ἔγινε χωρὶς νὰ τὸ θέλουμε. Μὴ φανταστεῖς πὼς ἐνῶ ἂν ψάχναμε γιὰ χρυσάφι δὲν θὰ ἦταν ποτὲ δυνατὸν νὰ ὑποχωροῦμε —ἐκεῖ ποὺ θὰ ψάχναμε— μὲ τὴ θέλησή μας ὁ ἕνας στὸν ἄλλο καὶ νὰ ματαιώνουμε ἔτσι τὴν ἀνεύρεση, τώρα ποὺ ψάχνουμε γιὰ τὴ δικαιοσύνη, ἕνα πρᾶγμα πολυτιμότερο κι ἀπὸ *μπόλικο* χρυσάφι, ὑποκλινόμαστε ἔτσι ἀνόητα ὁ ἕνας στὸν ἄλλο καὶ δὲν βάζουμε ὅλες τὶς δυνάμεις μας γιὰ νὰ τὴν ἀνακαλύψουμε. Πίστεψέ με, ἀγαπητέ, ὅτι προσπαθοῦμε. Ὅμως, νομίζω, δὲν μποροῦμε. [337a] Μᾶλλον λοιπὸν θά 'πρεπε κατὰ κάποιον τρόπο νὰ μᾶς συμπονᾶτε, καὶ πολὺ μάλιστα, ἐσεῖς οἱ προικισμένοι μὲ φοβερὲς ἱκανότητες παρὰ νὰ ὀργίζεσθε μαζί μας.

Κι αὐτὸς σὰν τ' ἄκουσε κάγχασε πολὺ πικρόχολα καὶ εἶπε: Μά τὸν Ἡρα-

Ὦ Ἡράκλεις, ἔφη, αὕτη ᾽κείνη ἡ εἰωθυῖα εἰρωνεία Σωκράτους, καὶ ταῦτ᾽ ἐγὼ ἤδη τε καὶ τούτοις προύλεγον, ὅτι σὺ ἀποκρίνασθαι μὲν οὐκ ἐθελήσοις, εἰρωνεύσοιο δὲ καὶ πάντα μᾶλλον ποιήσοις ἢ ἀποκρινοῖο, εἴ τίς τί σε ἐρωτᾷ.

Σοφὸς γὰρ εἶ, ἦν δ᾽ ἐγώ, ὦ Θρασύμαχε· εὖ οὖν ᾔδησθα
ὅτι εἴ τινα ἔροιο ὁπόσα ἐστὶν τὰ δώδεκα, καὶ ἐρόμενος προεί-
b ποις αὐτῷ —«Ὅπως μοι, ὦ ἄνθρωπε, μὴ ἐρεῖς ὅτι ἔστιν τὰ
δώδεκα δὶς ἓξ μηδ᾽ ὅτι τρὶς τέτταρα μηδ᾽ ὅτι ἑξάκις δύο
μηδ᾽ ὅτι τετράκις τρία· ὡς οὐκ ἀποδέξομαί σου ἐὰν τοιαῦτα
φλυαρῇς»— δῆλον οἶμαί σοι ἦν ὅτι οὐδεὶς ἀποκρινοῖτο τῷ
οὕτως πυνθανομένῳ. ἀλλ᾽ εἴ σοι εἶπεν· «Ὦ Θρασύμαχε,
πῶς λέγεις; μὴ ἀποκρίνωμαι ὧν προεῖπες μηδέν; πότερον, ὦ
θαυμάσιε, μηδ᾽ εἰ τούτων τι τυγχάνει ὄν, ἀλλ᾽ ἕτερον εἴπω τι
c τοῦ ἀληθοῦς; ἢ πῶς λέγεις;» τί ἂν αὐτῷ εἶπες πρὸς ταῦτα;

Εἶεν, ἔφη· ὡς δὴ ὅμοιον τοῦτο ἐκείνῳ.

Οὐδέν γε κωλύει, ἦν δ᾽ ἐγώ· εἰ δ᾽ οὖν καὶ μὴ ἔστιν ὅμοιον, φαίνεται δὲ τῷ ἐρωτηθέντι τοιοῦτον, ἧττόν τι αὐτὸν οἴει ἀποκρινεῖσθαι τὸ φαινόμενον ἑαυτῷ, ἐάντε ἡμεῖς ἀπαγορεύωμεν ἐάντε μή;

Ἄλλο τι οὖν, ἔφη, καὶ σὺ οὕτω ποιήσεις· ὧν ἐγὼ ἀπεῖπον, τούτων τι ἀποκρινῇ;

Οὐκ ἂν θαυμάσαιμι, ἦν δ᾽ ἐγώ· εἴ μοι σκεψαμένῳ οὕτω δόξειεν.

d Τί οὖν, ἔφη, ἂν ἐγὼ δείξω ἑτέραν ἀπόκρισιν παρὰ πάσας
ταύτας περὶ δικαιοσύνης, βελτίω τούτων; τί ἀξιοῖς παθεῖν;

Τί ἄλλο, ἦν δ᾽ ἐγώ, ἢ ὅπερ προσήκει πάσχειν τῷ μὴ εἰδότι; προσήκει δέ που μαθεῖν παρὰ τοῦ εἰδότος· καὶ ἐγὼ οὖν τοῦτο ἀξιῶ παθεῖν.

Ἡδὺς γὰρ εἶ, ἔφη· ἀλλὰ πρὸς τῷ μαθεῖν καὶ ἀπότεισον ἀργύριον.

Οὐκοῦν ἐπειδάν μοι γένηται, εἶπον.

Ἀλλ᾽ ἔστιν, ἔφη ὁ Γλαύκων. ἀλλ᾽ ἕνεκα ἀργυρίου, ὦ Θρασύμαχε, λέγε· πάντες γὰρ ἡμεῖς Σωκράτει εἰσοίσομεν.

e Πάνυ γε οἶμαι, ἦ δ᾽ ὅς· ἵνα Σωκράτης τὸ εἰωθὸς δια-

κλῆ, νάτην πάλι ἀπαράλλαχτη ἡ εἰρωνεία τοῦ Σωκράτη· τά 'ξερα ἐγὼ αὐτὰ καὶ τοὺς τὸ εἶχα πεῖ πὼς δὲν θὰ θελήσεις νὰ ἀποκρίνεσαι ἀλλὰ θὰ παριστάνεις ὅτι δὲν ξέρεις καὶ θὰ κάνεις τὰ πάντα ἐκτὸς ἀπὸ τὸ νὰ δώσεις μιὰν ἀπάντηση ἅμα σὲ ρωτήσει κανεὶς κάτι.

Ἐπειδὴ εἶσαι σοφός, Θρασύμαχε, εἶπα ἐγώ. Ἤξερες, ἔτσι, πὼς ἂν ρωτοῦσες κάποιον πόσα εἶναι τὰ δώδεκα, καὶ μὲ τὸ ποὺ θὰ τὸν ρωτοῦσες τοῦ ἔλεγες προκαταβολικά, [b] «Πρόσεχε, φίλε, μὴ μοῦ πεῖς ὅτι τὰ δώδεκα εἶναι δύο φορὲς ἕξι οὔτε τρεῖς φορὲς τέσσερα οὔτε ἕξι φορὲς δύο οὔτε τέσσερις φορὲς τρία· γιατὶ τέτοια φληναφήματα ἐγὼ δὲν πρόκειται νὰ τὰ δεχθῶ», νομίζω πὼς σοῦ εἶναι κι ἐσένα ὁλοφάνερο ὅτι κανένας δὲν θὰ ἀπαντοῦσε σὲ ὅποιον θὰ ρωτοῦσε μὲ τέτοιον τρόπο. Κι ἂν σοῦ ἔλεγε: «Θρασύμαχε, πῶς τὸ ἐννοεῖς; Νὰ μὴν ἀπαντήσω τίποτε ἀπὸ ὅσα ἀνέφερες πρωτύτερα; Πῶς, καλέ μου ἄνθρωπε; Ἀκόμη κι ἂν συμβαίνει κάποια ἀπὸ αὐτὰ νὰ εἶναι σωστά, ἐγὼ νὰ πῶ κάτι ἄλλο; [c] Τί, ἐπιτέλους, ἐννοεῖς;» τί θὰ εἶχες νὰ τοῦ πεῖς ἐπ' αὐτοῦ;

Ἄ, ὡραῖα, εἶπε· λὲς καὶ τοῦτο ἐδῶ εἶναι ὅμοιο μὲ ἐκεῖνο.

Τίποτα δὲν ἐμποδίζει νὰ εἶναι, ἀποκρίθηκα ἐγώ· ὅμως κι ἂν δὲν εἶναι ὅμοιο, ἀλλὰ *φαίνεται* ὅμοιο σ' ἐκεῖνον ποὺ ρωτήθηκε, ἔχεις τὴν ἐντύπωση πὼς δὲν θὰ ἀπαντήσει ὅ,τι τοῦ φαίνεται σωστό, εἴτε τοῦ τὸ ἀπαγορεύουμε ἐμεῖς αὐτὸ εἴτε ὄχι;

Μήπως ἑτοιμάζεσαι, εἶπε, νὰ κάνεις κι ἐσὺ τὸ ἴδιο; Θὰ ἀπαντήσεις κάτι ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ ἐγὼ τὰ ἀπέκλεισα;

Δὲν θὰ ἦταν περίεργο, εἶπα, ἂν ὕστερα ἀπὸ κάποια σκέψη νόμιζα ὅτι ἔτσι εἶναι σωστό.

[d] Λοιπόν, εἶπε, τί θά 'λεγες ἂν ἐγὼ σοῦ παρουσιάσω μιὰν ἀπάντηση γιὰ τὴ δικαιοσύνη διαφορετικὴ ἀπὸ ὅλες αὐτές; Τί θὰ σοῦ ἄξιζε, τότε, νὰ πάθεις;

Μὰ τί ἄλλο, εἶπα, παρὰ αὐτὸ ποὺ ταιριάζει σὲ κάποιον ὁ ὁποῖος εἶναι ἀμαθής; Καὶ βέβαια στὸν ἀμαθὴ ταιριάζει νὰ μάθει ἀπὸ ἐκεῖνον ὁ ὁποῖος γνωρίζει· αὐτὸ λοιπὸν θεωρῶ ὅτι μοῦ ἀξίζει νὰ πάθω κι ἐγώ.

Γλύκα εἶσαι, εἶπε· ἀλλὰ γιὰ νὰ μάθεις πρέπει καὶ νὰ τὰ ἀκουμπήσεις· ἐμπρὸς λοιπόν!

Ἀσφαλῶς, εἶπα· ὅταν θὰ ἔχω χρήματα.

Μὰ ἔχεις ἤδη, εἶπε ὁ Γλαύκων. Λέγε λοιπόν, Θρασύμαχε, ἐπὶ πληρωμῇ· γιατὶ ὅλοι μας θὰ συνεισφέρουμε γιὰ τὸν Σωκράτη.

[e] Δὲν ἀμφιβάλλω γι' αὐτό, εἶπε· γιὰ νὰ κάνει ἔπειτα ὁ Σωκράτης τὰ συνη-

πράξηται· αὐτὸς μὲν μὴ ἀποκρίνηται, ἄλλου δ' ἀποκρινομένου λαμβάνῃ λόγον καὶ ἐλέγχῃ.

Πῶς γὰρ ἄν, ἔφην ἐγώ, ὦ βέλτιστε, τὶς ἀποκρίναιτο πρῶτον μὲν μὴ εἰδὼς μηδὲ φάσκων εἰδέναι, ἔπειτα, εἴ τι καὶ οἴεται, περὶ τούτων ἀπειρημένον αὐτῷ εἴη ὅπως μηδὲν
ἐρεῖ ὧν ἡγεῖται ὑπ' ἀνδρὸς οὐ φαύλου; ἀλλὰ σὲ δὴ μᾶλλον
338 εἰκὸς λέγειν· σὺ γὰρ δὴ φῂς εἰδέναι καὶ ἔχειν εἰπεῖν. μὴ
οὖν ἄλλως ποίει, ἀλλὰ ἐμοί τε χαρίζου ἀποκρινόμενος καὶ μὴ φθονήσῃς καὶ Γλαύκωνα τόνδε διδάξαι καὶ τοὺς ἄλλους.

Εἰπόντος δέ μου ταῦτα, ὅ τε Γλαύκων καὶ οἱ ἄλλοι ἐδέοντο αὐτοῦ μὴ ἄλλως ποιεῖν. καὶ ὁ Θρασύμαχος φανερὸς μὲν ἦν ἐπιθυμῶν εἰπεῖν ἵν' εὐδοκιμήσειεν, ἡγούμενος ἔχειν ἀπόκρισιν παγκάλην· προσεποιεῖτο δὲ φιλονικεῖν πρὸς τὸ
ἐμὲ εἶναι τὸν ἀποκρινόμενον. τελευτῶν δὲ συνεχώρησεν,
b κἄπειτα, Αὕτη δή, ἔφη, ἡ Σωκράτους σοφία· αὐτὸν μὲν μὴ
ἐθέλειν διδάσκειν, παρὰ δὲ τῶν ἄλλων περιιόντα μανθάνειν καὶ τούτων μηδὲ χάριν ἀποδιδόναι.

Ὅτι μέν, ἦν δ' ἐγώ, μανθάνω παρὰ τῶν ἄλλων, ἀληθῆ εἶπες, ὦ Θρασύμαχε, ὅτι δὲ οὔ με φῂς χάριν ἐκτίνειν, ψεύδῃ· ἐκτίνω γὰρ ὅσην δύναμαι. δύναμαι δὲ ἐπαινεῖν μόνον· χρήματα γὰρ οὐκ ἔχω. ὡς δὲ προθύμως τοῦτο δρῶ, ἐάν τίς μοι δοκῇ εὖ λέγειν, εὖ εἴσῃ αὐτίκα δὴ μάλα, ἐπειδὰν ἀποκρίνῃ· οἶμαι γάρ σε εὖ ἐρεῖν.

c Ἄκουε δή, ἦ δ' ὅς. φημὶ γὰρ ἐγὼ εἶναι τὸ δίκαιον
οὐκ ἄλλο τι ἢ τὸ τοῦ κρείττονος συμφέρον. ἀλλὰ τί οὐκ ἐπαινεῖς; ἀλλ' οὐκ ἐθελήσεις.

Ἐὰν μάθω γε πρῶτον, ἔφην, τί λέγεις· νῦν γὰρ οὔπω οἶδα. τὸ τοῦ κρείττονος φῂς συμφέρον δίκαιον εἶναι. καὶ τοῦτο, ὦ Θρασύμαχε, τί ποτε λέγεις; οὐ γάρ που τό γε τοιόνδε φῄς· εἰ Πουλυδάμας ἡμῶν κρείττων ὁ παγκρατιαστὴς καὶ αὐτῷ συμφέρει τὰ βόεια κρέα πρὸς τὸ σῶμα, τοῦτο τὸ
d σιτίον εἶναι καὶ ἡμῖν τοῖς ἥττοσιν ἐκείνου συμφέρον ἅμα
καὶ δίκαιον.

θισμένα του: ὁ ἴδιος μὲν νὰ μὴν ἀπαντᾶ, νὰ πιάνεται ὅμως ἀπὸ τὶς ἀπαντήσεις τοῦ ἄλλου καὶ νὰ τὸν ξετινάζει.

Μὰ πῶς, καλέ μου ἄνθρωπε, εἶπα ἐγώ, θὰ μποροῦσε νὰ ἀπαντήσει κάποιος ὁ ὁποῖος, πρῶτον, δὲν γνωρίζει κι οὔτε ἰσχυρίζεται ὅτι γνωρίζει καί, δεύτερον, ὅταν, ἀκόμη κι ἂν *ἔχει* κάποια γνώμη σχετικά, τοῦ εἶναι ἀπαγορευμένο, ἀπὸ ἄνθρωπο ὄχι ἀσήμαντο, νὰ πεῖ ὁτιδήποτε ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ πρεσβεύει; Πιὸ εὔλογο εἶναι νὰ μιλήσεις ἐσύ· [338a] γιατὶ ἐσὺ ἰσχυρίζεσαι ὅτι ξέρεις κι ὅτι μπορεῖς νὰ ἀπαντήσεις. Ἔλα λοιπόν, κάνε μου τὴ χάρη καὶ ἀπάντησε, καὶ μὴν ἀρνηθεῖς νὰ μεταδώσεις τὴ γνώση σου καὶ στὸν Γλαύκωνα ἐδῶ καὶ στοὺς ἄλλους.

Ὕστερα ἀπὸ τὰ λόγια μου αὐτὰ ὁ Γλαύκων καὶ οἱ ἄλλοι τὸν παρακαλοῦσαν νὰ πάψει νὰ ἀρνεῖται. Καὶ ὁ Θρασύμαχος, ἐνῶ ἦταν ὁλοφάνερο ὅτι ἤθελε νὰ μιλήσει γιὰ νὰ ἐντυπωσιάσει πιστεύοντας πὼς εἶχε μιὰ ὑπέροχη ἀπάντηση, ὡστόσο ἔκανε ὅτι εἶχε ἀντιρρήσεις, ἐπειδὴ τάχα ἔπρεπε νὰ εἶμαι *ἐγὼ* αὐτὸς ποὺ θὰ ἀπαντᾶ. Τελικὰ ὑποχώρησε, καὶ τότε, [b] Νά ποιά εἶναι, εἶπε, ἡ σοφία τοῦ Σωκράτη: Νὰ μὴ θέλει νὰ διδάσκει ὁ ἴδιος ἀλλὰ μόνο νὰ τριγυρίζει ἐδῶ κι ἐκεῖ καὶ νὰ μαθαίνει ἀπὸ τοὺς ἄλλους, χωρὶς μάλιστα νὰ τοὺς ἀναγνωρίζει κι εὐγνωμοσύνη.

Ὡς πρὸς τὸ ὅτι, εἶπα ἐγώ, διδάσκομαι ἀπὸ τοὺς ἄλλους, σ' αὐτὸ λὲς ἀλήθεια, Θρασύμαχε, ὅτι ὅμως ἐγώ, ὅπως ἰσχυρίζεσαι, δὲν τοὺς ἐκφράζω τὴν εὐγνωμοσύνη μου, κάνεις λάθος· τὴν ἐκφράζω ὅσο μπορῶ· καὶ τὸ μόνο ποὺ μπορῶ εἶναι νὰ τοὺς ἐπαινῶ· γιατὶ ἐγὼ χρήματα δὲν ἔχω. Καὶ πόσο πρόθυμα τὸ κάνω αὐτό, ὅταν ἔχω γιὰ κάποιον τὴν ἐντύπωση ὅτι λέει κάτι σωστό, θὰ τὸ διαπιστώσεις εὐθὺς ἀμέσως, μόλις ἀπαντήσεις· γιατί, φαντάζομαι, θὰ πεῖς σωστὰ πράγματα.

[c] Ἄκου τότε, εἶπε· ὑποστηρίζω ὅτι τὸ δίκαιο δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ τὸ συμφέρον τοῦ ἰσχυροτέρου! Μὰ γιατὶ δὲν ἐπικροτεῖς αὐτὴ τὴν ἀπάντηση; *Δὲν ἔχεις* τὴ διάθεση νὰ τὸ κάνεις.

Νὰ καταλάβω πρῶτα, εἶπα, τί θέλεις νὰ πεῖς· γιατὶ ἀκόμα δὲν τὸ ἔχω καταλάβει. Λὲς ὅτι δίκαιο εἶναι ὅ,τι συμφέρει τὸν ἰσχυρότερο. Πῶς τὸ ἐννοεῖς αὐτό, Θρασύμαχε; Δὲν θέλεις ἀσφαλῶς νὰ πεῖς τοῦτο, ὅτι ἂν λ.χ. ὁ Πουλυδάμας, ὁ ἀθλητὴς τοῦ παγκρατίου, εἶναι πιὸ δυνατὸς ἀπὸ ἐμᾶς καὶ εἶναι πρὸς τὸ συμφέρον τοῦ σώματός του τὸ βοδινὸ κρέας, [d] τότε τὸ φαγητὸ αὐτὸ εἶναι καὶ πρὸς τὸ δικό μας συμφέρον, ποὺ εἴμαστε λιγότερο δυνατοὶ ἀπὸ ἐκεῖνον, καὶ συνάμα ὅτι αὐτὸ εἶναι καὶ δίκαιο.

Βδελυρὸς γὰρ εἶ, ἔφη, ὦ Σώκρατες, καὶ ταύτῃ ὑπολαμβάνεις ᾗ ἂν κακουργήσαις μάλιστα τὸν λόγον.

Οὐδαμῶς, ὦ ἄριστε, ἦν δ' ἐγώ· ἀλλὰ σαφέστερον εἰπὲ τί λέγεις.

Εἶτ' οὐκ οἶσθ', ἔφη, ὅτι τῶν πόλεων αἱ μὲν τυραννοῦνται, αἱ δὲ δημοκρατοῦνται, αἱ δὲ ἀριστοκρατοῦνται;

Πῶς γὰρ οὔ;

Οὐκοῦν τοῦτο κρατεῖ ἐν ἑκάστῃ πόλει, τὸ ἄρχον;

Πάνυ γε.

e Τίθεται δέ γε τοὺς νόμους ἑκάστη ἡ ἀρχὴ πρὸς τὸ αὑτῇ
συμφέρον, δημοκρατία μὲν δημοκρατικούς, τυραννὶς δὲ
τυραννικούς, καὶ αἱ ἄλλαι οὕτως· θέμεναι δὲ ἀπέφηναν τοῦτο
δίκαιον τοῖς ἀρχομένοις εἶναι, τὸ σφίσι συμφέρον, καὶ τὸν
τούτου ἐκβαίνοντα κολάζουσιν ὡς παρανομοῦντά τε καὶ
ἀδικοῦντα. τοῦτ' οὖν ἐστιν, ὦ βέλτιστε, ὃ λέγω ἐν ἁπάσαις
339 ταῖς πόλεσιν ταὐτὸν εἶναι δίκαιον, τὸ τῆς καθεστηκυίας ἀρχῆς
συμφέρον· αὕτη δέ που κρατεῖ, ὥστε συμβαίνει τῷ ὀρθῶς
λογιζομένῳ πανταχοῦ εἶναι τὸ αὐτὸ δίκαιον, τὸ τοῦ κρείττονος συμφέρον.

Νῦν, ἦν δ' ἐγώ, ἔμαθον ὃ λέγεις· εἰ δὲ ἀληθὲς ἢ μή, πειράσομαι μαθεῖν. τὸ συμφέρον μὲν οὖν, ὦ Θρασύμαχε, καὶ σὺ ἀπεκρίνω δίκαιον εἶναι —καίτοι ἔμοιγε ἀπηγόρευες ὅπως μὴ τοῦτο ἀποκρινοίμην— πρόσεστιν δὲ δὴ αὐτόθι τὸ «τοῦ κρείττονος.»

b Σμικρά γε ἴσως, ἔφη, προσθήκη.

Οὔπω δῆλον οὐδ' εἰ μεγάλη· ἀλλ' ὅτι μὲν τοῦτο σκεπτέον εἰ ἀληθῆ λέγεις, δῆλον. ἐπειδὴ γὰρ συμφέρον γέ τι εἶναι καὶ ἐγὼ ὁμολογῶ τὸ δίκαιον, σὺ δὲ προστιθεῖς καὶ αὐτὸ φῂς εἶναι τὸ τοῦ κρείττονος, ἐγὼ δὲ ἀγνοῶ, σκεπτέον δή.

Σκόπει, ἔφη.

Ταῦτ' ἔσται, ἦν δ' ἐγώ. καί μοι εἰπέ· οὐ καὶ πείθεσθαι μέντοι τοῖς ἄρχουσιν δίκαιον φῂς εἶναι;

Ἔγωγε.

Ἀδιάντροπος εἶσαι σταλήθεια, εἶπε, Σωκράτη· πιάνεσαι ἀπὸ τὰ λόγια τοῦ ἄλλου κοιτάζοντας πῶς θὰ τὰ στραπατσάρεις.

Καθόλου, ἀγαπητέ, εἶπα ἐγώ· πὲς κάπως σαφέστερα τί ἐννοεῖς.

Καὶ λοιπὸν δὲν ξέρεις, εἶπε, ὅτι ἄλλες πόλεις ἔχουν τυραννικὸ πολίτευμα, ἄλλες δημοκρατικό, ἄλλες πάλι ἀριστοκρατικό;

Λὲς νὰ μὴν τὸ ξέρω;

Δὲν κυριαρχεῖ, ἔτσι, σὲ κάθε πόλη τοῦτο, ἡ παράταξη δηλαδὴ ποὺ εἶναι στὴν ἐξουσία;

Βεβαιότατα.

[e] Καὶ καθεμιὰ ἐξουσία φτιάχνει τοὺς νόμους κατὰ τὸ δικό της συμφέρον, ἡ δημοκρατία τοὺς φτιάχνει δημοκρατικούς, ἡ τυραννίδα τυραννικούς, τὸ ἴδιο καὶ οἱ ἄλλες ἐξουσίες. Καὶ θεσπίζοντας τοὺς νόμους διακηρύχνουν ὅτι δίκαιο γιὰ ὅσους διατελοῦν ὑπὸ τὴν ἐξουσία τους εἶναι τὸ δικό τους, *τῶν ἐξουσιαστῶν*, τὸ συμφέρον, κι ὅποιον ξεστρατίζει ἀπὸ αὐτὸ τὸν τιμωροῦν, ἐπειδὴ κατ' αὐτοὺς παραβαίνει τὸ νόμο καὶ διαπράττει ἀδικία. Αὐτὸ λοιπὸν ἐννοῶ, καλέ μου ἄνθρωπε, ὅταν λέω ὅτι σὲ ὅλα [339a] τὰ πολιτεύματα δίκιο εἶναι τὸ ἴδιο πρᾶγμα: ὅ,τι συμφέρει τὴν κατεστημένη ἐξουσία. *Αὐτὴ* ἔχει τὴν ἰσχύ, κι ἔτσι γιὰ ὅποιον σκέπτεται σωστὰ δίκιο εἶναι παντοῦ ἕνα καὶ τὸ αὐτό: τὸ συμφέρον τοῦ ἰσχυροτέρου.

Τώρα, εἶπα, κατάλαβα τί ἐννοεῖς· ἂν ἀληθεύει ὅμως αὐτὸ ἢ ὄχι θὰ προσπαθήσω νὰ τὸ διαπιστώσω. Βέβαια, Θρασύμαχε, «τὸ συμφέρον» ἀπάντησες κι ἐσὺ ὅτι εἶναι τὸ δίκιο —παρόλο ὅτι αὐτὴ τὴν ἀπάντηση σ' ἐμένα τὴν εἶχες ἀπαγορεύσει—, ἁπλῶς ἔχει τώρα προστεθεῖ ἐδῶ τὸ «τοῦ ἰσχυροτέρου».

[b] Μιὰ ἀσήμαντη, ὑποθέτω, προσθήκη, εἶπε.

Γιὰ τὴν ὥρα πάντως δὲν εἶναι φανερὸ ἂν πρόκειται καὶ γιὰ μεγάλη· ὅτι ὅμως πρέπει νὰ ἐξετάσουμε ἂν ἀληθεύει αὐτὸ ποὺ λές, εἶναι φανερό. Γιατὶ ἐπειδὴ κι ἐγὼ βέβαια συμφωνῶ ὅτι τὸ δίκιο εἶναι κάτι τὸ ὁποῖο συμφέρει, κι ἀπὸ τὴν ἄλλη ἐσὺ κάνεις αὐτὴ τὴν προσθήκη καὶ ὑποστηρίζεις ὅτι εἶναι τὸ συμφέρον τοῦ ἰσχυροτέρου, ἐνῶ ἐγὼ ἀδυνατῶ νὰ τὸ προσδιορίσω, πρέπει νὰ τὸ ἐξετάσουμε.

Ἐξέτασέ το, εἶπε.

Θὰ γίνει, εἶπα. Γιά πές μου: Κατὰ τὴ γνώμη σου δὲν εἶναι δίκαιο νὰ πείθεται κανεὶς στοὺς ἄρχοντες;

Εἶναι.

c Πότερον δὲ ἀναμάρτητοί εἰσιν οἱ ἄρχοντες ἐν ταῖς πόλεσιν ἑκάσταις ἤ οἷοί τι καὶ ἁμαρτεῖν;

Πάντως που, ἔφη, οἷοί τι καὶ ἁμαρτεῖν.

Οὐκοῦν ἐπιχειροῦντες νόμους τιθέναι τοὺς μὲν ὀρθῶς τιθέασιν, τοὺς δέ τινας οὐκ ὀρθῶς;

Οἶμαι ἔγωγε.

Τὸ δὲ ὀρθῶς ἄρα τὸ τὰ συμφέροντά ἐστι τίθεσθαι ἑαυτοῖς, τὸ δὲ μὴ ὀρθῶς ἀσύμφορα; ἢ πῶς λέγεις;

Οὕτως.

Ἃ δ' ἂν θῶνται ποιητέον τοῖς ἀρχομένοις, καὶ τοῦτό ἐστι τὸ δίκαιον;

Πῶς γὰρ οὔ;

d Οὐ μόνον ἄρα δίκαιόν ἐστιν κατὰ τὸν σὸν λόγον τὸ τοῦ κρείττονος συμφέρον ποιεῖν ἀλλὰ καὶ τοὐναντίον, τὸ μὴ συμφέρον.

Τί λέγεις σύ; ἔφη.

Ἃ σὺ λέγεις, ἔμοιγε δοκῶ· σκοπῶμεν δὲ βέλτιον. οὐχ ὡμολόγηται τοὺς ἄρχοντας τοῖς ἀρχομένοις προστάττοντας ποιεῖν ἄττα ἐνίοτε διαμαρτάνειν τοῦ ἑαυτοῖς βελτίστου, ἃ δ' ἂν προστάττωσιν οἱ ἄρχοντες δίκαιον εἶναι τοῖς ἀρχομένοις ποιεῖν; ταῦτ' οὐχ ὡμολόγηται;

Οἶμαι ἔγωγε, ἔφη.

e Οἴου τοίνυν, ἦν δ' ἐγώ, καὶ τὸ ἀσύμφορα ποιεῖν τοῖς ἄρχουσί τε καὶ κρείττοσι δίκαιον εἶναι ὡμολογῆσθαί σοι, ὅταν οἱ μὲν ἄρχοντες ἄκοντες κακὰ αὑτοῖς προστάττωσιν, τοῖς δὲ δίκαιον εἶναι φῇς ταῦτα ποιεῖν ἃ ἐκεῖνοι προσέταξαν —ἆρα τότε, ὦ σοφώτατε Θρασύμαχε, οὐκ ἀναγκαῖον συμβαίνειν αὐτὸ οὑτωσί, δίκαιον εἶναι ποιεῖν τοὐναντίον ἢ ὃ σὺ λέγεις; τὸ γὰρ τοῦ κρείττονος ἀσύμφορον δήπου προστάττεται τοῖς ἥττοσιν ποιεῖν.

340 Ναὶ μὰ Δί', ἔφη, ὦ Σώκρατες, ὁ Πολέμαρχος, σαφέστατά γε.

Ἐὰν σύ γ', ἔφη, αὐτῷ μαρτυρήσῃς, ὁ Κλειτοφῶν ὑπολαβών.

[c] Οἱ ἄρχοντες, τώρα, ποὺ κυβερνοῦν στὶς πόλεις εἶναι ἀλάνθαστοι ἢ μπορεῖ νὰ πέφτουν κι αὐτοὶ σὲ λάθη;

Ἀσφαλῶς, εἶπε, μπορεῖ νὰ πέφτουν κι αὐτοὶ σὲ λάθη.

Ἔτσι λοιπόν, ἐπιχειρώντας νὰ νομοθετήσουν, ἄλλους νόμους τοὺς φτιάχνουν σωστά, κάποιους ἄλλους ὅμως ὄχι· συμφωνεῖς;

Νομίζω ναί.

Καὶ λέγοντας 'σωστὰ' ἐννοοῦμε ὅτι τοὺς φτιάχνουν κατὰ τὸ συμφέρον τους, ἐνῶ μὲ τὸ 'ὄχι σωστὰ' ἐννοοῦμε 'ἀσύμφορα'; Ἢ μήπως λὲς κάτι ἄλλο;

Ὄχι, αὐτό.

Καὶ ὅτι αὐτὰ τὰ ὁποῖα ὁρίζουν οἱ ἄρχοντες πρέπει οἱ ἀρχόμενοι νὰ τὰ ἐκτελοῦν, καὶ ὅτι τοῦτο εἶναι τὸ δίκαιο· ἔτσι;

Πῶς ἀλλιῶς;

[d] Ἄρα λοιπὸν δίκαιο κατὰ τὰ λεγόμενά σου δὲν εἶναι μόνο τὸ νὰ πράττει κανεὶς αὐτὸ ποὺ συμφέρει τὸν πιὸ ἰσχυρὸ ἀλλὰ καὶ τὸ ἀντίθετο, αὐτὸ ποὺ δὲν τὸν συμφέρει.

Τί εἶναι αὐτὰ ποὺ λές; εἶπε.

Αὐτὰ ποὺ *ἐσὺ* λές, θαρρῶ. Ἂς τὸ δοῦμε ὅμως καλύτερα. Δὲν ἔχουμε παραδεχθεῖ ὅτι προστάζοντας οἱ ἄρχοντες τοὺς ἀρχομένους τί νὰ πράξουν, συμβαίνει κάποτε-κάποτε νὰ ἀποτυγχάνουν ἐντελῶς νὰ στοχεύσουν τὸ συμφέρον τους; Δὲν ἔχουμε ὅμως ἐπίσης παραδεχτεῖ πὼς ὅ,τι κι ἂν προστάζουν οἱ ἄρχοντες εἶναι δίκαιο οἱ ἀρχόμενοι νὰ τὸ πράττουν; Αὐτὰ δὲν τὰ ἔχουμε παραδεχθεῖ;

Νομίζω ναί, εἶπε.

[e] Τότε λοιπόν, εἶπα ἐγώ, νὰ νομίζεις πὼς ἔχεις ἐπίσης παραδεχτεῖ ὅτι δίκαιο εἶναι καὶ τὸ νὰ πράττει κανεὶς αὐτὸ ποὺ *ἀντιβαίνει* στὸ συμφέρον τῶν ἀρχόντων καὶ τῶν ἰσχυροτέρων, στὴν περίπτωση ποὺ ἄθελά τους οἱ ἄρχοντες προστάζουν κάτι κακὸ γιὰ τὸν ἑαυτό τους κι ἐσὺ ὡστόσο ὑποστηρίζεις ὅτι εἶναι δίκαιο νὰ *πράττουν* οἱ ἀρχόμενοι ὅ,τι τοὺς προστάζουν ἐκεῖνοι —σὲ αὐτὴ λοιπὸν τὴν περίπτωση, πάνσοφε Θρασύμαχε, δὲν προκύπτει κατανάγκη τοῦτο τὸ ἐπακόλουθο, δίκαιο δηλαδὴ νὰ εἶναι τὸ ἀντίθετο ἀπὸ αὐτὸ τὸ ὁποῖο λὲς ἐσύ; Γιατί, ἀσφαλῶς, σ' αὐτὴ τὴν περίπτωση δίνεται ἡ προσταγὴ στοὺς λιγότερο δυνατοὺς νὰ πράττουν αὐτὸ ποὺ ἀντιβαίνει στὸ συμφέρον τοῦ ἰσχυροτέρου.

[340a] Ναὶ μά τὸ Δία, Σωκράτη, εἶπε ὁ Πολέμαρχος, εἶναι ὁλοφάνερο.

Φυσικά, ἀφοῦ τὸ βεβαιώνεις κι ἐσύ, ἔκανε διακόπτοντας ὁ Κλειτοφῶν.

Καὶ τί, ἔφη, δεῖται μάρτυρος; αὐτὸς γὰρ Θρασύμαχος ὁμολογεῖ τοὺς μὲν ἄρχοντας ἐνίοτε ἑαυτοῖς κακὰ προστάττειν, τοῖς δὲ δίκαιον εἶναι ταῦτα ποιεῖν.

Τὸ γὰρ τὰ κελευόμενα ποιεῖν, ὦ Πολέμαρχε, ὑπὸ τῶν ἀρχόντων δίκαιον εἶναι ἔθετο Θρασύμαχος.

Καὶ γὰρ τὸ τοῦ κρείττονος, ὦ Κλειτοφῶν, συμφέρον
b δίκαιον εἶναι ἔθετο. ταῦτα δὲ ἀμφότερα θέμενος ὡμολόγησεν αὖ ἐνίοτε τοὺς κρείττους τὰ αὑτοῖς ἀσύμφορα κελεύειν τοὺς ἥττους τε καὶ ἀρχομένους ποιεῖν. ἐκ δὲ τούτων τῶν ὁμολογιῶν οὐδὲν μᾶλλον τὸ τοῦ κρείττονος συμφέρον δίκαιον ἂν εἴη ἢ τὸ μὴ συμφέρον.

Ἀλλ', ἔφη ὁ Κλειτοφῶν, τὸ τοῦ κρείττονος συμφέρον ἔλεγεν ὃ ἡγοῖτο ὁ κρείττων αὑτῷ συμφέρειν· τοῦτο ποιητέον εἶναι τῷ ἥττονι, καὶ τὸ δίκαιον τοῦτο ἐτίθετο.

Ἀλλ' οὐχ οὕτως, ἦ δ' ὃς ὁ Πολέμαρχος, ἐλέγετο.

c Οὐδέν, ἦν δ' ἐγώ, ὦ Πολέμαρχε, διαφέρει, ἀλλ' εἰ νῦν οὕτω λέγει Θρασύμαχος, οὕτως αὐτοῦ ἀποδεχώμεθα. Καί μοι εἰπέ, ὦ Θρασύμαχε· τοῦτο ἦν ὃ ἐβούλου λέγειν τὸ δίκαιον, τὸ τοῦ κρείττονος συμφέρον δοκοῦν εἶναι τῷ κρείττονι, ἐάντε συμφέρῃ ἐάντε μή; οὕτω σε φῶμεν λέγειν;

Ἥκιστά γε, ἔφη· ἀλλὰ κρείττω με οἴει καλεῖν τὸν ἐξαμαρτάνοντα ὅταν ἐξαμαρτάνῃ;

Ἔγωγε, εἶπον, ᾤμην σε τοῦτο λέγειν ὅτε τοὺς ἄρχοντας ὡμολόγεις οὐκ ἀναμαρτήτους εἶναι ἀλλά τι καὶ ἐξαμαρτάνειν.

d Συκοφάντης γὰρ εἶ, ἔφη, ὦ Σώκρατες, ἐν τοῖς λόγοις· ἐπεὶ αὐτίκα ἰατρὸν καλεῖς σὺ τὸν ἐξαμαρτάνοντα περὶ τοὺς κάμνοντας κατ' αὐτὸ τοῦτο ὃ ἐξαμαρτάνει; ἢ λογιστικόν, ὃς ἂν ἐν λογισμῷ ἁμαρτάνῃ, τότε ὅταν ἁμαρτάνῃ, κατὰ ταύτην τὴν ἁμαρτίαν; ἀλλ' οἶμαι λέγομεν τῷ ῥήματι οὕτως, ὅτι ὁ ἰατρὸς ἐξήμαρτεν καὶ ὁ λογιστὴς ἐξήμαρτεν καὶ ὁ γραμματιστής· τὸ δ' οἶμαι ἕκαστος τούτων, καθ' ὅσον τοῦτ' ἔστιν
e ὃ προσαγορεύομεν αὐτόν, οὐδέποτε ἁμαρτάνει· ὥστε κατὰ τὸν ἀκριβῆ λόγον, ἐπειδὴ καὶ σὺ ἀκριβολογῇ, οὐδεὶς τῶν

Σὲ τί χρειάζεται, εἶπε ὁ Πολέμαρχος, νὰ τὸ βεβαιώσει ἄλλος; Ὁ ἴδιος ὁ Θρασύμαχος παραδέχεται ὅτι κάποτε-κάποτε οἱ ἄρχοντες προστάζουν πράγματα τὰ ὁποῖα εἶναι εἰς βάρος τους, κι ὅτι εἶναι δίκαιο οἱ ἀρχόμενοι νὰ τὰ πράττουν αὐτά.

Αὐτό, Πολέμαρχε, συμβαίνει ἐπειδὴ ὁ Θρασύμαχος ὅρισε ὡς δίκαιο τὸ νὰ πράττει κανεὶς ὅ,τι διατάζουν οἱ ἄρχοντες.

Ὅρισε ὅμως, Κλειτοφῶντα, καὶ τὸ συμφέρον τοῦ ἰσχυροτέρου ὡς δίκαιο. [b] Καὶ ἔχοντας ὡς βάση αὐτὲς τὶς δύο παραδοχές, δέχτηκε ἐπίσης ὅτι κάποτε-κάποτε οἱ ἰσχυροὶ διατάζουν τοὺς ἀρχομένους, καὶ λιγότερο δυνατούς, νὰ κάνουν πράγματα ποὺ δὲν εἶναι πρὸς τὸ συμφέρον τῶν ἰσχυρῶν. Ἀπὸ αὐτὲς λοιπὸν τὶς παραδοχὲς θὰ ἦταν ἐξίσου δυνατὸ νὰ προκύψει τὸ συμπέρασμα ὅτι δίκαιο πρέπει νὰ χαρακτηρίζεται ὅ,τι συμφέρει τὸν ἰσχυρότερο ὅσο καὶ ὅ,τι ἀντιβαίνει στὸ συμφέρον τοῦ ἰσχυροτέρου.

Ὅμως, εἶπε ὁ Κλειτοφῶν, ὡς συμφέρον τοῦ ἰσχυροτέρου ἐννοοῦσε ἐκεῖνο ποὺ *ὁ ἴδιος* ὁ ἰσχυρότερος θὰ θεωροῦσε ὡς συμφέρον του· *αὐτὸ* ὀφείλει νὰ πράττει ὁ πιὸ ἀδύναμος, καὶ *αὐτὸ* χαρακτήρισε ὁ Θρασύμαχος ὡς δίκαιο.

Δὲν τὸ εἶπε ἔτσι, ἔκανε ὁ Πολέμαρχος.

[c] Δὲν ἔχει καμία σημασία αὐτό, Πολέμαρχε, εἶπα ἐγώ. Ἂν ὁ Θρασύμαχος τὸ λέει τώρα ἔτσι, ἂς τὸ ἀποδεχθοῦμε ἔτσι ὅπως τὸ λέει. Γιά λέγε μου, Θρασύμαχε: Αὐτὸ ἤθελες νὰ πεῖς πὼς εἶναι τὸ δίκαιο —δηλαδὴ ὅτι εἶναι αὐτὸ ποὺ κατὰ τὴν κρίση τοῦ ἰσχυροτέρου ταυτίζεται μὲ τὸ συμφέρον τοῦ ἰσχυροτέρου, ἀδιάφορα ἂν εἶναι ἢ δὲν εἶναι πρὸς τὸ συμφέρον του; Νὰ ποῦμε ὅτι ἔτσι τὸ ἐννοεῖς;

Κάθε ἄλλο, εἶπε· ἔχεις μήπως τὴν ἐντύπωση ὅτι ὡς 'ἰσχυρότερο' χαρακτηρίζω ἐκεῖνον ὁ ὁποῖος λαθεύει, ὅταν λαθεύει;

Εἶχα πράγματι τὴν ἐντύπωση, εἶπα, πὼς αὐτὸ ἐννοοῦσες ὅταν συμφωνοῦσες ὅτι οἱ ἄρχοντες δὲν εἶναι ἀλάνθαστοι ἀλλὰ καμιὰ φορὰ κάνουν καὶ λάθη.

[d] Ὅλο κακοπιστία, εἶπε, εἶναι τὰ λόγια σου, Σωκράτη. Ὅταν γιὰ παράδειγμα κάνει κάποιος ἕνα λάθος σχετικὰ μὲ τοὺς ἀρρώστους, ἐσὺ αὐτὸν τὸν λὲς γιατρὸ εἰδικὰ σὲ ὅ,τι ἀφορᾶ αὐτὸ στὸ ὁποῖο λαθεύει; Ἢ κάποιον ὁ ὁποῖος κάνει λάθος σὲ ἕνα λογαριασμὸ τὸν λὲς ἐσὺ αὐτὸν λογιστή, ὅταν πέφτει σὲ λάθος —σὲ ὅ,τι ἀφορᾶ αὐτὸ τὸ λάθος; Ἐγὼ πιστεύω ὅτι ἀποτελεῖ τρόπο τοῦ λέγειν ὅτι 'ὁ γιατρὸς ἔκανε λάθος' ἢ 'ὁ λογιστὴς ἔκανε λάθος' ἢ 'ὁ δάσκαλος'. Ἐγὼ νομίζω ὅτι καθένας ἀπὸ αὐτούς, ἐφόσον πραγματικὰ εἶναι [e] ὅ,τι τὸν ἀποκαλοῦμε, δὲν λαθεύει ποτέ. Ἔτσι, γιὰ νὰ ἀκριβολογήσω —ἐπειδὴ κι ἐσὺ

δημιουργῶν ἁμαρτάνει. ἐπιλειπούσης γὰρ ἐπιστήμης ὁ ἁμαρτάνων ἁμαρτάνει, ἐν ᾧ οὐκ ἔστι δημιουργός· ὥστε δημιουργὸς ἢ σοφὸς ἢ ἄρχων οὐδεὶς ἁμαρτάνει τότε ὅταν ἄρχων ᾖ, ἀλλὰ πᾶς γ' ἂν εἴποι ὅτι ὁ ἰατρὸς ἥμαρτεν καὶ ὁ ἄρχων ἥμαρτεν. τοιοῦτον οὖν δή σοι καὶ ἐμὲ ὑπόλαβε νυνδὴ ἀποκρίνεσθαι· τὸ δὲ ἀκριβέστατον ἐκεῖνο τυγχάνει ὄν, τὸν ἄρχοντα, καθ'
341 ὅσον ἄρχων ἐστίν, μὴ ἁμαρτάνειν, μὴ ἁμαρτάνοντα δὲ τὸ αὑτῷ βέλτιστον τίθεσθαι, τοῦτο δὲ τῷ ἀρχομένῳ ποιητέον. ὥστε ὅπερ ἐξ ἀρχῆς ἔλεγον δίκαιον λέγω, τὸ τοῦ κρείττονος ποιεῖν συμφέρον.

Εἶεν, ἦν δ' ἐγώ, ὦ Θρασύμαχε· δοκῶ σοι συκοφαντεῖν;

Πάνυ μὲν οὖν, ἔφη.

Οἴει γάρ με ἐξ ἐπιβουλῆς ἐν τοῖς λόγοις κακουργοῦντά σε ἐρέσθαι ὡς ἠρόμην;

Εὖ μὲν οὖν οἶδα, ἔφη. καὶ οὐδέν γέ σοι πλέον ἔσται·
b οὔτε γὰρ ἄν με λάθοις κακουργῶν, οὔτε μὴ λαθὼν βιάσασθαι τῷ λόγῳ δύναιο.

Οὐδέ γ' ἂν ἐπιχειρήσαιμι, ἦν δ' ἐγώ, ὦ μακάριε. ἀλλ' ἵνα μὴ αὖθις ἡμῖν τοιοῦτον ἐγγένηται, διόρισαι ποτέρως λέγεις τὸν ἄρχοντά τε καὶ τὸν κρείττονα, τὸν ὡς ἔπος εἰπεῖν ἢ τὸν ἀκριβεῖ λόγῳ, ὃ νυνδὴ ἔλεγες, οὗ τὸ συμφέρον κρείττονος ὄντος δίκαιον ἔσται τῷ ἥττονι ποιεῖν.

Τὸν τῷ ἀκριβεστάτῳ, ἔφη, λόγῳ ἄρχοντα ὄντα. πρὸς ταῦτα κακούργει καὶ συκοφάντει, εἴ τι δύνασαι —οὐδέν σου παρίεμαι— ἀλλ' οὐ μὴ οἷός τ' ᾖς.

c Οἴει γὰρ ἄν με, εἶπον, οὕτω μανῆναι ὥστε ξυρεῖν ἐπιχειρεῖν λέοντα καὶ συκοφαντεῖν Θρασύμαχον;

Νῦν γοῦν, ἔφη, ἐπεχείρησας, οὐδὲν ὢν καὶ ταῦτα.

Ἅδην, ἦν δ' ἐγώ, τῶν τοιούτων. ἀλλ' εἰπέ μοι· ὁ τῷ ἀκριβεῖ λόγῳ ἰατρός, ὃν ἄρτι ἔλεγες, πότερον χρηματιστής ἐστιν ἢ τῶν καμνόντων θεραπευτής; καὶ λέγε τὸν τῷ ὄντι ἰατρὸν ὄντα.

Τῶν καμνόντων, ἔφη, θεραπευτής.

Τί δὲ κυβερνήτης; ὁ ὀρθῶς κυβερνήτης ναυτῶν ἄρχων ἐστὶν ἢ ναύτης;

Ναυτῶν ἄρχων.

μιλᾶς μετρώντας τὰ λόγια σου— κανένας ἔμπειρος τεχνίτης δὲν πέφτει σὲ λάθος. Γιατὶ εἶναι ἀπὸ *ἔλλειψη* γνώσεων ποὺ λαθεύει ὅποιος λαθεύει, σὲ αὐτὸ στὸ ὁποῖο δὲν ἔχει τὴν τεχνικὴ γνώση. Ἔτσι, κανένας τεχνίτης ἢ σοφὸς ἢ ἄρχοντας δὲν λαθεύει, ὅταν ἐλέγχει τὰ πράγματα, ὡστόσο ὅλοι μας λέμε συνήθως ὅτι 'ὁ γιατρὸς ἔκανε λάθος' ἢ 'ὁ ἄρχοντας ἔκανε λάθος'. Κάπως ἔτσι λοιπὸν νὰ ἐννοήσεις τώρα καὶ τὴ δική μου ἀπάντηση. Ἂν θέλουμε ὅμως νὰ ἀκριβολογοῦμε, τὸ πρᾶγμα ἔχει ὡς ἑξῆς: Ὁ ἄρχοντας, [341a] ἐφόσον εἶναι ἄρχοντας, δὲν λαθεύει, καὶ καθὼς δὲν λαθεύει, προστάζει ὅ,τι εἶναι τὸ καλύτερο γιὰ τὸν ἑαυτό του —καὶ τοῦτο ὁ ἀρχόμενος ὀφείλει νὰ τὸ πράττει. Ἔτσι, λέγοντας 'δίκαιο' ἐννοῶ αὐτὸ ποὺ ἐννοοῦσα ἐξαρχῆς, δηλαδὴ τὸ νὰ πράττει κανεὶς ὅ,τι συμφέρει τὸν ἰσχυρότερο.

Καλά, Θρασύμαχε, εἶπα· φαντάζεσαι ὅτι σκόπιμα διαστρέφω τὰ λόγια σου;

Δὲν τὸ φαντάζομαι ἁπλῶς, τὸ *ξέρω*, εἶπε. Καὶ δὲν πρόκειται νὰ πετύχεις τίποτα· [b] γιατὶ οὔτε νὰ μὲ ξεγελάσεις θὰ μπορέσεις μὲ τὰ τεχνάσματά σου, οὔτε νὰ μοῦ ἐπιβάλεις τὴν ἄποψή σου στὰ ἴσα.

Δὲν θὰ τὸ ἐπιχειροῦσα κάν, εὐλογημένε μου, εἶπα. Ἀλλὰ γιὰ νὰ μὴ μᾶς ξανασυμβεῖ μιὰ τέτοια σύγχυση, προσδιόρισε πῶς ἐννοεῖς τὸν ἄρχοντα καὶ τὸν ἰσχυρότερο ποὺ θὰ εἶναι δίκαιο ὁ λιγότερο δυνατὸς νὰ πράττει κατὰ τὸ συμφέρον ἐκείνου, ὡς τοῦ πιὸ ἰσχυροῦ: Ὡς ἕναν ἂς ποῦμε ἄρχοντα ἢ ἀκριβολογώντας, ὅπως τώρα δὰ ἔλεγες;

Ἐννοῶ, εἶπε, ἕναν ἄρχοντα μὲ τὴν πιὸ ἀκριβολογικὴ σημασία τῆς λέξης. Αὐτὸ νὰ διαστρέψεις καὶ νὰ διαστρεβλώσεις, ἂν μπορεῖς —καμία χάρη δὲν σοῦ ζητάω—, ὅμως ἐσὺ δὲν μπορεῖς νὰ τὸ κάνεις.

[c] Φαντάζεσαι, εἶπα, ὅτι μοῦ ἔχει σαλέψει ἔτσι ὁ νοῦς, ὥστε νὰ ἐπιχειρήσω νὰ κουρέψω ἕνα λιοντάρι ἢ νὰ ξεγελάσω τὸν Θρασύμαχο;

Τώρα δὰ τὸ ἐπιχείρησες, εἶπε, ὅμως καὶ σ' αὐτὸ δὲν κατάφερες τίποτα.

Ἀρκετὰ μὲ αὐτά, εἶπα. Γιά πές μου ὅμως: Ἕνας γιατρὸς —μὲ τὴν ἀκριβολογικὴ ἔννοια τῆς λέξης, ὅπως τὸν ὅρισες λίγο πρωτύτερα— εἶναι κάποιος ποὺ βγάζει λεφτὰ ἢ κάποιος ποὺ θεραπεύει ἀρρώστους; Καὶ νὰ ἐννοεῖς, φυσικά, αὐτὸν ὁ ὁποῖος πραγματικὰ εἶναι γιατρός.

Εἶναι κάποιος ποὺ θεραπεύει ἀρρώστους.

Ἕνας καπετάνιος ὅμως; Ὁ ἀληθινὸς καπετάνιος εἶναι κυβερνήτης τῶν ναυτῶν ἢ κάποιος ποὺ ταξιδεύει στὴ θάλασσα;

Εἶναι κυβερνήτης ναυτῶν.

d Οὐδὲν οἶμαι τοῦτο ὑπολογιστέον, ὅτι πλεῖ ἐν τῇ νηί, οὐδ' ἐστὶν κλητέος ναύτης· οὐ γὰρ κατὰ τὸ πλεῖν κυβερνήτης καλεῖται, ἀλλὰ κατὰ τὴν τέχνην καὶ τὴν τῶν ναυτῶν ἀρχήν.

Ἀληθῆ, ἔφη.

Οὐκοῦν ἑκάστῳ τούτων ἔστιν τι συμφέρον;

Πάνυ γε.

Οὐ καὶ ἡ τέχνη, ἦν δ' ἐγώ, ἐπὶ τούτῳ πέφυκεν, ἐπὶ τῷ τὸ συμφέρον ἑκάστῳ ζητεῖν τε καὶ ἐκπορίζειν;

Ἐπὶ τούτῳ, ἔφη.

Ἆρ' οὖν καὶ ἑκάστῃ τῶν τεχνῶν ἔστιν τι συμφέρον ἄλλο ἢ ὅτι μάλιστα τελέαν εἶναι;

e Πῶς τοῦτο ἐρωτᾷς;

Ὥσπερ, ἔφην ἐγώ, εἴ με ἔροιο εἰ ἐξαρκεῖ σώματι εἶναι σώματι ἢ προσδεῖταί τινος, εἴποιμ' ἂν ὅτι «Παντάπασι μὲν οὖν προσδεῖται. διὰ ταῦτα καὶ ἡ τέχνη ἐστὶν ἡ ἰατρικὴ νῦν ηὑρημένη, ὅτι σῶμά ἐστιν πονηρὸν καὶ οὐκ ἐξαρκεῖ αὐτῷ τοιούτῳ εἶναι. τούτῳ οὖν ὅπως ἐκπορίζῃ τὰ συμφέροντα, ἐπὶ τούτῳ παρεσκευάσθη ἡ τέχνη.» ἦ ὀρθῶς σοι δοκῶ, ἔφην, ἂν εἰπεῖν οὕτω λέγων, ἢ οὔ;

Ὀρθῶς, ἔφη.

342 Τί δὲ δή; αὐτὴ ἡ ἰατρική ἐστιν πονηρά, ἢ ἄλλη τις τέχνη ἔσθ' ὅτι προσδεῖταί τινος ἀρετῆς —ὥσπερ ὀφθαλμοὶ ὄψεως καὶ ὦτα ἀκοῆς καὶ διὰ ταῦτα ἐπ' αὐτοῖς δεῖ τινος τέχνης τῆς τὸ συμφέρον εἰς αὐτὰ ταῦτα σκεψομένης τε καὶ ἐκποριούσης— ἆρα καὶ ἐν αὐτῇ τῇ τέχνῃ ἔνι τις πονηρία, καὶ δεῖ ἑκάστῃ τέχνῃ ἄλλης τέχνης ἥτις αὐτῇ τὸ συμφέρον σκέψεται, καὶ τῇ σκοπουμένῃ ἑτέρας αὖ τοιαύτης, καὶ τοῦτ' ἔστιν ἀπέραντον;
b ἢ αὐτὴ αὑτῇ τὸ συμφέρον σκέψεται; ἢ οὔτε αὑτῆς οὔτε ἄλλης προσδεῖται ἐπὶ τὴν αὑτῆς πονηρίαν τὸ συμφέρον σκοπεῖν·

[d] Τὸ γεγονὸς ὅτι βρίσκεται ἐπάνω στὸ πλοῖο τὸ ὁποῖο ταξιδεύει, δὲν εἶναι, νομίζω, κάτι ποὺ πρέπει νὰ τὸ λάβουμε ὑπόψη, οὔτε μᾶς ὑποχρεώνει νὰ τὸν χαρακτηρίσουμε ὡς ναύτη. Γιατὶ δὲν τὸν χαρακτηρίζουμε 'κυβερνήτη' μὲ βάση τὸ γεγονὸς ὅτι εἶναι στὸ πλοῖο ποὺ ταξιδεύει ἀλλὰ μὲ βάση τὴν τεχνικὴ γνώση του καὶ τὴν ἐξουσία ποὺ ἔχει στοὺς ναῦτες.

Σωστά, εἶπε.

Γιὰ καθέναν ἀπὸ αὐτούς, δηλαδὴ γιὰ τοὺς ἀρρώστους καὶ τοὺς ναῦτες, ὑπάρχει κάτι ποὺ ἀποτελεῖ τὸ συμφέρον τους;

Βεβαίως.

Κι ἡ τέχνη, εἶπα, δὲν ἔχει γίνει ἀκριβῶς γιὰ αὐτὸν τὸ σκοπό, δηλαδὴ γιὰ νὰ τὸ ἐπιδιώκει καὶ νὰ τὸ ἐξασφαλίζει;

Γι' αὐτό, εἶπε.

Ἄραγε ὑπάρχει καὶ γιὰ καθεμιὰ ἀπὸ τὶς τέχνες κάτι τὸ ὁποῖο νὰ ἀποτελεῖ συμφέρον γιὰ αὐτὴν πέρα ἀπὸ τὸ νὰ ἀγγίζει, ἡ τέχνη αὐτή, τὸν ὕψιστο δυνατὸ βαθμὸ τελειότητας;

[e] Πῶς τὸ ἐννοεῖς αὐτό;

Νά πῶς, εἶπα ἐγώ. Ἂν μὲ ρωτοῦσε κάποιος ἂν εἶναι ἀρκετὸ γιὰ τὸ σῶμα τὸ ὅτι εἶναι σῶμα ἢ ἂν χρειάζεται κάτι ἐπιπλέον, θὰ τοῦ ἀπαντοῦσα ὅτι «Ἀσφαλῶς καὶ χρειάζεται. Κι ἀκριβῶς γι' αὐτὸ ὑπάρχει ἡ ἰατρικὴ τέχνη ποὺ ἔχουν βρεῖ τώρα τελευταῖα, ἐπειδὴ τὸ σῶμα μειονεκτεῖ καὶ δὲν ἐπαρκεῖ μόνο του γιὰ τὶς ἀνάγκες του. Γιὰ νὰ τὸ ἐφοδιάζει λοιπὸν μὲ ὅ,τι εἶναι συμφέρον σὲ αὐτό, ἐπινοήθηκε πρὸς τοῦτο αὐτὴ ἡ τέχνη». Ἂν ἔδινα μιὰ τέτοια ἀπάντηση θὰ ἦταν κατὰ τὴ γνώμη σου σωστὴ ἢ ὄχι;

Θὰ ἦταν σωστή, εἶπε.

[342a] Τί συμβαίνει ὅμως; Εἶναι αὐτὴ καθεαυτὴν ἡ ἰατρικὴ μειονεκτική; Ἔχει ἀνάγκη ἡ ὁποιαδήποτε τέχνη ἀπὸ κάποια δύναμη —ὅπως ἀκριβῶς τὰ μάτια χρειάζονται τὴν ὄψη καὶ τὰ αὐτιὰ τὴν ἀκοή, ἔτσι ὥστε νὰ εἶναι γι' αὐτὸ ἀπαραίτητη κάποια τέχνη ἡ ὁποία νὰ κρίνει τί συμφέρει σὲ αὐτὰ καὶ νὰ τοὺς τὸ παρέχει—, ὑπάρχει ἄραγε καὶ μέσα στὴν τέχνη κάποια μειονεξία τέτοια ὥστε καθεμιὰ τέχνη νὰ χρειάζεται κάποιαν ἄλλη τέχνη, ἡ ὁποία θὰ κρίνει γιὰ λογαριασμὸ τῆς προηγούμενης τί συμφέρει ἐκείνη, τὴν ἄλλη, καὶ γι' αὐτὴν πάλι, ἡ ὁποία κρίνει, μιὰ ἄλλη τέχνη ποὺ νὰ κάνει τὸ ἴδιο, καὶ οὕτω καθεξῆς ἐπ' ἄπειρον; [b] Ἢ ἡ ἴδια θὰ κρίνει τὸ δικό της συμφέρον; Ἢ μήπως σταλήθεια δὲν χρειάζεται ἐπιπροσθέτως οὔτε τὸν ἑαυτό της οὔτε καμία ἄλλη τέχνη προκειμένου νὰ κρίνει τί τὴν συμφέρει σχετικὰ μὲ τὴ μειονεξία της; Γιατὶ οὔτε

οὔτε γὰρ πονηρία οὔτε ἁμαρτία οὐδεμία οὐδεμιᾷ τέχνῃ πάρεστιν, οὐδὲ προσήκει τέχνῃ ἄλλῳ τὸ συμφέρον ζητεῖν ἢ ἐκείνῳ οὗ τέχνη ἐστίν, αὐτὴ δὲ ἀβλαβὴς καὶ ἀκέραιός ἐστιν ὀρθὴ οὖσα, ἕωσπερ ἂν ᾖ ἑκάστη ἀκριβὴς ὅλη ἥπερ ἐστίν; καὶ σκόπει ἐκείνῳ τῷ ἀκριβεῖ λόγῳ· οὕτως ἢ ἄλλως ἔχει;

Οὕτως, ἔφη, φαίνεται.

c Οὐκ ἄρα, ἦν δ' ἐγώ, ἰατρικὴ ἰατρικῇ τὸ συμφέρον σκοπεῖ ἀλλὰ σώματι.

Ναί, ἔφη.

Οὐδὲ ἱππικὴ ἱππικῇ ἀλλ' ἵπποις· οὐδὲ ἄλλη τέχνη οὐδεμία ἑαυτῇ —οὐδὲ γὰρ προσδεῖται— ἀλλ' ἐκείνῳ οὗ τέχνη ἐστίν.

Φαίνεται, ἔφη, οὕτως.

Ἀλλὰ μήν, ὦ Θρασύμαχε, ἄρχουσί γε αἱ τέχναι καὶ κρατοῦσιν ἐκείνου οὗπέρ εἰσιν τέχναι.

Συνεχώρησεν ἐνταῦθα καὶ μάλα μόγις.

Οὐκ ἄρα ἐπιστήμη γε οὐδεμία τὸ τοῦ κρείττονος συμφέρον σκοπεῖ οὐδ' ἐπιτάττει, ἀλλὰ τὸ τοῦ ἥττονός τε καὶ ἀρχομένου
d ὑπὸ ἑαυτῆς.

Συνωμολόγησε μὲν καὶ ταῦτα τελευτῶν, ἐπεχείρει δὲ περὶ αὐτὰ μάχεσθαι· ἐπειδὴ δὲ ὡμολόγησεν, Ἄλλο τι οὖν, ἦν δ' ἐγώ, οὐδὲ ἰατρὸς οὐδείς, καθ' ὅσον ἰατρός, τὸ τῷ ἰατρῷ συμφέρον σκοπεῖ οὐδ' ἐπιτάττει, ἀλλὰ τὸ τῷ κάμνοντι; ὡμολόγηται γὰρ ὁ ἀκριβὴς ἰατρὸς σωμάτων εἶναι ἄρχων ἀλλ' οὐ χρηματιστής. ἢ οὐχ ὡμολόγηται;

Συνέφη.

Οὐκοῦν καὶ ὁ κυβερνήτης ὁ ἀκριβὴς ναυτῶν εἶναι ἄρχων ἀλλ' οὐ ναύτης;

e Ὡμολόγηται.

Οὐκ ἄρα ὅ γε τοιοῦτος κυβερνήτης τε καὶ ἄρχων τὸ τῷ κυβερνήτῃ συμφέρον σκέψεταί τε καὶ προστάξει, ἀλλὰ τὸ τῷ ναύτῃ τε καὶ ἀρχομένῳ.

μειονεξία οὔτε ἐλάττωμα κανένα ὑπάρχει σὲ καμία τέχνη, κι οὔτε ἁρμόζει στὴν τέχνη νὰ ἀνιχνεύει τὸ συμφέρον κάποιου ἄλλου κι ὄχι ἐκείνου τὸ ὁποῖο ἀποτελεῖ τὸ δικό της ἀντικείμενο, ἐνῶ ἡ ἴδια, ὄντας σωστὴ τέχνη, εἶναι ὁλόγερη κι ἀκέραιη, γιὰ ὅσο χρόνο ἀνταποκρίνεται μὲ πληρότητα στὴ φύση της, ἡ καθεμιὰ στὴ δική της; Καὶ τοῦτο νὰ τὸ ἐξετάσεις μὲ αὐστηρὰ ἀκριβολογικὸ πρίσμα, ὅπως λέγαμε πρωτύτερα. Εἶναι ἔτσι ἢ δὲν εἶναι;

Φαίνεται, εἶπε, ὅτι ἔτσι εἶναι.

[c] Ἑπομένως, εἶπα ἐγώ, ἡ ἰατρικὴ δὲν κρίνει τὸ συμφέρον τῆς ἰατρικῆς ἀλλὰ τοῦ σώματος.

Ναί, εἶπε.

Οὔτε ἡ ἱππικὴ τέχνη τὸ συμφέρον τῆς ἱππικῆς ἀλλὰ τῶν ἀλόγων· οὔτε καὶ καμιὰ ἄλλη τέχνη κοιτάζει τὸ δικό της συμφέρον —γιατὶ δὲν χρειάζεται νὰ τὸ κάνει αὐτὸ— ἀλλὰ τὸ συμφέρον ἐκείνου τὸ ὁποῖο ἀποτελεῖ τὸ ἀντικείμενό της.

Ἔτσι φαίνεται, ἀπάντησε.

Ὡστόσο, Θρασύμαχε, οἱ τέχνες κυριαρχοῦν καὶ ἐξουσιάζουν αὐτὸ τὸ ὁποῖο ἀποτελεῖ τὸ ἀντικείμενό τους.

Συμφώνησε, ἂν καὶ μὲ μεγάλη δυσκολία.

Συνεπῶς καμία ἐπιστήμη δὲν κοιτάζει τὸ συμφέρον τοῦ ἰσχυροτέρου οὔτε τὸ ἐπιβάλλει ἀλλὰ τὸ συμφέρον τοῦ ἀσθενεστέρου, [d] τὸν ὁποῖο καὶ ἐξουσιάζει.

Τελικὰ συμφώνησε καὶ σ' αὐτά, ἂν καὶ ἐπιχείρησε νὰ δώσει κάποια μάχη γύρω ἀπὸ τοῦτο τὸ ζήτημα. Ὅταν ἔμεινε σύμφωνος, τὸν ρώτησα: Δὲν εἶναι ἀλήθεια ὅτι κανένας γιατρός, στὸ βαθμὸ ποὺ *εἶναι* γιατρός, δὲν ἐξετάζει οὔτε κι ἐπιβάλλει ὅ,τι συμφέρει τὸ γιατρὸ ἀλλὰ ὅ,τι συμφέρει τὸν ἄρρωστο; Γιατὶ ἔχουμε παραδεχτεῖ ὅτι ὁ γιατρός, μὲ τὴν ἀκριβολογικὴ σημασία τῆς λέξης, εἶναι κάποιος ποὺ ἔχει ἐξουσία στὰ σώματα κι ὄχι κάποιος ποὺ βγάζει χρήματα. Ἢ μήπως δὲν τὸ ἔχουμε παραδεχτεῖ;

Συμφώνησε.

Κι ὁ κυβερνήτης πάλι τοῦ πλοίου, μὲ τὴν ἀκριβολογικὴ σημασία τῆς λέξης, δὲν εἶναι κάποιος ποὺ ἐξουσιάζει ναῦτες, κι ὄχι ἕνας ναύτης;

[e] Τὸ ἔχουμε παραδεχτεῖ.

Ἕνας τέτοιος λοιπὸν κυβερνήτης καὶ ἐξουσιαστὴς δὲν θὰ κοιτάζει καὶ δὲν θὰ ἐπιβάλλει τὸ συμφέρον τοῦ κυβερνήτη ἀλλὰ τοῦ ναύτη, τὸν ὁποῖο καὶ ἐξουσιάζει.

Συνέφησε μόγις.

Οὐκοῦν, ἦν δ' ἐγώ, ὦ Θρασύμαχε, οὐδὲ ἄλλος οὐδεὶς ἐν οὐδεμιᾷ ἀρχῇ, καθ' ὅσον ἄρχων ἐστίν, τὸ αὑτῷ συμφέρον σκοπεῖ οὐδ' ἐπιτάττει, ἀλλὰ τὸ τῷ ἀρχομένῳ καὶ ᾧ ἂν αὐτὸς δημιουργῇ, καὶ πρὸς ἐκεῖνο βλέπων καὶ τὸ ἐκείνῳ συμφέρον καὶ πρέπον, καὶ λέγει ἃ λέγει καὶ ποιεῖ ἃ ποιεῖ ἅπαντα.

343 Ἐπειδὴ οὖν ἐνταῦθα ἦμεν τοῦ λόγου καὶ πᾶσι καταφανὲς ἦν ὅτι ὁ τοῦ δικαίου λόγος εἰς τοὐναντίον περιειστήκει, ὁ Θρασύμαχος ἀντὶ τοῦ ἀποκρίνεσθαι, Εἰπέ μοι, ἔφη, ὦ Σώκρατες, τίτθη σοι ἔστιν;

Τί δέ; ἦν δ' ἐγώ· οὐκ ἀποκρίνεσθαι χρῆν μᾶλλον ἢ τοιαῦτα ἐρωτᾶν;

Ὅτι τοί σε, ἔφη, κορυζῶντα περιορᾷ καὶ οὐκ ἀπομύττει δεόμενον, ὅς γε αὐτῇ οὐδὲ πρόβατα οὐδὲ ποιμένα γιγνώσκεις.

Ὅτι δὴ τί μάλιστα; ἦν δ' ἐγώ.

b Ὅτι οἴει τοὺς ποιμένας ἢ τοὺς βουκόλους τὸ τῶν προβάτων
ἢ τὸ τῶν βοῶν ἀγαθὸν σκοπεῖν καὶ παχύνειν αὐτοὺς καὶ
θεραπεύειν πρὸς ἄλλο τι βλέποντας ἢ τὸ τῶν δεσποτῶν
ἀγαθὸν καὶ τὸ αὑτῶν, καὶ δὴ καὶ τοὺς ἐν ταῖς πόλεσιν
ἄρχοντας, οἳ ὡς ἀληθῶς ἄρχουσιν, ἄλλως πως ἡγῇ διανοεῖσθαι
πρὸς τοὺς ἀρχομένους ἢ ὥσπερ ἄν τις πρὸς πρόβατα διατεθείη,
καὶ ἄλλο τι σκοπεῖν αὐτοὺς διὰ νυκτὸς καὶ ἡμέρας ἢ τοῦτο,
c ὅθεν αὐτοὶ ὠφελήσονται. καὶ οὕτω πόρρω εἶ περί τε τοῦ
δικαίου καὶ δικαιοσύνης καὶ ἀδίκου τε καὶ ἀδικίας, ὥστε
ἀγνοεῖς ὅτι ἡ μὲν δικαιοσύνη καὶ τὸ δίκαιον ἀλλότριον ἀγαθὸν
τῷ ὄντι, τοῦ κρείττονός τε καὶ ἄρχοντος συμφέρον, οἰκεία δὲ
τοῦ πειθομένου τε καὶ ὑπηρετοῦντος βλάβη, ἡ δὲ ἀδικία
τοὐναντίον, καὶ ἄρχει τῶν ὡς ἀληθῶς εὐηθικῶν τε καὶ
δικαίων, οἱ δ' ἀρχόμενοι ποιοῦσιν τὸ ἐκείνου συμφέρον
κρείττονος ὄντος, καὶ εὐδαίμονα ἐκεῖνον ποιοῦσιν ὑπηρε-
d τοῦντες αὐτῷ, ἑαυτοὺς δὲ οὐδ' ὁπωστιοῦν. σκοπεῖσθαι δέ,
ὦ εὐηθέστατε Σώκρατες, οὑτωσὶ χρή, ὅτι δίκαιος ἀνὴρ ἀδίκου
πανταχοῦ ἔλαττον ἔχει. πρῶτον μὲν ἐν τοῖς πρὸς ἀλλήλους
συμβολαίοις, ὅπου ἂν ὁ τοιοῦτος τῷ τοιούτῳ κοινωνήσῃ,

Συμφώνησε μὲ δυσκολία.

Ἔτσι λοιπόν, Θρασύμαχε, οὔτε καὶ κανένας ἄλλος, ὁποιαδήποτε ἐξουσία κι ἂν ἔχει, κοιτάζει καὶ ἐπιβάλλει —στὸ βαθμὸ ποὺ εἶναι ἄρχοντας— τὸ δικό του συμφέρον ἀλλὰ τὸ συμφέρον ἐκείνου τὸν ὁποῖο ἔχει στὴν ἐξουσία του καὶ γιὰ τὸν ὁποῖο ἀσκεῖ τὴν τέχνη του, κι ὅλα ὅσα λέει κι ὅσα πράττει τὰ λέει καὶ τὰ πράττει προσβλέποντας σ' αὐτὸν καὶ σὲ ὅ,τι συμφέρει καὶ ταιριάζει σ' αὐτόν.

[343a] Σὰν φθάσαμε λοιπὸν σὲ τοῦτο τὸ σημεῖο τῆς συζήτησης κι ἦταν σὲ ὅλους φανερὸ ὅτι ὁ ὁρισμὸς τοῦ δικαίου εἶχε ὁδηγηθεῖ στὴν ἀντιστροφή του, ὁ Θρασύμαχος, ἀντὶ νὰ ἀπαντήσει, εἶπε: Γιά πές μου, Σωκράτη, σοῦ 'χουν βάλει παραμάνα;

Γιατί αὐτό; εἶπα ἐγώ· δὲν θά 'πρεπε νὰ ἀπαντᾶς μᾶλλον παρὰ νὰ κάνεις τέτοιες ἐρωτήσεις;

Γιατὶ ἀφήνει νὰ σοῦ τρέχουν οἱ μύξες καὶ δὲν σοῦ τὶς σκουπίζει, ἐνῶ ἐσὺ θὲς σκούπισμα —ἀφοῦ δὲν σοῦ 'χει μάθει νὰ ξεχωρίζεις τὸ κοπάδι ἀπὸ τὸν τσοπάνο.

Μὰ σταλήθεια, γιατί τὰ λὲς αὐτά; ρώτησα ἐγώ.

[b] Γιατὶ ἐσὺ φαντάζεσαι ὅτι οἱ τσοπάνηδες καὶ οἱ γελαδάρηδες κοιτάζουν τὸ καλὸ τῶν προβάτων ἢ τῶν βοδιῶν, κι ὅτι τὰ θρέφουν καὶ τὰ φροντίζουν ἀποβλέποντας σὲ κάτι ἄλλο κι ὄχι στὸ καλὸ τῶν ἀφεντικῶν τους καὶ τὸ δικό τους, καὶ νομίζεις ὅτι κι οἱ κυβερνῆτες στὶς πολιτεῖες, ἐννοῶ ὅσους πραγματικὰ κυβερνοῦν, ἔχουν κάτι ἄλλο στὸ μυαλό τους γι' αὐτοὺς τοὺς ὁποίους κυβερνοῦν ἀπ' ὅτι θὰ εἶχε κανεὶς γιὰ τὰ πρόβατα, κι ὅτι κάτι ἄλλο σκέφτονται μέρα καὶ νύχτα κι ὄχι πῶς θὰ ὠφεληθοῦν οἱ ἴδιοι. [c] Κι εἶσαι τόσο ἀνυποψίαστος τί τρέχει μὲ τὸ δίκαιο καὶ τὴ δικαιοσύνη καὶ τὸ ἄδικο καὶ τὴν ἀδικία ὥστε δὲν ξέρεις ὅτι ἡ δικαιοσύνη καὶ τὸ δίκιο εἶναι *σταλήθεια* ἀλλονῶν ἀγαθό: Εἶναι ἐκεῖνο ποὺ συμφέρει τὸν ἰσχυρότερο καὶ τὸν ἐξουσιαστή, ἐνῶ γι' αὐτὸν ὁ ὁποῖος συμμορφώνεται στὶς ἐντολὲς καὶ ὑποτάσσεται εἶναι ζημιά, κι ἡ ἀδικία τὸ ἀντίθετο. Καὶ κυβερνάει ὁ ἀφέντης, μά τὴν ἀλήθεια, τὰ κορόιδα κι ὅσους πᾶνε μὲ τὸ δίκιο, κι αὐτοί, ὑποταγμένοι, κάνουν ὅ,τι συμφέρει ἐκεῖνον, ποὺ εἶναι ὁ πιὸ δυνατός, κι ὑπηρετώντας τον τὸν κάνουν ἐκεῖνον εὐτυχισμένο, [d] τὸν ἑαυτό τους ὅμως οὔτε τόσο δά. Καὶ τὸ πρᾶγμα, ἀφελέστατε Σωκράτη, πρέπει νὰ τὸ δεῖς ἔτσι, ὅτι δηλαδὴ ὁ δίκαιος ἄνθρωπος συγκριτικὰ μὲ τὸν ἄδικο βγαίνει πάντοτε χαμένος. Πρῶτον στὶς ἰδιωτικὲς συμφωνίες τοῦ ἑνὸς μὲ τὸν ἄλλο, ὅποτε συμβεῖ ἕνας δίκαιος νὰ ἔχει δοσοληψία μὲ ἕναν ἄδι-

οὐδαμοῦ ἂν εὕροις ἐν τῇ διαλύσει τῆς κοινωνίας πλέον
ἔχοντα τὸν δίκαιον τοῦ ἀδίκου ἀλλ’ ἔλαττον· ἔπειτα ἐν τοῖς
πρὸς τὴν πόλιν, ὅταν τέ τινες εἰσφοραὶ ὦσιν, ὁ μὲν δίκαιος
ἀπὸ τῶν ἴσων πλέον εἰσφέρει, ὁ δ’ ἔλαττον, ὅταν τε λήψεις,
e ὁ μὲν οὐδέν, ὁ δὲ πολλὰ κερδαίνει. καὶ γὰρ ὅταν ἀρχήν
τινα ἄρχῃ ἑκάτερος, τῷ μὲν δικαίῳ ὑπάρχει, καὶ εἰ μηδεμία
ἄλλη ζημία, τά γε οἰκεῖα δι’ ἀμέλειαν μοχθηροτέρως ἔχειν,
ἐκ δὲ τοῦ δημοσίου μηδὲν ὠφελεῖσθαι διὰ τὸ δίκαιον εἶναι,
πρὸς δὲ τούτοις ἀπεχθέσθαι τοῖς τε οἰκείοις καὶ τοῖς γνωρί-
μοις, ὅταν μηδὲν ἐθέλῃ αὐτοῖς ὑπηρετεῖν παρὰ τὸ δίκαιον·
τῷ δὲ ἀδίκῳ πάντα τούτων τἀναντία ὑπάρχει. λέγω γὰρ
344 ὅνπερ νυνδὴ ἔλεγον, τὸν μεγάλα δυνάμενον πλεονεκτεῖν·
τοῦτον οὖν σκόπει, εἴπερ βούλει κρίνειν ὅσῳ μᾶλλον
συμφέρει ἰδίᾳ αὐτῷ ἄδικον εἶναι ἢ τὸ δίκαιον. πάντων
δὲ ῥᾷστα μαθήσῃ, ἐὰν ἐπὶ τὴν τελεωτάτην ἀδικίαν ἔλθῃς, ἣ
τὸν μὲν ἀδικήσαντα εὐδαιμονέστατον ποιεῖ, τοὺς δὲ ἀδικη-
θέντας καὶ ἀδικῆσαι οὐκ ἂν ἐθέλοντας ἀθλιωτάτους. ἔστιν δὲ
τοῦτο τυραννίς, ἣ οὐ κατὰ σμικρὸν τἀλλότρια καὶ λάθρᾳ καὶ
βίᾳ ἀφαιρεῖται, καὶ ἱερὰ καὶ ὅσια καὶ ἴδια καὶ δημόσια, ἀλλὰ
b συλλήβδην· ὧν ἐφ’ ἑκάστῳ μέρει ὅταν τις ἀδικήσας μὴ
λάθῃ, ζημιοῦταί τε καὶ ὀνείδη ἔχει τὰ μέγιστα —καὶ γὰρ
ἱερόσυλοι καὶ ἀνδραποδισταὶ καὶ τοιχωρύχοι καὶ ἀποστερηταὶ
καὶ κλέπται οἱ κατὰ μέρη ἀδικοῦντες τῶν τοιούτων κακουρ-
γημάτων καλοῦνται— ἐπειδὰν δέ τις πρὸς τοῖς τῶν πολιτῶν
χρήμασιν καὶ αὐτοὺς ἀνδραποδισάμενος δουλώσηται, ἀντὶ
τούτων τῶν αἰσχρῶν ὀνομάτων εὐδαίμονες καὶ μακάριοι
c κέκληνται, οὐ μόνον ὑπὸ τῶν πολιτῶν ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τῶν
ἄλλων ὅσοι ἂν πύθωνται αὐτὸν τὴν ὅλην ἀδικίαν ἠδικηκότα·
οὐ γὰρ τὸ ποιεῖν τὰ ἄδικα ἀλλὰ τὸ πάσχειν φοβούμενοι
ὀνειδίζουσιν οἱ ὀνειδίζοντες τὴν ἀδικίαν. οὕτως, ὦ Σώκρατες,
καὶ ἰσχυρότερον καὶ ἐλευθεριώτερον καὶ δεσποτικώτερον ἀδι-
κία δικαιοσύνης ἐστὶν ἱκανῶς γιγνομένη, καὶ ὅπερ ἐξ ἀρχῆς
ἔλεγον, τὸ μὲν τοῦ κρείττονος συμφέρον τὸ δίκαιον τυγχάνει
ὄν, τὸ δ’ ἄδικον ἑαυτῷ λυσιτελοῦν τε καὶ συμφέρον.

κο, πουθενὰ δὲν θὰ δεῖς, στὸ τέλος τῆς δοσοληψίας, νὰ ἔχει βγεῖ κερδισμένος ὁ δίκαιος συγκριτικὰ μὲ τὸν ἄδικο ἀλλὰ *μόνο* ζημιωμένος. Ἔπειτα πάλι στὶς σχέσεις τους μὲ τὸ δημόσιο, *καὶ* ὅταν εἶναι νὰ δώσουν κάποιες εἰσφορές, ὁ δίκαιος γιὰ ἴση περιουσία δίνει περισσότερα, ἐνῶ ὁ ἄδικος λιγότερα, *καὶ* ὅταν εἶναι νὰ πάρουν, [e] ὁ δίκαιος δὲν ἔχει κανένα ὄφελος ἐνῶ ἀπεναντίας ὁ ἄδικος ἔχει μεγάλο. Κι ἔτσι, ὅταν καθένας ἀπὸ τοὺς δύο κατέχει κάποιο ἀξίωμα, μὲ τὸν δίκαιο συμβαίνει, ἀκόμη κι ἂν δὲν ὑποστεῖ καμιὰ ἄλλη ζημιά, νὰ πηγαίνουν οἱ δουλειὲς στὸ χειρότερο, ἐπειδὴ θὰ τὶς παραμελεῖ, καὶ νὰ μὴν ἀντλεῖ κανένα ὄφελος ἀπὸ τὸ δημόσιο, ἐπειδὴ εἶναι δίκαιος, κι ἐπιπλέον νὰ γίνεται μισητὸς στοὺς συγγενεῖς καὶ τοὺς γνωστούς, καθὼς δὲν θὰ ἔχει καμιὰ διάθεση νὰ τοὺς ἐξυπηρετεῖ παραβαίνοντας τὸ δίκιο· ἐνῶ γιὰ τὸν ἄδικο ἰσχύει σὲ ὅλες αὐτὲς τὶς περιπτώσεις τὸ ἀντίθετο. Καὶ φυσικὰ ἐννοῶ αὐτὸν [344a] γιὰ τὸν ὁποῖο μιλοῦσα τώρα δά, αὐτὸν δηλαδὴ ποὺ μπορεῖ νὰ συμπεριφέρεται μὲ ἀπληστία. *Αὐτὸν* νὰ κοιτᾶς, ἂν θέλεις νὰ κρίνεις πόσο περισσότερο τὸν συμφέρει στὴν ἰδιωτική του ζωὴ νὰ εἶναι ἄδικος ἀπ' ὅτι νὰ εἶναι δίκαιος. Κι ὁ εὐκολότερος τρόπος νὰ τὸ διαπιστώσεις αὐτὸ εἶναι ἂν πᾶς στὴν πιὸ ὁλοκληρωμένη μορφὴ ἀδικίας, αὐτὴν ποὺ κάνει ἀπέραντα εὐτυχισμένο ἐκεῖνον ποὺ ἀδίκησε καὶ ἀπέραντα ἀξιολύπητους ἐκείνους ποὺ ἀδικήθηκαν καὶ ποὺ οἱ ἴδιοι δὲν θά 'θελαν νὰ ἀδικήσουν. Πρόκειται γιὰ τὸ τυραννικὸ πολίτευμα, τὸ ὁποῖο δὲν ἀφαιρεῖ λίγο-λίγο ἀπὸ τὸν ἄλλο, πότε κρυφὰ πότε μὲ τὴ βία, τὰ ἱερὰ καὶ τὰ ὅσια καὶ τὰ ἀτομικὰ καὶ τὰ δημόσια, ἀλλὰ *ὅλα μαζί*! [b] Ἔστω κάτι ἀπὸ αὐτὰ ἂν διαπράξει κάποιος καὶ τὸν πιάσουν, τὸ πληρώνει ἀκριβὰ καὶ ὑφίσταται τοὺς πιὸ μεγάλους ἐξευτελισμοὺς —κι ὅσους διαπράξουν κάποιο ἀπὸ αὐτὰ τὰ ἀδικήματα τοὺς λένε ἱερόσυλους, ἀπαγωγεῖς, διαρρῆκτες, κλέφτες, λωποδύτες—, ἂν ὅμως κάποιος ἁρπάξει ἐκτὸς ἀπὸ τὰ χρήματα τῶν πολιτῶν κι αὐτοὺς τοὺς ἴδιους καὶ τοὺς ὑποδουλώσει, τότε ἀντὶ γι' αὐτὰ τὰ ἀτιμωτικὰ ὀνόματα τοὺς λένε καλότυχους καὶ τρισευτυχισμένους, [c] ὄχι μόνον οἱ συμπολίτες τους ἀλλὰ καὶ οἱ ἄλλοι, ὅσοι τυχὸν θὰ μάθουν γιὰ αὐτὸν ὅτι διέπραξε τὴν ἀδικία πέρα γιὰ πέρα, ὁλόκληρη. Γιατὶ ἐπειδὴ οἱ ἄνθρωποι φοβοῦνται ὄχι μήπως ἀδικήσουν ἀλλὰ μήπως γίνουν οἱ ἴδιοι θύματα τῆς ἀδικίας, *γι' αὐτὸ* κατακρίνουν τὴν ἀδικία —ὅσοι τὴν κατακρίνουν. Ἔτσι, Σωκράτη, ἡ ἀδικία εἶναι κάτι πιὸ δυνατό, κάτι πιὸ ταιριαστὸ σ' ἕναν ἐλεύθερο ἄνθρωπο, σ' ἕναν ἄνθρωπο μὲ ἀρχοντιά, ἀπ' ὅτι ἡ δικαιοσύνη, ἀρκεῖ νὰ εἶναι ὁλοκληρωμένη ἀδικία, κι ὅπως ἔλεγα στὴν ἀρχή, δίκιο εἶναι αὐτὸ ποὺ συμφέρει τὸν πιὸ ἰσχυρό, καὶ ὡς ἄτομα μᾶς συμφέρει καὶ μᾶς ὠφελεῖ τὸ ἄδικο.

d Ταῦτα εἰπὼν ὁ Θρασύμαχος ἐν νῷ εἶχεν ἀπιέναι, ὥσπερ βαλανεὺς ἡμῶν καταντλήσας κατὰ τῶν ὤτων ἀθρόον καὶ πολὺν τὸν λόγον· οὐ μὴν εἴασάν γε αὐτὸν οἱ παρόντες, ἀλλ' ἠνάγκασαν ὑπομεῖναί τε καὶ παρασχεῖν τῶν εἰρημένων λόγον. καὶ δὴ ἔγωγε καὶ αὐτὸς πάνυ ἐδεόμην τε καὶ εἶπον· Ὦ δαιμόνιε Θρασύμαχε, οἷον ἐμβαλὼν λόγον ἐν νῷ ἔχεις ἀπιέναι πρὶν διδάξαι ἱκανῶς ἢ μαθεῖν εἴτε οὕτως εἴτε ἄλλως
e ἔχει; ἢ σμικρὸν οἴει ἐπιχειρεῖν πρᾶγμα διορίζεσθαι ὅλου βίου διαγωγήν, ᾗ ἂν διαγόμενος ἕκαστος ἡμῶν λυσιτελεστάτην ζωὴν ζῴη;

Ἐγὼ γὰρ οἶμαι, ἔφη ὁ Θρασύμαχος, τουτὶ ἄλλως ἔχειν;

Ἔοικας, ἦν δ' ἐγώ —ἤτοι ἡμῶν γε οὐδὲν κήδεσθαι, οὐδέ τι φροντίζειν εἴτε χεῖρον εἴτε βέλτιον βιωσόμεθα ἀγνοοῦντες ὃ σὺ φῂς εἰδέναι. ἀλλ', ὠγαθέ, προθυμοῦ καὶ ἡμῖν ἐνδεί-
345 ξασθαι— οὔτοι κακῶς σοι κείσεται ὅτι ἂν ἡμᾶς τοσούσδε ὄντας εὐεργετήσῃς —ἐγὼ γὰρ δή σοι λέγω τό γ' ἐμόν, ὅτι οὐ πείθομαι οὐδ' οἶμαι ἀδικίαν δικαιοσύνης κερδαλεώτερον εἶναι, οὐδ' ἐὰν ἐᾷ τις αὐτὴν καὶ μὴ διακωλύῃ πράττειν ἃ βούλεται. ἀλλ', ὠγαθέ, ἔστω μὲν ἄδικος, δυνάσθω δὲ ἀδικεῖν ἢ τῷ λανθάνειν ἢ τῷ διαμάχεσθαι, ὅμως ἐμέ γε οὐ πείθει ὡς ἔστι τῆς δικαιοσύνης κερδαλεώτερον. ταῦτ' οὖν
b καὶ ἕτερος ἴσως τις ἡμῶν πέπονθεν, οὐ μόνος ἐγώ· πεῖσον οὖν, ὦ μακάριε, ἱκανῶς ἡμᾶς ὅτι οὐκ ὀρθῶς βουλευόμεθα δικαιοσύνην ἀδικίας περὶ πλείονος ποιούμενοι.

Καὶ πῶς, ἔφη, σὲ πείσω; εἰ γὰρ οἷς νυνδὴ ἔλεγον μὴ πέπεισαι, τί σοι ἔτι ποιήσω; ἢ εἰς τὴν ψυχὴν φέρων ἐνθῶ τὸν λόγον;

Μὰ Δί', ἦν δ' ἐγώ, μὴ σύ γε· ἀλλὰ πρῶτον μέν, ἃ ἂν εἴπῃς, ἔμμενε τούτοις, ἢ ἐὰν μετατιθῇ, φανερῶς μετατίθεσο καὶ ἡμᾶς μὴ ἐξαπάτα. νῦν δὲ ὁρᾷς, ὦ Θρασύμαχε —ἔτι
c γὰρ τὰ ἔμπροσθεν ἐπισκεψώμεθα— ὅτι τὸν ὡς ἀληθῶς ἰατρὸν τὸ πρῶτον ὁριζόμενος τὸν ὡς ἀληθῶς ποιμένα οὐκέτι ᾤου δεῖν ὕστερον ἀκριβῶς φυλάξαι, ἀλλὰ πιαίνειν οἴει αὐτὸν τὰ

[d] Μόλις τά 'πε αὐτὰ ὁ Θρασύμαχος ἑτοιμαζόταν νὰ φύγει, ἀφοῦ ἄδειασε σὰν λουτράρης μεμιᾶς στ' αὐτιά μας ἕνα ποτάμι λόγια· οἱ ἄλλοι ὅμως ποὺ ἦσαν ἐκεῖ δὲν τὸν ἄφησαν ἀλλὰ τὸν ὑποχρέωσαν νὰ μείνει καὶ νὰ δώσει ἐξηγήσεις πάνω σ' αὐτὰ ποὺ εἶχε πεῖ. Καὶ μάλιστα κι ἐγὼ ὁ ἴδιος τὸν παρακάλεσα πολὺ καὶ τοῦ εἶπα: Βρὲ εὐλογημένε Θρασύμαχε, πῶς ἑτοιμάζεσαι, ἔχοντας ἀνοίξει μιὰ τέτοια συζήτηση, νὰ σηκωθεῖς νὰ φύγεις, προτοῦ νὰ ἐξηγήσεις ὅσο θά 'πρεπε ἢ προτοῦ κι ὁ ἴδιος μάθεις ἂν εἶναι ἔτσι ὅπως τὰ λὲς ἢ ὄχι; [e] Ἢ τὸ νομίζεις ἀσήμαντο πρᾶγμα νὰ προσπαθεῖ κανεὶς νὰ ξεδιαλύνει τὸν τρόπο τοῦ βίου γενικά, πῶς θὰ μποροῦσε δηλαδὴ καθένας μας νὰ ζήσει μιὰ ζωὴ ποὺ πραγματικὰ νὰ ἀξίζει;

Ἐγώ, ἔκανε ὁ Θρασύμαχος, ἔχω τάχα ἄλλη γνώμη γι' αὐτό;

Αὐτὴ τὴν ἐντύπωση δίνεις, εἶπα —ἤ, ἔστω, ὅτι δὲν νοιάζεσαι γιὰ μᾶς κι ὅτι ἀδιαφορεῖς ἂν θὰ ζήσουμε ζωὴ χειρότερη ἢ καλύτερη ἔχοντας ἄγνοια γιὰ αὐτὸ ποὺ ἐσὺ λὲς ὅτι τὸ ξέρεις. Ὅμως, καλέ μου ἄνθρωπε, κάνε τὸν κόπο καὶ φανέρωσέ το μας [345a] —δὲν θὰ πάει χαμένος ὁ κόπος σου ποὺ θὰ μᾶς εὐεργετήσεις, τόσοι ποὺ εἴμαστε— γιατὶ ἐγὼ βέβαια, σὲ ὅ,τι μὲ ἀφορᾶ, σοῦ λέω ὅτι δὲν ἔχω πεισθεῖ κι ὅτι δὲν πιστεύω πὼς ἡ ἀδικία εἶναι πιὸ ἀποδοτικὴ ἀπὸ τὴ δικαιοσύνη, ἀκόμη κι ἂν τὴν ἀφήνει κανεὶς ἐντελῶς ἐλεύθερη καὶ δὲν τὴν ἐμποδίζει νὰ κάνει ὅ,τι θέλει. Ὡστόσο, ἀγαπητέ, ἂς ὑποθέσουμε ὅτι κάποιος εἶναι ἄδικος κι ὅτι ἔχει τὴ δύναμη νὰ διαπράττει ἀδικίες εἴτε κρυφὰ εἴτε φανερὰ χρησιμοποιώντας βία, ἐμένα πάντως δὲν μὲ πείθει ὅτι αὐτὸ εἶναι πιὸ κερδοφόρο ἀπὸ τὴ δικαιοσύνη. Αὐτὰ τὰ συμμερίζεται, ἴσως, [b] καὶ κάποιος ἄλλος ἀπὸ μᾶς, ὄχι μόνον ἐγώ. Ἔτσι, εὐλογημένε ἄνθρωπε, δεῖξε μας μ' ἕναν τρόπο ἀρκούντως πειστικὸ ὅτι δὲν κρίνουμε σωστὰ ὅταν θεωροῦμε τὴ δικαιοσύνη προτιμότερη ἀπὸ τὴν ἀδικία.

Μὲ ποιόν τρόπο, εἶπε, νὰ σὲ πείσω; Ἂν δὲν ἔχεις πεισθεῖ μὲ ὅσα τώρα δὰ ἔλεγα, τί ἄλλο νὰ σοῦ κάνω; Ἢ θά 'πρεπε μήπως νὰ πάρω τὰ ἐπιχειρήματά μου καὶ νὰ σοῦ τὰ βάλω μέσα στὸ κεφάλι;

Γιὰ τὸ ὄνομα τοῦ Δία, εἶπα· μὴν τὸ κάνεις· πρῶτα ὅμως νὰ μένεις σταθερὸς σὲ ὅσα εἶπες, ἤ, ἂν ἀλλάζεις γνώμη, νὰ τὴν ἀλλάζεις φανερὰ καὶ νὰ μὴν πηγαίνεις νὰ μᾶς ξεγελάσεις. Βλέπεις ὅμως τώρα, Θρασύμαχε —γιατὶ καλὸ εἶναι [c] νὰ ξαναδοῦμε ὅσα εἰπώθηκαν πρωτύτερα—, ὅτι ἐνῶ στὴν ἀρχὴ ἀναφέρθηκες στὸ γιατρὸ μὲ τὴν ἀκριβολογικὴ σημασία τοῦ ὅρου, ἔπειτα, ὅταν ἀναφέρθηκες στὸν ἀληθινὸ τσοπάνο, νόμισες ὅτι δὲν ἦταν πιὰ ἀπαραίτητο νὰ τηρήσεις αὐτὴ τὴν ἀκριβολογία ἀλλὰ πιστεύεις γι' αὐτὸν ὅτι, στὸ βαθμὸ

πρόβατα, καθ' ὅσον ποιμήν ἐστιν, οὐ πρὸς τὸ τῶν προ-
βάτων βέλτιστον βλέποντα ἀλλ', ὥσπερ δαιτυμόνα τινὰ καὶ
μέλλοντα ἑστιάσεσθαι, πρὸς τὴν εὐωχίαν, ἢ αὖ πρὸς τὸ
d ἀποδόσθαι, ὥσπερ χρηματιστὴν ἀλλ' οὐ ποιμένα. τῇ δὲ
ποιμενικῇ οὐ δήπου ἄλλου του μέλει ἢ ἐφ' ᾧ τέτακται, ὅπως
τούτῳ τὸ βέλτιστον ἐκποριεῖ —ἐπεὶ τά γε αὑτῆς ὥστ' εἶναι
βελτίστη ἱκανῶς δήπου ἐκπεπόρισται, ἕως γ' ἂν μηδὲν
ἐνδέῃ τοῦ ποιμενικὴ εἶναι— οὕτω δὲ ᾤμην ἔγωγε νυνδὴ
ἀναγκαῖον εἶναι ἡμῖν ὁμολογεῖν πᾶσαν ἀρχήν, καθ' ὅσον
ἀρχή, μηδενὶ ἄλλῳ τὸ βέλτιστον σκοπεῖσθαι ἢ ἐκείνῳ, τῷ
e ἀρχομένῳ τε καὶ θεραπευομένῳ, ἔν τε πολιτικῇ καὶ ἰδιωτικῇ
ἀρχῇ. σὺ δὲ τοὺς ἄρχοντας ἐν ταῖς πόλεσιν, τοὺς ὡς ἀληθῶς
ἄρχοντας, ἑκόντας οἴει ἄρχειν;

Μὰ Δί' οὔκ, ἔφη, ἀλλ' εὖ οἶδα.

Τί δέ, ἦν δ' ἐγώ, ὦ Θρασύμαχε; τὰς ἄλλας ἀρχὰς οὐκ
ἐννοεῖς ὅτι οὐδεὶς ἐθέλει ἄρχειν ἑκών, ἀλλὰ μισθὸν αἰτοῦσιν,
ὡς οὐχὶ αὐτοῖσιν ὠφελίαν ἐσομένην ἐκ τοῦ ἄρχειν ἀλλὰ
346 τοῖς ἀρχομένοις; ἐπεὶ τοσόνδε εἰπέ· οὐχὶ ἑκάστην μέντοι
φαμὲν ἑκάστοτε τῶν τεχνῶν τούτῳ ἑτέραν εἶναι, τῷ ἑτέραν
τὴν δύναμιν ἔχειν; καί, ὦ μακάριε, μὴ παρὰ δόξαν ἀποκρίνου,
ἵνα τι καὶ περαίνωμεν.

Ἀλλὰ τούτῳ, ἔφη, ἑτέρα.

Οὐκοῦν καὶ ὠφελίαν ἑκάστη τούτων ἰδίαν τινὰ ἡμῖν παρέ-
χεται ἀλλ' οὐ κοινήν, οἷον ἰατρικὴ μὲν ὑγίειαν, κυβερνητικὴ
δὲ σωτηρίαν ἐν τῷ πλεῖν, καὶ αἱ ἄλλαι οὕτω;

Πάνυ γε.

b Οὐκοῦν καὶ μισθωτικὴ μισθόν; αὕτη γὰρ αὐτῆς ἡ δύναμις·
ἢ τὴν ἰατρικὴν σὺ καὶ τὴν κυβερνητικὴν τὴν αὐτὴν καλεῖς;
ἢ ἐάνπερ βούλῃ ἀκριβῶς διορίζειν, ὥσπερ ὑπέθου, οὐδέν τι
μᾶλλον, ἐάν τις κυβερνῶν ὑγιὴς γίγνηται διὰ τὸ συμφέρον
αὐτῷ πλεῖν ἐν τῇ θαλάττῃ, ἕνεκα τούτου καλεῖς μᾶλλον
αὐτὴν ἰατρικήν;

ποὺ *εἶναι* τσοπάνος, φροντίζει τὰ πρόβατα ἔχοντας γιὰ στόχο του ὄχι ὅ,τι εἶναι πιὸ καλὸ γιὰ τὰ πρόβατα ἀλλὰ τὸ φαγοπότι, σὰν νὰ ἐπρόκειτο γιὰ κάποιον καλεσμένο σὲ γεῦμα, ἢ πάλι τὸ πούλημα, σὰν νὰ ἦταν ἔμπορος κι ὄχι ποιμένας. [d] Ὡστόσο ἡ ποιμενικὴ τέχνη δὲν νοιάζεται, ἀσφαλῶς, γιὰ κανένα ἄλλο πρᾶγμα παρὰ μόνο γι' αὐτὸ ποὺ ἔχει ἀναλάβει νὰ φροντίζει, πῶς δηλαδὴ θὰ ἐξασφαλίζει ὅ,τι εἶναι τὸ πιὸ καλὸ γι' αὐτὸ —γιατὶ ὅ,τι χρειάζεται προκειμένου νὰ εἶναι ἡ ἴδια ἄριστη, αὐτὸ βέβαια τὸ ἔχει ἤδη βρεῖ, ἐφόσον ὡς ποιμενικὴ τέχνη δὲν ὑστερεῖ σὲ τίποτα. Κι αὐτὸ λοιπὸν μὲ ἔκανε νὰ πιστέψω τώρα ὅτι εἶναι ἀπαραίτητο νὰ συμφωνήσουμε πὼς κάθε ἐξουσία δὲν ἐνδιαφέρεται γιὰ κανενὸς ἄλλου τὸ καλὸ παρὰ μόνο γιὰ τὸ καλὸ ἐκείνου [e] τὸ ὁποῖο ἐξουσιάζεται ἀπὸ αὐτὴν καὶ τὸ ὁποῖο ἀποτελεῖ τὸ ἀντικείμενο τῶν φροντίδων της, εἴτε γιὰ δημόσια ἐξουσία πρόκειται εἴτε γιὰ ἰδιωτική. Πιστεύεις ἐσὺ ὅτι οἱ ἄρχοντες στὶς πολιτεῖες, ἐννοῶ τοὺς ἀληθινοὺς ἄρχοντες, ἐξουσιάζουν μὲ τὴ θέλησή τους;

Μά τὸ Δία, εἶπε, αὐτὸ δὲν τὸ πιστεύω ἁπλῶς, τὸ *ξέρω*!

Γιά δὲς ὅμως, Θρασύμαχε, εἶπα ἐγώ. Δὲν ἔχεις προσέξει ὅτι τὶς ἄλλες ἐξουσίες δὲν θέλει κανένας νὰ τὶς ἀσκεῖ ἐξ ἰδίας βουλήσεως ἀλλὰ ζητοῦν ὅλοι μισθό, μὲ τὸ αἰτιολογικὸ ὅτι οἱ ἴδιοι δὲν θὰ ἔχουν κανένα ὄφελος ἀπὸ τὴν ἄσκηση τῆς ἐξουσίας [346a] ἀλλὰ μόνον οἱ ἀρχόμενοι; Ἀπάντησέ μου, εἶπα, σὲ τοῦτο: Κάθε φορὰ ποὺ λέμε γιὰ μιὰ τέχνη ὅτι ἀποτελεῖ κάτι διαφορετικό, δὲν τὸ λέμε αὐτὸ λαμβάνοντας ὡς βάση τὸ γεγονὸς ὅτι *ἡ δύναμή της* ἀποτελεῖ κάτι διαφορετικό; Καί, γιὰ νὰ καταλήξουμε κάπου, μὴ μοῦ δώσεις, βρὲ εὐλογημένε, μιὰν ἀπάντηση ποὺ νὰ ἀντιβαίνει σὲ ὅσα πιστεύεις.

Πραγματικά, εἶπε, βάσει αὐτοῦ ἀποτελεῖ κάτι διαφορετικό.

Ἔτσι λοιπὸν καὶ τὸ ὄφελος ποὺ μᾶς προσφέρει καθεμιὰ ἀπὸ αὐτὲς εἶναι κάτι ἰδιαίτερο καὶ ὄχι κοινὸ σὲ ὅλες, λ.χ. ἡ ἰατρικὴ προσφέρει ὑγεία, ἡ τέχνη τοῦ κυβερνήτη ἀσφάλεια στὴν πλεύση καὶ κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο οἱ ἄλλες τέχνες· σωστά;

Βεβαίως.

[b] Ὅμοια λοιπὸν καὶ ἡ τέχνη τοῦ πορισμοῦ χρημάτων προσφέρει μισθό· ἔτσι; Γιατὶ *αὐτὴ* εἶναι ἡ δική της δύναμη· ἢ μήπως ἐσὺ λὲς ὅτι ἡ ἰατρικὴ τέχνη καὶ ἡ τέχνη τοῦ κυβερνήτη ταυτίζονται; Οὔτε πάλι, ἐφόσον θέλεις νὰ κάνουμε ἀκριβεῖς διακρίσεις ὅπως πρότεινες, ἂν ἕνας καπετάνιος βρίσκει τὴν ὑγειά του, ἐπειδὴ τὸ ταξίδι στὴ θάλασσα τοῦ κάνει καλό, αὐτὸ εἶναι λόγος γιὰ νὰ ἀποκαλεῖς τὴν τέχνη του «ἰατρική»· νομίζεις;

Οὐ δῆτα, ἔφη.

Οὐδέ γ', οἶμαι, τὴν μισθωτικήν, ἐὰν ὑγιαίνῃ τις μισθαρνῶν.

Οὐ δῆτα.

Τί δέ; τὴν ἰατρικὴν μισθαρνητικήν, ἐὰν ἰώμενός τις μισθαρνῇ;

c Οὐκ ἔφη.

Οὐκοῦν τήν γε ὠφελίαν ἑκάστης τῆς τέχνης ἰδίαν ὡμολογήσαμεν εἶναι;

Ἔστω, ἔφη.

Ἥντινα ἄρα ὠφελίαν κοινῇ ὠφελοῦνται πάντες οἱ δημιουργοί, δῆλον ὅτι κοινῇ τινι τῷ αὐτῷ προσχρώμενοι ἀπ' ἐκείνου ὠφελοῦνται.

Ἔοικεν, ἔφη.

Φαμὲν δέ γε τὸ μισθὸν ἀρνυμένους ὠφελεῖσθαι τοὺς δημιουργοὺς ἀπὸ τοῦ προσχρῆσθαι τῇ μισθωτικῇ τέχνῃ γίγνεσθαι αὐτοῖς.

Συνέφη μόγις.

d Οὐκ ἄρα ἀπὸ τῆς αὐτοῦ τέχνης ἑκάστῳ αὕτη ἡ ὠφελία ἐστίν, ἡ τοῦ μισθοῦ λῆψις, ἀλλ', εἰ δεῖ ἀκριβῶς σκοπεῖσθαι, ἡ μὲν ἰατρικὴ ὑγίειαν ποιεῖ, ἡ δὲ μισθαρνητικὴ μισθόν, καὶ ἡ μὲν οἰκοδομικὴ οἰκίαν, ἡ δὲ μισθαρνητικὴ αὐτῇ ἑπομένη μισθόν, καὶ αἱ ἄλλαι πᾶσαι οὕτως τὸ αὑτῆς ἑκάστη ἔργον ἐργάζεται καὶ ὠφελεῖ ἐκεῖνο ἐφ' ᾧ τέτακται. ἐὰν δὲ μὴ μισθὸς αὐτῇ προσγίγνηται, ἔσθ' ὅτι ὠφελεῖται ὁ δημιουργὸς ἀπὸ τῆς τέχνης;

Οὐ φαίνεται, ἔφη.

e Ἆρ' οὖν οὐδ' ὠφελεῖ τότε, ὅταν προῖκα ἐργάζηται;

Οἶμαι ἔγωγε.

Οὐκοῦν, ὦ Θρασύμαχε, τοῦτο ἤδη δῆλον, ὅτι οὐδεμία τέχνη οὐδὲ ἀρχὴ τὸ αὑτῇ ὠφέλιμον παρασκευάζει, ἀλλ', ὅπερ πάλαι ἐλέγομεν, τὸ τῷ ἀρχομένῳ καὶ παρασκευάζει

Ἀσφαλῶς ὄχι, εἶπε.

Οὔτε καὶ τὴν τέχνη τοῦ πορισμοῦ χρημάτων, ἂν κάποιος βρίσκει τὴν ὑγειά του παίρνοντας μισθό.

Ἀσφαλῶς ὄχι.

Ἀλλὰ καὶ τὴν ἰατρικὴ θὰ τὴν χαρακτήριζες τέχνη πορισμοῦ χρημάτων ἂν κάποιος παίρνει χρήματα καθὼς θεραπεύει;

[c] Ὄχι, εἶπε.

Παραδεχτήκαμε λοιπὸν ὅτι ἡ ὠφέλεια ἀπὸ καθεμιὰ τέχνη εἶναι κάτι ἰδιαίτερο.

Ἂς ποῦμε, εἶπε.

Ἂν λοιπὸν συμβαίνει νὰ ἔχουν ὅλοι οἱ τεχνίτες ἀπὸ κοινοῦ κάποια ὠφέλεια, εἶναι φανερὸ ὅτι ἡ ὠφέλεια αὐτὴ προκύπτει ἀπὸ κάτι ἐπιπρόσθετο ποὺ τὸ χρησιμοποιοῦν ὅλοι τους ἀπὸ κοινοῦ.

Ἔτσι φαίνεται, εἶπε.

Λέμε δηλαδὴ ὅτι ἡ ὠφέλεια ποὺ ἔχουν οἱ διάφοροι τεχνίτες παίρνοντας χρήματα προκύπτει γι' αὐτοὺς ἀπὸ τὴν ἐπιπρόσθετη χρήση τῆς τέχνης τοῦ νὰ πορίζεσαι χρήματα.

Συμφώνησε μὲ δυσκολία.

[d] Ἑπομένως ἡ ὠφέλεια αὐτὴ ποὺ ὑπάρχει γιὰ καθένα τεχνίτη, δηλαδὴ τὰ χρήματα τὰ ὁποῖα παίρνει ὁ τεχνίτης, δὲν προκύπτει ἀπὸ τὴν τέχνη του, ἀλλά, ἂν τὸ ἐξετάσουμε ἀκριβῶς, ἡ ἰατρικὴ μὲν φέρνει ὑγεία, ἡ τέχνη ὅμως τοῦ πορισμοῦ χρημάτων φέρνει τὴν ἀμοιβή, καὶ ἡ οἰκοδομικὴ πάλι τέχνη φτιάχνει τὸ σπίτι, ἡ τέχνη ὅμως τοῦ πορισμοῦ χρημάτων ποὺ τὴν συνοδεύει φέρνει τὰ χρήματα, καὶ κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο ὅλες οἱ ἄλλες τέχνες ἐκτελοῦν τὸ ἔργο τους, καθεμιὰ τὸ δικό της, καὶ καθεμιά τους ὠφελεῖ αὐτὸ τὸ ὁποῖο εἶναι ταγμένη νὰ φροντίζει. Ἂν ὅμως τὴν τέχνη δὲν τὴν συνοδεύει καὶ κάποια ἀμοιβή, ὑπάρχει τότε γιὰ τὸν τεχνίτη κάποια ὠφέλεια ἀπὸ τὴν ἄσκηση τῆς τέχνης;

Δὲν φαίνεται νὰ ὑπάρχει, εἶπε.

[e] Ἄρα δὲν τοῦ ἀποφέρει κανένα ὄφελος ἡ τέχνη, ἅμα αὐτὸς δουλεύει χάρισμα.

Νομίζω.

Ἑπομένως, Θρασύμαχε, τοῦτο τὸ πρᾶγμα ἔχει γίνει κιόλας φανερό, ὅτι καμία τέχνη καὶ καμία ἀρχὴ δὲν φροντίζει γιὰ τὸ δικό της ὄφελος ἀλλά, ὅπως λέγαμε πρωτύτερα, φροντίζει γιὰ τὸ ὄφελος ἐκείνου τὸ ὁποῖο εἶναι στὴν

καὶ ἐπιτάττει, τὸ ἐκείνου συμφέρον ἥττονος ὄντος σκο-
ποῦσα, ἀλλ' οὐ τὸ τοῦ κρείττονος. διὰ δὴ ταῦτα ἔγωγε, ὦ
φίλε Θρασύμαχε, καὶ ἄρτι ἔλεγον μηδένα ἐθέλειν ἑκόντα
ἄρχειν καὶ τὰ ἀλλότρια κακὰ μεταχειρίζεσθαι ἀνορθοῦντα,
347 ἀλλὰ μισθὸν αἰτεῖν, ὅτι ὁ μέλλων καλῶς τῇ τέχνῃ πρά-
ξειν οὐδέποτε αὑτῷ τὸ βέλτιστον πράττει οὐδ' ἐπιτάττει
κατὰ τὴν τέχνην ἐπιτάττων, ἀλλὰ τῷ ἀρχομένῳ· ὧν δὴ
ἕνεκα, ὡς ἔοικε, μισθὸν δεῖν ὑπάρχειν τοῖς μέλλουσιν
ἐθελήσειν ἄρχειν, ἢ ἀργύριον ἢ τιμήν, ἢ ζημίαν ἐὰν μὴ
ἄρχῃ.

Πῶς τοῦτο λέγεις, ὦ Σώκρατες; ἔφη ὁ Γλαύκων· τοὺς μὲν γὰρ δύο μισθοὺς γιγνώσκω, τὴν δὲ ζημίαν ἥντινα λέγεις καὶ ὡς ἐν μισθοῦ μέρει εἴρηκας, οὐ συνῆκα.

Τὸν τῶν βελτίστων ἄρα μισθόν, ἔφην, οὐ συνιεῖς, δι' ὃν
b ἄρχουσιν οἱ ἐπιεικέστατοι, ὅταν ἐθέλωσιν ἄρχειν. ἢ οὐκ
οἶσθα ὅτι τὸ φιλότιμόν τε καὶ φιλάργυρον εἶναι ὄνειδος
λέγεταί τε καὶ ἔστιν;

Ἔγωγε, ἔφη.

Διὰ ταῦτα τοίνυν, ἦν δ' ἐγώ, οὔτε χρημάτων ἕνεκα ἐθέ-
λουσιν ἄρχειν οἱ ἀγαθοὶ οὔτε τιμῆς· οὔτε γὰρ φανερῶς
πραττόμενοι τῆς ἀρχῆς ἕνεκα μισθὸν μισθωτοὶ βούλονται
κεκλῆσθαι, οὔτε λάθρᾳ αὐτοὶ ἐκ τῆς ἀρχῆς λαμβάνοντες
κλέπται. οὐδ' αὖ τιμῆς ἕνεκα· οὐ γάρ εἰσι φιλότιμοι. δεῖ δὴ
c αὐτοῖς ἀνάγκην προσεῖναι καὶ ζημίαν, εἰ μέλλουσιν ἐθέ-
λειν ἄρχειν —ὅθεν κινδυνεύει τὸ ἑκόντα ἐπὶ τὸ ἄρχειν ἰέναι
ἀλλὰ μὴ ἀνάγκην περιμένειν αἰσχρὸν νενομίσθαι— τῆς δὲ
ζημίας μεγίστη τὸ ὑπὸ πονηροτέρου ἄρχεσθαι, ἐὰν μὴ αὐτὸς
ἐθέλῃ ἄρχειν· ἣν δείσαντές μοι φαίνονται ἄρχειν, ὅταν
ἄρχωσιν, οἱ ἐπιεικεῖς, καὶ τότε ἔρχονται ἐπὶ τὸ ἄρχειν οὐχ
ὡς ἐπ' ἀγαθόν τι ἰόντες οὐδ' ὡς εὐπαθήσοντες ἐν αὐτῷ, ἀλλ'
d ὡς ἐπ' ἀναγκαῖον καὶ οὐκ ἔχοντες ἑαυτῶν βελτίοσιν ἐπι-

ἐξουσία της, καὶ δίνει τὶς ἐντολές της ἀποβλέποντας στὸ νὰ ἐξασφαλίσει τὸ συμφέρον *ἐκείνου*, ποὺ εἶναι καὶ τὸ ἀσθενέστερο, κι ὄχι τὸ συμφέρον τοῦ ἰσχυροτέρου. Γι' αὐτὸ λοιπὸν κι ἐγώ, φίλε Θρασύμαχε, ἔλεγα τώρα δὰ ὅτι κανένας δὲν ἔχει αὐτοπροαίρετα τὴ διάθεση νὰ κυβερνᾶ καὶ νὰ ἀναλαμβάνει νὰ διορθώσει τὰ στραβὰ τῶν ἄλλονῶν [347a] ἀλλὰ ζητάει ἀμοιβή, γιὰ τὸ λόγο ὅτι ὅποιος σκοπεύει νὰ ἀσκήσει σωστὰ τὴν τέχνη δὲν πράττει ποτὲ ὅ,τι εἶναι τὸ καλύτερο γιὰ τὸν ἑαυτό του οὔτε δίνει τέτοιες ἐντολὲς —ἐφόσον οἱ ἐντολές του θὰ εἶναι σύμφωνες μὲ τὴν τέχνη— ἀλλὰ ὅ,τι εἶναι τὸ καλύτερο γιὰ ἐκεῖνο ποὺ ἔχει στὴν ἐξουσία του. Αὐτή, καθὼς φαίνεται, εἶναι ἡ αἰτία, γιὰ τὴν ὁποία ὅσοι πρόκειται νὰ ἀποφασίσουν νὰ ἀσκήσουν ἐξουσία πρέπει νὰ ἔχουν μιὰ ἀνταμοιβή, εἴτε χρηματικὴ εἴτε κάποια τιμητικὴ διάκριση ἢ μιὰ τιμωρία, ἂν δὲν τὴν ἀσκήσουν.

Πῶς τὸ ἐννοεῖς αὐτό, Σωκράτη; ρώτησε ὁ Γλαύκων· γιατὶ ἐγὼ τὶς δύο ἀμοιβὲς τὶς ξέρω, τὴν τιμωρία ὅμως πῶς τὴν ἐννοεῖς καὶ πῶς τὴν συγκαταλέγεις στὴ μεριὰ τῆς ἀμοιβῆς; Αὐτὸ δὲν τὸ ἔχω ἀντιληφθεῖ.

Ἄρα, εἶπα ἐγώ, δὲν ἀντιλαμβάνεσαι ποιά εἶναι ἡ ἀνταμοιβὴ τῶν ἀρίστων, αὐτὴ γιὰ τὴν ὁποία [b] οἱ πιὸ ἀξιόλογοι ἄνθρωποι ἀναλαμβάνουν νὰ κυβερνοῦν, ὅταν ἔχουν τὴ διάθεση νὰ κυβερνοῦν. Ἢ μήπως δὲν ξέρεις ὅτι τὸ νὰ εἶναι κάποιος φιλόδοξος καὶ φιλοχρήματος θεωρεῖται ἀλλὰ *καὶ εἶναι* ντροπή;

Τὸ ξέρω, εἶπε.

Γι' αὐτὸν λοιπὸν τὸ λόγο, εἶπα ἐγώ, οἱ ἄξιοι ἄνθρωποι δὲν ἐπιδιώκουν τὴν ἐξουσία οὔτε γιὰ τὰ χρήματα οὔτε γιὰ τὴ δόξα· γιατὶ οὔτε πληρωμένοι θέλουν νὰ χαρακτηριστοῦν, εἰσπράττοντας φανερὰ μισθὸ γιὰ τὸ ἀξίωμά τους, οὔτε κλέφτες, ἀποκομίζοντας κρυφὰ κέρδος ἀπὸ αὐτό. Οὔτε πάλι γιὰ τὴ δόξα· γιατὶ δὲν εἶναι φιλόδοξοι. Πρέπει λοιπὸν [c] νὰ ὑπάρχει κάποιος ἀναγκασμὸς γι' αὐτοὺς καὶ κάποια τιμωρία προκειμένου νὰ θελήσουν νὰ ἀσκήσουν ἐξουσία —ἔτσι ποὺ σχεδὸν νὰ θεωρεῖται ντροπὴ νὰ ἀναλάβει κανεὶς μὲ τὴ θέλησή του κυβερνητικὸ ἀξίωμα προτοῦ νὰ ἐξαναγκαστεῖ νὰ τὸ πράξει—, κι ἡ πιὸ μεγάλη τιμωρία ἐδῶ εἶναι νὰ τὸν ἐξουσιάζει κάποιος χειρότερός του, ἀφοῦ ὁ ἴδιος δὲν θὰ ἔχει τὴ διάθεση νὰ κυβερνᾶ. Ἀπὸ φόβο γιὰ αὐτὴν ἀκριβῶς τὴν τιμωρία δέχονται κατὰ τὴ γνώμη μου νὰ ἀσκήσουν ἐξουσία οἱ ἄξιοι ἄνθρωποι, ὅταν καμιὰ φορὰ συμβεῖ νὰ πάρουν ἐξουσία στὰ χέρια τους, καὶ ἀναλαμβάνουν τότε νὰ κυβερνήσουν ὄχι μὲ τὴν ἰδέα ὅτι τοὺς περιμένει ἐκεῖ κάτι καλὸ ἢ ὅτι θὰ καλοπεράσουν ἀλλὰ σὰν νὰ προχωροῦν [d] σὲ κάτι ποὺ *εἶναι ἀνάγκη* νὰ τὸ πράξουν καὶ ποὺ δὲν ἔχουν κάποιους καλύτερούς τους ἢ ἔστω

τρέψαι οὐδὲ ὁμοίοις. ἐπεὶ κινδυνεύει πόλις ἀνδρῶν ἀγαθῶν εἰ γένοιτο, περιμάχητον ἂν εἶναι τὸ μὴ ἄρχειν ὥσπερ νυνὶ τὸ ἄρχειν, καὶ ἐνταῦθ' ἂν καταφανὲς γενέσθαι ὅτι τῷ ὄντι ἀληθινὸς ἄρχων οὐ πέφυκε τὸ αὑτῷ συμφέρον σκοπεῖσθαι ἀλλὰ τὸ τῷ ἀρχομένῳ· ὥστε πᾶς ἂν ὁ γιγνώσκων τὸ ὠφελεῖσθαι μᾶλλον ἕλοιτο ὑπ' ἄλλου ἢ ἄλλον ὠφελῶν πράγματα ἔχειν. τοῦτο μὲν οὖν ἔγωγε οὐδαμῇ συγχωρῶ
e Θρασυμάχῳ, ὡς τὸ δίκαιόν ἐστιν τὸ τοῦ κρείττονος συμφέρον. ἀλλὰ τοῦτο μὲν δὴ καὶ εἰς αὖθις σκεψόμεθα· πολὺ δέ μοι δοκεῖ μεῖζον εἶναι ὃ νῦν λέγει Θρασύμαχος, τὸν τοῦ ἀδίκου βίον φάσκων εἶναι κρείττω ἢ τὸν τοῦ δικαίου. σὺ οὖν ποτέρως, ἦν δ' ἐγώ, ὦ Γλαύκων, αἱρῇ; καὶ πότερον ἀληθεστέρως δοκεῖ σοι λέγεσθαι;

Τὸν τοῦ δικαίου ἔγωγε λυσιτελέστερον βίον εἶναι.

348 Ἤκουσας, ἦν δ' ἐγώ, ὅσα ἄρτι Θρασύμαχος ἀγαθὰ διῆλθεν τῷ τοῦ ἀδίκου;

Ἤκουσα, ἔφη, ἀλλ' οὐ πείθομαι.

Βούλει οὖν αὐτὸν πείθωμεν, ἂν δυνώμεθά πῃ ἐξευρεῖν, ὡς οὐκ ἀληθῆ λέγει;

Πῶς γὰρ οὐ βούλομαι; ἦ δ' ὅς.

Ἂν μὲν τοίνυν, ἦν δ' ἐγώ, ἀντικατατείναντες λέγωμεν αὐτῷ λόγον παρὰ λόγον, ὅσα αὖ ἀγαθὰ ἔχει τὸ δίκαιον εἶναι, καὶ αὖθις οὗτος, καὶ ἄλλον ἡμεῖς, ἀριθμεῖν δεήσει
b τἀγαθὰ καὶ μετρεῖν ὅσα ἑκάτεροι ἐν ἑκατέρῳ λέγομεν, καὶ ἤδη δικαστῶν τινων τῶν διακρινούντων δεησόμεθα· ἂν δὲ ὥσπερ ἄρτι ἀνομολογούμενοι πρὸς ἀλλήλους σκοπῶμεν, ἅμα αὐτοί τε δικασταὶ καὶ ῥήτορες ἐσόμεθα.

Πάνυ μὲν οὖν, ἔφη.

Ὁποτέρως οὖν σοι, ἦν δ' ἐγώ, ἀρέσκει.

Οὕτως, ἔφη.

Ἴθι δή, ἦν δ' ἐγώ, ὦ Θρασύμαχε, ἀπόκριναι ἡμῖν ἐξ

ὅμοιούς τους γιὰ νὰ τοὺς τὸ ἀναθέσουν. Γιατὶ ἂν ὑπῆρχε μιὰ πολιτεία ἀποτελούμενη ἀπὸ ἀνθρώπους σωστούς, στὴν πολιτεία αὐτὴ κατὰ πᾶσα πιθανότητα θὰ ἦταν πολυπόθητο τὸ νὰ *ἀποφεύγει* κανεὶς νὰ κυβερνᾶ, ἀκριβῶς ὅπως τώρα εἶναι πολυπόθητο τὸ νὰ παίρνει τὴν ἐξουσία στὰ χέρια του, καὶ θὰ γινόταν ἔτσι ὁλοφάνερο ὅτι ἀπὸ τὴ φύση του ὁ ἀληθινὸς ἄρχοντας *τωόντι* δὲν κοιτάζει τὸ δικό του συμφέρον ἀλλὰ τὸ συμφέρον τοῦ ἀρχομένου· κι ἔτσι κάθε γνωστικὸς ἄνθρωπος θὰ προτιμοῦσε νὰ ἔχει *αὐτὸς* ὄφελος ἀπὸ τὸν ἄλλο παρὰ νὰ ὠφελεῖ τὸν ἄλλο μπαίνοντας ὁ ἴδιος σὲ μπελάδες. Σὲ τοῦτο λοιπὸν διαφωνῶ ἐγὼ ριζικὰ [e] μὲ τὸν Θρασύμαχο, στὸ ὅτι τάχα τὸ δίκαιο εἶναι τὸ συμφέρον τοῦ ἰσχυροτέρου, τοῦτο ὅμως θὰ τὸ ἐξετάσουμε κάποια ἄλλη φορά. Πολὺ σοβαρότερο ζήτημα νομίζω ὅτι εἶναι αὐτὸ ποὺ λέει τώρα ὁ Θρασύμαχος, ὅταν ὑποστηρίζει ὅτι τοῦ ἄδικου ἀνθρώπου ἡ ζωή εἶναι καλύτερη ἀπὸ τοῦ δίκαιου. Λοιπόν, Γλαύκων, ἐσὺ τί ἀπὸ τὰ δύο διαλέγεις; Ποιά ἀπὸ τὶς δύο ἀπόψεις εἶναι κατὰ τὴ γνώμη σου πιὸ κοντὰ στὴν ἀλήθεια;

Νομίζω ὅτι ἡ ζωὴ τοῦ δίκαιου ἀνθρώπου ἔχει περισσότερα πλεονεκτήματα.

[348a] Ἄκουσες, εἶπα ἐγώ, πόσα πλεονεκτήματα ἀνέφερε τώρα δὰ ὁ Θρασύμαχος ὅτι ἔχει ἡ ζωὴ τοῦ ἀδίκου;

Ἄκουσα, εἶπε, ἀλλὰ δὲν μὲ πείθει.

Θέλεις λοιπὸν νὰ προσπαθήσουμε νὰ τὸν πείσουμε ἐμεῖς, ἂν μπορέσουμε νὰ βροῦμε κάποιον τρόπο, ὅτι δὲν ἔχουν ἀλήθεια ὅσα λέει;

Γιατί νὰ μὴ θέλω; εἶπε.

Ἂν τώρα ἐμεῖς, εἶπα, ὑποστηρίζοντας τὰ ἀντίθετα ἀπὸ ἐκεῖνα, τοῦ ἀναφέρουμε πόσα καλὰ ἔχει τὸ νά 'ναι κανεὶς δίκαιος, καὶ μετὰ μιλήσει πάλι ἐκεῖνος κι ὕστερα ἐμεῖς τοῦ ποῦμε ξανὰ κάτι ἄλλο, ἀντιπαραβάλλοντας ἔτσι σὲ κάθε ἐπιχείρημα ἕνα ἄλλο, θὰ χρειαστεῖ νὰ κρατᾶμε λογαριασμὸ καὶ νὰ μετρᾶμε [b] πόσα καλὰ ἔχουμε ἀναφέρει γιὰ καθεμιὰ ἀπὸ τὶς δύο πλευρὲς σὲ κάθε παρέμβασή μας, καὶ θὰ χρειαστοῦμε πιὰ κάποιους κριτὲς γιὰ νὰ βγάλουν ἀπόφαση. Ἂν ὅμως συνεχίσουμε νὰ ἐξετάζουμε τὸ ζήτημα ὅμοια ὅπως πρωτύτερα, συμφωνώντας μεταξύ μας ὡς πρὸς τὸ τί δεχόμαστε καὶ τί ὄχι, θὰ εἴμαστε οἱ ἴδιοι κριτὲς καὶ συνάμα συνήγοροι.

Βεβαίως, εἶπε.

Ποιός ἀπὸ τοὺς δύο τρόπους, ρώτησα, σοῦ ἀρέσει περισσότερο;

Ὁ τελευταῖος, εἶπε.

Ἐμπρὸς τότε, Θρασύμαχε, ἀπάντησέ μας ξανὰ ἀπὸ τὴν ἀρχή. Ὑποστηρί-

ἀρχῆς. τὴν τελέαν ἀδικίαν τελέας οὔσης δικαιοσύνης λυσιτελεστέραν φῂς εἶναι;

c Πάνυ μὲν οὖν καὶ φημί, ἔφη, καὶ δι' ἅ, εἴρηκα.

Φέρε δή, τὸ τοιόνδε περὶ αὐτῶν πῶς λέγεις; τὸ μέν που ἀρετὴν αὐτοῖν καλεῖς, τὸ δὲ κακίαν;

Πῶς γὰρ οὔ;

Οὐκοῦν τὴν μὲν δικαιοσύνην ἀρετήν, τὴν δὲ ἀδικίαν κακίαν;

Εἰκός γ', ἔφη, ὦ ἥδιστε, ἐπειδή γε καὶ λέγω ἀδικίαν μὲν λυσιτελεῖν, δικαιοσύνην δ' οὔ.

Ἀλλὰ τί μήν;

Τοὐναντίον, ἦ δ' ὅς.

Ἦ τὴν δικαιοσύνην κακίαν;

Οὔκ, ἀλλὰ πάνυ γενναίαν εὐήθειαν.

d Τὴν ἀδικίαν ἄρα κακοήθειαν καλεῖς;

Οὔκ, ἀλλ' εὐβουλίαν, ἔφη.

Ἦ καὶ φρόνιμοί σοι, ὦ Θρασύμαχε, δοκοῦσιν εἶναι καὶ ἀγαθοὶ οἱ ἄδικοι;

Οἵ γε τελέως, ἔφη, οἷοί τε ἀδικεῖν, πόλεις τε καὶ ἔθνη δυνάμενοι ἀνθρώπων ὑφ' ἑαυτοὺς ποιεῖσθαι· σὺ δὲ οἴει με ἴσως τοὺς τὰ βαλλάντια ἀποτέμνοντας λέγειν. λυσιτελεῖ μὲν οὖν, ἦ δ' ὅς, καὶ τὰ τοιαῦτα, ἐάνπερ λανθάνῃ· ἔστι δὲ οὐκ ἄξια λόγου, ἀλλ' ἃ νυνδὴ ἔλεγον.

e Τοῦτο μέν, ἔφην, οὐκ ἀγνοῶ ὃ βούλει λέγειν, ἀλλὰ τόδε ἐθαύμασα, εἰ ἐν ἀρετῆς καὶ σοφίας τιθεῖς μέρει τὴν ἀδικίαν, τὴν δὲ δικαιοσύνην ἐν τοῖς ἐναντίοις.

Ἀλλὰ πάνυ οὕτω τίθημι.

Τοῦτο, ἦν δ' ἐγώ, ἤδη στερεώτερον, ὦ ἑταῖρε, καὶ οὐκέτι ῥᾴδιον ἔχειν ὅτι τις εἴπῃ. εἰ γὰρ λυσιτελεῖν μὲν τὴν ἀδικίαν ἐτίθεσο, κακίαν μέντοι ἢ αἰσχρὸν αὐτὸ ὡμολόγεις εἶναι ὥσπερ ἄλλοι τινές, εἴχομεν ἄν τι λέγειν κατὰ τὰ νομιζόμενα λέγοντες· νῦν δὲ δῆλος εἶ ὅτι φήσεις αὐτὸ καὶ καλὸν καὶ ἰσχυρὸν εἶναι καὶ τἆλλα αὐτῷ πάντα προσθήσεις
349 ἃ ἡμεῖς τῷ δικαίῳ προσετίθεμεν, ἐπειδή γε καὶ ἐν ἀρετῇ αὐτὸ καὶ σοφίᾳ ἐτόλμησας θεῖναι.

ζεις ὅτι ἡ τέλεια ἀδικία εἶναι *ἀποδοτικότερη* ἀπ' ὅτι ἡ δικαιοσύνη στὴν πιὸ τέλεια ἐκδοχή της;

[c] Ἀσφαλῶς καὶ τὸ ὑποστηρίζω, εἶπε, καὶ ἔχω ἀναφέρει γιὰ ποιούς λόγους.

Ἔλα τότε: Σχετικὰ μὲ τοῦτα ἐδῶ ποιά εἶναι ἡ γνώμη σου; Χαρακτηρίζεις κατὰ κάποιον τρόπο τὸ ἕνα ἀπὸ αὐτὰ ἀρετὴ καὶ τὸ ἄλλο κακία;

Ἀσφαλῶς.

Τὴ δικαιοσύνη, ἑπομένως, τὴν λὲς ἀρετὴ καὶ τὴν ἀδικία κακία· ἔτσι;

Βέ-ε-βαια, φίλτατε, ἔκανε, ἀφοῦ ἄλλωστε ὑποστηρίζω ὅτι ἡ ἀδικία *ἀποδίδει*, ἐνῶ ἡ δικαιοσύνη ὄχι.

Ἀλλὰ τότε ἡ δικαιοσύνη τί εἶναι;

Τὸ ἀντίθετο, εἶπε ἐκεῖνος.

Ὑποστηρίζεις δηλαδὴ ὅτι ἡ δικαιοσύνη εἶναι κάτι κακό;

Ὄχι, ἀλλὰ ὅτι εἶναι βλακεία μὲ περικεφαλαία!

[d] Τὴν ἀδικία ἄραγε τὴν χαρακτηρίζεις ἀχρειότητα;

Ὄχι· εὐθυκρισία τὴν χαρακτηρίζω.

Καὶ σταλήθεια, Θρασύμαχε, πιστεύεις ὅτι εἶναι γνωστικοὶ καὶ ἄξιοι ἄνθρωποι οἱ ἄδικοι;

Ὅσοι βέβαια, εἶπε, μποροῦν νὰ κάνουν πράξεις πέρα γιὰ πέρα ἄδικες κι εἶναι ἱκανοὶ νὰ ἐπιβάλλουν τὴ δύναμή τους σὲ πολιτεῖες καὶ σὲ λαούς. Ἐσὺ ἴσως πιστεύεις ὅτι ἐννοῶ ἐκείνους ποὺ ἁρπάζουν πουγγιά· δὲ λέω, ἀποφέρει κι αὐτὸ ἕνα κέρδος, ἀρκεῖ βέβαια νὰ μὴ σὲ κάνουν τσακωτό· ἀλλὰ δὲν ἀξίζει τὸν κόπο νὰ μιλᾶμε γι' αὐτά, μόνον ἐκεῖνα ποὺ ἔλεγα τώρα δὰ μετροῦν.

[e] Καταλαβαίνω, εἶπα, τί θέλεις νὰ πεῖς, ὡστόσο μοῦ προξένησε κατάπληξη ποὺ τὴν ἀδικία τὴν βάζεις στὴ μεριὰ τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς σοφίας, ἐνῶ τὴ δικαιοσύνη στὰ ἀντίθετά τους.

Βεβαίως, ἀκριβῶς ἔτσι κάνω.

Αὐτό, εἶπα ἐγώ, εἶναι ὁπωσδήποτε πιὸ στερεό, φίλε, καὶ δὲν εἶναι εὔκολο νὰ βρεῖ κανεὶς κάτι νὰ πεῖ. Γιατί, ἂν ὑποστήριζες ὅτι ἡ ἀδικία σοῦ ἐξασφαλίζει μὲν ὠφέλεια, παραδεχόσουν ὅμως ὅτι εἶναι κακὸ ἢ αἰσχρὸ πρᾶγμα, ὅπως τὸ παραδέχονται ὁρισμένοι ἄλλοι, τότε θὰ εἴχαμε κάτι νὰ ποῦμε ἀκολουθώντας τὶς γενικῶς κρατοῦσες ἀντιλήψεις. Τώρα ὅμως ἔχει γίνει φανερὸ πὼς θὰ ὑποστηρίξεις γιὰ τὴν ἀδικία ὅτι ἔχει ὀμορφιὰ καὶ δύναμη, κι ὅτι θὰ ἀποδώσεις σ' αὐτὴν [349a] ὅλα ἐκεῖνα τὰ ἄλλα ποὺ ἐμεῖς τὰ συνδέουμε μὲ τὸ δίκιο, ἀφοῦ τόλμησες νὰ βάλεις τὴν ἀδικία στὴ μεριὰ τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς σοφίας.

Ἀληθέστατα, ἔφη, μαντεύῃ.

Ἀλλ' οὐ μέντοι, ἦν δ' ἐγώ, ἀποκνητέον γε τῷ λόγῳ ἐπεξελθεῖν σκοπούμενον, ἕως ἄν σε ὑπολαμβάνω λέγειν ἅπερ διανοῇ. ἐμοὶ γὰρ δοκεῖς σύ, ὦ Θρασύμαχε, ἀτεχνῶς νῦν οὐ σκώπτειν, ἀλλὰ τὰ δοκοῦντα περὶ τῆς ἀληθείας λέγειν.

Τί δέ σοι, ἔφη, τοῦτο διαφέρει, εἴτε μοι δοκεῖ εἴτε μή, ἀλλ' οὐ τὸν λόγον ἐλέγχεις;

b Οὐδέν, ἦν δ' ἐγώ. ἀλλὰ τόδε μοι πειρῶ ἔτι πρὸς τούτοις ἀποκρίνασθαι· ὁ δίκαιος τοῦ δικαίου δοκεῖ τί σοι ἂν ἐθέλειν πλέον ἔχειν;

Οὐδαμῶς, ἔφη· οὐ γὰρ ἂν ἦν ἀστεῖος, ὥσπερ νῦν, καὶ εὐήθης.

Τί δέ; τῆς δικαίας πράξεως;

Οὐδὲ τῆς δικαίας, ἔφη.

Τοῦ δὲ ἀδίκου πότερον ἀξιοῖ ἂν πλεονεκτεῖν καὶ ἡγοῖτο δίκαιον εἶναι, ἢ οὐκ ἂν ἡγοῖτο;

Ἡγοῖτ' ἄν, ἦ δ' ὅς, καὶ ἀξιοῖ, ἀλλ' οὐκ ἂν δύναιτο.

Ἀλλ' οὐ τοῦτο, ἦν δ' ἐγώ, ἐρωτῶ, ἀλλ' εἰ τοῦ μὲν
c δικαίου μὴ ἀξιοῖ πλέον ἔχειν μηδὲ βούλεται ὁ δίκαιος, τοῦ δὲ ἀδίκου;

Ἀλλ' οὕτως, ἔφη, ἔχει.

Τί δὲ δὴ ὁ ἄδικος; ἆρα ἀξιοῖ τοῦ δικαίου πλεονεκτεῖν καὶ τῆς δικαίας πράξεως;

Πῶς γὰρ οὔκ; ἔφη, ὅς γε πάντων πλέον ἔχειν ἀξιοῖ;

Οὐκοῦν καὶ ἀδίκου γε ἀνθρώπου τε καὶ πράξεως ὁ ἄδικος πλεονεκτήσει καὶ ἁμιλλήσεται ὡς ἁπάντων πλεῖστον αὐτὸς λάβῃ;

Ἔστι ταῦτα.

Ὧδε δὴ λέγωμεν, ἔφην· ὁ δίκαιος τοῦ μὲν ὁμοίου οὐ πλεονεκτεῖ, τοῦ δὲ ἀνομοίου, ὁ δὲ ἄδικος τοῦ τε ὁμοίου καὶ
d τοῦ ἀνομοίου;

Ἄριστα, ἔφη, εἴρηκας.

Πολὺ σωστὰ τὸ μαντεύεις, εἶπε.

Ἐντούτοις, εἶπα ἐγώ, δὲν πρέπει νὰ διστάσω νὰ ἐξετάσω τὴ λογικὴ ἐπιχειρηματολογία ἐφόσον ἔχω τὴν ἐντύπωση ὅτι αὐτὰ ποὺ λὲς τὰ ἐννοεῖς πραγματικά. Γιατὶ σ' ἐμένα, Θρασύμαχε, σταλήθεια δίνεις τὴν ἐντύπωση ὅτι τώρα δὲν κοροϊδεύεις ἀλλὰ λὲς ὅ,τι πιστεύεις πὼς εἶναι ἡ ἀλήθεια σχετικὰ μὲ τὴ δικαιοσύνη καὶ τὴν ἀδικία.

Τί σὲ ἐνδιαφέρει ἐσένα, εἶπε, ἂν ἐγὼ πιστεύω ἢ δὲν πιστεύω ὅσα λέω; Γιατί δὲν ἀντικρούεις αὐτὸ ποὺ εἶπα;

[b] Διόλου δὲν μὲ ἐνδιαφέρει, εἶπα ἐγώ. Προσπάθησε ὡστόσο νὰ μοῦ ἀπαντήσεις καὶ σὲ τοῦτο ἐδῶ: Εἶσαι τῆς γνώμης ὅτι ὁ δίκαιος ἄνθρωπος θὰ ἤθελε νὰ ἔχει κάτι παραπάνω ἀπὸ ἕναν ἄλλο δίκαιο ἄνθρωπο ἀδικώντας τον;

Μὲ κανένα τρόπο, εἶπε· γιατὶ τότε δὲν θά 'ταν ἀστεῖος, ὅπως τώρα, καὶ ἀφελής.

Θὰ ἤθελε ὅμως νὰ ξεπεράσει τὰ ὅρια τῆς δίκαιης πράξης; Τί λές;

Οὔτε κι αὐτό, εἶπε.

Θὰ ἀξίωνε ὡστόσο ὁ δίκαιος νὰ ἔχει περισσότερα ἀπὸ τὸν ἄδικο ἄνθρωπο καὶ θὰ τὸ θεωροῦσε αὐτὸ δίκαιο ἢ δὲν θὰ τὸ θεωροῦσε;

Θὰ τὸ θεωροῦσε, εἶπε ἐκεῖνος, καὶ θὰ τὸ ἀξίωνε, ἀλλὰ δὲν θὰ μποροῦσε νὰ τὸ κάνει.

Δὲν σὲ ρωτῶ αὐτό, εἶπα· σὲ ρωτῶ ἂν δέχεσαι [c] ὅτι ὁ δίκαιος δὲν ἔχει τὴν ἀξίωση οὔτε καὶ θέλει ποτὲ νὰ ἔχει περισσότερα ἀπὸ ἕναν ἄλλο δίκαιο ἄνθρωπο, ἐνῶ ἀπὸ ἕναν ἄδικο ἄνθρωπο τὸ θέλει.

Εἶναι ὅπως τὸ λές, εἶπε.

Ὁ ἄδικος ὅμως; Ἄραγε ἀξιώνει ὁ ἄδικος νὰ ἔχει περισσότερα ἀπὸ τὸν δίκαιο ἄνθρωπο καὶ νὰ ὑπερβαίνει τὰ ὅρια τῆς δίκαιης πράξης;

Πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ μὴν τὸ θέλει αὐτὸς ὁ ὁποῖος ἀξιώνει νὰ ἔχει περισσότερα ἀπὸ ὅλους τοὺς ἄλλους;

Ἑπομένως ὁ ἄδικος ἄνθρωπος θὰ θελήσει νὰ ἔχει περισσότερα ἀπὸ ἕναν ἄλλο ἄδικο καὶ θὰ ξεπεράσει τὰ ὅρια τῆς δίκαιης πράξης καὶ θὰ κάνει ἀγώνα ὥστε νὰ πάρει αὐτὸς περισσότερα ἀπὸ τοὺς ἄλλους· εἶναι ἔτσι;

Εἶναι.

Ἂς τὸ διατυπώσουμε λοιπὸν ὡς ἑξῆς: Ὁ δίκαιος δὲν ἀπαιτεῖ νὰ ἔχει περισσότερα ἀπὸ τὸν ὅμοιό του, ἀπὸ τὸν ἀνόμοιό του ὅμως ναί· ἐνῶ ὁ ἄδικος ἀπαιτεῖ νὰ ἔχει περισσότερα καὶ ἀπὸ τὸν ὅμοιο καὶ [d] ἀπὸ τὸν ἀνόμοιό του.

Ἔξοχα, εἶπε, τὸ ἔχεις διατυπώσει.

Ἔστιν δέ γε, ἔφην, φρόνιμός τε καὶ ἀγαθὸς ὁ ἄδικος, ὁ δὲ δίκαιος οὐδέτερα;

Καὶ τοῦτ', ἔφη, εὖ.

Οὐκοῦν, ἦν δ' ἐγώ, καὶ ἔοικε τῷ φρονίμῳ καὶ τῷ ἀγαθῷ ὁ ἄδικος, ὁ δὲ δίκαιος οὐκ ἔοικεν;

Πῶς γὰρ οὐ μέλλει, ἔφη, ὁ τοιοῦτος ὢν καὶ ἐοικέναι τοῖς τοιούτοις, ὁ δὲ μὴ ἐοικέναι;

Καλῶς. τοιοῦτος ἄρα ἐστὶν ἑκάτερος αὐτῶν οἷσπερ ἔοικεν;

Ἀλλὰ τί μέλλει; ἔφη.

Εἶεν, ὦ Θρασύμαχε· μουσικὸν δέ τινα λέγεις, ἕτερον δὲ
e ἄμουσον;

Ἔγωγε.

Πότερον φρόνιμον καὶ πότερον ἄφρονα;

Τὸν μὲν μουσικὸν δήπου φρόνιμον, τὸν δὲ ἄμουσον ἄφρονα.

Οὐκοῦν καὶ ἅπερ φρόνιμον, ἀγαθόν, ἃ δὲ ἄφρονα, κακόν;

Ναί.

Τί δὲ ἰατρικόν; οὐχ οὕτως;

Οὕτως.

Δοκεῖ ἂν οὖν τίς σοι, ὦ ἄριστε, μουσικὸς ἀνὴρ ἁρμοττόμενος λύραν ἐθέλειν μουσικοῦ ἀνδρὸς ἐν τῇ ἐπιτάσει καὶ ἀνέσει τῶν χορδῶν πλεονεκτεῖν ἢ ἀξιοῦν πλέον ἔχειν;

Οὐκ ἔμοιγε.

Τί δέ; ἀμούσου;

Ἀνάγκη, ἔφη.

350 Τί δὲ ἰατρικός; ἐν τῇ ἐδωδῇ ἢ πόσει ἐθέλειν ἄν τι ἰατρικοῦ πλεονεκτεῖν ἢ ἀνδρὸς ἢ πράγματος;

Οὐ δῆτα.

Μὴ ἰατρικοῦ δέ;

Ναί.

Περὶ πάσης δὴ ὅρα ἐπιστήμης τε καὶ ἀνεπιστημοσύνης

Καὶ εἶναι, εἶπα, γνωστικὸς καὶ καλὸς ὁ ἄδικος, ἐνῶ ὁ δίκαιος δὲν εἶναι οὔτε τὸ ἕνα οὔτε τὸ ἄλλο· σωστά;

Καὶ αὐτὸ καλὰ τὸ λές, εἶπε.

Ἑπομένως, εἶπα ἐγώ, *μοιάζει* ὁ ἄδικος μὲ τὸν γνωστικὸ καὶ τὸν καλὸ ἄνθρωπο, ἐνῶ ὁ δίκαιος δὲν μοιάζει· ἔτσι;

Φυσικά, εἶπε· ἕνας τέτοιος ἄνθρωπος θὰ εἶναι καὶ ὅμοιος μὲ ἀνθρώπους σὰν κι αὐτόν, ἐνῶ ὁ ἄλλος δὲν θὰ εἶναι.

Ὡραῖα. Καθένας ἑπομένως ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς δύο θὰ εἶναι σὰν κι αὐτοὺς στοὺς ὁποίους μοιάζει· σωστά;

Σὰν τί ἄλλο θά 'ναι; εἶπε.

Πολὺ καλά, Θρασύμαχε. Λὲς γιὰ κάποιον ὅτι εἶναι μουσικὸς ἐνῶ γιὰ κάποιον ἄλλο ὅτι εἶναι [e] ἄμουσος;

Λέω.

Γιὰ ποιόν ἀπὸ τοὺς δύο θά 'λεγες ὅτι ἔχει γνώση καὶ γιὰ ποιόν ὅτι δὲν ἔχει;

Γιὰ τὸν μουσικό, ὑποθέτω, ὅτι ἔχει γνώση, ἐνῶ γιὰ τὸν ἄμουσο ὅτι δὲν ἔχει.

Ἑπομένως, σὲ σχέση μὲ αὐτὰ στὰ ὁποῖα ἔχει γνώση τὸν χαρακτηρίζεις ὡς καλό, ἐνῶ σὲ σχέση μὲ αὐτὰ στὰ ὁποῖα δὲν ἔχει τὸν χαρακτηρίζεις κακό· ἐντάξει;

Ναί.

Ἕναν ὅμως ποὺ κατέχει τὴν ἰατρική; Δὲν συμβαίνει καὶ μ' αὐτὸν τὸ ἴδιο;

Τὸ ἴδιο.

Μήπως ἔχεις λοιπὸν τὴν ἐντύπωση, ἔξοχε ἄνθρωπε, ὅτι κάποιος ποὺ νιώθει ἀπὸ μουσικὴ θὰ μποροῦσε, καθὼς θὰ κούρντιζε μιὰ λύρα, νὰ θέλει νὰ ξεπεράσει ἕναν ἄλλο μουσικὸ ὡς πρὸς τὴν ἔνταση ἢ τὸ χαλάρωμα τῶν χορδῶν ἢ νὰ ἀξιώνει νὰ ἔχει περισσότερα ἀπὸ αὐτόν;

Δὲν νομίζω.

Ἀπὸ ἕναν ἄμουσο ὅμως;

Κατανάγκην, εἶπε.

[350a] Κι ἕνας γιατρός; Θά 'θελε ποτὲ ἕνας γιατρὸς νὰ ἔχει κάτι περισσότερο ἀπὸ ἕναν ἄλλο γιατρὸ ἢ νὰ ξεπεράσει ἕναν κανόνα τῆς ἰατρικῆς σχετικὰ μὲ τὸ τί θὰ τρώγει ἢ τί θὰ πίνει ἕνας ἄρρωστος;

Ἀσφαλῶς ὄχι.

Ἀπὸ κάποιον ὅμως ποὺ δὲν εἶναι γιατρός;

Ναί.

Δὲς τότε σὲ ὅλη τὴν περιοχὴ τῆς γνώσης καὶ τῆς ἄγνοιας καὶ πές μου ἂν

εἴ τίς σοι δοκεῖ ἐπιστήμων ὁστισοῦν πλείω ἂν ἐθέλειν αἱρεῖσθαι ἢ ὅσα ἄλλος ἐπιστήμων ἢ πράττειν ἢ λέγειν, καὶ οὐ ταὐτὰ τῷ ὁμοίῳ ἑαυτῷ εἰς τὴν αὐτὴν πρᾶξιν.

Ἀλλ' ἴσως, ἔφη, ἀνάγκη τοῦτό γε οὕτως ἔχειν.

Τί δὲ ὁ ἀνεπιστήμων; οὐχὶ ὁμοίως μὲν ἐπιστήμονος
b πλεονεκτήσειεν ἄν, ὁμοίως δὲ ἀνεπιστήμονος;

Ἴσως.

Ὁ δὲ ἐπιστήμων σοφός;

Φημί.

Ὁ δὲ σοφὸς ἀγαθός;

Φημί.

Ὁ ἄρα ἀγαθός τε καὶ σοφὸς τοῦ μὲν ὁμοίου οὐκ ἐθελήσει πλεονεκτεῖν, τοῦ δὲ ἀνομοίου τε καὶ ἐναντίου.

Ἔοικεν, ἔφη.

Ὁ δὲ κακός τε καὶ ἀμαθὴς τοῦ τε ὁμοίου καὶ τοῦ ἐναντίου.

Φαίνεται.

Οὐκοῦν, ὦ Θρασύμαχε, ἦν δ' ἐγώ, ὁ ἄδικος ἡμῖν τοῦ ἀνομοίου τε καὶ ὁμοίου πλεονεκτεῖ; ἢ οὐχ οὕτως ἔλεγες;

Ἔγωγε, ἔφη.

c Ὁ δέ γε δίκαιος τοῦ μὲν ὁμοίου οὐ πλεονεκτήσει, τοῦ δὲ ἀνομοίου;

Ναί.

Ἔοικεν ἄρα, ἦν δ' ἐγώ, ὁ μὲν δίκαιος τῷ σοφῷ καὶ ἀγαθῷ, ὁ δὲ ἄδικος τῷ κακῷ καὶ ἀμαθεῖ.

Κινδυνεύει.

Ἀλλὰ μὴν ὡμολογοῦμεν, ᾧ γε ὅμοιος ἑκάτερος εἴη, τοιοῦτον καὶ ἑκάτερον εἶναι.

Ὡμολογοῦμεν γάρ.

Ὁ μὲν ἄρα δίκαιος ἡμῖν ἀναπέφανται ὢν ἀγαθός τε καὶ σοφός, ὁ δὲ ἄδικος ἀμαθής τε καὶ κακός.

Ὁ δὴ Θρασύμαχος ὡμολόγησε μὲν πάντα ταῦτα, οὐχ
d ὡς ἐγὼ νῦν ῥᾳδίως λέγω, ἀλλ' ἑλκόμενος καὶ μόγις, μετὰ

νομίζεις ὅτι ὑπάρχει ἔστω ἕνας ἐπιστήμονας ποὺ θὰ ἀξίωνε γιὰ τὸν ἑαυτό του νὰ κάνει ἢ νὰ λέει κάτι περισσότερο ἀπ' ὅτι ἕνας ἄλλος ἐπιστήμονας, κι ὄχι ἀκριβῶς τὰ ἴδια μὲ τὸν ὅμοιό του σὲ σχέση μὲ μία καὶ τὴν αὐτὴ περίπτωση;

Αὐτό, εἶπε, ἴσως πρέπει νὰ εἶναι ὅπως τὸ λές.

Ἀλλὰ ἕνας ποὺ *δὲν* εἶναι ἐπιστήμονας; Αὐτὸς δὲν θὰ ἀξίωνε νὰ ἔχει περισσότερα καὶ ἀπὸ τὸν ἐπιστήμονα [b] καὶ ἀπὸ τὸν μὴ ἐπιστήμονα ἀδιακρίτως;

Ἴσως.

Εἶναι ὁ ἐπιστήμονας σοφός;

Εἶναι.

Κι ὁ σοφὸς εἶναι καλός;

Εἶναι.

Ὁ καλός, ἑπομένως, καὶ σοφὸς ἄνθρωπος δὲν θὰ θελήσει νὰ ἔχει κάτι παραπάνω ἀπὸ τὸν ὅμοιό του, ἀπὸ τὸν ἀνόμοιό του ὅμως καὶ τὸν ἀντίθετό του θὰ θελήσει.

Ἔτσι φαίνεται, εἶπε.

Ὁ κακὸς ὅμως καὶ ὁ ἀμαθὴς θὰ ἀξιώσει περισσότερα καὶ ἀπὸ τὸν ὅμοιό του καὶ ἀπὸ τὸν ἀντίθετό του.

Προφανῶς.

Ἄρα, Θρασύμαχε, εἶπα ἐγώ, ἐκεῖνος ὁ ἄδικός μας ἄνθρωπος ἀξιώνει νὰ ἔχει περισσότερα καὶ ἀπὸ τὸν ἀνόμοιο καὶ ἀπὸ τὸν ὅμοιό του; Ἢ μήπως δὲν ἔλεγες αὐτό;

Τὸ ἔλεγα.

[c] Ἐνῶ βέβαια ὁ δίκαιος δὲν θὰ ἀξιώσει περισσότερα ἀπὸ τὸν ὅμοιό του ἀλλὰ μόνο ἀπὸ τὸν ἀνόμοιο· σωστά;

Ναί.

Ἑπομένως, εἶπα ἐγώ, ὁ δίκαιος μοιάζει στὸν σοφὸ καὶ τὸν καλὸ ἄνθρωπο, ἐνῶ ὁ ἄδικος στὸν κακὸ καὶ τὸν ἀδαή.

Ἔτσι φαίνεται.

Ἀλλὰ εἴχαμε ἐπίσης παραδεχτεῖ ὅτι μὲ ὅποιον καθένας ἀπὸ τοὺς δύο μοιάζει τέτοιος καὶ εἶναι καθένας τους.

Τὸ εἴχαμε παραδεχτεῖ.

Συνεπῶς μᾶς ἔχει γίνει φανερὸ πιὰ ὅτι ὁ δίκαιος ἄνθρωπος εἶναι ἀγαθὸς καὶ σοφός, ἐνῶ ὁ ἄδικος ἀδαὴς καὶ κακός.

Ὅλα αὐτὰ βέβαια ὁ Θρασύμαχος τὰ παραδέχτηκε ὄχι ἔτσι εὔκολα [d] ὅπως τὰ λέω τώρα ἐγὼ ἀλλὰ μὲ δυσκολία καὶ συρόμενος, χύνοντας ποτάμι

ἱδρῶτος θαυμαστοῦ ὅσου, ἅτε καὶ θέρους ὄντος —τότε καὶ
εἶδον ἐγώ, πρότερον δὲ οὔπω, Θρασύμαχον ἐρυθριῶντα—
ἐπειδὴ δὲ οὖν διωμολογησάμεθα τὴν δικαιοσύνην ἀρετὴν
εἶναι καὶ σοφίαν, τὴν δὲ ἀδικίαν κακίαν τε καὶ ἀμαθίαν,
Εἶεν, ἦν δ' ἐγώ, τοῦτο μὲν ἡμῖν οὕτω κείσθω, ἔφαμεν δὲ
δὴ καὶ ἰσχυρὸν εἶναι τὴν ἀδικίαν. ἢ οὐ μέμνησαι, ὦ
Θρασύμαχε;

Μέμνημαι, ἔφη· ἀλλ' ἔμοιγε οὐδὲ ἃ νῦν λέγεις ἀρέσκει,
καὶ ἔχω περὶ αὐτῶν λέγειν. εἰ οὖν λέγοιμι, εὖ οἶδ' ὅτι
e δημηγορεῖν ἄν με φαίης. ἢ οὖν ἔα με εἰπεῖν ὅσα βούλομαι,
ἤ, εἰ βούλει ἐρωτᾶν, ἐρώτα· ἐγὼ δέ σοι, ὥσπερ ταῖς γραυσὶν
ταῖς τοὺς μύθους λεγούσαις, «εἶεν» ἐρῶ καὶ κατανεύσομαι
καὶ ἀνανεύσομαι.

Μηδαμῶς, ἦν δ' ἐγώ, παρά γε τὴν σαυτοῦ δόξαν.

Ὥστε σοί, ἔφη, ἀρέσκειν, ἐπειδήπερ οὐκ ἐᾷς λέγειν.
καίτοι τί ἄλλο βούλει;

Οὐδὲν μὰ Δία, ἦν δ' ἐγώ, ἀλλ' εἴπερ τοῦτο ποιήσεις,
ποίει· ἐγὼ δὲ ἐρωτήσω.

Ἐρώτα δή.

Τοῦτο τοίνυν ἐρωτῶ, ὅπερ ἄρτι, ἵνα καὶ ἑξῆς διασκεψώ-
351 μεθα τὸν λόγον, ὁποῖόν τι τυγχάνει ὂν δικαιοσύνη πρὸς
ἀδικίαν. ἐλέχθη γάρ που ὅτι καὶ δυνατώτερον καὶ ἰσχυρό-
τερον εἴη ἀδικία δικαιοσύνης· νῦν δέ γ', ἔφην, εἴπερ σοφία
τε καὶ ἀρετή ἐστιν δικαιοσύνη, ῥᾳδίως οἶμαι φανήσεται καὶ
ἰσχυρότερον ἀδικίας, ἐπειδήπερ ἐστὶν ἀμαθία ἡ ἀδικία—
οὐδεὶς ἂν ἔτι τοῦτο ἀγνοήσειεν— ἀλλ' οὔ τι οὕτως ἁπλῶς,
ὦ Θρασύμαχε, ἔγωγε ἐπιθυμῶ, ἀλλὰ τῇδέ πῃ σκέψασθαι·
b πόλιν φαίης ἂν ἄδικον εἶναι καὶ ἄλλας πόλεις ἐπιχειρεῖν
δουλοῦσθαι ἀδίκως καὶ καταδεδουλῶσθαι, πολλὰς δὲ καὶ
ὑφ' ἑαυτῇ ἔχειν δουλωσαμένην;

Πῶς γὰρ οὔκ; ἔφη. καὶ τοῦτό γε ἡ ἀρίστη μάλιστα
ποιήσει καὶ τελεώτατα οὖσα ἄδικος.

Μανθάνω, ἔφην, ὅτι σὸς οὗτος ἦν ὁ λόγος. ἀλλὰ τόδε
περὶ αὐτοῦ σκοπῶ· πότερον ἡ κρείττων γιγνομένη πόλις
πόλεως ἄνευ δικαιοσύνης τὴν δύναμιν ταύτην ἕξει, ἢ ἀνάγκη
αὐτῇ μετὰ δικαιοσύνης;

c Εἰ μέν, ἔφη, ὡς σὺ ἄρτι ἔλεγες ἔχει —ἡ δικαιοσύνη

τὸν ἱδρώτα, γιατὶ εἴμαστε καὶ στὸ καλοκαίρι —*τότε* μάλιστα εἶδα, πρωτύτερα δὲν τὸ εἶχα προσέξει, ὅτι ὁ Θρασύμαχος ἦταν κατακόκκινος—, κι ὅταν λοιπὸν μείναμε σύμφωνοι ὅτι ἡ δικαιοσύνη εἶναι ἀρετὴ καὶ σοφία ἐνῶ ἡ ἀδικία κακία καὶ ἄγνοια, ἐγὼ εἶπα: Πολὺ καλά, ὡς πρὸς αὐτὸ εἴμαστε σύμφωνοι, εἴχαμε ὅμως ἐπίσης πεῖ ὅτι ἡ ἀδικία εἶναι κάτι ἰσχυρό. Ἢ μήπως δὲν τὸ θυμᾶσαι, Θρασύμαχε;

Τὸ θυμᾶμαι, εἶπε· ἀλλὰ ἐμένα δὲν μοῦ ἀρέσουν οὔτε κι ὅσα λὲς τώρα, κι ἔχω πράγματα νὰ πῶ γι' αὐτά. Ἂν ὅμως ἐπιχειροῦσα νὰ τὸ κάνω, ξέρω καλὰ ὅτι θὰ μοῦ ἔλεγες [e] πὼς βγάζω λόγο καὶ δημοκοπῶ. Ἔτσι λοιπὸν ἢ ἄφησέ με νὰ πῶ αὐτὰ ποὺ θέλω, ἤ, ἂν θέλεις νὰ ὑποβάλλεις ἐρωτήσεις, ρώτα ἐσύ· κι ἐγώ, ὅπως καὶ στὶς γριὲς ὅταν λένε τὰ παραμύθια τους, θὰ λέω «Πολὺ ὡραῖα» καὶ θὰ κουνάω τὸ κεφάλι καταφατικὰ ἢ ἀρνητικά.

Ὄχι, σὲ καμιὰ περίπτωση, εἶπα, ἂν δὲν τὸ νομίζεις καὶ ἐσύ.

Ὅπως σοῦ ἀρέσει, εἶπε, ἀφοῦ δὲν μὲ ἀφήνεις νὰ μιλήσω. Τί ἄλλο θέλεις;

Τίποτα, μά τὸ Δία. Ἂν σκοπεύεις νὰ κάνεις αὐτό, κάνε το· κι ἐγὼ θὰ προχωρήσω στὶς ἐρωτήσεις.

Προχώρα, τότε.

Σὲ ρωτῶ λοιπὸν ὅ,τι σὲ ρώτησα καὶ πρωτύτερα, γιὰ νὰ συνεχίσουμε τὴ διερεύνησή μας [351a] γύρω στὴ δικαιοσύνη: Τί εἶναι καὶ πῶς σχετίζεται μὲ τὴν ἀδικία. Γιατὶ ἀκούστηκε ἐδῶ ὅτι ἡ ἀδικία εἶναι κάτι πιὸ δυνατὸ καὶ πιὸ ἀποτελεσματικὸ ἀπὸ τὴ δικαιοσύνη. Τώρα ὅμως, εἶπα, ἂν συμβαίνει ἡ δικαιοσύνη νὰ εἶναι σοφία καὶ ἀρετή, εὔκολα, φαντάζομαι, θὰ γίνει φανερὸ ὅτι εἶναι καὶ κάτι πιὸ δυνατὸ ἀπὸ τὴν ἀδικία, ἀφοῦ ἡ ἀδικία εἶναι ἄγνοια —κανένας πιὰ δὲν μπορεῖ νὰ μὴν τὸ ἀναγνωρίζει αὐτό—, δὲν θέλω ὅμως, Θρασύμαχε, νὰ δοῦμε τὸ πρᾶγμα μὲ αὐτὸ τὸν ἁπλὸ καὶ ἐπίπεδο τρόπο ἀλλὰ νὰ τὸ ἐξετάσουμε κάπως ἔτσι: [b] Θὰ δεχόσουν ὡς δεδομένο ὅτι μιὰ πολιτεία μπορεῖ νὰ εἶναι ἄδικη καὶ νὰ ἐπιχειρεῖ, παραβαίνοντας τὸ δίκαιο, νὰ ὑποδουλώσει ἄλλες πολιτεῖες καὶ νὰ τὸ κατορθώνει καὶ πολλὲς νὰ τὶς κρατάει ὑπόδουλες;

Ἀσφαλῶς, εἶπε. Καὶ περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλη θὰ τὸ κάνει αὐτὸ ἡ ἄριστη πολιτεία, αὐτὴ ποὺ εἶναι πέρα ὢς πέρα ἄδικη.

Ἀντιλαμβάνομαι, εἶπα· αὐτὴ εἶναι ἡ ἄποψή σου. Ἐγὼ ὅμως πάνω σ' αὐτὸ τὸ ζήτημα ἀναλογίζομαι τοῦτο: Ἐκείνη ἡ πολιτεία ποὺ γίνεται πιὸ δυνατὴ ἀπὸ τὶς ἄλλες θὰ ἔχει *χωρὶς δικαιοσύνη* αὐτὴ τὴ δύναμη ἢ θὰ εἶναι ἀναγκασμένη νὰ συνδυάσει τὴ δύναμή της μὲ κάποια δικαιοσύνη;

[c] Ἂν, εἶπε, τὸ σωστὸ εἶναι ὅπως τὸ ἔλεγες τώρα δὰ ἐσύ, ὅτι δηλαδὴ ἡ δι-

σοφία— μετὰ δικαιοσύνης· εἰ δ' ὡς ἐγὼ ἔλεγον, μετὰ ἀδικίας.

Πάνυ ἄγαμαι, ἦν δ' ἐγώ, ὦ Θρασύμαχε, ὅτι οὐκ ἐπινεύεις μόνον καὶ ἀνανεύεις, ἀλλὰ καὶ ἀποκρίνῃ πάνυ καλῶς.

Σοὶ γάρ, ἔφη, χαρίζομαι.

Εὖ γε σὺ ποιῶν· ἀλλὰ δὴ καὶ τόδε μοι χάρισαι καὶ λέγε· δοκεῖς ἂν ἢ πόλιν ἢ στρατόπεδον ἢ λῃστὰς ἢ κλέπτας ἢ ἄλλο τι ἔθνος, ὅσα κοινῇ ἐπί τι ἔρχεται ἀδίκως, πρᾶξαι ἄν τι δύνασθαι, εἰ ἀδικοῖεν ἀλλήλους;

d Οὐ δῆτα, ἦ δ' ὅς.

Τί δ' εἰ μὴ ἀδικοῖεν; οὐ μᾶλλον;

Πάνυ γε.

Στάσεις γάρ που, ὦ Θρασύμαχε, ἥ γε ἀδικία καὶ μίση καὶ μάχας ἐν ἀλλήλοις παρέχει, ἡ δὲ δικαιοσύνη ὁμόνοιαν καὶ φιλίαν· ἦ γάρ;

Ἔστω, ἦ δ' ὅς, ἵνα σοι μὴ διαφέρωμαι.

Ἀλλ' εὖ γε σὺ ποιῶν, ὦ ἄριστε. τόδε δέ μοι λέγε· ἆρα εἰ τοῦτο ἔργον ἀδικίας, μῖσος ἐμποιεῖν ὅπου ἂν ἐνῇ, οὐ καὶ ἐν ἐλευθέροις τε καὶ δούλοις ἐγγιγνομένη μισεῖν ποιήσει ἀλλήλους καὶ στασιάζειν καὶ ἀδυνάτους εἶναι κοινῇ μετ'
e ἀλλήλων πράττειν;

Πάνυ γε.

Τί δὲ ἂν ἐν δυοῖν ἐγγένηται; οὐ διοίσονται καὶ μισήσουσιν καὶ ἐχθροὶ ἔσονται ἀλλήλοις τε καὶ τοῖς δικαίοις;

Ἔσονται, ἔφη.

Ἐὰν δὲ δή, ὦ θαυμάσιε, ἐν ἑνὶ ἐγγένηται ἀδικία, μῶν μὴ ἀπολεῖ τὴν αὑτῆς δύναμιν, ἢ οὐδὲν ἧττον ἕξει;

Μηδὲν ἧττον ἐχέτω, ἔφη.

Οὐκοῦν τοιάνδε τινὰ φαίνεται ἔχουσα τὴν δύναμιν, οἵαν, ᾧ ἂν ἐγγένηται, εἴτε πόλει τινὶ εἴτε γένει εἴτε στρατοπέδῳ εἴτε
352 ἄλλῳ ὁτῳοῦν, πρῶτον μὲν ἀδύνατον αὐτὸ ποιεῖν πράττειν μεθ' αὑτοῦ διὰ τὸ στασιάζειν καὶ διαφέρεσθαι, ἔτι δ' ἐχθρὸν εἶναι ἑαυτῷ τε καὶ τῷ ἐναντίῳ παντὶ καὶ τῷ δικαίῳ; οὐχ οὕτως;

καιοσύνη εἶναι σοφία, πρέπει νὰ τὴν συνδυάσει μὲ δικαιοσύνη· ἂν ὅμως εἶναι ὅπως τὸ ἔλεγα ἐγώ, τότε πρέπει μὲ ἀδικία.

Πολὺ χαίρομαι, Θρασύμαχε, εἶπα ἐγώ, ποὺ δὲν περιορίζεσαι σὲ καταφατικὰ ἢ ἀρνητικὰ νεύματα ἀλλὰ ἀπαντᾶς, καὶ μάλιστα πολὺ ὡραῖα.

Γιὰ χατίρι σου, εἶπε ἐκεῖνος.

Πολὺ εὐγενικὸ ἐκ μέρους σου. Κάνε μου ὅμως κι αὐτὸ τὸ χατίρι καὶ πές μου: Πιστεύεις ὅτι μιὰ πολιτεία ἢ ἕνα στράτευμα ἢ κάποιοι ληστὲς ἢ κλέφτες ἢ ὁποιαδήποτε ἄλλη ἀνθρώπινη ὁμάδα ἀπὸ ὅσες ἐπιχειροῦν νὰ πράξουν συλλογικὰ κάτι ἄδικο, θὰ μποροῦσε νὰ κατορθώσει ὁτιδήποτε ἂν στοὺς κόλπους της ὁ ἕνας ἀδικοῦσε τὸν ἄλλο;

[d] Ὄχι βέβαια, εἶπε ἐκεῖνος.

Ἂν ὅμως δὲν ἀδικοῦν; Δὲν θὰ πετύχαιναν ἔτσι περισσότερα;

Βεβαίως.

Γιατὶ κατὰ κάποιον τρόπο, Θρασύμαχε, ἡ ἀδικία καὶ τὰ μίση προξενοῦν διχόνοιες καὶ διαμάχες τοῦ ἑνὸς μὲ τὸν ἄλλο, ἐνῶ ἡ δικαιοσύνη φέρνει ὁμόνοια καὶ φιλία· ἔτσι δὲν εἶναι;

Ἂς ποῦμε ὅτι εἶναι ἔτσι, εἶπε ἐκεῖνος, γιὰ νὰ μὴν τὰ τσουγκρίσω μαζί σου.

Καλοσύνη σου, φίλτατε. Λέγε μου ὅμως τοῦτο: Ἂν δουλειὰ τῆς ἀδικίας εἶναι νὰ σπέρνει παντοῦ τὸ μίσος, ὅπου κι ἂν ἐμφανίζεται, σὲ ἐλεύθερους ἢ σὲ δούλους, ἄραγε δὲν θὰ τοὺς κάνει νὰ μισοῦν ὁ ἕνας τὸν ἄλλο καὶ νά 'χουν διχόνοια καὶ νὰ μὴν μποροῦν [e] νὰ πράξουν κάτι ἀπὸ κοινοῦ;

Βεβαίως.

Κι ὅταν ἡ ἀδικία εἰσχωρήσει σὲ δύο ἄτομα; Δὲν θά 'ρθει διχόνοια ἀνάμεσά τους; Δὲν θά 'χουν διαφορές, δὲν θὰ μισηθοῦν, δὲν θὰ γίνουν ἐχθροὶ *καὶ* μεταξύ τους *καὶ* μὲ τοὺς δίκαιους ἀνθρώπους;

Θὰ γίνουν, εἶπε.

Κι ἄν, θαυμάσιέ μου ἄνθρωπε, ἡ ἀδικία εἰσχωρήσει σὲ *ἕνα* ἄτομο, ἄραγε θὰ χάσει τὴ δύναμή της ἢ θὰ τὴν διατηρήσει ἀμείωτη;

Ἂς ποῦμε ὅτι θὰ τὴν διατηρήσει ἀμείωτη.

Δὲν εἶναι, ἑπομένως, φανερὸ ὅτι ἡ ἀδικία ἔχει τέτοια δύναμη ποὺ σὲ ὅποιον τυχὸν παρουσιάζεται, εἴτε πολιτεία εἶναι αὐτὸ εἴτε οἰκογένεια εἴτε στράτευμα εἴτε [352a] ὁτιδήποτε ἄλλο, πρῶτον θὰ εἶναι πιὰ ἀδύνατο σὲ αὐτὸ νὰ ἐνεργεῖ ὡς κάτι ἑνιαῖο, ἐξαιτίας τῆς διχόνοιας καὶ τῆς διχοστασίας, καὶ δεύτερον θὰ εἶναι ἐχθρικὸ ἀπέναντι στὸν ἑαυτό του τὸν ἴδιο, ἀπέναντι σὲ κάθε ἀντίπαλο καὶ ἀπέναντι στὸ δίκιο; Δὲν εἶναι ἔτσι;

Πάνυ γε.

Καὶ ἐν ἑνὶ δὴ οἶμαι ἐνοῦσα ταὐτὰ ταῦτα ποιήσει ἅπερ πέφυκεν ἐργάζεσθαι· πρῶτον μὲν ἀδύνατον αὐτὸν πράττειν ποιήσει στασιάζοντα καὶ οὐχ ὁμονοοῦντα αὐτὸν ἑαυτῷ, ἔπειτα ἐχθρὸν καὶ ἑαυτῷ καὶ τοῖς δικαίοις· ἦ γάρ;

Ναί.

Δίκαιοι δέ γ' εἰσίν, ὦ φίλε, καὶ οἱ θεοί;

Ἔστω, ἔφη.

b Καὶ θεοῖς ἄρα ἐχθρὸς ἔσται ὁ ἄδικος, ὦ Θρασύμαχε, ὁ δὲ δίκαιος φίλος.

Εὐωχοῦ τοῦ λόγου, ἔφη, θαρρῶν· οὐ γὰρ ἔγωγέ σοι ἐναντιώσομαι, ἵνα μὴ τοῖσδε ἀπέχθωμαι.

Ἴθι δή, ἦν δ' ἐγώ, καὶ τὰ λοιπά μοι τῆς ἑστιάσεως ἀποπλήρωσον ἀποκρινόμενος ὥσπερ καὶ νῦν. ὅτι μὲν γὰρ καὶ σοφώτεροι καὶ ἀμείνους καὶ δυνατώτεροι πράττειν οἱ δίκαιοι φαίνονται, οἱ δὲ ἄδικοι οὐδὲ πράττειν μετ' ἀλλήλων οἷοί
c τε —ἀλλὰ δὴ καὶ οὕς φαμεν ἐρρωμένως πώποτέ τι μετ' ἀλλήλων κοινῇ πρᾶξαι ἀδίκους ὄντας, τοῦτο οὐ παντάπασιν ἀληθὲς λέγομεν· οὐ γὰρ ἂν ἀπείχοντο ἀλλήλων κομιδῇ ὄντες ἄδικοι, ἀλλὰ δῆλον ὅτι ἐνῆν τις αὐτοῖς δικαιοσύνη, ἣ αὐτοὺς ἐποίει μήτοι καὶ ἀλλήλους γε καὶ ἐφ' οὓς ᾖσαν ἅμα ἀδικεῖν, δι' ἣν ἔπραξαν ἃ ἔπραξαν, ὥρμησαν δὲ ἐπὶ τὰ ἄδικα ἀδικίᾳ ἡμιμόχθηροι ὄντες, ἐπεὶ οἵ γε παμπόνηροι καὶ τελέως ἄδικοι τελέως εἰσὶ καὶ πράττειν ἀδύνατοι —ταῦτα
d μὲν οὖν ὅτι οὕτως ἔχει μανθάνω, ἀλλ' οὐχ ὡς σὺ τὸ πρῶτον ἐτίθεσο· εἰ δὲ καὶ ἄμεινον ζῶσιν οἱ δίκαιοι τῶν ἀδίκων καὶ εὐδαιμονέστεροί εἰσιν, ὅπερ τὸ ὕστερον προυθέμεθα σκέψασθαι, σκεπτέον. φαίνονται μὲν οὖν καὶ νῦν, ὥς γέ μοι δοκεῖ, ἐξ ὧν εἰρήκαμεν· ὅμως δ' ἔτι βέλτιον σκεπτέον. οὐ γὰρ περὶ τοῦ ἐπιτυχόντος ὁ λόγος, ἀλλὰ περὶ τοῦ ὅντινα τρόπον χρὴ ζῆν.

Σκόπει δή, ἔφη.

Βεβαίως.

Καὶ ὅταν ἡ ἀδικία ὑπάρχει μέσα σὲ *ἕνα* ἄτομο, πάλι, φαντάζομαι, θὰ κάνει αὐτὰ τὰ ἴδια πράγματα ποὺ ἀπὸ τὴ φύση της ἀπεργάζεται: Πρῶτον, θὰ τὸ κάνει ἀνήμπορο νὰ πράξει καθὼς τὸ ἄτομο αὐτὸ θὰ διχογνωμεῖ καὶ δὲν θὰ μονιάζει μὲ τὸν ἴδιο του τὸν ἑαυτό, κι ἔπειτα θὰ τὸ κάνει νὰ ἐχθρεύεται καὶ τὸν ἑαυτό του καὶ τοὺς δίκαιους· εἶναι ἔτσι;

Ναί.

Δίκαιοι ὅμως, φίλε μου, δὲν εἶναι καὶ οἱ θεοί;

Ἃς ποῦμε ὅτι εἶναι.

[b] Συνεπῶς καὶ μὲ τοὺς θεοὺς θὰ εἶναι ἐχθρὸς ὁ ἄδικος, Θρασύμαχε, ἐνῶ ὁ δίκαιος θὰ εἶναι φίλος.

Μπορεῖς νὰ ἀπολαμβάνεις αὐτὰ ποὺ λές, ἄφοβα· ἐγὼ δὲν πρόκειται νὰ σοῦ ἐναντιωθῶ, γιὰ νὰ μὴ γίνω μισητὸς σὲ τούτους ἐδῶ.

Ἐμπρὸς λοιπόν, εἶπα ἐγώ, ἄφησέ με νὰ ὁλοκληρώσω τὴν ἀπόλαυση ἀπαντώντας μου ὅπως καὶ τώρα. Ὅτι οἱ δίκαιοι ἄνθρωποι φαίνονται νὰ εἶναι σοφότεροι, καλύτεροι καὶ ἱκανότεροι στὴν πράξη, ἐνῶ οἱ ἄδικοι ὅτι δὲν μποροῦν *κὰν* νὰ πράξουν κάτι ἐνεργώντας ἀπὸ κοινοῦ, τὸ ἔχουμε διαπιστώσει· [c] ἀλλὰ κι αὐτὸ ποὺ λέμε γιὰ κάποιους, ὅτι δηλαδὴ σὲ συνεργασία ὁ ἕνας μὲ τὸν ἄλλο, παρόλο ὅτι εἶναι ἄδικοι ἄνθρωποι, *ἔχουν* κάποτε πράξει ἀπὸ κοινοῦ κάτι τὸ ὁποῖο ἀπαιτοῦσε μεγάλη δύναμη, δὲν εἶναι ἐξολοκλήρου ἀκριβές, διότι δὲν θὰ ἄφηναν ἀπείραγο ὁ ἕνας τὸν ἄλλο, ἐὰν ἦσαν ἐντελῶς ἄδικοι, ἀλλὰ εἶναι πρόδηλο ὅτι *εἶχαν* μέσα τους κάποια δικαιοσύνη ποὺ τοὺς ἔκανε νὰ μὴν ἀδικοῦνται μεταξύ τους τὴν ἴδια στιγμὴ ποὺ πήγαιναν νὰ ἀδικήσουν ἄλλους· χάρη σ' *αὐτὴν* κατάφεραν ὅ,τι κατάφεραν κι ὅρμησαν νὰ κάνουν τὸ ἄδικο ὄντας κατὰ τὸ ἥμισυ μόνο ἐλεεινοί, γιατὶ οἱ χειρίστου εἴδους ἄνθρωποι καὶ οἱ ἐντελῶς ἄδικοι εἶναι καὶ ἐντελῶς *ἀνήμποροι* νὰ πράξουν. Ὅτι λοιπὸν αὐτὰ τὰ πράγματα ἔχουν ἔτσι, [d] τὸ ἀντιλαμβάνομαι, ὡστόσο ὄχι ὅπως τὸ τοποθέτησες ἐσὺ ἀρχικά. Τώρα ὅμως πρέπει νὰ ἐξετάσουμε κι ἐκεῖνο ποὺ ἀφήσαμε νὰ τὸ ἐξετάσουμε ἀργότερα, ἂν δηλαδὴ οἱ δίκαιοι ἄνθρωποι ζοῦν καλύτερα κι εἶναι πιὸ εὐτυχισμένοι ἀπὸ τοὺς ἄδικους. Βεβαίως ἀπ' ὅσα ἔχουμε πεῖ, αὐτὸ εἶναι καὶ τώρα, νομίζω, φανερό· ὅμως πρέπει νὰ τὸ ἐξετάσουμε προσεκτικότερα, γιατὶ δὲν μιλᾶμε γιὰ τὸ πρῶτο τυχὸν πρᾶγμα ἀλλὰ γιὰ τὸ πῶς πρέπει *νὰ ζεῖ* κανείς.

Νὰ τὸ σκεφτεῖς τότε, εἶπε.

Σκοπῶ, ἦν δ' ἐγώ. καί μοι λέγε· δοκεῖ τί σοι εἶναι ἵππου ἔργον;

e Ἔμοιγε.

Ἆρ' οὖν τοῦτο ἂν θείης καὶ ἵππου καὶ ἄλλου ὁτουοῦν ἔργον, ὃ ἂν ἢ μόνῳ ἐκείνῳ ποιῇ τις ἢ ἄριστα;

Οὐ μανθάνω, ἔφη.

Ἀλλ' ὧδε· ἔσθ' ὅτῳ ἂν ἄλλῳ ἴδοις ἢ ὀφθαλμοῖς;

Οὐ δῆτα.

Τί δέ; ἀκούσαις ἄλλῳ ἢ ὠσίν;

Οὐδαμῶς.

Οὐκοῦν δικαίως [ἂν] ταῦτα τούτων φαμὲν ἔργα εἶναι;

Πάνυ γε.

353 Τί δέ; μαχαίρᾳ ἂν ἀμπέλου κλῆμα ἀποτέμοις καὶ σμίλῃ καὶ ἄλλοις πολλοῖς;

Πῶς γὰρ οὔ;

Ἀλλ' οὐδενί γ' ἂν οἶμαι οὕτω καλῶς ὡς δρεπάνῳ τῷ ἐπὶ τούτῳ ἐργασθέντι.

Ἀληθῆ.

Ἆρ' οὖν οὐ τοῦτο τούτου ἔργον θήσομεν;

Θήσομεν μὲν οὖν.

Νῦν δὴ οἶμαι ἄμεινον ἂν μάθοις ὃ ἄρτι ἠρώτων, πυνθανόμενος εἰ οὐ τοῦτο ἑκάστου εἴη ἔργον ὃ ἂν ἢ μόνον τι ἢ κάλλιστα τῶν ἄλλων ἀπεργάζηται.

Ἀλλά, ἔφη, μανθάνω τε καί μοι δοκεῖ τοῦτο ἑκάστου
b πράγματος ἔργον εἶναι.

Εἶεν, ἦν δ' ἐγώ. οὐκοῦν καὶ ἀρετὴ δοκεῖ σοι εἶναι ἑκάστῳ ᾧπερ καὶ ἔργον τι προστέτακται; ἴωμεν δὲ ἐπὶ τὰ αὐτὰ πάλιν· ὀφθαλμῶν, φαμέν, ἔστι τι ἔργον;

Ἔστιν.

Ἆρ' οὖν καὶ ἀρετὴ ὀφθαλμῶν ἔστιν;

Καὶ ἀρετή.

Τὸ σκέπτομαι, εἶπα ἐγώ. Γιά λέγε μου λοιπόν: Ὑπάρχει κατὰ τὴ γνώμη σου κάποιο ἔργο ποὺ προσιδιάζει στὸ ἄλογο;

[e] Βεβαίως.

Ἄραγε θὰ ὅριζες ὡς ἔργο τοῦ ἀλόγου, ἢ καὶ τοῦ ὁποιουδήποτε ἄλλου, ἐκεῖνο τὸ ὁποῖο μπορεῖ κανεὶς νὰ τὸ ἐκτελεῖ *μόνον* ἢ ἔστω κατὰ τὸν *καλύτερο* τρόπο διαμέσου αὐτοῦ;

Δὲν καταλαβαίνω, εἶπε.

Νὰ σοῦ ἐξηγήσω: Ὑπάρχει κάτι, μὲ τὸ ὁποῖο μπορεῖς νὰ βλέπεις, διαφορετικὸ ἀπὸ τὰ μάτια;

Ἀσφαλῶς ὄχι.

Ἢ κάτι, μὲ τὸ ὁποῖο μπορεῖς νὰ ἀκοῦς, διαφορετικὸ ἀπὸ τὰ αὐτιά;

Σίγουρα ὄχι.

Σωστά, ἑπομένως, δὲν λέμε ὅτι αὐτὰ εἶναι ἔργα δικά τους;

Βεβαίως.

[353a] Πρόσεξε τώρα. Ἕνα κλῆμα ἀπὸ τὸ ἀμπέλι μπορεῖς νὰ τὸ κόψεις χρησιμοποιώντας ἕνα μαχαίρι, ἕνα ξίφος ἢ ἕνα σωρὸ ἄλλα ἐργαλεῖα· σωστά;

Οὔτε συζήτηση, ναί.

Μὲ κανένα ἐργαλεῖο ὅμως δὲν θὰ ἦταν δυνατὸν νὰ γίνει ἡ δουλειά αὐτὴ τόσο καλὰ ὅσο μὲ ἕνα κλαδευτήρι, ποὺ εἶναι κατασκευασμένο *εἰδικὰ* γι' αὐτό.

Εἶναι ἀλήθεια.

Νὰ ὁρίσουμε, ἔτσι, ὅτι *αὐτὸ* εἶναι τὸ ἔργο του;

Νὰ τὸ ὁρίσουμε.

Νομίζω λοιπὸν ὅτι τώρα πιὰ μπορεῖς νὰ ἀντιληφθεῖς καλύτερα τί ρωτοῦσα τώρα δά, ὅταν δηλαδὴ ζητοῦσα νὰ μάθω ἂν ἔργο ἑνὸς ὁποιουδήποτε πράγματος εἶναι ἐκεῖνο ποὺ μπορεῖ νὰ τὸ ἐκτελεῖ *μόνον* αὐτὸ τὸ πρᾶγμα ἢ ποὺ αὐτὸ τὸ πρᾶγμα τὸ ἐκτελεῖ καλύτερα ἀπὸ *κάθε* ἄλλον.

Καταλαβαίνω, εἶπε, καὶ νομίζω ὅτι αὐτὸ εἶναι καθενὸς [b] πράγματος τὸ ἔργο.

Ὡραῖα, εἶπα. Δὲν πιστεύεις ἐπίσης ὅτι κάθε πρᾶγμα ποὺ εἶναι φτιαγμένο γιὰ νὰ ἐκτελεῖ ἕνα ἔργο ἔχει καὶ μιὰ ἀρετή; Ἂς πᾶμε πάλι σ' ἐκεῖνα τὰ ἴδια: δὲν δεχόμαστε ὅτι ὑπάρχει κάποιο ἔργο ποὺ προσιδιάζει στὰ μάτια;

Ὑπάρχει.

Ἄρα λοιπὸν ὑπάρχει καὶ μιὰ ἀρετὴ τῶν ματιῶν;

Ὑπάρχει καὶ μιὰ ἀρετή.

Τί δέ; ὤτων ἦν τι ἔργον;

Ναί.

Οὐκοῦν καὶ ἀρετή;

Καὶ ἀρετή.

Τί δὲ πάντων πέρι τῶν ἄλλων; οὐχ οὕτω;

Οὕτω.

Ἔχε δή· ἆρ' ἄν ποτε ὄμματα τὸ αὑτῶν ἔργον καλῶς
c ἀπεργάσαιντο μὴ ἔχοντα τὴν αὑτῶν οἰκείαν ἀρετήν, ἀλλ' ἀντὶ τῆς ἀρετῆς κακίαν;

Καὶ πῶς ἄν; ἔφη· τυφλότητα γὰρ ἴσως λέγεις ἀντὶ τῆς ὄψεως.

Ἥτις, ἦν δ' ἐγώ, αὐτῶν ἡ ἀρετή· οὐ γάρ πω τοῦτο ἐρωτῶ, ἀλλ' εἰ τῇ οἰκείᾳ μὲν ἀρετῇ τὸ αὑτῶν ἔργον εὖ ἐργάσεται τὰ ἐργαζόμενα, κακίᾳ δὲ κακῶς.

Ἀληθές, ἔφη, τοῦτό γε λέγεις.

Οὐκοῦν καὶ ὦτα στερόμενα τῆς αὑτῶν ἀρετῆς κακῶς τὸ αὑτῶν ἔργον ἀπεργάσεται;

Πάνυ γε.

d Τίθεμεν οὖν καὶ τἆλλα πάντα εἰς τὸν αὐτὸν λόγον;

Ἔμοιγε δοκεῖ.

Ἴθι δή, μετὰ ταῦτα τόδε σκέψαι. ψυχῆς ἔστιν τι ἔργον ὃ ἄλλῳ τῶν ὄντων οὐδ' ἂν ἑνὶ πράξαις, οἷον τὸ τοιόνδε· τὸ ἐπιμελεῖσθαι καὶ ἄρχειν καὶ βουλεύεσθαι καὶ τὰ τοιαῦτα πάντα, ἔσθ' ὅτῳ ἄλλῳ ἢ ψυχῇ δικαίως ἂν αὐτὰ ἀποδοῖμεν καὶ φαῖμεν ἴδια ἐκείνης εἶναι;

Οὐδενὶ ἄλλῳ.

Τί δ' αὖ τὸ ζῆν; οὐ ψυχῆς φήσομεν ἔργον εἶναι;

Μάλιστά γ', ἔφη.

Οὐκοῦν καὶ ἀρετήν φαμέν τινα ψυχῆς εἶναι;

Φαμέν.

e Ἆρ' οὖν ποτε, ὦ Θρασύμαχε, ψυχὴ τὰ αὑτῆς ἔργα εὖ ἀπεργάσεται στερομένη τῆς οἰκείας ἀρετῆς, ἢ ἀδύνατον;

Ἀλλὰ τὰ αὐτιά; Δὲν ἐκτελοῦν κι αὐτὰ ἕνα ἔργο;

Ναί.

Συνεπῶς ἔχουν καὶ μιὰ ἀρετή· σωστά;

Ἔχουν καὶ μιὰ ἀρετή.

Τί συμβαίνει ὅμως μὲ ὅλα τὰ ἄλλα πράγματα; Δὲν συμβαίνει τὸ ἴδιο;

Τὸ ἴδιο.

Πρόσεξε τώρα. Θὰ μποροῦσαν ποτὲ τὰ μάτια [c] νὰ ἐκτελέσουν καλὰ τὸ ἔργο τους ἂν δὲν εἶχαν τὴν ἀρετὴ ποὺ προσιδιάζει σ' αὐτὰ ἀλλὰ ἀντὶ γι' αὐτὴν εἶχαν κάποια ἀνημποριά;

Πῶς θὰ μποροῦσαν; Ἐννοεῖς, ὑποθέτω, ἂν εἶχαν στραβωμάρα ἀντὶ γιὰ τὴν ὅραση· ἔτσι;

Ἐννοῶ ὅποια κι ἂν εἶναι ἡ ἀρετή τους. Γιατὶ δὲν ρωτῶ τώρα αὐτό· ρωτῶ ἁπλῶς ἂν συμβαίνει ἕνα ὁποιοδήποτε πρᾶγμα, τὸ ὁποῖο ἐκτελεῖ ἕνα ἔργο, νὰ τὸ ἐκτελεῖ καλὰ χάρη στὴν ἀρετή του, καὶ ἀντιθέτως ἄσχημα λόγω τῆς ἀνημποριᾶς του.

Σωστό, εἶπε, αὐτὸ ποὺ λές.

Ἔτσι λοιπὸν καὶ τὰ αὐτιὰ ποὺ ἔχουν χάσει τὴν ἀρετή τους δὲν θὰ κάνουν ἄσχημα τὸ ἔργο ποὺ προσιδιάζει σ' αὐτά;

Βεβαίως.

[d] Νὰ ποῦμε λοιπὸν ὅτι ἡ ἀρχὴ αὐτὴ ἰσχύει καὶ γιὰ ὅλα τὰ ἄλλα πράγματα;

Ἐγὼ τὸ νομίζω.

Ἔλα λοιπὸν κι ἐξέτασε ὕστερ' ἀπὸ αὐτὰ τοῦτο: Ὑπάρχει κάποιο ἔργο ποὺ προσιδιάζει στὴν ψυχή, καὶ ποὺ δὲν μπορεῖς νὰ τὸ ἐκτελέσεις διαμέσου κανενὸς ἄλλου πράγματος; Λόγου χάριν τὸ νὰ φροντίζεις κάτι ἢ τὸ νὰ ἐξουσιάζεις καὶ τὸ νὰ συλλογίζεσαι καὶ ὅλα τὰ παρόμοια εἶναι δυνατὸ νὰ τὰ συνδέουμε μὲ ὁτιδήποτε ἄλλο ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ψυχὴ καὶ βάσιμα νὰ ὑποστηρίζουμε ὅτι προσιδιάζουν σ' αὐτὴ μόνο καὶ σὲ κανέναν ἄλλο;

Σὲ κανέναν ἄλλο.

Ἀλλὰ πάλι τὸ νὰ ζεῖ κανείς; Δὲν θὰ ποῦμε ὅτι εἶναι τῆς *ψυχῆς* ἔργο;

Ἀναμφίβολα.

Δεχόμαστε λοιπὸν ὅτι ὑπάρχει καὶ κάποια ἀρετὴ τῆς ψυχῆς;

Τὸ δεχόμαστε.

[e] Ἄραγε, Θρασύμαχε, ἡ ψυχὴ θὰ φέρει ποτὲ εἰς πέρας τὰ δικά της ἔργα ἂν χάσει τὴν ἀρετή της ἢ αὐτὸ θὰ εἶναι τότε ἀδύνατο;

Ἀδύνατον.

Ἀνάγκη ἄρα κακῇ ψυχῇ κακῶς ἄρχειν καὶ ἐπιμελεῖσθαι, τῇ δὲ ἀγαθῇ πάντα ταῦτα εὖ πράττειν.

Ἀνάγκη.

Οὐκοῦν ἀρετήν γε συνεχωρήσαμεν ψυχῆς εἶναι δικαιοσύνην, κακίαν δὲ ἀδικίαν;

Συνεχωρήσαμεν γάρ.

Ἡ μὲν ἄρα δικαία ψυχὴ καὶ ὁ δίκαιος ἀνὴρ εὖ βιώσεται, κακῶς δὲ ὁ ἄδικος.

Φαίνεται, ἔφη, κατὰ τὸν σὸν λόγον.

354 Ἀλλὰ μὴν ὅ γε εὖ ζῶν μακάριός τε καὶ εὐδαίμων, ὁ δὲ μὴ τἀναντία.

Πῶς γὰρ οὔ;

Ὁ μὲν δίκαιος ἄρα εὐδαίμων, ὁ δ᾽ ἄδικος ἄθλιος.

Ἔστω, ἔφη.

Ἀλλὰ μὴν ἄθλιόν γε εἶναι οὐ λυσιτελεῖ, εὐδαίμονα δέ.

Πῶς γὰρ οὔ;

Οὐδέποτ᾽ ἄρα, ὦ μακάριε Θρασύμαχε, λυσιτελέστερον ἀδικία δικαιοσύνης.

Ταῦτα δή σοι, ἔφη, ὦ Σώκρατες, εἱστιάσθω ἐν τοῖς Βενδιδίοις.

Ὑπὸ σοῦ γε, ἦν δ᾽ ἐγώ, ὦ Θρασύμαχε, ἐπειδή μοι πρᾷος
ἐγένου καὶ χαλεπαίνων ἐπαύσω. οὐ μέντοι καλῶς γε
b εἱστίαμαι, δι᾽ ἐμαυτὸν ἀλλ᾽ οὐ διὰ σέ· ἀλλ᾽ ὥσπερ οἱ
λίχνοι τοῦ ἀεὶ παραφερομένου ἀπογεύονται ἁρπάζοντες, πρὶν
τοῦ προτέρου μετρίως ἀπολαῦσαι, καὶ ἐγώ μοι δοκῶ οὕτω,
πρὶν ὃ τὸ πρῶτον ἐσκοποῦμεν εὑρεῖν, τὸ δίκαιον ὅτι ποτ᾽
ἐστίν, ἀφέμενος ἐκείνου ὁρμῆσαι ἐπὶ τὸ σκέψασθαι περὶ
αὐτοῦ εἴτε κακία ἐστὶν καὶ ἀμαθία, εἴτε σοφία καὶ ἀρετή, καὶ
ἐμπεσόντος αὖ ὕστερον λόγου, ὅτι λυσιτελέστερον ἡ ἀδικία
τῆς δικαιοσύνης, οὐκ ἀπεσχόμην τὸ μὴ οὐκ ἐπὶ τοῦτο ἐλθεῖν
ἀπ᾽ ἐκείνου, ὥστε μοι νυνὶ γέγονεν ἐκ τοῦ διαλόγου μηδὲν
c εἰδέναι· ὁπότε γὰρ τὸ δίκαιον μὴ οἶδα ὅ ἐστιν, σχολῇ εἴσομαι
εἴτε ἀρετή τις οὖσα τυγχάνει εἴτε καὶ οὔ, καὶ πότερον ὁ ἔχων
αὐτὸ οὐκ εὐδαίμων ἐστὶν ἢ εὐδαίμων.

Θὰ εἶναι ἀδύνατο.

Ἀναγκαστικὰ λοιπὸν μιὰ ψυχὴ ποὺ διατελεῖ σὲ κακὴ κατάσταση θὰ κυβερνάει καὶ θὰ φροντίζει μὲ τρόπο ἄσχημο, ἐνῶ ἀπεναντίας, ἅμα διατελεῖ σὲ καλὴ κατάσταση, ὅλα αὐτὰ θὰ τὰ ἐκτελεῖ σωστά.

Ἀναγκαστικά.

Καὶ δὲν συμφωνήσαμε ὅτι ἀρετὴ τῆς ψυχῆς εἶναι ἡ δικαιοσύνη, ἐνῶ κακία της εἶναι ἡ ἀδικία;

Συμφωνήσαμε.

Συνεπῶς ἡ δίκαιη ψυχὴ καὶ ὁ δίκαιος ἄνθρωπος θὰ ζήσει ὄμορφα, ἐνῶ ἄσχημα θὰ ζήσει ὁ ἄδικος.

Ἔτσι φαίνεται, κατὰ τὰ λεγόμενά σου.

[354a] Ἀλλὰ ὅποιος ζεῖ ὄμορφα εἶναι καλότυχος καὶ εὐτυχισμένος, κι ὅποιος ὄχι τὸ ἀντίθετο.

Φυσικά.

Ὁ δίκαιος, ἑπομένως, εἶναι εὐτυχισμένος ἐνῶ ὁ ἄδικος τοῦ λυπημοῦ.

Ἂς ποῦμε, εἶπε.

Δὲν ὠφελεῖ ὅμως νά 'ναι κανεὶς δυστυχισμένος· νά 'ναι εὐτυχισμένος ὠφελεῖ.

Φυσικά.

Συνεπῶς, καλότυχε Θρασύμαχε, ποτὲ ἡ ἀδικία δὲν εἶναι περισσότερο ὠφέλιμη ἀπ' ὅτι ἡ δικαιοσύνη.

Ἂς εἶναι αὐτά, εἶπε, Σωκράτη, τὸ δικό σου μερτικὸ στὰ φιλέματα τῶν Βενδιδείων.

Τὸ ὀφείλω σ' ἐσένα, Θρασύμαχε, εἶπα, ποὺ ἤσουν τόσο εὐγενικὸς μαζί μου καὶ σταμάτησες νὰ ἀγριεύεις. Ἐντούτοις τὸ φίλεμα δὲν ἦταν [b] καλὸ —δικό μου τὸ λάθος, δὲν φταῖς ἐσύ. Σὰν τοὺς λαίμαργους ποὺ ὅ,τι ἔρχεται κάθε φορὰ στὸ τραπέζι τὸ ἁρπάζουν νὰ τὸ δοκιμάσουν προτοῦ ἀκόμη ἀπολαύσουν ἀρκετὰ τὸ προηγούμενο, ὅμοια, θαρρῶ, κι ἐγώ, προτοῦ ἀκόμη βρῶ αὐτὸ ποὺ ἀρχικὰ ἀναζητούσαμε, δηλαδὴ τί *εἶναι* τὸ δίκαιο, τὸ παράτησα κι ἄρχισα νὰ συλλογίζομαι ἂν τὸ δίκαιο συνδέεται μὲ τὴν ἀνημποριὰ καὶ τὴν ἄγνοια ἢ μὲ τὴ σοφία καὶ τὴν ἀρετή, κι ὅταν πάλι ἔπειτα ὑποστηρίχτηκε ὅτι ἡ ἀδικία ἀποφέρει μεγαλύτερη ὠφέλεια ἀπὸ τὴ δικαιοσύνη, δὲν κρατήθηκα ὥστε νὰ μὴν πάω ἀπὸ τὸ ἕνα στὸ ἄλλο, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ μὴν ἔχω τώρα ἀποκομίσει τίποτα ἀπὸ αὐτὴ τὴ συζήτηση. [c] Γιατὶ ὅσο δὲν γνωρίζω τί εἶναι τὸ δίκαιο, δύσκολα θὰ ξέρω ἂν εἶναι κάποιας λογῆς ἀρετὴ ἢ ὄχι, καὶ ἂν αὐτὸς ποὺ τὴν ἔχει αὐτὴ τὴν ἀρετὴ εἶναι ἢ δὲν εἶναι εὐτυχισμένος.

Β

357a Ἐγὼ μὲν οὖν ταῦτα εἰπὼν ᾤμην λόγου ἀπηλλάχθαι· τὸ δ' ἦν ἄρα, ὡς ἔοικε, προοίμιον. ὁ γὰρ Γλαύκων ἀεί τε δὴ ἀνδρειότατος ὢν τυγχάνει πρὸς ἅπαντα, καὶ δὴ καὶ τότε τοῦ Θρασυμάχου τὴν ἀπόρρησιν οὐκ ἀπεδέξατο, ἀλλ' ἔφη· Ὦ Σώκρατες, πότερον ἡμᾶς βούλει δοκεῖν πεπεικέναι ἢ ὡς b ἀληθῶς πεῖσαι ὅτι παντὶ τρόπῳ ἄμεινόν ἐστιν δίκαιον εἶναι ἢ ἄδικον;

Ὡς ἀληθῶς, εἶπον, ἔγωγ' ἂν ἑλοίμην, εἰ ἐπ' ἐμοὶ εἴη.

Οὐ τοίνυν, ἔφη, ποιεῖς ὃ βούλει. λέγε γάρ μοι· ἆρά σοι δοκεῖ τοιόνδε τι εἶναι ἀγαθόν, ὃ δεξαίμεθ' ἂν ἔχειν οὐ τῶν ἀποβαινόντων ἐφιέμενοι, ἀλλ' αὐτὸ αὑτοῦ ἕνεκα ἀσπαζόμενοι, οἷον τὸ χαίρειν καὶ αἱ ἡδοναὶ ὅσαι ἀβλαβεῖς καὶ μηδὲν εἰς τὸν ἔπειτα χρόνον διὰ ταύτας γίγνεται ἄλλο ἢ χαίρειν ἔχοντα;

Ἔμοιγε, ἦν δ' ἐγώ, δοκεῖ τι εἶναι τοιοῦτον.

c Τί δέ; ὃ αὐτό τε αὑτοῦ χάριν ἀγαπῶμεν καὶ τῶν ἀπ' αὐτοῦ γιγνομένων, οἷον αὖ τὸ φρονεῖν καὶ τὸ ὁρᾶν καὶ τὸ ὑγιαίνειν; τὰ γὰρ τοιαῦτά που δι' ἀμφότερα ἀσπαζόμεθα.

Ναί, εἶπον.

Τρίτον δὲ ὁρᾷς τι, ἔφη, εἶδος ἀγαθοῦ, ἐν ᾧ τὸ γυμνάζεσθαι καὶ τὸ κάμνοντα ἰατρεύεσθαι καὶ ἰάτρευσίς τε καὶ ὁ ἄλλος χρηματισμός; ταῦτα γὰρ ἐπίπονα φαῖμεν ἄν, ὠφελεῖν δὲ ἡμᾶς, καὶ αὐτὰ μὲν ἑαυτῶν ἕνεκα οὐκ ἂν δεξαίμεθα ἔχειν, d τῶν δὲ μισθῶν τε χάριν καὶ τῶν ἄλλων ὅσα γίγνεται ἀπ' αὐτῶν.

Ἔστιν γὰρ οὖν, ἔφην, καὶ τοῦτο τρίτον. ἀλλὰ τί δή;

Ἐν ποίῳ, ἔφη, τούτων τὴν δικαιοσύνην τιθεῖς;

358 Ἐγὼ μὲν οἶμαι, ἦν δ' ἐγώ, ἐν τῷ καλλίστῳ, ὃ καὶ δι' αὑτὸ καὶ διὰ τὰ γιγνόμενα ἀπ' αὐτοῦ ἀγαπητέον τῷ μέλλοντι μακαρίῳ ἔσεσθαι.

Οὐ τοίνυν δοκεῖ, ἔφη, τοῖς πολλοῖς, ἀλλὰ τοῦ ἐπιπόνου

Β

[357a] Μόλις εἶπα αὐτά, φανταζόμουν ὅτι εἶχα ξεμπερδέψει μὲ τούτη τὴ συζήτηση, ὅπως ὅμως φάνηκε, τελικὰ αὐτὰ ἦταν ἁπλῶς ἕνας πρόλογος. Γιατὶ ὁ Γλαύκων, μὲ τὴ λεβεντιὰ ποὺ πάντοτε τὸν χαρακτηρίζει σὲ ὅλα, δὲν ἀποδέχτηκε μέσα του αὐτὴ τὴν παραίτηση τοῦ Θρασύμαχου ἀλλὰ εἶπε, Σωκράτη, τί ἀπὸ τὰ δυὸ θέλεις: Νὰ δώσεις τὴν ἐντύπωση πὼς μᾶς ἔχεις πείσει [b] ἢ σταλήθεια νὰ μᾶς πείσεις ὅτι εἶναι ἀπὸ κάθε ἄποψη προτιμότερο νά 'ναι κανεὶς δίκαιος παρὰ ἄδικος;

Θὰ προτιμοῦσα, εἶπα, νὰ σᾶς πείσω σταλήθεια, ἂν θὰ ἦταν στὸ χέρι μου.

Τότε δὲν κάνεις αὐτὸ ποὺ θέλεις. Γιά λέγε μου τώρα: Ὑπάρχει κατὰ τὴ γνώμη σου κάποιο ἀγαθὸ τέτοιο ποὺ νὰ θέλουμε νὰ τὸ ἔχουμε ὄχι ἐπειδὴ ποθοῦμε ἔντονα ὅσα ἀπορρέουν ἀπὸ αὐτὸ ἀλλὰ ἐπειδὴ αὐτὸ τὸ ἴδιο μᾶς εἶναι ἐπιθυμητό, ὅπως λ.χ. συμβαίνει μὲ τὴ χαρὰ καὶ τὶς ἀπολαύσεις, ὅσες δὲν βλάπτουν καὶ δὲν ἔχουν κατόπιν καμιὰ ἄλλη ἐπίπτωση πέρα ἀπὸ τὴν εὐχαρίστηση ποὺ δίνουν ὅσο διαρκοῦν;

Κατὰ τὴ γνώμη μου, εἶπα, *ὑπάρχει* κάτι σὰν αὐτό.

[c] Ὑπάρχει ἄραγε ἐπίσης κάτι ποὺ τὸ ἀγαπᾶμε *καὶ* αὐτὸ καθαυτὸ γιὰ ὅ,τι τὸ ἴδιο εἶναι *καὶ* γιὰ ὅσα ἀπορρέουν ἀπὸ αὐτό, ὅπως εἶναι λ.χ. ἡ γνώση, ἡ ὅραση, ἡ ὑγεία; Γιατὶ πράγματα σὰν αὐτὰ τὰ ἐπιθυμοῦμε καὶ γιὰ τὰ δύο.

Ναί, ὑπάρχει, εἶπα.

Δὲν διακρίνεις ὅμως, εἶπε, κι ἕνα τρίτο εἶδος καλοῦ, αὐτὸ στὸ ὁποῖο ὑπάγεται ἡ γυμναστική, ἡ θεραπεία ἑνὸς ἀρρώστου καὶ ἡ ἄσκηση τοῦ ἰατρικοῦ ἐπαγγέλματος κι οἱ ἄλλοι τρόποι ἀπόκτησης χρημάτων; Γι' αὐτὰ πράγματι θὰ λέγαμε ὅτι εἶναι κοπιαστικά, ὡστόσο μᾶς ὠφελοῦν καὶ δὲν θὰ θέλαμε, βέβαια, νὰ τὰ ἔχουμε γιὰ ὅ,τι αὐτὰ τὰ ἴδια εἶναι, ἀλλὰ θὰ τὰ ἀποδεχόμαστε [d] γιὰ τὶς ἀπολαβὲς καὶ γιὰ ὅσα ἄλλα ὠφελήματα ἀπορρέουν ἀπὸ αὐτά.

Ὑπάρχει, βεβαίως, εἶπα, κι αὐτὸ τὸ τρίτο εἶδος. Ἀλλὰ πρὸς τί αὐτὲς οἱ ἐρωτήσεις;

Σὲ ποιό ἀπὸ τὰ τρία, εἶπε, κατατάσσεις τὴ δικαιοσύνη;

[358a] Νομίζω, εἶπα, στὸ καλύτερο ἀπ' ὅλα, σ' αὐτὸ ποὺ ὅποιος πραγματικὰ εἶναι νὰ εὐτυχήσει πρέπει νὰ τὸ ἀγαπᾶ *καὶ* γιὰ ὅ,τι αὐτὸ τὸ ἴδιο εἶναι *καὶ* γιὰ ὅσα ἀπορρέουν ἀπὸ αὐτό.

Ὁ πολὺς κόσμος, εἶπε, δὲν ἔχει αὐτὴ τὴ γνώμη ἀλλὰ κατατάσσει τὴ δικαιοσύνη σ' ἐκεῖνο τὸ κοπιαστικὸ εἶδος τῶν καλῶν πραγμάτων ποὺ πρέπει νὰ

εἴδους, ὃ μισθῶν θ' ἕνεκα καὶ εὐδοκιμήσεων διὰ δόξαν
ἐπιτηδευτέον, αὐτὸ δὲ δι' αὐτὸ φευκτέον ὡς ὂν χαλεπόν.
Οἶδα, ἦν δ' ἐγώ, ὅτι δοκεῖ οὕτω καὶ πάλαι ὑπὸ Θρασυ-
μάχου ὡς τοιοῦτον ὂν ψέγεται, ἀδικία δ' ἐπαινεῖται· ἀλλ'
ἐγώ τις, ὡς ἔοικε, δυσμαθής.
b Ἴθι δή, ἔφη, ἄκουσον καὶ ἐμοῦ, ἐάν σοι ἔτι ταὐτὰ δοκῇ.
Θρασύμαχος γάρ μοι φαίνεται πρῳαίτερον τοῦ δέοντος ὑπὸ
σοῦ ὥσπερ ὄφις κηληθῆναι, ἐμοὶ δὲ οὔπω κατὰ νοῦν ἡ ἀπό-
δειξις γέγονεν περὶ ἑκατέρου· ἐπιθυμῶ γὰρ ἀκοῦσαι τί τ' ἔστιν
ἑκάτερον καὶ τίνα ἔχει δύναμιν αὐτὸ καθ' αὑτὸ ἐνὸν ἐν τῇ
ψυχῇ, τοὺς δὲ μισθοὺς καὶ τὰ γιγνόμενα ἀπ' αὐτῶν ἐᾶσαι
χαίρειν. οὑτωσὶ οὖν ποιήσω, ἐὰν καὶ σοὶ δοκῇ· ἐπανανεώ-
c σομαι τὸν Θρασυμάχου λόγον, καὶ πρῶτον μὲν ἐρῶ δικαιο-
σύνην οἷον εἶναί φασιν καὶ ὅθεν γεγονέναι, δεύτερον δὲ ὅτι
πάντες αὐτὸ οἱ ἐπιτηδεύοντες ἄκοντες ἐπιτηδεύουσιν ὡς ἀναγκαῖ-
ον ἀλλ' οὐχ ὡς ἀγαθόν, τρίτον δὲ ὅτι εἰκότως αὐτὸ δρῶσι·
πολὺ γὰρ ἀμείνων ἄρα ὁ τοῦ ἀδίκου ἢ ὁ τοῦ δικαίου βίος,
ὡς λέγουσιν. ἐπεὶ ἔμοιγε, ὦ Σώκρατες, οὔ τι δοκεῖ οὕτως·
ἀπορῶ μέντοι διατεθρυλημένος τὰ ὦτα ἀκούων Θρασυμάχου
καὶ μυρίων ἄλλων, τὸν δὲ ὑπὲρ τῆς δικαιοσύνης λόγον, ὡς
d ἄμεινον ἀδικίας, οὐδενός πω ἀκήκοα ὡς βούλομαι —βούλομαι
δὲ αὐτὸ καθ' αὑτὸ ἐγκωμιαζόμενον ἀκοῦσαι— μάλιστα δ'
οἶμαι ἂν σοῦ πυθέσθαι. διὸ κατατείνας ἐρῶ τὸν ἄδικον βίον
ἐπαινῶν, εἰπὼν δὲ ἐνδείξομαί σοι ὃν τρόπον αὖ βούλομαι
καὶ σοῦ ἀκούειν ἀδικίαν μὲν ψέγοντος, δικαιοσύνην δὲ ἐπαι-
νοῦντος. ἀλλ' ὅρα εἴ σοι βουλομένῳ ἃ λέγω.
Πάντων μάλιστα, ἦν δ' ἐγώ· περὶ γὰρ τίνος ἂν μᾶλλον
πολλάκις τις νοῦν ἔχων χαίροι λέγων καὶ ἀκούων;
e Κάλλιστα, ἔφη, λέγεις· καὶ ὃ πρῶτον ἔφην ἐρεῖν, περὶ
τούτου ἄκουε, τί ὄν τε καὶ ὅθεν γέγονε δικαιοσύνη.

καταγινόμαστε μ' αὐτὰ γιὰ τὶς ἀνταμοιβὲς ποὺ προσφέρουν καὶ τὴν ἐξασφάλιση ἑνὸς καλοῦ ὀνόματος, ἐνῶ αὐτὰ καθεαυτὰ εἶναι πρὸς ἀποφυγήν, ἔτσι δύσκολα ποὺ εἶναι.

Τὸ ξέρω, εἶπα ἐγώ, ὅτι αὐτὸ νομίζει ὁ κόσμος καὶ ὅτι ὡς τέτοιο ἐπικρίνει τόσην ὥρα ὁ Θρασύμαχος τὴ δικαιοσύνη, ἐνῶ ἀπὸ τὴν ἄλλη ἐπαινεῖ τὴν ἀδικία· ἀλλὰ ἐγώ, καθὼς φαίνεται, εἶμαι λίγο ξεροκέφαλος.

[b] Ὡραῖα, εἶπε, ἄκουσε τότε κι ἐμένα καὶ δὲς ἂν ἐξακολουθεῖς νὰ ἔχεις τὴν ἴδια γνώμη. Γιατὶ ἔχω τὴν ἐντύπωση ὅτι ὁ Θρασύμαχος, πολὺ νωρίτερα ἀπ' ὅσο θά 'πρεπε, γητεύτηκε σὰν τὸ φίδι ἀπὸ σένα, ἐνῶ κατὰ τὴ γνώμη μου οὔτε ἡ ἀπόδειξη γιὰ τὴ δικαιοσύνη οὔτε ἡ ἄλλη γιὰ τὴν ἀδικία εἶναι ἱκανοποιητική. Γιατὶ ἐγὼ θέλω νὰ ἀκούσω *τί εἶναι* καθεμιὰ ἀπὸ αὐτὲς καὶ *ποιά δύναμη* ἔχει αὐτὴ καθαυτὴ ὅταν ὑπάρχει μέσα στὴν ψυχή, κι ὅσο γιὰ τὶς ἀνταμοιβὲς καὶ τὰ ἐπακόλουθά τους, ἐγὼ δὲν δίνω γι' αὐτὰ πεντάρα. Σκοπεύω λοιπὸν νὰ κάνω τὸ ἑξῆς, ἂν συμφωνεῖς κι ἐσύ: Θὰ ἐπανέλθω [c] σὲ ὅσα ὑποστήριξε ὁ Θρασύμαχος καί, πρῶτον, θὰ πῶ τί λέγεται γιὰ τὴ δικαιοσύνη, ποιά εἶναι ἡ φύση της καὶ ποιές οἱ ρίζες της, δεύτερον, ὅτι ὅλοι ὅσοι τὴν ἐφαρμόζουν στὴν πράξη τὸ κάνουν παρὰ τὴ θέλησή τους ὡς κάτι ἀναγκαῖο κι ὄχι γιατὶ τὴν θεωροῦν κάτι καλὸ καί, τρίτον, ὅτι εὔλογα συμβαίνει αὐτό, ἀφοῦ, καθὼς λένε, ἡ ζωὴ τοῦ ἄδικου ἀνθρώπου εἶναι πολὺ καλύτερη ἀπ' ὅτι τοῦ δίκαιου. Ὅσο γιὰ μένα, Σωκράτη, διόλου δὲν τὴ συμμερίζομαι αὐτὴ τὴν ἄποψη. Ἐντούτοις τά 'χω χαμένα, ἔχουν κουφαθεῖ τὰ αὐτιά μου ἀκούγοντας τὸν Θρασύμαχο κι ἕνα σωρὸ ἄλλους, ἐνῶ ἕνα λόγο ποὺ νὰ ὑπερασπίζεται τὴ δικαιοσύνη, ποὺ νὰ λέει ὅτι εἶναι *καλύτερη* [d] ἀπὸ τὴν ἀδικία, δὲν τὸν ἔχω ὥς τώρα ἀκούσει ἀπὸ κανέναν, ὅπως τὸν θέλω ἐγὼ —θέλω δηλαδὴ νὰ ἀκούσω νὰ ἐγκωμιάζεται *ἡ ἴδια* ἡ δικαιοσύνη στὴν καθεαυτότητά της—, καὶ νομίζω ὅτι αὐτὸν τὸ λόγο μπορῶ νὰ τὸν ἀκούσω ἀπὸ ἐσένα, καλύτερα παρὰ ἀπὸ ὁποιονδήποτε ἄλλο. Γι' αὐτὸ λοιπὸν θὰ βάλω τὰ δυνατά μου νὰ ἐκθειάσω τὴ ζωὴ τῆς ἀδικίας, καὶ κάνοντάς το αὐτὸ θὰ σοῦ δείξω μὲ ποιόν τρόπο θέλω ἔπειτα νὰ ἀκούσω κι ἐσένα νὰ ἐπικρίνεις τὴν ἀδικία καὶ νὰ παινεύεις τὴ δικαιοσύνη. Σὲ βρίσκει σύμφωνο ἡ πρότασή μου;

Καὶ πάρα πολὺ μάλιστα, εἶπα ἐγώ· γιατὶ γιὰ ποιό ἄλλο πρᾶγμα θὰ χαιρόταν περισσότερο ἕνας λογικὸς ἄνθρωπος νὰ μιλάει καὶ νὰ ἀκούει ξανὰ καὶ ξανά;

[e] Θαυμάσια, εἶπε, τὰ λές. Ἄκου, λοιπόν, αὐτὸ στὸ ὁποῖο, καθὼς εἶπα, θὰ ἀναφερθῶ πρῶτα-πρῶτα, τί εἶναι δηλαδὴ ἡ δικαιοσύνη καὶ ποιές οἱ ρίζες της.

Πεφυκέναι γὰρ δή φασιν τὸ μὲν ἀδικεῖν ἀγαθόν, τὸ δὲ ἀδικεῖσθαι κακόν, πλέονι δὲ κακῷ ὑπερβάλλειν τὸ ἀδικεῖσθαι ἢ ἀγαθῷ τὸ ἀδικεῖν, ὥστ' ἐπειδὰν ἀλλήλους ἀδικῶσί τε καὶ ἀδικῶνται καὶ ἀμφοτέρων γεύωνται, τοῖς μὴ δυναμένοις τὸ
359 μὲν ἐκφεύγειν τὸ δὲ αἱρεῖν δοκεῖ λυσιτελεῖν συνθέσθαι ἀλλήλοις μήτ' ἀδικεῖν μήτ' ἀδικεῖσθαι· καὶ ἐντεῦθεν δὴ ἄρξασθαι νόμους τίθεσθαι καὶ συνθήκας αὐτῶν, καὶ ὀνομάσαι τὸ ὑπὸ τοῦ νόμου ἐπίταγμα νόμιμόν τε καὶ δίκαιον· καὶ εἶναι δὴ ταύτην γένεσίν τε καὶ οὐσίαν δικαιοσύνης, μεταξὺ οὖσαν τοῦ μὲν ἀρίστου ὄντος, ἐὰν ἀδικῶν μὴ διδῷ δίκην, τοῦ δὲ κακίστου, ἐὰν ἀδικούμενος τιμωρεῖσθαι ἀδύνατος ᾖ· τὸ δὲ δίκαιον ἐν μέσῳ ὂν τούτων ἀμφοτέρων ἀγαπᾶσθαι οὐχ ὡς
b ἀγαθόν, ἀλλ' ὡς ἀρρωστίᾳ τοῦ ἀδικεῖν τιμώμενον· ἐπεὶ τὸν δυνάμενον αὐτὸ ποιεῖν καὶ ὡς ἀληθῶς ἄνδρα οὐδ' ἂν ἐνί ποτε συνθέσθαι τὸ μήτε ἀδικεῖν μήτε ἀδικεῖσθαι· μαίνεσθαι γὰρ ἄν. ἡ μὲν οὖν δὴ φύσις δικαιοσύνης, ὦ Σώκρατες, αὕτη τε καὶ τοιαύτη, καὶ ἐξ ὧν πέφυκε τοιαῦτα, ὡς ὁ λόγος.

Ὡς δὲ καὶ οἱ ἐπιτηδεύοντες ἀδυναμίᾳ τοῦ ἀδικεῖν ἄκοντες αὐτὸ ἐπιτηδεύουσι, μάλιστ' ἂν αἰσθοίμεθα, εἰ τοιόνδε ποιή-
c σαιμεν τῇ διανοίᾳ· δόντες ἐξουσίαν ἑκατέρῳ ποιεῖν ὅτι ἂν βούληται, τῷ τε δικαίῳ καὶ τῷ ἀδίκῳ, εἶτ' ἐπακολουθήσαιμεν θεώμενοι ποῖ ἡ ἐπιθυμία ἑκάτερον ἄξει. ἐπ' αὐτοφώρῳ οὖν λάβοιμεν ἂν τὸν δίκαιον τῷ ἀδίκῳ εἰς ταὐτὸν ἰόντα διὰ τὴν πλεονεξίαν, ὃ πᾶσα φύσις διώκειν πέφυκεν ὡς ἀγαθόν, νόμῳ δὲ βίᾳ παράγεται ἐπὶ τὴν τοῦ ἴσου τιμήν. εἴη δ' ἂν ἡ ἐξουσία ἣν λέγω τοιάδε μάλιστα, εἰ αὐτοῖς γένοιτο οἵαν
d ποτέ φασιν δύναμιν τῷ Γύγου τοῦ Λυδοῦ προγόνῳ γενέσθαι. εἶναι μὲν γὰρ αὐτὸν ποιμένα θητεύοντα παρὰ τῷ τότε Λυδίας ἄρχοντι, ὄμβρου δὲ πολλοῦ γενομένου καὶ σεισμοῦ ῥαγῆναί τι τῆς γῆς καὶ γενέσθαι χάσμα κατὰ τὸν τόπον ᾗ ἔνεμεν. ἰδόντα δὲ καὶ θαυμάσαντα καταβῆναι καὶ ἰδεῖν ἄλλα τε δὴ

Εἶναι ἀπὸ τὴ φύση, λένε, καλὸ πρᾶγμα νὰ ἀδικεῖς, ἐνῶ τὸ νὰ σὲ ἀδικοῦν κακό, κι ὑπάρχει στὴν ἀδικία ποὺ ὑφίστασαι περισσότερο κακὸ ἀπ' ὅσο καλὸ ὑπάρχει στὴν ἀδικία ποὺ διαπράττεις ἐσύ, ἔτσι ὥστε, ὅταν οἱ ἄνθρωποι ἀδικοῦν ὁ ἕνας τὸν ἄλλο καὶ ἀδικοῦνται, καὶ τὰ δοκιμάζουν *καὶ* τὰ δύο, νὰ συμφέρει σ' αὐτοὺς ποὺ δὲν μποροῦν [359a] νὰ ἀποφύγουν τὸ ἕνα ἀλλὰ οὔτε καὶ νὰ καταφέρουν τὸ ἄλλο νὰ συμφωνήσουν μεταξύ τους μήτε νὰ ἀδικοῦν μήτε νὰ ἀδικοῦνται. Ἐδῶ λοιπόν, λένε, ἔχει τὴν ἀρχή της ἡ θέσπιση νόμων καὶ ἡ σύναψη συμφωνιῶν, κι ὅ,τι προστάζει ὁ νόμος τὸ ὀνομάζουν νόμιμο καὶ δίκαιο. Κι αὐτὴ εἶναι, λένε, ἡ προέλευση καὶ ἡ οὐσία τῆς δικαιοσύνης, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ ἔτσι κάτι ἐνδιάμεσο ἀνάμεσα στὸ καλύτερο ἀπ' ὅλα, ποὺ εἶναι νὰ ἀδικεῖς χωρὶς νὰ παθαίνεις τίποτα, καὶ στὸ χειρότερο, ποὺ εἶναι νὰ σὲ ἀδικοῦν χωρὶς ἐσὺ νὰ μπορεῖς νὰ ἀνταποδώσεις τὸ ἄδικο ποὺ σοῦ κάνουν. Τὸ δίκαιο λοιπόν, ἔχοντας μιὰ θέση ἀνάμεσα σ' αὐτὰ τὰ δύο, κερδίζει τὴν ἀγάπη ὄχι ὡς κάτι καλό, [b] ἀλλὰ ὡς κάτι ποὺ τὸ τιμᾶμε ἐπειδὴ δὲν ἔχουμε τὴ δύναμη νὰ εἴμαστε ἄδικοι. Γιατὶ ἐκεῖνος ποὺ *ἔχει* τὴ δύναμη νὰ διαπράξει τὸ ἄδικο καὶ ποὺ πραγματικὰ τὸ λέει ἡ καρδιά του, δὲν θὰ συμφωνοῦσε ποτὲ καὶ μὲ κανέναν νὰ μὴν ἀδικεῖ καὶ νὰ μὴν τὸν ἀδικοῦν· γιατὶ θὰ ἦταν τρελὸς ἂν τὸ ἔκανε. Νά λοιπόν, Σωκράτη, ποιά εἶναι ἡ δικαιοσύνη καὶ ποιά ἡ φύση της καὶ ποιές οἱ συνθῆκες ἀπὸ τὶς ὁποῖες ἀναδύθηκε σύμφωνα μὲ αὐτὰ τὰ λεγόμενα.

Τὸ ὅτι, τώρα, καὶ ὅσοι ἐφαρμόζουν στὴν πράξη τὸ δίκαιο, τὸ ἐφαρμόζουν παρὰ τὴ θέλησή τους, ἀπὸ ἀδυναμία νὰ πράξουν τὸ ἄδικο, θὰ τὸ ἀντιληφθοῦμε μὲ τὸν καλύτερο τρόπο, [c] ἂν κάνουμε τὴν ἀκόλουθη ὑπόθεση. Ἂς ποῦμε ὅτι δίνουμε στὸν καθένα ἀπὸ τοὺς δύο, καὶ στὸν δίκαιο καὶ στὸν ἄδικο, τὴν ἐξουσία νὰ κάνουν ὅ,τι θέλουν, κι ἔπειτα τοὺς παρακολουθοῦμε γιὰ νὰ δοῦμε ποῦ θὰ ὁδηγήσει τὸν καθένα τους ἡ ἐπιθυμία. Ἒ λοιπόν, ἐπ' αὐτοφώρῳ θὰ τὸν συλλαμβάναμε τότε τὸν δίκαιο νὰ ἀκολουθεῖ τὰ ἴδια χνάρια μὲ τὸν ἄδικο, ἀφοῦ ἀπὸ τὴ φύση του κάθε πλάσμα ἐπιδιώκει νὰ ἔχει περισσότερα ἀπὸ τὰ ἄλλα θεωρώντας ὅτι αὐτὸ εἶναι κάτι καλό, ἀναγκάζεται ὅμως διὰ τῆς βίας ἀπὸ τὸ νόμο νὰ σέβεται τὴν ἰσότητα. Κι αὐτὴ ἡ ἐξουσία γιὰ τὴν ὁποία μιλῶ θὰ ἦταν ἀκριβῶς ὅμοια μὲ ἐκείνη ποὺ θὰ εἶχαν, ἂν τοὺς συνέβαινε νὰ ἀποκτήσουν δύναμη [d] σὰν κι ἐκείνη πού, καθὼς λένε, ἔλαβε κάποτε ὁ πρόγονος τοῦ Γύγη τοῦ Λυδοῦ. Ἦταν, λένε, βοσκὸς καὶ δούλευε στὸν ἄρχοντα, τότε, τῆς Λυδίας, ὅταν ὕστερα ἀπὸ μιὰ μεγάλη νεροποντὴ καὶ σεισμὸ ράγισε κάπου τὸ ἔδαφος κι ἄνοιξε ἕνα βαθὺ ρῆγμα στὸν τόπο ποὺ ἔβοσκε τὸ κοπάδι του. Σάστισε σὰν τὸ εἶδε, κατεβαίνει, καὶ κοντὰ στὰ ἄλλα περίεργα βλέπει

ἃ μυθολογοῦσιν θαυμαστὰ καὶ ἵππον χαλκοῦν, κοῖλον, θυρίδας
ἔχοντα, καθ' ἃς ἐγκύψαντα ἰδεῖν ἐνόντα νεκρόν, ὡς φαίνεσθαι
μείζω ἢ κατ' ἄνθρωπον, τοῦτον δὲ ἄλλο μὲν οὐδέν, περὶ δὲ
e τῇ χειρὶ χρυσοῦν δακτύλιον ὄν‹τα› περιελόμενον ἐκβῆναι.
συλλόγου δὲ γενομένου τοῖς ποιμέσιν εἰωθότος, ἵν' ἐξαγ-
γέλλοιεν κατὰ μῆνα τῷ βασιλεῖ τὰ περὶ τὰ ποίμνια, ἀφικέσθαι
καὶ ἐκεῖνον ἔχοντα τὸν δακτύλιον· καθήμενον οὖν μετὰ τῶν
ἄλλων τυχεῖν τὴν σφενδόνην τοῦ δακτυλίου περιαγαγόντα
πρὸς ἑαυτὸν εἰς τὸ εἴσω τῆς χειρός, τούτου δὲ γενομένου
360 ἀφανῆ αὐτὸν γενέσθαι τοῖς παρακαθημένοις, καὶ διαλέγεσθαι
ὡς περὶ οἰχομένου. καὶ τὸν θαυμάζειν τε καὶ πάλιν ἐπιψη-
λαφῶντα τὸν δακτύλιον στρέψαι ἔξω τὴν σφενδόνην, καὶ
στρέψαντα φανερὸν γενέσθαι. καὶ τοῦτο ἐννοήσαντα ἀπο-
πειρᾶσθαι τοῦ δακτυλίου εἰ ταύτην ἔχοι τὴν δύναμιν, καὶ αὐτῷ
οὕτω συμβαίνειν, στρέφοντι μὲν εἴσω τὴν σφενδόνην ἀδήλῳ
γίγνεσθαι, ἔξω δὲ δήλῳ· αἰσθόμενον δὲ εὐθὺς διαπράξασθαι
τῶν ἀγγέλων γενέσθαι τῶν παρὰ τὸν βασιλέα, ἐλθόντα
b δὲ καὶ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ μοιχεύσαντα, μετ' ἐκείνης ἐπιθέ-
μενον τῷ βασιλεῖ ἀποκτεῖναι καὶ τὴν ἀρχὴν οὕτω κατασχεῖν.
εἰ οὖν δύο τοιούτω δακτυλίω γενοίσθην, καὶ τὸν μὲν ὁ δίκαιος
περιθεῖτο, τὸν δὲ ὁ ἄδικος, οὐδεὶς ἂν γένοιτο, ὡς δόξειεν,
οὕτως ἀδαμάντινος, ὃς ἂν μείνειεν ἐν τῇ δικαιοσύνῃ καὶ
τολμήσειεν ἀπέχεσθαι τῶν ἀλλοτρίων καὶ μὴ ἅπτεσθαι, ἐξὸν
αὐτῷ καὶ ἐκ τῆς ἀγορᾶς ἀδεῶς ὅτι βούλοιτο λαμβάνειν,
c καὶ εἰσιόντι εἰς τὰς οἰκίας συγγίγνεσθαι ὅτῳ βούλοιτο, καὶ
ἀποκτεινύναι καὶ ἐκ δεσμῶν λύειν οὕστινας βούλοιτο, καὶ
τἆλλα πράττειν ἐν τοῖς ἀνθρώποις ἰσόθεον ὄντα. οὕτω δὲ
δρῶν οὐδὲν ἂν διάφορον τοῦ ἑτέρου ποιοῖ, ἀλλ' ἐπὶ ταὔτ' ἂν
ἴοιεν ἀμφότεροι. καίτοι μέγα τοῦτο τεκμήριον ἂν φαίη τις
ὅτι οὐδεὶς ἑκὼν δίκαιος ἀλλ' ἀναγκαζόμενος, ὡς οὐκ ἀγαθοῦ
ἰδίᾳ ὄντος, ἐπεὶ ὅπου γ' ἂν οἴηται ἕκαστος οἷός τε ἔσεσθαι
ἀδικεῖν, ἀδικεῖν. λυσιτελεῖν γὰρ δὴ οἴεται πᾶς ἀνὴρ πολὺ
d μᾶλλον ἰδίᾳ τὴν ἀδικίαν τῆς δικαιοσύνης, ἀληθῆ οἰόμενος,
ὡς φήσει ὁ περὶ τοῦ τοιούτου λόγου λέγων· ἐπεὶ εἴ τις

ἐκεῖ, ὅπως λέει ὁ μύθος, ἕνα χάλκινο ἄλογο, κούφιο ἀπὸ μέσα, ποὺ εἶχε κάτι μικρὲς θυρίδες· σκύβοντας στὸ ἐσωτερικό του βλέπει μέσα ἕναν νεκρὸ μὲ κορμί, ἔτσι ἔδειχνε, μεγαλύτερο ἀπὸ ἀνθρώπινο ποὺ δὲν εἶχε ἀπάνω του τίποτε ἄλλο παρὰ μόνο φοροῦσε [e] στὸ χέρι του ἕνα χρυσὸ δαχτυλίδι, ποὺ ὁ βοσκὸς τοῦ τὸ βγάζει κι ἀνεβαίνει ἐπάνω. Καθὼς τότε γινόταν ἡ τακτικὴ συνάθροιση τῶν βοσκῶν γιὰ νὰ στείλουν, ὅπως κάθε μήνα, στὸ βασιλιὰ τὶς ἀναφορές τους γιὰ τὰ κοπάδια, ἔφθασε κι αὐτὸς φορώντας στὸ χέρι τὸ δαχτυλίδι. Ἐκεῖ λοιπὸν ποὺ καθόταν μὲ τοὺς ἄλλους βοσκούς, γύρισε ἐντελῶς τυχαῖα τὸ δέσιμο τοῦ δαχτυλιδιοῦ πρὸς τὸ μέρος του, πρὸς τὴν παλάμη, καὶ μόλις τὸ ἔκανε αὐτό, [360a] ἔγινε ὁ ἴδιος ἄφαντος γιὰ ὅσους ἦσαν καθισμένοι ἐκεῖ γύρω, ἔτσι ποὺ κι ἐκεῖνοι μιλοῦσαν γι' αὐτὸν σὰν νὰ ἦταν φευγάτος. Ἐκεῖνος τά 'χασε καὶ ψηλαφώντας πάλι τὸ δαχτυλίδι γυρίζει τὸ δέσιμο πρὸς τὰ ἔξω, καὶ μὲ τὸ ποὺ τὸ ἔκανε αὐτὸ ἔγινε ὁρατός. Ἔχοντας ἀντιληφθεῖ ὅτι κάτι συνέβαινε, προσπάθησε νὰ δοκιμάσει ἂν τὴ δύναμη αὐτὴ τὴν εἶχε τὸ δαχτυλίδι, καὶ ἂν πραγματικὰ στρέφοντας τὸ δέσιμο πρὸς τὰ μέσα, γινόταν ἄφαντος, ἐνῶ στρέφοντάς το πρὸς τὰ ἔξω γινόταν φανερός. Μόλις τὸ διαπίστωσε, κατάφερε νὰ πάει κι αὐτὸς μὲ τοὺς βοσκούς, μὲ τοὺς ὁποίους ἔστελναν τοὺς λογαριασμοὺς στὸ βασιλιά, [b] καὶ φθάνοντας ἐκεῖ, ἀφοῦ μοίχευσε τὴ γυναίκα τοῦ βασιλιᾶ, τοῦ ἐπιτέθηκε μαζί της, τὸν σκότωσε καὶ ἔτσι ἅρπαξε τὴν ἐξουσία. Ἂν λοιπὸν γινόταν νὰ εἴχαμε δύο τέτοια δαχτυλίδια, καὶ τὸ ἕνα νὰ τὸ φοροῦσε ὁ δίκαιος, τὸ ἄλλο ὁ ἄδικος, κανένας τους, καθὼς φαίνεται, δὲν θὰ ἀποδεικνυόταν τόσο ἀδαμάντινος χαρακτήρας ὥστε νὰ μένει ἀταλάντευτα δίκαιος καὶ νὰ ἔχει τὴ λεβεντιὰ νὰ κρατιέται μακριὰ ἀπὸ τὰ ξένα πράγματα καὶ νὰ μὴν τὰ ἀγγίζει, μόλο ποὺ θὰ μποροῦσε νὰ πηγαίνει στὴν ἀγορὰ καὶ νὰ παίρνει ὅ,τι θέλει χωρὶς νὰ ἔχει νὰ φοβηθεῖ τίποτα, [c] νὰ μπαίνει στὰ ξένα σπίτια καὶ νὰ σμίγει ἐρωτικὰ μὲ ὅποιον τοῦ ἀρέσει, νὰ σκοτώνει ἢ νὰ βγάζει ἀπὸ τὴ φυλακὴ ὅποιον κι ἂν θελήσει καὶ νὰ κάνει κάθε ἄλλη πράξη ὄντας ἴδιος θεὸς ἀνάμεσα στοὺς ἀνθρώπους. Ἐνεργώντας δὲ ἔτσι, δὲν θά 'κανε τίποτα διαφορετικὸ ἀπὸ τὸν ἄλλο, ἀλλὰ *καὶ* οἱ δυό τους θὰ τραβοῦσαν τὸν ἴδιο δρόμο. Κι ἀναμφίβολα θὰ μποροῦσε νὰ ὑποστηρίξει κανεὶς ὅτι αὐτὸ ἀποτελεῖ τρανὴ ἀπόδειξη πὼς κανένας δὲν εἶναι μὲ τὴ θέλησή του δίκαιος ἀλλὰ ἀπὸ *ἀναγκασμό*, πιστεύοντας ὅτι προσωπικὰ γι' αὐτὸν τὸ δίκιο δὲν ἀποτελεῖ κάτι καλό, ἀφοῦ *ὅπου* καθένας νομίζει ὅτι ἔχει τὴ δύναμη νὰ ἀδικήσει, *θὰ ἀδικήσει*. Γιατὶ κάθε ἄνθρωπος πιστεύει [d] ὅτι γιὰ τὸν ἑαυτό του ἡ ἀδικία εἶναι πολὺ πιὸ ὠφέλιμη ἀπὸ τὴ δικαιοσύνη, καὶ σωστὰ τὸ πιστεύει, ὅπως θὰ ὑποστηρίξει

τοιαύτης ἐξουσίας ἐπιλαβόμενος μηδέν ποτε ἐθέλοι ἀδικῆσαι μηδὲ ἅψαιτο τῶν ἀλλοτρίων, ἀθλιώτατος μὲν ἂν δόξειεν εἶναι τοῖς αἰσθανομένοις καὶ ἀνοητότατος, ἐπαινοῖεν δ’ ἂν αὐτὸν ἀλλήλων ἐναντίον ἐξαπατῶντες ἀλλήλους διὰ τὸν τοῦ ἀδικεῖσθαι φόβον. ταῦτα μὲν οὖν δὴ οὕτω.

e Τὴν δὲ κρίσιν αὐτὴν τοῦ βίου πέρι ὧν λέγομεν, ἐὰν διαστησώμεθα τόν τε δικαιότατον καὶ τὸν ἀδικώτατον, οἷοί τ’ ἐσόμεθα κρῖναι ὀρθῶς· εἰ δὲ μή, οὔ. τίς οὖν δὴ ἡ διάστασις; ἥδε· μηδὲν ἀφαιρῶμεν μήτε τοῦ ἀδίκου ἀπὸ τῆς ἀδικίας, μήτε τοῦ δικαίου ἀπὸ τῆς δικαιοσύνης, ἀλλὰ τέλεον ἑκάτερον εἰς τὸ ἑαυτοῦ ἐπιτήδευμα τιθῶμεν. πρῶτον μὲν οὖν ὁ ἄδικος ὥσπερ οἱ δεινοὶ δημιουργοὶ ποιείτω —οἷον κυβερνήτης ἄκρος ἢ ἰατρὸς τά τε ἀδύνατα ἐν τῇ τέχνῃ καὶ τὰ δυνατὰ διαισθά-
361 νεται, καὶ τοῖς μὲν ἐπιχειρεῖ, τὰ δὲ ἐᾷ· ἔτι δὲ ἐὰν ἄρα πῃ σφαλῇ, ἱκανὸς ἐπανορθοῦσθαι— οὕτω καὶ ὁ ἄδικος ἐπιχειρῶν ὀρθῶς τοῖς ἀδικήμασιν λανθανέτω, εἰ μέλλει σφόδρα ἄδικος εἶναι. τὸν ἁλισκόμενον δὲ φαῦλον ἡγητέον· ἐσχάτη γὰρ ἀδικία δοκεῖν δίκαιον εἶναι μὴ ὄντα. δοτέον οὖν τῷ τελέως ἀδίκῳ τὴν τελεωτάτην ἀδικίαν, καὶ οὐκ ἀφαιρετέον ἀλλ’ ἐατέον τὰ μέγιστα ἀδικοῦντα τὴν μεγίστην δόξαν αὑτῷ
b παρεσκευακέναι εἰς δικαιοσύνην, καὶ ἐὰν ἄρα σφάλληταί τι, ἐπανορθοῦσθαι δυνατῷ εἶναι, λέγειν τε ἱκανῷ ὄντι πρὸς τὸ πείθειν, ἐάν τι μηνύηται τῶν ἀδικημάτων, καὶ βιάσασθαι ὅσα ἂν βίας δέηται, διά τε ἀνδρείαν καὶ ῥώμην καὶ διὰ παρασκευὴν φίλων καὶ οὐσίας. τοῦτον δὲ τοιοῦτον θέντες τὸν δίκαιον αὖ παρ’ αὐτὸν ἱστῶμεν τῷ λόγῳ, ἄνδρα ἁπλοῦν καὶ γενναῖον, κατ’ Αἰσχύλον οὐ δοκεῖν ἀλλ’ εἶναι ἀγαθὸν ἐθέλοντα. ἀφαιρετέον δὴ τὸ δοκεῖν. εἰ γὰρ δόξει δίκαιος

ὅποιος ἐκφράζει μιὰ τέτοια ἄποψη· ἀφοῦ, ἂν συνέβαινε νὰ πάρει κάποιος στὰ χέρια του τέτοια ἐξουσία χωρὶς νὰ δείχνει καμιὰ διάθεση νὰ κάνει τὸ ἄδικο οὔτε νὰ βάλει χέρι σὲ ξένα πράγματα, τὸν ἄνθρωπο αὐτό, ὅσοι θὰ τύχαινε νὰ τὸν προσέξουν, θὰ τὸν θεωροῦσαν ἀξιολύπητο ἴσαμ' ἐκεῖ ποὺ δὲν πάει ἄλλο, καὶ πέρα γιὰ πέρα ἀνόητο, ὡστόσο δημοσίως θὰ τὸν ἐπαινοῦσαν ἐξαπατώντας ὁ ἕνας τὸν ἄλλο ἀπὸ φόβο μήπως ἀδικηθοῦν κι οἱ ἴδιοι. Αὐτὰ σχετικὰ μὲ τοῦτο τὸ θέμα.

[e] Ἀλλά, γιὰ νὰ ἔλθουμε τώρα στὴν ἀποτίμηση τῶν δύο τρόπων ζωῆς γιὰ τοὺς ὁποίους μιλᾶμε, θὰ μπορέσουμε νὰ ἐκφέρουμε κρίση σωστή, ἂν ξεχωρίσουμε τὸν ἀπόλυτα δίκαιο ἄνθρωπο ἀπὸ τὸν ἀπόλυτα ἄδικο. Διαφορετικὰ δὲν θὰ μπορέσουμε. Ποιό εἶναι λοιπὸν αὐτὸ τὸ ξεχώρισμα; Τοῦτο. Δὲν θὰ ἀφαιρέσουμε τίποτα, οὔτε ἀπὸ τὴν ἀδικία τοῦ ἄδικου ἀνθρώπου οὔτε ἀπὸ τὴ δικαιοσύνη τοῦ δίκαιου, ἀλλὰ θὰ τοὺς πάρουμε στὴν πιὸ ὁλοκληρωμένη ἐκδοχὴ τῆς συμπεριφορᾶς ποὺ προσιδιάζει στὸν καθένα τους. Κατ' ἀρχὰς λοιπόν, ὁ ἄδικος, θὰ πρέπει νὰ εἶναι ὅπως ἀκριβῶς κι ὁ ἱκανὸς τεχνίτης, λ.χ. ὅπως ὁ ἔξοχος κυβερνήτης ἢ ὁ ἔξοχος γιατρὸς ποὺ διαισθάνεται [361a] τί δὲν μπορεῖ νὰ πετύχει μὲ τὴν τέχνη του καὶ τί μπορεῖ, κι ὅσα μὲν μπορεῖ, τὰ ἐπιχειρεῖ, ἐνῶ τὰ ἄλλα τὰ ἀφήνει· κι ἀκόμη, ἂν τυχὸν κάνει κάπου ἕνα λάθος, ἔχει τὴν ἱκανότητα νὰ τὸ ἐπανορθώσει —κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο ἂς δεχθοῦμε καὶ γιὰ τὸν ἄδικο, ποὺ μὲ μαστοριὰ ἐπιχειρεῖ νὰ διαπράξει ἀδικήματα, ὅτι δὲν θὰ γίνεται ἀντιληπτός, ἐφόσον θὰ πρόκειται γιὰ φοβερὰ ἄδικο ἄνθρωπο. Ἐνῶ ἐκεῖνον ποὺ τὸν πιάνουν στὰ πράσα πρέπει νὰ τὸν θεωροῦμε ἀνίκανο: γιατὶ τὸ ἀποκορύφωμα τῆς ἀδικίας εἶναι νὰ δείχνεις δίκαιος *χωρὶς* νὰ εἶσαι. Ἂς δώσουμε λοιπὸν στὸν πέρα γιὰ πέρα ἄδικο τὴν ἀδικία στὴν πιὸ πλήρη μορφή της κι ἂς μὴν τοῦ τὴν ἀφαιρέσουμε ἀλλὰ νὰ τὸν ἀφήσουμε, μόλο ποὺ διαπράττει τὰ πιὸ μεγάλα ἀδικήματα, [b] νὰ ἔχει κερδίσει τὴν πιὸ μεγάλη ὑπόληψη δίκαιου ἀνθρώπου· κι ἂν τυχὸν κάνει κάποιο λάθος, νὰ μπορεῖ νὰ τὸ ἐπανορθώνει, κι ἂν κάποιο ἀπὸ τὰ ἀδικήματά του δὲν περάσει ἀπαρατήρητο, νὰ ἔχει τὴν ἱκανότητα νὰ γίνεται πειστικὸς μὲ ὅσα θὰ λέει —ἂν τύχει καὶ τὸν πᾶνε στὸ δικαστήριο γιὰ κάποιο ἀπὸ τὰ ἀδικήματά του—, κι ὅπου χρειάζεται νὰ ἀσκηθεῖ βία, νὰ τὴν ἀσκεῖ μὲ τὸ θάρρος καὶ τὴ δύναμή του ἀλλὰ καὶ μὲ τοὺς φίλους καὶ τὴν περιουσία ποὺ θὰ ἔχει ἐξασφαλίσει. Ἀφοῦ λοιπὸν τὸν ἄδικο τὸν πήραμε σ' αὐτὴ τὴν ἐκδοχή του, ἂς στήσουμε τώρα μὲ τὰ λόγια μας δίπλα του τὸν δίκαιο, ἕναν ἄνθρωπο εἰλικρινὴ καὶ μὲ ἀρχοντιὰ πού, καθὼς λέει ὁ Αἰσχύλος, δὲν θέλει νὰ φαίνεται δίκαιος ἀλλὰ *νὰ εἶναι*. Ἂς τοῦ ἀφαιρέ-

c εἶναι, ἔσονται αὐτῷ τιμαὶ καὶ δωρεαὶ δοκοῦντι τοιούτῳ εἶναι· ἄδηλον οὖν εἴτε τοῦ δικαίου εἴτε τῶν δωρεῶν τε καὶ τιμῶν ἕνεκα τοιοῦτος εἴη. γυμνωτέος δὴ πάντων πλὴν δικαιοσύνης καὶ ποιητέος ἐναντίως διακείμενος τῷ προτέρῳ· μηδὲν γὰρ ἀδικῶν δόξαν ἐχέτω τὴν μεγίστην ἀδικίας, ἵνα ᾖ βεβασανισμένος εἰς δικαιοσύνην τῷ μὴ τέγγεσθαι ὑπὸ κακοδοξίας καὶ τῶν ὑπ' αὐτῆς γιγνομένων, ἀλλὰ ἴτω ἀμετάστατος μέχρι
d θανάτου, δοκῶν μὲν εἶναι ἄδικος διὰ βίου, ὢν δὲ δίκαιος, ἵνα ἀμφότεροι εἰς τὸ ἔσχατον ἐληλυθότες, ὁ μὲν δικαιοσύνης, ὁ δὲ ἀδικίας, κρίνωνται ὁπότερος αὐτοῖν εὐδαιμονέστερος.

Βαβαῖ, ἦν δ' ἐγώ, ὦ φίλε Γλαύκων, ὡς ἐρρωμένως ἑκάτερον ὥσπερ ἀνδριάντα εἰς τὴν κρίσιν ἐκκαθαίρεις τοῖν ἀνδροῖν.

Ὡς μάλιστ', ἔφη, δύναμαι. ὄντοιν δὲ τοιούτοιν, οὐδὲν ἔτι, ὡς ἐγῷμαι, χαλεπὸν ἐπεξελθεῖν τῷ λόγῳ οἷος ἑκάτερον
e βίος ἐπιμένει. λεκτέον οὖν· καὶ δὴ κἂν ἀγροικοτέρως λέγηται, μὴ ἐμὲ οἴου λέγειν, ὦ Σώκρατες, ἀλλὰ τοὺς ἐπαινοῦντας πρὸ δικαιοσύνης ἀδικίαν. ἐροῦσι δὲ τάδε, ὅτι οὕτω διακείμενος ὁ δίκαιος μαστιγώσεται, στρεβλώσεται, δεδή-
362 σεται, ἐκκαυθήσεται τὠφθαλμώ, τελευτῶν πάντα κακὰ παθὼν ἀνασχινδυλευθήσεται καὶ γνώσεται ὅτι οὐκ εἶναι δίκαιον ἀλλὰ δοκεῖν δεῖ ἐθέλειν. τὸ δὲ τοῦ Αἰσχύλου πολὺ ἦν ἄρα ὀρθότερον λέγειν κατὰ τοῦ ἀδίκου. τῷ ὄντι γὰρ φήσουσι τὸν ἄδικον, ἅτε ἐπιτηδεύοντα πρᾶγμα ἀληθείας ἐχόμενον καὶ οὐ πρὸς δόξαν ζῶντα, οὐ δοκεῖν ἄδικον ἀλλ' εἶναι ἐθέλειν,

βαθεῖαν ἄλοκα διὰ φρενὸς καρπούμενον,
b ἐξ ἧς τὰ κεδνὰ βλαστάνει βουλεύματα,

πρῶτον μὲν ἄρχειν ἐν τῇ πόλει δοκοῦντι δικαίῳ εἶναι, ἔπειτα γαμεῖν ὁπόθεν ἂν βούληται, ἐκδιδόναι εἰς οὓς ἂν βούληται, συμβάλλειν, κοινωνεῖν οἷς ἂν ἐθέλῃ, καὶ παρὰ ταῦτα πάντα ὠφελεῖσθαι κερδαίνοντα τῷ μὴ δυσχεραίνειν τὸ ἀδικεῖν· εἰς

σουμε ἔτσι τὴν ὑπόληψη τοῦ δικαίου. Γιατὶ ἂν τὸν θεωρήσουν δίκαιο, [c] θὰ ἔχει τὶς τιμὲς καὶ τὶς διακρίσεις κάθε ἀνθρώπου ὁ ὁποῖος λογίζεται ὡς τέτοιος, ἔτσι ποὺ νὰ εἶναι τελικὰ ἄδηλο ἂν εἶναι δίκαιος ἀπὸ δικαιοσύνη ἢ γιὰ τὶς τιμὲς καὶ τὶς διακρίσεις. Πρέπει λοιπὸν νὰ τὸν ἀπογυμνώσουμε ἀπὸ τὰ πάντα *ἐκτὸς* ἀπὸ τὴ δικαιοσύνη καὶ νὰ τὸν πλάσουμε ἀντίθετο ἀπὸ τὸν προηγούμενο. Ἂς φανταστοῦμε ὅτι χωρὶς νὰ πράττει τίποτε ἄδικο θεωρεῖται ἄδικος ὡς τὸ μεδούλι, ὥστε νὰ δοκιμαστεῖ ἔτσι ἡ προσήλωσή του στὴ δικαιοσύνη, καθὼς δὲν θὰ χαλαρώνει ἐξαιτίας τῆς κακῆς γνώμης τῶν ἄλλων γι' αὐτὸν καὶ τῶν συνεπειῶν αὐτῆς τῆς γνώμης, ἀλλὰ ἂς τὸν φανταστοῦμε νὰ πορεύεται ἀταλάντευτα ὡς [d] τὸ θάνατό του, δίνοντας στοὺς ἄλλους τὴν ἐντύπωση ὅτι εἶναι σ' ὅλη του τὴ ζωὴ ἄδικος, ἐνῶ στὴν πραγματικότητα εἶναι δίκαιος, ἔτσι ὥστε φθάνοντας κι οἱ δυό τους στὸ ἄκρον ἄωτον, τῆς δικαιοσύνης ὁ ἕνας, τῆς ἀδικίας ὁ ἄλλος, νὰ κρίνουμε ποιανοῦ ἡ ζωὴ εἶναι ἡ πιὸ εὐτυχισμένη.

Πωπώ, φίλε μου Γλαύκων, εἶπα ἐγώ, πόσο ἀντρειωμένα ξεκαθαρίζεις στὴν κρίση μας, σὰν *ἀγαλμάτινους*, αὐτοὺς τοὺς δύο ἀνθρώπους!

Ὅσο καλύτερα μπορῶ, εἶπε. Καθὼς αὐτοὶ οἱ δυὸ εἶναι ἔτσι πλασμένοι, διόλου δύσκολο πιά, θαρρῶ, νὰ περιγράψω ποιᾶς λογῆς ζωὴ περιμένει τὸν καθένα τους. [e] Ἂς τὸ ἐπιχειρήσω λοιπόν. Καὶ μάλιστα, ἂν ἡ περιγραφὴ εἶναι κάπως πιὸ ὠμή, μὴ φανταστεῖς, Σωκράτη, ὅτι αὐτὰ τὰ λέω ἐγὼ κι ὄχι ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι ἐκθειάζουν τὴν ἀδικία καὶ τὴν βάζουν πάνω ἀπὸ τὴ δικαιοσύνη. Θὰ σοῦ ποῦν λοιπόν, αὐτοί, τὸ ἑξῆς, ὅτι ὑπὸ αὐτὲς τὶς συνθῆκες ὁ δίκαιος θὰ μαστιγωθεῖ, θὰ βασανιστεῖ, θὰ τὸν ρίξουν στὴ φυλακή, [362a] θὰ τὸν τυφλώσουν μὲ πυρωμένα δαυλιά, στὸ τέλος, ἀφοῦ πάθει ὅλα τὰ κακά, θὰ τὸν παλουκώσουν καὶ τότε *θὰ μάθει* ὅτι δὲν χρειάζεται νὰ θέλει νὰ εἶναι δίκαιος κανεὶς ἀλλὰ νὰ *φαίνεται*. Κι ὅτι αὐτὸ ποὺ εἶπε ὁ Αἰσχύλος θὰ ταίριαζε βέβαια πολὺ περισσότερο νὰ τό 'χε πεῖ γιὰ τὸν ἄδικο. Γιατὶ ὁ ἄδικος, θὰ ποῦν, καθὼς καταγίνεται μὲ κάτι ποὺ ἀκουμπάει ἐπάνω στὴν ἀλήθεια καὶ δὲν ζεῖ γιὰ τὶς ἐντυπώσεις, τωόντι δὲν θέλει νὰ δείχνεται ἄδικος ἀλλὰ *νὰ εἶναι*,

βαθὺ καρπολογώντας μὲς στὸ νοῦ του αὐλάκι,
ἀπ' ὅπου οἱ καλοστόχαστες βουλὲς βλασταίνουν.

[b] Πρῶτα-πρῶτα, ἔτσι, ἐπειδὴ τὸν θεωροῦν δίκαιο, εἶναι ἄρχοντας στὴν πόλη, ἔπειτα παίρνει γιὰ γυναίκα του ὅποια θέλει, παντρεύει τὸ κορίτσι του μὲ ὅποιον θέλει, ἔχει συναλλαγὲς καὶ σχέσεις μὲ ὅποιους τοῦ ἀρέσει καὶ ἀπὸ ὅλα αὐτὰ βγαίνει κερδισμένος, ἐπωφελούμενος ἀπὸ τὸ ὅτι δὲν ἔχει καμιὰ ἀνα-

ἀγῶνας τοίνυν ἰόντα καὶ ἰδίᾳ καὶ δημοσίᾳ περιγίγνεσθαι καὶ
πλεονεκτεῖν τῶν ἐχθρῶν, πλεονεκτοῦντα δὲ πλουτεῖν καὶ
c τούς τε φίλους εὖ ποιεῖν καὶ τοὺς ἐχθροὺς βλάπτειν, καὶ
θεοῖς θυσίας καὶ ἀναθήματα ἱκανῶς καὶ μεγαλοπρεπῶς θύειν
τε καὶ ἀνατιθέναι, καὶ θεραπεύειν τοῦ δικαίου πολὺ ἄμεινον
τοὺς θεοὺς καὶ τῶν ἀνθρώπων οὓς ἂν βούληται, ὥστε καὶ
θεοφιλέστερον αὐτὸν εἶναι μᾶλλον προσήκειν ἐκ τῶν εἰκότων
ἢ τὸν δίκαιον. οὕτω φασίν, ὦ Σώκρατες, παρὰ θεῶν καὶ
παρ' ἀνθρώπων τῷ ἀδίκῳ παρεσκευάσθαι τὸν βίον ἄμεινον
ἢ τῷ δικαίῳ.

d Ταῦτ' εἰπόντος τοῦ Γλαύκωνος ἐγὼ μὲν αὖ ἐν νῷ εἶχόν τι
λέγειν πρὸς ταῦτα, ὁ δὲ ἀδελφὸς αὐτοῦ Ἀδείμαντος, Οὔ τί
που οἴει, ἔφη, ὦ Σώκρατες, ἱκανῶς εἰρῆσθαι περὶ τοῦ λόγου;

Ἀλλὰ τί μήν; εἶπον.

Αὐτό, ἦ δ' ὅς, οὐκ εἴρηται ὃ μάλιστα ἔδει ῥηθῆναι.

Οὐκοῦν, ἦν δ' ἐγώ, τὸ λεγόμενον, ἀδελφὸς ἀνδρὶ παρείη·
ὥστε καὶ σύ, εἴ τι ὅδε ἐλλείπει, ἐπάμυνε. καίτοι ἐμέ γε
ἱκανὰ καὶ τὰ ὑπὸ τούτου ῥηθέντα καταπαλαῖσαι καὶ ἀδύνατον
ποιῆσαι βοηθεῖν δικαιοσύνῃ.

e Καὶ ὅς, Οὐδέν, ἔφη, λέγεις· ἀλλ' ἔτι καὶ τάδε ἄκουε.
δεῖ γὰρ διελθεῖν ἡμᾶς καὶ τοὺς ἐναντίους λόγους ὧν ὅδε
εἶπεν, οἳ δικαιοσύνην μὲν ἐπαινοῦσιν, ἀδικίαν δὲ ψέγουσιν,
ἵν' ᾖ σαφέστερον ὅ μοι δοκεῖ βούλεσθαι Γλαύκων. λέγουσι
δέ που καὶ παρακελεύονται πατέρες τε ὑέσιν, καὶ πάντες οἱ
363 τινῶν κηδόμενοι, ὡς χρὴ δίκαιον εἶναι, οὐκ αὐτὸ δικαιοσύνην
ἐπαινοῦντες ἀλλὰ τὰς ἀπ' αὐτῆς εὐδοκιμήσεις, ἵνα δοκοῦντι
δικαίῳ εἶναι γίγνηται ἀπὸ τῆς δόξης ἀρχαί τε καὶ γάμοι
καὶ ὅσαπερ Γλαύκων διῆλθεν ἄρτι, ἀπὸ τοῦ εὐδοκιμεῖν ὄντα
τῷ δικαίῳ. ἐπὶ πλέον δὲ οὗτοι τὰ τῶν δοξῶν λέγουσιν.
τὰς γὰρ παρὰ θεῶν εὐδοκιμήσεις ἐμβάλλοντες ἄφθονα ἔχουσι
λέγειν ἀγαθά, τοῖς ὁσίοις ἅ φασι θεοὺς διδόναι· ὥσπερ ὁ
γενναῖος Ἡσίοδός τε καὶ Ὅμηρός φασιν, ὁ μὲν τὰς δρῦς

στολὴ νὰ ἀδικήσει. Καὶ σὲ δικαστικοὺς ἀγῶνες ἂν μπλέξει, εἴτε ἰδιωτικοὺς εἴτε δημόσιους, θὰ τοὺς κερδίσει καὶ θὰ εἶναι σὲ ἀνώτερη μοίρα ἀπὸ τοὺς ἀντιπάλους του, καὶ μὲ τὴν ὑπεροχή του αὐτὴ θὰ ἀποκτᾶ πλοῦτο καὶ [c] θὰ εὐεργετεῖ τοὺς φίλους ἐνῶ θὰ βλάπτει τοὺς ἐχθρούς του· καὶ θὰ κάνει θυσίες καὶ ἀφιερώματα στοὺς θεούς, μὲ ἁπλοχεριὰ καὶ μεγαλοπρέπεια, καὶ θὰ καλλιεργεῖ τὶς σχέσεις του μὲ τοὺς θεοὺς καὶ μὲ ὅποιους τυχὸν ἀνθρώπους τοῦ ἀρέσει, πολὺ καλύτερα ἀπ' ὅσο ὁ δίκαιος, ὥστε ἡ εὔνοια τῶν θεῶν νὰ εἶναι εὔλογα μὲ τὸ μέρος του κι ὄχι μὲ τὸν δίκαιο. Λένε λοιπὸν ἔτσι, Σωκράτη, ὅτι θεοὶ καὶ ἄνθρωποι ἔχουν φτιάξει τὴ ζωὴ πολὺ καλύτερη γιὰ τὸν ἄδικο παρὰ γιὰ τὸν δίκαιο.

[d] Ὅταν τὰ εἶπε αὐτὰ ὁ Γλαύκων, ἐγὼ εἶχα στὸ νοῦ μου νὰ ἀπαντήσω κάτι ἀλλὰ πρόλαβε ὁ ἀδελφός του, ὁ Ἀδείμαντος. Δὲν φαντάζομαι, βέβαια, Σωκράτη, εἶπε, νὰ νομίζεις ὅτι μὲ ὅσα εἰπώθηκαν τὸ ζήτημα ἔχει ἐξαντληθεῖ;

Μὰ γιατί δὲν ἔχει; εἶπα.

Δὲν ἔχει γίνει καμία ἀναφορά, εἶπε ἐκεῖνος, σ' αὐτὸ ποὺ κυρίως θὰ ἔπρεπε νὰ εἰπωθεῖ.

Τότε λοιπόν, εἶπα ἐγώ, ὁ ἀδελφὸς τὸν ἀδελφὸ ἂς συντρέξει, καθὼς λέει κι ἡ παροιμία· ὥστε κι ἐσύ, ἂν τοῦτος ἐδῶ παρέλειψε κάτι, βοήθα τον. Ἂν καὶ ἀρκοῦν καὶ ὅσα εἶπε γιὰ νὰ μὲ κατανικήσουν, ἐμένα τουλάχιστον, καὶ νὰ μὲ κάνουν ἀνήμπορο νὰ ὑπερασπιστῶ τὴ δικαιοσύνη.

[e] Δὲ λὲς τίποτα, εἶπε ἐκεῖνος· ἀλλὰ ἄκουσε ἀκόμη τοῦτο. Γιατὶ εἶναι ἀπαραίτητο νὰ ἐκθέσουμε καὶ τὰ ἐπιχειρήματα τὰ ἀντίθετα ἀπὸ ὅσα εἶπε τοῦτος ἐδῶ, αὐτὰ ποὺ ἐκθειάζουν τὴ δικαιοσύνη ἀλλὰ συνάμα κατακρίνουν καὶ τὴν ἀδικία, ὥστε νὰ γίνει σαφέστερο αὐτὸ ποὺ κατὰ τὴ γνώμη μου θέλει ὁ Γλαύκων. Γιατὶ μιλᾶνε οἱ πατεράδες στὰ παιδιά, κι ὅλοι ὅσοι [363a] νοιάζονται γιὰ κάποιους, καὶ τοὺς συνιστοῦν πὼς πρέπει νά 'ναι κανεὶς δίκαιος, ὄχι ὅμως ἐπειδὴ θέλουν νὰ παινέψουν τὴ δικαιοσύνη *αὐτὴ καθεαυτὴν* ἀλλὰ γιὰ τὸ καλὸ ὄνομα καὶ τὶς διακρίσεις ποὺ αὐτὴ φέρνει, ἔτσι ὥστε ἐκεῖνος γιὰ τὸν ὁποῖο ὑπάρχει ἡ ἐντύπωση ὅτι εἶναι δίκαιος νὰ ἀποκτᾶ, χάρη σ' αὐτὴν ἀκριβῶς τὴν ἐντύπωση, καὶ ἀξιώματα καὶ νὰ κάνει παντρειὲς κι ὅλα ὅσα ἀνέφερε μόλις πρωτύτερα ὁ Γλαύκων, τὰ ὁποῖα ὁ δίκαιος τὰ ἔχει χάρη στὴν καλή του φήμη. Κι οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ λένε καὶ ἄλλα πράγματα γιὰ τὴν καλὴ ἐντύπωση. Γιατὶ κάνοντας ἀναφορὰ στὴν ἀνταπόκριση ποὺ βρίσκουν στοὺς θεοὺς ὅσοι ἐμφανίζονται ὡς καλοὶ ἔχουν νὰ λένε τόσα καὶ τόσα γιὰ τὰ ἀγαθὰ ποὺ οἱ θεοὶ σκορποῦν στοὺς θεοσεβούμενους. Ὅπως ὁ καλός μας ὁ Ἡσίοδος

b τοῖς δικαίοις τοὺς θεοὺς ποιεῖν ἄκρας μέν τε φέρειν
βαλάνους, μέσσας δὲ μελίσσας· εἰροπόκοι δ' ὄιες,
φησίν, μαλλοῖς καταβεβρίθασι, καὶ ἄλλα δὴ πολλὰ
ἀγαθὰ τούτων ἐχόμενα. παραπλήσια δὲ καὶ ὁ ἕτερος· ὥς
τέ τευ γάρ φησιν

> ἤ βασιλῆος ἀμύμονος ὅς τε θεουδὴς
> εὐδικίας ἀνέχῃσι, φέρῃσι δὲ γαῖα μέλαινα
> c πυροὺς καὶ κριθάς, βρίθῃσι δὲ δένδρεα καρπῷ,
> τίκτῃ δ' ἔμπεδα μῆλα, θάλασσα δὲ παρέχῃ ἰχθῦς.

Μουσαῖος δὲ τούτων νεανικώτερα τἀγαθὰ καὶ ὁ ὑὸς αὐτοῦ
παρὰ θεῶν διδόασιν τοῖς δικαίοις· εἰς Ἅιδου γὰρ ἀγαγόντες
τῷ λόγῳ καὶ κατακλίναντες καὶ συμπόσιον τῶν ὁσίων κατα-
σκευάσαντες ἐστεφανωμένους ποιοῦσιν τὸν ἅπαντα χρόνον
d ἤδη διάγειν μεθύοντας, ἡγησάμενοι κάλλιστον ἀρετῆς μισθὸν
μέθην αἰώνιον. οἱ δ' ἔτι τούτων μακροτέρους ἀποτείνουσιν
μισθοὺς παρὰ θεῶν· παῖδας γὰρ παίδων φασὶ καὶ γένος
κατόπισθεν λείπεσθαι τοῦ ὁσίου καὶ εὐόρκου. ταῦτα δὴ
καὶ ἄλλα τοιαῦτα ἐγκωμιάζουσιν δικαιοσύνην· τοὺς δὲ
ἀνοσίους αὖ καὶ ἀδίκους εἰς πηλόν τινα κατορύττουσιν ἐν
Ἅιδου καὶ κοσκίνῳ ὕδωρ ἀναγκάζουσι φέρειν, ἔτι τε ζῶντας
e εἰς κακὰς δόξας ἄγοντες, ἅπερ Γλαύκων περὶ τῶν δικαίων
δοξαζομένων δὲ ἀδίκων διῆλθε τιμωρήματα, ταῦτα περὶ τῶν
ἀδίκων λέγουσιν, ἄλλα δὲ οὐκ ἔχουσιν. ὁ μὲν οὖν ἔπαινος
καὶ ὁ ψόγος οὗτος ἑκατέρων.

Πρὸς δὲ τούτοις σκέψαι, ὦ Σώκρατες, ἄλλο αὖ εἶδος
λόγων περὶ δικαιοσύνης τε καὶ ἀδικίας ἰδίᾳ τε λεγόμενον
364 καὶ ὑπὸ ποιητῶν. πάντες γὰρ ἐξ ἑνὸς στόματος ὑμνοῦσιν
ὡς καλὸν μὲν ἡ σωφροσύνη τε καὶ δικαιοσύνη, χαλεπὸν
μέντοι καὶ ἐπίπονον, ἀκολασία δὲ καὶ ἀδικία ἡδὺ μὲν καὶ
εὐπετὲς κτήσασθαι, δόξῃ δὲ μόνον καὶ νόμῳ αἰσχρόν·
λυσιτελέστερα δὲ τῶν δικαίων τὰ ἄδικα ὡς ἐπὶ τὸ πλῆθος

καὶ ὁ Ὅμηρος, ποὺ ὁ ἕνας τους λέει [b] πὼς οἱ θεοὶ κάνουν ὥστε οἱ βελανιδιὲς τῶν δικαίων

> βελάνια νά 'χουν στὶς κορφὲς καὶ στὸν κορμὸ μελίσσια
> καὶ τὰ βαθύμαλλα τ' ἀρνιὰ ἀπ' τὸ μαλλὶ νὰ γέρνουν,

καὶ ἄλλα πολλὰ παρόμοια καλά. Παραπλήσια λέει κι ὁ ἄλλος· ὅπως γιὰ κάποιον ποὺ

> καθὼς τοῦ ρήγα τοῦ ἀψεγάδιαστου ποὺ κυβερνάει σὲ πλῆθος
> κι εἶναι σωστὴ καὶ δίκια ἡ κρίση του· κι ἡ μαύρη γῆς [c] κριθάρι
> καὶ στάρι τοῦ γεννᾶ, τὰ δέντρα του λυγᾶν ἀπ' τοὺς καρπούς τους,
> γεννοῦν τὰ πρόβατα, κι ἡ θάλασσα πολλὰ χαρίζει ψάρια.

Σύμφωνα πάλι μὲ τὸν Μουσαῖο καὶ τὸ γιό του, τὰ ἀγαθὰ ποὺ οἱ θεοὶ ἔχουν γιὰ τοὺς δίκαιους ἀνθρώπους εἶναι ἀκόμη πιὸ ζουμερὰ ἀπὸ αὐτά. Γιατὶ μὲ τὰ λόγια τους τοὺς πηγαίνουν στὸν Ἅδη, κι ἀφοῦ τοὺς βάζουν νὰ καθίσουν κάτω καὶ τοὺς στρώνουν ἕνα συμπόσιο τῶν εὐσεβῶν, τοὺς παρουσιάζουν [d] νὰ περνοῦν τὸν καιρό τους μεθοκοπώντας μὲ τὸ κεφάλι στεφανωμένο, λὲς καὶ ἡ καλύτερη ἀνταμοιβὴ τῆς ἀρετῆς εἶναι ἕνα αἰώνιο μεθύσι. Ἄλλοι, πάλι, παρουσιάζουν ἀκόμη πιὸ ἁπλόχερες τὶς ἀνταμοιβὲς ποὺ ἐπιφυλάσσουν οἱ θεοί· γιατὶ οἱ θεοσεβούμενοι, λένε, καὶ οἱ πιστοὶ στοὺς ὅρκους τους ἀφήνουν πίσω τους παιδιῶν παιδιὰ καὶ γενιὰ ὁλάκερη. Μὲ αὐτὰ καὶ μὲ ἄλλα τέτοια πλέκουν ἐγκώμιο στὴ δικαιοσύνη· ἐνῶ ἀπὸ τὴν ἄλλη τοὺς ἀνόσιους καὶ τοὺς ἄδικους τοὺς καταχώνουν μέσα σὲ μιὰ λάσπη στὸν Ἅδη καὶ τοὺς βάζουν νὰ κουβαλοῦν νερὸ μὲ ἕνα κόσκινο· ἀκόμη καὶ σὲ τούτην ἐδῶ τὴ ζωὴ τοὺς κακοφημίζουν, [e] ὅλα ἐκεῖνα τὰ δεινοπαθήματα τὰ ὁποῖα ἀράδιασε ὁ Γλαύκων γιὰ τοὺς δίκαιους ποὺ τοὺς νομίζουν γιὰ ἄδικους τὰ ἀνιστοροῦν, *ἀκριβῶς* αὐτά, γιὰ τοὺς ἄδικους, ἄλλα δὲν ξέρουν νὰ ποῦν. Αὐτὸς εἶναι ὁ ἔπαινος κι αὐτὸς ὁ ψόγος γιὰ τὸν δίκαιο καὶ τὸν ἄδικο.

Ἐκτὸς ὅμως ἀπὸ αὐτὰ συλλογίσου, Σωκράτη, καὶ ἕνα ἄλλο εἶδος ἀναφορῶν στὴ δικαιοσύνη καὶ τὴν ἀδικία ποὺ δὲν τὶς κάνουν μόνο οἱ κοινοὶ ἄνθρωποι ἀλλὰ [364a] καὶ οἱ ποιητές. Γιατὶ ὅλοι τους, μὲ ἕνα στόμα, πλέκουν ὕμνους στὴ φρονιμάδα καὶ τὴ δικαιοσύνη, πὼς εἶναι κάτι καλὸ ἀλλὰ συνάμα δύσκολο καὶ πολύμοχθο, ἐνῶ ἡ ἀκολασία καὶ ἡ ἀδικία εἶναι εὐχάριστη καὶ τὴν ἀποκτᾶς εὔκολα, καὶ ὅτι μόνο ἡ γνώμη τοῦ κόσμου κι ὁ νόμος τὴν ἔχουν γιὰ κακό· οἱ ἄδικες πράξεις, λένε, εἶναι γενικῶς πιὸ ἐπωφελεῖς ἀπὸ τὶς δίκαι-

λέγουσι, καὶ πονηροὺς πλουσίους καὶ ἄλλας δυνάμεις ἔχοντας εὐδαιμονίζειν καὶ τιμᾶν εὐχερῶς ἐθέλουσιν δημοσίᾳ τε καὶ ἰδίᾳ, τοὺς δὲ ἀτιμάζειν καὶ ὑπερορᾶν, οἳ ἄν πῃ ἀσθενεῖς τε
b καὶ πένητες ὦσιν, ὁμολογοῦντες αὐτοὺς ἀμείνους εἶναι τῶν ἑτέρων. τούτων δὲ πάντων οἱ περὶ θεῶν τε λόγοι καὶ ἀρετῆς θαυμασιώτατοι λέγονται, ὡς ἄρα καὶ θεοὶ πολλοῖς μὲν ἀγαθοῖς δυστυχίας τε καὶ βίον κακὸν ἔνειμαν, τοῖς δ' ἐναντίοις ἐναντίαν μοῖραν. ἀγύρται δὲ καὶ μάντεις ἐπὶ πλουσίων θύρας ἰόντες πείθουσιν ὡς ἔστι παρὰ σφίσι δύναμις ἐκ θεῶν ποριζομένη θυσίαις τε καὶ ἐπῳδαῖς, εἴτε τι
c ἀδίκημά του γέγονεν αὐτοῦ ἢ προγόνων, ἀκεῖσθαι μεθ' ἡδονῶν τε καὶ ἑορτῶν, ἐάν τέ τινα ἐχθρὸν πημῆναι ἐθέλῃ, μετὰ σμικρῶν δαπανῶν ὁμοίως δίκαιον ἀδίκῳ βλάψει ἐπαγωγαῖς τισιν καὶ καταδέσμοις, τοὺς θεούς, ὥς φασιν, πείθοντές σφισιν ὑπηρετεῖν. τούτοις δὲ πᾶσιν τοῖς λόγοις μάρτυρας ποιητὰς ἐπάγονται οἱ μὲν κακίας περὶ εὐπετείας ᾄδοντες, ὡς

τὴν μὲν κακότητα καὶ ἰλαδὸν ἔστιν ἑλέσθαι
d ῥηϊδίως· λείη μὲν ὁδός, μάλα δ' ἐγγύθι ναίει·
τῆς δ' ἀρετῆς ἱδρῶτα θεοὶ προπάροιθεν ἔθηκαν

καί τινα ὁδὸν μακράν τε καὶ τραχεῖαν καὶ ἀνάντη· οἱ δὲ τῆς τῶν θεῶν ὑπ' ἀνθρώπων παραγωγῆς τὸν Ὅμηρον μαρτύρονται, ὅτι καὶ ἐκεῖνος εἶπεν—

λιστοὶ δέ τε καὶ θεοὶ αὐτοί,
καὶ τοὺς μὲν θυσίαισι καὶ εὐχωλαῖς ἀγαναῖσιν
e λοιβῇ τε κνίσῃ τε παρατρωπῶσ' ἄνθρωποι
λισσόμενοι, ὅτε κέν τις ὑπερβήῃ καὶ ἁμάρτῃ.

βίβλων δὲ ὅμαδον παρέχονται Μουσαίου καὶ Ὀρφέως, Σελήνης τε καὶ Μουσῶν ἐκγόνων, ὥς φασι, καθ' ἃς θυηπολοῦσιν, πείθοντες οὐ μόνον ἰδιώτας ἀλλὰ καὶ πόλεις, ὡς ἄρα λύσεις τε καὶ καθαρμοὶ ἀδικημάτων διὰ θυσιῶν καὶ
365 παιδιᾶς ἡδονῶν εἰσι μὲν ἔτι ζῶσιν, εἰσὶ δὲ καὶ τελευτήσασιν, ἃς δὴ τελετὰς καλοῦσιν, αἳ τῶν ἐκεῖ κακῶν ἀπολύουσιν

ες, καὶ οἱ ἴδιοι δὲν διστάζουν νὰ μακαρίζουν καὶ νὰ τιμοῦν, καὶ φανερὰ καὶ κατιδίαν, φαύλους ἀνθρώπους οἱ ὁποῖοι ἔχουν πλοῦτο καὶ δύναμη, καὶ νὰ περιφρονοῦν ὅσους εἶναι ἀδύναμοι [b] καὶ φτωχοί, καὶ νὰ μὴν τοὺς λογαριάζουν γιὰ τίποτα, μόλο ποὺ παραδέχονται ὅτι τοῦτοι ἐδῶ εἶναι καλύτεροι ἀπὸ τοὺς ἄλλους. Καὶ τὸ πιὸ καταπληκτικὸ μέσα σὲ ὅλα αὐτὰ εἶναι τὰ λόγια ποὺ ἀκούει κανεὶς γιὰ τοὺς θεοὺς καὶ τὴν ἀρετή, πὼς τάχα καὶ οἱ θεοὶ μοίρασαν σὲ πολλοὺς καλοὺς ἀνθρώπους συμφορὲς καὶ ζωὴ θλιμμένη, ἐνῶ στοὺς ἀντίθετους ἔστειλαν ἀντίθετη μοίρα. Ἀγύρτες καὶ μάντεις γυροφέρνουν τὶς πόρτες τῶν πλουσίων καὶ τοὺς πείθουν πὼς ἔχουν δύναμη, δοσμένη ἀπὸ τοὺς θεούς, νὰ κάνουν μὲ θυσίες καὶ ξόρκια, [c] ὥστε ἂν ἔχει ὁ πλούσιος ἢ οἱ πρόγονοί του κανένα κρίμα, νὰ τοῦ συχωρεθεῖ μὲ χαρὲς καὶ πανηγύρια, ἢ πάλι, ἂν θέλει νὰ ἀφανίσει κάποιον ἐχθρό του, ὅτι θὰ μποροῦσαν αὐτοὶ χωρὶς πολλὰ ἔξοδα νὰ τὸν βλάψουν μὲ κάποια ξόρκια καὶ μὲ κάποια μάγια, ἀδιακρίτως ἂν πρόκειται γιὰ δίκαιο ἢ γιὰ ἄδικο ἄνθρωπο, πείθοντας, καθὼς ἰσχυρίζονται, τοὺς θεοὺς νὰ γίνουν ὑπηρέτες τους. Καὶ γιὰ ὅλ' αὐτὰ ποὺ λένε ἐπικαλοῦνται ὡς μάρτυρες τοὺς ποιητές, οἱ μὲν γιὰ νὰ δείξουν πόσο εὔκολο πρᾶγμα εἶναι ἡ κακία, ἀφοῦ

κοπαδιαστὰ κι ἀκούραστα φτάνουμε στὴν κακία,
[d] ἡ στράτα εἶναι κοντινὴ καὶ σκόνταμα δὲν ἔχει·
μὰ μπρὸς στὴν ἀρετὴ ὁ θεὸς ἱδρώτα ἔχει βάλει

κι ἕναν δρόμο μακρύ, κακοτράχαλο καὶ ἀνηφορικό. Οἱ ἄλλοι πάλι ἐπικαλοῦνται ὡς μάρτυρα γιὰ τὴ μεταστροφὴ τῶν θεῶν ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους τὸν Ὅμηρο, γιατὶ κι ἐκεῖνος εἶπε ὅτι

κι οἱ ἀθάνατοι τὴ γνώμη τους ἀλλάζουν,
μὲ καλοπρόσδεχτα ταξίματα καὶ μὲ θυσίες, μὲ κνίσα
[e] καὶ μὲ σπονδές, γυρίζουν οἱ ἄνθρωποι καὶ τῶν θεῶν τὴ γνώμη
παρακαλώντας τους, ἂν ἔσφαλε κι ἂν ἔφταιξε κανένας,

καὶ ἀραδιάζουν ἕνα σωρὸ βιβλία τοῦ Μουσαίου καὶ τοῦ Ὀρφέα, ἀπογόνων, ὅπως μᾶς διαβεβαιώνουν, τῆς Σελήνης καὶ τῶν Μουσῶν, βιβλία ποὺ τὰ χρησιμοποιοῦν στὶς τελετουργίες, πείθοντας ὄχι μόνο ἄτομα ἀλλὰ καὶ πολιτεῖες ὁλόκληρες ὅτι μὲ θυσίες καὶ [365a] μὲ ξεφαντώματα ὑπάρχει ἐξαγνισμὸς καὶ καθαρμὸς ἀπὸ τὰ ἀδικήματα γιὰ ὅσους εἶναι ἀκόμη ζωντανοί, ὅπως ὑπάρχουν τελετουργίες καὶ γιὰ πεθαμένους, οἱ λεγόμενες τελετές, οἱ ὁποῖες μᾶς λυ-

ἡμᾶς, μὴ θύσαντας δὲ δεινὰ περιμένει.

Ταῦτα πάντα, ἔφη, ὦ φίλε Σώκρατες, τοιαῦτα καὶ τοσαῦτα λεγόμενα ἀρετῆς πέρι καὶ κακίας, ὡς ἄνθρωποι καὶ θεοὶ περὶ αὐτὰ ἔχουσι τιμῆς, τί οἰόμεθα ἀκουούσας νέων ψυχὰς ποιεῖν, ὅσοι εὐφυεῖς καὶ ἱκανοὶ ἐπὶ πάντα τὰ λεγόμενα ὥσπερ ἐπιπτόμενοι συλλογίσασθαι ἐξ αὐτῶν ποῖός τις ἂν
b ὢν καὶ πῇ πορευθεὶς τὸν βίον ὡς ἄριστα διέλθοι; λέγοι γὰρ ἂν ἐκ τῶν εἰκότων πρὸς αὑτὸν κατὰ Πίνδαρον ἐκεῖνο τὸ Πότερον δίκᾳ τεῖχος ὕψιον ἢ σκολιαῖς ἀπάταις ἀναβὰς καὶ ἐμαυτὸν οὕτω περιφράξας διαβιῶ; τὰ μὲν γὰρ λεγόμενα δικαίῳ μὲν ὄντι μοι, ἐὰν μὴ καὶ δοκῶ ὄφελος οὐδέν φασιν εἶναι, πόνους δὲ καὶ ζημίας φανεράς· ἀδίκῳ δὲ δόξαν δικαιοσύνης παρεσκευασμένῳ θεσπέσιος βίος λέγεται.
c οὐκοῦν, ἐπειδὴ τὸ δοκεῖν, ὡς δηλοῦσί μοι οἱ σοφοί, καὶ τὰν ἀλάθειαν βιᾶται καὶ κύριον εὐδαιμονίας, ἐπὶ τοῦτο δὴ τρεπτέον ὅλως· πρόθυρα μὲν καὶ σχῆμα κύκλῳ περὶ ἐμαυτὸν σκιαγραφίαν ἀρετῆς περιγραπτέον, τὴν δὲ τοῦ σοφωτάτου Ἀρχιλόχου ἀλώπεκα ἑλκτέον ἐξόπισθεν κερδαλέαν καὶ ποικίλην. «Ἀλλὰ γάρ, φησί τις, οὐ ῥᾴδιον ἀεὶ λανθάνειν κακὸν ὄντα.» Οὐδὲ γὰρ ἄλλο οὐδὲν εὐπετές,
d φήσομεν, τῶν μεγάλων· ἀλλ' ὅμως, εἰ μέλλομεν εὐδαιμονήσειν, ταύτῃ ἰτέον, ὡς τὰ ἴχνη τῶν λόγων φέρει. ἐπὶ γὰρ τὸ λανθάνειν συνωμοσίας τε καὶ ἑταιρίας συνάξομεν, εἰσίν τε πειθοῦς διδάσκαλοι σοφίαν δημηγορικήν τε καὶ δικανικὴν διδόντες, ἐξ ὧν τὰ μὲν πείσομεν, τὰ δὲ βιασόμεθα, ὡς πλεονεκτοῦντες δίκην μὴ διδόναι. «Ἀλλὰ δὴ θεοὺς οὔτε λανθάνειν οὔτε βιάσασθαι δυνατόν.» Οὐκοῦν, εἰ μὲν μὴ εἰσὶν ἢ μηδὲν αὐτοῖς τῶν ἀνθρωπίνων μέλει, τί καὶ ἡμῖν
e μελητέον τοῦ λανθάνειν; εἰ δὲ εἰσί τε καὶ ἐπιμελοῦνται,

τρώνουν ἀπὸ τὶς συφορὲς τοῦ Ἄλλου Κόσμου, ἐνῶ ὅσους δὲν ἔχουν τελέσει τέτοιες θυσίες τοὺς περιμένουν φοβερὰ πράγματα.

Ὅλα αὐτὰ τὰ λόγια, ἀγαπητέ μου Σωκράτη, σχετικὰ μὲ τὸν τρόπο ποὺ οἱ ἄνθρωποι καὶ οἱ θεοὶ ἀντιμετωπίζουν τὴν ἀρετὴ καὶ τὴν κακία, ἔτσι ὅπως λέγονται καὶ ξαναλέγονται, ποιά ἐπίδραση φανταζόμαστε ὅτι μπορεῖ νὰ ἔχουν στὶς ψυχὲς τῶν νέων ποὺ τὰ ἀκοῦν, ἐκείνων ποὺ εἶναι προικισμένοι ἀπὸ τὴ φύση κι ἔχουν τὴν ἱκανότητα, κατὰ κάποιον τρόπο κορφολογώντας ὅσα λέγονται, νὰ καταλήξουν μέσα ἀπὸ ὅλα αὐτὰ σὲ ἕνα συμπέρασμα πῶς θά 'πρεπε νὰ εἶναι [b] ὁ ἄνθρωπος καὶ πῶς νὰ πορεύεται προκειμένου νὰ περάσει στὴ ζωὴ ὅσο τὸ δυνατὸν πιὸ καλά; Πιθανότατα θὰ ἀναρωτηθεῖ, χρησιμοποιώντας τὰ ἴδια ἐκεῖνα λόγια τοῦ Πινδάρου, ἂν «στοῦ πύργου τὰ πιὸ ἀψηλὰ ἀπὸ τὸν ἴσιο δρόμο ἢ μὲ μπερδεμένες ἀπάτες θὰ ἀνεβεῖ», ὥστε νὰ ὀχυρωθεῖ ἔτσι γιὰ ὅλη του τὴ ζωή. Γιατὶ, θὰ συλλογιστεῖ μέσα του, σύμφωνα μὲ ὅσα λέγονται, μὲ τὸ νὰ εἶμαι δίκαιος, ἂν συνάμα δὲν *φαίνομαι* κιόλας τέτοιος, δὲν πρόκειται νὰ ἔχω κανένα ὄφελος, ἀλλὰ ἀντιθέτως βάσανα καὶ ὁλοφάνερη ζημιά. Ἐνῶ μὲ τὸ νὰ εἶμαι ἄδικος, ἂν ἔχω φροντίσει νὰ δώσω μιὰ ἐντύπωση δικαιοσύνης, θὰ ζήσω, λένε, ζωὴ χαρισάμενη. [c] Ἑπομένως, ἐπειδὴ ἡ *ἐντύπωση*, καθὼς μοῦ τὸ βεβαιώνουν οἱ σοφοί, βάζει κάτω ἀκόμη καὶ τὴν ἀλήθεια, καὶ εἶναι *αὐτὴ* ἀπὸ τὴν ὁποία ἐξαρτᾶται ἡ εὐτυχία, πρέπει νὰ στραφῶ ἐξολοκλήρου σ' αὐτήν. Πρέπει νὰ στολίσω τὴν εἰκόνα τοῦ ἑαυτοῦ μου γύρω-γύρω μὲ μιὰ *ἐπίφαση* ἀρετῆς, ξοπίσω μου ὅμως πρέπει νὰ σέρνω ἐκείνη τὴν τετραπέρατη καὶ πανούργα ἀλεποὺ ποὺ γι' αὐτὴν μιλάει ὁ σοφότατος Ἀρχίλοχος. Μά, θὰ πεῖ κάποιος, δὲν εἶναι πάντοτε εὔκολο νά 'σαι κακὸς χωρὶς στὸ τέλος νὰ σὲ πάρουν εἴδηση. Οὔτε καὶ κανένα ἄλλο ἀπὸ τὰ σημαντικὰ πράγματα, θὰ τοῦ [d] ἀπαντήσουμε ἐμεῖς, εἶναι εὔκολο· ὅμως ἂν εἶναι νὰ γίνουμε εὐτυχισμένοι, πρέπει νὰ πορευθοῦμε πρὸς τὰ ἐκεῖ ποὺ μᾶς πᾶνε τὰ ἀχνάρια τῶν συλλογισμῶν μας. Γιατὶ προκειμένου νὰ μὴν ἀποκαλυφθεῖ ἡ ἀδικία μας θὰ ἐξυφάνουμε συνωμοσίες καὶ θὰ φτιάξουμε ἑταιρίες μυστικές, κι ἐξάλλου ὑπάρχουν γιὰ τὴν πειθὼ δάσκαλοι ποὺ σὲ μαθαίνουν πῶς νὰ ρητορεύεις σὲ μιὰ δημόσια συνάθροιση καὶ πῶς νὰ ἀγορεύεις στὰ δικαστήρια, ἔτσι ὥστε ἐν μέρει μὲ τὴν πειθὼ καὶ ἐν μέρει μὲ τὴ βία ἡ ἀπληστία μας νὰ μένει ἀτιμώρητη. «Ναί, ἀλλὰ τοὺς θεοὺς οὔτε νὰ τοὺς γελάσει κανεὶς εἶναι δυνατὸν οὔτε νὰ τοὺς ἀναγκάσει μὲ τὴ βία». Ἔ, λοιπόν, ἂν δὲν ὑπάρχουν θεοὶ ἢ ἂν διόλου δὲν νοιάζονται γιὰ ὅσα συμβαίνουν στοὺς ἀνθρώπους, γιατί [e] νὰ νοιαζόμαστε *ἐμεῖς* πῶς θὰ ξεγελαστοῦν; Ἂν πάλι ὑπάρχουν θεοὶ καὶ φροντίζουν γιὰ τὰ ἀνθρώπινα,

οὐκ ἄλλοθέν τοι αὐτοὺς ἴσμεν ἢ ἀκηκόαμεν ἢ ἔκ τε τῶν
λόγων καὶ τῶν γενεαλογησάντων ποιητῶν, οἱ δὲ αὐτοὶ οὗτοι
λέγουσιν ὡς εἰσὶν οἷοι θυσίαις τε καὶ εὐχωλαῖς ἀγανῇσιν
καὶ ἀναθήμασιν παράγεσθαι ἀναπειθόμενοι, οἷς ἢ ἀμφότερα ἢ
οὐδέτερα πειστέον. εἰ δ' οὖν πειστέον, ἀδικητέον καὶ θυτέον
366 ἀπὸ τῶν ἀδικημάτων. δίκαιοι μὲν γὰρ ὄντες ἀζήμιοι μόνον
ὑπὸ θεῶν ἐσόμεθα, τὰ δ' ἐξ ἀδικίας κέρδη ἀπωσόμεθα· ἄδικοι
δὲ κερδανοῦμέν τε καὶ λισσόμενοι ὑπερβαίνοντες καὶ ἁμαρ-
τάνοντες, πείθοντες αὐτοὺς ἀζήμιοι ἀπαλλάξομεν. «Ἀλλὰ
γὰρ ἐν Ἅιδου δίκην δώσομεν ὧν ἂν ἐνθάδε ἀδικήσωμεν,
ἢ αὐτοὶ ἢ παῖδες παίδων.» Ἀλλ', ὦ φίλε, φήσει λογιζό-
μενος, αἱ τελεταὶ αὖ μέγα δύνανται καὶ οἱ λύσιοι θεοί, ὡς αἱ
b μέγισται πόλεις λέγουσι καὶ οἱ θεῶν παῖδες ποιηταὶ καὶ προ-
φῆται τῶν θεῶν γενόμενοι, οἳ ταῦτα οὕτως ἔχειν μηνύουσιν.

Κατὰ τίνα οὖν ἔτι λόγον δικαιοσύνην ἂν πρὸ μεγίστης
ἀδικίας αἱροίμεθ' ἄν, ἣν ἐὰν μετ' εὐσχημοσύνης κιβδήλου
κτησώμεθα, καὶ παρὰ θεοῖς καὶ παρ' ἀνθρώποις πράξομεν
κατὰ νοῦν ζῶντές τε καὶ τελευτήσαντες, ὡς ὁ τῶν πολλῶν
τε καὶ ἄκρων λεγόμενος λόγος; ἐκ δὴ πάντων τῶν εἰρη-
c μένων τίς μηχανή, ὦ Σώκρατες, δικαιοσύνην τιμᾶν ἐθέλειν
ᾧ τις δύναμις ὑπάρχει ψυχῆς ἢ χρημάτων ἢ σώματος ἢ
γένους, ἀλλὰ μὴ γελᾶν ἐπαινουμένης ἀκούοντα; ὡς δή τοι
εἴ τις ἔχει ψευδῆ μὲν ἀποφῆναι ἃ εἰρήκαμεν, ἱκανῶς δὲ
ἔγνωκεν ὅτι ἄριστον δικαιοσύνη, πολλήν που συγγνώμην
ἔχει καὶ οὐκ ὀργίζεται τοῖς ἀδίκοις, ἀλλ' οἶδεν ὅτι πλὴν εἴ
τις θείᾳ φύσει δυσχεραίνων τὸ ἀδικεῖν ἢ ἐπιστήμην λαβὼν
d ἀπέχεται αὐτοῦ, τῶν γε ἄλλων οὐδεὶς ἑκὼν δίκαιος, ἀλλ'
ὑπὸ ἀνανδρίας ἢ γήρως ἤ τινος ἄλλης ἀσθενείας ψέγει τὸ

ἐμεῖς δὲν τοὺς γνωρίζουμε καὶ δὲν ἔχουμε ἀπὸ πουθενὰ ἄλλοῦ ἀκούσει γι' αὐτοὺς παρὰ μόνο ἀπὸ τοὺς μύθους καὶ ἀπὸ τοὺς ποιητὲς ποὺ ἱστόρησαν τὴ γενεαλογία τους· ἀλλὰ αὐτοὶ οἱ ποιητὲς λένε *οἱ ἴδιοι* ὅτι μὲ θυσίες καὶ μὲ παρακάλια καὶ τάματα εἶναι δυνατὸν νὰ μεταπείθονται οἱ θεοὶ καὶ νὰ ἀλλάζουν γνώμη, ὁπότε κι ἐμεῖς πρέπει ἢ καὶ στὰ δύο νὰ δώσουμε πίστη ἢ σὲ κανένα. Ἂν λοιπὸν χρειάζεται νὰ τοὺς δώσουμε πίστη, τότε πρέπει νὰ εἴμαστε ἄδικοι, [366a] καὶ μὲ τὰ ὠφελήματα ποὺ θὰ μᾶς ἀποφέρει τὸ ἄδικο νὰ κάνουμε θυσίες στοὺς θεούς. Γιατὶ μὲ τὸ νὰ εἴμαστε δίκαιοι, ἁπλῶς δὲν πρόκειται νὰ ὑποστοῦμε κάποια τιμωρία ἀπὸ τοὺς θεούς, ὅμως τὰ κέρδη ποὺ φέρνει ἡ ἀδικία θὰ τὰ χάσουμε. Ἐνῶ, ἂν εἴμαστε ἄδικοι, *καὶ* αὐτὸ τὸ κέρδος θὰ τὸ ἔχουμε *καὶ* ἱκετεύοντας τοὺς θεούς, ὅποτε παραβαίνουμε τὸ δίκιο καὶ κάνουμε τὸ κακό, θὰ τοὺς πείθουμε ὥστε νὰ ξεμπλέκουμε ἀτιμώρητοι. «Γιὰ τὰ ἀδικήματα ὅμως ποὺ θὰ διαπράξουμε ἐδῶ, θὰ πληρώσουμε στὸν Ἅδη, εἴτε ἐμεῖς οἱ ἴδιοι εἴτε τὰ παιδιὰ τῶν παιδιῶν μας». Ὡστόσο ὁ νέος θὰ κάνει τοὺς ὑπολογισμούς του καὶ θὰ πεῖ: Φίλε, *μεγάλη* ἡ δύναμη τῶν ἐξιλαστήριων τελετῶν καὶ τῶν θεῶν ποὺ ἐξαγνίζουν, ὅπως παραδέχονται [b] οἱ πιὸ τρανὲς πολιτεῖες κι οἱ ποιητὲς πού 'ναι θεῶν παιδιὰ καὶ προφῆτες καὶ ποὺ μιλοῦν ἐξ ὀνόματος τῶν θεῶν καὶ μᾶς στέλνουν μηνύματα πὼς ἔτσι συμβαίνει μὲ αὐτὰ τὰ πράγματα.

Γιὰ ποιόν λόγο λοιπὸν νὰ ἐξακολουθοῦμε νὰ προτιμᾶμε τὴ δικαιοσύνη κι ὄχι τὴν πιὸ μεγάλη ἀδικία, ποὺ ἂν τὴν συνταιριάξουμε μὲ μιὰ ψεύτικη εὐπρέπεια θὰ πετύχουμε ὅ,τι θέλουμε ἀπὸ θεοὺς κι ἀπὸ ἀνθρώπους, *καὶ* γιὰ ὅσο εἴμαστε ζωντανοὶ *καὶ* ὅταν θά 'χουμε πεθάνει; Αὐτὸ μᾶς διαβεβαιώνει μὲ τὰ λεγόμενά του ὁ πολὺς κόσμος ἀλλὰ καὶ τὰ πιὸ διαλεχτὰ ἄτομα. Σύμφωνα λοιπὸν μὲ ὅλα [c] ὅσα ἔχουν εἰπωθεῖ, Σωκράτη, πῶς θὰ ἦταν δυνατὸν ἕνας ἄνθρωπος ψυχωμένος, μὲ περιουσία, μὲ ρώμη σωματική, ἀπὸ μεγάλη σειρά, νὰ θέλει νὰ σέβεται τὴ δικαιοσύνη καὶ νὰ μὴν τὸν παίρνουν τὰ γέλια ὅταν ἀκούει νὰ τὴν ἐγκωμιάζουν; Ἀκόμη καὶ ἕνας ὁ ὁποῖος μπορεῖ νὰ ἀποδείξει ὅτι δὲν ἀληθεύουν ὅσα ἔχουμε πεῖ καὶ ὁ ὁποῖος ἔχει ἀρκούντως ἀντιληφθεῖ ὅτι ἡ δικαιοσύνη εἶναι τὸ πιὸ σπουδαῖο πρᾶγμα, θά 'ναι πολὺ συγκαταβατικὸς ἀπέναντι στοὺς ἄδικους ἀνθρώπους καὶ δὲν θὰ αἰσθάνεται διόλου ὀργὴ γι' αὐτούς, ἀλλὰ θὰ ξέρει ὅτι ἐκτὸς ἴσως ἀπὸ κάποιους ποὺ χάρη σὲ μιὰ θεϊκὴ προδιάθεση τῆς φύσης τους δὲν ἀνέχονται τὸ ἄδικο ἢ πάλι κάποιους ἄλλους ποὺ ἔχοντας ἀποκτήσει στερεότερη γνώση [d] κρατιοῦνται μακριὰ ἀπὸ αὐτό, ἀπὸ τοὺς ὑπόλοιπους *κανένας τους* δὲν εἶναι μὲ τὴ θέλησή του δίκαιος ἀλλὰ κατακρίνει τὴν ἀδικία εἴτε ἀπὸ δειλία ἢ ἐπειδὴ τὸν ἔχουν πάρει τὰ γεράματα

ἀδικεῖν, ἀδυνατῶν αὐτὸ δρᾶν. ὡς δέ, δῆλον· ὁ γὰρ πρῶτος
τῶν τοιούτων εἰς δύναμιν ἐλθὼν πρῶτος ἀδικεῖ, καθ' ὅσον
ἂν οἷός τ' ᾖ. καὶ τούτων ἁπάντων οὐδὲν ἄλλο αἴτιον ἢ
ἐκεῖνο, ὅθενπερ ἅπας ὁ λόγος οὗτος ὥρμησεν καὶ τῷδε καὶ ἐμοὶ
πρὸς σέ, ὦ Σώκρατες, εἰπεῖν, ὅτι «Ὦ θαυμάσιε, πάντων
e ὑμῶν, ὅσοι ἐπαινέται φατὲ δικαιοσύνης εἶναι, ἀπὸ τῶν ἐξ
ἀρχῆς ἡρώων ἀρξάμενοι, ὅσων λόγοι λελειμμένοι, μέχρι τῶν
νῦν ἀνθρώπων οὐδεὶς πώποτε ἔψεξεν ἀδικίαν οὐδ' ἐπῄνεσεν
δικαιοσύνην ἄλλως ἢ δόξας τε καὶ τιμὰς καὶ δωρεὰς τὰς
ἀπ' αὐτῶν γιγνομένας· αὐτὸ δ' ἑκάτερον τῇ αὑτοῦ δυνάμει
τί δρᾷ, τῇ τοῦ ἔχοντος ψυχῇ ἐνόν, καὶ λανθάνον θεούς τε
καὶ ἀνθρώπους, οὐδεὶς πώποτε οὔτ' ἐν ποιήσει οὔτ' ἐν ἰδίοις
λόγοις ἐπεξῆλθεν ἱκανῶς τῷ λόγῳ ὡς τὸ μὲν μέγιστον κακῶν
ὅσα ἴσχει ψυχὴ ἐν αὑτῇ, δικαιοσύνη δὲ μέγιστον ἀγαθόν.
367 εἰ γὰρ οὕτως ἐλέγετο ἐξ ἀρχῆς ὑπὸ πάντων ὑμῶν καὶ ἐκ
νέων ἡμᾶς ἐπείθετε, οὐκ ἂν ἀλλήλους ἐφυλάττομεν μὴ
ἀδικεῖν, ἀλλ' αὐτὸς αὑτοῦ ἦν ἕκαστος ἄριστος φύλαξ, δεδιὼς
μὴ ἀδικῶν τῷ μεγίστῳ κακῷ σύνοικος ᾖ.»

Ταῦτα, ὦ Σώκρατες, ἴσως δὲ καὶ ἔτι τούτων πλείω
Θρασύμαχός τε καὶ ἄλλος πού τις ὑπὲρ δικαιοσύνης τε
καὶ ἀδικίας λέγοιεν ἄν, μεταστρέφοντες αὐτοῖν τὴν δύναμιν
φορτικῶς, ὥς γέ μοι δοκεῖ. ἀλλ' ἐγώ, οὐδὲν γάρ σε
b δέομαι ἀποκρύπτεσθαι, σοῦ ἐπιθυμῶν ἀκοῦσαι τἀναντία, ὡς
δύναμαι μάλιστα κατατείνας λέγω. μὴ οὖν ἡμῖν μόνον
ἐνδείξῃ τῷ λόγῳ ὅτι δικαιοσύνη ἀδικίας κρεῖττον, ἀλλὰ
τί ποιοῦσα ἑκατέρα τὸν ἔχοντα αὐτὴ δι' αὑτὴν ἡ μὲν
κακόν, ἡ δὲ ἀγαθόν ἐστιν· τὰς δὲ δόξας ἀφαίρει, ὥσπερ
Γλαύκων διεκελεύσατο. εἰ γὰρ μὴ ἀφαιρήσεις ἑκατέρωθεν
τὰς ἀληθεῖς, τὰς δὲ ψευδεῖς προσθήσεις, οὐ τὸ δίκαιον
φήσομεν ἐπαινεῖν σε ἀλλὰ τὸ δοκεῖν, οὐδὲ τὸ ἄδικον εἶναι

ἢ ἀπὸ κάποια ἄλλη ἀδυναμία ὄντας ὁ ἴδιος *ἀνήμπορος* νὰ ἀδικήσει. Ὅτι ἔτσι συμβαίνει εἶναι πρόδηλο. Γιατὶ ὁ πρῶτος ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ θὰ ἀποκτοῦσε δύναμη, θὰ ἦταν καὶ ὁ πρῶτος ποὺ θὰ ἀδικοῦσε, στὸ βαθμὸ βέβαια ποὺ θά 'χε τὴ δύναμη νὰ τὸ πράξει. Καὶ ἡ αἰτία γιὰ ὅλα αὐτὰ δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ ἐκεῖνο ἀπὸ τὸ ὁποῖο ξεκινήσαμε, καὶ ὁ Γλαύκων καὶ ἐγώ, ὅλη αὐτὴ τὴ συζήτηση μαζί σου, Σωκράτη, γιὰ νὰ σοῦ ποῦμε, θαυμαστέ μας φίλε, ὅτι «Ἀπὸ ὅλους [e] ἐσᾶς, οἱ ὁποῖοι παρουσιάζεσθε ὡς ὑμνητὲς τῆς δικαιοσύνης, ἀπὸ τοὺς πρώτους-πρώτους κιόλας ἥρωες ποὺ κάποια λόγια τους ἔχουν σωθεῖ ἴσαμε τοὺς τωρινοὺς ἀνθρώπους, ποτὲ κανένας ὥς τώρα δὲν κακολόγησε τὴν ἀδικία οὔτε ἐξύμνησε τὴ δικαιοσύνη διαφορετικὰ παρὰ γιὰ τὴ δόξα, τὶς τιμὲς καὶ τὰ δωρήματα ποὺ ἔρχονται ὡς ἐπακόλουθο καθεμιᾶς ἀπὸ αὐτές. Πῶς ὅμως ἐπενεργεῖ διαμέσου τῆς *δικῆς της* δύναμης ἡ καθεμιά τους, ὅταν ὑπάρχει μέσα στὴν ψυχὴ ἐκείνου ποὺ τὴν ἔχει, ἔστω κι ἂν διαφεύγει τὴν προσοχὴ θεῶν καὶ ἀνθρώπων, αὐτὸ ποτὲ κανένας ὥς τώρα, οὔτε ποιητὴς οὔτε ἁπλὸς ἄνθρωπος, δὲν τὸ ἔχει ἐκθέσει μὲ τρόπο ποὺ νὰ ἱκανοποιεῖ, ὅτι δηλαδὴ τὸ μὲν ἕνα εἶναι τὸ μεγαλύτερο κακὸ ἀπ' ὅσα ἔχει μέσα της ἡ ψυχή, ἐνῶ ἡ δικαιοσύνη τὸ *μέγιστο* ἀγαθό. [367a] Γιατὶ ἂν ἐξαρχῆς μᾶς μιλούσατε ὅλοι σας ἔτσι, ἀπὸ τὰ νιάτα μας ἀκόμα, καὶ μᾶς πείθατε, δὲν θὰ φυλαγόμαστε ὁ ἕνας ἀπὸ τὸν ἄλλο μὴ μᾶς κάνει τίποτε ἄδικο ἀλλὰ μόνος του καθένας θὰ ἦταν *ὁ ἴδιος* ὁ καλύτερος φύλακας τοῦ ἑαυτοῦ του, ἐπειδὴ θὰ φοβόταν μήπως μὲ τὸ νὰ ἀδικεῖ θρέφει μέσα του τὸ πιὸ μεγάλο κακό».

Αὐτά, Σωκράτη, καὶ ἴσως ἀκόμη περισσότερα, θὰ ἔλεγε ὁ Θρασύμαχος, ἐνδεχομένως καὶ κάποιοι ἄλλοι, γιὰ τὴ δικαιοσύνη καὶ τὴν ἀδικία διαστρέφοντας βάναυσα, ὅπως ἐγὼ πιστεύω, τὴ δύναμη τῆς καθεμιᾶς ἀπὸ αὐτές. Ἐγὼ ὅμως —καὶ δὲν ἔχω κανένα λόγο [b] νὰ σοῦ τὸ κρύψω—, ἐπειδὴ θέλω νὰ ἀκούσω ἀπὸ σένα τὴν *ἀντίθετη* ἄποψη, σοῦ μιλῶ φορτίζοντας ὅσο μπορῶ περισσότερο τὰ λόγια μου. Ἔτσι, μὴν ἀρκεστεῖς νὰ μᾶς δείξεις, μὲ ὅσα θὰ πεῖς, ὅτι ἡ δικαιοσύνη εἶναι προτιμότερη ἀπὸ τὴν ἀδικία, ἀλλὰ νὰ ἐξηγήσεις ἐπίσης καὶ *πῶς* ἐπιδρᾶ ἡ καθεμιά τους, αὐτὴ καθεαυτήν, σὲ ἐκεῖνον ποὺ τὴν ἔχει στὴν ψυχή του, ἔτσι ὥστε βάσει αὐτῆς τῆς ἐπενέργειας ἡ μιὰ νὰ εἶναι κακὸ κι ἡ ἄλλη καλό. Καὶ νὰ ἀφήσεις κατὰ μέρος τὶς γνῶμες ποὺ ὑπάρχουν γιὰ τὴν καθεμιά, ὅπως σοῦ ζήτησε καὶ ὁ Γλαύκων. Γιατὶ ἂν δὲν ἀφαιρέσεις καὶ ἀπὸ τὴ μιὰ καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη τί πιστεύεται, ἔστω σωστά, γι' αὐτὲς καὶ τοὺς προσθέσεις τὶς λαθεμένες ἀπόψεις, θὰ ποῦμε ὅτι δὲν πλέκεις ἐγκώμιο γιὰ τὸ δίκιο ἀλλὰ γιὰ αὐτὸ ποὺ *νομίζεται* δίκιο, κι ὅτι δὲν ψέγεις τὸ νὰ εἶναι κανεὶς ἄδικος

c ψέγειν ἀλλὰ τὸ δοκεῖν, καὶ παρακελεύεσθαι ἄδικον ὄντα
λανθάνειν, καὶ ὁμολογεῖν Θρασυμάχῳ ὅτι τὸ μὲν δίκαιον
ἀλλότριον ἀγαθόν, συμφέρον τοῦ κρείττονος, τὸ δὲ ἄδικον
αὑτῷ μὲν συμφέρον καὶ λυσιτελοῦν, τῷ δὲ ἥττονι ἀσύμ-
φορον. ἐπειδὴ οὖν ὡμολόγησας τῶν μεγίστων ἀγαθῶν
εἶναι δικαιοσύνην, ἃ τῶν τε ἀποβαινόντων ἀπ' αὐτῶν ἕνεκα
ἄξια κεκτῆσθαι, πολὺ δὲ μᾶλλον αὐτὰ αὑτῶν, οἷον ὁρᾶν,
d ἀκούειν, φρονεῖν, καὶ ὑγιαίνειν δή, καὶ ὅσ' ἄλλα ἀγαθὰ
γόνιμα τῇ αὑτῶν φύσει ἀλλ' οὐ δόξῃ ἐστίν, τοῦτ' οὖν αὐτὸ
ἐπαίνεσον δικαιοσύνης, ὃ αὐτὴ δι' αὑτὴν τὸν ἔχοντα ὀνίνησιν
καὶ ἀδικία βλάπτει, μισθοὺς δὲ καὶ δόξας πάρες ἄλλοις
ἐπαινεῖν· ὡς ἐγὼ τῶν μὲν ἄλλων ἀποδεχοίμην ἂν οὕτως
ἐπαινούντων δικαιοσύνην καὶ ψεγόντων ἀδικίαν, δόξας τε
περὶ αὐτῶν καὶ μισθοὺς ἐγκωμιαζόντων καὶ λοιδορούντων,
σοῦ δὲ οὐκ ἄν, εἰ μὴ σὺ κελεύοις, διότι πάντα τὸν βίον
e οὐδὲν ἄλλο σκοπῶν διελήλυθας ἢ τοῦτο. μὴ οὖν ἡμῖν
ἐνδείξῃ μόνον τῷ λόγῳ ὅτι δικαιοσύνη ἀδικίας κρεῖττον,
ἀλλὰ καὶ τί ποιοῦσα ἑκατέρα τὸν ἔχοντα αὐτὴ δι' αὑτήν,
ἐάντε λανθάνῃ ἐάντε μὴ θεούς τε καὶ ἀνθρώπους, ἡ μὲν
ἀγαθόν, ἡ δὲ κακόν ἐστι.

Καὶ ἐγὼ ἀκούσας, ἀεὶ μὲν δὴ τὴν φύσιν τοῦ τε Γλαύκωνος
καὶ τοῦ Ἀδειμάντου ἠγάμην, ἀτὰρ οὖν καὶ τότε πάνυ γε
368 ἥσθην καὶ εἶπον· Οὐ κακῶς εἰς ὑμᾶς, ὦ παῖδες ἐκείνου τοῦ
ἀνδρός, τὴν ἀρχὴν τῶν ἐλεγείων ἐποίησεν ὁ Γλαύκωνος
ἐραστής, εὐδοκιμήσαντας περὶ τὴν Μεγαροῖ μάχην, εἰπών—

παῖδες Ἀρίστωνος, κλεινοῦ θεῖον γένος ἀνδρός·

τοῦτό μοι, ὦ φίλοι, εὖ δοκεῖ ἔχειν· πάνυ γὰρ θεῖον πεπόν-
θατε, εἰ μὴ πέπεισθε ἀδικίαν δικαιοσύνης ἄμεινον εἶναι,
οὕτω δυνάμενοι εἰπεῖν ὑπὲρ αὐτοῦ. δοκεῖτε δή μοι ὡς
b ἀληθῶς οὐ πεπεῖσθαι —τεκμαίρομαι δὲ ἐκ τοῦ ἄλλου τοῦ
ὑμετέρου τρόπου, ἐπεὶ κατά γε αὐτοὺς τοὺς λόγους ἠπίστουν
ἂν ὑμῖν— ὅσῳ δὲ μᾶλλον πιστεύω, τοσούτῳ μᾶλλον ἀπορῶ

[c] ἀλλὰ τὸ νὰ *λογίζεται* ὡς τέτοιος κι ὅτι μᾶς προτρέπεις νὰ εἴμαστε ἄδικοι ἀλλὰ χωρὶς νὰ γινόμαστε ἀντιληπτοί, καὶ συμφωνεῖς μὲ τὸν Θρασύμαχο πὼς τὸ δίκιο εἶναι *ἀλλουνοῦ* καλό: αὐτὸ ποὺ συμφέρει τὸν ἰσχυρότερο, ἐνῶ ἀπεναντίας τὸ ἄδικο μᾶς συμφέρει καὶ μᾶς ἀποφέρει ὠφελήματα, καὶ μόνο γιὰ τὸν *ἀνήμπορο* εἶναι ἀσύμφορο. Ἐπειδὴ λοιπὸν παραδέχτηκες ὅτι ἡ δικαιοσύνη συγκαταλέγεται στὰ μέγιστα ἀγαθά, σ' αὐτὰ ποὺ ἀξίζει νὰ τὰ ἀποκτήσει κανεὶς *καὶ* γιὰ τὶς συνέπειές τους ἀλλὰ πολὺ περισσότερο γιὰ αὐτὰ τὰ ἴδια, ὅπως λ.χ. εἶναι ἡ ὅραση, [d] ἡ ἀκοή, ἡ γνώση ἢ καὶ ἡ ὑγεία, καὶ ὅσα ἄλλα εἶναι γνήσια ἀγαθὰ ἀπὸ τὴ φύση τους καὶ ὄχι ἁπλῶς ἐπειδὴ λογίζονται ὡς τέτοια, θὰ σὲ παρακαλοῦσα νὰ ἔλεγες ἕναν ἔπαινο γιὰ τὴ δικαιοσύνη, ποιά ὠφέλεια παρέχει ἡ ἴδια ἀπὸ μόνη της σ' ὅποιον τὴν ἔχει μέσα του, καὶ σὲ τί βλάπτεται ὅποιος ἔχει τὴν ἀδικία, κι ὅσο γιὰ τὶς ἀνταμοιβὲς καὶ γιὰ τὴν καλὴ ὑπόληψη, αὐτὰ ἄφησε νὰ τὰ παινέψουν ἄλλοι. Γιατὶ ἀπὸ ἄλλους θὰ τὸ δεχόμουν ἐγὼ νὰ ἐπαινοῦν τὴ δικαιοσύνη καὶ νὰ κακολογοῦν τὴν ἀδικία μὲ αὐτὸ τὸν τρόπο, ἐκθειάζοντας δηλαδὴ καὶ λοιδορώντας ὅ,τι πιστεύεται γιὰ τὴ μιὰ καὶ γιὰ τὴν ἄλλη, καὶ τὶς ἀμοιβὲς ποὺ αὐτὲς συνεπάγονται, ἀπὸ ἐσένα ὅμως *ὄχι*, γιατὶ ἐσὺ σ' ὅλη τὴ ζωή σου [e] ἄλλο τίποτα δὲν ἔκανες παρὰ νὰ στοχάζεται πάνω σ' αὐτό. Μὴν περιοριστεῖς λοιπὸν σὲ μιὰ ἀφηρημένη ἀπόδειξη πὼς ἡ δικαιοσύνη εἶναι καλύτερη ἀπὸ τὴν ἀδικία, ἀλλὰ νὰ μᾶς δείξεις ἐπίσης πῶς ἐπιδρᾶ ἡ καθεμιά τους, αὐτὴ καθεαυτήν, σὲ ἐκεῖνον ποὺ τὴν ἔχει, ἀδιάφορο ἂν γίνεται ἢ δὲν γίνεται ἀντιληπτὸς ἀπὸ θεοὺς καὶ ἀπὸ ἀνθρώπους, ἔτσι ὥστε βάσει αὐτῆς τῆς ἐπενέργειας ἡ μία νὰ εἶναι ἀγαθὸ κι ἡ ἄλλη κακό.

Σὰν τὰ ἄκουσα αὐτά, ἐγὼ ποὺ πάντοτε, εἶναι ἀλήθεια, θαύμαζα τὸ καλὸ φυσικὸ τοῦ Γλαύκωνα καὶ τοῦ Ἀδείμαντου, [368a] δοκίμασα καὶ τότε μεγάλη χαρὰ καὶ εἶπα: Δὲν ἄρχισε ἄσχημα, παιδιὰ ἐκείνου τοῦ ἀνθρώπου, τὴν ἐλεγεία του ὁ ἐραστὴς τοῦ Γλαύκωνα, ποὺ τὴν ἔγραψε γιὰ σᾶς, ὅταν λάμψατε στὴ μάχη, στὰ Μέγαρα, λέγοντας,

Παιδιά τοῦ Ἀρίστωνα, γενιὰ θεϊκὴ ἀνθρώπου ξακουσμένου.

Νομίζω, φίλοι μου, πὼς σωστὰ τό 'πε. Πραγματικὰ κάτι πολὺ θεϊκὸ ἔχετε μέσα σας, γιὰ νὰ μὴν παραδέχεσθε ὅτι ἡ ἀδικία εἶναι καλύτερη ἀπὸ τὴ δικαιοσύνη, παρόλο ὅτι μπορεῖτε νὰ μιλήσετε ἔτσι ὑπὲρ τῆς ἀδικίας. Μοῦ δίνετε τὴν ἐντύπωση ὅτι [b] *πραγματικὰ* δὲν τὸ παραδέχεσθε, τὸ συμπεραίνω γενικότερα ἀπὸ τὸ χαρακτήρα σας, ἀφοῦ ἂν ἦταν νὰ κρίνω ἀπ' ὅσα εἴπατε, ἡ πίστη μου θὰ κλονιζόταν —μὰ ὅσο περισσότερο τὸ πιστεύω τόσο μεγαλώνει κι ἡ

ὅτι χρήσωμαι. οὔτε γὰρ ὅπως βοηθῶ ἔχω· δοκῶ γάρ μοι
ἀδύνατος εἶναι —σημεῖον δέ μοι, ὅτι ἃ πρὸς Θρασύμαχον
λέγων ᾤμην ἀποφαίνειν ὡς ἄμεινον δικαιοσύνη ἀδικίας, οὐκ
ἀπεδέξασθέ μου— οὔτ' αὖ ὅπως μὴ βοηθήσω ἔχω· δέδοικα
γὰρ μὴ οὐδ' ὅσιον ᾖ παραγενόμενον δικαιοσύνῃ κακηγορου-
c μένῃ ἀπαγορεύειν καὶ μὴ βοηθεῖν ἔτι ἐμπνέοντα καὶ δυνά-
μενον φθέγγεσθαι. κράτιστον οὖν οὕτως ὅπως δύναμαι
ἐπικουρεῖν αὐτῇ.

Ὅ τε οὖν Γλαύκων καὶ οἱ ἄλλοι ἐδέοντο παντὶ τρόπῳ
βοηθῆσαι καὶ μὴ ἀνεῖναι τὸν λόγον, ἀλλὰ διερευνήσασθαι
τί τέ ἐστιν ἑκάτερον καὶ περὶ τῆς ὠφελίας αὐτοῖν τἀληθὲς
ποτέρως ἔχει. εἶπον οὖν ὅπερ ἐμοὶ ἔδοξεν, ὅτι Τὸ ζήτημα
ᾧ ἐπιχειροῦμεν οὐ φαῦλον ἀλλ' ὀξὺ βλέποντος, ὡς ἐμοὶ
d φαίνεται. ἐπειδὴ οὖν ἡμεῖς οὐ δεινοί, δοκῶ μοι, ἦν δ'
ἐγώ, τοιαύτην ποιήσασθαι ζήτησιν αὐτοῦ, οἵανπερ ἂν εἰ
προσέταξέ τις γράμματα σμικρὰ πόρρωθεν ἀναγνῶναι μὴ
πάνυ ὀξὺ βλέπουσιν, ἔπειτά τις ἐνενόησεν, ὅτι τὰ αὐτὰ
γράμματα ἔστι που καὶ ἄλλοθι μείζω τε καὶ ἐν μείζονι,
ἕρμαιον ἂν ἐφάνη οἶμαι ἐκεῖνα πρῶτον ἀναγνόντας οὕτως
ἐπισκοπεῖν τὰ ἐλάττω, εἰ τὰ αὐτὰ ὄντα τυγχάνει.

Πάνυ μὲν οὖν, ἔφη ὁ Ἀδείμαντος· ἀλλὰ τί τοιοῦτον, ὦ
e Σώκρατες, ἐν τῇ περὶ τὸ δίκαιον ζητήσει καθορᾷς;

Ἐγώ σοι, ἔφην, ἐρῶ. δικαιοσύνη, φαμέν, ἔστι μὲν ἀνδρὸς
ἑνός, ἔστι δέ που καὶ ὅλης πόλεως;

Πάνυ γε, ἦ δ' ὅς.

Οὐκοῦν μεῖζον πόλις ἑνὸς ἀνδρός;

Μεῖζον, ἔφη.

Ἴσως τοίνυν πλείων ἂν δικαιοσύνη ἐν τῷ μείζονι ἐνείη
καὶ ῥᾴων καταμαθεῖν. εἰ οὖν βούλεσθε, πρῶτον ἐν ταῖς
369 πόλεσι ζητήσωμεν ποῖόν τί ἐστιν· ἔπειτα οὕτως ἐπισκεψώ-
μεθα καὶ ἐν ἑνὶ ἑκάστῳ, τὴν τοῦ μείζονος ὁμοιότητα ἐν τῇ
τοῦ ἐλάττονος ἰδέᾳ ἐπισκοποῦντες.

ἀμηχανία μου τί νὰ κάνω. Γιατὶ δὲν ἔχω τρόπο νὰ συντρέξω τὴ δικαιοσύνη· νομίζω σταλήθεια πὼς εἶμαι ἀνήμπορος, κι ἀπόδειξη ὅτι ἐνῶ φανταζόμουν πὼς μὲ ὅσα εἶπα στὸν Θρασύμαχο *ἔδειξα* ὅτι εἶναι καλύτερη ἡ δικαιοσύνη ἀπὸ τὴν ἀδικία, ἐσεῖς δὲν τὸ δεχθήκατε. Οὔτε ὅμως πάλι μοῦ πάει νὰ μὴ συντρέξω τὴ δικαιοσύνη. Γιατὶ φοβᾶμαι μήπως εἶναι κι ἀνόσιο νὰ κακολογοῦν μπροστά σου τὴ δικαιοσύνη [c] κι ἐσὺ νὰ στέκεσαι ἄπραγος καὶ νὰ τὴν ἀφήνεις ἀνυπεράσπιστη, ἐνῶ ἔχεις ἀκόμη μέσα σου πνοὴ καὶ μπορεῖς νὰ μιλᾶς. Τὸ καλύτερο λοιπὸν εἶναι νὰ συντρέξω τὴ δικαιοσύνη, ἔτσι ὅπως μπορῶ.

Ὁ Γλαύκων τότε καὶ οἱ ἄλλοι μοῦ ζητοῦσαν μὲ κάθε τρόπο νὰ βοηθήσω καὶ νὰ μὴν παρατήσω τὴ συζήτηση ἀλλὰ νὰ ἐξετάσουμε σὲ βάθος ἀφενὸς τί *εἶναι* δικαιοσύνη καὶ τί ἀδικία, καὶ ἀφετέρου ποιά ἡ *ἀλήθεια* σχετικὰ μὲ τὰ ὠφελήματα ποὺ ἀπορρέουν ἀπὸ τὴ μιὰ καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη. Τοὺς εἶπα λοιπὸν ἐγὼ αὐτὸ ποὺ νόμιζα, ὅτι δηλαδὴ τὸ θέμα ποὺ συζητᾶμε δὲν εἶναι ἀσήμαντο ἀλλὰ χρειάζεται, κατὰ τὴ γνώμη μου, κάποιον μὲ κοφτερὸ βλέμμα. [d] Ἐπειδὴ λοιπόν, εἶπα, ἐμεῖς δὲν εἴμαστε τέτοιοι, νομίζω ὅτι καλὸ θὰ ἦταν νὰ προχωρήσουμε στὴν ἔρευνα τοῦ ζητήματος κάπως ἔτσι: Ἂν ἔβαζαν σὲ ἀνθρώπους, οἱ ὁποῖοι δὲν ἔχουν πολὺ δυνατὴ ὅραση, νὰ διαβάσουν ἀπὸ μακρινὴ ἀπόσταση μικρὰ γράμματα, κι ἔπειτα κάποιος ἀντιλαμβανόταν ὅτι τὰ ἴδια αὐτὰ γράμματα εἶναι γραμμένα καὶ κάπου ἀλλοῦ, σὲ μιὰ μεγαλύτερη ἐπιφάνεια, *πιὸ* μεγάλα, θὰ τοὺς φαινόταν, νομίζω, τύχη ἀναπάντεχη ἂν διαβάζοντας πρῶτα τὰ μεγαλύτερα, κοιτοῦσαν ἔπειτα τὰ μικρότερα, ἐξετάζοντας ἂν εἶναι ὅμοια μὲ ἐκεῖνα.

Πολὺ σωστά, εἶπε ὁ Ἀδείμαντος· ἀλλὰ τί ἀνάλογο μὲ αὐτὸ παρατηρεῖς, [e] Σωκράτη, στὴν ἔρευνά μας γύρω ἀπὸ τὸ δίκιο;

Θὰ σοῦ πῶ, εἶπα· ἡ δικαιοσύνη, λέμε, εἶναι κάτι ποὺ χαρακτηρίζει ἕναν ἄνθρωπο, ὅμως κατὰ κάποιον τρόπο μπορεῖ νὰ χαρακτηρίζει καὶ μιὰ ὁλόκληρη πολιτεία· δὲν εἶναι ἔτσι;

Βεβαίως, εἶπε.

Κι ἡ πολιτεία δὲν εἶναι κάτι μεγαλύτερο ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο;

Μεγαλύτερο, εἶπε.

Τότε λοιπὸν ἴσως νὰ ὑπάρχει περισσότερη δικαιοσύνη στὸ μεγαλύτερο καὶ νὰ μπορεῖ κανεὶς εὐκολότερα νὰ τὴν παρατηρήσει ἐκεῖ. Ἔτσι, ἂν θέλετε, [369a] ἂς ψάξουμε πρῶτα στὶς *πολιτεῖες* νὰ δοῦμε τί λογῆς πρᾶγμα εἶναι ἡ δικαιοσύνη· κι ἔπειτα ἂς συνεχίσουμε τὴν ἀναζήτησή μας καὶ στὸν καθένα χωριστὰ παρατηρώντας προσεκτικὰ στὴ μορφὴ τοῦ μικρότερου τὴν ὁμοιότητα μὲ τὸ μεγαλύτερο.

Ἀλλά μοι δοκεῖς, ἔφη, καλῶς λέγειν.

Ἆρ' οὖν, ἦν δ' ἐγώ, εἰ γιγνομένην πόλιν θεασαίμεθα λόγῳ, καὶ τὴν δικαιοσύνην αὐτῆς ἴδοιμεν ἂν γιγνομένην καὶ τὴν ἀδικίαν;

Τάχ' ἄν, ἦ δ' ὅς.

Οὐκοῦν γενομένου αὐτοῦ ἐλπὶς εὐπετέστερον ἰδεῖν ὃ ζητοῦμεν;

b Πολύ γε.

Δοκεῖ οὖν χρῆναι ἐπιχειρῆσαι περαίνειν; οἶμαι μὲν γὰρ οὐκ ὀλίγον ἔργον αὐτὸ εἶναι· σκοπεῖτε οὖν.

Ἔσκεπται, ἔφη ὁ Ἀδείμαντος· ἀλλὰ μὴ ἄλλως ποίει.

Γίγνεται τοίνυν, ἦν δ' ἐγώ, πόλις, ὡς ἐγᾦμαι, ἐπειδὴ τυγχάνει ἡμῶν ἕκαστος οὐκ αὐτάρκης, ἀλλὰ πολλῶν ‹ὢν› ἐνδεής· ἢ τίν' οἴει ἀρχὴν ἄλλην πόλιν οἰκίζειν;

Οὐδεμίαν, ἦ δ' ὅς.

c Οὕτω δὴ ἄρα παραλαμβάνων ἄλλος ἄλλον, ἐπ' ἄλλου, τὸν δ' ἐπ' ἄλλου χρείᾳ, πολλῶν δεόμενοι, πολλοὺς εἰς μίαν οἴκησιν ἀγείραντες κοινωνούς τε καὶ βοηθούς, ταύτῃ τῇ συνοικίᾳ ἐθέμεθα πόλιν ὄνομα· ἦ γάρ;

Πάνυ μὲν οὖν.

Μεταδίδωσι δὴ ἄλλος ἄλλῳ, εἴ τι μεταδίδωσιν, ἢ μεταλαμβάνει, οἰόμενος αὑτῷ ἄμεινον εἶναι;

Πάνυ γε.

Ἴθι δή, ἦν δ' ἐγώ, τῷ λόγῳ ἐξ ἀρχῆς ποιῶμεν πόλιν· ποιήσει δὲ αὐτήν, ὡς ἔοικεν, ἡ ἡμετέρα χρεία.

Πῶς δ' οὔ;

d Ἀλλὰ μὴν πρώτη γε καὶ μεγίστη τῶν χρειῶν ἡ τῆς τροφῆς παρασκευὴ τοῦ εἶναί τε καὶ ζῆν ἕνεκα.

Παντάπασί γε.

Δευτέρα δὴ οἰκήσεως, τρίτη δὲ ἐσθῆτος καὶ τῶν τοιούτων.

Ἔστι ταῦτα.

Φέρε δή, ἦν δ' ἐγώ, πῶς ἡ πόλις ἀρκέσει ἐπὶ τοσαύτην

Νομίζω, εἶπε, ὅτι αὐτὸ ποὺ λὲς εἶναι σωστό.

Ἂν λοιπόν, εἶπα ἐγώ, στρέφαμε τὸ βλέμμα μας σὲ μιὰ πολιτεία καὶ ἀναπλάθαμε νοερὰ τὴ γένεσή της, δὲν θὰ βλέπαμε πῶς γεννιέται ἡ δικαιοσύνη αὐτῆς τῆς πολιτείας καὶ πῶς ἡ ἀδικία της;

Πολὺ πιθανό, εἶπε.

Καὶ τότε δὲν θὰ ὑπῆρχε ἐλπίδα ὅτι θὰ διακρίναμε εὐκολότερα αὐτὸ ποὺ ζητᾶμε;

[b] Ἀσφαλῶς.

Εἶσαι τῆς γνώμης ὅτι πρέπει νὰ δοκιμάσουμε νὰ τὸ κάνουμε αὐτό; Ἐγὼ νομίζω ὅτι δὲν εἶναι μικρὴ δουλειά· γιά σκεφθεῖτε το.

Ἐμεῖς τὸ ἔχουμε σκεφθεῖ, εἶπε ὁ Ἀδείμαντος· ἀρκεῖ νὰ μὴν ἀλλάξεις ἐσὺ γνώμη.

Μιὰ πολιτεία γεννιέται, νομίζω ἐγώ, ἐπειδὴ κανένας μας δὲν εἶναι αὐτάρκης ἀλλὰ ὅλοι μας χρειαζόμαστε πολλὰ πράγματα. Ἢ μήπως ἔχεις τὴ γνώμη ὅτι ἡ πολιτεία θεμελιώνεται πάνω σὲ κάποια ἄλλη βάση;

Σὲ καμία ἄλλη, εἶπε.

[c] Κι ἐπειδὴ οἱ ἄνθρωποι χρειάζονται πολλὰ πράγματα, κι ὁ ἕνας παίρνει μαζί του κάποιον γιὰ νὰ καλύψει μιὰν ἀνάγκη του κι ὁ ἄλλος ἕναν ἄλλο, τὸν ἕναν γιὰ τὴ μιά, τὸν ἄλλο γιὰ τὴν ἄλλη ἀνάγκη, μαζεύονται πολλοὶ σύντροφοι καὶ συντρέχτες νὰ μείνουν μαζὶ σὲ ἕναν τόπο, καὶ τὴ συνοίκηση αὐτὴ τὴν ὀνομάζουμε 'πόλη'. Δὲν εἶναι ἔτσι;

Βεβαιότατα.

Δίνει λοιπὸν ὁ ἕνας στὸν ἄλλο κάτι ἀπὸ τὰ δικά του, ἂν συμβαίνει νὰ τοῦ δίνει, ἢ παίρνει ἀπὸ αὐτόν, πιστεύοντας ὅτι ἔτσι εἶναι καλύτερα γιὰ τὸν ἑαυτό του· σωστά;

Ἀσφαλῶς.

Ἔλα τώρα, εἶπα, νὰ φτιάξουμε μὲ τὸ λογισμό μας *ἐξαρχῆς* μιὰ πόλη. Θὰ τὴν φτιάξουν, καθὼς φαίνεται, οἱ ἀνάγκες μας.

Ἐννοεῖται.

[d] Πρώτη ὅμως καὶ μέγιστη ἀπ' ὅλες τὶς ἀνάγκες εἶναι ἡ ἐξασφάλιση τῆς τροφῆς, γιὰ νὰ ὑπάρχουμε καὶ νὰ ζοῦμε.

Ἀναμφίβολα.

Δεύτερη ἡ ἀνάγκη τῆς στέγης, τρίτη ἀνάγκη τὸ ντύσιμο καὶ τὰ παρόμοια.

Ἔτσι εἶναι.

Πῶς λοιπόν, εἶπα, θὰ μπορέσει ἡ πόλη νὰ τὰ ἐξασφαλίσει ὅλα αὐτά; Δὲν

παρασκευήν; ἄλλο τι γεωργὸς μὲν εἷς, ὁ δὲ οἰκοδόμος, ἄλλος δέ τις ὑφάντης; ἢ καὶ σκυτοτόμον αὐτόσε προσθήσομεν ἤ τιν' ἄλλον τῶν περὶ τὸ σῶμα θεραπευτήν;

Πάνυ γε.

Εἴη δ' ἂν ἥ γε ἀναγκαιοτάτη πόλις ἐκ τεττάρων ἢ πέντε ἀνδρῶν.

e Φαίνεται.

Τί δὴ οὖν; ἕνα ἕκαστον τούτων δεῖ τὸ αὑτοῦ ἔργον
ἅπασι κοινὸν κατατιθέναι, οἷον τὸν γεωργὸν ἕνα ὄντα παρα-
σκευάζειν σιτία τέτταρσιν καὶ τετραπλάσιον χρόνον τε καὶ
πόνον ἀναλίσκειν ἐπὶ σίτου παρασκευῇ καὶ ἄλλοις κοινωνεῖν,
ἢ ἀμελήσαντα ἑαυτῷ μόνον τέταρτον μέρος ποιεῖν τούτου τοῦ
370 σίτου ἐν τετάρτῳ μέρει τοῦ χρόνου, τὰ δὲ τρία, τὸ μὲν ἐπὶ
τῇ τῆς οἰκίας παρασκευῇ διατρίβειν, τὸ δὲ ἱματίου, τὸ δὲ
ὑποδημάτων, καὶ μὴ ἄλλοις κοινωνοῦντα πράγματα ἔχειν,
ἀλλ' αὐτὸν δι' αὑτὸν τὰ αὑτοῦ πράττειν;

Καὶ ὁ Ἀδείμαντος ἔφη· Ἀλλ' ἴσως, ὦ Σώκρατες, οὕτω ῥᾷον ἢ 'κείνως.

Οὐδέν, ἦν δ' ἐγώ, μὰ Δία ἄτοπον. ἐννοῶ γὰρ καὶ αὐτὸς
εἰπόντος σοῦ, ὅτι πρῶτον μὲν ἡμῶν φύεται ἕκαστος οὐ πάνυ
b ὅμοιος ἑκάστῳ, ἀλλὰ διαφέρων τὴν φύσιν, ἄλλος ἐπ' ἄλλου
ἔργου πράξει. ἢ οὐ δοκεῖ σοι;

Ἔμοιγε.

Τί δέ; πότερον κάλλιον πράττοι ἄν τις εἷς ὢν πολλὰς τέχνας ἐργαζόμενος, ἢ ὅταν μίαν εἷς;

Ὅταν, ἦ δ' ὅς, εἷς μίαν.

Ἀλλὰ μὴν οἶμαι καὶ τόδε δῆλον, ὡς, ἐάν τίς τινος παρῇ ἔργου καιρόν, διόλλυται.

Δῆλον γάρ.

Οὐ γὰρ οἶμαι ἐθέλει τὸ πραττόμενον τὴν τοῦ πράττοντος
σχολὴν περιμένειν, ἀλλ' ἀνάγκη τὸν πράττοντα τῷ πρατ-
c τομένῳ ἐπακολουθεῖν μὴ ἐν παρέργου μέρει.

Ἀνάγκη.

Ἐκ δὴ τούτων πλείω τε ἕκαστα γίγνεται καὶ κάλλιον καὶ

θὰ πρέπει ὁ ἕνας νὰ εἶναι γεωργός, ὁ ἄλλος χτίστης καὶ κάποιος ἄλλος νὰ εἶναι ὑφαντής; Καὶ δὲν θὰ προσθέσουμε ἐδῶ κι ἕναν ὑποδηματοποιὸ ἢ ἐπίσης κάποιον ἄλλο γιὰ τέτοιες ἀνάγκες τοῦ σώματος;

Ἀσφαλῶς.

Ἔτσι, ἡ πόλη ποὺ θὰ καλύπτει τὶς ἀπολύτως ἀπαραίτητες ἀνάγκες θὰ ἀποτελεῖται ἀπὸ τέσσερις ἢ πέντε ἀνθρώπους.

[e] Ἔτσι φαίνεται.

Πῶς θὰ γίνει ὅμως; Θὰ πρέπει καθένας ἀπὸ αὐτοὺς νὰ διαθέτει τὸ προϊὸν τῆς ἐργασίας του σὲ ὅλους ἀπὸ κοινοῦ, λ.χ. ὁ γεωργός, ποὺ εἶναι ἕνας, νὰ ἑτοιμάζει τροφὴ γιὰ τέσσερις καὶ νὰ ξοδεύει τετραπλάσιο χρόνο καὶ κόπο γιὰ τὴν παραγωγὴ τοῦ σταριοῦ καὶ νὰ τὸ μοιράζεται μὲ ὅλους τοὺς ἄλλους; Ἢ ἀδιαφορώντας γι' αὐτοὺς νὰ ἑτοιμάζει μόνο γιὰ τὸν ἑαυτό του τὸ ἕνα τέταρτο ἀπὸ
[370a] αὐτὸ τὸ στάρι στὸ ἕνα τέταρτο τοῦ χρόνου, καὶ στὰ ἄλλα τρία τέταρτα νὰ καταπιάνεται μὲ τὸ φτιάσιμο τοῦ σπιτιοῦ του, μὲ τὸ ντύσιμο καὶ τὴν ὑπόδησή του, ὥστε νὰ μὴν μπαίνει σὲ μπελάδες ἀπὸ τὶς σχέσεις του μὲ τοὺς ἄλλους ἀλλὰ νὰ ἀσχολεῖται ἀποκλειστικὰ ὁ ἴδιος μὲ ὅ,τι ἀφορᾶ τὸν ἑαυτό του;

Ἴσως, Σωκράτη, ἀπάντησε ὁ Ἀδείμαντος, ὁ πρῶτος τρόπος ποὺ εἶπες νὰ εἶναι πιὸ βολικὸς ἀπὸ τὸν ἄλλο.

Διόλου παράξενο, μά τὸ Δία. Συλλογίζομαι τώρα πάνω σ' αὐτό, πρῶτον ὅτι δὲν γεννιόμαστε πολὺ [b] ὅμοιοι ὁ ἕνας μὲ τὸν ἄλλο ἀλλὰ διαφέρουμε ὡς πρὸς τὶς φυσικὲς κλίσεις: ὁ ἕνας εἶναι φτιαγμένος γι' αὐτὴ τὴ δουλειά, ὁ ἄλλος γιὰ τὴν ἄλλη. Ἢ μήπως δὲν τὸ νομίζεις;

Τὸ νομίζω.

Καὶ πότε ἀποδίδει κανεὶς καλύτερα: ὅταν καταπιάνεται, ἕνας αὐτός, μὲ πολλὲς τέχνες ἢ ὅταν, σὰν ἕνας ποὺ εἶναι, καταπιάνεται μὲ μία;

Ὅταν μὲ μία.

Ἀλλὰ νομίζω ὅτι καὶ τοῦτο εἶναι φανερό, ὅτι δηλαδὴ ἂν ἀφήσει κανεὶς νὰ περάσει ὁ κατάλληλος καιρὸς γιὰ ἕνα ἔργο, τὸ ἔργο πάει χαμένο.

Φανερό, πράγματι.

Γιατὶ ἡ δουλειὰ δὲν περιμένει πότε θὰ εὐκαιρήσει αὐτὸς ποὺ θὰ τὴν κάνει ἀλλὰ εἶναι ἀνάγκη ὅποιος καταπιάνεται [c] μὲ κάτι νὰ μὴν τὸ κάνει σὰν νὰ ἦταν πάρεργο.

Εἶναι ἀνάγκη.

Ἀπὸ αὐτά, ἔτσι, συνάγεται ὅτι περισσότερα πράγματα ὁλοκληρώνονται

ῥᾷον, ὅταν εἷς ἓν κατὰ φύσιν καὶ ἐν καιρῷ, σχολὴν τῶν ἄλλων ἄγων, πράττῃ.

Παντάπασι μὲν οὖν.

Πλειόνων δή, ὦ Ἀδείμαντε, δεῖ πολιτῶν ἢ τεττάρων ἐπὶ
τὰς παρασκευὰς ὧν ἐλέγομεν. ὁ γὰρ γεωργός, ὡς ἔοικεν,
οὐκ αὐτὸς ποιήσεται ἑαυτῷ τὸ ἄροτρον, εἰ μέλλει καλὸν εἶναι,
d οὐδὲ σμινύην, οὐδὲ τἆλλα ὄργανα ὅσα περὶ γεωργίαν. οὐδ'
αὖ ὁ οἰκοδόμος· πολλῶν δὲ καὶ τούτῳ δεῖ. ὡσαύτως δ' ὁ
ὑφάντης τε καὶ ὁ σκυτοτόμος· ἢ οὔ;

Ἀληθῆ.

Τέκτονες δὴ καὶ χαλκῆς καὶ τοιοῦτοί τινες πολλοὶ δημιουργοί, κοινωνοὶ ἡμῖν τοῦ πολιχνίου γιγνόμενοι, συχνὸν αὐτὸ ποιοῦσιν.

Πάνυ μὲν οὖν.

Ἀλλ' οὐκ ἄν πω πάνυ γε μέγα τι εἴη, εἰ αὐτοῖς βουκόλους
τε καὶ ποιμένας τούς τε ἄλλους νομέας προσθεῖμεν, ἵνα οἵ τε
e γεωργοὶ ἐπὶ τὸ ἀροῦν ἔχοιεν βοῦς, οἵ τε οἰκοδόμοι πρὸς τὰς
ἀγωγὰς μετὰ τῶν γεωργῶν χρῆσθαι ὑποζυγίοις, ὑφάνται δὲ
καὶ σκυτοτόμοι δέρμασίν τε καὶ ἐρίοις.

Οὐδέ γε, ἦ δ' ὅς, σμικρὰ πόλις ἂν εἴη ἔχουσα πάντα ταῦτα.

Ἀλλὰ μήν, ἦν δ' ἐγώ, κατοικίσαι γε αὐτὴν τὴν πόλιν εἰς τοιοῦτον τόπον οὗ ἐπεισαγωγίμων μὴ δεήσεται, σχεδόν τι ἀδύνατον.

Ἀδύνατον γάρ.

Προσδεήσει ἄρα ἔτι καὶ ἄλλων, οἳ ἐξ ἄλλης πόλεως αὐτῇ κομιοῦσιν ὧν δεῖται.

Δεήσει.

Καὶ μὴν κενὸς ἂν ἴῃ ὁ διάκονος, μηδὲν ἄγων ὧν ἐκεῖνοι
371 δέονται παρ' ὧν ἂν κομίζωνται ὧν ἂν αὐτοῖς χρεία, κενὸς
ἄπεισιν. ἦ γάρ;

Δοκεῖ μοι.

Δεῖ δὴ τὰ οἴκοι μὴ μόνον ἑαυτοῖς ποιεῖν ἱκανά, ἀλλὰ καὶ οἷα καὶ ὅσα ἐκείνοις ὧν ἂν δέωνται.

μὲ τρόπο καλύτερο καὶ εὐχερέστερο, ὅταν ἕνας ἄνθρωπος καταπιάνεται στὸν *κατάλληλο* καιρὸ μὲ *ἕνα* ἔργο, τὸ ὁποῖο ἀνταποκρίνεται στὴ φυσικὴ κλίση του, χωρὶς ὁ ἴδιος νὰ ἀπασχολεῖται μὲ ὁτιδήποτε ἄλλο.

Ἀναμφίβολα.

Τότε, Ἀδείμαντε, χρειάζονται περισσότεροι ἀπὸ τέσσερις προκειμένου νὰ ἱκανοποιηθοῦν οἱ ἀνάγκες ποὺ λέγαμε. Γιατί, καθὼς φαίνεται, ὁ γεωργὸς δὲν θὰ φτιάξει μόνος του τὸ ἀλέτρι του, ἂν πρόκειται αὐτὸ τὸ ἀλέτρι νὰ εἶναι τῆς προκοπῆς, [d] οὔτε τὴν ἀξίνα οὔτε τὰ ἄλλα ἐργαλεῖα, ὅσα χρειάζονται στὴ γεωργία. Οὔτε πάλι κι ὁ οἰκοδόμος· γιατὶ κι αὐτὸς χρειάζεται πολλά. Τὸ ἴδιο καὶ ὁ ὑφαντὴς καὶ ὁ ὑποδηματοποιός· ἢ μήπως δὲν εἶναι ἔτσι;

Σωστά.

Καὶ καθὼς θὰ μποῦν στὴ μικρή μας πόλη ξυλουργοί, σιδεράδες καὶ ἄλλοι τέτοιοι τεχνίτες, αὐτὴ θὰ μεγαλώσει.

Βεβαίως.

Δὲν θὰ μεγάλωνε ὅμως γιὰ τὴν ὥρα καὶ πάρα πολὺ ἂν προσθέταμε σ' αὐτοὺς ἀγελαδάρηδες, βοσκοὺς καὶ ἄλλους κτηνοτρόφους, ὥστε καὶ [e] οἱ γεωργοὶ νὰ ἔχουν βόδια γιὰ τὸ ὄργωμα καὶ οἱ χτίστες νὰ χρησιμοποιοῦν μὲ τοὺς γεωργοὺς ὑποζύγια γιὰ τὶς μεταφορές, κι οἱ ὑφαντὲς πάλι μὲ τοὺς ὑποδηματοποιοὺς νὰ ἔχουν δέρματα καὶ μαλλιά.

Ἀλλὰ οὔτε καὶ μικρή, εἶπε, θὰ ἦταν μιὰ πόλη ποὺ θὰ τά 'χε ὅλα αὐτά.

Καὶ βέβαια, εἶπα ἐγώ, εἶναι σχεδὸν ἀδύνατο νὰ ἱδρύσουμε αὐτὴ τὴν πόλη σὲ ἕναν τόπο ὅπου δὲν θὰ ὑπάρχει ἀνάγκη νὰ εἰσάγονται προϊόντα ἀπ' ἔξω.

Πραγματικά, ἀδύνατο.

Θὰ χρειαστοῦν ἑπομένως καὶ ἄλλοι, ἐπιπλέον, ἄνθρωποι γιὰ νὰ τῆς φέρνουν ἀπὸ ἄλλη πόλη ὅσα τῆς εἶναι ἀπαραίτητα.

Θὰ χρειαστοῦν.

Κι ἂν αὐτὸς ποὺ θὰ πάει ἐκεῖ γι' αὐτὴ τὴ δουλειά, πάει μὲ ἄδεια χέρια, χωρὶς νὰ ἔχει μαζί του τίποτε [371a] ἀπ' ὅσα χρειάζονται ἐκεῖνοι, ἀπὸ τοὺς ὁποίους θὰ φέρει αὐτὰ ποὺ ἔχει ἀνάγκη ἡ δική του πόλη, θὰ φύγει ἀπὸ 'κεῖ ἐπίσης μὲ ἄδεια χέρια. Σωστά;

Ἔτσι νομίζω.

Ἑπομένως, οἱ ἄνθρωποι τῆς πόλης μας πρέπει νὰ παράγουν ὄχι μόνο ὅσα εἶναι ἀρκετὰ γιὰ τοὺς ἴδιους ἀλλὰ ἐπίσης ὅσα ἀγαθά, καὶ σὲ ὅποια ποσότητα, χρειάζονται κι ἐκεῖνοι, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ζητοῦν νὰ προμηθεύονται πράγματα ποὺ τὰ ἔχουν ἀνάγκη.

Δεῖ γάρ.

Πλειόνων δὴ γεωργῶν τε καὶ τῶν ἄλλων δημιουργῶν δεῖ ἡμῖν τῇ πόλει.

Πλειόνων γάρ.

Καὶ δὴ καὶ τῶν ἄλλων διακόνων που τῶν τε εἰσαξόντων καὶ ἐξαξόντων ἕκαστα. οὗτοι δέ εἰσιν ἔμποροι· ἦ γάρ;

Ναί.

Καὶ ἐμπόρων δὴ δεησόμεθα.

Πάνυ γε.

Καὶ ἐὰν μέν γε κατὰ θάλατταν ἡ ἐμπορία γίγνηται, συχνῶν
b καὶ ἄλλων προσδεήσεται τῶν ἐπιστημόνων τῆς περὶ τὴν θάλατταν ἐργασίας.

Συχνῶν μέντοι.

Τί δὲ δή; ἐν αὐτῇ τῇ πόλει πῶς ἀλλήλοις μεταδώσουσιν ὧν ἂν ἕκαστοι ἐργάζωνται; ὧν δὴ ἕνεκα καὶ κοινωνίαν ποιησάμενοι πόλιν ᾠκίσαμεν.

Δῆλον δή, ἦ δ' ὅς, ὅτι πωλοῦντες καὶ ὠνούμενοι.

Ἀγορὰ δὴ ἡμῖν καὶ νόμισμα σύμβολον τῆς ἀλλαγῆς ἕνεκα γενήσεται ἐκ τούτου.

Πάνυ μὲν οὖν.

c Ἂν οὖν κομίσας ὁ γεωργὸς εἰς τὴν ἀγοράν τι ὧν ποιεῖ, ἤ τις ἄλλος τῶν δημιουργῶν, μὴ εἰς τὸν αὐτὸν χρόνον ἥκῃ τοῖς δεομένοις τὰ παρ' αὐτοῦ ἀλλάξασθαι, ἀργήσει τῆς αὐτοῦ δημιουργίας καθήμενος ἐν ἀγορᾷ;

Οὐδαμῶς, ἦ δ' ὅς, ἀλλὰ εἰσὶν οἳ τοῦτο ὁρῶντες ἑαυτοὺς ἐπὶ τὴν διακονίαν τάττουσιν ταύτην, ἐν μὲν ταῖς ὀρθῶς οἰκουμέναις πόλεσι σχεδόν τι οἱ ἀσθενέστατοι τὰ σώματα καὶ ἀχρεῖοί τι ἄλλο ἔργον πράττειν. αὐτοῦ γὰρ δεῖ μένοντας
d αὐτοὺς περὶ τὴν ἀγορὰν τὰ μὲν ἀντ' ἀργυρίου ἀλλάξασθαι τοῖς τι δεομένοις ἀποδόσθαι, τοῖς δὲ ἀντὶ αὖ ἀργυρίου διαλλάττειν ὅσοι τι δέονται πρίασθαι.

Αὕτη ἄρα, ἦν δ' ἐγώ, ἡ χρεία καπήλων ἡμῖν γένεσιν ἐμποιεῖ τῇ πόλει. ἢ οὐ καπήλους καλοῦμεν τοὺς πρὸς ὠνήν τε καὶ πρᾶσιν διακονοῦντας ἱδρυμένους ἐν ἀγορᾷ, τοὺς δὲ πλανήτας ἐπὶ τὰς πόλεις ἐμπόρους;

Πρέπει.

Ἔτσι ἡ πόλη μας χρειάζεται περισσότερους γεωργοὺς καὶ ἄλλους τεχνίτες.

Βεβαίως, περισσότερους.

Καὶ μάλιστα καὶ ἄλλους ποὺ θὰ ἀναλάβουν τὶς εἰσαγωγὲς καὶ τὶς ἐξαγωγὲς τῶν διαφορετικῶν ἀγαθῶν. Κι αὐτοὶ εἶναι οἱ ἔμποροι· σωστά;

Ναί.

Ἑπομένως θὰ χρειαστοῦμε καὶ ἐμπόρους.

Ἀσφαλῶς.

Κι ἂν τὸ ἐμπόριο αὐτὸ θὰ γίνεται ἀπὸ τὴ θάλασσα, θὰ χρειαστοῦν ἐπίσης ἄνθρωποι, [b] καὶ μάλιστα πολλοί, ποὺ νὰ ξέρουν ἀπὸ τὶς δουλειὲς τῆς θάλασσας.

Πολλοί, βεβαίως.

Ἀλλὰ καὶ μέσα στὴν ἴδια τὴν πόλη πῶς θὰ προμηθεύονται ὁ ἕνας ἀπὸ τὸν ἄλλο τὰ ἀγαθὰ ποὺ θὰ φτιάχνει καθένας τους; Γιατὶ *γι' αὐτὸ* συγκροτήσαμε τούτη τὴν κοινότητα καὶ ἱδρύσαμε τὴν πόλη.

Εἶναι ξεκάθαρο, εἶπε: πουλώντας καὶ ἀγοράζοντας.

Θὰ ἔχουμε λοιπόν, ἔτσι, ἀγορὰ κι ἕνα νόμισμα γιὰ τὶς συναλλαγές.

Βεβαιότατα.

[c] Ἂν τώρα ὁ γεωργός, ἢ κάποιος ἄλλος τεχνίτης, φέρνοντας στὴν ἀγορὰ κάτι ἀπὸ τὰ προϊόντα του δὲν φθάσει τὴν ἴδια ὥρα μὲ ἐκείνους ποὺ θέλουν νὰ ἀγοράσουν ἀπὸ αὐτόν, θὰ χασομεράει ἀπὸ τὴ δουλειά του περιμένοντας στὴν ἀγορά;

Μὲ κανέναν τρόπο, εἶπε· ἀλλὰ θὰ ὑπάρχουν ἄνθρωποι ποὺ βλέποντάς το αὐτὸ θὰ ἀναλαμβάνουν νὰ προσφέρουν τούτη τὴν ὑπηρεσία· στὶς σωστὰ ὀργανωμένες πολιτεῖες εἶναι συνήθως οἱ πιὸ ἀδύναμοι σωματικά, ὅσοι εἶναι ἀκατάλληλοι γιὰ ἄλλη δουλειά. Στέκονται ἐκεῖ γύρω στὴν ἀγορὰ [d] κι ἀπὸ τὴ μιὰ ἀγοράζουν, δίνοντας χρήματα, ἀπὸ ἐκείνους ποὺ θέλουν νὰ πουλήσουν κάτι, ἐνῶ ἀπὸ τὴν ἄλλη, πάλι μὲ χρήματα, ἀνταλλάσσουν κάποιο ἀγαθὸ μὲ ὅσους χρειάζονται νὰ ἀγοράσουν κάτι.

Αὐτὴ συνεπῶς ἡ ἀνάγκη, εἶπα ἐγώ, γεννάει τοὺς ἐμπόρους στὴν πόλη μας. Ἢ μήπως δὲν ὀνομάζουμε 'ἐμπόρους' ὅσους ἔχουν ἐγκατασταθεῖ σὲ κάποια ἀγορὰ καὶ προσφέρουν τὶς ὑπηρεσίες τους κατὰ τὶς ἀγοραπωλησίες τῶν ἀγαθῶν, ἐνῶ ἐκείνους ποὺ περιφέρονται ἀπὸ πολιτεία σὲ πολιτεία τοὺς λέμε 'πλανόδιους';

Πάνυ μὲν οὖν.

e Ἔτι δή τινες, ὡς ἐγῷμαι, εἰσὶ καὶ ἄλλοι διάκονοι, οἳ ἂν
τὰ μὲν τῆς διανοίας μὴ πάνυ ἀξιοκοινώνητοι ὦσιν, τὴν δὲ
τοῦ σώματος ἰσχὺν ἱκανὴν ἐπὶ τοὺς πόνους ἔχωσιν· οἳ δὴ
πωλοῦντες τὴν τῆς ἰσχύος χρείαν, τὴν τιμὴν ταύτην μισθὸν
καλοῦντες, κέκληνται, ὡς ἐγῷμαι, μισθωτοί· ἦ γάρ;

Πάνυ μὲν οὖν.

Πλήρωμα δὴ πόλεώς εἰσιν, ὡς ἔοικε, καὶ μισθωτοί.

Δοκεῖ μοι.

Ἆρ' οὖν, ὦ Ἀδείμαντε, ἤδη ἡμῖν ηὔξηται ἡ πόλις, ὥστ'
εἶναι τελέα;

Ἴσως.

Ποῦ οὖν ἄν ποτε ἐν αὐτῇ εἴη ἥ τε δικαιοσύνη καὶ ἡ ἀδικία;
καὶ τίνι ἅμα ἐγγενομένη ὧν ἐσκέμμεθα;

372 Ἐγὼ μέν, ἔφη, οὐκ ἐννοῶ, ὦ Σώκρατες, εἰ μή που ἐν
αὐτῶν τούτων χρείᾳ τινὶ τῇ πρὸς ἀλλήλους.

Ἀλλ' ἴσως, ἦν δ' ἐγώ, καλῶς λέγεις· καὶ σκεπτέον γε καὶ
οὐκ ἀποκνητέον.

Πρῶτον οὖν σκεψώμεθα τίνα τρόπον διαιτήσονται οἱ οὕτω
παρεσκευασμένοι. ἄλλο τι ἢ σῖτόν τε ποιοῦντες καὶ οἶνον
καὶ ἱμάτια καὶ ὑποδήματα; καὶ οἰκοδομησάμενοι οἰκίας, θέρους
μὲν τὰ πολλὰ γυμνοί τε καὶ ἀνυπόδητοι ἐργάσονται, τοῦ δὲ
b χειμῶνος ἠμφιεσμένοι τε καὶ ὑποδεδεμένοι ἱκανῶς· θρέ-
ψονται δὲ ἐκ μὲν τῶν κριθῶν ἄλφιτα σκευαζόμενοι, ἐκ δὲ
τῶν πυρῶν ἄλευρα, τὰ μὲν πέψαντες, τὰ δὲ μάξαντες, μάζας
γενναίας καὶ ἄρτους ἐπὶ κάλαμόν τινα παραβαλλόμενοι ἢ
φύλλα καθαρά, κατακλινέντες ἐπὶ στιβάδων ἐστρωμένων
μίλακί τε καὶ μυρρίναις, εὐωχήσονται αὐτοί τε καὶ τὰ παιδία,
ἐπιπίνοντες τοῦ οἴνου, ἐστεφανωμένοι καὶ ὑμνοῦντες τοὺς
θεούς, ἡδέως συνόντες ἀλλήλοις, οὐχ ὑπὲρ τὴν οὐσίαν ποιού-
c μενοι τοὺς παῖδας, εὐλαβούμενοι πενίαν ἢ πόλεμον.

Καὶ ὁ Γλαύκων ὑπολαβών, Ἄνευ ὄψου, ἔφη, ὡς ἔοικας,
ποιεῖς τοὺς ἄνδρας ἑστιωμένους.

Ἀληθῆ, ἦν δ' ἐγώ, λέγεις. ἐπελαθόμην ὅτι καὶ ὄψον
ἕξουσιν, ἅλας τε δῆλον ὅτι καὶ ἐλάας καὶ τυρόν, καὶ βολβοὺς

Πολὺ σωστά.

[e] Κι ὑπάρχουν ἀκόμη, πιστεύω, καὶ ὁρισμένοι ἄλλοι δουλευτάδες, ποὺ μὲ βάση, βέβαια, τὴ νοημοσύνη τους μᾶλλον δὲν θὰ ἄξιζε νὰ μποῦν στὴν κοινωνία τῆς πόλης μας, οἱ ὁποῖοι ὅμως ἔχουν ἀρκετὴ σωματικὴ δύναμη κι ἀντέχουν στὶς βαριὲς δουλειές. Οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ πουλᾶνε τὴ χρήση τῆς δύναμής τους καὶ ἐπειδὴ τὸ ἀντίτιμό της τὸ ὀνομάζουν 'μεροκάματο', ἔχουν κι οἱ ἴδιοι, καθὼς πιστεύω, ὀνομαστεῖ 'μεροκαματιάρηδες'.

Βεβαιότατα.

Ἕνα συμπλήρωμα, ἔτσι, τῆς πόλης εἶναι, ὅπως φαίνεται, καὶ οἱ μεροκαματιάρηδες.

Νομίζω.

Ἄραγε, Ἀδείμαντε, ἔχει πιὰ ἡ πόλη μας ὁλοκληρώσει τὸ μεγάλωμά της;

Ἴσως.

Τότε λοιπὸν σὲ ποιό τάχα σημεῖο της νὰ βρίσκεται ἡ δικαιοσύνη καὶ ἡ ἀδικία; Μαζὶ μὲ ποιό πρᾶγμα, ἀπ' ὅσα ἔχουμε ἐξετάσει, μπῆκε στὴν πόλη;

[372a] Ἰδέα δὲν ἔχω, Σωκράτη, ἐκτός κι ἂν ἐντοπίζεται σὲ κάποια ἀπὸ αὐτὲς τὶς ἀμοιβαῖες ἀνάγκες καὶ τὶς σχέσεις ποὺ ἔχουν μεταξύ τους οἱ πολίτες.

Ἴσως, εἶπα ἐγώ, ὁ λόγος σου νά 'ναι σωστός· νὰ τὸ ἐξετάσουμε λοιπὸν τὸ πράγμα καὶ νὰ μὴν κάνουμε πίσω. Ἂς δοῦμε πρῶτα-πρῶτα πῶς θὰ περνοῦν τὴ ζωή τους οἱ ἄνθρωποι αὐτοί, ὅσοι θὰ ἔχουν τὶς προϋποθέσεις ποὺ ἀναφέραμε. Θὰ ἑτοιμάζουν τὴν τροφή τους, τὸ κρασί, τὰ ροῦχα τους, τὰ ὑποδήματά τους —αὐτὸ δὲν θὰ κάνουν; Καὶ σὰν χτίσουν τὰ σπίτια τους, θὰ δουλεύουν, σχεδὸν γυμνοὶ καὶ ξυπόλητοι τὸ καλοκαίρι, ντυμένοι ὅμως καλὰ καὶ ποδεμένοι τὸ χειμώνα. [b] Θὰ τρέφονται μὲ ἀλεύρια ἀπὸ κριθάρι καὶ σιτάρι ποὺ θὰ τὰ ζυμώνουν καὶ θὰ τὰ ψήνουν, ὡραῖο κρίθινο ψωμὶ καὶ πίτες ἀκουμπισμένες ἀπάνω σὲ καλάμια ἢ σὲ φύλλα καθαρά, ξαπλωμένοι σὲ ἄχυρα στρωμένα ἀπὸ πάνω μὲ σμιλακιὲς καὶ μυρσίνες, θὰ φχαριστιοῦνται φαγητό, αὐτοὶ καὶ τὰ παιδιά τους, πίνοντας μετὰ καὶ τὸ κρασάκι τους, μὲ στεφάνια στὸ κεφάλι ψάλλοντας ὕμνους στοὺς θεοὺς καὶ νιώθοντας ἔτσι χαρὰ πού 'ναι ὁ ἕνας πλάι στὸν ἄλλο· παιδιὰ δὲν θὰ κάνουν παραπάνω ἀπ' ὅσο ἀντέχει τὸ βιός τους [c] —ἀπὸ φόβο μὴν πέσει φτώχεια ἢ ἔρθει πόλεμος.

Ἐδῶ ὁ Γλαύκων μὲ διέκοψε λέγοντάς μου: Ἀπ' ὅτι φαίνεται, βάζεις τοὺς ἀνθρώπους νὰ τρῶνε ξερὸ ψωμὶ χωρὶς προσφάγι.

Σωστὰ λές, εἶπα. Ξέχασα ὅτι θὰ ἔχουν καὶ προσφάγι: ἁλάτι, φυσικά, κι ἐλιές, τυρί, καὶ θὰ μαγειρεύουν καὶ λαχανικά, βορβοὺς καὶ κηπευτικά, ἀπ'

καὶ λάχανά γε, οἷα δὴ ἐν ἀγροῖς ἑψήματα, ἑψήσονται.
καὶ τραγήματά που παραθήσομεν αὐτοῖς τῶν τε σύκων καὶ
ἐρεβίνθων καὶ κυάμων, καὶ μύρτα καὶ φηγοὺς σποδιοῦσιν
d πρὸς τὸ πῦρ, μετρίως ὑποπίνοντες· καὶ οὕτω διάγοντες τὸν
βίον ἐν εἰρήνῃ μετὰ ὑγιείας, ὡς εἰκός, γηραιοὶ τελευτῶντες
ἄλλον τοιοῦτον βίον τοῖς ἐκγόνοις παραδώσουσιν.

Καὶ ὅς, Εἰ δὲ ὑῶν πόλιν, ὦ Σώκρατες, ἔφη, κατεσκεύαζες, τί ἂν αὐτὰς ἄλλο ἢ ταῦτα ἐχόρταζες;

Ἀλλὰ πῶς χρή, ἦν δ' ἐγώ, ὦ Γλαύκων;

Ἅπερ νομίζεται, ἔφη· ἐπί τε κλινῶν κατακεῖσθαι οἶμαι
τοὺς μέλλοντας μὴ ταλαιπωρεῖσθαι, καὶ ἀπὸ τραπεζῶν
e δειπνεῖν, καὶ ὄψα ἅπερ καὶ οἱ νῦν ἔχουσι καὶ τραγήματα.

Εἶεν, ἦν δ' ἐγώ· μανθάνω. οὐ πόλιν, ὡς ἔοικε, σκοποῦμεν
μόνον ὅπως γίγνεται, ἀλλὰ καὶ τρυφῶσαν πόλιν. ἴσως οὖν
οὐδὲ κακῶς ἔχει· σκοποῦντες γὰρ καὶ τοιαύτην τάχ' ἂν
κατίδοιμεν τήν τε δικαιοσύνην καὶ ἀδικίαν ὅπῃ ποτὲ ταῖς
πόλεσιν ἐμφύονται. ἡ μὲν οὖν ἀληθινὴ πόλις δοκεῖ μοι
εἶναι ἣν διεληλύθαμεν, ὥσπερ ὑγιής τις· εἰ δ' αὖ βούλεσθε,
καὶ φλεγμαίνουσαν πόλιν θεωρήσωμεν· οὐδὲν ἀποκωλύει.
373 ταῦτα γὰρ δή τισιν, ὡς δοκεῖ, οὐκ ἐξαρκέσει, οὐδὲ αὕτη ἡ
δίαιτα, ἀλλὰ κλῖναί τε προσέσονται καὶ τράπεζαι καὶ τἆλλα
σκεύη, καὶ ὄψα δὴ καὶ μύρα καὶ θυμιάματα καὶ ἑταῖραι καὶ
πέμματα, καὶ ἕκαστα τούτων παντοδαπά. καὶ δὴ καὶ ἃ τὸ
πρῶτον ἐλέγομεν οὐκέτι τἀναγκαῖα θετέον, οἰκίας τε καὶ
ἱμάτια καὶ ὑποδήματα, ἀλλὰ τήν τε ζωγραφίαν κινητέον
καὶ τὴν ποικιλίαν, καὶ χρυσὸν καὶ ἐλέφαντα καὶ πάντα τὰ
τοιαῦτα κτητέον. ἢ γάρ;

b Ναί, ἔφη.

Οὐκοῦν μείζονά τε αὖ τὴν πόλιν δεῖ ποιεῖν· ἐκείνη γὰρ
ἡ ὑγιεινὴ οὐκέτι ἱκανή, ἀλλ' ἤδη ὄγκου ἐμπληστέα καὶ
πλήθους, ἃ οὐκέτι τοῦ ἀναγκαίου ἕνεκά ἐστιν ἐν ταῖς πόλεσιν,
οἷον οἵ τε θηρευταὶ πάντες οἵ τε μιμηταί, πολλοὶ μὲν οἱ περὶ
τὰ σχήματά τε καὶ χρώματα, πολλοὶ δὲ οἱ περὶ μουσικήν,
ποιηταί τε καὶ τούτων ὑπηρέται, ῥαψῳδοί, ὑποκριταί, χορευταί,
ἐργολάβοι, σκευῶν τε παντοδαπῶν δημιουργοί, τῶν τε ἄλλων
c καὶ τῶν περὶ τὸν γυναικεῖον κόσμον. καὶ δὴ καὶ διακόνων

αὐτὰ ποὺ μαγειρεύουν ἔξω στὰ χωράφια. Θὰ τοὺς ἔχουμε καὶ ἐπιδόρπια: σύκα, ὠμὰ ρεβίθια καὶ κουκιά, κι ἀκόμη μύρτα καὶ κουκουνάρια νὰ τὰ ψήνουν [d] στὴ χόβολη, κουτσοπίνοντας γουλιὰ-γουλιά· κι ἔτσι περνώντας τὴ ζωή τους μὲ εἰρήνη καὶ ὑγεία, θὰ τελειώνουν, ὅπως εἶναι φυσικό, σὲ βαθιὰ γεράματα, ἀφήνοντας κληρονομιὰ στοὺς ἀπογόνους τους μιὰν ἄλλη τέτοιας λογῆς ζωή.

Κι ἐκεῖνος τότε εἶπε, Σωκράτη, ἂν ἦταν νά 'φτιαχνες μιὰ πόλη γιὰ γουρούνια, μὲ τί ἄλλο θὰ τὰ χόρταζες παρὰ μὲ τοῦτα;

Δηλαδή, Γλαύκων, σὰν τί θά 'πρεπε νὰ κάνω;

Αὐτὸ ποὺ συνηθίζεται καὶ τώρα, εἶπε ἐκεῖνος. Ἀφοῦ οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ δὲν θὰ ὑφίστανται ταλαιπωρίες, θὰ μποροῦσαν, νομίζω, νὰ ξαπλώνουν σὲ κρεβάτια, [e] νὰ δειπνοῦν σὲ τραπέζια καὶ νά 'χουν φαγητὰ καὶ ἐπιδόρπια ὅπως κι οἱ τωρινοὶ ἄνθρωποι.

Ἐντάξει, εἶπα, καταλαβαίνω. Δὲν ἐξετάζουμε, φαίνεται, ἁπλῶς πῶς γεννιέται μιὰ πόλη, ἀλλὰ μιὰ πόλη ποὺ ἐπιπλέον ζεῖ τρυφηλά. Ἴσως δὲν εἶναι κακὴ ἰδέα. Γιατὶ ἐξετάζοντας μιὰ τέτοια πόλη μπορεῖ ἴσως νὰ διακρίνουμε καλύτερα τὴ δικαιοσύνη καὶ τὴν ἀδικία, ἀπὸ ποῦ ξεφυτρώνουν στὶς πολιτεῖες. Ἡ ἀληθινὴ πολιτεία εἶναι, νομίζω, αὐτὴ ποὺ ἔχουμε περιγράψει, αὐτὴ πού, ἂς τὸ ποῦμε ἔτσι, ἔχει τὴν ὑγειά της. Ἂν θέλετε ὅμως, ἂς δοῦμε καὶ μιὰ πόλη ποὺ ψήνεται στὸν πυρετό· τίποτα δὲν μᾶς ἐμποδίζει. [373a] Σὲ ὁρισμένους, ἔτσι, τὰ πράγματα ποὺ ἀνέφερα δὲν θὰ τοὺς εἶναι, φαίνεται, ἀρκετά, οὔτε κι ὁ τρόπος αὐτὸς τῆς ζωῆς, ἀλλὰ θὰ τοὺς χρειαστοῦν ἐπιπλέον κρεβάτια καὶ τραπέζια καὶ ἄλλα ἔπιπλα, κι ἀκόμη κάθε λογῆς ἐδέσματα κι ἀρώματα, θυμιάματα καὶ ἑταῖρες καὶ γλυκίσματα. Σὲ σχέση μάλιστα μὲ ὅσα ἀναφέραμε πρωτύτερα, δὲν θὰ σταθοῦμε πιὰ στὰ ἀπαραίτητα ἀλλὰ θὰ μπεῖ σὲ ἐνέργεια ἡ ζωγραφικὴ καὶ τὰ κεντήματα, καὶ θὰ πρέπει νὰ ἀποκτήσουμε χρυσάφι καὶ φίλντισι καὶ ὅλα τὰ παρόμοια. Δὲν εἶναι ἔτσι;

[b] Ναί, εἶπε.

Τότε λοιπὸν πρέπει νὰ τὴν μεγαλώσουμε κι ἄλλο τὴν πόλη. Γιατὶ ἐκείνη, ἡ ὑγιής, δὲν εἶναι πιὰ ἀρκετή, ἀλλὰ πρέπει νὰ ἁπλωθεῖ κι ἄλλο καὶ νὰ γεμίσει μὲ ἕνα πλῆθος ἀνθρώπους ποὺ δὲν εἶναι γιὰ τὴν ἀντιμετώπιση ἀπαραίτητων ἀναγκῶν τῆς πόλης, λ.χ. μὲ κάθε λογῆς κυνηγοὺς κι ὅσους μιμοῦνται κάτι: πλῆθος γλύπτες καὶ ζωγράφους, πλῆθος μουσικούς, καὶ ποιητὲς μὲ τοὺς ὑποταχτικούς τους, ραψωδούς, ἠθοποιούς, χορευτές, παραγωγοὺς τοῦ θεάτρου, κι ἀκόμη κατασκευαστὲς κάθε λογῆς πραγμάτων, ἰδιαίτερα πραγμάτων [c] ποὺ σχετίζονται μὲ τὸ στολισμὸ τῶν γυναικῶν. Καὶ μάλιστα θὰ χρειαστοῦμε

πλειόνων δεησόμεθα· ἢ οὐ δοκεῖ δεήσειν παιδαγωγῶν, τιτθῶν, τροφῶν, κομμωτριῶν, κουρέων, καὶ αὖ ὀψοποιῶν τε καὶ μαγείρων; ἔτι δὲ καὶ συβωτῶν προσδεησόμεθα· τοῦτο γὰρ ἡμῖν ἐν τῇ προτέρᾳ πόλει οὐκ ἐνῆν —ἔδει γὰρ οὐδέν— ἐν δὲ ταύτῃ καὶ τούτου προσδεήσει. δεήσει δὲ καὶ τῶν ἄλλων βοσκημάτων παμπόλλων, εἴ τις αὐτὰ ἔδεται· ἦ γάρ;

Πῶς γὰρ οὔ;

d Οὐκοῦν καὶ ἰατρῶν ἐν χρείαις ἐσόμεθα πολὺ μᾶλλον οὕτω διαιτώμενοι ἢ ὡς τὸ πρότερον;

Πολύ γε.

Καὶ ἡ χώρα γέ που, ἡ τότε ἱκανὴ τρέφειν τοὺς τότε, σμικρὰ δὴ ἐξ ἱκανῆς ἔσται. ἢ πῶς λέγομεν;

Οὕτως, ἔφη.

Οὐκοῦν τῆς τῶν πλησίον χώρας ἡμῖν ἀποτμητέον, εἰ μέλλομεν ἱκανὴν ἕξειν νέμειν τε καὶ ἀροῦν, καὶ ἐκείνοις αὖ τῆς ἡμετέρας, ἐὰν καὶ ἐκεῖνοι ἀφῶσιν αὑτοὺς ἐπὶ χρημάτων κτῆσιν ἄπειρον, ὑπερβάντες τὸν τῶν ἀναγκαίων ὅρον;

e Πολλὴ ἀνάγκη, ἔφη, ὦ Σώκρατες.

Πολεμήσομεν δὴ τὸ μετὰ τοῦτο, ὦ Γλαύκων; ἢ πῶς ἔσται;

Οὕτως, ἔφη.

Καὶ μηδέν γέ πω λέγωμεν, ἦν δ' ἐγώ, μήτ' εἴ τι κακὸν μήτ' εἰ ἀγαθὸν ὁ πόλεμος ἐργάζεται, ἀλλὰ τοσοῦτον μόνον, ὅτι πολέμου αὖ γένεσιν ηὑρήκαμεν, ἐξ ὧν μάλιστα ταῖς πόλεσιν καὶ ἰδίᾳ καὶ δημοσίᾳ κακὰ γίγνεται, ὅταν γίγνηται.

Πάνυ μὲν οὖν.

Ἔτι δή, ὦ φίλε, μείζονος τῆς πόλεως δεῖ οὔ τι σμικρῷ,
374 ἀλλ' ὅλῳ στρατοπέδῳ, ὃ ἐξελθὸν ὑπὲρ τῆς οὐσίας ἁπάσης καὶ ὑπὲρ ὧν νυνδὴ ἐλέγομεν διαμαχεῖται τοῖς ἐπιοῦσιν.

Τί δέ; ἦ δ' ὅς· αὐτοὶ οὐχ ἱκανοί;

Οὔκ, εἰ σύ γε, ἦν δ' ἐγώ, καὶ ἡμεῖς ἅπαντες ὡμολογήσαμεν

καὶ περισσότερους ὑπηρέτες· ἢ μήπως νομίζεις ὅτι δὲν θὰ χρειαστοῦν ἄνθρωποι γιὰ νὰ συνοδεύουν τὰ παιδιὰ στὸ σχολεῖο, γυναῖκες νὰ θηλάζουν τὰ μωρά, ἄλλες νὰ τὰ προσέχουν, κομμώτριες, κουρεῖς, ἐπίσης γαστρονόμοι καὶ μάγειροι; Κι ἀκόμη θὰ χρειαστοῦμε τώρα καὶ χοιροβοσκούς, κάτι ποὺ δὲν ὑπῆρχε πρωτύτερα στὴν πόλη —γιατὶ ἦταν ἐντελῶς ἄχρηστο—, ἐνῶ σὲ τούτην ἐδῶ θὰ χρειαστεῖ κοντὰ στ' ἄλλα καὶ αὐτό. Θὰ χρειαστοῦν ἐπίσης καὶ πάμπολλα ἄλλα θρέμματα, ἂν πρόκειται οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ νὰ τρώγουν κρέας· δὲν εἶναι ἔτσι;

Φυσικά.

[d] Κάνοντας ὅμως τώρα τέτοια ζωὴ δὲν θά 'χουμε ἀνάγκη καὶ γιὰ γιατρούς, πολὺ μεγαλύτερη ἀπ' ὅσο πρωτύτερα;

Μεγαλύτερη, βέβαια.

Κι ὁ τόπος ἐπίσης, ποὺ τότε ἔφθανε γιὰ νὰ θρέψει τοὺς ἀνθρώπους του, θὰ πάψει νὰ ἐπαρκεῖ καὶ θὰ εἶναι πιὰ λίγος. Τί λές;

Ἔτσι θὰ γίνει, εἶπε.

Ἑπομένως πρέπει νὰ ἀποσπάσουμε ἕνα κομμάτι ἀπὸ τὸν τόπο τῶν γειτόνων μας, ἂν εἶναι νὰ ἔχουμε ἀρκετὴ γῆ γιὰ βοσκὴ καὶ γιὰ καλλιέργεια, κι ἐκεῖνοι μὲ τὴ σειρά τους νὰ πάρουν ἀπὸ τὸν δικό μας τόπο, ἂν κι ἐκεῖνοι παρασυρθοῦν σὲ μιὰ δίχως τέλος ἐπιδίωξη τῶν ὑλικῶν πραγμάτων, ξεπερνώντας τὸ ὅριο τοῦ ἀναγκαίου. Ἔτσι;

[e] Ἀναπόφευκτα, εἶπε, Σωκράτη.

Τὸ ἑπόμενο βῆμα, Γλαύκων, θὰ εἶναι λοιπὸν ὁ πόλεμος; Ἢ μήπως μένει τίποτε ἄλλο;

Αὐτὸ θὰ εἶναι, εἶπε.

Κι ἂς μὴ συζητήσουμε ἀκόμη, εἶπα ἐγώ, γιὰ τὶς ἐνδεχόμενες κακὲς ἢ τὶς καλὲς ἐπιπτώσεις τοῦ πολέμου ἀλλὰ ἂς ἀρκεστοῦμε στὸ ὅτι ἐντοπίσαμε τὴν αἰτία ποὺ γεννᾶ τὸν πόλεμο, αὐτὰ δηλαδὴ ἐξαιτίας τῶν ὁποίων πρωτίστως προξενοῦνται στὶς πολιτεῖες δεινά, στὰ ἄτομα ἀλλὰ καὶ στὸ κράτος, ὅταν προξενοῦνται.

Εἶναι σωστό.

Τότε, φίλε μου, ἡ πόλη πρέπει νὰ μεγαλώσει κι ἄλλο, καὶ ὄχι λίγο, [374a] ἀλλὰ κατὰ ἕνα ὁλόκληρο στράτευμα, ποὺ θὰ βγεῖ νὰ πολεμήσει μέχρις ἐσχάτων μὲ τοὺς ἐπιδρομεῖς γιὰ τὰ ὑπάρχοντά της ὅλα καὶ γιὰ ὅσα λέγαμε τώρα δά.

Μὰ τί λές; ρώτησε· δὲν θὰ μποροῦν νὰ τὰ βγάλουν πέρα μόνοι τους;

Ὄχι, εἶπα, ἂν εἶναι σωστὸ αὐτὸ ποὺ παραδεχτήκαμε, ἐσὺ καὶ ὅλοι ἐμεῖς,

καλῶς, ἡνίκα ἐπλάττομεν τὴν πόλιν· ὡμολογοῦμεν δέ που, εἰ μέμνησαι, ἀδύνατον ἕνα πολλὰς καλῶς ἐργάζεσθαι τέχνας.

Ἀληθῆ λέγεις, ἔφη.

b Τί οὖν; ἦν δ' ἐγώ· ἡ περὶ τὸν πόλεμον ἀγωνία οὐ τεχνικὴ δοκεῖ εἶναι;

Καὶ μάλα, ἔφη.

Ἦ οὖν τι σκυτικῆς δεῖ μᾶλλον κήδεσθαι ἢ πολεμικῆς;

Οὐδαμῶς.

Ἀλλ' ἄρα τὸν μὲν σκυτοτόμον διεκωλύομεν μήτε γεωργὸν ἐπιχειρεῖν εἶναι ἅμα μήτε ὑφάντην μήτε οἰκοδόμον ἀλλὰ σκυτοτόμον, ἵνα δὴ ἡμῖν τὸ τῆς σκυτικῆς ἔργον καλῶς γίγνοιτο, καὶ τῶν ἄλλων ἑνὶ ἑκάστῳ ὡσαύτως ἓν ἀπεδίδομεν, πρὸς ὃ ἐπεφύκει ἕκαστος καὶ ἐφ' ᾧ ἔμελλε τῶν ἄλλων c σχολὴν ἄγων διὰ βίου αὐτὸ ἐργαζόμενος οὐ παριεὶς τοὺς καιροὺς καλῶς ἀπεργάσεσθαι· τὰ δὲ δὴ περὶ τὸν πόλεμον πότερον οὐ περὶ πλείστου ἐστὶν εὖ ἀπεργασθέντα; ἢ οὕτω ῥᾴδιον, ὥστε καὶ γεωργῶν τις ἅμα πολεμικὸς ἔσται καὶ σκυτοτομῶν καὶ ἄλλην τέχνην ἡντινοῦν ἐργαζόμενος, πεττευτικὸς δὲ ἢ κυβευτικὸς ἱκανῶς οὐδ' ἂν εἷς γένοιτο μὴ αὐτὸ τοῦτο ἐκ παιδὸς ἐπιτηδεύων, ἀλλὰ παρέργῳ χρώμενος; d καὶ ἀσπίδα μὲν λαβὼν ἤ τι ἄλλο τῶν πολεμικῶν ὅπλων τε καὶ ὀργάνων αὐθημερὸν ὁπλιτικῆς ἤ τινος ἄλλης μάχης τῶν κατὰ πόλεμον ἱκανὸς ἔσται ἀγωνιστής, τῶν δὲ ἄλλων ὀργάνων οὐδὲν οὐδένα δημιουργὸν οὐδὲ ἀθλητὴν ληφθὲν ποιήσει, οὐδ' ἔσται χρήσιμον τῷ μήτε τὴν ἐπιστήμην ἑκάστου λαβόντι μήτε τὴν μελέτην ἱκανὴν παρασχομένῳ;

Πολλοῦ γὰρ ἄν, ἦ δ' ὅς, τὰ ὄργανα ἦν ἄξια.

Οὐκοῦν, ἦν δ' ἐγώ, ὅσῳ μέγιστον τὸ τῶν φυλάκων ἔργον, e τοσούτῳ σχολῆς τε τῶν ἄλλων πλείστης ἂν εἴη καὶ αὖ τέχνης τε καὶ ἐπιμελείας μεγίστης δεόμενον.

Οἶμαι ἔγωγε, ἦ δ' ὅς.

Ἆρ' οὖν οὐ καὶ φύσεως ἐπιτηδείας εἰς αὐτὸ τὸ ἐπιτήδευμα;

ὅταν φτιάχναμε τὴν πόλη. Παραδεχτήκαμε κάπου, ἂν θυμᾶσαι, ὅτι ὁ ἴδιος ἄνθρωπος δὲν μπορεῖ νὰ ἀσκεῖ σωστὰ πολλὲς τέχνες.

Ἔτσι εἶναι, εἶπε.

[b] Τότε λοιπόν; εἶπα· δὲν νομίζεις ὅτι γιὰ τὴ διεξαγωγὴ ἑνὸς πολέμου χρειάζεται εἰδικὴ γνώση;

Καὶ μεγάλη μάλιστα, εἶπε.

Λὲς λοιπὸν νὰ πρέπει νὰ νοιαζόμαστε περισσότερο γιὰ τοῦ ὑποδηματοποιοῦ τὴν τέχνη ἀπ' ὅτι γιὰ τὴν πολεμικὴ τέχνη;

Μὲ κανέναν τρόπο.

Τὸν ὑποδηματοποιὸ ὅμως δὲν τὸν ἀφήναμε νὰ εἶναι συνάμα καὶ γεωργὸς οὔτε ὑφαντὴς οὔτε οἰκοδόμος ἀλλὰ τὸν θέλαμε ὑποδηματοποιό, ὥστε τὴ δουλειά του νὰ μᾶς τὴν κάνει σωστά· καὶ κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο βάζαμε κάθε ἕναν ἀπὸ τοὺς ἄλλους νὰ καταπιάνεται μὲ *μία* δουλειά, αὐτὴν γιὰ τὴν ὁποία καθένας τους ἦταν ἀπὸ τὴ φύση του φτιασμένος καὶ μὲ τὴν ὁποία ἔμελλε νὰ ἀσχολεῖται σὲ ὅλη του τὴ ζωὴ [c] ἀπέχοντας ἀπὸ τὶς ἄλλες, ὥστε νὰ τὴν ἐκτελεῖ σωστὰ χωρὶς νὰ ἀφήνει ἀνεκμετάλλευτες τὶς κατάλληλες περιστάσεις. Δὲν εἶναι ὅμως σημαντικότερο ἀπὸ ὁτιδήποτε ἄλλο νὰ γίνονται σωστὰ ὅσα σχετίζονται μὲ τὸν πόλεμο; Ἢ μήπως αὐτὸ τὸ πρᾶγμα εἶναι τόσο εὔκολο ὥστε νὰ μπορεῖ κανείς, τὴν ὥρα ποὺ θὰ ἀσχολεῖται μὲ τὴ γεωργία ἢ θὰ φτιάχνει παπούτσια ἢ θὰ καταγίνεται μὲ κάποια ἄλλη τέχνη, νὰ εἶναι συγχρόνως καὶ στρατιώτης, ἐνῶ κανένας δὲν μπορεῖ οὔτε καὶ πεσσοὺς ἢ κύβους νὰ παίζει καλά, ἅμα δὲν καταπιάνεται μὲ αὐτὸ ἀπὸ παιδὶ ἀλλὰ τὸ ἔχει σὰν πάρεργο; Ἢ πάλι εἶναι δυνατὸν [d] παίρνοντας κανεὶς στὰ χέρια του μιὰ ἀσπίδα ἢ ὁποιοδήποτε ἄλλο πολεμικὸ ὅπλο ἢ ἐργαλεῖο νὰ γίνεται μέσα σὲ μιὰ μέρα πολεμιστὴς ἱκανὸς στὴ χρήση τῶν ὅπλων ἢ καὶ σὲ ὁτιδήποτε ἀπ' ὅσα σχετίζονται μὲ τὸν πόλεμο, ἐνῶ ἀπὸ τὰ ἄλλα ὄργανα κανένα δὲν πρόκειται μὲ τὸ ποὺ θὰ τὸ πιάσεις στὰ χέρια σου νὰ σὲ κάνει τεχνίτη ἢ ἀθλητή, οὔτε καὶ θὰ σοῦ χρησιμεύσει σὲ τίποτα, ἂν δὲν τὸ ἔχεις μάθει καὶ δὲν ἔχεις ἐξασκηθεῖ ἀρκούντως σ' αὐτό;

Διαφορετικά, εἶπε, τὰ ἐργαλεῖα αὐτὰ θὰ εἶχαν ἀνεκτίμητη ἀξία.

Ἑπομένως, εἶπα, στὸ βαθμὸ ποὺ τὸ ἔργο τῶν φυλάκων τῆς πόλης εἶναι ὑψίστης σημασίας, [e] ἀπαιτεῖται ἀποχὴ ἀπὸ τὰ ἄλλα ἔργα καὶ ἐξαιρετικὰ μεγάλη τεχνικὴ γνώση καὶ ἀφοσίωση σ' αὐτό.

Αὐτὴ τὴ γνώμη ἔχω κι ἐγώ, εἶπε.

Ἄραγε δὲν ἀπαιτοῦνται ἐπίσης φυσικὰ χαρίσματα κατάλληλα γι' αὐτὸ τὸ ἐπάγγελμα;

Πῶς δ' οὔ;

Ἡμέτερον δὴ ἔργον ἂν εἴη, ὡς ἔοικεν, εἴπερ οἷοί τ' ἐσμέν, ἐκλέξασθαι τίνες τε καὶ ποῖαι φύσεις ἐπιτήδειαι εἰς πόλεως φυλακήν.

Ἡμέτερον μέντοι.

Μὰ Δία, ἦν δ' ἐγώ, οὐκ ἄρα φαῦλον πρᾶγμα ἠράμεθα· ὅμως δὲ οὐκ ἀποδειλιατέον, ὅσον γ' ἂν δύναμις παρείκῃ.

375 Οὐ γὰρ οὖν, ἔφη.

Οἴει οὖν τι, ἦν δ' ἐγώ, διαφέρειν φύσιν γενναίου σκύλακος εἰς φυλακὴν νεανίσκου εὐγενοῦς;

Τὸ ποῖον λέγεις;

Οἷον ὀξύν τέ που δεῖ αὐτοῖν ἑκάτερον εἶναι πρὸς αἴσθησιν καὶ ἐλαφρὸν πρὸς τὸ αἰσθανόμενον διωκάθειν, καὶ ἰσχυρὸν αὖ, ἐὰν δέῃ ἑλόντα διαμάχεσθαι.

Δεῖ γὰρ οὖν, ἔφη, πάντων τούτων.

Καὶ μὴν ἀνδρεῖόν γε, εἴπερ εὖ μαχεῖται.

Πῶς δ' οὔ;

Ἀνδρεῖος δὲ εἶναι ἆρα ἐθελήσει ὁ μὴ θυμοειδὴς εἴτε ἵππος εἴτε κύων ἢ ἄλλο ὁτιοῦν ζῷον; ἢ οὐκ ἐννενόηκας ὡς
b ἄμαχόν τε καὶ ἀνίκητον θυμός, οὗ παρόντος ψυχὴ πᾶσα πρὸς πάντα ἄφοβός τέ ἐστι καὶ ἀήττητος;

Ἐννενόηκα.

Τὰ μὲν τοίνυν τοῦ σώματος οἷον δεῖ τὸν φύλακα εἶναι, δῆλα.

Ναί.

Καὶ μὴν καὶ τὰ τῆς ψυχῆς, ὅτι γε θυμοειδῆ.

Καὶ τοῦτο.

Πῶς οὖν, ἦν δ' ἐγώ, ὦ Γλαύκων, οὐκ ἄγριοι ἀλλήλοις τε ἔσονται καὶ τοῖς ἄλλοις πολίταις, ὄντες τοιοῦτοι τὰς φύσεις;

Μὰ Δία, ἦ δ' ὅς, οὐ ῥᾳδίως.

c Ἀλλὰ μέντοι δεῖ γε πρὸς μὲν τοὺς οἰκείους πρᾴους αὐτοὺς

Ἀσφαλῶς.

Δική μας ἄρα δουλειὰ θὰ ἦταν, καθὼς φαίνεται, νὰ ἐπιλέξουμε, ἂν μποροῦμε, τί εἴδους ἄνθρωποι καὶ μὲ ποιᾶς λογῆς φυσικὰ χαρίσματα προικισμένοι εἶναι κατάλληλοι γιὰ τὴ φύλαξη τῆς πόλης.

Βεβαιότατα δική μας δουλειά.

Μά τὸ Δία, εἶπα, δὲν εἶναι εὔκολο τὸ ἔργο ποὺ ἀναλάβαμε· δὲν πρέπει ὡστόσο νὰ δειλιάσουμε, τουλάχιστον ὅσο ἐξακολουθοῦν νὰ μᾶς τὸ ἐπιτρέπουν οἱ δυνάμεις μας.

[375a] Ὄχι, δὲν πρέπει, εἶπε.

Ἔχεις τὴ γνώμη, τὸν ρώτησα, ὅτι ὑπάρχει καμιὰ διαφορά, σχετικὰ μὲ τὴν καταλληλότητα στὸ ἔργο τῆς φύλαξης, ἀνάμεσα σ' ἕνα σκυλάκι ἀπὸ καλὴ ράτσα καὶ σ' ἕνα εὐγενικὰ προικισμένο παλληκαράκι;

Τί ἐννοεῖς;

Ἐννοῶ ὅτι καὶ τὸ ἕνα καὶ τὸ ἄλλο πρέπει νὰ ἔχουν σπιρτάδα στὴν αἴσθηση καὶ εὐκινησία, ὥστε νὰ παίρνουν στὸ κυνηγητὸ ὅ,τι ἀντιληφθοῦν, κι ἀπὸ τὴν ἄλλη νὰ εἶναι δυνατά, ἂν χρειαστεῖ νὰ τὸ τσακώσουν καὶ νὰ παλέψουν μαζί του.

Χρειάζονται σταλήθεια, εἶπε, ὅλα αὐτά.

Καὶ βέβαια νὰ ἔχουν καὶ θάρρος, ἂν εἶναι νὰ παλέψουν γερά.

Φυσικά.

Θὰ μπορέσει ἄραγε ὅμως νὰ φανεῖ θαρραλέος κάποιος ποὺ δὲν εἶναι ψυχωμένος, εἴτε ἄλογο εἶναι αὐτὸ εἴτε σκύλος εἴτε ὁποιοδήποτε ἄλλο ζωντανὸ πλάσμα; Ἢ μήπως δὲν ἔχεις ἀντιληφθεῖ [b] τί ἀκαταμάχητο καὶ ἀκατανίκητο πρᾶγμα εἶναι ἡ «ψυχή» —κάτι πού, ὅταν ὑπάρχει, κάνει ὁλάκερο τὸ μέσα αὐτοῦ τοῦ ζωντανοῦ ἀδείλιαστο ἀπέναντι στὰ πάντα καὶ ἀκατάβλητο;

Τὸ ἔχω ἀντιληφθεῖ.

Ποιὰ λοιπὸν πρέπει νὰ εἶναι τὰ σωματικὰ χαρίσματα ἑνὸς φύλακα, ἔχει γίνει σαφές.

Ναί.

Ἐπίσης τὰ ψυχικά, ὅτι πρέπει νὰ εἶναι θαρραλέος.

Καὶ αὐτό.

Τότε, Γλαύκων, πῶς θὰ καταστεῖ δυνατὸν ἄνθρωποι μὲ τέτοια ἰδιοσυγκρασία νὰ μὴν ἀγριεύουν ἀναμεταξύ τους ἀλλὰ καὶ μὲ τοὺς ἄλλους πολίτες;

Μά τὸ Δία, εἶπε, αὐτὸ δὲν εἶναι εὔκολο.

[c] Ὡστόσο αὐτοὶ πρέπει νὰ συμπεριφέρονται μὲ πραότητα στοὺς συμπο-

εἶναι, πρὸς δὲ τοὺς πολεμίους χαλεπούς· εἰ δὲ μή, οὐ περιμενοῦσιν ἄλλους σφᾶς διολέσαι, ἀλλ' αὐτοὶ φθήσονται αὐτὸ δράσαντες.

Ἀληθῆ, ἔφη.

Τί οὖν, ἦν δ' ἐγώ, ποιήσομεν; πόθεν ἅμα πρᾶον καὶ μεγαλόθυμον ἦθος εὑρήσομεν; ἐναντία γάρ που θυμοειδεῖ πραεῖα φύσις.

Φαίνεται.

Ἀλλὰ μέντοι τούτων γε ὁποτέρου ἂν στέρηται, φύλαξ ἀγαθὸς οὐ μὴ γένηται· ταῦτα δὲ ἀδυνάτοις ἔοικεν, καὶ οὕτω
d δὴ συμβαίνει ἀγαθὸν φύλακα ἀδύνατον γενέσθαι.

Κινδυνεύει, ἔφη.

Καὶ ἐγὼ ἀπορήσας τε καὶ ἐπισκεψάμενος τὰ ἔμπροσθεν, Δικαίως γε, ἦν δ' ἐγώ, ὦ φίλε, ἀποροῦμεν· ἧς γὰρ προυθέμεθα εἰκόνος ἀπελείφθημεν.

Πῶς λέγεις;

Οὐκ ἐννενοήκαμεν ὅτι εἰσὶν ἄρα φύσεις οἵας ἡμεῖς οὐκ ᾠήθημεν, ἔχουσαι τἀναντία ταῦτα.

Ποῦ δή;

Ἴδοι μὲν ἄν τις καὶ ἐν ἄλλοις ζῴοις, οὐ μεντἂν ἥκιστα
e ἐν ᾧ ἡμεῖς παρεβάλλομεν τῷ φύλακι. οἶσθα γάρ που τῶν γενναίων κυνῶν, ὅτι τοῦτο φύσει αὐτῶν τὸ ἦθος, πρὸς μὲν τοὺς συνήθεις τε καὶ γνωρίμους ὡς οἷόν τε πρᾳοτάτους εἶναι, πρὸς δὲ τοὺς ἀγνῶτας τοὐναντίον.

Οἶδα μέντοι.

Τοῦτο μὲν ἄρα, ἦν δ' ἐγώ, δυνατόν, καὶ οὐ παρὰ φύσιν ζητοῦμεν τοιοῦτον εἶναι τὸν φύλακα.

Οὐκ ἔοικεν.

Ἆρ' οὖν σοι δοκεῖ ἔτι τοῦδε προσδεῖσθαι ὁ φυλακικὸς ἐσόμενος, πρὸς τῷ θυμοειδεῖ ἔτι προσγενέσθαι φιλόσοφος τὴν φύσιν;

376 Πῶς δή; ἔφη· οὐ γὰρ ἐννοῶ.

Καὶ τοῦτο, ἦν δ' ἐγώ, ἐν τοῖς κυσὶν κατόψει, ὃ καὶ ἄξιον θαυμάσαι τοῦ θηρίου.

Τὸ ποῖον;

λίτες τους, ἐνῶ ἀπέναντι στοὺς ἐχθροὺς νὰ εἶναι σκληροί· διαφορετικὰ δὲν θὰ χρειαστεῖ νὰ περιμένουν νὰ ἔλθουν οἱ ἐχθροὶ νὰ τοὺς ἀφανίσουν ἀλλὰ θὰ ἔχουν ἤδη προλάβει νὰ τὸ κάνουν αὐτὸ οἱ ἴδιοι ἀπὸ μόνοι τους!

Σωστά, εἶπε.

Τί θὰ κάνουμε λοιπόν; Ποῦ θὰ βροῦμε χαρακτήρα μειλίχιο καὶ συνάμα λιονταρόψυχο; Γιατὶ κατὰ κάποιον τρόπο ἡ μειλίχια φύση εἶναι ἐντελῶς ἀντίθετη ἀπὸ τὴν ψυχωμένη.

Εἶναι φανερό.

Ὡστόσο δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ γίνει φύλακας καλός, ἂν τοῦ λείπει κάποιο ἀπὸ τὰ δύο· αὐτὰ ὅμως φαίνεται πὼς δὲν συνδυάζονται, κι ἔτσι [d] καταλήγουμε στὸ ὅτι εἶναι ἀδύνατο νὰ ὑπάρξει καλὸς φύλακας.

Ἔτσι φαίνεται.

Κι ἐγὼ ἀπορημένος σκέφτηκα ἐκεῖνα ποὺ εἴχαμε πεῖ πρωτύτερα καὶ εἶπα, Καλὰ νὰ τὰ πάθουμε, φίλε μου, καὶ ἀποροῦμε· χάσαμε ἀπὸ τὰ μάτια μας τὴν εἰκόνα ποὺ εἴχαμε μπροστά μας.

Τί ἐννοεῖς;

Δὲν ἔχουμε προσέξει ὅτι *ὑπάρχουν* φύσεις σὰν ἐκεῖνες ποὺ ἐμεῖς τὶς θεωρήσαμε κάτι ἀδύνατο, φύσεις οἱ ὁποῖες συνδυάζουν αὐτὰ τὰ ἀντίθετα.

Ποῦ, ἀλήθεια;

Μπορεῖ νὰ τὶς δεῖ κανεὶς καὶ σὲ ἄλλα ζῶα, προπαντὸς ὅμως σὲ ἐκεῖνο τὸ ζῶο [e] ποὺ ἐμεῖς τὸ παραβάλαμε μὲ τὸ φύλακα. Γιατὶ θὰ ξέρεις, φυσικά, γιὰ τὰ σκυλιά καλῆς ράτσας ὅτι τέτοιος εἶναι ἀπὸ τὴ φύση του ὁ χαρακτήρας τους: Μὲ ἀνθρώπους τοὺς ὁποίους γνωρίζουν καὶ τοὺς ἔχουν συνηθίσει εἶναι ἐξαιρετικὰ ἥσυχα, ἐνῶ μ' ἐκείνους ποὺ δὲν τοὺς γνωρίζουν εἶναι τὸ ἀντίθετο.

Βέβαια τὸ ξέρω.

Συνεπῶς, εἶπα, τοῦτος ὁ συνδυασμὸς *εἶναι* δυνατός, κι αὐτὸ ποὺ ζητᾶμε γιὰ τὸ φύλακα εἶναι κάτι ποὺ δὲν ἀντιβαίνει στὴ φύση.

Προφανῶς.

Πιστεύεις, ἔτσι, ὅτι ὅποιος πρόκειται νὰ γίνει φύλακας χρειάζεται ἀκόμη καὶ τοῦτο: ἐκτὸς ἀπὸ ψυχωμένος πρέπει ἐπιπλέον νὰ ἔχει καὶ ἰδιοσυστασία φιλοσοφική· σωστά;

[376a] Πῶς ἀκριβῶς; εἶπε· δὲν τὸ καταλαβαίνω.

Καὶ αὐτό, ἀπάντησα, θὰ τὸ παρατηρήσεις στὰ σκυλιά, κάτι ποὺ εἶναι ἀξιοθαύμαστο σ' αὐτὸ τὸ ζῶο.

Ποιό εἶναι αὐτό;

Ὅτι ὃν μὲν ἂν ἴδῃ ἀγνῶτα, χαλεπαίνει, οὐδὲ ἓν κακὸν προπεπονθώς· ὃν δ' ἂν γνώριμον, ἀσπάζεται, κἂν μηδὲν πώποτε ὑπ' αὐτοῦ ἀγαθὸν πεπόνθῃ. ἢ οὔπω τοῦτο ἐθαύμασας;

Οὐ πάνυ, ἔφη, μέχρι τούτου προσέσχον τὸν νοῦν· ὅτι δέ που δρᾷ ταῦτα, δῆλον.

Ἀλλὰ μὴν κομψόν γε φαίνεται τὸ πάθος αὐτοῦ τῆς
b φύσεως καὶ ὡς ἀληθῶς φιλόσοφον.

Πῇ δή;

Ἧι, ἦν δ' ἐγώ, ὄψιν οὐδενὶ ἄλλῳ φίλην καὶ ἐχθρὰν διακρίνει ἢ τῷ τὴν μὲν καταμαθεῖν, τὴν δὲ ἀγνοῆσαι. καίτοι πῶς οὐκ ἂν φιλομαθὲς εἴη συνέσει τε καὶ ἀγνοίᾳ ὁριζόμενον τό τε οἰκεῖον καὶ τὸ ἀλλότριον;

Οὐδαμῶς, ἦ δ' ὅς, ὅπως οὔ.

Ἀλλὰ μέντοι, εἶπον ἐγώ, τό γε φιλομαθὲς καὶ φιλόσοφον ταὐτόν;

Ταὐτὸν γάρ, ἔφη.

Οὐκοῦν θαρροῦντες τιθῶμεν καὶ ἐν ἀνθρώπῳ, εἰ μέλλει
c πρὸς τοὺς οἰκείους καὶ γνωρίμους πρᾷός τις ἔσεσθαι, φύσει φιλόσοφον καὶ φιλομαθῆ αὐτὸν δεῖν εἶναι;

Τιθῶμεν, ἔφη.

Φιλόσοφος δὴ καὶ θυμοειδὴς καὶ ταχὺς καὶ ἰσχυρὸς ἡμῖν τὴν φύσιν ἔσται ὁ μέλλων καλὸς κἀγαθὸς ἔσεσθαι φύλαξ πόλεως.

Παντάπασι μὲν οὖν, ἔφη.

Οὗτος μὲν δὴ ἂν οὕτως ὑπάρχοι. θρέψονται δὲ δὴ ἡμῖν οὗτοι καὶ παιδευθήσονται τίνα τρόπον; καὶ ἆρά τι προὔργου ἡμῖν ἐστιν αὐτὸ σκοποῦσι πρὸς τὸ κατιδεῖν οὗπερ ἕνεκα
d πάντα σκοποῦμεν, δικαιοσύνην τε καὶ ἀδικίαν τίνα τρόπον ἐν πόλει γίγνεται; ἵνα μὴ ἐῶμεν ἱκανὸν λόγον ἢ συχνὸν διεξίωμεν.

Καὶ ὁ τοῦ Γλαύκωνος ἀδελφός, Πάνυ μὲν οὖν, ἔφη, ἔγωγε προσδοκῶ προὔργου εἶναι εἰς τοῦτο ταύτην τὴν σκέψιν.

Ὅτι βλέποντας κάποιον ποὺ δὲν τὸν γνωρίζει, ἐρεθίζεται, χωρὶς αὐτὸς νὰ τοῦ ἔχει προηγουμένως κάνει κάτι κακό· ἐνῶ ἂν δεῖ κάποιον ποὺ τὸν γνωρίζει, τὸν δέχεται φιλικά, ἔστω κι ἂν δὲν ἔχει δοκιμάσει ποτὲ τίποτε καλὸ ἀπὸ αὐτόν. Ἢ μήπως δὲν σοῦ ἔχει κινήσει ποτὲ τὴν περιέργεια αὐτό;

Δὲν τὸ εἶχα προσέξει τόσο πολὺ ὥς τώρα· ὅτι ὅμως κάπως ἔτσι κάνει εἶναι φανερό.

Ἀλλά, ἀλήθεια, αὐτὴ ἡ ἰδιότητα τῆς φύσης του δείχνει λεπτότητα [b] καὶ κάτι αὐθεντικὰ φιλοσοφικό.

Φιλοσοφικὸ πῶς;

Μὲ τὴν ἔννοια πὼς ὅ,τι βλέπει τὸ ξεχωρίζει ὡς φιλικὸ ἢ ἐχθρικὸ ἀποκλειστικὰ μὲ βάση τὸ γεγονὸς ὅτι τὸ μὲν ἕνα τοῦ εἶναι γνωστὸ ἐνῶ τὸ ἄλλο τοῦ εἶναι ἄγνωστο. Πῶς θὰ ἦταν λοιπὸν δυνατὸ νὰ μὴν ἀγαπάει τὴ μάθηση, ἀφοῦ προσδιορίζει κάτι ὡς οἰκεῖο ἢ ὡς ξένο ἀνάλογα μὲ τὸ ἂν τὸ γνωρίζει ἢ τὸ ἀγνοεῖ;

Θὰ ἦταν ἐντελῶς ἀδύνατο νὰ μὴν τὴν ἀγαπάει.

Ἄραγε ὅμως, εἶπα ἐγώ, ἡ ἀγάπη γιὰ τὴ μάθηση καὶ ἡ ἀγάπη γιὰ τὴ γνώση ταυτίζονται;

Ταυτίζονται, ναί, εἶπε.

Νὰ τολμήσουμε λοιπὸν νὰ δεχθοῦμε ὅτι καὶ στὴν ἀνθρώπινη σφαίρα γιὰ νὰ εἶναι κάποιος μειλίχιος [c] ἀπέναντι στοὺς φίλους καὶ τοὺς γνωστοὺς θὰ πρέπει νὰ ἔχει ἀπὸ τὴ φύση του ἀγάπη γιὰ τὴ γνώση καὶ νὰ τοῦ ἀρέσει νὰ μαθαίνει;

Νὰ τὸ δεχθοῦμε, εἶπε.

Ἔτσι, αὐτὸς ποὺ εἶναι νὰ γίνει καλὸς καὶ ἄξιος φύλακας τῆς πόλης μας θὰ πρέπει νὰ ἔχει ἀπὸ τὴ φύση του ἀγάπη γιὰ τὴ σοφία καὶ νά 'ναι ψυχωμένος, γρήγορος, δυνατός.

Ἀπολύτως.

Αὐτὰ λοιπὸν εἶναι τὰ γνωρίσματα ποὺ θά 'πρεπε ἀπὸ τὴν ἀρχὴ νὰ διαθέτει. Ἀλλὰ πῶς θὰ ἀνατραφοῦν καὶ ποιά παιδεία θὰ δώσουμε σ' αὐτούς; Καὶ ἐξετάζοντάς το αὐτὸ θὰ βοηθηθοῦμε ἄραγε νὰ διακρίνουμε καθαρὰ [d] ἐκεῖνο γιὰ τὸ ὁποῖο τὰ ἐξετάζουμε ὅλα αὐτά, δηλαδὴ πῶς ριζώνει σὲ μιὰ πόλη ἡ δικαιοσύνη καὶ πῶς ἡ ἀδικία; Ἔτσι ὥστε νὰ μὴν παραλείψουμε κάτι σημαντικὸ ἢ πάλι νὰ μὴν πάρει ὁ λόγος μας μάκρος.

Τότε ὁ ἀδελφὸς τοῦ Γλαύκωνα εἶπε, Ἐγὼ τουλάχιστον ἔχω τὴν ἐλπίδα ὅτι θὰ μᾶς βοηθήσει πολὺ σὲ αὐτὸ τούτη ἡ διερεύνηση.

Μὰ Δία, ἦν δ' ἐγώ, ὦ φίλε Ἀδείμαντε, οὐκ ἄρα ἀφετέον, οὐδ' εἰ μακροτέρα τυγχάνει οὖσα.

Οὐ γὰρ οὖν.

Ἴθι οὖν, ὥσπερ ἐν μύθῳ μυθολογοῦντές τε καὶ σχολὴν ἄγοντες λόγῳ παιδεύωμεν τοὺς ἄνδρας.

e Ἀλλὰ χρή.

Τίς οὖν ἡ παιδεία; ἢ χαλεπὸν εὑρεῖν βελτίω τῆς ὑπὸ τοῦ πολλοῦ χρόνου ηὑρημένης; ἔστιν δέ που ἡ μὲν ἐπὶ σώμασι γυμναστική, ἡ δ' ἐπὶ ψυχῇ μουσική.

Ἔστιν γάρ.

Ἆρ' οὖν οὐ μουσικῇ πρότερον ἀρξόμεθα παιδεύοντες ἢ γυμναστικῇ;

Πῶς δ' οὔ;

Μουσικῆς δ', εἶπον, τιθεῖς λόγους, ἢ οὔ;

Ἔγωγε.

Λόγων δὲ διττὸν εἶδος, τὸ μὲν ἀληθές, ψεῦδος δ' ἕτερον;

Ναί.

377 Παιδευτέον δ' ἐν ἀμφοτέροις, πρότερον δ' ἐν τοῖς ψευδέσιν;

Οὐ μανθάνω, ἔφη, πῶς λέγεις.

Οὐ μανθάνεις, ἦν δ' ἐγώ, ὅτι πρῶτον τοῖς παιδίοις μύθους λέγομεν; τοῦτο δέ που ὡς τὸ ὅλον εἰπεῖν ψεῦδος, ἔνι δὲ καὶ ἀληθῆ. πρότερον δὲ μύθοις πρὸς τὰ παιδία ἢ γυμνασίοις χρώμεθα.

Ἔστι ταῦτα.

Τοῦτο δὴ ἔλεγον, ὅτι μουσικῆς πρότερον ἁπτέον ἢ γυμναστικῆς.

Ὀρθῶς, ἔφη.

Οὐκοῦν οἶσθ' ὅτι ἀρχὴ παντὸς ἔργου μέγιστον, ἄλλως
b τε δὴ καὶ νέῳ καὶ ἁπαλῷ ὁτῳοῦν; μάλιστα γὰρ δὴ τότε πλάττεται, καὶ ἐνδύεται τύπος ὃν ἄν τις βούληται ἐνσημήνασθαι ἑκάστῳ.

Κομιδῇ μὲν οὖν.

Συνεπῶς, φίλε μου Ἀδείμαντε, δὲν πρέπει, μά τὸ Δία, νὰ τὴν παρατήσουμε, ἔστω κι ἂν τραβάει κάπως περισσότερο σὲ μάκρος.

Ὄχι, δὲν πρέπει.

Ἐμπρὸς λοιπόν, ἂς τὸ πάρουμε σὰν παραμύθι καὶ, μὴ ἔχοντας τίποτε ἄλλο νὰ κάνουμε, ἂς ἐκθέσουμε θεωρητικὰ ποιά παιδεία θὰ δώσουμε στοὺς ἀνθρώπους μας.

[e] Ἐντάξει.

Ποιά θὰ εἶναι λοιπὸν αὐτὴ ἡ παιδεία; Ἢ μήπως εἶναι δύσκολο νὰ βροῦμε ἐμεῖς παιδεία καλύτερη ἀπὸ αὐτὴν ποὺ ἡ μακρόχρονη πείρα ἔχει καθιερώσει; Κι εἶναι ἡ παιδεία αὐτὴ γιὰ μὲν τὰ σώματα ἡ γυμναστικὴ καὶ γιὰ τὴν ψυχὴ ἡ μουσική.

Ἔτσι εἶναι.

Θὰ ἀρχίσουμε λοιπὸν τὴν ἐκπαίδευση μὲ τὴ μουσικὴ πρῶτα ἢ μὲ τὴ γυμναστική;

Μὲ τὴ μουσική, πῶς ἀλλιῶς;

Καὶ λέγοντας 'μουσικὴ' ἐννοεῖς καὶ λόγια, ἢ ὄχι;

Ναί, ἐννοῶ.

Λόγια ὅμως ὑπάρχουν δύο εἰδῶν: ψευδῆ καὶ ἀληθινά· ἔτσι;

Ναί.

[377a] Κι αὐτοὶ δὲν πρέπει νὰ τὰ δοκιμάσουν στὴν ἐκπαίδευσή τους καὶ τὰ δύο, ἀρχίζοντας ἀπὸ τὰ ψευδῆ;

Δὲν καταλαβαίνω, εἶπε, τί θέλεις νὰ πεῖς.

Δὲν καταλαβαίνεις, εἶπα ἐγώ, ὅτι στὰ παιδιὰ λέμε πρῶτα-πρῶτα παραμύθια; Καὶ τὸ παραμύθι, κατὰ κάποιον τρόπο, εἶναι γενικῶς ἕνα ψέμα —ὑπάρχουν ὅμως σ' αὐτὸ καὶ ἀλήθειες. Καὶ θὰ λέμε στὰ παιδιὰ παραμύθια προτοῦ νὰ τοὺς ἀρχίσουμε τὶς γυμναστικὲς ἀσκήσεις.

Ἔτσι.

Αὐτὸ λοιπὸν ἔλεγα, ὅτι θὰ ἀρχίσουμε μὲ τὴ μουσικὴ καὶ τὴν ποίηση κι ὕστερα θὰ πᾶμε στὴ γυμναστική.

Σωστά, εἶπε.

Κι ὅπως ξέρεις, τὸ πιὸ σημαντικὸ σὲ ὅλα τὰ πράγματα εἶναι ἡ ἀρχή, [b] ἰδίως ὅταν πρόκειται γιὰ κάτι νέο καὶ τρυφερό, γιατὶ *τότε* κυρίως πλάθεται καὶ διαμορφώνεται σὲ κάθε πρᾶγμα ὁ χαρακτήρας ποὺ θέλει κανεὶς νὰ χαράξει σ' αὐτό.

Ἀκριβῶς.

Ἆρ' οὖν ῥᾳδίως οὕτω παρήσομεν τοὺς ἐπιτυχόντας ὑπὸ τῶν ἐπιτυχόντων μύθους πλασθέντας ἀκούειν τοὺς παῖδας καὶ λαμβάνειν ἐν ταῖς ψυχαῖς ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἐναντίας δόξας ἐκείναις ἅς, ἐπειδὰν τελεωθῶσιν, ἔχειν οἰησόμεθα δεῖν αὐτούς;

Οὐδ' ὁπωστιοῦν παρήσομεν.

Πρῶτον δὴ ἡμῖν, ὡς ἔοικεν, ἐπιστατητέον τοῖς μυθοποιοῖς,
c καὶ ὃν μὲν ἂν καλὸν [μῦθον] ποιήσωσιν, ἐγκριτέον, ὃν δ' ἂν μή, ἀποκριτέον. τοὺς δ' ἐγκριθέντας πείσομεν τὰς τροφούς τε καὶ μητέρας λέγειν τοῖς παισίν, καὶ πλάττειν τὰς ψυχὰς αὐτῶν τοῖς μύθοις πολὺ μᾶλλον ἢ τὰ σώματα ταῖς χερσίν· ὧν δὲ νῦν λέγουσι τοὺς πολλοὺς ἐκβλητέον.

Ποίους δή; ἔφη.

Ἐν τοῖς μείζοσιν, ἦν δ' ἐγώ, μύθοις ὀψόμεθα καὶ τοὺς ἐλάττους. δεῖ γὰρ δὴ τὸν αὐτὸν τύπον εἶναι καὶ ταὐτὸν
d δύνασθαι τούς τε μείζους καὶ τοὺς ἐλάττους. ἢ οὐκ οἴει;

Ἔγωγ', ἔφη· ἀλλ' οὐκ ἐννοῶ οὐδὲ τοὺς μείζους τίνας λέγεις.

Οὓς Ἡσίοδός τε, εἶπον, καὶ Ὅμηρος ἡμῖν ἐλεγέτην καὶ οἱ ἄλλοι ποιηταί. οὗτοι γάρ που μύθους τοῖς ἀνθρώποις ψευδεῖς συντιθέντες ἔλεγόν τε καὶ λέγουσι.

Ποίους δή, ἦ δ' ὅς, καὶ τί αὐτῶν μεμφόμενος λέγεις;

Ὅπερ, ἦν δ' ἐγώ, χρὴ καὶ πρῶτον καὶ μάλιστα μέμφεσθαι, ἄλλως τε καὶ ἐάν τις μὴ καλῶς ψεύδηται.

Τί τοῦτο;

e Ὅταν εἰκάζῃ τις κακῶς [οὐσίαν] τῷ λόγῳ, περὶ θεῶν τε καὶ ἡρώων οἷοί εἰσιν, ὥσπερ γραφεὺς μηδὲν ἐοικότα γράφων οἷς ἂν ὅμοια βουληθῇ γράψαι.

Καὶ γάρ, ἔφη, ὀρθῶς ἔχει τά γε τοιαῦτα μέμφεσθαι. ἀλλὰ πῶς δὴ λέγομεν καὶ ποῖα;

Πρῶτον μέν, ἦν δ' ἐγώ, τὸ μέγιστον καὶ περὶ τῶν μεγίστων ψεῦδος ὁ εἰπὼν οὐ καλῶς ἐψεύσατο ὡς Οὐρανός τε ἠργάσατο ἅ φησι δρᾶσαι αὐτὸν Ἡσίοδος, ὅ τε αὖ Κρόνος
378 ὡς ἐτιμωρήσατο αὐτόν. τὰ δὲ δὴ τοῦ Κρόνου ἔργα καὶ

Θὰ ἀφήσουμε λοιπὸν ἔτσι ἀσυλλόγιστα νὰ ἀκοῦνε τὰ παιδιά τὸ πρῶτο τυχὸν παραμύθι ποὺ ἔφτιαξε ὁ πρῶτος τυχὼν καὶ νὰ δέχονται στὴν ψυχή τους παραστάσεις ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀντίθετες ἀπὸ τὶς γνῶμες ποὺ πιστεύουμε ὅτι θὰ πρέπει νὰ ἀσπάζονται ὅταν θὰ ἔχουν ὁλοκληρωθεῖ ὡς ἄνθρωποι;

Δὲν θὰ τὸ ἀφήσουμε μὲ κανέναν τρόπο.

Πρώτη μας δουλειὰ λοιπόν, καθὼς φαίνεται, θὰ εἶναι νὰ ἐπιβλέπουμε ἐκείνους ποὺ φτιάχνουν τοὺς μύθους, [c] καὶ ὅ,τι καλὸ φτιάξουν, νὰ τὸ ἐγκρίνουμε, ἐνῶ τὰ ἄλλα νὰ τὰ πετᾶμε. Κι ὅ,τι θὰ ἐγκρίνουμε, νὰ πείθουμε τὶς παραμάνες καὶ τὶς μανάδες νὰ τὸ λένε στὰ παιδιὰ καὶ νὰ τοὺς πλάθουν τὶς ψυχὲς μὲ αὐτοὺς τοὺς μύθους πολὺ περισσότερο ἀπ' ὅτι τοὺς πλάθουν τὰ σώματα μὲ τὰ χέρια τους· κι ὅσο γι' αὐτὰ ποὺ λένε τώρα στὰ παιδιὰ εἶναι τὰ πιὸ πολλὰ γιὰ πέταμα.

Ποιά ἐννοεῖς; εἶπε.

Κοιτάζοντας τὶς μεγαλύτερες μυθικὲς διηγήσεις, εἶπα ἐγώ, θὰ διακρίνουμε καὶ τὶς πιὸ μικρές. Γιατὶ τὸ καλούπι εἶναι ἀσφαλῶς τὸ ἴδιο [d] κι ἡ ἐπίδραση ποὺ ἀσκοῦν, καὶ οἱ μεγάλες καὶ οἱ μικρές, ἐπίσης ἡ ἴδια· ἢ δὲν τὸ νομίζεις;

Αὐτὸ τὸ δέχομαι, εἶπε· δὲν καταλαβαίνω ὅμως ποιούς ἐννοεῖς ὅταν λὲς 'μεγάλους μύθους'.

Αὐτούς, εἶπα, ποὺ μᾶς ἔλεγαν ὁ Ἡσίοδος κι ὁ Ὅμηρος καὶ οἱ ἄλλοι ποιητές. *Αὐτοὶ* ἔπλεκαν μυθικὲς διηγήσεις ψεύτικες καὶ τὶς ἔλεγαν στοὺς ἀνθρώπους καὶ τὶς λένε καὶ τώρα.

Ποιούς μύθους ἐννοεῖς, εἶπε, καὶ τί κακὸ βρίσκεις σ' αὐτούς;

Αὐτὸ ποὺ πρωτίστως καὶ κυρίως πρέπει νὰ κατακρίνει κανείς, ἰδίως ὅταν τὸ ψέμα εἶναι καὶ κακοφτιαγμένο.

Ἔχεις ἕνα παράδειγμα;

[e] Ὅταν λόγου χάριν κάποιος, μὲ ὅσα λέει, παρουσιάζει ἄσχημα ὅ,τι σχετίζεται μὲ τοὺς θεοὺς καὶ τοὺς ἥρωες, δηλαδὴ ποιᾶς λογῆς εἶναι αὐτοί, σὰν τὸ ζωγράφο ποὺ ὅσα ζωγραφίζει δὲν ἔχουν καμιὰ ὁμοιότητα μὲ αὐτὰ ποὺ θέλει νὰ ζωγραφίσει.

Πραγματικά, εἶπε, σωστὸ εἶναι τέτοια πράγματα νὰ τὰ κατακρίνει κανείς. Τί ἔχεις ὅμως συγκεκριμένα στὸ νοῦ σου;

Πρῶτα-πρῶτα, ἀπάντησα, ἐκεῖνος ποὺ εἶπε τὸ πιὸ μεγάλο ψέμα γιὰ τοὺς πιὸ μεγάλους δὲν τό 'φτιαξε καλὰ αὐτὸ τὸ ψέμα, πὼς τάχα ὁ Οὐρανὸς διέπραξε ὅσα τοῦ ἀποδίδει ὁ Ἡσίοδος κι ὅτι μὲ τὴ σειρά του ὁ Κρόνος τὸν ἐκδικήθηκε. [378a] Κι ὅσο γιὰ τὶς πράξεις τοῦ Κρόνου καὶ γιὰ ὅσα ὁ ἴδιος ἔπαθε

πάθη ὑπὸ τοῦ ὑέος, οὐδ' ἂν εἰ ἦν ἀληθῆ ᾤμην δεῖν ῥᾳδίως
οὕτως λέγεσθαι πρὸς ἄφρονάς τε καὶ νέους, ἀλλὰ μάλιστα
μὲν σιγᾶσθαι, εἰ δὲ ἀνάγκη τις ἦν λέγειν, δι' ἀπορρήτων
ἀκούειν ὡς ὀλιγίστους, θυσαμένους οὐ χοῖρον ἀλλά τι μέγα
καὶ ἄπορον θῦμα, ὅπως ὅτι ἐλαχίστοις συνέβη ἀκοῦσαι.

Καὶ γάρ, ἦ δ' ὅς, οὗτοί γε οἱ λόγοι χαλεποί.

b Καὶ οὐ λεκτέοι γ', ἔφην, ὦ Ἀδείμαντε, ἐν τῇ ἡμετέρᾳ
πόλει. οὐδὲ λεκτέον νέῳ ἀκούοντι ὡς ἀδικῶν τὰ ἔσχατα
οὐδὲν ἂν θαυμαστὸν ποιοῖ, οὐδ' αὖ ἀδικοῦντα πατέρα κολάζων
παντὶ τρόπῳ, ἀλλὰ δρῴη ἂν ὅπερ θεῶν οἱ πρῶτοί τε καὶ
μέγιστοι.

Οὐ μὰ τὸν Δία, ἦ δ' ὅς, οὐδὲ αὐτῷ μοι δοκεῖ ἐπιτήδεια
εἶναι λέγειν.

Οὐδέ γε, ἦν δ' ἐγώ, τὸ παράπαν ὡς θεοὶ θεοῖς πολεμοῦσί
c τε καὶ ἐπιβουλεύουσι καὶ μάχονται —οὐδὲ γὰρ ἀληθῆ— εἴ
γε δεῖ ἡμῖν τοὺς μέλλοντας τὴν πόλιν φυλάξειν αἴσχιστον
νομίζειν τὸ ῥᾳδίως ἀλλήλοις ἀπεχθάνεσθαι —πολλοῦ δεῖ
γιγαντομαχίας τε μυθολογητέον αὐτοῖς καὶ ποικιλτέον, καὶ
ἄλλας ἔχθρας πολλὰς καὶ παντοδαπὰς θεῶν τε καὶ ἡρώων
πρὸς συγγενεῖς τε καὶ οἰκείους αὐτῶν— ἀλλ' εἴ πως μέλ-
λομεν πείσειν ὡς οὐδεὶς πώποτε πολίτης ἕτερος ἑτέρῳ
ἀπήχθετο οὐδ' ἔστιν τοῦτο ὅσιον, τοιαῦτα λεκτέα μᾶλλον πρὸς
d τὰ παιδία εὐθὺς καὶ γέρουσι καὶ γραυσί, καὶ πρεσβυτέροις
γιγνομένοις καὶ τοὺς ποιητὰς ἐγγὺς τούτων ἀναγκαστέον
λογοποιεῖν. Ἥρας δὲ δεσμοὺς ὑπὸ ὑέος καὶ Ἡφαίστου
ῥίψεις ὑπὸ πατρός, μέλλοντος τῇ μητρὶ τυπτομένῃ ἀμυνεῖν,
καὶ θεομαχίας ὅσας Ὅμηρος πεποίηκεν οὐ παραδεκτέον εἰς
τὴν πόλιν, οὔτ' ἐν ὑπονοίαις πεποιημένας οὔτε ἄνευ ὑπο-
νοιῶν. ὁ γὰρ νέος οὐχ οἷός τε κρίνειν ὅτι τε ὑπόνοια καὶ
ὃ μή, ἀλλ' ἃ ἂν τηλικοῦτος ὢν λάβῃ ἐν ταῖς δόξαις δυσέκ-
e νιπτά τε καὶ ἀμετάστατα φιλεῖ γίγνεσθαι· ὧν δὴ ἴσως

ἀπὸ τὸ γιό του, αὐτά, ἀκόμη κι ἂν ἦταν ἀληθινά, δὲν νομίζω ὅτι θά 'πρεπε νὰ τὰ λέει κανεὶς ἔτσι ἀσυλλόγιστα σὲ νέους ἀνθρώπους μὲ ἄπηχτο μυαλὸ ἀλλὰ τὸ καλύτερο θὰ ἦταν νὰ τὰ ἀποσιωπᾶ· κι ἂν γιὰ κάποιο λόγο θὰ χρειαζόταν νὰ εἰπωθοῦν, νὰ τὰ ἀκοῦνε ὅσο τὸ δυνατὸν πιὸ λίγοι, ὡς ἀπόρρητα, κι ἀφοῦ πρῶτα θὰ θυσιάσουν ὄχι χοῖρο ἀλλὰ κάποιο μεγάλο καὶ σπάνιο σφάγιο, ὥστε νὰ περιοριστοῦν στὸ ἐλάχιστο ὅσοι θὰ τὰ ἀκούσουν.

Πράγματι, εἶπε· αὐτοὶ οἱ μύθοι εἶναι φοβεροί.

[b] Καὶ δὲν θὰ πρέπει, Ἀδείμαντε, νὰ λέγονται στὴ δική μας πόλη. Οὔτε πρέπει νὰ λέγεται μπροστὰ σ' ἕναν νέο ἄνθρωπο ὅτι διαπράττοντας τὴν πιὸ μεγάλη ἀδικία ἢ ἐπιβάλλοντας κάθε λογῆς τιμωρίες στὸν πατέρα του, ὁ ὁποῖος διέπραξε κάποια ἀδικία, δὲν κάνει τίποτε ἀξιοπερίεργο ἀλλὰ ἀκριβῶς ὅ,τι ἔκαναν καὶ οἱ πρῶτοι καὶ πιὸ μεγάλοι θεοί.

Μά τὸ Δία, εἶπε, οὔτε κι ἐγὼ νομίζω ὅτι αὐτὰ τὰ πράγματα εἶναι κατάλληλα νὰ λέγονται.

Ἀλλὰ καὶ γενικῶς, εἶπα ἐγώ, δὲν πρέπει σὲ καμία περίπτωση νὰ λέγεται ὅτι οἱ θεοὶ εἶναι σὲ πόλεμο μὲ τοὺς θεοὺς [c] κι ὅτι ἐπιβουλεύονται ὁ ἕνας τὸν ἄλλο καὶ φιλονικοῦν —ἀφοῦ ἄλλωστε καὶ δὲν ἀληθεύει κάτι τέτοιο—, ἂν θέλουμε αὐτοὶ ποὺ θὰ ἀναλάβουν νὰ φυλάξουν τὴν πόλη νὰ νομίζουν πὼς εἶναι ἐπαίσχυντο νὰ ἐχθρεύονται μὲ τὸ παραμικρὸ ὁ ἕνας τὸν ἄλλο, ὅπως ἐπίσης δὲν θὰ πρέπει νὰ διηγοῦνται μύθους καὶ νὰ ἱστοροῦν ἐπάνω σὲ κεντήματα τὶς μάχες τῶν Γιγάντων καὶ τὶς πολλὲς καὶ κάθε λογῆς ἔχθρες τῶν θεῶν καὶ τῶν ἡρώων μὲ τοὺς συγγενεῖς τους καὶ τοὺς φίλους τους, ἀλλὰ ἂν εἶναι νὰ πείσουμε τοὺς ἀνθρώπους μας πὼς κανένας πολίτης αὐτῆς τῆς πόλης δὲν μίσησε ποτὲ ὥς τώρα ἄλλον πολίτη καὶ πὼς θὰ ἦταν ἀνόσιο νὰ τὸ εἶχε κάνει, *τέτοια* λόγια εἶναι σωστότερο νὰ λένε [d] οἱ γέροντες καὶ οἱ γριὲς εὐθὺς ἐξαρχῆς στὰ παιδιά, ἀλλά κι ὅταν θὰ μεγαλώσουν, κι ἀκόμη νὰ ὑποχρεωθοῦν οἱ ποιητὲς νὰ πλέκουν γι' αὐτοὺς παραπλήσιους μύθους. Κι αὐτὰ γιὰ τὴν Ἥρα ποὺ τὴν ἔριξε ὁ γιός της στὴ φυλακὴ καὶ γιὰ τὸν Ἥφαιστο ποὺ τὸν γκρέμισε ὁ πατέρας του ἀπὸ τὸν οὐρανό, ὅταν θέλησε νὰ ὑπερασπιστεῖ τὴ μητέρα του ποὺ τὴν ἔδερναν, κι ὅλες ἐκεῖνες τὶς μάχες τῶν θεῶν μεταξύ τους ποὺ ἔχει ἱστορήσει ὁ Ὅμηρος, εἴτε μὲ ἀλληγορικὴ σημασία εἴτε καὶ ὄχι, αὐτὰ δὲν θὰ τὰ ἀνεχθοῦμε νὰ λέγονται στὴν πόλη. Γιατὶ ὁ νέος ἄνθρωπος δὲν εἶναι σὲ θέση νὰ διακρίνει τί εἶναι ἀλληγορικὸ καὶ τί δὲν εἶναι, ἀλλὰ οἱ γνῶμες ποὺ θὰ ἐνστερνιστεῖ σ' αὐτὴ τὴν ἡλικία δύσκολα ἀλλάζουν [e] κι ἔχουν τὴν τάση νὰ γίνονται ἀνεξίτηλες. Ἴσως γι' αὐτὸ λοιπὸν πρέπει νὰ κάνουμε τὸ πᾶν ὥστε οἱ πρῶτοι-

ἕνεκα περὶ παντὸς ποιητέον ἃ πρῶτα ἀκούουσιν ὅτι κάλλιστα μεμυθολογημένα πρὸς ἀρετὴν ἀκούειν.

Ἔχει γάρ, ἔφη, λόγον. ἀλλ' εἴ τις αὖ καὶ ταῦτα ἐρωτῴη ἡμᾶς, ταῦτα ἅττα τ' ἐστὶν καὶ τίνες οἱ μῦθοι, τίνας ἂν φαῖμεν;

Καὶ ἐγὼ εἶπον· Ὦ Ἀδείμαντε, οὐκ ἐσμὲν ποιηταὶ ἐγώ τε
379 καὶ σὺ ἐν τῷ παρόντι, ἀλλ' οἰκισταὶ πόλεως· οἰκισταῖς δὲ τοὺς μὲν τύπους προσήκει εἰδέναι ἐν οἷς δεῖ μυθολογεῖν τοὺς ποιητάς, παρ' οὓς ἐὰν ποιῶσιν οὐκ ἐπιτρεπτέον, οὐ μὴν αὐτοῖς γε ποιητέον μύθους.

Ὀρθῶς, ἔφη· ἀλλ' αὐτὸ δὴ τοῦτο, οἱ τύποι περὶ θεολογίας τίνες ἂν εἶεν;

Τοιοίδε πού τινες, ἦν δ' ἐγώ· οἷος τυγχάνει ὁ θεὸς ὤν, ἀεὶ δήπου ἀποδοτέον, ἐάντέ τις αὐτὸν ἐν ἔπεσιν ποιῇ ἐάντε ἐν μέλεσιν ἐάντε ἐν τραγῳδίᾳ.

Δεῖ γάρ.

b Οὐκοῦν ἀγαθὸς ὅ γε θεὸς τῷ ὄντι τε καὶ λεκτέον οὕτω;

Τί μήν;

Ἀλλὰ μὴν οὐδέν γε τῶν ἀγαθῶν βλαβερόν· ἦ γάρ;

Οὔ μοι δοκεῖ.

Ἆρ' οὖν ὃ μὴ βλαβερὸν βλάπτει;

Οὐδαμῶς.

Ὃ δὲ μὴ βλάπτει κακόν τι ποιεῖ;

Οὐδὲ τοῦτο.

Ὃ δέ γε μηδὲν κακὸν ποιεῖ οὐδ' ἄν τινος εἴη κακοῦ αἴτιον;

Πῶς γάρ;

Τί δέ; ὠφέλιμον τὸ ἀγαθόν;

Ναί.

Αἴτιον ἄρα εὐπραγίας;

Ναί.

Οὐκ ἄρα πάντων γε αἴτιον τὸ ἀγαθόν, ἀλλὰ τῶν μὲν εὖ ἐχόντων αἴτιον, τῶν δὲ κακῶν ἀναίτιον.

c Παντελῶς γ', ἔφη.

πρῶτοι μύθοι ποὺ ἀκοῦνε τὰ παιδιὰ νὰ ἔχουν συντεθεῖ ὅσο τὸ δυνατὸν πιὸ ὄμορφα γιὰ νὰ ὁδηγοῦν στὴν ἀρετή.

Ἔχει βάση αὐτὸ ποὺ λές. Ἂν ὅμως μᾶς ρωτοῦσε κάποιος καὶ τοῦτο: Ποιοί εἶναι αὐτοὶ οἱ μύθοι καὶ ποιᾶς λογῆς, τί θὰ τοῦ λέγαμε;

Ἀδείμαντε, τοῦ ἀπάντησα ἐγώ, δὲν εἴμαστε ποιητές, ἐγώ κι ἐσύ, [379a] αὐτὴ τὴ στιγμὴ —μιὰ πόλη πᾶμε νὰ ἱδρύσουμε. Αὐτὸ τὸ ὁποῖο ὀφείλουμε νὰ ξέρουμε ὡς ἱδρυτὲς τῆς πόλης εἶναι τὰ καλούπια ποὺ πρέπει νὰ χρησιμοποιοῦν οἱ ποιητὲς γιὰ τοὺς μύθους τους καὶ ποὺ ἂν δὲν τὰ λαμβάνουν ὑπόψη τους, δὲν θὰ πρέπει νὰ τοὺς ἐπιτρέπουμε νὰ γράφουν, κι ὄχι νὰ πλέκουμε *ἐμεῖς* μύθους.

Σωστά, εἶπε· αὐτὰ ὅμως τὰ καλούπια γιὰ τὶς ἱστορίες μὲ τοὺς θεοὺς πῶς ἀκριβῶς θὰ εἶναι;

Νά, κάπως ἔτσι, εἶπα: Εἴτε γιὰ ἐπικὴ ποίηση πρόκειται εἴτε γιὰ λυρικὴ εἴτε γιὰ τραγωδία, τὸ θεῖο πρέπει πάντοτε νὰ παριστάνεται ἀπαράλλαχτα ὅπως εἶναι.

Πράγματι, πρέπει.

[b] Ὁ θεὸς ὅμως δὲν εἶναι σταλήθεια ἀγαθὸς καὶ δὲν πρέπει ὡς *τέτοιον* νὰ τὸν περιγράφουν;

Ἀσφαλῶς· γιατί ρωτᾶς;

Ὡστόσο κανένα ἀγαθὸ πρᾶγμα δὲν εἶναι βλαβερό· ἔτσι;

Νομίζω, ναί.

Ἄραγε κάτι ποὺ δὲν εἶναι βλαβερὸ προξενεῖ βλάβη;

Μὲ κανέναν τρόπο.

Καὶ κάτι ποὺ δὲν προξενεῖ βλάβη κάνει κανένα κακό;

Κανένα.

Καὶ κάτι ποὺ δὲν κάνει κανένα κακὸ θὰ μποροῦσε νὰ ἦταν αἰτία κάποιου κακοῦ;

Πῶς θὰ ἦταν αὐτὸ δυνατό;

Τὸ ἀγαθό, πάλι, *εἶναι* ὠφέλιμο;

Ναί.

Ἑπομένως εἶναι αἰτία εὐτυχίας.

Ναί.

Συνεπῶς τὸ καλὸ δὲν εἶναι ἡ αἰτία γιὰ ὅλα τὰ πράγματα ἀλλὰ μόνο γιὰ τὰ καλά, ἐνῶ γιὰ τὰ ἄσχημα πράγματα δὲν φέρει εὐθύνη.

[c] Συμφωνῶ ἀπολύτως, εἶπε.

Οὐδ' ἄρα, ἦν δ' ἐγώ, ὁ θεός, ἐπειδὴ ἀγαθός, πάντων ἂν
εἴη αἴτιος, ὡς οἱ πολλοὶ λέγουσιν, ἀλλὰ ὀλίγων μὲν τοῖς
ἀνθρώποις αἴτιος, πολλῶν δὲ ἀναίτιος· πολὺ γὰρ ἐλάττω
τἀγαθὰ τῶν κακῶν ἡμῖν, καὶ τῶν μὲν ἀγαθῶν οὐδένα
ἄλλον αἰτιατέον, τῶν δὲ κακῶν ἄλλ' ἄττα δεῖ ζητεῖν τὰ
αἴτια, ἀλλ' οὐ τὸν θεόν.

Ἀληθέστατα, ἔφη, δοκεῖς μοι λέγειν.

Οὐκ ἄρα, ἦν δ' ἐγώ, ἀποδεκτέον οὔτε Ὁμήρου οὔτ' ἄλλου
d ποιητοῦ ταύτην τὴν ἁμαρτίαν περὶ τοὺς θεοὺς ἀνοήτως
ἁμαρτάνοντος καὶ λέγοντος—

ὡς δοιοί τε πίθοι κατακείαται ἐν Διὸς οὔδει
κηρῶν ἔμπλειοι, ὁ μὲν ἐσθλῶν, αὐτὰρ ὃ δειλῶν·

καὶ ᾧ μὲν ἂν μείξας ὁ Ζεὺς δῷ ἀμφοτέρων,
ἄλλοτε μέν τε κακῷ ὅ γε κύρεται, ἄλλοτε δ' ἐσθλῷ·
ᾧ δ' ἂν μή, ἀλλ' ἄκρατα τὰ ἕτερα,
τὸν δὲ κακὴ βούβρωστις ἐπὶ χθόνα δῖαν ἐλαύνει·
e οὐδ' ὡς ταμίας ἡμῖν Ζεὺς—
ἀγαθῶν τε κακῶν τε τέτυκται.

τὴν δὲ τῶν ὅρκων καὶ σπονδῶν σύγχυσιν, ἣν ὁ Πάν-
δαρος συνέχεεν, ἐάν τις φῇ δι' Ἀθηνᾶς τε καὶ Διὸς
γεγονέναι, οὐκ ἐπαινεσόμεθα, οὐδὲ θεῶν ἔριν τε καὶ κρίσιν
380 διὰ Θέμιτός τε καὶ Διός, οὐδ' αὖ, ὡς Αἰσχύλος λέγει,
ἐατέον ἀκούειν τοὺς νέους, ὅτι—

θεὸς μὲν αἰτίαν φύει βροτοῖς,
ὅταν κακῶσαι δῶμα παμπήδην θέλῃ.

ἀλλ' ἐάν τις ποιῇ ἐν οἷς ταῦτα τὰ ἰαμβεῖα ἔνεστιν, τὰ τῆς
Νιόβης πάθη, ἢ τὰ Πελοπιδῶν ἢ τὰ Τρωικὰ ἤ τι ἄλλο τῶν
τοιούτων, ἢ οὐ θεοῦ ἔργα ἐατέον αὐτὰ λέγειν, ἢ εἰ θεοῦ,
ἐξευρετέον αὐτοῖς σχεδὸν ὃν νῦν ἡμεῖς λόγον ζητοῦμεν, καὶ
b λεκτέον ὡς ὁ μὲν θεὸς δίκαιά τε καὶ ἀγαθὰ ἠργάζετο, οἱ δὲ
ὠνίναντο κολαζόμενοι· ὡς δὲ ἄθλιοι μὲν οἱ δίκην διδόντες,
ἦν δὲ δὴ ὁ δρῶν ταῦτα θεός, οὐκ ἐατέον λέγειν τὸν ποι-
ητήν. ἀλλ' εἰ μὲν ὅτι ἐδεήθησαν κολάσεως λέγοιεν ὡς

Ἑπομένως, εἶπα ἐγώ, οὔτε καὶ ὁ θεός, ὡς ἀγαθὸς ποὺ εἶναι, εἶναι ἡ αἰτία γιὰ ὅλα ὅσα συμβαίνουν στοὺς ἀνθρώπους, ὅπως λέει ὁ πολὺς κόσμος, ἀλλὰ γιὰ λίγα μόνο, ἐνῶ γιὰ πολλὰ ἄλλα δὲν εἶναι ὑπαίτιος· γιατὶ στὴ ζωή μας τὰ καλὰ πράγματα εἶναι πολὺ λιγότερα ἀπὸ τὰ ἄσχημα, καὶ τὰ καλὰ αὐτὰ δὲν πρέπει νὰ τὰ ἀποδίδουμε σὲ κανέναν ἄλλο, ἐνῶ γιὰ τὰ ἄσχημα πράγματα πρέπει νὰ ἀναζητοῦμε κάπου ἀλλοῦ τὴν αἰτία τους κι ὄχι στὸ θεό.

Πάρα πολὺ ἀληθινό, νομίζω, αὐτὸ ποὺ λές.

Δὲν θὰ ἀποδεχτοῦμε, λοιπόν, αὐτὸ τὸ ἀνόητο λάθος οὔτε ἀπὸ τὸν Ὅμηρο [d] οὔτε ἀπὸ ὁποιονδήποτε ἄλλο ποιητὴ ὁ ὁποῖος λέει ὅτι

Μπροστὰ στοῦ Δία τὴν πόρτα βρίσκονται στημένα δυὸ πιθάρια,
νά 'χει νὰ δίνει, τό 'να βάσανα, τ' ἄλλο ἀγαθὰ γεμάτο.

καὶ ὅτι σὲ ὅποιον ὁ Δίας ἀνακατώσει καὶ δώσει κι ἀπὸ τὰ δύο, αὐτὸς

ἄλλοτε πέφτει σὲ κακό κι ἄλλοτε σ' εὐτυχία

ἐνῶ σὲ ὅποιον δὲν δώσει μίγμα ἀλλὰ μόνο ἀπὸ τὸ πρῶτο πιθάρι, αὐτὸν

τὸν κυνηγάει λιμάγρα ἀβάσταχτη στὴν ἅγια γῆς ἐπάνω·

οὔτε ὅτι ὁ Δίας εἶναι κάτι σὰν κατανεμητὴς

[e] γιὰ τ' ἀγαθὰ καὶ τὰ δεινὰ τοῦ καθενός μας.

Κι ἂν κάποιος ἰσχυριστεῖ ὅτι ὁ Πάνδαρος, ποὺ πάτησε τοὺς ὅρκους καὶ τὶς σπονδές, τὸ ἔκανε μὲ τὴν ὑποκίνηση τῆς Ἀθηνᾶς καὶ τοῦ Δία, δὲν θὰ τοῦ ποῦμε «εὖγε», ἢ ὅτι ἡ διαμάχη τῶν θεῶν κι ὁ τσακωμὸς ἔγινε [380a] ἐξαιτίας τῆς Θέμιδας καὶ τοῦ Δία, οὔτε πάλι θὰ ἀφήσουμε νὰ ἀκοῦνε οἱ νέοι ὅτι, ὅπως λέει ὁ Αἰσχύλος,

σπέρνει ὁ θεὸς τὸ κρίμα στοὺς θνητοὺς
ὅταν συθέμελα τὸ σπιτικό τους νὰ χαλάσει θέλει.

Ἂν κάποιος ἱστορεῖ τὰ παθήματα τῆς Νιόβης, ὅπως στὸ ποίημα ἀπ' ὅπου τοῦτοι οἱ ἰαμβικοὶ στίχοι, ἢ τὶς συμφορὲς τῶν Πελοπιδῶν ἢ τὸν Τρωικὸ πόλεμο ἢ κάτι ἄλλο παρόμοιο, ἐμεῖς δὲν θὰ τὸν ἀφήσουμε νὰ λέει πὼς τέτοια πράγματα εἶναι ἔργα ἑνὸς θεοῦ, ἤ, ἂν τὰ χαρακτηρίζει ἔργα θεοῦ, πρέπει νὰ βρεῖ μιὰ αἰτία γι' αὐτά, σχεδὸν σὰν αὐτὴν ποὺ ἀναζητοῦμε τώρα ἐμεῖς, [b] καὶ νὰ πεῖ ὅτι ὁ θεὸς ἔπραξε καλὰ καὶ δίκαια, κι ὅτι ἐκεῖνοι εἶχαν *ὠφέλεια* ἀπὸ τὴν τιμωρία· ἀλλὰ ὅτι ὅσοι ὑφίστανται μιὰ τιμωρία εἶναι νὰ τοὺς λυπόμαστε, κι ὅτι γιὰ αὐτή τους τὴν κατάσταση φταίει ὁ θεός, αὐτὸ δὲν πρέπει νὰ τὸ ἐπιτρέψουμε στὸν ποιητὴ νὰ τὸ λέει. Ἂν ἀπὸ τὴν ἄλλη οἱ ποιητὲς θὰ λένε ὅτι οἱ

ἄθλιοι οἱ κακοί, διδόντες δὲ δίκην ὠφελοῦντο ὑπὸ τοῦ θεοῦ,
ἐατέον· κακῶν δὲ αἴτιον φάναι θεόν τινι γίγνεσθαι ἀγαθὸν
ὄντα, διαμαχετέον παντὶ τρόπῳ μήτε τινὰ λέγειν ταῦτα ἐν
τῇ αὑτοῦ πόλει, εἰ μέλλει εὐνομήσεσθαι, μήτε τινὰ ἀκούειν,
c μήτε νεώτερον μήτε πρεσβύτερον, μήτ' ἐν μέτρῳ μήτε ἄνευ
μέτρου μυθολογοῦντα, ὡς οὔτε ὅσια ἂν λεγόμενα εἰ λέγοιτο,
οὔτε σύμφορα ἡμῖν οὔτε σύμφωνα αὐτὰ αὑτοῖς.

Σύμψηφός σοί εἰμι, ἔφη, τούτου τοῦ νόμου, καί μοι ἀρέσκει.

Οὗτος μὲν τοίνυν, ἦν δ' ἐγώ, εἷς ἂν εἴη τῶν περὶ θεοὺς νόμων τε καὶ τύπων, ἐν ᾧ δεήσει τούς τε λέγοντας λέγειν καὶ τοὺς ποιοῦντας ποιεῖν, μὴ πάντων αἴτιον τὸν θεὸν ἀλλὰ τῶν ἀγαθῶν.

Καὶ μάλ', ἔφη, ἀπόχρη.

d Τί δὲ δὴ ὁ δεύτερος ὅδε; ἆρα γόητα τὸν θεὸν οἴει εἶναι
καὶ οἷον ἐξ ἐπιβουλῆς φαντάζεσθαι ἄλλοτε ἐν ἄλλαις ἰδέαις
τοτὲ μὲν αὐτὸν γιγνόμενον, [καὶ] ἀλλάττοντα τὸ αὑτοῦ εἶδος
εἰς πολλὰς μορφάς, τοτὲ δὲ ἡμᾶς ἀπατῶντα καὶ ποιοῦντα
περὶ αὐτοῦ τοιαῦτα δοκεῖν, ἢ ἁπλοῦν τε εἶναι καὶ πάντων
ἥκιστα τῆς ἑαυτοῦ ἰδέας ἐκβαίνειν;

Οὐκ ἔχω, ἔφη, νῦν γε οὕτως εἰπεῖν.

Τί δὲ τόδε; οὐκ ἀνάγκη, εἴπερ τι ἐξίσταιτο τῆς αὑτοῦ
e ἰδέας, ἢ αὐτὸ ὑφ' ἑαυτοῦ μεθίστασθαι ἢ ὑπ' ἄλλου;

Ἀνάγκη.

Οὐκοῦν ὑπὸ μὲν ἄλλου τὰ ἄριστα ἔχοντα ἥκιστα ἀλλοι-
οῦταί τε καὶ κινεῖται; οἷον σῶμα ὑπὸ σιτίων τε καὶ ποτῶν
καὶ πόνων, καὶ πᾶν φυτὸν ὑπὸ εἱλήσεών τε καὶ ἀνέμων καὶ
τῶν τοιούτων παθημάτων, οὐ τὸ ὑγιέστατον καὶ ἰσχυρότατον
381 ἥκιστα ἀλλοιοῦται;

Πῶς δ' οὔ;

Ψυχὴν δὲ οὐ τὴν ἀνδρειοτάτην καὶ φρονιμωτάτην ἥκιστ' ἄν τι ἔξωθεν πάθος ταράξειέν τε καὶ ἀλλοιώσειεν;

τρισάθλιοι ἐκεῖνοι *χρειαζόταν* νὰ τιμωρηθοῦν κι ὅτι ἀπὸ τὴν τιμωρία ποὺ οἱ θεοὶ τοὺς ἐπέβαλαν βγῆκαν ὠφελημένοι, αὐτὸ πρέπει νὰ τοὺς τὸ ἐπιτρέψουμε. Ὅτι ὅμως ὁ θεός, ὁ ὁποῖος εἶναι ἀγαθός, γίνεται σὲ κάποιον πρόξενος κακοῦ, τοῦτο εἶναι κάτι γιὰ τὸ ὁποῖο ὀφείλουμε νὰ δώσουμε μάχη ἐπίμονα καὶ ἀνένδοτα, ὥστε κανένας νὰ μὴ λέει τέτοια πράγματα στὴν πόλη του, εἴτε γράφοντας ποιήματα εἴτε καὶ πεζά, ἂν πρόκειται νὰ εἶναι *εὐνομούμενη* πόλη, οὔτε καὶ νὰ τὰ ἀκούει κανένας, [c] μήτε νέος μήτε γέρος, γιατὶ τέτοια λόγια δὲν θά 'ναι μόνον ἀνόσιο νὰ τὰ λέει κανείς, ἀλλὰ καὶ ἀντίθετα μὲ τὸ συμφέρον μας καὶ χωρὶς λογικὴ συνοχή.

Ψηφίζω μαζί σου, εἶπε, τὸ νόμο αὐτό, μοῦ ἀρέσει κι ἐμένα.

Αὐτὸς λοιπόν, εἶπα ἐγώ, θὰ εἶναι ἕνας ἀπὸ τοὺς νόμους καὶ τὰ καλούπια πρὸς τὰ ὁποῖα θὰ ὑποχρεωθοῦν νὰ συμμορφωθοῦν ὅσοι μιλοῦν γιὰ τοὺς θεοὺς ἢ γράφουν ποιήματα γιὰ αὐτούς: ὅτι ὁ θεὸς δὲν εἶναι ἡ αἰτία γιὰ ὅλα τὰ πράγματα ἀλλὰ μόνο γιὰ τὰ καλά.

Κι εἶναι πολὺ σωστὸς αὐτὸς ὁ νόμος.

[d] Ποιά εἶναι ὅμως ἡ γνώμη σου γιὰ τοῦτον ἐδῶ, τὸν δεύτερο; Ἄραγε πιστεύεις ὅτι ὁ θεὸς εἶναι κανένας μάγος ποὺ —λὲς καὶ ξεπετάγεται ἀπὸ κάποιο καρτέρι— ἐμφανίζεται πότε μὲ τὴ μιὰ καὶ πότε μὲ τὴν ἄλλη μορφή, ἄλλοτε ἀλλάζοντας τὴ μορφή του καὶ δίνοντάς της ἄλλα σχήματα κι ἄλλοτε ἐξαπατώντας μας καὶ κάνοντάς μας νὰ νομίζουμε *ἐμεῖς* γι' αὐτὸν τέτοια πράγματα, ἢ πιστεύεις ὅτι εἶναι ἁπλὸς καὶ ἑνιαῖος, κι ὅτι λιγότερο ἀπὸ *ὁποιονδήποτε* ἄλλο διαφοροποιεῖται ἀπὸ τὴ μορφή του;

Δὲν μπορῶ, εἶπε, νὰ σοῦ ἀπαντήσω ἔτσι ἀμέσως.

Ἀπάντησέ μου τότε σὲ αὐτό. Ὅταν κάποιο πρᾶγμα παίρνει μιὰ μορφὴ διαφορετικὴ ἀπὸ τὴ δική του, [e] κατανάγκην αὐτὴ ἡ μεταβολὴ δὲν θὰ ὀφείλεται *ἢ* στὸν ἴδιο του τὸν ἑαυτὸ *ἢ* σὲ κάποιο ἄλλο πρᾶγμα;

Κατανάγκη.

Δὲν εἶναι ἀλήθεια πὼς ὅ,τι διατελεῖ σὲ ἄριστη κατάσταση ἐλάχιστα ἀλλοιώνεται καὶ μεταβάλλεται ἐξαιτίας ἑνὸς ἄλλου πράγματος; Ὅπως λ.χ. τὸ σῶμα ἀπὸ τὶς τροφὲς κι ἀπὸ τὰ ποτὰ καὶ τοὺς κόπους ἢ ὅπως γενικῶς τὰ φυτὰ ἀπὸ τὴν κάψα τοῦ ἥλιου, τοὺς ἀνέμους καὶ τὰ παρόμοια· ὅσο πιὸ στὰ συγκαλά τους εἶναι κι ὅσο πιὸ γερὰ [381a] *τόσο λιγότερο* δὲν ἐπηρεάζονται;

Ἀσφαλῶς.

Καὶ δὲν εἶναι πάλι ἡ πιὸ θαρρετὴ κι ἡ πιὸ γνωστικὴ ψυχὴ αὐτὴ ποὺ ἐλάχιστα θὰ ταραχθεῖ καὶ θὰ ἐπηρεαστεῖ ἀπὸ κάποια ἐξωτερικὴ ἀφορμή;

Ναί.

Καὶ μήν που καὶ τά γε σύνθετα πάντα σκεύη τε καὶ οἰκοδομήματα καὶ ἀμφιέσματα κατὰ τὸν αὐτὸν λόγον τὰ εὖ εἰργασμένα καὶ εὖ ἔχοντα ὑπὸ χρόνου τε καὶ τῶν ἄλλων παθημάτων ἥκιστα ἀλλοιοῦται.

Ἔστι δὴ ταῦτα.

b Πᾶν δὴ τὸ καλῶς ἔχον ἢ φύσει ἢ τέχνῃ ἢ ἀμφοτέροις ἐλαχίστην μεταβολὴν ὑπ' ἄλλου ἐνδέχεται.

Ἔοικεν.

Ἀλλὰ μὴν ὁ θεός γε καὶ τὰ τοῦ θεοῦ πάντῃ ἄριστα ἔχει.

Πῶς δ' οὔ;

Ταύτῃ μὲν δὴ ἥκιστα ἂν πολλὰς μορφὰς ἴσχοι ὁ θεός.

Ἥκιστα δῆτα.

Ἀλλ' ἆρα αὐτὸς αὑτὸν μεταβάλλοι ἂν καὶ ἀλλοιοῖ;

Δῆλον, ἔφη, ὅτι, εἴπερ ἀλλοιοῦται.

Πότερον οὖν ἐπὶ τὸ βέλτιόν τε καὶ κάλλιον μεταβάλλει ἑαυτὸν ἢ ἐπὶ τὸ χεῖρον καὶ τὸ αἴσχιον ἑαυτοῦ;

c Ἀνάγκη, ἔφη, ἐπὶ τὸ χεῖρον, εἴπερ ἀλλοιοῦται· οὐ γάρ που ἐνδεᾶ γε φήσομεν τὸν θεὸν κάλλους ἢ ἀρετῆς εἶναι.

Ὀρθότατα, ἦν δ' ἐγώ, λέγεις. καὶ οὕτως ἔχοντος δοκεῖ ἄν τίς σοι, ὦ Ἀδείμαντε, ἑκὼν αὑτὸν χείρω ποιεῖν ὁπῃοῦν ἢ θεῶν ἢ ἀνθρώπων;

Ἀδύνατον, ἔφη.

Ἀδύνατον ἄρα, ἔφην, καὶ θεῷ ἐθέλειν αὑτὸν ἀλλοιοῦν, ἀλλ' ὡς ἔοικε, κάλλιστος καὶ ἄριστος ὢν εἰς τὸ δυνατὸν ἕκαστος αὐτῶν μένει ἀεὶ ἁπλῶς ἐν τῇ αὑτοῦ μορφῇ.

Ἅπασα, ἔφη, ἀνάγκη ἔμοιγε δοκεῖ.

d Μηδεὶς ἄρα, ἦν δ' ἐγώ, ὦ ἄριστε, λεγέτω ἡμῖν τῶν ποιητῶν, ὡς—

Ναί.

Καὶ βέβαια αὐτὴ ἡ ἴδια ἀρχὴ ἰσχύει κατὰ κάποιον τρόπο ἐπίσης γιὰ ὅλα τὰ σύνθετα πράγματα καὶ γιὰ τὰ κτίσματα καὶ γιὰ τὰ ἐνδύματα: ὅσα εἶναι καλοφτιαγμένα καὶ σὲ καλὴ κατάσταση ἐπηρεάζονται ἐλάχιστα ἀπὸ τὸ χρόνο καὶ ὅ,τι ἄλλο τοὺς συμβαίνει.

Ἔτσι εἶναι.

[b] Ὁτιδήποτε, ἔτσι, διατελεῖ σὲ καλὴ κατάσταση, εἴτε ἀπὸ φυσικὴ ἄποψη εἴτε ἀπὸ τεχνικὴ εἴτε καὶ ἀπὸ τὰ δύο, ἐλάχιστη ἀλλοίωση μπορεῖ νὰ ὑποστεῖ ἐξαιτίας ἑνὸς ἄλλου πράγματος.

Ἔτσι φαίνεται.

Ἀλλὰ ὁ θεός, καὶ ὅ,τι ἀνήκει σ' αὐτόν, διατελεῖ σὲ ἄριστη κατάσταση ἀπὸ κάθε ἄποψη.

Πῶς θὰ ἦταν δυνατὸν νὰ μὴ συμβαίνει αὐτό;

Ἔτσι λοιπὸν *δὲν* θὰ ἦταν δυνατὸν νὰ παίρνει ὁ θεὸς πολλὲς μορφές.

Βεβαίως, καθόλου.

Ἄραγε ὅμως μήπως ἀπὸ μόνος του ἀλλάζει μορφὴ ὁ θεὸς καὶ μεταβάλλεται;

Προφανῶς, εἶπε, *ἐφόσον* βέβαια συμβαίνει νὰ μεταβάλλει ὁ ἴδιος τὸν ἑαυτό του.

Πρὸς ποιά κατεύθυνση λοιπὸν μεταβάλλεται: πρὸς τὸ καλύτερο καὶ τὸ ὀμορφότερο ἢ πρὸς τὸ χειρότερο καὶ τὸ ἀσχημότερο;

[c] Κατανάγκην, εἶπε, πρὸς τὸ χειρότερο, *ἐφόσον* μεταβάλλεται· γιατὶ δὲν πρόκειται βέβαια νὰ ὑποστηρίξουμε ὅτι ὁ θεὸς ὑστερεῖ κάπου σὲ ὀμορφιὰ ἢ σὲ καλοσύνη.

Σωστότατο, εἶπα, αὐτὸ ποὺ λές. Κι ἀφοῦ εἶναι ἔτσι, πιστεύεις, Ἀδείμαντε, ὅτι θὰ ἦταν ποτὲ δυνατὸν κάποιος, εἴτε θεὸς εἴτε ἄνθρωπος, νὰ ἄλλαζε μὲ τὴ θέλησή του τὸν ἑαυτό του πρὸς τὸ χειρότερο —ἀπὸ ὁποιαδήποτε ἄποψη;

Εἶναι ἀδύνατον, εἶπε.

Εἶναι, ἑπομένως, ἀδύνατον καὶ ὁ θεὸς νὰ θέλει νὰ ἀλλάζει τὸν ἑαυτό του, ἀλλά, ὅπως φαίνεται, καθὼς εἶναι ὄμορφος καὶ καλὸς ὅσο δὲν γίνεται ἄλλο, διατηρεῖται πάντα στὴ μορφή του χωρὶς καμία μεταβολή.

Αὐτὸ εἶναι, νομίζω, πέρα γιὰ πέρα ἀναγκαῖο.

[d] Κανένας λοιπὸν ποιητής, καλέ μου φίλε, ἂς μὴ μᾶς λέει πὼς

θεοὶ ξείνοισιν ἐοικότες ἀλλοδαποῖσι,
παντοῖοι τελέθοντες, ἐπιστρωφῶσι πόληας·

μηδὲ Πρωτέως καὶ Θέτιδος καταψευδέσθω μηδείς, μηδ' ἐν τραγῳδίαις μηδ' ἐν τοῖς ἄλλοις ποιήμασιν εἰσαγέτω Ἥραν ἠλλοιωμένην, ὡς ἱέρειαν ἀγείρουσαν—

Ἰνάχου Ἀργείου ποταμοῦ παισὶν βιοδώροις·

e καὶ ἄλλα τοιαῦτα πολλὰ μὴ ἡμῖν ψευδέσθων. μηδ' αὖ ὑπὸ τούτων ἀναπειθόμεναι αἱ μητέρες τὰ παιδία ἐκδειματούντων, λέγουσαι τοὺς μύθους κακῶς, ὡς ἄρα θεοί τινες περιέρχονται νύκτωρ πολλοῖς ξένοις καὶ παντοδαποῖς ἰνδαλλόμενοι, ἵνα μὴ ἅμα μὲν εἰς θεοὺς βλασφημῶσιν, ἅμα δὲ τοὺς παῖδας ἀπεργάζωνται δειλοτέρους.

Μὴ γάρ, ἔφη.

Ἀλλ' ἄρα, ἦν δ' ἐγώ, αὐτοὶ μὲν οἱ θεοί εἰσιν οἷοι μὴ μεταβάλλειν, ἡμῖν δὲ ποιοῦσιν δοκεῖν σφᾶς παντοδαποὺς φαίνεσθαι, ἐξαπατῶντες καὶ γοητεύοντες;

Ἴσως, ἔφη.

382 Τί δέ; ἦν δ' ἐγώ· ψεύδεσθαι θεὸς ἐθέλοι ἂν ἢ λόγῳ ἢ ἔργῳ φάντασμα προτείνων;

Οὐκ οἶδα, ἦ δ' ὅς.

Οὐκ οἶσθα, ἦν δ' ἐγώ, ὅτι τό γε ὡς ἀληθῶς ψεῦδος, εἰ οἷόν τε τοῦτο εἰπεῖν, πάντες θεοί τε καὶ ἄνθρωποι μισοῦσιν;

Πῶς, ἔφη, λέγεις;

Οὕτως, ἦν δ' ἐγώ, ὅτι τῷ κυριωτάτῳ που ἑαυτῶν ψεύδεσθαι καὶ περὶ τὰ κυριώτατα οὐδεὶς ἑκὼν ἐθέλει, ἀλλὰ πάντων μάλιστα φοβεῖται ἐκεῖ αὐτὸ κεκτῆσθαι.

Οὐδὲ νῦν πω, ἦ δ' ὅς, μανθάνω.

b Οἴει γάρ τί με, ἔφην, σεμνὸν λέγειν· ἐγὼ δὲ λέγω ὅτι τῇ ψυχῇ περὶ τὰ ὄντα ψεύδεσθαί τε καὶ ἐψεῦσθαι καὶ ἀμαθῆ εἶναι καὶ ἐνταῦθα ἔχειν τε καὶ κεκτῆσθαι τὸ ψεῦδος πάντες ἥκιστα ἂν δέξαιντο, καὶ μισοῦσι μάλιστα αὐτὸ ἐν τῷ τοιούτῳ.

οἱ θεοὶ τὴν ὄψη ἀλλάζοντας λογῆς-λογῆς, παρόμοιοι
με ἀλλόξενους θνητούς, ἀγνώριστοι τὶς πολιτεῖες γυρνοῦνε·

μήτε ἄλλος κανένας νὰ μᾶς λέει ψέματα γιὰ τὸν Πρωτέα καὶ τὴ Θέτιδα, μήτε νὰ παρουσιάζει σὲ τραγωδίες ἢ σὲ ἄλλες ποιητικὲς συνθέσεις τὴν Ἥρα μεταμορφωμένη σὲ ἱέρεια ποὺ ζητιανεύει

γιὰ τοῦ ἀργείτη ποταμοῦ, τοῦ Ἴναχου,
τὰ παιδιὰ ποὺ ζωὴ χαρίζουν·

[e] κι ἄλλα πολλὰ τέτοια ψευδολογήματα νὰ μὴν τὰ λένε σ' ἐμᾶς. Οὔτε πάλι κι οἱ μανάδες, δίνοντας πίστη σ' αὐτά, νὰ τρομάζουν τὰ παιδιὰ μὲ τέτοιες ἄσχημες ἱστορίες γιὰ κάποιους θεοὺς ποὺ τριγυρνοῦν τάχα τὶς νύχτες σὰν φαντάσματα μὲ ὄψεις ἀλλόκοτες κάθε λογῆς· τέτοια λόγια ἀποτελοῦν βλασφημία γιὰ τοὺς θεοὺς καὶ συνάμα κάνουν τὰ παιδιά τους ἀκόμη πιὸ δειλά.

Δὲν πρέπει νὰ τὰ λένε.

Μὰ δὲν μπορεῖ τάχα οἱ ἴδιοι μὲν οἱ θεοὶ νὰ μὴν ἀλλάζουν ὄψη, ἐμᾶς ὅμως νὰ μᾶς *κάνουν* νὰ νομίζουμε ὅτι παίρνουν κάθε λογῆς ὄψη, ἐξαπατώντας καὶ μαγεύοντάς μας;

Ἴσως, εἶπε.

[382a] Μά, ἔκανα ἐγώ, εἶναι δυνατὸν ἕνας θεὸς νὰ θέλει νὰ ἐξαπατᾶ φέρνοντας μπροστά μας, μὲ τὰ λόγια ἢ μὲ τὰ ἔργα του, μιὰ ψευδαίσθηση;

Δὲν ξέρω, εἶπε.

Δὲν ξέρεις, εἶπα, πὼς τὸ *ἀληθινὸ* ψέμα, ἂν μπορεῖ κανεὶς νὰ τὸ πεῖ ἔτσι, τὸ μισοῦν ὅλοι, θεοὶ καὶ ἄνθρωποι;

Πῶς τὸ ἐννοεῖς αὐτό; εἶπε.

Νά, ἔτσι, εἶπα. Ὅτι κανένας δὲν θέλει νὰ ἔχει μέσα στὸ σημαντικότερο μέρος τοῦ ἑαυτοῦ του καὶ σχετικὰ μὲ τὰ σημαντικότερα πράγματα τὸ ψέμα· ἀπεναντίας, φοβᾶται περισσότερο ἀπὸ ὁτιδήποτε ἄλλο μὴ φωλιάσει τὸ ψέμα ἐκεῖ.

Ἐξακολουθῶ, εἶπε, νὰ μὴν καταλαβαίνω.

[b] Ἐπειδὴ φαντάζεσαι, εἶπα, ὅτι λέω κάτι ἐξαιρετικὰ σπουδαῖο· ἐγὼ λέω ἁπλῶς πὼς τὸ τελευταῖο πρᾶγμα ποὺ θὰ ἐπιθυμοῦσε κάθε ἄνθρωπος κι αὐτὸ ποὺ περισσότερο ἀπὸ ὁτιδήποτε ἄλλο θὰ ἀπεχθανόταν εἶναι τὸ νὰ λαθεύει σχετικὰ μὲ τὸ πραγματικὸ καὶ νὰ διατελεῖ σὲ πλάνη καὶ νά 'χει ἄγνοια καὶ θρονιασμένο μέσα του τὸ ψέμα.

Πολύ γε, ἔφη.

Ἀλλὰ μὴν ὀρθότατά γ' ἄν, ὃ νυνδὴ ἔλεγον, τοῦτο ὡς ἀληθῶς ψεῦδος καλοῖτο, ἡ ἐν τῇ ψυχῇ ἄγνοια ἡ τοῦ ἐψευσμένου· ἐπεὶ τό γε ἐν τοῖς λόγοις μίμημά τι τοῦ ἐν τῇ ψυχῇ ἐστὶν παθήματος καὶ ὕστερον γεγονός, εἴδωλον, οὐ πάνυ
c ἄκρατον ψεῦδος. ἢ οὐχ οὕτω;

Πάνυ μὲν οὖν.

Τὸ μὲν δὴ τῷ ὄντι ψεῦδος οὐ μόνον ὑπὸ θεῶν ἀλλὰ καὶ ὑπ' ἀνθρώπων μισεῖται.

Δοκεῖ μοι.

Τί δὲ δὴ τὸ ἐν τοῖς λόγοις [ψεῦδος]; πότε καὶ τῷ χρήσιμον, ὥστε μὴ ἄξιον εἶναι μίσους; ἆρ' οὐ πρός τε τοὺς πολεμίους καὶ τῶν καλουμένων φίλων, ὅταν διὰ μανίαν ἤ τινα ἄνοιαν κακόν τι ἐπιχειρῶσιν πράττειν, τότε ἀποτροπῆς ἕνεκα ὡς φάρμακον χρήσιμον γίγνεται; καὶ ἐν αἷς νυνδὴ
d ἐλέγομεν ταῖς μυθολογίαις, διὰ τὸ μὴ εἰδέναι ὅπῃ τἀληθὲς ἔχει περὶ τῶν παλαιῶν, ἀφομοιοῦντες τῷ ἀληθεῖ τὸ ψεῦδος ὅτι μάλιστα, οὕτω χρήσιμον ποιοῦμεν;

Καὶ μάλα, ἦ δ' ὅς, οὕτως ἔχει.

Κατὰ τί δὴ οὖν τούτων τῷ θεῷ τὸ ψεῦδος χρήσιμον; πότερον διὰ τὸ μὴ εἰδέναι τὰ παλαιὰ ἀφομοιῶν ἂν ψεύδοιτο;

Γελοῖον μεντἂν εἴη, ἔφη.

Ποιητὴς μὲν ἄρα ψευδὴς ἐν θεῷ οὐκ ἔνι.

Οὔ μοι δοκεῖ.

Ἀλλὰ δεδιὼς τοὺς ἐχθροὺς ψεύδοιτο;

e Πολλοῦ γε δεῖ.

Ἀλλὰ δι' οἰκείων ἄνοιαν ἢ μανίαν;

Ἀλλ' οὐδείς, ἔφη, τῶν ἀνοήτων καὶ μαινομένων θεοφιλής.

Οὐκ ἄρα ἔστιν οὗ ἕνεκα ἂν θεὸς ψεύδοιτο.

Οὐκ ἔστιν.

Πολὺ σωστά, εἶπε.

Ὅμως, ὅπως ἔλεγα τώρα δά, πάρα πολὺ σωστὰ θὰ χαρακτήριζε κανεὶς ὡς 'ἀληθινὸ ψέμα' τοῦτο: τὴν *ἄγνοια* ποὺ ἔχει στὴν ψυχή του ὅποιος διατελεῖ σὲ πλάνη. Γιατὶ τὸ ψέμα ποὺ ἐκφράζεται στὰ λόγια εἶναι κάτι σὰν ἀπομίμηση τοῦ παθήματος τῆς ψυχῆς, καὶ ἐκδηλώνεται *ὕστερα* ἀπὸ τὸ πάθημα· ἀποτελεῖ ἕνα ὁμοίωμα ψεύδους καὶ ὄχι [c] ἀμιγὲς ψέμα. Ἢ μήπως δὲν εἶναι ἔτσι;

Βεβαιότατα.

Κι αὐτὸ ποὺ εἶναι σταλήθεια ψέμα δὲν τὸ ἀπεχθάνονται μόνον οἱ θεοὶ ἀλλὰ καὶ οἱ ἄνθρωποι.

Τὸ νομίζω κι ἐγώ.

Τί γίνεται ὅμως μὲ τὸ ψέμα ποὺ ἐκφράζεται μὲ τὰ λόγια; Πότε εἶναι χρήσιμο καὶ σὲ ποιόν, ἔτσι ποὺ νὰ μὴν ἀξίζει νὰ τὸ μισεῖ κανείς; Δὲν εἶναι ἄραγε χρήσιμο ἀπέναντι στοὺς ἐχθρούς; Ἀλλὰ καὶ ἀπέναντι σ' αὐτοὺς ποὺ τοὺς λέμε φίλους, ὅταν αὐτοὶ ἀπὸ τρέλα ἢ ἀπὸ ἀνοησία ἐπιχειροῦν νὰ κάνουν κάποιο κακό, στὶς περιπτώσεις αὐτὲς δὲν εἶναι τὸ ψέμα χρήσιμο σὰν φάρμακο, προκειμένου νὰ ἀποτραπεῖ τὸ κακό; Ἐπίσης σ' ἐκεῖνες [d] τὶς μυθικὲς διηγήσεις γιὰ τὶς ὁποῖες τώρα δὰ μιλούσαμε: Καθὼς δὲν εἶναι γνωστὸ πῶς ἔχει ἡ ἀλήθεια γιὰ τὰ παλιά, δὲν μποροῦμε, μπολιάζοντας τὸ ψέμα μὲ ὅσο τὸ δυνατὸν περισσότερη ἀλήθεια, νὰ τὸ κάνουμε, μὲ αὐτὸ τὸν τρόπο, χρήσιμο;

Βεβαίως, εἶπε· ἔτσι εἶναι.

Μὲ ποιόν λοιπὸν ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς τρόπους θὰ ἦταν δυνατὸν νὰ ἀποβεῖ τὸ ψέμα χρήσιμο στὸ θεό; Μήπως ἐξομοιώνοντάς το μὲ ἀλήθεια, ἀπὸ ἄγνοια γιὰ τὰ παλιὰ συμβάντα;

Θὰ ἦταν γελοῖο νὰ σκεφτεῖ κανεὶς κάτι τέτοιο γιὰ ἕναν θεό.

Μέσα στὸ θεό, ἑπομένως, δὲν ὑπάρχει τίποτα ἀπὸ ἕναν ποιητὴ ψευδόμενο.

Δὲν νομίζω ὅτι ὑπάρχει.

Ἀλλὰ μήπως θὰ ἔλεγε ψέματα ἐπειδὴ θὰ φοβόταν τοὺς ἐχθρούς;

[e] Οὔτε κατὰ διάνοια.

Μήπως ἐπειδὴ θὰ ἀναγκαζόταν ἀπὸ τὴν ἀνοησία ἢ τὴν τρέλα κάποιων δικῶν του;

Μὰ κανένας, εἶπε, ἀνόητος ἢ τρελὸς δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι ἀγαπητὸς στοὺς θεούς.

Δὲν ὑπάρχει συνεπῶς αἰτία γιὰ τὴν ὁποία ἕνας θεὸς θὰ ἔλεγε ψέματα.

Δὲν ὑπάρχει.

Πάντῃ ἄρα ἀψευδὲς τὸ δαιμόνιόν τε καὶ τὸ θεῖον.

Παντάπασι μὲν οὖν, ἔφη.

Κομιδῇ ἄρα ὁ θεὸς ἁπλοῦν καὶ ἀληθὲς ἔν τε ἔργῳ καὶ λόγῳ, καὶ οὔτε αὐτὸς μεθίσταται οὔτε ἄλλους ἐξαπατᾷ, οὔτε κατὰ φαντασίας οὔτε κατὰ λόγους οὔτε κατὰ σημείων πομπάς, οὔθ' ὕπαρ οὐδ' ὄναρ.

383 Οὕτως, ἔφη, ἔμοιγε καὶ αὐτῷ φαίνεται σοῦ λέγοντος.

Συγχωρεῖς ἄρα, ἔφην, τοῦτον δεύτερον τύπον εἶναι ἐν ᾧ δεῖ περὶ θεῶν καὶ λέγειν καὶ ποιεῖν, ὡς μήτε αὐτοὺς γόητας ὄντας τῷ μεταβάλλειν ἑαυτοὺς μήτε ἡμᾶς ψεύδεσι παράγειν ἐν λόγῳ ἢ ἐν ἔργῳ;

Συγχωρῶ.

Πολλὰ ἄρα Ὁμήρου ἐπαινοῦντες, ἀλλὰ τοῦτο οὐκ ἐπαινεσόμεθα, τὴν τοῦ ἐνυπνίου πομπὴν ὑπὸ Διὸς τῷ Ἀγαμέμνονι· οὐδὲ Αἰσχύλου, ὅταν φῇ ἡ Θέτις τὸν Ἀπόλλω ἐν τοῖς αὑτῆς
b γάμοις ᾄδοντα ἐνδατεῖσθαι τὰς ἑὰς εὐπαιδίας—

νόσων τ' ἀπείρους καὶ μακραίωνας βίους,
ξύμπαντά τ' εἰπὼν θεοφιλεῖς ἐμὰς τύχας
παιᾶν' ἐπηυφήμησεν, εὐθυμῶν ἐμέ.
κἀγὼ τὸ Φοίβου θεῖον ἀψευδὲς στόμα
ἤλπιζον εἶναι, μαντικῇ βρύον τέχνῃ·
ὁ δ', αὐτὸς ὑμνῶν, αὐτὸς ἐν θοίνῃ παρών,
αὐτὸς τάδ' εἰπών, αὐτός ἐστιν ὁ κτανὼν
τὸν παῖδα τὸν ἐμόν—

c ὅταν τις τοιαῦτα λέγῃ περὶ θεῶν, χαλεπανοῦμέν τε καὶ χορὸν οὐ δώσομεν, οὐδὲ τοὺς διδασκάλους ἐάσομεν ἐπὶ παιδείᾳ χρῆσθαι τῶν νέων, εἰ μέλλουσιν ἡμῖν οἱ φύλακες θεοσεβεῖς τε καὶ θεῖοι γίγνεσθαι, καθ' ὅσον ἀνθρώπῳ ἐπὶ πλεῖστον οἷόν τε.

Παντάπασιν, ἔφη, ἔγωγε τοὺς τύπους τούτους συγχωρῶ, καὶ ὡς νόμοις ἂν χρῴμην.

Ἑπομένως ἀπὸ κάθε ἄποψη ἡ θεϊκὴ φύση δὲν ἔχει ἀπολύτως καμία σχέση μὲ τὸ ψέμα.

Ἀπολύτως καμία, εἶπε.

Ἄρα ὁ θεὸς εἶναι ὁλότελα ἁπλὸς κι ἀληθινὸς στὰ λόγια καὶ στὰ ἔργα του, κι οὔτε ὁ ἴδιος ἀλλάζει ὄψη οὔτε ἄλλους ἐξαπατᾶ μὲ ὁράματα, μὲ λόγια, μὲ σημάδια σταλμένα ἀπὸ αὐτόν, στὸν ὕπνο ἢ στὸ ξύπνιο τους.

[383a] Ἔχω κι ἐγώ, εἶπε, τὴν ἐντύπωση ὅτι εἶναι ἔτσι ὅπως τὸ λές.

Συμφωνεῖς λοιπόν, εἶπα, πὼς τοῦτο ἐδῶ θὰ εἶναι τὸ δεύτερο καλούπι στὸ ὁποῖο ὑποχρεωτικὰ πρέπει νὰ χύνεται ὅ,τι θὰ διηγεῖται κανεὶς γιὰ τοὺς θεοὺς καὶ ὅ,τι ποίημα θὰ γράφεται γι' αὐτούς, ὅτι δηλαδὴ οἱ θεοὶ οὔτε γητευτὲς εἶναι ποὺ ἀλλάζουν μόνοι τους ὄψη οὔτε ἐμᾶς μᾶς ἐξαπατοῦν μὲ ψεύτικα λόγια ἢ ἔργα.

Συμφωνῶ.

Παρ' ὅλο λοιπὸν τὸ θαυμασμό μας γιὰ τὸν Ὅμηρο, τοῦτο ἐδῶ δὲν θὰ τὸ ἐπιδοκιμάσουμε, ὅ,τι λέει δηλαδὴ γιὰ τὸ ὄνειρο ποὺ ἔστειλε ὁ Δίας στὸν Ἀγαμέμνονα, ὅπως δὲν θὰ ἐπιδοκιμάσουμε καὶ τὸν Αἰσχύλο, ἐκεῖ ποὺ ἀνιστορεῖ ἡ Θέτις πῶς ὁ Ἀπόλλωνας στὸ γάμο της [b] ψάλλοντας ὕμνησε τὴ μητρικὴ εὐτυχία της:

> τῶν παιδιῶν τὴν πολύχρονη ζωή, τὴν ἀπείραχτη ἀπὸ ἀρρώστιες
> κι ὅλα τὰ ἄλλα ἀναφέροντας, ὕμνησε μὲ παιάνα
> τὴ θεόσταλτη εὐτυχία μου, καλοκαρδίζοντάς με.
> Κι ἐγὼ φανταζόμουν πὼς ἀπ' τὸ θεϊκὸ τοῦ Φοίβου στόμα
> ἀπ' ὅπου μαντικὴ ἀναβλύζει τέχνη, ψέμα δὲν βγαίνει·
> μὰ ἐκεῖνος, ὁ ἴδιος ποὺ ἔπλεκε αὐτοὺς τοὺς ὕμνους,
> ὁ ἴδιος ποὺ καθόταν καλεσμένος στὸ τραπέζι,
> ὁ ἴδιος ποὺ τά 'πε αὐτά, εἶναι αὐτὸς ποὺ σκότωσε
> τὸ παιδὶ τὸ δικό μου—

[c] ὅταν ἕνας ποιητὴς λέει τέτοια πράγματα γιὰ τοὺς θεούς, ἐμεῖς θὰ θυμώσουμε καὶ θὰ ἀρνηθοῦμε νὰ τοῦ δώσουμε χορευτές, κι οὔτε θὰ ἀφήσουμε τοὺς δασκάλους νὰ χρησιμοποιοῦν τέτοια ποιήματα στὴν ἐκπαίδευση τῶν νέων, ἂν εἶναι οἱ φύλακες τῆς πόλης μας νὰ γίνουν ἄνθρωποι θεοσεβούμενοι καὶ μὲ τὴ σπίθα τοῦ θεοῦ μέσα τους, στὸν ὑψηλότερο βαθμὸ ποὺ αὐτὸ εἶναι ἐφικτὸ στὸν ἄνθρωπο.

Συμφωνῶ πέρα γιὰ πέρα, εἶπε, μὲ αὐτὲς τὶς ἀρχές, καὶ θὰ τὶς ἐφάρμοζα σὰν νά 'ταν νόμοι.

Γ

386 a Τὰ μὲν δὴ περὶ θεούς, ἦν δ' ἐγώ, τοιαῦτ' ἄττα, ὡς ἔοικεν,
ἀκουστέον τε καὶ οὐκ ἀκουστέον εὐθὺς ἐκ παίδων τοῖς θεούς
τε τιμήσουσιν καὶ γονέας τήν τε ἀλλήλων φιλίαν μὴ περὶ
σμικροῦ ποιησομένοις.

Καὶ οἶμαί γ', ἔφη, ὀρθῶς ἡμῖν φαίνεσθαι.

Τί δὲ δὴ εἰ μέλλουσιν εἶναι ἀνδρεῖοι; ἆρα οὐ ταῦτά τε
λεκτέον καὶ οἷα αὐτοὺς ποιῆσαι ἥκιστα τὸν θάνατον δεδιέναι;
b ἢ ἡγῇ τινά ποτ' ἂν γενέσθαι ἀνδρεῖον ἔχοντα ἐν αὑτῷ τοῦτο
τὸ δεῖμα;

Μὰ Δία, ἦ δ' ὅς, οὐκ ἔγωγε.

Τί δέ; τἀν Ἅιδου ἡγούμενον εἶναί τε καὶ δεινὰ εἶναι οἴει τινὰ θανάτου ἀδεῆ ἔσεσθαι καὶ ἐν ταῖς μάχαις αἱρήσεσθαι πρὸ ἥττης τε καὶ δουλείας θάνατον;

Οὐδαμῶς.

Δεῖ δή, ὡς ἔοικεν, ἡμᾶς ἐπιστατεῖν καὶ περὶ τούτων τῶν μυ-
θων τοῖς ἐπιχειροῦσιν λέγειν, καὶ δεῖσθαι μὴ λοιδορεῖν ἁπλῶς
οὕτως τὰ ἐν Ἅιδου ἀλλὰ μᾶλλον ἐπαινεῖν, ὡς οὔτε ἀληθῆ
c ἂν λέγοντας οὔτε ὠφέλιμα τοῖς μέλλουσιν μαχίμοις ἔσεσθαι.

Δεῖ μέντοι, ἔφη.

Ἐξαλείψομεν ἄρα, ἦν δ' ἐγώ, ἀπὸ τοῦδε τοῦ ἔπους ἀρξάμενοι πάντα τὰ τοιαῦτα—

βουλοίμην κ' ἐπάρουρος ἐὼν θητευέμεν ἄλλῳ
ἀνδρὶ παρ' ἀκλήρῳ, ᾧ μὴ βίοτος πολὺς εἴη
ἢ πᾶσιν νεκύεσσι καταφθιμένοισιν ἀνάσσειν

καὶ τὸ—

d οἰκία δὲ θνητοῖσι καὶ ἀθανάτοισι φανείη
σμερδαλέ', εὐρώεντα, τά τε στυγέουσι θεοί περ

καὶ—

Γ

[386a] Σχετικὰ λοιπὸν μὲ τοὺς θεούς, εἶπα, τέτοιας λογῆς, φαίνεται, θὰ εἶναι ὅσα πρέπει κι ὅσα δὲν πρέπει νὰ ἀκοῦνε ἀπὸ τὴν παιδική τους κιόλας ἡλικία οἱ ἄνθρωποι ποὺ *καὶ* τοὺς θεοὺς θὰ τιμοῦν *καὶ* τοὺς γονεῖς τους, καὶ ποὺ τὶς φιλίες τους, τοῦ ἑνὸς μὲ τὸν ἄλλο, δὲν θὰ τὶς ἔχουν γιὰ τιποτένιο πρᾶγμα.

Καὶ νομίζω, εἶπε, ὅτι σωστὰ μᾶς φαίνεται ἔτσι.

Τί θὰ κάνουμε ὅμως προκειμένου οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ νὰ γίνουν κι ἀνδρεῖοι; Ἄραγε δὲν θὰ πρέπει νὰ τοὺς ποῦμε λόγια τέτοια ποὺ θὰ τοὺς κάνουν νὰ μὴν ἔχουν φόβο γιὰ τὸ θάνατο; [b] Ἢ νομίζεις πὼς θὰ μποροῦσε ποτὲ νὰ γίνει ἀνδρεῖος ἕνας ἄνθρωπος ποὺ θά 'χει μέσα του αὐτὸν τὸ φόβο;

Μά τὸ Δία, εἶπε, ἐγὼ τουλάχιστον ὄχι.

Τί λὲς ὅμως; Κάποιος ποὺ πιστεύει ὅτι ὑπάρχει Ἅδης κι ὅτι ὅσα συμβαίνουν ἐκεῖ εἶναι τρομερὰ θὰ μπορέσει, φαντάζεσαι, νὰ ἀποβάλει τὸ φόβο τοῦ θανάτου καὶ στὴ μάχη ἐπάνω νὰ προτιμήσει ἀντὶ γιὰ τὴν ἥττα καὶ τὴν ὑποδούλωση τὸ θάνατο;

Ἀποκλείεται.

Τότε, ὅπως φαίνεται, πρέπει νὰ φροντίσουμε καὶ γιὰ αὐτὲς τὶς μυθικὲς διηγήσεις, καὶ νὰ ζητήσουμε ἀπὸ ὅσους δοκιμάζουν νὰ πλέξουν τέτοιους μύθους νὰ μὴν κακοφημίζουν ἔτσι μονόπλευρα ὅσα ἀναφέρονται στὸν Ἅδη ἀλλὰ πιὸ πολὺ νὰ ἔχουν καλὰ λόγια γιὰ τὰ ἐκεῖ, γιατὶ διαφορετικὰ θὰ λένε πράγματα ποὺ οὔτε ἀληθινὰ εἶναι [c] οὔτε ὠφέλιμα γιὰ 'κείνους ποὺ προορίζονται νὰ γίνουν ἄξιοι πολεμιστές.

Ναί, πρέπει.

Θὰ διαγράψουμε λοιπόν, ἀρχίζοντας ἀπὸ τούτους ἐδῶ τοὺς στίχους, καθετὶ παρόμοιο,

> Κάλλιο στὴ γῆς νὰ ξενοδούλευα ξωμάχος, ρογιασμένος
> σὲ ἀφέντη πού 'χασε τὸν κλῆρο του κι εἶναι τὸ βιός του λίγο
> παρὰ ὁλονῶν ἐδῶ τῶν ἄψυχων νεκρῶν ὁ ρήγας νά 'μαι

κι αὐτὸ

> [d] καὶ σὲ θνητοὺς φανεῖ κι ἀθάνατους τὸ ἀρχοντικό του ξάφνου
> ποὺ ὧς κι οἱ θεοὶ μαθὲς τ' ὀχτρεύονται, φριχτὸ κι ἀραχλιασμένο

καὶ

ὢ πόποι, ἦ ῥά τις ἔστι καὶ εἰν Ἀΐδαο δόμοισιν
ψυχὴ καὶ εἴδωλον, ἀτὰρ φρένες οὐκ ἔνι πάμπαν

καὶ τὸ—

οἴῳ πεπνῦσθαι, ταὶ δὲ σκιαὶ ἀΐσσουσι

καὶ—

ψυχὴ δ' ἐκ ῥεθέων πταμένη Ἄϊδόσδε βεβήκει,
ὃν πότμον γοόωσα, λιποῦσ' ἀνδροτῆτα καὶ ἥβην

387 καὶ τὸ—

ψυχὴ δὲ κατὰ χθονός, ἠΰτε καπνός,
ᾤχετο τετριγυῖα

καὶ—

ὡς δ' ὅτε νυκτερίδες μυχῷ ἄντρου θεσπεσίοιο
τρίζουσαι ποτέονται, ἐπεί κέ τις ἀποπέσῃσιν
ὁρμαθοῦ ἐκ πέτρης, ἀνά τ' ἀλλήλῃσιν ἔχονται,
ὣς αἳ τετριγυῖαι ἅμ' ᾔεσαν.

b ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα πάντα παραιτησόμεθα Ὅμηρόν τε καὶ τοὺς ἄλλους ποιητὰς μὴ χαλεπαίνειν ἂν διαγράφωμεν, οὐχ ὡς οὐ ποιητικὰ καὶ ἡδέα τοῖς πολλοῖς ἀκούειν, ἀλλ' ὅσῳ ποιητικώτερα, τοσούτῳ ἧττον ἀκουστέον παισὶ καὶ ἀνδράσιν οὓς δεῖ ἐλευθέρους εἶναι, δουλείαν θανάτου μᾶλλον πεφοβημένους.

Παντάπασι μὲν οὖν.

Οὐκοῦν ἔτι καὶ τὰ περὶ ταῦτα ὀνόματα πάντα τὰ δεινά τε καὶ φοβερὰ ἀποβλητέα, Κωκυτούς τε καὶ Στύγας καὶ
c ἐνέρους καὶ ἀλίβαντας, καὶ ἄλλα ὅσα τούτου τοῦ τύπου ὀνομαζόμενα φρίττειν δὴ ποιεῖ ὡς οἴεται † πάντας τοὺς ἀκούοντας. καὶ ἴσως εὖ ἔχει πρὸς ἄλλο τι· ἡμεῖς δὲ ὑπὲρ τῶν φυλάκων φοβούμεθα μὴ ἐκ τῆς τοιαύτης φρίκης θερμότεροι καὶ μαλακώτεροι τοῦ δέοντος γένωνται ἡμῖν.

Ὠχού μου, νά λοιπὸν ποὺ βρίσκεται καὶ μὲς στὸν Ἅδη ἀκόμα
ψυχὴ καὶ διακαμὸς στὸν ἄνθρωπο, κι ὅμως ζωὴ καθόλου!

κι αὐτὸ

τὶ καὶ ποὺ πέθανε, τὴ γνώση ἡ Περσεφόνη δὲν τοῦ πῆρε
μονάχα αὐτὸς νὰ νιώθει· οἱ ἐπίλοιποι διανεύουν σὰν τοὺς ἴσκιους

καὶ

κι ἀπ' τὸ κορμὶ ἡ ψυχή του ἐπέταξε νὰ κατεβεῖ στὸν Ἅδη
θρηνολογώντας γιὰ τὴ μοίρα της, ποὺ ἀφῆκε ἀντρειὰ καὶ νιότη

[387a] καὶ

τὶ κλαψουρίζοντας τοῦ ἐξέφυγε βαθιὰ ἡ ψυχὴ στὸ χῶμα,
ἴδια καπνός.

καὶ

οἱ νυχτερίδες πῶς σὲ ἀπέραντη, βαθιὰ σπηλιὰ πετώντας
τσιρίζουν, ὅταν συναλλήλως τους σὲ μιὰ ἀρμαθιὰ κρατιόνταν
ὅλες μαζὶ ἀπ' τὸ βράχο κι ἔτυχε νὰ πέσει κάτω ἡ μιά τους·
ὅμοια τσιρίζοντας κατέβαιναν κι αὐτές.

[b] Αὐτὰ ὅλα καὶ τὰ παρόμοια θὰ παρακαλέσουμε τὸν Ὅμηρο καὶ τοὺς ἄλλους ποιητὲς νὰ μὴ θυμώνουν ἂν θὰ τὰ διαγράφουμε: Δὲν εἶναι ὅτι δὲν ἔχουν ἀξία ποιητικὴ καὶ δὲν ἀκούγονται εὐχάριστα στοὺς πολλοὺς ἀλλὰ ὅτι ὅσο μεγαλύτερη εἶναι ἡ ποιητικὴ ἀξία τους τόσο λιγότερο πρέπει νὰ τὰ ἀκοῦνε παιδιὰ καὶ ἄντρες ποὺ χρειάζεται νὰ ζοῦν ἐλεύθεροι καὶ ποὺ περισσότερο ἀπὸ τὸ θάνατο πρέπει νὰ φοβοῦνται τὴ σκλαβιά.

Συμφωνῶ πέρα γιὰ πέρα.

Ἀκόμη πρέπει κι αὐτὲς ὅλες τὶς φοβερὲς κι ἀνατριχιαστικὲς λέξεις ποὺ ἔχουμε γιὰ τοῦτα τὰ πράγματα νὰ τὶς πετάξουμε: τοὺς Κωκυτοὺς καὶ τὶς Στύγες [c] καὶ τοὺς 'καταχωνιασμένους' καὶ τοὺς 'βουρκόλακες' κι ὅσα ἄλλα τέτοιας λογῆς ποὺ ὅταν λέγονται φέρνουν σὲ ὅσους τὰ ἀκοῦνε ἀνατριχίλα. Καὶ βέβαια ἀπὸ κάποια ἄλλη ἄποψη αὐτὸ ἴσως νὰ εἶναι καλό· ὡστόσο ἐμεῖς φοβόμαστε γιὰ τοὺς φύλακές μας μήπως κι ἀπὸ τὴ φρίκη αὐτὴ μᾶς βγοῦν πιὸ μαλακοὶ καὶ πιὸ ὑποχωρητικοὶ ἀπ' ὅσο θά 'πρεπε.

Καὶ ὀρθῶς γ', ἔφη, φοβούμεθα.

Ἀφαιρετέα ἄρα;

Ναί.

Τὸν δὲ ἐναντίον τύπον τούτοις λεκτέον τε καὶ ποιητέον;

Δῆλα δή.

d Καὶ τοὺς ὀδυρμοὺς ἄρα ἐξαιρήσομεν καὶ τοὺς οἴκτους τοὺς τῶν ἐλλογίμων ἀνδρῶν;

Ἀνάγκη, ἔφη, εἴπερ καὶ τὰ πρότερα.

Σκόπει δή, ἦν δ' ἐγώ, εἰ ὀρθῶς ἐξαιρήσομεν ἢ οὔ. φαμὲν δὲ δὴ ὅτι ὁ ἐπιεικὴς ἀνὴρ τῷ ἐπιεικεῖ, οὗπερ καὶ ἑταῖρός ἐστιν, τὸ τεθνάναι οὐ δεινὸν ἡγήσεται.

Φαμὲν γάρ.

Οὐκ ἄρα ὑπέρ γ' ἐκείνου ὡς δεινόν τι πεπονθότος ὀδύροιτ' ἄν.

Οὐ δῆτα.

Ἀλλὰ μὴν καὶ τόδε λέγομεν, ὡς ὁ τοιοῦτος μάλιστα αὐτὸς αὑτῷ αὐτάρκης πρὸς τὸ εὖ ζῆν καὶ διαφερόντως τῶν
e ἄλλων ἥκιστα ἑτέρου προσδεῖται.

Ἀληθῆ, ἔφη.

Ἥκιστα ἄρ' αὐτῷ δεινὸν στερηθῆναι ὑέος ἢ ἀδελφοῦ ἢ χρημάτων ἢ ἄλλου του τῶν τοιούτων.

Ἥκιστα μέντοι.

Ἥκιστ' ἄρα καὶ ὀδύρεται, φέρει δὲ ὡς πρᾳότατα, ὅταν τις αὐτὸν τοιαύτη συμφορὰ καταλάβῃ.

Πολύ γε.

Ὀρθῶς ἄρ' ἂν ἐξαιροῖμεν τοὺς θρήνους τῶν ὀνομαστῶν ἀνδρῶν, γυναιξὶ δὲ ἀποδιδοῖμεν, καὶ οὐδὲ ταύταις σπου-
388 δαίαις, καὶ ὅσοι κακοὶ τῶν ἀνδρῶν, ἵνα ἡμῖν δυσχεραίνωσιν ὅμοια τούτοις ποιεῖν οὓς δή φαμεν ἐπὶ φυλακῇ τῆς χώρας τρέφειν.

Ὀρθῶς, ἔφη.

Πάλιν δὴ Ὁμήρου τε δεησόμεθα καὶ τῶν ἄλλων ποιητῶν μὴ ποιεῖν Ἀχιλλέα θεᾶς παῖδα—

Εὔλογα, εἶπε, φοβόμαστε.

Ἄρα πρέπει νὰ τὰ πετάξουμε μακριά.

Ναί.

Καὶ στὴν ὁμιλία καὶ τὴν ποίηση νὰ ἀκολουθεῖ κανεὶς τὰ ἀντίθετα καλούπια· σωστά;

Προφανῶς.

[d] Ἄρα θὰ ἀφαιρέσουμε ἐπίσης τοὺς θρήνους καὶ τοὺς ὀδυρμοὺς ἀνθρώπων ποὺ λογίζονται σπουδαῖοι.

Ἀναγκαστικά, εἶπε, ἀφοῦ κάναμε τὸ ἴδιο καὶ γιὰ τὰ προηγούμενα.

Κοίταξε ὅμως ἂν θὰ κάνουμε σωστὰ νὰ τὰ ἀφαιρέσουμε. Αὐτὸ ποὺ ὑποστηρίζουμε ἐμεῖς εἶναι ὅτι ἕνας ἄνθρωπος μὲ καλὸ χαρακτήρα δὲν θὰ θεωρήσει ποτὲ φοβερὸ δυστύχημα γιὰ ἕναν ἄλλο καλὸ ἄνθρωπο, ποὺ ὡς τέτοιος τοῦ εἶναι καὶ πιὸ οἰκεῖος, τὸ θάνατο.

Ναί, τὸ ὑποστηρίζουμε.

Δὲν θὰ ὀδύρεται, συνεπῶς, σὰν νὰ εἶχε πάθει ἐκεῖνος κάτι φοβερό.

Βεβαίως, ὄχι.

Λέμε ὅμως καὶ τοῦτο, ὅτι ἕνας τέτοιος ξεχωριστὸς ἄνθρωπος εἶναι περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλον ἱκανός νὰ ζήσει ἄξια κι ἔχει [e] λιγότερο ἀπὸ ὁποιονδήποτε τὴν ἀνάγκη ἑνὸς ἄλλου.

Αὐτὸ εἶναι ἀλήθεια, εἶπε.

Ἐλάχιστα λοιπὸν θὰ αἰσθανθεῖ τὴν ἔλλειψη, ἂν χάσει τὸ γιὸ ἢ τὸν ἀδελφό του ἢ χρήματα ἢ κάτι ἄλλο τέτοιο.

Ἐλάχιστα, ἀσφαλῶς.

Δὲν θὰ ἀρχίσει ἑπομένως νὰ ὀδύρεται ἂν τυχὸν τὸν βρεῖ μιὰ τέτοια συμφορά, ἀλλὰ θὰ τὴν ὑπομένει μὲ γαλήνη ὅσο κανένας ἄλλος.

Σίγουρα.

Σωστὰ λοιπὸν κι ἐμεῖς θὰ ἀφαιρούσαμε τοὺς θρήνους τῶν ξακουστῶν ἀνθρώπων καὶ θὰ τοὺς ἀφήναμε στὶς γυναῖκες, καὶ μάλιστα ὄχι στὶς πιὸ ξεχωριστὲς ἀπὸ αὐτές, [388a] καὶ σ' ὅσους ἀπὸ τοὺς ἄνδρες εἶναι ἄχρηστοι, ὥστε αὐτοὶ γιὰ τοὺς ὁποίους λέμε ὅτι τοὺς ἀνατρέφουμε προορίζοντάς τους νὰ ἀναλάβουν τὴ φύλαξη τῆς χώρας νὰ ντρέπονται νὰ μᾶς κάνουν τὰ ἴδια.

Σωστά, εἶπε.

Πάλι, ἔτσι, θὰ ζητήσουμε ἀπὸ τὸν Ὅμηρο καὶ τοὺς ἄλλους ποιητὲς νὰ μὴν παρουσιάζουν τὸν Ἀχιλλέα, τὸ γιὸ μιᾶς θεᾶς,

ἄλλοτ' ἐπὶ πλευρᾶς κατακείμενον, ἄλλοτε δ' αὖτε
ὕπτιον, ἄλλοτε δὲ πρηνῆ,

τοτὲ δ' ὀρθὸν ἀναστάντα πλωίζοντ' † ἀλύοντ' ἐπὶ
b θῖν' ἁλὸς ἀτρυγέτοιο, μηδὲ ἀμφοτέραισιν χερσὶν ἑλόντα κόνιν αἰθαλόεσσαν χευάμενον κὰκ κεφαλῆς, μηδὲ ἄλλα κλαίοντά τε καὶ ὀδυρόμενον ὅσα καὶ οἷα ἐκεῖνος ἐποίησε, μηδὲ Πρίαμον ἐγγὺς θεῶν γεγονότα λιτανεύοντά τε καὶ—

κυλινδόμενον κατὰ κόπρον,
ἐξονομακλήδην ὀνομάζοντ' ἄνδρα ἕκαστον.

πολὺ δ' ἔτι τούτων μᾶλλον δεησόμεθα μήτοι θεούς γε ποιεῖν ὀδυρομένους καὶ λέγοντας—

c ὤμοι ἐγὼ δειλή, ὤμοι δυσαριστοτόκεια·

εἰ δ' οὖν θεούς, μήτοι τόν γε μέγιστον τῶν θεῶν τολμῆσαι οὕτως ἀνομοίως μιμήσασθαι, ὥστε

ὢ πόποι, φάναι, ἦ φίλον ἄνδρα διωκόμενον περὶ ἄστυ
ὀφθαλμοῖσιν ὁρῶμαι, ἐμὸν δ' ὀλοφύρεται ἦτορ·

καὶ—

αἲ αἲ ἐγών, ὅ τέ μοι Σαρπηδόνα φίλτατον ἀνδρῶν
d μοῖρ' ὑπὸ Πατρόκλοιο Μενοιτιάδαο δαμῆναι.

εἰ γάρ, ὦ φίλε Ἀδείμαντε, τὰ τοιαῦτα ἡμῖν οἱ νέοι σπουδῇ ἀκούοιεν καὶ μὴ καταγελῷεν ὡς ἀναξίως λεγομένων, σχολῇ ἂν ἑαυτόν γέ τις ἄνθρωπον ὄντα ἀνάξιον ἡγήσαιτο τούτων καὶ ἐπιπλήξειεν, εἰ καὶ ἐπίοι αὐτῷ τι τοιοῦτον ἢ λέγειν ἢ ποιεῖν, ἀλλ' οὐδὲν αἰσχυνόμενος οὐδὲ καρτερῶν πολλοὺς ἐπὶ σμικροῖσιν παθήμασιν θρήνους ἂν ᾄδοι καὶ ὀδυρμούς.

e Ἀληθέστατα, ἔφη, λέγεις.

Δεῖ δέ γε οὔχ, ὡς ἄρτι ἡμῖν ὁ λόγος ἐσήμαινεν· ᾧ

ἀναγερμένο πότε στὸ πλευρὸ κι ἄλλοτε πάλι μπρούμιο
κι ἄλλοτ' ἀνάσκελα ξανά,

ἢ πάλι νὰ πετάγεται ὀρθὸς

καὶ στὸ γιαλὸ ξέφρενος νὰ πλανιέται,

οὔτε νὰ τὸν δείχνει

[b] διπλοπάλαμα ἀθαλόσκονη φουχτώνοντας νὰ ρίχνει
πὰ στὸ κεφάλι,

καὶ νὰ θρηνεῖ καὶ νὰ ὀδύρεται, ἔτσι ὅπως τὸν παρουσιάζει ὁ ποιητής, οὔτε τὸν Πρίαμο, ἀπὸ γενιὰ σχεδὸν θεϊκή, νὰ τὸν δείχνει νὰ ἐκλιπαρεῖ τοὺς φίλους

κυλούμενος στὴ λάσπη
ὅλους μὲ τ' ὄνομα νὰ κράζει, γυρνώντας σ' ἕναν-ἕναν.

Κι ἀκόμη περισσότερο θὰ τοὺς ζητήσουμε νὰ μὴ βάζουν τοὺς θεοὺς νὰ ὀλοφύρονται καὶ νὰ λένε

[c] Ἀλὶ κι ἀλὶ σὲ μὲ τὴν ἄμοιρη πικρολεβεντομάνα!

Κι ἂν τέλος πάντων παρουσιάζει κάποιους θεούς, ἂς μὴν τολμήσει νὰ μιμηθεῖ ἔτσι παραμορφωτικὰ καὶ τὸν πιὸ τρανὸ θεό, βάζοντάς τον νὰ λέει:

Ὠχού μου, ἀλήθεια πολυαγάπητο θνητὸ στὸ τεῖχος γύρα
θωρῶ νὰ κυνηγοῦν, καὶ μέσα μου τὸν κλαίει πικρὰ ἡ καρδιά μου·

ἢ

Ὠχού μου ἐμένα, ὁ πιὸ ποὺ ἀγάπησα θνητός, ὁ Σαρπηδόνας,
[d] γραφτό 'ναι τώρα ἀπὸ τὸν Πάτροκλο νὰ κατεβεῖ στὸν Ἅδη.

Γιατὶ ἄν, ἀγαπητὲ Ἀδείμαντε, οἱ δικοί μας νέοι θὰ ἀκοῦνε τέτοια πράγματα καὶ θὰ τὰ παίρνουν στὰ σοβαρὰ ἀντὶ νὰ τὰ περιφρονοῦν ὡς ἀνάξια νὰ τὰ λέει κανείς, δύσκολα κι αὐτοί, σὰν ἄνθρωποι ποὺ εἶναι, θὰ τὰ θεωροῦσαν ἀνάξιά τους καὶ δύσκολα θὰ ἐπιτιμοῦσαν τὸν ἑαυτό τους, ἂν συνέβαινε νὰ πεῖ καὶ νὰ κάνει κι αὐτὸς κάτι τέτοιο· ἀπεναντίας, χωρὶς ἴχνος ντροπῆς καὶ ψυχικῆς ἀντοχῆς θὰ θρηνοῦσαν καὶ θὰ ὀδύρονταν γιὰ ἀσήμαντα ἀτυχήματα.

[e] Πολὺ ἀληθινὸ αὐτὸ ποὺ λές, εἶπε.

Αὐτὸ ὅμως, ὅπως τώρα δὰ μᾶς ἔδειξε ὁ λογικὸς ἔλεγχος, δὲν πρέπει νὰ γί-

πειστέον, ἕως ἄν τις ἡμᾶς ἄλλῳ καλλίονι πείσῃ.

Οὐ γὰρ οὖν δεῖ.

Ἀλλὰ μὴν οὐδὲ φιλογέλωτάς γε δεῖ εἶναι. σχεδὸν γὰρ ὅταν τις ἐφιῇ ἰσχυρῷ γέλωτι, ἰσχυρὰν καὶ μεταβολὴν ζητεῖ τὸ τοιοῦτον.

Δοκεῖ μοι, ἔφη.

Οὔτε ἄρα ἀνθρώπους ἀξίους λόγου κρατουμένους ὑπὸ
389 γέλωτος ἄν τις ποιῇ, ἀποδεκτέον, πολὺ δὲ ἧττον, ἐὰν θεούς.

Πολὺ μέντοι, ἦ δ' ὅς.

Οὐκοῦν Ὁμήρου οὐδὲ τὰ τοιαῦτα ἀποδεξόμεθα περὶ θεῶν—

ἄσβεστος δ' ἄρ' ἐνῶρτο γέλως μακάρεσσι θεοῖσιν,
ὡς ἴδον Ἥφαιστον διὰ δώματα ποιπνύοντα·

οὐκ ἀποδεκτέον κατὰ τὸν σὸν λόγον.

Εἰ σύ, ἔφη, βούλει ἐμὸν τιθέναι· οὐ γὰρ οὖν δὴ
b ἀποδεκτέον.

Ἀλλὰ μὴν καὶ ἀλήθειάν γε περὶ πολλοῦ ποιητέον. εἰ γὰρ ὀρθῶς ἐλέγομεν ἄρτι, καὶ τῷ ὄντι θεοῖσι μὲν ἄχρηστον ψεῦδος, ἀνθρώποις δὲ χρήσιμον ὡς ἐν φαρμάκου εἴδει, δῆλον ὅτι τό γε τοιοῦτον ἰατροῖς δοτέον, ἰδιώταις δὲ οὐχ ἁπτέον.

Δῆλον, ἔφη.

Τοῖς ἄρχουσιν δὴ τῆς πόλεως, εἴπερ τισὶν ἄλλοις, προσήκει ψεύδεσθαι ἢ πολεμίων ἢ πολιτῶν ἕνεκα ἐπ' ὠφελίᾳ τῆς πόλεως, τοῖς δὲ ἄλλοις πᾶσιν οὐχ ἁπτέον τοῦ τοιούτου·
c ἀλλὰ πρός γε δὴ τοὺς τοιούτους ἄρχοντας ἰδιώτῃ ψεύσασθαι ταὐτὸν καὶ μεῖζον ἁμάρτημα φήσομεν ἢ κάμνοντι πρὸς ἰατρὸν ἢ ἀσκοῦντι πρὸς παιδοτρίβην περὶ τῶν τοῦ αὑτοῦ σώματος παθημάτων μὴ τἀληθῆ λέγειν, ἢ πρὸς κυβερνήτην περὶ τῆς νεώς τε καὶ τῶν ναυτῶν μὴ τὰ ὄντα λέγοντι ὅπως ἢ αὐτὸς ἤ τις τῶν συνναυτῶν πράξεως ἔχει.

νεται· καὶ ὀφείλουμε νὰ πειθόμαστε σ' αὐτόν, ὥσπου κάποιος μᾶς παρουσιάσει ἕνα ἄλλο, πειστικότερο, ἐπιχείρημα.

Ὄχι, δὲν πρέπει νὰ γίνεται.

Ἀλήθεια ὅμως οὔτε καὶ τὰ πολλὰ γέλια πρέπει νὰ τοὺς ἀρέσουν· γιατὶ ὅταν παρασύρεται κανεὶς [389a] σὲ τρανταχτὰ γέλια, αὐτὸ κανονικὰ φέρνει μιὰ ἐξίσου δυνατὴ τάση νὰ ἀλλάξει ἡ διάθεση.

Τὸ νομίζω, εἶπε.

Ἔτσι λοιπόν, ἂν κάποιος παρουσιάζει ἀξιόλογους ἀνθρώπους νὰ γελοῦν ἀσυγκράτητα, ἐμεῖς δὲν πρέπει νὰ τὸ δεχτοῦμε, κι ἀκόμη λιγότερο ἂν θὰ πρόκειται γιὰ θεούς.

Ναί, πολὺ λιγότερο, εἶπε.

Δὲν θὰ δεχτοῦμε, ἔτσι, οὔτε καὶ κάτι τέτοια τοῦ Ὁμήρου γιὰ τοὺς θεούς, ὅπως

> Κι ἄσβηστο γέλιο τότε ἀσκώθηκε μὲς στοὺς μακαρισμένους
> λαχανιαστὸ νὰ ἰδοῦν τὸν Ἥφαιστο τὰ πόδια του νὰ σέρνει·

[b] δὲν πρέπει νὰ τὰ δεχτοῦμε, σύμφωνα μὲ τὸν δικό σου λόγο.

Ἀφοῦ τὸ θέλεις, μπορεῖς νὰ τὸν θεωρεῖς δικό μου· πάντως δὲν πρέπει νὰ τὰ δεχτοῦμε.

Ἀπὸ τὴν ἄλλη πάλι πρέπει καὶ τὴν ἀλήθεια νὰ τὴν ἔχουμε περὶ πολλοῦ. Γιατὶ ἂν σωστὰ λέγαμε πρὶν ἀπὸ λίγο, κι ἂν τωόντι εἶναι ἀχρείαστο τὸ ψέμα στοὺς θεούς, ἐνῶ γιὰ τοὺς ἀνθρώπους εἶναι χρήσιμο σὰν φάρμακο, προδήλως τότε ἕνα τέτοιο πρᾶγμα πρέπει νὰ τὸ ἐμπιστευθοῦμε στοὺς γιατρούς, ἐνῶ οἱ ἄσχετοι δὲν θὰ πρέπει κὰν νὰ τὸ ἀγγίζουν.

Προφανῶς, εἶπε.

Ἂν εἶναι, λοιπόν, νὰ εἰπωθεῖ ἕνα ψέμα, θὰ εἰπωθεῖ ἀπὸ τοὺς φύλακες τῆς πόλης καὶ *μόνον* ἀπὸ αὐτούς, γιὰ νὰ ξεγελάσουν εἴτε κάποιους ἐχθροὺς εἴτε κάποιους πολίτες γιὰ τὸ καλὸ τῆς πόλης· [c] σ' ὅλους τοὺς ἄλλους δὲν θὰ ἐπιτρέπεται νὰ ἀγγίζουν αὐτὸ τὸ πρᾶγμα. Τὸ νὰ πεῖ ὅμως ἕνας ἁπλὸς πολίτης σὲ τέτοιους ἄρχοντες ψέμα θὰ τὸ χαρακτηρίσουμε ὀλίσθημα μεγαλύτερο ἀπὸ αὐτὸ στὸ ὁποῖο πέφτει ἕνας ἄρρωστος ἢ ἕνας ἀθλητής, ὅταν δὲν λέει στὸ γιατρὸ ἢ στὸν προπονητή του τὴν ἀλήθεια γιὰ τὴ σωματική του κατάσταση ἢ ὅταν ἕνας ναύτης ἀναφέρει ἀνυπόστατα πράγματα στὸν κυβερνήτη σχετικὰ μὲ τὸ πλοῖο καὶ τὸ πλήρωμα, τὴ δική του κατάσταση ἢ τὴν κατάσταση κάποιου ἄλλου ναύτη.

Ἀληθέστατα, ἔφη.

d Ἂν ἄρ' ἄλλον τινὰ λαμβάνῃ ψευδόμενον ἐν τῇ πόλει—

τῶν οἳ δημιοεργοὶ ἔασι,
μάντιν ἢ ἰητῆρα κακῶν ἢ τέκτονα δούρων,

κολάσει ὡς ἐπιτήδευμα εἰσάγοντα πόλεως ὥσπερ νεὼς ἀνατρεπτικόν τε καὶ ὀλέθριον.

Ἐάνπερ, ἦ δ' ὅς, ἐπί γε λόγῳ ἔργα τελῆται.

Τί δέ; σωφροσύνης ἆρα οὐ δεήσει ἡμῖν τοῖς νεανίαις;

Πῶς δ' οὔ;

Σωφροσύνης δὲ ὡς πλήθει οὐ τὰ τοιάδε μέγιστα, ἀρχόν-
e των μὲν ὑπηκόους εἶναι, αὐτοὺς δὲ ἄρχοντας τῶν περὶ πότους καὶ ἀφροδίσια καὶ περὶ ἐδωδὰς ἡδονῶν;

Ἔμοιγε δοκεῖ.

Τὰ δὴ τοιάδε φήσομεν οἶμαι καλῶς λέγεσθαι, οἷα καὶ Ὁμήρῳ Διομήδης λέγει—

τέττα, σιωπῇ ἧσο, ἐμῷ δ' ἐπιπείθεο μύθῳ,

καὶ τὰ τούτων ἐχόμενα, τὰ—

ἴσαν μένεα πνείοντες Ἀχαιοί,
σιγῇ δειδιότες σημάντορας,

καὶ ὅσα ἄλλα τοιαῦτα.

Καλῶς.

Τί δέ; τὰ τοιάδε—

οἰνοβαρές, κυνὸς ὄμματ' ἔχων, κραδίην δ' ἐλάφοιο

390 καὶ τὰ τούτων ἑξῆς ἆρα καλῶς, καὶ ὅσα ἄλλα τις ἐν λόγῳ ἢ ἐν ποιήσει εἴρηκε νεανιεύματα ἰδιωτῶν εἰς ἄρχοντας;

Οὐ καλῶς.

Οὐ γὰρ οἶμαι εἴς γε σωφροσύνην νέοις ἐπιτήδεια ἀκούειν· εἰ δέ τινα ἄλλην ἡδονὴν παρέχεται, θαυμαστὸν οὐδέν. ἢ πῶς σοι φαίνεται;

Σωστότατα, εἶπε.

[d] Ἔτσι λοιπόν, ἂν πιάσει κάποιον ἄλλο στὴν πόλη νὰ ψεύδεται

ἀπ' αὐτοὺς ποὺ ξέρουν κάποια τέχνη,
μάντη, γιατρὸ γιὰ τὶς κακὲς ἀρρώστιες ἢ μαραγκὸ γιὰ τὰ δοκάρια

θὰ τὸν τιμωρήσει, γιατὶ φέρνει στὴν πόλη μιὰ τακτικὴ ἀνατρεπτικὴ κι ὀλέθρια, ἱκανὴ νὰ τὴν ἀναποδογυρίσει σὰν καράβι.

Ἂν βέβαια, εἶπε, οἱ πράξεις μας συμφωνοῦν μὲ τὰ λόγια μας.

Καὶ δὲ μοῦ λές, μὲ τὴ σωφροσύνη τί θὰ γίνει; Δὲν θὰ εἶναι ἀπαραίτητη στοὺς νέους μας;

Πῶς θὰ μποροῦσε νὰ μὴν εἶναι;

Καὶ σχετικὰ πάλι μὲ τὴ σωφροσύνη, ὁ πολὺς κόσμος δὲν θεωρεῖ ὡς σημαντικότερα στοιχεῖα της [e] τὸ νὰ δείχνει κανεὶς εὐπείθεια ἀπέναντι στοὺς ἄρχοντες καὶ παράλληλα νά 'ναι ὁ ἴδιος ἄρχοντας πάνω στὶς ἡδονὲς τοῦ πιοτοῦ, τῆς σάρκας, τοῦ φαγητοῦ;

Ἐγὼ τουλάχιστον τὸ νομίζω.

Θὰ δεχθοῦμε ἑπομένως πὼς τέτοια λόγια στὸν Ὅμηρο, σὰν αὐτὰ ποὺ λέει ὁ Διομήδης, εἶναι καλὰ εἰπωμένα;

σύντροφε, κάθου τώρα ἀμίλητος κι ὅ,τι σοῦ πῶ ν' ἀκούσεις

κι ἀμέσως μετὰ

κι οἱ Ἀργίτες ἀπ' τὴν ἄλλη ἀμίλητοι, γεμάτοι ὁρμὴ κινοῦσαν
βουβοί, ἀπὸ φόβο στοὺς ρηγάρχες τους μπροστὰ

καὶ ὅσα ἄλλα εἶναι σὰν αὐτά.

Αὐτὰ εἶναι καλά.

Τοῦτα 'δῶ ὅμως; Τὸ

μεθύστακα, μ' ὄψη σκυλιοῦ καὶ μὲ καρδιὰ ἐλαφίνας

[390a] καὶ αὐτὰ ποὺ ἀκολουθοῦν, κι ὅσα ἄλλα ἀπερίσκεπτα ἔχουν πεῖ ἢ συνθέσει ἔμμετρα τυχαῖοι ἄνθρωποι γιὰ τοὺς ἄρχοντες, θὰ ποῦμε ἄραγε γι' αὐτὰ πὼς εἶναι ὡραῖα καὶ καλά;

Δὲν θὰ τὸ ποῦμε.

Γιατὶ δὲν νομίζω ὅτι τὸ ἄκουσμά τους βοηθάει τοὺς νέους νὰ σωφρονίζονται· ἂν τώρα βέβαια ἀπὸ κάποιαν ἄλλη ἄποψη προσφέρουν εὐχαρίστηση, αὐτὸ δὲν εἶναι διόλου παράξενο. Ποιά εἶναι ἡ γνώμη σου;

Οὕτως, ἔφη.

Τί δέ; ποιεῖν ἄνδρα τὸν σοφώτατον λέγοντα ὡς δοκεῖ αὐτῷ κάλλιστον εἶναι πάντων, ὅταν—

> παρὰ πλεῖαι ὦσι τράπεζαι
> b σίτου καὶ κρειῶν, μέθυ δ' ἐκ κρητῆρος ἀφύσσων
> οἰνοχόος φορέῃσι καὶ ἐγχείῃ δεπάεσσι,

δοκεῖ σοι ἐπιτήδειον εἶναι πρὸς ἐγκράτειαν ἑαυτοῦ ἀκούειν νέῳ; ἢ τὸ—

> λιμῷ δ' οἴκτιστον θανέειν καὶ πότμον ἐπισπεῖν;

ἢ Δία, καθευδόντων τῶν ἄλλων θεῶν τε καὶ ἀνθρώπων ὡς, μόνος ἐγρηγορὼς ἃ ἐβουλεύσατο, τούτων πάντων ῥᾳδίως
c ἐπιλανθανόμενον διὰ τὴν τῶν ἀφροδισίων ἐπιθυμίαν, καὶ οὕτως ἐκπλαγέντα ἰδόντα τὴν Ἥραν, ὥστε μηδ' εἰς τὸ δωμάτιον ἐθέλειν ἐλθεῖν, ἀλλ' αὐτοῦ βουλόμενον χαμαὶ συγγίγνεσθαι, λέγοντα ὡς οὕτως ὑπὸ ἐπιθυμίας ἔχεται, ὡς οὐδ' ὅτε τὸ πρῶτον ἐφοίτων πρὸς ἀλλήλους φ ί λ ο υ ς λ ή θ ο ν τ ε τ ο κ ῆ α ς· οὐδὲ Ἄρεώς τε καὶ Ἀφροδίτης ὑπὸ Ἡφαίστου δεσμὸν δι' ἕτερα τοιαῦτα.

Οὐ μὰ τὸν Δία, ἦ δ' ὅς, οὔ μοι φαίνεται ἐπιτήδειον.

d Ἀλλ' εἴ πού τινες, ἦν δ' ἐγώ, καρτερίαι πρὸς ἅπαντα καὶ λέγονται καὶ πράττονται ὑπὸ ἐλλογίμων ἀνδρῶν, θεατέον τε καὶ ἀκουστέον, οἷον καὶ τὸ—

> στῆθος δὲ πλήξας κραδίην ἠνίπαπε μύθῳ·
> τέτλαθι δή, κραδίη· καὶ κύντερον ἄλλο ποτ' ἔτλης.

Παντάπασι μὲν οὖν, ἔφη.

Οὐ μὲν δὴ δωροδόκους γε ἐατέον εἶναι τοὺς ἄνδρας οὐδὲ φιλοχρημάτους.

e Οὐδαμῶς.

Οὐδ' ᾀστέον αὐτοῖς ὅτι—

> δῶρα θεοὺς πείθει, δῶρ' αἰδοίους βασιλῆας·

Τὸ ἴδιο πιστεύω κι ἐγώ.

Ἐπίσης τὸ νὰ παρουσιάζουν τὸν σοφότερο ἀπ' ὅλους τοὺς ἀνθρώπους νὰ λέει ὅτι κατὰ τὴ γνώμη του τὸ πιὸ ὅμορφο πρᾶγμα εἶναι

τὰ τραπέζια δίπλα τους γεμάτα
[b] ψωμὶ καὶ κρέατα· κι ἀνασέρνοντας κρασὶ ἀπ' τὸ κροντήρι
νὰ τρέχει ὁ κεραστὴς στὶς κοῦπες τους νὰ τὸ κερνάει νὰ πίνουν·

νομίζεις ὅτι αὐτοὶ οἱ στίχοι εἶναι κατάλληλοι νὰ τονώσουν τὴν αὐτοκυριαρχία ἑνὸς νέου ποὺ τοὺς ἀκούει; Ἢ τοῦτο 'δῶ

ὁ πιὸ πικρὸς εἶναι ὁ θάνατος τῆς πείνας, μοιραῖο τέλος.

Ἢ ὅταν ἀκοῦνε τὴν ἱστορία γιὰ τὸν Δία, ὅτι τάχα ἀπὸ τὴ λαχτάρα του γιὰ ἡδονὴ ἀσυλλόγιστα [c] ξέχασε ὅσα εἶχε σχεδιάσει ἀγρυπνώντας μονάχος τὴν ὥρα ποὺ οἱ ἄλλοι θεοὶ κι οἱ ἄνθρωποι κοιμοῦνταν, καὶ πὼς τόσο πολὺ ζαλίστηκε σὰν εἶδε τὴν Ἥρα ὥστε δὲν θέλησε οὔτε κὰν ὣς τὸ δωμάτιο νὰ πάει ἀλλὰ ἐπέμενε νὰ τὴν πλακώσει ἐκεῖ κατάχαμα λέγοντας πὼς εἶχε γι' αὐτὴν πόθο τέτοιον ποὺ δὲν τὸν εἶχε οὔτε κι ὅταν πρωτοάρχιζαν νὰ ἀνταμώνονται «κρυφὰ ἀπ' τοὺς γονιοὺς τοὺς πολυαγαπημένους»· οὔτε εἶναι σωστὸ νὰ ἀκοῦν καὶ γιὰ τὸν Ἥφαιστο πὼς ἀπὸ κάποια παρόμοια ἀφορμὴ ἔδεσε τὸν Ἄρη μὲ τὴν Ἀφροδίτη.

Ὄχι, μά τὸ Δία, δὲν μοῦ φαίνεται σωστό.

[d] Ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρὰ ἂν ἱστοροῦνται ἀπὸ τοὺς ποιητὲς ἢ πράττονται ἀπὸ ξακουστοὺς ἀνθρώπους πράξεις ποὺ μαρτυροῦν σθένος ψυχικὸ ἀπέναντι σὲ ὁτιδήποτε, αὐτὲς *εἶναι* κατάλληλες καὶ νὰ τὶς βλέπουν καὶ νὰ τὶς ἀκοῦνε, ὅπως λ.χ. κι ἐκεῖνο τὸ

καὶ τότε χτύπησε τὸ στῆθος του καὶ λέει μαλώνοντάς τη:
Βάστα, καρδιά μου! Πόνο ἀκόμη πιὸ σκυλίσιον ἄντεξες.

Βεβαιότατα, εἶπε.

Οὔτε πάλι πρέπει νὰ ἀφήσουμε τοὺς ἀνθρώπους μας νὰ ἐξαγοράζονται μὲ δῶρα καὶ νά 'ναι παραδόπιστοι.

[e] Μὲ κανέναν τρόπο.

Δὲν θὰ πρέπει λοιπὸν νὰ τραγουδοῦν ὅτι

τὰ δῶρα πείθουν τοὺς θεούς, πείθουν τοὺς βασιλιάδες
τοὺς πολυτιμημένους·

οὐδὲ τὸν τοῦ Ἀχιλλέως παιδαγωγὸν Φοίνικα ἐπαινετέον ὡς μετρίως ἔλεγε συμβουλεύων αὐτῷ δῶρα μὲν λαβόντι ἐπαμύνειν τοῖς Ἀχαιοῖς, ἄνευ δὲ δώρων μὴ ἀπαλλάττεσθαι τῆς μήνιος. οὐδ' αὐτὸν τὸν Ἀχιλλέα ἀξιώσομεν οὐδ' ὁμολογήσομεν οὕτω φιλοχρήματον εἶναι, ὥστε παρὰ τοῦ Ἀγαμέμνονος δῶρα λαβεῖν, καὶ τιμὴν αὖ λαβόντα νεκροῦ
391 ἀπολύειν, ἄλλως δὲ μὴ 'θέλειν.

Οὔκουν δίκαιόν γε, ἔφη, ἐπαινεῖν τὰ τοιαῦτα.

Ὀκνῶ δέ γε, ἦν δ' ἐγώ, δι' Ὅμηρον λέγειν ὅτι οὐδ' ὅσιον ταῦτά γε κατὰ Ἀχιλλέως φάναι καὶ ἄλλων λεγόντων πείθεσθαι, καὶ αὖ ὡς πρὸς τὸν Ἀπόλλω εἶπεν—

ἔβλαψάς μ' ἑκάεργε, θεῶν ὀλοώτατε πάντων·
ἦ σ' ἂν τισαίμην, εἴ μοι δύναμίς γε παρείη·

b καὶ ὡς πρὸς τὸν ποταμόν, θεὸν ὄντα, ἀπειθῶς εἶχεν καὶ μάχεσθαι ἕτοιμος ἦν, καὶ αὖ τὰς τοῦ ἑτέρου ποταμοῦ Σπερχειοῦ ἱερὰς τρίχας Πατρόκλῳ ἥρωϊ, ἔφη, κόμην ὀπασαιμι φέρεσθαι, νεκρῷ ὄντι, καὶ ὡς ἔδρασεν τοῦτο, οὐ πειστέον· τάς τε αὖ Ἕκτορος ἕλξεις περὶ τὸ σῆμα τὸ Πατρόκλου καὶ τὰς τῶν ζωγρηθέντων σφαγὰς εἰς τὴν πυράν, σύμπαντα ταῦτα οὐ φήσομεν ἀληθῆ εἰρῆσθαι, οὐδ' ἐάσομεν
c πείθεσθαι τοὺς ἡμετέρους ὡς Ἀχιλλεύς, θεᾶς ὢν παῖς καὶ Πηλέως, σωφρονεστάτου τε καὶ τρίτου ἀπὸ Διός, καὶ ὑπὸ τῷ σοφωτάτῳ Χείρωνι τεθραμμένος, τοσαύτης ἦν ταραχῆς πλέως, ὥστ' ἔχειν ἐν αὑτῷ νοσήματε δύο ἐναντίω ἀλλήλοιν, ἀνελευθερίαν μετὰ φιλοχρηματίας καὶ αὖ ὑπερηφανίαν θεῶν τε καὶ ἀνθρώπων.

Ὀρθῶς, ἔφη, λέγεις.

Μὴ τοίνυν, ἦν δ' ἐγώ, μηδὲ τάδε πειθώμεθα μηδ' ἐῶμεν λέγειν, ὡς Θησεὺς Ποσειδῶνος ὑὸς Πειρίθους τε Διὸς
d ὥρμησαν οὕτως ἐπὶ δεινὰς ἁρπαγάς, μηδέ τιν' ἄλλον θεοῦ παῖδά τε καὶ ἥρω τολμῆσαι ἂν δεινὰ καὶ ἀσεβῆ ἐργάσασθαι, οἷα νῦν καταψεύδονται αὐτῶν· ἀλλὰ προσαναγκάζωμεν τοὺς ποιητὰς ἢ μὴ τούτων αὐτὰ ἔργα φάναι ἢ τούτους μὴ εἶναι

οὔτε ἐπίσης νὰ ἐπαινοῦμε τὸν παιδαγωγὸ τοῦ Ἀχιλλέα, τὸν Φοίνικα, πὼς τάχα σωστὰ συμβούλευε τὸν Ἀχιλλέα ὅταν τοῦ ἔλεγε νὰ βοηθήσει τοὺς Ἀχαιοὺς μόνο ἀφοῦ πάρει δῶρα, ἐνῶ χωρὶς δῶρα νὰ μὴν ξεθυμώσει. Οὔτε πρέπει νὰ τὸ θεωρήσουμε ἀντάξιο ἑνὸς Ἀχιλλέα καὶ νὰ δεχθοῦμε πὼς ἦταν τόσο φιλοχρήματος ὥστε νὰ πάρει δῶρα ἀπὸ τὸν Ἀγαμέμνονα ἢ πάλι μόνο μὲ πληρωμὴ νὰ δώσει πίσω τὸ κουφάρι τοῦ Ἕκτορα, [391a] ἐνῶ ἀλλιῶς νὰ μὴν ἀφήνει νὰ τὸ πάρουν.

Δὲν εἶναι δίκαιο, εἶπε, νὰ ἐπιδοκιμάζουμε τέτοια πράγματα.

Διστάζω μάλιστα, εἶπα ἐγώ, ἀπὸ σεβασμὸ γιὰ τὸν Ὅμηρο, νὰ πῶ ὅτι εἶναι καὶ ἀνόσιο νὰ τὰ ὑποστηρίζει κανεὶς αὐτὰ γιὰ τὸν Ἀχιλλέα ἢ νὰ τὰ πιστεύει ὅταν λέγονται ἀπὸ ἄλλους, κι ἀκόμη πὼς εἶπε τάχα στὸν Ἀπόλλωνα

μ' ἐγέλασες, δοξαρευτή, πρῶτε θεὲ τοῦ ὀλέθρου,
ἀλήθεια θὰ στὸ πλήρωνα ἀνίσως κι ἠμποροῦσα·

[b] κι ὅτι ἀρνήθηκε νὰ ὑποταχθεῖ στὸν ποταμό, σ' ἕναν θεό, καὶ ἦταν ἕτοιμος νὰ χτυπηθεῖ μαζί του ἢ πάλι ὅτι εἶπε γιὰ τὶς τρίχες τοῦ κεφαλιοῦ του, ποὺ τὶς εἶχε τάξει στὸν ἄλλο ποταμό, τὸν Σπερχειό, τὸ

ἂς πάρει τὰ μαλλιά μου ὁ Πάτροκλος, ὁ ἀντρόκαρδος μαζί του,

ὅταν ὁ Πάτροκλος ἦταν νεκρός, κι ὅτι πραγματικὰ *τὸ ἔκανε* αὐτό, δὲν πρέπει νὰ τοῦ δίνουμε πίστη. Κι ἐκεῖνα πάλι τὰ συρσίματα τοῦ Ἕκτορα γύρω στὸν τάφο τοῦ Πατρόκλου καὶ τὶς σφαγὲς τῶν αἰχμαλώτων στὴ νεκρικὴ πυρά, αὐτὰ ὅλα δὲν θὰ θεωρήσουμε πὼς εἶναι ἀληθινά, οὔτε θὰ ἀφήσουμε [c] τοὺς δικούς μας νὰ πιστεύουν ὅτι τάχα ὁ Ἀχιλλέας, γιὸς μιᾶς θεᾶς καὶ τοῦ Πηλέα, τοῦ πιὸ συνετοῦ ἀνθρώπου, ἐγγονοῦ τοῦ Δία, ὁ ἀναθρεμμένος ἀπὸ τὸν σοφότατο Χείρωνα, ἦταν τόσο μπερδεμένος μέσα του ὥστε νὰ ἔχει δυὸ πάθη ἀντίθετα τὸ ἕνα στὸ ἄλλο, φιλοχρηματία μέχρι δουλοφροσύνης καὶ συνάμα περηφάνια τέτοια ποὺ νὰ μὴ λογαριάζει οὔτε θεοὺς οὔτε ἀνθρώπους.

Σωστὰ τὸ λές.

Νὰ μὴν πιστεύουμε λοιπόν, εἶπα, καὶ νὰ μὴν ἀφήνουμε νὰ λέγεται ὅτι τάχα ὁ Θησέας, ὁ γιὸς τοῦ Ποσειδώνα, καὶ ὁ Πειρίθους, ποὺ 'χε πατέρα του τὸν Δία, [d] ἔπεσαν ἀπάνω κι ἔκαναν τέτοιες ἀνόσιες ἀπαγωγές, οὔτε ὅτι καὶ κάποιο ἄλλο παιδὶ θεοῦ ἢ ἥρωας θὰ ἀποτολμοῦσε νὰ πράξει τέτοια φοβερὰ κι ἀνόσια πράγματα σὰν αὐτὰ ποὺ τοὺς φορτώνουν τοῦτες οἱ ψεύτικες ἱστορίες· ἀλλὰ θὰ ὑποχρεώνουμε τοὺς ποιητὲς ἢ νὰ λένε ὅτι τὰ πράγματα αὐτὰ

θεῶν παῖδας, ἀμφότερα δὲ μὴ λέγειν, μηδὲ ἡμῖν ἐπιχειρεῖν πείθειν τοὺς νέους ὡς οἱ θεοὶ κακὰ γεννῶσιν, καὶ ἥρωες ἀνθρώπων οὐδὲν βελτίους· ὅπερ γὰρ ἐν τοῖς πρόσθεν ἐλέ-
e γομεν, οὔθ' ὅσια ταῦτα οὔτε ἀληθῆ· ἐπεδείξαμεν γάρ που ὅτι ἐκ θεῶν κακὰ γίγνεσθαι ἀδύνατον.

Πῶς γὰρ οὔ;

Καὶ μὴν τοῖς γε ἀκούουσιν βλαβερά· πᾶς γὰρ ἑαυτῷ συγγνώμην ἕξει κακῷ ὄντι, πεισθεὶς ὡς ἄρα τοιαῦτα πράττουσίν τε καὶ ἔπραττον καὶ—

οἱ θεῶν ἀγχίσποροι,
‹οἱ› Ζηνὸς ἐγγύς, ὧν κατ' Ἰδαῖον πάγον
Διὸς πατρῴου βωμός ἐστ' ἐν αἰθέρι,

καὶ—

οὔ πώ σφιν ἐξίτηλον αἷμα δαιμόνων.

ὧν ἕνεκα παυστέον τοὺς τοιούτους μύθους, μὴ ἡμῖν πολλὴν
392 εὐχέρειαν ἐντίκτωσι τοῖς νέοις πονηρίας.

Κομιδῇ μὲν οὖν, ἔφη.

Τί οὖν, ἦν δ' ἐγώ, ἡμῖν ἔτι λοιπὸν εἶδος λόγων πέρι ὁριζομένοις οἵους τε λεκτέον καὶ μή; περὶ γὰρ θεῶν ὡς δεῖ λέγεσθαι εἴρηται, καὶ περὶ δαιμόνων τε καὶ ἡρώων καὶ τῶν ἐν Ἅιδου.

Πάνυ μὲν οὖν.

Οὐκοῦν καὶ περὶ ἀνθρώπων τὸ λοιπὸν εἴη ἄν;

Δῆλα δή.

Ἀδύνατον δή, ὦ φίλε, ἡμῖν τοῦτό γε ἐν τῷ παρόντι τάξαι.

Πῶς;

Ὅτι οἶμαι ἡμᾶς ἐρεῖν ὡς ἄρα καὶ ποιηταὶ καὶ λογοποιοὶ
b κακῶς λέγουσιν περὶ ἀνθρώπων τὰ μέγιστα, ὅτι εἰσὶν ἄδικοι μὲν εὐδαίμονες πολλοί, δίκαιοι δὲ ἄθλιοι, καὶ ὡς λυσιτελεῖ τὸ ἀδικεῖν, ἐὰν λανθάνῃ, ἡ δὲ δικαιοσύνη ἀλλότριον μὲν ἀγαθόν, οἰκεία δὲ ζημία· καὶ τὰ μὲν τοιαῦτα ἀπερεῖν

δὲν τὰ ἔχουν πράξει ἐκεῖνοι ἢ ὅτι δὲν ἦταν παιδιὰ θεῶν, καὶ τὰ δύο ὅμως αὐτὰ *μαζὶ* νὰ μὴν τὰ ἰσχυρίζονται οὔτε νὰ προσπαθοῦν νὰ πείθουν τοὺς νέους μας πὼς τάχα οἱ θεοὶ γίνονται πρόξενοι κακῶν κι ὅτι οἱ ἥρωες δὲν εἶναι διόλου καλύτεροι ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους. [e] Γιατὶ ὅπως λέγαμε πρωτύτερα ὄχι μόνον δὲν ἀληθεύουν αὐτὰ ἀλλὰ εἶναι καὶ ἀνόσια· δείξαμε, θαρρῶ, κάπου παραπάνω ὅτι ἀπὸ τοὺς θεοὺς εἶναι ἀδύνατο νὰ προέρχεται κάτι κακό.

Βεβαίως.

Κι ἐπιπλέον ὅτι εἶναι καὶ βλαβερὰ γιὰ ὅσους τὰ ἀκοῦνε· γιατὶ *καθένας* θὰ συγχωρήσει στὸν ἑαυτό του τὶς ἀδυναμίες του, ἔχοντας πιὰ τὴν πεποίθηση ὅτι τὰ ἴδια κάνουν καὶ ἔκαναν στὸ παρελθόν κι

οἱ συγγενεῖς τοῦ Δία, οἱ κοντινοί,
πού ’χουν στῆς Ἴδης τὴν κορφὴ
βωμὸ στὰ αἰθέρια πατρικὸν
καὶ τρέχει μέσα τους τὸ θεϊκὸ αἷμα.

Γι’ αὐτοὺς τοὺς λόγους πρέπει νὰ πάψουν νὰ λέγονται τέτοιες ἱστορίες, γιὰ νὰ μὴ [392a] σταλάζουν στοὺς νέους μας τὴ ῥοπὴ γιὰ αἰσχρὲς πράξεις.

Βεβαιότατα, εἶπε.

Γιὰ ποιό λοιπὸν εἶδος λόγων ἀπομένει ἀκόμη νὰ μιλήσουμε τώρα ποὺ ὁρίζουμε τί πρέπει νὰ λέγεται καὶ τί ὄχι; Γιατὶ πῶς πρέπει νὰ εἶναι ὅσες ἀφηγήσεις ἀναφέρονται στοὺς θεούς, αὐτὸ τό ’χουμε πεῖ, ἐπίσης ὅσες ἀναφέρονται σὲ δαίμονες, ἥρωες κι οἱ σχετικὲς μὲ τὸν Ἅδη.

Βεβαίως, τὰ ἔχουμε πεῖ.

Αὐτὸ συνεπῶς ποὺ θὰ ἀπέμενε νὰ συζητήσουμε δὲν εἶναι οἱ ἀφηγήσεις σχετικὰ μὲ τοὺς ἀνθρώπους;

Προφανῶς.

Τὸ ζήτημα ὅμως αὐτό, φίλε μου, εἶναι ἐπὶ τοῦ παρόντος ἀδύνατο νὰ τὸ ἐξετάσουμε.

Γιατί;

Γιατὶ θὰ ποῦμε, νομίζω, πὼς καὶ οἱ ποιητὲς κι οἱ πεζογράφοι δὲν μιλοῦν σωστὰ γιὰ τὰ πιὸ σημαντικὰ πράγματα ποὺ ἀφοροῦν στοὺς ἀνθρώπους, ὅταν λένε ὅτι ὑπάρχουν πολλοὶ ποὺ ἐνῶ εἶναι ἄδικοι [b] ζοῦν εὐτυχισμένοι κι ἄλλοι δίκαιοι πού ’ναι τοῦ λυπημοῦ, καὶ ὅτι τάχα συμφέρει νὰ πράττει κανεὶς τὸ ἄδικο, ἀρκεῖ νὰ μὴ γίνεται ἀντιληπτός, κι ὅτι ἡ δικαιοσύνη εἶναι ὠφέλιμη στοὺς ἄλλους, ἐνῶ γιὰ τὸν ἴδιο τὸν δίκαιο εἶναι ζημιά. Τέτοια πράγματα ὅμως

λέγειν, τὰ δ' ἐναντία τούτων προστάξειν ᾄδειν τε καὶ μυθολογεῖν. ἢ οὐκ οἴει;

Εὖ μὲν οὖν, ἔφη, οἶδα.

Οὐκοῦν ἐὰν ὁμολογῇς ὀρθῶς με λέγειν, φήσω σε ὡμολογηκέναι ἃ πάλαι ζητοῦμεν;

Ὀρθῶς, ἔφη, ὑπέλαβες.

c Οὐκοῦν περί γε ἀνθρώπων ὅτι τοιούτους δεῖ λόγους λέγεσθαι, τότε διομολογησόμεθα, ὅταν εὕρωμεν οἷόν ἐστιν δικαιοσύνη καὶ ὡς φύσει λυσιτελοῦν τῷ ἔχοντι, ἐάντε δοκῇ ἐάντε μὴ τοιοῦτος εἶναι;

Ἀληθέστατα, ἔφη.

Τὰ μὲν δὴ λόγων πέρι ἐχέτω τέλος· τὸ δὲ λέξεως, ὡς ἐγὼ οἶμαι, μετὰ τοῦτο σκεπτέον, καὶ ἡμῖν ἅ τε λεκτέον καὶ ὡς λεκτέον παντελῶς ἐσκέψεται.

Καὶ ὁ Ἀδείμαντος, Τοῦτο, ἦ δ' ὅς, οὐ μανθάνω ὅτι λέγεις.

d Ἀλλὰ μέντοι, ἦν δ' ἐγώ, δεῖ γε· ἴσως οὖν τῇδε μᾶλλον εἴσῃ. ἆρ' οὐ πάντα ὅσα ὑπὸ μυθολόγων ἢ ποιητῶν λέγεται διήγησις οὖσα τυγχάνει ἢ γεγονότων ἢ ὄντων ἢ μελλόντων;

Τί γάρ, ἔφη, ἄλλο;

Ἆρ' οὖν οὐχὶ ἤτοι ἁπλῇ διηγήσει ἢ διὰ μιμήσεως γιγνομένῃ ἢ δι' ἀμφοτέρων περαίνουσιν;

Καὶ τοῦτο, ἦ δ' ὅς, ἔτι δέομαι σαφέστερον μαθεῖν.

Γελοῖος, ἦν δ' ἐγώ, ἔοικα διδάσκαλος εἶναι καὶ ἀσαφής· ὥσπερ οὖν οἱ ἀδύνατοι λέγειν, οὐ κατὰ ὅλον ἀλλ' ἀπολαβὼν
e μέρος τι πειράσομαί σοι ἐν τούτῳ δηλῶσαι ὃ βούλομαι. καί μοι εἰπέ· ἐπίστασαι τῆς Ἰλιάδος τὰ πρῶτα, ἐν οἷς ὁ ποιητής φησι τὸν μὲν Χρύσην δεῖσθαι τοῦ Ἀγαμέμνονος ἀπολῦσαι τὴν θυγατέρα, τὸν δὲ χαλεπαίνειν, τὸν δέ, ἐπειδὴ
393 οὐκ ἐτύγχανεν, κατεύχεσθαι τῶν Ἀχαιῶν πρὸς τὸν θεόν;

Ἔγωγε.

ἐμεῖς θὰ τοὺς τὸ ἀπαγορεύσουμε νὰ τὰ λένε, ἐνῶ γιὰ τὰ ἀντίθετά τους θὰ δώσουμε ἐντολὴ *καὶ* νὰ τὰ τραγουδοῦν *καὶ* νὰ πλέκουν μύθους γι' αὐτά. Ἢ δὲν τὸ νομίζεις;

Τὸ ξέρω πολὺ καλά, εἶπε.

Ἂν ἑπομένως παραδέχεσαι ὅτι μιλάω σωστά, θὰ μπορῶ νὰ πῶ ὅτι εἶσαι σύμφωνος πάνω σ' αὐτὸ ποὺ ἀπὸ ὥρα ἀποτελεῖ τὸ ἀντικείμενο τῆς ἀναζήτησής μας· ἔτσι;

Σωστὰ τὸ κατάλαβες, εἶπε.

[c] Συνεπῶς, σὲ ὅ,τι ἀφορᾶ τοὺς ἀνθρώπους θὰ συμφωνήσουμε ὅτι τέτοιου εἴδους λόγοι πρέπει νὰ λέγονται ἀφοῦ πρῶτα βροῦμε τί εἴδους πρᾶγμα εἶναι ἡ δικαιοσύνη, καὶ ὅτι ἡ δικαιοσύνη εἶναι ὠφέλιμη γιὰ ὅποιον τὴν ἔχει, ἀδιάφορο ἂν ὁ ἴδιος θεωρεῖται δίκαιος ἢ ὄχι· σωστά;

Σωστότατα, εἶπε.

Σχετικὰ λοιπὸν μὲ τὸ περιεχόμενο τῶν λόγων ἂς βάλουμε ἐδῶ τελεία. Μετὰ ἀπὸ αὐτὸ ὅμως πρέπει κατὰ τὴ γνώμη μου νὰ ἐξετάσουμε μὲ ποιόν τρόπο θὰ τὸ λέμε, καὶ ἔτσι θὰ ἔχουμε ὁλοκληρώσει τὴν ἐξέταση γιὰ τὸ τί πρέπει νὰ λέγεται καὶ μὲ ποιόν τρόπο.

Δὲν καταλαβαίνω, εἶπε ὁ Ἀδείμαντος, τί θέλεις νὰ πεῖς τώρα.

[d] Πρέπει ὅμως, εἶπα· ἴσως θὰ τὸ καταλάβεις καλύτερα ἂν τὸ διατυπώσω ἔτσι: Ἄραγε ὅλα ὅσα λένε οἱ μυθοπλάστες καὶ οἱ ποιητὲς δὲν ἀποτελοῦν μιὰν ἀφήγηση γιὰ πράγματα ποὺ εἴτε ἔχουν γίνει στὸ παρελθὸν εἴτε συμβαίνουν τώρα εἴτε πρόκειται νὰ συμβοῦν στὸ μέλλον;

Τί ἄλλο θὰ μποροῦσε νὰ ἦταν;

Κι αὐτὴ τὴν ἀφήγηση δὲν τὴν ξεδιπλώνουν εἴτε μὲ μιὰ σκέτη διήγηση εἴτε διαμέσου μιᾶς μίμησης εἴτε καὶ μὲ τὰ δύο αὐτά;

Καὶ αὐτό, εἶπε, χρειάζεται νὰ μοῦ τὸ δώσεις νὰ τὸ καταλάβω καλύτερα.

Φαίνεται, εἶπα, εἶμαι ἀστεῖος δάσκαλος καὶ δὲν γίνομαι σαφής· ὅπως κάνουν λοιπὸν κι ἐκεῖνοι ποὺ δὲν ἔχουν εὐχέρεια στὸ νὰ ἐκφράζονται, δὲν θὰ τὸ πῶ ἀφηρημένα ἀλλὰ θὰ ξεχωρίσω [e] κάτι συγκεκριμένο καὶ θὰ προσπαθήσω νὰ σοῦ ἐξηγήσω τί θέλω νὰ πῶ μὲ βάση αὐτὸ τὸ παράδειγμα. Γιά πές μου. Ξέρεις τοὺς πρώτους στίχους τῆς *Ἰλιάδας*, ἐκεῖ ὅπου σύμφωνα μὲ τὸν ποιητὴ ὁ Χρύσης παρακαλεῖ τὸν Ἀγαμέμνονα νὰ ἀφήσει ἐλεύθερη τὴ θυγατέρα του κι ἐκεῖνος γίνεται ἔξω φρενῶν καὶ τότε ὁ Χρύσης, [393a] ἐπειδὴ ἡ παράκλησή του δὲν βρίσκει ἀνταπόκριση, καταριέται τοὺς Ἀχαιούς;

Ναί, τοὺς ξέρω.

Οἶσθ' οὖν ὅτι μέχρι μὲν τούτων τῶν ἐπῶν—

καὶ ἐλίσσετο πάντας Ἀχαιούς,
Ἀτρείδα δὲ μάλιστα δύω, κοσμήτορε λαῶν

λέγει τε αὐτὸς ὁ ποιητὴς καὶ οὐδὲ ἐπιχειρεῖ ἡμῶν τὴν διάνοιαν ἄλλοσε τρέπειν ὡς ἄλλος τις ὁ λέγων ἢ αὐτός· τὰ δὲ μετὰ ταῦτα ὥσπερ αὐτὸς ὢν ὁ Χρύσης λέγει καὶ πειρᾶται
b ἡμᾶς ὅτι μάλιστα ποιῆσαι μὴ Ὅμηρον δοκεῖν εἶναι τὸν λέγοντα ἀλλὰ τὸν ἱερέα, πρεσβύτην ὄντα. καὶ τὴν ἄλλην δὴ πᾶσαν σχεδόν τι οὕτω πεποίηται διήγησιν περί τε τῶν ἐν Ἰλίῳ καὶ περὶ τῶν ἐν Ἰθάκῃ καὶ ὅλῃ Ὀδυσσείᾳ παθημάτων.

Πάνυ μὲν οὖν, ἔφη.

Οὐκοῦν διήγησις μέν ἐστιν καὶ ὅταν τὰς ῥήσεις ἑκάστοτε λέγῃ καὶ ὅταν τὰ μεταξὺ τῶν ῥήσεων;

Πῶς γὰρ οὔ;

c Ἀλλ' ὅταν γέ τινα λέγῃ ῥῆσιν ὥς τις ἄλλος ὤν, ἆρ' οὐ τότε ὁμοιοῦν αὐτὸν φήσομεν ὅτι μάλιστα τὴν αὑτοῦ λέξιν ἑκάστῳ ὃν ἂν προείπῃ ὡς ἐροῦντα;

Φήσομεν· τί γάρ;

Οὐκοῦν τό γε ὁμοιοῦν ἑαυτὸν ἄλλῳ ἢ κατὰ φωνὴν ἢ κατὰ σχῆμα μιμεῖσθαί ἐστιν ἐκεῖνον ᾧ ἄν τις ὁμοιοῖ;

Τί μήν;

Ἐν δὴ τῷ τοιούτῳ, ὡς ἔοικεν, οὗτός τε καὶ οἱ ἄλλοι ποιηταὶ διὰ μιμήσεως τὴν διήγησιν ποιοῦνται.

Πάνυ μὲν οὖν.

Εἰ δέ γε μηδαμοῦ ἑαυτὸν ἀποκρύπτοιτο ὁ ποιητής, πᾶσα
d ἂν αὐτῷ ἄνευ μιμήσεως ἡ ποίησίς τε καὶ διήγησις γεγονυῖα εἴη. ἵνα δὲ μὴ εἴπῃς ὅτι οὐκ αὖ μανθάνεις, ὅπως ἂν τοῦτο γένοιτο ἐγὼ φράσω. εἰ γὰρ Ὅμηρος εἰπὼν ὅτι ἦλθεν ὁ Χρύσης τῆς τε θυγατρὸς λύτρα φέρων καὶ ἱκέτης τῶν Ἀχαιῶν, μάλιστα δὲ τῶν βασιλέων, μετὰ τοῦτο μὴ ὡς Χρύσης γενόμενος ἔλεγεν ἀλλ' ἔτι ὡς Ὅμηρος, οἶσθ' ὅτι οὐκ ἂν μίμησις ἦν ἀλλὰ ἁπλῆ διήγησις. εἶχε δ' ἂν ὧδε πως —φράσω δὲ ἄνευ μέτρου· οὐ γάρ εἰμι ποιητικός— Ἐλθὼν
e ὁ ἱερεὺς ηὔχετο ἐκείνοις μὲν τοὺς θεοὺς δοῦναι ἑλόντας τὴν

Ξέρεις λοιπὸν ὅτι ἴσαμε τοὺς στίχους αὐτούς

καὶ πρόσπεφτε μπρὸς στοὺς Ἀργίτες ὅλους
ξεχωριστὰ στοὺς δυὸ πολέμαρχους ὑγιοὺς τοῦ Ἀτρέα γυρνώντας

μιλάει ὁ ἴδιος ὁ ποιητὴς καὶ δὲν ἐπιχειρεῖ νὰ μᾶς κάνει νὰ νομίσουμε ὅτι κάποιος ἄλλος εἶναι ποὺ μιλάει κι ὄχι αὐτός· τὰ ἀπὸ 'κεῖ κι ἔπειτα ὅμως τὰ λέει σὰν ὁ ἴδιος ὁ ποιητὴς νὰ ἦταν ὁ Χρύσης καὶ προσπαθεῖ [b] μὲ κάθε τρόπο νὰ μᾶς κάνει νὰ πιστέψουμε ὅτι αὐτὸς ποὺ μιλάει δὲν εἶναι ὁ Ὅμηρος ἀλλὰ ὁ ἱερέας, ἕνας γέροντας. Καὶ *ἔτσι* ἔχει ἱστορήσει ὅλη σχεδὸν τὴν ἄλλη διήγηση, ὅσα ἔγιναν στὸ Ἴλιο καὶ ὅσα στὴν Ἰθάκη καὶ σὲ ὅλη τὴν *Ὀδύσσεια*.

Ἀκριβῶς ἔτσι, εἶπε.

Ἑπομένως πρόκειται γιὰ διήγηση *καὶ* ὅταν παρουσιάζει τὶς διαφορετικὲς κάθε φορὰ ρήσεις τῶν ἄλλων *καὶ* ὅταν παρουσιάζει τὰ ἐνδιάμεσα ἀφηγηματικὰ μέρη· ἔτσι δὲν εἶναι;

Φυσικά.

[c] Ὅταν ὅμως ἀναφέρει μιὰ φράση σὰν νὰ ἦταν κάποιος ἄλλος, ἄραγε δὲν πρέπει νὰ ποῦμε ὅτι τότε ἐξομοιώνει τὸν τρόπο τῆς ἔκφρασής του μὲ τὴν ἔκφραση ἐκείνου τὸν ὁποῖο ἔχει κάθε φορὰ προαναγγείλει ὡς ὁμιλητή;

Νὰ τὸ ποῦμε, βεβαίως.

Ἡ ἐξομοίωσή του, τώρα, αὐτὴ μὲ κάποιον ἄλλο, εἴτε ὡς πρὸς τὴ φωνὴ εἴτε ὡς πρὸς τὸ παρουσιαστικό, δὲν ἀποτελεῖ μίμηση ἐκείνου μὲ τὸν ὁποῖο ἐξομοιώνει τὸν ἑαυτό του;

Ἀσφαλῶς.

Σ' αὐτὲς τὶς περιπτώσεις, καθὼς φαίνεται, καὶ ὁ Ὅμηρος καὶ οἱ ἄλλοι ποιητὲς ἀνιστοροῦν κάτι διαμέσου μιᾶς μίμησης.

Βεβαιότατα.

Ἂν ὁ ποιητὴς δὲν ἐπιχειρεῖ σὲ κανένα σημεῖο νὰ κρύψει τὸν ἑαυτό του, [d] ὁλόκληρο τὸ ποίημα καὶ ἡ ἀφήγηση θὰ εἶναι χωρὶς μίμηση. Καὶ γιὰ νὰ μὴν πεῖς πὼς πάλι δὲν καταλαβαίνεις, θὰ σοῦ ἐξηγήσω ἐγὼ σὰν τί θὰ ἦταν αὐτό. Ἂν δηλαδὴ ὁ Ὅμηρος λέγοντας ὅτι ἦλθε ὁ Χρύσης μὲ λύτρα γιὰ τὴν κόρη του, γιὰ νὰ παρακαλέσει τοὺς Ἀχαιοὺς καὶ κυρίως τοὺς βασιλιάδες, ἀμέσως μετὰ δὲν μιλοῦσε σὰν νὰ εἶχε μεταμορφωθεῖ σὲ Χρύση ἀλλὰ ἐξακολουθοῦσε νὰ μιλάει ὡς Ὅμηρος, ἀντιλαμβάνεσαι ὅτι αὐτὸ δὲν θὰ ἦταν μίμηση ἀλλὰ σκέτη διήγηση. Κι αὐτὴ θὰ ἦταν κάπως ἔτσι· θὰ τὸ ἐκφράσω χωρὶς μέτρο, δὲν εἶμαι, βλέπεις, ποιητής: Σὰν ἦλθε [e] ὁ ἱερέας τοὺς εὐχήθηκε νὰ δώσουν οἱ θε-

Τροίαν αὐτοὺς σωθῆναι, τὴν δὲ θυγατέρα οἱ λῦσαι δεξα-
μένους ἄποινα καὶ τὸν θεὸν αἰδεσθέντας. ταῦτα δὲ εἰπόντος
αὐτοῦ οἱ μὲν ἄλλοι ἐσέβοντο καὶ συνῄνουν, ὁ δὲ Ἀγαμέμνων
ἠγρίαινεν ἐντελλόμενος νῦν τε ἀπιέναι καὶ αὖθις μὴ ἐλθεῖν,
μὴ αὐτῷ τό τε σκῆπτρον καὶ τὰ τοῦ θεοῦ στέμματα οὐκ
ἐπαρκέσοι· πρὶν δὲ λυθῆναι αὐτοῦ τὴν θυγατέρα, ἐν Ἄργει
ἔφη γηράσειν μετὰ οὗ· ἀπιέναι δ' ἐκέλευεν καὶ μὴ ἐρεθίζειν,
394 ἵνα σῶς οἴκαδε ἔλθοι. ὁ δὲ πρεσβύτης ἀκούσας ἔδεισέν τε
καὶ ἀπῄει σιγῇ, ἀποχωρήσας δὲ ἐκ τοῦ στρατοπέδου πολλὰ
τῷ Ἀπόλλωνι ηὔχετο, τάς τε ἐπωνυμίας τοῦ θεοῦ ἀνακαλῶν
καὶ ὑπομιμνῄσκων καὶ ἀπαιτῶν, εἴ τι πώποτε ἢ ἐν ναῶν
οἰκοδομήσεσιν ἢ ἐν ἱερῶν θυσίαις κεχαρισμένον δωρήσαιτο·
ὧν δὴ χάριν κατηύχετο τεῖσαι τοὺς Ἀχαιοὺς τὰ ἃ δάκρυα
τοῖς ἐκείνου βέλεσιν. οὕτως, ἦν δ' ἐγώ, ὦ ἑταῖρε, ἄνευ
b μιμήσεως ἁπλῆ διήγησις γίγνεται.

Μανθάνω, ἔφη.

Μάνθανε τοίνυν, ἦν δ' ἐγώ, ὅτι ταύτης αὖ ἐναντία γίγνεται, ὅταν τις τὰ τοῦ ποιητοῦ τὰ μεταξὺ τῶν ῥήσεων ἐξαιρῶν τὰ ἀμοιβαῖα καταλείπῃ.

Καὶ τοῦτο, ἔφη, μανθάνω, ὅτι ἔστιν τὸ περὶ τὰς τραγῳδίας τοιοῦτον.

Ὀρθότατα, ἔφην, ὑπέλαβες, καὶ οἶμαί σοι ἤδη δηλοῦν
ὃ ἔμπροσθεν οὐχ οἷός τ' ἦ, ὅτι τῆς ποιήσεώς τε καὶ μυθο-
c λογίας ἡ μὲν διὰ μιμήσεως ὅλη ἐστίν, ὥσπερ σὺ λέγεις,
τραγῳδία τε καὶ κωμῳδία, ἡ δὲ δι' ἀπαγγελίας αὐτοῦ τοῦ
ποιητοῦ—εὕροις δ' ἂν αὐτὴν μάλιστά που ἐν διθυράμβοις—
ἡ δ' αὖ δι' ἀμφοτέρων ἔν τε τῇ τῶν ἐπῶν ποιήσει, πολλαχοῦ
δὲ καὶ ἄλλοθι, εἴ μοι μανθάνεις.

Ἀλλὰ συνίημι, ἔφη, ὃ τότε ἐβούλου λέγειν.

Καὶ τὸ πρὸ τούτου δὴ ἀναμνήσθητι, ὅτι ἔφαμεν ἃ μὲν λεκτέον ἤδη εἰρῆσθαι, ὡς δὲ λεκτέον ἔτι σκεπτέον εἶναι.

Ἀλλὰ μέμνημαι.

d Τοῦτο τοίνυν αὐτὸ ἦν ὃ ἔλεγον, ὅτι χρείη διομολογή-

οἱ νὰ κυριέψουνε οἱ Ἀχαιοὶ τὴν Τροία καὶ νὰ γυρίσουν σῶοι, ἀλλὰ τὴ θυγατέρα του νὰ τοῦ τὴν ἀφήσουν ἐλεύθερη, ἀφοῦ δεχθοῦν λύτρα, δείχνοντας ἔτσι σεβασμὸ γιὰ τοὺς θεούς. Μόλις τὰ εἶπε αὐτά, οἱ ἄλλοι ντράπηκαν καὶ ἔδωσαν τὴ συγκατάθεσή τους, ὁ Ἀγαμέμνονας ὅμως ἀγρίεψε καὶ τὸν πρόσταξε νὰ φύγει ἀμέσως καὶ νὰ μὴν ξανάρθει, διαφορετικὰ ἀκόμη καὶ τὸ ραβδὶ καὶ τὰ στεφάνια τοῦ θεοῦ δὲν θὰ τοῦ ἦταν ἀρκετὰ νὰ τὸν προστατέψουν· ὅσο γιὰ τὴ θυγατέρα του, πρῶτα, εἶπε, θὰ γεράσει μαζί του στὸ Ἄργος κι ὕστερα θὰ ξεσκλαβωθεῖ· καὶ τὸν πρόσταξε νὰ φύγει καὶ νὰ μὴν τὸν ἐξοργίζει, [394a] ἂν ἤθελε νὰ φτάσει σῶος στὸ σπίτι του. Σὰν τ' ἄκουσε αὐτὰ ὁ γέροντας τρόμαξε κι ἔφυγε δίχως νὰ βγάλει μιλιά, ὅταν ὅμως ἀπομακρύνθηκε ἀπὸ τὸ στρατόπεδο, παρακάλεσε μὲ θέρμη τὸν Ἀπόλλωνα, ἀποκαλώντας τον μὲ ὅλα τὰ παρωνύμιά του κι ὑπενθυμίζοντας καὶ ζητώντας ἀπ' αὐτὸν ἀνταμοιβὴ γιὰ ὁποιαδήποτε δωρεὰ τοῦ εἶχε κάνει ὡς τότε εἴτε χτίζοντας ναοὺς γιὰ χάρη του εἴτε θυσιάζοντας ἱερὰ σφάγια. Γι' αὐτὰ ὅλα παρακαλοῦσε τώρα τὸ θεὸ νὰ κάνει μὲ τὰ βέλη του τοὺς Ἀχαιοὺς νὰ πληρώσουν γιὰ τὰ δάκρυα ποὺ ἐξαιτίας τους ἔχυσε. Ἔτσι, εἶπα, φίλε μου, [b] φτιάχνεται μιὰ ἁπλὴ ἀφήγηση χωρὶς μίμηση.

Καταλαβαίνω, εἶπε.

Καταλαβαίνεις λοιπόν, εἶπα, ὅτι θὰ ἔχουμε καὶ μιὰ διήγηση *ἀντίθετη* ἀπὸ αὐτήν, ὅταν, ἀφαιρώντας κανεὶς τὰ ἐνδιάμεσα λόγια τοῦ ποιητῆ, ἀφήσει μόνο τὰ διαλογικὰ μέρη.

Κι αὐτό, εἶπε, τὸ καταλαβαίνω· εἶναι σὰν αὐτὸ ποὺ γίνεται στὶς τραγωδίες.

Σωστότατα, εἶπα, τὸ ἐννόησες, καὶ νομίζω ὅτι σοῦ ξεκαθάρισα τώρα αὐτὸ ποὺ πρωτύτερα δὲν μποροῦσα, ὅτι δηλαδὴ στὴν ποίηση καὶ στὴ μυθογραφία [c] ὑπάρχει ἕνα εἶδος ποὺ συντελεῖται ἐξολοκλήρου διαμέσου τῆς μίμησης: ἡ τραγωδία καὶ ἡ κωμωδία, ὅπως τὸ εἶπες κι ἐσύ, καὶ ἕνα ἄλλο διαμέσου τῆς ἀφήγησης τοῦ ἴδιου τοῦ ποιητῆ —εἶδος ποὺ θὰ τὸ βρεῖς προπαντὸς στοὺς διθυράμβους— κι ἕνα τρίτο εἶδος πάλι, στὸ ὁποῖο χρησιμοποιοῦνται *καὶ* τὰ δύο αὐτά, ὅπως συμβαίνει στὴν ἐπικὴ ποίηση ἀλλὰ καὶ σὲ πολλὲς ἄλλες περιπτώσεις· ἐλπίζω νὰ μὲ παρακολουθεῖς.

Ναί, τώρα ἐννοῶ, εἶπε, τί ἤθελες νὰ πεῖς τότε.

Νὰ σοῦ θυμίσω ἐπίσης καὶ τὸ ἀμέσως προηγούμενο ἀπὸ αὐτό, ὅτι εἴπαμε δηλαδὴ πὼς ἔχουμε ὁλοκληρώσει τὰ σχετικὰ μὲ τὸ *τί* πρέπει νὰ λέμε καὶ μένει ἀκόμη νὰ ἐξετάσουμε *πῶς* πρέπει νὰ τὸ λέμε.

Ναί, τὸ θυμᾶμαι.

[d] *Αὐτὸ* ἀκριβῶς λοιπὸν ἔλεγα τότε: Ὅτι θά 'πρεπε νὰ καταλήξουμε σὲ

σασθαι πότερον ἐάσομεν τοὺς ποιητὰς μιμουμένους ἡμῖν τὰς διηγήσεις ποιεῖσθαι ἢ τὰ μὲν μιμουμένους, τὰ δὲ μή, καὶ ὁποῖα ἑκάτερα, ἢ οὐδὲ μιμεῖσθαι.

Μαντεύομαι, ἔφη, σκοπεῖσθαί σε εἴτε παραδεξόμεθα τραγῳδίαν τε καὶ κωμῳδίαν εἰς τὴν πόλιν, εἴτε καὶ οὔ.

Ἴσως, ἦν δ' ἐγώ, ἴσως δὲ καὶ πλείω ἔτι τούτων· οὐ γὰρ δὴ ἔγωγέ πω οἶδα, ἀλλ' ὅπῃ ἂν ὁ λόγος ὥσπερ πνεῦμα φέρῃ, ταύτῃ ἰτέον.

Καὶ καλῶς γ', ἔφη, λέγεις.

e Τόδε τοίνυν, ὦ Ἀδείμαντε, ἄθρει, πότερον μιμητικοὺς ἡμῖν δεῖ εἶναι τοὺς φύλακας ἢ οὔ· ἢ καὶ τοῦτο τοῖς ἔμπροσθεν ἕπεται, ὅτι εἷς ἕκαστος ἓν μὲν ἂν ἐπιτήδευμα καλῶς ἐπιτηδεύοι, πολλὰ δ' οὔ, ἀλλ' εἰ τοῦτο ἐπιχειροῖ, πολλῶν ἐφαπτόμενος πάντων ἀποτυγχάνοι ἄν, ὥστ' εἶναί που ἐλλόγιμος;

Τί δ' οὐ μέλλει;

Οὐκοῦν καὶ περὶ μιμήσεως ὁ αὐτὸς λόγος, ὅτι πολλὰ ὁ αὐτὸς μιμεῖσθαι εὖ ὥσπερ ἓν οὐ δυνατός;

Οὐ γὰρ οὖν.

395 Σχολῇ ἄρα ἐπιτηδεύσει γέ τι ἅμα τῶν ἀξίων λόγου ἐπιτηδευμάτων καὶ πολλὰ μιμήσεται καὶ ἔσται μιμητικός, ἐπεί που οὐδὲ τὰ δοκοῦντα ἐγγὺς ἀλλήλων εἶναι δύο μιμήματα δύνανται οἱ αὐτοὶ ἅμα εὖ μιμεῖσθαι, οἷον κωμῳδίαν καὶ τραγῳδίαν ποιοῦντες. ἢ οὐ μιμήματε ἄρτι τούτω ἐκάλεις;

Ἔγωγε· καὶ ἀληθῆ γε λέγεις, ὅτι οὐ δύνανται οἱ αὐτοί.

Οὐδὲ μὴν ῥαψῳδοί γε καὶ ὑποκριταὶ ἅμα.

Ἀληθῆ.

Ἀλλ' οὐδέ τοι ὑποκριταὶ κωμῳδοῖς τε καὶ τραγῳδοῖς οἱ
b αὐτοί· πάντα δὲ ταῦτα μιμήματα. ἢ οὔ;

Μιμήματα.

κάποια συμφωνία κατὰ πόσο θὰ ἐπιτρέψουμε στοὺς ποιητὲς νὰ μᾶς διηγοῦνται τὶς ἱστορίες τους χρησιμοποιώντας τὴ μίμηση ἢ ἂν θὰ χρησιμοποιοῦν τὴ μίμηση σὲ ὁρισμένες περιπτώσεις, ἐνῶ σὲ ὁρισμένες ἄλλες δὲν θὰ τὴν χρησιμοποιοῦν, καὶ πότε θὰ ἐπιτρέπεται καθένας ἀπὸ τοὺς δύο τρόπους, ἢ τέλος ἂν θὰ τοὺς ἀπαγορευτεῖ ἐντελῶς ἡ μίμηση.

Διαισθάνομαι, εἶπε, ὅτι ἐξετάζεις ἂν θὰ δεχθοῦμε τὴν τραγωδία καὶ τὴν κωμωδία στὴν πόλη μας ἢ ὄχι.

Ἴσως, εἶπα ἐγώ, ἴσως ὅμως καὶ κάτι περισσότερο ἀπὸ αὐτό· γιατὶ σταλήθεια δὲν τὸ ξέρω ἀκόμα, ὡστόσο ὅπου μᾶς σπρώξει σὰν φύσημα ἀνέμου ὁ λόγος κατὰ 'κεῖ πρέπει νὰ τραβήξουμε.

Ὄμορφα τὸ λές, εἶπε.

[e] Τότε, Ἀδείμαντε, κοίταξε ἂν οἱ φύλακές μας πρέπει νὰ ρέπουν πρὸς μίμηση ἢ ὄχι· ἢ μήπως καὶ αὐτὸ συνάγεται ἀπὸ ὅσα εἰπώθηκαν πρωτύτερα, ὅτι δηλαδὴ κάθε ἄνθρωπος θὰ μποροῦσε νὰ καταπιαστεῖ σωστὰ μὲ *μία* ἐνασχόληση κι ὄχι μὲ πολλές, καὶ ὅτι ἂν ἐπιχειροῦσε κάτι τέτοιο, καθὼς θὰ καταγινόταν μὲ πολλὰ θὰ ἀποτύγχανε σὲ ὅλα, ἔτσι ποὺ νὰ μὴ διακριθεῖ σὲ κάποιο ἀπὸ αὐτά. Εἶναι ἔτσι;

Φυσικὰ καὶ εἶναι.

Καὶ δὲν ἰσχύει τὸ ἴδιο καὶ γιὰ τὴ μίμηση, ὅτι δηλαδὴ ὁ ἴδιος ἄνθρωπος δὲν μπορεῖ νὰ μιμεῖται πολλὰ πράγματα μὲ τὴν ἴδια εὐκολία ποὺ μπορεῖ νὰ μιμηθεῖ ἕνα;

Πράγματι δὲν μπορεῖ.

[395a] Δύσκολα, ἑπομένως, θὰ μπορέσει νὰ ἀσκεῖ κάποιο σημαντικὸ ἐπάγγελμα καὶ ταυτόχρονα νὰ μιμεῖται πολλὰ πράγματα καὶ νὰ εἶναι ἱκανὸς μιμητής, ἀφοῦ οἱ ἴδιοι ἄνθρωποι κατὰ κάποιον τρόπο δὲν μποροῦν συγχρόνως νὰ τὰ καταφέρνουν καλὰ οὔτε σ' ἐκεῖνες τὶς δύο μορφὲς μίμησης, οἱ ὁποῖες θεωροῦνται πολὺ συγγενικὲς μεταξύ τους, νὰ γράφουν δηλαδὴ καὶ κωμωδία καὶ τραγωδία. Ἢ μήπως τώρα δὰ δὲν χαρακτήριζες αὐτὰ τὰ δύο ὡς μορφὲς τῆς μίμησης;

Τὶς χαρακτήριζα· καὶ σωστὰ λὲς ὅτι οἱ ἴδιοι ποιητὲς δὲν μποροῦν νὰ εἶναι καλοὶ καὶ στὰ δύο αὐτά.

Οὔτε βέβαια νὰ εἶναι συνάμα ραψωδοὶ καὶ ἠθοποιοὶ μποροῦν.

Πράγματι.

Οὔτε κὰν κωμικοὶ καὶ τραγικοὶ ἠθοποιοὶ δὲν μποροῦν νὰ εἶναι οἱ ἴδιοι ἄνθρωποι· [b] κι ὅλα αὐτὰ βέβαια ἀποτελοῦν μιμήσεις. Ἢ μήπως ὄχι;

Ναί, μιμήσεις.

Καὶ ἔτι γε τούτων, ὦ Ἀδείμαντε, φαίνεταί μοι εἰς σμικρότερα κατακεκερματίσθαι ἡ τοῦ ἀνθρώπου φύσις, ὥστε ἀδύνατος εἶναι πολλὰ καλῶς μιμεῖσθαι ἢ αὐτὰ ἐκεῖνα πράττειν ὧν δὴ καὶ τὰ μιμήματά ἐστιν ἀφομοιώματα.

Ἀληθέστατα, ἦ δ' ὅς.

Εἰ ἄρα τὸν πρῶτον λόγον διασώσομεν, τοὺς φύλακας ἡμῖν τῶν ἄλλων πασῶν δημιουργιῶν ἀφειμένους δεῖν εἶναι
c δημιουργοὺς ἐλευθερίας τῆς πόλεως πάνυ ἀκριβεῖς καὶ μηδὲν ἄλλο ἐπιτηδεύειν ὅτι μὴ εἰς τοῦτο φέρει, οὐδὲν δὴ δέοι ἂν αὐτοὺς ἄλλο πράττειν οὐδὲ μιμεῖσθαι· ἐὰν δὲ μιμῶνται, μιμεῖσθαι τὰ τούτοις προσήκοντα εὐθὺς ἐκ παίδων, ἀνδρείους, σώφρονας, ὁσίους, ἐλευθέρους, καὶ τὰ τοιαῦτα πάντα, τὰ δὲ ἀνελεύθερα μήτε ποιεῖν μήτε δεινοὺς εἶναι μιμήσασθαι, μηδὲ ἄλλο μηδὲν τῶν αἰσχρῶν, ἵνα μὴ ἐκ τῆς μιμήσεως τοῦ εἶναι
d ἀπολαύσωσιν. ἢ οὐκ ᾔσθησαι ὅτι αἱ μιμήσεις, ἐὰν ἐκ νέων πόρρω διατελέσωσιν, εἰς ἔθη τε καὶ φύσιν καθίστανται καὶ κατὰ σῶμα καὶ φωνὰς καὶ κατὰ τὴν διάνοιαν;

Καὶ μάλα, ἦ δ' ὅς.

Οὐ δὴ ἐπιτρέψομεν, ἦν δ' ἐγώ, ὧν φαμὲν κήδεσθαι καὶ δεῖν αὐτοὺς ἄνδρας ἀγαθοὺς γενέσθαι, γυναῖκα μιμεῖσθαι ἄνδρας ὄντας, ἢ νέαν ἢ πρεσβυτέραν, ἢ ἀνδρὶ λοιδορουμένην ἢ πρὸς θεοὺς ἐρίζουσάν τε καὶ μεγαλαυχουμένην, οἰομένην
e εὐδαίμονα εἶναι, ἢ ἐν συμφοραῖς τε καὶ πένθεσιν καὶ θρήνοις ἐχομένην· κάμνουσαν δὲ ἢ ἐρῶσαν ἢ ὠδίνουσαν, πολλοῦ καὶ δεήσομεν.

Παντάπασι μὲν οὖν, ἦ δ' ὅς.

Οὐδέ γε δούλας τε καὶ δούλους πράττοντας ὅσα δούλων.

Οὐδὲ τοῦτο.

Οὐδέ γε ἄνδρας κακούς, ὡς ἔοικεν, δειλούς τε καὶ τὰ ἐναντία πράττοντας ὧν νυνδὴ εἴπομεν, κακηγοροῦντάς τε καὶ κωμῳδοῦντας ἀλλήλους καὶ αἰσχρολογοῦντας, μεθύοντας ἢ
396 καὶ νήφοντας, ἢ καὶ ἄλλα ὅσα οἱ τοιοῦτοι καὶ ἐν λόγοις καὶ ἐν ἔργοις ἁμαρτάνουσιν εἰς αὑτούς τε καὶ εἰς ἄλλους, οἶμαι

Καὶ σὲ ἀκόμη πιὸ μικρὰ κομμάτια ἀπὸ αὐτὰ μοῦ φαίνεται, Ἀδείμαντε, ὅτι εἶναι κατακερματισμένη ἡ ἀνθρώπινη φύση, ἔτσι ποὺ ὁ ἄνθρωπος νὰ ἀδυνατεῖ νὰ μιμεῖται σωστὰ πολλὰ πράγματα ἢ νὰ πράττει ἐκεῖνα τὰ πράγματα ποὺ ὁμοιώματά τους ἀποτελοῦν οἱ μιμήσεις.

Πολὺ ἀληθινὸ αὐτὸ ποὺ λές, εἶπε.

Ἂν λοιπὸν μείνουμε σταθεροὶ στὴν ἀρχικὴ θέση μας, ὅτι δηλαδὴ οἱ φύλακές μας, ἔχοντας ἀπαλλαγεῖ ἀπὸ κάθε ἄλλη δημιουργικὴ ἀπασχόληση, θὰ πρέπει νὰ εἶναι γιὰ τὴν πόλη μας κυριολεκτικὰ [c] οἱ δημιουργοὶ τῆς ἐλευθερίας της καὶ νὰ μὴν ἀσχολοῦνται μὲ ὁτιδήποτε δὲν συντείνει σὲ αὐτό, θὰ χρειαστεῖ νὰ μὴν πράττουν καὶ νὰ μὴ μιμοῦνται κάτι ἄλλο. Κι ἂν μιμοῦνται, νὰ μιμοῦνται ἀπὸ παιδιὰ κιόλας ὅ,τι ταιριάζει σ' αὐτούς, μὲ ἄλλα λόγια ἀνθρώπους θαρραλέους, μυαλωμένους, εὐσεβεῖς, μὲ ἐλεύθερο φρόνημα καὶ ὅλα τὰ παρόμοια, ἐνῶ ἀνελεύθερα πρότυπα δὲν πρέπει οὔτε νὰ τὰ ἐφαρμόζουν στὴν πράξη οὔτε νὰ ἔχουν ἰδιαίτερη ἱκανότητα νὰ τὰ μιμοῦνται, καὶ τὸ ἴδιο ἰσχύει γιὰ ὁτιδήποτε αἰσχρό, ἔτσι ὥστε νὰ μὴν τοὺς συμβεῖ ἐξαιτίας τῆς μίμησης τέτοιων πραγμάτων [d] νὰ καταντήσουν κι οἱ ἴδιοι τέτοιοι. Ἢ δὲν ἔχεις παρατηρήσει ὅτι ἂν οἱ μιμήσεις, ἀρχίζοντας ἀπὸ μικρὴ ἡλικία, συνεχιστοῦν μετὰ γιὰ πολύ, τελικὰ γίνονται συνήθειες καὶ ἕξεις φυσικὲς τοῦ σώματος, τῆς φωνῆς, τοῦ λογισμοῦ;

Καὶ πολὺ μάλιστα, εἶπε.

Δὲν θὰ ἐπιτρέψουμε τότε, εἶπα, σ' ἐκείνους, γιὰ τοὺς ὁποίους λέμε ὅτι νοιαζόμαστε γι' αὐτοὺς καὶ ὅτι πρέπει κάποτε νὰ γίνουν ἄνδρες ἄξιοι, νὰ μιμοῦνται, ἄνδρες αὐτοί, μιὰ γυναίκα, εἴτε νέα εἴτε γερόντισσα, πῶς τσακώνεται μὲ τὸν ἄντρα της, πῶς τὰ βάζει μὲ τοὺς θεούς, πῶς καυχιέται νομίζοντας [e] ὅτι εἶναι εὐτυχισμένη, ἢ γυναίκα ποὺ τὴν ἔχουν βρεῖ συμφορὲς καὶ ποὺ πενθεῖ καὶ ποὺ ὀδύρεται· κι ἀκόμη λιγότερο γυναίκα ἄρρωστη ἢ ἐρωτοχτυπημένη ἢ ποὺ κοιλοπονάει.

Ἀσφαλῶς ὄχι, εἶπε.

Οὔτε βέβαια δοῦλες καὶ δούλους ποὺ κάνουν ὅσα ταιριάζουν σὲ δούλους.

Οὔτε αὐτό.

Οὔτε πάλι καὶ ἄνδρες κακούς, δειλοὺς ποὺ κάνουν τὰ ἀντίθετα ἀπὸ ὅσα τώρα δὰ εἴπαμε, ποὺ βρίζονται καὶ γελοιοποιοῦν ὁ ἕνας τὸν ἄλλο καὶ λένε λόγια αἰσχρά, μεθυσμένοι ἢ [396a] καὶ ξεμέθυστοι, ἢ κάνουν ὅσα ἄλλα ἄσχημα συνηθίζονται ἀπὸ τέτοιας λογῆς ἀνθρώπους μὲ λόγια ἢ μὲ πράξεις ποὺ μειώνουν καὶ τὸν ἑαυτό τους καὶ τοὺς ἄλλους· καὶ νομίζω ἀκόμα ὅτι δὲν πρέπει νὰ

δὲ οὐδὲ μαινομένοις ἐθιστέον ἀφομοιοῦν αὑτοὺς ἐν λόγοις οὐδὲ ἐν ἔργοις· γνωστέον μὲν γὰρ καὶ μαινομένους καὶ πονηροὺς ἄνδρας τε καὶ γυναῖκας, ποιητέον δὲ οὐδὲν τούτων οὐδὲ μιμητέον.

Ἀληθέστατα, ἔφη.

Τί δέ; ἦν δ' ἐγώ· χαλκεύοντας ἤ τι ἄλλο δημιουργοῦντας,
b ἢ ἐλαύνοντας τριήρεις ἢ κελεύοντας τούτοις, ἤ τι ἄλλο τῶν περὶ ταῦτα μιμητέον;

Καὶ πῶς; ἔφη, οἷς γε οὐδὲ προσέχειν τὸν νοῦν τούτων οὐδενὶ ἐξέσται;

Τί δέ; ἵππους χρεμετίζοντας καὶ ταύρους μυκωμένους καὶ ποταμοὺς ψοφοῦντας καὶ θάλατταν κτυποῦσαν καὶ βροντὰς καὶ πάντα αὖ τὰ τοιαῦτα ἦ μιμήσονται;

Ἀλλ' ἀπείρηται αὐτοῖς, ἔφη, μήτε μαίνεσθαι μήτε μαινομένοις ἀφομοιοῦσθαι.

Εἰ ἄρα, ἦν δ' ἐγώ, μανθάνω ἃ σὺ λέγεις, ἔστιν τι εἶδος λέξεώς τε καὶ διηγήσεως ἐν ᾧ ἂν διηγοῖτο ὁ τῷ ὄντι καλὸς
c κἀγαθός, ὁπότε τι δέοι αὐτὸν λέγειν, καὶ ἕτερον αὖ ἀνόμοιον τούτῳ εἶδος, οὗ ἂν ἔχοιτο ἀεὶ καὶ ἐν ᾧ διηγοῖτο ὁ ἐναντίως ἐκείνῳ φύς τε καὶ τραφείς.

Ποῖα δή, ἔφη, ταῦτα;

Ὁ μέν μοι δοκεῖ, ἦν δ' ἐγώ, μέτριος ἀνήρ, ἐπειδὰν ἀφίκηται ἐν τῇ διηγήσει ἐπὶ λέξιν τινὰ ἢ πρᾶξιν ἀνδρὸς ἀγαθοῦ, ἐθελήσειν ὡς αὐτὸς ὢν ἐκεῖνος ἀπαγγέλλειν καὶ οὐκ αἰσχυνεῖσθαι ἐπὶ τῇ τοιαύτῃ μιμήσει, μάλιστα μὲν μιμούμενος
d τὸν ἀγαθὸν ἀσφαλῶς τε καὶ ἐμφρόνως πράττοντα, ἐλάττω δὲ καὶ ἧττον ἢ ὑπὸ νόσων ἢ ὑπὸ ἐρώτων ἐσφαλμένον ἢ καὶ ὑπὸ μέθης ἤ τινος ἄλλης συμφορᾶς· ὅταν δὲ γίγνηται κατά τινα ἑαυτοῦ ἀνάξιον, οὐκ ἐθελήσειν σπουδῇ ἀπεικάζειν ἑαυτὸν τῷ χείρονι, εἰ μὴ ἄρα κατὰ βραχύ, ὅταν τι χρηστὸν ποιῇ, ἀλλ' αἰσχυνεῖσθαι, ἅμα μὲν ἀγύμναστος ὢν τοῦ μιμεῖσθαι τοὺς τοιούτους, ἅμα δὲ καὶ δυσχεραίνων αὑτὸν ἐκμάττειν τε καὶ

συνηθίσουν νὰ ἐξομοιώνονται στὰ λόγια τους καὶ στὶς πράξεις μὲ τοὺς παράφρονες. Βεβαίως, πρέπει νὰ ἔχουν γνώσεις σχετικὰ μὲ τοὺς παράφρονες ἀνθρώπους καὶ τοὺς ἀρρωστημένους, ἄνδρες καὶ γυναῖκες, ὡστόσο δὲν εἶναι καλὸ νὰ ἀναπαράγουν στὴν πράξη ἢ στὴν τέχνη *τίποτε* ἀπ' ὅσα κάνουν ἐκεῖνοι.

Πολὺ σωστά, εἶπε.

Γιά δὲς ὅμως: σιδεράδες, ἄλλους τεχνίτες, ἢ ἀκόμη αὐτοὺς [b] ποὺ τραβοῦν κουπὶ στὰ πλοῖα ἢ ἐκείνους ποὺ τοὺς δίνουν τὸ ρυθμὸ ἢ ὁτιδήποτε ἄλλο σχετικό, αὐτὰ *εἶναι* σωστὸ νὰ τὰ μιμοῦνται;

Πῶς θὰ μποροῦσε νὰ εἶναι σωστό, ἀφοῦ στοὺς φύλακές μας δὲν θὰ ἐπιτρέπεται νὰ δίνουν κὰν προσοχὴ σὲ ὁτιδήποτε ἀπὸ αὐτά;

Ὅμως ἄλογα ποὺ χλιμιντρίζουν καὶ ταύρους ποὺ μουγκρίζουν καὶ ποτάμια ποὺ βουίζουν καὶ τὴ θάλασσα ποὺ λυσσομανάει καὶ βροντές κι ὅλα τὰ παρόμοια, ἄραγε αὐτὰ θὰ τὰ μιμοῦνται;

Μὰ τοὺς ἔχει ἀπαγορευτεῖ, εἶπε, νὰ συμπεριφέρονται μὲ μανία καὶ νὰ ἐξομοιώνονται μὲ ὁτιδήποτε μανιασμένο.

Ἂν λοιπόν, εἶπα, ἀντιλαμβάνομαι σωστὰ ὅσα λές, ὑπάρχει κάποιος *ἰδιαίτερος* τρόπος ἔκφρασης καὶ ἀφήγησης, τὸν ὁποῖο θὰ χρησιμοποιεῖ ὁ πραγματικὰ [c] εὐγενικὸς καὶ ἄξιος ἄνθρωπος, ὅποτε θὰ χρειάζεται νὰ πεῖ κάτι, καὶ ἕνας ἄλλος πάλι τρόπος, διαφορετικὸς ἀπὸ αὐτόν, ποὺ θὰ ταιριάζει καὶ ποὺ θὰ τὸν χρησιμοποιεῖ ὅποιος ἀπὸ τὴ φύση του καὶ τὴν ἀνατροφή του εἶναι ἀντίθετος ἀπὸ τὸν εὐγενικό.

Ποιοί εἶναι αὐτοὶ οἱ τρόποι; ρώτησε.

Νομίζω, εἶπα ἐγώ, ὅτι ἕνας σωστὸς ἄνθρωπος ὅταν φθάσει, καθὼς θὰ διηγεῖται, σὲ κάποια φράση ἢ σὲ κάποια πράξη ἑνὸς εὐγενικοῦ ἀνθρώπου, θὰ ἔχει τὴ διάθεση νὰ τὴν παρουσιάσει σὰν *ὁ ἴδιος* νὰ ἦταν ἐκεῖνος ὁ ἄξιος ἄνθρωπος, καὶ δὲν θὰ ντραπεῖ γι' αὐτὴ τὴ μίμηση, προπάντων ἂν θὰ μιμεῖται [d] τὸν ἄξιο ἄνθρωπο σὲ μιὰ πράξη του στέρεη καὶ γεμάτη φρόνηση· λιγότερο πρόθυμα καὶ σὲ πιὸ χαμηλοὺς τόνους ἂν θὰ τὸν μιμεῖται σ' ἕνα ξαστόχημά του ἐξαιτίας κάποιας ἀρρώστιας ἢ ἀπὸ ἔρωτα, ἢ καὶ ἀπὸ μεθύσι ἢ κάποιαν ἄλλη κακοτυχιά. Ἀλλὰ ὅταν ἔχει νὰ κάνει μὲ κάποιον ποὺ δὲν εἶναι ἀντάξιός του, δὲν θά 'χει τὴ διάθεση νὰ προσπαθήσει στὰ σοβαρὰ νὰ ἐξομοιωθεῖ μὲ τὸν κατώτερό του, παρὰ μόνο ἴσως γιὰ λίγο, ὅταν ὁ κατώτερος κάνει κάτι καλό, ἀλλὰ καὶ πάλι θὰ ντραπεῖ, ἀφενὸς ἐπειδὴ δὲν ἔχει ἐξασκηθεῖ νὰ μιμεῖται τέτοιους ἀνθρώπους καὶ ἀφετέρου ἐπειδὴ δὲν τοῦ εἶναι διόλου εὐχάριστο νὰ

e ἐνιστάναι εἰς τοὺς τῶν κακιόνων τύπους, ἀτιμάζων τῇ διανοίᾳ, ὅτι μὴ παιδιᾶς χάριν.

Εἰκός, ἔφη.

Οὐκοῦν διηγήσει χρήσεται οἵᾳ ἡμεῖς ὀλίγον πρότερον διήλθομεν περὶ τὰ τοῦ Ὁμήρου ἔπη, καὶ ἔσται αὐτοῦ ἡ λέξις μετέχουσα μὲν ἀμφοτέρων, μιμήσεώς τε καὶ τῆς ἄλλης διηγήσεως, σμικρὸν δέ τι μέρος ἐν πολλῷ λόγῳ τῆς μιμήσεως; ἢ οὐδὲν λέγω;

Καὶ μάλα, ἔφη, οἷόν γε ἀνάγκη τὸν τύπον εἶναι τοῦ τοιούτου ῥήτορος.

397 Οὐκοῦν, ἦν δ' ἐγώ, ὁ μὴ τοιοῦτος αὖ, ὅσῳ ἂν φαυλότερος ᾖ, πάντα τε μᾶλλον διηγήσεται καὶ οὐδὲν ἑαυτοῦ ἀνάξιον οἰήσεται εἶναι, ὥστε πάντα ἐπιχειρήσει μιμεῖσθαι σπουδῇ τε καὶ ἐναντίον πολλῶν, καὶ ἃ νυνδὴ ἐλέγομεν, βροντάς τε καὶ ψόφους ἀνέμων τε καὶ χαλαζῶν καὶ ἀξόνων τε καὶ τροχιλιῶν, καὶ σαλπίγγων καὶ αὐλῶν καὶ συρίγγων καὶ πάντων ὀργάνων φωνάς, καὶ ἔτι κυνῶν καὶ προβάτων καὶ ὀρνέων φθόγγους·
b καὶ ἔσται δὴ ἡ τούτου λέξις ἅπασα διὰ μιμήσεως φωναῖς τε καὶ σχήμασιν, ἢ σμικρόν τι διηγήσεως ἔχουσα;

Ἀνάγκη, ἔφη, καὶ τοῦτο.

Ταῦτα τοίνυν, ἦν δ' ἐγώ, ἔλεγον τὰ δύο εἴδη τῆς λέξεως.

Καὶ γὰρ ἔστιν, ἔφη.

Οὐκοῦν αὐτοῖν τὸ μὲν σμικρὰς τὰς μεταβολὰς ἔχει, καὶ ἐάν τις ἀποδιδῷ πρέπουσαν ἁρμονίαν καὶ ῥυθμὸν τῇ λέξει, ὀλίγου πρὸς τὴν αὐτὴν γίγνεται λέγειν τῷ ὀρθῶς λέγοντι καὶ ἐν μιᾷ ἁρμονίᾳ —σμικραὶ γὰρ αἱ μεταβολαί— καὶ δὴ καὶ ἐν
c ῥυθμῷ ὡσαύτως παραπλησίῳ τινί;

Κομιδῇ μὲν οὖν, ἔφη, οὕτως ἔχει.

Τί δὲ τὸ τοῦ ἑτέρου εἶδος; οὐ τῶν ἐναντίων δεῖται, πασῶν μὲν ἁρμονιῶν, πάντων δὲ ῥυθμῶν, εἰ μέλλει αὖ οἰκείως λέγεσθαι, διὰ τὸ παντοδαπὰς μορφὰς τῶν μεταβολῶν ἔχειν;

Καὶ σφόδρα γε οὕτως ἔχει.

Ἆρ' οὖν πάντες οἱ ποιηταὶ καὶ οἵ τι λέγοντες ἢ τῷ ἑτέρῳ τούτων ἐπιτυγχάνουσιν τύπῳ τῆς λέξεως ἢ τῷ ἑτέρῳ ἢ ἐξ ἀμφοτέρων τινὶ συγκεραννύντες;

ἐξομοιώνει τὸν ἑαυτό του μὲ τοὺς χειρότερους καὶ [e] νὰ τὸν βάζει στὰ δικά τους καλούπια· τὸ περιφρονεῖ αὐτό, ἐκτὸς κι ἂν γίνεται ἔτσι γιὰ πλάκα.

Φυσικά, εἶπε.

Συνεπῶς δὲν θὰ χρησιμοποιήσει τὸ εἶδος τῆς ἀφήγησης ποὺ περιγράψαμε λίγο πρωτύτερα σχετικὰ μὲ τὰ Ὁμηρικὰ ἔπη, κι ὁ τρόπος τῆς ἔκφρασής του δὲν θὰ εἶναι ἀνάμικτος ἀπὸ μίμηση κι ἀπὸ ἀφήγηση, καὶ ἡ μίμηση θὰ ἀποτελεῖ ἕνα μικρὸ μόνο μέρος τοῦ ὅλου. Ἢ μήπως δὲν τὰ λέω καλά;

Ἀκριβῶς αὐτό, εἶπε, πρέπει νὰ εἶναι τὸ εἶδος τῆς διήγησης ἑνὸς τέτοιου ὁμιλητῆ.

[397a] Τότε λοιπόν, εἶπα, ἕνας διαφορετικὸς ἀπὸ αὐτὸν ὁμιλητής, ὅσο χειρότερος θὰ εἶναι τόσο περισσότερο θὰ ἔχει τὴν τάση νὰ τὰ διηγηθεῖ ὅλα, καὶ τίποτα δὲν θὰ θεωρήσει ἀνάξιό του νὰ τὸ διηγηθεῖ, ἔτσι ὥστε νὰ προσπαθήσει νὰ μιμηθεῖ τὰ πάντα βάζοντας τὰ δυνατά του καὶ μπροστὰ σὲ ὅλο τὸν κόσμο: Ὅλα ὅσα μόλις τώρα λέγαμε, τὶς βροντὲς καὶ τὴ βουὴ ποὺ ἀφήνει ὁ ἄνεμος καὶ τὸ χαλάζι, καὶ τὸ τρίξιμο ποὺ κάνουν οἱ ἄξονες καὶ οἱ τροχοί, τὸν ἦχο τῆς σάλπιγγας καὶ τοῦ αὐλοῦ καὶ ὅλων τῶν ὀργάνων, κι ἀκόμη τὶς φωνὲς τῶν σκύλων, τῶν προβάτων, τῶν πουλιῶν. [b] Κι ὅλος ὁ ἐκφραστικὸς τρόπος του θὰ συντελεῖται μὲ φωνὲς καὶ μὲ χειρονομίες καὶ μόνο ἕνα μικρὸ μέρος του θὰ εἶναι διήγηση· σωστά;

Ναί, κατανάγκην, εἶπε.

Αὐτὰ λοιπόν, εἶπα, ἦσαν τὰ δύο εἴδη ἔκφρασης γιὰ τὰ ὁποῖα μιλοῦσα.

Πραγματικὰ αὐτὰ εἶναι, εἶπε.

Ἀπὸ αὐτὰ τὰ δύο, τώρα, τὸ ἕνα δὲν ἐπιδέχεται μικρὲς μόνον ἀλλαγές; Κι ἂν κάποιος δώσει στὴν ἔκφρασή του τὸν τόνο καὶ τὸ ρυθμὸ ποὺ ταιριάζει, δὲν θὰ συμβεῖ νὰ χρησιμοποιεῖ σχεδὸν τὸν *ἴδιο* τόνο καὶ νὰ ἐκφράζεται —κάποιος ποὺ ξέρει νὰ τὸ κάνει αὐτὸ σωστὰ— μὲ *ἕναν* τόνο, ἀφοῦ οἱ ἀλλαγὲς θὰ εἶναι λιγοστές, [c] καὶ παρομοίως νὰ χρησιμοποιεῖ ἕναν ἀνάλογο ρυθμό;

Ἀκριβῶς ἔτσι, εἶπε.

Τί γίνεται ὅμως μὲ τὸ ἄλλο εἶδος; Δὲν ἀπαιτεῖ τὰ ἐντελῶς ἀντίθετα, ὅλους τοὺς τόνους καὶ ὅλους τοὺς ρυθμούς, ἂν εἶναι νὰ ἐκφραστεῖ ὅπως ταιριάζει σ' αὐτό, δεδομένου ὅτι παρουσιάζει κάθε λογῆς ἀλλαγές;

Τὸ ἀπαιτεῖ καὶ πάρα πολὺ μάλιστα.

Συνεπῶς, λοιπόν, ὅλοι οἱ ποιητὲς καὶ ὅσοι ἔχουν νὰ διηγηθοῦν κάτι βρίσκουν μπροστά τους ἢ τὸ ἕνα ἢ τὸ ἄλλο εἶδος τῆς ἔκφρασης, ἢ φτιάχνουν κάποιο κράμα ἀπὸ αὐτὰ τὰ δύο· σωστά;

Ἀνάγκη, ἔφη.

d Τί οὖν ποιήσομεν; ἦν δ' ἐγώ· πότερον εἰς τὴν πόλιν πάντας τούτους παραδεξόμεθα ἢ τῶν ἀκράτων τὸν ἕτερον ἢ τὸν κεκραμένον;

Ἐὰν ἡ ἐμή, ἔφη, νικᾷ, τὸν τοῦ ἐπιεικοῦς μιμητὴν ἄκρατον.

Ἀλλὰ μήν, ὦ Ἀδείμαντε, ἡδύς γε καὶ ὁ κεκραμένος, πολὺ δὲ ἥδιστος παισί τε καὶ παιδαγωγοῖς ὁ ἐναντίος οὗ σὺ αἱρῇ καὶ τῷ πλείστῳ ὄχλῳ.

Ἥδιστος γάρ.

Ἀλλ' ἴσως, ἦν δ' ἐγώ, οὐκ ἂν αὐτὸν ἁρμόττειν φαίης τῇ
e ἡμετέρᾳ πολιτείᾳ, ὅτι οὐκ ἔστιν διπλοῦς ἀνὴρ παρ' ἡμῖν οὐδὲ πολλαπλοῦς, ἐπειδὴ ἕκαστος ἓν πράττει.

Οὐ γὰρ οὖν ἁρμόττει.

Οὐκοῦν διὰ ταῦτα ἐν μόνῃ τῇ τοιαύτῃ πόλει τόν τε σκυτοτόμον σκυτοτόμον εὑρήσομεν καὶ οὐ κυβερνήτην πρὸς τῇ σκυτοτομίᾳ, καὶ τὸν γεωργὸν γεωργὸν καὶ οὐ δικαστὴν πρὸς τῇ γεωργίᾳ, καὶ τὸν πολεμικὸν πολεμικὸν καὶ οὐ χρηματιστὴν πρὸς τῇ πολεμικῇ, καὶ πάντας οὕτω;

Ἀληθῆ, ἔφη.

398 Ἄνδρα δή, ὡς ἔοικε, δυνάμενον ὑπὸ σοφίας παντοδαπὸν γίγνεσθαι καὶ μιμεῖσθαι πάντα χρήματα, εἰ ἡμῖν ἀφίκοιτο εἰς τὴν πόλιν αὐτός τε καὶ τὰ ποιήματα βουλόμενος ἐπιδεί-ξασθαι, προσκυνοῖμεν ἂν αὐτὸν ὡς ἱερὸν καὶ θαυμαστὸν καὶ ἡδύν, εἴποιμεν δ' ἂν ὅτι οὔτ' ἔστιν τοιοῦτος ἀνὴρ ἐν τῇ πόλει παρ' ἡμῖν οὔτε θέμις ἐγγενέσθαι, ἀποπέμποιμέν τε εἰς ἄλλην πόλιν μύρον κατὰ τῆς κεφαλῆς καταχέαντες καὶ ἐρίῳ στέ-ψαντες, αὐτοὶ δ' ἂν τῷ αὐστηροτέρῳ καὶ ἀηδεστέρῳ ποιητῇ
b χρῴμεθα καὶ μυθολόγῳ ὠφελίας ἕνεκα, ὃς ἡμῖν τὴν τοῦ ἐπιεικοῦς λέξιν μιμοῖτο καὶ τὰ λεγόμενα λέγοι ἐν ἐκείνοις τοῖς τύποις οἷς κατ' ἀρχὰς ἐνομοθετησάμεθα, ὅτε τοὺς στρατιώτας ἐπεχειροῦμεν παιδεύειν.

Καὶ μάλ', ἔφη, οὕτως ἂν ποιοῖμεν, εἰ ἐφ' ἡμῖν εἴη.

Κατανάγκην, εἶπε.

[d] Τί θὰ κάνουμε τότε; Θὰ δεχθοῦμε νὰ ὑπάρχουν στὴν πόλη ὅλα αὐτὰ τὰ εἴδη τῆς ἔκφρασης; Θὰ δεχθοῦμε τὸ ἕνα ἢ τὸ ἄλλο ἀπὸ τὰ δύο ἀμιγὴ ἢ θὰ δεχθοῦμε τὸ ἀνάμικτο;

Ἂν ἐπικρατήσει, εἶπε, ἡ δική μου γνώμη, μόνον ἐκεῖνο ποὺ μιμεῖται τὸν καλὸ ἄνθρωπο, χωρὶς καμιὰ πρόσμιξη.

Ὡστόσο, Ἀδείμαντε, εὐχάριστο εἶναι καὶ τὸ ἀνάμικτο εἶδος· καὶ πολὺ περισσότερο εὐχάριστο στὰ παιδιὰ καὶ σὲ ὅσους τὰ συντροφεύουν εἶναι τὸ ἀντίθετο εἶδος ἀπὸ ἐκεῖνο ποὺ προτιμᾶς ἐσύ, ἐπίσης στὸν περισσότερο κόσμο.

Πραγματικά, πάρα πολὺ εὐχάριστο.

Ἴσως ὅμως, εἶπα, θὰ ἔλεγες ὅτι τὸ εἶδος αὐτὸ δὲν ταιριάζει [e] στὴν πόλη μας, γιατὶ σ' ἐμᾶς δὲν ὑπάρχει ἄνθρωπος μὲ δύο ἢ μὲ πολλοὺς ρόλους, ἐπειδὴ καθένας καταπιάνεται μὲ *ἕνα* πρᾶγμα.

Σταλήθεια, δὲν ταιριάζει.

Αὐτὸς λοιπὸν εἶναι ὁ λόγος ποὺ μόνο σὲ μιὰ τέτοια πόλη θὰ συναντήσουμε τὸν τσαγκάρη νὰ εἶναι τσαγκάρης κι ὄχι ἐκτὸς ἀπὸ τσαγκάρης νὰ εἶναι καὶ καπετάνιος στὰ καράβια, καὶ ὁ γεωργὸς θὰ εἶναι γεωργός κι ὄχι ἐκτὸς ἀπὸ γεωργὸς καὶ δικαστής, καὶ ὁ στρατιωτικὸς στρατιωτικὸς κι ὄχι ἐπιπλέον καὶ ἔμπορος —καὶ τὸ ἴδιο μὲ ὅλους;

Ἀλήθεια, εἶπε.

[398a] Προφανῶς, τότε, ἂν κάποιος ποὺ θὰ μποροῦσε καὶ θά 'ξερε νὰ παίρνει χίλιες δυὸ μορφὲς καὶ νὰ μιμεῖται χίλια δυὸ πράγματα μᾶς ἐρχόταν στὴν πόλη θέλοντας νὰ κάνει ἐπίδειξη καὶ νὰ παρουσιάσει τὰ ποιήματά του, ἐμεῖς θὰ τὸν προσκυνούσαμε σὰν νά 'ταν πρόσωπο ἱερὸ καὶ ἀξιοθαύμαστο καὶ γεμάτο γλύκα, θὰ τοῦ λέγαμε ὅμως ὅτι τέτοιον ἄνθρωπο ἐμεῖς οὔτε ἔχουμε στὴν πόλη μας οὔτε κι εἶναι σωστὸ καὶ δίκαιο νὰ μᾶς προκύψει ἕνας τέτοιος ἀπ' ἔξω, καί, ἀφοῦ θὰ τοῦ ραίναμε τὸ κεφάλι μὲ μύρο καὶ θὰ τοῦ περνούσαμε γιρλάνδες ἀπὸ ἁγιασμένα μαλλιά, θὰ τὸν ξαποστέλναμε σὲ ἄλλη πόλη, ἐνῶ σ' ἐμᾶς θὰ ἀρκοῦσε, γιὰ τὴν ὠφέλεια ποὺ θὰ μᾶς πρόσφερε, ἕνας ποιητὴς καὶ μυθοπλάστης πιὸ τραχὺς καὶ λιγότερο εὐχάριστος, [b] ποὺ νὰ μιμεῖται τὸν ἐκφραστικὸ τρόπο τοῦ σωστοῦ ἀνθρώπου καὶ ποὺ τὰ λόγια του θὰ ἀκολουθοῦσαν ἐκεῖνες τὶς ἀρχὲς ποὺ θέσαμε στὸ ξεκίνημα τῆς συζήτησής μας, ὅταν ἐπιχειρούσαμε νὰ καταπιαστοῦμε μὲ τὴν ἐκπαίδευση τῶν στρατιωτῶν τῆς πόλης.

Ἀσφαλῶς, εἶπε, καὶ θὰ κάναμε ἔτσι, ἂν ἦταν στὸ χέρι μας.

Νῦν δή, εἶπον ἐγώ, ὦ φίλε, κινδυνεύει ἡμῖν τῆς μουσικῆς τὸ περὶ λόγους τε καὶ μύθους παντελῶς διαπεπεράνθαι· ἅ τε γὰρ λεκτέον καὶ ὡς λεκτέον εἴρηται.

Καὶ αὐτῷ μοι δοκεῖ, ἔφη.

c Οὐκοῦν μετὰ τοῦτο, ἦν δ' ἐγώ, τὸ περὶ ᾠδῆς τρόπου καὶ μελῶν λοιπόν;

Δῆλα δή.

Ἆρ' οὖν οὐ πᾶς ἤδη ἂν εὕροι ἃ ἡμῖν λεκτέον περὶ αὐτῶν οἷα δεῖ εἶναι, εἴπερ μέλλομεν τοῖς προειρημένοις συμφωνήσειν;

Καὶ ὁ Γλαύκων ἐπιγελάσας, Ἐγὼ τοίνυν, ἔφη, ὦ Σώκρατες, κινδυνεύω ἐκτὸς τῶν πάντων εἶναι· οὔκουν ἱκανῶς γε ἔχω ἐν τῷ παρόντι συμβαλέσθαι ποῖα ἄττα δεῖ ἡμᾶς λέγειν· ὑποπτεύω μέντοι.

Πάντως δήπου, ἦν δ' ἐγώ, πρῶτον μὲν τόδε ἱκανῶς ἔχεις
d λέγειν, ὅτι τὸ μέλος ἐκ τριῶν ἐστιν συγκείμενον, λόγου τε καὶ ἁρμονίας καὶ ῥυθμοῦ.

Ναί, ἔφη, τοῦτό γε.

Οὐκοῦν ὅσον γε αὐτοῦ λόγος ἐστίν, οὐδὲν δήπου διαφέρει τοῦ μὴ ᾀδομένου λόγου πρὸς τὸ ἐν τοῖς αὐτοῖς δεῖν τύποις λέγεσθαι οἷς ἄρτι προείπομεν καὶ ὡσαύτως;

Ἀληθῆ, ἔφη.

Καὶ μὴν τήν γε ἁρμονίαν καὶ ῥυθμὸν ἀκολουθεῖν δεῖ τῷ λόγῳ.

Πῶς δ' οὔ;

Ἀλλὰ μέντοι θρήνων γε καὶ ὀδυρμῶν ἔφαμεν ἐν λόγοις οὐδὲν προσδεῖσθαι.

Οὐ γὰρ οὖν.

e Τίνες οὖν θρηνώδεις ἁρμονίαι; λέγε μοι· σὺ γὰρ μουσικός.

Μειξολυδιστί, ἔφη, καὶ συντονολυδιστὶ καὶ τοιαῦταί τινες.

Οὐκοῦν αὗται, ἦν δ' ἐγώ, ἀφαιρετέαι; ἄχρηστοι γὰρ καὶ γυναιξὶν ἃς δεῖ ἐπιεικεῖς εἶναι, μὴ ὅτι ἀνδράσι.

Μποροῦμε τώρα πιά, φίλε μου, νὰ ποῦμε πὼς ὅ,τι σχετίζεται μὲ ἐκεῖνο τὸ μέρος τῆς τέχνης ποὺ ἀφορᾶ στὸ περιεχόμενο καὶ τὴ μορφὴ τοῦ λόγου τὸ ἔχουμε ἐξαντλήσει: *Καὶ* σχετικὰ μὲ τὸ τί πρέπει νὰ λέγεται ἔχουμε μιλήσει *καὶ* σχετικὰ μὲ τὸ πῶς.

Κι ἐγὼ αὐτὸ νομίζω, εἶπε.

[c] Ἑπομένως, ὕστερ' ἀπὸ αὐτό, εἶπα, μένει τὸ κομμάτι τῆς τέχνης ποὺ ἀναφέρεται στὸ τραγούδι καὶ τὴ μελωδία· ἔτσι;

Προφανῶς.

Ἄραγε *ὁ καθένας* δὲν θὰ μποροῦσε νὰ βρεῖ τί πρέπει νὰ ποῦμε σχετικὰ μὲ τὰ χαρακτηριστικά τους, προκειμένου νὰ εἴμαστε σύμφωνοι μὲ ὅσα ἔχουν εἰπωθεῖ πρωτύτερα;

Στὸ σημεῖο αὐτὸ ὁ Γλαύκων γέλασε καὶ εἶπε, Φοβᾶμαι, Σωκράτη, ὅτι ἐγὼ δὲν συμπεριλαμβάνομαι σ' αὐτὸ τὸ 'καθένας'· γιατὶ τούτη τὴ στιγμὴ δὲν εἶμαι σὲ θέση νὰ πῶ γιὰ ποιά πράγματα πρέπει νὰ μιλήσουμε· ὡστόσο *πηγαίνει* κάπου ὁ νοῦς μου.

Ἐν πάση περιπτώσει, εἶπα ἐγώ, αὐτὸ τουλάχιστον μπορεῖς νὰ τὸ πεῖς μὲ σιγουριά, [d] ὅτι δηλαδὴ ἕνα τραγούδι ἀποτελεῖται ἀπὸ τρία στοιχεῖα: ἀπὸ λόγια, ἀπὸ μελωδία κι ἀπὸ ρυθμό.

Ναί, αὐτὸ τουλάχιστον τὸ ξέρω.

Σὲ ὅ,τι λοιπὸν ἀφορᾶ τὰ λόγια, αὐτὰ δὲν διαφέρουν, ὑποθέτω, σὲ τίποτα ἀπὸ τὰ λόγια ποὺ δὲν τραγουδιοῦνται, ἔτσι ὥστε νὰ ἰσχύουν *καὶ* γι' αὐτὰ οἱ ἀρχὲς γιὰ τὶς ὁποῖες τώρα μόλις μιλήσαμε· ἔτσι δὲν εἶναι;

Σωστά, εἶπε.

Ἐπίσης, ὁ μουσικὸς τρόπος καὶ ὁ ρυθμὸς πρέπει νὰ ταιριάζουν μὲ τὰ λόγια.

Φυσικά.

Μιλώντας ὅμως γιὰ τὰ λόγια εἴπαμε ὅτι δὲν θέλουμε θρήνους καὶ ὀδυρμούς.

Βεβαίως ὄχι.

[e] Ποιοί λοιπὸν μουσικοὶ τρόποι εἶναι θρηνητικοί; Γιά λέγε μου· γιατὶ ἐσὺ ξέρεις ἀπὸ μουσική.

Ὁ μικτὸς λυδικὸς καὶ ὁ ὑπερλύδιος καὶ ὁρισμένοι ἄλλοι σὰν αὐτούς.

Αὐτοὺς ἑπομένως, εἶπα, πρέπει νὰ τοὺς ἀποκλείσουμε· ἔτσι; Γιατὶ εἶναι ἄχρηστοι ἀκόμη καὶ γιὰ γυναῖκες μὲ κάποια ἀξιοπρέπεια, πολὺ περισσότερο γιὰ ἄνδρες.

Πάνυ γε.

Ἀλλὰ μὴν μέθη γε φύλαξιν ἀπρεπέστατον καὶ μαλακία καὶ ἀργία.

Πῶς γὰρ οὔ;

Τίνες οὖν μαλακαί τε καὶ συμποτικαὶ τῶν ἁρμονιῶν;

Ἰαστί, ἦ δ' ὅς, καὶ λυδιστὶ αὖ τινες χαλαραὶ καλοῦνται.

399 Ταύταις οὖν, ὦ φίλε, ἐπὶ πολεμικῶν ἀνδρῶν ἔσθ' ὅτι
χρήσῃ;

Οὐδαμῶς, ἔφη· ἀλλὰ κινδυνεύει σοι δωριστὶ λείπεσθαι καὶ φρυγιστί.

Οὐκ οἶδα, ἔφην ἐγώ, τὰς ἁρμονίας, ἀλλὰ κατάλειπε
ἐκείνην τὴν ἁρμονίαν, ἣ ἔν τε πολεμικῇ πράξει ὄντος ἀνδρείου
καὶ ἐν πάσῃ βιαίῳ ἐργασίᾳ πρεπόντως ἂν μιμήσαιτο φθόγγους
τε καὶ προσῳδίας, καὶ ἀποτυχόντος ἢ εἰς τραύματα ἢ εἰς
b θανάτους ἰόντος ἢ εἴς τινα ἄλλην συμφορὰν πεσόντος, ἐν
πᾶσι τούτοις παρατεταγμένως καὶ καρτερούντως ἀμυνομένου
τὴν τύχην· καὶ ἄλλην αὖ ἐν εἰρηνικῇ τε καὶ μὴ βιαίῳ ἀλλ'
ἐν ἑκουσίᾳ πράξει ὄντος, ἢ τινά τι πείθοντός τε καὶ δεομένου,
ἢ εὐχῇ θεὸν ἢ διδαχῇ καὶ νουθετήσει ἄνθρωπον, ἢ τοὐναντίον
ἄλλῳ δεομένῳ ἢ διδάσκοντι ἢ μεταπείθοντι ἑαυτὸν ὑπέχοντα,
καὶ ἐκ τούτων πράξαντα κατὰ νοῦν, καὶ μὴ ὑπερηφάνως
ἔχοντα, ἀλλὰ σωφρόνως τε καὶ μετρίως ἐν πᾶσι τούτοις
c πράττοντά τε καὶ τὰ ἀποβαίνοντα ἀγαπῶντα. ταύτας δύο
ἁρμονίας, βίαιον, ἑκούσιον, δυστυχούντων, εὐτυχούντων,
σωφρόνων, ἀνδρείων [ἁρμονίας] αἵτινες φθόγγους μιμήσονται κάλλιστα, ταύτας λεῖπε.

Ἀλλ', ἦ δ' ὅς, οὐκ ἄλλας αἰτεῖς λείπειν ἢ ἃς νυνδὴ ἐγὼ ἔλεγον.

Οὐκ ἄρα, ἦν δ' ἐγώ, πολυχορδίας γε οὐδὲ παναρμονίου ἡμῖν δεήσει ἐν ταῖς ᾠδαῖς τε καὶ μέλεσιν.

Οὔ μοι, ἔφη, φαίνεται.

Τριγώνων ἄρα καὶ πηκτίδων καὶ πάντων ὀργάνων ὅσα
d πολύχορδα καὶ πολυαρμόνια, δημιουργοὺς οὐ θρέψομεν.

Βεβαίως.

Ὅμως καὶ τὸ μεθύσι, ἀλήθεια, εἶναι ὅ,τι πιὸ ἀταίριαστο γιὰ τοὺς φύλακές μας, τὸ ἴδιο ἡ πλαδαρότητα καὶ ἡ τεμπελιά.

Ἀμφιβάλλεις;

Ποιοί λοιπὸν μουσικοὶ τρόποι εἶναι ἁπαλοὶ καὶ συνηθίζονται στὰ συμπόσια;

Ὑπάρχουν κάποιοι ἰωνικοὶ τρόποι, εἶπε, ἐπίσης κάποιοι λυδικοί, ποὺ χαρακτηρίζονται ὡς χαλαροί.

[399a] Θὰ χρησιμοποιοῦσες ποτέ, φίλε μου, αὐτὲς τὶς μελωδίες γιὰ πολεμιστές;

Σὲ *καμία* περίπτωση, εἶπε· ἔτσι ὅμως κοντεύει νὰ ἀπομείνουν ὁ δωρικὸς μόνον καὶ ὁ φρυγικὸς τρόπος.

Ἐγώ, εἶπα, τοὺς μουσικοὺς τρόπους δὲν τοὺς ξέρω, σοῦ ζητῶ ὅμως νὰ ἐπιτρέψεις ἐκεῖνο, τὸν δωρικὸ τρόπο, ὁ ὁποῖος θὰ μποροῦσε νὰ μιμηθεῖ ταιριαστὰ τὸν ἦχο καὶ τὸν τόνο τῆς φωνῆς ἑνὸς ἀντρειωμένου ἀνθρώπου ἐπάνω στὴ μάχη κι ἐπάνω σὲ κάθε ἔντονη δράση, ἐπίσης ὅταν ἔχοντας ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς ἀποτύχει ἢ λαβωθεῖ ἢ ὅταν [b] βαδίζει πρὸς τὸ θάνατο ἢ τὸν ἔχει βρεῖ κάποια ἄλλη συμφορά, ἀντιμετωπίζει τὰ χτυπήματα τῆς τύχης ἀταλάντευτα καὶ ψυχωμένα· κι ἐπίσης τὸν ἄλλο, τὸν φρυγικὸ τρόπο, γιὰ ἕναν τέτοιο ἄνθρωπο ὅταν πράττει κάτι εἰρηνικὰ κι ὄχι διὰ τῆς βίας ἀλλὰ μὲ τὴ δική του θέληση, λ.χ. ὅταν πείθει κάποιον κι ὅταν ζητάει κάτι εἴτε ἀπὸ τὸ θεὸ μὲ μιὰ προσευχὴ εἴτε μὲ διδαχὴ καὶ νουθεσία ἀπὸ ἕναν ἄνθρωπο, ἢ ἀντιστρόφως, ὅταν ἔχει ὁ ἴδιος ἀπέναντί του κάποιον ποὺ τοῦ ζητάει κάτι ἢ τὸν δασκαλεύει ἢ πάει νὰ τοῦ ἀλλάξει τὴ γνώμη καὶ σὲ ὅλες αὐτὲς τὶς περιπτώσεις πράττει χωρὶς ὑπεροψία ἀλλὰ μὲ φρονιμάδα καὶ μέτρο [c] καὶ δέχεται τὰ πράγματα ὅπως ἔλθουν. Αὐτοὺς τοὺς δύο μουσικοὺς τρόπους: ἕναν βίαιο κι ἕναν ἐλεύθερο, ποὺ μιμοῦνται ὅσο τὸ δυνατὸν καλύτερα τοὺς ἤχους τῆς φωνῆς ἀνθρώπων ποὺ ἐνεργοῦν μὲ φρονιμάδα καὶ ἀντρειοσύνη, στὶς δυστυχίες καὶ στὶς εὐτυχίες τους, *αὐτοὺς* μονάχα νὰ ἐπιτρέψεις.

Μά, ἔκανε αὐτός, δὲν μοῦ ζητᾶς νὰ ἐπιτρέψω ἄλλους ἀπὸ ἐκείνους ποὺ τώρα δὰ ἔλεγα κι ἐγώ.

Τότε, εἶπα, δὲν θὰ μᾶς χρειαστοῦν γιὰ τὰ τραγούδια καὶ τὶς μελωδίες ὄργανα μὲ πολλὲς χορδὲς ποὺ νὰ μποροῦν νὰ παράγουν ὅλους τοὺς τόνους.

Δὲν τὸ νομίζω, εἶπε.

Συνεπῶς δὲν θὰ χρειαστεῖ νὰ συντηροῦμε κατασκευαστὲς ποὺ νὰ φτιάχνουν τρίγωνα καὶ ἅρπες [d] κι ὅλα ἐκεῖνα τὰ ὄργανα μὲ τὶς πολλὲς χορδὲς καὶ τὶς πολλὲς ἁρμονίες.

Οὐ φαινόμεθα.

Τί δέ; αὐλοποιοὺς ἢ αὐλητὰς παραδέξῃ εἰς τὴν πόλιν; ἢ οὐ τοῦτο πολυχορδότατον, καὶ αὐτὰ τὰ παναρμόνια αὐλοῦ τυγχάνει ὄντα μίμημα;

Δῆλα δή, ἦ δ' ὅς.

Λύρα δή σοι, ἦν δ' ἐγώ, καὶ κιθάρα λείπεται [καὶ] κατὰ πόλιν χρήσιμα· καὶ αὖ κατ' ἀγροὺς τοῖς νομεῦσι σύριγξ ἄν τις εἴη.

Ὡς γοῦν, ἔφη, ὁ λόγος ἡμῖν σημαίνει.

e Οὐδέν γε, ἦν δ' ἐγώ, καινὸν ποιοῦμεν, ὦ φίλε, κρίνοντες τὸν Ἀπόλλω καὶ τὰ τοῦ Ἀπόλλωνος ὄργανα πρὸ Μαρσύου τε καὶ τῶν ἐκείνου ὀργάνων.

Μὰ Δία, ἦ δ' ὅς, οὔ μοι φαινόμεθα.

Καὶ νὴ τὸν κύνα, εἶπον, λελήθαμέν γε διακαθαίροντες πάλιν ἣν ἄρτι τρυφᾶν ἔφαμεν πόλιν.

Σωφρονοῦντές γε ἡμεῖς, ἦ δ' ὅς.

Ἴθι δή, ἔφην, καὶ τὰ λοιπὰ καθαίρωμεν. ἑπόμενον γὰρ δὴ ταῖς ἁρμονίαις ἂν ἡμῖν εἴη τὸ περὶ ῥυθμούς, μὴ ποικίλους αὐτοὺς διώκειν μηδὲ παντοδαπὰς βάσεις, ἀλλὰ βίου ῥυθμοὺς ἰδεῖν κοσμίου τε καὶ ἀνδρείου τίνες εἰσίν· οὓς ἰδόντα τὸν
400 πόδα τῷ τοῦ τοιούτου λόγῳ ἀναγκάζειν ἕπεσθαι καὶ τὸ μέλος, ἀλλὰ μὴ λόγον ποδί τε καὶ μέλει. οἵτινες δ' ἂν εἶεν οὗτοι οἱ ῥυθμοί, σὸν ἔργον, ὥσπερ τὰς ἁρμονίας, φράσαι.

Ἀλλὰ μὰ Δί', ἔφη, οὐκ ἔχω λέγειν. ὅτι μὲν γὰρ τρί' ἄττα ἐστὶν εἴδη ἐξ ὧν αἱ βάσεις πλέκονται, ὥσπερ ἐν τοῖς φθόγγοις τέτταρα, ὅθεν αἱ πᾶσαι ἁρμονίαι, τεθεαμένος ἂν εἴποιμι· ποῖα δὲ ὁποίου βίου μιμήματα, λέγειν οὐκ ἔχω.

b Ἀλλὰ ταῦτα μέν, ἦν δ' ἐγώ, καὶ μετὰ Δάμωνος βουλευσόμεθα, τίνες τε ἀνελευθερίας καὶ ὕβρεως ἢ μανίας καὶ ἄλλης κακίας πρέπουσαι βάσεις, καὶ τίνας τοῖς ἐναντίοις λειπτέον ῥυθμούς· οἶμαι δέ με ἀκηκοέναι οὐ σαφῶς ἐνόπλιόν

Προφανῶς ὄχι.

Τί θὰ γίνει ὅμως μὲ αὐτοὺς ποὺ κατασκευάζουν κι αὐτοὺς ποὺ παίζουν αὐλό; Θὰ τοὺς δεχτεῖς στὴν πόλη; Ἢ μήπως δὲν ἔχει *αὐτὸ* τὸ ὄργανο τὴ μεγαλύτερη δυνατότητα παραγωγῆς διαφορετικῶν ἤχων καὶ δὲν συμβαίνει τὰ ὄργανα ποὺ παράγουν ὅλες τὶς ἁρμονίες νὰ εἶναι, ὅλα τους, τοῦ *αὐλοῦ* ἀπομιμήσεις;

Βεβαίως.

Ἀπομένει τότε, εἶπα ἐγώ, νὰ χρησιμοποιοῦνται στὴν πόλη ἡ λύρα καὶ ἡ κιθάρα· καὶ οἱ βοσκοὶ πάλι στοὺς ἀγροὺς κάποιο σουραύλι θὰ τὸ ἔχουν.

Αὐτὸ τουλάχιστον προκύπτει ἀπὸ τὴ διερεύνησή μας.

[e] Ἐν πάσῃ περιπτώσει, εἶπα, δὲν κάνουμε τίποτα πρωτόγνωρο, φίλε μου, μὲ τὸ νὰ προτιμοῦμε τὸν Ἀπόλλωνα καὶ τοῦ Ἀπόλλωνα τὰ μουσικὰ ὄργανα ἀπὸ τὸν Μαρσύα καὶ τὰ δικά του ὄργανα.

Μά τὸ Δία, δὲν τὸ νομίζω.

Καὶ μά τὸ σκύλο, εἶπα, χωρὶς νὰ τὸ καταλάβουμε ἔχουμε ἀρχίσει πάλι τὶς ἐκκαθαρίσεις σὲ μιὰ πόλη γιὰ τὴν ὁποία τώρα δὰ λέγαμε πὼς ζεῖ στὴν πολυτέλεια.

Καὶ κάναμε πολὺ σωστά, εἶπε.

Πᾶμε λοιπόν, εἶπα, νὰ ξεκαθαρίσουμε καὶ τὰ ὑπόλοιπα. Ὕστερα ἀπὸ τοὺς μουσικοὺς τρόπους σειρὰ θὰ ἔχουν οἱ ρυθμοί. *Δὲν* πρέπει νὰ ζητᾶμε ποικιλία ρυθμῶν οὔτε μετρικοὺς πόδες κάθε λογῆς ἀλλὰ νὰ κοιτάζουμε νὰ βροῦμε ποιοί ρυθμοὶ ἐκφράζουν ἕναν ἄνθρωπο ποὺ ζεῖ μὲ εὐπρέπεια κι ἀντρειοσύνη, καὶ βλέποντάς τους [400a] νὰ προσαρμόσουμε τὸ μέτρο καὶ τὴ μελῳδία στὸ λόγο ἑνὸς τέτοιου ἀνθρώπου κι ὄχι, ἀντιστρόφως, τὸ λόγο στὸ μέτρο καὶ τὴ μελῳδία. Ποιοί θὰ εἶναι τώρα αὐτοὶ οἱ ρυθμοί, εἶναι δουλειὰ δική σου νὰ μᾶς τὸ πεῖς, ὅπως ἔκανες καὶ μὲ τοὺς μουσικοὺς τρόπους.

Μά τὸ Δία ὅμως, εἶπε, δὲν ξέρω τί νὰ πῶ. Ὅτι ὑπάρχουν τρία βασικὰ εἴδη ἀπὸ τὰ ὁποῖα σχηματίζονται τὰ ρυθμικὰ βήματα, ἀκριβῶς ὅπως στοὺς ἤχους ὑπάρχουν τέσσερα, ἀπ' ὅπου πλέκονται ὅλοι οἱ μουσικοὶ τρόποι, αὐτὸ θὰ μποροῦσα νὰ τὸ βεβαιώσω ἀπὸ προσωπικὴ παρατήρηση. Ποιό εἶδος ὅμως ἀποτελεῖ μίμηση ποιανοῦ βίου, αὐτὸ δὲν εἶμαι σὲ θέση νὰ τὸ πῶ.

[b] Αὐτά, εἶπα ἐγώ, θὰ τὰ συζητήσουμε μὲ τὸν Δάμωνα, ποιοί ρυθμικοὶ πόδες δηλαδὴ εἶναι καταλληλότεροι νὰ ἐκφράσουν τὴ μικροπρέπεια, τὴν ἀλαζονεία, τὴν παραφροσύνη ἢ κάποιον ἄλλο κακὸ χαρακτήρα καὶ ποιούς πρέπει νὰ τοὺς κρατήσουμε γιὰ τὰ ἀντίθετα ἀπὸ αὐτά. Νομίζω ὅτι τὸν ἔχω ἀκούσει νὰ μιλάει γιὰ κάποιον ρυθμικὸ πόδα, 'ἐνόπλιο' νομίζω τὸν ἔλεγε, ἕναν πό-

τέ τινα ὀνομάζοντος αὐτοῦ σύνθετον καὶ δάκτυλον καὶ ἡρῷόν γε, οὐκ οἶδα ὅπως διακοσμοῦντος καὶ ἴσον ἄνω καὶ κάτω τιθέντος, εἰς βραχύ τε καὶ μακρὸν γιγνόμενον, καί, ὡς ἐγὼ οἶμαι, ἴαμβον καί τιν' ἄλλον τροχαῖον ὠνόμαζε, μήκη δὲ καὶ
c βραχύτητας προσῆπτε. καὶ τούτων τισὶν οἶμαι τὰς ἀγωγὰς τοῦ ποδὸς αὐτὸν οὐχ ἧττον ψέγειν τε καὶ ἐπαινεῖν ἢ τοὺς ῥυθμοὺς αὐτούς—ἤτοι συναμφότερόν τι· οὐ γὰρ ἔχω λέγειν —ἀλλὰ ταῦτα μέν, ὥσπερ εἶπον, εἰς Δάμωνα ἀναβεβλήσθω· διελέσθαι γὰρ οὐ σμικροῦ λόγου. ἢ σὺ οἴει;

Μὰ Δί', οὐκ ἔγωγε.

Ἀλλὰ τόδε γε, ὅτι τὸ τῆς εὐσχημοσύνης τε καὶ ἀσχημοσύνης τῷ εὐρύθμῳ τε καὶ ἀρρύθμῳ ἀκολουθεῖ, δύνασαι διελέσθαι;

Πῶς δ' οὔ;

d Ἀλλὰ μὴν τὸ εὔρυθμόν γε καὶ τὸ ἄρρυθμον τὸ μὲν τῇ καλῇ λέξει ἕπεται ὁμοιούμενον, τὸ δὲ τῇ ἐναντίᾳ, καὶ τὸ εὐάρμοστον καὶ ἀνάρμοστον ὡσαύτως, εἴπερ ῥυθμός γε καὶ ἁρμονία λόγῳ, ὥσπερ ἄρτι ἐλέγετο, ἀλλὰ μὴ λόγος τούτοις.

Ἀλλὰ μήν, ἦ δ' ὅς, ταῦτά γε λόγῳ ἀκολουθητέον.

Τί δ' ὁ τρόπος τῆς λέξεως, ἦν δ' ἐγώ, καὶ ὁ λόγος; οὐ τῷ τῆς ψυχῆς ἤθει ἕπεται;

Πῶς γὰρ οὔ;

Τῇ δὲ λέξει τὰ ἄλλα;

Ναί.

Εὐλογία ἄρα καὶ εὐαρμοστία καὶ εὐσχημοσύνη καὶ εὐρυθ-
e μία εὐηθείᾳ ἀκολουθεῖ, οὐχ ἣν ἄνοιαν οὖσαν ὑποκοριζόμενοι καλοῦμεν [ὡς εὐήθειαν], ἀλλὰ τὴν ὡς ἀληθῶς εὖ τε καὶ καλῶς τὸ ἦθος κατεσκευασμένην διάνοιαν.

Παντάπασι μὲν οὖν, ἔφη.

Ἆρ' οὖν οὐ πανταχοῦ ταῦτα διωκτέα τοῖς νέοις, εἰ μέλλουσι τὸ αὑτῶν πράττειν;

Διωκτέα μὲν οὖν.

401 Ἔστιν δέ γέ που πλήρης μὲν γραφικὴ αὐτῶν καὶ πᾶσα

δα σύνθετο, ἐπίσης γιὰ ἕναν 'δάκτυλο' καὶ ἕναν ἄλλο, τὸν 'ἡρωικό', ποὺ τὸν τακτοποιοῦσε δὲν ξέρω πῶς, ἐξισώνοντας ἄρση καὶ θέση στὴν ἐναλλαγὴ μακροῦ καὶ βραχέος, ἀκόμη, ἂν δὲν γελιέμαι, χαρακτήρισε ἕναν ἄλλο πόδα 'ἴαμβο' κι ἕναν ἄλλο 'τροχαῖο' ἀποδίδοντας στὸν καθένα τὶς ποσότητες τοῦ μακροῦ καὶ τοῦ βραχέος. [c] Καὶ γιὰ ὁρισμένους ἀπὸ αὐτούς, θαρρῶ, ἔψεγε κι ἐπαινοῦσε τοὺς χρόνους τοῦ ποδὸς ὄχι λιγότερο ἀπ' ὅτι τὸν ἴδιο τὸ ρυθμὸ ἢ κάποιο συνδυασμὸ τῶν δύο· τί ἀκριβῶς, δὲν εἶμαι σὲ θέση νὰ πῶ, ἀλλὰ αὐτά, ὅπως ἔλεγα, ἂς τὰ ἀφήσουμε νὰ τὰ δοῦμε μὲ τὸν Δάμωνα. Γιατὶ θέλει πολλὴ συζήτηση τὸ ξεχώρισμά τους. Ἢ νομίζεις ὅτι πρέπει νὰ προσπαθήσουμε;

Ἐγὼ ὄχι, σίγουρα.

Τοῦτο ἐδῶ ὅμως, ὅτι δηλαδὴ ἡ χάρη καὶ ἡ κομψότητα τῆς μορφῆς ἀπὸ τὴ μιὰ καὶ ἡ χοντροκοπιά της ἀπὸ τὴν ἄλλη πᾶνε, ἀντιστοίχως, μὲ τὸν καλὸ καὶ τὸν κακὸ ρυθμό, αὐτὸ *μπορεῖς* νὰ τὸ διακρίνεις· δὲν εἶναι ἔτσι;

Ἀσφαλῶς.

[d] Ἀλλὰ ὁ καλὸς καὶ ὁ κακὸς ρυθμὸς ἀκολουθοῦν ὁ ἕνας τὴν ὡραία ἔκφραση τοῦ λόγου κι ὁ ἄλλος τὴν ἀντίθετή της καὶ πᾶνε νὰ ἐξομοιωθοῦν μὲ αὐτές, καὶ τὸ ἴδιο ἰσχύει γιὰ τὸ ἁρμονικὸ καί, ἀντιστοίχως, τὸ παράφωνο, ἐφόσον βέβαια, ὅπως τώρα μόλις λέγαμε, πρέπει ὁ ρυθμὸς καὶ ἡ μελωδία νὰ προσαρμόζονται στὸ λόγο καὶ ὄχι ὁ λόγος σ' αὐτά.

Σταλήθεια, εἶπε, πρέπει *αὐτὰ* νὰ προσαρμόζονται στὸ λόγο.

Ἀλλὰ ὁ τρόπος τῆς ἔκφρασης, εἶπα, καὶ ὁ λόγος; Αὐτὰ δὲν ἀκολουθοῦν τὸ χαρακτήρα τῆς ψυχῆς;

Φυσικά.

Κι ὅλα τὰ ἄλλα ἀκολουθοῦν τὴν ἔκφραση τοῦ λόγου· ἔτσι δὲν εἶναι;

Ναί.

Τότε λοιπὸν τὰ ὡραῖα λόγια, ἡ καλὴ μουσική, ἡ χάρη, ὁ καλὸς ρυθμὸς [e] ἀκολουθοῦν *ὅλα* τὴν ἀγαθότητα τοῦ χαρακτήρα, ὄχι ἐκείνη ποὺ κατ' εὐφημισμὸ τὴν λέμε 'ἀγαθότητα', ἐνῶ στὴν πραγματικότητα πρόκειται γιὰ βλακεία, ἀλλὰ ἐκεῖνον τὸ λογισμὸ ποὺ ὁ χαρακτήρας του εἶναι ἀληθινὰ καλοφτιαγμένος καὶ εὐγενικός.

Ἀπολύτως σωστά, εἶπε.

Καὶ δὲν πρέπει οἱ νέοι μας νὰ ἐπιδιώκουν νὰ τὰ προσοικειωθοῦν αὐτὰ ἀπὸ παντοῦ, ἂν πρόκειται στὴ ζωή τους νὰ πράττουν τὰ *δικά τους*;

Βεβαίως πρέπει νὰ τὸ ἐπιδιώκουν.

[401a] Σίγουρα τώρα, ἡ ζωγραφικὴ εἶναι γεμάτη ἀπὸ αὐτά, τὸ ἴδιο καὶ οἱ

ἡ τοιαύτη δημιουργία, πλήρης δὲ ὑφαντικὴ καὶ ποικιλία καὶ
οἰκοδομία καὶ πᾶσα αὖ ἡ τῶν ἄλλων σκευῶν ἐργασία, ἔτι
δὲ ἡ τῶν σωμάτων φύσις καὶ ἡ τῶν ἄλλων φυτῶν· ἐν πᾶσι
γὰρ τούτοις ἔνεστιν εὐσχημοσύνη ἢ ἀσχημοσύνη. καὶ ἡ
μὲν ἀσχημοσύνη καὶ ἀρρυθμία καὶ ἀναρμοστία κακολογίας
καὶ κακοηθείας ἀδελφά, τὰ δ' ἐναντία τοῦ ἐναντίου, σώφρονός
τε καὶ ἀγαθοῦ ἤθους, ἀδελφά τε καὶ μιμήματα.

Παντελῶς μὲν οὖν, ἔφη.

b Ἆρ' οὖν τοῖς ποιηταῖς ἡμῖν μόνον ἐπιστατητέον καὶ
προσαναγκαστέον τὴν τοῦ ἀγαθοῦ εἰκόνα ἤθους ἐμποιεῖν
τοῖς ποιήμασιν ἢ μὴ παρ' ἡμῖν ποιεῖν, ἢ καὶ τοῖς ἄλλοις
δημιουργοῖς ἐπιστατητέον καὶ διακωλυτέον τὸ κακόηθες τοῦτο
καὶ ἀκόλαστον καὶ ἀνελεύθερον καὶ ἄσχημον μήτε ἐν εἰκόσι
ζῴων μήτε ἐν οἰκοδομήμασι μήτε ἐν ἄλλῳ μηδενὶ δημιουρ-
γουμένῳ ἐμποιεῖν, ἢ ὁ μὴ οἷός τε ὢν οὐκ ἐατέος παρ' ἡμῖν
δημιουργεῖν, ἵνα μὴ ἐν κακίας εἰκόσι τρεφόμενοι ἡμῖν οἱ
c φύλακες ὥσπερ ἐν κακῇ βοτάνῃ, πολλὰ ἑκάστης ἡμέρας
κατὰ σμικρὸν ἀπὸ πολλῶν δρεπόμενοί τε καὶ νεμόμενοι, ἕν
τι συνιστάντες λανθάνωσιν κακὸν μέγα ἐν τῇ αὑτῶν ψυχῇ,
ἀλλ' ἐκείνους ζητητέον τοὺς δημιουργοὺς τοὺς εὐφυῶς δυνα-
μένους ἰχνεύειν τὴν τοῦ καλοῦ τε καὶ εὐσχήμονος φύσιν,
ἵνα ὥσπερ ἐν ὑγιεινῷ τόπῳ οἰκοῦντες οἱ νέοι ἀπὸ παντὸς
ὠφελῶνται, ὁπόθεν ἂν αὐτοῖς ἀπὸ τῶν καλῶν ἔργων ἢ πρὸς
ὄψιν ἢ πρὸς ἀκοήν τι προσβάλῃ, ὥσπερ αὔρα φέρουσα ἀπὸ
d χρηστῶν τόπων ὑγίειαν, καὶ εὐθὺς ἐκ παίδων λανθάνῃ εἰς
ὁμοιότητά τε καὶ φιλίαν καὶ συμφωνίαν τῷ καλῷ λόγῳ
ἄγουσα;

Πολὺ γὰρ ἄν, ἔφη, κάλλιστα οὕτω τραφεῖεν.

Ἆρ' οὖν, ἦν δ' ἐγώ, ὦ Γλαύκων, τούτων ἕνεκα κυριωτάτη
ἐν μουσικῇ τροφή, ὅτι μάλιστα καταδύεται εἰς τὸ ἐντὸς τῆς
ψυχῆς ὅ τε ῥυθμὸς καὶ ἁρμονία, καὶ ἐρρωμενέστατα ἅπτεται
αὐτῆς φέροντα τὴν εὐσχημοσύνην, καὶ ποιεῖ εὐσχήμονα,
e ἐάν τις ὀρθῶς τραφῇ, εἰ δὲ μή, τοὐναντίον; καὶ ὅτι αὖ τῶν
παραλειπομένων καὶ μὴ καλῶς δημιουργηθέντων ἢ μὴ καλῶς
φύντων ὀξύτατ' ἂν αἰσθάνοιτο ὁ ἐκεῖ τραφεὶς ὡς ἔδει, καὶ
ὀρθῶς δὴ δυσχεραίνων τὰ μὲν καλὰ ἐπαινοῖ καὶ χαίρων καὶ

συγγενικές της τέχνες, γεμάτη εἶναι ἡ ὑφαντική, τὰ κεντήματα τῆς ποικιλτικῆς, ἡ ἀρχιτεκτονική, ἐπίσης ἡ κατασκευὴ τῶν ἄλλων σκευῶν, κι ἀκόμη ἡ φυσικὴ διάπλαση ἑνὸς σώματος ἀλλὰ καὶ ἑνὸς φυτοῦ. Σὲ ὅλ' αὐτὰ ὑπάρχει χάρη στὴ μορφή τους ἢ ἀσχήμια καὶ προστυχιά. Κι ἡ μὲν ἀσχήμια καὶ ἡ προστυχιά, ὁ κακὸς ρυθμός, ἡ παραφωνία πᾶνε χέρι-χέρι μὲ τὸν κακὸ λόγο καὶ τὸν κακὸ χαρακτήρα τῆς ψυχῆς, ἐνῶ τὰ ἀντίθετά τους εἶναι ταίρια καὶ ἀπομιμήσεις τοῦ ἀντιθέτου: τοῦ μετρημένου καὶ ἀγαθοῦ ἤθους.

Συμφωνῶ ἀπολύτως, εἶπε.

[b] Τότε λοιπὸν τοὺς *ποιητὲς* μονάχα θὰ πρέπει νὰ ἐπιβλέπουμε καὶ νὰ τοὺς ὑποχρεώνουμε νὰ ἀποτυπώνουν στὰ ἔργα τους τὸ ἀγαθὸ ἦθος, εἰδαλλιῶς νὰ μὴ συνθέτουν στὴν πόλη μας ποιήματα, ἢ θὰ χρειαστεῖ νὰ ἐπιβλέπουμε καὶ τοὺς *ἄλλους* τεχνίτες καὶ νὰ τοὺς ἐμποδίζουμε τοῦτο τὸν κακὸ χαρακτήρα, τὸν ἀκόλαστο, τὸν μικροπρεπή, τὸν παράταιρο νὰ τὸν ἀπεικονίζουν στοὺς ζωγραφικοὺς πίνακές τους, στὰ οἰκοδομήματα ἢ σὲ ὁποιοδήποτε ἄλλο ἔργο, καὶ σ' ὅποιον δὲν εἶναι ἱκανὸς νὰ τὸ κάνει αὐτὸ νὰ *μὴν* τοῦ ἐπιτρέπουμε νὰ ἀσκεῖ στὴν πόλη μας τὴν τέχνη του, προκειμένου [c] οἱ φύλακές μας νὰ μὴν ἀνατρέφονται μέσα σὲ ἀπεικονίσεις τοῦ κακοῦ σὰν μέσα σὲ κακὸ λιβάδι τσιμπολογώντας ἀπὸ 'δῶ κι ἀπὸ 'κεῖ λίγο-λίγο κάθε μέρα καὶ δοκιμάζοντας πολλὰ ὥσπου τελικά, δίχως νὰ ἀντιληφθοῦμε πῶς, νὰ σωρεύσουν στὴν ψυχή τους ἕνα πελώριο κακό, ἀλλὰ νὰ ἀναζητοῦμε τεχνίτες μὲ ἔμφυτη τὴν ἱκανότητα νὰ ἀνιχνεύουν τὴν ὀμορφιὰ καὶ τὴν εὐπρέπεια, ὥστε οἱ νέοι, σὰν μέσα σ' ἕναν τόπο ὑγιεινό, νὰ ἀντλοῦν ὠφέλεια ἀπὸ τὰ πάντα, καθὼς ὁτιδήποτε ἀπὸ τὰ ὄμορφα ἔργα θὰ ἀγγίζει τὰ μάτια ἢ τὰ αὐτιά τους θὰ εἶναι σὰν αὔρα ἀπὸ [d] ἕναν τόπο καλὸ ποὺ θὰ φέρνει ὑγεία, καὶ χωρὶς κὰν νὰ τὸ καταλάβουν, ἀπὸ παιδιὰ κιόλας, θὰ τοὺς ὁδηγεῖ νὰ μοιάσουν, νὰ φιλιώσουν καὶ νὰ ταιριάξουν μὲ τὸ λόγο ποὺ κλείνει μέσα της ἡ ὀμορφιά;

Τούτη ἡ ἀγωγή, εἶπε, θὰ ἦταν ὀμορφότερη ἀπὸ κάθε ἄλλη.

Ἄραγε, εἶπα, Γλαύκων, *γι' αὐτὸ* ἡ ἀγωγὴ μὲ τὴ μουσικὴ καὶ τὴν ποίηση εἶναι ἡ πιὸ σημαντική, ἐπειδὴ ὁ ρυθμὸς καὶ ἡ μελωδία εἰσχωροῦν στὰ τρίσβαθα τῆς ψυχῆς κι ἀδράχνοντάς την μὲ δύναμη μεγάλη φέρνουν μέσα της εὐπρέπεια καὶ τῆς δίνουν ὀμορφιά, [e] ἅμα κάποιος ἀνατραφεῖ σωστά, ἐνῶ, ἂν δὲν συμβεῖ αὐτό, γίνεται τὸ ἀντίθετο; Καὶ μιὰ παραπέρα αἰτία δὲν εἶναι ὅτι ὅποιος ἔχει ἀνατραφεῖ ὅπως πρέπει θὰ προσέξει ἀμέσως ὁποιαδήποτε ἀτέλεια, ὁτιδήποτε δὲν εἶναι ὄμορφα φτιαγμένο ἢ ἡ φυσικὴ ἀνάπτυξή του δὲν ἔχει ὄμορφα ξεδιπλωθεῖ, καὶ δυσανασχετώντας, δικαίως, γι' αὐτὸ ὅσα μὲν

καταδεχόμενος εἰς τὴν ψυχὴν τρέφοιτ' ἂν ἀπ' αὐτῶν καὶ 402 γίγνοιτο καλός τε κἀγαθός, τὰ δ' αἰσχρὰ ψέγοι τ' ἂν ὀρθῶς καὶ μισοῖ ἔτι νέος ὤν, πρὶν λόγον δυνατὸς εἶναι λαβεῖν, ἐλθόντος δὲ τοῦ λόγου ἀσπάζοιτ' ἂν αὐτὸν γνωρίζων δι' οἰκειότητα μάλιστα ὁ οὕτω τραφείς;

Ἐμοὶ γοῦν δοκεῖ, ἔφη, τῶν τοιούτων ἕνεκα ἐν μουσικῇ εἶναι ἡ τροφή.

Ὥσπερ ἄρα, ἦν δ' ἐγώ, γραμμάτων πέρι τότε ἱκανῶς εἴχομεν, ὅτε τὰ στοιχεῖα μὴ λανθάνοι ἡμᾶς ὀλίγα ὄντα ἐν ἅπασιν οἷς ἔστιν περιφερόμενα, καὶ οὔτ' ἐν σμικρῷ οὔτ' ἐν b μεγάλῳ ἠτιμάζομεν αὐτά, ὡς οὐ δέοι αἰσθάνεσθαι, ἀλλὰ πανταχοῦ προυθυμούμεθα διαγιγνώσκειν, ὡς οὐ πρότερον ἐσόμενοι γραμματικοὶ πρὶν οὕτως ἔχοιμεν—

Ἀληθῆ.

Οὐκοῦν καὶ εἰκόνας γραμμάτων, εἴ που ἢ ἐν ὕδασιν ἢ ἐν κατόπτροις ἐμφαίνοιντο, οὐ πρότερον γνωσόμεθα, πρὶν ἂν αὐτὰ γνῶμεν, ἀλλ' ἔστιν τῆς αὐτῆς τέχνης τε καὶ μελέτης;

Παντάπασι μὲν οὖν.

Ἆρ' οὖν, ὃ λέγω, πρὸς θεῶν, οὕτως οὐδὲ μουσικοὶ πρό-c τερον ἐσόμεθα, οὔτε αὐτοὶ οὔτε οὓς φαμεν ἡμῖν παιδευτέον εἶναι τοὺς φύλακας, πρὶν ἂν τὰ τῆς σωφροσύνης εἴδη καὶ ἀνδρείας καὶ ἐλευθεριότητος καὶ μεγαλοπρεπείας καὶ ὅσα τούτων ἀδελφὰ καὶ τὰ τούτων αὖ ἐναντία πανταχοῦ περιφερόμενα γνωρίζωμεν καὶ ἐνόντα ἐν οἷς ἔνεστιν αἰσθανώμεθα καὶ αὐτὰ καὶ εἰκόνας αὐτῶν, καὶ μήτε ἐν σμικροῖς μήτε ἐν μεγάλοις ἀτιμάζωμεν, ἀλλὰ τῆς αὐτῆς οἰώμεθα τέχνης εἶναι καὶ μελέτης;

Πολλὴ ἀνάγκη, ἔφη.

d Οὐκοῦν, ἦν δ' ἐγώ, ὅτου ἂν συμπίπτῃ ἔν τε τῇ ψυχῇ

εἶναι ὡραῖα θὰ τὰ παινεύει καὶ θὰ τὰ χαίρεται, καὶ κλείνοντάς τα μέσα στὴν ψυχή του θὰ τρέφεται ἀπὸ αὐτὰ καὶ [402a] θὰ πλάθεται καλὸς καὶ ἄξιος, ἐνῶ ὅσα εἶναι ἄσχημα θὰ τὰ κατακρίνει, ὅπως εἶναι τὸ σωστό, καὶ θὰ τὰ ἀπεχθάνεται ἀπὸ νέος κιόλας, προτοῦ κὰν νὰ εἶναι σὲ θέση νὰ ἀντιληφθεῖ γιὰ ποιόν ἀκριβῶς λόγο συμβαίνει αὐτό, κι ὅταν κάποτε ὁ λογισμὸς ἔλθει, ἐκεῖνος, ἔχοντας ἔτσι ἀνατραφεῖ, θὰ τὸν καλωσορίσει ἀμέσως ἀναγνωρίζοντάς τον ἀπὸ τὴ συγγενικότητα ποὺ ἔχει μαζί του. Ἔτσι δὲν εἶναι;

Ἡ γνώμη μου, εἶπε, εἶναι ὅτι ἀκριβῶς γι' αὐτοὺς τοὺς λόγους ἡ ἀγωγὴ πρέπει νὰ βασίζεται στὴ μουσικὴ καὶ τὴν ποίηση.

Εἶναι, εἶπα, ὅπως ὅταν ἀρχίζαμε νὰ μαθαίνουμε γράμματα. Νιώθαμε τότε ὅτι θὰ εἴχαμε κάνει σημαντικὴ πρόοδο, ὅταν θὰ μπορούσαμε νὰ ἀναγνωρίζουμε τὰ γράμματα, ποὺ εἶναι λιγοστά, σὲ ὅλες τὶς λέξεις, στὶς ὁποῖες ἐναλλακτικὰ ἐμφανίζονται, καὶ δίναμε σ' αὐτὰ τὴν ἴδια προσοχή, ἀδιακρίτως ἂν ἦταν γραμμένα μικρὰ [b] ἢ μεγάλα, χωρὶς νὰ τὸ νομίζουμε αὐτὸ κάτι ἄχρηστο ἀλλὰ προσπαθώντας νὰ τὰ διακρίνουμε παντοῦ, ἔχοντας κατανοήσει ὅτι δὲν θὰ μαθαίναμε ἀνάγνωση προτοῦ νὰ τὸ κατορθώναμε αὐτό.

Ἀλήθεια.

Δὲν ἀληθεύει ἐπίσης ὅτι καὶ τὶς εἰκόνες τῶν γραμμάτων, ἂς ποῦμε ἐπάνω σὲ μιὰ ὑδάτινη ἐπιφάνεια ἢ σ' ἕναν καθρέφτη, δὲν θὰ εἴμαστε σὲ θέση νὰ τὶς διακρίνουμε προτοῦ μπορέσουμε νὰ διακρίνουμε τὰ *ἴδια* τὰ γράμματα; Κι αὐτὲς οἱ δύο ἱκανότητες δὲν ἀνήκουν στὴν ἴδια τεχνικὴ γνώση καὶ ἄσκηση;

Βεβαιότατα, εἶπε.

Τότε λοιπόν, μά τοὺς θεούς, δὲν εἶναι σωστὸ αὐτὸ ποὺ λέω, ὅτι δηλαδὴ δὲν πρόκειται νὰ λάβουμε ὁλοκληρωμένη καλλιέργεια, [c] οὔτε ἐμεῖς οὔτε αὐτοὶ γιὰ τοὺς ὁποίους ἰσχυριζόμαστε ὅτι πᾶμε νὰ τοὺς δώσουμε παιδεία, ἐννοῶ τοὺς φύλακες, προτοῦ νὰ μποροῦμε νὰ διακρίνουμε τὰ σχήματα τῆς σωφροσύνης, τῆς ἀνδρείας, τῆς μεγαλοψυχίας, τῆς ἀξιοπρέπειας κι ὅσα πᾶνε χέρι-χέρι μὲ αὐτά, ὅπως πάλι καὶ τὰ ἀντίθετά τους, παντοῦ ὅπου αὐτὰ ἐναλλακτικὰ ἐμφανίζονται καὶ ὑπάρχουν, μέσα στὸ καθετὶ στὸ ὁποῖο ὑπάρχουν; Κι ἐπίσης προτοῦ νὰ μποροῦμε νὰ τὰ ἀντιλαμβανόμαστε καὶ αὐτὰ καὶ τὶς ἀπεικονίσεις τους χωρὶς νὰ τὰ περιφρονοῦμε, εἴτε τὰ ἀνιχνεύουμε σὲ κάτι μικρὸ εἴτε καὶ σὲ κάτι μεγάλο, ἀλλὰ θεωρώντας ὅτι ἀποτελοῦν ἀντικείμενα μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς τέχνης καὶ ἄσκησης;

Ἀναπόφευκτα, εἶπε.

[d] Ἑπομένως, εἶπα, ὅποιος συμβαίνει *καὶ* μέσα στὴν ψυχὴ νὰ ἔχει εὐγε-

καλὰ ἤθη ἐνόντα καὶ ἐν τῷ εἴδει ὁμολογοῦντα ἐκείνοις καὶ συμφωνοῦντα, τοῦ αὐτοῦ μετέχοντα τύπου, τοῦτ' ἂν εἴη κάλλιστον θέαμα τῷ δυναμένῳ θεᾶσθαι;

Πολύ γε.

Καὶ μὴν τό γε κάλλιστον ἐρασμιώτατον;

Πῶς δ' οὔ;

Τῶν δὴ ὅτι μάλιστα τοιούτων ἀνθρώπων ὅ γε μουσικὸς ἐρῴη ἄν· εἰ δὲ ἀσύμφωνος εἴη, οὐκ ἂν ἐρῴη.

Οὐκ ἄν, εἴ γέ τι, ἔφη, κατὰ τὴν ψυχὴν ἐλλείποι· εἰ μέντοι τι κατὰ τὸ σῶμα, ὑπομείνειεν ἂν ὥστε ἐθέλειν
e ἀσπάζεσθαι.

Μανθάνω, ἦν δ' ἐγώ· ὅτι ἔστιν σοι ἢ γέγονεν παιδικὰ τοιαῦτα, καὶ συγχωρῶ. ἀλλὰ τόδε μοι εἰπέ· σωφροσύνῃ καὶ ἡδονῇ ὑπερβαλλούσῃ ἔστι τις κοινωνία;

Καὶ πῶς; ἔφη, ἥ γε ἔκφρονα ποιεῖ οὐχ ἧττον ἢ λύπη;

Ἀλλὰ τῇ ἄλλῃ ἀρετῇ;

403 Οὐδαμῶς.

Τί δέ; ὕβρει τε καὶ ἀκολασίᾳ;

Πάντων μάλιστα.

Μείζω δέ τινα καὶ ὀξυτέραν ἔχεις εἰπεῖν ἡδονὴν τῆς περὶ τὰ ἀφροδίσια;

Οὐκ ἔχω, ἦ δ' ὅς, οὐδέ γε μανικωτέραν.

Ὁ δὲ ὀρθὸς ἔρως πέφυκε κοσμίου τε καὶ καλοῦ σωφρόνως τε καὶ μουσικῶς ἐρᾶν;

Καὶ μάλα, ἦ δ' ὅς.

Οὐδὲν ἄρα προσοιστέον μανικὸν οὐδὲ συγγενὲς ἀκολασίας τῷ ὀρθῷ ἔρωτι;

Οὐ προσοιστέον.

b Οὐ προσοιστέον ἄρα αὕτη ἡ ἡδονή, οὐδὲ κοινωνητέον αὐτῆς ἐραστῇ τε καὶ παιδικοῖς ὀρθῶς ἐρῶσί τε καὶ ἐρωμένοις;

Οὐ μέντοι μὰ Δί', ἔφη, ὦ Σώκρατες, προσοιστέον.

Οὕτω δή, ὡς ἔοικε, νομοθετήσεις ἐν τῇ οἰκιζομένῃ πόλει

νικὰ γνωρίσματα *καὶ* ἡ ἐξωτερικὴ ἐμφάνισή του νὰ εἶναι ἀνάλογη καὶ νὰ ταιριάζει μὲ ἐκεῖνα καθὼς θὰ ἔχει βγεῖ ἀπὸ τὸ ἴδιο καλούπι, ἄραγε δὲν θά 'ταν *αὐτὸ* τὸ πιὸ ὄμορφο θέαμα γιὰ ὅποιον ἔχει μάτια νὰ βλέπει;

Ἀσφαλῶς θὰ ἦταν.

Κι ἀλήθεια, δὲν εἶναι τὸ πιὸ ὄμορφο αὐτὸ ποὺ περισσότερο ἀπὸ ὁτιδήποτε ἄλλο μᾶς εἶναι ἐπιθυμητό;

Φυσικά.

Τότε ὁ καλλιεργημένος ἄνθρωπος εἶναι αὐτὸς ποὺ περισσότερο ἀπὸ ὁποιονδήποτε ἄλλο θά 'νιωθε ἔρωτα γιὰ τέτοιους ἀνθρώπους. Ἐνῶ ἀπεναντίας γιὰ κάποιον ποὺ δὲν θὰ εἶχε μέσα του ἁρμονία δὲν θὰ ἔνιωθε ἔρωτα.

Δὲν θὰ ἔνιωθε, εἶπε, ἔρωτα γι' αὐτόν, ἂν ὑστεροῦσε σὲ κάποιο ψυχικὸ χάρισμα· ἂν ὅμως ὑστεροῦσε σωματικὰ σὲ κάτι, αὐτὸ θὰ τὸ ὑπόφερνε καὶ δὲν θὰ ἀποτελοῦσε λόγο νὰ μὴ θέλει [e] νὰ τὸν ἀγαπᾶ.

Καταλαβαίνω, εἶπα· τὸ λὲς ἐπειδὴ ἔχεις ἢ εἶχες κάποτε ἕναν τέτοιο ἀγαπημένο, καὶ τὸ δέχομαι. Πές μου ὅμως τοῦτο: ὑπάρχει κάποια συνάφεια ἀνάμεσα στὴ σωφροσύνη καὶ τὴν ὑπέρμετρη ἡδονή;

Μὰ πῶς νὰ ὑπάρχει; Αὐτὴ σὲ βγάζει ἀπὸ τὰ λογικά σου ὅσο κι ἡ λύπη!

Μὲ τὶς ὑπόλοιπες ὅμως ἀρετές;

[403a] Μὲ κανέναν τρόπο.

Ὅμως μὲ τὴν ἀλαζονεία καὶ τὴν ἀκολασία;

Μὲ αὐτὲς βεβαίως.

Κι ἔχεις νὰ ἀναφέρεις κάποια ἡδονὴ ποὺ νά 'ναι μεγαλύτερη καὶ ἐντονότερη ἀπὸ τὴ σαρκική;

Δὲν ἔχω, εἶπε· οὔτε κάποια ποὺ νὰ σοῦ παίρνει τὰ μυαλὰ περισσότερο.

Ἀλλὰ ὁ σωστὸς ἔρωτας δὲν εἶναι νά 'χεις ἐρωτευθεῖ κάτι εὐγενικὸ κι ὄμορφο μ' ἕναν τρόπο ποὺ νά 'χει φρόνηση καὶ ἁρμονία;

Βεβαιότατα, εἶπε ἐκεῖνος.

Δὲν πρέπει, ἑπομένως, νὰ ἀφήνουμε τίποτα παράφορο, τίποτα συγγενικὸ μὲ τὴν ἀκολασία νὰ πλησιάζει τὸν σωστὸ ἔρωτα.

Δὲν πρέπει νὰ τὸ ἀφήνουμε νὰ πλησιάσει.

[b] Ἄρα δὲν πρέπει νὰ ἀφήσουμε νὰ πλησιάσει αὐτὴ ἡ ἡδονή, οὔτε νά 'χουν σχέση μὲ αὐτὴν ὁ ἐραστὴς κι ὁ ἀγαπημένος, ἂν εἶναι νὰ ἀγαποῦν καὶ νὰ ἀγαπιοῦνται ἀληθινά.

Δὲν πρέπει, μά τὸ Δία, Σωκράτη, νὰ πλησιάσει.

Ἔτσι, καθὼς φαίνεται, θὰ θεσπίσεις νόμο στὴν πολιτεία ποὺ πᾶμε νὰ

φιλεῖν μὲν καὶ συνεῖναι καὶ ἅπτεσθαι ὥσπερ ὑέος παιδικῶν ἐραστήν, τῶν καλῶν χάριν, ἐὰν πείθῃ, τὰ δ' ἄλλα οὕτως ὁμιλεῖν πρὸς ὅν τις σπουδάζοι, ὅπως μηδέποτε δόξει μα-
c κρότερα τούτων συγγίγνεσθαι· εἰ δὲ μή, ψόγον ἀμουσίας καὶ ἀπειροκαλίας ὑφέξοντα.

Οὕτως, ἔφη.

Ἆρ' οὖν, ἦν δ' ἐγώ, καὶ σοὶ φαίνεται τέλος ἡμῖν ἔχειν ὁ περὶ μουσικῆς λόγος; οἷ γοῦν δεῖ τελευτᾶν, τετελεύτηκεν· δεῖ δέ που τελευτᾶν τὰ μουσικὰ εἰς τὰ τοῦ καλοῦ ἐρωτικά.

Σύμφημι, ἦ δ' ὅς.

Μετὰ δὴ μουσικὴν γυμναστικῇ θρεπτέοι οἱ νεανίαι.

Τί μήν;

Δεῖ μὲν δὴ καὶ ταύτῃ ἀκριβῶς τρέφεσθαι ἐκ παίδων διὰ
d βίου. ἔχει δέ πως, ὡς ἐγᾦμαι, ὧδε· σκόπει δὲ καὶ σύ. ἐμοὶ μὲν γὰρ οὐ φαίνεται, ὃ ἂν χρηστὸν ᾖ σῶμα, τοῦτο τῇ αὑτοῦ ἀρετῇ ψυχὴν ἀγαθὴν ποιεῖν, ἀλλὰ τοὐναντίον ψυχὴ ἀγαθὴ τῇ αὑτῆς ἀρετῇ σῶμα παρέχειν ὡς οἷόν τε βέλτιστον· σοὶ δὲ πῶς φαίνεται;

Καὶ ἐμοί, ἔφη, οὕτως.

Οὐκοῦν εἰ τὴν διάνοιαν ἱκανῶς θεραπεύσαντες παραδοῖμεν αὐτῇ τὰ περὶ τὸ σῶμα ἀκριβολογεῖσθαι, ἡμεῖς δὲ ὅσον τοὺς
e τύπους ὑφηγησαίμεθα, ἵνα μὴ μακρολογῶμεν, ὀρθῶς ἂν ποιοῖμεν;

Πάνυ μὲν οὖν.

Μέθης μὲν δὴ εἴπομεν ὅτι ἀφεκτέον αὐτοῖς· παντὶ γάρ που μᾶλλον ἐγχωρεῖ ἢ φύλακι μεθυσθέντι μὴ εἰδέναι ὅπου γῆς ἐστιν.

Γελοῖον γάρ, ἦ δ' ὅς, τόν γε φύλακα φύλακος δεῖσθαι.

Τί δὲ δὴ σίτων πέρι; ἀθληταὶ μὲν γὰρ οἱ ἄνδρες τοῦ μεγίστου ἀγῶνος. ἢ οὐχί;

Ναί.

404 Ἆρ' οὖν ἡ τῶνδε τῶν ἀσκητῶν ἕξις προσήκουσ' ἂν εἴη τούτοις;

ἱδρύσουμε, ὅτι ὁ ἐραστὴς θὰ φιλάει τὸν ἀγαπημένο καὶ θά 'ναι μαζί του καὶ θὰ τὸν ἀγγίζει σὰν νὰ ἦταν παιδί του γιὰ χάρη τῆς Ὀμορφιᾶς, *ἐφόσον* τὸν πείθει, κατὰ τὰ ἄλλα ὅμως, ὅτι ἡ συναναστροφή του μὲ ἐκεῖνον γιὰ τὸν ὁποῖο θὰ ἐνδιαφερόταν πρέπει νὰ εἶναι τέτοια ὥστε νὰ μὴ δώσει ποτὲ τὴν ἐντύπωση [c] ὅτι ἡ σχέση τους προχωρεῖ παραπάνω ἀπὸ αὐτὸ τὸ σημεῖο. Διαφορετικὰ θὰ θεωρηθεῖ ἀκαλλιέργητος, ἄνθρωπος δίχως αἴσθηση τοῦ ὡραίου.

Ἔτσι, εἶπε.

Ἄραγε, εἶπα, δὲν νομίζεις κι ἐσὺ ὅτι τὴ διερεύνησή μας γιὰ τὴ μουσικὴ καὶ τὴν ποίηση τὴν ἔχουμε ὁλοκληρώσει; Ἐν πάσῃ περιπτώσει ἔχει καταλήξει ἐκεῖ ποὺ πρέπει νὰ καταλήγει: στὸν ἔρωτα γιὰ τὴν ὀμορφιά.

Συμφωνῶ, εἶπε.

Ὕστερα ἀπὸ τὴν καλλιέργεια μὲ τὴν ποίηση καὶ τὴ μουσικὴ δὲν πρέπει οἱ νέοι νὰ ἀσκηθοῦν στὴ γυμναστική;

Θέλει ρώτημα;

Πρέπει, ἔτσι, καὶ σ' αὐτὴν νὰ ἀσκοῦνται προσεκτικά, ἀπὸ παιδιὰ κιόλας, [d] σ' ὅλη τους τὴ ζωή. Τὸ ζήτημα αὐτὸ ἔχει κατὰ τὴ γνώμη μου κάπως ἔτσι, σκέψου το ὅμως κι ἐσύ. Δὲν ἔχω τὴν ἐντύπωση ὅτι ἕνα σῶμα ποὺ τυχαίνει νὰ εἶναι γερὸ θὰ κάνει μὲ τὴ δική του ἀξιοσύνη νὰ γίνει κι ἡ ψυχὴ καλὴ ἀλλά, ἀντιστρόφως, μιὰ *ψυχὴ* καλὴ θὰ κατορθώσει μὲ τὴ δική της ἀξιοσύνη νὰ ἐξασφαλίσει στὸ σῶμα μιὰ ὅσο τὸ δυνατὸν καλύτερη κατάσταση. Ἡ δική σου ἐντύπωση ποιά εἶναι;

Κι ἐγώ, εἶπε, τὸ ἴδιο νομίζω.

Ἂν λοιπόν, ἔχοντας καλλιεργήσει σὲ ἐπαρκὴ βαθμὸ τὸ λογισμό, θὰ ἀναθέταμε σ' αὐτὸν νὰ ρυθμίσει τὶς λεπτομέρειες σχετικὰ μὲ τὸ σῶμα, ἐνῶ ἐμεῖς θὰ περιοριζόμαστε, γιὰ νὰ μὴ μακρολογοῦμε, στὴν ὑπόδειξη κάποιων γενικῶν ἀρχῶν, [e] δὲν θὰ κάναμε σωστά;

Πάρα πολὺ σωστά.

Εἴπαμε ἀκόμη ὅτι οἱ φύλακές μας πρέπει νὰ ἀποφεύγουν τὸ μεθύσι· γιατὶ λιγότερο ἀπὸ ὁποιονδήποτε ἄλλο ἐπιτρέπεται σὲ ἕναν *φύλακα* νὰ εἶναι μεθυσμένος καὶ νὰ μὴν ξέρει ποῦ πατάει καὶ ποῦ βρίσκεται.

Θὰ ἦταν πραγματικὰ γελοῖο, εἶπε, νὰ χρειάζεται φύλακα ὁ φύλακας.

Σχετικὰ ὅμως μὲ τὰ φαγητά; Οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ θὰ εἶναι ἀθλητὲς στὸ πιὸ μεγάλο ἀγώνισμα. Ἢ μήπως ὄχι;

Ναί, θὰ εἶναι.

[404a] Συνεπῶς θὰ ταίριαζε σ' αὐτοὺς ὅ,τι συνηθίζουν οἱ τωρινοὶ ἀθλητές;

Ἴσως.

Ἀλλ', ἦν δ' ἐγώ, ὑπνώδης αὕτη γέ τις καὶ σφαλερὰ πρὸς ὑγίειαν. ἢ οὐχ ὁρᾷς ὅτι καθεύδουσί τε τὸν βίον καί, ἐὰν σμικρὰ ἐκβῶσιν τῆς τεταγμένης διαίτης, μεγάλα καὶ σφόδρα νοσοῦσιν οὗτοι οἱ ἀσκηταί;

Ὁρῶ.

Κομψοτέρας δή τινος, ἦν δ' ἐγώ, ἀσκήσεως δεῖ τοῖς πολεμικοῖς ἀθληταῖς, οὓς γε ὥσπερ κύνας ἀγρύπνους τε ἀνάγκη εἶναι καὶ ὅτι μάλιστα ὀξὺ ὁρᾶν καὶ ἀκούειν καὶ πολλὰς μεταβολὰς ἐν ταῖς στρατείαις μεταβάλλοντας ὑδάτων
b τε καὶ τῶν ἄλλων σίτων καὶ εἱλήσεων καὶ χειμώνων μὴ ἀκροσφαλεῖς εἶναι πρὸς ὑγίειαν.

Φαίνεταί μοι.

Ἆρ' οὖν ἡ βελτίστη γυμναστικὴ ἀδελφή τις ἂν εἴη τῆς ἁπλῆς μουσικῆς ἣν ὀλίγον πρότερον διῇμεν;

Πῶς λέγεις;

Ἁπλῆ που καὶ ἐπιεικὴς γυμναστική, καὶ μάλιστα ἡ τῶν περὶ τὸν πόλεμον.

Πῇ δή;

Καὶ παρ' Ὁμήρου, ἦν δ' ἐγώ, τά γε τοιαῦτα μάθοι ἄν τις. οἶσθα γὰρ ὅτι ἐπὶ στρατιᾶς ἐν ταῖς τῶν ἡρώων ἑστιάσεσιν οὔτε ἰχθύσιν αὐτοὺς ἑστιᾷ, καὶ ταῦτα ἐπὶ
c θαλάττῃ ἐν Ἑλλησπόντῳ ὄντας, οὔτε ἑφθοῖς κρέασιν ἀλλὰ μόνον ὀπτοῖς, ἃ δὴ μάλιστ' ἂν εἴη στρατιώταις εὔπορα· πανταχοῦ γὰρ ὡς ἔπος εἰπεῖν αὐτῷ τῷ πυρὶ χρῆσθαι εὐπορώτερον ἢ ἀγγεῖα συμπεριφέρειν.

Καὶ μάλα.

Οὐδὲ μὴν ἡδυσμάτων, ὡς ἐγᾦμαι, Ὅμηρος πώποτε ἐμνήσθη. ἢ τοῦτο μὲν καὶ οἱ ἄλλοι ἀσκηταὶ ἴσασιν, ὅτι τῷ μέλλοντι σώματι εὖ ἕξειν ἀφεκτέον τῶν τοιούτων ἁπάντων;

Καὶ ὀρθῶς γε, ἔφη, ἴσασί τε καὶ ἀπέχονται.

d Συρακοσίαν δέ, ὦ φίλε, τράπεζαν καὶ Σικελικὴν ποικιλίαν ὄψου, ὡς ἔοικας, οὐκ αἰνεῖς, εἴπερ σοι ταῦτα δοκεῖ ὀρθῶς ἔχειν.

Οὔ μοι δοκῶ.

Ἴσως.

Ἀλλὰ αὐτὲς οἱ συνήθειες, εἶπα, ἀποκοιμίζουν, ἐπίσης εἶναι κι ἐπικίνδυνες γιὰ τὴν ὑγεία. Ἢ δὲν τὸ βλέπεις ὅτι σ' ὅλη τους τὴ ζωὴ κοιμοῦνται, κι ἂν βγοῦν τόσο δὰ ἀπὸ τὴν ὁρισμένη τους δίαιτα παθαίνουν πολλὲς καὶ σοβαρὲς διαταραχὲς αὐτοὶ οἱ ἀθλητές;

Τὸ βλέπω.

Τότε, εἶπα, χρειάζεται μιὰ κάπως λεπτότερα σχεδιασμένη ἄσκηση γιὰ τοὺς ἀθλητὲς τοῦ πολέμου, αὐτοὺς ποὺ πρέπει νά 'ναι ἄγρυπνοι σὰν τὰ σκυλιά, νά 'χουν γερὸ μάτι, γερὸ αὐτί, καὶ ὑγεία ποὺ νὰ μὴν κινδυνεύει νὰ διαταραχτεῖ ἀπὸ τὶς συχνὲς ἀλλαγὲς τοῦ νεροῦ [b] καὶ τῆς ἄλλης διατροφῆς, ἀπὸ τοὺς καύσωνες καὶ τὶς παγωνιὲς ποὺ θὰ συναντήσουν στὶς ἐκστρατεῖες.

Ἔτσι νομίζω κι ἐγώ.

Τότε λοιπὸν ἡ καλύτερη σωματικὴ ἄσκηση δὲν θὰ εἶχε μιὰ κάπως ἀδελφικὴ σχέση μὲ ἐκείνη τὴν ἁπλὴ μουσικὴ καὶ τὴν ποίηση ποὺ περιγράψαμε λίγο πρωτύτερα;

Πῶς τὸ ἐννοεῖς;

Ἐννοῶ μιὰ ἁπλὴ καὶ μετρημένη σωματικὴ ἄσκηση, πρωτίστως μιὰ ἄσκηση γιὰ πολεμιστές.

Σὰν τί θὰ εἶναι αὐτή;

Αὐτό, εἶπα ἐγώ, θὰ μποροῦσε νὰ τὸ μάθει κανεὶς καὶ ἀπὸ τὸν Ὅμηρο. Γιατὶ ξέρεις βέβαια ὅτι, ὅταν οἱ ἥρωές του τρώγουν στὴν ἐκστρατεία, δὲν τοὺς δίνει γεύματα μὲ ψάρια —καὶ μάλιστα ἐνῶ βρίσκονται [c] *δίπλα* στὴ θάλασσα, στὸν Ἑλλήσποντο— οὔτε βραστὰ κρέατα, ἀλλὰ μόνο ψητά, ποὺ εἶναι τὸ πιὸ εὔκολο φαγητὸ γιὰ στρατιῶτες· σχεδὸν παντοῦ, βλέπεις, εἶναι εὐκολότερο νὰ ἀνάψει κανεὶς μιὰ φωτιὰ παρὰ νὰ κουβαλάει μαζί του τσουκάλια.

Ἀσφαλῶς.

Οὔτε βέβαια, ἀπ' ὅτι ἐγὼ τουλάχιστον ξέρω, μιλάει πουθενὰ ὁ Ὅμηρος γιὰ σάλτσες. Ἢ μήπως αὐτὸ εἶναι κάτι ποὺ ὅσοι ἀσχολοῦνται μὲ τὸν ἀθλητισμὸ τὸ ξέρουν, ὅτι δηλαδὴ γιὰ νὰ ἔχει ἕνα σῶμα εὐεξία πρέπει νὰ ἀποφεύγονται ὅλα αὐτά;

Τὸ ξέρουν καλά, εἶπε, καὶ ἀπέχουν ἀπὸ αὐτά.

[d] Ἀφοῦ τὴν συμμερίζεσαι αὐτὴ τὴ γνώμη, τότε, φίλε μου, φαίνεται ὅτι τραπέζια σὰν αὐτὰ τῶν Συρακουσίων καὶ ποικιλία ἐδεσμάτων σὰν καὶ τὴ σικελικὴ ἐσὺ δὲν τὴν ἐπικροτεῖς.

Δὲν νομίζω ὅτι εἶναι σωστή.

Ψέγεις ἄρα καὶ Κορινθίαν κόρην φίλην εἶναι ἀνδράσιν μέλλουσιν εὖ σώματος ἕξειν.

Παντάπασι μὲν οὖν.

Οὐκοῦν καὶ Ἀττικῶν πεμμάτων τὰς δοκούσας εἶναι εὐπαθείας;

Ἀνάγκη.

Ὅλην γὰρ οἶμαι τὴν τοιαύτην σίτησιν καὶ δίαιταν τῇ
μελοποιίᾳ τε καὶ ᾠδῇ τῇ ἐν τῷ παναρμονίῳ καὶ ἐν πᾶσι
e ῥυθμοῖς πεποιημένῃ ἀπεικάζοντες ὀρθῶς ἂν ἀπεικάζοιμεν.

Πῶς γὰρ οὔ;

Οὐκοῦν ἐκεῖ μὲν ἀκολασίαν ἡ ποικιλία ἐνέτικτεν, ἐνταῦθα
δὲ νόσον, ἡ δὲ ἁπλότης κατὰ μὲν μουσικὴν ἐν ψυχαῖς
e σωφροσύνην, κατὰ δὲ γυμναστικὴν ἐν σώμασιν ὑγίειαν;

Ἀληθέστατα, ἔφη.

405 Ἀκολασίας δὲ καὶ νόσων πληθυουσῶν ἐν πόλει ἆρ' οὐ
δικαστήριά τε καὶ ἰατρεῖα πολλὰ ἀνοίγεται, καὶ δικανική
τε καὶ ἰατρικὴ σεμνύνονται, ὅταν δὴ καὶ ἐλεύθεροι πολλοὶ
καὶ σφόδρα περὶ αὐτὰ σπουδάζωσιν;

Τί γὰρ οὐ μέλλει;

Τῆς δὲ κακῆς τε καὶ αἰσχρᾶς παιδείας ἐν πόλει ἆρα μή
τι μεῖζον ἕξεις λαβεῖν τεκμήριον ἢ τὸ δεῖσθαι ἰατρῶν καὶ
δικαστῶν ἄκρων μὴ μόνον τοὺς φαύλους τε καὶ χειροτέχνας,
ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐν ἐλευθέρῳ σχήματι προσποιουμένους τε-
b θράφθαι; ἢ οὐκ αἰσχρὸν δοκεῖ καὶ ἀπαιδευσίας μέγα
τεκμήριον τὸ ἐπακτῷ παρ' ἄλλων, ὡς δεσποτῶν τε καὶ
κριτῶν, τῷ δικαίῳ ἀναγκάζεσθαι χρῆσθαι, καὶ ἀπορίᾳ
οἰκείων;

Πάντων μὲν οὖν, ἔφη, αἴσχιστον.

Ἦ δοκεῖ σοι, ἦν δ' ἐγώ, τούτου αἴσχιον εἶναι τοῦτο,
ὅταν δή τις μὴ μόνον τὸ πολὺ τοῦ βίου ἐν δικαστηρίοις
φεύγων τε καὶ διώκων κατατρίβηται, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ ἀπειρο-
καλίας ἐπ' αὐτῷ δὴ τούτῳ πεισθῇ καλλωπίζεσθαι, ὡς δεινὸς
c ὢν περὶ τὸ ἀδικεῖν καὶ ἱκανὸς πάσας μὲν στροφὰς στρέ-

Τότε κατακρίνεις ἐπίσης τὸ νά ᾿χουν φιλενάδα «κοπέλα ἀπὸ τὴν Κόρινθο» ἄνδρες ποὺ προορίζονται νὰ φτιάξουν γερὸ κορμί.

Ἀπολύτως.

Γιὰ τὰ ἀττικὰ γλυκίσματα, καὶ τὴ νοστιμιὰ ποὺ πιστεύεται πὼς ἔχουν, τί λές;

Τὰ ἀπορρίπτω κι αὐτά.

Νομίζω ὅτι ἂν παρομοιάζαμε αὐτοῦ τοῦ εἴδους τὴ διατροφὴ καὶ τὴ δίαιτα μὲ τὴ μελωδία καὶ τὸ τραγούδι ποὺ ἔχουν συντεθεῖ πάνω σὲ ὅλους τοὺς τόνους [e] καὶ σὲ ὅλους τοὺς ρυθμούς, θὰ κάναμε μιὰ σωστὴ ἐξομοίωση.

Ἀσφαλῶς.

Δὲν ἀληθεύει λοιπὸν ὅτι ἐκεῖ ἡ ποικιλία γεννοῦσε ἀκολασία ἐνῶ ἐδῶ ἀρρώστια, καὶ ὅτι ἀπεναντίας ἡ ἁπλότητα, ἐκεῖ, στὴ μουσικὴ καὶ τὴν ποίηση, ἔφερνε σωφροσύνη στὴν ψυχή, ἐνῶ ἐδῶ, στὴ γυμναστική, φέρνει ὑγεία στὰ σώματα;

Ἀληθεύει καὶ πολὺ μάλιστα.

[405a] Κι ὅταν σὲ μιὰ πόλη ἡ ἀκολασία καὶ οἱ ἀρρώστιες πληθαίνουν, ἐκεῖ τὰ δικαστήρια καὶ τὰ θεραπευτήρια δὲν εἶναι διαρκῶς ἀνοιχτά, καὶ ἡ δικονομία κι ἡ ἰατρικὴ δὲν λογίζονται κάτι πολὺ σπουδαῖο, ἰδίως ὅταν ἀκόμη καὶ ἐλεύθεροι πολίτες ἀσχολοῦνται μετὰ μανίας μὲ αὐτά;

Αὐτὸ εἶναι ἀναπόφευκτο.

Καὶ μπορεῖς ἄραγε νὰ βρεῖς μεγαλύτερη ἀπόδειξη πὼς ἡ κατάσταση τῆς παιδείας σὲ μιὰ πόλη εἶναι κακὴ κι ἐπαίσχυντη ἀπὸ τὸ ὅτι σ' αὐτὴ τὴν πόλη χρειάζονται κορυφαίους γιατροὺς καὶ δικαστὲς ὄχι μόνον οἱ ἄνθρωποι τῶν κατώτερων στρωμάτων καὶ οἱ τεχνίτες ἀλλὰ κι ἐκεῖνοι ποὺ καυχιοῦνται πὼς ἔχουν ἀγωγὴ ἐλεύθερου ἀνθρώπου; [b] Ἢ μήπως νομίζεις ὅτι δὲν εἶναι ντροπὴ καὶ περίτρανη ἀπόδειξη ἀμορφωσιᾶς τὸ νὰ ἀναγκάζεται κάποιος νὰ προσφεύγει σὲ ἕνα δίκαιο ποὺ τοῦ τὸ ἐπιβάλλουν κάποιοι ἄλλοι ἀπ' ἔξω, σὰν δεσπότες του καὶ κριτές του, ἐπειδὴ ὁ ἴδιος δὲν ἔχει μέσα του δικά του ἀποθέματα δικαιοσύνης;

Αὐτό, εἶπε, πραγματικὰ εἶναι τὸ πιὸ ἐξευτελιστικὸ ἀπ' ὅλα.

Ἢ πιστεύεις, εἶπα ἐγώ, ὅτι κι ἀπὸ *αὐτὸ* ἀκόμη πιὸ ἐξευτελιστικὸ δὲν εἶναι τοῦτο: Ὅταν δηλαδὴ κάποιος ὄχι μόνο χαραμίζει τὸ μεγαλύτερο μέρος τῆς ζωῆς του στὰ δικαστήρια, πότε ὡς ἐνάγων καὶ πότε ὡς ἐναγόμενος, ἀλλὰ ἐπιπλέον, ἀπὸ *ἄγνοια* γιὰ τὸ τί εἶναι καλό, ἔχει φθάσει νὰ καμαρώνει κιόλας γι' αὐτό, πὼς τάχα εἶναι φοβερὸς [c] στὸ νὰ κάνει παρανομίες καὶ πὼς ξέρει ὅλα

φεσθαι, πάσας δὲ διεξόδους διεξελθὼν ἀποστραφῆναι λυγιζόμενος, ὥστε μὴ παρασχεῖν δίκην, καὶ ταῦτα σμικρῶν τε καὶ οὐδενὸς ἀξίων ἕνεκα, ἀγνοῶν ὅσῳ κάλλιον καὶ ἄμεινον τὸ παρασκευάζειν τὸν βίον αὑτῷ μηδὲν δεῖσθαι νυστάζοντος δικαστοῦ;

Οὔκ, ἀλλὰ τοῦτ', ἔφη, ἐκείνου ἔτι αἴσχιον.

Τὸ δὲ ἰατρικῆς, ἦν δ' ἐγώ, δεῖσθαι ὅτι μὴ τραυμάτων ἕνεκα ἤ τινων ἐπετείων νοσημάτων ἐπιπεσόντων, ἀλλὰ δι'
d ἀργίαν τε καὶ δίαιταν οἵαν διήλθομεν, ῥευμάτων τε καὶ πνευμάτων ὥσπερ λίμνας ἐμπιμπλαμένους φύσας τε καὶ κατάρρους νοσήμασιν ὀνόματα τίθεσθαι ἀναγκάζειν τοὺς κομψοὺς Ἀσκληπιάδας, οὐκ αἰσχρὸν δοκεῖ;

Καὶ μάλ', ἔφη· ὡς ἀληθῶς καινὰ ταῦτα καὶ ἄτοπα νοσημάτων ὀνόματα.

Οἷα, ἦν δ' ἐγώ, ὡς οἶμαι, οὐκ ἦν ἐπ' Ἀσκληπιοῦ.
e τεκμαίρομαι δέ, ὅτι αὐτοῦ οἱ ὑεῖς ἐν Τροίᾳ Εὐρυπύλῳ τετρωμένῳ ἐπ' οἶνον Πράμνειον ἄλφιτα πολλὰ ἐπιπασθέντα
406 καὶ τυρὸν ἐπιξυσθέντα, ἃ δὴ δοκεῖ φλεγματώδη εἶναι, οὐκ ἐμέμψαντο τῇ δούσῃ πιεῖν, οὐδὲ Πατρόκλῳ τῷ ἰωμένῳ ἐπετίμησαν.

Καὶ μὲν δή, ἔφη, ἄτοπόν γε τὸ πῶμα οὕτως ἔχοντι.

Οὔκ, εἴ γ' ἐννοεῖς, εἶπον, ὅτι τῇ παιδαγωγικῇ τῶν νοσημάτων ταύτῃ τῇ νῦν ἰατρικῇ πρὸ τοῦ Ἀσκληπιάδαι οὐκ ἐχρῶντο, ὥς φασι, πρὶν Ἡρόδικον γενέσθαι· Ἡρόδικος δὲ παιδοτρίβης ὢν καὶ νοσώδης γενόμενος, μείξας γυμναστικὴν
b ἰατρικῇ, ἀπέκναισε πρῶτον μὲν καὶ μάλιστα ἑαυτόν, ἔπειτ' ἄλλους ὕστερον πολλούς.

Πῇ δή; ἔφη.

Μακρόν, ἦν δ' ἐγώ, τὸν θάνατον αὑτῷ ποιήσας. παρακολουθῶν γὰρ τῷ νοσήματι θανασίμῳ ὄντι οὔτε ἰάσασθαι οἶμαι οἷός τ' ἦν ἑαυτόν, ἐν ἀσχολίᾳ τε πάντων ἰατρευόμενος διὰ βίου ἔζη, ἀποκναιόμενος εἴ τι τῆς εἰωθυίας διαίτης

τὰ κόλπα κι ἔχει χίλιους δυὸ τρόπους νὰ ξεφεύγει ξεγλιστρώντας καὶ ὑπεκφεύγοντας ὥστε νὰ μὴν καταδικαστεῖ καὶ μάλιστα γιὰ πράγματα μηδαμινὰ καὶ χωρὶς καμιὰ ἀπολύτως ἀξία, ἀγνοώντας πόσο πιὸ ὄμορφο καὶ πιὸ καλὸ εἶναι νὰ φτιάχνεις τὴ ζωή σου ἔτσι ποὺ νὰ μὴν ἔχεις τὴν ἀνάγκη κανενὸς νυσταγμένου δικαστῆ ποὺ χασμουριέται· σωστά;

Τοῦτο εἶναι ἀκόμη πιὸ ἐξευτελιστικό κι ἀπὸ τὸ προηγούμενο.

Ἀλλὰ καὶ τὸ νὰ χρειαζόμαστε, εἶπα, ἰατρικὴ βοήθεια ὄχι γιὰ ἕνα τραῦμα ἢ γιὰ ὁρισμένες ἀρρώστιες ποὺ ἔρχονται καὶ ξανάρχονται μὲ τὴν ἀλλαγὴ τῶν ἐποχῶν ἀλλὰ ἐπειδὴ [d] ἀπὸ τὴν ἀπραξία καὶ ἀπὸ ἕναν τρόπο ζωῆς σὰν αὐτὸν ποὺ περιγράψαμε γεμίζουμε, σὰν νά 'μασταν βάλτοι, ἀπὸ ἀναθυμιάσεις καὶ ἀέρια ἀναγκάζοντας τοὺς ἱεροφάντες τῆς τέχνης τοῦ Ἀσκληπιοῦ νὰ φτιάχνουν γιὰ τὶς ἀρρώστιες ὅρους ὅπως 'φύσες' καὶ 'καταρροές', τοῦτο δὲν τὸ νομίζεις ντροπή;

Καὶ πολὺ μάλιστα, εἶπε· πραγματικὰ αὐτὲς εἶναι καινούργιες καὶ παράξενες ὀνομασίες γιὰ ἀρρώστιες.

Ποὺ δὲν νομίζω, εἶπα, νὰ ὑπῆρχαν τὸν καιρὸ τοῦ Ἀσκληπιοῦ. [e] Καὶ τὸ συμπεραίνω αὐτὸ ἀπὸ τὸ ὅτι οἱ γιοί του, στὴν Τροία, οὔτε τὴ γυναίκα κάκισαν, ποὺ ἔδωσε στὸν τραυματισμένο Εὐρύπυλο νὰ πιεῖ κρασὶ ἀπὸ τὴν Πράμνο πασπαλισμένο ἀπὸ πάνω μὲ μπόλικο χοντροκοπανισμένο κριθάρι [406a] καὶ τριμμένο τυρὶ —ποὺ ὅλα τους θεωροῦνται πὼς φέρνουν φλόγωση— οὔτε τὸν Πάτροκλο, ποὺ ὅρισε αὐτὴ τὴ θεραπεία, τὸν μάλωσαν.

Πραγματικά, εἶπε, παράξενο πιόμα γιὰ κάποιον ποὺ εἶναι σ' αὐτὴ τὴν κατάσταση.

Καθόλου παράξενο, εἶπα, ἂν ἀναλογιστεῖς ὅτι αὐτὸ τὸ ντάντεμα τῶν νοσημάτων, ποὺ χαρακτηρίζει τὴν τωρινὴ ἰατρική, παλιὰ οἱ Ἀσκληπιάδες δὲν τὸ ἤξεραν, προτοῦ, ὅπως λένε, νὰ φανεῖ ὁ Ἡρόδικος. Ὁ Ἡρόδικος ὅμως, ὁ ὁποῖος ἦταν γυμναστὴς ἀλλὰ εἶχε ἀσθενικὴ κράση, ἀνακατεύοντας [b] τὴν ἰατρικὴ μὲ τὴ γυμναστική, ἀφάνισε πρῶτον καὶ καλύτερο τὸν ἑαυτό του καὶ πολλοὺς ἄλλους ὕστερ' ἀπὸ αὐτόν.

Πῶς; ρώτησε.

Δίνοντας μάκρος, εἶπα, στὸν δικό του θάνατο. Γιατὶ ἔχοντας ἀδιάλειπτα στραμμένη τὴν προσοχή του στὴν ἀρρώστια του, ποὺ ἦταν ἀνίατη, χωρίς, νομίζω, νὰ εἶναι σὲ θέση νὰ τὴν γιατρέψει, καὶ παρατώντας κάθε ἄλλη ἀσχολία, πέρασε ὅλη του τὴ ζωὴ κουράροντας τὸν ἑαυτό του· ἡ παραμικρὴ παρέκκλιση ἀπὸ τὸν συνηθισμένο του τρόπο ζωῆς ἦταν γι' αὐτὸν βασανιστική, χάρη

ἐκβαίη, δυσθανατῶν δὲ ὑπὸ σοφίας εἰς γῆρας ἀφίκετο.

Καλὸν ἄρα τὸ γέρας, ἔφη, τῆς τέχνης ἠνέγκατο.

c Οἷον εἰκός, ἦν δ' ἐγώ, τὸν μὴ εἰδότα ὅτι Ἀσκληπιὸς οὐκ ἀγνοίᾳ οὐδὲ ἀπειρίᾳ τούτου τοῦ εἴδους τῆς ἰατρικῆς τοῖς ἐκγόνοις οὐ κατέδειξεν αὐτό, ἀλλ' εἰδὼς ὅτι πᾶσι τοῖς εὐνομουμένοις ἔργον τι ἑκάστῳ ἐν τῇ πόλει προστέτακται, ὃ ἀναγκαῖον ἐργάζεσθαι, καὶ οὐδενὶ σχολὴ διὰ βίου κάμνειν ἰατρευομένῳ. ὃ ἡμεῖς γελοίως ἐπὶ μὲν τῶν δημιουργῶν αἰσθανόμεθα, ἐπὶ δὲ τῶν πλουσίων τε καὶ εὐδαιμόνων δοκούντων εἶναι οὐκ αἰσθανόμεθα.

Πῶς; ἔφη.

d Τέκτων μέν, ἦν δ' ἐγώ, κάμνων ἀξιοῖ παρὰ τοῦ ἰατροῦ φάρμακον πιὼν ἐξεμέσαι τὸ νόσημα, ἢ κάτω καθαρθεὶς ἢ καύσει ἢ τομῇ χρησάμενος ἀπηλλάχθαι· ἐὰν δέ τις αὐτῷ μακρὰν δίαιταν προστάττῃ, πιλίδιά τε περὶ τὴν κεφαλὴν περιτιθεὶς καὶ τὰ τούτοις ἑπόμενα, ταχὺ εἶπεν ὅτι οὐ σχολὴ κάμνειν οὐδὲ λυσιτελεῖ οὕτω ζῆν, νοσήματι τὸν νοῦν προσέχοντα, τῆς δὲ προκειμένης ἐργασίας ἀμελοῦντα. καὶ μετὰ ταῦτα χαίρειν
e εἰπὼν τῷ τοιούτῳ ἰατρῷ, εἰς τὴν εἰωθυῖαν δίαιταν ἐμβάς, ὑγιὴς γενόμενος ζῇ τὰ ἑαυτοῦ πράττων· ἐὰν δὲ μὴ ἱκανὸν ᾖ τὸ σῶμα ὑπενεγκεῖν, τελευτήσας πραγμάτων ἀπηλλάγη.

Καὶ τῷ τοιούτῳ μέν γ', ἔφη, δοκεῖ πρέπειν οὕτω ἰατρικῇ χρῆσθαι.

407 Ἆρα, ἦν δ' ἐγώ, ὅτι ἦν τι αὐτῷ ἔργον, ὃ εἰ μὴ πράττοι, οὐκ ἐλυσιτέλει ζῆν;

Δῆλον, ἔφη.

Ὁ δὲ δὴ πλούσιος, ὥς φαμεν, οὐδὲν ἔχει τοιοῦτον ἔργον προκείμενον, οὗ ἀναγκαζομένῳ ἀπέχεσθαι ἀβίωτον.

Οὔκουν δὴ λέγεταί γε.

Φωκυλίδου γάρ, ἦν δ' ἐγώ, οὐκ ἀκούεις πῶς φησι δεῖν, ὅταν τῳ ἤδη βίος ᾖ, ἀρετὴν ἀσκεῖν.

Οἶμαι δέ γε, ἔφη, καὶ πρότερον.

ὅμως στὴ μεγάλη ἱκανότητά του παρέτεινε τὴ βασανιστικὴ διαδικασία τοῦ θανάτου κι ἔφθασε ὥς τὰ γεράματα.

Ὡραῖο, πραγματικά, βραβεῖο γιὰ τὴν τέχνη του.

[c] Ταιριαστό, εἶπα ἐγώ, γιὰ κάποιον ποὺ δὲν ξέρει ὅτι δὲν ἦταν ἀπὸ ἄγνοια ἢ ἀπὸ ἀπειρία ποὺ ὁ Ἀσκληπιὸς δὲν δίδαξε *αὐτὸ* τὸ εἶδος τῆς ἰατρικῆς στοὺς γιούς του ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ἐπίγνωση ὅτι σὲ μιὰ εὐνομούμενη πόλη ἔχουν ὅλοι ἀναλάβει κι ἀπὸ κάποια δουλειά, καθένας τὴ δική του, τὴν ὁποία εἶναι ὑποχρεωμένοι νὰ τὴν ἐκτελοῦν, καὶ κανένας δὲν ἀδειάζει νά 'ναι σ' ὅλη του τὴ ζωὴ ἄρρωστος καὶ νὰ νοσηλεύεται. Κι εἶναι γιὰ γέλια ποὺ τὸ πρᾶγμα αὐτὸ τὸ ἀντιλαμβανόμαστε μόνο ὅταν πρόκειται γιὰ ἕναν τεχνίτη, ἐνῶ ὅταν πρόκειται γιὰ τοὺς πλούσιους καὶ γιὰ ὅσους λογίζονται εὐτυχισμένοι δὲν μᾶς κάνει αἴσθηση.

Πῶς τὸ ἐννοεῖς; ρώτησε.

[d] Ὅταν, εἶπα, ἀρρωστήσει ἕνας μαραγκὸς ζητάει ἀπὸ τὸ γιατρὸ ἕνα φάρμακο νὰ τὸ πιεῖ καὶ νὰ ξεράσει τὴν ἀρρώστια ἢ ἕνα καθαρτικὸ γιὰ κάτω, ἢ πάλι νὰ ἀπαλλαγεῖ ἀπὸ αὐτὴν μὲ καυτηριασμὸ ἢ μὲ μιὰ χειρουργικὴ ἐπέμβαση· κι ἂν κάποιος τοῦ ὁρίσει μιὰ δίαιτα ποὺ νὰ τραβάει σὲ μάκρος καὶ τοῦ τυλίξει τὸ κεφάλι μὲ ἐπιδέσμους κι ὅλα τὰ σχετικά, ἐκεῖνος γρήγορα θὰ τοῦ πεῖ ὅτι δὲν ἀδειάζει νὰ κάνει τὸν ἄρρωστο οὔτε ὠφελεῖ νὰ ζεῖ ἔτσι, μὲ τὸ νοῦ του συνεχῶς στὴν ἀρρώστια καὶ παραμελώντας τὴ δουλειὰ ποὺ ἔχει μπροστά του. Καὶ μετά, στέλνοντας στὸ καλὸ [e] τὸ γιατρὸ αὐτοῦ τοῦ εἴδους, ξαναγυρίζει στὸν συνηθισμένο του τρόπο ζωῆς, βρίσκει τὴ γιατρειά του καὶ ζεῖ κοιτάζοντας τὴ δουλειά του· ἂν πάλι τὸ σῶμα δὲν εἶναι γερὸ γιὰ ν' ἀντέξει, πεθαίνει καὶ ξεμπερδεύει ἀπὸ κάθε ἐνόχληση.

Γιὰ ἕναν τέτοιο ἄνθρωπο, εἶπε, αὐτὴ φαίνεται νὰ εἶναι ἡ κατάλληλη χρήση τῆς ἰατρικῆς.

[407a] Ἄραγε, εἶπα ἐγώ, ἐπειδὴ ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς εἶχε ἕνα ἔργο πού, ἂν δὲν τὸ ἐκτελοῦσε, δὲν θὰ τὸν ὠφελοῦσε νὰ ζεῖ;

Προφανῶς, εἶπε.

Ἀπεναντίας ὁ πλούσιος, ὑποστηρίζουμε, δὲν ἔχει μπροστά του κανένα τέτοιο ἔργο πού, ἂν ἀναγκαζόταν νὰ τὸ παρατήσει, ἡ ζωή του θὰ γινόταν ἀφόρητη.

Ἔτσι τουλάχιστον λέει ὁ κόσμος.

Δὲν ἀκοῦς λοιπόν, εἶπα, τὸν Φωκυλίδη ποὺ λέει πώς, ἅμα ἔχει πιὰ κανεὶς τὰ πρὸς τὸ ζῆν, πρέπει νὰ καλλιεργεῖ τὴν ἀρετή του.

Νομίζω, εἶπε, ὅτι μπορεῖ νὰ τὴν καλλιεργεῖ καὶ πρὶν ἀπὸ αὐτό.

Μηδέν, εἶπον, περὶ τούτου αὐτῷ μαχώμεθα, ἀλλ' ἡμᾶς
αὐτοὺς διδάξωμεν πότερον μελετητέον τοῦτο τῷ πλουσίῳ
b καὶ ἀβίωτον τῷ μὴ μελετῶντι, ἢ νοσοτροφία τεκτονικῇ
μὲν καὶ ταῖς ἄλλαις τέχναις ἐμπόδιον τῇ προσέξει τοῦ νοῦ,
τὸ δὲ **Φωκυλίδου** παρακέλευμα οὐδὲν ἐμποδίζει.

Ναὶ μὰ τὸν Δία, ἦ δ' ὅς.

Σχεδόν γέ τι πάντων μάλιστα
ἥ γε περαιτέρω γυμναστικῆς ἡ περιττὴ αὕτη ἐπιμέλεια τοῦ
σώματος· καὶ γὰρ πρὸς οἰκονομίας καὶ πρὸς στρατείας καὶ
πρὸς ἑδραίους ἐν πόλει ἀρχὰς δύσκολος.
Τὸ δὲ δὴ μέγιστον, ὅτι καὶ πρὸς μαθήσεις ἀστινασοῦν καὶ
c ἐννοήσεις τε καὶ μελέτας πρὸς ἑαυτὸν χαλεπή, κεφαλῆς τινας
ἀεὶ διατάσεις καὶ ἰλίγγους ὑποπτεύουσα καὶ αἰτιωμένη ἐκ
φιλοσοφίας ἐγγίγνεσθαι, ὥστε, ὅπῃ ταύτῃ ἀρετὴ ἀσκεῖται
καὶ δοκιμάζεται, πάντῃ ἐμπόδιος· κάμνειν γὰρ οἴεσθαι ποιεῖ
ἀεὶ καὶ ὠδίνοντα μήποτε λήγειν περὶ τοῦ σώματος.

Εἰκός γε, ἔφη.

Οὐκοῦν ταῦτα γιγνώσκοντα φῶμεν καὶ Ἀσκληπιὸν τοὺς
μὲν φύσει τε καὶ διαίτῃ ὑγιεινῶς ἔχοντας τὰ σώματα,
d νόσημα δέ τι ἀποκεκριμένον ἴσχοντας ἐν αὐτοῖς, τούτοις
μὲν καὶ ταύτῃ τῇ ἕξει καταδεῖξαι ἰατρικήν, φαρμάκοις τε
καὶ τομαῖς τὰ νοσήματα ἐκβάλλοντα αὐτῶν τὴν εἰωθυῖαν
προστάττειν δίαιταν, ἵνα μὴ τὰ πολιτικὰ βλάπτοι, τὰ δ'
εἴσω διὰ παντὸς νενοσηκότα σώματα οὐκ ἐπιχειρεῖν διαίταις
κατὰ σμικρὸν ἀπαντλοῦντα καὶ ἐπιχέοντα μακρὸν καὶ κακὸν
βίον ἀνθρώπῳ ποιεῖν, καὶ ἔκγονα αὐτῶν, ὡς τὸ εἰκός, ἕτερα
τοιαῦτα φυτεύειν, ἀλλὰ τὸν μὴ δυνάμενον ἐν τῇ καθεστηκυίᾳ
e περιόδῳ ζῆν μὴ οἴεσθαι δεῖν θεραπεύειν, ὡς οὔτε αὑτῷ οὔτε
πόλει λυσιτελῆ;

Πολιτικόν, ἔφη, λέγεις Ἀσκληπιόν.

Δῆλον, ἦν δ' ἐγώ· καὶ οἱ παῖδες αὐτοῦ, ὅτι τοιοῦτος ἦν,
408 οὐχ ὁρᾷς ὡς καὶ ἐν Τροίᾳ ἀγαθοὶ πρὸς τὸν πόλεμον ἐφάνη-

Δὲν χρειάζεται, εἶπα ἐγώ, νὰ διαπληκτιζόμαστε μὲ τὸν Φωκυλίδη γι' αὐτό, ἂς προσπαθήσουμε ὡστόσο νὰ ξεκαθαρίσουμε γιὰ δικό μας λογαριασμὸ ἂν ὁ πλούσιος ὀφείλει νὰ καλλιεργεῖ τὴν ἀρετὴ [b] καὶ ἂν ἡ ζωὴ ἐκείνου ποὺ δὲν φροντίζει νὰ τὴν καλλιεργεῖ εἶναι χωρὶς ἀξία, ἢ πάλι ἂν τὸ νὰ ἀσχολεῖται κανεὶς συνεχῶς μὲ τὴν ἀρρώστια του στέκεται ἐμπόδιο στὴν ξυλουργικὴ καὶ τὶς ἄλλες τέχνες ποὺ χρειάζονται προσήλωση τῆς προσοχῆς, ἐνῶ ἡ προτροπὴ τοῦ Φωκυλίδη δὲν ἀποτελεῖ γιὰ τίποτα ἐμπόδιο.

Ναί, μά τὸ Δία, εἶπε.

Αὐτὴ ἡ ὑπέρμετρη φροντίδα γιὰ τὸ σῶμα, ἡ ὁποία ξεπερνάει τὸ ὅριο τῆς ἁπλῆς γυμναστικῆς, εἶναι σχεδὸν τὸ μεγαλύτερο ἐμπόδιο ἀπ' ὅλα. Κάνει δύσκολη τὴν ἐπιστασία ἑνὸς σπιτιοῦ, τὴ συμμετοχὴ σὲ μιὰ ἐκστρατεία, τὴν ἄσκηση ἐπὶ μονίμου βάσεως ἑνὸς ἀξιώματος σὲ μιὰ πόλη. Τὸ πιὸ σημαντικὸ ὅμως ἀπ' ὅλα εἶναι ὅτι δυσχεραίνει ὁποιαδήποτε μάθηση, [c] τὴ σκέψη, τὴ μελέτη τοῦ ἑαυτοῦ μας, καθὼς ὑποψιάζεται πάντοτε πονοκεφάλους καὶ ἰλίγγους, γιὰ τοὺς ὁποίους φταίει τάχα ἡ φιλοσοφία, ὥστε ὅπου ξεδιπλώνεται καὶ δοκιμάζεται ἔτσι ἡ ἀρετὴ νὰ ἀποτελεῖ αὐτὴ ἡ φροντίδα, ἀπὸ κάθε ἄποψη, ἕνα ἐμπόδιο· γιατὶ γίνεται αἰτία νὰ φαντάζεται κανεὶς πάντοτε ὅτι εἶναι ἄρρωστος καὶ νὰ μὴν παύει ποτὲ νὰ αἰσθάνεται στὸ σῶμα του πόνους.

Φυσικά, εἶπε.

Νὰ δεχθοῦμε λοιπὸν ὅτι καὶ ὁ Ἀσκληπιός, γνωρίζοντάς τα αὐτά, δίδαξε μιὰ ἰατρικὴ τέχνη γιὰ ἐκείνους πού, ἐνῶ ἀπὸ τὴ φύση τους καὶ τὸν τρόπο τῆς ζωῆς τους ἦταν σὲ καλὴ σωματικὴ κατάσταση, ὡστόσο ὑπέφεραν ἀπὸ ἕνα [d] νόσημα ἐντοπισμένο κάπου ἐπάνω τους, τὸ ὁποῖο, ἀφοῦ τὸ ἀντιμετώπισε μὲ φάρμακα καὶ μὲ χειρουργικὴ ἐπέμβαση, τοὺς σύστησε μετὰ νὰ ἀκολουθοῦν τὸν συνηθισμένο τους τρόπο ζωῆς, ὥστε νὰ μὴ βλάπτεται τὸ συμφέρον τῆς πόλης· ἐντάξει; Σὲ ὅσους ὅμως εἶχαν σῶμα ἀρρωστημένο ὣς τὸ μεδούλι δὲν ἐπιχείρησε, ἀφαιρώντας τους ἢ σταλάζοντας μέσα τους ὑγρά, νὰ παρατείνει τὴ ζωή τους καὶ νὰ τὴν κάνει βασανιστικὴ οὔτε, ἐπίσης, τοὺς ἄφηνε νὰ φέρουν στὸν κόσμο κι ἄλλους ὅμοιούς τους, ὅπως εἶναι φυσικό, ἀπογόνους, ἀλλὰ ἔκρινε ὅτι ἕναν ἄνθρωπο ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ ζήσει μὲ τὸν κανονικὸ τρόπο [e] δὲν ἔπρεπε καὶ νὰ τὸν θεραπεύουν, γιατὶ κατὰ τὴ γνώμη του οὔτε ὁ ἴδιος οὔτε ἡ πόλη θὰ εἶχαν κανένα ὄφελος ἀπὸ τὴ θεραπεία αὐτή. Σωστά;

Μιλᾶς, εἶπε, γιὰ ἕναν *πολιτικὸ* Ἀσκληπιό.

Σαφῶς, εἶπα ἐγώ. Καὶ ἀκριβῶς ἐπειδὴ ἦταν αὐτὸς ποὺ ἦταν, [408a] δὲν βλέπεις ὅτι τὰ παιδιά του, καὶ στὴν Τροία, στὸν πόλεμο, φάνηκαν ἄξια, καὶ τὴν

σαν, καὶ τῇ ἰατρικῇ, ὡς ἐγὼ λέγω, ἐχρῶντο; ἢ οὐ μέμνησαι ὅτι καὶ τῷ Μενέλεῳ ἐκ τοῦ τραύματος οὗ ὁ Πάνδαρος ἔβαλεν—

αἷμ' ἐκμυζήσαντες ἐπ' ἤπια φάρμακ' ἔπασσον,

ὅτι δ' ἐχρῆν μετὰ τοῦτο ἢ πιεῖν ἢ φαγεῖν οὐδὲν μᾶλλον ἢ τῷ Εὐρυπύλῳ προσέταττον, ὡς ἱκανῶν ὄντων τῶν φαρμάκων ἰάσασθαι ἄνδρας πρὸ τῶν τραυμάτων ὑγιεινούς τε καὶ
b κοσμίους ἐν διαίτῃ, κἂν εἰ τύχοιεν ἐν τῷ παραχρῆμα κυκεῶνα πιόντες, νοσώδη δὲ φύσει τε καὶ ἀκόλαστον οὔτε αὑτοῖς οὔτε τοῖς ἄλλοις ᾤοντο λυσιτελεῖν ζῆν, οὐδ' ἐπὶ τούτοις τὴν τέχνην δεῖν εἶναι, οὐδὲ θεραπευτέον αὐτούς, οὐδ' εἰ Μίδου πλουσιώτεροι εἶεν.

Πάνυ κομψούς, ἔφη, λέγεις Ἀσκληπιοῦ παῖδας.

Πρέπει, ἦν δ' ἐγώ, καίτοι ἀπειθοῦντές γε ἡμῖν οἱ τραγῳδοποιοί τε καὶ Πίνδαρος Ἀπόλλωνος μέν φασιν Ἀσκληπιὸν εἶναι, ὑπὸ δὲ χρυσοῦ πεισθῆναι πλούσιον ἄνδρα θανάσιμον
c ἤδη ὄντα ἰάσασθαι, ὅθεν δὴ καὶ κεραυνωθῆναι αὐτόν. ἡμεῖς δὲ κατὰ τὰ προειρημένα οὐ πειθόμεθα αὐτοῖς ἀμφότερα, ἀλλ' εἰ μὲν θεοῦ ἦν, οὐκ ἦν, φήσομεν, αἰσχροκερδής· εἰ δ' αἰσχροκερδής, οὐκ ἦν θεοῦ.

Ὀρθότατα, ἦ δ' ὅς, ταῦτά γε. ἀλλὰ περὶ τοῦδε τί λέγεις, ὦ Σώκρατες; ἆρ' οὐκ ἀγαθοὺς δεῖ ἐν τῇ πόλει κεκτῆσθαι ἰατρούς; εἶεν δ' ἂν που μάλιστα τοιοῦτοι ὅσοι
d πλείστους μὲν ὑγιεινούς, πλείστους δὲ νοσώδεις μετεχειρίσαντο, καὶ δικασταὶ αὖ ὡσαύτως οἱ παντοδαπαῖς φύσεσιν ὡμιληκότες.

Καὶ μάλα, εἶπον, ἀγαθοὺς λέγω. ἀλλ' οἶσθα οὓς ἡγοῦμαι τοιούτους;

Ἂν εἴπῃς, ἔφη.

Ἀλλὰ πειράσομαι, ἦν δ' ἐγώ· σὺ μέντοι οὐχ ὅμοιον πρᾶγμα τῷ αὐτῷ λόγῳ ἤρου.

Πῶς; ἔφη.

Ἰατροὶ μέν, εἶπον, δεινότατοι ἂν γένοιντο, εἰ ἐκ παίδων

ἰατρικὴ τὴν ἄσκησαν ὅπως τὴν περιγράφω ἐγώ; Ἢ δὲν θυμᾶσαι ὅτι καὶ στὸν Μενέλαο, στὸ τραῦμα ποὺ τοῦ ἔκανε ὁ Πάνδαρος,

τὸ αἷμα στράγγιξαν κι ἤπια βοτάνια ἐπάνω βάναν,

καὶ δὲν τοῦ σύστησαν ὕστερ' ἀπὸ αὐτὸ νὰ πιεῖ ἢ νὰ φάει τίποτα παραπάνω ἀπ' ὅτι καὶ στὸν Εὐρύπυλο, γιατὶ τὸ θεωροῦσαν δεδομένο ὅτι τὰ φάρμακα εἶναι ἱκανὰ νὰ γιατρέψουν ἀνθρώπους, οἱ ὁποῖοι πρὶν ἀπὸ τὸν τραυματισμό τους εἶχαν καλὴ ὑγεία [b] καὶ ὁ τρόπος τῆς ζωῆς τους ἦταν μετρημένος, ἔστω κι ἂν τύχαινε νὰ πιοῦν ἀμέσως μετὰ τὸν τραυματισμό τους ἐκεῖνο τὸ βαρὺ πιόμα ποὺ εἴπαμε πρωτύτερα· ἐνῶ γιὰ ἕναν ἄνθρωπο ἀπὸ τὴ φύση του φιλάσθενο καὶ συνάμα ἀχαλίνωτο πίστευαν ὅτι δὲν εἶναι πρὸς ὄφελος οὔτε τοῦ ἴδιου οὔτε τῶν ἄλλων νὰ ζεῖ, κι ὅτι δὲν εἶναι γιὰ τέτοιους ἀνθρώπους ἡ ἰατρικὴ κι οὔτε θὰ 'πρεπε νὰ τοὺς γιατρολογάει κανείς, ἀκόμη κι ἂν ἦσαν πλουσιότεροι κι ἀπὸ τὸν Μίδα.

Σὰν ἀνθρώπους μὲ πολὺ λεπτὴ σκέψη, εἶπε, μοῦ τοὺς περιγράφεις τοὺς γιοὺς τοῦ Ἀσκληπιοῦ.

Ἔτσι εἶναι τὸ σωστό, εἶπα ἐγώ, μόλο ποὺ οἱ τραγικοὶ ποιητὲς καὶ ὁ Πίνδαρος δὲν συμφωνοῦν μαζί μας καὶ ἰσχυρίζονται ὅτι ὁ Ἀσκληπιὸς ἦταν γιὸς τοῦ Ἀπόλλωνα κι ὅτι τὸν ἔπεισαν, μὲ χρυσάφι, νὰ γιατρέψει κάποιον πλούσιο ποὺ κόντευε νὰ πεθάνει, [c] καὶ πὼς *γι' αὐτὸ* τὸν χτύπησε κεραυνός. Ἐμεῖς ὅμως, σύμφωνα μὲ ὅσα ἔχουμε πεῖ, δὲν δίνουμε πίστη καὶ στοὺς δύο ἰσχυρισμούς τους, ἀλλὰ θὰ ὑποστηρίξουμε ὅτι ἂν μὲν ἦταν γιὸς τοῦ θεοῦ, δὲν ἦταν ἁγιογδύτης, ἂν πάλι *ἦταν* ἁγιογδύτης, δὲν ἦταν τοῦ θεοῦ γιός.

Αὐτά, εἶπε, εἶναι πολὺ σωστά. Γιὰ τοῦτο ἐδῶ ὅμως τί λές, Σωκράτη; Δὲν πρέπει ἄραγε νὰ ἔχουμε στὴν πόλη καλοὺς γιατρούς; Καὶ τέτοιοι γιατροὶ θὰ εἶναι πρωτίστως ἐκεῖνοι ποὺ ἀπὸ τὰ χέρια τους πέρασαν [d] ἀναρίθμητοι ὑγιεῖς καὶ ἀναρίθμητοι ἄρρωστοι ἄνθρωποι, ἐπίσης καὶ δικαστὲς ποὺ ἔχουν ἔλθει σὲ ἐπαφὴ μὲ κάθε λογῆς ἀνθρώπινους χαρακτῆρες.

Ἐννοῶ βέβαια, εἶπα, ὅτι χρειαζόμαστε *καλούς*· ξέρεις ὅμως ποιούς θεωρῶ τέτοιους;

Ἂν μοῦ τὸ πεῖς, εἶπε.

Θὰ προσπαθήσω λοιπόν· ὡστόσο ἐσὺ μὲ τὴν ἐρώτησή σου ἔθιξες δύο διαφορετικὰ πράγματα σὰν νὰ ἦταν ὅμοια.

Πῶς ἔτσι;

Οἱ γιατροί, εἶπα, θὰ μποροῦσαν νὰ γίνονται ἐξαιρετικὰ ἱκανοί, ἄν, πέρα

ἀρξάμενοι πρὸς τῷ μανθάνειν τὴν τέχνην ὡς πλείστοις τε καὶ πονηροτάτοις σώμασιν ὁμιλήσειαν καὶ αὐτοὶ πάσας
e νόσους κάμοιεν καὶ εἶεν μὴ πάνυ ὑγιεινοὶ φύσει. οὐ γὰρ οἶμαι σώματι σῶμα θεραπεύουσιν —οὐ γὰρ ἂν αὐτὰ ἐνεχώρει κακὰ εἶναί ποτε καὶ γενέσθαι— ἀλλὰ ψυχῇ σῶμα, ᾗ οὐκ ἐγχωρεῖ κακὴν γενομένην τε καὶ οὖσαν εὖ τι θεραπεύειν.

Ὀρθῶς, ἔφη.

409 Δικαστὴς δέ γε, ὦ φίλε, ψυχῇ ψυχῆς ἄρχει, ᾗ οὐκ ἐγχωρεῖ ἐκ νέας ἐν πονηραῖς ψυχαῖς τεθράφθαι τε καὶ ὡμιληκέναι καὶ πάντα ἀδικήματα αὐτὴν ἠδικηκυῖαν διεξεληλυθέναι, ὥστε ὀξέως ἀφ' αὑτῆς τεκμαίρεσθαι τὰ τῶν ἄλλων ἀδικήματα οἷον κατὰ σῶμα νόσους· ἀλλ' ἄπειρον αὐτὴν καὶ ἀκέραιον δεῖ κακῶν ἠθῶν νέαν οὖσαν γεγονέναι, εἰ μέλλει καλὴ κἀγαθὴ οὖσα κρινεῖν ὑγιῶς τὰ δίκαια. διὸ δὴ καὶ εὐήθεις νέοι ὄντες οἱ ἐπιεικεῖς φαίνονται καὶ εὐεξαπάτητοι
b ὑπὸ τῶν ἀδίκων, ἅτε οὐκ ἔχοντες ἐν ἑαυτοῖς παραδείγματα ὁμοιοπαθῆ τοῖς πονηροῖς.

Καὶ μὲν δή, ἔφη, σφόδρα γε αὐτὸ πάσχουσι.

Τῷ τοι, ἦν δ' ἐγώ, οὐ νέον ἀλλὰ γέροντα δεῖ τὸν ἀγαθὸν δικαστὴν εἶναι, ὀψιμαθῆ γεγονότα τῆς ἀδικίας οἷόν ἐστιν, οὐκ οἰκείαν ἐν τῇ αὑτοῦ ψυχῇ ἐνοῦσαν ᾐσθημένον, ἀλλ' ἀλλοτρίαν ἐν ἀλλοτρίαις μεμελετηκότα ἐν πολλῷ χρόνῳ διαισθάνεσθαι οἷον πέφυκε κακόν, ἐπιστήμῃ, οὐκ
c ἐμπειρίᾳ οἰκείᾳ κεχρημένον.

Γενναιότατος γοῦν, ἔφη, ἔοικεν εἶναι ὁ τοιοῦτος δικαστής.

Καὶ ἀγαθός γε, ἦν δ' ἐγώ, ὃ σὺ ἠρώτας· ὁ γὰρ ἔχων ψυχὴν ἀγαθὴν ἀγαθός. ὁ δὲ δεινὸς ἐκεῖνος καὶ καχύποπτος, ὁ πολλὰ αὐτὸς ἠδικηκὼς καὶ πανοῦργός τε καὶ σοφὸς οἰόμενος εἶναι, ὅταν μὲν ὁμοίοις ὁμιλῇ, δεινὸς φαίνεται ἐξευλαβούμενος, πρὸς τὰ ἐν αὑτῷ παραδείγματα ἀποσκοπῶν·

ἀπὸ τὴν ἐκμάθηση τῆς ἰατρικῆς τέχνης, ἔρχονταν ἀπὸ παιδιὰ κιόλας σὲ ἐπαφὴ μὲ ὅσο τὸ δυνατὸν περισσότερα καὶ ὅσο τὸ δυνατὸν πιὸ ἀσθενικὰ σώματα, ἐπίσης ἂν εἶχαν καὶ οἱ ἴδιοι περάσει ὅλες [e] τὶς ἀρρώστιες καὶ δὲν ἦσαν πάρα πολὺ καλῆς ὑγείας. Γιατὶ δὲν νομίζω ὅτι τὸ σῶμα τὸ θεραπεύουν μὲ τὸ σῶμα —γιατὶ τότε δὲν θὰ μποροῦσε νὰ εἶναι, ἢ νὰ ἦταν κάποτε, τὸ σῶμα τους σὲ κακὴ κατάσταση— ἀλλὰ μὲ τὴν ψυχή· καὶ μιὰ ψυχὴ ποὺ πάει νὰ γίνει ἢ ποὺ εἶναι κακὴ ἀδυνατεῖ νὰ γιατρέψει καλὰ κάτι.

Σωστά, εἶπε.

[409a] Ὁ δικαστὴς ὅμως, φίλε μου, ἐξουσιάζει τὴν ψυχὴ διαμέσου *τῆς ψυχῆς* κι αὐτὴ δὲν εἶναι σωστὸ νὰ ἀνατρέφεται ἤδη ἀπὸ τὰ τρυφερὰ χρόνια της καὶ νὰ σχετίζεται μὲ ψυχὲς διεφθαρμένες καὶ νά 'ρχεται σὲ ἐπαφὴ μὲ αὐτὲς καὶ νὰ ἔχει περάσει *ἡ ἴδια* μέσα ἀπὸ τὸ ἄδικο διαπράττοντας κάθε λογῆς ἀδικήματα, ὥστε νὰ διαμορφώνει μετὰ ἔγκυρη γνώμη γιὰ τὶς ἄδικες πράξεις τῶν ἄλλων μὲ βάση τὴ δική της ἐμπειρία, ὅπως στὴν περιοχὴ τοῦ σώματος γιὰ τὶς ἀρρώστιες. Ἀπεναντίας αὐτὴ πρέπει νὰ μείνει ἀκέραιη καὶ νὰ μὴν ἔχει ἐμπειρίες, ὅσο θὰ εἶναι νέα, γύρω ἀπὸ κακοὺς χαρακτῆρες, προκειμένου, ὄντας ἡ ἴδια καλὴ καὶ ἄξια, νὰ σχηματίσει σωστὴ κρίση γιὰ τὸ δίκαιο. Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς καὶ οἱ ἀγαθοῦ ἤθους ἄνθρωποι δίνουν, ὅσο εἶναι νέοι, τὴν ἐντύπωση τοῦ ἀφελοῦς, τοῦ ἀνθρώπου ποὺ εὔκολα ἕνας ἄδικος [b] μπορεῖ νὰ τὸν ἐξαπατήσει, κι ὁ λόγος εἶναι ὅτι δὲν ἔχουν μέσα τους πρότυπα ἐμπειριῶν ἀνάλογα μὲ ἐκεῖνα τῶν ἄθλιων καὶ ἐλεεινῶν ἀνθρώπων.

Βεβαίως, εἶπε, αὐτὸ τοὺς συμβαίνει.

Γι' αὐτὸ λοιπόν, εἶπα, δὲν πρέπει νά 'ναι νέος ὁ καλὸς δικαστὴς ἀλλὰ γέρος, ποὺ ἄργησε νὰ μάθει τὴν ἀδικία, τί λογῆς πρᾶγμα εἶναι, καὶ ποὺ δὲν τὴν ἔνιωσε σὰν κάτι δικό του μέσα στὴ δική του ψυχὴ ἀλλὰ ἔχει προσπαθήσει ἐπὶ πολὺν καιρὸ νὰ τὴν προσεγγίσει ὡς ἕνα πρᾶγμα ξένο μέσα σὲ ξένες ψυχὲς καὶ νὰ διακρίνει τί μεγάλο κακὸ εἶναι ἀπὸ τὴ *φύση* της ἡ ἀδικία, ἔχοντας ὡς ἐργαλεῖο του τὴν ἐπιστημονικὴ παρατήρηση κι ὄχι [c] τὴν προσωπικὴ πεῖρα του.

Πολὺ εὐγενικός, ἂν μή τι ἄλλο, εἶπε, θὰ εἶναι ἕνας τέτοιος δικαστής!

Καὶ *καλὸς* δικαστής, βέβαια, κάτι ποὺ ἦταν καὶ τὸ ἐρώτημά σου· γιατὶ ὅποιος ἔχει ψυχὴ καλὴ εἶναι καλός. Ἐνῶ ὁ παμπόνηρος ἐκεῖνος κι ὁ καχύποπτος ποὺ ἔχει διαπράξει ὁ ἴδιος ἕνα σωρὸ ἀδικίες καὶ ποὺ νομίζει ὅτι εἶναι πανοῦργος καὶ τετραπέρατος, ὅταν ἔχει νὰ κάνει μὲ τοὺς ὁμοιούς του, δίνει τὴν ἐντύπωση τοῦ παμπόνηρου, ἐπειδὴ ξέρει νὰ φυλάγεται χάρη σ' ἐκεῖνα τὰ παραδείγματα ποὺ ἔχει μέσα του καὶ ποὺ τὰ κοιτάζει συνεχῶς. Μόλις ὅμως

ὅταν δὲ ἀγαθοῖς καὶ πρεσβυτέροις ἤδη πλησιάσῃ, ἀβέλτερος
d αὖ φαίνεται, ἀπιστῶν παρὰ καιρὸν καὶ ἀγνοῶν ὑγιὲς ἦθος, ἅτε οὐκ ἔχων παράδειγμα τοῦ τοιούτου. πλεονάκις δὲ πονηροῖς ἢ χρηστοῖς ἐντυγχάνων σοφώτερος ἢ ἀμαθέστερος δοκεῖ εἶναι αὑτῷ τε καὶ ἄλλοις.

Παντάπασι μὲν οὖν, ἔφη, ἀληθῆ.

Οὐ τοίνυν, ἦν δ' ἐγώ, τοιοῦτον χρὴ τὸν δικαστὴν ζητεῖν τὸν ἀγαθόν τε καὶ σοφόν, ἀλλὰ τὸν πρότερον· πονηρία μὲν γὰρ ἀρετήν τε καὶ αὑτὴν οὔποτ' ἂν γνοίη, ἀρετὴ δὲ φύσεως παιδευομένης χρόνῳ ἅμα αὑτῆς τε καὶ πονηρίας ἐπιστήμην
e λήψεται. σοφὸς οὖν οὗτος, ὥς μοι δοκεῖ, ἀλλ' οὐχ ὁ κακὸς γίγνεται.

Καὶ ἐμοί, ἔφη, συνδοκεῖ.

Οὐκοῦν καὶ ἰατρικήν, οἵαν εἴπομεν, μετὰ τῆς τοιαύτης δικαστικῆς κατὰ πόλιν νομοθετήσεις, αἳ τῶν πολιτῶν σοι
410 τοὺς μὲν εὐφυεῖς τὰ σώματα καὶ τὰς ψυχὰς θεραπεύσουσι, τοὺς δὲ μή, ὅσοι μὲν κατὰ σῶμα τοιοῦτοι, ἀποθνῄσκειν ἐάσουσιν, τοὺς δὲ κατὰ τὴν ψυχὴν κακοφυεῖς καὶ ἀνιάτους αὐτοὶ ἀποκτενοῦσιν;

Τὸ γοῦν ἄριστον, ἔφη, αὐτοῖς τε τοῖς πάσχουσιν καὶ τῇ πόλει οὕτω πέφανται.

Οἱ δὲ δὴ νέοι, ἦν δ' ἐγώ, δῆλον ὅτι εὐλαβήσονταί σοι δικαστικῆς εἰς χρείαν ἰέναι, τῇ ἁπλῇ ἐκείνῃ μουσικῇ χρώμενοι ἣν δὴ ἔφαμεν σωφροσύνην ἐντίκτειν.

Τί μήν; ἔφη.

b Ἆρ' οὖν οὐ κατὰ ταὐτὰ ἴχνη ταῦτα ὁ μουσικὸς γυμναστικὴν διώκων, ἐὰν ἐθέλῃ, αἱρήσει, ὥστε μηδὲν ἰατρικῆς δεῖσθαι ὅτι μὴ ἀνάγκη;

Ἔμοιγε δοκεῖ.

Αὐτά γε μὴν τὰ γυμνάσια καὶ τοὺς πόνους πρὸς τὸ θυμοειδὲς τῆς φύσεως βλέπων κἀκεῖνο ἐγείρων πονήσει

ἔλθει σὲ ἐπαφὴ μὲ ἀνθρώπους καλοὺς καὶ μεγαλύτερης ἡλικίας ἀπὸ αὐτόν, δίνει τὴν ἐντύπωση τοῦ ἀνόητου· εἶναι δύσπιστος ἐκεῖ ποὺ δὲν χρειάζεται καὶ δείχνει νὰ μὴν ξέρει τί πάει νὰ πεῖ ἀκέραιος χαρακτήρας, [d] ἐπειδὴ δὲν ἔχει ὁ ἴδιος μέσα του παραδείγματα αὐτοῦ τοῦ πράγματος. Ἀλλὰ καθὼς ἔρχεται πολὺ συχνότερα σὲ ἐπαφὴ μὲ κατεργαραίους παρὰ μὲ ἀκέραιους ἀνθρώπους, περνάει ὁ ἴδιος τὸν ἑαυτό του, καὶ τὸν θεωροῦν καὶ οἱ ἄλλοι, μᾶλλον γιὰ πιὸ ἔξυπνο παρὰ γιὰ πιὸ ἀδαή.

Ἔτσι ἀκριβῶς εἶναι, εἶπε.

Δὲν πρέπει λοιπόν, εἶπα, νὰ εἶναι τέτοιος ὁ καλὸς καὶ σοφὸς δικαστὴς τὸν ὁποῖο ζητοῦμε, ἀλλὰ θὰ εἶναι σὰν τὸν προηγούμενο· γιατὶ *ποτὲ* ἡ κακία δὲν θὰ μπορέσει νὰ γνωρίσει οὔτε τὴν ἀρετὴ οὔτε τὸν ἑαυτό της, ἐνῶ ἡ ἀρετή, ὑπὸ τὴν προϋπόθεση μιᾶς ἀγαθῆς φύσης ποὺ δέχεται τὴν εὐεργετικὴ ἐπίδραση τῆς παιδείας, θὰ μπορέσει μὲ τὸν καιρὸ νὰ ἀποκτήσει ἐπιστημονικὴ γνώση καὶ τοῦ ἑαυτοῦ της καὶ τῆς κακίας. [e] *Αὐτὸς* λοιπόν, κατὰ τὴ γνώμη μου, θὰ εἶναι ὁ σοφὸς κι ὄχι ἐκεῖνος ὁ ἄλλος, ὁ κακός.

Αὐτή, εἶπε, εἶναι καὶ ἡ δική μου γνώμη.

Θὰ θεσπίσεις λοιπὸν γιὰ τὴν πόλη μας μιὰ ἰατρικὴ καὶ μιὰ δικαστικὴ τέχνη σὰν αὐτὲς ποὺ περιγράψαμε, οἱ ὁποῖες θὰ προσφέρουν τὶς ὑπηρεσίες τους σὲ [410a] ὅσους πολίτες εἶναι ἀπὸ τὴ φύση τους καλὰ προικισμένοι στὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχή, ἐνῶ ἀπὸ τοὺς ὑπόλοιπους, ὅσους δὲν ἔχουν γερὸ σῶμα θὰ τοὺς ἀφήσουν νὰ πεθάνουν κι ὅσους πάλι ἔχουν ψυχὴ ἐκ φύσεως ἐλαττωματικὴ κι εἶναι ἀνίατοι θὰ τοὺς θανατώσουν οἱ ἴδιοι.

Αὐτὸ τουλάχιστον, εἶπε, φάνηκε νὰ εἶναι τὸ πιὸ καλὸ καὶ γιὰ ὅσους ἔχουν αὐτὰ τὰ κουσούρια καὶ γιὰ τὴν πόλη.

Κι ὅσο γιὰ τοὺς δικούς μας νέους, εἶπα, εἶναι πρόδηλο ὅτι θὰ προσέξουν νὰ μὴ φθάσουν νὰ χρειάζονται δικαστές: θά 'χουν γιὰ μουσικὴ καὶ γιὰ ποίησή τους ἐκείνη τὴν ἁπλὴ πού, ὅπως εἴπαμε, σταλάζει στὴν ψυχὴ σωφροσύνη.

Βεβαίως.

[b] Κι ἄραγε ἕνας ἄνθρωπος θρεμμένος μὲ μουσικὴ καὶ μὲ ποίηση, ὁ ὁποῖος θὰ ἐπιδοθεῖ στὴ σωματικὴ ἄσκηση ἀκολουθώντας τὰ ἴδια αὐτὰ χνάρια ποὺ ἀκολουθοῦσε κι ἐκεῖ, δὲν θὰ πετύχει, ἂν τὸ θέλει, νὰ μὴ χρειάζεται διόλου τὴν ἰατρικὴ παρὰ μόνο σὲ ἔκτακτη ἀνάγκη;

Τὸ πιστεύω.

Τὶς γυμναστικὲς ἀσκήσεις, ἔτσι, καὶ τὶς ἐπίπονες προσπάθειες θὰ τὶς ἀντέξει ἀποβλέποντας περισσότερο στὸ ψυχωμένο στοιχεῖο τῆς φύσης του καὶ

μᾶλλον ἢ πρὸς ἰσχύν, οὐχ ὥσπερ οἱ ἄλλοι ἀθληταὶ ῥώμης ἕνεκα σιτία καὶ πόνους μεταχειριεῖται.

Ὀρθότατα, ἦ δ᾽ ὅς.

Ἆρ᾽ οὖν, ἦν δ᾽ ἐγώ, ὦ Γλαύκων, καὶ οἱ καθιστάντες
c μουσικῇ καὶ γυμναστικῇ παιδεύειν οὐχ οὗ ἕνεκά τινες οἴονται καθιστᾶσιν, ἵνα τῇ μὲν τὸ σῶμα θεραπεύοιντο, τῇ δὲ τὴν ψυχήν;

Ἀλλὰ τί μήν; ἔφη.

Κινδυνεύουσιν, ἦν δ᾽ ἐγώ, ἀμφότερα τῆς ψυχῆς ἕνεκα τὸ μέγιστον καθιστάναι.

Πῶς δή;

Οὐκ ἐννοεῖς, εἶπον, ὡς διατίθενται αὐτὴν τὴν διάνοιαν οἳ ἂν γυμναστικῇ μὲν διὰ βίου ὁμιλήσωσιν, μουσικῆς δὲ μὴ ἅψωνται; ἢ αὖ ὅσοι ἂν τοὐναντίον διατεθῶσιν;

Τίνος δέ, ἦ δ᾽ ὅς, πέρι λέγεις;

d Ἀγριότητός τε καὶ σκληρότητος, καὶ αὖ μαλακίας τε καὶ ἡμερότητος, ἦν δ᾽ ἐγώ—

Ἔγωγε, ἔφη· ὅτι οἱ μὲν γυμναστικῇ ἀκράτῳ χρησάμενοι ἀγριώτεροι τοῦ δέοντος ἀποβαίνουσιν, οἱ δὲ μουσικῇ μαλακώτεροι αὖ γίγνονται ἢ ὡς κάλλιον αὐτοῖς.

Καὶ μήν, ἦν δ᾽ ἐγώ, τό γε ἄγριον τὸ θυμοειδὲς ἂν τῆς φύσεως παρέχοιτο, καὶ ὀρθῶς μὲν τραφὲν ἀνδρεῖον ἂν εἴη, μᾶλλον δ᾽ ἐπιταθὲν τοῦ δέοντος σκληρόν τε καὶ χαλεπὸν γίγνοιτ᾽ ἄν, ὡς τὸ εἰκός.

Δοκεῖ μοι, ἔφη.

e Τί δέ; τὸ ἥμερον οὐχ ἡ φιλόσοφος ἂν ἔχοι φύσις, καὶ μᾶλλον μὲν ἀνεθέντος αὐτοῦ μαλακώτερον εἴη τοῦ δέοντος, καλῶς δὲ τραφέντος ἥμερόν τε καὶ κόσμιον;

Ἔστι ταῦτα.

Δεῖν δέ γέ φαμεν τοὺς φύλακας ἀμφοτέρα ἔχειν τούτω τὼ φύσει.

στὴν τόνωσή του παρὰ στὴ σωματικὴ δύναμη, καὶ δὲν θὰ χρησιμοποιήσει, ὅπως κάνουν οἱ ἄλλοι ἀθλητές, τὴ δίαιτα καὶ τὶς γυμναστικὲς ἀσκήσεις ὡς μέσα γιὰ νὰ ἀποκτήσει σωματικὴ ρώμη.

Πολὺ σωστά, εἶπε.

Συνεπῶς, Γλαύκων, κι ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι θέσπισαν νὰ βασίζεται ἡ ἐκπαίδευση [c] στὴ μουσικὴ καὶ τὴν ποίηση ἀπὸ τὴ μιὰ καὶ στὴ γυμναστικὴ ἀπὸ τὴν ἄλλη, δὲν τὸ θέσπισαν αὐτὸ γιὰ τὸ λόγο ποὺ φαντάζονται ὁρισμένοι, γιὰ νὰ καλλιεργεῖται δηλαδὴ μὲ τὴ γυμναστικὴ τὸ σῶμα καὶ μὲ τὴ μουσικὴ καὶ τὴν ποίηση ἡ ψυχή· ἔτσι;

Μὰ γιὰ τί ἄλλο τότε; ἔκανε.

Τὸ πιθανότερο, εἶπα ἐγώ, εἶναι ὅτι *καὶ* τὰ δύο τὰ θέσπισαν μὲ στόχο πρωτίστως τὴν ψυχή.

Μὰ πῶς;

Δὲν ἔχεις προσέξει, εἶπα, ποιά εἶναι ἡ πνευματικὴ κατάσταση ὅσων σὲ ὅλη τους τὴ ζωὴ ἀσχολοῦνται μὲ τὴ γυμναστική, ἐνῶ μὲ τὴ μουσικὴ καὶ τὴν ποίηση δὲν ἔρχονται καθόλου σὲ ἐπαφή; Ἢ πάλι ποιά εἶναι ἡ πνευματικὴ κατάσταση ἐκείνων μὲ τοὺς ὁποίους συμβαίνει τὸ ἀντίθετο;

Γιὰ ποιά πράγματα, εἶπε, μιλᾶς;

[d] Γιὰ τὴν ἀγριότητα καὶ τὴ σκληρότητα, κι ἀπὸ τὴν ἄλλη γιὰ τὴν ἠπιότητα καὶ τὴν ἡμεράδα, εἶπα ἐγώ.

Ναί, εἶπε, τὸ ἔχω προσέξει: Ὅσοι ἀσχολοῦνται ἀποκλειστικὰ μὲ τὴ γυμναστικὴ γίνονται τελικὰ πιὸ ἄγριοι ἀπ' ὅτι πρέπει κι ὅσοι πάλι μὲ τὴ μουσικὴ καὶ τὴν ποίηση πιὸ ἁπαλοὶ ἀπ' ὅτι εἶναι καλὸ γιὰ τοὺς ἴδιους.

Καὶ ἀσφαλῶς, εἶπα, ἡ ἀγριότητα προέρχεται ἀπὸ τὸ ψυχωμένο στοιχεῖο τῆς φύσης μας, κι αὐτό, ἅμα ἀνατραφεῖ σωστά, θὰ γίνει γενναῖο καὶ ἀνδρεῖο, ἂν ὅμως τὸ τεντώσουμε περισσότερο ἀπ' ὅσο πρέπει, θὰ μποροῦσε νὰ γίνει σκληρὸ καὶ δύστροπο, ὅπως εἶναι εὔλογο νὰ συμβεῖ.

Ἔτσι μοῦ φαίνεται, εἶπε.

[e] Γιά δὲς ὅμως: Ἡ ἡμερότητα δὲν ἀποτελεῖ συστατικὸ τῆς φιλοσοφικῆς ἰδιοσυγκρασίας, τὸ ὁποῖο, ἂν ἀφηνόταν νὰ χαλαρωθεῖ περισσότερο, θὰ κατέληγε νὰ γίνει πιὸ ἁπαλὸ ἀπ' ὅτι πρέπει, ἐνῶ, ἂν καλλιεργηθεῖ σωστά, θὰ εἶναι ἥμερο καὶ γεμάτο εὐπρέπεια;

Ἔτσι εἶναι.

Κι ἐμεῖς τώρα λέμε ὅτι εἶναι ἀνάγκη οἱ φύλακες νὰ συνδυάζουν καὶ τὶς δύο αὐτὲς φυσικὲς προδιαθέσεις.

Δεῖ γάρ.

Οὐκοῦν ἡρμόσθαι δεῖ αὐτὰς πρὸς ἀλλήλας;

Πῶς δ' οὔ;

Καὶ τοῦ μὲν ἡρμοσμένου σώφρων τε καὶ ἀνδρεία ἡ
411 ψυχή;

Πάνυ γε.

Τοῦ δὲ ἀναρμόστου δειλὴ καὶ ἄγροικος;

Καὶ μάλα.

Οὐκοῦν ὅταν μέν τις μουσικῇ παρέχῃ καταυλεῖν καὶ καταχεῖν τῆς ψυχῆς διὰ τῶν ὤτων ὥσπερ διὰ χώνης ἃς νυνδὴ ἡμεῖς ἐλέγομεν τὰς γλυκείας τε καὶ μαλακὰς καὶ θρηνώδεις ἁρμονίας, καὶ μινυρίζων τε καὶ γεγανωμένος ὑπὸ τῆς ᾠδῆς διατελῇ τὸν βίον ὅλον, οὗτος τὸ μὲν πρῶτον, εἴ τι θυμοειδὲς εἶχεν, ὥσπερ σίδηρον ἐμάλαξεν καὶ χρήσιμον
b ἐξ ἀχρήστου καὶ σκληροῦ ἐποίησεν· ὅταν δ' ἐπέχων μὴ ἀνιῇ ἀλλὰ κηλῇ, τὸ δὴ μετὰ τοῦτο ἤδη τήκει καὶ λείβει, ἕως ἂν ἐκτήξῃ τὸν θυμὸν καὶ ἐκτέμῃ ὥσπερ νεῦρα ἐκ τῆς ψυχῆς καὶ ποιήσῃ «μαλθακὸν αἰχμητήν.»

Πάνυ μὲν οὖν, ἔφη.

Καὶ ἐὰν μέν γε, ἦν δ' ἐγώ, ἐξ ἀρχῆς φύσει ἄθυμον λάβῃ, ταχὺ τοῦτο διεπράξατο· ἐὰν δὲ θυμοειδῆ, ἀσθενῆ ποιήσας τὸν θυμὸν ὀξύρροπον ἀπηργάσατο, ἀπὸ σμικρῶν ταχὺ ἐρεθι-
c ζόμενόν τε καὶ κατασβεννύμενον. ἀκράχολοι οὖν καὶ ὀργίλοι ἀντὶ θυμοειδοῦς γεγένηνται, δυσκολίας ἔμπλεῳ.

Κομιδῇ μὲν οὖν.

Τί δὲ ἂν αὖ γυμναστικῇ πολλὰ πονῇ καὶ εὐωχῆται εὖ μάλα, μουσικῆς δὲ καὶ φιλοσοφίας μὴ ἅπτηται; οὐ πρῶτον μὲν εὖ ἴσχων τὸ σῶμα φρονήματός τε καὶ θυμοῦ ἐμπίμπλαται καὶ ἀνδρειότερος γίγνεται αὐτὸς αὑτοῦ;

Καὶ μάλα γε.

Τί δὲ ἐπειδὰν ἄλλο μηδὲν πράττῃ μηδὲ κοινωνῇ Μούσης

Πραγματικά, εἶναι ἀνάγκη.

Ἑπομένως δὲν εἶναι ἀπαραίτητο αὐτὲς οἱ προδιαθέσεις νὰ ἐναρμονιστοῦν ἡ μιὰ μὲ τὴν ἄλλη;

Ἀμφιβάλλεις;

Καὶ δὲν συμβαίνει φρονιμάδα καὶ ἀντρειοσύνη νὰ ἔχει ἡ ψυχὴ ἐκείνου, στὸν ὁποῖο τοῦτα τὰ δύο εἶναι [411a] ἁρμονικὰ συγκερασμένα;

Βεβαιότατα.

Ἐνῶ ὅπου αὐτὰ δὲν ἔχουν ἁρμονικὰ συνταιριαστεῖ, ἐκεῖ ἡ ψυχὴ δὲν εἶναι δειλὴ καὶ ἄξεστη;

Καὶ πολὺ μάλιστα.

Ὅταν λοιπὸν παραδίνεται κανεὶς στὴν ἀπόλαυση τῆς μουσικῆς καὶ τὴν ἀφήνει νὰ πλημμυρίσει τὴν ψυχή του χύνοντας μέσα ἀπὸ τὰ αὐτιὰ σὰν μέσα ἀπὸ ἕνα χωνὶ ἐκεῖνες τὶς γλυκιές, ἁπαλές, θρηνητικὲς μελωδίες, γιὰ τὶς ὁποῖες τώρα δὰ μιλούσαμε, καὶ περνάει ὅλη του τὴ ζωὴ σιγοτραγουδώντας καὶ ἀναγαλλιάζοντας ἀπὸ τὸ τραγούδι, ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς πρῶτα-πρῶτα, ἂν εἶχε μέσα του κάτι ψυχωμένο, τὸ μαλακώνει, ὅπως ἡ φωτιὰ τὸ σίδερο, [b] κι ἀπὸ ἀδούλευτο καὶ σκληρὸ τὸ κάνει εὐκολομεταχείριστο. Κι ἅμα δὲν σταματάει, ἀλλὰ ἐπιμένει νὰ ἐκθέτει τοῦτο τὸ κομμάτι τῆς ψυχῆς του στὴ μαγεία τῆς μουσικῆς, ὕστερα ἀπὸ λίγο τὸ λιώνει καὶ τὸ νερουλιάζει, ὥσπου τελικὰ τὸ διαλύει καὶ τὸ ἀποκόβει, ὅπως τὰ νεῦρα, ἀπὸ τὴν ψυχή, κάνοντάς το ἕναν «πολεμιστὴ ψόφιο».

Εἶναι μεγάλη ἀλήθεια αὐτό, εἶπε.

Ἂν λοιπόν, εἶπα, τοῦ τύχει ἐξαρχῆς ψυχὴ ἀπὸ τὴ φύση της ἀδύναμη, θὰ φθάσει σ' αὐτὴ τὴν κατάσταση γρήγορα· ἂν πάλι εἶναι ψυχωμένος, θὰ τῆς ἀδυνατίσει τὴν ἀψάδα καὶ θὰ τὴν κάνει ἁπλῶς εὐερέθιστη, ψυχὴ ποὺ θὰ ἁρπάζεται μὲ τὸ παραμικρὸ [c] κι ἀμέσως μετὰ θὰ καταλαγιάζει. Τέτοιοι ἄνθρωποι, λοιπόν, ἀπὸ ψυχωμένοι ἔχουν καταντήσει ὀξύθυμοι καὶ εὐέξαπτοι, γεμάτοι ἰδιοτροπίες.

Καὶ πάρα πολύ.

Τί θὰ γίνει ὅμως μὲ κάποιον ποὺ γυμνάζεται σκληρά, τρώγει καὶ πίνει μὲ τὸ παραπάνω, ἀλλὰ ποὺ μὲ τὴ μουσική, τὴν ποίηση, τὴ φιλοσοφία δὲν ἔχει *καμία* σχέση; Ἀρχικὰ δὲν εἶναι σὲ καλὴ σωματικὴ κατάσταση, γεμάτος αὐτοπεποίθηση καὶ θάρρος, πιὸ ἀντρειωμένος κι ἀπ' ὅτι εἶναι τὸ φυσικό του;

Καὶ πολὺ μάλιστα.

Τί θὰ συμβεῖ ὅμως ἅμα δὲν κάνει τίποτε ἄλλο καὶ δὲν ἔχει τὴν *παραμικρὴ*

d μηδαμῇ; οὐκ εἴ τι καὶ ἐνῆν αὐτοῦ φιλομαθὲς ἐν τῇ ψυχῇ,
ἅτε οὔτε μαθήματος γευόμενον οὐδενὸς οὔτε ζητήματος, οὔτε
λόγου μετίσχον οὔτε τῆς ἄλλης μουσικῆς, ἀσθενές τε καὶ
κωφὸν καὶ τυφλὸν γίγνεται, ἅτε οὐκ ἐγειρόμενον οὐδὲ
τρεφόμενον οὐδὲ διακαθαιρομένων τῶν αἰσθήσεων αὐτοῦ;

Οὕτως, ἔφη.

Μισόλογος δὴ οἶμαι ὁ τοιοῦτος γίγνεται καὶ ἄμουσος,
καὶ πειθοῖ μὲν διὰ λόγων οὐδὲν ἔτι χρῆται, βίᾳ δὲ καὶ
e ἀγριότητι ὥσπερ θηρίον πρὸς πάντα διαπράττεται, καὶ ἐν
ἀμαθίᾳ καὶ σκαιότητι μετὰ ἀρρυθμίας τε καὶ ἀχαριστίας ζῇ.

Παντάπασιν, ἦ δ' ὅς, οὕτως ἔχει.

Ἐπὶ δὴ δύ' ὄντε τούτω, ὡς ἔοικε, δύο τέχνα θεὸν ἔγωγ'
ἄν τινα φαίην δεδωκέναι τοῖς ἀνθρώποις, μουσικήν τε καὶ
γυμναστικὴν ἐπὶ τὸ θυμοειδὲς καὶ τὸ φιλόσοφον, οὐκ ἐπὶ
ψυχὴν καὶ σῶμα, εἰ μὴ εἴη πάρεργον, ἀλλ' ἐπ' ἐκείνω, ὅπως
412 ἂν ἀλλήλοιν συναρμοσθῆτον ἐπιτεινομένω καὶ ἀνιεμένω
μέχρι τοῦ προσήκοντος.

Καὶ γὰρ ἔοικεν, ἔφη.

Τὸν κάλλιστ' ἄρα μουσικῇ γυμναστικὴν κεραννύντα καὶ
μετριώτατα τῇ ψυχῇ προσφέροντα, τοῦτον ὀρθότατ' ἂν φαῖμεν
εἶναι τελέως μουσικώτατον καὶ εὐαρμοστότατον, πολὺ μᾶλλον
ἢ τὸν τὰς χορδὰς ἀλλήλαις συνιστάντα.

Εἰκότως γ', ἔφη, ὦ Σώκρατες.

Οὐκοῦν καὶ ἐν τῇ πόλει ἡμῖν, ὦ Γλαύκων, δεήσει τοῦ
τοιούτου τινὸς ἀεὶ ἐπιστάτου, εἰ μέλλει ἡ πολιτεία σῴζεσθαι;

b Δεήσει μέντοι ὡς οἷόν τέ γε μάλιστα.

Οἱ μὲν δὴ τύποι τῆς παιδείας τε καὶ τροφῆς οὗτοι ἂν
εἶεν. χορείας γὰρ τί ἄν τις διεξίοι τῶν τοιούτων καὶ θήρας
τε καὶ κυνηγέσια καὶ γυμνικοὺς ἀγῶνας καὶ ἱππικούς; σχεδὸν

ἐπαφὴ μὲ τὶς Μοῦσες; [d] Ἀκόμη κι ἂν ὑπῆρχαν στὴν ψυχή του κάποια ψήγματα φιλομάθειας, ἐπειδὴ ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς οὔτε νὰ μάθει οὔτε νὰ ἐρευνήσει τίποτα δοκιμάζει οὔτε κι ὁτιδήποτε ἄλλο ποὺ νὰ σχετίζεται μὲ τὴν πνευματικὴ ἀναζήτηση καὶ τὴν καλλιέργεια, ἡ ἔφεσή του ἐκείνη γιὰ τὴ γνώση ἀδυνατίζει καὶ καταντᾶ κουφὴ καὶ τυφλή, καθὼς οὔτε σὲ ἐγρήγορση κρατιέται οὔτε τρέφεται οὔτε οἱ αἰσθήσεις αὐτοῦ τοῦ ἀνθρώπου καθαρίζονται· ἔτσι δὲν συμβαίνει;

Ἔτσι, εἶπε.

Νομίζω ὅτι ἕνας τέτοιος ἄνθρωπος καταντᾶ ἐχθρὸς τοῦ λόγου, ἄνθρωπος χωρὶς καλλιέργεια, καὶ διόλου πιὰ δὲν χρησιμοποιεῖ τὴν πειθὼ μὲ τὰ λόγια ἀλλὰ ἐκπληρώνει τοὺς στόχους του μὲ τὴ βία [e] καὶ μὲ τὸ ἄγριο, σὰν θηρίο, ζώντας στὴν ἀμάθεια καὶ στὴ χοντροκοπιά, δίχως συμμετρία καὶ δίχως χάρη.

Πέρα γιὰ πέρα σωστό, εἶπε.

Καθὼς φαίνεται, λοιπόν, γι' αὐτὰ τὰ δύο, δηλαδὴ γιὰ τὸ ψυχωμένο, τὸ *θυμοειδές*, καὶ γιὰ τὸ στοχαστικὸ κομμάτι τῆς ψυχῆς, κάποιος θεός, θὰ ὑποστήριζα ἐγώ, ἔχει δώσει στοὺς ἀνθρώπους τοῦτες τὶς δύο τέχνες, τὴ μουσικὴ καὶ τὴ γυμναστική, ὄχι γιὰ τὴν ψυχὴ καὶ γιὰ τὸ σῶμα, ἀντίστοιχα, παρὰ μόνον δευτερευόντως ἴσως γι' αὐτά, ἀλλὰ γιὰ *ἐκεῖνα τὰ δύο*, [412a] ὥστε τεντώνοντας καὶ χαλαρώνοντάς τα ἴσαμε τὸ κατάλληλο σημεῖο, τὸ θυμοειδὲς νὰ ἐναρμονίζεται μέσα στὴν ψυχή τους μὲ τὸ στοχαστικό.

Ἔτσι φαίνεται, εἶπε.

Θὰ μπορούσαμε ἑπομένως νὰ ὑποστηρίξουμε ὅτι ὅποιος πετυχαίνει τὸ πιὸ καλοζυγισμένο μίγμα τῆς γυμναστικῆς ἀπὸ τὴ μιὰ μὲ τὴν καλλιέργεια στὴ μουσικὴ καὶ τὴν ποίηση ἀπὸ τὴν ἄλλη, καὶ τὸ προσφέρει μὲ τὸν καταλληλότερο τρόπο στὴν ψυχή, αὐτὸς θά 'ταν στὴν ἐντέλεια ἁρμονικὸς καὶ ἀσκημένος στὴ μουσική, πολὺ περισσότερο ἀπ' ὅτι κάποιος ποὺ ξέρει νὰ συνταιριάζει τὴ μιὰ χορδὴ μὲ τὴν ἄλλη.

Φυσικά, Σωκράτη, εἶπε.

Δὲν θὰ μᾶς χρειαστεῖ λοιπόν, Γλαύκων, καὶ στὴν πόλη κάποιος σὰν αὐτὸν ποὺ περιγράψαμε, ὁ ὁποῖος θὰ ἐποπτεύει διαρκῶς προκειμένου νὰ διαφυλάσσεται τὸ πολίτευμα;

[b] Θὰ μᾶς χρειαστεῖ καὶ μὲ τὸ παραπάνω.

Αὐτὲς θὰ ἦταν λοιπὸν οἱ γενικὲς ἀρχὲς τῆς ἀγωγῆς καὶ τῆς παιδείας. Γιατὶ τί νόημα θὰ εἶχε νὰ περιγράφαμε διεξοδικὰ τοὺς χοροὺς αὐτῶν τῶν νέων, τὰ κυνήγια καὶ τὶς κυνηγετικὲς συνοδεῖες τους, τοὺς ἀθλητικοὺς καὶ τοὺς ἱππι-

γάρ τι δῆλα δὴ ὅτι τούτοις ἑπόμενα δεῖ αὐτὰ εἶναι, καὶ οὐκέτι χαλεπὰ εὑρεῖν.

Ἴσως, ἦ δ' ὅς, οὐ χαλεπά.

Εἶεν, ἦν δ' ἐγώ· τὸ δὴ μετὰ τοῦτο τί ἂν ἡμῖν διαιρετέον εἴη; ἆρ' οὐκ αὐτῶν τούτων οἵτινες ἄρξουσί τε καὶ ἄρξονται;

c Τί μήν;

Οὐκοῦν ὅτι μὲν πρεσβυτέρους τοὺς ἄρχοντας δεῖ εἶναι, νεωτέρους δὲ τοὺς ἀρχομένους, δῆλον;

Δῆλον.

Καὶ ὅτι γε τοὺς ἀρίστους αὐτῶν;

Καὶ τοῦτο.

Οἱ δὲ γεωργῶν ἄριστοι ἆρ' οὐ γεωργικώτατοι γίγνονται;

Ναί.

Νῦν δ', ἐπειδὴ φυλάκων αὐτοὺς ἀρίστους δεῖ εἶναι, ἆρ' οὐ φυλακικωτάτους πόλεως;

Ναί.

Οὐκοῦν φρονίμους τε εἰς τοῦτο δεῖ ὑπάρχειν καὶ δυνατοὺς καὶ ἔτι κηδεμόνας τῆς πόλεως;

d Ἔστι ταῦτα.

Κήδοιτο δέ γ' ἄν τις μάλιστα τούτου ὃ τυγχάνοι φιλῶν.

Ἀνάγκη.

Καὶ μὴν τοῦτό γ' ἂν μάλιστα φιλοῖ, ᾧ συμφέρειν ἡγοῖτο τὰ αὐτὰ καὶ ἑαυτῷ καὶ [ὅταν μάλιστα] ἐκείνου μὲν εὖ πράττοντος οἴοιτο συμβαίνειν καὶ ἑαυτῷ εὖ πράττειν, μὴ δέ, τοὐναντίον.

Οὕτως, ἔφη.

Ἐκλεκτέον ἄρ' ἐκ τῶν ἄλλων φυλάκων τοιούτους ἄνδρας, οἳ ἂν σκοποῦσιν ἡμῖν μάλιστα φαίνωνται παρὰ πάντα τὸν
e βίον, ὃ μὲν ἂν τῇ πόλει ἡγήσωνται συμφέρειν, πάσῃ προθυμίᾳ ποιεῖν, ὃ δ' ἂν μή, μηδενὶ τρόπῳ πρᾶξαι ἂν ἐθέλειν.

κοὺς ἀγῶνες; Εἶναι σχεδὸν πρόδηλο ὅτι ὅλ' αὐτὰ πρέπει νὰ εἶναι συνακόλουθα μὲ τοῦτες τὶς γενικὲς ἀρχές, καὶ δὲν θὰ δυσκολευτοῦμε νὰ τὰ βροῦμε ποιά θὰ εἶναι.

Ἴσως, εἶπε, νὰ μὴν εἶναι δύσκολα.

Ὡραῖα, εἶπα. Ποιό εἶναι τὸ ἑπόμενο πρᾶγμα ποὺ ἔχουμε νὰ προσδιορίσουμε; Δὲν εἶναι τὸ ἐρώτημα ποιοί ἀπὸ αὐτοὺς θὰ εἶναι οἱ ἄρχοντες καὶ ποιοί οἱ ἀρχόμενοι;

[c] Βεβαίως.

Ἄραγε δὲν εἶναι φανερὸ ὅτι ἄρχοντες πρέπει νὰ εἶναι οἱ μεγαλύτεροι καὶ οἱ ἀρχόμενοι νὰ εἶναι νεότεροι;

Εἶναι φανερό.

Καὶ ὅτι ἄρχοντες πρέπει νὰ εἶναι οἱ πιὸ *ἄξιοι* ἀνάμεσά τους;

Καὶ αὐτό.

Οἱ πιὸ ἄξιοι ἀνάμεσα στοὺς γεωργοὺς δὲν εἶναι ἄραγε καὶ οἱ πιὸ κατάλληλοι γιὰ τὸ ἔργο τοῦ γεωργοῦ;

Ναί.

Στὴ δική μας ὅμως περίπτωση ποὺ αὐτοὶ πρέπει νὰ εἶναι οἱ πιὸ ἄξιοι ἀνάμεσα στοὺς φύλακες, δὲν πρέπει ἄρχοντες νὰ εἶναι οἱ καταλληλότεροι γιὰ τὴ *φύλαξη* τῆς πόλης;

Ναί.

Δὲν πρέπει συνεπῶς νὰ εἶναι μυαλωμένοι καὶ ἱκανοὶ γι' αὐτὴ τὴ δουλειά, κι ἐπίσης νὰ νοιάζονται γιὰ τὴν πόλη;

[d] Αὐτὸ εἶναι σωστό.

Πάνω ἀπ' ὅλα ὅμως θὰ νοιάζεται κανεὶς γι' αὐτὸ τὸ ὁποῖο ἀγαπάει.

Κατανάγκη.

Καὶ πάνω ἀπ' ὅλα θὰ ἀγαποῦσε ἐκεῖνο γιὰ τὸ ὁποῖο νομίζει πὼς μοιράζεται μαζί του τὰ ἴδια συμφέροντα, καὶ φαντάζεται πὼς ἂν ἐκεῖνο εἶναι εὐτυχισμένο, θὰ εἶναι κι ὁ ἴδιος εὐτυχισμένος, ἐνῶ διαφορετικὰ θὰ συμβαίνει τὸ ἀντίθετο.

Ἔτσι εἶναι, εἶπε.

Πρέπει λοιπὸν νὰ ἐπιλέξουμε ἀνάμεσα στοὺς φύλακες ἀνθρώπους τέτοιους ποὺ ἐξετάζοντάς τους προσεκτικὰ νὰ δείχνουν μέσα ἀπὸ ὅλη τους τὴ [e] ζωὴ πὼς προθυμότατα πράττουν ὅ,τι οἱ ἴδιοι νομίσουν πὼς εἶναι συμφέρον γιὰ τὴν πόλη, ἐνῶ ὅ,τι δὲν εἶναι πρὸς τὸ συμφέρον της δὲν θά 'θελαν νὰ τὸ πράξουν μὲ τίποτα.

Ἐπιτήδειοι γάρ, ἔφη.

Δοκεῖ δή μοι τηρητέον αὐτοὺς εἶναι ἐν ἁπάσαις ταῖς ἡλικίαις, εἰ φυλακικοί εἰσι τούτου τοῦ δόγματος καὶ μήτε γοητευόμενοι μήτε βιαζόμενοι ἐκβάλλουσιν ἐπιλανθανόμενοι δόξαν τὴν τοῦ ποιεῖν δεῖν ἃ τῇ πόλει βέλτιστα.

Τίνα, ἔφη, λέγεις τὴν ἐκβολήν;

Ἐγώ σοι, ἔφην, ἐρῶ. φαίνεταί μοι δόξα ἐξιέναι ἐκ διανοίας ἢ ἑκουσίως ἢ ἀκουσίως, ἑκουσίως μὲν ἡ ψευδὴς
413 τοῦ μεταμανθάνοντος, ἀκουσίως δὲ πᾶσα ἡ ἀληθής.

Τὸ μὲν τῆς ἑκουσίου, ἔφη, μανθάνω, τὸ δὲ τῆς ἀκουσίου δέομαι μαθεῖν.

Τί δέ; οὐ καὶ σὺ ἡγῇ, ἔφην ἐγώ, τῶν μὲν ἀγαθῶν ἀκουσίως στέρεσθαι τοὺς ἀνθρώπους, τῶν δὲ κακῶν ἑκουσίως; ἢ οὐ τὸ μὲν ἐψεῦσθαι τῆς ἀληθείας κακόν, τὸ δὲ ἀληθεύειν ἀγαθόν; ἢ οὐ τὸ τὰ ὄντα δοξάζειν ἀληθεύειν δοκεῖ σοι εἶναι;

Ἀλλ', ἦ δ' ὅς, ὀρθῶς λέγεις, καί μοι δοκοῦσιν ἄκοντες ἀληθοῦς δόξης στερίσκεσθαι.

b Οὐκοῦν κλαπέντες ἢ γοητευθέντες ἢ βιασθέντες τοῦτο πάσχουσιν;

Οὐδὲ νῦν, ἔφη, μανθάνω.

Τραγικῶς, ἦν δ' ἐγώ, κινδυνεύω λέγειν. κλαπέντας μὲν γὰρ τοὺς μεταπεισθέντας λέγω καὶ τοὺς ἐπιλανθανομένους, ὅτι τῶν μὲν χρόνος, τῶν δὲ λόγος ἐξαιρούμενος λανθάνει· νῦν γάρ που μανθάνεις;

Ναί.

Τοὺς τοίνυν βιασθέντας λέγω οὓς ἂν ὀδύνη τις ἢ ἀλγηδὼν μεταδοξάσαι ποιήσῃ.

Καὶ τοῦτ', ἔφη, ἔμαθον, καὶ ὀρθῶς λέγεις.

c Τοὺς μὴν γοητευθέντας, ὡς ἐγῷμαι, κἂν σὺ φαίης εἶναι οἳ ἂν μεταδοξάσωσιν ἢ ὑφ' ἡδονῆς κηληθέντες ἢ ὑπὸ φόβου τι δείσαντες.

Τέτοιοι ἄνθρωποι θὰ ἦταν οἱ κατάλληλοι.

Νομίζω, ἔτσι, ὅτι πρέπει νὰ τοὺς παρακολουθοῦμε σὲ ὅλες τὶς ἡλικίες κοιτάζοντας ἂν μένουν σταθεροὶ σ' αὐτὴ τὴ βασικὴ ἀρχή, ὥστε κανένα μαγικὸ τέχνασμα καὶ καμιὰ ἄσκηση βίας νὰ μὴν μπορεῖ νὰ τοὺς κάνει νὰ ξεχάσουν καὶ νὰ βγάλουν ἀπὸ μέσα τους τὴ γνώμη πὼς ὀφείλουν νὰ πράττουν ὅ,τι εἶναι καλύτερο γιὰ τὴν πόλη.

Πῶς ἐννοεῖς αὐτὸ τὸ 'νὰ βγάλουν ἀπὸ μέσα τους';

Θὰ σοῦ πῶ, εἶπα. Μοῦ φαίνεται ὅτι μιὰ γνώμη φεύγει ἀπὸ τὸ μυαλό μας εἴτε ἑκούσια εἴτε ἀκούσια: Ἑκούσια ἡ λαθεμένη γνώμη [413a] ποὺ παύει κανεὶς νὰ τὴν ἀσπάζεται καὶ τὴν ἀλλάζει μὲ μιὰ ἄλλη· ἀκούσια, πάλι, κάθε γνώμη ποὺ ἀληθεύει.

Αὐτὸ μὲ τὴν ἑκούσια ἀλλαγὴ τὸ καταλαβαίνω, εἶπε, τὸ ἄλλο ὅμως θὰ χρειαστεῖ νὰ μοῦ τὸ ἐξηγήσεις.

Μά, τί; Δὲν νομίζεις κι ἐσύ, εἶπα, ὅτι τὰ καλὰ πράγματα οἱ ἄνθρωποι τὰ στεροῦνται παρὰ τὴ θέλησή τους, ἐνῶ τὰ ἄσχημα μὲ τὴ θέλησή τους; Ἢ μήπως δὲν εἶναι ἄσχημο πρᾶγμα νὰ ἔχει κανεὶς μιὰ λαθεμένη γνώμη καὶ καλὸ μιὰ γνώμη ποὺ ἀληθεύει; Ἢ τάχα νομίζεις ὅτι τὸ νὰ ἔχει κανεὶς μιὰ γνώμη ποὺ ἀνταποκρίνεται στὰ πράγματα δὲν ταυτίζεται μὲ τὸ νὰ ἀληθεύει;

Ναί, εἶπε, δίκιο ἔχεις, καὶ νομίζω ὅτι οἱ ἄνθρωποι μόνο *παρὰ* τὴ θέλησή τους ἀποστεροῦνται μιὰ γνώμη τους ποὺ εἶναι ἀληθινή.

[b] Ἄραγε πῶς τὸ παθαίνουν αὐτό: τοὺς τὴν κλέβουνε, τοὺς τὴν παίρνουν μὲ μαγικὰ τεχνάσματα ἢ μήπως μὲ τὴ βία;

Οὔτε τώρα, εἶπε, σὲ καταλαβαίνω.

Φοβᾶμαι, εἶπα, πὼς μιλάω σὰν τραγικὸς ποιητής. Λέγοντας ὅτι τοὺς κλέβουν τὴ γνώμη ἀναφέρομαι σ' ἐκείνους ποὺ πείθονται νὰ ἀλλάξουν γνώμη καὶ σ' ἐκείνους ποὺ λησμονοῦν, γιατὶ στὴ μιὰ περίπτωση ἕνα λογικὸ ἐπιχείρημα καὶ στὴν ἄλλη ὁ χρόνος τοὺς παίρνουν κρυφὰ κάτι χωρὶς οἱ ἴδιοι νὰ τὸ ἀντιληφθοῦν. Καταλαβαίνεις τώρα, ὑποθέτω· ἔ;

Ναί.

Κι ὅταν πάλι ἀναφέρομαι στὴν ἄσκηση βίας, ἐννοῶ ἐκείνους ποὺ κάποιος πόνος ἢ κάποιο κακοπάθημα θὰ τοὺς κάνει νὰ ἀλλάξουν γνώμη.

Καὶ αὐτό, εἶπε, τὸ κατάλαβα· σωστὰ τὸ λές.

[c] Κι ὅσο γιὰ 'κείνους ποὺ ἐξαπατήθηκαν μὲ κάποιο τέχνασμα, νομίζω πὼς κι ἐσὺ θὰ δεχόσουν ὅτι πρόκειται γιὰ ὅσους ἀλλάζουν γνώμη εἴτε ἐπειδὴ μαγεύτηκαν ἀπὸ μιὰ ἡδονὴ εἴτε ἐπειδὴ φοβήθηκαν κάτι.

Ἔοικε γάρ, ἦ δ᾽ ὅς, γοητεύειν πάντα ὅσα ἀπατᾷ.

Ὃ τοίνυν ἄρτι ἔλεγον, ζητητέον τίνες ἄριστοι φύλακες
τοῦ παρ᾽ αὐτοῖς δόγματος, τοῦτο ὡς ποιητέον ὃ ἂν τῇ πόλει
ἀεὶ δοκῶσι βέλτιστον εἶναι [αὐτοῖς ποιεῖν]. τηρητέον δὴ
εὐθὺς ἐκ παίδων προθεμένοις ἔργα ἐν οἷς ἄν τις τὸ τοιοῦτον
μάλιστα ἐπιλανθάνοιτο καὶ ἐξαπατῷτο, καὶ τὸν μὲν μνή-
d μονα καὶ δυσεξαπάτητον ἐγκριτέον, τὸν δὲ μὴ ἀποκριτέον.
ἦ γάρ;

Ναί.

Καὶ πόνους γε αὖ καὶ ἀλγηδόνας καὶ ἀγῶνας αὐτοῖς θετέον, ἐν οἷς ταὐτὰ ταῦτα τηρητέον.

Ὀρθῶς, ἔφη.

Οὐκοῦν, ἦν δ᾽ ἐγώ, καὶ τρίτου εἴδους τοῦ τῆς γοητείας
ἅμιλλαν ποιητέον, καὶ θεατέον—ὥσπερ τοὺς πώλους ἐπὶ
τοὺς ψόφους τε καὶ θορύβους ἄγοντες σκοποῦσιν εἰ φοβεροί,
οὕτω νέους ὄντας εἰς δείματ᾽ ἄττα κομιστέον καὶ εἰς ἡδονὰς
e αὖ μεταβλητέον, βασανίζοντας πολὺ μᾶλλον ἢ χρυσὸν ἐν
πυρί—εἰ δυσγοήτευτος καὶ εὐσχήμων ἐν πᾶσι φαίνεται,
φύλαξ αὐτοῦ ὢν ἀγαθὸς καὶ μουσικῆς ἧς ἐμάνθανεν,
εὔρυθμόν τε καὶ εὐάρμοστον ἑαυτὸν ἐν πᾶσι τούτοις παρέχων,
οἷος δὴ ἂν ὢν καὶ ἑαυτῷ καὶ πόλει χρησιμώτατος εἴη. καὶ
τὸν ἀεὶ ἔν τε παισὶ καὶ νεανίσκοις καὶ ἐν ἀνδράσι βασανι-
414 ζόμενον καὶ ἀκήρατον ἐκβαίνοντα καταστατέον ἄρχοντα
τῆς πόλεως καὶ φύλακα, καὶ τιμὰς δοτέον καὶ ζῶντι καὶ
τελευτήσαντι, τάφων τε καὶ τῶν ἄλλων μνημείων μέγιστα
γέρα λαγχάνοντα· τὸν δὲ μὴ τοιοῦτον ἀποκριτέον. τοιαύτη
τις, ἦν δ᾽ ἐγώ, δοκεῖ μοι, ὦ Γλαύκων, ἡ ἐκλογὴ εἶναι καὶ
κατάστασις τῶν ἀρχόντων τε καὶ φυλάκων, ὡς ἐν τύπῳ,
μὴ δι᾽ ἀκριβείας, εἰρῆσθαι.

Καὶ ἐμοί, ἦ δ᾽ ὅς, οὕτως πῃ φαίνεται.

Πραγματικά, εἶπε, φαίνεται πὼς καθετὶ ποὺ ἐξαπατᾶ ἀσκεῖ μιὰ μαγεία.

Ὅπως λοιπὸν ἔλεγα τώρα δά, πρέπει νὰ ψάξουμε νὰ βροῦμε ποιοί θὰ εἶναι ἄριστοι φύλακες ἐκείνης τῆς *δικῆς τους* πεποίθησης, σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία πρέπει νὰ πράττουν ὅ,τι θὰ κρίνουν πὼς εἶναι κάθε φορὰ τὸ καλύτερο γιὰ τὴν πόλη. Πρέπει νὰ τοὺς δοκιμάζουμε ἀπὸ τὴν παιδική τους κιόλας ἡλικία ἀναθέτοντάς τους ἔργα, στὰ ὁποῖα θὰ εἶναι πολὺ εὔκολο νὰ τὸ ξεχάσει κανεὶς αὐτὸ καὶ νὰ ἐξαπατηθεῖ, κι ὅσους κρατοῦν στὴ μνήμη τους ἐκείνη τὴν πεποίθηση [d] καὶ δύσκολα μπορεῖ κανεὶς νὰ τοὺς ἐξαπατήσει τοὺς ἐπιλέγουμε, ἐνῶ τοὺς ἄλλους τοὺς ἀπορρίπτουμε. Συμφωνεῖς;

Ναί.

Ἐπίσης πρέπει νὰ ὑποχρεωθοῦν νὰ καταβάλουν κοπιαστικὲς προσπάθειες, νὰ ἐκτεθοῦν σὲ σωματικοὺς πόνους, σὲ ἀγῶνες, καὶ νὰ δοκιμαστοῦν σὲ ὅλα τοῦτα ὡς πρὸς αὐτὲς τὶς ἰδιότητες.

Σωστά, εἶπε.

Πρέπει, ἔτσι, εἶπα, νὰ τοὺς ὑποβάλουμε καὶ σ' ἕνα τρίτο εἶδος δοκιμασίας σχετικὰ μὲ τὰ γητέματα καὶ νὰ τοὺς παρατηρήσουμε —ὅπως κάνουν καὶ μὲ τὰ πουλάρια ποὺ τὰ πηγαίνουν κοντὰ σὲ κρότους καὶ θορύβους καὶ κοιτάζουν νὰ δοῦν ἂν εἶναι φοβιτσιάρικα, ἔτσι κι ἐμεῖς πρέπει νὰ τοὺς ἐκθέσουμε, ὅσο εἶναι νέοι, σὲ ὁρισμένα πράγματα ποὺ προκαλοῦν τρόμο κι ὕστερα πάλι νὰ τοὺς βάζουμε σὲ ἡδονές, [e] δοκιμάζοντάς τους πολὺ περισσότερο ἀπ' ὅσο τὸ χρυσάφι στὴ φωτιὰ— γιὰ νὰ δοῦμε ἂν κάποιος δύσκολα ξεγελιέται μὲ γητέματα, καὶ ἂν ἀποδείχνεται σὲ ὅλα αὐτὰ ἄνθρωπος μὲ εὐπρέπεια, φύλακας καλὸς τοῦ ἑαυτοῦ του καὶ τῆς πνευματικῆς καλλιέργειας ποὺ προσοικειώθηκε, δείχνοντας μέσα ἀπὸ ὅλες αὐτὲς τὶς δοκιμασίες πὼς εἶναι εὐπροσάρμοστος καὶ εὐπρεπής, τέτοιος ποὺ θὰ μποροῦσε νὰ ἀποβεῖ πάρα πολὺ χρήσιμος στὸν ἑαυτό του καὶ στὴν πόλη. Κι ἐκεῖνον ποὺ μέσα ἀπὸ τὶς αὐστηρὲς δοκιμασίες, στὶς ὁποίες θὰ ὑποβληθεῖ ὡς παιδὶ καὶ ὡς νέος καὶ ὡς ἄνδρας, θὰ βγαίνει πάντοτε [414a] καθαρὸς πρέπει νὰ τὸν καταστήσουμε ἄρχοντα τῆς πόλης καὶ φύλακα καὶ νὰ τοῦ ἀπονείμουμε τιμὲς *καὶ* ὅσο εἶναι ζωντανὸς *καὶ* ὅταν πεθάνει, δίνοντάς του ἐντελῶς ἐξαιρετικὰ προνόμια σὲ τάφους καὶ σὲ ἄλλα πράγματα ποὺ θὰ διατηροῦν τὴν ἀνάμνησή του· κι ὅποιος δὲν θὰ εἶναι σὰν αὐτὸν θὰ ἀπορρίπτεται. Κάπως ἔτσι, Γλαύκων, νομίζω ὅτι θὰ γίνεται ἡ ἐπιλογὴ καὶ ἡ ἀνάδειξη τῶν ἀρχόντων καὶ τῶν φυλάκων, σὲ γενικὲς γραμμὲς χωρὶς νὰ μποῦμε σὲ λεπτομέρειες.

Καὶ σ' ἐμένα, εἶπε, κάπως ἔτσι φαίνεται.

b Ἀρ' οὖν ὡς ἀληθῶς ὀρθότατον καλεῖν τούτους μὲν φύλακας παντελεῖς τῶν τε ἔξωθεν πολεμίων τῶν τε ἐντὸς φιλίων, ὅπως οἱ μὲν μὴ βουλήσονται, οἱ δὲ μὴ δυνήσονται κακουργεῖν, τοὺς δὲ νέους, οὓς δὴ νῦν φύλακας ἐκαλοῦμεν, ἐπικούρους τε καὶ βοηθοὺς τοῖς τῶν ἀρχόντων δόγμασιν;

Ἔμοιγε δοκεῖ, ἔφη.

Τίς ἂν οὖν ἡμῖν, ἦν δ' ἐγώ, μηχανὴ γένοιτο τῶν ψευδῶν τῶν ἐν δέοντι γιγνομένων, ὧν δὴ νῦν ἐλέγομεν, γενναῖόν
c τι ἓν ψευδομένους πεῖσαι μάλιστα μὲν καὶ αὐτοὺς τοὺς ἄρχοντας, εἰ δὲ μή, τὴν ἄλλην πόλιν;

Ποῖόν τι; ἔφη.

Μηδὲν καινόν, ἦν δ' ἐγώ, ἀλλὰ Φοινικικόν τι, πρότερον μὲν ἤδη πολλαχοῦ γεγονός, ὥς φασιν οἱ ποιηταὶ καὶ πεπείκασιν, ἐφ' ἡμῶν δὲ οὐ γεγονὸς οὐδ' οἶδα εἰ γενόμενον ἄν, πεῖσαι δὲ συχνῆς πειθοῦς.

Ὡς ἔοικας, ἔφη, ὀκνοῦντι λέγειν.

Δόξω δέ σοι, ἦν δ' ἐγώ, καὶ μάλ' εἰκότως ὀκνεῖν, ἐπειδὰν εἴπω.

Λέγ', ἔφη, καὶ μὴ φοβοῦ.

d Λέγω δή —καίτοι οὐκ οἶδα ὁποίᾳ τόλμῃ ἢ ποίοις λόγοις χρώμενος ἐρῶ— καὶ ἐπιχειρήσω πρῶτον μὲν αὐτοὺς τοὺς ἄρχοντας πείθειν καὶ τοὺς στρατιώτας, ἔπειτα δὲ καὶ τὴν ἄλλην πόλιν, ὡς ἄρ' ἃ ἡμεῖς αὐτοὺς ἐτρέφομέν τε καὶ ἐπαιδεύομεν, ὥσπερ ὀνείρατα ἐδόκουν ταῦτα πάντα πάσχειν τε καὶ γίγνεσθαι περὶ αὐτούς, ἦσαν δὲ τότε τῇ ἀληθείᾳ ὑπὸ γῆς ἐντὸς πλαττόμενοι καὶ τρεφόμενοι καὶ αὐτοὶ καὶ τὰ
e ὅπλα αὐτῶν καὶ ἡ ἄλλη σκευὴ δημιουργουμένη, ἐπειδὴ δὲ παντελῶς ἐξειργασμένοι ἦσαν, καὶ ἡ γῆ αὐτοὺς μήτηρ οὖσα ἀνῆκεν, καὶ νῦν δεῖ ὡς περὶ μητρὸς καὶ τροφοῦ τῆς χώρας ἐν ᾗ εἰσι βουλεύεσθαί τε καὶ ἀμύνειν αὐτούς, ἐάν τις ἐπ' αὐτὴν ἴῃ, καὶ ὑπὲρ τῶν ἄλλων πολιτῶν ὡς ἀδελφῶν ὄντων καὶ γηγενῶν διανοεῖσθαι.

Οὐκ ἐτός, ἔφη, πάλαι ᾐσχύνου τὸ ψεῦδος λέγειν.

415 Πάνυ, ἦν δ' ἐγώ, εἰκότως· ἀλλ' ὅμως ἄκουε καὶ τὸ λοιπὸν τοῦ μύθου. ἐστὲ μὲν γὰρ δὴ πάντες οἱ ἐν τῇ πόλει ἀδελφοί, ὡς φήσομεν πρὸς αὐτοὺς μυθολογοῦντες, ἀλλ'

[b] Τὸ πιὸ σωστὸ λοιπὸν δὲν εἶναι, σταλήθεια, νὰ τοὺς ὀνομάζουμε τούτους ἐδῶ τέλειους φύλακες τῆς πόλης ποὺ θὰ τὴν φυλᾶνε καὶ ἀπὸ τοὺς ἐξωτερικοὺς ἐχθροὺς καὶ ἀπὸ τοὺς ντόπιους μέσα, ἔτσι ὥστε ἐκεῖνοι νὰ μὴν *μποροῦν* καὶ αὐτοὶ ἐδῶ νὰ μὴ *θέλουν* νὰ τὴν βλάψουν; Καὶ τοὺς νέους, αὐτοὺς ποὺ ὡς τώρα τοὺς λέγαμε 'φύλακες', συμφωνεῖς νὰ τοὺς λέμε 'ἐπικούρους' ποὺ θὰ στηρίζουν τὶς ἀποφάσεις τῶν ἀρχόντων;

Συμφωνῶ, εἶπε.

Πῶς θὰ τὰ καταφέρναμε λοιπὸν νὰ ἐπινοούσαμε κάποια ἀπὸ ἐκεῖνες τὶς ψευτιές, τὶς ἐπιβεβλημένες, γιὰ τὶς ὁποῖες μιλούσαμε λίγο πρωτύτερα, ὥστε λέγοντας [c] ἕνα περιποιημένο ψέμα νὰ πείσουμε —στὴν καλύτερη περίπτωση ἀκόμη καὶ τοὺς ἴδιους τοὺς ἄρχοντες, εἰδάλλως τὴν ὑπόλοιπη πόλη;

Σὰν τί λογῆς ψευτιές, εἶπε.

Ὄχι τίποτα ἐντελῶς πρωτάκουστο, εἶπα, ἀλλὰ κάτι ποὺ ἔχει ἔλθει ἀπὸ τὴν Ἀνατολή, κάτι ποὺ ἔχει συμβεῖ ἤδη σὲ πολλοὺς τόπους, καθὼς ἰσχυρίζονται οἱ ποιητὲς κι ἔχουν κάνει τοὺς ἀνθρώπους νὰ τὸ πιστέψουν, ἀλλὰ ποὺ δὲν συμβαίνει στὶς μέρες μας καὶ δὲν ξέρω ἂν θὰ μποροῦσε νὰ συμβεῖ καὶ ποὺ θὰ χρειαζόταν κανεὶς μεγάλη πειστικότητα γιὰ νὰ τὸ κάνει πιστευτό.

Φαίνεσαι, εἶπε, σὰν νὰ διστάζεις νὰ τὸ πεῖς.

Πόσο δίκιο ἔχω νὰ διστάζω, εἶπα ἐγώ, θὰ τὸ ἀντιληφθεῖς μόλις τὸ πῶ.

Λέγε το, εἶπε, καὶ μὴ φοβᾶσαι.

[d] Τὸ κάνω λοιπὸν —ἂν καὶ δὲν ξέρω πῶς νὰ τὸ ἀποτολμήσω, μὲ ποιά λόγια νὰ τὸ πῶ— καὶ θὰ ἐπιχειρήσω νὰ πείσω πρῶτα-πρῶτα τοὺς ἄρχοντες καὶ τοὺς στρατιῶτες, ἔπειτα καὶ τὴν ὑπόλοιπη πόλη, πὼς τάχα ὅλη ἐκείνη ἡ ἀνατροφὴ καὶ ἡ παιδεία ποὺ τοὺς δώσαμε ἦταν κάτι σὰν ὄνειρο ποὺ συνέβαινε στὴ φαντασία τους, κι ὅτι στὴν πραγματικότητα ἐκεῖνοι βρίσκονταν τότε κάτω ἀπὸ τὴ γῆ καὶ πλάθονταν μέσα της καὶ γίνονταν, οἱ ἴδιοι καὶ τὰ [e] ὅπλα τους· καὶ ὅσα ἄλλα πράγματα τοὺς εἶναι τώρα ἀπαραίτητα κατασκευάζονταν κι αὐτά, κι ὅταν πιὰ ἐκεῖνοι εἶχαν στὴν ἐντέλεια ἑτοιμαστεῖ, ἡ γῆ, ποὺ εἶναι ἡ μάνα τους, τοὺς ἔβγαλε ἐπάνω, καὶ τώρα αὐτοὶ ὀφείλουν τὴ χώρα στὴν ὁποία ζοῦνε νὰ τὴν ἔχουν σὰν μάνα ποὺ τοὺς γέννησε καὶ τοὺς ἀνάστησε καὶ νὰ τὴν ὑπερασπίζονται, ἂν τυχὸν ἔλθει κανεὶς νὰ τῆς ἐπιτεθεῖ, κι ἐπίσης τοὺς ἄλλους πολίτες νὰ τοὺς ἔχουν γιὰ ἀδέλφια τους, βγαλμένα ἀπὸ τὴν ἴδια γῆς.

Δὲν εἶχες ἄδικο, εἶπε, ποὺ ντρεπόσουν τόσην ὥρα νὰ πεῖς τοῦτο τὸ ψέμα.

[415a] Δίχως ἀμφιβολία, εἶπα ἐγώ. Ἄκου ὅμως καὶ τὴ συνέχεια τοῦ παραμυθιοῦ. Βέβαια, ὅλοι στὴν πόλη εἶστε ἀδέλφια, θὰ τοὺς ποῦμε, συνεχίζοντας

ὁ θεὸς πλάττων, ὅσοι μὲν ὑμῶν ἱκανοὶ ἄρχειν, χρυσὸν ἐν
τῇ γενέσει συνέμειξεν αὐτοῖς, διὸ τιμιώτατοί εἰσιν· ὅσοι
δ' ἐπίκουροι, ἄργυρον· σίδηρον δὲ καὶ χαλκὸν τοῖς τε
γεωργοῖς καὶ τοῖς ἄλλοις δημιουργοῖς. ἅτε οὖν συγγενεῖς
ὄντες πάντες τὸ μὲν πολὺ ὁμοίους ἂν ὑμῖν αὐτοῖς γεννῷτε,
b ἔστι δ' ὅτε ἐκ χρυσοῦ γεννηθείη ἂν ἀργυροῦν καὶ ἐξ
ἀργύρου χρυσοῦν ἔκγονον καὶ τἆλλα πάντα οὕτως ἐξ ἀλλή-
λων. τοῖς οὖν ἄρχουσι καὶ πρῶτον καὶ μάλιστα παραγ-
γέλλει ὁ θεός, ὅπως μηδενὸς οὕτω φύλακες ἀγαθοὶ ἔσονται
μηδ' οὕτω σφόδρα φυλάξουσι μηδὲν ὡς τοὺς ἐκγόνους, ὅτι
αὐτοῖς τούτων ἐν ταῖς ψυχαῖς παραμέμεικται, καὶ ἐάν τε
σφέτερος ἔκγονος ὑπόχαλκος ἢ ὑποσίδηρος γένηται, μηδενὶ
c τρόπῳ κατελεήσουσιν, ἀλλὰ τὴν τῇ φύσει προσήκουσαν
τιμὴν ἀποδόντες ὤσουσιν εἰς δημιουργοὺς ἢ εἰς γεωργούς,
καὶ ἂν αὖ ἐκ τούτων τις ὑπόχρυσος ἢ ὑπάργυρος φυῇ, τιμή-
σαντες ἀνάξουσι τοὺς μὲν εἰς φυλακήν, τοὺς δὲ εἰς ἐπι-
κουρίαν, ὡς χρησμοῦ ὄντος τότε τὴν πόλιν διαφθαρῆναι,
ὅταν αὐτὴν ὁ σιδηροῦς φύλαξ ἢ ὁ χαλκοῦς φυλάξῃ. τοῦτον
οὖν τὸν μῦθον ὅπως ἂν πεισθεῖεν, ἔχεις τινὰ μηχανήν;

d Οὐδαμῶς, ἔφη, ὅπως γ' ἂν αὐτοὶ οὗτοι· ὅπως μεντἂν οἱ
τούτων ὑεῖς καὶ οἱ ἔπειτα οἵ τ' ἄλλοι ἄνθρωποι οἱ ὕστερον.

Ἀλλὰ καὶ τοῦτο, ἦν δ' ἐγώ, εὖ ἂν ἔχοι πρὸς τὸ μᾶλλον
αὐτοὺς τῆς πόλεώς τε καὶ ἀλλήλων κήδεσθαι· σχεδὸν γάρ
τι μανθάνω ὃ λέγεις.

Καὶ τοῦτο μὲν δὴ ἕξει ὅπῃ ἂν αὐτὸ ἡ φήμη ἀγάγῃ·
ἡμεῖς δὲ τούτους τοὺς γηγενεῖς ὁπλίσαντες προάγωμεν
ἡγουμένων τῶν ἀρχόντων. ἐλθόντες δὲ θεασάσθων τῆς
πόλεως ὅπου κάλλιστον στρατοπεδεύσασθαι, ὅθεν τούς τε
e ἔνδον μάλιστ' ἂν κατέχοιεν, εἴ τις μὴ ἐθέλοι τοῖς νόμοις
πείθεσθαι, τούς τε ἔξωθεν ἀπαμύνοιεν, εἰ πολέμιος ὥσπερ
λύκος ἐπὶ ποίμνην τις ἴοι· στρατοπεδευσάμενοι δέ, θύσαντες
οἷς χρή, εὐνὰς ποιησάσθων. ἢ πῶς;

τὸ παραμύθι μας, ἀλλὰ ὁ θεὸς πλάθοντάς σας, σὲ ὅσους ἀπὸ σᾶς εἶναι ἱκανοὶ νὰ κυβερνοῦν ἀνακάτεψε μέσα τους, ἐκεῖ ποὺ γεννιοῦνταν, χρυσάφι, γι' αὐτὸ καὶ εἶναι ἄνθρωποι μεγάλης ἀξίας. Σὲ ὅσους πάλι εἶναι ἐπίκουροι ἔβαλε ἀσήμι· σίδερο, τέλος, καὶ χαλκὸ ἔβαλε στοὺς γεωργοὺς καὶ στοὺς ἄλλους τεχνίτες. Καθὼς λοιπὸν κρατᾶτε ὅλοι ἀπὸ τὴν ἴδια ρίζα, θὰ γεννᾶτε ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὅμοιούς σας, [b] κάπου-κάπου ὅμως θὰ μποροῦσε ἀπὸ τὸ χρυσάφι νὰ βγεῖ ἀσήμι κι ἀπὸ τὸ ἀσήμι χρυσάφι —τὸ ἴδιο καὶ μὲ ὅλα τὰ ἄλλα, τὸ ἕνα ἀπὸ τὸ ἄλλο. Ἡ πρώτη λοιπὸν καὶ κύρια ἐντολὴ τοῦ θεοῦ στοὺς ἄρχοντες εἶναι νὰ μὴ γίνουν κανενὸς ἄλλου πράγματος τόσο καλοὶ φύλακες καὶ κανένα ἄλλο πρᾶγμα νὰ μὴν τὸ προσέχουν τόσο ἄγρυπνα ὅσο τοὺς ἀπογόνους, κοιτάζοντας τί λογῆς μέταλλο ἔχει προσμιχτεῖ στὴν ψυχή τους, κι ἂν κάποιος δικός τους ἀπόγονος ἔχει μέσα του χαλκὸ ἢ σίδερο, νὰ μὴν [c] αἰσθανθοῦν γι' αὐτὸν οἶκτο μὲ κανέναν τρόπο, ἀλλὰ νὰ τοῦ δώσουν τὴ θέση ποὺ ταιριάζει στὴ φύση του καὶ νὰ τὸν σπρώξουν στοὺς τεχνίτες ἢ τοὺς γεωργούς. Ἂν πάλι κάποιοι ἀπὸ αὐτὲς τὶς τάξεις γεννηθοῦν μὲ χρυσάφι ἢ μὲ ἀσήμι μέσα τους, αὐτοὺς νὰ τοὺς τιμήσουν καὶ νὰ τοὺς ἀνεβάσουν ψηλὰ κάνοντάς τους, ἀντίστοιχα, φύλακες καὶ ἐπικούρους, ἐπειδὴ ὑπάρχει χρησμὸς πὼς *τότε* ἡ πόλη θὰ ἀφανιστεῖ, ὅταν τὴ φύλαξή της θὰ τὴν ἀναλάβει φύλακας ποὺ θά 'χει μέσα του σίδερο ἢ ἄλλος ποὺ θά 'χει χαλκό. Ξέρεις ἄραγε κανέναν τρόπο πῶς νὰ τοὺς κάνεις τοῦτο τὸ παραμύθι πιστευτό;

[d] Γιὰ αὐτοὺς ἐδῶ, εἶπε, κανέναν· γιὰ τὰ παιδιά τους ὅμως καὶ γιὰ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους, τοὺς κατοπινούς, ἴσως.

Ἀλλὰ κι αὐτό, εἶπα, θὰ ἐπιδροῦσε θετικὰ ὥστε νὰ φροντίζουν ἀκόμη περισσότερο γιὰ τὴν πόλη καὶ τοὺς συμπολίτες τους, ὁ ἕνας γιὰ τὸν ἄλλο· γιατὶ καταλαβαίνω περίπου τί ἐννοεῖς. Ἐν πάση περιπτώσει τὸ παραμύθι θὰ τραβήξει τὸ δρόμο του κατὰ 'κεῖ ποὺ θὰ τὸ πάει ἡ διάδοση ἀπὸ στόμα σὲ στόμα. Ἐμεῖς ὡστόσο ἂς ὁπλίσουμε αὐτὰ τὰ παιδιὰ τῆς γῆς κι ἂς τὰ βάλουμε νὰ προχωρήσουν μὲ τοὺς ἄρχοντες μπροστά. Καὶ σὰν ἔλθουν, ἂς κοιτάξουν ποιό σημεῖο τῆς πόλης εἶναι τὸ πιὸ κατάλληλο γιὰ νὰ ἐγκαταστήσουν τὸ στρατόπεδό τους, ἐκεῖ ἀπ' ὅπου εὐκολότερα θὰ μποροῦν νὰ ἐλέγχουν [e] ὅσους εἶναι μέσα στὴν πόλη, ἂν τυχὸν κάποιος δὲν θὰ εἶχε τὴ διάθεση νὰ συμμορφώνεται μὲ τοὺς νόμους, κι ἀπὸ τὴν ἄλλη νὰ ἀποκρούουν τοὺς ἀπ' ἔξω, ἂν τυχὸν κάποιος ἐχθρὸς ἐρχόταν νὰ ἐπιτεθεῖ, ὅπως ὁ λύκος στὸ κοπάδι. Καὶ σὰν διαλέξουν τὸν τόπο, ἀφοῦ πρῶτα θυσιάσουν σ' ἐκείνους ποὺ πρέπει, νὰ ἑτοιμάσουν τὰ καταλύματά τους. Τί λὲς ἐσύ;

Οὕτως, ἔφη.

Οὐκοῦν τοιαύτας, οἵας χειμῶνός τε στέγειν καὶ θέρους ἱκανὰς εἶναι;

Πῶς γὰρ οὐχί; οἰκήσεις γάρ, ἔφη, δοκεῖς μοι λέγειν.

Ναί, ἦν δ' ἐγώ, στρατιωτικάς γε, ἀλλ' οὐ χρηματιστικάς.

416 Πῶς, ἔφη, αὖ τοῦτο λέγεις διαφέρειν ἐκείνου;

Ἐγώ σοι, ἦν δ' ἐγώ, πειράσομαι εἰπεῖν. δεινότατον γάρ που πάντων καὶ αἴσχιστον ποιμέσι τοιούτους γε καὶ οὕτω τρέφειν κύνας ἐπικούρους ποιμνίων, ὥστε ὑπὸ ἀκολασίας ἢ λιμοῦ ἤ τινος ἄλλου κακοῦ ἔθους αὐτοὺς τοὺς κύνας ἐπιχειρῆσαι τοῖς προβάτοις κακουργεῖν καὶ ἀντὶ κυνῶν λύκοις ὁμοιωθῆναι.

Δεινόν, ἦ δ' ὅς· πῶς δ' οὔ;

b Οὐκοῦν φυλακτέον παντὶ τρόπῳ μὴ τοιοῦτον ἡμῖν οἱ ἐπίκουροι ποιήσωσι πρὸς τοὺς πολίτας, ἐπειδὴ αὐτῶν κρείττους εἰσίν, ἀντὶ συμμάχων εὐμενῶν δεσπόταις ἀγρίοις ἀφομοιωθῶσιν;

Φυλακτέον, ἔφη.

Οὐκοῦν τὴν μεγίστην τῆς εὐλαβείας παρεσκευασμένοι ἂν εἶεν, εἰ τῷ ὄντι καλῶς πεπαιδευμένοι εἰσίν;

Ἀλλὰ μὴν εἰσίν γ', ἔφη.

Καὶ ἐγὼ εἶπον· Τοῦτο μὲν οὐκ ἄξιον διισχυρίζεσθαι, ὦ φίλε Γλαύκων· ὃ μέντοι ἄρτι ἐλέγομεν, ἄξιον, ὅτι δεῖ
c αὐτοὺς τῆς ὀρθῆς τυχεῖν παιδείας, ἥτις ποτέ ἐστιν, εἰ μέλλουσι τὸ μέγιστον ἔχειν πρὸς τὸ ἥμεροι εἶναι αὐτοῖς τε καὶ τοῖς φυλαττομένοις ὑπ' αὐτῶν.

Καὶ ὀρθῶς γε, ἦ δ' ὅς.

Πρὸς τοίνυν τῇ παιδείᾳ ταύτῃ φαίη ἄν τις νοῦν ἔχων δεῖν καὶ τὰς οἰκήσεις καὶ τὴν ἄλλην οὐσίαν τοιαύτην αὐτοῖς παρεσκευάσθαι, ἥτις μήτε τοῦ φύλακας ὡς ἀρίστους εἶναι παύσει
d αὐτούς, κακουργεῖν τε μὴ ἐπαρεῖ περὶ τοὺς ἄλλους πολίτας.

Καὶ ἀληθῶς γε φήσει.

Συμφωνῶ, εἶπε.

Τέτοια, φυσικά, ποὺ τὸ χειμώνα δὲν θὰ μπάζουν νερὸ καὶ ποὺ θά 'ναι κατάλληλα καὶ γιὰ τὸ καλοκαίρι· σωστά;

Ἀσφαλῶς, γιατὶ μοῦ φαίνεται, εἶπε, πὼς μιλᾶς πιὰ γιὰ τὰ σπίτια τους.

Ναί, εἶπα ἐγώ· ἀλλὰ γιὰ σπίτια *στρατιωτῶν* κι ὄχι ἀνθρώπων ποὺ βγάζουν λεφτά.

[416a] Ποιά ἡ διαφορά, λές, ἀνάμεσα σ' αὐτὰ τὰ δύο;

Θὰ προσπαθήσω, εἶπα, νὰ σοῦ τὴν ἐξηγήσω. Τὸ πιὸ φοβερό, ἴσως, ἀπ' ὅλα καὶ τὸ πιὸ ἐπονείδιστο γιὰ τοὺς βοσκούς εἶναι νὰ θρέφουν στὸ μαντρί τους τσοπανόσκυλα τέτοια καὶ μὲ τέτοιον τρόπο ποὺ τὰ σκυλιὰ αὐτά, θέλεις ἀπὸ ἀποχαλίνωση ὀρέξεων, θέλεις ἀπὸ πείνα, θέλεις ἀπὸ κάποιο ἄλλο κακὸ στοιχεῖο τοῦ χαρακτήρα τους, νὰ κάνουν ζημιὰ στὰ πρόβατα κι ἀντὶ γιὰ σκυλιὰ νὰ γίνουν ὅμοια μὲ λύκους.

Φοβερό, πράγματι, εἶπε.

[b] Ἑπομένως πρέπει μὲ κάθε τρόπο νὰ φυλαχτοῦμε ὥστε νὰ μὴν κάνουν οἱ ἐπίκουροι κάτι τέτοιο στοὺς πολίτες τοὺς δικούς μας, δεδομένου ὅτι οἱ ἐπίκουροι εἶναι πιὸ δυνατοὶ ἀπὸ αὐτούς, κι ἀντὶ γιὰ σύμμαχοι μὲ ἀγαθὲς διαθέσεις γίνουν ὅμοιοι μὲ ἄγριους ἀφέντες· ἔτσι δὲν εἶναι;

Πρέπει νὰ φυλαχτοῦμε, εἶπε.

Κι ἡ πιὸ ἀποτελεσματικὴ προετοιμασία γιὰ τὴν ἀποφυγὴ αὐτοῦ τοῦ πράγματος δὲν θὰ ἦταν ἡ προσφορὰ μιᾶς πραγματικὰ καλῆς παιδείας σ' αὐτοὺς τοὺς ἀνθρώπους;

Μὰ αὐτὴ τὴν προετοιμασία, εἶπε, ἀσφαλῶς τὴν ἔχουν.

Κι ἐγὼ εἶπα, Δὲν ἀξίζει, Γλαύκων, νὰ δώσουμε μεγάλη ἔμφαση σ' αὐτό. Ἀξίζει ὡστόσο νὰ ἐπιμείνουμε σ' ἐκεῖνο ποὺ λέγαμε τώρα δά, ὅτι δηλαδὴ τοῦτοι οἱ ἄνθρωποι πρέπει [c] νὰ λάβουν μιὰ σωστὴ *παιδεία*, ὅποια κι ἂν εἶναι αὐτή, προκειμένου νὰ διαθέτουν ἔπειτα ἐκεῖνο ποὺ περισσότερο ἀπὸ ὁτιδήποτε ἄλλο θὰ τοὺς κάνει νὰ φέρονται ἤπια καὶ ἀναμεταξύ τους καὶ σ' αὐτοὺς τοὺς ὁποίους θὰ προστατεύουν.

Αὐτὸ εἶναι σωστό, εἶπε.

Ἀλλὰ ἕνας μυαλωμένος ἄνθρωπος θὰ ὑποστήριζε ὅτι πέρα ἀπὸ αὐτὴ τὴν παιδεία πρέπει καὶ τὰ σπίτια καὶ ἡ ἄλλη περιουσία τους νὰ εἶναι τέτοια ποὺ νὰ μὴν τοὺς κάνει νὰ πάψουν νὰ εἶναι ἄριστοι φύλακες [d] καὶ ἀφετέρου νὰ μὴν τοὺς σπρώχνει στὸ νὰ βλάπτουν τοὺς ἄλλους πολίτες.

Καὶ δικαίως θὰ τὸ ὑποστήριζε.

Ὅρα δή, εἶπον ἐγώ, εἰ τοιόνδε τινὰ τρόπον δεῖ αὐτοὺς ζῆν τε καὶ οἰκεῖν, εἰ μέλλουσι τοιοῦτοι ἔσεσθαι· πρῶτον μὲν οὐσίαν κεκτημένον μηδεμίαν μηδένα ἰδίαν, ἂν μὴ πᾶσα ἀνάγκη· ἔπειτα οἴκησιν καὶ ταμιεῖον μηδενὶ εἶναι μηδὲν τοιοῦτον, εἰς ὃ οὐ πᾶς ὁ βουλόμενος εἴσεισι· τὰ δ' ἐπιτήδεια, ὅσων δέονται ἄνδρες ἀθληταὶ πολέμου σώφρονές τε καὶ
e ἀνδρεῖοι, ταξαμένους παρὰ τῶν ἄλλων πολιτῶν δέχεσθαι μισθὸν τῆς φυλακῆς τοσοῦτον ὅσον μήτε περιεῖναι αὐτοῖς εἰς τὸν ἐνιαυτὸν μήτε ἐνδεῖν· φοιτῶντας δὲ εἰς συσσίτια ὥσπερ ἐστρατοπεδευμένους κοινῇ ζῆν· χρυσίον δὲ καὶ ἀργύριον εἰπεῖν αὐτοῖς ὅτι θεῖον παρὰ θεῶν ἀεὶ ἐν τῇ ψυχῇ ἔχουσι καὶ οὐδὲν προσδέονται τοῦ ἀνθρωπείου, οὐδὲ ὅσια τὴν ἐκείνου κτῆσιν τῇ τοῦ θνητοῦ χρυσοῦ κτήσει συμμειγνύντας μιαίνειν, διότι πολλὰ καὶ ἀνόσια περὶ τὸ τῶν
417 πολλῶν νόμισμα γέγονεν, τὸ παρ' ἐκείνοις δὲ ἀκήρατον· ἀλλὰ μόνοις αὐτοῖς τῶν ἐν τῇ πόλει μεταχειρίζεσθαι καὶ ἅπτεσθαι χρυσοῦ καὶ ἀργύρου οὐ θέμις, οὐδ' ὑπὸ τὸν αὐτὸν ὄροφον ἰέναι οὐδὲ περιάψασθαι οὐδὲ πίνειν ἐξ ἀργύρου ἢ χρυσοῦ. καὶ οὕτω μὲν σῴζοιντό τ' ἂν καὶ σῴζοιεν τὴν πόλιν· ὁπότε δ' αὐτοὶ γῆν τε ἰδίαν καὶ οἰκίας καὶ νομίσματα κτήσονται, οἰκονόμοι μὲν καὶ γεωργοὶ ἀντὶ φυλάκων ἔσονται,
b δεσπόται δ' ἐχθροὶ ἀντὶ συμμάχων τῶν ἄλλων πολιτῶν γενήσονται, μισοῦντες δὲ δὴ καὶ μισούμενοι καὶ ἐπιβουλεύοντες καὶ ἐπιβουλευόμενοι διάξουσι πάντα τὸν βίον, πολὺ πλείω καὶ μᾶλλον δεδιότες τοὺς ἔνδον ἢ τοὺς ἔξωθεν πολεμίους, θέοντες ἤδη τότε ἐγγύτατα ὀλέθρου αὐτοί τε καὶ ἡ ἄλλη πόλις. τούτων οὖν πάντων ἕνεκα, ἦν δ' ἐγώ, φῶμεν οὕτω δεῖν κατεσκευάσθαι τοὺς φύλακας οἰκήσεώς τε πέρι καὶ τῶν ἄλλων, καὶ ταῦτα νομοθετήσωμεν, ἢ μή;

Πάνυ γε, ἦ δ' ὃς ὁ Γλαύκων.

Δὲς λοιπόν, εἶπα, ἂν οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ θὰ πρέπει νὰ ζοῦν καὶ νὰ κατοικοῦν μὲ ἕναν τρόπο περίπου τέτοιον, ἂν εἶναι νὰ γίνουν ὅπως τοὺς περιγράψαμε. Πρῶτα-πρῶτα κανένας τους δὲν πρέπει νὰ ἔχει περιουσία δική του, ἐκτὸς κι ἂν εἶναι ἀπολύτως ἀναγκαῖο· ἔπειτα, κανένας τους δὲν πρέπει νὰ ἔχει σπίτι καὶ κελάρι τέτοιο ποὺ νὰ μὴν μπορεῖ νὰ μπεῖ σ' αὐτὸ ὁποιοσδήποτε θά 'θελε. Τὰ ἀναγκαῖα, πάλι, ὅσα εἶναι ἀπαραίτητα σὲ ἄνδρες μυαλωμένους καὶ [e] γενναίους, ἀθλητὲς τοῦ πολέμου, νὰ τοὺς τὰ παρέχουν οἱ ἄλλοι πολίτες ὡς μισθὸ γιὰ τὴ φύλαξη τῆς πόλης ποὺ θὰ εἶναι *ἔτσι* ὑπολογισμένος ὥστε τὸ ἐτήσιο εἰσόδημά τους νὰ μὴν ἔχει οὔτε περίσσευμα οὔτε ὑστέρημα. Θὰ ἔχουν ὅλοι κοινὰ γεύματα καὶ θὰ ζοῦν μαζὶ σὰν σὲ στρατόπεδα. Θὰ τοὺς ποῦμε ἀκόμη ὅτι χρυσάφι κι ἀσήμι ἔχουν θεϊκὸ μέσα στὴν ψυχὴ γιὰ πάντα, δοσμένο ἀπὸ τοὺς θεούς, κι ὅτι διόλου δὲν χρειάζονται ἐπιπροσθέτως καὶ τὸ ἀνθρώπινο χρυσάφι, οὔτε εἶναι ὅσιο νὰ μολύνουν ἐκεῖνο τὸ θεϊκὸ κτῆμα τους ἀνακατώνοντάς το μὲ τὸ θνητὸ χρυσάφι, γιατὶ ἀναρίθμητα κι ἀνίερα πράγματα [417a] ἔχουν συμβεῖ ἀπὸ τὸ χρῆμα τῶν πολλῶν, ἐνῶ τὸ δικό τους εἶναι ἀμόλευτο. Θὰ εἶναι ἔτσι οἱ μόνοι ἀπὸ ὅλους τοὺς πολίτες ποὺ δὲν θά 'χουν δικαίωμα νὰ χρησιμοποιοῦν καὶ νὰ ἀγγίζουν χρυσάφι κι ἀσήμι, οὔτε, ἐπίσης, νὰ συνυπάρχουν κάτω ἀπὸ τὴν ἴδια σκεπὴ αὐτοὶ καὶ τὸ χρυσάφι, οὔτε νὰ τὸ φοροῦν ἐπάνω τους, οὔτε νὰ πίνουν ἀπὸ ἀσημένιο ἢ χρυσὸ τάσι. Κι αὐτὸ θά 'ναι ἡ σωτηρία, ἡ δική τους καὶ τῆς πόλης. Κι ὅτι ἂν κάποτε ἀποκτήσουν δική τους γῆ καὶ σπίτια καὶ χρήματα, τότε δὲν θά 'ναι πιὰ φρουροὶ τῆς πόλης ἀλλὰ νοικοκυραῖοι κι ἀγρότες, καὶ ἀντὶ γιὰ σύμμαχοι τῶν ἄλλων πολιτῶν θὰ γίνουν [b] δεσπότες τους κι ἐχθροί, καὶ θὰ περάσουν ὅλη τὴ ζωή τους μισώντας τοὺς ἄλλους καὶ ἐπιβουλεύοντάς τους, ἐνῶ ταυτόχρονα θὰ ἀποτελοῦν κι οἱ ἴδιοι ἀντικείμενο μίσους καὶ ἐπιβουλῆς ἀπὸ μέρους τῶν ἄλλων, νιώθοντας πολὺ περισσότερο καὶ μεγαλύτερο τρόμο γιὰ τοὺς μέσα παρὰ γιὰ τοὺς ἐχθρούς, καὶ τότε τρέχοντας θὰ πλησιάζουν στὸ χεῖλος τοῦ γκρεμοῦ —καὶ οἱ ἴδιοι καὶ ἡ ὑπόλοιπη πολιτεία. Γιὰ ὅλους λοιπὸν αὐτοὺς τοὺς λόγους ἂς ποῦμε ὅτι οἱ φύλακές μας πρέπει νὰ εἶναι ἔτσι τακτοποιημένοι σὲ ὅ,τι ἀφορᾶ τὶς κατοικίες ἀλλὰ καὶ ὡς πρὸς τὰ ἄλλα, καὶ ὅτι πρέπει νὰ τὰ καθιερώσουμε αὐτὰ μὲ νόμο· ἢ μήπως ὄχι;

Βεβαιότατα, εἶπε ὁ Γλαύκων.

Δ

419 a Καὶ ὁ Ἀδείμαντος ὑπολαβών, Τί οὖν, ἔφη, ὦ Σώκρατες, ἀπολογήσῃ, ἐάν τίς σε φῇ μὴ πάνυ τι εὐδαίμονας ποιεῖν τούτους τοὺς ἄνδρας, καὶ ταῦτα δι' ἑαυτούς, ὧν ἔστι μὲν ἡ πόλις τῇ ἀληθείᾳ, οἱ δὲ μηδὲν ἀπολαύουσιν ἀγαθὸν τῆς πόλεως, οἷον ἄλλοι ἀγρούς τε κεκτημένοι καὶ οἰκίας οἰκοδομούμενοι καλὰς καὶ μεγάλας, καὶ ταύταις πρέπουσαν κατασκευὴν κτώμενοι, καὶ θυσίας θεοῖς ἰδίας θύοντες, καὶ ξενοδοκοῦντες, καὶ δὴ καὶ ἃ νυνδὴ σὺ ἔλεγες, χρυσόν τε καὶ ἄργυρον κεκτημένοι καὶ πάντα ὅσα νομίζεται τοῖς μέλλουσιν μακαρίοις εἶναι; ἀλλ' ἀτεχνῶς, φαίη ἄν, ὥσπερ ἐπίκουροι μισθωτοὶ ἐν
420 τῇ πόλει φαίνονται καθῆσθαι οὐδὲν ἄλλο ἢ φρουροῦντες.

Ναί, ἦν δ' ἐγώ, καὶ ταῦτά γε ἐπισίτιοι καὶ οὐδὲ μισθὸν πρὸς τοῖς σιτίοις λαμβάνοντες ὥσπερ οἱ ἄλλοι, ὥστε οὐδ' ἂν ἀποδημῆσαι βούλωνται ἰδίᾳ, ἐξέσται αὐτοῖς, οὐδ' ἑταίραις διδόναι, οὐδ' ἀναλίσκειν ἄν ποι βούλωνται ἄλλοσε, οἷα δὴ οἱ εὐδαίμονες δοκοῦντες εἶναι ἀναλίσκουσι. ταῦτα καὶ ἄλλα τοιαῦτα συχνὰ τῆς κατηγορίας ἀπολείπεις.

Ἀλλ', ἦ δ' ὅς, ἔστω καὶ ταῦτα κατηγορημένα.

b Τί οὖν δὴ ἀπολογησόμεθα, φῄς;

Ναί.

Τὸν αὐτὸν οἶμον, ἦν δ' ἐγώ, πορευόμενοι εὑρήσομεν, ὡς ἐγᾦμαι, ἃ λεκτέα. ἐροῦμεν γὰρ ὅτι θαυμαστὸν μὲν ἂν οὐδὲν εἴη εἰ καὶ οὗτοι οὕτως εὐδαιμονέστατοί εἰσιν, οὐ μὴν πρὸς τοῦτο βλέποντες τὴν πόλιν οἰκίζομεν, ὅπως ἕν τι ἡμῖν ἔθνος ἔσται διαφερόντως εὔδαιμον, ἀλλ' ὅπως ὅτι μάλιστα ὅλη ἡ πόλις. ᾠήθημεν γὰρ ἐν τῇ τοιαύτῃ μάλιστα ἂν εὑρεῖν δικαιοσύνην καὶ αὖ ἐν τῇ κάκιστα οἰκουμένῃ
c ἀδικίαν, κατιδόντες δὲ κρῖναι ἂν ὃ πάλαι ζητοῦμεν. νῦν μὲν οὖν, ὡς οἰόμεθα, τὴν εὐδαίμονα πλάττομεν οὐκ ἀπο-

Δ

[419a] Καὶ ὁ Ἀδείμαντος παρεμβαίνοντας εἶπε: Τί ἔχεις νὰ ἀπαντήσεις, Σωκράτη, ἅμα θὰ σοῦ πεῖ κάποιος ὅτι δὲν τοὺς κάνεις καὶ πολὺ εὐτυχισμένους αὐτοὺς τοὺς ἀνθρώπους, καὶ μάλιστα κατὰ ἕναν τρόπο ποὺ εἶναι σὰν νὰ ὀφείλεται σὲ αὐτούς, ἀφοῦ ἡ πόλη εἶναι μὲν οὐσιαστικὰ δική τους, αὐτοὶ ὅμως δὲν ἀπολαμβάνουν κανένα ἀπὸ τὰ ἀγαθά της, ὅπως ἄλλοι ἄρχοντες σὲ ἄλλες πόλεις ποὺ καὶ χωράφια ἔχουν καὶ σπίτια χτίζουν ὡραῖα καὶ μεγάλα, ἐπιπλώνοντάς τα ἀνάλογα, καὶ τὶς θυσίες τους προσφέρουν στοὺς θεοὺς καὶ ξένους ὑποδέχονται καὶ φιλοξενοῦν, καί, γιὰ νά 'ρθουμε σ' αὐτὸ ποὺ τώρα δὰ ἔλεγες, χρυσάφι κι ἀσήμι διαθέτουν καὶ γενικὰ ὅλα ὅσα θεωροῦνται ἀπαραίτητα γιὰ νά 'ναι κανεὶς εὐτυχισμένος; Αὐτοὶ ἐδῶ, θὰ μποροῦσε νὰ σοῦ πεῖ κάποιος, ἔχουν ἐγκατασταθεῖ [420a] στὴν πόλη ἁπλῶς ὡς μισθοφόροι καὶ δὲν κάνουν τίποτε ἄλλο ἀπὸ τὸ νὰ τὴν φρουροῦν.

Βεβαίως, εἶπα ἐγώ, καὶ μάλιστα γιὰ ἕνα πιάτο φαΐ, χωρὶς νὰ παίρνουν κὰν μισθὸ πέρα ἀπὸ τὴ διατροφή τους, ὅπως παίρνουν οἱ ἄλλοι μισθοφόροι, ἔτσι ποὺ οὔτε ἂν θελήσουν νὰ κάνουν μόνοι τους ἕνα ταξίδι, θὰ τοὺς εἶναι δυνατὸν νὰ τὸ κάνουν, οὔτε θὰ ἔχουν νὰ δίνουν σὲ γυναῖκες, οὔτε, ἂν τὸ θελήσουν, θὰ ξοδεύουν χρήματα κάπου ἀλλοῦ, ὅπως ξοδεύουν ὅσοι λογίζονται εὐτυχισμένοι. Αὐτά κι ἕνα σωρὸ ἄλλα παρόμοια τὰ ἀφήνεις ἔξω ἀπὸ τὸ κατηγορητήριό σου.

Ἂς ποῦμε, εἶπε, ὅτι περιέχονται κι αὐτά.

[b] Ρωτᾶς λοιπὸν τί θὰ τοῦ ἀπαντήσουμε;

Ναί.

Ἀκολουθώντας, εἶπα, τὸν ἴδιο δρόμο θὰ βροῦμε, νομίζω, τί πρέπει νὰ εἰπωθεῖ. Θὰ τοῦ ποῦμε δηλαδὴ ὅτι δὲν θὰ ἦταν διόλου παράξενο νὰ θεωρήσουμε αὐτοὺς τοὺς ἀνθρώπους καὶ *ὑπὸ αὐτὲς* τὶς συνθῆκες τρισευτυχισμένους, ὡστόσο ἐμεῖς δὲν θεμελιώνουμε τὴν πόλη ἀποβλέποντας σὲ αὐτό, πῶς δηλαδὴ κάποια κοινωνικὴ ὁμάδα θὰ εἶναι ἰδιαίτερα εὐτυχισμένη, ἀλλὰ πῶς *ὁλόκληρη* ἡ πόλη θὰ εὐτυχεῖ ὅσο τὸ δυνατὸν περισσότερο. Γιατὶ σκεφθήκαμε ὅτι σὲ μιὰ *τέτοια* πολιτεία θὰ ἦταν δυνατὸν νὰ ἐντοπίσουμε τὴ δικαιοσύνη, ὅπως πάλι σὲ μιὰ πολιτεία κάκιστα συγκροτημένη [c] τὴν ἀδικία, καὶ παρατηρώντας τες καὶ τὶς δύο νὰ σχηματίσουμε ὁριστικὴ γνώμη σχετικὰ μὲ τὸ ζήτημα ποὺ ἐδῶ καὶ πολλὴ ὥρα μᾶς ἀπασχολεῖ. Ἔτσι λοιπὸν τώρα, ὅπως πιστεύουμε, φτιάχνουμε τὴν εὐτυχισμένη πόλη ὄχι ξεχωρίζοντας μέσα σ' αὐτὴν κά-

λαβόντες ὀλίγους ἐν αὐτῇ τοιούτους τινὰς τιθέντες, ἀλλ' ὅλην· αὐτίκα δὲ τὴν ἐναντίαν σκεψόμεθα. ὥσπερ οὖν ἂν εἰ ἡμᾶς ἀνδριάντα γράφοντας προσελθών τις ἔψεγε λέγων ὅτι οὐ τοῖς καλλίστοις τοῦ ζῴου τὰ κάλλιστα φάρμακα προστίθεμεν —οἱ γὰρ ὀφθαλμοὶ κάλλιστον ὂν οὐκ ὀστρείῳ ἐναληλιμμένοι εἶεν ἀλλὰ μέλανι— μετρίως ἂν ἐδοκοῦμεν
d πρὸς αὐτὸν ἀπολογεῖσθαι λέγοντες· «Ὦ θαυμάσιε, μὴ οἴου δεῖν ἡμᾶς οὕτω καλοὺς ὀφθαλμοὺς γράφειν, ὥστε μηδὲ ὀφθαλμοὺς φαίνεσθαι, μηδ' αὖ τἆλλα μέρη, ἀλλ' ἄθρει εἰ τὰ προσήκοντα ἑκάστοις ἀποδιδόντες τὸ ὅλον καλὸν ποιοῦμεν· καὶ δὴ καὶ νῦν μὴ ἀνάγκαζε ἡμᾶς τοιαύτην εὐδαιμονίαν τοῖς φύλαξι προσάπτειν, ἣ ἐκείνους πᾶν μᾶλλον
e ἀπεργάσεται ἢ φύλακας. ἐπιστάμεθα γὰρ καὶ τοὺς γεωργοὺς ξυστίδας ἀμφιέσαντες καὶ χρυσὸν περιθέντες πρὸς ἡδονὴν ἐργάζεσθαι κελεύειν τὴν γῆν, καὶ τοὺς κεραμέας κατακλίναντες ἐπὶ δεξιὰ πρὸς τὸ πῦρ διαπίνοντάς τε καὶ εὐωχουμένους, τὸν τροχὸν παραθεμένους, ὅσον ἂν ἐπιθυμῶσι κεραμεύειν, καὶ τοὺς ἄλλους πάντας τοιούτῳ τρόπῳ μακαρίους ποιεῖν, ἵνα δὴ ὅλη ἡ πόλις εὐδαιμονῇ. ἀλλ' ἡμᾶς μὴ οὕτω νουθέτει· ὡς, ἄν σοι πειθώμεθα, οὔτε ὁ γεωργὸς γεωργὸς
421 ἔσται οὔτε ὁ κεραμεὺς κεραμεὺς οὔτε ἄλλος οὐδεὶς οὐδὲν ἔχων σχῆμα ἐξ ὧν πόλις γίγνεται. ἀλλὰ τῶν μὲν ἄλλων ἐλάττων λόγος· νευρορράφοι γὰρ φαῦλοι γενόμενοι καὶ διαφθαρέντες καὶ προσποιησάμενοι εἶναι μὴ ὄντες πόλει οὐδὲν δεινόν, φύλακες δὲ νόμων τε καὶ πόλεως μὴ ὄντες ἀλλὰ δοκοῦντες ὁρᾷς δὴ ὅτι πᾶσαν ἄρδην πόλιν ἀπολλύασιν, καὶ αὖ τοῦ εὖ οἰκεῖν καὶ εὐδαιμονεῖν μόνοι τὸν καιρὸν ἔχουσιν.» εἰ μὲν οὖν ἡμεῖς μὲν φύλακας ὡς ἀληθῶς
b ποιοῦμεν ἥκιστα κακούργους τῆς πόλεως, ὁ δ' ἐκεῖνο λέγων γεωργούς τινας καὶ ὥσπερ ἐν πανηγύρει ἀλλ' οὐκ ἐν πόλει

ποιους λίγους πού θὰ τοὺς κάνουμε εὐτυχισμένους, ἀλλὰ κάνοντάς την *ὅλη* εὐτυχισμένη. Κι ὕστερα θὰ ἐξετάσουμε τὴν ἀντίθετη πόλη. Ἂν λ.χ. συνέβαινε νὰ μᾶς πλησιάσει κάποιος καθὼς θὰ βάζαμε χρῶμα σὲ ἕνα ἄγαλμα καὶ μᾶς ἔψεγε λέγοντας ὅτι δὲν χρησιμοποιοῦμε γιὰ τὰ ὀμορφότερα στοιχεῖα τοῦ ζώου τὰ ὀμορφότερα χρώματα —ὅτι, λ.χ. στὰ μάτια, πού εἶναι ὅ,τι πιὸ ὄμορφο, ἐμεῖς δὲν ἔχουμε βάλει πορφυρένιο χρῶμα ἀλλὰ τὰ ἔχουμε χρωματίσει μὲ μελάνι— θὰ πιστεύαμε [d] ὅτι τοῦ δίνουμε τὴ σωστὴ ἀπάντηση ἂν τοῦ λέγαμε, «Μὴ φαντάζεσαι, καλέ μας ἄνθρωπε, πὼς πρέπει νὰ χρωματίσουμε τὰ μάτια τόσο ὄμορφα ὥστε νὰ μὴ δείχνουν πιὰ γιὰ μάτια, τὸ ἴδιο καὶ τὰ ἄλλα μέρη τοῦ ζώου, ἀλλὰ δὲς ἂν ἀποδίδοντας στὸ καθένα τὰ χαρακτηριστικὰ πού τοῦ ταιριάζουν, φιλοτεχνοῦμε ὄμορφο τὸ σύνολο. Ἔτσι λοιπὸν τώρα κι ἐσὺ μὴ μᾶς ἀναγκάζεις νὰ δώσουμε στοὺς φύλακες τέτοια εὐτυχία, πού τελικὰ θὰ τοὺς κάνει νὰ εἶναι ὁτιδήποτε ἄλλο [e] ἐκτὸς ἀπὸ φύλακες. Γιατὶ κι ἐμεῖς ξέρουμε νὰ ντύσουμε τοὺς γεωργοὺς μὲ ἐπίσημο ἔνδυμα, νὰ τοὺς φορέσουμε χρυσὰ στολίδια καὶ νὰ τοὺς δώσουμε ἐντολὴ νὰ καλλιεργοῦν τὴ γῆ ἔτσι, γιὰ τὴ δική τους εὐχαρίστηση· ἐπίσης τοὺς κεραμοπλάστες νὰ τοὺς βάλουμε νὰ καθίσουν χάμου, μὲ τὴ σειρὰ ἀπὸ τὰ ἀριστερὰ πρὸς τὰ δεξιά, κοντὰ στὴ φωτιά, νὰ πίνουν καὶ νὰ γλεντοκοποῦν, κι ἔχοντας ἀφημένο τὸν τροχό τους παράμερα νὰ δουλεύουν ὅποτε τοὺς ἔλθει ὄρεξη, καὶ κάπως ἔτσι νὰ κάνουμε καὶ τοὺς ἄλλους ὅλους τρισευτυχισμένους, γιὰ νὰ πλέει τάχα ὁλόκληρη ἡ πόλη σὲ πελάγη εὐτυχίας. Σ' ἐμᾶς ὅμως μὴ δίνεις, σὲ παρακαλοῦμε, τέτοιες συμβουλές. Γιατὶ ἂν τὶς ἀκολουθήσουμε, οὔτε ὁ γεωργὸς [421a] θὰ εἶναι πιὰ γεωργὸς οὔτε ὁ κεραμοπλάστης κεραμοπλάστης οὔτε κανένας ἄλλος ἀπὸ ἐκείνους πού ἔχουν κάποιο ἐπάγγελμα ἀπὸ αὐτὰ πού συγκροτοῦν μιὰ πόλη θὰ διατηρήσει τὴν ἰδιότητά του. Κι ὅσο βέβαια ἀφορᾶ στὰ ἄλλα ἐπαγγέλματα, τὸ πρᾶγμα δὲν ἔχει καὶ μεγάλη σημασία. Ἂν, γιὰ παράδειγμα, κάποιοι μπαλωματῆδες ξεφύγουν ἀπὸ τὸν ἴσιο δρόμο, γίνουν ἄχρηστοι καὶ παριστάνουν τοὺς μπαλωματῆδες, ἐνῶ δὲν θὰ εἶναι, δὲν χάλασε δὰ ὁ κόσμος· ὅταν ὅμως ἔχουμε φύλακες τῶν νόμων καὶ τῆς πόλης, οἱ ὁποῖοι στὴν πραγματικότητα δὲν εἶναι φύλακες ἀλλὰ *ἐμφανίζονται* ὡς τέτοιοι, τὸ βλέπεις δὰ καὶ μόνος σου ὅτι τὴν ρημάζουν τὴν πόλη ὁλόκληρη συθέμελα, καὶ ἀντιστρόφως ὅτι *μόνοι* αὐτοί, οἱ *πραγματικοὶ* φύλακες, ἔχουν τὸν τρόπο νὰ τὴν διοικήσουν καλὰ καὶ νὰ τὴν κάνουν νὰ εὐτυχεῖ». Ἂν λοιπὸν ἐμεῖς ἐννοοῦμε νὰ φτιάχνουμε φύλακες πραγματικούς, τέτοιους [b] πού νὰ μὴν προξενοῦν τὴν παραμικρὴ βλάβη στὴν πόλη, ἐνῶ αὐτὸς πού ἔλεγε ἐκεῖνα τὰ ἄλλα ἐννοοῦσε κάποιας λογῆς γεωργοὺς

ἑστιάτορας εὐδαίμονας, ἄλλο ἄν τι ἢ πόλιν λέγοι. σκεπτέον οὖν πότερον πρὸς τοῦτο βλέποντες τοὺς φύλακας καθιστῶμεν, ὅπως ὅτι πλείστη αὐτοῖς εὐδαιμονία ἐγγενήσεται, ἢ τοῦτο μὲν εἰς τὴν πόλιν ὅλην βλέποντας θεατέον εἰ ἐκείνῃ ἐγγίγνεται, τοὺς δ᾽ ἐπικούρους τούτους καὶ τοὺς
c φύλακας ἐκεῖνο ἀναγκαστέον ποιεῖν καὶ πειστέον, ὅπως ὅτι ἄριστοι δημιουργοὶ τοῦ ἑαυτῶν ἔργου ἔσονται, καὶ τοὺς ἄλλους ἅπαντας ὡσαύτως, καὶ οὕτω συμπάσης τῆς πόλεως αὐξανομένης καὶ καλῶς οἰκιζομένης ἐατέον ὅπως ἑκάστοις τοῖς ἔθνεσιν ἡ φύσις ἀποδίδωσι τοῦ μεταλαμβάνειν εὐδαιμονίας.

Ἀλλ᾽, ἦ δ᾽ ὅς, καλῶς μοι δοκεῖς λέγειν.

Ἆρ᾽ οὖν, ἦν δ᾽ ἐγώ, καὶ τὸ τούτου ἀδελφὸν δόξω σοι μετρίως λέγειν;

Τί μάλιστα;

d Τοὺς ἄλλους αὖ δημιουργοὺς σκόπει εἰ τάδε διαφθείρει, ὥστε καὶ κακοὺς γίγνεσθαι.

Τὰ ποῖα δὴ ταῦτα;

Πλοῦτος, ἦν δ᾽ ἐγώ, καὶ πενία.

Πῶς δή;

Ὧδε. πλουτήσας χυτρεὺς δοκεῖ σοι ἔτ᾽ ἐθελήσειν ἐπιμελεῖσθαι τῆς τέχνης;

Οὐδαμῶς, ἔφη.

Ἀργὸς δὲ καὶ ἀμελὴς γενήσεται μᾶλλον αὐτὸς αὑτοῦ;

Πολύ γε.

Οὐκοῦν κακίων χυτρεὺς γίγνεται;

Καὶ τοῦτο, ἔφη, πολύ.

Καὶ μὴν καὶ ὄργανά γε μὴ ἔχων παρέχεσθαι ὑπὸ πενίας ἤ τι ἄλλο τῶν εἰς τὴν τέχνην τά τε ἔργα πονηρότερα
e ἐργάσεται καὶ τοὺς ὑεῖς ἢ ἄλλους οὓς ἂν διδάσκῃ χείρους δημιουργοὺς διδάξεται.

Πῶς δ᾽ οὔ;

Ὑπ᾽ ἀμφοτέρων δή, πενίας τε καὶ πλούτου, χείρω μὲν τὰ τῶν τεχνῶν ἔργα, χείρους δὲ αὐτοί.

καὶ κάτι σὰν χαρούμενους ἀμφιτρύονες γιὰ τὰ πανηγύρια κι ὄχι μιὰ κοινότητα πολιτῶν, μᾶλλον κάτι ἄλλο θὰ εἶχε στὸ νοῦ του παρὰ τὴ συγκρότηση μιᾶς πόλης. Ἂς σκεφτοῦμε λοιπὸν τί ἀπὸ τὰ δύο θὰ κάνουμε: θὰ θεσπίσουμε στὴν πόλη τοὺς φύλακες ἀποβλέποντας σὲ τοῦτο, πῶς δηλαδὴ θὰ ἐξασφαλιστεῖ σ' αὐτοὺς ὅσο τὸ δυνατὸν περισσότερη εὐτυχία ἢ ἡ εὐτυχία εἶναι κάτι ποὺ πρέπει νὰ δοῦμε ἂν ἐξασφαλίζεται γιὰ *ὅλη* τὴν πόλη; Κι ὅσο γι' αὐτοὺς τοὺς ἐπικούρους καὶ τοὺς [c] φύλακες, ἂς τοὺς ἀναγκάσουμε νὰ ἀκολουθοῦν ἐκείνη τὴν ἄλλη, τὴ *δική μας* πολιτική, κι ἂς τοὺς πείσουμε νὰ γίνουν ὅσο τὸ δυνατὸν καλύτεροι στὸ ἔργο ποὺ ἔχουν νὰ ἐπιτελέσουν· τὸ ἴδιο καὶ ὅλους τοὺς ἄλλους, κι ἔτσι, καθὼς ὁλόκληρη ἡ πόλη θὰ μεγαλώνει καὶ θὰ ἔχει καλὴ διοίκηση, ἂς ἀφεθεῖ καθεμιὰ τάξη νὰ ἀπολαμβάνει τὸ μερτικὸ τῆς εὐτυχίας ποὺ ἡ φύση ὁρίζει γι' αὐτήν.

Μοῦ φαίνεται, εἶπε, ὅτι τὸ θέτεις σωστά.

Ἄραγε, εἶπα, θὰ σοῦ φανεῖ τὸ ἴδιο καὶ γιὰ ἕνα θέμα σύμφυτο μὲ αὐτό;

Γιὰ ποιό θέμα;

[d] Σκέψου ἂν εἶναι τοῦτα τὰ πράγματα ποὺ διαφθείρουν τοὺς ἄλλους τεχνίτες καὶ τοὺς κάνουν νὰ γίνονται κακοί.

Ποιά ἐννοεῖς;

Τὸν πλοῦτο, εἶπα ἐγώ, καὶ τὴ φτώχεια.

Πῶς δηλαδή;

Ἔτσι. Ἔχεις τὴν ἐντύπωση πὼς κάποιος ποὺ φτιάχνει τσουκάλια, ἂν γίνει πλούσιος, θὰ ἐξακολουθήσει νὰ θέλει νὰ ἀσχολεῖται μὲ τὴ δουλειά του;

Μὲ κανέναν τρόπο, εἶπε.

Δὲν θὰ γίνει πιὸ τεμπέλης καὶ πιὸ ἀδιάφορος ἀπ' ὅτι ἦταν;

Καὶ πολὺ μάλιστα.

Συνεπῶς θὰ γίνει χειρότερος τσουκαλάς· σωστά;

Καὶ πολὺ χειρότερος μάλιστα, εἶπε.

Ἂν πάλι ἀδυνατώντας ἐξαιτίας τῆς φτώχειας του νὰ ἔχει στὴ διάθεσή του ἐργαλεῖα ἢ κάτι ἄλλο ἀπ' ὅσα εἶναι ἀπαραίτητα στὴν τέχνη του, *καὶ* ἡ δουλειά του θὰ εἶναι δευτερότερη [e] *καὶ* τὰ παιδιά του ἢ καὶ ὅποιους ἄλλους ἀναλάβει νὰ τοὺς μάθει τὴν τέχνη του θὰ τοὺς βγάλει χειρότερους τεχνίτες.

Κατανάγκη.

Ἐξαιτίας λοιπὸν τούτων τῶν δύο, τῆς φτώχειας καὶ τοῦ πλούτου, καὶ ἡ ποιότητα τῆς δουλειᾶς χειροτερεύει καὶ οἱ ἴδιοι οἱ τεχνίτες γίνονται χειρότεροι.

Φαίνεται.

Ἕτερα δή, ὡς ἔοικε, τοῖς φύλαξιν ηὑρήκαμεν, ἃ παντὶ τρόπῳ
φυλακτέον ὅπως μήποτε αὐτοὺς λήσει εἰς τὴν πόλιν παραδύντα.

Τὰ ποῖα ταῦτα;

422 Πλοῦτός τε, ἦν δ' ἐγώ, καὶ πενία· ὡς τοῦ μὲν τρυφὴν
καὶ ἀργίαν καὶ νεωτερισμὸν ἐμποιοῦντος, τῆς δὲ ἀνελευ-
θερίαν καὶ κακοεργίαν πρὸς τῷ νεωτερισμῷ.

Πάνυ μὲν οὖν, ἔφη. τόδε μέντοι, ὦ Σώκρατες, σκόπει,
πῶς ἡμῖν ἡ πόλις οἵα τ' ἔσται πολεμεῖν, ἐπειδὰν χρήματα
μὴ κεκτημένη ᾖ, ἄλλως τε κἂν πρὸς μεγάλην τε καὶ
πλουσίαν ἀναγκασθῇ πολεμεῖν.

Δῆλον, ἦν δ' ἐγώ, ὅτι πρὸς μὲν μίαν χαλεπώτερον,
b πρὸς δὲ δύο τοιαύτας ῥᾷον.

Πῶς εἶπες; ἦ δ' ὅς.

Πρῶτον μέν που, εἶπον, ἐὰν δέῃ μάχεσθαι, ἆρα οὐ
πλουσίοις ἀνδράσι μαχοῦνται αὐτοὶ ὄντες πολέμου ἀθληταί;

Ναὶ τοῦτό γε, ἔφη.

Τί οὖν, ἦν δ' ἐγώ, ὦ Ἀδείμαντε; εἷς πύκτης ὡς οἷόν
τε κάλλιστα ἐπὶ τοῦτο παρεσκευασμένος δυοῖν μὴ πύκταιν,
πλουσίοιν δὲ καὶ πιόνοιν, οὐκ ἂν δοκεῖ σοι ῥᾳδίως μάχεσθαι;

Οὐκ ἂν ἴσως, ἔφη, ἅμα γε.

Οὐδ' εἰ ἐξείη, ἦν δ' ἐγώ, ὑποφεύγοντι τὸν πρότερον ἀεὶ
c προσφερόμενον ἀναστρέφοντα κρούειν, καὶ τοῦτο ποιοῖ πολ-
λάκις ἐν ἡλίῳ τε καὶ πνίγει; ἆρά γε οὐ καὶ πλείους
χειρώσαιτ' ἂν τοιούτους ὁ τοιοῦτος;

Ἀμέλει, ἔφη, οὐδὲν ἂν γένοιτο θαυμαστόν.

Ἀλλ' οὐκ οἴει πυκτικῆς πλέον μετέχειν τοὺς πλουσίους
ἐπιστήμῃ τε καὶ ἐμπειρίᾳ ἢ πολεμικῆς;

Ἔγωγ', ἔφη.

Ῥᾳδίως ἄρα ἡμῖν οἱ ἀθληταὶ ἐκ τῶν εἰκότων διπλασίοις
τε καὶ τριπλασίοις αὑτῶν μαχοῦνται.

Συγχωρήσομαί σοι, ἔφη· δοκεῖς γάρ μοι ὀρθῶς λέγειν.

d Τί δ' ἂν πρεσβείαν πέμψαντες εἰς τὴν ἑτέραν πόλιν

Ἔτσι φαίνεται.

Βρήκαμε λοιπὸν κι ἄλλα πράγματα γιὰ τοὺς φύλακές μας, ποὺ μὲ κάθε τρόπο πρέπει νὰ προσέχουν μήπως τρυπώσουν στὴν πόλη χωρὶς νὰ τὰ πάρουν εἴδηση.

Ποιά εἶναι αὐτά;

[422a] Ὁ πλοῦτος, εἶπα ἐγώ, καὶ ἡ φτώχεια· γιατὶ τὸ ἕνα φέρνει τρυφηλότητα, τεμπελιὰ καὶ ἀνατρεπτικὴ διάθεση, τὸ ἄλλο πάλι, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἀνατρεπτικὴ διάθεση, δουλοφροσύνη καὶ ἐξαχρείωση.

Πολὺ σωστά, εἶπε. Ὅμως, Σωκράτη, πρόσεξε καὶ τοῦτο: Πῶς ἡ πόλη μας θὰ εἶναι σὲ θέση νὰ κάνει πόλεμο, ἀφοῦ δὲν θὰ ἔχει χρήματα, καὶ μάλιστα ἂν θὰ εἶναι ἀναγκασμένη νὰ πολεμήσει μὲ πόλη μεγάλη καὶ πλούσια;

Εἶναι φανερό, εἶπα, ὅτι μὲ *μία* τέτοια πόλη θὰ δυσκολευτεῖ περισσότερο νὰ τὰ βγάλει πέρα, [b] ἐνῶ μὲ δύο θὰ εἶναι πιὸ εὔκολο.

Πῶς τὸ ἐννοεῖς; εἶπε ἐκεῖνος.

Κατ' ἀρχάς, εἶπα, ἂν χρειαστεῖ νὰ κάνουν οἱ δικοί μας πόλεμο, δὲν θὰ χτυπηθοῦν μὲ ἀνθρώπους πλούσιους, ὄντας οἱ ἴδιοι δοκιμασμένοι μαχητές;

Αὐτὸ ναί, εἶπε.

Τί λοιπόν, Ἀδείμαντε; Ἕνας πυγμάχος προπονημένος μὲ τὸν καλύτερο δυνατὸ τρόπο δὲν νομίζεις ὅτι θὰ μποροῦσε μὲ εὐκολία νὰ ἀντιμετωπίσει δύο ἀνθρώπους πλούσιους καὶ καλοθρεμμένους ποὺ δὲν εἶναι πυγμάχοι;

Ἴσως νὰ μὴν μποροῦσε, εἶπε, καὶ τοὺς δύο μαζί.

Οὔτε καὶ στὴν περίπτωση, εἶπα, ποὺ κάνοντας ὅτι ὑποχωρεῖ θὰ κατάφερνε, [c] γυρίζοντας ἀπότομα, νὰ χτυπάει ὅποιον θὰ εἶναι κάθε φορὰ μπροστὰ —κι αὐτὸ κατ' ἐπανάληψη μὲς στὸ λιοπύρι καὶ τὴν ἀποπνικτικὴ ζέστη; Ἕνας τέτοιος πυγμάχος δὲν θὰ μποροῦσε ἄραγε νὰ βάλει κάτω ἀκόμη καὶ περισσότερους ἀνθρώπους τέτοιας λογῆς;

Χωρὶς ἀμφιβολία, εἶπε, δὲν θά 'ταν διόλου παράξενο.

Δὲν νομίζεις ὅμως ὅτι οἱ πλούσιοι ἔχουν στενότερη σχέση μὲ τὴν πυγμαχία —ὡς πρὸς τὶς τεχνικὲς γνώσεις καὶ τὴν πρακτικὴ πείρα— ἀπ' ὅτι μὲ τὴν τέχνη τοῦ πολέμου;

Τὸ νομίζω, εἶπε.

Εὔκολα ἄρα, καθὼς φαίνεται, οἱ μαχητές μας θὰ τὰ βάζουν καὶ μὲ διπλάσιους καὶ μὲ τριπλάσιους ἀκόμη ἀπὸ αὐτούς.

Θὰ συμφωνήσω μαζί σου, εἶπε· νομίζω ὅτι αὐτὸ ποὺ λὲς εἶναι σωστό.

[d] Κι ἂν στέλνοντας πρεσβεία στὴ μία ἀπὸ τὶς δύο πόλεις τοὺς ἔλεγαν τὴν

τἀληθῆ εἴπωσιν, ὅτι «Ἡμεῖς μὲν οὐδὲν χρυσίῳ οὐδ' ἀργυρίῳ χρώμεθα, οὐδ' ἡμῖν θέμις, ὑμῖν δέ· συμπολεμήσαντες οὖν μεθ' ἡμῶν ἔχετε τὰ τῶν ἑτέρων;» οἴει τινὰς ἀκούσαντας ταῦτα αἱρήσεσθαι κυσὶ πολεμεῖν στερεοῖς τε καὶ ἰσχνοῖς μᾶλλον ἢ μετὰ κυνῶν προβάτοις πίοσί τε καὶ ἁπαλοῖς;

Οὔ μοι δοκεῖ. ἀλλ' ἐὰν εἰς μίαν, ἔφη, πόλιν συν-
e ἀθροισθῇ τὰ τῶν ἄλλων χρήματα, ὅρα μὴ κίνδυνον φέρῃ τῇ μὴ πλουτούσῃ.

Εὐδαίμων εἶ, ἦν δ' ἐγώ, ὅτι οἴει ἄξιον εἶναι ἄλλην τινὰ προσειπεῖν πόλιν ἢ τὴν τοιαύτην οἵαν ἡμεῖς κατεσκευάζομεν.

Ἀλλὰ τί μήν; ἔφη.

Μειζόνως, ἦν δ' ἐγώ, χρὴ προσαγορεύειν τὰς ἄλλας· ἑκάστη γὰρ αὐτῶν πόλεις εἰσὶ πάμπολλαι ἀλλ' οὐ πόλις, τὸ τῶν παιζόντων. δύο μέν, κἂν ὁτιοῦν ᾖ, πολεμία ἀλλή-
423 λαις, ἡ μὲν πενήτων, ἡ δὲ πλουσίων· τούτων δ' ἐν ἑκατέρᾳ πάνυ πολλαί, αἷς ἐὰν μὲν ὡς μιᾷ προσφέρῃ, παντὸς ἂν ἁμάρτοις, ἐὰν δὲ ὡς πολλαῖς, διδοὺς τὰ τῶν ἑτέρων τοῖς ἑτέροις χρήματά τε καὶ δυνάμεις ἢ καὶ αὐτούς, συμμάχοις μὲν ἀεὶ πολλοῖς χρήσῃ, πολεμίοις δ' ὀλίγοις. καὶ ἕως ἂν ἡ πόλις σοι οἰκῇ σωφρόνως ὡς ἄρτι ἐτάχθη, μεγίστη ἔσται, οὐ τῷ εὐδοκιμεῖν λέγω, ἀλλ' ὡς ἀληθῶς μεγίστη, καὶ ἐὰν μόνον ᾖ χιλίων τῶν προπολεμούντων· οὕτω γὰρ μεγάλην πόλιν μίαν οὐ ῥᾳδίως οὔτε ἐν Ἕλλησιν οὔτε ἐν βαρβάροις
b εὑρήσεις, δοκούσας δὲ πολλὰς καὶ πολλαπλασίας τῆς τηλικαύτης. ἢ ἄλλως οἴει;

Οὐ μὰ τὸν Δί', ἔφη.

Οὐκοῦν, ἦν δ' ἐγώ, οὗτος ἂν εἴη καὶ κάλλιστος ὅρος τοῖς ἡμετέροις ἄρχουσιν, ὅσην δεῖ τὸ μέγεθος τὴν πόλιν ποιεῖσθαι καὶ ἡλίκῃ οὔσῃ ὅσην χώραν ἀφορισαμένους τὴν ἄλλην χαίρειν ἐᾶν.

Τίς, ἔφη, ὅρος;

ἀλήθεια, ὅτι δηλαδή, «Ἐμεῖς χρυσάφι κι ἀσήμι οὔτε πιάνουμε στὰ χέρια μας οὔτε καὶ τὸ θεωροῦμε σωστὸ καὶ δίκαιο νὰ ἔχουμε, ἐνῶ ἐσεῖς τὸ θεωρεῖτε· ἂς συμμαχήσετε, λοιπόν, μαζί μας καὶ κρατῆστε δικό σας τὸν πλοῦτο τῆς ἄλλης πόλης», τί θὰ γινόταν; Φαντάζεσαι ὅτι ὑπάρχουν κάποιοι ποὺ ἀκούγοντάς τα αὐτὰ θὰ προτιμοῦσαν νὰ τὰ βάλουν μὲ σκληρὰ καὶ ἄψαχνα σκυλιὰ κι ὄχι μὲ πρόβατα παχιὰ καὶ ἁπαλὰ ἔχοντας αὐτὰ τὰ σκυλιὰ γιὰ συμμάχους τους;

Δὲν τὸ νομίζω. Ἂν ὅμως, εἶπε, τὰ πλούτη τῶν ἄλλων πόλεων [e] σωρευτοῦν σὲ μία πόλη, πρόσεχε μήπως αὐτὸ ἐγκυμονεῖ κινδύνους γιὰ τὴν πόλη ποὺ δὲν θά 'χει πλοῦτο.

Τρισευτυχισμένος εἶσαι, εἶπα ἐγώ, ἂν νομίζεις ὅτι μπορεῖς νὰ ἀποκαλεῖς 'πόλη' ὁποιαδήποτε ἄλλη ἐκτὸς ἀπὸ τούτην ἐδῶ ἔτσι ὅπως πᾶμε νὰ τὴν φτιάξουμε ἐμεῖς.

Γιατί ὄχι; εἶπε.

Γιὰ τὶς ἄλλες, εἶπα, πρέπει νὰ χρησιμοποιοῦμε κάποια λέξη ποὺ νὰ δηλώνει κάτι μεγαλύτερο· γιατὶ ἡ καθεμιά τους εἶναι πάμπολλες πόλεις κι ὄχι *μία* πόλη, ὅπως καὶ στὸ γνωστὸ παιγνίδι. *Δύο* πόλεις εἶναι σὲ κάθε περίπτωση, ἐχθρικὲς ἡ μιὰ στὴν ἄλλη: [423a] ἀπὸ τὴ μιὰ ἡ πόλη τῶν φτωχῶν, ἀπὸ τὴν ἄλλη τῶν πλουσίων· στὴν καθεμιὰ ἀπὸ τὶς δύο ὑπάρχουν πάρα πολλὲς πόλεις, ποὺ ἂν τὶς ἀντιμετώπιζες σὰν νά 'ταν μία, θὰ τά 'χανες ὅλα, ἂν ὅμως τὶς ἀντιμετώπιζες ὡς πολλὲς καὶ ἔδινες στοὺς μὲν τοὺς ὑλικοὺς πόρους καὶ τὸ δυναμικὸ τῶν δὲ ἢ ἀκόμη καὶ τοὺς ἀνθρώπους τους, θά 'χες πάντοτε συμμάχους πολλούς, ἐνῶ ἐχθροὺς λίγους. Καὶ γιὰ ὅσον καιρὸ ἡ πόλη σου θὰ κυβερνιέται μὲ σωφροσύνη, σύμφωνα μὲ ὅσα τώρα δὰ θεσπίστηκαν, θὰ εἶναι ἡ μεγαλύτερη ἀπ' ὅλες, καὶ δὲν τὸ ἐννοῶ ἀπὸ τὴν ἄποψη τῆς καλῆς φήμης ἀλλὰ στ' ἀλήθεια ἡ μεγαλύτερη, ἔστω κι ἂν θά 'χει ὅλους κι ὅλους χίλιους πολεμιστὲς γιὰ νὰ τὴν ὑπερασπίζονται. Γιατὶ δὲν θὰ βρεῖς εὔκολα οὔτε στὴν Ἑλλάδα οὔτε ὁπουδήποτε ἀλλοῦ πόλη ἔτσι μεγάλη ποὺ νὰ εἶναι σταλήθεια *μία*, [b] ἐνῶ πόλεις ποὺ *φαίνονται* τέτοιες θὰ βρεῖς πολλὲς καὶ πολλαπλάσια μεγαλύτερες ἀπὸ τὴ δική μας. Ἢ μήπως ἔχεις ἄλλη γνώμη;

Ὄχι, μὰ τὸ Δία, εἶπε.

Συνεπῶς αὐτό, εἶπα ἐγώ, θὰ ἦταν καὶ τὸ καλύτερο μέτρο γιὰ τοὺς ἄρχοντές μας προκειμένου νὰ κανονίσουν τὸ μέγεθος ποὺ πρέπει νὰ ἔχει ἡ πόλη καὶ νὰ προσδιορίσουν ἀνάλογα τὰ ὅριά της ἐγκαταλείποντας τὴν ὑπόλοιπη ἔκταση.

Ποιό εἶναι, ρώτησε, αὐτὸ τὸ μέτρο;

Οἶμαι μέν, ἦν δ' ἐγώ, τόνδε· μέχρι οὗ ἂν ἐθέλῃ αὐξομένη εἶναι μία, μέχρι τούτου αὔξειν, πέρα δὲ μή.

c Καὶ καλῶς γ', ἔφη.

Οὐκοῦν καὶ τοῦτο αὖ ἄλλο πρόσταγμα τοῖς φύλαξι προστάξομεν, φυλάττειν παντὶ τρόπῳ ὅπως μήτε σμικρὰ ἡ πόλις ἔσται μήτε μεγάλη δοκοῦσα, ἀλλά τις ἱκανὴ καὶ μία.

Καὶ φαῦλόν γ', ἔφη, ἴσως αὐτοῖς προστάξομεν.

Καὶ τούτου γε, ἦν δ' ἐγώ, ἔτι φαυλότερον τόδε, οὗ καὶ ἐν τῷ πρόσθεν ἐπεμνήσθημεν λέγοντες ὡς δέοι, ἐάντε τῶν φυλάκων τις φαῦλος ἔκγονος γένηται, εἰς τοὺς ἄλλους
d αὐτὸν ἀποπέμπεσθαι, ἐάντ' ἐκ τῶν ἄλλων σπουδαῖος, εἰς τοὺς φύλακας. τοῦτο δ' ἐβούλετο δηλοῦν ὅτι καὶ τοὺς ἄλλους πολίτας, πρὸς ὅ τις πέφυκεν, πρὸς τοῦτο ἕνα πρὸς ἓν ἕκαστον ἔργον δεῖ κομίζειν, ὅπως ἂν ἓν τὸ αὑτοῦ ἐπιτηδεύων ἕκαστος μὴ πολλοὶ ἀλλ' εἷς γίγνηται, καὶ οὕτω δὴ σύμπασα ἡ πόλις μία φύηται ἀλλὰ μὴ πολλαί.

Ἔστι γάρ, ἔφη, τοῦτο ἐκείνου σμικρότερον.

Οὔτοι, ἦν δ' ἐγώ, ὦ ἀγαθὲ Ἀδείμαντε, ὡς δόξειεν ἄν τις, ταῦτα πολλὰ καὶ μεγάλα αὐτοῖς προστάττομεν ἀλλὰ
e πάντα φαῦλα, ἐὰν τὸ λεγόμενον ἓν μέγα φυλάττωσι, μᾶλλον δ' ἀντὶ μεγάλου ἱκανόν.

Τί τοῦτο; ἔφη.

Τὴν παιδείαν, ἦν δ' ἐγώ, καὶ τροφήν· ἐὰν γὰρ εὖ παιδευόμενοι μέτριοι ἄνδρες γίγνωνται, πάντα ταῦτα ῥᾳδίως διόψονται, καὶ ἄλλα γε ὅσα νῦν ἡμεῖς παραλείπομεν, τήν τε τῶν γυναικῶν κτῆσιν καὶ γάμων καὶ παιδοποιίας, ὅτι
424 δεῖ ταῦτα κατὰ τὴν παροιμίαν πάντα ὅτι μάλιστα κοινὰ τὰ φίλων ποιεῖσθαι.

Ὀρθότατα γάρ, ἔφη, γίγνοιτ' ἄν.

Καὶ μήν, εἶπον, πολιτεία ἐάνπερ ἅπαξ ὁρμήσῃ εὖ, ἔρχεται ὥσπερ κύκλος αὐξανομένη· τροφὴ γὰρ καὶ παίδευσις χρηστὴ σῳζομένη φύσεις ἀγαθὰς ἐμποιεῖ, καὶ αὖ φύσεις χρησταὶ τοιαύτης παιδείας ἀντιλαμβανόμεναι ἔτι

Κατὰ τὴ γνώμη μου, εἶπα, τοῦτο ἐδῶ: νὰ μεγαλώνει ἴσαμε 'κεῖ ποὺ μπορεῖ νὰ μεγαλώσει χωρὶς νὰ χάσει τὴν ἑνότητά της, παραπέρα ὅμως ὄχι.

[c] Ναί, σωστά, εἶπε.

Νά λοιπὸν πάλι καὶ ἕνα ἄλλο πρόσταγμα ποὺ θὰ δώσουμε στοὺς φύλακες: Νὰ προσέχουν μὲ κάθε τρόπο ὥστε ἡ πόλη οὔτε νὰ μικρύνει οὔτε ἁπλῶς νὰ φαίνεται πὼς εἶναι μεγάλη, ἀλλὰ νὰ ἔχει αὐτάρκεια καὶ νὰ εἶναι μία καὶ ἑνιαία.

Μᾶλλον εὔκολο, εἶπε, τὸ πρόσταγμα ποὺ θὰ τοὺς δώσουμε.

Κι ἀκόμη εὐκολότερο, εἶπα ἐγώ, εἶναι τοῦτο ἐδῶ, ποὺ τὸ ἀναφέραμε καὶ πρωτύτερα, ὅταν λέγαμε ὅτι, ἅμα κάποιο παιδὶ τῶν φυλάκων βγαίνει σκάρτο, θά 'πρεπε νὰ τὸ στέλνουν στὶς ἄλλες τάξεις [d] νὰ ἐνταχθεῖ ἐκεῖ, κι ἂν πάλι κάποιο ἀπὸ τὶς ἄλλες τάξεις ἀξίζει, αὐτὸ νὰ τὸ προωθοῦν στοὺς φύλακες. Σκοπὸς αὐτῆς τῆς ἀναφορᾶς ἦταν νὰ κάνει φανερὸ ὅτι ὅπως τοὺς φύλακες ἔτσι καὶ τοὺς ἄλλους πολίτες ὀφείλουμε νὰ τοὺς κατευθύνουμε, τὸν καθένα χωριστά, σ' ἐκεῖνο τὸ ἔργο, τὸ *ἕνα*, γιὰ τὸ ὁποῖο εἶναι ἀπὸ τὴ φύση του πλασμένος, ὥστε ἐκτελώντας καθένας πολίτης τὸ ἔργο ποὺ τοῦ προσιδιάζει νὰ γίνεται ἕνας κι ὄχι πολλοί, καὶ μὲ αὐτὸ τὸν τρόπο ἡ πόλη ὁλόκληρη νὰ ἀποτελεῖ κάτι ἑνιαῖο κι ὄχι κάτι πολλαπλό.

Μάλιστα, εἶπε· αὐτὸ εἶναι πιὸ εὔκολο ἀπὸ τὸ προηγούμενο.

Δὲν εἶναι, καλέ μου Ἀδείμαντε, πολλὰ καὶ βαριά, ὅπως θὰ μποροῦσε νὰ νομίσει κανείς, ὅσα τοὺς ἐπιβάλλουμε ἀλλὰ [e] εὔκολα ὅλα, ἀρκεῖ νὰ τηροῦν ἐκεῖνο τὸ παροιμιῶδες ἕνα καὶ μεγάλο, ἂν καὶ ἐγὼ δὲν θὰ τὸ χαρακτήριζα μεγάλο ἀλλὰ ἀρκετό.

Ποιό πρᾶγμα ἐννοεῖς; ρώτησε.

Τὴν παιδεία, εἶπα, καὶ τὴν ἀνατροφή. Γιατὶ ἄν, παίρνοντας μιὰ καλὴ παιδεία, γίνονται ἄνθρωποι στερεοὶ καὶ μετρημένοι, εὔκολα θὰ τὰ διακρίνουν ὅλ' αὐτὰ κι ὅσα ἄλλα ἐμεῖς τώρα τὰ παραλείπουμε, γιὰ παράδειγμα πῶς θὰ πάρουν γυναῖκες καὶ θὰ παντρευτοῦν καὶ θὰ κάνουν παιδιά, δηλαδὴ ὅτι [424a] αὐτὰ τὰ πράγματα, ὅπως λέει ἐκεῖνος ὁ σοφὸς λόγος, οἱ φίλοι πρέπει νὰ τὰ ἔχουν ὅσο τὸ δυνατὸν πιὸ ἀπὸ κοινοῦ.

Ὅλα τότε θὰ πήγαιναν μιὰ χαρά, εἶπε.

Ἔτσι λοιπόν, εἶπα, μιὰ πολιτεία, ἐφόσον ἀπὸ μιᾶς ἀρχῆς ξεκινήσει καλά, συνεχίζει νὰ ἀναπτύσσεται ὅπως ἕνας κύκλος: ἡ καλὴ ἀνατροφὴ καὶ ἐκπαίδευση, ἂν κρατηθοῦν στὸ ὕψος τους, φτιάχνουν ἀνθρώπους μὲ καλὸ φυσικό, κι αὐτοὶ πάλι, ἔχοντας γιὰ στήριγμά τους μιὰ τέτοια παιδεία, γίνονται ἀκόμη

βελτίους τῶν προτέρων φύονται, εἴς τε τἆλλα καὶ εἰς τὸ
b γεννᾶν, ὥσπερ καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις ζῴοις.

Εἰκός γ', ἔφη.

Ὡς τοίνυν διὰ βραχέων εἰπεῖν, τούτου ἀνθεκτέον τοῖς ἐπιμεληταῖς τῆς πόλεως, ὅπως ἂν αὐτοὺς μὴ λάθῃ διαφθαρὲν ἀλλὰ παρὰ πάντα αὐτὸ φυλάττωσι, τὸ μὴ νεωτερίζειν περὶ γυμναστικήν τε καὶ μουσικὴν παρὰ τὴν τάξιν, ἀλλ' ὡς οἷόν τε μάλιστα φυλάττειν, φοβουμένους ὅταν τις λέγῃ ὡς τὴν

ἀοιδὴν μᾶλλον ἐπιφρονέουσ' ἄνθρωποι,
ἥτις ἀειδόντεσσι νεωτάτη ἀμφιπέληται,

c μὴ πολλάκις τὸν ποιητήν τις οἴηται λέγειν οὐκ ᾄσματα νέα ἀλλὰ τρόπον ᾠδῆς νέον, καὶ τοῦτο ἐπαινῇ. δεῖ δ' οὔτ' ἐπαινεῖν τὸ τοιοῦτον οὔτε ὑπολαμβάνειν. εἶδος γὰρ καινὸν μουσικῆς μεταβάλλειν εὐλαβητέον ὡς ἐν ὅλῳ κινδυνεύοντα· οὐδαμοῦ γὰρ κινοῦνται μουσικῆς τρόποι ἄνευ πολιτικῶν νόμων τῶν μεγίστων, ὥς φησί τε Δάμων καὶ ἐγὼ πείθομαι.

Καὶ ἐμὲ τοίνυν, ἔφη ὁ Ἀδείμαντος, θὲς τῶν πεπεισμένων.

d Τὸ δὴ φυλακτήριον, ἦν δ' ἐγώ, ὡς ἔοικεν, ἐνταῦθά που οἰκοδομητέον τοῖς φύλαξιν, ἐν μουσικῇ.

Ἡ γοῦν παρανομία, ἔφη, ῥᾳδίως αὕτη λανθάνει παραδυομένη.

Ναί, ἔφην, ὡς ἐν παιδιᾶς γε μέρει καὶ ὡς κακὸν οὐδὲν ἐργαζομένη.

Οὐδὲ γὰρ ἐργάζεται, ἔφη, ἄλλο γε ἢ κατὰ σμικρὸν εἰσοικισαμένη ἠρέμα ὑπορρεῖ πρὸς τὰ ἤθη τε καὶ τὰ ἐπιτηδεύματα· ἐκ δὲ τούτων εἰς τὰ πρὸς ἀλλήλους συμβόλαια μείζων ἐκβαίνει, ἐκ δὲ δὴ τῶν συμβολαίων ἔρχεται ἐπὶ
e τοὺς νόμους καὶ πολιτείας σὺν πολλῇ, ὦ Σώκρατες, ἀσελγείᾳ, ἕως ἂν τελευτῶσα πάντα ἰδίᾳ καὶ δημοσίᾳ ἀνατρέψῃ.

Εἶεν, ἦν δ' ἐγώ· οὕτω τοῦτ' ἔχει;

Δοκεῖ μοι, ἔφη.

καλύτεροι ἀπὸ τοὺς προγόνους τους καὶ ὡς πρὸς τὰ ἄλλα καὶ ὡς πρὸς τοὺς ἀπογόνους ποὺ θὰ βγάλουν, [b] ἀκριβῶς ὅπως συμβαίνει καὶ μὲ τὰ ἄλλα ἔμβια ὄντα.

Αὐτὸ εἶναι εὔλογο, εἶπε.

Κοντολογὶς λοιπόν, ὅσοι θὰ ἔχουν τὴ φροντίδα τῆς πόλης πρέπει νὰ τὸ προσέχουν αὐτὸ νὰ μὴ χαλάσει χωρὶς νὰ τὸ πάρουν εἴδηση, ἀλλὰ πάνω ἀπ' ὅλα νά 'χουν τὸ νοῦ τους νὰ μὴν εἰσάγονται καινοτομίες στὴ γυμναστικὴ καὶ τὴ μουσικὴ τέτοιες ποὺ νὰ ξεφεύγουν ἀπὸ τὰ καθιερωμένα ἀλλὰ νὰ μένουν σταθεροὶ σὲ αὐτά, ὅσο τὸ δυνατὸν περισσότερο. Κι ὅταν κάποιος λέει ὅτι

ὁ κόσμος 'κεῖνο τὸ τραγούδι πιότερο τιμάει
πού 'ναι τῶν τραγουδιστάδων τὸ πιὸ καινούργιο

[c] νὰ φοβοῦνται μήπως πολλὲς φορὲς φανταστεῖ κανεὶς ὅτι ὁ ποιητὴς δὲν ἐννοεῖ τραγούδια καινούργια ἀλλὰ μιὰ νέα *τεχνοτροπία* τραγουδιοῦ, κι ὅτι τὸ ἐπιδοκιμάζει. Μήτε νὰ τὸ ἐπιδοκιμάζει κανεὶς αὐτὸ πρέπει μήτε νὰ ἀποδίδει τέτοιες σκέψεις στὸν ποιητή. Χρειάζεται νὰ εἴμαστε πολὺ προσεκτικοὶ σὲ ὅ,τι ἀφορᾶ τὴν εἰσαγωγὴ νέων μουσικῶν δρόμων, ἐπειδὴ ἐδῶ διακυβεύονται τὰ πάντα. Γιατὶ πουθενὰ δὲν συντελοῦνται ἀλλαγὲς στοὺς τρόπους τῆς μελωδικῆς σύνθεσης χωρὶς νὰ ἀκολουθοῦνται ἀπὸ ριζικὲς πολιτικὲς καὶ κοινωνικὲς μεταβολές, ὅπως ὑποστηρίζει ὁ Δάμων καὶ τὸ πιστεύω κι ἐγώ.

Λοιπόν, νὰ μὲ λογαριάζεις κι ἐμένα, εἶπε, σ' ἐκείνους ποὺ ἔχουν πεισθεῖ.

[d] Κάπου ἐδῶ τότε, καθὼς φαίνεται, πρέπει νὰ χτίσουν τὸ φρούριο τῆς πόλης οἱ φύλακες: πάνω στὴ μουσική.

Εἶναι βέβαιο, εἶπε, ὅτι ἡ ἐκτροπὴ ἀπὸ τὸ νόμιμο συμβαίνει εὔκολα σ' αὐτὴ τὴν περιοχὴ χωρὶς νὰ τὸ πάρει κανεὶς εἴδηση.

Ναί, εἶπα, τὴν βλέπουν σὰν ἕνα εἶδος παιγνιδιοῦ, σὰν κάτι ποὺ δὲν προξενεῖ κανένα κακό.

Μὰ οὔτε καὶ προξενεῖ, εἶπε, ἄλλο τίποτα πέρα ἀπὸ τὸ νὰ τρυπώνει σιγὰ-σιγὰ καὶ νὰ διοχετεύεται ἀπαρατήρητη στὰ ἤθη καὶ τὶς ἀσχολίες. Καὶ βγαίνοντας ἀπὸ 'κεῖ δυναμωμένη, εἰσχωρεῖ στὶς ἀμοιβαῖες συναλλαγὲς τῶν ἀνθρώπων, κι ἀπὸ τὶς συναλλαγὲς πάει [e] στοὺς νόμους καὶ τοὺς θεσμοὺς τῆς πολιτείας μὲ μεγάλη θρασύτητα, Σωκράτη μου, ὥσπου τελικὰ νὰ τὰ φέρει ὅλα ἄνω κάτω καὶ στὴν ἰδιωτικὴ καὶ στὴ δημόσια σφαίρα.

Ὡραῖα, εἶπα· ἔτσι ἔχει τὸ πρᾶγμα;

Νομίζω, εἶπε.

Οὐκοῦν, ὃ ἐξ ἀρχῆς ἐλέγομεν, τοῖς ἡμετέροις παισὶν ἐννομωτέρου εὐθὺς παιδιᾶς μεθεκτέον, ὡς παρανόμου γιγνομένης αὐτῆς καὶ παίδων τοιούτων ἐννόμους τε καὶ σπουδαίους
425 ἐξ αὐτῶν ἄνδρας αὐξάνεσθαι ἀδύνατον ὄν;

Πῶς δ' οὐχί; ἔφη.

Ὅταν δὴ ἄρα καλῶς ἀρξάμενοι παῖδες παίζειν εὐνομίαν διὰ τῆς μουσικῆς εἰσδέξωνται, πάλιν τοὐναντίον ἢ 'κείνοις εἰς πάντα συνέπεταί τε καὶ αὔξει, ἐπανορθοῦσα εἴ τι καὶ πρότερον τῆς πόλεως ἔκειτο.

Ἀληθῆ μέντοι, ἔφη.

Καὶ τὰ σμικρὰ ἄρα, εἶπον, δοκοῦντα εἶναι νόμιμα ἐξευρίσκουσιν οὗτοι, ἃ οἱ πρότερον ἀπώλλυσαν πάντα.

‹Τὰ› ποῖα;

b Τὰ τοιάδε· σιγάς τε τῶν νεωτέρων παρὰ πρεσβυτέροις ἃς πρέπει, καὶ κατακλίσεις καὶ ὑπαναστάσεις καὶ γονέων θεραπείας, καὶ κουράς γε καὶ ἀμπεχόνας καὶ ὑποδέσεις καὶ ὅλον τὸν τοῦ σώματος σχηματισμὸν καὶ τἆλλα ὅσα τοιαῦτα. ἢ οὐκ οἴει;

Ἔγωγε.

Νομοθετεῖν δ' αὐτὰ οἶμαι εὔηθες· οὔτε γάρ που γίγνεται οὔτ' ἂν μείνειεν λόγῳ τε καὶ γράμμασιν νομοθετηθέντα.

Πῶς γάρ;

Κινδυνεύει γοῦν, ἦν δ' ἐγώ, ὦ Ἀδείμαντε, ἐκ τῆς παι-
c δείας ὅποι ἄν τις ὁρμήσῃ, τοιαῦτα καὶ τὰ ἑπόμενα εἶναι. ἢ οὐκ ἀεὶ τὸ ὅμοιον ὂν ὅμοιον παρακαλεῖ;

Τί μήν;

Καὶ τελευτῶν δὴ οἶμαι φαῖμεν ἂν εἰς ἕν τι τέλεον καὶ νεανικὸν ἀποβαίνειν αὐτὸ ἢ ἀγαθὸν ἢ καὶ τοὐναντίον.

Τί γὰρ οὔκ; ἦ δ' ὅς.

Ἐγὼ μὲν τοίνυν, εἶπον, διὰ ταῦτα οὐκ ἂν ἔτι τὰ τοιαῦτα ἐπιχειρήσαιμι νομοθετεῖν.

Ἐπομένως, ὅπως λέγαμε στὸ ξεκίνημα αὐτῆς τῆς συζήτησης, τὰ δικά μας παιδιὰ πρέπει εὐθὺς ἐξαρχῆς νὰ παίρνουν μέρος σὲ παιγνίδια ποὺ θά 'ναι πιὸ κοντὰ στὸ πνεῦμα τῶν νόμων, γιατὶ ἀπὸ παιγνίδια ποὺ δὲν εἶναι σύμφωνα μὲ τὸ νόμο καὶ ἀπὸ παιδιὰ μὴ νόμιμα [425a] θὰ σταθεῖ ἀδύνατο νὰ βγοῦν ἔπειτα ἄνδρες φιλόνομοι καὶ ἄξιοι. Ἔτσι;

Ἀσφαλῶς, εἶπε.

Ὅταν λοιπὸν τὰ παιδιά, ἀπὸ τὰ πρῶτα τους κιόλας παιγνίδια, δεχθοῦν μέσα τους διαμέσου τῆς μουσικῆς καὶ τῆς ποίησης τὴν ὀμορφιὰ τῆς τάξης, αὐτή, ἀντίθετα μὲ ὅ,τι συμβαίνει μὲ ἐκεῖνα τὰ ἄλλα παιδιά, τοῦτα ἐδῶ τὰ δικά μας τὰ ἀκολουθεῖ σὲ ὅλα καὶ τὰ δυναμώνει, διορθώνοντας κι ὅ,τι τυχὸν πρωτύτερα πήγαινε στραβὰ στὴν πόλη.

Πραγματικά, ἔτσι εἶναι.

Ἄρα, εἶπα, ἀκόμη καὶ κάποια πράγματα ποὺ θεωροῦνται πὼς ἔχουν μικρὴ σημασία καὶ ποὺ οἱ παλαιότεροι τὰ ἄφησαν νὰ χαθοῦν, αὐτοὶ ἐδῶ θὰ τὰ βρίσκουν μόνοι τους.

Σὰν ποιά;

[b] Τοῦτα ἐδῶ· ὅτι λ.χ. οἱ νέοι δὲν πρέπει νὰ μιλοῦν μπροστὰ στοὺς μεγαλύτερους, ὅτι πρέπει νὰ τοὺς παραχωροῦν τὴ θέση τους, νὰ σηκώνονται μπροστά τους ὄρθιοι, νὰ φροντίζουν τοὺς γονεῖς τους, ἐπίσης σχετικὰ μὲ τὸ κούρεμα, τὸ ντύσιμο, τὴν ὑπόδεσή τους, γενικὰ τὴν ἐξωτερική τους ἐμφάνιση καὶ ὅλα τὰ παρόμοια. Ἢ μήπως δὲν τὸ νομίζεις;

Τὸ νομίζω.

Νὰ φτιάχνει κανεὶς νόμους γιὰ νὰ ρυθμίσει τέτοια πράγματα εἶναι, νομίζω, ἀνόητο· γιατὶ τέτοιες ρυθμίσεις, προφορικὲς ἢ γραπτές, δὲν γίνονται, ἀλλὰ κι ἂν γίνονταν, θὰ ἔμεναν ἀνεφάρμοστες.

Πῶς ἔτσι;

Φαίνεται, Ἀδείμαντε, εἶπα, ὅτι, ἀνάλογα μὲ τὴν κατεύθυνση [c] ποὺ θὰ πάρει κανεὶς ἀπὸ τὴν παιδεία, θὰ ἐξαρτηθεῖ καὶ ἡ παραπέρα ἐξέλιξή του· ἢ μήπως δὲν ἀληθεύει ὅτι πάντοτε τὸ ὅμοιο ἀποζητάει τὸ ὅμοιό του;

Θέλει ρώτημα;

Καὶ θὰ λέγαμε, νομίζω, ὅτι καταλήγει σὲ κάτι ὁλοκληρωμένο καὶ δυναμικό, εἴτε καλὸ εἴτε καὶ τὸ ἀντίθετο.

Φυσικά, εἶπε.

Γι' αὐτοὺς λοιπὸν τοὺς λόγους, εἶπα, ἐγὼ δὲν θὰ ἐπιχειροῦσα νὰ θεσπίσω νόμους γιὰ τέτοιας λογῆς πράγματα.

Εἰκότως γ', ἔφη.

Τί δέ, ὦ πρὸς θεῶν, ἔφην, τάδε τὰ ἀγοραῖα, συμβολαίων τε πέρι κατ' ἀγορὰν ἕκαστοι ἃ πρὸς ἀλλήλους συμβάλ- d λουσιν, εἰ δὲ βούλει, καὶ χειροτεχνικῶν περὶ συμβολαίων καὶ λοιδοριῶν καὶ αἰκίας καὶ δικῶν λήξεως καὶ δικαστῶν καταστάσεως, καὶ εἴ που τελῶν τινες ἢ πράξεις ἢ θέσεις ἀναγκαῖοί εἰσιν ἢ κατ' ἀγορὰς ἢ λιμένας, ἢ καὶ τὸ παράπαν ἀγορανομικὰ ἄττα ἢ ἀστυνομικὰ ἢ ἐλλιμενικὰ ἢ ὅσα ἄλλα τοιαῦτα, τούτων τολμήσομέν τι νομοθετεῖν;

Ἀλλ' οὐκ ἄξιον, ἔφη, ἀνδράσι καλοῖς κἀγαθοῖς ἐπιτάττειν· e τὰ πολλὰ γὰρ αὐτῶν, ὅσα δεῖ νομοθετήσασθαι, ῥᾳδίως που εὑρήσουσιν.

Ναί, ὦ φίλε, εἶπον, ἐάν γε θεὸς αὐτοῖς διδῷ σωτηρίαν τῶν νόμων ὧν ἔμπροσθεν διήλθομεν.

Εἰ δὲ μή γε, ἦ δ' ὅς, πολλὰ τοιαῦτα τιθέμενοι ἀεὶ καὶ ἐπανορθούμενοι τὸν βίον διατελοῦσιν, οἰόμενοι ἐπιλήψεσθαι τοῦ βελτίστου.

Λέγεις, ἔφην ἐγώ, βιώσεσθαι τοὺς τοιούτους ὥσπερ τοὺς κάμνοντάς τε καὶ οὐκ ἐθέλοντας ὑπὸ ἀκολασίας ἐκβῆναι πονηρᾶς διαίτης.

Πάνυ μὲν οὖν.

426 Καὶ μὴν οὗτοί γε χαριέντως διατελοῦσιν· ἰατρευόμενοι γὰρ οὐδὲν περαίνουσιν, πλήν γε ποικιλώτερα καὶ μείζω ποιοῦσι τὰ νοσήματα, καὶ ἀεὶ ἐλπίζοντες, ἐάν τις φάρμακον συμβουλεύσῃ, ὑπὸ τούτου ἔσεσθαι ὑγιεῖς.

Πάνυ γάρ, ἔφη, τῶν οὕτω καμνόντων τὰ τοιαῦτα πάθη.

Τί δέ; ἦν δ' ἐγώ· τόδε αὐτῶν οὐ χαρίεν, τὸ πάντων ἔχθιστον ἡγεῖσθαι τὸν τἀληθῆ λέγοντα, ὅτι πρὶν ἂν μεθύων καὶ ἐμπιμπλάμενος καὶ ἀφροδισιάζων καὶ ἀργῶν παύσηται, b οὔτε φάρμακα οὔτε καύσεις οὔτε τομαὶ οὐδ' αὖ ἐπῳδαὶ αὐτὸν οὐδὲ περίαπτα οὐδὲ ἄλλο τῶν τοιούτων οὐδὲν ὀνήσει;

Οὐ πάνυ χαρίεν, ἔφη· τὸ γὰρ τῷ εὖ λέγοντι χαλεπαίνειν οὐκ ἔχει χάριν.

Οὐκ ἐπαινέτης εἶ, ἔφην ἐγώ, ὡς ἔοικας, τῶν τοιούτων ἀνδρῶν.

Εὔλογα, εἶπε.

Ὅμως, γιὰ τὸ ὄνομα τοῦ θεοῦ, τί θὰ γίνει μὲ τὶς ὑποθέσεις τῆς ἀγορᾶς, τὶς ἰδιωτικὲς συμφωνίες ποὺ συνάπτουν ὁ ἕνας μὲ τὸν ἄλλο στὴν ἀγορά, τὶς συναλλαγές, [d] ἂν θέλεις, μὲ τὸν ἕνα καὶ τὸν ἄλλο τεχνίτη, ἐπίσης μὲ τὶς ἐξυβρίσεις, τὶς σωματικὲς κακώσεις, τὶς μηνύσεις ποὺ ὑποβάλλονται, τὸν ὁρισμὸ τῶν δικαστῶν, ἀκόμη μὲ τὴν καταβολὴ καὶ τὴν εἴσπραξη τελῶν, ὅπου τυχὸν εἶναι ἀπαραίτητο στὶς ἀγορὲς ἢ στὰ λιμάνια ἢ καὶ γενικῶς μὲ κάποιες ρυθμίσεις γιὰ τὴν τάξη στὴν ἀγορά, στὴν πόλη, στὸ λιμάνι ἢ ὁτιδήποτε ἄλλο σχετικό· θὰ ἀποτολμήσουμε ἄραγε νὰ φτιάξουμε γιὰ τέτοια πράγματα νόμους;

Ὄχι, εἶπε· δὲν θὰ ἦταν σωστὸ νὰ δίνουμε προσταγὲς σὲ καλοὺς καὶ ἄξιους ἀνθρώπους· [e] γιατὶ τὶς περισσότερες ρυθμίσεις, γιὰ ὅσα πράγματα χρειάζονται νομοθετικὴ ρύθμιση, θὰ τὶς βροῦν καὶ μόνοι τους.

Ναί, φίλε μου, εἶπα, ἂν ὁ θεὸς τοὺς ἀξιώνει νὰ φυλᾶνε ἀκέραιους ἐκείνους τοὺς νόμους ποὺ ἐκθέσαμε πρωτύτερα.

Διαφορετικά, εἶπε, θὰ περάσουν μιὰ ὁλόκληρη ζωὴ θεσπίζοντας συνεχῶς νόμους καὶ διορθώνοντάς τους, πιστεύοντας ὅτι θὰ πετύχουν ἔτσι τὸν τέλειο.

Ἐννοεῖς, εἶπα, ὅτι οἱ ἄνθρωποι τέτοιας λογῆς θὰ ζήσουν σὰν τοὺς ἀρρώστους ποὺ ὑποφέρουν καὶ ποὺ ἐξαιτίας τῆς ἀκολασίας τους δὲν ἔχουν τὴ διάθεση νὰ ξεκόψουν ἀπὸ τὶς κακὲς συνήθειές τους.

Βεβαίως, εἶπε.

[426a] Μιὰ χαρὰ περνᾶνε, δὲν εἶναι ἔτσι; Μὲ τὸ γιατρολόγημα δὲν κατορθώνουν τίποτε ἐκτὸς ἀπὸ τὸ νὰ κάνουν τὶς ἀρρώστιες τους πιὸ σοβαρὲς καὶ μὲ περισσότερες ἐπιπλοκές, πάντοτε ἐλπίζοντας πώς, ἂν τοὺς συστήσει κανεὶς κάποιο φάρμακο, θὰ δοῦν μ' αὐτὸ τὴν ὑγειά τους.

Αὐτὸ ἀκριβῶς γίνεται, εἶπε, μὲ αὐτῆς τῆς λογῆς τοὺς ἀρρώστους καὶ τὶς ἀρρώστιες τους.

Γιά δές, εἶπα ἐγώ· διασκεδαστικὸ δὲν εἶναι ποὺ οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ ἔχουν γιὰ χειρότερο ἐχθρό τους ὅποιον τοὺς λέει τὴν ἀλήθεια, ὅτι δηλαδὴ ἂν δὲν πάψουν νὰ μεθᾶνε καὶ νὰ τρῶνε τὸ καταπέτασμα καὶ νὰ παραδίνονται στὶς ἡδονὲς καὶ νὰ τεμπελιάζουν, [b] οὔτε τὰ φάρμακα οὔτε οἱ καυτηριασμοὶ οὔτε οἱ ἐγχειρήσεις οὔτε πάλι τὰ ξόρκια οὔτε τὰ φυλαχτὰ οὔτε ὁτιδήποτε ἄλλο παρόμοιο πρόκειται νὰ τοὺς ὠφελήσει σὲ τίποτα;

Ὄχι καὶ τόσο διασκεδαστικό, εἶπε· γιατὶ τὸ νὰ δυσανασχετεῖς μὲ ἐκεῖνον ποὺ σοῦ λέει τὸ σωστὸ δὲν εἶναι διασκέδαση.

Δὲν σοῦ ἀρέσουν, φαίνεται, εἶπα, οἱ ἄνθρωποι αὐτοῦ τοῦ εἴδους.

Οὐ μέντοι μὰ Δία.

Οὐδ' ἂν ἡ πόλις ἄρα, ὅπερ ἄρτι ἐλέγομεν, ὅλη τοιοῦτον ποιῇ, οὐκ ἐπαινέσῃ. ἢ οὐ φαίνονταί σοι ταὐτὸν ἐργάζεσθαι τούτοις τῶν πόλεων ὅσαι κακῶς πολιτευόμεναι προαγορεύ-
c ουσι τοῖς πολίταις τὴν μὲν κατάστασιν τῆς πόλεως ὅλην μὴ κινεῖν, ὡς ἀποθανουμένους, ὃς ἂν τοῦτο δρᾷ· ὃς δ' ἂν σφᾶς οὕτω πολιτευομένους ἥδιστα θεραπεύῃ καὶ χαρίζηται ὑποτρέχων καὶ προγιγνώσκων τὰς σφετέρας βουλήσεις καὶ ταύτας δεινὸς ᾖ ἀποπληροῦν, οὗτος ἄρα ἀγαθός τε ἔσται ἀνὴρ καὶ σοφὸς τὰ μεγάλα καὶ τιμήσεται ὑπὸ σφῶν;

Ταὐτὸν μὲν οὖν, ἔφη, ἔμοιγε δοκοῦσι δρᾶν, καὶ οὐδ' ὁπωστιοῦν ἐπαινῶ.

d Τί δ' αὖ τοὺς ἐθέλοντας θεραπεύειν τὰς τοιαύτας πόλεις καὶ προθυμουμένους; οὐκ ἄγασαι τῆς ἀνδρείας τε καὶ εὐχερείας;

Ἔγωγ', ἔφη, πλήν γ' ὅσοι ἐξηπάτηνται ὑπ' αὐτῶν καὶ οἴονται τῇ ἀληθείᾳ πολιτικοὶ εἶναι, ὅτι ἐπαινοῦνται ὑπὸ τῶν πολλῶν.

Πῶς λέγεις; οὐ συγγιγνώσκεις, ἦν δ' ἐγώ, τοῖς ἀνδράσιν; ἢ οἴει οἷόν τ' εἶναι ἀνδρὶ μὴ ἐπισταμένῳ μετρεῖν, ἑτέρων
e τοιούτων πολλῶν λεγόντων ὅτι τετράπηχύς ἐστιν, αὐτὸν ταῦτα μὴ ἡγεῖσθαι περὶ αὑτοῦ;

Οὐκ αὖ, ἔφη, τοῦτό γε.

Μὴ τοίνυν χαλέπαινε· καὶ γάρ πού εἰσι πάντων χαριέστατοι οἱ τοιοῦτοι, νομοθετοῦντές τε οἷα ἄρτι διήλθομεν καὶ ἐπανορθοῦντες, ἀεὶ οἰόμενοί τι πέρας εὑρήσειν περὶ τὰ ἐν τοῖς συμβολαίοις κακουργήματα καὶ περὶ ἃ νυνδὴ ἐγὼ ἔλεγον, ἀγνοοῦντες ὅτι τῷ ὄντι ὥσπερ Ὕδραν τέμνουσιν.

427 Καὶ μήν, ἔφη, οὐκ ἄλλο γέ τι ποιοῦσιν.

Ἐγὼ μὲν τοίνυν, ἦν δ' ἐγώ, τὸ τοιοῦτον εἶδος νόμων πέρι καὶ πολιτείας οὔτ' ἐν κακῶς οὔτ' ἐν εὖ πολιτευομένῃ πόλει ᾤμην ἂν δεῖν τὸν ἀληθινὸν νομοθέτην πραγματεύεσθαι,

Καθόλου, μά τὸ Δία.

Συνεπῶς, ἀκόμη κι ἂν ὑποθέσουμε ὅτι ἡ πόλη ὁλόκληρη κάνει αὐτὸ ποὺ τώρα δὰ λέγαμε, ἐσὺ *πάλι* δὲν θὰ τὸ ἐπιδοκίμαζες. Ἢ μήπως ἔχεις τὴν ἐντύπωση ὅτι δὲν κάνουν ἀκριβῶς ὅ,τι καὶ αὐτοὶ οἱ ἄρρωστοι ὅσες πόλεις, ἔχοντας οἱ ἴδιες κακὴ διακυβέρνηση, ἀπαγορεύουν [c] στοὺς πολίτες νὰ ἐπιχειρήσουν ὁποιαδήποτε ἀλλαγὴ στὸ πολιτικὸ σύστημα, ἀπειλώντας τους πὼς ὅποιος δοκιμάσει νὰ τὸ κάνει αὐτὸ θὰ πεθάνει; Ἐνῶ ἀντιθέτως ὅποιος προσφέρει σ' αὐτούς, οἱ ὁποῖοι κυβερνιοῦνται ἔτσι, τὶς πιὸ εὐχάριστες ἐξυπηρετήσεις καὶ τοὺς κάνει τὰ θελήματα, κολακεύοντάς τους καὶ μαντεύοντας τὶς ἐπιθυμίες τους, κι ἔχει φοβερὴ ἱκανότητα στὸ νὰ τὶς ἱκανοποιεῖ, αὐτὸς καὶ ἠθικὸς ἄνθρωπος θὰ λογίζεται καὶ σὲ μεγάλη ὑπόληψη θὰ τὸν ἔχουν οἱ ἄνθρωποι αὐτοί· σωστά;

Σίγουρα, εἶπε, τὸ ἴδιο πρᾶγμα κάνουν, κατὰ τὴ γνώμη μου, κι αὐτὲς οἱ πόλεις, καὶ δὲν τὸ ἐπικροτῶ οὔτε στὸ ἐλάχιστο.

[d] Τί λὲς ὅμως γιὰ ὅσους θέλουν νὰ προσφέρουν ὑπηρεσίες σὲ τέτοιες πόλεις καὶ εἶναι πρόθυμοι νὰ τὸ πράξουν; Δὲν τοὺς θαυμάζεις γιὰ τὸ θάρρος καὶ τὴν καλή τους διάθεση;

Ἀσφαλῶς, εἶπε, ἐκτὸς βέβαια ἀπὸ ἐκείνους, τοὺς ὁποίους οἱ πόλεις αὐτὲς τοὺς ἔχουν ξεγελάσει καὶ οἱ ὁποῖοι φαντάζονται πὼς εἶναι σταλήθεια πολιτικοί, ἐπειδὴ ὁ πολὺς κόσμος τοὺς παινεύει.

Τί ἐννοεῖς; Δὲν ἔχεις λίγη κατανόηση γι' αὐτοὺς τοὺς ἀνθρώπους; Ἢ νομίζεις ὅτι ἕνας ἄνθρωπος ποὺ δὲν ξέρει νὰ μετράει καὶ ποὺ ἄλλοι πολλοὶ ὅμοιοί του [e] τοῦ λένε πὼς ἔχει ἀνάστημα τέσσερις πῆχες εἶναι δυνατὸν νὰ μὴν τὸ πιστέψει κι ὁ ἴδιος;

Ὄχι βέβαια, εἶπε.

Μὴ δυσανασχετεῖς λοιπὸν μ' αὐτούς· γιατὶ κάτι τέτοιοι εἶναι, καθὼς φαίνεται, οἱ πιὸ διασκεδαστικοί: Θεσπίζουν μὲ νόμους αὐτὰ ποὺ τώρα δὰ λέγαμε κι ἔπειτα διορθώνουν αὐτοὺς τοὺς νόμους, πάντοτε μὲ τὴν ἰδέα ὅτι θὰ βροῦν μιὰν ἄκρη, ὥστε νὰ μπεῖ τέλος στὰ ἀδικήματα τῶν συναλλαγῶν καὶ σὲ ὅσα μόλις τώρα ἔλεγα, χωρὶς νὰ γνωρίζουν ὅτι στὴν πραγματικότητα εἶναι σὰν νὰ κόβουν ἕνα κεφάλι ἀπὸ τὴ Λερναία Ὕδρα.

[427a] Ναί, εἶπε, ἀκριβῶς αὐτὸ κάνουν.

Κατὰ τὴ γνώμη μου, εἶπα, οὔτε σὲ μιὰ πόλη μὲ ἄσχημη διακυβέρνηση οὔτε καὶ σὲ μιὰν ἄλλη σωστὰ συγκροτημένη θὰ χρειαζόταν νὰ ἀσχοληθεῖ ὁ ἀληθινὸς νομοθέτης μὲ αὐτὸ τὸ εἶδος τῶν νόμων καὶ τῶν πολιτευμάτων. Στὴν

ἐν τῇ μὲν ὅτι ἀνωφελῆ καὶ πλέον οὐδέν, ἐν δὲ τῇ ὅτι τὰ μὲν αὐτῶν κἂν ὁστισοῦν εὕροι, τὰ δὲ ὅτι αὐτόματα ἔπεισιν ἐκ τῶν ἔμπροσθεν ἐπιτηδευμάτων.

b Τί οὖν, ἔφη, ἔτι ἂν ἡμῖν λοιπὸν τῆς νομοθεσίας εἴη;

Καὶ ἐγὼ εἶπον ὅτι Ἡμῖν μὲν οὐδέν, τῷ μέντοι Ἀπόλλωνι τῷ ἐν Δελφοῖς τά γε μέγιστα καὶ κάλλιστα καὶ πρῶτα τῶν νομοθετημάτων.

Τὰ ποῖα; ἦ δ᾽ ὅς.

Ἱερῶν τε ἱδρύσεις καὶ θυσίαι καὶ ἄλλαι θεῶν τε καὶ δαιμόνων καὶ ἡρώων θεραπεῖαι· τελευτησάντων ‹τε› αὖ θῆκαι καὶ ὅσα τοῖς ἐκεῖ δεῖ ὑπηρετοῦντας ἵλεως αὐτοὺς ἔχειν. τὰ γὰρ δὴ τοιαῦτα οὔτ᾽ ἐπιστάμεθα ἡμεῖς οἰκίζοντές τε πόλιν
c οὐδενὶ ἄλλῳ πεισόμεθα, ἐὰν νοῦν ἔχωμεν, οὐδὲ χρησόμεθα ἐξηγητῇ ἀλλ᾽ ἢ τῷ πατρίῳ· οὗτος γὰρ δήπου ὁ θεὸς περὶ τὰ τοιαῦτα πᾶσιν ἀνθρώποις πάτριος ἐξηγητὴς ἐν μέσῳ τῆς γῆς ἐπὶ τοῦ ὀμφαλοῦ καθήμενος ἐξηγεῖται.

Καὶ καλῶς γ᾽, ἔφη, λέγεις· καὶ ποιητέον οὕτω.

Ὠικισμένη μὲν τοίνυν, ἦν δ᾽ ἐγώ, ἤδη ἄν σοι εἴη, ὦ παῖ
d Ἀρίστωνος, ἡ πόλις· τὸ δὲ δὴ μετὰ τοῦτο σκόπει ἐν αὐτῇ, φῶς ποθὲν πορισάμενος ἱκανόν, αὐτός τε καὶ τὸν ἀδελφὸν παρακάλει καὶ Πολέμαρχον καὶ τοὺς ἄλλους, ἐάν πως ἴδωμεν ποῦ ποτ᾽ ἂν εἴη ἡ δικαιοσύνη καὶ ποῦ ἡ ἀδικία, καὶ τί ἀλλήλοιν διαφέρετον, καὶ πότερον δεῖ κεκτῆσθαι τὸν μέλλοντα εὐδαίμονα εἶναι, ἐάντε λανθάνῃ ἐάντε μὴ πάντας θεούς τε καὶ ἀνθρώπους.

Οὐδὲν λέγεις, ἔφη ὁ Γλαύκων· σὺ γὰρ ὑπέσχου ζητήσειν,
e ὡς οὐχ ὅσιόν σοι ὂν μὴ οὐ βοηθεῖν δικαιοσύνῃ εἰς δύναμιν παντὶ τρόπῳ.

Ἀληθῆ, ἔφην ἐγώ, ὑπομιμνῄσκεις, καὶ ποιητέον μέν γε οὕτως, χρὴ δὲ καὶ ὑμᾶς συλλαμβάνειν.

Ἀλλ᾽, ἔφη, ποιήσομεν οὕτω.

πρώτη ἐπειδὴ θὰ ἦταν ἄχρηστο καὶ δὲν θὰ ἔφερνε κανένα ἀποτέλεσμα, στὴ δεύτερη ἐπειδὴ κάποιες ἀπὸ τὶς ὀρθὲς ρυθμίσεις θὰ μποροῦσε νὰ τὶς σκεφθεῖ ὁ ὁποιοσδήποτε, ἐνῶ οἱ ὑπόλοιπες ἀκολουθοῦν αὐτόματα ἀπὸ ὅσα ἔχουν θεσπιστεῖ πρωτύτερα.

[b] Ποιό μέρος λοιπὸν τῆς νομοθεσίας, εἶπε, μᾶς ἀπομένει ἀκόμη νὰ ρυθμίσουμε;

Γιὰ μᾶς, εἶπα ἐγώ, κανένα, γιὰ τὸν Ἀπόλλωνα ὅμως ἀπομένουν τὰ πιὸ σημαντικά, τὰ πιὸ λεπτά, τὰ πιὸ θεμελιώδη νομοθετήματα.

Ποιά εἶναι αὐτά; ρώτησε ἐκεῖνος.

Ὅσα σχετίζονται μὲ τὴν ἀνέγερση ἱερῶν, μὲ τὶς θυσίες καὶ μὲ ἄλλες μορφὲς λατρείας τῶν θεῶν καὶ τῶν πνευμάτων καὶ τῶν ἡρώων· ἐπίσης μὲ τὴν ταφὴ τῶν νεκρῶν καὶ τὶς πράξεις μας, μὲ τὶς ὁποῖες θὰ ἐξασφαλίσουμε τὴν εὐμένειά τους. Γιατὶ ἐμεῖς αὐτὰ τὰ πράγματα δὲν τὰ γνωρίζουμε, κι ἔτσι, ἂν ἔχουμε μυαλό, δὲν πρόκειται κατὰ τὴ θεμελίωση τῆς πόλης [c] νὰ ἀκολουθήσουμε ἄλλον κανένα οὔτε νὰ ζητήσουμε ἀλλουνοῦ κανενὸς τὴ συμβουλὴ παρὰ μόνον ἐκείνου τὸν ὁποῖο μᾶς ἔχουν ἀφήσει οἱ πατεράδες μας. Γιατὶ *αὐτὸς* ὁ θεὸς εἶναι γιὰ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους ὁ πατροπαράδοτος ἐξηγητὴς σὲ τοῦτα τὰ ζητήματα, καὶ καθισμένος στὸ κέντρο τῆς γῆς, ἐπάνω στὸν ὀμφαλό, δίνει τὶς ἀποκαλυπτικὲς ἐξηγήσεις του.

Ὄμορφα τὸ λές, εἶπε· ἔτσι πρέπει νὰ κάνουμε.

Τώρα πιά, εἶπα ἐγώ, μπορεῖς, γιὲ τοῦ Ἀρίστωνα, νὰ πεῖς ὅτι ἔχουμε θεμελιώσει [d] τὴν πόλη μας. Αὐτὸ ποὺ πρέπει νὰ γίνει ἀμέσως μετὰ εἶναι, ἀφοῦ ποριστεῖς ἀπὸ κάπου φῶς ἀρκετό, νὰ κοιτάξεις μέσα σ' αὐτήν, καὶ ἐσὺ καὶ ὁ ἀδελφός σου καὶ ὁ Πολέμαρχος καὶ οἱ ἄλλοι, μήπως δοῦμε ποῦ τέλος πάντων μπορεῖ νὰ εἶναι ἡ δικαιοσύνη καὶ ποῦ ἡ ἀδικία, καὶ σὲ τί διαφέρει ἡ μιὰ ἀπὸ τὴν ἄλλη καὶ ποιάν ἀπὸ τὶς δύο πρέπει νά 'χει κάνει κτῆμα του ὅποιος εἶναι νὰ κατακτήσει τὴν εὐτυχία —εἴτε τὸν ἀντιληφθοῦν οἱ θεοὶ ὅλοι κι οἱ ἄνθρωποι εἴτε ὄχι.

Δὲν μᾶς λὲς τίποτα, εἶπε ὁ Γλαύκων· γιατὶ ἐσὺ ἤσουν ποὺ ὑποσχέθηκες ὅτι θὰ ἔκανες τούτη τὴν ἀναζήτηση, [e] ἀφοῦ κατὰ τὴ γνώμη σου εἶναι ἀνόσιο νὰ μὴ στηρίζει κανεὶς τὴ δικαιοσύνη *ὅσο* τοῦ τὸ ἐπιτρέπουν οἱ δυνάμεις του καὶ μὲ *κάθε* τρόπο.

Σωστά, εἶπα, μοῦ τὸ ὑπενθυμίζεις, κι ἔτσι πρέπει νὰ κάνω, εἶναι ὅμως καὶ δικό σας χρέος νὰ δώσετε ἕνα χέρι βοήθειας.

Θὰ τὸ δώσουμε, εἶπε.

Ἐλπίζω τοίνυν, ἦν δ' ἐγώ, εὑρήσειν αὐτὸ ὧδε. οἶμαι ἡμῖν τὴν πόλιν, εἴπερ ὀρθῶς γε ᾤκισται, τελέως ἀγαθὴν εἶναι.

Ἀνάγκη γ', ἔφη.

Δῆλον δὴ ὅτι σοφή τ' ἐστὶ καὶ ἀνδρεία καὶ σώφρων καὶ δικαία.

Δῆλον.

Οὐκοῦν ὅτι ἂν αὐτῶν εὕρωμεν ἐν αὐτῇ, τὸ ὑπόλοιπον ἔσται τὸ οὐχ ηὑρημένον;

428 Τί μήν;

Ὥσπερ τοίνυν ἄλλων τινῶν τεττάρων, εἰ ἕν τι ἐζητοῦμεν αὐτῶν ἐν ὁτῳοῦν, ὁπότε πρῶτον ἐκεῖνο ἔγνωμεν, ἱκανῶς ἂν εἶχεν ἡμῖν, εἰ δὲ τὰ τρία πρότερον ἐγνωρίσαμεν, αὐτῷ ἂν τούτῳ ἐγνώριστο τὸ ζητούμενον· δῆλον γὰρ ὅτι οὐκ ἄλλο ἔτι ἦν ἢ τὸ ὑπολειφθέν.

Ὀρθῶς, ἔφη, λέγεις.

Οὐκοῦν καὶ περὶ τούτων, ἐπειδὴ τέτταρα ὄντα τυγχάνει, ὡσαύτως ζητητέον;

Δῆλα δή.

Καὶ μὲν δὴ πρῶτόν γέ μοι δοκεῖ ἐν αὐτῷ κατάδηλον εἶναι
b ἡ σοφία· καί τι ἄτοπον περὶ αὐτὴν φαίνεται.

Τί; ἦ δ' ὅς.

Σοφὴ μὲν τῷ ὄντι δοκεῖ μοι ἡ πόλις εἶναι ἣν διήλθομεν· εὔβουλος γάρ, οὐχί;

Ναί.

Καὶ μὴν τοῦτό γε αὐτό, ἡ εὐβουλία, δῆλον ὅτι ἐπιστήμη τίς ἐστιν· οὐ γάρ που ἀμαθίᾳ γε ἀλλ' ἐπιστήμῃ εὖ βουλεύονται.

Δῆλον.

Πολλαὶ δέ γε καὶ παντοδαπαὶ ἐπιστῆμαι ἐν τῇ πόλει εἰσίν.

Πῶς γὰρ οὔ;

Ἆρ' οὖν διὰ τὴν τῶν τεκτόνων ἐπιστήμην σοφὴ καὶ εὔβουλος ἡ πόλις προσρητέα;

Ἐλπίζω, τότε, εἶπα, ὅτι αὐτὸ θὰ τὸ βροῦμε μὲ τὸν ἑξῆς τρόπο: Ἔχω τὴ γνώμη ὅτι ἡ πόλη μας, ἐφόσον εἶναι θεμελιωμένη σὲ σωστὲς βάσεις, εἶναι στὴν ἐντέλεια καλή.

Κατανάγκην, εἶπε.

Εἶναι ἔτσι πρόδηλο ὅτι τὴν χαρακτηρίζει ἡ σοφία καὶ ἡ ἀνδρεία καὶ ἡ φρονιμάδα καὶ ἡ δικαιοσύνη.

Εἶναι πρόδηλο.

Ἑπομένως, ἂν ἐντοπίσουμε κάτι ἀπὸ αὐτὰ στὴν πόλη, ὅ,τι θὰ ἀπομένει ὡς ὑπόλοιπο θὰ εἶναι ἐκεῖνο ποὺ δὲν θὰ τὸ ἔχουμε ἐντοπίσει· σωστά;

[428a] Σαφῶς.

Ἰσχύει λοιπὸν καὶ ἐδῶ ὅ,τι καὶ γιὰ ὁποιαδήποτε ἄλλα τέσσερα πράγματα: Ἂν ἀναζητούσαμε ἕνα ἀπὸ αὐτὰ μέσα σὲ κάποιο πρᾶγμα, τὴν πρώτη κιόλας στιγμὴ ποὺ θὰ τὸ ἐντοπίζαμε, τὸ ζήτημα γιὰ μᾶς θὰ εἶχε λυθεῖ· κι ἂν πάλι ἐντοπίζαμε πρῶτα τὰ τρία ἀπὸ αὐτά, θὰ εἴχαμε συνάμα ἀνιχνεύσει καὶ αὐτὸ γιὰ τὸ ὁποῖο ψάχναμε: διότι προφανῶς δὲν θὰ μποροῦσε νὰ εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ ὅ,τι θὰ εἶχε ἀπομείνει.

Σωστὰ λές, εἶπε.

Ἔτσι λοιπὸν καὶ γι' αὐτὲς ἐδῶ τὶς ἀρετές, ποὺ συμβαίνει νὰ εἶναι τέσσερις, δὲν πρέπει νὰ ψάξουμε κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο;

Προφανῶς.

Τὸ πρῶτο, τώρα, πρᾶγμα ποὺ διακρίνεται καθαρότατα στὸ ζήτημα ποὺ μᾶς ἀπασχολεῖ εἶναι, νομίζω, [b] ἡ σοφία· καὶ διαφαίνεται κάτι ἀλλόκοτο μὲ αὐτή.

Τί πρᾶγμα; ἔκανε ἐκεῖνος.

Σοφὴ σταλήθεια ἔχω τὴν ἐντύπωση πὼς εἶναι ἡ πόλη ποὺ περιγράψαμε· γιατὶ μπορεῖ καὶ κρίνει σωστά· ἢ μήπως ὄχι;

Ναί, μπορεῖ.

Κι αὐτὸ βέβαια τὸ πρᾶγμα, ἡ σωστὴ κρίση, εἶναι προφανῶς ἕνα εἶδος γνώσης· γιατὶ οἱ ἄνθρωποι κρίνουν σωστὰ διαμέσου, φαντάζομαι, τῆς γνώσης κι ὄχι τῆς ἄγνοιας.

Εἶναι πρόδηλο.

Κι ὑπάρχουν πολλὲς καὶ πολλῶν λογιῶν γνώσεις στὴν πόλη.

Φυσικά.

Ἄραγε μὲ βάση τὴ γνώση ποὺ ἔχουν *οἱ ξυλουργοὶ* πρέπει νὰ χαρακτηρίζεται ἡ πόλη μας σοφὴ καὶ γνωστική;

c Οὐδαμῶς, ἔφη, διά γε ταύτην, ἀλλὰ τεκτονική.

Οὐκ ἄρα διὰ τὴν ὑπὲρ τῶν ξυλίνων σκευῶν ἐπιστήμην, βουλευομένη ὡς ἂν ἔχοι βέλτιστα, σοφὴ κλητέα πόλις.

Οὐ μέντοι.

Τί δέ; τὴν ὑπὲρ τῶν ἐκ τοῦ χαλκοῦ ἤ τινα ἄλλην τῶν τοιούτων;

Οὐδ' ἡντινοῦν, ἔφη.

Οὐδὲ τὴν ὑπὲρ τοῦ καρποῦ τῆς γενέσεως ἐκ τῆς γῆς, ἀλλὰ γεωργική.

Δοκεῖ μοι.

Τί δ'; ἦν δ' ἐγώ· ἔστι τις ἐπιστήμη ἐν τῇ ἄρτι ὑφ' ἡμῶν οἰκισθείσῃ παρά τισι τῶν πολιτῶν, ᾗ οὐχ ὑπὲρ τῶν
d ἐν τῇ πόλει τινὸς βουλεύεται, ἀλλ' ὑπὲρ αὐτῆς ὅλης, ὅντιν' ἂν τρόπον αὐτή τε πρὸς αὑτὴν καὶ πρὸς τὰς ἄλλας πόλεις ἄριστα ὁμιλοῖ;

Ἔστι μέντοι.

Τίς, ἔφην ἐγώ, καὶ ἐν τίσιν;

Αὕτη, ἦ δ' ὅς, ἡ φυλακική, καὶ ἐν τούτοις τοῖς ἄρχουσιν οὓς νυνδὴ τελέους φύλακας ὠνομάζομεν.

Διὰ ταύτην οὖν τὴν ἐπιστήμην τί τὴν πόλιν προσαγορεύεις;

Εὔβουλον, ἔφη, καὶ τῷ ὄντι σοφήν.

Πότερον οὖν, ἦν δ' ἐγώ, ἐν τῇ πόλει οἴει ἡμῖν χαλκέας
e πλείους ἐνέσεσθαι ἢ τοὺς ἀληθινοὺς φύλακας τούτους;

Πολύ, ἔφη, χαλκέας.

Οὐκοῦν, ἔφην, καὶ τῶν ἄλλων ὅσοι ἐπιστήμας ἔχοντες ὀνομάζονταί τινες εἶναι, πάντων τούτων οὗτοι ἂν εἶεν ὀλίγιστοι;

Πολύ γε.

Τῷ σμικροτάτῳ ἄρα ἔθνει καὶ μέρει ἑαυτῆς καὶ τῇ ἐν τούτῳ ἐπιστήμῃ, τῷ προεστῶτι καὶ ἄρχοντι, ὅλη σοφὴ ἂν εἴη κατὰ φύσιν οἰκισθεῖσα πόλις· καὶ τοῦτο, ὡς ἔοικε, φύσει

[c] Μὲ κανέναν τρόπο, εἶπε· βάσει αὐτῆς μπορεῖ νὰ χαρακτηρίζεται ἔμπειρη στὴν ξυλουργική.

Δὲν θά 'πρεπε συνεπῶς νὰ χαρακτηριστεῖ ἡ πόλη σοφὴ μὲ βάση τὴ γνώση της γύρω ἀπὸ τὶς κατασκευὲς ἀπὸ ξύλο, ὅταν συλλογίζεται πῶς θὰ ἦταν δυνατὸ νὰ εἶναι αὐτὲς οἱ κατασκευὲς ὅσο τὸ δυνατὸν καλύτερες.

Πραγματικὰ ὄχι.

Μήπως ὅμως μὲ βάση τὴ γνώση της γύρω ἀπὸ τὰ χάλκινα κατασκευάσματα ἢ μὲ βάση κάποια ἄλλη παρόμοια γνώση;

Σὲ καμία περίπτωση, εἶπε.

Οὔτε καὶ μὲ βάση τὴ γνώση της σχετικὰ μὲ τὸν καρπὸ ποὺ βγαίνει ἀπὸ τὴ γῆ· βάσει αὐτῆς τῆς γνώσης θὰ τὴν χαρακτηρίζαμε γεωργική.

Ἔτσι πιστεύω.

Γιά δὲς ὅμως, εἶπα: Ὑπάρχει ἄραγε στὴν πόλη ποὺ τώρα δὰ θεμελιώσαμε κάποια γνώση ποὺ τὴν κατέχουν ὁρισμένοι ἀπὸ τοὺς πολίτες της, βάσει τῆς ὁποίας λαμβάνονται ἀποφάσεις ὄχι γιὰ κάποιο [d] ἀπὸ τὰ μέρη τῆς πόλης ἀλλὰ γιὰ τὴν πόλη ὡς ὅλο, ποιά δηλαδὴ θὰ ἦταν ἡ καλύτερη δυνατὴ σχέση της τόσο μὲ τὸν ἑαυτό της ὅσο καὶ μὲ τὶς ἄλλες πόλεις;

Βεβαίως, ὑπάρχει.

Ποιά, εἶπα ἐγώ, εἶναι αὐτὴ ἡ γνώση καὶ ποιοί οἱ πολίτες ποὺ τὴν κατέχουν;

Εἶναι ἡ τέχνη τῶν φυλάκων, εἶπε, καὶ τὴν κατέχουν τοῦτοι οἱ ἄρχοντες τοὺς ὁποίους τώρα μόλις τοὺς ἀποκαλέσαμε τέλειους φύλακες τῆς πόλης.

Γι' αὐτὴν λοιπὸν τὴ γνώση της, πῶς θὰ τὴν χαρακτήριζες τὴν πόλη;

Μιὰ πόλη μὲ σωστὴ κρίση καὶ ἀληθινὴ σοφία.

Τί ἀπὸ τὰ δύο, ρώτησα ἐγώ, νομίζεις: Μέσα στὴν πόλη θὰ ὑπάρχουν *σιδεράδες* [e] περισσότεροι ἢ τέτοιοι πραγματικοὶ φύλακες;

Πολὺ περισσότεροι σιδεράδες, εἶπε.

Καὶ αὐτοὶ οἱ φύλακες, ρώτησα, δὲν θὰ εἶναι, συγκριτικά, οἱ πιὸ ὀλιγάριθμοι κι ἀπὸ ὅλους τοὺς ἄλλους, ἀπὸ ὅλους ἐκείνους δηλαδὴ ποὺ κατέχοντας τὴ μιὰ ἢ τὴν ἄλλη γνώση χαρακτηρίζονται ὡς κάτι;

Πολὺ πιὸ ὀλιγάριθμοι, βέβαια.

Συνεπῶς, μιὰ πόλη θεμελιωμένη κατὰ τρόπο σύμφωνο μὲ τὴ φύση θὰ μποροῦσε νὰ χαρακτηρίζεται συνολικὰ ὡς σοφὴ δυνάμει τῆς πιὸ ὀλιγάριθμης κοινωνικῆς ὁμάδας καὶ τοῦ πιὸ μικροῦ τμήματός της, δηλαδὴ τοῦ τμήματος, τὸ ὁποῖο ἡγεῖται καὶ κυβερνάει, καὶ δυνάμει τῆς γνώσης ποὺ τὸ τμῆμα αὐτὸ κατέχει· καί, καθὼς φαίνεται, εἶναι ἀπὸ τὴ φύση δοσμένο [429a] νὰ εἶναι πιὸ

429 ὀλίγιστον γίγνεται γένος, ᾧ προσήκει ταύτης τῆς ἐπιστήμης μεταλαγχάνειν ἣν μόνην δεῖ τῶν ἄλλων ἐπιστημῶν σοφίαν καλεῖσθαι.

Ἀληθέστατα, ἔφη, λέγεις.

Τοῦτο μὲν δὴ ἓν τῶν τεττάρων οὐκ οἶδα ὅντινα τρόπον ηὑρήκαμεν, αὐτό τε καὶ ὅπου τῆς πόλεως ἵδρυται.

Ἐμοὶ γοῦν δοκεῖ, ἔφη, ἀποχρώντως ηὑρῆσθαι.

Ἀλλὰ μὴν ἀνδρεία γε αὐτή τε καὶ ἐν ᾧ κεῖται τῆς πόλεως, δι' ὃ τοιαύτη κλητέα ἡ πόλις, οὐ πάνυ χαλεπὸν ἰδεῖν.

Πῶς δή;

b Τίς ἄν, ἦν δ' ἐγώ, εἰς ἄλλο τι ἀποβλέψας ἢ δειλὴν ἢ ἀνδρείαν πόλιν εἴποι ἀλλ' ἢ εἰς τοῦτο τὸ μέρος ὃ προπολεμεῖ τε καὶ στρατεύεται ὑπὲρ αὐτῆς;

Οὐδ' ἂν εἷς, ἔφη, εἰς ἄλλο τι.

Οὐ γὰρ οἶμαι, εἶπον, οἵ γε ἄλλοι ἐν αὐτῇ ἢ δειλοὶ ἢ ἀνδρεῖοι ὄντες κύριοι ἂν εἶεν ἢ τοίαν αὐτὴν εἶναι ἢ τοίαν.

Οὐ γάρ.

Καὶ ἀνδρεία ἄρα πόλις μέρει τινὶ ἑαυτῆς ἐστι, διὰ τὸ ἐν ἐκείνῳ ἔχειν δύναμιν τοιαύτην ἣ διὰ παντὸς σώσει τὴν περὶ
c τῶν δεινῶν δόξαν, ταῦτά τε αὐτὰ εἶναι καὶ τοιαῦτα, ἅ τε καὶ οἷα ὁ νομοθέτης παρήγγελλεν ἐν τῇ παιδείᾳ. ἢ οὐ τοῦτο ἀνδρείαν καλεῖς;

Οὐ πάνυ, ἔφη, ἔμαθον ὃ εἶπες, ἀλλ' αὖθις εἰπέ.

Σωτηρίαν ἔγωγ', εἶπον, λέγω τινὰ εἶναι τὴν ἀνδρείαν.

Ποίαν δὴ σωτηρίαν;

Τὴν τῆς δόξης τῆς ὑπὸ νόμου διὰ τῆς παιδείας γεγονυίας περὶ τῶν δεινῶν ἅ τέ ἐστι καὶ οἷα· διὰ παντὸς δὲ ἔλεγον αὐτῆς σωτηρίαν τὸ ἔν τε λύπαις ὄντα διασῴζεσθαι αὐτὴν καὶ ἐν
d ἡδοναῖς καὶ ἐν ἐπιθυμίαις καὶ ἐν φόβοις καὶ μὴ ἐκβάλλειν. ᾧ δέ μοι δοκεῖ ὅμοιον εἶναι ἐθέλω ἀπεικάσαι, εἰ βούλει.

Ἀλλὰ βούλομαι.

Οὐκοῦν οἶσθα, ἦν δ' ἐγώ, ὅτι οἱ βαφῆς, ἐπειδὰν βουλη-

ὀλιγάριθμο ἐκεῖνο τὸ τμῆμα, στὸ ὁποῖο ταιριάζει νὰ ἔχει μερτικὸ σὲ τούτη τὴ γνώση ποὺ μόνη ἀπ' ὅλες τὶς ἄλλες ἀξίζει νὰ ὀνομάζεται σοφία.

Πάρα πολὺ ἀληθινά, εἶπε, ὅσα λές.

Νά λοιπὸν ποὺ βρήκαμε, δὲν ξέρω μὲ ποιόν τρόπο, τὸ ἕνα ἀπὸ τὰ τέσσερα αὐτά: ποιό εἶναι καὶ σὲ ποιό κομμάτι τῆς πόλης εἶναι ριζωμένο.

Σ' ἐμένα τουλάχιστον, εἶπε, φαίνεται ὅτι αὐτὸ ποὺ βρήκαμε στέκεται.

Ὅσο τώρα γιὰ τὴν ἀνδρεία, αὐτὴ τὴν ἴδια καὶ τὸ κομμάτι τῆς πόλης ποὺ μέσα του ὑπάρχει ἀνδρεία —δυνάμει τοῦ ὁποίου μπορεῖ καὶ ἡ πόλη νὰ χαρακτηρίζεται ἀνδρεία— τοῦτο δὲν εἶναι πολὺ δύσκολο νὰ τὸ ἐντοπίσουμε.

Μὲ ποιόν τρόπο;

[b] Ποιός, εἶπα ἐγώ, θὰ μποροῦσε νὰ χαρακτήριζε τὴν πόλη δειλὴ ἢ ἀνδρεία ἔχοντας τὸ βλέμμα του στραμμένο σὲ κάτι ἄλλο κι ὄχι στὸ τμῆμα της, τὸ ὁποῖο στρατεύεται καὶ πολεμάει γι' αὐτήν;

Κανένας, εἶπε, δὲν θὰ στήριζε τὸ χαρακτηρισμό του σὲ κάτι ἄλλο.

Γιατὶ δὲν νομίζω, εἶπα, ὅτι ἀπὸ τὴ δειλία ἢ τὴν ἀνδρεία τῶν ἄλλων πολιτῶν θὰ ἦταν δυνατὸν νὰ καθοριστεῖ ἂν ἡ πόλη ἐπιδέχεται τὸν ἕνα ἢ τὸν ἄλλο χαρακτηρισμό.

Ὄχι βέβαια, εἶπε.

Ἑπομένως ἡ πόλη εἶναι ἀνδρεία *πάλι* δυνάμει κάποιου ἀπὸ τὰ τμήματά της, ἐπειδὴ μέσα σ' αὐτὸ τὸ τμῆμα ὑπάρχει δύναμη τέτοια ποὺ νὰ διασώζει σὲ κάθε περίσταση [c] τὴν πεποίθηση σχετικὰ μὲ τὰ φοβερὰ πράγματα, ὅτι δηλαδὴ αὐτὰ εἶναι ὅσα καὶ ὅπως τὰ προσδιόρισε ὁ νομοθέτης στὶς ρυθμίσεις γιὰ τὴν παιδεία. Ἢ μήπως δὲν χαρακτηρίζεις *αὐτὸ* τὸ πρᾶγμα ὡς ἀνδρεία;

Δὲν κατάλαβα πολὺ καλά, εἶπε, τί θέλεις νὰ πεῖς· γιά πές το πάλι.

Λέω, εἶπα, ὅτι ἕνα εἶδος διάσωσης εἶναι ἡ ἀνδρεία.

Τί λογῆς διάσωση;

Μιὰ διάσωση τῆς πεποίθησης ποὺ μᾶς τὴν ἔχει ἐμφυσήσει ὁ νόμος, διαμέσου τῆς παιδείας, σχετικὰ μὲ τὰ πράγματα ποὺ προκαλοῦν τὸ φόβο: ποιά εἶναι αὐτὰ καὶ τί λογῆς εἶναι· καὶ ὡς διάσωση, σὲ κάθε περίσταση, αὐτῆς τῆς πεποίθησης ἐννοοῦσα τὸ νὰ τὴν διαφυλάττει κανεὶς ἀλώβητη στὶς λύπες καὶ [d] στὶς χαρές, στὶς ἐπιθυμίες καὶ στοὺς φόβους, καὶ νὰ μὴν τὴν βγάζει ἀπὸ τὴν ψυχή του. Καὶ θέλω, ἂν δὲν ἔχεις ἀντίρρηση, νὰ σοῦ δείξω, μὲ μιὰ παρομοίωση, μὲ τί νομίζω πὼς μοιάζει.

Δὲν ἔχω καμία ἀντίρρηση.

Ξέρεις βέβαια, εἶπα ἐγώ, ὅτι οἱ βαφεῖς, ὅταν θέλουν νὰ βάψουν μαλλιὰ καὶ

θῶσι βάψαι ἔρια ὥστ' εἶναι ἁλουργά, πρῶτον μὲν ἐκλέγονται
ἐκ τοσούτων χρωμάτων μίαν φύσιν τὴν τῶν λευκῶν, ἔπειτα
προπαρασκευάζουσιν, οὐκ ὀλίγῃ παρασκευῇ θεραπεύσαντες
ὅπως δέξεται ὅτι μάλιστα τὸ ἄνθος, καὶ οὕτω δὴ βάπτουσι.
e καὶ ὃ μὲν ἂν τούτῳ τῷ τρόπῳ βαφῇ, δευσοποιὸν γίγνεται τὸ
βαφέν, καὶ ἡ πλύσις οὔτ' ἄνευ ῥυμμάτων οὔτε μετὰ ῥυμ-
μάτων δύναται αὐτῶν τὸ ἄνθος ἀφαιρεῖσθαι· ἃ δ' ἂν μή,
οἶσθα οἷα δὴ γίγνεται, ἐάντέ τις ἄλλα χρώματα βάπτῃ ἐάντε
καὶ ταῦτα μὴ προθεραπεύσας.

Οἶδα, ἔφη, ὅτι καὶ ἔκπλυτα καὶ γελοῖα.

Τοιοῦτον τοίνυν, ἦν δ' ἐγώ, ὑπόλαβε κατὰ δύναμιν ἐργά-
ζεσθαι καὶ ἡμᾶς, ὅτε ἐξελεγόμεθα τοὺς στρατιώτας καὶ
430 ἐπαιδεύομεν μουσικῇ καὶ γυμναστικῇ· μηδὲν οἴου ἄλλο μηχα-
νᾶσθαι ἢ ὅπως ἡμῖν ὅτι κάλλιστα τοὺς νόμους πεισθέντες
δέξοιντο ὥσπερ βαφήν, ἵνα δευσοποιὸς αὐτῶν ἡ δόξα γίγνοιτο
καὶ περὶ δεινῶν καὶ περὶ τῶν ἄλλων διὰ τὸ τήν τε φύσιν
καὶ τὴν τροφὴν ἐπιτηδείαν ἐσχηκέναι, καὶ μὴ αὐτῶν ἐκπλύ-
ναι τὴν βαφὴν τὰ ῥύμματα ταῦτα, δεινὰ ὄντα ἐκκλύζειν, ἥ
τε ἡδονή, παντὸς χαλεστραίου δεινοτέρα οὖσα τοῦτο δρᾶν
b καὶ κονίας, λύπη τε καὶ φόβος καὶ ἐπιθυμία, παντὸς ἄλλου
ῥύμματος. τὴν δὴ τοιαύτην δύναμιν καὶ σωτηρίαν διὰ
παντὸς δόξης ὀρθῆς τε καὶ νομίμου δεινῶν τε πέρι καὶ μὴ
ἀνδρείαν ἔγωγε καλῶ καὶ τίθεμαι, εἰ μή τι σὺ ἄλλο
λέγεις.

Ἀλλ' οὐδέν, ἦ δ' ὅς, λέγω· δοκεῖς γάρ μοι τὴν ὀρθὴν
δόξαν περὶ τῶν αὐτῶν τούτων ἄνευ παιδείας γεγονυῖαν, τήν
τε θηριώδη καὶ ἀνδραποδώδη, οὔτε πάνυ νόμιμον ἡγεῖσθαι,
ἄλλο τέ τι ἢ ἀνδρείαν καλεῖν.

c Ἀληθέστατα, ἦν δ' ἐγώ, λέγεις.

Ἀποδέχομαι τοίνυν τοῦτο ἀνδρείαν εἶναι.

Καὶ γὰρ ἀποδέχου, ἦν δ' ἐγώ, πολιτικήν γε, καὶ ὀρθῶς
ἀποδέξῃ· αὖθις δὲ περὶ αὐτοῦ, ἐὰν βούλῃ, ἔτι κάλλιον
δίιμεν. νῦν γὰρ οὐ τοῦτο ἐζητοῦμεν, ἀλλὰ δικαιοσύνην·
πρὸς οὖν τὴν ἐκείνου ζήτησιν, ὡς ἐγᾦμαι, ἱκανῶς ἔχει.

νὰ τοὺς δώσουν ἕνα χρῶμα πορφυρένιο, πρῶτα-πρῶτα διαλέγουν ἀνάμεσα στὰ τόσα χρώματα μία ποιότητα: τὰ λευκά, κι ἔπειτα προετοιμάζουν τὸ μαλλὶ ὑποβάλλοντάς το σὲ μιὰ ὁλόκληρη κατεργασία, ὥστε τὸ λαμπερὸ χρῶμα νὰ πιάσει ὅσο τὸ δυνατὸν καλύτερα, καὶ μόνον τότε τὰ βουτοῦν στὴ βαφή. [e] Κι ὅ,τι βαφτεῖ μὲ αὐτὸ τὸν τρόπο, παίρνει ἕνα χρῶμα ἀνεξίτηλο καὶ δὲν χάνει τὴ λαμπεράδα του μὲ τὸ πλύσιμο εἴτε τοῦ βάλεις καθαριστικὸ εἴτε ὄχι. Ὅσα ὅμως δὲν βαφτοῦν ἔτσι, ξέρεις δὰ πῶς γίνονται εἴτε βάφει κανεὶς μαλλιὰ ἄλλου χρώματος εἴτε λευκὰ χωρὶς ὅμως νὰ τοὺς ἔχει κάνει αὐτὴ τὴν προεργασία γιὰ τὸ βάψιμο.

Ξέρω, εἶπε, ὅτι ξεβάφουν καὶ εἶναι γιὰ γέλια.

Νὰ θεωρήσεις λοιπόν, εἶπα, ὅτι κάτι τέτοιο κάναμε κι ἐμεῖς, στὸ βαθμὸ ποὺ μπορούσαμε, ὅταν διαλέγαμε τοὺς στρατιῶτες μας καὶ [430a] τοὺς μορφώναμε μὲ τὴ μουσικὴ καὶ τὴ γυμναστική· καὶ μὴ φαντάζεσαι ὅτι εἴχαμε στὸ μυαλό μας τίποτε ἄλλο παρὰ πῶς νὰ πείσουμε τοὺς νέους μας, ὥστε νὰ δεχθοῦν ὅσο τὸ δυνατὸν καλύτερα τοὺς νόμους, ὅπως γίνεται μὲ τὴ βαφή, ἔτσι ποὺ χάρη στὸν καλὸ φυσικὸ προικισμὸ καὶ τὴν κατάλληλη ἀνατροφὴ ποὺ θὰ τοὺς ἔχει δοθεῖ, νὰ μείνει ἀνεξίτηλη ἡ πεποίθησή τους σχετικὰ μὲ τὰ πράγματα ποὺ πρέπει νὰ φοβοῦνται ἀλλὰ καὶ μὲ τὰ ἄλλα —καὶ αὐτή τους τὴν πεποίθηση νὰ μὴν τὴν ξεθωριάζουν τοῦτα τὰ δραστικὰ καθαριστικά: ἡ ἡδονὴ ποὺ ὡς πρὸς αὐτὸ εἶναι πιὸ δραστικὴ ἀπὸ κάθε ποτάσα [b] καὶ κάθε ἀλισίβα τῆς Χαλάστρας, ἡ λύπη κι ὁ φόβος καὶ ἡ ἐπιθυμία. Μιὰ τέτοιας λογῆς δύναμη καὶ διαφύλαξη σὲ *κάθε* περίπτωση τῆς γνώμης σχετικὰ μὲ ὅσα πρέπει καὶ ὅσα δὲν πρέπει νὰ φοβᾶται κανείς, γνώμης ποὺ καὶ σωστὴ εἶναι καὶ ἐναρμονισμένη μὲ τὸ νόμο, ἐγὼ τὴν ὀνομάζω ἀνδρεία καὶ τὴν θεωρῶ τέτοια, ἐκτός κι ἂν ἐσὺ τῆς δίνεις ἄλλο ὄνομα.

Κανένα ἄλλο ὄνομα δὲν τῆς δίνω, εἶπε. Γιατὶ φαντάζομαι ὅτι τὴ σωστὴ γνώμη γιὰ τοῦτα τὰ ἴδια πράγματα, ποὺ τὴν βρίσκουμε στὶς ἄγριες καὶ στὶς δουλοπρεπεῖς φύσεις χωρὶς νὰ εἶναι τὸ ἀποτέλεσμα κάποιας παιδείας, ἐσὺ οὔτε πολὺ σύμφωνη μὲ τὸ νόμο τὴν θεωρεῖς οὔτε καὶ ἀνδρεία τὴν ἀποκαλεῖς ἀλλὰ κάπως ἀλλιῶς.

[c] Ἀπολύτως ἀληθινό, εἶπα ἐγώ, αὐτὸ ποὺ λές.

Τὸ δέχομαι, εἶπε, ὅτι αὐτὸ εἶναι ἡ ἀνδρεία.

Δέξου το λοιπόν, εἶπα, τουλάχιστον ὡς πολιτικὴ ἀνδρεία, καὶ δὲν θὰ λαθέψεις· μιὰν ἄλλη φορὰ θὰ μιλήσουμε, ἂν θέλεις, πιὸ ἐμπεριστατωμένα γι' αὐτὸ τὸ ζήτημα. Τώρα, βλέπεις, δὲν ψάχναμε νὰ βροῦμε αὐτὸ ἀλλὰ τὴ δικαιοσύνη· γιὰ ἐκείνη λοιπὸν τὴν ἀναζήτηση νομίζω ὅτι μᾶς ἀρκεῖ.

Ἀλλὰ καλῶς, ἔφη, λέγεις.

Δύο μήν, ἦν δ' ἐγώ, ἔτι λοιπὰ ἃ δεῖ κατιδεῖν ἐν τῇ d πόλει, ἥ τε σωφροσύνη καὶ οὗ δὴ ἕνεκα πάντα ζητοῦμεν, δικαιοσύνη.

Πάνυ μὲν οὖν.

Πῶς οὖν ἂν τὴν δικαιοσύνην εὕροιμεν, ἵνα μηκέτι πραγματευώμεθα περὶ σωφροσύνης;

Ἐγὼ μὲν τοίνυν, ἔφη, οὔτε οἶδα οὔτ' ἂν βουλοίμην αὐτὸ πρότερον φανῆναι, εἴπερ μηκέτι ἐπισκεψόμεθα σωφροσύνην· ἀλλ' εἰ ἔμοιγε βούλει χαρίζεσθαι, σκόπει πρότερον τοῦτο ἐκείνου.

e Ἀλλὰ μέντοι, ἦν δ' ἐγώ, βούλομαί γε, εἰ μὴ ἀδικῶ.

Σκόπει δή, ἔφη.

Σκεπτέον, εἶπον· καὶ ὥς γε ἐντεῦθεν ἰδεῖν, συμφωνίᾳ τινὶ καὶ ἁρμονίᾳ προσέοικεν μᾶλλον ἢ τὰ πρότερον.

Πῶς;

Κόσμος πού τις, ἦν δ' ἐγώ, ἡ σωφροσύνη ἐστὶν καὶ ἡδονῶν τινων καὶ ἐπιθυμιῶν ἐγκράτεια, ὥς φασι κρείττω δὴ αὑτοῦ λέγοντες οὐκ οἶδ' ὅντινα τρόπον, καὶ ἄλλα ἄττα τοιαῦτα ὥσπερ ἴχνη αὐτῆς λέγεται. ἦ γάρ;

Πάντων μάλιστα, ἔφη.

Οὐκοῦν τὸ μὲν *κρείττω αὑτοῦ* γελοῖον; ὁ γὰρ ἑαυτοῦ κρείττων καὶ ἥττων δήπου ἂν αὑτοῦ εἴη καὶ ὁ ἥττων κρείττων· 431 ὁ αὐτὸς γὰρ ἐν ἅπασιν τούτοις προσαγορεύεται.

Τί δ' οὔ;

Ἀλλ', ἦν δ' ἐγώ, φαίνεταί μοι βούλεσθαι λέγειν οὗτος ὁ λόγος ὥς τι ἐν αὐτῷ τῷ ἀνθρώπῳ περὶ τὴν ψυχὴν τὸ μὲν βέλτιον ἔνι, τὸ δὲ χεῖρον, καὶ ὅταν μὲν τὸ βέλτιον φύσει τοῦ χείρονος ἐγκρατὲς ᾖ, τοῦτο λέγειν τὸ *κρείττω αὑτοῦ* —ἐπαινεῖ γοῦν— ὅταν δὲ ὑπὸ τροφῆς κακῆς ἤ τινος ὁμιλίας κρατηθῇ ὑπὸ πλήθους τοῦ χείρονος σμικρότερον τὸ βέλτιον

Σωστὰ λές, εἶπε.

Ἀπομένουν ἔτσι, εἶπα, δύο πράγματα ποὺ πρέπει νὰ τὰ ἐντοπίσουμε στὴν [d] πόλη: ἡ σωφροσύνη κι ἐκεῖνο γιὰ τὸ ὁποῖο γίνεται ὅλη αὐτὴ ἡ ἐρευνά μας, δηλαδὴ ἡ δικαιοσύνη.

Ἀκριβῶς.

Ὑπάρχει ἄραγε τρόπος νὰ ἐντοπίζαμε τὴ δικαιοσύνη, ὥστε νὰ μὴν ἀσχοληθοῦμε πιὰ μὲ τὴ σωφροσύνη;

Ἐγὼ πάντως, εἶπε, οὔτε ξέρω κανέναν οὔτε καὶ θά 'θελα νὰ φανερωθεῖ πρῶτα ἡ δικαιοσύνη, ἂν ἔτσι δὲν θὰ ἐξετάζαμε πιὰ διόλου τὴ σωφροσύνη. Κάνε μου λοιπόν, ἂν θέλεις, τὴ χάρη νὰ δοῦμε πρῶτα αὐτὴν καὶ ἔπειτα βλέπουμε καὶ τὴν ἄλλη.

[e] Ἐντάξει, εἶπα· θά 'ταν λάθος νὰ μὴν τὸ ἤθελα.

Γιά ἄρχισε λοιπὸν τὴν ἐξέταση, εἶπε.

Νὰ τὴν ἀρχίσω, εἶπα ἐγώ· μὲ βάση ὅ,τι μποροῦμε νὰ διακρίνουμε ἀπὸ ἐδῶ ποὺ εἴμαστε, φαίνεται νὰ μοιάζει, περισσότερο ἀπ' ὅσο οἱ δύο προηγούμενες, μὲ ἕνα εἶδος συμφωνίας καὶ συναρμογῆς.

Πῶς δηλαδή;

Ἕνα εἶδος τάξης, εἶπα ἐγώ, εἶναι ἡ σωφροσύνη, καὶ χαλιναγώγησης κάποιων ἀπολαύσεων καὶ ἐπιθυμιῶν, ὅπως λένε, χαρακτηρίζοντάς την, δὲν ξέρω κι ἐγὼ πῶς, ὡς μιὰ κατάσταση ὅπου εἶναι κανεὶς 'ἀνώτερος ἀπὸ τὸν ἑαυτό του'· ἀναφέρουν ἐπίσης καὶ κάποιες ἄλλες παρόμοιες ἐκφράσεις σὰν χνάρια αὐτῆς τῆς κατάστασης. Ἔτσι δὲν εἶναι;

Βεβαιότατα, εἶπε.

Τοῦτο λοιπὸν τὸ 'ἀνώτερος ἀπὸ τὸν ἑαυτό του' δὲν εἶναι ἀστεῖο; Γιατὶ ὅποιος εἶναι ἀνώτερος ἀπὸ τὸν ἑαυτό του εἶναι συνάμα, ὑποθέτω, καὶ κατώτερος ἀπὸ τὸν ἑαυτό του· [431a] γιατὶ αὐτοὶ οἱ χαρακτηρισμοὶ ἀποδίδονται ὅλοι στὸν ἴδιο ἄνθρωπο.

Ἀσφαλῶς.

Ὡστόσο, εἶπα ἐγώ, ἔχω τὴ γνώμη πὼς ἡ ἔκφραση αὐτὴ θέλει νὰ πεῖ ὅτι μέσα στὸν ἴδιο ἄνθρωπο, στὴν ψυχή του, ὑπάρχει ἀπὸ τὴ μιὰ κάτι καλύτερο κι ἀπὸ τὴν ἄλλη κάτι χειρότερο, κι ὅταν τὸ ἐκ φύσεως καλύτερο ἐπικρατεῖ ἐπάνω στὸ χειρότερο, ἀκριβῶς *αὐτὴ* τὴν κατάσταση τὴν ὑποτυπώνει ἡ ἔκφραση 'ἀνώτερος ἀπὸ τὸν ἑαυτό του' —ἀποτελεῖ δηλαδὴ ἕναν ἔπαινο—, κι ὅταν πάλι ἐξαιτίας τῆς κακῆς ἀγωγῆς ἢ κάποιας συναναστροφῆς τὸ καλύτερο κομμάτι τοῦ ἑαυτοῦ του, ποὺ εἶναι καὶ τὸ μικρότερο, κυριαρχηθεῖ ἀπὸ τὸν ὄγκο

b ὄν, τοῦτο δὲ ὡς ἐν ὀνείδει ψέγειν τε καὶ καλεῖν ἥττω ἑαυτοῦ καὶ ἀκόλαστον τὸν οὕτω διακείμενον.

Καὶ γὰρ ἔοικεν, ἔφη.

Ἀπόβλεπε τοίνυν, ἦν δ' ἐγώ, πρὸς τὴν νέαν ἡμῖν πόλιν, καὶ εὑρήσεις ἐν αὐτῇ τὸ ἕτερον τούτων ἐνόν· κρείττω γὰρ αὐτὴν αὑτῆς δικαίως φήσεις προσαγορεύεσθαι, εἴπερ οὗ τὸ ἄμεινον τοῦ χείρονος ἄρχει σῶφρον κλητέον καὶ κρεῖττον αὑτοῦ.

Ἀλλ' ἀποβλέπω, ἔφη, καὶ ἀληθῆ λέγεις.

Καὶ μὴν καὶ τάς γε πολλὰς καὶ παντοδαπὰς ἐπιθυμίας καὶ
c ἡδονάς τε καὶ λύπας ἐν παισὶ μάλιστα ἄν τις εὕροι καὶ γυναιξὶ καὶ οἰκέταις καὶ τῶν ἐλευθέρων λεγομένων ἐν τοῖς πολλοῖς τε καὶ φαύλοις.

Πάνυ μὲν οὖν.

Τὰς δέ γε ἁπλᾶς τε καὶ μετρίας, αἳ δὴ μετὰ νοῦ τε καὶ δόξης ὀρθῆς λογισμῷ ἄγονται, ἐν ὀλίγοις τε ἐπιτεύξῃ καὶ τοῖς βέλτιστα μὲν φῦσιν, βέλτιστα δὲ παιδευθεῖσιν.

Ἀληθῆ, ἔφη.

Οὐκοῦν καὶ ταῦτα ὁρᾷς ἐνόντα σοι ἐν τῇ πόλει καὶ κρατουμένας αὐτόθι τὰς ἐπιθυμίας τὰς ἐν τοῖς πολλοῖς τε
d καὶ φαύλοις ὑπό τε τῶν ἐπιθυμιῶν καὶ τῆς φρονήσεως τῆς ἐν τοῖς ἐλάττοσί τε καὶ ἐπιεικεστέροις;

Ἔγωγ', ἔφη.

Εἰ ἄρα δεῖ τινα πόλιν προσαγορεύειν κρείττω ἡδονῶν τε καὶ ἐπιθυμιῶν καὶ αὐτὴν αὑτῆς, καὶ ταύτην προσρητέον.

Παντάπασιν μὲν οὖν, ἔφη.

Ἆρ' οὖν οὐ καὶ σώφρονα κατὰ πάντα ταῦτα;

Καὶ μάλα, ἔφη.

Καὶ μὴν εἴπερ αὖ ἐν ἄλλῃ πόλει ἡ αὐτὴ δόξα ἔνεστι τοῖς
e τε ἄρχουσι καὶ ἀρχομένοις περὶ τοῦ οὕστινας δεῖ ἄρχειν, καὶ ἐν ταύτῃ ἂν εἴη τοῦτο ἐνόν. ἢ οὐ δοκεῖ;

Καὶ μάλα, ἔφη, σφόδρα.

τοῦ χειρότερου κομματιοῦ, [b] τὴν κατάσταση αὐτὴ τὴν ψέγει, ὡς ἐπαίσχυντη, ἡ ἔκφραση 'χειρότερος ἀπὸ τὸν ἑαυτό του' καὶ χαρακτηρίζει ἀκόλαστον ὅποιον διατελεῖ σὲ αὐτή.

Ναί, ἔτσι φαίνεται, εἶπε.

Κοίταξε λοιπὸν τὴ νέα μας πόλη καὶ θὰ διαπιστώσεις ὅτι τὸ ἕνα ἀπὸ αὐτὰ τὰ δύο *ὑπάρχει* σ' αὐτήν· γιατὶ θὰ παραδεχθεῖς ὅτι δικαίως ἡ πόλη αὐτὴ χαρακτηρίζεται 'ἀνώτερη ἀπὸ τὸν ἑαυτό της', ἂν εὐσταθεῖ ὅτι σὲ ἕνα πρᾶγμα, στὸ ὁποῖο τὸ καλύτερο κομμάτι του κυριαρχεῖ ἐπάνω στὸ χειρότερο καὶ τὸ κυβερνάει, πρέπει νὰ ἀναγνωρίζεται ὅτι *ἔχει* σωφροσύνη καὶ ὅτι *εἶναι* 'ἀνώτερο ἀπὸ τὸν ἑαυτό του'.

Τὸ βλέπω, εἶπε, κι εἶναι σωστὸ αὐτὸ ποὺ λές.

Ἐντούτοις τὶς πολλὲς καὶ τὶς πιὸ διαφορετικὲς ἐπιθυμίες καὶ [c] ἀπολαύσεις καὶ λύπες θὰ τὶς συναντοῦσε κανεὶς προπάντων στὰ παιδιά, στὶς γυναῖκες, στοὺς οἰκιακοὺς δούλους καὶ στοὺς περισσότερους καὶ τοὺς ἄσημους ἀπὸ τοὺς λεγόμενους ἐλεύθερους.

Ἀσφαλῶς.

Ἐνῶ, ἀπεναντίας, τὶς ἁπλὲς καὶ μετρημένες ἀπολαύσεις, αὐτὲς ποὺ συνοδεύονται ἀπὸ νοῦ καὶ ὀρθὴ γνώμη καὶ τὶς ὁδηγεῖ ὁ λογισμός, θὰ τὶς συναντήσεις σὲ λιγοστοὺς ἀνθρώπους, αὐτοὺς ποὺ ἔχουν ἄριστη φυσικὴ προδιάθεση καὶ ἔλαβαν ἄριστη παιδεία.

Σωστά, εἶπε.

Δὲν βλέπεις λοιπὸν ὅτι *καὶ αὐτὰ* τὰ ἔχεις στὴν πόλη καὶ ὅτι ἐκεῖ τὶς ἐπιθυμίες τῶν πολλῶν [d] καὶ τῶν ἀσήμαντων τὶς ἐλέγχουν οἱ ἐπιθυμίες καὶ ἡ φρονιμάδα τῶν λιγοστῶν καὶ τῶν πιὸ εὐγενικῶν ἀνθρώπων;

Τὸ βλέπω, εἶπε.

Ἂν λοιπὸν ὑπάρχει *μία* πόλη γιὰ τὴν ὁποία ἀξίζει νὰ πεῖ κανεὶς ὅτι εἶναι ἀνώτερη ἀπὸ τὶς ἀπολαύσεις, ἀπὸ τὶς ἐπιθυμίες κι ἀπὸ τὸν ἴδιο της τὸν ἑαυτό, αὐτὸ πρέπει νὰ τὸ πεῖ γιὰ τούτη τὴν πόλη.

Δίχως ἀμφιβολία.

Ἑπομένως καὶ ὅτι τούτη ἡ πόλη ἔχει σωφροσύνη ὡς πρὸς ὅλα αὐτά;

Βεβαιότατα, εἶπε.

Ἐπίσης, ἂν ἔστω σὲ κάποια ἄλλη πόλη [e] οἱ ἄρχοντες καὶ οἱ ἀρχόμενοι ἔχουν τὴν αὐτὴ γνώμη σχετικὰ μὲ τὸ ποιοί πρέπει νὰ κυβερνοῦν, αὐτὸ θὰ συμβαίνει καὶ σὲ τούτη τὴν πόλη. Ἢ μήπως δὲν τὸ νομίζεις;

Τὸ νομίζω καὶ πάρα πολύ, εἶπε.

Ἐν ποτέροις οὖν φήσεις τῶν πολιτῶν τὸ σωφρονεῖν ἐνεῖναι ὅταν οὕτως ἔχωσιν; ἐν τοῖς ἄρχουσιν ἢ ἐν τοῖς ἀρχομένοις;

Ἐν ἀμφοτέροις που, ἔφη.

Ὁρᾷς οὖν, ἦν δ' ἐγώ, ὅτι ἐπιεικῶς ἐμαντευόμεθα ἄρτι ὡς ἁρμονίᾳ τινὶ ἡ σωφροσύνη ὡμοίωται;

Τί δή;

Ὅτι οὐχ ὥσπερ ἡ ἀνδρεία καὶ ἡ σοφία ἐν μέρει τινὶ
432 ἑκατέρα ἐνοῦσα ἡ μὲν σοφήν, ἡ δὲ ἀνδρείαν τὴν πόλιν παρείχετο, οὐχ οὕτω ποιεῖ αὕτη, ἀλλὰ δι' ὅλης ἀτεχνῶς τέταται διὰ πασῶν παρεχομένη συνᾴδοντας τούς τε ἀσθενεστάτους ταὐτὸν καὶ τοὺς ἰσχυροτάτους καὶ τοὺς μέσους, εἰ μὲν βούλει, φρονήσει, εἰ δὲ βούλει, ἰσχύι, εἰ δέ, καὶ πλήθει ἢ χρήμασιν ἢ ἄλλῳ ὁτῳοῦν τῶν τοιούτων· ὥστε ὀρθότατ' ἂν φαῖμεν ταύτην τὴν ὁμόνοιαν σωφροσύνην εἶναι, χείρονός τε καὶ ἀμείνονος κατὰ φύσιν συμφωνίαν ὁπότερον δεῖ ἄρχειν καὶ ἐν πόλει καὶ ἐν ἑνὶ ἑκάστῳ.

b Πάνυ μοι, ἔφη, συνδοκεῖ.

Εἶεν, ἦν δ' ἐγώ· τὰ μὲν τρία ἡμῖν ἐν τῇ πόλει κατῶπται, ὥς γε οὑτωσὶ δόξαι· τὸ δὲ δὴ λοιπὸν εἶδος, δι' ὃ ἂν ἔτι ἀρετῆς μετέχοι πόλις, τί ποτ' ἂν εἴη; δῆλον γὰρ ὅτι τοῦτ' ἐστὶν ἡ δικαιοσύνη.

Δῆλον.

Οὐκοῦν, ὦ Γλαύκων, νῦν δὴ ἡμᾶς δεῖ ὥσπερ κυνηγέτας τινὰς θάμνον κύκλῳ περιίστασθαι προσέχοντας τὸν νοῦν, μή πῃ διαφύγῃ ἡ δικαιοσύνη καὶ ἀφανισθεῖσα ἄδηλος γένηται.
c φανερὸν γὰρ δὴ ὅτι ταύτῃ πῃ ἔστιν· ὅρα οὖν καὶ προθυμοῦ κατιδεῖν, ἐάν πως πρότερος ἐμοῦ ἴδῃς καὶ ἐμοὶ φράσῃς.

Εἰ γὰρ ὤφελον, ἔφη. ἀλλὰ μᾶλλον, ἐάν μοι ἑπομένῳ χρῇ καὶ τὰ δεικνύμενα δυναμένῳ καθορᾶν, πάνυ μοι μετρίως χρήσῃ.

Ἕπου, ἦν δ' ἐγώ, εὐξάμενος μετ' ἐμοῦ.

Ποιήσω ταῦτα, ἀλλὰ μόνον, ἦ δ' ὅς, ἡγοῦ.

Σὲ ποιές λοιπὸν ἀπὸ τὶς δύο τάξεις τῶν πολιτῶν ὑποστηρίζεις ὅτι ὑπάρχει σωφροσύνη, ὅταν συμμερίζονται αὐτὴ τὴ γνώμη: στοὺς ἄρχοντες ἢ στοὺς ἀρχομένους;

Καὶ στοὺς δύο, ὑποθέτω.

Βλέπεις λοιπόν, εἶπα ἐγώ, ὅτι σωστὰ τὸ μαντέψαμε πρωτύτερα ὅτι ἡ σωφροσύνη μοιάζει νὰ εἶναι κάτι σὰν συνταίριασμα;

Πῶς ἔτσι;

Γιατὶ μὲ τὴ σωφροσύνη δὲν συμβαίνει ὅ,τι μὲ τὴν ἀνδρεία καὶ τὴ σοφία, [432a] οἱ ὁποῖες μὲ τὸ νὰ ὑπάρχουν, χωριστὰ ἡ καθεμιά, κάπου στὴν πόλη ἔκαναν τὴν πόλη *σοφὴ* ἡ μία καὶ *ἀνδρεία* ἡ ἄλλη· μὲ τὴ σωφροσύνη δὲν γίνεται ἔτσι, ἀλλὰ εἶναι ἁπλωμένη σὲ ὅλη τὴν πόλη, πέρα ὡς πέρα, φθάνοντας στὴν τέλεια ἁρμονία ὅλων τῶν στοιχείων, παράγοντας τὸν ἴδιο τόνο ἀπὸ τοὺς πιὸ ἀδύναμους καὶ τοὺς μεσαίους πολίτες ἴσαμε τοὺς πιὸ δυνατοὺς —εἴτε μὲ βάση τὴ νοημοσύνη τους θέλεις νὰ τοὺς ἀποτιμήσεις εἴτε μὲ τὴ σωματικὴ δύναμή τους, τὰ ἀριθμητικὰ δεδομένα, τὸν πλοῦτο ἢ ὁτιδήποτε ἄλλο παρόμοιο μὲ αὐτά. Θὰ μπορούσαμε ἔτσι πάρα πολὺ εὔστοχα νὰ ποῦμε ὅτι σωφροσύνη εἶναι αὐτὴ ἡ ὁμοφωνία, ἡ ἁρμονικὴ συμφωνία τοῦ φύσει κατώτερου μὲ τὸ φύσει ἀνώτερο πάνω στὸ ἐρώτημα ποιό ἀπὸ τὰ δύο πρέπει νὰ κυβερνάει καὶ στὴν πόλη καὶ στὸν καθένα μέσα.

[b] Συμφωνῶ ἀπολύτως, εἶπε.

Ὡραῖα, εἶπα. Αὐτὰ τὰ τρία πράγματα τὰ ἔχουμε ἐντοπίσει στὴν πόλη, ἔτσι φαίνεται τουλάχιστον· ποιό θὰ μποροῦσε ὅμως νὰ εἶναι αὐτὸ ποὺ ἀπομένει νὰ ἐντοπίσουμε, αὐτὸ δηλαδή, δυνάμει τοῦ ὁποίου ἡ πόλη θά 'χε ἕνα ἀκόμη μερτικὸ στὴν ἀρετή; Εἶναι φανερὸ ὅτι *αὐτὸ* τὸ πρᾶγμα εἶναι ἡ δικαιοσύνη.

Σαφῶς.

Πρέπει λοιπὸν τώρα κι ἐμεῖς, Γλαύκων, νὰ σταθοῦμε σὰν τοὺς κυνηγοὺς γύρω-γύρω στὸ θάμνο μὲ τεντωμένη τὴν προσοχὴ μήπως καὶ μᾶς ξεφύγει ἀπὸ πουθενὰ ἡ δικαιοσύνη καὶ γίνει ἄφαντη· [c] γιατὶ εἶναι φανερὸ ὅτι κάπου ἐδῶ κρύβεται. Ἄνοιξε λοιπὸν τὰ μάτια σου καὶ βάλε τὰ δυνατά σου νὰ κοιτᾶς, μήπως ἐσὺ τὴν δεῖς πρωτύτερα καὶ μοῦ τὴν δείξεις κι ἐμένα.

Μακάρι νὰ μποροῦσα, εἶπε. Μᾶλλον ὅμως πρέπει νὰ μὲ βάλεις νὰ σὲ ἀκολουθῶ, κι ἂν καταφέρω νὰ διακρίνω ὅ,τι θὰ μοῦ δείχνεις, αὐτὸ ἐμένα θὰ μοῦ εἶναι ἀρκετό.

Κάνε μιὰ εὐχή, εἶπα, κι ἀκολούθα με.

Θὰ κάνω, εἶπε· ἀρκεῖ νὰ μπεῖς ἐσὺ μπροστά.

Καὶ μήν, εἶπον ἐγώ, δύσβατός γέ τις ὁ τόπος φαίνεται καὶ ἐπίσκιος· ἔστι γοῦν σκοτεινὸς καὶ δυσδιερεύνητος. ἀλλὰ γὰρ ὅμως ἰτέον.

d 'Ιτέον γάρ, ἔφη.

Καὶ ἐγὼ κατιδών, 'Ιοὺ ἰού, εἶπον, ὦ Γλαύκων· κινδυνεύομέν τι ἔχειν ἴχνος, καί μοι δοκεῖ οὐ πάνυ τι ἐκφευξεῖσθαι ἡμᾶς.

Εὖ ἀγγέλλεις, ἦ δ' ὅς.

Ἦ μήν, ἦν δ' ἐγώ, βλακικόν γε ἡμῶν τὸ πάθος.

Τὸ ποῖον;

Πάλαι, ὦ μακάριε, φαίνεται πρὸ ποδῶν ἡμῖν ἐξ ἀρχῆς κυλινδεῖσθαι, καὶ οὐχ ἑωρῶμεν ἄρ' αὐτό, ἀλλ' ἦμεν καταγελαστότατοι· ὥσπερ οἱ ἐν ταῖς χερσὶν ἔχοντες ζητοῦσιν
e ἐνίοτε ὃ ἔχουσιν, καὶ ἡμεῖς εἰς αὐτὸ μὲν οὐκ ἀπεβλέπομεν, πόρρω δέ ποι ἀπεσκοποῦμεν, ᾗ δὴ καὶ ἐλάνθανεν ἴσως ἡμᾶς.

Πῶς, ἔφη, λέγεις;

Οὕτως, εἶπον, ὡς δοκοῦμέν μοι καὶ λέγοντες αὐτὸ καὶ ἀκούοντες πάλαι οὐ μανθάνειν ἡμῶν αὐτῶν, ὅτι ἐλέγομεν τρόπον τινὰ αὐτό.

Μακρόν, ἔφη, τὸ προοίμιον τῷ ἐπιθυμοῦντι ἀκοῦσαι.

433 'Αλλ', ἦν δ' ἐγώ, ἄκουε εἴ τι ἄρα λέγω. ὃ γὰρ ἐξ ἀρχῆς ἐθέμεθα δεῖν ποιεῖν διὰ παντός, ὅτε τὴν πόλιν κατῳκίζομεν, τοῦτό ἐστιν, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, ἤτοι τούτου τι εἶδος ἡ δικαιοσύνη. ἐθέμεθα δὲ δήπου καὶ πολλάκις ἐλέγομεν, εἰ μέμνησαι, ὅτι ἕνα ἕκαστον ἓν δέοι ἐπιτηδεύειν τῶν περὶ τὴν πόλιν, εἰς ὃ αὐτοῦ ἡ φύσις ἐπιτηδειοτάτη πεφυκυῖα εἴη.

'Ελέγομεν γάρ.

Καὶ μὴν ὅτι γε τὸ τὰ αὑτοῦ πράττειν καὶ μὴ πολυπραγμονεῖν δικαιοσύνη ἐστί, καὶ τοῦτο ἄλλων τε πολλῶν
b ἀκηκόαμεν καὶ αὐτοὶ πολλάκις εἰρήκαμεν.

Εἰρήκαμεν γάρ.

Τοῦτο τοίνυν, ἦν δ' ἐγώ, ὦ φίλε, κινδυνεύει τρόπον τινὰ γιγνόμενον ἡ δικαιοσύνη εἶναι, τὸ τὰ αὑτοῦ πράττειν. οἶσθα ὅθεν τεκμαίρομαι;

Κάπως δύσβατος ὅμως, εἶπα ἐγώ, φαίνεται νά 'ναι τοῦτος ὁ τόπος καὶ βαθύσκιωτος· εἶναι σκοτεινός, δύσκολο νὰ τὸν ἐρευνήσεις. Πάντως ὅμως πρέπει νὰ προχωρήσουμε.

[d] Ἀσφαλῶς πρέπει νὰ προχωρήσουμε, εἶπε.

Κι ἐγώ, ἀφοῦ κοίταξα προσεκτικά, Ὦ, ὦ Γλαύκων, ἔκανα· φαίνεται πὼς *ἔχουμε* κάποιο χνάρι καὶ θαρρῶ ὅτι δὲν θὰ μᾶς ξεφύγει εὔκολα.

Καλὸ μαντάτο αὐτό, εἶπε.

Μά τὴν ἀλήθεια, εἶπα ἐγώ, τὴν πάθαμε σὰν βλάκες.

Τί πρᾶγμα;

Τόσην ὥρα, βρὲ εὐλογημένε, φαίνεται πὼς κυλιόταν μπροστὰ στὰ πόδια μας, ἀπὸ τὴν ἀρχὴ κιόλας, κι ἐμεῖς δὲν τὸ βλέπαμε —ρεζίλι γίναμε· σὰν κι ἐκείνους ποὺ ψάχνουν [e] καμιὰ φορὰ νὰ βροῦν κάτι ποὺ τὸ κρατοῦν στὰ χέρια τους, ἔτσι κι ἐμεῖς δὲν γυρίζαμε νὰ τὸ δοῦμε ἀλλὰ εἴχαμε καρφωμένα τὰ μάτια μας κάπου ἐκεῖ μακριὰ κι ἴσως γι' αὐτὸ μᾶς ξέφευγε.

Τί ἐννοεῖς; ρώτησε.

Ἐννοῶ, ἀπάντησα, ὅτι ἔχω τὴν ἐντύπωση πὼς ἐνῶ ἐδῶ καὶ πολλὴ ὥρα μιλᾶμε κι ἀκοῦμε γι' αὐτὸ τὸ πρᾶγμα δὲν τὸ ἔχουμε ἀντιληφθεῖ ὅτι κατὰ κάποιον τρόπο μιλᾶμε γι' αὐτό.

Πολὺ μακρὺς ὁ πρόλογος γιὰ κάποιον ποὺ περιμένει, ὅλος αὐτιά, νὰ ἀκούσει.

[433a] Ἄκου, τότε, εἶπα, μήπως κι ἔχει κάποια βάση αὐτὸ ποὺ λέω. Ἡ γενικὴ ἀρχὴ τὴν ὁποία θέσαμε στὸ ξεκίνημα κιόλας τῆς συζήτησης, τότε ποὺ θεμελιώναμε τὴν πόλη, εἶναι κατὰ τὴ γνώμη μου —αὐτὴ ἡ ἴδια ἢ κάποια μορφή της— ἡ δικαιοσύνη. Εἴχαμε ὁρίσει τότε καὶ τὸ ἐπαναλάβαμε πολλὲς φορές, ἂν τὸ θυμᾶσαι, ὅτι καθένας πρέπει νὰ καταπιάνεται μὲ *ἕνα* μόνον ἐπάγγελμα ἀπὸ ὅσα θὰ ὑπάρχουν στὴν πόλη: μὲ αὐτὸ γιὰ τὸ ὁποῖο θὰ εἶναι ἀπὸ τὴ φύση του πιὸ κατάλληλα προικισμένος.

Τὸ λέγαμε, βέβαια.

Ἐπίσης ὅτι τὸ νὰ ἀσχολεῖται κανεὶς μὲ τὴ δουλειά του καὶ νὰ μὴν ἀνακατεύεται σὲ πολλὰ πράγματα εἶναι δικαιοσύνη, [b] τὸ ἔχουμε καὶ αὐτὸ ἀκούσει ἀπὸ πολλοὺς ἄλλους καὶ τὸ ἔχουμε πεῖ κι ἐμεῖς οἱ ἴδιοι πολλὲς φορές.

Βεβαίως, τὸ ἔχουμε πεῖ.

Αὐτὸ λοιπόν, ἀγαπητέ μου, εἶπα, ἂν μὲ τὸν ἕνα ἢ τὸν ἄλλο τρόπο λάβει ὑπόσταση, εἶναι, πιθανότατα, ἡ δικαιοσύνη: τὸ νὰ πράττει δηλαδὴ κανεὶς τὰ *δικά του* ἔργα. Ξέρεις ἀπὸ ποῦ τὸ συμπεραίνω;

Οὐκ, ἀλλὰ λέγ', ἔφη.

Δοκεῖ μοι, ἦν δ' ἐγώ, τὸ ὑπόλοιπον ἐν τῇ πόλει ὧν
ἐσκέμμεθα, σωφροσύνης καὶ ἀνδρείας καὶ φρονήσεως, τοῦτο
εἶναι, ὃ πᾶσιν ἐκείνοις τὴν δύναμιν παρέσχεν ὥστε ἐγγε-
νέσθαι, καὶ ἐγγενομένοις γε σωτηρίαν παρέχειν, ἕωσπερ ἂν
c ἐνῇ. καίτοι ἔφαμεν δικαιοσύνην ἔσεσθαι τὸ ὑπολειφθὲν
ἐκείνων, εἰ τὰ τρία εὕροιμεν.

Καὶ γὰρ ἀνάγκη, ἔφη.

Ἀλλὰ μέντοι, ἦν δ' ἐγώ, εἰ δέοι γε κρῖναι τί τὴν πόλιν
ἡμῖν τούτων μάλιστα ἀγαθὴν ἀπεργάσεται ἐγγενόμενον,
δύσκριτον ἂν εἴη πότερον ἡ ὁμοδοξία τῶν ἀρχόντων τε καὶ
ἀρχομένων, ἢ ἡ περὶ δεινῶν τε καὶ μή, ἅττα ἐστί, δόξης
ἐννόμου σωτηρία ἐν τοῖς στρατιώταις ἐγγενομένη, ἢ ἡ ἐν
d τοῖς ἄρχουσι φρόνησίς τε καὶ φυλακὴ ἐνοῦσα, ἢ τοῦτο
μάλιστα ἀγαθὴν αὐτὴν ποιεῖ ἐνὸν καὶ ἐν παιδὶ καὶ ἐν
γυναικὶ καὶ δούλῳ καὶ ἐλευθέρῳ καὶ δημιουργῷ καὶ ἄρχοντι
καὶ ἀρχομένῳ, ὅτι τὸ αὑτοῦ ἕκαστος εἷς ὢν ἔπραττε καὶ οὐκ
ἐπολυπραγμόνει.

Δύσκριτον, ἔφη· πῶς δ' οὔ;

Ἐνάμιλλον ἄρα, ὡς ἔοικε, πρὸς ἀρετὴν πόλεως τῇ τε σοφίᾳ αὐτῆς καὶ τῇ σωφροσύνῃ καὶ τῇ ἀνδρείᾳ ἡ τοῦ ἕκαστον ἐν αὐτῇ τὰ αὑτοῦ πράττειν δύναμις.

Καὶ μάλα, ἔφη.

Οὐκοῦν δικαιοσύνην τό γε τούτοις ἐνάμιλλον ἂν εἰς ἀρετὴν
e πόλεως θείης;

Παντάπασι μὲν οὖν.

Σκόπει δὴ καὶ τῇδε εἰ οὕτω δόξει· ἆρα τοῖς ἄρχουσιν ἐν τῇ πόλει τὰς δίκας προστάξεις δικάζειν;

Τί μήν;

Ἦ ἄλλου οὑτινοσοῦν μᾶλλον ἐφιέμενοι δικάσουσιν ἢ τούτου, ὅπως ἂν ἕκαστοι μήτ' ἔχωσι τἀλλότρια μήτε τῶν αὑτῶν στέρωνται;

Ὄχι, γιά λέγε το ὅμως.

Ἔχω τὴ γνώμη, εἶπα, πὼς στὴν πόλη μας, ἂν ἀφαιρέσουμε ὅσα ἐξετάσαμε, δηλαδὴ τὴ σωφροσύνη, τὴν ἀνδρεία καὶ τὴ σοφία, ὅ,τι ἀπομένει ὡς ὑπόλοιπο εἶναι αὐτὸ τὸ ὁποῖο ἔδωσε σὲ τοῦτες τὶς τρεῖς ἀρετὲς τὴ δύναμη νὰ συγκροτηθοῦν καί, σὰν συγκροτήθηκαν, νὰ κρατηθοῦν ὡς κάτι ὑπαρκτὸ γιὰ ὅσο χρόνο αὐτὸ τὸ ὑπόλοιπο θὰ εἶναι παρὸν στὴν πόλη. [c] Κι εἴπαμε ἀκόμη πὼς ἂν βρίσκαμε ἐκεῖνα τὰ τρία, ὅ,τι θὰ ἀπέμενε ὡς ὑπόλοιπο θὰ εἶναι ἡ δικαιοσύνη.

Κατανάγκην, εἶπε.

Ὡστόσο, εἶπα, ἂν θὰ χρειαζόταν νὰ ξεχωρίσει κανεὶς ποιό ἀπὸ τὰ τρία θὰ μπορέσει μὲ τὴν παρουσία του νὰ καταστήσει τὴν πόλη μας καλή, δύσκολα θὰ διέκρινε ἂν τὸ ἀποτέλεσμα αὐτὸ τὸ φέρνει ἡ ὁμοφωνία καὶ ἡ σύμπνοια ἀρχόντων καὶ ἀρχομένων, ἢ ἡ διατήρηση ζωντανῆς μέσα στοὺς στρατιῶτες τῆς πεποίθησης —ἀκριβῶς ὅπως τὴν προσδιορίζει ὁ νόμος— σχετικὰ μὲ τὸ ποιά πράγματα πρέπει νὰ φοβᾶται κανεὶς καὶ ποιά ὄχι, [d] ἢ ἡ φρονιμάδα καὶ τὸ ἄγρυπνο βλέμμα τῶν ἀρχόντων, ἢ πάλι ἂν αὐτὸ ποὺ πρωτίστως κάνει τὴν πόλη καλὴ μὲ τὴν παρουσία του μέσα στὸ παιδὶ καὶ στὴ γυναίκα καὶ στὸ δοῦλο, στὸν ἐλεύθερο καὶ στὸν ἐπαγγελματία, στὸν ἄρχοντα καὶ στὸν ἀρχόμενο εἶναι ἂν καθένας πολίτης θὰ καταπιανόταν μὲ τὸ δικό του ἔργο καὶ δὲν θὰ ἀνακατευόταν σὲ πολλά.

Δύσκολο, ἀλήθεια, τὸ ἐρώτημα.

Ἰσοδύναμα, ἑπομένως, μὲ τὴ σοφία καὶ τὴ σωφροσύνη καὶ τὴν ἀνδρεία συμβάλλει, καθὼς φαίνεται, στὴν ἀρετὴ τῆς πόλης τὸ νὰ πράττει κανεὶς μόνο τὰ δικά του ἔργα.

Ἀσφαλῶς.

Ἑπομένως, δὲν θὰ δεχόσουν ὅτι αὐτὸ ποὺ συμβάλλει στὴν ἀρετὴ [e] τῆς πόλης ὅσο τοῦτες ἐδῶ εἶναι δικαιοσύνη;

Πέρα γιὰ πέρα.

Κοίταξέ το ἐπίσης κι ἀπὸ αὐτὴ τὴν ἄποψη κατὰ πόσο θὰ καταλήξεις στὸ ἴδιο συμπέρασμα: ἄραγε δὲν θὰ ἀναθέσεις στοὺς ἄρχοντες νὰ ἐκδικάζουν τὶς δίκες στὴν πόλη;

Ἀσφαλῶς.

Ἄραγε αὐτὸ οἱ ἄρχοντες θὰ τὸ κάνουν ἔχοντας περισσότερο ὡς στόχο τους κάτι ἄλλο ἢ μόνο τοῦτο, πῶς δηλαδὴ θὰ καταστεῖ δυνατὸν ὥστε καθένας πολίτης οὔτε νὰ ἔχει ὅσα ἀνήκουν στοὺς ἄλλους ἀλλὰ οὔτε καὶ νὰ στερεῖται ὅσα ἀνήκουν στὸν ἴδιο;

Οὔκ, ἀλλὰ τούτου.

Ὡς δικαίου ὄντος;

Ναί.

Καὶ ταύτῃ ἄρα πῃ ἡ τοῦ οἰκείου τε καὶ ἑαυτοῦ ἕξις τε καὶ
434 πρᾶξις δικαιοσύνη ἂν ὁμολογοῖτο.

Ἔστι ταῦτα.

Ἰδὲ δὴ ἐὰν σοὶ ὅπερ ἐμοὶ συνδοκῇ. τέκτων σκυτοτόμου ἐπιχειρῶν ἔργα ἐργάζεσθαι ἢ σκυτοτόμος τέκτονος, ἢ τὰ ὄργανα μεταλαμβάνοντες τἀλλήλων ἢ τιμάς, ἢ καὶ ὁ αὐτὸς ἐπιχειρῶν ἀμφότερα πράττειν, πάντα τἆλλα μεταλλαττόμενα ἆρά σοι ἄν τι δοκεῖ μέγα βλάψαι πόλιν;

Οὐ πάνυ, ἔφη.

Ἀλλ' ὅταν γε οἶμαι δημιουργὸς ὢν ἤ τις ἄλλος χρηματιστὴς
b φύσει, ἔπειτα ἐπαιρόμενος ἢ πλούτῳ ἢ πλήθει ἢ ἰσχύι ἢ ἄλλῳ τῳ τοιούτῳ εἰς τὸ τοῦ πολεμικοῦ εἶδος ἐπιχειρῇ ἰέναι, ἢ τῶν πολεμικῶν τις εἰς τὸ τοῦ βουλευτικοῦ καὶ φύλακος ἀνάξιος ὤν, καὶ τὰ ἀλλήλων οὗτοι ὄργανα μεταλαμβάνωσι καὶ τὰς τιμάς, ἢ ὅταν ὁ αὐτὸς πάντα ταῦτα ἅμα ἐπιχειρῇ πράττειν, τότε οἶμαι καὶ σοὶ δοκεῖν ταύτην τὴν τούτων μεταβολὴν καὶ πολυπραγμοσύνην ὄλεθρον εἶναι τῇ πόλει.

Παντάπασι μὲν οὖν.

Ἡ τριῶν ἄρα ὄντων γενῶν πολυπραγμοσύνη καὶ μεταβολὴ
c εἰς ἄλληλα μεγίστη τε βλάβη τῇ πόλει καὶ ὀρθότατ' ἂν προσαγορεύοιτο μάλιστα κακουργία.

Κομιδῇ μὲν οὖν.

Κακουργίαν δὲ τὴν μεγίστην τῆς ἑαυτοῦ πόλεως οὐκ ἀδικίαν φήσεις εἶναι;

Πῶς δ' οὔ;

Τοῦτο μὲν ἄρα ἀδικία. πάλιν δὲ ὧδε λέγωμεν· χρηματιστικοῦ, ἐπικουρικοῦ, φυλακικοῦ γένους οἰκειοπραγία, ἑκάστου

Ὄχι, τοῦτο ἐδῶ θὰ ἔχουν στόχο τους.

Ἐπειδὴ εἶναι δίκαιο;

Ναί.

Καὶ ἀπὸ αὐτὴ λοιπὸν τὴν ἄποψη θὰ παραδεχόταν κανεὶς ὅτι κατὰ κάποιον τρόπο [434a] δικαιοσύνη εἶναι τὸ νὰ ἔχει καὶ τὸ νὰ καταπιάνεται κανεὶς μὲ αὐτὸ ποὺ εἶναι δικό του καὶ τοῦ ἀνήκει.

Ἔτσι εἶναι.

Δὲς τώρα ἂν συμμερίζεσαι τούτη τὴ γνώμη μου. Ἂν ὑποθέσουμε ὅτι ἕνας μαραγκὸς ἐπιχειρεῖ νὰ κάνει τὴ δουλειὰ ἑνὸς τσαγκάρη ἢ ἕνας τσαγκάρης τὴ δουλειὰ ἑνὸς μαραγκοῦ ἢ ὅτι ὁ ἕνας χειρίζεται τὰ ἐργαλεῖα τοῦ ἄλλου ἢ παίρνει τὸ μεροκάματό του, ἢ ὅτι ὁ ἕνας ἐπιχειρεῖ νὰ κάνει καὶ τὶς δύο δουλειὲς ἢ ἐπίσης ὅτι καὶ σὲ ὅλα τὰ ἄλλα ἐπαγγέλματα συμβαίνουν τέτοιες ἀλλαγές, ἔχεις ἄραγε τὴ γνώμη ὅτι αὐτὸ θὰ βλάψει πάρα πολὺ τὴν πόλη;

Δὲν τὸ νομίζω, εἶπε.

Φαντάζομαι ὅμως πὼς ὅταν κάποιος ποὺ εἶναι φτιαγμένος γιὰ τεχνίτης ἢ γιὰ κάποιο ἄλλο βιοποριστικὸ ἐπάγγελμα [b] μὲ τὸν καιρό, ἐπειδὴ ἀπόκτησε εἴτε πλοῦτο εἴτε πολλοὺς ὑποστηρικτὲς εἴτε ρώμη σωματικὴ εἴτε κάτι ἄλλο σὰν κι αὐτά, ἂν πάρουν τὰ μυαλά του ἀέρα καὶ δοκιμάσει νὰ μπεῖ στὴν τάξη τῶν στρατιωτικῶν, ἢ πάλι κάποιος ἀπὸ τοὺς στρατιωτικοὺς ἂν μπεῖ στὴν τάξη αὐτῶν ποὺ λαβαίνουν τὶς ἀποφάσεις γιὰ τὴν πόλη καὶ τὴν φυλᾶνε χωρὶς ὁ ἴδιος νὰ τὸ ἀξίζει, κι αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι παίρνουν ὁ ἕνας τὰ ἐργαλεῖα τῆς δουλειᾶς καὶ τὶς τιμὲς τοῦ ἄλλου, ἢ κι ὅταν ὁ ἴδιος ἄνθρωπος δοκιμάσει νὰ τὶς κάνει ὅλες αὐτὲς τὶς δουλειὲς μόνος του, τότε φαντάζομαι ὅτι κι ἐσὺ θὰ εἶσαι τῆς γνώμης πὼς αὐτοῦ τοῦ εἴδους ἡ ἀλλαγὴ καὶ ἡ πολυπραγμοσύνη εἶναι ὀλέθρια γιὰ τὴν πόλη.

Βεβαιότατα.

Συνεπῶς ἡ πολυπραγμοσύνη σ' αὐτὲς τὶς τρεῖς τάξεις καὶ ἡ κινητικότητα [c] ἀπὸ τὴ μιὰ στὴν ἄλλη εἶναι ἡ μεγαλύτερη ζημιὰ γιὰ τὴν πόλη, καὶ πολὺ σωστὰ θὰ μποροῦσε κανεὶς νὰ τὴν χαρακτηρίσει κακούργημα.

Ἀκριβῶς ὅπως τὸ λὲς εἶναι.

Κι ὅταν κάποιος διαπράττει τὸ μεγαλύτερο κακούργημα εἰς βάρος τῆς πόλης του, αὐτὸ δὲν θὰ τὸ χαρακτηρίσεις ἀδικία;

Θέλει ρώτημα;

Αὐτὸ λοιπὸν εἶναι ἡ ἀδικία. Ἂς τὸ πάρουμε κι ἀντίστροφα: Ἡ ἐνασχόληση τῶν ἐπαγγελματιῶν, τῶν ἐπικούρων, τῶν φυλάκων μὲ τὰ δικά τους ἔργα,

τούτων τὸ αὑτοῦ πράττοντος ἐν πόλει, τοὐναντίον ἐκείνου δικαιοσύνη τ' ἂν εἴη καὶ τὴν πόλιν δικαίαν παρέχοι;

d Οὐκ ἄλλῃ ἔμοιγε δοκεῖ, ἦ δ' ὅς, ἔχειν ἢ ταύτῃ.

Μηδέν, ἦν δ' ἐγώ, πω πάνυ παγίως αὐτὸ λέγωμεν, ἀλλ' ἐὰν μὲν ἡμῖν καὶ εἰς ἕνα ἕκαστον τῶν ἀνθρώπων ἰὸν τὸ εἶδος τοῦτο ὁμολογῆται καὶ ἐκεῖ δικαιοσύνη εἶναι, συγχωρησόμεθα ἤδη —τί γὰρ καὶ ἐροῦμεν;— εἰ δὲ μή, τότε ἄλλο τι σκεψόμεθα. νῦν δ' ἐκτελέσωμεν τὴν σκέψιν ἣν ᾠήθημεν, εἰ ἐν μείζονί τινι τῶν ἐχόντων δικαιοσύνην πρότερον ἐκεῖ ἐπιχειρήσαιμεν θεάσασθαι, ῥᾷον ἂν ἐν ἑνὶ ἀνθρώπῳ κατιδεῖν οἷόν ἐστιν. καὶ e ἔδοξε δὴ ἡμῖν τοῦτο εἶναι πόλις, καὶ οὕτω ᾠκίζομεν ὡς ἐδυνάμεθα ἀρίστην, εὖ εἰδότες ὅτι ἔν γε τῇ ἀγαθῇ ἂν εἴη. ὃ οὖν ἡμῖν ἐκεῖ ἐφάνη, ἐπαναφέρωμεν εἰς τὸν ἕνα, κἂν μὲν ὁμολογῆται, καλῶς ἕξει· ἐὰν δέ τι ἄλλο ἐν τῷ ἑνὶ ἐμφαίνηται, πάλιν ἐπανιόντες ἐπὶ τὴν πόλιν βασανιοῦμεν, καὶ 435 τάχ' ἂν παρ' ἄλληλα σκοποῦντες καὶ τρίβοντες, ὥσπερ ἐκ πυρείων ἐκλάμψαι ποιήσαιμεν τὴν δικαιοσύνην· καὶ φανερὰν γενομένην βεβαιωσόμεθα αὐτὴν παρ' ἡμῖν αὐτοῖς.

Ἀλλ', ἔφη, καθ' ὁδόν τε λέγεις καὶ ποιεῖν χρὴ οὕτως.

Ἆρ' οὖν, ἦν δ' ἐγώ, ὅ γε ταὐτὸν ἄν τις προσείποι μεῖζόν τε καὶ ἔλαττον, ἀνόμοιον τυγχάνει ὂν ταύτῃ ᾗ ταὐτὸν προσαγορεύεται, ἢ ὅμοιον;

Ὅμοιον, ἔφη.

b Καὶ δίκαιος ἄρα ἀνὴρ δικαίας πόλεως κατ' αὐτὸ τὸ τῆς δικαιοσύνης εἶδος οὐδὲν διοίσει, ἀλλ' ὅμοιος ἔσται.

Ὅμοιος, ἔφη.

Ἀλλὰ μέντοι πόλις γε ἔδοξεν εἶναι δικαία ὅτε ἐν αὐτῇ τριττὰ γένη φύσεων ἐνόντα τὸ αὑτῶν ἕκαστον ἔπραττεν, σώφρων δὲ αὖ καὶ ἀνδρεία καὶ σοφὴ διὰ τῶν αὐτῶν τούτων

ὅταν δηλαδὴ καθεμιὰ ἀπὸ αὐτὲς τὶς τάξεις μέσα στὴν πόλη πράττει τὰ δικά της, τοῦτο τὸ ἀντίθετο ἀπὸ τὸ προηγούμενο δὲν θὰ ἦταν ἡ δικαιοσύνη καὶ δὲν θὰ καθιστοῦσε τὴν πόλη δίκαιη;

[d] Συμφωνῶ ἀπολύτως, εἶπε.

Ἂς μὴν τὸ πάρουμε αὐτὸ ἀκόμη ὡς ὁριστικό, ἀλλὰ ἂν μεταφέροντας τοῦτο τὸ σχῆμα στὸν καθένα ἄνθρωπο χωριστὰ διαπιστώσουμε *καὶ ἐκεῖ* ὅτι ταυτίζεται μὲ τὴ δικαιοσύνη, τότε πιὰ θὰ τὸ παραδεχθοῦμε —γιατὶ τί ἄλλο θὰ μπορούσαμε νὰ ποῦμε;—, διαφορετικὰ θὰ σκεφθοῦμε τότε κάτι ἄλλο. Γιὰ τὴν ὥρα ὅμως ἂς ὁλοκληρώσουμε τὴ διερεύνηση ὅπως τὴν σκεφθήκαμε, ὅτι δηλαδὴ ἂν δοκιμάζαμε νὰ ἀνιχνεύσουμε τὴ δικαιοσύνη πρῶτα σὲ κάποιο μεγαλύτερο πρᾶγμα, ἀνάμεσα σ' αὐτὰ ποὺ τὴν κατέχουν, θὰ μᾶς ἦταν ἔπειτα εὐκολότερο νὰ δοῦμε ποιά εἶναι ἡ φύση της μέσα σὲ ἕνα ἄτομο. [e] Καὶ σκεφθήκαμε ὅτι ἕνα τέτοιο πρᾶγμα εἶναι ἡ πόλη, κι ἔτσι τὴν θεμελιώναμε κατὰ τέτοιον τρόπο ὥστε νὰ εἶναι ὅσο τὸ δυνατὸν καλύτερη, ξέροντας καλὰ ὅτι στὴν καλὴ πόλη θὰ ὑπῆρχε καὶ δικαιοσύνη. Αὐτὸ λοιπὸν ποὺ μᾶς φανερώθηκε ἐκεῖ, ἂς τὸ μεταφέρουμε καὶ στὸ ἄτομο, καὶ ἂν ἐπιβεβαιωθεῖ, ὅλα θὰ εἶναι ἐντάξει· ἂν ὅμως γίνει φανερὸ ὅτι στὸ ἄτομο ἡ δικαιοσύνη εἶναι κάτι διαφορετικό, ἐμεῖς θὰ ξαναπᾶμε στὴν πόλη καὶ θὰ τὸ βασανίσουμε, κι ἐξετάζοντας [435a] δίπλα-δίπλα τὰ δύο καὶ τρίβοντάς τα τὸ ἕνα μὲ τὸ ἄλλο, ἴσως κάνουμε τὴ δικαιοσύνη νὰ ξεπηδήσει σὰν τὴ λάμψη ἀπὸ τὰ ξύλα ποὺ μὲ τὸ τρίψιμο πῆραν φωτιά· καὶ ὅταν πιὰ φανερωθεῖ, θὰ τὸ σιγουρέψουμε καὶ γιὰ μᾶς τοὺς ἴδιους.

Σωστὸς εἶναι ὁ δρόμος ποὺ λὲς καὶ ἔτσι πρέπει νὰ κάνουμε.

Ἄραγε, εἶπα ἐγώ, πράγματα ποὺ θὰ τὰ χαρακτήριζε κανεὶς ὡς ταυτόσημα, ἀσχέτως ἂν πρόκειται γιὰ πράγματα μεγαλύτερα ἢ μικρότερα, εἶναι ἀνόμοια ὡς πρὸς ἐκεῖνο βάσει τοῦ ὁποίου τὰ πράγματα αὐτὰ χαρακτηρίζονται ταυτόσημα ἢ εἶναι ὅμοια;

Ὅμοια, εἶπε.

[b] Ἑπομένως, καὶ ὁ δίκαιος ἄνθρωπος δὲν θὰ διαφέρει σὲ τίποτα, ὡς πρὸς τούτη τὴν ποιότητα τῆς δικαιοσύνης, ἀπὸ τὴ δίκαιη πόλη ἀλλὰ θὰ εἶναι ὅμοιος μὲ αὐτήν.

Ὅμοιος, εἶπε.

Ἐμεῖς ὅμως καταλήξαμε στὴ γνώμη ὅτι ἡ πόλη εἶναι δίκαιη, ὅταν καθένα ἀπὸ τὰ τρία διαφορετικὰ εἴδη φυσικῆς ἰδιοσυγκρασίας ποὺ ὑπάρχουν στὴν πόλη πράττει ὅ,τι προσιδιάζει σὲ αὐτό· κι ἐπίσης ὅτι ἡ σωφροσύνη καὶ ἡ

γενῶν ἀλλ' ἄττα πάθη τε καὶ ἕξεις.

Ἀληθῆ, ἔφη.

Καὶ τὸν ἕνα ἄρα, ὦ φίλε, οὕτως ἀξιώσομεν, τὰ αὐτὰ ταῦτα
c εἴδη ἐν τῇ αὑτοῦ ψυχῇ ἔχοντα, διὰ τὰ αὐτὰ πάθη ἐκείνοις τῶν αὐτῶν ὀνομάτων ὀρθῶς ἀξιοῦσθαι τῇ πόλει.

Πᾶσα ἀνάγκη, ἔφη.

Εἰς φαῦλόν γε αὖ, ἦν δ' ἐγώ, ὦ θαυμάσιε, σκέμμα ἐμπεπτώκαμεν περὶ ψυχῆς, εἴτε ἔχει τὰ τρία εἴδη ταῦτα ἐν αὑτῇ εἴτε μή.

Οὐ πάνυ μοι δοκοῦμεν, ἔφη, εἰς φαῦλον· ἴσως γάρ, ὦ Σώκρατες, τὸ λεγόμενον ἀληθές, ὅτι χαλεπὰ τὰ καλά.

Φαίνεται, ἦν δ' ἐγώ. καὶ εὖ γ' ἴσθι, ὦ Γλαύκων, ὡς ἡ
d ἐμὴ δόξα, ἀκριβῶς μὲν τοῦτο ἐκ τοιούτων μεθόδων, οἵαις νῦν ἐν τοῖς λόγοις χρώμεθα, οὐ μή ποτε λάβωμεν —ἄλλη γὰρ μακροτέρα καὶ πλείων ὁδὸς ἡ ἐπὶ τοῦτο ἄγουσα— ἴσως μέντοι τῶν γε προειρημένων τε καὶ προεσκεμμένων ἀξίως.

Οὐκοῦν ἀγαπητόν; ἔφη· ἐμοὶ μὲν γὰρ ἔν γε τῷ παρόντι ἱκανῶς ἂν ἔχοι.

Ἀλλὰ μέντοι, εἶπον, ἔμοιγε καὶ πάνυ ἐξαρκέσει.

Μὴ τοίνυν ἀποκάμῃς, ἔφη, ἀλλὰ σκόπει.

e Ἆρ' οὖν ἡμῖν, ἦν δ' ἐγώ, πολλὴ ἀνάγκη ὁμολογεῖν ὅτι γε τὰ αὐτὰ ἐν ἑκάστῳ ἔνεστιν ἡμῶν εἴδη τε καὶ ἤθη ἅπερ ἐν τῇ πόλει; οὐ γάρ που ἄλλοθεν ἐκεῖσε ἀφῖκται. γελοῖον γὰρ ἂν εἴη εἴ τις οἰηθείη τὸ θυμοειδὲς μὴ ἐκ τῶν ἰδιωτῶν ἐν ταῖς πόλεσιν ἐγγεγονέναι, οἳ δὴ καὶ ἔχουσι ταύτην τὴν αἰτίαν, οἷον οἱ κατὰ τὴν Θρᾴκην τε καὶ Σκυθικὴν καὶ σχεδόν τι κατὰ τὸν ἄνω τόπον, ἢ τὸ φιλομαθές, ὃ δὴ τὸν παρ' ἡμῖν
436 μάλιστ' ἄν τις αἰτιάσαιτο τόπον, ἢ τὸ φιλοχρήματον τὸ περὶ τούς τε Φοίνικας εἶναι καὶ τοὺς κατὰ Αἴγυπτον φαίη τις ἂν οὐχ ἥκιστα.

Καὶ μάλα, ἔφη.

Τοῦτο μὲν δὴ οὕτως ἔχει, ἦν δ' ἐγώ, καὶ οὐδὲν χαλεπὸν γνῶναι.

ἀνδρεία καὶ ἡ σοφία της ριζώνουν πάλι σὲ κάποιες ἄλλες ἰδιότητες καὶ διαθέσεις τῶν ἴδιων αὐτῶν εἰδῶν τοῦ χαρακτήρα.

Σωστά, εἶπε.

Ἔτσι λοιπὸν κι ἐμεῖς, φίλε, σωστὰ δικαιούμαστε νὰ ὑποστηρίξουμε ὅτι καὶ τὸ ἄτομο, καθὼς ἔχει τὰ ἴδια αὐτὰ [c] εἴδη μέσα στὴν ψυχή του, δικαιοῦται, μὲ βάση τὶς ἴδιες ἰδιότητες ποὺ εἶχε καὶ ἡ πόλη, νὰ πάρει κι αὐτὸ τὰ ἴδια ὀνόματα ὅπως καὶ ἡ πόλη.

Ἀναπόφευκτα, εἶπε.

Νά λοιπόν, ἀγαπητέ μου, ποὺ βρισκόμαστε πάλι μπροστὰ σὲ ἕνα εὔκολο ζήτημα, σχετικὰ μὲ τὴν ψυχή, ἂν δηλαδὴ ἔχει μέσα της αὐτὲς τὶς τρεῖς ποιότητες ἢ ἂν δὲν τὶς ἔχει.

Δὲν εἶμαι τῆς γνώμης, εἶπε, ὅτι εἶναι καὶ τόσο εὔκολο· γιατί, Σωκράτη, ἴσως νά 'ναι ἀληθινὸ αὐτὸ ποὺ λένε, ὅτι δηλαδὴ τὰ ὡραῖα πράγματα εἶναι καὶ δύσκολα.

Ἔτσι φαίνεται, εἶπα ἐγώ. Καὶ ἐπίτρεψέ μου νὰ σοῦ πῶ, Γλαύκων, ὅτι, κατὰ τὴ γνώμη μου, μὲ μεθόδους σὰν αὐτὲς [d] ποὺ χρησιμοποιοῦμε σὲ τούτη τὴ συζήτηση δὲν θὰ βροῦμε ποτὲ λύση στὸ ζήτημα —γιατὶ εἶναι ἄλλος ὁ δρόμος, μακρύτερος καὶ πιὸ ἐπίπονος, ποὺ ὁδηγεῖ στὴ λύση—, ἴσως ὅμως μπορέσουμε νὰ βροῦμε μιὰν ἀπάντηση ἀνάλογη μὲ ὅσα ἔχουμε πεῖ καὶ ἐρευνήσει πρωτύτερα.

Δὲν μᾶς εἶναι ἀρκετὸ αὐτό; εἶπε· γιατὶ ἐμένα, γιὰ τὴν ὥρα τουλάχιστον, θὰ μοῦ ἔφθανε.

Μὰ καὶ γιὰ 'μένα, εἶπα, θὰ εἶναι περισσότερο ἀπὸ ἀρκετό.

Μὴν ἀποκάμεις, τότε, ἀλλὰ συνέχισε τὴν ἔρευνα.

[e] Δὲν εἴμαστε ἄραγε ἀναγκασμένοι, εἶπα, νὰ δεχθοῦμε ὅτι καθένας μας ἔχει μέσα του τὰ ἴδια εἴδη τοῦ χαρακτήρα καὶ τὰ ἴδια γνωρίσματα ποὺ ἔχει καὶ ἡ πόλη; Γιατὶ ἀπὸ *πουθενὰ ἀλλοῦ* δὲν ἔχουν φθάσει ἐκεῖ. Θὰ ἦταν σταλήθεια γελοῖο νὰ φανταζόταν κάποιος ὅτι τὸ θαρραλέο φρόνημα δὲν ἔχει ἔλθει στὶς πολιτεῖες ἀπὸ τοὺς πολίτες, ἐκείνους ποὺ ἔχουν αὐτὴ τὴ φήμη τοῦ ψυχωμένου, ὅπως εἶναι λόγου χάριν ὅσοι ζοῦν στὴ Θράκη, στὴ Σκυθία καὶ γενικότερα στὸ βορρᾶ, ἢ πάλι ἡ φιλομάθεια, ποὺ θὰ μποροῦσε κανεὶς νὰ τὴν συνδέσει [436a] μὲ τὸν δικό μας προπάντων τόπο ἢ ἡ φιλοχρηματία, ποὺ ὄχι ἄδικα θὰ μποροῦσε νὰ θεωρηθεῖ γνώρισμα τῶν Φοινίκων καὶ τῶν Αἰγυπτίων.

Βεβαίως, εἶπε.

Ἔτσι λοιπὸν ἔχει τὸ πρᾶγμα καὶ δὲν εἶναι διόλου δύσκολο νὰ τὸ ἀντιληφθεῖ κανείς.

Οὐ δῆτα.

Τόδε δὲ ἤδη χαλεπόν, εἰ τῷ αὐτῷ τούτων ἕκαστα πράττομεν ἢ τρισὶν οὖσιν ἄλλο ἄλλῳ· μανθάνομεν μὲν ἑτέρῳ, θυμούμεθα δὲ ἄλλῳ τῶν ἐν ἡμῖν, ἐπιθυμοῦμεν δ᾽ αὖ τρίτῳ τινὶ τῶν περὶ τὴν τροφήν τε καὶ γέννησιν ἡδονῶν καὶ ὅσα τούτων
b ἀδελφά, ἢ ὅλῃ τῇ ψυχῇ καθ᾽ ἕκαστον αὐτῶν πράττομεν, ὅταν ὁρμήσωμεν. ταῦτ᾽ ἔσται τὰ χαλεπὰ διορίσασθαι ἀξίως λόγου.

Καὶ ἐμοὶ δοκεῖ, ἔφη.

Ὧδε τοίνυν ἐπιχειρῶμεν αὐτὰ ὁρίζεσθαι, εἴτε τὰ αὐτὰ ἀλλήλοις εἴτε ἕτερά ἐστι.

Πῶς;

Δῆλον ὅτι ταὐτὸν τἀναντία ποιεῖν ἢ πάσχειν κατὰ ταὐτόν γε καὶ πρὸς ταὐτὸν οὐκ ἐθελήσει ἅμα, ὥστε ἄν που εὑρίσκωμεν ἐν αὐτοῖς ταῦτα γιγνόμενα, εἰσόμεθα ὅτι οὐ ταὐτὸν
c ἦν ἀλλὰ πλείω.

Εἶεν.

Σκόπει δὴ ὃ λέγω.

Λέγε, ἔφη.

Ἑστάναι, εἶπον, καὶ κινεῖσθαι τὸ αὐτὸ ἅμα κατὰ τὸ αὐτὸ ἆρα δυνατόν;

Οὐδαμῶς.

Ἔτι τοίνυν ἀκριβέστερον ὁμολογησώμεθα, μή πῃ προϊόντες ἀμφισβητήσωμεν. εἰ γάρ τις λέγοι ἄνθρωπον ἑστηκότα, κινοῦντα δὲ τὰς χεῖράς τε καὶ τὴν κεφαλήν, ὅτι ὁ αὐτὸς ἕστηκέ τε καὶ κινεῖται ἅμα, οὐκ ἂν οἶμαι ἀξιοῖμεν οὕτω
d λέγειν δεῖν, ἀλλ᾽ ὅτι τὸ μέν τι αὐτοῦ ἕστηκε, τὸ δὲ κινεῖται. οὐχ οὕτω;

Οὕτω.

Οὐκοῦν καὶ εἰ ἔτι μᾶλλον χαριεντίζοιτο ὁ ταῦτα λέγων, κομψευόμενος ὡς οἵ γε στρόβιλοι ὅλοι ἑστᾶσί τε ἅμα καὶ κινοῦνται, ὅταν ἐν τῷ αὐτῷ πήξαντες τὸ κέντρον περι-

Ἀσφαλῶς ὄχι.

Δύσκολο ὡστόσο εἶναι τὸ ἑξῆς ἐρώτημα, ἂν δηλαδὴ τελοῦμε καθεμιὰ ἀπὸ τοῦτες τὶς πράξεις μας διαμέσου μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς δύναμης ἢ ἂν γιὰ τὶς διαφορετικὲς πράξεις χρησιμοποιοῦμε μιὰ διαφορετικὴ κάθε φορὰ δύναμη ἀπὸ τὶς τρεῖς ποὺ διαθέτουμε: ἂν δηλαδὴ εἶναι *ἄλλη* ἡ δύναμη μὲ τὴν ὁποία μαθαίνουμε, *ἄλλη* αὐτὴ μὲ τὴν ὁποία ὀργιζόμαστε καὶ μιὰ *τρίτη*, πάλι, δύναμη αὐτὴ μὲ τὴν ὁποία ἀποζητᾶμε τὶς ἡδονὲς γύρω ἀπὸ τὴν τροφὴ καὶ τὴν ἐρωτικὴ πράξη [b] καὶ τὰ παρόμοια, ἢ ἂν ἐνεργοῦμε μὲ *ὁλόκληρη* τὴν ψυχή μας, ὅταν πᾶμε νὰ πράξουμε κάτι ἀπὸ αὐτά. Αὐτὰ θὰ εἶναι τὰ ἐρωτήματα στὰ ὁποῖα δύσκολα μπορεῖ νὰ δοθεῖ ἱκανοποιητικὴ ἀπάντηση.

Ἔτσι νομίζω κι ἐγώ, εἶπε.

Ἂς ἐπιχειρήσουμε λοιπὸν νὰ προσεγγίσουμε ὡς ἑξῆς τὸ ἐρώτημα ἂν πρόκειται γιὰ ἕνα καὶ τὸ αὐτὸ πρᾶγμα ἢ γιὰ διαφορετικά.

Πῶς;

Εἶναι φανερὸ ὅτι ἕνα καὶ τὸ αὐτὸ πρᾶγμα δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ πράττει ἀντίθετα ἢ νὰ διατελεῖ σὲ ἀντίθετες καταστάσεις ὡς πρὸς τὸ ἴδιο μέρος του καὶ σὲ σχέση μὲ τὸ ἴδιο πρᾶγμα ταυτοχρόνως· ἔτσι λοιπόν, ἂν μὲ κάποιον τρόπο διαπιστώσουμε ὅτι συμβαίνει κάτι τέτοιο σ' αὐτούς, θὰ ξέρουμε ὅτι δὲν θὰ πρόκειται γιὰ μία καὶ τὴν αὐτὴ δύναμη [c] ἀλλὰ γιὰ περισσότερες.

Συμφωνῶ.

Πρόσεχε τώρα τί λέω.

Λέγε το, εἶπε.

Εἶναι ἄραγε δυνατόν, εἶπα, τὸ ἴδιο πρᾶγμα, σὲ σχέση μὲ τὸ ἴδιο μέρος του, νὰ κινεῖται καὶ συγχρόνως νὰ διατελεῖ σὲ στάση;

Μὲ κανέναν τρόπο.

Ἂς προσδιορίσουμε λοιπὸν μὲ ἀκόμη μεγαλύτερη ἀκρίβεια σὲ τί συμφωνοῦμε, ὥστε προχωρώντας νὰ μὴ διαφωνήσουμε. Ἂν θὰ ἔλεγε κάποιος γιὰ ἕναν ἄνθρωπο, ὁ ὁποῖος στέκεται ἀλλὰ κουνάει τὰ χέρια του καὶ τὸ κεφάλι του, ὅτι ὁ ἴδιος ἄνθρωπος στέκεται καὶ συγχρόνως κινεῖται, δὲν φαντάζομαι ὅτι θὰ ὑποστηρίζαμε πὼς ἔτσι [d] πρέπει νὰ ποῦμε κι ὄχι ὅτι ἕνα μέρος αὐτοῦ τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἀκίνητο, ἐνῶ ἕνα ἄλλο κινεῖται. Δὲν εἶναι ἔτσι;

Ἔτσι.

Καὶ ἂν ἐκεῖνος ποὺ τὰ λέει αὐτὰ τραβοῦσε τὸ ἀστεῖο ἀκόμη περισσότερο καὶ ψιλοκοσκινίζοντάς το ὑποστήριζε ὅτι ἡ σβούρα ὡς ἕνα ὅλο στέκεται καὶ συνάμα κινεῖται, ὅταν περιστρέφεται ἔχοντας τὴ μύτη της μπηγμένη στὸ ἴδιο

φέρωνται, ἢ καὶ ἄλλο τι κύκλῳ περιιὸν ἐν τῇ αὐτῇ ἕδρᾳ
τοῦτο δρᾷ, οὐκ ἂν ἀποδεχοίμεθα, ὡς οὐ κατὰ ταὐτὰ ἑαυτῶν
e τὰ τοιαῦτα τότε μενόντων τε καὶ φερομένων, ἀλλὰ φαῖμεν
ἂν ἔχειν αὐτὰ εὐθύ τε καὶ περιφερὲς ἐν αὐτοῖς, καὶ κατὰ μὲν
τὸ εὐθὺ ἑστάναι —οὐδαμῇ γὰρ ἀποκλίνειν— κατὰ δὲ τὸ περι-
φερὲς κύκλῳ κινεῖσθαι, καὶ ὅταν δὲ τὴν εὐθυωρίαν ἢ εἰς
δεξιὰν ἢ εἰς ἀριστερὰν ἢ εἰς τὸ πρόσθεν ἢ εἰς τὸ ὄπισθεν
ἐγκλίνῃ ἅμα περιφερόμενον, τότε οὐδαμῇ ἔστιν ἑστάναι.

Καὶ ὀρθῶς γε, ἔφη.

Οὐδὲν ἄρα ἡμᾶς τῶν τοιούτων λεγόμενον ἐκπλήξει, οὐδὲ
μᾶλλόν τι πείσει ὥς ποτέ τι ἂν τὸ αὐτὸ ὂν ἅμα κατὰ
437 τὸ αὐτὸ πρὸς τὸ αὐτὸ τἀναντία πάθοι ἢ καὶ εἴη ἢ καὶ
ποιήσειεν.

Οὔκουν ἐμέ γε, ἔφη.

Ἀλλ' ὅμως, ἦν δ' ἐγώ, ἵνα μὴ ἀναγκαζώμεθα πάσας τὰς
τοιαύτας ἀμφισβητήσεις ἐπεξιόντες καὶ βεβαιούμενοι ὡς
οὐκ ἀληθεῖς οὔσας μηκύνειν, ὑποθέμενοι ὡς τούτου οὕτως
ἔχοντος εἰς τὸ πρόσθεν προΐωμεν, ὁμολογήσαντες, ἐάν ποτε
ἄλλῃ φανῇ ταῦτα ἢ ταύτῃ, πάντα ἡμῖν τὰ ἀπὸ τούτου
συμβαίνοντα λελυμένα ἔσεσθαι.

Ἀλλὰ χρή, ἔφη, ταῦτα ποιεῖν.

b Ἆρ' ‹ἂν› οὖν, ἦν δ' ἐγώ, τὸ ἐπινεύειν τῷ ἀνανεύειν καὶ τὸ
ἐφίεσθαί τινος λαβεῖν τῷ ἀπαρνεῖσθαι καὶ τὸ προσάγεσθαι
τῷ ἀπωθεῖσθαι, πάντα τὰ τοιαῦτα τῶν ἐναντίων ἀλλήλοις
θείης εἴτε ποιημάτων εἴτε παθημάτων; οὐδὲν γὰρ ταύτῃ
διοίσει.

Ἀλλ', ἦ δ' ὅς, τῶν ἐναντίων.

Τί οὖν; ἦν δ' ἐγώ· διψῆν καὶ πεινῆν καὶ ὅλως τὰς ἐπι-
θυμίας, καὶ αὖ τὸ ἐθέλειν καὶ τὸ βούλεσθαι, οὐ πάντα ταῦτα
c εἰς ἐκεῖνά ποι ἂν θείης τὰ εἴδη τὰ νυνδὴ λεχθέντα; οἷον
ἀεὶ τὴν τοῦ ἐπιθυμοῦντος ψυχὴν οὐχὶ ἤτοι ἐφίεσθαι φήσεις
ἐκείνου οὗ ἂν ἐπιθυμῇ, ἢ προσάγεσθαι τοῦτο ὃ ἂν βούληταί οἱ
γενέσθαι, ἢ αὖ, καθ' ὅσον ἐθέλει τί οἱ πορισθῆναι, ἐπινεύειν
τοῦτο πρὸς αὑτὴν ὥσπερ τινὸς ἐρωτῶντος, ἐπορεγομένην

σημεῖο κι ὅτι τὸ ἴδιο συμβαίνει καὶ μὲ ὁποιοδήποτε ἄλλο πρᾶγμα κινεῖται περιστροφικὰ ἀπὸ τὸ ἴδιο σημεῖο, ἐμεῖς δὲν θὰ συμφωνούσαμε μὲ τὴν παρατήρησή του, διότι [e] σὲ αὐτὲς τὶς περιπτώσεις ἡ στάση καὶ ἡ κίνηση ἀφοροῦν σὲ διαφορετικὰ μέρη αὐτῶν τῶν πραγμάτων, ἀλλὰ θὰ μπορούσαμε νὰ ὑποστηρίξουμε ὅτι ὑπάρχει σ' αὐτὰ κάτι εὐθὺ καὶ κάτι κυκλικό, καὶ ὅτι ὡς πρὸς τὸ εὐθὺ μέρος τους στέκονται —γιατὶ δὲν γέρνουν πουθενά—, ἐνῶ ὡς πρὸς τὸ κυκλικὸ κινοῦνται περιστροφικά· ἂν ὅμως ἡ εὐθεία διεύθυνση γέρνει πρὸς τὰ δεξιὰ ἢ πρὸς τὰ ἀριστερὰ ἢ πρὸς τὰ ἐμπρὸς ἢ πρὸς τὰ πίσω, ἐνῶ τὸ πρᾶγμα περιστρέφεται, τότε δὲν εἶναι κατὰ κανέναν τρόπο ἀκίνητα.

Πολὺ σωστά, εἶπε.

Καμιά, ἑπομένως, τέτοια ἀντίρρηση δὲν θὰ μᾶς κάνει νὰ σαστίσουμε, καὶ πολὺ περισσότερο δὲν θὰ μᾶς πείσει ὅτι εἶναι ποτὲ δυνατὸν [437a] τὸ αὐτὸ πρᾶγμα ὡς πρὸς τὸ αὐτὸ μέρος του καὶ σὲ σχέση μὲ τὸ αὐτὸ ἀντικείμενο νὰ πάθει ἢ νὰ εἶναι ἢ νὰ κάνει ἀντίθετα πράγματα.

Ἐμένα σίγουρα ὄχι.

Ἐν πάσῃ ὅμως περιπτώσει, εἶπα ἐγώ, γιὰ νὰ μὴν ἀναγκαζόμαστε νὰ ἀπεραντολογοῦμε ἐξετάζοντας ὅλες αὐτὲς τὶς ἐνστάσεις ὥσπου νὰ βεβαιωθοῦμε ὅτι δὲν στέκουν, ἂς δεχθοῦμε ὡς βάση τῆς συζήτησης ὅτι ἔτσι ἔχει αὐτὸ τὸ πρᾶγμα καὶ ἂς προχωρήσουμε, ἀφοῦ πρῶτα συμφωνήσουμε πώς, ἂν κάποια στιγμὴ φανεῖ ὅτι δὲν εἶναι ἔτσι ἀλλὰ ὅτι τὸ πρᾶγμα ἔχει διαφορετικά, τότε ὁτιδήποτε ἀπορρέει ἀπὸ αὐτὴ τὴν ὑπόθεση θὰ εἶναι γιὰ μᾶς ἄκυρο.

Ἔτσι πρέπει νὰ κάνουμε, εἶπε.

[b] Ἄραγε, εἶπα, τὸ καταφατικὸ καὶ τὸ ἀρνητικὸ νεῦμα, τὸ νὰ θέλεις νὰ ἀγγίξεις κάτι καὶ τὸ νὰ ἀρνεῖσαι νὰ τὸ πιάσεις, τὸ νὰ τραβᾶς κάτι πρὸς τὸ μέρος σου καὶ τὸ νὰ τὸ ἀποδιώχνεις, θὰ δεχόσουν ἄραγε ὅτι ὅλα αὐτὰ συγκαταλέγονται στὰ ἀντίθετα —εἴτε γιὰ ἐνεργήματα πρόκειται εἴτε γιὰ καταστάσεις ποὺ τὶς ὑφίστασαι; Γιατὶ ὡς πρὸς αὐτὸ δὲν διαφέρουν σὲ τίποτα.

Ναί, εἶπε, εἶναι ἀντίθετα.

Πρόσεξε τώρα, εἶπα ἐγώ· τὴ δίψα καὶ τὴν πείνα καὶ γενικὰ τὶς ἐπιθυμίες, ὅπως πάλι τὸ νὰ θέλεις καὶ τὸ νὰ ποθεῖς, ὅλα αὐτὰ δὲν θὰ τὰ κατέτασσες [c] κατὰ κάποιον τρόπο στὶς κατηγορίες ποὺ μόλις τώρα ἀναφέραμε; Λόγου χάριν δὲν θὰ δεχόσουν ὅτι πάντοτε ἡ ψυχὴ ἐκείνου, ὁ ὁποῖος ἐπιθυμεῖ κάτι, ἔχει ἕναν πόθο γι' αὐτὸ ποὺ ἐπιθυμεῖ, ἢ ὅτι ἡ ψυχή του θέλει νὰ τραβήξει κοντά της αὐτὸ ποὺ ἐπιθυμεῖ νὰ ἔχει ἢ πάλι ὅτι, ἐφόσον θέλει νὰ ποριστεῖ κάτι, κάνει ἡ ἴδια ἕνα καταφατικὸ νεῦμα στὸν ἑαυτό της, ὅπως θὰ ἔκανε, ἂν τὴν ρωτοῦσε

αὐτοῦ τῆς γενέσεως;

Ἔγωγε.

Τί δέ; τὸ ἀβουλεῖν καὶ μὴ ἐθέλειν μηδ' ἐπιθυμεῖν οὐκ εἰς τὸ ἀπωθεῖν καὶ ἀπελαύνειν ἀπ' αὐτῆς καὶ εἰς ἅπαντα τἀναντία ἐκείνοις θήσομεν;

d Πῶς γὰρ οὔ;

Τούτων δὴ οὕτως ἐχόντων ἐπιθυμιῶν τι φήσομεν εἶναι εἶδος, καὶ ἐναργεστάτας αὐτῶν τούτων ἥν τε δίψαν καλοῦμεν καὶ ἣν πεῖναν;

Φήσομεν, ἦ δ' ὅς.

Οὐκοῦν τὴν μὲν ποτοῦ, τὴν δ' ἐδωδῆς;

Ναί.

Ἆρ' οὖν, καθ' ὅσον δίψα ἐστί, πλέονος ἄν τινος ἢ οὗ λέγομεν ἐπιθυμία ἐν τῇ ψυχῇ εἴη, οἷον δίψα ἐστὶ δίψα ἆρά γε θερμοῦ ποτοῦ ἢ ψυχροῦ, ἢ πολλοῦ ἢ ὀλίγου, ἢ καὶ ἑνὶ λόγῳ ποιοῦ τινος πώματος; ἢ ἐὰν μέν τις θερμότης τῷ
e δίψει προσῇ, τὴν τοῦ ψυχροῦ ἐπιθυμίαν προσπαρέχοιτ' ἄν, ἐὰν δὲ ψυχρότης, τὴν τοῦ θερμοῦ; ἐὰν δὲ διὰ πλήθους παρουσίαν πολλὴ ἡ δίψα ᾖ, τὴν τοῦ πολλοῦ παρέξεται, ἐὰν δὲ ὀλίγη, τὴν τοῦ ὀλίγου; αὐτὸ δὲ τὸ διψῆν οὐ μή ποτε ἄλλου γένηται ἐπιθυμία ἢ οὗπερ πέφυκεν, αὐτοῦ πώματος, καὶ αὖ τὸ πεινῆν βρώματος;

Οὕτως, ἔφη, αὐτή γε ἡ ἐπιθυμία ἑκάστη αὐτοῦ μόνον ἑκάστου οὗ πέφυκεν, τοῦ δὲ τοίου ἢ τοίου τὰ προσγιγνόμενα.

438 Μήτοι τις, ἦν δ' ἐγώ, ἀσκέπτους ἡμᾶς ὄντας θορυβήσῃ, ὡς οὐδεὶς ποτοῦ ἐπιθυμεῖ ἀλλὰ χρηστοῦ ποτοῦ, καὶ οὐ σίτου ἀλλὰ χρηστοῦ σίτου. πάντες γὰρ ἄρα τῶν ἀγαθῶν ἐπιθυμοῦσιν· εἰ οὖν ἡ δίψα ἐπιθυμία ἐστί, χρηστοῦ ἂν εἴη εἴτε πώματος εἴτε ἄλλου ὅτου ἐστὶν ἐπιθυμία, καὶ αἱ ἄλλαι οὕτω.

κάποιος ἐπάνω στὸν πόθο της νὰ τῆς γίνει αὐτό· δὲν θὰ τὸ δεχόσουν ὅτι εἶναι ἔτσι;

Θὰ τὸ δεχόμουν.

Ἀντιθέτως, τώρα, τὸ νὰ μὴ θέλει ἡ ψυχὴ καὶ νὰ μὴν ἔχει διάθεση γιὰ κάτι καὶ νὰ μὴν τὸ ἐπιθυμεῖ, αὐτὸ δὲν θὰ τὸ βάλουμε μαζὶ μὲ τὴν ἀπώθηση καὶ μὲ τὴν ἀπόρριψη ἀπὸ πάνω της καὶ μὲ ὅλα ὅσα εἶναι ἀντίθετα σ' ἐκεῖνα;

[d] Ἀσφαλῶς.

Μὲ αὐτὰ τὰ δεδομένα, μποροῦμε νὰ ποῦμε ὅτι οἱ ἐπιθυμίες ἀποτελοῦν ξεχωριστὴ κατηγορία καὶ ὅτι οἱ πιὸ χαρακτηριστικὲς ἀνάμεσά τους εἶναι αὐτὴ ποὺ τὴν λέμε 'δίψα' καὶ ἡ ἄλλη ποὺ τὴν λέμε 'πείνα';

Μποροῦμε, εἶπε.

Καὶ ἡ μία μὲν ἀφορᾶ στὸ ποτό, ἐνῶ ἡ ἄλλη στὸ φαγητό.

Ναί.

Αὐτὴ καθεαυτήν, τώρα, ἡ δίψα εἶναι ἄραγε μιὰ ἐπιθυμία μέσα στὴν ψυχὴ γιὰ κάτι παραπάνω ἀπὸ αὐτὸ στὸ ὁποῖο ἀναφέρεται ἡ ἐπιθυμία; Λόγου χάριν ἡ δίψα εἶναι ἄραγε δίψα γιὰ ζεστὸ ἢ γιὰ δροσερὸ ποτό, γιὰ πολὺ ἢ γιὰ λίγο ἤ, μὲ μιὰ κουβέντα, γιὰ ποιᾶς λογῆς πιόμα; Ἢ πάλι ἂν συμβαίνει [e] ἡ δίψα νὰ συνοδεύεται ἀπὸ ἕνα αἴσθημα θερμότητας, προκαλεῖ ἐπιπλέον καὶ τὴν ἐπιθυμία γιὰ κάτι δροσερό, ἐνῶ ἂν συνοδεύεται ἀπὸ αἴσθημα ψυχρότητας, τὴν ἐπιθυμία γιὰ κάτι ζεστό; Κι ἂν ἀπὸ τὴν παρουσία τῆς πολλότητας εἶναι ἡ δίψα πολλή, θὰ προκαλέσει τὴν ἐπιθυμία γιὰ τὸ πολύ, ἂν πάλι εἶναι λίγη ἡ δίψα, τὴν ἐπιθυμία γιὰ τὸ λίγο; Αὐτὴ καθεαυτὴν ὅμως ἡ δίψα δὲν θὰ εἶναι σὲ καμία περίπτωση ἐπιθυμία γιὰ κάτι ἄλλο παρὰ μόνο γιὰ αὐτό, στὸ ὁποῖο ἀπὸ τὴ φύση της ἀναφέρεται, δηλαδὴ ἁπλῶς γιὰ τὸ πιόμα, ὅπως καὶ ἡ πείνα θὰ εἶναι ἐπιθυμία γιὰ τὸ φαγητό. Σωστά;

Βεβαίως, εἶπε· καθεμιὰ ἐπιθυμία ἀποτελεῖ, αὐτὴ καθεαυτήν, ἐπιθυμία γιὰ ἐκεῖνο ἀποκλειστικὰ τὸ πρᾶγμα, στὸ ὁποῖο εἶναι ἀπὸ τὴ φύση της στραμμένη· κατὰ πόσο αὐτὸ τὸ πρᾶγμα θὰ εἶναι αὐτῆς ἢ ἐκείνης τῆς λογῆς, τοῦτο ἀποτελεῖ κάτι ἐπιπρόσθετο.

[438a] Νὰ προσέξουμε μόνο, εἶπα, μήπως μᾶς βρεῖ κάποιος ἀπροετοίμαστους καὶ μᾶς ξαφνιάσει λέγοντας πὼς τάχα κανένας δὲν ἔχει ἐπιθυμία γιὰ ποτὸ ἀλλὰ γιὰ *καλὸ* ποτό, οὔτε καὶ γιὰ φαγητὸ ἀλλὰ γιὰ *καλὸ* φαγητὸ —ἀφοῦ τελικὰ ὅλοι ποθοῦν τὰ ὡραῖα πράγματα· ἂν λοιπὸν ἡ δίψα εἶναι ἐπιθυμία, θὰ εἶναι ἐπιθυμία γιὰ καλὸ εἴτε πιόμα εἴτε ὁτιδήποτε ἄλλο, καὶ τὸ ἴδιο θὰ συμβαίνει καὶ μὲ τὶς ἄλλες ἐπιθυμίες.

Ἴσως γὰρ ἄν, ἔφη, δοκοῖ τι λέγειν ὁ ταῦτα λέγων.

Ἀλλὰ μέντοι, ἦν δ' ἐγώ, ὅσα γ' ἐστὶ τοιαῦτα οἷα εἶναί
b του, τὰ μὲν ποιὰ ἄττα ποιοῦ τινός ἐστιν, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, τὰ δ' αὐτὰ ἕκαστα αὐτοῦ ἑκάστου μόνον.

Οὐκ ἔμαθον, ἔφη.

Οὐκ ἔμαθες, ἔφην, ὅτι τὸ μεῖζον τοιοῦτόν ἐστιν οἷον τινὸς εἶναι μεῖζον;

Πάνυ γε.

Οὐκοῦν τοῦ ἐλάττονος;

Ναί.

Τὸ δέ γε πολὺ μεῖζον πολὺ ἐλάττονος. ἦ γάρ;

Ναί.

Ἆρ' οὖν καὶ τὸ ποτὲ μεῖζον ποτὲ ἐλάττονος, καὶ τὸ ἐσόμενον μεῖζον ἐσομένου ἐλάττονος;

Ἀλλὰ τί μήν; ἦ δ' ὅς.

c Καὶ τὰ πλείω δὴ πρὸς τὰ ἐλάττω καὶ τὰ διπλάσια πρὸς τὰ ἡμίσεα καὶ πάντα τὰ τοιαῦτα, καὶ αὖ βαρύτερα πρὸς κουφότερα καὶ θάττω πρὸς τὰ βραδύτερα, καὶ ἔτι γε τὰ θερμὰ πρὸς τὰ ψυχρὰ καὶ πάντα τὰ τούτοις ὅμοια ἆρ' οὐχ οὕτως ἔχει;

Πάνυ μὲν οὖν.

Τί δὲ τὰ περὶ τὰς ἐπιστήμας; οὐχ ὁ αὐτὸς τρόπος; ἐπιστήμη μὲν αὐτὴ μαθήματος αὐτοῦ ἐπιστήμη ἐστὶν ἢ ὅτου δὴ δεῖ θεῖναι τὴν ἐπιστήμην, ἐπιστήμη δέ τις καὶ ποιά τις
d ποιοῦ τινος καὶ τινός. λέγω δὲ τὸ τοιόνδε· οὐκ ἐπειδὴ οἰκίας ἐργασίας ἐπιστήμη ἐγένετο, διήνεγκε τῶν ἄλλων ἐπιστημῶν, ὥστε οἰκοδομικὴ κληθῆναι;

Τί μήν;

Ἆρ' οὐ τῷ ποιά τις εἶναι, οἵα ἑτέρα οὐδεμία τῶν ἄλλων;

Ναί.

Ἴσως, εἶπε, νὰ ἔχει κάποια βάση αὐτὴ ἡ παρατήρηση.

Μὰ βέβαια, εἶπα ἐγώ· ἀπὸ τὰ πράγματα τὰ ὁποῖα ἀναφέρονται σὲ κάτι, ὅσα μὲν ἔχουν κάποιον ποιοτικὸ χαρακτηρισμὸ [b] ἀναφέρονται σὲ κάτι ποιοτικὰ χαρακτηρισμένο, ἔτσι νομίζω ἐγώ, κι ὅσα πάλι λαμβάνονται χωρὶς κανέναν τέτοιο χαρακτηρισμὸ ἀναφέρονται σὲ κάτι ποὺ κι αὐτὸ λαμβάνεται χωρὶς ποιοτικὸ χαρακτηρισμό.

Δὲν τὸ κατάλαβα, εἶπε.

Δὲν κατάλαβες, εἶπα, ὅτι τὸ 'μεγαλύτερο' εἶναι τέτοιας λογῆς, ὥστε νὰ εἶναι μεγαλύτερο *ἀπὸ κάτι*;

Βεβαίως.

Δηλαδὴ ἀπὸ τὸ 'μικρότερο'· ἔτσι;

Ναί.

Καὶ τὸ 'πολὺ μεγαλύτερο' ἀπὸ τὸ 'πολὺ μικρότερο'. Σωστά;

Ναί.

Ἑπομένως καὶ αὐτὸ ποὺ ἦταν κάποτε μεγαλύτερο ἦταν ἀπὸ τὸ κάποτε μικρότερο, κι αὐτὸ ποὺ θὰ εἶναι στὸ μέλλον μεγαλύτερο, ἀπὸ κάτι ποὺ θὰ εἶναι στὸ μέλλον μικρότερο;

Ἀμφιβάλλεις; εἶπε.

[c] Καὶ τὸ ἴδιο δὲν ἰσχύει γιὰ τὰ περισσότερα σὲ σχέση μὲ τὰ λιγότερα καὶ γιὰ τὰ διπλάσια σὲ σχέση μὲ τὰ μισὰ καὶ γιὰ ὅλα τὰ παρόμοια, καὶ γιὰ τὰ βαρύτερα πάλι σὲ σχέση μὲ τὰ ἐλαφρύτερα καὶ τὰ ταχύτερα σὲ σχέση μὲ τὰ βραδύτερα, τὰ θερμὰ σὲ σχέση μὲ τὰ ψυχρὰ καὶ τὸ ἴδιο γιὰ ὅλα ὅσα μοιάζουν μὲ τοῦτα ἐδῶ;

Βεβαίως.

Καὶ μὲ τὶς ἐπιστῆμες; Δὲν συμβαίνει καὶ μὲ αὐτὲς τὸ ἴδιο; Ἡ ἐπιστήμη, ἔτσι *σκέτη*, εἶναι ἐπιστήμη γιὰ κάτι, ἔτσι *σκέτο* (ἢ γιὰ ὁτιδήποτε πρέπει νὰ χαρακτηρίσουμε ὡς γνωστικὸ σύστοιχό της)· ἐνῶ μιὰ ἐπιμέρους ἐπιστήμη ἑνὸς ὁρισμένου εἴδους εἶναι ἐπιστήμη [d] γιὰ ἕνα ἐπιμέρους ἀντικείμενο ἑνὸς ὁρισμένου εἴδους. Θέλω νὰ πῶ τοῦτο: Ὅταν φτιάχτηκε μιὰ ἐπιστήμη γιὰ τὸ χτίσιμο τοῦ σπιτιοῦ, ἡ ἐπιστήμη αὐτὴ δὲν ἦταν διαφορετικὴ ἀπὸ τὶς ἄλλες, ἔτσι ὥστε νὰ τὴν ὀνομάσουν ἀρχιτεκτονική;

Φυσικά.

Κι αὐτὸ δὲν ὀφειλόταν στὸ ὅτι ἀποτελοῦσε ἕνα εἶδος γνώσης διαφορετικὸ ἀπὸ ὅλα τὰ ἄλλα;

Ναί.

Οὐκοῦν ἐπειδὴ ποιοῦ τινος, καὶ αὐτὴ ποιά τις ἐγένετο; καὶ αἱ ἄλλαι οὕτω τέχναι τε καὶ ἐπιστῆμαι;

Ἔστιν οὕτω.

Τοῦτο τοίνυν, ἦν δ' ἐγώ, φάθι με τότε βούλεσθαι λέγειν, εἰ ἄρα νῦν ἔμαθες, ὅτι ὅσα ἐστὶν οἷα εἶναί του, αὐτὰ μὲν μόνα αὐτῶν μόνων ἐστίν, τῶν δὲ ποιῶν τινων ποιὰ ἄττα.
e καὶ οὔ τι λέγω, ὡς, οἵων ἂν ᾖ, τοιαῦτα καὶ ἔστιν, ὡς ἄρα καὶ τῶν ὑγιεινῶν καὶ νοσωδῶν ἡ ἐπιστήμη ὑγιεινὴ καὶ νοσώδης καὶ τῶν κακῶν καὶ τῶν ἀγαθῶν κακὴ καὶ ἀγαθή· ἀλλ' ἐπειδὴ οὐκ αὐτοῦ οὗπερ ἐπιστήμη ἐστὶν ἐγένετο ἐπιστήμη, ἀλλὰ ποιοῦ τινος, τοῦτο δ' ἦν ὑγιεινὸν καὶ νοσῶδες, ποιὰ δή τις συνέβη καὶ αὐτὴ γενέσθαι, καὶ τοῦτο αὐτὴν ἐποίησεν μηκέτι ἐπιστήμην ἁπλῶς καλεῖσθαι, ἀλλὰ τοῦ ποιοῦ τινος προσγενομένου ἰατρικήν.

Ἔμαθον, ἔφη, καί μοι δοκεῖ οὕτως ἔχειν.

439 Τὸ δὲ δὴ δίψος, ἦν δ' ἐγώ, οὐ τούτων θήσεις τῶν τινὸς εἶναι τοῦτο ὅπερ ἐστίν; ἔστι δὲ δήπου δίψος—

Ἔγωγε, ἦ δ' ὅς· πώματός γε.

Οὐκοῦν ποιοῦ μέν τινος πώματος ποιόν τι καὶ δίψος, δίψος δ' οὖν αὐτὸ οὔτε πολλοῦ οὔτε ὀλίγου, οὔτε ἀγαθοῦ οὔτε κακοῦ, οὐδ' ἑνὶ λόγῳ ποιοῦ τινος, ἀλλ' αὐτοῦ πώματος μόνον αὐτὸ δίψος πέφυκεν;

Παντάπασι μὲν οὖν.

Τοῦ διψῶντος ἄρα ἡ ψυχή, καθ' ὅσον διψῇ, οὐκ ἄλλο
b τι βούλεται ἢ πιεῖν, καὶ τούτου ὀρέγεται καὶ ἐπὶ τοῦτο ὁρμᾷ.

Δῆλον δή.

Οὐκοῦν εἴ ποτέ τι αὐτὴν ἀνθέλκει διψῶσαν, ἕτερον ἄν τι ἐν αὐτῇ εἴη αὐτοῦ τοῦ διψῶντος καὶ ἄγοντος ὥσπερ θηρίον

Ἐπειδὴ λοιπὸν ἀφοροῦσε σὲ κάποιο πρᾶγμα ἑνὸς ὁρισμένου εἴδους ἔγινε καὶ ἡ ἴδια ἐπιστήμη ἑνὸς ὁρισμένου εἴδους· ἔτσι δὲν εἶναι; Καὶ τὸ ἴδιο δὲν ἰσχύει καὶ γιὰ τὶς ἄλλες τέχνες καὶ τὶς ἐπιστῆμες;

Ἔτσι εἶναι.

Αὐτὸ λοιπόν, εἶπα ἐγώ, ἤθελα νὰ πῶ τότε, ἂν τὸ κατάλαβες τώρα, ὅτι δηλαδὴ ἀπὸ τὰ πράγματα, τὰ ὁποῖα ἀναφέρονται σὲ κάτι, ὅσα λαμβάνονται σκέτα, αὐτὰ καθαυτά, ἀναφέρονται σὲ πράγματα ποὺ κι αὐτὰ λαμβάνονται αὐτὰ καθαυτά, ἐνῶ ὅσα εἶναι μιᾶς ὁρισμένης λογῆς ἀναφέρονται σὲ πράγματα ποὺ κι αὐτὰ εἶναι μιᾶς ὁρισμένης λογῆς. [e] Καὶ δὲν ἐννοῶ ὅτι ὅποιας λογῆς εἶναι αὐτὰ στὰ ὁποῖα ἀναφέρονται, τέτοιας εἶναι καὶ αὐτὰ τὰ ἴδια, ὅτι τάχα δηλαδὴ ἡ ἐπιστήμη ποὺ ἀναφέρεται στὰ ὑγιεινὰ καὶ στὰ νοσηρὰ εἶναι καὶ ἡ ἴδια ὑγιεινὴ καὶ νοσηρή, κι ἐκείνη ποὺ εἶναι γιὰ τὰ ἄσχημα καὶ τὰ καλὰ ὅτι εἶναι ἄσχημη καὶ καλή. Ἀλλὰ ἐπειδὴ ἡ ἐπιστήμη δὲν ἔγινε ἁπλῶς ἐπιστήμη τοῦ πράγματος στὸ ὁποῖο ἀναφέρεται, ἀλλὰ ἑνὸς πράγματος κάποιας ἰδιαίτερης λογῆς —στὴ συγκεκριμένη περίπτωση τοῦ ὑγιεινοῦ καὶ τοῦ νοσηροῦ—, συνεπεία αὐτοῦ τοῦ γεγονότος ἔγινε *καὶ ἡ ἴδια* ἐπιστήμη κάποιας ἰδιαίτερης λογῆς, κι αὐτὸ τὴν ἔκανε νὰ μὴν ὀνομάζεται πιὰ ἁπλῶς ἐπιστήμη ἀλλὰ —μὲ τὴν προσθήκη αὐτοῦ τοῦ ἰδιαίτερου χαρακτήρα— νὰ ὀνομάζεται *ἰατρικὴ ἐπιστήμη*.

Κατάλαβα, εἶπε, καὶ νομίζω ὅτι ἔτσι ἔχει τὸ πρᾶγμα.

[439a] Ὅσο τώρα γιὰ τὴ δίψα, εἶπα, δὲν θὰ τὴν συμπεριλάβεις σὲ αὐτὰ τὰ ὁποῖα ἀναφέρονται σὲ κάτι; Ἀσφαλῶς ἡ δίψα ἀναφέρεται.

Βεβαίως, εἶπε· ἀναφέρεται στὸ πιόσιμο.

Ἑπομένως καὶ ἡ δίψα γιὰ πιόσιμο μιᾶς ὁρισμένης λογῆς εἶναι κι ἡ ἴδια μιᾶς ὁρισμένης λογῆς δίψα. Ἐνῶ ἡ δίψα λαμβανομένη ἀπολύτως δὲν ἀναφέρεται σὲ κάτι πολὺ οὔτε σὲ κάτι λίγο οὔτε σὲ κάτι καλὸ οὔτε σὲ κάτι κακὸ οὔτε, μὲ ἕναν λόγο, σὲ κάτι ποιοτικὰ προσδιορισμένο ἀλλὰ ἀποτελεῖ ἀπὸ τὴ φύση της σκέτη δίψα γιὰ σκέτο τὸ πιόσιμο.

Ἀπολύτως.

Συνεπῶς ἡ ψυχὴ τοῦ διψασμένου, ἐφόσον εἶναι διψασμένος, δὲν ἐπιθυμεῖ [b] τίποτε ἄλλο παρὰ μόνο νὰ πιεῖ· αὐτὸ τραβάει ἡ ὄρεξή του κι αὐτὸ ἀποζητάει.

Προφανῶς.

Ἔτσι, ἂν κάποτε, ὅταν ἡ ψυχὴ διατελεῖ στὴν κατάσταση τῆς δίψας, κάτι τὴν τραβάει πρὸς τὴν *ἀντίθετη* διεύθυνση, αὐτὸ δὲν θὰ εἶναι κάτι *ἄλλο* ἀπὸ αὐτὸ ποὺ διψάει καὶ ποὺ τὴν τραβάει σὰν ζῶο νὰ πάει νὰ πιεῖ; Γιατὶ δὲν εἶναι

ἐπὶ τὸ πιεῖν; οὐ γὰρ δή, φαμέν, τό γε αὐτὸ τῷ αὐτῷ ἑαυτοῦ περὶ τὸ αὐτὸ ἅμ' ἂ‹ν› τἀναντία πράττοι.

Οὐ γὰρ οὖν.

Ὥσπερ γε οἶμαι τοῦ τοξότου οὐ καλῶς ἔχει λέγειν ὅτι αὐτοῦ ἅμα αἱ χεῖρες τὸ τόξον ἀπωθοῦνταί τε καὶ προσέλκονται, ἀλλ' ὅτι ἄλλη μὲν ἡ ἀπωθοῦσα χείρ, ἑτέρα δὲ ἡ προσαγομένη.

c Παντάπασι μὲν οὖν, ἔφη.

Πότερον δὴ φῶμέν τινας ἔστιν ὅτε διψῶντας οὐκ ἐθέλειν πιεῖν;

Καὶ μάλα γ', ἔφη, πολλοὺς καὶ πολλάκις.

Τί οὖν, ἔφην ἐγώ, φαίη τις ἂν τούτων πέρι; οὐκ ἐνεῖναι μὲν ἐν τῇ ψυχῇ αὐτῶν τὸ κελεῦον, ἐνεῖναι δὲ τὸ κωλῦον πιεῖν, ἄλλο ὂν καὶ κρατοῦν τοῦ κελεύοντος;

Ἔμοιγε, ἔφη, δοκεῖ.

Ἆρ' οὖν οὐ τὸ μὲν κωλῦον τὰ τοιαῦτα ἐγγίγνεται, ὅταν
d ἐγγίγνηται, ἐκ λογισμοῦ, τὰ δὲ ἄγοντα καὶ ἕλκοντα διὰ παθημάτων τε καὶ νοσημάτων παραγίγνεται;

Φαίνεται.

Οὐ δὴ ἀλόγως, ἦν δ' ἐγώ, ἀξιώσομεν αὐτὰ διττά τε καὶ ἕτερα ἀλλήλων εἶναι, τὸ μὲν ᾧ λογίζεται λογιστικὸν προσαγορεύοντες τῆς ψυχῆς, τὸ δὲ ᾧ ἐρᾷ τε καὶ πεινῇ καὶ διψῇ καὶ περὶ τὰς ἄλλας ἐπιθυμίας ἐπτόηται ἀλόγιστόν τε καὶ ἐπιθυμητικόν, πληρώσεών τινων καὶ ἡδονῶν ἑταῖρον.

e Οὔκ, ἀλλ' εἰκότως, ἔφη, ἡγοίμεθ' ἂν οὕτως.

Ταῦτα μὲν τοίνυν, ἦν δ' ἐγώ, δύο ἡμῖν ὡρίσθω εἴδη ἐν ψυχῇ ἐνόντα· τὸ δὲ δὴ τοῦ θυμοῦ καὶ ᾧ θυμούμεθα πότερον τρίτον, ἢ τούτων ποτέρῳ ἂν εἴη ὁμοφυές;

Ἴσως, ἔφη, τῷ ἑτέρῳ, τῷ ἐπιθυμητικῷ.

Ἀλλ', ἦν δ' ἐγώ, ποτὲ ἀκούσας τι† πιστεύω τούτῳ·

δυνατόν, ὑποστηρίζουμε ἐμεῖς, τὸ ἴδιο πρᾶγμα διαμέσου τοῦ ἴδιου μέρους του καὶ σὲ σχέση μὲ τὸ ἴδιο ἀντικείμενο νὰ πράττει ταυτοχρόνως τὰ ἀντίθετα.

Ναί, δὲν εἶναι.

Ἐδῶ, νομίζω, συμβαίνει ὅ,τι ἀκριβῶς καὶ μὲ τὸν τοξότη: δὲν εἶναι σωστὸ νὰ λέμε ὅτι τὰ χέρια του ἀπωθοῦν τὸ τόξο καὶ συγχρόνως τὸ τραβοῦν πρὸς τὸ μέρος του, ἀλλὰ τὸ σωστὸ εἶναι πὼς ἄλλο εἶναι τὸ χέρι ποὺ ἀπωθεῖ καὶ ἄλλο αὐτὸ ποὺ τραβάει πίσω.

[c] Βεβαιότατα, εἶπε.

Μποροῦμε, τώρα, νὰ ποῦμε ὅτι κάποτε-κάποτε ὁρισμένοι ἄνθρωποι, μόλο ποὺ εἶναι διψασμένοι, δὲν θέλουν νὰ πιοῦν;

Ναί, εἶπε, καὶ μάλιστα πολλοὶ καὶ πολὺ συχνά.

Τί λοιπόν, ρώτησα, θά 'πρεπε νὰ ποῦμε γι' αὐτοὺς τοὺς ἀνθρώπους; Δὲν θὰ λέγαμε ὅτι στὴν ψυχή τους ὑπάρχει μὲν κάτι ποὺ τοὺς προστάζει νὰ πιοῦν, ὑπάρχει ὅμως ἐκεῖ καὶ κάτι ἄλλο ποὺ τοὺς ἐμποδίζει, κι ὅτι τοῦτο τὸ τελευταῖο εἶναι διαφορετικὸ ἀπὸ ἐκεῖνο καὶ ὑπερισχύει πάνω σ' ἐκεῖνο ποὺ προστάζει;

Ἐγὼ τουλάχιστον, εἶπε, ἔτσι νομίζω.

Κι ἄραγε ἐκεῖνο ποὺ στέκεται ἐμπόδιο σὲ κάτι τέτοιες ἐπιθυμίες δὲν γεννιέται μέσα στὴν ψυχὴ [d] —*ὅταν* γεννιέται— ἀπὸ τὸ λογισμό, ἐνῶ ὅσα τὴν τραβολογοῦν ἀπὸ 'δῶ κι ἀπὸ 'κεῖ προκαλοῦνται ἀπὸ κάποιες ἰδιαίτερες καταστάσεις καὶ ἀρρώστιες;

Ἔτσι φαίνεται.

Δὲν εἶναι λοιπὸν παράλογο, εἶπα ἐγώ, νὰ ὑποστηρίξουμε ὅτι πρόκειται γιὰ *δύο εἰδῶν* πράγματα, διαφορετικὰ μεταξύ τους, κι αὐτὸ μὲν μὲ τὸ ὁποῖο λογίζεται θὰ τὸ ποῦμε 'λογιστικὸ' μέρος τῆς ψυχῆς, ἐνῶ τὸ ἄλλο, μὲ τὸ ὁποῖο νιώθει τὸν ἔρωτα, τὴν πείνα, τὴ δίψα, τοὺς ἄλλους πόθους ποὺ λιώνουν τὴν καρδιά, θὰ τὸ ποῦμε ἀλόγιστο καὶ 'ἐπιθυμητικό', σύντροφο κάποιων χορτασμῶν καὶ ἀπολαύσεων.

[e] Διόλου παράλογο, εἶπε, νὰ σκεφτοῦμε ἔτσι· ἀντιθέτως μάλιστα.

Ἂς δεχθοῦμε λοιπόν, εἶπα, ὅτι στὴν ψυχὴ ὑπάρχουν αὐτὰ τὰ δύο εἴδη· τὸ ψυχωμένο ὅμως κομμάτι τῆς ψυχῆς, αὐτὴ ἡ δύναμη ποὺ μᾶς κάνει νὰ θυμώνουμε, εἶναι ἄραγε ἕνα τρίτο εἶδος ἤ, ἂν *δὲν* εἶναι, μὲ ποιό ἀπὸ τὰ δύο εἴδη ταυτίζεται ἡ φύση του;

Ἴσως, εἶπε, μὲ τὸ ἕνα, τὸ ἐπιθυμητικό.

Ὡστόσο, εἶπα ἐγώ, ἄκουσα κάποτε κάτι καὶ τὸ πιστεύω ὅτι εἶναι ἔτσι·

ὡς ἄρα Λεόντιος ὁ Ἀγλαΐωνος ἀνιὼν ἐκ Πειραιῶς ὑπὸ τὸ βόρειον τεῖχος ἐκτός, αἰσθόμενος νεκροὺς παρὰ τῷ δημίῳ κειμένους, ἅμα μὲν ἰδεῖν ἐπιθυμοῖ, ἅμα δὲ αὖ δυσχεραίνοι καὶ ἀποτρέποι ἑαυτόν, καὶ τέως μὲν μάχοιτό τε καὶ παρα-
440 καλύπτοιτο, κρατούμενος δ' οὖν ὑπὸ τῆς ἐπιθυμίας, διελκύσας τοὺς ὀφθαλμούς, προσδραμὼν πρὸς τοὺς νεκρούς, «Ἰδοὺ ὑμῖν,» ἔφη, «ὦ κακοδαίμονες, ἐμπλήσθητε τοῦ καλοῦ θεάματος.»

Ἤκουσα, ἔφη, καὶ αὐτός.

Οὗτος μέντοι, ἔφην, ὁ λόγος σημαίνει τὴν ὀργὴν πολεμεῖν ἐνίοτε ταῖς ἐπιθυμίαις ὡς ἄλλο ὂν ἄλλῳ.

Σημαίνει γάρ, ἔφη.

Οὐκοῦν καὶ ἄλλοθι, ἔφην, πολλαχοῦ αἰσθανόμεθα, ὅταν
b βιάζωνταί τινα παρὰ τὸν λογισμὸν ἐπιθυμίαι, λοιδοροῦντά τε αὑτὸν καὶ θυμούμενον τῷ βιαζομένῳ ἐν αὑτῷ, καὶ ὥσπερ δυοῖν στασιαζόντοιν σύμμαχον τῷ λόγῳ γιγνόμενον τὸν θυμὸν τοῦ τοιούτου; ταῖς δ' ἐπιθυμίαις αὐτὸν κοινωνήσαντα, αἱροῦντος λόγου μὴ δεῖν ἀντιπράττειν, οἶμαί σε οὐκ ἂν φάναι γενομένου ποτὲ ἐν σαυτῷ τοῦ τοιούτου αἰσθέσθαι, οἶμαι δ' οὐδ' ἐν ἄλλῳ.

Οὐ μὰ τὸν Δία, ἔφη.

c Τί δέ, ἦν δ' ἐγώ, ὅταν τις οἴηται ἀδικεῖν; οὐχ ὅσῳ ἂν γενναιότερος ᾖ, τοσούτῳ ἧττον δύναται ὀργίζεσθαι καὶ πεινῶν καὶ ῥιγῶν καὶ ἄλλο ὁτιοῦν τῶν τοιούτων πάσχων ὑπ' ἐκείνου ὃν ἂν οἴηται δικαίως ταῦτα δρᾶν, καί, ὃ λέγω, οὐκ ἐθέλει πρὸς τοῦτον αὐτοῦ ἐγείρεσθαι ὁ θυμός;

Ἀληθῆ, ἔφη.

Τί δὲ ὅταν ἀδικεῖσθαί τις ἡγῆται; οὐκ ἐν τούτῳ ζεῖ τε καὶ χαλεπαίνει καὶ συμμαχεῖ τῷ δοκοῦντι δικαίῳ καί, διὰ τὸ πεινῆν καὶ διὰ τὸ ῥιγοῦν καὶ πάντα τὰ τοιαῦτα πάσχειν,
d ὑπομένων καὶ νικᾷ καὶ οὐ λήγει τῶν γενναίων, πρὶν ἂν ἢ διαπράξηται ἢ τελευτήσῃ ἢ ὥσπερ κύων ὑπὸ νομέως ὑπὸ τοῦ λόγου τοῦ παρ' αὑτῷ ἀνακληθεὶς πραϋνθῇ;

ἄκουσα δηλαδὴ ὅτι ὁ Λεόντιος τοῦ Ἀγλαΐωνα, καθὼς ἀνέβαινε ἀπὸ τὸν Πειραιὰ ἀκολουθώντας τὸ βορεινὸ τεῖχος ἀπὸ τὸ ἔξω μέρος, ἀντιλαμβάνεται κάτι πτώματα ξαπλωμένα στὸ χῶμα ἐκεῖ πλάι στὸ δήμιο, κι ἔνιωσε ἀμέσως τὴν ἐπιθυμία νὰ πάει νὰ δεῖ, ταυτόχρονα ὅμως καὶ δυσφορία γι' αὐτὴ τὴν ἐπιθυμία, καὶ πίεζε τὸν ἑαυτό του νὰ μὴν τὸ κάνει —πάλευε γιὰ ἕνα διάστημα μέσα του καὶ [440a] σκέπαζε τὸ πρόσωπό του, ὥσπου τελικὰ δὲν ἄντεξε στὴν ἐπιθυμία καὶ ἔτρεξε μὲ τὰ μάτια γουρλωμένα πρὸς τὰ πτώματα κι εἶπε: "Νά, σᾶς κάνω τὸ χατίρι, κακορίζικα, χορτάστε τὸ ὑπέροχο θέαμα!".

Τὴν ἄκουσα κι ἐγώ, εἶπε, αὐτὴ τὴν ἱστορία.

Ἡ ἱστορία ὅμως αὐτή, εἶπα, δείχνει ὅτι καμιὰ φορὰ ὁ θυμὸς ἔρχεται σὲ σύγκρουση μὲ τὶς ἐπιθυμίες σὰν κάτι διαφορετικὸ μὲ κάτι ἄλλο διαφορετικό.

Βεβαίως, τὸ δείχνει, εἶπε.

Δὲν παρατηροῦμε, εἶπα, καὶ σὲ ἄλλες πολλὲς περιπτώσεις, ὅταν [b] σὲ ἕναν ἄνθρωπο οἱ ἐπιθυμίες του ἀσκοῦν βία πάνω στὸ λογισμό του, νὰ τὰ βάζει ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς μὲ τὸν ἑαυτό του καὶ νὰ ὀργίζεται μὲ ἐκεῖνο ποὺ ἀσκεῖ μέσα του τοῦτο τὸν ἐκβιασμὸ καί, σὰν νὰ ἐπρόκειτο γιὰ δύο ἀντιμαχόμενες παρατάξεις, νὰ συμμαχεῖ ὁ θυμὸς ἑνὸς τέτοιου ἀνθρώπου μὲ τὸ λογισμό του; Νὰ συμμαχήσει ὅμως ὁ θυμὸς μὲ τὶς ἐπιθυμίες, ὥστε νὰ ἐναντιωθοῦν *μαζὶ* σὲ κάτι, μόλο ποὺ ὁ λόγος πειστικὰ δείχνει ὅτι αὐτὸ *δὲν* πρέπει νὰ συμβεῖ, νομίζω πὼς δὲν θὰ μποροῦσες νὰ ἰσχυριστεῖς ὅτι ἔχεις ἀντιληφθεῖ νὰ ἔγινε ποτὲ κάτι τέτοιο μέσα σου, καὶ νομίζω οὔτε σὲ ἄλλον κανέναν.

Ὄχι, μὰ τὸ Δία, εἶπε.

[c] Τί συμβαίνει ὅμως, ρώτησα, ὅταν κάποιος πιστεύει ὅτι ἔχει ἄδικο; Δὲν εἶναι ἀλήθεια ὅτι ὅσο πιὸ εὐγενικὴ φύση θὰ ἔχει τόσο λιγότερη θὰ εἶναι ἡ ὀργὴ ποὺ μπορεῖ νὰ αἰσθανθεῖ γιὰ τὴν πείνα, τὸ κρύο καὶ ὁτιδήποτε παρόμοιο θὰ ὑποστεῖ ἐξαιτίας ἐκείνου γιὰ τὸν ὁποῖο πιστεύει ὅτι δικαίως τοῦ τά κάνει αὐτά; Καὶ δὲν εἶναι ἀλήθεια ὅτι, ὅπως ὑποστηρίζω, ὁ θυμός του δὲν ἔχει διάθεση νὰ ἐξεγερθεῖ ἐναντίον ἐκείνου;

Ἀλήθεια, εἶπε.

Τί συμβαίνει ὅμως, ὅταν κάποιος νομίζει ὅτι τὸν ἀδικοῦν; Δὲν βράζει μέσα του καὶ δὲν ἀγριεύει γιὰ τὴν πείνα καὶ γιὰ τὸ κρύο καὶ γιὰ κάθε ἄλλη παρόμοια κακουχία, καὶ δὲν συνασπίζεται μὲ αὐτὸ ποὺ πιστεύει πὼς εἶναι δίκαιο; [d] Κι ἀντέχει καὶ νικάει χωρὶς νὰ σταματήσει τὸν εὐγενικὸ ἀγώνα του προτοῦ νὰ κατορθώσει αὐτὸ ποὺ θέλει ἢ προτοῦ πεθάνει ἢ προτοῦ τὸν συμμαζέψει ὁ λόγος μέσα του καὶ τὸν μερέψει, ὅπως ὁ τσοπάνος τὸ σκυλί.

Πάνυ μὲν οὖν, ἔφη, ἔοικε τούτῳ ᾧ λέγεις· καίτοι γ' ἐν τῇ ἡμετέρᾳ πόλει τοὺς ἐπικούρους ὥσπερ κύνας ἐθέμεθα ὑπηκόους τῶν ἀρχόντων ὥσπερ ποιμένων πόλεως.

Καλῶς γάρ, ἦν δ' ἐγώ, νοεῖς ὃ βούλομαι λέγειν. ἀλλ' ἦ πρὸς τούτῳ καὶ τόδε ἐνθυμῇ;

e Τὸ ποῖον;

Ὅτι τοὐναντίον ἢ ἀρτίως ἡμῖν φαίνεται περὶ τοῦ θυμοειδοῦς. τότε μὲν γὰρ ἐπιθυμητικόν τι αὐτὸ ᾠόμεθα εἶναι, νῦν δὲ πολλοῦ δεῖν φαμεν, ἀλλὰ πολὺ μᾶλλον αὐτὸ ἐν τῇ τῆς ψυχῆς στάσει τίθεσθαι τὰ ὅπλα πρὸς τὸ λογιστικόν.

Παντάπασιν, ἔφη.

Ἆρ' οὖν ἕτερον ὂν καὶ τούτου, ἢ λογιστικοῦ τι εἶδος, ὥστε μὴ τρία ἀλλὰ δύο εἴδη εἶναι ἐν ψυχῇ, λογιστικὸν καὶ ἐπιθυμητικόν; ἢ καθάπερ ἐν τῇ πόλει συνεῖχεν αὐτὴν τρία
441 ὄντα γένη, χρηματιστικόν, ἐπικουρητικόν, βουλευτικόν, οὕτως
καὶ ἐν ψυχῇ τρίτον τοῦτό ἐστι τὸ θυμοειδές, ἐπίκουρον ὂν τῷ λογιστικῷ φύσει, ἐὰν μὴ ὑπὸ κακῆς τροφῆς διαφθαρῇ;

Ἀνάγκη, ἔφη, τρίτον.

Ναί, ἦν δ' ἐγώ, ἄν γε τοῦ λογιστικοῦ ἄλλο τι φανῇ, ὥσπερ τοῦ ἐπιθυμητικοῦ ἐφάνη ἕτερον ὄν.

Ἀλλ' οὐ χαλεπόν, ἔφη, φανῆναι· καὶ γὰρ ἐν τοῖς παιδίοις τοῦτό γ' ἄν τις ἴδοι, ὅτι θυμοῦ μὲν εὐθὺς γενόμενα μεστά ἐστι, λογισμοῦ δ' ἔνιοι μὲν ἔμοιγε δοκοῦσιν οὐδέποτε μετα-
b λαμβάνειν, οἱ δὲ πολλοὶ ὀψέ ποτε.

Ναὶ μὰ Δί', ἦν δ' ἐγώ, καλῶς γε εἶπες. ἔτι δὲ ἐν τοῖς θηρίοις ἄν τις ἴδοι ὃ λέγεις, ὅτι οὕτως ἔχει. πρὸς δὲ τούτοις καὶ ὃ ἄνω που ἐκεῖ εἴπομεν, τὸ τοῦ Ὁμήρου μαρτυρήσει, τὸ–

στῆθος δὲ πλήξας κραδίην ἠνίπαπε μύθῳ·

ἐνταῦθα γὰρ δὴ σαφῶς ὡς ἕτερον ἑτέρῳ ἐπιπλῆττον πε-
c ποίηκεν Ὅμηρος τὸ ἀναλογισάμενον περὶ τοῦ βελτίονός τε
καὶ χείρονος τῷ ἀλογίστως θυμουμένῳ.

Ναί, εἶπε, μοιάζει πολὺ μὲ αὐτὸ ποὺ λές· καὶ βέβαια στὴ δική μας πόλη ὁρίσαμε οἱ ἐπίκουροι νὰ εἶναι, σὰν σκυλιά, στὴν ὑπηρεσία τῶν ἀρχόντων κι αὐτοὶ πάλι κάτι σὰν ποιμένες τῆς πόλης.

Σωστά, εἶπα, κατάλαβες τί θέλω νὰ πῶ. Ὅμως ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὸ συλλογίζεσαι καὶ τοῦτο;

[e] Ποιό;

Ὅτι αὐτὸ ποὺ τώρα προκύπτει γιὰ τὸ θυμοειδὲς εἶναι ἀντίθετο ἀπὸ ἐκεῖνο τὸ ὁποῖο νομίσαμε λίγο πρωτύτερα. Τότε εἴχαμε τὴν ἐντύπωση ὅτι ὁ θυμὸς εἶναι κάτι σὰν τὸ ἐπιθυμητικό, ἐνῶ τώρα ὑποστηρίζουμε ὅτι κάθε ἄλλο παρὰ αὐτὸ συμβαίνει κι ὅτι στὴ διχοστασία ποὺ ἐκδηλώνεται μέσα στὴν ψυχὴ ὁ θυμὸς *ὑπερασπίζεται* τὸ λόγο.

Ἀπολύτως, εἶπε.

Ἄραγε ὡς κάτι διαφορετικὸ ἀπὸ τὸ λόγο ἢ ὡς ἕνα εἶδος του, ἔτσι ὥστε νὰ μὴν ὑπάρχουν στὴν ψυχὴ τρία εἴδη ἀλλὰ δύο, δηλαδὴ ὁ λόγος καὶ τὸ ἐπιθυμητικό; Ἢ ὅπως ἀκριβῶς ἡ πόλη ἀπαρτιζόταν ἀπὸ τρεῖς [441a] τάξεις: τοὺς ἐπαγγελματίες, τοὺς πολεμιστὲς καὶ τοὺς ἄρχοντες, ἔτσι καὶ στὴν ψυχὴ ὑπάρχει, ὡς ἕνα τρίτο μέρος της, τοῦτο τὸ θυμοειδές, ποὺ ἀπὸ τὴ φύση του εἶναι φτιαγμένο νὰ βοηθάει τὸ λόγο, ἐὰν δὲν τὸ ἔχει διαφθείρει μιὰ κακὴ ἀγωγή;

Πρέπει νὰ ὑπάρχει ἕνα τρίτο.

Ναί, εἶπα, ἐφόσον βέβαια γίνει φανερὸ ὅτι ἀποτελεῖ κάτι διαφορετικὸ ἀπὸ τὸ λογιστικό, ὅπως ἀκριβῶς ἔγινε φανερὸ ὅτι εἶναι διαφορετικὸ ἀπὸ τὸ ἐπιθυμητικό.

Αὐτὸ ὅμως, εἶπε, δὲν εἶναι δύσκολο νὰ δειχτεῖ· γιατὶ μπορεῖ νὰ τὸ διαπιστώσει κανεὶς παρατηρώντας τὰ παιδιά: μόλις κιόλας γεννηθοῦν εἶναι γεμάτα θυμό, ἀντίθετα ὅμως, νοῦ ὁρισμένοι δὲν μοῦ φαίνονται νὰ ἀποκτοῦν ποτέ, [b] ἐνῶ στοὺς περισσότερους ἔρχεται πολὺ ἀργά.

Ναί, μὰ τὸ Δία, ἔκανα ἐγώ, σωστὸ αὐτὸ ποὺ εἶπες. Θὰ μποροῦσε ἀκόμη κανεὶς νὰ διαπιστώσει αὐτὸ ποὺ λὲς καὶ στὰ θηρία, δηλαδὴ ὅτι εἶναι ἔτσι. Ἐπιπλέον, κι αὐτὸ ποὺ ἀναφέραμε παραπάνω, σὲ κάποιο ἄλλο σημεῖο, ἐκεῖνος δηλαδὴ ὁ στίχος τοῦ Ὁμήρου

> καὶ χτύπησε τὸ στῆθος του καὶ λέει μαλώνοντάς την

εἶναι μιὰ μαρτυρία ὅτι [c] ὁ Ὅμηρος ξεκάθαρα παρουσιάζει τὸ μέρος τῆς ψυχῆς ποὺ ἀναλογίστηκε καὶ διέκρινε τὸ καλύτερο ἀπὸ τὸ χειρότερο νὰ ἐπιπλήττει ἐκεῖνο τὸ μέρος της ποὺ ὀργίζεται ἀλόγιστα.

Κομιδῇ, ἔφη, ὀρθῶς λέγεις.

Ταῦτα μὲν ἄρα, ἦν δ' ἐγώ, μόγις διανενεύκαμεν, καὶ ἡμῖν ἐπιεικῶς ὁμολογεῖται τὰ αὐτὰ μὲν ἐν πόλει, τὰ αὐτὰ δ' ἐν ἑνὸς ἑκάστου τῇ ψυχῇ γένη ἐνεῖναι καὶ ἴσα τὸν ἀριθμόν.

Ἔστι ταῦτα.

Οὐκοῦν ἐκεῖνό γε ἤδη ἀναγκαῖον, ὡς πόλις ἦν σοφὴ καὶ ᾧ, οὕτω καὶ τὸν ἰδιώτην καὶ τούτῳ σοφὸν εἶναι;

Τί μήν;

d Καὶ ᾧ δὴ ἀνδρεῖος ἰδιώτης καὶ ὥς, τούτῳ καὶ πόλιν
ἀνδρείαν καὶ οὕτως, καὶ τἆλλα πάντα πρὸς ἀρετὴν ὡσαύτως ἀμφότερα ἔχειν;

Ἀνάγκη.

Καὶ δίκαιον δή, ὦ Γλαύκων, οἶμαι φήσομεν ἄνδρα εἶναι τῷ αὐτῷ τρόπῳ ᾧπερ καὶ πόλις ἦν δικαία.

Καὶ τοῦτο πᾶσα ἀνάγκη.

Ἀλλ' οὔ πῃ μὴν τοῦτό γε ἐπιλελήσμεθα, ὅτι ἐκείνη γε τῷ τὸ ἑαυτοῦ ἕκαστον ἐν αὐτῇ πράττειν τριῶν ὄντων γενῶν δικαία ἦν.

Οὔ μοι δοκοῦμεν, ἔφη, ἐπιλελῆσθαι.

Μνημονευτέον ἄρα ἡμῖν ὅτι καὶ ἡμῶν ἕκαστος, ὅτου ἂν
e τὰ αὑτοῦ ἕκαστον τῶν ἐν αὐτῷ πράττῃ, οὗτος δίκαιός τε
ἔσται καὶ τὰ αὑτοῦ πράττων.

Καὶ μάλα, ἦ δ' ὅς, μνημονευτέον.

Οὐκοῦν τῷ μὲν λογιστικῷ ἄρχειν προσήκει, σοφῷ ὄντι καὶ ἔχοντι τὴν ὑπὲρ ἁπάσης τῆς ψυχῆς προμήθειαν, τῷ δὲ θυμοειδεῖ ὑπηκόῳ εἶναι καὶ συμμάχῳ τούτου;

Πάνυ γε.

Ἆρ' οὖν οὐχ, ὥσπερ ἐλέγομεν, μουσικῆς καὶ γυμναστικῆς κρᾶσις σύμφωνα αὐτὰ ποιήσει, τὸ μὲν ἐπιτείνουσα καὶ

Συμφωνῶ ἀπολύτως, εἶπε.

Νά λοιπὸν ποὺ τὸ πέρασμα αὐτό, κολυμπώντας δύσκολα, τὸ βγάλαμε, κι εἴμαστε λίγο-πολὺ σύμφωνοι ὅτι τὰ ἴδια πράγματα, ποὺ ὑπάρχουν στὴν πόλη, ὑπάρχουν ἀπαράλλαχτα καὶ στὴν ψυχὴ τοῦ καθενός· ὅσα στὸ ἕνα τόσα καὶ στὸ ἄλλο.

Ναί, ὑπάρχουν.

Δὲν ὁδηγούμαστε ἔτσι, ἀναγκαστικά, στὸ συμπέρασμα ὅτι κατὰ τὸν τρόπο καὶ διαμέσου τοῦ στοιχείου ποὺ ἔκανε τὴν πόλη νὰ εἶναι σοφή, κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο καὶ διαμέσου τοῦ ἴδιου στοιχείου εἶναι σοφὸ καὶ τὸ ἄτομο;

Ἀμφιβάλλεις;

[d] Καὶ ὅτι διαμέσου ἐκείνου τοῦ στοιχείου μὲ τὸ ὁποῖο εἶναι ἀνδρεῖο τὸ ἄτομο —κατὰ τὸν τρόπο ποὺ εἶναι—, διαμέσου τοῦ ἴδιου αὐτοῦ στοιχείου καὶ κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο εἶναι καὶ ἡ πόλη ἀνδρεία; Καὶ δὲν ἀληθεύει ἐπίσης ὅτι καὶ ἀπὸ κάθε ἄλλη ἄποψη αὐτὰ τὰ δύο σχετίζονται μὲ τὴν ἀρετὴ κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο;

Κατανάγκη.

Ἔτσι, Γλαύκων, πρέπει ἐπίσης, νομίζω, νὰ ποῦμε ὅτι κι ἕνας ἄνθρωπος εἶναι δίκαιος κατὰ τὸν ἴδιο ἀκριβῶς τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο εἶναι καὶ μιὰ πόλη δίκαιη.

Καὶ αὐτὸ συνάγεται κατανάγκη.

Ἀσφαλῶς ὅμως δὲν ἔχουμε ξεχάσει ὅτι ἡ πόλη ἦταν δίκαιη, ἐπειδὴ καθεμιὰ ἀπὸ τὶς τρεῖς διαφορετικὲς τάξεις ποὺ ὑπῆρχαν σ' αὐτὴν ἀσχολιόταν μὲ τὸ δικό της ἔργο.

Δὲν νομίζω, εἶπε, ὅτι τὸ ἔχουμε ξεχάσει.

Πρέπει ἑπομένως νὰ κρατᾶμε στὸ μυαλό μας ὅτι καὶ καθένας ἀπὸ ἐμᾶς θὰ εἶναι δίκαιος καὶ θὰ πράττει [e] τὰ δικά του, ἐὰν καὶ ἐφόσον καθένα ἀπὸ τὰ μέρη τῆς ψυχῆς του θὰ πράττει κι αὐτὸ τὰ δικά του.

Βεβαίως καὶ πρέπει, εἶπε, νὰ τὸ κρατᾶμε αὐτὸ στὸ μυαλό μας.

Δὲν εἶναι λοιπὸν δουλειὰ τοῦ λογισμοῦ νὰ κυβερνάει, δεδομένου ὅτι εἶναι σοφὸ καὶ ἔχει τὴ φροντίδα *γιὰ ὅλη* τὴν ψυχή, ἐνῶ τοῦ ψυχωμένου μέρους δουλειὰ εἶναι νὰ ὑποτάσσεται σ' αὐτὸ καὶ νὰ τὸ ὑπερασπίζεται;

Βεβαιότατα.

Ἄρα λοιπὸν δὲν ἀληθεύει ὅτι, ὅπως λέγαμε πρωτύτερα, ἡ καλοζυγισμένη μίξη τῆς μουσικῆς μὲ τὴ γυμναστικὴ θὰ τὰ συνταιριάξει αὐτὰ τὰ δύο, καθὼς τὸ μὲν ἕνα, τὸ στοχαστικό, θὰ τὸ τονώνει καὶ [442a] θὰ τὸ θρέφει μὲ ὄμορφα

442 τρέφουσα λόγοις τε καλοῖς καὶ μαθήμασιν, τὸ δὲ ἀνιεῖσα παραμυθουμένη, ἡμεροῦσα ἁρμονίᾳ τε καὶ ῥυθμῷ;

Κομιδῇ γε, ἦ δ' ὅς.

Καὶ τούτω δὴ οὕτω τραφέντε καὶ ὡς ἀληθῶς τὰ αὑτῶν μαθόντε καὶ παιδευθέντε προστήσεσθον τοῦ ἐπιθυμητικοῦ —ὃ δὴ πλεῖστον τῆς ψυχῆς ἐν ἑκάστῳ ἐστὶ καὶ χρημάτων φύσει ἀπληστότατον— ὃ τηρήσετον μὴ τῷ πίμπλασθαι τῶν περὶ τὸ σῶμα καλουμένων ἡδονῶν πολὺ καὶ ἰσχυρὸν γενόμενον
b οὐκ αὖ τὰ αὑτοῦ πράττῃ, ἀλλὰ καταδουλώσασθαι καὶ ἄρχειν ἐπιχειρήσῃ ὧν οὐ προσῆκον αὐτῷ γένει, καὶ σύμπαντα τὸν βίον πάντων ἀνατρέψῃ.

Πάνυ μὲν οὖν, ἔφη.

Ἆρ' οὖν, ἦν δ' ἐγώ, καὶ τοὺς ἔξωθεν πολεμίους τούτω ἂν κάλλιστα φυλαττοίτην ὑπὲρ ἁπάσης τῆς ψυχῆς τε καὶ τοῦ σώματος, τὸ μὲν βουλευόμενον, τὸ δὲ προπολεμοῦν, ἑπόμενον [δὲ] τῷ ἄρχοντι καὶ τῇ ἀνδρείᾳ ἐπιτελοῦν τὰ βουλευθέντα;

Ἔστι ταῦτα.

Καὶ ἀνδρεῖον δὴ οἶμαι τούτῳ τῷ μέρει καλοῦμεν ἕνα
c ἕκαστον, ὅταν αὐτοῦ τὸ θυμοειδὲς διασῴζῃ διά τε λυπῶν καὶ ἡδονῶν τὸ ὑπὸ τῶν λόγων παραγγελθὲν δεινόν τε καὶ μή.

Ὀρθῶς γ', ἔφη.

Σοφὸν δέ γε ἐκείνῳ τῷ σμικρῷ μέρει, τῷ ὃ ἦρχέν τ' ἐν αὐτῷ καὶ ταῦτα παρήγγελλεν, ἔχον αὖ κἀκεῖνο ἐπιστήμην ἐν αὐτῷ τὴν τοῦ συμφέροντος ἑκάστῳ τε καὶ ὅλῳ τῷ κοινῷ σφῶν αὐτῶν τριῶν ὄντων.

Πάνυ μὲν οὖν.

Τί δέ; σώφρονα οὐ τῇ φιλίᾳ καὶ συμφωνίᾳ τῇ αὐτῶν τούτων, ὅταν τό τε ἄρχον καὶ τὼ ἀρχομένω τὸ λογιστικὸν
d ὁμοδοξῶσι δεῖν ἄρχειν καὶ μὴ στασιάζωσιν αὐτῷ;

λόγια καὶ μαθήματα, ἐνῶ τὸ ἄλλο, τὸ ψυχωμένο, θὰ τὸ χαλαρώνει μὲ φιλικὲς παραινέσεις καὶ θὰ τὸ ἡμερεύει μὲ τὴν ἁρμονία καὶ τὸ ρυθμό;

Βεβαιότατα, εἶπε.

Καὶ ἂν τοῦτα τὰ δύο λάβουν αὐτὴ τὴν ἀνατροφὴ καὶ σταλήθεια μάθουν καὶ ἀσκηθοῦν σὲ ὅ,τι προσιδιάζει σ' αὐτά, θὰ ἐξουσιάσουν τὸ ἐπιθυμητικὸ κομμάτι —αὐτὸ ποὺ ἁπλώνεται στὸ μεγαλύτερο μέρος τῆς ψυχῆς τοῦ καθενὸς καὶ εἶναι ἀπὸ τὴ φύση του τὸ πιὸ ἀκόρεστο ἀπ' ὅλα— καὶ θὰ προσέξουν, ὥστε τοῦτο, τὸ ἐπιθυμητικό, νὰ μὴ μεγαλώσει πολὺ καὶ νὰ μὴν ἰσχυροποιηθεῖ ἐξαιτίας τῆς παραπανίσιας ἱκανοποίησης τῶν λεγόμενων σωματικῶν ἀπολαύσεων σὲ βαθμὸ ποὺ [b] νὰ πάψει πιὰ νὰ πράττει τὰ δικά του καὶ νὰ δοκιμάσει νὰ ὑποδουλώσει καὶ νὰ ἐξουσιάσει μέρη τῆς ψυχῆς ποὺ αὐτό, ἀπὸ τὴ θέση του μέσα στὴν ψυχή, δὲν εἶναι σωστὸ νὰ τὸ κάνει, καὶ τελικὰ νὰ φέρει τὰ πάνω-κάτω στὴ ζωὴ ὁλονῶν.

Ἀσφαλῶς.

Καὶ δὲν θά 'ναι τοῦτα τὰ δύο, εἶπα ἐγώ, αὐτὰ ποὺ θὰ μπορέσουν νὰ προστατεύσουν, ἐπίσης ἀπὸ τοὺς ἐξωτερικοὺς ἐχθρούς, τὴν ψυχὴ ὅλη καὶ τὸ σῶμα, καθὼς τὸ ἕνα, τὸ λογιστικό, θὰ παίρνει τὶς ἀποφάσεις, ἐνῶ τὸ ἄλλο, τὸ ψυχωμένο καὶ θυμοειδές, θὰ δίνει τὶς μάχες ἀκολουθώντας τὶς ἐντολὲς τοῦ κυβερνήτη, καὶ μὲ τὴν ἀντρειοσύνη του θὰ πραγματώνει ὅσα ἐκεῖνος ἀποφάσισε;

Ἔτσι εἶναι, εἶπε.

Καὶ ἕναν ἄνθρωπο, φαντάζομαι, τὸν χαρακτηρίζουμε ἀνδρεῖο μὲ βάση *αὐτὸ* τὸ κομμάτι τῆς ψυχῆς, [c] ὅταν δηλαδὴ τὸ θυμοειδὲς διασώζει ἀλώβητο μέσα ἀπὸ τὶς λύπες κι ἀπὸ τὶς χαρὲς ὅ,τι τοῦ διαμήνυσε ὁ λογισμὸς σχετικὰ μὲ τὸ τί πρέπει νὰ φοβᾶται κανεὶς καὶ τί νὰ μὴν τὸ φοβᾶται.

Σωστά, εἶπε.

Σοφὸ πάλι τὸν χαρακτηρίζουμε μὲ βάση ἐκεῖνο τὸ μικρὸ μέρος τῆς ψυχῆς ποὺ κυβερνοῦσε μέσα του κι ἔδινε τοῦτες τὶς ἐντολὲς —τὸ μέρος ποὺ *κι ἐκεῖνο* εἶχε γνώση γιὰ ὅ,τι συμφέρει καθένα μέρος χωριστὰ ὅσο καὶ τὸ κοινὸ σύνολο ποὺ ἀπαρτίζεται ἀπὸ αὐτὰ τὰ τρία μέρη.

Βεβαιότατα.

Λέγοντας ἐπίσης γιὰ κάποιον ὅτι ἔχει σωφροσύνη δὲν παίρνουμε ὡς βάση τὴ φιλικὴ καὶ ἁρμονικὴ σχέση τούτων τῶν δύο, ὅταν δηλαδὴ αὐτὸ ποὺ ἐξουσιάζει καὶ αὐτὸ ποὺ ἐξουσιάζεται [d] συμφωνοῦν ὅτι τὴν ἐξουσία πρέπει νὰ τὴν ἀσκεῖ ὁ λόγος καὶ δὲν ξεσηκώνονται ἐναντίον του;

Σωφροσύνη γοῦν, ἦ δ' ὅς, οὐκ ἄλλο τί ἐστιν ἢ τοῦτο, πόλεώς τε καὶ ἰδιώτου.

Ἀλλὰ μὲν δὴ δίκαιός γε, ᾧ πολλάκις λέγομεν, τούτῳ καὶ οὕτως ἔσται.

Πολλὴ ἀνάγκη.

Τί οὖν; εἶπον ἐγώ· μή πῃ ἡμῖν ἀπαμβλύνεται ἄλλο τι δικαιοσύνη δοκεῖν εἶναι ἢ ὅπερ ἐν τῇ πόλει ἐφάνη;

Οὐκ ἔμοιγε, ἔφη, δοκεῖ.

Ὧδε γάρ, ἦν δ' ἐγώ, παντάπασιν ἂν βεβαιωσαίμεθα
e εἴ τι ἡμῶν ἔτι ἐν τῇ ψυχῇ ἀμφισβητεῖ, τὰ φορτικὰ αὐτῷ προσφέροντες.

Ποῖα δή;

Οἷον εἰ δέοι ἡμᾶς ἀνομολογεῖσθαι περί τε ἐκείνης τῆς πόλεως καὶ τοῦ ἐκείνῃ ὁμοίως πεφυκότος τε καὶ τεθραμμένου ἀνδρός, εἰ δοκεῖ ἂν παρακαταθήκην χρυσίου ἢ ἀργυρίου δεξάμενος ὁ τοιοῦτος ἀποστερῆσαι, τίν' ἂν οἴει οἰηθῆναι
443 τοῦτον αὐτὸ δρᾶσαι μᾶλλον ἢ ὅσοι μὴ τοιοῦτοι;

Οὐδέν' ἄν, ἔφη.

Οὐκοῦν καὶ ἱεροσυλιῶν καὶ κλοπῶν καὶ προδοσιῶν, ἢ ἰδίᾳ ἑταίρων ἢ δημοσίᾳ πόλεων, ἐκτὸς ἂν οὗτος εἴη;

Ἐκτός.

Καὶ μὴν οὐδ' ὁπωστιοῦν γ' ἂν ἄπιστος ἢ κατὰ ὅρκους ἢ κατὰ τὰς ἄλλας ὁμολογίας.

Πῶς γὰρ ἄν;

Μοιχεῖαί γε μὴν καὶ γονέων ἀμέλειαι καὶ θεῶν ἀθεραπευσίαι παντὶ ἄλλῳ μᾶλλον ἢ τῷ τοιούτῳ προσήκουσι.

Παντὶ μέντοι, ἔφη.

b Οὐκοῦν τούτων πάντων αἴτιον ὅτι αὐτοῦ τῶν ἐν αὐτῷ ἕκαστον τὰ αὑτοῦ πράττει ἀρχῆς τε πέρι καὶ τοῦ ἄρχεσθαι;

Τοῦτο μὲν οὖν, καὶ οὐδὲν ἄλλο.

Ἔτι τι οὖν ἕτερον ζητεῖς δικαιοσύνην εἶναι ἢ ταύτην τὴν δύναμιν ἣ τοὺς τοιούτους ἄνδρας τε παρέχεται καὶ πόλεις;

Μὰ ἡ σωφροσύνη, εἶπε, δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ αὐτό, εἴτε σὲ πόλη ἀναφερόμαστε εἴτε σὲ ἄτομο.

Ἀλλὰ καὶ δίκαιος, βέβαια, θὰ εἶναι ἕνας ἄνθρωπος γιὰ τὸ λόγο καὶ κατὰ τὸν τρόπο ποὺ πολλὲς φορὲς ἔχουμε ἀναφέρει.

Κατανάγκη.

Λοιπόν; εἶπα· μήπως ἄραγε ἡ εἰκόνα μας γιὰ τὴ δικαιοσύνη ἔχει χάσει κάπως τὴ σαφήνειά της καὶ μᾶς φαίνεται τώρα σὰν κάτι διαφορετικὸ ἀπ' ὅτι φάνηκε πὼς ἦταν στὴν πόλη;

Ἐγὼ τουλάχιστον, εἶπε, δὲν τὸ νομίζω.

Ἂν ἐξακολουθεῖ, εἶπα ἐγώ, νὰ ὑπάρχει μέσα μας κάποια ἀμφιβολία, [e] θὰ μπορούσαμε νὰ βεβαιωθοῦμε γιὰ τὴν ὀρθότητα τῆς γνώμης μας δοκιμάζοντάς την στὰ ἁπλὰ καθημερινὰ πράγματα.

Σὲ ποιά;

Ἂν γιὰ παράδειγμα χρειαζόταν νὰ συμφωνήσουμε σχετικὰ μὲ τούτη τὴν πόλη καὶ τὸν ἄνθρωπο, ὁ ὁποῖος ἀπὸ τὴ φύση του καὶ τὴν ἀνατροφή του εἶναι ὅμοιος μὲ αὐτήν, κατὰ πόσο θὰ ἤμαστε τῆς γνώμης πὼς ἕνας τέτοιος ἄνθρωπος, ἔχοντας παραλάβει χρυσάφι ἢ ἀσήμι γιὰ νὰ τὸ φυλάξει, θὰ τὸ κρατοῦσε γιὰ τὸν ἑαυτό του, ποιός, φαντάζεσαι, θὰ πίστευε ὅτι κάτι τέτοιο θὰ τὸ ἔκανε [443a] αὐτὸς μᾶλλον κι ὄχι οἱ ἄλλοι ποὺ εἶναι διαφορετικοὶ ἀπὸ αὐτόν;

Κανένας, εἶπε.

Ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς δὲν θὰ ἔχει, ἐπίσης, καμία σχέση μὲ συλήσεις ναῶν, κλοπὲς κι οὔτε τοὺς φίλους του θὰ προδώσει οὔτε τὴν πόλη του.

Ποτέ, καμία.

Καὶ φυσικὰ μὲ κανέναν τρόπο δὲν θὰ πατοῦσε ἕναν ὅρκο του ἢ ἄλλες συμφωνίες του.

Ἀσφαλῶς ὄχι.

Καὶ βέβαια θὰ ἦταν ὁ τελευταῖος γιὰ τὸν ὁποῖο θὰ ταίριαζε νὰ μιλήσει κανεὶς γιὰ μοιχεῖες καὶ γιὰ παραμέληση τῶν γονέων καὶ παραλείψεις στὴ λατρεία τῶν θεῶν.

Βεβαίως, ὁ τελευταῖος.

[b] Κι ὅλα αὐτὰ δὲν ὀφείλονται στὸ ὅτι καθένα ἀπὸ τὰ μέρη τῆς ψυχῆς του πράττει τὰ δικά του σὲ ὅ,τι ἀφορᾶ τὸ ἄρχειν καὶ τὸ ἄρχεσθαι;

Σὲ αὐτὸ καὶ σὲ τίποτε ἄλλο.

Τότε λοιπὸν ψάχνεις ἀκόμη μήπως ἡ δικαιοσύνη εἶναι κάτι ἄλλο κι ὄχι αὐτὴ ἡ δύναμη ποὺ φτιάχνει τέτοιους ἀνθρώπους καὶ τέτοιες πόλεις;

Μὰ Δία, ἦ δ' ὅς, οὐκ ἔγωγε.

Τέλεον ἄρα ἡμῖν τὸ ἐνύπνιον ἀποτετέλεσται, ὃ ἔφαμεν
ὑποπτεῦσαι ὡς εὐθὺς ἀρχόμενοι τῆς πόλεως οἰκίζειν κατὰ
c θεόν τινα εἰς ἀρχήν τε καὶ τύπον τινὰ τῆς δικαιοσύνης
κινδυνεύομεν ἐμβεβηκέναι.

Παντάπασιν μὲν οὖν.

Τὸ δέ γε ἦν ἄρα, ὦ Γλαύκων —δι' ὃ καὶ ὠφέλει— εἴδωλόν
τι τῆς δικαιοσύνης, τὸ τὸν μὲν σκυτοτομικὸν φύσει ὀρθῶς
ἔχειν σκυτοτομεῖν καὶ ἄλλο μηδὲν πράττειν, τὸν δὲ τεκτονικὸν
τεκταίνεσθαι, καὶ τἆλλα δὴ οὕτως.

Φαίνεται.

Τὸ δέ γε ἀληθές, τοιοῦτόν τι ἦν, ὡς ἔοικεν, ἡ δικαιοσύνη
ἀλλ' οὐ περὶ τὴν ἔξω πρᾶξιν τῶν αὑτοῦ, ἀλλὰ περὶ τὴν
d ἐντός, ὡς ἀληθῶς περὶ ἑαυτὸν καὶ τὰ ἑαυτοῦ, μὴ ἐάσαντα
τἀλλότρια πράττειν ἕκαστον ἐν αὑτῷ μηδὲ πολυπραγμονεῖν
πρὸς ἄλληλα τὰ ἐν τῇ ψυχῇ γένη, ἀλλὰ τῷ ὄντι τὰ οἰκεῖα
εὖ θέμενον καὶ ἄρξαντα αὐτὸν αὑτοῦ καὶ κοσμήσαντα καὶ
φίλον γενόμενον ἑαυτῷ καὶ συναρμόσαντα τρία ὄντα, ὥσπερ
ὅρους τρεῖς ἁρμονίας ἀτεχνῶς, νεάτης τε καὶ ὑπάτης καὶ
μέσης, καὶ εἰ ἄλλα ἄττα μεταξὺ τυγχάνει ὄντα, πάντα ταῦτα
e συνδήσαντα καὶ παντάπασιν ἕνα γενόμενον ἐκ πολλῶν,
σώφρονα καὶ ἡρμοσμένον, οὕτω δὴ πράττειν ἤδη, ἐάν τι
πράττῃ ἢ περὶ χρημάτων κτῆσιν ἢ περὶ σώματος θεραπείαν
ἢ καὶ πολιτικόν τι ἢ περὶ τὰ ἴδια συμβόλαια, ἐν πᾶσι τού-
τοις ἡγούμενον καὶ ὀνομάζοντα δικαίαν μὲν καὶ καλὴν πρᾶξιν
ἣ ἂν ταύτην τὴν ἕξιν σῴζῃ τε καὶ συναπεργάζηται, σοφίαν
δὲ τὴν ἐπιστατοῦσαν ταύτῃ τῇ πράξει ἐπιστήμην, ἄδικον δὲ
444 πρᾶξιν ἣ ἂν ἀεὶ ταύτην λύῃ, ἀμαθίαν δὲ τὴν ταύτῃ αὖ
ἐπιστατοῦσαν δόξαν.

Παντάπασιν, ἦ δ' ὅς, ὦ Σώκρατες, ἀληθῆ λέγεις.

Εἶεν, ἦν δ' ἐγώ· τὸν μὲν δίκαιον καὶ ἄνδρα καὶ πόλιν
καὶ δικαιοσύνην, ὃ τυγχάνει ἐν αὐτοῖς ὄν, εἰ φαῖμεν
ηὑρηκέναι, οὐκ ἂν πάνυ τι οἶμαι δόξαιμεν ψεύδεσθαι.

Μά τὸ Δία, ἔκανε, ἐγὼ ὄχι!

Νά λοιπὸν ποὺ τὸ ὄνειρό μας βγῆκε ἀληθινό· ἐννοῶ αὐτὸ ποὺ εἴπαμε, ὅτι δηλαδὴ μὲ τὸ ποὺ ξεκινούσαμε κιόλας νὰ χτίζουμε τὴν πόλη ἔδωσε [c] κάποιος θεὸς καὶ πέσαμε ἐπάνω σὲ μιὰν ἀρχὴ καὶ σὲ ἕνα καλούπι τῆς δικαιοσύνης.

Ναί, σίγουρα.

Πραγματικά, Γλαύκων —γι' αὐτὸ ἄλλωστε καὶ ἀποδείχτηκε χρήσιμο—, ἦταν κάτι σὰν ὁμοίωμα τῆς δικαιοσύνης ἡ ἰδέα πὼς ἀπὸ τὴ φύση τῶν πραγμάτων τὸ σωστὸ εἶναι νὰ φτιάχνει ὁ τσαγκάρης παπούτσια καὶ νὰ μὴν κάνει τίποτε ἄλλο, κι ὁ χτίστης νὰ χτίζει σπίτια, καὶ τὸ ἴδιο μὲ ὅλα τὰ ἄλλα.

Ἔτσι φαίνεται.

Στὴν πραγματικότητα κάτι τέτοιο, φαίνεται, ἦταν ἡ δικαιοσύνη, ὡστόσο δὲν σχετίζεται μὲ τὴν ἐξωτερικὴ δράση τοῦ ἀτόμου ἀλλὰ μὲ ὅσα συντελοῦνται [d] μέσα του, μὲ τὸν ἀληθινὸ ἑαυτό του καὶ μὲ ὅ,τι εἶναι *ἀληθινὰ* δικό του· δὲν ἐπιτρέπει ὁ δίκαιος ἄνθρωπος στὰ διαφορετικὰ μέρη τῆς ψυχῆς του νὰ πράττουν ἄλλα ἀπὸ τὰ δικά τους οὔτε νὰ ἀνακατεύονται τὸ ἕνα στὰ τοῦ οἴκου τοῦ ἄλλου, ἀλλὰ ἔχοντας βάλει σὲ τάξη ὅ,τι πραγματικὰ τοῦ εἶναι οἰκεῖο καὶ δικό του, κι ἔχοντας πάρει ὁ ἴδιος στὰ χέρια του τὴν ἐξουσία τοῦ ἑαυτοῦ του, τακτοποιημένος μέσα του καὶ συμφιλιωμένος μὲ τὸν ἑαυτό του, ἔχει ἁρμονικὰ συνταιριάξει τὰ τρία διαφορετικὰ στοιχεῖα, ἀκριβῶς σὰν αὐτὰ νὰ ἦσαν οἱ τρεῖς τόνοι μιᾶς μουσικῆς κλίμακας: ὁ τόνος τῆς πιὸ χαμηλῆς, τῆς πιὸ ψηλῆς καὶ τῆς μέσης, καὶ ἐνδεχομένως καὶ κάποιοι ἄλλοι τόνοι τῶν ἐνδιάμεσων βαθμίδων· ὅλα αὐτὰ [e] τὰ ἔχει δέσει μαζὶ ἔτσι ποὺ νὰ μὴν ἀποτελεῖ πιὰ ὁ ἑαυτός του πολλότητα ἀλλὰ νὰ ἔχει γίνει κάτι ἐντελῶς ἑνιαῖο, κάτι μὲ φρονιμάδα καὶ ἁρμονία. *Ἔτσι μόνον* πράττει, ὅταν συμβαίνει νὰ πράξει κάτι, εἴτε αὐτὸ ἀφορᾶ στὴν ἀπόκτηση περιουσίας ἢ στὴ φροντίδα γιὰ τὸ σῶμα του ἢ πάλι πρόκειται γιὰ κάποια ὑπόθεση τῆς πόλης ἢ γιὰ ἰδιωτικὲς ὑποθέσεις του. Σὲ ὅλα αὐτὰ θεωρεῖ δίκαιη καὶ καλὴ —καὶ τὴν ὀνομάζει ἔτσι— μόνον ἐκείνη τὴν πράξη ποὺ διασώζει μέσα της καὶ συνδιαμορφώνει τοῦτο τὸ φρόνημα τῆς ψυχῆς, ἐνῶ σοφία θεωρεῖ καὶ ὀνομάζει τὴ γνώση ποὺ καθοδηγεῖ αὐτὴ τὴν πράξη, κι ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρὰ ἄδικη πράξη [444a] αὐτὴν ποὺ πάντα ἐπιδρᾶ διαλυτικὰ πάνω σὲ τοῦτο τὸ φρόνημα, καὶ ἀμάθεια τὴ γνώμη ποὺ καθοδηγεῖ αὐτὴ τὴ διαλυτικὴ πράξη.

Πέρα γιὰ πέρα σωστὰ ὅσα λές, Σωκράτη.

Ὡραῖα, εἶπα· ἂν θὰ ὑποστηρίζαμε ὅτι ἔχουμε ἐντοπίσει ποιός εἶναι ὁ δίκαιος ἄνθρωπος καὶ ἡ δίκαιη πόλη, καὶ ποιό πρᾶγμα μέσα σ' αὐτὰ εἶναι ἡ δικαιοσύνη, δὲν νομίζω ὅτι θὰ δίναμε τὴν ἐντύπωση πὼς δὲν ξέρουμε τί λέμε.

Μὰ Δία οὐ μέντοι, ἔφη.

Φῶμεν ἄρα;

Φῶμεν.

Ἔστω δή, ἦν δ' ἐγώ· μετὰ γὰρ τοῦτο σκεπτέον οἶμαι ἀδικίαν.

Δῆλον.

b Οὐκοῦν στάσιν τινὰ αὖ τριῶν ὄντων τούτων δεῖ αὐτὴν εἶναι καὶ πολυπραγμοσύνην καὶ ἀλλοτριοπραγμοσύνην καὶ ἐπανάστασιν μέρους τινὸς τῷ ὅλῳ τῆς ψυχῆς, ἵν' ἄρχῃ ἐν αὐτῇ οὐ προσῆκον, ἀλλὰ τοιούτου ὄντος φύσει οἵου πρέπειν αὐτῷ δουλεύειν τῷ τοῦ ἀρχικοῦ γένους ὄντι; τοιαῦτ' ἄττα οἶμαι φήσομεν καὶ τὴν τούτων ταραχὴν καὶ πλάνην εἶναι τήν τε ἀδικίαν καὶ ἀκολασίαν καὶ δειλίαν καὶ ἀμαθίαν καὶ συλλήβδην πᾶσαν κακίαν.

Αὐτὰ μὲν οὖν ταῦτα, ἔφη.

c Οὐκοῦν, ἦν δ' ἐγώ, καὶ τὸ ἄδικα πράττειν καὶ τὸ ἀδικεῖν καὶ αὖ τὸ δίκαια ποιεῖν, ταῦτα πάντα τυγχάνει ὄντα κατάδηλα ἤδη σαφῶς, εἴπερ καὶ ἡ ἀδικία τε καὶ δικαιοσύνη;

Πῶς δή;

Ὅτι, ἦν δ' ἐγώ, τυγχάνει οὐδὲν διαφέροντα τῶν ὑγιεινῶν τε καὶ νοσωδῶν, ὡς ἐκεῖνα ἐν σώματι, ταῦτα ἐν ψυχῇ.

Πῇ; ἔφη.

Τὰ μέν που ὑγιεινὰ ὑγίειαν ἐμποιεῖ, τὰ δὲ νοσώδη νόσον.

Ναί.

Οὐκοῦν καὶ τὸ μὲν δίκαια πράττειν δικαιοσύνην ἐμποιεῖ,
d τὸ δ' ἄδικα ἀδικίαν;

Ἀνάγκη.

Ἔστι δὲ τὸ μὲν ὑγίειαν ποιεῖν τὰ ἐν τῷ σώματι κατὰ φύσιν καθιστάναι κρατεῖν τε καὶ κρατεῖσθαι ὑπ' ἀλλήλων, τὸ δὲ νόσον παρὰ φύσιν ἄρχειν τε καὶ ἄρχεσθαι ἄλλο ὑπ' ἄλλου.

Ἔστι γάρ.

Μά τὸ Δία, σίγουρα ὄχι.

Νὰ τὸ ὑποστηρίξουμε λοιπόν;

Νὰ τὸ ὑποστηρίξουμε.

Ἂς γίνει τότε ἔτσι, εἶπα· αὐτὸ ποὺ πρέπει νὰ ἐξετάσουμε κατόπιν εἶναι ἡ ἀδικία.

Προφανῶς.

[b] Κάτι λοιπὸν σὰν ἐξέγερση ἀνάμεσα σ' ἐκεῖνες τὶς τρεῖς δυνάμεις πρέπει νὰ εἶναι ἡ ἀδικία, ἕνα εἶδος πολυπραγμοσύνης καὶ ἀνάμιξης τῆς μιᾶς στὶς δουλειὲς τῶν ἄλλων, μιὰ ἐπανάσταση ἑνὸς μέρους τῆς ψυχῆς ἐναντίον τοῦ συνόλου τῆς ψυχῆς, μὲ στόχο νὰ πάρει τὴν ἐξουσία σ' αὐτήν, παρόλο ὅτι δὲν ἔχει τέτοιο δικαίωμα ἀλλὰ ἀπὸ τὴ φύση του εἶναι ἔτσι φτιασμένο ὥστε νὰ τοῦ ταιριάζει νὰ ὑπηρετεῖ ἐκεῖνο ποὺ ἀνήκει στὴν τάξη ἡ ὁποία ἄρχει· σωστά; Μιὰ τέτοια κατάσταση, νομίζω, καὶ ἀναταραχὴ καὶ σύγχυση τῶν μερῶν τῆς ψυχῆς θὰ ποῦμε ὅτι εἶναι ἡ ἀδικία καὶ ἡ ἀκολασία καὶ ἡ δειλία καὶ ἡ ἄγνοια καὶ γενικὰ κάθε κακὴ κατάσταση.

Ναί, ἀκριβῶς ἔτσι.

[c] Τότε, εἶπα, ἀφοῦ ἔχει γίνει πιὰ ξεκάθαρο τί εἶναι ἀδικία καὶ τί δικαιοσύνη, δὲν εἶναι ἐπίσης ξεκάθαρο τί σημαίνει νὰ πράττεις τὸ ἄδικο καὶ νὰ εἶσαι ἄδικος καὶ τί νὰ πράττεις τὸ δίκαιο;

Πῶς δηλαδή;

Ἐπειδή, εἶπα ἐγώ, συμβαίνει νὰ μὴ διαφέρουν καθόλου ἀπὸ τὶς ὑγιεινὲς καὶ τὶς νοσηρὲς καταστάσεις: ὅ,τι εἶναι ἐκεῖνες στὸ σῶμα εἶναι καὶ τοῦτα ἐδῶ στὴν ψυχή.

Μὲ ποιόν τρόπο; εἶπε.

Τὰ ὑγιεινὰ πράγματα φέρνουν ὑγεία, τὰ ἀρρωστημένα ἀρρώστια.

Ναί.

Κι οἱ δίκαιες πράξεις γεννοῦν δικαιοσύνη, [d] ἐνῶ οἱ ἄδικες γεννοῦν ἀδικία· ἔτσι;

Ἀναγκαστικά.

Καὶ τὸ νὰ φέρνεις ὑγεία ἰσοδυναμεῖ μὲ τὸ νὰ ὁρίζεις σύμφωνα μὲ τὴ *φυσικὴ* τάξη τῶν πραγμάτων ποιό μέρος τοῦ σώματος θὰ κυριαρχεῖ πάνω σὲ ποιό καὶ ποιό μέρος θὰ κυριαρχεῖται ἀπὸ ποιό, ἐνῶ ἀπὸ τὴν ἄλλη τὸ νὰ φέρνεις ἀρρώστια ἰσοδυναμεῖ μὲ τὸ νὰ κυριαρχεῖ καὶ νὰ κυριαρχεῖται τὸ ἕνα στοιχεῖο ἀπὸ τὸ ἄλλο κατὰ τρόπο τέτοιον ποὺ ἀντιστρατεύεται τὴ φύση.

Αὐτὸ εἶναι σωστό.

Οὐκοῦν αὖ, ἔφην, τὸ δικαιοσύνην ἐμποιεῖν τὰ ἐν τῇ ψυχῇ κατὰ φύσιν καθιστάναι κρατεῖν τε καὶ κρατεῖσθαι ὑπ' ἀλλήλων, τὸ δὲ ἀδικίαν παρὰ φύσιν ἄρχειν τε καὶ ἄρχεσθαι ἄλλο ὑπ' ἄλλου;

Κομιδῇ, ἔφη.

Ἀρετὴ μὲν ἄρα, ὡς ἔοικεν, ὑγίειά τέ τις ἂν εἴη καὶ
e κάλλος καὶ εὐεξία ψυχῆς, κακία δὲ νόσος τε καὶ αἶσχος καὶ ἀσθένεια.

Ἔστιν οὕτω.

Ἆρ' οὖν οὐ καὶ τὰ μὲν καλὰ ἐπιτηδεύματα εἰς ἀρετῆς κτῆσιν φέρει, τὰ δ' αἰσχρὰ εἰς κακίας;

Ἀνάγκη.

Τὸ δὴ λοιπὸν ἤδη, ὡς ἔοικεν, ἡμῖν ἐστι σκέψασθαι
445 πότερον αὖ λυσιτελεῖ δίκαιά τε πράττειν καὶ καλὰ ἐπιτηδεύειν καὶ εἶναι δίκαιον, ἐάντε λανθάνῃ ἐάντε μὴ τοιοῦτος ὤν, ἢ ἀδικεῖν τε καὶ ἄδικον εἶναι, ἐάνπερ μὴ διδῷ δίκην μηδὲ βελτίων γίγνηται κολαζόμενος.

Ἀλλ', ἔφη, ὦ Σώκρατες, γελοῖον ἔμοιγε φαίνεται τὸ σκέμμα γίγνεσθαι ἤδη, εἰ τοῦ μὲν σώματος τῆς φύσεως διαφθειρομένης δοκεῖ οὐ βιωτὸν εἶναι οὐδὲ μετὰ πάντων σιτίων τε καὶ ποτῶν καὶ παντὸς πλούτου καὶ πάσης ἀρχῆς, τῆς δὲ αὐτοῦ τούτου ᾧ ζῶμεν φύσεως ταραττομένης καὶ
b διαφθειρομένης βιωτὸν ἄρα ἔσται, ἐάνπερ τις ποιῇ ὃ ἂν βουληθῇ ἄλλο πλὴν τοῦτο ὁπόθεν κακίας μὲν καὶ ἀδικίας ἀπαλλαγήσεται, δικαιοσύνην δὲ καὶ ἀρετὴν κτήσεται, ἐπειδήπερ ἐφάνη γε ὄντα ἑκάτερα οἷα ἡμεῖς διεληλύθαμεν.

Γελοῖον γάρ, ἦν δ' ἐγώ· ἀλλ' ὅμως ἐπείπερ ἐνταῦθα ἐληλύθαμεν, ὅσον οἷόν τε σαφέστατα κατιδεῖν ὅτι ταῦτα οὕτως ἔχει οὐ χρὴ ἀποκάμνειν.

Ἥκιστα, νὴ τὸν Δία, ἔφη, πάντων ἀποκνητέον.

c Δεῦρό νυν, ἦν δ' ἐγώ, ἵνα καὶ ἴδῃς ὅσα καὶ εἴδη ἔχει ἡ κακία, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, ἅ γε δὴ καὶ ἄξια θέας.

Ἕπομαι, ἔφη· μόνον λέγε.

Ἐπομένως, εἶπα, τὸ νὰ παράγεις δικαιοσύνη σημαίνει νὰ ὁρίζεις κατὰ τρόπο σύμφωνο μὲ τὴ φυσικὴ τάξη ποιές θὰ εἶναι οἱ ἀμοιβαῖες σχέσεις ἐξουσίας τῶν διαφορετικῶν μερῶν τῆς ψυχῆς, ἐνῶ τὸ νὰ παράγεις ἀδικία σημαίνει ἀμοιβαῖες σχέσεις ἐξουσίας τῶν μερῶν τῆς ψυχῆς οἱ ὁποῖες ἀντιστρατεύονται τὴ φύση.

Ἀκριβῶς, εἶπε.

Ἡ ἀρετὴ ἑπομένως θὰ εἶναι, καθὼς φαίνεται, κάτι σὰν ὑγεία καὶ [e] ὀμορφιὰ καὶ καλὴ κατάσταση τῆς ψυχῆς, ἐνῶ ἡ κακία κάτι σὰν ἀρρώστια καὶ ἀσχήμια καὶ ἀνημποριά.

Ἔτσι εἶναι.

Καὶ ἄραγε οἱ καλὲς δραστηριότητες δὲν ὁδηγοῦν στὴν κατάκτηση τῆς ἀρετῆς, ἐνῶ οἱ ἄσχημες στὴν κακία;

Ἀναγκαστικά.

Αὐτὸ πού, καθὼς φαίνεται, μένει τώρα νὰ ἐξετάσουμε εἶναι [445a] ἂν συμφέρει νὰ πράττει κανεὶς μὲ δικαιοσύνη καὶ νὰ καταπιάνεται μὲ ὄμορφα πράγματα καὶ νὰ εἶναι δίκαιος, εἴτε τὸ γνωρίζει ὁ κόσμος ὅτι εἶναι τέτοιος εἴτε ὄχι, ἢ πάλι ἂν συμφέρει νὰ διαπράττει ἀδικίες καὶ νὰ εἶναι ἄδικος ἀκόμη κι ἂν μείνει ἀτιμώρητος καὶ δὲν βελτιωθεῖ διαμέσου μιᾶς ποινῆς.

Ὡστόσο, Σωκράτη, ἔχω τὴν ἐντύπωση ὅτι τὸ ζήτημα γίνεται πιὰ ἀστεῖο. Ἀπὸ τὴ μιὰ θεωροῦμε ὅτι, ἅμα τὸ σῶμα χάσει τὴν καλὴ φυσική του κατάσταση, δὲν ἀξίζει πιὰ ἡ ζωή, ἀκόμα κι ἂν ἔχει κανεὶς νὰ τρώει καὶ νὰ πίνει ὅλα τὰ καλὰ τοῦ κόσμου καὶ διαθέτει κάθε εἴδους πλοῦτο καὶ δύναμη, ἀπὸ τὴν ἄλλη ὅμως, ἅμα ἐπικρατεῖ σύγχυση καὶ [b] διάλυση σ' ἐκεῖνο τὸ στοιχεῖο δυνάμει τοῦ ὁποίου ζοῦμε, δηλαδὴ στὴν ψυχή, θεωροῦμε ὅτι ἡ ζωή μας εἶναι ἀνεκτή, ἀκόμη κι ἂν ἐμεῖς κάνουμε ὅ,τι ἄλλο μᾶς ἀρέσει ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὸ τὸ ὁποῖο θὰ μποροῦσε νὰ μᾶς ἀπαλλάξει ἀπὸ τὴν κακία καὶ τὴν ἀδικία καὶ νὰ μᾶς ἐξασφαλίσει τὴ δικαιοσύνη καὶ τὴν ἀρετὴ —ἀφοῦ τώρα πιὰ ἔχει γίνει φανερὸ ὅτι καθένα ἀπὸ αὐτὰ τὰ δύο εἶναι ἔτσι ὅπως τὸ ἔχουμε περιγράψει.

Πραγματικὰ εἶναι ἀστεῖο, εἶπα ἐγώ· μιὰ ποὺ φθάσαμε ὅμως ἴσαμ' ἐδῶ καὶ μποροῦμε νὰ διακρίνουμε καθαρότατα ὅτι αὐτὰ τὰ πράγματα ἔχουν ἔτσι, δὲν πρέπει νὰ ἀποκάμουμε.

Μά τὸ Δία, μὲ τίποτα, εἶπε, δὲν πρέπει νὰ κάνουμε πίσω.

[c] Ἔλα ἐδῶ κοντά, εἶπα, νὰ δεῖς πόσα ἀκριβῶς εἴδη ἔχει ἡ κακία, ποὺ ἀξίζουν, θαρρῶ, νὰ τὰ κοιτάξει κανείς.

Ἔρχομαι, εἶπε· φθάνει μόνο νὰ λές.

Καὶ μήν, ἦν δ' ἐγώ, ὥσπερ ἀπὸ σκοπιᾶς μοι φαίνεται, ἐπειδὴ ἐνταῦθα ἀναβεβήκαμεν τοῦ λόγου, ἓν μὲν εἶναι εἶδος τῆς ἀρετῆς, ἄπειρα δὲ τῆς κακίας, τέτταρα δ' ἐν αὐτοῖς ἅττα ὧν καὶ ἄξιον ἐπιμνησθῆναι.

Πῶς λέγεις; ἔφη.

Ὅσοι, ἦν δ' ἐγώ, πολιτειῶν τρόποι εἰσὶν εἴδη ἔχοντες, τοσοῦτοι κινδυνεύουσι καὶ ψυχῆς τρόποι εἶναι.

Πόσοι δή;

d Πέντε μέν, ἦν δ' ἐγώ, πολιτειῶν, πέντε δὲ ψυχῆς.

Λέγε, ἔφη, τίνες.

Λέγω, εἶπον, ὅτι εἷς μὲν οὗτος ὃν ἡμεῖς διεληλύθαμεν πολιτείας εἴη ἂν τρόπος, ἐπονομασθείη δ' ἂν καὶ διχῇ· ἐγγενομένου μὲν γὰρ ἀνδρὸς ἑνὸς ἐν τοῖς ἄρχουσι διαφέροντος βασιλεία ἂν κληθείη, πλειόνων δὲ ἀριστοκρατία.

Ἀληθῆ, ἔφη.

Τοῦτο μὲν τοίνυν, ἦν δ' ἐγώ, ἓν εἶδος λέγω· οὔτε γὰρ ἂν
e πλείους οὔτε εἷς ἐγγενόμενοι κινήσειεν ἂν τῶν ἀξίων λόγου νόμων τῆς πόλεως, τροφῇ τε καὶ παιδείᾳ χρησάμενος ᾗ διήλθομεν.

Οὐ γὰρ εἰκός, ἔφη.

Σταλήθεια, εἶπα, τώρα ποὺ μὲ τὴ διερεύνησή μας ἔχουμε ἀνεβεῖ ἐδῶ ψηλά, κοιτάζοντας τὰ πράγματα σὰν ἀπὸ ἕνα παρατηρητήριο, ἔχω τὴν ἐντύπωση ὅτι διακρίνω ἕνα μόνο εἶδος ἀρετῆς, ἄπειρα ὅμως εἴδη κακίας, κι ἀνάμεσά τους τέσσερα στὰ ὁποῖα ἀξίζει νὰ ἀναφερθοῦμε.

Πῶς τὸ ἐννοεῖς αὐτό; ρώτησε.

Ὅσων εἰδῶν, εἶπα, εἶναι οἱ μορφὲς τῶν πολιτευμάτων τόσες, φαίνεται, εἶναι καὶ τῆς ψυχῆς οἱ μορφές.

Πόσες λοιπόν;

[d] Πέντε, εἶπα, τῶν πολιτευμάτων καὶ πέντε τῆς ψυχῆς.

Γιά λέγε, εἶπε, ποιές εἶναι αὐτές.

Λέω λοιπὸν ὅτι μιὰ μορφὴ θὰ ἦταν αὐτὴ ποὺ κουβεντιάσαμε ἐμεῖς ἐδῶ, καὶ θὰ μποροῦσε νὰ πάρει δύο ὀνομασίες: Ἂν δηλαδὴ ἀνάμεσα στοὺς ἄρχοντες ξεχωρίζει *ἕνας*, θὰ μποροῦσε νὰ ὀνομαστεῖ βασιλεία, ἂν ὅμως περισσότεροι, ἀριστοκρατία.

Σωστά, εἶπε.

Αὐτό, εἶπα, τὸ χαρακτηρίζω ὡς ἕνα ἑνιαῖο εἶδος πολιτεύματος· γιατὶ ἀσχέτως ἂν θὰ ὑπάρχουν [e] πολλοὶ ἄρχοντες ἢ μόνο ἕνας, δὲν πρόκειται νὰ πειράξουν τίποτα στοὺς σημαντικοὺς θεσμοὺς τῆς πόλης, ἐφόσον θὰ ἔχουν λάβει τὴν ἀγωγὴ καὶ τὴν παιδεία ποὺ ἐκθέσαμε.

Φυσικὰ ὄχι, εἶπε.

Ε

449 a Ἀγαθὴν μὲν τοίνυν τὴν τοιαύτην πόλιν τε καὶ πολιτείαν καὶ ὀρθὴν καλῶ, καὶ ἄνδρα τὸν τοιοῦτον· κακὰς δὲ τὰς ἄλλας καὶ ἡμαρτημένας, εἴπερ αὕτη ὀρθή, περί τε πόλεων διοικήσεις καὶ περὶ ἰδιωτῶν ψυχῆς τρόπου κατασκευήν, ἐν τέτταρσι πονηρίας εἴδεσιν οὔσας.

Ποίας δὴ ταύτας; ἔφη.

Καὶ ἐγὼ μὲν ᾖα τὰς ἐφεξῆς ἐρῶν, ὥς μοι ἐφαίνοντο
b ἕκασται ἐξ ἀλλήλων μεταβαίνειν· ὁ δὲ Πολέμαρχος —σμικρὸν γὰρ ἀπωτέρω τοῦ Ἀδειμάντου καθῆστο— ἐκτείνας τὴν χεῖρα καὶ λαβόμενος τοῦ ἱματίου ἄνωθεν αὐτοῦ παρὰ τὸν ὦμον, ἐκεῖνόν τε προσηγάγετο καὶ προτείνας ἑαυτὸν ἔλεγεν ἄττα προσκεκυφώς, ὧν ἄλλο μὲν οὐδὲν κατηκούσαμεν, τόδε δέ· Ἀφήσομεν οὖν, ἔφη, ἢ τί δράσομεν;

Ἥκιστά γε, ἔφη ὁ Ἀδείμαντος μέγα ἤδη λέγων.

Καὶ ἐγώ, Τί μάλιστα, ἔφην, ὑμεῖς οὐκ ἀφίετε;

Σέ, ἦ δ' ὅς.

c Ὅτι, ἐγὼ εἶπον, τί μάλιστα;

Ἀπορρᾳθυμεῖν ἡμῖν δοκεῖς, ἔφη, καὶ εἶδος ὅλον οὐ τὸ ἐλάχιστον ἐκκλέπτειν τοῦ λόγου ἵνα μὴ διέλθῃς, καὶ λήσειν οἰηθῆναι εἰπὼν αὐτὸ φαύλως, ὡς ἄρα περὶ γυναικῶν τε καὶ παίδων παντὶ δῆλον ὅτι κοινὰ τὰ φίλων ἔσται.

Οὐκοῦν ὀρθῶς, ἔφην, ὦ Ἀδείμαντε;

Ναί, ἦ δ' ὅς. ἀλλὰ τὸ ὀρθῶς τοῦτο, ὥσπερ τἆλλα, λόγου δεῖται τίς ὁ τρόπος τῆς κοινωνίας· πολλοὶ γὰρ ἂν γένοιντο.
d μὴ οὖν παρῇς ὅντινα σὺ λέγεις· ὡς ἡμεῖς πάλαι περιμένομεν οἰόμενοί σέ που μνησθήσεσθαι παιδοποιίας τε πέρι, πῶς παιδοποιήσονται, καὶ γενομένους πῶς θρέψουσιν, καὶ ὅλην ταύτην ἣν λέγεις κοινωνίαν γυναικῶν τε καὶ παίδων· μέγα γάρ τι οἰόμεθα φέρειν καὶ ὅλον εἰς πολιτείαν ὀρθῶς ἢ μὴ

Ε

[449a] Τότε λοιπὸν χαρακτηρίζω καλὴ καὶ σωστὴ μιὰ τέτοια πόλη κι ἕνα τέτοιο πολίτευμα, τὸ ἴδιο κι ἕναν τέτοιο ἄνθρωπο· κακές, πάλι, καὶ λαθεμένες χαρακτηρίζω τὶς ἄλλες πόλεις καὶ τὰ ἄλλα πολιτεύματα —ἀφοῦ αὐτὰ ἐδῶ εἶναι τὰ σωστὰ— τόσο σὲ ὅ,τι ἀφορᾶ τὸν τρόπο τῆς διοίκησής τους ὅσο καὶ τὴ διαμόρφωση τοῦ χαρακτήρα τῶν πολιτῶν, κατατάσσοντάς τα σὲ τέσσερα διαφορετικὰ εἴδη κακίας.

Ποιά θὰ ἦταν αὐτὰ τὰ πολιτεύματα; ρώτησε.

Κι ἐγὼ ἑτοιμαζόμουν νὰ τὰ ἀναφέρω μὲ τὴ σειρά τους, ἔτσι [b] ὅπως μοῦ φαινόταν ὅτι ξεδιπλώνεται τὸ ἕνα μέσα ἀπὸ τὸ ἄλλο· ἀλλὰ ὁ Πολέμαρχος ποὺ ἦταν καθισμένος λίγο πιὸ πέρα ἀπὸ τὸν Ἀδείμαντο, ἁπλώνοντας τὸ χέρι του καὶ πιάνοντάς του τὸ ροῦχο ψηλὰ ἀπὸ τὸν ὦμο, τὸν τράβηξε πρὸς τὸ μέρος του καὶ γέρνοντας κι ὁ ἴδιος πρὸς τὰ ἐμπρὸς ἔσκυψε καὶ τοῦ ἔλεγε στὸ αὐτί κάτι ποὺ ἐμεῖς δὲν τὸ ἀκούσαμε, ἐκτὸς μόνο ἀπὸ τοῦτο: Νὰ τὸν ἀφήσουμε λοιπόν, εἶπε, ἢ τί νὰ κάνουμε;

Μὲ κανέναν τρόπο, εἶπε ὁ Ἀδείμαντος μὲ ὑψωμένο πιὰ τὸν τόνο τῆς φωνῆς του.

Κι ἐγὼ τότε τοῦ εἶπα: Ποιό τέλος πάντων εἶναι αὐτὸ ποὺ δὲν τὸ ἀφήνετε;

Ἐσύ, εἶπε ἐκεῖνος.

[c] Καὶ γιὰ ποιό λόγο, εἶπα, λοιπόν;

Μᾶς δίνεις τὴν ἐντύπωση, εἶπε, ὅτι βαριέσαι καὶ πᾶς νὰ μᾶς φᾶς ἕνα ὁλόκληρο κεφάλαιο τῆς συζήτησης —κι ὄχι τὸ πιὸ ἀσήμαντο— γιὰ νὰ μὴν τὸ ἀναπτύξεις, κι ὅτι φαντάστηκες πὼς θὰ μᾶς ξεφύγεις λέγοντας ἔτσι στὰ πεταχτὰ ὅτι σχετικὰ μὲ τὶς γυναῖκες καὶ τὰ παιδιὰ εἶναι σὲ ὅλους φανερὸ πὼς ἀνάμεσα στοὺς φίλους τὰ πάντα θὰ εἶναι κοινά.

Σωστὰ δὲν εἶπα, Ἀδείμαντε; ρώτησα.

Ναί, εἶπε ἐκεῖνος. Ἀλλὰ αὐτὸ τὸ 'σωστά', ἀκριβῶς ὅπως καὶ τὰ ἄλλα, χρειάζεται ἐξήγηση, μὲ ποιόν τρόπο θὰ εἶναι κοινά, γιατὶ τέτοιοι τρόποι μπορεῖ νὰ ὑπάρχουν πολλοί. [d] Μὴν παραλείψεις λοιπὸν νὰ μᾶς πεῖς ποιόν ἐννοεῖς ἐσύ· γιατὶ ἐμεῖς ἀπὸ ὥρα περιμένουμε, πιστεύοντας ὅτι κάποια στιγμὴ θὰ θυμηθεῖς νὰ πεῖς δυὸ λόγια καὶ γιὰ τὴν τεκνογονία, πῶς δηλαδὴ θὰ κάνουν παιδιὰ καί, ὅταν αὐτὰ γίνουν, πῶς θὰ τὰ μεγαλώσουν, κι ὅλο αὐτὸ τὸ κεφάλαιο ποὺ ἐσὺ τὸ λὲς κοινότητα σχέσεων μὲ τὶς γυναῖκες καὶ τὰ παιδιά. Γιατὶ πολλὰ στὴν πόλη, ἴσως τὰ πάντα, ἐξαρτῶνται ἀπὸ τὸ ἂν αὐτὰ τὰ πράγματα γίνονται

ὀρθῶς γιγνόμενον. νῦν οὖν, ἐπειδὴ ἄλλης ἐπιλαμβάνῃ πολιτείας πρὶν ταῦτα ἱκανῶς διελέσθαι, δέδοκται ἡμῖν τοῦτο 450 ὃ σὺ ἤκουσας, τὸ σὲ μὴ μεθιέναι πρὶν ἂν ταῦτα πάντα ὥσπερ τἆλλα διέλθῃς.

Καὶ ἐμὲ τοίνυν, ὁ Γλαύκων ἔφη, κοινωνὸν τῆς ψήφου ταύτης τίθετε.

Ἀμέλει, ἔφη ὁ Θρασύμαχος, πᾶσι ταῦτα δεδογμένα ἡμῖν νόμιζε, ὦ Σώκρατες.

Οἷον, ἦν δ' ἐγώ, εἰργάσασθε ἐπιλαβόμενοί μου. ὅσον λόγον πάλιν, ὥσπερ ἐξ ἀρχῆς, κινεῖτε περὶ τῆς πολιτείας· ἣν ὡς ἤδη διεληλυθὼς ἔγωγε ἔχαιρον, ἀγαπῶν εἴ τις ἐάσοι ταῦτα ἀποδεξάμενος ὡς τότε ἐρρήθη. ἃ νῦν ὑμεῖς παρα- b καλοῦντες οὐκ ἴστε ὅσον ἑσμὸν λόγων ἐπεγείρετε· ὃν ὁρῶν ἐγὼ παρῆκα τότε, μὴ παράσχοι πολὺν ὄχλον.

Τί δέ; ἦ δ' ὃς ὁ Θρασύμαχος· χρυσοχοήσοντας οἴει τούσδε νῦν ἐνθάδε ἀφῖχθαι, ἀλλ' οὐ λόγων ἀκουσομένους;

Ναί, εἶπον, μετρίων γε.

Μέτρον δέ γ', ἔφη, ὦ Σώκρατες, ὁ Γλαύκων, τοιούτων λόγων ἀκούειν ὅλος ὁ βίος νοῦν ἔχουσιν. ἀλλὰ τὸ μὲν ἡμέτερον ἔα· σὺ δὲ περὶ ὧν ἐρωτῶμεν μηδαμῶς ἀποκάμῃς ᾗ c σοι δοκεῖ διεξιών, τίς ἡ κοινωνία τοῖς φύλαξιν ἡμῖν παίδων τε πέρι καὶ γυναικῶν ἔσται καὶ τροφῆς νέων ἔτι ὄντων, τῆς ἐν τῷ μεταξὺ χρόνῳ γιγνομένης γενέσεώς τε καὶ παιδείας, ἣ δὴ ἐπιπονωτάτη δοκεῖ εἶναι. πειρῶ οὖν εἰπεῖν τίνα τρόπον δεῖ γίγνεσθαι αὐτήν.

Οὐ ῥᾴδιον, ὦ εὔδαιμον, ἦν δ' ἐγώ, διελθεῖν· πολλὰς γὰρ ἀπιστίας ἔχει ἔτι μᾶλλον τῶν ἔμπροσθεν ὧν διήλθομεν. καὶ γὰρ ὡς δυνατὰ λέγεται, ἀπιστοῖτ' ἄν, καὶ εἰ ὅτι μάλιστα γένοιτο, ὡς ἄριστ' ἂν εἴη ταῦτα, καὶ ταύτῃ ἀπιστήσεται. d διὸ δὴ καὶ ὄκνος τις αὐτῶν ἅπτεσθαι, μὴ εὐχὴ δοκῇ εἶναι ὁ λόγος, ὦ φίλε ἑταῖρε.

Μηδέν, ἦ δ' ὅς, ὄκνει· οὔτε γὰρ ἀγνώμονες οὔτε ἄπιστοι οὔτε δύσνοι οἱ ἀκουσόμενοι.

σωστὰ ἢ ὄχι. Τώρα, λοιπόν, ἐπειδὴ ἐσὺ ἑτοιμάζεσαι νὰ καταπιαστεῖς μὲ ἕνα ἄλλο πολίτευμα *προτοῦ* νὰ ἀναφερθεῖς διεξοδικὰ σὲ αὐτὸ τὸ ζήτημα, ἐμεῖς ἔχουμε πάρει τὴν ἀπόφαση [450a] ποὺ ἄκουσες, νὰ μὴ σὲ ἀφήσουμε δηλαδὴ νὰ φύγεις, ἂν προηγουμένως δὲν τὰ ἀναπτύξεις αὐτὰ ὅλα καταλεπτῶς ὅπως ἔκανες καὶ γιὰ τὰ ἄλλα.

Νὰ μὲ λογαριάζετε κι ἐμένα, εἶπε ὁ Γλαύκων, πὼς ψηφίζω μαζί σας.

Ἐντάξει, εἶπε ὁ Θρασύμαχος, μπορεῖς, Σωκράτη, νὰ θεωρεῖς ὅτι τὴν ἀπόφαση τὴν ἔχουμε πάρει ὅλοι ἀπὸ κοινοῦ.

Τί εἶναι αὐτὸ ποὺ κάνατε, εἶπα ἐγώ, ἔτσι ποὺ πέσατε ὅλοι ἐπάνω μου! Τί πελώρια συζήτηση ἀνοίγετε πάλι γιὰ τὸ πολίτευμα —ἐντελῶς ἀπὸ τὴν ἀρχή, θὰ ἔλεγα. Κι ἐγὼ χαιρόμουν πὼς τάχα εἶχα τελειώσει μὲ αὐτά, εἶχα ἡσυχάσει μὲ τὴν ἰδέα ὅτι δὲν θὰ ὑπῆρχαν ἀντιρρήσεις κι ὅτι θὰ τὰ ἀφήναμε ἔτσι ὅπως εἰπώθηκαν τότε. Μὲ ὅσα μοῦ ζητᾶτε τώρα [b] δὲν ξέρετε τί πλῆθος ζητήματα πᾶτε νὰ κινήσετε· αὐτὰ ἔβλεπα ἐγὼ τότε καὶ εἶπα νὰ τὸ ἀφήσω τοῦτο τὸ θέμα, γιὰ νὰ μὴν μποῦμε σὲ μεγάλο μπελά.

Μὰ τί φαντάζεσαι; εἶπε ὁ Θρασύμαχος· ὅτι αὐτοὶ ἦρθαν ἐδῶ γιὰ νὰ παίξουνε τὶς κουμπάρες κι ὄχι γιὰ νὰ ἀκούσουν συζητήσεις;

Ναί, εἶπα, ἀλλὰ μὲ μέτρο βέβαια.

Γιὰ ἀνθρώπους ὅμως μυαλωμένους, Σωκράτη, εἶπε ὁ Γλαύκων, μέτρο γιὰ τὴν ἀκρόαση τέτοιων συζητήσεων εἶναι ἡ ζωὴ ὅλη. Γιὰ μᾶς μὴ νοιάζεσαι· ἐσὺ μόνο νὰ μὴ βαρεθεῖς μὲ κανέναν τρόπο νὰ μᾶς μιλήσεις διεξοδικὰ γιὰ ὅσα σὲ ρωτᾶμε, [c] πῶς δηλαδὴ τὰ παιδιὰ καὶ οἱ γυναῖκες θὰ εἶναι γιὰ τοὺς φύλακές μας κοινά, ἐπίσης γιὰ τὴν ἀνατροφὴ τῶν παιδιῶν ὅσο θὰ εἶναι ἀκόμη μικρά, κατὰ τὸ χρονικὸ διάστημα ἀπὸ τὴ γέννηση ὥς τὴν ἔναρξη τῆς ἐκπαίδευσης, τὸ ὁποῖο θεωρεῖται καὶ τὸ πιὸ κουραστικό. Προσπάθησε λοιπὸν νὰ μᾶς πεῖς μὲ ποιόν τρόπο πρέπει νὰ γίνει αὐτό.

Δὲν εἶναι εὔκολο, ἀγαπητέ μου φίλε, εἶπα ἐγώ, νὰ μιλήσει κανεὶς γι' αὐτὰ διεξοδικά. Τὸ ζήτημα σηκώνει πολλὴ ἀμφισβήτηση, περισσότερη κι ἀπὸ ὅσην αὐτὰ ποὺ ἐκθέσαμε πρωτύτερα. Σταλήθεια θὰ μποροῦσε κανεὶς νὰ ἀμφιβάλλει ἂν εἶναι κὰν δυνατὸν νὰ πραγματοποιηθοῦν ὅσα λέμε, ἀλλὰ καὶ ἂν πραγματοποιοῦνταν, πάλι θὰ ὑπάρχουν ἀμφιβολίες κατὰ πόσο θὰ ἦταν *αὐτὴ* ἡ καλύτερη δυνατὴ ρύθμιση. [d] Γι' αὐτὸ καὶ διστάζω κάπως νὰ τὰ ἀγγίξω αὐτά, γιὰ νὰ μὴ δοθεῖ, καλέ μου φίλε, ἡ ἐντύπωση ὅτι τὰ λόγια μου εἶναι εὐχολόγιο.

Διόλου μὴ διστάζεις, εἶπε· γιατὶ ἐμεῖς ποὺ θὰ σὲ ἀκούσουμε οὔτε ἄκριτοι εἴμαστε οὔτε κακόπιστοι, οὔτε ἐχθρικὰ διατεθειμένοι ἀπέναντί σου.

Καὶ ἐγὼ εἶπον· Ὦ ἄριστε, ἦ που βουλόμενός με παραθαρρύνειν λέγεις;

Ἔγωγ', ἔφη.

Πᾶν τοίνυν, ἦν δ' ἐγώ, τοὐναντίον ποιεῖς. πιστεύοντος
μὲν γὰρ ἐμοῦ ἐμοὶ εἰδέναι ἃ λέγω, καλῶς εἶχεν ἡ παραμυθία·
ἐν γὰρ φρονίμοις τε καὶ φίλοις περὶ τῶν μεγίστων τε καὶ
e φίλων τἀληθῆ εἰδότα λέγειν ἀσφαλὲς καὶ θαρραλέον, ἀπι-
στοῦντα δὲ καὶ ζητοῦντα ἅμα τοὺς λόγους ποιεῖσθαι, ὃ δὴ
451 ἐγὼ δρῶ, φοβερόν τε καὶ σφαλερόν, οὔ τι γέλωτα ὀφλεῖν—
παιδικὸν γὰρ τοῦτό γε—ἀλλὰ μὴ σφαλεὶς τῆς ἀληθείας οὐ
μόνον αὐτὸς ἀλλὰ καὶ τοὺς φίλους συνεπισπασάμενος κείσο-
μαι περὶ ἃ ἥκιστα δεῖ σφάλλεσθαι. προσκυνῶ δὲ Ἀδρά-
στειαν, ὦ Γλαύκων, χάριν οὗ μέλλω λέγειν· ἐλπίζω γὰρ
οὖν ἔλαττον ἁμάρτημα ἀκουσίως τινὸς φονέα γενέσθαι ἢ
ἀπατεῶνα καλῶν τε καὶ ἀγαθῶν καὶ δικαίων νομίμων πέρι.
τοῦτο οὖν τὸ κινδύνευμα κινδυνεύειν ἐν ἐχθροῖς κρεῖττον ἢ
b φίλοις, ὥστε εὖ με παραμυθῇ.

Καὶ ὁ Γλαύκων γελάσας, Ἀλλ', ὦ Σώκρατες, ἔφη, ἐάν τι πάθωμεν πλημμελὲς ὑπὸ τοῦ λόγου, ἀφίεμέν σε ὥσπερ φόνου καὶ καθαρὸν εἶναι καὶ μὴ ἀπατεῶνα ἡμῶν. ἀλλὰ θαρρήσας λέγε.

Ἀλλὰ μέντοι, εἶπον, καθαρός γε καὶ ἐκεῖ ὁ ἀφεθείς, ὡς ὁ νόμος λέγει· εἰκὸς δέ γε, εἴπερ ἐκεῖ, κἀνθάδε.

Λέγε τοίνυν, ἔφη, τούτου γ' ἕνεκα.

Λέγειν δή, ἔφην ἐγώ, χρὴ ἀνάπαλιν αὖ νῦν, ἃ τότε ἴσως
c ἔδει ἐφεξῆς λέγειν· τάχα δὲ οὕτως ἂν ὀρθῶς ἔχοι, μετὰ
ἀνδρεῖον δρᾶμα παντελῶς διαπερανθὲν τὸ γυναικεῖον αὖ
περαίνειν, ἄλλως τε καὶ ἐπειδὴ σὺ οὕτω προκαλῇ.

Ἀνθρώποις γὰρ φῦσι καὶ παιδευθεῖσιν ὡς ἡμεῖς διήλθομεν, κατ' ἐμὴν δόξαν οὐκ ἔστ' ἄλλη ὀρθὴ παίδων τε καὶ

Κι ἐγὼ εἶπα: Φίλε μου καλέ, τὰ λὲς αὐτὰ γιὰ νὰ μοῦ δώσεις θάρρος, ἔ;

Βεβαίως, ἔκανε.

Ἔ, λοιπόν: Πετυχαίνεις ἀκριβῶς τὸ ἀντίθετο! Γιατὶ ἂν εἶχα ἐμπιστοσύνη στὸν ἑαυτό μου ὅτι *ξέρω* τί λέω, ἡ ἐνθάρρυνση αὐτὴ θὰ εἶχε μιὰ βάση. Πραγματικά, τὸ νὰ ἀπευθύνεται κανεὶς σὲ ἀνθρώπους λογικοὺς καὶ ἀγαπητούς, γιὰ νὰ τοὺς μιλήσει γιὰ τὰ πιὸ σημαντικὰ [e] καὶ προσφιλὴ σ' αὐτὸν πράγματα *γνωρίζοντας* τὴν ἀλήθεια, εἶναι ἕνα ἐγχείρημα σίγουρο ποὺ ἄφοβα τὸ ἐπιχειρεῖ κανείς, ἐνῶ ἀπεναντίας τὸ νὰ τοὺς μιλάει γι' αὐτὰ ἔχοντας ἀμφιβολίες καὶ ἐρευνώντας συγχρόνως κι ὁ ἴδιος, δηλαδὴ ὅ,τι ἀκριβῶς [451a] κάνω ἐγὼ τώρα, αὐτὸ καὶ φόβο μοῦ προξενεῖ καὶ εἶναι καὶ ἐπικίνδυνο, ὄχι βέβαια μήπως γελοιοποιηθῶ —κάτι τέτοιο θὰ ἦταν παιδιάστικο— ἀλλὰ μήπως καὶ ξαστοχώντας νὰ βρῶ τὴν ἀλήθεια, δὲν θὰ πέσω ἔξω ὁ ἴδιος μόνον ἀλλὰ θὰ συμπαρασύρω στὴν πλάνη καὶ τοὺς φίλους σχετικὰ μὲ ζητήματα, στὰ ὁποῖα κάθε ἄλλο παρὰ νὰ λαθεύει κανεὶς πρέπει. Ὑποκλίνομαι στὴν Ἀδράστεια, Γλαύκων, γιὰ αὐτὸ ποὺ πάω νὰ πῶ. Γιατὶ σταλήθεια πιστεύω ὅτι εἶναι μικρότερο κρίμα νὰ γίνεις ἄθελά σου φονιὰς ἑνὸς ἀνθρώπου, παρὰ νὰ τὸν παραπλανήσεις γύρω ἀπὸ τοὺς εὐγενικοὺς καὶ τοὺς καλοὺς καὶ τοὺς δίκαιους θεσμούς. Γι' αὐτὸ καὶ εἶναι προτιμότερο νὰ διακινδυνεύει κανεὶς τοῦτο τὸ παράτολμο ἐγχείρημα πάνω σὲ ἐχθροὺς παρὰ σὲ [b] φίλους, συνεπῶς καλὰ κάνεις ποὺ μοῦ δίνεις κουράγιο.

Ὁ Γλαύκων γέλασε καὶ εἶπε: Μά, Σωκράτη, ἂν πάθουμε κάτι δυσάρεστο ἐξαιτίας αὐτῆς τῆς συζήτησης, ἐμεῖς θὰ σὲ βγάλουμε ἀθῶο, κι ὅπως θὰ κάναμε ἂν θὰ ἐπρόκειτο γιὰ μιὰ περίπτωση φόνου, θὰ δεχτοῦμε πὼς ἐσὺ εἶσαι ἐξαγνισμένος καὶ πὼς δὲν μᾶς ἔχεις ἐξαπατήσει. Μίλα ἔτσι μὲ θάρρος!

Πραγματικά, εἶπα, ἀμόλευτος λογίζεται καὶ ἐκεῖ ὅποιος κρίθηκε ἀθῶος, ὅπως τὸ ὁρίζει ὁ νόμος· εἶναι ἔτσι εὔλογο, ἀφοῦ ἰσχύει αὐτὸ ἐκεῖ, νὰ ἰσχύει καὶ ἐδῶ.

Τοῦτο, εἶπε, εἶναι λόγος νὰ σὲ κάνει νὰ μιλήσεις.

Πρέπει, εἶπα ἐγώ, νὰ γυρίσουμε ξανὰ πίσω καὶ νὰ ποῦμε ὅσα ἔπρεπε, ἴσως, [c] νὰ τὰ εἴχαμε πεῖ τότε στὴ σειρά τους· μπορεῖ ὅμως πάλι τὸ σωστὸ νὰ εἶναι ἔτσι: ἀφοῦ πρῶτα ὁλοκληρώθηκε τὸ ἀνδρικὸ δράμα, νὰ πρέπει τώρα νὰ ὁλοκληρωθεῖ καὶ τὸ γυναικεῖο, ἀφοῦ ἄλλωστε κι ἐσὺ ἔτσι ζητᾶς νὰ γίνει.

Γιὰ ἀνθρώπους δηλαδή, συνέχισα, ποὺ ἀπὸ τὴ φύση τους καὶ τὴν ἀγωγή τους εἶναι ὅπως τοὺς ἔχουμε περιγράψει δὲν ὑπάρχει κατὰ τὴ γνώμη μου ἄλλος τρόπος σωστὸς νὰ ἀποκτοῦν καὶ νὰ μεταχειρίζονται παιδιὰ καὶ γυ-

γυναικῶν κτῆσίς τε καὶ χρεία ἢ κατ' ἐκείνην τὴν ὁρμὴν ἰοῦσιν, ἥνπερ τὸ πρῶτον ὡρμήσαμεν· ἐπεχειρήσαμεν δέ που ὡς ἀγέλης φύλακας τοὺς ἄνδρας καθιστάναι τῷ λόγῳ.

Ναί.

d Ἀκολουθῶμεν τοίνυν καὶ τὴν γένεσιν καὶ τροφὴν παραπλησίαν ἀποδιδόντες, καὶ σκοπῶμεν εἰ ἡμῖν πρέπει ἢ οὔ.

Πῶς; ἔφη.

Ὧδε. τὰς θηλείας τῶν φυλάκων κυνῶν πότερα συμφυλάττειν οἰόμεθα δεῖν ἅπερ ἂν οἱ ἄρρενες φυλάττωσι καὶ συνθηρεύειν καὶ τἆλλα κοινῇ πράττειν, ἢ τὰς μὲν οἰκουρεῖν ἔνδον ὡς ἀδυνάτους διὰ τὸν τῶν σκυλάκων τόκον τε καὶ τροφήν, τοὺς δὲ πονεῖν τε καὶ πᾶσαν ἐπιμέλειαν ἔχειν περὶ τὰ ποίμνια;

e Κοινῇ, ἔφη, πάντα· πλὴν ὡς ἀσθενεστέραις χρώμεθα, τοῖς δὲ ὡς ἰσχυροτέροις.

Οἷόν τ' οὖν, ἔφην ἐγώ, ἐπὶ τὰ αὐτὰ χρῆσθαί τινι ζῴῳ, ἂν μὴ τὴν αὐτὴν τροφήν τε καὶ παιδείαν ἀποδιδῷς;

Οὐχ οἷόν τε.

Εἰ ἄρα ταῖς γυναιξὶν ἐπὶ ταὐτὰ χρησόμεθα καὶ τοῖς ἀνδράσι, ταὐτὰ καὶ διδακτέον αὐτάς.

452 Ναί.

Μουσικὴ μὴν ἐκείνοις γε καὶ γυμναστικὴ ἐδόθη.

Ναί.

Καὶ ταῖς γυναιξὶν ἄρα τούτω τὼ τέχνα καὶ τὰ περὶ τὸν πόλεμον ἀποδοτέον καὶ χρηστέον κατὰ ταὐτά.

Εἰκὸς ἐξ ὧν λέγεις, ἔφη.

Ἴσως δή, εἶπον, παρὰ τὸ ἔθος γελοῖα ἂν φαίνοιτο πολλὰ περὶ τὰ νῦν λεγόμενα, εἰ πράξεται ᾗ λέγεται.

Καὶ μάλα, ἔφη.

Τί, ἦν δ' ἐγώ, γελοιότατον αὐτῶν ὁρᾷς; ἢ δῆλα δὴ ὅτι γυμνὰς τὰς γυναῖκας ἐν ταῖς παλαίστραις γυμναζομένας μετὰ

ναῖκες παρὰ μόνον ἀκολουθώντας ἐκείνη τὴν ἀρχικὴ κατεύθυνση ποὺ τοὺς δώσαμε στὸ ξεκίνημά μας κιόλας· καὶ νομίζω ὅτι στὴ συζήτηση αὐτὴ προσπαθήσαμε νὰ τοὺς καταστήσουμε κάτι σὰν φύλακες μιᾶς ἀγέλης.

Ναί.

[d] Ἂς ἀκολουθήσουμε λοιπὸν τὴν ἴδια κατεύθυνση ὁρίζοντας καὶ γιὰ τὶς γυναῖκες παραπλήσιες ρυθμίσεις σχετικὰ μὲ τὴ γέννηση καὶ τὴν ἀνατροφή τους κι ἂς ἐξετάσουμε ἂν οἱ ρυθμίσεις αὐτὲς μᾶς κάνουν ἢ ὄχι.

Μὲ ποιόν τρόπο; εἶπε.

Μὲ τοῦτον ἐδῶ: Πιστεύουμε ὅτι ἀπὸ τὰ σκυλιὰ ποὺ φυλᾶνε τὴ στάνη πρέπει τὰ θηλυκὰ νὰ φυλᾶνε ὅ,τι καὶ τὰ ἀρσενικὰ καὶ νὰ βγαίνουν κι αὐτὰ μαζὶ στὸ κυνήγι καὶ νὰ κάνουν ὅλες τὶς ἄλλες δουλειὲς ἀπὸ κοινοῦ μὲ τὰ ἀρσενικὰ ἤ, ἀντιθέτως, ὅτι τὰ θηλυκὰ πρέπει νὰ μένουν μέσα ὡς πιὸ ἀδύναμα, ἐπειδὴ αὐτὰ γεννοῦν κουταβάκια καὶ τὰ τρέφουν, ἐνῶ τὰ ἀρσενικὰ πρέπει νὰ δουλεύουν σκληρὰ καὶ νὰ ἔχουν ὅλη τὴ φροντίδα γιὰ τὴ στάνη; Τί ἀπὸ τὰ δύο πιστεύουμε πὼς εἶναι τὸ σωστό;

[e] Ἀπὸ κοινοῦ, εἶπε, ὅλα· μόνο ποὺ τὰ θηλυκὰ θὰ τὰ μεταχειριζόμαστε ὡς πιὸ ἀδύναμα, ἐνῶ τὰ ἀρσενικὰ ὡς πιὸ δυνατά.

Κι εἶναι δυνατόν, εἶπα ἐγώ, νὰ χρησιμοποιεῖς κάποιο ζῶο γιὰ τὶς ἴδιες δουλειὲς χωρὶς νὰ τοῦ δίνεις τὴν ἴδια τροφὴ καὶ ἐκπαίδευση;

Ὄχι, εἶπε.

Ἀφοῦ λοιπὸν θὰ χρησιμοποιοῦμε τὶς γυναῖκες γιὰ τὰ ἴδια πράγματα μὲ τοὺς ἄνδρες, πρέπει νὰ τὶς διδάξουμε τὰ ἴδια.

[452a] Ναί.

Σ' ἐκείνους, τώρα, δώσαμε μουσικὴ καὶ ποίηση ἀπὸ τὴ μιά, γυμναστικὴ ἀπὸ τὴν ἄλλη.

Ναί.

Καὶ στὶς γυναῖκες, ἑπομένως, πρέπει νὰ δώσουμε τοῦτες τὶς δύο τέχνες, ἐπίσης ὅσα σχετίζονται μὲ τὸν πόλεμο, κι ἀκόμη νὰ τὶς χρησιμοποιοῦμε κι αὐτὲς κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο ὅπως τοὺς ἄνδρες.

Αὐτὸ βγαίνει ἀπὸ ὅσα λές, εἶπε.

Πάντως, εἶπα, πολλὰ ἀπὸ ὅσα λέμε τώρα, καθὼς ἀντιβαίνουν σὲ ὅ,τι συνηθίζεται, θὰ φαίνονταν ἴσως γελοῖα, ἂν γίνουν ἔτσι ὅπως τὰ λέμε.

Καὶ πολὺ μάλιστα, εἶπε.

Προσέχεις, εἶπα, ποιό εἶναι τὸ πιὸ γελοῖο σὲ ὅλα αὐτά; Ἢ εἶναι πρόδηλο πὼς πρόκειται γιὰ τὸ ὅτι οἱ γυναῖκες θὰ γυμνάζονται [b] μαζὶ μὲ τοὺς ἄνδρες

b τῶν ἀνδρῶν, οὐ μόνον τὰς νέας, ἀλλὰ καὶ ἤδη τὰς πρεσβυτέρας, ὥσπερ τοὺς γέροντας ἐν τοῖς γυμνασίοις, ὅταν ῥυσοὶ καὶ μὴ ἡδεῖς τὴν ὄψιν ὅμως φιλογυμναστῶσιν;

Νὴ τὸν Δία, ἔφη· γελοῖον γὰρ ἄν, ὥς γε ἐν τῷ παρεστῶτι, φανείη.

Οὐκοῦν, ἦν δ' ἐγώ, ἐπείπερ ὡρμήσαμεν λέγειν, οὐ φοβητέον τὰ τῶν χαριέντων σκώμματα, ὅσα καὶ οἷα ἂν εἴποιεν εἰς τὴν τοιαύτην μεταβολὴν γενομένην καὶ περὶ τὰ γυμνάσια
c καὶ περὶ μουσικὴν καὶ οὐκ ἐλάχιστα περὶ τὴν τῶν ὅπλων σχέσιν καὶ ἵππων ὀχήσεις.

Ὀρθῶς, ἔφη, λέγεις.

Ἀλλ' ἐπείπερ λέγειν ἠρξάμεθα, πορευτέον πρὸς τὸ τραχὺ τοῦ νόμου, δεηθεῖσίν τε τούτων μὴ τὰ αὑτῶν πράττειν ἀλλὰ σπουδάζειν, καὶ ὑπομνήσασιν ὅτι οὐ πολὺς χρόνος ἐξ οὗ τοῖς Ἕλλησιν ἐδόκει αἰσχρὰ εἶναι καὶ γελοῖα ἅπερ νῦν τοῖς πολλοῖς τῶν βαρβάρων, γυμνοὺς ἄνδρας ὁρᾶσθαι, καὶ ὅτε ἤρχοντο τῶν γυμνασίων πρῶτοι μὲν Κρῆτες, ἔπειτα Λακεδαιμόνιοι,
d ἐξῆν τοῖς τότε ἀστείοις πάντα ταῦτα κωμῳδεῖν. ἢ οὐκ οἴει;

Ἔγωγε.

Ἀλλ' ἐπειδὴ οἶμαι χρωμένοις ἄμεινον τὸ ἀποδύεσθαι τοῦ συγκαλύπτειν πάντα τὰ τοιαῦτα ἐφάνη, καὶ τὸ ἐν τοῖς ὀφθαλμοῖς δὴ γελοῖον ἐξερρύη ὑπὸ τοῦ ἐν τοῖς λόγοις μηνυθέντος ἀρίστου· καὶ τοῦτο ἐνεδείξατο, ὅτι μάταιος ὃς γελοῖον ἄλλο τι ἡγεῖται ἢ τὸ κακόν, καὶ ὁ γελωτοποιεῖν ἐπιχειρῶν πρὸς ἄλλην τινὰ ὄψιν ἀποβλέπων ὡς γελοίου ἢ τὴν τοῦ ἄφρονός
e τε καὶ κακοῦ, καὶ καλοῦ αὖ σπουδάζει πρὸς ἄλλον τινὰ σκοπὸν στησάμενος ἢ τὸν τοῦ ἀγαθοῦ.

Παντάπασι μὲν οὖν, ἔφη.

Ἆρ' οὖν οὐ πρῶτον μὲν τοῦτο περὶ αὐτῶν ἀνομολογητέον, εἰ δυνατὰ ἢ οὔ, καὶ δοτέον ἀμφισβήτησιν εἴτε τις φιλοπαίσμων εἴτε σπουδαστικὸς ἐθέλει ἀμφισβητῆσαι, πότερον
453 δυνατὴ φύσις ἡ ἀνθρωπίνη ἡ θήλεια τῇ τοῦ ἄρρενος γένους κοινωνῆσαι εἰς ἅπαντα τὰ ἔργα ἢ οὐδ' εἰς ἕν, ἢ εἰς τὰ μὲν

γυμνές, ὄχι μόνον οἱ νέες ἀλλά, ἰδίως, καὶ οἱ ἡλικιωμένες, ὅπως γίνεται μὲ τοὺς γέροντες στὰ γυμναστήρια, ὅταν ζαρωμένοι ἀπὸ τὶς ρυτίδες καὶ μὲ ἐμφάνιση ὄχι εὐχάριστη αὐτοὶ τὸ βρίσκουν εὐχάριστο νὰ γυμνάζονται.

Ναί, μά τὸ Δία, εἶπε· θὰ φαινόταν πραγματικὰ γελοῖο, τουλάχιστον στὶς παροῦσες συνθῆκες.

Λοιπόν, εἶπα ἐγώ, μιὰ ποὺ ξεκινήσαμε νὰ μιλᾶμε, δὲν πρέπει νὰ μᾶς φοβίσουν οἱ κοροϊδίες τῶν ἐξυπνάκηδων, ὅσες κι ὅποιες κι ἂν ξεστομίζονται γιὰ αὐτὲς τὶς καινοτομίες γύρω ἀπὸ τὶς γυμναστικὲς ἀσκήσεις, [c] τὴ μουσικὴ καλλιέργεια καὶ προπαντὸς τὸ χειρισμὸ τῶν ὅπλων καὶ τὴν ἱππασία.

Σωστὰ λές, εἶπε.

Μιὰ καὶ ἀρχίσαμε λοιπὸν τοῦτο τὸ θέμα, ἂς πάρουμε τὸ δρόμο γιὰ τὰ πιὸ κακοτράχαλα τοῦ νόμου καὶ ἂς ζητήσουμε ἀπὸ τούτους τοὺς ἐξυπνάκηδες νὰ σταματήσουν αὐτὰ ποὺ ξέρουν καὶ νὰ σοβαρευτοῦν· κι ἂς τοὺς ὑπενθυμίσουμε ὅτι δὲν εἶναι δὰ καὶ πολὺς καιρὸς ποὺ οἱ Ἕλληνες θεωροῦσαν ντροπὴ καὶ γελοιότητες ὅσα τώρα φαίνονται τέτοια στοὺς περισσότερους ἀπὸ τοὺς βαρβάρους, νὰ ἐμφανίζονται δηλαδὴ οἱ ἄνδρες γυμνοί· κι ὅτι ὅταν ἄρχισαν νὰ γυμνάζονται, πρῶτα οἱ Κρῆτες, ἔπειτα κι οἱ Λακεδαιμόνιοι, [d] οἱ ἐξυπνάκηδες ἐκείνου τοῦ καιροῦ εἶχαν τὴν τάση ὅλ' αὐτὰ νὰ τὰ διακωμωδοῦν. Ἢ μήπως δὲν συμφωνεῖς;

Συμφωνῶ.

Ἐπειδὴ ὅμως, νομίζω, ὅσοι ἀσχολοῦνταν μὲ τὴ γυμναστικὴ διαπίστωσαν ὅτι ἦταν καλύτερα νὰ ξεγυμνώνουν τὸ σῶμα τους παρὰ νὰ τὸ σκεπάζουν μὲ ροῦχα, ὅ,τι στὰ μάτια φαινόταν ὡς γελοιότητα ἔγινε ἄφαντο μπροστὰ σ' αὐτὸ ποὺ ἡ λογικὴ τοὺς διαμηνοῦσε πὼς ἦταν τὸ πιὸ καλό. Κι ἔγινε ἔτσι φανερὸ πὼς εἶναι ἀνόητος ὅποιος θεωρεῖ γελοῖο ὁτιδήποτε ἄλλο ἐκτὸς ἀπὸ τὸ κακό, καὶ προσπαθεῖ νὰ διακωμωδήσει ὡς δῆθεν γελοῖο κάποιο ἄλλο θέαμα κι ὄχι τὸ θέαμα τοῦ ἄμυαλου [e] καὶ τοῦ κακοῦ ἤ, γιὰ νὰ τὸ ποῦμε ἀντίστροφα, ὅποιος δείχνει ζῆλο γιὰ τὴν ὀμορφιὰ ἔχοντας ὅμως τάξει ὡς στόχο του κάτι ἄλλο κι ὄχι τὸ ἀγαθό.

Χωρὶς ἀμφιβολία, εἶπε.

Ἄρα, λοιπόν, τὸ πρῶτο ποὺ ἔχουμε νὰ κάνουμε δὲν εἶναι νὰ συμφωνήσουμε γύρω ἀπὸ αὐτὰ τὰ πράγματα ἂν εἶναι δυνατὸν νὰ πραγματοποιηθοῦν ἢ ὄχι, καὶ νὰ ἀφήσουμε ὅποιον στ' ἀστεῖα ἢ στὰ σοβαρὰ θέλει νὰ ἀμφιβάλλει νὰ διατυπώσει τὶς ἀμφιβολίες του κατὰ πόσο [453a] ἡ γυναικεία φύση ἔχει τὴ δύναμη νὰ συμμετέχει μὲ τὸ ἀνδρικὸ φύλο σὲ ὅλα τὰ ἔργα ἢ σὲ κανένα, ἢ σὲ ὁρι-

οἷά τε, εἰς δὲ τὰ οὔ, καὶ τοῦτο δὴ τὸ περὶ τὸν πόλεμον ποτέρων ἐστίν; ἆρ' οὐχ οὕτως ἂν κάλλιστά τις ἀρχόμενος ὡς τὸ εἰκὸς καὶ κάλλιστα τελευτήσειεν;

Πολύ γε, ἔφη.

Βούλει οὖν, ἦν δ' ἐγώ, ἡμεῖς πρὸς ἡμᾶς αὐτοὺς ὑπὲρ τῶν ἄλλων ἀμφισβητήσωμεν, ἵνα μὴ ἔρημα τὰ τοῦ ἑτέρου λόγου πολιορκῆται;

b Οὐδέν, ἔφη, κωλύει.

Λέγωμεν δὴ ὑπὲρ αὐτῶν ὅτι «Ὦ Σώκρατές τε καὶ Γλαύκων, οὐδὲν δεῖ ὑμῖν ἄλλους ἀμφισβητεῖν· αὐτοὶ γὰρ ἐν ἀρχῇ τῆς κατοικίσεως, ἣν ᾠκίζετε πόλιν, ὡμολογεῖτε δεῖν κατὰ φύσιν ἕκαστον ἕνα ἓν τὸ αὑτοῦ πράττειν.»

Ὡμολογήσαμεν οἶμαι· πῶς γὰρ οὔ;

«Ἔστιν οὖν ὅπως οὐ πάμπολυ διαφέρει γυνὴ ἀνδρὸς τὴν φύσιν;»

Πῶς δ' οὐ διαφέρει;

«Οὐκοῦν ἄλλο καὶ ἔργον ἑκατέρῳ προσήκει προστάττειν
c τὸ κατὰ τὴν αὑτοῦ φύσιν;»

Τί μήν;

«Πῶς οὖν οὐχ ἁμαρτάνετε νυνὶ καὶ τἀναντία ὑμῖν αὐτοῖς λέγετε φάσκοντες αὖ τοὺς ἄνδρας καὶ τὰς γυναῖκας δεῖν τὰ αὐτὰ πράττειν, πλεῖστον κεχωρισμένην φύσιν ἔχοντας;» ἕξεις τι, ὦ θαυμάσιε, πρὸς ταῦτ' ἀπολογεῖσθαι;

Ὡς μὲν ἐξαίφνης, ἔφη, οὐ πάνυ ῥᾴδιον· ἀλλὰ σοῦ δεήσομαί τε καὶ δέομαι καὶ τὸν ὑπὲρ ἡμῶν λόγον, ὅστις ποτ' ἐστίν, ἑρμηνεῦσαι.

Ταῦτ' ἐστίν, ἦν δ' ἐγώ, ὦ Γλαύκων, καὶ ἄλλα πολλὰ
d τοιαῦτα, ἃ ἐγὼ πάλαι προορῶν ἐφοβούμην τε καὶ ὤκνουν ἅπτεσθαι τοῦ νόμου τοῦ περὶ τὴν τῶν γυναικῶν καὶ παίδων κτῆσιν καὶ τροφήν.

Οὐ μὰ τὸν Δία, ἔφη· οὐ γὰρ εὐκόλῳ ἔοικεν.

Οὐ γάρ, εἶπον. ἀλλὰ δὴ ὧδ' ἔχει· ἄντε τις εἰς κολυμβήθραν μικρὰν ἐμπέσῃ ἄντε εἰς τὸ μέγιστον πέλαγος μέσον, ὅμως γε νεῖ οὐδὲν ἧττον.

Πάνυ μὲν οὖν.

Οὐκοῦν καὶ ἡμῖν νευστέον καὶ πειρατέον σῴζεσθαι ἐκ τοῦ

σμένα μὲν ναί, ἐνῶ σὲ ὁρισμένα ἄλλα ὄχι, καὶ σὲ ποιά ἀπὸ αὐτὲς τὶς κατηγορίες ὑπάγεται εἰδικὰ ἡ πολεμικὴ δραστηριότητα; Δὲν εἶναι εὔλογο ὅτι κάνοντας κάποιος μιὰ τόσο ὡραία ἀρχὴ θὰ φθάσει καὶ σὲ ἕνα ἐξίσου ὡραῖο τέλος;

Φυσικά, εἶπε.

Δέχεσαι, λοιπόν, εἶπα ἐγώ, νὰ τὸ ἀμφισβητήσουμε αὐτὸ *ἐμεῖς* γιὰ λογαριασμὸ τῶν ἄλλων, ὥστε νὰ μὴ μείνει ἡ ἀντίθετη ἄποψη σὰν κάστρο δίχως ὑπερασπιστές;

[b] Τίποτα, εἶπε, δὲν μᾶς ἐμποδίζει.

Ἂς ποῦμε, ἔτσι, γιὰ λογαριασμό τους ὅτι «Σωκράτη καὶ Γλαύκων, δὲν χρειάζεστε κανέναν ἄλλο γιὰ νὰ τὸ ἀμφισβητήσει· γιατὶ ἐσεῖς οἱ ἴδιοι, ὅταν ἀρχίζατε νὰ θεμελιώνετε τὴν πόλη ποὺ πᾶτε νὰ φτιάξετε, εἴχατε παραδεχτεῖ πὼς εἶναι ἀπὸ τὴ φύση ἀναγκαῖο καθένας νὰ πράττει τὰ δικά του».

Τὸ εἴχαμε, νομίζω, παραδεχτεῖ· γιατί ὄχι ἄλλωστε;

«Ἀπὸ τὴ φύση της ὅμως ἡ γυναίκα δὲν διαφέρει πάρα πολὺ ἀπὸ τὸν ἄνδρα;»

Ποιός λέει ὅτι δὲν διαφέρει;.

«Τὸ σωστὸ ἑπομένως δὲν εἶναι νὰ ἐπιβάλλουμε στὸ καθένα ἀπὸ τὰ δύο φύλα καὶ ἕνα διαφορετικὸ ἔργο, [c] ἀνάλογα μὲ τὴ φύση τοῦ καθενός;»

Τὸ ρωτᾶς;

«Ἄρα δὲν λαθεύετε τώρα καὶ δὲν ἀντιφάσκετε μὲ τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτό σας ὑποστηρίζοντας ὅτι οἱ ἄνδρες καὶ οἱ γυναῖκες πρέπει νὰ καταπιάνονται μὲ τὰ ἴδια πράγματα, παρόλο ὅτι ἡ φύση τους παρουσιάζει πολὺ μεγάλες διαφορές;» Σ' αὐτὸ θὰ ἔχεις νὰ ἀπαντήσεις κάτι;

Ἔτσι στὰ ξαφνικά, εἶπε, δὲν εἶναι πολὺ εὔκολο· θὰ παρακαλέσω ὅμως ἐσένα, καὶ τὸ κάνω ἀμέσως, νὰ ἐξηγήσεις τὴ δική μας ἄποψη, ὅποια εἶναι αὐτή.

Αὐτὰ εἶναι, Γλαύκων, εἶπα ἐγώ, καὶ ἄλλα πολλὰ [d] σὰν αὐτά, ποὺ βλέποντάς τα ἐδῶ καὶ ὥρα πολλὴ φοβόμουν καὶ δίσταζα νὰ ἀγγίξω τὸ νόμο γιὰ τὴν ἀπόκτηση τῶν γυναικῶν καὶ τὴν ἀνατροφὴ τῶν παιδιῶν.

Δὲν μὲ παραξενεύει αὐτό, μὰ τὸ Δία· δὲν φαίνεται εὔκολο.

Δὲν εἶναι εὔκολο, εἶπα. Τὸ θέμα ὅμως ἔχει ὡς ἑξῆς: εἴτε σὲ μιὰ μικρὴ δεξαμενὴ πέσει κανεὶς εἴτε στὸ ἀνοιχτὸ πέλαγος, καὶ στὴ μιὰ περίπτωση καὶ στὴν ἄλλη κολυμπάει.

Ἀσφαλῶς.

Ἔτσι λοιπὸν κι ἐμεῖς πρέπει νὰ κολυμπήσουμε καὶ νὰ προσπαθήσουμε νὰ

λόγου, ἤτοι δελφῖνά τινα ἐλπίζοντας ἡμᾶς ὑπολαβεῖν ἂν ἤ τινα ἄλλην ἄπορον σωτηρίαν.

e Ἔοικεν, ἔφη.

Φέρε δή, ἦν δ' ἐγώ, ἐάν πῃ εὕρωμεν τὴν ἔξοδον. ὁμολογοῦμεν γὰρ δὴ ἄλλην φύσιν ἄλλο δεῖν ἐπιτηδεύειν, γυναικὸς δὲ καὶ ἀνδρὸς ἄλλην εἶναι· τὰς δὲ ἄλλας φύσεις τὰ αὐτά φαμεν νῦν δεῖν ἐπιτηδεῦσαι. ταῦτα ἡμῶν κατηγορεῖται;

Κομιδῇ γε.

454 Ἦ γενναία, ἦν δ' ἐγώ, ὦ Γλαύκων, ἡ δύναμις τῆς ἀντιλογικῆς τέχνης.

Τί δή;

Ὅτι, εἶπον, δοκοῦσί μοι εἰς αὐτὴν καὶ ἄκοντες πολλοὶ ἐμπίπτειν καὶ οἴεσθαι οὐκ ἐρίζειν ἀλλὰ διαλέγεσθαι, διὰ τὸ μὴ δύνασθαι κατ' εἴδη διαιρούμενοι τὸ λεγόμενον ἐπισκοπεῖν, ἀλλὰ κατ' αὐτὸ τὸ ὄνομα διώκειν τοῦ λεχθέντος τὴν ἐναντίωσιν, ἔριδι, οὐ διαλέκτῳ πρὸς ἀλλήλους χρώμενοι.

Ἔστι γὰρ δή, ἔφη, περὶ πολλοὺς τοῦτο τὸ πάθος· ἀλλὰ μῶν καὶ πρὸς ἡμᾶς τοῦτο τείνει ἐν τῷ παρόντι;

b Παντάπασι μὲν οὖν, ἦν δ' ἐγώ· κινδυνεύομεν γοῦν ἄκοντες ἀντιλογίας ἅπτεσθαι.

Πῶς;

Τὸ ‹μὴ› τὴν αὐτὴν φύσιν ὅτι οὐ τῶν αὐτῶν δεῖ ἐπιτηδευμάτων τυγχάνειν πάνυ ἀνδρείως τε καὶ ἐριστικῶς κατὰ τὸ ὄνομα διώκομεν, ἐπεσκεψάμεθα δὲ οὐδ' ὁπῃοῦν τί εἶδος τὸ τῆς ἑτέρας τε καὶ τῆς αὐτῆς φύσεως καὶ πρὸς τί τεῖνον ὡριζόμεθα τότε, ὅτε τὰ ἐπιτηδεύματα ἄλλῃ φύσει ἄλλα, τῇ δὲ αὐτῇ τὰ αὐτὰ ἀπεδίδομεν.

Οὐ γὰρ οὖν, ἔφη, ἐπεσκεψάμεθα.

c Τοιγάρτοι, εἶπον, ἔξεστιν ἡμῖν, ὡς ἔοικεν, ἀνερωτᾶν ἡμᾶς αὐτοὺς εἰ ἡ αὐτὴ φύσις φαλακρῶν καὶ κομητῶν καὶ οὐχ ἡ ἐναντία, καὶ ἐπειδὰν ὁμολογῶμεν ἐναντίαν εἶναι, ἐὰν φαλακροὶ σκυτοτομῶσιν, μὴ ἐᾶν κομήτας, ἐὰν δ' αὖ κομῆται, μὴ τοὺς ἑτέρους.

βγοῦμε σῶοι ἀπὸ τὸ πέλαγος τοῦ λόγου ἐλπίζοντας εἴτε πὼς κάποιο δελφίνι θὰ μᾶς πάρει στὴ ράχη του εἴτε σὲ κάποιαν ἄλλη ἀναπάντεχη σωτηρία.

[e] Ἔτσι φαίνεται, εἶπε.

Ἔλα λοιπόν, εἶπα, μήπως καὶ βρεθεῖ κάποιος τρόπος νὰ βγοῦμε. Δεχόμαστε ὅτι διαφορετικὲς φύσεις πρέπει νὰ καταπιάνονται μὲ διαφορετικὰ ἔργα, κι ὅτι ἡ φύση τῆς γυναίκας εἶναι διαφορετικὴ ἀπὸ τοῦ ἄνδρα· καὶ τώρα, ἀπεναντίας, ὑποστηρίζουμε ὅτι οἱ διαφορετικὲς φύσεις πρέπει νὰ καταπιαστοῦν μὲ τὰ ἴδια ἔργα. Αὐτὸ δὲν μᾶς καταμαρτυροῦν;

Βεβαιότατα.

[454a] Τί μεγάλη σταλήθεια, εἶπα ἐγώ, ποὺ εἶναι ἡ δύναμη τῆς ἀντιλογίας!

Γιατί αὐτό;

Διότι, εἶπα, ἔχω τὴν ἐντύπωση ὅτι πολλοὺς τοὺς χτυπάει καὶ παρὰ τὴ θέλησή τους, καὶ φαντάζονται ὅτι δὲν φιλονικοῦν γιὰ λέξεις ἀλλὰ ὅτι διαλέγονται, κι αὐτὸ ἐπειδὴ δὲν μποροῦν, παρακολουθώντας κάτι τὸ ὁποῖο λέγεται, νὰ κάνουν ἐννοιολογικὲς διακρίσεις, ἀλλὰ προσπαθοῦν νὰ ἀντικρούσουν ὅ,τι εἰπώθηκε μένοντας στὶς λέξεις, *ἐρίζοντας* κι ὄχι συζητώντας διαλεκτικὰ μεταξύ τους.

Συμβαίνει αὐτὸ πράγματι, εἶπε, μὲ πολλούς· λὲς ὅμως νὰ πηγαίνει νὰ μᾶς ἀγγίξει τώρα κι ἐμᾶς;

[b] Καὶ μὲ τὸ παραπάνω μάλιστα, εἶπα ἐγώ· γιατὶ χωρὶς νὰ τὸ θέλουμε πᾶμε, φαίνεται, νὰ τὸ ρίξουμε στὴν ἀντιλογία.

Μὲ ποιόν τρόπο;

Ἐπιμένοντας ἀνυποχώρητα ὅτι διαφορετικὲς φύσεις δὲν πρέπει νὰ ἀσχολοῦνται μὲ τὰ αὐτὰ ἔργα, κολλᾶμε κατὰ τρόπο ἐριστικὸ στὶς λέξεις, χωρὶς διόλου νὰ ἐξετάζουμε πῶς ὁρίζαμε τὴν ἔννοια τῆς διαφορετικῆς φύσης καὶ πῶς τὴν ἔννοια τῆς αὐτῆς, καὶ ἐν σχέσει πρὸς τί —τότε ποὺ προτείναμε οἱ διαφορετικὲς φύσεις νὰ ἀσχολοῦνται μὲ διαφορετικὰ ἔργα, ἐνῶ ἡ αὐτὴ φύση νὰ καταπιάνεται μὲ τὰ αὐτὰ ἔργα.

Ὄχι, εἶπε· δὲν τὸ ἐξετάσαμε.

[c] Ἑπομένως, εἶπα, μποροῦμε, ὅπως φαίνεται, νὰ ἀναρωτηθοῦμε ἂν οἱ φαλακροὶ καὶ οἱ μαλλιαροὶ ἔχουν τὴν αὐτὴ φύση κι ὄχι τὴν ἀντίθετη, καὶ ὅταν συμφωνήσουμε πὼς ἔχουν τὴν ἀντίθετη, ἂν συμβαίνει ὁρισμένοι φαλακροὶ νὰ εἶναι τσαγκάρηδες, τότε νὰ μὴν ἀφήνουμε τοὺς μαλλιαροὺς νὰ ἀσκοῦν αὐτὴ τὴν τέχνη, ἂν πάλι συμβαίνει νὰ τὴν ἀσκοῦν ἄνθρωποι μὲ πολλὰ μαλλιά, τότε νὰ μὴν ἀφήνουμε τοὺς ἄλλους.

Γελοῖον μεντἂν εἴη, ἔφη.

Ἆρα κατ' ἄλλο τι, εἶπον ἐγώ, γελοῖον, ἢ ὅτι τότε οὐ πάντως τὴν αὐτὴν καὶ τὴν ἑτέραν φύσιν ἐτιθέμεθα, ἀλλ' ἐκεῖνο τὸ εἶδος τῆς ἀλλοιώσεώς τε καὶ ὁμοιώσεως μόνον
d ἐφυλάττομεν τὸ πρὸς αὐτὰ τεῖνον τὰ ἐπιτηδεύματα; οἷον ἰατρικὸν μὲν καὶ ἰατρικὸν τὴν αὐτὴν φύσιν ἔχειν ἐλέγομεν· ἢ οὐκ οἴει;

Ἔγωγε.

Ἰατρικὸν δέ γε καὶ τεκτονικὸν ἄλλην;

Πάντως που.

Οὐκοῦν, ἦν δ' ἐγώ, καὶ τὸ τῶν ἀνδρῶν καὶ τὸ τῶν γυναικῶν γένος, ἐὰν μὲν πρὸς τέχνην τινὰ ἢ ἄλλο ἐπιτήδευμα διαφέρον φαίνηται, τοῦτο δὴ φήσομεν ἑκατέρῳ δεῖν ἀποδιδόναι· ἐὰν δ' αὐτῷ τούτῳ φαίνηται διαφέρειν, τῷ τὸ μὲν θῆλυ τίκτειν,
e τὸ δὲ ἄρρεν ὀχεύειν, οὐδέν τί πω φήσομεν μᾶλλον ἀποδεδεῖχθαι ὡς πρὸς ὃ ἡμεῖς λέγομεν διαφέρει γυνὴ ἀνδρός, ἀλλ' ἔτι οἰησόμεθα δεῖν τὰ αὐτὰ ἐπιτηδεύειν τούς τε φύλακας ἡμῖν καὶ τὰς γυναῖκας αὐτῶν.

Καὶ ὀρθῶς γ', ἔφη.

Οὐκοῦν μετὰ τοῦτο κελεύομεν τὸν τὰ ἐναντία λέγοντα
455 τοῦτο αὐτὸ διδάσκειν ἡμᾶς, πρὸς τίνα τέχνην ἢ τί ἐπιτήδευμα τῶν περὶ πόλεως κατασκευὴν οὐχ ἡ αὐτὴ ἀλλὰ ἑτέρα φύσις γυναικός τε καὶ ἀνδρός;

Δίκαιον γοῦν.

Τάχα τοίνυν ἄν, ὅπερ σὺ ὀλίγον πρότερον ἔλεγες, εἴποι ἂν καὶ ἄλλος, ὅτι ἐν μὲν τῷ παραχρῆμα ἱκανῶς εἰπεῖν οὐ ῥᾴδιον, ἐπισκεψαμένῳ δὲ οὐδὲν χαλεπόν.

Εἴποι γὰρ ἄν.

Βούλει οὖν δεώμεθα τοῦ τὰ τοιαῦτα ἀντιλέγοντος ἀκολου-
b θῆσαι ἡμῖν, ἐάν πως ἡμεῖς ἐκείνῳ ἐνδειξώμεθα ὅτι οὐδέν ἐστιν ἐπιτήδευμα ἴδιον γυναικὶ πρὸς διοίκησιν πόλεως;

Πάνυ γε.

Ἴθι δή, φήσομεν πρὸς αὐτόν, ἀποκρίνου· ἆρα οὕτως

Αὐτὸ πραγματικὰ θὰ ἦταν γελοῖο.

Γελοῖο, ρώτησα, θὰ ἦταν ἄραγε γιὰ κάποιον ἄλλο λόγο ἢ ἐπειδὴ τὴν αὐτὴ καὶ τὴ διαφορετικὴ φύση δὲν τὴν ἐννοούσαμε τότε *ἀπολύτως* ἀλλὰ εἴχαμε κατὰ νοῦ ἐκεῖνο μόνο τὸ εἶδος τῆς διαφοροποίησης καὶ τῆς ἐξομοίωσης [d] ποὺ ἀναφέρεται σ' αὐτὰ τὰ ἐπαγγέλματα; Ὅπως λ.χ. λέγαμε ὅτι ὁ γιατρὸς ἔχει τὴν αὐτὴ φύση μὲ τὸ γιατρό· ἢ δὲν τὸ νομίζεις;

Συμφωνῶ.

Ἐνῶ ὁ γιατρὸς καὶ ὁ ξυλουργὸς ἔχουν διαφορετική· ἔτσι;

Ἀσφαλῶς.

Ἔτσι λοιπόν, εἶπα, καὶ μὲ τὸ ἀνδρικὸ καὶ τὸ γυναικεῖο φύλο. Ἂν προκύψει ὅτι τὸ ἕνα διαφέρει ἀπὸ τὸ ἄλλο ὡς πρὸς κάποια τέχνη ἢ κάποιο ἄλλο ἐπάγγελμα, θὰ ὑποστηρίξουμε ὅτι τὴν τέχνη αὐτὴ ἢ τὸ ἐπάγγελμα πρέπει νὰ τὰ συνδέσουμε μὲ τὸ ἕνα ἀπὸ τὰ δύο φύλα· ἂν ὅμως φαίνεται ὅτι διαφέρουν ὡς πρὸς τοῦτο, ὡς πρὸς τὸ ὅτι δηλαδὴ ἡ μὲν γυναίκα γεννάει, [e] ἐνῶ ὁ ἄνδρας γονιμοποιεῖ, θὰ ὑποστηρίξουμε ὅτι ἔτσι δὲν ἔχει ἀποδειχτεῖ τίποτε ἀκόμα σχετικὰ μὲ αὐτὸ ὡς πρὸς τὸ ὁποῖο ἐμεῖς λέμε ὅτι διαφέρει ἡ γυναίκα ἀπὸ τὸν ἄνδρα ἀλλὰ θὰ ἐξακολουθήσουμε νὰ πιστεύουμε ὅτι οἱ φύλακες καὶ οἱ γυναῖκες τους πρέπει νὰ καταπιάνονται μὲ τὰ αὐτὰ ἔργα.

Καὶ δικαίως, βέβαια, εἶπε.

Τὸ ἑπόμενο βῆμα, λοιπόν, δὲν εἶναι νὰ ζητήσουμε ἀπὸ ὅποιον ὑποστηρίζει τὸ ἀντίθετο [455a] νὰ μᾶς ἐξηγήσει ὡς πρὸς ποιά τέχνη ἢ ποιά ἀσχολία, ἀπὸ ὅσες ἀφοροῦν στὴ συγκρότηση μιᾶς πολιτείας, ἡ φύση τῆς γυναίκας δὲν εἶναι ἴδια μὲ τοῦ ἄνδρα τὴ φύση ἀλλὰ διαφορετική;

Αὐτὸ εἶναι τὸ σωστό.

Θὰ μποροῦσε ἴσως κάποιος νὰ πεῖ ὅ,τι ἀκριβῶς ἔλεγες λίγο πρωτύτερα ἐσύ, νὰ πεῖ δηλαδὴ ὅτι ἔτσι ἐκ τοῦ προχείρου δὲν εἶναι εὔκολο νὰ δώσει ἱκανοποιητικὴ ἀπάντηση, ἂν καθίσει ὅμως καὶ τὸ σκεφθεῖ, δὲν εἶναι διόλου δύσκολο.

Αὐτὸ θὰ μποροῦσε νὰ τὸ πεῖ.

Συμφωνεῖς λοιπὸν νὰ ζητήσουμε ἀπὸ ὅποιον προβάλλει τέτοιες ἀντιρρήσεις [b] νὰ μᾶς παρακολουθήσει, μήπως καὶ μὲ κάποιον τρόπο μπορέσουμε νὰ τοῦ δείξουμε ὅτι δὲν ὑπάρχει ἐνασχόληση σχετικὴ μὲ τὴ διοίκηση μιᾶς πολιτείας ποὺ νὰ προσιδιάζει στὴ γυναίκα;

Βεβαιότατα.

Ἔλα λοιπόν, θὰ τοῦ ποῦμε, κι ἀπάντησέ μας: Ἄραγε λέγοντας ὅτι ὁ ἕνας

ἔλεγες τὸν μὲν εὐφυῆ πρός τι εἶναι, τὸν δὲ ἀφυῆ, ἐν ᾧ ὁ
μὲν ῥᾳδίως τι μανθάνοι, ὁ δὲ χαλεπῶς; καὶ ὁ μὲν ἀπὸ
βραχείας μαθήσεως ἐπὶ πολὺ εὑρετικὸς εἴη οὗ ἔμαθεν, ὁ δὲ
πολλῆς μαθήσεως τυχὼν καὶ μελέτης μηδ' ἃ ἔμαθε σῴζοιτο;
καὶ τῷ μὲν τὰ τοῦ σώματος ἱκανῶς ὑπηρετοῖ τῇ διανοίᾳ, τῷ
c δὲ ἐναντιοῖτο; ἆρ' ἄλλα ἄττα ἐστὶν ἢ ταῦτα, οἷς τὸν εὐφυῆ
πρὸς ἕκαστα καὶ τὸν μὴ ὡρίζου;

Οὐδείς, ἦ δ' ὅς, ἄλλα φήσει.

Οἶσθά τι οὖν ὑπὸ ἀνθρώπων μελετώμενον, ἐν ᾧ οὐ πάντα
ταῦτα τὸ τῶν ἀνδρῶν γένος διαφερόντως ἔχει ἢ τὸ τῶν
γυναικῶν; ἢ μακρολογῶμεν τήν τε ὑφαντικὴν λέγοντες καὶ
τὴν τῶν ποπάνων τε καὶ ἑψημάτων θεραπείαν, ἐν οἷς δή τι
δοκεῖ τὸ γυναικεῖον γένος εἶναι, οὗ καὶ καταγελαστότατόν
d ἐστι πάντων ἡττώμενον;

Ἀληθῆ, ἔφη, λέγεις, ὅτι πολὺ κρατεῖται ἐν ἅπασιν ὡς
ἔπος εἰπεῖν τὸ γένος τοῦ γένους. γυναῖκες μέντοι πολλαὶ
πολλῶν ἀνδρῶν βελτίους εἰς πολλά· τὸ δὲ ὅλον ἔχει ὡς σὺ
λέγεις.

Οὐδὲν ἄρα ἐστίν, ὦ φίλε, ἐπιτήδευμα τῶν πόλιν διοι-
κούντων γυναικὸς διότι γυνή, οὐδ' ἀνδρὸς διότι ἀνήρ,
ἀλλ' ὁμοίως διεσπαρμέναι αἱ φύσεις ἐν ἀμφοῖν τοῖν
ζῴοιν, καὶ πάντων μὲν μετέχει γυνὴ ἐπιτηδευμάτων κατὰ
e φύσιν, πάντων δὲ ἀνήρ, ἐπὶ πᾶσι δὲ ἀσθενέστερον γυνὴ
ἀνδρός.

Πάνυ γε.

Ἦ οὖν ἀνδράσι πάντα προστάξομεν, γυναικὶ δ' οὐδέν;

Καὶ πῶς;

Ἀλλ' ἔστι γὰρ οἶμαι, ὡς φήσομεν, καὶ γυνὴ ἰατρική, ἡ δ'
οὔ, καὶ μουσική, ἡ δ' ἄμουσος φύσει.

Τί μήν;

456 [Καὶ] γυμναστικὴ δ' ἄρα οὔ, οὐδὲ πολεμική, ἡ δὲ ἀπόλεμος
καὶ οὐ φιλογυμναστική;

Οἶμαι ἔγωγε.

εἶναι ἀπὸ τή φύση του κατάλληλος γιὰ κάτι, ἐνῶ ὁ ἄλλος δὲν εἶναι, ἐννοοῦσες ὅτι ὁ ἕνας μαθαίνει αὐτὸ τὸ κάτι εὔκολα ἐνῶ ὁ ἄλλος δύσκολα; Κι ὅτι ὁ ἕνας μὲν θὰ μποροῦσε μὲ λιγοστὲς γνώσεις νὰ εἶναι πολὺ εὑρηματικὸς σὲ σχέση μὲ αὐτὸ ποὺ ἔμαθε, ἐνῶ τοῦ ἀλλουνοῦ, παρὰ τὴν πολλὴ διδαχὴ καὶ τὴ μελέτη, τελικὰ δὲν θὰ τοῦ ἔμεναν οὔτε ἐκεῖνα ποὺ ἔμαθε; Κι ὅτι τοῦ ἑνὸς ἡ σωματικὴ κράση θὰ μποροῦσε νὰ ὑπηρετήσει σὲ ἐπαρκὴ βαθμὸ τὸ πνεῦμα του, ἐνῶ τοῦ ἄλλου [c] θὰ τὸ ἀντιστρατευόταν; Ἄραγε ὑπάρχουν κάποια ἄλλα κριτήρια, βάσει τῶν ὁποίων προσδιορίζουμε ποιός εἶναι ἀπὸ τὴ φύση του ὁ προικισμένος γιὰ κάθε ἔργο καὶ ποιός ὄχι, ἢ τὰ κριτήρια εἶναι αὐτὰ ἐδῶ;

Κανένας, ἀπάντησε, δὲν θὰ πεῖ ὅτι τὰ κριτήρια εἶναι ἄλλα.

Ξέρεις λοιπὸν κάποια ἀνθρώπινη δραστηριότητα, ὅπου τὸ ἀνδρικὸ φύλο δὲν ὑπερέχει σὲ ὅλα αὐτὰ ἀπὸ τὸ γυναικεῖο; Ἢ νὰ καθόμαστε τώρα καὶ νὰ μακρολογοῦμε μιλώντας γιὰ τὴν ὑφαντικὴ καὶ τὰ γλυκίσματα καὶ τὸ μαγείρεμα, ὅπου πραγματικὰ οἱ γυναῖκες φαίνεται ὅτι διακρίνονται, [d] ἔτσι ποὺ ἂν τυχὸν ὑστεροῦν σὲ κάτι νὰ γελοῦν ὅλοι εἰς βάρος τους;

Σωστὰ τὸ λὲς ὅτι, κοντολογίς, τὸ ἕνα φύλο ὑστερεῖ πολὺ σὲ ὅλα τὰ σημεῖα σὲ σύγκριση μὲ τὸ ἄλλο. Βεβαίως, πολλὲς γυναῖκες σὲ πολλὰ πράγματα εἶναι καλύτερες ἀπὸ πολλοὺς ἄνδρες, συνολικὰ ὅμως εἶναι ὅπως τὸ λές.

Ἑπομένως, φίλε μου, δὲν ὑπάρχει ἔργο σχετικὸ μὲ τὴ διοίκηση της πολιτείας, τὸ ὁποῖο νὰ προσιδιάζει στὴ γυναίκα *ὡς* γυναίκα, οὔτε στὸν ἄνδρα *ὡς* ἄνδρα, ἀλλὰ οἱ φυσικὲς ἱκανότητες εἶναι κατὰ τρόπο ὅμοιο διάσπαρτες καὶ στὰ δύο φύλα, κι εἶναι σύμφωνο μὲ τὴ φύση νὰ συμμετέχει ἡ γυναίκα σὲ ὅλα τὰ ἔργα, [e] τὸ ἴδιο καὶ ὁ ἄνδρας, γενικῶς ὅμως ἡ γυναίκα εἶναι πιὸ ἀδύναμη ἀπὸ τὸν ἄνδρα.

Βεβαίως.

Θὰ τὰ ἀναθέσουμε λοιπὸν ὅλα στοὺς ἄνδρες, καὶ στὶς γυναῖκες τίποτα;

Αὐτὸ δὲν γίνεται.

Θὰ ποῦμε, φαντάζομαι, ὅτι ἡ μιὰ γυναίκα εἶναι ἀπὸ τὴ φύση της κατάλληλη γιὰ τὸ ἐπάγγελμα τοῦ γιατροῦ κι ἡ ἄλλη ὄχι, ἐπίσης ὅτι ἡ μιὰ ἔχει καλλιτεχνικὴ προδιάθεση κι ἡ ἄλλη ὄχι.

Ἀσφαλῶς.

[456a] Δὲν ὑπάρχει ἐπίσης γυναίκα μὲ φυσικὴ προδιάθεση γιὰ τὴ γυμναστικὴ καὶ γιὰ τὴν πολεμικὴ τέχνη, κι ἀπὸ τὴν ἄλλη γυναίκα ἀκατάλληλη γιὰ πόλεμο καὶ χωρὶς κλίση στὴ γυμναστική;

Κατὰ τὴ γνώμη μου, ναί.

Τί δέ; φιλόσοφός τε καὶ μισόσοφος; καὶ θυμοειδής, ἡ δ' ἄθυμός ἐστι;

Καὶ ταῦτα.

Ἔστιν ἄρα καὶ φυλακικὴ γυνή, ἡ δ' οὔ. ἢ οὐ τοιαύτην καὶ τῶν ἀνδρῶν τῶν φυλακικῶν φύσιν ἐξελεξάμεθα;

Τοιαύτην μὲν οὖν.

Καὶ γυναικὸς ἄρα καὶ ἀνδρὸς ἡ αὐτὴ φύσις εἰς φυλακὴν πόλεως, πλὴν ὅσα ἀσθενεστέρα, ἡ δὲ ἰσχυροτέρα ἐστίν.

Φαίνεται.

b Καὶ γυναῖκες ἄρα αἱ τοιαῦται τοῖς τοιούτοις ἀνδράσιν ἐκλεκτέαι συνοικεῖν τε καὶ συμφυλάττειν, ἐπείπερ εἰσὶν ἱκαναὶ καὶ συγγενεῖς αὐτοῖς τὴν φύσιν.

Πάνυ γε.

Τὰ δ' ἐπιτηδεύματα οὐ τὰ αὐτὰ ἀποδοτέα ταῖς αὐταῖς φύσεσιν;

Τὰ αὐτά.

Ἥκομεν ἄρα εἰς τὰ πρότερα περιφερόμενοι, καὶ ὁμολογοῦμεν μὴ παρὰ φύσιν εἶναι ταῖς τῶν φυλάκων γυναιξὶ μουσικήν τε καὶ γυμναστικὴν ἀποδιδόναι.

Παντάπασιν μὲν οὖν.

Οὐκ ἄρα ἀδύνατά γε οὐδὲ εὐχαῖς ὅμοια ἐνομοθετοῦμεν,
c ἐπείπερ κατὰ φύσιν ἐτίθεμεν τὸν νόμον· ἀλλὰ τὰ νῦν παρὰ ταῦτα γιγνόμενα παρὰ φύσιν μᾶλλον, ὡς ἔοικε, γίγνεται.

Ἔοικεν.

Οὐκοῦν ἡ ἐπίσκεψις ἡμῖν ἦν εἰ δυνατά γε καὶ βέλτιστα λέγοιμεν;

Ἦν γάρ.

Καὶ ὅτι μὲν δὴ δυνατά, διωμολόγηται;

Ναί.

Ὅτι δὲ δὴ βέλτιστα, τὸ μετὰ τοῦτο δεῖ διομολογηθῆναι;

Τὸ ἴδιο καὶ γυναίκα μὲ φυσικὴ προδιάθεση γιὰ τὴ σοφία κι ἄλλη ποὺ μισεῖ τὴ γνώση; Ἐπίσης ἄλλη ποὺ νά 'ναι ψυχωμένη, κι ἄλλη ξέψυχη;

Καὶ αὐτά.

Ἑπομένως ὑπάρχει καὶ γυναίκα κατάλληλη γιὰ τὸ ἔργο τοῦ φύλακα, καὶ ἄλλη ποὺ δὲν εἶναι κατάλληλη γι' αὐτό. Ἢ μήπως καὶ τοὺς ἄνδρες ποὺ τοὺς προορίζαμε γιὰ τὸ ἔργο τοῦ φύλακα δὲν τοὺς ἐπιλέξαμε μὲ βάση αὐτὰ τὰ φυσικὰ προσόντα;

Ναί, μὲ αὐτά.

Συνεπῶς ἡ φυσικὴ καταλληλότητα γιὰ τὸ ἔργο τοῦ φύλακα εἶναι ἡ ἴδια καὶ στὴ γυναίκα καὶ στὸν ἄνδρα, μὲ μόνη διαφορὰ ὅτι στὴ μιὰ περίπτωση εἶναι πιὸ ἀδύναμη, ἐνῶ στὴν ἄλλη πιὸ ἰσχυρή.

Ἔτσι φαίνεται.

[b] Ἄρα πρέπει γιὰ τοὺς ἄνδρες αὐτῆς τῆς λογῆς νὰ διαλέγουμε *τέτοιες* γυναῖκες νὰ ζοῦν μαζί τους καὶ νὰ φυλᾶνε μαζὶ τὴν πόλη, ἀφοῦ εἶναι ἱκανὲς καὶ συγγενικὲς μὲ αὐτοὺς ὡς πρὸς τὸν φυσικὸ προικισμό.

Βεβαίως.

Σὲ ὅ,τι, τώρα, ἀφορᾶ τὶς δραστηριότητες, δὲν πρέπει στὶς ἴδιες φύσεις νὰ ἀναθέτουμε τὶς ἴδιες δραστηριότητες;

Τὶς ἴδιες.

Νά λοιπὸν πού, ἀφοῦ κάναμε ἕνα γύρο φθάνουμε πάλι σὲ ὅσα λέγαμε πρωτύτερα, καὶ συμφωνοῦμε ὅτι δὲν ἀντιβαίνει στὴ φύση νὰ δώσουμε στὶς γυναῖκες τῶν φυλάκων μουσικὴ καλλιέργεια καὶ γυμναστική.

Βεβαιότατα.

Δὲν ἦσαν ἑπομένως πράγματα ἀνέφικτα οὔτε θὰ τὰ χαρακτήριζε κανεὶς εὐχολόγιο ὅσα μὲ νόμο καθιερώσαμε, [c] ἀφοῦ τὸ νόμο τὸν θεσπίσαμε σύμφωνο μὲ τὴ φύση· ἀπεναντίας, ὅσα γίνονται τώρα χωρὶς νὰ συμβαδίζουν μὲ τὶς δικές μας ρυθμίσεις, μᾶλλον αὐτά, ὅπως φαίνεται, ἀντιβαίνουν στὴ φύση.

Ἔτσι φαίνεται.

Ἀλλὰ τὸ ἀντικείμενο τῆς ἔρευνάς μας δὲν ἦταν νὰ δοῦμε ἂν ὅσα προτείναμε *μποροῦν* νὰ πραγματοποιηθοῦν καὶ εἶναι τὰ καλύτερα δυνατά;

Βεβαίως.

Καὶ τὸ ὅτι μὲν μποροῦν νὰ γίνουν, αὐτὸ δὲν τὸ ἔχουμε παραδεχτεῖ;

Ναί.

Ὅτι ὅμως ἐπίσης ἦταν καὶ τὰ καλύτερα, τοῦτο δὲν εἶναι τὸ ἑπόμενο ποὺ πρέπει νὰ ξεκαθαριστεῖ;

Δῆλον.

Οὐκοῦν πρός γε τὸ φυλακικὴν γυναῖκα γενέσθαι, οὐκ ἄλλη μὲν ἡμῖν ἄνδρας ποιήσει παιδεία, ἄλλη δὲ γυναῖκας, ἄλλως
d τε καὶ τὴν αὐτὴν φύσιν παραλαβοῦσα;

Οὐκ ἄλλη.

Πῶς οὖν ἔχεις δόξης τοῦ τοιοῦδε πέρι;

Τίνος δή;

Τοῦ ὑπολαμβάνειν παρὰ σεαυτῷ τὸν μὲν ἀμείνω ἄνδρα, τὸν δὲ χείρω· ἢ πάντας ὁμοίους ἡγῇ;

Οὐδαμῶς.

Ἐν οὖν τῇ πόλει ἣν ᾠκίζομεν, πότερον οἴει ἡμῖν ἀμείνους ἄνδρας ἐξειργάσθαι τοὺς φύλακας, τυχόντας ἧς διήλθομεν παιδείας, ἢ τοὺς σκυτοτόμους, τῇ σκυτικῇ παιδευθέντας;

Γελοῖον, ἔφη, ἐρωτᾷς.

Μανθάνω, ἔφην. τί δέ; τῶν ἄλλων πολιτῶν οὐχ οὗτοι
e ἄριστοι;

Πολύ γε.

Τί δέ; αἱ γυναῖκες τῶν γυναικῶν οὐχ αὗται ἔσονται βέλτισται;

Καὶ τοῦτο, ἔφη, πολύ.

Ἔστι δέ τι πόλει ἄμεινον ἢ γυναῖκάς τε καὶ ἄνδρας ὡς ἀρίστους ἐγγίγνεσθαι;

Οὐκ ἔστιν.

Τοῦτο δὲ μουσική τε καὶ γυμναστικὴ παραγιγνόμεναι, ὡς
457 ἡμεῖς διήλθομεν, ἀπεργάσονται;

Πῶς δ' οὔ;

Οὐ μόνον ἄρα δυνατὸν ἀλλὰ καὶ ἄριστον πόλει νόμιμον ἐτίθεμεν.

Οὕτως.

Ἀποδυτέον δὴ ταῖς τῶν φυλάκων γυναιξίν, ἐπείπερ ἀρετὴν ἀντὶ ἱματίων ἀμφιέσονται, καὶ κοινωνητέον πολέμου τε καὶ τῆς ἄλλης φυλακῆς τῆς περὶ τὴν πόλιν, καὶ οὐκ ἄλλα πρακτέον· τούτων δ' αὐτῶν τὰ ἐλαφρότερα ταῖς γυναιξὶν ἢ τοῖς ἀνδράσι δοτέον διὰ τὴν τοῦ γένους ἀσθένειαν. ὁ

Προφανῶς.

Προκειμένου τώρα μιὰ γυναίκα νὰ γίνει ἱκανὴ νὰ φυλάξει τὴν πόλη, *δὲν* θὰ χρειαστοῦμε διαφορετικὴ ἀγωγὴ γιὰ τοὺς ἄνδρες φύλακες καὶ διαφορετικὴ γιὰ τὶς γυναῖκες, ἀφοῦ ἄλλωστε ἡ ἀγωγὴ αὐτὴ θὰ ἔχει νὰ κάνει [d] μὲ *τὴν ἴδια* φυσικὴ προδιάθεση· ἔτσι δὲν εἶναι;

Σωστά.

Ποιά εἶναι, τώρα, ἡ γνώμη σου σχετικὰ μὲ τοῦτο ἐδῶ;

Σχετικὰ μὲ ποιό πρᾶγμα;

Σχετικὰ μὲ τὸ ἂν δέχεσαι ὅτι ὑπάρχουν ἄνθρωποι μὲ περισσότερη καὶ μὲ λιγότερη ἀξιοσύνη· ἢ τοὺς θεωρεῖς ὅλους ὅμοιους;

Μὲ κανέναν τρόπο.

Μέσα στὴν πόλη ποὺ θεμελιώναμε ἔχεις τὴ γνώμη πὼς οἱ φύλακες, οἱ ὁποῖοι ἔλαβαν τὴν ἀγωγὴ ποὺ περιγράψαμε, ἔχουν βγεῖ πιὸ ἄξιοι ἄνθρωποι ἀπ' ὅτι οἱ τσαγκάρηδες, οἱ ὁποῖοι ἐξασκήθηκαν στὴν τσαγκαρική;

Αὐτὸ ποὺ ρωτᾶς, εἶπε, εἶναι γελοῖο.

Τὸ καταλαβαίνω, εἶπα· δὲν εἶναι οἱ φύλακες ἀπ' ὅλους τοὺς ἄλλους πολίτες [e] οἱ καλύτεροι;

Κατὰ πολύ.

Ἀλλὰ τί συμβαίνει μὲ τὶς γυναῖκες; Δὲν θὰ εἶναι *αὐτὲς* οἱ γυναῖκες καλύτερες ἀπ' ὅλες;

Καὶ αὐτές, εἶπε, κατὰ πολύ.

Ὑπάρχει ὅμως τίποτα καλύτερο γιὰ τὴν πόλη ἀπὸ τὸ νὰ εἶναι οἱ γυναῖκες καὶ οἱ ἄνδρες της ὅσο τὸ δυνατὸν πιὸ καλοί;

Δὲν ὑπάρχει.

Κι αὐτὸ δὲν θὰ τὸ κατορθώσουν ἡ μουσικὴ μὲ τὴν ποίηση καὶ ἡ γυμναστική, δίπλα-δίπλα ἡ μιὰ στὴν ἄλλη, [457a] ἔτσι ὅπως τὸ ἀναπτύξαμε;

Θέλει καὶ ρώτημα;

Ἐπομένως θεσπίσαμε νόμο ποὺ ὄχι μόνο εἶναι δυνατὸν νὰ ἐφαρμοστεῖ ἀλλὰ εἶναι καὶ ἄριστος γιὰ τὴν πόλη.

Ἔτσι.

Πρέπει λοιπὸν νὰ ξεγυμνωθοῦν οἱ γυναῖκες τῶν φυλάκων, ἀφοῦ ἀντὶ γιὰ ἄλλο ροῦχο θὰ φορέσουν τὴν ἀξιοσύνη τους, ἐπίσης νὰ παίρνουν μέρος στὸν πόλεμο καὶ γενικότερα στὴ φρούρηση τῆς πόλης καὶ νὰ μὴν ἀσχολοῦνται μὲ τίποτε ἄλλο· ἀπὸ αὐτὲς πάντως τὶς ὑπηρεσίες πρέπει νὰ ἀναθέτουμε στὶς γυναῖκες τὶς πιὸ ἐλαφριές, λόγω τῆς ἀδυναμίας τοῦ φύλου τους. [b] Κι ὅσο γιὰ

b δὲ γελῶν ἀνὴρ ἐπὶ γυμναῖς γυναιξί, τοῦ βελτίστου ἕνεκα γυμναζομέναις, ἀτελῆ τοῦ γελοίου δρέπων καρπόν, οὐδὲν οἶδεν, ὡς ἔοικεν, ἐφ' ᾧ γελᾷ οὐδ' ὅτι πράττει· κάλλιστα γὰρ δὴ τοῦτο καὶ λέγεται καὶ λελέξεται, ὅτι τὸ μὲν ὠφέλιμον καλόν, τὸ δὲ βλαβερὸν αἰσχρόν.

Παντάπασι μὲν οὖν.

Τοῦτο μὲν τοίνυν ἓν ὥσπερ κῦμα φῶμεν διαφεύγειν τοῦ γυναικείου πέρι νόμου λέγοντες, ὥστε μὴ παντάπασι κατακλυσθῆναι τιθέντας ὡς δεῖ κοινῇ πάντα ἐπιτηδεύειν τούς τε c φύλακας ἡμῖν καὶ τὰς φυλακίδας, ἀλλά πῃ τὸν λόγον αὐτὸν αὑτῷ ὁμολογεῖσθαι ὡς δυνατά τε καὶ ὠφέλιμα λέγει;

Καὶ μάλα, ἔφη, οὐ σμικρὸν κῦμα διαφεύγεις.

Φήσεις γε, ἦν δ' ἐγώ, οὐ μέγα αὐτὸ εἶναι, ὅταν τὸ μετὰ τοῦτο ἴδῃς.

Λέγε δή, ἴδω, ἔφη.

Τούτῳ, ἦν δ' ἐγώ, ἕπεται νόμος καὶ τοῖς ἔμπροσθεν τοῖς ἄλλοις, ὡς ἐγᾦμαι, ὅδε.

Τίς;

Τὰς γυναῖκας ταύτας τῶν ἀνδρῶν τούτων πάντων πάσας d εἶναι κοινάς, ἰδίᾳ δὲ μηδενὶ μηδεμίαν συνοικεῖν· καὶ τοὺς παῖδας αὖ κοινούς, καὶ μήτε γονέα ἔκγονον εἰδέναι τὸν αὑτοῦ μήτε παῖδα γονέα.

Πολύ, ἔφη, τοῦτο ἐκείνου μεῖζον πρὸς ἀπιστίαν καὶ τοῦ δυνατοῦ πέρι καὶ τοῦ ὠφελίμου.

Οὐκ οἶμαι, ἦν δ' ἐγώ, περί γε τοῦ ὠφελίμου ἀμφισβητεῖσθαι ἄν, ὡς οὐ μέγιστον ἀγαθὸν κοινὰς μὲν τὰς γυναῖκας εἶναι, κοινοὺς δὲ τοὺς παῖδας, εἴπερ οἷόν τε· ἀλλ' οἶμαι περὶ τοῦ εἰ δυνατὸν ἢ μὴ πλείστην ἂν ἀμφισβήτησιν γενέσθαι.

e Περὶ ἀμφοτέρων, ἦ δ' ὅς, εὖ μάλ' ἂν ἀμφισβητηθείη.

Λέγεις, ἦν δ' ἐγώ, λόγων σύστασιν· ἐγὼ δ' ᾤμην ἔκ γε τοῦ ἑτέρου ἀποδράσεσθαι, εἴ σοι δόξειεν ὠφέλιμον εἶναι, λοιπὸν δὲ δή μοι ἔσεσθαι περὶ τοῦ δυνατοῦ καὶ μή.

τὸν ἄνδρα ποὺ βάζει τὰ γέλια σὰν βλέπει γυμνὲς γυναῖκες νὰ γυμνάζονται γιὰ ὅ,τι ἀνώτερο, δρέποντας ἔτσι ἕναν ἄγουρο καρπὸ τοῦ γέλιου, αὐτός, καθὼς φαίνεται, δὲν ἔχει ἰδέα οὔτε γιατί γελάει οὔτε τί κάνει· ἔξοχο σταλήθεια εἶναι αὐτὸ ποὺ λέγεται, καὶ τώρα καὶ πάντα, ὅτι ὄμορφο εἶναι τὸ ὠφέλιμο κι ἄσχημο τὸ βλαβερό.

Σωστότατα.

Μποροῦμε λοιπὸν νὰ ποῦμε ὅτι ἀπὸ τοῦτο τὸ κομμάτι τοῦ νόμου γιὰ τὶς γυναῖκες ξεφύγαμε, σὰν ἀπὸ ἕνα κύμα, κι ὅτι δὲν μᾶς σκέπασε ἐντελῶς τὸ νερό, ὅταν ὁρίζαμε πὼς οἱ ἄνδρες [c] καὶ οἱ γυναῖκες φύλακες τῆς πόλης μας πρέπει μὲ ὅλα νὰ καταπιάνονται ἀπὸ κοινοῦ, ἀλλὰ ἀντιθέτως ὅτι τὸ ἐπιχείρημά μας αὐτὸ ἔχει κάποια ἐσωτερικὴ συνοχὴ καὶ προτείνει πράγματα ποὺ καὶ ἐφικτὰ εἶναι καὶ ὠφέλιμα.

Καθόλου μικρό, εἶπε, δὲν εἶναι τὸ κύμα ἀπὸ τὸ ὁποῖο ξεφεύγεις.

Ὅτι ὅμως δὲν εἶναι καὶ πελώριο, θὰ τὸ διαπιστώσεις, εἶπα, ὅταν δεῖς τὸ ἑπόμενο.

Λέγε το, εἶπε, γιὰ νὰ τὸ δῶ.

Ὕστερα ἀπὸ αὐτὸν τὸ νόμο, εἶπα, καὶ ἀπὸ τοὺς ἄλλους ποὺ θεσπίσαμε πρωτύτερα, σειρὰ ἔχει, πιστεύω, τοῦτος.

Ποιός;

Οἱ γυναῖκες αὐτὲς τούτων τῶν ἀνδρῶν πρέπει ὅλες [d] νὰ εἶναι κοινὲς γιὰ ὅλους, καὶ καμιά τους νὰ μὴ συζεῖ κατιδίαν μὲ κανέναν· καὶ τὰ παιδιά, πάλι, νὰ τὰ ἔχουν κι αὐτὰ ἀπὸ κοινοῦ, καὶ κανένας γονιὸς νὰ μὴν ξέρει τὸ παιδὶ ποὺ ἔχει γεννηθεῖ ἀπὸ αὐτὸν οὔτε καὶ κανένα παιδὶ τὸ γονέα του.

Τοῦτο ἐδῶ, εἶπε, πολὺ δυσκολότερα γίνεται πιστευτὸ πὼς πρόκειται γιὰ κάτι δυνατὸ καὶ ὠφέλιμο.

Σχετικὰ μὲ τὸ ἂν εἶναι ὠφέλιμο δὲν νομίζω, εἶπα ἐγώ, ὅτι θὰ μποροῦσε κανεὶς νὰ ἀμφισβητήσει ὅτι ἀποτελεῖ μέγιστο ἀγαθὸ νὰ ἀνήκουν οἱ γυναῖκες καὶ τὰ παιδιὰ σὲ ὅλους ἀπὸ κοινοῦ, ἐφόσον βέβαια κάτι τέτοιο θὰ ἦταν ἐφικτό. Πιστεύω ὅμως ὅτι θὰ ὑπάρξει πολὺ μεγάλη ἀμφισβήτηση σχετικὰ μὲ τὸ ἂν αὐτὸ εἶναι ἢ δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ πραγματοποιηθεῖ.

[e] Καὶ γιὰ τὰ δύο αὐτά, εἶπε, ἡ ἀμφισβήτηση θὰ εἶναι πολὺ μεγάλη.

Ἐννοεῖς πιά, εἶπα, ὅτι θὰ ἔχω νὰ τὰ βάλω μὲ ἕνα *μέτωπο* ἀπὸ ἐπιχειρήματα. Κι ἐγὼ φανταζόμουν ὅτι ἀπὸ τὸ ἕνα τουλάχιστον θὰ ξέφευγα, ἂν δηλαδὴ κατὰ τὴ γνώμη σου εἶναι κάτι ὠφέλιμο, κι ὅτι θὰ ἀπέμενε νὰ ἀναφερθῶ μόνο στὸ ἂν εἶναι δυνατὸν νὰ πραγματοποιηθεῖ ἢ ὄχι.

Ἀλλ᾽ οὐκ ἔλαθες, ἦ δ᾽ ὅς, ἀποδιδράσκων, ἀλλ᾽ ἀμφοτέρων πέρι δίδου λόγον.

Ὑφεκτέον, ἦν δ᾽ ἐγώ, δίκην. τοσόνδε μέντοι χάρισαί
458 μοι· ἔασόν με ἑορτάσαι, ὥσπερ οἱ ἀργοὶ τὴν διάνοιαν εἰώθασιν ἑστιᾶσθαι ὑφ᾽ ἑαυτῶν, ὅταν μόνοι πορεύωνται. καὶ γὰρ οἱ τοιοῦτοί που, πρὶν ἐξευρεῖν τίνα τρόπον ἔσται τι ὧν ἐπιθυμοῦσι, τοῦτο παρέντες, ἵνα μὴ κάμνωσι βουλευόμενοι περὶ τοῦ δυνατοῦ καὶ μή, θέντες ὡς ὑπάρχον εἶναι ὃ βούλονται, ἤδη τὰ λοιπὰ διατάττουσιν καὶ χαίρουσιν διεξιόντες οἷα δράσουσι γενομένου, ἀργὸν καὶ ἄλλως ψυχὴν ἔτι
b ἀργοτέραν ποιοῦντες. ἤδη οὖν καὶ αὐτὸς μαλθακίζομαι, καὶ ἐκεῖνα μὲν ἐπιθυμῶ ἀναβαλέσθαι καὶ ὕστερον ἐπισκέψασθαι, ᾗ δυνατά, νῦν δὲ ὡς δυνατῶν ὄντων θεὶς σκέψομαι, ἄν μοι παριῇς, πῶς διατάξουσιν αὐτὰ οἱ ἄρχοντες γιγνόμενα, καὶ ὅτι πάντων συμφορώτατ᾽ ἂν εἴη πραχθέντα τῇ τε πόλει καὶ τοῖς φύλαξιν. ταῦτα πειράσομαί σοι πρότερα συνδιασκοπεῖσθαι, ὕστερα δ᾽ ἐκεῖνα, εἴπερ παριεῖς.

Ἀλλὰ παρίημι, ἔφη, καὶ σκόπει.

Οἶμαι τοίνυν, ἦν δ᾽ ἐγώ, εἴπερ ἔσονται οἱ ἄρχοντες ἄξιοι
c τούτου τοῦ ὀνόματος, οἵ τε τούτοις ἐπίκουροι κατὰ ταὐτά, τοὺς μὲν ἐθελήσειν ποιεῖν τὰ ἐπιταττόμενα, τοὺς δὲ ἐπιτάξειν, τὰ μὲν αὐτοὺς πειθομένους τοῖς νόμοις, τὰ δὲ καὶ μιμουμένους, ὅσα ἂν ἐκείνοις ἐπιτρέψωμεν.

Εἰκός, ἔφη.

Σὺ μὲν τοίνυν, ἦν δ᾽ ἐγώ, ὁ νομοθέτης αὐτοῖς, ὥσπερ τοὺς ἄνδρας ἐξέλεξας, οὕτω καὶ τὰς γυναῖκας ἐκλέξας παραδώσεις καθ᾽ ὅσον οἷόν τε ὁμοφυεῖς· οἱ δέ, ἅτε οἰκίας τε καὶ συσσίτια κοινὰ ἔχοντες, ἰδίᾳ δὲ οὐδενὸς οὐδὲν τοιοῦτον κεκτη-
d μένου, ὁμοῦ δὴ ἔσονται, ὁμοῦ δὲ ἀναμεμειγμένων καὶ ἐν γυμνασίοις καὶ ἐν τῇ ἄλλῃ τροφῇ ὑπ᾽ ἀνάγκης οἶμαι τῆς ἐμφύτου ἄξονται πρὸς τὴν ἀλλήλων μεῖξιν. ἢ οὐκ ἀναγκαῖά σοι δοκῶ λέγειν;

Οὐ γεωμετρικαῖς γε, ἦ δ᾽ ὅς, ἀλλ᾽ ἐρωτικαῖς ἀνάγκαις, αἳ

Νά λοιπόν, εἶπε ἐκεῖνος, ποὺ δὲν μᾶς ξέφυγες χωρὶς νὰ σὲ πάρουμε εἴδηση, κι ἔχεις τώρα νὰ λογοδοτήσεις καὶ γιὰ τὰ δύο.

Πρέπει, εἶπα, νὰ ὑποστῶ τὴν τιμωρία. Κάνε μου ὅμως μόνο τούτη τὴ χάρη: [458a] Ἄσε με νὰ χαρῶ σὰν κι ἐκείνους μὲ τὰ νωθρὰ μυαλὰ ποὺ συνηθίζουν νὰ φιλεύουν μὲ σκέψεις τὸν ἑαυτό τους, ὅταν πορεύονται μοναχοί. Γιατὶ κι ἐκεῖνοι, ξέρεις, προτοῦ νὰ βροῦν μὲ ποιόν τρόπο θὰ πραγματοποιηθεῖ κάτι ἀπὸ ὅσα ἐπιθυμοῦν, ἀφήνοντάς το αὐτὸ κατὰ μέρος γιὰ νὰ μὴν μποῦν στὸν κόπο νὰ σκεφτοῦν ἂν εἶναι ἢ ὄχι πραγματοποιήσιμο, θεωροῦν ὅτι τὸ κρατοῦν κιόλας στὰ χέρια τους κι ἀρχίζουν ἀμέσως νὰ κανονίζουν τὰ ὑπόλοιπα καὶ νὰ περιγράφουν τί πρόκειται νὰ συμβεῖ μόλις αὐτὸ θὰ πραγματοποιηθεῖ, κάνοντας ἔτσι τὴ νωθρὴ ψυχή τους [b] ἀκόμη νωθρότερη. Τέτοιας λογῆς ἀποχαύνωση ἔχω τώρα κι ἐγώ, καὶ θέλω νὰ τὸ ἀφήσω γιὰ ἀργότερα, καὶ νὰ σκεφτῶ *ὕστερα* μὲ ποιόν τρόπο εἶναι δυνατὸν νὰ πραγματοποιηθοῦν αὐτά· θεωρώντας, ἔτσι, γιὰ τὴν ὥρα ὅτι πρόκειται γιὰ πράγματα ἐφικτά, θὰ ἐξετάσω πρῶτα, ἂν μοῦ τὸ ἐπιτρέψεις, πῶς θὰ τὰ ρυθμίσουν οἱ φύλακες, ὅταν αὐτὰ *θὰ ἔχουν* πραγματοποιηθεῖ, κι ἀκόμη θὰ ἐξηγήσω τὴ μέγιστη ὠφέλεια ποὺ θὰ προκύψει ἀπὸ τὴν πραγματοποίηση γιὰ τὴν πόλη καὶ τοὺς φύλακες. *Αὐτὰ* θὰ προσπαθήσω πρῶτα νὰ ἐξετάσω μαζί σου κι ὕστερα τὰ ἄλλα, ἂν μοῦ τὸ ἐπιτρέψεις.

Σ' τὸ ἐπιτρέπω, εἶπε, νὰ ἀρχίσεις τὴν ἐξέταση.

Πιστεύω ποὺ λές, εἶπα, ὅτι ἂν οἱ ἄρχοντες θὰ εἶναι ἄξιοι τοῦ ὀνόματός τους, [c] καὶ οἱ βοηθοί τους τὸ ἴδιο, οἱ ἐπίκουροι, τότε οἱ μὲν βοηθοὶ θὰ ἔχουν τὴ διάθεση νὰ ἐκτελοῦν τὶς ἐντολὲς ποὺ θὰ δέχονται, οἱ δὲ ἄρχοντες θὰ δίνουν τὶς ἐντολές τους ἄλλοτε τηρώντας πιστὰ τοὺς νόμους κι ἄλλοτε —στὶς περιπτώσεις ποὺ θὰ ἀφήσουμε κάτι στὴ διακριτικὴ ἐξουσία τους— ἀκολουθώντας τὸ *πνεῦμα* τῶν νόμων.

Λογικό, εἶπε.

Ἐσὺ λοιπὸν ὁ νομοθέτης τους, μὲ ὅποια κριτήρια διάλεξες τοὺς ἄνδρες, μὲ τὰ ἴδια ἀκριβῶς θὰ διαλέξεις καὶ τὶς γυναῖκες, καὶ θὰ τοὺς τὶς παραδώσεις κατὰ τὸ δυνατὸν προικισμένες ἀπὸ τὴ φύση ὅμοια μὲ ἐκείνους. Κι ἐκεῖνοι, καθὼς θὰ μένουν καὶ θὰ τρώγουν μαζί, ἀφοῦ αὐτὰ τὰ πράγματα κανένας τους δὲν θὰ τὰ ἔχει χώρια, [d] θὰ εἶναι μαζί τους, καὶ καθὼς θὰ ἀνακατώνονται καὶ στὰ γυμνάσια ἀλλὰ καὶ στὴν ἄλλη ἐκπαίδευση, ἀπὸ ἔμφυτη, νομίζω, ἀνάγκη θὰ ὁδηγηθοῦν στὸ ἐρωτικὸ σμίξιμο· ἢ μήπως δὲν πιστεύεις ὅτι σοῦ μιλῶ γιὰ ἀναγκαιότητες;

Γιὰ ἀναγκαιότητες, εἶπε, ὄχι βέβαια τῆς γεωμετρίας ἀλλὰ γιὰ *ἐρωτικὲς*

κινδυνεύουσιν ἐκείνων δριμύτεραι εἶναι πρὸς τὸ πείθειν τε καὶ ἕλκειν τὸν πολὺν λεών.

Καὶ μάλα, εἶπον. ἀλλὰ μετὰ δὴ ταῦτα, ὦ Γλαύκων, ἀτάκτως μὲν μείγνυσθαι ἀλλήλοις ἢ ἄλλο ὁτιοῦν ποιεῖν οὔτε
e ὅσιον ἐν εὐδαιμόνων πόλει οὔτ' ἐάσουσιν οἱ ἄρχοντες.

Οὐ γὰρ δίκαιον, ἔφη.

Δῆλον δὴ ὅτι γάμους τὸ μετὰ τοῦτο ποιήσομεν ἱεροὺς εἰς δύναμιν ὅτι μάλιστα· εἶεν δ' ἂν ἱεροὶ οἱ ὠφελιμώτατοι.

Παντάπασι μὲν οὖν.

459 Πῶς οὖν δὴ ὠφελιμώτατοι ἔσονται; τόδε μοι λέγε, ὦ Γλαύκων· ὁρῶ γάρ σου ἐν τῇ οἰκίᾳ καὶ κύνας θηρευτικοὺς καὶ τῶν γενναίων ὀρνίθων μάλα συχνούς· ἆρ' οὖν, ὦ πρὸς Διός, προσέσχηκάς τι τοῖς τούτων γάμοις τε καὶ παιδοποιίᾳ;

Τὸ ποῖον; ἔφη.

Πρῶτον μὲν αὐτῶν τούτων, καίπερ ὄντων γενναίων, ἆρ' οὐκ εἰσί τινες καὶ γίγνονται ἄριστοι;

Εἰσίν.

Πότερον οὖν ἐξ ἁπάντων ὁμοίως γεννᾷς, ἢ προθυμῇ ὅτι μάλιστα ἐκ τῶν ἀρίστων;

Ἐκ τῶν ἀρίστων.

b Τί δ'; ἐκ τῶν νεωτάτων ἢ ἐκ τῶν γεραιτάτων ἢ ἐξ ἀκμαζόντων ὅτι μάλιστα;

Ἐξ ἀκμαζόντων.

Καὶ ἂν μὴ οὕτω γεννᾶται, πολύ σοι ἡγῇ χεῖρον ἔσεσθαι τό τε τῶν ὀρνίθων καὶ τὸ τῶν κυνῶν γένος;

Ἔγωγ', ἔφη.

Τί δὲ ἵππων οἴει, ἦν δ' ἐγώ, καὶ τῶν ἄλλων ζῴων; ἦ ἄλλῃ πῃ ἔχειν;

Ἄτοπον μεντἄν, ἦ δ' ὅς, εἴη.

Βαβαῖ, ἦν δ' ἐγώ, ὦ φίλε ἑταῖρε, ὡς ἄρα σφόδρα ἡμῖν δεῖ ἄκρων εἶναι τῶν ἀρχόντων, εἴπερ καὶ περὶ τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος ὡσαύτως ἔχει.

c Ἀλλὰ μὲν δὴ ἔχει, ἔφη· ἀλλὰ τί δή;

ἀναγκαιότητες, οἱ ὁποῖες φαίνεται πὼς εἶναι πολὺ πιὸ δραστικὲς στὸ νὰ πείθουν καὶ νὰ παρασύρουν τὸν πολὺ κόσμο.

Πάρα πολύ, εἶπα. Ἔπειτα ὅμως ἀπὸ αὐτά, Γλαύκων, ἅμα δὲν μπεῖ κάποια τάξη καὶ στὸ ἐρωτικὸ σμίξιμο ἀλλὰ καὶ σὲ ὅ,τι ἄλλο κάνουν, θὰ πρόκειται γιὰ κάτι ποὺ *καὶ* [e] ἀνίερο γιὰ μιὰ εὐτυχισμένη πολιτεία θὰ εἶναι *καὶ* δὲν θὰ τὸ ἐπιτρέψουν κι οἱ ἄρχοντες.

Διότι δὲν εἶναι δίκαιο, εἶπε.

Προφανῶς, λοιπόν, πρέπει ὕστερα ἀπὸ αὐτὸ νὰ καθιερώσουμε γάμους ἁγιασμένους στὸν ὑπέρτατο βαθμό· καὶ ἁγιασμένοι θὰ λογίζονται ὅσοι γάμοι φέρνουν τὴν πιὸ μεγάλη ὠφέλεια.

Χωρὶς ἀμφιβολία, εἶπε.

[459a] Μὲ ποιόν τρόπο, λοιπόν, θὰ φέρνουν τέτοια ὠφέλεια; Γιά λέγε μου, Γλαύκων, τοῦτο ἐδῶ: Βλέπω στὸ σπίτι σου καὶ κυνηγετικὰ σκυλιὰ καὶ πουλιὰ καλῆς ράτσας πάρα πολλά· ἄραγε ἔχεις, μά τὸ Δία, προσέξει κάτι στὰ ζευγαρώματά τους καὶ στὴν ἀναπαραγωγή;

Τί πρᾶγμα; ρώτησε.

Πρῶτον, ἀνάμεσα σ' αὐτά, παρόλο ὅτι ὅλα τους εἶναι ἀπὸ καλὴ ράτσα, δὲν ὑπάρχουν ὁρισμένα ποὺ βγαίνουν τὰ καλύτερα;

Ὑπάρχουν.

Ἐσὺ τί ἀπὸ τὰ δύο κάνεις: τὰ ἀφήνεις νὰ ζευγαρώνουν ἀδιακρίτως ἢ φροντίζεις οἱ ἀπόγονοι νὰ βγαίνουν, στὸ βαθμὸ ποὺ αὐτὸ εἶναι δυνατόν, ἀπὸ τὰ καλύτερα;

Ἀπὸ τὰ καλύτερα, εἶπε.

[b] Ἀπὸ τὰ πιὸ νέα, ἀπὸ τὰ πιὸ γέρικα ἤ, κατὰ τὸ δυνατόν, ἀπὸ αὐτὰ ποὺ εἶναι πάνω στὴν ἀκμή τους;

Ἀπὸ αὐτὰ ποὺ εἶναι πάνω στὴν ἀκμή τους.

Κι ἅμα δὲν συμβαίνει ἔτσι, ἔχεις τὴ γνώμη ὅτι ἡ γενιὰ ποὺ θὰ βγεῖ ἀπὸ αὐτὰ τὰ πουλιὰ καὶ αὐτοὺς τοὺς σκύλους θὰ εἶναι πολὺ χειρότερη;

Ναί, εἶπε.

Γιὰ τὰ ἄλογα τί φαντάζεσαι, καὶ γιὰ τὰ ἄλλα ζῶα; Συμβαίνει ἄραγε σ' αὐτὰ κάτι διαφορετικό;

Θὰ ἦταν παράδοξο, εἶπε, νὰ συνέβαινε.

Πωπώ, εἶπα, φίλε μου ἀγαπημένε, πόσο τρομερὰ ἄξιοι πρέπει νὰ εἶναι οἱ ἄρχοντες, ἂν ὅλα αὐτὰ ἰσχύουν κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο καὶ γιὰ τοὺς ἀνθρώπους.

[c] Καὶ βέβαια ἰσχύουν, εἶπε· τί σὲ ἀπασχολεῖ;

Ὅτι ἀνάγκη αὐτοῖς, ἦν δ᾽ ἐγώ, φαρμάκοις πολλοῖς χρῆσθαι. ἰατρὸν δέ που μὴ δεομένοις μὲν σώμασι φαρμάκων, ἀλλὰ διαίτῃ ἐθελόντων ὑπακούειν, καὶ φαυλότερον ἐξαρκεῖν ἡγούμεθα εἶναι· ὅταν δὲ δὴ καὶ φαρμακεύειν δέῃ, ἴσμεν ὅτι ἀνδρειοτέρου δεῖ τοῦ ἰατροῦ.

Ἀληθῆ· ἀλλὰ πρὸς τί λέγεις;

Πρὸς τόδε, ἦν δ᾽ ἐγώ· συχνῷ τῷ ψεύδει καὶ τῇ ἀπάτῃ κινδυνεύει ἡμῖν δεήσειν χρῆσθαι τοὺς ἄρχοντας ἐπ᾽ ὠφελίᾳ
d τῶν ἀρχομένων. ἔφαμεν δέ που ἐν φαρμάκου εἴδει πάντα τὰ τοιαῦτα χρήσιμα εἶναι.

Καὶ ὀρθῶς γε, ἔφη.

Ἐν τοῖς γάμοις τοίνυν καὶ παιδοποιίαις ἔοικε τὸ ὀρθὸν τοῦτο γίγνεσθαι οὐκ ἐλάχιστον.

Πῶς δή;

Δεῖ μέν, εἶπον, ἐκ τῶν ὡμολογημένων τοὺς ἀρίστους ταῖς ἀρίσταις συγγίγνεσθαι ὡς πλειστάκις, τοὺς δὲ φαυλοτάτους ταῖς φαυλοτάταις τοὐναντίον, καὶ τῶν μὲν τὰ ἔκγονα τρέφειν,
e τῶν δὲ μή, εἰ μέλλει τὸ ποίμνιον ὅτι ἀκρότατον εἶναι, καὶ ταῦτα πάντα γιγνόμενα λανθάνειν πλὴν αὐτοὺς τοὺς ἄρχοντας, εἰ αὖ ἡ ἀγέλη τῶν φυλάκων ὅτι μάλιστα ἀστασίαστος ἔσται.

Ὀρθότατα, ἔφη.

Οὐκοῦν δὴ ἑορταί τινες νομοθετητέαι ἐν αἷς συνάξομεν τάς τε νύμφας καὶ τοὺς νυμφίους καὶ θυσίαι, καὶ ὕμνοι
460 ποιητέοι τοῖς ἡμετέροις ποιηταῖς πρέποντες τοῖς γιγνομένοις γάμοις· τὸ δὲ πλῆθος τῶν γάμων ἐπὶ τοῖς ἄρχουσι ποιήσομεν, ἵν᾽ ὡς μάλιστα διασῴζωσι τὸν αὐτὸν ἀριθμὸν τῶν ἀνδρῶν, πρὸς πολέμους τε καὶ νόσους καὶ πάντα τὰ τοιαῦτα ἀποσκοποῦντες, καὶ μήτε μεγάλη ἡμῖν ἡ πόλις κατὰ τὸ δυνατὸν μήτε σμικρὰ γίγνηται.

Ὀρθῶς, ἔφη.

Κλῆροι δή τινες οἶμαι ποιητέοι κομψοί, ὥστε τὸν φαῦλον ἐκεῖνον αἰτιᾶσθαι ἐφ᾽ ἑκάστης συνέρξεως τύχην ἀλλὰ μὴ τοὺς ἄρχοντας.

Ὅτι θὰ χρειαστεῖ, εἶπα, νὰ πάρουν πολλὰ φάρμακα. Καὶ γιὰ σώματα μὲν ποὺ δὲν ἔχουν ἀνάγκη ἀπὸ φάρμακα ἀλλὰ κατὰ κάποιον τρόπο δείχνουν νὰ ἀνταποκρίνονται σὲ μιὰ ὁρισμένη δίαιτα ἀρκεῖ, νομίζω, κι ἕνας λιγότερο ἱκανὸς γιατρός· ὅταν ὅμως εἶναι ἀνάγκη νὰ χορηγηθοῦν φάρμακα, τότε ξέρουμε ὅτι θὰ χρειαστεῖ ὁ γιατρὸς νὰ εἶναι πολὺ ἱκανότερος.

Αὐτὸ εἶναι ἀλήθεια· ἀλλὰ γιατί τὸ λές;

Γιὰ τοῦτο, εἶπα ἐγώ· φαίνεται ὅτι θὰ χρειαστεῖ οἱ ἄρχοντές μας νὰ λένε πολλὰ ψέματα καὶ νὰ καταφεύγουν συχνὰ στὴν ἀπάτη προκειμένου νὰ ὠφελήσουν [d] τοὺς ἀρχομένους. Εἴπαμε δὰ κάπου πρωτύτερα ὅτι ὅλα τὰ μέσα αὐτοῦ τοῦ εἴδους εἶναι χρήσιμα ὅπως τὰ φάρμακα.

Σωστὰ εἴπαμε, ἔκανε.

Φαίνεται λοιπὸν ὅτι στοὺς γάμους καὶ στὶς τεκνογονίες τὸ σωστὸ αὐτὸ ἔχει νὰ παίξει ἕνα ρόλο ὄχι ἀσήμαντο.

Μὲ ποιόν τρόπο;

Σύμφωνα μὲ ὅσα ἔχουμε παραδεχτεῖ, εἶπα, οἱ καλύτεροι ἄνδρες πρέπει νὰ ἔρχονται σὲ ὅσο τὸ δυνατὸν συχνότερη ἐπαφὴ μὲ τὶς καλύτερες γυναῖκες, ἐνῶ γιὰ τοὺς χειρότερους καὶ τὶς χειρότερες πρέπει νὰ ἰσχύει τὸ ἀντίθετο, κι ὅσα παιδιά γεννιοῦνται ἀπὸ τοὺς πρώτους νὰ τὰ μεγαλώνουν, [e] ὅσα ὅμως ἀπὸ τοὺς δεύτερους ὄχι, ἂν εἶναι νὰ κρατηθεῖ τὸ κοπάδι σὲ ὅσο τὸ δυνατὸν καλύτερη κατάσταση, κι ὅλα αὐτὰ νὰ γίνονται χωρὶς κανεὶς νὰ τὸ παίρνει εἴδηση, ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς ἴδιους τοὺς ἄρχοντες, προκειμένου ἡ ἀγέλη τῶν φυλάκων νὰ μὴν ἀναστατώνεται κατὰ τὸ δυνατὸν καθόλου.

Σωστότατα, εἶπε.

Θὰ καθιερώσουμε, ἔτσι, ὁρισμένες γιορτές, στὶς ὁποῖες θὰ φέρνουμε σὲ ἐπαφὴ τοὺς νυμφίους μὲ τὶς νύφες, θὰ καθιερώσουμε ἐπίσης θυσίες, κι οἱ ποιητές μας [460a] πρέπει νὰ συνθέσουν τοὺς ἀνάλογους ὕμνους γιὰ τοὺς γάμους ποὺ θὰ τελοῦνται· σχετικὰ ὅμως μὲ τὸν ἀριθμὸ τῶν γάμων, αὐτὸν θὰ τὸν ἀφήσουμε στὸν ἔλεγχο τῶν ἀρχόντων, ὥστε νὰ κρατοῦν ὅσο γίνεται πιὸ σταθερὸ τὸν ἀριθμὸ τῶν ἀνδρῶν λαμβάνοντας ὑπόψη τους καὶ τοὺς πολέμους καὶ τὶς ἀρρώστιες κι ὅλα τὰ παρόμοια, ἔτσι ποὺ ἡ πόλη κατὰ τὸ δυνατὸν νὰ μὴ μᾶς γίνεται οὔτε μεγάλη οὔτε μικρή.

Σωστά, εἶπε.

Πρέπει ἔτσι, νομίζω, νὰ μποῦν κάποιοι κλῆροι, περίτεχνα φτιαγμένοι, ὥστε σὲ κάθε ζευγάρωμα ὁ δευτερότερος ἐκεῖνος νὰ ρίχνει τὸ φταίξιμο στὴν τύχη κι ὄχι στοὺς ἄρχοντες.

Καὶ μάλα, ἔφη.

b Καὶ τοῖς ἀγαθοῖς γέ που τῶν νέων ἐν πολέμῳ ἢ ἄλλοθί που γέρα δοτέον καὶ ἆθλα ἄλλα τε καὶ ἀφθονεστέρα ἡ ἐξουσία τῆς τῶν γυναικῶν συγκοιμήσεως, ἵνα καὶ ἅμα μετὰ προφάσεως ὡς πλεῖστοι τῶν παίδων ἐκ τῶν τοιούτων σπείρωνται.

Ὀρθῶς.

Οὐκοῦν καὶ τὰ ἀεὶ γιγνόμενα ἔκγονα παραλαμβάνουσαι αἱ ἐπὶ τούτων ἐφεστηκυῖαι ἀρχαὶ εἴτε ἀνδρῶν εἴτε γυναικῶν εἴτε ἀμφότερα —κοιναὶ μὲν γάρ που καὶ ἀρχαὶ γυναιξί τε καὶ ἀνδράσιν—

Ναί.

c Τὰ μὲν δὴ τῶν ἀγαθῶν, δοκῶ, λαβοῦσαι εἰς τὸν σηκὸν οἴσουσιν παρά τινας τροφοὺς χωρὶς οἰκούσας ἔν τινι μέρει τῆς πόλεως· τὰ δὲ τῶν χειρόνων, καὶ ἐάν τι τῶν ἑτέρων ἀνάπηρον γίγνηται, ἐν ἀπορρήτῳ τε καὶ ἀδήλῳ κατακρύψουσιν ὡς πρέπει.

Εἴπερ μέλλει, ἔφη, καθαρὸν τὸ γένος τῶν φυλάκων ἔσεσθαι.

Οὐκοῦν καὶ τροφῆς οὗτοι ἐπιμελήσονται τάς τε μητέρας ἐπὶ τὸν σηκὸν ἄγοντες ὅταν σπαργῶσι, πᾶσαν μηχανὴν
d μηχανώμενοι ὅπως μηδεμία τὸ αὑτῆς αἰσθήσεται, καὶ ἄλλας γάλα ἐχούσας ἐκπορίζοντες, ἐὰν μὴ αὐταὶ ἱκαναὶ ὦσι, καὶ αὐτῶν τούτων ἐπιμελήσονται ὅπως μέτριον χρόνον θηλάσονται, ἀγρυπνίας δὲ καὶ τὸν ἄλλον πόνον τίτθαις τε καὶ τροφοῖς παραδώσουσιν;

Πολλὴν ῥᾳστώνην, ἔφη, λέγεις τῆς παιδοποιίας ταῖς τῶν φυλάκων γυναιξίν.

Πρέπει γάρ, ἦν δ' ἐγώ. τὸ δ' ἐφεξῆς διέλθωμεν ὃ προυθέμεθα. ἔφαμεν γὰρ δὴ ἐξ ἀκμαζόντων δεῖν τὰ ἔκγονα γίγνεσθαι.

Ἀληθῆ.

e Ἆρ' οὖν σοι συνδοκεῖ μέτριος χρόνος ἀκμῆς τὰ εἴκοσι ἔτη γυναικί, ἀνδρὶ δὲ τὰ τριάκοντα;

Βεβαιότατα, εἶπε.

[b] Καί, ἀσφαλῶς, στοὺς νέους ποὺ θὰ διακρίνονται στὸν πόλεμο ἢ κάπου ἀλλοῦ πρέπει ἐκτὸς ἀπὸ τὰ ἄλλα ἔπαθλα νὰ τοὺς δίνεται καὶ τὸ δικαίωμα τῆς συχνότερης ἐρωτικῆς ἐπαφῆς μὲ γυναῖκες, ὥστε νὰ ὑπάρχει καὶ δικαιολογία γιὰ τὸ ὅτι ἀπὸ τέτοιους ἀνθρώπους γεννιοῦνται ὅσο τὸ δυνατὸν περισσότερα παιδιά.

Σωστά.

Καὶ τὰ παιδιὰ ποὺ θὰ γεννιοῦνται κάθε φορὰ θὰ τὰ παραλαμβάνει ἡ δημόσια ἀρχή, ἡ ὁποία θὰ εἶναι ἁρμόδια γι' αὐτὸ καὶ θὰ στελεχώνεται εἴτε ἀπὸ ἄνδρες εἴτε ἀπὸ γυναῖκες εἴτε κι ἀπὸ τὰ δύο φύλα —γιατὶ βέβαια καὶ οἱ ἀρχὲς θὰ εἶναι κοινὲς καὶ γιὰ τὶς γυναῖκες καὶ γιὰ τοὺς ἄνδρες.

Ναί.

[c] Ὅσα παιδιὰ θὰ ἔχουν γεννηθεῖ ἀπὸ τοὺς γεροὺς γονεῖς, αὐτά, νομίζω, θὰ τὰ πάρουν καὶ θὰ τὰ πᾶνε στὸ «μαντρί», σὲ κάποιες παραμάνες ποὺ θὰ ζοῦν χωριστὰ σὲ μιὰ ὁρισμένη περιοχὴ τῆς πόλης· ἐνῶ ὅσα θὰ εἶναι ἀπὸ δευτερότερους γονεῖς, ἐπίσης ἂν τυχὸν κάποιο ἀπὸ τὰ παιδιὰ τῶν ἄλλων βγεῖ ἐλαττωματικό, αὐτὰ θὰ τὰ καταχωνιάσουν σ' ἕνα μέρος κρυφὸ ποὺ δὲν θὰ τὸ ξέρει καὶ δὲν θὰ τὸ βλέπει κανένας, ὅπως ταιριάζει.

Ἔτσι πρέπει, εἶπε· ἂν εἶναι νὰ φυλαχτεῖ καθαρὴ ἡ γενιὰ τῶν φυλάκων.

Αὐτοὶ ἐπίσης θὰ φροντίσουν νὰ πηγαίνουν τὶς μητέρες στὸ μαντρί, ὅταν τὰ βυζιά τους θὰ εἶναι φουσκωμένα ἀπὸ γάλα, κι οἱ ἴδιοι πάλι θὰ σοφίζονται χίλιους δυὸ τρόπους, [d] ὥστε καμιὰ μάνα νὰ μὴν ἀναγνωρίσει τὸ δικό της παιδί, καὶ θὰ κοιτάζουν νὰ βροῦν κι ἄλλες γυναῖκες ποὺ νὰ ἔχουν γάλα, ἂν οἱ μητέρες δὲν κατεβάζουν ἀρκετό. Θὰ φροντίσουν ἀκόμη ὥστε οἱ μητέρες νὰ μὴ θηλάζουν περισσότερον καιρὸ ἀπ' ὅσο πρέπει, καὶ θὰ ἀναθέσουν τὰ ξενύχτια καὶ τὴν ἄλλη περιποίηση τῶν βρεφῶν στὶς βυζάχτρες καὶ τὶς παραμάνες· σωστά;

Ὅπως τὸ περιγράφεις, εἶπε, θὰ εἶναι πολὺ εὔκολο γιὰ τὶς γυναῖκες τῶν φυλάκων νὰ κάνουν παιδιά.

Πρέπει, βλέπεις, εἶπα ἐγώ· ἂς ἐξετάσουμε ὅμως τώρα τὸ ἑπόμενο σημεῖο τῶν προτάσεών μας. Ὅπως εἴπαμε τὰ παιδιά πρέπει νὰ γεννιοῦνται ἀπὸ γονεῖς ποὺ θά 'ναι πάνω στὴν ἀκμή τους.

Σωστά.

[e] Ἄραγε συμφωνεῖς μαζί μου ὅτι ἡ μέση διάρκεια τῆς ἀκμῆς εἶναι εἴκοσι χρόνια γιὰ τὴ γυναίκα καὶ τριάντα γιὰ τὸν ἄνδρα;

Τὰ ποῖα αὐτῶν; ἔφη.

Γυναικὶ μέν, ἦν δ' ἐγώ, ἀρξαμένῃ ἀπὸ εἰκοσιέτιδος μέχρι τετταρακονταέτιδος τίκτειν τῇ πόλει· ἀνδρὶ δέ, ἐπειδὰν τὴν ὀξυτάτην δρόμου ἀκμὴν παρῇ, τὸ ἀπὸ τούτου γεννᾶν τῇ πόλει μέχρι πεντεκαιπεντηκονταέτους.

461 Ἀμφοτέρων γοῦν, ἔφη, αὕτη ἀκμὴ σώματός τε καὶ φρονήσεως.

Οὐκοῦν ἐάντε πρεσβύτερος τούτων ἐάντε νεώτερος τῶν εἰς τὸ κοινὸν γεννήσεων ἅψηται, οὔτε ὅσιον οὔτε δίκαιον φήσομεν τὸ ἁμάρτημα, ὡς παῖδα φιτύοντος τῇ πόλει, ὅς, ἂν λάθῃ, γεννήσεται οὐχ ὑπὸ θυσιῶν οὐδ' ὑπὸ εὐχῶν φύς, ἃς ἐφ' ἑκάστοις τοῖς γάμοις εὔξονται καὶ ἱέρειαι καὶ ἱερεῖς καὶ σύμπασα ἡ πόλις ἐξ ἀγαθῶν ἀμείνους καὶ ἐξ ὠφελίμων
b ὠφελιμωτέρους ἀεὶ τοὺς ἐκγόνους γίγνεσθαι, ἀλλ' ὑπὸ σκότου μετὰ δεινῆς ἀκρατείας γεγονώς.

Ὀρθῶς, ἔφη.

Ὁ αὐτὸς δέ γ', εἶπον, νόμος, ἐάν τις τῶν ἔτι γεννώντων μὴ συνέρξαντος ἄρχοντος ἅπτηται τῶν ἐν ἡλικίᾳ γυναικῶν· νόθον γὰρ καὶ ἀνέγγυον καὶ ἀνίερον φήσομεν αὐτὸν παῖδα τῇ πόλει καθιστάναι.

Ὀρθότατα, ἔφη.

Ὅταν δὲ δὴ οἶμαι αἵ τε γυναῖκες καὶ οἱ ἄνδρες τοῦ γεννᾶν ἐκβῶσι τὴν ἡλικίαν, ἀφήσομέν που ἐλευθέρους αὐτοὺς συγ-
c γίγνεσθαι ᾧ ἂν ἐθέλωσι, πλὴν θυγατρὶ καὶ μητρὶ καὶ ταῖς τῶν θυγατέρων παισὶ καὶ ταῖς ἄνω μητρός, καὶ γυναῖκας αὖ πλὴν ὑεῖ καὶ πατρὶ καὶ τοῖς τούτων εἰς τὸ κάτω καὶ ἐπὶ τὸ ἄνω, καὶ ταῦτά γ' ἤδη πάντα διακελευσάμενοι προθυμεῖσθαι μάλιστα μὲν μηδ' εἰς φῶς ἐκφέρειν κύημα μηδέ γ' ἕν, ἐὰν γένηται, ἐὰν δέ τι βιάσηται, οὕτω τιθέναι, ὡς οὐκ οὔσης τροφῆς τῷ τοιούτῳ.

Καὶ ταῦτα μέν γ', ἔφη, μετρίως λέγεται· πατέρας δὲ καὶ
d θυγατέρας καὶ ἃ νυνδὴ ἔλεγες πῶς διαγνώσονται ἀλλήλων;

Ποιά εἶναι αὐτὰ τὰ εἴκοσι χρόνια καὶ ποιά τὰ τριάντα; ρώτησε.

Γιὰ τὴ γυναίκα, εἶπα, ἡ ἀρχὴ νὰ γίνει στὰ εἴκοσί της, καὶ νὰ γεννάει γιὰ τὴν πόλη ἴσαμε τὰ σαράντα· γιὰ τὸν ἄνδρα, πάλι, μόλις περάσει τὸ πιὸ κρίσιμο σημεῖο τῆς διαδρομῆς του, κι ἀπὸ 'κεῖ κι ἔπειτα νὰ γεννάει γιὰ τὴν πόλη ἴσαμε τὰ πενηνταπέντε του.

[461a] Καὶ γιὰ τοὺς δύο, εἶπε, αὐτὸς εἶναι ὁ καιρὸς τῆς σωματικῆς καὶ τῆς πνευματικῆς ἀκμῆς.

Ἔτσι λοιπόν, ἂν κάποιος, ποὺ εἴτε ἔχει ὑπερβεῖ αὐτὸ τὸ ὅριο εἴτε δὲν τὸ ἔχει φθάσει ἀκόμη, ἐπιχειρήσει νὰ ἀγγίξει τὴν περιοχὴ τῶν γεννήσεων, τῶν κοινῶν γιὰ τὴν πόλη, θὰ χαρακτηρίσουμε τὸ ξεστράτημά του αὐτὸ ὡς ἀνοσιούργημα καὶ ἀδίκημα, γιατὶ σπέρνει ἕνα παιδὶ πού, ἂν ἡ πόλη δὲν ἔχει τὸ νοῦ της καὶ τῆς ξεφύγει, τὸ παιδὶ αὐτὸ δὲν θὰ γεννηθεῖ σπαρμένο κάτω ἀπὸ τὴν προστασία τῶν θυσιῶν καὶ τῶν εὐχῶν ποὺ σὲ κάθε γάμο οἱ ἱέρειες καὶ οἱ ἱερεῖς καὶ ἡ πόλη ὁλόκληρη θὰ ἀναπέμπουν γιὰ νὰ γεννιοῦνται πάντα ἀπὸ καλοὺς γονεῖς ἀπόγονοι καλύτεροι κι ἀπὸ ὠφέλιμους [b] ὠφελιμότεροι, ἀλλὰ θά 'ναι γέννημα σκοτεινῆς καὶ ἄθλιας ἀκράτειας.

Σωστά, εἶπε.

Κι ὁ ἴδιος νόμος, εἶπα, θὰ ἰσχύει ἐπίσης γιὰ τὴν περίπτωση ποὺ κάποιος ὁ ὁποῖος *εἶναι* ἀκόμη σὲ ἡλικία γάμου ἔρχεται σὲ ἐπαφὴ μὲ μιὰ γυναίκα ποὺ κι αὐτὴ εἶναι σὲ ἡλικία γάμου χωρὶς ὅμως νὰ τοὺς ἔχει ἑνώσει ὁ ἄρχοντας. Γιὰ τὸν ἄνθρωπο αὐτὸ θὰ ποῦμε ὅτι φέρνει στὴν πόλη ἕνα παιδὶ νόθο, παράνομο καὶ ἀνίερο.

Πολὺ σωστά, εἶπε.

Ἀλλὰ ὅταν περάσουν τὴν ἡλικία τῆς τεκνογονίας, θὰ τοὺς ἀφήνουμε, θαρρῶ, ἐλεύθερους, καὶ τὶς γυναῖκες καὶ τοὺς ἄνδρες, [c] νὰ σμίγουν μὲ ὅποιον θέλουν, μὲ ὁρισμένες ἐξαιρέσεις· οἱ ἄνδρες δὲν θὰ σμίγουν μὲ κάποια ποὺ θὰ εἶναι κόρη ἢ μητέρα τους, ἐπίσης μὲ κόρες τῶν θυγατέρων τους ἢ μὲ ἀνιόντες τῆς μητέρας τους· κι οἱ γυναῖκες πάλι μὲ κάποιον ποὺ θά 'ναι γιός τους ἢ πατέρας τους, ἢ μὲ ἀνιόντες καὶ κατιόντες αὐτονῶν, κι ὅλα αὐτὰ μόνον ἀφοῦ τοὺς δώσουμε τὴν ἐντολὴ νὰ εἶναι πάρα πολὺ προσεκτικοί, ὥστε, ἂν τυχὸν ἡ γυναίκα μείνει ἔγκυος, νὰ μὴ φέρουν τὸ παιδὶ στὸν κόσμο, κι ἂν κάτι πάλι τοὺς ἀναγκάσει νὰ τὸ κάνουν αὐτό, νὰ μὴν ὑπολογίζουν ὅτι θὰ ὑπάρχει γιὰ αὐτὸ τὸ παιδὶ ἀνάστεμα.

Κι αὐτὲς οἱ προτάσεις, εἶπε, ἀκούγονται λογικές, ἀλλὰ πῶς θὰ ξεχωρίζουν τοὺς πατεράδες καὶ [d] τὶς κόρες, ὁ ἕνας τοῦ ἄλλου, κι ὅλα ὅσα ἔλεγες τώρα δά;

Οὐδαμῶς, ἦν δ' ἐγώ· ἀλλ' ἀφ' ἧς ἂν ἡμέρας τις αὐτῶν νυμφίος γένηται, μετ' ἐκείνην δεκάτῳ μηνὶ καὶ ἑβδόμῳ δὴ ἃ ἂν γένηται ἔκγονα, ταῦτα πάντα προσερεῖ τὰ μὲν ἄρρενα ὑεῖς, τὰ δὲ θήλεα θυγατέρας, καὶ ἐκεῖνα ἐκεῖνον πατέρα, καὶ οὕτω δὴ τὰ τούτων ἔκγονα παίδων παῖδας, καὶ ἐκεῖν' αὖ ἐκείνους πάππους τε καὶ τηθάς, τὰ δ' ἐν ἐκείνῳ τῷ χρόνῳ γεγονότα, ἐν ᾧ αἱ μητέρες καὶ οἱ πατέρες αὐτῶν ἐγέννων,
e ἀδελφάς τε καὶ ἀδελφούς, ὥστε, ὃ νυνδὴ ἐλέγομεν, ἀλλήλων μὴ ἅπτεσθαι. ἀδελφοὺς δὲ καὶ ἀδελφὰς δώσει ὁ νόμος συνοικεῖν, ἐὰν ὁ κλῆρος ταύτῃ συμπίπτῃ καὶ ἡ Πυθία προσαναιρῇ.

Ὀρθότατα, ἦ δ' ὅς.

Ἡ μὲν δὴ κοινωνία, ὦ Γλαύκων, αὕτη τε καὶ τοιαύτη γυναικῶν τε καὶ παίδων τοῖς φύλαξί σοι τῆς πόλεως· ὡς δὲ ἑπομένη τε τῇ ἄλλῃ πολιτείᾳ καὶ μακρῷ βελτίστη, δεῖ δὴ τὸ μετὰ τοῦτο βεβαιώσασθαι παρὰ τοῦ λόγου. ἢ πῶς ποιῶμεν;

462 Οὕτω νὴ Δία, ἦ δ' ὅς.

Ἆρ' οὖν οὐχ ἥδε ἀρχὴ τῆς ὁμολογίας, ἐρέσθαι ἡμᾶς αὐτοὺς τί ποτε τὸ μέγιστον ἀγαθὸν ἔχομεν εἰπεῖν εἰς πόλεως κατασκευήν, οὗ δεῖ στοχαζόμενον τὸν νομοθέτην τιθέναι τοὺς νόμους, καὶ τί μέγιστον κακόν, εἶτα ἐπισκέψασθαι ἆρα ἃ νυνδὴ διήλθομεν εἰς μὲν τὸ τοῦ ἀγαθοῦ ἴχνος ἡμῖν ἁρμόττει, τῷ δὲ τοῦ κακοῦ ἀναρμοστεῖ;

Πάντων μάλιστα, ἔφη.

Ἔχομεν οὖν τι μεῖζον κακὸν πόλει ἢ ἐκεῖνο ὃ ἂν αὐτὴν
b διασπᾷ καὶ ποιῇ πολλὰς ἀντὶ μιᾶς; ἢ μεῖζον ἀγαθὸν τοῦ ὃ ἂν συνδῇ τε καὶ ποιῇ μίαν;

Οὐκ ἔχομεν.

Οὐκοῦν ἡ μὲν ἡδονῆς τε καὶ λύπης κοινωνία συνδεῖ, ὅταν ὅτι μάλιστα πάντες οἱ πολῖται τῶν αὐτῶν γιγνομένων τε καὶ ἀπολλυμένων παραπλησίως χαίρωσι καὶ λυπῶνται;

Παντάπασι μὲν οὖν, ἔφη.

Ἡ δέ γε τῶν τοιούτων ἰδίωσις διαλύει, ὅταν οἱ μὲν

Δὲν θὰ τοὺς ξεχωρίζουν καθόλου, εἶπα ἐγώ. Ἀλλὰ ὅσα παιδιὰ θὰ γεννιοῦνται στοὺς δέκα ἢ στοὺς ἑπτὰ μῆνες ἀπὸ τὴν ἡμέρα ποὺ θὰ παντρεύεται κάποιος θὰ τὰ λέει γιούς του, τὰ ἀρσενικά, καὶ κόρες του, τὰ θηλυκά, κι ἐκεῖνα αὐτὸν πατέρα τους, καὶ κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο θὰ λέει τοὺς ἀπογόνους τους ἐγγόνια του· κι ἐκεῖνα πάλι θὰ τοὺς λένε παπποῦδες καὶ γιαγιάδες, κι ὅσα παιδιὰ θὰ εἶναι γεννημένα στὸ χρονικὸ διάστημα ποὺ γεννοῦσαν οἱ μητέρες καὶ οἱ πατέρες τους θὰ τὰ ἀποκαλοῦν [e] ἀδελφὲς καὶ ἀδελφούς τους, ὥστε, ὅπως ἀκριβῶς λέγαμε τώρα δά, νὰ μὴν ἔρχονται μεταξύ τους σὲ ἐρωτικὴ ἐπαφή. Πάντως ὁ νόμος μπορεῖ νὰ ἐπιτρέψει νὰ ζοῦν μαζὶ ἀδελφοὶ μὲ ἀδελφές, ἂν πέσει ἔτσι ὁ κλῆρος κι ἂν ἐπιπλέον δώσει καταφατικὴ ἀπάντηση ἡ Πυθία.

Σωστότατα, εἶπε.

Αὐτή, ποὺ λές, Γλαύκων, θὰ εἶναι ἡ ἀπὸ κοινοῦ σχέση τῶν φυλάκων τῆς πόλης σου μὲ τὶς γυναῖκες καὶ τὰ παιδιά· ὅτι, τώρα, ἡ σχέση αὐτὴ εἶναι σύμφωνη μὲ τὴν ὑπόλοιπη συγκρότηση τῆς πολιτείας καὶ ἀποτελεῖ τὴν κατὰ πολὺ καλύτερη ρύθμιση, τοῦτο θὰ χρειαστεῖ νὰ μᾶς τὸ ἐπιβεβαιώσει ἡ συζήτηση ποὺ θὰ κάνουμε ἀμέσως μετά. Ἢ μήπως ἔχεις ἄλλη γνώμη;

[462a] Αὐτή, μὰ τὸ Δία, τὴ γνώμη ἔχω κι ἐγώ.

Ἑπομένως, τὸ πρῶτο βῆμα πρὸς μιὰ τέτοια σύμπτωση ἀπόψεων δὲν θὰ εἶναι νὰ ἀναρωτηθοῦμε ἐμεῖς οἱ ἴδιοι ποιό πρᾶγμα μποροῦμε νὰ θεωρήσουμε ὡς τὸ πιὸ σημαντικὸ καλὸ γιὰ τὴ συγκρότηση τῆς πόλης, στὸ ὁποῖο θὰ πρέπει νὰ ἔχει στραμμένο τὸ νοῦ του ὁ νομοθέτης, καθὼς θὰ θεσπίζει τοὺς νόμους, καὶ ποιό ὡς τὸ μέγιστο κακό, κι ὕστερα νὰ ἐξετάσουμε ἂν ἄραγε οἱ ρυθμίσεις ποὺ περιγράψαμε ταιριάζουν μὲ τὰ χνάρια τοῦ καλοῦ, ἐνῶ, ἀντιθέτως, μὲ τὰ χνάρια τοῦ κακοῦ εἶναι παράταιρες;

Βεβαιότατα, εἶπε.

Ἔχουμε ἄραγε νὰ ἀναφέρουμε κάποιο κακὸ γιὰ τὴν πόλη μεγαλύτερο ἀπὸ ἐκεῖνο ποὺ τὴν [b] διασπᾶ καὶ τὴν κάνει ἀντὶ γιὰ μία πολλές; Ἢ καλὸ μεγαλύτερο ἀπὸ ἐκεῖνο ποὺ τὴν δένει καὶ τὴν κάνει *μία* πόλη;

Δὲν ἔχουμε.

Δὲν εἶναι ἀλήθεια ὅτι ἡ συμμετοχὴ στὴν ἴδια χαρὰ καὶ στὴν ἴδια λύπη συνδέει, ὅταν δηλαδὴ κατὰ τὸ δυνατὸν ὅλοι οἱ πολίτες αἰσθάνονται λίγο-πολὺ τὴν ἴδια χαρὰ καὶ τὴν ἴδια λύπη γιὰ κάτι ποὺ ἔγινε καὶ γιὰ κάτι ποὺ χάθηκε;

Ἀσφαλῶς, εἶπε.

Καὶ ἀπεναντίας, ἡ διαφοροποίηση τοῦ ἑνὸς ἀπὸ τὸν ἄλλο σὲ τέτοια πρά-

περιαλγεῖς, οἱ δὲ περιχαρεῖς γίγνωνται ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς
c παθήμασι τῆς πόλεώς τε καὶ τῶν ἐν τῇ πόλει;

Τί δ᾽ οὔ;

Ἆρ᾽ οὖν ἐκ τοῦδε τὸ τοιόνδε γίγνεται, ὅταν μὴ ἅμα φθέγγωνται ἐν τῇ πόλει τὰ τοιάδε ῥήματα, τό τε ἐμὸν καὶ τὸ οὐκ ἐμόν; καὶ περὶ τοῦ ἀλλοτρίου κατὰ ταὐτά;

Κομιδῇ μὲν οὖν.

Ἐν ἧτινι δὴ πόλει πλεῖστοι ἐπὶ τὸ αὐτὸ κατὰ ταὐτὰ τοῦτο λέγουσι τὸ ἐμὸν καὶ τὸ οὐκ ἐμόν, αὕτη ἄριστα διοικεῖται;

Πολύ γε.

Καὶ ἥτις δὴ ἐγγύτατα ἑνὸς ἀνθρώπου ἔχει; οἷον ὅταν που ἡμῶν δάκτυλός του πληγῇ, πᾶσα ἡ κοινωνία ἡ κατὰ τὸ σῶμα
πρὸς τὴν ψυχὴν τεταμένη εἰς μίαν σύνταξιν τὴν τοῦ ἄρ-
d χοντος ἐν αὐτῇ ᾔσθετό τε καὶ πᾶσα ἅμα συνήλγησεν μέρους
πονήσαντος ὅλη, καὶ οὕτω δὴ λέγομεν ὅτι ὁ ἄνθρωπος τὸν δάκτυλον ἀλγεῖ· καὶ περὶ ἄλλου ὁτουοῦν τῶν τοῦ ἀνθρώπου ὁ αὐτὸς λόγος, περί τε λύπης πονοῦντος μέρους καὶ περὶ ἡδονῆς ῥαΐζοντος;

Ὁ αὐτὸς γάρ, ἔφη· καὶ τοῦτο ὃ ἐρωτᾷς, τοῦ τοιούτου ἐγγύτατα ἡ ἄριστα πολιτευομένη πόλις οἰκεῖ.

Ἑνὸς δὴ οἶμαι πάσχοντος τῶν πολιτῶν ὁτιοῦν ἢ ἀγαθὸν
e ἢ κακὸν ἡ τοιαύτη πόλις μάλιστά τε φήσει ἑαυτῆς εἶναι τὸ
πάσχον, καὶ ἢ συνησθήσεται ἅπασα ἢ συλλυπήσεται.

Ἀνάγκη, ἔφη, τήν γε εὔνομον.

Ὥρα ἂν εἴη, ἦν δ᾽ ἐγώ, ἐπανιέναι ἡμῖν ἐπὶ τὴν ἡμετέραν πόλιν, καὶ τὰ τοῦ λόγου ὁμολογήματα σκοπεῖν ἐν αὐτῇ, εἰ αὐτὴ μάλιστ᾽ ἔχει εἴτε καὶ ἄλλη τις μᾶλλον.

Οὐκοῦν χρή, ἔφη.

463 Τί οὖν; ἔστι μέν που καὶ ἐν ταῖς ἄλλαις πόλεσιν
ἄρχοντές τε καὶ δῆμος, ἔστι δὲ καὶ ἐν ταύτῃ;

Ἔστι.

γματα δὲν διαλύει τὴν πόλη, ὅταν οἱ μισοὶ εἶναι περίλυποι κι οἱ ἄλλοι μισοὶ πασιχαρεῖς γιὰ *τὰ ἴδια ἀκριβῶς* [c] πράγματα ποὺ ἔχουν συμβεῖ στὴν πόλη καὶ στοὺς πολίτες;

Ἀμφιβάλλεις;

Παραδέχεσαι ὅτι αἰτία γι' αὐτὴ τὴν κατάσταση εἶναι τοῦτο, ὅταν δηλαδὴ οἱ φράσεις 'τὸ δικό μου' ἢ τὸ 'δὲν εἶναι δικό μου' δὲν προφέρονται μ' ἕνα στόμα στὴν πόλη; Καὶ τὸ ἴδιο πάλι σχετικὰ μὲ τὸ 'ξένο';

Ναί, πραγματικά.

Συμφωνεῖς, ἔτσι, ὅτι μὲ τὸν πιὸ καλὸ τρόπο κυβερνιέται μιὰ πολιτεία στὴν ὁποία ὅσο τὸ δυνατὸν περισσότεροι πολίτες συνδέουν τὶς φράσεις 'εἶναι δικό μου' ἢ 'δὲν εἶναι δικό μου' μὲ τὸ αὐτὸ πρᾶγμα καὶ ὑπὸ τὴν αὐτὴ ἔννοια;

Καὶ πολὺ μάλιστα.

Καὶ δὲν εἶναι *αὐτὴ* ἡ πολιτεία, ἡ ὁποία παρουσιάζει τὴ μεγαλύτερη ἐγγύτητα μὲ τὴν κατάσταση *ἑνὸς* ἀνθρώπου; Λόγου χάριν, ὅταν χτυπήσουμε στὸ δάχτυλο, ὁλόκληρη ἡ κοινότητα ποὺ διαπερνᾶ τὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχὴ καὶ εἶναι ὀργανωμένη σὲ ἕνα σύνθετο σύστημα, στὸ σύστημα [d] τοῦ κυρίαρχου στοιχείου τῆς κοινότητας, τὸ ἀντιλαμβάνεται στὴ στιγμὴ καὶ ὑποφέρει ἀμέσως *ὁλόκληρη*, παρόλο ὅτι ὁ πόνος χτύπησε μόνο *ἕνα* μέρος της, καὶ λέμε ἔτσι τότε ὅτι τὸν ἄνθρωπο τὸν πονάει τὸ δάχτυλό του· καὶ τὸ ἴδιο δὲν λέμε γιὰ ὁποιοδήποτε ἄλλο μέρος τοῦ ἀνθρώπινου σώματος —γιὰ τὸν πόνο, ὅταν ὑποφέρει, καὶ γιὰ τὴν εὐχαρίστηση ποὺ αἰσθάνεται, ὅταν πάει νὰ γίνει καλά;

Τὸ ἴδιο, εἶπε· κι ὅσο γι' αὐτὸ ποὺ ρωτᾶς, πράγματι πιὸ κοντὰ σ' αὐτὴ τὴν κατάσταση εἶναι ἡ πολιτεία ποὺ κυβερνιέται μὲ τὸν καλύτερο τρόπο.

Φαντάζομαι, ἔτσι, πὼς ὅταν συμβαίνει σὲ κάποιον πολίτη ὁτιδήποτε, εἴτε καλὸ [e] εἴτε κακό, ἡ πόλη αὐτοῦ τοῦ εἴδους θὰ πεῖ πὼς ὅ,τι συμβαίνει ἀφορᾶ τὴν ἴδια ὡς ὁλότητα, κι ὅτι θὰ μοιραστεῖ μαζί του τὴ χαρὰ ἢ τὴ λύπη του.

Κατανάγκην, εἶπε· τουλάχιστον ἡ πόλη ποὺ ἔχει σωστοὺς νόμους.

Εἶναι ἴσως τώρα ἡ ὥρα, εἶπα ἐγώ, νὰ ξαναγυρίσουμε στὴν πόλη μας καὶ νὰ δοῦμε *ἐκεῖ* ὅσα παραδεχτήκαμε στὴ συζήτηση, ἂν δηλαδὴ πραγματοποιοῦνται σὲ αὐτὴν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἢ ἂν σὲ κάποια ἄλλη πόλη πραγματοποιοῦνται σὲ μεγαλύτερο βαθμό.

Ναί, πρέπει νὰ τὸ κάνουμε, εἶπε.

[463a] Τότε λοιπόν; Ὑπάρχουν σ' αὐτὴ τὴν πόλη, ὅπως καὶ στὶς ἄλλες, ἄρχοντες καὶ λαός;

Ὑπάρχουν.

Πολίτας μὲν δὴ πάντες οὗτοι ἀλλήλους προσεροῦσι;

Πῶς δ' οὔ;

Ἀλλὰ πρὸς τῷ πολίτας τί ὁ ἐν ταῖς ἄλλαις δῆμος τοὺς ἄρχοντας προσαγορεύει;

Ἐν μὲν ταῖς πολλαῖς δεσπότας, ἐν δὲ ταῖς δημοκρατουμέναις αὐτὸ τοὔνομα τοῦτο, ἄρχοντας.

Τί δ' ὁ ἐν τῇ ἡμετέρᾳ δῆμος; πρὸς τῷ πολίτας τί τοὺς ἄρχοντάς φησιν εἶναι;

b Σωτῆράς τε καὶ ἐπικούρους, ἔφη.

Τί δ' οὗτοι τὸν δῆμον;

Μισθοδότας τε καὶ τροφέας.

Οἱ δ' ἐν ταῖς ἄλλαις ἄρχοντες τοὺς δήμους;

Δούλους, ἔφη.

Τί δ' οἱ ἄρχοντες ἀλλήλους;

Συνάρχοντας, ἔφη.

Τί δ' οἱ ἡμέτεροι;

Συμφύλακας.

Ἔχεις οὖν εἰπεῖν τῶν ἀρχόντων τῶν ἐν ταῖς ἄλλαις πόλεσιν, εἴ τίς τινα ἔχει προσειπεῖν τῶν συναρχόντων τὸν μὲν ὡς οἰκεῖον, τὸν δ' ὡς ἀλλότριον;

Καὶ πολλούς γε.

Οὐκοῦν τὸν μὲν οἰκεῖον ὡς ἑαυτοῦ νομίζει τε καὶ λέγει,
c τὸν δ' ἀλλότριον ὡς οὐχ ἑαυτοῦ;

Οὕτω.

Τί δὲ οἱ παρὰ σοὶ φύλακες; ἔσθ' ὅστις αὐτῶν ἔχοι ἂν τῶν συμφυλάκων νομίσαι τινὰ ἢ προσειπεῖν ὡς ἀλλότριον;

Οὐδαμῶς, ἔφη· παντὶ γὰρ ᾧ ἂν ἐντυγχάνῃ, ἢ ὡς ἀδελφῷ ἢ ὡς ἀδελφῇ ἢ ὡς πατρὶ ἢ ὡς μητρὶ ἢ ὑεῖ ἢ θυγατρὶ ἢ τούτων ἐκγόνοις ἢ προγόνοις νομιεῖ ἐντυγχάνειν.

Κάλλιστα, ἦν δ' ἐγώ, λέγεις, ἀλλ' ἔτι καὶ τόδε εἰπέ· πότερον αὐτοῖς τὰ ὀνόματα μόνον οἰκεῖα νομοθετήσεις, ἢ
d καὶ τὰς πράξεις πάσας κατὰ τὰ ὀνόματα πράττειν, περί τε τοὺς πατέρας, ὅσα νόμος περὶ πατέρας αἰδοῦς τε πέρι καὶ

Ὅλοι αὐτοὶ δὲν θὰ ἀποκαλοῦνται μεταξύ τους πολίτες;

Ἀσφαλῶς.

Ἐκτὸς ὅμως ἀπὸ πολίτες πῶς ἀλλιῶς ἀποκαλεῖ στὶς ἄλλες πόλεις ὁ λαὸς τοὺς ἄρχοντες;

Στὶς περισσότερες τοὺς λένε ἐξουσιαστές, ἀλλὰ στὶς πόλεις μὲ δημοκρατικὸ πολίτευμα χρησιμοποιοῦν τὴν ὀνομασία ποὺ χρησιμοποιήσαμε κι ἐμεῖς: ἄρχοντες.

Τῆς δικῆς μας ὅμως πόλης ὁ λαὸς τί θὰ κάνει; Ἐκτὸς ἀπὸ πολίτες τί ἄλλο θὰ λέει ὅτι τοῦ εἶναι οἱ ἄρχοντες;

[b] Σωτῆρες καὶ συμπαραστάτες του.

Κι αὐτοὶ τί θὰ λένε ὅτι εἶναι ὁ λαός;

Αὐτὸς ποὺ τοὺς πληρώνει τοὺς μισθοὺς καὶ τοὺς συντηρεῖ.

Στὶς ἄλλες πόλεις πῶς χαρακτηρίζουν οἱ ἄρχοντες τοὺς λαούς τους;

Δούλους.

Κι οἱ ἄρχοντες, ὁ ἕνας τὸν ἄλλο;

Συνάρχοντες, εἶπε.

Ἐνῶ οἱ δικοί μας;

Συμφύλακες.

Ξέρεις γιὰ τοὺς ἄρχοντες στὰ ἄλλα πολιτεύματα ἂν ὑπάρχει κανεὶς ποὺ νὰ μπορεῖ νὰ χαρακτηρίσει κάποιον ἀπὸ τοὺς συνάρχοντές του ὡς συγγενὴ του καὶ κάποιον ἄλλο ὡς ξένο;

Ξέρω, καὶ πολλοὺς μάλιστα.

[c] Καὶ τὸν μὲν συγγενὴ τὸν θεωρεῖ καὶ τὸν λέει δικό του, ἐνῶ τὸν ξένο ὡς ὄχι δικό του· ἔτσι;

Ἔτσι.

Ἀλλὰ οἱ φύλακες τῆς πόλης σου; Ὑπάρχει κανένας ἀνάμεσά τους ποὺ θὰ μποροῦσε νὰ θεωρήσει ἢ νὰ ἀποκαλέσει κάποιον συμφύλακά του ξένο;

Σὲ καμία περίπτωση, εἶπε· γιατὶ ὅποιον κι ἂν συναντᾶ θὰ τὸν θεωρεῖ ἀδελφό του ἢ ἀδελφή του, πατέρα ἢ μητέρα του, γιό του ἢ θυγατέρα, ἀπόγονο τῶν παιδιῶν του ἢ πρόγονό του.

Ἔξοχα, εἶπα ἐγώ, τὰ λές, γιά πές μου ὅμως καὶ τοῦτο ἐδῶ: Τί ἀπὸ τὰ δύο πρόκειται νὰ κάνεις: θὰ καθιερώσεις μὲ νόμο ἁπλῶς *νὰ φέρουν* αὐτὲς τὶς ὀνομασίες ποὺ δηλώνουν συγγένεια ἢ ἐπιπλέον [d] νὰ εἶναι καὶ οἱ *πράξεις τους* ὅλες ἐναρμονισμένες μὲ αὐτὲς τὶς ὀνομασίες —σχετικά, δηλαδή, μὲ τοὺς πατεράδες νὰ τηροῦν ὅσα ὁρίζει ὁ νόμος γιὰ τὸ σεβασμὸ καὶ τὴ φροντίδα ποὺ

κηδεμονίας καὶ τοῦ ὑπήκοον δεῖν εἶναι τῶν γονέων, ἢ μήτε πρὸς θεῶν μήτε πρὸς ἀνθρώπων αὐτῷ ἄμεινον ἔσεσθαι, ὡς οὔτε ὅσια οὔτε δίκαια πράττοντος ἄν, εἰ ἄλλα πράττοι ἢ ταῦτα; αὗταί σοι ἢ ἄλλαι φῆμαι ἐξ ἁπάντων τῶν πολιτῶν ὑμνήσουσιν εὐθὺς περὶ τὰ τῶν παίδων ὦτα καὶ περὶ πατέρων, οὓς ἂν αὐτοῖς τις ἀποφήνῃ, καὶ περὶ τῶν ἄλλων συγγενῶν;

e Αὗται, ἔφη· γελοῖον γὰρ ἂν εἴη εἰ ἄνευ ἔργων οἰκεῖα ὀνόματα διὰ τῶν στομάτων μόνον φθέγγοιντο.

Πασῶν ἄρα πόλεων μάλιστα ἐν αὐτῇ συμφωνήσουσιν ἑνός τινος ἢ εὖ ἢ κακῶς πράττοντος ὃ νυνδὴ ἐλέγομεν τὸ ῥῆμα, τὸ ὅτι τὸ ἐμὸν εὖ πράττει ἢ ὅτι τὸ ἐμὸν κακῶς.

Ἀληθέστατα αὖ, ἦ δ' ὅς.

464 Οὐκοῦν μετὰ τούτου τοῦ δόγματός τε καὶ ῥήματος ἔφαμεν συνακολουθεῖν τάς τε ἡδονὰς καὶ τὰς λύπας κοινῇ;

Καὶ ὀρθῶς γε ἔφαμεν.

Οὐκοῦν μάλιστα τοῦ αὐτοῦ κοινωνήσουσιν ἡμῖν οἱ πολῖται, ὃ δὴ ἐμὸν ὀνομάσουσιν; τούτου δὲ κοινωνοῦντες οὕτω δὴ λύπης τε καὶ ἡδονῆς μάλιστα κοινωνίαν ἕξουσιν;

Πολύ γε.

Ἆρ' οὖν τούτων αἰτία πρὸς τῇ ἄλλῃ καταστάσει ἡ τῶν γυναικῶν τε καὶ παίδων κοινωνία τοῖς φύλαξιν;

Πολὺ μὲν οὖν μάλιστα, ἔφη.

b Ἀλλὰ μὴν μέγιστόν γε πόλει αὐτὸ ὡμολογήσαμεν ἀγαθόν, ἀπεικάζοντες εὖ οἰκουμένην πόλιν σώματι πρὸς μέρος αὐτοῦ λύπης τε πέρι καὶ ἡδονῆς ὡς ἔχει.

Καὶ ὀρθῶς γ', ἔφη, ὡμολογήσαμεν.

Τοῦ μεγίστου ἄρα ἀγαθοῦ τῇ πόλει αἰτία ἡμῖν πέφανται ἡ κοινωνία τοῖς ἐπικούροις τῶν τε παίδων καὶ τῶν γυναικῶν.

Καὶ μάλ', ἔφη.

Καὶ μὲν δὴ καὶ τοῖς πρόσθεν γε ὁμολογοῦμεν· ἔφαμεν

τοὺς ὀφείλεται καὶ γιὰ τὴν ἐπιβαλλόμενη ὑπακοὴ στοὺς γονεῖς, κι ὅτι διαφορετικά, ἂν πράττει κανεὶς ἄλλα κι ὄχι αὐτά, νὰ μὴ δεῖ καλὸ μήτε ἀπὸ θεὸ μήτε ἀπὸ ἄνθρωπο, ἀφοῦ οἱ πράξεις του θά 'ναι ἀνίερες καὶ ἄδικες; Αὐτὰ ἢ τίποτε ἄλλα θὰ εἶναι τὰ ὑμνητικὰ λόγια ποὺ εὐθὺς ἐξαρχῆς θὰ ἠχήσουν στὰ αὐτιὰ τῶν παιδιῶν ἀπὸ τὰ στόματα ὅλων τῶν πολιτῶν σχετικὰ *καὶ* μὲ τοὺς πατέρες, ὅποιους θὰ τοὺς παρουσιάσουν ὡς πατέρες δικούς τους, *καὶ* μὲ τοὺς ἄλλους συγγενεῖς;

[e] Αὐτά, εἶπε· γιατὶ θὰ ἦταν γελοῖο νά 'χουν στὰ χείλη τους μόνο τὶς ὀνομασίες ποὺ δηλώνουν τὴ συγγενικότητα χωρὶς νὰ εἶναι καὶ οἱ πράξεις ἀνάλογες.

Συνεπῶς *σ' αὐτὴ* τὴν πόλη, πολὺ περισσότερο ἀπὸ ὁπουδήποτε ἀλλοῦ, ὅταν κάποιος εἶναι εὐτυχισμένος ἢ ὅταν τὸν ἔχει βρεῖ δυστυχία, θά 'χουν ὅλοι στὰ χείλη τους τὴ φράση ποὺ τώρα δὰ λέγαμε, δηλαδὴ τὸ 'εἶμαι εὐτυχισμένος' ἢ 'μὲ ἔχει βρεῖ δυστυχία'.

Πάρα πολὺ σωστά, εἶπε.

[464a] Καὶ δὲν εἴπαμε τότε ὅτι αὐτὴ ἡ σκέψη κι αὐτὴ ἡ φράση συνοδεύουν τὴν κοινὴ συμμετοχὴ ὁλονῶν στὶς χαρὲς καὶ στὶς λύπες;

Τὸ εἴπαμε κι ἦταν σωστό.

Ἑπομένως οἱ δικοί μας πολίτες δὲν θὰ αἰσθανθοῦν περισσότερο ἀπὸ ὁποιονδήποτε ἄλλο τὸ αὐτὸ πρᾶγμα ὡς κοινὴ ὑπόθεσή τους; Καὶ καθὼς θὰ τὸ αἰσθάνονται ὡς κοινό, δὲν θὰ μοιράζονται ἔτσι ὅσο γίνεται περισσότερο καὶ τὴ λύπη καὶ τὴ χαρά;

Βεβαίως.

Τοῦτο δὲν θὰ ὀφείλεται, πέρα ἀπὸ τὴ γενικότερη ὀργάνωση τῆς πολιτείας, καὶ στὸ ὅτι οἱ γυναῖκες καὶ τὰ παιδιὰ θὰ ἀποτελοῦν κοινὸ κτῆμα τῶν φυλάκων;

Ἀσφαλῶς καὶ σ' αὐτό, εἶπε.

[b] Ἀλήθεια ὅμως, ἐμεῖς παραδεχτήκαμε ὅτι τὸ πρᾶγμα αὐτὸ εἶναι μέγιστο ἀγαθὸ γιὰ τὴν πόλη, καὶ παρομοιάσαμε, σὲ ὅ,τι ἀφορᾶ τὴ λύπη καὶ τὴ χαρά, τὴν καλὰ ὀργανωμένη πόλη μὲ τὸ σῶμα καὶ τὴ σχέση του πρὸς κάποιο μέρος του.

Σωστὰ κάναμε καὶ τὸ παραδεχτήκαμε αὐτό, εἶπε.

Νὰ λοιπὸν ποὺ γίνεται πιὰ ὁλοφάνερο ὅτι ὁ τρόπος τῆς σχέσης τῶν ἐπικούρων μὲ τὰ παιδιὰ καὶ τὶς γυναῖκες ἀποτελεῖ τὸ πιὸ τρανὸ ἀγαθὸ γιὰ τὴν πόλη.

Βεβαιότατα, εἶπε.

Ἐπιπλέον ἡ ρύθμιση αὐτὴ συμβαδίζει καὶ μὲ ὅσα εἴπαμε πρωτύτερα. Γιατὶ

γάρ που οὔτε οἰκίας τούτοις ἰδίας δεῖν εἶναι οὔτε γῆν οὔτε
c τι κτῆμα, ἀλλὰ παρὰ τῶν ἄλλων τροφὴν λαμβάνοντας, μισθὸν τῆς φυλακῆς, κοινῇ πάντας ἀναλίσκειν, εἰ μέλλοιεν ὄντως φύλακες εἶναι.

Ὀρθῶς, ἔφη.

Ἆρ' οὖν οὐχ, ὅπερ λέγω, τά τε πρόσθεν εἰρημένα καὶ τὰ νῦν λεγόμενα ἔτι μᾶλλον ἀπεργάζεται αὐτοὺς ἀληθινοὺς φύλακας, καὶ ποιεῖ μὴ διασπᾶν τὴν πόλιν τὸ ἐμὸν ὀνομαζοντας μὴ τὸ αὐτὸ ἀλλ' ἄλλον ἄλλο, τὸν μὲν εἰς τὴν ἑαυτοῦ οἰκίαν ἕλκοντα ὅτι ἂν δύνηται χωρὶς τῶν ἄλλων κτήσασθαι,
d τὸν δὲ εἰς τὴν ἑαυτοῦ ἑτέραν οὖσαν, καὶ γυναῖκά τε καὶ παῖδας ἑτέρους, ἡδονάς τε καὶ ἀλγηδόνας ἐμποιοῦντας ἰδίων ὄντων ἰδίας, ἀλλ' ἑνὶ δόγματι τοῦ οἰκείου πέρι ἐπὶ τὸ αὐτὸ τείνοντας πάντας εἰς τὸ δυνατὸν ὁμοπαθεῖς λύπης τε καὶ ἡδονῆς εἶναι;

Κομιδῇ μὲν οὖν, ἔφη.

Τί δέ; δίκαι τε καὶ ἐγκλήματα πρὸς ἀλλήλους οὐκ οἰχήσεται ἐξ αὐτῶν ὡς ἔπος εἰπεῖν διὰ τὸ μηδὲν ἴδιον ἐκτῆσθαι πλὴν τὸ σῶμα, τὰ δ' ἄλλα κοινά; ὅθεν δὴ ὑπάρχει
e τούτοις ἀστασιάστοις εἶναι, ὅσα γε διὰ χρημάτων ἢ παίδων καὶ συγγενῶν κτῆσιν ἄνθρωποι στασιάζουσιν;

Πολλὴ ἀνάγκη, ἔφη, ἀπηλλάχθαι.

Καὶ μὴν οὐδὲ βιαίων γε οὐδ' αἰκίας δίκαι δικαίως ἂν εἶεν ἐν αὐτοῖς· ἥλιξι μὲν γὰρ ἥλικας ἀμύνεσθαι καλὸν καὶ δίκαιόν που φήσομεν, ἀνάγκην σωμάτων ἐπιμελείᾳ τιθέντες.

Ὀρθῶς, ἔφη.

465 Καὶ γὰρ τόδε ὀρθὸν ἔχει, ἦν δ' ἐγώ, οὗτος ὁ νόμος· εἴ πού τίς τῳ θυμοῖτο, ἐν τῷ τοιούτῳ πληρῶν τὸν θυμὸν ἧττον ἐπὶ μείζους ἂν ἴοι στάσεις.

εἴπαμε, θαρρῶ, ὅτι οὔτε σπίτια δικά τους θὰ ἔχουν οἱ φύλακες οὔτε γῆ οὔτε κάποιο ἄλλο [c] κτῆμα, ἀλλὰ θὰ συντηροῦνται ἀπὸ τοὺς ἄλλους πολίτες, οἱ ὁποῖοι θὰ τοὺς ἀνταποδίδουν ἔτσι τὴν ὀφειλή τους γιὰ τὴ φρούρηση τῆς πόλης· κι ὅ,τι ξοδεύουν οἱ φύλακες θὰ τὸ ξοδεύουν ἀπὸ κοινοῦ, ἂν πρόκειται νὰ εἶναι πραγματικοὶ φύλακες.

Σωστά, εἶπε.

Ἄραγε λοιπόν, ἐπιμένω, δὲν ἀληθεύει ὅτι καὶ ὅσα εἴπαμε πρωτύτερα καὶ ὅσα λέμε τώρα τοὺς προσδίδουν ἕναν ἀκόμη πιὸ αὐθεντικὸ χαρακτήρα καὶ κάνουν ὥστε οἱ φύλακες νὰ μὴ διασποῦν τὴν ἑνότητα τῆς πόλης μὲ τὸ νὰ χρησιμοποιοῦν τὴ φράση 'δικό μου' ὄχι γιὰ τὸ αὐτὸ πρᾶγμα ἀλλὰ ἄλλος γιὰ τὸ ἕνα κι ἄλλος γιὰ τὸ ἄλλο —καὶ κουβαλώντας ὁ ἕνας στὸ *δικό του* σπίτι ὅ,τι θὰ μπορέσει νὰ ἀποκτήσει ὁ ἴδιος χωριστὰ ἀπὸ τοὺς ἄλλους, [d] κι ὁ ἄλλος ἀπὸ τὴ μεριά του στὸ δικό του σπίτι, ποὺ κι αὐτὸ θὰ εἶναι ἄλλο; Κι ἐπίσης, χαρακτηρίζοντας ὡς 'δικά του' διαφορετικὴ γυναίκα καὶ διαφορετικὰ παιδιὰ ποὺ θὰ τοῦ προξενοῦν χαρὲς καὶ λύπες, τὶς ὁποῖες μόνον ὁ ἴδιος θὰ αἰσθάνεται, ἀφοῦ κι ἐκεῖνα σ' αὐτὸν μόνο θὰ ἀνήκουν; Ἀπεναντίας, θὰ ἔχουν ὅλοι *μία* πίστη σχετικὰ μὲ τὸ τί εἶναι τὸ δικό τους καὶ προσβλέποντας ὅλοι τους σὲ ἕνα καὶ τὸ αὐτὸ πρᾶγμα θὰ αἰσθάνονται ὅλοι κατὰ τὸ δυνατὸν τὶς ἴδιες λύπες καὶ τὶς ἴδιες χαρές· δὲν εἶναι ἔτσι;

Ἀπολύτως ἔτσι, εἶπε.

Κι ἀκόμη: Δὲν θὰ ἐξαφανιστοῦν σχεδὸν οἱ δίκες καὶ οἱ καταγγελίες μεταξύ τους, ἀφοῦ κανένας τους δὲν θὰ ἔχει ἄλλο τίποτε ἰδιόκτητο ἐκτὸς ἀπὸ τὸ σῶμα του, ἐνῶ τὰ ἄλλα ὅλα θὰ εἶναι κοινὸ κτῆμα; Κι ἔτσι δὲν θὰ ἔχουν γλυτώσει [e] ἀπὸ ὅλη ἐκείνη τὴ διχόνοια ποὺ προξενεῖται στοὺς ἀνθρώπους ἐξαιτίας τῶν χρημάτων ἢ ἀπὸ τὴν ἀπόκτηση παιδιῶν καὶ συγγενῶν;

Κατανάγκην, εἶπε, ἔχουν γλυτώσει.

Καὶ βέβαια δὲν θὰ ὑπάρχει λόγος νὰ γίνονται ἐκεῖ δίκες γιὰ βιαιοπραγίες καὶ προσωπικὲς προσβολές· θὰ διακηρύξουμε, ὑποθέτω, ὅτι εἶναι ὡραῖο καὶ δίκαιο νὰ ὑπερασπίζονται μόνοι τους τὸν ἑαυτό τους ἀπέναντι σὲ ἀνθρώπους τῆς ἴδιας ἡλικίας, θὰ ὑποχρεωθοῦν ἔτσι νὰ φροντίζουν γιὰ τὴ σωματικὴ κατάστασή τους.

Σωστά, εἶπε.

[465a] Γιατὶ ὁ νόμος αὐτός, εἶπα ἐγώ, ἔχει καὶ τοῦτο τὸ σωστό. Ἂν θυμώνει κανεὶς μὲ κάποιον, ὁ θυμός του θὰ ξεσπάει σ' αὐτόν, κι ἔτσι ἡ πιθανότητα νὰ ὁδηγηθεῖ σὲ μεγαλύτερες ἔχθρες περιορίζεται.

Πάνυ μὲν οὖν.

Πρεσβυτέρῳ μὴν νεωτέρων πάντων ἄρχειν τε καὶ κολάζειν προστετάξεται.

Δῆλον.

Καὶ μὴν ὅτι γε νεώτερος πρεσβύτερον, ἂν μὴ ἄρχοντες προστάττωσιν, οὔτε ἄλλο βιάζεσθαι ἐπιχειρήσει ποτὲ οὔτε τύπτειν, ὡς τὸ εἰκός. οἶμαι δ' οὐδὲ ἄλλως ἀτιμάσει· ἱκανὼ γὰρ τὼ φύλακε κωλύοντε, δέος τε καὶ αἰδώς, αἰδὼς μὲν ὡς
b γονέων μὴ ἅπτεσθαι εἴργουσα, δέος δὲ τὸ τῷ πάσχοντι τοὺς ἄλλους βοηθεῖν, τοὺς μὲν ὡς ὑεῖς, τοὺς δὲ ὡς ἀδελφούς, τοὺς δὲ ὡς πατέρας.

Συμβαίνει γὰρ οὕτως, ἔφη.

Πανταχῇ δὴ ἐκ τῶν νόμων εἰρήνην πρὸς ἀλλήλους οἱ ἄνδρες ἄξουσι;

Πολλήν γε.

Τούτων μὴν ἐν ἑαυτοῖς μὴ στασιαζόντων οὐδὲν δεινὸν μή ποτε ἡ ἄλλη πόλις πρὸς τούτους ἢ πρὸς ἀλλήλους διχοστατήσῃ.

Οὐ γὰρ οὖν.

Τά γε μὴν σμικρότατα τῶν κακῶν δι' ἀπρέπειαν ὀκνῶ
c καὶ λέγειν, ὧν ἀπηλλαγμένοι ἂν εἶεν, κολακείας τε πλουσίων πένητες ἀπορίας τε καὶ ἀλγηδόνας ὅσας ἐν παιδοτροφίᾳ καὶ χρηματισμοῖς διὰ τροφὴν οἰκετῶν ἀναγκαίαν ἴσχουσι, τὰ μὲν δανειζόμενοι, τὰ δ' ἐξαρνούμενοι, τὰ δὲ πάντως πορισάμενοι θέμενοι παρὰ γυναῖκάς τε καὶ οἰκέτας, ταμιεύειν παραδόντες, ὅσα τε, ὦ φίλε, περὶ αὐτὰ καὶ οἷα πάσχουσι, δῆλά τε δὴ καὶ ἀγεννῆ καὶ οὐκ ἄξια λέγειν.

d Δῆλα γάρ, ἔφη, καὶ τυφλῷ.

Πάντων τε δὴ τούτων ἀπαλλάξονται, ζήσουσί τε τοῦ μακαριστοῦ βίου ὃν οἱ ὀλυμπιονῖκαι ζῶσι μακαριώτερον.

Πῇ;

Διὰ σμικρόν που μέρος εὐδαιμονίζονται ἐκεῖνοι ὧν τούτοις ὑπάρχει. ἥ τε γὰρ τῶνδε νίκη καλλίων, ἥ τ' ἐκ τοῦ δη-

Βεβαιότατα.

Ἀσφαλῶς ὅμως ὁ γεροντότερος θὰ ἔχει ἀπὸ τὸ νόμο ἐξουσία ἀπάνω σὲ ὅλους τοὺς νεοτέρους του καὶ τὸ δικαίωμα νὰ τοὺς τιμωρεῖ.

Προφανῶς.

Καὶ βέβαια, ὅπως εἶναι φυσικό, κανένας νεότερος δὲν θὰ ἔχει τέτοιο δικαίωμα γιὰ τὸν γεροντότερο, ἐκτὸς κι ἂν τὸν προστάξουν οἱ ἄρχοντες, οὔτε θὰ δοκιμάσει ποτὲ νὰ μεταχειριστεῖ βία ἐπάνω του οὔτε νὰ τὸν χτυπήσει. Νομίζω οὔτε καὶ νὰ τὸν προσβάλει μὲ ἄλλον τρόπο· γιατὶ ὑπάρχουν δύο φύλακες ἱκανοὶ νὰ τὸν ἐμποδίσουν: ὁ φόβος καὶ ἡ ντροπή· ἡ ντροπὴ ποὺ δὲν θὰ τὸν ἀφήνει [b] νὰ ἁπλώσει χέρι στοὺς γονεῖς του, καὶ ὁ φόβος ὅτι οἱ ἄλλοι πολίτες θὰ τρέξουν νὰ βοηθήσουν αὐτὸν ποὺ ὑφίσταται τὴν κακοποίηση, ἄλλοι ἐπειδὴ θὰ εἶναι παιδιά του, ἄλλοι ἐπειδὴ θὰ εἶναι ἀδέλφια του κι ἄλλοι πατεράδες του.

Ἔτσι ἀκριβῶς θὰ γίνεται, εἶπε.

Ἀπὸ κάθε ἄποψη λοιπὸν οἱ νόμοι θὰ τοὺς κάνουν νὰ εἶναι μονιασμένοι.

Πολὺ μάλιστα.

Καὶ καθὼς βέβαια δὲν θὰ ἐχθρεύονται ὁ ἕνας τὸν ἄλλο, δὲν θὰ ὑπάρχει κανένας φόβος μήπως κάποτε στραφοῦν οἱ ὑπόλοιποι πολίτες ἐναντίον τους ἢ μεταξύ τους ὁ ἕνας ἐναντίον τοῦ ἄλλου.

Ὄχι, ἀσφαλῶς.

Ὅσο τώρα γιὰ τὰ εὐτελὴ πράγματα ἀπὸ τὰ ὁποῖα θὰ εἶναι ἀπαλλαγμένοι, αὐτὰ διστάζω [c] ἀκόμη καὶ νὰ τὰ ἀναφέρω: τὶς κολακεῖες τῶν φτωχῶν στοὺς πλούσιους, τὶς στενοχώριες καὶ τὰ βάσανα γιὰ τὴν ἀνατροφὴ τῶν παιδιῶν, τὴν προσπάθεια νὰ βροῦν χρήματα γιὰ τὴ συντήρηση τοῦ νοικοκυριοῦ, ἄλλοτε παίρνοντας δανεικά, ἄλλοτε ἀρνούμενοι ἐντελῶς νὰ τὸ κάνουν, κι ἄλλοτε παραδίνοντας στὶς γυναῖκες τους καὶ στοὺς ἀνθρώπους τοῦ σπιτιοῦ νὰ φυλᾶνε αὐτὰ ποὺ τίς οἶδε, φίλε μου, πῶς κατάφεραν νὰ τὰ βροῦν, καὶ ὅσες κι ὅποιας λογῆς ταπεινώσεις ὑφίστανται γύρω ἀπὸ αὐτά, πράγματα πού, προφανῶς, καὶ ἀναξιοπρεπὴ εἶναι καὶ δὲν ἐπιτρέπεται νὰ τὰ συζητάει κανείς.

[d] Αὐτὰ μπορεῖ νὰ τὰ δεῖ, εἶπε, ἀκόμη κι ἕνας τυφλός.

Ἀπ' ὅλα αὐτὰ τοῦτοι οἱ ἄνθρωποι θὰ εἶναι ἀπαλλαγμένοι καὶ θὰ ζήσουν ζωὴ χαρισάμενη, πιὸ εὐτυχισμένη καὶ ἀπὸ αὐτὴν ποὺ ζοῦν οἱ ὀλυμπιονίκες.

Πῶς;

Ἐκεῖνοι θεωροῦνται εὐτυχισμένοι γιὰ ἕνα μικρό, θὰ ἔλεγα, μέρος ἀπ' ὅσα ἔχουν τοῦτοι ἐδῶ. Γιατὶ καὶ ἡ νίκη τούτων ἐδῶ εἶναι πιὸ ὄμορφη καὶ ἡ συντή-

μοσίου τροφὴ τελεωτέρα. νίκην τε γὰρ νικῶσι συμπάσης
τῆς πόλεως σωτηρίαν, τροφῇ τε καὶ τοῖς ἄλλοις πᾶσιν ὅσων
βίος δεῖται αὐτοί τε καὶ παῖδες ἀναδοῦνται, καὶ γέρα δέχονται
e παρὰ τῆς αὐτῶν πόλεως ζῶντές τε καὶ τελευτήσαντες ταφῆς
ἀξίας μετέχουσιν.

Καὶ μάλα, ἔφη, καλά.

Μέμνησαι οὖν, ἦν δ' ἐγώ, ὅτι ἐν τοῖς πρόσθεν οὐκ οἶδα
ὅτου λόγος ἡμῖν ἐπέπληξεν ὅτι τοὺς φύλακας οὐκ εὐδαί-
466 μονας ποιοῖμεν, οἷς ἐξὸν πάντα ἔχειν τὰ τῶν πολιτῶν οὐδὲν
ἔχοιεν; ἡμεῖς δέ που εἴπομεν ὅτι τοῦτο μέν, εἴ που παρα-
πίπτοι, εἰς αὖθις σκεψοίμεθα, νῦν δὲ τοὺς μὲν φύλακας
φύλακας ποιοῖμεν, τὴν δὲ πόλιν ὡς οἷοί τ' εἶμεν εὐδαι-
μονεστάτην, ἀλλ' οὐκ εἰς ἓν ἔθνος ἀποβλέποντες ἐν αὐτῇ
τοῦτο εὔδαιμον πλάττοιμεν;

Μέμνημαι, ἔφη.

Τί οὖν; νῦν ἡμῖν ὁ τῶν ἐπικούρων βίος, εἴπερ τοῦ γε
τῶν ὀλυμπιονικῶν πολύ τε καλλίων καὶ ἀμείνων φαίνεται,
b μή πῃ κατὰ τὸν τῶν σκυτοτόμων φαίνεται βίον ἤ τινων
ἄλλων δημιουργῶν ἢ τὸν τῶν γεωργῶν;

Οὔ μοι δοκεῖ, ἔφη.

Ἀλλὰ μέντοι, ὅ γε καὶ ἐκεῖ ἔλεγον, δίκαιον καὶ ἐνταῦθα
εἰπεῖν, ὅτι εἰ οὕτως ὁ φύλαξ ἐπιχειρήσει εὐδαίμων γίγνεσθαι,
ὥστε μηδὲ φύλαξ εἶναι, μηδ' ἀρκέσει αὐτῷ βίος οὕτω μέτριος
καὶ βέβαιος καὶ ὡς ἡμεῖς φαμεν ἄριστος, ἀλλ' ἀνόητός τε
καὶ μειρακιώδης δόξα ἐμπεσοῦσα εὐδαιμονίας πέρι ὁρμήσει
c αὐτὸν διὰ δύναμιν ἐπὶ τὸ ἅπαντα τὰ ἐν τῇ πόλει οἰκειοῦσθαι,
γνώσεται τὸν Ἡσίοδον ὅτι τῷ ὄντι ἦν σοφὸς λέγων πλέον
εἶναί πως ἥμισυ παντός.

Ἐμοὶ μέν, ἔφη, συμβούλῳ χρώμενος μενεῖ ἐπὶ τούτῳ τῷ βίῳ.

Συγχωρεῖς ἄρα, ἦν δ' ἐγώ, τὴν τῶν γυναικῶν κοινωνίαν τοῖς ἀνδράσιν, ἣν διεληλύθαμεν, παιδείας τε πέρι καὶ παίδων καὶ φυλακῆς τῶν ἄλλων πολιτῶν, κατά τε πόλιν μενούσας εἰς πόλεμόν τε ἰούσας καὶ συμφυλάττειν δεῖν καὶ

ρηση ποὺ τοὺς ἐξασφαλίζει τὸ δημόσιο πιὸ ὁλοκληρωμένη. Ἀφοῦ ἡ νίκη ποὺ κατακτοῦν εἶναι ἡ σωτηρία τῆς πόλης ὁλόκληρης, καὶ ἡ διατροφή κι ὅλα ὅσα χρειάζονται στὴ ζωή τους αὐτοὶ καὶ τὰ παιδιά τους εἶναι τὸ ἔπαθλο γιὰ τὴ νίκη, [e] ἡ πόλη τους τοὺς τιμᾶ ὅσο ζοῦν κι ὅταν πεθάνουν τοὺς κηδεύει μὲ τὶς τιμὲς ποὺ τοὺς ἀξίζουν.

Καὶ μὲ τὸ παραπάνω, εἶπε.

Θυμᾶσαι λοιπόν, εἶπα ἐγώ, ὅτι κάποιος πρωτύτερα, δὲν ξέρω ποιός, μᾶς ἐπέπληξε πὼς τάχα δὲν φροντίζαμε νὰ εἶναι οἱ φύλακες εὐτυχισμένοι, [466a] αὐτοὶ ποὺ ἐνῶ θὰ μποροῦσαν νὰ ἔχουν δικά τους ὅλα ὅσα εἶναι τῶν πολιτῶν, ὡστόσο δὲν θὰ ἔχουν τίποτα στὴν κατοχή τους; Ἐμεῖς ἀπαντήσαμε, νομίζω, πὼς τὸ θέμα αὐτὸ θὰ τὸ ἐξετάζαμε πάλι, ἂν μᾶς παρουσιαζόταν κάποτε ἡ εὐκαιρία, κι ὅτι γιὰ τὴν ὥρα φτιάχναμε τοὺς φύλακες φύλακες σωστούς, καὶ τὴν πόλη ὅσο μπορούσαμε πιὸ εὐτυχισμένη, χωρὶς νὰ ἔχουμε στραμμένο τὸ βλέμμα μας σὲ μία μόνο κοινωνικὴ τάξη ἀπ' ὅσες εἶναι στὴν πόλη καὶ στὴν εὐτυχία αὐτῆς τῆς μιᾶς τάξης —τὸ θυμᾶσαι;

Θυμᾶμαι, εἶπε.

Τότε, ἀφοῦ ἡ ζωὴ τῶν ἐπικούρων μᾶς φαίνεται πολὺ πιὸ ὄμορφη καὶ πιὸ καλὴ ἀπὸ τὴ ζωὴ τῶν ὀλυμπιονικῶν, μποροῦμε νὰ ποῦμε ὅτι [b] κατὰ κάποιον τρόπο συγκρίνεται μὲ τὴ ζωὴ ἑνὸς τσαγκάρη ἢ κάποιου ἄλλου τεχνίτη ἢ ἑνὸς γεωργοῦ;

Δὲν τὸ νομίζω, εἶπε.

Ὡστόσο σωστὸ εἶναι νὰ πῶ καὶ ἐδῶ αὐτὸ ποὺ ἔλεγα τότε, ὅτι δηλαδὴ ἂν ἐπιχειρήσει ὁ φύλακας τῆς πόλης νὰ εὐτυχήσει κατὰ τρόπο τέτοιον ὥστε νὰ πάψει πιὰ νὰ εἶναι φύλακας, κι ἂν δὲν ἀρκεστεῖ σὲ μιὰ ζωὴ ἔτσι μετρημένη, στέρεη καὶ κατὰ τὴ δική μας γνώμη ἄριστη ἀλλὰ τοῦ μπεῖ μιὰ ἰδέα ἀνόητη καὶ παιδαριώδης γιὰ τὴν εὐτυχία, [c] ποὺ θὰ τὸν σπρώξει νὰ ἰδιοποιηθεῖ —μὲ τὴ δύναμη ποὺ ὡς φύλακας θὰ διαθέτει— ὅ,τι ὑπάρχει στὴν πόλη, θὰ νιώσει τότε ὅτι ὁ Ἡσίοδος ἦταν ἀληθινὰ σοφός, ὅταν ἔλεγε πὼς κατὰ κάποιον τρόπο «περσότερο ἀπ' τ' ὁλόκληρο ἀξίζει τὸ μισό».

Ἂν μὲ πάρει ἐμένα γιὰ σύμβουλό του, εἶπε, θὰ κρατηθεῖ σταθερὰ σ' αὐτὸ τὸν τρόπο ζωῆς.

Δέχεσαι, συνεπῶς, εἶπα, τὴ συμμετοχὴ τῶν γυναικῶν ἀπὸ κοινοῦ μὲ τοὺς ἄνδρες, ἔτσι ὅπως τὴν περιγράψαμε, *καὶ* στὴν ἐκπαίδευση *καὶ* σὲ ὅ,τι ἀφορᾶ τὰ παιδιὰ *καὶ* στὴ φρούρηση τῶν ἄλλων πολιτῶν, κι ὅτι εἴτε βρίσκονται στὴν πόλη εἴτε πηγαίνουν στὸν πόλεμο πρέπει νὰ ἀσκοῦν *μαζὶ* τὸ ἔργο τοῦ φύλα-

συνθηρεύειν ὥσπερ κύνας, καὶ πάντα πάντῃ κατὰ τὸ δυνατὸν
d κοινωνεῖν, καὶ ταῦτα πραττούσας τά τε βέλτιστα πράξειν καὶ
οὐ παρὰ φύσιν τὴν τοῦ θήλεος πρὸς τὸ ἄρρεν, ᾗ πεφύκατον
πρὸς ἀλλήλω κοινωνεῖν;

Συγχωρῶ, ἔφη.

Οὐκοῦν, ἦν δ' ἐγώ, ἐκεῖνο λοιπὸν διελέσθαι, εἰ ἄρα καὶ ἐν ἀνθρώποις δυνατόν, ὥσπερ ἐν ἄλλοις ζῴοις, ταύτην τὴν κοινωνίαν ἐγγενέσθαι, καὶ ὅπῃ δυνατόν;

Ἔφθης, ἔφη, εἰπὼν ᾗ ἔμελλον ὑπολήψεσθαι.

e Περὶ μὲν γὰρ τῶν ἐν τῷ πολέμῳ οἶμαι, ἔφην, δῆλον ὃν
τρόπον πολεμήσουσιν.

Πῶς; ἦ δ' ὅς.

Ὅτι κοινῇ στρατεύσονται, καὶ πρός γε ἄξουσι τῶν
παίδων εἰς τὸν πόλεμον ὅσοι ἁδροί, ἵν' ὥσπερ οἱ τῶν ἄλλων
δημιουργῶν θεῶνται ταῦτα ἃ τελεωθέντας δεήσει δημιουργεῖν·
467 πρὸς δὲ τῇ θέᾳ διακονεῖν καὶ ὑπηρετεῖν πάντα τὰ περὶ τὸν
πόλεμον, καὶ θεραπεύειν πατέρας τε καὶ μητέρας. ἢ οὐκ
ᾔσθησαι τὰ περὶ τὰς τέχνας, οἷον τοὺς τῶν κεραμέων παῖδας,
ὡς πολὺν χρόνον διακονοῦντες θεωροῦσι πρὶν ἅπτεσθαι τοῦ
κεραμεύειν;

Καὶ μάλα.

Ἦ οὖν ἐκείνοις ἐπιμελέστερον παιδευτέον ἢ τοῖς φύλαξι τοὺς αὑτῶν ἐμπειρίᾳ τε καὶ θέᾳ τῶν προσηκόντων;

Καταγέλαστον μεντἄν, ἔφη, εἴη.

Ἀλλὰ μὴν καὶ μαχεῖταί γε πᾶν ζῷον διαφερόντως
b παρόντων ὧν ἂν τέκῃ.

Ἔστιν οὕτω. κίνδυνος δέ, ὦ Σώκρατες, οὐ σμικρὸς σφαλεῖσιν, οἷα δὴ ἐν πολέμῳ φιλεῖ, πρὸς ἑαυτοῖς παῖδας ἀπολέσαντας ποιῆσαι καὶ τὴν ἄλλην πόλιν ἀδύνατον ἀναλαβεῖν.

κα καὶ [d] *μαζὶ* νὰ κυνηγοῦν σὰν τὰ θηλυκὰ σκυλιὰ καὶ νὰ συμμετέχουν σὲ ὅλα αὐτὰ ἀπὸ κοινοῦ μὲ τοὺς ἄνδρες, ἐφόσον τοὺς τὸ ἐπιτρέπουν οἱ δυνάμεις τους, κι ὅτι κάνοντάς το αὐτὸ οἱ γυναῖκες πράττουν ἄριστα καὶ δὲν κάνουν τίποτα ποὺ νὰ ἀντιβαίνει στὴ φυσικὴ σχέση ἄνδρα καὶ γυναίκας, ὅπως ἀπὸ τὴν ἴδια τὴ φύση ἔχει καθοριστεῖ· σωστά;

Τὸ δέχομαι, εἶπε.

Ἔτσι λοιπόν, ἔκανα ἐγώ, ἐκεῖνο ποὺ μένει νὰ ἐξετάσουμε εἶναι ἂν ἡ κοινότητα αὐτὴ εἶναι δυνατὸν νὰ ὑπάρξει καὶ στοὺς ἀνθρώπους, ὅπως στὰ ἄλλα ζωντανὰ πλάσματα, καὶ μὲ ποιόν τρόπο θὰ καταστεῖ αὐτὸ δυνατόν.

Ἀπὸ τὸ στόμα μου, εἶπε, τὸ πῆρες· ἀκριβῶς αὐτὸ τὸ θέμα πήγαινα νὰ θίξω.

[e] Βέβαια, εἶπα, ὅσον ἀφορᾶ στὸν πόλεμο, εἶναι φανερό, νομίζω, πῶς θὰ πολεμήσουν.

Πῶς; ἔκανε ἐκεῖνος.

Θὰ βγοῦν νὰ πολεμήσουν μαζί, ἄνδρες καὶ γυναῖκες, καὶ θὰ πάρουν ἐπίσης μαζί τους στὸν πόλεμο κι ὅσα παιδιὰ θά 'ναι δυναμωμένα, γιὰ νὰ βλέπουν τὴ δουλειὰ ποὺ θὰ χρειαστεῖ νὰ κάνουν ὅταν μεγαλώσουν —ὅπως ἀκριβῶς γίνεται μὲ τὰ παιδιὰ κάθε ἄλλου τεχνίτη. [467a] Κι ἐκτὸς ἀπὸ τὴν παρακολούθηση θὰ προσφέρουν ὅλες τὶς βοηθητικὲς ὑπηρεσίες ποὺ εἶναι ἀπαραίτητες σ' ἕναν πόλεμο, καὶ θὰ φροντίζουν τοὺς πατεράδες καὶ τὶς μανάδες τους. Ἢ μήπως δὲν ἔχεις προσέξει τί γίνεται στὰ διάφορα ἐπαγγέλματα, λ.χ. μὲ τὰ παιδιὰ ἑνὸς κεραμοπλάστη, πόσο χρόνο παρακολουθοῦν τὴ δουλειὰ βοηθώντας τὸν πατέρα τους, προτοῦ νὰ καταπιαστοῦν τὰ ἴδια μὲ τὴν κεραμοπλαστική;

Βεβαίως, τὸ ἔχω προσέξει.

Τὸ βρίσκεις λοιπὸν σωστὸ νὰ ἐξασκοῦν οἱ κεραμοπλάστες τὰ παιδιά τους μὲ μεγαλύτερη φροντίδα ἀπ' ὅτι οἱ φύλακες, βάζοντάς τα νὰ δοκιμάζουν καὶ νὰ παρακολουθοῦν αὐτὸ ποὺ ἀπαιτεῖ τὸ ἐπάγγελμά τους;

Θὰ ἦταν, εἶπε, πέρα γιὰ πέρα γελοῖο.

Κι ἐκτὸς αὐτοῦ, κάθε ζωντανὸ πλάσμα *ἀλλιῶς* πολεμάει [b] μπροστὰ στὰ παιδιά του.

Ἔτσι εἶναι. Ὑπάρχει ὅμως, Σωκράτη, ὄχι μικρὸς κίνδυνος, ἐὰν κάτι τοὺς πάει στραβά, πρᾶγμα πολὺ συνηθισμένο στὸν πόλεμο, νὰ γίνουν αἰτία νὰ χαθοῦν ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς ἴδιους *καὶ* τὰ παιδιά τους, κι ἡ πόλη νὰ μὴν μπορέσει πιὰ νὰ ξανάρθει στὰ συγκαλά της.

Ἀληθῆ, ἦν δ' ἐγώ, λέγεις. ἀλλὰ σὺ πρῶτον μὲν ἡγῇ παρασκευαστέον τὸ μή ποτε κινδυνεῦσαι;

Οὐδαμῶς.

Τί δ'; εἴ που κινδυνευτέον, οὐκ ἐν ᾧ βελτίους ἔσονται κατορθοῦντες;

Δῆλον δή.

c Ἀλλὰ σμικρὸν οἴει διαφέρειν καὶ οὐκ ἄξιον κινδύνου θεωρεῖν ἢ μὴ τὰ περὶ τὸν πόλεμον παῖδας τοὺς ἄνδρας πολεμικοὺς ἐσομένους;

Οὔκ, ἀλλὰ διαφέρει πρὸς ὃ λέγεις.

Τοῦτο μὲν ἄρα ὑπαρκτέον, θεωροὺς πολέμου τοὺς παῖδας ποιεῖν, προσμηχανᾶσθαι δ' αὐτοῖς ἀσφάλειαν, καὶ καλῶς ἕξει· ἦ γάρ;

Ναί.

Οὐκοῦν, ἦν δ' ἐγώ, πρῶτον μὲν αὐτῶν οἱ πατέρες, ὅσα ἄνθρωποι, οὐκ ἀμαθεῖς ἔσονται ἀλλὰ γνωμονικοὶ τῶν
d στρατειῶν ὅσαι τε καὶ μὴ ἐπικίνδυνοι;

Εἰκός, ἔφη.

Εἰς μὲν ἄρα τὰς ἄξουσιν, εἰς δὲ τὰς εὐλαβήσονται.

Ὀρθῶς.

Καὶ ἄρχοντάς γέ που, ἦν δ' ἐγώ, οὐ τοὺς φαυλοτάτους αὐτοῖς ἐπιστήσουσιν ἀλλὰ τοὺς ἐμπειρίᾳ τε καὶ ἡλικίᾳ ἱκανοὺς ἡγεμόνας τε καὶ παιδαγωγοὺς εἶναι.

Πρέπει γάρ.

Ἀλλὰ γάρ, φήσομεν, καὶ παρὰ δόξαν πολλὰ πολλοῖς δὴ ἐγένετο.

Καὶ μάλα.

Πρὸς τοίνυν τὰ τοιαῦτα, ὦ φίλε, πτεροῦν χρὴ παιδία ὄντα εὐθύς, ἵν', ἄν τι δέῃ, πετόμενοι ἀποφεύγωσιν.

e Πῶς λέγεις; ἔφη.

Ἐπὶ τοὺς ἵππους, ἦν δ' ἐγώ, ἀναβιβαστέον ὡς νεωτάτους, καὶ διδαξαμένους ἱππεύειν ἐφ' ἵππων ἀκτέον ἐπὶ τὴν θέαν,

Αὐτό, εἶπα ἐγώ, εἶναι ἀλήθεια. Ὡστόσο, ἔχεις μήπως τὴ γνώμη ὅτι τὸ πρῶτο ποὺ πρέπει νὰ φροντίσουμε εἶναι πῶς δὲν θὰ ἐκτεθοῦν ποτὲ σὲ κίνδυνο;

Αὐτὸ μὲ κανέναν τρόπο.

Ἂν πρέπει λοιπὸν κάπου νὰ ριψοκινδυνέψουν, τὸ σωστὸ δὲν θά 'ναι νὰ τὸ ἐπιχειρήσουν αὐτὸ ἐκεῖ ποὺ σὲ περίπτωση ἐπιτυχίας θὰ γίνουν οἱ ἴδιοι πιὸ ἄξιοι;

Αὐτὸ εἶναι ὁλοφάνερο.

[c] Τὸ θεωρεῖς ὅμως μικρὸ πρᾶγμα, κι ἀνάξιο νὰ τὸ διακινδυνεύσει κανείς, τὸ ἂν θὰ παρακολουθοῦν ἢ ὄχι πῶς διεξάγεται ἕνας πόλεμος παιδιὰ τὰ ὁποῖα, ὅταν ἀνδρωθοῦν, θὰ γίνουν πολεμιστές;

Κάθε ἄλλο· ἀσφαλῶς εἶναι σημαντικὸ γιὰ τὸ σκοπὸ ποὺ λές.

Αὐτὸ λοιπὸν πρέπει νὰ γίνει, νὰ βάζουμε δηλαδὴ τὰ παιδιὰ νὰ παρακολουθοῦν τὸν πόλεμο, ἀλλὰ παράλληλα νὰ σκεπτόμαστε τρόπους ὥστε αὐτὰ τὰ παιδιὰ νὰ εἶναι ἀσφαλή· ἔτσι ὅλα θὰ πᾶνε καλά. Συμφωνεῖς;

Ναί.

Δὲν ἀληθεύει, εἶπα, πρῶτα-πρῶτα ὅτι οἱ πατέρες τῶν παιδιῶν δὲν θὰ εἶναι ἄσχετοι ἀλλὰ θὰ γνωρίζουν —στὸ βαθμὸ ποὺ μπορεῖ ἕνας ἄνθρωπος νὰ τὸ γνωρίζει αὐτὸ— [d] ποιές ἐκστρατεῖες εἶναι ἐπικίνδυνες καὶ ποιές ὄχι;

Φυσικά.

Σὲ ἄλλες, ἑπομένως, θὰ τὰ πάρουν μαζί τους, ἐνῶ σὲ ἄλλες θὰ ἀποφύγουν νὰ τὸ κάνουν.

Σωστά.

Καὶ ὡς ἐπικεφαλῆς, εἶπα, δὲν θὰ βάλουν δὰ στὰ παιδιὰ τοὺς χειρότερους ἀλλὰ ἀνθρώπους ποὺ καὶ ἐμπειρία θὰ ἔχουν καὶ ἡλικία, ὥστε νὰ εἶναι ἄξιοι ἀρχηγοί, ἱκανοὶ νὰ τὰ ὁδηγοῦν.

Ἔτσι πρέπει, βέβαια.

Ὡστόσο, θὰ ποῦμε, σὲ πολλοὺς ἔχει συμβεῖ νὰ τοὺς ἔλθουν τὰ πράγματα ἀλλιώτικα ἀπ' ὅτι τὰ περίμεναν.

Ἀσφαλῶς.

Τότε λοιπόν, φίλε μου, ἀκριβῶς γιὰ ἕνα τέτοιο ἐνδεχόμενο πρέπει εὐθὺς ἐξαρχῆς νὰ δώσουμε στὰ παιδιὰ φτερὰ ὥστε, ἂν χρειαστεῖ, νὰ γλυτώσουν πετώντας.

[e] Πῶς τὸ ἐννοεῖς; ρώτησε.

Νὰ τὰ ἀνεβάσουμε ἀπάνω στ' ἄλογα, εἶπα ἐγώ, σὲ ὅσο τὸ δυνατὸν μικρότερη ἡλικία, κι ἀφοῦ τὰ μάθουμε νὰ καβαλικεύουν, νὰ τὰ πηγαίνουμε νὰ

μὴ θυμοειδῶν μηδὲ μαχητικῶν, ἀλλ' ὅτι ποδωκεστάτων καὶ εὐηνιωτάτων. οὕτω γὰρ κάλλιστά τε θεάσονται τὸ αὑτῶν ἔργον, καὶ ἀσφαλέστατα, ἄν τι δέῃ, σωθήσονται μετὰ πρεσβυτέρων ἡγεμόνων ἑπόμενοι.

Ὀρθῶς, ἔφη, μοι δοκεῖς λέγειν.

468 Τί δὲ δή, εἶπον, τὰ περὶ τὸν πόλεμον; πῶς ἑκτέον σοι τοὺς στρατιώτας πρὸς αὑτούς τε καὶ τοὺς πολεμίους; ἆρ' ὀρθῶς μοι καταφαίνεται ἢ οὔ;

Λέγ', ἔφη, ποῖα.

Αὐτῶν μέν, εἶπον, τὸν λιπόντα τάξιν ἢ ὅπλα ἀποβαλόντα ἤ τι τῶν τοιούτων ποιήσαντα διὰ κάκην ἆρα οὐ δημιουργόν τινα δεῖ καθιστάναι ἢ γεωργόν;

Πάνυ μὲν οὖν.

Τὸν δὲ ζῶντα εἰς τοὺς πολεμίους ἁλόντα ἆρ' οὐ δωρεὰν διδόναι τοῖς ἑλοῦσι χρῆσθαι τῇ ἄγρᾳ ὅτι ἂν βούλωνται;

b Κομιδῇ γε.

Τὸν δὲ ἀριστεύσαντά τε καὶ εὐδοκιμήσαντα οὐ πρῶτον μὲν ἐπὶ στρατιᾶς ὑπὸ τῶν συστρατευομένων μειρακίων τε καὶ παίδων ἐν μέρει ὑπὸ ἑκάστου δοκεῖ σοι χρῆναι στεφανωθῆναι; ἢ οὔ;

Ἔμοιγε.

Τί δέ; δεξιωθῆναι;

Καὶ τοῦτο.

Ἀλλὰ τόδ' οἶμαι, ἦν δ' ἐγώ, οὐκέτι σοι δοκεῖ.

Τὸ ποῖον;

Τὸ φιλῆσαί τε καὶ φιληθῆναι ὑπὸ ἑκάστου.

Πάντων, ἔφη, μάλιστα· καὶ προστίθημί γε τῷ νόμῳ,
c ἕως ἂν ἐπὶ ταύτης ὦσι τῆς στρατιᾶς, καὶ μηδενὶ ἐξεῖναι ἀπαρνηθῆναι ὃν ἂν βούληται φιλεῖν, ἵνα καί, ἐάν τίς του τύχῃ ἐρῶν ἢ ἄρρενος ἢ θηλείας, προθυμότερος ᾖ πρὸς τὸ τἀριστεῖα φέρειν.

δοῦν τὸν πόλεμο καβάλα στ' ἄλογα —ὄχι ἀπάνω σὲ φουριόζικα οὔτε σὲ πεισματάρικα ἄλογα ἀλλὰ στὰ πιὸ γρήγορα καὶ τὰ πιὸ ὑπάκουα ποὺ μποροῦν νὰ βρεθοῦν. Μὲ αὐτὸ τὸν τρόπο τὰ παιδιὰ *καὶ* θὰ παρακολουθήσουν θαυμάσια τὸ ἔργο γιὰ τὸ ὁποῖο προορίζονται *καί*, σὲ περίπτωση ἀνάγκης, θὰ σωθοῦν χωρὶς νὰ διατρέξουν κίνδυνο, ἀκολουθώντας τοὺς γεροντότερους ἀρχηγούς.

Νομίζω, εἶπε, ὅτι σωστὰ μιλᾶς.

[468a] Καὶ γιὰ τὸν πόλεμο, εἶπα, τί ἔχεις νὰ πεῖς; Πῶς πρέπει κατὰ τὴ γνώμη σου νὰ φέρονται οἱ στρατιῶτες ἀναμεταξύ τους καὶ πῶς ἀπέναντι στοὺς ἐχθρούς; Εἶναι ἄραγε σωστὲς οἱ σκέψεις ποὺ κάνω ἢ ὄχι;

Γιά λέγε, εἶπε, ποιές εἶναι αὐτές.

Ὅποιος ἀπὸ αὐτούς, εἶπα, λιποτακτήσει ἢ πετάξει τὰ ὅπλα ἤ, ἀπὸ ἀνανδρία, κάνει κάτι ἄλλο παρόμοιο, αὐτὸν ἄραγε δὲν πρέπει νὰ τὸν βάλουμε σὲ κάποιο ἐπάγγελμα ἢ νὰ τὸν κάνουμε γεωργό;

Ἀσφαλῶς.

Κι ὅποιον πέσει ζωντανὸς στὰ χέρια τῶν ἐχθρῶν ἄραγε δὲν πρέπει νὰ τοὺς τὸν δώσουμε δῶρο, σ' ἐκείνους ποὺ τὸν ἔπιασαν, γιὰ νὰ κάνουν μὲ τὴ λεία τους ὅ,τι τοὺς ἀρέσει;

[b] Βεβαίως.

Κι ὅποιον πάλι θὰ ἀνδραγαθήσει καὶ θὰ διακριθεῖ δὲν νομίζεις ὅτι πρέπει πρῶτα-πρῶτα *ἐκεῖ*, στὴν ἐκστρατεία, νὰ τὸν στεφανώσουν, ἕνα-ἕνα μὲ τὴ σειρά τους, τὰ παλληκαρόπουλα καὶ τὰ παιδιὰ ποὺ θά 'χουν βγεῖ μαζὶ στὸν πόλεμο; Ἢ μήπως ὄχι;

Βεβαίως, τὸ νομίζω.

Καὶ δὲν θὰ τὸν χαιρετίσουν μὲ τὸ δεξί τους χέρι;

Καὶ αὐτὸ θὰ τὸ κάνουν.

Τοῦτο ἐδῶ ὅμως, εἶπα, δὲν φαντάζομαι ὅτι ἐσένα θὰ σοῦ ἀρέσει.

Ποιό ἄραγε;

Νὰ δίνει φιλιὰ στὰ παιδιὰ καὶ νὰ τὸν φιλοῦν κι ἐκεῖνα ἕνα-ἕνα μὲ τὴ σειρά.

Αὐτό, εἶπε, περισσότερο ἀπ' ὅλα. Καὶ μάλιστα κάνω τὴν ἑξῆς προσθήκη στὸ νόμο: [c] Ὅσον καιρὸ θὰ βρίσκονται στὴν ἐκστρατεία *κανένας* νὰ μὴν ἔχει δικαίωμα νὰ πεῖ ὄχι σ' ἐκεῖνον ποὺ ἀνδραγάθησε, ἂν τοῦ ζητήσει νὰ φιληθοῦν, ἔτσι ὥστε, ἂν ἐκεῖνος τύχει νὰ εἶναι ἐρωτευμένος μὲ ἕναν νέο ἢ μὲ μιὰ νέα, νὰ ἔχει ἀκόμη μεγαλύτερη διάθεση νὰ κατακτήσει τὸ ἀριστεῖο τῆς ἀνδρείας.

Καλῶς, ἦν δ' ἐγώ. ὅτι μὲν γὰρ ἀγαθῷ ὄντι γάμοι τε ἕτοιμοι πλείους ἢ τοῖς ἄλλοις καὶ αἱρέσεις τῶν τοιούτων πολλάκις παρὰ τοὺς ἄλλους ἔσονται, ἵν' ὅτι πλεῖστοι ἐκ τοῦ τοιούτου γίγνωνται, εἴρηται ἤδη.

Εἴπομεν γάρ, ἔφη.

Ἀλλὰ μὴν καὶ καθ' Ὅμηρον τοῖς τοιοῖσδε δίκαιον τιμᾶν
d τῶν νέων ὅσοι ἀγαθοί. καὶ γὰρ Ὅμηρος τὸν εὐδοκιμήσαντα ἐν τῷ πολέμῳ νώτοισιν Αἴαντα ἔφη διηνεκέεσσι γεραίρεσθαι, ὡς ταύτην οἰκείαν οὖσαν τιμὴν τῷ ἡβῶντί τε καὶ ἀνδρείῳ, ἐξ ἧς ἅμα τῷ τιμᾶσθαι καὶ τὴν ἰσχὺν αὐξήσει.

Ὀρθότατα, ἔφη.

Πεισόμεθα ἄρα, ἦν δ' ἐγώ, ταῦτά γε Ὁμήρῳ. καὶ γὰρ ἡμεῖς ἔν τε θυσίαις καὶ τοῖς τοιούτοις πᾶσι τοὺς ἀγαθούς, καθ' ὅσον ἂν ἀγαθοὶ φαίνωνται, καὶ ὕμνοις καὶ οἷς νυνδὴ ἐλέγομεν τιμήσομεν, πρὸς δὲ τούτοις ἕδραις τε καὶ κρέα-
e σιν ἰδὲ πλείοις δεπάεσσιν, ἵνα ἅμα τῷ τιμᾶν ἀσκῶμεν τοὺς ἀγαθοὺς ἄνδρας τε καὶ γυναῖκας.

Κάλλιστα, ἔφη, λέγεις.

Εἶεν· τῶν δὲ δὴ ἀποθανόντων ἐπὶ στρατιᾶς ὃς ἂν εὐδοκιμήσας τελευτήσῃ ἆρ' οὐ πρῶτον μὲν φήσομεν τοῦ χρυσοῦ γένους εἶναι;

Πάντων γε μάλιστα.

Ἀλλ' οὐ πεισόμεθα Ἡσιόδῳ, ἐπειδάν τινες τοῦ τοιούτου γένους τελευτήσωσιν, ὡς ἄρα—

469 οἱ μὲν δαίμονες ἁγνοὶ ἐπιχθόνιοι τελέθουσιν,
ἐσθλοί, ἀλεξίκακοι, φύλακες μερόπων ἀνθρώπων;

Πεισόμεθα μὲν οὖν.

Διαπυθόμενοι ἄρα τοῦ θεοῦ πῶς χρὴ τοὺς δαιμονίους τε καὶ θείους τιθέναι καὶ τίνι διαφόρῳ, οὕτω καὶ ταύτῃ θήσομεν ᾗ ἂν ἐξηγῆται;

Τί δ' οὐ μέλλομεν;

Καὶ τὸν λοιπὸν δὴ χρόνον ὡς δαιμόνων, οὕτω θεραπεύ-
b σομέν τε καὶ προσκυνήσομεν αὐτῶν τὰς θήκας; ταὐτὰ δὲ

Ὡραῖα, εἶπα. Ὅτι γιὰ τὸν ἄξιο ἄνδρα θὰ ὑπάρχουν περισσότερες εὐκαιρίες ἐρωτικῆς ἀπόλαυσης ἀπ' ὅσο γιὰ τοὺς ἄλλους, καὶ ὅτι στοὺς ἄξιους θὰ λαχαίνει πολὺ συχνότερα ὁ κλῆρος σὲ σύγκριση μὲ τοὺς ἄλλους, ὥστε νὰ γεννιοῦνται ὅσο τὸ δυνατὸν περισσότερα παιδιὰ ἀπὸ ἕναν *τέτοιο* ἄνδρα, αὐτὸ τὸ ἔχουμε ἤδη ἀναφέρει.

Βεβαίως, ἔκανε, αὐτὸ τὸ εἴπαμε.

Ἀλλὰ καὶ ὁ Ὅμηρος τὸ λέει, πὼς εἶναι δίκαιο νὰ τιμᾶ κανεὶς μὲ *αὐτὸ* τὸν τρόπο [d] ὅσους νέους ξεχωρίζουν γιὰ τὴν ἀρετή τους. Πράγματι ὁ Ὅμηρος εἶπε ὅτι τὸν Αἴαντα, ποὺ διακρίθηκε στὸν πόλεμο, τὸν τίμησαν δίνοντάς του «ὁλάκερη τὴν πλάτη τοῦ σφαχτοῦ», γιατὶ εἶχαν τὴ γνώμη ὅτι γιὰ ἕνα ἀντρειωμένο παλληκαρόπουλο αὐτὸ ἀποτελεῖ τιμὴ ταιριαστή, ἡ ὁποία μαζὶ μὲ τὴν ἀναγνώριση θὰ τοῦ αὐξήσει καὶ τὴ δύναμή του.

Σωστότατα, εἶπε.

Θὰ ἀκολουθήσουμε λοιπὸν τὸν Ὅμηρο *σὲ τοῦτο* βέβαια τὸ σημεῖο, εἶπα. Ἔτσι, καὶ στὶς θυσίες καὶ σὲ ὅλες τὶς ἐκδηλώσεις αὐτοῦ τοῦ εἴδους θὰ τιμήσουμε τοὺς ἄξιους ἀνθρώπους, στὸ βαθμὸ ποὺ δείχνουν νὰ ἔχουν ἀρετή, καὶ μὲ ὕμνους καὶ μὲ ὅσα τώρα δὰ λέγαμε, κι ἐπιπλέον μὲ τὴ θέση ποὺ θὰ τοὺς βάζουμε νὰ καθίσουν στὸ τραπέζι, μὲ τὸ φαγί, [e] μὲ τὰ ξέχειλα ποτήρια, ὥστε πέρα ἀπὸ τὶς τιμὲς νὰ τοὺς δυναμώνουμε κιόλας τοὺς ἄξιους —ἄνδρες καὶ γυναῖκες!

Θαυμάσια, εἶπε, τὸ λές.

Ὡραῖα τότε· κι ἀπὸ ὅσους πέθαναν στὴν ἐκστρατεία, γιὰ ὅποιον ἔπεσε ἡρωικὰ τὸ πρῶτο-πρῶτο ποὺ θὰ ποῦμε δὲν θά 'ναι ὅτι ἀνήκει στὸ *χρυσὸ* γένος;

Αὐτὸ ἐξάπαντος.

Ὅμως δὲν θὰ δώσουμε πίστη στὸν Ἡσίοδο ποὺ λέει πώς, ὅταν κάποιοι ἀπὸ αὐτὴ τὴ γενιὰ πεθάνουν, [469a] «γίνουνται πνεύματα ἀγαθά, φύλακες τῶν θνητῶν ἀνθρώπων ποὺ διώχνουν τὸ κακό»;

Ναί, θὰ δώσουμε πίστη.

Θὰ ρωτήσουμε λοιπὸν τὸ θεὸ νὰ μᾶς πεῖ πῶς πρέπει νὰ ἐνταφιάσουμε αὐτὰ τὰ ἱερὰ καὶ θεϊκὰ ὄντα καὶ μὲ ποιὰ ξεχωριστὴ τιμή, κι ὅπως μᾶς πεῖ, ἔτσι ἀκριβῶς θὰ τοὺς ἐνταφιάσουμε· σωστά;

Φυσικά, ναί.

Κι ἀπὸ 'κεῖ κι ἔπειτα δὲν θὰ τοὺς λατρέψουμε ὡς πνεύματα θεϊκὰ [b] καὶ δὲν θὰ προσκυνοῦμε τοὺς τάφους τους; Καὶ τὰ ἴδια αὐτὰ πράγματα δὲν θὰ

ταῦτα νομιοῦμεν ὅταν τις γήρᾳ ἤ τινι ἄλλῳ τρόπῳ τελευτήσῃ τῶν ὅσοι ἂν διαφερόντως ἐν τῷ βίῳ ἀγαθοὶ κριθῶσιν;

Δίκαιον γοῦν, ἔφη.

Τί δέ; πρὸς τοὺς πολεμίους πῶς ποιήσουσιν ἡμῖν οἱ στρατιῶται;

Τὸ ποῖον δή;

Πρῶτον μὲν ἀνδραποδισμοῦ πέρι, δοκεῖ δίκαιον Ἕλληνας Ἑλληνίδας πόλεις ἀνδραποδίζεσθαι, ἢ μηδ' ἄλλῃ ἐπιτρέπειν κατὰ τὸ δυνατὸν καὶ τοῦτο ἐθίζειν, τοῦ Ἑλληνικοῦ
c γένους φείδεσθαι, εὐλαβουμένους τὴν ὑπὸ τῶν βαρβάρων δουλείαν;

Ὅλῳ καὶ παντί, ἔφη, διαφέρει τὸ φείδεσθαι.

Μηδὲ Ἕλληνα ἄρα δοῦλον ἐκτῆσθαι μήτε αὐτούς, τοῖς τε ἄλλοις Ἕλλησιν οὕτω συμβουλεύειν;

Πάνυ μὲν οὖν, ἔφη· μᾶλλόν γ' ἂν οὖν οὕτω πρὸς τοὺς βαρβάρους τρέποιντο, ἑαυτῶν δ' ἀπέχοιντο.

Τί δέ; σκυλεύειν, ἦν δ' ἐγώ, τοὺς τελευτήσαντας πλὴν ὅπλων, ἐπειδὰν νικήσωσιν, ἦ καλῶς ἔχει; ἢ οὐ πρόφασιν
d μὲν τοῖς δειλοῖς ἔχει μὴ πρὸς τὸν μαχόμενον ἰέναι, ὥς τι τῶν δεόντων δρῶντας ὅταν περὶ τὸν τεθνεῶτα κυπτάζωσι, πολλὰ δὲ ἤδη στρατόπεδα διὰ τὴν τοιαύτην ἁρπαγὴν ἀπώλετο;

Καὶ μάλα.

Ἀνελεύθερον δὲ οὐ δοκεῖ καὶ φιλοχρήματον νεκρὸν συλᾶν, καὶ γυναικείας τε καὶ σμικρᾶς διανοίας τὸ πολέμιον νομίζειν τὸ σῶμα τοῦ τεθνεῶτος ἀποπταμένου τοῦ ἐχθροῦ, λελοιπότος δὲ ᾧ ἐπολέμει; ἢ οἴει τι διάφορον δρᾶν τοὺς τοῦτο
e ποιοῦντας τῶν κυνῶν, αἳ τοῖς λίθοις οἷς ἂν βληθῶσι χαλεπαίνουσι, τοῦ βάλλοντος οὐχ ἁπτόμεναι;

Οὐδὲ σμικρόν, ἔφη.

Ἐατέον ἄρα τὰς νεκροσυλίας καὶ τὰς τῶν ἀναιρέσεων διακωλύσεις;

Ἐατέον μέντοι, ἔφη, νὴ Δία.

τὰ θεσπίσουμε μὲ νόμο νὰ γίνονται ὅταν ἀπὸ γεράματα ἢ ἀπὸ ἄλλη αἰτία πεθάνει κάποιος ἀπ' ὅσους θὰ κριθεῖ ὅτι ξεχώρισαν στὴ ζωὴ γιὰ τὴν ἀρετή τους;

Ἔτσι εἶναι δίκαιο, εἶπε.

Καὶ μὲ τοὺς ἐχθρούς; Τί θὰ κάνουν μ' αὐτοὺς οἱ στρατιῶτες μας;

Τί ἀκριβῶς ἐννοεῖς;

Πρῶτα-πρῶτα σχετικὰ μὲ τὴν ὑποδούλωση. Τὸ κρίνεις σωστὸ ἑλληνικὲς πόλεις νὰ ὑποδουλώνουν *Ἕλληνες* ἤ, ἀπεναντίας, θὰ ἔπρεπε νὰ μὴν ἐπιτρέπεται αὐτὸ κατὰ τὸ δυνατὸν σὲ *καμία* ἄλλη πόλη, καὶ νὰ ἐπιβληθεῖ στοὺς Ἕλληνες νὰ μάθουν [c] νὰ ἀφήνουν τὸ ἑλληνικὸ γένος ἀπείραχτο, ἀναλογιζόμενοι τὸν κίνδυνο τῆς σκλαβιᾶς στοὺς βαρβάρους;

Ἀπολύτως καὶ ἀπὸ κάθε ἄποψη, εἶπε, τὸ καλύτερο θὰ ἦταν νὰ τοὺς ἀφήνουν ἀπείραχτους.

Συνεπῶς, οὔτε κι αὐτοὶ θὰ ἔχουν Ἕλληνα γιὰ δοῦλο τους, καὶ θὰ συμβουλεύουν τοὺς ἄλλους Ἕλληνες νὰ κάνουν τὸ ἴδιο· συμφωνεῖς;

Βεβαιότατα, εἶπε· κι ἔτσι θὰ στρέφονται περισσότερο ἐναντίον τῶν βαρβάρων, κι ὄχι οἱ μὲν ἐναντίον τῶν δέ.

Καὶ κάτι ἄλλο. Ἐπιδοκιμάζεις, ἀλήθεια, τὴ σκύλευση τῶν νεκρῶν, ὕστερ' ἀπὸ μιὰ νίκη —ἐκτὸς βέβαια ἀπὸ τὴν ἀφαίρεση τῶν ὅπλων; Ἢ δὲν ἀποτελεῖ αὐτὸ πρόφαση [d] γιὰ τοὺς δειλούς, ὥστε νὰ μὴν κυνηγοῦν τὸν ἐχθρὸ ποὺ ἐξακολουθεῖ νὰ μάχεται ἀλλὰ νὰ σκύβουν καὶ νὰ περιεργάζονται τὸν σκοτωμένο παριστάνοντας ὅτι τάχα ἐκτελοῦν ἔτσι ἕνα καθῆκον; Πόσος καὶ πόσος στρατὸς δὲν ἔχει χαθεῖ ἀπὸ τέτοιο πλιάτσικο!

Πραγματικά!

Ἐξάλλου δὲν νομίζεις ὅτι εἶναι προστυχιὰ καὶ εὐτελὴς φιλοχρηματία νὰ ληστεύει κανεὶς ἕναν νεκρό, καὶ δὲν ἀποτελεῖ ἔνδειξη γυναικείου καὶ *μικροῦ* μυαλοῦ νὰ νομίζει κανεὶς ἐχθρό του τὸ σῶμα ἑνός σκοτωμένου, ἐνῶ σταλήθεια ὁ ἐχθρὸς ἔχει πιὰ πετάξει ἀφήνοντας πίσω του μόνο ἐκεῖνο μὲ τὸ ὁποῖο πολεμοῦσε; Ἢ φαντάζεσαι ὅτι ὅσοι τὸ κάνουν αὐτὸ διαφέρουν σὲ τίποτα [e] ἀπὸ τὰ σκυλιὰ ποὺ ἐξοργίζονται μὲ τὶς πέτρες ποὺ πέφτουν ἐπάνω τους, ἐνῶ αὐτὸν ποὺ τὶς πετάει δὲν τὸν πειράζουν;

Οὔτε στὸ ἐλάχιστο, εἶπε.

Πρέπει, ἑπομένως, νὰ σταματήσουν οἱ ἱεροσυλίες καὶ νὰ πάψει νὰ ἐμποδίζεται τὸ σήκωμα καὶ ἡ ταφὴ τῶν νεκρῶν.

Βεβαίως, εἶπε, νὰ σταματήσουν αὐτά, μὰ τὸ Δία.

Οὐδὲ μὴν που πρὸς τὰ ἱερὰ τὰ ὅπλα οἴσομεν ὡς ἀναθήσοντες, ἄλλως τε καὶ τὰ τῶν Ἑλλήνων, ἐάν τι ἡμῖν μέλῃ 470 τῆς πρὸς τοὺς ἄλλους Ἕλληνας εὐνοίας· μᾶλλον δὲ καὶ φοβησόμεθα μή τι μίασμα ᾖ πρὸς ἱερὸν τὰ τοιαῦτα ἀπὸ τῶν οἰκείων φέρειν, ἐὰν μή τι δὴ ὁ θεὸς ἄλλο λέγῃ.

Ὀρθότατα, ἔφη.

Τί δὲ γῆς τε τμήσεως τῆς Ἑλληνικῆς καὶ οἰκιῶν ἐμπρήσεως; ποῖόν τί σοι δράσουσιν οἱ στρατιῶται πρὸς τοὺς πολεμίους;

Σοῦ, ἔφη, δόξαν ἀποφαινομένου ἡδέως ἂν ἀκούσαιμι.

Ἐμοὶ μὲν τοίνυν, ἦν δ᾽ ἐγώ, δοκεῖ τούτων μηδέτερα ποιεῖν, b ἀλλὰ τὸν ἐπέτειον καρπὸν ἀφαιρεῖσθαι. καὶ ὧν ἕνεκα, βούλει σοι λέγω;

Πάνυ γε.

Φαίνεταί μοι, ὥσπερ καὶ ὀνομάζεται δύο ταῦτα ὀνόματα, πόλεμός τε καὶ στάσις, οὕτω καὶ εἶναι δύο, ὄντα ἐπὶ δυοῖν τινοιν διαφοραῖν. λέγω δὲ τὰ δύο τὸ μὲν οἰκεῖον καὶ συγγενές, τὸ δὲ ἀλλότριον καὶ ὀθνεῖον. ἐπὶ μὲν οὖν τῇ τοῦ οἰκείου ἔχθρᾳ στάσις κέκληται, ἐπὶ δὲ τῇ τοῦ ἀλλοτρίου πόλεμος.

Καὶ οὐδέν γε, ἔφη, ἀπὸ τρόπου λέγεις.

c Ὅρα δὴ καὶ εἰ τόδε πρὸς τρόπου λέγω. φημὶ γὰρ τὸ μὲν Ἑλληνικὸν γένος αὐτὸ αὑτῷ οἰκεῖον εἶναι καὶ συγγενές, τῷ δὲ βαρβαρικῷ ὀθνεῖόν τε καὶ ἀλλότριον.

Καλῶς γε, ἔφη.

Ἕλληνας μὲν ἄρα βαρβάροις καὶ βαρβάρους Ἕλλησι πολεμεῖν μαχομένους τε φήσομεν καὶ πολεμίους φύσει εἶναι, καὶ πόλεμον τὴν ἔχθραν ταύτην κλητέον· Ἕλληνας δὲ Ἕλλησιν, ὅταν τι τοιοῦτον δρῶσιν, φύσει μὲν φίλους εἶναι, νοσεῖν δ᾽ ἐν τῷ τοιούτῳ τὴν Ἑλλάδα καὶ στασιάζειν, d καὶ στάσιν τὴν τοιαύτην ἔχθραν κλητέον.

Ἐγὼ μέν, ἔφη, συγχωρῶ οὕτω νομίζειν.

Σκόπει δή, εἶπον, ὅτι ἐν τῇ νῦν ὁμολογουμένῃ στάσει,

Οὔτε, πάλι, θὰ φέρνουμε τὰ ὅπλα στὰ ἱερὰ νὰ τὰ ἀφιερώνουμε ἐκεῖ, καὶ μάλιστα τῶν *Ἑλλήνων* τὰ ὅπλα, ἂν μᾶς ἐνδιαφέρει ἔστω τόσο δὰ νὰ δείξουμε [470a] τὴν καλή μας διάθεση ἀπέναντι στοὺς ἄλλους Ἕλληνες· ἀντιθέτως, θὰ φοβόμαστε μήπως εἶναι μόλυσμα ἀνίερο νὰ φέρνουμε σὲ ἁγιασμένο τόπο τέτοια πράγματα ἀπὸ ἀνθρώπους δικούς μας, ἐκτός κι ἂν ὁ θεὸς δώσει κάποιον ἄλλο χρησμό.

Πολὺ σωστά, εἶπε.

Καὶ γιὰ τὸ ρήμαγμα τῆς ἑλληνικῆς γῆς καὶ τὸν ἐμπρησμὸ τῶν σπιτιῶν τί λές; Τί θὰ κάνουν οἱ στρατιῶτες σου στοὺς ἐχθρούς;

Πολὺ θὰ ἤθελα, εἶπε, νὰ ἄκουγα τὴ δική σου γνώμη.

Ἡ δική μου γνώμη λοιπόν, εἶπα ἐγώ, εἶναι ὅτι οὔτε τὸ ἕνα πρέπει νὰ κάνουν οὔτε τὸ ἄλλο, [b] ἀλλὰ ἁπλῶς νὰ τοὺς παίρνουν τὴ σοδειὰ τῆς χρονιᾶς. Καὶ θέλεις νὰ σοῦ πῶ γιὰ ποιό λόγο;

Βεβαιότατα.

Κατὰ τὴ γνώμη μου, ὅπως ἔχουμε αὐτὲς τὶς δύο λέξεις, πόλεμος καὶ στάση, ἔτσι ἀκριβῶς ἔχουμε καὶ δύο πραγματικὲς καταστάσεις ποὺ ἀντιστοιχοῦν σὲ δύο διαφορετικὰ πράγματα. Μὲ αὐτὰ τὰ δύο διαφορετικὰ πράγματα ἐννοῶ ἀπὸ τὴ μιὰ τὸ δικό μας καὶ τὸ συγγενικό, κι ἀπὸ τὴν ἄλλη τὸ μὴ δικό μας καὶ τὸ ξενικό. Γιὰ τὴν ἔχθρα λοιπὸν ποὺ στρέφεται ἐνάντια στὸ συγγενικὸ καὶ τὸ δικό μας χρησιμοποιοῦμε τὴ λέξη στάση, γιὰ τὴν ἔχθρα ἐνάντια στὸ μὴ δικό μας καὶ τὸ ξενικὸ τὴ λέξη πόλεμος.

Δὲν λὲς κάτι ποὺ δὲν ἔχει βάση, εἶπε.

[c] Δές, τότε, ἂν ἔχει βάση καὶ τοῦτο. Ὑποστηρίζω δηλαδὴ ὅτι τὸ ἑλληνικὸ γένος ἔχει συνάφεια μεταξύ του καὶ συγγενικότητα, ἐνῶ σὲ σχέση μὲ τοὺς βαρβάρους εἶναι κάτι ἀλλιώτικο καὶ ξένο πρὸς αὐτούς.

Σωστὸ εἶναι αὐτό, εἶπε.

Ἔτσι λοιπόν, ὅταν οἱ Ἕλληνες μάχονται μὲ τοὺς βαρβάρους κι οἱ βάρβαροι μὲ τοὺς Ἕλληνες, θὰ ποῦμε ὅτι πολεμοῦν κι ὅτι εἶναι ἀπὸ τὴ φύση τους ἐχθροί, καὶ τὴν ἔχθρα αὐτὴ πρέπει νὰ τὴν λέμε πόλεμο· ὅταν ὅμως κάτι τέτοιο γίνεται ἀνάμεσα σὲ Ἕλληνες, θὰ ποῦμε ὅτι αὐτοὶ εἶναι, βέβαια, ἀπὸ τὴ φύση τους φίλοι, ὡστόσο ἡ σύγκρουσή τους δείχνει ὅτι ἡ Ἑλλάδα εἶναι ἄρρωστη κι ὅτι τὴν σπαράζουν ἔριδες ἐσωτερικές, [d] καὶ τὴν ἔχθρα αὐτὴ πρέπει νὰ τὴν λέμε στάση.

Συμφωνῶ, εἶπε, νὰ τὸ δῶ ἔτσι αὐτὸ τὸ ζήτημα.

Πρόσεξε λοιπόν, εἶπα, τί γίνεται σ' αὐτὸ ποὺ συμφωνοῦμε τώρα νὰ τὸ θε-

ὅπου ἄν τι τοιοῦτον γένηται καὶ διαστῇ πόλις, ἐὰν ἑκάτεροι ἑκατέρων τέμνωσιν ἀγροὺς καὶ οἰκίας ἐμπιμπρῶσιν, ὡς ἀλιτηριώδης τε δοκεῖ ἡ στάσις εἶναι καὶ οὐδέτεροι αὐτῶν φιλοπόλιδες —οὐ γὰρ ἄν ποτε ἐτόλμων τὴν τροφόν τε καὶ μητέρα κείρειν— ἀλλὰ μέτριον εἶναι τοὺς καρποὺς ἀφαι-
e ρεῖσθαι τοῖς κρατοῦσι τῶν κρατουμένων, καὶ διανοεῖσθαι ὡς διαλλαγησομένων καὶ οὐκ ἀεὶ πολεμησόντων.

Πολὺ γάρ, ἔφη, ἡμερωτέρων αὕτη ἡ διάνοια ἐκείνης.

Τί δὲ δή; ἔφην· ἣν σὺ πόλιν οἰκίζεις, οὐχ Ἑλληνὶς ἔσται;

Δεῖ γ' αὐτήν, ἔφη.

Οὐκοῦν καὶ ἀγαθοί τε καὶ ἥμεροι ἔσονται;

Σφόδρα γε.

Ἀλλ' οὐ φιλέλληνες; οὐδὲ οἰκείαν τὴν Ἑλλάδα ἡγήσονται, οὐδὲ κοινωνήσουσιν ὧνπερ οἱ ἄλλοι ἱερῶν;

Καὶ σφόδρα γε.

471 Οὐκοῦν τὴν πρὸς τοὺς Ἕλληνας διαφοράν, ὡς οἰκείους, στάσιν ἡγήσονται καὶ οὐδὲ ὀνομάσουσιν πόλεμον;

Οὐ γάρ.

Καὶ ὡς διαλλαγησόμενοι ἄρα διοίσονται;

Πάνυ μὲν οὖν.

Εὐμενῶς δὴ σωφρονιοῦσιν, οὐκ ἐπὶ δουλείᾳ κολάζοντες οὐδ' ἐπ' ὀλέθρῳ, σωφρονισταὶ ὄντες, οὐ πολέμιοι.

Οὕτως, ἔφη.

Οὐδ' ἄρα τὴν Ἑλλάδα Ἕλληνες ὄντες κεροῦσιν, οὐδὲ οἰκήσεις ἐμπρήσουσιν, οὐδὲ ὁμολογήσουσιν ἐν ἑκάστῃ πόλει πάντας ἐχθροὺς αὐτοῖς εἶναι, καὶ ἄνδρας καὶ γυναῖκας καὶ παῖδας, ἀλλ' ὀλίγους ἀεὶ ἐχθροὺς τοὺς αἰτίους τῆς διαφορᾶς.
b καὶ διὰ ταῦτα πάντα οὔτε τὴν γῆν ἐθελήσουσιν κείρειν αὐτῶν, ὡς φίλων τῶν πολλῶν, οὔτε οἰκίας ἀνατρέπειν, ἀλλὰ μέχρι τούτου ποιήσονται τὴν διαφοράν, μέχρι οὗ ἂν

ωροῦμε στάση. Ὅπου συμβεῖ κάτι τέτοιο καὶ χωριστεῖ μιὰ πόλη σὲ δύο παρατάξεις, ἂν οἱ μὲν καταστρέφουν τὰ χωράφια τῶν δὲ καὶ τοὺς καῖνε τὰ σπίτια, ἡ στάση φαίνεται ὅτι εἶναι ὀλέθρια κι ὅτι οἱ ἀντίπαλοι δὲν ἀγαποῦν, κανένας τους, τὴν πόλη, γιατὶ διαφορετικὰ δὲν θὰ ἀποτολμοῦσαν νὰ ρημάξουν τὴ γῆ ποὺ τοὺς ἔθρεψε κι ἦταν ἡ μάνα τους· ἐνῶ ἀπεναντίας, εἶναι σημάδι διαλλακτικότητας αὐτοὶ ποὺ ἐπικρατοῦν [e] νὰ παίρνουν τὴ σοδειὰ τῶν νικημένων καὶ νὰ σκέπτονται ὅτι κάποια μέρα θὰ συμφιλιωθοῦν κι ὅτι δὲν θὰ πολεμοῦν γιὰ πάντα.

Πραγματικά, εἶπε, δείχνει πολὺ πιὸ ἥμερους ἀνθρώπους αὐτὴ ἡ νοοτροπία.

Λοιπόν, τούτη ἡ πόλη ποὺ χτίζεις δὲν θά 'ναι ἑλληνική;

Αὐτονόητο, εἶπε.

Κι οἱ πολίτες δὲν θά 'ναι καλοὶ καὶ ἥμεροι;

Βεβαίως, πολύ.

Δὲν θά 'χουν ἀγάπη γιὰ τοὺς ἄλλους Ἕλληνες; Δὲν θὰ νιώσουν τὴν Ἑλλάδα σὰν κάτι δικό τους, δὲν θά 'χουν τὰ ἴδια ἱερὰ μὲ τοὺς ἄλλους;

Καὶ πολὺ μάλιστα.

[471a] Συνεπῶς τὶς διαφορές τους μὲ τοὺς ἄλλους Ἕλληνες, καθὼς θὰ πρόκειται γιὰ δικούς τους ἀνθρώπους, δὲν θὰ τὶς θεωρήσουν ὡς στάση; Καὶ δὲν θὰ ἀποφύγουν νὰ τὶς χαρακτηρίσουν ὡς πόλεμο;

Θὰ ἀποφύγουν.

Καὶ στὴ στάση αὐτὴ δὲν θὰ συμπεριφερθοῦν σὰν ἄνθρωποι ποὺ κάποτε θὰ *συμφιλιωθοῦν*;

Βεβαιότατα.

Θὰ τοὺς συνετίσουν λοιπὸν μὲ καλὴ διάθεση, τιμωρώντας τους ὄχι γιὰ νὰ τοὺς ὑποδουλώσουν ἢ νὰ τοὺς ἐξολοθρεύσουν· στὸν ἴσιο δρόμο πᾶνε νὰ τοὺς βάλουν, δὲν εἶναι ἐχθροί.

Ἔτσι, εἶπε.

Δὲν θὰ ρημάξουν, λοιπόν, Ἕλληνες αὐτοί, τὴν Ἑλλάδα, οὔτε θὰ βάλουν φωτιὰ στὰ σπίτια, οὔτε θὰ βγοῦν καὶ θὰ ποῦν πὼς ὅλοι οἱ κάτοικοι τῆς μιᾶς ἢ τῆς ἄλλης πολιτείας, ἄντρες, γυναῖκες, παιδιά, εἶναι ἐχθροί τους, ἀλλὰ πάντοτε *λίγους* μόνο θὰ χαρακτηρίζουν ἐχθρούς, αὐτοὺς ποὺ *προκάλεσαν* τὴ διένεξη. [b] Κι ἔτσι, οὔτε τὴ γῆ τῶν ἄλλων θὰ θελήσουν νὰ τὴν ρημάξουν, ἀφοῦ τοὺς περισσότερους ἀπὸ αὐτοὺς θὰ τοὺς θεωροῦν φίλους τους, οὔτε σπίτια θὰ γκρεμίσουν, ἀλλὰ θὰ τραβήξουν τὴ διαφορὰ ἴσαμε τὸ σημεῖο ποὺ οἱ ὑπαί-

οἱ αἴτιοι ἀναγκασθῶσιν ὑπὸ τῶν ἀναιτίων ἀλγούντων δοῦναι δίκην.

Ἐγὼ μέν, ἔφη, ὁμολογῶ οὕτω δεῖν πρὸς τοὺς ἐναντίους τοὺς ἡμετέρους πολίτας προσφέρεσθαι· πρὸς δὲ τοὺς βαρβάρους, ὡς νῦν οἱ Ἕλληνες πρὸς ἀλλήλους.

Τιθῶμεν δὴ καὶ τοῦτον τὸν νόμον τοῖς φύλαξι, μήτε γῆν
c τέμνειν μήτε οἰκίας ἐμπιμπράναι;

Θῶμεν, ἔφη, καὶ ἔχειν γε καλῶς ταῦτά τε καὶ τὰ πρόσθεν.

Ἀλλὰ γάρ μοι δοκεῖς, ὦ Σώκρατες, ἐάν τίς σοι τὰ τοιαῦτα ἐπιτρέπῃ λέγειν, οὐδέποτε μνησθήσεσθαι ὃ ἐν τῷ πρόσθεν παρωσάμενος πάντα ταῦτα εἴρηκας, τὸ ὡς δυνατὴ αὕτη ἡ πολιτεία γενέσθαι καὶ τίνα τρόπον ποτὲ δυνατή· ἐπεὶ ὅτι γε, εἰ γένοιτο, πάντ' ἂν εἴη ἀγαθὰ πόλει ᾗ γένοιτο, καὶ ἃ σὺ παραλείπεις ἐγὼ λέγω, ὅτι καὶ τοῖς πολεμίοις
d ἄριστ' ἂν μάχοιντο τῷ ἥκιστα ἀπολείπειν ἀλλήλους, γιγνώσκοντές τε καὶ ἀνακαλοῦντες ταῦτα τὰ ὀνόματα ἑαυτούς, ἀδελφούς, πατέρας, ὑεῖς· εἰ δὲ καὶ τὸ θῆλυ συστρατεύοιτο, εἴτε καὶ ἐν τῇ αὐτῇ τάξει εἴτε καὶ ὄπισθεν ἐπιτεταγμένον, φόβων τε ἕνεκα τοῖς ἐχθροῖς καὶ εἴ ποτέ τις ἀνάγκη βοηθείας γένοιτο, οἶδ' ὅτι ταύτῃ πάντῃ ἄμαχοι ἂν εἶεν· καὶ οἴκοι γε ἃ παραλείπεται ἀγαθά, ὅσα ἂν εἴη αὐτοῖς, ὁρῶ.
e ἀλλ' ὡς ἐμοῦ ὁμολογοῦντος πάντα ταῦτα ὅτι εἴη ἂν καὶ ἄλλα γε μυρία, εἰ γένοιτο ἡ πολιτεία αὕτη, μηκέτι πλείω περὶ αὐτῆς λέγε, ἀλλὰ τοῦτο αὐτὸ ἤδη πειρώμεθα ἡμᾶς αὐτοὺς πείθειν, ὡς δυνατὸν καὶ ᾗ δυνατόν, τὰ δ' ἄλλα χαίρειν ἐῶμεν.

472 Ἐξαίφνης γε σύ, ἦν δ' ἐγώ, ὥσπερ καταδρομὴν ἐποιήσω ἐπὶ τὸν λόγον μου, καὶ οὐ συγγιγνώσκεις στραγγευομένῳ. ἴσως γὰρ οὐκ οἶσθα ὅτι μόγις μοι τὼ δύο κύματε ἐκφυγόντι νῦν τὸ μέγιστον καὶ χαλεπώτατον τῆς τρικυμίας ἐπάγεις, ὃ ἐπειδὰν ἴδῃς τε καὶ ἀκούσῃς, πάνυ συγγνώμην ἕξεις, ὅτι εἰκότως ἄρα ὤκνουν τε καὶ ἐδεδοίκη οὕτω παράδοξον λόγον λέγειν τε καὶ ἐπιχειρεῖν διασκοπεῖν.

τιοι θὰ ὑποχρεωθοῦν ἀπὸ ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι θὰ ὑποφέρουν χωρὶς νὰ ἔχουν φταίξει σὲ τίποτα, νὰ πληρώσουν γιὰ ὅσα ἔκαναν.

Συμφωνῶ, εἶπε, ὅτι ἔτσι πρέπει νὰ συμπεριφέρονται στοὺς ἀντιπάλους οἱ δικοί μας πολίτες· στοὺς βαρβάρους ὅμως ὅπως τώρα οἱ Ἕλληνες ἀναμεταξύ τους.

Νὰ θεσπίσουμε ἔτσι καὶ τοῦτο τὸ νόμο γιὰ τοὺς φύλακες, νὰ μὴν [c] καταστρέφουν τὴ γῆ καὶ νὰ μὴν καῖνε σπίτια;

Νὰ τὸν θεσπίσουμε, εἶπε, καὶ νὰ ἀναγνωρίσουμε πὼς εἶναι σωστὰ καὶ αὐτὰ καὶ ἐκεῖνα ποὺ εἴπαμε πρωτύτερα. Πάντως, Σωκράτη, μοῦ δίνεις τὴν ἐντύπωση πώς, ἅμα σὲ ἀφήσει κανεὶς νὰ συνεχίζεις νὰ μιλᾶς γι' αὐτὰ τὰ πράγματα, δὲν πρόκειται νὰ θυμηθεῖς ποτὲ ἐκεῖνο τὸ ζήτημα ποὺ τὸ ἄφησες πρωτύτερα στὴν ἄκρη γιὰ νὰ πεῖς ὅλ' αὐτὰ ποὺ εἶπες, ἂν δηλαδὴ εἶναι *δυνατὸν* νὰ ὑπάρξει αὐτὸ τὸ πολίτευμα καὶ μὲ *ποιόν τρόπο* θὰ καταστεῖ κάποτε αὐτὸ δυνατό. Γιατὶ ὅτι, ἂν θὰ ὑπῆρχε, ὅλα θὰ ἦταν μιὰ χαρὰ στὴν πόλη ποὺ θὰ τὸ εἶχε, αὐτὸ ἐγὼ τὸ δέχομαι, ὅπως δέχομαι καὶ ὅσα παραλείπεις νὰ πεῖς, ὅτι δηλαδὴ [d] θὰ πολεμοῦσαν γενναιότατα τοὺς ἐχθροὺς χωρὶς διόλου νὰ ἐγκαταλείπει ὁ ἕνας τὸν ἄλλο, καθὼς θὰ γνώριζαν τὴ συγγένειά τους καὶ θὰ ἀποκαλοῦνταν ἀναμεταξύ τους ἀδέλφια, πατέρες, παιδιά. Κι ἂν ἔβγαιναν μαζί τους νὰ πολεμήσουν καὶ οἱ γυναῖκες, εἴτε πλάι-πλάι, στὶς ἴδιες γραμμές, εἴτε βαλμένες πίσω πρὸς ἐκφοβισμὸ τοῦ ἐχθροῦ ἢ γιὰ τὴν περίπτωση ποὺ —ποιός ξέρει— ἴσως χρειαζόταν νὰ βοηθήσουν, δὲν ἀμφιβάλλω ὅτι θὰ ἦσαν ἀπὸ κάθε ἄποψη ἀκαταμάχητοι· βλέπω ἐπίσης τὰ πλεονεκτήματα ποὺ θὰ εἶχαν μέσα στὴν πόλη, αὐτὰ γιὰ τὰ ὁποῖα δὲν ἔγινε λόγος. [e] Ἀλλὰ δεδομένου ὅτι ἐγὼ *συμφωνῶ* μαζί σου, πώς, ἂν θὰ ἦταν δυνατὸν νὰ ὑπάρξει τούτη ἡ πολιτεία, ὅλα αὐτά, καὶ ἀναρίθμητα ἄλλα, θὰ ἦσαν ἔτσι, μὴ μιλᾶς πιὰ ἄλλο γι' αὐτὴν ἀλλὰ ἂς προσπαθήσουμε τώρα νὰ πείσουμε ἐμᾶς τοὺς ἴδιους ὅτι τὸ πολίτευμα αὐτὸ εἶναι δυνατὸν νὰ πραγματοποιηθεῖ καὶ μὲ ποιόν τρόπο εἶναι δυνατὸν —κι ἄσε τὰ ἄλλα νὰ πᾶνε στὸ καλό.

[472a] Τί γιουρούσι ἦταν αὐτό, εἶπα, ἔτσι ξαφνικὰ καταπάνω στὰ λόγια μου, δίχως νὰ συμμερίζεσαι τοὺς δισταγμούς μου! Ἴσως δὲν ξέρεις ὅτι ἔπειτα ἀπὸ τὰ δύο κύματα, τὰ ὁποῖα μόλις καὶ μετὰ βίας ἀπέφυγα, στέλνεις τώρα καταπάνω μου τὸ πιὸ πελώριο καὶ πιὸ φοβερὸ κύμα τῆς τρικυμίας, ποὺ σὰν τὸ δεῖς καὶ τὸ ἀκούσεις θὰ μὲ νιώσεις μὲ τὸ παραπάνω ποὺ δίσταζα καὶ φοβόμουν νὰ διατυπώσω καὶ νὰ ἐπιχειρήσω νὰ διερευνήσω ἕνα τόσο παράξενο διανόημα.

Ὅσῳ ἄν, ἔφη, τοιαῦτα πλείω λέγῃς, ἧττον ἀφεθήσῃ
b ὑφ' ἡμῶν πρὸς τὸ μὴ εἰπεῖν πῇ δυνατὴ γίγνεσθαι αὕτη ἡ
πολιτεία. ἀλλὰ λέγε καὶ μὴ διάτριβε.

Οὐκοῦν, ἦν δ' ἐγώ, πρῶτον μὲν τόδε χρὴ ἀναμνησθῆναι,
ὅτι ἡμεῖς ζητοῦντες δικαιοσύνην οἷόν ἐστι καὶ ἀδικίαν δεῦρο
ἥκομεν.

Χρή· ἀλλὰ τί τοῦτο; ἔφη.

Οὐδέν· ἀλλ' ἐὰν εὕρωμεν οἷόν ἐστι δικαιοσύνη, ἆρα καὶ
ἄνδρα τὸν δίκαιον ἀξιώσομεν μηδὲν δεῖν αὐτῆς ἐκείνης
διαφέρειν, ἀλλὰ πανταχῇ τοιοῦτον εἶναι οἷον δικαιοσύνη
c ἐστίν; ἢ ἀγαπήσομεν ἐὰν ὅτι ἐγγύτατα αὐτῆς ᾖ καὶ
πλεῖστα τῶν ἄλλων ἐκείνης μετέχῃ;

Οὕτως, ἔφη· ἀγαπήσομεν.

Παραδείγματος ἄρα ἕνεκα, ἦν δ' ἐγώ, ἐζητοῦμεν αὐτό τε
δικαιοσύνην οἷόν ἐστι, καὶ ἄνδρα τὸν τελέως δίκαιον εἰ
γένοιτο, καὶ οἷος ἂν εἴη γενόμενος, καὶ ἀδικίαν αὖ καὶ τὸν
ἀδικώτατον, ἵνα εἰς ἐκείνους ἀποβλέποντες, οἷοι ἂν ἡμῖν
φαίνωνται εὐδαιμονίας τε πέρι καὶ τοῦ ἐναντίου, ἀναγκαζώ-
μεθα καὶ περὶ ἡμῶν αὐτῶν ὁμολογεῖν, ὃς ἂν ἐκείνοις ὅτι
d ὁμοιότατος ᾖ, τὴν ἐκείνοις μοῖραν ὁμοιοτάτην ἕξειν, ἀλλ'
οὐ τούτου ἕνεκα, ἵν' ἀποδείξωμεν ὡς δυνατὰ ταῦτα γίγνεσθαι.

Τοῦτο μέν, ἔφη, ἀληθὲς λέγεις.

Οἴει ἂν οὖν ἧττόν τι ἀγαθὸν ζωγράφον εἶναι ὃς ἂν
γράψας παράδειγμα οἷον ἂν εἴη ὁ κάλλιστος ἄνθρωπος καὶ
πάντα εἰς τὸ γράμμα ἱκανῶς ἀποδοὺς μὴ ἔχῃ ἀποδεῖξαι ὡς
καὶ δυνατὸν γενέσθαι τοιοῦτον ἄνδρα;

Μὰ Δί' οὐκ ἔγωγ', ἔφη.

Τί οὖν; οὐ καὶ ἡμεῖς, φαμέν, παράδειγμα ἐποιοῦμεν
e λόγῳ ἀγαθῆς πόλεως;

Πάνυ γε.

Ἧττόν τι οὖν οἴει ἡμᾶς εὖ λέγειν τούτου ἕνεκα, ἐὰν μὴ
ἔχωμεν ἀποδεῖξαι ὡς δυνατὸν οὕτω πόλιν οἰκῆσαι ὡς ἐλέγετο;

Οὐ δῆτα, ἔφη.

Ὅσο περισσότερα τέτοια λές, εἶπε, τόσο λιγότερο ἐμεῖς θὰ σοῦ ἐπιτρέψουμε [b] νὰ μὴ μᾶς πεῖς μὲ ποιόν τρόπο εἶναι δυνατὸν νὰ ὑπάρξει αὐτὴ ἡ πολιτεία. Λέγε, λοιπόν, κι ἄσε τὶς κωλυσιεργίες.

Ὡραῖα, εἶπα· κατ' ἀρχὰς πρέπει νὰ μὴν ξεχνᾶμε ὅτι ἔχουμε φθάσει ἐδῶ ἀναζητώντας τί λογῆς πρᾶγμα εἶναι ἡ δικαιοσύνη καὶ τί ἡ ἀδικία.

Πρέπει, εἶπε· ἀλλὰ τί μ' αὐτό;

Τίποτα· ἂν ὅμως *βροῦμε* τί λογῆς πρᾶγμα εἶναι ἡ δικαιοσύνη, θὰ ἔχουμε ἄραγε τὴν ἀξίωση ὁ δίκαιος ἄνθρωπος νὰ μὴ διαφέρει σὲ τίποτα ἀπὸ ἐκείνη ἀλλὰ νὰ εἶναι σὲ ὅλα του ἀπαράλλαχτος μὲ τὴ δικαιοσύνη; [c] Ἢ θὰ μᾶς εἶναι ἀρκετὸ νὰ εἶναι ὅσο τὸ δυνατὸν πιὸ κοντὰ σ' αὐτὴν καὶ νὰ ἔχει περισσότερα ἀπὸ τοὺς ἄλλους κοινὰ στοιχεῖα μὲ τὴ δικαιοσύνη;

Αὐτό, εἶπε· θὰ μᾶς εἶναι ἀρκετό.

Ἑπομένως, εἶπα ἐγώ, ψάχναμε νὰ βροῦμε τί λογῆς πρᾶγμα εἶναι αὐτὴ καθεαυτὴν ἡ δικαιοσύνη καὶ ἂν θὰ μποροῦσε νὰ ὑπάρξει ὁ τέλειος ἄνθρωπος καὶ τί λογῆς θὰ ἦταν αὐτός, ἐφόσον θὰ ὑπῆρχε, καί, παρομοίως, τί λογῆς πρᾶγμα εἶναι ἡ ἀδικία καὶ ὁ ἐξολοκλήρου ἄδικος ἄνθρωπος, ἐπειδὴ ἀναζητούσαμε ἕνα γνώμονα, ἔτσι ὥστε κοιτάζοντάς τους, τὸν δίκαιο καὶ τὸν ἄδικο, πῶς μᾶς φαίνονται ὡς πρὸς τὴν εὐτυχία καὶ τὸ ἀντίθετό της, νὰ εἴμαστε ἀναγκασμένοι νὰ παραδεχθοῦμε καὶ γιὰ *τὸν ἑαυτό μας* ὅτι ὅποιος ἔχει τὴ μεγαλύτερη δυνατὴ [d] ὁμοιότητα μὲ ἐκείνους θὰ ἔχει καὶ μοίρα κατὰ τὸ δυνατὸν πανομοιότυπη μὲ τὴ δική τους· *αὐτὸς* ἦταν ὁ στόχος μας, κι ὄχι νὰ ἀποδείξουμε ὅτι ὅλ' αὐτὰ μποροῦν νὰ πραγματοποιηθοῦν.

Αὐτὸ ποὺ λές, εἶπε, εἶναι σωστό.

Νομίζεις ὅτι κατὰ κάποιον τρόπο εἶναι λιγότερο καλὸς ζωγράφος ἕνας ὁ ὁποῖος, ἀφοῦ ζωγράφισε πῶς θὰ ἦταν ὁ πιὸ ὄμορφος ἄνθρωπος καὶ τὰ ἔφτιαξε στὴ ζωγραφιὰ ὅλα τέλεια, δὲν μπορεῖ νὰ ἀποδείξει καὶ ὅτι εἶναι *δυνατὸν* νὰ ὑπάρξει ἕνας τέτοιος ἄνθρωπος;

Μά τὸ Δία, ὄχι βέβαια, εἶπε.

Τότε λοιπόν; Κι ἐμεῖς μιὰ ἰδανικὴ εἰκόνα ἑνὸς καλοῦ πολιτεύματος [e] δὲν σχεδιάζαμε μὲ τὰ λόγια;

Βεβαίως.

Πιστεύεις μήπως ὅτι ὅσα λέμε θὰ εἶναι κατά τι λιγότερο σωστά, ἂν δὲν μποροῦμε νὰ ἀποδείξουμε ὅτι εἶναι δυνατὸν νὰ συγκροτηθεῖ μιὰ πολιτεία ἔτσι ὅπως τὴν περιγράφαμε;

Ὄχι βέβαια, εἶπε.

Τὸ μὲν τοίνυν ἀληθές, ἦν δ' ἐγώ, οὕτω· εἰ δὲ δὴ καὶ τοῦτο προθυμηθῆναι δεῖ σὴν χάριν, ἀποδεῖξαι πῇ μάλιστα καὶ κατὰ τί δυνατώτατ' ἂν εἴη, πάλιν μοι πρὸς τὴν τοιαύτην ἀπόδειξιν τὰ αὐτὰ διομολόγησαι.

Τὰ ποῖα;

473 Ἆρ' οἷόν τέ τι πραχθῆναι ὡς λέγεται, ἢ φύσιν ἔχει πρᾶξιν λέξεως ἧττον ἀληθείας ἐφάπτεσθαι, κἂν εἰ μή τῳ δοκεῖ; ἀλλὰ σὺ πότερον ὁμολογεῖς οὕτως ἢ οὔ;

Ὁμολογῶ, ἔφη.

Τοῦτο μὲν δὴ μὴ ἀνάγκαζέ με, οἷα τῷ λόγῳ διήλθομεν, τοιαῦτα παντάπασι καὶ τῷ ἔργῳ δεῖν γιγνόμενα ‹ἄν› ἀποφαίνειν· ἀλλ', ἐὰν οἷοί τε γενώμεθα εὑρεῖν ὡς ἂν ἐγγύτατα τῶν εἰρημένων πόλις οἰκήσειεν, φάναι ἡμᾶς b ἐξηυρηκέναι ὡς δυνατὰ ταῦτα γίγνεσθαι ἃ σὺ ἐπιτάττεις. ἢ οὐκ ἀγαπήσεις τούτων τυγχάνων; ἐγὼ μὲν γὰρ ἂν ἀγαπῴην.

Καὶ γὰρ ἐγώ, ἔφη.

Τὸ δὲ δὴ μετὰ τοῦτο, ὡς ἔοικε, πειρώμεθα ζητεῖν τε καὶ ἀποδεικνύναι τί ποτε νῦν κακῶς ἐν ταῖς πόλεσι πράττεται δι' ὃ οὐχ οὕτως οἰκοῦνται, καὶ τίνος ἂν σμικροτάτου μεταβαλόντος ἔλθοι εἰς τοῦτον τὸν τρόπον τῆς πολιτείας πόλις, μάλιστα μὲν ἑνός, εἰ δὲ μή, δυοῖν, εἰ δὲ μή, ὅτι ὀλιγίστων τὸν ἀριθμὸν καὶ σμικροτάτων τὴν δύναμιν.

c Παντάπασι μὲν οὖν, ἔφη.

Ἑνὸς μὲν τοίνυν, ἦν δ' ἐγώ, μεταβαλόντος δοκοῦμέν μοι ἔχειν δεῖξαι ὅτι μεταπέσοι ἄν, οὐ μέντοι σμικροῦ γε οὐδὲ ῥᾳδίου, δυνατοῦ δέ.

Τίνος; ἔφη.

Ἐπ' αὐτῷ δή, ἦν δ' ἐγώ, εἰμὶ ὃ τῷ μεγίστῳ προσῃκάζομεν κύματι. εἰρήσεται δ' οὖν, εἰ καὶ μέλλει γέλωτί τε ἀτεχνῶς ὥσπερ κῦμα ἐκγελῶν καὶ ἀδοξίᾳ κατακλύσειν. σκόπει δὲ ὃ μέλλω λέγειν.

Λέγε, ἔφη.

Ἐὰν μή, ἦν δ' ἐγώ, ἢ οἱ φιλόσοφοι βασιλεύσωσιν ἐν

Ἡ ἀλήθεια λοιπόν, εἶπα, εἶναι αὐτή. Ἂν ὅμως, γιὰ νὰ σὲ εὐχαριστήσω, πρέπει νὰ προσπαθήσω νὰ ἀποδείξω πῶς καὶ ὑπὸ ποιές συνθῆκες θὰ ἦταν δυνατὴ ἡ ὕπαρξη μιᾶς τέτοιας πολιτείας, θὰ σοῦ ζητοῦσα νὰ μοῦ κάνεις πάλι τὶς ἴδιες παραχωρήσεις, ὥστε νὰ προχωρήσω σὲ μιὰ τέτοια ἀπόδειξη.

Ποιές παραχωρήσεις;

[473a] Ἄραγε εἶναι δυνατὸν νὰ πραγματοποιηθεῖ κάτι ἀκριβῶς ὅπως διατυπώνεται στὰ λόγια ἢ μήπως ἀπὸ τὴ φύση της ἡ πράξη ἔχει λιγότερη ἐπαφὴ μὲ τὴν ἀλήθεια ἀπ' ὅτι ἔχει ἡ θεωρία, ἔστω κι ἂν αὐτὸ δὲν γίνεται φανερὸ στὸν καθένα; Συμφωνεῖς σ' αὐτὸ ἢ ὄχι;

Συμφωνῶ, εἶπε.

Τότε λοιπὸν μὴν ἔχεις ἀπὸ ἐμένα τὴν ἀπαίτηση νὰ σοῦ ἀποδείξω πὼς ὅ,τι ἐκθέσαμε μὲ τὰ λόγια πρέπει ὑποχρεωτικὰ νὰ ἀναπαραχθεῖ ἀπαράλλαχτα ὅμοιο· ἀλλὰ ἂν κατορθώσουμε νὰ βροῦμε μὲ ποιόν τρόπο ἡ συγκρότηση μιᾶς πόλης θὰ μποροῦσε νὰ προσεγγίσει ὅσο τὸ δυνατὸν περισσότερο αὐτὰ ποὺ ἔχουμε πεῖ, τότε νὰ θεωρήσουμε [b] πὼς ἔχουμε βρεῖ ὅτι οἱ ρυθμίσεις ποὺ ἀπαιτεῖς νὰ γίνουν εἶναι δυνατὸν νὰ πραγματοποιηθοῦν. Ἢ μήπως δὲν θὰ σοῦ ἀρκοῦσε αὐτό; Γιατὶ ἐμένα θὰ μοῦ ἀρκοῦσε.

Κι ἐμένα τὸ ἴδιο, εἶπε.

Τὸ ἑπόμενο πρᾶγμα πού, καθὼς φαίνεται, ἔχουμε νὰ κάνουμε εἶναι νὰ ἐρευνήσουμε καὶ νὰ ἐπισημάνουμε τί τέλος πάντων ἀπ' ὅτι πράττουν τώρα στὶς πόλεις εἶναι κακὸ καὶ ἐξαιτίας του οἱ πόλεις δὲν ἔχουν τὴ συγκρότηση ποὺ ἐκθέσαμε, καὶ ποιό εἶναι τὸ ἐλάχιστο, τὸ ὁποῖο, ἂν μεταβαλλόταν, θὰ συντελοῦσε στὸ νὰ λάβει ἡ πόλη ἕνα πολίτευμα αὐτῆς τῆς μορφῆς —τὸ καλύτερο θὰ ἦταν *μία* ἀλλαγὴ ἢ ἔστω δύο, εἰδάλλως ὅσο τὸ δυνατὸν λιγότερες καὶ μικρότερες ἀλλαγές.

[c] Πέρα γιὰ πέρα ἔτσι εἶναι, εἶπε.

Τότε λοιπόν, εἶπα, πιστεύω ὅτι μπορῶ νὰ δείξω πὼς μὲ τὴν ἀλλαγὴ *ἑνὸς* πράγματος *θὰ ἦταν* δυνατὸν νὰ ἀλλάξει τὸ πολίτευμα, βέβαια δὲν πρόκειται γιὰ μικρὸ πρᾶγμα οὔτε γιὰ εὔκολο, εἶναι ὅμως κάτι ποὺ μπορεῖ νὰ γίνει.

Ποιό εἶναι αὐτό; ρώτησε.

Εἶμαι, εἶπα, ἀκριβῶς ἐπάνω σ' ἐκεῖνο τὸ σημεῖο ποὺ τὸ παρομοιάσαμε μὲ τὸ πελώριο κύμα. Θὰ τὸ πῶ λοιπόν, κι ἂς μὲ περιλούσει, κυριολεκτικὰ σὰν ἀφρισμένο κύμα, μὲ γέλια καὶ μὲ περιφρόνηση. Πρόσεξε τί πάω νὰ πῶ.

Λέγε το, εἶπε.

Ἂν δὲν συμβεῖ, εἶπα ἐγώ, *ἢ* νὰ κυβερνήσουν στὶς πολιτεῖες οἱ φιλόσοφοι *ἢ*

d ταῖς πόλεσιν ἢ οἱ βασιλῆς τε νῦν λεγόμενοι καὶ δυνάσται
φιλοσοφήσωσι γνησίως τε καὶ ἱκανῶς, καὶ τοῦτο εἰς ταὐτὸν
συμπέσῃ, δύναμίς τε πολιτικὴ καὶ φιλοσοφία, τῶν δὲ
νῦν πορευομένων χωρὶς ἐφ' ἑκάτερον αἱ πολλαὶ φύσεις ἐξ
ἀνάγκης ἀποκλεισθῶσιν, οὐκ ἔστι κακῶν παῦλα, ὦ φίλε
Γλαύκων, ταῖς πόλεσι, δοκῶ δ' οὐδὲ τῷ ἀνθρωπίνῳ γένει,
e οὐδὲ αὕτη ἡ πολιτεία μή ποτε πρότερον φυῇ τε εἰς τὸ
δυνατὸν καὶ φῶς ἡλίου ἴδῃ, ἣν νῦν λόγῳ διεληλύθαμεν.
ἀλλὰ τοῦτό ἐστιν ὃ ἐμοὶ πάλαι ὄκνον ἐντίθησι λέγειν,
ὁρῶντι ὡς πολὺ παρὰ δόξαν ῥηθήσεται· χαλεπὸν γὰρ ἰδεῖν
ὅτι οὐκ ἂν ἄλλῃ τις εὐδαιμονήσειεν οὔτε ἰδίᾳ οὔτε δημοσίᾳ.

Καὶ ὅς, Ὦ Σώκρατες, ἔφη, τοιοῦτον ἐκβέβληκας ῥῆμά
τε καὶ λόγον, ὃν εἰπὼν ἡγοῦ ἐπὶ σὲ πάνυ πολλούς τε καὶ
474 οὐ φαύλους νῦν οὕτως, οἷον ῥίψαντας τὰ ἱμάτια, γυμνοὺς
λαβόντας ὅτι ἑκάστῳ παρέτυχεν ὅπλον, θεῖν διατεταμένους
ὡς θαυμάσια ἐργασομένους· οὓς εἰ μὴ ἀμυνῇ τῷ λόγῳ καὶ
ἐκφεύξῃ, τῷ ὄντι τωθαζόμενος δώσεις δίκην.

Οὐκοῦν σύ μοι, ἦν δ' ἐγώ, τούτων αἴτιος;

Καλῶς γ', ἔφη, ἐγὼ ποιῶν. ἀλλά τοί σε οὐ προδώσω,
ἀλλ' ἀμυνῶ οἷς δύναμαι· δύναμαι δὲ εὐνοίᾳ τε καὶ τῷ
παρακελεύεσθαι, καὶ ἴσως ἂν ἄλλου του ἐμμελέστερόν σοι
b ἀποκρινοίμην. ἀλλ' ὡς ἔχων τοιοῦτον βοηθὸν πειρῶ τοῖς
ἀπιστοῦσιν ἐνδείξασθαι ὅτι ἔχει ᾗ σὺ λέγεις.

Πειρατέον, ἦν δ' ἐγώ, ἐπειδὴ καὶ σὺ οὕτω μεγάλην συμ-
μαχίαν παρέχῃ. ἀναγκαῖον οὖν μοι δοκεῖ, εἰ μέλλομέν
πῃ ἐκφεύξεσθαι οὓς λέγεις, διορίσασθαι πρὸς αὐτοὺς τοὺς
φιλοσόφους τίνας λέγοντες τολμῶμεν φάναι δεῖν ἄρχειν,
ἵνα διαδήλων γενομένων δύνηταί τις ἀμύνεσθαι, ἐνδεικνύ-
c μενος ὅτι τοῖς μὲν προσήκει φύσει ἅπτεσθαί τε φιλοσοφίας
ἡγεμονεύειν τ' ἐν πόλει, τοῖς δ' ἄλλοις μήτε ἅπτεσθαι
ἀκολουθεῖν τε τῷ ἡγουμένῳ.

[d] νὰ ἀσχοληθοῦν μὲ τὴ φιλοσοφία, ἀνυστερόβουλα καὶ ἄξια, αὐτοὶ τοὺς ὁποίους τώρα τοὺς ἀποκαλοῦν βασιλιάδες καὶ ἄρχοντες, ἔτσι ὥστε ἡ πολιτικὴ δύναμη καὶ ἡ φιλοσοφία νὰ συναντηθοῦν στὸ αὐτὸ πρόσωπο, κι ἂν τοῦτος ὁ ἑσμὸς ὅσων σήμερα πορεύονται χωριστὰ πρὸς τὴ μιὰ ἢ τὴν ἄλλη κατεύθυνση δὲν ἐμποδιστεῖ διὰ τῆς βίας νὰ τὸ κάνει αὐτό, δὲν θά 'χουν τελειωμό, φίλε Γλαύκων, οἱ συφορὲς γιὰ τὶς πολιτεῖες, νομίζω οὔτε καὶ γιὰ τὸ ἀνθρώπινο γένος, [e] κι οὔτε τοῦτο τὸ πολίτευμα, ποὺ τώρα μόλις τὸ περιγράψαμε θεωρητικά, πρόκειται ποτὲ νὰ λάβει, προτοῦ νὰ γίνουν αὐτά, ἀληθινὴ ὑπόσταση καὶ νὰ βγεῖ στὸ φῶς τοῦ ἥλιου. *Αὐτὸ* εἶναι ποὺ ὥρα τώρα διστάζω νὰ τὸ πῶ, καθὼς βλέπω πόσο παράδοξο θὰ ἀκουστεῖ· δύσκολο, βλέπεις, νὰ τὸ ἀντιληφθεῖ κανεὶς πὼς δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ὑπάρξει ἄλλος τρόπος νὰ εὐτυχήσουν οὔτε τὰ ἄτομα οὔτε τὸ σύνολο!

Κι ἐκεῖνος τότε εἶπε: Σωκράτη, πέταξες μιὰ κουβέντα καὶ μιὰ σκέψη, κι ἀφοῦ τὴν εἶπες, ἀσφαλῶς τώρα πρέπει νὰ περιμένεις ὅτι πάρα πολλοί, κι [474a] ὄχι οἱ χειρότεροι, θὰ βγάλουν τὰ ροῦχα τους κι ἁρπάζοντας, ἔτσι γυμνοί, ὅ,τι ὅπλο βρεῖ καθένας τους μπροστά του θὰ ὁρμήσουν μὲ ὅλη τους τὴ δύναμη καταπάνω σου νὰ σοῦ κάνουν ἕνας θεὸς ξέρει τί! Ἂν δὲν ἀντισταθεῖς μὲ ἐπιχειρήματα καὶ δὲν τοὺς ξεφύγεις, πραγματικὰ θὰ τὸ πληρώσεις μὲ ρεζίλεμα.

Καὶ γιὰ ὅλ' αὐτά, εἶπα, δὲν ἤσουνα *ἐσὺ* ἡ αἰτία;

Βεβαίως, καὶ καλὰ ἔκανα. Ὅμως δὲν θὰ σὲ ἐγκαταλείψω ἀλλὰ θὰ σοῦ συμπαρασταθῶ ὅσο μπορῶ· καὶ αὐτὸ μπορῶ νὰ τὸ κάνω μὲ τὴ συμπάθειά μου καὶ μὲ τὸ κουράγιο ποὺ θὰ σοῦ δίνω, καί, ἴσως, μὲ τὸ νὰ σοῦ ἀπαντῶ [b] πιὸ προσεκτικὰ ἀπ' ὅτι ἐνδεχομένως κάποιος ἄλλος. Ὑπολογίζοντας λοιπὸν σ' ἕναν τέτοιο συμπαραστάτη προσπάθησε νὰ δείξεις σὲ ὅσους δὲν θέλουν νὰ σὲ πιστέψουν ὅτι τὰ πράγματα εἶναι ὅπως τὰ λές.

Ἂς προσπαθήσω, εἶπα, μιᾶς κι ἔχω τόσο μεγάλη συμπαράσταση ἀπὸ τὴ μεριά σου. Νομίζω λοιπὸν ὅτι εἶναι ἀπαραίτητο, ἂν πρόκειται νὰ ξεφύγουμε ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ λές, νὰ τοὺς ἐξηγήσουμε μὲ σαφήνεια πῶς ἐννοοῦμε τοὺς φιλοσόφους, ὅταν τολμᾶμε νὰ ὑποστηρίζουμε ὅτι πρέπει νὰ πάρουν στὰ χέρια τους τὴν ἐξουσία. Γιατὶ μόνο ἂν γίνει αὐτὴ ἡ ξεκάθαρη διάκριση, θὰ μπορέσει κανεὶς νὰ ἀμυνθεῖ [c] δείχνοντας ὅτι σὲ ὁρισμένους ἀνθρώπους ταιριάζει ἀπὸ τὴ φύση τους νὰ καταπιάνονται μὲ τὴ φιλοσοφία καὶ νὰ ἔχουν ἡγετικὴ θέση στὴν πόλη, ἐνῶ οἱ ἄλλοι δὲν πρέπει κὰν νὰ τὰ ἀγγίζουν αὐτὰ ἀλλὰ μόνο νὰ ἀκολουθοῦν τὸν ἡγέτη.

Ὥρα ἂν εἴη, ἔφη, ὁρίζεσθαι.

Ἴθι δή, ἀκολούθησόν μοι τῇδε, ἐὰν αὐτὸ ἁμῇ γέ πῃ ἱκανῶς ἐξηγησώμεθα.

Ἄγε, ἔφη.

Ἀναμιμνῄσκειν οὖν σε, ἦν δ' ἐγώ, δεήσει, ἢ μέμνησαι ὅτι ὃν ἂν φῶμεν φιλεῖν τι, δεῖ φανῆναι αὐτόν, ἐὰν ὀρθῶς λέγηται, οὐ τὸ μὲν φιλοῦντα ἐκείνου, τὸ δὲ μή, ἀλλὰ πᾶν στέργοντα;

d Ἀναμιμνῄσκειν, ἔφη, ὡς ἔοικεν, δεῖ· οὐ γὰρ πάνυ γε ἐννοῶ.

Ἄλλῳ, εἶπον, ἔπρεπεν, ὦ Γλαύκων, λέγειν ἃ λέγεις· ἀνδρὶ δ' ἐρωτικῷ οὐ πρέπει ἀμνημονεῖν ὅτι πάντες οἱ ἐν ὥρᾳ τὸν φιλόπαιδα καὶ ἐρωτικὸν ἁμῇ γέ πῃ δάκνουσί τε καὶ κινοῦσι, δοκοῦντες ἄξιοι εἶναι ἐπιμελείας τε καὶ τοῦ ἀσπάζεσθαι. ἢ οὐχ οὕτω ποιεῖτε πρὸς τοὺς καλούς; ὁ μέν, ὅτι σιμός, ἐπίχαρις κληθεὶς ἐπαινεθήσεται ὑφ' ὑμῶν, τοῦ δὲ τὸ γρυπὸν βασιλικόν φατε εἶναι, τὸν δὲ δὴ διὰ
e μέσου τούτων ἐμμετρώτατα ἔχειν, μέλανας δὲ ἀνδρικοὺς ἰδεῖν, λευκοὺς δὲ θεῶν παῖδας εἶναι· μελιχλώρους δὲ καὶ τοὔνομα οἴει τινὸς ἄλλου ποίημα εἶναι ἢ ἐραστοῦ ὑποκοριζομένου τε καὶ εὐχερῶς φέροντος τὴν ὠχρότητα, ἐὰν ἐπὶ ὥρᾳ ᾖ; καὶ ἑνὶ λόγῳ πάσας προφάσεις προφασίζεσθέ τε
475 καὶ πάσας φωνὰς ἀφίετε, ὥστε μηδένα ἀποβάλλειν τῶν ἀνθούντων ἐν ὥρᾳ.

Εἰ βούλει, ἔφη, ἐπ' ἐμοῦ λέγειν περὶ τῶν ἐρωτικῶν ὅτι οὕτω ποιοῦσι, συγχωρῶ τοῦ λόγου χάριν.

Τί δέ; ἦν δ' ἐγώ· τοὺς φιλοίνους οὐ τὰ αὐτὰ ταῦτα ποιοῦντας ὁρᾷς; πάντα οἶνον ἐπὶ πάσης προφάσεως ἀσπαζομένους;

Καὶ μάλα.

Καὶ μὴν φιλοτίμους γε, ὡς ἐγῷμαι, καθορᾷς ὅτι, ἂν μὴ στρατηγῆσαι δύνωνται, τριττυαρχοῦσιν, κἂν μὴ ὑπὸ μειζόνων

Τώρα, εἶπε, θὰ ἦταν ἡ ὥρα νὰ γίνει αὐτὴ ἡ διάκριση.

Ἐμπρὸς λοιπόν, ἀκολούθησέ με, μήπως καὶ βρεθεῖ κάποιος τρόπος νὰ τοὺς τὸ ἐξηγήσουμε καὶ νὰ τὸ καταλάβουν.

Προχώρα, εἶπε.

Θὰ χρειαστεῖ ἄραγε, εἶπα, νὰ σ' τὸ θυμίσω ἢ τὸ θυμᾶσαι ἀπὸ μόνος σου πώς, ὅταν λέμε γιὰ κάποιον ὅτι ἀγαπάει κάτι, πρέπει νὰ εἶναι φανερὸ ὅτι, ἐφόσον ἡ φράση αὐτὴ ἔχει βάση, ὁ ἐν λόγω ἄνθρωπος δὲν ἀγαπάει ἁπλῶς ἕνα μέρος ἐκείνου ποὺ τοῦ εἶναι ἀγαπητὸ ἐνῶ ἕνα ἄλλο μέρος του δὲν τὸ ἀγαπᾶ ἀλλὰ ὅτι τὸ ἔχει *ὅλο* στὴν καρδιά του;

[d] Προφανῶς, εἶπε, πρέπει νὰ μοῦ τὸ θυμίσεις· δὲν τὸ θυμᾶμαι ἀκριβῶς.

Σὲ κάποιον ἄλλο, εἶπα, θὰ ταίριαζε, Γλαύκων, νὰ τὰ λέει αὐτά. Σ' ἕναν *ἐρωτικὸ* ὅμως ἄνθρωπο, δὲν ταιριάζει νὰ ξεχνάει πὼς ὅλοι ὅσοι εἶναι στὸν ἀνθὸ τῆς νιότης τους ἀναστατώνουν ἐκεῖνον ποὺ ἀγαπάει τὰ ἀγόρια καὶ τὸν ἔρωτα, καὶ μὲ τὸν ἕνα ἢ τὸν ἄλλο τρόπο τὸν λαβώνουν, γιατὶ τοῦ φαίνονται πὼς ἀξίζουν νὰ τοὺς προσέξει καὶ νὰ τοὺς πλησιάσει μὲ τρυφερότητα. Ἢ μήπως δὲν κάνετε ἔτσι μὲ τὰ ὄμορφα παιδιά; Τὸν ἕνα τὸν παινεύετε καὶ τὸν βρίσκετε γουστόζικο ποὺ ἡ μύτη του εἶναι πατσουρή, ἐνῶ γιὰ τὴν κυρτὴ μύτη τοῦ ἄλλου λέτε πὼς εἶναι σημάδι ἀρχοντιᾶς, καὶ γιὰ 'κεῖνον ποὺ εἶναι [e] ἀνάμεσα στὸ ἕνα καὶ στὸ ἄλλο ἄκρο πὼς ἔχει ἁρμονικότατα χαρακτηριστικά, καὶ γιὰ τοὺς μελαχρινοὺς πὼς ἔχουν ἀρρενωπὴ ὄψη, ἐνῶ γιὰ ὅσους ἔχουν ὡραία λευκὴ ἐπιδερμίδα πὼς εἶναι παιδιὰ θεῶν· κι ἐκείνους πάλι τοὺς χλωμούς, τοὺς «μελίχλωρους», φαντάζεσαι πὼς ἀκόμη *καὶ ἡ λέξη* αὐτὴ εἶναι φτιαγμένη ἀπὸ κανέναν ἄλλο κι ὄχι ἀπὸ κάποιον ἐραστὴ ποὺ τοῦ ἄρεσε ἡ χλωμάδα ἡ ἁπλωμένη στὸ νεανικὸ πρόσωπο καὶ ἔπλασε τούτη τὴν ὄμορφη λέξη; Καί, κοντολογίς, δὲν ἀφήνετε καμιὰ πρόφαση ἀνεκμετάλλευτη καὶ καμιὰ [475a] ἔκφραση ἀχρησιμοποίητη, γιὰ νὰ μὴ μείνει παραπεταμένος κανένας ἀπ' ὅσους εἶναι στὸν ἀνθὸ τῆς νιότης.

Ἂν προτιμᾶς, εἶπε, νὰ λὲς γιὰ τοὺς ἐραστὲς ὅτι κάνουν ἔτσι φέρνοντας ὡς παράδειγμα ἐμένα, συμφωνῶ, γιὰ νὰ προχωρήσει ἡ συζήτηση.

Μὰ δὲν βλέπεις, εἶπα, κι αὐτοὺς ποὺ τοὺς ἀρέσει τὸ κρασί, ὅτι κάνουν τὰ ἴδια; Ὑπάρχει κρασὶ ποὺ νὰ μὴν τὸ βρίσκουν —μὲ ὁποιαδήποτε πρόφαση— ὑπέροχο;

Βεβαιότατα.

Ἀλλὰ κι ἐκείνους ποὺ ἀγαποῦν τὶς τιμές, τοὺς βλέπεις, θαρρῶ, ὅτι, ἂν δὲν σταθεῖ δυνατὸν νὰ γίνουν στρατηγοί, εἶναι εὐχαριστημένοι νὰ γίνουν τριτ-

b καὶ σεμνοτέρων τιμᾶσθαι, ὑπὸ σμικροτέρων καὶ φαυλοτέρων
τιμώμενοι ἀγαπῶσιν, ὡς ὅλως τιμῆς ἐπιθυμηταὶ ὄντες.

Κομιδῇ μὲν οὖν.

Τοῦτο δὴ φάθι ἢ μή· ἆρα ὃν ἄν τινος ἐπιθυμητικὸν
λέγωμεν, παντὸς τοῦ εἴδους τούτου φήσομεν ἐπιθυμεῖν, ἢ
τοῦ μέν, τοῦ δὲ οὔ;

Παντός, ἔφη.

Οὐκοῦν καὶ τὸν φιλόσοφον σοφίας φήσομεν ἐπιθυμητὴν
εἶναι, οὐ τῆς μέν, τῆς δ' οὔ, ἀλλὰ πάσης;

Ἀληθῆ.

Τὸν ἄρα περὶ τὰ μαθήματα δυσχεραίνοντα, ἄλλως τε
c καὶ νέον ὄντα καὶ μήπω λόγον ἔχοντα τί τε χρηστὸν καὶ
μή, οὐ φήσομεν φιλομαθῆ οὐδὲ φιλόσοφον εἶναι, ὥσπερ
τὸν περὶ τὰ σιτία δυσχερῆ οὔτε πεινῆν φαμεν οὔτ' ἐπιθυμεῖν
σιτίων, οὐδὲ φιλόσιτον ἀλλὰ κακόσιτον εἶναι.

Καὶ ὀρθῶς γε φήσομεν.

Τὸν δὲ δὴ εὐχερῶς ἐθέλοντα παντὸς μαθήματος γεύεσθαι
καὶ ἁσμένως ἐπὶ τὸ μανθάνειν ἰόντα καὶ ἀπλήστως ἔχοντα,
τοῦτον δ' ἐν δίκῃ φήσομεν φιλόσοφον· ἦ γάρ;

d Καὶ ὁ Γλαύκων ἔφη· Πολλοὶ ἄρα καὶ ἄτοποι ἔσονταί σοι
τοιοῦτοι. οἵ τε γὰρ φιλοθεάμονες πάντες ἔμοιγε δοκοῦσι τῷ
καταμανθάνειν χαίροντες τοιοῦτοι εἶναι, οἵ τε φιλήκοοι ἀτοπώ-
τατοί τινές εἰσιν ὥς γ' ἐν φιλοσόφοις τιθέναι, οἳ πρὸς μὲν λόγους
καὶ τοιαύτην διατριβὴν ἑκόντες οὐκ ἂν ἐθέλοιεν ἐλθεῖν, ὥσπερ
δὲ ἀπομεμισθωκότες τὰ ὦτα ἐπακοῦσαι πάντων χορῶν περιθέ-
ουσι τοῖς Διονυσίοις οὔτε τῶν κατὰ πόλεις οὔτε τῶν κατὰ κώμας
ἀπολειπόμενοι. τούτους οὖν πάντας καὶ ἄλλους τοιούτων τινῶν
e μαθητικοὺς καὶ τοὺς τῶν τεχνυδρίων φιλοσόφους φήσομεν;

Οὐδαμῶς, εἶπον, ἀλλ' ὁμοίους μὲν φιλοσόφοις.

Τοὺς δὲ ἀληθινούς, ἔφη, τίνας λέγεις;

Τοὺς τῆς ἀληθείας, ἦν δ' ἐγώ, φιλοθεάμονας.

τύαρχοι, κι ἂν δὲν ἔχουν τὴν ἐκτίμηση τῶν πιὸ τρανῶν [b] καὶ πιὸ σοβαρῶν ἀνθρώπων, τοὺς φθάνει νὰ τοὺς ἐκτιμοῦν οἱ κάπως πιὸ ἀσήμαντοι καὶ τιποτένιοι, γιατὶ αὐτὸ ποὺ ποθοῦν εἶναι *ἀδιακρίτως* ἡ τιμή.

Σίγουρα.

Πές μου τώρα ἂν εἶναι ἔτσι ἢ ὄχι: Ἄραγε ὅταν λέμε γιὰ κάποιον ὅτι ἔχει πόθο γιὰ ἕνα πρᾶγμα, θὰ ὑποστηρίξουμε ὅτι τὸ ποθεῖ αὐτὸ τὸ πρᾶγμα *ὁλόκληρο* ἢ μόνο *ἕνα* μέρος του, ἐνῶ ἕνα ἄλλο μέρος του δὲν τὸ ποθεῖ;

Ὅτι τὸ ποθεῖ ὁλόκληρο, εἶπε.

Ἑπομένως καὶ γιὰ τὸ φιλόσοφο θὰ ποῦμε ὅτι ποθεῖ τὴ σοφία, ὄχι τὴ μιὰ μόνο ἢ τὴν ἄλλη ὄψη της ἀλλὰ *ὁλόκληρη*· ἔτσι;

Αὐτὸ εἶναι ἀλήθεια.

Ὅποιον λοιπὸν δυσανασχετεῖ μὲ ὅσα πρέπει νὰ μάθει, ἰδίως ὅταν [c] εἶναι νέος καὶ δὲν μπορεῖ ἀκόμη νὰ κρίνει τί εἶναι χρήσιμο καὶ τί ὄχι, δὲν θὰ τὸν χαρακτηρίσουμε φίλο τῆς μάθησης οὔτε φίλο τῆς σοφίας, ἀκριβῶς ὅπως δὲν λέμε καὶ γι' αὐτὸν ποὺ νιώθει ἀποστροφὴ γιὰ τὸ φαγητὸ ὅτι πεινάει ἢ ὅτι θέλει φαγητὸ ἢ ὅτι τοῦ ἀρέσει νὰ τρώγει, ἀλλὰ λέμε ὅτι τοῦ ἔχει κοπεῖ ἡ ὄρεξη.

Καὶ σωστὰ θὰ τὸ ποῦμε.

Ἐκεῖνον ὅμως ποὺ ἔχει μεγάλη διάθεση νὰ δοκιμάζει ὅλα τὰ μαθήματα καὶ πετάει ἡ ψυχή του γιὰ μάθηση καὶ δὲν χορταίνει νὰ μαθαίνει, αὐτὸν δικαίως θὰ τὸν ποῦμε φίλο τῆς σοφίας καὶ φιλόσοφο· ἔτσι δὲν εἶναι;

[d] Κι ὁ Γλαύκων εἶπε: Τέτοιους θὰ συναντήσεις πολλοὺς καὶ ἀλλόκοτους. Κατ' ἀρχὰς ὅλοι ἐκεῖνοι ποὺ τοὺς ἀρέσει νὰ παρακολουθοῦν τὰ θεάματα συγκαταλέγονται, νομίζω, σ' αὐτούς, γιατὶ *χαίρονται* νὰ μαθαίνουν κάτι, ἐκείνους πάλι ποὺ τοὺς ἀρέσουν τὰ ἀκούσματα εἶναι κάπως παράξενο νὰ τοὺς βάλει κανεὶς μαζὶ μὲ τοὺς φιλοσόφους, ἀφοῦ ποτὲ δὲν θὰ τὸ ἀποφάσιζαν ἀπὸ μόνοι τους νὰ καταπιαστοῦν μὲ ἕνα φιλοσοφικό ἐπιχείρημα ἢ νὰ ἔλθουν σὲ μιὰ συζήτηση σὰν αὐτὴ ἐδῶ, ἐνῶ ἀπεναντίας —λὲς κι ἔχουν νοικιάσει τὰ αὐτιά τους— δὲν ἀφήνουν χορὸ γιὰ χορὸ στὰ Διονύσια, σὲ πόλη ἢ σὲ χωριό, ποὺ νὰ μὴν τρέξουν νὰ τὸν δοῦν καὶ νὰ τὸν ἀκούσουν. Αὐτοὺς λοιπὸν ὅλους καὶ κάποιους ἄλλους ποὺ τοὺς ἀρέσει νὰ μαθαίνουν κάτι τέτοια πράγματα, ἐπίσης αὐτοὺς [e] στὶς κάπως πιὸ ἐξειδικευμένες μαθήσεις, θὰ τοὺς χαρακτηρίσουμε φιλοσόφους;

Μὲ κανέναν τρόπο, εἶπα· θὰ ποῦμε ὅμως ὅτι μοιάζουν μὲ τοὺς φιλοσόφους.

Ἀληθινοὶ ὅμως φιλόσοφοι ποιοί εἶναι κατὰ τὴ γνώμη σου;

Ἐκεῖνοι, εἶπα ἐγώ, ποὺ χαίρονται νὰ ἀντικρύζουν τὴν ἀλήθεια.

Καὶ τοῦτο μέν γ', ἔφη, ὀρθῶς· ἀλλὰ πῶς αὐτὸ λέγεις;

Οὐδαμῶς, ἦν δ' ἐγώ, ῥᾳδίως πρός γε ἄλλον· σὲ δὲ οἶμαι ὁμολογήσειν μοι τὸ τοιόνδε.

Τὸ ποῖον;

Ἐπειδή ἐστιν ἐναντίον καλὸν αἰσχρῷ, δύο αὐτὼ εἶναι.

476 Πῶς δ' οὔ;

Οὐκοῦν ἐπειδὴ δύο, καὶ ἓν ἑκάτερον;

Καὶ τοῦτο.

Καὶ περὶ δὴ δικαίου καὶ ἀδίκου καὶ ἀγαθοῦ καὶ κακοῦ καὶ πάντων τῶν εἰδῶν πέρι ὁ αὐτὸς λόγος, αὐτὸ μὲν ἓν ἕκαστον εἶναι, τῇ δὲ τῶν πράξεων καὶ σωμάτων καὶ ἀλλήλων κοινωνίᾳ πανταχοῦ φανταζόμενα πολλὰ φαίνεσθαι ἕκαστον.

Ὀρθῶς, ἔφη, λέγεις.

Ταύτῃ τοίνυν, ἦν δ' ἐγώ, διαιρῶ, χωρὶς μὲν οὓς νυνδὴ ἔλεγες φιλοθεάμονάς τε καὶ φιλοτέχνους καὶ πρακτικούς,
b καὶ χωρὶς αὖ περὶ ὧν ὁ λόγος, οὓς μόνους ἄν τις ὀρθῶς προσείποι φιλοσόφους.

Πῶς, ἔφη, λέγεις;

Οἱ μέν που, ἦν δ' ἐγώ, φιλήκοοι καὶ φιλοθεάμονες τάς τε καλὰς φωνὰς ἀσπάζονται καὶ χρόας καὶ σχήματα καὶ πάντα τὰ ἐκ τῶν τοιούτων δημιουργούμενα, αὐτοῦ δὲ τοῦ καλοῦ ἀδύνατος αὐτῶν ἡ διάνοια τὴν φύσιν ἰδεῖν τε καὶ ἀσπάσασθαι.

Ἔχει γὰρ οὖν δή, ἔφη, οὕτως.

Οἱ δὲ δὴ ἐπ' αὐτὸ τὸ καλὸν δυνατοὶ ἰέναι τε καὶ ὁρᾶν καθ' αὑτὸ ἆρα οὐ σπάνιοι ἂν εἶεν;

c Καὶ μάλα.

Ὁ οὖν καλὰ μὲν πράγματα νομίζων, αὐτὸ δὲ κάλλος μήτε νομίζων μήτε, ἄν τις ἡγῆται ἐπὶ τὴν γνῶσιν αὐτοῦ, δυνάμενος ἕπεσθαι, ὄναρ ἢ ὕπαρ δοκεῖ σοι ζῆν; σκόπει δέ. τὸ ὀνειρώττειν ἆρα οὐ τόδε ἐστίν, ἐάντε ἐν ὕπνῳ τις ἐάντ' ἐγρηγορὼς τὸ ὅμοιόν τῳ μὴ ὅμοιον ἀλλ' αὐτὸ ἡγῆται εἶναι ᾧ ἔοικεν;

Αὐτὸ εἶναι βέβαια σωστό, εἶπε· πῶς τὸ ἐννοεῖς ὅμως;

Δὲν θὰ μοῦ ἦταν, εἶπα ἐγώ, καθόλου εὔκολο νὰ τὸ ἐξηγήσω σὲ κάποιον ἄλλο· ἐσὺ ὅμως θὰ συμφωνήσεις, νομίζω, μαζί μου σὲ τοῦτο.

[476a] Σὲ ποιό;

Ἐπειδὴ τὸ ὡραῖο εἶναι ἀντίθετο στὸ ἄσχημο, αὐτὰ εἶναι *δύο*.

Αὐτονόητο.

Κι ἐπειδὴ εἶναι δύο, καθένα ἀπὸ αὐτὰ εἶναι ἕνα.

Κι αὐτὸ σωστό.

Καὶ τὸ ἴδιο ἰσχύει γιὰ τὸ δίκαιο καὶ τὸ ἄδικο καὶ τὸ καλὸ καὶ τὸ κακὸ καὶ γιὰ ὅλα τὰ εἴδη· καθένα τους εἶναι καθαυτὸ *ἕνα*, καθὼς ὅμως παρουσιάζονται παντοῦ ἀνάμικτα μὲ πράξεις καὶ μὲ σώματα καὶ ἀναμεταξύ τους τὸ ἕνα μὲ τὸ ἄλλο, ἐμφανίζονται παντοῦ καὶ φαίνονται σὰν νὰ ἦταν πολλά.

Σωστά, εἶπε, τὸ λές.

Ἐγὼ λοιπὸν κάνω τὴν ἀκόλουθη διάκριση. Ἀπὸ τὴ μιὰ πλευρὰ βάζω αὐτοὺς γιὰ τοὺς ὁποίους τώρα δὰ ἔλεγες ὅτι τοὺς ἀρέσει νὰ παρακολουθοῦν θεάματα, αὐτοὺς ποὺ ἀγαποῦν τὴν τέχνη, ἐπίσης τοὺς πρακτικοὺς ἀνθρώπους, [b] καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη, χωριστά, αὐτοὺς γιὰ τοὺς ὁποίους μιλᾶμε, τοὺς μόνους ποὺ θὰ ἄξιζε νὰ τοὺς ἀποκαλέσει κανεὶς φιλοσόφους.

Πῶς τὸ ἐννοεῖς αὐτό;

Ἐκεῖνοι, εἶπα ἐγώ, ποὺ τοὺς ἀρέσουν τὰ ἀκούσματα καὶ τὰ θεάματα κατὰ κάποιον τρόπο θαυμάζουν τὶς ὄμορφες φωνὲς καὶ τὰ χρώματα καὶ τὰ σχήματα καὶ ὅλα ὅσα φτιάχνει κανεὶς μὲ τέτοια στοιχεῖα, ὁ νοῦς τους ὅμως ἀδυνατεῖ νὰ ἀντικρύσει καὶ νὰ θαυμάσει τὴ φύση τῆς ὀμορφιᾶς στὴν καθεαυτότητά της.

Πραγματικά, εἶπε, ἔτσι συμβαίνει.

Ὅποιοι, τώρα, *εἶναι* σὲ θέση νὰ πλησιάσουν τὴν ἴδια τὴν ὀμορφιὰ καὶ νὰ τὴν ἀντικρύσουν στὴν καθεαυτότητά της, αὐτοὶ ἄραγε δὲν θὰ εἶναι σπάνιοι;

[c] Καὶ πολὺ μάλιστα.

Ὅποιος λοιπὸν παραδέχεται ὅτι ὑπάρχουν ὄμορφα πράγματα, αὐτὴ καθεαυτὴν ὅμως τὴν ὀμορφιὰ οὔτε τὴν παραδέχεται οὔτε καί, ἂν ἐπιχειρήσει κάποιος νὰ τὸν ὁδηγήσει στὴ γνώση της, εἶναι σὲ θέση νὰ τὸν ἀκολουθήσει — ὁ ἄνθρωπος αὐτός, κατὰ τὴ γνώμη σου, ζεῖ στὸ ὄνειρο ἢ στὴν πραγματικότητα; Καὶ πρόσεξε νὰ δεῖς. Ἡ κατάσταση τοῦ ὀνείρου δὲν εἶναι ἄραγε τοῦτο ἐδῶ, δηλαδὴ ὅταν κάποιος, εἴτε στὸν ὕπνο του εἴτε στὸ ξύπνιο του, δὲν θεωρεῖ ἕνα πρᾶγμα ποὺ μοιάζει μὲ κάποιο ἄλλο ἁπλῶς ὅμοιο ἀλλὰ τὸ *ταυτίζει* μὲ τὸ πρᾶγμα μὲ τὸ ὁποῖο μοιάζει;

Ἐγὼ γοῦν ἄν, ἦ δ' ὅς, φαίην ὀνειρώττειν τὸν τοιοῦτον.

Τί δέ; ὁ τἀναντία τούτων ἡγούμενός τέ τι αὐτὸ καλὸν
d καὶ δυνάμενος καθορᾶν καὶ αὐτὸ καὶ τὰ ἐκείνου μετέχοντα, καὶ οὔτε τὰ μετέχοντα αὐτὸ οὔτε αὐτὸ τὰ μετέχοντα ἡγούμενος, ὕπαρ ἢ ὄναρ αὖ καὶ οὗτος δοκεῖ σοι ζῆν;

Καὶ μάλα, ἔφη, ὕπαρ.

Οὐκοῦν τούτου μὲν τὴν διάνοιαν ὡς γιγνώσκοντος γνώμην ἂν ὀρθῶς φαῖμεν εἶναι, τοῦ δὲ δόξαν ὡς δοξάζοντος;

Πάνυ μὲν οὖν.

Τί οὖν ἐὰν ἡμῖν χαλεπαίνῃ οὗτος, ὅν φαμεν δοξάζειν ἀλλ' οὐ γιγνώσκειν, καὶ ἀμφισβητῇ ὡς οὐκ ἀληθῆ λέγομεν;
e ἕξομέν τι παραμυθεῖσθαι αὐτὸν καὶ πείθειν ἠρέμα, ἐπικρυπτόμενοι ὅτι οὐχ ὑγιαίνει;

Δεῖ γέ τοι δή, ἔφη.

Ἴθι δή, σκόπει τί ἐροῦμεν πρὸς αὐτόν. ἢ βούλει ὧδε πυνθανώμεθα παρ' αὐτοῦ, λέγοντες ὡς εἴ τι οἶδεν οὐδεὶς αὐτῷ φθόνος, ἀλλ' ἄσμενοι ἂν ἴδοιμεν εἰδότα τι. ἀλλ' ἡμῖν εἰπὲ τόδε· ὁ γιγνώσκων γιγνώσκει τὶ ἢ οὐδέν; σὺ οὖν μοι ὑπὲρ ἐκείνου ἀποκρίνου.

Ἀποκρινοῦμαι, ἔφη, ὅτι γιγνώσκει τί.

Πότερον ὂν ἢ οὐκ ὄν;

477 Ὄν· πῶς γὰρ ἂν μὴ ὄν γέ τι γνωσθείη;

Ἱκανῶς οὖν τοῦτο ἔχομεν, κἂν εἰ πλεοναχῇ σκοποῖμεν, ὅτι τὸ μὲν παντελῶς ὂν παντελῶς γνωστόν, μὴ ὂν δὲ μηδαμῇ πάντῃ ἄγνωστον;

Ἱκανώτατα.

Εἶεν· εἰ δὲ δή τι οὕτως ἔχει ὡς εἶναί τε καὶ μὴ εἶναι, οὐ μεταξὺ ἂν κέοιτο τοῦ εἰλικρινῶς ὄντος καὶ τοῦ αὖ μηδαμῇ ὄντος;

Μεταξύ.

Ἐγὼ τουλάχιστον, εἶπε, θὰ ἔλεγα ὅτι ἕνας τέτοιος ἄνθρωπος ὀνειρεύεται.

Γιά δὲς ὅμως. Αὐτὸς πού, ἀντιθέτως, *καὶ* θεωρεῖ ὅτι ὑπάρχει κάτι καθαυτὸ ὡραῖο [d] *καὶ* εἶναι ἱκανὸς νὰ τὸ διακρίνει καθαρά, καὶ αὐτὸ καὶ ὅσα ἔχουν κάτι κοινὸ μὲ αὐτό, χωρὶς νὰ θεωρεῖ οὔτε ὅσα ἔχουν κάτι κοινὸ μὲ τὸ καθαυτὸ ὡραῖο ὅτι ταυτίζονται μὲ αὐτὸ οὔτε πάλι τὸ καθαυτὸ ὡραῖο ὅτι ταυτίζεται μὲ ὅσα ἔχουν κάτι κοινὸ μαζί του, ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς κατὰ τὴ γνώμη σου ζεῖ στὸν κόσμο τῆς πραγματικότητας ἢ ὀνειρεύεται;

Ἀσφαλῶς στὸν κόσμο τῆς πραγματικότητας, εἶπε.

Θὰ ἦταν, ἔτσι, σωστὸ νὰ χαρακτηρίζαμε τὸ νοητικὸ ἐνέργημα τούτου ἐδῶ τοῦ ἀνθρώπου ὡς γνώση, δεδομένου ὅτι αὐτὸς γνωρίζει κάτι, ἐνῶ τοῦ ἄλλου ὡς γνώμη, δεδομένου ὅτι ἐκεῖνος ἁπλῶς νομίζει;

Βεβαιότατα, εἶπε.

Τί θὰ κάνουμε λοιπὸν ἂν δυσανασχετεῖ μαζί μας αὐτὸς γιὰ τὸν ὁποῖο λέμε ὅτι ἁπλῶς νομίζει κι ὅτι δὲν γνωρίζει, καὶ δὲν τὸ παραδέχεται πὼς λέμε ἀλήθεια; [e] Θὰ ὑπάρξει τρόπος νὰ τὸν μαλακώσουμε κάπως καὶ νὰ τὸν πείσουμε ἤρεμα, κρύβοντάς του ὅτι δὲν εἶναι στὰ καλά του;

Πρέπει νὰ τὸ κάνουμε αὐτό, εἶπε.

Ἐμπρὸς λοιπόν, δὲς τί θὰ τοῦ ποῦμε. Ἢ μήπως προτιμᾶς νὰ τοῦ ζητήσουμε νὰ μᾶς δώσει *αὐτὸς* μιὰν ἀπάντηση, λέγοντάς του ὅτι ἂν ξέρει κάτι, χαλάλι του, κι ὅτι θά 'ναι χαρά μας νὰ διαπιστώσουμε πὼς ἔχει κάποια γνώση; «Πές μας ὅμως», θὰ τοῦ ποῦμε, «τοῦτο: Ὅποιος συμβαίνει νὰ γνωρίζει, γνωρίζει κάτι ἢ δὲν γνωρίζει τίποτα»; Γιά ἀπάντησέ μου ἐσύ, Γλαύκων, ἀντὶ γιὰ ἐκεῖνον.

Θὰ σοῦ ἀπαντήσω, εἶπε, ὅτι γνωρίζει κάτι.

Κάτι ποὺ ἔχει ὑπόσταση ἢ κάτι χωρὶς ὑπόσταση;

[477a] Κάτι ποὺ ἔχει ὑπόσταση· πῶς θὰ ἦταν δυνατὸν νὰ καταστεῖ γνωστὸ κάτι ποὺ δὲν ἔχει ὑπόσταση;

Τοῦτο λοιπὸν εἶναι βέβαιο, ἀπὸ ὅποια ἄποψη κι ἂν τὸ ἐξετάσουμε, πὼς ὅ,τι ἔχει πέρα γιὰ πέρα ὑπόσταση, μπορεῖ πέρα γιὰ πέρα νὰ κατακτηθεῖ γνωστικά, ἐνῶ τὸ ἐντελῶς ἀνυπόστατο εἶναι ἐντελῶς ἄγνωστο· ἔτσι;

Βεβαιότατα.

Ὡραῖα· κι ἂν κάτι εἶναι ἔτσι φτιαγμένο ὥστε *καὶ* νὰ ἔχει *καὶ* νὰ μὴν ἔχει ὑπόσταση, ἡ θέση του δὲν θὰ ἦταν ἀνάμεσα σ' αὐτὸ ποὺ ἔχει ἀπολύτως ὑπόσταση καὶ σὲ αὐτὸ ποὺ κατ' οὐδένα τρόπο ἔχει ὑπόσταση;

Ἀνάμεσα.

Οὐκοῦν ἐπὶ μὲν τῷ ὄντι γνῶσις ἦν, ἀγνωσία δ' ἐξ ἀνάγκης ἐπὶ μὴ ὄντι, ἐπὶ δὲ τῷ μεταξὺ τούτῳ μεταξύ τι καὶ ζητητέον
b ἀγνοίας τε καὶ ἐπιστήμης, εἴ τι τυγχάνει ὂν τοιοῦτον;

Πάνυ μὲν οὖν.

Ἆρ' οὖν λέγομέν τι δόξαν εἶναι;

Πῶς γὰρ οὔ;

Πότερον ἄλλην δύναμιν ἐπιστήμης ἢ τὴν αὐτήν;

Ἄλλην.

Ἐπ' ἄλλῳ ἄρα τέτακται δόξα καὶ ἐπ' ἄλλῳ ἐπιστήμη, κατὰ τὴν δύναμιν ἑκατέρα τὴν αὑτῆς.

Οὕτω.

Οὐκοῦν ἐπιστήμη μὲν ἐπὶ τῷ ὄντι πέφυκε, γνῶναι ὡς ἔστι τὸ ὄν; –μᾶλλον δὲ ὧδέ μοι δοκεῖ πρότερον ἀναγκαῖον εἶναι διελέσθαι.

Πῶς;

c Φήσομεν δυνάμεις εἶναι γένος τι τῶν ὄντων, αἷς δὴ καὶ ἡμεῖς δυνάμεθα ἃ δυνάμεθα καὶ ἄλλο πᾶν ὅτι περ ἂν δύνηται, οἷον λέγω ὄψιν καὶ ἀκοὴν τῶν δυνάμεων εἶναι, εἰ ἄρα μανθάνεις ὃ βούλομαι λέγειν τὸ εἶδος.

Ἀλλὰ μανθάνω, ἔφη.

Ἄκουσον δὴ ὅ μοι φαίνεται περὶ αὐτῶν. δυνάμεως γὰρ ἐγὼ οὔτε τινὰ χρόαν ὁρῶ οὔτε σχῆμα οὔτε τι τῶν τοιούτων οἷον καὶ ἄλλων πολλῶν, πρὸς ἃ ἀποβλέπων ἔνια διορίζομαι παρ' ἐμαυτῷ τὰ μὲν ἄλλα εἶναι, τὰ δὲ ἄλλα· δυνάμεως
d δ' εἰς ἐκεῖνο μόνον βλέπω ἐφ' ᾧ τε ἔστι καὶ ὃ ἀπεργάζεται, καὶ ταύτῃ ἑκάστην αὐτῶν δύναμιν ἐκάλεσα, καὶ τὴν μὲν ἐπὶ τῷ αὐτῷ τεταγμένην καὶ τὸ αὐτὸ ἀπεργαζομένην τὴν αὐτὴν καλῶ, τὴν δὲ ἐπὶ ἑτέρῳ καὶ ἕτερον ἀπεργαζομένην ἄλλην. τί δὲ σύ; πῶς ποιεῖς;

Οὕτως, ἔφη.

Δεῦρο δὴ πάλιν, ἦν δ' ἐγώ, ὦ ἄριστε. ἐπιστήμην πότερον δύναμίν τινα φῂς εἶναι αὐτήν, ἢ εἰς τί γένος τιθεῖς;

Τότε λοιπόν, ἀφοῦ ἡ γνώση ἀφορᾶ σὲ αὐτὸ ποὺ ἔχει ὑπόσταση κι ἡ ἄγνοια, κατανάγκη, σὲ αὐτὸ ποὺ δὲν ἔχει, γιὰ ἐκεῖνο ποὺ εἶναι ἀνάμεσα σὲ τοῦτα τὰ δύο πρέπει νὰ ἀναζητήσουμε [b] κάτι ἀνάμεσα στὴν ἄγνοια καὶ τὴ γνώση —*ἐφόσον* ὑπάρχει ἕνα τέτοιο ἐνδιάμεσο· σωστά;

Βεβαιότατα.

Δεχόμαστε ὅτι ὑπάρχει κάτι ποὺ τὸ λέμε γνώμη;

Φυσικά.

Ἀποτελεῖ μιὰ δύναμη διαφορετικὴ ἀπὸ τὴ γνώση ἢ ταυτίζεται μὲ αὐτήν;

Διαφορετική.

Ἑπομένως σὲ *ἄλλο* πρᾶγμα ἀφορᾶ ἡ γνώμη (*δόξα*) καὶ σὲ *ἄλλο* ἡ γνώση, ἀνάλογα μὲ τὴ δική της δύναμη ἡ καθεμιά.

Ἔτσι.

Συνεπῶς ἡ ἐπιστήμη ἀφορᾶ ἀπὸ τὴ φύση της σ' αὐτὸ τὸ ὁποῖο ἔχει ὑπόσταση· στόχο της ἔχει νὰ γνωρίσει πῶς εἶναι τὸ ὄν· σωστά; Νομίζω ὅμως ὅτι προηγουμένως εἶναι ἀπαραίτητο νὰ κάνουμε τὴν ἑξῆς διάκριση.

Ποιά;

[c] Θὰ δεχθοῦμε ὅτι 'δυνάμεις' εἶναι κάποια κατηγορία ἀπὸ ὀντότητες, διαμέσου τῶν ὁποίων *καὶ* ἐμεῖς μποροῦμε νὰ πράττουμε ὅσα μποροῦμε *καὶ* κάθε ἄλλο πρᾶγμα νὰ πράττει ὅ,τι αὐτὸ μπορεῖ· λέω γιὰ παράδειγμα ὅτι ἡ ὅραση καὶ ἡ ἀκοὴ συγκαταλέγονται στὶς δυνάμεις· καταλαβαίνεις, ὑποθέτω, τί θέλω νὰ πῶ μὲ αὐτὸ τὸν γενικὸ ὅρο.

Ναί, καταλαβαίνω.

Ἄκουσε, τότε, τὴν ἄποψή μου γιὰ αὐτές. Στὴ δύναμη ἐγὼ δὲν βλέπω οὔτε χρῶμα οὔτε σχῆμα οὔτε κάτι ἄλλο τέτοιο, ὅπως σὲ πολλὰ ἄλλα πράγματα ποὺ κοιτάζοντάς τα ξεχωρίζω ὅτι τὰ μὲν εἶναι ἔτσι καὶ τὰ δὲ ὅτι εἶναι ἀλλιῶς. [d] Στὴ δύναμη κοιτάζω μόνο τοῦτο: ποιό εἶναι τὸ ἀντικείμενο στὸ ὁποῖο ἀναφέρεται καὶ ποιό τὸ ἀποτέλεσμα ποὺ παράγει —καὶ μὲ αὐτὴ τὴν ἀρχὴ ὡς βάση χαρακτήρισα καθεμιὰ ἀπὸ αὐτὲς ὡς δύναμη, καὶ ὅποια μὲν ἀναφέρεται *στὸ αὐτὸ* ἀντικείμενο καὶ παράγει *τὸ αὐτὸ* ἀποτέλεσμα μὲ μιὰν ἄλλη δύναμη τὴν χαρακτηρίζω ταυτόσημη μὲ αὐτήν, ἐνῶ ἐκείνη ποὺ ἀναφέρεται σὲ ἄλλο ἀντικείμενο καὶ παράγει ἄλλο ἀποτέλεσμα τὴν χαρακτηρίζω ὡς ἄλλη. Ἐσὺ ὅμως; Συμφωνεῖς ἐσὺ σ' αὐτό;

Συμφωνῶ, εἶπε.

Ἂς ἔλθουμε, φίλε μου καλέ, πάλι στὸ θέμα μας. Γιὰ τὴ γνώση τί ὑποστηρίζεις: ὅτι εἶναι κάποια δύναμη ἢ τὴν κατατάσσεις σὲ ἄλλη κατηγορία;

Εἰς τοῦτο, ἔφη, πασῶν γε δυνάμεων ἐρρωμενεστάτην.

e Τί δέ, δόξαν εἰς δύναμιν ἢ εἰς ἄλλο εἶδος οἴσομεν;

Οὐδαμῶς, ἔφη· ᾧ γὰρ δοξάζειν δυνάμεθα, οὐκ ἄλλο τι ἢ δόξα ἐστίν.

Ἀλλὰ μὲν δὴ ὀλίγον γε πρότερον ὡμολόγεις μὴ τὸ αὐτὸ εἶναι ἐπιστήμην τε καὶ δόξαν.

Πῶς γὰρ ἄν, ἔφη, τό γε ἀναμάρτητον τῷ μὴ ἀναμαρτήτῳ ταὐτόν τις νοῦν ἔχων τιθείη;

Καλῶς, ἦν δ' ἐγώ, καὶ δῆλον ὅτι ἕτερον ἐπιστήμης δόξα
478 ὁμολογεῖται ἡμῖν.

Ἕτερον.

Ἐφ' ἑτέρῳ ἄρα ἕτερόν τι δυναμένη ἑκατέρα αὐτῶν πέφυκεν;

Ἀνάγκη.

Ἐπιστήμη μέν γέ που ἐπὶ τῷ ὄντι, τὸ ὂν γνῶναι ὡς ἔχει;

Ναί.

Δόξα δέ, φαμέν, δοξάζειν;

Ναί.

Ἦ ταὐτὸν ὅπερ ἐπιστήμη γιγνώσκει; καὶ ἔσται γνωστόν τε καὶ δοξαστὸν τὸ αὐτό; ἢ ἀδύνατον;

Ἀδύνατον, ἔφη, ἐκ τῶν ὡμολογημένων· εἴπερ ἐπ' ἄλλῳ ἄλλη δύναμις πέφυκεν, δυνάμεις δὲ ἀμφότεραί ἐστον, δόξα τε
b καὶ ἐπιστήμη, ἄλλη δὲ ἑκατέρα, ὥς φαμεν, ἐκ τούτων δὴ οὐκ ἐγχωρεῖ γνωστὸν καὶ δοξαστὸν ταὐτὸν εἶναι.

Οὐκοῦν εἰ τὸ ὂν γνωστόν, ἄλλο τι ἂν δοξαστὸν ἢ τὸ ὂν εἴη;

Ἄλλο.

Ἆρ' οὖν τὸ μὴ ὂν δοξάζει; ἢ ἀδύνατον καὶ δοξάσαι τό γε

Σὲ αὐτὴν ποὺ λὲς κι ἐσύ, εἶπε, καὶ μάλιστα στὴν πιὸ ἰσχυρὴ ἀπ' ὅλες τὶς δυνάμεις.

[e] Καὶ τὴ γνώμη; Θὰ τὴν θεωρήσουμε κι αὐτὴ ὡς δύναμη ἢ θὰ τὴν κατατάξουμε σὲ ἄλλη κατηγορία;

Καθόλου, εἶπε· αὐτὸ μὲ τὸ ὁποῖο μποροῦμε νὰ σχηματίζουμε γνώμη καὶ νὰ *νομίζουμε* κάτι δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ γνώμη.

Ἀλλὰ λίγο πρωτύτερα παραδεχόσουν ὅτι δὲν ταυτίζονται ἡ γνώση καὶ ἡ γνώμη.

Πῶς θὰ ἦταν δυνατόν, εἶπε, ἕνας λογικὸς ἄνθρωπος νὰ ταυτίσει αὐτὸ ποὺ δὲν λαθεύει *ποτὲ* μὲ κάτι ποὺ δὲν εἶναι ἀλάθητο;

[478a] Σωστά, εἶπα ἐγώ, καὶ εἶναι φανερὸ πὼς συμφωνοῦμε ὅτι ἡ γνώμη εἶναι διαφορετικὸ πρᾶγμα ἀπὸ τὴ γνώση.

Διαφορετικό.

Τότε λοιπόν, ἀφοῦ καθεμιὰ ἀπὸ αὐτὲς ἔχει ἀπὸ τὴ φύση της διαφορετικὴ δύναμη, ἀφορᾶ καὶ σὲ κάτι διαφορετικό· ἔτσι;

Κατανάγκη.

Καὶ ἡ μὲν ἐπιστήμη ἀφορᾶ, θαρρῶ, στὸ ὄν, κι ἔχει ὡς στόχο της νὰ τὸ γνωρίσει τί λογῆς εἶναι αὐτό· σωστά;

Ναί.

Ἐνῶ ἡ γνώμη, ὑποστηρίζουμε, ἔχει γιὰ στόχο της νὰ νομίζει κάτι· ἔτσι;

Ναί.

Ἄραγε ἐκεῖνο τὸ ἴδιο πρᾶγμα, τὸ ὁποῖο γνωρίζει ἡ ἐπιστήμη; Ἔτσι ποὺ τὸ αὐτὸ πρᾶγμα νὰ εἶναι καὶ γνώσης ἀντικείμενο καὶ γνώμης; Ἢ μήπως κάτι τέτοιο εἶναι ἀδύνατον;

Σύμφωνα, εἶπε, μὲ ὅσα ἔχουμε παραδεχθεῖ, αὐτὸ εἶναι ἀδύνατον. Ἐφόσον δηλαδὴ ἀπὸ τὴ φύση τῶν πραγμάτων συμβαίνει διαφορετικὲς δυνάμεις νὰ ἀφοροῦν σὲ διαφορετικὰ πράγματα, κι αὐτὲς ἐδῶ εἶναι καὶ οἱ δυό τους δυνάμεις, δηλαδὴ γνώμη ἡ μία [b] καὶ γνώση ἡ ἄλλη, διαφορετικὲς ὅμως ἡ καθεμιά τους, ὅπως ὑποστηρίζουμε, τότε μὲ βάση αὐτὲς τὶς παραδοχὲς ἀποκλείεται τὸ ἀντικείμενο τῆς γνώσης καὶ τὸ ἀντικείμενο τῆς γνώμης νὰ ταυτίζονται.

Ἂν λοιπὸν αὐτὸ τὸ ὁποῖο ἔχει ὑπόσταση, τὸ ὄν, ἀποτελεῖ ἀντικείμενο τῆς γνώσης, τότε τὸ ἀντικείμενο τῆς γνώμης δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ εἶναι κάτι διαφορετικὸ ἀπὸ τὸ ὄν;

Ναί, διαφορετικό.

Ἄρα λοιπὸν ἡ γνώμη ἀναφέρεται στὸ μὴ ὄν, σ' αὐτὸ ποὺ δὲν ἔχει ὑπόστα-

μὴ ὄν; ἐννόει δέ. οὐχ ὁ δοξάζων ἐπὶ τὶ φέρει τὴν δόξαν; ἢ οἷόν τε αὖ δοξάζειν μέν, δοξάζειν δὲ μηδέν;

Ἀδύνατον.

Ἀλλ' ἕν γέ τι δοξάζει ὁ δοξάζων;

Ναί.

Ἀλλὰ μὴν μὴ ὄν γε οὐχ ἕν τι ἀλλὰ μηδὲν ὀρθότατ' ἂν
c προσαγορεύοιτο;

Πάνυ γε.

Μὴ ὄντι μὴν ἄγνοιαν ἐξ ἀνάγκης ἀπέδομεν, ὄντι δὲ γνῶσιν;

Ὀρθῶς, ἔφη.

Οὐκ ἄρα ὂν οὐδὲ μὴ ὂν δοξάζει;

Οὐ γάρ.

Οὔτε ἄρα ἄγνοια οὔτε γνῶσις δόξα ἂν εἴη;

Οὐκ ἔοικεν.

Ἆρ' οὖν ἐκτὸς τούτων ἐστίν, ὑπερβαίνουσα ἢ γνῶσιν σαφηνείᾳ ἢ ἄγνοιαν ἀσαφείᾳ;

Οὐδέτερα.

Ἀλλ' ἆρα, ἦν δ' ἐγώ, γνώσεως μέν σοι φαίνεται δόξα σκοτωδέστερον, ἀγνοίας δὲ φανότερον;

Καὶ πολύ γε, ἔφη.

d Ἐντὸς δ' ἀμφοῖν κεῖται;

Ναί.

Μεταξὺ ἄρα ἂν εἴη τούτοιν δόξα.

Κομιδῇ μὲν οὖν.

Οὐκοῦν ἔφαμεν ἐν τοῖς πρόσθεν, εἴ τι φανείη οἷον ἅμα ὄν τε καὶ μὴ ὄν, τὸ τοιοῦτον μεταξὺ κεῖσθαι τοῦ εἰλικρινῶς ὄντος τε καὶ τοῦ πάντως μὴ ὄντος, καὶ οὔτε ἐπιστήμην οὔτε ἄγνοιαν ἐπ' αὐτῷ ἔσεσθαι, ἀλλὰ τὸ μεταξὺ αὖ φανὲν ἀγνοίας καὶ ἐπιστήμης;

Ὀρθῶς.

ση; Ἢ εἶναι ἀδύνατον νὰ καταστήσει κανεὶς ἀντικείμενο γνώμης αὐτὸ ποὺ δὲν ἔχει ὑπόσταση; Γιατὶ πρόσεξε: Ὅποιος ἔχει μιὰ γνώμη δὲν συνδέει τὴ γνώμη του μὲ κάτι; Ἢ εἶναι τάχα δυνατὸν νὰ ἔχει μὲν γνώμη, ἀλλὰ ἡ γνώμη του αὐτὴ νὰ μὴν ἀναφέρεται σὲ τίποτα;

Αὐτὸ εἶναι ἀδύνατον.

Ὅποιος λοιπὸν ἔχει γνώμη, ἡ γνώμη του ἀναφέρεται σὲ ἕνα κάτι· ἔτσι;

Ναί.

[c] Αὐτὸ ὅμως τὸ ὁποῖο δὲν ἔχει ὑπόσταση δὲν ἀποτελεῖ ἕνα κάτι ἀλλὰ τὸ πιὸ σωστὸ θὰ ἦταν νὰ τὸ χαρακτηρίζαμε ὡς τίποτα, *μηδέν*· ἔτσι;

Βεβαιότατα.

Δὲν ἀναγκαστήκαμε ἔτσι νὰ συσχετίσουμε τὸ μὴ ὂν μὲ τὴν ἄγνοια καὶ τὸ ὂν μὲ τὴ γνώση;

Σωστά, εἶπε.

Ἑπομένως, ἀντικείμενο τῆς γνώμης δὲν εἶναι τὸ ὄν, οὔτε τὸ μὴ ὄν.

Κανένα ἀπὸ τὰ δύο.

Συνεπῶς οὔτε ἄγνοια μπορεῖ νὰ εἶναι ἡ γνώμη οὔτε γνώση· σωστά;

Οὔτε τὸ ἕνα φαίνεται νὰ εἶναι οὔτε τὸ ἄλλο.

Μήπως ἄραγε ἡ γνώμη ἐντοπίζεται ἔξω ἀπὸ τὴν περιοχὴ αὐτῶν τῶν δύο, καὶ εἶναι κάτι ποὺ ὑπερβαίνει ἢ τὴ γνώση ὡς πρὸς τὴ σαφήνεια ἢ τὴν ἄγνοια ὡς πρὸς τὴν ἀσάφεια;

Οὔτε τὸ ἕνα οὔτε τὸ ἄλλο.

Ὡστόσο, εἶπα ἐγώ, δὲν σοῦ φαίνεται ὅτι ἡ γνώμη εἶναι πιὸ ἀσαφὴς ἀπὸ τὴ γνώση ἀλλὰ πιὸ ξεκάθαρη ἀπὸ τὴν ἄγνοια;

Καὶ πολὺ μάλιστα, εἶπε.

[d] Κι ἡ θέση της, ἔτσι, ἐντοπίζεται μέσα στὰ ὅρια τῶν δύο;

Ναί.

Ἀνάμεσα, ἑπομένως, σὲ αὐτὲς τὶς δύο πρέπει νὰ εἶναι ἡ θέση τῆς γνώμης.

Ἀκριβῶς.

Εἴπαμε λοιπὸν πρωτύτερα ὅτι, ἂν θὰ ἐμφανιζόταν κάτι ποὺ νὰ δίνει τὴν ἐντύπωση πὼς *ἔχει* καὶ συνάμα πὼς *δὲν ἔχει* ὑπόσταση, τὸ πρᾶγμα αὐτὸ θὰ βρίσκεται ἀνάμεσα στὸ ἀπολύτως ὑπαρκτὸ καὶ στὸ ἐντελῶς ἀνύπαρκτο, καὶ ὅτι σὲ αὐτὸ δὲν θὰ ἀναφέρεται οὔτε ἡ γνώση οὔτε ἡ ἄγνοια ἀλλὰ ἐκεῖνο τὸ πρᾶγμα ποὺ φάνηκε ὅτι ἐντοπίζεται στὸ *ἐνδιάμεσο* τῆς ἄγνοιας καὶ τῆς γνώσης· ἔτσι δὲν εἶναι;

Σωστά.

Νῦν δέ γε πέφανται μεταξὺ τούτοιν ὃ δὴ καλοῦμεν δόξαν;

Πέφανται.

e Ἐκεῖνο δὴ λείποιτ' ἂν ἡμῖν εὑρεῖν, ὡς ἔοικε, τὸ ἀμφοτέ-
ρων μετέχον, τοῦ εἶναί τε καὶ μὴ εἶναι, καὶ οὐδέτερον εἰλι-
κρινὲς ὀρθῶς ἂν προσαγορευόμενον, ἵνα, ἐὰν φανῇ, δοξαστὸν
αὐτὸ εἶναι ἐν δίκῃ προσαγορεύωμεν, τοῖς μὲν ἄκροις τὰ ἄκρα,
τοῖς δὲ μεταξὺ τὰ μεταξὺ ἀποδιδόντες. ἢ οὐχ οὕτως;

Οὕτω.

Τούτων δὴ ὑποκειμένων λεγέτω μοι, φήσω, καὶ ἀπο-
479 κρινέσθω ὁ χρηστὸς ὃς αὐτὸ μὲν καλὸν καὶ ἰδέαν τινὰ αὐτοῦ
κάλλους μηδεμίαν ἡγεῖται ἀεὶ μὲν κατὰ ταὐτὰ ὡσαύτως
ἔχουσαν, πολλὰ δὲ τὰ καλὰ νομίζει, ἐκεῖνος ὁ φιλοθεάμων
καὶ οὐδαμῇ ἀνεχόμενος ἄν τις ἓν τὸ καλὸν φῇ εἶναι καὶ
δίκαιον καὶ τἆλλα οὕτω. «Τούτων γὰρ δή, ὦ ἄριστε, φή-
σομεν, τῶν πολλῶν καλῶν μῶν τι ἔστιν ὃ οὐκ αἰσχρὸν
φανήσεται; καὶ τῶν δικαίων, ὃ οὐκ ἄδικον; καὶ τῶν ὁσίων,
ὃ οὐκ ἀνόσιον;»

b Οὔκ, ἀλλ' ἀνάγκη, ἔφη, καὶ καλά πως αὐτὰ καὶ αἰσχρὰ
φανῆναι, καὶ ὅσα ἄλλα ἐρωτᾷς.

Τί δὲ τὰ πολλὰ διπλάσια; ἧττόν τι ἡμίσεα ἢ διπλάσια φαίνεται;

Οὐδέν.

Καὶ μεγάλα δὴ καὶ σμικρὰ καὶ κοῦφα καὶ βαρέα μή τι μᾶλλον ἃ ἂν φήσωμεν, ταῦτα προσρηθήσεται ἢ τἀναντία;

Οὔκ, ἀλλ' ἀεί, ἔφη, ἕκαστον ἀμφοτέρων ἕξεται.

Πότερον οὖν ἔστι μᾶλλον ἢ οὐκ ἔστιν ἕκαστον τῶν πολλῶν τοῦτο ὃ ἄν τις φῇ αὐτὸ εἶναι;

Τοῖς ἐν ταῖς ἑστιάσεσιν, ἔφη, ἐπαμφοτερίζουσιν ἔοικεν,
c καὶ τῷ τῶν παίδων αἰνίγματι τῷ περὶ τοῦ εὐνούχου, τῆς

Καὶ τώρα ἔχει φανεῖ ἀνάμεσα σὲ τοῦτα τὰ δύο αὐτὸ ποὺ ἐμεῖς τὸ ἀποκαλοῦμε γνώμη· σύμφωνοι;

Ἔχει φανεῖ.

[e] Ἔτσι, ἐκεῖνο ποὺ μᾶς μένει ἀκόμη νὰ βροῦμε εἶναι, ὅπως φαίνεται, αὐτὸ τὸ ὁποῖο μετέχει *καὶ στὰ δύο*, στὸ εἶναι ἀλλὰ καὶ στὸ μὴ εἶναι, χωρὶς ὡστόσο νὰ μπορεῖ κανεὶς νὰ τὸ χαρακτηρίσει οὔτε ἀπολύτως ὡς εἶναι οὔτε ἀπολύτως ὡς μὴ εἶναι, ἔτσι ὥστε, ἐὰν φανερωθεῖ, νὰ δικαιούμαστε νὰ τὸ ἀποκαλοῦμε ὡς κάτι τὸ ὁποῖο εἶναι δυνατὸν νὰ ἀποτελεῖ ἀντικείμενο *γνώμης*, ἀποδίδοντας ἔτσι στὰ ἄκρα τὰ ἄκρα καὶ στὰ ἐνδιάμεσα, πάλι, τὰ ἐνδιάμεσα. Ἢ μήπως δὲν εἶναι ἔτσι;

Εἶναι ἔτσι.

Ἀφοῦ λοιπὸν ἔτσι ἔχουν αὐτά, ἂς μιλήσει, θὰ πῶ, κι ἂς μοῦ ἀπαντήσει [479a] ἐκεῖνος ὁ προκομμένος, ὁ ὁποῖος δὲν παραδέχεται ὅτι ὑπάρχει κάτι καθαυτὸ ὄμορφο καὶ κάποιος ἰδεατὸς τύπος τῆς ὀμορφιᾶς αὐτῆς καθεαυτήν, ἡ ὁποία μένει πάντα ἀπαράλλαχτα ἴδια μὲ τὸν ἑαυτό της, ἀλλὰ ἀναγνωρίζει πολλὲς ὀμορφιὲς —ἐκεῖνος ὁ ἐλαφρόμυαλος θεατὴς ποὺ μὲ τίποτα δὲν τὸ ἀνέχεται, ἂν τοῦ πεῖ κάποιος ὅτι *ἕνα* εἶναι τὸ ὡραῖο καὶ *ἕνα* τὸ δίκαιο καὶ παρομοίως τὰ ἄλλα. «Ὑπάρχει ἄραγε, καλέ μας ἄνθρωπε», θὰ τοῦ ποῦμε, «ἔστω κάποιο ἀπὸ αὐτὰ τὰ πολλὰ ὄμορφα πράγματα ποὺ νὰ μὴν μπορεῖ νὰ φανεῖ καὶ ἄσχημο; Κι ἀπὸ τὰ δίκαια ποὺ νὰ μὴν μπορεῖ νὰ φανεῖ καὶ ἄδικο; Κι ἀπὸ τὰ ὅσια ποὺ νὰ μὴν μπορεῖ νὰ φανεῖ καὶ ἀνόσιο;».

[b] Ὄχι, εἶπε, ἀλλὰ ἀναγκαστικὰ θὰ φαίνονται πὼς κατὰ κάποιον τρόπο εἶναι *καὶ* ὡραῖα *καὶ* ἄσχημα —τὸ ἴδιο καὶ γιὰ ὅσα ἄλλα ρωτᾶς.

Καὶ σχετικὰ μὲ τὰ πολλὰ διπλάσια; Φαίνονται ἄραγε λιγότερο μισὰ ἀπ' ὅσο διπλάσια;

Καθόλου.

Καὶ τὰ μεγάλα πάλι καὶ τὰ μικρὰ καὶ τὰ ἐλαφριὰ καὶ τὰ βαριὰ ἄραγε ἐπιδέχονται τοὺς χαρακτηρισμοὺς ποὺ ἐμεῖς θὰ ἀποδώσουμε σ' αὐτά, κατὰ κάποιον τρόπο, περισσότερο ἀπ' ὅτι τοὺς ἀντίθετους;

Ὄχι, εἶπε, ἀλλὰ πάντοτε σὲ καθένα ἀπὸ αὐτὰ θὰ ἀποδίδεται καὶ τὸ ἕνα καὶ τὸ ἄλλο.

Τί ἀπὸ τὰ δύο λοιπὸν θὰ ἰσχύει: καθένα ἀπὸ αὐτὰ τὰ πολλὰ θὰ εἶναι ἢ μᾶλλον δὲν θὰ εἶναι ὅ,τι θὰ τὸ χαρακτηρίσει κάποιος;

Εἶναι, εἶπε, σὰν κι ἐκεῖνα ποὺ λένε στὰ τραπέζια καὶ ἐπιδέχονται διπλὴ ἑρμηνεία, [c] ἐπίσης σὰν τὸ αἴνιγμα ποὺ λένε τὰ παιδιὰ γιὰ τὸν εὐνοῦχο, ποὺ

βολῆς πέρι τῆς νυκτερίδος, ᾧ καὶ ἐφ' οὗ αὐτὸν αὐτὴν αἰνίττονται βαλεῖν· καὶ γὰρ ταῦτα ἐπαμφοτερίζειν, καὶ οὔτ' εἶναι οὔτε μὴ εἶναι οὐδὲν αὐτῶν δυνατὸν παγίως νοῆσαι, οὔτε ἀμφότερα οὔτε οὐδέτερον.

Ἔχεις οὖν αὐτοῖς, ἦν δ' ἐγώ, ὅτι χρήσῃ, ἢ ὅποι θήσεις καλλίω θέσιν τῆς μεταξὺ οὐσίας τε καὶ τοῦ μὴ εἶναι; οὔτε γάρ που σκοτωδέστερα μὴ ὄντος πρὸς τὸ μᾶλλον μὴ εἶναι
d φανήσεται, οὔτε φανότερα ὄντος πρὸς τὸ μᾶλλον εἶναι.

Ἀληθέστατα, ἔφη.

Ηὑρήκαμεν ἄρα, ὡς ἔοικεν, ὅτι τὰ τῶν πολλῶν πολλὰ νόμιμα καλοῦ τε πέρι καὶ τῶν ἄλλων μεταξύ που κυλινδεῖται τοῦ τε μὴ ὄντος καὶ τοῦ ὄντος εἰλικρινῶς.

Ηὑρήκαμεν.

Προωμολογήσαμεν δέ γε, εἴ τι τοιοῦτον φανείη, δοξαστὸν αὐτὸ ἀλλ' οὐ γνωστὸν δεῖν λέγεσθαι, τῇ μεταξὺ δυνάμει τὸ μεταξὺ πλανητὸν ἁλισκόμενον.

Ὡμολογήκαμεν.

e Τοὺς ἄρα πολλὰ καλὰ θεωμένους, αὐτὸ δὲ τὸ καλὸν μὴ ὁρῶντας μηδ' ἄλλῳ ἐπ' αὐτὸ ἄγοντι δυναμένους ἕπεσθαι, καὶ πολλὰ δίκαια, αὐτὸ δὲ τὸ δίκαιον μή, καὶ πάντα οὕτω, δοξάζειν φήσομεν ἅπαντα, γιγνώσκειν δὲ ὧν δοξάζουσιν οὐδέν.

Ἀνάγκη, ἔφη.

Τί δὲ αὖ τοὺς αὐτὰ ἕκαστα θεωμένους καὶ ἀεὶ κατὰ ταὐτὰ ὡσαύτως ὄντα; ἆρ' οὐ γιγνώσκειν ἀλλ' οὐ δοξάζειν;

Ἀνάγκη καὶ ταῦτα.

Οὐκοῦν καὶ ἀσπάζεσθαί τε καὶ φιλεῖν τούτους μὲν ταῦτα
480 φήσομεν ἐφ' οἷς γνῶσίς ἐστιν, ἐκείνους δὲ ἐφ' οἷς δόξα; ἢ

χτύπησε τὴ νυχτερίδα, μὲ *τί* καὶ καθισμένος *ποῦ* τὴν χτύπησε. Γιατὶ κι αὐτὰ εἶναι ἀμφίσημα, καὶ γιὰ κανένα ἀπ' αὐτὰ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ συλλογιστεῖ κάποιος μὲ σιγουριὰ οὔτε ὅτι ὑπάρχουν οὔτε ὅτι δὲν ὑπάρχουν, οὔτε καὶ τὰ δύο μαζὶ οὔτε πάλι κανένα ἀπὸ τὰ δύο.

Τότε λοιπόν, εἶπα ἐγώ, ἔχεις τί νὰ τὰ κάνεις αὐτὰ τὰ πολλά, ἢ κάποια θέση γιὰ νὰ τὰ βάλεις καλύτερη ἀπὸ αὐτὴν ἀνάμεσα στὴν οὐσία καὶ στὸ μὴ εἶναι; Γιατὶ βέβαια οὔτε σκοτεινότερα ἀπὸ τὸ μὴ ὂν πρόκειται νὰ φανοῦν, ὥστε νὰ ἀποτελέσουν μιὰ ἀκόμη πιὸ χαμηλὴ βαθμίδα τοῦ μὴ ὑπαρκτοῦ, [d] οὔτε πιὸ φωτεινὰ ἀπὸ τὸ ὄν, ὥστε νὰ εἶναι πιὸ πραγματικὰ ἀπὸ τὴν οὐσία καὶ τὸ ὄν.

Πέρα γιὰ πέρα ἀληθινὸ αὐτό, εἶπε.

Διαπιστώσαμε ἑπομένως, καθὼς φαίνεται, ὅτι τὰ πολλὰ καὶ διάφορα ποὺ ὁ πολὺς κόσμος νομίζει —εἴτε γιὰ τὰ πολλὰ ὡραῖα πράγματα πρόκειται εἴτε γιὰ τὰ ἄλλα ὅλα— αἰωροῦνται ἀνάμεσα στὸ μὴ ὑπαρκτὸ καὶ σὲ αὐτὸ ποὺ ἔχει *ἀπολύτως* ὑπόσταση.

Τὸ ἀνακαλύψαμε.

Κι εἴχαμε βέβαια συμφωνήσει πρωτύτερα πώς, ἂν τυχὸν ἐντοπίζαμε κάτι τέτοιο, δὲν θά 'πρεπε αὐτὸ νὰ χαρακτηρίζεται ὡς ἀντικείμενο τῆς γνώσης ἀλλὰ ὡς ἀντικείμενο τῆς *γνώμης*, ἀφοῦ ὅ,τι αἰωρεῖται στὸ ἐνδιάμεσο διάστημα συλλαμβάνεται διαμέσου τῆς *ἐνδιάμεσης* δύναμης.

Εἴχαμε συμφωνήσει.

[e] Ἄρα λοιπὸν γιὰ ὅσους βλέπουν πολλὰ ὄμορφα πράγματα χωρὶς ὅμως νὰ διακρίνουν τὴν ὀμορφιὰ στὴν καθεαυτότητά της καὶ χωρὶς νὰ μποροῦν νὰ ἀκολουθήσουν, ἀκόμη κι ἂν κάποιος ἄλλος τοὺς ὁδηγεῖ σ' αὐτήν, κι ἐπίσης πολλὰ δίκαια πράγματα ὄχι ὅμως αὐτὸ καθαυτὸ τὸ δίκαιο, καὶ τὸ ἴδιο γιὰ ὅλα τὰ ἄλλα —θὰ ὑποστηρίξουμε γι' αὐτοὺς ὅτι γιὰ ὅλα ἔχουν ἁπλῶς γνώμη ἀλλὰ ὅτι *γνώση* σχετικὰ μὲ αὐτὰ γιὰ τὰ ὁποῖα ἔχουν γνώμη δὲν διαθέτουν *καμία*.

Κατανάγκην, εἶπε.

Καὶ γι' αὐτοὺς πάλι ποὺ βλέπουν καθετὶ στὴν καθεαυτότητά του καὶ διακρίνουν πάντα τὶς ἀπαράλλαχτα ὅμοιες μὲ τὸν ἑαυτό τους ὀντότητες, τί θὰ ποῦμε; Ἄραγε δὲν θὰ ποῦμε ὅτι αὐτοὶ *γνωρίζουν*, κι ὄχι ὅτι ἁπλῶς ἔχουν γνώμη;

Καὶ αὐτὸ κατανάγκη.

Καὶ βέβαια δὲν θὰ ποῦμε ἐπίσης ὅτι αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι θαυμάζουν καὶ ἀγαποῦν [480a] ὅσα ἀποτελοῦν ἀντικείμενο γνώσης, ἐνῶ ἐκεῖνοι οἱ ἄλλοι ὅσα

οὐ μνημονεύομεν ὅτι φωνάς τε καὶ χρόας καλὰς καὶ τὰ τοιαῦτ' ἔφαμεν τούτους φιλεῖν τε καὶ θεᾶσθαι, αὐτὸ δὲ τὸ καλὸν οὐδ' ἀνέχεσθαι ὥς τι ὄν;

Μεμνήμεθα.

Μὴ οὖν τι πλημμελήσομεν φιλοδόξους καλοῦντες αὐτοὺς μᾶλλον ἢ φιλοσόφους; καὶ ἆρα ἡμῖν σφόδρα χαλεπανοῦσιν ἂν οὕτω λέγωμεν;

Οὔκ, ἄν γέ μοι πείθωνται, ἔφη· τῷ γὰρ ἀληθεῖ χαλεπαίνειν οὐ θέμις.

Τοὺς αὐτὸ ἄρα ἕκαστον τὸ ὂν ἀσπαζομένους φιλοσόφους ἀλλ' οὐ φιλοδόξους κλητέον;

Παντάπασι μὲν οὖν.

ἀποτελοῦν ἀντικείμενο τῆς γνώμης; Ἢ μήπως δὲν θυμόμαστε πὼς γιὰ τούτους ἐδῶ εἴπαμε ὅτι ἀγαποῦν καὶ θαυμάζουν τοὺς ὄμορφους ἤχους, τὰ χρώματα καὶ τὰ παρόμοια, ἐνῶ ἀντιθέτως αὐτὴ καθεαυτὴν τὴν ὀμορφιὰ δὲν ἀνέχονται κὰν νὰ τὴν θεωροῦν κάτι ποὺ ἔχει ὑπόσταση.

Τὸ θυμόμαστε.

Ἄδικο θά 'χουμε λοιπὸν νὰ τοὺς ἀποκαλέσουμε φίλους τῆς γνώμης μᾶλλον παρὰ φίλους τῆς σοφίας; Ἄραγε θὰ μᾶς θυμώσουν πάρα πολύ, ἅμα τοὺς λέμε ἔτσι;

Ἐγὼ τουλάχιστον, εἶπε, θὰ τοὺς συμβούλευα νὰ μὴ θυμώνουν· γιατὶ δὲν εἶναι σωστὸ νὰ δυσανασχετεῖ κανεὶς μὲ τὴν ἀλήθεια.

Κατὰ συνέπεια ὅσους σὲ κάθε περίπτωση ἀγαποῦν τὸ πραγματικὸ ὂν στὴν καθεαυτότητά του δὲν πρέπει νὰ τοὺς ἀποκαλοῦμε φιλοσόφους καὶ ὄχι φίλους τῆς γνώμης;

Βεβαιότατα.

ς

484 a Οἱ μὲν δὴ φιλόσοφοι, ἦν δ' ἐγώ, ὦ Γλαύκων, καὶ οἱ μὴ
διὰ μακροῦ τινος διεξελθόντες λόγου μόγις πως ἀνεφάνησαν
οἵ εἰσιν ἑκάτεροι.

Ἴσως γάρ, ἔφη, διὰ βραχέος οὐ ῥᾴδιον.

Οὐ φαίνεται, εἶπον· ἐμοὶ γοῦν ἔτι δοκεῖ ἂν βελτιόνως
φανῆναι εἰ περὶ τούτου μόνου ἔδει ῥηθῆναι, καὶ μὴ πολλὰ
τὰ λοιπὰ διελθεῖν μέλλοντι κατόψεσθαι τί διαφέρει βίος
b δίκαιος ἀδίκου.

Τί οὖν, ἔφη, τὸ μετὰ τοῦτο ἡμῖν;

Τί δ' ἄλλο, ἦν δ' ἐγώ, ἢ τὸ ἑξῆς; ἐπειδὴ φιλόσοφοι
μὲν οἱ τοῦ ἀεὶ κατὰ ταὐτὰ ὡσαύτως ἔχοντος δυνάμενοι
ἐφάπτεσθαι, οἱ δὲ μὴ ἀλλ' ἐν πολλοῖς καὶ παντοίως ἴσχουσιν
πλανώμενοι οὐ φιλόσοφοι, ποτέρους δὴ δεῖ πόλεως ἡγεμόνας
εἶναι;

Πῶς οὖν λέγοντες ἂν αὐτό, ἔφη, μετρίως λέγοιμεν;

Ὁπότεροι ἄν, ἦν δ' ἐγώ, δυνατοὶ φαίνωνται φυλάξαι
νόμους τε καὶ ἐπιτηδεύματα πόλεων, τούτους καθιστάναι
c φύλακας.

Ὀρθῶς, ἔφη.

Τόδε δέ, ἦν δ' ἐγώ, ἆρα δῆλον, εἴτε τυφλὸν εἴτε ὀξὺ
ὁρῶντα χρὴ φύλακα τηρεῖν ὁτιοῦν;

Καὶ πῶς, ἔφη, οὐ δῆλον;

Ἦ οὖν δοκοῦσί τι τυφλῶν διαφέρειν οἱ τῷ ὄντι τοῦ ὄντος
ἑκάστου ἐστερημένοι τῆς γνώσεως, καὶ μηδὲν ἐναργὲς ἐν τῇ
ψυχῇ ἔχοντες παράδειγμα, μηδὲ δυνάμενοι ὥσπερ γραφῆς
εἰς τὸ ἀληθέστατον ἀποβλέποντες κἀκεῖσε ἀεὶ ἀναφέροντές τε
d καὶ θεώμενοι ὡς οἷόν τε ἀκριβέστατα, οὕτω δὴ καὶ τὰ ἐνθάδε
νόμιμα καλῶν τε πέρι καὶ δικαίων καὶ ἀγαθῶν τίθεσθαί
τε, ἐὰν δέῃ τίθεσθαι, καὶ τὰ κείμενα φυλάττοντες σῴζειν;

Οὐ μὰ τὸν Δία, ἦ δ' ὅς, οὐ πολύ τι διαφέρει.

Τούτους οὖν μᾶλλον φύλακας στησόμεθα ἢ τοὺς ἐγνω-

ϛ

[484a] Ποιοί εἶναι, Γλαύκων, οἱ φιλόσοφοι, εἶπα ἐγώ, καὶ ποιοί αὐτοὶ ποὺ δὲν εἶναι ἔγινε φανερό, μὲ κάποια δυσκολία, μέσα ἀπὸ τὰ συμπεράσματα μιᾶς μακρᾶς συζήτησης.

Ἴσως, εἶπε, ἐπειδὴ μὲ μιὰ σύντομη συζήτηση δὲν θὰ ἦταν εὔκολο.

Ἔτσι φαίνεται, εἶπα· ἡ δική μου γνώμη πάντως εἶναι ὅτι θὰ γινόταν ἀκόμη καλύτερα φανερό, ἂν εἴχαμε νὰ συζητήσουμε μόνο γι' αὐτό, καὶ δὲν ἤμαστε ὑποχρεωμένοι νὰ ἐξετάσουμε ἕνα σωρὸ ἄλλα πράγματα προκειμένου νὰ διακρίνουμε καθαρὰ σὲ τί διαφέρει [b] ἡ δίκαιη ζωὴ ἀπὸ τὴν ἄδικη.

Τί ἔχουμε λοιπόν, εἶπε, νὰ συζητήσουμε ἔπειτα ἀπὸ αὐτό;

Μά τί ἄλλο, εἶπα ἐγώ, παρὰ τοῦτο ἐδῶ; Δεδομένου ὅτι φιλόσοφοι εἶναι ὅσοι μποροῦν νὰ συλλαμβάνουν ἐκεῖνο ποὺ ἀπὸ κάθε ἄποψη μένει πάντα ἀπαράλλαχτα ἀμετάβλητο, ἐνῶ ὅσοι δὲν μποροῦν νὰ τὸ κάνουν αὐτὸ ἀλλὰ περιπλανιοῦνται ἄσκοπα σὲ πράγματα πολλὰ καὶ ποικίλα δὲν εἶναι φιλόσοφοι, ποιοί ἀπὸ τοὺς δύο πρέπει νὰ εἶναι οἱ κυβερνῆτες τῆς πόλης;

Ποιά ἀπάντησή μας σ' αὐτό, εἶπε, θὰ ἦταν ἡ σωστή;

Ὅποιοι ἀπὸ τοὺς δύο, εἶπα ἐγώ, θὰ φαίνονται ἱκανοὶ νὰ φυλάξουν τοὺς νόμους καὶ τοὺς θεσμοὺς τῶν πολιτειῶν, αὐτοὺς νὰ τοὺς βάζουμε [c] φύλακες.

Σωστά, εἶπε.

Τοῦτο ὡστόσο, εἶπα ἐγώ, δὲν εἶναι ἄραγε ὁλοφάνερο, ἂν δηλαδὴ πρέπει ὁ φύλακας ποὺ θὰ ἐπιτηρεῖ ἕνα ὁποιοδήποτε πρᾶγμα νὰ ἔχει ὀξύτατη ὅραση ἢ νὰ εἶναι τυφλός;

Ἀσφαλῶς καὶ εἶναι ὁλοφάνερο, εἶπε.

Μήπως φαντάζεσαι τάχα ὅτι διαφέρουν καθόλου ἀπὸ τοὺς τυφλοὺς ὅσοι σταλήθεια ἔχουν στερηθεῖ τὴ γνώση κάθε πραγματικοῦ ὄντος; Οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ δὲν ἔχουν στὴν ψυχή τους κανένα ξεκάθαρο ὑπόδειγμα οὔτε καὶ μποροῦν νὰ στρέφουν, ὅπως οἱ ζωγράφοι, τὸ βλέμμα τους στὸ ἀπολύτως ἀληθινό, [d] νὰ παραδίνονται στὴν ὅσο τὸ δυνατὸν ἀκριβέστερη θέασή του καὶ νὰ ὑποδειγματίζονται διαρκῶς ἀπὸ τὴ σφαίρα ἐκείνη, καὶ *τότε μόνον* νὰ θεσμοθετοῦν καὶ γιὰ τὰ ἐδῶ, σχετικὰ μὲ τὰ ὄμορφα πράγματα καὶ τὰ δίκαια καὶ τὰ καλά, ἂν χρειάζεται νὰ θεσμοθετήσουν, κι ἐπίσης νὰ φυλᾶνε τοὺς καθιερωμένους θεσμοὺς καὶ νὰ τοὺς διατηροῦν. Σωστά;

Μὰ τὸ Δία, εἶπε, δὲν διαφέρουν καὶ πολὺ ἀπὸ τυφλούς.

Αὐτοὺς λοιπὸν θὰ προτιμήσουμε νὰ βάλουμε φύλακες ἢ ἐκείνους ποὺ

κότας μὲν ἕκαστον τὸ ὄν, ἐμπειρίᾳ δὲ μηδὲν ἐκείνων ἐλλείποντας μηδ' ἐν ἄλλῳ μηδενὶ μέρει ἀρετῆς ὑστεροῦντας;

Ἄτοπον μεντἄν, ἔφη, εἴη ἄλλους αἱρεῖσθαι, εἴ γε τἆλλα μὴ ἐλλείποιντο· τούτῳ γὰρ αὐτῷ σχεδόν τι τῷ μεγίστῳ ἂν προέχοιεν.

485 Οὐκοῦν τοῦτο δὴ λέγωμεν, τίνα τρόπον οἷοί τ' ἔσονται οἱ αὐτοὶ κἀκεῖνα καὶ ταῦτα ἔχειν;

Πάνυ μὲν οὖν.

Ὃ τοίνυν ἀρχόμενοι τούτου τοῦ λόγου ἐλέγομεν, τὴν φύσιν αὐτῶν πρῶτον δεῖ καταμαθεῖν· καὶ οἶμαι, ἐὰν ἐκείνην ἱκανῶς ὁμολογήσωμεν, ὁμολογήσειν καὶ ὅτι οἷοί τε ταῦτα ἔχειν οἱ αὐτοί, ὅτι τε οὐκ ἄλλους πόλεων ἡγεμόνας δεῖ εἶναι ἢ τούτους.

Πῶς;

Τοῦτο μὲν δὴ τῶν φιλοσόφων φύσεων πέρι ὡμολογήσθω
b ἡμῖν ὅτι μαθήματός γε ἀεὶ ἐρῶσιν ὃ ἂν αὐτοῖς δηλοῖ ἐκείνης τῆς οὐσίας τῆς ἀεὶ οὔσης καὶ μὴ πλανωμένης ὑπὸ γενέσεως καὶ φθορᾶς.

Ὡμολογήσθω.

Καὶ μήν, ἦν δ' ἐγώ, καὶ ὅτι πάσης αὐτῆς, καὶ οὔτε σμικροῦ οὔτε μείζονος οὔτε τιμιωτέρου οὔτε ἀτιμοτέρου μέρους ἑκόντες ἀφίενται, ὥσπερ ἐν τοῖς πρόσθεν περί τε τῶν φιλοτίμων καὶ ἐρωτικῶν διήλθομεν.

Ὀρθῶς, ἔφη, λέγεις.

Τόδε τοίνυν μετὰ τοῦτο σκόπει εἰ ἀνάγκη ἔχειν πρὸς
c τούτῳ ἐν τῇ φύσει οἳ ἂν μέλλωσιν ἔσεσθαι οἵους ἐλέγομεν.

Τὸ ποῖον;

Τὴν ἀψεύδειαν καὶ τὸ ἑκόντας εἶναι μηδαμῇ προσδέχεσθαι τὸ ψεῦδος ἀλλὰ μισεῖν, τὴν δ' ἀλήθειαν στέργειν.

Εἰκός γ', ἔφη.

Οὐ μόνον γε, ὦ φίλε, εἰκός, ἀλλὰ καὶ πᾶσα ἀνάγκη τὸν

ἔχουν κατακτήσει τὴ γνώση καθεμιᾶς πραγματικῆς ὀντότητας καί, παράλληλα, δὲν ὑστεροῦν διόλου, ἂν τοὺς συγκρίνουμε μὲ τοὺς ἄλλους, οὔτε ὡς πρὸς τὴν ἐμπειρία οὔτε ὡς πρὸς κανένα ἄλλο μέρος τῆς ἀρετῆς;

Θὰ ἦταν παράλογο, εἶπε, νὰ διαλέγαμε ἄλλους, ἐφόσον βέβαια τοῦτοι ἐδῶ δὲν θὰ ὑστεροῦσαν στὰ ἄλλα· γιατὶ σὲ αὐτὸ ποὺ εἶναι περίπου τὸ πιὸ σημαντικὸ ἀπ' ὅλα τοῦτοι ἐδῶ θὰ ὑπερεῖχαν.

[485a] Δὲν πρέπει τώρα νὰ ἐξηγήσουμε μὲ ποιόν τρόπο θὰ μπορέσουν οἱ ἴδιοι ἄνθρωποι νὰ συνδυάζουν καὶ ἐκεῖνα τὰ προσόντα καὶ τοῦτα ἐδῶ;

Βεβαιότατα.

Ὅπως λέγαμε λοιπὸν καὶ στὴν ἀρχὴ αὐτῆς τῆς συζήτησης, πρέπει πρῶτα-πρῶτα νὰ κατανοήσουμε ποιά εἶναι ἡ φυσικὴ ἰδιοσυστασία τῶν φιλοσόφων· κι ἔχω τὴ γνώμη πώς, ἂν συμφωνήσουμε ἀρκούντως σὲ αὐτό, θὰ συμφωνήσουμε καὶ στὸ ὅτι *μποροῦν* οἱ ἴδιοι ἄνθρωποι νὰ συνδυάζουν αὐτὰ τὰ προσόντα κι ὅτι δὲν πρέπει νὰ εἶναι ἄλλοι οἱ κυβερνῆτες στὶς πόλεις παρὰ αὐτοί.

Πῶς;

Σχετικὰ μὲ τὴ φυσικὴ ἰδιοσυστασία τῶν φιλοσόφων συμφωνοῦμε, θαρρῶ, πὼς οἱ φιλόσοφοι [b] ἔχουν πάντοτε ἔρωτα νὰ μαθαίνουν ὁτιδήποτε τοὺς ἀποκαλύπτει κάτι γιὰ ἐκείνη τὴν οὐσία ποὺ ὑπάρχει πάντα καὶ ποὺ ἡ γένεση καὶ ἡ φθορὰ δὲν τὴν πηγαίνουν πότε ἐδῶ καὶ πότε ἐκεῖ.

Ἂς συμφωνήσουμε σ' αὐτό.

Κι ἐπίσης, εἶπα ἐγώ, στὸ ὅτι ἔχουν ἔρωτα γιὰ *ὁλόκληρη* αὐτὴ τὴν οὐσία, κι ὅτι δὲν ὑπάρχει τμῆμα της μικρὸ ἢ μεγαλύτερο, πολύτιμο ἢ λιγότερο πολύτιμο ποὺ νὰ τοὺς εἶναι ἀδιάφορο, ἀπαράλλαχτα ὅπως λέγαμε ὅτι κάνουν οἱ φιλόδοξοι ἄνθρωποι καὶ οἱ ἐρωτικοὶ ἄνθρωποι.

Σωστὰ λές, εἶπε.

Πρόσεξε τώρα ἂν ὅσοι πρόκειται νὰ γίνουν σὰν αὐτοὺς ποὺ περιγράψαμε θὰ χρειαστεῖ ἐκτὸς [c] ἀπὸ αὐτὸ νὰ ἔχουν στὴ φυσικὴ ἰδιοσυγκρασία τους καὶ τὸ ἑξῆς.

Ποιό πρᾶγμα;

Νὰ μὴν ὑπάρχει μέσα τους ψέμα καί, ὅσο ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴ βούλησή τους, νὰ μὴν ἀποδέχονται σὲ καμία περίπτωση τὸ ψέμα ἀλλὰ νὰ τὸ μισοῦν, ἐνῶ ἀπεναντίας τὴν ἀλήθεια νὰ τὴν ἀγαποῦν.

Αὐτὸ εἶναι εὔλογο, εἶπε.

Δὲν εἶναι, ἀγαπητέ μου, εὔλογο μόνο ἀλλὰ εἶναι καὶ ἀπολύτως ἀπαραίτη-

ἐρωτικῶς του φύσει ἔχοντα πᾶν τὸ συγγενές τε καὶ οἰκεῖον τῶν παιδικῶν ἀγαπᾶν.

Ὀρθῶς, ἔφη.

Ἦ οὖν οἰκειότερον σοφίᾳ τι ἀληθείας ἂν εὕροις;

Καὶ πῶς; ἦ δ' ὅς.

Ἦ οὖν δυνατὸν εἶναι τὴν αὐτὴν φύσιν φιλόσοφόν τε καὶ
d φιλοψευδῆ;

Οὐδαμῶς γε.

Τὸν ἄρα τῷ ὄντι φιλομαθῆ πάσης ἀληθείας δεῖ εὐθὺς ἐκ νέου ὅτι μάλιστα ὀρέγεσθαι.

Παντελῶς γε.

Ἀλλὰ μὴν ὅτῳ γε εἰς ἕν τι αἱ ἐπιθυμίαι σφόδρα ῥέπουσιν, ἴσμεν που ὅτι εἰς τἆλλα τούτῳ ἀσθενέστεραι, ὥσπερ ῥεῦμα ἐκεῖσε ἀπωχετευμένον.

Τί μήν;

Ὧι δὴ πρὸς τὰ μαθήματα καὶ πᾶν τὸ τοιοῦτον ἐρρυήκασιν, περὶ τὴν τῆς ψυχῆς οἶμαι ἡδονὴν αὐτῆς καθ' αὑτὴν εἶεν ἄν, τὰς δὲ διὰ τοῦ σώματος ἐκλείποιεν, εἰ μὴ πεπλασμένως ἀλλ'
e ἀληθῶς φιλόσοφός τις εἴη.

Μεγάλη ἀνάγκη.

Σώφρων μὴν ὅ γε τοιοῦτος καὶ οὐδαμῇ φιλοχρήματος· ὧν γὰρ ἕνεκα χρήματα μετὰ πολλῆς δαπάνης σπουδάζεται, ἄλλῳ τινὶ μᾶλλον ἢ τούτῳ προσήκει σπουδάζειν.

Οὕτω.

486 Καὶ μήν που καὶ τόδε δεῖ σκοπεῖν, ὅταν κρίνειν μέλλῃς φύσιν φιλόσοφόν τε καὶ μή.

Τὸ ποῖον;

Μή σε λάθῃ μετέχουσα ἀνελευθερίας· ἐναντιώτατον γάρ που σμικρολογία ψυχῇ μελλούσῃ τοῦ ὅλου καὶ παντὸς ἀεὶ ἐπορέξεσθαι θείου τε καὶ ἀνθρωπίνου.

το, ὅποιος ἀπὸ τὴ φύση του ἔχει ἔρωτα γιὰ κάποιον νὰ ἀγαπάει *ὁτιδήποτε* εἶναι οἰκεῖο καὶ συγγενικὸ μὲ τὸν ἀγαπημένο.

Σωστά, εἶπε.

Θὰ μποροῦσες ἄραγε νὰ βρεῖς κάτι πιὸ οἰκεῖο καὶ συγγενικὸ μὲ τὴ σοφία ἀπὸ τὴν ἀλήθεια;

Πῶς θὰ μποροῦσα; ἔκανε.

Εἶναι λοιπὸν δυνατὸν ἡ αὐτὴ φυσικὴ ἰδιοσυστασία νὰ ἔχει ἀγάπη γιὰ τὴ σοφία καὶ συνάμα [d] γιὰ τὸ ψέμα;

Μὲ κανέναν τρόπο.

Ἄρα, ὅποιος τωόντι ἀγαπάει τὴ μάθηση πρέπει ἀπὸ τὰ νιάτα του κιόλας νὰ ἔχει ἕναν ἀπέραντο πόθο γιὰ τὴν ἀλήθεια σὲ κάθε της μορφή.

Συμφωνῶ ἀπολύτως.

Σὲ ὅποιον ἄνθρωπο ὅμως οἱ ἐπιθυμίες του κλίνουν σαφῶς πρὸς μιὰ συγκεκριμένη κατεύθυνση, ξέρουμε ὅτι στὸν ἄνθρωπο αὐτὸ κατὰ κάποιον τρόπο οἱ ἐπιθυμίες γιὰ τὰ ἄλλα πράγματα εἶναι πιὸ ἀδύναμες, σὰν τὸ ρυάκι ποὺ ἔχει μετοχετευθεῖ κατὰ 'κείνη τὴ μεριά.

Ἀσφαλῶς.

Ἔτσι, ὁποιανοῦ ἀνθρώπου οἱ ἐπιθυμίες ἔχουν στραφεῖ πρὸς τὴν παιδεία, τὴ γνώση καὶ τὰ παρόμοια θὰ ἀφοροῦν, πιστεύω, τὶς ἡδονὲς τῆς ψυχῆς αὐτῆς καθεαυτήν, ἐνῶ τὶς ἡδονὲς τοῦ σώματος θὰ τὶς παραλείπουν, ἐφόσον βέβαια ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς δὲν θὰ προσποιεῖται [e] ἀλλὰ θὰ εἶναι σταλήθεια φιλόσοφος.

Κατανάγκην ἀδήριτη.

Κι ἕνας τέτοιος ἄνθρωπος θὰ ἔχει σωφροσύνη καὶ δὲν θὰ εἶναι σὲ καμία περίπτωση φιλοχρήματος· γιατὶ τὰ πράγματα ποὺ γιὰ χάρη τους οἱ ἄνθρωποι κυνηγοῦν μὲ τέτοιο ζῆλο τὸ χρῆμα καὶ τὶς μεγάλες δαπάνες ταιριάζουν σὲ κάποιον ἄλλο μᾶλλον παρὰ σὲ ἐκεῖνον.

Ἔτσι.

[486a] Ἀκόμη, ὅταν εἶναι νὰ διακρίνεις ποιά φύση ἔχει κλίση στὴ φιλοσοφία καὶ ποιά ὄχι, πρέπει νὰ προσέξεις καὶ τοῦτο ἐδῶ.

Ποιό;

Μήπως δὲν πάρεις εἴδηση ὅτι τῆς λείπει τὸ ἐλεύθερο φρόνημα· γιατὶ ἡ μικροπρέπεια λ.χ. εἶναι ὅ,τι πιὸ ἀκατάλληλο γιὰ μιὰ ψυχὴ ποὺ μέλλει νὰ ἔχει γιὰ πάντα μέσα της ἕναν πόθο γιὰ τὸ θεϊκὸ καὶ τὸ ἀνθρώπινο στὴν ὁλότητα καὶ τὴν πληρότητά τους.

Ἀληθέστατα, ἔφη.

Ἧι οὖν ὑπάρχει διανοίᾳ μεγαλοπρέπεια καὶ θεωρία παντὸς μὲν χρόνου, πάσης δὲ οὐσίας, οἷόν τε οἴει τούτῳ μέγα τι δοκεῖν εἶναι τὸν ἀνθρώπινον βίον;

Ἀδύνατον, ἦ δ' ὅς.

b Οὐκοῦν καὶ θάνατον οὐ δεινόν τι ἡγήσεται ὁ τοιοῦτος;

Ἥκιστά γε.

Δειλῇ δὴ καὶ ἀνελευθέρῳ φύσει φιλοσοφίας ἀληθινῆς, ὡς ἔοικεν, οὐκ ἂν μετείη.

Οὔ μοι δοκεῖ.

Τί οὖν; ὁ κόσμιος καὶ μὴ φιλοχρήματος μηδ' ἀνελεύθερος μηδ' ἀλαζὼν μηδὲ δειλὸς ἔσθ' ὅπῃ ἂν δυσσύμβολος ἢ ἄδικος γένοιτο;

Οὐκ ἔστιν.

Καὶ τοῦτο δὴ ψυχὴν σκοπῶν φιλόσοφον καὶ μὴ εὐθὺς νέου ὄντος ἐπισκέψῃ, εἰ ἄρα δικαία τε καὶ ἥμερος ἢ δυσκοινώνητος καὶ ἀγρία.

Πάνυ μὲν οὖν.

c Οὐ μὴν οὐδὲ τόδε παραλείψεις, ὡς ἐγᾦμαι.

Τὸ ποῖον;

Εὐμαθὴς ἢ δυσμαθής. ἢ προσδοκᾷς ποτέ τινά τι ἱκανῶς ἂν στέρξαι, ὃ πράττων ἂν ἀλγῶν τε πράττοι καὶ μόγις σμικρὸν ἀνύτων;

Οὐκ ἂν γένοιτο.

Τί δ' εἰ μηδὲν ὧν μάθοι σῴζειν δύναιτο, λήθης ὢν πλέως; ἆρ' ἂν οἷός τ' εἴη ἐπιστήμης μὴ κενὸς εἶναι;

Καὶ πῶς;

Ἀνόνητα δὴ πονῶν οὐκ οἴει ἀναγκασθήσεται τελευτῶν αὑτόν τε μισεῖν καὶ τὴν τοιαύτην πρᾶξιν;

Πῶς δ' οὔ;

d Ἐπιλήσμονα ἄρα ψυχὴν ἐν ταῖς ἱκανῶς φιλοσόφοις μή

Πολὺ σωστά, εἶπε.

Ἕνας νοῦς λοιπὸν προικισμένος μὲ μεγαλοσύνη καὶ μὲ τὴ δύναμη νὰ ἐποπτεύει πάνω στὸ σύνολο τοῦ χρόνου καὶ στὸ σύνολο τῶν ἀληθινῶν ὄντων, εἶναι δυνατόν, φαντάζεσαι, ἕνας τέτοιος νοῦς νὰ θεωρεῖ κάτι πολὺ σπουδαῖο τὴν ἀνθρώπινη ζωή;

Ἀδύνατον, εἶπε.

[b] Τότε λοιπὸν οὔτε καὶ τὸ θάνατο θὰ τὸν νομίσει κάτι φοβερό· ἔτσι δὲν εἶναι;

Καθόλου φοβερό, βέβαια.

Μιὰ δειλὴ ἑπομένως καὶ ἀνελεύθερη φύση δὲν θὰ μποροῦσε, καθὼς φαίνεται, νὰ σχετίζεται μὲ τὴν ἀληθινὴ φιλοσοφία.

Κατὰ τὴ γνώμη μου, ὄχι.

Ἐπίσης, ἕνας ἄνθρωπος εὐπρεπής, ποὺ οὔτε φιλοχρήματος εἶναι οὔτε μικροπρεπὴς οὔτε ὑπερφίαλος οὔτε δειλός, θὰ ἦταν ποτὲ δυνατὸν νὰ ἀποδειχθεῖ ἀσυνεννόητος ἢ ἄδικος;

Ὄχι.

Προσπαθώντας ἔτσι νὰ διακρίνεις τὴ φιλοσοφικὴ ψυχὴ ἀπὸ τὴ μὴ φιλοσοφική, θὰ κοιτάξεις ἂν ἀπὸ νεαρὴ κιόλας ἡλικία εἶναι δίκαιη καὶ ἥμερη ἢ ἀπεναντίας μονόχνωτη καὶ δύστροπη.

Βεβαιότατα.

[c] Δὲν θὰ παραλείψεις ἐπίσης, φαντάζομαι, καὶ τοῦτο.

Ποιό;

Ἂν μαθαίνει εὔκολα ἢ ἂν δυσκολεύεται στὴ μάθηση. Ἢ μήπως περιμένεις πὼς θὰ μποροῦσε ποτὲ κάποιος νὰ αἰσθανθεῖ πραγματικὴ ἕλξη γιὰ ἕνα ἔργο ποὺ βασανίζεται νὰ τὸ βγάλει πέρα καὶ ποὺ μετὰ βίας κατορθώνει κάτι λίγα σ' αὐτό;

Θὰ ἦταν ἀδύνατο.

Καὶ τί γίνεται, ὅταν δὲν μπορεῖ νὰ συγκρατήσει τίποτε ἀπὸ ὅσα μαθαίνει, ἐπειδὴ δὲν τὸν βοηθάει καθόλου ἡ μνήμη του; Θὰ μποροῦσε ἄραγε ἕνας τέτοιος ἄνθρωπος νὰ μὴν εἶναι ἐντελῶς ἄδειος μέσα του ἀπὸ γνώση;

Πῶς θὰ ἦταν αὐτὸ δυνατόν;

Καθὼς λοιπὸν θὰ ματαιοπονεῖ, δὲν νομίζεις ὅτι *κατανάγκην* τελικὰ θὰ μισήσει καὶ τὸν ἑαυτό του καὶ αὐτὸ ποὺ κάνει;

Εἶναι ἀναπόφευκτο.

[d] Ψυχὴ ἑπομένως ποὺ ξεχνάει εὔκολα δὲν θὰ τὴν κρίνουμε ποτὲ ἄξια νὰ

ποτε ἐγκρίνωμεν, ἀλλὰ μνημονικὴν αὐτὴν ζητῶμεν δεῖν εἶναι.

Παντάπασι μὲν οὖν.

Ἀλλ᾽ οὐ μὴν τό γε τῆς ἀμούσου τε καὶ ἀσχήμονος φύσεως ἄλλοσέ ποι ἂν φαῖμεν ἕλκειν ἢ εἰς ἀμετρίαν.

Τί μήν;

Ἀλήθειαν δ᾽ ἀμετρίᾳ ἡγῇ συγγενῆ εἶναι ἢ ἐμμετρίᾳ;

Ἐμμετρίᾳ.

Ἔμμετρον ἄρα καὶ εὔχαριν ζητῶμεν πρὸς τοῖς ἄλλοις διάνοιαν φύσει, ἣν ἐπὶ τὴν τοῦ ὄντος ἰδέαν ἑκάστου τὸ αὐτοφυὲς εὐάγωγον παρέξει.

Πῶς δ᾽ οὔ;

e Τί οὖν; μή πῃ δοκοῦμέν σοι οὐκ ἀναγκαῖα ἕκαστα διεληλυθέναι καὶ ἑπόμενα ἀλλήλοις τῇ μελλούσῃ τοῦ ὄντος ἱκανῶς τε καὶ τελέως ψυχῇ μεταλήψεσθαι;

487 Ἀναγκαιότατα μὲν οὖν, ἔφη.

Ἔστιν οὖν ὅπῃ μέμψῃ τοιοῦτον ἐπιτήδευμα, ὃ μή ποτ᾽ ἄν τις οἷός τε γένοιτο ἱκανῶς ἐπιτηδεῦσαι, εἰ μὴ φύσει εἴη μνήμων, εὐμαθής, μεγαλοπρεπής, εὔχαρις, φίλος τε καὶ συγγενὴς ἀληθείας, δικαιοσύνης, ἀνδρείας, σωφροσύνης;

Οὐδ᾽ ἂν ὁ Μῶμος, ἔφη, τό γε τοιοῦτον μέμψαιτο.

Ἀλλ᾽, ἦν δ᾽ ἐγώ, τελειωθεῖσι τοῖς τοιούτοις παιδείᾳ τε καὶ ἡλικίᾳ ἆρα οὐ μόνοις ἂν τὴν πόλιν ἐπιτρέποις;

b Καὶ ὁ Ἀδείμαντος, Ὦ Σώκρατες, ἔφη, πρὸς μὲν ταῦτά σοι οὐδεὶς ἂν οἷός τ᾽ εἴη ἀντειπεῖν. ἀλλὰ γὰρ τοιόνδε τι πάσχουσιν οἱ ἀκούοντες ἑκάστοτε ἃ νῦν λέγεις· ἡγοῦνται δι᾽ ἀπειρίαν τοῦ ἐρωτᾶν καὶ ἀποκρίνεσθαι ὑπὸ τοῦ λόγου παρ᾽ ἕκαστον τὸ ἐρώτημα σμικρὸν παραγόμενοι, ἀθροισθέντων τῶν σμικρῶν ἐπὶ τελευτῆς τῶν λόγων μέγα τὸ σφάλμα καὶ ἐναν-

συγκαταλεχθεῖ στὶς φιλοσοφικὰ προικισμένες ἀλλὰ πρέπει νὰ ἀπαιτοῦμε ἀπαραιτήτως νὰ ἔχει ἰσχυρὴ μνήμη.

Βεβαιότατα, εἶπε.

Ἀλλὰ καὶ γιὰ μιὰ φυσικὴ ἰδιοσυγκρασία ποὺ δὲν ἔχει προδιάθεση γιὰ πνευματικὴ καλλιέργεια οὔτε εὐαισθησία γιὰ τὴν ὀμορφιά, δὲν θὰ λέγαμε ὅτι μόνο στὴν ἔλλειψη μέτρου καὶ στὴ δυσαναλογία τείνει καὶ πουθενὰ ἀλλοῦ;

Ἀσφαλῶς.

Τὴν ἀλήθεια ὅμως τὴν θεωρεῖς συγγενικὴ μὲ τὴν *ἔλλειψη* μέτρου ἢ μὲ τὸ σύμμετρο καὶ τὸ ἁρμονικό;

Μὲ τὸ σύμμετρο καὶ τὸ ἁρμονικό.

Νὰ ἀναζητοῦμε, ἑπομένως, ἕνα νοῦ προικισμένο ἐκτὸς ἀπὸ τὰ ἄλλα μὲ μέτρο καὶ μὲ χάρη, τοῦ ὁποίου ἡ φυσικὴ προδιάθεση θὰ τὸν ὁδηγήσει εὔκολα στὴν ἰδέα κάθε πραγματικοῦ ὄντος.

Ἀσφαλῶς.

[e] Λοιπόν; Μήπως κατὰ κάποιον τρόπο νομίζεις ὅτι ἔχουμε ἀναφέρει πράγματα ποὺ δὲν εἶναι ἀπαραίτητα καὶ δὲν ἔχουν ἐσωτερικὴ ἀλληλουχία, ἔτσι ὅπως τὴν χρειάζεται μιὰ ψυχὴ ποὺ πρόκειται νὰ γίνει μέτοχος —ὁλοκληρωμένα καὶ ἐπάξια— τοῦ πραγματικοῦ ὄντος;

[487a] Εἶναι ἀπολύτως ἀπαραίτητα, εἶπε.

Μπορεῖς τότε νὰ βρεῖς ψεγάδι σ' ἕνα τέτοιο ἐπάγγελμα, τὸ ὁποῖο δὲν θὰ ἦταν ποτὲ δυνατὸν νὰ τὸ ἀσκήσει κάποιος, ἂν δὲν εἶχε ἀπὸ τὴ φύση του καλὸ μνημονικό, εὐχέρεια στὴ μάθηση, μεγαλοπρέπεια, χάρη, ἀγάπη καὶ συγγένεια μὲ τὴν ἀλήθεια, τὴ δικαιοσύνη, τὴν ἀνδρεία, τὴ σωφροσύνη;

Οὔτε κι ὁ ἴδιος ὁ Μῶμος, εἶπε, δὲν θά 'βρισκε νὰ πεῖ λόγο κακὸ γιὰ ἕναν τέτοιο ἄνθρωπο.

Τότε, εἶπα ἐγώ, ὅταν οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ ὁλοκληρώσουν τὴ μόρφωσή τους καὶ ὡριμάσουν, ἄραγε δὲν θὰ παραδώσεις τὴν πόλη σ' αὐτονῶν ἀποκλειστικὰ τὰ χέρια;

[b] Κι ὁ Ἀδείμαντος τότε εἶπε: Σωκράτη, σχετικὰ μὲ αὐτά, βέβαια, δὲν θὰ μποροῦσε κανεὶς νὰ σοῦ φέρει ἀντίρρηση. Ὡστόσο ὅσοι σὲ ἀκοῦν κάθε φορὰ νὰ λὲς αὐτὰ ποὺ λὲς τώρα παθαίνουν κάτι σὰν καὶ τοῦτο ἐδῶ: Ἐπειδὴ δὲν ἔχουν πείρα πῶς νὰ θέτουν ἐρωτήματα καὶ πῶς νὰ ἀπαντοῦν σὲ αὐτά, αἰσθάνονται ὅτι μὲ κάθε ἐρώτημα ὁ λόγος σου τοὺς κάνει νὰ ξεστρατίσουν λίγο, κι ἔτσι, ὅταν στὸ τέλος τῆς συζήτησης μαζευτοῦν ὅλες αὐτὲς οἱ μικρὲς ἀποκλίσεις, ἀποδεικνύεται ὅτι τὸ σφάλμα εἶναι μεγάλο καὶ ἀκυρώνει τὴν ἀρχικὴ θέ-

τίον τοῖς πρώτοις ἀναφαίνεσθαι, καὶ ὥσπερ ὑπὸ τῶν πεττεύειν δεινῶν οἱ μὴ τελευτῶντες ἀποκλείονται καὶ οὐκ ἔχουσιν ὅτι c φέρωσιν, οὕτω καὶ σφεῖς τελευτῶντες ἀποκλείεσθαι καὶ οὐκ ἔχειν ὅτι λέγωσιν ὑπὸ πεττείας αὖ ταύτης τινὸς ἑτέρας, οὐκ ἐν ψήφοις ἀλλ' ἐν λόγοις· ἐπεὶ τό γε ἀληθὲς οὐδέν τι μᾶλλον ταύτῃ ἔχειν. λέγω δ' εἰς τὸ παρὸν ἀποβλέψας. νῦν γὰρ φαίη ἄν τίς σοι λόγῳ μὲν οὐκ ἔχειν καθ' ἕκαστον τὸ ἐρωτώμενον ἐναντιοῦσθαι, ἔργῳ δὲ ὁρᾶν, ὅσοι ἂν ἐπὶ φιλοσοφίαν ὁρμήσαντες μὴ τοῦ πεπαιδεῦσθαι ἕνεκα ἁψάμενοι νέοι ὄντες d ἀπαλλάττωνται, ἀλλὰ μακρότερον ἐνδιατρίψωσιν, τοὺς μὲν πλείστους καὶ πάνυ ἀλλοκότους γιγνομένους, ἵνα μὴ παμπονήρους εἴπωμεν, τοὺς δ' ἐπιεικεστάτους δοκοῦντας ὅμως τοῦτό γε ὑπὸ τοῦ ἐπιτηδεύματος οὗ σὺ ἐπαινεῖς πάσχοντας, ἀχρήστους ταῖς πόλεσι γιγνομένους.

Καὶ ἐγὼ ἀκούσας, Οἴει οὖν, εἶπον, τοὺς ταῦτα λέγοντας ψεύδεσθαι;

Οὐκ οἶδα, ἦ δ' ὅς, ἀλλὰ τὸ σοὶ δοκοῦν ἡδέως ἂν ἀκούοιμι.

Ἀκούοις ἂν ὅτι ἔμοιγε φαίνονται τἀληθῆ λέγειν.

e Πῶς οὖν, ἔφη, εὖ ἔχει λέγειν ὅτι οὐ πρότερον κακῶν παύσονται αἱ πόλεις, πρὶν ἂν ἐν αὐταῖς οἱ φιλόσοφοι ἄρξωσιν, οὓς ἀχρήστους ὁμολογοῦμεν αὐταῖς εἶναι;

Ἐρωτᾷς, ἦν δ' ἐγώ, ἐρώτημα δεόμενον ἀποκρίσεως δι' εἰκόνος λεγομένης.

Σὺ δέ γε, ἔφη, οἶμαι οὐκ εἴωθας δι' εἰκόνων λέγειν.

Εἶεν, εἶπον· σκώπτεις ἐμβεβληκώς με εἰς λόγον οὕτω 488 δυσαπόδεικτον; ἄκουε δ' οὖν τῆς εἰκόνος, ἵν' ἔτι μᾶλλον ἴδῃς ὡς γλίσχρως εἰκάζω. οὕτω γὰρ χαλεπὸν τὸ πάθος τῶν ἐπιεικεστάτων, ὃ πρὸς τὰς πόλεις πεπόνθασιν, ὥστε οὐδ' ἔστιν ἓν οὐδὲν ἄλλο τοιοῦτον πεπονθός, ἀλλὰ δεῖ ἐκ πολλῶν αὐτὸ συναγαγεῖν εἰκάζοντα καὶ ἀπολογούμενον ὑπὲρ αὐτῶν, οἷον οἱ γραφῆς τραγελάφους καὶ τὰ τοιαῦτα μειγνύντες γράφουσιν. νόησον γὰρ τοιουτονὶ γενόμενον εἴτε πολλῶν νεῶν πέρι εἴτε μιᾶς· ναύκληρον μεγέθει μὲν καὶ

ση τους· κι ὅπως γίνεται στοὺς πεσσοὺς ὅπου οἱ πολὺ καλοὶ παῖκτες στριμώχνουν ὅσους δὲν μποροῦν νὰ βγοῦν καὶ τοὺς κάνουν νὰ μὴν ἔχουν πιὰ [c] τί νὰ φέρουν, ἔτσι καὶ αὐτοὺς ἐδῶ στὸ τέλος τοὺς ἀποκλείει ἀπὸ τὴ συζήτηση μιὰ ἄλλου εἴδους δεξιοτεχνία καὶ τοὺς κάνει νὰ μὴν ἔχουν πιὰ τί νὰ ποῦν, σὲ ἕνα παιγνίδι ἄλλο ποὺ δὲν παίζεται μὲ πούλια ἀλλὰ μὲ ἐπιχειρήματα· ὡστόσο ἡ ἀλήθεια δὲν ἐπηρεάζεται ἀπὸ αὐτὸ τὸ ἀποτέλεσμα. Μιλῶ ἔχοντας κατὰ νοῦ τούτη τὴ συγκεκριμένη περίπτωση. Γιατὶ θὰ μποροῦσε ἴσως τώρα νὰ σοῦ ἔλεγε κάποιος ὅτι γιὰ ἕνα-ἕνα χωριστὰ ἀπὸ ὅσα τὸν ρωτᾶς δὲν θὰ εἶχε νὰ φέρει ἀντίρρηση, ὡστόσο στὴν πράξη διαπιστώνει ὅτι ὅσοι ἀκολούθησαν τὸ δρόμο πρὸς τὴ φιλοσοφία ὄχι γιὰ νὰ λάβουν μιὰ παιδεία, ὅσο ἦσαν νέοι, [d] καὶ μετὰ νὰ τὰ παρατήσουν ἀλλὰ γιὰ νὰ ἀσχοληθοῦν ἐπὶ μακρότερον μὲ αὐτήν, οἱ περισσότεροι γίνονται πολὺ ἀλλόκοτοι —γιὰ νὰ μὴν τοὺς χαρακτηρίσουμε τρισάθλιους—, κι ἐκεῖνοι πάλι ποὺ φαίνονται νὰ εἶναι θαυμάσιοι ἄνθρωποι δείχνουν νὰ καταντοῦν, ἐξαιτίας τούτης τῆς ἐνασχόλησης ποὺ ἐσὺ τὴν ἐπαινεῖς, ἄχρηστοι γιὰ τὴν πόλη τους.

Κι ἐγώ, σὰν τὸ ἄκουσα, Νομίζεις, τοῦ εἶπα, ὅτι λαθεύουν ὅσοι τὰ λένε αὐτά;

Δὲν ξέρω, εἶπε ἐκεῖνος, πάντως πολὺ θὰ ἤθελα νὰ ἄκουγα τὴ δική σου γνώμη.

Ἄκου τότε ὅτι κατὰ τὴ δική μου γνώμη αὐτὰ ποὺ λένε εἶναι σωστά.

[e] Τότε λοιπόν, εἶπε, πῶς εἶναι σωστὸ ὅτι δὲν πρόκειται νὰ ἔχουν τελειωμὸ οἱ συμφορὲς στὶς πολιτεῖες προτοῦ νὰ κυβερνήσουν σ' αὐτὲς οἱ φιλόσοφοι, αὐτοὶ ποὺ ἐμεῖς παραδεχόμαστε ὅτι εἶναι ἄχρηστοι γιὰ τὶς πολιτεῖες τους;

Θέτεις, τοῦ εἶπα ἐγώ, ἕνα ἐρώτημα ποὺ χρειάζεται νὰ ἀπαντηθεῖ μὲ μιὰ παραβολή.

Ἐσὺ ὅμως, ἔχω τὴν ἐντύπωση, δὲν συνηθίζεις νὰ μιλᾶς μὲ παραβολές.

Μπράβο σου, εἶπα· μὲ ἔμπλεξες σὲ ἕνα ζήτημα τόσο δύσκολο [488a] νὰ βρεῖς μιὰ ἀπόδειξη καὶ μοῦ κάνεις ἀπὸ πάνω καὶ πλάκα; Ἄκου, τότε, τὴν παραβολὴ γιὰ νὰ δεῖς ἀκόμη καλύτερα πόσο ἀδέξιος εἶμαι σ' αὐτό. Εἶναι, βλέπεις, τόσο φοβερὸ αὐτὸ ποὺ ἔχουν πάθει ἐκεῖνοι οἱ ἐξαιρετικοὶ ἄνθρωποι στὴ σχέση τους μὲ τὶς πόλεις τους, ὥστε τὸ πάθημά τους νὰ μὴν ἔχει τὸ ὅμοιό του ἀλλὰ νὰ πρέπει κανείς, γιὰ νὰ τὸ περιγράψει καὶ γιὰ νὰ τοὺς ὑπερασπιστεῖ κι αὐτούς, νὰ μαζέψει στοιχεῖα ἀπὸ πολλὲς πλευρές, ὅπως κάνουν οἱ ζωγράφοι ὅταν ζωγραφίζουν τραγελάφους καὶ ἄλλα παρόμοια συνδυάζοντας διάφορες μορφές. Βάλε ἔτσι μὲ τὸ νοῦ σου ὅτι ἐπάνω σὲ κάποιο πλοῖο ἢ καὶ σὲ πολ-

b ῥώμῃ ὑπὲρ τοὺς ἐν τῇ νηὶ πάντας, ὑπόκωφον δὲ καὶ ὁρῶντα
ὡσαύτως βραχύ τι καὶ γιγνώσκοντα περὶ ναυτικῶν ἕτερα
τοιαῦτα, τοὺς δὲ ναύτας στασιάζοντας πρὸς ἀλλήλους περὶ
τῆς κυβερνήσεως, ἕκαστον οἰόμενον δεῖν κυβερνᾶν, μήτε
μαθόντα πώποτε τὴν τέχνην μέτε ἔχοντα ἀποδεῖξαι διδά-
σκαλον ἑαυτοῦ μηδὲ χρόνον ἐν ᾧ ἐμάνθανεν, πρὸς δὲ τούτοις
φάσκοντας μηδὲ διδακτὸν εἶναι, ἀλλὰ καὶ τὸν λέγοντα ὡς
διδακτὸν ἑτοίμους κατατέμνειν, αὐτοὺς δὲ αὐτῷ ἀεὶ τῷ
c ναυκλήρῳ περικεχύσθαι δεομένους καὶ πάντα ποιοῦντας ὅπως
ἂν σφίσι τὸ πηδάλιον ἐπιτρέψῃ, ἐνίοτε δ' ἂν μὴ πείθωσιν
ἀλλὰ ἄλλοι μᾶλλον, τοὺς μὲν ἄλλους ἢ ἀποκτεινύντας ἢ
ἐκβάλλοντας ἐκ τῆς νεώς, τὸν δὲ γενναῖον ναύκληρον μαν-
δραγόρᾳ ἢ μέθῃ ἤ τινι ἄλλῳ συμποδίσαντας τῆς νεὼς ἄρχειν
χρωμένους τοῖς ἐνοῦσι, καὶ πίνοντάς τε καὶ εὐωχουμένους
πλεῖν ὡς τὸ εἰκὸς τοὺς τοιούτους, πρὸς δὲ τούτοις ἐπαι-
d νοῦντας ναυτικὸν μὲν καλοῦντας καὶ κυβερνητικὸν καὶ ἐπι-
στάμενον τὰ κατὰ ναῦν, ὃς ἂν συλλαμβάνειν δεινὸς ᾖ ὅπως
ἄρξουσιν ἢ πείθοντες ἢ βιαζόμενοι τὸν ναύκληρον, τὸν δὲ
μὴ τοιοῦτον ψέγοντας ὡς ἄχρηστον, τοῦ δὲ ἀληθινοῦ κυ-
βερνήτου πέρι μηδ' ἐπαΐοντες, ὅτι ἀνάγκη αὐτῷ τὴν ἐπιμέ-
λειαν ποιεῖσθαι ἐνιαυτοῦ καὶ ὡρῶν καὶ οὐρανοῦ καὶ ἄστρων
καὶ πνευμάτων καὶ πάντων τῶν τῇ τέχνῃ προσηκόντων, εἰ
μέλλει τῷ ὄντι νεὼς ἀρχικὸς ἔσεσθαι, ὅπως δὲ κυβερνήσει
e ἐάντε τινες βούλωνται ἐάντε μή, μήτε τέχνην τούτου μήτε
μελέτην οἰόμενοι δυνατὸν εἶναι λαβεῖν ἅμα καὶ τὴν κυβερ-
νητικήν. τοιούτων δὴ περὶ τὰς ναῦς γιγνομένων τὸν ὡς
ἀληθῶς κυβερνητικὸν οὐχ ἡγῇ ἂν τῷ ὄντι μετεωροσκόπον
489 τε καὶ ἀδολέσχην καὶ ἄχρηστόν σφισι καλεῖσθαι ὑπὸ τῶν
ἐν ταῖς οὕτω κατεσκευασμέναις ναυσὶ πλωτήρων;

Καὶ μάλα, ἔφη ὁ Ἀδείμαντος.

Οὐ δή, ἦν δ' ἐγώ, οἶμαι δεῖσθαί σε ἐξεταζομένην τὴν

λὰ πλοῖα συμβαίνει κάτι σὰν καὶ τοῦτο: Ἕνας καραβοκύρης πιὸ σωματώδης καὶ πιὸ [b] χεροδύναμος ἀπ' ὅσο ὅλοι μαζὶ οἱ ἄλλοι, ὅσοι εἶναι πάνω στὸ καράβι, κάπως βαράκουος ἀλλὰ καὶ μὲ ἐλαττωματικὴ ὅραση, ἐπίσης μὲ ἀνάλογα ἐλλιπεῖς γνώσεις γύρω ἀπὸ τὴ ναυτικὴ τέχνη, καὶ ναῦτες ποὺ τσακώνονται μεταξύ τους ποιός θὰ πάρει στὰ χέρια του τὸ τιμόνι, μὲ τὸν καθένα τους νὰ νομίζει ὅτι πρέπει *αὐτὸς* νὰ γίνει κυβερνήτης, παρόλο ὅτι ποτέ του δὲν ἔμαθε τὴν τέχνη αὐτὴ οὔτε κι εἶναι σὲ θέση νὰ πεῖ ποιόν εἶχε δάσκαλο οὔτε νὰ προσδιορίσει τὸ χρόνο τῆς μαθητείας του, καὶ ἐπιπλέον νὰ ἰσχυρίζονται ὅτι ἡ ναυτικὴ τέχνη δὲν εἶναι κάτι ποὺ μπορεῖ κανεὶς νὰ τὸ διδαχθεῖ, ἕτοιμοι νὰ κατασπαράξουν ὅποιον ὑποστηρίζει τὸ ἀντίθετο· κι ὅλους αὐτοὺς νὰ συνωστίζονται διαρκῶς [c] γύρω ἀπὸ τὸν καραβοκύρη καὶ νὰ κάνουν τὰ πάντα γιὰ νὰ τοὺς δώσει τὸ τιμόνι, καὶ ἅμα καμιὰ φορὰ δὲν τὸν πείσουν οἱ ἴδιοι ἀλλὰ κάποιοι ἄλλοι, τότε τοὺς ἄλλους αὐτοὺς ἢ νὰ τοὺς σκοτώνουν ἢ νὰ τοὺς πετᾶνε στὴ θάλασσα· κι ἐκεῖνο τὸν προκομμένο τὸν καραβοκύρη ἀφοῦ τὸν ἐξουδετερώσουν δίνοντάς του ὑπνωτικὸ ἢ κρασὶ μπόλικο ἢ κάτι ἄλλο, νὰ τὸν δένουν ἔπειτα χεροπόδαρα καὶ νὰ ἀναλαμβάνουν *οἱ ἴδιοι* νὰ κυβερνήσουν τὸ καράβι καὶ νὰ διαχειριστοῦν ὅ,τι ὑπάρχει ἐπάνω σ' αὐτό. Τότε πιὰ πίνοντας καὶ γλεντώντας, ὅπως εἶναι φυσικὸ γιὰ τέτοιους ἀνθρώπους, συνεχίζουν τὸ ταξίδι καί, σὰν νὰ μὴν ἔφθανε αὐτό, ἐπαινοῦν [d] καὶ χαρακτηρίζουν ἄξιο ναυτικὸ καὶ κυβερνήτη καὶ γνώστη τοῦ πλοίου *ὁποιονδήποτε* θὰ εἶναι σὲ θέση νὰ τοὺς βοηθήσει ἀποτελεσματικὰ νὰ πάρουν στὰ χέρια τους τὸ καράβι πείθοντας τὸν καραβοκύρη ἢ ἀσκώντας βία ἐπάνω του, ἐνῶ ἀπεναντίας ὅποιον δὲν εἶναι τέτοιος τὸν κατακρίνουν ὡς ἄχρηστο· καὶ δὲν ἔχουν ἰδέα πῶς εἶναι ὁ ἀληθινὸς κυβερνήτης, ὅτι χρειάζεται νὰ ἔχει στραμμένο τὸ νοῦ του στὶς ἐναλλαγὲς τοῦ χρόνου, τῶν ἐποχῶν, τοῦ οὐρανοῦ, τῶν ἄστρων, τῶν ἀνέμων καὶ σὲ ὅλα ὅσα σχετίζονται μὲ τὴ ναυτικὴ τέχνη, ἂν πρόκειται σταλήθεια νὰ εἶναι κυβερνήτης πλοίου. *Δὲν* τὸ πιστεύουν ὅτι εἶναι δυνατὸν νὰ σπουδάσει κανεὶς καὶ νὰ μάθει πῶς νὰ κυβερνάει ἕνα καράβι, [e] ἄσχετα ἂν τὸ θέλουν κάποιοι ἢ ἂν δὲν τὸ θέλουν, καὶ μὲ αὐτὸ δὲν πιστεύουν ὅτι εἶναι δυνατὸν νὰ μάθει κανεὶς τὴν κυβερνητικὴ τέχνη. Καθὼς λοιπὸν *τέτοια* πράγματα γίνονται στὰ πλοῖα, δὲν νομίζεις ὅτι γιὰ τὸν ἀληθινὸ κυβερνήτη θὰ ποῦν τὰ πληρώματα τῶν πλοίων, στὰ ὁποῖα ἐπικρατοῦν τέτοιες καταστάσεις, [489a] ὅτι χαζεύει τὰ ἄστρα καὶ φλυαρεῖ κι ὅτι τοὺς εἶναι ἄχρηστος;

Ναί, ἀσφαλῶς, εἶπε ὁ Ἀδείμαντος.

Δὲν φαντάζομαι λοιπὸν ὅτι θὰ χρειαστεῖ νὰ ἐξετάσεις ἐξονυχιστικὰ τὴν

εἰκόνα ἰδεῖν, ὅτι ταῖς πόλεσι πρὸς τοὺς ἀληθινοὺς φιλοσόφους τὴν διάθεσιν ἔοικεν, ἀλλὰ μανθάνειν ὃ λέγω.

Καὶ μάλ', ἔφη.

Πρῶτον μὲν τοίνυν ἐκεῖνον τὸν θαυμάζοντα ὅτι οἱ
φιλόσοφοι οὐ τιμῶνται ἐν ταῖς πόλεσι δίδασκέ τε τὴν
εἰκόνα καὶ πειρῶ πείθειν ὅτι πολὺ ἂν θαυμαστότερον ἦν
b εἰ ἐτιμῶντο.

Ἀλλὰ διδάξω, ἔφη.

Καὶ ὅτι τοίνυν τἀληθῆ λέγεις, ὡς ἄχρηστοι τοῖς πολλοῖς
οἱ ἐπιεικέστατοι τῶν ἐν φιλοσοφίᾳ· τῆς μέντοι ἀχρηστίας
τοὺς μὴ χρωμένους κέλευε αἰτιᾶσθαι, ἀλλὰ μὴ τοὺς ἐπιεικεῖς.
οὐ γὰρ ἔχει φύσιν κυβερνήτην ναυτῶν δεῖσθαι ἄρχεσθαι
ὑφ' αὑτοῦ οὐδὲ τοὺς σοφοὺς ἐπὶ τὰς τῶν πλουσίων θύρας
ἰέναι, ἀλλ' ὁ τοῦτο κομψευσάμενος ἐψεύσατο, τὸ δὲ ἀληθὲς
πέφυκεν, ἐάντε πλούσιος ἐάντε πένης κάμνῃ, ἀναγκαῖον
c εἶναι ἐπὶ ἰατρῶν θύρας ἰέναι καὶ πάντα τὸν ἄρχεσθαι δεό-
μενον ἐπὶ τὰς τοῦ ἄρχειν δυναμένου, οὐ τὸν ἄρχοντα δεῖσθαι
τῶν ἀρχομένων ἄρχεσθαι, οὗ ἂν τῇ ἀληθείᾳ τι ὄφελος ᾖ.
ἀλλὰ τοὺς νῦν πολιτικοὺς ἄρχοντας ἀπεικάζων οἷς ἄρτι
ἐλέγομεν ναύταις οὐχ ἁμαρτήσῃ, καὶ τοὺς ὑπὸ τούτων
ἀχρήστους λεγομένους καὶ μετεωρολέσχας τοῖς ὡς ἀληθῶς
κυβερνήταις.

Ὀρθότατα, ἔφη.

Ἔκ τε τοίνυν τούτων καὶ ἐν τούτοις οὐ ῥᾴδιον εὐδοκιμεῖν
τὸ βέλτιστον ἐπιτήδευμα ὑπὸ τῶν τἀναντία ἐπιτηδευόντων·
d πολὺ δὲ μεγίστη καὶ ἰσχυροτάτη διαβολὴ γίγνεται φιλοσοφίᾳ
διὰ τοὺς τὰ τοιαῦτα φάσκοντας ἐπιτηδεύειν, οὓς δὴ σὺ φῄς
τὸν ἐγκαλοῦντα τῇ φιλοσοφίᾳ λέγειν ὡς παμπόνηροι οἱ
πλεῖστοι τῶν ἰόντων ἐπ' αὐτήν, οἱ δὲ ἐπιεικέστατοι ἄχρηστοι,
καὶ ἐγὼ συνεχώρησα ἀληθῆ σε λέγειν. ἦ γάρ;

παραβολὴ αὐτὴ γιὰ νὰ διαπιστώσεις ὅτι ἀπεικονίζει τὶς διαθέσεις ποὺ ἔχουν οἱ πόλεις ἀπέναντι στοὺς ἀληθινοὺς φιλοσόφους ἀλλὰ ἀντιλαμβάνεσαι, πιστεύω, τί ἐννοῶ.

Καὶ πολὺ μάλιστα, εἶπε.

Ἐξήγησε, τότε, πρῶτα-πρῶτα σὲ ἐκεῖνον ὁ ὁποῖος ἀπορεῖ ποὺ οἱ φιλόσοφοι δὲν ἔχουν στὶς πόλεις ἐκτίμηση, καὶ προσπάθησε νὰ τὸν πείσεις ὅτι θὰ ἦταν πολὺ μεγαλύτερης ἀπορίας ἄξιο [b] ἂν *θὰ εἶχαν* ἐκτίμηση.

Ναί, θὰ τοῦ τὸ ἐξηγήσω, εἶπε.

Κι ὅτι εἶναι σωστὸ αὐτὸ ποὺ λές, ὅτι γιὰ τὸν πολὺ κόσμο οἱ πιὸ ἀξιόλογοι ἀπ' ὅσους ἀσχολοῦνται μὲ τὴ φιλοσοφία εἶναι ἄχρηστοι· γι' αὐτὴν ὅμως τὴν ἀχρηστία πές του ὅτι ὑπεύθυνους πρέπει νὰ θεωρεῖ ἐκείνους οἱ ὁποῖοι ἀφήνουν τοὺς φιλοσόφους ἀχρησιμοποίητους κι ὄχι τοὺς ἴδιους τοὺς ἄξιους φιλοσόφους. Γιατὶ εἶναι ἀφύσικο ὁ κυβερνήτης νὰ παρακαλεῖ τοὺς ναῦτες νὰ τὸν κάνουν ἀρχηγό τους κι οἱ σοφοὶ νὰ πηγαίνουν νὰ χτυποῦν τὶς πόρτες τῶν πλουσίων· κι ἐκεῖνος ποὺ εἶπε αὐτὴ τὴν ἐξυπνάδα δὲν ἤξερε τί ἔλεγε, ἀφοῦ ἀπὸ τὴ φύση τῶν πραγμάτων τὸ σωστὸ εἶναι ὅτι κατανάγκην ὁ ἄρρωστος —εἴτε γιὰ πλούσιο πρόκειται εἴτε γιὰ φτωχὸ— θὰ πάει *ὁ ἴδιος* νὰ χτυπήσει [c] τὶς πόρτες τῶν γιατρῶν, καὶ παρομοίως ὅποιος χρειάζεται νὰ κυβερνηθεῖ θὰ χτυπήσει *ὁ ἴδιος* τὶς πόρτες ἐκείνου ποὺ *ἔχει* τὴ δύναμη νὰ εἶναι κυβερνήτης κι ὄχι νὰ παρακαλάει ὁ κυβερνήτης τοὺς κυβερνώμενους νὰ κάτσουν νὰ τοὺς κυβερνήσει —καὶ μιλᾶμε βέβαια γιὰ ἕναν κυβερνήτη ἀπὸ τὸν ὁποῖο θὰ μποροῦσε σταλήθεια νὰ προκύψει κάποιο ὄφελος. Δὲν θά 'χες, ἔτσι, ἄδικο νὰ παρομοιάσεις τοὺς τωρινοὺς ἄρχοντες τῆς πολιτικῆς μὲ τοὺς ναῦτες γιὰ τοὺς ὁποίους μιλούσαμε μόλις πρίν, κι ἐκείνους τοὺς ἄλλους, ποὺ τοῦτοι ἐδῶ τοὺς χαρακτηρίζουν ἄχρηστους καὶ λένε γι' αὐτοὺς ὅτι χαζεύουν τὰ ἄστρα, νὰ τοὺς παρομοιάσεις μὲ τοὺς *ἀληθινοὺς* κυβερνῆτες.

Πάρα πολὺ σωστά, εἶπε.

Γιὰ αὐτοὺς λοιπὸν τοὺς λόγους καὶ ὑπὸ αὐτὲς τὶς συνθῆκες δὲν εἶναι εὔκολο νὰ ἔχουν ἐκτίμηση γιὰ τὸ καλύτερο ἀπ' ὅλα τὰ ἐπαγγέλματα αὐτοί, οἱ ὁποῖοι ἐπαγγέλλονται τὰ ἐντελῶς ἀντίθετα· ὡστόσο [d] ἡ κατὰ πολὺ μεγαλύτερη καὶ καταλυτικότερη δυσφήμηση τῆς φιλοσοφίας προκαλεῖται ἐξαιτίας ἐκείνων ποὺ ἰσχυρίζονται ὅτι ἀσχολοῦνται μὲ αὐτήν, ἐκείνων ἀκριβῶς, τοὺς ὁποίους, ὅπως ὑποστηρίζεις, ἕνας κατήγορος τῆς φιλοσοφίας τοὺς χαρακτηρίζει, τοὺς περισσότερους ἀπὸ αὐτούς, ὡς τρισάθλιους καὶ τοὺς σχετικὰ καλύτερους ὡς ἄχρηστους —κάτι ποὺ ἐγὼ συμφώνησα ὅτι τὸ λὲς σωστά. Ἔτσι δὲν εἶναι;

Ναί.

Οὐκοῦν τῆς μὲν τῶν ἐπιεικῶν ἀχρηστίας τὴν αἰτίαν διεληλύθαμεν;

Καὶ μάλα.

Τῆς δὲ τῶν πολλῶν πονηρίας τὴν ἀνάγκην βούλει τὸ μετὰ τοῦτο διέλθωμεν, καὶ ὅτι οὐδὲ τούτου φιλοσοφία αἰτία,
e ἂν δυνώμεθα, πειραθῶμεν δεῖξαι;

Πάνυ μὲν οὖν.

Ἀκούωμεν δὴ καὶ λέγωμεν ἐκεῖθεν ἀναμνησθέντες, ὅθεν διῆμεν τὴν φύσιν οἷον ἀνάγκη φῦναι τὸν καλόν τε κἀγαθὸν
490 ἐσόμενον. ἡγεῖτο δ' αὐτῷ, εἰ νῷ ἔχεις, πρῶτον μὲν ἀλήθεια, ἣν διώκειν αὐτὸν πάντως καὶ πάντη ἔδει ἢ ἀλαζόνι ὄντι μηδαμῇ μετεῖναι φιλοσοφίας ἀληθινῆς.

Ἦν γὰρ οὕτω λεγόμενον.

Οὐκοῦν ἓν μὲν τοῦτο σφόδρα οὕτω παρὰ δόξαν τοῖς νῦν δοκουμένοις περὶ αὐτοῦ;

Καὶ μάλα, ἔφη.

Ἆρ' οὖν δὴ οὐ μετρίως ἀπολογησόμεθα ὅτι πρὸς τὸ ὂν πεφυκὼς εἴη ἁμιλλᾶσθαι ὅ γε ὄντως φιλομαθής, καὶ οὐκ
b ἐπιμένοι ἐπὶ τοῖς δοξαζομένοις εἶναι πολλοῖς ἑκάστοις, ἀλλ' ἴοι καὶ οὐκ ἀμβλύνοιτο οὐδ' ἀπολήγοι τοῦ ἔρωτος, πρὶν αὐτοῦ ὃ ἔστιν ἑκάστου τῆς φύσεως ἅψασθαι ᾧ προσήκει ψυχῆς ἐφάπτεσθαι τοῦ τοιούτου —προσήκει δὲ συγγενεῖ— ᾧ πλησιάσας καὶ μιγεὶς τῷ ὄντι ὄντως, γεννήσας νοῦν καὶ ἀλήθειαν, γνοίη τε καὶ ἀληθῶς ζῴη καὶ τρέφοιτο καὶ οὕτω λήγοι ὠδῖνος, πρὶν δ' οὔ;

Ὡς οἷόν τ', ἔφη, μετριώτατα.

Τί οὖν; τούτῳ τι μετέσται ψεῦδος ἀγαπᾶν ἢ πᾶν τοὐναντίον μισεῖν;

c Μισεῖν, ἔφη.

Ἡγουμένης δὴ ἀληθείας οὐκ ἄν ποτε οἶμαι φαμὲν αὐτῇ χορὸν κακῶν ἀκολουθῆσαι.

Πῶς γάρ;

Ναί.

Ἐξηγήσαμε λοιπὸν γιὰ ποιό λόγο οἱ καλοὶ φιλόσοφοι εἶναι ἄχρηστοι;

Βεβαίως.

Θέλεις τώρα νὰ δοῦμε ἀμέσως μετὰ ἀπὸ αὐτὸ γιατί οἱ περισσότεροι εἶναι κατανάγκη διεφθαρμένοι καὶ νὰ προσπαθήσουμε, ἂν μπορέσουμε, νὰ δείξουμε ὅτι οὔτε γι' αὐτὸ φέρει εὐθύνη ἡ φιλοσοφία;

[e] Βεβαιότατα.

Ἂς πᾶμε τότε στὴ συζήτησή μας, ἀφοῦ πρῶτα φέρουμε στὸ νοῦ μας ἐκεῖνο τὸ σημεῖο, στὸ ὁποῖο συζητούσαμε ποιά πρέπει νὰ εἶναι κατανάγκην ἡ φυσικὴ προδιάθεση ἑνὸς ἀνθρώπου ποὺ μέλλει νὰ γίνει καλὸς καὶ ἄξιος. [490a] Στὴν πρώτη σειρά, ἂν θυμᾶσαι, ἐρχόταν ἡ ἀλήθεια, τὴν ὁποία αὐτὸς θά 'πρεπε νὰ τὴν ἐπιδιώκει ἀπολύτως καὶ μὲ κάθε τρόπο, διαφορετικὰ θὰ ἦταν ἕνας ἀγύρτης χωρὶς τὴν παραμικρὴ σχέση μὲ τὴν ἀληθινὴ φιλοσοφία.

Ναί, αὐτὸ λέγαμε.

Αὐτὸ ὅμως ποὺ ὑποστηρίζαμε ἐμεῖς δὲν ἀντιβαίνει πέρα γιὰ πέρα σὲ ὅσα πιστεύονται τώρα γι' αὐτόν;

Βεβαίως, εἶπε.

Δὲν θὰ ἦταν λοιπὸν μιὰ εὔλογη ὑπεράσπιση ἀπὸ μέρους μας ἂν λέγαμε ὅτι ὅποιος ἀληθινὰ ποθεῖ τὴ μάθηση εἶναι ἀπὸ τὴ φύση του πλασμένος [b] νὰ ἀγωνίζεται νὰ ἀγγίξει αὐτὸ ποὺ ἔχει ὑπόσταση, τὸ ὄν, καὶ δὲν στέκεται στὰ πολλὰ ἐπιμέρους πράγματα, τὰ ὁποῖα θεωροῦνται ὑπαρκτά, ἀλλὰ ἀκολουθεῖ τὸ δρόμο του, κι ὁ ἔρωτάς του γιὰ τὸ ὂν δὲν χάνει τὴ δύναμή του οὔτε ξεθυμαίνει, προτοῦ ὁ ἴδιος νὰ ἀγγίξει τὴ φύση κάθε πραγματικῆς ὀντότητας διαμέσου ἐκείνου τοῦ μέρους τῆς ψυχῆς του, στὸ ὁποῖο ταιριάζει νὰ ἔρχεται σὲ ἐπαφὴ μὲ ἕνα τέτοιο πρᾶγμα —καὶ ταιριάζει στὸ συγγενικό—, ἔτσι ποὺ μὲ τὴν προσέγγιση τοῦ ἀληθινοῦ ὄντος καὶ τὴ συνένωσή του μὲ αὐτό, γεννώντας νοῦ καὶ ἀλήθεια, νὰ φτάνει στὴ γνώση καὶ τὴν ἀληθινὴ ζωὴ καὶ νὰ θρέφεται, καὶ *τότε μόνον* νὰ λυτρώνεται ἀπὸ τοὺς πόνους του;

Μιὰ τέτοια ὑπεράσπιση θὰ ἦταν, εἶπε, ἡ καλύτερη.

Τί λοιπόν; Εἶναι ποτὲ δυνατὸν ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς νὰ ἀγαπάει ἔστω τόσο δὰ τὸ ψέμα ἢ ἀντιθέτως θὰ τὸ μισεῖ;

[c] Θὰ τὸ μισεῖ, εἶπε.

Ὅταν λοιπὸν ὁδηγὸς θὰ εἶναι ἡ ἀλήθεια, νομίζω ὅτι δὲν θὰ ἰσχυριζόμαστε ποτὲ πὼς θὰ τὴν ἀκολουθήσει ἕνας ὁλόκληρος χορὸς κακιῶν.

Βεβαίως· πῶς θὰ γινόταν;

Ἀλλ' ὑγιές τε καὶ δίκαιον ἦθος, ᾧ καὶ σωφροσύνην ἕπεσθαι.

Ὀρθῶς, ἔφη.

Καὶ δὴ τὸν ἄλλον τῆς φιλοσόφου φύσεως χορὸν τί δεῖ
πάλιν ἐξ ἀρχῆς ἀναγκάζοντα τάττειν; μέμνησαι γάρ που
ὅτι συνέβη προσῆκον τούτοις ἀνδρεία, μεγαλοπρέπεια, εὐ-
μάθεια, μνήμη· καὶ σοῦ ἐπιλαβομένου ὅτι πᾶς μὲν ἀναγκα-
d σθήσεται ὁμολογεῖν οἷς λέγομεν, ἐάσας δὲ τοὺς λόγους,
εἰς αὐτοὺς ἀποβλέψας περὶ ὧν ὁ λόγος, φαίη ὁρᾶν αὐτῶν
τοὺς μὲν ἀχρήστους, τοὺς δὲ πολλοὺς κακοὺς πᾶσαν κακίαν,
τῆς διαβολῆς τὴν αἰτίαν ἐπισκοποῦντες ἐπὶ τούτῳ νῦν
γεγόναμεν, τί ποθ' οἱ πολλοὶ κακοί, καὶ τούτου δὴ ἕνεκα
πάλιν ἀνειλήφαμεν τὴν τῶν ἀληθῶς φιλοσόφων φύσιν καὶ
ἐξ ἀνάγκης ὡρισάμεθα.

e Ἔστιν, ἔφη, ταῦτα.

Ταύτης δή, ἦν δ' ἐγώ, τῆς φύσεως δεῖ θεάσασθαι τὰς
φθοράς, ὡς διόλλυται ἐν πολλοῖς, σμικρὸν δέ τι ἐκφεύγει,
οὓς δὴ καὶ οὐ πονηρούς, ἀχρήστους δὲ καλοῦσι· καὶ μετὰ
491 τοῦτο αὖ τὰς μιμουμένας ταύτην καὶ εἰς τὸ ἐπιτήδευμα
καθισταμένας αὐτῆς, οἷαι οὖσαι φύσεις ψυχῶν εἰς ἀνάξιον
καὶ μεῖζον ἑαυτῶν ἀφικνούμεναι ἐπιτήδευμα, πολλαχῇ
πλημμελοῦσαι, πανταχῇ καὶ ἐπὶ πάντας δόξαν οἵαν λέγεις
φιλοσοφίᾳ προσῆψαν.

Τίνας δέ, ἔφη, τὰς διαφθορὰς λέγεις;

Ἐγώ σοι, εἶπον, ἂν οἷός τε γένωμαι, πειράσομαι διελθεῖν.
τόδε μὲν οὖν οἶμαι πᾶς ἡμῖν ὁμολογήσει, τοιαύτην φύσιν
καὶ πάντα ἔχουσαν ὅσα προσετάξαμεν νυνδή, εἰ τελέως
b μέλλοι φιλόσοφος γενέσθαι, ὀλιγάκις ἐν ἀνθρώποις φύεσθαι
καὶ ὀλίγας. ἢ οὐκ οἴει;

Σφόδρα γε.

Τούτων δὴ τῶν ὀλίγων σκόπει ὡς πολλοὶ ὄλεθροι καὶ μεγάλοι.

Ἀπεναντίας θὰ τὴν ἀκολουθήσει ἕνα φρόνημα καθαρὸ καὶ δίκαιο ποὺ ὡς ἐπακόλουθό του θὰ ἔχει καὶ τὴ σωφροσύνη.

Σωστά, εἶπε.

Καὶ δὲν χρειάζεται βέβαια νὰ παρατάξουμε ξανὰ ἀπὸ τὴν ἀρχὴ καὶ τὸν ὑπόλοιπο χορὸ ποὺ ἀκολουθεῖ τὴ φυσικὴ ἰδιοσυγκρασία τοῦ φιλοσόφου. Γιατὶ θυμᾶσαι ὅτι διαπιστώσαμε πὼς μὲ τὴν ἰδιοσυγκρασία αὐτὴ ταιριάζουν ἡ ἀνδρεία, τὸ ὑψηλὸ φρόνημα, ἡ εὐχέρεια στὴ μάθηση, ἡ μνημονικὴ ἱκανότητα. Κι ἐπειδὴ ἐσὺ τότε μὲ διέκοψες παρατηρώντας ὅτι καθένας [d] θὰ εἶναι ἀναγκασμένος νὰ συμφωνήσει μὲ ὅσα λέμε, ἂν ὅμως ἄφηνε τὰ λόγια καὶ γύριζε νὰ κοιτάξει αὐτοὺς γιὰ τοὺς ὁποίους μιλᾶμε, θὰ ἔλεγε πὼς βλέπει ὅτι ὁρισμένοι εἶναι ἁπλῶς ἄχρηστοι ἀλλὰ ὅτι οἱ περισσότεροι ἔχουν ἐπάνω τους κάθε λογῆς κουσούρι, ἐμεῖς, προσπαθώντας νὰ ἀνιχνεύσουμε τὴν αἰτία αὐτῆς τῆς κατηγόριας, φθάσαμε ἐδῶ ποὺ βρισκόμαστε τώρα, στὸ ἐρώτημα δηλαδὴ γιατί οἱ περισσότεροι εἶναι διεφθαρμένοι, καὶ *γι' αὐτὸ* ἀκριβῶς ἀναγκαστήκαμε νὰ ἀναφερθοῦμε ξανὰ στὴ φύση τῶν ἀληθινῶν φιλοσόφων καὶ νὰ τὴν προσδιορίσουμε.

[e] Ἔτσι ἔγινε, εἶπε.

Αὐτῆς λοιπόν, εἶπα ἐγώ, τῆς φυσικῆς ἰδιοσυγκρασίας πρέπει νὰ δοῦμε τὴ φθορά, πῶς τὸ φυσικὸ αὐτὸ καταστρέφεται ἐντελῶς στοὺς πολλοὺς καὶ πῶς μόνο ἕνα μικρὸ μέρος του ἀποφεύγει τὴ φθορὰ —αὐτοὶ ἀκριβῶς ποὺ δὲν χαρακτηρίζονται ὡς διεφθαρμένοι ἀλλὰ ὡς ἄχρηστοι. Κι ὕστερα πάλι θὰ ἐξετάσουμε [491a] ἐκεῖνες τὶς φύσεις ποὺ πᾶνε νὰ μιμηθοῦν τὴ φύση τοῦ φιλοσόφου γιὰ νὰ πάρουν μιὰ θέση στὸ ἐπάγγελμα αὐτό, καὶ νὰ δοῦμε τί λογῆς εἶναι τοῦτες οἱ ψυχικὲς ἰδιοσυγκρασίες οἱ ὁποῖες ἔρχονται νὰ μποῦν σ' ἕνα χῶρο ποὺ δὲν εἶναι ἄξιες νὰ τὸν ὑπηρετήσουν καὶ ποὺ ξεπερνάει τὶς δυνάμεις τους, ἔτσι ὥστε μὲ τὰ ἀπανωτὰ λάθη τους νὰ γίνονται ἡ αἰτία νὰ κολλήσει γενικῶς στὴ φιλοσοφία ἡ ρετσινιὰ τῆς ἀνυποληψίας γιὰ τὴν ὁποία μιλᾶς.

Ποιά εἶναι, εἶπε, ἡ φθορὰ ποὺ ἐννοεῖς;

Θὰ προσπαθήσω, εἶπα, νὰ σοῦ τὴν περιγράψω, ἂν μπορέσω. Φαντάζομαι ὅτι σ' αὐτὸ καθένας θὰ συμφωνήσει μαζί μας, ὅτι δηλαδὴ μιὰ τέτοια φύση, ἡ ὁποία θὰ συγκεντρώνει ὅλες τὶς προϋποθέσεις ποὺ θέσαμε [b] προκειμένου νὰ γίνει κάποιος φιλόσοφος, σπάνια παρουσιάζεται ἀνάμεσα στοὺς ἀνθρώπους καὶ ἀποτελεῖ ἐξαίρεση. Ἢ δὲν τὸ νομίζεις;

Καὶ πολὺ μάλιστα.

Πρόσεξε τώρα σὲ τί πολλοὺς καὶ μεγάλους κινδύνους εἶναι ἐκτεθειμένοι αὐτοὶ οἱ λιγοστοὶ ἄνθρωποι.

Τίνες δή;

῞Ο μὲν πάντων θαυμαστότατον ἀκοῦσαι, ὅτι ἓν ἕκαστον ὧν ἐπηνέσαμεν τῆς φύσεως ἀπόλλυσι τὴν ἔχουσαν ψυχὴν καὶ ἀποσπᾷ φιλοσοφίας. λέγω δὲ ἀνδρείαν, σωφροσύνην καὶ πάντα ἃ διήλθομεν.

Ἄτοπον, ἔφη, ἀκοῦσαι.

c Ἔτι τοίνυν, ἦν δ' ἐγώ, πρὸς τούτοις τὰ λεγόμενα ἀγαθὰ πάντα φθείρει καὶ ἀποσπᾷ, κάλλος καὶ πλοῦτος καὶ ἰσχὺς σώματος καὶ συγγένεια ἐρρωμένη ἐν πόλει καὶ πάντα τὰ τούτων οἰκεῖα· ἔχεις γὰρ τὸν τύπον ὧν λέγω.

Ἔχω, ἔφη· καὶ ἡδέως γ' ἂν ἀκριβέστερον ἃ λέγεις πυθοίμην.

Λαβοῦ τοίνυν, ἦν δ' ἐγώ, ὅλου αὐτοῦ ὀρθῶς, καί σοι εὔδηλόν τε φανεῖται καὶ οὐκ ἄτοπα δόξει τὰ προειρημένα περὶ αὐτῶν.

Πῶς οὖν, ἔφη, κελεύεις;

d Παντός, ἦν δ' ἐγώ, σπέρματος πέρι ἢ φυτοῦ, εἴτε ἐγγείων εἴτε τῶν ζῴων, ἴσμεν ὅτι τὸ μὴ τυχὸν τροφῆς ἧς προσήκει ἑκάστῳ μηδ' ὥρας μηδὲ τόπου, ὅσῳ ἂν ἐρρωμενέστερον ᾖ, τοσούτῳ πλειόνων ἐνδεῖ τῶν πρεπόντων· ἀγαθῷ γάρ που κακὸν ἐναντιώτερον ἢ τῷ μὴ ἀγαθῷ.

Πῶς δ' οὔ;

Ἔχει δὴ οἶμαι λόγον τὴν ἀρίστην φύσιν ἐν ἀλλοτριωτέρᾳ οὖσαν τροφῇ κάκιον ἀπαλλάττειν τῆς φαύλης.

Ἔχει.

e Οὐκοῦν, ἦν δ' ἐγώ, ὦ Ἀδείμαντε, καὶ τὰς ψυχὰς οὕτω φῶμεν τὰς εὐφυεστάτας κακῆς παιδαγωγίας τυχούσας διαφερόντως κακὰς γίγνεσθαι; ἢ οἴει τὰ μεγάλα ἀδικήματα καὶ τὴν ἄκρατον πονηρίαν ἐκ φαύλης ἀλλ' οὐκ ἐκ νεανικῆς φύσεως τροφῇ διολομένης γίγνεσθαι, ἀσθενῆ δὲ φύσιν μεγάλων οὔτε ἀγαθῶν οὔτε κακῶν αἰτίαν ποτὲ ἔσεσθαι;

Ποιούς κινδύνους, εἶπε, ἐννοεῖς;

Αὐτὸ ποὺ παραξενεύει περισσότερο ἀπὸ ὅλα, ἅμα τὸ ἀκούσεις, εἶναι ὅτι ἕνα-ἕνα χωριστὰ αὐτὰ τὰ χαρίσματα ποὺ παινέψαμε στὴ φυσικὴ ἰδιοσυγκρασία τοῦ φιλοσόφου φθείρουν τὴν ψυχὴ ποὺ τὰ διαθέτει καὶ τὴν ἀποσποῦν ἀπὸ τὴ φιλοσοφία. Ἐννοῶ τὴν ἀνδρεία, τὴ φρονιμάδα καὶ ὅλα ὅσα ἐκθέσαμε.

Ἀκούγεται περίεργο, εἶπε.

[c] Ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὰ ὅμως, εἶπα ἐγώ, ὅλα ἐπίσης τὰ λεγόμενα καλὰ τὴν διαφθείρουν καὶ τὴν ἀποτραβοῦν ἀπὸ τὴ φιλοσοφία: ἡ ὀμορφιὰ κι ὁ πλοῦτος κι ἡ σωματικὴ ρώμη καὶ ἡ ἐπιρροὴ ποὺ ἀσκεῖ στὴν πολιτεία τὸ συγγενολόγι κι ὅλα τὰ σχετικά· ἀντιλαμβάνεσαι τὸν γενικὸ χαρακτῆρα τῶν πραγμάτων ποὺ ἐννοῶ.

Τὸν ἀντιλαμβάνομαι, εἶπε· καὶ πολὺ θὰ ἤθελα νὰ ἄκουγα κάτι πιὸ ξεκάθαρο σχετικὰ μὲ ὅσα λές.

Προσπάθησε τότε, εἶπα ἐγώ, νὰ τὸ συλλάβεις ὡς ἕνα ὅλο σωστὰ καὶ θὰ δεῖς ὅτι *εἶναι* ξεκάθαρο καὶ δὲν θὰ σοῦ φαίνονται παράξενα ὅσα ἔχουν εἰπωθεῖ γι' αὐτά.

Τί μὲ προστάζεις, εἶπε, νὰ κάνω;

[d] Ξέρουμε, εἶπα ἐγώ, ὅτι κάθε σπέρμα καὶ κάθε φύτρο, εἴτε ἀπὸ τὴ γῆ βγαίνει εἴτε ἀπὸ τὰ ζῶα, ἂν συμβεῖ νὰ μὴν ἔχει οὔτε τὴν τροφὴ ποὺ τοῦ ταιριάζει οὔτε στὴν *ὥρα* ποὺ πρέπει νὰ τὴν ἔχει οὔτε τὸν κατάλληλο τόπο, τότε, ὅσο πιὸ γερὸ εἶναι τόσο περισσότερα θὰ εἶναι τὰ ἀπαραίτητα ποὺ τοῦ λείπουν· γιατὶ τὸ κακὸ βρίσκεται σὲ μεγαλύτερη ἀντίθεση μὲ τὸ ἀγαθὸ παρὰ μὲ τὸ μὴ ἀγαθό.

Ἀσφαλῶς.

Καὶ νομίζω πὼς εἶναι εὔλογο ὅτι γιὰ τὴν ἄριστη φυσικὴ ἰδιοσυγκρασία οἱ ἐπιπτώσεις ἀπὸ τὴν ἀκαταλληλότητα τῶν συνθηκῶν τῆς ἀνάπτυξης εἶναι μεγαλύτερες ἀπ' ὅτι γιὰ μιὰ δευτερότερη ἰδιοσυγκρασία.

Ἔτσι εἶναι.

[e] Νὰ ποῦμε λοιπόν, Ἀδείμαντε, ὅτι κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο καὶ ἐκεῖνες οἱ ψυχὲς ποὺ ἀπὸ τὴ φύση τους εἶναι καλύτερα προικισμένες, ἂν λάβουν κακὴ ἀγωγή, γίνονται ἰδιαίτερα κακές; Ἢ νομίζεις ὅτι τὰ μεγάλα ἀδικήματα καὶ ἡ γνήσια κακία ἐκδηλώνονται σὲ μιὰ κατώτερη φυσικὴ ἰδιοσυγκρασία κι ὄχι σὲ μιὰ ρωμαλέα φύση, ἡ ὁποία ὅμως ἔχει διαφθαρεῖ ἐξαιτίας τῆς κακῆς ἀγωγῆς; Ἐνῶ μιὰ ἀσθενικὴ φύση δὲν θὰ γίνει ποτὲ αἰτία γιὰ μεγάλα πράγματα, οὔτε καλὰ οὔτε ἄσχημα· ἔτσι;

Οὔκ, ἀλλά, ἦ δ' ὅς, οὕτως.

492 Ἣν τοίνυν ἔθεμεν τοῦ φιλοσόφου φύσιν, ἂν μὲν οἶμαι μαθήσεως προσηκούσης τύχῃ, εἰς πᾶσαν ἀρετὴν ἀνάγκη αὐξανομένην ἀφικνεῖσθαι, ἐὰν δὲ μὴ ἐν προσηκούσῃ σπαρεῖσά τε καὶ φυτευθεῖσα τρέφηται, εἰς πάντα τἀναντία αὖ, ἐὰν μή τις αὐτῇ βοηθήσας θεῶν τύχῃ. ἢ καὶ σὺ ἡγῇ, ὥσπερ οἱ πολλοί, διαφθειρομένους τινὰς εἶναι ὑπὸ σοφιστῶν νέους, διαφθείροντας δέ τινας σοφιστὰς ἰδιωτικούς, ὅτι καὶ ἄξιον λόγου, ἀλλ' οὐκ αὐτοὺς τοὺς ταῦτα λέγοντας μεγίστους b μὲν εἶναι σοφιστάς, παιδεύειν δὲ τελεώτατα καὶ ἀπεργάζεσθαι οἵους βούλονται εἶναι καὶ νέους καὶ πρεσβυτέρους καὶ ἄνδρας καὶ γυναῖκας;

Πότε δή; ἦ δ' ὅς.

Ὅταν, εἶπον, συγκαθεζόμενοι ἀθρόοι πολλοὶ εἰς ἐκκλησίας ἢ εἰς δικαστήρια ἢ θέατρα ἢ στρατόπεδα ἤ τινα ἄλλον κοινὸν πλήθους σύλλογον σὺν πολλῷ θορύβῳ τὰ μὲν ψέγωσι τῶν λεγομένων ἢ πραττομένων, τὰ δὲ ἐπαινῶσιν, ὑπερβαλλόντως ἑκάτερα, καὶ ἐκβοῶντες καὶ κροτοῦντες, πρὸς δ' c αὐτοῖς αἵ τε πέτραι καὶ ὁ τόπος ἐν ᾧ ἂν ὦσιν ἐπηχοῦντες διπλάσιον θόρυβον παρέχωσι τοῦ ψόγου καὶ ἐπαίνου. ἐν δὴ τῷ τοιούτῳ τὸν νέον, τὸ λεγόμενον, τίνα οἴει καρδίαν ἴσχειν; ἢ ποίαν [ἂν] αὐτῷ παιδείαν ἰδιωτικὴν ἀνθέξειν, ἣν οὐ κατακλυσθεῖσαν ὑπὸ τοῦ τοιούτου ψόγου ἢ ἐπαίνου οἰχήσεσθαι φερομένην κατὰ ῥοῦν ᾗ ἂν οὗτος φέρῃ, καὶ φήσειν τε τὰ αὐτὰ τούτοις καλὰ καὶ αἰσχρὰ εἶναι, καὶ ἐπιτηδεύσειν ἅπερ ἂν οὗτοι, καὶ ἔσεσθαι τοιοῦτον;

d Πολλή, ἦ δ' ὅς, ὦ Σώκρατες, ἀνάγκη.

Καὶ μήν, ἦν δ' ἐγώ, οὔπω τὴν μεγίστην ἀνάγκην εἰρήκαμεν.

Ποίαν; ἔφη.

Ἣν ἔργῳ προστιθέασι λόγῳ μὴ πείθοντες οὗτοι οἱ παιδευταί τε καὶ σοφισταί. ἢ οὐκ οἶσθα ὅτι τὸν μὴ πειθόμενον ἀτιμίαις τε καὶ χρήμασι καὶ θανάτοις κολάζουσι;

Ὄχι, εἶπε· εἶναι ὅπως τὸ λές.

[492a] Πιστεύω, λοιπόν, ὅτι ἂν συμβεῖ αὐτὴ ἡ φιλοσοφικὴ φύση, ἔτσι ὅπως τὴν προσδιορίσαμε, νὰ λάβει τὴ μάθηση ποὺ τῆς πρέπει, ἀναγκαστικὰ θὰ φθάσει, μεγαλώνοντας, νὰ κατακτήσει ὅλη τὴν ἀρετή, ἂν ὅμως πάλι ἀνατρέφεται ὄντας σπαρμένη καὶ φυτευμένη σὲ ἔδαφος ποὺ δὲν τῆς ταιριάζει, θὰ φθάσει στὰ ἐντελῶς ἀντίθετα, ἐκτὸς κι ἂν τύχει νὰ βάλει τὸ χέρι του ἐπάνω της κάποιος θεός. Ἢ μήπως πιστεύεις κι ἐσύ, ὅπως ὁ πολὺς κόσμος, ὅτι κάποιους νέους ἀνθρώπους τοὺς διαφθείρουν οἱ σοφιστές, κι ὅτι ὑπάρχουν κάποιοι σοφιστὲς ποὺ δρώντας ὡς ἰδιῶτες διαφθείρουν σὲ βαθμὸ ἀξιοπρόσεκτο; Δὲν εἶναι, ἀπεναντίας, *αὐτοὶ ἀκριβῶς* ποὺ τὰ λένε αὐτὰ οἱ πιὸ μεγάλοι [b] σοφιστές, οἱ ὁποῖοι διαμορφώνουν χαρακτῆρες καὶ φτιάχνουν ὅπως θέλουν καὶ τοὺς νέους καὶ τοὺς γέρους καὶ τοὺς ἄνδρες καὶ τὶς γυναῖκες;

Πότε γίνεται αὐτό;

Ὅταν, εἶπα, κάθονται καὶ συνεδριάζουν μπουλούκια-μπουλούκια πολλοὶ μαζὶ στὶς λαϊκὲς συνελεύσεις, στὰ δικαστήρια, στὰ θέατρα, στὰ στρατόπεδα ἢ ὁπουδήποτε ἀλλοῦ μαζεύεται πλῆθος μεγάλο καί, σηκώνοντας ἕνα πανδαιμόνιο, ἄλλα ἀπ' ὅσα λέγονται κι ἀπὸ ὅσα γίνονται ἐκεῖ τὰ ἀποδοκιμάζουν κι ἄλλα τὰ ἐπικροτοῦν, ὑπέρμετρα καὶ τὸ ἕνα καὶ τὸ ἄλλο, ξεφωνίζοντας γοερὰ καὶ χειροκροτώντας [c] ἔτσι ποὺ κοντὰ σ' αὐτοὺς νὰ ἀντιβουίζουν ἀκόμη κι οἱ πέτρες κι ὁ τόπος ὅπου βρίσκονται κάνοντας τὸ πανδαιμόνιο ἀπὸ τὴν ἀποδοκιμασία καὶ τὸν ἔπαινο ἄλλο τόσο. Μέσα σ' αὐτὴ τὴ χλαλοὴ τί φαντάζεσαι ὅτι θὰ κάνει ὁ νέος, πῶς θὰ χτυπάει, ποὺ λέει ὁ λόγος, ἡ καρδούλα του; Ποιά παιδεία, ποὺ ἔλαβε ὁ ἴδιος, θὰ ἄντεχε σ' αὐτὸ τὸν κατακλυσμὸ τῶν ἀποδοκιμασιῶν ἢ τῶν ἐπαίνων καὶ δὲν θὰ παρασυρόταν ἀπὸ τὸ ρεῦμα κατὰ 'κεῖ ποὺ θὰ τὴν πάει αὐτὸ καὶ δὲν θὰ ἀναγκαζόταν τελικὰ κι αὐτὸς νὰ ἔχει τὶς *ἴδιες* μὲ ἐκείνους ἀπόψεις γιὰ τὰ καλὰ καὶ τὰ ἄσχημα καὶ νὰ καταπιαστεῖ μὲ τὰ ἴδια, ὅποια κι ἐκεῖνοι, πράγματα καὶ νὰ γίνει κι ὁ ἴδιος σὰν καὶ δαύτους;

[d] Ἀναγκαστικά, εἶπε, θὰ συμβεῖ αὐτό, Σωκράτη.

Κι ὅμως, εἶπα ἐγώ, γιὰ τὸν πιὸ μεγάλο ἐξαναγκασμὸ δὲν ἔχουμε μιλήσει ἀκόμη.

Γιὰ ποιόν; εἶπε.

Αὐτὰ ποὺ τοῦ ἐπιβάλλουν στὴν πράξη, ὅταν δὲν πείθουν μὲ τὰ λόγια, τοῦτοι οἱ παιδευτὲς καὶ σοφιστές. Ἢ μήπως δὲν ξέρεις ὅτι ὅποιον δὲν πάει μαζί τους τὸν τιμωροῦν μὲ ἀτιμωτικὲς ποινές, μὲ χρηματικὰ πρόστιμα, ἀκόμη καὶ μὲ θάνατο;

Καὶ μάλα, ἔφη, σφόδρα.

Τίνα οὖν ἄλλον σοφιστὴν οἴει ἢ ποίους ἰδιωτικοὺς λόγους ἐναντία τούτοις τείνοντας κρατήσειν;

e Οἶμαι μὲν οὐδένα, ἦ δ' ὅς.

Οὐ γάρ, ἦν δ' ἐγώ, ἀλλὰ καὶ τὸ ἐπιχειρεῖν πολλὴ ἄνοια. οὔτε γὰρ γίγνεται οὔτε γέγονεν οὐδὲ οὖν μὴ γένηται ἀλλοῖον ἦθος πρὸς ἀρετὴν παρὰ τὴν τούτων παιδείαν πεπαιδευμένον, ἀνθρώπειον, ὦ ἑταῖρε —θεῖον μέντοι κατὰ τὴν παροιμίαν ἐξαιρῶμεν λόγου· εὖ γὰρ χρὴ εἰδέναι, ὅτιπερ ἂν σωθῇ τε
493 καὶ γένηται οἷον δεῖ ἐν τοιαύτῃ καταστάσει πολιτειῶν, θεοῦ μοῖραν αὐτὸ σῶσαι λέγων οὐ κακῶς ἐρεῖς.

Οὐδ' ἐμοὶ ἄλλως, ἔφη, δοκεῖ.

Ἔτι τοίνυν σοι, ἦν δ' ἐγώ, πρὸς τούτοις καὶ τόδε δοξάτω.

Τὸ ποῖον;

Ἕκαστος τῶν μισθαρνούντων ἰδιωτῶν, οὓς δὴ οὗτοι σοφιστὰς καλοῦσι καὶ ἀντιτέχνους ἡγοῦνται, μὴ ἄλλα παιδεύειν ἢ ταῦτα τὰ τῶν πολλῶν δόγματα, ἃ δοξάζουσιν ὅταν ἀθροισθῶσιν, καὶ σοφίαν ταύτην καλεῖν· οἷόνπερ ἂν εἰ θρέμματος μεγάλου καὶ ἰσχυροῦ τρεφομένου τὰς ὀργάς τις καὶ
b ἐπιθυμίας κατεμάνθανεν, ὅπῃ τε προσελθεῖν χρὴ καὶ ὅπῃ ἅψασθαι αὐτοῦ, καὶ ὁπότε χαλεπώτατον ἢ πρᾳότατον καὶ ἐκ τίνων γίγνεται, καὶ φωνὰς δὴ ἐφ' οἷς ἑκάστας εἴωθεν φθέγγεσθαι, καὶ οἵας αὖ ἄλλου φθεγγομένου ἡμεροῦταί τε καὶ ἀγριαίνει, καταμαθὼν δὲ ταῦτα πάντα συνουσίᾳ τε καὶ χρόνου τριβῇ σοφίαν τε καλέσειεν καὶ ὡς τέχνην συστησάμενος ἐπὶ διδασκαλίαν τρέποιτο, μηδὲν εἰδὼς τῇ ἀληθείᾳ τούτων τῶν δογμάτων τε καὶ ἐπιθυμιῶν ὅτι καλὸν ἢ αἰσχρὸν
c ἢ ἀγαθὸν ἢ κακὸν ἢ δίκαιον ἢ ἄδικον, ὀνομάζοι δὲ πάντα ταῦτα ἐπὶ ταῖς τοῦ μεγάλου ζῴου δόξαις, οἷς μὲν χαίροι ἐκεῖνο ἀγαθὰ καλῶν, οἷς δὲ ἄχθοιτο κακά, ἄλλον δὲ μηδένα ἔχοι λόγον περὶ αὐτῶν, ἀλλὰ τἀναγκαῖα δίκαια καλοῖ καὶ καλά, τὴν δὲ τοῦ ἀναγκαίου καὶ ἀγαθοῦ φύσιν, ὅσον διαφέρει τῷ ὄντι, μήτε ἑωρακὼς εἴη μήτε ἄλλῳ δυνατὸς δεῖξαι. τοιοῦτος δὴ ὢν πρὸς Διὸς οὐκ ἄτοπος ἄν σοι δοκεῖ εἶναι παιδευτής;

Τὸ ξέρω, εἶπε, καὶ πολὺ καλὰ μάλιστα.

Ποιός ἄλλος λοιπὸν σοφιστὴς ἢ ποιά ἰδιωτικὴ ἀγωγή, ἀντίθετη μὲ αὐτά, θὰ μπορέσει νὰ φτουρήσει;

[e] Νομίζω καμία, εἶπε.

Ὄχι μόνον αὐτό, εἶπα ἐγώ, ἀλλὰ θὰ ἦταν μεγάλη ἀνοησία ἀκόμη καὶ νὰ τὸ ἐπιχειρήσει κανείς. Γιατὶ οὔτε ἀλλάζει οὔτε ἄλλαξε οὔτε πρόκειται ποτὲ νὰ ἀλλάξει ἕνας χαρακτήρας καὶ νὰ ἀποκτήσει ἦθος λαμβάνοντας μιὰ παιδεία διαφορετικὴ ἀπὸ τὴν παιδεία τούτων ἐδῶ, ἕνας *ἀνθρώπινος* χαρακτήρας, ἐννοεῖται, φίλε μου —τὸν θεϊκό, ὅπως λέει κι ἡ παροιμία, τὸν βγάζουμε ἔξω ἀπὸ τὸ λογαριασμό· γιατὶ πρέπει νὰ ξέρουμε καλὰ πῶς ὅ,τι διασωθεῖ μέσα ἀπὸ αὐτὴ τὴν κατάσταση τῶν πολιτειῶν [493a] καὶ τελικὰ γίνει ἔτσι ὅπως πρέπει, δὲν θά 'χεις ἄδικο νὰ πεῖς πῶς σώθηκε χάρη σὲ κάποια θεϊκὴ μοίρα.

Δὲν ἔχω διαφορετικὴ γνώμη, εἶπε.

Νὰ ἔχεις ἐπίσης τὴν ἴδια γνώμη, εἶπα ἐγώ, καὶ πάνω σὲ τοῦτο.

Σὲ ποιό;

Στὸ ὅτι καθένας ἀπὸ ἐκείνους ποὺ πληρώνονται γιὰ νὰ διδάξουν καὶ ποὺ ὁ κόσμος τοὺς ὀνομάζει σοφιστὲς καὶ τοὺς θεωρεῖ ἀνταγωνιστές του στὴν τέχνη δὲν διδάσκει τίποτε ἄλλο παρὰ τὶς γνῶμες τῶν πολλῶν, αὐτὰ ποὺ πρεσβεύουν ὅταν μαζευτοῦν ὅλοι τους, κι αὐτὸ τὸ λένε σοφία. Εἶναι ἀκριβῶς σὰν νά 'χαμε ἕνα θρεφτάρι, μεγάλο καὶ δυνατὸ ἀπὸ τὸ τάισμα, καὶ κάποιος προσπαθοῦσε νὰ ἀντιληφθεῖ τί συμβαίνει μὲ τὶς ὁρμὲς [b] καὶ τὶς ὀρέξεις του, πῶς πρέπει κανεὶς νὰ τὸ πλησιάσει καὶ πῶς νὰ τὸ ἀγγίξει, πότε γίνεται ἀγριότερο ἢ ἡμερότερο καὶ ἀπὸ ποιές ἀφορμές, τί φωνὲς συνηθίζει νὰ βγάζει γιὰ τὸ ἕνα καὶ τὸ ἄλλο πρᾶγμα, ἐπίσης πῶς θὰ τοῦ μιλάει κανεὶς γιὰ νὰ τὸ ἡμερέψει ἢ νὰ τὸ ἀγριέψει· καὶ ὅταν, ἀπὸ τὴ συνεχὴ ἐπαφὴ μὲ τὸ θρεφτάρι καὶ τὸν πολὺ καιρό, τὰ μάθει ὅλα αὐτά, βάλε μὲ τὸ νοῦ σου ὅτι τὰ ὀνομάζει σοφία καί, συστηματοποιώντας τα σὲ τέχνη, ἀρχίζει νὰ τὰ διδάσκει, παρόλο ὅτι στὴν πραγματικότητα δὲν ἔχει ἰδέα ποιά ἀπὸ αὐτὲς τὶς γνῶμες καὶ τὶς ἐπιθυμίες εἶναι ὡραία, ἄσχημη, [c] καλή, κακή, δίκαιη, ἄδικη, κι ὅτι ὅλους αὐτοὺς τοὺς χαρακτηρισμοὺς τοὺς χρησιμοποιεῖ σύμφωνα μὲ τὶς γνῶμες τοῦ ὀγκώδους ζώου: Ὅσα τὸ γεμίζουν χαρὰ τὰ ὀνομάζει καλά, ἐνῶ ὅσα τὸ δυσαρεστοῦν ἄσχημα, καὶ δὲν ἔχει κανέναν ἄλλο τρόπο νὰ τὰ κρίνει ἀλλὰ χαρακτηρίζει δίκαια καὶ καλὰ τὰ ἀναπόφευκτα χωρὶς ὡστόσο νὰ ἔχει ὁ ἴδιος δεῖ ἢ κάποιος ἄλλος νὰ τοῦ ἔχει δείξει πόσο σταλήθεια διαφέρει ἡ φύση τοῦ ἀγαθοῦ ἀπὸ τὴ φύση τοῦ ἀναγκαίου. Ἕνα τέτοιο πλάσμα λοιπὸν δὲν σοῦ φαίνεται, γιὰ τὸ ὄνομα τοῦ θεοῦ, *ἀλλόκοτος* παιδαγωγός;

Ἔμοιγ', ἔφη.

Ἦ οὖν τι τούτου δοκεῖ διαφέρειν ὁ τὴν τῶν πολλῶν καὶ
d παντοδαπῶν συνιόντων ὀργὴν καὶ ἡδονὰς κατανενοηκέναι
σοφίαν ἡγούμενος, εἴτ' ἐν γραφικῇ εἴτ' ἐν μουσικῇ εἴτε δὴ ἐν πολιτικῇ; ὅτι μὲν γάρ, ἐάν τις τούτοις ὁμιλῇ ἐπιδεικνύμενος, ἢ ποίησιν ἤ τινα ἄλλην δημιουργίαν ἢ πόλει διακονίαν, κυρίους αὑτοῦ ποιῶν τοὺς πολλούς, πέρα τῶν ἀναγκαίων, ἡ Διομήδεια λεγομένη ἀνάγκη ποιεῖν αὐτῷ ταῦτα ἃ ἂν οὗτοι ἐπαινῶσιν· ὡς δὲ καὶ ἀγαθὰ καὶ καλὰ ταῦτα τῇ ἀληθείᾳ, ἤδη πώποτέ του ἤκουσας αὐτῶν λόγον διδόντος οὐ καταγέλαστον;

e Οἶμαι δέ γε, ἦ δ' ὅς, οὐδ' ἀκούσομαι.

Ταῦτα τοίνυν πάντα ἐννοήσας ἐκεῖνο ἀναμνήσθητι· αὐτὸ
τὸ καλὸν ἀλλὰ μὴ τὰ πολλὰ καλά, ἢ αὐτό τι ἕκαστον καὶ
494 μὴ τὰ πολλὰ ἕκαστα, ἔσθ' ὅπως πλῆθος ἀνέξεται ἢ ἡγήσεται
εἶναι;

Ἥκιστά γ', ἔφη.

Φιλόσοφον μὲν ἄρα, ἦν δ' ἐγώ, πλῆθος ἀδύνατον εἶναι.

Ἀδύνατον.

Καὶ τοὺς φιλοσοφοῦντας ἄρα ἀνάγκη ψέγεσθαι ὑπ' αὐτῶν.

Ἀνάγκη.

Καὶ ὑπὸ τούτων δὴ τῶν ἰδιωτῶν, ὅσοι προσομιλοῦντες ὄχλῳ ἀρέσκειν αὐτῷ ἐπιθυμοῦσι.

Δῆλον.

Ἐκ δὴ τούτων τίνα ὁρᾷς σωτηρίαν φιλοσόφῳ φύσει, ὥστ'
ἐν τῷ ἐπιτηδεύματι μείνασαν πρὸς τέλος ἐλθεῖν; ἐννόει δ'
b ἐκ τῶν ἔμπροσθεν. ὡμολόγηται γὰρ δὴ ἡμῖν εὐμάθεια καὶ
μνήμη καὶ ἀνδρεία καὶ μεγαλοπρέπεια ταύτης εἶναι τῆς φύσεως.

Ναί.

Οὐκοῦν εὐθὺς ἐν παισὶν ὁ τοιοῦτος πρῶτος ἔσται ἐν

Μοῦ φαίνεται, εἶπε.

Ἄραγε μήπως πιστεύεις ὅτι διαφέρει σὲ τίποτα ἀπὸ τοῦτον ἐδῶ ὅποιος [d] θεωρεῖ ὡς σοφία τὸ νὰ ἀντιλαμβάνεται κανεὶς ποιές εἶναι οἱ διαθέσεις ἑνὸς συγκεντρωμένου πλήθους ἀπὸ κάθε καρυδιᾶς καρύδι καὶ τί τὸ εὐχαριστεῖ εἴτε στὴ ζωγραφικὴ εἴτε στὴ μουσικὴ ἤ, βέβαια, καὶ στὴν πολιτική; Γιατὶ ἂν ἕνας ἄνθρωπος συγχρωτίζεται μὲ αὐτοὺς καὶ τοὺς παρουσιάζει ἕνα ποίημά του ἢ κάποιο ἄλλο ἔργο του ἢ μιὰ ὑπηρεσία ποὺ πρόσφερε στὴν πόλη καθιστώντας ἔτσι τοὺς πολλοὺς ἀφεντικό του σὲ βαθμὸ μεγαλύτερο ἀπὸ ὅσο εἶναι ἀναγκαῖο, τότε θὰ ὑποχρεωθεῖ, ὅπως λέει κι ἡ παροιμία, ἀπὸ τοῦ Διομήδη τὴν ἀνάγκη, νὰ κάνει πάντοτε αὐτὰ ποὺ θὰ ἐπικροτοῦν οἱ πολλοί, ὅτι ὅμως αὐτὰ εἶναι σταλήθεια καλὰ καὶ ὄμορφα, ἄκουσες ποτὲ ὥς τώρα κανέναν ἀπὸ ἐκείνους τοὺς δασκάλους νὰ τὸ ὑποστηρίζει χωρὶς νὰ γίνεται καταγέλαστος;

[e] Νομίζω, εἶπε ἐκεῖνος, πὼς οὔτε καὶ πρόκειται νὰ τὸ ἀκούσω.

Ἔχοντας λοιπὸν ὅλα αὐτὰ στὸ νοῦ σου, σκέψου ἐκεῖνο: Εἶναι ποτὲ δυνατὸν ἡ μάζα νὰ ἀποδεχθεῖ ὅτι ὑπάρχει ὀμορφιὰ αὐτὴ καθεαυτὴν καὶ νὰ τὴν ἀσπαστεῖ καὶ ἡ ἴδια τὴν *ὀμορφιά* [494a] κι ὄχι τὰ πολλὰ διαφορετικὰ ὄμορφα πράγματα ἢ πάλι νὰ δεχθεῖ ὁποιαδήποτε ὀντότητα στὴν καθεαυτότητά της κι ὄχι τὰ πολλὰ καὶ διάφορα ἐπιμέρους πράγματα;

Σίγουρα ὄχι, εἶπε.

Ἑπομένως, εἶπα ἐγώ, εἶναι ἀδύνατον ἡ μάζα νὰ ἔχει σχέση μὲ τὴ φιλοσοφία.

Ἀδύνατον.

Συνεπῶς, κι ὅσους καταπιάνονται μὲ τὴ φιλοσοφία ἡ μάζα θὰ τοὺς κατακρίνει.

Κατανάγκη.

Θὰ τοὺς κατακρίνουν ἐπίσης κι ἐκεῖνα τὰ ἄτομα ποὺ συγχρωτίζονται μὲ τὸν ὄχλο καὶ θέλουν νὰ τοῦ εἶναι ἀρεστοί.

Προφανῶς.

Ὑπὸ αὐτὲς τὶς συνθῆκες βλέπεις νὰ ὑπάρχει τρόπος σωτηρίας γιὰ μιὰ φιλοσοφικὴ ἰδιοσυγκρασία, ὥστε νὰ μείνει σ' αὐτὴ τὴν ἐνασχόλησή της καὶ νὰ φθάσει στὸ στόχο της; Συλλογίσου [b] ὅσα εἴπαμε πρωτύτερα. Γιατὶ παραδεχτήκαμε ὅτι ἡ εὐχέρεια στὴ μάθηση, τὸ καλὸ μνημονικό, ἡ ἀνδρεία, ἡ ἀρχοντιὰ εἶναι γνωρίσματα αὐτῆς τῆς φύσης.

Ναί.

Τότε λοιπὸν ἕνας τέτοιος ἄνθρωπος δὲν θά 'ναι ἀπὸ τὰ παιδικά του κιό-

ἅπασιν, ἄλλως τε καὶ ἐὰν τὸ σῶμα φυῇ προσφερὴς τῇ ψυχῇ;

Τί δ' οὐ μέλλει; ἔφη.

Βουλήσονται δὴ οἶμαι αὐτῷ χρῆσθαι, ἐπειδὰν πρεσβύτερος γίγνηται, ἐπὶ τὰ αὑτῶν πράγματα οἵ τε οἰκεῖοι καὶ οἱ πολῖται.

Πῶς δ' οὔ;

c Ὑποκείσονται ἄρα δεόμενοι καὶ τιμῶντες, προκαταλαμβάνοντες καὶ προκολακεύοντες τὴν μέλλουσαν αὐτοῦ δύναμιν.

Φιλεῖ γοῦν, ἔφη, οὕτω γίγνεσθαι.

Τί οὖν οἴει, ἦν δ' ἐγώ, τὸν τοιοῦτον ἐν τοῖς τοιούτοις ποιήσειν, ἄλλως τε καὶ ἐὰν τύχῃ μεγάλης πόλεως ὢν καὶ ἐν ταύτῃ πλούσιός τε καὶ γενναῖος, καὶ ἔτι εὐειδὴς καὶ μέγας; ἆρ' οὐ πληρωθήσεσθαι ἀμηχάνου ἐλπίδος, ἡγούμενον καὶ τὰ τῶν Ἑλλήνων καὶ τὰ τῶν βαρβάρων ἱκανὸν ἔσεσθαι
d πράττειν, καὶ ἐπὶ τούτοις ὑψηλὸν ἐξαρεῖν αὑτόν, σχηματισμοῦ καὶ φρονήματος κενοῦ ἄνευ νοῦ ἐμπιμπλάμενον;

Καὶ μάλ', ἔφη.

Τῷ δὴ οὕτω διατιθεμένῳ ἐάν τις ἠρέμα προσελθὼν τἀληθῆ λέγῃ, ὅτι νοῦς οὐκ ἔνεστιν αὐτῷ, δεῖται δέ, τὸ δὲ οὐ κτητὸν μὴ δουλεύσαντι τῇ κτήσει αὐτοῦ, ἆρ' εὐπετὲς οἴει εἶναι εἰσακοῦσαι διὰ τοσούτων κακῶν;

Πολλοῦ γε δεῖ, ἦ δ' ὅς.

Ἐὰν δ' οὖν, ἦν δ' ἐγώ, διὰ τὸ εὖ πεφυκέναι καὶ τὸ συγγενὲς
e τῶν λόγων εἰσαισθάνηταί τέ πῃ καὶ κάμπτηται καὶ ἕλκηται πρὸς φιλοσοφίαν, τί οἰόμεθα δράσειν ἐκείνους τοὺς ἡγουμένους ἀπολλύναι αὐτοῦ τὴν χρείαν τε καὶ ἑταιρίαν; οὐ πᾶν μὲν ἔργον, πᾶν δ' ἔπος λέγοντάς τε καὶ πράττοντας καὶ περὶ αὐτόν, ὅπως ἂν μὴ πεισθῇ, καὶ περὶ τὸν πείθοντα, ὅπως ἂν μὴ οἷός τ' ᾖ, καὶ ἰδίᾳ ἐπιβουλεύοντας καὶ δημοσίᾳ εἰς ἀγῶνας καθιστάντας;

495 Πολλή, ἦ δ' ὅς, ἀνάγκη.

Ἔστιν οὖν ὅπως ὁ τοιοῦτος φιλοσοφήσει;

λας χρόνια πρῶτος σὲ ὅλα, ἰδίως ἂν συμβεῖ νὰ ἔχει καὶ κορμὶ πλασμένο ἀνάλογα μὲ τὴν ψυχή;

Ἀμφιβάλλεις;

Θὰ θελήσουν λοιπόν, νομίζω, νὰ τὸν χρησιμοποιήσουν, ὅταν μεγαλώσει, οἱ συγγενεῖς κι οἱ συμπολίτες του γιὰ τὶς δικές τους δουλειές.

Αὐτονόητο.

[c] Θὰ γίνουν ἔτσι χαλὶ νὰ τοὺς πατήσει μὲ τὰ καλοπιάσματα καὶ τὶς τιμὲς ποὺ θὰ τοῦ κάνουν, γιὰ νὰ προλάβουν καὶ νὰ κολακέψουν ἀπὸ πρωτύτερα τὴ μελλοντική του δύναμη.

Συνήθως, εἶπε, ἔτσι γίνεται, πράγματι.

Τί φαντάζεσαι λοιπόν, εἶπα ἐγώ, ὅτι θὰ κάνει ἕνας τέτοιος ἄνθρωπος ὑπὸ αὐτὲς τὶς συνθῆκες, ἂν μάλιστα τύχει νὰ εἶναι ἀπὸ μεγάλη πόλη καὶ ξεχωρίζει ἐκεῖ γιὰ τὸν πλοῦτο καὶ τὴν εὐγενικὴ καταγωγή του, κι ἐπιπλέον εἶναι ὄμορφος καὶ ἀψηλός; Δὲν θά 'ναι ἄραγε γεμάτος ἀπὸ ἄμετρη προσδοκία, θεωρώντας τὸν ἑαυτό του ἱκανὸ νὰ ἀσχοληθεῖ μὲ τὰ δημόσια πράγματα, καὶ τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν βαρβάρων; [d] Δὲν θὰ πάρουν γι' αὐτὸ τὰ μυαλά του ἀέρα καὶ δὲν θὰ φουσκώσει ἀπὸ καμάρι καὶ σκέτη ματαιοδοξία δίχως σταλιὰ νοῦ;

Βεβαιότατα, εἶπε.

Ἂν λοιπὸν ἕναν ἄνθρωπο αὐτῆς τῆς νοοτροπίας τὸν πλησιάσει κάποιος καὶ τοῦ πεῖ ἤρεμα κι ἁπλὰ ὅτι δὲν ἔχει μέσα του νοῦ, ἐνῶ ὁ νοῦς τοῦ εἶναι ἀπαραίτητος, κι ὅτι αὐτὸ τὸ πρᾶγμα εἶναι κάτι ποὺ κανένας δὲν μπορεῖ νὰ τὸ ἀποκτήσει, ἂν δὲν δουλέψει σὰν σκλάβος γιὰ τὴν ἀπόκτησή του, φαντάζεσαι πὼς εἶναι εὔκολο μέσα στὶς τόσες κακὲς ἐπιρροὲς νὰ βροῦν τὰ λόγια του ἀπήχηση;

Κάθε ἄλλο παρὰ εὔκολο, εἶπε.

Ἂν τώρα ὁ νέος, εἶπα ἐγώ, λόγω τοῦ καλοῦ φυσικοῦ του καὶ τῆς συγγενικότητάς του [e] μὲ τὰ λόγια αὐτὰ νιώσει νὰ τὸν ἀγγίζουν κάπως καὶ καμφθεῖ καὶ στραφεῖ πρὸς τὴ φιλοσοφία, πῶς φανταζόμαστε ὅτι θὰ ἀντιδράσουν ὅσοι νομίζουν ὅτι χάνουν τὰ ὠφελήματα καὶ τὸν φιλικὸ σύνδεσμό τους μὲ αὐτόν; Δὲν θὰ κάνουν καὶ δὲν θὰ ποῦν *τὰ πάντα* προκειμένου ὁ νέος αὐτὸς νὰ μὴν πεισθεῖ, καὶ δὲν θὰ κάνουν τὸ ἴδιο καὶ μὲ ἐκεῖνον ποὺ πάει νὰ τὸν πείσει προκειμένου νὰ μὴν μπορέσει νὰ τὸν πείσει, καὶ δὲν θὰ προσπαθήσουν καὶ νὰ τὸν βλάψουν κι ἐκεῖνον, ὡς ἄτομο, καὶ νὰ τὸν σύρουν σὲ δημόσιες δίκες;

[495a] Ἀναπόφευκτα, εἶπε, θὰ γίνει ἔτσι.

Μπορεῖ λοιπὸν ἕνας τέτοιος ἄνθρωπος νὰ ἀσχοληθεῖ μὲ τὴ φιλοσοφία;

Οὐ πάνυ.

Ὁρᾷς οὖν, ἦν δ' ἐγώ, ὅτι οὐ κακῶς ἐλέγομεν ὡς ἄρα καὶ αὐτὰ τὰ τῆς φιλοσόφου φύσεως μέρη, ὅταν ἐν κακῇ τροφῇ γένηται, αἴτια τρόπον τινὰ τοῦ ἐκπεσεῖν ἐκ τοῦ ἐπιτηδεύματος, καὶ τὰ λεγόμενα ἀγαθά, πλοῦτοί τε καὶ πᾶσα ἡ τοιαύτη παρασκευή;

Οὐ γάρ, ἀλλ' ὀρθῶς, ἔφη, ἐλέχθη.

Οὗτος δή, εἶπον, ὦ θαυμάσιε, ὄλεθρός τε καὶ διαφθορὰ
b τοσαύτη τε καὶ τοιαύτη τῆς βελτίστης φύσεως εἰς τὸ ἄριστον ἐπιτήδευμα, ὀλίγης καὶ ἄλλως γιγνομένης, ὡς ἡμεῖς φαμεν. καὶ ἐκ τούτων δὴ τῶν ἀνδρῶν καὶ οἱ τὰ μέγιστα κακὰ ἐργαζόμενοι τὰς πόλεις γίγνονται καὶ τοὺς ἰδιώτας, καὶ οἱ τἀγαθά, οἳ ἂν ταύτῃ τύχωσι ῥυέντες· σμικρὰ δὲ φύσις οὐδὲν μέγα οὐδέποτε οὐδένα οὔτε ἰδιώτην οὔτε πόλιν δρᾷ.

Ἀληθέστατα, ἦ δ' ὅς.

Οὗτοι μὲν δὴ οὕτως ἐκπίπτοντες, οἷς μάλιστα προσήκει,
c ἔρημον καὶ ἀτελῆ φιλοσοφίαν λείποντες αὐτοί τε βίον οὐ προσήκοντα οὐδ' ἀληθῆ ζῶσιν, τὴν δέ, ὥσπερ ὀρφανὴν συγγενῶν, ἄλλοι ἐπεισελθόντες ἀνάξιοι ᾔσχυνάν τε καὶ ὀνείδη περιῆψαν, οἷα καὶ σὺ φῂς ὀνειδίζειν τοὺς ὀνειδίζοντας, ὡς οἱ συνόντες αὐτῇ οἱ μὲν οὐδενός, οἱ δὲ πολλοὶ πολλῶν κακῶν ἄξιοί εἰσιν.

Καὶ γὰρ οὖν, ἔφη, τά γε λεγόμενα ταῦτα.

Εἰκότως γε, ἦν δ' ἐγώ, λεγόμενα. καθορῶντες γὰρ ἄλλοι ἀνθρωπίσκοι κενὴν τὴν χώραν ταύτην γιγνομένην, καλῶν
d δὲ ὀνομάτων καὶ προσχημάτων μεστήν, ὥσπερ οἱ ἐκ τῶν εἱργμῶν εἰς τὰ ἱερὰ ἀποδιδράσκοντες, ἄσμενοι καὶ οὗτοι ἐκ τῶν τεχνῶν ἐκπηδῶσιν εἰς τὴν φιλοσοφίαν, οἳ ἂν κομψότατοι ὄντες τυγχάνωσι περὶ τὸ αὑτῶν τεχνίον. ὅμως γὰρ δὴ πρός γε τὰς ἄλλας τέχνας καίπερ οὕτω πραττούσης φιλοσοφίας τὸ ἀξίωμα μεγαλοπρεπέστερον λείπεται, οὗ δὴ ἐφιέμενοι πολλοὶ ἀτελεῖς μὲν τὰς φύσεις, ὑπὸ δὲ τῶν τεχνῶν τε καὶ δημιουργιῶν ὥσπερ τὰ σώματα λελώβηνται, οὕτω
e καὶ τὰς ψυχὰς συγκεκλασμένοι τε καὶ ἀποτεθρυμμένοι διὰ

Δὲν εἶναι πολὺ εὔκολο.

Βλέπεις λοιπόν, εἶπα ἐγώ, πὼς δὲν εἴχαμε ἄδικο ὅταν λέγαμε ὅτι ἀκόμη κι αὐτὰ τὰ ἴδια τὰ συστατικὰ τῆς φύσης τοῦ φιλοσόφου, ἂν τύχει νὰ καλλιεργηθοῦν ἄσχημα, γίνονται, κατὰ κάποιον τρόπο, *ἡ αἰτία* ποὺ αὐτὸς ξεστρατίζει ἀπὸ τούτη τὴν ἐνασχόληση, κι ὅτι τὸ ἴδιο συμβαίνει μὲ τὰ λεγόμενα ἀγαθά, τὸν πλοῦτο δηλαδὴ καὶ ὅλα τὰ παρεμφερὴ ἐφόδια ποὺ ἔχει στὴ διάθεσή του;

Ὄχι μόνο δὲν εἴχαμε ἄδικο, εἶπε, ἀλλὰ ἦταν καὶ σωστό.

Τέτοιος, καλέ μου φίλε, εἶπα, εἶναι ὁ ἀφανισμὸς καὶ [b] τέτοια καὶ τόσο μεγάλη ἡ διάβρωση τῆς πιὸ εὐγενικῆς φυσικῆς ἰδιοσυστασίας, καὶ μάλιστα ὅταν, ὅπως ὑποστηρίζουμε ἐμεῖς, αὐτὴ ἡ φυσικὴ ἰδιοσυστασία τυχαίνει ἐπιπλέον νὰ εἶναι καὶ σπάνια. Ἀκριβῶς ἀπὸ τέτοιους ἀνθρώπους προέρχονται ὅσοι προξενοῦν τὶς πιὸ μεγάλες συμφορὲς στὶς πολιτεῖες καὶ στὰ ἄτομα, ἐπίσης ὅσοι κάνουν τὰ πιὸ μεγάλα καλά, ἂν τύχει νὰ τοὺς πάρει τὸ ρεῦμα σ' αὐτὴ τὴν κατεύθυνση· ἐνῶ μιὰ φύση περιορισμένων ἀξιώσεων δὲν κάνει ποτὲ τίποτα μεγάλο, οὔτε σὲ ἕνα μεμονωμένο ἄτομο οὔτε σὲ μιὰ πολιτεία.

Μεγάλη ἀλήθεια αὐτό, εἶπε.

Ἀφοῦ λοιπὸν ξεστρατίζουν μὲ αὐτὸ τὸν τρόπο ἐκεῖνοι στοὺς ὁποίους ταιριάζει ἡ φιλοσοφία [c] ἀφήνοντάς την ἔρημη καὶ παραμελημένη, συμβαίνει νὰ ζοῦν καὶ οἱ ἴδιοι μιὰ ζωὴ ποὺ δὲν τοὺς ταιριάζει καὶ ποὺ εἶναι κίβδηλη, ἐνῶ ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος καὶ τὴ φιλοσοφία, σὰν ἔρημη κι ὀρφανή, τὴν καταντροπιάζουν κάποιοι ἄλλοι, οἱ ὁποῖοι κατάφεραν νὰ εἰσχωρήσουν σ' αὐτήν, καὶ τὴν ἐξευτελίζουν, μὲ ἐξευτελισμοὺς σὰν αὐτοὺς ποὺ κι ἐσὺ λὲς ὅτι τῆς ἀποδίδονται, πὼς τάχα ὅσοι πᾶνε κοντά της εἴτε δὲν ἀξίζουν τίποτα εἴτε, οἱ περισσότεροι, εἶναι ἱκανοὶ νὰ κάνουν μεγάλο κακό.

Πραγματικά, εἶπε, αὐτὰ λένε.

Κι ἔχουν βάση, εἶπα ἐγώ, ποὺ τὰ λένε. Γιατὶ κάποια ἄλλα ἀνθρωπάρια βλέποντας νὰ ἐρημώνει αὐτὸς ὁ χῶρος, παράλληλα ὅμως νὰ εἶναι γεμάτος ἀπὸ λαμπρὰ [d] ὀνόματα καὶ τίτλους τιμῆς, σπεύδουν μετὰ χαρᾶς —σὰν κι ἐκείνους τοὺς δραπέτες ποὺ καταφεύγουν στὰ ἱερὰ τῶν ναῶν— νὰ μεταπηδήσουν ἀπὸ τὶς τέχνες τους στὴ φιλοσοφία, ἰδίως ὅσοι τυχαίνει νὰ διαπρέπουν στὶς παρακατιανές τους τέχνες. Παρόλο ὅμως ὅτι ἡ φιλοσοφία βρίσκεται σ' αὐτὴ τὴν κατάσταση, ἐξακολουθεῖ νὰ ἔχει, σὲ σύγκριση μὲ τὶς ἄλλες τέχνες, μεγαλύτερη ὑπόληψη, ἔτσι ποὺ νὰ αἰσθάνονται ζωηρὴ ἐπιθυμία γι' αὐτὴν πολλοὶ λειψοὶ ἀπὸ τὴ φύση τους κι ὄχι μόνο σωματικὰ κουτσουρεμένοι ἀπὸ τὶς τέχνες καὶ τὰ ἐπαγγέλματά τους [e] ἀλλὰ καὶ ψυχικὰ τσακισμένοι καὶ

τὰς βαναυσίας τυγχάνουσιν —ἢ οὐκ ἀνάγκη;

Καὶ μάλα, ἔφη.

Δοκεῖς οὖν τι, ἦν δ' ἐγώ, διαφέρειν αὐτοὺς ἰδεῖν ἀργύριον κτησαμένου χαλκέως φαλακροῦ καὶ σμικροῦ, νεωστὶ μὲν ἐκ δεσμῶν λελυμένου, ἐν βαλανείῳ δὲ λελουμένου, νεουργὸν ἱμάτιον ἔχοντος, ὡς νυμφίου παρεσκευασμένου, διὰ πενίαν καὶ ἐρημίαν τοῦ δεσπότου τὴν θυγατέρα μέλλοντος γαμεῖν;

496 Οὐ πάνυ, ἔφη, διαφέρει.

Ποῖ' ἄττα οὖν εἰκὸς γεννᾶν τοὺς τοιούτους; οὐ νόθα καὶ φαῦλα;

Πολλὴ ἀνάγκη.

Τί δέ; τοὺς ἀναξίους παιδεύσεως, ὅταν αὐτῇ πλησιάζοντες ὁμιλῶσι μὴ κατ' ἀξίαν, ποῖ' ἄττα φῶμεν γεννᾶν διανοήματά τε καὶ δόξας; ἆρ' οὐχ ὡς ἀληθῶς προσήκοντα ἀκοῦσαι σοφίσματα, καὶ οὐδὲν γνήσιον οὐδὲ φρονήσεως [ἄξιον] ἀληθινῆς ἐχόμενον;

Παντελῶς μὲν οὖν, ἔφη.

Πάνσμικρον δή τι, ἔφην ἐγώ, ὦ Ἀδείμαντε, λείπεται τῶν
b κατ' ἀξίαν ὁμιλούντων φιλοσοφίᾳ, ἤ που ὑπὸ φυγῆς καταληφθὲν γενναῖον καὶ εὖ τεθραμμένον ἦθος, ἀπορίᾳ τῶν διαφθερούντων κατὰ φύσιν μεῖναν ἐπ' αὐτῇ, ἢ ἐν σμικρᾷ πόλει ὅταν μεγάλη ψυχὴ φυῇ καὶ ἀτιμάσασα τὰ τῆς πόλεως ὑπερίδῃ· βραχὺ δέ πού τι καὶ ἀπ' ἄλλης τέχνης δικαίως ἀτιμάσαν εὐφυὲς ἐπ' αὐτὴν ἂν ἔλθοι. εἴη δ' ἂν καὶ ὁ τοῦ ἡμετέρου ἑταίρου Θεάγους χαλινὸς οἷος κατασχεῖν· καὶ γὰρ
c Θεάγει τὰ μὲν ἄλλα πάντα παρεσκεύασται πρὸς τὸ ἐκπεσεῖν φιλοσοφίας, ἡ δὲ τοῦ σώματος νοσοτροφία ἀπείργουσα αὐτὸν τῶν πολιτικῶν κατέχει. τὸ δ' ἡμέτερον οὐκ ἄξιον λέγειν, τὸ δαιμόνιον σημεῖον· ἢ γάρ πού τινι ἄλλῳ ἢ οὐδενὶ τῶν ἔμπροσθεν γέγονεν. καὶ τούτων δὴ τῶν ὀλίγων οἱ γενόμενοι

διαλυμένοι ἐξαιτίας τῆς βαρετῆς μηχανικῆς ἀπασχόλησής τους —ἢ μήπως δὲν εἶναι ἀναπόφευκτο νὰ πάθουν κάτι τέτοιο;

Καὶ πολὺ μάλιστα, εἶπε.

Νομίζεις λοιπόν, εἶπα ἐγώ, ὅτι διαφέρουν σὲ τίποτα, ἅμα τοὺς δεῖς, ἀπὸ ἕναν οἰκονομημένο σιδερά, φαλακρὸ καὶ κακοφτιαγμένο, ποὺ μόλις πρὶν ἀπὸ λίγο ἔχει βγεῖ ἀπὸ τὸ κάτεργό του, λούστηκε στὸ λουτρὸ καὶ βάζοντας ἐπάνω του ἕνα καινούργιο ροῦχο καμαρώνει σὰν γαμπρὸς καὶ ἐννοεῖ νὰ παντρευτεῖ τὴν κόρη τοῦ ἀφεντικοῦ του, ἐπειδὴ αὐτὴ ἔχει μείνει φτωχὴ κι ἔρημη;

[496a] Δὲν διαφέρει καὶ πολύ, εἶπε.

Τί λογῆς παιδιὰ θὰ βγοῦν, φυσικά, ἀπὸ τέτοιους; Δὲν θὰ βγοῦν νόθα καὶ τιποτένια;

Ἀναπόφευκτα.

Ἀλλὰ κι ἐκεῖνοι ποὺ εἶναι ἀνάξιοι γιὰ μόρφωση, ὅταν πλησιάζουν τὴ φιλοσοφία καὶ συγχρωτίζονται μαζί της χωρὶς νὰ τὸ ἀξίζουν, τί λογῆς διανοήματα καὶ ἀπόψεις λὲς ὅτι θὰ γεννήσει τὸ μυαλό τους; Σοφίσματα δὲν εἶναι ἄραγε ὁ σωστὸς χαρακτηρισμὸς γι' αὐτά, χωρὶς ἴχνος γνησιότητας καὶ ἐντελῶς ἄσχετα μὲ τὸν ἀληθινὸ στοχασμό;

Ἀναμφίβολα, εἶπε.

Μένει λοιπόν, εἶπα ἐγώ, Ἀδείμαντε, ἕνας πολὺ μικρὸς ἀριθμὸς ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ [b] ἐπάξια καταπιάνονται μὲ τὴ φιλοσοφία: Εἴτε ἄτομα μὲ εὐγενικὸ χαρακτήρα καὶ καλὴ ἀγωγὴ ποὺ γλύτωσαν, ἐπειδὴ ἔτυχε νὰ ἐξοριστοῦν, καὶ καθὼς δὲν ὑπῆρχαν γύρω τους αὐτοὶ ποὺ θὰ τοὺς διέφθειραν, ἀκολούθησαν τὴ φύση τους καὶ κρατήθηκαν στὴ φιλοσοφία, εἴτε πάλι ὅταν συμβεῖ νὰ γεννηθεῖ σὲ κάποια ἀσήμαντη πόλη μιὰ μεγάλη ψυχὴ ἡ ὁποία ἀπαξιώνοντας νὰ καταπιαστεῖ μὲ τὰ πολιτικὰ πράγματα τῆς πόλης θὰ δείξει περιφρόνηση. Ἐνδεχομένως νὰ ὑπάρχουν καὶ κάποιες σπάνιες περιπτώσεις εὐγενικὰ προικισμένων ἀτόμων ἀπὸ ἄλλη τέχνη ποὺ μὲ τὸ δίκιο τους τὴν παρατοῦν γιὰ νὰ ἔλθουν στὴ φιλοσοφία. Ἐπίσης τὸ χαλινάρι τοῦ δικοῦ μας φίλου, τοῦ Θεάγη, θὰ ἦταν δυνατὸν νὰ κρατήσει κάποιον στὴ φιλοσοφία. Γιατὶ πραγματικὰ [c] στὸν Θεάγη ὑπῆρχαν ὅλες οἱ προϋποθέσεις γιὰ νὰ ξεστρατίσει ἀπὸ τὴ φιλοσοφία ἀλλὰ ἡ περιποίηση τοῦ ἄρρωστου κορμιοῦ του δὲν τοῦ ἐπιτρέπει νὰ ἀσχοληθεῖ μὲ τὴν πολιτικὴ καὶ τὸν κρατάει στὴ φιλοσοφία. Ὅσο γιὰ τὴ δική μου περίπτωση, ἐννοῶ τὸ δαιμονικὸ σημάδι, δὲν ἀξίζει νὰ μιλᾶμε γι' αὐτό· ζήτημα νὰ ἔχει παρουσιαστεῖ ἔστω σὲ ἕναν ἀκόμη πρὶν ἀπὸ μένα, μπορεῖ καὶ σὲ κανέναν. Κι ἀπὸ αὐτούς, τώρα, τοὺς λιγοστοὺς οἱ ὁποῖοι ἔχουν δοκιμάσει πό-

καὶ γευσάμενοι ὡς ἡδὺ καὶ μακάριον τὸ κτῆμα, καὶ τῶν πολλῶν αὖ ἱκανῶς ἰδόντες τὴν μανίαν, καὶ ὅτι οὐδεὶς οὐδὲν ὑγιὲς ὡς ἔπος εἰπεῖν περὶ τὰ τῶν πόλεων πράττει οὐδ' ἔστι
d σύμμαχος μεθ' ὅτου τις ἰὼν ἐπὶ τὴν τῷ δικαίῳ βοήθειαν σῴζοιτ' ἄν, ἀλλ' ὥσπερ εἰς θηρία ἄνθρωπος ἐμπεσών, οὔτε συναδικεῖν ἐθέλων οὔτε ἱκανὸς ὢν εἷς πᾶσιν ἀγρίοις ἀντέχειν, πρίν τι τὴν πόλιν ἢ φίλους ὀνῆσαι προαπολόμενος ἀνωφελὴς αὑτῷ τε καὶ τοῖς ἄλλοις ἂν γένοιτο —ταῦτα πάντα λογισμῷ λαβών, ἡσυχίαν ἔχων καὶ τὰ αὑτοῦ πράττων, οἷον ἐν χειμῶνι κονιορτοῦ καὶ ζάλης ὑπὸ πνεύματος φερομένου ὑπὸ τειχίον ἀποστάς, ὁρῶν τοὺς ἄλλους καταπιμπλαμένους ἀνομίας, ἀγαπᾷ εἴ πῃ αὐτὸς καθαρὸς ἀδικίας τε καὶ ἀνοσίων
e ἔργων τόν τε ἐνθάδε βίον βιώσεται καὶ τὴν ἀπαλλαγὴν αὐτοῦ μετὰ καλῆς ἐλπίδος ἵλεώς τε καὶ εὐμενὴς ἀπαλλάξεται.

497 Ἀλλά τοι, ἦ δ' ὅς, οὐ τὰ ἐλάχιστα ἂν διαπραξάμενος ἀπαλλάττοιτο.

Οὐδέ γε, εἶπον, τὰ μέγιστα, μὴ τυχὼν πολιτείας προσηκούσης· ἐν γὰρ προσηκούσῃ αὐτός τε μᾶλλον αὐξήσεται καὶ μετὰ τῶν ἰδίων τὰ κοινὰ σώσει.

Τὸ μὲν οὖν τῆς φιλοσοφίας ὧν ἕνεκα διαβολὴν εἴληφεν καὶ ὅτι οὐ δικαίως, ἐμοὶ μὲν δοκεῖ μετρίως εἰρῆσθαι, εἰ μὴ ἔτ' ἄλλο λέγεις τι σύ.

Ἀλλ' οὐδέν, ἦ δ' ὅς, ἔτι λέγω περὶ τούτου· ἀλλὰ τὴν προσήκουσαν αὐτῇ τίνα τῶν νῦν λέγεις πολιτειῶν;

b Οὐδ' ἡντινοῦν, εἶπον, ἀλλὰ τοῦτο καὶ ἐπαιτιῶμαι, μηδεμίαν ἀξίαν εἶναι τῶν νῦν κατάστασιν πόλεως φιλοσόφου φύσεως· διὸ καὶ στρέφεσθαί τε καὶ ἀλλοιοῦσθαι αὐτήν, ὥσπερ ξενικὸν σπέρμα ἐν γῇ ἄλλῃ σπειρόμενον ἐξίτηλον εἰς τὸ ἐπιχώριον φιλεῖ κρατούμενον ἰέναι, οὕτω καὶ τοῦτο τὸ γένος νῦν μὲν οὐκ ἴσχειν τὴν αὑτοῦ δύναμιν, ἀλλ' εἰς ἀλλότριον ἦθος ἐκπίπτειν· εἰ δὲ λήψεται τὴν ἀρίστην πολιτείαν, ὥσπερ
c καὶ αὐτὸ ἄριστόν ἐστιν, τότε δηλώσει ὅτι τοῦτο μὲν τῷ ὄντι

σο γλυκὸ καὶ εὐλογημένο εἶναι αὐτὸ τὸ ἀπόκτημα κι ἀπὸ τὴν ἄλλη ἔχουν ἀρκούντως ἀντιληφθεῖ τὴν παραφροσύνη τῆς μάζας καὶ ὅτι, μὲ μιὰ λέξη, *κανένας* δὲν κάνει *τίποτα σωστὸ* στὴν πολιτικὴ οὔτε καὶ ὑπάρχει [d] σύντροφος ποὺ πηγαίνοντας κανεὶς νὰ ὑπερασπιστεῖ *μαζί του* τὸ δίκιο δὲν θὰ χανόταν κι ὁ ἴδιος, ἀλλὰ ὅτι ἀντιθέτως θὰ εἶναι σὰν ἄνθρωπος ποὺ τὸν ἔχουν ρίξει στὰ θηρία, μὴ θέλοντας νὰ ἀδικεῖ καὶ ὁ ἴδιος μαζὶ μ' ἐκείνους ἀλλὰ καὶ *μὴ μπορώντας* νὰ τὰ βάλει μοναχός του μὲ τὴ γενικὴ θηριωδία μὲ ἀποτέλεσμα νὰ ἐξοντωθεῖ προτοῦ κὰν προλάβει νὰ ὠφελήσει ἔστω τόσο δὰ τὴν πόλη ἢ τοὺς φίλους του ἀποβαίνοντας ἔτσι ἄχρηστος γιὰ τὸν ἑαυτό του καὶ τοὺς ἄλλους —ἀφοῦ λογαριάσει καλὰ τὴν κατάσταση, ἀποτραβιέται στὸν ἑαυτό του καὶ κοιτάζει μόνο τὴ δική του δουλειά, κι ὅπως ὅταν καταχείμωνα σὲ μιὰ θεομηνία λυσσομανάει ὁ ἀγέρας καὶ κοιτάει κανεὶς νὰ βρεῖ καταφύγιο κάτω ἀπὸ ἕναν τοῖχο, ἔτσι τώρα κι αὐτός, βλέποντας τοὺς ἄλλους βουτηγμένους στὴν ἀνομία, θὰ εἶναι εὐχαριστημένος ἂν μπορέσει μὲ τὸν ἕνα ἢ τὸν ἄλλο τρόπο [e] *καὶ* ἐδῶ στὸν ἀπάνω κόσμο νὰ περάσει τὴ ζωή του ἀκηλίδωτος ἀπὸ ἀδικίες κι ἀνόσιες πράξεις *καὶ* νὰ φύγει ἔπειτα μὲ καλὲς ἐλπίδες γαλήνιος καὶ λυτρωμένος.

[497a] Πάντως, εἶπε ἐκεῖνος, θὰ ἔφευγε ἀπὸ τὴ ζωὴ ἔχοντας κατορθώσει ὄχι τὸ πιὸ ἀσήμαντο πρᾶγμα.

Οὔτε ὅμως, εἶπα, καὶ τὸ πιὸ σημαντικό, ἂν δὲν θὰ εἶχε τὴν τύχη νὰ βρεθεῖ σὲ μιὰ πολιτεία ποὺ νὰ τοῦ ταιριάζει· γιατὶ σὲ μιὰ ταιριαστὴ πολιτεία καὶ ὁ ἴδιος θὰ ξεδιπλώσει καλύτερα τὶς δυνάμεις του καὶ ἐπιπλέον θὰ προσφέρει σωστικὴ βοήθεια στὴν κοινωνία.

Ὅσον ἀφορᾶ λοιπόν, συνέχισα, στοὺς λόγους γιὰ τοὺς ὁποίους ἡ φιλοσοφία ἔχει διαβληθεῖ, καὶ μάλιστα ἀδίκως, νομίζω ὅτι εἶναι ἀρκετὰ ὅσα ἔχουμε πεῖ, ἐκτὸς κι ἂν θὲς ἐσὺ νὰ προσθέσεις κάτι ἄλλο.

Ὄχι, εἶπε ἐκεῖνος, πάνω σ' αὐτὸ δὲν ἔχω νὰ πῶ τίποτε ἄλλο· ποιό ὅμως ἀπὸ τὰ τωρινὰ πολιτεύματα θεωρεῖς ὅτι ταιριάζει μὲ τὴ φιλοσοφία;

[b] Ἀπολύτως κανένα, εἶπα, ἀλλὰ ἀκριβῶς γι' αὐτὸ καὶ παραπονιέμαι: ὅτι δηλαδὴ δὲν ὑπάρχει σήμερα καθεστὼς ποὺ νά 'ναι ἀντάξιο τῆς φύσης τοῦ φιλοσόφου. Γι' αὐτὸ κι ἐκείνη μεταστρέφεται καὶ ἀλλάζει σὰν σπόρος φερμένος ἀπὸ ἀλλοῦ πού, ὅταν τὸν σπείρεις στὴν ξένη γῆ, χάνει τὶς ἰδιότητές του καί, νικημένος, τείνει νὰ ἐξομοιωθεῖ μὲ τὴν ντόπια ποιότητα· ἔτσι καὶ ἡ φιλοσοφικὴ φύση δὲν διατηρεῖ, στὶς τωρινὲς συνθῆκες, τὴ δύναμή της ἀλλὰ ξεπέφτει, κι ὁ χαρακτήρας της γίνεται ἀλλιώτικος. Ἂν ὅμως τύχει νὰ βρεθεῖ σ' ἕνα πολίτευμα ἄριστο, ὅπως ἀκριβῶς [c] κι αὐτὴ εἶναι ἄριστη, θὰ γίνει τότε πιὰ

θεῖον ἦν, τὰ δὲ ἄλλα ἀνθρώπινα, τά τε τῶν φύσεων καὶ τῶν ἐπιτηδευμάτων. δῆλος δὴ οὖν εἶ ὅτι μετὰ τοῦτο ἐρήσῃ τίς αὕτη ἡ πολιτεία.

Οὐκ ἔγνως, ἔφη· οὐ γὰρ τοῦτο ἔμελλον, ἀλλ' εἰ αὐτὴ ἣν ἡμεῖς διεληλύθαμεν οἰκίζοντες τὴν πόλιν ἢ ἄλλη.

Τὰ μὲν ἄλλα, ἦν δ' ἐγώ, αὕτη· τοῦτο δὲ αὐτὸ ἐρρήθη μὲν καὶ τότε, ὅτι δεήσοι τι ἀεὶ ἐνεῖναι ἐν τῇ πόλει λόγον
d ἔχον τῆς πολιτείας τὸν αὐτὸν ὅνπερ καὶ σὺ ὁ νομοθέτης ἔχων τοὺς νόμους ἐτίθεις.

Ἐρρήθη γάρ, ἔφη.

Ἀλλ' οὐχ ἱκανῶς, εἶπον, ἐδηλώθη, φόβῳ ὧν ὑμεῖς ἀντιλαμβανόμενοι δεδηλώκατε μακρὰν καὶ χαλεπὴν αὐτοῦ τὴν ἀπόδειξιν· ἐπεὶ καὶ τὸ λοιπὸν οὐ πάντων ῥᾷστον διελθεῖν.

Τὸ ποῖον;

Τίνα τρόπον μεταχειριζομένη πόλις φιλοσοφίαν οὐ διολεῖται. τὰ γὰρ δὴ μεγάλα πάντα ἐπισφαλῆ, καὶ τὸ λεγόμενον τὰ καλὰ τῷ ὄντι χαλεπά.

e Ἀλλ' ὅμως, ἔφη, λαβέτω τέλος ἡ ἀπόδειξις τούτου φανεροῦ γενομένου.

Οὐ τὸ μὴ βούλεσθαι, ἦν δ' ἐγώ, ἀλλ' εἴπερ, τὸ μὴ δύνασθαι διακωλύσει· παρὼν δὲ τήν γ' ἐμὴν προθυμίαν εἴσῃ. σκόπει δὲ καὶ νῦν ὡς προθύμως καὶ παρακινδυνευτικῶς μέλλω λέγειν, ὅτι τοὐναντίον ἢ νῦν δεῖ τοῦ ἐπιτηδεύματος τούτου πόλιν ἅπτεσθαι.

Πῶς;

Νῦν μέν, ἦν δ' ἐγώ, οἱ καὶ ἁπτόμενοι μειράκια ὄντα ἄρτι
498 ἐκ παίδων τὸ μεταξὺ οἰκονομίας καὶ χρηματισμοῦ πλησιάσαντες αὐτοῦ τῷ χαλεπωτάτῳ ἀπαλλάττονται, οἱ φιλοσοφώτατοι ποιούμενοι —λέγω δὲ χαλεπώτατον τὸ περὶ τοὺς λόγους —ἐν δὲ τῷ ἔπειτα, ἐὰν καὶ ἄλλων τοῦτο πραττόντων παρακαλούμενοι ἐθέλωσιν ἀκροαταὶ γίγνεσθαι, μεγάλα ἡγοῦνται, πάρεργον οἰόμενοι αὐτὸ δεῖν πράττειν· πρὸς δὲ τὸ γῆρας

φανερὸ ὅτι σταλήθεια ἦταν θεϊκὴ αὐτὴ ἡ φύση, ἐνῶ ὅλα τὰ ἄλλα ἦσαν ἀνθρώπινα, τόσο οἱ φυσικὲς ἰδιοσυγκρασίες ὅσο καὶ οἱ προσπάθειες. Εἶναι φανερὸ ὅτι ὕστερ' ἀπὸ αὐτὸ θὰ ρωτήσεις ποιό εἶναι τοῦτο τὸ πολίτευμα.

Δὲν μάντεψες καλά, εἶπε· δὲν ἐπρόκειτο νὰ σὲ ρωτήσω αὐτό ἀλλὰ ἂν ἐννοοῦσε τὴν πολιτεία ποὺ περιγράψαμε φτιάχνοντάς την ἢ κάποια ἄλλη.

Ὡς πρὸς ὅλα τὰ ἄλλα, εἶπα ἐγώ, εἶναι αὐτή· τὸ εἴπαμε ὅμως καὶ τότε ὅτι θὰ χρειαζόταν νὰ ὑπάρχει διαρκῶς μέσα στὴν πόλη κάτι [d] ποὺ νὰ στοχάζεται τὸ πολίτευμα, ἀκριβῶς ὅπως τὸ στοχαζόσουν κι ἐσύ, ὅταν θέσπιζες τοὺς νόμους.

Ναί, αὐτὸ τὸ εἴπαμε.

Δὲν ἔγινε ὅμως, εἶπα, ἀρκετὰ ξεκάθαρο, ἀπὸ φόβο, ἐπειδὴ μὲ τὶς παρατηρήσεις σας μοῦ δώσατε νὰ καταλάβω ὅτι ἡ ἀπόδειξη αὐτοῦ τοῦ ζητήματος θὰ ἔπαιρνε μάκρος καὶ θὰ ἦταν δύσκολη. Ἄλλωστε καὶ τὸ κομμάτι ποὺ μένει νὰ ἀναπτύξουμε δὲν εἶναι καὶ τὸ πιὸ εὔκολο ἀπ' ὅλα.

Ποιό εἶναι αὐτό;

Εἶναι τὸ ἐρώτημα πῶς μιὰ πολιτεία θὰ χρησιμοποιήσει τὴ φιλοσοφία χωρὶς αὐτὸ νὰ γίνει αἰτία νὰ καταστραφεῖ ἡ ἴδια. Γιατὶ καθετὶ μεγάλο περικλείει, βλέπεις, κινδύνους, καὶ πραγματικά, ὅπως λέει κι ἡ παροιμία, «δύσκολα εἶναι τὰ ὄμορφα».

[e] Ὅμως, εἶπε, ἂς ὁλοκληρωθεῖ ἡ ἀπόδειξη ὥστε αὐτὸ νὰ γίνει φανερό.

Ναί, εἶπα ἐγώ, ἐκτός κι ἂν μᾶς ἐμποδίσει ὄχι ἡ ἔλλειψη διάθεσης νὰ τὸ κάνουμε ἀλλὰ ἡ ἀνημποριά μας· εἶσαι ἐδῶ καὶ θὰ δεῖς τὴν προθυμία μου. Δὲς τώρα ἀμέσως πόσο ἀνεπιφύλακτα καὶ παρακινδυνευμένα θὰ μιλήσω. Τολμῶ νὰ πῶ ὅτι ἡ πόλη πρέπει νὰ καταπιαστεῖ μὲ τὴ φιλοσοφία κατὰ τὸν ἐντελῶς ἀντίθετο τρόπο ἀπ' ὅτι τώρα.

Πῶς;

Σήμερα, εἶπα ἐγώ, ὅσοι καταπιάνονται μὲ τὴ φιλοσοφία εἶναι παλληκαρόπουλα [498a] ποὺ μόλις ἔπαψαν πιὰ νὰ εἶναι μικρὰ παιδιὰ ἀλλὰ καὶ ποὺ δὲν ἔχουν ἀσχοληθεῖ ἀκόμη μὲ τὸ σπίτι τους καὶ τὸ βιοπορισμό, καὶ τὰ ὁποῖα σὰν φθάσουν στὸ πιὸ δύσκολο μέρος τῆς φιλοσοφίας τὰ παρατοῦν στὴ μέση· ἔτσι κάνουν ὅσοι παριστάνουν τοὺς πολὺ φιλοσοφημένους —καὶ χαρακτηρίζω ὡς πιὸ δύσκολο μέρος τὸ σχετικὸ μὲ τὴ διαλεκτική—, κι ὅταν δεχθοῦν κάποτε, ὕστερα ἀπὸ παράκληση κάποιων ποὺ ἀσχολοῦνται μὲ τὴ φιλοσοφία νὰ τοὺς παρακολουθήσουν σὲ μιὰ φιλοσοφικὴ συζήτηση, τὸ θεωροῦν μεγάλο πρᾶγμα, πιστεύοντας ὅτι γι' αὐτοὺς ἡ φιλοσοφία πρέπει νὰ εἶναι πάρεργο·

ἐκτὸς δή τινων ὀλίγων ἀποσβέννυνται πολὺ μᾶλλον τοῦ
b Ἡρακλειτείου ἡλίου, ὅσον αὖθις οὐκ ἐξάπτονται.

Δεῖ δὲ πῶς; ἔφη.

Πᾶν τοὐναντίον· μειράκια μὲν ὄντα καὶ παῖδας μειρακιώδη παιδείαν καὶ φιλοσοφίαν μεταχειρίζεσθαι, τῶν τε σωμάτων, ἐν ᾧ βλαστάνει τε καὶ ἀνδροῦται, εὖ μάλα ἐπιμελεῖσθαι, ὑπηρεσίαν φιλοσοφίᾳ κτωμένους· προϊούσης δὲ τῆς ἡλικίας, ἐν ᾗ ἡ ψυχὴ τελεοῦσθαι ἄρχεται, ἐπιτείνειν τὰ ἐκείνης γυμνάσια· ὅταν δὲ λήγῃ μὲν ἡ ῥώμη, πολιτικῶν δὲ καὶ
c στρατειῶν ἐκτὸς γίγνηται, τότε ἤδη ἀφέτους νέμεσθαι καὶ μηδὲν ἄλλο πράττειν, ὅτι μὴ πάρεργον, τοὺς μέλλοντας εὐδαιμόνως βιώσεσθαι καὶ τελευτήσαντας τῷ βίῳ τῷ βεβιωμένῳ τὴν ἐκεῖ μοῖραν ἐπιστήσειν πρέπουσαν.

Ὡς ἀληθῶς μοι δοκεῖς, ἔφη, λέγειν γε προθύμως, ὦ Σώκρατες· οἶμαι μέντοι τοὺς πολλοὺς τῶν ἀκουόντων προθυμότερον ἔτι ἀντιτείνειν οὐδ' ὁπωστιοῦν πεισομένους, ἀπὸ Θρασυμάχου ἀρξαμένους.

Μὴ διάβαλλε, ἦν δ' ἐγώ, ἐμὲ καὶ Θρασύμαχον ἄρτι
d φίλους γεγονότας, οὐδὲ πρὸ τοῦ ἐχθροὺς ὄντας. πείρας γὰρ οὐδὲν ἀνήσομεν, ἕως ἂν ἢ πείσωμεν καὶ τοῦτον καὶ τοὺς ἄλλους, ἢ προὔργου τι ποιήσωμεν εἰς ἐκεῖνον τὸν βίον, ὅταν αὖθις γενόμενοι τοῖς τοιούτοις ἐντύχωσι λόγοις.

Εἰς μικρόν γ', ἔφη, χρόνον εἴρηκας.

Εἰς οὐδὲν μὲν οὖν, ἔφην, ὥς γε πρὸς τὸν ἅπαντα. τὸ μέντοι μὴ πείθεσθαι τοῖς λεγομένοις τοὺς πολλοὺς θαῦμα οὐδέν· οὐ γὰρ πώποτε εἶδον γενόμενον τὸ νῦν λεγόμενον,
e ἀλλὰ πολὺ μᾶλλον τοιαῦτ' ἄττα ῥήματα ἐξεπίτηδες ἀλλήλοις ὡμοιωμένα, ἀλλ' οὐκ ἀπὸ τοῦ αὐτομάτου ὥσπερ νῦν συμπεσόντα. ἄνδρα δὲ ἀρετῇ παρισωμένον καὶ ὡμοιωμένον μέχρι τοῦ δυνατοῦ τελέως ἔργῳ τε καὶ λόγῳ, δυναστεύοντα

καὶ στὰ γερατειά, ἐκτὸς ἀπὸ κάποιες λίγες ἐξαιρέσεις, σβήνουν πνευματικὰ πολὺ περισσότερο [b] ἀπ' ὅτι ὁ ἥλιος τοῦ Ἡράκλειτου, ἀφοῦ αὐτοὶ δὲν ξανανάβουν ποτέ.

Ἐνῶ πῶς πρέπει νὰ γίνεται;

Κατὰ τὸν ἐντελῶς ἀντίθετο τρόπο. Ὅσο εἶναι παλληκαρόπουλα καὶ παιδιὰ θὰ ἀπασχολοῦνται μὲ μιὰ παιδεία καὶ μιὰ φιλοσοφία ἀνάλογη μὲ τὴν ἡλικία τους καὶ θὰ φροντίζουν πάρα πολὺ τὸ σῶμα τους ποὺ πάει νὰ ξεπεταχτεῖ καὶ νὰ γίνει ἀνδρικό, ὥστε νὰ ἀποκτήσουν ἕνα ὄργανο ἱκανὸ νὰ ὑπηρετήσει τὴ φιλοσοφία. Καὶ καθὼς θὰ ἔρχονται τὰ χρόνια ποὺ ἡ ψυχὴ ἀρχίζει νὰ ὡριμάζει, θὰ κάνουν τὴν ἄσκησή τους ἐντονότερη· κι ὅταν πιὰ ἡ σωματικὴ δύναμη ἀρχίζει νὰ ἐξαντλεῖται καὶ νὰ μὴν ἐπαρκεῖ γιὰ τὶς πολιτικὲς [c] καὶ τὶς στρατιωτικὲς ὑποχρεώσεις, τότε νὰ ἀφήνονται ἐλεύθεροι νὰ βοσκήσουν τὴν ψυχή τους καὶ νὰ μὴν κάνουν τίποτε ἄλλο —ἐκτὸς κι ἂν θὰ πρόκειται γιὰ κάτι πάρεργο— παρὰ μόνον αὐτό, ὅσοι εἶναι νὰ ζήσουν εὐτυχισμένοι καὶ πεθαίνοντας νὰ στεφανώσουν τὴ ζωὴ ποὺ ἔζησαν μὲ μιὰ ἀνάλογη μοίρα στὸν Ἄλλο Κόσμο.

Ἀλήθεια, εἶπε, μοῦ δίνεις τὴν ἐντύπωση ὅτι μιλᾶς μὲ ἐνθουσιασμό, Σωκράτη. Φαντάζομαι ὅμως ὅτι οἱ περισσότεροι ἀπ' ὅσους σὲ ἀκοῦνε θὰ σοῦ ἀντισταθοῦν μὲ ἀκόμη μεγαλύτερη ἐνεργητικότητα καὶ δὲν θὰ συμφωνήσουν οὔτε στὸ ἐλάχιστο μαζί σου, καὶ πρῶτος-πρῶτος ὁ Θρασύμαχος.

Μὴ μᾶς βάζεις φιτίλια, εἶπα ἐγώ, σ' ἐμένα καὶ στὸν Θρασύμαχο, [d] τώρα ποὺ μόλις φιλιώσαμε, χωρὶς καὶ πρωτύτερα νὰ ἤμαστε ἐχθροί. Γιατὶ δὲν πρόκειται νὰ χαλαρώσουμε τὶς προσπάθειές μας ὥσπου νὰ τὸν πείσουμε καὶ αὐτὸν καὶ τοὺς ἄλλους ἢ ὥσπου νὰ κάνουμε κάτι ποὺ νὰ τοὺς εἶναι χρήσιμο γιὰ *ἐκείνη* τὴ ζωή, ὅταν θὰ γεννηθοῦν ξανὰ καὶ θὰ τύχει νὰ μιλοῦν πάλι γιὰ τέτοια πράγματα.

Ἀναφέρεσαι βέβαια, εἶπε, σὲ πολὺ σύντομο χρόνο.

Σὲ χρόνο *μηδαμινό*, εἶπα, ἂν τὸν συγκρίνεις μὲ τὴν αἰωνιότητα. Ὅτι ὅμως ὁ πολὺς κόσμος δὲν συμφωνεῖ μὲ ὅσα λέμε, αὐτὸ δὲν εἶναι δὰ καὶ κάτι ποὺ πρέπει νὰ μᾶς ἐκπλήσσει: γιατὶ ποτὲ ὣς τώρα δὲν εἶδαν νὰ γίνεται (*γενόμενον*) αὐτὸ ποὺ τώρα λέγεται (*λεγόμενον*), [e] ἀντιθέτως ἔχουν ἀκούσει ὁρισμένες φράσεις αὐτοῦ τοῦ εἴδους τεχνητὰ προσαρμοσμένες ἡ μία στὴν ἄλλη κι ὄχι ὅπως τώρα ποὺ φυσικὰ καὶ ἀβίαστα ταίριαξε τὸ ἕνα μὲ τὸ ἄλλο. Ὡστόσο ἄνθρωπο ἐξισωμένο μὲ τὴν ἀρετὴ καὶ ἐξομοιωμένο κατὰ τὸ δυνατὸν στὴν ἐντέλεια μὲ αὐτήν, καὶ στὰ ἔργα καὶ στὰ λόγια, ὁ ὁποῖος νὰ ἔχει στὰ χέρια του

499 ἐν πόλει ἑτέρᾳ τοιαύτῃ, οὐ πώποτε ἑωράκασιν, οὔτε ἕνα οὔτε πλείους. ἢ οἴει;

Οὐδαμῶς γε.

Οὐδέ γε αὖ λόγων, ὦ μακάριε, καλῶν τε καὶ ἐλευθέρων ἱκανῶς ἐπήκοοι γεγόνασιν, οἵων ζητεῖν μὲν τὸ ἀληθὲς συντεταμένως ἐκ παντὸς τρόπου τοῦ γνῶναι χάριν, τὰ δὲ κομψά τε καὶ ἐριστικὰ καὶ μηδαμόσε ἄλλοσε τείνοντα ἢ πρὸς δόξαν καὶ ἔριν καὶ ἐν δίκαις καὶ ἐν ἰδίαις συνουσίαις πόρρωθεν ἀσπαζομένων.

Οὐδὲ τούτων, ἔφη.

Τούτων τοι χάριν, ἦν δ' ἐγώ, καὶ ταῦτα προορώμενοι
b ἡμεῖς τότε καὶ δεδιότες ὅμως ἐλέγομεν, ὑπὸ τἀληθοῦς ἠναγκασμένοι, ὅτι οὔτε πόλις οὔτε πολιτεία οὐδέ γ' ἀνὴρ ὁμοίως μή ποτε γένηται τέλεος, πρὶν ἂν τοῖς φιλοσόφοις τούτοις τοῖς ὀλίγοις καὶ οὐ πονηροῖς, ἀχρήστοις δὲ νῦν κεκλημένοις, ἀνάγκη τις ἐκ τύχης περιβάλῃ, εἴτε βούλονται εἴτε μή, πόλεως ἐπιμεληθῆναι, καὶ τῇ πόλει κατηκόῳ γενέσθαι, ἢ τῶν νῦν ἐν δυναστείαις ἢ βασιλείαις ὄντων ὑέσιν ἢ αὐτοῖς
c ἔκ τινος θείας ἐπιπνοίας ἀληθινῆς φιλοσοφίας ἀληθινὸς ἔρως ἐμπέσῃ. τούτων δὲ πότερα γενέσθαι ἢ ἀμφότερα ὡς ἄρα ἐστὶν ἀδύνατον, ἐγὼ μὲν οὐδένα φημὶ ἔχειν λόγον. οὕτω γὰρ ἂν ἡμεῖς δικαίως καταγελῴμεθα, ὡς ἄλλως εὐχαῖς ὅμοια λέγοντες. ἢ οὐχ οὕτως;

Οὕτως.

Εἰ τοίνυν ἄκροις εἰς φιλοσοφίαν πόλεώς τις ἀνάγκη ἐπιμεληθῆναι ἢ γέγονεν ἐν τῷ ἀπείρῳ τῷ παρεληλυθότι χρόνῳ ἢ καὶ νῦν ἔστιν ἔν τινι βαρβαρικῷ τόπῳ, πόρρω που
d ἐκτὸς ὄντι τῆς ἡμετέρας ἐπόψεως, ἢ καὶ ἔπειτα γενήσεται, περὶ τούτου ἕτοιμοι τῷ λόγῳ διαμάχεσθαι, ὡς γέγονεν ἡ εἰρημένη πολιτεία καὶ ἔστιν καὶ γενήσεταί γε, ὅταν αὕτη ἡ Μοῦσα πόλεως ἐγκρατὴς γένηται. οὐ γὰρ ἀδύνατος γενέσθαι, οὐδ' ἡμεῖς ἀδύνατα λέγομεν· χαλεπὰ δὲ καὶ παρ' ἡμῶν ὁμολογεῖται.

Καὶ ἐμοί, ἔφη, οὕτω δοκεῖ.

τὴν ἐξουσία [499a] σὲ μιὰ πολιτεία ὅμοια μὲ αὐτόν, δὲν ἔχουν ποτὲ ὥς τώρα δεῖ, οὔτε ἕναν οὔτε περισσότερους. Ἢ φαντάζεσαι ὅτι ἔχουν;

Δὲν τὸ φαντάζομαι καθόλου.

Οὔτε πάλι, εὐλογημένε μου, ἔχει συμβεῖ νὰ ἀκούσουν τὰ αὐτιά τους συζητήσεις ὄμορφες καὶ εὐγενικές, συζητήσεις στὶς ὁποῖες νὰ ἀναζητοῦν ἐπίμονα καὶ ἄδολα τὴν ἀλήθεια, ἁπλὰ καὶ μόνο γιὰ νὰ γίνει γνωστή, χωρὶς διόλου νὰ συγκινοῦνται γιὰ ἐκεῖνα τὰ περίτεχνα καὶ τὰ ἐριστικὰ ποὺ ἄλλο σκοπὸ δὲν ἔχουν παρὰ μόνο τὴ δημιουργία ἐντυπώσεων καὶ τὶς φιλονικίες στὰ δικαστήρια καὶ στὶς ἰδιωτικὲς συζητήσεις.

Δὲν ἔχουν ἀκούσει τέτοιες συζητήσεις, εἶπε.

Αὐτὰ βέβαια ἔχοντας ὑπόψη, εἶπα ἐγώ, καὶ παρόλο ὅτι ἐμεῖς τότε τὰ εἴχαμε προβλέψει αὐτὰ [b] καὶ τὰ φοβόμαστε, ὡστόσο, ἀπὸ ὑποχρέωση στὴν ἀλήθεια, ἐκφράσαμε τὴν ἄποψη ὅτι καμία πόλη, καμία ἐλεύθερη κοινότητα, κανένα μεμονωμένο ἄτομο δὲν θὰ φθάσει ποτὲ νὰ ἀγγίξει τὴν τελειότητα προτοῦ νὰ τὰ φέρει ἔτσι ἡ τύχη ὥστε νὰ ἀναγκαστοῦν αὐτοὶ οἱ φιλόσοφοι, οἱ λιγοστοὶ κι οἱ ὄχι κακοί, οἱ ὁποῖοι τώρα χαρακτηρίζονται ἄχρηστοι, νὰ πάρουν στὰ χέρια τους, εἴτε μὲ τὴ βούλησή τους εἴτε ὄχι, τὴν πόλη καὶ ἡ πόλη νὰ ἀκολουθήσει πιστὰ τὶς ἐντολές τους ἢ πάλι προτοῦ τὰ παιδιὰ ἀνθρώπων οἱ ὁποῖοι ἐξουσιάζουν καὶ κυβερνοῦν ἢ καὶ *οἱ ἴδιοι* οἱ ἐξουσιαστὲς καὶ οἱ κυβερνῆτες, [c] συνεπαρμένοι ἀπὸ κάποια θεϊκὴ ἔμπνευση, νὰ κυριευθοῦν ἀπὸ ἀληθινὸ ἔρωτα γιὰ ἀληθινὴ φιλοσοφία. Ὅτι ἡ πραγματοποίηση τοῦ ἑνὸς ἀπὸ τὰ δύο ἢ καὶ τῶν δύο εἶναι ἀδύνατη, ἐγὼ ἰσχυρίζομαι ὅτι δὲν ἔχω κάποια λογικὴ ἀπόδειξη γι' αὐτό. Γιατὶ τότε δικαίως θὰ γινόμασταν καταγέλαστοι πὼς τάχα ὅσα λέμε εἶναι ἁπλῶς εὐχολόγια. Ἢ μήπως δὲν τὰ λέω σωστά;

Σωστά.

Ἂν λοιπὸν στὴν ἀπεραντοσύνη τοῦ παρελθόντος ἔχει συμβεῖ ἐξαιρετικὰ προικισμένοι φιλόσοφοι νὰ ἀναλάβουν, ὠθούμενοι ἀπὸ κάποια ἀνάγκη, μιὰ πολιτεία ἢ ἂν αὐτὸ συμβαίνει καὶ τώρα σὲ κάποιον μακρινὸ βαρβαρικὸ τόπο [d] ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ τὸν φθάσει τὸ μάτι μας ἢ ἂν πρόκειται νὰ συμβεῖ κάποτε ἀργότερα, σχετικὰ μὲ αὐτὸ ἔχουμε ὅλη τὴ διάθεση νὰ ὑποστηρίξουμε μὲ ἐπιχειρήματα ὅτι ἔχει ὑπάρξει ἡ πολιτεία ποὺ περιγράψαμε καὶ ὑπάρχει καὶ τώρα καὶ θὰ ὑπάρξει καὶ στὸ μέλλον, ὅταν *αὐτὴ* ἡ Μούσα πάρει στὰ χέρια της τὴν πόλη. Γιατὶ *δὲν εἶναι* ἀδύνατο νὰ γίνει αὐτό, κι οὔτε αὐτὰ ποὺ λέμε εἶναι πράγματα ἀδύνατα· δύσκολα ναί, αὐτὸ τὸ παραδεχόμαστε κι ἐμεῖς.

Κι ἐγώ, εἶπε, ἔτσι νομίζω.

Τοῖς δὲ πολλοῖς, ἦν δ' ἐγώ, ὅτι οὐκ αὖ δοκεῖ, ἐρεῖς;

Ἴσως, ἔφη.

Ὦ μακάριε, ἦν δ' ἐγώ, μὴ πάνυ οὕτω τῶν πολλῶν κατη-
e γόρει. ἀλλοίαν τοι δόξαν ἕξουσιν, ἐὰν αὐτοῖς μὴ φιλονικῶν
ἀλλὰ παραμυθούμενος καὶ ἀπολυόμενος τὴν τῆς φιλομαθείας
διαβολὴν ἐνδεικνύῃ οὓς λέγεις τοὺς φιλοσόφους, καὶ διορίζῃ
500 ὥσπερ ἄρτι τήν τε φύσιν αὐτῶν καὶ τὴν ἐπιτήδευσιν, ἵνα
μὴ ἡγῶνταί σε λέγειν οὓς αὐτοὶ οἴονται. ἢ καὶ ἐὰν οὕτω
θεῶνται, ἀλλοίαν τοι φήσεις αὐτοὺς δόξαν λήψεσθαι καὶ
ἄλλα ἀποκρινεῖσθαι. ἢ οἴει τινὰ χαλεπαίνειν τῷ μὴ χαλεπῷ
ἢ φθονεῖν τῷ μὴ φθονερῷ ἄφθονόν τε καὶ πρᾷον ὄντα; ἐγὼ
μὲν γάρ σε προφθάσας λέγω ὅτι ἐν ὀλίγοις τισὶν ἡγοῦμαι,
ἀλλ' οὐκ ἐν τῷ πλήθει, χαλεπὴν οὕτω φύσιν γίγνεσθαι.

Καὶ ἐγὼ ἀμέλει, ἔφη, συνοίομαι.

b Οὐκοῦν καὶ αὐτὸ τοῦτο συνοίει, τοῦ χαλεπῶς πρὸς φιλο-
σοφίαν τοὺς πολλοὺς διακεῖσθαι ἐκείνους αἰτίους εἶναι τοὺς
ἔξωθεν οὐ προσῆκον ἐπεισκεκωμακότας, λοιδορουμένους τε
αὐτοῖς καὶ φιλαπεχθημόνως ἔχοντας καὶ ἀεὶ περὶ ἀνθρώ-
πων τοὺς λόγους ποιουμένους, ἥκιστα φιλοσοφίᾳ πρέπον
ποιοῦντας;

Πολύ γ', ἔφη.

Οὐδὲ γάρ που, ὦ Ἀδείμαντε, σχολὴ τῷ γε ὡς ἀληθῶς
πρὸς τοῖς οὖσι τὴν διάνοιαν ἔχοντι κάτω βλέπειν εἰς ἀνθρώ-
c πων πραγματείας, καὶ μαχόμενον αὐτοῖς φθόνου τε καὶ
δυσμενείας ἐμπίμπλασθαι, ἀλλ' εἰς τεταγμένα ἄττα καὶ κατὰ
ταὐτὰ ἀεὶ ἔχοντα ὁρῶντας καὶ θεωμένους οὔτ' ἀδικοῦντα οὔτ'
ἀδικούμενα ὑπ' ἀλλήλων, κόσμῳ δὲ πάντα καὶ κατὰ λόγον
ἔχοντα, ταῦτα μιμεῖσθαί τε καὶ ὅτι μάλιστα ἀφομοιοῦσθαι.
ἢ οἴει τινὰ μηχανὴν εἶναι, ὅτῳ τις ὁμιλεῖ ἀγάμενος, μὴ
μιμεῖσθαι ἐκεῖνο;

Ἀδύνατον, ἔφη.

Θείῳ δὴ καὶ κοσμίῳ ὅ γε φιλόσοφος ὁμιλῶν κόσμιός τε

Ἀλλὰ ὅτι οἱ πολλοί, ἔκανα ἐγώ, δὲν τὸ βλέπουν ἔτσι τὸ πρᾶγμα, θὰ τὸ ἔλεγες αὐτό;

Ἴσως, εἶπε.

Μὴν εἶσαι, εὐλογημένε μου, εἶπα ἐγώ, τόσο ἐπικριτικὸς γιὰ τοὺς πολλούς. [e] Μὴν ἀμφιβάλλεις ὅτι θὰ ἀλλάξουν γνώμη, ἅμα δὲν τοὺς ἐρεθίζεις ἀλλά, μαλακώνοντάς τους καὶ διαλύοντας τὴν παρεξήγηση γύρω ἀπὸ τὴ φιλοσοφία, τοὺς δώσεις νὰ ἀντιληφθοῦν ποιούς ἐννοεῖς ὡς φιλοσόφους καὶ προσδιορίσεις, [500a] ὅπως τώρα δά, ποιά εἶναι ἡ φύση τους καὶ ποιά ἡ ἀσχολία τους, ὥστε νὰ μὴ νομίζουν οἱ πολλοὶ ὅτι ὡς φιλοσόφους ἐννοεῖς αὐτοὺς ποὺ νομίζουν ἐκεῖνοι. Ἢ μήπως ἀμφισβητεῖς ὅτι ἂν δοῦν τὰ πράγματα μὲ αὐτὸ τὸν τρόπο θὰ σχηματίσουν *διαφορετικὴ* γνώμη καὶ θὰ δώσουν ἄλλη ἀπάντηση; Ἢ φαντάζεσαι πάλι ὅτι ἕνας ἤπιος ἄνθρωπος, χωρὶς φθόνο μέσα του, μπορεῖ νὰ φέρεται ἀπότομα σὲ κάποιον ποὺ δὲν εἶναι ἀπὸ τὸ χαρακτήρα του ἀπότομος ἢ νὰ φθονεῖ κάποιον ποὺ δὲν εἶναι νὰ τὸν φθονεῖς; Ἐγὼ λοιπόν, προλαμβάνοντας τὴν ἀπάντησή σου σοῦ λέω ὅτι κατὰ τὴ δική μου γνώμη τέτοιο ἀπότομο φυσικὸ λιγοστοὶ τὸ ἔχουν, κι ὄχι πάντως ὁ πολὺς κόσμος.

Ἔννοια σου, εἶπε, κι ἐγὼ τὸ ἴδιο νομίζω.

[b] Τότε λοιπὸν δὲν συμφωνεῖς μαζί μου καὶ σὲ τοῦτο, ὅτι δηλαδὴ ἡ αἰτία ποὺ ὁ πολὺς κόσμος κρατάει ἐχθρικὴ στάση ἀπέναντι στὴ φιλοσοφία εἶναι ἐκεῖνοι οἱ ἄσχετοι οἱ ὁποῖοι μπαίνουν στὸ χῶρο της σὰν μεθυσμένοι γλεντοκόποι, χωρὶς νὰ ἔχουν τέτοιο δικαίωμα, βρίζοντας κι ἕτοιμοι νὰ ἁρπαχτοῦν ὁ ἕνας μὲ τὸν ἄλλο, καὶ οἱ ὁποῖοι συζητοῦν πάντοτε γιὰ πρόσωπα, κάνοντας ἔτσι κάτι τὸ ὁποῖο ἐλάχιστα ταιριάζει στὴ φιλοσοφία;

Βεβαίως.

Γιατί, βλέπεις, Ἀδείμαντε, ὅποιος ἀληθινὰ ἔχει στραμμένο τὸ λογισμό του στὰ οὐσιαστικὰ πράγματα δὲν εὐκαιρεῖ νὰ γυρίζει καὶ νὰ κοιτάζει κάτω, τὶς ὑποθέσεις τῶν ἀνθρώπων, [c] καὶ μπλέκοντας στὶς διαμάχες τους νὰ γεμίζει τὴν ψυχή του μὲ φθόνο καὶ ἔχθρα· ἀπεναντίας, ἔχοντας τὸ βλέμμα του στραμμένο σὲ ὀντότητες μιᾶς αἰώνιας καὶ ἀναλλοίωτης τάξης, οἱ ὁποῖες οὔτε ἀδικοῦν οὔτε ἀδικοῦνται ἡ μιὰ ἀπὸ τὴν ἄλλη, ὀντότητες τακτοποιημένες, ὅλες, σύμφωνα μὲ τὸ λόγο, τὶς μιμεῖται καὶ προσπαθεῖ ὅσο τὸ δυνατὸν περισσότερο νὰ ἐξομοιώνεται μὲ αὐτές. Ἢ θαρρεῖς πὼς εἶναι ποτὲ δυνατὸν ἕνας ποὺ προσεγγίζει κάτι μὲ θαυμασμὸ νὰ μὴν τὸ μιμεῖται κιόλας;

Ἀδύνατον, εἶπε.

Καὶ καθὼς ὁ φιλόσοφος προσεγγίζει τὸ θεϊκὸ καὶ τὸ βαλμένο σὲ τάξη, γί-

d καὶ θεῖος εἰς τὸ δυνατὸν ἀνθρώπῳ γίγνεται· διαβολὴ δ' ἐν πᾶσι πολλή.

Παντάπασι μὲν οὖν.

Ἂν οὖν τις, εἶπον, αὐτῷ ἀνάγκη γένηται ἃ ἐκεῖ ὁρᾷ μελετῆσαι εἰς ἀνθρώπων ἤθη καὶ ἰδίᾳ καὶ δημοσίᾳ τιθέναι καὶ μὴ μόνον ἑαυτὸν πλάττειν, ἆρα κακὸν δημιουργὸν αὐτὸν οἴει γενήσεσθαι σωφροσύνης τε καὶ δικαιοσύνης καὶ συμπάσης τῆς δημοτικῆς ἀρετῆς;

Ἥκιστά γε, ἦ δ' ὅς.

Ἀλλ' ἐὰν δὴ αἴσθωνται οἱ πολλοὶ ὅτι ἀληθῆ περὶ αὐτοῦ
e λέγομεν, χαλεπανοῦσι δὴ τοῖς φιλοσόφοις καὶ ἀπιστήσουσιν ἡμῖν λέγουσιν ὡς οὐκ ἄν ποτε ἄλλως εὐδαιμονήσειε πόλις, εἰ μὴ αὐτὴν διαγράψειαν οἱ τῷ θείῳ παραδείγματι χρώμενοι ζωγράφοι;

Οὐ χαλεπανοῦσιν, ἦ δ' ὅς, ἐάνπερ αἴσθωνται. ἀλλὰ δὴ
501 τίνα λέγεις τρόπον τῆς διαγραφῆς;

Λαβόντες, ἦν δ' ἐγώ, ὥσπερ πίνακα πόλιν τε καὶ ἤθη ἀνθρώπων, πρῶτον μὲν καθαρὰν ποιήσειαν ἄν, ὃ οὐ πάνυ ῥᾴδιον· ἀλλ' οὖν οἶσθ' ὅτι τούτῳ ἂν εὐθὺς τῶν ἄλλων διενέγκοιεν, τῷ μήτε ἰδιώτου μήτε πόλεως ἐθελῆσαι ἂν ἅψασθαι μηδὲ γράφειν νόμους, πρὶν ἢ παραλαβεῖν καθαρὰν ἢ αὐτοὶ ποιῆσαι.

Καὶ ὀρθῶς γ', ἔφη.

Οὐκοῦν μετὰ ταῦτα οἴει ὑπογράψασθαι ἂν τὸ σχῆμα τῆς πολιτείας;

Τί μήν;

b Ἔπειτα οἶμαι ἀπεργαζόμενοι πυκνὰ ἂν ἑκατέρωσ' ἀποβλέποιεν, πρός τε τὸ φύσει δίκαιον καὶ καλὸν καὶ σῶφρον καὶ πάντα τὰ τοιαῦτα, καὶ πρὸς ἐκεῖν' αὖ τὸ ἐν τοῖς ἀνθρώποις ἐμποιοῖεν, συμμειγνύντες τε καὶ κεραννύντες ἐκ τῶν ἐπιτηδευμάτων τὸ ἀνδρείκελον, ἀπ' ἐκείνου τεκμαιρόμενοι, ὃ δὴ καὶ Ὅμηρος ἐκάλεσεν ἐν τοῖς ἀνθρώποις ἐγγιγνόμενον θεοειδές τε καὶ θεοείκελον.

νεται [d] κι ὁ ἴδιος εὐπρεπὴς καὶ θεϊκός, στὸ βαθμὸ ποὺ αὐτὸ *εἶναι* δυνατὸν σ' ἕναν ἄνθρωπο· διαβολὴ καὶ δυσφήμηση ὑπάρχει, βέβαια, παντοῦ πολλή.

Ναί, πραγματικά.

Ἂν λοιπὸν κατὰ κάποιον τρόπο, εἶπα, ὑποχρεωθεῖ νὰ καταβάλει προσπάθεια ὥστε ὅσα βλέπει ἐκεῖ νὰ τὰ σταλάξει καὶ μέσα στοὺς χαρακτῆρες τῶν ἀνθρώπων, τόσο σὲ σχέση μὲ τὴν ἰδιωτικὴ ζωή τους ὅσο καὶ μὲ τὴ δημόσια, καὶ νὰ μὴν πλάθει μόνο τὸν ἑαυτό του, ἄραγε νομίζεις ὅτι θὰ ἀποδειχτεῖ κακὸς μάστορας τῆς σωφροσύνης, τῆς δικαιοσύνης καὶ γενικὰ ὅλης τῆς πολιτικῆς ἀρετῆς;

Κάθε ἄλλο, εἶπε αὐτός.

Ἂν, τώρα, οἱ πολλοὶ τὸ ἀντιληφθοῦν ὅτι ὅσα λέμε γιὰ τὸ φιλόσοφο ἀληθεύουν, [e] ἄραγε θὰ δυσανασχετήσουν μὲ τοὺς φιλοσόφους καὶ θὰ δοῦν μὲ δυσπιστία ὅσα τοὺς λέμε ἐμεῖς, ὅτι δηλαδὴ δὲν θὰ ἦταν ποτὲ δυνατὸν μιὰ πολιτεία νὰ γίνει μὲ ἄλλον τρόπο εὐτυχισμένη παρὰ μόνο ἂν θὰ τὴν σχεδίαζαν ζωγράφοι ἔχοντας μπροστά τους τὸ θεϊκὸ πρότυπο;

Δὲν θὰ δυσανασχετήσουν, εἶπε ἐκεῖνος, ἀρκεῖ βέβαια νὰ τὸ ἀντιληφθοῦν. [501a] Πῶς λογαριάζεις ὅμως ὅτι θὰ γίνει αὐτὸ τὸ σχεδίασμα;

Παίρνοντας, εἶπα ἐγώ, στὰ χέρια τους μιὰ πόλη καὶ ἀνθρώπινους χαρακτῆρες —ὅπως παίρνει κανεὶς ἕναν πίνακα—, πρώτη τους φροντίδα θὰ ἦταν ἡ κάθαρσή τους, πρᾶγμα ποὺ δὲν εἶναι πολὺ εὔκολο. Νὰ ξέρεις ὅμως ὅτι ὡς πρὸς τοῦτο οἱ φιλόσοφοι θὰ διέφεραν εὐθὺς ἐξαρχῆς ἀπὸ τοὺς ἄλλους, ὡς πρὸς τὸ ὅτι δηλαδὴ δὲν θὰ ἦσαν διατεθειμένοι νὰ ἀγγίξουν οὔτε ἄτομο κανένα οὔτε πόλη οὔτε καὶ νὰ φτιάξουν νόμους, προτοῦ νὰ τὰ παραλάβουν αὐτὰ στὰ χέρια τους ἀποκαθαρμένα ἢ προτοῦ νὰ τὰ ἀποκαθάρουν οἱ ἴδιοι.

Καὶ σωστὰ θὰ ἔκαναν, εἶπε.

Πιστεύεις ὅτι ὕστερα ἀπὸ αὐτὸ θὰ μποροῦσαν νὰ σχεδιάσουν τὸ περίγραμμα τοῦ πολιτεύματος;

Ἀσφαλῶς.

[b] Ἔπειτα, νομίζω, καθὼς θὰ δουλεύουν πάνω σ' αὐτὸ τὸ σχεδίασμα, θὰ στρέφουν συχνὰ-πυκνὰ τὸ βλέμμα τους καὶ πρὸς τὴ μία πλευρὰ καὶ πρὸς τὴν ἄλλη: ἀπὸ τὴ μιὰ στὸ δίκαιο καὶ στὸ ὡραῖο καὶ στὸ ἠθικὸ καὶ σὲ ὅλα τὰ παρόμοια, ἔτσι ὅπως αὐτὰ εἶναι στὴ φυσικὴ γνησιότητά τους, καὶ θὰ προσπαθοῦν νὰ φτιάξουν τὸ ἀνθρώπινο ἀντίγραφο σύμφωνα μὲ ἐκεῖνα τὰ πρότυπα, πλάθοντας τὸ ὁμοίωμά τους διαμέσου συνδυασμῶν καὶ ἀνάμιξης τῶν ἀνθρώπινων ἐπιδιώξεων κι ἔχοντας ὡς στήριγμά τους ἐκεῖνο ποὺ κι ὁ Ὅμηρος τὸ ὀνομάζει, ὅποτε τὸ συναντᾶ στοὺς ἀνθρώπους, θεόμορφο καὶ ὅμορφο σὰν θεϊκό.

Ὀρθῶς, ἔφη.

Καὶ τὸ μὲν ἂν οἶμαι ἐξαλείφοιεν, τὸ δὲ πάλιν ἐγγράφοιεν,
c ἕως ὅτι μάλιστα ἀνθρώπεια ἤθη εἰς ὅσον ἐνδέχεται θεοφιλῆ ποιήσειαν.

Καλλίστη γοῦν ἄν, ἔφη, ἡ γραφὴ γένοιτο.

Ἆρ' οὖν, ἦν δ' ἐγώ, πείθομέν πῃ ἐκείνους, οὓς διατεταμένους ἐφ' ἡμᾶς ἔφησθα ἰέναι, ὡς τοιοῦτός ἐστι πολιτειῶν ζωγράφος ὃν τότ' ἐπῃνοῦμεν πρὸς αὐτούς, δι' ὃν ἐκεῖνοι ἐχαλέπαινον ὅτι τὰς πόλεις αὐτῷ παρεδίδομεν, καί τι μᾶλλον αὐτὸ νῦν ἀκούοντες πραΰνονται;

Καὶ πολύ γε, ἦ δ' ὅς, εἰ σωφρονοῦσιν.

d Πῇ γὰρ δὴ ἕξουσιν ἀμφισβητῆσαι; πότερον μὴ τοῦ ὄντος τε καὶ ἀληθείας ἐραστὰς εἶναι τοὺς φιλοσόφους;

Ἄτοπον μεντἄν, ἔφη, εἴη.

Ἀλλὰ μὴ τὴν φύσιν αὐτῶν οἰκείαν εἶναι τοῦ ἀρίστου, ἣν ἡμεῖς διήλθομεν;

Οὐδὲ τοῦτο.

Τί δέ; τὴν τοιαύτην τυχοῦσαν τῶν προσηκόντων ἐπιτηδευμάτων οὐκ ἀγαθὴν τελέως ἔσεσθαι καὶ φιλόσοφον, εἴπερ τινὰ ἄλλην; ἢ ἐκείνους φήσει μᾶλλον, οὓς ἡμεῖς ἀφωρίσαμεν;

e Οὐ δήπου.

Ἔτι οὖν ἀγριανοῦσι λεγόντων ἡμῶν ὅτι πρὶν ἂν πόλεως τὸ φιλόσοφον γένος ἐγκρατὲς γένηται, οὔτε πόλει οὔτε πολίταις κακῶν παῦλα ἔσται, οὐδὲ ἡ πολιτεία ἣν μυθολογοῦμεν λόγῳ ἔργῳ τέλος λήψεται;

Ἴσως, ἔφη, ἧττον.

Βούλει οὖν, ἦν δ' ἐγώ, μὴ ἧττον φῶμεν αὐτοὺς ἀλλὰ
502 παντάπασι πρᾴους γεγονέναι καὶ πεπεῖσθαι, ἵνα, εἰ μή τι, ἀλλὰ αἰσχυνθέντες ὁμολογήσωσιν;

Πάνυ μὲν οὖν, ἔφη.

Οὗτοι μὲν τοίνυν, ἦν δ' ἐγώ, τοῦτο πεπεισμένοι ἔστων· τοῦδε δὲ πέρι τις ἀμφισβητήσει, ὡς οὐκ ἂν τύχοιεν γενόμενοι βασιλέων ἔκγονοι ἢ δυναστῶν τὰς φύσεις φιλόσοφοι;

Σωστά, εἶπε.

Κι ἄλλοτε, θαρρῶ, θὰ σβήνουν κάτι κι ἄλλοτε πάλι θὰ προσθέτουν [c] ὥσπου νὰ πλάσουν ἀνθρώπινους χαρακτῆρες ἄξιους νὰ ἔχουν τὴν ἀγάπη τῶν θεῶν —στὸ βαθμὸ ποὺ αὐτὸ εἶναι δυνατόν.

Σίγουρα, εἶπε, θὰ εἶναι ἡ πιὸ ὄμορφη ζωγραφική.

Ὑπάρχει ἄραγε, εἶπα ἐγώ, ἐλπίδα ὅτι θὰ μπορέσουμε νὰ πείσουμε ἐκείνους πού, καθὼς ἔλεγες, θὰ ριχτοῦν μὲ ὅλη τους τὴ δύναμη καταπάνω μας πὼς ἕνας *τέτοιος* σχεδιαστὴς πολιτευμάτων εἶναι αὐτὸς τὸν ὁποῖο ἐμεῖς τότε τοὺς τὸν παινεύαμε κι ἐκεῖνοι δυσανασχετοῦσαν ποὺ παραδίναμε *σ' αὐτὸν* τὶς πολιτεῖες, κι ἀκούγοντάς το τώρα αὐτὸ δὲν θὰ μαλακώσουν κάπως;

Βεβαιότατα, εἶπε, ἂν ἔχουν μυαλό.

[d] Τί εἴδους ἀντίρρηση μπορεῖ νὰ ἔχουν; Μπορεῖ ἄραγε νὰ ποῦν ὅτι οἱ φιλόσοφοι δὲν ἔχουν ἔρωτα γιὰ τὸ ὂν καὶ τὴν ἀλήθεια;

Θὰ ἦταν παράλογο, εἶπε.

Ἢ πάλι ὅτι ἡ φύση τους, ἔτσι ὅπως τὴν περιγράψαμε, δὲν εἶναι συγγενικὴ μὲ τὸ τέλειο;

Οὔτε κι αὐτὸ μποροῦν νὰ τὸ ποῦν.

Τοῦτο ἐδῶ ὅμως; Ὅτι δηλαδὴ μιὰ τέτοια φύση, ἂν συμβεῖ νὰ ἐπιδοθεῖ σ' ἐκεῖνα ποὺ πρέπει, δὲν πρόκειται νὰ γίνει στὴν ἐντέλεια καλή, περισσότερο ἀπὸ ὁποιαδήποτε ἄλλη —αὐτὸ μποροῦν νὰ τὸ ποῦν; Ἢ θὰ ποῦν ὅτι αὐτὸ θὰ συμβεῖ μᾶλλον μὲ ἐκείνους ποὺ ἐμεῖς τοὺς ἀποκλείσαμε;

[e] Ὄχι βέβαια.

Θὰ ἐξακολουθήσουν λοιπὸν νὰ ἐξαγριώνονται ἐναντίον μας, ὅταν ἐμεῖς θὰ λέμε ὅτι, ἂν δὲν πάρουν τὴν πόλη στὰ χέρια τους οἱ φιλόσοφοι, δὲν θὰ ἔχουν σταματημὸ τὰ δεινὰ οὔτε γιὰ τὴν πόλη οὔτε γιὰ τοὺς πολίτες, κι οὔτε θὰ ὁλοκληρωθεῖ ποτὲ στὴν πράξη τὸ πολίτευμα ποὺ σὰν παραμύθι πλάθουμε τώρα μὲ τὸ λόγο μας;

Ἴσως, εἶπε, θὰ ἐξαγριώνονται σὲ μικρότερο βαθμό.

Ἂς μὴν ποῦμε, εἶπα ἐγώ, σὲ μικρότερο βαθμὸ ἀλλὰ ὅτι ἔχουν [502a] πέρα γιὰ πέρα ἠρεμήσει καὶ ἔχουν πεισθεῖ, προκειμένου νὰ συμφωνήσουν μαζί μας· ὄχι γιὰ κανέναν ἄλλο λόγο ἀλλά, ἔτσι, ἀπὸ ντροπή· ἐντάξει;

Βεβαιότατα, εἶπε.

Ἂς δεχθοῦμε τότε, εἶπα ἐγώ, ὅτι ὡς πρὸς αὐτὸ ἔχουν πεισθεῖ· ποιός ὅμως θὰ ἔχει ἀντίρρηση γιὰ τοῦτο ἐδῶ, ὅτι δηλαδὴ θὰ ἦταν ἀδύνατο νὰ βρεθοῦν παιδιὰ βασιλιάδων ἢ ἀρχόντων μὲ φυσικὴ προδιάθεση γιὰ τὴ φιλοσοφία;

Οὐδ' ἂν εἷς, ἔφη.

Τοιούτους δὲ γενομένους ὡς πολλὴ ἀνάγκη διαφθαρῆναι, ἔχει τις λέγειν; ὡς μὲν γὰρ χαλεπὸν σωθῆναι, καὶ ἡμεῖς
b συγχωροῦμεν· ὡς δὲ ἐν παντὶ τῷ χρόνῳ τῶν πάντων οὐδέποτε οὐδ' ἂν εἷς σωθείη, ἔσθ' ὅστις ἀμφισβητήσειε;

Καὶ πῶς;

Ἀλλὰ μήν, ἦν δ' ἐγώ, εἷς ἱκανὸς γενόμενος, πόλιν ἔχων πειθομένην, πάντ' ἐπιτελέσαι τὰ νῦν ἀπιστούμενα.

Ἱκανὸς γάρ, ἔφη.

Ἄρχοντος γάρ που, ἦν δ' ἐγώ, τιθέντος τοὺς νόμους καὶ τὰ ἐπιτηδεύματα ἃ διεληλύθαμεν, οὐ δήπου ἀδύνατον ἐθέλειν ποιεῖν τοὺς πολίτας.

Οὐδ' ὁπωστιοῦν.

Ἀλλὰ δή, ἅπερ ἡμῖν δοκεῖ, δόξαι καὶ ἄλλοις θαυμαστόν τι καὶ ἀδύνατον;

c Οὐκ οἶμαι ἔγωγε, ἦ δ' ὅς.

Καὶ μὴν ὅτι γε βέλτιστα, εἴπερ δυνατά, ἱκανῶς ἐν τοῖς ἔμπροσθεν, ὡς ἐγᾦμαι, διήλθομεν.

Ἱκανῶς γάρ.

Νῦν δή, ὡς ἔοικεν, συμβαίνει ἡμῖν περὶ τῆς νομοθεσίας ἄριστα μὲν εἶναι ἃ λέγομεν, εἰ γένοιτο, χαλεπὰ δὲ γενέσθαι, οὐ μέντοι ἀδύνατά γε.

Συμβαίνει γάρ, ἔφη.

Οὐκοῦν ἐπειδὴ τοῦτο μόγις τέλος ἔσχεν, τὰ ἐπίλοιπα δὴ μετὰ τοῦτο λεκτέον, τίνα τρόπον ἡμῖν καὶ ἐκ τίνων μαθη-
d μάτων τε καὶ ἐπιτηδευμάτων οἱ σωτῆρες ἐνέσονται τῆς πολιτείας, καὶ κατὰ ποίας ἡλικίας ἕκαστοι ἑκάστων ἁπτόμενοι;

Λεκτέον μέντοι, ἔφη.

Οὐδέν, ἦν δ' ἐγώ, τὸ σοφόν μοι ἐγένετο τήν τε τῶν γυναικῶν τῆς κτήσεως δυσχέρειαν ἐν τῷ πρόσθεν παραλι-

Κανένας, εἶπε.

Ἄν, τώρα, ὑπάρξουν τέτοιοι ἄνθρωποι μὲ φιλοσοφικὴ προδιάθεση, μπορεῖ κανεὶς νὰ πεῖ ὅτι αὐτοὶ κατανάγκην ἀδήριτη θὰ διαφθαροῦν; [b] Ὅτι βέβαια εἶναι δύσκολο νὰ ἀποφύγουν τὴ διαφθορά, αὐτὸ τὸ δεχόμαστε κι ἐμεῖς· ὅτι ὅμως δὲν θὰ μποροῦσε, στὸν αἰώνα τὸν ἅπαντα, νὰ σωθεῖ ἔστω ἕνας τους ἀπὸ τὴ διαφθορά, ὑπάρχει κανεὶς ποὺ θὰ ὑποστήριζε κάτι τέτοιο;

Πῶς θὰ μποροῦσε νὰ τὸ ὑποστηρίξει;

Ἀρκεῖ ὅμως, εἶπα ἐγώ, νὰ βγεῖ *ἕνας* μόνο ἄξιος, ποὺ νὰ ἔχει στὰ χέρια του μιὰ πολιτεία πειθαρχημένη, καὶ θὰ τὰ κατορθώσει ὅλα αὐτὰ ποὺ τώρα φαίνονται ἀπίστευτα.

Ἀρκεῖ πραγματικά, εἶπε.

Γιατὶ ἂν ἕνας ἄρχοντας καθιερώσει τοὺς νόμους καὶ τοὺς θεσμοὺς ποὺ περιγράψαμε, δὲν θὰ εἶναι ἀδύνατον, ὑποθέτω, νὰ ἔχουν οἱ πολίτες τὴ διάθεση νὰ τοὺς ἐφαρμόσουν.

Διόλου ἀδύνατο.

Θὰ ἦταν ὅμως κάτι περίεργο καὶ ἀδύνατο τὶς δικές μας γνῶμες νὰ τὶς ἔχουν καὶ ἄλλοι;

[c] Ἐγὼ τουλάχιστον δὲν τὸ νομίζω, εἶπε.

Ὅτι ὅμως ὅσα προτείνουμε, ὑπὸ τὴν προϋπόθεση ὅτι εἶναι δυνατά, εἶναι καὶ τὰ καλύτερα, αὐτό, νομίζω, τὸ ἔχουμε ἐξηγήσει ἐπαρκῶς μὲ ὅσα εἴπαμε πρωτύτερα.

Ναί, ἐπαρκῶς.

Κι ἔτσι τώρα, καθὼς φαίνεται, ὅσα λέμε σχετικὰ μὲ τοὺς νόμους ποὺ πᾶμε νὰ καθιερώσουμε εἶναι βεβαίως, ἐφόσον πραγματοποιηθοῦν, τὰ καλύτερα ἀλλὰ παρουσιάζουν δυσκολίες στὴν πραγματοποίησή τους, ὅμως δὲν εἶναι κι ἀδύνατα.

Ναί, ἔτσι ἔχει τὸ πρᾶγμα, εἶπε.

Ἀφοῦ λοιπόν, μὲ πολὺ κόπο, καταλήξαμε κάπου σ' αὐτὸ τὸ ζήτημα, πρέπει ἔπειτα νὰ μιλήσουμε καὶ γιὰ τὰ ὑπόλοιπα· δηλαδὴ μὲ ποιόν τρόπο, μὲ ποιές σπουδὲς [d] καὶ ποιές συστηματικὲς ἀπασχολήσεις θὰ ἐξασφαλίζαμε ὥστε νὰ ὑπάρξουν αὐτοὶ ποὺ θὰ διαφυλάγουν τὸ πολίτευμα, καὶ ἀπὸ ποιά ἡλικία θὰ ἀρχίσει καθένας τους νὰ καταπιάνεται μὲ καθετὶ ἀπὸ τὰ παραπάνω· ἔτσι;

Ναί, πρέπει, εἶπε.

Δὲν βγῆκε λοιπὸν τίποτα, εἶπα ἐγώ, ἀπὸ τὸ τέχνασμά μου νὰ ἀφήσω, προηγουμένως, στὴν ἄκρη τὰ ἀκανθώδη ζητήματα τῶν γάμων μὲ τὶς γυναῖκες, τῆς

πόντι καὶ παιδογονίαν καὶ τὴν τῶν ἀρχόντων κατάστασιν, εἰδότι ὡς ἐπίφθονός τε καὶ χαλεπὴ γίγνεσθαι ἡ παντελῶς ἀληθής· νῦν γὰρ οὐδὲν ἧττον ἦλθεν τὸ δεῖν αὐτὰ διελθεῖν.
e καὶ τὰ μὲν δὴ τῶν γυναικῶν τε καὶ παίδων πεπέρανται, τὸ δὲ τῶν ἀρχόντων ὥσπερ ἐξ ἀρχῆς μετελθεῖν δεῖ. ἐλέγομεν
503 δ', εἰ μνημονεύεις, δεῖν αὐτοὺς φιλοπόλιδάς τε φαίνεσθαι, βασανιζομένους ἐν ἡδοναῖς τε καὶ λύπαις, καὶ τὸ δόγμα τοῦτο μήτ' ἐν πόνοις μήτ' ἐν φόβοις μήτ' ἐν ἄλλῃ μηδεμιᾷ μεταβολῇ φαίνεσθαι ἐκβάλλοντας, ἢ τὸν ἀδυνατοῦντα ἀποκριτέον, τὸν δὲ πανταχοῦ ἀκήρατον ἐκβαίνοντα ὥσπερ χρυσὸν ἐν πυρὶ βασανιζόμενον, στατέον ἄρχοντα καὶ γέρα δοτέον καὶ ζῶντι καὶ τελευτήσαντι καὶ ἆθλα. τοιαῦτ' ἄττα ἦν τὰ λεγόμενα παρεξιόντος καὶ παρακαλυπτομένου τοῦ
b λόγου, πεφοβημένου κινεῖν τὸ νῦν παρόν.

Ἀληθέστατα, ἔφη, λέγεις· μέμνημαι γάρ.

Ὄκνος γάρ, ἔφην, ὦ φίλε, ἐγώ, εἰπεῖν τὰ νῦν ἀποτετολμημένα· νῦν δὲ τοῦτο μὲν τετολμήσθω εἰπεῖν, ὅτι τοὺς ἀκριβεστάτους φύλακας φιλοσόφους δεῖ καθιστάναι.

Εἰρήσθω γάρ, ἔφη.

Νόησον δὴ ὡς εἰκότως ὀλίγοι ἔσονταί σοι· ἣν γὰρ διήλθομεν φύσιν δεῖν ὑπάρχειν αὐτοῖς, εἰς ταὐτὸν συμφύεσθαι αὐτῆς τὰ μέρη ὀλιγάκις ἐθέλει, τὰ πολλὰ δὲ διεσπασμένη φύεται.

c Πῶς, ἔφη, λέγεις;

Εὐμαθεῖς καὶ μνήμονες καὶ ἀγχίνοι καὶ ὀξεῖς καὶ ὅσα ἄλλα τούτοις ἕπεται οἶσθ' ὅτι οὐκ ἐθέλουσιν ἅμα φύεσθαι καὶ νεανικοί τε καὶ μεγαλοπρεπεῖς τὰς διανοίας οἷοι κοσμίως μετὰ ἡσυχίας καὶ βεβαιότητος ἐθέλειν ζῆν, ἀλλ' οἱ τοιοῦτοι ὑπὸ ὀξύτητος φέρονται ὅπῃ ἂν τύχωσιν, καὶ τὸ βέβαιον ἅπαν αὐτῶν ἐξοίχεται.

Ἀληθῆ, ἔφη, λέγεις.

γέννησης παιδιῶν καὶ τοῦ ὁρισμοῦ τῶν ἀρχόντων, καθὼς ἤξερα τί ἔχθρες προκαλεῖ καὶ πόσο *δύσκολη* ἀποβαίνει στὴν πράξη ἡ ρύθμιση αὐτῶν τῶν ζητημάτων κατὰ τρόπο ἐντελῶς σύμφωνο μὲ τὴν ἀλήθεια· γιατὶ τώρα προέκυψε πάλι, τὸ ἴδιο ἐπιτακτική, ἡ ἀνάγκη νὰ τὰ συζητήσουμε. [e] Κι ὅσον ἀφορᾶ τὰ ζητήματα σχετικὰ μὲ τὶς γυναῖκες καὶ τὰ παιδιά, ἡ ἐξέτασή τους ἔχει ὁλοκληρωθεῖ, σχετικὰ ὅμως μὲ τοὺς ἄρχοντες πρέπει νὰ τὸ ξαναπιάσουμε ἀπὸ τὴν ἀρχή. Λέγαμε λοιπὸν τότε, [503a] ἂν θυμᾶσαι, ὅτι οἱ ἄνθρωποι αὐτοί, δοκιμαζόμενοι σὲ καταστάσεις εὐχάριστες καὶ δυσάρεστες, πρέπει νὰ ἀποδείχνονται ὅτι ἔχουν ἀγάπη γιὰ τὴν πόλη τους καὶ νὰ εἶναι φανερὸ ὅτι τὴ διάθεσή τους αὐτὴ δὲν μπορεῖ νὰ τοὺς τὴν ξεριζώσει ἀπὸ μέσα τους κανένας κόπος, κανένας φόβος, καμιὰ ἄλλη δύσκολη περίσταση, εἰδαλλιῶς ὁποιανοῦ ἡ δύναμη δὲν φθάνει ἴσαμ' ἐκεῖ νὰ τὸν ἀποκλείουν, ἐνῶ ὅποιον βγαίνει ἀκηλίδωτος μέσα ἀπὸ τέτοιες δοκιμασίες, ὅπως τὸ χρυσάφι ἀπὸ τὴ φωτιά, νὰ τὸν ὁρίζουν ἄρχοντα καὶ νὰ τὸν τιμοῦν, ὅσο εἶναι ζωντανὸς ἀλλὰ καὶ ὅταν πεθάνει, καὶ νὰ τὸν βραβεύουν. Κάπως ἔτσι τὰ λέγαμε τότε, καθὼς ἡ συζήτηση ξέφευγε καὶ πήγαινε νὰ κρυφτεῖ πίσω ἀπὸ ἄλλα πράγματα, [b] ἀπὸ φόβο μήπως θίξει τὸ ζήτημα ποὺ ἔχουμε τώρα μπροστά μας.

Σωστότατα τὸ λές· τὸ θυμᾶμαι πράγματι.

Φοβόμουν, βλέπεις, φίλε μου, νὰ πῶ αὐτὰ ποὺ ἀποτόλμησα νὰ πῶ τώρα. Ἂς τολμήσω ὅμως νὰ πῶ καὶ τοῦτο: ὅτι οἱ φύλακές μας, μὲ τὴν ἀκριβέστερη σημασία τοῦ ὅρου, πρέπει νὰ εἶναι φιλόσοφοι.

Ναί, ἂς εἰπωθεῖ, ἔκανε.

Βάλε τώρα μὲ τὸ νοῦ σου πόσο λίγοι, φυσικά, θὰ εἶναι αὐτοὶ ποὺ θὰ ἔχεις στὴ διάθεσή σου· γιατὶ ὁ φυσικὸς προικισμὸς ποὺ τοὺς εἶναι ἀπαραίτητος ἀποτελεῖται ἀπὸ στοιχεῖα τὰ ὁποῖα σπάνια συμβαίνει νὰ ἐμφανίζονται μαζὶ σὲ ἕνα καὶ τὸ αὐτὸ πρόσωπο —τὶς περισσότερες φορὲς ἡ φιλοσοφικὴ φύση παρουσιάζεται διασπασμένη.

[c] Πῶς τὸ ἐννοεῖς αὐτό; ρώτησε.

Ὅπως ξέρεις, ἡ εὐχέρεια στὴ μάθηση, ἡ καλὴ μνήμη, ἡ ὀρθὴ κρίση, ἡ ὀξεία ἀντίληψη καὶ ὅλα τὰ συνακόλουθα συνήθως δὲν παρουσιάζονται μαζὶ στὸ ἴδιο ἄτομο, κι ἐπίσης χαρακτῆρες ὁρμητικοὶ μὲ ἀρχοντικὸ φρόνημα δὲν ἔχουν τὴ διάθεση νὰ ζοῦν συμμαζεμένα, ἥσυχα καὶ μὲ ἀσφάλεια, ἀλλὰ αὐτοῦ τοῦ εἴδους οἱ ἄνθρωποι παρασύρονται ἀπὸ τὸν ὁρμητικὸ χαρακτήρα τους πότε πρὸς τὰ ἐδῶ, πότε πρὸς τὰ ἐκεῖ καὶ καταλήγουν νὰ εἶναι ἐντελῶς ἄστατοι.

Σωστά, εἶπε, τὸ λές.

Οὐκοῦν τὰ βέβαια αὖ ταῦτα ἤθη καὶ οὐκ εὐμετάβολα, οἷς
d ἄν τις μᾶλλον ὡς πιστοῖς χρήσαιτο, καὶ ἐν τῷ πολέμῳ πρὸς
τοὺς φόβους δυσκίνητα ὄντα, πρὸς τὰς μαθήσεις αὖ ποιεῖ
ταὐτόν· δυσκινήτως ἔχει καὶ δυσμαθῶς ὥσπερ ἀπονεναρκωμένα, καὶ ὕπνου τε καὶ χάσμης ἐμπίμπλανται, ὅταν τι δέῃ
τοιοῦτον διαπονεῖν.

Ἔστι ταῦτα, ἔφη.

Ἡμεῖς δέ γέ φαμεν ἀμφοτέρων δεῖν εὖ τε καὶ καλῶς μετέχειν, ἢ μήτε παιδείας τῆς ἀκριβεστάτης δεῖν αὐτῷ μεταδιδόναι μήτε τιμῆς μήτε ἀρχῆς.

Ὀρθῶς, ἦ δ' ὅς.

Οὐκοῦν σπάνιον αὐτὸ οἴει ἔσεσθαι;

Πῶς δ' οὔ;

e Βασανιστέον δὴ ἔν τε οἷς τότε ἐλέγομεν πόνοις τε καὶ
φόβοις καὶ ἡδοναῖς, καὶ ἔτι δὴ ὃ τότε παρεῖμεν νῦν λέγομεν,
ὅτι καὶ ἐν μαθήμασι πολλοῖς γυμνάζειν δεῖ, σκοποῦντας εἰ
καὶ τὰ μέγιστα μαθήματα δυνατὴ ἔσται ἐνεγκεῖν εἴτε καὶ
504 ἀποδειλιάσει, ὥσπερ οἱ ἐν τοῖς ἄθλοις ἀποδειλιῶντες.

Πρέπει γέ τοι δή, ἔφη, οὕτω σκοπεῖν. ἀλλὰ ποῖα δὴ λέγεις μαθήματα μέγιστα;

Μνημονεύεις μέν που, ἦν δ' ἐγώ, ὅτι τριττὰ εἴδη ψυχῆς διαστησάμενοι συνεβιβάζομεν δικαιοσύνης τε πέρι καὶ σωφροσύνης καὶ ἀνδρείας καὶ σοφίας ὃ ἕκαστον εἴη.

Μὴ γὰρ μνημονεύων, ἔφη, τὰ λοιπὰ ἂν εἴην δίκαιος μὴ ἀκούειν.

Ἦ καὶ τὸ προρρηθὲν αὐτῶν;

Τὸ ποῖον δή;

b Ἐλέγομέν που ὅτι ὡς μὲν δυνατὸν ἦν κάλλιστα αὐτὰ
κατιδεῖν ἄλλη μακροτέρα εἴη περίοδος, ἣν περιελθόντι καταφανῆ γίγνοιτο, τῶν μέντοι ἔμπροσθεν προειρημένων ἑπομένας ἀποδείξεις οἷόν τ' εἴη προσάψαι. καὶ ὑμεῖς ἐξαρκεῖν ἔφατε, καὶ οὕτω δὴ ἐρρήθη τὰ τότε τῆς μὲν ἀκριβείας, ὡς ἐμοὶ ἐφαίνετο, ἐλλιπῆ, εἰ δὲ ὑμῖν ἀρεσκόντως, ὑμεῖς ἂν τοῦτο εἴποιτε.

Βέβαια, ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρά, οἱ σταθεροὶ καὶ ἀταλάντευτοι χαρακτῆρες, [d] ποὺ θὰ μποροῦσε κανεὶς νὰ τοὺς ἐμπιστευθεῖ περισσότερο καὶ ποὺ δύσκολα στὸν πόλεμο τοὺς κυριεύει ὁ φόβος, κάνουν τὸ ἴδιο καὶ μὲ τὴ μάθηση· παρουσιάζουν μιὰ πνευματικὴ δυσκινησία καὶ δυσκολία στὴ μάθηση σὰν νὰ εἶναι πεσμένοι σὲ νάρκη, καὶ τοὺς πιάνει νύστα καὶ χασμουρητό, ὅποτε χρειάζεται νὰ μποῦν σ' ἕναν τέτοιο κόπο.

Συμβαίνει αὐτό, εἶπε.

Ἐμεῖς ὡστόσο ὑποστηρίζουμε ὅτι εἶναι ἀπαραίτητο οἱ φύλακες νὰ τὰ διαθέτουν καὶ τὰ δύο αὐτὰ ἐπαρκῶς, εἰδαλλιῶς οὔτε αὐτὴ ἡ τέλεια παιδεία νὰ τοὺς δίνεται οὔτε τιμὴ καμία οὔτε κι ἐξουσία.

Σωστά, εἶπε αὐτός.

Πιστεύεις λοιπὸν ὅτι αὐτὴ ἡ φυσικὴ ἰδιοσυγκρασία εἶναι σπάνια;

Βεβαίως.

[e] Ἄρα πρέπει νὰ τὴν ὑποβάλλουμε σὲ ὅλες ἐκεῖνες τὶς δοκιμασίες ποὺ λέγαμε τότε: Νὰ τὴν φέρουμε ἀντιμέτωπη μὲ κοπιαστικὲς προσπάθειες, μὲ καταστάσεις τρομακτικές, μὲ ἡδονές, καὶ ἐπιπλέον λέμε τώρα αὐτὸ ποὺ τότε τὸ παραλείψαμε, ὅτι δηλαδὴ εἶναι ἀπαραίτητο νὰ τὴν ἀσκήσουμε σὲ πολλὲς ἐπιστημονικὲς μαθήσεις, γιὰ νὰ δοῦμε ἂν θά 'χει τὴ δύναμη νὰ σηκώσει τὸ βάρος τῶν πιὸ σημαντικῶν σπουδῶν [504a] ἢ ἂν θὰ δειλιάσει, ἀκριβῶς ὅπως ἄλλοι δειλιάζουν κι ἀποσύρονται ἀπὸ ἕναν ἀγώνα.

Βεβαίως, εἶπε, αὐτὴ ἡ ἐξέταση πρέπει νὰ γίνει ὁπωσδήποτε. Ποιές εἶναι ὅμως αὐτὲς οἱ σπουδὲς ποὺ τὶς χαρακτηρίζεις ὡς τὶς πιὸ σημαντικές;

Θὰ θυμᾶσαι ἴσως, εἶπα ἐγώ, ὅτι ἀφοῦ διακρίναμε τρεῖς δυνάμεις τῆς ψυχῆς, βγάλαμε ὁρισμένα συμπεράσματα σχετικὰ μὲ τὴ δικαιοσύνη, τὴ σωφροσύνη, τὴν ἀνδρεία καὶ τὴ σοφία, ποιά εἶναι ἡ οὐσία καθεμιᾶς ἀπὸ αὐτές.

Ἂν δὲν τὸ θυμόμουν, εἶπε, δὲν θὰ ἄξιζα νὰ ἀκούσω καὶ τὰ ὑπόλοιπα.

Μήπως θυμᾶσαι κι ἐκεῖνο ποὺ εἴχαμε πεῖ πρὶν ἀπὸ αὐτά;

Ποιό ἀκριβῶς;

[b] Λέγαμε κάπου πρωτύτερα ὅτι προκειμένου νὰ διακρίνουμε ὅσο τὸ δυνατὸν καθαρότερα αὐτὲς τὶς ἀρετές, ὑπάρχει ἕνας ἄλλος μακρύτερος δρόμος πού, ἂν τὸν βαδίσει κανείς, θὰ ἀποκτήσει σαφὴ εἰκόνα γι' αὐτὲς —ὡστόσο, λέγαμε, θὰ ἦταν δυνατὸν νὰ προσκομιστοῦν ἀποδείξεις ποὺ νὰ ἀνταποκρίνονται ὡς πρὸς τὴν ἀκρίβειά τους σὲ ὅσα εἰπώθηκαν πρωτύτερα. Κι ἐσεῖς εἴπατε ὅτι αὐτὸ σᾶς ἦταν ἀρκετό, κι ἔτσι ὅσα εἰπώθηκαν τότε παρουσίαζαν, κατὰ τὴ δική μου ἄποψη, ἐλλείψεις, ἂν ὅμως ἐσᾶς σᾶς ἱκανοποιοῦσαν, νὰ τὸ πεῖτε.

Ἀλλ' ἔμοιγε, ἔφη, μετρίως· ἐφαίνετο μὴν καὶ τοῖς ἄλλοις.

c Ἀλλ', ὦ φίλε, ἦν δ' ἐγώ, μέτρον τῶν τοιούτων ἀπολεῖπον καὶ ὁτιοῦν τοῦ ὄντος οὐ πάνυ μετρίως γίγνεται· ἀτελὲς γὰρ οὐδὲν οὐδενὸς μέτρον. δοκεῖ δ' ἐνίοτέ τισιν ἱκανῶς ἤδη ἔχειν καὶ οὐδὲν δεῖν περαιτέρω ζητεῖν.

Καὶ μάλ', ἔφη, συχνοὶ πάσχουσιν αὐτὸ διὰ ῥᾳθυμίαν.

Τούτου δέ γε, ἦν δ' ἐγώ, τοῦ παθήματος ἥκιστα προσδεῖ φύλακι πόλεώς τε καὶ νόμων.

Εἰκός, ἦ δ' ὅς.

Τὴν μακροτέραν τοίνυν, ὦ ἑταῖρε, ἔφην, περιιτέον τῷ
d τοιούτῳ, καὶ οὐχ ἧττον μανθάνοντι πονητέον ἢ γυμναζομένῳ· ἤ, ὃ νυνδὴ ἐλέγομεν, τοῦ μεγίστου τε καὶ μάλιστα προσήκοντος μαθήματος ἐπὶ τέλος οὔποτε ἥξει.

Οὐ γὰρ ταῦτα, ἔφη, μέγιστα, ἀλλ' ἔτι τι μεῖζον δικαιοσύνης τε καὶ ὧν διήλθομεν;

Καὶ μεῖζον, ἦν δ' ἐγώ, καὶ αὐτῶν τούτων οὐχ ὑπογραφὴν δεῖ ὥσπερ νῦν θεάσασθαι, ἀλλὰ τὴν τελεωτάτην ἀπεργασίαν μὴ παριέναι. ἢ οὐ γελοῖον ἐπὶ μὲν ἄλλοις σμικροῦ ἀξίοις
e πᾶν ποιεῖν συντεινομένους ὅπως ὅτι ἀκριβέστατα καὶ καθαρώτατα ἕξει, τῶν δὲ μεγίστων μὴ μεγίστας ἀξιοῦν εἶναι καὶ τὰς ἀκριβείας;

Καὶ μάλα, ἔφη, [ἄξιον τὸ διανόημα]· ὃ μέντοι μέγιστον μάθημα καὶ περὶ ὅτι αὐτὸ λέγεις, οἴει τιν' ἄν σε, ἔφη, ἀφεῖναι μὴ ἐρωτήσαντα τί ἐστιν;

Οὐ πάνυ, ἦν δ' ἐγώ, ἀλλὰ καὶ σὺ ἐρώτα. πάντως αὐτὸ οὐκ ὀλιγάκις ἀκήκοας, νῦν δὲ ἢ οὐκ ἐννοεῖς ἢ αὖ διανοῇ
505 ἐμοὶ πράγματα παρέχειν ἀντιλαμβανόμενος. οἶμαι δὲ τοῦτο μᾶλλον· ἐπεὶ ὅτι γε ἡ τοῦ ἀγαθοῦ ἰδέα μέγιστον μάθημα, πολλάκις ἀκήκοας, ᾗ δὴ καὶ δίκαια καὶ τἆλλα προσχρησάμενα

Πάντως, κατὰ τὴ δική μου ἄποψη, εἶπε, ἦταν στὰ σωστὰ μέτρα· τὴν ἴδια γνώμη εἶχαν καὶ οἱ ἄλλοι.

[c] Ὡστόσο, φίλε μου, εἶπα ἐγώ, μέτρο γιὰ αὐτὰ τὰ πράγματα, τὸ ὁποῖο ὑπολείπεται ἔστω τόσο δὰ ἀπὸ τὴν ἀλήθεια καὶ τὸ ὄν, δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι καὶ πολὺ σωστὸ μέτρο· δὲν εἶναι, βλέπεις, δυνατὸν νὰ ὑπάρχει, γιὰ κανένα πρᾶγμα, μέτρο ποὺ νὰ ἔχει ἀτέλειες. Βέβαια, πότε-πότε ὁρισμένοι ἔχουν τὴ γνώμη ὅτι ἤδη αὐτὸ εἶναι ἀρκετὸ κι ὅτι δὲν χρειάζεται νὰ τὸ ψάχνουμε τὸ πρᾶγμα περισσότερο.

Ναί, εἶπε, πάρα πολλοὶ ἀντιμετωπίζουν τὸ ζήτημα ἔτσι ἀπὸ ὀκνηρία.

Αὐτὴν ὅμως, εἶπα ἐγώ, τὴν ἀντιμετώπιση κάθε ἄλλο παρὰ χρειάζεται νὰ τὴν συμμερίζεται κάποιος ποὺ θὰ εἶναι φύλακας τῆς πόλης καὶ τῶν νόμων.

Ἐννοεῖται, εἶπε.

Ἕνας τέτοιος ἄνθρωπος λοιπόν, φίλε μου, εἶπα ἐγώ, πρέπει νὰ ἀκολουθήσει [d] ἐκεῖνο τὸν μακρύτερο δρόμο καὶ νὰ μὴν καταβάλει λιγότερο κόπο γιὰ τὶς σπουδές του ἀπ' ὅτι γιὰ τὴν ἄσκηση τοῦ σώματός του· διαφορετικά, ὅπως μόλις τώρα λέγαμε, δὲν θὰ φθάσει ποτὲ νὰ κατακτήσει στὴν ἐντέλεια ἐκείνη τὴν ὑπέρτατη γνώση ἡ ὁποία τὸν ἀφορᾶ περισσότερο ἀπὸ ὁτιδήποτε ἄλλο.

Δὲν ἦσαν λοιπόν, εἶπε, ἀκριβῶς *αὐτὰ* τὰ ὑπέρτατα; Ὑπάρχει ἄραγε καὶ κάτι ἄλλο ἀκόμη, *ἀνώτερο* ἀπὸ τὴ δικαιοσύνη καὶ ἀπὸ ὅσα συζητήσαμε;

Ὄχι μόνον, εἶπα ἐγώ, ὑπάρχει κάτι ἀνώτερο ἀλλὰ ἐπίσης δὲν πρέπει νὰ ἀρκούμαστε, ὅπως κάνουμε τώρα, ἁπλῶς στὴ θέαση κάποιου σχεδιάσματος αὐτῶν τῶν ἀρετῶν, ἀλλὰ πρέπει νὰ μὴν παραλείπουμε τὴν ὁλοκληρωμένη δουλειὰ πάνω σ' αὐτές. Ἢ μήπως δὲν εἶναι γελοῖο γιὰ ἄλλα, μικρῆς ἀξίας, πράγματα [e] νὰ βάζουμε τὰ δυνατά μας προκειμένου νὰ αἰσθητοποιοῦνται μὲ τὴ μεγαλύτερη δυνατὴ ἀκρίβεια καὶ καθαρότητα, ἐνῶ ἀντιθέτως γιὰ τὰ μέγιστα πράγματα νὰ μὴν ἀπαιτοῦμε τὴ μέγιστη ἀκρίβεια;

Ἀσφαλῶς, εἶπε· πῶς τὸ ἐννοεῖς ὅμως αὐτὸ τὸ ἀνώτατο μάθημα καὶ ποιό εἶναι τὸ ἀντικείμενό του; Φαντάζεσαι ὅτι θὰ ὑπάρξει ἔστω ἕνας ποὺ θὰ σὲ ἀφήσει χωρὶς νὰ ρωτήσει τί εἶναι αὐτό;

Ἀσφαλῶς ὄχι, εἶπα ἐγώ, μπορεῖς μάλιστα νὰ μὲ ρωτήσεις κι ἐσύ. Ἐν πάσῃ περιπτώσει δὲν εἶναι λίγες οἱ φορὲς ποὺ τὸ ἔχεις ἀκούσει, τώρα ὅμως ἢ δὲν πάει πρὸς τὰ ἐκεῖ ὁ νοῦς σου ἢ σκοπεύεις [505a] νὰ μὲ φέρεις πάλι σὲ δύσκολη θέση ἐμποδίζοντάς με νὰ φύγω. Νομίζω ὅτι μᾶλλον αὐτὸ τὸ τελευταῖο συμβαίνει· γιατὶ τὸ ἔχεις βέβαια πολλὲς φορὲς ἀκούσει ὅτι ἀνώτατο μάθημα εἶναι ἡ ἰδέα τοῦ ἀγαθοῦ: μὲ τὴ *δική της* ἐπενέργεια ἡ δικαιοσύνη καὶ τὰ παρόμοια

χρήσιμα καὶ ὠφέλιμα γίγνεται. καὶ νῦν σχεδὸν οἶσθ' ὅτι μέλλω τοῦτο λέγειν, καὶ πρὸς τούτῳ ὅτι αὐτὴν οὐχ ἱκανῶς ἴσμεν· εἰ δὲ μὴ ἴσμεν, ἄνευ δὲ ταύτης εἰ ὅτι μάλιστα τἆλλα ἐπισταίμεθα, οἶσθ' ὅτι οὐδὲν ἡμῖν ὄφελος, ὥσπερ οὐδ' εἰ
b κεκτήμεθά τι ἄνευ τοῦ ἀγαθοῦ. ἢ οἴει τι πλέον εἶναι πᾶσαν κτῆσιν ἐκτῆσθαι, μὴ μέντοι ἀγαθήν; ἢ πάντα τἆλλα φρονεῖν ἄνευ τοῦ ἀγαθοῦ, καλὸν δὲ καὶ ἀγαθὸν μηδὲν φρονεῖν;

Μὰ Δί' οὐκ ἔγωγ', ἔφη.

Ἀλλὰ μὴν καὶ τόδε γε οἶσθα, ὅτι τοῖς μὲν πολλοῖς ἡδονὴ δοκεῖ εἶναι τὸ ἀγαθόν, τοῖς δὲ κομψοτέροις φρόνησις.

Πῶς δ' οὔ;

Καὶ ὅτι γε, ὦ φίλε, οἱ τοῦτο ἡγούμενοι οὐκ ἔχουσι δεῖξαι ἥτις φρόνησις, ἀλλ' ἀναγκάζονται τελευτῶντες τὴν τοῦ ἀγαθοῦ φάναι.

Καὶ μάλα, ἔφη, γελοίως.

c Πῶς γὰρ οὐχί, ἦν δ' ἐγώ, εἰ ὀνειδίζοντές γε ὅτι οὐκ ἴσμεν τὸ ἀγαθὸν λέγουσι πάλιν ὡς εἰδόσιν; φρόνησιν γὰρ αὐτό φασιν εἶναι ἀγαθοῦ, ὡς αὖ συνιέντων ἡμῶν ὅτι λέγουσιν, ἐπειδὰν τὸ τοῦ ἀγαθοῦ φθέγξωνται ὄνομα.

Ἀληθέστατα, ἔφη.

Τί δὲ οἱ τὴν ἡδονὴν ἀγαθὸν ὁριζόμενοι; μῶν μή τι ἐλάττονος πλάνης ἔμπλεῳ τῶν ἑτέρων; ἢ οὐ καὶ οὗτοι ἀναγκάζονται ὁμολογεῖν ἡδονὰς εἶναι κακάς;

Σφόδρα γε.

Συμβαίνει δὴ αὐτοῖς οἶμαι ὁμολογεῖν ἀγαθὰ εἶναι καὶ κακὰ ταὐτά. ἢ γάρ;

d Τί μήν;

Οὐκοῦν ὅτι μὲν μεγάλαι καὶ πολλαὶ ἀμφισβητήσεις περὶ αὐτοῦ, φανερόν;

Πῶς γὰρ οὔ;

Τί δέ; τόδε οὐ φανερόν, ὡς δίκαια μὲν καὶ καλὰ πολλοὶ ἂν ἕλοιντο τὰ δοκοῦντα, κἂν ‹εἰ› μὴ εἴη, ὅμως ταῦτα πράτ-

ἀποβαίνουν χρήσιμα καὶ ὠφέλιμα. Καὶ σχεδὸν τὸ ξέρεις τώρα ὅτι σ' αὐτὸ τὸ πρᾶγμα πρόκειται νὰ ἀναφερθῶ καὶ ἐπιπλέον ὅτι γιὰ αὐτὴ τὴν ἰδέα τοῦ ἀγαθοῦ δὲν ἔχουμε σαφὴ γνώση. Ἂν δὲν ἔχουμε ὅμως μιὰ τέτοια γνώση, ξέρεις ὅτι δὲν θὰ μᾶς ὠφελοῦσε σὲ τίποτε, ἀκόμη κι ἂν γνωρίζαμε ὅλα τὰ ἄλλα στὴν ἐντέλεια, ἀκριβῶς ὅπως δὲν θὰ μᾶς ὠφελοῦσε σὲ τίποτε, ἂν εἴχαμε [b] κάτι στὴν κατοχή μας χωρὶς τὸ ἀγαθό. Ἢ φαντάζεσαι ὅτι ὑπάρχει κανένα ὄφελος μὲ τὸ νὰ ἔχει κανεὶς στὴν κατοχή του ὅλα τὰ πράγματα, ἐκτὸς ἀπὸ τὰ καλά; Ἢ μὲ τὸ νὰ κατανοεῖ τὰ πάντα ἐκτὸς ἀπὸ τὸ ἀγαθό, καὶ νὰ ἀδυνατεῖ ἐντελῶς νὰ ἐννοήσει τὸ ὄμορφο καὶ τὸ ἀγαθό;

Μά τὸ Δία, εἶπε, ἐγὼ τουλάχιστον ὄχι.

Νὰ ξέρεις ὅμως καὶ τοῦτο: ὅτι γιὰ τὸν πολὺ κόσμο τὸ ἀγαθὸ εἶναι ἡ ἡδονή, ἀντιθέτως γιὰ τὰ λεπτότερα πνεύματα ἡ γνώση κι ὁ στοχασμός.

Βεβαίως.

Κι ἐπίσης, φίλε μου, ὅτι ὅσοι τὸ πιστεύουν αὐτὸ ἀδυνατοῦν νὰ προσδιορίσουν ποιά γνώση καὶ ποιόν στοχασμὸ ἐννοοῦν ἀλλὰ ἀναγκάζονται τελικὰ νὰ ποῦν ὅτι πρόκειται γιὰ τὴ γνώση τοῦ ἀγαθοῦ.

Κι εἶναι πολὺ γελοῖο, εἶπε.

[c] Πῶς θὰ μποροῦσε νὰ μὴν ἦταν, εἶπα ἐγώ, ὅταν, ἐνῶ ἐμᾶς μᾶς ἐπικρίνουν ποὺ δὲν γνωρίζουμε τὸ ἀγαθό, ἐκεῖνοι ἀπὸ τὴ μεριά τους μᾶς μιλοῦν γιὰ τὸ ἀγαθὸ σὰν νὰ ἀπευθύνονται σὲ ἀνθρώπους ποὺ τὸ γνωρίζουν; Ὑποστηρίζουν δηλαδὴ ὅτι αὐτὸ εἶναι γνώση τοῦ ἀγαθοῦ, λὲς κι ἐμεῖς καταλαβαίνουμε τί ἐννοοῦν, ὅταν ἀνοίξουν τὸ στόμα τους καὶ προφέρουν τὴ λέξη 'ἀγαθό'.

Πολὺ σωστά, εἶπε.

Κι ἐκεῖνοι πάλι ποὺ ὁρίζουν τὸ ἀγαθὸ λέγοντας ὅτι ἀγαθὸ εἶναι ἡ ἡδονή; Ἄραγε αὐτοὶ βρίσκονται σὲ μικρότερη πλάνη ἀπὸ τοὺς ἄλλους; Ἢ μήπως δὲν εἶναι κι αὐτοὶ ἀναγκασμένοι νὰ παραδεχτοῦν ὅτι ὑπάρχουν καὶ *κακὲς* ἡδονές;

Βεβαιότατα.

Συμβαίνει ἔτσι μὲ αὐτοὺς νὰ παραδέχονται ὅτι τὰ αὐτὰ πράγματα εἶναι ἀγαθὰ καὶ συνάμα κακά. Αὐτὸ δὲν συμβαίνει;

[d] Θέλει ρώτημα;

Δὲν εἶναι λοιπὸν φανερὸ ὅτι γύρω ἀπὸ αὐτὸ τὸ ζήτημα ὑπάρχουν μεγάλες καὶ πολλὲς ἀμφισβητήσεις;

Βεβαίως.

Ἐπίσης: Δὲν εἶναι φανερὸ τοῦτο, ὅτι δηλαδὴ πολλοὶ θὰ διάλεγαν ὅσα *λογίζονται* δίκαια καὶ ὄμορφα, ἔστω κι ἂν αὐτὰ *δὲν* θὰ ἦσαν τέτοια, καὶ θὰ τοὺς

τειν καὶ κεκτῆσθαι καὶ δοκεῖν, ἀγαθὰ δὲ οὐδενὶ ἔτι ἀρκεῖ τὰ
δοκοῦντα κτᾶσθαι, ἀλλὰ τὰ ὄντα ζητοῦσιν, τὴν δὲ δόξαν
ἐνταῦθα ἤδη πᾶς ἀτιμάζει;

Καὶ μάλα, ἔφη.

Ὃ δὴ διώκει μὲν ἅπασα ψυχὴ καὶ τούτου ἕνεκα πάντα
e πράττει, ἀπομαντευομένη τι εἶναι, ἀποροῦσα δὲ καὶ οὐκ
ἔχουσα λαβεῖν ἱκανῶς τί ποτ᾽ ἐστὶν οὐδὲ πίστει χρήσασθαι
μονίμῳ οἵᾳ καὶ περὶ τἆλλα, διὰ τοῦτο δὲ ἀποτυγχάνει καὶ
τῶν ἄλλων εἴ τι ὄφελος ἦν, περὶ δὴ τὸ τοιοῦτον καὶ τοσοῦ-
506 τον οὕτω φῶμεν δεῖν ἐσκοτῶσθαι καὶ ἐκείνους τοὺς βελ-
τίστους ἐν τῇ πόλει, οἷς πάντα ἐγχειριοῦμεν;

Ἥκιστά γ᾽, ἔφη.

Οἶμαι γοῦν, εἶπον, δίκαιά τε καὶ καλὰ ἀγνοούμενα ὅπῃ
ποτὲ ἀγαθά ἐστιν, οὐ πολλοῦ τινος ἄξιον φύλακα κεκτῆσθαι
ἂν ἑαυτῶν τὸν τοῦτο ἀγνοοῦντα· μαντεύομαι δὲ μηδένα αὐτὰ
πρότερον γνώσεσθαι ἱκανῶς.

Καλῶς γάρ, ἔφη, μαντεύῃ.

Οὐκοῦν ἡμῖν ἡ πολιτεία τελέως κεκοσμήσεται, ἐὰν ὁ
b τοιοῦτος αὐτὴν ἐπισκοπῇ φύλαξ, ὁ τούτων ἐπιστήμων;

Ἀνάγκη, ἔφη. ἀλλὰ σὺ δή, ὦ Σώκρατες, πότερον ἐπι-
στήμην τὸ ἀγαθὸν φῂς εἶναι ἢ ἡδονήν, ἢ ἄλλο τι παρὰ
ταῦτα;

Οὗτος, ἦν δ᾽ ἐγώ, ἀνήρ, καλῶς ἦσθα καὶ πάλαι κατα-
φανὴς ὅτι σοι οὐκ ἀποχρήσοι τὸ τοῖς ἄλλοις δοκοῦν περὶ
αὐτῶν.

Οὐδὲ γὰρ δίκαιόν μοι, ἔφη, ὦ Σώκρατες, φαίνεται τὰ τῶν
ἄλλων μὲν ἔχειν εἰπεῖν δόγματα, τὸ δ᾽ αὑτοῦ μή, τοσοῦτον
c χρόνον περὶ ταῦτα πραγματευόμενον.

ἀρκοῦσε νὰ πράττουν, νὰ ἔχουν στὴν κατοχή τους καὶ νὰ θεωροῦν *αὐτὰ* ὡς δίκαια καὶ ὄμορφα πράγματα; Ὅσον ἀφορᾶ ὅμως στὰ ἀγαθὰ πράγματα, κανένας πιὰ δὲν ἀρκεῖται σὲ ὅσα λογίζονται ὡς καλὰ ἀλλὰ ὅλοι ἐπιζητοῦν αὐτὰ τὰ ὁποῖα *σταλήθεια* εἶναι καλά, καὶ ἐδῶ τὴ γνώμη καθένας πιὰ τὴν ἀπορρίπτει· ἔτσι δὲν εἶναι;

Καὶ πολὺ μάλιστα, εἶπε.

Αὐτὸ λοιπὸν ποὺ κάθε ψυχὴ τὸ ἀποζητάει καὶ ποὺ γιὰ χάρη του [e] κάνει τὰ πάντα, καθὼς ψυχανεμίζεται πὼς τὸ πρᾶγμα αὐτὸ *εἶναι* κάτι, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀπορία τῆς ψυχῆς καὶ τὴν ἀδυναμία της νὰ συλλάβει σὲ ἱκανοποιητικὸ βαθμὸ τί τέλος πάντων εἶναι τὸ ἀγαθὸ καί, ὅπως συμβαίνει σχετικὰ καὶ μὲ τὰ ἄλλα, νὰ κρατηθεῖ ἀπὸ μιὰ σταθερὴ πεποίθηση —μιὰ ἀδυναμία ποὺ γίνεται αἰτία νὰ ἀποτυγχάνει καὶ σὲ πράγματα ἀπ' ὅπου θὰ μποροῦσε νὰ ἀντλήσει κάποιο ὄφελος—, ἒ λοιπόν, γύρω ἀπὸ ἕνα τέτοιο καὶ *τόσο* σημαντικὸ ζήτημα, [506a] θὰ ὑποστηρίξουμε ὅτι ἀναγκαστικὰ βρίσκονται στὸ ἴδιο σκοτάδι κι ἐκεῖνοι οἱ ἄριστοι καὶ πανάξιοι μέσα στὴν πόλη, στῶν ὁποίων τὰ χέρια θὰ παραδώσουμε τὰ πάντα;

Κάθε ἄλλο, εἶπε.

Θαρρῶ λοιπόν, εἶπα, ὅτι τὰ δίκαια καὶ τὰ ὄμορφα πράγματα, γιὰ τὰ ὁποῖα δὲν εἶναι γνωστὸ κατὰ ποιόν ἀκριβῶς τρόπο σχετίζονται μὲ τὸ ἀγαθό, δὲν ἔχουν βρεῖ στὸ πρόσωπο κάποιου ἀνθρώπου, ὁ ὁποῖος τὴ σχέση αὐτὴ τὴν ἀγνοεῖ, ἕναν φύλακα ἰδιαίτερα μεγάλης ἀξίας· κι ἔχω ἕνα προαίσθημα πὼς κανένας δὲν πρόκειται νὰ γνωρίσει σὲ ἱκανοποιητικὸ βαθμὸ τὰ δίκαια καὶ τὰ ὄμορφα, προτοῦ νὰ γνωρίσει κι αὐτὴ τὴ σχέση τους μὲ τὸ ἀγαθό.

Σωστά, εἶπε, τὸ προαισθάνεσαι αὐτό.

Ἡ πόλη μας λοιπὸν δὲν θὰ ἔχει ὁλοκληρώσει τὴ διαμόρφωσή της, ὅταν [b] τὴν ἐποπτεία ἐπάνω της θὰ τὴν ἀσκεῖ αὐτοῦ τοῦ εἴδους ὁ φύλακας, αὐτὸς δηλαδὴ ποὺ θὰ γνωρίζει τὴ συνάφεια τῶν δίκαιων καὶ τῶν ὄμορφων πραγμάτων μὲ τὸ ἀγαθό;

Κατανάγκην, εἶπε. Ἀλλὰ ἐσύ, Σωκράτη, τί ἀπὸ τὰ δύο ὑποστηρίζεις πὼς εἶναι τὸ ἀγαθό: γνώση ἢ ἡδονή, ἢ μήπως κάτι ἄλλο διαφορετικὸ ἀπὸ αὐτά;

Αὐτὸς εἶσαι! εἶπα ἐγώ· εἶναι ἀπὸ ὥρα ξεκάθαρο ὅτι δὲν θά 'μενες εὐχαριστημένος μὲ τὴ γνώμη ποὺ οἱ ἄλλοι ἔχουν γιὰ αὐτά.

Μὰ δὲν τὸ βρίσκω καὶ σωστό, Σωκράτη, νὰ μπορεῖ κανεὶς νὰ παρουσιάσει τὶς γνῶμες τῶν ἄλλων ἀλλὰ ὄχι καὶ τὴ *δική του* γνώμη, ὅταν ἀσχολεῖται τόσον [c] καιρὸ μὲ αὐτὰ τὰ ζητήματα.

Τί δέ; ἦν δ' ἐγώ· δοκεῖ σοι δίκαιον εἶναι περὶ ὧν τις μὴ οἶδεν λέγειν ὡς εἰδότα;

Οὐδαμῶς γ', ἔφη, ὡς εἰδότα, ὡς μέντοι οἰόμενον ταῦθ' ἃ οἴεται ἐθέλειν λέγειν.

Τί δέ; εἶπον· οὐκ ᾔσθησαι τὰς ἄνευ ἐπιστήμης δόξας, ὡς πᾶσαι αἰσχραί; ὧν αἱ βέλτισται τυφλαί —ἢ δοκοῦσί τί σοι τυφλῶν διαφέρειν ὁδὸν ὀρθῶς πορευομένων οἱ ἄνευ νοῦ ἀληθές τι δοξάζοντες;

Οὐδέν, ἔφη.

Βούλει οὖν αἰσχρὰ θεάσασθαι, τυφλά τε καὶ σκολιά, ἐξὸν
d παρ' ἄλλων ἀκούειν φανά τε καὶ καλά;

Μὴ πρὸς Διός, ἦ δ' ὅς, ὦ Σώκρατες, ὁ Γλαύκων, ὥσπερ ἐπὶ τέλει ὢν ἀποστῇς. ἀρκέσει γὰρ ἡμῖν, κἂν ὥσπερ δικαιοσύνης πέρι καὶ σωφροσύνης καὶ τῶν ἄλλων διῆλθες, οὕτω καὶ περὶ τοῦ ἀγαθοῦ διέλθῃς.

Καὶ γὰρ ἐμοί, ἦν δ' ἐγώ, ὦ ἑταῖρε, καὶ μάλα ἀρκέσει· ἀλλ' ὅπως μὴ οὐχ οἷός τ' ἔσομαι, προθυμούμενος δὲ ἀσχημονῶν γέλωτα ὀφλήσω. ἀλλ', ὦ μακάριοι, αὐτὸ μὲν τί ποτ'
e ἐστὶ τἀγαθὸν ἐάσωμεν τὸ νῦν εἶναι —πλέον γάρ μοι φαίνεται ἢ κατὰ τὴν παροῦσαν ὁρμὴν ἐφικέσθαι τοῦ γε δοκοῦντος ἐμοὶ τὰ νῦν— ὃς δὲ ἔκγονός τε τοῦ ἀγαθοῦ φαίνεται καὶ ὁμοιότατος ἐκείνῳ, λέγειν ἐθέλω, εἰ καὶ ὑμῖν φίλον, εἰ δὲ μή, ἐᾶν.

Ἀλλ', ἔφη, λέγε· εἰς αὖθις γὰρ τοῦ πατρὸς ἀποτείσεις τὴν διήγησιν.

507 Βουλοίμην ἄν, εἶπον, ἐμέ τε δύνασθαι αὐτὴν ἀποδοῦναι καὶ ὑμᾶς κομίσασθαι, ἀλλὰ μὴ ὥσπερ νῦν τοὺς τόκους μόνον. τοῦτον δὲ δὴ οὖν τὸν τόκον τε καὶ ἔκγονον αὐτοῦ τοῦ ἀγαθοῦ κομίσασθε. εὐλαβεῖσθε μέντοι μή πῃ ἐξαπατήσω ὑμᾶς ἄκων, κίβδηλον ἀποδιδοὺς τὸν λόγον τοῦ τόκου.

Εὐλαβησόμεθα, ἔφη, κατὰ δύναμιν· ἀλλὰ μόνον λέγε.

Διομολογησάμενός γ' ἔφην ἐγώ, καὶ ἀναμνήσας ὑμᾶς τά τ' ἐν τοῖς ἔμπροσθεν ῥηθέντα καὶ ἄλλοτε ἤδη πολλάκις εἰρημένα.

b Τὰ ποῖα; ἦ δ' ὅς.

Πῶς τὸ ἐννοεῖς; ἔκανα ἐγώ. Τὸ θεωρεῖς σωστὸ νὰ μιλάει κανεὶς γιὰ πράγματα ποὺ δὲν τὰ γνωρίζει ὅπως θὰ μιλοῦσε γι' αὐτὰ ἂν τὰ γνώριζε;

Μὲ κανέναν τρόπο, βέβαια, παριστάνοντας ὅτι τάχα γνωρίζει, εἶπε· τὴ γνώμη του ὅμως εἶναι σωστὸ νὰ ἔχει τὴ διάθεση νὰ τὴν λέει ὡς κάτι ποὺ τὸ νομίζει.

Πῶς; εἶπα· δὲν ἔχεις προσέξει ὅτι οἱ γνῶμες ποὺ δὲν στηρίζονται σὲ γνώση εἶναι ὅλες λειψές; Οἱ καλύτερες ἀπὸ αὐτὲς εἶναι τυφλὲς —ἢ ἔχεις τὴν ἐντύπωση ὅτι διαφέρουν σὲ τίποτα ἀπὸ τυφλοὺς ποὺ πᾶνε σωστὰ στὸ δρόμο τους ὅσοι, χωρὶς ἐπίγνωση, ἔχουν σωστὴ γνώμη γιὰ κάτι;

Διόλου δὲν διαφέρουν, εἶπε.

Θὰ προτιμοῦσες λοιπὸν νὰ δεῖς πράγματα λειψά, τυφλὰ καὶ στρεβλά, ἐνῶ εἶναι στὸ χέρι σου [d] νὰ ἀκοῦς ἀπὸ ἄλλους πράγματα ὅλο φῶς καὶ ὀμορφιά;

Γιὰ τὸ ὄνομα τοῦ θεοῦ, Σωκράτη, εἶπε ὁ Γλαύκων, μὴ σταματήσεις, σὰν νὰ ἦσουν στὸ τέλος. Σ' ἐμᾶς θὰ ἀρκοῦσε νὰ μιλήσεις γιὰ τὸ ἀγαθὸ ὅπως ἔκανες γιὰ τὴ δικαιοσύνη, τὴ σωφροσύνη καὶ τὰ ἄλλα. *Ἔτσι* νὰ μᾶς μιλήσεις καὶ γιὰ τὸ ἀγαθό.

Καὶ γιὰ μένα βέβαια, ἀγαπητέ, εἶπα, θὰ εἶναι ἀρκετό, μὲ τὸ παραπάνω μάλιστα. Ἀλλὰ φοβᾶμαι μήπως δὲν θὰ εἶμαι σὲ θέση νὰ τὸ κάνω καί, ἂν προθυμοποιηθῶ νὰ τὸ κάνω, μήπως ντροπιαστῶ καὶ γίνω περίγελως. Ὅμως, βρὲ εὐλογημένοι, ἂς ἀφήσουμε ἐπὶ τοῦ παρόντος τὸ ἐρώτημα τί τέλος πάντων εἶναι [e] τὸ ἀγαθὸ —γιατὶ νομίζω ὅτι τὸ νὰ φθάσουμε τώρα σ' αὐτὸ ποὺ ἐγὼ πιστεύω γιὰ τὸ ἀγαθὸ ξεπερνάει τὸ πλαίσιο μιᾶς συζήτησης ὅπως ἡ τωρινή—, ὡστόσο θέλω νὰ πῶ ποιός φαίνεται νὰ εἶναι *ἀπότοκος* τοῦ ἀγαθοῦ καὶ πανόμοιος μὲ ἐκεῖνο, ἂν βέβαια τὸ θέλετε καὶ ἐσεῖς, διαφορετικὰ ἂς τὸ ἀφήσουμε.

Ναί, εἶπε, λέγε γι' αὐτό· καὶ μᾶς μιλᾶς κάποια ἄλλη φορὰ γιὰ τὸν πατέρα.

[507a] Πολὺ θὰ ἤθελα, εἶπα, καὶ ἐγὼ νὰ πληρώσω καὶ ἐσεῖς νὰ εἰσπράξετε αὐτὴ τὴν ὀφειλή μου κι ὄχι, ὅπως τώρα, μόνο τοὺς τόκους. Ἐν πάσῃ περιπτώσει πάρτε τώρα τὸν τόκο καὶ τὸ γέννημα τοῦ ἀγαθοῦ. Προσέξτε ὅμως μήπως κατὰ κάποιον τρόπο, χωρὶς νὰ τὸ θέλω, σᾶς ξεγελάσω καὶ σᾶς δώσω τόκο ὑπολογισμένον ὄχι σωστά.

Θὰ προσέξουμε, εἶπε, ὅσο μποροῦμε· φθάνει μόνο ἐσὺ νὰ μιλᾶς.

Πρῶτα ὅμως, εἶπα, πρέπει νὰ σᾶς ὑπενθυμίσω αὐτὰ ποὺ λέγαμε πρωτύτερα καὶ ποὺ καὶ ἄλλοτε τὰ ἔχουμε πεῖ, πολλὲς φορές, καὶ νὰ μείνουμε σύμφωνοι πάνω σ' αὐτά.

[b] Ποιά ἐννοεῖς; ρώτησε.

Πολλὰ καλά, ἦν δ' ἐγώ, καὶ πολλὰ ἀγαθὰ καὶ ἕκαστα οὕτως εἶναί φαμέν τε καὶ διορίζομεν τῷ λόγῳ.

Φαμὲν γάρ.

Καὶ αὐτὸ δὴ καλὸν καὶ αὐτὸ ἀγαθόν, καὶ οὕτω περὶ πάντων ἃ τότε ὡς πολλὰ ἐτίθεμεν, πάλιν αὖ κατ' ἰδέαν μίαν ἑκάστου ὡς μιᾶς οὔσης τιθέντες, «ὃ ἔστιν» ἕκαστον προσαγορεύομεν.

Ἔστι ταῦτα.

Καὶ τὰ μὲν δὴ ὁρᾶσθαί φαμεν, νοεῖσθαι δ' οὔ, τὰς δ' αὖ ἰδέας νοεῖσθαι μέν, ὁρᾶσθαι δ' οὔ.

Παντάπασι μὲν οὖν.

c Τῷ οὖν ὁρῶμεν ἡμῶν αὐτῶν τὰ ὁρώμενα;

Τῇ ὄψει, ἔφη.

Οὐκοῦν, ἦν δ' ἐγώ, καὶ ἀκοῇ τὰ ἀκουόμενα, καὶ ταῖς ἄλλαις αἰσθήσεσι πάντα τὰ αἰσθητά;

Τί μήν;

Ἆρ' οὖν, ἦν δ' ἐγώ, ἐννενόηκας τὸν τῶν αἰσθήσεων δημιουργὸν ὅσῳ πολυτελεστάτην τὴν τοῦ ὁρᾶν τε καὶ ὁρᾶσθαι δύναμιν ἐδημιούργησεν;

Οὐ πάνυ, ἔφη.

Ἀλλ' ὧδε σκόπει. ἔστιν ὅτι προσδεῖ ἀκοῇ καὶ φωνῇ γένους ἄλλου εἰς τὸ τὴν μὲν ἀκούειν, τὴν δὲ ἀκούεσθαι, ὃ
d ἐὰν μὴ παραγένηται τρίτον, ἡ μὲν οὐκ ἀκούσεται, ἡ δὲ οὐκ ἀκουσθήσεται;

Οὐδενός, ἔφη.

Οἶμαι δέ γε, ἦν δ' ἐγώ, οὐδ' ἄλλαις πολλαῖς, ἵνα μὴ εἴπω ὅτι οὐδεμιᾷ, τοιούτου προσδεῖ οὐδενός. ἢ σύ τινα ἔχεις εἰπεῖν;

Οὐκ ἔγωγε, ἦ δ' ὅς.

Τὴν δὲ τῆς ὄψεως καὶ τοῦ ὁρατοῦ οὐκ ἐννοεῖς ὅτι προσδεῖται;

Ὑποστηρίζουμε, εἶπα ἐγώ, ὅτι ὑπάρχουν πολλὰ ὄμορφα καὶ πολλὰ ἀγαθὰ πράγματα καὶ οὕτω καθεξῆς, καὶ αὐτὰ τὰ πράγματα τὰ προσδιορίζουμε λεκτικά.

Τὸ ὑποστηρίζουμε, πράγματι.

Κι ἀπὸ τὴν ἄλλη ὅτι ὑπάρχει τὸ ὡραῖο στὴν καθεαυτότητά του καὶ τὸ ἀγαθὸ στὴν καθεαυτότητά του, καὶ τὸ ἴδιο σχετικὰ μὲ ὅλα τὰ ἄλλα πράγματα ποὺ τότε τὰ χαρακτηρίσαμε ὡς πολλά· καί, ἀντιστοίχως, ὑποστηρίζουμε ὅτι ὑπάρχει ἕνα ἰδεατὸ καλούπι γιὰ καθεμιὰ ἀπὸ αὐτὲς τὶς ποιότητες καὶ χαρακτηρίζουμε καθένα ἀπὸ αὐτὰ τὰ ἰδεατὰ καλούπια ὡς πραγματικὴ οὐσία.

Ἔτσι κάνουμε.

Κι ὑποστηρίζουμε ἐπίσης ὅτι τὰ ἐπιμέρους πράγματα τὰ βλέπουμε ἀλλὰ δὲν τὰ νοοῦμε, κι ἀπὸ τὴν ἄλλη ὅτι τὰ ἰδεατὰ καλούπια, τὶς ἰδέες, τὶς νοοῦμε ἀλλὰ δὲν τὶς βλέπουμε.

Ἀκριβῶς ἔτσι.

[c] Διαμέσου τίνος δικοῦ μας πράγματος βλέπουμε ὅσα βλέπουμε;

Διαμέσου τῆς ὅρασης.

Καὶ κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο, εἶπα, διαμέσου τῆς ἀκοῆς ὅσα ἀκοῦμε καὶ διαμέσου τῶν ἄλλων αἰσθήσεων ὅλα ὅσα γίνονται αἰσθητά· ἔτσι;

Δίχως ἀμφιβολία.

Ἄραγε ἔχεις σκεφτεῖ, εἶπα ἐγώ, πόσο πολύτιμη στὸ ἔπακρο ἔχει πλάσει ὁ δημιουργὸς τῶν αἰσθήσεων τὴν ἱκανότητα νὰ βλέπει κανεὶς καὶ νὰ γίνεται ὁρατός;

Ὄχι πολύ, εἶπε.

Γιά πρόσεξε τοῦτο. Ὑπάρχει κάτι ποὺ νὰ εἶναι *ἐπιπλέον* ἀπαραίτητο στὴν ἀκοὴ καὶ στὴ φωνὴ προκειμένου ἡ μία νὰ ἀκούει καὶ ἡ ἄλλη νὰ γίνεται ἀκουστή, κάτι ποὺ νὰ ἀνήκει σὲ ἕνα διαφορετικὸ γένος πραγμάτων καὶ ποὺ [d] ἂν δὲν παρεμβληθεῖ ὡς τρίτο, ἡ μὲν ἀκοὴ δὲν θὰ ἀκούσει ἡ δὲ φωνὴ δὲν θὰ γίνει ἀκουστή;

Δὲν ὑπάρχει, εἶπε.

Καὶ νομίζω, εἶπα ἐγώ, δὲν ὑπάρχουν πολλὲς ἄλλες δυνάμεις, γιὰ νὰ μὴν πῶ ὅτι δὲν ὑπάρχει καμία, ποὺ νὰ χρειάζονται ἐπιπλέον ἕνα τέτοιο ἐνδιάμεσο. Ἢ μήπως ἐσὺ μπορεῖς νὰ ἀναφέρεις κάποια;

Ἐγὼ τουλάχιστον ὄχι, εἶπε.

Δὲν παρατηρεῖς ὅμως ὅτι ἡ δύναμη τοῦ νὰ βλέπει κανεὶς καὶ νὰ γίνεται ὁρατὸς *χρειάζεται* ἐπιπλέον κάτι τέτοιο;

Πῶς;

Ἐνούσης που ἐν ὄμμασιν ὄψεως καὶ ἐπιχειροῦντος τοῦ ἔχοντος χρῆσθαι αὐτῇ, παρούσης δὲ χρόας ἐν αὐτοῖς, ἐὰν μὴ
e παραγένηται γένος τρίτον ἰδίᾳ ἐπ' αὐτὸ τοῦτο πεφυκός, οἶσθα
ὅτι ἥ τε ὄψις οὐδὲν ὄψεται, τά τε χρώματα ἔσται ἀόρατα.

Τίνος δὴ λέγεις, ἔφη, τούτου;

Ὃ δὴ σὺ καλεῖς, ἦν δ' ἐγώ, φῶς.

Ἀληθῆ, ἔφη, λέγεις.

Οὐ σμικρᾷ ἄρα ἰδέᾳ ἡ τοῦ ὁρᾶν αἴσθησις καὶ ἡ τοῦ ὁρᾶσθαι
508 δύναμις τῶν ἄλλων συζεύξεων τιμιωτέρῳ ζυγῷ ἐζύγησαν,
εἴπερ μὴ ἄτιμον τὸ φῶς.

Ἀλλὰ μήν, ἔφη, πολλοῦ γε δεῖ ἄτιμον εἶναι.

Τίνα οὖν ἔχεις αἰτιάσασθαι τῶν ἐν οὐρανῷ θεῶν τούτου κύριον, οὗ ἡμῖν τὸ φῶς ὄψιν τε ποιεῖ ὁρᾶν ὅτι κάλλιστα καὶ τὰ ὁρώμενα ὁρᾶσθαι;

Ὅνπερ καὶ σύ, ἔφη, καὶ οἱ ἄλλοι· τὸν ἥλιον γὰρ δῆλον ὅτι ἐρωτᾷς.

Ἆρ' οὖν ὧδε πέφυκεν ὄψις πρὸς τοῦτον τὸν θεόν;

Πῶς;

Οὐκ ἔστιν ἥλιος ἡ ὄψις οὔτε αὐτὴ οὔτ' ἐν ᾧ ἐγγίγνεται, ὃ
b δὴ καλοῦμεν ὄμμα.

Οὐ γὰρ οὖν.

Ἀλλ' ἡλιοειδέστατόν γε οἶμαι τῶν περὶ τὰς αἰσθήσεις ὀργάνων.

Πολύ γε.

Οὐκοῦν καὶ τὴν δύναμιν ἣν ἔχει ἐκ τούτου ταμιευομένην ὥσπερ ἐπίρρυτον κέκτηται;

Πάνυ μὲν οὖν.

Ἆρ' οὖν οὐ καὶ ὁ ἥλιος ὄψις μὲν οὐκ ἔστιν, αἴτιος δ' ὢν αὐτῆς ὁρᾶται ὑπ' αὐτῆς ταύτης;

Οὕτως, ἦ δ' ὅς.

Τοῦτον τοίνυν, ἦν δ' ἐγώ, φάναι με λέγειν τὸν τοῦ ἀγαθοῦ
ἔκγονον, ὃν τἀγαθὸν ἐγέννησεν ἀνάλογον ἑαυτῷ, ὅτιπερ αὐτὸ
c ἐν τῷ νοητῷ τόπῳ πρός τε νοῦν καὶ τὰ νοούμενα, τοῦτο τοῦτον

Μὲ ποιόν τρόπο;

Ἀκόμη κι ἂν ὑπάρχει ὅραση στὰ μάτια καὶ αὐτὸς ποὺ ἔχει τὴν ὅραση ἐπιχειρεῖ νὰ τὴν χρησιμοποιήσει, κι ἐπίσης χρῶμα στὰ ἀντικείμενα τῆς ὅρασης, ἐὰν δὲν [e] παρεμβληθεῖ ἕνα *τρίτο* γένος, πλασμένο *εἰδικὰ* γι' αὐτὸν τὸ σκοπό, ξέρεις καλὰ ὅτι *καὶ* ἡ ὅραση δὲν πρόκειται νὰ διακρίνει τίποτα *καὶ* τὰ χρώματα θὰ εἶναι ἀόρατα.

Ποιό εἶναι αὐτὸ τὸ πρᾶγμα; ρώτησε.

Αὐτό, ἀποκρίθηκα ἐγώ, ποὺ ἐσὺ τὸ ἀποκαλεῖς φῶς.

Σωστὰ λές, εἶπε.

Ἄρα λοιπὸν ἡ αἴσθηση τῆς ὅρασης καὶ ἡ δύναμη τοῦ νὰ γίνεται κάτι ὁρατὸ [508a] συζεύχτηκαν σὲ ἕνα ζυγὸ ὄχι σὲ μικρὸ βαθμὸ πολυτιμότερο ἀπὸ αὐτὸν τῶν ἄλλων συζεύξεων —ἐφόσον βέβαια δεχόμαστε ὅτι δὲν εἶναι ἀξιοκαταφρόνητο τὸ φῶς!

Μὰ κάθε ἄλλο παρὰ ἀξιοκαταφρόνητο, εἶπε, εἶναι τὸ φῶς.

Ποιόν, τώρα, ἀπὸ τοὺς θεοὺς στὸν οὐρανὸ μπορεῖς νὰ τὸν χαρακτηρίσεις ὡς τὸν ἄρχοντα ποὺ τὸ φῶς του κάνει ὥστε καὶ ἡ ὅρασή μας νὰ βλέπει ὅσο τὸ δυνατὸν πιὸ καλὰ καὶ τὰ ἀντικείμενα τῆς ὅρασης νὰ γίνονται ὁρατά;

Αὐτόν, εἶπε, ποὺ θὰ χαρακτήριζες καὶ ἐσὺ καὶ οἱ ἄλλοι ἄνθρωποι· γιατὶ εἶναι πρόδηλο ὅτι ἀναφέρεσαι στὸν ἥλιο.

Ἄρα λοιπὸν ἔτσι σχετίζεται, ἀπὸ τὴ φύση της, ἡ ὅραση μὲ αὐτὸν τὸ θεό;

Πῶς δηλαδή;

Δὲν εἶναι ἥλιος ἡ ὅραση, οὔτε ἡ ἴδια οὔτε αὐτὸ στὸ ὁποῖο ἐκδηλώνεται, [b] δηλαδὴ σὲ αὐτὸ ποὺ τὸ ἀποκαλοῦμε μάτι.

Φυσικὰ ὄχι.

Εἶναι ὅμως τὸ πιὸ συναφὲς μὲ τὸν ἥλιο ἀπὸ ὅλα τὰ αἰσθητήρια ὄργανα.

Κατὰ πολύ.

Καὶ τὴ δύναμη ποὺ ἔχει δὲν τὴν ἀντλεῖ ἀπὸ τὸν ἥλιο σὰν κάτι ποὺ ἐκρέει ἀπὸ αὐτόν;

Βεβαίως.

Ἄρα λοιπὸν καὶ ὁ ἥλιος *δὲν* εἶναι ὅραση ἀλλά, ἀποτελώντας τὴν αἰτία τῆς ὅρασης, γίνεται ὁρατὸς ἀπὸ αὐτὴ τὴν ἴδια τὴν ὅραση· ἔτσι δὲν εἶναι;

Ἔτσι, εἶπε.

Μπορεῖς λοιπὸν νὰ πεῖς ὅτι *αὐτὸν* ἐννοῶ ἐγὼ ὅταν μιλῶ γιὰ τὸ γόνο τοῦ ἀγαθοῦ, ποὺ τὸ ἀγαθὸ τὸν γέννησε κατ' ἀναλογία μὲ τὸν ἑαυτό του: Ὅπως σχετίζεται, [c] στὸν *νοητὸ* τόπο, τὸ ἀγαθὸ μὲ τὸ νοῦ καὶ τὰ ἀντικείμενα τῆς

ἐν τῷ ὁρατῷ πρός τε ὄψιν καὶ τὰ ὁρώμενα.

Πῶς; ἔφη· ἔτι δίελθέ μοι.

Ὀφθαλμοί, ἦν δ᾽ ἐγώ, οἶσθ᾽ ὅτι, ὅταν μηκέτι ἐπ᾽ ἐκεῖνά τις αὐτοὺς τρέπῃ ὧν ἂν τὰς χρόας τὸ ἡμερινὸν φῶς ἐπέχῃ, ἀλλὰ ὧν νυκτερινὰ φέγγη, ἀμβλυώττουσί τε καὶ ἐγγὺς φαίνονται τυφλῶν, ὥσπερ οὐκ ἐνούσης καθαρᾶς ὄψεως;

Καὶ μάλα, ἔφη.

d Ὅταν δέ γ᾽ οἶμαι ὧν ὁ ἥλιος καταλάμπει, σαφῶς ὁρῶσι, καὶ τοῖς αὐτοῖς τούτοις ὄμμασιν ἐνοῦσα φαίνεται.

Τί μήν;

Οὕτω τοίνυν καὶ τὸ τῆς ψυχῆς ὧδε νόει· ὅταν μὲν οὗ καταλάμπει ἀλήθειά τε καὶ τὸ ὄν, εἰς τοῦτο ἀπερείσηται, ἐνόησέν τε καὶ ἔγνω αὐτὸ καὶ νοῦν ἔχειν φαίνεται· ὅταν δὲ εἰς τὸ τῷ σκότῳ κεκραμένον, τὸ γιγνόμενόν τε καὶ ἀπολλύμενον, δοξάζει τε καὶ ἀμβλυώττει ἄνω καὶ κάτω τὰς δόξας μεταβάλλον, καὶ ἔοικεν αὖ νοῦν οὐκ ἔχοντι.

Ἔοικε γάρ.

e Τοῦτο τοίνυν τὸ τὴν ἀλήθειαν παρέχον τοῖς γιγνωσκομένοις καὶ τῷ γιγνώσκοντι τὴν δύναμιν ἀποδιδὸν τὴν τοῦ ἀγαθοῦ ἰδέαν φάθι εἶναι· αἰτίαν δ᾽ ἐπιστήμης οὖσαν καὶ ἀληθείας, ὡς γιγνωσκομένης μὲν διανοοῦ, οὕτω δὲ καλῶν ἀμφοτέρων ὄντων, γνώσεώς τε καὶ ἀληθείας, ἄλλο καὶ κάλλιον ἔτι τούτων ἡγούμενος αὐτὸ ὀρθῶς ἡγήσῃ· ἐπιστήμην
509 δὲ καὶ ἀλήθειαν, ὥσπερ ἐκεῖ φῶς τε καὶ ὄψιν ἡλιοειδῆ μὲν νομίζειν ὀρθόν, ἥλιον δ᾽ ἡγεῖσθαι οὐκ ὀρθῶς ἔχει, οὕτω καὶ ἐνταῦθα ἀγαθοειδῆ μὲν νομίζειν ταῦτ᾽ ἀμφότερα ὀρθόν, ἀγαθὸν δὲ ἡγεῖσθαι ὁπότερον αὐτῶν οὐκ ὀρθόν, ἀλλ᾽ ἔτι μειζόνως τιμητέον τὴν τοῦ ἀγαθοῦ ἕξιν.

Ἀμήχανον κάλλος, ἔφη, λέγεις, εἰ ἐπιστήμην μὲν καὶ ἀλήθειαν παρέχει, αὐτὸ δ᾽ ὑπὲρ ταῦτα κάλλει ἐστίν· οὐ γὰρ δήπου σύ γε ἡδονὴν αὐτὸ λέγεις.

νόησης, ἀκριβῶς ἔτσι, στὸν *ὁρατὸ* τόπο, σχετίζεται ὁ ἥλιος μὲ τὴ δύναμη τῆς ὅρασης καὶ τὰ ἀντικείμενα ποὺ βλέπουμε.

Πῶς; εἶπε· ἐξήγησέ το μου αὐτὸ περισσότερο.

Ὅπως ξέρεις, εἶπα ἐγώ, τὰ μάτια, ὅταν πιὰ δὲν τὰ στρέφουμε σὲ ἐκεῖνα τὰ ἀντικείμενα ποὺ πάνω στὸ χρῶμα τους πέφτει τὸ φῶς τῆς ἡμέρας ἀλλὰ σὲ ἀντικείμενα ποὺ ἐπάνω τους ἁπλώνεται ἡ ἀστροφεγγιὰ τῆς νύχτας, χάνουν τὴ δύναμή τους καὶ φαίνονται περίπου σὰν τυφλά, σὰν νὰ μὴν ἔχουν μέσα τους καθαρὴ ὅραση· ἔτσι δὲν συμβαίνει;

Ναί, ἀσφαλῶς.

[d] Ὅταν ὅμως τὰ στρέφουμε σὲ ἀντικείμενα ποὺ ἐπάνω τους λάμπει ὁ ἥλιος, βλέπουν καθαρὰ καὶ εἶναι φανερὸ ὅτι μέσα στὰ ἴδια αὐτὰ μάτια ὑπάρχει ὅραση.

Ἀναμφιβόλως.

Ἔτσι λοιπὸν συλλογίσου μὲ τοῦτο τὸν τρόπο καὶ γιὰ τὴν ψυχή. Ὅταν σταθεῖ σὲ αὐτὸ ποὺ πάνω του λάμπει ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ οὐσία, κατανοεῖ καὶ γνωρίζει καὶ δείχνει νὰ ἔχει μέσα της λογισμό· ὅταν ὅμως σταθεῖ σὲ ἐκεῖνο ποὺ εἶναι ἀνακατωμένο μὲ τὸ σκοτάδι, σ' ἐκεῖνο ποὺ γεννιέται καὶ χάνεται, τότε ἡ ψυχὴ ἔχει μόνο γνῶμες καὶ ἀδυνατεῖ νὰ διακρίνει καθαρά, ἀλλάζοντας ἀνάκατα τὶς γνῶμες της, καὶ δίνει πιὰ τὴν ἐντύπωση ὅτι δὲν ἔχει μέσα της λογισμό.

Ναί, ἔτσι φαίνεται.

[e] Τοῦτο λοιπὸν ποὺ παρέχει τὴν ἀλήθεια σὲ ὅ,τι κατακτᾶται γνωστικὰ καὶ δίνει τὴ δύναμη σὲ ὅποιον προσοικειώνεται γνώση νὰ γνωρίζει εἶναι —αὐτὸ *μπορεῖς* νὰ τὸ ἰσχυριστεῖς— ἡ ἰδέα τοῦ Ἀγαθοῦ. Εἶναι τὸ αἴτιο τῆς γνώσης καὶ τῆς ἀλήθειας, καὶ νὰ τὸ συλλογίζεσαι ὡς κάτι ποὺ *κατακτᾶται* γνωστικά, κι ἐνῶ *καὶ* τὰ δύο αὐτά, ἡ γνώση καὶ ἡ ἀλήθεια, εἶναι ὄμορφα πράγματα, ἐσύ, τὴν ἰδέα τοῦ Ἀγαθοῦ νὰ τὴν θεωρήσεις σωστὰ ὡς κάτι διαφορετικὸ καὶ ἀκόμη πιὸ ὄμορφο ἀπὸ αὐτὰ τὰ δύο. [509a] Κι ὅπως ἐκεῖ ἦταν σωστὸ νὰ νομίζεις ὅτι τὸ φῶς καὶ ἡ ὅραση ἔχουν συνάφεια μὲ τὸν ἥλιο ἀλλὰ ὄχι καὶ τὸ νὰ τὰ θεωρεῖς ὅτι *ταυτίζονται* μὲ αὐτόν, ἔτσι κι ἐδῶ εἶναι σωστὸ νὰ νομίζεις ὅτι καὶ τὰ δύο αὐτά, ἡ γνώση καὶ ἡ ἀλήθεια, ἔχουν συνάφεια μὲ τὸ Ἀγαθό, δὲν εἶναι ὅμως σωστὸ νὰ ταυτίζεται τὸ ἕνα ἢ τὸ ἄλλο ἀπὸ αὐτὰ μὲ τὸ Ἀγαθό, ἀλλὰ πρέπει στὴ φύση τοῦ Ἀγαθοῦ νὰ ἀποδίδεται ἀκόμη μεγαλύτερη τιμή.

Μιλᾶς, εἶπε, γιὰ μιὰ ὀμορφιὰ ποὺ σοῦ κόβει τὴν ἀνάσα ἀφοῦ, ἐνῶ παρέχει γνώση καὶ ἀλήθεια, ἡ ἴδια εἶναι πιὸ πάνω ἀπὸ αὐτὰ σὲ ὀμορφιά· γιατὶ βέβαια δὲν ἐννοεῖς, ὑποθέτω, τὴν ἡδονή.

Εὐφήμει, ἦν δ' ἐγώ· ἀλλ' ὧδε μᾶλλον τὴν εἰκόνα αὐτοῦ ἔτι ἐπισκόπει.

b Πῶς;

Τὸν ἥλιον τοῖς ὁρωμένοις οὐ μόνον οἶμαι τὴν τοῦ ὁρᾶσθαι δύναμιν παρέχειν φήσεις, ἀλλὰ καὶ τὴν γένεσιν καὶ αὔξην καὶ τροφήν, οὐ γένεσιν αὐτὸν ὄντα.

Πῶς γάρ;

Καὶ τοῖς γιγνωσκομένοις τοίνυν μὴ μόνον τὸ γιγνώσκεσθαι φάναι ὑπὸ τοῦ ἀγαθοῦ παρεῖναι, ἀλλὰ καὶ τὸ εἶναί τε καὶ τὴν οὐσίαν ὑπ' ἐκείνου αὐτοῖς προσεῖναι, οὐκ οὐσίας ὄντος τοῦ ἀγαθοῦ, ἀλλ' ἔτι ἐπέκεινα τῆς οὐσίας πρεσβείᾳ καὶ δυνάμει ὑπερέχοντος.

c Καὶ ὁ Γλαύκων μάλα γελοίως, Ἄπολλον, ἔφη, δαιμονίας ὑπερβολῆς.

Σὺ γάρ, ἦν δ' ἐγώ, αἴτιος, ἀναγκάζων τὰ ἐμοὶ δοκοῦντα περὶ αὐτοῦ λέγειν.

Καὶ μηδαμῶς γ', ἔφη, παύσῃ, εἰ μή τι, ἀλλὰ τὴν περὶ τὸν ἥλιον ὁμοιότητα αὖ διεξιών, εἴ πῃ ἀπολείπεις.

Ἀλλὰ μήν, εἶπον, συχνά γε ἀπολείπω.

Μηδὲ σμικρὸν τοίνυν, ἔφη, παραλίπῃς.

Οἶμαι μέν, ἦν δ' ἐγώ, καὶ πολύ· ὅμως δέ, ὅσα γ' ἐν τῷ παρόντι δυνατόν, ἑκὼν οὐκ ἀπολείψω.

Μὴ γάρ, ἔφη.

d Νόησον τοίνυν, ἦν δ' ἐγώ, ὥσπερ λέγομεν, δύο αὐτὼ εἶναι, καὶ βασιλεύειν τὸ μὲν νοητοῦ γένους τε καὶ τόπου, τὸ δ' αὖ ὁρατοῦ, ἵνα μὴ οὐρανοῦ εἰπὼν δόξω σοι σοφίζεσθαι περὶ τὸ ὄνομα. ἀλλ' οὖν ἔχεις ταῦτα διττὰ εἴδη, ὁρατόν, νοητόν;

Ἔχω.

Ὥσπερ τοίνυν γραμμὴν δίχα τετμημένην λαβὼν ἄνισα τμήματα, πάλιν τέμνε ἑκάτερον τὸ τμῆμα ἀνὰ τὸν αὐτὸν λόγον, τό τε τοῦ ὁρωμένου γένους καὶ τὸ τοῦ νοουμένου, καί σοι ἔσται σαφηνείᾳ καὶ ἀσαφείᾳ πρὸς ἄλληλα ἐν μὲν τῷ ὁρωμένῳ
e τὸ μὲν ἕτερον τμῆμα εἰκόνες —λέγω δὲ τὰς εἰκόνας πρῶτον

Θεὸς φυλάξοι, εἶπα ἐγώ· δές την ὅμως καλύτερα ἔτσι τὴν εἰκόνα τοῦ Ἀγαθοῦ.

[b] Πῶς;

Θὰ παραδεχτεῖς, φαντάζομαι, ὅτι ὁ ἥλιος δὲν παρέχει στὰ ἀντικείμενα τῆς ὅρασης ἁπλῶς τὴ δύναμη νὰ γίνονται ὁρατὰ ἀλλὰ ἐπίσης τὴ γένεση καὶ τὴν ἀνάπτυξη καὶ τὴν τροφή, χωρὶς ὡστόσο ὁ ἴδιος νὰ ἀποτελεῖ γένεση.

Φυσικὰ δὲν ἀποτελεῖ.

Ἔτσι λοιπὸν καὶ γιὰ τὰ ἀντικείμενα τῆς γνώσης μπορεῖς νὰ πεῖς πὼς ἀπὸ τὸ Ἀγαθὸ δὲν προέρχεται μόνο τὸ ὅτι γίνονται γνωστὰ ἀλλὰ ὅτι *καὶ* τὸ εἶναι τους *καὶ* τὴν οὐσία τους τὴν ἔχουν χάρη σὲ αὐτό, χωρὶς τὸ ἴδιο τὸ Ἀγαθὸ νὰ ἀποτελεῖ οὐσία ἀλλὰ κάτι *ἀκόμη* πιὸ πέρα ἀπὸ τὴν οὐσία, *ἀνώτερο* ἀπὸ αὐτὴν ὡς πρὸς τὸ ἀξίωμα καὶ τὴ δύναμη.

[c] Κι ὁ Γλαύκων τότε, μὲ τρόπο πολὺ κωμικό, Ὦ Ἀπόλλωνα, φώναξε, τί δαιμονικὴ ὑπέρβαση!

Ἐσύ, εἶπα, εἶσαι ὁ φταίχτης, ἐσὺ ποὺ μὲ ἀναγκάζεις νὰ λέω τί πιστεύω γιὰ αὐτὸ τὸ πρᾶγμα.

Κι οὔτε νὰ σταματήσεις, σὲ παρακαλῶ· ὄχι τίποτε ἄλλο ἀλλὰ τουλάχιστον γιὰ νὰ μᾶς ἐξηγήσεις τὴν παρομοίωση μὲ τὸν ἥλιο, ἂν ἔχεις νὰ συμπληρώσεις κάτι.

Βεβαίως, εἶπα, γιατὶ πολλὰ παραλείπω.

Οὔτε τόσο δά, εἶπε, νὰ μὴν παραλείψεις.

Φοβᾶμαι, εἶπα ἐγώ, ὅτι πολλὰ θὰ μείνουν ἀπ' ἔξω· ὅμως στὸ βαθμὸ ποὺ εἶναι τώρα δυνατόν, αὐτὸ δὲν θὰ γίνει μὲ τὴ θέλησή μου.

Ναί, μὴν τὸ κάνεις, εἶπε.

[d] Βάλε λοιπὸν μὲ τὸ νοῦ σου, εἶπα ἐγώ, ὅτι, ὅπως ὑποστηρίζουμε, αὐτὰ εἶναι δύο κι ὅτι τὸ ἕνα, τὸ Ἀγαθό, βασιλεύει στὸ γένος καὶ στὸν τόπο τοῦ νοητοῦ, ἐνῶ τὸ ἄλλο, ὁ Ἥλιος, στοῦ ὁρατοῦ —γιὰ νὰ μὴ δώσω τὴν ἐντύπωση, ἂν πῶ ὅτι εἶναι βασιλιὰς στὸν τόπο τοῦ οὐρανοῦ, ὅτι παίζω μὲ τὶς λέξεις. Τὶς συλλαμβάνεις ὅμως αὐτὲς τὶς δύο διαφορετικὲς περιοχές, τὸ ὁρατὸ καὶ τὸ νοητό;

Τὶς συλλαμβάνω.

Πάρε τώρα μιὰ γραμμὴ κομμένη σὲ δύο ἄνισα τμήματα καὶ κόψε πάλι καθένα ἀπὸ αὐτὰ —τὸ τμῆμα τοῦ ὁρατοῦ γένους καὶ τὸ τμῆμα τοῦ νοητοῦ— κατὰ τὴν αὐτὴ ἀναλογία σὲ δύο ἄνισα μέρη καὶ θὰ ἔχεις τότε τὴ σχέση τοῦ ἑνὸς μὲ τὸ ἄλλο ὡς πρὸς τὴ σαφήνεια καὶ τὴν ἀσάφεια. Στὸ τμῆμα τοῦ ὁρατοῦ
[e] τὸ ἕνα κομμάτι θὰ ἀντιστοιχεῖ στὶς εἰκόνες —καὶ λέγοντας εἰκόνες ἐννοῶ

510 μὲν τὰς σκιάς, ἔπειτα τὰ ἐν τοῖς ὕδασι φαντάσματα καὶ ἐν τοῖς ὅσα πυκνά τε καὶ λεῖα καὶ φανὰ συνέστηκεν, καὶ πᾶν τὸ τοιοῦτον, εἰ κατανοεῖς.

Ἀλλὰ κατανοῶ.

Τὸ τοίνυν ἕτερον τίθει ᾧ τοῦτο ἔοικεν, τά τε περὶ ἡμᾶς ζῷα καὶ πᾶν τὸ φυτευτὸν καὶ τὸ σκευαστὸν ὅλον γένος.

Τίθημι, ἔφη.

Ἦ καὶ ἐθέλοις ἂν αὐτὸ φάναι, ἦν δ' ἐγώ, διῃρῆσθαι ἀληθείᾳ τε καὶ μή, ὡς τὸ δοξαστὸν πρὸς τὸ γνωστόν, οὕτω τὸ ὁμοιωθὲν πρὸς τὸ ᾧ ὡμοιώθη;

b Ἔγωγ', ἔφη, καὶ μάλα.

Σκόπει δὴ αὖ καὶ τὴν τοῦ νοητοῦ τομὴν ᾗ τμητέον.

Πῇ;

Ἧι τὸ μὲν αὐτοῦ τοῖς τότε μιμηθεῖσιν ὡς εἰκόσιν χρωμένη ψυχὴ ζητεῖν ἀναγκάζεται ἐξ ὑποθέσεων, οὐκ ἐπ' ἀρχὴν πορευομένη ἀλλ' ἐπὶ τελευτήν, τὸ δ' αὖ ἕτερον —ἐπ' ἀρχὴν ἀνυπόθετον— ἐξ ὑποθέσεως ἰοῦσα καὶ ἄνευ τῶν περὶ ἐκεῖνο εἰκόνων, αὐτοῖς εἴδεσι δι' αὐτῶν τὴν μέθοδον ποιουμένη.

Ταῦτ', ἔφη, ἃ λέγεις, οὐχ ἱκανῶς ἔμαθον.

c Ἀλλ' αὖθις, ἦν δ' ἐγώ· ῥᾷον γὰρ τούτων προειρημένων μαθήσῃ. οἶμαι γάρ σε εἰδέναι ὅτι οἱ περὶ τὰς γεωμετρίας τε καὶ λογισμοὺς καὶ τὰ τοιαῦτα πραγματευόμενοι, ὑποθέμενοι τό τε περιττὸν καὶ τὸ ἄρτιον καὶ τὰ σχήματα καὶ γωνιῶν τριττὰ εἴδη καὶ ἄλλα τούτων ἀδελφὰ καθ' ἑκάστην μέθοδον, ταῦτα μὲν ὡς εἰδότες, ποιησάμενοι ὑποθέσεις αὐτά, οὐδένα λόγον οὔτε αὐτοῖς οὔτε ἄλλοις ἔτι ἀξιοῦσι περὶ αὐτῶν διδόναι
d ὡς παντὶ φανερῶν, ἐκ τούτων δ' ἀρχόμενοι τὰ λοιπὰ ἤδη διεξιόντες τελευτῶσιν ὁμολογουμένως ἐπὶ τοῦτο οὗ ἂν ἐπὶ σκέψιν ὁρμήσωσι.

πρῶτον [510a] τὶς σκιές, ἔπειτα τὰ εἴδωλα τῶν πραγμάτων, ὅπως καθρεφτίζονται στὸ νερὸ καὶ στὶς συμπαγεῖς, λεῖες καὶ γυαλιστερὲς ἐπιφάνειες, ἐπίσης καθετὶ παρόμοιο, ἂν καταλαβαίνεις.

Ναί, καταλαβαίνω, εἶπε.

Τὸ ἄλλο κομμάτι πάλι πὲς ὅτι ἀντιστοιχεῖ σὲ ἐκεῖνο τοῦ ὁποίου τοῦτο ἐδῶ τὸ κομμάτι ἀποτελεῖ ἕνα εἴδωλο, δηλαδὴ στὰ ἔμβια ὄντα γύρω μας, σὲ καθετὶ φυσικὸ καὶ σὲ ὅλα τὰ ἀνθρώπινα κατασκευάσματα.

Ἐντάξει, εἶπε.

Θὰ παραδεχόσουν ἐπίσης, εἶπα, ὅτι ὡς πρὸς τὴν ἀλήθεια καὶ τὸ ἀντίθετό της τὸ κομμάτι ποὺ ἀντιστοιχεῖ στὰ ὁμοιώματα σχετίζεται μὲ τὸ κομμάτι ποὺ ἀντιστοιχεῖ στὰ πρότυπα ὅπως ἀκριβῶς σχετίζεται τὸ ἀντικείμενο τῆς γνώμης μὲ τὸ ἀντικείμενο τῆς γνώσης· ἔτσι;

[b] Βεβαίως, εἶπε· χωρὶς καμιὰ ἐπιφύλαξη.

Πρόσεξε τώρα ἐπίσης πῶς πρέπει νὰ γίνει ἡ τομὴ στὴν περιοχὴ τοῦ νοητοῦ.

Πῶς;

Μὲ τὸν ἀκόλουθο τρόπο. Στὸ ἕνα τμῆμα ἡ ψυχὴ χρησιμοποιώντας ὡς εἰκόνες τὰ πράγματα, τὰ ὁποῖα στὸ προηγούμενο τμῆμα ἀποτελοῦσαν ἀντικείμενα μίμησης, εἶναι ἀναγκασμένη νὰ ἀνιχνεύει ξεκινώντας ἀπὸ ὑποθέσεις καὶ δὲν κατευθύνεται πρὸς μιὰν ἀρχὴ ἀλλὰ πρὸς ἕνα πέρας· ἀντιστρόφως στὸ ἄλλο τμῆμα ξεκινώντας ἡ ψυχὴ ἀπὸ μιὰν ὑποθετικὴ παραδοχὴ κατευθύνεται πρὸς μιὰν *ἀπόλυτη* ἀρχὴ ἀκολουθώντας μιὰ μέθοδο ποὺ δὲν χρησιμοποιεῖ εἰκόνες, ὅπως ἐκεῖνες στὸ προηγούμενο τμῆμα, ἀλλὰ βασίζεται ἀποκλειστικὰ σὲ καθαρὰ ἰδεατὰ ἀντικείμενα.

Αὐτὰ ποὺ εἶπες τώρα δὲν τὰ πολυκατάλαβα.

[c] Προσπάθησε τότε ξανά, εἶπα ἐγώ· θὰ σοῦ εἶναι πιὸ εὔκολο νὰ τὰ καταλάβεις, ἂν προηγουμένως ἀκούσεις τοῦτα ἐδῶ. Γνωρίζεις, φαντάζομαι, τί κάνουν ὅσοι ἀσχολοῦνται μὲ τὴ γεωμετρία καὶ τὴν ἀριθμητικὴ καὶ τὶς συγγενικὲς ἐπιστῆμες: *προϋποθέτουν* τὸ περιττὸ καὶ τὸ ἄρτιο, τὰ γεωμετρικὰ σχήματα, τὰ τρία εἴδη τῶν γωνιῶν καὶ ἄλλα παρόμοια σὲ κάθε ἔρευνά τους. Καὶ σὰν νὰ τὰ γνώριζαν αὐτά, βασίζουν ἐπάνω τους τὶς ἀποδείξεις τους, χωρὶς νὰ αἰσθάνονται ὑποχρεωμένοι νὰ δώσουν στὸν ἑαυτό τους ἀλλὰ καὶ στοὺς ἄλλους κάποια ἐξήγηση γι' αὐτὰ τὰ πράγματα, [d] ἀφοῦ κατὰ τὴ γνώμη τους αὐτὰ εἶναι στὸν καθένα προφανή, καὶ μὲ αὐτὰ ὡς ἀφετηρία διεκπεραιώνουν τὰ ὑπόλοιπα ἀποδεικτικὰ βήματα γιὰ νὰ καταλήξουν, μὲ λογικὴ ἀκολουθία, σὲ ἐκεῖνο τὸ ὁποῖο εἶχαν ἀρχικὰ ὁρίσει ὡς ἀντικείμενο τῆς ἔρευνάς τους.

Πάνυ μὲν οὖν, ἔφη, τοῦτό γε οἶδα.

Οὐκοῦν καὶ ὅτι τοῖς ὁρωμένοις εἴδεσι προσχρῶνται καὶ τοὺς λόγους περὶ αὐτῶν ποιοῦνται, οὐ περὶ τούτων διανοούμενοι, ἀλλ' ἐκείνων πέρι οἷς ταῦτα ἔοικε, τοῦ τετραγώνου αὐτοῦ ἕνεκα τοὺς λόγους ποιούμενοι καὶ διαμέτρου αὐτῆς, ἀλλ' οὐ
e ταύτης ἣν γράφουσιν, καὶ τἆλλα οὕτως, αὐτὰ μὲν ταῦτα ἃ πλάττουσίν τε καὶ γράφουσιν, ὧν καὶ σκιαὶ καὶ ἐν ὕδασιν εἰκόνες εἰσίν, τούτοις μὲν ὡς εἰκόσιν αὖ χρώμενοι, ζητοῦντες
511 δὲ αὐτὰ ἐκεῖνα ἰδεῖν ἃ οὐκ ἂν ἄλλως ἴδοι τις ἢ τῇ διανοίᾳ.

Ἀληθῆ, ἔφη, λέγεις.

Τοῦτο τοίνυν νοητὸν μὲν τὸ εἶδος ἔλεγον, ὑποθέσεσι δ' ἀναγκαζομένην ψυχὴν χρῆσθαι περὶ τὴν ζήτησιν αὐτοῦ, οὐκ ἐπ' ἀρχὴν ἰοῦσαν, ὡς οὐ δυναμένην τῶν ὑποθέσεων ἀνωτέρω ἐκβαίνειν, εἰκόσι δὲ χρωμένην αὐτοῖς τοῖς ὑπὸ τῶν κάτω ἀπεικασθεῖσιν καὶ ἐκείνοις πρὸς ἐκεῖνα ὡς ἐναργέσι δεδοξασμένοις τε καὶ τετιμημένοις.

b Μανθάνω, ἔφη, ὅτι τὸ ὑπὸ ταῖς γεωμετρίαις τε καὶ ταῖς ταύτης ἀδελφαῖς τέχναις λέγεις.

Τὸ τοίνυν ἕτερον μάνθανε τμῆμα τοῦ νοητοῦ λέγοντά με τοῦτο οὗ αὐτὸς ὁ λόγος ἅπτεται τῇ τοῦ διαλέγεσθαι δυνάμει, τὰς ὑποθέσεις ποιούμενος οὐκ ἀρχὰς ἀλλὰ τῷ ὄντι ὑποθέσεις, οἷον ἐπιβάσεις τε καὶ ὁρμάς, ἵνα μέχρι τοῦ ἀνυποθέτου ἐπὶ τὴν τοῦ παντὸς ἀρχὴν ἰών, ἁψάμενος αὐτῆς, πάλιν αὖ ἐχόμενος τῶν ἐκείνης ἐχομένων, οὕτως ἐπὶ τελευτὴν καταβαίνῃ,
c αἰσθητῷ παντάπασιν οὐδενὶ προσχρώμενος, ἀλλ' εἴδεσιν αὐτοῖς δι' αὐτῶν εἰς αὐτά, καὶ τελευτᾷ εἰς εἴδη.

Μανθάνω, ἔφη, ἱκανῶς μὲν οὔ —δοκεῖς γάρ μοι συχνὸν ἔργον λέγειν— ὅτι μέντοι βούλει διορίζειν σαφέστερον εἶναι τὸ ὑπὸ τῆς τοῦ διαλέγεσθαι ἐπιστήμης τοῦ ὄντος τε καὶ νοητοῦ θεωρούμενον ἢ τὸ ὑπὸ τῶν τεχνῶν καλουμένων, αἷς

Ναί, αὐτὴ τὴ μέθοδο τὴν ξέρω πολὺ καλά.

Καὶ θὰ ξέρεις ἐπίσης ὅτι χρησιμοποιοῦν τὰ ὁρατὰ σχήματα καὶ ξεδιπλώνουν τοὺς συλλογισμούς τους πάνω σ' αὐτά, ἐνῶ στὴν πραγματικότητα ἀντικείμενα τοῦ στοχασμοῦ τους δὲν εἶναι αὐτά, τὰ ὁρατά, ἀλλὰ ἐκεῖνα, τῶν ὁποίων τοῦτα ἐδῶ ἀποτελοῦν ὁμοιώματα, ἀφοῦ οἱ συλλογισμοί τους ἀναφέρονται στὸ τετράγωνο αὐτὸ καθεαυτὸ καὶ στὴ διάμετρο αὐτὴ καθεαυτὴν κι ὄχι σὲ [e] τούτην ἐδῶ, τὴν ὁποία σχεδιάζουν, καὶ τὸ ἴδιο γιὰ τὰ ἄλλα· αὐτὰ τὰ σχήματα ποὺ τὰ πλάθουν καὶ τὰ σχεδιάζουν —σχήματα γιὰ τὰ ὁποῖα ὑπάρχουν καὶ σκιὲς καὶ ἀπεικονίσεις τους πάνω στὶς ὑδάτινες ἐπιφάνειες— τὰ χρησιμοποιοῦν κι αὐτὰ πάλι ὡς εἰκόνες ποὺ μὲ τὴ βοήθειά τους ἐπιδιώκουν [511a] νὰ δοῦν ἀκριβῶς ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα δὲν θὰ μποροῦσε κανεὶς νὰ τὰ δεῖ μὲ κανέναν ἄλλο τρόπο παρὰ μόνο μὲ τὸ λογισμό.

Δίκιο ἔχεις, εἶπε.

Τοῦτο λοιπὸν τὸ εἶδος χαρακτήρισα ὡς νοητό, ἐπισημαίνοντας ὅτι ἡ ψυχή, ὅταν τὸ ἐρευνᾶ, εἶναι ἀναγκασμένη νὰ χρησιμοποιεῖ ὑποθέσεις, χωρὶς νὰ κατευθύνεται σὲ ἕνα ἀφετηριακὸ σημεῖο, ἀφοῦ ἀδυνατεῖ νὰ βγεῖ ἔξω καὶ πάνω ἀπὸ τὶς ὑποθέσεις, ἀλλὰ χρησιμοποιεῖ ὡς εἰκόνες αὐτὰ τὰ ὁποῖα ἀπεικονίστηκαν στὸ κατώτερο τμῆμα, ἐπίσης αὐτὰ τὰ ὁποῖα σὲ σύγκριση μὲ ἐκεῖνες τὶς ἀπεικονίσεις θεωρήθηκαν καὶ ἐκτιμήθηκαν ὡς σαφῆ καὶ εὐκρινή.

[b] Καταλαβαίνω, εἶπε, ὅτι ἐννοεῖς τὸ ἀντικείμενο τῶν διερευνήσεων τῆς γεωμετρίας καὶ τῶν συγγενικῶν της μαθήσεων.

Προσπάθησε τότε νὰ ἐννοήσεις ὅτι λέγοντας ἐγὼ 'τὸ ἄλλο τμῆμα τοῦ νοητοῦ' ἐννοῶ αὐτὸ ποὺ ἡ πορεία τοῦ λόγου τὸ ἀγγίζει μὲ τὴ δύναμη τῆς διαλεκτικῆς χρησιμοποιώντας τὶς ὑποθέσεις ὄχι ὡς πρῶτες ἀρχὲς ἀλλὰ *τωόντι* ὡς ὑποθέσεις, κάτι σὰν πάτημα καὶ ἀφετηρία γιὰ νὰ φθάσει ἴσαμε τὸ ἀνυπόθετο, τὴν πρώτη ἀρχὴ *τοῦ παντός*, νὰ τὴν ἀδράξει, κι ὕστερα πάλι, στηριγμένος σὲ ὅσα βασίζονται σ' ἐκείνη, ὁλοκληρώνει τὴν κατάβασή της [c] χωρὶς νὰ κάνει χρήση ἀπολύτως κανενὸς αἰσθητοῦ ἀλλὰ χρησιμοποιώντας μόνον εἴδη καταλήγει μὲ ἀμιγῶς ἀπαγωγικὸ τρόπο σὲ εἴδη καὶ σταματάει σὲ αὐτά.

Καταλαβαίνω, εἶπε, ὄχι βέβαια ἐντελῶς —γιατὶ μοῦ δίνεις τὴν ἐντύπωση ὅτι μιλᾶς γιὰ ἕνα ἔργο δύσκολο— ἀλλὰ πάντως ὅτι θέλεις νὰ προσδιορίσεις πὼς τὸ τμῆμα τοῦ πραγματικοῦ καὶ τοῦ νοητοῦ, τὸ ὁποῖο ἀποτελεῖ ἀντικείμενο θέασης ἀπὸ τὴ διαλεκτικὴ ἐπιστήμη, εἶναι σαφέστερο καὶ ἀληθινότερο ἀπὸ τὸ ἀντικείμενο τῶν λεγόμενων τεχνῶν, ποὺ οἱ ὑποθετικὲς παραδοχές τους ἀποτελοῦν γι' αὐτὲς τὶς μαθηματικὲς τέχνες ἀρχές· καὶ ἀναγκάζονται

αἱ ὑποθέσεις ἀρχαὶ καὶ διανοίᾳ μὲν ἀναγκάζονται ἀλλὰ μὴ αἰσθήσεσιν αὐτὰ θεᾶσθαι οἱ θεώμενοι, διὰ δὲ τὸ μὴ ἐπ' ἀρχὴν
d ἀνελθόντες σκοπεῖν ἀλλ' ἐξ ὑποθέσεων, νοῦν οὐκ ἴσχειν περὶ αὐτὰ δοκοῦσί σοι, καίτοι νοητῶν ὄντων μετὰ ἀρχῆς. διάνοιαν δὲ καλεῖν μοι δοκεῖς τὴν τῶν γεωμετρικῶν τε καὶ τὴν τῶν τοιούτων ἕξιν ἀλλ' οὐ νοῦν, ὡς μεταξύ τι δόξης τε καὶ νοῦ τὴν διάνοιαν οὖσαν.

Ἱκανώτατα, ἦν δ' ἐγώ, ἀπεδέξω. καί μοι ἐπὶ τοῖς τέτταρσι τμήμασι τέτταρα ταῦτα παθήματα ἐν τῇ ψυχῇ γιγνόμενα λαβέ, νόησιν μὲν ἐπὶ τῷ ἀνωτάτω, διάνοιαν
e δὲ ἐπὶ τῷ δευτέρῳ, τῷ τρίτῳ δὲ πίστιν ἀπόδος καὶ τῷ τελευταίῳ εἰκασίαν, καὶ τάξον αὐτὰ ἀνὰ λόγον, ὥσπερ ἐφ' οἷς ἐστιν ἀληθείας μετέχει, οὕτω ταῦτα σαφηνείας ἡγησάμενος μετέχειν.

Μανθάνω, ἔφη, καὶ συγχωρῶ καὶ τάττω ὡς λέγεις.

βέβαια καὶ ἐδῶ οἱ μελετητὲς νὰ διερευνοῦν τὸ ἀντικείμενο μὲ τὸ λογισμὸ κι ὄχι μὲ τὴν αἴσθηση, ὡστόσο, ἐπειδὴ δὲν τὸ προσεγγίζουν ἔχοντας ἀνεβεῖ σὲ *πρώτη* ἀρχὴ [d] ἀλλὰ ξεκινώντας ἀπὸ ὑποθέσεις, σοῦ δίνουν τὴν ἐντύπωση ὅτι δὲν κατανοοῦν αὐτὰ τὰ ἀντικείμενα, μόλο ποὺ αὐτὰ εἶναι δυνατόν, σὲ σύζευξη μὲ τὴν πρώτη ἀρχή, νὰ γίνονται κατανοητά. Καὶ νομίζω ὅτι τὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο προσεγγίζουν αὐτὰ τὰ ἀντικείμενα οἱ γεωμέτρες καὶ οἱ ὅμοιοί τους τὸν ὀνομάζεις κατανοητικὸ κι ὄχι νοητικό, θεωρώντας τον ὡς κάτι ἀνάμεσα στὴ γνώμη καὶ στὴ γνώση.

Τὸ κατάλαβες, εἶπα, σὲ πολὺ ἱκανοποιητικὸ βαθμό. Ἀντίστοιχα τώρα σ' αὐτὰ τὰ τέσσερα τμήματα νὰ δεχθεῖς ὅτι ὑπάρχουν μέσα στὴν ψυχὴ τέσσερις καταστάσεις: ἡ νόηση, ἀντίστοιχη στὸ ἀνώτερο τμῆμα, ἡ διάνοια [e] στὸ ἀμέσως πιὸ κάτω, στὸ τρίτο ἡ πίστη καί, στὸ τελευταῖο, ἡ εἰκασία· καὶ αὐτὰ τὰ τέσσερα νὰ τὰ κατατάξεις σύμφωνα μὲ μιὰν ἀναλογία τέτοια ὥστε ὁ βαθμὸς τῆς σαφήνειάς τους νὰ ἀνταποκρίνεται στὸ βαθμὸ ποὺ τὰ ἀντικείμενά τους ἔχουν μερτικὸ στὴν ἀλήθεια καὶ τὸ ὄν.

Καταλαβαίνω, εἶπε, καὶ εἶμαι σύμφωνος καὶ τὰ κατατάσσω ὅπως λὲς ἐσύ.

Ζ

514 a Μετὰ ταῦτα δή, εἶπον, ἀπείκασον τοιούτῳ πάθει τὴν
ἡμετέραν φύσιν παιδείας τε πέρι καὶ ἀπαιδευσίας. ἰδὲ γὰρ
ἀνθρώπους οἷον ἐν καταγείῳ οἰκήσει σπηλαιώδει, ἀναπεπτα-
μένην πρὸς τὸ φῶς τὴν εἴσοδον ἐχούσῃ μακρὰν παρὰ πᾶν
τὸ σπήλαιον, ἐν ταύτῃ ἐκ παίδων ὄντας ἐν δεσμοῖς καὶ τὰ
σκέλη καὶ τοὺς αὐχένας, ὥστε μένειν τε αὐτοὺς εἴς τε τὸ
b πρόσθεν μόνον ὁρᾶν, κύκλῳ δὲ τὰς κεφαλὰς ὑπὸ τοῦ δεσμοῦ
ἀδυνάτους περιάγειν, φῶς δὲ αὐτοῖς πυρὸς ἄνωθεν καὶ πόρ-
ρωθεν καόμενον ὄπισθεν αὐτῶν, μεταξὺ δὲ τοῦ πυρὸς καὶ
τῶν δεσμωτῶν ἐπάνω ὁδόν, παρ' ἣν ἰδὲ τειχίον παρῳκο-
δομημένον, ὥσπερ τοῖς θαυματοποιοῖς πρὸ τῶν ἀνθρώπων
πρόκειται τὰ παραφράγματα, ὑπὲρ ὧν τὰ θαύματα δεικνύασιν.

Ὁρῶ, ἔφη.

Ὅρα τοίνυν παρὰ τοῦτο τὸ τειχίον φέροντας ἀνθρώπους
c σκεύη τε παντοδαπὰ ὑπερέχοντα τοῦ τειχίου καὶ ἀνδριάντας
515 καὶ ἄλλα ζῷα λίθινά τε καὶ ξύλινα καὶ παντοῖα εἰργασμένα,
οἷον εἰκὸς τοὺς μὲν φθεγγομένους, τοὺς δὲ σιγῶντας τῶν
παραφερόντων.

Ἄτοπον, ἔφη, λέγεις εἰκόνα καὶ δεσμώτας ἀτόπους.

Ὁμοίους ἡμῖν, ἦν δ' ἐγώ· τοὺς γὰρ τοιούτους πρῶτον μὲν ἑαυτῶν τε καὶ ἀλλήλων οἴει ἄν τι ἑωρακέναι ἄλλο πλὴν τὰς σκιὰς τὰς ὑπὸ τοῦ πυρὸς εἰς τὸ καταντικρὺ αὐτῶν τοῦ σπηλαίου προσπιπτούσας;

Πῶς γάρ, ἔφη, εἰ ἀκινήτους γε τὰς κεφαλὰς ἔχειν ἠναγκα-
b σμένοι εἶεν διὰ βίου;

Τί δὲ τῶν παραφερομένων; οὐ ταὐτὸν τοῦτο;

Τί μήν;

Εἰ οὖν διαλέγεσθαι οἷοί τ' εἶεν πρὸς ἀλλήλους, οὐ ταῦτα

Ζ

[514a] Ὕστερ' ἀπὸ αὐτά, εἶπα, δοκίμασε νὰ ἀπεικονίσεις τὴν ἀνθρώπινη φύση μας ὡς πρὸς τὴν παιδεία καὶ τὴν ἀπαιδευσία της πλάθοντας μὲ τὸ νοῦ σου μιὰ κατάσταση ὅπως ἡ ἀκόλουθη. Φαντάσου δηλαδὴ ἀνθρώπους σ' ἕνα οἴκημα ὑπόγειο, κάτι σὰν σπηλιά, ποὺ τὸ ἄνοιγμά της, ἐλεύθερο στὸ φῶς σὲ μεγάλη ἀπόσταση, θὰ ἁπλώνεται σὲ ὅλο τὸ πλάτος τῆς σπηλιᾶς, καὶ τοὺς ἀνθρώπους αὐτοὺς νὰ βρίσκονται μέσα ἐκεῖ ἀπὸ παιδιὰ ἁλυσοδεμένοι ἀπὸ τὰ σκέλια καὶ τὸν αὐχένα ὥστε νὰ μένουν ἀκινητοποιημένοι [b] καὶ νὰ κοιτάζουν μόνο πρὸς τὰ ἐμπρὸς χωρὶς νὰ μποροῦν, ἔτσι ἁλυσοδεμένοι καθὼς θὰ εἶναι, νὰ στρέφουν γύρω τὸ κεφάλι τους· κι ἕνα φῶς νὰ τοὺς ἔρχεται ἀπὸ ψηλὰ κι ἀπὸ μακριά, ἀπὸ μιὰ φωτιὰ ποὺ θὰ καίει πίσω τους, κι ἀνάμεσα στὴ φωτιὰ καὶ στοὺς δεσμῶτες, στὴν ἐπιφάνεια τοῦ ἐδάφους, νὰ περνάει ἕνας δρόμος· κι ἐκεῖ δίπλα φαντάσου ἕνα τειχάκι χτισμένο παράλληλα στὸ δρόμο σὰν ἐκεῖνα τὰ χαμηλὰ παραπετάσματα ποὺ στήνουν οἱ ταχυδακτυλουργοὶ μπροστὰ στοὺς θεατὲς γιὰ νὰ δείχνουν ἀπὸ 'κεῖ τὰ τεχνάσματά τους.

Τὸ φαντάζομαι, εἶπε.

Φαντάσου ἀκόμη ὅτι κατὰ μῆκος σ' αὐτὸ τὸ τειχάκι κάποιοι ἄνθρωποι μεταφέρουν [c] κάθε λογῆς κατασκευάσματα ποὺ ἐξέχουν ἀπὸ τὸ τειχάκι, ἀγάλματα [515a] καὶ ἄλλα ὁμοιώματα ζώων, ἀπὸ πέτρα, ἀπὸ ξύλο ἢ ἀπὸ ὁτιδήποτε ἄλλο, κι ὅτι, ὅπως εἶναι φυσικό, ἄλλοι ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους ποὺ κουβαλᾶνε αὐτὰ τὰ πράγματα μιλοῦν ἐνῶ ἄλλοι εἶναι σιωπηλοί.

Ἀλλόκοτη, εἶπε, ἡ εἰκόνα ποὺ περιγράφεις, καὶ οἱ δεσμῶτες ἀλλόκοτοι κι αὐτοί.

Ὅμοιοι μὲ ἐμᾶς, ἔκανα ἐγώ· γιατὶ πρῶτα-πρῶτα μήπως φαντάζεσαι ὅτι οἱ δεσμῶτες αὐτοὶ ἐκτὸς ἀπὸ τὸν ἑαυτό τους καὶ τοὺς διπλανούς τους βλέπουν ποτέ τους τίποτε ἄλλο πέρα ἀπὸ τὶς σκιὲς ποὺ ρίχνει τὸ φῶς ἀντικρύ τους στὸν τοῖχο τῆς σπηλιᾶς;

Μὰ πῶς θὰ ἦταν δυνατόν, εἶπε, ἀφοῦ σ' ὅλη τους τὴ ζωὴ [b] εἶναι ἀναγκασμένοι νὰ ἔχουν τὸ κεφάλι τους ἀκίνητο;

Καὶ μὲ τὰ πράγματα ποὺ περνοῦν μπροστὰ στὸ τειχάκι τί γίνεται; Τί ἄλλο ἐκτὸς ἀπὸ τὶς σκιές τους βλέπουν οἱ δεσμῶτες;

Σὰν τί ἄλλο θὰ μποροῦσαν νὰ δοῦν;

Ἂν, τώρα, εἶχαν τὴ δυνατότητα νὰ συνομιλοῦν, δὲν νομίζεις ὅτι θὰ πί-

ἡγεῖ ἂν τὰ παριόντα αὐτοὺς νομίζειν ἅπερ ὁρῷεν;

Ἀνάγκη.

Τί δ' εἰ καὶ ἠχὼ τὸ δεσμωτήριον ἐκ τοῦ καταντικρὺ ἔχοι; ὁπότε τις τῶν παριόντων φθέγξαιτο, οἴει ἂν ἄλλο τι αὐτοὺς ἡγεῖσθαι τὸ φθεγγόμενον ἢ τὴν παριοῦσαν σκιάν;

Μὰ Δί' οὐκ ἔγωγ', ἔφη.

c Παντάπασι δή, ἦν δ' ἐγώ, οἱ τοιοῦτοι οὐκ ἂν ἄλλο τι νομίζοιεν τὸ ἀληθὲς ἢ τὰς τῶν σκευαστῶν σκιάς.

Πολλὴ ἀνάγκη, ἔφη.

Σκόπει δή, ἦν δ' ἐγώ, αὐτῶν λύσιν τε καὶ ἴασιν τῶν τε δεσμῶν καὶ τῆς ἀφροσύνης, οἵα τις ἂν εἴη, εἰ φύσει τοιάδε συμβαίνοι αὐτοῖς· ὁπότε τις λυθείη καὶ ἀναγκάζοιτο ἐξαίφνης ἀνίστασθαί τε καὶ περιάγειν τὸν αὐχένα καὶ βαδίζειν καὶ πρὸς τὸ φῶς ἀναβλέπειν, πάντα δὲ ταῦτα ποιῶν ἀλγοῖ τε καὶ διὰ τὰς μαρμαρυγὰς ἀδυνατοῖ καθορᾶν ἐκεῖνα ὧν
d τότε τὰς σκιὰς ἑώρα, τί ἂν οἴει αὐτὸν εἰπεῖν, εἴ τις αὐτῷ λέγοι ὅτι τότε μὲν ἑώρα φλυαρίας, νῦν δὲ μᾶλλόν τι ἐγγυτέρω τοῦ ὄντος καὶ πρὸς μᾶλλον ὄντα τετραμμένος ὀρθότερον βλέποι, καὶ δὴ καὶ ἕκαστον τῶν παριόντων δεικνὺς αὐτῷ ἀναγκάζοι ἐρωτῶν ἀποκρίνεσθαι ὅτι ἔστιν; οὐκ οἴει αὐτὸν ἀπορεῖν τε ἂν καὶ ἡγεῖσθαι τὰ τότε ὁρώμενα ἀληθέστερα ἢ τὰ νῦν δεικνύμενα;

Πολύ γ', ἔφη.

e Οὐκοῦν κἂν εἰ πρὸς αὐτὸ τὸ φῶς ἀναγκάζοι αὐτὸν βλέπειν, ἀλγεῖν τε ἂν τὰ ὄμματα καὶ φεύγειν ἀποστρεφόμενον πρὸς ἐκεῖνα ἃ δύναται καθορᾶν, καὶ νομίζειν ταῦτα τῷ ὄντι σαφέστερα τῶν δεικνυμένων;

Οὕτως, ἔφη.

Εἰ δέ, ἦν δ' ἐγώ, ἐντεῦθεν ἕλκοι τις αὐτὸν βίᾳ διὰ τραχείας τῆς ἀναβάσεως καὶ ἀνάντους, καὶ μὴ ἀνείη πρὶν

στευαν πὼς αὐτὰ γιὰ τὰ ὁποῖα μιλοῦν δὲν εἶναι παρὰ οἱ σκιὲς ποὺ ἔβλεπαν νὰ περνοῦν μπροστὰ ἀπὸ τὰ μάτια τους;

Κατανάγκην, εἶπε.

Κι ἂν ὑποθέσουμε ἀκόμη ὅτι στὸ δεσμωτήριο ἐρχόταν καὶ ἀντίλαλος ἀπὸ τὸν ἀντικρυνὸ τοῖχο; Κάθε φορὰ ποὺ θὰ μιλοῦσε κάποιος ἀπὸ ὅσους περνοῦσαν πίσω τους, φαντάζεσαι ὅτι οἱ δεσμῶτες δὲν θὰ πίστευαν ὅτι ἡ φωνὴ βγαίνει ἀπὸ τὴ σκιὰ ποὺ θὰ ἔβλεπαν νὰ περνᾶ ἀπὸ μπροστά τους;

Μά τὸ Δία, εἶπε, καὶ βέβαια.

[c] Ἀσφαλῶς λοιπόν, εἶπα ἐγώ, οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ δὲν θὰ ἦταν δυνατὸν νὰ πιστέψουν γιὰ ἀληθινὸ τίποτε ἄλλο παρὰ μονάχα τὶς σκιὲς τῶν κατασκευασμάτων.

Ἀνάγκη ἀδήριτη, εἶπε.

Σκέψου τώρα, εἶπα ἐγώ, ποιά μορφὴ θὰ μποροῦσε νὰ πάρει ἡ ἀπαλλαγή τους ἀπὸ τὰ δεσμὰ καὶ ἡ γιατρειά τους ἀπὸ τὴν πλάνη καὶ τὴν ἀφροσύνη, ἂν τύχαινε καὶ τοὺς συνέβαιναν τὰ ἑξῆς: Κάθε φορὰ ποὺ κάποιος ἀπὸ αὐτοὺς θὰ λυνόταν καὶ θὰ ἀναγκαζόταν ξαφνικὰ νὰ ἐλευθερωθεῖ καὶ νὰ γυρίσει τὸ κεφάλι καὶ νὰ περπατήσει καὶ νὰ ἀντικρύσει τὸ φῶς ψηλὰ —κι ὅλα αὐτὰ πονώντας πολὺ καὶ ἀδυνατώντας ἀπὸ τὴν ἐκτυφλωτικὴ λάμψη νὰ διακρίνει ἐκεῖνα τὰ πράγματα [d] ποὺ ὣς τώρα ἔβλεπε τὶς σκιές τους—, τί φαντάζεσαι ὅτι θὰ ἔλεγε ὁ ἄνθρωπος αὐτός, ἂν κάποιος τοῦ ἔλεγε ὅτι ὅσα ἔβλεπε πρωτύτερα ἦταν ἀνοησίες καὶ ὅτι τώρα εἶναι κάπως *πιὸ κοντὰ* στὴν πραγματικότητα κι ὅτι ἔχοντας *τώρα* στραφεῖ σὲ ἀντικείμενα πιὸ πραγματικὰ βλέπει σωστότερα; Ἰδίως μάλιστα ἂν δείχνοντάς του καθένα ἀπὸ τὰ ἀντικείμενα ποὺ περνοῦσαν ἀπὸ μπροστά του τὸν ρωτοῦσε καὶ τὸν ὑποχρέωνε νὰ ἀπαντήσει τί εἶναι τὸ καθένα τους. Δὲν νομίζεις ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος θὰ τά 'χανε καὶ θὰ πίστευε ὅτι ὅσα ἔβλεπε τότε ἦταν ἀληθινότερα ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ τοῦ ἔδειχναν τώρα;

Καὶ πολὺ μάλιστα.

[e] Κι ἄμα θὰ τὸν ἀνάγκαζε νὰ κοιτάξει στὸ ἴδιο τὸ φῶς, δὲν θὰ αἰσθανόταν ἔντονο πόνο στὰ μάτια καὶ δὲν θὰ προσπαθοῦσε νὰ τὸ ἀποφύγει στρέφοντας τὸ βλέμμα του πάλι σ' ἐκεῖνα ποὺ *μπορεῖ* νὰ βλέπει, καὶ δὲν θὰ νόμιζε ὅτι ἐκεῖνα εἶναι σταλήθεια πιὸ σαφὴ καὶ εὐκρινὴ ἀπὸ ὅσα τοῦ ἔδειχναν τώρα;

Ἔτσι, εἶπε.

Ἂν, τέλος, εἶπα ἐγώ, κάποιος τὸν τραβοῦσε διὰ τῆς βίας πρὸς τὰ ἔξω ἀπὸ ἕνα ἀνέβασμα κακοτράχαλο κι ἀπότομο καὶ δὲν τὸν ἄφηνε προτοῦ νὰ τὸν

ἐξελκύσειεν εἰς τὸ τοῦ ἡλίου φῶς, ἆρα οὐχὶ ὀδυνᾶσθαί τε
516 ἂν καὶ ἀγανακτεῖν ἑλκόμενον, καὶ ἐπειδὴ πρὸς τὸ φῶς ἔλθοι,
αὐγῆς ἂν ἔχοντα τὰ ὄμματα μεστὰ ὁρᾶν οὐδ᾽ ἂν ἓν δύνασθαι
τῶν νῦν λεγομένων ἀληθῶν;

Οὐ γὰρ ἄν, ἔφη, ἐξαίφνης γε.

Συνηθείας δὴ οἶμαι δέοιτ᾽ ἄν, εἰ μέλλοι τὰ ἄνω ὄψεσθαι.
καὶ πρῶτον μὲν τὰς σκιὰς ἂν ῥᾷστα καθορῷ, καὶ μετὰ τοῦτο
ἐν τοῖς ὕδασι τά τε τῶν ἀνθρώπων καὶ τὰ τῶν ἄλλων εἴδωλα,
ὕστερον δὲ αὐτά· ἐκ δὲ τούτων τὰ ἐν τῷ οὐρανῷ καὶ αὐτὸν
τὸν οὐρανὸν νύκτωρ ἂν ῥᾷον θεάσαιτο, προσβλέπων τὸ τῶν
b ἄστρων τε καὶ σελήνης φῶς, ἢ μεθ᾽ ἡμέραν τὸν ἥλιόν τε
καὶ τὸ τοῦ ἡλίου.

Πῶς δ᾽ οὔ;

Τελευταῖον δὴ οἶμαι τὸν ἥλιον, οὐκ ἐν ὕδασιν οὐδ᾽ ἐν
ἀλλοτρίᾳ ἕδρᾳ φαντάσματα αὐτοῦ, ἀλλ᾽ αὐτὸν καθ᾽ αὑτὸν
ἐν τῇ αὑτοῦ χώρᾳ δύναιτ᾽ ἂν κατιδεῖν καὶ θεάσασθαι οἷός
ἐστιν.

Ἀναγκαῖον, ἔφη.

Καὶ μετὰ ταῦτ᾽ ἂν ἤδη συλλογίζοιτο περὶ αὐτοῦ ὅτι οὗτος
ὁ τάς τε ὥρας παρέχων καὶ ἐνιαυτοὺς καὶ πάντα ἐπιτρο-
c πεύων τὰ ἐν τῷ ὁρωμένῳ τόπῳ, καὶ ἐκείνων ὧν σφεῖς ἑώρων
τρόπον τινὰ πάντων αἴτιος.

Δῆλον, ἔφη, ὅτι ἐπὶ ταῦτα ἂν μετ᾽ ἐκεῖνα ἔλθοι.

Τί οὖν; ἀναμιμνῃσκόμενον αὐτὸν τῆς πρώτης οἰκήσεως
καὶ τῆς ἐκεῖ σοφίας καὶ τῶν τότε συνδεσμωτῶν οὐκ ἂν οἴει
αὑτὸν μὲν εὐδαιμονίζειν τῆς μεταβολῆς, τοὺς δὲ ἐλεεῖν;

Καὶ μάλα.

Τιμαὶ δὲ καὶ ἔπαινοι εἴ τινες αὐτοῖς ἦσαν τότε παρ᾽
ἀλλήλων καὶ γέρα τῷ ὀξύτατα καθορῶντι τὰ παριόντα, καὶ
μνημονεύοντι μάλιστα ὅσα τε πρότερα αὐτῶν καὶ ὕστερα
d εἰώθει καὶ ἅμα πορεύεσθαι, καὶ ἐκ τούτων δὴ δυνατώτατα
ἀπομαντευομένῳ τὸ μέλλον ἥξειν, δοκεῖς ἂν αὐτὸν ἐπιθυμη-

βγάλει στὸ φῶς τοῦ ἥλιου, ἄραγε ὁ δεσμώτης δὲν θὰ πονοῦσε [516a] καὶ δὲν θὰ ἀγανακτοῦσε ποὺ τὸν τραβολογοῦσαν, κι ὅταν θὰ ἔβγαινε στὸ φῶς, ἔτσι καθὼς τὰ μάτια του θὰ ἦταν πλημμυρισμένα ἀπὸ τὴν ἐκτυφλωτικὴ λάμψη, δὲν θὰ τοῦ ἦταν ἐντελῶς ἀδύνατο νὰ διακρίνει ἔστω καὶ ἕνα ἀπὸ τὰ πράγματα, γιὰ τὰ ὁποῖα θὰ τοῦ λέγανε τώρα πὼς εἶναι ἀληθινά;

Θὰ τοῦ ἦταν ἀδύνατον, εἶπε· ἔτσι στὰ ξαφνικὰ τουλάχιστον.

Θὰ χρειαζόταν, νομίζω, κάποιος χρόνος προσαρμογῆς, προκειμένου νὰ ἀντικρύσει τὰ πράγματα ἐπάνω. Ἔτσι, στὴν ἀρχή, θὰ διέκρινε εὐκολότερα τὶς σκιές, ἔπειτα τὰ εἴδωλα τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν ἄλλων πραγμάτων στὸ νερὸ κι ὕστερα τὰ ἴδια τὰ πράγματα· ἀπὸ αὐτὰ ὅσα βρίσκονται στὸν οὐρανό, καὶ αὐτὸ τὸν ἴδιο τὸν οὐρανό, θὰ μποροῦσε νὰ τὰ κοιτάξει πιὸ εὔκολα τὴ νύχτα [b] μὲ τὸ φῶς τῶν ἄστρων καὶ τοῦ φεγγαριοῦ παρὰ τὴν ἡμέρα, μὲ τὸν ἥλιο καὶ τὸ φῶς του.

Ἀσφαλῶς.

Καὶ τελευταῖο ἀπ' ὅλα θὰ μποροῦσε νὰ ἀντικρύσει τὸν ἥλιο, ὄχι εἴδωλά του στὸ νερὸ ἢ σὲ κάποια θέση ἄλλην ἀπὸ τὴ δική του, ἀλλὰ τὸν ἥλιο αὐτὸν καθαυτὸν στὸν δικό του τόπο, καὶ νὰ θεαστεῖ τὴ φύση του.

Κατανάγκην, εἶπε.

Κι ὕστερα ἀπὸ αὐτὰ θὰ ἔφθανε νὰ συλλάβει μὲ τὸ λογισμό του ὅτι αὐτός, *ὁ ἥλιος*, εἶναι ποὺ δωρίζει τὶς ἐποχὲς καὶ τὰ χρόνια καὶ ποὺ διαφεντεύει τὰ πάντα [c] στὴ σφαίρα τῶν ὁρατῶν πραγμάτων, καὶ κατὰ κάποιον τρόπο εἶναι ἡ αἰτία γιὰ ὅλα ὅσα ἔβλεπαν ὁ ἴδιος καὶ οἱ ἄλλοι δεσμῶτες.

Προφανῶς, εἶπε, αὐτὸ θὰ ἦταν τὸ ἑπόμενο συμπέρασμά του.

Λοιπόν; Καθὼς θὰ ξαναθυμᾶται τὸν τόπο, στὸν ὁποῖο ἔμενε πρῶτα, τὴ «σοφία» ποὺ εἶχαν ἐκεῖ, καὶ τοὺς συγκρατούμενούς του ἐκεῖ, δὲν νομίζεις ὅτι θὰ καλοτυχίζει τὸν ἑαυτό του γιὰ τὴν ἀλλαγή, ἐνῶ γιὰ 'κείνους θὰ αἰσθάνεται οἶκτο;

Καὶ πολὺ μάλιστα.

Κι ἂν ὑποθέσουμε ὅτι οἱ δεσμῶτες εἶχαν θεσπίσει τότε κάποιες τιμὲς καὶ ἐπαίνους μεταξύ τους καὶ βραβεῖα γιὰ ὅποιον διέκρινε καθαρότερα ἀπ' ὅλους τὰ ἀντικείμενα ποὺ περνοῦσαν μπροστά τους, ἢ γιὰ ὅποιον συγκρατοῦσε στὴ μνήμη του ποιά ἀπὸ αὐτὰ συνήθως περνοῦσαν πρῶτα, ποιά ὕστερα [d] καὶ ποιά πήγαιναν μαζὶ μὲ ποιά, ἔτσι ποὺ βάσει αὐτοῦ νὰ ἔχει κάποια ἰδιαίτερη ἱκανότητα στὸ νὰ μαντεύει τί ἐπρόκειτο νὰ περάσει κάθε φορά, ἔχεις μήπως τὴ γνώμη ὅτι ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς θὰ φλεγόταν ἀπὸ τὴν ἐπιθυμία

τικῶς αὐτῶν ἔχειν καὶ ζηλοῦν τοὺς παρ' ἐκείνοις τιμωμένους
τε καὶ ἐνδυναστεύοντας, ἢ τὸ τοῦ Ὁμήρου ἂν πεπονθέναι
καὶ σφόδρα βούλεσθαι «ἐπάρουρον ἐόντα θητευέμεν
ἄλλῳ ἀνδρὶ παρ' ἀκλήρῳ» καὶ ὁτιοῦν ἂν πεπονθέναι
μᾶλλον ἢ 'κεῖνά τε δοξάζειν καὶ ἐκείνως ζῆν;
e Οὕτως, ἔφη, ἔγωγε οἶμαι, πᾶν μᾶλλον πεπονθέναι ἂν
δέξασθαι ἢ ζῆν ἐκείνως.

Καὶ τόδε δὴ ἐννόησον, ἦν δ' ἐγώ. εἰ πάλιν ὁ τοιοῦτος
καταβὰς εἰς τὸν αὐτὸν θᾶκον καθίζοιτο, ἆρ' οὐ σκότους ‹ἂν›
ἀνάπλεως σχοίη τοὺς ὀφθαλμούς, ἐξαίφνης ἥκων ἐκ τοῦ
ἡλίου;

Καὶ μάλα γ', ἔφη.

Τὰς δὲ δὴ σκιὰς ἐκείνας πάλιν εἰ δέοι αὐτὸν γνωματεύοντα
διαμιλλᾶσθαι τοῖς ἀεὶ δεσμώταις ἐκείνοις, ἐν ᾧ ἀμβλυώττει,
517 πρὶν καταστῆναι τὰ ὄμματα, οὗτος δ' ὁ χρόνος μὴ πάνυ
ὀλίγος εἴη τῆς συνηθείας, ἆρ' οὐ γέλωτ' ἂν παράσχοι, καὶ
λέγοιτο ἂν περὶ αὐτοῦ ὡς ἀναβὰς ἄνω διεφθαρμένος ἥκει
τὰ ὄμματα, καὶ ὅτι οὐκ ἄξιον οὐδὲ πειρᾶσθαι ἄνω ἰέναι; καὶ
τὸν ἐπιχειροῦντα λύειν τε καὶ ἀνάγειν, εἴ πως ἐν ταῖς χερσὶ
δύναιντο λαβεῖν καὶ ἀποκτείνειν, ἀποκτεινύναι ἄν;

Σφόδρα γ', ἔφη.

Ταύτην τοίνυν, ἦν δ' ἐγώ, τὴν εἰκόνα, ὦ φίλε Γλαύκων,
b προσαπτέον ἅπασαν τοῖς ἔμπροσθεν λεγομένοις, τὴν μὲν
δι' ὄψεως φαινομένην ἕδραν τῇ τοῦ δεσμωτηρίου οἰκήσει
ἀφομοιοῦντα, τὸ δὲ τοῦ πυρὸς ἐν αὐτῇ φῶς τῇ τοῦ ἡλίου
δυνάμει· τὴν δὲ ἄνω ἀνάβασιν καὶ θέαν τῶν ἄνω τὴν εἰς
τὸν νοητὸν τόπον τῆς ψυχῆς ἄνοδον τιθεὶς οὐχ ἁμαρτήσῃ
τῆς γ' ἐμῆς ἐλπίδος, ἐπειδὴ ταύτης ἐπιθυμεῖς ἀκούειν. θεὸς
δέ που οἶδεν εἰ ἀληθὴς οὖσα τυγχάνει. τὰ δ' οὖν ἐμοὶ
φαινόμενα οὕτω φαίνεται, ἐν τῷ γνωστῷ τελευταία ἡ τοῦ
c ἀγαθοῦ ἰδέα καὶ μόγις ὁρᾶσθαι, ὀφθεῖσα δὲ συλλογιστέα
εἶναι ὡς ἄρα πᾶσι πάντων αὕτη ὀρθῶν τε καὶ καλῶν αἰτία,
ἔν τε ὁρατῷ φῶς καὶ τὸν τούτου κύριον τεκοῦσα, ἔν τε νοητῷ
αὐτὴ κυρία ἀλήθειαν καὶ νοῦν παρασχομένη, καὶ ὅτι δεῖ ταύτην

γιὰ τέτοια πράγματα καὶ ὅτι θὰ ζήλευε ὅσους τιμοῦνταν ἐκεῖ καὶ εἶχαν δύναμη καὶ ἀναγνώριση; Ἢ θὰ εἶχε πάθει αὐτὸ ποὺ λέει ὁ Ὅμηρος, καὶ θὰ ἐπιθυμοῦσε διακαῶς «πάνω στὴ γῆ νὰ ζοῦσε κι ἂς ξενοδούλευε σὲ κάποιον ἄκληρο» ἢ νὰ ὑπέφερε ὁτιδήποτε παρὰ νὰ νομίζει τέτοια πράγματα καὶ νὰ ζεῖ ὅπως ἐκεῖνοι;

[e] Ἔτσι νομίζω κι ἐγώ, εἶπε· θὰ προτιμοῦσε νὰ πάθαινε ὁτιδήποτε παρὰ νὰ ζεῖ ἐκείνη τὴ ζωή.

Συλλογίσου τώρα καὶ τοῦτο, εἶπα ἐγώ. Ἂν ἕνας ἄνθρωπος σὰν αὐτὸν κατέβαινε ξανὰ ἐκεῖ κάτω καὶ καθόταν στὴν ἴδια θέση, ἄραγε τὰ μάτια του δὲν θὰ ἦταν γεμάτα σκοτάδι, καθὼς θὰ ἐρχόταν ἔτσι ἀπότομα ἀπὸ τὸ φῶς τοῦ ἥλιου;

Βεβαιότατα.

Κι ἂν θὰ χρειαζόταν νὰ παραβγεῖ πάλι μὲ ἐκείνους ποὺ εἶχαν παραμείνει δεσμῶτες προσπαθώντας νὰ διακρίνει τὶς σκιές, ἐνῶ ἡ ὅρασή του θὰ εἶναι ἀδύναμη [517a] ὡσότου νὰ προσαρμοστοῦν τὰ μάτια του κι ὁ χρόνος τῆς προσαρμογῆς ὄχι πολὺ σύντομος, ἄραγε δὲν θὰ γινόταν περίγελως καὶ δὲν θὰ ἔλεγαν γι' αὐτὸν ὅτι γύρισε μὲ τὰ μάτια του χαλασμένα ἀπὸ 'κεῖ πάνω ποὺ ἀνέβηκε, καὶ ὅτι δὲν ἀξίζει τὸν κόπο οὔτε κὰν νὰ δοκιμάσει κανεὶς νὰ ἀνεβεῖ ἐπάνω; Κι ὅποιον θὰ ἐπιχειροῦσε νὰ τοὺς λύσει ἀπὸ τὰ δεσμὰ καὶ νὰ τοὺς ἀνεβάσει ἐπάνω, αὐτόν, ἂν μποροῦσαν μὲ κάποιον τρόπο νὰ τὸν πιάσουν στὰ χέρια τους καὶ νὰ τὸν σκοτώσουν, δὲν θὰ τὸν σκότωναν;

Ἀσφαλῶς, εἶπε.

Αὐτὴ λοιπὸν τὴν εἰκόνα, φίλε Γλαύκων, [b] πρέπει νὰ τὴν συνδέσουμε ὁλόκληρη μὲ ὅσα λέγαμε πρωτύτερα, καὶ νὰ παρομοιάσουμε τὴν περιοχὴ ποὺ μᾶς ἐμφανίζεται διαμέσου τῆς ὅρασης μὲ τὴ διαμονὴ στὸ δεσμωτήριο, καὶ τὸ φῶς τῆς φωτιᾶς ποὺ ὑπάρχει ἐκεῖ μὲ τὴ δύναμη τοῦ ἥλιου· κι ἂν παραβάλεις τὸ ἀνέβασμα πρὸς τὰ πάνω, καὶ τὴ θέαση τῶν πραγμάτων τοῦ ἐπάνω κόσμου μὲ τὴν ἄνοδο τῆς ψυχῆς στὸν νοητὸ τόπο, δὲν θὰ πέσεις μακριὰ ἀπὸ τὴ δική μου πίστη, μιὰ ποὺ θέλεις νὰ τὴν ἀκούσεις. Κατὰ πόσο ἀληθεύει, τὸ ξέρει ὁ θεός. Σ' ἐμένα πάντως τὸ πρᾶγμα φαίνεται νὰ ἔχει ὡς ἑξῆς. Στὴ σφαίρα τῆς γνώσης γίνεται ὁρατή, τελευταία καὶ μὲ μεγάλη δυσκολία, [c] ἡ ἰδέα τοῦ Ἀγαθοῦ καί, σὰν γίνει ὁρατή, πρέπει κανεὶς νὰ τὴν συλλογιστεῖ ὡς τὴν αἰτία κάθε σωστοῦ καὶ ὡραίου πράγματος ὅσον ἀφορᾶ ὅλα τὰ ὄντα —αὐτὴν ἡ ὁποία στὸν ὁρατὸ τόπο γέννησε τὸ φῶς καὶ τὸν ἄρχοντά του, καὶ ἡ ὁποία στὸν νοητὸ τόπο εἶναι *ἡ ἴδια* ἀρχόντισσα ποὺ δώρησε ἀλήθεια καὶ νόηση καὶ ὅτι

ἰδεῖν τὸν μέλλοντα ἐμφρόνως πράξειν ἢ ἰδίᾳ ἢ δημοσίᾳ.

Συνοίομαι, ἔφη, καὶ ἐγώ, ὅν γε δὴ τρόπον δύναμαι.

Ἴθι τοίνυν, ἦν δ' ἐγώ, καὶ τόδε συνοιήθητι καὶ μὴ θαυμάσῃς ὅτι οἱ ἐνταῦθα ἐλθόντες οὐκ ἐθέλουσιν τὰ τῶν ἀνθρώπων πράττειν, ἀλλ' ἄνω ἀεὶ ἐπείγονται αὐτῶν αἱ ψυχαὶ διατρίβειν·
d εἰκὸς γάρ που οὕτως, εἴπερ αὖ κατὰ τὴν προειρημένην εἰκόνα τοῦτ' ἔχει.

Εἰκὸς μέντοι, ἔφη.

Τί δέ; τόδε οἴει τι θαυμαστόν, εἰ ἀπὸ θείων, ἦν δ' ἐγώ, θεωριῶν ἐπὶ τὰ ἀνθρώπειά τις ἐλθὼν κακὰ ἀσχημονεῖ τε καὶ φαίνεται σφόδρα γελοῖος ἔτι ἀμβλυώττων καὶ πρὶν ἱκανῶς συνήθης γενέσθαι τῷ παρόντι σκότῳ ἀναγκαζόμενος ἐν δικαστηρίοις ἢ ἄλλοθί που ἀγωνίζεσθαι περὶ τῶν τοῦ δικαίου σκιῶν ἢ ἀγαλμάτων ὧν αἱ σκιαί, καὶ διαμιλλᾶσθαι
e περὶ τούτου, ὅπῃ ποτὲ ὑπολαμβάνεται ταῦτα ὑπὸ τῶν αὐτὴν δικαιοσύνην μὴ πώποτε ἰδόντων;

Οὐδ' ὁπωστιοῦν θαυμαστόν, ἔφη.

518 Ἀλλ' εἰ νοῦν γε ἔχοι τις, ἦν δ' ἐγώ, μεμνῇτ' ἂν ὅτι διτταὶ καὶ ἀπὸ διττῶν γίγνονται ἐπιταράξεις ὄμμασιν, ἔκ τε φωτὸς εἰς σκότος μεθισταμένων καὶ ἐκ σκότους εἰς φῶς. ταὐτὰ δὲ ταῦτα νομίσας γίγνεσθαι καὶ περὶ ψυχήν, ὁπότε ἴδοι θορυβουμένην τινὰ καὶ ἀδυνατοῦσάν τι καθορᾶν, οὐκ ἂν ἀλογίστως γελῷ, ἀλλ' ἐπισκοποῖ ἂν πότερον ἐκ φανοτέρου βίου ἥκουσα ὑπὸ ἀηθείας ἐσκότωται, ἢ ἐξ ἀμαθίας πλείονος εἰς φανότερον ἰοῦσα ὑπὸ λαμπροτέρου μαρμαρυγῆς
b ἐμπέπλησται, καὶ οὕτω δὴ τὴν μὲν εὐδαιμονίσειεν ἂν τοῦ πάθους τε καὶ βίου, τὴν δὲ ἐλεήσειεν, καὶ εἰ γελᾶν ἐπ' αὐτῇ βούλοιτο, ἧττον ἂν καταγέλαστος ὁ γέλως αὐτῷ εἴη ἢ ὁ ἐπὶ τῇ ἄνωθεν ἐκ φωτὸς ἡκούσῃ.

Καὶ μάλα, ἔφη, μετρίως λέγεις.

Δεῖ δή, εἶπον, ἡμᾶς τοιόνδε νομίσαι περὶ αὐτῶν, εἰ ταῦτ'

τὴν ἰδέα αὐτὴ τοῦ Ἀγαθοῦ εἶναι ἀπαραίτητο νὰ τὴν ἀντικρύσει ὅποιος μέλλει νὰ πράξει μὲ φρόνηση εἴτε στὴν ἰδιωτικὴ εἴτε στὴ δημόσια σφαίρα.

Συμφωνῶ, εἶπε, κι ἐγὼ μαζί σου, μὲ τὸν τρόπο βέβαια ποὺ μπορῶ.

Ἔλα τότε λοιπόν, εἶπα ἐγώ, νὰ συμφωνήσεις μαζί μου καὶ σὲ τοῦτο, καὶ μὴν παραξενεύεσαι ποὺ ὅσοι ἔφθασαν ὣς ἐκεῖ δὲν θέλουν νὰ καταπιάνονται μὲ τὶς συνηθισμένες ἀσχολίες τῶν ἀνθρώπων ἀλλὰ οἱ ψυχές τους ποθοῦν νὰ μένουν ἐκεῖ στὰ ψηλά· κι εἶναι, ὑποθέτω, [d] φυσικὸ νὰ συμβαίνει ἔτσι, ἂν ἡ εἰκόνα ποὺ ἀναφέραμε πρωτύτερα εἶναι σωστή.

Βεβαίως εἶναι φυσικό, εἶπε.

Τὸ νομίζεις, τότε, παράξενο, εἶπα ἐγώ, ἂν κάποιος, ὕστερ' ἀπὸ ἐκείνη τὴ θέαση πραγμάτων θεϊκῶν, μόλις ἔλθει σὲ ἐπαφὴ μὲ τὶς ἀνθρώπινες μικρότητες, φέρεται ἀδέξια καὶ φαίνεται πολὺ γελοῖος καθὼς ἡ ὅρασή του εἶναι ἀκόμη ἀνήμπορη νὰ δεῖ, καὶ προτοῦ συνηθίσει ἀρκετὰ στὴ σκοτεινιὰ τοῦ κόσμου, ἀναγκαστεῖ νὰ μπλέξει σὲ δικαστικοὺς ἀγῶνες καὶ ἄλλα τέτοια γιὰ τὶς *σκιὲς* τοῦ δικαίου ἢ γιὰ τὰ *εἴδωλα* ποὺ ρίχνουν αὐτὲς οἱ σκιὲς καὶ νὰ πολεμάει μὲ πάθος [e] τὶς δοξασίες ποὺ ἔχουν γι' αὐτὰ ἄνθρωποι, οἱ ὁποῖοι τὴν ἀληθινὴ δικαιοσύνη δὲν τὴν ἔχουν ἀντικρύσει ποτέ τους;

Δὲν τὸ νομίζω διόλου παράξενο, εἶπε.

[518a] Ὅποιος ὅμως ἔχει νοῦ, εἶπα, θὰ ἀναλογιστεῖ ὅτι δύο εἰδῶν εἶναι οἱ συγχύσεις ποὺ συμβαίνουν στὰ μάτια καὶ δύο εἰδῶν οἱ αἰτίες στὶς ὁποῖες ὀφείλονται, ἀνάλογα μὲ τὸ ἂν περνάει κανεὶς ἀπὸ τὸ φῶς στὸ σκοτάδι ἢ ἀπὸ τὸ σκοτάδι στὸ φῶς. Καὶ θεωρώντας ὅτι ἀκριβῶς τὰ ἴδια συμβαίνουν καὶ μὲ τὴν ψυχή, ὅποτε θὰ βλέπει κάποια ψυχὴ νὰ τά 'χει χαμένα καὶ νὰ μὴν μπορεῖ νὰ διακρίνει κάτι, αὐτὸς δὲν θὰ βάζει τὰ γέλια, ἀσυλλόγιστα, ἀλλὰ θὰ προσπαθεῖ νὰ διαπιστώσει τί ἀπὸ τὰ δύο συμβαίνει: Εἶναι ἄραγε τυφλωμένη ἐπειδὴ ἔχοντας ἔλθει ἀπὸ μιὰ ζωὴ φωτεινότερη δὲν εἶναι συνηθισμένη στὸ σκοτάδι ἤ, ἀντιθέτως, ἐπειδὴ προχωράει ἀπὸ τὴν περισσὴ ἀμάθεια σὲ μιὰ περιοχὴ φωτεινότερη, κάτι πιὸ λαμπερὸ [b] ἔχει πλημμυρίσει τὰ μάτια της μὲ ἐκτυφλωτικὸ φῶς; Κι ἔτσι τὴ μιὰ ψυχὴ θὰ τὴν καλοτυχίσει γιὰ τὸ πάθημά της καὶ γιὰ τὸν τρόπο τῆς ζωῆς της, ἐνῶ γιὰ τὴν ἄλλη θὰ αἰσθανθεῖ λύπη, κι ἂν θά 'δειχνε τὴ διάθεση νὰ τὴν περιγελάσει, τὸ γέλιο του αὐτὸ θὰ ἦταν λιγότερο καταγέλαστο ἀπ' ὅτι τὸ γέλιο γιὰ ἐκείνη ποὺ ἔχει φθάσει ἐδῶ ἀπὸ ψηλά, ἀπὸ τὸ φῶς.

Πάρα πολὺ μετρημένα, εἶπε, τὰ λόγια σου.

Τότε, εἶπα, ἂν τοῦτα 'δῶ εἶναι ἀληθινά, πρέπει κι ἐμεῖς νὰ παραδεχθοῦμε

ἀληθῆ· τὴν παιδείαν οὐχ οἵαν τινὲς ἐπαγγελλόμενοί φασιν
εἶναι τοιαύτην καὶ εἶναι. φασὶ δέ που οὐκ ἐνούσης ἐν τῇ
c ψυχῇ ἐπιστήμης σφεῖς ἐντιθέναι, οἷον τυφλοῖς ὀφθαλμοῖς
ὄψιν ἐντιθέντες.

Φασὶ γὰρ οὖν, ἔφη.

Ὁ δέ γε νῦν λόγος, ἦν δ' ἐγώ, σημαίνει ταύτην τὴν
ἐνοῦσαν ἑκάστου δύναμιν ἐν τῇ ψυχῇ καὶ τὸ ὄργανον ᾧ
καταμανθάνει ἕκαστος, οἷον εἰ ὄμμα μὴ δυνατὸν ἦν ἄλλως
ἢ σὺν ὅλῳ τῷ σώματι στρέφειν πρὸς τὸ φανὸν ἐκ τοῦ
σκοτώδους, οὕτω σὺν ὅλῃ τῇ ψυχῇ ἐκ τοῦ γιγνομένου περι-
ακτέον εἶναι, ἕως ἂν εἰς τὸ ὂν καὶ τοῦ ὄντος τὸ φανότατον
δυνατὴ γένηται ἀνασχέσθαι θεωμένη· τοῦτο δ' εἶναί φαμεν
d τἀγαθόν. ἦ γάρ;

Ναί.

Τούτου τοίνυν, ἦν δ' ἐγώ, αὐτοῦ τέχνη ἂν εἴη, τῆς
περιαγωγῆς, τίνα τρόπον ὡς ῥᾷστά τε καὶ ἀνυσιμώτατα
μεταστραφήσεται, οὐ τοῦ ἐμποιῆσαι αὐτῷ τὸ ὁρᾶν, ἀλλ' ὡς
ἔχοντι μὲν αὐτό, οὐκ ὀρθῶς δὲ τετραμμένῳ οὐδὲ βλέποντι
οἷ ἔδει, τοῦτο διαμηχανήσασθαι.

Ἔοικεν γάρ, ἔφη.

Αἱ μὲν τοίνυν ἄλλαι ἀρεταὶ καλούμεναι ψυχῆς κινδυ-
νεύουσιν ἐγγύς τι εἶναι τῶν τοῦ σώματος —τῷ ὄντι γὰρ
e οὐκ ἐνοῦσαι πρότερον ὕστερον ἐμποιεῖσθαι ἔθεσι καὶ ἀσκή-
σεσιν— ἡ δὲ τοῦ φρονῆσαι παντὸς μᾶλλον θειοτέρου τινὸς
τυγχάνει, ὡς ἔοικεν, οὖσα, ὃ τὴν μὲν δύναμιν οὐδέποτε
ἀπόλλυσιν, ὑπὸ δὲ τῆς περιαγωγῆς χρήσιμόν τε καὶ ὠφέλιμον
519 καὶ ἄχρηστον αὖ καὶ βλαβερὸν γίγνεται. ἢ οὔπω ἐννενόηκας,
τῶν λεγομένων πονηρῶν μέν, σοφῶν δέ, ὡς δριμὺ μὲν βλέπει
τὸ ψυχάριον καὶ ὀξέως διορᾷ ταῦτα ἐφ' ἃ τέτραπται, ὡς
οὐ φαύλην ἔχον τὴν ὄψιν, κακίᾳ δ' ἠναγκασμένον ὑπηρετεῖν,
ὥστε ὅσῳ ἂν ὀξύτερον βλέπῃ, τοσούτῳ πλείω κακὰ ἐργα-
ζόμενον;

τὸ ἑξῆς σχετικὰ μὲ αὐτά: Ὅτι ἡ παιδεία *δὲν* εἶναι ὅ,τι ἰσχυρίζονται γι' αὐτὴν κάποιοι, οἱ ὁποῖοι ἔχουν γιὰ ἐπάγγελμά τους τὴν ἐκπαίδευση. Ἰσχυρίζονται δηλαδὴ ὅτι μέσα στὴν ψυχὴ δὲν ὑπάρχει γνώση κι ὅτι κατὰ κάποιον τρόπο τὴ γνώση [c] τὴν βάζουν *αὐτοὶ* στὴν ψυχή, περίπου σὰν νὰ ἔβαζαν ὅραση σὲ μάτια τυφλῶν.

Τὸ ἰσχυρίζονται πράγματι, εἶπε.

Ἀπεναντίας, ἡ τωρινὴ διερεύνησή μας, εἶπα ἐγώ, δείχνει αὐτὴ τὴ δύναμη τῆς γνώσης ποὺ *καθένας ἔχει* μέσα στὴν ψυχή του, κι ἐπίσης τὸ ἐργαλεῖο, μὲ τὸ ὁποῖο καθένας φθάνει στὴ μάθηση. Ὅπως ἀκριβῶς ἂν δὲν ὑπῆρχε ἄλλος τρόπος νὰ στρέφει κανεὶς τὰ μάτια του ἀπὸ τὸ σκοτάδι στὸ φῶς παρὰ μόνο στρέφοντας ὁλόκληρο τὸ σῶμα, ἔτσι πρέπει νὰ στραφεῖ μὲ *ὁλόκληρη* τὴν ψυχὴ ἀπὸ τὴν περιοχὴ τοῦ γίγνεσθαι πρὸς τὴν ἄλλη πλευρά, ὥσπου νὰ γίνει ἱκανὴ ἡ ψυχὴ νὰ *ἀντέχει* νὰ ἀντικρύζει τὸ ὂν καὶ τὸ πιὸ φωτεινὸ ἀπὸ τὸ ὄν· καὶ ἰσχυριζόμαστε ὅτι *αὐτὸ* εἶναι [d] τὸ Ἀγαθό. Δὲν εἶναι ἔτσι;

Ναί.

Ἑπομένως ἡ *παιδεία*, εἶπα ἐγώ, θὰ εἶναι ἡ τέχνη γιὰ αὐτὸ τὸ πρᾶγμα, γιὰ τὴ μεταστροφὴ τῆς ψυχῆς, μὲ ποιόν τρόπο δηλαδὴ ἡ μεταστροφὴ θὰ συντελεστεῖ ὅσο τὸ δυνατὸν εὐκολότερα καὶ ἀποτελεσματικότερα, ὄχι πῶς θὰ ἐμφυτευθεῖ στὸ ὄργανο αὐτὸ ἡ δύναμη τῆς ὅρασης, ἀλλὰ θεωρώντας δεδομένο ὅτι τὸ ὄργανο *διαθέτει* αὐτὴ τὴ δύναμη κι ὅτι ἁπλῶς δὲν εἶναι στραμμένο στὴ σωστὴ κατεύθυνση καὶ δὲν κοιτάζει πρὸς τὰ ἐκεῖ ποὺ θὰ ἔπρεπε, νὰ μηχανευτεῖ ἡ τέχνη τῆς παιδείας ἕναν τρόπο ὥστε αὐτὸ νὰ κατορθωθεῖ.

Ἔτσι φαίνεται, εἶπε.

Οἱ ἄλλες, τώρα, ἀρετές, ποὺ γενικῶς χαρακτηρίζονται ὡς ἀρετὲς τῆς ψυχῆς, φαίνεται ὅτι εἶναι κάπως κοντὰ στὸ σῶμα —γιατὶ σταλήθεια, ἐνῶ [e] πρωτύτερα δὲν ὑπῆρχαν στὴν ψυχή, ὕστερα, μὲ τὸν ἐθισμὸ καὶ τὴν ἄσκηση, ἐμφυτεύονται σ' αὐτήν—, ἐνῶ ἡ φρόνηση κι ἡ γνώση φαίνεται νὰ ριζώνει σὲ κάτι ἀσυγκρίτως πιὸ θεϊκὸ ποὺ ποτὲ δὲν χάνει τὴ δύναμή του ἀλλὰ ποὺ μὲ τὴ μεταστροφὴ γίνεται χρήσιμο καὶ ὠφέλιμο, κι ἄλλοτε πάλι [519a] ἄχρηστο καὶ βλαβερό. Ἢ μήπως δὲν ἔχεις διόλου προσέξει τὴν ψυχὴ ἀνθρώπων, γιὰ τοὺς ὁποίους λέμε ὅτι εἶναι φαῦλοι ἀλλὰ πανέξυπνοι, πόσο κόβει τὸ μάτι τους καὶ μὲ πόση ὀξυδέρκεια διακρίνουν αὐτὰ στὰ ὁποῖα εἶναι στραμμένο τὸ βλέμμα τους· δὲν βλέπει ἄσχημα ἡ ψυχή τους, εἶναι ὅμως ἀναγκασμένη νὰ ὑπηρετεῖ τὴν κακία, κι ἔτσι ὅσο καλύτερα βλέπει τόσο περισσότερα κακὰ ἀπεργάζεται.

Πάνυ μὲν οὖν, ἔφη.

Τοῦτο μέντοι, ἦν δ' ἐγώ, τὸ τῆς τοιαύτης φύσεως εἰ
ἐκ παιδὸς εὐθὺς κοπτόμενον περιεκόπη τὰς τῆς γενέσεως
b συγγενεῖς ὥσπερ μολυβδίδας, αἳ δὴ ἐδωδαῖς τε καὶ τοιούτων
ἡδοναῖς τε καὶ λιχνείαις προσφυεῖς γιγνόμεναι [περὶ] κάτω
στρέφουσι τὴν τῆς ψυχῆς ὄψιν· ὧν εἰ ἀπαλλαγὲν περιε-
στρέφετο εἰς τὰ ἀληθῆ, καὶ ἐκεῖνα ἂν τὸ αὐτὸ τοῦτο τῶν αὐτῶν
ἀνθρώπων ὀξύτατα ἑώρα, ὥσπερ καὶ ἐφ' ἃ νῦν τέτραπται.

Εἰκός γε, ἔφη.

Τί δέ; τόδε οὐκ εἰκός, ἦν δ' ἐγώ, καὶ ἀνάγκη ἐκ τῶν
προειρημένων, μήτε τοὺς ἀπαιδεύτους καὶ ἀληθείας ἀπείρους
c ἱκανῶς ἄν ποτε πόλιν ἐπιτροπεῦσαι, μήτε τοὺς ἐν παιδείᾳ
ἐωμένους διατρίβειν διὰ τέλους, τοὺς μὲν ὅτι σκοπὸν ἐν
τῷ βίῳ οὐκ ἔχουσιν ἕνα, οὗ στοχαζομένους δεῖ ἅπαντα
πράττειν ἃ ἂν πράττωσιν ἰδίᾳ τε καὶ δημοσίᾳ, τοὺς δὲ ὅτι
ἑκόντες εἶναι οὐ πράξουσιν, ἡγούμενοι ἐν μακάρων νήσοις
ζῶντες ἔτι ἀπῳκίσθαι;

Ἀληθῆ, ἔφη.

Ἡμέτερον δὴ ἔργον, ἦν δ' ἐγώ, τῶν οἰκιστῶν τάς τε
βελτίστας φύσεις ἀναγκάσαι ἀφικέσθαι πρὸς τὸ μάθημα
ὃ ἐν τῷ πρόσθεν ἔφαμεν εἶναι μέγιστον, ἰδεῖν τε τὸ ἀγαθὸν
d καὶ ἀναβῆναι ἐκείνην τὴν ἀνάβασιν, καὶ ἐπειδὰν ἀναβάντες
ἱκανῶς ἴδωσι, μὴ ἐπιτρέπειν αὐτοῖς ὃ νῦν ἐπιτρέπεται.

Τὸ ποῖον δή;

Τὸ αὐτοῦ, ἦν δ' ἐγώ, καταμένειν καὶ μὴ ἐθέλειν πάλιν
καταβαίνειν παρ' ἐκείνους τοὺς δεσμώτας μηδὲ μετέχειν τῶν
παρ' ἐκείνοις πόνων τε καὶ τιμῶν, εἴτε φαυλότεραι εἴτε
σπουδαιότεραι.

Ἔπειτ', ἔφη, ἀδικήσομεν αὐτούς, καὶ ποιήσομεν χεῖρον
ζῆν, δυνατὸν αὐτοῖς ὂν ἄμεινον;

e Ἐπελάθου, ἦν δ' ἐγώ, πάλιν, ὦ φίλε, ὅτι νόμῳ οὐ τοῦτο
μέλει, ὅπως ἕν τι γένος ἐν πόλει διαφερόντως εὖ πράξει,
ἀλλ' ἐν ὅλῃ τῇ πόλει τοῦτο μηχανᾶται ἐγγενέσθαι, συναρ-

Βεβαίως, εἶπε.

Σ' αὐτὴν ὅμως τὴ φτιαξιά, εἶπα ἐγώ, ἂν ἔπαιρνε κάποιος ἕνα μαχαίρι κι ἄρχιζε ἀπὸ τὴν παιδική κιόλας ἡλικία νὰ τῆς κόβει ὁλόγυρα τὰ μέρη ποὺ [b] συγγενεύουν μὲ τὸν κόσμο τοῦ γίγνεσθαι καὶ ποὺ μὲ τὴν πολυφαγία καὶ τὴ λαγνεία καὶ τὶς ἄλλες ἡδονὲς ἔχουν προσκολληθεῖ ἐπάνω της καὶ σὰν κομμάτια μολύβι τῆς γυρίζουν τὴν ὄψη πρὸς τὰ κάτω —αὐτὰ ποὺ ἂν τὰ ξεφορτωνόταν, θὰ στρεφόταν στὰ ἀληθινὰ ὄντα καὶ τότε ἡ ἴδια αὐτὴ δύναμη τῶν ἴδιων ἀνθρώπων θὰ ἔβλεπε τὰ ἀληθινὰ τόσο ξεκάθαρα ὅσο κι αὐτὰ στὰ ὁποῖα εἶναι τώρα στραμμένη.

Φυσικά, εἶπε.

Τότε; Δὲν εἶναι φυσικό, εἶπα ἐγώ, καὶ δὲν συνάγεται κατανάγκην ἀπὸ ὅσα ἔχουμε πεῖ ὅτι ἄνθρωποι ἀμόρφωτοι, δίχως καμιὰ ἐμπειρία τῆς ἀλήθειας, δὲν θὰ ἦταν ποτὲ δυνατὸν [c] νὰ διοικήσουν ἱκανοποιητικὰ μιὰ πολιτεία οὔτε, ἐπίσης, ἄνθρωποι ἀφημένοι νὰ περνοῦν ὡς τὸ τέλος τὴ ζωή τους μελετώντας; Οἱ πρῶτοι ἐπειδὴ δὲν ἔχουν θέσει ἕνα στόχο πρὸς τὸν ὁποῖο θὰ πρέπει νὰ κατατείνουν ὅλες οἱ πράξεις τους, οἱ ἰδιωτικὲς καὶ οἱ δημόσιες, οἱ δεύτεροι ἐπειδὴ ἀπὸ *δική τους* προαίρεση δὲν πρόκειται νὰ ἀσχοληθοῦν μὲ τίποτε πρακτικό, καθὼς θὰ νομίζουν ὅτι ἔχουν μεταφερθεῖ, ζωντανοὶ ἀκόμη, καὶ ζοῦν στὰ νησιὰ τῶν μακάρων!

Δίκιο ἔχεις, εἶπε.

Τὸ ἔργο λοιπόν, εἶπα ἐγώ, ποὺ ἔχουμε νὰ ἐπιτελέσουμε ἐμεῖς, οἱ θεμελιωτὲς τῆς πόλης, εἶναι νὰ ὑποχρεώσουμε ὅσους ἀπὸ τὴ φύση τους εἶναι προικισμένοι κατὰ τὸν καλύτερο τρόπο νὰ προσεγγίσουν ἐκεῖνο τὸ μάθημα ποὺ προηγουμένως τὸ χαρακτηρίσαμε ὡς τὸ μέγιστο: νὰ ἀντικρύσουν τὸ Ἀγαθὸ [d] καὶ νὰ βγάλουν ἐκείνη τὴν ἀνηφοριά, καὶ σὰν ἀνεβοῦν καὶ τὸ κοιτάξουν ἀρκετά, νὰ μὴν τοὺς ἐπιτρέψουμε αὐτὸ ποὺ τώρα ἐπιτρέπεται.

Δηλαδὴ ποιό;

Τὸ νὰ μένουν, εἶπα ἐγώ, ἐκεῖ καὶ νὰ μὴ θέλουν νὰ κατεβοῦν πάλι δίπλα σ' ἐκείνους τοὺς δεσμῶτες καὶ νὰ μοιραστοῦν μαζί τους τοὺς κόπους καὶ τὶς τιμές, εἴτε αὐτὲς εἶναι τιποτένιες εἴτε σπουδαιότερες.

Μὰ τότε, εἶπε, δὲν θὰ τοὺς ἀδικήσουμε καὶ δὲν θὰ τοὺς κάνουμε νὰ ζοῦν χειρότερα, ἐνῶ *μποροῦν* νὰ ζήσουν καλύτερα;

[e] Ξέχασες πάλι, εἶπα ἐγώ, φίλε μου, ὅτι τὸ νόμο δὲν τὸν ἐνδιαφέρει πῶς μιὰ ὁρισμένη τάξη στὴν πόλη θὰ γίνει ἰδιαίτερα εὐτυχισμένη, ἀλλὰ ἀναζητεῖ τρόπους ὥστε ἡ εὐτυχία αὐτὴ νὰ πραγματοποιηθεῖ γιὰ *ὅλη* τὴν πόλη συνενώ-

μόττων τοὺς πολίτας πειθοῖ τε καὶ ἀνάγκῃ, ποιῶν μεταδιδόναι
520 ἀλλήλοις τῆς ὠφελίας ἣν ἂν ἕκαστοι τὸ κοινὸν δυνατοὶ
ὦσιν ὠφελεῖν καὶ αὐτὸς ἐμποιῶν τοιούτους ἄνδρας ἐν τῇ
πόλει, οὐχ ἵνα ἀφιῇ τρέπεσθαι ὅπῃ ἕκαστος βούλεται, ἀλλ'
ἵνα καταχρῆται αὐτὸς αὐτοῖς ἐπὶ τὸν σύνδεσμον τῆς πόλεως.

Ἀληθῆ, ἔφη· ἐπελαθόμην γάρ.

Σκέψαι τοίνυν, εἶπον, ὦ Γλαύκων, ὅτι οὐδ' ἀδικήσομεν
τοὺς παρ' ἡμῖν φιλοσόφους γιγνομένους, ἀλλὰ δίκαια πρὸς
αὐτοὺς ἐροῦμεν, προσαναγκάζοντες τῶν ἄλλων ἐπιμελεῖσθαί
τε καὶ φυλάττειν. ἐροῦμεν γὰρ ὅτι οἱ μὲν ἐν ταῖς ἄλλαις
b πόλεσι τοιοῦτοι γιγνόμενοι εἰκότως οὐ μετέχουσι τῶν ἐν
αὐταῖς πόνων· αὐτόματοι γὰρ ἐμφύονται ἀκούσης τῆς ἐν
ἑκάστῃ πολιτείας, δίκην δ' ἔχει τό γε αὐτοφυὲς μηδενὶ
τροφὴν ὀφεῖλον μηδ' ἐκτίνειν τῳ προθυμεῖσθαι τὰ τροφεῖα·
ὑμᾶς δ' ἡμεῖς ὑμῖν τε αὐτοῖς τῇ τε ἄλλῃ πόλει ὥσπερ ἐν
σμήνεσιν ἡγεμόνας τε καὶ βασιλέας ἐγεννήσαμεν, ἄμεινόν
τε καὶ τελεώτερον ἐκείνων πεπαιδευμένους καὶ μᾶλλον δυ-
c νατοὺς ἀμφοτέρων μετέχειν. καταβατέον οὖν ἐν μέρει
ἑκάστῳ εἰς τὴν τῶν ἄλλων συνοίκησιν καὶ συνεθιστέον
τὰ σκοτεινὰ θεάσασθαι· συνεθιζόμενοι γὰρ μυρίῳ βέλτιον
ὄψεσθε τῶν ἐκεῖ καὶ γνώσεσθε ἕκαστα τὰ εἴδωλα ἅττα
ἐστὶ καὶ ὧν, διὰ τὸ τἀληθῆ ἑωρακέναι καλῶν τε καὶ δικαίων
καὶ ἀγαθῶν πέρι. καὶ οὕτω ὕπαρ ἡμῖν καὶ ὑμῖν ἡ πόλις
οἰκήσεται ἀλλ' οὐκ ὄναρ, ὡς νῦν αἱ πολλαὶ ὑπὸ σκιαμα-
χούντων τε πρὸς ἀλλήλους καὶ στασιαζόντων περὶ τοῦ ἄρχειν
d οἰκοῦνται, ὡς μεγάλου τινὸς ἀγαθοῦ ὄντος. τὸ δέ που
ἀληθὲς ὧδ' ἔχει· ἐν πόλει ᾗ ἥκιστα πρόθυμοι ἄρχειν οἱ μέλ-
λοντες ἄρξειν, ταύτην ἄριστα καὶ ἀστασιαστότατα ἀνάγκη
οἰκεῖσθαι, τὴν δ' ἐναντίους ἄρχοντας σχοῦσαν ἐναντίως.

Πάνυ μὲν οὖν, ἔφη.

νοντας ἁρμονικὰ τοὺς πολίτες μὲ τὴν πειθὼ ἀλλὰ καὶ τὸν ἐξαναγκασμό, κάνοντάς τους νὰ δίνουν [520a] ὁ ἕνας στὸν ἄλλο τὴν ὠφέλεια ποὺ μπορεῖ καθένας ἀπὸ αὐτοὺς νὰ προσφέρει στὸ σύνολο καὶ πλάθοντας ὁ ἴδιος ὁ νόμος τέτοιους ἄνδρες στὴν πόλη ὄχι γιὰ νὰ τοὺς ἀφήνει ἔπειτα νὰ τραβοῦν κατὰ 'κεῖ ποὺ ἀρέσει στὸν καθένα ἀλλὰ γιὰ νὰ τοὺς χρησιμοποιεῖ *ὁ ἴδιος* γιὰ τὴν ἐνίσχυση τῆς ἑνότητας τῆς πόλης.

Σωστά, εἶπε· τὸ εἶχα ξεχάσει.

Σκέψου ἀκόμη, Γλαύκων, ὅτι δὲν πρόκειται νὰ ἀδικήσουμε τοὺς φιλοσόφους ποὺ θὰ βγάλει ἡ πόλη μας ἀλλὰ θὰ τοὺς ποῦμε σωστὰ πράγματα ὑποχρεώνοντάς τους νὰ φροντίζουν τοὺς ἄλλους καὶ νὰ τοὺς προσέχουν. Θὰ τοὺς ποῦμε δηλαδὴ ὅτι εὔλογα στὶς ἄλλες [b] πόλεις οἱ φιλόσοφοι ὅπως αὐτοὶ δὲν συμμετέχουν σὲ βαριὰ καθήκοντα· γιατὶ ξεφυτρώνουν ἀπὸ μόνοι τους χωρὶς τὴ σκόπιμη δράση τῆς μιᾶς ἢ τῆς ἄλλης πολιτείας, καὶ εἶναι δίκαιο ὅ,τι φυτρώνει ἀπὸ μόνο του, χωρὶς νὰ χρωστᾶ σὲ κανέναν τὴν τροφή του, νὰ μὴν ἔχει καὶ τὴ διάθεση νὰ πληρώσει σὲ κάποιον γιὰ τὴ διατροφή. Ἐσᾶς ὅμως σᾶς ἀναστήσαμε πρὸς τὸ δικό σας ἀλλὰ καὶ τὸ δικό μας τὸ συμφέρον, κάτι σὰν ὁδηγητὲς καὶ βασιλιάδες σ' ἕνα σμῆνος μέλισσες, καὶ σᾶς ἔχουμε δώσει παιδεία πιὸ καλὴ καὶ πιὸ ὁλοκληρωμένη ἀπὸ ἐκεινῶν τὴν παιδεία καὶ σᾶς ἔχουμε κάνει *καὶ* στὰ δύο, στὴν πολιτικὴ ὅσο καὶ στὴ φιλοσοφία, [c] πιὸ δυνατούς. Ἂς κατεβεῖτε λοιπόν, καθένας μὲ τὴ σειρά του, στὸν τόπο ποὺ μένουν οἱ ἄλλοι κι ἂς συνηθίσετε μαζὶ μ' ἐκείνους κι ἐσεῖς νὰ βλέπετε τὶς σκιές· γιατὶ ὅταν τὸ συνηθίσετε, θὰ διακρίνετε χίλιες φορὲς καλύτερα ἀπ' ὅσο οἱ δεσμῶτες ἐκεῖ στὴ σπηλιὰ καὶ θὰ ἀναγνωρίζετε τὰ εἴδωλα ἕνα πρὸς ἕνα, τί λογῆς εἶναι καὶ ποιανοῦ πράγματος ἀποτελοῦν εἴδωλο, διότι ἐσεῖς ἔχετε *δεῖ* τὴν ἀλήθεια τῶν ὄμορφων, τῶν δίκαιων, τῶν ἀγαθῶν πραγμάτων. Κι ἔτσι θά 'ναι ἀληθινὴ ἡ ζωὴ ποὺ θὰ ζήσουμε, ἐμεῖς κι ἐσεῖς, στὴν πόλη, κι ὄχι ἕνα ὄνειρο, ὅπως εἶναι τώρα στὶς περισσότερες πολιτεῖες ὅπου οἱ ἄνθρωποι πολεμοῦν ὁ ἕνας τὸν ἄλλο γιὰ σκιὲς καὶ ξεσηκώνονται νὰ ἁρπάξουν τὴν ἐξουσία, [d] λὲς καὶ εἶναι τάχα ἡ ἐξουσία κανένα μεγάλο καλό. Ἐνῶ, βέβαια, ἡ ἀλήθεια εἶναι τούτη: Σὲ μιὰ πολιτεία ὅπου ὅσοι πρόκειται νὰ ἀσκήσουν ἐξουσία ἔχουν ἐλάχιστα τὴ διάθεση νὰ ἐξουσιάζουν, τὰ πράγματα σ' αὐτὴ τὴν πολιτεία θὰ πηγαίνουν περίφημα καὶ δὲν θὰ ὑπάρχει καμιὰ ἀναταραχή, ἐνῶ ὅπου οἱ ἄρχοντες θὰ ἔχουν τὴν ἀντίθετη διάθεση, θὰ εἶναι καὶ ἡ κατάσταση τῶν πραγμάτων ἡ ἀντίθετη.

Βεβαίως, εἶπε.

Ἀπειθήσουσιν οὖν ἡμῖν οἴει οἱ τρόφιμοι ταῦτ' ἀκούοντες,
καὶ οὐκ ἐθελήσουσιν συμπονεῖν ἐν τῇ πόλει ἕκαστοι ἐν μέρει,
τὸν δὲ πολὺν χρόνον μετ' ἀλλήλων οἰκεῖν ἐν τῷ καθαρῷ;
e Ἀδύνατον, ἔφη· δίκαια γὰρ δὴ δικαίοις ἐπιτάξομεν.
παντὸς μὴν μᾶλλον ὡς ἐπ' ἀναγκαῖον αὐτῶν ἕκαστος εἶσι
τὸ ἄρχειν, τοὐναντίον τῶν νῦν ἐν ἑκάστῃ πόλει ἀρχόντων.
Οὕτω γὰρ ἔχει, ἦν δ' ἐγώ, ὦ ἑταῖρε· εἰ μὲν βίον ἐξευρήσεις
521 ἀμείνω τοῦ ἄρχειν τοῖς μέλλουσιν ἄρξειν, ἔστι σοι δυνατὴ
γενέσθαι πόλις εὖ οἰκουμένη· ἐν μόνῃ γὰρ αὐτῇ ἄρξουσιν
οἱ τῷ ὄντι πλούσιοι, οὐ χρυσίου ἀλλ' οὗ δεῖ τὸν εὐδαίμονα
πλουτεῖν, ζωῆς ἀγαθῆς τε καὶ ἔμφρονος. εἰ δὲ πτωχοὶ καὶ
πεινῶντες ἀγαθῶν ἰδίων ἐπὶ τὰ δημόσια ἴασιν, ἐντεῦθεν
οἰόμενοι τἀγαθὸν δεῖν ἁρπάζειν, οὐκ ἔστι· περιμάχητον
γὰρ τὸ ἄρχειν γιγνόμενον, οἰκεῖος ὢν καὶ ἔνδον ὁ τοιοῦτος
πόλεμος αὐτούς τε ἀπόλλυσι καὶ τὴν ἄλλην πόλιν.
Ἀληθέστατα, ἔφη.
b Ἔχεις οὖν, ἦν δ' ἐγώ, βίον ἄλλον τινὰ πολιτικῶν ἀρχῶν
καταφρονοῦντα ἢ τὸν τῆς ἀληθινῆς φιλοσοφίας;
Οὐ μὰ τὸν Δία, ἦ δ' ὅς.
Ἀλλὰ μέντοι δεῖ γε μὴ ἐραστὰς τοῦ ἄρχειν ἰέναι ἐπ'
αὐτό· εἰ δὲ μή, οἵ γε ἀντερασταὶ μαχοῦνται.
Πῶς δ' οὔ;
Τίνας οὖν ἄλλους ἀναγκάσεις ἰέναι ἐπὶ φυλακὴν τῆς
πόλεως ἢ οἳ περὶ τούτων τε φρονιμώτατοι δι' ὧν ἄριστα
πόλις οἰκεῖται, ἔχουσί τε τιμὰς ἄλλας καὶ βίον ἀμείνω τοῦ
πολιτικοῦ;
Οὐδένας ἄλλους, ἔφη.
c Βούλει οὖν τοῦτ' ἤδη σκοπῶμεν, τίνα τρόπον οἱ τοιοῦτοι
ἐγγενήσονται, καὶ πῶς τις ἀνάξει αὐτοὺς εἰς φῶς, ὥσπερ
ἐξ Ἅιδου λέγονται δή τινες εἰς θεοὺς ἀνελθεῖν;
Πῶς γὰρ οὐ βούλομαι; ἔφη.

Φαντάζεσαι λοιπὸν ὅτι οἱ μαθητές μας δὲν θὰ πειθαρχήσουν ἀκούγοντάς τα αὐτὰ καὶ δὲν θὰ θελήσουν νὰ ἔχουν *κι αὐτοὶ* κάποια συμμετοχή, καθένας μὲ τὴ σειρά του, στὸ μόχθο τῆς πολιτικῆς, ἀλλὰ ὅτι τὸν περισσότερο χρόνο θὰ μένουν μαζὶ ὁ ἕνας μὲ τὸν ἄλλο σὲ ἐκεῖνο τὸν καθαρότερο τόπο;

[e] Ἀδύνατον, εἶπε· γιατὶ θὰ δώσουμε δίκαιες προσταγὲς σὲ δίκαιους ἀνθρώπους. Καὶ ἀσφαλῶς καθένας ἀπὸ αὐτούς, ἀντίθετα ἀπ' ὅτι συμβαίνει μὲ τοὺς τωρινοὺς ἄρχοντες τῶν πολιτειῶν, θὰ ἀναλαμβάνει τὴν ἐξουσία θεωρώντας την κάτι ἀναπόφευκτα ἀναγκαῖο.

Ἔτσι εἶναι, φίλε μου, εἶπα· ἂν σ' αὐτοὺς ποὺ πρόκειται νὰ κυβερνήσουν ἐξασφαλίσεις μιὰ ζωὴ [521a] καλύτερη ἀπὸ τὴ ζωὴ ἑνὸς κυβερνήτη, τότε θὰ μπορέσει νὰ γίνει γιὰ σένα πραγματικότητα αὐτὴ ἡ πόλη μὲ τὴν καλὴ διακυβέρνηση. Γιατὶ μόνο σ' αὐτὴν θὰ κυβερνήσουν ὅσοι ἔχουν σταλήθεια πλοῦτο —ὄχι χρυσάφι, ἀλλὰ τὸν πλοῦτο ποὺ εἶναι ἀπαραίτητο νὰ τὸν ἔχει ὁ εὐτυχισμένος ἄνθρωπος: μιὰ ζωὴ γεμάτη ἀρετὴ καὶ σοφία. Ἀπεναντίας, ὅταν ἔρχονται νὰ ἀσχοληθοῦν μὲ τὰ κοινὰ ἄνθρωποι φτωχοὶ καὶ στερημένοι, χωρὶς κανένα δικό τους ἀγαθὸ στὴ ζωή, νομίζοντας πὼς θά 'πρεπε ὅ,τι καλὸ τοὺς λείπει νὰ τὸ ἁρπάξουν ἀπὸ ἐδῶ, τότε δὲν κάνουμε τίποτα. Γιατὶ ἅμα ἡ ἐξουσία γίνεται περιμάχητη, ὁ πόλεμος αὐτός, ποὺ τὴν ἀφορᾶ ἄμεσα καὶ τὸν ἔχει μέσα της, τοὺς ἀφανίζει καὶ αὐτοὺς τοὺς ἴδιους ἀλλὰ καὶ τὴν ὑπόλοιπη πόλη.

Πολὺ σωστά, εἶπε.

[b] Ξέρεις ἐσύ, εἶπα, κανέναν ἄλλο τρόπο ζωῆς ποὺ νὰ περιφρονεῖ τὰ πολιτικὰ ἀξιώματα ἐκτὸς ἀπὸ τὸν τρόπο τῆς ζωῆς τοῦ ἀληθινοῦ φιλοσόφου;

Μά τὸ Δία ὄχι, εἶπε ἐκεῖνος.

Ὡστόσο εἶναι ἀνάγκη στὴν ἐξουσία νὰ μὴν ἀνέρχονται ἄνθρωποι ποὺ ἔχουν ἔρωτα γιὰ αὐτήν· διαφορετικὰ οἱ ἀντίζηλοί τους θὰ τοὺς πολεμήσουν.

Ἀσφαλῶς.

Ποιούς ἄλλους λοιπὸν θὰ ἀναγκάσεις νὰ ἀναλάβουν τὴ φύλαξη τῆς πόλης παρὰ ἐκείνους ποὺ ἔχουν στοχαστεῖ ὅσο κανένας ἄλλος μὲ ποιά μέσα κυβερνιέται καλύτερα ἡ πολιτεία καὶ ἔχουν δοκιμάσει *κι ἄλλες* τιμὲς καὶ ἕναν τρόπο ζωῆς *καλύτερον* ἀπὸ τοῦ πολιτικοῦ ἡγέτη;

Κανέναν ἄλλο, εἶπε.

[c] Θέλεις τώρα νὰ ἐξετάσουμε τοῦτο, μὲ ποιόν τρόπο θὰ ἀποκτήσουμε στὴν πόλη τέτοιους ἀνθρώπους καὶ πῶς θὰ τοὺς ἀνεβάσει κανεὶς στὸ φῶς, ἀκριβῶς ὅπως λέγεται γιὰ κάποιους ὅτι ἀνέβηκαν ἀπὸ τὸν Ἅδη στοὺς θεούς;

Βεβαίως καὶ θέλω, εἶπε.

Τοῦτο δή, ὡς ἔοικεν, οὐκ ὀστράκου ἂν εἴη περιστροφή, ἀλλὰ ψυχῆς περιαγωγὴ ἐκ νυκτερινῆς τινος ἡμέρας εἰς ἀληθινήν, τοῦ ὄντος οὖσαν ἐπάνοδον, ἣν δὴ φιλοσοφίαν ἀληθῆ φήσομεν εἶναι.

Πάνυ μὲν οὖν.

Οὐκοῦν δεῖ σκοπεῖσθαι τί τῶν μαθημάτων ἔχει τοιαύτην
d δύναμιν;

Πῶς γὰρ οὔ;

Τί ἂν οὖν εἴη, ὦ Γλαύκων, μάθημα ψυχῆς ὁλκὸν ἀπὸ τοῦ γιγνομένου ἐπὶ τὸ ὄν; τόδε δ' ἐννοῶ λέγων ἅμα· οὐκ ἀθλητὰς μέντοι πολέμου ἔφαμεν τούτους ἀναγκαῖον εἶναι νέους ὄντας;

Ἔφαμεν γάρ.

Δεῖ ἄρα καὶ τοῦτο προσέχειν τὸ μάθημα ὃ ζητοῦμεν πρὸς ἐκείνῳ.

Τὸ ποῖον;

Μὴ ἄχρηστον πολεμικοῖς ἀνδράσιν εἶναι.

Δεῖ μέντοι, ἔφη, εἴπερ οἷόν τε.

Γυμναστικῇ μὴν καὶ μουσικῇ ἔν γε τῷ πρόσθεν ἐπαι-
e δεύοντο ἡμῖν.

Ἦν ταῦτα, ἔφη.

Καὶ γυμναστικὴ μέν που περὶ γιγνόμενον καὶ ἀπολλύμενον τετεύτακεν· σώματος γὰρ αὔξης καὶ φθίσεως ἐπιστατεῖ.

Φαίνεται.

Τοῦτο μὲν δὴ οὐκ ἂν εἴη ὃ ζητοῦμεν μάθημα.

522 Οὐ γάρ.

Ἀλλ' ἆρα μουσικὴ ὅσην τὸ πρότερον διήλθομεν;

Ἀλλ' ἦν ἐκείνη γ', ἔφη, ἀντίστροφος τῆς γυμναστικῆς, εἰ μέμνησαι, ἔθεσι παιδεύουσα τοὺς φύλακας, κατά τε ἁρμονίαν εὐαρμοστίαν τινά, οὐκ ἐπιστήμην, παραδιδοῦσα, καὶ κατὰ ῥυθμὸν εὐρυθμίαν, ἔν τε τοῖς λόγοις ἕτερα τούτων ἀδελφὰ ἔθη ἄττα ἔχουσα, καὶ ὅσοι μυθώδεις τῶν λόγων καὶ ὅσοι ἀληθινώτεροι ἦσαν· μάθημα δὲ πρὸς τοιοῦτόν τι
b ἄγον, οἷον σὺ νῦν ζητεῖς, οὐδὲν ἦν ἐν αὐτῇ.

Ὡστόσο αὐτὸ τὸ πρᾶγμα δὲν μπορεῖ, προφανῶς, νὰ εἶναι κάτι σὰν νὰ στρίβεις ἕνα νόμισμα κορώνα-γράμματα ἀλλὰ ἕνα πέρασμα τῆς ψυχῆς ἀπὸ κάποια ἡμέρα σκοτεινὴ σὰν νύχτα σὲ μιὰ ἀληθινὴ ἡμέρα, μιὰ ἐπιστροφὴ στὸ ἀληθινὸ ὄν, γιὰ τὴν ὁποία ἐμεῖς θὰ ὑποστηρίξουμε ὅτι εἶναι ἡ *ἀληθινὴ* φιλοσοφία.

Ἑπομένως δὲν πρέπει νὰ ψάξουμε νὰ δοῦμε ποιό ἀπὸ τὰ μαθήματα ἔχει τέτοια [d] δύναμη;

Ἀσφαλῶς.

Ποιό θὰ ἦταν λοιπὸν, Γλαύκων, τὸ μάθημα ποὺ θὰ τραβοῦσε τὴν ψυχὴ ἀπὸ τὴ σφαίρα τοῦ γίγνεσθαι καὶ θὰ τὴν ἔστρεφε στὴ σφαίρα τοῦ εἶναι; Κι ἐντούτοις τώρα ποὺ μιλῶ σκέφτομαι τοῦτο: Δὲν εἴπαμε ὅτι εἶναι ἀνάγκη οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ ἀπὸ τὰ νιάτα τους κιόλας νὰ ἐξασκοῦνται στὸν πόλεμο;

Τὸ εἴπαμε.

Συνεπῶς τὸ μάθημα ποὺ ψάχνουμε πρέπει ἐκτὸς ἀπὸ ἐκεῖνο νὰ συνδυάζει ἐπίσης τοῦτο.

Ποιό;

Νὰ μὴν εἶναι ἄχρηστο σὲ πολεμιστές.

Βεβαίως, εἶπε, στὸ μέτρο πάντως τοῦ δυνατοῦ.

[e] Προηγουμένως βέβαια τοὺς ἐκπαιδεύαμε στὴ γυμναστικὴ καὶ στὶς τέχνες καὶ τὰ γράμματα.

Τοὺς ἐκπαιδεύαμε, εἶπε.

Κι ὅσο γιὰ τὴ γυμναστική, αὐτὴ καταπιάνεται συνεχῶς μὲ κάτι ποὺ ὑπόκειται σὲ γένεση καὶ σὲ φθορά· γιατὶ ἔχει στὸ νοῦ της τὴν ἀνάπτυξη καὶ τὸ μαρασμὸ τοῦ σώματος.

Ἔτσι φαίνεται.

Δὲν μπορεῖ, τότε, νὰ εἶναι αὐτὸ τὸ μάθημα ποὺ ζητοῦμε.

[522a] Ὄχι.

Μήπως ὅμως τὸ μάθημα αὐτὸ εἶναι ἡ μουσικὴ καὶ ἡ λογοτεχνία ἔτσι ὅπως τὰ περιγράψαμε πρωτύτερα;

Μὰ ἡ μουσική, εἶπε, ἦταν, ἂν θυμᾶσαι, τὸ ἀντίστοιχο τῆς γυμναστικῆς: Ἔπλαθε τοὺς φύλακες διαμέσου τοῦ ἐθισμοῦ προσφέροντάς τους ὄχι γνώση ἀλλὰ ἕνα εἶδος μέτρου καὶ ἁρμονίας μέσα ἀπὸ τὴ μελωδία καὶ τὸ ρυθμό· καὶ κάτι παρόμοιο συνέβαινε καὶ μὲ τὸ περιεχόμενο τῶν λόγων εἴτε γιὰ μυθικὲς ἀφηγήσεις ἐπρόκειτο εἴτε, ἀπὸ τὴν ἄλλη, γιὰ ἀληθινές. Μάθημα ὅμως ποὺ νά 'ναι χρήσιμο γιὰ κάτι [b] σὰν αὐτὸ ποὺ ζητᾶς τώρα ἐσὺ δὲν ὑπῆρχε ἐκεῖ κανένα.

Ἀκριβέστατα, ἦν δ' ἐγώ, ἀναμιμνῄσκεις με· τῷ γὰρ ὄντι τοιοῦτον οὐδὲν εἶχεν. ἀλλ', ὦ δαιμόνιε Γλαύκων, τί ἂν εἴη τοιοῦτον; αἵ τε γὰρ τέχναι βάναυσοί που ἅπασαι ἔδοξαν εἶναι—

Πῶς δ' οὔ; καὶ μὴν τί ἔτ' ἄλλο λείπεται μάθημα, μουσικῆς καὶ γυμναστικῆς καὶ τῶν τεχνῶν κεχωρισμένον;

Φέρε, ἦν δ' ἐγώ, εἰ μηδὲν ἔτι ἐκτὸς τούτων ἔχομεν λαβεῖν, τῶν ἐπὶ πάντα τεινόντων τι λάβωμεν.

Τὸ ποῖον;

c Οἷον τοῦτο τὸ κοινόν, ᾧ πᾶσαι προσχρῶνται τέχναι τε καὶ διάνοιαι καὶ ἐπιστῆμαι —ὃ καὶ παντὶ ἐν πρώτοις ἀνάγκη μανθάνειν.

Τὸ ποῖον; ἔφη.

c Τὸ φαῦλον τοῦτο, ἦν δ' ἐγώ, τὸ ἕν τε καὶ τὰ δύο καὶ τὰ τρία διαγιγνώσκειν· λέγω δὲ αὐτὸ ἐν κεφαλαίῳ ἀριθμόν τε καὶ λογισμόν. ἢ οὐχ οὕτω περὶ τούτων ἔχει, ὡς πᾶσα τέχνη τε καὶ ἐπιστήμη ἀναγκάζεται αὐτῶν μέτοχος γίγνεσθαι;

Καὶ μάλα, ἔφη.

Οὐκοῦν, ἦν δ' ἐγώ, καὶ ἡ πολεμική;

Πολλή, ἔφη, ἀνάγκη.

d Παγγέλοιον γοῦν, ἔφην, στρατηγὸν Ἀγαμέμνονα ἐν ταῖς τραγῳδίαις Παλαμήδης ἑκάστοτε ἀποφαίνει. ἢ οὐκ ἐννενόηκας ὅτι φησὶν ἀριθμὸν εὑρὼν τάς τε τάξεις τῷ στρατοπέδῳ καταστῆσαι ἐν Ἰλίῳ καὶ ἐξαριθμῆσαι ναῦς τε καὶ τἆλλα πάντα, ὡς πρὸ τοῦ ἀναριθμήτων ὄντων καὶ τοῦ Ἀγαμέμνονος, ὡς ἔοικεν, οὐδ' ὅσους πόδας εἶχεν εἰδότος, εἴπερ ἀριθμεῖν μὴ ἠπίστατο; καίτοι ποῖόν τιν' αὐτὸν οἴει στρατηγὸν εἶναι;

Ἄτοπόν τιν', ἔφη, ἔγωγε, εἰ ἦν τοῦτ' ἀληθές.

e Ἄλλο τι οὖν, ἦν δ' ἐγώ, μάθημα ἀναγκαῖον πολεμικῷ ἀνδρὶ θήσομεν λογίζεσθαί τε καὶ ἀριθμεῖν δύνασθαι;

Πάντων γ', ἔφη, μάλιστα, εἰ καὶ ὁτιοῦν μέλλει τάξεων ἐπαΐειν, μᾶλλον δ' εἰ καὶ ἄνθρωπος ἔσεσθαι.

Μοῦ τὸ ξαναθυμίζεις, εἶπα, μὲ μεγάλη ἀκρίβεια· γιατὶ πραγματικὰ δὲν εἴχαμε τίποτα τέτοιο. Ὅμως, βρὲ εὐλογημένε Γλαύκων, ποιά σπουδὴ θὰ μποροῦσε νὰ εἶναι τέτοια; Οἱ διάφορες τέχνες, βλέπεις, φάνηκε νὰ ἔχουν ὅλες κάτι βάναυσο καὶ μηχανικό.

Ἀσφαλῶς. Καὶ βέβαια, ποιά ἄλλη σπουδὴ μένει, ἂν βγάλουμε τὴ μουσικὴ καὶ τὰ γράμματα, τὴ γυμναστικὴ καὶ τὶς τέχνες;

Τότε, εἶπα ἐγώ, ἂν πέρα ἀπὸ αὐτὲς δὲν μᾶς μένει πιὰ τίποτε ἄλλο γιὰ νὰ τὸ ἐπιλέξουμε, ἂς πάρουμε κάποια σπουδὴ ἀπὸ ἐκεῖνες ποὺ ξανοίγονται σὲ καθολικὲς θεωρήσεις.

Ποιά δηλαδή;

[c] Λόγου χάριν, εἶπα ἐγώ, αὐτὸ τὸ κοινὸ ἀντικείμενο ποὺ χρησιμοποιεῖται καὶ σὲ ὅλες τὶς τέχνες καὶ στοὺς τρόπους τοῦ σκέπτεσθαι καὶ στὶς ἐπιστῆμες, αὐτὸ ποὺ εἶναι στὸν καθένα ἀπαραίτητο νὰ τὸ μαθαίνει ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμή.

Ποιό; εἶπε.

Τοῦτο τὸ ἀσήμαντο, εἶπα ἐγώ, τὸ νὰ διακρίνει δηλαδὴ τὸ ἕνα, τὰ δύο, τὰ τρία· συγκεφαλαιωτικὰ τὸ ὀνομάζω ἀριθμητικὴ καὶ ὑπολογισμό. Ἢ μήπως δὲν ἀληθεύει ὅτι κάθε τέχνη καὶ κάθε ἐπιστήμη εἶναι ἀναγκασμένη νὰ ἔχει συμμετοχὴ σ' αὐτό;

Βεβαιότατα, εἶπε.

Ἑπομένως, εἶπα ἐγώ, καὶ ἡ πολεμικὴ τέχνη.

Ἀναπόφευκτα, εἶπε.

[d] Σίγουρα τότε, εἶπα ἐγώ, στὶς τραγωδίες ὁ Παλαμήδης κάνει κάθε φορὰ τὸν Ἀγαμέμνονα νὰ φαίνεται σὰν ἕνας πέρα γιὰ πέρα γελοῖος στρατηγός. Ἢ δὲν ἔχεις προσέξει ὅτι ἰσχυρίζεται πώς, ὅταν ἐπινόησε τὸν ἀριθμό, τακτοποίησε τὴ διάταξη τοῦ στρατεύματος στὸ Ἴλιο καὶ μέτρησε μὲ ἀκρίβεια τὰ πλοῖα καὶ ὅλα τὰ ἄλλα, λὲς καὶ πρωτύτερα δὲν ἦταν μετρημένα, καὶ πὼς ὁ Ἀγαμέμνων δὲν ἤξερε, καθὼς φαίνεται, οὔτε κὰν πόσα πόδια εἶχε, ἀφοῦ δὲν ἤξερε νὰ μετράει; Μὰ τί τέλος πάντων στρατηγὸς φαντάζεσαι πὼς ἦταν;

Περίεργος κάπως, εἶπε, ἂν αὐτὸ ἀληθεύει.

[e] Μποροῦμε λοιπόν, εἶπα ἐγώ, νὰ μὴν ὁρίσουμε ὡς μάθημα ἀπαραίτητο γιὰ ἕναν πολεμιστὴ τὸ νὰ μπορεῖ νὰ λογαριάζει καὶ νὰ μετρᾶ;

Εἶναι, εἶπε, τὸ πιὸ ἀπαραίτητο, ἂν πρόκειται νὰ ἔχει ἔστω τόση δὰ γνώση γιὰ τὴν παράταξη ἑνὸς στρατεύματος ἢ μᾶλλον καὶ ἁπλῶς γιὰ νὰ εἶναι ἄνθρωπος.

Ἐννοεῖς οὖν, εἶπον, περὶ τοῦτο τὸ μάθημα ὅπερ ἐγώ;

Τὸ ποῖον;

523 Κινδυνεύει τῶν πρὸς τὴν νόησιν ἀγόντων φύσει εἶναι
ὧν ζητοῦμεν, χρῆσθαι δ' οὐδεὶς αὐτῷ ὀρθῶς, ἑλκτικῷ ὄντι
παντάπασι πρὸς οὐσίαν.

Πῶς, ἔφη, λέγεις;

Ἐγὼ πειράσομαι, ἦν δ' ἐγώ, τό γ' ἐμοὶ δοκοῦν δηλῶσαι. ἃ γὰρ διαιροῦμαι παρ' ἐμαυτῷ ἀγωγά τε εἶναι οἷ λέγομεν καὶ μή, συνθεατὴς γενόμενος σύμφαθι ἢ ἄπειπε, ἵνα καὶ τοῦτο σαφέστερον ἴδωμεν εἰ ἔστιν οἷον μαντεύομαι.

Δείκνυ', ἔφη.

Δείκνυμι δή, εἶπον, εἰ καθορᾷς, τὰ μὲν ἐν ταῖς αἰσθή-
b σεσιν οὐ παρακαλοῦντα τὴν νόησιν εἰς ἐπίσκεψιν, ὡς ἱκανῶς
ὑπὸ τῆς αἰσθήσεως κρινόμενα, τὰ δὲ παντάπασι διακελευόμενα ἐκείνην ἐπισκέψασθαι, ὡς τῆς αἰσθήσεως οὐδὲν ὑγιὲς ποιούσης.

Τὰ πόρρωθεν, ἔφη, φαινόμενα δῆλον ὅτι λέγεις καὶ τὰ ἐσκιαγραφημένα.

Οὐ πάνυ, ἦν δ' ἐγώ, ἔτυχες οὗ λέγω.

Ποῖα μήν, ἔφη, λέγεις;

Τὰ μὲν οὐ παρακαλοῦντα, ἦν δ' ἐγώ, ὅσα μὴ ἐκβαίνει
c εἰς ἐναντίαν αἴσθησιν ἅμα· τὰ δ' ἐκβαίνοντα ὡς παρα-
καλοῦντα τίθημι, ἐπειδὰν ἡ αἴσθησις μηδὲν μᾶλλον τοῦτο ἢ τὸ ἐναντίον δηλοῖ, εἴτ' ἐγγύθεν προσπίπτουσα εἴτε πόρρωθεν. ὧδε δὲ ἃ λέγω σαφέστερον εἴσῃ. οὗτοί φαμεν τρεῖς ἂν εἶεν δάκτυλοι, ὅ τε σμικρότατος καὶ ὁ δεύτερος καὶ ὁ μέσος.

Πάνυ γ', ἔφη.

Ὡς ἐγγύθεν τοίνυν ὁρωμένους λέγοντός μου διανοοῦ. ἀλλά μοι περὶ αὐτῶν τόδε σκόπει.

Τὸ ποῖον;

Δάκτυλος μέν που αὐτῶν φαίνεται ὁμοίως ἕκαστος, καὶ

Ἄραγε, εἶπα, ἐννοεῖς σχετικὰ μὲ αὐτὴ τὴ μάθηση ὅ,τι κι ἐγώ;

Δηλαδὴ τί;

[523a] Φαίνεται πὼς συγκαταλέγεται στὶς μαθήσεις τὶς ὁποῖες ψάχνουμε νὰ βροῦμε, αὐτὲς ποὺ ἀπὸ τὴ φύση τους θέτουν σὲ ἐνέργεια τὴ σκέψη, ἀλλὰ ποὺ κανένας δὲν τὶς χρησιμοποιεῖ σωστά, παρ' ὅλη τὴ δύναμή τους νὰ μᾶς τραβοῦν ἐξολοκλήρου πρὸς τὴν πραγματικότητα καὶ τὴν οὐσία.

Τί ἐννοεῖς; εἶπε.

Θὰ δοκιμάσω, εἶπα ἐγώ, νὰ σοῦ δώσω νὰ καταλάβεις ποιά εἶναι τουλάχιστον ἡ δική μου γνώμη πάνω σ' αὐτό. Προσπάθησε νὰ δεῖς κι ἐσὺ μαζί μου πῶς διακρίνω ἐγὼ ὁρισμένα πράγματα τὰ ὁποῖα ὁδηγοῦν πρὸς τὰ ἐκεῖ ποὺ λέμε καὶ ὁρισμένα ἄλλα τὰ ὁποῖα δὲν ὁδηγοῦν, καὶ συμφώνησε ἢ διαφώνησε μαζί μου ὥστε νὰ δοῦμε μὲ περισσότερη σαφήνεια ἂν εἶναι ἔτσι ὅπως τὸ αἰσθάνομαι ἐγώ.

Γιά ἐξήγησέ το μου, εἶπε.

Σοῦ ἐξηγῶ, εἶπα, ἂν μπορεῖς νὰ τὸ διακρίνεις, ὅτι ἀπὸ τὰ πράγματα ποὺ ἀντιλαμβανόμαστε μὲ τὶς αἰσθήσεις ὁρισμένα [b] δὲν κεντρίζουν τὴ νόηση νὰ σκεφτεῖ, γιατὶ τὰ κρίνει ἡ ἴδια ἡ αἴσθηση κατὰ τρόπο ἱκανοποιητικό, ἄλλα ὅμως πράγματα τὴν κεντρίζουν νὰ σκεφτεῖ, δεδομένου ὅτι ἡ αἴσθηση δὲν δίνει τίποτε ἀξιόπιστο.

Εἶναι φανερό, εἶπε, ὅτι ἐννοεῖς αὐτὰ ποὺ τὰ βλέπουμε ἀπὸ μακριὰ κι ἐπίσης πράγματα ζωγραφισμένα μὲ ἀποχρώσεις φωτὸς καὶ σκιᾶς.

Δὲν τὸ πέτυχες, εἶπα· δὲν ἐννοῶ αὐτό.

Τί ἐννοεῖς, λοιπόν;

Σὲ ὅ,τι ἀφορᾶ αὐτὰ ποὺ δὲν κεντρίζουν τὴ σκέψη, εἶπα, ἐννοῶ ὅσα δὲν περνοῦν ἀμέσως [c] καὶ στὴν αἴσθηση τοῦ ἀντιθέτου· ἐνῶ ὅσα *περνοῦν* σὲ αὐτήν, τὰ ταξινομῶ σ' ἐκεῖνα ποὺ δίνουν κέντρισμα γιὰ σκέψη, ὅταν ἡ αἴσθηση δὲν ξεκαθαρίζει διόλου ἂν πρόκειται γιὰ τοῦτο μᾶλλον ἢ γιὰ τὸ ἀντίθετό του, ἀδιάφορο ἂν στρέφεται σὲ ἕνα κοντινὸ ἀντικείμενο ἢ σὲ ἕνα μακρινό. Τί ἐννοῶ ὅμως θὰ τὸ καταλάβεις καλύτερα μὲ τὸν ἀκόλουθο τρόπο. Αὐτὰ ἐδῶ, λέμε, εἶναι τρία δάχτυλα: τὸ μικρό, τὸ δεύτερο καὶ τὸ μεσαῖο.

Βεβαιότατα, εἶπε.

Νὰ βάλεις μὲ τὸ νοῦ σου ὅτι βλέπουμε τὰ δάχτυλα ἀπὸ κοντινὴ ἀπόσταση. Πρόσεξε ὅμως σχετικὰ μὲ αὐτὰ τοῦτο.

Ποιό πρᾶγμα;

Τὸ καθένα ἀπὸ αὐτὰ φαίνεται νὰ εἶναι δάχτυλο σὰν καὶ τὰ ἄλλα, καὶ [d]

d ταύτῃ γε οὐδὲν διαφέρει, ἐάντε ἐν μέσῳ ὁρᾶται ἐάντ' ἐπ' ἐσχάτῳ, ἐάντε λευκὸς ἐάντε μέλας, ἐάντε παχὺς ἐάντε λεπτός, καὶ πᾶν ὅτι τοιοῦτον. ἐν πᾶσι γὰρ τούτοις οὐκ ἀναγκάζεται τῶν πολλῶν ἡ ψυχὴ τὴν νόησιν ἐπερέσθαι τί ποτ' ἐστὶ δάκτυλος· οὐδαμοῦ γὰρ ἡ ὄψις αὐτῇ ἅμα ἐσήμηνεν τὸν δάκτυλον τοὐναντίον ἢ δάκτυλον εἶναι.

Οὐ γὰρ οὖν, ἔφη.

Οὐκοῦν, ἦν δ' ἐγώ, εἰκότως τό γε τοιοῦτον νοήσεως οὐκ
e ἂν παρακλητικὸν οὐδ' ἐγερτικὸν εἴη.

Εἰκότως.

Τί δὲ δή; τὸ μέγεθος αὐτῶν καὶ τὴν σμικρότητα ἡ ὄψις ἆρα ἱκανῶς ὁρᾷ, καὶ οὐδὲν αὐτῇ διαφέρει ἐν μέσῳ τινὰ αὐτῶν κεῖσθαι ἢ ἐπ' ἐσχάτῳ; καὶ ὡσαύτως πάχος καὶ λεπτότητα ἢ μαλακότητα καὶ σκληρότητα ἡ ἁφή; καὶ αἱ ἄλλαι αἰσθήσεις ἆρ' οὐκ ἐνδεῶς τὰ τοιαῦτα δηλοῦσιν; ἢ
524 ὧδε ποιεῖ ἑκάστη αὐτῶν· πρῶτον μὲν ἡ ἐπὶ τῷ σκληρῷ τεταγμένη αἴσθησις ἠνάγκασται καὶ ἐπὶ τῷ μαλακῷ τετάχθαι, καὶ παραγγέλλει τῇ ψυχῇ ὡς ταὐτὸν σκληρόν τε καὶ μαλακὸν αἰσθανομένη;

Οὕτως, ἔφη.

Οὐκοῦν, ἦν δ' ἐγώ, ἀναγκαῖον ἔν γε τοῖς τοιούτοις αὖ τὴν ψυχὴν ἀπορεῖν τί ποτε σημαίνει αὕτη ἡ αἴσθησις τὸ σκληρόν, εἴπερ τὸ αὐτὸ καὶ μαλακὸν λέγει, καὶ ἡ τοῦ κούφου καὶ ἡ τοῦ βαρέος, τί τὸ κοῦφον καὶ βαρύ, εἰ τό τε βαρὺ κοῦφον καὶ τὸ κοῦφον βαρὺ σημαίνει;

b Καὶ γάρ, ἔφη, αὗταί γε ἄτοποι τῇ ψυχῇ αἱ ἑρμηνεῖαι καὶ ἐπισκέψεως δεόμεναι.

Εἰκότως ἄρα, ἦν δ' ἐγώ, ἐν τοῖς τοιούτοις πρῶτον μὲν πειρᾶται λογισμόν τε καὶ νόησιν ψυχὴ παρακαλοῦσα ἐπισκοπεῖν εἴτε ἓν εἴτε δύο ἐστὶν ἕκαστα τῶν εἰσαγγελλομένων.

Πῶς δ' οὔ;

Οὐκοῦν ἐὰν δύο φαίνηται, ἕτερόν τε καὶ ἓν ἑκάτερον φαίνεται;

Ναί.

Εἰ ἄρα ἓν ἑκάτερον, ἀμφότερα δὲ δύο, τά γε δύο κεχω-

ὡς πρὸς αὐτὸ δὲν διαφέρει σὲ τίποτα, ἀδιακρίτως ἂν εἶναι τὸ μεσαῖο ἢ τὸ τελευταῖο, λευκὸ ἢ μαῦρο, παχὺ ἢ λεπτό, καὶ ὁτιδήποτε τέτοιο. Σὲ ὅλα αὐτὰ ἡ ψυχὴ τῶν πολλῶν ἀνθρώπων δὲν εἶναι ἀναγκασμένη νὰ ἀπευθυνθεῖ στὴ νόηση καὶ νὰ τὴν ρωτήσει τί τέλος πάντων εἶναι ἕνα δάχτυλο. Γιατὶ σὲ καμία φάση τοῦ ἀντιληπτικοῦ ἐνεργήματος ἡ ὅραση δὲν τῆς ἔδειξε ὅτι τὸ δάχτυλο εἶναι συνάμα καὶ τὸ ἀντίθετο ἀπὸ τὸ δάχτυλο.

Ἀσφαλῶς ὄχι, εἶπε.

Ἑπομένως, εἶναι εὔλογο ὅτι ἕνα τέτοιο ἀντιληπτικὸ ἐνέργημα δὲν [e] θὰ ἀπευθυνόταν στὴ νόηση οὔτε θὰ τὴν κέντριζε.

Εἶναι εὔλογο.

Γιά δὲς ὅμως τοῦτο. Ἄραγε ἡ ὅραση βλέπει ἐπαρκῶς πόσο μεγάλα καὶ πόσο μικρὰ εἶναι αὐτά, καὶ τῆς εἶναι *ἐντελῶς* ἀδιάφορο ἂν κάποιο ἀπὸ αὐτὰ εἶναι στὴ μέση ἢ στὴν ἄκρη της; Καὶ ἐπίσης ἡ ἁφὴ *ἀντιλαμβάνεται* τὸ πάχος καὶ τὴ λεπτότητα ἢ τὴ μαλακότητα καὶ τὴ σκληρότητα; Καὶ τὸ ἴδιο καὶ οἱ ἄλλες αἰσθήσεις ἄραγε δὲν τὰ δείχνουν αὐτὰ κατὰ τρόπο *ἐλλιπή*; Ἢ μήπως [524a] καθεμιὰ ἀπὸ αὐτὲς κάνει τοῦτο: πρῶτον ἡ αἴσθηση ποὺ ἔχει ταχθεῖ νὰ ἀντιλαμβάνεται τὸ σκληρὸ δὲν εἶναι κατανάγκη ταγμένη νὰ ἀντιλαμβάνεται καὶ τὸ μαλακὸ καὶ δὲν γνωστοποιεῖ στὴν ψυχὴ ὅτι τὸ ἴδιο πρᾶγμα τὸ αἰσθάνεται καὶ ὡς σκληρὸ καὶ ὡς μαλακό;

Ἔτσι, εἶπε.

Συνεπῶς, εἶπα ἐγώ, δὲν εἶναι ἀναγκαῖο ἡ ψυχὴ νὰ ἀπορεῖ σ' αὐτοῦ τοῦ εἴδους τὰ πράγματα τί τέλος πάντων τῆς δείχνει τοῦτο ἐδῶ τὸ ἀντιληπτικὸ ἐνέργημα ὅτι εἶναι τὸ σκληρό, ἀφοῦ γιὰ τὸ ἴδιο πρᾶγμα τῆς λέει ὅτι εἶναι καὶ μαλακό; Ἐπίσης ἡ αἴσθηση γιὰ τὸ ἐλαφρὺ καὶ τὸ βαρύ, ἀφοῦ *καὶ* τὸ βαρὺ δείχνει ὅτι εἶναι ἐλαφρὺ *καὶ* τὸ ἐλαφρὺ ὅτι εἶναι βαρύ· ἔτσι;

[b] Πραγματικά, εἶπε, αὐτὲς οἱ πληροφορίες παραξενεύουν τὴν ψυχὴ καὶ χρειάζονται διερεύνηση.

Εὔλογα ἑπομένως, εἶπα ἐγώ, σ' αὐτὲς τὶς περιπτώσεις ἡ ψυχὴ καλεῖ σὲ βοήθεια τὸ λογισμὸ καὶ τὴ νόηση ζητώντας τους νὰ ἐξετάσουν ἂν καθένα ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ τῆς ἀναγγέλλονται εἶναι ἕνα πρᾶγμα ἢ δύο.

Φυσικά.

Κι ἂν φαίνονται ὅτι εἶναι δύο πράγματα, τότε καθένα ἀπὸ αὐτὰ θὰ φαίνεται ἕνα καὶ διαφορετικὸ ἀπὸ τὸ ἄλλο· ἔτσι;

Ναί.

Συνεπῶς, ἐὰν καθένα ἀπὸ αὐτὰ φαίνεται ὅτι εἶναι ἕνα, καὶ μαζὶ τὸ ἕνα μὲ

c ρισμένα νοήσει· οὐ γὰρ ἂν ἀχώριστά γε δύο ἐνόει, ἀλλ' ἕν.

Ὀρθῶς.

Μέγα μὴν καὶ ὄψις καὶ σμικρὸν ἑώρα, φαμέν, ἀλλ' οὐ κεχωρισμένον ἀλλὰ συγκεχυμένον τι. ἦ γάρ;

Ναί.

Διὰ δὲ τὴν τούτου σαφήνειαν μέγα αὖ καὶ σμικρὸν ἡ νόησις ἠναγκάσθη ἰδεῖν, οὐ συγκεχυμένα ἀλλὰ διωρισμένα, τοὐναντίον ἢ 'κείνη.

Ἀληθῆ.

Οὐκοῦν ἐντεῦθέν ποθεν πρῶτον ἐπέρχεται ἐρέσθαι ἡμῖν τί οὖν ποτ' ἐστὶ τὸ μέγα αὖ καὶ τὸ σμικρόν;

Παντάπασι μὲν οὖν.

Καὶ οὕτω δὴ τὸ μὲν νοητόν, τὸ δ' ὁρατὸν ἐκαλέσαμεν.

d Ὀρθότατ', ἔφη.

Ταῦτα τοίνυν καὶ ἄρτι ἐπεχείρουν λέγειν, ὡς τὰ μὲν παρακλητικὰ τῆς διανοίας ἐστί, τὰ δ' οὔ, ἃ μὲν εἰς τὴν αἴσθησιν ἅμα τοῖς ἐναντίοις ἑαυτοῖς ἐμπίπτει, παρακλητικὰ ὁριζόμενος, ὅσα δὲ μή, οὐκ ἐγερτικὰ τῆς νοήσεως.

Μανθάνω τοίνυν ἤδη, ἔφη, καὶ δοκεῖ μοι οὕτω.

Τί οὖν; ἀριθμός τε καὶ τὸ ἓν ποτέρων δοκεῖ εἶναι;

Οὐ συννοῶ, ἔφη.

Ἀλλ' ἐκ τῶν προειρημένων, ἔφην, ἀναλογίζου. εἰ μὲν γὰρ ἱκανῶς αὐτὸ καθ' αὑτὸ ὁρᾶται ἢ ἄλλῃ τινὶ αἰσθήσει
e λαμβάνεται τὸ ἕν, οὐκ ἂν ὁλκὸν εἴη ἐπὶ τὴν οὐσίαν, ὥσπερ ἐπὶ τοῦ δακτύλου ἐλέγομεν· εἰ δ' ἀεί τι αὐτῷ ἅμα ὁρᾶται ἐναντίωμα, ὥστε μηδὲν μᾶλλον ἓν ἢ καὶ τοὐναντίον φαίνεσθαι, τοῦ ἐπικρινοῦντος δὴ δέοι ἂν ἤδη καὶ ἀναγκάζοιτ' ἂν ἐν αὑτῷ ψυχὴ ἀπορεῖν καὶ ζητεῖν, κινοῦσα ἐν ἑαυτῇ τὴν ἔννοιαν, καὶ ἀνερωτᾶν τί ποτέ ἐστιν αὐτὸ τὸ ἕν, καὶ οὕτω τῶν
525 ἀγωγῶν ἂν εἴη καὶ μεταστρεπτικῶν ἐπὶ τὴν τοῦ ὄντος θέαν ἡ περὶ τὸ ἓν μάθησις.

Ἀλλὰ μέντοι, ἔφη, τοῦτό γ' ἔχει οὐχ ἥκιστα ἡ περὶ

τὸ ἄλλο [c] ὅτι εἶναι δύο, θὰ τὰ νοήσει τὰ δύο ὡς χωριστὰ τὸ ἕνα ἀπὸ τὸ ἄλλο· γιατὶ διαφορετικὰ δὲν θὰ εἶχε νοήσει δύο ἀλλὰ ἕνα.

Σωστά.

Ἐπίσης ἡ ὅραση ἔβλεπε, ὅπως εἴπαμε, μεγάλο καὶ μικρό, ὄχι ὅμως χωριστὰ τὸ ἕνα ἀπὸ τὸ ἄλλο ἀλλὰ κάπως συγκεχυμένα. Εἶναι ἔτσι;

Ναί.

Γιὰ νὰ τὸ ἀποσαφηνίσει, ἔτσι, αὐτό, ἀναγκάστηκε ἡ νόηση νὰ δεῖ κι αὐτὴ μεγάλο καὶ μικρό, ὄχι ὅμως συγκεχυμένα, ὅπως ἡ αἴσθηση, ἀλλὰ ἀντίθετα ἀπ' ὅτι ἐκείνη, χωριστὰ τὸ ἕνα ἀπὸ τὸ ἄλλο.

Σωστά.

Δὲν συμβαίνει, λοιπόν, ἀπὸ κάποια τέτοια αἰτία νὰ μᾶς ἔρχεται νὰ ρωτήσουμε τί τέλος πάντων εἶναι τὸ μεγάλο καὶ τί τὸ μικρό;

Ἀσφαλῶς.

Κι ἔτσι ἀποκαλέσαμε τὸ ἕνα νοούμενο καὶ τὸ ἄλλο ὁρώμενο.

[d] Σωστότατα, εἶπε.

Ἀκριβῶς αὐτὰ προσπαθοῦσα νὰ σοῦ πῶ καὶ λίγο πρωτύτερα, ὅτι δηλαδὴ ὁρισμένα πράγματα παρακινοῦν τὴ σκέψη, ἐνῶ ὁρισμένα ἄλλα ὄχι, κι ἐκεῖνα μὲν ποὺ πέφτουν ἐπάνω στὴν αἴσθηση μαζὶ μὲ τὰ ἀντίθετά τους τὰ χαρακτήρισα ὡς παρακινητικὰ τῆς νόησης, ἐνῶ ὅσα δὲν τὸ κάνουν αὐτὸ τὰ χαρακτήρισα ὡς πράγματα ποὺ δὲν διεγείρουν τὴ νόηση.

Καταλαβαίνω τώρα, εἶπε, καὶ νομίζω ὅτι εἶναι ἔτσι.

Λοιπόν; Ὁ ἀριθμὸς καὶ τὸ ἕνα σὲ ποιά ἀπὸ τὰ δύο ἀνήκει;

Δὲν σὲ καταλαβαίνω, εἶπε.

Προσπάθησε νὰ τὸ σκεφθεῖς, εἶπα, μὲ βάση τὰ προηγούμενα. Γιατὶ ἂν ὑποθέσουμε ὅτι αὐτὸ καθαυτὸ τὸ ἕνα γίνεται ἐπαρκῶς προσιτὸ μὲ τὴν ὅραση [e] ἢ προσλαμβάνεται διαμέσου κάποιας ἄλλης αἴσθησης, τότε δὲν θὰ ἦταν κάτι ποὺ θὰ 'χε τὴ δύναμη νὰ τραβάει τὴν ψυχὴ στὴν οὐσία, ὅπως ἀκριβῶς λέγαμε γιὰ τὸ δάχτυλο· ἂν ὅμως μαζὶ μὲ αὐτὸ γίνεται πάντοτε ὁρατὸ καὶ κάτι ἀντίθετό του, ἔτσι ποὺ διόλου νὰ μὴ φαίνεται ἂν εἶναι τὸ ἕνα μᾶλλον ἢ τὸ ἀντίθετό του, θὰ χρειαζόταν πιὰ κάποιος γιὰ νὰ ἀποφασίσει, καὶ σ' αὐτὴ τὴν περίπτωση ἡ ψυχὴ θὰ ἀποροῦσε καὶ θὰ ἔψαχνε ἀναγκαστικά, θέτοντας σὲ κίνηση μέσα της τὴ σκέψη, καὶ θὰ ἀναρωτιόταν τί τέλος πάντων εἶναι αὐτὸ τὸ ἕνα, καὶ ἔτσι ἡ σπουδὴ ἡ σχετικὴ μὲ τὸ ἕνα [525a] θὰ συγκαταλεγόταν σὲ ἐκεῖνα ποὺ ὁδηγοῦν καὶ στρέφουν τὴν ψυχὴ πρὸς τὴ θέαση τοῦ ὄντος.

Ὡστόσο, εἶπε, τοῦτο ἰσχύει, σχεδὸν στὸν ἴδιο βαθμό, καὶ γιὰ τὴν ὀπτικὴ

αὐτὸ ὄψις· ἅμα γὰρ ταὐτὸν ὡς ἕν τε ὁρῶμεν καὶ ὡς ἄπειρα τὸ πλῆθος.

Οὐκοῦν εἴπερ τὸ ἕν, ἦν δ' ἐγώ, καὶ σύμπας ἀριθμὸς ταὐτὸν πέπονθε τοῦτο;

Πῶς δ' οὔ;

Ἀλλὰ μὴν λογιστική τε καὶ ἀριθμητικὴ περὶ ἀριθμὸν πᾶσα.

Καὶ μάλα.

b Ταῦτα δέ γε φαίνεται ἀγωγὰ πρὸς ἀλήθειαν.

Ὑπερφυῶς μὲν οὖν.

Ὧν ζητοῦμεν ἄρα, ὡς ἔοικε, μαθημάτων ἂν εἴη· πολεμικῷ μὲν γὰρ διὰ τὰς τάξεις ἀναγκαῖον μαθεῖν ταῦτα, φιλοσόφῳ δὲ διὰ τὸ τῆς οὐσίας ἁπτέον εἶναι γενέσεως ἐξαναδύντι, ἢ μηδέποτε λογιστικῷ γενέσθαι.

Ἔστι ταῦτ', ἔφη.

Ὁ δέ γε ἡμέτερος φύλαξ πολεμικός τε καὶ φιλόσοφος τυγχάνει ὤν.

Τί μήν;

Προσῆκον δὴ τὸ μάθημα ἂν εἴη, ὦ Γλαύκων, νομοθετῆσαι
καὶ πείθειν τοὺς μέλλοντας ἐν τῇ πόλει τῶν μεγίστων
c μεθέξειν ἐπὶ λογιστικὴν ἰέναι καὶ ἀνθάπτεσθαι αὐτῆς μὴ
ἰδιωτικῶς, ἀλλ' ἕως ἂν ἐπὶ θέαν τῆς τῶν ἀριθμῶν φύσεως
ἀφίκωνται τῇ νοήσει αὐτῇ, οὐκ ὠνῆς οὐδὲ πράσεως χάριν
ὡς ἐμπόρους ἢ καπήλους μελετῶντας, ἀλλ' ἕνεκα πολέμου τε
καὶ αὐτῆς τῆς ψυχῆς ῥᾳστώνης μεταστροφῆς ἀπὸ γενέσεως
ἐπ' ἀλήθειάν τε καὶ οὐσίαν.

Κάλλιστ', ἔφη, λέγεις.

Καὶ μήν, ἦν δ' ἐγώ, νῦν καὶ ἐννοῶ, ῥηθέντος τοῦ περὶ
d τοὺς λογισμοὺς μαθήματος, ὡς κομψόν ἐστι καὶ πολλαχῇ
χρήσιμον ἡμῖν πρὸς ὃ βουλόμεθα, ἐὰν τοῦ γνωρίζειν ἕνεκά
τις αὐτὸ ἐπιτηδεύῃ ἀλλὰ μὴ τοῦ καπηλεύειν.

Πῇ δή; ἔφη.

πρόσληψη τοῦ ἑνός· γιατὶ τὸ αὐτὸ πρᾶγμα τὸ βλέπουμε συνάμα καὶ ὡς ἕνα καὶ ὡς ἀπείρως πολλά.

Ἑπομένως, ἂν αὐτὸ συμβαίνει μὲ τὸ ἕνα, ἰσχύει τὸ ἴδιο πρᾶγμα καὶ γιὰ ὅλους τοὺς ἀριθμούς.

Εἶναι αὐτονόητο.

Ὡστόσο ὁλόκληρη ἡ ἐπιστήμη τῶν ἀριθμῶν καὶ ἡ τέχνη τοῦ ὑπολογισμοῦ ἀσχολεῖται μὲ τὸν ἀριθμό.

Ἀσφαλῶς.

[b] Κι αὐτά, εἶναι φανερό, ὁδηγοῦν στὴν ἀλήθεια.

Σὲ ἀφάνταστα ὑψηλὸ βαθμό!

Ἄρα, καθὼς φαίνεται, *θὰ συγκαταλέγονται* στὶς μαθήσεις ποὺ ἀναζητοῦμε· ἕνας πολεμιστὴς εἶναι ἀπαραίτητο νὰ τὰ μάθει αὐτά, γιὰ νὰ ξέρει πῶς νὰ παρατάσσει τὸ στράτευμα, ἕνας φιλόσοφος πάλι, ἐπειδὴ πρέπει νὰ ἀναδυθεῖ πρῶτα ἀπὸ τὸ βυθὸ τοῦ γίγνεσθαι καὶ νὰ ἀγγίξει ἔπειτα τὴν ἀληθινὴ οὐσία, διαφορετικὰ δὲν πρόκειται ποτὲ νὰ γνωρίσει σταλήθεια τὴν ἐπιστήμη τῶν ἀριθμῶν.

Ἔτσι εἶναι, εἶπε.

Κι ὁ δικός μας φύλακας συμβαίνει νὰ εἶναι καὶ πολεμιστὴς καὶ φιλόσοφος.

Ἀσφαλῶς.

Ἔτσι, ἡ σπουδὴ αὐτὴ θὰ εἶναι κατάλληλη, Γλαύκων, νὰ τὴν καθιερώσουμε μὲ νόμο καὶ νὰ πείθουμε ὅσους μέλλει νὰ ἀναλάβουν [c] τὰ ἀνώτατα ἀξιώματα στὴν πόλη νὰ στραφοῦν στὴ σπουδὴ τῶν ἀριθμῶν καὶ νὰ καταπιαστοῦν μὲ αὐτὴν ὄχι ἐρασιτεχνικὰ ἀλλὰ ἴσαμ' ἐκεῖ ποὺ θὰ φθάσουν —ἀποκλειστικὰ διαμέσου τῆς νόησης— στὴ θέαση τῆς φύσης τῶν ἀριθμῶν, μελετώντας την ὄχι γιὰ νὰ τὴν χρησιμοποιήσουν σὰν ἔμποροι καὶ γυρολόγοι σὲ ἀγοραπωλησίες ἀλλὰ στὸν πόλεμο καί, ἐπίσης, πρὸς διευκόλυνση τῆς ἴδιας τῆς ψυχῆς νὰ μεταστραφεῖ ἀπὸ τὸ γίγνεσθαι στὴν ἀλήθεια καὶ τὴν οὐσία.

Ἔξοχα τὸ λές, εἶπε.

Συλλογίζομαι μάλιστα τώρα, εἶπα ἐγώ, ὕστερα ἀπὸ τὴν ἀναφορὰ ποὺ ἔγινε [d] στὴ σπουδὴ τῆς ἀριθμητικῆς, πόσο κομψὴ εἶναι αὐτὴ ἡ γνώση καὶ πόσο πολλαπλὰ χρήσιμη σ' ἐμᾶς σχετικὰ μὲ αὐτὸ ποὺ θέλουμε, ἂν καταπιάνεται κανεὶς μὲ αὐτὴν ὄχι γιὰ ἐμπορικοὺς λόγους ἀλλὰ μὲ σκοπὸ ἀποκλειστικὰ τὴ γνώση.

Δηλαδὴ πῶς; εἶπε.

Τοῦτό γε, ὃ νυνδὴ ἐλέγομεν, ὡς σφόδρα ἄνω ποι ἄγει τὴν ψυχὴν καὶ περὶ αὐτῶν τῶν ἀριθμῶν ἀναγκάζει διαλέγεσθαι, οὐδαμῇ ἀποδεχόμενον ἐάν τις αὐτῇ ὁρατὰ ἢ ἁπτὰ σώματα ἔχοντας ἀριθμοὺς προτεινόμενος διαλέγηται. οἶσθα γάρ που τοὺς περὶ ταῦτα δεινοὺς αὖ ὡς, ἐάν τις αὐτὸ τὸ
e ἓν ἐπιχειρῇ τῷ λόγῳ τέμνειν, καταγελῶσί τε καὶ οὐκ ἀποδέχονται, ἀλλ' ἐὰν σὺ κερματίζῃς αὐτό, ἐκεῖνοι πολλαπλασιοῦσιν, εὐλαβούμενοι μή ποτε φανῇ τὸ ἓν μὴ ἓν ἀλλὰ πολλὰ μόρια.

Ἀληθέστατα, ἔφη, λέγεις.

526 Τί οὖν οἴει, ὦ Γλαύκων, εἴ τις ἔροιτο αὐτούς· «Ὦ θαυμάσιοι, περὶ ποίων ἀριθμῶν διαλέγεσθε, ἐν οἷς τὸ ἓν οἷον ὑμεῖς ἀξιοῦτέ ἐστιν, ἴσον τε ἕκαστον πᾶν παντὶ καὶ οὐδὲ σμικρὸν διαφέρον, μόριόν τε ἔχον ἐν ἑαυτῷ οὐδέν;» τί ἂν οἴει αὐτοὺς ἀποκρίνασθαι;

Τοῦτο ἔγωγε, ὅτι περὶ τούτων λέγουσιν ὧν διανοηθῆναι μόνον ἐγχωρεῖ, ἄλλως δ' οὐδαμῶς μεταχειρίζεσθαι δυνατόν.

Ὁρᾷς οὖν, ἦν δ' ἐγώ, ὦ φίλε, ὅτι τῷ ὄντι ἀναγκαῖον
b ἡμῖν κινδυνεύει εἶναι τὸ μάθημα, ἐπειδὴ φαίνεταί γε προσαναγκάζον αὐτῇ τῇ νοήσει χρῆσθαι τὴν ψυχὴν ἐπ' αὐτὴν τὴν ἀλήθειαν;

Καὶ μὲν δή, ἔφη, σφόδρα γε ποιεῖ αὐτό.

Τί δέ; τόδε ἤδη ἐπεσκέψω, ὡς οἵ τε φύσει λογιστικοὶ εἰς πάντα τὰ μαθήματα ὡς ἔπος εἰπεῖν ὀξεῖς φύονται, οἵ τε βραδεῖς, ἂν ἐν τούτῳ παιδευθῶσιν καὶ γυμνάσωνται, κἂν μηδὲν ἄλλο ὠφεληθῶσιν, ὅμως εἴς γε τὸ ὀξύτεροι αὐτοὶ αὑτῶν γίγνεσθαι πάντες ἐπιδιδόασιν;

Ἔστιν, ἔφη, οὕτω.

c Καὶ μήν, ὡς ἐγᾦμαι, ἅ γε μείζω πόνον παρέχει μανθάνοντι καὶ μελετῶντι, οὐκ ἂν ῥᾳδίως οὐδὲ πολλὰ ἂν εὕροις ὡς τοῦτο.

Ἐννοῶ, βεβαίως, αὐτὸ ποὺ τώρα δὰ λέγαμε, πόσο δυνατὰ δηλαδὴ τραβάει αὐτὴ ἡ σπουδὴ τὴν ψυχὴ κάπου πρὸς τὰ ἐπάνω καὶ τὴν ἀναγκάζει νὰ ἐξετάσει αὐτοὺς καθαυτοὺς τοὺς ἀριθμούς, νὰ μὴ δέχεται —σὲ καμία περίπτωση— συζήτηση ἂν κάποιος παρουσιάζει στὴν ψυχὴ ἀριθμοὺς ποὺ θὰ ἔχουν σώματα, τὰ ὁποῖα θὰ μπορεῖ κανεὶς νὰ τὰ ἀντικρύσει ἢ νὰ τὰ πιάσει. Γιατὶ ξέρεις, θαρρῶ, τί γέλια βάζουν οἱ μαθηματικοί, ὅσοι εἶναι γεροὶ σ' αὐτά, καὶ πῶς τὸ ἀπορρίπτουν ἀμέσως, [e] ἂν κανεὶς ἐπιχειρεῖ, κατὰ τὴν ἀνάπτυξη ἑνὸς ἐπιχειρήματος, νὰ διαιρέσει αὐτὸ καθαυτὸ τὸ ἕνα· ἅμα πᾶς ἐσὺ νὰ τὸ κομματιάσεις ἐκεῖνοι ἀμέσως θὰ τὸ πολλαπλασιάσουν, φροντίζοντας ἐπιμελῶς νὰ μὴν παρουσιαστεῖ σὲ καμιὰ περίπτωση τὸ ἕνα νὰ μὴν εἶναι *ἕνα* ἀλλὰ πολλότητα ἀπὸ μέρη.

Σωστότατο αὐτὸ ποὺ λές, εἶπε.

[526a] Τί φαντάζεσαι λοιπόν, Γλαύκων, ὅτι θὰ συνέβαινε ἂν τοὺς ρωτοῦσε κάποιος: «Βρὲ εὐλογημένοι μου ἄνθρωποι, τί εἴδους ἀριθμοὶ εἶναι αὐτοὶ ποὺ μᾶς λέτε, ὅπου τὸ 'ἕνα' εἶναι ὅπως τὸ ἀπαιτεῖτε ἐσεῖς, δηλαδὴ *κάθε* 'ἕνα' ἴσο κι ἀπαράλλαχτο σὲ ὅλα του μὲ *ὁποιοδήποτε ἄλλο* 'ἕνα', χωρὶς τὴν παραμικρὴ διαφορὰ καὶ χωρὶς νὰ ἔχει ἐπάνω του ἀπολύτως κανένα μέρος;». Τί φαντάζεσαι ὅτι θὰ ἀπαντοῦσαν ἐκεῖνοι;

Ἐγὼ τουλάχιστον ἔχω τὴν ἐντύπωση ὅτι θὰ ἔλεγαν πὼς ἀναφέρονται σὲ ἐκείνους τοὺς ἀριθμοὺς ποὺ μόνο μὲ τὴ νόηση εἶναι δυνατὸν νὰ τοὺς συλλάβουμε καὶ ποὺ δὲν ἐπιδέχονται κανέναν ἄλλο τρόπο προσέγγισης.

Βλέπεις λοιπόν, φίλε μου, εἶπα ἐγώ, ὅτι ἡ σπουδὴ αὐτὴ πραγματικὰ [b] φαίνεται νὰ εἶναι ἀπαραίτητη, ἀφοῦ, προφανῶς, ἀναγκάζει τὴν ψυχὴ νὰ στραφεῖ σὲ αὐτὴ καθεαυτὴν τὴν ἀλήθεια χρησιμοποιώντας αὐτὴ καθεαυτὴν τὴ νόηση;

Ναί, πραγματικά, εἶπε, καὶ μάλιστα μὲ ὑπερβολικὸ τρόπο.

Κι ἀκόμη· ἔχεις προσέξει καὶ τοῦτο, ὅτι δηλαδὴ ὅσοι ἔχουν ταλέντο στοὺς ἀριθμητικοὺς ὑπολογισμοὺς παρουσιάζουν μιὰ φυσικὴ εὐχέρεια σχεδὸν σὲ ὅλες τὶς μαθήσεις, ἐπίσης ὅτι καὶ ὅσοι ἔχουν ἀργοκίνητα μυαλά, ἂν ἐκπαιδευτοῦν καὶ ἀσκηθοῦν σὲ αὐτὸ τὸ πρᾶγμα, ἔστω κι ἂν δὲν ἀντλήσουν κανένα ἄλλο ὄφελος, πάντως ὅλοι τους πραγματοποιοῦν κάποια πρόοδο ὥστε τουλάχιστον νὰ γίνεται πιὸ κοφτερὸ τὸ μυαλό τους;

Αὐτὸ εἶναι ἀλήθεια, εἶπε.

[c] Κι ἀκόμη, καθὼς νομίζω, δύσκολα θὰ μπορέσεις νὰ βρεῖς ἄλλο μάθημα ποὺ νὰ ἀπαιτεῖ ἀπὸ ἐκεῖνον ὁ ὁποῖος τὸ μαθαίνει καὶ τὸ μελετάει προσπάθεια μεγαλύτερη ἀπ' ὅτι αὐτό.

Οὐ γὰρ οὖν.

Πάντων δὴ ἕνεκα τούτων οὐκ ἀφετέον τὸ μάθημα, ἀλλ' οἱ ἄριστοι τὰς φύσεις παιδευτέοι ἐν αὐτῷ.

Σύμφημι, ἦ δ' ὅς.

Τοῦτο μὲν τοίνυν, εἶπον, ἓν ἡμῖν κείσθω· δεύτερον δὲ τὸ ἐχόμενον τούτου σκεψώμεθα ἆρά τι προσήκει ἡμῖν.

Τὸ ποῖον; ἢ γεωμετρίαν, ἔφη, λέγεις;

Αὐτὸ τοῦτο, ἦν δ' ἐγώ.

d Ὅσον μέν, ἔφη, πρὸς τὰ πολεμικὰ αὐτοῦ τείνει, δῆλον ὅτι προσήκει· πρὸς γὰρ τὰς στρατοπεδεύσεις καὶ καταλήψεις χωρίων καὶ συναγωγὰς καὶ ἐκτάσεις στρατιᾶς καὶ ὅσα δὴ ἄλλα σχηματίζουσι τὰ στρατόπεδα ἐν αὐταῖς τε ταῖς μάχαις καὶ πορείαις διαφέροι ἂν αὐτὸς αὑτοῦ γεωμετρικός τε καὶ μὴ ὤν.

Ἀλλ' οὖν δή, εἶπον, πρὸς μὲν τὰ τοιαῦτα καὶ βραχύ τι ἂν ἐξαρκοῖ γεωμετρίας τε καὶ λογισμῶν μόριον· τὸ δὲ πολὺ αὐτῆς καὶ πορρωτέρω προϊὸν σκοπεῖσθαι δεῖ εἴ τι πρὸς ἐκεῖνο
e τείνει, πρὸς τὸ ποιεῖν κατιδεῖν ῥᾷον τὴν τοῦ ἀγαθοῦ ἰδέαν. τείνει δέ, φαμέν, πάντα αὐτόσε, ὅσα ἀναγκάζει ψυχὴν εἰς ἐκεῖνον τὸν τόπον μεταστρέφεσθαι ἐν ᾧ ἐστι τὸ εὐδαιμονέστατον τοῦ ὄντος, ὃ δεῖ αὐτὴν παντὶ τρόπῳ ἰδεῖν.

Ὀρθῶς, ἔφη, λέγεις.

Οὐκοῦν εἰ μὲν οὐσίαν ἀναγκάζει θεάσασθαι, προσήκει, εἰ δὲ γένεσιν, οὐ προσήκει.

Φαμέν γε δή.

527 Οὐ τοίνυν τοῦτό γε, ἦν δ' ἐγώ, ἀμφισβητήσουσιν ἡμῖν ὅσοι καὶ σμικρὰ γεωμετρίας ἔμπειροι, ὅτι αὕτη ἡ ἐπιστήμη πᾶν τοὐναντίον ἔχει τοῖς ἐν αὐτῇ λόγοις λεγομένοις ὑπὸ τῶν μεταχειριζομένων.

Πῶς; ἔφη.

Λέγουσι μέν που μάλα γελοίως τε καὶ ἀναγκαίως· ὡς γὰρ πράττοντές τε καὶ πράξεως ἕνεκα πάντας τοὺς λόγους

Πραγματικά, δὲν θὰ βρεῖς.

Γιὰ ὅλους, ἔτσι, αὐτοὺς τοὺς λόγους δὲν πρέπει νὰ παραμελήσουμε αὐτὴ τὴ σπουδή, ἀπεναντίας πρέπει νὰ ἐξασκοῦνται σ' αὐτὴν οἱ πιὸ προικισμένες ἰδιοφυΐες.

Συμφωνῶ μαζί σου, εἶπε ἐκεῖνος.

Ἂς ποῦμε λοιπόν, εἶπα, ὅτι ἡ ἀριθμητικὴ θὰ εἶναι μία ἀπὸ τὶς μαθήσεις· ἂς ἐξετάσουμε τώρα δεύτερη τὴν ἀμέσως ἑπόμενη σπουδὴ κατὰ πόσο ἄραγε θὰ εἶναι κατάλληλη γιὰ μᾶς.

Ποιά εἶναι αὐτή; Ἢ ἐννοεῖς, εἶπε, τὴ γεωμετρία;

Ἀκριβῶς αὐτήν, εἶπα ἐγώ.

[d] Τὸ κομμάτι τῆς γεωμετρίας, εἶπε, ποὺ ἔχει ἐφαρμογὴ στὰ πράγματα τοῦ πολέμου *προφανῶς* εἶναι κατάλληλο· γιατὶ σὲ ὅ,τι σχετίζεται μὲ τὴν ἐγκατάσταση στρατοπέδων, μὲ τὴν κατάληψη περιοχῶν, τὴ σύμπτυξη καὶ τὴν ἀνάπτυξη στρατευμάτων καὶ ὁποιονδήποτε ἄλλο στρατιωτικὸ σχηματισμὸ ἐπάνω στὴ μάχη ἢ στὴν πορεία, ἕνας καὶ ὁ αὐτὸς ἄνθρωπος θὰ διέφερε ἀπὸ τὸν *ἴδιο* τὸν ἑαυτό του ἀνάλογα μὲ τὸ ἂν κάτεχε ἢ ὄχι γεωμετρία.

Ὡστόσο, εἶπα, γιὰ πράγματα ὅπως αὐτὰ θὰ ἀρκοῦσε καὶ ἕνα μικρὸ μέρος τῆς γεωμετρίας καὶ τῆς γνώσης τῶν ὑπολογισμῶν· αὐτὸ ποὺ πρέπει νὰ ἐξετάσουμε εἶναι κατὰ πόσο τὸ μεγαλύτερο μέρος αὐτῆς τῆς μάθησης, καὶ τὸ πιὸ προχωρημένο, [e] κατατείνει σὲ ἐκεῖνο, στὸ νὰ κάνει δηλαδὴ πιὸ εὔκολη τὴ θέαση τῆς ἰδέας τοῦ Ἀγαθοῦ. Κι ὑποστηρίζουμε ὅτι σὲ αὐτὸ τὸν τελικὸ στόχο κατατείνουν ὅσα πράγματα ἀναγκάζουν τὴν ψυχὴ νὰ στραφεῖ σὲ 'κεῖνο τὸν τόπο ὅπου ὑπάρχει τὸ πιὸ εὐτυχισμένο κομμάτι τῆς πραγματικότητας —αὐτὸ ποὺ μὲ *κάθε* τρόπο πρέπει ἡ ψυχὴ νὰ τὸ ἰδεῖ.

Σωστά, εἶπε, λές.

Ἑπομένως ἡ γεωμετρία, ἂν ἀναγκάζει τὴν ψυχὴ νὰ θεαστεῖ γνήσια καὶ αὐθεντικὴ πραγματικότητα, εἶναι κατάλληλη, ἂν πάλι τὴν ἀναγκάζει νὰ θεαστεῖ τὸν κόσμο τοῦ γίγνεσθαι, τότε *δὲν* εἶναι κατάλληλη.

Ναί, αὐτὴ εἶναι ἡ γνώμη μας.

[527a] Ἔ, λοιπόν, εἶπα ἐγώ, ὅσοι ἔχουν ἔστω περιορισμένη γνώση τῆς γεωμετρίας δὲν θὰ διαφωνήσουν μαζί μας ὅτι ἡ ἐπιστήμη αὐτὴ βρίσκεται σὲ *τέλεια* ἀντίθεση μὲ ὅ,τι λέγεται γι' αὐτὴν ἀπὸ ὅσους τὴν ἀσκοῦν ὡς ἐπάγγελμα.

Πῶς τὸ ἐννοεῖς; ρώτησε.

Νά, ἐκφράζονται μὲ τρόπο πολὺ ἀστεῖο καὶ λειψό. Μιλοῦν γιὰ τετραγωνισμό, γιὰ κατασκευές, γιὰ προσθέσεις μεγεθῶν σὰν νὰ ἀσχολοῦνταν μὲ κάτι

ποιούμενοι λέγουσιν τετραγωνίζειν τε καὶ παρατείνειν καὶ προστιθέναι καὶ πάντα οὕτω φθεγγόμενοι, τὸ δ' ἔστι που
b πᾶν τὸ μάθημα γνώσεως ἕνεκα ἐπιτηδευόμενον.

Παντάπασι μὲν οὖν, ἔφη.

Οὐκοῦν τοῦτο ἔτι διομολογητέον;

Τὸ ποῖον;

Ὡς τοῦ ἀεὶ ὄντος γνώσεως, ἀλλὰ οὐ τοῦ ποτέ τι γιγνομένου καὶ ἀπολλυμένου.

Εὐομολόγητον, ἔφη· τοῦ γὰρ ἀεὶ ὄντος ἡ γεωμετρικὴ γνῶσίς ἐστιν.

Ὁλκὸν ἄρα, ὦ γενναῖε, ψυχῆς πρὸς ἀλήθειαν εἴη ἂν καὶ ἀπεργαστικὸν φιλοσόφου διανοίας πρὸς τὸ ἄνω σχεῖν ἃ νῦν κάτω οὐ δέον ἔχομεν.

Ὡς οἷόν τε μάλιστα, ἔφη.

c Ὡς οἷόν τ' ἄρα, ἦν δ' ἐγώ, μάλιστα προστακτέον ὅπως οἱ ἐν τῇ καλλιπόλει σοι μηδενὶ τρόπῳ γεωμετρίας ἀφέξονται. καὶ γὰρ τὰ πάρεργα αὐτοῦ οὐ σμικρά.

Ποῖα; ἦ δ' ὅς.

Ἅ τε δὴ σὺ εἶπες, ἦν δ' ἐγώ, τὰ περὶ τὸν πόλεμον, καὶ δὴ καὶ πρὸς πάσας μαθήσεις, ὥστε κάλλιον ἀποδέχεσθαι, ἴσμεν που ὅτι τῷ ὅλῳ καὶ παντὶ διοίσει ἡμμένος τε γεωμετρίας καὶ μή.

Τῷ παντὶ μέντοι νὴ Δί', ἔφη.

Δεύτερον δὴ τοῦτο τιθῶμεν μάθημα τοῖς νέοις;

Τιθῶμεν, ἔφη.

d Τί δέ; τρίτον θῶμεν ἀστρονομίαν; ἢ οὐ δοκεῖ;

Ἐμοὶ γοῦν, ἔφη· τὸ γὰρ περὶ ὥρας εὐαισθητοτέρως ἔχειν καὶ μηνῶν καὶ ἐνιαυτῶν οὐ μόνον γεωργίᾳ οὐδὲ ναυτιλίᾳ προσήκει, ἀλλὰ καὶ στρατηγίᾳ οὐχ ἧττον.

Ἡδὺς εἶ, ἦν δ' ἐγώ, ὅτι ἔοικας δεδιότι τοὺς πολλούς, μὴ δοκῇς ἄχρηστα μαθήματα προστάττειν. τὸ δ' ἔστιν οὐ

πρακτικὸ καὶ ὅλες οἱ ἀποδείξεις τους νὰ ἀναφέρονταν στὴν πράξη· τέτοιες εἶναι οἱ διατυπώσεις τους ὅλες, ἐνῶ στὴν πραγματικότητα ἡ σπουδὴ αὐτὴ [b] στὸ *σύνολό της* ἔχει ἀποκλειστικὸ ἀντικείμενό της τὴ γνώση.

Βεβαιότατα, εἶπε.

Δὲν πρέπει ἐπίσης νὰ συμφωνήσουμε σὲ τοῦτο;

Σὲ ποιό;

Ὅτι πρόκειται γιὰ τὴ γνώση ἐκείνου τὸ ὁποῖο ἔχει παντοτινὴ ὑπόσταση κι ὄχι ἐκείνου ποὺ κάποια στιγμὴ ἀποτελεῖ μιὰ ἐπιμέρους περίπτωση γένεσης καὶ φθορᾶς.

Εὔκολα θὰ συμφωνήσουμε σ' αὐτό, εἶπε· πραγματικά, ἡ γεωμετρικὴ γνώση ἀφορᾶ τὸ παντοτινὰ ὑπαρκτό.

Θὰ *μποροῦσε* ἑπομένως, ἄξιε φίλε, νὰ τραβήξει τὴν ψυχὴ πρὸς τὴν ἀλήθεια καὶ νὰ κατευθύνει πρὸς τὰ ἐπάνω τὸν φιλοσοφικὸ λογισμὸ ποὺ τώρα, χωρὶς νὰ πρέπει, τὸν ἔχουμε στραμμένο κάτω.

Τὴν ἔχει αὐτὴ τὴ δύναμη ὅσο τίποτε ἄλλο, εἶπε.

[c] Ὅσο τίποτε ἄλλο λοιπόν, εἶπα ἐγώ, πρέπει νὰ βγεῖ μιὰ προσταγὴ ποὺ νὰ ὁρίζει ὅτι στὴν ὄμορφη πόλη σου οἱ πολίτες σὲ καμία περίπτωση δὲν θὰ παραμελήσουν τὴ γεωμετρία. Γιατὶ καὶ τὰ ἐπιπρόσθετα πλεονεκτήματα αὐτῆς τῆς σπουδῆς δὲν εἶναι ἀσήμαντα.

Ποιά δηλαδή; εἶπε.

Ἐκεῖνα ποὺ ἀνέφερες κι ἐσύ, τὰ σχετικὰ μὲ τὸν πόλεμο· ἐπίσης ξέρουμε, θαρρῶ, ὅτι σχετικὰ καὶ μὲ κάθε σπουδὴ ὅλη ἡ διαφορά, προκειμένου νὰ τὴν προσοικειωθεῖ κανεὶς καλύτερα, ἔγκειται στὸ κατὰ πόσο ἔχει ἢ δὲν ἔχει κανεὶς καταπιαστεῖ μὲ τὴ γεωμετρία.

Μά τὸ Δία, ὅλη ἡ διαφορά, εἶπε.

Νὰ τὸ ὁρίσουμε λοιπὸν αὐτὸ ὡς δεύτερο μάθημα γιὰ τοὺς νέους;

Νὰ τὸ ὁρίσουμε, εἶπε.

[d] Καὶ μετά; Νὰ βάλουμε τρίτο μάθημα τὴν ἀστρονομία; Ἢ μήπως δὲν συμφωνεῖς;

Ἀσφαλῶς καὶ συμφωνῶ, εἶπε· γιατὶ τὸ νὰ παρατηρεῖ κανεὶς μὲ μεγαλύτερη ἀκρίβεια τὶς χρονικὲς περιόδους, τοὺς μῆνες καὶ τὰ χρόνια, εἶναι κάτι ποὺ χρειάζεται ὄχι μόνο στὴ γεωργία ἢ στὴ ναυτιλία ἀλλὰ ἐξίσου καὶ στὴν πολεμικὴ τέχνη.

Μοῦ ἀρέσεις, εἶπα, ποὺ δείχνεις νὰ φοβᾶσαι τοὺς πολλούς, μὴ τυχὸν νομίσουν ὅτι βάζεις ἄχρηστα μαθήματα. Ἐνῶ στὴν πραγματικότητα δὲν εἶναι

πάνυ φαῦλον ἀλλὰ χαλεπὸν πιστεῦσαι ὅτι ἐν τούτοις τοῖς
μαθήμασιν ἑκάστου ὄργανόν τι ψυχῆς ἐκκαθαίρεταί τε καὶ
e ἀναζωπυρεῖται ἀπολλύμενον καὶ τυφλούμενον ὑπὸ τῶν ἄλλων
ἐπιτηδευμάτων, κρεῖττον ὂν σωθῆναι μυρίων ὀμμάτων· μόνῳ
γὰρ αὐτῷ ἀλήθεια ὁρᾶται. οἷς μὲν οὖν ταῦτα συνδοκεῖ
ἀμηχάνως ὡς εὖ δόξεις λέγειν, ὅσοι δὲ τούτου μηδαμῇ
ᾐσθημένοι εἰσὶν εἰκότως ἡγήσονταί σε λέγειν οὐδέν· ἄλλην
γὰρ ἀπ' αὐτῶν οὐχ ὁρῶσιν ἀξίαν λόγου ὠφελίαν. σκόπει
528 οὖν αὐτόθεν πρὸς ποτέρους διαλέγῃ· ἢ οὐδὲ πρὸς ἑτέρους,
ἀλλὰ σαυτοῦ ἕνεκα τὸ μέγιστον ποιῇ τοὺς λόγους, φθονοῖς
μὴν οὐδ' ἂν ἄλλῳ, εἴ τίς τι δύναιτο ἀπ' αὐτῶν ὄνασθαι.

Οὕτως, ἔφη, αἱροῦμαι, ἐμαυτοῦ ἕνεκα τὸ πλεῖστον λέγειν
τε καὶ ἐρωτᾶν καὶ ἀποκρίνεσθαι.

Ἄναγε τοίνυν, ἦν δ' ἐγώ, εἰς τοὐπίσω· νυνδὴ γὰρ οὐκ
ὀρθῶς τὸ ἑξῆς ἐλάβομεν τῇ γεωμετρίᾳ.

Πῶς λαβόντες; ἔφη.

Μετὰ ἐπίπεδον, ἦν δ' ἐγώ, ἐν περιφορᾷ ὂν ἤδη στερεὸν
b λαβόντες, πρὶν αὐτὸ καθ' αὑτὸ λαβεῖν· ὀρθῶς δὲ ἔχει ἑξῆς
μετὰ δευτέραν αὔξην τρίτην λαμβάνειν. ἔστι δέ που τοῦτο
περὶ τὴν τῶν κύβων αὔξην καὶ τὸ βάθους μετέχον.

Ἔστι γάρ, ἔφη· ἀλλὰ ταῦτά γε, ὦ Σώκρατες, δοκεῖ οὔπω
ηὑρῆσθαι.

Διττὰ γάρ, ἦν δ' ἐγώ, τὰ αἴτια· ὅτι τε οὐδεμία πόλις
ἐντίμως αὐτὰ ἔχει, ἀσθενῶς ζητεῖται χαλεπὰ ὄντα, ἐπιστάτου
τε δέονται οἱ ζητοῦντες, ἄνευ οὗ οὐκ ἂν εὕροιεν, ὃν πρῶτον
μὲν γενέσθαι χαλεπόν, ἔπειτα καὶ γενομένου, ὡς νῦν ἔχει,
c οὐκ ἂν πείθοιντο οἱ περὶ ταῦτα ζητητικοὶ μεγαλοφρονούμενοι.
εἰ δὲ πόλις ὅλη συνεπιστατοῖ ἐντίμως ἄγουσα αὐτά, οὗτοί
τε ἂν πείθοιντο καὶ συνεχῶς τε ἂν καὶ ἐντόνως ζητούμενα

διόλου ἀσήμαντο, ἁπλῶς εἶναι δύσκολο νὰ τὸ πιστέψει κανεὶς ὅτι μὲ αὐτὰ τὰ μαθήματα καθαρίζεται καὶ [e] παίρνει καινούργια ζωὴ ἕνα ὄργανο ποὺ ἄλλες ἀσχολίες τὸ φθείρουν καὶ τὸ τυφλώνουν, ἐνῶ εἶναι προτιμότερο νὰ σωνόταν *αὐτὸ* παρὰ μυριάδες μάτια· γιατὶ μόνο μὲ αὐτὸ βλέπει κανεὶς τὴν ἀλήθεια. Ἔτσι λοιπόν, σὲ ὅσους συμμερίζονται αὐτὴ τὴ γνώμη θὰ φανεῖ ὅτι τὰ λόγια σου ἔχουν ἀνείπωτη ὀμορφιά, ὅσοι πάλι *δὲν* ἔχουν νιώσει ποτέ τους αὐτὴ τὴν ἀλήθεια θὰ νομίσουν, ὅπως εἶναι φυσικό, ὅτι δὲν λὲς τίποτα· γιατὶ ἄλλο ὄφελος, ἄξιο λόγου, δὲν βλέπουν νὰ βγαίνει ἀπὸ τὴ σπουδὴ αὐτή. Ἀποφάσισε λοιπὸν *ἀμέσως* [528a] σὲ ποιούς ἀπὸ τοὺς δύο ἀπευθύνεσαι· ἢ δὲς μήπως δὲν ἀπευθύνεσαι οὔτε στοὺς μὲν οὔτε στοὺς δὲ ἀλλὰ τὴ συζήτηση αὐτὴ τὴν κάνεις πρωτίστως καὶ κυρίως γιὰ τὸν *ἑαυτό σου*, χωρὶς ὡστόσο αὐτὸ νὰ σημαίνει ὅτι ἂν ἕνας τρίτος μποροῦσε νὰ ἀντλήσει κάποιο ὄφελος ἀπὸ αὐτήν, ἐσὺ δὲν θὰ τοῦ τὸ ἐπέτρεπες.

Τὸ τελευταῖο, εἶπε, προτιμῶ: νὰ μιλάω, νὰ ρωτάω καὶ νὰ ἀπαντῶ κυρίως γιὰ δικό μου λογαριασμό.

Τότε λοιπόν, εἶπα ἐγώ, κάνε πίσω· γιατὶ τώρα δὲν πήραμε μὲ τὴ σωστὴ σειρὰ τὸ μάθημα ποὺ ἔρχεται ἀμέσως μετὰ τὴ γεωμετρία.

Τί λάθος κάναμε; εἶπε.

Ὕστερα ἀπὸ τὴν ἐπίπεδη ἐπιφάνεια, εἶπα ἐγώ, πήγαμε ἀμέσως στὸ στερεὸ [b] ποὺ κινεῖται περιστροφικά, προτοῦ ἀκόμα νὰ πᾶμε σὲ αὐτὸ καθεαυτὸ τὸ στερεό. Τὸ σωστὸ εἶναι νὰ πάρουμε μὲ τὴ σειρὰ ὕστερα ἀπὸ τὴ δεύτερη ἀνάπτυξη τὴν τρίτη. Κι αὐτό, βέβαια, μᾶς πάει στὸν κύβο καὶ σὲ ὁτιδήποτε ἔχει βάθος.

Ἔτσι εἶναι, εἶπε· ὡστόσο, Σωκράτη, αὐτὰ τὰ ζητήματα, φαίνεται, δὲν ἔχουν ἀκόμα λυθεῖ.

Αὐτό, εἶπα ἐγώ, ὀφείλεται σὲ δύο λόγους. Καθὼς καμία πολιτεία δὲν ἀποδίδει σ' αὐτὰ ἀξία, δὲν καταβάλλονται σύντονες προσπάθειες γιὰ τὴ λύση αὐτῶν τῶν προβλημάτων, τὰ ὁποῖα εἶναι καὶ δύσκολα· καὶ οἱ ἐρευνητὲς πάλι χρειάζονται ἕναν ὁδηγό, χωρὶς τὸν ὁποῖο δὲν θὰ μποροῦσαν νὰ βροῦν λύσεις, ἕνας τέτοιος ὅμως ὁδηγὸς πρῶτον εἶναι δύσκολο νὰ παρουσιαστεῖ κι ἔπειτα, ἀκόμη κι ἂν παρουσιαζόταν, οἱ ἐρευνητὲς αὐτῶν τῶν προβλημάτων [c] δὲν θὰ δέχονταν, ἀπὸ περηφάνια, ὅσα θὰ τοὺς ἔλεγε. Ἂν ὅμως ἡ πόλη ὁλόκληρη ἐκτιμώντας σωστὰ τὸ θέμα *συνεργαζόταν* μὲ τὸν ὁδηγό, τότε καὶ οἱ ἐρευνητὲς θὰ πείθονταν καί, παράλληλα, μὲ τὶς ἀδιάλειπτες καὶ σύντονες προσπάθειες θὰ γινόταν φανερὸ ποιά εἶναι ἡ ἀληθινὴ φύση αὐτῶν τῶν ἀντι-

ἐκφανῆ γένοιτο ὅπῃ ἔχει· ἐπεὶ καὶ νῦν ὑπὸ τῶν πολλῶν ἀτιμαζόμενα καὶ κολουόμενα, ὑπὸ δὲ τῶν ζητούντων λόγον οὐκ ἐχόντων καθ' ὅτι χρήσιμα, ὅμως πρὸς ἅπαντα ταῦτα βίᾳ ὑπὸ χάριτος αὐξάνεται, καὶ οὐδὲν θαυμαστὸν αὐτὰ φανῆναι.

d Καὶ μὲν δή, ἔφη, τό γε ἐπίχαρι καὶ διαφερόντως ἔχει. ἀλλά μοι σαφέστερον εἰπὲ ἃ νυνδὴ ἔλεγες. τὴν μὲν γάρ που τοῦ ἐπιπέδου πραγματείαν γεωμετρίαν ἐτίθεις.

Ναί, ἦν δ' ἐγώ.

Εἶτά γ', ἔφη, τὸ μὲν πρῶτον ἀστρονομίαν μετὰ ταύτην, ὕστερον δ' ἀνεχώρησας.

Σπεύδων γάρ, ἔφην, ταχὺ πάντα διεξελθεῖν μᾶλλον βραδύνω· ἑξῆς γὰρ οὖσαν τὴν βάθους αὔξης μέθοδον, ὅτι τῇ ζητήσει γελοίως ἔχει, ὑπερβὰς αὐτὴν μετὰ γεωμετρίαν
e ἀστρονομίαν ἔλεγον, φορὰν οὖσαν βάθους.

Ὀρθῶς, ἔφη, λέγεις.

Τέταρτον τοίνυν, ἦν δ' ἐγώ, τιθῶμεν μάθημα ἀστρονομίαν, ὡς ὑπαρχούσης τῆς νῦν παραλειπομένης, ἐὰν αὐτὴν πόλις μετίῃ.

Εἰκός, ἦ δ' ὅς. καὶ ὅ γε νυνδή μοι, ὦ Σώκρατες, ἐπέπληξας περὶ ἀστρονομίας ὡς φορτικῶς ἐπαινοῦντι, νῦν ᾗ σὺ μετέρχῃ
529 ἐπαινῶ· παντὶ γάρ μοι δοκεῖ δῆλον ὅτι αὕτη γε ἀναγκάζει ψυχὴν εἰς τὸ ἄνω ὁρᾶν καὶ ἀπὸ τῶν ἐνθένδε ἐκεῖσε ἄγει.

Ἴσως, ἦν δ' ἐγώ, παντὶ δῆλον πλὴν ἐμοί· ἐμοὶ γὰρ οὐ δοκεῖ οὕτως.

Ἀλλὰ πῶς; ἔφη.

Ὡς μὲν νῦν αὐτὴν μεταχειρίζονται οἱ εἰς φιλοσοφίαν ἀνάγοντες, πάνυ ποιεῖν κάτω βλέπειν.

Πῶς, ἔφη, λέγεις;

Οὐκ ἀγεννῶς μοι δοκεῖς, ἦν δ' ἐγώ, τὴν περὶ τὰ ἄνω

κειμένων· ἀφοῦ ἀκόμη καὶ τώρα ποὺ ὁ πολὺς κόσμος δὲν ἀποδίδει σ' αὐτὰ κάποιαν ἀξία καὶ τὰ ὑποτιμᾶ, καὶ πού, ἐπίσης, οἱ ἐρευνητὲς δὲν εἶναι σὲ θέση νὰ ἐξηγήσουν ποῦ ἔγκειται ἡ χρησιμότητά τους, *παρ' ὅλα* αὐτά, χάρη στὴν κομψότητα αὐτῶν τῶν ἀντικειμένων, συντελεῖται πρόοδος καὶ δὲν θὰ εἶναι διόλου περίεργο ἂν τὰ ζητήματα αὐτὰ λυθοῦν.

[d] Βεβαίως, εἶπε, ἔχουν μιὰ χάρη ξεχωριστή. Ἐξήγησέ μου ὅμως κάπως πιὸ καθαρὰ αὐτὸ ποὺ ἔλεγες τώρα δά. Ὅριζες τὴ γεωμετρία ὡς τὴ σπουδὴ τῶν ἐπίπεδων ἐπιφανειῶν.

Ναί, εἶπα ἐγώ.

Ἔπειτα, εἶπε, πῆγες μετὰ ἀπὸ αὐτὴ στὴν ἀστρονομία, ὕστερα ὅμως ἔφυγες ἀπὸ 'κεῖ.

Ἀπὸ τὴ βιασύνη μου, εἶπα, νὰ τὰ περάσω ὅλα γρήγορα, καθυστερῶ περισσότερο· γιατὶ ἐνῶ ἑπόμενη κατὰ σειρὰ εἶναι ἡ διερεύνηση τῆς διάστασης τοῦ βάθους, ἐγώ, ἐπειδὴ ἡ κατάσταση τῆς ἔρευνας ἐκεῖ εἶναι γιὰ γέλια, τὴν προσπέρασα, καὶ μετὰ τὴ γεωμετρία [e] πῆγα στὴν ἀστρονομία, ἡ ὁποία σπουδάζει τὴν κίνηση τῶν στερεῶν σωμάτων.

Σωστά λές, εἶπε.

Ὡς τέταρτο, λοιπόν, μάθημα, εἶπα ἐγώ, νὰ βάλουμε τὴν ἀστρονομία, μὲ τὴ σκέψη ὅτι ἡ στερεομετρία, ποὺ τώρα τὴν παραλείπουμε, *ἔχει* τὴ θέση της, ἀρκεῖ ἡ πόλη νὰ καταπιαστεῖ μὲ αὐτήν.

Φυσικά, εἶπε ἐκεῖνος. Κι ὅσο γιὰ τὴν ἐπίπληξη ποὺ τώρα δά, Σωκράτη, μοῦ ἔκανες, ὅτι [529a] παινεύω μὲ τρόπο κοινότοπο τὴν ἀστρονομία, αὐτὴ τὴ φορὰ τὴν παινεύω ἀντικρύζοντάς την μὲ τὸ πρίσμα ποὺ τὴν προσεγγίζεις κι ἐσύ· γιατὶ εἶναι, νομίζω, σὲ ὅλους φανερὸ ὅτι ἡ σπουδὴ αὐτὴ ἀναγκάζει τὴν ψυχὴ νὰ βλέπει πρὸς τὰ ἐπάνω καὶ τὴν ὁδηγεῖ ἀπὸ τὰ πράγματα τούτου ἐδῶ τοῦ κόσμου πρὸς τὰ ἐκεῖ.

Ἴσως, εἶπα ἐγώ, νὰ εἶναι σὲ ὅλους φανερὸ ἐκτὸς ἀπὸ μένα· ἐμένα δὲν μοῦ φαίνεται ὅτι εἶναι ἔτσι.

Ἀλλὰ πῶς; ἔκανε.

Ὁ τρόπος ποὺ καταπιάνονται τώρα μὲ αὐτὴν ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι πᾶνε νὰ μᾶς ὁδηγήσουν στὴ φιλοσοφία κάνει, νομίζω, τοὺς ἀνθρώπους νὰ κοιτάζουν πρὸς τὰ κάτω.

Πῶς τὸ ἐννοεῖς; ρώτησε.

Μοῦ δίνεις τὴν ἐντύπωση, εἶπα ἐγώ, ὅτι ἡ ἰδέα ποὺ 'χεις μέσα σου γιὰ τὴ σπουδὴ τῶν πραγμάτων, τὰ ὁποῖα βρίσκονται ἐκεῖ ψηλά, ἔχει μιὰ κάποια

μάθησιν λαμβάνειν παρὰ σαυτῷ ἥ ἐστι· κινδυνεύεις γὰρ
b καὶ εἴ τις ἐν ὀροφῇ ποικίλματα θεώμενος ἀνακύπτων κατα-
μανθάνοι τι, ἡγεῖσθαι ἂν αὐτὸν νοήσει ἀλλ' οὐκ ὄμμασι
θεωρεῖν. ἴσως οὖν καλῶς ἡγῇ, ἐγὼ δ' εὐηθικῶς. ἐγὼ γὰρ
αὖ οὐ δύναμαι ἄλλο τι νομίσαι ἄνω ποιοῦν ψυχὴν βλέπειν
μάθημα ἢ ἐκεῖνο ὃ ἂν περὶ τὸ ὄν τε ᾖ καὶ τὸ ἀόρατον, ἐάν
τέ τις ἄνω κεχηνὼς ἢ κάτω συμμεμυκὼς τῶν αἰσθητῶν τι
ἐπιχειρῇ μανθάνειν, οὔτε μαθεῖν ἄν ποτέ φημι αὐτόν —ἐπι-
c στήμην γὰρ οὐδὲν ἔχειν τῶν τοιούτων— οὔτε ἄνω ἀλλὰ κάτω
αὐτοῦ βλέπειν τὴν ψυχήν, κἂν ἐξ ὑπτίας νέων ἐν γῇ ἢ ἐν
θαλάττῃ μανθάνῃ.

Δίκην, ἔφη, ἔχω· ὀρθῶς γάρ μοι ἐπέπληξας. ἀλλὰ πῶς δὴ
ἔλεγες δεῖν ἀστρονομίαν μανθάνειν παρὰ ἃ νῦν μανθάνουσιν,
εἰ μέλλοιεν ὠφελίμως πρὸς ἃ λέγομεν μαθήσεσθαι;

Ὧδε, ἦν δ' ἐγώ. ταῦτα μὲν τὰ ἐν τῷ οὐρανῷ ποικίλματα,
ἐπείπερ ἐν ὁρατῷ πεποίκιλται, κάλλιστα μὲν ἡγεῖσθαι καὶ
d ἀκριβέστατα τῶν τοιούτων ἔχειν, τῶν δὲ ἀληθινῶν πολὺ
ἐνδεῖν, ἃς τὸ ὂν τάχος καὶ ἡ οὖσα βραδυτὴς ἐν τῷ ἀληθινῷ
ἀριθμῷ καὶ πᾶσι τοῖς ἀληθέσι σχήμασι φοράς τε πρὸς
ἄλληλα φέρεται καὶ τὰ ἐνόντα φέρει, ἃ δὴ λόγῳ μὲν καὶ
διανοίᾳ ληπτά, ὄψει δ' οὔ· ἢ σὺ οἴει;

Οὐδαμῶς γε, ἔφη.

Οὐκοῦν, εἶπον, τῇ περὶ τὸν οὐρανὸν ποικιλίᾳ παραδείγμασι
χρηστέον τῆς πρὸς ἐκεῖνα μαθήσεως ἕνεκα, ὁμοίως ὥσπερ ἂν
e εἴ τις ἐντύχοι ὑπὸ Δαιδάλου ἤ τινος ἄλλου δημιουργοῦ ἢ
γραφέως διαφερόντως γεγραμμένοις καὶ ἐκπεπονημένοις δια-
γράμμασιν. ἡγήσαιτο γὰρ ἄν πού τις ἔμπειρος γεωμετρίας,
ἰδὼν τὰ τοιαῦτα, κάλλιστα μὲν ἔχειν ἀπεργασίᾳ, γελοῖον μὴν
ἐπισκοπεῖν αὐτὰ σπουδῇ ὡς τὴν ἀλήθειαν ἐν αὐτοῖς ληψόμενον

εὐγένεια. Γιατὶ φαίνεται πὼς ἀκόμη κι ἂν σηκώνοντας κάποιος ψηλὰ τὸ κεφάλι καὶ [b] κοιτάζοντας τὸ διάκοσμο στὴν ἐσωτερικὴ ὀροφὴ παρατηροῦσε κάτι, ἐσὺ θὰ ἤσουν τῆς γνώμης ὅτι ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς βλέπει μὲ τὴ νόηση καὶ ὄχι μὲ τὰ μάτια. Ἴσως νὰ τὸ νομίζεις σωστά, καὶ ἀνόητο νὰ εἶναι αὐτὸ ποὺ νομίζω ἐγώ. Γιατὶ ἐγώ, βλέπεις, δὲν μπορῶ νὰ φανταστῶ μάθημα ποὺ νὰ κάνει τὴν ψυχὴ νὰ στρέφει τὸ βλέμμα της πρὸς τὰ πάνω ἄλλο ἀπὸ ἐκεῖνο ποὺ γιὰ ἀντικείμενό του ἔχει τὸ ὂν καὶ τὸ ἀόρατο· καὶ ἂν κανεὶς προσπαθεῖ νὰ σπουδάσει κάποιο ἀπὸ τὰ ἀντικείμενα, τὰ ὁποῖα γίνονται ἀντιληπτὰ διαμέσου τῶν αἰσθήσεων, χάσκοντας πρὸς τὰ πάνω μὲ τὸ στόμα ἀνοιχτὸ ἢ πρὸς τὰ κάτω μὲ τὸ στόμα κλεισμένο, *καὶ* τίποτα δὲν πρόκειται ποτὲ νὰ μάθει, [c] *ἐπιμένω* σ' αὐτό —γιατὶ κανένα ἀπὸ τὰ ἀντικείμενα αὐτοῦ τοῦ εἴδους δὲν ἐπιδέχεται γνώση—, *καὶ* ἡ ψυχή του δὲν ἔχει στραμμένο τὸ βλέμμα της πρὸς τὰ πάνω ἀλλὰ πρὸς τὰ κάτω, ἀκόμη κι ἂν αὐτὸς προσπαθεῖ νὰ μάθει γυρισμένος ἀνάσκελα στὴ στεριὰ ἢ στὴ θάλασσα, ὅπως στὸ κολύμπι.

Καλὰ νὰ τὰ πάθω, εἶπε· σωστὰ μὲ ἐπέπληξες. Πῶς τὸ ἐννοοῦσες ὅμως ὅταν ἔλεγες ὅτι τὴν ἀστρονομία πρέπει νὰ τὴν μαθαίνουμε ἀλλιώτικα ἀπ' ὅτι τὴν μαθαίνουμε σήμερα, ἂν εἶναι νὰ ἔχουμε ἀπὸ αὐτὴ τὴ μάθηση ὄφελος πρὸς τὴν κατεύθυνση ποὺ λέμε;

Κατὰ τὸν ἑξῆς τρόπο, εἶπα ἐγώ: Ὅλο αὐτὸν τὸ διάκοσμο ποὺ στολίζει τὸν οὐρανὸ πρέπει νὰ τὸν θεωροῦμε ὡς τὸ πιὸ ὄμορφο καὶ αὐτὸ ποὺ ἔχει τακτοποιηθεῖ [d] μὲ τὴ μεγαλύτερη ἀκρίβεια ἀπὸ ὁποιοδήποτε ἄλλο ὁρατὸ πρᾶγμα· πολὺ κατώτερο ὅμως σὲ σύγκριση μὲ τὶς κινήσεις μὲ τὶς ὁποῖες κινοῦνται αὐτὴ καθεαυτὴν ἡ ταχύτητα καὶ αὐτὴ καθεαυτὴν ἡ βραδύτητα —σὲ ἀληθινὲς καὶ γνήσιες ἀριθμητικὲς τιμὲς— σὲ σχέση ἡ μιὰ μὲ τὴν ἄλλη καὶ μὲ τὶς ὁποῖες κάνουν νὰ κινεῖται ὅ,τι εἶναι οὐσιαστικὸ σ' ἐκεῖνες: τὰ ἀληθινὰ στολίδια ποὺ τὰ συλλαμβάνουμε μὲ τὴ νόηση καὶ τὸν μαθηματικὸ λογισμὸ κι ὄχι μὲ τὴν ὅραση· ἢ μήπως ἔχεις ἄλλη γνώμη;

Καθόλου, εἶπε.

Ἔτσι λοιπόν, εἶπα, τὸν οὐράνιο διάκοσμο πρέπει νὰ τὸν χρησιμοποιήσουμε ὡς παράδειγμα γιὰ τὴ σπουδὴ ἐκείνων τῶν ἄλλων πραγμάτων, ἀκριβῶς ὅπως θὰ γινόταν ἂν ἔπεφταν στὰ χέρια μας σχέδια φιλοτεχνημένα καὶ δουλεμένα μὲ ξεχωριστὴ δεξιοτεχνία [e] ἀπὸ τὸν Δαίδαλο ἢ κάποιον ἄλλο τεχνίτη. Βλέποντάς τα τὰ σχέδια αὐτὰ κάποιος ποὺ ξέρει ἀπὸ γεωμετρία θὰ σκεπτόταν ὅτι εἶναι μὲν ἔξοχα σχεδιασμένα, θὰ ἦταν ὅμως ἀστεῖο νὰ τὰ ἐξέταζε κανεὶς στὰ σοβαρὰ προσδοκώντας ὅτι μέσα σ' αὐτὰ θὰ ἐξακρίβωνε τάχα τὴν

530 ἴσων ἢ διπλασίων ἢ ἄλλης τινὸς συμμετρίας.

Τί δ' οὐ μέλλει γελοῖον εἶναι; ἔφη.

Τῷ ὄντι δὴ ἀστρονομικόν, ἦν δ' ἐγώ, ὄντα οὐκ οἴει ταὐτὸν πείσεσθαι εἰς τὰς τῶν ἄστρων φορὰς ἀποβλέποντα; νομιεῖν μὲν ὡς οἷόν τε κάλλιστα τὰ τοιαῦτα ἔργα συστήσασθαι, οὕτω συνεστάναι τῷ τοῦ οὐρανοῦ δημιουργῷ αὐτόν τε καὶ τὰ ἐν αὐτῷ· τὴν δὲ νυκτὸς πρὸς ἡμέραν συμμετρίαν καὶ τούτων πρὸς μῆνα καὶ μηνὸς πρὸς ἐνιαυτὸν καὶ τῶν ἄλλων ἄστρων
b πρός τε ταῦτα καὶ πρὸς ἄλληλα, οὐκ ἄτοπον, οἴει, ἡγήσεται τὸν νομίζοντα γίγνεσθαί τε ταῦτα ἀεὶ ὡσαύτως καὶ οὐδαμῇ οὐδὲν παραλλάττειν, σῶμά τε ἔχοντα καὶ ὁρώμενα, καὶ ζητεῖν παντὶ τρόπῳ τὴν ἀλήθειαν αὐτῶν λαβεῖν;

Ἐμοὶ γοῦν δοκεῖ, ἔφη, σοῦ νῦν ἀκούοντι.

Προβλήμασιν ἄρα, ἦν δ' ἐγώ, χρώμενοι ὥσπερ γεωμετρίαν οὕτω καὶ ἀστρονομίαν μέτιμεν, τὰ δ' ἐν τῷ οὐρανῷ ἐάσομεν, εἰ μέλλομεν ὄντως ἀστρονομίας μεταλαμβάνοντες χρήσιμον
c τὸ φύσει φρόνιμον ἐν τῇ ψυχῇ ἐξ ἀχρήστου ποιήσειν.

Ἦ πολλαπλάσιον, ἔφη, τὸ ἔργον ἢ ὡς νῦν ἀστρονομεῖται προστάττεις.

Οἶμαι δέ γε, εἶπον, καὶ τἆλλα κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον προστάξειν ἡμᾶς, ἐάν τι ἡμῶν ὡς νομοθετῶν ὄφελος ᾖ. ἀλλὰ γὰρ τί ἔχεις ὑπομνῆσαι τῶν προσηκόντων μαθημάτων;

Οὐκ ἔχω, ἔφη, νῦν γ' οὑτωσί.

Οὐ μὴν ἕν, ἀλλὰ πλείω, ἦν δ' ἐγώ, εἴδη παρέχεται ἡ φορά,
d ὡς ἐγᾦμαι. τὰ μὲν οὖν πάντα ἴσως ὅστις σοφὸς ἕξει εἰπεῖν· ἃ δὲ καὶ ἡμῖν προφανῆ, δύο.

Ποῖα δή;

Πρὸς τούτῳ, ἦν δ' ἐγώ, ἀντίστροφον αὐτοῦ.

Τὸ ποῖον;

Κινδυνεύει, ἔφην, ὡς πρὸς ἀστρονομίαν ὄμματα πέπηγεν,

ἀλήθεια [530a] σχετικὰ μὲ τὰ ἴσα, τὰ διπλάσια ἢ ὁποιαδήποτε ἄλλη συμμετρικὴ ἀναλογία.

Πῶς μπορεῖ νὰ μὴν εἶναι γελοῖο κάτι τέτοιο; ρώτησε.

Δὲν νομίζεις, λοιπόν, εἶπα ἐγώ, ὅτι κι ἕνας πραγματικὸς ἀστρονόμος θὰ πάθει τὸ ἴδιο κοιτάζοντας τὶς τροχιὲς τῶν ἄστρων; Θὰ σχηματίσει τὴ γνώμη ὅτι ὁ οὐρανὸς καὶ ὅσα ἄλλα εἶναι ἐκεῖ ἐπάνω ἔχουν τακτοποιηθεῖ ἀπὸ τὸν Δημιουργὸ μὲ τὸν ὡραιότερο τρόπο ποὺ εἶναι δυνατὸν νὰ γίνουν τέτοια ἔργα. Σὲ ὅ,τι ὅμως ἀφορᾶ τὴ συμμετρία νύχτας καὶ ἡμέρας, ἐπίσης τὴ συμμετρία τούτων τῶν δύο μὲ τὸ μήνα, καὶ τοῦ μηνὸς μὲ τὸ ἔτος, κι ἀκόμη τὴ συμμετρία τῶν ἄλλων ἄστρων μὲ ὁποιοδήποτε ἀπὸ τὰ προηγούμενα ἢ καὶ τῶν ἄλλων ἄστρων [b] μεταξύ τους, δὲν νομίζεις ὅτι θὰ θεωρήσει παράλογο ὅποιον πιστεύει πὼς αὐτὰ ὅλα, μόλο ποὺ ἔχουν σῶμα καὶ εἶναι αἰσθητά, δὲν μεταβάλλονται ποτὲ καὶ δὲν παρουσιάζουν πουθενὰ τὴν παραμικρὴ ἀπόκλιση καὶ ὅποιον προσπαθεῖ μὲ κάθε τρόπο νὰ συλλάβει τὴν ἀλήθεια γύρω ἀπὸ αὐτά;

Τώρα ποὺ τὸ ἀκούω ἀπὸ ἐσένα, εἶπε, συμφωνῶ κι ἐγώ.

Τότε λοιπόν, εἶπα ἐγώ, τὴν ἀστρονομία θὰ τὴν σπουδάσουμε ἀκριβῶς ὅπως καὶ τὴ γεωμετρία, μὲ τὴ βοήθεια προβλημάτων, καὶ θὰ ἀφήσουμε τὸν ἔναστρο οὐρανὸ στὴν ἄκρη, ἂν πρόκειται τὸ κομμάτι ἐκεῖνο μέσα στὴν ψυχή, ποὺ ἀπὸ τὴ φύση του εἶναι γνωστικό, νὰ τὸ καταστήσουμε διαμέσου μιᾶς γνήσιας ἐνασχόλησης μὲ τὴν ἀστρονομία [c] χρήσιμο —ἀπὸ ἄχρηστο ποὺ ἦταν ὥς τώρα.

Ἐπιβάλλεις, εἶπε, ἕνα ἔργο πολλαπλάσιο σὲ σύγκριση μὲ τὴν ἀστρονομία ἔτσι ὅπως ἐξασκεῖται σήμερα.

Φαντάζομαι, εἶπα, ὅτι καὶ γιὰ τὰ ἄλλα ποὺ θὰ ἐπιβάλουμε θὰ ἰσχύσει τὸ ἴδιο, ἂν εἶναι νὰ βγεῖ κάποιο ὄφελος ἀπὸ μᾶς ὡς νομοθέτες. Ὡστόσο ποιά ἄλλη κατάλληλη σπουδὴ ἔχεις νὰ προτείνεις ἐσύ;

Ἔτσι πρόχειρα, εἶπε, αὐτὴ τὴ στιγμὴ ἐγὼ δὲν ἔχω καμία.

Ὡστόσο, εἶπα ἐγώ, δὲν ὑπάρχει μόνον *ἕνα* εἶδος κίνησης τῶν σωμάτων ἀλλὰ περισσότερα, [d] ὅπως πιστεύω. Ὅλες τὶς κινήσεις στὸ σύνολό τους θὰ μπορέσει ἴσως νὰ μᾶς τὶς πεῖ μόνο κάποιος βαθὺς γνώστης τῆς ἀστρονομίας, αὐτὰ ὅμως τὰ ὁποῖα εἶναι καὶ σ' ἐμᾶς πρόδηλα εἶναι δύο.

Ποιά;

Ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὴν ποὺ ἀναφέραμε, εἶπα ἐγώ, ἡ ἀντίστροφή της.

Ποιά δηλαδή;

Φαίνεται, εἶπα, ὅτι ὅπως τὰ μάτια εἶναι φτιαγμένα γιὰ τὴν ἀστρονομία

ὡς πρὸς ἐναρμόνιον φορὰν ὦτα παγῆναι, καὶ αὗται ἀλλήλων ἀδελφαί τινες αἱ ἐπιστῆμαι εἶναι, ὡς οἵ τε Πυθαγόρειοί φασι καὶ ἡμεῖς, ὦ Γλαύκων, συγχωροῦμεν. ἢ πῶς ποιοῦμεν;

Οὕτως, ἔφη.

e Οὐκοῦν, ἦν δ' ἐγώ, ἐπειδὴ πολὺ τὸ ἔργον, ἐκείνων πευσόμεθα πῶς λέγουσι περὶ αὐτῶν καὶ εἴ τι ἄλλο πρὸς τούτοις· ἡμεῖς δὲ παρὰ πάντα ταῦτα φυλάξομεν τὸ ἡμέτερον.

Ποῖον;

Μή ποτ' αὐτῶν τι ἀτελὲς ἐπιχειρῶσιν ἡμῖν μανθάνειν οὓς θρέψομεν, καὶ οὐκ ἐξῆκον ἐκεῖσε ἀεί, οἷ πάντα δεῖ ἀφήκειν, οἷον ἄρτι περὶ τῆς ἀστρονομίας ἐλέγομεν. ἢ οὐκ οἶσθ' ὅτι
531 καὶ περὶ ἁρμονίας ἕτερον τοιοῦτον ποιοῦσι; τὰς γὰρ ἀκουομένας αὖ συμφωνίας καὶ φθόγγους ἀλλήλοις ἀναμετροῦντες ἀνήνυτα, ὥσπερ οἱ ἀστρονόμοι, πονοῦσιν.

Νὴ τοὺς θεούς, ἔφη, καὶ γελοίως γε, πυκνώματ' ἄττα ὀνομάζοντες καὶ παραβάλλοντες τὰ ὦτα, οἷον ἐκ γειτόνων φωνὴν θηρευόμενοι, οἱ μέν φασιν ἔτι κατακούειν ἐν μέσῳ τινὰ ἠχὴν καὶ σμικρότατον εἶναι τοῦτο διάστημα, ᾧ μετρητέον, οἱ δὲ ἀμφισβητοῦντες ὡς ὅμοιον ἤδη φθεγγομένων, ἀμφότεροι
b ὦτα τοῦ νοῦ προστησάμενοι.

Σὺ μέν, ἦν δ' ἐγώ, τοὺς χρηστοὺς λέγεις τοὺς ταῖς χορδαῖς πράγματα παρέχοντας καὶ βασανίζοντας, ἐπὶ τῶν κολλόπων στρεβλοῦντας· ἵνα δὲ μὴ μακροτέρα ἡ εἰκὼν γίγνηται πλήκτρῳ τε πληγῶν γιγνομένων καὶ κατηγορίας πέρι καὶ ἐξαρνήσεως καὶ ἀλαζονείας χορδῶν, παύομαι τῆς εἰκόνος καὶ οὔ φημι τούτους λέγειν, ἀλλ' ἐκείνους οὓς ἔφαμεν νυνδὴ περὶ ἁρμονίας ἐρήσεσθαι. ταὐτὸν γὰρ ποιοῦσι τοῖς ἐν τῇ
c ἀστρονομίᾳ· τοὺς γὰρ ἐν ταύταις ταῖς συμφωνίαις ταῖς ἀκουομέναις ἀριθμοὺς ζητοῦσιν, ἀλλ' οὐκ εἰς προβλήματα ἀνίασιν, ἐπισκοπεῖν τίνες σύμφωνοι ἀριθμοὶ καὶ τίνες οὔ, καὶ διὰ τί ἑκάτεροι.

ἔτσι καὶ τὰ αὐτιὰ εἶναι φτιαγμένα γιὰ τὴν ἁρμονικὴ κίνηση τῶν ἤχων κι ὅτι αὐτὲς οἱ ἐπιστῆμες εἶναι κάτι σὰν ἀδελφὲς ἡ μιὰ μὲ τὴν ἄλλη, καθὼς καὶ οἱ Πυθαγόρειοι ὑποστηρίζουν, καὶ ἐμεῖς, Γλαύκων, συμφωνοῦμε μαζί τους. Αὐτὸ δὲν κάνουμε;

Αὐτό, εἶπε.

[e] Ἐπειδὴ λοιπόν, εἶπα ἐγώ, τὸ ἔργο αὐτὸ ἔχει μάκρος, ἂς ζητήσουμε νὰ μάθουμε ἀπὸ ἐκείνους, τοὺς Πυθαγορείους, τί λένε γι' αὐτά, ἐνδεχομένως καὶ γιὰ κάτι ἄλλο ἐκτὸς ἀπὸ αὐτά. Ἐμεῖς, βέβαια, θὰ μείνουμε σταθεροὶ ὡς πρὸς ὅλα στὴ δική μας γραμμή.

Ποιά εἶναι αὐτή;

Μήπως κι ἐκεῖνοι τοὺς ὁποίους θὰ ἀνατρέφουμε δοκιμάσουν νὰ σπουδάσουν σ' αὐτὲς τὶς ἐπιστῆμες κάτι ἀνολοκλήρωτο καὶ κάτι ποὺ δὲν θὰ φθάνει πάντοτε ἴσαμ' ἐκεῖ ποὺ πρέπει νὰ φθάνουν ὅλα, ὅπως τώρα δὰ λέγαμε σχετικὰ μὲ τὴν ἀστρονομία. Ἢ δὲν ξέρεις ὅτι [531a] καὶ μὲ τὶς ἁρμονίες πάλι κάτι τέτοιο κάνουν; Προσπαθώντας δηλαδὴ νὰ ἐξακριβώσουν τὸ ἁρμονικὸ συνταίριασμα τῶν μουσικῶν τόνων, τοὺς ὁποίους ἀκοῦμε, καταπιάνονται, ὅπως καὶ οἱ ἀστρονόμοι, μὲ ἕνα ἐπίπονο ἔργο ποὺ δὲν ἔχει τελειωμό.

Ναί, μὰ τοὺς θεούς, εἶπε, καὶ εἶναι ἀστεῖοι καθὼς μιλοῦν γιὰ κάτι 'συμπυκνώσεις', ἤχων καὶ τεντώνουν τὰ αὐτιά τους, σὰν νὰ προσπαθοῦν νὰ κρυφακούσουν τί λένε δίπλα οἱ γείτονες· καὶ οἱ μὲν ἰσχυρίζονται ὅτι ξεχωρίζουν ἀνάμεσα σὲ δύο τόνους ἕναν τρίτο, κι ὅτι *αὐτὸ* εἶναι τὸ ἐλάχιστο διάστημα, μὲ τὸ ὁποῖο πρέπει νὰ μετρᾶμε, ἐνῶ πάλι οἱ ἄλλοι τὸ ἀμφισβητοῦν ὑποστηρίζοντας ὅτι πρόκειται γιὰ ὅμοιους ἤχους, ὡστόσο καὶ οἱ μὲν καὶ οἱ δὲ βάζουν [b] πρῶτα τὰ αὐτιὰ κι ὕστερα τὸ νοῦ.

Ἐσύ, εἶπα ἐγώ, ἐννοεῖς ἐκείνους τοὺς ὑπέροχους μουσικοὺς ποὺ ταλαιπωροῦν τὶς χορδὲς καὶ τὶς βασανίζουν τεντώνοντάς τες πάνω στὰ στριφτάρια τῆς λύρας· ἀλλὰ γιὰ νὰ μὴν τραβήξει περισσότερο σὲ μάκρος ἡ εἰκόνα κι ἀρχίσουμε νὰ λέμε καὶ γιὰ τὸ δάρσιμο ποὺ πέφτει στὶς χορδὲς μὲ τὸ πλῆκτρο, καὶ τὰ παράπονα τῶν μουσικῶν γιὰ τὴν ἀρνητικὴ στάση καὶ τὴν ἀλαζονεία τῶν χορδῶν, σταματάω αὐτὴ τὴν εἰκόνα καὶ δηλώνω ὅτι δὲν ἐννοῶ αὐτοὺς ἀλλὰ ἐκείνους ποὺ τώρα δὰ λέγαμε ὅτι θὰ τοὺς ρωτήσουμε νὰ μᾶς ποῦν γιὰ τὶς ἁρμονίες. Γιατὶ κάνουν ὅ,τι ἀκριβῶς καὶ οἱ ἀστρονόμοι· [c] ἀναζητοῦν δηλαδὴ τοὺς ἀριθμοὺς ποὺ ὑπάρχουν μέσα σ' αὐτὲς τὶς ἁρμονικὲς σχέσεις τῶν ἤχων ἀλλὰ δὲν ἀνάγονται σὲ προβλήματα, νὰ ἐρευνήσουν δηλαδὴ ποιές ἀριθμητικὲς σχέσεις εἶναι ἁρμονικὲς καὶ ποιές ὄχι, καὶ γιὰ ποιό λόγο.

Δαιμόνιον γάρ, ἔφη, πρᾶγμα λέγεις.

Χρήσιμον μὲν οὖν, ἦν δ' ἐγώ, πρὸς τὴν τοῦ καλοῦ τε καὶ ἀγαθοῦ ζήτησιν, ἄλλως δὲ μεταδιωκόμενον ἄχρηστον.

Εἰκός γ', ἔφη.

Οἶμαι δέ γε, ἦν δ' ἐγώ, καὶ ἡ τούτων πάντων ὧν διεληλύ-
d θαμεν μέθοδος ἐὰν μὲν ἐπὶ τὴν ἀλλήλων κοινωνίαν ἀφίκηται καὶ συγγένειαν, καὶ συλλογισθῇ ταῦτα ᾗ ἐστὶν ἀλλήλοις οἰκεῖα, φέρειν τι αὐτῶν εἰς ἃ βουλόμεθα τὴν πραγματείαν καὶ οὐκ ἀνόνητα πονεῖσθαι, εἰ δὲ μή, ἀνόνητα.

Καὶ ἐγώ, ἔφη, οὕτω μαντεύομαι. ἀλλὰ πάμπολυ ἔργον λέγεις, ὦ Σώκρατες.

Τοῦ προοιμίου, ἦν δ' ἐγώ, ἢ τίνος λέγεις; ἢ οὐκ ἴσμεν ὅτι πάντα ταῦτα προοίμιά ἐστιν αὐτοῦ τοῦ νόμου ὃν δεῖ μαθεῖν; οὐ γάρ που δοκοῦσί γέ σοι οἱ ταῦτα δεινοὶ διαλεκτικοὶ
e εἶναι.

Οὐ μὰ τὸν Δί', ἔφη, εἰ μὴ μάλα γέ τινες ὀλίγοι ὧν ἐγὼ ἐντετύχηκα.

Ἀλλὰ δή, εἶπον, μὴ δυνατοὶ οἵτινες δοῦναί τε καὶ ἀποδέξασθαι λόγον εἴσεσθαί ποτέ τι ὧν φαμεν δεῖν εἰδέναι;

Οὐδ' αὖ, ἔφη, τοῦτό γε.

532 Οὐκοῦν, εἶπον, ὦ Γλαύκων, οὗτος ἤδη αὐτός ἐστιν ὁ νόμος ὃν τὸ διαλέγεσθαι περαίνει; ὃν καὶ ὄντα νοητὸν μιμοῖτ' ἂν ἡ τῆς ὄψεως δύναμις, ἣν ἐλέγομεν πρὸς αὐτὰ ἤδη τὰ ζῷα ἐπιχειρεῖν ἀποβλέπειν καὶ πρὸς αὐτὰ ἄστρα τε καὶ τελευταῖον δὴ πρὸς αὐτὸν τὸν ἥλιον. οὕτω καὶ ὅταν τις τῷ διαλέγεσθαι ἐπιχειρῇ ἄνευ πασῶν τῶν αἰσθήσεων διὰ τοῦ λόγου ἐπ' αὐτὸ ὃ ἔστιν ἕκαστον ὁρμᾶν, καὶ μὴ ἀποστῇ πρὶν
b ἂν αὐτὸ ὃ ἔστιν ἀγαθὸν αὐτῇ νοήσει λάβῃ, ἐπ' αὐτῷ γίγνεται τῷ τοῦ νοητοῦ τέλει, ὥσπερ ἐκεῖνος τότε ἐπὶ τῷ τοῦ ὁρατοῦ.

Παντάπασι μὲν οὖν, ἔφη.

Τί οὖν; οὐ διαλεκτικὴν ταύτην τὴν πορείαν καλεῖς;

Τί μήν;

Ὑπέροχο σταλήθεια, εἶπε, τὸ πρᾶγμα ποὺ λές.

Ἐν πάση περιπτώσει χρήσιμο, εἶπα ἐγώ, γιὰ τὴν ἀναζήτηση τοῦ Ὡραίου καὶ τοῦ Καλοῦ, ἄχρηστο ὅμως ἂν τὸ ἐπιδιώκει κανεὶς γιὰ ἄλλο σκοπό.

Ἔτσι φαίνεται, εἶπε.

Πιστεύω ἐπίσης, εἶπα ἐγώ, ὅτι καὶ ἡ ἔρευνα γύρω ἀπὸ ὅλα αὐτὰ τὰ ἀντικείμενα ποὺ ἔχουμε ἐξετάσει, [d] ἂν φθάσει ἴσαμε τὴ σχέση καὶ τὴ συγγενικότητα ποὺ ἔχουν μεταξύ τους καὶ ἐπισημάνει τὰ στοιχεῖα ὡς πρὸς τὰ ὁποῖα τὰ ἀντικείμενα αὐτὰ εἶναι συγγενικὰ τὸ ἕνα μὲ τὸ ἄλλο, τότε ἡ προσπάθειά μας θὰ συμβάλει κάπως στοὺς στόχους ποὺ ἐπιδιώκουμε καὶ δὲν θὰ πάει χαμένος ὁ κόπος μας, εἰδαλλιῶς θὰ πάει στράφι.

Κι ἐγώ, εἶπε, κάτι τέτοιο ψυχανεμίζομαι. Πάντως εἶναι πολὺ μεγάλο τὸ ἔργο γιὰ τὸ ὁποῖο μιλᾶς, Σωκράτη.

Ἐννοεῖς, εἶπα ἐγώ, αὐτὸ ποὺ θὰ χρειαστεῖ γιὰ τὴν εἰσαγωγὴ ἢ λὲς κάτι ἄλλο; Ἢ μήπως δὲν ξέρουμε ὅτι ὅλα αὐτὰ εἶναι ἁπλῶς μιὰ εἰσαγωγὴ στὸν μελωδικὸ σκοπὸ ποὺ πρέπει νὰ μάθουμε; Γιατὶ δὲν φαντάζομαι νὰ νομίζεις ὅτι ὅσοι ἔχουν φοβερὴ ἱκανότητα σὲ αὐτὰ τὰ ἀντικείμενα [e] εἶναι διαλεκτικοί.

Ὄχι, μά τὸ Δία, εἶπε, ἐκτὸς ἀπὸ ὁρισμένους ἐλάχιστους ποὺ ἔχω συναντήσει.

Μὰ πίστεψες ποτέ, εἶπα, ὅτι ἄνθρωποι ποὺ δὲν μποροῦν νὰ διατυπώσουν ἕνα ἐπιχείρημα ἢ νὰ κρίνουν τὸ ἐπιχείρημα ἑνὸς ἄλλου θὰ ἔχουν ποτὲ γνώση γιὰ κάτι ἀπὸ ὅσα ὑποστηρίζουμε ὅτι πρέπει νὰ γνωρίζουν;

Ἡ ἀπάντησή μου, εἶπε, εἶναι καὶ ἐδῶ ἀρνητική.

[532a] Τότε λοιπόν, Γλαύκων, δὲν εἶναι *αὐτὸς* ὁ μελωδικὸς σκοπὸς ποὺ τραγουδάει ἡ διαλεκτική; Ἕνας μελωδικὸς σκοπὸς πού, ἂν καὶ νοητός, μπορεῖ καὶ τὸν μιμεῖται ἡ δύναμη τῆς ὅρασης, γιὰ τὴν ὁποία λέγαμε ὅτι προσπαθεῖ νὰ θεαστεῖ κιόλας αὐτὰ τὰ ἴδια ζωντανὰ ὄντα καὶ αὐτὰ τὰ ἴδια τὰ ἄστρα καί, τελικά, ἀκόμη καὶ αὐτὸ τὸν ἴδιο τὸν ἥλιο. Ἔτσι, καὶ ὅποτε κάποιος διαμέσου τῆς διαλεκτικῆς ἐπιχειρεῖ, χώρια ἀπὸ κάθε αἰσθητηριακὴ ἀντίληψη, νὰ στραφεῖ μὲ τὴ νόηση σὲ ὅ,τι ἀποτελεῖ μέσα στὸ κάθε πρᾶγμα χωριστὰ τὴν οὐσία του, καὶ δὲν παρατάει αὐτή του τὴν προσπάθεια ὡσότου [b] νὰ μπορέσει νὰ συλλάβει διαμέσου αὐτῆς τῆς ἴδιας τῆς νόησης τὸ Ἀγαθὸ στὴν *καθεαυτότητά του*, φθάνει στὸν τελικὸ στόχο τοῦ νοητοῦ, ὅπως ἐκεῖνος τότε ἔφθανε στὸν τελικὸ στόχο τοῦ ὁρατοῦ.

Ἀπολύτως, εἶπε.

Λοιπόν; Αὐτὴ τὴν πορεία δὲν τὴν χαρακτηρίζεις διαλεκτική;

Πῶς ἀλλιῶς;

Ἡ δέ γε, ἦν δ' ἐγώ, λύσις τε ἀπὸ τῶν δεσμῶν καὶ
μεταστροφὴ ἀπὸ τῶν σκιῶν ἐπὶ τὰ εἴδωλα καὶ τὸ φῶς καὶ ἐκ
τοῦ καταγείου εἰς τὸν ἥλιον ἐπάνοδος, καὶ ἐκεῖ πρὸς μὲν
τὰ ζῷά τε καὶ φυτὰ καὶ τὸ τοῦ ἡλίου φῶς ἔτι ἀδυναμία
c βλέπειν, πρὸς δὲ τὰ ἐν ὕδασι φαντάσματα θεῖα καὶ σκιὰς
τῶν ὄντων, ἀλλ' οὐκ εἰδώλων σκιὰς δι' ἑτέρου τοιούτου φωτὸς
ὡς πρὸς ἥλιον κρίνειν ἀποσκιαζομένας —πᾶσα αὕτη ἡ πρα-
γματεία τῶν τεχνῶν ἃς διήλθομεν ταύτην ἔχει τὴν δύναμιν
καὶ ἐπαναγωγὴν τοῦ βελτίστου ἐν ψυχῇ πρὸς τὴν τοῦ
ἀρίστου ἐν τοῖς οὖσι θέαν, ὥσπερ τότε τοῦ σαφεστάτου ἐν
σώματι πρὸς τὴν τοῦ φανοτάτου ἐν τῷ σωματοειδεῖ τε καὶ
d ὁρατῷ τόπῳ.

Ἐγὼ μέν, ἔφη, ἀποδέχομαι οὕτω. καίτοι παντάπασί γέ
μοι δοκεῖ χαλεπὰ μὲν ἀποδέχεσθαι εἶναι, ἄλλον δ' αὖ τρόπον
χαλεπὰ μὴ ἀποδέχεσθαι. ὅμως δέ —οὐ γὰρ ἐν τῷ νῦν
παρόντι μόνον ἀκουστέα, ἀλλὰ καὶ αὖθις πολλάκις ἐπανιτέον
—ταῦτα θέντες ἔχειν ὡς νῦν λέγεται, ἐπ' αὐτὸν δὴ τὸν νόμον
ἴωμεν, καὶ διέλθωμεν οὕτως ὥσπερ τὸ προοίμιον διήλθομεν.
λέγε οὖν τίς ὁ τρόπος τῆς τοῦ διαλέγεσθαι δυνάμεως, καὶ
e κατὰ ποῖα δὴ εἴδη διέστηκεν, καὶ τίνες αὖ ὁδοί· αὗται γὰρ ἂν
ἤδη, ὡς ἔοικεν, αἱ πρὸς αὐτὸ ἄγουσαι εἶεν, οἷ ἀφικομένῳ
ὥσπερ ὁδοῦ ἀνάπαυλα ἂν εἴη καὶ τέλος τῆς πορείας.

533 Οὐκέτ', ἦν δ' ἐγώ, ὦ φίλε Γλαύκων, οἷός τ' ἔσῃ ἀκολου-
θεῖν —ἐπεὶ τό γ' ἐμὸν οὐδὲν ἂν προθυμίας ἀπολίποι— οὐδ'
εἰκόνα ἂν ἔτι οὗ λέγομεν ἴδοις, ἀλλ' αὐτὸ τὸ ἀληθές, ὅ γε
δή μοι φαίνεται —εἰ δ' ὄντως ἢ μή, οὐκέτ' ἄξιον τοῦτο διισχυ-
ρίζεσθαι· ἀλλ' ὅτι μὲν δεῖ τοιοῦτόν τι ἰδεῖν, ἰσχυριστέον.
ἢ γάρ;

Τί μήν;

Οὐκοῦν καὶ ὅτι ἡ τοῦ διαλέγεσθαι δύναμις μόνη ἂν

Ἀλλὰ αὐτή, εἶπα ἐγώ, ἡ ἀπελευθέρωση τῶν δεσμωτῶν ἀπὸ τὰ δεσμὰ καὶ ἡ μεταστροφὴ ἀπὸ τὶς σκιὲς στὶς εἰκόνες, καὶ τὸ φῶς καὶ τὸ ἀνέβασμα ἀπὸ τὴν ὑπόγεια σπηλιὰ στὸ φῶς τοῦ ἥλιου καί, φθάνοντας ἐκεῖ, ἡ συνεχιζόμενη γιὰ ἕνα διάστημα ἀδυναμία τους νὰ ἀντικρύζουν τὰ ἔμβια ὄντα καὶ τὰ φυτὰ καὶ τὸ φῶς τοῦ ἥλιου, ἐνῶ ἀντιθέτως θὰ μποροῦν νὰ βλέπουν τὶς θεϊκὲς ἀντανακλάσεις [c] μέσα στὰ νερὰ καὶ τὶς σκιὲς τῶν πραγματικῶν ἀντικειμένων ἀντὶ γιὰ τὶς σκιὲς τῶν ὁμοιωμάτων ποὺ τὶς ρίχνει ἕνα φῶς τὸ ὁποῖο σὲ σύγκριση μὲ τὸν ἥλιο εἶναι κι αὐτὸ ἕνα ὁμοίωμα —ὅλη αὐτὴ ἡ σπουδὴ τῶν ἐπιστημῶν ποὺ ἀναφέραμε ἔχει τούτη τὴ δύναμη καὶ τὴν ἰδιότητα νὰ ἐπαναφέρει τὸ πιὸ εὐγενικὸ κομμάτι ποὺ κλείνει ἡ ψυχὴ μέσα της καὶ νὰ τὸ προσανατολίζει στὴ θέα τοῦ ἀρίστου ἀνάμεσα στὰ ὄντα, ἀκριβῶς ὅπως ἐκεῖ, στὴν παρομοίωσή μας, τὸ καθαρότερο κομμάτι μέσα στὸ σῶμα εἶχε στραφεῖ στὴ θέαση τοῦ πιὸ φωτεινοῦ ἀντικειμένου ποὺ ὑπάρχει στὴ σφαίρα τῆς σωματικότητας, [d] τὴ σφαίρα τοῦ ὁρατοῦ.

Ἐγὼ βέβαια, εἶπε, τὰ παραδέχομαι ὅπως τὰ λές. Μόλο ποὺ κατὰ τὴ γνώμη μου εἶναι πάρα πολὺ δύσκολο νὰ δεχθεῖ κανεὶς ὅτι εἶναι ἔτσι, ἀλλὰ πάλι κατὰ ἕναν ἄλλο τρόπο εἶναι δύσκολο καὶ νὰ μὴν τὰ παραδεχθεῖ. Ὡστόσο —γιατὶ δὲν πρέπει νὰ ἀρκεστοῦμε σὲ ὅ,τι ἀκοῦμε τώρα ἐδῶ ἀλλὰ θὰ χρειαστεῖ νὰ ξαναγυρίσουμε πολλὲς φορὲς ἀκόμα σ' αὐτά—, ἃς δεχθοῦμε ὅτι αὐτὰ τὰ πράγματα εἶναι ὅπως τὰ λέμε τώρα καὶ ἂς πᾶμε στὴν ἴδια τὴ μελωδία καὶ ἂς ἀναφερθοῦμε σ' αὐτήν, ὅπως ἀκριβῶς κάναμε καὶ γιὰ τὴν εἰσαγωγή. Γιά λέγε λοιπὸν ποῦ ἔγκειται ἡ δύναμη τῆς διαλεκτικῆς, [e] ποιά εἶναι τὰ εἴδη στὰ ὁποῖα διακρίνεται καὶ ποιές οἱ μέθοδοί της· γιατί, καθὼς φαίνεται, αὐτοὶ οἱ δρόμοι θὰ μᾶς ὁδηγοῦσαν στὸν τόπο ποὺ ὅταν φθάσει κανεὶς ἐκεῖ θὰ εἶναι κάτι σὰν ἀνάπαυση ἀπὸ δρόμο καὶ τέλος τοῦ ταξιδιοῦ.

[533a] Ἀγαπητέ μου Γλαύκων, εἶπα ἐγώ, δὲν θὰ μπορέσεις πιὰ νὰ μὲ παρακολουθήσεις —ἂν καὶ ἀπὸ τὴν πλευρά μου κάθε ἄλλο παρὰ θὰ μοῦ ἔλειπε ἡ καλὴ διάθεση—, δὲν πάω πιὰ νὰ σοῦ δείξω μιὰ εἰκόνα τοῦ πράγματος γιὰ τὸ ὁποῖο μιλᾶμε, ἀλλὰ αὐτὴ καθεαυτὴν τὴν ἀλήθεια, ἔτσι ὅπως τουλάχιστον φαίνεται σ' ἐμένα. Κατὰ πόσο εἶναι τωόντι ἔτσι ἢ ὄχι, δὲν χρειάζεται νὰ ἐπιμείνουμε τώρα σ' αὐτό· ὅτι ὅμως εἶναι ἀνάγκη νὰ δεῖ κανεὶς ἕνα τέτοιο πρᾶγμα, αὐτὸ ναί, πρέπει νὰ τὸ ὑποστηρίξουμε. Δὲν εἶναι ἔτσι;

Ἀναμφίβολα.

Ἐπίσης καὶ ὅτι *μόνον* ἡ δύναμη τῆς διαλεκτικῆς θὰ μποροῦσε νὰ τὴν φανερώσει σ' ἐκεῖνον ποὺ κατέχει τοῦτες τὶς ἐπιστῆμες τὶς ὁποῖες τώρα δὰ ἀνα-

φήνειεν ἐμπείρῳ ὄντι ὧν νυνδὴ διήλθομεν, ἄλλῃ δὲ οὐδαμῇ δυνατόν;

Καὶ τοῦτ', ἔφη, ἄξιον διισχυρίζεσθαι.

b Τόδε γοῦν, ἦν δ' ἐγώ, οὐδεὶς ἡμῖν ἀμφισβητήσει λέγουσιν, ὡς αὐτοῦ γε ἑκάστου πέρι ὃ ἔστιν ἕκαστον ἄλλη τις ἐπιχειρεῖ μέθοδος ὁδῷ περὶ παντὸς λαμβάνειν. ἀλλ' αἱ μὲν ἄλλαι πᾶσαι τέχναι ἢ πρὸς δόξας ἀνθρώπων καὶ ἐπιθυμίας εἰσὶν ἢ πρὸς γενέσεις τε καὶ συνθέσεις, ἢ πρὸς θεραπείαν τῶν φυομένων τε καὶ συντιθεμένων ἅπασαι τετράφαται· αἱ δὲ λοιπαί, ἃς τοῦ ὄντος τι ἔφαμεν ἐπιλαμβάνεσθαι, γεωμετρίας τε καὶ τὰς ταύτῃ ἑπομένας, ὁρῶμεν ὡς ὀνειρώττουσι μὲν
c περὶ τὸ ὄν, ὕπαρ δὲ ἀδύνατον αὐταῖς ἰδεῖν, ἕως ἂν ὑποθέσεσι χρώμεναι ταύτας ἀκινήτους ἐῶσι, μὴ δυνάμεναι λόγον διδόναι αὐτῶν. ᾧ γὰρ ἀρχὴ μὲν ὃ μὴ οἶδε, τελευτὴ δὲ καὶ τὰ μεταξὺ ἐξ οὗ μὴ οἶδεν συμπέπλεκται, τίς μηχανὴ τὴν τοιαύτην ὁμολογίαν ποτὲ ἐπιστήμην γενέσθαι;

Οὐδεμία, ἦ δ' ὅς.

Οὐκοῦν, ἦν δ' ἐγώ, ἡ διαλεκτικὴ μέθοδος μόνη ταύτῃ πορεύεται, τὰς ὑποθέσεις ἀναιροῦσα, ἐπ' αὐτὴν τὴν ἀρχὴν
d ἵνα βεβαιώσηται, καὶ τῷ ὄντι ἐν βορβόρῳ βαρβαρικῷ τινι τὸ τῆς ψυχῆς ὄμμα κατορωρυγμένον ἠρέμα ἕλκει καὶ ἀνάγει ἄνω, συνερίθοις καὶ συμπεριαγωγοῖς χρωμένη αἷς διήλθομεν τέχναις· ἃς ἐπιστήμας μὲν πολλάκις προσείπομεν διὰ τὸ ἔθος, δέονται δὲ ὀνόματος ἄλλου, ἐναργεστέρου μὲν ἢ δόξης, ἀμυδροτέρου δὲ ἢ ἐπιστήμης —διάνοιαν δὲ αὐτὴν ἔν γε τῷ πρόσθεν που ὡρισάμεθα— ἔστι δ', ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, οὐ περὶ
e ὀνόματος ἀμφισβήτησις, οἷς τοσούτων πέρι σκέψις ὅσων ἡμῖν πρόκειται.

Οὐ γὰρ οὖν, ἔφη.

['Αλλ' ὃ ἂν μόνον δηλοῖ πως τὴν ἕξιν σαφηνείᾳ λέγειν ἐν ψυχῇ ἀρκέσει;

Ναί.]

Ἀρκέσει οὖν, ἦν δ' ἐγώ, ὥσπερ τὸ πρότερον, τὴν μὲν πρώτην μοῖραν ἐπιστήμην καλεῖν, δευτέραν δὲ διάνοιαν, τρί-

φέραμε, κι ὅτι ἄλλος τρόπος γιὰ ἕνα τέτοιο φανέρωμα δὲν ὑπάρχει κανένας· σωστά;

Κι αὐτό, εἶπε, ἀξίζει νὰ τὸ ὑποστηρίξουμε.

[b] Ἐν πάση περιπτώσει, εἶπα ἐγώ, κανένας δὲν θὰ τὸ ἀμφισβητήσει ἂν ποῦμε ὅτι ὑπάρχει μιὰ ἄλλη μέθοδος, ἡ ὁποία ἐπιχειρεῖ σὲ καθεμιὰ περίπτωση νὰ συλλάβει μὲ ἐπιστημονικὸ τρόπο αὐτὴ καθεαυτὴν τὴν οὐσία σχετικὰ μὲ ὁποιοδήποτε πρᾶγμα. Ὅλες ὅμως οἱ ἄλλες ἐπιστῆμες ἢ ἔχουν νὰ κάνουν μὲ γνῶμες τῶν ἀνθρώπων καὶ μὲ ἐπιθυμίες τους ἢ εἶναι στραμμένες, ὅλες τους, στὶς διαφορετικὲς ἐκφάνσεις τοῦ κόσμου τῆς γένεσης καὶ στὶς τεχνικὲς κατασκευὲς ἢ στὴ φροντίδα γιὰ τὴ φυσικὴ παραγωγὴ καὶ τὰ κατασκευάσματα. Καὶ οἱ ὑπόλοιπες πάλι, αὐτὲς γιὰ τὶς ὁποῖες ὑποστηρίξαμε ὅτι κατὰ κάποιον τρόπο καταπιάνονται μὲ τὸ ὄν, ἐννοῶ τὴ γεωμετρία καὶ τὶς συναφεῖς μὲ αὐτὴν μαθήσεις, διαπιστώνουμε ὅτι τὸ ὂν τὸ βλέπουν σὰν σὲ ὄνειρο, [c] καὶ ὅτι στὸ ξύπνιο τους ἀδυνατοῦν νὰ τὸ δοῦν ὅσο ἐξακολουθοῦν νὰ χρησιμοποιοῦν ὑποθέσεις ποὺ τὶς ἀφήνουν ἀδιερεύνητες μὴ μπορώντας νὰ τὶς στηρίξουν λογικά. Γιατὶ ὅποιο πρᾶγμα ἔχει τὴν ἀφετηρία του σὲ κάτι τὸ ὁποῖο τοῦ εἶναι ἄγνωστο καὶ ἡ κατάληξή του ἀλλὰ καὶ τὰ ἐνδιάμεσα εἶναι συναρμολογημένα ἀπὸ αὐτὸ ποὺ τοῦ εἶναι ἄγνωστο, πῶς εἶναι δυνατὸν ποτὲ ἀπὸ ἕνα τέτοιας λογῆς συνταίριασμα νὰ βγεῖ γνώση;

Εἶναι ἀδύνατον, εἶπε αὐτός.

Ἑπομένως, εἶπα ἐγώ, μόνο ἡ διαλεκτικὴ μέθοδος πορεύεται —ἀκυρώνοντας τὶς ὑποθέσεις— ἴσαμε τὴν ἴδια τὴν ἀφετηριακὴ ἀρχὴ [d] γιὰ νὰ κατοχυρώσει τὰ ἀποτελέσματά της· καὶ τὸ μάτι τῆς ψυχῆς ποὺ πραγματικὰ ἦταν καταχωσμένο σὲ κάποιο βοῦρκο βαρβαρότητας τὸ στρέφει ἡ διαλεκτικὴ σιγὰ-σιγὰ καὶ τὸ ὁδηγεῖ πρὸς τὰ ἐπάνω ἔχοντας ὡς βοηθοὺς καὶ συνεργάτες της ἐκεῖνες τὶς ἄλλες μαθήσεις γιὰ τὶς ὁποῖες μιλήσαμε· ἐκεῖνες ποὺ τὶς ἀποκαλέσαμε μὲν πολλὲς φορὲς —ἔτσι ἀπὸ συνήθεια— ἐπιστῆμες ἀλλὰ ποὺ χρειάζονται ἕνα ἄλλο ὄνομα τὸ ὁποῖο νὰ δηλώνει μεγαλύτερη ἐνάργεια ἀπ' ὅτι ἡ ἁπλὴ γνώμη ἀλλὰ καὶ κάτι περισσότερο θολὸ ἀπ' ὅτι ἡ ἐπιστήμη —κάπου πρωτύτερα μεταχειριστήκαμε τὸν ὅρο 'διάνοια'—, νομίζω πάντως ὅτι τὸ θέμα μας δὲν εἶναι [e] ποιό ὄνομα θὰ χρησιμοποιήσουμε, τὴ στιγμὴ ποὺ ἔχουμε μπροστά μας πρὸς διερεύνηση τόσο σημαντικὰ ζητήματα.

Ἀσφαλῶς δὲν εἶναι, εἶπε.

Μποροῦμε λοιπόν, εἶπα ἐγώ, τὸ πρῶτο κομμάτι νὰ τὸ ὀνομάζουμε, ὅπως κάναμε καὶ προηγουμένως, 'γνώση', τὸ δεύτερο 'διάνοια', τὸ τρίτο [534a] 'πί-

534 την δὲ πίστιν καὶ εἰκασίαν τετάρτην· καὶ συναμφότερα μὲν ταῦτα δόξαν, συναμφότερα δ' ἐκεῖνα νόησιν· καὶ δόξαν μὲν περὶ γένεσιν, νόησιν δὲ περὶ οὐσίαν· καὶ ὅτι οὐσία πρὸς γένεσιν, νόησιν πρὸς δόξαν, καὶ ὅτι νόησις πρὸς δόξαν, ἐπιστήμην πρὸς πίστιν καὶ διάνοιαν πρὸς εἰκασίαν· τὴν δ' ἐφ' οἷς ταῦτα ἀναλογίαν καὶ διαίρεσιν διχῇ ἑκατέρου, δοξαστοῦ τε καὶ νοητοῦ, ἐῶμεν, ὦ Γλαύκων, ἵνα μὴ ἡμᾶς πολλαπλασίων λόγων ἐμπλήσῃ ἢ ὅσων οἱ παρεληλυθότες.

b Ἀλλὰ μὴν ἔμοιγ', ἔφη, τά γε ἄλλα, καθ' ὅσον δύναμαι ἕπεσθαι, συνδοκεῖ.

Ἦ καὶ διαλεκτικὸν καλεῖς τὸν λόγον ἑκάστου λαμβάνοντα τῆς οὐσίας; καὶ τὸν μὴ ἔχοντα, καθ' ὅσον ἂν μὴ ἔχῃ λόγον αὑτῷ τε καὶ ἄλλῳ διδόναι, κατὰ τοσοῦτον νοῦν περὶ τούτου οὐ φήσεις ἔχειν;

Πῶς γὰρ ἄν, ἦ δ' ὅς, φαίην;

Οὐκοῦν καὶ περὶ τοῦ ἀγαθοῦ ὡσαύτως· ὃς ἂν μὴ ἔχῃ διορίσασθαι τῷ λόγῳ ἀπὸ τῶν ἄλλων πάντων ἀφελὼν τὴν
c τοῦ ἀγαθοῦ ἰδέαν, καὶ ὥσπερ ἐν μάχῃ διὰ πάντων ἐλέγχων διεξιών, μὴ κατὰ δόξαν ἀλλὰ κατ' οὐσίαν προθυμούμενος ἐλέγχειν, ἐν πᾶσι τούτοις ἀπτῶτι τῷ λόγῳ διαπορεύηται, οὔτε αὐτὸ τὸ ἀγαθὸν φήσεις εἰδέναι τὸν οὕτως ἔχοντα οὔτε ἄλλο ἀγαθὸν οὐδέν, ἀλλ' εἴ πῃ εἰδώλου τινὸς ἐφάπτεται, δόξῃ, οὐκ ἐπιστήμῃ ἐφάπτεσθαι, καὶ τὸν νῦν βίον ὀνειροπολοῦντα καὶ ὑπνώττοντα, πρὶν ἐνθάδ' ἐξεγρέσθαι, εἰς Ἅιδου
d πρότερον ἀφικόμενον τελέως ἐπικαταδαρθεῖν;

Νὴ τὸν Δία, ἦ δ' ὅς, σφόδρα γε πάντα ταῦτα φήσω.

Ἀλλὰ μὴν τούς γε σαυτοῦ παῖδας, οὓς τῷ λόγῳ τρέφεις

στη', τὸ τέταρτο 'εἰκασία'· καὶ λαμβανόμενα μαζὶ αὐτὰ τὰ δύο τελευταῖα νὰ τὰ λέμε 'γνώμη', ἐνῶ τὰ δύο πρῶτα, ἐπίσης λαμβανόμενα μαζί, νὰ τὰ λέμε 'νόηση'· καὶ ἡ μὲν γνώμη ἔχει νὰ κάνει μὲ τὸ γίγνεσθαι, ἐνῶ ἡ νόηση ἔχει νὰ κάνει μὲ τὴν οὐσία. Καὶ ὅπως σχετίζεται ἡ οὐσία μὲ τὸ γίγνεσθαι ἔτσι σχετίζεται ἡ νόηση μὲ τὴ γνώμη, καὶ ὅποια σχέση ἔχει ἡ νόηση μὲ τὴ γνώμη, ἔχει καὶ ἡ γνώση μὲ τὴν πίστη καὶ ἡ διάνοια μὲ τὴν εἰκασία. Ὅσο τώρα γιὰ τὶς ἀναλογικὲς σχέσεις τῶν πραγμάτων τὰ ὁποῖα ὑπάγονται σ' αὐτὲς τὶς περιοχὲς καὶ τὴ διχοτόμηση καθεμιᾶς ἀπὸ αὐτές, δηλαδὴ τῆς περιοχῆς τῶν πραγμάτων ποὺ ἀποτελοῦν ἀντικείμενο γνώμης καὶ τῆς περιοχῆς τῶν πραγμάτων ποὺ ἀποτελοῦν ἀντικείμενο νόησης, αὐτά, Γλαύκων, ἂς τὰ ἀφήσουμε, γιὰ νὰ μὴ μᾶς μπλέξουν σὲ συζητήσεις πολλαπλάσια μεγαλύτερες ἀπ' ὅτι οἱ προηγούμενες.

[b] Κατὰ τὰ ἄλλα πάντως, εἶπε, συμφωνῶ κι ἐγώ, στὸ βαθμὸ ποὺ εἶμαι σὲ θέση νὰ σὲ παρακολουθήσω.

Λοιπόν, δὲν τὸν ὀνομάζεις κι ἐσὺ 'διαλεκτικὸ' αὐτὸν ποὺ ἀπαιτεῖ λογικὴ ἐξήγηση γιὰ τὴν οὐσία κάθε πράγματος; Καὶ γιὰ ὅποιον δὲν εἶναι ἱκανὸς νὰ τὸ κάνει αὐτό, ἐφόσον δὲν θὰ μπορεῖ νὰ δώσει στὸν ἑαυτό του καὶ στὸν ἄλλο μιὰ τέτοια λογικὴ ἐξήγηση, δὲν θὰ ὑποστήριζες ὅτι ὡς πρὸς αὐτὸ ὑστερεῖ σὲ ἐπίγνωση;

Θὰ τὸ ὑποστήριζα, εἶπε αὐτός.

Τὸ ἴδιο λοιπὸν ἰσχύει καὶ γιὰ τὸ Ἀγαθό. Ὅποιος δὲν μπορεῖ νὰ προσδιορίσει τὸ ἰδεατὸ καλούπι τοῦ Ἀγαθοῦ διακρίνοντάς το ἐννοιολογικὰ ἀπὸ καθετὶ ἄλλο, [c] καὶ δὲν εἶναι σὲ θέση νὰ τὰ βγάλει πέρα σὲ ὅλους τοὺς κριτικοὺς ἐλέγχους, σὰν σὲ μιὰ μάχη, προσπαθώντας νὰ δοκιμάσει τὴν ἄποψή του ὄχι μὲ γνώμονα αὐτὸ ποὺ *φαίνεται* ἀλλὰ αὐτὸ ποὺ *εἶναι*, καὶ δὲν περνάει μέσα ἀπὸ ὅλη αὐτὴ τὴ δοκιμασία μὲ τὸ λογισμό του ὄρθιο καὶ ἀκατανίκητο, τότε δὲν θὰ ἰσχυριστεῖς γιὰ αὐτὸν ποὺ διατελεῖ σὲ τέτοια κατάσταση οὔτε ὅτι γνωρίζει τὸ Ἀγαθὸ αὐτὸ καθεαυτὸ οὔτε καὶ κανένα ἄλλο ἀγαθὸ πρᾶγμα· κι ὅτι ἂν ἀκουμπάει σὲ κάποιο εἴδωλο τοῦ Ἀγαθοῦ, ἀκουμπάει μὲ τὴ γνώμη κι ὄχι μὲ τὴ γνώση, καὶ ὅτι σὲ τούτην ἐδῶ τὴ ζωὴ ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς κοιμᾶται κι ὀνειρεύεται, καὶ προτοῦ κὰν ἀκόμη ξυπνήσει ἐδῶ πάνω, [d] φθάνοντας πολὺ νωρίτερα στὸν Ἅδη, θὰ τὸν πάρει μετὰ ἐκεῖ ἕνας ὕπνος δίχως τελειωμό. Ἔτσι δὲν εἶναι;

Ναί, μὰ τὸ Δία, ἔκανε· ὅλ' αὐτὰ ἀσφαλῶς θὰ τὰ πῶ.

Τὰ δικά σου ὅμως παιδιά, αὐτὰ ποὺ τὰ ἀνατρέφεις τώρα καὶ τὰ πλάθεις

τε καὶ παιδεύεις, εἴ ποτε ἔργῳ τρέφοις, οὐκ ἂν ἐάσαις, ὡς ἐγῷμαι, ἀλόγους ὄντας ὥσπερ γραμμάς, ἄρχοντας ἐν τῇ πόλει κυρίους τῶν μεγίστων εἶναι.

Οὐ γὰρ οὖν, ἔφη.

Νομοθετήσεις δὴ αὐτοῖς ταύτης μάλιστα τῆς παιδείας ἀντιλαμβάνεσθαι, ἐξ ἧς ἐρωτᾶν τε καὶ ἀποκρίνεσθαι ἐπιστημονέστατα οἷοί τ' ἔσονται;

e Νομοθετήσω, ἔφη, μετά γε σοῦ.

Ἆρ' οὖν δοκεῖ σοι, ἔφην ἐγώ, ὥσπερ θριγκὸς τοῖς μαθήμασιν ἡ διαλεκτικὴ ἡμῖν ἐπάνω κεῖσθαι, καὶ οὐκέτ' ἄλλο τούτου μάθημα ἀνωτέρω ὀρθῶς ἂν ἐπιτίθεσθαι, ἀλλ' ἔχειν
535 ἤδη τέλος τὰ τῶν μαθημάτων;

Ἔμοιγ', ἔφη.

Διανομὴ τοίνυν, ἦν δ' ἐγώ, τὸ λοιπόν σοι, τίσιν ταῦτα τὰ μαθήματα δώσομεν καὶ τίνα τρόπον.

Δῆλον, ἔφη.

Μέμνησαι οὖν τὴν προτέραν ἐκλογὴν τῶν ἀρχόντων, οἵους ἐξελέξαμεν;

Πῶς γάρ, ἦ δ' ὅς, οὔ;

Τὰ μὲν ἄλλα τοίνυν, ἦν δ' ἐγώ, ἐκείνας τὰς φύσεις οἴου δεῖν ἐκλεκτέας εἶναι· τούς τε γὰρ βεβαιοτάτους καὶ τοὺς ἀνδρειοτάτους προαιρετέον, καὶ κατὰ δύναμιν τοὺς εὐειδεστά-
b τους· πρὸς δὲ τούτοις ζητητέον μὴ μόνον γενναίους τε καὶ βλοσυροὺς τὰ ἤθη, ἀλλὰ καὶ ἃ τῆδε τῇ παιδείᾳ τῆς φύσεως πρόσφορα ἑκτέον αὐτοῖς.

Ποῖα δὴ διαστέλλῃ;

Δριμύτητα, ὦ μακάριε, ἔφην, δεῖ αὐτοῖς πρὸς τὰ μαθήματα ὑπάρχειν, καὶ μὴ χαλεπῶς μανθάνειν. πολὺ γάρ τοι μᾶλλον ἀποδειλιῶσι ψυχαὶ ἐν ἰσχυροῖς μαθήμασιν ἢ ἐν γυμνασίοις· οἰκειότερος γὰρ αὐταῖς ὁ πόνος, ἴδιος ἀλλ' οὐ κοινὸς ὢν μετὰ τοῦ σώματος.

Ἀληθῆ, ἔφη.

c Καὶ μνήμονα δὴ καὶ ἄρρατον καὶ πάντῃ φιλόπονον ζητητέον. ἢ τίνι τρόπῳ οἴει τά τε τοῦ σώματος ἐθελήσειν τινὰ

στὰ λόγια, ἂν κάποτε τὰ ἀνάσταινες πραγματικά, δὲν θὰ ἀνεχόσουν, νομίζω ἐγώ, νὰ εἶναι σὰν τὶς ἀσύμμετρες γραμμὲς ἂν ἔμελλε νὰ γίνουν ἡγέτες τῆς πόλης καὶ νὰ κρατοῦν στὰ χέρια τους τὰ πιὸ σημαντικὰ πράγματα.

Ἀσφαλῶς ὄχι, εἶπε.

Δὲν θὰ θεσπίσεις τότε μὲ νόμο ὅτι ὀφείλουν νὰ δώσουν τὴν πιὸ μεγάλη ἔμφαση σὲ ἐκείνη τὴν παιδεία ποὺ θὰ τοὺς καταστήσει ἱκανοὺς νὰ θέτουν ἐρωτήματα καὶ νὰ δίνουν ἀπαντήσεις μὲ τὸν πιὸ ἐπιστημονικὸ τρόπο;

[e] Θὰ τὸ θεσπίσω, εἶπε· μαζί σου!

Δὲν νομίζεις ἑπομένως, εἶπα ἐγώ, ὅτι τὴ διαλεκτικὴ θὰ τὴν ἔχουμε πάνω-πάνω, κορωνίδα τῶν μαθημάτων, κι ὅτι δὲν θά 'ταν σωστὸ νὰ βάλουμε κανένα ἄλλο μάθημα ψηλότερα ἀπὸ αὐτήν, ἀλλὰ ὅτι ἡ συζήτηση γιὰ τὶς ἐπιστημονικὲς μαθήσεις [535a] ἔφθασε πιὰ στὸ τέλος της;

Ναί, εἶπε.

Μένει ἔτσι, εἶπα ἐγώ, νὰ κάνεις τὴν κατανομή: σὲ ποιούς θὰ προσφέρουμε αὐτὰ τὰ μαθήματα καὶ μὲ ποιόν τρόπο.

Εἶναι φανερό, εἶπε.

Θυμᾶσαι ἄραγε, πρωτύτερα ποὺ κάναμε τὴν ἐπιλογὴ τῶν ἡγετῶν, ποιούς διαλέξαμε;

Αὐτὸ ἔλειπε, εἶπε ἐκεῖνος, νὰ μὴν τὸ θυμόμουν.

Κατὰ τὰ ἄλλα, εἶπα ἐγώ, ἔχε ὑπόψη σου ὅτι εἶναι ἀνάγκη νὰ διαλέξουμε φύσεις σὰν κι ἐκεῖνες. Πρέπει δηλαδὴ νὰ προτιμηθοῦν οἱ πιὸ σταθεροὶ χαρακτῆρες καὶ οἱ πιὸ ἀντρειωμένοι, ἐπίσης, ὅσο αὐτὸ εἶναι δυνατόν, οἱ πιὸ ὄμορφοι· [b] ἐπιπλέον δὲν πρέπει νὰ ζητᾶμε νὰ ἔχουν ἐπάνω τους μόνον εὐγένεια καὶ αὐστηρὸ παρουσιαστικὸ ἀλλὰ καὶ τὰ φυσικὰ γνωρίσματα ποὺ εἶναι κατάλληλα γιὰ αὐτὸ τὸ σχῆμα τῆς ἀγωγῆς.

Ποιά τέτοια γνωρίσματα διακρίνεις;

Πρέπει, εἶπα, εὐλογημένε μου, νὰ κόβει τὸ μυαλό τους σὰν ξυράφι στὰ γνωστικὰ ἀντικείμενα καὶ νὰ μὴν ἔχουν δυσκολία στὴ μάθηση. Γιατὶ οἱ ψυχὲς πολὺ πιὸ εὔκολα δειλιάζουν καὶ τὸ βάζουν κάτω στὰ δύσκολα μαθήματα παρὰ στὶς γυμναστικὲς ἀσκήσεις· τοὺς εἶναι, βλέπεις, πιὸ κοντινὸς τοῦτος ὁ κόπος, *δικός τους* ἀποκλειστικά, κι ὄχι κάτι ποὺ τὸ μοιράζονται μὲ τὸ σῶμα.

Σωστά, εἶπε.

[c] Πρέπει, ἔτσι, νὰ κοιτάξουμε νὰ βροῦμε ἀνθρώπους μὲ γερὸ μνημονικό, ποὺ νὰ ἐπιμένουν στοὺς στόχους τους καί, ὁπωσδήποτε, νὰ τοὺς ἀρέσει ἡ σκληρὴ δουλειά. Ἀλλιῶς πῶς φαντάζεσαι ὅτι θὰ θελήσει κάποιος νὰ ὑποβλη-

διαπονεῖν καὶ τοσαύτην μάθησίν τε καὶ μελέτην ἐπιτελεῖν;

Οὐδένα, ἦ δ' ὅς, ἐὰν μὴ παντάπασί γ' ᾖ εὐφυής.

Τὸ γοῦν νῦν ἁμάρτημα, ἦν δ' ἐγώ, καὶ ἡ ἀτιμία φιλοσοφίᾳ διὰ ταῦτα προσπέπτωκεν, ὃ καὶ πρότερον εἴπομεν, ὅτι οὐ κατ' ἀξίαν αὐτῆς ἅπτονται· οὐ γὰρ νόθους ἔδει ἅπτεσθαι, ἀλλὰ γνησίους.

Πῶς; ἔφη.

d Πρῶτον μέν, εἶπον, φιλοπονίᾳ οὐ χωλὸν δεῖ εἶναι τὸν ἀψόμενον, τὰ μὲν ἡμίσεα φιλόπονον ὄντα, τὰ δ' ἡμίσεα ἄπονον. ἔστι δὲ τοῦτο, ὅταν τις φιλογυμναστὴς μὲν καὶ φιλόθηρος ᾖ καὶ πάντα τὰ διὰ τοῦ σώματος φιλοπονῇ, φιλομαθὴς δὲ μή, μηδὲ φιλήκοος μηδὲ ζητητικός, ἀλλ' ἐν πᾶσι τούτοις μισοπονῇ· χωλὸς δὲ καὶ ὁ τἀναντία τούτου μεταβεβληκὼς τὴν φιλοπονίαν.

Ἀληθέστατα, ἔφη, λέγεις.

Οὐκοῦν καὶ πρὸς ἀλήθειαν, ἦν δ' ἐγώ, ταὐτὸν τοῦτο ἀνά-
e πηρον ψυχὴν θήσομεν, ἣ ἂν τὸ μὲν ἑκούσιον ψεῦδος μισῇ καὶ χαλεπῶς φέρῃ αὐτή τε καὶ ἑτέρων ψευδομένων ὑπεραγανακτῇ, τὸ δ' ἀκούσιον εὐκόλως προσδέχηται καὶ ἀμαθαίνουσά που ἁλισκομένη μὴ ἀγανακτῇ, ἀλλ' εὐχερῶς ὥσπερ θηρίον ὕειον ἐν ἀμαθίᾳ μολύνηται;

536 Παντάπασι μὲν οὖν, ἔφη.

Καὶ πρὸς σωφροσύνην, ἦν δ' ἐγώ, καὶ ἀνδρείαν καὶ μεγαλοπρέπειαν καὶ πάντα τὰ τῆς ἀρετῆς μέρη οὐχ ἥκιστα δεῖ φυλάττειν τὸν νόθον τε καὶ τὸν γνήσιον. ὅταν γάρ τις μὴ ἐπίστηται πάντῃ τὰ τοιαῦτα σκοπεῖν καὶ ἰδιώτης καὶ πόλις, λανθάνουσι χωλοῖς τε καὶ νόθοις χρώμενοι πρὸς ὅτι ἂν τύχωσι τούτων, οἱ μὲν φίλοις, οἱ δὲ ἄρχουσι.

Καὶ μάλα, ἔφη, οὕτως ἔχει.

Ἡμῖν δή, ἦν δ' ἐγώ, πάντα τὰ τοιαῦτα διευλαβητέον·
b ὡς ἐὰν μὲν ἀρτιμελεῖς τε καὶ ἀρτίφρονας ἐπὶ τοσαύτην

θεῖ σ' αὐτοὺς τοὺς σωματικοὺς κόπους καὶ νὰ βγάλει πέρα μιὰ τόσο μεγάλη σπουδὴ καὶ μελέτη.

Κανένας, εἶπε, δὲν θὰ τὸ θελήσει, ἂν δὲν εἶναι ἀπὸ τὴ φύση του ἐξαιρετικὰ προικισμένος.

Τὸ λάθος ποὺ γίνεται τώρα μὲ τὴ φιλοσοφία, εἶπα ἐγώ, καὶ τὸ κακὸ ὄνομα ποὺ ὑπάρχει γιὰ αὐτὴν ὀφείλεται —κάτι ποὺ τὸ εἴπαμε καὶ πρωτύτερα— στὸ ὅτι ἡ ἐνασχόληση μὲ αὐτὴν δὲν γίνεται κατὰ τρόπο ποὺ νὰ εἶναι ἀντάξιός της· πῶς νὰ τὸ κάνουμε, *δὲν* θά 'πρεπε νὰ καταπιάνονται μ' αὐτὴν ἄσχετοι ἀλλὰ μόνο τὰ *γνήσια* παιδιά της.

Τί ἐννοεῖς, εἶπε.

[d] Πρῶτα-πρῶτα, εἶπα, ὅποιος θὰ καταπιαστεῖ μὲ αὐτὴν δὲν πρέπει νὰ ὑστερεῖ σὲ ἐργατικότητα, νά 'ναι προκομμένος γιὰ τὰ μισὰ πράγματα καὶ γιὰ τὰ ἄλλα μισὰ ἀπρόκοφτος. Κι *αὐτὸ* συμβαίνει ὅταν κάποιος ἀγαπάει μὲν τὴ γυμναστική, τὸ κυνήγι καὶ ὁτιδήποτε ἀπαιτεῖ σωματικὴ προσπάθεια, ἐνῶ ἀπεναντίας δὲν ἀγαπάει τὴ μάθηση, δὲν τοῦ ἀρέσει νὰ ἀκούει συζητήσεις οὔτε νὰ ἐρευνᾶ ἀλλὰ αἰσθάνεται γιὰ ὅλα αὐτὰ ἀπέχθεια· χωλὸς ὅμως εἶναι κι ἐκεῖνος ποὺ ἡ ἀγάπη του γιὰ τὴ δουλειὰ ἔχει πάρει τὴν ἀντίθετη κατεύθυνση.

Πάρα πολὺ σωστό, εἶπε, αὐτὸ ποὺ λές.

Καὶ κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο σχετικὰ μὲ τὴν ἀλήθεια δὲν θὰ θεωρήσουμε ὅτι τὴν ἴδια ἀνημποριὰ [e] ἔχει καὶ ἡ ψυχὴ ποὺ μισεῖ μὲν τὸ ἑκούσιο ψέμα καὶ ποὺ δυσαρέστως ἀνέχεται ἕνα δικό της ψέμα καὶ δυσανασχετεῖ ἀφόρητα, ὅταν λένε ψέματα οἱ ἄλλοι, ὅμως ἀπεναντίας τὸ ἀκούσιο ψέμα τὸ ἀνέχεται χωρὶς δυσκολία, κι ἂν πιάσει τὸν ἑαυτό της νὰ μὴν ξέρει κάτι, δὲν δυσανασχετεῖ ἀλλὰ κυλιέται στὴν ἀμάθεια ἄνετα ὅπως ἕνα γουρούνι στὴ λάσπη;

[536a] Βεβαιότατα, εἶπε.

Ἐπίσης σὲ ὅ,τι ἀφορᾶ τὴ σωφροσύνη, εἶπα ἐγώ, καὶ τὴν ἀνδρεία, καὶ τὴ μεγαλοπρέπεια καὶ ὅλες τὶς ὄψεις τῆς ἀρετῆς εἶναι ἀπαραίτητο νὰ διακρίνουμε πάρα πολὺ προσεκτικὰ ποιός εἶναι νόθος καὶ ποιός γνήσιος. Γιατὶ ὅταν κάποιος, εἴτε ἄτομο εἶναι αὐτὸς εἴτε πολιτεία, δὲν διαθέτει τὴν ἀπαραίτητη γνώση γιὰ νὰ ἐξετάζει ἀπὸ κάθε ἄποψη αὐτὰ τὰ πράγματα, τότε, χωρὶς νὰ τὸ ἀντιληφθεῖ, πέφτει ἐπάνω σὲ χωλοὺς καὶ σὲ μπάσταρδους, ἔτσι ὅπως θὰ τοῦ τύχουν, εἴτε φίλοι του πρόκειται νὰ γίνουν εἴτε ἄρχοντές του.

Ναί, εἶπε· αὐτὸ ἀκριβῶς συμβαίνει.

Ἐμεῖς λοιπόν, εἶπα ἐγώ, πρέπει νὰ πάρουμε ὅλες τὶς προφυλάξεις σχετικὰ μὲ τὰ πράγματα αὐτά. [b] Γιατὶ ἂν φέρνουμε ἀνθρώπους μὲ ἀκεραιότητα σω-

μάθησιν καὶ τοσαύτην ἄσκησιν κομίσαντες παιδεύωμεν, ἥ τε δίκη ἡμῖν οὐ μέμψεται αὐτή, τήν τε πόλιν καὶ πολιτείαν σώσομεν, ἀλλοίους δὲ ἄγοντες ἐπὶ ταῦτα τἀναντία πάντα καὶ πράξομεν καὶ φιλοσοφίας ἔτι πλείω γέλωτα καταντλήσομεν.

Αἰσχρὸν μεντἂν εἴη, ἦ δ' ὅς.

Πάνυ μὲν οὖν, εἶπον· γελοῖον δ' ἔγωγε καὶ ἐν τῷ παρόντι ‹τι› ἔοικα παθεῖν.

Τὸ ποῖον; ἔφη.

c Ἐπελαθόμην, ἦν δ' ἐγώ, ὅτι ἐπαίζομεν, καὶ μᾶλλον ἐντεινάμενος εἶπον. λέγων γὰρ ἅμα ἔβλεψα πρὸς φιλοσοφίαν, καὶ ἰδὼν προπεπηλακισμένην ἀναξίως ἀγανακτήσας μοι δοκῶ καὶ ὥσπερ θυμωθεὶς τοῖς αἰτίοις σπουδαιότερον εἰπεῖν ἃ εἶπον.

Οὐ μὰ τὸν Δί', ἔφη, οὔκουν ὥς γ' ἐμοὶ ἀκροατῇ.

Ἀλλ' ὡς ἐμοί, ἦν δ' ἐγώ, ῥήτορι. τόδε δὲ μὴ ἐπιλανθανώμεθα, ὅτι ἐν μὲν τῇ προτέρᾳ ἐκλογῇ πρεσβύτας ἐξελέ-
d γομεν, ἐν δὲ ταύτῃ οὐκ ἐγχωρήσει· Σόλωνι γὰρ οὐ πειστέον ὡς γηράσκων τις πολλὰ δυνατὸς μανθάνειν, ἀλλ' ἧττον ἢ τρέχειν, νέων δὲ πάντες οἱ μεγάλοι καὶ οἱ πολλοὶ πόνοι.

Ἀνάγκη, ἔφη.

Τὰ μὲν τοίνυν λογισμῶν τε καὶ γεωμετριῶν καὶ πάσης τῆς προπαιδείας, ἣν τῆς διαλεκτικῆς δεῖ προπαιδευθῆναι, παισὶν οὖσι χρὴ προβάλλειν, οὐχ ὡς ἐπάναγκες μαθεῖν τὸ σχῆμα τῆς διδαχῆς ποιουμένους.

Τί δή;

e Ὅτι, ἦν δ' ἐγώ, οὐδὲν μάθημα μετὰ δουλείας τὸν ἐλεύθερον χρὴ μανθάνειν. οἱ μὲν γὰρ τοῦ σώματος πόνοι βίᾳ πονούμενοι χεῖρον οὐδὲν τὸ σῶμα ἀπεργάζονται, ψυχῇ δὲ βίαιον οὐδὲν ἔμμονον μάθημα.

ματικὴ καὶ πνευματικὴ καὶ τοὺς ἐκπαιδεύουμε σὲ μιὰ τόσο μεγάλη σπουδὴ ὑποβάλλοντάς τους σὲ τόσο ἐπίμονη ἄσκηση, δὲν θὰ μᾶς ἐπικρίνει οὔτε αὐτὴ ἡ ἴδια ἡ δικαιοσύνη, κι ἀκόμη θὰ σώσουμε τὴν πόλη καὶ τὸ πολίτευμά της· ἂν ὅμως φέρνουμε σ' αὐτὰ τὰ πράγματα ἀνθρώπους διαφορετικῆς λογῆς, τότε καὶ τὰ ἐντελῶς ἀντίθετα ἀποτελέσματα θὰ ἔχουμε καὶ τὴ φιλοσοφία θὰ τὴν γελοιοποιήσουμε ἀκόμη περισσότερο.

Θὰ ἦταν ἄσχημο, εἶπε αὐτός.

Καὶ πολὺ μάλιστα, εἶπα· γελοῖο ὅμως μοῦ φαίνεται πὼς εἶναι κι αὐτὸ ποὺ ἔπαθα τώρα.

Ποιό πρᾶγμα; ἔκανε.

[c] Ξεχάστηκα, εἶπα ἐγώ, ὅτι γιὰ παιγνίδι πρόκειται καὶ μίλησα κάπως πιὸ ἔντονα. Γιατὶ ἐκεῖ ποὺ μιλοῦσα ἔπεσε τὸ βλέμμα μου στὴ φιλοσοφία καὶ βλέποντάς την ἔτσι περιφρονημένη, *χωρὶς* νὰ τῆς ἀξίζει κάτι τέτοιο, αἰσθάνθηκα, θαρρῶ, ἀγανάκτηση καὶ —κάπως ὀργισμένος μὲ ἐκείνους ποὺ φταῖνε γι' αὐτὸ— εἶπα ὅσα εἶπα σὲ αὐστηρότερο τόνο.

Ὄχι, μά τὸ Δία, εἶπε· σ' ἐμένα τουλάχιστον ποὺ σὲ ἄκουσα δὲν φάνηκαν τόσο αὐστηρά.

Φάνηκαν ὅμως σ' ἐμένα, εἶπα ἐγώ, ποὺ τὰ εἶπα. Ἀλλὰ ἂς μὴν ξεχνᾶμε τοῦτο: Ὅτι ἐνῶ στὴν προηγούμενη ἐκλογή μας διαλέγαμε ἀνθρώπους προχωρημένης ἡλικίας, [d] σ' αὐτὴν ἐδῶ δὲν σηκώνει νὰ κάνουμε τὸ ἴδιο· καὶ δὲν πρέπει βέβαια νὰ δώσουμε πίστη στὸν Σόλωνα πὼς τάχα μπορεῖ κάποιος ποὺ γερνάει νὰ ἐξακολουθεῖ νὰ μαθαίνει πολλά· ἀπεναντίας μπορεῖ πολὺ λιγότερο ἀπ' ὅτι μπορεῖ νὰ τρέχει —κι ὅλες οἱ μεγάλες καὶ οἱ *ἐπίπονες* προσπάθειες εἶναι γιὰ νέους.

Κατανάγκην, εἶπε.

Τότε λοιπὸν τὴν ἀριθμητικὴ καὶ τὴ γεωμετρία καὶ ὅλα τὰ προπαρασκευαστικὰ μαθήματα τὰ ὁποῖα εἶναι ἀπαραίτητο νὰ προηγηθοῦν τῆς διαλεκτικῆς πρέπει νὰ τοὺς τὰ προσφέρουμε ὅσο θὰ εἶναι ἀκόμη παιδιὰ καὶ νὰ τὰ παρουσιάζουμε μὲ μιὰ μορφὴ ποὺ δὲν θὰ δίνει τὴν ἐντύπωση τῆς ἀναγκαστικῆς μάθησης.

Γιατί ἔτσι;

[e] Διότι, εἶπα ἐγώ, ὁ ἐλεύθερος ἄνθρωπος δὲν πρέπει κανένα μάθημα νὰ τὸ μαθαίνει μὲ ἐξαναγκασμὸ σὰν δοῦλος. Γιατὶ μπορεῖ μὲν οἱ σωματικοὶ κόποι ποὺ καταβάλλονται μὲ τὴ βία νὰ μὴ βλάπτουν διόλου τὸ σῶμα, στὴν ψυχὴ ὅμως δὲν στεριώνει κανένα μάθημα μὲ τὸν ἐξαναγκασμό.

Ἀληθῆ, ἔφη.

Μὴ τοίνυν βίᾳ, εἶπον, ὦ ἄριστε, τοὺς παῖδας ἐν τοῖς
537 μαθήμασιν ἀλλὰ παίζοντας τρέφε, ἵνα καὶ μᾶλλον οἷός τ'
ἦς καθορᾶν ἐφ' ὃ ἕκαστος πέφυκεν.

Ἔχει ὃ λέγεις, ἔφη, λόγον.

Οὐκοῦν μνημονεύεις, ἦν δ' ἐγώ, ὅτι καὶ εἰς τὸν πόλεμον ἔφαμεν τοὺς παῖδας εἶναι ἀκτέον ἐπὶ τῶν ἵππων θεωρούς, καὶ ἐάν που ἀσφαλὲς ᾖ, προσακτέον ἐγγὺς καὶ γευστέον αἵματος, ὥσπερ τοὺς σκύλακας;

Μέμνημαι, ἔφη.

Ἐν πᾶσι δὴ τούτοις, ἦν δ' ἐγώ, τοῖς τε πόνοις καὶ μαθήμασι καὶ φόβοις ὃς ἂν ἐντρεχέστατος ἀεὶ φαίνηται, εἰς ἀριθμόν τινα ἐγκριτέον.

b Ἐν τίνι, ἔφη, ἡλικίᾳ;

Ἡνίκα, ἦν δ' ἐγώ, τῶν ἀναγκαίων γυμνασίων μεθίενται· οὗτος γὰρ ὁ χρόνος, ἐάντε δύο ἐάντε τρία ἔτη γίγνηται, ἀδύνατός τι ἄλλο πρᾶξαι· κόποι γὰρ καὶ ὕπνοι μαθήμασι πολέμιοι. καὶ ἅμα μία καὶ αὕτη τῶν βασάνων οὐκ ἐλαχίστη, τίς ἕκαστος ἐν τοῖς γυμνασίοις φανεῖται.

Πῶς γὰρ οὔκ; ἔφη.

Μετὰ δὴ τοῦτον τὸν χρόνον, ἦν δ' ἐγώ, ἐκ τῶν εἰκοσι-
ετῶν οἱ προκριθέντες τιμάς τε μείζους τῶν ἄλλων οἴσονται,
c τά τε χύδην μαθήματα παισὶν ἐν τῇ παιδείᾳ γενόμενα τούτοις
συνακτέον εἰς σύνοψιν οἰκειότητός τε ἀλλήλων τῶν μαθη-
μάτων καὶ τῆς τοῦ ὄντος φύσεως.

Μόνη γοῦν, εἶπεν, ἡ τοιαύτη μάθησις βέβαιος, ἐν οἷς ἂν ἐγγένηται.

Καὶ μεγίστη γε, ἦν δ' ἐγώ, πεῖρα διαλεκτικῆς φύσεως καὶ μή· ὁ μὲν γὰρ συνοπτικὸς διαλεκτικός, ὁ δὲ μὴ οὔ.

Συνοίομαι, ἦ δ' ὅς.

Ταῦτα τοίνυν, ἦν δ' ἐγώ, δεήσει σε ἐπισκοποῦντα οἳ ἂν
d μάλιστα τοιοῦτοι ἐν αὐτοῖς ὦσι καὶ μόνιμοι μὲν ἐν μαθή-

Αὐτὸ εἶναι ἀλήθεια, εἶπε.

Προσπάθησε λοιπόν, εἶπα ἐγώ, νὰ ἀποφύγεις τὸν ἐξαναγκασμὸ καὶ κάνε ὥστε τὰ παιδιὰ [537a] νὰ σπουδάζουν παίζοντας, γιὰ νὰ μπορεῖς κι ἐσὺ νὰ διακρίνεις καλύτερα γιὰ ποιό πρᾶγμα εἶναι πλασμένος ὁ καθένας.

Αὐτὸ ποὺ λές, εἶπε, *ἔχει* κάποια λογικὴ βάση.

Δὲν θυμᾶσαι, εἶπα ἐγώ, ποὺ λέγαμε ὅτι τὰ παιδιὰ πρέπει νὰ τὰ ὁδηγοῦμε καὶ στὸν πόλεμο, καβάλα στὰ ἄλογα, ὡς θεατὲς καί, ἅμα δὲν εἶναι ἐπικίνδυνο, νὰ τὰ πηγαίνουμε καὶ πιὸ κοντὰ γιὰ νὰ παίρνουν γεύση ἀπὸ αἷμα, ὅπως τὰ κουταβάκια;

Τὸ θυμᾶμαι, εἶπε.

Τότε, εἶπα ἐγώ, αὐτὸς ὁ ὁποῖος σὲ ὅλα τοῦτα: στοὺς κόπους, στὶς σπουδές, στοὺς κινδύνους θὰ δείχνει πάντοτε ἐξαιρετικὴ εὐστροφία, πρέπει νὰ ἐπιλέγεται καὶ νὰ μπαίνει σὲ ἕναν κατάλογο.

[b] Σὲ ποιά ἡλικία; εἶπε.

Ὅταν τελειώνουν τὰ ὑποχρεωτικὰ γυμνάσια. Εἶναι ἡ χρονικὴ περίοδος —εἴτε δύο χρόνια θὰ κρατάει εἴτε τρία—, στὴ διάρκεια τῆς ὁποίας δὲν θὰ μποροῦν νὰ κάνουν τίποτε ἄλλο· γιατὶ ὁ σωματικὸς κόπος καὶ ὁ ὕπνος δὲν τὰ πᾶνε καλὰ μὲ τὶς σπουδές. Καὶ ταυτόχρονα εἶναι κι αὐτὸ μία ἀπὸ τὶς πιὸ σημαντικὲς δοκιμασίες, τί ἐντύπωση θὰ δώσει καθένας τους μὲ τὴ συμμετοχή του σ' αὐτὰ τὰ γυμνάσια.

Χωρὶς ἀμφιβολία, εἶπε.

Ὕστερα ἀπὸ αὐτὸ τὸ χρονικὸ διάστημα, εἶπα ἐγώ, αὐτοὶ ποὺ θὰ ἐπιλεγοῦν ἀνάμεσα σὲ ὅσους θὰ εἶναι εἴκοσι χρονῶν θὰ τιμηθοῦν περισσότερο ἀπ' ὅτι οἱ ἄλλοι, [c] καὶ ὅλες ἐκεῖνες οἱ σκόρπιες γνώσεις, τὶς ὁποῖες ἔλαβαν ὡς παιδιὰ στὴν ἐκπαίδευση, θὰ τοὺς προσφερθοῦν τώρα σὲ ἕνα συνοπτικὸ συνταίριασμα ποὺ θὰ ἀναδεικνύει τὴ συγγένεια τῆς μιᾶς γνώσης μὲ τὴν ἄλλη καὶ μὲ τὴ φύση τοῦ ὄντος.

Αὐτὴ ἐν πάσῃ περιπτώσει, εἶπε, εἶναι ἡ μόνη σπουδὴ ποὺ μένει σταθερὸ κτῆμα σὲ ὅσους τὴν προσοικειωθοῦν.

Καὶ βέβαια, εἶπα, ἀποτελεῖ καὶ τὸ σημαντικότερο κριτήριο ἂν μιὰ φύση εἶναι ἢ δὲν εἶναι διαλεκτική· γιατὶ ὅποιος μπορεῖ νὰ τὰ βλέπει ὅλα μεμιᾶς εἶναι διαλεκτικός, ἐνῶ ὅποιος δὲν μπορεῖ, ὄχι.

Καὶ ἡ δική μου γνώμη, εἶπε, αὐτὴ εἶναι.

Θὰ χρειαστεῖ ἔτσι, εἶπα, νὰ τὶς προσέξεις αὐτὲς τὶς δοκιμασίες, γιὰ νὰ δεῖς [d] ποιοί ἀνταποκρίνονται καλύτερα ἀπὸ ὅλους σ' αὐτὲς καὶ εἶναι σταθεροὶ

μασι, μόνιμοι δ' ἐν πολέμῳ καὶ τοῖς ἄλλοις νομίμοις, τούτους αὖ, ἐπειδὰν τὰ τριάκοντα ἔτη ἐκβαίνωσιν, ἐκ τῶν προκρίτων προκρινάμενον εἰς μείζους τε τιμὰς καθιστάναι καὶ σκοπεῖν, τῇ τοῦ διαλέγεσθαι δυνάμει βασανίζοντα τίς ὀμμάτων καὶ τῆς ἄλλης αἰσθήσεως δυνατὸς μεθιέμενος ἐπ' αὐτὸ τὸ ὂν μετ' ἀληθείας ἰέναι. καὶ ἐνταῦθα δὴ πολλῆς φυλακῆς ἔργον, ὦ ἑταῖρε.

Τί μάλιστα; ἦ δ' ὅς.

e Οὐκ ἐννοεῖς, ἦν δ' ἐγώ, τὸ νῦν περὶ τὸ διαλέγεσθαι κακὸν γιγνόμενον ὅσον γίγνεται;

Τὸ ποῖον; ἔφη.

Παρανομίας που, ἔφην ἐγώ, ἐμπίμπλανται.

Καὶ μάλα, ἔφη.

Θαυμαστὸν οὖν τι οἴει, εἶπον, πάσχειν αὐτούς, καὶ οὐ συγγιγνώσκεις;

Πῇ μάλιστα; ἔφη.

Οἷον, ἦν δ' ἐγώ, εἴ τις ὑποβολιμαῖος τραφείη ἐν πολλοῖς
538 μὲν χρήμασι, πολλῷ δὲ καὶ μεγάλῳ γένει καὶ κόλαξι πολλοῖς, ἀνὴρ δὲ γενόμενος αἴσθοιτο ὅτι οὐ τούτων ἐστὶ τῶν φασκόντων γονέων, τοὺς δὲ τῷ ὄντι γεννήσαντας μὴ εὕροι, τοῦτον ἔχεις μαντεύσασθαι πῶς ἂν διατεθείη πρός τε τοὺς κόλακας καὶ πρὸς τοὺς ὑποβαλομένους ἐν ἐκείνῳ τε τῷ χρόνῳ ᾧ οὐκ ᾔδει τὰ περὶ τῆς ὑποβολῆς, καὶ ἐν ᾧ αὖ ᾔδει; ἢ βούλει ἐμοῦ μαντευομένου ἀκοῦσαι;

Βούλομαι, ἔφη.

Μαντεύομαι τοίνυν, εἶπον, μᾶλλον αὐτὸν τιμᾶν ἂν τὸν
b πατέρα καὶ τὴν μητέρα καὶ τοὺς ἄλλους οἰκείους δοκοῦντας ἢ τοὺς κολακεύοντας, καὶ ἧττον μὲν ἂν περιιδεῖν ἐνδεεῖς τινος, ἧττον δὲ παράνομόν τι δρᾶσαι ἢ εἰπεῖν εἰς αὐτούς, ἧττον δὲ ἀπειθεῖν τὰ μεγάλα ἐκείνοις ἢ τοῖς κόλαξιν, ἐν ᾧ χρόνῳ τὸ ἀληθὲς μὴ εἰδείη.

Εἰκός, ἔφη.

Αἰσθόμενον τοίνυν τὸ ὂν μαντεύομαι αὖ περὶ μὲν τούτους ἀνεῖναι ἂν τὸ τιμᾶν τε καὶ σπουδάζειν, περὶ δὲ τοὺς κόλακας

στὶς σπουδές, σταθεροὶ καὶ στὸν πόλεμο καὶ στὶς ἄλλες ὑποχρεώσεις τους ποὺ ἀπορρέουν ἀπὸ τοὺς νόμους, καὶ σ' αὐτοὺς πάλι, ὅταν περάσουν τὰ τριάντα τους χρόνια, διαλέγοντάς τους ἀνάμεσα στοὺς ἐπιλέκτους νὰ δώσεις μεγαλύτερα ἀξιώματα, καὶ δοκιμάζοντάς τους μὲ τὴ δύναμη τῆς διαλεκτικῆς νὰ κοιτάζεις νὰ δεῖς ποιός *εἶναι* σὲ θέση χωρὶς τὴ βοήθεια τῆς ὅρασης καὶ τῶν ἄλλων αἰσθήσεων νὰ προσεγγίζει σταλήθεια τὸ ὂν στὴν καθεαυτότητά του. Κι ἐδῶ, φίλε μου, χρειάζεται πάρα πολὺ μεγάλη προσοχή.

Γιατί εἰδικὰ ἐδῶ; ρώτησε.

[e] Δὲν βλέπεις, εἶπα, τὸ κακὸ ποὺ γίνεται τώρα μὲ τὴ διαλεκτικὴ πόσο μεγάλο πάει νὰ γίνει;

Ποιό κακό; εἶπε.

Αὐτοὶ ποὺ τὴν ἀσκοῦν, εἶπα ἐγώ, εἶναι βουτηγμένοι στὴν παρανομία.

Ναί, ἀσφαλῶς, εἶπε.

Πιστεύεις λοιπόν, εἶπα, ὅτι κάτι παράξενο συμβαίνει μὲ αὐτούς, καὶ τὸ θεωρεῖς ἀσυγχώρητο;

Μὰ πῶς δὲν εἶναι παράξενο; εἶπε.

Φαντάσου, εἶπα ἐγώ, ὅτι ἕνα θετὸ παιδὶ μεγαλώνει [538a] σὲ μιὰ οἰκογένεια μεγάλη καὶ ἰσχυρὴ μέσα στὰ πλούτη καὶ μὲ πολλοὺς κόλακες γύρω του, κι ὅταν γίνει ἄντρας, ἀντιλαμβάνεται ὅτι δὲν εἶναι παιδὶ αὐτονῶν ποὺ ἰσχυρίζονται πὼς εἶναι γονεῖς του, χωρὶς ὡστόσο νὰ κατορθώσει νὰ βρεῖ τοὺς πραγματικούς του γονεῖς· μπορεῖς νὰ μαντέψεις ποιά στάση θὰ κρατοῦσε ἀφενὸς ἀπέναντι σ' ἐκείνους τοὺς κόλακες καὶ ἀφετέρου ἀπέναντι σ' αὐτοὺς ποὺ τὸν πῆραν, ἕνα *ξένο* παιδί, γιὰ δικό τους, τόσο κατὰ τὸ διάστημα ποὺ δὲν ἤξερε τίποτα γι' αὐτὴ τὴν ὑποκατάσταση ὅσο καὶ ἔπειτα, ὅταν πιὰ τὸ ἤξερε; Ἢ μήπως θέλεις νὰ ἀκούσεις τὶς δικές μου σκέψεις;

Θέλω, εἶπε.

Συλλογίζομαι λοιπόν, εἶπα, ὅτι ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς θὰ τιμοῦσε περισσότερο [b] τὸν πατέρα, τὴ μητέρα κι ὅσους ἄλλους θὰ θεωροῦσε συγγενεῖς του παρὰ τοὺς κόλακες γύρω του, κι ὅτι θὰ ἀδιαφοροῦσε λιγότερο ἂν ἔβλεπε νὰ τοὺς λείπει κάτι, θὰ εἶχε λιγότερη διάθεση νὰ τοὺς θίξει κάνοντας ἢ λέγοντάς τους κάτι ἀνεπίτρεπτο, καὶ σὲ ζητήματα σημαντικὰ θὰ ἔδειχνε λιγότερη ἀπειθαρχία ἀπέναντι σ' αὐτοὺς παρὰ ἀπέναντι στοὺς κόλακες, ὅσον καιρὸ δὲν θὰ ἤξερε τὴν ἀλήθεια.

Φυσικὸ εἶναι, εἶπε.

Ὅταν ὅμως μάθει τὴν ἀλήθεια, ὑποθέτω ὅτι ὁ σεβασμὸς καὶ τὸ ἐνδιαφέρον του γι' αὐτοὺς θὰ χαλαρώσει, ἐνῶ ἀπεναντίας γιὰ τοὺς κόλακες θὰ ἐντα-

ἐπιτεῖναι, καὶ πείθεσθαί τε αὐτοῖς διαφερόντως ἢ πρότερον
c καὶ ζῆν ἂν ἤδη κατ' ἐκείνους, συνόντα αὐτοῖς ἀπαρακαλύπτως,
πατρὸς δὲ ἐκείνου καὶ τῶν ἄλλων ποιουμένων οἰκείων, εἰ μὴ
πάνυ εἴη φύσει ἐπιεικής, μέλειν τὸ μηδέν.

Πάντ', ἔφη, λέγεις οἷά περ ἂν γένοιτο. ἀλλὰ πῇ πρὸς
τοὺς ἁπτομένους τῶν λόγων αὕτη φέρει ἡ εἰκών;

Τῇδε. ἔστι που ἡμῖν δόγματα ἐκ παίδων περὶ δικαίων
καὶ καλῶν, ἐν οἷς ἐκτεθράμμεθα ὥσπερ ὑπὸ γονεῦσι, πειθ-
αρχοῦντές τε καὶ τιμῶντες αὐτά.

Ἔστι γάρ.

d Οὐκοῦν καὶ ἄλλα ἐναντία τούτων ἐπιτηδεύματα ἡδονὰς
ἔχοντα, ἃ κολακεύει μὲν ἡμῶν τὴν ψυχὴν καὶ ἕλκει ἐφ'
αὑτά, πείθει δ' οὒ τοὺς καὶ ὁπῃοῦν μετρίους· ἀλλ' ἐκεῖνα
τιμῶσι τὰ πάτρια καὶ ἐκείνοις πειθαρχοῦσιν.

Ἔστι ταῦτα.

Τί οὖν; ἦν δ' ἐγώ· ὅταν τὸν οὕτως ἔχοντα ἐλθὸν ἐρώ-
τημα ἔρηται· Τί ἐστι τὸ καλόν, καὶ ἀποκριναμένου ὃ τοῦ
νομοθέτου ἤκουεν ἐξελέγχῃ ὁ λόγος, καὶ πολλάκις καὶ πολ-
λαχῇ ἐλέγχων εἰς δόξαν καταβάλῃ ὡς τοῦτο οὐδὲν μᾶλλον
e καλὸν ἢ αἰσχρόν, καὶ περὶ δικαίου ὡσαύτως καὶ ἀγαθοῦ καὶ
ἃ μάλιστα ἦγεν ἐν τιμῇ, μετὰ τοῦτο τί οἴει ποιήσειν αὐτὸν
πρὸς αὐτὰ τιμῆς τε πέρι καὶ πειθαρχίας;

Ἀνάγκη, ἔφη, μήτε τιμᾶν ἔτι ὁμοίως μήτε πείθεσθαι.

Ὅταν οὖν, ἦν δ' ἐγώ, μήτε ταῦτα ἡγῆται τίμια καὶ οἰκεῖα
ὥσπερ πρὸ τοῦ, τά τε ἀληθῆ μὴ εὑρίσκῃ, ἔστι πρὸς ὁποῖον
539 βίον ἄλλον ἢ τὸν κολακεύοντα εἰκότως προσχωρήσεται;

θεῖ καὶ θὰ τοὺς ἀκούει περισσότερο ἀπ' ὅτι πρωτύτερα, [c] καὶ τὴ ζωή του θὰ τὴν ρυθμίζει πιὰ σύμφωνα μὲ *αὐτούς*, τοὺς ὁποίους τώρα θὰ τοὺς συναναστρέφεται στὰ φανερά, ἐνῶ γιὰ ἐκεῖνο τὸν πατέρα καὶ τοὺς ἄλλους ὑποτιθέμενους συγγενεῖς δὲν θὰ τοῦ καίγεται καρφί, ἐκτός κι ἂν εἶναι ἀπὸ τὴ φύση του ἄνθρωπος μὲ πάρα πολὺ καλὰ αἰσθήματα.

Ὅλα ὅσα λές, εἶπε, θὰ ἦταν δυνατὸν νὰ συμβοῦν. Ἀλλὰ τί σχέση ἔχει αὐτὴ ἡ εἰκόνα μὲ ἐκείνους ποὺ πᾶνε νὰ ἀσχοληθοῦν μὲ τὴ διαλεκτική;

Τὴν ἑξῆς σχέση: Ὑπάρχουν μέσα μας ἀπὸ τὰ παιδικά μας κιόλας χρόνια κάποιες ριζωμένες πεποιθήσεις γιὰ τὸ δίκιο καὶ τὸ καλό, μὲ τὶς ὁποῖες ἔχουμε γαλουχηθεῖ καὶ τὶς ἔχουμε ὅπως τοὺς γονεῖς μας, καὶ πειθαρχοῦμε σ' αὐτὲς καὶ τὶς τιμοῦμε.

Ναί, ὑπάρχουν.

[d] Ὑπάρχουν ἐπίσης καὶ κάποιες ἄλλες ροπὲς πρὸς τὴν ἀντίθετη κατεύθυνση, ποὺ κολακεύουν εὐχάριστα τὴν ψυχὴ καὶ τὴν τραβοῦν πρὸς τὸ μέρος τους, χωρὶς πάντως νὰ πείθουν ὅσους ἔχουν χαρακτήρα ἔστω κάπως ὑποφερτόν· τέτοιοι ἄνθρωποι *τιμοῦν* τὶς πεποιθήσεις τῶν πατεράδων τους καὶ τὶς ἀκολουθοῦν.

Ἔτσι εἶναι.

Γιά δὲς ὅμως, εἶπα ἐγώ· ἂν ὑποθέσουμε ὅτι ἕνας ἄνθρωπος ποὺ διακατέχεται ἀπὸ αὐτὴ τὴ διάθεση ἔρχεται ἀντιμέτωπος μὲ τὸ ἐρώτημα «Τί εἶναι τὸ ὡραῖο;», κι αὐτὸς ἀπαντάει σύμφωνα μὲ ὅσα ἄκουγε ἀπὸ τὸ νομοθέτη, κι ὁ ἄλλος τότε μὲ λογικὰ ἐπιχειρήματα τοῦ *ἀναιρεῖ* τὴν ἀπάντησή του, κι αὐτὸ συμβαίνει ξανὰ καὶ ξανά, ἔτσι ποὺ νὰ τὸν κάνει νὰ πιστέψει ὅτι αὐτὸ τὸ πρᾶγμα, τὸ ὡραῖο, διόλου δὲν εἶναι περισσότερο [e] ὡραῖο ἀπ' ὅτι ἄσχημο, κι ὅτι τὸ ἴδιο ἰσχύει καὶ γιὰ τὸ δίκαιο καὶ γιὰ τὸ καλὸ καὶ γιὰ καθετὶ ποὺ ἐκεῖνος τιμοῦσε ὅσο *τίποτε* ἄλλο, τί φαντάζεσαι ὅτι θὰ κάνει τοῦτος ὁ ἄνθρωπος ὕστερα ἀπὸ ὅλα αὐτά; Μήπως τάχα ὅτι θὰ ἐξακολουθήσει νὰ τὰ τιμᾶ καὶ νὰ αἰσθάνεται ὅτι τὸν δεσμεύουν;

Κατανάγκην, εἶπε, οὔτε νὰ τὰ τιμᾶ πιὰ θὰ ἐξακολουθήσει οὔτε νὰ τὰ θεωρεῖ κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο δεσμευτικά.

Ὅταν λοιπόν, εἶπα ἐγώ, αὐτὰ δὲν τὰ θεωρεῖ ἄξια τιμῆς καὶ δὲν τὰ αἰσθάνεται σὰν κάτι δικό του, ὅπως συνέβαινε προηγουμένως, κι ἀπὸ τὴν ἄλλη ἀδυνατεῖ νὰ ἀνιχνεύσει ποιά εἶναι *σταλήθεια* ὡραῖα, δίκαια, καλὰ κλπ., ὑπάρχει τότε καμιὰ δυνατότητα ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς νὰ τραπεῖ πρὸς ὁποιονδήποτε [539a] ἄλλο τρόπο ζωῆς, ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὸν ποὺ κολακεύει τὶς ἐπιθυμίες του;

Οὐκ ἔστιν, ἔφη.

Παράνομος δὴ οἶμαι δόξει γεγονέναι ἐκ νομίμου.

Ἀνάγκη.

Οὐκοῦν, ἔφην, εἰκὸς τὸ πάθος τῶν οὕτω λόγων ἁπτομένων καί, ὃ ἄρτι ἔλεγον, πολλῆς συγγνώμης ἄξιον;

Καὶ ἐλέου γ', ἔφη.

Οὐκοῦν ἵνα μὴ γίγνηται ὁ ἔλεος οὗτος περὶ τοὺς τριακοντούτας σοι, εὐλαβουμένῳ παντὶ τρόπῳ τῶν λόγων ἁπτέον;

Καὶ μάλ', ἦ δ' ὅς.

b Ἆρ' οὖν οὐ μία μὲν εὐλάβεια αὕτη συχνή, τὸ μὴ νέους
ὄντας αὐτῶν γεύεσθαι; οἶμαι γάρ σε οὐ λεληθέναι ὅτι οἱ μειρακίσκοι, ὅταν τὸ πρῶτον λόγων γεύωνται, ὡς παιδιᾷ αὐτοῖς καταχρῶνται, ἀεὶ εἰς ἀντιλογίαν χρώμενοι, καὶ μιμούμενοι τοὺς ἐξελέγχοντας αὐτοὶ ἄλλους ἐλέγχουσι, χαίροντες ὥσπερ σκυλάκια τῷ ἕλκειν τε καὶ σπαράττειν τῷ λόγῳ τοὺς πλησίον ἀεί.

Ὑπερφυῶς μὲν οὖν, ἔφη.

Οὐκοῦν ὅταν δὴ πολλοὺς μὲν αὐτοὶ ἐλέγξωσιν, ὑπὸ πολ-
c λῶν δὲ ἐλεγχθῶσι, σφόδρα καὶ ταχὺ ἐμπίπτουσιν εἰς τὸ
μηδὲν ἡγεῖσθαι ὧνπερ πρότερον· καὶ ἐκ τούτων δὴ αὐτοί τε καὶ τὸ ὅλον φιλοσοφίας πέρι εἰς τοὺς ἄλλους διαβέβληνται.

Ἀληθέστατα, ἔφη.

Ὁ δὲ δὴ πρεσβύτερος, ἦν δ' ἐγώ, τῆς μὲν τοιαύτης μανίας οὐκ ἂν ἐθέλοι μετέχειν, τὸν δὲ διαλέγεσθαι ἐθέλοντα καὶ σκοπεῖν τἀληθὲς μᾶλλον μιμήσεται ἢ τὸν παιδιᾶς χάριν παίζοντα καὶ ἀντιλέγοντα, καὶ αὐτός τε μετριώτερος ἔσται
d καὶ τὸ ἐπιτήδευμα τιμιώτερον ἀντὶ ἀτιμοτέρου ποιήσει.

Ὀρθῶς, ἔφη.

Οὐκοῦν καὶ τὰ προειρημένα τούτου ἐπ' εὐλαβείᾳ πάντα

Δὲν ὑπάρχει καμία τέτοια δυνατότητα, εἶπε.

Θὰ δώσει λοιπόν, νομίζω, τὴν ἐντύπωση πὼς τώρα ἀντιστρατεύεται τὸ νόμο, ἐνῶ πρωτύτερα τὸν τηροῦσε.

Κατανάγκη.

Τότε λοιπόν, εἶπα, τὸ πάθημα ὅσων προσεγγίζουν μὲ αὐτὸ τὸν τρόπο τὴ διαλεκτικὴ δὲν εἶναι ἀναμενόμενο καί, ὅπως μόλις πρωτύτερα ἔλεγα, ἄξιο πολλῆς συγγνώμης;

Καὶ συμπόνιας βέβαια, εἶπε.

[b] Γιὰ νὰ μὴ χρειαστοῦν λοιπὸν οἱ ἄνθρωποί σου τέτοια συμπόνια στὰ τριάντα τους, δὲν θὰ πρέπει νὰ εἶσαι πάρα πολὺ προσεκτικὸς *πῶς* θὰ τοὺς φέρεις σὲ ἐπαφὴ μὲ τὴ διαλεκτική;

Ἀσφαλῶς, εἶπε αὐτός.

Κι ἕνα πρᾶγμα, ἔτσι, στὸ ὁποῖο θά 'πρεπε νὰ δώσεις μεγάλη προσοχὴ δὲν εἶναι ἡ φροντίδα νὰ μὴ δοκιμάσουν τὴ διαλεκτικὴ ὅσο ἀκόμη θὰ εἶναι νέοι; Διότι, φαντάζομαι, δὲν σοῦ ἔχει διαφύγει ὅτι τὰ παλληκαρόπουλα, μόλις γιὰ πρώτη φορὰ πάρουν μιὰ γεύση τῆς διαλεκτικῆς, κάνουν κατάχρησή της, λὲς καὶ αὐτὴ εἶναι παιγνίδι, χρησιμοποιώντας την συνεχῶς γιὰ νὰ ἀποστομώνουν τοὺς ἄλλους· καὶ μιμούμενα ἐκείνους ποὺ ἀντικρούουν τὶς γνῶμες τῶν ἄλλων πᾶνε *κι αὐτὰ* νὰ ἀποστομώσουν ἄλλους νιώθοντας χαρὰ ποὺ τραβοῦν καὶ ξεσχίζουν, σὰν τὰ σκυλάκια, ὅ,τι βρεθεῖ κοντά τους.

Τοὺς εὐχαριστεῖ ἀφάνταστα, εἶπε.

Ἔτσι λοιπόν, ὅταν καὶ αὐτοὶ ἀντικρούσουν ἄλλους πολλούς, κι οἱ ἴδιοι [c] πάλι ἀντικρουστοῦν ἀπὸ πολλούς, ἀπότομα καὶ γρήγορα φθάνουν νὰ μὴν πιστεύουν σὲ τίποτα ἀπ' ὅσα πίστευαν πρωτύτερα· *αὐτὸ* εἶναι ἡ αἰτία ποὺ καὶ οἱ ἴδιοι, ἀλλὰ καὶ γενικότερα ἡ ὑπόθεση τῆς φιλοσοφίας ἔχουν διαβληθεῖ στὰ μάτια τοῦ κόσμου.

Ἀκριβῶς ἔτσι εἶναι, εἶπε.

Ἀπεναντίας, ἕνας ἄνθρωπος μεγαλύτερης ἡλικίας δὲν θὰ εἶχε τὴ διάθεση νὰ μπεῖ στὸ χορὸ αὐτῆς τῆς τρέλας, ἀλλὰ θὰ προτιμοῦσε νὰ μιμηθεῖ ἐκεῖνον ὁ ὁποῖος θέλει νὰ συζητήσει καὶ νὰ προσπαθήσει νὰ ἀνακαλύψει τὴν ἀλήθεια παρὰ ἐκεῖνον ποὺ διασκεδάζει καὶ ἀντικρούει τὸν ἄλλο ἔτσι γιὰ πλάκα, καὶ θὰ εἶναι καὶ ὁ ἴδιος πιὸ μετρημένος, [d] καὶ μὲ τὴν ἐνασχόλησή του αὐτὴ στὴ φιλοσοφία θὰ τῆς προσθέσει μᾶλλον σοβαρότητα παρὰ θὰ τῆς ἀφαιρέσει.

Σωστά, εἶπε.

Κι ὅταν λέγαμε ὅτι μὲ τὴ διαλεκτικὴ πρέπει νὰ καταπιάνονται ὅσοι ἔχουν

προείρηται, τὸ τὰς φύσεις κοσμίους εἶναι καὶ στασίμους οἷς τις μεταδώσει τῶν λόγων, καὶ μὴ ὡς νῦν ὁ τυχὼν καὶ οὐδὲν προσήκων ἔρχεται ἐπ' αὐτό;

Πάνυ μὲν οὖν, ἔφη.

Ἀρκεῖ δὴ ἐπὶ λόγων μεταλήψει μεῖναι ἐνδελεχῶς καὶ συντόνως μηδὲν ἄλλο πράττοντι, ἀλλ' ἀντιστρόφως γυμναζομένῳ τοῖς περὶ τὸ σῶμα γυμνασίοις, ἔτη διπλάσια ἢ τότε;

e ῞Εξ, ἔφη, ἢ τέτταρα λέγεις;

Ἀμέλει, εἶπον, πέντε θές. μετὰ γὰρ τοῦτο καταβιβαστέοι ἔσονταί σοι εἰς τὸ σπήλαιον πάλιν ἐκεῖνο, καὶ ἀναγκαστέοι ἄρχειν τά τε περὶ τὸν πόλεμον καὶ ὅσαι νέων ἀρχαί, ἵνα μηδ' ἐμπειρίᾳ ὑστερῶσι τῶν ἄλλων· καὶ ἔτι καὶ ἐν τούτοις
540 βασανιστέοι εἰ ἐμμενοῦσιν ἑλκόμενοι πανταχόσε ἤ τι καὶ παρακινήσουσι.

Χρόνον δέ, ἦ δ' ὅς, πόσον τοῦτον τιθεῖς;

Πεντεκαίδεκα ἔτη, ἦν δ' ἐγώ. γενομένων δὲ πεντηκοντουτῶν τοὺς διασωθέντας καὶ ἀριστεύσαντας πάντα πάντῃ ἐν ἔργοις τε καὶ ἐπιστήμαις πρὸς τέλος ἤδη ἀκτέον, καὶ ἀναγκαστέον ἀνακλίναντας τὴν τῆς ψυχῆς αὐγὴν εἰς αὐτὸ ἀποβλέψαι τὸ πᾶσι φῶς παρέχον, καὶ ἰδόντας τὸ ἀγαθὸν αὐτό, παραδείγματι χρωμένους ἐκείνῳ, καὶ πόλιν καὶ ἰδιώτας
b καὶ ἑαυτοὺς κοσμεῖν τὸν ἐπίλοιπον βίον ἐν μέρει ἑκάστους, τὸ μὲν πολὺ πρὸς φιλοσοφίᾳ διατρίβοντας, ὅταν δὲ τὸ μέρος ἥκῃ, πρὸς πολιτικοῖς ἐπιταλαιπωροῦντας καὶ ἄρχοντας ἑκάστους τῆς πόλεως ἕνεκα, οὐχ ὡς καλόν τι ἀλλ' ὡς ἀναγκαῖον πράττοντας, καὶ οὕτως ἄλλους ἀεὶ παιδεύσαντας τοιούτους, ἀντικαταλιπόντας τῆς πόλεως φύλακας, εἰς μακάρων νήσους ἀπιόντας οἰκεῖν· μνημεῖα δ' αὐτοῖς καὶ θυσίας
c τὴν πόλιν δημοσίᾳ ποιεῖν, ἐὰν καὶ ἡ Πυθία συναναιρῇ, ὡς δαίμοσιν, εἰ δὲ μή, ὡς εὐδαίμοσί τε καὶ θείοις.

Παγκάλους, ἔφη, τοὺς ἄρχοντας, ὦ Σώκρατες, ὥσπερ ἀνδριαντοποιὸς ἀπείργασαι.

ἀπὸ τὴ φύση τους καλὸ χαρακτῆρα καὶ μένουν ἀταλάντευτοι σὲ ὅσα θὰ τοὺς μεταδώσει κανεὶς κι ὄχι ὅπως τώρα ποὺ ἔρχεται σ' αὐτὴν ὁ πρῶτος τυχών, χωρὶς νὰ ἔχει καμιὰ κλίση, ἀκριβῶς *αὐτὸ* δὲν θέλαμε νὰ ἀποφύγουμε;

Βεβαιότατα, εἶπε.

Ἔτσι, ἂν κάποιος καταπιαστεῖ μὲ τὴ διαλεκτική, ἀδιαλείπτως καὶ μὲ μεγάλη ἐνεργητικότητα χωρὶς νὰ ἀσχολεῖται μὲ *τίποτε* ἄλλο, ὅπως τότε ποὺ εἶχε ἀφοσιωθεῖ στὴν ἄσκηση τοῦ σώματος, φθάνουν ἄραγε γιὰ τὴν πρόσληψή της τὰ διπλάσια χρόνια ἀπὸ ὅσα εἶχε ἀφιερώσει τότε στὴ γυμναστική;

[e] Ἐννοεῖς ἕξι, εἶπε, ἢ τέσσερα;

Δὲν ἔχει σημασία, εἶπα· πὲς πέντε. Κι ὕστερα ἀπὸ αὐτὸ πρέπει νὰ κατεβοῦν πάλι σ' ἐκείνη τὴ σπηλιὰ καὶ νὰ ὑποχρεωθοῦν νὰ ἀναλάβουν τὴ διοίκηση τοῦ στρατεύματος καὶ ὅσα ἀξιώματα χρειάζονται νέους ἀνθρώπους, ὥστε νὰ μὴν ὑστεροῦν οὔτε ὡς πρὸς τὴν ἐμπειρία σὲ σύγκριση μὲ τοὺς ἄλλους· κι ἀκόμη καὶ σ' αὐτὴ τὴν ὑπηρεσία τους [540a] πρέπει νὰ δοκιμαστοῦν ἂν θὰ ἀντέξουν στὶς πιέσεις ποὺ θὰ δέχονται ἀπὸ παντοῦ ἢ ἂν θὰ κλονιστοῦν ἔστω καὶ τόσο δά.

Τί χρονικὸ διάστημα, ρώτησε, ὁρίζεις γι' αὐτό;

Δεκαπέντε χρόνια, εἶπα. Κι ὅταν γίνουν πενήντα χρονῶν, ὅσοι θὰ ἔχουν βγεῖ σῶοι ἀπὸ ὅλα αὐτὰ καὶ θὰ ἔχουν ἀποδειχτεῖ ἄριστοι ἀπὸ *κάθε* ἄποψη, στὰ πρακτικὰ ζητήματα καὶ στὶς ἐπιστῆμες, πρέπει νὰ ὁδηγηθοῦν πιὰ στὸν τελευταῖο ἀναβαθμὸ καὶ νὰ ἀναγκαστοῦν, σηκώνοντας ψηλὰ τὰ μάτια τὰ λαμπερὰ τῆς ψυχῆς τους νὰ τὰ κατευθύνουν σ' αὐτὸ ποὺ χαρίζει σὲ ὅλους καὶ σὲ ὅλα τὸ φῶς καὶ νὰ ἀντικρύσουν τὸ Ἀγαθὸ στὴν καθεαυτότητά του, κι ἔχοντας *ἐκεῖνο* ὡς ὑπόδειγμα στὴν ὑπόλοιπη ζωή τους, νὰ στολίσουν τὴν πόλη, τοὺς πολίτες [b] καὶ τὸν ἑαυτό τους, καθένας μὲ τὴ σειρά του. Τὸν περισσότερο χρόνο τους θὰ τὸν ἀφιερώνουν στὴ φιλοσοφία, ὅταν ὅμως ἔρθει ἡ σειρά τους, θὰ κοπιάζουν καὶ γιὰ τὰ ζητήματα τοῦ κράτους καὶ θὰ ἀναλαμβάνουν ἀξιώματα γιὰ χάρη τῆς πόλης θεωρώντας αὐτὴ τὴ δραστηριότητά τους ὄχι κάτι ὄμορφο ἀλλὰ κάτι ἀναγκαῖο —καὶ ἐκπαιδεύοντας συνεχῶς κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο ἄλλους, γιὰ νὰ τοὺς ἀφήσουν στὴ δική τους θέση ὡς φύλακες τῆς πόλης, θὰ φύγουν νὰ πᾶνε νὰ μείνουν στὰ νησιὰ τῶν μακάρων. Ἡ πόλη θὰ φτιάξει γι' αὐτοὺς μνημεῖα καὶ θὰ καθιερώσει θυσίες [c] μὲ δημόσια δαπάνη, θεωρώντας τους, ἂν τὸ ἐπιτρέψει καὶ ἡ Πυθία, ἡμίθεους, διαφορετικὰ εὐτυχισμένους καὶ θεϊκούς.

Πανέμορφους, Σωκράτη, εἶπε, τοὺς ἔχεις σμιλέψει, σὰν ἀγαλματοποιός, τοὺς ἄρχοντες.

Καὶ τὰς ἀρχούσας γε, ἦν δ' ἐγώ, ὦ Γλαύκων· μηδὲν
γάρ τι οἴου με περὶ ἀνδρῶν εἰρηκέναι μᾶλλον ἃ εἴρηκα ἢ
περὶ γυναικῶν, ὅσαι ἂν αὐτῶν ἱκαναὶ τὰς φύσεις ἐγγίγνωνται.

Ὀρθῶς, ἔφη, εἴπερ ἴσα γε πάντα τοῖς ἀνδράσι κοινωνή-
σουσιν, ὡς διήλθομεν.

d Τί οὖν; ἔφην· συγχωρεῖτε περὶ τῆς πόλεώς τε καὶ
πολιτείας μὴ παντάπασιν ἡμᾶς εὐχὰς εἰρηκέναι, ἀλλὰ χαλεπὰ
μέν, δυνατὰ δέ πῃ, καὶ οὐκ ἄλλῃ ἢ εἴρηται, ὅταν οἱ ὡς
ἀληθῶς φιλόσοφοι δυνάσται, ἢ πλείους ἢ εἷς, ἐν πόλει
γενόμενοι τῶν μὲν νῦν τιμῶν καταφρονήσωσιν, ἡγησάμενοι
ἀνελευθέρους εἶναι καὶ οὐδενὸς ἀξίας, τὸ δὲ ὀρθὸν περὶ
e πλείστου ποιησάμενοι καὶ τὰς ἀπὸ τούτου τιμάς, μέγιστον
δὲ καὶ ἀναγκαιότατον τὸ δίκαιον, καὶ τούτῳ δὴ ὑπηρετοῦντές
τε καὶ αὔξοντες αὐτὸ διασκευωρήσωνται τὴν ἑαυτῶν πόλιν;

Πῶς; ἔφη.

Ὅσοι μὲν ἄν, ἦν δ' ἐγώ, πρεσβύτεροι τυγχάνωσι δεκετῶν
541 ἐν τῇ πόλει, πάντας ἐκπέμψωσιν εἰς τοὺς ἀγρούς, τοὺς δὲ
παῖδας αὐτῶν παραλαβόντες ἐκτὸς τῶν νῦν ἠθῶν, ἃ καὶ οἱ
γονῆς ἔχουσι, θρέψωνται ἐν τοῖς σφετέροις τρόποισι καὶ
νόμοις, οὖσιν οἵοις διεληλύθαμεν τότε· καὶ οὕτω τάχιστά
τε καὶ ῥᾷστα πόλιν τε καὶ πολιτείαν, ἣν ἐλέγομεν, κατα-
στᾶσαν αὐτήν τε εὐδαιμονήσειν καὶ τὸ ἔθνος ἐν ᾧ ἂν
ἐγγένηται πλεῖστα ὀνήσειν;

Πολύ γ', ἔφη· καὶ ὡς ἂν γένοιτο, εἴπερ ποτὲ γίγνοιτο,
b δοκεῖς μοι, ὦ Σώκρατες, εὖ εἰρηκέναι.

Οὐκοῦν ἅδην ἤδη, εἶπον ἐγώ, ἔχουσιν ἡμῖν οἱ λόγοι περί
τε τῆς πόλεως ταύτης καὶ τοῦ ὁμοίου ταύτῃ ἀνδρός; δῆλος
γάρ που καὶ οὗτος οἷον φήσομεν δεῖν αὐτὸν εἶναι.

Δῆλος, ἔφη· καὶ ὅπερ ἐρωτᾷς, δοκεῖ μοι τέλος ἔχειν.

Καὶ τὶς ἀρχόντισσες βέβαια, Γλαύκων, εἶπα ἐγώ· πραγματικά, μὴ φαντάζεσαι πὼς ἔστω κάτι ἀπὸ ὅσα ἔχω πεῖ, τὸ εἶπα πιὸ πολὺ γιὰ τοὺς ἄνδρες παρὰ γιὰ τὶς γυναῖκες, ὅσες ἀπὸ αὐτὲς παρουσιαστοῦν νὰ εἶναι ἀπὸ τὴ φύση τους ἀρκούντως προικισμένες.

Σωστά, εἶπε, ἀφοῦ ὅλα θὰ τὰ μοιράζονται μὲ τοὺς ἄνδρες, ὅπως καταλεπτῶς περιγράψαμε.

[d] Λοιπόν; Παραδέχεσθε, εἶπα, ὅτι οἱ προτάσεις ποὺ ἔχουμε διατυπώσει γιὰ τὴν πόλη καὶ τὸ πολίτευμα κάθε ἄλλο παρὰ εὐχολόγια ἀποτελοῦν, κι ὅτι εἶναι μὲν δύσκολες ἀλλὰ κατὰ κάποιον τρόπο πραγματοποιήσιμες, ἔτσι ὅπως ἔχουν διατυπωθεῖ; Κι ὅτι ὅταν οἱ ἀληθινοὶ φιλόσοφοι, εἴτε ἕνας εἴτε περισσότεροι, ἀναλαμβάνοντας τὴν ἐξουσία στὴν πόλη περιφρονήσουν τὶς τωρινὲς τιμητικὲς διακρίσεις θεωρώντας τες ἀταίριαστες γιὰ ἕναν ἐλεύθερο ἄνθρωπο καὶ χωρὶς καμία ἀξία, καὶ θεωρήσουν ὅτι ἀκριβὸ καὶ πολύτιμο γι' αὐτοὺς εἶναι τὸ *ὀρθὸ* [e] καὶ οἱ τιμητικὲς διακρίσεις ποὺ ἀπορρέουν ἀπὸ αὐτό, καὶ βάλουν πάνω ἀπὸ ὅλα τὸ δίκαιο καὶ θεωρήσουν *αὐτὸ* ὡς τὸ πιὸ ἀπαραίτητο πρᾶγμα, καὶ τὸ ὑπηρετοῦν καὶ τὸ προάγουν, παραδέχεσθε ὅτι θὰ τακτοποιήσουν ὄμορφα τὴν πόλη;

Μὲ ποιόν τρόπο; εἶπε.

Ἔτσι ὥστε, εἶπα ἐγώ, ὅσους στὴν πόλη εἶναι μεγαλύτεροι ἀπὸ δέκα χρονῶν [541a] νὰ τοὺς στείλουν ὅλους ὑποχρεωτικὰ στὰ χωράφια, καὶ τὰ παιδιά τους νὰ τὰ ἀποσπάσουν ἀπὸ τὶς τωρινὲς συνήθειές τους, αὐτὲς ποὺ τὶς εἶχαν καὶ οἱ γονεῖς τους, καὶ νὰ τὰ ἀναθρέψουν σύμφωνα μὲ τὶς *δικές τους* ἀρχὲς καὶ μὲ νόμους, οἱ ὁποῖοι θὰ εἶναι σὰν ἐκείνους ποὺ ἐμεῖς διεξοδικὰ περιγράψαμε τότε. Καὶ μὲ αὐτὸ τὸν τρόπο θὰ στηθεῖ πολὺ γρήγορα καὶ πολὺ εὔκολα ἡ πόλη καὶ τὸ πολίτευμα γιὰ τὸ ὁποῖο μιλούσαμε, ἔτσι ὥστε *καὶ* ἡ ἴδια νὰ εἶναι εὐτυχισμένη *καὶ* γιὰ τὸ λαό, στὸν ὁποῖο θὰ ἐφαρμοστεῖ, νὰ προκύψουν πλεῖστα ὅσα ὠφελήματα;

Καὶ πολὺ μάλιστα, εἶπε· κι ἐπίσης τὸν τρόπο, μὲ τὸν ὁποῖο θὰ γίνουν αὐτά, ἂν ποτὲ γίνουν, [b] νομίζω, Σωκράτη, ὅτι τὸν ἔχεις ἐκθέσει καλά.

Τότε λοιπόν, εἶπα ἐγώ, ἡ συζήτησή μας γιὰ τὴν πόλη καὶ γιὰ τὸν ἄνθρωπο ποὺ εἶναι ὅμοιός της δὲν ἔχει ὁλοκληρωθεῖ; Γιατὶ εἶναι πιὰ φανερὸ τί λογῆς ἄνθρωπος θὰ ποῦμε ὅτι πρέπει νὰ εἶναι αὐτός.

Εἶναι φανερό, εἶπε· κι ὅσο γι' αὐτὸ ποὺ ρωτᾶς, ἡ γνώμη μου εἶναι ὅτι ἔχει ὁλοκληρωθεῖ.

Η

543 a Εἶεν· ταῦτα μὲν δὴ ὡμολόγηται, ὦ Γλαύκων, τῇ μελ-
λούσῃ ἄκρως οἰκεῖν πόλει κοινὰς μὲν γυναῖκας, κοινοὺς δὲ
παῖδας εἶναι καὶ πᾶσαν παιδείαν, ὡσαύτως δὲ τὰ ἐπιτη-
δεύματα κοινὰ ἐν πολέμῳ τε καὶ εἰρήνῃ, βασιλέας δὲ αὐτῶν
εἶναι τοὺς ἐν φιλοσοφίᾳ τε καὶ πρὸς τὸν πόλεμον γεγονότας
ἀρίστους.

Ὡμολόγηται, ἔφη.

b Καὶ μὴν καὶ τάδε συνεχωρήσαμεν, ὡς, ὅταν δὴ καταστῶσιν
οἱ ἄρχοντες, ἄγοντες τοὺς στρατιώτας κατοικιοῦσιν εἰς
οἰκήσεις οἵας προείπομεν, ἴδιον μὲν οὐδὲν οὐδενὶ ἐχούσας,
κοινὰς δὲ πᾶσι· πρὸς δὲ ταῖς τοιαύταις οἰκήσεσι, καὶ τὰς
κτήσεις, εἰ μνημονεύεις, διωμολογησάμεθά που οἷαι ἔσονται
αὐτοῖς.

Ἀλλὰ μνημονεύω, ἔφη, ὅτι γε οὐδὲν οὐδένα ᾤόμεθα δεῖν
κεκτῆσθαι ὧν νῦν οἱ ἄλλοι, ὥσπερ δὲ ἀθλητάς τε πολέμου
c καὶ φύλακας, μισθὸν τῆς φυλακῆς δεχομένους εἰς ἐνιαυτὸν
τὴν εἰς ταῦτα τροφὴν παρὰ τῶν ἄλλων, αὐτῶν τε δεῖν καὶ
τῆς ἄλλης πόλεως ἐπιμελεῖσθαι.

Ὀρθῶς, ἔφην, λέγεις. ἀλλ' ἄγ', ἐπειδὴ τοῦτ' ἀπετελέ-
σαμεν, ἀναμνησθῶμεν πόθεν δεῦρο ἐξετραπόμεθα, ἵνα πάλιν
τὴν αὐτὴν ἴωμεν.

Οὐ χαλεπόν, ἔφη. σχεδὸν γάρ, καθάπερ νῦν, ὡς διεληλυθὼς
περὶ τῆς πόλεως τοὺς λόγους ἐποιοῦ, λέγων ὡς
ἀγαθὴν μὲν τὴν τοιαύτην, οἵαν τότε διῆλθες, τιθείης πόλιν,
d καὶ ἄνδρα τὸν ἐκείνῃ ὅμοιον, καὶ ταῦτα, ὡς ἔοικας, καλλίω
544 ἔτι ἔχων εἰπεῖν πόλιν τε καὶ ἄνδρα. ἀλλ' οὖν δὴ τὰς
ἄλλας ἡμαρτημένας ἔλεγες, εἰ αὕτη ὀρθή. τῶν δὲ λοιπῶν
πολιτειῶν ἔφησθα, ὡς μνημονεύω, τέτταρα εἴδη εἶναι, ὧν
καὶ πέρι λόγον ἄξιον εἴη ἔχειν καὶ ἰδεῖν αὐτῶν τὰ ἁμαρτή-
ματα καὶ τοὺς ἐκείναις αὖ ὁμοίους, ἵνα πάντας αὐτοὺς ἰδόντες,
καὶ ὁμολογησάμενοι τὸν ἄριστον καὶ τὸν κάκιστον ἄνδρα,
ἐπισκεψαίμεθα εἰ ὁ ἄριστος εὐδαιμονέστατος καὶ ὁ κάκιστος

Η

[543a] Ὡραῖα, συνέχισα· ἔχουμε λοιπόν, Γλαύκων, μείνει σύμφωνοι ὅτι στὴν πολιτεία ποὺ μέλλει νὰ ἔχει τέλειο πολίτευμα οἱ γυναῖκες καὶ τὰ παιδιὰ θὰ εἶναι κοινὸ κτῆμα ὅλων, τὸ ἴδιο καὶ ὅλη ἡ ἐκπαίδευση, ἐπίσης ὅτι θὰ εἶναι ἀπὸ κοινοῦ μοιρασμένα τὰ πολεμικὰ καὶ τὰ εἰρηνικὰ ἔργα, κι ὅτι ἄρχοντες σ' αὐτὴ τὴν πόλη θὰ εἶναι ὅσοι ἀναδείχτηκαν ἄριστοι στὴ φιλοσοφία καὶ τὸν πόλεμο.

Ναί, μείναμε σύμφωνοι, εἶπε.

[b] Δεχτήκαμε ἐπίσης πώς, ὅταν ὁριστοῦν οἱ ἄρχοντες, θὰ πάρουν τοὺς στρατιῶτες καὶ θὰ τοὺς ἐγκαταστήσουν σὲ οἰκήματα σὰν αὐτὰ ποὺ εἴπαμε πρωτύτερα, κοινὰ δηλαδὴ γιὰ ὅλους, χωρὶς τίποτα ἰδιόκτητο γιὰ κανέναν· κι ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὰ τὰ οἰκήματα συμφωνήσαμε, ἂν θυμᾶσαι, ποιά θὰ εἶναι πάνω-κάτω ἡ κτήση ἀγαθῶν ἀπὸ μέρους τους.

Βεβαίως θυμᾶμαι, εἶπε, ὅτι εἴχαμε τὴ γνώμη πὼς κανένας τους δὲν πρέπει νὰ ἔχει στὴν κατοχή του τίποτε ἀπὸ ὅσα κατέχουν τώρα οἱ ἄλλοι ἄνθρωποι ἀλλά, σὰν ἀθλητὲς τοῦ πολέμου καὶ φρουροὶ ποὺ θὰ εἶναι, θὰ ἔχουν νὰ λαμβάνουν ἀπὸ τοὺς ἄλλους πολίτες [c] ὡς ἀνταμοιβή τους γιὰ τὴ φρούρηση τῆς πόλης ὅ,τι τοὺς εἶναι ἀπαραίτητο γιὰ τὴ διατροφή τους, σὲ ἐτήσια βάση, καὶ νὰ φροντίζουν γιὰ τὴν ἀσφάλεια τὴ δική τους καὶ τῆς πολιτείας.

Σωστά, εἶπα. Τώρα ὅμως ποὺ ὁλοκληρώσαμε αὐτὸ τὸ ζήτημα, ἔλα νὰ ξαναθυμηθοῦμε ἀπὸ ποῦ ξεστρατίσαμε καὶ φθάσαμε ἐδῶ, γιὰ νὰ πάρουμε πάλι τὸ ἴδιο μονοπάτι.

Δὲν εἶναι δύσκολο, εἶπε. Οὐσιαστικὰ εἴχαμε φθάσει στὸ σημεῖο ποὺ εἴμαστε καὶ τώρα. Ἔλεγες ὅτι εἶχες ὁλοκληρώσει τὴ συζήτηση γιὰ τὴν πολιτεία καὶ χαρακτήριζες ὡς καλὴ τὴν πολιτεία ὅπως τὴν εἶχες περιγράψει τότε, τὸ ἴδιο [d] καὶ τὸν ἄνδρα ὁ ὁποῖος θὰ ἔμοιαζε σ' ἐκείνη, κι αὐτὸ παρόλο ὅτι, καθὼς φαίνεται, [544a] μποροῦσες νὰ μᾶς μιλήσεις γιὰ ἕνα πολίτευμα καὶ ἕναν ἄνδρα ποὺ θά 'χουν ἀκόμη περισσότερη ὀμορφιά. Ἔλεγες ὅμως ὅτι οἱ ἄλλες πολιτεῖες ἔχουν ὅλες μειονεκτήματα, ἀφοῦ ἡ ὀρθὴ εἶναι τούτη ἐδῶ. Σχετικὰ τώρα μὲ τὰ ὑπόλοιπα πολιτεύματα ὑποστήριξες, θυμᾶμαι, ὅτι τέσσερα εἶναι τὰ εἴδη πολιτευμάτων, στὰ ὁποῖα θὰ ἄξιζε νὰ ἀναφερθοῦμε καὶ νὰ δοῦμε ἀπὸ τὴ μιὰ τὰ ἐλαττώματά τους κι ἀπὸ τὴν ἄλλη τοὺς ἀνθρώπους ποὺ ἀντιστοιχοῦν σ' αὐτὰ τὰ εἴδη, ἔτσι ὥστε βλέποντάς τους ὅλους αὐτοὺς καὶ καταλήγοντας ἀπὸ κοινοῦ σὲ μιὰν ἄποψη ποιός εἶναι ὁ καλύτερος καὶ ποιός ὁ χειρότερος, νὰ μπορέσουμε νὰ κρίνουμε ἂν ὁ καλύτερος εἶναι ὁ πιὸ εὐτυχισμέ-

ἀθλιώτατος, ἢ ἄλλως ἔχοι· καὶ ἐμοῦ ἐρομένου τίνας λέγοις
b τὰς τέτταρας πολιτείας, ἐν τούτῳ ὑπέλαβε Πολέμαρχός τε καὶ Ἀδείμαντος, καὶ οὕτω δὴ σὺ ἀναλαβὼν τὸν λόγον δεῦρ' ἀφῖξαι.

Ὀρθότατα, εἶπον, ἐμνημόνευσας.

Πάλιν τοίνυν, ὥσπερ παλαιστής, τὴν αὐτὴν λαβὴν πάρεχε, καὶ τὸ αὐτὸ ἐμοῦ ἐρομένου πειρῶ εἰπεῖν ἅπερ τότε ἔμελλες λέγειν.

Ἐάνπερ, ἦν δ' ἐγώ, δύνωμαι.

Καὶ μήν, ἦ δ' ὅς, ἐπιθυμῶ γε καὶ αὐτὸς ἀκοῦσαι τίνας ἔλεγες τὰς τέτταρας πολιτείας.

c Οὐ χαλεπῶς, ἦν δ' ἐγώ, ἀκούσῃ. εἰσὶ γὰρ ἃς λέγω, αἵπερ καὶ ὀνόματα ἔχουσιν, ἥ τε ὑπὸ τῶν πολλῶν ἐπαινουμένη, ἡ Κρητική τε καὶ Λακωνικὴ αὕτη· καὶ δευτέρα καὶ δευτέρως ἐπαινουμένη, καλουμένη δ' ὀλιγαρχία, συχνῶν γέμουσα κακῶν πολιτεία· ἥ τε ταύτῃ διάφορος καὶ ἐφεξῆς γιγνομένη δημοκρατία, καὶ ἡ γενναία δὴ τυραννὶς καὶ πασῶν τούτων διαφέρουσα, τέταρτόν τε καὶ ἔσχατον πόλεως νόσημα. ἤ τινα ἄλλην ἔχεις ἰδέαν πολιτείας, ἥτις καὶ ἐν εἴδει δια-
d φανεῖ τινι κεῖται; δυναστεῖαι γὰρ καὶ ὠνηταὶ βασιλεῖαι καὶ τοιαῦταί τινες πολιτεῖαι μεταξύ τι τούτων πού εἰσιν, εὕροι δ' ἄν τις αὐτὰς οὐκ ἐλάττους περὶ τοὺς βαρβάρους ἢ τοὺς Ἕλληνας.

Πολλαὶ γοῦν καὶ ἄτοποι, ἔφη, λέγονται.

Οἶσθ' οὖν, ἦν δ' ἐγώ, ὅτι καὶ ἀνθρώπων εἴδη τοσαῦτα ἀνάγκη τρόπων εἶναι, ὅσαπερ καὶ πολιτειῶν; ἢ οἴει ἐκ δρυός ποθεν ἢ ἐκ πέτρας τὰς πολιτείας γίγνεσθαι, ἀλλ'
e οὐχὶ ἐκ τῶν ἠθῶν τῶν ἐν ταῖς πόλεσιν, ἃ ἂν ὥσπερ ῥέψαντα τἆλλα ἐφελκύσηται;

Οὐδαμῶς ἔγωγ', ἔφη, ἄλλοθεν ἢ ἐντεῦθεν.

Οὐκοῦν εἰ τὰ τῶν πόλεων πέντε, καὶ αἱ τῶν ἰδιωτῶν κατασκευαὶ τῆς ψυχῆς πέντε ἂν εἶεν.

νος καὶ ὁ χειρότερος ὁ πιὸ ἄθλιος, ἢ ἂν συμβαίνει κάτι διαφορετικό· κι ὅταν ἐγὼ σὲ ρώτησα ποιά εἶναι αὐτὰ [b] τὰ τέσσερα εἴδη τῶν πολιτευμάτων, σ' ἐκεῖνο τὸ σημεῖο μὲ διέκοψε ὁ Πολέμαρχος μὲ τὸν Ἀδείμαντο, καὶ παίρνοντας τότε ἐσὺ τὸ λόγο τὴν ἔφερες τὴ συζήτηση ὥς ἐδῶ ποὺ εἴμαστε τώρα.

Μὲ μεγάλη ἀκρίβεια, εἶπα, τὰ συγκράτησες στὴ μνήμη σου.

Ἔλα λοιπὸν ξανά, σὰν τὸν παλαιστή, στὴν ἴδια λαβή, καὶ προσπάθησε, τώρα ποὺ σὲ ρωτάω τὸ ἴδιο πρᾶγμα, νὰ μοῦ πεῖς ὅ,τι ἑτοιμαζόσουν νὰ μοῦ πεῖς καὶ τότε.

Ἂν βέβαια μπορῶ, εἶπα.

Εἰλικρινά, εἶπε αὐτός, θέλω νὰ ἀκούσω κι ὁ ἴδιος ποιά ἦταν ἐκεῖνα τὰ τέσσερα εἴδη τῶν πολιτευμάτων ποὺ εἶχες στὸ νοῦ σου.

[c] Δὲν εἶναι διόλου δύσκολο, εἶπα, νὰ τὸ ἀκούσεις. Τὰ πολιτεύματα, γιὰ τὰ ὁποῖα μιλῶ, καὶ τὰ ὁποῖα μάλιστα ἔχουν καὶ τὰ ὀνόματά τους, εἶναι, πρῶτον, αὐτὸ ποὺ τόσοι καὶ τόσοι τὸ ἐπικροτοῦν, τὸ γνωστὸ Κρητικὸ καὶ Λακωνικὸ πολίτευμα· δεύτερο στὴ σειρά, κι ἐπίσης δεύτερο στὶς προτιμήσεις τῶν πολλῶν, εἶναι αὐτὸ ποὺ τὸ ἀποκαλοῦμε ὀλιγαρχικό, ἕνα πολίτευμα μὲ πολλὰ ἀρνητικὰ γνωρίσματα· ἔπειτα ἔρχεται στὴ σειρὰ τὸ ἀνταγωνιστικό του πολίτευμα, ἡ δημοκρατία, καὶ μετὰ ἡ περιβόητη τυραννίδα, ἕνα πολίτευμα ποὺ σὰν αὐτὸ δὲν εἶναι ἄλλο κανένα, τὸ τέταρτο καὶ τελευταῖο στὴ σειρὰ νόσημα τῆς πολιτείας. Ἢ μήπως ξέρεις ἐσὺ καμιὰν ἄλλη μορφὴ πολιτεύματος ποὺ νὰ ἔχει ἀποκρυσταλλωθεῖ [d] σὲ κάπως εὐδιάκριτο σχῆμα; Γιατὶ ὁρισμένα κληρονομικὰ καθεστῶτα καὶ ἐξουσίες ἀγορασμένες μὲ χρήματα καὶ κάποια ἄλλα παρόμοιας λογῆς πολιτεύματα ὑπάρχουν κάπου στὸ ἐνδιάμεσο τούτων ἐδῶ καὶ θὰ τὰ συναντοῦσε κανεὶς συχνότερα στοὺς βαρβάρους παρὰ στοὺς Ἕλληνες.

Ναί, εἶπε, ἀκούγονται πολλὰ καὶ περίεργα πολιτεύματα.

Τὸ ξέρεις, εἶπα ἐγώ, ὅτι κατανάγκη θὰ ὑπάρχουν τόσα εἴδη ἀνθρώπινων χαρακτήρων ὅσα ἀκριβῶς εἶναι καὶ τὰ εἴδη τῶν πολιτευμάτων; Ἢ νομίζεις τάχα ὅτι τὰ πολιτεύματα μᾶς ἔρχονται οὐρανοκατέβατα καὶ [e] δὲν διαμορφώνονται ἀπὸ τὰ ἤθη καὶ τὶς συνήθειες αὐτονῶν ποὺ *ζοῦν* στὶς πόλεις —τὰ ἤθη καὶ τὶς συνήθειες ποὺ παρασύρουν καὶ τραβοῦν πρὸς τὸ μέρος τους ὅλα τὰ ἄλλα;

Ἀπὸ πουθενὰ ἀλλοῦ, εἶπε, παρὰ ἀπὸ τὰ ἤθη καὶ μόνο.

Συνεπῶς, ἂν οἱ τύποι τῶν πολιτευμάτων εἶναι πέντε, θὰ εἶναι πέντε καὶ οἱ τύποι τῆς ψυχικῆς ἰδιοσυστασίας τῶν ἀνθρώπων.

Τί μήν;

Τὸν μὲν δὴ τῇ ἀριστοκρατίᾳ ὅμοιον διεληλύθαμεν ἤδη,
ὃν ἀγαθόν τε καὶ δίκαιον ὀρθῶς φαμεν εἶναι.

545 Διεληλύθαμεν.

Ἆρ' οὖν τὸ μετὰ τοῦτο διιτέον τοὺς χείρους, τὸν φιλόνικόν
τε καὶ φιλότιμον, κατὰ τὴν Λακωνικὴν ἑστῶτα πολιτείαν,
καὶ ὀλιγαρχικὸν αὖ καὶ δημοκρατικὸν καὶ τὸν τυραννικόν,
ἵνα τὸν ἀδικώτατον ἰδόντες ἀντιθῶμεν τῷ δικαιοτάτῳ καὶ
ἡμῖν τελέα ἡ σκέψις ᾖ, πῶς ποτε ἡ ἄκρατος δικαιοσύνη
πρὸς ἀδικίαν τὴν ἄκρατον ἔχει εὐδαιμονίας τε πέρι τοῦ
ἔχοντος καὶ ἀθλιότητος, ἵνα ἢ Θρασυμάχῳ πειθόμενοι
b διώκωμεν ἀδικίαν ἢ τῷ νῦν προφαινομένῳ λόγῳ δικαιοσύνην;

Παντάπασι μὲν οὖν, ἔφη, οὕτω ποιητέον.

Ἆρ' οὖν, ὥσπερ ἠρξάμεθα ἐν ταῖς πολιτείαις πρότερον
σκοπεῖν τὰ ἤθη ἢ ἐν τοῖς ἰδιώταις, ὡς ἐναργέστερον ὄν,
καὶ νῦν οὕτω πρῶτον μὲν τὴν φιλότιμον σκεπτέον πολιτείαν
—ὄνομα γὰρ οὐκ ἔχω λεγόμενον ἄλλο· ἢ τιμοκρατίαν ἢ
τιμαρχίαν αὐτὴν κλητέον—πρὸς δὲ ταύτην τὸν τοιοῦτον
c ἄνδρα σκεψόμεθα, ἔπειτα ὀλιγαρχίαν καὶ ἄνδρα ὀλιγαρχικόν,
αὖθις δὲ εἰς δημοκρατίαν ἀποβλέψαντες θεασόμεθα ἄνδρα
δημοκρατικόν, τὸ δὲ τέταρτον εἰς τυραννουμένην πόλιν
ἐλθόντες καὶ ἰδόντες, πάλιν εἰς τυραννικὴν ψυχὴν βλέποντες,
πειρασόμεθα περὶ ὧν προυθέμεθα ἱκανοὶ κριταὶ γενέσθαι;

Κατὰ λόγον γέ τοι ἄν, ἔφη, οὕτω γίγνοιτο ἥ τε θέα καὶ
ἡ κρίσις.

Φέρε τοίνυν, ἦν δ' ἐγώ, πειρώμεθα λέγειν τίνα τρόπον
τιμοκρατία γένοιτ' ἂν ἐξ ἀριστοκρατίας. ἢ τόδε μὲν ἁπλοῦν,
d ὅτι πᾶσα πολιτεία μεταβάλλει ἐξ αὐτοῦ τοῦ ἔχοντος τὰς

Ἀσφαλῶς.

Τὸν ἄνθρωπο τὸν ὅμοιο μὲ τὸ ἀριστοκρατικὸ πολίτευμα τὸν ἔχουμε ἤδη περιγράψει, αὐτὸν γιὰ τὸν ὁποῖο σωστὰ ὑποστηρίζουμε πὼς εἶναι καλὸς καὶ δίκαιος.

[545a] Τὸν ἔχουμε περιγράψει.

Ὕστερα λοιπὸν ἀπὸ αὐτὸν δὲν πρέπει, ἄραγε, νὰ περάσουμε στοὺς χειρότερους χαρακτῆρες καὶ νὰ περιγράψουμε τὸν ἐριστικὸ καὶ φιλόδοξο, ποὺ ἀντιστοιχεῖ στὸ λακωνικὸ πολίτευμα, ἔπειτα νὰ πᾶμε στὸν ὀλιγαρχικὸ χαρακτήρα, ὕστερα πάλι στὸν δημοκρατικὸ καὶ τὸν τυραννικό, ὥστε ἔχοντας δεῖ τὸν πιὸ ἄδικο χαρακτήρα νὰ τὸν ἀντιπαραβάλουμε μὲ τὸν πιὸ δίκαιο; Θὰ ὁλοκληρωθεῖ ἔτσι ἡ ἐξέτασή μας γύρω ἀπὸ τὸ ἐρώτημα πῶς σχετίζεται ἡ δικαιοσύνη μὲ τὴν ἀδικία —ἂν τὶς πάρουμε καὶ τὶς δύο στὴν πιὸ γνήσια καὶ αὐθεντικὴ μορφή τους— ὡς πρὸς τὴν εὐτυχία καὶ τὴν ἀθλιότητα ἐκείνου ποὺ ἔχει τὴ μιὰ ἢ τὴν ἄλλη ἀντιστοίχως, ὥστε ἢ νὰ ἐπιδιώκουμε τὴν ἀδικία ἀκολουθώντας τὰ λόγια τοῦ Θρασύμαχου ἤ, ἀντιθέτως, ἀκολουθώντας [b] τὸ λογικὸ συμπέρασμα ποὺ πάει τώρα νὰ βγεῖ, νὰ ἐπιδιώκουμε τὴ δικαιοσύνη· δὲν εἶναι ἔτσι;

Ἀκριβῶς ἔτσι, εἶπε, πρέπει νὰ κάνουμε.

Ὅπως λοιπὸν ἀρχίσαμε νὰ ἐξετάζουμε τὰ γνωρίσματα τοῦ χαρακτήρα πρῶτα στὰ πολιτεύματα κι ὕστερα στὰ ἄτομα, ἐπειδὴ πιστεύαμε ὅτι *ἐκεῖ* τὰ γνωρίσματα αὐτὰ εἶναι πιὸ εὐδιάκριτα, ἔτσι καὶ τώρα ἂς ἐξετάσουμε πρῶτα τὴ φίλαρχη πολιτεία —γιατὶ δὲν βρίσκω στὴ γλώσσα μας ἄλλο ὄνομα γι' αὐτήν: ἢ τιμοκρατία πρέπει νὰ τὴν ὀνομάσουμε ἢ τιμαρχία— καὶ κατόπιν [c] θὰ ἐξετάσουμε τὸν ἀνθρώπινο χαρακτήρα ποὺ ἀντιστοιχεῖ σ' αὐτήν, ἔπειτα τὴν ὀλιγαρχία καὶ τὸν ὀλιγαρχικὸ ἄνθρωπο, ὕστερα στρέφοντας τὸ βλέμμα μας στὴ δημοκρατία, θὰ προσέξουμε τὸν δημοκρατικὸ ἄνθρωπο καὶ τέλος, τέταρτον, ἀφοῦ ἔλθουμε κι ἐξετάσουμε μιὰ πολιτεία μὲ τυραννικὸ πολίτευμα, ἂς δοκιμάσουμε, κοιτάζοντας πάλι *τὴν ψυχὴ* τοῦ τυραννικοῦ ἀνθρώπου, νὰ ἐκφέρουμε σωστὴ κρίση πάνω στὰ ζητήματα ποὺ θέσαμε.

Εὔλογη ὁπωσδήποτε, εἶπε, θὰ ἦταν αὐτὴ ἡ ἐξέταση καὶ ἡ διατύπωση μιᾶς κρίσης.

Ἔλα λοιπόν, εἶπα ἐγώ, κι ἂς δοκιμάσουμε νὰ ἐξηγήσουμε μὲ ποιόν τρόπο θὰ μποροῦσε νὰ προκύψει ἀπὸ τὸ ἀριστοκρατικὸ πολίτευμα ἡ τιμοκρατία. Ἢ μήπως δὲν εἶναι ξεκάθαρο [d] ὅτι κάθε πολιτειακὴ μεταβολὴ ἔχει τὴν ἀφετηρία της σ' ἐκείνους ποὺ κρατοῦν τὴν ἐξουσία στὰ χέρια τους, ὅταν συμβεῖ νὰ ἐκδηλωθεῖ ἀνάμεσά τους κάποια διχοστασία, ἐνῶ ἀπεναντίας, ὅταν ὁμο-

ἀρχάς, ὅταν ἐν αὐτῷ τούτῳ στάσις ἐγγένηται· ὁμονοοῦντος
δέ, κἂν πάνυ ὀλίγον ᾖ, ἀδύνατον κινηθῆναι;
Ἔστι γὰρ οὕτω.
Πῶς οὖν δή, εἶπον, ὦ Γλαύκων, ἡ πόλις ἡμῖν κινηθή-
σεται, καὶ πῇ στασιάσουσιν οἱ ἐπίκουροι καὶ οἱ ἄρχοντες
πρὸς ἀλλήλους τε καὶ πρὸς ἑαυτούς; ἢ βούλει, ὥσπερ
Ὅμηρος, εὐχώμεθα ταῖς Μούσαις εἰπεῖν ἡμῖν ὅπως δὴ
e πρῶτον στάσις ἔμπεσε, καὶ φῶμεν αὐτὰς τραγικῶς ὡς
πρὸς παῖδας ἡμᾶς παιζούσας καὶ ἐρεσχηλούσας, ὡς δὴ
σπουδῇ λεγούσας, ὑψηλολογουμένας λέγειν;
Πῶς;
546 Ὧδέ πως. χαλεπὸν μὲν κινηθῆναι πόλιν οὕτω συστᾶσαν·
ἀλλ' ἐπεὶ γενομένῳ παντὶ φθορά ἐστιν, οὐδ' ἡ τοιαύτη
σύστασις τὸν ἅπαντα μενεῖ χρόνον, ἀλλὰ λυθήσεται. λύσις
δὲ ἥδε· οὐ μόνον φυτοῖς ἐγγείοις, ἀλλὰ καὶ ἐν ἐπιγείοις
ζῴοις φορὰ καὶ ἀφορία ψυχῆς τε καὶ σωμάτων γίγνονται,
ὅταν περιτροπαὶ ἑκάστοις κύκλων περιφορὰς συνάπτωσι,
βραχυβίοις μὲν βραχυπόρους, ἐναντίοις δὲ ἐναντίας. γένους
δὲ ὑμετέρου εὐγονίας τε καὶ ἀφορίας, καίπερ ὄντες σοφοί,
b οὓς ἡγεμόνας πόλεως ἐπαιδεύσασθε, οὐδὲν μᾶλλον λογισμῷ
μετ' αἰσθήσεως τεύξονται, ἀλλὰ πάρεισιν αὐτοὺς καὶ γεν-
νήσουσι παῖδάς ποτε οὐ δέον. ἔστι δὲ θείῳ μὲν γεννητῷ
περίοδος ἣν ἀριθμὸς περιλαμβάνει τέλειος, ἀνθρωπείῳ δὲ
ἐν ᾧ πρώτῳ αὐξήσεις δυνάμεναί τε καὶ δυναστευόμεναι, τρεῖς
ἀποστάσεις, τέτταρας δὲ ὅρους λαβοῦσαι ὁμοιούντων τε καὶ
ἀνομοιούντων καὶ αὐξόντων καὶ φθινόντων, πάντα προσήγορα
c καὶ ῥητὰ πρὸς ἄλληλα ἀπέφηναν· ὧν ἐπίτριτος πυθμὴν
πεμπάδι συζυγεὶς δύο ἁρμονίας παρέχεται τρὶς αὐξηθείς,
τὴν μὲν ἴσην ἰσάκις, ἑκατὸν τοσαυτάκις, τὴν δὲ ἰσομήκη
μὲν τῇ, προμήκη δέ, ἑκατὸν μὲν ἀριθμῶν ἀπὸ διαμέτρων
ῥητῶν πεμπάδος, δεομένων ἑνὸς ἑκάστων, ἀρρήτων δὲ δυοῖν,

νοοῦν, ἀκόμη κι ἂν εἶναι πάρα πολὺ λίγοι, ἡ ἀνατροπὴ τοῦ πολιτεύματος γίνεται ἀδύνατη;

Ναί, ἔτσι εἶναι.

Πῶς λοιπόν, Γλαύκων, θὰ κλονιστεῖ τὸ πολίτευμά μας καὶ πῶς οἱ ἐπίκουροι καὶ οἱ ἄρχοντες θὰ ἔλθουν σὲ διάσταση μεταξύ τους ἀλλὰ καὶ μὲ τὸν ἑαυτό τους; Ἢ μήπως θά 'πρεπε, σὰν τὸν Ὅμηρο, νὰ παρακαλέσουμε τὶς Μοῦσες νὰ μᾶς ψάλουν [e] «πῶς πῆρε καὶ πρωτόπεσε στὴν πόλη μέσα» ἡ στάση, καὶ νὰ φανταστοῦμε ὅτι στὰ σοβαρὰ οἱ Μοῦσες μιλοῦν στὸν ὑψηλὸ τόνο τῆς τραγωδίας, ἐνῶ οἱ θεὲς θὰ παίζουν καὶ θὰ ἀστειεύονται μ' ἐμᾶς σὰν μὲ παιδιά;

Πῶς δηλαδή;

[546a] Νά, κάπως ἔτσι: Μιὰ πόλη, βέβαια, συγκροτημένη μὲ αὐτὸ τὸν τρόπο εἶναι δύσκολο νὰ κλονιστεῖ. Ἐπειδὴ ὅμως καθετὶ ποὺ γεννιέται ὑπόκειται στὴ φθορά, *καὶ* αὐτὴ ἡ συγκρότηση δὲν πρόκειται νὰ διατηρηθεῖ στὸν αἰώνα τὸν ἅπαντα, ἀλλὰ θὰ διαλυθεῖ. Κι ἡ διάλυσή της θὰ γίνει ὡς ἑξῆς: Ὄχι μόνο γιὰ τὰ φυτὰ ποὺ ριζώνουν στὴ γῆ ἀλλὰ καὶ γιὰ τὰ ζῶα στὴν ἐπιφάνειά της ἔρχονται καιροὶ εὐφορίας καὶ καιροὶ ἀφορίας τῆς ψυχῆς καὶ τῶν σωμάτων, ὅταν τὸ καθένα τους συμπληρώνει κάποιες κυκλικὲς περιστροφές, σύντομες γιὰ τὰ βραχύβια ὄντα καὶ διαρκέστερες γιὰ τὰ μακρόβια. Αὐτοί, τώρα, τοὺς ὁποίους ἐκπαιδεύσατε γιὰ ἡγέτες τῆς πόλης, παρόλο ὅτι εἶναι σοφοί, [b] μπορεῖ νὰ μὴν πετύχουν μὲ τὸ λογισμὸ καὶ τὴν αἴσθηση νὰ διακρίνουν τὸν κατάλληλο καιρὸ γιὰ ἀπογόνους ἀπὸ τὸν ἀκατάλληλο ἀλλὰ κάτι νὰ τοὺς ξεφύγει καὶ νὰ γεννήσουν παιδιὰ κάποτε ποὺ δὲν θὰ πρέπει. Καὶ σὲ ὅ,τι ἀφορᾶ ἕνα θεϊκὸ δημιούργημα ἡ περίοδος αὐτὴ περιλαμβάνεται μέσα σὲ ἕναν τέλειο ἀριθμό, ἀλλὰ γιὰ τὸ ἀνθρώπινο γένος εἶναι ὁ πρῶτος ἀριθμὸς ὅπου μεγέθη πολλαπλασιαζόμενα μὲ τὸν ἑαυτό τους καὶ μὲ τὸ τετράγωνό τους, ἀφοῦ λάβουν τρεῖς ἀποστάσεις καὶ τέσσερα ὅρια στοιχείων, τὰ ὁποῖα καθιστοῦν τὰ πράγματα ὅμοια καὶ ἀνόμοια καὶ τὰ αὐξάνουν καὶ τὰ ἐλαττώνουν, κάνουν στὸ τέλος ὅλα τὰ στοιχεῖα ἀμοιβαίως ἁρμονικὰ [c] καὶ τέτοια ποὺ νὰ ἔχουν λόγο πρὸς ἄλληλα. Ἀπὸ τὰ στοιχεῖα αὐτὰ ὁ λόγος τέσσερα πρὸς τρία, ἀφοῦ συζευχθεῖ μὲ τὴν πεντάδα καὶ πολλαπλασιαστεῖ τρεῖς φορές, δίνει δύο ἁρμονίες. Ἡ μία εἶναι ἕνα τετράγωνο, τόσες φορὲς ἑκατό, ἡ ἄλλη εἶναι ἰσομήκης κατὰ τὴ μία φορά της ἀλλὰ προμήκης κατὰ τὴν ἄλλη, κι ἔτσι ἡ μία πλευρά της εἶναι ἑκατὸ φορὲς τὸ τετράγωνο τῶν ρητῶν διαγωνίων τοῦ πέντε ἐλαττωμένο κατὰ ἕνα ἢ ἑκατὸ φορὲς τὸ τετράγωνο τῶν ἀρρήτων διαγωνίων ἐλαττωμένων κατὰ δύο. Ἡ ἄλ-

ἑκατὸν δὲ κύβων τριάδος. σύμπας δὲ οὗτος ἀριθμὸς γεω-
μετρικός, τοιούτου κύριος, ἀμεινόνων τε καὶ χειρόνων γε-
d νέσεων, ἃς ὅταν ἀγνοήσαντες ὑμῖν οἱ φύλακες συνοικίζωσιν
νύμφας νυμφίοις παρὰ καιρόν, οὐκ εὐφυεῖς οὐδ' εὐτυχεῖς
παῖδες ἔσονται· ὧν καταστήσουσι μὲν τοὺς ἀρίστους οἱ
πρότεροι, ὅμως δὲ ὄντες ἀνάξιοι, εἰς τὰς τῶν πατέρων αὖ
δυνάμεις ἐλθόντες, ἡμῶν πρῶτον ἄρξονται ἀμελεῖν φύλακες
ὄντες, παρ' ἔλαττον τοῦ δέοντος ἡγησάμενοι τὰ μουσικῆς,
δεύτερον δὲ τὰ γυμναστικῆς, ὅθεν ἀμουσότεροι γενήσονται
ὑμῖν οἱ νέοι. ἐκ δὲ τούτων ἄρχοντες οὐ πάνυ φυλακικοὶ
e καταστήσονται πρὸς τὸ δοκιμάζειν τὰ Ἡσιόδου τε καὶ τὰ παρ'
547 ὑμῖν γένη, χρυσοῦν τε καὶ ἀργυροῦν καὶ χαλκοῦν καὶ σιδηροῦν·
ὁμοῦ δὲ μιγέντος σιδηροῦ ἀργυρῷ καὶ χαλκοῦ χρυσῷ ἀνο-
μοιότης ἐγγενήσεται καὶ ἀνωμαλία ἀνάρμοστος, ἃ γενόμενα,
οὗ ἂν ἐγγένηται, ἀεὶ τίκτει πόλεμον καὶ ἔχθραν. *ταύτης τοι
γενεῆς* χρὴ φάναι εἶναι στάσιν, ὅπου ἂν γίγνηται ἀεί.

Καὶ ὀρθῶς γ', ἔφη, αὐτὰς ἀποκρίνεσθαι φήσομεν.

Καὶ γάρ, ἦν δ' ἐγώ, ἀνάγκη Μούσας γε οὔσας.

b Τί οὖν, ἦ δ' ὅς, τὸ μετὰ τοῦτο λέγουσιν αἱ Μοῦσαι;

Στάσεως, ἦν δ' ἐγώ, γενομένης εἱλκέτην ἄρα ἑκατέρω
τὼ γένει, τὸ μὲν σιδηροῦν καὶ χαλκοῦν ἐπὶ χρηματισμὸν
καὶ γῆς κτῆσιν καὶ οἰκίας χρυσίου τε καὶ ἀργύρου, τὼ δ' αὖ,
τὸ χρυσοῦν τε καὶ ἀργυροῦν, ἅτε οὐ πενομένω ἀλλὰ φύσει
ὄντε πλουσίω, τὰς ψυχὰς ἐπὶ τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν ἀρχαίαν
κατάστασιν ἠγέτην· βιαζομένων δὲ καὶ ἀντιτεινόντων ἀλ-
λήλοις, εἰς μέσον ὡμολόγησαν γῆν μὲν καὶ οἰκίας κατα-
c νειμαμένους ἰδιώσασθαι, τοὺς δὲ πρὶν φυλαττομένους ὑπ'
αὐτῶν ὡς ἐλευθέρους φίλους τε καὶ τροφέας, δουλωσάμενοι
τότε περιοίκους τε καὶ οἰκέτας ἔχοντες, αὐτοὶ πολέμου τε
καὶ φυλακῆς αὐτῶν ἐπιμελεῖσθαι.

Δοκεῖ μοι, ἔφη, αὕτη ἡ μετάβασις ἐντεῦθεν γίγνεσθαι.

λη πλευρὰ εἶναι ἑκατὸ κύβοι τοῦ τρία. Ὁλόκληρος αὐτὸς ὁ ἀριθμός, ἕνας ἀριθμὸς ὁ ὁποῖος μετράει τὴ γῆ, εἶναι αὐτὸς ποὺ ρυθμίζει τὶς γεννήσεις, τὶς καλύτερες καὶ τὶς χειρότερες, [d] κι ὅταν οἱ φύλακές μας δὲν τὸ λάβουν αὐτὸ ὑπόψη τους καὶ ζευγαρώνουν νύφες καὶ γαμπροὺς τὸν καιρὸ ποὺ δὲν πρέπει, δὲν θὰ βγοῦν παιδιὰ καλοφτιαγμένα καὶ εὐτυχισμένα. Καὶ βέβαια θὰ ὁρίσουν οἱ παλαιότεροι ὡς διαδόχους τους τοὺς καλύτερους ἀνάμεσά τους, ὡστόσο, καθὼς αὐτοὶ οἱ νέοι θὰ εἶναι ἀνάξιοι, μόλις ἀναλάβουν τὰ ἀξιώματα τῶν πατεράδων τους, θὰ ἀρχίσουν πρῶτα-πρῶτα, φύλακες αὐτοί, νὰ παραμελοῦν ἐμᾶς, τὶς Μοῦσες, ἀποδίδοντας στὴ μουσικὴ καὶ τὴν ποίηση μικρότερη σημασία ἀπ' ὅτι πρέπει, καί, δεύτερον, θὰ παραμελήσουν τὴ γυμναστική, καὶ γι' αὐτοὺς τοὺς λόγους οἱ νέοι σας θὰ γίνουν ἀμουσότεροι. Ἀπὸ αὐτοὺς θὰ βγοῦν ἄρχοντες ποὺ δὲν θά 'ναι, [e] ὡς φύλακες, ἰδιαίτερα ἱκανοὶ νὰ ξεχωρίζουν [547a] ἐκεῖνα τὰ γένη τοῦ Ἡσιόδου ποὺ θὰ ὑπάρχουν καὶ σὲ σᾶς, τὸ χρυσό, τὸ ἀργυρό, τὸ χάλκινο, τὸ σιδερένιο· καὶ τὸ ἀνακάτωμα τοῦ σιδερένιου γένους μὲ τὸ ἀργυρὸ καὶ τοῦ χάλκινου μὲ τὸ χρυσὸ θὰ προξενήσει ἀνομοιογένεια καὶ ἀνωμαλία ἀνάρμοστη πού, ὅπου κι ἂν ἐμφανίζονται, φέρνουν πάντοτε πόλεμο καὶ ἔχθρα. «Αὐτῆς τῆς γενιᾶς», πρέπει νὰ ποῦμε, εἶναι ἡ διχόνοια, ὅπου κι ἂν ἐμφανίζεται.

Κι ἐμεῖς, εἶπε, θὰ ποῦμε ὅτι πολὺ σωστὰ μᾶς ἀποκρίθηκαν οἱ Μοῦσες.

Δὲν εἶναι δυνατόν, εἶπα ἐγώ, νὰ γίνει ἀλλιῶς· Μοῦσες εἶναι αὐτές.

[b] Λοιπόν; ἔκανε· τί μᾶς λένε μετά;

Μόλις, εἶπα, ἐκδηλώθηκε ἡ διχοστασία, τὰ δύο γένη ἄρχισαν νὰ τραβοῦν πρὸς τὴ μεριά τους, καθένα κατὰ τὴ δική του: τὸ σιδερένιο καὶ τὸ χάλκινο γένος πρὸς τὸ χρῆμα, τὴν ἀπόκτηση γῆς, σπιτιοῦ, χρυσοῦ κι ἀργύρου, ἐνῶ τὰ ἄλλα δύο, τὸ χρυσὸ καὶ τὸ ἀργυρὸ γένος, ἐπειδὴ δὲν εἶναι φτωχά, ἀλλὰ ἔχουν ἀπὸ τὴ φύση τους πλοῦτο, προσπαθοῦσαν νὰ κατευθύνουν τὶς ψυχὲς στὴν ἀρετὴ καὶ στὴν παλαιὰ κατάσταση· καὶ καθὼς μὲ βία τραβοῦσαν οἱ μὲν πρὸς τὴ μιὰ κατεύθυνση κι οἱ δὲ πρὸς τὴν ἄλλη, τὴν ἀντίθετη, τελικὰ τὰ βρῆκαν κάπου στὴ μέση καὶ συμβιβάστηκαν νὰ μοιράσουν μεταξύ τους τὴ γῆ καὶ τὰ οἰκήματα [c] καὶ νὰ τὰ πάρουν δικά τους, ἐνῶ ἐκείνους, τοὺς ὁποίους προηγουμένως προστάτευαν καὶ πού, ὡς ἐλεύθερους, τοὺς εἶχαν γιὰ φίλους τους καὶ ἦσαν ἐκεῖνοι ποὺ τοὺς συντηροῦσαν, ἀποφάσισαν τώρα νὰ τοὺς ὑποδουλώσουν καὶ νὰ τοὺς ἔχουν δουλοπάροικους καὶ ὑπηρέτες τους, καὶ νὰ ἀσχολοῦνται πιὰ οἱ ἴδιοι μόνοι τους *καὶ* μὲ πόλεμο *καὶ* μὲ τὴ φρούρηση τούτων τῶν τελευταίων.

Νομίζω, εἶπε, ὅτι *ἀπὸ ἐδῶ* ξεκινάει ἡ ἀνατροπὴ τοῦ πολιτεύματος.

Οὐκοῦν, ἦν δ' ἐγώ, ἐν μέσῳ τις ἂν εἴη ἀριστοκρατίας τε καὶ ὀλιγαρχίας αὕτη ἡ πολιτεία;

Πάνυ μὲν οὖν.

Μεταβήσεται μὲν δὴ οὕτω· μεταβᾶσα δὲ πῶς οἰκήσει; ἢ
d φανερὸν ὅτι τὰ μὲν μιμήσεται τὴν προτέραν πολιτείαν, τὰ δὲ
τὴν ὀλιγαρχίαν, ἅτ' ἐν μέσῳ οὖσα, τὸ δέ τι καὶ αὐτῆς ἕξει ἴδιον;

Οὕτως, ἔφη.

Οὐκοῦν τῷ μὲν τιμᾶν τοὺς ἄρχοντας καὶ γεωργιῶν ἀπέχεσθαι τὸ προπολεμοῦν αὐτῆς καὶ χειροτεχνιῶν καὶ τοῦ ἄλλου χρηματισμοῦ, συσσίτια δὲ κατεσκευάσθαι καὶ γυμναστικῆς τε καὶ τῆς τοῦ πολέμου ἀγωνίας ἐπιμελεῖσθαι, πᾶσι τοῖς τοιούτοις τὴν προτέραν μιμήσεται;

Ναί.

e Τῷ δέ γε φοβεῖσθαι τοὺς σοφοὺς ἐπὶ τὰς ἀρχὰς ἄγειν,
ἅτε οὐκέτι κεκτημένην ἁπλοῦς τε καὶ ἀτενεῖς τοὺς τοιούτους
ἄνδρας ἀλλὰ μεικτούς, ἐπὶ δὲ θυμοειδεῖς τε καὶ ἁπλουστέρους
ἀποκλίνειν, τοὺς πρὸς πόλεμον μᾶλλον πεφυκότας ἢ πρὸς
548 εἰρήνην, καὶ τοὺς περὶ ταῦτα δόλους τε καὶ μηχανὰς ἐντίμως
ἔχειν, καὶ πολεμοῦσα τὸν ἀεὶ χρόνον διάγειν, αὐτὴ ἑαυτῆς
αὖ τὰ πολλὰ τῶν τοιούτων ἴδια ἕξει;

Ναί.

Ἐπιθυμηταὶ δέ γε, ἦν δ' ἐγώ, χρημάτων οἱ τοιοῦτοι
ἔσονται, ὥσπερ οἱ ἐν ταῖς ὀλιγαρχίαις, καὶ τιμῶντες ἀγρίως
ὑπὸ σκότου χρυσόν τε καὶ ἄργυρον, ἅτε κεκτημένοι ταμιεῖα
καὶ οἰκείους θησαυρούς, οἷ θέμενοι ἂν αὐτὰ κρύψειαν, καὶ
αὖ περιβόλους οἰκήσεων, ἀτεχνῶς νεοττιὰς ἰδίας, ἐν αἷς
b ἀναλίσκοντες γυναιξί τε καὶ οἷς ἐθέλοιεν ἄλλοις πολλὰ ἂν
δαπανῷντο.

Ἀληθέστατα, ἔφη.

Οὐκοῦν καὶ φειδωλοὶ χρημάτων, ἅτε τιμῶντες καὶ οὐ φανερῶς κτώμενοι, φιλαναλωταὶ δὲ ἀλλοτρίων δι' ἐπιθυμίαν, καὶ λάθρᾳ τὰς ἡδονὰς καρπούμενοι, ὥσπερ παῖδες πατέρα

Λοιπόν, εἶπα, αὐτὸ τὸ νέο πολίτευμα δὲν θὰ ἦταν κάτι ἀνάμεσα στὴν ἀριστοκρατία καὶ τὴν ὀλιγαρχία;

Βεβαιότατα.

Ἡ ἀλλαγὴ λοιπὸν θὰ συντελεστεῖ μὲ αὐτὸ τὸν τρόπο· μετὰ τὴν ἀλλαγὴ ὅμως πῶς θὰ κυβερνηθεῖ ἡ πόλη; Ἢ [d] εἶναι φανερὸ ὅτι ὁρισμένα γνωρίσματα θὰ τὰ πάρει ἀπὸ τὸ προηγούμενο πολίτευμα, ὁρισμένα ἄλλα ἀπὸ τὸ ὀλιγαρχικό κι ὅτι, καθὼς ἡ θέση της εἶναι στὸ ἐνδιάμεσο τῶν δύο, θὰ παρουσιάσει καὶ ὁρισμένα *δικά της* ἰδιαίτερα γνωρίσματα;

Ναί, ἔτσι, εἶπε.

Ὡς πρὸς τὸ ὅτι, ἑπομένως, ἡ τάξη τῶν πολεμιστῶν θὰ τιμᾶ τοὺς ἄρχοντες καὶ θὰ ἀπέχει ἀπὸ ἀγροτικὲς ἀσχολίες κι ἀπὸ τὶς ἀσχολίες τῶν τεχνιτῶν καὶ τὰ ἄλλα βιοποριστικὰ ἔργα, ἐπίσης ὡς πρὸς τὰ κοινὰ συσσίτια ποὺ θὰ ἔχει ὀργανώσει καὶ τὸ ἐνδιαφέρον της γιὰ τὴ γυμναστικὴ καὶ τὶς πολεμικὲς ἀσκήσεις, σὲ ὅλα τοῦτα ἡ τάξη τῶν πολεμιστῶν θὰ μιμηθεῖ τὸ προηγούμενο πολίτευμα· δὲν εἶναι ἔτσι;

Ναί.

[e] Κι ἀπὸ τὴν ἄλλη δὲν θὰ ἔχει ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον καὶ δικά της ξεχωριστὰ γνωρίσματα σὰν αὐτὰ ἐδῶ; Θὰ φοβᾶται δηλαδὴ νὰ ἀνεβάζει στὴν ἐξουσία τοὺς σοφούς,γιατὶ τώρα οἱ σοφοὶ ἄνδρες τῆς πόλης δὲν θὰ εἶναι πιὰ ἀτόφιοι καὶ ξεκάθαροι ἀλλὰ θά 'χουν μπερδεμένη ἰδιοσυστασία, καὶ θὰ προτιμᾶ τοὺς ψυχωμένους καὶ συνάμα πιὸ ἁπλοϊκοὺς χαρακτῆρες, αὐτοὺς ποὺ εἶναι πλασμένοι πιὸ πολὺ γιὰ τὸν πόλεμο παρὰ [548a] γιὰ τὴν εἰρήνη κι αὐτοὺς ποὺ ἀποδίδουν μεγάλη ἀξία στὰ ἀνορθόδοξα πολεμικὰ μέσα καὶ στὰ στρατηγήματα, καὶ θὰ περνάει τὸν καιρό της κάνοντας συνεχῶς πόλεμο· ἔτσι;

Ναί.

Κι ἄνθρωποι σὰν αὐτούς, εἶπα ἐγώ, θὰ εἶναι διψασμένοι γιὰ χρῆμα, ὅπως ὅλοι στὶς ὀλιγαρχίες, μὲ ἕνα ἄγριο ἀλλὰ κρυφὸ πάθος γιὰ χρυσάφι κι ἀσήμι, θὰ ἔχουν κελάρια καὶ ἰδιωτικὰ θησαυροφυλάκια, ὅπου θὰ βάζουν τοὺς θησαυρούς τους γιὰ νὰ τοὺς κρύψουν, περιφράγματα γύρω-γύρω στὰ σπίτια τους, σωστὲς ἰδιωτικὲς φωλιές, στὶς ὁποῖες [b] θὰ ξοδεύουν σπάταλα χαλώντας πολλὰ σὲ γυναῖκες καὶ σὲ ὅποιους ἄλλους θέλουν.

Ἀκριβῶς ἔτσι, εἶπε.

Στὰ δικά τους, βέβαια, λεφτὰ θὰ εἶναι σφιχτοχέρηδες, γιατὶ θὰ τὰ ὑπολογίζουν καὶ δὲν θὰ τὰ ἀποκτοῦν μὲ διαφανεῖς τρόπους, τὰ ξένα ὅμως θὰ τὰ ξοδεύουν γιὰ τὶς ἐπιθυμίες τους, καὶ θὰ τρυγοῦν κρυφὰ τὶς ἡδονές, ξεφεύγον-

τὸν νόμον ἀποδιδράσκοντες, οὐχ ὑπὸ πειθοῦς ἀλλ' ὑπὸ βίας πεπαιδευμένοι διὰ τὸ τῆς ἀληθινῆς Μούσης τῆς μετὰ λόγων
c τε καὶ φιλοσοφίας ἠμεληκέναι καὶ πρεσβυτέρως γυμναστικὴν μουσικῆς τετιμηκέναι.

Παντάπασιν, ἔφη, λέγεις μεμειγμένην πολιτείαν ἐκ κακοῦ τε καὶ ἀγαθοῦ.

Μέμεικται γάρ, ἦν δ' ἐγώ· διαφανέστατον δ' ἐν αὐτῇ ἐστὶν ἕν τι μόνον ὑπὸ τοῦ θυμοειδοῦς κρατοῦντος, φιλονικίαι καὶ φιλοτιμίαι.

Σφόδρα γε, ἦ δ' ὅς.

Οὐκοῦν, ἦν δ' ἐγώ, αὕτη μὲν ἡ πολιτεία οὕτω γεγονυῖα καὶ τοιαύτη ἄν τις εἴη, ὡς λόγῳ σχῆμα πολιτείας ὑπογρά-
d ψαντα μὴ ἀκριβῶς ἀπεργάσασθαι διὰ τὸ ἐξαρκεῖν μὲν ἰδεῖν καὶ ἐκ τῆς ὑπογραφῆς τόν τε δικαιότατον καὶ τὸν ἀδικώτατον, ἀμήχανον δὲ μήκει ἔργον εἶναι πάσας μὲν πολιτείας, πάντα δὲ ἤθη μηδὲν παραλιπόντα διελθεῖν.

Καὶ ὀρθῶς, ἔφη.

Τίς οὖν ὁ κατὰ ταύτην τὴν πολιτείαν ἀνήρ; πῶς τε γενόμενος ποῖός τέ τις ὤν;

Οἶμαι μέν, ἔφη ὁ Ἀδείμαντος, ἐγγύς τι αὐτὸν Γλαύκωνος τουτουὶ τείνειν ἕνεκά γε φιλονικίας.

e Ἴσως, ἦν δ' ἐγώ, τοῦτό γε· ἀλλά μοι δοκεῖ τάδε οὐ κατὰ τοῦτον πεφυκέναι.

Τὰ ποῖα;

Αὐθαδέστερόν τε δεῖ αὐτόν, ἦν δ' ἐγώ, εἶναι καὶ ὑποαμουσότερον, φιλόμουσον δέ, καὶ φιλήκοον μέν, ῥητορικὸν δ'
549 οὐδαμῶς. καὶ δούλοις μέν τις ἂν ἄγριος εἴη ὁ τοιοῦτος, οὐ καταφρονῶν δούλων, ὥσπερ ὁ ἱκανῶς πεπαιδευμένος, ἐλευθέροις δὲ ἥμερος, ἀρχόντων δὲ σφόδρα ὑπήκοος, φίλαρχος δὲ καὶ φιλότιμος, οὐκ ἀπὸ τοῦ λέγειν ἀξιῶν ἄρχειν οὐδ' ἀπὸ τοιούτου οὐδενός, ἀλλ' ἀπὸ ἔργων τῶν τε πολεμικῶν

τας ἀπὸ τὸ νόμο ὅπως τὰ ἄτακτα παιδιὰ ἀπὸ τὸν πατέρα τους, καὶ ἡ παιδεία τους δὲν θὰ στηρίζεται στὴν πειθὼ ἀλλὰ στὴ βία, ἀφοῦ τὴν ἀληθινὴ Μούσα, αὐτὴ ποὺ τὴν συντροφεύουν ὁ λόγος [c] καὶ ἡ φιλοσοφία, θὰ τὴν ἔχουν παραμελήσει καὶ θά 'χουν δώσει μεγαλύτερο βάρος στὴ σωματικὴ ἄσκηση ἀπ' ὅτι στὴν πνευματικὴ καλλιέργεια.

Χωρὶς ἀμφιβολία, εἶπε, περιγράφεις ἕνα πολίτευμα ἀνάμικτο ἀπὸ καλὸ κι ἀπὸ κακό.

Ναί, ἔχουν μπερδευτεῖ αὐτά, εἶπα ἐγώ· ὅμως ἐντελῶς ξεκάθαρο σ' αὐτὸ τὸ πολίτευμα εἶναι, λόγω τῆς κυριαρχίας τοῦ θυμοειδοῦς στοιχείου, ἕνα καὶ μόνο: τὸ πάθος γιὰ διάκριση καὶ ἡ φιλοδοξία.

Καὶ μάλιστα στὸ ἔπακρο, εἶπε αὐτός.

Αὐτὲς λοιπόν, εἶπα, θὰ εἶναι οἱ ρίζες καὶ αὐτὸς πάνω-κάτω ὁ χαρακτήρας τούτου τοῦ πολιτεύματος ποὺ ἐδῶ δὲν τὸ περιγράφουμε [d] μὲ ἀκρίβεια ἀλλὰ ἁπλῶς δίνουμε μιὰ σχηματικὴ ὑποτύπωσή του, ἀφοῦ καὶ τοῦτο τὸ ἁπλὸ σχεδίασμα εἶναι ἀρκετὸ ὥστε νὰ μᾶς δώσει μιὰν εἰκόνα γιὰ τὸν πιὸ δίκαιο καὶ τὸν πιὸ ἄδικο ἄνθρωπο· ἄλλωστε μιὰ περιγραφὴ ὅλων τῶν πολιτευμάτων καὶ ὅλων τῶν ἀνθρώπινων χαρακτήρων χωρὶς νὰ παραλείπεται τίποτα θὰ τραβοῦσε σὲ ἀτέλειωτο μάκρος.

Ἀσφαλῶς, εἶπε.

Ποιός ἀνθρώπινος χαρακτήρας ἀντιστοιχεῖ λοιπὸν σ' αὐτὸ τὸ πολίτευμα; Πῶς γεννιέται καὶ ποιᾶς λογῆς τέλος πάντων εἶναι;

Νομίζω, εἶπε ὁ Ἀδείμαντος, ὅτι θὰ φέρνει κάπως πρὸς τὸν Γλαύκωνα, τουλάχιστον ὡς πρὸς τὴ φιλοδοξία.

[e] Σ' αὐτό, εἶπα ἐγώ, ἴσως· ἔχω ὅμως τὴ γνώμη ὅτι σὲ τοῦτα ἐδῶ δὲν τοῦ μοιάζει.

Σὲ ποιά ἐννοεῖς;

Καὶ πιὸ ἀτομιστὴς πρέπει νὰ εἶναι αὐτός, εἶπα ἐγώ, καὶ κάπως πιὸ ἄμουσος, πάντως ὅμως θὰ ἐκτιμᾶ τὴν ἀξία τῆς καλλιέργειας, ἐπίσης θὰ τοῦ ἀρέσει νὰ ἀκούει συζητήσεις καὶ λόγους, εὐφραδὴς ὁμιλητὴς ὅμως [549a] μὲ κανέναν τρόπο. Κι ἀπέναντι στοὺς δούλους ἕνας τέτοιος ἄνθρωπος θὰ εἶναι κάπως ἀπότομος χωρὶς πάντως νὰ τοὺς περιφρονεῖ, ὅπως ὁ πραγματικὰ μορφωμένος, μὲ τοὺς ἐλεύθερους ὅμως θὰ εἶναι προσηνής· ἐπίσης θὰ εἶναι πάρα πολὺ ὑπάκουος στοὺς ἄρχοντες, θὰ τοῦ ἀρέσει νὰ ἐξουσιάζει καὶ θὰ εἶναι φιλόδοξος, τὴν ἀξίωσή του νὰ ἀσκεῖ ἐξουσία δὲν θὰ τὴν στηρίζει στὴν εὐγλωττία ἢ σὲ ὁτιδήποτε ἄλλο ἀνάλογο ἀλλὰ σὲ πολεμικὰ κατορθώματα καὶ σὲ πράγμα-

καὶ τῶν περὶ τὰ πολεμικά, φιλογυμναστής τέ τις ὢν καὶ φιλόθηρος.

Ἔστι γάρ, ἔφη, τοῦτο τὸ ἦθος ἐκείνης τῆς πολιτείας.

Οὐκοῦν καὶ χρημάτων, ἦν δ' ἐγώ, ὁ τοιοῦτος νέος μὲν ὢν
b καταφρονοῖ ἄν, ὅσῳ δὲ πρεσβύτερος γίγνοιτο, μᾶλλον ἀεὶ ἀσπάζοιτο ἂν τῷ τε μετέχειν τῆς τοῦ φιλοχρημάτου φύσεως καὶ μὴ εἶναι εἰλικρινὴς πρὸς ἀρετὴν διὰ τὸ ἀπολειφθῆναι τοῦ ἀρίστου φύλακος;

Τίνος; ἦ δ' ὃς ὁ Ἀδείμαντος.

Λόγου, ἦν δ' ἐγώ, μουσικῇ κεκραμένου· ὃς μόνος ἐγγενόμενος σωτὴρ ἀρετῆς διὰ βίου ἐνοικεῖ τῷ ἔχοντι.

Καλῶς, ἔφη, λέγεις.

Καὶ ἔστι μέν γ', ἦν δ' ἐγώ, τοιοῦτος ὁ τιμοκρατικὸς νεανίας, τῇ τοιαύτῃ πόλει ἐοικώς.

c Πάνυ μὲν οὖν.

Γίγνεται δέ γ', εἶπον, οὗτος ὧδέ πως· ἐνίοτε πατρὸς ἀγαθοῦ ὢν νέος ὑὸς ἐν πόλει οἰκοῦντος οὐκ εὖ πολιτευομένῃ, φεύγοντος τάς τε τιμὰς καὶ ἀρχὰς καὶ δίκας καὶ τὴν τοιαύτην πᾶσαν φιλοπραγμοσύνην καὶ ἐθέλοντος ἐλαττοῦσθαι ὥστε πράγματα μὴ ἔχειν—

Πῇ δή, ἔφη, γίγνεται;

Ὅταν, ἦν δ' ἐγώ, πρῶτον μὲν τῆς μητρὸς ἀκούῃ ἀχθομένης ὅτι οὐ τῶν ἀρχόντων αὐτῇ ὁ ἀνήρ ἐστιν, καὶ ἐλαττουμένης διὰ
d ταῦτα ἐν ταῖς ἄλλαις γυναιξίν, ἔπειτα ὁρώσης μὴ σφόδρα περὶ χρήματα σπουδάζοντα μηδὲ μαχόμενον καὶ λοιδορούμενον ἰδίᾳ τε ἐν δικαστηρίοις καὶ δημοσίᾳ, ἀλλὰ ῥᾳθύμως πάντα τὰ τοιαῦτα φέροντα, καὶ ἑαυτῷ μὲν τὸν νοῦν προσέχοντα ἀεὶ αἰσθάνηται, ἑαυτὴν δὲ μήτε πάνυ τιμῶντα μήτε ἀτιμάζοντα, ἐξ ἁπάντων τούτων ἀχθομένης τε καὶ λεγούσης ὡς ἄνανδρός τε αὐτῷ ὁ πατὴρ καὶ λίαν ἀνειμένος, καὶ ἄλλα δὴ ὅσα καὶ
e οἷα φιλοῦσιν αἱ γυναῖκες περὶ τῶν τοιούτων ὑμνεῖν.

Καὶ μάλ', ἔφη ὁ Ἀδείμαντος, πολλά τε καὶ ὅμοια ἑαυταῖς.

τα πού συνδέονται μὲ τὸν πόλεμο, κι ἀκόμη θὰ ἀγαπάει τὴ σωματικὴ ἄσκηση καὶ θὰ τοῦ ἀρέσει τὸ κυνήγι.

Πραγματικά, εἶπε, αὐτὸς εἶναι ὁ χαρακτήρας πού ἀντιστοιχεῖ σὲ αὐτὸ τὸ πολίτευμα.

Κι ἀκόμη, εἶπα ἐγώ, ὁ ἄνθρωπος αὐτοῦ τοῦ εἴδους ὅσο εἶναι νέος [b] θὰ τὰ περιφρονεῖ τὰ χρήματα, ἀλλὰ καθὼς θὰ προχωρεῖ στὰ χρόνια, θὰ τὰ ἐπιζητεῖ διαρκῶς περισσότερο *καὶ* γιὰ τὸ λόγο ὅτι θὰ ἀναλογεῖ καὶ σ' αὐτὸν ἕνα μερίδιο ἀπὸ τὸ χαρακτήρα τοῦ φιλοχρήματου *καὶ* ἐπειδὴ ἡ σχέση του μὲ τὴν ἀρετὴ δὲν θὰ εἶναι ξεκάθαρη, ἀφοῦ δὲν θὰ ἔχει πιὰ στὸ πλευρό του τὸν πιὸ καλὸ φύλακα.

Ποιός εἶναι αὐτός; ρώτησε ὁ Ἀδείμαντος.

Ὁ λόγος, εἶπα ἐγώ, ὁ συγκερασμένος μὲ τὴ μουσικὴ καὶ τὴν ποίηση· ὁ *μόνος* φύλακας πού σὲ ὅποιον τύχει νὰ τὸν ἔχει ριζώνει μέσα του γιὰ ὅλη του τὴ ζωὴ κι εἶναι σωτηρία γιὰ τὴν ἀρετή του.

Ὄμορφο αὐτὸ πού λές, εἶπε.

Κι εἶναι, ἔτσι, τέτοιος ὁ νεαρὸς τῆς τιμοκρατικῆς πόλης, ὅμοιος μὲ τὸ πολίτευμα αὐτοῦ τοῦ εἴδους.

[c] Πραγματικά.

Καὶ γίνεται τέτοιος, εἶπα ἐγώ, περίπου κατὰ τὸν ἑξῆς τρόπο: Συχνὰ εἶναι ὁ γιὸς ἑνὸς πατέρα καλοῦ, ὁ ὁποῖος ζεῖ σὲ μιὰ πόλη πού δὲν ἔχει καλὴ διακυβέρνηση, καὶ ὁ ὁποῖος ἀποφεύγει τὶς τιμὲς καὶ τὰ ἀξιώματα καὶ τὶς δίκες κι ὅλη αὐτὴ τὴν πολυπραγμοσύνη, κι ἐπιθυμία του εἶναι νὰ μένει παραγκωνισμένος ὥστε νὰ μὴν μπαίνει σὲ μπελάδες.

Πῶς ὅμως γίνεται ὁ γιὸς τέτοιος; ρώτησε.

Ὅταν, συνέχισα, ἀκούει πρῶτα-πρῶτα τὴ μητέρα του νὰ δυσανασχετεῖ πού ὁ ἄνδρας της δὲν συγκαταλέγεται στοὺς ἄρχοντες καὶ πού γι' αὐτὸ ἡ ἴδια *μειονεκτεῖ* [d] σὲ σύγκριση μὲ τὶς ἄλλες γυναῖκες, ἔπειτα, ὅταν βλέποντας τὸν ἄνδρα της νὰ μὴν κυνηγάει μὲ ἰδιαίτερο ζῆλο τὰ λεφτά, νὰ μὴ διαπληκτίζεται καὶ νὰ μὴ βρίζει στὰ δικαστήρια καὶ στὶς δημόσιες συναθροίσεις ἀλλὰ νὰ εἶναι ἀδιάφορος γιὰ τέτοιου εἴδους πράγματα, ἡ γυναίκα αὐτὴ ἔχει τὴν αἴσθηση ὅτι ὁ ἄνδρας της ἀσχολεῖται διαρκῶς μὲ τὸν ἑαυτό του, ἐνῶ γιὰ ἐκείνη ἀδιαφορεῖ ἐντελῶς, καὶ δυσανασχετώντας γιὰ ὅλα αὐτὰ λέει στὸ γιό της ὅτι ὁ πατέρας του δὲν εἶναι ἄντρας, ὅτι εἶναι πολὺ πλαδαρὸς κι ἕνα σωρὸ ἄλλα σὰν αὐτὰ [e] πού συνήθως ψάλλουν οἱ γυναῖκες σ' αὐτὲς τὶς περιπτώσεις.

Πραγματικά, εἶπε ὁ Ἀδείμαντος, πάρα πολλὰ τέτοια καὶ ὅμοια μὲ αὐτά.

Οἶσθα οὖν, ἦν δ' ἐγώ, ὅτι καὶ οἱ οἰκέται τῶν τοιούτων
ἐνίοτε λάθρᾳ πρὸς τοὺς ὑεῖς τοιαῦτα λέγουσιν, οἱ δοκοῦντες
εὖνοι εἶναι, καὶ ἐάν τινα ἴδωσιν ἢ ὀφείλοντα χρήματα, ᾧ μὴ
ἐπεξέρχεται ὁ πατήρ, ἤ τι ἄλλο ἀδικοῦντα, διακελεύονται
ὅπως, ἐπειδὰν ἀνὴρ γένηται, τιμωρήσεται πάντας τοὺς τοιού-
550 τους καὶ ἀνὴρ μᾶλλον ἔσται τοῦ πατρός. καὶ ἐξιὼν ἕτερα
τοιαῦτα ἀκούει καὶ ὁρᾷ, τοὺς μὲν τὰ αὑτῶν πράττοντας ἐν τῇ
πόλει ἠλιθίους τε καλουμένους καὶ ἐν σμικρῷ λόγῳ ὄντας,
τοὺς δὲ μὴ τὰ αὑτῶν τιμωμένους τε καὶ ἐπαινουμένους. τότε
δὴ ὁ νέος πάντα τὰ τοιαῦτα ἀκούων τε καὶ ὁρῶν, καὶ αὖ
τοὺς τοῦ πατρὸς λόγους ἀκούων τε καὶ ὁρῶν τὰ ἐπιτηδεύματα
αὐτοῦ ἐγγύθεν παρὰ τὰ τῶν ἄλλων, ἑλκόμενος ὑπ' ἀμφοτέρων
b τούτων, τοῦ μὲν πατρὸς αὐτοῦ τὸ λογιστικὸν ἐν τῇ ψυχῇ
ἄρδοντός τε καὶ αὔξοντος, τῶν δὲ ἄλλων τό τε ἐπιθυμητικὸν
καὶ τὸ θυμοειδές, διὰ τὸ μὴ κακοῦ ἀνδρὸς εἶναι τὴν φύσιν,
ὁμιλίαις δὲ ταῖς τῶν ἄλλων κακαῖς κεχρῆσθαι, εἰς τὸ μέσον
ἑλκόμενος ὑπ' ἀμφοτέρων τούτων ἦλθε, καὶ τὴν ἐν ἑαυτῷ
ἀρχὴν παρέδωκε τῷ μέσῳ τε καὶ φιλονίκῳ καὶ θυμοειδεῖ, καὶ
ἐγένετο ὑψηλόφρων τε καὶ φιλότιμος ἀνήρ.

Κομιδῇ μοι, ἔφη, δοκεῖς τὴν τούτου γένεσιν διεληλυθέναι.

c Ἔχομεν ἄρα, ἦν δ' ἐγώ, τήν τε δευτέραν πολιτείαν καὶ τὸν
δεύτερον ἄνδρα.

Ἔχομεν, ἔφη.

Οὐκοῦν μετὰ τοῦτο, τὸ τοῦ Αἰσχύλου, λέγωμεν, «ἄλλον
ἄλλῃ πρὸς πόλει τεταγμένον,» μᾶλλον δὲ κατὰ τὴν
ὑπόθεσιν προτέραν τὴν πόλιν;

Πάνυ μὲν οὖν, ἔφη.

Εἴη δέ γ' ἄν, ὡς ἐγῷμαι, ὀλιγαρχία ἡ μετὰ τὴν τοιαύτην
πολιτείαν.

Λέγεις δέ, ἦ δ' ὅς, τὴν ποίαν κατάστασιν ὀλιγαρχίαν;

Τὴν ἀπὸ τιμημάτων, ἦν δ' ἐγώ, πολιτείαν, ἐν ᾗ οἱ μὲν
d πλούσιοι ἄρχουσιν, πένητι δὲ οὐ μέτεστιν ἀρχῆς.

Μανθάνω, ἦ δ' ὅς.

Γνωρίζεις ἀκόμη, εἶπα ἐγώ, ὅτι καὶ οἱ δοῦλοι τέτοιων ἀνθρώπων λένε καμιὰ φορά, κρυφά, στὰ παιδιὰ παρόμοια πράγματα —αὐτοὶ ποὺ ὑποτίθεται πὼς πονοῦν τὸν κύριό τους— κι ἅμα δοῦν κάποιον ὁ ὁποῖος χρωστάει στὸν πατέρα τους λεφτὰ κι ἐκεῖνος δὲν τὸν κυνηγάει στὰ δικαστήρια, ἢ ἅμα κάποιος κάνει μιὰν ἄλλη ἀδικία στὸ σπίτι παροτρύνουν τὸ παιδὶ νὰ τοὺς τιμωρήσει, ὅταν ἀνδρωθεῖ, ὅλους αὐτούς, [550a] καὶ νὰ εἶναι περισσότερο ἄνδρας ἀπὸ τὸν πατέρα του. Κι ὅταν τὸ παιδὶ βγαίνει ἔξω, πάλι κάτι τέτοια ἀκούει καὶ βλέπει. Ἐκείνους μέσα στὴν πόλη, οἱ ὁποῖοι κοιτοῦν τὴ δουλειά τους, τοὺς χαρακτηρίζουν ἠλίθιους καὶ ἐλάχιστα τοὺς ὑπολογίζουν, ἐνῶ ὅσους δὲν κοιτάζουν τὴ δουλειά τους τοὺς τιμοῦν καὶ τοὺς παινεύουν. Ὁ νέος τὰ ἀκούει ὅλα αὐτὰ καὶ τὰ βλέπει, ὅπως ἐπίσης ἀκούει τὰ λόγια τοῦ πατέρα του καὶ τὸν βλέπει πῶς πορεύεται στὴ ζωή του, καὶ κάνει τὴ σύγκριση μὲ τοὺς ἄλλους. Ὁ ἕνας τὸν τραβᾶ ἀπὸ 'δῶ, [b] οἱ ἄλλοι ἀπὸ 'κεῖ: Ὁ πατέρας του ποτίζει καὶ θρέφει μέσα στὴν ψυχὴ τοῦ νέου τὸ λογικό της κομμάτι, ἐνῶ οἱ ἄλλοι τοῦ ἐξάπτουν τὸ ἐπιθυμητικὸ καὶ τὸ θυμοειδές· τελικά, ἐπειδὴ δὲν ἔχει τὴ φυσικὴ ἰδιοσυστασία κακοῦ ἀνθρώπου ἀλλὰ εἶναι ἐπηρεασμένος ἀπὸ κακὲς συναναστροφές, ὁ νέος, καθὼς τὸν τραβολογοῦσαν ἀπὸ τὴ μιὰ κι ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρά, ἦλθε καὶ στάθηκε στὸ μέσο τῶν δύο καὶ παρέδωσε τὴν ἐξουσία τοῦ ἑαυτοῦ του στὸ μεσαῖο στοιχεῖο, τὸ μαχητικὸ καὶ τὸ ψυχωμένο, καὶ κατέληξε ἔτσι νὰ γίνει ἄνθρωπος ἀγέρωχος καὶ φιλόδοξος.

Νομίζω, εἶπε, πὼς ἔχεις δώσει μιὰ πολὺ καλὴ ἐξήγηση πῶς λαμβάνει ὑπόσταση ὁ ἄνθρωπος αὐτός.

[c] Ἔχουμε, ἑπομένως, εἶπα ἐγώ, τὸ δεύτερο στὴ σειρὰ πολίτευμα καὶ τὸ δεύτερο εἶδος ἀνθρώπου.

Τὰ ἔχουμε, εἶπε.

Ὕστερ' ἀπὸ αὐτό, λοιπόν, ἂς μιλήσουμε γιὰ ἕναν ἄνθρωπο ἄλλον, ταγμένο σ' ἄλλη πόλη, ὅπως λέει κι ὁ Αἰσχύλος, ἢ καλύτερα, σύμφωνα μὲ τὴ σειρὰ ποὺ βάλαμε προηγουμένως, ἂς μιλήσουμε πρῶτα γιὰ τὴν πόλη· ἐντάξει;

Βεβαιότατα, εἶπε.

Κατὰ τὴ δική μου γνώμη, τὸ πολίτευμα ποὺ ἔρχεται ἀμέσως μετὰ στὴ σειρὰ εἶναι ἡ ὀλιγαρχία.

Ποιὰ μορφὴ πολιτεύματος, εἶπε ἐκεῖνος, χαρακτηρίζεις ὀλιγαρχία;

Ἐκείνη ποὺ βασίζεται στὴν ἐκτίμηση τῶν περιουσιῶν, ἐκείνη στὴν ὁποία [d] κυβερνοῦν οἱ πλούσιοι, ἐνῶ ὁ φτωχὸς δὲν ἔχει μερτικὸ στὴν ἐξουσία.

Καταλαβαίνω, εἶπε.

Οὐκοῦν ὡς μεταβαίνει πρῶτον ἐκ τῆς τιμαρχίας εἰς τὴν ὀλιγαρχίαν, ῥητέον;

Ναί.

Καὶ μήν, ἦν δ' ἐγώ, καὶ τυφλῷ γε δῆλον ὡς μεταβαίνει.

Πῶς;

Τὸ ταμιεῖον, ἦν δ' ἐγώ, ἐκεῖνο ἑκάστῳ χρυσίου πληρούμενον ἀπόλλυσι τὴν τοιαύτην πολιτείαν. πρῶτον μὲν γὰρ δαπάνας αὐτοῖς ἐξευρίσκουσιν, καὶ τοὺς νόμους ἐπὶ τοῦτο παράγουσιν, ἀπειθοῦντες αὐτοί τε καὶ γυναῖκες αὐτῶν.

Εἰκός, ἔφη.

e Ἔπειτά γε οἶμαι ἄλλος ἄλλον ὁρῶν καὶ εἰς ζῆλον ἰὼν τὸ πλῆθος τοιοῦτον αὐτῶν ἀπηργάσαντο.

Εἰκός.

Τοὐντεῦθεν τοίνυν, εἶπον, προϊόντες εἰς τὸ πρόσθεν τοῦ χρηματίζεσθαι, ὅσῳ ἂν τοῦτο τιμιώτερον ἡγῶνται, τοσούτῳ ἀρετὴν ἀτιμοτέραν. ἢ οὐχ οὕτω πλούτου ἀρετὴ διέστηκεν, ὥσπερ ἐν πλάστιγγι ζυγοῦ κειμένου ἑκατέρου, ἀεὶ τοὐναντίον ῥέποντε;

Καὶ μάλ', ἔφη.

551 Τιμωμένου δὴ πλούτου ἐν πόλει καὶ τῶν πλουσίων ἀτιμοτέρα ἀρετή τε καὶ οἱ ἀγαθοί.

Δῆλον.

Ἀσκεῖται δὴ τὸ ἀεὶ τιμώμενον, ἀμελεῖται δὲ τὸ ἀτιμαζόμενον.

Οὕτω.

Ἀντὶ δὴ φιλονίκων καὶ φιλοτίμων ἀνδρῶν φιλοχρηματισταὶ καὶ φιλοχρήματοι τελευτῶντες ἐγένοντο, καὶ τὸν μὲν πλούσιον ἐπαινοῦσίν τε καὶ θαυμάζουσι καὶ εἰς τὰς ἀρχὰς ἄγουσι, τὸν δὲ πένητα ἀτιμάζουσι.

Πάνυ γε.

Οὐκοῦν τότε δὴ νόμον τίθενται ὅρον πολιτείας ὀλιγαρ-
b χικῆς ταξάμενοι πλῆθος χρημάτων, οὗ μὲν μᾶλλον ὀλιγαρχία, πλέον, οὗ δ' ἧττον, ἔλαττον, προειπόντες ἀρχῶν μὴ μετέχειν

Δὲν πρέπει λοιπὸν νὰ ποῦμε πρῶτα-πρῶτα πῶς συντελεῖται ἡ μετάβαση ἀπὸ τὸ τιμοκρατικὸ πολίτευμα στὴν ὀλιγαρχία;

Ναί.

Βέβαια, εἶπα ἐγώ, ἀκόμη καὶ σ' ἕναν τυφλὸ εἶναι φανερὸ πῶς γίνεται ἡ μετάβαση.

Πῶς;

Ἐκεῖνο τὸ ἰδιωτικὸ θησαυροφυλάκιο, εἶπα ἐγώ, ποὺ καθένας ἔχει καὶ στὸ ὁποῖο μαζεύεται τὸ χρυσάφι, φέρνει τὴν καταστροφὴ τῆς πολιτείας. Διότι, πρῶτον, βρίσκουν λόγους νὰ ξοδεύουν γιὰ τὸν ἑαυτό τους, καὶ γι' αὐτὸ παίρνουν τὸ νόμο ὅπως τοὺς συμφέρει, παραβαίνοντάς τον καὶ οἱ ἴδιοι καὶ οἱ γυναῖκες τους.

Σωστά, εἶπε.

[e] Κι ἔπειτα, νομίζω, βλέποντας ὁ ἕνας τὸν ἄλλο καὶ προσπαθώντας νὰ τὸν μιμηθεῖ, γίνονται τελικὰ ὅλοι τους ἴδιοι.

Σωστά.

Ἀπὸ 'κεῖ κι ἔπειτα, εἶπα, καθὼς κυριεύονται διαρκῶς περισσότερο ἀπὸ τὴ δίψα τοῦ χρήματος, ὅσο πιὸ σημαντικὸ τὸ θεωροῦν αὐτὸ τόσο περισσότερο ξεπέφτει στὰ μάτια τους ἡ ἀρετή. Ἢ μήπως ἡ ἀρετὴ καὶ ὁ πλοῦτος δὲν διαφέρουν σὰν δυὸ πράγματα βαλμένα στοὺς δίσκους μιᾶς ζυγαριᾶς, ἔτσι ποὺ ὅσο ἀνεβαίνει τὸ ἕνα τόσο θὰ κατεβαίνει τὸ ἄλλο;

Βεβαιότατα, εἶπε.

[551a] Ἔτσι, ὅταν σὲ μιὰ πόλη ἔχουν σὲ ὑπόληψη τὸν πλοῦτο καὶ τοὺς πλούσιους, τότε τὴν ἀρετὴ καὶ τοὺς χρηστοὺς ἀνθρώπους τοὺς περιφρονοῦν.

Προφανῶς.

Καὶ βέβαια, αὐτὸ τὸ ὁποῖο ἔχουν σὲ ὑπόληψη τὸ ἐπιδιώκουν πάντοτε καὶ στὴν πράξη, ἐνῶ ἐκεῖνο ποὺ τὸ θεωροῦν ἕνα τίποτα τὸ παραμελοῦν.

Ἔτσι γίνεται.

Κι ἀπὸ ἄνθρωποι φιλόδοξοι καὶ φιλότιμοι κατάντησαν νὰ γίνουν παραδόπιστοι κι ἄπληστοι, καὶ τὸν μὲν πλούσιο τὸν ἐγκωμιάζουν, τὸν θαυμάζουν καὶ τοῦ δίνουν ἀξιώματα, ἐνῶ ἀντίθετα τὸν φτωχὸ τὸν καταφρονοῦν.

Ἀσφαλῶς.

Ὅταν, ἔτσι, φθάσουν ἐκεῖ, θεσπίζουν μὲ νόμο ἕνα χρηματικὸ ποσὸ ὡς [b] ὅριο γιὰ τὴ συμμετοχὴ στὸ ὀλιγαρχικὸ πολίτευμα. Ὅπου ἡ ὀλιγαρχία εἶναι ἰσχυρότερη τὸ ποσὸ αὐτὸ εἶναι μεγαλύτερο, ὅπου εἶναι λιγότερο ἰσχυρή, μικρότερο, καὶ μὲ ρητὴ διάταξη ἀπαγορεύουν σὲ ὅποιον ἡ περιουσία του δὲν

ᾧ ἂν μὴ ᾖ οὐσία εἰς τὸ ταχθὲν τίμημα, ταῦτα δὲ ἢ βίᾳ μεθ' ὅπλων διαπράττονται, ἢ καὶ πρὸ τούτου φοβήσαντες κατεστήσαντο τὴν τοιαύτην πολιτείαν. ἢ οὐχ οὕτως;

Οὕτω μὲν οὖν.

Ἡ μὲν δὴ κατάστασις ὡς ἔπος εἰπεῖν αὕτη.

Ναί, ἔφη· ἀλλὰ τίς δὴ ὁ τρόπος τῆς πολιτείας; καὶ ποῖά
c ἐστιν ἃ ἔφαμεν αὐτὴν ἁμαρτήματα ἔχειν;

Πρῶτον μέν, ἔφην, τοῦτο αὐτό, ὅρος αὐτῆς οἷός ἐστιν. ἄθρει γάρ, εἰ νεῶν οὕτω τις ποιοῖτο κυβερνήτας, ἀπὸ τιμημάτων, τῷ δὲ πένητι, εἰ καὶ κυβερνητικώτερος εἴη, μὴ ἐπιτρέποι—

Πονηράν, ἦ δ' ὅς, τὴν ναυτιλίαν αὐτοὺς ναυτίλλεσθαι.

Οὐκοῦν καὶ περὶ ἄλλου οὕτως ὁτουοῦν [ἤ τινος] ἀρχῆς;

Οἶμαι ἔγωγε.

Πλὴν πόλεως; ἦν δ' ἐγώ· ἢ καὶ πόλεως πέρι;

Πολύ γ', ἔφη, μάλιστα, ὅσῳ χαλεπωτάτη καὶ μεγίστη ἡ ἀρχή.

d Ἓν μὲν δὴ τοῦτο τοσοῦτον ὀλιγαρχία ἂν ἔχοι ἁμάρτημα.

Φαίνεται.

Τί δέ; τόδε ἆρά τι τούτου ἔλαττον;

Τὸ ποῖον;

Τὸ μὴ μίαν ἀλλὰ δύο ἀνάγκῃ εἶναι τὴν τοιαύτην πόλιν, τὴν μὲν πενήτων, τὴν δὲ πλουσίων, οἰκοῦντας ἐν τῷ αὐτῷ, ἀεὶ ἐπιβουλεύοντας ἀλλήλοις.

Οὐδὲν μὰ Δί', ἔφη, ἔλαττον.

Ἀλλὰ μὴν οὐδὲ τόδε καλόν, τὸ ἀδυνάτους εἶναι ἴσως πόλεμόν τινα πολεμεῖν διὰ τὸ ἀναγκάζεσθαι ἢ χρωμένους
e τῷ πλήθει ὡπλισμένῳ δεδιέναι μᾶλλον ἢ τοὺς πολεμίους, ἢ μὴ χρωμένους ὡς ἀληθῶς ὀλιγαρχικοὺς φανῆναι ἐν αὐτῷ τῷ μάχεσθαι, καὶ ἅμα χρήματα μὴ ἐθέλειν εἰσφέρειν, ἅτε φιλοχρηματούς.

φθάνει στὸ ὁρισμένο ὕψος νὰ ἀναλαμβάνει πολιτικὰ ἀξιώματα· κι ὅλα αὐτὰ ἢ τὰ ἐπιβάλλουν διὰ τῆς βίας μὲ τὰ ὅπλα, ἤ, προτοῦ νὰ φθάσουν ὣς ἐκεῖ, στήνουν ἕνα τέτοιο καθεστὼς μὲ τὶς ἀπειλὲς ποὺ ἐκτοξεύουν. Ἢ δὲν εἶναι ἔτσι;

Ἔτσι εἶναι.

Σὲ γενικὲς γραμμές, λοιπόν, ἔτσι ἐγκαθιδρύεται ἕνα τέτοιο καθεστώς.

Ναί, εἶπε· ποιός εἶναι ὅμως ὁ χαρακτήρας αὐτοῦ τοῦ πολιτεύματος; Καὶ ποιά [c] εἴπαμε ὅτι εἶναι τὰ ἀδύνατα σημεῖα του;

Πρῶτα-πρῶτα, εἶπα, αὐτὸς ὁ ἴδιος ὁ βασικὸς ὅρος του. Πρόσεξε τί θὰ γινόταν ἂν κάποιος διάλεγε τοὺς καπετάνιους στὰ πλοῖα μὲ βάση τὴν περιουσία τους, καὶ δὲν ἐπέτρεπε στὸν φτωχὸ νὰ κυβερνήσει, ἔστω κι ἂν αὐτὸς κάτεχε καλύτερα αὐτὴ τὴν τέχνη.

Τὰ χάλια της, εἶπε, θὰ εἶχε τότε ἡ ναυτιλία.

Τὸ ἴδιο δὲν θὰ συνέβαινε καὶ μὲ τὴ διοίκηση ὁποιουδήποτε ἄλλου πράγματος;

Ὑποθέτω.

Ἡ πολιτεία θὰ ἀποτελοῦσε ἐξαίρεση; Δὲν θὰ συνέβαινε ἄραγε καὶ μὲ τὴν πολιτεία τὸ ἴδιο;

Κάθε ἄλλο, εἶπε, παρὰ ἐξαίρεση θὰ ἀποτελοῦσε, ἀφοῦ ἡ διακυβέρνησή της εἶναι τὸ πιὸ δύσκολο καὶ τὸ πιὸ σπουδαῖο πρᾶγμα.

[d] Νά λοιπόν, ἀμέσως-ἀμέσως, ἕνα μεγάλο μειονέκτημα τοῦ ὀλιγαρχικοῦ πολιτεύματος.

Ἔτσι φαίνεται.

Ὡραῖα· τοῦτο ἐδῶ ὅμως εἶναι ἄραγε μικρότερο μειονέκτημα ἀπὸ ἐκεῖνο;

Ποιό πρᾶγμα;

Ὅτι ἡ πόλη αὐτοῦ τοῦ εἴδους δὲν θὰ εἶναι μία ἀλλά, κατανάγκη, *δύο* πόλεις: μία τῶν φτωχῶν καὶ μία ἄλλη τῶν πλουσίων, ποὺ θὰ ζοῦν ὅλοι τους στὸν ἴδιο τόπο καὶ θὰ ἐπιβουλεύονται συνεχῶς οἱ μὲν τοὺς δέ.

Μά τὸ Δία, εἶπε, διόλου μικρότερο αὐτὸ τὸ κακό.

Ἀλλὰ οὔτε καὶ τοῦτο ἐδῶ εἶναι καλό, ὅτι δηλαδὴ ἴσως νὰ μὴν ἔχουν κὰν τὴ δυνατότητα νὰ πολεμοῦν, ἀφοῦ θὰ εἶναι ἀναγκασμένοι [e] ἢ νὰ ὁπλίσουν τὸν κόσμο —κάτι ποὺ θὰ τὸ φοβοῦνται περισσότερο ἀπ᾽ ὅσο τοὺς ἐχθρούς— ἢ πάλι νὰ μὴν τὸν χρησιμοποιήσουν καθόλου, ὁπότε θὰ γίνει φανερό, ἀκριβῶς ἐπάνω στὴ βράση τοῦ πολέμου, ὅτι *κυριολεκτικὰ* εἶναι 'ὀλίγων ἄρχοντες' (*ὀλιγαρχικοὶ*) κι ἐπιπλέον, ἔτσι φιλοχρήματοι ποὺ θὰ εἶναι, δὲν θά 'χουν τὴ διάθεση νὰ συνεισφέρουν χρήματα.

Οὐ καλόν.

Τί δέ; ὃ πάλαι ἐλοιδοροῦμεν, τὸ πολυπραγμονεῖν γεωρ-
552 γοῦντας καὶ χρηματιζομένους καὶ πολεμοῦντας ἅμα τοὺς
αὐτοὺς ἐν τῇ τοιαύτῃ πολιτείᾳ, ἢ δοκεῖ ὀρθῶς ἔχειν;

Οὐδ᾽ ὁπωστιοῦν.

Ὅρα δή, τούτων πάντων τῶν κακῶν εἰ τόδε μέγιστον αὕτη πρώτη παραδέχεται.

Τὸ ποῖον;

Τὸ ἐξεῖναι πάντα τὰ αὑτοῦ ἀποδόσθαι, καὶ ἄλλῳ κτήσασθαι τὰ τούτου, καὶ ἀποδόμενον οἰκεῖν ἐν τῇ πόλει μηδὲν ὄντα τῶν τῆς πόλεως μερῶν, μήτε χρηματιστὴν μήτε δημιουργὸν μήτε ἱππέα μήτε ὁπλίτην, ἀλλὰ πένητα καὶ ἄπορον κεκλημένον.

b Πρώτη, ἔφη.

Οὔκουν διακωλύεταί γε ἐν ταῖς ὀλιγαρχουμέναις τὸ τοιοῦτον· οὐ γὰρ ἂν οἱ μὲν ὑπέρπλουτοι ἦσαν, οἱ δὲ παντάπασι πένητες.

Ὀρθῶς.

Τόδε δὲ ἄθρει· ἆρα ὅτε πλούσιος ὢν ἀνήλισκεν ὁ τοιοῦτος, μᾶλλόν τι τότ᾽ ἦν ὄφελος τῇ πόλει εἰς ἃ νυνδὴ ἐλέγομεν; ἢ ἐδόκει μὲν τῶν ἀρχόντων εἶναι, τῇ δὲ ἀληθείᾳ οὔτε ἄρχων οὔτε ὑπηρέτης ἦν αὐτῆς, ἀλλὰ τῶν ἑτοίμων ἀναλωτής;

c Οὕτως, ἔφη· ἐδόκει, ἦν δὲ οὐδὲν ἄλλο ἢ ἀναλωτής.

Βούλει οὖν, ἦν δ᾽ ἐγώ, φῶμεν αὐτόν, ὡς ἐν κηρίῳ κηφὴν ἐγγίγνεται, σμήνους νόσημα, οὕτω καὶ τὸν τοιοῦτον ἐν οἰκίᾳ κηφῆνα ἐγγίγνεσθαι, νόσημα πόλεως;

Πάνυ μὲν οὖν, ἔφη, ὦ Σώκρατες.

Οὐκοῦν, ὦ Ἀδείμαντε, τοὺς μὲν πτηνοὺς κηφῆνας πάντας
ἀκέντρους ὁ θεὸς πεποίηκεν, τοὺς δὲ πεζοὺς τούτους ἐνίους μὲν
αὐτῶν ἀκέντρους, ἐνίους δὲ δεινὰ κέντρα ἔχοντας; καὶ ἐκ
μὲν τῶν ἀκέντρων πτωχοὶ πρὸς τὸ γῆρας τελευτῶσιν, ἐκ δὲ
d τῶν κεκεντρωμένων πάντες ὅσοι κέκληνται κακοῦργοι;

Ἀληθέστατα, ἔφη.

Δὲν εἶναι καλὸ αὐτό.

Ἐπίσης, αὐτὸ ποὺ κοροϊδεύαμε πρωτύτερα, νὰ καταπιάνονται δηλαδὴ σ' αὐτὴ τὴν πολιτεία μὲ πολλά, καὶ νὰ εἶναι οἱ ἴδιοι ἄνθρωποι γεωργοί, [552a] ἐμπορευόμενοι καὶ πολεμιστὲς ταυτόχρονα, αὐτὸ ἐσὺ τὸ βρίσκεις σωστό;

Οὔτε τόσο δὰ σωστό.

Δὲς τώρα ὅτι τὸ πολίτευμα αὐτὸ εἶναι τὸ πρῶτο ποὺ ἀνέχεται τοῦτο τὸ μέγιστο ἀπὸ ὅλα τὰ κακά.

Ποιό δηλαδή;

Τὸ νὰ ἐπιτρέπεται στὸν καθένα νὰ πουλήσει ὅλα τὰ ὑπάρχοντά του, ὅπως καὶ σὲ ἕναν ἄλλο νὰ τὰ ἀγοράσει, κι ἔχοντας κανεὶς πουλήσει τὴν περιουσία του νὰ ἐξακολουθεῖ νὰ μένει στὴν πόλη χωρὶς νὰ εἶναι πιὰ τίποτα σ' αὐτήν, οὔτε ἔμπορος οὔτε τεχνίτης οὔτε ἱππέας οὔτε ὁπλίτης ἀλλὰ ἁπλῶς νὰ χαρακτηρίζεται φτωχὸς καὶ ἄπορος.

[b] Ναί, εἶναι ἡ πρώτη πόλη στὴν ὁποία αὐτὸ θὰ εἶναι δυνατόν.

Δὲν ἐμποδίζεται αὐτὸ στὰ ὀλιγαρχικὰ καθεστῶτα· διαφορετικὰ δὲν θὰ ἦσαν ἐκεῖ ἄλλοι πάμπλουτοι κι ἄλλοι πάλι ἐντελῶς ἄποροι.

Σωστά.

Πρόσεξε ὅμως τοῦτο: Ἄραγε τότε ποὺ ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς ἦταν πλούσιος καὶ ξόδευε ἀβέρτα, ἡ πόλη εἶχε κάποιο ὄφελος στὶς ἐπαγγελματικὲς δραστηριότητες ποὺ λέγαμε τώρα δά; Ἢ μήπως, ἐνῶ συνέβαινε νὰ λογαριάζεται στοὺς ἄρχοντες τῆς πόλης, στὴν πραγματικότητα οὔτε ἄρχοντάς της ἦταν οὔτε ὑπηρέτης της ἀλλὰ ἁπλῶς σκορποῦσε τὰ ἕτοιμα ποὺ εἶχε μαζεμένα;

[c] Ναί, εἶπε· φαινόταν ἄρχοντας, ἀλλὰ στὴν πραγματικότητα δὲν ἦταν τίποτε ἄλλο παρὰ ἕνας σπάταλος.

Θὰ μπορούσαμε λοιπόν, εἶπα ἐγώ, νὰ ποῦμε γι' αὐτὸν ὅτι ὅπως ὑπάρχει στὴν κερήθρα ὁ κηφήνας, σὰν μιὰ ἀρρώστια γιὰ τὸ μελίσσι, ἔτσι ὑπάρχει καὶ τοῦτος κάτι σὰν κηφήνας μέσα σ' ἕνα σπίτι, μιὰ ἀρρώστια τῆς πολιτείας;

Ἀσφαλῶς, Σωκράτη, εἶπε.

Ὅμως, Ἀδείμαντε, δὲν εἶναι ἀλήθεια ὅτι τοὺς φτερωτοὺς κηφῆνες ὁ θεὸς τοὺς ἔχει κάνει ὅλους χωρὶς κεντρί, ἐνῶ τούτους ἐδῶ ποὺ περπατοῦν μὲ ποδάρια τοὺς ἔφτιαξε ἄλλους μὲν νὰ μὴν ἔχουν κεντρί, ὁρισμένους ἄλλους ὅμως μὲ φοβερὸ κεντρί; Κι εἶναι ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ δὲν ἔχουν κεντρί, ὅσοι πεθαίνουν φτωχοὶ στὰ γερατειά τους, ἐνῶ [d] ἀπὸ τοὺς ἄλλους μὲ τὸ κεντρὶ εἶναι ἐκεῖνοι ποὺ ὁ κόσμος τοὺς λέει κακούργους· ἔτσι;

Πάρα πολὺ σωστά, εἶπε.

Δῆλον ἄρα, ἦν δ' ἐγώ, ἐν πόλει οὗ ἂν ἴδῃς πτωχούς, ὅτι εἰσί που ἐν τούτῳ τῷ τόπῳ ἀποκεκρυμμένοι κλέπται τε καὶ βαλαντιατόμοι καὶ ἱερόσυλοι καὶ πάντων τῶν τοιούτων κακῶν δημιουργοί.

Δῆλον, ἔφη.

Τί οὖν; ἐν ταῖς ὀλιγαρχουμέναις πόλεσι πτωχοὺς οὐχ ὁρᾷς ἐνόντας;

Ὀλίγου γ', ἔφη, πάντας τοὺς ἐκτὸς τῶν ἀρχόντων.

e Μὴ οὖν οἰώμεθα, ἔφην ἐγώ, καὶ κακούργους πολλοὺς ἐν αὐταῖς εἶναι κέντρα ἔχοντας, οὓς ἐπιμελείᾳ βίᾳ κατέχουσιν αἱ ἀρχαί;

Οἰώμεθα μὲν οὖν, ἔφη.

Ἆρ' οὖν οὐ δι' ἀπαιδευσίαν καὶ κακὴν τροφὴν καὶ κατάστασιν τῆς πολιτείας φήσομεν τοὺς τοιούτους αὐτόθι ἐγγίγνεσθαι;

Φήσομεν.

Ἀλλ' οὖν δὴ τοιαύτη γέ τις ἂν εἴη ἡ ὀλιγαρχουμένη πόλις καὶ τοσαῦτα κακὰ ἔχουσα, ἴσως δὲ καὶ πλείω.

Σχεδόν τι, ἔφη.

553 Ἀπειργάσθω δὴ ἡμῖν καὶ αὕτη, ἦν δ' ἐγώ, ἡ πολιτεία, ἣν ὀλιγαρχίαν καλοῦσιν, ἐκ τιμημάτων ἔχουσα τοὺς ἄρχοντας· τὸν δὲ ταύτῃ ὅμοιον μετὰ ταῦτα σκοπῶμεν, ὥς τε γίγνεται οἷός τε γενόμενός ἐστιν.

Πάνυ μὲν οὖν, ἔφη.

Ἆρ' οὖν ὧδε μάλιστα εἰς ὀλιγαρχικὸν ἐκ τοῦ τιμοκρατικοῦ ἐκείνου μεταβάλλει;

Πῶς;

Ὅταν αὐτοῦ παῖς γενόμενος τὸ μὲν πρῶτον ζηλοῖ τε τὸν πατέρα καὶ τὰ ἐκείνου ἴχνη διώκῃ, ἔπειτα αὐτὸν ἴδῃ ἐξαίφνης
b πταίσαντα ὥσπερ πρὸς ἕρματι πρὸς τῇ πόλει, καὶ ἐκχέαντα τά τε αὑτοῦ καὶ ἑαυτόν, ἢ στρατηγήσαντα ἤ τιν' ἄλλην μεγάλην ἀρχὴν ἄρξαντα, εἶτα εἰς δικαστήριον ἐμπεσόντα

Εἶναι ἑπομένως φανερὸ πὼς ὅταν θὰ δεῖς σὲ μιὰ πόλη ζητιάνους, κάπου σ' αὐτὸ τὸν τόπο ὑπάρχουν κρυμμένοι κλέφτες, λωποδύτες, ἱερόσυλοι καὶ κάθε λογῆς τέτοιοι κακοποιοί.

Εἶναι φανερό, εἶπε.

Τί γίνεται λοιπὸν στὰ ὀλιγαρχικὰ καθεστῶτα; Δὲν βλέπεις νὰ ὑπάρχει ἐκεῖ φτώχεια;

Μὰ σχεδὸν ὅλοι τους ἐκεῖ, εἶπε, εἶναι φτωχοί, ἐκτὸς ἀπὸ ὅσους εἶναι στὰ πράγματα.

[e] Νὰ ὑποθέσουμε λοιπὸν κι ἐμεῖς ὅτι σ' αὐτὰ τὰ καθεστῶτα ὑπάρχουν πολλοὶ κακοῦργοι μὲ κεντριὰ κι ὅτι οἱ ἄρχοντες ἐκεῖ καταβάλλουν ἰδιαίτερη προσπάθεια καὶ χρησιμοποιοῦν βία γιὰ νὰ τοὺς συγκρατήσουν;

Νὰ τὸ ὑποθέσουμε, εἶπε.

Καὶ δὲν θὰ ποῦμε ὅτι τέτοιοι ἄνθρωποι παρουσιάζονται ἐκεῖ ἀπὸ ἔλλειψη παιδείας, ἀπὸ κακὴ ἀνατροφὴ καὶ κακὴ συγκρότηση τῆς πολιτείας;

Θὰ τὸ ποῦμε.

Κάποιας τέτοιας λογῆς θά 'λεγε κανεὶς πὼς εἶναι ἡ πόλη μὲ τὸ ὀλιγαρχικὸ πολίτευμα καὶ τόσες πολλὲς οἱ ἀδυναμίες της, ἴσως μάλιστα κι ἀκόμη περισσότερες.

Πάνω-κάτω ναί, εἶπε.

[553a] Ἂς ποῦμε τότε ὅτι ἔχουμε τελειώσει μὲ αὐτὸ τὸ πολίτευμα, ποὺ τὸ ὀνομάζουν ὀλιγαρχικὸ καὶ ποὺ οἱ ἄρχοντές του ὁρίζονται μὲ βάση τὴν περιουσιακὴ κατάστασή τους· κι ἂς ἐξετάσουμε ἔπειτα τὸν ἀνθρώπινο χαρακτῆρα ποὺ μοιάζει σ' αὐτὸ τὸ πολίτευμα: πῶς διαμορφώνεται καὶ τί εἴδους ἄνθρωπος εἶναι.

Βεβαιότατα, εἶπε.

Ἄραγε ἡ μετάπτωση ἀπὸ τὸν τιμοκρατικὸ χαρακτῆρα στὸν ὀλιγαρχικὸ δὲν συντελεῖται μὲ αὐτὸ τὸν τρόπο;

Μὲ ποιόν τρόπο;

Ὅταν ὁ τιμοκρατικὸς ἄνθρωπος ἀποκτήσει παιδί, αὐτὸ ἀρχικὰ θὰ προσπαθεῖ νὰ μοιάζει τοῦ πατέρα του καὶ νὰ ἀκολουθεῖ στὰ χνάρια του· ἔπειτα, ὅταν δεῖ ξαφνικὰ τὸν πατέρα του [b] νὰ σκοντάφτει ἐπάνω στὴν πόλη, σὰν πλοῖο ποὺ καθίζει στὶς ξέρες, καὶ νὰ παθαίνει μεγάλη ζημιὰ μὲ ὅλα τὰ ὑπάρχοντά του, ἐπειδὴ ἔτυχε νὰ γίνει στρατηγὸς ἢ νὰ ἀναλάβει κάποιο ἄλλο μεγάλο ἀξίωμα καὶ νὰ ἔχει μετὰ μπλεξίματα στὰ δικαστήρια, κυνηγημένος ἀπὸ

βλαπτόμενον ὑπὸ συκοφαντῶν ἢ ἀποθανόντα ἢ ἐκπεσόντα ἢ ἀτιμωθέντα καὶ τὴν οὐσίαν ἅπασαν ἀποβαλόντα.

Εἰκός γ', ἔφη.

Ἰδὼν δέ γε, ὦ φίλε, ταῦτα καὶ παθὼν καὶ ἀπολέσας τὰ ὄντα, δείσας οἶμαι εὐθὺς ἐπὶ κεφαλὴν ὠθεῖ ἐκ τοῦ θρόνου
c τοῦ ἐν τῇ ἑαυτοῦ ψυχῇ φιλοτιμίαν τε καὶ τὸ θυμοειδὲς ἐκεῖνο, καὶ ταπεινωθεὶς ὑπὸ πενίας πρὸς χρηματισμὸν τραπόμενος γλίσχρως καὶ κατὰ σμικρὸν φειδόμενος καὶ ἐργαζόμενος χρήματα συλλέγεται. ἆρ' οὐκ οἴει τὸν τοιοῦτον τότε εἰς μὲν τὸν θρόνον ἐκεῖνον τὸ ἐπιθυμητικόν τε καὶ φιλοχρήματον ἐγκαθίζειν καὶ μέγαν βασιλέα ποιεῖν ἐν ἑαυτῷ, τιάρας τε καὶ στρεπτοὺς καὶ ἀκινάκας παραζωννύντα;

Ἔγωγ', ἔφη.

d Τὸ δέ γε οἶμαι λογιστικόν τε καὶ θυμοειδὲς χαμαὶ ἔνθεν καὶ ἔνθεν παρακαθίσας ὑπ' ἐκείνῳ καὶ καταδουλωσάμενος, τὸ μὲν οὐδὲν ἄλλο ἐᾷ λογίζεσθαι οὐδὲ σκοπεῖν ἀλλ' ἢ ὁπόθεν ἐξ ἐλαττόνων χρημάτων πλείω ἔσται, τὸ δὲ αὖ θαυμάζειν καὶ τιμᾶν μηδὲν ἄλλο ἢ πλοῦτόν τε καὶ πλουσίους, καὶ φιλοτιμεῖσθαι μηδ' ἐφ' ἑνὶ ἄλλῳ ἢ ἐπὶ χρημάτων κτήσει καὶ ἐάν τι ἄλλο εἰς τοῦτο φέρῃ.

Οὐκ ἔστ' ἄλλη, ἔφη, μεταβολὴ οὕτω ταχεῖά τε καὶ ἰσχυρὰ ἐκ φιλοτίμου νέου εἰς φιλοχρήματον.

e Ἆρ' οὖν οὗτος, ἦν δ' ἐγώ, ὀλιγαρχικός ἐστιν;

Ἡ γοῦν μεταβολὴ αὐτοῦ ἐξ ὁμοίου ἀνδρός ἐστι τῇ πολιτείᾳ, ἐξ ἧς ἡ ὀλιγαρχία μετέστη.

Σκοπῶμεν δὴ εἰ ὅμοιος ἂν εἴη.

554 Σκοπῶμεν.

Οὐκοῦν πρῶτον μὲν τῷ χρήματα περὶ πλείστου ποιεῖσθαι ὅμοιος ἂν εἴη;

Πῶς δ' οὔ;

Καὶ μὴν τῷ γε φειδωλὸς εἶναι καὶ ἐργάτης, τὰς ἀναγκαίους ἐπιθυμίας μόνον τῶν παρ' αὑτῷ ἀποπιμπλάς, τὰ δὲ ἄλλα ἀναλώματα μὴ παρεχόμενος, ἀλλὰ δουλούμενος τὰς ἄλλας ἐπιθυμίας ὡς ματαίους.

τοὺς συκοφάντες, ἢ νὰ θανατωθεῖ ἢ νὰ ἐξοριστεῖ ἢ νὰ παραδοθεῖ στὴ δημόσια καταισχύνη καὶ νὰ χάσει ὅλη του τὴν περιουσία...

Ὅπως εἶναι φυσικὸ νὰ συμβεῖ.

Ὅταν τὰ δεῖ λοιπόν, φίλε μου, αὐτὰ ὁ γιὸς καὶ γίνει παθὸς καὶ χάσει τὸ βιός του, τὸν κυριεύει τρόμος, θαρρῶ, καὶ γκρεμίζει ἀμέσως τὴν περηφάνια καὶ τὴ γενναιότητα ἀπὸ τὸ θρόνο [c] ποὺ τὶς εἶχε ἀνεβασμένες στὴν ψυχή του, καὶ ταπεινωμένος ἀπὸ τὴν ἀνέχεια στρέφεται στὸ κυνήγι τοῦ χρήματος καὶ σιγὰ-σιγὰ μὲ τὴν οἰκονομία καὶ τὴ δουλειὰ φτιάχνει περιουσία. Δὲν νομίζεις λοιπὸν ὅτι τότε πιὰ ἕνας τέτοιος ἄνθρωπος στήνει ἐπάνω στὸ θρόνο τῆς ψυχῆς του τὸ ἐπιθυμητικὸ καὶ φιλοχρήματο κομμάτι της ἀνακηρύχνοντάς το Μεγάλο βασιλιὰ τοῦ ἑαυτοῦ του, στολίζοντάς το μὲ τιάρες, περιδέραια καὶ ζώνοντάς το μὲ περσικὰ σπαθιά;

Τὸ νομίζω, εἶπε.

[d] Ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά, ἀφοῦ, νομίζω, ὑποχρεώσει τὸ στοχαστικὸ καὶ τὸ ψυχωμένο κομμάτι τῆς ψυχῆς νὰ καθίσουν χάμω πλάι στὸ ἐπιθυμητικό, τὸ ἕνα ἀπὸ 'δῶ καὶ τὸ ἄλλο ἀπὸ 'κεῖ, κάνοντάς τα *δούλους* τοῦ ἐπιθυμητικοῦ, δὲν θὰ τοὺς ἐπιτρέπει νὰ συλλογίζονται καὶ νὰ ἐπιδιώκουν τίποτε ἄλλο παρὰ τοῦτο: Τὸ μὲν πρῶτο, τὸ λογιστικό, μὲ ποιόν τρόπο ἀπὸ λιγότερα χρήματα θὰ βγάλει περισσότερο κέρδος, τὸ δεύτερο, πάλι, τὸ θυμοειδές, νὰ μὴ θαυμάζει καὶ νὰ μὴν τιμᾶ τίποτε ἄλλο ἐκτὸς ἀπὸ τὸν πλοῦτο καὶ τοὺς πλούσιους, καὶ νὰ μὴν ἔχει καμιὰ ἄλλη φιλοδοξία παρὰ μόνο νὰ ἀποκτήσει πλοῦτο καὶ ὁτιδήποτε ἄλλο ὁδηγεῖ σ' αὐτό.

Δὲν ὑπάρχει, εἶπε, τόσο γρήγορη καὶ τόσο σίγουρη μετάβαση ἀπὸ τὸν φιλόδοξο νέο στὸν φιλοχρήματο ὅσο αὐτή.

[e] Αὐτὸς ἄραγε, ρώτησα, δὲν εἶναι ὁ ὀλιγαρχικός;

Ἡ ἀφετηρία, τουλάχιστον, τῆς ἀλλαγῆς του εἶναι ἕνας ἀνθρώπινος τύπος ὅμοιος μὲ τὸ πολίτευμα, ἀπὸ τὸ ὁποῖο ἔχει προέλθει ἡ ὀλιγαρχία.

Ἂς τὸν ἐξετάσουμε τότε ἂν μοιάζει μὲ τὴν ὀλιγαρχία.

[554a] Ἂς τὸ ἐξετάσουμε.

Πρῶτα-πρῶτα δὲν θὰ τῆς μοιάζει ὡς πρὸς τὸ ὅτι θὰ βάζει πάνω ἀπὸ ὅλα τὸ χρῆμα;

Ἀμφιβάλλεις;

Ἐπίσης ὡς πρὸς τὸ ὅτι θὰ εἶναι σφιχτοχέρης καὶ ἐργατικός, ποὺ θὰ ἱκανοποιεῖ μόνο τὶς δικές του ἀναγκαῖες ἐπιθυμίες, ἀπρόθυμος νὰ ὑποβληθεῖ σὲ ἄλλες δαπάνες κι ἕτοιμος νὰ καταπιέσει τὶς ἄλλες ἐπιθυμίες ὡς μάταιες.

Πάνυ μὲν οὖν.

Αὐχμηρός γέ τις, ἦν δ' ἐγώ, ὢν καὶ ἀπὸ παντὸς περιουσίαν ποιούμενος, θησαυροποιὸς ἀνήρ —οὓς δὴ καὶ ἐπαινεῖ τὸ πλῆθος
b —ἢ οὐχ οὗτος ἂν εἴη ὁ τῇ τοιαύτῃ πολιτείᾳ ὅμοιος;

Ἐμοὶ γοῦν, ἔφη, δοκεῖ· χρήματα γοῦν μάλιστα ἔντιμα τῇ τε πόλει καὶ παρὰ τῷ τοιούτῳ.

Οὐ γὰρ οἶμαι, ἦν δ' ἐγώ, παιδείᾳ ὁ τοιοῦτος προσέσχηκεν.

Οὐ δοκῶ, ἔφη· οὐ γὰρ ἂν τυφλὸν ἡγεμόνα τοῦ χοροῦ ἐστήσατο καὶ ἐτίμα μάλιστα.

Εὖ, ἦν δ' ἐγώ. τόδε δὲ σκόπει· κηφηνώδεις ἐπιθυμίας ἐν αὐτῷ διὰ τὴν ἀπαιδευσίαν μὴ φῶμεν ἐγγίγνεσθαι, τὰς μὲν
c πτωχικάς, τὰς δὲ κακούργους, κατεχομένας βίᾳ ὑπὸ τῆς ἄλλης ἐπιμελείας;

Καὶ μάλ', ἔφη.

Οἶσθ' οὖν, εἶπον, οἷ ἀποβλέψας κατόψει αὐτῶν τὰς κακουργίας;

Ποῖ; ἔφη.

Εἰς τὰς τῶν ὀρφανῶν ἐπιτροπεύσεις, καὶ εἴ πού τι αὐτοῖς τοιοῦτον συμβαίνει, ὥστε πολλῆς ἐξουσίας λαβέσθαι τοῦ ἀδικεῖν.

Ἀληθῆ.

Ἆρ' οὖν οὐ τούτῳ δῆλον ὅτι ἐν τοῖς ἄλλοις συμβολαίοις ὁ τοιοῦτος, ἐν οἷς εὐδοκιμεῖ δοκῶν δίκαιος εἶναι, ἐπιεικεῖ
d τινὶ ἑαυτοῦ βίᾳ κατέχει ἄλλας κακὰς ἐπιθυμίας ἐνούσας, οὐ πείθων ὅτι οὐκ ἄμεινον, οὐδ' ἡμερῶν λόγῳ, ἀλλ' ἀνάγκῃ καὶ φόβῳ, περὶ τῆς ἄλλης οὐσίας τρέμων;

Καὶ πάνυ γ', ἔφη.

Καὶ νὴ Δία, ἦν δ' ἐγώ, ὦ φίλε, τοῖς πολλοῖς γε αὐτῶν ἐνευρήσεις, ὅταν δέῃ τἀλλότρια ἀναλίσκειν, τὰς τοῦ κηφῆνος συγγενεῖς ἐνούσας ἐπιθυμίας.

Βεβαίως.

Καὶ κάπως ἀπεριποίητος στὴν ἐμφάνιση, εἶπα, ποὺ θὰ βγάζει κι ἀπὸ τὴ μύγα ξίγκι, ἄνθρωπος ποὺ σωρεύει πλούτη, σὰν αὐτοὺς ποὺ παινεύει ὁ κόσμος, [b] ἢ μήπως δὲν θά 'ναι τέτοιος ὁ ἀνθρώπινος χαρακτήρας ποὺ μοιάζει μὲ τὸ ὀλιγαρχικὸ πολίτευμα;

Ἐγὼ τουλάχιστον, εἶπε, τὸ νομίζω· σὲ ὅ,τι τουλάχιστον ἀφορᾶ τὸ χρῆμα θὰ τὸ ἔχουν σὲ πάρα πολὺ μεγάλη ὑπόληψη, καὶ ἡ πόλη καὶ ὁ ἄνθρωπος αὐτῆς τῆς λογῆς.

Γιατὶ δὲν φαντάζομαι, βέβαια, εἶπα ἐγώ, ἕναν τέτοιο ἄνθρωπο νὰ τὸν ἔχει ἀπασχολήσει ποτὲ ἡ πνευματική καλλιέργειά του.

Δὲν τὸ νομίζω, εἶπε· γιατὶ διαφορετικὰ δὲν θά 'βαζε ἕναν τυφλὸ νὰ σύρει τὸ χορὸ καὶ δὲν θὰ τὸν τιμοῦσε πάνω ἀπὸ ὅλα.

Ὡραῖα, εἶπα. Πρόσεξε ὅμως τοῦτο: Δὲν θὰ μπορούσαμε νὰ ποῦμε ὅτι μέσα σ' αὐτὸ τὸν ἄνθρωπο, ἀπὸ ἔλλειψη καλλιέργειας, γεννιοῦνται ἐπιθυμίες ἑνὸς κηφήνα, ἄλλες [c] ποὺ θὰ ταίριαζαν σὲ ζητιάνους κι ἄλλες σὲ ἀχρείους, οἱ ὁποῖες μετὰ βίας συγκρατοῦνται, ἐπειδὴ ἔχει νὰ φροντίσει καὶ γιὰ ἄλλα πράγματα;

Ἀσφαλῶς, εἶπε.

Ξέρεις λοιπὸν ποῦ πρέπει νὰ κοιτάξεις γιὰ νὰ διαπιστώσεις τὶς παλιανθρωπιὲς αὐτῶν τῶν ἀνθρώπων;

Ποῦ; ρώτησε.

Στὶς περιπτώσεις ποὺ ἀναλαμβάνουν τὴν ἐπιμέλεια ὀρφανῶν, ἐπίσης σὲ ὁποιαδήποτε ἀνάλογη περίπτωση ποὺ τοὺς ἀφήνει μεγάλα περιθώρια νὰ κάνουν μιὰ ἀδικία.

Σωστά.

Αὐτὸ τὸ γεγονός, λοιπόν, δὲν δείχνει ὅτι ἕνας τέτοιος ἄνθρωπος στὶς ἄλλες συναλλαγές του, στὶς ὁποῖες ἔχει καλὸ ὄνομα καὶ θεωρεῖται ἔντιμος, καταφέρνει μὲ τὴν κατάλληλη [d] αὐτοσυγκράτηση νὰ χαλιναγωγεῖ κάποιες ἄλλες κακὲς ἐνδιάθετες ἐπιθυμίες του, ὄχι πείθοντας τὸν ἑαυτό του ὅτι οἱ ἐπιθυμίες αὐτὲς δὲν συνιστοῦν κάτι καλύτερο οὔτε μαλακώνοντάς τον μὲ κάποιο λογικὸ ἐπιχείρημα ἀλλὰ ἀπὸ ἀνάγκη κι ἀπὸ φόβο, ἐπειδὴ τρέμει γιὰ τὴν ὑπόλοιπη περιουσία του;

Βεβαιότατα, εἶπε.

Καὶ μάρτυς μου ὁ Δίας, φίλε μου, εἶπα, στοὺς περισσότερους ἀπὸ δαύτους θὰ διαπιστώσεις, ὅταν εἶναι νὰ ξοδέψουν τὰ ξένα λεφτά, πὼς κρύβουν μέσα τους ἐπιθυμίες σὰν ἐκεῖνες τοῦ κηφήνα.

Καὶ μάλα, ἦ δ' ὅς, σφόδρα.

Οὐκ ἄρ' ἂν εἴη ἀστασίαστος ὁ τοιοῦτος ἐν ἑαυτῷ, οὐδὲ εἷς ἀλλὰ διπλοῦς τις, ἐπιθυμίας δὲ ἐπιθυμιῶν ὡς τὸ πολὺ
e κρατούσας ἂν ἔχοι βελτίους χειρόνων.

Ἔστιν οὕτω.

Διὰ ταῦτα δὴ οἶμαι εὐσχημονέστερος ἂν πολλῶν ὁ τοιοῦτος εἴη· ὁμονοητικῆς δὲ καὶ ἡρμοσμένης τῆς ψυχῆς ἀληθὴς ἀρετὴ πόρρω ποι ἐκφεύγοι ἂν αὐτόν.

Δοκεῖ μοι.

Καὶ μὴν ἀνταγωνιστής γε ἰδίᾳ ἐν πόλει ὁ φειδωλὸς
555 φαῦλος ἤ τινος νίκης ἢ ἄλλης φιλοτιμίας τῶν καλῶν, χρήματά τε οὐκ ἐθέλων εὐδοξίας ἕνεκα καὶ τῶν τοιούτων ἀγώνων ἀναλίσκειν, δεδιὼς τὰς ἐπιθυμίας τὰς ἀναλωτικὰς ἐγείρειν καὶ συμπαρακαλεῖν ἐπὶ συμμαχίαν τε καὶ φιλονικίαν, ὀλίγοις τισὶν ἑαυτοῦ πολεμῶν ὀλιγαρχικῶς τὰ πολλὰ ἡττᾶται καὶ πλουτεῖ.

Καὶ μάλα, ἔφη.

Ἔτι οὖν, ἦν δ' ἐγώ, ἀπιστοῦμεν μὴ κατὰ τὴν ὀλιγαρχουμένην πόλιν ὁμοιότητι τὸν φειδωλόν τε καὶ χρηματιστὴν
b τετάχθαι;

Οὐδαμῶς, ἔφη.

Δημοκρατίαν δή, ὡς ἔοικε, μετὰ τοῦτο σκεπτέον, τίνα τε γίγνεται τρόπον, γενομένη τε ποῖόν τινα ἔχει, ἵν' αὖ τὸν τοῦ τοιούτου ἀνδρὸς τρόπον γνόντες παραστησώμεθ' αὐτὸν εἰς κρίσιν.

Ὁμοίως γοῦν ἄν, ἔφη, ἡμῖν αὐτοῖς πορευοίμεθα.

Οὐκοῦν, ἦν δ' ἐγώ, μεταβάλλει μὲν τρόπον τινὰ τοιόνδε ἐξ ὀλιγαρχίας εἰς δημοκρατίαν, δι' ἀπληστίαν τοῦ προκειμένου ἀγαθοῦ, τοῦ ὡς πλουσιώτατον δεῖν γίγνεσθαι;

Πῶς δή;

c Ἅτε οἶμαι ἄρχοντες ἐν αὐτῇ οἱ ἄρχοντες διὰ τὸ πολλὰ

Καὶ πολὺ μάλιστα, εἶπε.

Συνεπῶς ἕνας τέτοιος ἄνθρωπος δὲν θὰ ἦταν δυνατὸ νὰ μὴν ἔχει διχοστασία μέσα του καὶ νὰ εἶναι ἀτόφιος ἀλλὰ κατὰ κάποιον τρόπο θὰ ἦταν χωρισμένος στὰ δύο, ἔχοντας καλύτερες καὶ χειρότερες ἐπιθυμίες, ἀπὸ τὶς ὁποῖες οἱ πρῶτες ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον [e] θὰ ἐπικρατοῦν σὲ σχέση μὲ τὶς δεύτερες.

Ἔτσι εἶναι.

Γι' αὐτοὺς τοὺς λόγους εἶμαι τῆς γνώμης ὅτι ἕνας τέτοιος ἄνθρωπος θὰ ἦταν πιὸ εὐπρεπὴς ἀπὸ πολλοὺς ἄλλους· ἡ ἀληθινὴ ὅμως ἀρετὴ τῆς μονιασμένης καὶ ἁρμονικὰ τακτοποιημένης ψυχῆς θὰ ἦταν γι' αὐτὸν κάτι ἄπιαστο.

Τὸ πιστεύω.

Καὶ ἀσφαλῶς στὸν ἀνταγωνισμὸ μὲ ἄλλους συμπολίτες του ἀπ' ἀφορμὴ κάποια νίκη ἢ ἄλλη τιμητικὴ διάκριση ὁ σφιχτοχέρης ὑστερεῖ, [555a] μὴ θέλοντας νὰ ξοδέψει χρήματα γιὰ τὴ δόξα καὶ γιὰ νὰ πάρει μέρος σὲ τέτοιους ἀγῶνες, ἐπειδὴ φοβᾶται νὰ ξυπνήσει μέσα του τὶς ἐπιθυμίες γιὰ δαπάνες καὶ νὰ τὶς καλέσει νὰ τοῦ συμπαρασταθοῦν καὶ νὰ πολεμήσουν μαζί του γιὰ τὴ νίκη· δίνει, ἔτσι, τὴ μάχη μὲ τρόπο «ὀλιγαρχικό», δηλαδὴ χρησιμοποιώντας ἕνα *λιγοστὸ* μέρος ἀπὸ τὰ μέσα ποὺ διαθέτει, καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον χάνει καὶ συνάμα πλουταίνει.

Ἀσφαλῶς, εἶπε.

Ἐξακολουθοῦμε λοιπόν, εἶπα ἐγώ, νὰ ἀμφιβάλλουμε ὅτι αὐτὸς ὁ σφιχτοχέρης ποὺ προσπαθεῖ νὰ κερδίσει χρήματα παρουσιάζει ὁμοιότητα καὶ [b] ἀντιστοιχεῖ στὴν πόλη ποὺ ἔχει ὀλιγαρχικὸ πολίτευμα;

Καθόλου δὲν ἀμφιβάλλουμε, εἶπε.

Ὕστερ' ἀπὸ αὐτό, καθὼς φαίνεται, πρέπει νὰ ἐξετάσουμε τὴ δημοκρατία πῶς παίρνει σάρκα, καί, σὰν διαμορφωθεῖ, ποιός εἶναι ὁ χαρακτήρας της, ὥστε κατόπιν, ἀφοῦ γνωρίσουμε τὸν τύπο τοῦ ἀνθρώπου ποὺ ἀντιστοιχεῖ σ' αὐτήν, νὰ τὸν στήσουμε κι αὐτὸν μπροστά μας καὶ νὰ τὸν κρίνουμε.

Ἔτσι, εἶπε, θὰ μείνουμε συνεπεῖς καὶ στὴ γραμμὴ ποὺ ἔχουμε ἀκολουθήσει ὥς τώρα.

Ἄραγε, εἶπα ἐγώ, ἡ μετάβαση ἀπὸ τὸ ὀλιγαρχικὸ στὸ δημοκρατικὸ πολίτευμα δὲν συντελεῖται περίπου ὡς ἑξῆς; Ἀπὸ ἀπληστία γιὰ αὐτὸ ποὺ προβάλλεται ὡς τὸ κυρίαρχο ἀγαθό, ἀπὸ τὴν ἀνάγκη δηλαδὴ νὰ γίνει κανεὶς ὅσο τὸ δυνατὸν πιὸ πλούσιος;

Μὲ ποιόν τρόπο;

[c] Δεδομένου ὅτι στὸ ὀλιγαρχικὸ πολίτευμα οἱ ἄρχοντες εἶναι ἄρχοντες

κεκτῆσθαι, οὐκ ἐθέλουσιν εἴργειν νόμῳ τῶν νέων ὅσοι ἂν ἀκόλαστοι γίγνωνται, μὴ ἐξεῖναι αὐτοῖς ἀναλίσκειν τε καὶ ἀπολλύναι τὰ αὑτῶν, ἵνα ὠνούμενοι τὰ τῶν τοιούτων καὶ εἰσδανείζοντες ἔτι πλουσιώτεροι καὶ ἐντιμότεροι γίγνωνται.

Παντός γε μᾶλλον.

Οὐκοῦν δῆλον ἤδη τοῦτο ἐν πόλει, ὅτι πλοῦτον τιμᾶν καὶ σωφροσύνην ἅμα ἱκανῶς κτᾶσθαι ἐν τοῖς πολίταις
d ἀδύνατον, ἀλλ' ἀνάγκη ἢ τοῦ ἑτέρου ἀμελεῖν ἢ τοῦ ἑτέρου;

'Επιεικῶς, ἔφη, δῆλον.

Παραμελοῦντες δὴ ἐν ταῖς ὀλιγαρχίαις καὶ ἐφιέντες ἀκολασταίνειν οὐκ ἀγεννεῖς ἐνίοτε ἀνθρώπους πένητας ἠνάγκασαν γενέσθαι.

Μάλα γε.

Κάθηνται δὴ οἶμαι οὗτοι ἐν τῇ πόλει κεκεντρωμένοι τε καὶ ἐξωπλισμένοι, οἱ μὲν ὀφείλοντες χρέα, οἱ δὲ ἄτιμοι γεγονότες, οἱ δὲ ἀμφότερα, μισοῦντές τε καὶ ἐπιβουλεύοντες τοῖς κτησαμένοις τὰ αὑτῶν καὶ τοῖς ἄλλοις, νεωτερισμοῦ
e ἐρῶντες.

Ἔστι ταῦτα.

Οἱ δὲ δὴ χρηματισταὶ ἐγκύψαντες, οὐδὲ δοκοῦντες τούτους ὁρᾶν, τῶν λοιπῶν τὸν ἀεὶ ὑπείκοντα ἐνιέντες ἀργύριον τιτρώσκοντες, καὶ τοῦ πατρὸς ἐκγόνους τόκους πολλαπλα-
556 σίους κομιζόμενοι, πολὺν τὸν κηφῆνα καὶ πτωχὸν ἐμποιοῦσι τῇ πόλει.

Πῶς γάρ, ἔφη, οὐ πολύν;

Καὶ οὔτε γ' ἐκείνῃ, ἦν δ' ἐγώ, τὸ τοιοῦτον κακὸν ἐκκαόμενον ἐθέλουσιν ἀποσβεννύναι, εἴργοντες τὰ αὑτοῦ ὅπῃ τις βούλεται τρέπειν, οὔτε τῇδε, ᾗ αὖ κατὰ ἕτερον νόμον τὰ τοιαῦτα λύεται.

Κατὰ δὴ τίνα;

Ὃς μετ' ἐκεῖνόν ἐστι δεύτερος καὶ ἀναγκάζων ἀρετῆς

ἐπειδὴ ἔχουν μεγάλα πλούτη, δὲν εἶναι, φαντάζομαι, διατεθειμένοι νὰ ἀπαγορεύσουν μὲ νόμο σὲ ὅσους νέους θὰ ἀποδεικνύονται ἄσωτοι νὰ ξοδεύουν ἀσυλλόγιστα καὶ νὰ πετοῦν τὶς περιουσίες τους· κι αὐτὸ γιὰ νὰ μποροῦν ἔπειτα οἱ ἴδιοι, ἀγοράζοντάς τες καὶ δίνοντάς τους ἐνυπόθηκα δάνεια, νὰ γίνονται ἀκόμη πιὸ πλούσιοι καὶ πιὸ ξακουστοί.

Χωρὶς καμιὰ ἀμφιβολία.

Εἶναι ἔτσι πιὰ ὁλοφάνερο τοῦτο τὸ πρᾶγμα, ὅτι δηλαδὴ δὲν μπορεῖ σὲ μιὰ πόλη νὰ εἶναι ὁ πλοῦτος σὲ μεγάλη ὑπόληψη καὶ ταυτόχρονα οἱ πολίτες της νὰ ἔχουν ἀρετή, [d] ἀλλὰ κατανάγκην ἢ τὸ ἕνα θὰ παραμελεῖται ἢ τὸ ἄλλο· δὲν εἶναι ἔτσι;

Ναί, εἶπε, εἶναι φανερό.

Μὴ λαμβάνοντας λοιπὸν καμιὰ φροντίδα κι ἀφήνοντας νὰ ζεῖ κανεὶς ἀκόλαστα, συμβαίνει κάποτε στὶς ὀλιγαρχίες ἄνθρωποι ὄχι τυχαῖοι νὰ καταντοῦν φτωχοί.

Βεβαίως.

Κάθονται ἔτσι, θαρρῶ, οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ στὴν πόλη, ὁπλισμένοι καὶ μὲ πολὺ φαρμάκι μέσα τους, ἄλλοι πνιγμένοι στὰ χρέη, ἄλλοι ἔχοντας χάσει τὰ πολιτικά τους δικαιώματα κι ἄλλοι ἔχοντας πάθει καὶ τὰ δύο αὐτά, μὲ τὸ μίσος νὰ βράζει μέσα τους καὶ σχεδιάζοντας ἄσχημα πράγματα γιὰ ’κείνους ποὺ τοὺς πῆραν τὴν περιουσία καὶ γιὰ τοὺς ἄλλους πολίτες, [e] μὲ τὴ λαχτάρα τοῦ ξεσηκωμοῦ στὴν ψυχή.

Ἔτσι εἶναι.

Κι ἀπὸ τὴ μεριά τους οἱ κερδοσκόποι, μὲ τὸ βλέμμα χαμηλωμένο, κάνοντας πὼς δὲν τοὺς βλέπουν κάν, καὶ ρίχνοντας κάθε φορὰ τὸ δηλητήριο τοῦ χρήματος σὲ ὅποιον πέσει στὰ νύχια τους, τὸν πληγώνουν, τοῦ παίρνουν τόκους [556a] πολλαπλάσιους ποὺ τοὺς γεννάει τὸ κεφάλαιο, ὅπως ὁ πατέρας τοὺς ἀπογόνους, καὶ μὲ αὐτὸ φτιάχνουν ἕνα πλῆθος ἀπὸ κηφῆνες καὶ φτωχοὺς στὴν πόλη.

Πῶς νὰ μὴν εἶναι πλῆθος, εἶπε.

Κι *οὔτε* μὲ τὸν τρόπο ποὺ εἴπαμε ἔχουν διάθεση νὰ σβήσουν αὐτὸ τὸ κακὸ τὴ στιγμὴ ποὺ πάει νὰ φουντώσει, δηλαδὴ ἀπαγορεύοντας στὸν καθένα νὰ διαθέτει τὴν περιουσία του ὅπως θέλει, *οὔτε* πάλι μὲ τοῦτο τὸν τρόπο, δηλαδὴ μὲ τὴ θέσπιση ἑνὸς ἄλλου νόμου ποὺ νὰ μπορεῖ νὰ σταματήσει τὸ κακό.

Ποιός εἶναι αὐτὸς ὁ νόμος;

Αὐτὸς ποὺ ἔρχεται δεύτερος στὴ σειρὰ ὕστερ’ ἀπὸ ἐκεῖνον καὶ ποὺ θὰ

ἐπιμελεῖσθαι τοὺς πολίτας. ἐὰν γὰρ ἐπὶ τῷ αὑτοῦ κινδύνῳ
b τὰ πολλά τις τῶν ἑκουσίων συμβολαίων προστάττῃ συμβάλλειν, χρηματίζοιντο μὲν ἂν ἧττον ἀναιδῶς ἐν τῇ πόλει, ἐλάττω δ' ἐν αὐτῇ φύοιτο τῶν τοιούτων κακῶν οἵων νυνδὴ εἴπομεν.

Καὶ πολύ γε, ἦ δ' ὅς.

Νῦν δέ γ', ἔφην ἐγώ, διὰ πάντα τὰ τοιαῦτα τοὺς μὲν δὴ ἀρχομένους οὕτω διατιθέασιν ἐν τῇ πόλει οἱ ἄρχοντες· σφᾶς δὲ αὐτοὺς καὶ τοὺς αὑτῶν —ἆρ' οὐ τρυφῶντας μὲν τοὺς νέους καὶ ἀπόνους καὶ πρὸς τὰ τοῦ σώματος καὶ πρὸς
c τὰ τῆς ψυχῆς, μαλακοὺς δὲ καρτερεῖν πρὸς ἡδονάς τε καὶ λύπας καὶ ἀργούς;

Τί μήν;

Αὑτοὺς δὲ πλὴν χρηματισμοῦ τῶν ἄλλων ἠμεληκότας, καὶ οὐδὲν πλείω ἐπιμέλειαν πεποιημένους ἀρετῆς ἢ τοὺς πένητας;

Οὐ γὰρ οὖν.

Οὕτω δὴ παρεσκευασμένοι ὅταν παραβάλλωσιν ἀλλήλοις οἵ τε ἄρχοντες καὶ οἱ ἀρχόμενοι ἢ ἐν ὁδῶν πορείαις ἢ ἐν ἄλλαις τισὶ κοινωνίαις, ἢ κατὰ θεωρίας ἢ κατὰ στρατείας, ἢ σύμπλοι γιγνόμενοι ἢ συστρατιῶται, ἢ καὶ ἐν αὐτοῖς τοῖς
d κινδύνοις ἀλλήλους θεώμενοι μηδαμῇ ταύτῃ καταφρονῶνται οἱ πένητες ὑπὸ τῶν πλουσίων, ἀλλὰ πολλάκις ἰσχνὸς ἀνὴρ πένης, ἡλιωμένος, παραταχθεὶς ἐν μάχῃ πλουσίῳ ἐσκιατροφηκότι, πολλὰς ἔχοντι σάρκας ἀλλοτρίας, ἴδῃ ἄσθματός τε καὶ ἀπορίας μεστόν, ἆρ' οἴει αὐτὸν οὐχ ἡγεῖσθαι κακίᾳ τῇ σφετέρᾳ πλουτεῖν τοὺς τοιούτους, καὶ ἄλλον ἄλλῳ παραγγέλλειν, ὅταν ἰδίᾳ συγγίγνωνται, ὅτι «Ἄνδρες ἡμέτεροι·
e εἰσὶ γὰρ οὐδέν;»

Εὖ οἶδα μὲν οὖν, ἔφη, ἔγωγε, ὅτι οὕτω ποιοῦσιν.

Οὐκοῦν ὥσπερ σῶμα νοσῶδες μικρᾶς ῥοπῆς ἔξωθεν δεῖται προσλαβέσθαι πρὸς τὸ κάμνειν, ἐνίοτε δὲ καὶ ἄνευ τῶν ἔξω

ὑποχρέωνε τοὺς πολίτες νὰ φροντίζουν γιὰ τὴν ἀρετή. Γιατὶ ἂν ἐπιβαλλόταν διὰ νόμου οἱ ἑκούσιες ἰδιωτικὲς συναλλαγὲς νὰ γίνονται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐπὶ ἰδίῳ κινδύνῳ τοῦ δανειστῆ, [b] ἡ οἰκονομικὴ ζωὴ στὴν πόλη θὰ ἦταν λιγότερο ξεδιάντροπη καὶ ἀθλιότητες σὰν αὐτὲς ποὺ τώρα δὰ περιγράψαμε θὰ ἐμφανίζονταν σ' αὐτὴν σπανιότερα.

Καὶ πολὺ μάλιστα, εἶπε ἐκεῖνος.

Τώρα ὅμως, εἶπα ἐγώ, ἐξαιτίας ὅλων αὐτῶν, οἱ ἄρχοντες τῆς πόλης φέρνουν τοὺς ἀρχομένους σ' αὐτὴ τὴν κατάσταση· καὶ σὲ ὅ,τι ἀφορᾶ τοὺς ἴδιους καὶ τοὺς δικούς τους, ἄραγε δὲν εἶναι *αὐτοὶ* ποὺ κάνουν τοὺς νέους [c] τρυφηλοὺς κι ἀπρόθυμους νὰ καταβάλλουν ὁποιαδήποτε σωματικὴ ἢ πνευματικὴ προσπάθεια, ἀνήμπορους νὰ ἀντισταθοῦν στὶς ἡδονὲς ἢ νὰ ἀντέξουν στὶς λύπες, καὶ ἐπίσης ὀκνηρούς;

Χωρὶς ἀμφιβολία.

Καὶ δὲν εἶναι πάλι ἀλήθεια ὅτι οἱ ἴδιοι οἱ ἄρχοντες ἔχουν ἀδιαφορήσει γιὰ ὅλα τὰ ἄλλα ἐκτὸς ἀπὸ τὸ πῶς θὰ κάνουν λεφτά, κι ὅτι γιὰ τὴν ἀρετὴ δὲν νοιάζονται διόλου περισσότερο ἀπ' ὅσο νοιάζονται οἱ φτωχοί;

Πραγματικά, δὲν νοιάζονται.

Ὑπὸ αὐτὲς τὶς συνθῆκες, ὅταν οἱ ἄρχοντες καὶ οἱ ἀρχόμενοι θὰ ἔρχονται σὲ ἐπαφὴ μεταξύ τους, λ.χ. ἐκεῖ ποὺ περπατοῦν στὸ δρόμο ἢ σὲ κάποιες ἄλλες συναναστροφὲς ἢ σὲ ἀποστολὲς τῆς πόλης, ἢ σὲ ἐκστρατεῖες ἢ ὡς συνταξιδιῶτες στὸ ἴδιο πλοῖο ἢ ὅταν ὑπηρετοῦν μαζὶ στὸ στρατὸ [d] ἢ παρατηροῦν ὁ ἕνας τὸν ἄλλο σὲ καταστάσεις κινδύνου, σὲ καμιὰ περίπτωση οἱ φτωχοὶ δὲν θὰ προκαλοῦν τὴν περιφρόνηση τῶν πλουσίων ἀλλά, ἀπεναντίας, πολὺ συχνὰ ὅταν ἕνας φτωχὸς ἄνθρωπος, ξερακιανός, ἡλιοκαμένος, τύχει νὰ παραταχθεῖ στὴ μάχη πλάι σ' ἕναν καλομαθημένο πλούσιο μὲ πολὺ περιττὸ πάχος ἐπάνω του, καὶ τὸν δεῖ τὸν πλούσιο νὰ λαχανιάζει καὶ νὰ τά 'χει χαμένα, νομίζεις μήπως ὅτι δὲν θὰ τοῦ περάσει ἀπὸ τὸ μυαλὸ πὼς ὅλοι τους αὐτοὶ πλουταίνουν ἐξαιτίας τῆς *δικῆς του* ἀνανδρίας, καὶ πὼς ὅταν ὁ φτωχὸς θὰ εἶναι μαζὶ μὲ τοὺς ὅμοιούς του δὲν θὰ λένε ὁ ἕνας μὲ τὸν ἄλλο ὅτι «Οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ εἶναι τοῦ χεριοῦ μας· [e] δὲν ἀξίζουν τίποτα»;

Τὸ ξέρω πολὺ καλά, εἶπε, ὅτι αὐτὸ κάνουν.

Ὅπως λοιπὸν ἀρκεῖ ἕνα ἁπλὸ σκουντηματάκι γιὰ νὰ ἀρχίσει ἕνα ἀσθενικὸ σῶμα νὰ ὑποφέρει —καμιὰ φορὰ μάλιστα ἡ διαταραχὴ ἐκδηλώνεται μέσα του καὶ χωρὶς τὴν ἐξωτερικὴ ἀφορμή—, ἔτσι ἀκριβῶς καὶ ἡ πολιτεία ποὺ διατελεῖ σὲ ἀνάλογη κατάσταση ἀρρωσταίνει καὶ ξεκινάει τὴ μάχη ἐναντίον

στασιάζει αὐτὸ αὐτῷ, οὕτω δὴ καὶ ἡ κατὰ ταὐτὰ ἐκείνῳ διακειμένη πόλις ἀπὸ σμικρᾶς προφάσεως, ἔξωθεν ἐπαγομένων ἢ τῶν ἑτέρων ἐξ ὀλιγαρχουμένης πόλεως συμμαχίαν ἢ τῶν ἑτέρων ἐκ δημοκρατουμένης, νοσεῖ τε καὶ αὐτὴ αὑτῇ μάχεται, ἐνίοτε δὲ καὶ ἄνευ τῶν ἔξω στασιάζει;

557 Καὶ σφόδρα γε.

Δημοκρατία δὴ οἶμαι γίγνεται ὅταν οἱ πένητες νικήσαντες τοὺς μὲν ἀποκτείνωσι τῶν ἑτέρων, τοὺς δὲ ἐκβάλωσι, τοῖς δὲ λοιποῖς ἐξ ἴσου μεταδῶσι πολιτείας τε καὶ ἀρχῶν, καὶ ὡς τὸ πολὺ ἀπὸ κλήρων αἱ ἀρχαὶ ἐν αὐτῇ γίγνονται.

Ἔστι γάρ, ἔφη, αὕτη ἡ κατάστασις δημοκρατίας, ἐάντε καὶ δι' ὅπλων γένηται ἐάντε καὶ διὰ φόβον ὑπεξελθόντων τῶν ἑτέρων.

Τίνα δὴ οὖν, ἦν δ' ἐγώ, οὗτοι τρόπον οἰκοῦσι; καὶ ποία
b τις ἡ τοιαύτη αὖ πολιτεία; δῆλον γὰρ ὅτι ὁ τοιοῦτος ἀνὴρ
δημοκρατικός τις ἀναφανήσεται.

Δῆλον, ἔφη.

Οὐκοῦν πρῶτον μὲν δὴ ἐλεύθεροι, καὶ ἐλευθερίας ἡ πόλις μεστὴ καὶ παρρησίας γίγνεται, καὶ ἐξουσία ἐν αὐτῇ ποιεῖν ὅτι τις βούλεται;

Λέγεταί γε δή, ἔφη.

Ὅπου δέ γε ἐξουσία, δῆλον ὅτι ἰδίαν ἕκαστος ἂν κατασκευὴν τοῦ αὑτοῦ βίου κατασκευάζοιτο ἐν αὐτῇ, ἥτις ἕκαστον ἀρέσκοι.

Δῆλον.

c Παντοδαποὶ δὴ ἂν οἶμαι ἐν ταύτῃ τῇ πολιτείᾳ μάλιστ' ἐγγίγνοιντο ἄνθρωποι.

Πῶς γὰρ οὔ;

Κινδυνεύει, ἦν δ' ἐγώ, καλλίστη αὕτη τῶν πολιτειῶν εἶναι· ὥσπερ ἱμάτιον ποικίλον πᾶσιν ἄνθεσι πεποικιλμένον, οὕτω καὶ αὕτη πᾶσιν ἤθεσιν πεποικιλμένη καλλίστη ἂν φαίνοιτο. καὶ ἴσως μέν, ἦν δ' ἐγώ, καὶ ταύτην, ὥσπερ οἱ παῖδές τε καὶ αἱ γυναῖκες τὰ ποικίλα θεώμενοι, καλλίστην ἂν πολλοὶ κρίνειαν.

Καὶ μάλ', ἔφη.

d Καὶ ἔστιν γε, ὦ μακάριε, ἦν δ' ἐγώ, ἐπιτήδειον ζητεῖν ἐν αὐτῇ πολιτείαν.

τοῦ ἴδιου της τοῦ ἑαυτοῦ ἀπὸ ἀσήμαντη ἀφορμή, μὲ τοὺς μὲν νὰ καλοῦν ἀπ' ἔξω συμμάχους ἀπὸ κάποια πόλη μὲ ὀλιγαρχικὸ πολίτευμα καὶ τοὺς δὲ ἀπὸ κάποια ἄλλη μὲ δημοκρατικό, κάποτε-κάποτε μάλιστα ἡ ἐσωτερικὴ ἔριδα ξεσπάει χωρὶς κὰν ἐξωτερικὴ παρέμβαση· αὐτὸ δὲν γίνεται;

[557a] Πολὺ σωστά.

Καὶ ἕνα δημοκρατικὸ πολίτευμα γεννιέται, ὑποθέτω, ὅταν οἱ φτωχοί, ἔχοντας ὑπερισχύσει, ἄλλους τοὺς σκοτώνουν, κι ἄλλους τοὺς ἐξορίζουν, στοὺς ὑπόλοιπους ὅμως δίνουν τὰ ἴδια πολιτικὰ δικαιώματα καὶ τὴν ἴδια συμμετοχὴ στὰ ἀξιώματα στὴ βάση τῆς ἰσότητας, καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὰ ἀξιώματα σ' αὐτὸ τὸ πολίτευμα τὰ ἀναθέτουν μὲ κλῆρο.

Πραγματικά, εἶπε, ἔτσι ἐγκαθιδρύεται ἡ δημοκρατία, εἴτε μὲ τὰ ὅπλα γίνεται αὐτὸ εἴτε ἐπειδὴ οἱ ἄλλοι φοβοῦνται καὶ ἀποσύρονται.

Πῶς ζοῦν λοιπόν, ρώτησα, οἱ ἄνθρωποι στὴ δημοκρατία; Ποιᾶς λογῆς [b] εἶναι τοῦτο τὸ πολίτευμα; Γιατὶ εἶναι φανερὸ πὼς ὁ ἄνθρωπος ποὺ ἀντιστοιχεῖ στὸ δημοκρατικὸ πολίτευμα θὰ εἶναι κάπως ἀνάλογος μὲ αὐτό.

Εἶναι φανερό, εἶπε.

Πρῶτα ἀπὸ ὅλα θὰ εἶναι ἐλεύθεροι, καὶ ἡ πολιτεία θὰ εἶναι ξέχειλη ἀπὸ ἐλευθερία κι ἀδέσμευτη ἔκφραση γνώμης, καὶ θά 'ναι στὴν ἐξουσία τοῦ καθενὸς νὰ κάνει ὅ,τι θέλει· ἔτσι;

Ἔτσι λένε, εἶπε.

Κι ὅπου ὑπάρχει αὐτὴ ἡ ἐξουσία, εἶναι φανερὸ ὅτι καθένας ἐκεῖ θὰ φτιάχνει τὴ ζωή του ὅπως τοῦ ἀρέσει.

Εἶναι φανερό.

[c] Φαντάζομαι λοιπὸν ὅτι σ' αὐτὴ τὴν πολιτεία, περισσότερο ἀπὸ ὁπουδήποτε ἀλλοῦ, θὰ συνυπάρχει κάθε καρυδιᾶς καρύδι.

Ἀσφαλῶς.

Φαίνεται, εἶπα ἐγώ, πὼς εἶναι ἡ πιὸ ὄμορφη ἀπὸ ὅλες τὶς πολιτεῖες: Σὰν ροῦχο παρδαλό, στολισμένο μὲ κάθε λογῆς πλουμίδια, ἔτσι καταστόλιστη καθὼς εἶναι ἡ πολιτεία αὐτὴ μὲ ὅλους τοὺς ἀνθρώπινους χαρακτῆρες καὶ τὰ ἤθη, θὰ μποροῦσε νὰ φαντάζει ἡ πιὸ ὄμορφη ἀπὸ ὅλες. Καὶ ἴσως, εἶπα, πολλοὶ ἄνθρωποι, ὅπως κάνουν τὰ παιδιὰ καὶ οἱ γυναῖκες μόλις δοῦν παρδαλὰ πράγματα, νὰ τὴν κρίνουν κιόλας ὡς τὴν πιὸ ὄμορφη.

Ἀσφαλῶς, εἶπε.

[d] Καὶ εἶναι βέβαια, φίλτατέ μου, εἶπα, κατάλληλος τόπος νὰ ψάχνει κανεὶς ἐκεῖ γιὰ πολιτεύματα.

Τί δή;

Ὅτι πάντα γένη πολιτειῶν ἔχει διὰ τὴν ἐξουσίαν, καὶ
κινδυνεύει τῷ βουλομένῳ πόλιν κατασκευάζειν, ὃ νυνδὴ ἡμεῖς
ἐποιοῦμεν, ἀναγκαῖον εἶναι εἰς δημοκρατουμένην ἐλθόντι
πόλιν, ὃς ἂν αὐτὸν ἀρέσκῃ τρόπος, τοῦτον ἐκλέξασθαι,
ὥσπερ εἰς παντοπώλιον ἀφικομένῳ πολιτειῶν, καὶ ἐκλεξα-
μένῳ οὕτω κατοικίζειν.

e Ἴσως γοῦν, ἔφη, οὐκ ἂν ἀποροῖ παραδειγμάτων.

Τὸ δὲ μηδεμίαν ἀνάγκην, εἶπον, εἶναι ἄρχειν ἐν ταύτῃ
τῇ πόλει, μηδ' ἂν ᾖς ἱκανὸς ἄρχειν, μηδὲ αὖ ἄρχεσθαι, ἐὰν
μὴ βούλῃ, μηδὲ πολεμεῖν πολεμούντων, μηδὲ εἰρήνην ἄγειν
τῶν ἄλλων ἀγόντων, ἐὰν μὴ ἐπιθυμῇς εἰρήνης, μηδὲ αὖ, ἐάν
τις ἄρχειν νόμος σε διακωλύῃ ἢ δικάζειν, μηδὲν ἧττον καὶ
558 ἄρχειν καὶ δικάζειν, ἐὰν αὐτῷ σοι ἐπίῃ, ἆρ' οὐ θεσπεσία
καὶ ἡδεῖα ἡ τοιαύτη διαγωγὴ ἐν τῷ παραυτίκα;

Ἴσως, ἔφη, ἔν γε τούτῳ.

Τί δέ; ἡ πρᾳότης ἐνίων τῶν δικασθέντων οὐ κομψή; ἢ
οὔπω εἶδες, ἐν τοιαύτῃ πολιτείᾳ ἀνθρώπων καταψηφισθέν-
των θανάτου ἢ φυγῆς, οὐδὲν ἧττον αὐτῶν μενόντων τε καὶ
ἀναστρεφομένων ἐν μέσῳ, καὶ ὡς οὔτε φροντίζοντος οὔτε
ὁρῶντος οὐδενὸς περινοστεῖ ὥσπερ ἥρως;

Καὶ πολλούς γ', ἔφη.

b Ἡ δὲ συγγνώμη καὶ οὐδ' ὁπωστιοῦν σμικρολογία αὐτῆς,
ἀλλὰ καταφρόνησις ὧν ἡμεῖς ἐλέγομεν σεμνύνοντες, ὅτε τὴν
πόλιν ᾠκίζομεν, ὡς εἰ μή τις ὑπερβεβλημένην φύσιν ἔχοι,
οὔποτ' ἂν γένοιτο ἀνὴρ ἀγαθός, εἰ μὴ παῖς ὢν εὐθὺς παίζοι
ἐν καλοῖς καὶ ἐπιτηδεύοι τὰ τοιαῦτα πάντα, ὡς μεγαλοπρεπῶς
καταπατήσασ' ἅπαντα ταῦτα οὐδὲν φροντίζει ἐξ ὁποίων ἄν
τις ἐπιτηδευμάτων ἐπὶ τὰ πολιτικὰ ἰὼν πράττῃ, ἀλλὰ τιμᾷ,
c ἐὰν φῇ μόνον εὔνους εἶναι τῷ πλήθει;

Τί ἐννοεῖς;

Ἐννοῶ ὅτι ἔχει μέσα της ὅλα τὰ εἴδη τῶν πολιτευμάτων, λόγω τῆς ἐξουσίας ποὺ δίνει στοὺς πολίτες, καὶ φαίνεται πὼς ὅποιος θέλει νὰ σχεδιάσει μιὰ πολιτεία, ὅπως τώρα δὰ ἐπιχειρούσαμε νὰ κάνουμε ἐμεῖς, πρέπει ἀναγκαστικὰ νὰ ἔλθει σὲ μιὰ πόλη μὲ δημοκρατικὸ πολίτευμα καὶ νὰ διαλέξει ἐκεῖ ὅποιο πολίτευμα θὰ τοῦ ἀρέσει, σὰν νὰ ἦταν σ' ἕνα παντοπωλεῖο πολιτευμάτων καί, ἀφοῦ διαλέξει, νὰ ὀργανώσει ἀνάλογα τὴν πόλη.

[e] Μᾶλλον δὲν θὰ δυσκολευόταν, εἶπε, νὰ βρεῖ σχέδια.

Τὸ ὅτι *κανένας* σ' αὐτὴ τὴν πόλη, εἶπα, δὲν σὲ ὑποχρεώνει νὰ ἀναλαμβάνεις κυβερνητικὸ ἀξίωμα ἀκόμη κι ἂν εἶσαι ἱκανὸς νὰ κυβερνήσεις οὔτε πάλι νὰ σὲ κυβερνοῦν, ὅταν ἐσὺ δὲν θέλεις νὰ εἶσαι στὶς διαταγὲς ἄλλων, οὔτε νὰ πηγαίνεις στὸν πόλεμο, ὅταν οἱ ἄλλοι πηγαίνουν, οὔτε νὰ ζεῖς εἰρηνικά, ὅταν οἱ ἄλλοι *ζοῦν* εἰρηνικά, ἅμα ἐσὺ δὲν τὸ θέλεις, ἢ ἀκόμη, ἂν κάποιος νόμος δὲν σοῦ ἐπιτρέπει νὰ ἔχεις ἕνα ἀξίωμα ἢ νὰ εἶσαι δικαστής, ἐσὺ παρ' ὅλο τοῦτο *καὶ* [558a] τὸ ἀξίωμα νὰ παίρνεις *καὶ* νὰ δικάζεις, ἐφόσον ἐσένα σοῦ 'ρθε νὰ τὸ κάνεις αὐτό, ἄραγε αὐτὸς ὁ τρόπος ζωῆς δὲν φαντάζει πρὸς στιγμὴν θεσπέσιος καὶ ἀπολαυστικός;

Ἴσως, εἶπε· πρὸς στιγμὴν βέβαια.

Ἀλλὰ καὶ ἡ ἀπάθεια ὁρισμένων ἀπὸ ὅσους ἔχουν καταδικαστεῖ, τί σοῦ λέει; Δὲν εἶναι διασκεδαστική; Ἢ δὲν ἔχεις δεῖ σὲ τέτοιες πολιτεῖες ἀνθρώπους καταδικασμένους σὲ θάνατο ἢ ἐξορία νὰ μὴ φεύγουν ἀλλὰ νὰ μένουν ἐκεῖ καὶ νὰ τριγυρνοῦν ἐλεύθεροι ἀνάμεσα στοὺς ἄλλους σὰν νὰ μὴν ἔχει συμβεῖ τίποτα, χωρὶς κανένας νὰ δίνει προσοχὴ καὶ κανένας νὰ βλέπει, λὲς καὶ πρόκειται γιὰ κάποιο ἀερικὸ ἀπὸ ἕναν Ἄλλο Κόσμο;

Ἔχω δεῖ, εἶπε, καὶ πολλοὺς μάλιστα.

[b] Κι ἡ συγκαταβατικότητα πάλι αὐτῆς τῆς πολιτείας καὶ ὄχι ἁπλῶς ἡ ὑποβάθμιση ἀπὸ μέρους της ἀλλὰ ἡ *περιφρόνησή* της γιὰ ὅσα ἐμεῖς μὲ τόση σοβαρότητα λέγαμε, ὅταν θεμελιώναμε τὴν πόλη, ὅτι δηλαδὴ ἂν κάποιος δὲν θὰ εἶναι ἀπὸ τὴ φύση του ἐξαιρετικὰ προικισμένος, δὲν θὰ μπορέσει ποτὲ νὰ γίνει ἄνθρωπος ἄξιος ἐκτὸς κι ἂν ἀπὸ παιδὶ κιόλας θὰ ἀσχολιόταν μὲ ὄμορφα παιγνίδια καὶ θὰ καταπιανόταν μετὰ μὲ ὅλα τὰ ὄμορφα πράγματα αὐτοῦ τοῦ εἴδους; *Ὅλα αὐτὰ* τούτη ἡ πολιτεία τὰ γράφει μεγαλοπρεπῶς στὰ παλιά της τὰ παπούτσια χωρὶς διόλου νὰ νοιάζεται νὰ μάθει μὲ τί εἶχε ὥς τώρα ἀσχοληθεῖ αὐτὸς ποὺ ἔρχεται νὰ μπεῖ στὴν πολιτική, ἀλλὰ τὸν ἐμπιστεύεται, [c] ἀρκεῖ μόνο νὰ δηλώσει ὅτι εἶναι μὲ τὸ λαό· σωστά;

Πάνυ γ', ἔφη, γενναία.

Ταῦτά τε δή, ἔφην, ἔχοι ἂν καὶ τούτων ἄλλα ἀδελφὰ δημοκρατία, καὶ εἴη, ὡς ἔοικεν, ἡδεῖα πολιτεία καὶ ἄναρχος καὶ ποικίλη, ἰσότητά τινα ὁμοίως ἴσοις τε καὶ ἀνίσοις διανέμουσα.

Καὶ μάλ', ἔφη, γνώριμα λέγεις.

Ἄθρει δή, ἦν δ' ἐγώ, τίς ὁ τοιοῦτος ἰδίᾳ. ἢ πρῶτον σκεπτέον, ὥσπερ τὴν πολιτείαν ἐσκεψάμεθα, τίνα τρόπον γίγνεται;

Ναί, ἔφη.

Ἆρ' οὖν οὐχ ὧδε; τοῦ φειδωλοῦ ἐκείνου καὶ ὀλιγαρχικοῦ
d γένοιτ' ἂν οἶμαι ὑὸς ὑπὸ τῷ πατρὶ τεθραμμένος ἐν τοῖς
ἐκείνου ἤθεσι;

Τί γὰρ οὔ;

Βίᾳ δὴ καὶ οὗτος ἄρχων τῶν ἐν αὑτῷ ἡδονῶν, ὅσαι ἀναλωτικαὶ μέν, χρηματιστικαὶ δὲ μή· αἳ δὴ οὐκ ἀναγκαῖαι κέκληνται–

Δῆλον, ἔφη.

Βούλει οὖν, ἦν δ' ἐγώ, ἵνα μὴ σκοτεινῶς διαλεγώμεθα, πρῶτον ὁρισώμεθα τάς τε ἀναγκαίους ἐπιθυμίας καὶ τὰς μή;

Βούλομαι, ἦ δ' ὅς.

Οὐκοῦν ἅς τε οὐκ ἂν οἷοί τ' εἶμεν ἀποτρέψαι, δικαίως
e ἂν ἀναγκαῖαι καλοῖντο, καὶ ὅσαι ἀποτελούμεναι ὠφελοῦσιν
ἡμᾶς; τούτων γὰρ ἀμφοτέρων ἐφίεσθαι ἡμῶν τῇ φύσει
ἀνάγκη. ἢ οὔ;

Καὶ μάλα.

559 Δικαίως δὴ τοῦτο ἐπ' αὐταῖς ἐροῦμεν, τὸ ἀναγκαῖον.

Δικαίως.

Τί δέ; ἅς γέ τις ἀπαλλάξειεν ἄν, εἰ μελετῷ ἐκ νέου, καὶ πρὸς οὐδὲν ἀγαθὸν ἐνοῦσαι δρῶσιν, αἱ δὲ καὶ τοὐναντίον, πάσας ταύτας εἰ μὴ ἀναγκαίους φαῖμεν εἶναι, ἆρ' οὐ καλῶς ἂν λέγοιμεν;

Καλῶς μὲν οὖν.

Ναί, πολὺ μεγαλόψυχη εἶναι.

Αὐτά, εἶπα, καὶ ἄλλα παρόμοια μὲ αὐτὰ ἔχει ἡ δημοκρατία, καὶ θὰ λέγαμε πώς, καθὼς φαίνεται, πρόκειται γιὰ ἕνα εὐχάριστο πολίτευμα, ἄναρχο καὶ παρδαλό, ποὺ ἀντιμετωπίζει *τοὺς πάντες* μὲ ἕνα εἶδος ἰσότητας, ἴσους καὶ μὴ ἴσους.

Λὲς πράγματα ποὺ μᾶς εἶναι πολὺ γνώριμα.

Πρόσεξε τώρα, εἶπα ἐγώ, ποιᾶς λογῆς θὰ εἶναι ὁ ἀντίστοιχος ἀνθρώπινος τύπος. Ἢ μήπως πρέπει πρῶτα νὰ ἐξετάσουμε, ὅπως κάναμε καὶ γιὰ τὸ πολίτευμα, μὲ ποιόν τρόπο ἐμφανίζεται;

Ναί, εἶπε.

Δὲν ἐμφανίζεται ἄραγε μὲ τὸν ἑξῆς τρόπο; Θὰ εἶναι, θαρρῶ, ὁ γιὸς ἐκείνου τοῦ σφιχτοχέρη καὶ ὀλιγαρχικοῦ, [d] ἀναθρεμμένος ἀπὸ τὸν πατέρα του σύμφωνα μὲ τὰ δικά του ἤθη· ἔτσι;

Γιατί ὄχι;

Σὰν τὸν πατέρα του δὲν θὰ χαλιναγωγεῖ κι αὐτὸς διὰ τῆς βίας τὶς ἡδονὲς μέσα του, ὅσες εἶναι πολυδάπανες χωρὶς νὰ τοῦ ἀποφέρουν χρήματα, αὐτὲς δηλαδὴ ποὺ χαρακτηρίζονται ὡς μὴ ἀναγκαῖες;

Εἶναι φανερό.

Θέλεις τώρα, εἶπα ἐγώ, γιὰ νὰ μὴν ἔχει ἀσάφειες ἡ συζήτησή μας, πρῶτα-πρῶτα νὰ προσδιορίσουμε ποιές ἐπιθυμίες εἶναι ἀναγκαῖες καὶ ποιές μὴ ἀναγκαῖες;

Θέλω, εἶπε αὐτός.

Ὡραῖα· ὅσες δὲν μποροῦμε νὰ τὶς ἀποφύγουμε δὲν θὰ τὶς χαρακτηρίζαμε, σωστά, [e] ὡς ἀναγκαῖες; Ἐπίσης ὅσες μᾶς ἀποφέρουν, ἂν τὶς ἱκανοποιήσουμε, ὠφέλεια. Γιατὶ ἀποτελεῖ ἀνάγκη τῆς φύσης μας νὰ ἐπιζητήσουμε τὴν ἱκανοποίηση αὐτῶν τῶν ἐπιθυμιῶν. Ἢ μήπως ὄχι;

Καὶ πολὺ μάλιστα.

[559a] Δίκαια, ἑπομένως, θὰ δώσουμε σ' αὐτὲς τὶς ἐπιθυμίες τὸ χαρακτηρισμὸ τοῦ ἀναγκαίου.

Δίκαια.

Τοῦτες ἐδῶ ὅμως; Αὐτὲς ποὺ θὰ μποροῦσε κανεὶς νὰ τὶς ἀποφύγει, ἂν προσπαθοῦσε ἀπὸ τὰ νιάτα του κιόλας, καὶ ποὺ ἐπιπλέον, ὅταν ὑπάρχουν μέσα στὴν ψυχή, δὲν ἀσκοῦν ἐπάνω της καμιὰ ἀγαθὴ ἐπίδραση, ὁρισμένες μάλιστα ἐπενεργοῦν καὶ ἄσχημα, αὐτὲς ὅλες ἂν θὰ τὶς χαρακτηρίζαμε ὡς μὴ ἀναγκαῖες, ἄραγε δὲν θὰ τοὺς ἀποδίδαμε ἕναν σωστὸ χαρακτηρισμό;

Ναί, σωστό.

Προελώμεθα δή τι παράδειγμα ἑκατέρων αἵ εἰσιν, ἵνα τύπῳ λάβωμεν αὐτάς;

Οὐκοῦν χρή.

Ἆρ' οὖν οὐχ ἡ τοῦ φαγεῖν μέχρι ὑγιείας τε καὶ εὐεξίας
b καὶ αὐτοῦ σίτου τε καὶ ὄψου ἀναγκαῖος ἂν εἴη;

Οἶμαι.

Ἡ μέν γέ που τοῦ σίτου κατ' ἀμφότερα ἀναγκαία, ᾗ τε ὠφέλιμος ᾗ τε ‹μὴ› παῦσαι ζῶντα δυνατή.

Ναί.

Ἡ δὲ ὄψου, εἴ πῄ τινα ὠφελίαν πρὸς εὐεξίαν παρέχεται,

Πάνυ μὲν οὖν.

Τί δὲ ἡ πέρα τούτων καὶ ἀλλοίων ἐδεσμάτων ἢ τοιούτων ἐπιθυμία, δυνατὴ δὲ κολαζομένη ἐκ νέων καὶ παιδευομένη ἐκ τῶν πολλῶν ἀπαλλάττεσθαι, καὶ βλαβερὰ μὲν σώματι, βλαβερὰ δὲ ψυχῇ πρός τε φρόνησιν καὶ τὸ σωφρονεῖν; ἆρά
c γε ὀρθῶς οὐκ ἀναγκαία ἂν καλοῖτο;

Ὀρθότατα μὲν οὖν.

Οὐκοῦν καὶ ἀναλωτικὰς φῶμεν εἶναι ταύτας, ἐκείνας δὲ χρηματιστικὰς διὰ τὸ χρησίμους πρὸς τὰ ἔργα εἶναι;

Τί μήν;

Οὕτω δὴ καὶ περὶ ἀφροδισίων καὶ τῶν ἄλλων φήσομεν;

Οὕτω.

Ἆρ' οὖν καὶ ὃν νυνδὴ κηφῆνα ὠνομάζομεν, τοῦτον ἐλέγομεν τὸν τῶν τοιούτων ἡδονῶν καὶ ἐπιθυμιῶν γέμοντα καὶ
d ἀρχόμενον ὑπὸ τῶν μὴ ἀναγκαίων, τὸν δὲ ὑπὸ τῶν ἀναγκαίων φειδωλόν τε καὶ ὀλιγαρχικόν;

Ἀλλὰ τί μήν;

Πάλιν τοίνυν, ἦν δ' ἐγώ, λέγωμεν ὡς ἐξ ὀλιγαρχικοῦ δημοκρατικὸς γίγνεται. φαίνεταί δέ μοι τά γε πολλὰ ὧδε γίγνεσθαι.

Νὰ πάρουμε τώρα ἕνα παράδειγμα γιὰ καθένα ἀπὸ τὰ δύο εἴδη, ὥστε νὰ ἔχουμε τὴν τυπικὴ μορφή τους;

Ναί, πρέπει.

Ἄραγε ἡ ἐπιθυμία γιὰ φαγητό, μὲ ὅριο τὴ διατήρηση τῆς ὑγείας καὶ τῆς εὐεξίας τοῦ σώματος, [b] δηλαδὴ ἁπλῶς γιὰ ψωμὶ καὶ γιὰ κάποιο προσφάγι, δὲν θὰ ἦταν μιὰ ἀναγκαία ἐπιθυμία;

Τὸ νομίζω.

Ἡ ἐπιθυμία λοιπὸν γιὰ ψωμὶ εἶναι καὶ ἀπὸ τὶς δύο ἀπόψεις ἀναγκαία: καὶ ἐπειδὴ εἶναι ὠφέλιμη καὶ ἐπειδὴ ἔχει τὴ δύναμη, ἂν δὲν ἱκανοποιηθεῖ, νὰ σταματήσει τὴ ζωή μας.

Ναί.

Ἡ ἐπιθυμία πάλι γιὰ προσφάγι εἶναι ἀναγκαία ἐφόσον κατὰ κάποιον τρόπο συντελεῖ στὴν εὐεξία τοῦ σώματος.

Ἀσφαλῶς.

Τί γίνεται ὅμως μὲ τὴν ἐπιθυμία γιὰ φαγητὰ πέρα ἀπὸ αὐτά, διαφορετικὰ ἢ καὶ παρόμοια; Ἂν ἀπὸ νεαρὴ κιόλας ἡλικία ἡ ἐπιθυμία αὐτὴ περιορίζεται καὶ δέχεται τὴν ἐπίδραση τῆς ἀγωγῆς, στὶς περισσότερες περιπτώσεις ἐξαφανίζεται· κι εἶναι βλαβερὴ γιὰ τὸ σῶμα αὐτὴ ἡ ἐπιθυμία ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴν ψυχή, σὲ σχέση μὲ τὴ φρονιμάδα καὶ τὴ σωφροσύνη της. Ἄραγε [c] δὲν θὰ ἦταν σωστὸ νὰ τὴν χαρακτήριζε κανεὶς ὡς μὴ ἀναγκαία;

Σωστότατο.

Νὰ ποῦμε ἀκόμη ὅτι τοῦτες οἱ ἐπιθυμίες εἶναι δαπανηρές, ἐνῶ ἐκεῖνες οἱ ἄλλες ἐπικερδεῖς δεδομένου ὅτι εἶναι χρήσιμες στὶς παραγωγικὲς δραστηριότητες.

Ἀμφιβάλλεις;

Θὰ ὑποστηρίξουμε τὸ ἴδιο γιὰ τὶς ἐρωτικὲς καὶ τὶς ἄλλες ἐπιθυμίες;

Τὸ ἴδιο.

Καὶ γιὰ ἐκεῖνον ποὺ τὸν χαρακτηρίζαμε προηγουμένως κηφήνα, δὲν ἐννοούσαμε ὅτι εἶναι ὡς ἀπάνω γεμάτος ἀπὸ τέτοιες ἡδονὲς καὶ ἐπιθυμίες κι ὅτι [d] ἔχει παραδοθεῖ στὶς μὴ ἀναγκαῖες ἐπιθυμίες, ἐνῶ τὸν ἄλλο ποὺ κυριαρχεῖται ἀπὸ τὶς ἀναγκαῖες ὅτι εἶναι οἰκονόμος καὶ ὀλιγαρχικός;

Βεβαίως.

Τότε λοιπόν, εἶπα ἐγώ, ἂς ἐξηγήσουμε πάλι πῶς ἀπὸ ὀλιγαρχικὸς γίνεται δημοκρατικός. Κατὰ τὴ γνώμη μου αὐτὸ γίνεται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μὲ τὸν ἑξῆς τρόπο.

Πῶς;

Ὅταν νέος, τεθραμμένος ὡς νυνδὴ ἐλέγομεν, ἀπαιδεύτως τε καὶ φειδωλῶς, γεύσηται κηφήνων μέλιτος, καὶ συγγένηται αἴθωσι θηρσὶ καὶ δεινοῖς, παντοδαπὰς ἡδονὰς καὶ ποικίλας καὶ παντοίως ἐχούσας δυναμένοις σκευάζειν, ἐνταῦθά που
e οἴου εἶναι ἀρχὴν αὐτῷ μεταβολῆς ... ὀλιγαρχικῆς τῆς ἐν ἑαυτῷ εἰς δημοκρατικήν.

Πολλὴ ἀνάγκη, ἔφη.

Ἆρ᾽ οὖν, ὥσπερ ἡ πόλις μετέβαλλε βοηθησάσης τῷ ἑτέρῳ μέρει συμμαχίας ἔξωθεν, ὁμοίας ὁμοίῳ, οὕτω καὶ ὁ νεανίας μεταβάλλει βοηθοῦντος αὖ εἴδους ἐπιθυμιῶν ἔξωθεν τῷ ἑτέρῳ τῶν παρ᾽ ἐκείνῳ, συγγενοῦς τε καὶ ὁμοίου;

Παντάπασιν μὲν οὖν.

Καὶ ἐὰν μέν γε οἶμαι ἀντιβοηθήσῃ τις τῷ ἐν ἑαυτῷ ὀλιγαρχικῷ συμμαχία, ἤ ποθεν παρὰ τοῦ πατρὸς ἢ καὶ τῶν
560 ἄλλων οἰκείων νουθετούντων τε καὶ κακιζόντων, στάσις δὴ καὶ ἀντίστασις καὶ μάχη ἐν αὐτῷ πρὸς αὐτὸν τότε γίγνεται.

Τί μήν;

Καὶ ποτὲ μὲν οἶμαι τὸ δημοκρατικὸν ὑπεχώρησε τῷ ὀλιγαρχικῷ, καί τινες τῶν ἐπιθυμιῶν αἱ μὲν διεφθάρησαν, αἱ δὲ καὶ ἐξέπεσον, αἰδοῦς τινος ἐγγενομένης ἐν τῇ τοῦ νέου ψυχῇ, καὶ κατεκοσμήθη πάλιν.

Γίγνεται γὰρ ἐνίοτε, ἔφη.

Αὖθις δὲ οἶμαι τῶν ἐκπεσουσῶν ἐπιθυμιῶν ἄλλαι ὑπο-
b τρεφόμεναι συγγενεῖς δι᾽ ἀνεπιστημοσύνην τροφῆς πατρὸς πολλαί τε καὶ ἰσχυραὶ ἐγένοντο.

Φιλεῖ γοῦν, ἔφη, οὕτω γίγνεσθαι.

Οὐκοῦν εἵλκυσάν τε πρὸς τὰς αὐτὰς ὁμιλίας, καὶ λάθρᾳ συγγιγνόμεναι πλῆθος ἐνέτεκον.

Τί μήν;

Τελευτῶσαι δὴ οἶμαι κατέλαβον τὴν τοῦ νέου τῆς ψυχῆς ἀκρόπολιν, αἰσθόμεναι κενὴν μαθημάτων τε καὶ ἐπιτηδευμάτων καλῶν καὶ λόγων ἀληθῶν, οἳ δὴ ἄριστοι φρουροί τε καὶ φύλακες ἐν ἀνδρῶν θεοφιλῶν εἰσι διανοίαις.

Πῶς;

Ὅταν ἕνας νέος ἀναθρεμμένος, ὅπως τώρα δὰ λέγαμε, μέσα στὴν ἀμορφωσιὰ καὶ τὴν τσιγκουνιά, γευτεῖ τὸ μέλι τῶν κηφήνων καὶ συγχρωτιστεῖ μὲ θεριὰ ἄγρια κι ἐπικίνδυνα ποὺ ἔχουν τὸν τρόπο νὰ τοῦ σερβίρουν κάθε λογῆς ἡδονές, τὶς πιὸ παρδαλὲς καὶ τὶς πιὸ παράξενες, κάπου ἐδῶ [e] νὰ φανταστεῖς ὅτι ξεκινάει ἡ ἀλλαγὴ τῆς ὀλιγαρχικῆς φύσης μέσα του σὲ δημοκρατική.

Εἶναι ἀναγκαῖο νὰ γίνει ἔτσι, εἶπε.

Ὅπως λοιπὸν τὸ πολίτευμα τῆς πόλης ἄλλαξε χάρη στὴ βοήθεια ποὺ πρόσφεραν στὴ μία πολιτικὴ παράταξη ἐξωτερικοὶ σύμμαχοί της, οἱ ὅμοιοι στοὺς ὅμοιούς τους, ἔτσι καὶ ὁ νεαρὸς ἀλλάζει μέσα του, ὅταν ἔρχεται ἀπ' ἔξω ἕνα ὁρισμένο εἶδος ἐπιθυμιῶν καὶ προσφέρει τὴ βοήθειά του στὶς συγγενικὲς καὶ ὅμοιες ἐπιθυμίες ποὺ ὁ ἴδιος ἔχει μέσα του· σωστά;

Ἀκριβῶς ἔτσι.

Κι ἄν, φαντάζομαι, ἔλθει μιὰ ἄλλη συμμαχικὴ δύναμη νὰ βοηθήσει τὸ ὀλιγαρχικὸ στοιχεῖο μέσα του, ἂς ποῦμε ἀπὸ τὴ μεριὰ τοῦ πατέρα του ἢ κι ἀπὸ ἄλλους δικούς του ἀνθρώπους, ποὺ θὰ τὸν νουθετοῦν καὶ θὰ τὸν ἐπιπλήττουν, τότε ἐξεγείρεται μέσα του [560a] κι ἀντιστέκεται σ' αὐτὸ καὶ ξεσπάει μιὰ μάχη μὲ τὸν ἴδιο του τὸν ἑαυτό.

Ἀναπόφευκτα.

Κι ἄλλοτε, θαρρῶ, τὸ δημοκρατικὸ στοιχεῖο ὑποχωρεῖ μπροστὰ στὸ ὀλιγαρχικό, ὁπότε ἄλλες ἀπὸ τὶς ἐπιθυμίες νεκρώνονται κι ἄλλες πάλι ἀποβάλλονται, καθὼς ἕνα κάποιο αἴσθημα ντροπῆς ἁπλώνεται στὴν ψυχὴ τοῦ νέου καὶ ξαναμπαίνει τότε μιὰ τάξη σ' αὐτήν.

Πραγματικά, πότε-πότε γίνεται, εἶπε.

Ὕστερ' ἀπὸ λίγο ὅμως, θαρρῶ, κάποιες ἄλλες ἐπιθυμίες, συγγενικὲς μὲ ἐκεῖνες ποὺ ἐκδιώχθηκαν, [b] ξαναφουντώνουν καὶ γίνονται δυνατὲς ἐξαιτίας τῆς ἄγνοιας τοῦ πατέρα πῶς νὰ δώσει ἀνατροφὴ στὸ παιδί.

Συνήθως, εἶπε, ἔτσι συμβαίνει.

Τὸν παρασύρουν λοιπὸν στὶς ἴδιες κακὲς συναναστροφὲς κι ἀπὸ τὴν κρυφὴ συνεύρεσή τους γεννοβολοῦν ἕνα πλῆθος κακὲς ἐπιθυμίες.

Ναί, πραγματικά.

Τελικά, κυριεύουν, νομίζω, τὴν ἀκρόπολη τῆς ψυχῆς τοῦ νέου, καθὼς ἀντιλαμβάνονται ὅτι εἶναι ἀδειανὴ ἀπὸ γνώσεις καὶ προσπάθειες εὐγενικές, ἀδειανὴ κι ἀπὸ ἀληθινοὺς στοχασμούς, ποὺ εἶναι οἱ καλύτεροι φρουροὶ καὶ φύλακες στὶς καρδιὲς ἀνθρώπων ἀγαπητῶν στοὺς θεούς.

c Καὶ πολύ γ', ἔφη.

Ψευδεῖς δὴ καὶ ἀλαζόνες οἶμαι λόγοι τε καὶ δόξαι ἀντ' ἐκείνων ἀναδραμόντες κατέσχον τὸν αὐτὸν τόπον τοῦ τοιούτου.

Σφόδρα γ', ἔφη.

Ἆρ' οὖν οὐ πάλιν τε εἰς ἐκείνους τοὺς Λωτοφάγους ἐλθὼν φανερῶς κατοικεῖ, καὶ ἐὰν παρ' οἰκείων τις βοήθεια τῷ φειδωλῷ αὐτοῦ τῆς ψυχῆς ἀφικνῆται, κλῄσαντες οἱ ἀλαζόνες λόγοι ἐκεῖνοι τὰς τοῦ βασιλικοῦ τείχους ἐν αὐτῷ πύλας οὔτε αὐτὴν τὴν συμμαχίαν παριᾶσιν, οὔτε πρέσβεις πρεσβυτέρων
d λόγους ἰδιωτῶν εἰσδέχονται, αὐτοί τε κρατοῦσι μαχόμενοι, καὶ τὴν μὲν αἰδῶ ἠλιθιότητα ὀνομάζοντες ὠθοῦσιν ἔξω ἀτίμως φυγάδα, σωφροσύνην δὲ ἀνανδρίαν καλοῦντές τε καὶ προπηλακίζοντες ἐκβάλλουσι, μετριότητα δὲ καὶ κοσμίαν δαπάνην ὡς ἀγροικίαν καὶ ἀνελευθερίαν οὖσαν πείθοντες ὑπερορίζουσι μετὰ πολλῶν καὶ ἀνωφελῶν ἐπιθυμιῶν;

Σφόδρα γε.

Τούτων δέ γέ που κενώσαντες καὶ καθήραντες τὴν τοῦ
e κατεχομένου τε ὑπ' αὐτῶν καὶ τελουμένου ψυχὴν μεγάλοισι τέλεσι, τὸ μετὰ τοῦτο ἤδη ὕβριν καὶ ἀναρχίαν καὶ ἀσωτίαν καὶ ἀναίδειαν λαμπρὰς μετὰ πολλοῦ χοροῦ κατάγουσιν ἐστεφανωμένας, ἐγκωμιάζοντες καὶ ὑποκοριζόμενοι, ὕβριν μὲν εὐπαιδευσίαν καλοῦντες, ἀναρχίαν δὲ ἐλευθερίαν, ἀσωτίαν
561 δὲ μεγαλοπρέπειαν, ἀναίδειαν δὲ ἀνδρείαν. ἆρ' οὐχ οὕτω πως, ἦν δ' ἐγώ, νέος ὢν μεταβάλλει ἐκ τοῦ ἐν ἀναγκαίοις ἐπιθυμίαις τρεφομένου τὴν τῶν μὴ ἀναγκαίων καὶ ἀνωφελῶν ἡδονῶν ἐλευθέρωσίν τε καὶ ἄνεσιν;

Καὶ μάλα γ', ἦ δ' ὅς, ἐναργῶς.

Ζῇ δὴ οἶμαι μετὰ ταῦτα ὁ τοιοῦτος οὐδὲν μᾶλλον εἰς ἀναγκαίους ἢ μὴ ἀναγκαίους ἡδονὰς ἀναλίσκων καὶ χρήματα καὶ πόνους καὶ διατριβάς· ἀλλ' ἐὰν εὐτυχὴς ᾖ καὶ μὴ πέρα ἐκβακχευθῇ, ἀλλά τι καὶ πρεσβύτερος γενόμενος τοῦ πολλοῦ
b θορύβου παρελθόντος μέρη τε καταδέξηται τῶν ἐκπεσόντων

[c] Βεβαιότατα, εἶπε.

Κι ἔτσι, ἀντὶ γιὰ τοὺς φύλακες αὐτούς, ὁρμοῦν μέσα καὶ πιάνουν τὸν ἴδιο αὐτὸ τόπο τῆς ψυχῆς ἑνὸς τέτοιου νέου λόγια καὶ γνῶμες κίβδηλες καὶ κενόδοξες.

Ναί, τὸ κάνουν, εἶπε.

Κι αὐτός, ξαναγυρίζοντας σ' ἐκείνους τοὺς Λωτοφάγους, δὲν ζεῖ πιὰ φανερὰ μαζί τους; Κι ἂν ἔλθει ἀπὸ τὴν πλευρὰ τῶν δικῶν του κάποια στήριξη γιὰ τὸ κομμάτι τῆς ψυχῆς του ποὺ ἀγαπᾶ τὴν οἰκονομία, τὰ ἀλαζονικὰ λόγια *κλείνουν* τὶς πύλες τοῦ βασιλικοῦ τείχους μέσα του καὶ *οὔτε* ἀφήνουν τούτους τοὺς συμμάχους νὰ περάσουν *οὔτε* δέχονται μέσα στὸ τεῖχος λόγια σταλμένα σὰν πρεσβεία [d] ἀπὸ ἀνθρώπους ἁπλούς, προχωρημένους στὰ χρόνια. Ἔτσι ἐπικρατοῦν *αὐτοὶ* στὴ μάχη καὶ τότε χαρακτηρίζοντας τὸ αἴσθημα τῆς ντροπῆς ἠλιθιότητα, τὸ ἀπωθοῦν μὲ ἐξευτελιστικὸ τρόπο καὶ τὸ διώχνουν ἀπὸ τὴν ψυχή, τὴ φρονιμάδα, ἀποκαλώντας την ἀνανδρία, τὴν ξαποστέλνουν μὲ προπηλακισμούς, ἐνῶ τὴ μετρημένη συμπεριφορὰ καὶ τὴν αὐτοσυγκράτηση στὶς δαπάνες τὶς ἐξορίζουν μὲ τὴ βοήθεια ἑνὸς πλήθους ἀπὸ ἄχρηστες ἐπιθυμίες, καὶ πείθουν τὸν κόσμο ὅτι ἀποτελοῦν χωριατιὰ καὶ τσιγκουνιά. Αὐτὸ δὲν συμβαίνει;

Καὶ πολὺ μάλιστα.

Κι ἀφοῦ κατὰ κάποιον τρόπο ἀδειάσουν καὶ καθαρίσουν τὴν ψυχὴ ἐκείνου ποὺ τὸν ἔχουν πιὰ [e] στὴν κατοχή τους καὶ τὸν μυοῦν μὲ μεγάλες μυσταγωγίες, τῆς φέρνουν ὕστερα ἀπὸ αὐτὸ μέσα, μετὰ φανῶν καὶ λαμπάδων, τὴν ὑπεροψία, τὴν ἀναρχία, τὴν ἀσωτία, τὴν ξεδιαντροπιὰ στεφανοστόλιστες κι ἐξυμνώντας τες καὶ ἀποκαλώντας χαϊδευτικὰ τὴν ὑβριστικὴ συμπεριφορὰ ἐξαίρετη ἀγωγή, τὴν ἀναρχία ἐλευθερία, τὴν ἀσωτία [561a] μεγαλοπρέπεια, τὴν ξεδιαντροπιὰ παλληκαροσύνη. Ἄραγε κάπως ἔτσι, εἶπα ἐγώ, ἕνας νέος, μεγαλωμένος μὲ πνεῦμα λιτοῦ περιορισμοῦ στὶς ἀναγκαῖες ἐπιθυμίες, δὲν παραδίνεται ἔπειτα σὲ μιὰ κατάσταση ὅπου οἱ μὴ ἀναγκαῖες καὶ ἀνώφελες ἡδονὲς ἔχουν πιὰ ἐλευθερωθεῖ καὶ ἀποχαλινωθεῖ;

Ἀκριβῶς αὐτὸ συμβαίνει, εἶπε.

Ζεῖ, ἔτσι, ὕστερ' ἀπὸ αὐτὰ ἕνας τέτοιος ἄνθρωπος ξοδιάζοντας χρήματα καὶ κόπους καὶ χρόνο *ἀδιακρίτως* σὲ ἀναγκαῖες καὶ σὲ μὴ ἀναγκαῖες ἀπολαύσεις. Ἂν σταθεῖ τυχερὸς καὶ δὲν τὸν συνεπάρει ἐντελῶς ὁ ἐνθουσιασμὸς ἀλλά, καθὼς θὰ προχωρεῖ στὴν ἡλικία, θὰ καταλαγιάζει ἡ μεγάλη [b] ταραχὴ καὶ θὰ δέχεται μέσα του κάτι ἀπὸ ὅσα πρωτύτερα εἶχε ἀποδιώξει, ἔτσι ποὺ

καὶ τοῖς ἐπεισελθοῦσι μὴ ὅλον ἑαυτὸν ἐνδῷ, εἰς ἴσον δή τι καταστήσας τὰς ἡδονὰς διάγει, τῇ παραπιπτούσῃ ἀεὶ ὥσπερ λαχούσῃ τὴν ἑαυτοῦ ἀρχὴν παραδιδοὺς ἕως ἂν πληρωθῇ, καὶ αὖθις ἄλλῃ, οὐδεμίαν ἀτιμάζων ἀλλ' ἐξ ἴσου τρέφων.

Πάνυ μὲν οὖν.

Καὶ λόγον γε, ἦν δ' ἐγώ, ἀληθῆ οὐ προσδεχόμενος οὐδὲ παριεὶς εἰς τὸ φρούριον, ἐάν τις λέγῃ ὡς αἱ μέν εἰσι τῶν
c καλῶν τε καὶ ἀγαθῶν ἐπιθυμιῶν ἡδοναί, αἱ δὲ τῶν πονηρῶν, καὶ τὰς μὲν χρὴ ἐπιτηδεύειν καὶ τιμᾶν, τὰς δὲ κολάζειν τε καὶ δουλοῦσθαι· ἀλλ' ἐν πᾶσι τούτοις ἀνανεύει τε καὶ ὁμοίας φησὶν ἁπάσας εἶναι καὶ τιμητέας ἐξ ἴσου.

Σφόδρα γάρ, ἔφη, οὕτω διακείμενος τοῦτο δρᾷ.

Οὐκοῦν, ἦν δ' ἐγώ, καὶ διαζῇ τὸ καθ' ἡμέραν οὕτω χαριζόμενος τῇ προσπιπτούσῃ ἐπιθυμίᾳ, τοτὲ μὲν μεθύων καὶ καταυλούμενος, αὖθις δὲ ὑδροποτῶν καὶ κατισχναινόμενος,
d τοτὲ δ' αὖ γυμναζόμενος, ἔστιν δ' ὅτε ἀργῶν καὶ πάντων ἀμελῶν, τοτὲ δ' ὡς ἐν φιλοσοφίᾳ διατρίβων. πολλάκις δὲ πολιτεύεται, καὶ ἀναπηδῶν ὅτι ἂν τύχῃ λέγει τε καὶ πράττει· κἄν ποτέ τινας πολεμικοὺς ζηλώσῃ, ταύτῃ φέρεται, ἢ χρηματιστικούς, ἐπὶ τοῦτ' αὖ. καὶ οὔτε τις τάξις οὔτε ἀνάγκη ἔπεστιν αὐτοῦ τῷ βίῳ, ἀλλ' ἡδύν τε δὴ καὶ ἐλευθέριον καὶ μακάριον καλῶν τὸν βίον τοῦτον χρῆται αὐτῷ διὰ παντός.

e Παντάπασιν, ἦ δ' ὅς, διελήλυθας βίον ἰσονομικοῦ τινος ἀνδρός.

Οἶμαι δέ γε, ἦν δ' ἐγώ, καὶ παντοδαπόν τε καὶ πλείστων ἠθῶν μεστόν, καὶ τὸν καλόν τε καὶ ποικίλον, ὥσπερ ἐκείνην τὴν πόλιν, τοῦτον τὸν ἄνδρα εἶναι· ὃν πολλοὶ ἂν καὶ πολλαὶ ζηλώσειαν τοῦ βίου, παραδείγματα πολιτειῶν τε καὶ τρόπων πλεῖστα ἐν αὐτῷ ἔχοντα.

Οὗτος γάρ, ἔφη, ἔστιν.

δὲν θὰ εἶναι πιὰ ἐξολοκλήρου παραδομένος σ' αὐτὰ ποὺ ἔχουν εἰσχωρήσει μέσα του, τότε θὰ ἐξισορροπήσει κάπως στὴ ζωή του τὶς ἀπολαύσεις· θὰ παραδίδει κάθε μέρα τὰ ἡνία τοῦ ἑαυτοῦ του στὴν πρώτη τυχούσα ἡδονὴ σὰν σὲ ἄρχοντα ποὺ τοῦ ἔλαχε στὸν κλῆρο, κι ὕστερα σὲ κάποια ἄλλη ἡδονὴ ὥσπου νὰ νιώσει ὁ ἴδιος ἱκανοποίηση, χωρὶς νὰ καταφρονεῖ καμία ἀλλὰ τιμώντας τες ὅλες ἐξίσου.

Ἀκριβῶς ἔτσι.

Καὶ βέβαια, εἶπα ἐγώ, ἕναν σωστὸ λόγο δὲν δέχεται κὰν νὰ τὸν ἀκούσει οὔτε τὸν ἀφήνει νὰ μπεῖ στὸ κάστρο τῆς ψυχῆς του, ὅταν τοῦ λένε ὅτι ὑπάρχουν ἡδονὲς ποὺ προέρχονται ἀπὸ [c] καλὲς καὶ εὐγενικὲς ἐπιθυμίες κι ἄλλες πάλι ποὺ γεννιοῦνται ἀπὸ ἐπιθυμίες ποταπές· κι ὅτι εἶναι σωστὸ τὶς πρῶτες νὰ τὶς καλλιεργεῖ κανεὶς καὶ νὰ τὶς ἔχει περὶ πολλοῦ, ἐνῶ τὶς ἄλλες νὰ τὶς ἐλέγχει καὶ νὰ τὶς ὑποτάσσει. Αὐτὸς ὅμως κουνάει σ' ὅλα αὐτὰ ἀρνητικὰ τὸ κεφάλι του καὶ ἐπιμένει πὼς εἶναι ὅλες τους ἴδιες καὶ πὼς πρέπει κανεὶς νὰ τοὺς δίνει τὴν ἴδια ἀξία.

Στὴν κατάσταση ποὺ εἶναι, εἶπε, ἀναγκαστικὰ θὰ κάνει αὐτό.

Ἔτσι λοιπόν, εἶπα ἐγώ, βγάζει μιὰ ζωὴ κάνοντας καθημερινὰ τὸ χατίρι τῆς μιᾶς ἢ τῆς ἄλλης ἐπιθυμίας, ὅπως τοῦ ἔρχονται, ἄλλοτε μεθώντας μὲ κρασὶ καὶ μὲ τοὺς ἤχους τοῦ αὐλοῦ, ἄλλοτε πίνοντας μόνο νεράκι, προσπαθώντας νὰ ἀδυνατίσει, [d] ἄλλοτε πάλι γυμνάζοντας τὸ κορμί του, ἄλλοτε μὴ κάνοντας τίποτα καὶ ἀδιαφορώντας γιὰ τὰ πάντα, κι ἄλλοτε παριστάνοντας ὅτι ἀσχολεῖται τάχα μὲ τὴ φιλοσοφία. Συχνὰ μπαίνει στὴν πολιτική, πετάγεται ἀπάνω καὶ λέει καὶ κάνει ὅ,τι τοῦ ἔρθει· ἂν πρὸς στιγμὴν νιώσει θαυμασμὸ γιὰ κάποιους στρατιωτικούς, στρέφεται κατὰ 'κεῖ, ἂν πάλι γιὰ κάποιους ἐπιχειρηματίες, στρέφεται στὴ δική τους δραστηριότητα· κι οὔτε τάξη καμία ὑπάρχει στὴ ζωή του οὔτε ἐσωτερικὴ συνοχή, ἀλλὰ χαρακτηρίζοντας αὐτὴ τὴ ζωὴ γλυκιά, ἐλεύθερη καὶ τρισευτυχισμένη, δὲν τὴν ἀλλάζει μὲ τίποτα.

[e] Ἔκανες, εἶπε ἐκεῖνος, τέλεια περιγραφὴ τῆς ζωῆς ἑνὸς ἀνθρώπου παθιασμένου γιὰ ἴσα δικαιώματα.

Καὶ νομίζω, εἶπα ἐγώ, πὼς πρόκειται γιὰ ἕναν ἄνθρωπο τῆς σειρᾶς, γεμάτον ἀπὸ λογῆς-λογῆς χαρακτηριστικά, ὡραῖο καὶ παρδαλὸ σὰν τὴν πόλη ποὺ περιγράψαμε. Ἕναν ἄνθρωπο ποὺ πολλοὶ καὶ πολλὲς θὰ τὸν ζήλευαν γιὰ τὸν τρόπο τῆς ζωῆς του, καὶ ποὺ κλείνει μέσα του ἕνα σωρὸ τύπους πολιτευμάτων καὶ χαρακτήρων.

Ἔτσι εἶναι.

562 Τί οὖν; τετάχθω ἡμῖν κατὰ δημοκρατίαν ὁ τοιοῦτος ἀνήρ, ὡς δημοκρατικὸς ὀρθῶς ἂν προσαγορευόμενος;

Τετάχθω, ἔφη.

Ἡ καλλίστη δή, ἦν δ᾽ ἐγώ, πολιτεία τε καὶ ὁ κάλλιστος ἀνὴρ λοιπὰ ἂν ἡμῖν εἴη διελθεῖν, τυραννίς τε καὶ τύραννος.

Κομιδῇ γ᾽, ἔφη.

Φέρε δή, τίς τρόπος τυραννίδος, ὦ φίλε ἑταῖρε, γίγνεται; ὅτι μὲν γὰρ ἐκ δημοκρατίας μεταβάλλει σχεδὸν δῆλον.

Δῆλον.

Ἆρ᾽ οὖν τρόπον τινὰ τὸν αὐτὸν ἔκ τε ὀλιγαρχίας δημο-
b κρατία γίγνεται καὶ ἐκ δημοκρατίας τυραννίς;

Πῶς;

Ὃ προύθεντο, ἦν δ᾽ ἐγώ, ἀγαθόν, καὶ δι᾽ ὃ ἡ ὀλιγαρχία καθίστατο —τοῦτο δ᾽ ἦν πλοῦτος· ἦ γάρ; —

Ναί.

Ἡ πλούτου τοίνυν ἀπληστία καὶ ἡ τῶν ἄλλων ἀμέλεια διὰ χρηματισμὸν αὐτὴν ἀπώλλυ.

Ἀληθῆ, ἔφη.

Ἆρ᾽ οὖν καὶ ὃ δημοκρατία ὁρίζεται ἀγαθόν, ἡ τούτου ἀπληστία καὶ ταύτην καταλύει;

Λέγεις δ᾽ αὐτὴν τί ὁρίζεσθαι;

Τὴν ἐλευθερίαν, εἶπον. τοῦτο γάρ που ἐν δημοκρατουμένῃ
c πόλει ἀκούσαις ἂν ὡς ἔχει τε κάλλιστον καὶ διὰ ταῦτα ἐν
μόνῃ ταύτῃ ἄξιον οἰκεῖν ὅστις φύσει ἐλεύθερος.

Λέγεται γὰρ δή, ἔφη, καὶ πολὺ τοῦτο τὸ ῥῆμα.

Ἆρ᾽ οὖν, ἦν δ᾽ ἐγώ, ὅπερ ἦα νυνδὴ ἐρῶν, ἡ τοῦ τοιούτου ἀπληστία καὶ ἡ τῶν ἄλλων ἀμέλεια καὶ ταύτην τὴν πολιτείαν μεθίστησίν τε καὶ παρασκευάζει τυραννίδος δεηθῆναι;

Πῶς; ἔφη.

Ὅταν οἶμαι δημοκρατουμένη πόλις ἐλευθερίας διψήσασα
d κακῶν οἰνοχόων προστατούντων τύχῃ, καὶ πορρωτέρω τοῦ

[562a] Λοιπόν; Νὰ τὸν ἐντάξουμε τὸν ἄνθρωπο αὐτὸ στὸ δημοκρατικὸ πολίτευμα; Σωστὸ δὲν θὰ ἦταν νὰ τὸν ἀποκαλούσαμε δημοκρατικό;

Νὰ τὸν ἐντάξουμε, εἶπε.

Μᾶς μένει τώρα, εἶπα, νὰ ἐξετάσουμε τὸ πιὸ ὡραῖο πολίτευμα καὶ τὸν πιὸ ὡραῖο ἄνθρωπο: τὴν τυραννίδα καὶ τὸν τύραννο.

Ἀκριβῶς, εἶπε.

Ἐμπρὸς λοιπόν, ἀγαπητὲ φίλε: Ποιός εἶναι ὁ χαρακτήρας τοῦ τυραννικοῦ πολιτεύματος; Ὅσο γιὰ τὴν προέλευσή του εἶναι σχεδὸν φανερὸ ὅτι προέρχεται ἀπὸ τὴ δημοκρατία.

Εἶναι φανερό.

Ἄραγε ἡ τυραννίδα δὲν γεννιέται ἀπὸ τὴ δημοκρατία κατὰ κάποιον τρόπο [b] ὅπως καὶ ἡ δημοκρατία ἀπὸ τὴν ὀλιγαρχία;

Πῶς;

Τὸ ἀγαθό, εἶπα ἐγώ, ποὺ ἔταξαν οἱ ὀλιγαρχικοὶ ὡς στόχο τους καὶ στὸ ὁποῖο βασίστηκε ἡ ἐγκαθίδρυση τοῦ ὀλιγαρχικοῦ πολιτεύματος ἦταν ὁ πλοῦτος· ἔτσι δὲν εἶναι;

Ναί.

Αἰτία, ἑπομένως, τῆς διάλυσης τοῦ ὀλιγαρχικοῦ πολιτεύματος ἦταν ἡ ἄπληστη ἐπιδίωξη τοῦ πλούτου καὶ ἡ παραμέληση ὅλων τῶν ἄλλων πραγμάτων γιὰ χάρη τῆς ἀπόκτησης χρημάτων.

Εἶναι ἀλήθεια, εἶπε.

Καὶ ἡ ἀπληστία τῆς δημοκρατίας γιὰ ὅ,τι ἡ ἴδια ὁρίζει ὡς ἀγαθὸ δὲν ἀποτελεῖ τὴν αἰτία ἡ ὁποία ὁδηγεῖ καὶ τὴν ἴδια στὴν καταστροφή;

Ποιό πρᾶγμα, κατὰ τὴ γνώμη σου, ὁρίζει ἡ δημοκρατία ὡς τὸ ἀγαθό;

Τὴν ἐλευθερία, εἶπα. Γιατὶ σὲ μιὰ πόλη μὲ δημοκρατικὸ πολίτευμα [c] *αὐτὸ* θὰ ἀκούσεις ὅτι εἶναι τὸ πιὸ ὄμορφο πρᾶγμα σ' αὐτὴν καὶ ὅτι γιὰ *τοῦτο* ἡ πόλη αὐτὴ εἶναι ἡ *μόνη*, στὴν ὁποία ἀξίζει νὰ ζεῖ ἕνας ἄνθρωπος ἀπὸ τὴ φύση του ἐλεύθερος.

Πράγματι, εἶπε, λέγεται αὐτὸ καὶ μάλιστα κατὰ κόρον.

Δὲν συμβαίνει λοιπόν, κι αὐτὸ ἀκριβῶς πήγαινα τώρα νὰ πῶ, ἡ ἀπληστία τῆς ἐλευθερίας καὶ ἡ παραμέληση ὅλων τῶν ἄλλων νὰ ὁδηγεῖ καὶ αὐτὸ τὸ πολίτευμα στὴν ἀνατροπὴ καὶ νὰ προετοιμάζει τὸ ἔδαφος γιὰ τὴν τυραννίδα;

Μὲ ποιόν τρόπο; ρώτησε.

Ὅταν, θαρρῶ, μιὰ πολιτεία μὲ δημοκρατικὸ πολίτευμα, διψασμένη γιὰ ἐλευθερία, [d] τύχει νὰ ἔχει ἐπικεφαλῆς της κακοὺς ἀρχιτρίκλινους καὶ μεθύ-

δέοντος ἀκράτου αὐτῆς μεθυσθῇ, τοὺς ἄρχοντας δή, ἂν μὴ πάνυ πρᾷοι ὦσι καὶ πολλὴν παρέχωσι τὴν ἐλευθερίαν, κολάζει αἰτιωμένη ὡς μιαρούς τε καὶ ὀλιγαρχικούς.

Δρῶσιν γάρ, ἔφη, τοῦτο.

Τοὺς δέ γε, εἶπον, τῶν ἀρχόντων κατηκόους προπηλακίζει ὡς ἐθελοδούλους τε καὶ οὐδὲν ὄντας, τοὺς δὲ ἄρχοντας μὲν ἀρχομένοις, ἀρχομένους δὲ ἄρχουσιν ὁμοίους ἰδίᾳ τε καὶ δημοσίᾳ ἐπαινεῖ τε καὶ τιμᾷ. ἆρ' οὐκ ἀνάγκη ἐν τοιαύτῃ e πόλει ἐπὶ πᾶν τὸ τῆς ἐλευθερίας ἰέναι;

Πῶς γὰρ οὔ;

Καὶ καταδύεσθαί γε, ἦν δ' ἐγώ, ὦ φίλε, εἴς τε τὰς ἰδίας οἰκίας καὶ τελευτᾶν μέχρι τῶν θηρίων τὴν ἀναρχίαν ἐμφυομένην.

Πῶς, ἦ δ' ὅς, τὸ τοιοῦτον λέγομεν;

Οἷον, ἔφην, πατέρα μὲν ἐθίζεσθαι παιδὶ ὅμοιον γίγνεσθαι καὶ φοβεῖσθαι τοὺς ὑεῖς, ὑὸν δὲ πατρί, καὶ μήτε αἰσχύνεσθαι μήτε δεδιέναι τοὺς γονέας, ἵνα δὴ ἐλεύθερος ᾖ· μέτοικον δὲ 563 ἀστῷ καὶ ἀστὸν μετοίκῳ ἐξισοῦσθαι, καὶ ξένον ὡσαύτως.

Γίγνεται γὰρ οὕτως, ἔφη.

Ταῦτά τε, ἦν δ' ἐγώ, καὶ σμικρὰ τοιάδε ἄλλα γίγνεται· διδάσκαλός τε ἐν τῷ τοιούτῳ φοιτητὰς φοβεῖται καὶ θωπεύει, φοιτηταί τε διδασκάλων ὀλιγωροῦσιν, οὕτω δὲ καὶ παιδαγωγῶν· καὶ ὅλως οἱ μὲν νέοι πρεσβυτέροις ἀπεικάζονται καὶ διαμιλλῶνται καὶ ἐν λόγοις καὶ ἐν ἔργοις, οἱ δὲ γέροντες συγκαθιέντες τοῖς νέοις εὐτραπελίας τε καὶ χαριεντισμοῦ b ἐμπίμπλανται, μιμούμενοι τοὺς νέους, ἵνα δὴ μὴ δοκῶσιν ἀηδεῖς εἶναι μηδὲ δεσποτικοί.

Πάνυ μὲν οὖν, ἔφη.

Τὸ δέ γε, ἦν δ' ἐγώ, ἔσχατον, ὦ φίλε, τῆς ἐλευθερίας τοῦ πλήθους, ὅσον γίγνεται ἐν τῇ τοιαύτῃ πόλει, ὅταν δὴ οἱ ἐωνημένοι καὶ αἱ ἐωνημέναι μηδὲν ἧττον ἐλεύθεροι ὦσι τῶν πριαμένων. ἐν γυναιξὶ δὲ πρὸς ἄνδρας καὶ ἀνδράσι πρὸς γυναῖκας ὅση ἡ ἰσονομία καὶ ἐλευθερία γίγνεται, ὀλίγου ἐπελαθόμεθ' εἰπεῖν.

σει ἀπὸ τὴν ἀσυγκέραστη ἐλευθερία περισσότερο ἀπ' ὅσο πρέπει, τότε, ἂν οἱ ἄρχοντές της δὲν θὰ εἶναι πάρα πολὺ καλόβολοι καὶ δὲν θὰ ἀφήνουν μεγάλη ἐλευθερία, ἡ πολιτεία τοὺς *τιμωρεῖ* κατηγορώντας τους πὼς τάχα εἶναι στυγεροὶ κι ἔχουν ὀλιγαρχικὸ φρόνημα.

Ναί, εἶπε· τὸ κάνουν αὐτό.

Κι ἐκείνους πάλι, εἶπα, ποὺ δείχνουν ὑπακοὴ στοὺς ἄρχοντες τοὺς περιλούζει μὲ βρισιὲς πὼς τάχα εἶναι δουλοπρεπεῖς καὶ τιποτένιοι, ἐνῶ τοὺς ἄρχοντες ποὺ συμπεριφέρονται σὰν ἀρχόμενοι καὶ τοὺς ἀρχόμενους ποὺ συμπεριφέρονται ὅπως οἱ ἄρχοντες τοὺς ἐπαινεῖ καὶ στὶς κατιδίαν συναναστροφὲς ἀλλὰ καὶ δημόσια, καὶ τοὺς τιμᾶ. Ἀναπόφευκτα λοιπὸν μέσα σὲ μιὰ τέτοια [e] πόλη, ἡ τάση γιὰ ἐλευθερία δὲν θὰ ξεπεράσει κάθε ὅριο;

Φυσικά.

Κι ἡ ἀναρχία, φίλε μου, εἶπα ἐγώ, θὰ τρυπώσει τότε καὶ στὰ σπίτια τῶν πολιτῶν καὶ στὸ τέλος θὰ μπολιάσει ἀκόμη καὶ τὰ ζῶα.

Πῶς τὸ ἐννοοῦμε, ρώτησε, αὐτό;

Νά ἔτσι, εἶπα· ὁ πατέρας, γιὰ παράδειγμα, συνηθίζει νὰ γίνεται ἴσος κι ὅμοιος μὲ τὸ παιδὶ καὶ νὰ φοβᾶται τοὺς γιούς του, κι ὁ γιὸς ἴσος κι ὅμοιος μὲ τὸν πατέρα, καὶ οὔτε νὰ ντρέπεται τοὺς γονεῖς του οὔτε νὰ τοὺς φοβᾶται, γιὰ νὰ εἶναι πλέρια ἐλεύθερος· κι ὁ μέτοικος πάλι νὰ ἐξισώνεται [563a] μὲ τὸν πολίτη καὶ ὁ πολίτης μὲ τὸ μέτοικο, καὶ τὸ ἴδιο κι ὁ ξένος.

Πραγματικά, ἔτσι γίνεται, εἶπε.

Κι ἐπίσης γίνονται, εἶπα ἐγώ, καὶ κάποια ἄλλα τέτοια μικρὰ πράγματα. Ὁ δάσκαλος φοβᾶται, μὲ αὐτὲς τὶς συνθῆκες, τοὺς μαθητὲς καὶ τοὺς χαϊδολογάει, κι οἱ μαθητὲς πάλι δὲν δίνουν στοὺς δασκάλους τους καμία σημασία, τὸ ἴδιο καὶ σ' ἐκείνους ποὺ τοὺς ἐπιτηροῦν· καὶ γενικῶς οἱ νέοι ἀντιγράφουν τὴ συμπεριφορὰ τῶν γεροντοτέρων καὶ παραβγαίνουν μαζί τους στὰ λόγια καὶ στὶς πράξεις, ἐνῶ ἀπὸ τὴν ἄλλη οἱ γέροι συναγελάζονται μὲ τοὺς νέους, ἀστειεύονται καὶ χαριεντίζονται [b] μαζί τους καὶ προσπαθοῦν νὰ μιμοῦνται τὰ φερσίματα τῶν νέων γιὰ νὰ μὴ δίνουν τὴν ἐντύπωση πὼς εἶναι δυσάρεστοι καὶ καταπιεστικοί.

Μεγάλη ἀλήθεια αὐτό, εἶπε.

Τὸ ἄκρον ἄωτον ὅμως τῆς ἐλευθερίας, φίλε μου, εἶπα ἐγώ, μέσα σὲ τούτη τὴν πόλη, εἶναι ὅταν ὅσοι κι ὅσες ἔχουν πουληθεῖ ὡς δοῦλοι ἔχουν ἐλευθερία ὄχι λιγότερη ἀπὸ ἐκείνους ποὺ τοὺς ἀγόρασαν. Παραλίγο ὅμως νὰ ξεχνούσαμε νὰ ποῦμε πόση ἰσότητα δικαιωμάτων καὶ ἐλευθερία ἐπικρατεῖ στὶς σχέσεις τῶν γυναικῶν μὲ τοὺς ἄνδρες καὶ ἀντιστρόφως.

c Οὐκοῦν κατ' Αἰσχύλον, ἔφη, «ἐροῦμεν ὅτι νῦν ἦλθ' ἐπὶ στόμα;»

Πάνυ γε, εἶπον· καὶ ἔγωγε οὕτω λέγω· τὸ μὲν γὰρ τῶν θηρίων τῶν ὑπὸ τοῖς ἀνθρώποις ὅσῳ ἐλευθερώτερά ἐστιν ἐνταῦθα ἢ ἐν ἄλλῃ, οὐκ ἄν τις πείθοιτο ἄπειρος. ἀτεχνῶς γὰρ αἵ τε κύνες κατὰ τὴν παροιμίαν οἷαίπερ αἱ δέσποιναι γίγνονταί τε δὴ καὶ ἵπποι καὶ ὄνοι, πάνυ ἐλευθέρως καὶ σεμνῶς εἰθισμένοι πορεύεσθαι, κατὰ τὰς ὁδοὺς ἐμβάλλοντες τῷ ἀεὶ ἀπαντῶντι, ἐὰν μὴ ἐξίστηται, καὶ τἆλλα πάντα οὕτω
d μεστὰ ἐλευθερίας γίγνεται.

Τὸ ἐμόν γ', ἔφη, ἐμοὶ λέγεις ὄναρ· αὐτὸς γὰρ εἰς ἀγρὸν πορευόμενος θαμὰ αὐτὸ πάσχω.

Τὸ δὲ δὴ κεφάλαιον, ἦν δ' ἐγώ, πάντων τούτων συνηθροισμένων, ἐννοεῖς ὡς ἁπαλὴν τὴν ψυχὴν τῶν πολιτῶν ποιεῖ, ὥστε κἂν ὁτιοῦν δουλείας τις προσφέρηται, ἀγανακτεῖν καὶ μὴ ἀνέχεσθαι; τελευτῶντες γάρ που οἶσθ' ὅτι οὐδὲ τῶν νόμων φροντίζουσιν γεγραμμένων ἢ ἀγράφων, ἵνα δὴ μηδαμῇ
e μηδεὶς αὐτοῖς ᾖ δεσπότης.

Καὶ μάλ', ἔφη, οἶδα.

Αὕτη μὲν τοίνυν, ἦν δ' ἐγώ, ὦ φίλε, ἡ ἀρχὴ οὑτωσὶ καλὴ καὶ νεανική, ὅθεν τυραννὶς φύεται, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ.

Νεανικὴ δῆτα, ἔφη· ἀλλὰ τί τὸ μετὰ τοῦτο;

Ταὐτόν, ἦν δ' ἐγώ, ὅπερ ἐν τῇ ὀλιγαρχίᾳ νόσημα ἐγγενόμενον ἀπώλεσεν αὐτήν, τοῦτο καὶ ἐν ταύτῃ πλέον τε καὶ ἰσχυρότερον ἐκ τῆς ἐξουσίας ἐγγενόμενον καταδουλοῦται δημοκρατίαν. καὶ τῷ ὄντι τὸ ἄγαν τι ποιεῖν μεγάλην φιλεῖ εἰς τοὐναντίον μεταβολὴν ἀνταποδιδόναι, ἐν ὥραις τε καὶ ἐν
564 φυτοῖς καὶ ἐν σώμασιν, καὶ δὴ καὶ ἐν πολιτείαις οὐχ ἥκιστα.

Εἰκός, ἔφη.

Ἡ γὰρ ἄγαν ἐλευθερία ἔοικεν οὐκ εἰς ἄλλο τι ἢ εἰς ἄγαν δουλείαν μεταβάλλειν καὶ ἰδιώτῃ καὶ πόλει.

Εἰκὸς γάρ.

Εἰκότως τοίνυν, εἶπον, οὐκ ἐξ ἄλλης πολιτείας τυραννὶς καθίσταται ἢ ἐκ δημοκρατίας, ἐξ οἶμαι τῆς ἀκροτάτης ἐλευθερίας δουλεία πλείστη τε καὶ ἀγριωτάτη.

[c] Νὰ ποῦμε λοιπὸν κι ἐμεῖς μαζὶ μὲ τὸν Αἰσχύλο, «αὐτὸ ποὺ τώρα δὰ μᾶς ἦλθε στὸ στόμα»;

Βεβαίως, εἶπα· καὶ αὐτὸ κάνω τώρα. Ὅποιος δὲν τό 'χει δεῖ μὲ τὰ μάτια του, δὲν θὰ τὸ πιστεύει πόσο πιὸ ἀχαλίνωτη ἐλευθερία ἔχουν σὲ μιὰ τέτοια πόλη τὰ ζῶα ποὺ ὑπηρετοῦν τὸν ἄνθρωπο ἀπ' ὅτι ἀλλοῦ. Κυριολεκτικὰ ὅπως τὸ λέει κι ἡ παροιμία: «κατὰ τὸν ἀφέντη καὶ τὸ σκυλί», εἶναι καὶ τὰ ἄλογα καὶ τὰ γαϊδούρια μαθημένα νὰ περιφέρονται ἐντελῶς ἐλεύθερα καὶ καμαρωτὰ-καμαρωτὰ νὰ πέφτουν ἀπάνω σ' ὅποιον βρεθεῖ κάθε φορὰ στὸ δρόμο τους, ἅμα αὐτὸς δὲν σταθεῖ παράμερα, καὶ παρομοίως ὅλα τὰ ἄλλα σ' αὐτὸ τὸν τόπο [d] ξεχειλίζουν ἀπὸ ἐλευθερία.

Εἶναι τώρα, εἶπε, σὰν νὰ μοῦ διηγεῖσαι τὸ δικό μου ὄνειρο: περπατώντας στὴν ἐξοχή, τὸ διαπιστώνω ὁ ἴδιος συχνὰ αὐτό.

Ἀντιλαμβάνεσαι, εἶπα ἐγώ, τὸ ἀποτέλεσμα ἀπὸ ὅλα αὐτὰ μαζί; Πόσο εὐαίσθητη κάνει τὴν ψυχὴ τῶν πολιτῶν, ὥστε μὲ τὴν παραμικρὴ ὑποψία ὅτι κάποιος καταπιέζεται αὐτοὶ νὰ ἀγανακτοῦν καὶ νὰ μὴν τὸ ἀνέχονται; Περίπου σοῦ εἶναι γνωστὸ ὅτι τελικὰ δὲν λογαριάζουν οὔτε τοὺς νόμους, γραπτοὺς ἢ ἄγραφους, γιὰ νὰ μὴν ἔχουν ἀπολύτως [e] κανένα ἀφεντικὸ πάνω ἀπὸ τὸ κεφάλι τους.

Τὸ ξέρω, εἶπε, καὶ πολὺ καλὰ μάλιστα.

Αὐτὴ λοιπόν, εἶπα ἐγώ, φίλε μου, εἶναι ἡ καλὴ καὶ γερὴ φύτρα ἀπ' ὅπου κατὰ τὴ γνώμη μου βλασταίνει ἡ τυραννία.

Γερή, ἀναμφιβόλως, εἶπε· ἀλλὰ τί γίνεται ἔπειτα;

Ἡ ἴδια ἀρρώστια, εἶπα ἐγώ, ποὺ χτύπησε τὸ ὀλιγαρχικὸ πολίτευμα καὶ τὸ ἀφάνισε χτυπάει, μὲ μεγαλύτερη ἔνταση καὶ περισσότερη δύναμη λόγω τῆς ἀχαλίνωτης ἐλευθερίας, καὶ τὴ δημοκρατία, καὶ τὴν ὑποδουλώνει. Γιατὶ πραγματικὰ κάθε ὑπερβολὴ γυρίζει, συνήθως, στὸ ἐντελῶς ἀντίθετό της, κι αὐτὸ ἰσχύει γιὰ τὸν καιρό, γιὰ τὰ [564a] φυτά, γιὰ τὰ σώματα καὶ προπάντων γιὰ τὰ πολιτεύματα.

Φυσικά, εἶπε.

Ἔτσι, ἡ ὑπερβολικὴ ἐλευθερία φαίνεται ὅτι δὲν γυρίζει σὲ τίποτε ἄλλο παρὰ σὲ ὑπερβολικὴ δουλεία καὶ γιὰ τὸν πολίτη καὶ γιὰ τὴν πόλη.

Πολὺ εὔλογο.

Εὔλογα ἔτσι, εἶπα, ἡ τυραννία δὲν ἔχει τὴν ἀφετηρία της σὲ κανένα ἄλλο πολίτευμα παρὰ στὴ δημοκρατία: ἀπὸ τὴν πιὸ ἀχαλίνωτη, θαρρῶ, ἐλευθερία, στὴν πιὸ μεγάλη καὶ πιὸ ἄγρια δουλεία.

Ἔχει γάρ, ἔφη, λόγον.

Ἀλλ' οὐ τοῦτ' οἶμαι, ἦν δ' ἐγώ, ἠρώτας, ἀλλὰ ποῖον
b νόσημα ἐν ὀλιγαρχίᾳ τε φυόμενον ταὐτὸν καὶ ἐν δημοκρατίᾳ
δουλοῦται αὐτήν.

Ἀληθῆ, ἔφη, λέγεις.

Ἐκεῖνο τοίνυν, ἔφην, ἔλεγον τὸ τῶν ἀργῶν τε καὶ δαπανηρῶν ἀνδρῶν γένος, τὸ μὲν ἀνδρειότατον ἡγούμενον αὐτῶν, τὸ δ' ἀνανδρότερον ἑπόμενον· οὓς δὴ ἀφωμοιοῦμεν κηφῆσι, τοὺς μὲν κέντρα ἔχουσι, τοὺς δὲ ἀκέντροις.

Καὶ ὀρθῶς γ', ἔφη.

Τούτω τοίνυν, ἦν δ' ἐγώ, ταράττετον ἐν πάσῃ πολιτείᾳ
ἐγγιγνομένω, οἷον περὶ σῶμα φλέγμα τε καὶ χολή· ὢ δὴ καὶ
c δεῖ τὸν ἀγαθὸν ἰατρόν τε καὶ νομοθέτην πόλεως μὴ ἧττον
ἢ σοφὸν μελιττουργὸν πόρρωθεν εὐλαβεῖσθαι, μάλιστα μὲν
ὅπως μὴ ἐγγενήσεσθον, ἂν δὲ ἐγγένησθον, ὅπως ὅτι τάχιστα
σὺν αὐτοῖσι τοῖς κηρίοις ἐκτετμήσεσθον.

Ναὶ μὰ Δία, ἦ δ' ὅς, παντάπασί γε.

Ὧδε τοίνυν, ἦν δ' ἐγώ, λάβωμεν, ἵν' εὐκρινέστερον ἴδωμεν ὃ βουλόμεθα.

Πῶς;

Τριχῇ διαστησώμεθα τῷ λόγῳ δημοκρατουμένην πόλιν,
d ὥσπερ οὖν καὶ ἔχει. ἓν μὲν γάρ που τὸ τοιοῦτον γένος ἐν αὐτῇ
ἐμφύεται δι' ἐξουσίαν οὐκ ἔλαττον ἢ ἐν τῇ ὀλιγαρχουμένῃ.

Ἔστιν οὕτω.

Πολὺ δέ γε δριμύτερον ἐν ταύτῃ ἢ ἐν ἐκείνῃ.

Πῶς;

Ἐκεῖ μὲν διὰ τὸ μὴ ἔντιμον εἶναι, ἀλλ' ἀπελαύνεσθαι τῶν
ἀρχῶν, ἀγύμναστον καὶ οὐκ ἐρρωμένον γίγνεται· ἐν δημο-
κρατίᾳ δὲ τοῦτό που τὸ προεστὸς αὐτῆς, ἐκτὸς ὀλίγων, καὶ
τὸ μὲν δριμύτατον αὐτοῦ λέγει τε καὶ πράττει, τὸ δ' ἄλλο
περὶ τὰ βήματα προσίζον βομβεῖ τε καὶ οὐκ ἀνέχεται τοῦ
e ἄλλα λέγοντος, ὥστε πάντα ὑπὸ τοῦ τοιούτου διοικεῖται ἐν
τῇ τοιαύτῃ πολιτείᾳ χωρίς τινων ὀλίγων.

Ἔχει τὸ λόγο του αὐτό, εἶπε.

Νομίζω ὅμως, εἶπα ἐγώ, ὅτι δὲν ρωτοῦσες αὐτό, ἀλλὰ ποιό εἶναι [b] τὸ νόσημα ποὺ προσβάλλει τὸ ὀλιγαρχικὸ πολίτευμα ὅσο καὶ τὴ δημοκρατία, καὶ τὴν ρίχνει κάτω.

Σωστὰ λές, εἶπε.

Ἐννοοῦσα, λοιπόν, εἶπα, ἐκεῖνο τὸ εἶδος τῶν ὀκνηρῶν καὶ σπάταλων ἀνθρώπων, ποὺ οἱ πιὸ γενναῖοι ἀνάμεσά τους εἶναι ἀρχηγοὶ καὶ οἱ πιὸ ἄνανδροι τοὺς ἀκολουθοῦν· τοὺς παρομοιάζαμε μάλιστα μὲ κηφῆνες, τοὺς πρώτους μὲ κηφῆνες ποὺ ἔχουν κεντριά, τοὺς ἄλλους μὲ κηφῆνες ποὺ δὲν ἔχουν.

Καὶ σωστά, εἶπε.

Αὐτὲς οἱ δύο κατηγορίες ἀνθρώπων, εἶπα ἐγώ, φέρνουν μεγάλο μπέρδεμα σὲ κάθε πολιτεία ποὺ θὰ παρουσιαστοῦν, ὅπως στὸ σῶμα τὸ φλέγμα καὶ ἡ χολή. [c] Πρέπει, ἔτσι, ὁ καλὸς γιατρὸς καὶ ὁ καλὸς νομοθέτης τῆς πολιτείας νὰ προσπαθοῦν σὰν τὸν γνωστικὸ μελισσοκόμο νὰ τοὺς κρατοῦν μακριά, πρωτίστως καὶ κυρίως νὰ ἐμποδίσουν τὴν εἴσοδό τους στὴν κυψέλη, κι ἂν τυχὸν μποῦν, νὰ τοὺς πετάξουν ἔξω ὅσο τὸ δυνατὸν πιὸ γρήγορα μαζὶ μὲ τὶς κερῆθρες.

Ναί, μὰ τὸ Δία, εἶπε, ὁλότελα.

Ἂς πάρουμε, τότε, εἶπα ἐγώ, τὸ πρᾶγμα ἀπὸ τούτη τὴν πλευρά, γιὰ νὰ δοῦμε πιὸ καθαρὰ αὐτὸ ποὺ θέλουμε.

Πῶς δηλαδή;

Ἂς χωρίσουμε, θεωρητικά, μιὰ πόλη μὲ δημοκρατικὸ πολίτευμα σὲ τρεῖς τάξεις, [d] κάτι ἄλλωστε ποὺ ἀνταποκρίνεται καὶ στὴν πραγματικότητα. Ἡ πρώτη τάξη, αὐτὴ ποὺ περιγράψαμε, ἐμφανίζεται ἐκεῖ, ἐξαιτίας τῆς ἀχαλίνωτης ἐλευθερίας, ὄχι λιγότερο πολυάριθμη ἀπ' ὅτι καὶ σὲ μιὰ ὀλιγαρχία.

Ἔτσι συμβαίνει.

Καὶ στὴ δημοκρατία εἶναι πολὺ πιὸ βίαιη ἀπ' ὅτι στὴν ὀλιγαρχία.

Πῶς τὸ ἐννοεῖς;

Ἐκεῖ, στὴν ὀλιγαρχία, τοὺς ἀνθρώπους αὐτοὺς δὲν τοὺς ἔχουν σὲ μεγάλη ἐκτίμηση καὶ τοὺς κρατοῦν μακριὰ ἀπὸ τὴν ἐξουσία, κι ἔτσι μένουν ἀγύμναστοι καὶ δὲν ἔχουν δύναμη· στὴ δημοκρατία ὅμως κατὰ κάποιον τρόπο ἀποτελοῦν, ἐκτὸς ἀπὸ λίγες ἐξαιρέσεις, τὴν κυρίαρχη τάξη, καὶ τὸ πιὸ βίαιο τμῆμα της· εἶναι αὐτὸ ποὺ ρητορεύει καὶ ποὺ πράττει, ἐνῶ τὸ ὑπόλοιπο πάει καὶ στέκεται δίπλα στὸ βῆμα, ὅπου θορυβεῖ καὶ δὲν ἀνέχεται [e] ὅποιον διατυπώνει διαφορετικὴ γνώμη, κι ἔτσι σὲ ἕνα τέτοιο πολίτευμα τὰ πάντα, ἐκτὸς ἀπὸ κάποια λίγα πράγματα, τὰ ἐλέγχει αὐτὴ ἡ τάξη τῶν κηφήνων.

Μάλα γε, ἦ δ' ὅς.

Ἄλλο τοίνυν τοιόνδε ἀεὶ ἀποκρίνεται ἐκ τοῦ πλήθους.

Τὸ ποῖον;

Χρηματιζομένων που πάντων, οἱ κοσμιώτατοι φύσει ὡς τὸ πολὺ πλουσιώτατοι γίγνονται.

Εἰκός.

Πλεῖστον δὴ οἶμαι τοῖς κηφῆσι μέλι καὶ εὐπορώτατον ἐντεῦθεν βλίττει.

Πῶς γὰρ ἄν, ἔφη, παρά γε τῶν σμικρὰ ἐχόντων τις βλίσειεν;

Πλούσιοι δὴ οἶμαι οἱ τοιοῦτοι καλοῦνται κηφήνων βοτάνη.

Σχεδόν τι, ἔφη.

565 Δῆμος δ' ἂν εἴη τρίτον γένος, ὅσοι αὐτουργοί τε καὶ ἀπράγμονες, οὐ πάνυ πολλὰ κεκτημένοι· ὃ δὴ πλεῖστόν τε καὶ κυριώτατον ἐν δημοκρατίᾳ ὅτανπερ ἀθροισθῇ.

Ἔστιν γάρ, ἔφη· ἀλλ' οὐ θαμὰ ἐθέλει ποιεῖν τοῦτο, ἐὰν μὴ μέλιτός τι μεταλαμβάνῃ.

Οὐκοῦν μεταλαμβάνει, ἦν δ' ἐγώ, ἀεί, καθ' ὅσον δύνανται οἱ προεστῶτες, τοὺς ἔχοντας τὴν οὐσίαν ἀφαιρούμενοι, διανέμοντες τῷ δήμῳ, τὸ πλεῖστον αὐτοὶ ἔχειν.

b Μεταλαμβάνει γὰρ οὖν, ἦ δ' ὅς, οὕτως.

Ἀναγκάζονται δὴ οἶμαι ἀμύνεσθαι, λέγοντές τε ἐν τῷ δήμῳ καὶ πράττοντες ὅπῃ δύνανται, οὗτοι ὧν ἀφαιροῦνται.

Πῶς γὰρ οὔ;

Αἰτίαν δὴ ἔσχον ὑπὸ τῶν ἑτέρων, κἂν μὴ ἐπιθυμῶσι νεωτερίζειν, ὡς ἐπιβουλεύουσι τῷ δήμῳ καί εἰσιν ὀλιγαρχικοί.

Τί μήν;

Οὐκοῦν καὶ τελευτῶντες, ἐπειδὰν ὁρῶσι τὸν δῆμον, οὐχ ἑκόντα ἀλλ' ἀγνοήσαντά τε καὶ ἐξαπατηθέντα ὑπὸ τῶν
c διαβαλλόντων, ἐπιχειροῦντα σφᾶς ἀδικεῖν, τότ' ἤδη, εἴτε βούλονται εἴτε μή, ὡς ἀληθῶς ὀλιγαρχικοὶ γίγνονται, οὐχ ἑκόντες, ἀλλὰ καὶ τοῦτο τὸ κακὸν ἐκεῖνος ὁ κηφὴν ἐντίκτει κεντῶν αὐτούς.

Ἀκριβῶς ἔτσι, εἶπε.

Ἐπίσης, ἄλλη μιὰ τέτοια ὁμάδα ξεχωρίζει πάντα ἀπὸ τὸ πλῆθος.

Ποιά εἶναι αὐτή;

Καθὼς περίπου ὅλοι ἔχουν βαλθεῖ νὰ κάνουν λεφτά, ὅσοι εἶναι ἀπὸ τὴ φύση τους πιὸ μετρημένοι γίνονται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον καὶ οἱ πιὸ πλούσιοι.

Εἶναι φυσικό.

Ἀπὸ ἐδῶ, νομίζω, τρυγοῦν οἱ κηφῆνες τὸ περισσότερο μέλι, καὶ πιὸ ἄκοπα.

Τί μέλι θὰ μποροῦσε βέβαια, εἶπε, νὰ τρυγήσει κανεὶς ἀπὸ 'κείνους ποὺ ἔχουν λίγα;

Γι' αὐτό, ὑποθέτω, τοὺς πλούσιους αὐτοὺς τοὺς λένε βοτάνι τῶν κηφήνων.

Ναί, κάπως ἔτσι εἶναι, εἶπε.

[565a] Ὡς τρίτη τάξη θὰ μπορούσαμε νὰ ἀναφέρουμε τὸν πολὺ κόσμο, αὐτοὺς ποὺ ἐργάζονται μόνοι τους καὶ δὲν ἀνακατεύονται στὰ πολιτικά, ἀνθρώπους ποὺ δὲν ἔχουν περιουσία· *αὐτοὶ* οἱ ἄνθρωποι, ἅμα βέβαια μαζευτοῦν ὅλοι μαζί, εἶναι ἡ πολυπληθέστερη καὶ ἡ πιὸ ἰσχυρὴ τάξη σὲ μιὰ δημοκρατία.

Εἶναι πράγματι, εἶπε· ἀλλὰ δὲν δείχνει συχνὰ διάθεση νὰ τὸ κάνει αὐτό, ἅμα δὲν ἔχει κι ἡ ἴδια κάποιο μερτικὸ στὸ μέλι.

Καὶ βέβαια ἔχει μερτικό, εἶπα ἐγώ, πάντοτε, ἀνάλογα μὲ τὸ τί μποροῦν νὰ ἀφαιροῦν οἱ ἀρχηγοὶ ἀπὸ τοὺς κατέχοντες, γιὰ νὰ τὸ μοιράζουν στὸν κόσμο, κρατώντας τὴ μερίδα τοῦ λέοντος γιὰ τὸν ἑαυτό τους.

[b] Πραγματικά, εἶπε αὐτός, ἔτσι παίρνει ὁ λαὸς τὸ μερτικό του.

Ἀναγκάζονται ἔτσι, νομίζω, ὅλοι αὐτοὶ ποὺ τοὺς ἀφαιροῦν τὸν πλοῦτο τους νὰ ἀμυνθοῦν: ἀπευθύνονται στὸ λαὸ καὶ κάνουν ὅ,τι μποροῦν.

Φυσικά.

Καὶ οἱ ἄλλοι βρίσκουν ἀφορμὴ νὰ τοὺς καταγγείλουν πὼς τάχα ἐπιδιώκουν ὕπουλα νὰ βλάψουν τὸ λαὸ καὶ ὅτι εἶναι ὀλιγαρχικοί, ἀκόμη κι ἂν αὐτοὶ δὲν ἔχουν καμία διάθεση νὰ ἀνατρέψουν τὸ πολίτευμα.

Βεβαίως.

Καὶ στὸ τέλος, ὅταν βλέπουν ὅτι ὁ λαὸς —ὄχι ἐπειδὴ τὸ θέλει ὁ ἴδιος ἀλλὰ ἀπὸ ἄγνοια καὶ ἐπειδὴ τὸν ἐξαπάτησαν ἐκεῖνοι [c] ποὺ τοὺς διέβαλαν— ἐπιχειρεῖ νὰ διαπράξει ἀδικία εἰς βάρος τους, τότε πιά, θέλοντας καὶ μή, γίνονται σταλήθεια ὀλιγαρχικοὶ ὄχι μὲ τὴ θέλησή τους, ἀλλὰ *καὶ* αὐτὸ τὸ κακὸ τὸ προξενεῖ ἐκεῖνος ὁ ἴδιος κηφήνας μὲ τὰ φαρμακερὰ τσιμπήματά του.

Κομιδῇ μὲν οὖν.

Εἰσαγγελίαι δὴ καὶ κρίσεις καὶ ἀγῶνες περὶ ἀλλήλων γίγνονται.

Καὶ μάλα.

Οὐκοῦν ἕνα τινὰ ἀεὶ δῆμος εἴωθεν διαφερόντως προΐστασθαι ἑαυτοῦ, καὶ τοῦτον τρέφειν τε καὶ αὔξειν μέγαν;

Εἴωθε γάρ.

d Τοῦτο μὲν ἄρα, ἦν δ' ἐγώ, δῆλον, ὅτι, ὅτανπερ φύηται τύραννος, ἐκ προστατικῆς ῥίζης καὶ οὐκ ἄλλοθεν ἐκβλαστάνει.

Καὶ μάλα δῆλον.

Τίς ἀρχὴ οὖν μεταβολῆς ἐκ προστάτου ἐπὶ τύραννον; ἢ δῆλον ὅτι ἐπειδὰν ταὐτὸν ἄρξηται δρᾶν ὁ προστάτης τῷ ἐν τῷ μύθῳ ὃς περὶ τὸ ἐν Ἀρκαδίᾳ τὸ τοῦ Διὸς τοῦ Λυκαίου ἱερὸν λέγεται;

Τίς; ἔφη.

Ὡς ἄρα ὁ γευσάμενος τοῦ ἀνθρωπίνου σπλάγχνου, ἐν ἄλλοις ἄλλων ἱερείων ἑνὸς ἐγκατατετμημένου, ἀνάγκη δὴ
e τούτῳ λύκῳ γενέσθαι. ἢ οὐκ ἀκήκοας τὸν λόγον;

Ἔγωγε.

Ἆρ' οὖν οὕτω καὶ ὃς ἂν δήμου προεστώς, λαβὼν σφόδρα πειθόμενον ὄχλον, μὴ ἀπόσχηται ἐμφυλίου αἵματος, ἀλλ' ἀδίκως ἐπαιτιώμενος, οἷα δὴ φιλοῦσιν, εἰς δικαστήρια ἄγων μιαιφονῇ, βίον ἀνδρὸς ἀφανίζων, γλώττῃ τε καὶ στόματι ἀνοσίῳ γευόμενος φόνου συγγενοῦς, καὶ ἀνδρηλατῇ καὶ
566 ἀποκτεινύῃ καὶ ὑποσημαίνῃ χρεῶν τε ἀποκοπὰς καὶ γῆς ἀναδασμόν, ἆρα τῷ τοιούτῳ ἀνάγκη δὴ τὸ μετὰ τοῦτο καὶ εἵμαρται ἢ ἀπολωλέναι ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν ἢ τυραννεῖν καὶ λύκῳ ἐξ ἀνθρώπου γενέσθαι;

Πολλὴ ἀνάγκη, ἔφη.

Οὗτος δή, ἔφην, ὁ στασιάζων γίγνεται πρὸς τοὺς ἔχοντας τὰς οὐσίας.

Οὗτος.

Ἀκριβῶς.

Ἀρχίζουν τότε οἱ καταγγελίες καὶ οἱ δίκες καὶ οἱ προστριβὲς τοῦ ἑνὸς μὲ τὸν ἄλλο.

Βεβαίως.

Κι ὁ λαὸς δὲν συνηθίζει νὰ βάζει πάντοτε κάποιον γιὰ ἀρχηγό του, πολὺ πιὸ ψηλὰ ἀπ' ὅλους, κι αὐτὸν τὸν κάποιον νὰ τὸν συντηρεῖ καὶ νὰ τὸν κάνει παντοδύναμο;

Ναί, τὸ συνηθίζει.

[d] Τοῦτο, ἑπομένως, εἶπα ἐγώ, εἶναι φανερό, ὅτι δηλαδὴ κάθε φορὰ ποὺ ξεφυτρώνει ἕνας τύραννος, ὁ τύραννος αὐτὸς ἔχει τὶς ρίζες του στὸν ἀρχηγικὸ ρόλο του καὶ πουθενὰ ἀλλοῦ.

Καὶ πολὺ φανερό, μάλιστα.

Πῶς ἀρχίζει λοιπὸν αὐτὴ ἡ μεταβολὴ ἀπὸ προστάτης τοῦ λαοῦ σὲ τύραννο; Ἢ εἶναι φανερὸ ὅτι ἡ μεταβολὴ συντελεῖται μόλις ὁ ἀρχηγὸς ἀρχίσει νὰ κάνει αὐτὸ τὸ ὁποῖο, σύμφωνα μὲ τὸ μύθο, γίνεται καὶ στὸ ἱερὸ τοῦ Λυκαίου Διὸς στὴν Ἀρκαδία;

Τί δηλαδή; ρώτησε.

Ὅποιος γευτεῖ, λένε, τὸ ἀνθρώπινο σπλάχνο ποὺ εἶναι ἀνακατεμένο μαζὶ μὲ ἄλλα τεμαχισμένα ἱερὰ σφάγια, μοιραῖα ὁ ἄνθρωπος [e] αὐτὸς γίνεται λύκος. Ἢ μήπως δὲν τὸ ἔχεις ἀκούσει αὐτό;

Τὸ ἔχω.

Ἔτσι λοιπόν κι ἐκεῖνος ποὺ θά 'ναι ὁ ἀρχηγὸς τοῦ λαοῦ, ἅμα —ἔχοντας πίσω του μιὰ μάζα ποὺ τὸν ἀκολουθεῖ τυφλὰ— δὲν κρατηθεῖ μακριὰ ἀπὸ ἀδελφικὸ αἷμα ἀλλὰ ἀρχίσει νὰ σύρει πολίτες στὰ δικαστήρια, ὅπως συνήθως γίνεται, μὲ ἄδικες κατηγορίες, ἅμα λερώνει τὰ χέρια του μὲ φόνους, ἀφανίζοντας ἀνθρώπινη ζωή, δοκιμάζοντας μὲ τὴ γλώσσα του καὶ μὲ τὸ ἀνόσιο στόμα του αἷμα συγγενικό, ἅμα ἐξορίζει [566a] καὶ σκοτώνει καὶ συγκεκαλυμμένα ὑπόσχεται ἀποσβέσεις χρεῶν καὶ ἀναδιανομὴ τῆς γῆς, ἄραγε, ὕστερα ἀπ' ὅλα αὐτά, δὲν εἶναι ἀναπόφευκτο καὶ μοιραῖο ἕνας τέτοιος ἄνθρωπος ἢ νὰ ἐξολοθρευτεῖ ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς του ἢ νὰ γίνει τύραννος καὶ λύκος ἀπὸ ἄνθρωπος ποὺ ἦταν πρωτύτερα;

Ἐντελῶς ἀναπόφευκτο, εἶπε.

Αὐτὸς λοιπόν, εἶπα, εἶναι ὁ ὑποκινητὴς τῆς ἐξέγερσης ἐναντίον ἐκείνων ποὺ ἔχουν τὶς περιουσίες.

Αὐτός.

Ἆρ' οὖν ἐκπεσὼν μὲν καὶ κατελθὼν βίᾳ τῶν ἐχθρῶν τύραννος ἀπειργασμένος κατέρχεται;

Δῆλον.

b Ἐὰν δὲ ἀδύνατοι ἐκβάλλειν αὐτὸν ὦσιν ἢ ἀποκτεῖναι διαβάλλοντες τῇ πόλει, βιαίῳ δὴ θανάτῳ ἐπιβουλεύουσιν ἀποκτεινύναι λάθρᾳ.

Φιλεῖ γοῦν, ἦ δ' ὅς, οὕτω γίγνεσθαι.

Τὸ δὴ τυραννικὸν αἴτημα τὸ πολυθρύλητον ἐπὶ τούτῳ πάντες οἱ εἰς τοῦτο προβεβηκότες ἐξευρίσκουσιν, αἰτεῖν τὸν δῆμον φύλακάς τινας τοῦ σώματος, ἵνα σῶς αὐτοῖς ᾖ ὁ τοῦ δήμου βοηθός.

Καὶ μάλ', ἔφη.

Διδόασι δὴ οἶμαι δείσαντες μὲν ὑπὲρ ἐκείνου, θαρρήσαντες δὲ ὑπὲρ ἑαυτῶν.

c Καὶ μάλα.

Οὐκοῦν τοῦτο ὅταν ἴδῃ ἀνὴρ χρήματα ἔχων καὶ μετὰ τῶν χρημάτων αἰτίαν μισόδημος εἶναι, τότε δὴ οὗτος, ὦ ἑταῖρε, κατὰ τὸν Κροίσῳ γενόμενον χρησμὸν—

πολυψήφιδα παρ' Ἕρμον
φεύγει, οὐδὲ μένει, οὐδ' αἰδεῖται κακὸς εἶναι.

Οὐ γὰρ ἄν, ἔφη, δεύτερον αὖθις αἰδεσθείη.

Ὁ δέ γε οἶμαι, ἦν δ' ἐγώ, καταληφθεὶς θανάτῳ δίδοται.

Ἀνάγκη.

Ὁ δὲ δὴ προστάτης ἐκεῖνος αὐτὸς δῆλον δὴ ὅτι μέγας
d μεγαλωστὶ οὐ κεῖται, ἀλλὰ καταβαλὼν ἄλλους πολλοὺς ἕστηκεν ἐν τῷ δίφρῳ τῆς πόλεως, τύραννος ἀντὶ προστάτου ἀποτετελεσμένος.

Τί δ' οὐ μέλλει; ἔφη.

Διέλθωμεν δὴ τὴν εὐδαιμονίαν, ἦν δ' ἐγώ, τοῦ τε ἀνδρὸς καὶ τῆς πόλεως, ἐν ᾗ ἂν ὁ τοιοῦτος βροτὸς ἐγγένηται;

Πάνυ μὲν οὖν, ἔφη, διέλθωμεν.

Ἆρ' οὖν, εἶπον, οὐ ταῖς μὲν πρώταις ἡμέραις τε καὶ χρόνῳ προσγελᾷ τε καὶ ἀσπάζεται πάντας, ᾧ ἂν περιτυγχάνῃ, καὶ
e οὔτε τύραννός φησιν εἶναι ὑπισχνεῖταί τε πολλὰ καὶ ἰδίᾳ

Ἂν λοιπὸν τὸν ἐξορίσουν κι αὐτὸς ὕστερα κατορθώσει, παρὰ τὴν ἀντίσταση τῶν ἐχθρῶν του, νὰ ξαναγυρίσει, δὲν θὰ εἶναι πιὰ φτιαγμένος τύραννος;

Προφανῶς.

[b] Ἂν πάλι οἱ ἐχθροί του δὲν ἔχουν τὴ δύναμη νὰ τὸν ἐξορίσουν ἤ, ξεσηκώνοντας τοὺς πολίτες ἐναντίον του, νὰ τὸν θανατώσουν, τότε κοιτάζουν πῶς θὰ τὸν βγάλουν ἀπὸ τὴ μέση χωρὶς νὰ γίνουν ἀντιληπτοί.

Συνήθως, τουλάχιστον, αὐτὸ γίνεται, εἶπε.

Σοφίζονται τότε, ὅλοι ὅσοι ἔχουν φθάσει σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο, ἐκεῖνο τὸ πολυθρύλητο αἴτημα τῶν τυράννων: ζητοῦν ἀπὸ τὸ λαὸ μερικοὺς σωματοφύλακες, γιὰ νὰ μὴ χαθεῖ ὁ ὑπερασπιστὴς τοῦ λαοῦ.

Σωστά, εἶπε.

Κι ἐκεῖνοι τοῦ δίνουν τοὺς σωματοφύλακες, ἀπὸ φόβο μὴν τοὺς πάθει τίποτα, χωρὶς νὰ ἀνησυχοῦν γιὰ τὸν ἑαυτό τους.

[c] Πολὺ σωστά.

Ὅταν λοιπὸν τὸ δεῖ αὐτὸ ἕνας ἄνθρωπος ποὺ ἔχει περιουσία καὶ ποὺ γι' αὐτὸν τὸ λόγο ἔχει μιὰ αἰτία παραπάνω νὰ θεωρεῖται ἐχθρὸς τοῦ λαοῦ, τότε ὁ ἄνθρωπος αὐτός, φίλε μου, ἀκολουθώντας τὸ χρησμὸ ποὺ δόθηκε στὸν Κροῖσο,

«τὸ σκάει καὶ πάει στὸν Ἕρμο, μὲ τὰ πολλὰ χαλίκια,
οὔτε κάθεται οὔτε ντρέπεται μὴν τὸν ποῦν δειλό».

Δὲν θὰ τοῦ δινόταν ἄλλωστε, εἶπε, καὶ γιὰ δεύτερη φορὰ ἡ εὐκαιρία νὰ ξαναντραπεῖ.

Ἂν βέβαια, εἶπα ἐγώ, πέσει στὰ χέρια τους, πάει, ὑποθέτω, γιὰ θάνατο.

Ἀναγκαστικά.

Κι ὅσο γιὰ 'κεῖνο τὸν προστάτη τοῦ λαοῦ, αὐτός, προφανῶς, δὲν εἶναι πεσμένος [d] φαρδὺς-πλατὺς καταγῆς ἀλλά, ἔχοντας ρίξει κάτω ἄλλους πολλούς, στέκεται στὸ ἅρμα τῆς πόλης, τύραννος πιὰ μὲ τὰ ὅλα του ἀντὶ γιὰ προστάτης.

Παράξενο σοῦ φαίνεται; ρώτησε.

Ἂς ρίξουμε τώρα μιὰ ματιά, εἶπα ἐγώ, στὴν εὐδαιμονία τοῦ ἀνθρώπου αὐτοῦ καὶ τῆς πόλης ποὺ θὰ τῆς λάχει ἕνα τέτοιο ἄτομο.

Βεβαίως, εἶπε, νὰ ρίξουμε.

Ἄραγε, εἶπα, τὶς πρῶτες ἡμέρες καὶ τὸν πρῶτο καιρὸ δὲν εἶναι ὅλο χαμόγελα καὶ δὲν ἀνταλλάσσει χαιρετοῦρες καταδεκτικότατα μὲ τοὺς πάντες, ὅποιους τύχει νὰ βρεῖ μπροστά του; [e] Δὲν τοὺς διαβεβαιώνει ὅτι *δὲν* εἶναι

καὶ δημοσίᾳ, χρεῶν τε ἠλευθέρωσε καὶ γῆν διένειμε δήμῳ τε καὶ τοῖς περὶ ἑαυτὸν καὶ πᾶσιν ἵλεώς τε καὶ πρᾶος εἶναι προσποιεῖται;

Ἀνάγκη, ἔφη.

Ὅταν δέ γε οἶμαι πρὸς τοὺς ἔξω ἐχθροὺς τοῖς μὲν καταλλαγῇ, τοὺς δὲ καὶ διαφθείρῃ, καὶ ἡσυχία ἐκείνων γένηται, πρῶτον μὲν πολέμους τινὰς ἀεὶ κινεῖ, ἵν' ἐν χρείᾳ ἡγεμόνος ὁ δῆμος ᾖ.

Εἰκός γε.

567 Οὐκοῦν καὶ ἵνα χρήματα εἰσφέροντες πένητες γιγνόμενοι πρὸς τῷ καθ' ἡμέραν ἀναγκάζωνται εἶναι καὶ ἧττον αὐτῷ ἐπιβουλεύωσι;

Δῆλον.

Καὶ ἄν γέ τινας οἶμαι ὑποπτεύῃ ἐλεύθερα φρονήματα ἔχοντας μὴ ἐπιτρέψειν αὐτῷ ἄρχειν, ὅπως ἂν τούτους μετὰ προφάσεως ἀπολλύῃ ἐνδοὺς τοῖς πολεμίοις; τούτων πάντων ἕνεκα τυράννῳ ἀεὶ ἀνάγκη πόλεμον ταράττειν;

Ἀνάγκη.

Ταῦτα δὴ ποιοῦντα ἕτοιμον μᾶλλον ἀπεχθάνεσθαι τοῖς
b πολίταις;

Πῶς γὰρ οὔ;

Οὐκοῦν καί τινας τῶν συγκαταστησάντων καὶ ἐν δυνάμει ὄντων παρρησιάζεσθαι καὶ πρὸς αὐτὸν καὶ πρὸς ἀλλήλους, ἐπιπλήττοντας τοῖς γιγνομένοις, οἳ ἂν τυγχάνωσιν ἀνδρικώτατοι ὄντες;

Εἰκός γε.

Ὑπεξαιρεῖν δὴ τούτους πάντας δεῖ τὸν τύραννον, εἰ μέλλει ἄρξειν, ἕως ἂν μήτε φίλων μήτ' ἐχθρῶν λίπῃ μηδένα ὅτου τι ὄφελος.

Δῆλον.

Ὀξέως ἄρα δεῖ ὁρᾶν αὐτὸν τίς ἀνδρεῖος, τίς μεγαλόφρων,
c τίς φρόνιμος, τίς πλούσιος· καὶ οὕτως εὐδαίμων ἐστίν, ὥστε

τύραννος καὶ παράλληλα δὲν μοιράζει δεξιὰ κι ἀριστερὰ πλῆθος ὑποσχέσεις, στὶς κατιδίαν συνομιλίες του ἀλλὰ καὶ δημόσια; Δὲν χαρίζει τὰ χρέη καὶ δὲν ξαναμοιράζει τὴ γῆ στὸ λαὸ καὶ στοὺς δικούς του καὶ δὲν παριστάνει πρὸς πᾶσαν κατεύθυνση πὼς τάχα εἶναι πονόψυχος κι ἔχει ἤπιο χαρακτῆρα;

Κατανάγκην, εἶπε.

Ἀλλὰ ὅταν, θαρρῶ, κλείσει τὸ μέτωπο μὲ τοὺς ἐχθρούς του ποὺ εἶναι στὴν ἐξορία, καὶ μὲ ὁρισμένους ἀπὸ αὐτοὺς λύσει τὶς διαφορές του, ἐνῶ ὁρισμένους ἄλλους τοὺς ξεπαστρέψει, τότε ὑποκινεῖ, πάντοτε, κάποιες πολεμικὲς συγκρούσεις, γιὰ νὰ χρειάζεται ὁ λαὸς ἀρχηγό.

Φυσικά.

[567a] Κι ἐπίσης γιὰ νὰ εἶναι ἀναγκασμένοι οἱ ἄλλοι, καθὼς θὰ γίνονται φτωχότεροι μὲ τὶς χρηματικὲς εἰσφορὲς ποὺ θὰ καταβάλλουν, νὰ παλεύουν γιὰ τὸν ἐπιούσιο καὶ νὰ μὴν τοὺς μένει καιρὸς γιὰ ὕπουλα σχέδια ἐναντίον του· σωστά;

Προφανῶς.

Καὶ ἂν ὑπάρχουν, ὅπως θαρρῶ ὅτι θὰ συμβαίνει, καὶ ὁρισμένοι γιὰ τοὺς ὁποίους θὰ ὑποψιάζεται πὼς ἔχουν ἐλεύθερο φρόνημα καὶ δὲν θά ’ναι διατεθειμένοι νὰ τὸν ἀνεχθοῦν ὡς κυβερνήτη, δὲν θὰ ἦταν ὁ πόλεμος ἕνας εὔσχημος τρόπος νὰ τοὺς ξεκάνει παραδίνοντάς τους στοὺς ἐχθρούς; Γιὰ ὅλους αὐτοὺς τοὺς λόγους δὲν εἶναι ἀναγκασμένος πάντοτε ὁ τύραννος νὰ ὑποκινεῖ πολεμικὲς συγκρούσεις;

Εἶναι ἀναγκασμένος.

Καὶ κάνοντάς τα αὐτὰ δὲν γίνεται ἀκόμη πιὸ μισητὸς [b] στοὺς πολίτες;

Ἀσφαλῶς.

Δὲν εἶναι, ἔτσι, αὐτονόητο ὅτι ὁρισμένοι ἀπὸ ἐκείνους ποὺ τὸν βοήθησαν νὰ ἀνεβεῖ στὴν ἐξουσία καὶ ποὺ ἐξακολουθοῦν νὰ ἔχουν δύναμη θὰ μιλοῦν ἀνοιχτὰ καὶ σ’ αὐτὸν καὶ μεταξύ τους κατακρίνοντας ὅσα συμβαίνουν —αὐτοὶ ποὺ θὰ τυχαίνει νὰ εἶναι οἱ πιὸ ἄντρες ἀνάμεσά τους;

Εἶναι πιθανό.

Κι ὁ τύραννος, ἂν εἶναι νὰ κυβερνήσει, πρέπει ὅλους αὐτοὺς νὰ τοὺς βγάλει ἀπὸ τὴ μέση ἴσαμε τὸν τελευταῖο, χωρὶς νὰ ἀφήσει κανέναν, οὔτε φίλο οὔτε ἐχθρό, ποὺ νὰ ἀξίζει κάτι.

Προφανῶς.

Ἑπομένως, ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς πρέπει νὰ διακρίνει πολὺ καθαρὰ ποιός εἶναι γενναῖος, ποιός μεγαλόψυχος, [c] ποιός ἔχει φρονιμάδα, ποιός πλοῦτο·

τούτοις ἅπασιν ἀνάγκη αὐτῷ, εἴτε βούλεται εἴτε μή, πολεμίῳ εἶναι καὶ ἐπιβουλεύειν, ἕως ἂν καθήρῃ τὴν πόλιν.

Καλόν γε, ἔφη, καθαρμόν.

Ναί, ἦν δ' ἐγώ, τὸν ἐναντίον ἢ οἱ ἰατροὶ τὰ σώματα· οἱ μὲν γὰρ τὸ χείριστον ἀφαιροῦντες λείπουσι τὸ βέλτιστον, ὁ δὲ τοὐναντίον.

Ὡς ἔοικε γάρ, αὐτῷ, ἔφη, ἀνάγκη, εἴπερ ἄρξει.

d Ἐν μακαρίᾳ ἄρα, εἶπον ἐγώ, ἀνάγκῃ δέδεται, ἣ προστάττει αὐτῷ ἢ μετὰ φαύλων τῶν πολλῶν οἰκεῖν, καὶ ὑπὸ τούτων μισούμενον, ἢ μὴ ζῆν.

Ἐν τοιαύτῃ, ἦ δ' ὅς.

Ἆρ' οὖν οὐχὶ ὅσῳ ἂν μᾶλλον τοῖς πολίταις ἀπεχθάνηται ταῦτα δρῶν, τοσούτῳ πλειόνων καὶ πιστοτέρων δορυφόρων δεήσεται;

Πῶς γὰρ οὔ;

Τίνες οὖν οἱ πιστοί; καὶ πόθεν αὐτοὺς μεταπέμψεται;

Αὐτόματοι, ἔφη, πολλοὶ ἥξουσι πετόμενοι, ἐὰν τὸν μισθὸν διδῷ.

Κηφῆνας, ἦν δ' ἐγώ, νὴ τὸν κύνα, δοκεῖς αὖ τινάς μοι
e λέγειν ξενικούς τε καὶ παντοδαπούς.

Ἀληθῆ γάρ, ἔφη, δοκῶ σοι.

Τίς δὲ αὐτόθεν; ἆρ' οὐκ ἂν ἐθελήσειεν—

Πῶς;

Τοὺς δούλους ἀφελόμενος τοὺς πολίτας, ἐλευθερώσας, τῶν περὶ ἑαυτὸν δορυφόρων ποιήσασθαι.

Σφόδρα γ', ἔφη· ἐπεί τοι καὶ πιστότατοι αὐτῷ οὗτοί εἰσιν.

Ἦ μακάριον, ἦν δ' ἐγώ, λέγεις τυράννου χρῆμα, εἰ τοι-
568 ούτοις φίλοις τε καὶ πιστοῖς ἀνδράσι χρῆται, τοὺς προτέρους ἐκείνους ἀπολέσας.

Ἀλλὰ μήν, ἔφη, τοιούτοις γε χρῆται.

Καὶ θαυμάζουσι δή, εἶπον, οὗτοι οἱ ἑταῖροι αὐτὸν καὶ σύνεισιν οἱ νέοι πολῖται, οἱ δ' ἐπιεικεῖς μισοῦσί τε καὶ φεύγουσι;

καὶ βρίσκεται στὴν ἐξαιρετικὰ εὐχάριστη θέση νὰ εἶναι ἀναγκασμένος, εἴτε τὸ θέλει εἴτε ὄχι, νὰ τοὺς ἔχει ὅλους αὐτοὺς ἐχθρούς του καὶ νὰ ἐπιδιώκει τὸν ἀφανισμό τους, ὥσπου νὰ καθαρίσει τὴν πόλη ἀπὸ αὐτούς.

Τί ὡραία, ἀλήθεια, κάθαρση, εἶπε.

Ναί, εἶπα ἐγώ, ἀντίθετη ἀπὸ ἐκείνη ποὺ ἐπιβάλλουν στὰ σώματα οἱ γιατροί· ἐκεῖνοι, βλέπεις, ἀφαιροῦν τὸ χειρότερο κι ἀφήνουν τὸ καλύτερο, ἐνῶ αὐτὸς κάνει τὸ ἀντίθετο.

Ὅπως φαίνεται, εἶπε, εἶναι *ἀναγκασμένος* νὰ τὸ κάνει αὐτό, προκειμένου νὰ κρατηθεῖ στὴν ἐξουσία.

[d] Ἕνας ἀξιοζήλευτος, ἑπομένως, ἀναγκασμός, εἶπα ἐγώ, ποὺ τὸν ὑποχρεώνει ἢ νὰ ζεῖ μὲ ἀνθρώπους ποὺ οἱ περισσότεροί τους εἶναι φαῦλοι —καὶ ἐπιπλέον μάλιστα τὸν μισοῦν— ἢ νὰ μὴ ζεῖ.

Σὲ τέτοια θέση βρίσκεται, εἶπε.

Ἄραγε ὅσο πιὸ μισητὸς θὰ γίνεται στοὺς πολίτες μὲ αὐτὲς τὶς πράξεις του, τόσο περισσότερους καὶ πιστότερους σωματοφύλακες δὲν θὰ χρειάζεται;

Ἀμφιβάλλεις;

Ποῦ θὰ τοὺς βρεῖ λοιπὸν αὐτούς; Κι ἀπὸ ποῦ θὰ στείλει νὰ τοὺς φέρουν;

Θά 'ρθουν πολλοί, εἶπε, ἀπὸ μόνοι τους, πετώντας, ἀρκεῖ νὰ τοὺς δώσει μισθὸ καλό.

Μά τὸ σκύλο, εἶπα ἐγώ, ἔχω τὴν ἐντύπωση ὅτι ἐννοεῖς πάλι κάποιους κηφῆνες [e] φερμένους ἀπ' ἔξω, κάθε λογῆς.

Σωστὴ ἡ ἐντύπωσή σου.

Ἀπὸ τὸν τόπο του ὅμως; Ἄραγε δὲν θὰ θελήσει...

Δὲν θὰ θελήσει τί;

Νὰ πάρει ἀπὸ τοὺς πολίτες τοὺς δούλους τους κι ἐλευθερώνοντάς τους νὰ τοὺς βάλει μὲ τοὺς σωματοφύλακές του.

Θὰ τὸ κάνει καὶ μὲ τὸ παραπάνω, εἶπε· γιατὶ αὐτοί, βέβαια, θὰ τοῦ εἶναι ἐπιπλέον πέρα γιὰ πέρα πιστοί.

Ἀλήθεια, εἶπα ἐγώ, τί ἀξιοζήλευτο πρᾶγμα ὁ τύραννος, ἔτσι ὅπως τὸν παρουσιάζεις, ἂν ἔχει [568a] τέτοιους ἀνθρώπους γιὰ φίλους κι ἐμπίστους του, ἀντὶ γιὰ 'κείνους ποὺ ξέκανε πρωτύτερα!

Κι ὅμως, εἶπε, *τέτοιους* ἔχει.

Καὶ τὸν θαυμάζουν, εἶπα, αὐτοὶ οἱ φίλοι καὶ τὸν συναναστρέφονται οἱ καινούργιοι πολίτες, ἐνῶ οἱ τίμιοι ἄνθρωποι τὸν ἀπεχθάνονται καὶ τὸν ἀποφεύγουν· σωστά;

Τί δ' οὐ μέλλουσιν;

Οὐκ ἐτός, ἦν δ' ἐγώ, ἥ τε τραγῳδία ὅλως σοφὸν δοκεῖ εἶναι καὶ ὁ Εὐριπίδης διαφέρων ἐν αὐτῇ.

Τί δή;

Ὅτι καὶ τοῦτο πυκνῆς διανοίας ἐχόμενον ἐφθέγξατο, ὡς
b ἄρα «σοφοὶ τύραννοί» εἰσι «τῶν σοφῶν συνουσίᾳ.» καὶ
ἔλεγε δῆλον ὅτι τούτους εἶναι τοὺς σοφοὺς οἷς σύνεστιν.

Καὶ ὡς ἰσόθεόν γ', ἔφη, τὴν τυραννίδα ἐγκωμιάζει, καὶ ἕτερα πολλά, καὶ οὗτος καὶ οἱ ἄλλοι ποιηταί.

Τοιγάρτοι, ἔφην, ἅτε σοφοὶ ὄντες οἱ τῆς τραγῳδίας ποιηταὶ συγγιγνώσκουσιν ἡμῖν τε καὶ ἐκείνοις ὅσοι ἡμῶν ἐγγὺς πολιτεύονται, ὅτι αὐτοὺς εἰς τὴν πολιτείαν οὐ παραδεξόμεθα ἅτε τυραννίδος ὑμνητάς.

Οἶμαι ἔγωγ', ἔφη, συγγιγνώσκουσιν ὅσοιπέρ γε αὐτῶν
c κομψοί.

Εἰς δέ γε οἶμαι τὰς ἄλλας περιιόντες πόλεις, συλλέγοντες τοὺς ὄχλους, καλὰς φωνὰς καὶ μεγάλας καὶ πιθανὰς μισθωσάμενοι, εἰς τυραννίδας τε καὶ δημοκρατίας ἕλκουσι τὰς πολιτείας.

Μάλα γε.

Οὐκοῦν καὶ προσέτι τούτων μισθοὺς λαμβάνουσι καὶ
τιμῶνται, μάλιστα μέν, ὥσπερ τὸ εἰκός, ὑπὸ τυράννων, δεύ-
τερον δὲ ὑπὸ δημοκρατίας· ὅσῳ δ' ἂν ἀνωτέρω ἴωσιν πρὸς
d τὸ ἄναντες τῶν πολιτειῶν, μᾶλλον ἀπαγορεύει αὐτῶν ἡ τιμή,
ὥσπερ ὑπὸ ἄσθματος ἀδυνατοῦσα πορεύεσθαι.

Πάνυ μὲν οὖν.

Ἀλλὰ δή, εἶπον, ἐνταῦθα μὲν ἐξέβημεν· λέγωμεν δὲ πάλιν ἐκεῖνο τὸ τοῦ τυράννου στρατόπεδον, τὸ καλόν τε καὶ πολὺ καὶ ποικίλον καὶ οὐδέποτε ταὐτόν, πόθεν θρέψεται.

Δῆλον, ἔφη, ὅτι, ἐάν τε ἱερὰ χρήματα ᾖ ἐν τῇ πόλει, ταῦτα ἀναλώσει, ὅποι ποτὲ ἂν ἀεὶ ἐξαρκῇ ‹καὶ› τὰ τῶν ἀπολομένων, ἐλάττους εἰσφορὰς ἀναγκάζων τὸν δῆμον εἰσφέρειν.

e Τί δ' ὅταν δὴ ταῦτα ἐπιλίπῃ;

Δῆλον, ἔφη, ὅτι ἐκ τῶν πατρῴων θρέψεται αὐτός τε καὶ οἱ συμπόται τε καὶ ἑταῖροι καὶ ἑταῖραι.

Τί ἄλλο θὰ μποροῦσαν νὰ κάνουν;

Δὲν εἶναι, εἶπα ἐγώ, καθόλου παράξενο ποὺ ἡ τραγικὴ ποίηση θεωρεῖται γενικῶς θησαυρὸς σοφίας καὶ ποὺ ὁ Εὐριπίδης ἔχει ξεχωριστὴ θέση σ' αὐτήν.

Γιατί;

Γιατὶ ἀνάμεσα στ' ἄλλα ἔχει πεῖ καὶ τούτη τὴ ζουμερὴ φράση, ὅτι δηλαδὴ [b] «οἱ τύραννοι εἶναι σοφοὶ χάρη στὴ συναναστροφή τους μὲ τοὺς σοφούς». Μὲ αὐτὸ ἐννοοῦσε προφανῶς ὅτι σοφοὶ εἶναι ἐκεῖνοι τοὺς ὁποίους συναναστρέφεται ὁ τύραννος.

Καὶ βέβαια, εἶπε, ἐξυμνεῖ τὴν τυραννίδα ὡς κάτι σχεδὸν θεϊκό, καὶ ἄλλα πολλά, αὐτὸς κι οἱ ἄλλοι ποιητές.

Γιὰ τοῦτο λοιπόν, εἶπα, ἔτσι σοφοὶ ποὺ εἶναι οἱ τραγικοὶ ποιητές, θὰ δείξουν κατανόηση —καὶ γιὰ ἐμᾶς καὶ γιὰ ὅσους ἔχουν πολιτικὲς ἀπόψεις παραπλήσιες μὲ τὶς δικές μας— ποὺ δὲν θὰ τοὺς ἐπιτρέψουμε νὰ μποῦν στὴν πόλη μας, γιὰ τὸ λόγο ὅτι εἶναι ὑμνητὲς τῆς τυραννίδας.

Ὑποθέτω, εἶπε, ὅτι θὰ δείξουν τέτοια κατανόηση, τουλάχιστον ὅσοι ἀπὸ αὐτοὺς [c] ἔχουν λεπτὴ αἴσθηση.

Καὶ τριγυρνώντας, θαρρῶ, στὶς ἄλλες πόλεις, μία-μία στὴ σειρά, μαζεύοντας τοὺς ὄχλους, πληρώνοντας ἁδρὰ γιὰ ὡραῖες, δυνατὲς καὶ πειστικὲς φωνές, τραβοῦν τὶς πολιτεῖες πρὸς τὸ μέρος τῆς τυραννίδας καὶ τῆς δημοκρατίας.

Βεβαιότατα.

Μάλιστα γιὰ τὶς ὑπηρεσίες τους αὐτὲς παίρνουν ἀποπάνω κι ἀμοιβὲς καὶ δέχονται τιμές, πρωτίστως, ὅπως εἶναι φυσικό, ἀπὸ τυράννους, κατὰ δεύτερο λόγο καὶ ἀπὸ δημοκρατικὰ πολιτεύματα. Ἀλλὰ ὅσο ψηλότερα προχωροῦν [d] στὴν ἀνηφοριὰ τῶν πολιτευμάτων τόσο περισσότερο πέφτει ἡ ἀξία τους, σὰν νὰ μὴν μπορεῖ, ἀπὸ τὸ ἀγκομαχητό, νὰ τραβήξει ἄλλο.

Σίγουρα.

Φύγαμε ὅμως, εἶπα, ἀπὸ τὸ θέμα μας· ἂς ξαναγυρίσουμε ἔτσι σ' ἐκεῖνο τὸ στρατόπεδο τῶν τυράννων, τὸ ὡραῖο, τὸ μεγάλο, τὸ παρδαλό, ποὺ διαρκῶς μεταβάλλεται· πῶς θὰ συντηρηθεῖ;

Εἶναι φανερό, εἶπε, ὅτι, ἂν ἡ πόλη ἔχει ἱερὰ χρήματα, θὰ ξοδέψει αὐτὰ γιὰ ὅσο χρόνο θὰ φθάσουν, ἐπίσης τὰ χρήματα τῶν θυμάτων του, κι ὁ λαὸς θὰ ὑποχρεώνεται νὰ καταβάλλει μικρότερες εἰσφορές.

[e] Τί θὰ γίνει ὅμως ὅταν πιὰ αὐτὰ σωθοῦν;

Εἶναι φανερό, εἶπε, ὅτι τότε θ' ἀρχίσει νὰ τρέφεται αὐτὸς καὶ οἱ καλεσμένοι του, οἱ φίλοι κι οἱ φίλες του, ἀπὸ τὴν πατρικὴ περιουσία.

Μανθάνω, ἦν δ' ἐγώ· ὅτι ὁ δῆμος ὁ γεννήσας τὸν τύραννον θρέψει αὐτόν τε καὶ ἑταίρους.

Πολλὴ αὐτῷ, ἔφη, ἀνάγκη.

Πῶς [δὲ] λέγεις; εἶπον· ἐὰν δὲ ἀγανακτῇ τε καὶ λέγῃ ὁ δῆμος ὅτι οὔτε δίκαιον τρέφεσθαι ὑπὸ πατρὸς ὑὸν ἡβῶντα, ἀλλὰ τοὐναντίον ὑπὸ ὑέος πατέρα, οὔτε τούτου αὐτὸν ἕνεκα
569 ἐγέννησέν τε καὶ κατέστησεν, ἵνα, ἐπειδὴ μέγας γένοιτο, τότε αὐτὸς δουλεύων τοῖς αὑτοῦ δούλοις τρέφοι ἐκεῖνόν τε καὶ τοὺς δούλους μετὰ συγκλύδων ἄλλων, ἀλλ' ἵνα ἀπὸ τῶν πλουσίων τε καὶ καλῶν κἀγαθῶν λεγομένων ἐν τῇ πόλει ἐλευθερωθείη ἐκείνου προστάντος, καὶ νῦν κελεύει ἀπιέναι ἐκ τῆς πόλεως αὐτόν τε καὶ τοὺς ἑταίρους, ὥσπερ πατὴρ ὑὸν ἐξ οἰκίας μετὰ ὀχληρῶν συμποτῶν ἐξελαύνων;

Γνώσεταί γε, νὴ Δία, ἦ δ' ὅς, τότ' ἤδη ὁ δῆμος οἷος οἷον
b θρέμμα γεννῶν ἠσπάζετό τε καὶ ηὖξεν, καὶ ὅτι ἀσθενέστερος ὢν ἰσχυροτέρους ἐξελαύνει.

Πῶς, ἦν δ' ἐγώ, λέγεις; τολμήσει τὸν πατέρα βιάζεσθαι, κἂν μὴ πείθηται, τύπτειν ὁ τύραννος;

Ναί, ἔφη, ἀφελόμενός γε τὰ ὅπλα.

Πατραλοίαν, ἦν δ' ἐγώ, λέγεις τύραννον καὶ χαλεπὸν γηροτρόφον, καὶ ὡς ἔοικε τοῦτο δὴ ὁμολογουμένη ἂν ἤδη τυραννὶς εἴη, καί, τὸ λεγόμενον, ὁ δῆμος φεύγων ἂν καπνὸν
c δουλείας ἐλευθέρων εἰς πῦρ δούλων δεσποτείας ἂν ἐμπεπτωκὼς εἴη, ἀντὶ τῆς πολλῆς ἐκείνης καὶ ἀκαίρου ἐλευθερίας τὴν χαλεπωτάτην τε καὶ πικροτάτην δούλων δουλείαν μεταμπισχόμενος.

Καὶ μάλα, ἔφη, ταῦτα οὕτω γίγνεται.

Τί οὖν; εἶπον· οὐκ ἐμμελῶς ἡμῖν εἰρήσεται, ἐὰν φῶμεν ἱκανῶς διεληλυθέναι ὡς μεταβαίνει τυραννὶς ἐκ δημοκρατίας, γενομένη τε οἵα ἐστίν;

Πάνυ μὲν οὖν ἱκανῶς, ἔφη.

Καταλαβαίνω, εἶπα ἐγώ· ὁ λαὸς ποὺ γέννησε τὸν τύραννο θὰ ἀναλάβει νὰ τὸν θρέφει, τὸν ἴδιο καὶ τοὺς φίλους του.

Θὰ *ὑποχρεωθεῖ*, εἶπε, νὰ τὸ κάνει.

Μὰ τί λές; εἶπα. Κι ἂν ὁ λαὸς ἀγανακτήσει καὶ τοῦ πεῖ ὅτι οὔτε δίκαιο εἶναι ἕνας γιὸς ἐπάνω στὸ ἄνθος τῆς ἡλικίας του νὰ συντηρεῖται ἀπὸ τὸν πατέρα του ἀλλὰ ἀντιθέτως *ὁ πατέρας* πρέπει νὰ συντηρεῖται ἀπὸ τὸ γιό, κι οὔτε τὸν [569a] γέννησε τὸ γιὸ καὶ τὸν στέριωσε στὴν ἐξουσία γιὰ *αὐτό*, γιὰ νὰ γίνει δηλαδὴ ὁ πατέρας δοῦλος τῶν δούλων τοῦ γιοῦ του ὅταν ὁ γιὸς μεγαλώσει καὶ γιὰ νὰ τρέφει καὶ τὸ γιὸ καὶ τοὺς δούλους καὶ τὰ ἄλλα περιτρίμματα πού 'χει μαζέψει γύρω του, ἀλλὰ γιὰ νὰ *ἐλευθερωθεῖ* ὁ ἴδιος, μὲ μπροστάρη τὸ γιό του, ἀπὸ τοὺς πλούσιους καὶ τὴ λεγόμενη ἀνώτερη τάξη τῆς πόλης, κι ὅτι τώρα τὸν προστάζει *νὰ φύγει* ἀπὸ τὴν πόλη, αὐτός κι οἱ φίλοι του, σὰν τὸν πατέρα ποὺ διώχνει ἀπὸ τὸ σπίτι του τὸ γιὸ μαζὶ μὲ τοὺς ἐνοχλητικοὺς συντρόφους του στὸ πιοτό;

Θὰ ἀντιληφθεῖ τότε, μά τὸ Δία, εἶπε αὐτός, ἀμέσως ὁ λαὸς τί [b] τέρας γεννοῦσε καὶ χαϊδολογοῦσε κι ἀνάσταινε, καὶ ὅτι πάει νὰ διώξει τώρα κάποιους πιὸ δυνατούς, ὄντας ὁ ἴδιος πιὸ ἀδύναμος.

Τί ἐννοεῖς; εἶπα ἐγώ. Θὰ τολμήσει νὰ ἀσκήσει βία στὸν πατέρα του καί, ἂν δὲν πείθεται, νὰ τὸν *χτυπήσει* —ὁ τύραννος;

Ναί, εἶπε, ἀφοῦ πρῶτα τοῦ πάρει τὰ ὅπλα.

Πατροκτόνο, εἶπα ἐγώ, μᾶς τὸν παρασταίνεις τὸν τύραννο, καὶ γηροκόμο ἀπαίσιο, κι αὐτὸ πιά, φαίνεται, θὰ ἦταν ἀπροκάλυπτη τυραννία· κι ὅπως τὸ λέει κι ὁ λόγος, προσπαθώντας ὁ λαὸς νὰ ἀποφύγει τὸν καπνὸ τῆς ὑποταγῆς του σὲ ἐλεύθερους πέφτει μέσα στὴ φωτιὰ [c] τῆς ὑποδούλωσης σὲ δούλους, καὶ ἀντὶ γιὰ 'κείνη τὴν ὑπερβολικὴ καὶ ἄκαιρη ἐλευθερία, τοῦ ἔχουν φορέσει τώρα τὴν πιὸ ἀπαίσια καὶ πικρὴ δουλεία: τὴν ὑποδούλωση σὲ δούλους.

Ναί, εἶπε· ἀκριβῶς ἔτσι γίνονται αὐτά.

Λοιπόν; εἶπα· δὲν θὰ ἦταν σωστὸ νὰ ποῦμε ὅτι ἔχουμε ἐπαρκῶς ἐκθέσει πῶς συντελεῖται ἡ μετάβαση ἀπὸ τὴ δημοκρατία στὴν τυραννία καὶ ποιά εἶναι ἡ φύση τοῦ τυραννικοῦ πολιτεύματος;

Ἐπαρκέστατα, εἶπε.

Θ

571 a Αὐτὸς δὴ λοιπός, ἦν δ' ἐγώ, ὁ τυραννικὸς ἀνὴρ σκέψασθαι, πῶς τε μεθίσταται ἐκ δημοκρατικοῦ, γενόμενός τε ποῖός τίς ἐστιν καὶ τίνα τρόπον ζῇ, ἄθλιον ἢ μακάριον.

Λοιπὸς γὰρ οὖν ἔτι οὗτος, ἔφη.

Οἶσθ' οὖν, ἦν δ' ἐγώ, ὃ ποθῶ ἔτι;

Τὸ ποῖον;

Τὸ τῶν ἐπιθυμιῶν, οἷαί τε καὶ ὅσαι εἰσίν, οὔ μοι δοκοῦμεν ἱκανῶς διῃρῆσθαι. τούτου δὴ ἐνδεῶς ἔχοντος, ἀσαφεστέρα
b ἔσται ἡ ζήτησις οὗ ζητοῦμεν.

Οὐκοῦν, ἦ δ' ὅς, ἔτ' ἐν καλῷ;

Πάνυ μὲν οὖν· καὶ σκόπει γε ὃ ἐν αὐταῖς βούλομαι ἰδεῖν. ἔστιν δὲ τόδε. τῶν μὴ ἀναγκαίων ἡδονῶν τε καὶ ἐπιθυμιῶν δοκοῦσί τινές μοι εἶναι παράνομοι, αἳ κινδυνεύουσι μὲν ἐγγίγνεσθαι παντί, κολαζόμεναι δὲ ὑπό τε τῶν νόμων καὶ τῶν βελτιόνων ἐπιθυμιῶν μετὰ λόγου ἐνίων μὲν ἀνθρώπων ἢ παντάπασιν ἀπαλλάττεσθαι ἢ ὀλίγαι λείπεσθαι καὶ ἀσθενεῖς,
c τῶν δὲ ἰσχυρότεραι καὶ πλείους.

Λέγεις δὲ καὶ τίνας, ἔφη, ταύτας;

Τὰς περὶ τὸν ὕπνον, ἦν δ' ἐγώ, ἐγειρομένας, ὅταν τὸ μὲν ἄλλο τῆς ψυχῆς εὕδῃ, ὅσον λογιστικὸν καὶ ἥμερον καὶ ἄρχον ἐκείνου, τὸ δὲ θηριῶδές τε καὶ ἄγριον, ἢ σίτων ἢ μέθης πλησθέν, σκιρτᾷ τε καὶ ἀπωσάμενον τὸν ὕπνον ζητῇ ἰέναι καὶ ἀποπιμπλάναι τὰ αὑτοῦ ἤθη· οἶσθ' ὅτι πάντα ἐν τῷ τοιούτῳ τολμᾷ ποιεῖν, ὡς ἀπὸ πάσης λελυμένον τε καὶ ἀπηλλαγμένον αἰσχύνης καὶ φρονήσεως. μητρί τε γὰρ ἐπι-
d χειρεῖν μείγνυσθαι, ὡς οἴεται, οὐδὲν ὀκνεῖ, ἄλλῳ τε ὁτῳοῦν ἀνθρώπων καὶ θεῶν καὶ θηρίων, μιαιφονεῖν τε ὁτιοῦν, βρώματός τε ἀπέχεσθαι μηδενός· καὶ ἑνὶ λόγῳ οὔτε ἀνοίας οὐδὲν ἐλλείπει οὔτ' ἀναισχυντίας.

Ἀληθέστατα, ἔφη, λέγεις.

Ὅταν δέ γε οἶμαι ὑγιεινῶς τις ἔχῃ αὐτὸς αὑτοῦ καὶ σωφρόνως, καὶ εἰς τὸν ὕπνον ἴῃ τὸ λογιστικὸν μὲν ἐγείρας ἑαυτοῦ καὶ ἑστιάσας λόγων καλῶν καὶ σκέψεων, εἰς σύννοιαν

Θ

[571a] Μᾶς μένει ἀκόμη, εἶπα, νὰ ἐξετάσουμε τὸν ἄνθρωπο τοῦ τυραννικοῦ πολιτεύματος, πῶς ἀλλάζει κι ἀπὸ δημοκρατικὸς γίνεται τυραννικὸς καί, ἀφοῦ γίνει, τί εἴδους ἄνθρωπος εἶναι καὶ ποιός ὁ τρόπος τῆς ζωῆς του: ἄθλιος ἢ ἀξιοζήλευτος.

Πραγματικά, αὐτὸς μᾶς μένει, εἶπε.

Ξέρεις, εἶπα τότε ἐγώ, τί θέλω ἀκόμη;

Τί;

Τὰ σχετικὰ μὲ τὶς ἐπιθυμίες, τί λογῆς εἶναι καὶ πόσες, δὲν νομίζω ὅτι τὰ ἔχουμε ἐξετάσει ἀρκετά. Κι ὅσο αὐτὸ θὰ μένει λειψό, θὰ εἶναι ἀσαφέστερη [b] καὶ ἡ διερεύνηση τοῦ πράγματος ποὺ ἐρευνᾶμε.

Εἶναι λοιπόν, εἶπε, κατάλληλη ἡ στιγμὴ νὰ τὸ δοῦμε;

Βεβαιότατα. Καὶ πρόσεξε τί θέλω νὰ ἰδῶ στὶς ἡδονές. Πρόκειται γιὰ τοῦτο. Ἔχω τὴ γνώμη ὅτι ὁρισμένες ἀπὸ τὶς μὴ ἀναγκαῖες ἡδονὲς καὶ ἐπιθυμίες εἶναι ἀφύσικες, καὶ φαίνεται μὲν ὅτι ὑπάρχουν στὸν καθένα, ὡστόσο, καθὼς καὶ οἱ νόμοι καὶ ἄλλες *εὐγενικότερες* ἐπιθυμίες μὲ τὴ συμπαράσταση τοῦ λογικοῦ τὶς κολάζουν, σὲ ἄλλους ἀνθρώπους ἢ ἐξαφανίζονται ἐντελῶς ἢ ἀπομένουν, ὡς ὑπόλοιπο, κάτι λίγες καὶ ἀδύναμες, [c] ἐνῶ σὲ ἄλλους πιὸ δυνατὲς καὶ περισσότερες.

Γιὰ ποιές ἐπιθυμίες μιλᾶς; ρώτησε.

Γι' αὐτές, εἶπα ἐγώ, ποὺ διεγείρονται ὅταν εἴμαστε στὸν ὕπνο, τότε ποὺ τὸ ἄλλο κομμάτι τῆς ψυχῆς, τὸ λογικό, τὸ ἥμερο, αὐτὸ ποὺ ἐξουσιάζει τὸ ἀντίθετό του, κοιμᾶται, ἐνῶ τὸ κτηνῶδες καὶ ἄγριο, θὲς ἀπὸ τὸ πολὺ φαΐ, θὲς ἀπὸ τὸ μεθύσι, ἀναπετιέται καὶ ἀποδιώχνοντας τὸν ὕπνο ζητάει νὰ ξεχυθεῖ καὶ νὰ χορτάσει τὰ δικά του ἔνστικτα· ξέρεις ὅτι στὴν κατάσταση αὐτὴ ἀποτολμάει τὰ πάντα, ἀχαλίνωτο καθὼς εἶναι κι [d] ἔχοντας χάσει κάθε ντροπὴ καὶ κάθε φρονιμάδα. Δὲν διστάζει, ἔτσι, διόλου νὰ ἐπιχειρεῖ νὰ σμίξει στὴ φαντασία του μὲ μητέρα καὶ μὲ ὁποιονδήποτε ἄλλο ἄνθρωπο, θεό, θηρίο, νὰ λερώνει τὰ χέρια του μὲ τὸν ὁποιονδήποτε ἀποτρόπαιο φόνο, νὰ βάζει στὸ στόμα ὁτιδήποτε. Κοντολογίς, οὔτε ἀνοησία καμιὰ ἀφήνει οὔτε ξεδιαντροπιὰ ποὺ νὰ μὴ τὴν κάνει.

Πολὺ ἀληθινά, εἶπε, αὐτὰ ποὺ λές.

Ὅταν ὅμως κάποιος, φαντάζομαι, ἔχει ψυχικὴ ὑγεία καὶ φρονιμάδα, καὶ πηγαίνει γιὰ ὕπνο, ἀφοῦ προηγουμένως ἀπασχόλησε τὸ στοχαστικὸ κομμάτι τῆς ψυχῆς του καὶ τὸ φίλεψε μὲ ὄμορφα διανοήματα καὶ σκέψεις, [e] φθάνει

e αὐτὸς αὑτῷ ἀφικόμενος, τὸ ἐπιθυμητικὸν δὲ μήτε ἐνδείᾳ δοὺς
μήτε πλησμονῇ, ὅπως ἂν κοιμηθῇ καὶ μὴ παρέχῃ θόρυβον
572 τῷ βελτίστῳ χαῖρον ἢ λυπούμενον, ἀλλ' ἐᾷ αὐτὸ καθ' αὑτὸ
μόνον καθαρὸν σκοπεῖν καὶ ὀρέγεσθαί του αἰσθάνεσθαι ὃ μὴ
οἶδεν, ἤ τι τῶν γεγονότων ἢ ὄντων ἢ καὶ μελλόντων, ὡσαύτως δὲ καὶ τὸ θυμοειδὲς πραΰνας καὶ μή τισιν εἰς ὀργὰς
ἐλθὼν κεκινημένῳ τῷ θυμῷ καθεύδῃ, ἀλλ' ἡσυχάσας μὲν τὼ
δύο εἴδη, τὸ τρίτον δὲ κινήσας ἐν ᾧ τὸ φρονεῖν ἐγγίγνεται,
οὕτως ἀναπαύηται, οἶσθ' ὅτι τῆς τ' ἀληθείας ἐν τῷ τοιούτῳ
μάλιστα ἅπτεται καὶ ἥκιστα παράνομοι τότε αἱ ὄψεις
b φαντάζονται τῶν ἐνυπνίων.

Παντελῶς μὲν οὖν, ἔφη, οἶμαι οὕτως.

Ταῦτα μὲν τοίνυν ἐπὶ πλέον ἐξήχθημεν εἰπεῖν· ὃ δὲ
βουλόμεθα γνῶναι τόδ' ἐστίν, ὡς ἄρα δεινόν τι καὶ ἄγριον
καὶ ἄνομον ἐπιθυμιῶν εἶδος ἑκάστῳ ἔνεστι, καὶ πάνυ δοκοῦσιν ἡμῶν ἐνίοις μετρίοις εἶναι· τοῦτο δὲ ἄρα ἐν τοῖς ὕπνοις
γίγνεται ἔνδηλον. εἰ οὖν τι δοκῶ λέγειν καὶ συγχωρεῖς,
ἄθρει.

Ἀλλὰ συγχωρῶ.

Τὸν τοίνυν δημοτικὸν ἀναμνήσθητι οἷον ἔφαμεν εἶναι.
c ἦν δέ που γεγονὼς ἐκ νέου ὑπὸ φειδωλῷ πατρὶ τεθραμμένος,
τὰς χρηματιστικὰς ἐπιθυμίας τιμῶντι μόνας, τὰς δὲ μὴ
ἀναγκαίους ἀλλὰ παιδιᾶς τε καὶ καλλωπισμοῦ ἕνεκα γιγνομένας ἀτιμάζοντι. ἦ γάρ;

c Ναί.

Συγγενόμενος δὲ κομψοτέροις ἀνδράσι καὶ μεστοῖς ὧν
ἄρτι διήλθομεν ἐπιθυμιῶν, ὁρμήσας εἰς ὕβριν τε πᾶσαν καὶ
τὸ ἐκείνων εἶδος μίσει τῆς τοῦ πατρὸς φειδωλίας, φύσιν δὲ
τῶν διαφθειρόντων βελτίω ἔχων, ἀγόμενος ἀμφοτέρωσε
d κατέστη εἰς μέσον ἀμφοῖν τοῖν τρόποιν, καὶ μετρίως δή, ὡς
ᾤετο, ἑκάστων ἀπολαύων οὔτε ἀνελεύθερον οὔτε παράνομον
βίον ζῇ, δημοτικὸς ἐξ ὀλιγαρχικοῦ γεγονώς.

σὲ μιὰ κατάσταση περισυλλογῆς. Δὲν ἔσπρωξε τὸ ἐπιθυμητικὸ κομμάτι τῆς ψυχῆς του στὴ στέρηση ἢ στὸν κόρο, κι ἔτσι αὐτὸ πάει τώρα γιὰ ὕπνο χωρὶς νὰ ἐνοχλεῖ [572a] τὸ εὐγενικότερο κομμάτι μὲ ξεσπάσματα χαρᾶς ἢ λύπης, κι ἀφήνει τὸ λογιστικὸ ἀπερίσπαστο, μόνο του μὲ τὸν ἑαυτό του νὰ ἐξετάζει καὶ νὰ προσπαθεῖ νὰ ἐννοήσει κάτι ποὺ δὲν τὸ γνωρίζει, εἴτε ἀπὸ τὰ περασμένα, εἴτε τωρινὸ εἴτε μελλούμενο· κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο γαληνεύει καὶ τὸ θυμοειδὲς μέσα του, ὥστε νὰ μὴν πάει νὰ πλαγιάσει μὲ τὸ κομμάτι τοῦτο τῆς ψυχῆς συγχυσμένο ἀπὸ ὀργὴ γιὰ κάποιους, κι ἀφοῦ κάνει αὐτὰ τὰ δύο νὰ καταλαγιάσουν καὶ βάλει σὲ κίνηση ἐκεῖνο τὸ τρίτο μέρος τῆς ψυχῆς, στὸ ὁποῖο συντελεῖται ὁ στοχασμός, τότε πιὰ πάει νὰ ἀναπαυθεῖ. Καὶ ξέρεις, βέβαια, ὅτι σὲ τέτοια κατάσταση ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς εἶναι πιὸ κοντὰ στὸ ἄγγιγμα τῆς ἀλήθειας κι ὅτι οἱ φανταστικὲς παραστάσεις [b] ποὺ τοῦ παρουσιάζονται τότε στὰ ὄνειρα κάθε ἄλλο παρὰ ἀφύσικες εἶναι.

Ἔχω τὴ γνώμη ὅτι εἶναι ἀκριβῶς ὅπως τὰ λές.

Βέβαια, πήγαμε πιὸ πέρα ἀπ' ὅσο λογαριάζαμε. Αὐτὸ ὅμως ποὺ θέλουμε νὰ ἐπισημάνουμε εἶναι τοῦτο, ὅτι στὸν καθένα μας ὑπάρχει ἕνα φοβερό, ἄγριο κι ἀφύσικο εἶδος ἐπιθυμιῶν, ἀκόμη καὶ σὲ ἐκείνους ἀπὸ μᾶς ποὺ θεωροῦνται μετρημένοι ἄνθρωποι. Ἡ ὕπαρξή του γίνεται ἔκδηλη στὰ ὄνειρα. Σκέψου μήπως ἔχει κάποια βάση αὐτὸ ποὺ λέω καὶ ἐὰν συμφωνεῖς.

Συμφωνῶ.

Ξαναθυμήσου τώρα τί λογῆς εἴπαμε ὅτι εἶναι ὁ ἄνθρωπος τῆς δημοκρατίας. [c] Εἶχε γίνει, ἂν θυμᾶσαι, τέτοιος, καθὼς ἀπὸ νεαρὴ ἡλικία τὸν ἀνάθρεψε ἕνας πατέρας πολὺ οἰκονόμος, ὁ ὁποῖος εἶχε σὲ ὑπόληψη μόνο τὶς ἐπιθυμίες ποὺ φέρνουν χρήματα, ἐνῶ τὶς μὴ ἀναγκαῖες ἐπιθυμίες, αὐτὲς ποὺ ἔχουν στόχο τὴ διασκέδαση καὶ τὴν ἐπίδειξη, τὶς περιφρονοῦσε. Δὲν εἶναι ἔτσι;

Ναί.

Ὅταν ὅμως συναναστράφηκε ἀνθρώπους πιὸ «λεπταίσθητους» καὶ γεμάτους ἀπὸ τὶς ἐπιθυμίες ποὺ τώρα δὰ εἴπαμε, ἔπεσε μὲ τὰ μοῦτρα στὶς ὑπερβολὲς καὶ στὸν τρόπο ζωῆς ἐκείνων τῶν ἀνθρώπων —ἀπὸ ἀπέχθεια γιὰ τὴν τσιγκουνιὰ τοῦ πατέρα του· κι ἐπειδὴ ἦταν ἐκ φύσεως καλύτερος ἀπὸ ἐκείνους ποὺ τὸν διέφθειραν, τραβώντας τον οἱ μὲν ἀπὸ 'δῶ οἱ ἄλλοι ἀπὸ 'κεῖ, [d] αὐτὸς στάθηκε κάπου ἀνάμεσα σὲ τούτους τοὺς δύο τρόπους ζωῆς, καὶ ἀπολαμβάνοντας, ὅπως νόμιζε, μὲ μέτρο κάθε πρᾶγμα, ζεῖ μιὰ ζωὴ ποὺ οὔτε ἀνελεύθερη οὔτε ἀφύσικη εἶναι, ἔχοντας γίνει δημοκρατικός, ἀπὸ ὀλιγαρχικὸς ποὺ ἦταν πρῶτα.

Ἦν γάρ, ἔφη, καὶ ἔστιν αὕτη ἡ δόξα περὶ τὸν τοιοῦτον.

Θὲς τοίνυν, ἦν δ' ἐγώ, πάλιν τοῦ τοιούτου ἤδη πρεσβυτέρου γεγονότος νέον ὑὸν ἐν τοῖς τούτου αὖ ἤθεσιν τεθραμμένον.

Τίθημι.

Τίθει τοίνυν καὶ τὰ αὐτὰ ἐκεῖνα περὶ αὐτὸν γιγνόμενα
ἅπερ καὶ περὶ τὸν πατέρα αὐτοῦ, ἀγόμενόν τε εἰς πᾶσαν
e παρανομίαν, ὀνομαζομένην δ' ὑπὸ τῶν ἀγόντων ἐλευθερίαν
ἅπασαν, βοηθοῦντά τε ταῖς ἐν μέσῳ ταύταις ἐπιθυμίαις
πατέρα τε καὶ τοὺς ἄλλους οἰκείους, τοὺς δ' αὖ παραβοηθοῦντας· ὅταν δ' ἐλπίσωσιν οἱ δεινοὶ μάγοι τε καὶ τυραννοποιοὶ οὗτοι μὴ ἄλλως τὸν νέον καθέξειν, ἔρωτά τινα αὐτῷ
μηχανωμένους ἐμποιῆσαι προστάτην τῶν ἀργῶν καὶ τὰ
573 ἕτοιμα διανεμομένων ἐπιθυμιῶν, ὑπόπτερον καὶ μέγαν κηφῆνά τινα —ἢ τί ἄλλο οἴει εἶναι τὸν τῶν τοιούτων ἔρωτα;—

Οὐδὲν ἔγωγε, ἦ δ' ὅς, ἄλλ' ἢ τοῦτο.

Οὐκοῦν ὅταν δὴ περὶ αὐτὸν βομβοῦσαι αἱ ἄλλαι ἐπιθυμίαι, θυμιαμάτων τε γέμουσαι καὶ μύρων καὶ στεφάνων καὶ οἴνων καὶ τῶν ἐν ταῖς τοιαύταις συνουσίαις ἡδονῶν ἀνειμένων, ἐπὶ τὸ ἔσχατον αὔξουσαί τε καὶ τρέφουσαι πόθου κέντρον ἐμποιήσωσι τῷ κηφῆνι, τότε δὴ δορυφορεῖταί τε ὑπὸ μανίας καὶ
b οἰστρᾷ οὗτος ὁ προστάτης τῆς ψυχῆς, καὶ ἐάν τινας ἐν αὐτῷ
δόξας ἢ ἐπιθυμίας λάβῃ ποιουμένας χρηστὰς καὶ ἔτι ἐπαισχυνομένας, ἀποκτείνει τε καὶ ἔξω ὠθεῖ παρ' αὑτοῦ, ἕως ἂν καθήρῃ σωφροσύνης, μανίας δὲ πληρώσῃ ἐπακτοῦ.

Παντελῶς, ἔφη, τυραννικοῦ ἀνδρὸς λέγεις γένεσιν.

Ἆρ' οὖν, ἦν δ' ἐγώ, καὶ τὸ πάλαι διὰ τὸ τοιοῦτον τύραννος ὁ Ἔρως λέγεται;

Κινδυνεύει, ἔφη.

Οὐκοῦν, ὦ φίλε, εἶπον, καὶ μεθυσθεὶς ἀνὴρ τυραννικόν τι
c φρόνημα ἴσχει;

Ἴσχει γάρ.

Καὶ μὴν ὅ γε μαινόμενος καὶ ὑποκεκινηκὼς οὐ μόνον

Πραγματικά, εἶπε, αὐτὴ ἦταν καὶ ἐξακολουθεῖ νὰ εἶναι ἡ γνώμη μας γιὰ δαῦτον.

Φέρε τώρα, εἶπα ἐγώ, μὲ τὸ νοῦ σου —ὅταν κι αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος θά 'χει προχωρήσει πιὰ στὰ χρόνια— ἕνα νέο παιδί, τὸ γιό του, ἀναθρεμμένο κι αὐτὸν μὲ τὶς ἀρχὲς τούτου τοῦ ἀνθρώπου.

Τὸν φέρνω.

Βάλε ἔπειτα μὲ τὸ νοῦ σου ὅτι μὲ τὸν ἄνθρωπο αὐτὸ συμβαίνει ὅ,τι ἀκριβῶς εἶχε συμβεῖ καὶ μὲ τὸν πατέρα του, ὅτι δηλαδὴ τὸν παρασύρουν [e] σὲ κάθε λογῆς ἀφύσικες πράξεις κι ὅτι ἐκεῖνοι ποὺ τὸν παρασύρουν τὸ ὀνομάζουν αὐτὸ ἀπόλυτη ἐλευθερία, κι ὅτι ὁ πατέρας του καὶ οἱ ἄλλοι δικοί του τὸν βοηθοῦν στηρίζοντάς τον σ' αὐτὲς τὶς συμβιβαστικὲς ἐπιθυμίες του, ἐνῶ οἱ ἄλλοι βοηθοῦν πρὸς τὴν ἀντίθετη κατεύθυνση· κι ὅταν αὐτοὶ οἱ τρομεροὶ μάγοι ποὺ φτιάχνουν τυράννους χάσουν κάθε ἐλπίδα ὅτι θὰ μπορέσουν μὲ ἄλλον τρόπο νὰ πάρουν τὸν νέο μὲ τὸ μέρος τους, μηχανεύονται τρόπους γιὰ νὰ τοῦ βάλουν μέσα του κάποιον ἔρωτα, ἀφέντη τῶν ἄχρηστων ἐπιθυμιῶν, αὐτονῶν ποὺ σκορπᾶνε τὰ [573a] ἕτοιμα, ἕναν φτερωτὸ καὶ πελώριο κηφήνα, ἢ θαρρεῖς πὼς εἶναι τίποτε ἄλλο ἕνας τέτοιος ἔρωτας;

Αὐτὸ καὶ τίποτε ἄλλο, εἶπε.

Ὅταν λοιπὸν οἱ ἄλλες ἐπιθυμίες, ποὺ βουίζουν ὑπόκωφα γύρω του πνιγμένες στὰ θυμιάματα καὶ στὰ μύρα, στεφανωμένες, μεθυσμένες ἀπὸ κρασιὰ κι ἀπὸ τὶς ἀχαλίνωτες ἡδονὲς ποὺ πᾶνε μ' αὐτὰ τὰ συντροφιάσματα, θρέφουν τὸν κηφήνα καὶ τὸν μεγαλώνουν ὅσο δὲν γίνεται ἄλλο ἐμφυτεύοντας μέσα του τὸ κεντρὶ τοῦ πόθου, [b] τότε τοῦτος ὁ ἀφέντης τῆς ψυχῆς εἶναι σὲ κατάσταση τρέλας κι ἔχει γιὰ σωματοφύλακά του τὴ μανία· κι ἂν συμβεῖ νὰ βρεῖ μέσα του γνῶμες ἢ ἐπιθυμίες καλὲς καὶ μὲ αἴσθημα ντροπῆς ἀκόμη ἐπάνω τους, τὶς νεκρώνει καὶ τὶς ξεριζώνει ἀπὸ μέσα του, ὥσπου νὰ καθαρίσει τὴν ψυχή του ἀπὸ τὴ φρονιμάδα καὶ νὰ τὴν γεμίσει μὲ μανία φερμένη ἀπ' ἔξω.

Περιγράφεις τέλεια, εἶπε, πῶς γεννιέται ὁ τυραννικὸς ἄνθρωπος.

Ἄραγε, εἶπα, αὐτὸς δὲν εἶναι ὁ λόγος ποὺ ἀπὸ παλιὰ τὸν Ἔρωτα τὸν λένε τύραννο;

Ἔτσι φαίνεται.

Κι ὁ μεθυσμένος ἄνθρωπος δὲν ἔχει, φίλε μου, κάτι τυραννικὸ [c] στὶς διαθέσεις του;

Ἔχει, πραγματικά.

Καὶ σίγουρα ὁ μανιασμένος ἄνθρωπος, αὐτὸς μὲ τὸ ταραγμένο μυαλό, δο-

ἀνθρώπων ἀλλὰ καὶ θεῶν ἐπιχειρεῖ τε καὶ ἐλπίζει δυνατὸς εἶναι ἄρχειν.

Καὶ μάλ', ἔφη.

Τυραννικὸς δέ, ἦν δ' ἐγώ, ὦ δαιμόνιε, ἀνὴρ ἀκριβῶς γίγνεται, ὅταν ἢ φύσει ἢ ἐπιτηδεύμασιν ἢ ἀμφοτέροις μεθυστικός τε καὶ ἐρωτικὸς καὶ μελαγχολικὸς γένηται.

Παντελῶς μὲν οὖν.

Γίγνεται μέν, ὡς ἔοικεν, οὕτω καὶ τοιοῦτος ἀνήρ· ζῇ δὲ δὴ πῶς;

d Τὸ τῶν παιζόντων, ἔφη, τοῦτο σὺ καὶ ἐμοὶ ἐρεῖς.

Λέγω δή, ἔφην. οἶμαι γὰρ τὸ μετὰ τοῦτο ἑορταὶ γίγνονται παρ' αὐτοῖς καὶ κῶμοι καὶ θάλειαι καὶ ἑταῖραι καὶ τὰ τοιαῦτα πάντα, ὧν ἂν Ἔρως τύραννος ἔνδον οἰκῶν διακυβερνᾷ τὰ τῆς ψυχῆς ἅπαντα.

Ἀνάγκη, ἔφη.

Ἆρ' οὖν οὐ πολλαὶ καὶ δειναὶ παραβλαστάνουσιν ἐπιθυμίαι ἡμέρας τε καὶ νυκτὸς ἑκάστης, πολλῶν δεόμεναι;

Πολλαὶ μέντοι.

Ταχὺ ἄρα ἀναλίσκονται ἐάν τινες ὦσι πρόσοδοι.

Πῶς δ' οὔ;

e Καὶ μετὰ τοῦτο δὴ δανεισμοὶ καὶ τῆς οὐσίας παραιρέσεις.

Τί μήν;

Ὅταν δὲ δὴ πάντ' ἐπιλείπῃ, ἆρα οὐκ ἀνάγκη μὲν τὰς ἐπιθυμίας βοᾶν πυκνάς τε καὶ σφοδρὰς ἐννενεοττευμένας, τοὺς δ' ὥσπερ ὑπὸ κέντρων ἐλαυνομένους τῶν τε ἄλλων ἐπιθυμιῶν καὶ διαφερόντως ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Ἔρωτος, πάσαις ταῖς ἄλλαις ὥσπερ δορυφόροις ἡγουμένου, οἰστρᾶν καὶ σκοπεῖν τίς τι ἔχει, ὃν δυνατὸν ἀφελέσθαι ἀπατήσαντα ἢ
574 βιασάμενον;

Σφόδρα γ', ἔφη.

Ἀναγκαῖον δὴ πανταχόθεν φέρειν, ἢ μεγάλαις ὠδῖσί τε καὶ ὀδύναις συνέχεσθαι.

Ἀναγκαῖον.

κιμάζει, καὶ πιστεύει ὅτι μπορεῖ, ὄχι μόνον ἀνθρώπους ἀλλὰ *καὶ θεοὺς* νὰ ἐξουσιάσει.

Καὶ πολὺ μάλιστα, εἶπε.

Γίνεται, ἔτσι, εἶπα ἐγώ, τυραννικός, γιὰ νὰ μιλήσουμε, φίλε μου, μὲ ἀκρίβεια, ὅταν ἡ φυσικὴ ἰδιοσυγκρασία του ἢ ὁ τρόπος τῆς ζωῆς του ἢ καὶ τὰ δύο τὸν σπρώξουν στὸ μεθύσι, στὸν ἔρωτα, στὴν παραφροσύνη.

Ἀσφαλῶς.

Αὐτές, προφανῶς, εἶναι οἱ ρίζες τοῦ τυραννικοῦ ἀνθρώπου· ποιά εἶναι ὅμως *ἡ ζωὴ* αὐτοῦ τοῦ ἀνθρώπου;

[d] Ὅπως λένε κι ἐκεῖνοι, εἶπε, ποὺ βάζουν αἰνίγματα, αὐτὸ θὰ μοῦ τὸ πεῖς ἐσύ!

Σ' τὸ λέω, εἶπα. Τὸ ἑπόμενο βῆμα γιὰ τὸν τύραννο καὶ τοὺς συντρόφους του εἶναι, φαντάζομαι, γιορτὲς καὶ πανηγύρια, γλέντια, γυναῖκες κι ὅλα ὅσα ταιριάζουν σὲ ἀνθρώπους ποὺ μέσα τους ἔχει θρονιαστεῖ σὰν τύραννος ὁ Ἔρωτας κι ἐξουσιάζει ἀπ' ἄκρου σ' ἄκρο τὴν ψυχή τους.

Κατανάγκην, εἶπε.

Δὲν ξεφυτρώνουν λοιπὸν κι ἄλλες ἐπιθυμίες ἐκτὸς ἀπὸ τὴν τυραννική, πολλὲς καὶ φοβερές, κάθε μέρα καὶ κάθε νύχτα, μὲ ἀπαιτήσεις πολλές;

Ναί, πολλές.

Γρήγορα ἑπομένως ξοδεύονται κάποια εἰσοδήματα ποὺ τυχὸν θὰ ὑπάρχουν.

Ἀμφιβάλλεις;

[e] Κι ἔρχονται ὕστερα τὰ δάνεια, κι ἀρχίζουν νὰ βάζουν χέρι στὴν περιουσία.

Σίγουρα.

Κι ὅταν πιὰ σωθοῦν ὅλα, οἱ πολλὲς καὶ σφοδρὲς ἐπιθυμίες ποὺ εἶναι φωλιασμένες μέσα τους δὲν θὰ χαλοῦν τὸν κόσμο; Κι αὐτοί, κυνηγημένοι ἀπὸ τὰ τσιμπήματα τῶν ἐπιθυμιῶν καὶ προπαντὸς ἀπὸ τὸν Ἔρωτα τὸν ἴδιο ποὺ προπορεύεται, μὲ τὶς ἄλλες ὅλες νὰ τὸν ἀκολουθοῦν σὰν δορυφόροι του, δὲν θὰ κάνουν σὰν τρελοὶ καὶ δὲν θὰ ψάχνουν νὰ δοῦν τί ἔχει ὁ ἕνας κι ὁ ἄλλος ποὺ θὰ μποροῦσαν νὰ τοῦ τὸ πάρουν, ἐξαπατώντας τον ἢ [574a] διὰ τῆς βίας;

Βεβαιότατα, εἶπε.

Εἶναι λοιπὸν ἀναγκασμένος νὰ ἁρπάζει ἀπ' ὅλες τὶς μεριὲς ἤ, διαφορετικά, νὰ πονάει καὶ νὰ ὑποφέρει πολύ.

Εἶναι ἀναγκασμένος.

Ἀρ' οὖν, ὥσπερ αἱ ἐν αὐτῷ ἡδοναὶ ἐπιγιγνόμεναι τῶν ἀρχαίων πλέον εἶχον καὶ τὰ ἐκείνων ἀφῃροῦντο, οὕτω καὶ αὐτὸς ἀξιώσει νεώτερος ὢν πατρός τε καὶ μητρὸς πλέον ἔχειν, καὶ ἀφαιρεῖσθαι, ἐὰν τὸ αὑτοῦ μέρος ἀναλώσῃ, ἀπονειμάμενος τῶν πατρῴων;

Ἀλλὰ τί μήν; ἔφη.

b Ἂν δὲ δὴ αὐτῷ μὴ ἐπιτρέπωσιν, ἆρ' οὐ τὸ μὲν πρῶτον ἐπιχειροῖ ἂν κλέπτειν καὶ ἀπατᾶν τοὺς γονέας;

Πάντως.

Ὁπότε δὲ μὴ δύναιτο, ἁρπάζοι ἂν καὶ βιάζοιτο μετὰ τοῦτο;

Οἶμαι, ἔφη.

Ἀντεχομένων δὴ καὶ μαχομένων, ὦ θαυμάσιε, γέροντός τε καὶ γραός, ἆρ' εὐλαβηθείη ἂν καὶ φείσαιτο μή τι δρᾶσαι τῶν τυραννικῶν;

Οὐ πάνυ, ἦ δ' ὅς, ἔγωγε θαρρῶ περὶ τῶν γονέων τοῦ τοιούτου.

Ἀλλ', ὦ Ἀδείμαντε, πρὸς Διός, ἕνεκα νεωστὶ φίλης καὶ οὐκ ἀναγκαίας ἑταίρας γεγονυίας τὴν πάλαι φίλην καὶ ἀναγκαίαν
c μητέρα, ἢ ἕνεκα ὡραίου νεωστὶ φίλου γεγονότος οὐκ ἀναγκαίου τὸν ἄωρόν τε καὶ ἀναγκαῖον πρεσβύτην πατέρα καὶ τῶν φίλων ἀρχαιότατον δοκεῖ ἄν σοι ὁ τοιοῦτος πληγαῖς τε δοῦναι καὶ καταδουλώσασθαι ἂν αὐτοὺς ὑπ' ἐκείνοις, εἰ εἰς τὴν αὐτὴν οἰκίαν ἀγάγοιτο;

Ναὶ μὰ Δία, ἦ δ' ὅς.

Σφόδρα γε μακάριον, ἦν δ' ἐγώ, ἔοικεν εἶναι τὸ τυραννικὸν ὑὸν τεκεῖν.

Πάνυ γ', ἔφη.

d Τί δ', ὅταν δὴ τὰ πατρὸς καὶ μητρὸς ἐπιλείπῃ τὸν τοιοῦτον, πολὺ δὲ ἤδη συνειλεγμένον ἐν αὐτῷ ᾖ τὸ τῶν ἡδονῶν σμῆνος, οὐ πρῶτον μὲν οἰκίας τινὸς ἐφάψεται τοίχου ἤ τινος ὀψὲ νύκτωρ ἰόντος τοῦ ἱματίου, μετὰ δὲ ταῦτα ἱερόν τι

Ὅπως λοιπὸν καὶ οἱ ἡδονὲς ποὺ μπῆκαν ἔπειτα στὴν ψυχή του βρέθηκαν σὲ καλύτερη μοίρα ἀπὸ τὶς παλιὲς καὶ τὶς ἀπογύμνωσαν ἀπὸ τὰ δικαιώματά τους, ἔτσι καὶ τοῦτος ἐδῶ θὰ ἀξιώσει, μόλο ποὺ εἶναι νεότερος, νὰ ἔχει περισσότερα καὶ ἀπὸ τὸν πατέρα καὶ ἀπὸ τὴ μητέρα του καὶ θὰ τοὺς *γδύσει*, παίρνοντας γιὰ τὸν ἑαυτό του τὰ μερίδια τῶν γονιῶν του, μόλις σκορπίσει τὰ δικά του. Σωστά;

Φυσικά, εἶπε· τί ἄλλο;

[b] Κι ἅμα ἐκεῖνοι δὲν τοῦ τὸ ἐπιτρέψουν, ἄραγε δὲν θὰ ἐπιχειροῦσε στὴν ἀρχὴ νὰ κλέβει καὶ νὰ ἐξαπατᾶ τοὺς γονεῖς του;

Βεβαίως.

Κι ἅμα δὲν θὰ τὰ κατάφερνε, δὲν θὰ τοὺς τὰ ἅρπαζε ἔπειτα μὲ τὴ βία;

Νομίζω ναί, εἶπε.

Καὶ ἂν ἐκεῖνοι, καλέ μου φίλε, ἀντιστέκονταν καὶ πάλευαν, ὁ γέροντας καὶ ἡ γριά, λὲς ὅτι αὐτὸς θὰ συγκρατιόταν καὶ θὰ λυπόταν νὰ τοὺς φερθεῖ σὰν τύραννος;

Δὲν εἶμαι πολὺ αἰσιόδοξος γιὰ τὸ τί θὰ συνέβαινε στοὺς γονεῖς ἑνὸς τέτοιου ἀνθρώπου.

Ἀλλὰ γιὰ τὸ ὄνομα τοῦ Δία, θὰ μποροῦσε νὰ περάσει ἀπὸ τὸ μυαλό σου, Ἀδείμαντε, ὅτι ὁ ἄνθρωπος αὐτός, γιὰ χάρη μιᾶς φιλενάδας *χτεσινῆς* ποὺ δὲν τὸν συνδέει μαζί της κανένας βαθύτερα ἀναγκαῖος δεσμός, θὰ ἦταν δυνατὸν νὰ σηκώσει χέρι σ' ἕνα πρόσωπο ἀπὸ παλιὰ ἀγαπημένο καὶ δεμένο μαζί του [c] μὲ *δεσμοὺς αἵματος*, τὴ μητέρα του, ἢ ὅτι γιὰ χάρη ἑνὸς ὁμορφούλη, ποὺ τὸν ἔπιασε φίλο πρόσφατα χωρὶς νὰ τὸν συνδέει μαζί του τίποτε ἀναγκαῖο, θὰ μποροῦσε νὰ χτυπήσει τὸν γέροντα πιὰ πατέρα του, ποὺ μαζί του τὸν δένει ὁ δεσμὸς τοῦ αἵματος κι εἶναι γι' αὐτὸν ὁ πιὸ παλιός του φίλος, κι ὅτι θὰ ἦταν ποτὲ δυνατὸν ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς νὰ κάνει τοὺς γονεῖς του *δούλους* ἐκείνων, ἂν τοὺς ἔφερνε μέσα στὸ ἴδιο σπίτι;

Ναί, μά τὸ Δία, τὸ πιστεύω εἶπε αὐτός.

Τότε λοιπόν, εἶπα ἐγώ, ἐξαιρετικό, σταλήθεια, πρᾶγμα φαίνεται πὼς εἶναι νὰ γεννήσει κανεὶς γιὸ τυραννικό.

Εἶναι, πράγματι, εἶπε.

[d] Κι ὅταν πιὰ οἱ περιουσίες τοῦ πατέρα καὶ τῆς μητέρας του φαγωθοῦν, καὶ μαζευτεῖ μέσα του τὸ σμῆνος τῶν ἡδονικῶν πόθων, τί θὰ κάνει τότε ὁ ἄνθρωπος αὐτός; Δὲν θὰ πάει, στὴν ἀρχή, νὰ τρυπήσει τὸν τοῖχο κανενὸς σπιτιοῦ ἢ νὰ χώσει τὸ χέρι του στὸ ροῦχο κανενὸς νυχτερινοῦ διαβάτη σὲ ὥρα

νεωκορήσει; καὶ ἐν τούτοις δὴ πᾶσιν, ἃς πάλαι εἶχεν δόξας
ἐκ παιδὸς περὶ καλῶν τε καὶ αἰσχρῶν, τὰς δικαίας ποιου-
μένας, αἱ νεωστὶ ἐκ δουλείας λελυμέναι, δορυφοροῦσαι τὸν
Ἔρωτα, κρατήσουσι μετ' ἐκείνου, αἳ πρότερον μὲν ὄναρ
e ἐλύοντο ἐν ὕπνῳ, ὅτε ἦν αὐτὸς ἔτι ὑπὸ νόμοις τε καὶ πατρὶ
δημοκρατούμενος ἐν ἑαυτῷ· τυραννευθεὶς δὲ ὑπὸ Ἔρωτος,
οἷος ὀλιγάκις ἐγίγνετο ὄναρ, ὕπαρ τοιοῦτος ἀεὶ γενόμενος,
οὔτε τινὸς φόνου δεινοῦ ἀφέξεται οὔτε βρώματος οὔτ' ἔργου,
575 ἀλλὰ τυραννικῶς ἐν αὐτῷ ὁ Ἔρως ἐν πάσῃ ἀναρχίᾳ καὶ
ἀνομίᾳ ζῶν, ἅτε αὐτὸς ὢν μόναρχος, τὸν ἔχοντά τε αὐτὸν
ὥσπερ πόλιν ἄξει ἐπὶ πᾶσαν τόλμαν, ὅθεν αὑτόν τε καὶ τὸν
περὶ αὑτὸν θόρυβον θρέψει, τὸν μὲν ἔξωθεν εἰσεληλυθότα
ἀπὸ κακῆς ὁμιλίας, τὸν δ' ἔνδοθεν ὑπὸ τῶν αὐτῶν τρόπων
καὶ ἑαυτοῦ ἀνεθέντα καὶ ἐλευθερωθέντα· ἢ οὐχ οὗτος ὁ βίος
τοῦ τοιούτου;

Οὗτος μὲν οὖν, ἔφη.

Καὶ ἂν μέν γε, ἦν δ' ἐγώ, ὀλίγοι οἱ τοιοῦτοι ἐν πόλει
b ὦσι καὶ τὸ ἄλλο πλῆθος σωφρονῇ, ἐξελθόντες ἄλλον τινὰ
δορυφοροῦσι τύραννον ἢ μισθοῦ ἐπικουροῦσιν, ἐάν που
πόλεμος ᾖ· ἐὰν δ' ἐν εἰρήνῃ τε καὶ ἡσυχίᾳ γένωνται, αὐτοῦ
δὴ ἐν τῇ πόλει κακὰ δρῶσι σμικρὰ πολλά.

Τὰ ποῖα δὴ λέγεις;

Οἷα κλέπτουσι, τοιχωρυχοῦσι, βαλλαντιοτομοῦσι, λωπο-
δυτοῦσιν, ἱεροσυλοῦσιν, ἀνδραποδίζονται· ἔστι δ' ὅτε συκο-
φαντοῦσιν, ἐὰν δυνατοὶ ὦσι λέγειν, καὶ ψευδομαρτυροῦσι
καὶ δωροδοκοῦσιν.

c Σμικρά γ', ἔφη, κακὰ λέγεις, ἐὰν ὀλίγοι ὦσιν οἱ τοιοῦτοι.

Τὰ γὰρ σμικρά, ἦν δ' ἐγώ, πρὸς τὰ μεγάλα σμικρά ἐστιν,
καὶ ταῦτα δὴ πάντα πρὸς τύραννον πονηρίᾳ τε καὶ ἀθλιότητι
πόλεως, τὸ λεγόμενον, οὐδ' ἴκταρ βάλλει. ὅταν γὰρ δὴ
πολλοὶ ἐν πόλει γένωνται οἱ τοιοῦτοι καὶ ἄλλοι οἱ συνεπό-
μενοι αὐτοῖς, καὶ αἴσθωνται ἑαυτῶν τὸ πλῆθος, τότε οὗτοί

περασμένη, καὶ νὰ σαρώσει ἔπειτα καὶ κανένα ναό; Καὶ μέσα σ' ὅλα αὐτά, τὶς γνῶμες ποὺ εἶχε παλιά, ἀπὸ παιδί, γιὰ τὸ τί εἶναι καλὸ καὶ τί ἄσχημο, ἐκεῖνες τὶς γνῶμες ποὺ φαίνονταν σωστές, θὰ ἔλθουν τώρα οἱ ἄλλες γνῶμες, αὐτὲς ποὺ πρόσφατα ἐλευθερώθηκαν ἀπὸ τὴ δουλεία καὶ τριγυρίζουν τώρα τὸν Ἔρωτα σὰν σωματοφύλακές του, καὶ μὲ τὴ βοήθειά του θὰ ἐπικρατήσουν —οἱ γνῶμες ποὺ πρωτύτερα, ὅταν αὐτὸς ἦταν κάτω ἀπὸ τὴ δημοκρατικὴ ἐξουσία τῶν νόμων καὶ τοῦ πατέρα του, [e] ἔβγαιναν μόνον στὰ ὄνειρά του, ὅταν κοιμόταν. Ἀπὸ τότε ὅμως ποὺ ἔπεσε στὴν τυραννικὴ ἐξουσία τοῦ Ἔρωτα κι εἶναι πάντα στὸ ξύπνιο του ὅ,τι ἦταν παλιότερα, σπάνια, στὸν ὕπνο του, οὔτε ἀπὸ κανένα τρομερὸ φονικὸ πρόκειται νὰ κρατηθεῖ μακριὰ οὔτε ἀπὸ βδελυρὸ φαγητὸ ἤ πράξη. [575a] Ὁ Ἔρωτας ποὺ τυραννικὰ ζεῖ μέσα του σὲ κατάσταση πλήρους ἀναρχίας καὶ ἀνομίας, σὰν ἀπόλυτος μονάρχης, θὰ τὸν σύρει, ὅπως ὁ τύραννος τὴν πόλη ποὺ κυβερνάει, σὲ κάθε λογῆς ἀποκοτιά, γιὰ νὰ θρέψει καὶ τὸν ἑαυτό του καὶ τὸ πολύβουο σινάφι τῶν παθῶν, αὐτὸ ποὺ εἶναι φερμένο ἀπ' ἔξω μαζὶ μὲ τὶς κακὲς συναναστροφές, καὶ τὸ ἄλλο, ποὺ βγαίνει ἀπὸ μέσα του, μὲ τὴν ἀποχαλίνωση τῶν ἴδιων ἰδιοτήτων ἐντός του. Ἢ μήπως δὲν εἶναι τέτοιος ὁ βίος τοῦ ἀνθρώπου αὐτῆς τῆς λογῆς;

Ναί, τέτοιος, εἶπε.

Κι ἂν μέν, εἶπα ἐγώ, οἱ ἄνθρωποι αὐτοῦ τοῦ εἴδους εἶναι λιγοστοὶ [b] σὲ μιὰ πόλη κι οἱ ὑπόλοιποι πολίτες της ἔχουν αὐτοκυριαρχία, αὐτοὶ οἱ λιγοστοὶ φεύγουν ἀπὸ τὴν πόλη καὶ πᾶνε σωματοφύλακες σὲ κάποιον τύραννο ἢ πολεμοῦν ὡς μισθοφόροι, ἂν κάπου ἔχει πόλεμο· ἂν ὅμως οἱ καιροὶ εἶναι εἰρηνικοὶ κι ἔχει ἡσυχία, μένουν ἐκεῖ, στὴν πόλη, καὶ διαπράττουν ἕνα σωρὸ μικρὲς ἀτιμίες.

Τί εἴδους ἀτιμίες ἐννοεῖς;

Κλέβουν, κάνουν διαρρήξεις, ἁρπάζουν πουγγιά, γίνονται λωποδύτες, ἱερόσυλοι, σωματέμποροι· πότε-πότε χαλκεύουν συκοφαντίες, ἂν εἶναι δυνατοὶ στὸ λέγειν, ἐπίσης πᾶνε ψευδομάρτυρες, δωροδοκοῦνται —τέτοια.

[c] Μικρὸ κακό, εἶπε, οἱ ἀτιμίες ποὺ λές, ἂν οἱ ἄνθρωποι αὐτῆς τῆς λογῆς εἶναι λιγοστοί.

Ἀσφαλῶς, εἶπα ἐγώ· γιατὶ τὰ μικρὰ εἶναι μικρὰ συγκρίνοντάς τα μὲ τὰ μεγάλα, κι ὅλα αὐτὰ εἶναι γιὰ τὴν πόλη ψιλοπράγματα, ποὺ λέει ὁ λόγος, ἂν τὰ συγκρίνεις μὲ τὴν κακομοιριὰ καὶ τὴν ἀθλιότητα ποὺ φέρνει στὴν πόλη ὁ τύραννος. Γιατὶ ὅταν σὲ μιὰ πόλη οἱ ἄνθρωποι αὐτοῦ τοῦ εἴδους γίνονται πολλοί, κι ἐπίσης οἱ ἄλλοι ποὺ τοὺς ἀκολουθοῦν, καὶ συνειδητοποιήσουν τὴν

εἰσιν οἱ τὸν τύραννον γεννῶντες μετὰ δήμου ἀνοίας ἐκεῖνον,
ὃς ἂν αὐτῶν μάλιστα αὐτὸς ἐν αὑτῷ μέγιστον καὶ πλεῖστον
d ἐν τῇ ψυχῇ τύραννον ἔχῃ.

Εἰκότως γ', ἔφη· τυραννικώτατος γὰρ ἂν εἴη.

Οὐκοῦν ἐὰν μὲν ἑκόντες ὑπείκωσιν· ἐὰν δὲ μὴ ἐπιτρέπῃ
ἡ πόλις, ὥσπερ τότε μητέρα καὶ πατέρα ἐκόλαζεν, οὕτω
πάλιν τὴν πατρίδα, ἐὰν οἷός τ' ᾖ, κολάσεται ἐπεισαγόμενος
νέους ἑταίρους, καὶ ὑπὸ τούτοις δὴ δουλεύουσαν τὴν πάλαι
φίλην μητρίδα τε, Κρῆτές φασι, καὶ πατρίδα ἕξει τε καὶ
θρέψει. καὶ τοῦτο δὴ τὸ τέλος ἂν εἴη τῆς ἐπιθυμίας τοῦ
τοιούτου ἀνδρός.

e Τοῦτο, ἦ δ' ὅς, παντάπασί γε.

Οὐκοῦν, ἦν δ' ἐγώ, οὗτοί γε τοιοίδε γίγνονται ἰδίᾳ καὶ
πρὶν ἄρχειν; πρῶτον μὲν οἷς ἂν συνῶσιν, ἢ κόλαξιν ἑαυτῶν
συνόντες καὶ πᾶν ἑτοίμοις ὑπηρετεῖν, ἢ ἐάν τού τι δέωνται,
576 αὐτοὶ ὑποπεσόντες, πάντα σχήματα τολμῶντες ποιεῖν ὡς
οἰκεῖοι, διαπραξάμενοι δὲ ἀλλότριοι;

Καὶ σφόδρα γε.

Ἐν παντὶ ἄρα τῷ βίῳ ζῶσι φίλοι μὲν οὐδέποτε οὐδενί,
ἀεὶ δέ του δεσπόζοντες ἢ δουλεύοντες ἄλλῳ, ἐλευθερίας δὲ
καὶ φιλίας ἀληθοῦς τυραννικὴ φύσις ἀεὶ ἄγευστος.

Πάνυ μὲν οὖν.

Ἆρ' οὖν οὐκ ὀρθῶς ἂν τοὺς τοιούτους ἀπίστους καλοῖμεν;

Πῶς δ' οὔ;

Καὶ μὴν ἀδίκους γε ὡς οἷόν τε μάλιστα, εἴπερ ὀρθῶς
b ἐν τοῖς πρόσθεν ὡμολογήσαμεν περὶ δικαιοσύνης οἷόν
ἐστιν.

Ἀλλὰ μήν, ἦ δ' ὅς, ὀρθῶς γε.

Κεφαλαιωσώμεθα τοίνυν, ἦν δ' ἐγώ, τὸν κάκιστον. ἔστιν
δέ που, οἷον ὄναρ διήλθομεν, ὃς ἂν ὕπαρ τοιοῦτος ᾖ.

Πάνυ μὲν οὖν.

Οὐκοῦν οὗτος γίγνεται ὃς ἂν τυραννικώτατος φύσει ὢν

ἀριθμητικὴ ὑπεροχή τους, εἶναι *αὐτοὶ* ἀκριβῶς τότε πού, μαζὶ μὲ τὴν ἀμυαλοσύνη τοῦ λαοῦ, γεννοῦν ἕναν τύραννο: ἐκεῖνον ἀνάμεσά τους ποὺ ἔχει ὁ ἴδιος τὸν πιὸ μεγάλο καὶ τὸν πιὸ δυνατὸ [d] τύραννο *μέσα του*, στὴν ψυχή του.

Εὔλογα, εἶπε· γιατὶ ἕνας τέτοιος θὰ ἦταν καὶ ὁ πιὸ τυραννικός.

Κι ἂν μὲν τὸ δεχθοῦν μὲ τὴ θέλησή τους, ἔχει καλῶς· ἂν ὅμως ἡ πόλη δὲν ἀνέχεται αὐτὴ τὴν κατάσταση, ὁ ἄνθρωπος αὐτός, ὅπως κακοποιοῦσε τότε τὴ μητέρα καὶ τὸν πατέρα του, ἔτσι τώρα θὰ κακοποιήσει, ἂν μπορέσει νὰ τὸ κάνει, καὶ τὴν πατρίδα του, φέρνοντας ἀπ' ἔξω καινούργιους συντρόφους, καὶ θὰ τὴν ἔχει καὶ θὰ τὴν κρατάει ὑπόδουλη *αὐτονῶν* τὴν κάποτε ἀγαπημένη του πατρίδα ἢ μητρίδα, ὅπως τὴν λένε οἱ Κρῆτες. Κι αὐτὸ θὰ εἶναι ἡ κατάληξη τῶν ἐπιθυμιῶν ἑνὸς τέτοιου ἀνθρώπου.

[e] Ἀλήθεια, εἶπε, αὐτὸ θὰ εἶναι.

Τέτοιοι λοιπόν, εἶπα ἐγώ, δὲν ἀποδεικνύεται ὅτι εἶναι οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ στὴν ἰδιωτικὴ ζωή τους ἀκόμη καὶ προτοῦ νὰ ἀνεβοῦν στὴν ἐξουσία; Πρῶτον, αὐτοὶ τοὺς ὁποίους ἔχουν γιὰ συντρόφους τους ἢ θὰ εἶναι κόλακες καὶ πρόθυμοι νὰ τοὺς προσφέρουν ὁποιαδήποτε ὑπηρεσία ἤ, πάλι, ἂν χρειαστεῖ οἱ ἴδιοι νὰ ζητήσουν κάτι ἀπὸ κάποιον, [576a] θὰ τοῦ κάνουν τοῦμπες καὶ θὰ τὸν λιβανίζουν δουλοπρεπῶς παριστάνοντάς του τοὺς φίλους, ὅταν πετύχουν ὅμως τὸ σκοπό τους θὰ κάνουν πὼς δὲν τὸν ξέρουν· σωστά;

Καὶ πολὺ μάλιστα.

Ἔτσι λοιπὸν ζοῦν ὅλη τους τὴ ζωὴ χωρὶς ποτὲ νὰ εἶναι φίλοι κανενός, πάντοτε καταδυναστεύοντας κάποιον ἤ, ὄντας οἱ ἴδιοι δοῦλοι κάποιου ἄλλου δίχως ποτὲ ἡ τυραννικὴ φύση νὰ γευτεῖ ἐλευθερία καὶ φιλία ἀληθινή.

Σίγουρα.

Σωστὰ λοιπὸν δὲν θὰ χαρακτηρίζαμε ἀνθρώπους σὰν αὐτοὺς ἄπιστους;

Ἀσφαλῶς.

Ἐπίσης ἄδικους στὸ ἔπακρο, ἂν [b] ὅ,τι παραδεχτήκαμε, κάμποσο πρωτύτερα, πὼς εἶναι ἡ δικαιοσύνη, τὸ παραδεχτήκαμε σωστά.

Καὶ βέβαια σωστὰ τὸ παραδεχτήκαμε.

Ἂς συγκεφαλαιώσουμε λοιπόν, εἶπα, τί λογῆς εἶναι ὁ πιὸ κακὸς τύπος ἀνθρώπου. Εἶναι στὸ ξύπνιο του περίπου ὅπως περιγράψαμε ὅτι εἶναι στὰ ὄνειρά του.

Βεβαιότατα.

Καὶ γίνεται τέτοιος ὁ ἄνθρωπος πού, ἔχοντας ἀπὸ τὴ φύση του χαρακτῆρα πέρα γιὰ πέρα τυραννικό, θὰ πάρει στὰ χέρια του ἀπόλυτη ἐξουσία· κι

μοναρχήσῃ, καὶ ὅσῳ ἂν πλείω χρόνον ἐν τυραννίδι βιῷ, τοσούτῳ μᾶλλον τοιοῦτος.

Ἀνάγκη, ἔφη διαδεξάμενος τὸν λόγον ὁ Γλαύκων.

Ἆρ' οὖν, ἦν δ' ἐγώ, ὃς ἂν φαίνηται πονηρότατος, καὶ

c ἀθλιώτατος φανήσεται; καὶ ὃς ἂν πλεῖστον χρόνον καὶ μάλιστα τυραννεύσῃ, μάλιστά τε καὶ πλεῖστον χρόνον τοιοῦτος γεγονὼς τῇ ἀληθείᾳ; τοῖς δὲ πολλοῖς πολλὰ καὶ δοκεῖ.

Ἀνάγκη, ἔφη, ταῦτα γοῦν οὕτως ἔχειν.

Ἄλλο τι οὖν, ἦν δ' ἐγώ, ὅ γε τυραννικὸς κατὰ τὴν τυραννουμένην πόλιν ἂν εἴη ὁμοιότητι, δημοτικὸς δὲ κατὰ δημοκρατουμένην, καὶ οἱ ἄλλοι οὕτω;

Τί μήν;

Οὐκοῦν, ὅτι πόλις πρὸς πόλιν ἀρετῇ καὶ εὐδαιμονίᾳ, τοῦτο καὶ ἀνὴρ πρὸς ἄνδρα;

d Πῶς γὰρ οὔ;

Τί οὖν ἀρετῇ τυραννουμένη πόλις πρὸς βασιλευομένην οἵαν τὸ πρῶτον διήλθομεν;

Πᾶν τοὐναντίον, ἔφη· ἡ μὲν γὰρ ἀρίστη, ἡ δὲ κακίστη.

Οὐκ ἐρήσομαι, εἶπον, ὁποτέραν λέγεις· δῆλον γάρ. ἀλλ' εὐδαιμονίας τε αὖ καὶ ἀθλιότητος ὡσαύτως ἢ ἄλλως κρίνεις; καὶ μὴ ἐκπληττώμεθα πρὸς τὸν τύραννον ἕνα ὄντα βλέποντες, μηδ' εἴ τινες ὀλίγοι περὶ ἐκεῖνον, ἀλλ' ὡς χρὴ ὅλην

e τὴν πόλιν εἰσελθόντας θεάσασθαι, καταδύντες εἰς ἅπασαν καὶ ἰδόντες, οὕτω δόξαν ἀποφαινώμεθα.

Ἀλλ' ὀρθῶς, ἔφη, προκαλῇ· καὶ δῆλον παντὶ ὅτι τυραννουμένης μὲν οὐκ ἔστιν ἀθλιωτέρα, βασιλευομένης δὲ οὐκ εὐδαιμονεστέρα.

Ἆρ' οὖν, ἦν δ' ἐγώ, καὶ περὶ τῶν ἀνδρῶν τὰ αὐτὰ ταῦτα

577 προκαλούμενος ὀρθῶς ἂν προκαλοίμην, ἀξιῶν κρίνειν περὶ

ὅσο περισσότερο θὰ ζεῖ σὲ τυραννικὸ καθεστὼς τόσο περισσότερο θὰ γίνεται κι ὁ ἴδιος τέτοιος.

Εἶναι ἀναπόφευκτο, εἶπε ὁ Γλαύκων, ἀναλαμβάνοντας τώρα αὐτὸς νὰ μοῦ ἀπαντᾶ.

Ἑπομένως, εἶπα ἐγώ, ὅποιος τυχὸν φαίνεται πὼς εἶναι ὁ πιὸ ἐλεεινός, *αὐτὸς* δὲν θὰ φανεῖ πὼς εἶναι [c] κι ὁ πιὸ ἀξιολύπητος; Κι ὅποιος θὰ ἀσκήσει τὴν τυραννικὴ ἐξουσία μὲ τὸν πιὸ αὐταρχικὸ τρόπο καὶ γιὰ περισσότερο χρόνο ἀπὸ τοὺς ἄλλους, *αὐτὸς* δὲν θὰ ἀποδειχτεῖ πὼς εἶναι σταλήθεια ὁ πιὸ ἀξιολύπητος καὶ γιὰ τὸ μεγαλύτερο χρονικὸ διάστημα, ἀδιάφορο τί γνώμη ἔχει ὁ κόσμος σχετικὰ μὲ αὐτό;

Εἶναι ἀναπόφευκτο, εἶπε, νὰ συμβαίνει ἔτσι.

Τότε λοιπόν, εἶπα ἐγώ, ὁ τυραννικὸς ἄνθρωπος δὲν θὰ παρουσιάζει ὁμοιότητες μὲ τὴν πόλη ποὺ ἔχει τυραννικὸ πολίτευμα κι ὁ δημοκρατικὸς μὲ τὴν πόλη ποὺ ἔχει δημοκρατία, καὶ δὲν θὰ συμβαίνει τὸ ἴδιο καὶ μὲ τοὺς ἄλλους;

[d] Ἀσφαλῶς.

Ἑπομένως, ὅπως σχετίζεται τὸ ἕνα πολίτευμα μὲ τὸ ἄλλο ὡς πρὸς τὴν ἀρετὴ καὶ τὴν εὐδαιμονία, ἔτσι ἀκριβῶς δὲν σχετίζονται καὶ οἱ ἀντίστοιχοι ἀτομικοὶ χαρακτῆρες;

Ἔχεις καμιὰ ἀμφιβολία;

Ποιά σχέση, ἑπομένως, ὑπάρχει ὡς πρὸς τὴν ἀρετὴ ἀνάμεσα σὲ μιὰ πόλη ποὺ τὴν κυβερνάει ἕνας τύραννος καὶ σὲ μιὰ πόλη βασιλευόμενη σὰν αὐτὴ ποὺ περιγράψαμε στὴν ἀρχή;

Πρόκειται, εἶπε, γιὰ ἐντελῶς ἀντίθετες καταστάσεις: ἡ μία εἶναι ἡ καλύτερη ἀπ' ὅλες τὶς πόλεις, ἡ ἄλλη ἡ χειρότερη.

Δὲν θὰ σὲ ρωτήσω, εἶπα, ποιά ἐννοεῖς μὲ τὸν ἕνα καὶ ποιά μὲ τὸν ἄλλο χαρακτηρισμό· γιατὶ αὐτὸ εἶναι φανερό. Ἀλλὰ σὲ ὅ,τι ἀφορᾶ τὴν εὐδαιμονία καὶ τὴν ἀθλιότητα κρίνεις αὐτὲς τὶς δύο πόλεις ὅμοιες ἢ διαφορετικές; Κι ἂς μὴ θαμπωνόμαστε βλέποντας μόνο τὸν τύραννο ποὺ εἶναι ἕνας —ἢ καὶ κάποιους λίγους γύρω του— ἀλλὰ νὰ μποῦμε [e] στὴν πόλη καὶ νὰ τὴν ἐξετάσουμε ὅλη, νὰ τρυπώσουμε παντοῦ καὶ νὰ τὴν δοῦμε καὶ *τότε* νὰ διατυπώσουμε γνώμη.

Σωστὰ τὸ ἀξιώνεις αὐτό, εἶπε· κι εἶναι ὁλοφάνερο στὸν καθένα ὅτι δὲν ὑπάρχει πόλη πιὸ ἀξιολύπητη ἀπὸ αὐτὴν μὲ τὸ τυραννικὸ πολίτευμα, κι ἄλλη καμιὰ πιὸ εὐτυχισμένη ἀπὸ τὴ βασιλευόμενη.

Ἄραγε λοιπόν, εἶπα ἐγώ, ἂν ἀξίωνα τὰ ἴδια πράγματα καὶ γιὰ τοὺς ἀνθρώπινους χαρακτῆρες, [577a] σωστὰ δὲν θὰ τὸ ἀξίωνα; Νὰ διατυπώνει δηλαδὴ

αὐτῶν ἐκεῖνον, ὃς δύναται τῇ διανοίᾳ εἰς ἀνδρὸς ἦθος ἐνδὺς διιδεῖν καὶ μὴ καθάπερ παῖς ἔξωθεν ὁρῶν ἐκπλήττεται ὑπὸ τῆς τῶν τυραννικῶν προστάσεως ἣν πρὸς τοὺς ἔξω σχηματίζονται, ἀλλ' ἱκανῶς διορᾷ; εἰ οὖν οἰοίμην δεῖν ἐκείνου πάντας ἡμᾶς ἀκούειν, τοῦ δυνατοῦ μὲν κρῖναι, συνῳκηκότος δὲ ἐν τῷ αὐτῷ καὶ παραγεγονότος ἔν τε ταῖς κατ' οἰκίαν πράξεσιν, ὡς πρὸς ἑκάστους τοὺς οἰκείους ἔχει, ἐν οἷς
b μάλιστα γυμνὸς ἂν ὀφθείη τῆς τραγικῆς σκευῆς, καὶ ἐν αὖ τοῖς δημοσίοις κινδύνοις, καὶ ταῦτα πάντα ἰδόντα κελεύοιμεν ἐξαγγέλλειν πῶς ἔχει εὐδαιμονίας καὶ ἀθλιότητος ὁ τύραννος πρὸς τοὺς ἄλλους;

Ὀρθότατ' ἄν, ἔφη, καὶ ταῦτα προκαλοῖο.

Βούλει οὖν, ἦν δ' ἐγώ, προσποιησώμεθα ἡμεῖς εἶναι τῶν δυνατῶν ἂν κρῖναι καὶ ἤδη ἐντυχόντων τοιούτοις, ἵνα ἔχωμεν ὅστις ἀποκρινεῖται ἃ ἐρωτῶμεν;

Πάνυ γε.

c Ἴθι δή μοι, ἔφην, ὧδε σκόπει. τὴν ὁμοιότητα ἀναμιμνησκόμενος τῆς τε πόλεως καὶ τοῦ ἀνδρός, οὕτω καθ' ἕκαστον ἐν μέρει ἀθρῶν, τὰ παθήματα ἑκατέρου λέγε.

Τὰ ποῖα; ἔφη.

Πρῶτον μέν, ἦν δ' ἐγώ, ὡς πόλιν εἰπεῖν, ἐλευθέραν ἢ δούλην τὴν τυραννουμένην ἐρεῖς;

Ὡς οἷόν τ', ἔφη, μάλιστα δούλην.

Καὶ μὴν ὁρᾷς γε ἐν αὐτῇ δεσπότας καὶ ἐλευθέρους.

Ὁρῶ, ἔφη, σμικρόν γέ τι τοῦτο· τὸ δὲ ὅλον, ὡς ἔπος εἰπεῖν, ἐν αὐτῇ καὶ τὸ ἐπιεικέστατον ἀτίμως τε καὶ ἀθλίως δοῦλον.

d Εἰ οὖν, εἶπον, ὅμοιος ἀνὴρ τῇ πόλει, οὐ καὶ ἐν ἐκείνῳ ἀνάγκη τὴν αὐτὴν τάξιν ἐνεῖναι, καὶ πολλῆς μὲν δουλείας τε καὶ ἀνελευθερίας γέμειν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ, καὶ ταῦτα αὐτῆς τὰ μέρη δουλεύειν, ἅπερ ἦν ἐπιεικέστατα, μικρὸν δὲ καὶ τὸ μοχθηρότατον καὶ μανικώτατον δεσπόζειν;

κρίση γι' αὐτοὺς ὅποιος μπορεῖ νὰ εἰσχωρεῖ στὸ *χαρακτήρα* ἑνὸς ἀνθρώπου καὶ νὰ διακρίνει μὲ τὴ *νόησή του* κι ὄχι παρατηρώντας ἀπ' ἔξω νὰ θαμπώνεται σὰν παιδὶ ἀπὸ τὴ φανταχτερὴ πρόσοψη ποὺ φτιάχνουν τὰ τυραννικὰ καθεστῶτα γιὰ νὰ ξεγελοῦν τοὺς ἔξω, ἀλλὰ νὰ κόβει τὸ μάτι του σωστά· ἔτσι; Ἂν λοιπὸν πίστευα πὼς ὅλοι ἐμεῖς πρέπει νὰ ἀκοῦμε ὅποιον *μπορεῖ* νὰ κρίνει καὶ ἔχει συγχρωτιστεῖ μὲ τὸν τύραννο μέσα στὸ ἴδιο σπίτι κι ἔχει βρεθεῖ κοντά του στὴν καθημερινὴ ζωὴ τοῦ σπιτιοῦ καὶ ἔχει δεῖ πῶς φέρεται στοὺς δικούς του, ἐκεῖ ποὺ μπορεῖ νὰ τὸν παρατηρήσει κανεὶς [b] γυμνὸν χωρὶς τὴν τραγικὴ σκευή του, ἐπίσης, σὲ ὧρες κινδύνου γιὰ τὸ λαό, καὶ ζητούσαμε ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο ὁ ὁποῖος τὰ *εἶδε* ὅλα αὐτὰ νὰ μᾶς ἐκθέσει πῶς ἔχει ὁ τύραννος ἀπὸ τὴν ἄποψη τῆς εὐδαιμονίας καὶ τῆς ἀθλιότητας σὲ σύγκριση μὲ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους;

Πάρα πολὺ σωστή, εἶπε, θὰ ἦταν κι αὐτὴ ἡ ἀπαίτηση.

Συμφωνεῖς τότε, εἶπα ἐγώ, νὰ ὑποθέσουμε ὅτι εἴμαστε *ἐμεῖς* ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ εἶναι σὲ θέση νὰ κρίνουν καὶ ποὺ ἔτυχε νὰ σχετιστοῦν μὲ τέτοιους ἀνθρώπους, ὥστε νὰ ἔχουμε κάποιον νὰ ἀπαντᾶ σὲ ὅσα θὰ ρωτᾶμε;

Βεβαίως.

[c] Ἐμπρὸς λοιπόν, εἶπα· δὲς τὸ ζήτημα ἔτσι. Φέρνοντας στὸ νοῦ σου τὴν ὁμοιότητα ποὺ ὑπάρχει ἀνάμεσα στὴν πόλη καὶ στὸν ἀντίστοιχο ἀνθρώπινο χαρακτήρα, ἐξέτασέ τα τοῦτα τὰ δύο σημεῖο πρὸς σημεῖο καὶ λέγε μου τὶς καταστάσεις καὶ τοῦ ἑνὸς καὶ τοῦ ἄλλου.

Ποιές καταστάσεις; ρώτησε.

Γιὰ νὰ ἀρχίσουμε, εἶπα ἐγώ, ἀπὸ τὴν πόλη: Μιὰ πόλη ποὺ διατελεῖ ὑπὸ τυραννικὸ καθεστὼς θὰ τὴν χαρακτήριζες ἐλεύθερη ἢ ὑπόδουλη;

Ὑπόδουλη, εἶπε, ὅσο δὲν πάει ἄλλο.

Καὶ βέβαια στὴν πόλη αὐτὴ βλέπεις νὰ ὑπάρχουν καὶ δυνάστες καὶ ἐλεύθεροι.

Βλέπω, εἶπε· ἐλεύθερους βέβαια κάτι λίγους· σχεδὸν τὸ σύνολο ὅμως σ' αὐτήν, καὶ μάλιστα τὸ ἐκλεκτότερο τμῆμα της, βρίσκεται σὲ κατάσταση ἐξευτελιστικῆς καὶ ἄθλιας δουλείας.

[d] Ἀφοῦ λοιπόν, εἶπα, συμβαίνει νὰ εἶναι ὁ ἄνθρωπος ὅμοιος μὲ τὴν πόλη, δὲν θὰ ὑπάρχει ὑποχρεωτικὰ καὶ *σὲ ἐκεῖνον* ἡ ἴδια κατάσταση πραγμάτων, καὶ δὲν θά 'ναι ἡ ψυχή του γεμάτη ἀπὸ περισσὴ δουλεία καὶ ἀνελευθερία, καὶ ὅ,τι ἐκλεκτότερο ὑπῆρχε μέσα στὴν ψυχή του δὲν θὰ διατελεῖ τώρα σὲ κατάσταση δουλείας, ἐνῶ ἕνα μικρὸ κομμάτι της, καὶ μάλιστα τὸ πιὸ ἐλεεινὸ καὶ τὸ πιὸ μανιασμένο, θὰ ἐξουσιάζει δεσποτικά;

Ἀνάγκη, ἔφη.

Τί οὖν; δούλην ἢ ἐλευθέραν τὴν τοιαύτην φήσεις εἶναι ψυχήν;

Δούλην δήπου ἔγωγε.

Οὐκοῦν ἥ γε αὖ δούλη καὶ τυραννουμένη πόλις ἥκιστα ποιεῖ ἃ βούλεται;

Πολύ γε.

e Καὶ ἡ τυραννουμένη ἄρα ψυχὴ ἥκιστα ποιήσει ἃ ἂν βουληθῇ, ὡς περὶ ὅλης εἰπεῖν ψυχῆς· ὑπὸ δὲ οἴστρου ἀεὶ ἑλκομένη βίᾳ ταραχῆς καὶ μεταμελείας μεστὴ ἔσται.

Πῶς γὰρ οὔ;

Πλουσίαν δὲ ἢ πενομένην ἀνάγκη τὴν τυραννουμένην πόλιν εἶναι;

Πενομένην.

578 Καὶ ψυχὴν ἄρα τυραννικὴν πενιχρὰν καὶ ἄπληστον ἀνάγκη ἀεὶ εἶναι.

Οὕτως, ἦ δ' ὅς.

Τί δέ; φόβου γέμειν ἆρ' οὐκ ἀνάγκη τήν τε τοιαύτην πόλιν τόν τε τοιοῦτον ἄνδρα;

Πολλή γε.

Ὀδυρμούς τε καὶ στεναγμοὺς καὶ θρήνους καὶ ἀλγηδόνας οἴει ἔν τινι ἄλλῃ πλείους εὑρήσειν;

Οὐδαμῶς.

Ἐν ἀνδρὶ δὲ ἡγῇ τὰ τοιαῦτα ἐν ἄλλῳ τινὶ πλείω εἶναι ἢ ἐν τῷ μαινομένῳ ὑπὸ ἐπιθυμιῶν τε καὶ ἐρώτων τούτῳ τῷ τυραννικῷ;

Πῶς γὰρ ἄν; ἔφη.

b Εἰς πάντα δὴ οἶμαι ταῦτά τε καὶ ἄλλα τοιαῦτα ἀποβλέψας τήν τε πόλιν τῶν πόλεων ἀθλιωτάτην ἔκρινας—

Οὐκοῦν ὀρθῶς; ἔφη.

Καὶ μάλα, ἦν δ' ἐγώ. ἀλλὰ περὶ τοῦ ἀνδρὸς αὖ τοῦ τυραννικοῦ τί λέγεις εἰς ταὐτὰ ταῦτα ἀποβλέπων;

Μακρῷ, ἔφη, ἀθλιώτατον εἶναι τῶν ἄλλων ἁπάντων.

Τοῦτο, ἦν δ' ἐγώ, οὐκέτ' ὀρθῶς λέγεις.

Ὑποχρεωτικά, εἶπε.

Τότε; Θὰ ἰσχυριστεῖς πὼς εἶναι ἐλεύθερη αὐτὴ ἡ ψυχὴ ἢ δούλη;

Δούλη, ἐννοεῖται.

Μιὰ πόλη ὅμως ὑπόδουλη ποὺ τὴν κυβερνάει ἕνας τύραννος ἔχει τὴν παραμικρὴ δυνατότητα νὰ κάνει αὐτὸ ποὺ θέλει;

Δὲν τὴν ἔχει.

[e] Συνεπῶς καὶ μιὰ ψυχὴ ποὺ τὴν κυβερνάει ἕνας τύραννος ἐλάχιστη δυνατότητα ἔχει νὰ κάνει αὐτὸ ποὺ θὰ θελήσει —γιὰ νὰ μιλήσουμε γιὰ τὴν ψυχὴ ὡς ὁλότητα· ἀπεναντίας, καθὼς θὰ τὴν σέρνει βίαια τὸ κεντρὶ τοῦ μανιασμένου πόθου, δὲν θὰ εἶναι πάντα ὅλο ἀναστάτωση καὶ τύψεις;

Ἀμφιβάλλεις;

Καὶ τί θὰ εἶναι κατανάγκην ἡ πόλη μὲ τὸ τυραννικὸ καθεστώς: πλούσια ἢ φτωχή;

Φτωχή.

[578a] Καὶ ἡ ψυχή, ἑπομένως, ἡ τυραννικὴ θὰ εἶναι κατανάγκη φτωχή κι αὐτὴ καὶ ἄπληστη πάντα.

Ἔτσι, εἶπε.

Κι ἀκόμη, μιὰ τέτοια πόλη κι ἕνας τέτοιος ἄνθρωπος δὲν θὰ εἶναι ἄραγε κατανάγκη γεμάτοι φόβο;

Ναί, πολύ.

Κλαυθμοὺς καὶ ὀδυρμοὺς καὶ στεναγμοὺς καὶ πόνους φαντάζεσαι ὅτι θὰ μπορέσεις νὰ βρεῖς περισσότερους σὲ καμιὰ ἄλλη πόλη;

Μὲ κανέναν τρόπο.

Ἀλλὰ μήπως νομίζεις ὅτι τέτοια πράγματα θὰ τὰ συναντήσεις συχνότερα σὲ κάποιον ἄλλο ἄνθρωπο κι ὄχι σὲ τοῦτο τὸν τυραννικό, τὸν μανιασμένο ἀπὸ πόθους καὶ ἔρωτες;

Πῶς θὰ ἦταν δυνατόν;

[b] Αὐτὰ ὅλα κι ἄλλα παρόμοια βλέποντας ἔκρινες, θαρρῶ, ὅτι τούτη ἡ πόλη εἶναι ἡ πιὸ ἄθλια ἀπ' ὅλες.

Δίκιο δὲν εἶχα; εἶπε.

Καὶ μὲ τὸ παραπάνω, εἶπα ἐγώ. Γιὰ τὸν ἄνθρωπο ὅμως τὸν τυραννικὸ τί λὲς βλέποντας τὰ ἴδια ἀκριβῶς πράγματα;

Ὅτι εἶναι, εἶπε, ὁ κατὰ πολὺ πιὸ ἀξιολύπητος ἀπ' ὅλους ἀνεξαιρέτως τοὺς ἀνθρώπους.

Ὡς πρὸς αὐτό, εἶπα ἐγώ, δὲν ἔχεις δίκιο.

Πῶς; ἦ δ' ὅς.

Οὔπω, ἔφην, οἶμαι, οὗτός ἐστιν ὁ τοιοῦτος μάλιστα.

Ἀλλὰ τίς μήν;

Ὅδε ἴσως σοι ἔτι δόξει εἶναι τούτου ἀθλιώτερος.

Ποῖος;

c Ὃς ἄν, ἦν δ' ἐγώ, τυραννικὸς ὢν μὴ ἰδιώτην βίον καταβιῷ, ἀλλὰ δυστυχὴς ᾖ καὶ αὐτῷ ὑπό τινος συμφορᾶς ἐκπορισθῇ ὥστε τυράννῳ γενέσθαι.

Τεκμαίρομαί σε, ἔφη, ἐκ τῶν προειρημένων ἀληθῆ λέγειν.

Ναί, ἦν δ' ἐγώ, ἀλλ' οὐκ οἴεσθαι χρὴ τὰ τοιαῦτα, ἀλλ' εὖ μάλα τῷ τοιούτῳ λόγῳ σκοπεῖν· περὶ γάρ τοι τοῦ μεγίστου ἡ σκέψις, ἀγαθοῦ τε βίου καὶ κακοῦ.

Ὀρθότατα, ἦ δ' ὅς.

Σκόπει δὴ εἰ ἄρα τι λέγω. δοκεῖ γάρ μοι δεῖν ἐννοῆσαι
d ἐκ τῶνδε περὶ αὐτοῦ σκοποῦντας.

Ἐκ τίνων;

Ἐξ ἑνὸς ἑκάστου τῶν ἰδιωτῶν, ὅσοι πλούσιοι ἐν πόλεσιν ἀνδράποδα πολλὰ κέκτηνται. οὗτοι γὰρ τοῦτό γε προσόμοιον ἔχουσιν τοῖς τυράννοις, τὸ πολλῶν ἄρχειν· διαφέρει δὲ τὸ ἐκείνου πλῆθος.

Διαφέρει γάρ.

Οἶσθ' οὖν ὅτι οὗτοι ἀδεῶς ἔχουσιν καὶ οὐ φοβοῦνται τοὺς οἰκέτας;

Τί γὰρ ἂν φοβοῖντο;

Οὐδέν, εἶπον· ἀλλὰ τὸ αἴτιον ἐννοεῖς;

Ναί, ὅτι γε πᾶσα ἡ πόλις ἑνὶ ἑκάστῳ βοηθεῖ τῶν ἰδιωτῶν.

e Καλῶς, ἦν δ' ἐγώ, λέγεις. τί δέ; εἴ τις θεῶν ἄνδρα ἕνα, ὅτῳ ἔστιν ἀνδράποδα πεντήκοντα ἢ καὶ πλείω, ἄρας ἐκ τῆς πόλεως αὐτόν τε καὶ γυναῖκα καὶ παῖδας θείη εἰς ἐρημίαν μετὰ τῆς ἄλλης οὐσίας τε καὶ τῶν οἰκετῶν, ὅπου αὐτῷ μηδεὶς τῶν ἐλευθέρων μέλλοι βοηθήσειν, ἐν ποίῳ ἄν τινι καὶ ὁπόσῳ φόβῳ οἴει γενέσθαι αὐτὸν περί τε αὑτοῦ καὶ παίδων καὶ γυναικός, μὴ ἀπόλοιντο ὑπὸ τῶν οἰκετῶν;

Πῶς ἔτσι; εἶπε αὐτός.

Δὲν νομίζω, εἶπα, ὅτι εἶναι *αὐτὸς* ὁ πιὸ δυστυχισμένος.

Τότε ποιός εἶναι;

Αὐτὸς ποὺ θὰ σοῦ ἀναφέρω τώρα ἴσως νὰ σοῦ φανεῖ ἀκόμη πιὸ δυστυχισμένος ἀπὸ τοῦτον.

Ποιός;

[c] Αὐτός, εἶπα ἐγώ, ὁ ὁποῖος ἔχοντας φύση τυραννικοῦ ἀνθρώπου δὲν θὰ ζήσει τὴ ζωὴ ἑνὸς ἁπλοῦ ἰδιώτη ἀλλὰ θὰ ἔχει τὴν ἀτυχία —κάποια συμφορὰ θὰ τὰ φέρει ἔτσι τὰ πράγματα— νὰ γίνει τύραννος.

Μὲ βάση ὅσα εἴπαμε πρωτύτερα, ὑποθέτω ὅτι ἔχεις δίκιο.

Ναί, εἶπα ἐγώ, ἀλλὰ γιὰ πράγματα σὰν κι αὐτὰ δὲν εἶναι σωστὸ νὰ κάνουμε ὑποθέσεις μὰ πρέπει νὰ ἐξετάζουμε πάρα πολὺ προσεκτικά, μὲ λογικὴ σκέψη, τὴν κατάσταση αὐτῶν τῶν δύο ἀτόμων. Ἡ διερεύνηση αὐτὴ ἀφορᾶ ὅ,τι πιὸ σημαντικὸ ὑπάρχει: ποιά ζωὴ εἶναι καλὴ καὶ ποιά ὄχι!

Σωστότατα, εἶπε.

Πρόσεξε λοιπὸν νὰ δεῖς ἂν αὐτὸ ποὺ λέω ἔχει κάποια σημασία. Ἔχω τὴ γνώμη ὅτι πρέπει νὰ τὸ κρίνουμε [d] ἐξετάζοντάς το ἐπάνω στὴν ἑξῆς βάση.

Σὲ ποιά;

Κάνοντας συγκρίσεις μὲ πλούσιους ἰδιῶτες —μὲ ἕναν-ἕναν χωριστὰ— ποὺ ζοῦν στὶς πόλεις κι ἔχουν πολλοὺς δούλους. Γιατὶ οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ παρουσιάζουν τὴν ἑξῆς ὁμοιότητα μὲ τοὺς τυράννους: ἐξουσιάζουν καὶ αὐτοὶ πολλούς· οἱ τύραννοι βέβαια ἐξουσιάζουν μεγαλύτερο πλῆθος.

Ναί, μεγαλύτερο.

Θὰ ξέρεις, φαντάζομαι, ὅτι οἱ πλούσιοι αὐτοὶ ἄνθρωποι ζοῦν ἀδείλιαστα καὶ δὲν φοβοῦνται τοὺς δούλους· ἔτσι;

Τί θὰ εἶχαν νὰ φοβηθοῦν;

Τίποτα, εἶπα· ἀντιλαμβάνεσαι ὅμως γιατί;

Ναί· γιατὶ ὅλη, βέβαια, ἡ πόλη συμπαραστέκεται στὸν κάθε ἰδιώτη.

[e] Ἔξοχα, εἶπα. Ἂν ὅμως ὑποθέσουμε ὅτι κάποιος θεὸς ἔπαιρνε ἀπὸ τὴν πόλη ἕναν ἀπὸ τοὺς πλούσιούς της ποὺ θὰ εἶχε πενήντα δούλους ἢ καὶ περισσότερους, καὶ τὸν πήγαινε, αὐτόν, τὴ γυναίκα του, τὰ παιδιά του, μὲ ὅλη τὴν ἄλλη περιουσία του καὶ τοὺς δούλους σὲ μιὰ ἐρημιά, ὅπου κανένας ἐλεύθερος πολίτης δὲν ἐπρόκειτο νὰ τρέξει νὰ τὸν βοηθήσει, φαντάζεσαι τί φόβος —καὶ πόσος!— θὰ κυρίευε τὸν ἄνθρωπο αὐτὸ γιὰ τὸν ἑαυτό του, γιὰ τὰ παιδιά του, γιὰ τὴ γυναίκα του, μήπως κι οἱ δοῦλοι τοὺς ἀφανίσουν;

Ἐν παντί, ἦ δ' ὅς, ἔγωγε.

579 Οὐκοῦν ἀναγκάζοιτο ἄν τινας ἤδη θωπεύειν αὐτῶν τῶν δούλων καὶ ὑπισχνεῖσθαι πολλὰ καὶ ἐλευθεροῦν οὐδὲν δεόμενος, καὶ κόλαξ αὐτὸς ἂν θεραπόντων ἀναφανείη;

Πολλὴ ἀνάγκη, ἔφη, αὐτῷ, ἢ ἀπολωλέναι.

Τί δ', εἰ καὶ ἄλλους, ἦν δ' ἐγώ, ὁ θεὸς κύκλῳ κατοικίσειεν γείτονας πολλοὺς αὐτῷ, οἳ μὴ ἀνέχοιντο εἴ τις ἄλλος ἄλλου δεσπόζειν ἀξιοῖ, ἀλλ' εἴ πού τινα τοιοῦτον λαμβάνοιεν, ταῖς ἐσχάταις τιμωροῖντο τιμωρίαις;

b Ἔτι ἄν, ἔφη, οἶμαι, μᾶλλον ἐν παντὶ κακοῦ εἴη, κύκλῳ φρουρούμενος ὑπὸ πάντων πολεμίων.

Ἆρ' οὖν οὐκ ἐν τοιούτῳ μὲν δεσμωτηρίῳ δέδεται ὁ τύραννος, φύσει ὢν οἷον διεληλύθαμεν, πολλῶν καὶ παντοδαπῶν φόβων καὶ ἐρώτων μεστός· λίχνῳ δὲ ὄντι αὐτῷ τὴν ψυχὴν μόνῳ τῶν ἐν τῇ πόλει οὔτε ἀποδημῆσαι ἔξεστιν οὐδαμόσε, οὔτε θεωρῆσαι ὅσων δὴ καὶ οἱ ἄλλοι ἐλεύθεροι ἐπιθυμηταί εἰσιν, καταδεδυκὼς δὲ ἐν τῇ οἰκίᾳ τὰ πολλὰ ὡς γυνὴ ζῇ,
c φθονῶν καὶ τοῖς ἄλλοις πολίταις, ἐάν τις ἔξω ἀποδημῇ καί τι ἀγαθὸν ὁρᾷ;

Παντάπασιν μὲν οὖν, ἔφη.

Οὐκοῦν τοῖς τοιούτοις κακοῖς πλείω καρποῦται ἀνὴρ ὃς ἂν κακῶς ἐν ἑαυτῷ πολιτευόμενος, ὃν νυνδὴ σὺ ἀθλιώτατον ἔκρινας, τὸν τυραννικόν, ὡς μὴ ἰδιώτης καταβιῷ, ἀλλὰ ἀναγκασθῇ ὑπό τινος τύχης τυραννεῦσαι καὶ ἑαυτοῦ ὢν ἀκράτωρ ἄλλων ἐπιχειρήσῃ ἄρχειν, ὥσπερ εἴ τις κάμνοντι σώματι καὶ ἀκράτορι ἑαυτοῦ μὴ ἰδιωτεύων ἀλλ' ἀγωνιζόμενος
d πρὸς ἄλλα σώματα καὶ μαχόμενος ἀναγκάζοιτο διάγειν τὸν βίον.

Παντάπασιν, ἔφη, ὁμοιότατά τε καὶ ἀληθέστατα λέγεις, ὦ Σώκρατες.

Οὐκοῦν, ἦν δ' ἐγώ, ὦ φίλε Γλαύκων, παντελῶς τὸ πάθος ἄθλιον, καὶ τοῦ ὑπὸ σοῦ κριθέντος χαλεπώτατα ζῆν χαλεπώτερον ἔτι ζῇ ὁ τυραννῶν;

Κομιδῇ γ', ἔφη.

Ναί, πολὺ μεγάλος φόβος, εἶπε.

[579a] Δὲν θὰ ἀναγκαζόταν τότε κάποιους ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς δούλους νὰ τοὺς καλοπιάνει, νὰ τοὺς δίνει ὑποσχέσεις πολλές, ἀκόμη καὶ νὰ τοὺς ἀπελευθερώνει, χωρὶς νὰ ἔχει καμιὰ ὑποχρέωση νὰ τὸ κάνει, καὶ δὲν θὰ καταντοῦσε ὁ ἴδιος νὰ γίνει κόλακας τῶν ὑπηρετῶν του;

Θὰ *ἀναγκαζόταν* νὰ τὸ κάνει, εἶπε, διαφορετικὰ θά 'ταν χαμένος.

Κι ἂν ὑποθέσουμε, εἶπα, ὅτι ὁ θεὸς τοῦ ἔστελνε γείτονες πολλοὺς νὰ κατοικήσουν ἐκεῖ τριγύρω, οἱ ὁποῖοι δὲν θὰ ἀνέχονταν νὰ θέλει κάποιος νὰ ἔχει κάποιον ἄλλο γιὰ δοῦλο του ἀλλὰ ὅπου ἔβρισκαν κανέναν τέτοιο θὰ τὸν τιμωροῦσαν μὲ τὶς πιὸ φρικτὲς τιμωρίες;

[b] Στὴν περίπτωση αὐτή, εἶπε, φαντάζομαι ὅτι θὰ ἦταν ἀκόμη χειρότερη ἡ θέση του, ἔτσι περικυκλωμένος ἀπὸ ἐχθροὺς καὶ μόνο.

Ἄραγε σὲ μιὰ *τέτοια* φυλακὴ δὲν εἶναι ἁλυσοδεμένος ὁ τύραννος, ποὺ ἀπὸ τὴ φύση του εἶναι ὅπως τὸν ἔχουμε περιγράψει, γεμάτος πολλοὺς καὶ κάθε λογῆς φόβους καὶ πόθους; Κι ἐνῶ ἡ ψυχή του λαχταράει, *μόνος* αὐτὸς ἀπ' ὅλους στὴν πόλη δὲν μπορεῖ οὔτε ἕνα ταξίδι νὰ κάνει πουθενά, οὔτε νὰ χαρεῖ ἕνα θέαμα ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ καὶ οἱ ἄλλοι ἐλεύθεροι ἄνθρωποι ἐπιθυμοῦν, ἀλλὰ ζεῖ τὸν περισσότερο καιρὸ κλεισμένος, σὰν γυναίκα, μέσα στὸ σπίτι [c] φθονώντας τοὺς ἄλλους πολίτες, ἂν κάποιος ἀπὸ αὐτοὺς ταξιδέψει σὲ ξένους τόπους καὶ δεῖ κάτι ἀξιοθέατο.

Ἀκριβῶς ἔτσι εἶναι, εἶπε.

Τοὺς καρποὺς αὐτῶν τῶν κακῶν πραγμάτων τοὺς γεύεται περισσότερο ὁ ἄνθρωπος —ἐννοῶ αὐτὸν ποὺ τώρα δὰ ἐσὺ τὸν χαρακτήρισες ὡς τὸν πιὸ ἀξιολύπητο— ὁ ὁποῖος, ἐνῶ δὲν εἶναι σὲ θέση νὰ κυβερνήσει σωστὰ τὸν ἑαυτό του, δὲν θὰ ζεῖ ὡς ἁπλὸς ἰδιώτης ἀλλὰ κάποια συγκυρία θὰ τὰ φέρει ἔτσι ὥστε νὰ γίνει τύραννος, καὶ ἐνῶ δὲν εἶναι ἱκανὸς νὰ κυριαρχήσει πάνω στὸν ἴδιο του τὸν ἑαυτό, θὰ ἐπιχειρήσει νὰ κυβερνάει ἄλλους, ὅπως θὰ συνέβαινε ἂν κάποιος μὲ ἀρρωστημένο σῶμα καὶ ἀνήμπορος νὰ ἔχει τὸν ἔλεγχο τοῦ ἑαυτοῦ του δὲν θὰ ἀποτραβιόταν στὴν ἰδιωτικὴ σφαίρα του ἀλλὰ [d] θὰ ἀναγκαζόταν νὰ περνάει τὴ ζωή του κατεβαίνοντας σὲ ἀγῶνες μὲ ἄλλους καὶ δίνοντας μάχες.

Ἡ παρομοίωση, εἶπε, εἶναι ἀκριβὴς κι αὐτὰ ποὺ λές, Σωκράτη, ὁλόσωστα.

Δὲν εἶναι λοιπόν, εἶπα ἐγώ, φίλε μου Γλαύκων, πέρα ὡς πέρα γιὰ λύπηση ἡ κατάσταση αὐτή, καὶ δὲν εἶναι ἡ ζωὴ τοῦ τυράννου πιὸ ἀνυπόφορη ἀκόμη καὶ ἀπὸ ἐκείνου τοῦ ἀνθρώπου τὴ ζωή, ποὺ ἐσὺ τὴν χαρακτήρισες τρισάθλια;

Βεβαίως, εἶπε.

Ἔστιν ἄρα τῇ ἀληθείᾳ, κἂν εἰ μή τῳ δοκεῖ, ὁ τῷ ὄντι
τύραννος τῷ ὄντι δοῦλος τὰς μεγίστας θωπείας καὶ δουλείας
e καὶ κόλαξ τῶν πονηροτάτων, καὶ τὰς ἐπιθυμίας οὐδ᾽ ὁπωσ-
τιοῦν ἀποπιμπλάς, ἀλλὰ πλείστων ἐπιδεέστατος καὶ πένης
τῇ ἀληθείᾳ φαίνεται, ἐάν τις ὅλην ψυχὴν ἐπίστηται θεά-
σασθαι, καὶ φόβου γέμων διὰ παντὸς τοῦ βίου, σφαδᾳσμῶν
τε καὶ ὀδυνῶν πλήρης, εἴπερ τῇ τῆς πόλεως διαθέσει ἧς
ἄρχει ἔοικεν. ἔοικεν δέ· ἦ γάρ;

Καὶ μάλα, ἔφη.

580 Οὐκοῦν καὶ πρὸς τούτοις ἔτι ἀποδώσομεν τῷ ἀνδρὶ καὶ
ἃ τὸ πρότερον εἴπομεν, ὅτι ἀνάγκη καὶ εἶναι καὶ ἔτι μᾶλλον
γίγνεσθαι αὐτῷ ἢ πρότερον διὰ τὴν ἀρχὴν φθονερῷ, ἀπίστῳ,
ἀδίκῳ, ἀφίλῳ, ἀνοσίῳ καὶ πάσης κακίας πανδοκεῖ τε καὶ
τροφεῖ, καὶ ἐξ ἁπάντων τούτων μάλιστα μὲν αὐτῷ δυστυχεῖ
εἶναι, ἔπειτα δὲ καὶ τοὺς πλησίον αὐτῷ τοιούτους ἀπεργά-
ζεσθαι.

Οὐδείς σοι, ἔφη, τῶν νοῦν ἐχόντων ἀντερεῖ.

Ἴθι δή μοι, ἔφην ἐγώ, νῦν ἤδη ὥσπερ ὁ διὰ πάντων
b κριτὴς ἀποφαίνεται, καὶ σὺ οὕτω, τίς πρῶτος κατὰ τὴν σὴν
δόξαν εὐδαιμονίᾳ καὶ τίς δεύτερος, καὶ τοὺς ἄλλους ἑξῆς
πέντε ὄντας κρῖνε, βασιλικόν, τιμοκρατικόν, ὀλιγαρχικόν,
δημοκρατικόν, τυραννικόν.

Ἀλλὰ ῥᾳδία, ἔφη, ἡ κρίσις. καθάπερ γὰρ εἰσῆλθον
ἔγωγε ὥσπερ χοροὺς κρίνω ἀρετῇ καὶ κακίᾳ καὶ εὐδαιμονίᾳ
καὶ τῷ ἐναντίῳ.

Μισθωσώμεθα οὖν κήρυκα, ἦν δ᾽ ἐγώ, ἢ αὐτὸς ἀνείπω
ὅτι ὁ Ἀρίστωνος ὑὸς τὸν ἄριστόν τε καὶ δικαιότατον εὐδαι-
c μονέστατον ἔκρινε, τοῦτον δ᾽ εἶναι τὸν βασιλικώτατον καὶ
βασιλεύοντα αὑτοῦ, τὸν δὲ κάκιστόν τε καὶ ἀδικώτατον
ἀθλιώτατον, τοῦτον δὲ αὖ τυγχάνειν ὄντα ὃς ἂν τυραννικώ-
τατος ὢν ἑαυτοῦ τε ὅτι μάλιστα τυραννῇ καὶ τῆς πόλεως;

Σταλήθεια, ἑπομένως, ἔστω κι ἂν κάποιοι δὲν τὸ παραδέχονται, ὁ πραγματικὸς τύραννος εἶναι καὶ πραγματικὰ δοῦλος, ἀναγκασμένος νὰ χαϊδολογάει καὶ νὰ ὑπηρετεῖ, [e] ἕνας κόλακας τῶν πιὸ ἐλεεινῶν ἀνθρώπων, ὁ ὁποῖος δὲν μπορεῖ οὔτε τόσο δὰ νὰ ἱκανοποιήσει τὶς ἐπιθυμίες του ἀλλὰ ἀντιθέτως, ἅμα ξέρει κανεὶς νὰ κοιτάξει *ὁλόκληρη* τὴν ψυχή του, εἶναι φανερὸ πὼς τοῦ λείπουν ἐντελῶς ἕνα σωρὸ πράγματα καὶ πὼς εἶναι πραγματικὰ φτωχός, γεμάτος φόβο σὲ ὅλη του τὴ ζωή, ὅλο σφαδασμοὺς καὶ ὀδύνες, ἂν τωόντι ἡ κατάστασή του μοιάζει μὲ τὴν πόλη τὴν ὁποία ἐξουσιάζει. Ἀλλὰ *τῆς μοιάζει·* δὲν εἶναι ἔτσι;

Καὶ πολὺ μάλιστα, εἶπε.

[580a] Κι ἐκτὸς ἀπὸ τοῦτο θὰ τὸν φορτώσουμε ἀκόμη τὸν ἄνθρωπο αὐτὸ καὶ μὲ ὅσα εἴπαμε πρωτύτερα, ὅτι δηλαδὴ κατανάγκη, λόγω τῆς ἐξουσίας ποὺ θὰ ἔχει στὰ χέρια του, θὰ εἶναι, καὶ θὰ γίνεται ἀκόμη περισσότερο ἀπ' ὅτι ἦταν πρωτύτερα, φθονερός, δόλιος, ἄδικος, χωρὶς φίλους, χωρὶς ἱερὸ καὶ ὅσιο, ἕνα δοχεῖο ποὺ θὰ δέχεται καὶ θὰ καλλιεργεῖ κάθε λογῆς κακία, καὶ ποὺ ἐξαιτίας ὅλων αὐτῶν θὰ εἶναι πρωτίστως ὁ ἴδιος δυστυχισμένος, ἀλλὰ καὶ πηγὴ δυστυχίας, ἔπειτα, γιὰ τοὺς γύρω του.

Κανένας νουνεχὴς ἄνθρωπος, εἶπε, δὲν θά 'χει ἀντίρρηση σὲ ὅσα λές.

Ἔλα τότε, εἶπα ἐγώ, ἔφθασε ἀκριβῶς ἡ στιγμὴ πού, ὅπως ὁ ἀνώτατος [b] δικαστὴς βγάζει ἀπόφαση, ἔτσι κι ἐσὺ πρέπει νὰ ἀποφανθεῖς ποιός κατὰ τὴ γνώμη σου εἶναι πρῶτος ἀπὸ τὴν ἄποψη τῆς εὐδαιμονίας καὶ ποιός δεύτερος, καὶ νὰ κρίνεις τὸ ἴδιο καὶ γιὰ τοὺς ἄλλους κατὰ σειρά, πέντε συνολικά, τὸν βασιλικὸ ἄνδρα, τὸν ἀριστοκρατικό, τὸν ὀλιγαρχικό, τὸν δημοκρατικό, τὸν τυραννικό.

Εὔκολη, εἶπε, αὐτὴ ἡ κρίση. Τοὺς κατατάσσω, ἐγὼ τουλάχιστον, ὡς πρὸς τὴν ἀρετὴ καὶ τὴν κακία, τὴν εὐτυχία καὶ τὸ ἀντίθετό της, κατὰ τὴ σειρὰ ἀκριβῶς ποὺ μπῆκαν στὴ σκηνὴ —σὰν νά 'ταν τραγικοὶ χοροί.

Νὰ πληρώσουμε, λοιπόν, ἕναν κήρυκα, ἢ νὰ τὸ διαλαλήσω ὁ ἴδιος ὅτι ὁ γιὸς τοῦ Ἀρίστωνα ἔβγαλε ἀπόφαση πὼς ὁ ἄριστος καὶ πιὸ δίκαιος ἄνθρωπος εἶναι καὶ [c] ὁ πιὸ εὐτυχισμένος κι ὅτι ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς ἔχει ἦθος ποὺ ταιριάζει σὲ βασιλιὰ καὶ εἶναι σὰν βασιλιὰς κυρίαρχος τοῦ ἑαυτοῦ του, ἐνῶ ἀπεναντίας ὁ πιὸ ἐλεεινὸς καὶ ὁ πιὸ ἄδικος ἄνθρωπος εἶναι καὶ ὁ πιὸ δυστυχισμένος, κι ὅτι αὐτὸς συμβαίνει νὰ εἶναι ὁ ἄνθρωπος ποὺ τὸ ἦθος του θὰ ταίριαζε σὲ τύραννο καὶ ποὺ καταδυναστεύει μὲ τὸν χειρότερο τρόπο τὸν ἑαυτό του καὶ τὴν πόλη;

Ἀνειρήσθω σοι, ἔφη.

Ἦ οὖν προσαναγορεύω, εἶπον, ἐάντε λανθάνωσιν τοιοῦτοι ὄντες ἐάντε μὴ πάντας ἀνθρώπους τε καὶ θεούς;

Προσαναγόρευε, ἔφη.

Εἶεν δή, εἶπον· αὕτη μὲν ἡμῖν ἡ ἀπόδειξις μία ἂν εἴη,
d δευτέραν δὲ ἰδὲ τήνδε, ἐάν τι δόξῃ εἶναι.

Τίς αὕτη;

Ἐπειδή, ὥσπερ πόλις, ἦν δ' ἐγώ, διῄρηται κατὰ τρία εἴδη, οὕτω καὶ ψυχὴ ἑνὸς ἑκάστου τριχῇ, [λογιστικὸν] δέξεται, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, καὶ ἑτέραν ἀπόδειξιν.

Τίνα ταύτην;

Τήνδε. τριῶν ὄντων τριτταὶ καὶ ἡδοναί μοι φαίνονται, ἑνὸς ἑκάστου μία ἰδία· ἐπιθυμίαι τε ὡσαύτως καὶ ἀρχαί.

Πῶς λέγεις; ἔφη.

Τὸ μέν, φαμέν, ἦν ᾧ μανθάνει ἄνθρωπος, τὸ δὲ ᾧ θυμοῦται,
τὸ δὲ τρίτον διὰ πολυειδίαν ἑνὶ οὐκ ἔσχομεν ὀνόματι προσ-
e ειπεῖν ἰδίῳ αὐτοῦ, ἀλλὰ ὃ μέγιστον καὶ ἰσχυρότατον εἶχεν
ἐν αὐτῷ, τούτῳ ἐπωνομάσαμεν· ἐπιθυμητικὸν γὰρ αὐτὸ
κεκλήκαμεν διὰ σφοδρότητα τῶν τε περὶ τὴν ἐδωδὴν ἐπιθυ-
μιῶν καὶ πόσιν καὶ ἀφροδίσια καὶ ὅσα ἄλλα τούτοις ἀκόλουθα,
καὶ φιλοχρήματον δή, ὅτι διὰ χρημάτων μάλιστα ἀποτελοῦνται
581 αἱ τοιαῦται ἐπιθυμίαι.

Καὶ ὀρθῶς γ', ἔφη.

Ἆρ' οὖν καὶ τὴν ἡδονὴν αὐτοῦ καὶ φιλίαν εἰ φαῖμεν εἶναι τοῦ κέρδους, μάλιστ' ἂν εἰς ἓν κεφάλαιον ἀπερειδοίμεθα τῷ λόγῳ, ὥστε τι ἡμῖν αὐτοῖς δηλοῦν, ὁπότε τοῦτο τῆς ψυχῆς τὸ μέρος λέγοιμεν, καὶ καλοῦντες αὐτὸ φιλοχρήματον καὶ φιλοκερδὲς ὀρθῶς ἂν καλοῖμεν;

Ἐμοὶ γοῦν δοκεῖ, ἔφη.

Τί δέ; τὸ θυμοειδὲς οὐ πρὸς τὸ κρατεῖν μέντοι φαμὲν καὶ νικᾶν καὶ εὐδοκιμεῖν ἀεὶ ὅλον ὡρμῆσθαι;

b Καὶ μάλα.

Νὰ τὸ διαλαλήσεις, εἶπε.

Μπορῶ ἐπίσης, εἶπα, νὰ προσθέσω, σ' αὐτὸ ποὺ θὰ διαλαλήσω, τὴ φράση εἴτε τοὺς ξέρουν οἱ ἄνθρωποι ὅλοι καὶ οἱ θεοὶ πὼς εἶναι τέτοιοι εἴτε δὲν τοὺς ξέρουν;

Νὰ τὸ προσθέσεις, εἶπε.

Ὡραῖα, εἶπα· μποροῦμε νὰ ποῦμε ὅτι αὐτὴ ἦταν μιὰ ἀπόδειξη, κοίταξε ὅμως [d] καὶ τούτη τὴ δεύτερη ἂν κατὰ τὴ γνώμη σου λέει κάτι.

Ποιά εἶναι αὐτή;

Ἐπειδή, εἶπα ἐγώ, καὶ ἡ ψυχὴ τοῦ καθενός μας, ἀκριβῶς ὅπως ἡ πόλη, εἶναι κι αὐτὴ διαιρεμένη σὲ τρία μέρη, ἡ θέση ποὺ ὑποστηρίζουμε θὰ ἐπιδέχεται κατὰ τὴ γνώμη μου καὶ μιὰν ἄλλη ἀπόδειξη.

Ποιά ἀπόδειξη;

Αὐτὴν ἐδῶ. Καθὼς τὰ μέρη τῆς ψυχῆς εἶναι τρία, θὰ πρέπει, νομίζω, νὰ εἶναι καὶ οἱ ἡδονὲς τριῶν εἰδῶν, μία γιὰ τὸ καθένα· καὶ κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο ἐπίσης οἱ ἐπιθυμίες καὶ οἱ ἐξουσίες.

Πῶς τὸ ἐννοεῖς; εἶπε.

Τὸ ἕνα μέρος τῆς ψυχῆς, εἴπαμε, ἦταν αὐτὸ μὲ τὸ ὁποῖο ὁ ἄνθρωπος μαθαίνει, τὸ ἄλλο αὐτὸ μὲ τὸ ὁποῖο αἰσθάνεται θυμό, γιὰ τὸ τρίτο ὅμως, λόγω τῆς ποικιλίας τῶν μορφῶν του, δὲν μπορέσαμε νὰ βροῦμε μιὰ κατάλληλη [e] ὀνομασία ἀλλὰ τοῦ δώσαμε ἕνα ὄνομα μὲ βάση τὸ ἐπικρατέστερο καὶ πιὸ ἰσχυρὸ στοιχεῖο μέσα του. Τὸ ἔχουμε ἔτσι ἀποκαλέσει ἐπιθυμητικὸ λόγω τῆς ἔντασης ποὺ χαρακτηρίζει τὶς ἐπιθυμίες γιὰ τὸ φαγητό, γιὰ τὸ ποτό, γιὰ τὶς ἐρωτικὲς ἀπολαύσεις κι ὅσα ἄλλα πᾶνε μὲ αὐτά, ἐπίσης φιλοχρήματο, ἐπειδὴ οἱ [581a] ἐπιθυμίες αὐτοῦ τοῦ εἴδους ἱκανοποιοῦνται προπάντων μὲ τὸ χρῆμα.

Καὶ κάναμε σωστά.

Ἂν λοιπὸν λέγαμε ὅτι ἀντικείμενο τοῦ πόθου καὶ τῆς ἀγάπης αὐτοῦ τοῦ τμήματος τῆς ψυχῆς εἶναι τὸ κέρδος, ὁ λόγος μας δὲν θὰ πατοῦσε γερὰ πάνω σὲ ἕνα οὐσιῶδες γνώρισμα αὐτοῦ τοῦ τμήματος, ἔτσι ὥστε νὰ ξέρουμε γιὰ τί μιλᾶμε, ὅποτε θὰ ἀναφερόμαστε σὲ αὐτό; Καὶ ἂν τὸ κομμάτι αὐτὸ τῆς ψυχῆς τὸ ὀνομάζαμε φιλοχρήματο καὶ φιλοκερδές, σωστὰ δὲν θὰ τὸ ὀνομάζαμε;

Κι ἐγὼ αὐτὸ λέω, εἶπε.

Ἐπίσης: Δὲν ὑποστηρίζουμε γιὰ τὸ ψυχωμένο κομμάτι τῆς ψυχῆς, τὸ θυμοειδές, ὅτι εἶναι πάντοτε δοσμένο ὁλόκληρο στὴν προσπάθεια γιὰ κυριαρχία, γιὰ νίκη, γιὰ φήμη καλή;

Βεβαιότατα.

Εἰ οὖν φιλόνικον αὐτὸ καὶ φιλότιμον προσαγορεύοιμεν, ἦ ἐμμελῶς ἂν ἔχοι;

Ἐμμελέστατα μὲν οὖν.

Ἀλλὰ μὴν ᾧ γε μανθάνομεν, παντὶ δῆλον ὅτι πρὸς τὸ εἰδέναι τὴν ἀλήθειαν ὅπῃ ἔχει πᾶν ἀεὶ τέταται, καὶ χρημάτων τε καὶ δόξης ἥκιστα τούτων τούτῳ μέλει.

Πολύ γε.

Φιλομαθὲς δὴ καὶ φιλόσοφον καλοῦντες αὐτὸ κατὰ τρόπον ἂν καλοῖμεν;

Πῶς γὰρ οὔ;

Οὐκοῦν, ἦν δ' ἐγώ, καὶ ἄρχει ἐν ταῖς ψυχαῖς τῶν μὲν
c τοῦτο, τῶν δὲ τὸ ἕτερον ἐκείνων, ὁπότερον ἂν τύχῃ;

Οὕτως, ἔφη.

Διὰ ταῦτα δὴ καὶ ἀνθρώπων λέγομεν τὰ πρῶτα τριττὰ γένη εἶναι, φιλόσοφον, φιλόνικον, φιλοκερδές;

Κομιδῇ γε.

Καὶ ἡδονῶν δὴ τρία εἴδη, ὑποκείμενον ἓν ἑκάστῳ τούτων;

Πάνυ γε.

Οἶσθ' οὖν, ἦν δ' ἐγώ, ὅτι εἰ 'θέλοις τρεῖς τοιούτους ἀνθρώπους ἐν μέρει ἕκαστον ἀνερωτᾶν τίς τούτων τῶν βίων ἥδιστος, τὸν ἑαυτοῦ ἕκαστος μάλιστα ἐγκωμιάσεται; ὅ τε
d χρηματιστικὸς πρὸς τὸ κερδαίνειν τὴν τοῦ τιμᾶσθαι ἡδονὴν ἢ τὴν τοῦ μανθάνειν οὐδενὸς ἀξίαν φήσει εἶναι, εἰ μὴ εἴ τι αὐτῶν ἀργύριον ποιεῖ;

Ἀληθῆ, ἔφη.

Τί δὲ ὁ φιλότιμος; ἦν δ' ἐγώ· οὐ τὴν μὲν ἀπὸ τῶν χρημάτων ἡδονὴν φορτικήν τινα ἡγεῖται, καὶ αὖ τὴν ἀπὸ τοῦ μανθάνειν, ὅτι μὴ μάθημα τιμὴν φέρει, καπνὸν καὶ φλυαρίαν;

Οὕτως, ἔφη, ἔχει.

Τὸν δὲ φιλόσοφον, ἦν δ' ἐγώ, τί οἰώμεθα τὰς ἄλλας
e ἡδονὰς νομίζειν πρὸς τὴν τοῦ εἰδέναι τἀληθὲς ὅπῃ ἔχει καὶ ἐν τοιούτῳ τινὶ ἀεὶ εἶναι μανθάνοντα; [τῆς ἡδονῆς] οὐ πάνυ

Ἔτσι, ἂν τὸ ὀνομάζαμε φιλόνικο ἢ φιλόδοξο, δὲν θὰ τοῦ ταίριαζε αὐτό;

[b] Καὶ πολὺ μάλιστα.

Ὅμως εἶναι φανερὸ στὸν καθένα ὅτι ἐκεῖνο τὸ κομμάτι τῆς ψυχῆς, μὲ τὸ ὁποῖο ἀποκτοῦμε νέα γνώση, εἶναι πάντα στραμμένο ὁλόκληρο στὴν προσπάθεια νὰ γνωρίσει πῶς ἔχει ἡ ἀλήθεια, καὶ ὅτι ἐλάχιστα νοιάζεται τὸ κομμάτι αὐτὸ γιὰ τὰ χρήματα καὶ τὴ δόξα.

Ἀκριβῶς.

Λέγοντας ἔτσι γι' αὐτὸ ὅτι εἶναι φιλομαθὲς ἢ ὅτι ἀγαπάει τὴ σοφία δὲν θὰ τὸ χαρακτηρίζαμε ταιριαστά;

Ἀσφαλῶς.

Συμβαίνει ἐπίσης, εἶπα, σὲ ἀλλονῶν τὶς ψυχὲς νὰ κυριαρχεῖ τοῦτο τὸ στοιχεῖο [c] καὶ σὲ ἄλλων τὸ ἄλλο, ὅπως θὰ τύχει· ἔτσι δὲν εἶναι;

Ἔτσι.

Γι' αὐτὸ ὑποστηρίζουμε ὅτι καταβάση *τρία* εἶναι τὰ εἴδη τῶν ἀνθρώπων: αὐτὸ ποὺ ἀγαπάει τὴ σοφία, τὸ ἄλλο ποὺ ἀγαπάει τὴ δόξα καὶ τὸ τρίτο ποὺ ἀγαπάει τὸ χρῆμα.

Σωστά.

Ἐπίσης ὅτι ὑπάρχουν καὶ τρία εἴδη ἡδονῶν ποὺ ἀντιστοιχοῦν σὲ καθένα ἀπὸ αὐτὰ τὰ τρία εἴδη· ἔτσι;

Βεβαίως.

Τὸ ξέρεις λοιπόν, εἶπα ἐγώ, ὅτι ἂν δοκίμαζες νὰ ρωτήσεις τρεῖς τέτοιους ἀνθρώπους, χωριστὰ τὸν καθένα, ποιός ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς βίους εἶναι ὁ πιὸ εὐχάριστος, ὁ καθένας τους θὰ ἐγκωμίαζε πρωτίστως καὶ κυρίως τὸν δικό του; Κι ὅτι αὐτὸς [d] ποὺ ἀγαπάει τὸ χρῆμα θὰ ἔλεγε ὅτι μπροστὰ στὴν ἡδονὴ τοῦ κέρδους ἡ ἡδονὴ τῆς δόξας ἢ ἡ ἡδονὴ τῆς μάθησης δὲν ἔχει καμία ἀξία, ἐκτός κι ἂν κάτι ἀπὸ αὐτὰ ἀποφέρει καὶ χρῆμα;

Αὐτὸ εἶναι ἀλήθεια.

Ἀλλὰ καὶ ὁ φιλόδοξος; ρώτησα· δὲν θεωρεῖ τὴν ἀπόλαυση ποὺ αἰσθάνεται κανεὶς κερδίζοντας χρήματα ποταπὴ καὶ χυδαία ὅπως ἐξάλλου καὶ τὴν ἡδονὴ τῆς μάθησης τὴν ἔχει γιὰ κάτι ἐντελῶς τιποτένιο, ἐκτός κι ἂν ἡ μάθηση φέρνει τιμές;

Ἔτσι εἶναι, εἶπε.

Κι ὁ φιλόσοφος, εἶπα ἐγώ, ποιά ἀξία νὰ φανταστοῦμε ὅτι ἀποδίδει στὶς ἄλλες [e] ἡδονὲς μπροστὰ στὴν ἡδονὴ ποὺ φέρνει ἡ γνώση τῆς ἀλήθειας καὶ ἡ διαρκὴς ἐνασχόληση μὲ κάποια συναφὴ μάθηση; Δὲν θά 'λεγε ὅτι σχεδὸν δὲν

πόρρω; καὶ καλεῖν τῷ ὄντι ἀναγκαίας, ὡς οὐδὲν τῶν ἄλλων δεόμενον, εἰ μὴ ἀνάγκη ἦν;

Εὖ, ἔφη, δεῖ εἰδέναι.

Ὅτε δὴ οὖν, εἶπον, ἀμφισβητοῦνται ἑκάστου τοῦ εἴδους αἱ ἡδοναὶ καὶ αὐτὸς ὁ βίος, μὴ ὅτι πρὸς τὸ κάλλιον καὶ αἴσχιον ζῆν μηδὲ τὸ χεῖρον καὶ ἄμεινον, ἀλλὰ πρὸς αὐτὸ τὸ
582 ἥδιον καὶ ἀλυπότερον, πῶς ἂν εἰδεῖμεν τίς αὐτῶν ἀληθέστατα λέγει;

Οὐ πάνυ, ἔφη, ἔγωγε ἔχω εἰπεῖν.

Ἀλλ' ὧδε σκόπει· τίνι χρὴ κρίνεσθαι τὰ μέλλοντα καλῶς κριθήσεσθαι; ἆρ' οὐκ ἐμπειρίᾳ τε καὶ φρονήσει καὶ λόγῳ; ἢ τούτων ἔχοι ἄν τις βέλτιον κριτήριον;

Καὶ πῶς ἄν; ἔφη.

Σκόπει δή· τριῶν ὄντων τῶν ἀνδρῶν τίς ἐμπειρότατος πασῶν ὧν εἴπομεν ἡδονῶν; πότερον ὁ φιλοκερδής, μανθάνων αὐτὴν τὴν ἀλήθειαν οἷόν ἐστιν, ἐμπειρότερος δοκεῖ σοι εἶναι τῆς
b ἀπὸ τοῦ εἰδέναι ἡδονῆς, ἢ ὁ φιλόσοφος τῆς ἀπὸ τοῦ κερδαίνειν;

Πολύ, ἔφη, διαφέρει. τῷ μὲν γὰρ ἀνάγκη γεύεσθαι τῶν ἑτέρων ἐκ παιδὸς ἀρξαμένῳ· τῷ δὲ φιλοκερδεῖ, ὅπῃ πέφυκε τὰ ὄντα μανθάνοντι, τῆς ἡδονῆς ταύτης, ὡς γλυκεῖά ἐστιν, οὐκ ἀνάγκη γεύεσθαι οὐδ' ἐμπείρῳ γίγνεσθαι, μᾶλλον δὲ καὶ προθυμουμένῳ οὐ ῥᾴδιον.

Πολὺ ἄρα, ἦν δ' ἐγώ, διαφέρει τοῦ γε φιλοκερδοῦς ὁ φιλόσοφος ἐμπειρίᾳ ἀμφοτέρων τῶν ἡδονῶν.

c Πολὺ μέντοι.

Τί δὲ τοῦ φιλοτίμου; ἆρα μᾶλλον ἄπειρός ἐστι τῆς ἀπὸ τοῦ τιμᾶσθαι ἡδονῆς ἢ ἐκεῖνος τῆς ἀπὸ τοῦ φρονεῖν;

Ἀλλὰ τιμὴ μέν, ἔφη, ἐάνπερ ἐξεργάζωνται ἐπὶ ὃ ἕκαστος

ἔχουν σχέση μὲ τὴν ἡδονή; Καὶ δὲν θὰ τὶς χαρακτήριζε κυριολεκτικὰ ὡς ἡδονὲς «τῆς ἀνάγκης», ἀφοῦ αὐτὸς διόλου δὲν θὰ τὶς χρειαζόταν, ἂν δὲν τοῦ τὶς ἐπέβαλλε ἀναγκαστικὰ ἡ φύση;

Περὶ αὐτοῦ, εἶπε, ἂς μὴν ἔχουμε καμιὰ ἀμφιβολία.

Ἀφοῦ λοιπόν, εἶπα, ὑπάρχει ἀμφισβήτηση σχετικὰ μὲ τὶς ἡδονὲς ἀλλὰ καὶ τὴν ἴδια τὴ ζωὴ καθενὸς ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς τρεῖς ἀνθρώπινους τύπους καὶ μάλιστα ὄχι ὡς πρὸς τὸ ποιά εἶναι ἡ ὀμορφότερη ζωὴ καὶ ποιά ἡ ἀσχημότερη οὔτε ποιά ἡ χειρότερη καὶ ποιά ἡ καλύτερη ἀπὸ ἠθικὴ ἄποψη ἀλλὰ ποιά εἶναι [582a] ἡ πιὸ εὐχάριστη καὶ ἡ πιὸ ἀπαλλαγμένη ἀπὸ θλίψη, ὑπάρχει ἄραγε τρόπος νὰ μαθαίναμε ποιός ἀπὸ τοὺς τρεῖς εἶναι πλησιέστερα στὴν ἀλήθεια μὲ ὅσα λέει;

Δὲν ἔχω, ἐγὼ τουλάχιστον, νὰ πῶ κάτι.

Δές το ὅμως τὸ ζήτημα ὡς ἑξῆς. Πῶς πρέπει νὰ κριθοῦν αὐτὰ τὰ πράγματα ἂν εἶναι νὰ κριθοῦν σωστά; Ἄραγε δὲν πρέπει νὰ τὰ κρίνουμε μὲ τὴν ἐμπειρία, μὲ τὴ φρόνηση καὶ μὲ τὴ λογική; Ἢ μήπως θὰ εἶχε κανεὶς κάποιο ἄλλο *καλύτερο* κριτήριο;

Πῶς θὰ ἦταν δυνατόν; εἶπε.

Κοίταξε, τότε. Ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς τρεῖς ἀνθρώπους ποιός εἶναι ὁ πιὸ ἔμπειρος σὲ ὅλες τὶς ἡδονὲς ποὺ ἀναφέραμε; Εἶσαι τῆς γνώμης ὅτι ὁ φιλοχρήματος, ἂν ἀποκτήσει γνώση σχετικὰ μὲ τὸ τί λογῆς πρᾶγμα εἶναι ἡ ἀλήθεια, δοκιμάζει ἐντονότερα τὴν ἡδονὴ ποὺ ἀπορρέει [b] ἀπὸ τὴ γνώση ἀπ' ὅτι ὁ φιλόσοφος τὴν ἡδονὴ ποὺ ἀπορρέει ἀπὸ τὸ κέρδος;

Πρόκειται, εἶπε, γιὰ πολὺ διαφορετικὰ πράγματα. Γιατὶ ὁ φιλόσοφος κατανάγκην ἀρχίζει ἤδη ἀπὸ παιδὶ νὰ δοκιμάζει τὰ ἄλλα εἴδη ἀπολαύσεων· ἀπεναντίας ὁ φιλοχρήματος δὲν ἀναγκάζεται νὰ μαθαίνει ποιά εἶναι ἡ φύση τῆς ἀληθινῆς πραγματικότητας καὶ νὰ γεύεται τὴ γλύκα αὐτῆς τῆς ἡδονῆς οὔτε νὰ ἀποκτᾶ τὴν ἐμπειρία της —μάλιστα ἀκόμη *κι ἂν εἶχε* τὴ διάθεση νὰ τὸ κάνει, δὲν θὰ τοῦ ἦταν εὔκολο.

Ἑπομένως, εἶπα ἐγώ, ὁ φιλόσοφος ὑπερέχει κατὰ πολύ, σὲ σύγκριση μὲ τὸν φιλοχρήματο, ὡς πρὸς τὴν ἐμπειρία σ' αὐτὲς τὶς δύο ἡδονές.

[c] Ναί.

Σὲ σύγκριση ὅμως μὲ τὸν φιλόδοξο; Ἢ μήπως ἔχει ὁ φιλόσοφος μικρότερη ἐμπειρία τῆς ἡδονῆς ποὺ αἰσθάνεται κανείς, ὅταν τὸν τιμοῦν, ἀπ' ὅτι ἔχει ὁ φιλόδοξος σχετικὰ μὲ τὴν ἡδονὴ ποὺ δίνει ἡ σοφία;

Μὰ ἡ τιμή, εἶπε, εἶναι κάτι ποὺ ἀπονέμεται σὲ ὅλους αὐτούς, ἐφόσον κα-

ὥρμηκε, πᾶσιν αὐτοῖς ἕπεται —καὶ γὰρ ὁ πλούσιος ὑπὸ πολλῶν τιμᾶται καὶ ὁ ἀνδρεῖος καὶ σοφός— ὥστε ἀπό γε τοῦ τιμᾶσθαι, οἷόν ἐστιν, πάντες τῆς ἡδονῆς ἔμπειροι· τῆς δὲ τοῦ ὄντος θέας, οἵαν ἡδονὴν ἔχει, ἀδύνατον ἄλλῳ γεγεῦσθαι πλὴν τῷ φιλοσόφῳ.

d Ἐμπειρίας μὲν ἄρα, εἶπον, ἕνεκα κάλλιστα τῶν ἀνδρῶν κρίνει οὗτος.

Πολύ γε.

Καὶ μὴν μετά γε φρονήσεως μόνος ἔμπειρος γεγονὼς ἔσται.

Τί μήν;

Ἀλλὰ μὴν καὶ δι' οὗ γε δεῖ ὀργάνου κρίνεσθαι, οὐ τοῦ φιλοκερδοῦς τοῦτο ὄργανον οὐδὲ τοῦ φιλοτίμου, ἀλλὰ τοῦ φιλοσόφου.

Τὸ ποῖον;

Διὰ λόγων που ἔφαμεν δεῖν κρίνεσθαι. ἦ γάρ;

Ναί.

Λόγοι δὲ τούτου μάλιστα ὄργανον.

Πῶς δ' οὔ;

Οὐκοῦν εἰ μὲν πλούτῳ καὶ κέρδει ἄριστα ἐκρίνετο τὰ
e κρινόμενα, ἃ ἐπῄνει ὁ φιλοκερδὴς καὶ ἔψεγεν, ἀνάγκη ἂν ἦν ταῦτα ἀληθέστατα εἶναι.

Πολλή γε.

Εἰ δὲ τιμῇ τε καὶ νίκῃ καὶ ἀνδρείᾳ, ἆρ' οὐχ ἃ ὁ φιλότιμός τε καὶ φιλόνικος;

Δῆλον.

Ἐπειδὴ δ' ἐμπειρίᾳ καὶ φρονήσει καὶ λόγῳ;

Ἀνάγκη, ἔφη, ἃ ὁ φιλόσοφός τε καὶ ὁ φιλόλογος ἐπαινεῖ, ἀληθέστατα εἶναι.

583 Τριῶν ἄρ' οὐσῶν τῶν ἡδονῶν ἡ τούτου τοῦ μέρους τῆς ψυχῆς ᾧ μανθάνομεν ἡδίστη ἂν εἴη, καὶ ἐν ᾧ ἡμῶν τοῦτο ἄρχει, ὁ τούτου βίος ἥδιστος;

τορθώνουν τελικὰ αὐτὸ γιὰ τὸ ὁποῖο ξεκίνησε καθένας τους, γιατὶ πραγματικὰ καὶ τὸν πλούσιο τὸν τιμοῦν πολλοί, καὶ τὸν ἀνδρεῖο καὶ τὸν σοφό, κι ἔτσι ὅλοι τους ἔχουν τὴν ἐμπειρία αὐτῆς τῆς ἡδονῆς, δηλαδὴ πῶς εἶναι ὅταν σὲ περιβάλλουν μὲ τιμή· ἀλλὰ τὴν ἡδονὴ ποὺ δίνει ἡ θέαση τοῦ ὄντος εἶναι ἀδύνατο νὰ τὴν ἔχει γευτεῖ ἄλλος ἐκτὸς ἀπὸ τὸν φιλόσοφο.

[d] Ἑπομένως, σὲ ὅ,τι σχετίζεται μὲ τὴν ἐμπειρία, ἀπὸ τοὺς τρεῖς καλύτερα μπορεῖ νὰ κρίνει ὁ φιλόσοφος.

Πολὺ καλύτερα.

Καὶ βέβαια, εἶναι ὁ μόνος ὁ ὁποῖος θὰ ἔχει μιὰ ἐμπειρία ποὺ θὰ τὴν συνοδεύει ἡ φρόνηση.

Βεβαίως.

Ἀλλὰ καὶ τὸ ἐργαλεῖο μὲ τὸ ὁποῖο πρέπει νὰ γίνει αὐτὴ ἡ κρίση δὲν προσιδιάζει οὔτε στὸν φιλοχρήματο οὔτε στὸν φιλόδοξο ἀλλὰ εἶναι ἐργαλεῖο τοῦ φιλοσόφου.

Ποιό ἐννοεῖς;

Εἴπαμε, θαρρῶ, ὅτι ἡ κρίση πρέπει νὰ γίνει μὲ λογικὰ ἐπιχειρήματα. Ἔτσι δὲν εἶναι;

Ναί.

Ἀλλὰ τὰ λογικὰ ἐπιχειρήματα εἶναι κατεξοχὴν ἐργαλεῖο τοῦ φιλοσόφου.

Ἀναμφισβήτητα.

Ἂν λοιπὸν αὐτὸ ποὺ ἀποτελεῖ τὸ ἀντικείμενο τῆς κρίσης μας ἐπρόκειτο [e] νὰ κριθεῖ μὲ βάση τὸν πλοῦτο καὶ τὸ κέρδος, τότε ὅ,τι θὰ ἐπικροτοῦσε ὁ φιλοχρήματος καὶ ὅ,τι θὰ ἔψεγε θὰ ἦταν ἀναγκαστικὰ καὶ τὸ πιὸ σωστό.

Βεβαιότατα.

Ἂν πάλι τὸ κριτήριο ἦταν ἡ τιμή, ἡ νίκη, ἡ ἀνδρεία, τότε πιὸ σωστὰ δὲν θὰ ἦσαν ὅσα θὰ ἐπικροτοῦσε ὁ φιλόδοξος, αὐτὸς ποὺ θέλει νὰ βγαίνει νικητής;

Προφανῶς.

Ἀφοῦ ὅμως τὰ πράγματα αὐτὰ κρίνονται μὲ τὴν ἐμπειρία, τὴ φρόνηση καὶ τὰ λογικὰ ἐπιχειρήματα;

Τότε κατανάγκην, εἶπε, ἔγκυρα κι ἀληθινὰ εἶναι ὅσα ἐπικροτεῖ ὁ φίλος τῆς σοφίας καὶ τῆς λογικῆς διερεύνησης.

[583a] Καθὼς λοιπὸν εἶναι τρεῖς οἱ ἡδονές, πιὸ γλυκιὰ ἀπ' ὅλες δὲν θὰ ἦταν ἡ ἡδονὴ ἐκείνου τοῦ μέρους τῆς ψυχῆς μὲ τὸ ὁποῖο μαθαίνουμε, καὶ πιὸ γλυκιὰ ζωὴ δὲν θὰ ἦταν ἡ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου ποὺ μέσα του δεσπόζει *αὐτὸ* τὸ κομμάτι;

Πῶς δ' οὐ μέλλει; ἔφη· κύριος γοῦν ἐπαινέτης ὢν ἐπαινεῖ τὸν ἑαυτοῦ βίον ὁ φρόνιμος.

Τίνα δὲ δεύτερον, εἶπον, βίον καὶ τίνα δευτέραν ἡδονήν φησιν ὁ κριτὴς εἶναι;

Δῆλον ὅτι τὴν τοῦ πολεμικοῦ τε καὶ φιλοτίμου· ἐγγυτέρω γὰρ αὐτοῦ ἐστιν ἢ ἡ τοῦ χρηματιστοῦ.

Ὑστάτην δὴ τὴν τοῦ φιλοκερδοῦς, ὡς ἔοικεν.

Τί μήν; ἦ δ' ὅς.

b Ταῦτα μὲν τοίνυν οὕτω δύ' ἐφεξῆς ἂν εἴη καὶ δὶς νενικηκὼς ὁ δίκαιος τὸν ἄδικον· τὸ δὲ τρίτον ὀλυμπικῶς τῷ σωτῆρί τε καὶ τῷ Ὀλυμπίῳ Διί, ἄθρει ὅτι οὐδὲ παναληθής ἐστιν ἡ τῶν ἄλλων ἡδονὴ πλὴν τῆς τοῦ φρονίμου οὐδὲ καθαρά, ἀλλ' ἐσκιαγραφημένη τις, ὡς ἐγὼ δοκῶ μοι τῶν σοφῶν τινος ἀκηκοέναι. καίτοι τοῦτ' ἂν εἴη μέγιστόν τε καὶ κυριώτατον τῶν πτωμάτων.

Πολύ γε· ἀλλὰ πῶς λέγεις;

c Ὧδ', εἶπον, ἐξευρήσω, σοῦ ἀποκρινομένου ζητῶν ἅμα.

Ἐρώτα δή, ἔφη.

Λέγε δή, ἦν δ' ἐγώ· οὐκ ἐναντίον φαμὲν λύπην ἡδονῇ;

Καὶ μάλα.

Οὐκοῦν καὶ τὸ μήτε χαίρειν μήτε λυπεῖσθαι εἶναί τι;

Εἶναι μέντοι.

Μεταξὺ τούτοιν ἀμφοῖν ἐν μέσῳ ὂν ἡσυχίαν τινὰ περὶ ταῦτα τῆς ψυχῆς; ἢ οὐχ οὕτως αὐτὸ λέγεις;

Οὕτως, ἦ δ' ὅς.

Ἆρ' οὖν μνημονεύεις, ἦν δ' ἐγώ, τοὺς τῶν καμνόντων λόγους, οὓς λέγουσιν ὅταν κάμνωσιν;

Ποίους;

Ὡς οὐδὲν ἄρα ἐστὶν ἥδιον τοῦ ὑγιαίνειν, ἀλλὰ σφᾶς
d ἐλελήθει, πρὶν κάμνειν, ἥδιστον ὄν.

Γίνεται, εἶπε, νὰ ἦταν ἀλλιῶς; Ἐν πάσῃ περιπτώσει, ὅταν ὁ σοφὸς ἄνθρωπος παινεύει τὴ δική του ζωή, ὁ λόγος του ἔχει ἀποφασιστικὴ βαρύτητα.

Γιὰ ποιά ζωὴ ὅμως, εἶπα, καὶ γιὰ ποιά ἡδονὴ ἀποφαίνεται ὁ κριτὴς πὼς ἔρχονται δεύτερες στὴ σειρά;

Εἶναι φανερό, εἶπε· ἔρχεται ἡ ζωὴ τοῦ πολεμιστῆ, τοῦ ἀνθρώπου ποὺ ἀγαπᾶ τὴ δόξα· γιατὶ *αὐτουνοῦ* ἡ ζωὴ κι ἡ ἡδονὴ εἶναι πιὸ κοντὰ στὸν πρῶτο κι ὄχι ἐκείνου ποὺ κυνηγάει τὸ χρῆμα.

Κι ἔτσι τελευταία στὴ σειρά, καθὼς φαίνεται, ἔρχεται ἡ ἡδονὴ τοῦ φιλοχρήματου.

Βεβαίως, εἶπε αὐτός.

[b] Νά λοιπὸν δύο ἀποδείξεις, ἡ μιὰ πίσω ἀπὸ τὴν ἄλλη, ποὺ ἰσοδυναμοῦν μὲ δύο νίκες τοῦ δίκαιου ἀνθρώπου ἐπὶ τοῦ ἀδίκου· γιὰ τὴν τρίτη νίκη κάνε σπονδή, κατὰ τὸ ὀλυμπιακὸ ἔθιμο, στὸν Ὀλύμπιο Δία. Πρόσεξε ὅτι καμία ἄλλη ἡδονὴ ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἡδονὴ τοῦ σοφοῦ ἀνθρώπου δὲν εἶναι ἐντελῶς ἀληθινὴ οὔτε καθαρή, ἀλλὰ ἁπλῶς ἕνα σκιαγράφημα, ὅπως νομίζω ὅτι ἄκουσα νὰ λέει κάποιος σοφός. Κι αὐτὸ *πραγματικὰ* θὰ ἦταν ἡ πιὸ τρανταχτὴ καὶ καθοριστικὴ πτώση γιὰ τὸν ἄδικο.

Βεβαιότατα. Πῶς τὸ ἀποδείχνεις ὅμως;

[c] Θὰ βρῶ ἀπόδειξη, εἶπα, ἂν ἐσὺ μοῦ ἀπαντᾶς ἐνῶ θὰ ψάχνω.

Ρώτα με λοιπόν, εἶπε.

Γιά λέγε μου, εἶπα ἐγώ· δεχόμαστε ὅτι ἡ λύπη εἶναι κάτι ἀντίθετο στὴν ἡδονή;

Καὶ πολὺ μάλιστα.

Δεχόμαστε ἐπίσης ὅτι τὸ νὰ μὴν αἰσθάνεται κάποιος χαρὰ ἢ λύπη ἀποτελεῖ μιὰ κατάσταση· ἔτσι;

Ναί, ἀποτελεῖ.

Κάτι ἐνδιάμεσο σ' αὐτὰ τὰ δύο, ἕνα εἶδος ἠρεμίας τῆς ψυχῆς ὡς πρὸς αὐτά· ἢ μήπως δὲν τὸ ἐννοεῖς ἔτσι;

Ἔτσι τὸ ἐννοῶ, εἶπε ἐκεῖνος.

Δὲν σοῦ ἔρχονται ἄραγε στὸ νοῦ, εἶπα ἐγώ, αὐτὰ ποὺ λένε οἱ ἄρρωστοι, ὅταν ὑποφέρουν;

Τί λένε;

Ὅτι τελικὰ τίποτα δὲν εἶναι πιὸ γλυκὸ ἀπὸ τὸ νὰ ἔχει κανεὶς τὴν ὑγειά του, ἀλλὰ ὅτι ἐκεῖνοι, προτοῦ νὰ ἀρρωστήσουν, [d] δὲν εἶχαν ἀντιληφθεῖ πὼς *αὐτὸ* εἶναι τὸ πιὸ γλυκὸ πρᾶγμα.

Μέμνημαι, ἔφη.

Οὐκοῦν καὶ τῶν περιωδυνίᾳ τινὶ ἐχομένων ἀκούεις λεγόντων ὡς οὐδὲν ἥδιον τοῦ παύσασθαι ὀδυνώμενον;

Ἀκούω.

Καὶ ἐν ἄλλοις γε οἶμαι πολλοῖς τοιούτοις αἰσθάνῃ γιγνομένους τοὺς ἀνθρώπους, ἐν οἷς, ὅταν λυπῶνται, τὸ μὴ λυπεῖσθαι καὶ τὴν ἡσυχίαν τοῦ τοιούτου ἐγκωμιάζουσιν ὡς ἥδιστον, οὐ τὸ χαίρειν.

Τοῦτο γάρ, ἔφη, τότε ἡδὺ ἴσως καὶ ἀγαπητὸν γίγνεται, ἡσυχία.

e Καὶ ὅταν παύσηται ἄρα, εἶπον, χαίρων τις, ἡ τῆς ἡδονῆς ἡσυχία λυπηρὸν ἔσται.

Ἴσως, ἔφη.

Ὃ μεταξὺ ἄρα νυνδὴ ἀμφοτέρων ἔφαμεν εἶναι, τὴν ἡσυχίαν, τοῦτό ποτε ἀμφότερα ἔσται, λύπη τε καὶ ἡδονή.

Ἔοικεν.

Ἦ καὶ δυνατὸν τὸ μηδέτερα ὂν ἀμφότερα γίγνεσθαι;

Οὔ μοι δοκεῖ.

Καὶ μὴν τό γε ἡδὺ ἐν ψυχῇ γιγνόμενον καὶ τὸ λυπηρὸν κίνησίς τις ἀμφοτέρω ἐστόν· ἢ οὔ;

Ναί.

584 Τὸ δὲ μήτε λυπηρὸν μήτε ἡδὺ οὐχὶ ἡσυχία μέντοι καὶ ἐν μέσῳ τούτοιν ἐφάνη ἄρτι;

Ἐφάνη γάρ.

Πῶς οὖν ὀρθῶς ἔστι τὸ μὴ ἀλγεῖν ἡδὺ ἡγεῖσθαι ἢ τὸ μὴ χαίρειν ἀνιαρόν;

Οὐδαμῶς.

Οὐκ ἔστιν ἄρα τοῦτο, ἀλλὰ φαίνεται, ἦν δ' ἐγώ, παρὰ τὸ ἀλγεινὸν ἡδὺ καὶ παρὰ τὸ ἡδὺ ἀλγεινὸν τότε ἡ ἡσυχία, καὶ οὐδὲν ὑγιὲς τούτων τῶν φαντασμάτων πρὸς ἡδονῆς ἀλήθειαν, ἀλλὰ γοητεία τις.

Ὡς γοῦν ὁ λόγος, ἔφη, σημαίνει.

Ἀσφαλῶς μοῦ ἔρχονται στὸ νοῦ, εἶπε.

Δὲν ἀκοῦς ἐπίσης ὅσους ὑποφέρουν ἀπὸ πόνους νὰ λένε ὅτι δὲν ὑπάρχει κάτι πιὸ εὐχάριστο ἀπὸ τὸ νὰ πάψουν νὰ πονοῦν;

Τὸ ἀκούω.

Καὶ θὰ ἔχεις, ὑποθέτω, προσέξει καὶ πολλὲς ἄλλες τέτοιες περιπτώσεις, στὶς ὁποῖες οἱ ἄνθρωποι, ὅταν ὑποφέρουν, ἐκθειάζουν ὡς πιὸ γλυκὸ πρᾶγμα τὸ νὰ μὴν ὑποφέρουν καὶ τὸ νὰ ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τέτοια βάσανα —ὄχι τὸ νὰ χαίρονται.

Ἴσως, εἶπε, ἡ ἡσυχία νὰ τοὺς φαίνεται τότε γλυκιὰ καὶ πολυπόθητη.

[e] Ἄρα λοιπόν, εἶπα, καὶ ὅταν πάψει κανεὶς νὰ αἰσθάνεται χαρά, τὸ καταλάγιασμα τῆς ἡδονῆς θὰ προξενεῖ λύπη.

Ἴσως, εἶπε.

Συνεπῶς ἐκεῖνο γιὰ τὸ ὁποῖο τώρα δὰ δεχτήκαμε ὅτι ἀποτελεῖ μιὰ ἐνδιάμεση κατάσταση τῶν δύο, δηλαδὴ ἡ κατάσταση τῆς ἡσυχίας, θὰ εἶναι κατὰ τὶς περιστάσεις καὶ τὰ δύο: καὶ πόνος καὶ ἡδονή.

Ἔτσι φαίνεται.

Εἶναι σταλήθεια δυνατὸν κάτι ποὺ δὲν εἶναι οὔτε τὸ ἕνα οὔτε τὸ ἄλλο ἀπὸ αὐτὰ νὰ γίνει *καὶ τὰ δύο;*

Δὲν νομίζω.

Καὶ βέβαια, ἡ λύπη ὅσο καὶ ἡ χαρά, ὅταν γεννιοῦνται μέσα στὴν ψυχή, ἀποτελοῦν καὶ οἱ δύο ἕνα εἶδος κίνησης· ἢ μήπως ὄχι;

Ἀποτελοῦν.

[584a] Ἀπεναντίας, αὐτὸ ποὺ οὔτε λύπη εἶναι οὔτε χαρὰ δὲν μᾶς φάνηκε τώρα δὰ ὅτι εἶναι κατάσταση ἡσυχίας καὶ ὅτι ἐντοπίζεται στὸ ἐνδιάμεσο αὐτῶν τῶν δύο;

Φάνηκε, πράγματι.

Πῶς λοιπὸν εἶναι σωστὸ νὰ θεωρεῖ κανεὶς τὴν ἄρνηση τοῦ πόνου χαρὰ καὶ τὴν ἄρνηση τῆς χαρᾶς λύπη;

Μὲ κανέναν τρόπο.

Συνεπῶς, εἶπα ἐγώ, ἡ κατάσταση τῆς ἡσυχίας δὲν εἶναι εὐχάριστη ἀλλὰ ἁπλῶς *φαίνεται* τέτοια σὲ σύγκριση μὲ τὸ δυσάρεστο, καὶ δυσάρεστη σὲ σύγκριση μὲ τὸ εὐχάριστο, καὶ δὲν ὑπάρχει *τίποτα* σωστὸ σ' αὐτὰ τὰ φαντασιοκοπήματα σχετικὰ μὲ τὴν πραγματικὴ ὑπόσταση τῆς ἡδονῆς ἀλλὰ εἶναι κάτι σὰν ψευδαίσθηση καὶ μαγεία.

Αὐτὸ τουλάχιστον, εἶπε, βγαίνει ἀπὸ τὴ διερεύνηση.

b 'Ιδὲ τοίνυν, ἔφην ἐγώ, ἡδονάς, αἳ οὐκ ἐκ λυπῶν εἰσίν, ἵνα μὴ πολλάκις οἰηθῇς ἐν τῷ παρόντι οὕτω τοῦτο πεφυκέναι, ἡδονὴν μὲν παῦλαν λύπης εἶναι, λύπην δὲ ἡδονῆς.

Ποῦ δή, ἔφη, καὶ ποίας λέγεις;

Πολλαὶ μέν, εἶπον, καὶ ἄλλαι, μάλιστα δ' εἰ 'θέλεις ἐννοῆσαι τὰς περὶ τὰς ὀσμὰς ἡδονάς. αὗται γὰρ οὐ προλυπηθέντι ἐξαίφνης ἀμήχανοι τὸ μέγεθος γίγνονται, παυσάμεναί τε λύπην οὐδεμίαν καταλείπουσιν.

Ἀληθέστατα, ἔφη.

c Μὴ ἄρα πειθώμεθα καθαρὰν ἡδονὴν εἶναι τὴν λύπης ἀπαλλαγήν, μηδὲ λύπην τὴν ἡδονῆς.

Μὴ γάρ.

Ἀλλὰ μέντοι, εἶπον, αἵ γε διὰ τοῦ σώματος ἐπὶ τὴν ψυχὴν τείνουσαι καὶ λεγόμεναι ἡδοναί, σχεδὸν αἱ πλεῖσταί τε καὶ μέγισται, τούτου τοῦ εἴδους εἰσί, λυπῶν τινες ἀπαλλαγαί.

Εἰσὶ γάρ.

Οὐκοῦν καὶ αἱ πρὸ μελλόντων τούτων ἐκ προσδοκίας γιγνόμεναι προησθήσεις τε καὶ προλυπήσεις κατὰ ταὐτὰ ἔχουσιν;

Κατὰ ταὐτά.

d Οἶσθ' οὖν, ἦν δ' ἐγώ, οἷαί εἰσιν καὶ ᾧ μάλιστα ἐοίκασιν;

Τῷ; ἔφη.

Νομίζεις τι, εἶπον, ἐν τῇ φύσει εἶναι τὸ μὲν ἄνω, τὸ δὲ κάτω, τὸ δὲ μέσον;

Ἔγωγε.

Οἴει οὖν ἄν τινα ἐκ τοῦ κάτω φερόμενον πρὸς μέσον ἄλλο τι οἴεσθαι ἢ ἄνω φέρεσθαι; καὶ ἐν μέσῳ στάντα, ἀφορῶντα ὅθεν ἐνήνεκται, ἄλλοθί που ἂν ἡγεῖσθαι εἶναι ἢ ἐν τῷ ἄνω, μὴ ἑωρακότα τὸ ἀληθῶς ἄνω;

Μὰ Δί', οὐκ ἔγωγε, ἔφη, ἄλλως οἶμαι οἰηθῆναι ἂν τὸν τοιοῦτον.

[b] Τότε λοιπόν, εἶπα ἐγώ, πρόσεξε ὁρισμένες ἡδονές, οἱ ὁποῖες δὲν ἀπορρέουν ἀπὸ λύπες, γιὰ νὰ μὴν ὑποθέσεις καὶ στὴ συγκεκριμένη περίπτωση ὅτι τὸ πρᾶγμα αὐτὸ εἶναι ἀπὸ τὴ φύση ἔτσι καὶ ὅτι ἡ ἡδονὴ εἶναι παύση μιᾶς λύπης καὶ ἡ λύπη παύση μιᾶς ἡδονῆς.

Ποῦ νὰ προσέξω; ρώτησε· ποιές ἡδονὲς ἐννοεῖς;

Πολλὲς καὶ διάφορες, εἶπα· πιὸ συγκεκριμένα ὅμως πρόσεξε, ἂν θέλεις, τὶς ἡδονὲς ποὺ συνδέονται μὲ τὴν ὄσφρηση. Οἱ ἡδονὲς αὐτὲς δὲν συνεπαίρνουν ξαφνικὰ μὲ ἐκπληκτικὴ ἔνταση κάποιον ὁ ὁποῖος πρωτύτερα εἶχε αἰσθανθεῖ δυσάρεστα οὔτε πάλι ἀφήνουν καμιὰ δυσάρεστη αἴσθηση μόλις σταματήσουν.

Πολὺ σωστά, εἶπε.

[c] Ἂς μὴ δεχθοῦμε λοιπὸν ὅτι καθαρὴ ἡδονὴ εἶναι ἡ ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὴ λύπη οὔτε κι ὅτι ἡ παύση τῆς ἡδονῆς εἶναι λύπη.

Ὄχι βέβαια.

Ὡστόσο, εἶπα, αὐτὲς οἱ *λεγόμενες* ἡδονὲς ποὺ πᾶνε διαμέσου τοῦ σώματος νὰ μποῦν στὴν ψυχή, τουλάχιστον οἱ περισσότερες καὶ οἱ πιὸ ἔντονες, ἀνήκουν σ' αὐτὴ τὴν κατηγορία, εἶναι κάτι σὰν σταμάτημα δυσάρεστων καταστάσεων.

Εἶναι πραγματικά.

Τὸ ἴδιο, τώρα, δὲν συμβαίνει καὶ μὲ τὴν πρόγευση τῆς λύπης ἢ τῆς χαρᾶς ποὺ γεννάει ἡ προσδοκία αὐτῶν τῶν καταστάσεων πρὶν ἀπὸ τὴν πραγματοποίησή τους;

Τὸ ἴδιο.

[d] Ξέρεις λοιπόν, εἶπα ἐγώ, τί λογῆς εἶναι αὐτὲς οἱ ἡδονὲς καὶ μὲ τί κυρίως μοιάζουν;

Μὲ τί;

Ὑπάρχει, εἶπα, κατὰ τὴ γνώμη σου, στὴ φύση κάτι ποὺ τὸ χαρακτηρίζουμε ἐπάνω, κάτι ἄλλο ποὺ τὸ χαρακτηρίζουμε κάτω καὶ κάτι ἄλλο μέσον;

Βεβαίως.

Φαντάζεσαι λοιπὸν ὅτι κάποιος ποὺ κινεῖται ἀπὸ τὸ κάτω πρὸς τὸ μέσον θὰ μποροῦσε να φανταστεῖ κάτι ἄλλο κι ὄχι ὅτι κινεῖται πρὸς τὰ ἐπάνω; Κι ἂν σταθεῖ στὸ μέσον καὶ κοιτάξει ἀπὸ ποῦ ἔχει ἔλθει, θὰ μποροῦσε ποτὲ νὰ πιστέψει ὅτι βρίσκεται κάπου ἀλλοῦ κι ὄχι ἐπάνω, ἐὰν δὲν συμβαίνει νὰ *ἔχει ἰδεῖ* τὸ ἀληθινὸ ἐπάνω;

Μά τὸ Δία, εἶπε, ἐγὼ τουλάχιστον δὲν νομίζω ὅτι θὰ μποροῦσε ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς νὰ ὑποθέσει κάτι ἄλλο.

e Ἀλλ' εἰ πάλιν γ', ἔφην, φέροιτο, κάτω τ' ἂν οἴοιτο φέρεσθαι καὶ ἀληθῆ οἴοιτο;

Πῶς γὰρ οὔ;

Οὐκοῦν ταῦτα πάσχοι ἂν πάντα διὰ τὸ μὴ ἔμπειρος εἶναι τοῦ ἀληθινῶς ἄνω τε ὄντος καὶ ἐν μέσῳ καὶ κάτω;

Δῆλον δή.

Θαυμάζοις ἂν οὖν εἰ καὶ οἱ ἄπειροι ἀληθείας περὶ πολλῶν τε ἄλλων μὴ ὑγιεῖς δόξας ἔχουσιν, πρός τε ἡδονὴν καὶ λύπην καὶ τὸ μεταξὺ τούτων οὕτω διάκεινται, ὥστε, ὅταν μὲν ἐπὶ τὸ
585 λυπηρὸν φέρωνται, ἀληθῆ τε οἴονται καὶ τῷ ὄντι λυποῦνται, ὅταν δὲ ἀπὸ λύπης ἐπὶ τὸ μεταξύ, σφόδρα μὲν οἴονται πρὸς πληρώσει τε καὶ ἡδονῇ γίγνεσθαι, ὥσπερ πρὸς μέλαν φαιὸν ἀποσκοποῦντες ἀπειρίᾳ λευκοῦ, καὶ πρὸς τὸ ἄλυπον οὕτω λύπην ἀφορῶντες ἀπειρίᾳ ἡδονῆς ἀπατῶνται;

Μὰ Δία, ἦ δ' ὅς, οὐκ ἂν θαυμάσαιμι, ἀλλὰ πολὺ μᾶλλον, εἰ μὴ οὕτως ἔχει.

Ὧδέ γ' οὖν, εἶπον, ἐννόει· οὐχὶ πεῖνα καὶ δίψα καὶ τὰ
b τοιαῦτα κενώσεις τινές εἰσιν τῆς περὶ τὸ σῶμα ἕξεως;

Τί μήν;

Ἄγνοια δὲ καὶ ἀφροσύνη ἆρ' οὐ κενότης ἐστὶ τῆς περὶ ψυχὴν αὖ ἕξεως;

Μάλα γε.

Οὐκοῦν πληροῖτ' ἂν ὅ τε τροφῆς μεταλαμβάνων καὶ ὁ νοῦν ἴσχων;

Πῶς δ' οὔ;

Πλήρωσις δὲ ἀληθεστέρα τοῦ ἧττον ἢ τοῦ μᾶλλον ὄντος;

Δῆλον ὅτι τοῦ μᾶλλον.

Πότερα οὖν ἡγῇ τὰ γένη μᾶλλον καθαρᾶς οὐσίας μετέχειν, τὰ οἷον σίτου τε καὶ ποτοῦ καὶ ὄψου καὶ συμπάσης τροφῆς, ἢ τὸ δόξης τε ἀληθοῦς εἶδος καὶ ἐπιστήμης καὶ νοῦ καὶ

[e] Ἂν ὅμως, εἶπα, κινιόταν πρὸς τὴν ἀντίθετη κατεύθυνση, θὰ ὑπέθετε ὅτι κινεῖται πρὸς τὰ κάτω, καὶ θὰ τὸ ὑπέθετε σωστά· ἔτσι;

Προφανῶς.

Κι ὅλα αὐτὰ βέβαια θὰ τὰ πάθαινε ἐπειδὴ δὲν ξέρει ποιό σταλήθεια εἶναι τὸ ἐπάνω, ποιό τὸ μέσον καὶ ποιό τὸ κάτω· σωστά;

Προφανῶς.

Θὰ σοῦ φαινόταν λοιπὸν παράξενο ἂν κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο ἄνθρωποι ποὺ ἀγνοοῦν ἐντελῶς τί εἶναι ἡ ἀλήθεια δὲν θὰ ἔχουν σωστὴ γνώμη γιὰ πολλὰ πράγματα καὶ ἂν θὰ διατελοῦν σχετικὰ μὲ τὴν ἡδονή, τὸν πόνο καὶ τὸ ἐνδιάμεσο αὐτῶν τῶν δύο σὲ μιὰ τέτοια κατάσταση, ὥστε, ὅταν κινοῦνται πρὸς τὴν κατεύθυνση [585a] τοῦ πόνου, θὰ συμβαίνει νὰ νομίζουν κάτι ποὺ εἶναι ἀληθινὸ καὶ νὰ αἰσθάνονται σταλήθεια πόνο, ὅταν ὅμως κινοῦνται ἀπὸ τὴν κατάσταση τοῦ πόνου πρὸς τὴν ἐνδιάμεση κατάσταση, θὰ ἔχουν ἔντονα τὴν ἐντύπωση ὅτι φθάνουν στὴν πλήρωση καὶ τὴν ἡδονή, ἀπαράλλαχτα ὅπως γελιοῦνται, ὅταν κοιτάζουν τὸ γκρίζο χρῶμα καὶ τὸ συγκρίνουν μὲ τὸ μαῦρο χωρὶς νὰ ξέρουν πῶς εἶναι τὸ λευκό, καὶ ὅπως γελιοῦνται, ὅταν συγκρίνουν τὴν ἔλλειψη πόνου μὲ τὸν πόνο χωρὶς νὰ ἔχουν δοκιμάσει τὴν ἡδονή;

Μά τὸ Δία, εἶπε αὐτός, δὲν θὰ μοῦ φαινόταν παράξενο, ἀντιθέτως θὰ παραξενευόμουν πολὺ περισσότερο, ἂν δὲν συνέβαινε ἔτσι.

Κοίταξέ το, εἶπα, μὲ αὐτὸ τὸ πρίσμα. Ἡ πείνα, ἡ δίψα καὶ τὰ [b] παρόμοια δὲν εἶναι κάτι σὰν καταστάσεις κενοῦ μέσα στὴ σωματικότητα;

Βεβαίως.

Ἡ ἄγνοια, ἀπὸ τὴν ἄλλη, καὶ ἡ ἔλλειψη φρόνησης δὲν εἶναι κι αὐτὴ ἕνα εἶδος κενοῦ τῆς ψυχῆς;

Καὶ πολὺ μάλιστα.

Ἄραγε λαμβάνοντας κανεὶς τροφὴ καὶ δυναμώνοντας τὸ νοῦ του θὰ κάλυπτε τὸ κενὸ καὶ θὰ τὸ γέμιζε;

Βεβαίως.

Ποιά πλήρωση ὅμως εἶναι ἀληθινότερη: ἡ πλήρωση μὲ κάτι λιγότερο πραγματικὸ ἢ μὲ κάτι ἄλλο αὐθεντικότερο;

Ἀσφαλῶς μὲ κάτι αὐθεντικότερα πραγματικό.

Καὶ ποιό ἀπὸ τὰ δύο εἴδη ὄντων ἔχει κατὰ τὴ γνώμη σου μεγαλύτερο μερτικὸ στὴν καθαρὴ οὐσία τοῦ ὄντος: αὐτὸ στὸ ὁποῖο ἀνήκει λ.χ. τὸ φαγητό, τὸ πιοτό, τὸ προσφάγι καὶ γενικῶς ἡ τροφὴ ἢ τὸ εἶδος τὸ ὁποῖο περιλαμβάνει τὴ γνώμη ποὺ ἀληθεύει, τὴν ἐπιστήμη, τὰ διανοήματα καί, [c] μὲ μιὰ λέξη, κάθε

c συλλήβδην αὖ πάσης ἀρετῆς; ὧδε δὲ κρῖνε· τὸ τοῦ ἀεὶ ὁμοίου ἐχόμενον καὶ ἀθανάτου καὶ ἀληθείας, καὶ αὐτὸ τοιοῦτον ὂν καὶ ἐν τοιούτῳ γιγνόμενον, μᾶλλον εἶναί σοι δοκεῖ, ἢ τὸ μηδέποτε ὁμοίου καὶ θνητοῦ, καὶ αὐτὸ τοιοῦτον καὶ ἐν τοιούτῳ γιγνόμενον;

Πολύ, ἔφη, διαφέρει τὸ τοῦ ἀεὶ ὁμοίου.

Ἦ οὖν ἀεὶ ὁμοίου σιτία μᾶλλον ἢ ἐπιστήμη μετέχει;

Οὐδαμῶς.

Τί δ'; ἀληθείας;

Οὐδὲ τοῦτο.

Εἰ δὲ ἀληθείας ἧττον, οὐ καὶ οὐσίας;

Ἀνάγκη.

d Οὐκοῦν ὅλως τὰ περὶ τὴν τοῦ σώματος θεραπείαν γένη τῶν γενῶν αὖ τῶν περὶ τὴν τῆς ψυχῆς θεραπείαν ἧττον ἀληθείας τε καὶ οὐσίας μετέχει;

Πολύ γε.

Σῶμα δὲ αὐτὸ ψυχῆς οὐκ οἴει οὕτως;

Ἔγωγε.

Οὐκοῦν τὸ τῶν μᾶλλον ὄντων πληρούμενον καὶ αὐτὸ μᾶλλον ὂν ὄντως μᾶλλον πληροῦται ἢ τὸ τῶν ἧττον ὄντων καὶ αὐτὸ ἧττον ὄν;

Πῶς γὰρ οὔ;

Εἰ ἄρα τὸ πληροῦσθαι τῶν φύσει προσηκόντων ἡδύ ἐστι, τὸ τῷ ὄντι καὶ τῶν ὄντων πληρούμενον μᾶλλον μᾶλλον
e ὄντως τε καὶ ἀληθεστέρως χαίρειν ἂν ποιοῖ ἡδονῇ ἀληθεῖ, τὸ δὲ τῶν ἧττον ὄντων μεταλαμβάνον ἧττόν τε ἂν ἀληθῶς καὶ βεβαίως πληροῖτο καὶ ἀπιστοτέρας ἂν ἡδονῆς καὶ ἧττον ἀληθοῦς μεταλαμβάνοι.

Ἀναγκαιότατα, ἔφη.

προτέρημα; Κρίνε το ὡς ἑξῆς. Συλλογίσου ἂν αὐτὸ τὸ ὁποῖο κρατιέται ἀπὸ τὸ παντοτινὰ ὅμοιο κι ἀπὸ τὸ ἀθάνατο καὶ τὴν ἀλήθεια, καὶ τὸ ὁποῖο εἶναι καὶ τὸ ἴδιο τέτοιας ὑφῆς καὶ λαμβάνει τὴν ὑπόστασή του μέσα σὲ μιὰ τέτοια περιοχή, εἶναι κατὰ τὴ γνώμη σου αὐθεντικότερα πραγματικὸ ἀπ' ὅτι ἐκεῖνο τὸ ὁποῖο κρατιέται ἀπὸ τὸ διαρκῶς μεταβαλλόμενο καὶ τὸ θνητό, καὶ τὸ ὁποῖο εἶναι καὶ τὸ ἴδιο τέτοιο καὶ λαμβάνει τὴν ὑπόστασή του σὲ μιὰ τέτοιας λογῆς περιοχή.

Ὑπερέχει πολύ, εἶπε, αὐτὸ ποὺ κρατιέται ἀπὸ τὸ παντοτινὰ ὅμοιο.

Ἄραγε, λοιπόν, στὸ παντοτινὰ ὅμοιο ἔχουν οἱ τροφὲς μεγαλύτερο μερτικὸ ἢ ἡ ἐπιστήμη;

Σὲ καμία περίπτωση οἱ τροφές.

Στὴν ἀλήθεια ὅμως; Ἔχουν μεγαλύτερο μερτικὸ σ' αὐτήν;

Οὔτε σ' αὐτήν.

Ἂν ὅμως ἔχουν μικρότερο μερτικὸ στὴν ἀλήθεια δὲν θὰ ἔχουν μικρότερο καὶ στὴν οὐσία;

Κατανάγκη.

[d] Τότε, μιλώντας γενικῶς, τὰ εἴδη τῶν πραγμάτων ποὺ σχετίζονται μὲ τὴ φροντίδα γιὰ τὸ σῶμα δὲν ἔχουν μικρότερο μερτικὸ στὴν ἀλήθεια καὶ στὴν αὐθεντικὴ οὐσία ἀπ' ὅτι τὰ εἴδη ποὺ σχετίζονται μὲ τὴ φροντίδα γιὰ τὴν ψυχή;

Πολὺ μικρότερη, ἀσφαλῶς.

Καὶ δὲν νομίζεις ὅτι τὸ αὐτὸ ἀληθεύει καὶ γιὰ τὸ ἴδιο τὸ σῶμα σὲ σύγκριση μὲ τὴν ψυχή;

Βεβαιότατα.

Ἑπομένως, αὐτὸ ποὺ γεμίζει μὲ αὐθεντικότερα ὄντα καὶ ποὺ ἔχει καὶ τὸ ἴδιο αὐθεντικότερη ὑπόσταση πληροῦται οὐσιαστικότερα ἀπ' ὅτι αὐτὸ ποὺ γεμίζει μὲ λιγότερο αὐθεντικὰ ὄντα καὶ ποὺ ἔχει καὶ τὸ ἴδιο πιὸ λειψὴ ὑπόσταση· δὲν εἶναι ἔτσι;

Ἀσφαλῶς.

Συνεπῶς, ἐὰν ἡ πλήρωση μὲ ὅ,τι εἶναι ἀπὸ τὴ φύση ταιριαστὸ ἀποτελεῖ ἡδονή, τότε αὐτὸ τὸ ὁποῖο πληροῦται πιὸ πραγματικὰ καὶ σὲ μεγαλύτερο βαθμὸ μὲ ὅ,τι εἶναι ἀληθινὸ θὰ ἔδινε [e] πιὸ πραγματικὴ καὶ πιὸ ἀληθινὴ χαρά, στηριγμένη σὲ *ἀληθινὴ* ἡδονή, ἐνῶ ἐκεῖνο ποὺ μετέχει σὲ πράγματα πιὸ λειψὰ θὰ εἶχε πλήρωση λιγότερο αὐθεντικὴ καὶ βέβαιη καὶ θὰ ἀπολάμβανε μιὰ ἡδονὴ πιὸ ἀβέβαιη καὶ λιγότερο ἀληθινή.

Ἀναπόφευκτα, εἶπε.

586 Οἱ ἄρα φρονήσεως καὶ ἀρετῆς ἄπειροι, εὐωχίαις δὲ καὶ τοῖς τοιούτοις ἀεὶ συνόντες, κάτω, ὡς ἔοικεν, καὶ μέχρι πάλιν πρὸς τὸ μεταξὺ φέρονταί τε καὶ ταύτῃ πλανῶνται διὰ βίου, ὑπερβάντες δὲ τοῦτο πρὸς τὸ ἀληθῶς ἄνω οὔτε ἀνέβλεψαν πώποτε οὔτε ἠνέχθησαν, οὐδὲ τοῦ ὄντος τῷ ὄντι ἐπληρώθησαν, οὐδὲ βεβαίου τε καὶ καθαρᾶς ἡδονῆς ἐγεύσαντο, ἀλλὰ βοσκημάτων δίκην κάτω ἀεὶ βλέποντες καὶ κεκυφότες εἰς γῆν καὶ εἰς τραπέζας βόσκονται χορταζόμενοι καὶ ὀχεύοντες,
b καὶ ἕνεκα τῆς τούτων πλεονεξίας λακτίζοντες καὶ κυρίττοντες ἀλλήλους σιδηροῖς κέρασί τε καὶ ὁπλαῖς ἀποκτεινύασι δι' ἀπληστίαν, ἅτε οὐχὶ τοῖς οὖσιν οὐδὲ τὸ ὂν οὐδὲ τὸ στέγον ἑαυτῶν πιμπλάντες.

Παντελῶς, ἔφη ὁ Γλαύκων, τὸν τῶν πολλῶν, ὦ Σώκρατες, χρησμῳδεῖς βίον.

Ἆρ' οὖν οὐκ ἀνάγκη καὶ ἡδοναῖς συνεῖναι μεμειγμέναις λύπαις, εἰδώλοις τῆς ἀληθοῦς ἡδονῆς καὶ ἐσκιαγραφημέναις,
c ὑπὸ τῆς παρ' ἀλλήλας θέσεως ἀποχραινομέναις, ὥστε σφοδροὺς ἑκατέρας φαίνεσθαι, καὶ ἔρωτας ἑαυτῶν λυττῶντας τοῖς ἄφροσιν ἐντίκτειν καὶ περιμαχήτους εἶναι, ὥσπερ τὸ τῆς Ἑλένης εἴδωλον ὑπὸ τῶν ἐν Τροίᾳ Στησίχορός φησι γενέσθαι περιμάχητον ἀγνοίᾳ τοῦ ἀληθοῦς;

Πολλὴ ἀνάγκη, ἔφη, τοιοῦτόν τι αὐτὸ εἶναι.

Τί δέ; περὶ τὸ θυμοειδὲς οὐχ ἕτερα τοιαῦτα ἀνάγκη γίγνεσθαι, ὃς ἂν αὐτὸ τοῦτο διαπράττηται ἢ φθόνῳ διὰ φιλοτιμίαν ἢ βίᾳ διὰ φιλονικίαν ἢ θυμῷ διὰ δυσκολίαν,
d πλησμονὴν τιμῆς τε καὶ νίκης καὶ θυμοῦ διώκων ἄνευ λογισμοῦ τε καὶ νοῦ;

Τοιαῦτα, ἦ δ' ὅς, ἀνάγκη καὶ περὶ τοῦτο εἶναι.

Τί οὖν, ἦν δ' ἐγώ· θαρροῦντες λέγωμεν ὅτι καὶ περὶ τὸ φιλοκερδὲς καὶ τὸ φιλόνικον ὅσαι ἐπιθυμίαι εἰσίν, αἳ μὲν ἂν τῇ ἐπιστήμῃ καὶ λόγῳ ἑπόμεναι καὶ μετὰ τούτων τὰς ἡδονὰς διώκουσαι, ἃς ἂν τὸ φρόνιμον ἐξηγῆται, λαμβάνωσι,

[586a] Ὅσοι λοιπὸν δὲν ἔχουν ἰδέα τί θὰ πεῖ φρόνηση καὶ ἀρετή, καὶ περνοῦν τὸν καιρό τους σὲ γλέντια καὶ σὲ παρόμοιες ἀπολαύσεις, κινοῦνται, φαίνεται, πρὸς τὰ κάτω κι ἀπὸ 'κεῖ πάλι μέχρι τὸ μέσον καὶ περιπλανῶνται σ' ὅλη τους τὴ ζωή, σὰν ὁδοιπόροι ποὺ ἔχουν χάσει τὸ δρόμο τους ἀνάμεσα σ' αὐτὰ τὰ δύο σημεῖα· νὰ ξεπεράσουν τοῦτο τὸ σημεῖο καὶ νὰ ἀντικρύσουν τὸ πραγματικὸ ἐπάνω δὲν τὸ ἄντεξαν ποτέ, οὔτε γέμισαν σταλήθεια μέσα τους μὲ τὸ πραγματικὸ ὂν οὔτε γεύτηκαν σταθερὴ ἡδονή, ἀλλά, σὰν βοσκήματα κι αὐτοί, μὲ τὸ βλέμμα στραμμένο πάντα κάτω καὶ σκυμμένοι στὸ χῶμα καὶ σὲ τραπέζια βόσκουν χορταίνοντας φαΐ καὶ πήδημα, [b] κι ἐξαιτίας τῆς πλεονεξίας τους γιὰ αὐτὲς τὶς ἡδονές, κλωτσώντας καὶ κουτουλώντας ὁ ἕνας τὸν ἄλλο μὲ σιδερένια κέρατα καὶ ὁπλές, σκοτώνονται ἀπὸ τὴν ἀπληστία τους καθὼς προσπαθοῦν νὰ γεμίσουν μὲ πράγματα ἀνυπόστατα τὸ κομμάτι τοῦ ἑαυτοῦ τους ποὺ εἶναι οὐσιαστικὰ ἀνύπαρκτο κι ἀνίκανο νὰ συγκρατήσει ὁτιδήποτε.

Ἐντελῶς σὰν χρησμὸς ἀπεικονίζουν τὰ λόγια σου, Σωκράτη, τὴ ζωὴ τῶν πολλῶν ἀνθρώπων, εἶπε ὁ Γλαύκων.

Κατανάγκη λοιπὸν καὶ οἱ ἡδονές τους δὲν θὰ εἶναι ἀνάμικτες μὲ λύπες, εἴδωλα καὶ σκιαγραφήματα τῆς ἀληθινῆς ἡδονῆς, [c] ποὺ παίρνουν τὸ χρῶμα τους ἀπὸ τὶς ἀντιθέσεις οἱ ὁποῖες προκύπτουν μὲ τὴν τοποθέτηση τῆς μιᾶς δίπλα στὴν ἄλλη; Κι ἔτσι οἱ χαρὲς κι οἱ λύπες τοὺς *φαίνονται* ἔντονες, καὶ γεννοῦν σ' αὐτοὺς τοὺς ἄφρονες ἀνθρώπους μανιασμένους ἔρωτες καὶ γίνονται περιμάχητες· χαρὲς *ἀπατηλές*, ὅπως ἀκριβῶς λέει ὁ Στησίχορος ὅτι πολεμοῦσαν γιὰ τὸ εἴδωλο τῆς Ἑλένης στὴν Τροία, ἀπὸ ἄγνοια γιὰ τὴν ἀληθινὴ Ἑλένη· δὲν εἶναι ἔτσι;

Χωρὶς ἀμφιβολία, εἶπε, κάτι τέτοιο συμβαίνει μ' αὐτούς.

Γιά δὲς ὅμως. Κατανάγκη δὲν πρέπει καὶ μὲ τὸ θυμοειδὲς νὰ συμβαίνουν τέτοια παρόμοια, ὅταν κάποιος, προσπαθώντας νὰ χορτάσει τὸν πόθο του γιὰ δόξα, γιὰ νίκη, γιὰ ἐκδίκηση, [d] τὸ κατορθώνει ἱκανοποιώντας εἴτε τὴ φιλοδοξία του μὲ τὸ φθόνο εἴτε τὴν ἐπιθυμία του γιὰ διάκριση μὲ τὴ βία εἴτε τὸν δύστροπο χαρακτήρα του μὲ τὴν ὀργὴ —δίχως νοῦ καὶ δίχως κρίση;

Ἀναπόφευκτα, εἶπε, κάτι τέτοια συμβαίνουν καὶ μὲ τὸ θυμοειδές.

Τότε, εἶπα, μποροῦμε χωρὶς ἐπιφυλάξεις νὰ ποῦμε ἐπίσης ὅτι καὶ ἀπὸ τὶς ἐπιθυμίες ποὺ συνδέονται μὲ τὴν ἀγάπη γιὰ τὸ κέρδος καὶ τὴ διάκριση ὅσες ἔχουν γιὰ ὁδηγό τους τὴ γνώση καὶ τὴν κρίση καὶ ἐπιδιώκουν μὲ τῆς γνώσης καὶ τῆς κρίσης τὴν καθοδήγηση τὶς ἡδονὲς ποὺ ὑποδεικνύει ἡ φρόνηση, θὰ κατακτήσουν τὶς πιὸ ἀληθινὲς ἡδονές, στὸ βαθμὸ ποὺ εἶναι δυνατὸ νὰ κατα-

τὰς ἀληθεστάτας τε λήψονται, ὡς οἷόν τε αὐταῖς ἀληθεῖς
e λαβεῖν, ἅτε ἀληθείᾳ ἑπομένων, καὶ τὰς ἑαυτῶν οἰκείας, εἴπερ τὸ βέλτιστον ἑκάστῳ, τοῦτο καὶ οἰκειότατον;

Ἀλλὰ μήν, ἔφη, οἰκειότατόν γε.

Τῷ φιλοσόφῳ ἄρα ἑπομένης ἁπάσης τῆς ψυχῆς καὶ μὴ στασιαζούσης ἑκάστῳ τῷ μέρει ὑπάρχει εἴς τε τἆλλα τὰ ἑαυτοῦ πράττειν καὶ δικαίῳ εἶναι, καὶ δὴ καὶ τὰς ἡδονὰς τὰς ἑαυτοῦ ἕκαστον καὶ τὰς βελτίστας καὶ εἰς τὸ δυνατὸν τὰς
587 ἀληθεστάτας καρποῦσθαι.

Κομιδῇ μὲν οὖν.

Ὅταν δὲ ἄρα τῶν ἑτέρων τι κρατήσῃ, ὑπάρχει αὐτῷ μήτε τὴν ἑαυτοῦ ἡδονὴν ἐξευρίσκειν, τά τε ἄλλ' ἀναγκάζειν ἀλλοτρίαν καὶ μὴ ἀληθῆ ἡδονὴν διώκειν.

Οὕτως, ἔφη.

Οὐκοῦν ἃ πλεῖστον φιλοσοφίας τε καὶ λόγου ἀφέστηκεν, μάλιστ' ἂν τοιαῦτα ἐξεργάζοιτο;

Πολύ γε.

Πλεῖστον δὲ λόγου ἀφίσταται οὐχ ὅπερ νόμου τε καὶ τάξεως;

Δῆλον δή.

Ἐφάνησαν δὲ πλεῖστον ἀφεστῶσαι οὐχ αἱ ἐρωτικαί τε
b καὶ τυραννικαὶ ἐπιθυμίαι;

Πολύ γε.

Ἐλάχιστον δὲ αἱ βασιλικαί τε καὶ κόσμιαι;

Ναί.

Πλεῖστον δὴ οἶμαι ἀληθοῦς ἡδονῆς καὶ οἰκείας ὁ τύραννος ἀφεστήξει, ὁ δὲ ὀλίγιστον.

Ἀνάγκη.

Καὶ ἀηδέστατα ἄρα, εἶπον, ὁ τύραννος βιώσεται, ὁ δὲ βασιλεὺς ἥδιστα.

Πολλὴ ἀνάγκη.

Οἶσθ' οὖν, ἦν δ' ἐγώ, ὅσῳ ἀηδέστερον ζῇ τύραννος βασιλέως;

κτηθοῦν στὴν ἀληθινή τους ὑπόσταση, διότι αὐτὲς οἱ ἐπιθυμίες ἀκολουθοῦν τὴν ἀλήθεια· [e] κι ἐπίσης τὶς ἡδονὲς ποὺ τοὺς εἶναι συγγενικές, ἂν δεχθοῦμε ὅτι αὐτὸ τὸ ὁποῖο γιὰ τὸν καθένα εἶναι τὸ καλύτερο, εἶναι καὶ τὸ πιὸ συγγενικὸ σ' αὐτόν· σωστά;

Χωρὶς ἀμφιβολία, εἶπε, εἶναι τὸ πιὸ δικό του.

Ὅταν λοιπὸν ὁλόκληρη ἡ ψυχὴ ἀκολουθεῖ τὸ φιλοσοφικὸ στοιχεῖο της χωρὶς νὰ ἐπαναστατεῖ, τότε καθένα στοιχεῖο της πράττει τὰ δικά του καὶ εἶναι δίκαιο· κι ἀκόμη, τρυγάει τὶς *δικές του* ἡδονές, οἱ ὁποῖες εἶναι καὶ οἱ καλύτερες [587a] καὶ κατὰ τὸ δυνατὸν οἱ πιὸ ἀληθινές.

Ἀκριβῶς ἔτσι.

Ὅταν ὅμως ἐπικρατήσει κάποιο ἀπὸ τὰ ἄλλα στοιχεῖα τῆς ψυχῆς, συμβαίνει τότε *καὶ* αὐτὸ τὸ ἴδιο νὰ μὴν μπορεῖ νὰ βρεῖ τὴ δική του ἡδονὴ *καὶ* τὰ ἄλλα νὰ τὰ ἐξαναγκάζει νὰ ἐπιδιώκουν μιὰ ἡδονὴ ποὺ τοὺς εἶναι ξένη καὶ ποὺ δὲν εἶναι ἀληθινή.

Ἔτσι, εἶπε.

Ὅσα στοιχεῖα λοιπὸν ἔχουν ἀπομακρυνθεῖ περισσότερο ἀπὸ τὴ φιλοσοφία καὶ τὴ λογικὴ θὰ προκαλοῦν στὸν μεγαλύτερο βαθμὸ τέτοια ἀποτελέσματα.

Ἀκριβῶς ἔτσι.

Περισσότερο ἀπομακρυσμένο ὅμως ἀπὸ τὸ λόγο δὲν εἶναι τὸ στοιχεῖο ποὺ ἀπέχει περισσότερο ἀπὸ τὸ νόμο καὶ τὴν τάξη;

Προφανῶς.

Ἀλλὰ δὲν ἔγινε φανερὸ ὅτι περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλο ἀπέχουν οἱ ἐρωτικὲς [b] καὶ οἱ τυραννικὲς ὀρέξεις;

Βεβαίως.

Λιγότερο, ἀντιθέτως, οἱ ἀρχοντικὲς καὶ οἱ κόσμιες;

Ναί.

Τὴ μεγαλύτερη, ἔτσι, ἀπόσταση ἀπὸ τὴν ἀληθινὴ ἡδονή, τὴ συγγενικὴ στὸν ἄνθρωπο, θὰ τὴν ἔχει ὁ τύραννος, ἐνῶ ὁ ἄρχοντας θὰ ἔχει τὴ μικρότερη.

Ἀναπόφευκτα.

Συνεπῶς, εἶπα, τὴν πιὸ δυσάρεστη ζωὴ θὰ τὴν ζήσει ὁ τύραννος, καὶ τὴν πιὸ εὐχάριστη ὁ ἀληθινὸς ἄρχοντας.

Χωρὶς καμία ἀμφιβολία.

Ξέρεις λοιπόν, εἶπα ἐγώ, πόσο πιὸ δυσάρεστα ζεῖ ὁ τύραννος σὲ σύγκριση μὲ τὸν ἀληθινὸ ἄρχοντα;

Ἂν εἴπῃς, ἔφη.

Τριῶν ἡδονῶν, ὡς ἔοικεν, οὐσῶν, μιᾶς μὲν γνησίας, δυοῖν
c δὲ νόθαιν, τῶν νόθων εἰς τὸ ἐπέκεινα ὑπερβὰς ὁ τύραννος, φυγὼν νόμον τε καὶ λόγον, δούλαις τισὶ δορυφόροις ἡδοναῖς συνοικεῖ, καὶ ὁπόσῳ ἐλαττοῦται οὐδὲ πάνυ ῥᾴδιον εἰπεῖν, πλὴν ἴσως ὧδε.

Πῶς; ἔφη.

Ἀπὸ τοῦ ὀλιγαρχικοῦ τρίτος που ὁ τύραννος ἀφειστήκει· ἐν μέσῳ γὰρ αὐτῶν ὁ δημοτικὸς ἦν.

Ναί.

Οὐκοῦν καὶ ἡδονῆς τρίτῳ εἰδώλῳ πρὸς ἀλήθειαν ἀπ' ἐκείνου συνοικοῖ ἄν, εἰ τὰ πρόσθεν ἀληθῆ;

Οὕτω.

Ὁ δέ γε ὀλιγαρχικὸς ἀπὸ τοῦ βασιλικοῦ αὖ τρίτος, ἐὰν
d εἰς ταὐτὸν ἀριστοκρατικὸν καὶ βασιλικὸν τιθῶμεν.

Τρίτος γάρ.

Τριπλασίου ἄρα, ἦν δ' ἐγώ, τριπλάσιον ἀριθμῷ ἀληθοῦς ἡδονῆς ἀφέστηκεν τύραννος.

Φαίνεται.

Ἐπίπεδον ἄρ', ἔφην, ὡς ἔοικεν, τὸ εἴδωλον κατὰ τὸν τοῦ μήκους ἀριθμὸν ἡδονῆς τυραννικῆς ἂν εἴη.

Κομιδῇ γε.

Κατὰ δὲ δύναμιν καὶ τρίτην αὔξην δῆλον δὴ ἀπόστασιν ὅσην ἀφεστηκὼς γίγνεται.

Δῆλον, ἔφη, τῷ γε λογιστικῷ.

Οὐκοῦν ἐάν τις μεταστρέψας ἀληθείᾳ ἡδονῆς τὸν βασιλέα
e τοῦ τυράννου ἀφεστηκότα λέγῃ ὅσον ἀφέστηκεν, ἐννεακαιεικοσικαιεπτακοσιοπλασιάκις ἥδιον αὐτὸν ζῶντα εὑρήσει τελειωθείσῃ τῇ πολλαπλασιώσει, τὸν δὲ τύραννον ἀνιαρότερον τῇ αὐτῇ ταύτῃ ἀποστάσει.

Ἀμήχανον, ἔφη, λογισμὸν καταπεφόρηκας τῆς διαφορό-

Ἂν μοῦ τὸ πεῖς, ναί.

Ὑπάρχουν, καθὼς φαίνεται, τρεῖς ἡδονές, μιὰ γνήσια καὶ δύο [c] νόθες, κι ὁ τύραννος, ξεπερνώντας τὸ νόμο καὶ τὴ λογική, πῆγε πιὸ πέρα ἀπὸ τὶς νόθες ἡδονὲς κι ἔχει πάντα κοντά του κάποιες ἡδονὲς δουλικὲς ποὺ τὸν συντροφεύουν σὰν φρουροί του· πόσο ζημιωμένος βγαίνει ἀπὸ αὐτὸ δὲν εἶναι πολὺ εὔκολο νὰ εἰπωθεῖ, ἐκτὸς ἴσως μὲ τὸν ἀκόλουθο τρόπο.

Πῶς; ρώτησε.

Ὁ τύραννος ἦταν κάπου τρίτος στὴ σειρὰ ἀπὸ τὸν ὀλιγαρχικό· γιατὶ ἀνάμεσά τους ἦταν ὁ δημοκρατικός.

Ναί.

Ἑπομένως καὶ ἡ ἡδονὴ ποὺ θὰ τὸν συντροφεύει δὲν θὰ εἶναι *τὸ τρίτο* κατὰ σειρὰ εἴδωλο ἡδονῆς σὲ σχέση μὲ τὴν ἀλήθεια, ἂν ἀληθεύουν ὅσα ἔχουμε πεῖ πρωτύτερα;

Θὰ εἶναι.

Κι ὁ ὀλιγαρχικὸς πάλι ἔρχεται τρίτος στὴ σειρὰ ἀπὸ τὸν ἀληθινὸ ἄρχοντα, ἂν [d] θεωρήσουμε ὅτι ὁ ἀριστοκρατικὸς καὶ ὁ ἀληθινὸς ἄρχοντας ταυτίζονται.

Τρίτος, ναί.

Τρεῖς φορὲς τὸ τρία, ἑπομένως, εἶναι, σὲ ἀριθμούς, ἡ ἀπόσταση ποὺ χωρίζει τὸν τύραννο ἀπὸ τὴν ἀληθινὴ ἡδονή.

Ἔτσι φαίνεται.

Συνεπῶς, εἶπα, καθὼς φαίνεται, τὸ εἴδωλο τῆς ἡδονῆς ποὺ αἰσθάνεται ὁ τύραννος θὰ ἦταν δυνατόν, μὲ βάση τὸ μῆκος, νὰ παρασταθεῖ μὲ ἕναν ἐπίπεδο ἀριθμό.

Βεβαιότατα.

Κι ἅμα ὑψώσουμε αὐτὸ τὸν ἀριθμὸ στὸ τετράγωνο, κι αὐτὸ πάλι στὴν τρίτη του δύναμη, γίνεται φανερὸ πόσο ἀπέχει ἡ ἡδονὴ τοῦ τυράννου ἀπὸ τὴν ἀληθινὴ ἡδονή.

Γίνεται, εἶπε· στὸν μαθηματικό, βέβαια.

Ἂν τώρα, ἀντιστρόφως, λογαριάσει κανεὶς πόσο ἀπέχει ὁ ἀληθινὸς ἄρχοντας [e] ἀπὸ τὸν τύραννο ὡς πρὸς τὴν αὐθεντικότητα τῆς ἡδονῆς, θὰ βρεῖ, ἅμα κάνει τὸν πολλαπλασιασμό, ὅτι ὁ ἄρχοντας ζεῖ ἑφτακόσιες εἴκοσι ἐννέα φορὲς πιὸ εὐχάριστα κι ὅτι, ἀπὸ τὴν ἄλλη, ὁ τύραννος ζεῖ ἀκριβῶς τόσες φορὲς πιὸ δυσάρεστα.

Καταπληκτικός, εἶπε, ὁ ὑπολογισμὸς ποὺ μᾶς ἔκανες γιὰ τὴ διαφορὰ τῶν

588 τητος τοῖν ἀνδροῖν, τοῦ τε δικαίου καὶ τοῦ ἀδίκου, πρὸς ἡδονήν τε καὶ λύπην.

Καὶ μέντοι καὶ ἀληθῆ καὶ προσήκοντά γε, ἦν δ' ἐγώ, βίοις ἀριθμόν, εἴπερ αὐτοῖς προσήκουσιν ἡμέραι καὶ νύκτες καὶ μῆνες καὶ ἐνιαυτοί.

Ἀλλὰ μήν, ἔφη, προσήκουσιν.

Οὐκοῦν εἰ τοσοῦτον ἡδονῇ νικᾷ ὁ ἀγαθός τε καὶ δίκαιος τὸν κακόν τε καὶ ἄδικον, ἀμηχάνῳ δὴ ὅσῳ πλείονι νικήσει εὐσχημοσύνῃ τε βίου καὶ κάλλει καὶ ἀρετῇ;

Ἀμηχάνῳ μέντοι νὴ Δία, ἔφη.

b Εἶεν δή, εἶπον· ἐπειδὴ ἐνταῦθα λόγου γεγόναμεν, ἀναλάβωμεν τὰ πρῶτα λεχθέντα, δι' ἃ δεῦρ' ἥκομεν. ἦν δέ που λεγόμενον λυσιτελεῖν ἀδικεῖν τῷ τελέως μὲν ἀδίκῳ, δοξαζομένῳ δὲ δικαίῳ· ἢ οὐχ οὕτως ἐλέχθη;

Οὕτω μὲν οὖν.

Νῦν δή, ἔφην, αὐτῷ διαλεγώμεθα, ἐπειδὴ διωμολογησάμεθα τό τε ἀδικεῖν καὶ τὸ δίκαια πράττειν ἣν ἑκάτερον ἔχει δύναμιν.

Πῶς; ἔφη.

Εἰκόνα πλάσαντες τῆς ψυχῆς λόγῳ, ἵνα εἰδῇ ὁ ἐκεῖνα λέγων οἷα ἔλεγεν.

c Ποίαν τινά; ἦ δ' ὅς.

Τῶν τοιούτων τινά, ἦν δ' ἐγώ, οἷαι μυθολογοῦνται παλαιαὶ γενέσθαι φύσεις, ἥ τε Χιμαίρας καὶ ἡ Σκύλλης καὶ Κερβέρου, καὶ ἄλλαι τινὲς συχναὶ λέγονται συμπεφυκυῖαι ἰδέαι πολλαὶ εἰς ἓν γενέσθαι.

Λέγονται γάρ, ἔφη.

Πλάττε τοίνυν μίαν μὲν ἰδέαν θηρίου ποικίλου καὶ πολυκεφάλου, ἡμέρων δὲ θηρίων ἔχοντος κεφαλὰς κύκλῳ καὶ ἀγρίων, καὶ δυνατοῦ μεταβάλλειν καὶ φύειν ἐξ αὑτοῦ πάντα ταῦτα.

d Δεινοῦ πλάστου, ἔφη, τὸ ἔργον· ὅμως δέ, ἐπειδὴ εὐπλαστότερον κηροῦ καὶ τῶν τοιούτων λόγος, πεπλάσθω.

δύο, [588a] δηλαδὴ τοῦ δίκαιου καὶ τοῦ ἄδικου ἀνθρώπου, σχετικὰ μὲ τὴν ἡδονὴ καὶ τὸν πόνο.

Κι ὡστόσο ὁ ἀριθμὸς αὐτὸς εἶναι ἀληθινός, εἶπα ἐγώ, καὶ ταιριάζει στὴ ζωή, ἂν αὐτὴ ἔχει κάποια σχέση μὲ ἡμέρες καὶ μὲ νύχτες, μὲ μῆνες καὶ μὲ χρόνια.

Βεβαίως καὶ ἔχει, εἶπε.

Ἀφοῦ λοιπὸν ὁ ἄξιος καὶ δίκαιος ἄνθρωπος ὑπερτερεῖ σὲ τόσο μεγάλο βαθμὸ ὡς πρὸς τὴν ἡδονὴ σὲ σύγκριση μὲ τὸν κακὸ καὶ τὸν ἄδικο, φαντάζεσαι τώρα πόσο περισσότερο θὰ ὑπερτερεῖ ὡς πρὸς τὴν εὐπρέπεια τῆς ζωῆς του καὶ τὴν ὀμορφιὰ καὶ τὴν ἀρετή;

Πραγματικὰ ἀσύλληπτο, μά τὸ Δία, εἶπε.

[b] Ὡραῖα, τότε· μιὰ καὶ φθάσαμε σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο τῆς ἔρευνάς μας, ἂς ξαναγυρίσουμε σὲ ὅσα εἴπαμε στὴν ἀρχή, τὰ ὁποῖα ἦταν καὶ ἡ ἀφορμὴ γιὰ νὰ φθάσουμε ὧς ἐδῶ. Διατυπώθηκε, θαρρῶ, τότε ἡ ἄποψη ὅτι ἡ ἀδικία εἶναι κάτι ποὺ συμφέρει τὸν ἐντελῶς ἄδικο ἄνθρωπο, ἀρκεῖ νὰ τὸν θεωροῦν οἱ ἄλλοι δίκαιο· ἢ δὲν εἰπώθηκε ἔτσι;

Ναί, ἔτσι.

Τώρα λοιπόν, εἶπα, ποὺ συμφωνήσαμε μεταξύ μας τί ἀποτελέσματα φέρνει ἡ ἄδικη πράξη καὶ τί ἡ δίκαιη, ἂς τὸ συζητήσουμε μαζί του.

Μὲ ποιόν τρόπο; εἶπε.

Πλάθοντας μὲ τὴ φαντασία μιὰ εἰκόνα τῆς ψυχῆς, γιὰ νὰ ἀντιληφθεῖ ἐκεῖνος ποὺ ὑποστήριζε αὐτὲς τὶς ἀπόψεις τί ἀκριβῶς ὑποστήριζε.

[c] Σὰν τί λογῆς εἰκόνα; ρώτησε ἐκεῖνος.

Μιὰ εἰκόνα, εἶπα ἐγώ, σὰν ἐκεῖνα τὰ πλάσματα γιὰ τὰ ὁποῖα μιλοῦν οἱ παλαιοὶ μύθοι, λ.χ. σὰν τὴ Χίμαιρα, τὴ Σκύλλα, τὸν Κέρβερο, καὶ κάποια ἄλλα πλάσματα, γιὰ τὰ ὁποῖα λένε ὅτι συνδύαζαν πολλὲς διαφορετικὲς μορφὲς ἑνωμένες σὲ ἕνα σῶμα.

Τὸ λένε, πράγματι, εἶπε.

Νὰ πλάσεις λοιπὸν μὲ τὴ φαντασία σου τὴ μορφὴ ἑνὸς θηρίου ποικιλόχρωμου καὶ μὲ πολλὰ κεφάλια, τὸ ὁποῖο νὰ ἔχει γύρω-γύρω κεφάλια ἥμερων ζώων καὶ ἄγριων, καὶ νὰ μπορεῖ νὰ μεταμορφώνεται καὶ νὰ βγάζει μόνο του τέτοια κεφάλια κατὰ βούληση.

[d] Αὐτὴ ἡ δουλειά, εἶπε, χρειάζεται φοβερὰ ἐπιδέξιο τεχνίτη· καθὼς ὅμως τὰ λόγια εἶναι πιὸ εὔπλαστα ἀπὸ τὸ κερὶ καὶ τὰ παρόμοια ὑλικά, πὲς ὅτι εἶναι κιόλας καμωμένο.

Μίαν δὴ τοίνυν ἄλλην ἰδέαν λέοντος, μίαν δὲ ἀνθρώπου· πολὺ δὲ μέγιστον ἔστω τὸ πρῶτον καὶ δεύτερον τὸ δεύτερον.

Ταῦτα, ἔφη, ῥᾴω, καὶ πέπλασται.

Σύναπτε τοίνυν αὐτὰ εἰς ἓν τρία ὄντα, ὥστε πῃ συμπεφυκέναι ἀλλήλοις.

Συνῆπται, ἔφη.

Περίπλασον δὴ αὐτοῖς ἔξωθεν ἑνὸς εἰκόνα, τὴν τοῦ ἀνθρώπου, ὥστε τῷ μὴ δυναμένῳ τὰ ἐντὸς ὁρᾶν, ἀλλὰ τὸ
e ἔξω μόνον ἔλυτρον ὁρῶντι, ἓν ζῷον φαίνεσθαι, ἄνθρωπον.

Περιπέπλασται, ἔφη.

Λέγωμεν δὴ τῷ λέγοντι ὡς λυσιτελεῖ τούτῳ ἀδικεῖν τῷ ἀνθρώπῳ, δίκαια δὲ πράττειν οὐ συμφέρει, ὅτι οὐδὲν ἄλλο φησὶν ἢ λυσιτελεῖν αὐτῷ τὸ παντοδαπὸν θηρίον εὐωχοῦντι ποιεῖν ἰσχυρὸν καὶ τὸν λέοντα καὶ τὰ περὶ τὸν λέοντα, τὸν
589 δὲ ἄνθρωπον λιμοκτονεῖν καὶ ποιεῖν ἀσθενῆ, ὥστε ἕλκεσθαι ὅπῃ ἂν ἐκείνων ὁπότερον ἄγῃ, καὶ μηδὲν ἕτερον ἑτέρῳ συνεθίζειν μηδὲ φίλον ποιεῖν, ἀλλ᾽ ἐᾶν αὐτὰ ἐν αὐτοῖς δάκνεσθαί τε καὶ μαχόμενα ἐσθίειν ἄλληλα.

Παντάπασι γάρ, ἔφη, ταῦτ᾽ ἂν λέγοι ὁ τὸ ἀδικεῖν ἐπαινῶν.

Οὐκοῦν αὖ ὁ τὰ δίκαια λέγων λυσιτελεῖν φαίη ἂν δεῖν ταῦτα πράττειν καὶ ταῦτα λέγειν, ὅθεν τοῦ ἀνθρώπου ὁ ἐντὸς
b ἄνθρωπος ἔσται ἐγκρατέστατος καὶ τοῦ πολυκεφάλου θρέμματος ἐπιμελήσεται ὥσπερ γεωργός, τὰ μὲν ἥμερα τρέφων καὶ τιθασεύων, τὰ δὲ ἄγρια ἀποκωλύων φύεσθαι, σύμμαχον ποιησάμενος τὴν τοῦ λέοντος φύσιν, καὶ κοινῇ πάντων κηδόμενος, φίλα ποιησάμενος ἀλλήλοις τε καὶ αὑτῷ, οὕτω θρέψει;

Κομιδῇ γὰρ αὖ λέγει ταῦτα ὁ τὸ δίκαιον ἐπαινῶν.

Κατὰ πάντα τρόπον δὴ ὁ μὲν τὰ δίκαια ἐγκωμιάζων ἀληθῆ
c ἂν λέγοι, ὁ δὲ τὰ ἄδικα ψεύδοιτο. πρός τε γὰρ ἡδονὴν

Νὰ φτιάξεις ἐπίσης μιὰ μορφὴ λιονταριοῦ, καὶ μιὰν ἄλλη ἀνθρώπινη· ἡ πρώτη ὅμως νὰ εἶναι πολὺ μεγαλύτερη καὶ ἡ δεύτερη δεύτερη σὲ μέγεθος.

Αὐτά, εἶπε, εἶναι εὐκολότερα καὶ ἔχουν κιόλας γίνει.

Τοῦτα τὰ τρία, τώρα, νὰ τὰ συνενώσεις σὲ ἕνα, ἔτσι ὥστε κατὰ κάποιον τρόπο νὰ ἀποτελέσουν *μία* φύση.

Τὰ ἔχω ἤδη, εἶπε.

Φτιάξε τους τώρα γύρω-γύρω, ἐξωτερικά, τὴ μορφὴ τοῦ ἑνός, τοῦ ἀνθρώπου, ἔτσι ὥστε ὅποιος δὲν μπορεῖ νὰ βλέπει τὸ μέσα ἀλλὰ βλέπει μόνο τὸ [e] ἐξωτερικὸ περικάλυμμα νὰ νομίζει ὅτι πρόκειται γιὰ *ἕνα* ζωντανὸ πλάσμα, ἕναν ἄνθρωπο.

Τὸ ἔχω κιόλας φτιάξει, εἶπε.

Ἂς λέμε, ἔτσι, σὲ ὅποιον ὑποστηρίζει ὅτι ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς θὰ βγεῖ ὠφελημένος ἂν διαπράττει ἀδικίες καὶ ὅτι δὲν εἶναι πρὸς τὸ συμφέρον του νὰ πράττει μὲ δικαιοσύνη, πὼς δὲν ὑποστηρίζει τίποτε ἄλλο παρὰ μόνον ὅτι ἐκεῖνος ὁ ἄνθρωπος θὰ ἔχει ὠφέλεια νὰ καλοθρέφει τὸ ποικιλόχρωμο θηρίο καὶ νὰ τὸ δυναμώνει —αὐτὸ τὸ ἴδιο καὶ τὸ λιοντάρι κι ὅ,τι ἀνήκει σ' αὐτό—, κι ἀπὸ τὴν ἄλλη [589a] νὰ ἀφήνει τὸν ἄνθρωπο νὰ λιμοκτονεῖ καὶ νὰ χάνει τὴ δύναμή του, ὥστε νὰ σέρνεται κατὰ 'κεῖ ποὺ θὰ τὸν τραβολογάει τὸ ἕνα ἢ τὸ ἄλλο ἀπὸ ἐκεῖνα τὰ δύο θηρία· καὶ διόλου νὰ μὴν προσπαθεῖ νὰ φέρει τὰ θηρία πιὸ κοντὰ τὸ ἕνα στὸ ἄλλο ὥστε νὰ φιλιώσουν μεταξύ τους ἀλλὰ νὰ τὰ ἀφήνει νὰ δαγκώνονται καὶ νὰ ἀλληλοτρώγονται πολεμώντας τὸ ἕνα μὲ τ' ἄλλο.

Πραγματικά, εἶπε ἐκεῖνος, αὐτὰ ἀκριβῶς θὰ ἔλεγε ὅποιος ἐπικροτεῖ τὶς ἄδικες πράξεις.

Ἀπὸ τὴν ἄλλη πάλι πλευρὰ ἐκεῖνος ποὺ ὑποστηρίζει ὅτι *ἔχει ὄφελος* ὅποιος πράττει δίκαια, θὰ ὑποστήριζε ὅτι πρέπει κανεὶς νὰ πράττει καὶ νὰ λέει ὅ,τι θὰ συντελέσει ὥστε νὰ κυριαρχήσει [b] ὁ ἄνθρωπος ποὺ ὑπάρχει *μέσα* στὸν ἄνθρωπο· καὶ τὸ θρεφτάρι ἐκεῖνο μὲ τὰ πολλὰ κεφάλια θὰ τὸ φροντίσει σὰν γεωργὸς ποὺ φροντίζει καὶ καλλιεργεῖ τὰ ἥμερα, ἐνῶ τὰ ἄγρια τὰ ἐμποδίζει νὰ φυτρώσουν: θὰ τὸ θρέφει παίρνοντας ὡς σύμμαχό του τὴ δύναμη τοῦ λιονταριοῦ, κι ἔχοντας τὴν ἴδια ἔγνοια γιὰ ὅλα κι ἀφοῦ τὰ συμφιλιώσει ἀναμεταξύ τους καὶ μὲ τὸν ἑαυτό του· ἔτσι δὲν εἶναι;

Ναί, ἀκριβῶς αὐτὸ ὑποστηρίζει ὅποιος ἐπικροτεῖ τὸ δίκιο.

Ἔτσι, ἐκεῖνος ποὺ ἐξυμνεῖ τὴ δικαιοσύνη θὰ ὑποστηρίζει ἀπὸ κάθε ἄποψη ἀληθινὰ πράγματα, [c] ἐνῶ ὁ ὑμνητὴς τῆς ἀδικίας λαθεμένα. Γιατὶ εἴτε ἀπὸ

καὶ πρὸς εὐδοξίαν καὶ ὠφελίαν σκοπουμένῳ ὁ μὲν ἐπαινέτης
τοῦ δικαίου ἀληθεύει, ὁ δὲ ψέκτης οὐδὲν ὑγιὲς οὐδ' εἰδὼς
ψέγει ὅτι ψέγει.

Οὔ μοι δοκεῖ, ἦ δ' ὅς, οὐδαμῇ γε.

Πείθωμεν τοίνυν αὐτὸν πρᾴως —οὐ γὰρ ἑκὼν ἁμαρτάνει
—ἐρωτῶντες· Ὦ μακάριε, οὐ καὶ τὰ καλὰ καὶ αἰσχρὰ νόμιμα
διὰ τὰ τοιαῦτ' ἂν φαῖμεν γεγονέναι· τὰ μὲν καλὰ τὰ ὑπὸ
d τῷ ἀνθρώπῳ, μᾶλλον δὲ ἴσως τὰ ὑπὸ τῷ θείῳ τὰ θηριώδη
ποιοῦντα τῆς φύσεως, αἰσχρὰ δὲ τὰ ὑπὸ τῷ ἀγρίῳ τὸ ἥμερον
δουλούμενα; συμφήσει· ἢ πῶς;

Ἐάν μοι, ἔφη, πείθηται.

Ἔστιν οὖν, εἶπον, ὅτῳ λυσιτελεῖ ἐκ τούτου τοῦ λόγου
χρυσίον λαμβάνειν ἀδίκως, εἴπερ τοιόνδε τι γίγνεται, λαμ-
βάνων τὸ χρυσίον ἅμα καταδουλοῦται τὸ βέλτιστον ἑαυτοῦ
e τῷ μοχθηροτάτῳ; ἢ εἰ μὲν λαβὼν χρυσίον ὑὸν ἢ θυγατέρα
ἐδουλοῦτο, καὶ ταῦτ' εἰς ἀγρίων τε καὶ κακῶν ἀνδρῶν, οὐκ
ἂν αὐτῷ ἐλυσιτέλει οὐδ' ἂν πάμπολυ ἐπὶ τούτῳ λαμβάνειν,
εἰ δὲ τὸ ἑαυτοῦ θειότατον ὑπὸ τῷ ἀθεωτάτῳ τε καὶ μιαρωτάτῳ
δουλοῦται καὶ μηδὲν ἐλεεῖ, οὐκ ἄρα ἄθλιός ἐστι καὶ πολὺ
590 ἐπὶ δεινοτέρῳ ὀλέθρῳ χρυσὸν δωροδοκεῖ ἢ Ἐριφύλη ἐπὶ τῇ
τοῦ ἀνδρὸς ψυχῇ τὸν ὅρμον δεξαμένη;

Πολὺ μέντοι, ἦ δ' ὃς ὁ Γλαύκων· ἐγὼ γάρ σοι ὑπὲρ
ἐκείνου ἀποκρινοῦμαι.

Οὐκοῦν καὶ τὸ ἀκολασταίνειν οἴει διὰ τοιαῦτα πάλαι
ψέγεσθαι, ὅτι ἀνίεται ἐν τῷ τοιούτῳ τὸ δεινόν, τὸ μέγα
ἐκεῖνο καὶ πολυειδὲς θρέμμα, πέρα τοῦ δέοντος;

Δῆλον, ἔφη.

Ἡ δ' αὐθάδεια καὶ δυσκολία ψέγεται οὐχ ὅταν τὸ λεοντῶ-
b δές τε καὶ ὀφεῶδες αὔξηται καὶ συντείνηται ἀναρμόστως;

Πάνυ μὲν οὖν.

Τρυφὴ δὲ καὶ μαλθακία οὐκ ἐπὶ τῇ αὐτοῦ τούτου χαλάσει
τε καὶ ἀνέσει ψέγεται, ὅταν ἐν αὐτῷ δειλίαν ἐμποιῇ;

τὴν ἄποψη τῆς ἡδονῆς τὸ δεῖ κανεὶς τὸ ζήτημα εἴτε ἀπὸ τὴν ἄποψη τῆς καλῆς φήμης εἴτε ἀπὸ τὴν ἄποψη τῆς ὠφέλειας, ὁ ὑποστηρικτὴς τοῦ δικαίου λέει πράγματα ἀληθινά, ἐνῶ αὐτὸς ποὺ ἐπικρίνει τὸ δίκαιο μιλάει χωρὶς νὰ λέει τίποτα σωστὸ καὶ ἐπικρίνει χωρὶς νὰ ξέρει τί εἶναι αὐτὸ τὸ ὁποῖο ἐπικρίνει.

Δὲν νομίζω, εἶπε, ὅτι ἔχει κὰν ἰδέα.

Ἂς προσπαθήσουμε λοιπὸν νὰ τὸν πείσουμε, μὲ ἤρεμο τρόπο —γιατὶ δὲν τὸ θέλει ποὺ λαθεύει—, κάνοντάς του τὴν ἀκόλουθη ἐρώτηση: «Καλέ μας ἄνθρωπε, δὲν θὰ μπορούσαμε νὰ ποῦμε ὅτι οἱ γνῶμες τῶν ἀνθρώπων σχετικὰ μὲ τὸ ποιά πράγματα εἶναι καλὰ καὶ ποιά ἄσχημα διαμορφώνονται μὲ τοῦτο τὸν τρόπο; Καλὰ δὲν εἶναι ἐκεῖνα [d] ποὺ ὑποτάσσουν τὰ ζωώδη μέρη τῆς φύσης μας στὴν κυριαρχία τοῦ ἀνθρώπινου στοιχείου ἢ μᾶλλον, θὰ λέγαμε, στὴν κυριαρχία τοῦ *θεϊκοῦ* στοιχείου μέσα μας, κι ἀπὸ τὴν ἄλλη ἄσχημα δὲν εἶναι αὐτὰ ποὺ ὑποδουλώνουν τὸ ἥμερο στοιχεῖο στὸ ἄγριο;» Τί λές, θὰ συμφωνήσει;

Ἂν ἀκολουθήσει, εἶπε, τὴ συμβουλή μου, ναί.

Ὑπάρχει λοιπόν, εἶπα, ὕστερα ἀπὸ αὐτὴ τὴν ἀπόδειξη κανένας ἄνθρωπος ποὺ νὰ τὸν συμφέρει νὰ πάρει χρήματα μὲ τρόπο ἄδικο, ἀφοῦ εἶναι βέβαιο ὅτι παίρνοντας τὰ χρήματα ὑποδουλώνει συνάμα τὸ εὐγενικότερο κομμάτι τοῦ ἑαυτοῦ του [e] στὸ πιὸ ἐλεεινό; Ἂν παίρνοντας χρήματα θὰ ὑποδούλωνε τὸ γιὸ ἢ τὴ θυγατέρα του, καὶ μάλιστα σὲ ἀνθρώπους ἄγριους καὶ κακούς, ὁ ἴδιος δὲν θὰ εἶχε *κανένα* ὄφελος, ἀκόμη κι ἂν τὰ χρήματα ποὺ θὰ ἔπαιρνε γι' αὐτὸ θὰ ἦσαν πάμπολλα, ὅταν ὅμως ὑποδουλώνει τὸ πιὸ θεϊκὸ κομμάτι τοῦ ἑαυτοῦ του στὸ πιὸ ξένο κι ἄσχετο μὲ τὴ θεϊκὴ φύση καὶ στὸ πιὸ μιαρὸ χωρὶς νὰ αἰσθάνεται τὴν παραμικρὴ λύπη, δὲν εἶναι ἄραγε τρισάθλιος καὶ δὲν προκαλεῖ, γιὰ τὸ χρυσάφι, [590a] ἕναν ὄλεθρο πολὺ φρικτότερο ἀπὸ ἐκεῖνον ποὺ προκάλεσε ἡ Ἐριφύλη πουλώντας τὴν ψυχὴ τοῦ ἄντρα της γιὰ μιὰ χρυσὴ ἁλυσίδα;

Πραγματικά, πολὺ φρικτότερο, εἶπε ὁ Γλαύκων· θὰ σοῦ ἀπαντήσω ἐγὼ ἀντὶ γιὰ 'κεῖνον.

Δὲν νομίζεις ἐπίσης ὅτι καὶ ἡ ἀκολασία *γι' αὐτὸν* τὸ λόγο ἐπικρινόταν πάντοτε ἀπὸ παλιὰ ἐπειδὴ χαλαρώνει περισσότερο ἀπ' ὅσο πρέπει τὰ χαλινάρια ποὺ συγκρατοῦν ἐκεῖνο τὸ φρικτό, τὸ πελώριο καὶ πολύμορφο τέρας;

Προφανῶς, εἶπε.

Ἀλλὰ καὶ ἡ αὐθαιρεσία καὶ ἡ δύστροπη συμπεριφορὰ δὲν γίνονται ἀντικείμενα ψόγου [b] ὅταν κάνουν δυσανάλογα πιὸ μεγάλο καὶ πιὸ δυνατὸ τὸ λιοντάρι καὶ τὸ φίδι μέσα μας;

Τί μήν;

Κολακεία δὲ καὶ ἀνελευθερία οὐχ ὅταν τις τὸ αὐτὸ τοῦτο, τὸ θυμοειδές, ὑπὸ τῷ ὀχλώδει θηρίῳ ποιῇ καὶ ἕνεκα χρημάτων καὶ τῆς ἐκείνου ἀπληστίας προπηλακιζόμενον ἐθίζῃ ἐκ νέου ἀντὶ λέοντος πίθηκον γίγνεσθαι;

c Καὶ μάλα, ἔφη.

Βαναυσία δὲ καὶ χειροτεχνία διὰ τί οἴει ὄνειδος φέρει; ἢ δι' ἄλλο τι φήσομεν ἢ ὅταν τις ἀσθενὲς φύσει ἔχῃ τὸ τοῦ βελτίστου εἶδος, ὥστε μὴ ἂν δύνασθαι ἄρχειν τῶν ἐν αὑτῷ θρεμμάτων, ἀλλὰ θεραπεύειν ἐκεῖνα, καὶ τὰ θωπεύματα αὐτῶν μόνον δύνηται μανθάνειν;

Ἔοικεν, ἔφη.

Οὐκοῦν ἵνα καὶ ὁ τοιοῦτος ὑπὸ ὁμοίου ἄρχηται οἵουπερ ὁ βέλτιστος, δοῦλον αὐτόν φαμεν δεῖν εἶναι ἐκείνου τοῦ βελ-
d τίστου καὶ ἔχοντος ἐν αὑτῷ τὸ θεῖον ἄρχον, οὐκ ἐπὶ βλάβῃ τῇ τοῦ δούλου οἰόμενοι δεῖν ἄρχεσθαι αὐτόν, ὥσπερ Θρασύμαχος ᾤετο τοὺς ἀρχομένους, ἀλλ' ὡς ἄμεινον ὂν παντὶ ὑπὸ θείου καὶ φρονίμου ἄρχεσθαι, μάλιστα μὲν οἰκεῖον ἔχοντος ἐν αὑτῷ, εἰ δὲ μή, ἔξωθεν ἐφεστῶτος, ἵνα εἰς δύναμιν πάντες ὅμοιοι ὦμεν καὶ φίλοι, τῷ αὐτῷ κυβερνώμενοι;

Καὶ ὀρθῶς γ', ἔφη.

e Δηλοῖ δέ γε, ἦν δ' ἐγώ, καὶ ὁ νόμος ὅτι τοιοῦτον βούλεται, πᾶσι τοῖς ἐν τῇ πόλει σύμμαχος ὤν· καὶ ἡ τῶν παίδων ἀρχή, τὸ μὴ ἐᾶν ἐλευθέρους εἶναι, ἕως ἂν ἐν αὐτοῖς ὥσπερ ἐν πόλει πολιτείαν καταστήσωμεν, καὶ τὸ βέλτιστον

Βεβαιότατα.

Ἡ τρυφηλὴ ζωή, πάλι, καὶ ἡ μαλθακότητα δὲν ἐπικρίνονται γιὰ τὸ χαλάρωμα καὶ τὴν παράλυση ποὺ προκαλοῦν στὸ ἴδιο στοιχεῖο μέσα μας, ὅταν μᾶς κάνουν νὰ εἴμαστε δειλοί;

Χωρὶς ἀμφιβολία.

Ἡ κολακεία, ἀπὸ τὴν ἄλλη, καὶ ἡ δουλοπρέπεια δὲν εἶναι ἀξιοκατάκριτες ἐπειδὴ ὑποδουλώνουν τὸ ἴδιο αὐτὸ στοιχεῖο, τὸ θυμοειδές, ἀπὸ μικρὴ ἡλικία σὲ ἐκεῖνο τὸ δύστροπο θηρίο, καὶ τὸ συνηθίζουν, ἐξαιτίας τοῦ χρήματος καὶ τῆς ἀπληστίας τοῦ θηρίου, νὰ δέχεται προπηλακισμοὺς καὶ νὰ γίνεται ἀντὶ γιὰ λιοντάρι πίθηκος;

[c] Καὶ πολὺ ἀξιοκατάκριτες, εἶπε.

Ἀλλὰ καὶ οἱ βαριὲς καὶ χειρωνακτικὲς ἐργασίες γιατί, νομίζεις, λογίζονται ντροπή; Γιὰ κανέναν *ἄλλο* λόγο ἢ ἐπειδὴ κάποιος ποὺ ἀσχολεῖται μὲ αὐτὲς ἔχει ἀπὸ τὴ φύση του ἀδύναμο τὸ εὐγενικότερο κομμάτι τῆς ψυχῆς, σὲ βαθμὸ ποὺ νὰ μὴν μπορεῖ νὰ ἐξουσιάζει τὰ θηρία μέσα του ἀλλὰ εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ τὰ ὑπηρετεῖ, καὶ τὸ μόνο ποὺ μπορεῖ νὰ μάθει εἶναι ὁ τρόπος πῶς νὰ τὰ καλοπιάνει;

Ἔτσι φαίνεται, εἶπε.

Γιὰ νὰ συμβεῖ, λοιπόν, ὥστε ἀκόμη καὶ αὐτῆς τῆς λογῆς ὁ ἄνθρωπος νὰ ἐξουσιάζεται ἀπὸ μιὰ ἀρχὴ ὅμοια μὲ ἐκείνη ἀπὸ τὴν ὁποία ἐξουσιάζεται καὶ ὁ ἄριστος, δὲν ὑποστηρίζουμε ὅτι εἶναι ἀνάγκη τοῦτος ἐδῶ νὰ εἶναι δοῦλος ἐκείνου, τοῦ [d] ἀρίστου, μέσα στὸν ὁποῖο κυριαρχεῖ τὸ θεϊκὸ στοιχεῖο; Ἀπὸ αὐτὴ τὴν κυριαρχία τοῦ ἀρίστου ἐμεῖς δὲν νομίζουμε ὅτι ἀπορρέουν δυσμενεῖς ἐπιπτώσεις γιὰ τὸν δοῦλο, ὅπως φανταζόταν ὁ Θρασύμαχος ὅτι συμβαίνει γιὰ τοὺς ἐξουσιαζόμενους, ἀλλά, πιστεύουμε, εἶναι γιὰ τὸν καθένα προτιμότερο νὰ ἐξουσιάζεται ἀπὸ κάτι θεϊκὸ καὶ γεμάτο σοφία, κι ὅτι τὸ καλύτερο θὰ ἦταν τὸ στοιχεῖο αὐτὸ νὰ τὸ ἔχει ὡς *δικό του* κτῆμα μέσα του, διαφορετικὰ τὸ θεϊκὸ αὐτὸ νὰ στέκεται καὶ νὰ τὸν ἐπιτηρεῖ ἀπ' ἔξω, γιὰ νὰ εἴμαστε ὅλοι κατὰ τὸ δυνατὸν ὅμοιοι καὶ φίλοι καθὼς θὰ μᾶς κυβερνάει ὅλους τὸ ἴδιο στοιχεῖο. Σωστά;

Βεβαίως, εἶπε.

[e] Ἄλλωστε καὶ ὁ νόμος, εἶπα ἐγώ, μὲ τὸ νὰ εἶναι σύμμαχος ὅλων μέσα στὴν πόλη κάνει φανερὸ ὅτι σὲ αὐτὸ ἀποβλέπει, ἐπίσης ἡ ἐξουσία τὴν ὁποία ἀσκοῦμε στὰ παιδιά, τὸ ὅτι δηλαδὴ δὲν τὰ ἀφήνουμε νὰ εἶναι ἐλεύθερα προτοῦ νὰ φροντίσουμε ὥστε νὰ ἐγκαθιδρυθοῦν μέσα τους ὁρισμένες καταστα-

591 θεραπεύσαντες τῷ παρ' ἡμῖν τοιούτῳ ἀντικαταστήσωμεν
φύλακα ὅμοιον καὶ ἄρχοντα ἐν αὐτῷ, καὶ τότε δὴ ἐλεύθερον
ἀφίεμεν.

Δηλοῖ γάρ, ἦ δ' ὅς.

Πῇ δὴ οὖν φήσομεν, ὦ Γλαύκων, καὶ κατὰ τίνα λόγον
λυσιτελεῖν ἀδικεῖν, ἢ ἀκολασταίνειν ἤ τι αἰσχρὸν ποιεῖν, ἐξ
ὧν πονηρότερος μὲν ἔσται, πλείω δὲ χρήματα ἢ ἄλλην τινὰ
δύναμιν κεκτήσεται;

Οὐδαμῇ, ἦ δ' ὅς.

Πῇ δ' ἀδικοῦντα λανθάνειν καὶ μὴ διδόναι δίκην λυσιτε-
b λεῖν; ἢ οὐχὶ ὁ μὲν λανθάνων ἔτι πονηρότερος γίγνεται, τοῦ
δὲ μὴ λανθάνοντος καὶ κολαζομένου τὸ μὲν θηριῶδες κοιμί-
ζεται καὶ ἡμεροῦται, τὸ δὲ ἥμερον ἐλευθεροῦται, καὶ ὅλη ἡ
ψυχὴ εἰς τὴν βελτίστην φύσιν καθισταμένη τιμιωτέραν ἕξιν
λαμβάνει, σωφροσύνην τε καὶ δικαιοσύνην μετὰ φρονήσεως
κτωμένη, ἢ σῶμα ἰσχύν τε καὶ κάλλος μετὰ ὑγιείας λαμβάνον,
τοσούτῳ ὅσῳπερ ψυχὴ σώματος τιμιωτέρα;

Παντάπασιν μὲν οὖν, ἔφη.

c Οὐκοῦν ὅ γε νοῦν ἔχων πάντα τὰ αὑτοῦ εἰς τοῦτο συν-
τείνας βιώσεται, πρῶτον μὲν τὰ μαθήματα τιμῶν, ἃ τοιαύτην
αὐτοῦ τὴν ψυχὴν ἀπεργάσεται, τὰ δὲ ἄλλα ἀτιμάζων;

Δῆλον, ἔφη.

Ἔπειτά γ', εἶπον, τὴν τοῦ σώματος ἕξιν καὶ τροφὴν οὐχ
ὅπως τῇ θηριώδει καὶ ἀλόγῳ ἡδονῇ ἐπιτρέψας ἐνταῦθα τετραμ-
μένος ζήσει, ἀλλ' οὐδὲ πρὸς ὑγίειαν βλέπων, οὐδὲ τοῦτο
πρεσβεύων, ὅπως ἰσχυρὸς ἢ ὑγιὴς ἢ καλὸς ἔσται, ἐὰν μὴ
d καὶ σωφρονήσειν μέλλῃ ἀπ' αὐτῶν, ἀλλ' ἀεὶ τὴν ἐν τῷ
σώματι ἁρμονίαν τῆς ἐν τῇ ψυχῇ ἕνεκα συμφωνίας ἁρμοττό-
μενος φανεῖται.

Παντάπασι μὲν οὖν, ἔφη, ἐάνπερ μέλλῃ τῇ ἀληθείᾳ
μουσικὸς εἶναι.

τικὲς ἀρχές, ὅπως καὶ στὴν πολιτεία· κι ὅταν [591a] καλλιεργώντας τὸ εὐγενικότερο κομμάτι τοῦ ἑαυτοῦ τους διαμέσου τοῦ ἀντίστοιχου δικοῦ μας ἐγκαταστήσουμε μέσα τους ἕναν ἰσάξιο φρουρὸ καὶ ἄρχοντα, τότε πιὰ τὰ ἀφήνουμε ἐλεύθερα.

Πραγματικά, εἶπε, τὸ κάνει φανερό.

Πῶς νὰ ἰσχυριστοῦμε λοιπόν, Γλαύκων, λαμβάνοντας ποιά ἀρχὴ ὡς βάση, ὅτι εἶναι πρὸς τὸ συμφέρον ἑνὸς ἀνθρώπου νὰ ἀδικεῖ ἢ νὰ ζεῖ ἀκόλαστα ἢ νὰ διαπράττει κάτι αἰσχρό, πράγματα ποὺ θὰ τὸν κάνουν βέβαια χειρότερο ἀλλὰ ποὺ θὰ τοῦ ἀποφέρουν πλούτη ἢ κάποια ἄλλη δύναμη;

Μὲ κανέναν τρόπο, εἶπε.

Ἢ πάλι ὅτι εἶναι πρὸς τὸ συμφέρον του νὰ μὴ γίνεται ἀντιληπτὸς καὶ νὰ μὴν ὑφίσταται καμιὰ τιμωρία, ὅταν κάνει τὸ ἄδικο; [b] Ἢ μήπως δὲν εἶναι ἀλήθεια ὅτι αὐτὸς ποὺ δὲν τὸν ἀντιλαμβάνονται γίνεται ἀκόμη χειρότερος, ἐνῶ σ' αὐτὸν ποὺ δὲν καταφέρνει νὰ ξεφύγει καὶ ποὺ *ὑφίσταται* τὴν τιμωρία, τὸ ζωῶδες στοιχεῖο ἀποκοιμιέται καὶ ἐξημερώνεται, ἐνῶ τὸ ἥμερο ἀπελευθερώνεται; Κι ὅλη ἡ ψυχή του, μπαίνοντας στὴν τροχιὰ τῶν πιὸ εὐγενικῶν φυσικῶν γνωρισμάτων της, δὲν φθάνει, καθὼς θὰ ἀποκτᾶ σωφροσύνη καὶ δικαιοσύνη ἀγκαλιασμένες μὲ σοφία, σὲ μιὰ κατάσταση ἀξιολογικὰ ἀνώτερη ἀπὸ τὴν κατάσταση ἑνὸς σώματος τὸ ὁποῖο ἀποκτᾶ δύναμη καὶ ὀμορφιὰ μαζὶ μὲ ὑγεία, στὸ βαθμὸ ποὺ ἡ ψυχὴ εἶναι κάτι ἀξιολογικὰ ἀνώτερο ἀπὸ τὸ σῶμα;

Ἀσφαλῶς, εἶπε.

[c] Τότε λοιπὸν ὁ μυαλωμένος ἄνθρωπος δὲν θὰ ζήσει ἔχοντας ἑστιάσει ὅλες τὶς δυνάμεις του σὲ τοῦτον τὸ στόχο; Πρῶτον θὰ τρέφει μεγάλη ἐκτίμηση γιὰ τὶς σπουδὲς ποὺ θὰ φτιάξουν τὴν ψυχή του νὰ εἶναι τέτοια, ἐνῶ τὰ ἄλλα ὅλα θὰ τὰ περιφρονεῖ· σωστά;

Προφανῶς, εἶπε.

Κι ἔπειτα, εἶπα, τὴν κατάσταση τοῦ σώματός του καὶ τὴ φροντίδα του γι' αὐτὸ δὲν θὰ τὴν ἀποθέσει στὴν κτηνώδη καὶ ἀκαταλόγιστη ἡδονὴ καὶ δὲν θὰ προσανατολίσει τὴ ζωή του πρὸς αὐτὴ τὴν κατεύθυνση, οὔτε ὅμως καὶ στὴ σωματικὴ ὑγεία θὰ τὴν προσανατολίσει κοιτάζοντας πῶς θὰ γίνει δυνατὸς ἢ ὑγιὴς ἢ ὡραῖος, ἂν δὲν πρόκειται [d] ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὰ νὰ γίνει καὶ συνετός, ἀλλὰ θὰ εἶναι φανερὸ ὅτι πάντοτε τὴν ἁρμονικὴ διάπλαση τοῦ σώματός του τὴν θέτει στὴν ὑπηρεσία τῆς ψυχικῆς του ἁρμονίας.

Πέρα γιὰ πέρα ἔτσι, εἶπε, ἂν πρόκειται σταλήθεια νὰ εἶναι ἕνας καλλιεργημένος ἄνθρωπος.

Οὐκοῦν, εἶπον, καὶ τὴν ἐν τῇ τῶν χρημάτων κτήσει σύνταξίν τε καὶ συμφωνίαν; καὶ τὸν ὄγκον τοῦ πλήθους οὐκ ἐκπληττόμενος ὑπὸ τοῦ τῶν πολλῶν μακαρισμοῦ ἄπειρον αὐξήσει, ἀπέραντα κακὰ ἔχων;

Οὐκ οἴομαι, ἔφη.

e Ἀλλ' ἀποβλέπων γε, εἶπον, πρὸς τὴν ἐν αὐτῷ πολιτείαν, καὶ φυλάττων μή τι παρακινῇ αὐτοῦ τῶν ἐκεῖ διὰ πλῆθος οὐσίας ἢ δι' ὀλιγότητα, οὕτως κυβερνῶν προσθήσει καὶ ἀναλώσει τῆς οὐσίας καθ' ὅσον ἂν οἷός τ' ᾖ.

Κομιδῇ μὲν οὖν, ἔφη.

592 Ἀλλὰ μὴν καὶ τιμάς γε, εἰς ταὐτὸν ἀποβλέπων, τῶν μὲν μεθέξει καὶ γεύσεται ἑκών, ἃς ἂν ἡγῆται ἀμείνω αὑτὸν ποιήσειν, ἃς δ' ἂν λύσειν τὴν ὑπάρχουσαν ἕξιν, φεύξεται ἰδίᾳ καὶ δημοσίᾳ.

Οὐκ ἄρα, ἔφη, τά γε πολιτικὰ ἐθελήσει πράττειν, ἐάνπερ τούτου κήδηται.

Νὴ τὸν κύνα, ἦν δ' ἐγώ, ἔν γε τῇ ἑαυτοῦ πόλει καὶ μάλα, οὐ μέντοι ἴσως ἔν γε τῇ πατρίδι, ἐὰν μὴ θεία τις συμβῇ τύχη.

Μανθάνω, ἔφη· ἐν ᾗ νῦν διήλθομεν οἰκίζοντες πόλει λέγεις, τῇ ἐν λόγοις κειμένῃ, ἐπεὶ γῆς γε οὐδαμοῦ οἶμαι
b αὐτὴν εἶναι.

Ἀλλ', ἦν δ' ἐγώ, ἐν οὐρανῷ ἴσως παράδειγμα ἀνάκειται τῷ βουλομένῳ ὁρᾶν καὶ ὁρῶντι ἑαυτὸν κατοικίζειν. διαφέρει δὲ οὐδὲν εἴτε που ἔστιν εἴτε ἔσται· τὰ γὰρ ταύτης μόνης ἂν πράξειεν, ἄλλης δὲ οὐδεμιᾶς.

Εἰκός γ', ἔφη.

Ἀλλὰ ἡ ἴδια τάξη καὶ τὸ ἴδιο συνταίριασμα δὲν θὰ χαρακτηρίζουν ἐπίσης τὴν προσπάθειά του γιὰ ἀπόκτηση χρημάτων; Καὶ δὲν νομίζεις κι ἐσὺ πὼς *δὲν* θὰ θαμπωθεῖ ἀπὸ αὐτὸ ποὺ ὁ κόσμος τὸ θεωρεῖ εὐλογία, ὥστε νὰ ἐπιδιώξει τὴν ἀπεριόριστη αὔξηση τοῦ ὄγκου τοῦ πλούτου, μπαίνοντας ἔτσι σὲ μεγάλους μπελάδες;

Δὲν νομίζω, εἶπε, ὅτι θὰ τὸ κάνει.

[e] Ἀπεναντίας μάλιστα, εἶπα ἐγώ, ἔχοντας στραμμένο τὸ βλέμμα του στὴν τάξη ποὺ εἶναι ἑδραιωμένη μέσα του καὶ τὴν προσοχή του τεντωμένη ὥστε νὰ μὴ διαταραχθεῖ ἔστω τὸ ἐλάχιστο σ' αὐτὴν ἐξαιτίας εἴτε τῆς περίσσειας τοῦ πλούτου εἴτε τῆς ἀνεπάρκειάς του, θὰ πορευτεῖ, ὅσο τοῦ εἶναι δυνατόν, μὲ βάση αὐτὴ τὴν ἀρχή, κανονίζοντας ἀνάλογα τὰ ἔσοδα καὶ τὰ ἔξοδά του.

Βεβαίως, εἶπε.

[592a] Ἀλλὰ καὶ σὲ σχέση μὲ τὶς τιμές, ἔχοντας στραμμένο τὸ βλέμμα στὴν ἴδια πάλι ἀρχή, ἄλλες ἀπὸ αὐτὲς θὰ τὶς ἐπιδιώξει καὶ θὰ τὶς γευτεῖ —αὐτὲς γιὰ τὶς ὁποῖες θὰ ἔχει σχηματίσει τὴ γνώμη ὅτι τὸν βελτιώνουν ὡς ἄνθρωπο—, ἐνῶ ἐκεῖνες ποὺ θὰ μποροῦσαν νὰ καταλύσουν τὴν τάξη ποὺ ὑπάρχει μέσα του θὰ τὶς ἀποφύγει, στὴν ἰδιωτική του ὅσο καὶ στὴ δημόσια σφαίρα.

Ἑπομένως, εἶπε, δὲν θὰ θελήσει νὰ ἀσχοληθεῖ μὲ τὴν πολιτική, ἂν πραγματικὰ νοιάζεται γι' αὐτό.

Μά τὸ σκύλο, εἶπα ἐγώ, ναί, στὴν πόλη τὴ *δική του* θὰ ἀσχοληθεῖ καὶ πολὺ μάλιστα, ἴσως ὅμως ὄχι στὴν πατρίδα του, ἐκτός κι ἂν παρουσιαστεῖ κάποια θεϊκὴ τύχη.

Καταλαβαίνω, εἶπε· ἐννοεῖς τὴν πολιτεία ποὺ ἀνιστορήσαμε καθὼς τὴν θεμελιώναμε, αὐτὴν ποὺ ὑπάρχει στὰ λόγια —γιατὶ στὴ γῆ ἐπάνω δὲν νομίζω [b] ὅτι ὑπάρχει πουθενά.

Ὅμως, εἶπα, ἴσως ὑπάρχει στὸν οὐρανό, σὰν ἕνα ὑπόδειγμα γιὰ ὅποιον *θέλει* νὰ βλέπει καὶ βλέποντας νὰ χτίζει μιὰ πολιτεία *μέσα του*. Ἂν ὑπάρχει κάπου αὐτὴ ἡ πολιτεία ἢ ἂν θὰ ὑπάρξει, αὐτὸ δὲν ἔχει καμία σημασία· γιατὶ ἐκεῖνος θὰ πράττει σύμφωνα μὲ τοὺς νόμους αὐτῆς τῆς πολιτείας καὶ καμιᾶς ἄλλης.

Φυσικά, εἶπε.

I

595 a Καὶ μήν, ἦν δ' ἐγώ, πολλὰ μὲν καὶ ἄλλα περὶ αὐτῆς
ἐννοῶ, ὡς παντὸς ἄρα μᾶλλον ὀρθῶς ᾠκίζομεν τὴν πόλιν,
οὐχ ἥκιστα δὲ ἐνθυμηθεὶς περὶ ποιήσεως λέγω.

Τὸ ποῖον; ἔφη.

Τὸ μηδαμῇ παραδέχεσθαι αὐτῆς ὅση μιμητική· παντὸς
γὰρ μᾶλλον οὐ παραδεκτέα νῦν καὶ ἐναργέστερον, ὡς ἐμοὶ
δοκεῖ, φαίνεται, ἐπειδὴ χωρὶς ἕκαστα διῄρηται τὰ τῆς ψυχῆς
b εἴδη.

Πῶς λέγεις;

Ὡς μὲν πρὸς ὑμᾶς εἰρῆσθαι —οὐ γάρ μου κατερεῖτε πρὸς
τοὺς τῆς τραγῳδίας ποιητὰς καὶ τοὺς ἄλλους ἅπαντας τοὺς
μιμητικούς— λώβη ἔοικεν εἶναι πάντα τὰ τοιαῦτα τῆς τῶν
ἀκουόντων διανοίας, ὅσοι μὴ ἔχουσι φάρμακον τὸ εἰδέναι
αὐτὰ οἷα τυγχάνει ὄντα.

Πῇ δή, ἔφη, διανοούμενος λέγεις;

Ῥητέον, ἦν δ' ἐγώ· καίτοι φιλία γέ τίς με καὶ αἰδὼς ἐκ
παιδὸς ἔχουσα περὶ Ὁμήρου ἀποκωλύει λέγειν. ἔοικε μὲν
c γὰρ τῶν καλῶν ἁπάντων τούτων τῶν τραγικῶν πρῶτος διδά-
σκαλός τε καὶ ἡγεμὼν γενέσθαι. ἀλλ' οὐ γὰρ πρό γε τῆς
ἀληθείας τιμητέος ἀνήρ, ἀλλ', ὃ λέγω, ῥητέον.

Πάνυ μὲν οὖν, ἔφη.

Ἄκουε δή, μᾶλλον δὲ ἀποκρίνου.

Ἐρώτα.

Μίμησιν ὅλως ἔχοις ἄν μοι εἰπεῖν ὅτι ποτ' ἐστίν; οὐδὲ
γάρ τοι αὐτὸς πάνυ τι συννοῶ τί βούλεται εἶναι.

Ἦ που ἄρ', ἔφη, ἐγὼ συννοήσω.

Οὐδέν γε, ἦν δ' ἐγώ, ἄτοπον, ἐπεὶ πολλά τοι ὀξύτερον
596 βλεπόντων ἀμβλύτερον ὁρῶντες πρότεροι εἶδον.

Ἔστιν, ἔφη, οὕτως· ἀλλὰ σοῦ παρόντος οὐδ' ἂν προθυμη-
θῆναι οἷός τε εἴην εἰπεῖν, εἴ τί μοι καταφαίνεται, ἀλλ'
αὐτὸς ὅρα.

Ι

[595a] Πραγματικά, εἶπα ἐγώ, συλλογίζομαι κι ἕνα σωρὸ ἄλλα πράγματα γι' αὐτὴ τὴν πόλη, τὰ ὁποῖα μὲ κάνουν νὰ πιστεύω πὼς ἦταν πέρα ἀπὸ κάθε ἀμφιβολία σωστὸς ὁ τρόπος ποὺ τὴν θεμελιώσαμε· προπάντων τὸ ὑποστηρίζω αὐτὸ ὅταν ἀναλογιστῶ τὴν ποίηση.

Σὲ τί ἀναφέρεσαι; ρώτησε.

Στὴν ἀπόλυτη ἄρνησή μας νὰ ἐπιτρέψουμε νὰ μπεῖ στὴν πόλη τὸ κομμάτι τῆς ποίησης ποὺ ἔχει χαρακτήρα μιμητικό· ὅτι δὲν πρέπει μὲ κανέναν τρόπο νὰ τὸ ἐπιτρέψουμε, αὐτό, κατὰ τὴ γνώμη μου, ἔχει γίνει φανερὸ μὲ μεγαλύτερη καθαρότητα *τώρα*, ποὺ ἔχουμε πιὰ ξεχωρίσει τὶς διαφορετικὲς [b] δυνάμεις τῆς ψυχῆς.

Τί ἐννοεῖς;

Ἐδῶ ποὺ τὰ λέμε, μεταξύ μας —γιατὶ ἀσφαλῶς δὲν θὰ πᾶτε νὰ μὲ καρφώσετε στοὺς τραγικοὺς ποιητὲς καὶ στοὺς ἄλλους τεχνίτες τῆς μίμησης—, ἔχω τὴν ἐντύπωση πὼς ὅλα αὐτὰ κουτσουρεύουν τὴ σκέψη ἐκείνων ποὺ τὰ ἀκοῦνε, ἅμα αὐτοὶ δὲν ἔχουν ὡς ἀντίδοτο τὴ γνώση τί σταλήθεια εἶναι τοῦτα τὰ πράγματα.

Τὰ λὲς αὐτά, ρώτησε, ἔχοντας τί στὸ νοῦ σου;

Πρέπει νὰ τὸ πῶ, εἶπα ἐγώ, παρόλο ὅτι ἡ μιὰ κάποια ἀγάπη καὶ ὁ σεβασμὸς ποὺ ἀπὸ παιδὶ τρέφω γιὰ τὸν Ὅμηρο μὲ κάνουν νὰ μὴ θέλω νὰ μιλήσω. Γιατὶ δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία [c] πὼς εἶναι ὁ πρῶτος δάσκαλος καὶ ὁ ὁδηγητὴς ὅλων αὐτῶν τῶν μεγάλων τραγικῶν. Ὡστόσο δὲν εἶναι σωστὸ νὰ βάζουμε τὸν ἄνθρωπο πάνω ἀπὸ τὴν ἀλήθεια, κι ἔτσι αὐτὸ ποὺ ἔχω στὸ νοῦ μου πρέπει νὰ τὸ πῶ.

Βεβαιότατα, εἶπε.

Ἄκου λοιπόν, ἢ μᾶλλον, νὰ ἀπαντᾶς.

Ρώτα με.

Θὰ μποροῦσες νὰ μοῦ ἔλεγες τί ἐπιτέλους εἶναι, γενικῶς, ἡ μίμηση; Γιατὶ ἐγὼ ὁ ἴδιος δὲν καταλαβαίνω τί ἀκριβῶς θέλει νὰ κάνει.

Καὶ περιμένεις τώρα, εἶπε, νὰ τὸ ἔχω καταλάβει ἐγώ!

[596a] Δὲν θὰ ἦταν διόλου παράξενο, εἶπα· γιατὶ ἔχει συμβεῖ πολλὰ πράγματα νὰ τὰ δοῦν ἄνθρωποι, ποὺ δὲν βλέπουν καλά, πρωτύτερα ἀπὸ ἄλλους μὲ ὀξύτερη ὅραση.

Βούλει οὖν ἐνθένδε ἀρξώμεθα ἐπισκοποῦντες, ἐκ τῆς εἰωθυίας μεθόδου; εἶδος γάρ πού τι ἓν ἕκαστον εἰώθαμεν τίθεσθαι περὶ ἕκαστα τὰ πολλά, οἷς ταὐτὸν ὄνομα ἐπιφέρομεν. ἢ οὐ μανθάνεις;

Μανθάνω.

Θῶμεν δὴ καὶ νῦν ὅτι βούλει τῶν πολλῶν. οἷον, εἰ
b 'θέλεις, πολλαί πού εἰσι κλῖναι καὶ τράπεζαι.

Πῶς δ' οὔ;

Ἀλλὰ ἰδέαι γέ που περὶ ταῦτα τὰ σκεύη δύο, μία μὲν κλίνης, μία δὲ τραπέζης.

Ναί.

Οὐκοῦν καὶ εἰώθαμεν λέγειν ὅτι ὁ δημιουργὸς ἑκατέρου τοῦ σκεύους πρὸς τὴν ἰδέαν βλέπων οὕτω ποιεῖ ὁ μὲν τὰς κλίνας, ὁ δὲ τὰς τραπέζας, αἷς ἡμεῖς χρώμεθα, καὶ τἆλλα κατὰ ταὐτά; οὐ γάρ που τήν γε ἰδέαν αὐτὴν δημιουργεῖ οὐδεὶς τῶν δημιουργῶν· πῶς γάρ;

Οὐδαμῶς.

Ἀλλ' ὅρα δὴ καὶ τόνδε τίνα καλεῖς τὸν δημιουργόν.

c Τὸν ποῖον;

Ὃς πάντα ποιεῖ, ὅσαπερ εἷς ἕκαστος τῶν χειροτεχνῶν.

Δεινόν τινα λέγεις καὶ θαυμαστὸν ἄνδρα.

Οὔπω γε, ἀλλὰ τάχα μᾶλλον φήσεις. ὁ αὐτὸς γὰρ οὗτος χειροτέχνης οὐ μόνον πάντα οἷός τε σκεύη ποιῆσαι, ἀλλὰ καὶ τὰ ἐκ τῆς γῆς φυόμενα ἅπαντα ποιεῖ καὶ ζῷα πάντα ἐργάζεται, τά τε ἄλλα καὶ ἑαυτόν, καὶ πρὸς τούτοις γῆν καὶ οὐρανὸν καὶ θεοὺς καὶ πάντα τὰ ἐν οὐρανῷ καὶ τὰ ἐν Ἅιδου ὑπὸ γῆς ἅπαντα ἐργάζεται.

d Πάνυ θαυμαστόν, ἔφη, λέγεις σοφιστήν.

Ἀπιστεῖς; ἦν δ' ἐγώ. καί μοι εἰπέ, τὸ παράπαν οὐκ ἄν σοι δοκεῖ εἶναι τοιοῦτος δημιουργός, ἢ τινὶ μὲν τρόπῳ γε-

Αὐτὸ εἶναι ἀλήθεια, εἶπε· ὅμως μπροστά σου δὲν θὰ ξεθάρρευα νὰ διατυπώσω μιὰ ὁποιαδήποτε γνώμη μου· γι' αὐτὸ κοίταξε νὰ τὸ κάνεις ἐσύ.

Συμφωνεῖς τότε νὰ ἀρχίσουμε ἀπὸ ἐδῶ τὴν ἔρευνά μας ἀκολουθώντας τὴ συνηθισμένη μέθοδο; Συνήθως, δηλαδή, δεχόμαστε ὅτι ὑπάρχει μιὰ ὁρισμένη ἰδέα —μία σὲ καθεμιὰ περίπτωση— γιὰ κάθε σύνολο ἐπιμέρους πραγμάτων, γιὰ τὰ ὁποῖα χρησιμοποιοῦμε τὸ αὐτὸ ὄνομα. Ἢ μήπως δὲν καταλαβαίνεις;

Καταλαβαίνω.

Ἂς πάρουμε, ἔτσι, καὶ τώρα ἕνα ὁποιοδήποτε τέτοιο σύνολο ἐπιμέρους πραγμάτων. Ὑπάρχουν λόγου χάριν, [b] ἂν θέλεις, πολλὰ ἀνάκλιντρα καὶ πολλὰ τραπέζια.

Ἀσφαλῶς.

Ἰδεατὲς φόρμες ὅμως γιὰ αὐτὰ τὰ ἀντικείμενα ὑπάρχουν μόνο δύο: μία γιὰ τὸ ἀνάκλιντρο καὶ μία γιὰ τὸ τραπέζι.

Ναί.

Καὶ συνήθως δὲν λέμε ὅτι ὁ κατασκευαστὴς τοῦ ἑνὸς ἢ τοῦ ἄλλου ἀπὸ αὐτὰ τὰ δύο πράγματα τὰ κατασκευάζει —ὁ ἕνας τὰ ἀνάκλιντρα κι ὁ ἄλλος τὰ τραπέζια, αὐτὰ ποὺ χρησιμοποιοῦμε ἐμεῖς— ἔχοντας τὸ βλέμμα του στραμμένο στὴν ἰδεατὴ φόρμα, κι ὅτι τὸ ἴδιο συμβαίνει καὶ μὲ τὰ ἄλλα πράγματα; Γιατὶ ἀσφαλῶς κανένας κατασκευαστὴς δὲν πλάθει αὐτὴ καθεαυτὴν τὴν ἰδεατὴ φόρμα· πῶς θὰ μποροῦσε ἄλλωστε;

Μὲ κανέναν τρόπο.

Δὲς ὅμως τώρα τί ὄνομα θὰ δώσεις σὲ τοῦτο τὸν πλάστη.

[c] Σὲ ποιόν;

Σ' αὐτὸν ποὺ φτιάχνει τὰ πάντα, ὅσα κατασκευάζουν οἱ τεχνίτες, ἕνας-ἕνας χωριστά.

Μιλᾶς γιὰ ἕναν τρομερὸ καὶ καταπληκτικὸ ἄνθρωπο.

Περίμενε λίγο· γρήγορα θά 'χεις νὰ λὲς περισσότερα. Γιατὶ ὁ ἴδιος αὐτὸς τεχνίτης δὲν εἶναι μόνο ἱκανὸς νὰ φτιάξει τὰ κάθε λογῆς κατασκευάσματα ἀλλὰ φτιάχνει ἐπίσης ὅλα ὅσα ξεφυτρώνουν ἀπὸ τὴ γῆ καὶ ἀκόμη ὅλα τὰ ἔμβια ὄντα, *καὶ* τὰ ἄλλα *καὶ* τὸν ἑαυτό του, κι ἐπιπλέον τὴ γῆ καὶ τὸν οὐρανὸ καὶ τοὺς θεοὺς καὶ ὅλα ὅσα εἶναι στὸν οὐρανὸ καὶ ὅσα στὸν Ἅδη κάτω ἀπὸ τὴ γῆ τὰ δημιουργεῖ ὅλα.

[d] Μιλᾶς, εἶπε, γιὰ ἕναν τεχνίτη πολὺ ἀξιοθαύμαστο.

Δὲν μὲ πιστεύεις; Γιά πές μου, εἶσαι τῆς γνώμης πὼς ἕνας τέτοιος πλάστης δὲν εἶναι κἂν δυνατὸν νὰ ὑπάρξει ἢ ὅτι μὲ κάποιον τρόπο *εἶναι δυνατὸν* νὰ

νέσθαι ἂν τούτων ἁπάντων ποιητής, τινὶ δὲ οὐκ ἄν; ἢ οὐκ αἰσθάνῃ ὅτι κἂν αὐτὸς οἷός τ' εἴης πάντα ταῦτα ποιῆσαι τρόπῳ γέ τινι;

Καὶ τίς, ἔφη, ὁ τρόπος οὗτος;

Οὐ χαλεπός, ἦν δ' ἐγώ, ἀλλὰ πολλαχῇ καὶ ταχὺ δημιουργούμενος, τάχιστα δέ που, εἰ 'θέλεις λαβὼν κάτοπτρον
e περιφέρειν πανταχῇ· ταχὺ μὲν ἥλιον ποιήσεις καὶ τὰ ἐν τῷ οὐρανῷ, ταχὺ δὲ γῆν, ταχὺ δὲ σαυτόν τε καὶ τἆλλα ζῷα καὶ σκεύη καὶ φυτὰ καὶ πάντα ὅσα νυνδὴ ἐλέγετο.

Ναί, ἔφη, φαινόμενα, οὐ μέντοι ὄντα γέ που τῇ ἀληθείᾳ.

Καλῶς, ἦν δ' ἐγώ, καὶ εἰς δέον ἔρχῃ τῷ λόγῳ. τῶν τοιούτων γὰρ οἶμαι δημιουργῶν καὶ ὁ ζωγράφος ἐστίν. ἢ γάρ;

Πῶς γὰρ οὔ;

Ἀλλὰ φήσεις οὐκ ἀληθῆ οἶμαι αὐτὸν ποιεῖν ἃ ποιεῖ. καίτοι τρόπῳ γέ τινι καὶ ὁ ζωγράφος κλίνην ποιεῖ· ἢ οὔ;

Ναί, ἔφη, φαινομένην γε καὶ οὗτος.

597 Τί δὲ ὁ κλινοποιός; οὐκ ἄρτι μέντοι ἔλεγες ὅτι οὐ τὸ εἶδος ποιεῖ, ὃ δή φαμεν εἶναι ὃ ἔστι κλίνη, ἀλλὰ κλίνην τινά;

Ἔλεγον γάρ.

Οὐκοῦν εἰ μὴ ὃ ἔστιν ποιεῖ, οὐκ ἂν τὸ ὂν ποιοῖ, ἀλλά τι τοιοῦτον οἷον τὸ ὄν, ὂν δὲ οὔ· τελέως δὲ εἶναι ὂν τὸ τοῦ κλινουργοῦ ἔργον ἢ ἄλλου τινὸς χειροτέχνου εἴ τις φαίη, κινδυνεύει οὐκ ἂν ἀληθῆ λέγειν;

Οὔκουν, ἔφη, ὥς γ' ἂν δόξειεν τοῖς περὶ τοὺς τοιούσδε λόγους διατρίβουσιν.

Μηδὲν ἄρα θαυμάζωμεν εἰ καὶ τοῦτο ἀμυδρόν τι τυγχάνει ὂν πρὸς ἀλήθειαν.

b Μὴ γάρ.

ὑπάρξει ἕνας δημιουργὸς ὅλων αὐτῶν τῶν πραγμάτων καὶ μὲ ἕναν ἄλλο τρόπο ὄχι; Ἢ μήπως δὲν ἀντιλαμβάνεσαι ὅτι καὶ ἐσὺ ὁ ἴδιος θὰ μποροῦσες νὰ τὰ πλάσεις αὐτὰ ὅλα μὲ κάποιον, βέβαια, τρόπο;

Καὶ ποιός, εἶπε, εἶναι αὐτὸς ὁ τρόπος;

Δὲν εἶναι δὰ καὶ κανένα δύσκολο πρᾶγμα, εἶπα ἐγώ, ἀλλὰ κάτι ποὺ γίνεται μὲ ποικίλα μέσα καὶ στὰ γρήγορα, ἰδίως ἂν ἔπαιρνες ἕναν καθρέφτη καὶ [e] τὸν περιέφερες παντοῦ: ἀμέσως θὰ φτιάξεις ἕναν ἥλιο κι ὅ,τι ὑπάρχει στὸν οὐρανό, ἀμέσως καὶ μιὰ γῆ, ἀμέσως μετὰ ἐσένα τὸν ἴδιο καὶ τὰ ἄλλα ζωντανὰ ὄντα καὶ τὰ κατασκευάσματα καὶ τὰ φυτὰ κι ὅλα ὅσα περιγράψαμε τώρα δά.

Ναί, εἶπε, μόνο ποὺ θὰ πρόκειται ὅμως γιὰ *ἐμφανίσεις* τῶν πραγμάτων κι ὄχι, θαρρῶ, γιὰ ἀληθινὰ ὄντα.

Θαυμάσια παρατήρηση, εἶπα ἐγώ, καὶ ὅ,τι πρέπει γιὰ τὸ ἐπιχείρημά μου. Γιατὶ ἕνας ἀπὸ τοὺς δημιουργοὺς αὐτῆς τῆς λογῆς εἶναι, νομίζω, καὶ ὁ ζωγράφος· ἢ ὄχι;

Ἀσφαλῶς.

Ἔχω ὅμως τὴ γνώμη ὅτι θὰ ὑποστηρίξεις πὼς αὐτὰ ποὺ φτιάχνει ὁ ζωγράφος δὲν τὰ φτιάχνει ἀληθινά. Μόλο, βέβαια, ποὺ κατὰ κάποιον τρόπο καὶ ὁ ζωγράφος ἀνάκλιντρο φτιάχνει· ἢ μήπως ὄχι;

Ναί, εἶπε, ἀλλὰ *φαινομενικὸ* καὶ αὐτός.

[597a] Ὁ ξυλουργὸς ὅμως; Δὲν ἔλεγες τώρα δὰ ὅτι δὲν κατασκευάζει τὴν ἰδεατὴ φόρμα, δηλαδὴ αὐτὸ ποὺ ἐμεῖς ὑποστηρίζουμε πὼς εἶναι *κατουσίαν* τὸ ἀνάκλιντρο, ἀλλὰ ἁπλῶς *ἕνα κάποιο* ἀνάκλιντρο;

Ναί, ἔτσι ἔλεγα.

Τότε λοιπόν, ἀφοῦ κατασκευάζει αὐτὸ τὸ ὁποῖο δὲν ἔχει ἀληθινὴ ὑπόσταση, κανένας δὲν θὰ ἔλεγε ὅτι κατασκευάζει τὸ *ἀληθινὸ* ὂν ἀλλὰ ὅτι κατασκευάζει κάτι *σὰν* τὸ ὂν ποὺ ὅμως *δὲν* εἶναι τὸ ὄν. Κι ἂν θὰ ἰσχυριζόταν κάποιος ὅτι τὸ ἀνάκλιντρο ποὺ φτιάχνει ὁ ξυλουργὸς ἢ τὸ κατασκεύασμα κάποιου ἄλλου τεχνίτη εἶναι ὂν μὲ τὴν ἀπόλυτη σημασία τῆς λέξης, τὸ πιὸ πιθανὸ εἶναι ὅτι δὲν θὰ ἔλεγε κάτι ἀληθινό· σωστά;

Κατὰ τὴ γνώμη ἐκείνων τουλάχιστον οἱ ὁποῖοι ἀσχολοῦνται μὲ τὴ διερεύνηση αὐτῶν τῶν ζητημάτων δὲν θὰ ἔλεγε κάτι ἀληθινό.

Νὰ μὴ μᾶς ἐκπλήσσει ἑπομένως ἂν καὶ αὐτὸ τὸ κατασκεύασμα συμβαίνει νὰ εἶναι κάτι πολὺ χλωμὸ σὲ σύγκριση μὲ τὴν ἀλήθεια.

[b] Βέβαια, καθόλου.

Βούλει οὖν, ἔφην, ἐπ' αὐτῶν τούτων ζητήσωμεν τὸν μιμητὴν τοῦτον, τίς ποτ' ἐστίν;

Εἰ βούλει, ἔφη.

Οὐκοῦν τριτταί τινες κλῖναι αὗται γίγνονται· μία μὲν ἡ ἐν τῇ φύσει οὖσα, ἣν φαῖμεν ἄν, ὡς ἐγᾦμαι, θεὸν ἐργάσασθαι. ἢ τίν' ἄλλον;

Οὐδένα, οἶμαι.

Μία δέ γε ἣν ὁ τέκτων.

Ναί, ἔφη.

Μία δὲ ἣν ὁ ζωγράφος. ἢ γάρ;

Ἔστω.

Ζωγράφος δή, κλινοποιός, θεός, τρεῖς οὗτοι ἐπιστάται τρισὶν εἴδεσι κλινῶν.

Ναὶ τρεῖς.

c Ὁ μὲν δὴ θεός, εἴτε οὐκ ἐβούλετο, εἴτε τις ἀνάγκη ἐπῆν μὴ πλέον ἢ μίαν ἐν τῇ φύσει ἀπεργάσασθαι αὐτὸν κλίνην, οὕτως ἐποίησεν μίαν μόνον αὐτὴν ἐκείνην ὃ ἔστιν κλίνη· δύο δὲ τοιαῦται ἢ πλείους οὔτε ἐφυτεύθησαν ὑπὸ τοῦ θεοῦ οὔτε μὴ φυῶσιν.

Πῶς δή; ἔφη.

Ὅτι, ἦν δ' ἐγώ, εἰ δύο μόνας ποιήσειεν, πάλιν ἂν μία ἀναφανείη ἧς ἐκεῖναι ἂν αὖ ἀμφότεραι τὸ εἶδος ἔχοιεν, καὶ εἴη ἂν ὃ ἔστιν κλίνη ἐκείνη ἀλλ' οὐχ αἱ δύο.

Ὀρθῶς, ἔφη.

d Ταῦτα δὴ οἶμαι εἰδὼς ὁ θεός, βουλόμενος εἶναι ὄντως κλίνης ποιητὴς ὄντως οὔσης, ἀλλὰ μὴ κλίνης τινὸς μηδὲ κλινοποιός τις, μίαν φύσει αὐτὴν ἔφυσεν.

Ἔοικεν.

Βούλει οὖν τοῦτον μὲν φυτουργὸν τούτου προσαγορεύωμεν, ἤ τι τοιοῦτον;

Δίκαιον γοῦν, ἔφη, ἐπειδήπερ φύσει γε καὶ τοῦτο καὶ τἆλλα πάντα πεποίηκεν.

Θέλεις, τότε, εἶπα, νὰ ἐπιχειρήσουμε μὲ βάση αὐτὰ τὰ παραδείγματα νὰ ἀνιχνεύσουμε τί πρᾶγμα τέλος πάντων εἶναι αὐτὸς ὁ μιμητής;

Ἂν τὸ θέλεις ἐσύ, ναί.

Προκύπτουν λοιπὸν τοῦτα τὰ τριῶν λογιῶν ἀνάκλιντρα: Ἕνα, αὐτὸ ποὺ ὑπάρχει στὴν περιοχὴ τῆς ἀληθινῆς ὑπόστασης, γιὰ τὸ ὁποῖο, καθὼς νομίζω ἐγώ, μποροῦμε νὰ ποῦμε ὅτι τὸ ἔχει κατασκευάσει ὁ θεός. Ἢ ποιός ἄλλος;

Κανένας ἄλλος, κατὰ τὴ γνώμη μου.

Ἕνα ἄλλο ποὺ τὸ ἔχει φτιάξει ὁ ξυλουργός.

Ναί, εἶπε.

Καὶ ἕνα ἄλλο ὁ ζωγράφος. Ἔτσι;

Ἂς ποῦμε.

Ζωγράφος, λοιπόν, ξυλουργός, θεός, εἶναι τρεῖς τεχνίτες γιὰ τριῶν λογιῶν ἀνάκλιντρα.

Ναί, τρεῖς.

[c] Ὁ θεός, τώρα, εἴτε ἐπειδὴ δὲν ἤθελε, εἴτε ἐπειδὴ κάποιος ἀναγκασμὸς τὸν ὑποχρέωνε νὰ μὴ φτιάξει στὴν ἰδεατὴ φύση περισσότερα ἀπὸ *ἕνα* ἀνάκλιντρο, ἔπλασε μόνον ἐκεῖνο τὸ ἕνα ποὺ ἔχει τὴν *πραγματικὴ* ὑπόσταση τοῦ ἀνακλίντρου· δύο ἀνάκλιντρα τέτοιας λογῆς, ἢ περισσότερα, οὔτε πλάστηκαν ἀπὸ τὸ θεὸ οὔτε πρόκειται ποτὲ νὰ πλαστοῦν.

Πῶς ἔτσι; εἶπε.

Διότι, εἶπα ἐγώ, ἀκόμη κι ἂν ἔφτιαχνε ὁ θεὸς ἔστω δύο ὅλα κι ὅλα ἀνάκλιντρα, πάλι θὰ παρουσιαζόταν ἕνα τρίτο ἰδεατὸ ἀνάκλιντρο τοῦ ὁποίου τὴν ἀληθινὴ ὑπόσταση θὰ μοιράζονταν ἐκεῖνα τὰ δύο, κι ἔτσι ἀληθινὸ ἀνάκλιντρο θὰ ἦταν *τοῦτο* κι ὄχι ἐκεῖνα τὰ δύο ἄλλα.

Σωστά, εἶπε.

[d] Γνωρίζοντάς τα, νομίζω, αὐτὰ ὁ θεὸς καὶ θέλοντας νὰ εἶναι σταλήθεια πλάστης ἑνὸς ἀνάκλιντρου μὲ *ἀληθινὴ ὑπόσταση* κι ὄχι ἁπλῶς ἑνὸς κάποιου οὔτε κι ἕνας κάποιος κατασκευαστής, τὸ ἔπλασε ἔτσι ὥστε στὴν ἀληθινὴ φύση του τὸ ἀνάκλιντρο νὰ εἶναι ἕνα καὶ μοναδικό.

Ἔτσι φαίνεται.

Νὰ τὸν ἀποκαλέσουμε λοιπὸν πλάστη τῆς *ἀληθινῆς φύσης* τοῦ ἀνακλίντρου ἢ κάτι παρόμοιο;

Ὁπωσδήποτε, εἶπε, τοῦ ἀξίζει αὐτὸς ὁ χαρακτηρισμός, ἀφοῦ καὶ αὐτὸ καὶ ὅλα τὰ ἄλλα τὰ ἔχει πλάσει στὴν αὐθεντική τους ὑπόσταση.

Τί δὲ τὸν τέκτονα; ἆρ' οὐ δημιουργὸν κλίνης;

Ναί.

Ἦ καὶ τὸν ζωγράφον δημιουργὸν καὶ ποιητὴν τοῦ τοιούτου;

Οὐδαμῶς.

Ἀλλὰ τί αὐτὸν κλίνης φήσεις εἶναι;

e Τοῦτο, ἦ δ' ὅς, ἔμοιγε δοκεῖ μετριώτατ' ἂν προσαγορεύεσθαι, μιμητὴς οὗ ἐκεῖνοι δημιουργοί.

Εἶεν, ἦν δ' ἐγώ· τὸν τοῦ τρίτου ἄρα γεννήματος ἀπὸ τῆς φύσεως μιμητὴν καλεῖς;

Πάνυ μὲν οὖν, ἔφη.

Τοῦτ' ἄρα ἔσται καὶ ὁ τραγῳδοποιός, εἴπερ μιμητής ἐστι, τρίτος τις ἀπὸ βασιλέως καὶ τῆς ἀληθείας πεφυκώς, καὶ πάντες οἱ ἄλλοι μιμηταί.

Κινδυνεύει.

Τὸν μὲν δὴ μιμητὴν ὡμολογήκαμεν. εἰπὲ δέ μοι περὶ
598 τοῦ ζωγράφου τόδε· πότερα ἐκεῖνο αὐτὸ τὸ ἐν τῇ φύσει ἕκαστον δοκεῖ σοι ἐπιχειρεῖν μιμεῖσθαι ἢ τὰ τῶν δημιουργῶν ἔργα;

Τὰ τῶν δημιουργῶν, ἔφη.

Ἆρα οἷα ἔστιν ἢ οἷα φαίνεται; τοῦτο γὰρ ἔτι διόρισον.

Πῶς λέγεις; ἔφη.

Ὧδε· κλίνη, ἐάντε ἐκ πλαγίου αὐτὴν θεᾷ ἐάντε καταντικρὺ ἢ ὁπῃοῦν, μή τι διαφέρει αὐτὴ ἑαυτῆς, ἢ διαφέρει μὲν οὐδέν, φαίνεται δὲ ἀλλοία; καὶ τἆλλα ὡσαύτως;

Οὕτως, ἔφη· φαίνεται, διαφέρει δ' οὐδέν.

b Τοῦτο δὴ αὐτὸ σκόπει· πρὸς πότερον ἡ γραφικὴ πεποίηται περὶ ἕκαστον; πότερα πρὸς τὸ ὄν, ὡς ἔχει, μιμήσασθαι, ἢ πρὸς τὸ φαινόμενον, ὡς φαίνεται, φαντάσματος ἢ ἀληθείας οὖσα μίμησις;

Φαντάσματος, ἔφη.

Καὶ τὸ μαραγκὸ πῶς θὰ τὸν ποῦμε; Δὲν θὰ τὸν ποῦμε κατασκευαστὴ ἀνακλίντρου;

Ναί.

Τὸ ζωγράφο, τώρα, θὰ τὸν ἀποκαλέσουμε κατασκευαστὴ καὶ πλάστη ἑνὸς τέτοιου πράγματος;

Σὲ καμία περίπτωση.

Ἀλλὰ τότε τί θὰ πεῖς ὅτι εἶναι ὁ ζωγράφος σὲ σχέση μὲ τὸ ἀνάκλιντρο;

[e] Ἔχω τὴ γνώμη, εἶπε ἐκεῖνος, ὅτι ὁ πιὸ ταιριαστὸς χαρακτηρισμὸς θὰ ἦταν νὰ τὸν ποῦμε μιμητὴ τῶν πραγμάτων ποὺ κατασκευάζουν ἐκεῖνοι.

Ὡραῖα, εἶπα ἐγώ· μιμητή, ἑπομένως, χαρακτηρίζεις αὐτὸν ποὺ τὸ κατασκεύασμά του εἶναι στὴν τρίτη κατὰ σειρὰν θέση ἀπὸ τὴν ἀληθινὴ φύση· σωστά;

Ἀσφαλῶς, εἶπε.

Τὸ ἴδιο, συνεπῶς, θὰ εἶναι καὶ ὁ τραγικὸς ποιητής, ἐφόσον εἶναι μιμητής, δηλαδὴ ἀπὸ τὴ φύση του κάτι σὰν τρίτος στὴ σειρὰ μετὰ τὸν αὐθεντικὸ ἄρχοντα καὶ τὴν ἀλήθεια, κι ἐπίσης ὅλοι οἱ ἄλλοι.

Ἔτσι φαίνεται.

Ὅσον ἀφορᾶ τὸ μιμητὴ εἴμαστε, λοιπόν, σύμφωνοι. Σχετικὰ μὲ [598a] τὸ ζωγράφο ὅμως γιά πές μου τοῦτο: Προσπαθεῖ, κατὰ τὴ γνώμη σου, νὰ μιμηθεῖ κάθε φορὰ τὴν πραγματικότητα ποὺ ὑπάρχει στὴ φύση καθενὸς πράγματος ἢ τὰ κατασκευάσματα τῶν δημιουργῶν;

Τὰ κατασκευάσματα τῶν δημιουργῶν, εἶπε.

Ἄραγε ὅπως εἶναι αὐτὰ ἢ ὅπως φαίνονται; Γιατὶ πρέπει νὰ κάνεις καὶ αὐτὴ τὴ διάκριση.

Πῶς τὸ ἐννοεῖς; ρώτησε.

Ὡς ἑξῆς: Ἕνα κρεβάτι, ἂν τὸ κοιτᾶς ἀπὸ τὰ πλάγια ἢ κατ' εὐθεῖαν ἀπέναντι ἢ ἀπὸ ὁπουδήποτε ἀλλοῦ παρουσιάζει κάποια διαφορὰ τὸ ἴδιο ἀπὸ τὸν ἑαυτό του ἢ δὲν παρουσιάζει καμία ἀλλὰ ἁπλῶς *φαίνεται* διαφορετικό; Καὶ δὲν συμβαίνει τὸ ἴδιο καὶ μὲ τὰ ἄλλα πράγματα;

Ναί, εἶπε, φαίνεται διαφορετικό, χωρὶς ὡστόσο διόλου νὰ εἶναι.

[b] Συλλογίσου τοῦτο ἐδῶ. Τί ἀπὸ τὰ δύο κάνει ἡ ζωγραφικὴ μὲ κάθε ἀντικείμενό της; Προσπαθεῖ νὰ μιμηθεῖ ἔχοντας στραμμένο τὸ βλέμμα στὸ πραγματικὸ ὄν, ὅπως αὐτὸ εἶναι σταλήθεια, ἢ στὸ φαινομενικό, ἔτσι ὅπως αὐτὸ φαίνεται; Ἀποτελεῖ μίμηση τῆς ἀλήθειας ἢ μιᾶς φαινομενικότητας;

Μιᾶς φαινομενικότητας, εἶπε.

Πόρρω ἄρα που τοῦ ἀληθοῦς ἡ μιμητική ἐστιν καί, ὡς
ἔοικεν, διὰ τοῦτο πάντα ἀπεργάζεται, ὅτι σμικρόν τι ἑκάστου
ἐφάπτεται, καὶ τοῦτο εἴδωλον. οἷον ὁ ζωγράφος, φαμέν,
ζωγραφήσει ἡμῖν σκυτοτόμον, τέκτονα, τοὺς ἄλλους δημιουρ-
c γούς, περὶ οὐδενὸς τούτων ἐπαΐων τῶν τεχνῶν· ἀλλ' ὅμως
παῖδάς γε καὶ ἄφρονας ἀνθρώπους, εἰ ἀγαθὸς εἴη ζωγράφος,
γράψας ἂν τέκτονα καὶ πόρρωθεν ἐπιδεικνὺς ἐξαπατῷ ἂν τῷ
δοκεῖν ὡς ἀληθῶς τέκτονα εἶναι.

Τί δ' οὔ;

Ἀλλὰ γὰρ οἶμαι, ὦ φίλε, τόδε δεῖ περὶ πάντων τῶν τοι-
ούτων διανοεῖσθαι· ἐπειδάν τις ἡμῖν ἀπαγγέλλῃ περί του,
ὡς ἐνέτυχεν ἀνθρώπῳ πάσας ἐπισταμένῳ τὰς δημιουργίας
καὶ τἆλλα πάντα ὅσα εἷς ἕκαστος οἶδεν, οὐδὲν ὅτι οὐχὶ
d ἀκριβέστερον ὁτουοῦν ἐπισταμένῳ, ὑπολαμβάνειν δεῖ τῷ
τοιούτῳ ὅτι εὐήθης τις ἄνθρωπος, καί, ὡς ἔοικεν, ἐντυχὼν
γόητί τινι καὶ μιμητῇ ἐξηπατήθη, ὥστε ἔδοξεν αὐτῷ πάσ-
σοφος εἶναι, διὰ τὸ αὐτὸς μὴ οἷός τ' εἶναι ἐπιστήμην καὶ
ἀνεπιστημοσύνην καὶ μίμησιν ἐξετάσαι.

Ἀληθέστατα, ἔφη.

Οὐκοῦν, ἦν δ' ἐγώ, μετὰ τοῦτο ἐπισκεπτέον τήν τε
τραγῳδίαν καὶ τὸν ἡγεμόνα αὐτῆς Ὅμηρον, ἐπειδή τινων
e ἀκούομεν ὅτι οὗτοι πάσας μὲν τέχνας ἐπίστανται, πάντα δὲ
τὰ ἀνθρώπεια τὰ πρὸς ἀρετὴν καὶ κακίαν, καὶ τά γε θεῖα·
ἀνάγκη γὰρ τὸν ἀγαθὸν ποιητήν, εἰ μέλλει περὶ ὧν ἂν ποιῇ
καλῶς ποιήσειν, εἰδότα ἄρα ποιεῖν, ἢ μὴ οἷόν τε εἶναι
ποιεῖν. δεῖ δὴ ἐπισκέψασθαι πότερον μιμηταῖς τούτοις
οὗτοι ἐντυχόντες ἐξηπάτηνται καὶ τὰ ἔργα αὐτῶν ὁρῶντες
599 οὐκ αἰσθάνονται τριττὰ ἀπέχοντα τοῦ ὄντος καὶ ῥᾴδια ποιεῖν
μὴ εἰδότι τὴν ἀλήθειαν —φαντάσματα γὰρ ἀλλ' οὐκ ὄντα
ποιοῦσιν— ἤ τι καὶ λέγουσιν καὶ τῷ ὄντι οἱ ἀγαθοὶ ποιηταὶ
ἴσασιν περὶ ὧν δοκοῦσιν τοῖς πολλοῖς εὖ λέγειν.

Πάνυ μὲν οὖν, ἔφη, ἐξεταστέον.

Οἴει οὖν, εἴ τις ἀμφότερα δύναιτο ποιεῖν, τό τε μιμηθη-

Ἀπέχει ἄρα πολὺ ἀπὸ τὴν ἀλήθεια ἡ μιμητικὴ καί, καθὼς φαίνεται, καταφέρνει νὰ τὰ φτιάχνει ὅλα, ἐπειδὴ καταπιάνεται μὲ ἕνα μικρὸ μέρος κάθε πράγματος, καὶ μάλιστα μὲ ἕνα *εἴδωλό* του. Ὁ ζωγράφος, γιὰ παράδειγμα, λέμε ὅτι θὰ μᾶς ζωγραφίσει ἕναν τσαγκάρη, ἕναν μαραγκὸ καὶ τοὺς ἄλλους τεχνίτες, [c] χωρὶς νὰ ἔχει ἰδέα γιὰ τὶς τέχνες κανενὸς ἀπὸ αὐτούς· ὡστόσο, ἂν εἶναι καλὸς ζωγράφος, θὰ μποροῦσε ζωγραφίζοντας ἕναν μαραγκὸ καὶ δείχνοντάς τον ἀπὸ μακριὰ νὰ ξεγελάσει κάποια παιδιὰ καὶ κάποιους ἄμυαλους ἀνθρώπους πὼς τάχα πρόκειται γιὰ ἀληθινὸ μαραγκό.

Ἀμφιβάλλεις;

Ἀλλὰ νομίζω, φίλε μου, ὅτι σχετικὰ μὲ ὅλα αὐτὰ τὰ πράγματα πρέπει νὰ ἔχουμε στὸ νοῦ μας τοῦτο. Ἂν μᾶς ἔλεγε κάποιος ὅτι συνάντησε ἕναν ἄνθρωπο ὁ ὁποῖος κάτεχε ὅλες τὶς τέχνες καὶ ὅλα τὰ ἄλλα, ὅσα γνωρίζει κάθε ἕνας χωριστά, κι ὅτι δὲν ὑπῆρχε τίποτα ποὺ αὐτὸς [d] νὰ μὴν τὸ γνώριζε καλύτερα ἀπὸ ὁποιονδήποτε ἄλλο, θά 'πρεπε νὰ τοῦ ἀπαντήσουμε ὅτι λίγο ὣς πολὺ εἶναι ἀφελὴς καὶ ὅτι, καθὼς φαίνεται, ἔπεσε ἐπάνω σὲ κάποιον ἀπατεώνα καὶ τεχνίτη τῆς μίμησης, ὁ ὁποῖος τὸν ξεγέλασε καὶ τοῦ ἔδωσε τὴν ἐντύπωση ὅτι εἶναι παντογνώστης, ἐπειδὴ ὁ ἴδιος δὲν εἶναι σὲ θέση νὰ ἐλέγξει τί εἶναι γνώση καὶ τί ἄγνοια καὶ μίμηση.

Πολὺ σωστά, εἶπε.

Κι ὕστερα ἀπὸ αὐτό, εἶπα ἐγώ, πρέπει νὰ ἐξετάσουμε τὴν τραγωδία καὶ τὸν πρῶτο ὁδηγό της, τὸν Ὅμηρο, ἐπειδὴ [e] ἀκοῦμε ὁρισμένους νὰ λένε ὅτι οἱ τραγικοὶ κι ὁ Ὅμηρος κατέχουν ὅλες τὶς τέχνες καὶ ὅλα τὰ ἀνθρώπινα πράγματα, ὅσα σχετίζονται μὲ τὴν ἀρετὴ καὶ τὴν κακία, κι ἐπίσης τὰ θεϊκά· γιατὶ ὁ καλὸς ποιητής, λένε, ἂν πρόκειται νὰ συνθέσει ὄμορφα τὸ ποιητικὸ ἔργο ποὺ πάει νὰ συνθέσει, εἶναι ἀπαραίτητο νὰ τὸ κάνει *ἔχοντας γνώσεις*, διαφορετικὰ δὲν θὰ εἶναι σὲ θέση νὰ κάνει τίποτα. Πρέπει ἔτσι νὰ ἐξετάσουμε μήπως οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ ἔτυχε νὰ πέσουν ἐπάνω σὲ τεχνίτες τῆς μίμησης κι ἔχουν ἔτσι ἐξαπατηθεῖ ὥστε βλέποντας τὰ ἔργα τους [599a] νὰ μὴν ἀντιλαμβάνονται ὅτι τὰ ἔργα αὐτὰ ἀπέχουν τρεῖς θέσεις ἀπὸ τὸ πραγματικὸ ὂν κι ὅτι εἶναι εὔκολο νὰ τὰ φτιάξει καὶ κάποιος ποὺ δὲν γνωρίζει τὴν ἀλήθεια —γιατὶ οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ *φαντάσματα* κατασκευάζουν καὶ ὄχι ἀληθινὰ ὄντα— ἢ πάλι μήπως *ἔχει* κάποια βάση αὐτὸ ποὺ λένε καὶ ὄντως οἱ καλοὶ ποιητὲς *γνωρίζουν* τὰ πράγματα, γιὰ τὰ ὁποῖα ὁ πολὺς κόσμος ἔχει τὴ γνώμη ὅτι μιλοῦν ὡραῖα.

Ναί, εἶπε, αὐτὸ ἀσφαλῶς πρέπει νὰ τὸ ἐξετάσουμε.

Φαντάζεσαι λοιπὸν ὅτι ἂν κάποιος μποροῦσε νὰ ἔφτιαχνε καὶ τὰ δύο: *καὶ*

σόμενον καὶ τὸ εἴδωλον, ἐπὶ τῇ τῶν εἰδώλων δημιουργίᾳ ἑαυτὸν ἀφεῖναι ἂν σπουδάζειν καὶ τοῦτο προστήσασθαι τοῦ
b ἑαυτοῦ βίου ὡς βέλτιστον ἔχοντα;

Οὐκ ἔγωγε.

Ἀλλ' εἴπερ γε οἶμαι ἐπιστήμων εἴη τῇ ἀληθείᾳ τούτων πέρι ἅπερ καὶ μιμεῖται, πολὺ πρότερον ἐν τοῖς ἔργοις ἂν σπουδάσειεν ἢ ἐπὶ τοῖς μιμήμασι, καὶ πειρῷτο ἂν πολλὰ καὶ καλὰ ἔργα ἑαυτοῦ καταλιπεῖν μνημεῖα, καὶ εἶναι προθυμοῖτ' ἂν μᾶλλον ὁ ἐγκωμιαζόμενος ἢ ὁ ἐγκωμιάζων.

Οἶμαι, ἔφη· οὐ γὰρ ἐξ ἴσου ἥ τε τιμὴ καὶ ἡ ὠφελία.

Τῶν μὲν τοίνυν ἄλλων πέρι μὴ ἀπαιτῶμεν λόγον Ὅμη-
c ρον ἢ ἄλλον ὁντινοῦν τῶν ποιητῶν, ἐρωτῶντες εἰ ἰατρικὸς ἦν τις αὐτῶν ἀλλὰ μὴ μιμητὴς μόνον ἰατρικῶν λόγων, τίνας ὑγιεῖς ποιητής τις τῶν παλαιῶν ἢ τῶν νέων λέγεται πεποιηκέναι, ὥσπερ Ἀσκληπιός, ἢ τίνας μαθητὰς ἰατρικῆς κατελίπετο, ὥσπερ ἐκεῖνος τοὺς ἐκγόνους, μηδ' αὖ περὶ τὰς ἄλλας τέχνας αὐτοὺς ἐρωτῶμεν, ἀλλ' ἐῶμεν· περὶ δὲ ὧν μεγίστων τε καὶ καλλίστων ἐπιχειρεῖ λέγειν Ὅμηρος, πολέμων τε πέρι καὶ στρατηγιῶν καὶ διοικήσεων πόλεων, καὶ
d παιδείας πέρι ἀνθρώπου, δίκαιόν που ἐρωτᾶν αὐτὸν πυνθανομένους· Ὦ φίλε Ὅμηρε, εἴπερ μὴ τρίτος ἀπὸ τῆς ἀληθείας εἶ ἀρετῆς πέρι, εἰδώλου δημιουργός, ὃν δὴ μιμητὴν ὡρισάμεθα, ἀλλὰ καὶ δεύτερος, καὶ οἷός τε ἦσθα γιγνώσκειν ποῖα ἐπιτηδεύματα βελτίους ἢ χείρους ἀνθρώπους ποιεῖ ἰδίᾳ καὶ δημοσίᾳ, λέγε ἡμῖν τίς τῶν πόλεων διὰ σὲ βέλτιον ᾤκησεν, ὥσπερ διὰ Λυκοῦργον Λακεδαίμων καὶ δι' ἄλλους πολλοὺς
e πολλαὶ μεγάλαι τε καὶ σμικραί; σὲ δὲ τίς αἰτιᾶται πόλις νομοθέτην ἀγαθὸν γεγονέναι καὶ σφᾶς ὠφεληκέναι; Χαρώνδαν μὲν γὰρ Ἰταλία καὶ Σικελία, καὶ ἡμεῖς Σόλωνα· σὲ δὲ τίς; ἕξει τινὰ εἰπεῖν;

Οὐκ οἶμαι, ἔφη ὁ Γλαύκων· οὔκουν λέγεταί γε οὐδ' ὑπ' αὐτῶν Ὁμηριδῶν.

τὸ πραγματικὸ ἀντικείμενο *καὶ* τὴν ἀπεικόνισή του, θὰ ἄφηνε τὸν ἑαυτό του νὰ καταπιάνεται στὰ σοβαρὰ μὲ τὴν κατασκευὴ εἰδώλων κι ὅτι θὰ ἔβαζε *αὐτὸ* γιὰ βιτρίνα τῆς ζωῆς του [b] ὡς τὸ καλύτερο πρᾶγμα ποὺ θὰ διέθετε;

Ἐγώ, ὄχι.

Ἀλλά, ὑποθέτω, ἐὰν θὰ εἶχε σταλήθεια γνώση γιὰ τὰ πράγματα τὰ ὁποῖα μιμεῖται, θὰ φρόντιζε μὲ πολὺ μεγαλύτερο ζῆλο νὰ πράττει παρὰ νὰ μιμεῖται καὶ θὰ προσπαθοῦσε νὰ ἀφήσει πίσω του πολλὰ καὶ καλὰ ἔργα *δικά του* ποὺ νὰ θυμίζουν τὴν ὕπαρξή του, προτιμώντας μᾶλλον νὰ τὸν ἐγκωμιάζουν παρὰ νὰ ἐγκωμιάζει αὐτός.

Τὸ ἴδιο ὑποθέτω κι ἐγώ, εἶπε· γιατὶ ἀσφαλῶς δὲν εἶναι ἴσα καὶ ὅμοια ἡ δόξα καὶ τὸ ὄφελος στὴ μιὰ καὶ στὴν ἄλλη περίπτωση.

Γιὰ τὰ ἄλλα πράγματα λοιπὸν ἂς μὴν ἀπαιτοῦμε ἀπὸ τὸν Ὅμηρο [c] ἢ ἀπὸ ὁποιονδήποτε ἄλλο ποιητὴ νὰ μᾶς δώσουν λογαριασμό, ζητώντας τους νὰ μᾶς ποῦν ἂν κάποιος ἀπὸ αὐτοὺς ἦταν γνώστης τῆς ἰατρικῆς καὶ ὄχι ἁπλῶς *μιμητὴς* τῆς ἰατρικῆς φρασεολογίας, ἢ ποιοί εἶναι οἱ ἄρρωστοι τοὺς ὁποίους κάποιος ποιητής, ἀπὸ τοὺς παλαιοὺς ἢ τοὺς νεότερους, τοὺς ἔχει κατὰ τὴν παράδοση γιατρέψει, ὅπως ἔκανε ὁ Ἀσκληπιός, ἢ ἂν ἄφησε μαθητὲς στὴν ἰατρική, ὅπως ἄφησε ὁ Ἀσκληπιὸς τοὺς δικούς του ἀπογόνους· οὔτε νὰ τοὺς ρωτήσουμε καὶ γιὰ τὶς ἄλλες τέχνες, ἀλλὰ νὰ τὰ ἀφήσουμε αὐτά. Καὶ γιὰ τὰ πιὸ σπουδαῖα καὶ τὰ πιὸ ὄμορφα ἀπὸ ὅσα δοκιμάζει νὰ πεῖ ὁ Ὅμηρος, γιὰ τοὺς πολέμους, τὴ διοίκηση τῶν στρατευμάτων, τὴ διακυβέρνηση τῶν πολιτειῶν, ἐπίσης [d] γιὰ τὴν παιδεία τοῦ ἀνθρώπου, ἔχουμε, θαρρῶ, τὸ δικαίωμα νὰ τὸν ρωτήσουμε καὶ νὰ τοῦ ζητήσουμε νὰ μᾶς πεῖ: «Φίλε Ὅμηρε, ἂν δὲν εἶσαι τρία σκαλοπάτια πιὸ κάτω ἀπὸ τὴν ἀλήθεια σὲ ὅ,τι ἀφορᾶ τὴν ἀρετὴ —ἕνας κατασκευαστὴς εἰδώλων ποὺ ἐμεῖς τὸν χαρακτηρίσαμε μιμητὴ— ἀλλὰ εἶσαι ἔστω δύο σκαλοπάτια πιὸ κάτω καὶ μπορεῖς νὰ γνωρίζεις ποιὲς ἀσχολίες κάνουν τοὺς ἀνθρώπους καλύτερους ἢ χειρότερους στὴν ἰδιωτικὴ καὶ στὴ δημόσια ζωή τους, γιά λέγε μας ποιά πολιτεία κυβερνήθηκε χάρη *σ' ἐσένα* καλύτερα, ὅπως ἡ Λακεδαίμων χάρη στὸν Λυκοῦργο, κι ὅπως χάρη σὲ ἄλλους πολλοὺς κυβερνήθηκαν καλύτερα πολιτεῖες [e] πολλές, μεγάλες καὶ μικρές; Κι ἐσένανε ποιά πολιτεία σὲ μνημονεύει ὡς καλὸ νομοθέτη καὶ εὐεργέτη της; Τὸν Χαρώνδα τὸν ἔχουνε στὴν Ἰταλία καὶ στὴ Σικελία, κι ἐμεῖς ἔχουμε τὸν Σόλωνα· ἐσένα ποιός τόπος σὲ μνημονεύει;» Θὰ ἔχει νὰ μᾶς πεῖ κανέναν;

Δὲν φαντάζομαι, εἶπε ὁ Γλαύκων· ἀκόμη καὶ οἱ ἀφοσιωμένοι θαυμαστές του δὲν λένε τίποτα γι' αὐτό.

600 Ἀλλὰ δή τις πόλεμος ἐπὶ Ὁμήρου ὑπ' ἐκείνου ἄρχοντος ἢ συμβουλεύοντος εὖ πολεμηθεὶς μνημονεύεται;

Οὐδείς.

Ἀλλ' οἷα δὴ εἰς τὰ ἔργα σοφοῦ ἀνδρὸς πολλαὶ ἐπίνοιαι καὶ εὐμήχανοι εἰς τέχνας ἤ τινας ἄλλας πράξεις λέγονται, ὥσπερ αὖ Θάλεώ τε πέρι τοῦ Μιλησίου καὶ Ἀναχάρσιος τοῦ Σκύθου;

Οὐδαμῶς τοιοῦτον οὐδέν.

Ἀλλὰ δὴ εἰ μὴ δημοσίᾳ, ἰδίᾳ τισὶν ἡγεμὼν παιδείας αὐτὸς ζῶν λέγεται Ὅμηρος γενέσθαι, οἳ ἐκεῖνον ἠγάπων ἐπὶ
b συνουσίᾳ καὶ τοῖς ὑστέροις ὁδόν τινα παρέδοσαν βίου Ὁμηρικήν, ὥσπερ Πυθαγόρας αὐτός τε διαφερόντως ἐπὶ τούτῳ ἠγαπήθη, καὶ οἱ ὕστεροι ἔτι καὶ νῦν Πυθαγόρειον τρόπον ἐπονομάζοντες τοῦ βίου διαφανεῖς πῃ δοκοῦσιν εἶναι ἐν τοῖς ἄλλοις;

Οὐδ' αὖ, ἔφη, τοιοῦτον οὐδὲν λέγεται. ὁ γὰρ Κρεώφυλος, ὦ Σώκρατες, ἴσως, ὁ τοῦ Ὁμήρου ἑταῖρος, τοῦ ὀνόματος ἂν γελοιότερος ἔτι πρὸς παιδείαν φανείη, εἰ τὰ λεγόμενα περὶ Ὁμήρου ἀληθῆ. λέγεται γὰρ ὡς πολλή τις ἀμέλεια περὶ
c αὐτὸν ἦν ἐπ' αὐτοῦ ἐκείνου, ὅτε ἔζη.

Λέγεται γὰρ οὖν, ἦν δ' ἐγώ. ἀλλ' οἴει, ὦ Γλαύκων, εἰ τῷ ὄντι οἷός τ' ἦν παιδεύειν ἀνθρώπους καὶ βελτίους ἀπεργάζεσθαι Ὅμηρος, ἅτε περὶ τούτων οὐ μιμεῖσθαι ἀλλὰ γιγνώσκειν δυνάμενος, οὐκ ἄρ' ἂν πολλοὺς ἑταίρους ἐποιήσατο καὶ ἐτιμᾶτο καὶ ἠγαπᾶτο ὑπ' αὐτῶν, ἀλλὰ Πρωταγόρας μὲν ἄρα ὁ Ἀβδηρίτης καὶ Πρόδικος ὁ Κεῖος καὶ ἄλλοι πάμπολλοι δύνανται τοῖς ἐφ' ἑαυτῶν παριστάναι ἰδίᾳ συγγιγνό-
d μενοι ὡς οὔτε οἰκίαν οὔτε πόλιν τὴν αὑτῶν διοικεῖν οἷοί τ' ἔσονται, ἐὰν μὴ σφεῖς αὐτῶν ἐπιστατήσωσιν τῆς παιδείας, καὶ ἐπὶ ταύτῃ τῇ σοφίᾳ οὕτω σφόδρα φιλοῦνται, ὥστε μόνον οὐκ ἐπὶ ταῖς κεφαλαῖς περιφέρουσιν αὐτοὺς οἱ ἑταῖροι· Ὅμηρον δ' ἄρα οἱ ἐπ' ἐκείνου, εἴπερ οἷός τ' ἦν πρὸς ἀρετὴν ὀνῆσαι ἀνθρώπους, ἢ Ἡσίοδον ῥαψῳδεῖν ἂν περιιόντας εἴων,

[600a] Μήπως ὅμως μνημονεύεται κανένας πόλεμος σὲ 'κεῖνα τὰ χρόνια ποὺ νὰ κερδήθηκε μὲ ἀρχηγὸ τὸν Ὅμηρο ἢ μὲ τὶς συμβουλές του;

Κανένας.

Μήπως ὅμως γίνεται ἀναφορά, ὅπως θὰ περίμενε κανεὶς γιὰ ἕναν σοφὸ ἄνθρωπο, σὲ πολλὲς καὶ εὐρηματικὲς ἐπινοήσεις, τεχνικὲς ἢ ἄλλης φύσεως, σὰν αὐτὲς ποὺ ἀκοῦμε καὶ γιὰ τὸν Θαλῆ τὸν Μιλήσιο καὶ γιὰ τὸν Ἀνάχαρση τὸν Σκύθη;

Καμία τέτοια ἀναφορὰ δὲν ὑπάρχει.

Ἀλλὰ ἂν ὄχι στὴ δημόσια δράση, μήπως παραδίδεται γιὰ τὸν Ὅμηρο ὅτι στάθηκε, ὅσο ζοῦσε, κατιδίαν ὁδηγὸς στὴν πνευματικὴ συγκρότηση ὁρισμένων ἀνθρώπων, [b] ποὺ ἡ συναναστροφὴ μαζί του τοὺς ἔκανε νὰ τὸν ἀγαπήσουν καὶ ποὺ κατόπιν οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ παρέδωσαν στοὺς μεταγενέστερους ἕναν ἰδιαίτερο, *ὁμηρικό*, τρόπο ζωῆς, ὅπως ὁ Πυθαγόρας ποὺ καὶ ὁ ἴδιος ἀγαπήθηκε ἐξαιρετικὰ γιὰ αὐτὸ καὶ οἱ μεταγενέστεροι, χαρακτηρίζοντας τὸν τρόπο τῆς ζωῆς τους ἀκόμη καὶ τώρα ὡς πυθαγόρειο, δίνουν τὴν ἐντύπωση πὼς κάπως ξεχωρίζουν ἀνάμεσα στοὺς ἄλλους;

Οὔτε καμιὰ τέτοια παράδοση ὑπάρχει, εἶπε. Γιατὶ ὁ Κρεώφυλος, Σωκράτη, ὁ φίλος τοῦ Ὁμήρου, θὰ ἄφηνε ἴσως, ὡς ἐκφραστὴς μιᾶς ὁμηρικῆς παιδείας, πιὸ γελοία ἐντύπωση καὶ ἀπὸ τὸ ὄνομά του, ἂν ἀληθεύουν ὅσα λέγονται γιὰ τὸν Ὅμηρο. Γιατὶ ἡ παράδοση λέει πὼς τὸν εἶχαν πολὺ παραμελημένο [c] στὴν ἐποχή του τὸν Ὅμηρο, ὅσο δηλαδὴ ἦταν ζωντανός.

Ὑπάρχει, πραγματικά, εἶπα ἐγώ, μιὰ τέτοια παράδοση. Πιστεύεις, ὅμως, Γλαύκων, ὅτι ἂν ὁ Ὅμηρος ὄντως ἦταν σὲ θέση νὰ μορφώνει ἀνθρώπους καὶ νὰ τοὺς βελτιώνει ἠθικά, ἀφοῦ σ' αὐτὸ τὸ πεδίο θὰ εἶχε τὴ δύναμη ὄχι νὰ μιμεῖται ἀλλὰ νὰ γνωρίζει τὰ πράγματα, ἄραγε δὲν θὰ εἶχε ἀποκτήσει πολλοὺς φίλους καὶ οἱ φίλοι αὐτοὶ δὲν θὰ τὸν τιμοῦσαν καὶ θὰ τὸν ἀγαποῦσαν; Πῶς ὁ Πρωταγόρας ὁ Ἀβδηρίτης καὶ ὁ Πρόδικος ὁ Κεῖος κι ἕνα σωρὸ ἄλλοι ἔχουν τὸν τρόπο στὶς ἰδιαίτερες [d] συναναστροφές τους νὰ πείθουν τοὺς συγκαιρινούς τους ὅτι δὲν θὰ μπορέσουν μόνοι τους οὔτε τὸ σπίτι τους οὔτε τὴν πόλη τους νὰ διοικήσουν, ἂν δὲν ἀναλάβουν *αὐτοί*, ὁ Πρωταγόρας καὶ ὁ Πρόδικος, τὴν ἐπίβλεψη τῆς ἀγωγῆς τους, καὶ πῶς γιὰ αὐτὴ τὴ σοφία τους γίνονται τόσο πολὺ ἀγαπητοί, ὥστε οἱ φίλοι τους μόνο ποὺ δὲν τοὺς περιφέρουν ἐδῶ κι ἐκεῖ βαστώντας τους ψηλὰ στοὺς ὤμους τους; Τὸν Ὅμηρο, ἔτσι, ἂν μποροῦσε νὰ ὠφελήσει τοὺς ἀνθρώπους διδάσκοντάς τους ἀρετή, ἢ τὸν Ἡσίοδο, θὰ τοὺς ἄφηναν οἱ σύγχρονοί τους νὰ γυρίζουν ἐδῶ κι ἐκεῖ ἀπαγγέλλοντας

καὶ οὐχὶ μᾶλλον ἂν αὐτῶν ἀντείχοντο ἢ τοῦ χρυσοῦ καὶ
e ἠνάγκαζον παρὰ σφίσιν οἴκοι εἶναι, ἢ εἰ μὴ ἔπειθον, αὐτοὶ ἂν
ἐπαιδαγώγουν ὅπῃ ἦσαν, ἕως ἱκανῶς παιδείας μεταλάβοιεν;

Παντάπασιν, ἔφη, δοκεῖς μοι, ὦ Σώκρατες, ἀληθῆ λέγειν.

Οὐκοῦν τιθῶμεν ἀπὸ Ὁμήρου ἀρξαμένους πάντας τοὺς
ποιητικοὺς μιμητὰς εἰδώλων ἀρετῆς εἶναι καὶ τῶν ἄλλων
περὶ ὧν ποιοῦσιν, τῆς δὲ ἀληθείας οὐχ ἅπτεσθαι, ἀλλ' ὥσπερ
νυνδὴ ἐλέγομεν, ὁ ζωγράφος σκυτοτόμον ποιήσει δοκοῦντα
601 εἶναι, αὐτός τε οὐκ ἐπαΐων περὶ σκυτοτομίας καὶ τοῖς μὴ
ἐπαΐουσιν, ἐκ τῶν χρωμάτων δὲ καὶ σχημάτων θεωροῦσιν;

Πάνυ μὲν οὖν.

Οὕτω δὴ οἶμαι καὶ τὸν ποιητικὸν φήσομεν χρώματα ἄττα
ἑκάστων τῶν τεχνῶν τοῖς ὀνόμασι καὶ ῥήμασιν ἐπιχρωματί-
ζειν αὐτὸν οὐκ ἐπαΐοντα ἀλλ' ἢ μιμεῖσθαι, ὥστε ἑτέροις
τοιούτοις ἐκ τῶν λόγων θεωροῦσι δοκεῖν, ἐάντε περὶ σκυτο-
τομίας τις λέγῃ ἐν μέτρῳ καὶ ῥυθμῷ καὶ ἁρμονίᾳ, πάνυ εὖ
δοκεῖν λέγεσθαι, ἐάντε περὶ στρατηγίας ἐάντε περὶ ἄλλου
b ὁτουοῦν· οὕτω φύσει αὐτὰ ταῦτα μεγάλην τινὰ κήλησιν
ἔχειν. ἐπεὶ γυμνωθέντα γε τῶν τῆς μουσικῆς χρωμάτων
τὰ τῶν ποιητῶν, αὐτὰ ἐφ' αὑτῶν λεγόμενα, οἶμαί σε εἰδέναι
οἷα φαίνεται. τεθέασαι γάρ που.

Ἔγωγ', ἔφη.

Οὐκοῦν, ἦν δ' ἐγώ, ἔοικεν τοῖς τῶν ὡραίων προσώποις,
καλῶν δὲ μή, οἷα γίγνεται ἰδεῖν ὅταν αὐτὰ τὸ ἄνθος προλίπῃ;

Παντάπασιν, ἦ δ' ὅς.

Ἴθι δή, τόδε ἄθρει· ὁ τοῦ εἰδώλου ποιητής, ὁ μιμητής,
φαμέν, τοῦ μὲν ὄντος οὐδὲν ἐπαΐει, τοῦ δὲ φαινομένου· οὐχ
c οὕτως;

Ναί.

τὶς ραψωδίες τους; Δὲν θὰ γαντζώνονταν ἐπάνω τους κρατώντας τους πιὸ σφιχτὰ κι ἀπὸ ὅσο σφίγγει κανεὶς ἐπάνω του τὸ χρυσάφι καὶ δὲν θὰ τοὺς ζητοῦσαν [e] πιεστικὰ νά 'ρθοῦν νὰ μείνουν μαζί τους στὰ σπίτια τους ἤ, ἂν δὲν τοὺς ἔπειθαν, δὲν θὰ ἔπαιρναν τὴν ὑπόθεση τῆς ἀγωγῆς τους στὰ χέρια τους καὶ δὲν θὰ τοὺς ἀκολουθοῦσαν κατὰ πόδας ὅπου κι ἂν πήγαιναν, ὥσπου νὰ λάβουν τὴν παιδεία ποὺ τοὺς ἦταν ἀπαραίτητη;

Ἔχω τὴ γνώμη, εἶπε, ὅτι ὅσα λές, Σωκράτη, εἶναι πέρα γιὰ πέρα ἀληθινά.

Δὲν πρέπει ἑπομένως, ἀρχίζοντας ἀπὸ τὸν Ὅμηρο, νὰ ποῦμε κατηγορηματικὰ ὅτι ὅλοι οἱ ποιητὲς εἶναι μιμητὲς τῶν εἰδώλων τῆς ἀρετῆς καὶ τῶν ἄλλων πραγμάτων μὲ τὰ ὁποῖα καταπιάνονται στὶς συνθέσεις τους, ἐνῶ τὴν ἀλήθεια οὔτε κὰν τὴν ἀγγίζουν, ἀλλά, ὅπως τώρα δὰ λέγαμε, ὁ ζωγράφος, [601a] χωρὶς ὁ ἴδιος νὰ ἔχει γνώσεις σχετικὰ μὲ τὴν τέχνη τοῦ τσαγκάρη, θὰ φιλοτεχνήσει κάτι ποὺ θὰ φαίνεται ὅτι εἶναι ἕνας τσαγκάρης στὰ μάτια ἐκείνων ποὺ ἐπίσης δὲν ἔχουν ἰδέα γι' αὐτὴ τὴν τέχνη ἀλλὰ κρίνουν ἀπὸ τὰ χρώματα καὶ τὰ σχήματα, καὶ ποὺ θὰ τὸ προορίζει γιὰ αὐτούς;

Βεβαίως.

Ἔτσι λοιπόν, ὑποθέτω, θὰ ποῦμε ὅτι καὶ ὁ ποιητής, μὲ τὶς λέξεις καὶ τὶς φράσεις του, δίνει κάποια χρώματα ἀπὸ τὴ μιὰ καὶ τὴν ἄλλη τέχνη χωρὶς ὁ ἴδιος νὰ ἔχει ἰδέα ἀπὸ αὐτὲς ἐκτὸς ἀπὸ τὸ νὰ τὶς μιμεῖται, κατὰ τρόπο ποὺ καὶ ἄλλοι ἄνθρωποι σὰν αὐτόν, κρίνοντας ἀπὸ τὰ λόγια, νὰ σχηματίζουν τὴν ἐντύπωση, εἴτε γιὰ τοῦ τσαγκάρη τὴν τέχνη μιλάει κανεὶς μὲ μέτρο, ρυθμὸ καὶ ἁρμονία, εἴτε γιὰ τοῦ στρατιωτικοῦ εἴτε γιὰ [b] ὁποιουδήποτε ἄλλου τὴν τέχνη, ὅτι τὰ λέει θαυμάσια· τόσο μεγάλη εἶναι ἡ μιὰ κάποια μαγεία ποὺ ἀπὸ τὴ φύση τους ἔχουν αὐτὰ τὰ πράγματα. Γιατὶ ἂν ξεγυμνώσει κανεὶς τὰ λόγια τῶν ποιητῶν ἀπὸ τὴ μουσικὴ καὶ τὰ χρώματά της, τότε μόνα τους τὰ λόγια αὐτὰ νομίζω πὼς ξέρεις σὰν τί φαίνονται. Θὰ τὸ ἔχεις παρατηρήσει, ὑποθέτω.

Τὸ ἔχω, εἶπε.

Δὲν μοιάζουν, εἶπα ἐγώ, σὰν τὰ πρόσωπα ἀνθρώπων ποὺ εἶναι μὲν στὸν ἀνθὸ τῆς νιότης ἀλλὰ ποὺ δὲν εἶναι ὄμορφοι, ὅπως γίνονται τὰ πρόσωπα αὐτὰ μόλις τὰ ἐγκαταλείψει ἡ φρεσκάδα τῆς νιότης τους;

Ἀπαράλλαχτα τὸ ἴδιο, εἶπε ἐκεῖνος.

Πρόσεξε τώρα τὸ ἑξῆς: Αὐτὸς ποὺ φτιάχνει τὸ εἴδωλο, δηλαδὴ ὁ μιμητής, δὲν ἔχει ἰδέα, ὑποστηρίζουμε ἐμεῖς, γιὰ τὸ πραγματικὸ ὄν, ἔχει ὅμως γιὰ τὸ φαινόμενο· [c] δὲν εἶναι ἔτσι;

Ναί.

Μὴ τοίνυν ἡμίσεως αὐτὸ καταλίπωμεν ῥηθέν, ἀλλ' ἱκανῶς ἴδωμεν.

Λέγε, ἔφη.

Ζωγράφος, φαμέν, ἡνίας τε γράψει καὶ χαλινόν;

Ναί.

Ποιήσει δέ γε σκυτοτόμος καὶ χαλκεύς;

Πάνυ γε.

Ἆρ' οὖν ἐπαΐει οἵας δεῖ τὰς ἡνίας εἶναι καὶ τὸν χαλινὸν ὁ γραφεύς; ἢ οὐδ' ὁ ποιήσας, ὅ τε χαλκεὺς καὶ ὁ σκυτεύς, ἀλλ' ἐκεῖνος ὅσπερ τούτοις ἐπίσταται χρῆσθαι, μόνος ὁ ἱππικός;

Ἀληθέστατα.

Ἆρ' οὖν οὐ περὶ πάντα οὕτω φήσομεν ἔχειν;

Πῶς;

d Περὶ ἕκαστον ταύτας τινὰς τρεῖς τέχνας εἶναι, χρησομένην, ποιήσουσαν, μιμησομένην;

Ναί.

Οὐκοῦν ἀρετὴ καὶ κάλλος καὶ ὀρθότης ἑκάστου σκεύους καὶ ζῴου καὶ πράξεως οὐ πρὸς ἄλλο τι ἢ τὴν χρείαν ἐστίν, πρὸς ἣν ἂν ἕκαστον ᾖ πεποιημένον ἢ πεφυκός;

Οὕτως.

Πολλὴ ἄρα ἀνάγκη τὸν χρώμενον ἑκάστῳ ἐμπειρότατόν τε εἶναι καὶ ἄγγελον γίγνεσθαι τῷ ποιητῇ οἷα ἀγαθὰ ἢ κακὰ ποιεῖ ἐν τῇ χρείᾳ ᾧ χρῆται· οἷον αὐλητής που αὐλοποιῷ
e ἐξαγγέλλει περὶ τῶν αὐλῶν, οἳ ἂν ὑπηρετῶσιν ἐν τῷ αὐλεῖν, καὶ ἐπιτάξει οἵους δεῖ ποιεῖν, ὁ δ' ὑπηρετήσει.

Πῶς δ' οὔ;

Οὐκοῦν ὁ μὲν εἰδὼς ἐξαγγέλλει περὶ χρηστῶν καὶ πονηρῶν αὐλῶν, ὁ δὲ πιστεύων ποιήσει;

Ναί.

Τοῦ αὐτοῦ ἄρα σκεύους ὁ μὲν ποιητὴς πίστιν ὀρθὴν ἕξει

Ἂς μὴν τὸ παρατήσουμε, λοιπόν, μισὸ αὐτὸ ποὺ εἴπαμε ἀλλὰ ἂς τὸ δοῦμε ὅπως πρέπει.

Συνέχισε, εἶπε.

Ὁ ζωγράφος, λέμε, θὰ ζωγραφίσει ἡνία καὶ χαλινάρι· ἔτσι;

Ναί.

Τὰ ὁποῖα ὅμως θὰ τὰ κατασκευάζει ὁ σκυτοτόμος καὶ ὁ χαλκωματάς;

Ἀσφαλῶς.

Ἄραγε ὁ ζωγράφος ξέρει τί λογῆς πρέπει νὰ εἶναι τὰ ἡνία καὶ τὸ χαλινάρι; Ἢ μήπως αὐτὸ δὲν τὸ ξέρει οὔτε κι ἐκεῖνος ποὺ τὰ ἔφτιαξε, ὁ χαλκωματὰς κι ὁ σκυτοτόμος, ἀλλὰ μόνον αὐτὸς ποὺ γνωρίζει νὰ τὰ χρησιμοποιεῖ, δηλαδὴ ὁ ἱππέας;

Μεγάλη ἀλήθεια αὐτό.

Καὶ δὲν θὰ ποῦμε ὅτι τὸ ἴδιο συμβαίνει μὲ ὅλα τὰ πράγματα;

Πῶς δηλαδή;

[d] Γιὰ κάθε πρᾶγμα ὑπάρχουν τοῦτες οἱ τρεῖς τέχνες: αὐτὴ ποὺ θὰ τὸ χρησιμοποιήσει, αὐτὴ ποὺ θὰ τὸ κατασκευάσει κι αὐτὴ ποὺ θὰ τὸ μιμηθεῖ· σωστά;

Ναί.

Ἡ τελειότητα, ἔτσι, καὶ ἡ ὀμορφιὰ καὶ ἡ ὀρθότητα κάθε κατασκευάσματος, κάθε ζωντανοῦ πλάσματος, κάθε πράξης δὲν ἔχει νὰ κάνει μὲ τίποτε ἄλλο παρὰ μόνο μὲ τὴ χρήση γιὰ τὴν ὁποία ἀπὸ τὴν κατασκευὴ ἢ ἀπὸ τὴ φύση του προορίζεται καθένα ἀπὸ αὐτά· ἔτσι;

Ἔτσι.

Κατανάγκην, ἑπομένως, αὐτὸς ὁ ὁποῖος χρησιμοποιεῖ τοῦτο ἢ ἐκεῖνο τὸ πρᾶγμα ἔχει καὶ τὴ μεγαλύτερη γνώση γιὰ αὐτό, καὶ ἐξηγεῖ στὸν κατασκευαστὴ τὰ πλεονεκτήματα καὶ τὰ μειονεκτήματα ποὺ παρουσιάζει τὸ πρᾶγμα κατὰ τὴ χρήση του. Γιὰ παράδειγμα, ἕνας αὐλητὴς [e] δίνει κάποια στοιχεῖα γιὰ τοὺς αὐλοὺς στὸν κατασκευαστὴ —στὰ πρόσωπα δηλαδὴ ποὺ τὸν ἐξυπηρετοῦν ὡς καλλιτέχνη τοῦ αὐλοῦ— καὶ τοῦ δίνει ἐντολὲς τί λογῆς πρέπει νὰ τοὺς φτιάχνει, κι αὐτὸς μὲ τὴ σειρά του θὰ ἀκολουθήσει τὶς ὑποδείξεις του.

Ἀσφαλῶς.

Ἑπομένως, αὐτὸς ποὺ γνωρίζει ἀναφέρει κάποια πράγματα σχετικὰ μὲ τοὺς καλοὺς καὶ τοὺς κακοὺς αὐλούς, καὶ ὁ ἄλλος, δίνοντας βάση σ' αὐτὰ τὰ στοιχεῖα, θὰ τοὺς κατασκευάσει ἀνάλογα· σωστά;

Ναί.

Συνεπῶς, ὁ κατασκευαστὴς ἑνὸς πράγματος θὰ ἔχει σωστὴ ἄποψη γιὰ τὴν

περὶ κάλλους τε καὶ πονηρίας, συνὼν τῷ εἰδότι καὶ ἀναγκα-
602 ζόμενος ἀκούειν παρὰ τοῦ εἰδότος, ὁ δὲ χρώμενος ἐπιστήμην.

Πάνυ γε.

Ὁ δὲ μιμητὴς πότερον ἐκ τοῦ χρῆσθαι ἐπιστήμην ἕξει περὶ ὧν ἂν γράφῃ, εἴτε καλὰ καὶ ὀρθὰ εἴτε μή, ἢ δόξαν ὀρθὴν διὰ τὸ ἐξ ἀνάγκης συνεῖναι τῷ εἰδότι καὶ ἐπιτάττεσθαι οἷα χρὴ γράφειν;

Οὐδέτερα.

Οὔτε ἄρα εἴσεται οὔτε ὀρθὰ δοξάσει ὁ μιμητὴς περὶ ὧν ἂν μιμῆται πρὸς κάλλος ἢ πονηρίαν.

Οὐκ ἔοικεν.

Χαρίεις ἂν εἴη ὁ ἐν τῇ ποιήσει μιμητικὸς πρὸς σοφίαν περὶ ὧν ἂν ποιῇ.

Οὐ πάνυ.

b Ἀλλ᾽ οὖν δὴ ὅμως γε μιμήσεται, οὐκ εἰδὼς περὶ ἑκάστου ὅπῃ πονηρὸν ἢ χρηστόν· ἀλλ᾽, ὡς ἔοικεν, οἷον φαίνεται καλὸν εἶναι τοῖς πολλοῖς τε καὶ μηδὲν εἰδόσιν, τοῦτο μιμήσεται.

Τί γὰρ ἄλλο;

Ταῦτα μὲν δή, ὥς γε φαίνεται, ἐπιεικῶς ἡμῖν διωμολόγηται, τόν τε μιμητικὸν μηδὲν εἰδέναι ἄξιον λόγου περὶ ὧν μιμεῖται, ἀλλ᾽ εἶναι παιδιάν τινα καὶ οὐ σπουδὴν τὴν μίμησιν, τούς τε τῆς τραγικῆς ποιήσεως ἁπτομένους ἐν ἰαμβείοις καὶ ἐν ἔπεσι πάντας εἶναι μιμητικοὺς ὡς οἷόν τε μάλιστα.

Πάνυ μὲν οὖν.

c Πρὸς Διός, ἦν δ᾽ ἐγώ, τὸ δὲ δὴ μιμεῖσθαι τοῦτο οὐ περὶ τρίτον μέν τί ἐστιν ἀπὸ τῆς ἀληθείας; ἢ γάρ;

Ναί.

Πρὸς δὲ δὴ ποῖόν τί ἐστιν τῶν τοῦ ἀνθρώπου ἔχον τὴν δύναμιν ἣν ἔχει;

Τοῦ ποίου τινὸς πέρι λέγεις;

Τοῦ τοιοῦδε· ταὐτόν που ἡμῖν μέγεθος ἐγγύθεν τε καὶ πόρρωθεν διὰ τῆς ὄψεως οὐκ ἴσον φαίνεται.

ὀμορφιὰ ἢ τὶς ἀτέλειες τοῦ πράγματος χάρη στὴν ἐπαφή του μὲ ἐκεῖνον ὁ ὁποῖος γνωρίζει τὸ πρᾶγμα καὶ τὸν ὁποῖο εἶναι ὑποχρεωμένος [602a] νὰ τὸν ἀκούει, ἐνῶ ἐκεῖνος ποὺ τὸ χρησιμοποιεῖ θὰ ἔχει *γνώση* γιὰ τὸ πρᾶγμα.

Βεβαίως.

Μὲ τὸ μιμητή, τώρα, τί ἀπὸ τὰ δύο θὰ συμβεῖ; Θὰ ἀποκτήσει γνώση γιὰ ὅσα ζωγραφίζει, ἂν δηλαδὴ εἶναι ὡραῖα καὶ σωστά, βάσει τῆς χρήσης αὐτῶν τῶν πραγμάτων, ἢ θὰ ἀποκτήσει γιὰ αὐτὰ *γνώμη* σωστή, ἐπειδὴ εἶναι ἀναγκασμένος νὰ ἔχει ἐπαφὴ μὲ ἐκεῖνον ποὺ τὰ γνωρίζει καὶ νὰ παίρνει ὁδηγίες ἀπὸ αὐτὸν τί λογῆς πρέπει νὰ τὰ ζωγραφίζει;

Οὔτε τὸ ἕνα οὔτε τὸ ἄλλο.

Ἄρα οὔτε γνώση θὰ ἔχει ὁ τεχνίτης τῆς μίμησης οὔτε γνώμη σωστὴ γιὰ τὴν ὀμορφιὰ ἢ τὶς ἀτέλειες τῶν πραγμάτων τὰ ὁποῖα μιμεῖται.

Φαίνεται πὼς ὄχι.

Σκέτη χάρη θὰ εἶναι, λοιπόν, ὁ τεχνίτης τῆς μίμησης στὴν ποίηση μὲ τὴ σοφία ποὺ θὰ διαθέτει πάνω σ' αὐτὰ μὲ τὰ ὁποῖα θὰ καταπιάνεται.

Ὄχι καὶ τόσο.

[b] Πάντως ὅμως θὰ μιμηθεῖ χωρὶς νὰ ἔχει ἰδέα γιὰ κάθε πρᾶγμα κατὰ πόσο εἶναι κακὸ ἢ χρήσιμο· τὸ πιθανὸ εἶναι πὼς θὰ μιμηθεῖ αὐτὸ τὸ ὁποῖο στοὺς πολλοὺς καὶ ἐντελῶς ἀδαεῖς φαίνεται καλό.

Τί ἄλλο βέβαια;

Σ' αὐτὰ τὰ ζητήματα, ἀπ' ὅτι φαίνεται τουλάχιστον, ἔχουμε μείνει ἀρκετὰ σύμφωνοι, ἀφενὸς ὅτι ὁ τεχνίτης τῆς μίμησης δὲν διαθέτει καμιὰ γνώση ποὺ νὰ ἀξίζει νὰ μιλᾶμε γι' αὐτὴν γύρω ἀπὸ τὰ πράγματα ποὺ μιμεῖται ἀλλὰ ὅτι εἶναι κάτι σὰν *παιγνίδι* κι ὄχι σοβαρὴ ὑπόθεση ἡ μίμηση, καὶ ἀφετέρου ὅτι ὅσοι γράφουν τραγικὴ ποίηση σὲ ἰάμβους καὶ σὲ ἑξάμετρα εἶναι ὅλοι τους μιμητὲς καὶ μάλιστα μὲ περικεφαλαία.

Βεβαιότατα.

[c] Μά, γιὰ τὸ ὄνομα τοῦ Δία, εἶπα ἐγώ, ἡ μίμηση αὐτὴ δὲν ἀφορᾶ σὲ κάτι ποὺ εἶναι τρίτο στὴ σειρὰ μετὰ τὴν ἀλήθεια; Ἔτσι δὲν εἶναι;

Ναί.

Καὶ ἡ δύναμη ποὺ ἀσκεῖ ἡ μίμηση, ποιό ἀπὸ τὰ στοιχεῖα τοῦ ἀνθρώπου ἔχει ὡς στόχο της;

Γιὰ ποιό πρᾶγμα μιλᾶς;

Γιὰ τοῦτο: Ἕνα καὶ τὸ αὐτὸ μέγεθος *δὲν* μᾶς φαίνεται τὸ ἴδιο ὅταν τὸ βλέπουμε ἀπὸ κοντὰ κι ὅταν τὸ βλέπουμε ἀπὸ μακριά.

Οὐ γάρ.

Καὶ ταὐτὰ καμπύλα τε καὶ εὐθέα ἐν ὕδατί τε θεωμένοις καὶ ἔξω, καὶ κοῖλά τε δὴ καὶ ἐξέχοντα διὰ τὴν περὶ τὰ χρώματα αὖ πλάνην τῆς ὄψεως, καὶ πᾶσά τις ταραχὴ δήλη
d ἡμῖν ἐνοῦσα αὕτη ἐν τῇ ψυχῇ· ᾧ δὴ ἡμῶν τῷ παθήματι τῆς φύσεως ἡ σκιαγραφία ἐπιθεμένη γοητείας οὐδὲν ἀπολείπει, καὶ ἡ θαυματοποιία καὶ αἱ ἄλλαι πολλαὶ τοιαῦται μηχαναί.

Ἀληθῆ.

Ἆρ᾽ οὖν οὐ τὸ μετρεῖν καὶ ἀριθμεῖν καὶ ἱστάναι βοήθειαι χαριέσταται πρὸς αὐτὰ ἐφάνησαν, ὥστε μὴ ἄρχειν ἐν ἡμῖν τὸ φαινόμενον μεῖζον ἢ ἔλαττον ἢ πλέον ἢ βαρύτερον, ἀλλὰ τὸ λογισάμενον καὶ μετρῆσαν ἢ καὶ στῆσαν;

Πῶς γὰρ οὔ;

e Ἀλλὰ μὴν τοῦτό γε τοῦ λογιστικοῦ ἂν εἴη τοῦ ἐν ψυχῇ ἔργον.

Τούτου γὰρ οὖν.

Τούτῳ δὲ πολλάκις μετρήσαντι καὶ σημαίνοντι μείζω ἄττα εἶναι ἢ ἐλάττω ἕτερα ἑτέρων ἢ ἴσα τἀναντία φαίνεται ἅμα περὶ ταὐτά.

Ναί.

Οὐκοῦν ἔφαμεν τῷ αὐτῷ ἅμα περὶ ταὐτὰ ἐναντία δοξάζειν ἀδύνατον εἶναι;

Καὶ ὀρθῶς γ᾽ ἔφαμεν.

603 Τὸ παρὰ τὰ μέτρα ἄρα δοξάζον τῆς ψυχῆς τῷ κατὰ τὰ μέτρα οὐκ ἂν εἴη ταὐτόν.

Οὐ γὰρ οὖν.

Ἀλλὰ μὴν τὸ μέτρῳ γε καὶ λογισμῷ πιστεῦον βέλτιστον ἂν εἴη τῆς ψυχῆς.

Τί μήν;

Τὸ ἄρα τούτῳ ἐναντιούμενον τῶν φαύλων ἄν τι εἴη ἐν ἡμῖν.

Ὄχι βέβαια.

Κι ἀκόμη τὰ ἴδια ἀντικείμενα φαίνονται *καὶ* καμπυλόγραμμα *καὶ* ἴσια, ἀναλόγως ἂν τὰ βλέπει κανεὶς μέσα ἢ ἔξω ἀπὸ τὸ νερό, ἐπίσης βαθουλωτὰ ἢ μὲ προεξοχές, ἐπειδὴ τὰ χρώματα ξεγελοῦν τὸ μάτι, καὶ γενικῶς εἶναι φανερὸ [d] ὅτι ὑπάρχει ὅλη αὐτὴ ἡ σύγχυση μέσα στὴν ψυχή. Αὐτὴν ἀκριβῶς τὴ φυσικὴ ἀτέλειά μας ἐκμεταλλεύεται ἡ ζωγραφικὴ στὰ σκιαγραφήματα, ἡ τέχνη τῶν ταχυδακτυλουργῶν καὶ οἱ πολλὲς ἄλλες παρόμοιες τέχνες, μὴ παραλείποντας κανένα μαγικὸ ἐπηρεασμὸ ποὺ νὰ μὴν τὸν χρησιμοποιήσουν.

Εἶναι ἀλήθεια.

Ὁ ὑπολογισμός, ὅμως, καὶ τὸ μέτρημα καὶ τὸ ζύγισμα δὲν ἐπινοήθηκαν ὡς εὐπρόσδεκτα βοηθητικὰ μέσα γιὰ τὴν ἀντιμετώπιση αὐτῶν τῶν δυσκολιῶν, ὥστε νὰ μὴν κυριαρχεῖ μέσα μας τὸ *φαινομενικὰ* μεγαλύτερο ἢ μικρότερο ἢ περισσότερο ἢ βαρύτερο ἀλλὰ ἐκεῖνο τὸ ὁποῖο ὑπολόγισε καὶ μέτρησε ἤ, ἂν θέλεις, καὶ ζύγισε;

Χωρὶς ἀμφιβολία.

[e] Τοῦτο ὅμως θὰ ἦταν ἔργο τοῦ στοχαστικοῦ στοιχείου τῆς ψυχῆς.

Βεβαίως, αὐτοῦ.

Καὶ στὸ στοιχεῖο αὐτό, ὅταν ἔχει μετρήσει καὶ ἔχει σημάνει ὅτι ὁρισμένα ἀντικείμενα εἶναι μεγαλύτερα ἢ μικρότερα ἀπὸ κάποια ἄλλα ἢ ὅτι εἶναι ἴσα μὲ αὐτά, συμβαίνει συχνὰ τὴν ἴδια στιγμὴ νὰ τοῦ φαίνεται γιὰ τὰ ἴδια ἀντικείμενα τὸ ἀντίθετο.

Ναί.

Δὲν εἴπαμε ὡστόσο ἐμεῖς ὅτι εἶναι ἀδύνατον διαμέσου ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ στοιχείου τῆς ψυχῆς νὰ σχηματίζει κανεὶς συγχρόνως γιὰ τὰ ἴδια πράγματα ἀντίθετη γνώμη;

Καὶ πολὺ σωστὰ τὸ εἴπαμε.

[603a] Συνεπῶς τὸ στοιχεῖο τῆς ψυχῆς ποὺ σχηματίζει γνώμη χωρὶς νὰ λαμβάνει ὑπόψη του τὶς μετρήσεις δὲν θὰ ἦταν δυνατὸν νὰ ταυτίζεται μὲ τὸ στοιχεῖο ποὺ ἡ κρίση του συμφωνεῖ μὲ αὐτές.

Ἀσφαλῶς ὄχι.

Ὅμως αὐτὸ τὸ στοιχεῖο τὸ ὁποῖο ἐμπιστεύεται τὸ μέτρο καὶ τὸν ὑπολογισμὸ θὰ πρέπει νὰ εἶναι τὸ πιὸ εὐγενικὸ τῆς ψυχῆς.

Βεβαίως.

Κι ἐκεῖνο, τότε, ποὺ τοῦ ἐναντιώνεται θὰ εἶναι κάποιο ἀπὸ τὰ χειρότερα μέσα μας.

Ἀνάγκη.

Τοῦτο τοίνυν διομολογήσασθαι βουλόμενος ἔλεγον ὅτι ἡ
γραφικὴ καὶ ὅλως ἡ μιμητικὴ πόρρω μὲν τῆς ἀληθείας ὂν τὸ
αὑτῆς ἔργον ἀπεργάζεται, πόρρω δ' αὖ φρονήσεως ὄντι τῷ
b ἐν ἡμῖν προσομιλεῖ τε καὶ ἑταίρα καὶ φίλη ἐστὶν ἐπ' οὐδενὶ
ὑγιεῖ οὐδ' ἀληθεῖ.

Παντάπασιν, ἦ δ' ὅς.

Φαύλη ἄρα φαύλῳ συγγιγνομένη φαῦλα γεννᾷ ἡ μιμητική.

Ἔοικεν.

Πότερον, ἦν δ' ἐγώ, ἡ κατὰ τὴν ὄψιν μόνον, ἢ καὶ κατὰ τὴν ἀκοήν, ἣν δὴ ποίησιν ὀνομάζομεν;

Εἰκός γ', ἔφη, καὶ ταύτην.

Μὴ τοίνυν, ἦν δ' ἐγώ, τῷ εἰκότι μόνον πιστεύσωμεν ἐκ
τῆς γραφικῆς, ἀλλὰ καὶ ἐπ' αὐτὸ αὖ ἔλθωμεν τῆς διανοίας
c τοῦτο ᾧ προσομιλεῖ ἡ τῆς ποιήσεως μιμητική, καὶ ἴδωμεν
φαῦλον ἢ σπουδαῖόν ἐστιν.

Ἀλλὰ χρή.

Ὧδε δὴ προθώμεθα· πράττοντας, φαμέν, ἀνθρώπους μιμεῖται ἡ μιμητικὴ βιαίους ἢ ἑκουσίας πράξεις, καὶ ἐκ τοῦ πράττειν ἢ εὖ οἰομένους ἢ κακῶς πεπραγέναι, καὶ ἐν τούτοις δὴ πᾶσιν ἢ λυπουμένους ἢ χαίροντας. μή τι ἄλλο ἦν παρὰ ταῦτα;

Οὐδέν.

Ἆρ' οὖν ἐν ἅπασι τούτοις ὁμονοητικῶς ἄνθρωπος διάκει-
d ται; ἢ ὥσπερ κατὰ τὴν ὄψιν ἐστασίαζεν καὶ ἐναντίας εἶχεν
ἐν ἑαυτῷ δόξας ἅμα περὶ τῶν αὐτῶν, οὕτω καὶ ἐν ταῖς
πράξεσι στασιάζει τε καὶ μάχεται αὐτὸς αὑτῷ; ἀναμιμνή-
σκομαι δὲ ὅτι τοῦτό γε νῦν οὐδὲν δεῖ ἡμᾶς διομολογεῖσθαι·
ἐν γὰρ τοῖς ἄνω λόγοις ἱκανῶς πάντα ταῦτα διωμολογησά-
μεθα, ὅτι μυρίων τοιούτων ἐναντιωμάτων ἅμα γιγνομένων ἡ
ψυχὴ γέμει ἡμῶν.

Ὀρθῶς, ἔφη.

Ὀρθῶς γάρ, ἦν δ' ἐγώ· ἀλλ' ὃ τότε ἀπελίπομεν, νῦν μοι
e δοκεῖ ἀναγκαῖον εἶναι διεξελθεῖν.

Κατανάγκη.

Πάνω *σ' αὐτὸ* λοιπὸν θέλοντας ἐγὼ νὰ συμφωνήσουμε, ἔλεγα ὅτι ἡ ζωγραφική, καὶ γενικὰ ἡ τέχνη τῆς μίμησης, καταπιάνεται μὲ κάτι ποὺ ἀπέχει πολὺ ἀπὸ τὴν ἀλήθεια, καὶ ὅτι ἔρχεται σὲ συνάφεια μὲ τὸ στοιχεῖο [b] τῆς ψυχῆς μας ποὺ βρίσκεται πολὺ μακριὰ ἀπὸ τὴ φρόνηση, καὶ δὲν εἶναι, ἡ τέχνη τῆς μίμησης, συντρόφισσα καὶ φίλη μὲ τίποτε γερὸ καὶ ἀληθινό.

Πέρα γιὰ πέρα ἔτσι, εἶπε.

Ἑπομένως, ἡ μιμητικὴ τέχνη, τιποτένια ἡ ἴδια, συναγελάζεται μὲ τὸ τιποτένιο καὶ γεννάει τιποτένια πράγματα.

Ἔτσι φαίνεται.

Κι αὐτό, ρώτησα, ἰσχύει μόνο γιὰ τὴ μιμητικὴ ποὺ δουλεύει μὲ τὴν ὀπτικὴ ἐντύπωση ἢ καὶ γι' αὐτὴν ποὺ δουλεύει μὲ τὰ ἀκούσματα, αὐτὴν ποὺ τὴ λέμε ποίηση;

Φυσικά, εἶπε, καὶ γι' αὐτήν.

Ἂς μὴ βασιστοῦμε, τότε, εἶπα ἐγώ, μόνο στὴν πρόδηλη ἀναλογία ἀπὸ τὴ ζωγραφικὴ ἀλλὰ ἂς ἔλθουμε καὶ σὲ 'κεῖνο τὸ κομμάτι τοῦ νοῦ [c] στὸ ὁποῖο ἀπευθύνεται ἡ ποιητικὴ μίμηση κι ἂς δοῦμε ἂν εἶναι τιποτένιο ἢ σημαντικό.

Ναί, πρέπει νὰ τὸ κάνουμε.

Ἂς θέσουμε λοιπὸν τὸ ζήτημα ὡς ἑξῆς: Ὑποστηρίζουμε ὅτι ἡ τέχνη τῆς μίμησης ἀπομιμεῖται ἀνθρώπους οἱ ὁποῖοι πράττουν μὲ τὴ θέλησή τους ἢ ὑποκύπτοντας σὲ βία, οἱ ὁποῖοι πιστεύουν ὅτι αὐτὸ ποὺ ἔπραξαν τοὺς βγῆκε σὲ καλὸ ἢ σὲ κακό, καὶ οἱ ὁποῖοι γιὰ ὅλ' αὐτὰ αἰσθάνονται λύπη ἢ χαρά. Ὑπάρχει μήπως καὶ τίποτε ἄλλο ἐκτὸς ἀπὸ αὐτά;

Τίποτε ἄλλο.

Ἄραγε σὲ ὅλες αὐτὲς τὶς καταστάσεις ὁ ἄνθρωπος *ὁμονοεῖ* μὲ τὸν ἑαυτό του; [d] Ἢ ὅπως μὲ τὶς ὀπτικὲς ἐντυπώσεις εἶχε μέσα του διχοστασία καὶ διαφορετικὲς γνῶμες τὴν ἴδια στιγμὴ καὶ γιὰ τὰ ἴδια πράγματα, ἔτσι καὶ στὶς πράξεις του διχογνωμεῖ ὁ ἴδιος μὲ τὸν ἑαυτό του καὶ τὸν πολεμᾶ; Κι ἀναλογίζομαι τώρα ὅτι σχετικὰ μὲ αὐτὸ διόλου δὲν χρειάζεται νὰ συζητήσουμε γιὰ νὰ συμφωνήσουμε. Γιατὶ στὴ συζήτησή μας πρωτύτερα μείναμε ἀρκούντως σύμφωνοι πάνω σὲ ὅλα αὐτὰ τὰ θέματα, ὅτι δηλαδὴ ἡ ψυχή μας εἶναι γεμάτη ἀπὸ μύριες τέτοιες ἀντιθέσεις ποὺ ἐκδηλώνονται μέσα μας τὴν ἴδια στιγμή.

Σωστά, εἶπε.

Καὶ βέβαια σωστά, εἶπα ἐγώ· νομίζω ὡστόσο ὅτι εἶναι τώρα [e] ἀνάγκη νὰ συζητήσουμε ἐκεῖνο ποὺ παραλείψαμε τότε.

Τὸ ποῖον; ἔφη.

Ἀνήρ, ἦν δ᾽ ἐγώ, ἐπιεικὴς τοιᾶσδε τύχης μετασχών, ὑὸν ἀπολέσας ἤ τι ἄλλο ὧν περὶ πλείστου ποιεῖται, ἐλέγομέν που καὶ τότε ὅτι ῥᾷστα οἴσει τῶν ἄλλων.

Πάνυ γε.

Νῦν δέ γε τόδ᾽ ἐπισκεψώμεθα, πότερον οὐδὲν ἀχθέσεται, ἢ τοῦτο μὲν ἀδύνατον, μετριάσει δέ πως πρὸς λύπην.

Οὕτω μᾶλλον, ἔφη, τό γε ἀληθές.

604 Τόδε νῦν μοι περὶ αὐτοῦ εἰπέ· πότερον μᾶλλον αὐτὸν οἴει τῇ λύπῃ μαχεῖσθαί τε καὶ ἀντιτείνειν, ὅταν ὁρᾶται ὑπὸ τῶν ὁμοίων, ἢ ὅταν ἐν ἐρημίᾳ μόνος αὐτὸς καθ᾽ αὑτὸν γίγνηται;

Πολύ που, ἔφη, διοίσει, ὅταν ὁρᾶται.

Μονωθεὶς δέ γε οἶμαι πολλὰ μὲν τολμήσει φθέγξασθαι, ἃ εἴ τις αὐτοῦ ἀκούοι αἰσχύνοιτ᾽ ἄν, πολλὰ δὲ ποιήσει, ἃ οὐκ ἂν δέξαιτό τινα ἰδεῖν δρῶντα.

Οὕτως ἔχει, ἔφη.

Οὐκοῦν τὸ μὲν ἀντιτείνειν διακελευόμενον λόγος καὶ νόμος b ἐστίν, τὸ δὲ ἕλκον ἐπὶ τὰς λύπας αὐτὸ τὸ πάθος;

Ἀληθῆ.

Ἐναντίας δὲ ἀγωγῆς γιγνομένης ἐν τῷ ἀνθρώπῳ περὶ τὸ αὐτὸ ἅμα, δύο φαμὲν ἐν αὐτῷ ἀναγκαῖον εἶναι.

Πῶς δ᾽ οὔ;

Οὐκοῦν τὸ μὲν ἕτερον τῷ νόμῳ ἕτοιμον πείθεσθαι, ᾗ ὁ νόμος ἐξηγεῖται;

Πῶς;

Λέγει που ὁ νόμος ὅτι κάλλιστον ὅτι μάλιστα ἡσυχίαν ἄγειν ἐν ταῖς συμφοραῖς καὶ μὴ ἀγανακτεῖν, ὡς οὔτε δήλου ὄντος τοῦ ἀγαθοῦ τε καὶ κακοῦ τῶν τοιούτων, οὔτε εἰς τὸ πρόσθεν οὐδὲν προβαῖνον τῷ χαλεπῶς φέροντι, οὔτε τι τῶν c ἀνθρωπίνων ἄξιον ὂν μεγάλης σπουδῆς, ὅ τε δεῖ ἐν αὐτοῖς ὅτι τάχιστα παραγίγνεσθαι ἡμῖν, τούτῳ ἐμποδὼν γιγνόμενον τὸ λυπεῖσθαι.

Ποιό πρᾶγμα; ρώτησε.

Λέγαμε καὶ τότε, εἶπα ἐγώ, ὅτι ἕνας ἄνθρωπος λογικὸς ποὺ θὰ τὸν εὕρισκε μιὰ συμφορά, ἂς ποῦμε ποὺ θὰ ἔχανε τὸ γιό του ἢ κάτι ἄλλο τὸ ὁποῖο θὰ εἶχε γι' αὐτὸν ἀνεκτίμητη ἀξία, θὰ τὸ ἀντέξει αὐτὸ πιὸ εὔκολα ἀπ' ὅτι οἱ ἄλλοι.

Ἀσφαλῶς.

Τώρα ὅμως ἂς σκεφθοῦμε τοῦτο. Δὲν θὰ λυπηθεῖ καθόλου ἢ κάτι τέτοιο εἶναι ἀδύνατο καὶ ἁπλῶς ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς θὰ εἶναι κάπως πιὸ συγκρατημένος στὴ λύπη του;

Μᾶλλον αὐτό, εἶπε, εἶναι ἡ ἀλήθεια.

[604a] Γιά πές μου τώρα τοῦτο γιὰ τὸν ἄνθρωπο αὐτό. Πότε φαντάζεσαι ὅτι θὰ ἀντισταθεῖ στὴ λύπη καὶ θὰ τὴν πολεμήσει: ὅταν τὸν βλέπουν οἱ ὅμοιοί του ἢ ὅταν βρεθεῖ μόνος μὲ τὸν ἑαυτό του σὲ μιὰ ἐρημιά;

Θὰ εἶναι πολὺ διαφορετικό, εἶπε, νὰ τὸν βλέπουν οἱ ἄλλοι.

Ὅταν ὅμως βρεθεῖ μόνος του, φαντάζομαι ὅτι πολλὰ θὰ τολμήσει νὰ ξεστομίσει, ποὺ ἂν τὸν ἄκουγε κανεὶς αὐτὸς θὰ ἔνιωθε ντροπή, καὶ πολλὰ πράγματα θὰ κάνει ποὺ δὲν θά 'θελε νὰ τὸν δεῖ κανεὶς ὅτι κάνει.

Ἔτσι εἶναι, εἶπε.

Αὐτό, τώρα, ποὺ τοῦ ὑπαγορεύει μέσα του νὰ ἀντισταθεῖ δὲν εἶναι τὸ λογικὸ καὶ ὁ νόμος, [b] κι αὐτὸ ποὺ τὸν σέρνει στὴ λύπη δὲν εἶναι τὸ ἴδιο τὸ πάθος;

Σωστά.

Καὶ καθὼς παρουσιάζονται στὸν ἄνθρωπο ταυτοχρόνως καὶ σχετικὰ μὲ τὸ ἴδιο πρᾶγμα οἱ ἐντελῶς ἀντίθετες παρορμήσεις, δὲν πρέπει ἀναγκαστικὰ νὰ ποῦμε ὅτι οἱ παρορμήσεις αὐτὲς μέσα του εἶναι δύο;

Ἀμφιβάλλεις;

Ἡ μία εἶναι ἕτοιμη νὰ ὑπακούσει στὸ νόμο καὶ νὰ ἀκολουθήσει τὶς ὑποδείξεις του· ἔτσι;

Ναί.

Ὁ νόμος, θαρρῶ, λέει ὅτι στὶς συμφορὲς τὸ πιὸ καλὸ εἶναι νὰ μένει κανεὶς ὅσο τὸ δυνατὸν πιὸ ἀτάραχος καὶ νὰ μὴν ἀγανακτεῖ, γιατὶ σ' αὐτὰ τὰ πράγματα εἶναι ἄδηλο ποιό εἶναι τὸ καλὸ καὶ ποιό τὸ κακό, οὔτε ἔχει νὰ κερδίσει τίποτα ὅποιος παραδίνεται στὴν πίκρα του, κι οὔτε ὑπάρχει [c] στὰ ἀνθρώπινα πράγματα κάτι ποὺ νὰ ἀξίζει νὰ τοῦ δίνει κανεὶς μεγάλη σημασία, καί, τέλος, γιατὶ ἡ λύπη στέκεται ἐμπόδιο σ' ἐκεῖνο ἀκριβῶς τὸ πρᾶγμα ποὺ σ' αὐτὲς τὶς περιστάσεις τὸ χρειαζόμαστε ὅσο τὸ δυνατὸν πιὸ γρήγορα κοντά μας.

Τίνι, ἦ δ' ὅς, λέγεις;

Τῷ βουλεύεσθαι, ἦν δ' ἐγώ, περὶ τὸ γεγονὸς καὶ ὥσπερ ἐν πτώσει κύβων πρὸς τὰ πεπτωκότα τίθεσθαι τὰ αὑτοῦ πράγματα, ὅπῃ ὁ λόγος αἱρεῖ βέλτιστ' ἂν ἔχειν, ἀλλὰ μὴ προσπταίσαντας καθάπερ παῖδας ἐχομένους τοῦ πληγέντος ἐν τῷ βοᾶν διατρίβειν, ἀλλ' ἀεὶ ἐθίζειν τὴν ψυχὴν ὅτι
d τάχιστα γίγνεσθαι πρὸς τὸ ἰᾶσθαί τε καὶ ἐπανορθοῦν τὸ πεσόν τε καὶ νοσῆσαν, ἰατρικῇ θρηνῳδίαν ἀφανίζοντα.

Ὀρθότατα γοῦν ἄν τις, ἔφη, πρὸς τὰς τύχας οὕτω προσφέροιτο.

Οὐκοῦν, φαμέν, τὸ μὲν βέλτιστον τούτῳ τῷ λογισμῷ ἐθέλει ἕπεσθαι.

Δῆλον δή.

Τὸ δὲ πρὸς τὰς ἀναμνήσεις τε τοῦ πάθους καὶ πρὸς τοὺς ὀδυρμοὺς ἄγον καὶ ἀπλήστως ἔχον αὐτῶν ἆρ' οὐκ ἀλόγιστόν τε φήσομεν εἶναι καὶ ἀργὸν καὶ δειλίας φίλον;

Φήσομεν μὲν οὖν.

e Οὐκοῦν τὸ μὲν πολλὴν μίμησιν καὶ ποικίλην ἔχει, τὸ ἀγανακτητικόν, τὸ δὲ φρόνιμόν τε καὶ ἡσύχιον ἦθος, παραπλήσιον ὂν ἀεὶ αὐτὸ αὑτῷ, οὔτε ῥᾴδιον μιμήσασθαι οὔτε μιμουμένου εὐπετὲς καταμαθεῖν, ἄλλως τε καὶ πανηγύρει καὶ παντοδαποῖς ἀνθρώποις εἰς θέατρα συλλεγομένοις· ἀλλοτρίου γάρ που πάθους ἡ μίμησις αὐτοῖς γίγνεται.

605 Παντάπασι μὲν οὖν.

Ὁ δὴ μιμητικὸς ποιητὴς δῆλον ὅτι οὐ πρὸς τὸ τοιοῦτον τῆς ψυχῆς πέφυκέ τε καὶ ἡ σοφία αὐτοῦ τούτῳ ἀρέσκειν πέπηγεν, εἰ μέλλει εὐδοκιμήσειν ἐν τοῖς πολλοῖς, ἀλλὰ πρὸς τὸ ἀγανακτητικόν τε καὶ ποικίλον ἦθος διὰ τὸ εὐμίμητον εἶναι.

Δῆλον.

Οὐκοῦν δικαίως ἂν αὐτοῦ ἤδη ἐπιλαμβανοίμεθα, καὶ τιθεῖμεν ἀντίστροφον αὐτὸν τῷ ζωγράφῳ· καὶ γὰρ τῷ φαῦλα

Ποιό πρᾶγμα, ρώτησε, ἐννοεῖς;

Ἐννοῶ, εἶπα ἐγώ, νὰ στοχαζόμαστε πάνω σὲ ὅ,τι μᾶς ἔχει συμβεῖ καί, ὅπως ἀκριβῶς στοὺς κύβους, νὰ ρυθμίζουμε τὶς κινήσεις μας ἀνάλογα μὲ τὸ πῶς ἦρθε ἡ ριξιά, σύμφωνα μὲ τὸν τρόπο ποὺ τὸ λογικὸ μᾶς ὑποδεικνύει ὡς τὸν καλύτερο, κι ὄχι, ὅταν σκοντάψουμε κάπου νὰ κρατᾶμε σὰν τὰ μικρὰ παιδιὰ τὸ σημεῖο ποὺ χτυπήσαμε καὶ νὰ σκούζουμε ἀσταμάτητα ἀλλὰ νὰ συνηθίζουμε πάντοτε τὴν ψυχὴ [d] νὰ καταπιάνεται κατὰ τὸ δυνατὸν ἀμέσως μὲ τὸ χτυπημένο καὶ τὸ πονεμένο σημεῖο γιὰ νὰ τὸ γιατρέψει καὶ νὰ τὸ ἀποκαταστήσει, δίνοντας μὲ τὴ βοήθεια τῆς ἰατρικῆς τέλος στὰ κλαψουρίσματα.

Αὐτός, εἶπε, ἀσφαλῶς θὰ ἦταν ὁ πιὸ σωστὸς τρόπος γιὰ τὴν ἀντιμετώπιση μιᾶς συμφορᾶς.

Καὶ βέβαια, λέμε ἐμεῖς, τὸ εὐγενικότερο κομμάτι μέσα μας *ἔχει* τὴ διάθεση νὰ ἀκολουθεῖ τοῦτον τὸ λογισμό.

Προφανῶς.

Ἐνῶ γιὰ τὸ ἀντίθετο κομμάτι τοῦ ἑαυτοῦ μας, αὐτὸ ποὺ μᾶς σπρώχνει νὰ ξαναφέρνουμε στὸ νοῦ μας τὴ συμφορὰ καὶ νὰ ὀδυρόμαστε καὶ ποὺ δὲν τὰ χορταίνει αὐτὰ τὰ πράγματα, δὲν θὰ ποῦμε ὅτι εἶναι ἀλόγιστο καὶ ἄχρηστο καὶ μᾶλλον δειλό;

Ναί, θὰ τὸ ποῦμε.

[e] Ὁ ἕνας χαρακτήρας λοιπόν, ὁ εὐέξαπτος καὶ μεμψίμοιρος, ἐπιδέχεται πολλὴ καὶ πολλῶν εἰδῶν μίμηση, ἐνῶ τὸν γνωστικὸ καὶ τὸν ἤρεμο χαρακτήρα, δεδομένου ὅτι διατελεῖ σχεδὸν πάντοτε στὴν ἴδια κατάσταση, δὲν εἶναι εὔκολο νὰ τὸν μιμηθεῖ κανείς, οὔτε πάλι, καὶ στὴν περίπτωση ποὺ κάποιος θὰ τὸν μιμηθεῖ, θὰ εἶναι εὔκολο νὰ γίνει ἡ μίμηση ἀντιληπτή, καὶ μάλιστα σὲ μιὰ πανηγυριάτικη συγκέντρωση ἀνθρώπων κάθε λογῆς, μαζεμένων σ' ἕνα θέατρο· γιατὶ πρόκειται γιὰ τὴ μίμηση μιᾶς ψυχικῆς διάθεσης ποὺ τοὺς εἶναι ξένη.

[605a] Ἀπολύτως ἔτσι.

Συνεπῶς εἶναι πρόδηλο ὅτι ἀπὸ τὴ φύση του ὁ μιμητικὸς ποιητὴς δὲν ἀπευθύνεται σ' αὐτὸ τὸ εὐγενικὸ ἦθος τῆς ψυχῆς, καὶ ἡ μαστοριά του δὲν εἶναι κατάλληλη νὰ ἀρέσει σ' αὐτό, ἂν πρόκειται νά 'χει ἐπιτυχία στὸν πολὺ κόσμο, ἀλλὰ στὸ εὐέξαπτο καὶ μεμψίμοιρο ἦθος, τὸ *παρδαλό*, αὐτὸ ποὺ εὔκολα κανεὶς μπορεῖ νὰ τὸ ἀπομιμηθεῖ.

Προφανῶς.

Νομιμοποιούμαστε, ἔτσι, νὰ πάρουμε τὸν ποιητὴ καὶ νὰ τὸν βάλουμε δίπλα στὸ ζωγράφο σὰν κάτι ἀνάλογο μὲ αὐτόν· γιατὶ τοῦ μοιάζει καὶ ὡς πρὸς τὸ ὅτι

ποιεῖν πρὸς ἀλήθειαν ἔοικεν αὐτῷ, καὶ τῷ πρὸς ἕτερον τοιοῦτον b ὁμιλεῖν τῆς ψυχῆς ἀλλὰ μὴ πρὸς τὸ βέλτιστον, καὶ ταύτῃ ὡμοίωται. καὶ οὕτως ἤδη ἂν ἐν δίκῃ οὐ παραδεχοίμεθα εἰς μέλλουσαν εὐνομεῖσθαι πόλιν, ὅτι τοῦτο ἐγείρει τῆς ψυχῆς καὶ τρέφει καὶ ἰσχυρὸν ποιῶν ἀπόλλυσι τὸ λογιστικόν, ὥσπερ ἐν πόλει ὅταν τις μοχθηροὺς ἐγκρατεῖς ποιῶν παραδιδῷ τὴν πόλιν, τοὺς δὲ χαριεστέρους φθείρῃ· ταὐτὸν καὶ τὸν μιμητικὸν ποιητὴν φήσομεν κακὴν πολιτείαν ἰδίᾳ ἑκάστου τῇ ψυχῇ ἐμποιεῖν, τῷ ἀνοήτῳ αὐτῆς c χαριζόμενον καὶ οὔτε τὰ μείζω οὔτε τὰ ἐλάττω διαγιγνώσκοντι, ἀλλὰ τὰ αὐτὰ τοτὲ μὲν μεγάλα ἡγουμένῳ, τοτὲ δὲ σμικρά, εἴδωλα εἰδωλοποιοῦντα, τοῦ δὲ ἀληθοῦς πόρρω πάνυ ἀφεστῶτα.

Πάνυ μὲν οὖν.

Οὐ μέντοι πω τό γε μέγιστον κατηγορήκαμεν αὐτῆς. τὸ γὰρ καὶ τοὺς ἐπιεικεῖς ἱκανὴν εἶναι λωβᾶσθαι, ἐκτὸς πάνυ τινῶν ὀλίγων, πάνδεινόν που.

Τί δ' οὐ μέλλει, εἴπερ γε δρᾷ αὐτό;

Ἀκούων σκόπει. οἱ γάρ που βέλτιστοι ἡμῶν ἀκροώμενοι Ὁμήρου ἢ ἄλλου τινὸς τῶν τραγῳδοποιῶν μιμουμένου d τινὰ τῶν ἡρώων ἐν πένθει ὄντα καὶ μακρὰν ῥῆσιν ἀποτείνοντα ἐν τοῖς ὀδυρμοῖς ἢ καὶ ᾄδοντάς τε καὶ κοπτομένους, οἶσθ' ὅτι χαίρομέν τε καὶ ἐνδόντες ἡμᾶς αὐτοὺς ἑπόμεθα συμπάσχοντες καὶ σπουδάζοντες ἐπαινοῦμεν ὡς ἀγαθὸν ποιητήν, ὃς ἂν ἡμᾶς ὅτι μάλιστα οὕτω διαθῇ.

Οἶδα· πῶς δ' οὔ;

Ὅταν δὲ οἰκεῖόν τινι ἡμῶν κῆδος γένηται, ἐννοεῖς αὖ ὅτι ἐπὶ τῷ ἐναντίῳ καλλωπιζόμεθα, ἂν δυνώμεθα ἡσυχίαν ἄγειν e καὶ καρτερεῖν, ὡς τοῦτο μὲν ἀνδρὸς ὄν, ἐκεῖνο δὲ γυναικός, ὃ τότε ἐπῃνοῦμεν.

Ἐννοῶ, ἔφη.

Ἦ καλῶς οὖν, ἦν δ' ἐγώ, οὗτος ὁ ἔπαινος ἔχει, τὸ ὁρῶντα τοιοῦτον ἄνδρα, οἷον ἑαυτόν τις μὴ ἀξιοῖ εἶναι ἀλλ' αἰσχύνοιτο ἄν, μὴ βδελύττεσθαι ἀλλὰ χαίρειν τε καὶ ἐπαινεῖν;

φτιάχνει πράγματα τὰ ὁποῖα ἔχουν ἀσήμαντη ἀξία σὲ σύγκριση μὲ τὴν ἀλήθεια, καὶ ὡς πρὸς τὸ ὅτι [b] ἀπευθύνεται σὲ ἕνα ἄλλο τέτοιο, ἀσήμαντης ἀξίας, μέρος τῆς ψυχῆς κι ὄχι στὸ εὐγενικότερο. Ἔτσι, δίκαια κι ἐμεῖς δὲν θὰ τοῦ ἐπιτρέψουμε νὰ μπεῖ σὲ πόλη ποὺ μέλλει νὰ κυβερνηθεῖ σωστά, γιατὶ *ἐρεθίζει* τοῦτο τὸ μέρος τῆς ψυχῆς καὶ τὸ θρέφει, καὶ δυναμώνοντάς το ἀφανίζει τὸ λογικό, ἀκριβῶς ὅπως ὅταν σὲ μιὰ πόλη δίνει κάποιος δύναμη σὲ καθάρματα καὶ τοὺς παραδίνει τὴν πόλη, ἐνῶ ἀπὸ τὴν ἄλλη τοὺς καλύτερους τοὺς ἐξοντώνει. Ἀκριβῶς τὸ ἴδιο θὰ ποῦμε καὶ γιὰ τὸν μιμητικὸ ποιητή, ὅτι ἐγκαθιδρύει στὴν ψυχὴ τοῦ καθενὸς ἕνα κακὸ πολίτευμα, κάνοντας τὸ χατίρι τοῦ ἀνόητου μέρους της, [c] αὐτοῦ τὸ ὁποῖο δὲν μπορεῖ οὔτε τὰ μεγάλα νὰ ξεχωρίσει οὔτε τὰ μικρὰ ἀλλὰ τὰ ἴδια πράγματα τὰ νομίζει ἄλλοτε μεγάλα κι ἄλλοτε μικρά, καὶ ὅτι κατασκευάζει εἴδωλα εἰδώλων μένοντας πάρα πολὺ μακριὰ ἀπὸ τὴν ἀλήθεια.

Βεβαίως.

Δὲν τῆς ἔχουμε ὅμως ἀπαγγείλει ἀκόμη τὴν πιὸ βαριὰ κατηγόρια. Γιατὶ τὸ γεγονὸς ὅτι εἶναι ἱκανὴ ἡ ποίηση νὰ διαφθείρει ἀκόμη καὶ τοὺς καλούς, ἐκτὸς ἀπὸ κάποιες σπάνιες ἐξαιρέσεις, εἶναι πραγματικὰ φοβερό.

Βεβαίως, ἂν ὄντως τὸ πετυχαίνει.

Ἄκου καὶ κρίνε. Ἀκόμη καὶ οἱ καλύτεροι ἀπὸ ἐμᾶς ἀκούγοντας τὸν Ὅμηρο ἢ κάποιον ἄλλο τραγικὸ ποιητὴ νὰ μιμεῖται [d] ἕναν ἥρωα πεσμένο σὲ βαθιὰ λύπη, ὁ ὁποῖος μέσα στὸν πόνο του βγάζει ἕνα μακρόσυρτο μοιρολόι, ἢ καὶ ἀνθρώπους ποὺ μοιρολογοῦν καὶ χτυπιοῦνται, αἰσθανόμαστε χαρά, τὸ ξέρεις δὰ αὐτό, καὶ ἀφήνοντας τὸν ἑαυτό μας νὰ τὸν κυριέψει αὐτὴ ἡ χαρὰ ἀκολουθοῦμε συμπάσχοντας καὶ ἐπαινοῦμε ὡς καλὸ τὸν ποιητὴ ποὺ θὰ μᾶς μεταδώσει, ὅσο τὸ δυνατὸν περισσότερο, μιὰ τέτοια συγκίνηση.

Τὸ ξέρω, ἀμφιβάλλεις;

Ὅταν ὅμως πραγματικὰ συμβεῖ σὲ κάποιον ἀπὸ μᾶς τέτοια συμφορά, ἐμεῖς, ἐννοεῖται, καμαρώνουμε γιὰ τὸ ἀντίθετο, νὰ μπορέσουμε δηλαδὴ νὰ συγκρατηθοῦμε [e] καὶ νὰ ὑπομείνουμε καρτερικά, πιστεύοντας ὅτι *αὐτὸ* ταιριάζει στὸν ἄντρα, ἐνῶ ἐκεῖνο ταιριάζει στὶς γυναῖκες —ἐκεῖνο ποὺ τότε τὸ ἐπαινούσαμε.

Ναί, τὸ ἔχω προσέξει.

Εἶναι λοιπὸν σωστός, εἶπα ἐγώ, αὐτὸς ὁ ἔπαινος; Εἶναι σωστὸ νὰ βλέπουμε ἕναν ἄνθρωπο, ποὺ ἐμεῖς δὲν θὰ καταδεχόμαστε νὰ εἴμαστε σὰν αὐτὸν ἀλλὰ θὰ ντρεπόμαστε, καὶ νὰ μὴν αἰσθανόμαστε ἀποστροφὴ ἀλλὰ ἀπεναντίας νὰ χαιρόμαστε καὶ νὰ ἐπικροτοῦμε;

Οὐ μὰ τὸν Δί', ἔφη, οὐκ εὐλόγῳ ἔοικεν.

606 Ναί, ἦν δ' ἐγώ, εἰ ἐκείνῃ γ' αὐτὸ σκοποίης.

Πῇ;

Εἰ ἐνθυμοῖο ὅτι τὸ βίᾳ κατεχόμενον τότε ἐν ταῖς οἰκείαις συμφοραῖς καὶ πεπεινηκὸς τοῦ δακρῦσαί τε καὶ ἀποδύρασθαι ἱκανῶς καὶ ἀποπλησθῆναι, φύσει ὂν τοιοῦτον οἷον τούτων ἐπιθυμεῖν, τότ' ἐστὶν τοῦτο τὸ ὑπὸ τῶν ποιητῶν πιμπλάμενον καὶ χαῖρον· τὸ δὲ φύσει βέλτιστον ἡμῶν, ἅτε οὐχ ἱκανῶς πεπαιδευμένον λόγῳ οὐδὲ ἔθει, ἀνίησιν τὴν φυλακὴν τοῦ
b θρηνώδους τούτου, ἅτε ἀλλότρια πάθη θεωροῦν καὶ ἑαυτῷ οὐδὲν αἰσχρὸν ὂν εἰ ἄλλος ἀνὴρ ἀγαθὸς φάσκων εἶναι ἀκαίρως πενθεῖ, τοῦτον ἐπαινεῖν καὶ ἐλεεῖν, ἀλλ' ἐκεῖνο κερδαίνειν ἡγεῖται, τὴν ἡδονήν, καὶ οὐκ ἂν δέξαιτο αὐτῆς στερηθῆναι καταφρονήσας ὅλου τοῦ ποιήματος. λογίζεσθαι γὰρ οἶμαι ὀλίγοις τισὶν μέτεστιν ὅτι ἀπολαύειν ἀνάγκη ἀπὸ τῶν ἀλλοτρίων εἰς τὰ οἰκεῖα· θρέψαντα γὰρ ἐν ἐκείνοις ἰσχυρὸν τὸ ἐλεινὸν οὐ ῥᾴδιον ἐν τοῖς αὑτοῦ πάθεσι κατέχειν.

c Ἀληθέστατα, ἔφη.

Ἆρ' οὖν οὐχ ὁ αὐτὸς λόγος καὶ περὶ τοῦ γελοίου; ὅτι, ἂν αὐτὸς αἰσχύνοιο γελωτοποιῶν, ἐν μιμήσει δὲ κωμῳδικῇ ἢ καὶ ἰδίᾳ ἀκούων σφόδρα χαρῇς καὶ μὴ μισῇς ὡς πονηρά, ταὐτὸν ποιεῖς ὅπερ ἐν τοῖς ἐλέοις; ὃ γὰρ τῷ λόγῳ αὖ κατεῖχες ἐν σαυτῷ βουλόμενον γελωτοποιεῖν, φοβούμενος δόξαν βωμολοχίας, τότ' αὖ ἀνίης, καὶ ἐκεῖ νεανικὸν ποιήσας ἔλαθες πολλάκις ἐν τοῖς οἰκείοις ἐξενεχθεὶς ὥστε κωμῳδοποιὸς γενέσθαι.

Καὶ μάλα, ἔφη.

d Καὶ περὶ ἀφροδισίων δὴ καὶ θυμοῦ καὶ περὶ πάντων τῶν ἐπιθυμητικῶν τε καὶ λυπηρῶν καὶ ἡδέων ἐν τῇ ψυχῇ, ἃ δή φαμεν πάσῃ πράξει ἡμῖν ἕπεσθαι, ὅτι τοιαῦτα ἡμᾶς ἡ ποιητικὴ μίμησις ἐργάζεται· τρέφει γὰρ ταῦτα ἄρδουσα, δέον

Μά τὸ Δία ὄχι, εἶπε· δὲν φαίνεται νὰ ἔχει λογική.

[606a] Βεβαίως, εἶπα ἐγώ, ἰδίως ἂν τὸ δεῖς ἀπὸ τούτη τὴν ἄποψη.

Ἀπὸ ποιά;

Ἂν συλλογιστεῖς ὅτι τὸ μέρος τῆς ψυχῆς ποὺ τότε, στὶς δικές μας συμφορές, διὰ τῆς βίας τὸ συγκρατούσαμε κι ἔνιωθε τὴν ἀνάγκη γιὰ δάκρυα πολλὰ καὶ ὀδυρμούς, ἐπειδὴ ἀπὸ τὴ φύση του ποθεῖ τέτοια πράγματα καὶ δὲν τὰ χορταίνει, εἶναι σ' αὐτὲς τὶς περιπτώσεις τὸ στοιχεῖο μέσα μας ποὺ οἱ ποιητὲς τὸ γεμίζουν ἱκανοποίηση καὶ τὸ εὐχαριστοῦν· τὸ ἄλλο στοιχεῖο τῆς φύσης μας, τὸ πιὸ εὐγενικό, ἐπειδὴ δὲν ἔλαβε τὴν κατάλληλη ἀγωγὴ μὲ τὸ λογισμὸ καὶ τὸν ἐθισμό, χαλαρώνει τὴν προσοχή του [b] πάνω σὲ τοῦτο τὸ θρηνητικὸ στοιχεῖο, ἐπειδὴ τὰ πάθη ποὺ ἀντικρύζει τοῦ εἶναι ξένα, καὶ κατὰ τὴ γνώμη του δὲν εἶναι δὰ καὶ καμιὰ ντροπὴ νὰ παινεύει καὶ νὰ λυπᾶται κάποιον ἄλλο πού, ἐνῶ καυχιέται πὼς εἶναι καλός, παραδίνεται σὲ ἄκαιρους θρήνους. Νομίζει ἔτσι ὅτι ἔχει κερδίσει κάτι: τὴν εὐχαρίστηση ποὺ δοκιμάζει —κι αὐτὴν *δὲν* θὰ ἦταν διατεθειμένος νὰ τὴν στερηθεῖ ἀπορρίπτοντας ὁλόκληρο τὸ ποίημα. Γιατὶ λίγοι, πιστεύω, μποροῦν νὰ ἐννοήσουν πῶς μιὰ ἀπόλαυση ἀπὸ πράγματα ποὺ μᾶς εἶναι ξένα ἐπηρεάζει ἀναπόφευκτα καὶ τὰ δικά μας· γιατὶ θρέφοντας κανεὶς τὸ αἴσθημα τοῦ οἴκτου μὲ τὶς ξένες δυστυχίες καὶ δυναμώνοντάς το δὲν εἶναι πιὰ εὔκολο νὰ τὸ χαλιναγωγήσει στὶς δικές του.

[c] Σωστότατα, εἶπε.

Ἄραγε δὲν ἰσχύει ἡ ἴδια ἀρχὴ καὶ γιὰ τὸ γελοῖο; Ὅταν σὲ μιὰ κωμικὴ παράσταση ἢ καὶ σὲ κάποια ἰδιωτικὴ συναναστροφὴ ἀκοῦς πράγματα ποὺ ἐσὺ θὰ ντρεπόσουν νὰ τὰ ἔλεγες, ἐνῶ ἐδῶ δὲν τὰ ἀποστρέφεσαι ὡς πρόστυχα ἀλλὰ αἰσθάνεσαι μεγάλη εὐχαρίστηση ἀκούγοντάς τα, δὲν συμβαίνει τὸ ἴδιο πρᾶγμα ὅπως καὶ στὶς τραγικὲς συγκινήσεις; Γιατὶ ἐκείνη τὴν τάση μέσα σου ποὺ σὲ ἔσπρωχνε νὰ πεῖς κάτι ποὺ θὰ ἔβγαζε γέλιο καὶ ποὺ ἐσὺ προσπαθοῦσες, μὲ τὴ δύναμη τοῦ λογικοῦ, νὰ τὴν συγκρατήσεις ἀπὸ φόβο μήπως σὲ περάσουν γιὰ χυδαῖο, τώρα τὴν ἀφήνεις πάλι ἐλεύθερη λησμονώντας ὅτι μὲ τὸ νὰ τὴν ἐνισχύεις κατ' αὐτὸ τὸν τρόπο καταντᾶς —πολλὲς φορὲς χωρὶς νὰ τὸ καταλαβαίνεις— ὁ ἴδιος ἀστεῖος.

Καὶ πολὺ μάλιστα, εἶπε.

[d] Καὶ σχετικὰ μὲ τὶς ἐρωτικὲς ἀπολαύσεις καὶ τὴν ὀργὴ καὶ τὶς διεγέρσεις τοῦ ἐπιθυμητικοῦ, τὶς λυπητερὲς ὅσο καὶ τὶς εὐχάριστες ψυχικὲς καταστάσεις ποὺ λέμε ὅτι συνοδεύουν κάθε μας πράξη, ἡ ποιητικὴ μίμηση ἔχει ἐπάνω μας ἀκριβῶς τὸ ἴδιο ἀποτέλεσμα. Γιατὶ ποτίζοντάς τα ὅλα αὐτὰ τὰ ἀναπτύσσει,

αὐχμεῖν, καὶ ἄρχοντα ἡμῖν καθίστησιν, δέον ἄρχεσθαι αὐτὰ ἵνα βελτίους τε καὶ εὐδαιμονέστεροι ἀντὶ χειρόνων καὶ ἀθλιωτέρων γιγνώμεθα.

Οὐκ ἔχω ἄλλως φάναι, ἦ δ' ὅς.

e Οὐκοῦν, εἶπον, ὦ Γλαύκων, ὅταν Ὁμήρου ἐπαινέταις
ἐντύχῃς λέγουσιν ὡς τὴν Ἑλλάδα πεπαίδευκεν οὗτος ὁ
ποιητὴς καὶ πρὸς διοίκησίν τε καὶ παιδείαν τῶν ἀνθρωπίνων
πραγμάτων ἄξιος ἀναλαβόντι μανθάνειν τε καὶ κατὰ τοῦτον
τὸν ποιητὴν πάντα τὸν αὑτοῦ βίον κατασκευασάμενον ζῆν,
607 φιλεῖν μὲν χρὴ καὶ ἀσπάζεσθαι ὡς ὄντας βελτίστους εἰς
ὅσον δύνανται, καὶ συγχωρεῖν Ὅμηρον ποιητικώτατον εἶναι
καὶ πρῶτον τῶν τραγῳδοποιῶν, εἰδέναι δὲ ὅτι ὅσον μόνον
ὕμνους θεοῖς καὶ ἐγκώμια τοῖς ἀγαθοῖς ποιήσεως παραδεκτέον
εἰς πόλιν· εἰ δὲ τὴν ἡδυσμένην Μοῦσαν παραδέξῃ ἐν μέλεσιν
ἢ ἔπεσιν, ἡδονή σοι καὶ λύπη ἐν τῇ πόλει βασιλεύσετον
ἀντὶ νόμου τε καὶ τοῦ κοινῇ ἀεὶ δόξαντος εἶναι βελτίστου
λόγου.

Ἀληθέστατα, ἔφη.

b Ταῦτα δή, ἔφην, ἀπολελογήσθω ἡμῖν ἀναμνησθεῖσιν περὶ
ποιήσεως, ὅτι εἰκότως ἄρα τότε αὐτὴν ἐκ τῆς πόλεως ἀπε-
στέλλομεν τοιαύτην οὖσαν· ὁ γὰρ λόγος ἡμᾶς ᾕρει. προσεί-
πωμεν δὲ αὐτῇ, μὴ καί τινα σκληρότητα ἡμῶν καὶ ἀγροικίαν
καταγνῷ, ὅτι παλαιὰ μέν τις διαφορὰ φιλοσοφίᾳ τε καὶ
ποιητικῇ· καὶ γὰρ ἡ «λακέρυζα πρὸς δεσπόταν κύων»
ἐκείνη «κραυγάζουσα» καὶ «μέγας ἐν ἀφρόνων κενε-
c αγορίαισι» καὶ ὁ «τῶν διασόφων ὄχλος κρατῶν»
καὶ οἱ «λεπτῶς μεριμνῶντες,» ὅτι ἄρα «πένονται,»
καὶ ἄλλα μυρία σημεῖα παλαιᾶς ἐναντιώσεως τούτων. ὅμως
δὲ εἰρήσθω ὅτι ἡμεῖς γε, εἴ τινα ἔχοι λόγον εἰπεῖν ἡ πρὸς
ἡδονὴν ποιητικὴ καὶ ἡ μίμησις, ὡς χρὴ αὐτὴν εἶναι ἐν πόλει
εὐνομουμένῃ, ἄσμενοι ἂν καταδεχοίμεθα, ὡς σύνισμέν γε ἡμῖν
αὐτοῖς κηλουμένοις ὑπ' αὐτῆς· ἀλλὰ γὰρ τὸ δοκοῦν ἀληθὲς
οὐχ ὅσιον προδιδόναι. ἦ γάρ, ὦ φίλε, οὐ κηλῇ ὑπ' αὐτῆς
d καὶ σύ, καὶ μάλιστα ὅταν δι' Ὁμήρου θεωρῇς αὐτήν;

ἐνῶ τὸ σωστὸ εἶναι νὰ τὰ ἄφηνε νὰ ξεραθοῦν, καὶ τὰ στήνει ἐξουσιαστὲς μέσα μας, ἐνῶ τὸ σωστὸ εἶναι νὰ τὰ ἐξουσιάζουμε ἐμεῖς αὐτά, γιὰ νὰ γινόμαστε καλύτεροι καὶ πιὸ εὐτυχισμένοι κι ὄχι χειρότεροι καὶ πιὸ δυστυχεῖς.

Δὲν μπορῶ νὰ μὴ συμφωνήσω, εἶπε.

[e] Γι' αὐτὸ λοιπόν, Γλαύκων, ὅταν συναντᾶς θαυμαστὲς τοῦ Ὁμήρου νὰ λένε ὅτι ὁ ποιητὴς αὐτὸς ἔχει μορφώσει τὴν Ἑλλάδα κι ὅτι προκειμένου νὰ διοικήσει κανεὶς καὶ νὰ δώσει παιδεία στοὺς ἀνθρώπους ἀξίζει νὰ πιάσει καὶ νὰ τὸν μελετήσει, καὶ νὰ ζεῖ ἔχοντας ρυθμίσει ὅλη του τὴ ζωὴ σύμφωνα μὲ αὐτὸ τὸν ποιητή, πρέπει, βέβαια, [607a] νὰ εἶσαι ἤπιος καὶ εὐγενικὸς ἀπέναντί τους, θεωρώντας τους καλοὺς ἀνθρώπους —στὸ βαθμὸ ποὺ τοὺς τὸ ἐπιτρέπουν οἱ δυνάμεις τους· ἐπίσης νὰ παραδεχτεῖς μαζί τους ὅτι ὁ Ὅμηρος εἶναι μεγάλος ποιητὴς κι ἀνάμεσα στοὺς τραγικοὺς ποιητὲς ὁ πρῶτος, ἀλλὰ νὰ ξέρεις ὅμως ὅτι οἱ ὕμνοι στοὺς θεοὺς καὶ τὰ ἐγκώμια γιὰ τοὺς ἄξιους ἀνθρώπους εἶναι ἡ μόνη ποίηση ἡ ὁποία πρέπει νὰ γίνει ἀποδεκτὴ στὴν πόλη. Ἅμα ἐσὺ δεχθεῖς τὴν τερπνὴ κι εὐφραντικὴ Μούσα στὴ λυρικὴ ποίηση ἢ στὰ ἔπη, τότε βασιλιάδες στὴν πόλη θὰ εἶναι ἡ ἡδονὴ καὶ ὁ πόνος ἀντὶ γιὰ τὸ νόμο κι ἐκεῖνο τὸ πρᾶγμα ποὺ πάντοτε ὅλοι τὸ παραδέχτηκαν ὡς τὸ πιὸ εὐγενικό, δηλαδὴ τὸ *λόγο*!

Αὐτὸ εἶναι πέρα γιὰ πέρα ἀληθινό.

[b] Τοῦτα τὰ λόγια λοιπὸν ἂς ἀποτελέσουν τὴ δική μας ἀπολογία σχετικὰ μὲ τὴν ποίηση —μιὰ ποὺ τὴν ξαναθυμηθήκαμε— γιὰ νὰ τῆς ἐξηγήσουμε ὅτι δίκαια τότε τὴν ξαποστείλαμε, τέτοια πού 'ναι, ἀπὸ τὴν πόλη, γιατὶ μᾶς ὑποχρέωνε *ὁ λόγος* νὰ τὸ κάνουμε. Κι ἂς τῆς ποῦμε ἀκόμη, γιὰ νὰ μὴ μᾶς περάσει γιὰ τίποτα σκληροὺς καὶ ἄξεστους, πὼς ἀπὸ παλιὰ ἡ ποίηση καὶ ἡ φιλοσοφία ἔχουν κάποια διένεξη. Γιατὶ ἐκείνη ἡ «ἀλύχτρα σκύλα ποὺ γαβγίζει τ' ἀφεντικό της» καὶ ὁ «μέγας στὰ κούφια λόγια τῶν ἄμυαλων» [c] καὶ τὸ «λεφούσι τῶν πάνσοφων» κι ἐκεῖνοι ποὺ «λεπτεπίλεπτα στοχάζονται» τάχα ἐπειδὴ «πένονται» καὶ μύρια ὅσα ἄλλα, εἶναι σημάδια μιᾶς παλιᾶς ἀντίθεσης αὐτῶν τῶν δύο. Παρ' ὅλα αὐτὰ πρέπει νὰ εἰπωθεῖ ὅτι ἂν ἡ ποίηση, ἡ καμωμένη γιὰ εὐχαρίστηση, αὐτὴ ἡ μιμητική, θὰ μποροῦσε νὰ προβάλει κάποιο ἐπιχείρημα ποὺ νὰ δείχνει ὅτι ἔχει θέση σὲ μιὰ εὐνομούμενη πόλη, ἐμεῖς μὲ μεγάλη χαρὰ θὰ τὴν κάναμε ξανὰ δεκτή, γιατὶ ξέρουμε ποιά γοητεία ἀσκεῖ ἐπάνω σ' ἐμᾶς τοὺς ἴδιους. Πραγματικὰ ὅμως εἶναι ἀνόσιο νὰ προδίδει κανεὶς κάτι ποὺ τὸ θεωρεῖ ἀληθινό. Δὲν αἰσθάνεσαι κι ἐσύ, φίλε μου, τὴ γοητεία της, [d] ἰδίως ὅταν τὴν κοιτάζεις μέσα ἀπὸ τὸν Ὅμηρο;

Πολύ γε.

Οὐκοῦν δικαία ἐστὶν οὕτω κατιέναι, ἀπολογησαμένη ἐν μέλει ἤ τινι ἄλλῳ μέτρῳ;

Πάνυ μὲν οὖν.

Δοῖμεν δέ γέ που ἂν καὶ τοῖς προστάταις αὐτῆς, ὅσοι μὴ ποιητικοί, φιλοποιηταὶ δέ, ἄνευ μέτρου λόγον ὑπὲρ αὐτῆς εἰπεῖν, ὡς οὐ μόνον ἡδεῖα ἀλλὰ καὶ ὠφελίμη πρὸς τὰς πολιτείας καὶ τὸν βίον τὸν ἀνθρώπινόν ἐστιν· καὶ εὐμενῶς e ἀκουσόμεθα. κερδανοῦμεν γάρ που ἐὰν μὴ μόνον ἡδεῖα φανῇ ἀλλὰ καὶ ὠφελίμη.

Πῶς δ' οὐ μέλλομεν, ἔφη, κερδαίνειν;

Εἰ δέ γε μή, ὦ φίλε ἑταῖρε, ὥσπερ οἵ ποτέ του ἐρασθέντες, ἐὰν ἡγήσωνται μὴ ὠφέλιμον εἶναι τὸν ἔρωτα, βίᾳ μέν, ὅμως δὲ ἀπέχονται, καὶ ἡμεῖς οὕτως, διὰ τὸν ἐγγεγονότα μὲν ἔρωτα τῆς τοιαύτης ποιήσεως ὑπὸ τῆς τῶν καλῶν 608 πολιτειῶν τροφῆς, εὖνοι μὲν ἐσόμεθα φανῆναι αὐτὴν ὡς βελτίστην καὶ ἀληθεστάτην, ἕως δ' ἂν μὴ οἵα τ' ᾖ ἀπολογήσασθαι, ἀκροσαόμεθ' αὐτῆς ἐπᾴδοντες ἡμῖν αὐτοῖς τοῦτον τὸν λόγον, ὃν λέγομεν, καὶ ταύτην τὴν ἐπῳδήν, εὐλαβούμενοι πάλιν ἐμπεσεῖν εἰς τὸν παιδικόν τε καὶ τὸν τῶν πολλῶν ἔρωτα. ἀκροασόμεθα δ' οὖν ὡς οὐ σπουδαστέον ἐπὶ τῇ τοιαύτῃ ποιήσει ὡς ἀληθείας τε ἁπτομένῃ καὶ σπουδαίᾳ, ἀλλ' εὐλαβητέον b αὐτὴν ὂν τῷ ἀκροωμένῳ, περὶ τῆς ἐν αὐτῷ πολιτείας δεδιότι, καὶ νομιστέα ἅπερ εἰρήκαμεν περὶ ποιήσεως.

Παντάπασιν, ἦ δ' ὅς, σύμφημι.

Μέγας γάρ, ἔφην, ὁ ἀγών, ὦ φίλε Γλαύκων, μέγας, οὐχ ὅσος δοκεῖ, τὸ χρηστὸν ἢ κακὸν γενέσθαι, ὥστε οὔτε τιμῇ ἐπαρθέντα οὔτε χρήμασιν οὔτε ἀρχῇ οὐδεμιᾷ οὐδέ γε ποιητικῇ ἄξιον ἀμελῆσαι δικαιοσύνης τε καὶ τῆς ἄλλης ἀρετῆς.

Σύμφημί σοι, ἔφη, ἐξ ὧν διεληλύθαμεν· οἶμαι δὲ καὶ ἄλλον ὁντινοῦν.

c Καὶ μήν, ἦν δ' ἐγώ, τά γε μέγιστα ἐπίχειρα ἀρετῆς καὶ προκείμενα ἆθλα οὐ διεληλύθαμεν.

Πάρα πολύ.

Εἶναι λοιπὸν δίκαιο νὰ τὴν ἀφήσουμε νὰ ξαναγυρίσει ἀπὸ τὴν ἐξορία, ἀφοῦ ἀπολογηθεῖ μὲ κανένα λυρικὸ ἢ κάποιο ἄλλο ποίημα;

Βεβαίως.

Καὶ θὰ μπορούσαμε, θαρρῶ, νὰ ἐπιτρέψουμε καὶ στοὺς ὑπερασπιστές της, ὅσοι δὲν εἶναι οἱ ἴδιοι ποιητὲς ἀλλὰ ἀγαποῦν τὴν ποίηση, νὰ παρουσιάσουν μιὰ συνηγορία γιὰ αὐτήν, σὲ πεζὸ λόγο, ποὺ νὰ δείχνει ὅτι δὲν εἶναι μόνον εὐχάριστη ἀλλὰ καὶ ὠφέλιμη στὶς πολιτεῖες καὶ στὴ ζωὴ τῶν ἀνθρώπων· κι ἐμεῖς θὰ τοὺς ἀκούσουμε μὲ συμπάθεια. [e] Γιατὶ θά 'χουμε κέρδος ἂν ἀποδειχτεῖ ὅτι δὲν εἶναι μόνον εὐχάριστη ἡ ποίηση ἀλλὰ καὶ ὠφέλιμη.

Ἀσφαλῶς καὶ θὰ ἔχουμε κέρδος, εἶπε.

Ἂν ὅμως, ἀγαπητέ μου φίλε, δὲν θὰ ἔχουμε, τότε, σὰν κι ἐκείνους ποὺ κάποτε ἀγάπησαν ἀλλὰ κάποια στιγμὴ σχηματίζουν τὴν πεποίθηση ὅτι αὐτὸς ὁ ἔρωτάς τους δὲν τοὺς ὠφελεῖ, δύσκολα μέν, πάντως ὅμως *ἀποτραβιοῦνται* ἀπὸ τὴ σχέση, ἔτσι κι ἐμεῖς, ἐξαιτίας τοῦ ἔρωτα ποὺ ἔχει γεννηθεῖ μέσα μας γι' αὐτὴ τὴν ποίηση, ἐπειδὴ ἔτυχε [608a] νὰ ἀνατραφοῦμε σὲ πολιτεῖες καλές, θὰ εὐχόμαστε βέβαια νὰ ἀποδειχτεῖ ὅτι ἡ ποίηση αὐτὴ ἔχει ἀρετὴ καὶ ἀλήθεια, ὅσο ὅμως δὲν εἶναι σὲ θέση νὰ παρουσιάσει μιὰ τέτοια ἀπολογία, ἐμεῖς θὰ τὴν ἀκοῦμε ἐπαναλαμβάνοντας μέσα μας σὰν ξόρκι τοῦτο τὸ ἐπιχείρημα ποὺ τὸ διατυπώνουμε ἀπὸ φόβο μήπως πέσουμε πάλι σ' ἐκεῖνο τὸν ἔρωτα ποὺ μόνο σὲ μικρὰ παιδιὰ καὶ στὸν πολὺ κόσμο ταιριάζει. Θὰ τὴν ἀκούσουμε, λέω, μὲ τὴν πεποίθηση ὅτι αὐτὸ τὸ εἶδος τῆς ποίησης δὲν πρέπει νὰ τὸ παίρνουμε στὰ σοβαρά, σὰν κάτι πού 'χει ἀγγίξει τὴν ἀλήθεια καὶ εἶναι σημαντικό, [b] ἀλλὰ ὅποιος τὴν ἀκούει πρέπει νὰ φυλάγεται ἀπὸ αὐτήν, ἀνησυχώντας γιὰ τὴν πολιτεία ποὺ κλείνει μέσα *στὴν ψυχή του*, καὶ νὰ ἐξακολουθεῖ νὰ θεωρεῖ σωστὰ ὅσα ἔχουμε πεῖ γιὰ τὴν ποίηση.

Πέρα γιὰ πέρα, εἶπε, συμφωνῶ μαζί σου.

Γιατὶ εἶναι *μεγάλος* ὁ ἀγώνας, ἀγαπητέ μου Γλαύκων, μεγάλος ὅσο δὲν φαντάζεσαι, ἂν θὰ γίνει κανεὶς καλὸς ἢ κακός, τόσο ποὺ οὔτε ἀπὸ τιμὲς ἀξίζει νὰ παρασυρθεῖ οὔτε ἀπὸ χρήματα οὔτε ἀπὸ ἀξιώματα οὔτε κι ἀπὸ τὴν ἴδια τὴν ποίηση, καὶ νὰ παραμελήσει τὴ δικαιοσύνη καὶ τὶς ἄλλες ἀρετές.

Ὅσα ἔχουμε πεῖ μὲ κάνουν νὰ συμφωνῶ μαζί σου, εἶπε· ἀλλὰ νομίζω ὅτι καὶ ὁποιοσδήποτε ἄλλος τὸ ἴδιο θὰ ἔκανε.

[c] Κι ὅμως, εἶπα ἐγώ, στὶς πιὸ μεγάλες ἀνταμοιβὲς καὶ στὰ ἔπαθλα τῆς ἀρετῆς δὲν ἔχουμε ἀναφερθεῖ.

Ἀμήχανόν τι, ἔφη, λέγεις μέγεθος, εἰ τῶν εἰρημένων μείζω ἐστὶν ἄλλα.

Τί δ' ἄν, ἦν δ' ἐγώ, ἔν γε ὀλίγῳ χρόνῳ μέγα γένοιτο; πᾶς γὰρ οὗτός γε ὁ ἐκ παιδὸς μέχρι πρεσβύτου χρόνος πρὸς πάντα ὀλίγος πού τις ἂν εἴη.

Οὐδὲν μὲν οὖν, ἔφη.

Τί οὖν; οἴει ἀθανάτῳ πράγματι ὑπὲρ τοσούτου δεῖν
d χρόνου ἐσπουδακέναι, ἀλλ' οὐχ ὑπὲρ τοῦ παντός;

Οἶμαι ἔγωγ', ἔφη· ἀλλὰ τί τοῦτο λέγεις;

Οὐκ ᾔσθησαι, ἦν δ' ἐγώ, ὅτι ἀθάνατος ἡμῶν ἡ ψυχὴ καὶ οὐδέποτε ἀπόλλυται;

Καὶ ὃς ἐμβλέψας μοι καὶ θαυμάσας εἶπε· Μὰ Δί', οὐκ ἔγωγε· σὺ δὲ τοῦτ' ἔχεις λέγειν;

Εἰ μὴ ἀδικῶ γ', ἔφην. οἶμαι δὲ καὶ σύ· οὐδὲν γὰρ χαλεπόν.

Ἔμοιγ', ἔφη· σοῦ δ' ἂν ἡδέως ἀκούσαιμι τὸ οὐ χαλεπὸν τοῦτο.

Ἀκούοις ἄν, ἦν δ' ἐγώ.

Λέγε μόνον, ἔφη.

Ἀγαθόν τι, εἶπον, καὶ κακὸν καλεῖς;

Ἔγωγε.

e Ἆρ' οὖν ὥσπερ ἐγὼ περὶ αὐτῶν διανοῇ;

Τὸ ποῖον;

Τὸ μὲν ἀπολλύον καὶ διαφθεῖρον πᾶν τὸ κακὸν εἶναι, τὸ δὲ σῷζον καὶ ὠφελοῦν τὸ ἀγαθόν.

Ἔγωγ', ἔφη.

Τί δέ; κακὸν ἑκάστῳ τι καὶ ἀγαθὸν λέγεις; οἷον ὀφθαλ-
609 μοῖς ὀφθαλμίαν καὶ σύμπαντι τῷ σώματι νόσον, σίτῳ τε ἐρυσίβην, σηπεδόνα τε ξύλοις, χαλκῷ δὲ καὶ σιδήρῳ ἰόν, καί, ὅπερ λέγω, σχεδὸν πᾶσι σύμφυτον ἑκάστῳ κακόν τε καὶ νόσημα;

Ἔγωγ', ἔφη.

Οὐκοῦν ὅταν τῴ τι τούτων προσγένηται, πονηρόν τε ποιεῖ ᾧ προσεγένετο, καὶ τελευτῶν ὅλον διέλυσεν καὶ ἀπώλεσεν;

Θὰ ἐννοεῖς, εἶπε, κάτι ἀπροσμέτρητα μεγάλο, ἂν ὑπάρχουν πράγματα ἄλλα ἀκόμη μεγαλύτερα ἀπὸ αὐτὰ γιὰ τὰ ὁποῖα μιλήσαμε.

Τί θὰ μποροῦσε, εἶπα ἐγώ, μέσα σὲ σύντομο χρονικὸ διάστημα νὰ γίνει μεγάλο; Γιατὶ ὅλος αὐτὸς ὁ χρόνος ἀπὸ τὴν παιδικὴ ἡλικία ἴσαμε τὰ γερατειά, ἂν συγκρινόταν μὲ τὸ χρόνο στὴν ὁλότητά του, θὰ ἦταν σύντομος.

Ἕνα τίποτα θὰ ἦταν, εἶπε.

Λοιπόν, πιστεύεις ὅτι ἕνα πρᾶγμα *ἀθάνατο* πρέπει νὰ ἐνδιαφέρεται σοβαρὰ [d] γιὰ ἕνα τόσο σύντομο διάστημα κι ὄχι γιὰ τὴν ὁλότητα τοῦ χρόνου;

Συμφωνῶ μαζί σου, εἶπε· ἀλλὰ γιατί τὸ λὲς αὐτό;

Δὲν ἔχεις ἀντιληφθεῖ, εἶπα ἐγώ, ὅτι εἶναι *ἀθάνατη* ἡ ψυχή μας κι ὅτι δὲν χάνεται ποτέ;

Κι αὐτὸς τότε μὲ κοίταξε καὶ ἔκπληκτος εἶπε: Μά τὸ Δία, ἐγὼ ὄχι· *ἐσὺ* ὅμως μπορεῖς νὰ τὸ πεῖς αὐτό;

Δὲν εἶναι σωστὸ νὰ ἀρνηθῶ νὰ τὸ κάνω, εἶπα ἐγώ· ἀλλὰ νομίζω ὅτι κι ἐσὺ μπορεῖς, γιατὶ δὲν εἶναι καθόλου δύσκολο.

Γιὰ μένα εἶναι, εἶπε· πολὺ θὰ ἤθελα ὅμως νὰ τὸ ἄκουγα αὐτὸ τὸ καθόλου δύσκολο πρᾶγμα.

Θὰ τὸ ἀκούσεις, εἶπα ἐγώ.

Λέγε το, τότε.

Ὑπάρχει κάτι, εἶπα, ποὺ τὸ χαρακτηρίζεις καλὸ καὶ κάτι ποὺ τὸ χαρακτηρίζεις κακό;

Ναί.

[e] Ἄραγε τὰ ἀντιλαμβάνεσαι αὐτὰ ὅπως ἐγώ;

Πῶς δηλαδή;

Καθετὶ ποὺ φέρνει ἀφανισμὸ καὶ φθορὰ εἶναι κακό, ἐνῶ αὐτὸ ποὺ σώζει καὶ ὠφελεῖ εἶναι καλό.

Ναί, εἶπε.

Ἐπίσης τοῦτο. Παραδέχεσαι ὅτι γιὰ κάθε πρᾶγμα ὑπάρχει κάτι κακὸ καὶ κάτι καλό; Γιὰ τὰ μάτια, λ.χ., [609a] ὁ πονόματος, καὶ γενικὰ γιὰ τὸ σῶμα ἡ ἀρρώστια, γιὰ τὸ στάρι ἡ καπνιά, γιὰ τὸ ξύλο ἡ σαπίλα, γιὰ τὸ χαλκὸ καὶ τὸ σίδερο ἡ σκουριά, καί, ὅπως εἶπα, σχεδὸν γιὰ κάθε πρᾶγμα ὑπάρχει ἕνα κακὸ σύμφυτο μὲ αὐτὸ καὶ μιὰ ἀρρώστια.

Συμφωνῶ, εἶπε.

Ἔτσι λοιπόν, ὅταν ἕνα τέτοιο κακὸ προσβάλει κάποιο πρᾶγμα, δὲν τοῦ προξενεῖ βλάβη καὶ τελικὰ δὲν τὸ διαλύει καὶ τὸ καταστρέφει ἐντελῶς;

Πῶς γὰρ οὔ;

Τὸ σύμφυτον ἄρα κακὸν ἑκάστου καὶ ἡ πονηρία ἕκαστον ἀπόλλυσιν, ἢ εἰ μὴ τοῦτο ἀπολεῖ, οὐκ ἂν ἄλλο γε αὐτὸ ἔτι
b διαφθείρειεν. οὐ γὰρ τό γε ἀγαθὸν μή ποτέ τι ἀπολέσῃ, οὐδὲ αὖ τὸ μήτε κακὸν μήτε ἀγαθόν.

Πῶς γὰρ ἄν; ἔφη.

Ἐὰν ἄρα τι εὑρίσκωμεν τῶν ὄντων, ᾧ ἔστι μὲν κακὸν ὃ ποιεῖ αὐτὸ μοχθηρόν, τοῦτο μέντοι οὐχ οἷόν τε αὐτὸ λύειν ἀπολλύον, οὐκ ἤδη εἰσόμεθα ὅτι τοῦ πεφυκότος οὕτως ὄλεθρος οὐκ ἦν;

Οὕτως, ἔφη, εἰκός.

Τί οὖν; ἦν δ' ἐγώ· ψυχῇ ἆρ' οὐκ ἔστιν ὃ ποιεῖ αὐτὴν κακήν;

Καὶ μάλα, ἔφη· ἃ νυνδὴ διῇμεν πάντα, ἀδικία τε καὶ
c ἀκολασία καὶ δειλία καὶ ἀμαθία.

Ἦ οὖν τι τούτων αὐτὴν διαλύει τε καὶ ἀπόλλυσι; καὶ ἐννόει μὴ ἐξαπατηθῶμεν οἰηθέντες τὸν ἄδικον ἄνθρωπον καὶ ἀνόητον, ὅταν ληφθῇ ἀδικῶν, τότε ἀπολωλέναι ὑπὸ τῆς ἀδικίας, πονηρίας οὔσης ψυχῆς. ἀλλ' ὧδε ποίει· ὥσπερ σῶμα ἡ σώματος πονηρία νόσος οὖσα τήκει καὶ διόλλυσι καὶ ἄγει εἰς τὸ μηδὲ σῶμα εἶναι, καὶ ἃ νυνδὴ ἐλέγομεν
d ἅπαντα ὑπὸ τῆς οἰκείας κακίας, τῷ προσκαθῆσθαι καὶ ἐνεῖναι διαφθειρούσης, εἰς τὸ μὴ εἶναι ἀφικνεῖται–οὐχ οὕτω;

Ναί.

Ἴθι δή, καὶ ψυχὴν κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον σκόπει. ἆρα ἐνοῦσα ἐν αὐτῇ ἀδικία καὶ ἡ ἄλλη κακία τῷ ἐνεῖναι καὶ προσκαθῆσθαι φθείρει αὐτὴν καὶ μαραίνει, ἕως ἂν εἰς θάνατον ἀγαγοῦσα τοῦ σώματος χωρίσῃ;

Οὐδαμῶς, ἔφη, τοῦτό γε.

Ἀλλὰ μέντοι ἐκεῖνό γε ἄλογον, ἦν δ' ἐγώ, τὴν μὲν ἄλλου πονηρίαν ἀπολλύναι τι, τὴν δὲ αὑτοῦ μή.

Ἄλογον.

e Ἐννόει γάρ, ἦν δ' ἐγώ, ὦ Γλαύκων, ὅτι οὐδ' ὑπὸ τῆς τῶν σιτίων πονηρίας, ἣ ἂν ᾖ αὐτῶν ἐκείνων, εἴτε παλαιότης

Ἀμφιβάλλεις;

Συνεπῶς κάθε πρᾶγμα τὸ ἀφανίζει τὸ κακὸ ποὺ εἶναι σύμφυτο μὲ αὐτὸ καὶ ἀποτελεῖ *τὸ δικό του* σαράκι· κι ἅμα δὲν τὸ ἀφανίσει αὐτό, τίποτε ἄλλο δὲν θὰ μποροῦσε [b] νὰ τὸ ἀφανίσει. Γιατὶ ποτὲ τὸ ἀγαθὸ δὲν θὰ ἀφανίσει κάτι, οὔτε πάλι ἐκεῖνο ποὺ δὲν εἶναι οὔτε κακὸ οὔτε ἀγαθό.

Πῶς θὰ τὸ ἔκανε αὐτό; εἶπε.

Ἂν λοιπὸν βροῦμε ἀνάμεσα στὰ ὄντα κάποιο τὸ ὁποῖο νὰ ἔχει ἕνα σύμφυτο κακὸ ποὺ τὸ κάνει χειρότερο χωρὶς ὡστόσο νὰ μπορεῖ νὰ τὸ διαλύει καὶ νὰ τὸ ἀφανίζει, δὲν θὰ ξέρουμε τότε ὅτι γιὰ τὸ πρᾶγμα ποὺ εἶναι ἔτσι πλασμένο δὲν ὑπάρχει ὄλεθρος;

Ναί, εἶπε, εἶναι εὔλογο.

Ὡραῖα, εἶπα· γιὰ τὴν ψυχὴ ἄραγε δὲν ὑπάρχει κάτι τὸ ὁποῖο τὴν κάνει νὰ εἶναι κακή;

Ὑπάρχει καὶ παραϋπάρχει, εἶπε· εἶναι ὅλα αὐτὰ ποὺ περιγράφαμε τώρα δά: ἡ ἀδικία, [c] ἡ ἀκολασία, ἡ δειλία, ἡ ἄγνοια.

Μπορεῖ τάχα κάποιο ἀπὸ αὐτὰ νὰ τὴν διαλύσει καὶ νὰ τὴν ἀφανίσει; Καὶ πρόσεχε νὰ μὴ γελαστοῦμε καὶ νομίσουμε ὅτι τὸν ἄδικο καὶ ἀνόητο ἄνθρωπο, ὅταν τὸν πιάσουν νὰ κάνει μιὰ ἀδικία, τὸν καταστρέφει ἡ ἀδικία αὐτή, ποὺ ἀποτελεῖ μιὰ κακὴ κατάσταση τῆς ψυχῆς. Ἀλλὰ νὰ δεῖς τὸ πρᾶγμα ὡς ἑξῆς: Ὅπως ἡ ἀρρώστια —ποὺ εἶναι μιὰ κακὴ κατάσταση τοῦ σώματος— τὸ λιώνει τὸ σῶμα καὶ τὸ ἐξοντώνει καὶ τὸ κάνει νὰ μὴν εἶναι πιὰ κὰν σῶμα, ἔτσι κι αὐτὰ ὅλα, γιὰ τὰ ὁποῖα τώρα δὰ μιλούσαμε, μὲ τὴ φθορὰ ποὺ ἀσκεῖ ἐπάνω τους [d] ἡ σύμφυτή τους κακία ὅταν κατακαθίσει κι ἐγκατασταθεῖ μέσα τους, καταντοῦν νὰ μὴν ἔχουν πιὰ ὑπόσταση· δὲν εἶν' ἔτσι;

Ναί.

Ἔλα τώρα καὶ κοίταξε μὲ τὸ ἴδιο πρίσμα τὴν ψυχή. Ἄραγε ἡ ἀδικία ποὺ ὑπάρχει μέσα της κι ὅλη ἡ ἄλλη κακία, καθὼς ἔχει ἐγκατασταθεῖ καὶ κατακαθίσει, δὲν τὴν φθείρει καὶ δὲν τὴν μαραίνει τὴν ψυχὴ ὥσπου τελικὰ νὰ τὴν ὁδηγήσει στὸ θάνατο καὶ νὰ τὴν χωρίσει ἀπὸ τὸ σῶμα;

Ὄχι, εἶπε· αὐτὸ μὲ κανέναν τρόπο.

Ἀλλὰ ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος, εἶπα ἐγώ, εἶναι παράλογο ἕνα πρᾶγμα νὰ τὸ ἐξολοθρεύει ἡ ἀτέλεια κάποιου ἄλλου πράγματος, ἡ δική του ὅμως ὄχι.

Εἶναι παράλογο.

[e] Συλλογίσου πάντως, Γλαύκων, εἶπα, πὼς οὔτε γιὰ τὸ σῶμα πιστεύουμε ὅτι αὐτὸ ποὺ τὸ καταστρέφει εἶναι ἡ κακὴ κατάσταση τῶν τροφῶν —ὅποια

εἴτε σαπρότης εἴτε ἡτισοῦν οὖσα, οὐκ οἰόμεθα δεῖν σῶμα
ἀπόλλυσθαι· ἀλλ᾽ ἐὰν μὲν ἐμποιῇ ἡ αὐτῶν πονηρία τῶν
σιτίων τῷ σώματι σώματος μοχθηρίαν, φήσομεν αὐτὸ δι᾽
ἐκεῖνα ὑπὸ τῆς αὐτοῦ κακίας νόσου οὔσης ἀπολωλέναι· ὑπὸ
610 δὲ σιτίων πονηρίας ἄλλων ὄντων ἄλλο ὂν τὸ σῶμα, ὑπ᾽
ἀλλοτρίου κακοῦ μὴ ἐμποιήσαντος τὸ ἔμφυτον κακόν, οὐδέποτε
ἀξιώσομεν διαφθείρεσθαι.

Ὀρθότατ᾽ αὖ, ἔφη, λέγεις.

Κατὰ τὸν αὐτὸν τοίνυν λόγον, ἦν δ᾽ ἐγώ, ἐὰν μὴ σώματος πονηρία ψυχῇ ψυχῆς πονηρίαν ἐμποιῇ, μή ποτε ἀξιῶμεν ὑπὸ ἀλλοτρίου κακοῦ ἄνευ τῆς ἰδίας πονηρίας ψυχὴν ἀπόλλυσθαι, τῷ ἑτέρου κακῷ ἕτερον.

Ἔχει γάρ, ἔφη, λόγον.

Ἢ τοίνυν ταῦτα ἐξελέγξωμεν ὅτι οὐ καλῶς λέγομεν, ἤ
b ἕως ἂν ᾖ ἀνέλεγκτα, μή ποτε φῶμεν ὑπὸ πυρετοῦ μηδ᾽ αὖ
ὑπ᾽ ἄλλης νόσου μηδ᾽ αὖ ὑπὸ σφαγῆς, μηδ᾽ εἴ τις ὅτι
σμικρότατα ὅλον τὸ σῶμα κατατέμοι, ἕνεκα τούτων μηδὲν
μᾶλλόν ποτε ψυχὴν ἀπόλλυσθαι, πρὶν ἄν τις ἀποδείξῃ
ὡς διὰ ταῦτα τὰ παθήματα τοῦ σώματος αὐτὴ ἐκείνη
ἀδικωτέρα καὶ ἀνοσιωτέρα γίγνεται· ἀλλοτρίου δὲ κακοῦ
ἐν ἄλλῳ γιγνομένου, τοῦ δὲ ἰδίου ἑκάστῳ μὴ ἐγγιγνο-
c μένου, μήτε ψυχὴν μήτε ἄλλο μηδὲν ἐῶμεν φάναι τινὰ
ἀπόλλυσθαι.

Ἀλλὰ μέντοι, ἔφη, τοῦτό γε οὐδείς ποτε δείξει, ὡς τῶν ἀποθνῃσκόντων ἀδικώτεραι αἱ ψυχαὶ διὰ τὸν θάνατον γίγνονται.

Ἐὰν δέ γέ τις, ἔφην ἐγώ, ὁμόσε τῷ λόγῳ τολμᾷ ἰέναι
καὶ λέγειν ὡς πονηρότερος καὶ ἀδικώτερος γίγνεται ὁ ἀπο-
θνῄσκων, ἵνα δὴ μὴ ἀναγκάζηται ἀθανάτους τὰς ψυχὰς ὁμο-
λογεῖν, ἀξιώσομέν που, εἰ ἀληθῆ λέγει ὁ ταῦτα λέγων, τὴν
ἀδικίαν εἶναι θανάσιμον τῷ ἔχοντι ὥσπερ νόσον, καὶ ὑπ᾽
d αὐτοῦ τούτου ἀποκτιννύντος τῇ ἑαυτοῦ φύσει, ἀποθνῄσκειν
τοὺς λαμβάνοντας αὐτό, τοὺς μὲν μάλιστα θᾶττον, τοὺς δ᾽

προσιδιάζει σ' αὐτές, εἴτε γιὰ μπαγιάτεμα πρόκειται εἴτε γιὰ σάπισμα εἴτε γιὰ ὁτιδήποτε ἄλλο· ἀλλὰ ἂν ἡ κακὴ κατάσταση τῶν τροφῶν, αὐτῶν καθεαυτές, προξενήσει στὸ σῶμα κάτι κακό, θὰ ποῦμε ὅτι τὸ σῶμα τὸ κατέστρεψε ἡ *δική του* κακία, [610a] δηλαδὴ ἡ ἀρρώστια, ποὺ προκλήθηκε ἀπὸ τὶς τροφές· ὅτι ὅμως τὸ σῶμα, ποὺ εἶναι ἄλλο πρᾶγμα, καταστρέφεται ἀπὸ τὴν κατάσταση τῶν τροφῶν, ποὺ κι αὐτὲς εἶναι κάτι ἄλλο, δηλαδὴ ἀπὸ κάποιο κακὸ ποὺ τοῦ εἶναι *ξένο*, καὶ τὸ ὁποῖο *δὲν* προξένησε στὸ σῶμα τὸ κακὸ ποὺ ἀπὸ τὴ φύση προσιδιάζει σ' αὐτό, τοῦτο δὲν θὰ τὸ ἰσχυριστοῦμε ποτέ.

Σωστότατο, εἶπε, αὐτὸ ποὺ λές.

Σύμφωνα μὲ τὸν ἴδιο συλλογισμό, εἶπα ἐγώ, ἐὰν ἡ κακότητα τοῦ σώματος δὲν προκαλεῖ στὴν ψυχὴ τὴν κακότητα ποὺ προσιδιάζει στὴν ψυχή, δὲν μποροῦμε νὰ ἰσχυριζόμαστε ὅτι τὴν ψυχὴ τὴν ἐξολοθρεύει ἕνα ξένο κακό, ὅτι δηλαδὴ ἕνα πρᾶγμα καταστρέφεται ἐξαιτίας τῆς κακότητας ἑνὸς ἄλλου πράγματος χωρὶς τὴν παρέμβαση τῆς δικῆς της κακότητας.

Ναί, εἶναι λογικό.

Τότε λοιπὸν πρέπει ἢ νὰ τὰ ἀνασκευάσουμε αὐτὰ ὡς λανθασμένους ἰσχυρισμοὺς ἤ, [b] ἐφόσον δὲν ἀνασκευάζονται, νὰ μὴν ἰσχυριστοῦμε ποτὲ ὅτι ἕνας πυρετὸς ἢ κάποια ἄλλη ἀρρώστια ἢ καὶ σφαγὴ —ἀκόμη κι ἂν θὰ τεμάχιζε κανεὶς ὅλο τὸ σῶμα σὲ μικρὰ-μικρὰ κομματάκια— μπορεῖ ποτὲ νὰ ἀποτελέσει αἰτία ἀφανισμοῦ τῆς ψυχῆς, ἂν προηγουμένως κάποιος δὲν μᾶς ἀποδείξει ὅτι ἐξαιτίας αὐτῶν τῶν παθημάτων τοῦ σώματος ἡ ψυχή, αὐτὴ καθεαυτήν, γίνεται πιὸ ἄδικη καὶ πιὸ ἀνόσια. Κι ἂς μὴν ἐπιτρέψουμε σὲ κανένα νὰ ἰσχυριστεῖ [c] ὅτι ἡ ψυχὴ ἢ ὁποιοδήποτε ἄλλο πρᾶγμα καταστρέφονται ὅταν τρυπώνει μέσα τους μιὰ *ξένη* κακότητα, χωρὶς νὰ ἐκδηλώνεται ἡ κακότητα ποὺ προσιδιάζει σὲ αὐτά.

Πάντως νὰ εἶσαι βέβαιος, εἶπε, ὅτι ποτὲ κανένας δὲν θὰ ἀποδείξει ὅτι οἱ ψυχὲς αὐτῶν ποὺ πεθαίνουν γίνονται ἐξαιτίας τοῦ θανάτου πιὸ ἄδικες.

Ἂν ὅμως κάποιος, εἶπα ἐγώ, γιὰ νὰ μὴν ἀναγκαστεῖ νὰ παραδεχτεῖ ὅτι οἱ ψυχὲς εἶναι ἀθάνατες, τολμοῦσε νὰ ἀμφισβητήσει αὐτὰ ποὺ λέμε καὶ νὰ ὑποστηρίξει ὅτι πεθαίνοντας κανεὶς γίνεται χειρότερος καὶ πιὸ ἄδικος, ἐμεῖς, ἂν ὑποθέσουμε ὅτι αὐτὸς ποὺ τὰ ὑποστήριζε αὐτὰ λέει κάτι ἀληθινό, θὰ ὑποστηρίξουμε ὅτι ἡ ἀδικία, γιὰ ὅποιον τὴν ἔχει, εἶναι σὰν τὴ θανατηφόρα ἀρρώστια· κι ὅτι ὅσοι προσβάλλονται ἀπὸ τούτη τὴν ἀρρώστια [d] πεθαίνουν *ἐξαιτίας της*, γιατὶ εἶναι ἀπὸ τὴ φύση της θανάσιμη —μιὰ ὥρ' ἀρχύτερα ὅσοι προσβάλλονται σὲ μεγαλύτερο βαθμό, ἀργότερα ὅσοι σὲ μικρότερο—, καὶ

ἧττον σχολαίτερον, ἀλλὰ μὴ ὥσπερ νῦν διὰ τοῦτο ὑπ' ἄλλων δίκην ἐπιτιθέντων ἀποθνῄσκουσιν οἱ ἄδικοι.

Μὰ Δί', ἦ δ' ὅς, οὐκ ἄρα πάνδεινον φανεῖται ἡ ἀδικία, εἰ θανάσιμον ἔσται τῷ λαμβάνοντι —ἀπαλλαγὴ γὰρ ἂν εἴη κακῶν— ἀλλὰ μᾶλλον οἶμαι αὐτὴν φανήσεσθαι πᾶν τοὐναν-
e τίον τοὺς ἄλλους ἀποκτεινῦσαν, εἴπερ οἷόν τε, τὸν δ' ἔχοντα καὶ μάλα ζωτικὸν παρέχουσαν, καὶ πρός γ' ἔτι τῷ ζωτικῷ ἄγρυπνον· οὕτω πόρρω που, ὡς ἔοικεν, ἐσκήνηται τοῦ θανάσιμος εἶναι.

Καλῶς, ἦν δ' ἐγώ, λέγεις. ὁπότε γὰρ δὴ μὴ ἱκανὴ ἥ γε οἰκεία πονηρία καὶ τὸ οἰκεῖον κακὸν ἀποκτεῖναι καὶ ἀπολέσαι ψυχήν, σχολῇ τό γε ἐπ' ἄλλου ὀλέθρῳ τεταγμένον κακὸν ψυχὴν ἤ τι ἄλλο ἀπολεῖ, πλὴν ἐφ' ᾧ τέτακται.

Σχολῇ γ', ἔφη, ὥς γε τὸ εἰκός.

Οὐκοῦν ὁπότε μηδ' ὑφ' ἑνὸς ἀπόλλυται κακοῦ, μήτε
611 οἰκείου μήτε ἀλλοτρίου, δῆλον ὅτι ἀνάγκη αὐτὸ ἀεὶ ὂν εἶναι· εἰ δ' ἀεὶ ὄν, ἀθάνατον.

Ἀνάγκη, ἔφη.

Τοῦτο μὲν τοίνυν, ἦν δ' ἐγώ, οὕτως ἐχέτω· εἰ δ' ἔχει, ἐννοεῖς ὅτι ἀεὶ ἂν εἶεν αἱ αὐταί. οὔτε γὰρ ἄν που ἐλάττους γένοιντο μηδεμιᾶς ἀπολλυμένης, οὔτε αὖ πλείους· εἰ γὰρ ὁτιοῦν τῶν ἀθανάτων πλέον γίγνοιτο, οἶσθ' ὅτι ἐκ τοῦ θνητοῦ ἂν γίγνοιτο καὶ πάντα ἂν εἴη τελευτῶντα ἀθάνατα.

Ἀληθῆ λέγεις.

Ἀλλ', ἦν δ' ἐγώ, μήτε τοῦτο οἰώμεθα–ὁ γὰρ λόγος οὐκ
b ἐάσει–μήτε γε αὖ τῇ ἀληθεστάτῃ φύσει τοιοῦτον εἶναι ψυχήν, ὥστε πολλῆς ποικιλίας καὶ ἀνομοιότητός τε καὶ διαφορᾶς γέμειν αὐτὸ πρὸς αὐτό.

Πῶς λέγεις; ἔφη.

Οὐ ῥᾴδιον, ἦν δ' ἐγώ, ἀίδιον εἶναι σύνθετόν τε ἐκ πολλῶν καὶ μὴ τῇ καλλίστῃ κεχρημένον συνθέσει, ὡς νῦν ἡμῖν ἐφάνη ἡ ψυχή.

ὄχι, ὅπως πραγματικὰ συμβαίνει τώρα, ὅτι οἱ ἄδικοι θανατώνονται ἐξαιτίας της ἀπὸ ἄλλους οἱ ὁποῖοι τοὺς τιμωροῦν γιὰ τὴν ἀδικία τους.

Μά τὸ Δία, εἶπε ἐκεῖνος, θὰ γίνει τότε φανερὸ ὅτι δὲν εἶναι δὰ καὶ κανένα φρικτὸ πρᾶγμα ἡ ἀδικία, ἂν φέρνει τὸ θάνατο σὲ ὅποιον τὴν δέχεται μέσα του —γιατὶ αὐτὸ θὰ ἰσοδυναμοῦσε μὲ ἀπελευθέρωση ἀπὸ συμφορές· ἐγὼ πιστεύω ὅτι μᾶλλον τὸ ἐντελῶς ἀντίθετο θὰ γίνει φανερό: ὅτι *αὐτὴ* [e] σκοτώνει τοὺς ἄλλους, ὅταν μπορεῖ νὰ τὸ κάνει καὶ ὅτι δίνει μεγάλη ζωντάνια σὲ ὅποιον τὴ δέχεται μέσα του καί, ἐκτὸς ἀπὸ τὴ ζωντάνια, μιὰ ἄγρυπνη δραστηριότητα· τόσο πολύ, φαίνεται, ἀπέχει ἀπὸ τὸ νὰ εἶναι θανατηφόρα.

Σωστὰ τὰ λές, εἶπα. Γιατὶ ἂν ἡ δική της ἀτέλεια καὶ τὸ δικό της κακὸ δὲν εἶναι ἱκανὰ νὰ θανατώσουν καὶ νὰ ἀφανίσουν τὴν ψυχή, δύσκολα τὸ κακὸ ποὺ εἶναι ταγμένο γιὰ τὴν ἐξολόθρευση κάποιου ἄλλου πράγματος θὰ ἀφανίσει αὐτὴν ἢ κάτι ἄλλο, πέρα ἀπὸ ἐκεῖνο, γιὰ τοῦ ὁποίου τὴν καταστροφὴ εἶναι ταγμένο.

Δύσκολα, εἶπε, ἀπ' ὅτι φαίνεται.

Ἐφόσον λοιπὸν δὲν τὴν ἐξολοθρεύει κανένα κακό, οὔτε [611a] τὸ δικό της οὔτε κάποιο ξένο, εἶναι φανερὸ ὅτι κατανάγκην ἡ ψυχὴ πρέπει νὰ εἶναι κάτι τὸ ὁποῖο ἔχει *πάντα* ὑπόσταση· ἂν ὅμως ἔχει *πάντα* ὑπόσταση, εἶναι ἀθάνατη.

Ἀναγκαστικά, εἶπε.

Ἂς δεχθοῦμε λοιπόν, εἶπα ἐγώ, ὅτι ἔτσι συμβαίνει. Ἀλλὰ ἂν συμβαίνει ἔτσι, ἀντιλαμβάνεσαι ὅτι θὰ ὑπάρχουν πάντα *οἱ ἴδιες* ψυχές. Γιατὶ οὔτε νὰ ἐλαττωθοῦν θὰ ἦταν δυνατόν, ἀφοῦ δὲν ἐξολοθρεύεται καμία, οὔτε πάλι νὰ γίνουν περισσότερες. Γιατὶ ἂν ἕνα ὁποιοδήποτε ἀπὸ τὰ ἀθάνατα ὄντα πληθυνόταν, ἡ αὔξηση αὐτή, καθὼς ἀντιλαμβάνεσαι, θὰ προερχόταν ἀπὸ τὸ θνητὸ ὂν καὶ τελικὰ ὅλα θὰ γίνονταν ἀθάνατα.

Δίκιο ἔχεις.

Ὡστόσο, εἶπα ἐγώ, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ τὸ πιστέψουμε αὐτὸ —δὲν θὰ μᾶς [b] τὸ ἐπιτρέψει τὸ λογικό μας— ὅπως πάλι δὲν θὰ μᾶς ἐπιτρέψει νὰ πιστέψουμε ὅτι ἡ ψυχή, στὴν πιὸ ἀληθινή της φύση, ἔχει ὑφὴ τέτοια ποὺ νά 'ναι γεμάτη ἀπὸ ἑτερόκλητη πολλότητα καὶ ἀνομοιότητα καὶ διαφορὰ σὲ σύγκριση μὲ τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτό της.

Πῶς τὸ ἐννοεῖς αὐτό; ρώτησε.

Δὲν εἶναι εὔκολο, εἶπα ἐγώ, νὰ εἶναι αἰώνιο ἕνα πρᾶγμα σύνθετο ἀπὸ πολλὰ μέρη τὸ ὁποῖο δὲν ἔχει τὴν πιὸ τέλεια συγκρότηση, ὅπως μᾶς φάνηκε τώρα ὅτι συμβαίνει μὲ τὴν ψυχή.

Οὔκουν εἰκός γε.

Ὅτι μὲν τοίνυν ἀθάνατον ψυχή, καὶ ὁ ἄρτι λόγος καὶ οἱ
ἄλλοι ἀναγκάσειαν ἄν· οἷον δ' ἐστὶν τῇ ἀληθείᾳ, οὐ λελω-
c βημένον δεῖ αὐτὸ θεάσασθαι ὑπό τε τῆς τοῦ σώματος κοινω-
νίας καὶ ἄλλων κακῶν, ὥσπερ νῦν ἡμεῖς θεώμεθα, ἀλλ' οἷόν
ἐστιν καθαρὸν γιγνόμενον, τοιοῦτον ἱκανῶς λογισμῷ δια-
θεατέον, καὶ πολύ γε κάλλιον αὐτὸ εὑρήσει καὶ ἐναργέστερον
δικαιοσύνας τε καὶ ἀδικίας διόψεται καὶ πάντα ἃ νῦν διήλθομεν.
νῦν δὲ εἴπομεν μὲν ἀληθῆ περὶ αὐτοῦ, οἷον ἐν τῷ παρόντι
φαίνεται· τεθεάμεθα μέντοι διακείμενον αὐτό, ὥσπερ οἱ τὸν
d θαλάττιον Γλαῦκον ὁρῶντες οὐκ ἂν ἔτι ῥᾳδίως αὐτοῦ ἴδοιεν
τὴν ἀρχαίαν φύσιν, ὑπὸ τοῦ τά τε παλαιὰ τοῦ σώματος
μέρη τὰ μὲν ἐκκεκλάσθαι, τὰ δὲ συντετρῖφθαι καὶ πάντως
λελωβῆσθαι ὑπὸ τῶν κυμάτων, ἄλλα δὲ προσπεφυκέναι,
ὄστρεά τε καὶ φυκία καὶ πέτρας, ὥστε παντὶ μᾶλλον θηρίῳ
ἐοικέναι ἢ οἷος ἦν φύσει, οὕτω καὶ τὴν ψυχὴν ἡμεῖς θεώμεθα
διακειμένην ὑπὸ μυρίων κακῶν. ἀλλὰ δεῖ, ὦ Γλαύκων, ἐκεῖσε
βλέπειν.

Ποῖ; ἦ δ' ὅς.

e Εἰς τὴν φιλοσοφίαν αὐτῆς, καὶ ἐννοεῖν ὧν ἅπτεται καὶ
οἵων ἐφίεται ὁμιλιῶν, ὡς συγγενὴς οὖσα τῷ τε θείῳ καὶ
ἀθανάτῳ καὶ τῷ ἀεὶ ὄντι, καὶ οἵα ἂν γένοιτο τῷ τοιούτῳ
πᾶσα ἐπισπομένη καὶ ὑπὸ ταύτης τῆς ὁρμῆς ἐκκομισθεῖσα
ἐκ τοῦ πόντου ἐν ᾧ νῦν ἐστίν, καὶ περικρουσθεῖσα πέτρας
612 τε καὶ ὄστρεα ἃ νῦν αὐτῇ, ἅτε γῆν ἑστιωμένῃ, γεηρὰ καὶ
πετρώδη πολλὰ καὶ ἄγρια περιπέφυκεν ὑπὸ τῶν εὐδαιμόνων
λεγομένων ἑστιάσεων. καὶ τότ' ἄν τις ἴδοι αὐτῆς τὴν ἀληθῆ
φύσιν, εἴτε πολυειδὴς εἴτε μονοειδής, εἴτε ὅπῃ ἔχει καὶ
ὅπως· νῦν δὲ τὰ ἐν τῷ ἀνθρωπίνῳ βίῳ πάθη τε καὶ εἴδη,
ὡς ἐγῷμαι, ἐπιεικῶς αὐτῆς διεληλύθαμεν.

Παντάπασι μὲν οὖν, ἔφη.

Οὐκοῦν, ἦν δ' ἐγώ, τά τε ἄλλα ἀπελυσάμεθα ἐν τῷ λόγῳ,
b καὶ οὐ τοὺς μισθοὺς οὐδὲ τὰς δόξας δικαιοσύνης ἐπῃνέγκαμεν,
ὥσπερ Ἡσίοδόν τε καὶ Ὅμηρον ὑμεῖς ἔφατε, ἀλλ' αὐτὸ

Φυσικὰ δὲν εἶναι.

Ὅτι λοιπὸν ἡ ψυχὴ εἶναι ἀθάνατη, αὐτὸ μᾶς ἀναγκάζουν νὰ τὸ παραδεχθοῦμε καὶ τὸ ἐπιχείρημα ποὺ μόλις ἀναφέραμε καὶ τὰ ἄλλα ἐπιχειρήματα. Ἂν θέλει ὅμως κανεὶς νὰ δεῖ τί λογῆς πρᾶγμα εἶναι σταλήθεια ἡ ψυχή, δὲν πρέπει νὰ τὴν δεῖ [c] κακοποιημένη ἀπὸ τὸ συσχηματισμό της μὲ τὸ σῶμα καὶ μὲ τὰ ἄλλα κακά, ὅπως τὴν βλέπουμε τώρα ἐμεῖς, ἀλλὰ νὰ τὴν θεαστεῖ προσεκτικὰ μὲ τὸ λογισμό του, πῶς εἶναι ἡ ψυχὴ ὅταν καθαρθεῖ, καὶ θὰ διαπιστώσει τότε ὅτι εἶναι πολὺ ὀμορφότερη, κι ἐπίσης θὰ διακρίνει καθαρότερα τὶς δικαιοσύνες καὶ τὶς ἀδικίες κι ὅλα ὅσα ἀνιστορήσαμε τώρα ἐμεῖς. Βέβαια, ὅσα εἴπαμε τώρα γι' αὐτήν, ἔτσι ὅπως ἐμφανίζεται στὴν τωρινὴ κατάστασή της, ἀληθεύουν· ὡστόσο τὴν εἴδαμε σὲ μιὰ κατάσταση σὰν κι ἐκείνη τοῦ [d] θαλασσινοῦ Γλαύκου: ὅσοι τὸν βλέπουν δὲν μποροῦν εὔκολα νὰ ἀναγνωρίσουν τὴν πρωτινὴ φύση του, ἐπειδὴ τὰ παλαιὰ μέρη τοῦ σώματος ἔχουν ἄλλα ξεκοπεῖ, ἄλλα συντριβεῖ καὶ ἐντελῶς παραμορφωθεῖ ἀπὸ τὰ κύματα, ἐνῶ σὲ ἄλλα ἔχουν φυτρώσει πάνω τους ὄστρακα καὶ φύκια καὶ χαλίκια, ἔτσι ποὺ νὰ μοιάζει περισσότερο μὲ κάθε λογῆς ἄγριο θηρίο παρὰ μὲ ὅ,τι ἀρχικὰ ἦταν ἀπὸ τὴ φύση του. Σὲ τέτοια κατάσταση βλέπουμε νὰ εἶναι καὶ ἡ ψυχὴ ἐξαιτίας μύριων κακῶν. Ὅμως, Γλαύκων, *πρέπει* νὰ κοιτάξουμε πρὸς τὰ 'κεῖ.

Ποῦ; ἔκανε αὐτός.

[e] Στὴν ἀγάπη της γιὰ τὴ σοφία, καὶ νὰ συλλογιστοῦμε ποιά πράγματα ἀγγίζει καὶ ποιές συναναστροφὲς ἐπιζητεῖ καθὼς ἔχει συγγένεια μὲ τὸ θεῖο καὶ τὸ ἀθάνατο καὶ τὸ αἰώνιο, ἐπίσης ποιᾶς λογῆς θὰ γινόταν, ἂν ἀφηνόταν ἐξολοκλήρου στὸ θεῖο καὶ τὸ αἰώνιο καὶ μὲ τὴν ὤθηση αὐτὴ ἔβγαινε ἀπὸ τὴ θάλασσα, ὅπου εἶναι τώρα, καὶ τίναζε ἀπὸ πάνω της τὶς πέτρες [612a] καὶ τὰ ὄστρακα, τὸ πυκνὸ καὶ ἄγριο στρῶμα ἀπὸ χῶμα καὶ πέτρες ποὺ 'χει κατακαθίσει ὁλόγυρα στὸ κορμί της ἀπὸ τά, ὅπως τὰ λένε, εὐτυχισμένα φαγοπότια της: γιατὶ *μὲ χῶμα* τρέφεται. Καὶ τότε θὰ μποροῦσε κανεὶς νὰ δεῖ τὴν ἀληθινὴ φύση της, ἂν ἔχει πολλὲς ὄψεις ἢ μία μόνο ἢ πῶς ἀλλιῶς εἶναι πλασμένη. Γιὰ τὴν ὥρα πάντως τὶς καταστάσεις καὶ τὶς μορφὲς ποὺ παίρνει στὴν ἀνθρώπινη ζωή της τὶς ἔχουμε, νομίζω, παρουσιάσει ἀρκετὰ σωστά.

Ἀσφαλῶς.

Ὡραῖα, τότε, εἶπα ἐγώ· τὶς ἄλλες κακολογίες κατὰ τῆς δικαιοσύνης τὶς ξεδιαλύναμε στὴ συζήτησή μας, [b] ἐπίσης ἀποφύγαμε νὰ ἀναφερθοῦμε στὶς ἀνταμοιβὲς καὶ τὸ καλὸ ὄνομα ποὺ φέρνει ἡ δικαιοσύνη, ὅπως ὑποστηρίξατε ἐσεῖς ὅτι ἔκαναν ὁ Ἡσίοδος καὶ ὁ Ὅμηρος, ἀλλὰ διαπιστώσαμε ὅτι ἡ ἴδια ἡ δι-

δικαιοσύνην αὐτῇ ψυχῇ ἄριστον ηὕρομεν, καὶ ποιητέον εἶναι αὐτῇ τὰ δίκαια, ἐάντ' ἔχῃ τὸν Γύγου δακτύλιον, ἐάντε μή, καὶ πρὸς τοιούτῳ δακτυλίῳ τὴν Ἅιδος κυνῆν;

Ἀληθέστατα, ἔφη, λέγεις.

Ἆρ' οὖν, ἦν δ' ἐγώ, ὦ Γλαύκων, νῦν ἤδη ἀνεπίφθονόν ἐστιν πρὸς ἐκείνοις καὶ τοὺς μισθοὺς τῇ δικαιοσύνῃ καὶ τῇ
c ἄλλῃ ἀρετῇ ἀποδοῦναι, ὅσους τε καὶ οἵους τῇ ψυχῇ παρέχει παρ' ἀνθρώπων τε καὶ θεῶν, ζῶντός τε ἔτι τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἐπειδὰν τελευτήσῃ;

Παντάπασι μὲν οὖν, ἦ δ' ὅς.

Ἆρ' οὖν ἀποδώσετέ μοι ἃ ἐδανείσασθε ἐν τῷ λόγῳ;

Τί μάλιστα;

Ἔδωκα ὑμῖν τὸν δίκαιον δοκεῖν ἄδικον εἶναι καὶ τὸν ἄδικον δίκαιον· ὑμεῖς γὰρ ᾐτεῖσθε, κἂν εἰ μὴ δυνατὸν εἴη ταῦτα λανθάνειν καὶ θεοὺς καὶ ἀνθρώπους, ὅμως δοτέον εἶναι τοῦ λόγου ἕνεκα, ἵνα αὐτὴ δικαιοσύνη πρὸς ἀδικίαν αὐτὴν
d κριθείη. ἢ οὐ μνημονεύεις;

Ἀδικοίην μεντἄν, ἔφη, εἰ μή.

Ἐπειδὴ τοίνυν, ἦν δ' ἐγώ, κεκριμέναι εἰσί, πάλιν ἀπαιτῶ ὑπὲρ δικαιοσύνης, ὥσπερ ἔχει δόξης καὶ παρὰ θεῶν καὶ παρ' ἀνθρώπων, καὶ ἡμᾶς ὁμολογεῖν περὶ αὐτῆς δοκεῖσθαι οὕτω, ἵνα καὶ τὰ νικητήρια κομίσηται, ἀπὸ τοῦ δοκεῖν κτωμένη ἃ δίδωσι τοῖς ἔχουσιν αὐτήν, ἐπειδὴ καὶ τὰ ἀπὸ τοῦ εἶναι ἀγαθὰ διδοῦσα ἐφάνη καὶ οὐκ ἐξαπατῶσα τοὺς τῷ ὄντι λαμβάνοντας αὐτήν.

e Δίκαια, ἔφη, αἰτῇ.

Οὐκοῦν, ἦν δ' ἐγώ, πρῶτον μὲν τοῦτο ἀποδώσετε, ὅτι θεούς γε οὐ λανθάνει ἑκάτερος αὐτῶν οἷός ἐστιν;

Ἀποδώσομεν, ἔφη.

Εἰ δὲ μὴ λανθάνετον, ὁ μὲν θεοφιλὴς ἂν εἴη, ὁ δὲ θεομισής, ὥσπερ καὶ κατ' ἀρχὰς ὡμολογοῦμεν.

καιοσύνη εἶναι ἀπὸ μόνη της ὅ,τι καλύτερο γιὰ τὴν ψυχὴ αὐτὴ καθεαυτήν, καὶ ὅτι ἡ ψυχὴ ὀφείλει νὰ πράττει τὰ δίκαια, εἴτε ἔχει τὸ δαχτυλίδι τοῦ Γύγη εἴτε ὄχι —ἀκόμη κι ἂν μαζὶ μ' αὐτὸ ἔχει καὶ τοῦ Ἅδη τὴν περικεφαλαία· σωστά;

Εἶναι πέρα γιὰ πέρα ἀληθινὰ ὅσα λές.

Τώρα λοιπόν, Γλαύκων, εἶπα ἐγώ, δὲν μποροῦμε ἀπροκατάληπτα πιὰ νὰ ἀναγνωρίσουμε στὴ δικαιοσύνη καὶ στὸ [c] ὑπόλοιπο μέρος τῆς ἀρετῆς, πέρα ἀπὸ ἐκεῖνα τὰ προηγούμενα, ἐπίσης τὶς ἀνταμοιβές, ὅσες καὶ ὅποιας λογῆς εἶναι αὐτές, τὶς ὁποῖες κομίζει στὴν ψυχὴ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους κι ἀπὸ τοὺς θεούς, *καὶ* ὅσο εἶναι ἀκόμη ζωντανὸς ὁ ἄνθρωπος *καὶ* ὅταν πεθάνει;

Βεβαιότατα, εἶπε.

Θὰ μοῦ δώσετε λοιπὸν πίσω τὰ δανεικὰ ποὺ πήρατε ἀπὸ μένα στὴ συζήτηση;

Ποιά δανεικά;

Σᾶς ἔκανα τὴν παραχώρηση νὰ θεωρήσω ὅτι ὁ δίκαιος εἶναι ἄδικος καὶ ὁ ἄδικος δίκαιος· μοῦ τὸ ζητήσατε ἐσεῖς, ἔστω κι ἂν δὲν εἶναι δυνατὸν αὐτὰ τὰ πράγματα, τὸ δίκιο καὶ τὸ ἄδικο, νὰ περνοῦν ἀπαρατήρητα ἀπὸ θεοὺς κι ἀπὸ ἀνθρώπους, ὅμως, εἴπατε, πρέπει νὰ κάνουμε αὐτὴ τὴν παραχώρηση γιὰ χάρη τῆς διερεύνησης τοῦ ζητήματος, ὥστε ἡ κρίση νὰ γίνει ἀνάμεσα στὴ δικαιοσύνη καθεαυτὴν καὶ στὴν ἀδικία καθεαυτήν. [d] Ἢ δὲν τὸ θυμᾶσαι;

Θὰ ἦταν, εἶπε, ἄδικο νὰ ἔλεγα ὅτι ὄχι.

Ἀφοῦ, λοιπόν, ἔχουν συγκριθεῖ καὶ ἀποτιμηθεῖ, ζητῶ νὰ μοῦ δώσετε πίσω, γιὰ λογαριασμὸ τῆς δικαιοσύνης, τὴ γνώμη ποὺ ὑπάρχει γι' αὐτὴν ἀνάμεσα στοὺς θεοὺς καὶ στοὺς ἀνθρώπους, καὶ νὰ συμφωνήσουμε ὅτι ἡ γνώμη αὐτὴ γίνεται καὶ ἀπὸ ἐμᾶς δεκτή, ὥστε νὰ λάβει ἡ δικαιοσύνη καὶ τὰ ἔπαθλα τοῦ νικητῆ, αὐτὰ ποὺ τὰ κατακτᾶ χάρη στὸ καλό της ὄνομα καὶ σὲ ὅσα προσφέρει σ' ἐκείνους ποὺ τὴν *ἔχουν*, ἀφοῦ ἔγινε φανερὸ ὅτι τὰ ἀγαθὰ ποὺ ἀπορρέουν ἀπὸ τὴν ἀληθινὴ φύση της αὐτὴ *τὰ προσφέρει* χάρισμα σ' ἐκείνους ποὺ ἀληθινὰ τὴν δέχονται, καὶ δὲν τοὺς ἐξαπατᾶ.

[e] Δίκαιη ἡ ἀπαίτησή σου, εἶπε.

Τότε λοιπόν, εἶπα ἐγώ, θὰ μοῦ ἐπιστρέψετε, ὡς πρῶτο μέρος τοῦ χρέους σας, τοῦτο, ὅτι δηλαδὴ οἱ θεοὶ δὲν ξεγελιοῦνται σχετικὰ μὲ τὸ ποιᾶς λογῆς εἶναι ὁ δίκαιος ἀνθρώπινος χαρακτήρας καὶ ποιᾶς ὁ ἄδικος;

Θὰ σοῦ τὸ ἐπιστρέψουμε, εἶπε.

Κι ἀφοῦ δὲν ξεγελιοῦνται, ὁ ἕνας χαρακτήρας θὰ τοὺς εἶναι ἀγαπητὸς καὶ ὁ ἄλλος μισητός, ὅπως εἴχαμε παραδεχτεῖ καὶ στὴν ἀρχὴ τῆς συζήτησης.

Ἔστι ταῦτα.

Τῷ δὲ θεοφιλεῖ οὐχ ὁμολογήσομεν, ὅσα γε ἀπὸ θεῶν 613 γίγνεται, πάντα γίγνεσθαι ὡς οἷόν τε ἄριστα, εἰ μή τι ἀναγκαῖον αὐτῷ κακὸν ἐκ προτέρας ἁμαρτίας ὑπῆρχεν;

Πάνυ μὲν οὖν.

Οὕτως ἄρα ὑποληπτέον περὶ τοῦ δικαίου ἀνδρός, ἐάντ' ἐν πενίᾳ γίγνηται ἐάντ' ἐν νόσοις ἤ τινι ἄλλῳ τῶν δοκούντων κακῶν, ὡς τούτῳ ταῦτα εἰς ἀγαθόν τι τελευτήσει ζῶντι ἢ καὶ ἀποθανόντι. οὐ γὰρ δὴ ὑπό γε θεῶν ποτε ἀμελεῖται ὃς ἂν προθυμεῖσθαι ἐθέλῃ δίκαιος γίγνεσθαι καὶ ἐπιτηδεύων b ἀρετὴν εἰς ὅσον δυνατὸν ἀνθρώπῳ ὁμοιοῦσθαι θεῷ.

Εἰκός γ', ἔφη, τὸν τοιοῦτον μὴ ἀμελεῖσθαι ὑπὸ τοῦ ὁμοίου.

Οὐκοῦν περὶ τοῦ ἀδίκου τἀναντία τούτων δεῖ διανοεῖσθαι;

Σφόδρα γε.

Τὰ μὲν δὴ παρὰ θεῶν τοιαῦτ' ἄττ' ἂν εἴη νικητήρια τῷ δικαίῳ.

Κατὰ γοῦν ἐμὴν δόξαν, ἔφη.

Τί δέ, ἦν δ' ἐγώ, παρ' ἀνθρώπων; ἆρ' οὐχ ὧδε ἔχει, εἰ δεῖ τὸ ὂν τιθέναι; οὐχ οἱ μὲν δεινοί τε καὶ ἄδικοι δρῶσιν ὅπερ οἱ δρομῆς ὅσοι ἂν θέωσιν εὖ ἀπὸ τῶν κάτω, ἀπὸ δὲ τῶν ἄνω μή; τὸ μὲν πρῶτον ὀξέως ἀποπηδῶσιν, τελευτῶντες c δὲ καταγέλαστοι γίγνονται, τὰ ὦτα ἐπὶ τῶν ὤμων ἔχοντες καὶ ἀστεφάνωτοι ἀποτρέχοντες· οἱ δὲ τῇ ἀληθείᾳ δρομικοὶ εἰς τέλος ἐλθόντες τά τε ἆθλα λαμβάνουσιν καὶ στεφανοῦνται. οὐχ οὕτω καὶ περὶ τῶν δικαίων τὸ πολὺ συμβαίνει; πρὸς τὸ τέλος ἑκάστης πράξεως καὶ ὁμιλίας καὶ τοῦ βίου εὐδοκιμοῦσί τε καὶ τὰ ἆθλα παρὰ τῶν ἀνθρώπων φέρονται;

Καὶ μάλα.

Ἀνέξῃ ἄρα λέγοντος ἐμοῦ περὶ τούτων ἅπερ αὐτὸς ἔλεγες d περὶ τῶν ἀδίκων; ἐρῶ γὰρ δὴ ὅτι οἱ μὲν δίκαιοι, ἐπειδὰν πρεσβύτεροι γένωνται, ἐν τῇ αὑτῶν πόλει ἄρχουσί τε ἂν βούλωνται τὰς ἀρχάς, γαμοῦσί τε ὁπόθεν ἂν βούλωνται, ἐκδιδόασί τε εἰς οὓς ἂν ἐθέλωσι· καὶ πάντα ἃ σὺ περὶ

Ἔτσι εἶναι.

Καὶ δὲν θὰ συμφωνήσουμε ὅτι γιὰ ὅποιον εἶναι ἀγαπητὸς στοὺς θεούς, [613a] ὅσα πράγματα προέρχονται ἀπὸ τοὺς θεοὺς θὰ εἶναι γι' αὐτόν, ὅλα, ὅσο τὸ δυνατὸν καλύτερα, ἐκτὸς κι ἂν ὑπῆρχε μέσα του κάποιο ἀναπότρεπτο κακὸ ἀπὸ μιὰ ἁμαρτία του σὲ προηγούμενη ζωή του;

Βεβαίως.

Ἔτσι λοιπὸν βλέποντας ἕναν δίκαιο ἄνθρωπο νὰ εἶναι σὲ φτώχεια ἢ νὰ βασανίζεται ἀπὸ ἀρρώστιες ἢ νὰ τὸν ἔχει βρεῖ κάποιο ἄλλο ἀπὸ τὰ θεωρούμενα κακά, πρέπει νὰ ὑποθέσουμε ὅτι τελικὰ αὐτὰ θὰ τοῦ βγοῦν σὲ καλὸ —στὸ διάστημα τῆς ζωῆς του ἢ καὶ μετὰ θάνατον. Γιατὶ οἱ θεοὶ ποτὲ δὲν ἐγκαταλείπουν τὸν ἄνθρωπο ὁ ὁποῖος μὲ ὅλη του τὴν καρδιὰ θέλει νὰ γίνει δίκαιος καί, ἀσκώντας ἔμπρακτα [b] τὴν ἀρετή, νὰ ἐξομοιωθεῖ μὲ τὸ θεό, στὸ βαθμὸ ποὺ αὐτὸ εἶναι δυνατὸν σ' ἕναν ἄνθρωπο.

Εὔλογο εἶναι ἕναν τέτοιο ἄνθρωπο νὰ μὴν τὸν ἐγκαταλείπει ὁ ὅμοιός του.

Δὲν πρέπει, τότε, γιὰ τὸν ἄδικο ἄνθρωπο νὰ ὑποθέσουμε τὸ ἀντίθετο;

Βεβαιότατα.

Τέτοια πάνω-κάτω θὰ εἶναι λοιπὸν τὰ βραβεῖα τῶν θεῶν γιὰ τὸν δίκαιο.

Αὐτὴ τουλάχιστον εἶναι ἡ γνώμη μου.

Ποιά θὰ εἶναι ὅμως τὰ βραβεῖα ποὺ θὰ πάρουν ἀπὸ μέρους τῶν ἀνθρώπων; Ἂν πρέπει νὰ λάβουμε ὑπόψη τί γίνεται στὴν πραγματικότητα, ἡ κατάσταση δὲν ἔχει ὡς ἑξῆς; Οἱ ἐπιτήδειοι καὶ συνάμα ἄδικοι ἄνθρωποι δὲν κάνουν ὅ,τι κι ἐκεῖνοι οἱ δρομεῖς ποὺ τρέχουν καλὰ στὸ πρῶτο μέρος τῆς διαδρομῆς, ἀπὸ κάτω πρὸς τὰ πάνω, ὄχι ὅμως καὶ ἀπὸ πάνω πρὸς τὰ κάτω; Στὴν ἀρχὴ πετᾶνε στὸ τρέξιμο, στὸ τέλος ὅμως γίνονται [c] καταγέλαστοι καθὼς ἐγκαταλείπουν ὅπως-ὅπως τὸν ἀγώνα μὲ κατεβασμένα τὰ αὐτιὰ καὶ χωρὶς στεφάνι· ἐνῶ οἱ πραγματικοὶ δρομεῖς φθάνουν στὸ τέρμα, παίρνουν τὰ ἔπαθλα καὶ τοὺς φοροῦν τὸ στεφάνι τῆς νίκης. Τὸ ἴδιο δὲν συμβαίνει ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον καὶ μὲ τοὺς δίκαιους ἀνθρώπους; Στὸ τέλος κάθε δραστηριότητας καὶ κάθε σχέσης τους, ἀλλὰ καὶ στῆς ζωῆς τους ὅλης τὸ τέλος, δὲν γεύονται τὴν ἀναγνώριση καὶ δὲν ἐπιβραβεύονται ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους;

Καὶ πάρα πολύ.

Θὰ τὸ ὑπομείνεις λοιπὸν νὰ μὲ ἀκοῦς νὰ λέω γι' αὐτοὺς ὅσα ἐσὺ ὁ ἴδιος ἔλεγες [d] γιὰ τοὺς ἄδικους; Γιατὶ θὰ πῶ βέβαια ὅτι οἱ δίκαιοι ἄνθρωποι, ὅταν προχωρήσουν στὰ χρόνια, καὶ ἀξιώματα, ἂν θέλουν, ἀναλαμβάνουν στὴν πόλη τους, καὶ γυναίκα παίρνουν ἀπὸ ὅπου θέλουν καὶ τὰ δικά τους παιδιὰ παν-

ἐκείνων, ἐγὼ νῦν λέγω περὶ τῶνδε. καὶ αὖ καὶ περὶ τῶν
ἀδίκων, ὅτι οἱ πολλοὶ αὐτῶν, καὶ ἐὰν νέοι ὄντες λάθωσιν,
ἐπὶ τέλους τοῦ δρόμου αἱρεθέντες καταγέλαστοί εἰσιν καὶ
γέροντες γιγνόμενοι ἄθλιοι προπηλακίζονται ὑπὸ ξένων τε
e καὶ ἀστῶν, μαστιγούμενοι καὶ ἃ ἄγροικα ἔφησθα σὺ εἶναι,
ἀληθῆ λέγων —εἶτα στρεβλώσονται καὶ ἐκκαυθήσονται—
πάντα ἐκεῖνα οἴου καὶ ἐμοῦ ἀκηκοέναι ὡς πάσχουσιν. ἀλλ'
ὃ λέγω, ὅρα εἰ ἀνέξῃ.

Καὶ πάνυ, ἔφη· δίκαια γὰρ λέγεις.

Ἃ μὲν τοίνυν, ἦν δ' ἐγώ, ζῶντι τῷ δικαίῳ παρὰ θεῶν τε
614 καὶ ἀνθρώπων ἆθλά τε καὶ μισθοὶ καὶ δῶρα γίγνεται πρὸς
ἐκείνοις τοῖς ἀγαθοῖς οἷς αὐτὴ παρείχετο ἡ δικαιοσύνη, τοιαῦτ'
ἂν εἴη.

Καὶ μάλ', ἔφη, καλά τε καὶ βέβαια.

Ταῦτα τοίνυν, ἦν δ' ἐγώ, οὐδέν ἐστι πλήθει οὐδὲ μεγέθει
πρὸς ἐκεῖνα ἃ τελευτήσαντα ἑκάτερον περιμένει· χρὴ δ'
αὐτὰ ἀκοῦσαι, ἵνα τελέως ἑκάτερος αὐτῶν ἀπειλήφῃ τὰ ὑπὸ
τοῦ λόγου ὀφειλόμενα ἀκοῦσαι.

b Λέγοις ἄν, ἔφη, ὡς οὐ πολλὰ ἄλλ' ἥδιον ἀκούοντι.

Ἀλλ' οὐ μέντοι σοι, ἦν δ' ἐγώ, Ἀλκίνου γε ἀπόλογον
ἐρῶ, ἀλλ' ἀλκίμου μὲν ἀνδρός, Ἠρὸς τοῦ Ἀρμενίου, τὸ
γένος Παμφύλου· ὅς ποτε ἐν πολέμῳ τελευτήσας, ἀναιρε-
b θέντων δεκαταίων τῶν νεκρῶν ἤδη διεφθαρμένων, ὑγιὴς μὲν
ἀνῃρέθη, κομισθεὶς δ' οἴκαδε μέλλων θάπτεσθαι δωδεκαταῖος
ἐπὶ τῇ πυρᾷ κείμενος ἀνεβίω, ἀναβιοὺς δ' ἔλεγεν ἃ ἐκεῖ
ἴδοι. ἔφη δέ, ἐπειδὴ οὗ ἐκβῆναι, τὴν ψυχὴν πορεύεσθαι
c μετὰ πολλῶν, καὶ ἀφικνεῖσθαι σφᾶς εἰς τόπον τινὰ δαιμόνιον,
ἐν ᾧ τῆς τε γῆς δύ' εἶναι χάσματα ἐχομένω ἀλλήλοιν καὶ
τοῦ οὐρανοῦ αὖ ἐν τῷ ἄνω ἄλλα καταντικρύ. δικαστὰς δὲ
μεταξὺ τούτων καθῆσθαι, οὕς, ἐπειδὴ διαδικάσειαν, τοὺς μὲν
δικαίους κελεύειν πορεύεσθαι τὴν εἰς δεξιάν τε καὶ ἄνω διὰ
τοῦ οὐρανοῦ, σημεῖα περιάψαντας τῶν δεδικασμένων ἐν τῷ

τρεύουν ὅπου θέλουν. Κι ὅλα ὅσα ἔλεγες ἐσὺ γιὰ ἐκείνους, τὰ λέω ἐγὼ τώρα γι' αὐτοὺς ἐδῶ, τοὺς δίκαιους. Καὶ γιὰ τοὺς ἄδικους πάλι θὰ πῶ ὅτι οἱ περισσότεροι ἀπὸ αὐτούς, ἀκόμη κι ἂν δὲν ἀποκαλυφθοῦν ὅσο εἶναι νέοι, ὅμως στὸ τέλος τῆς πορείας τους ξεσκεπάζονται καὶ ἐξευτελίζονται· καὶ σὰν γεράσουν τοὺς φέρονται μὲ τρόπο ἐλεεινὸ ξένοι [e] καὶ συμπολίτες, τοὺς μαστιγώνουν, τοὺς κάνουν νὰ ὑποφέρουν ὅσα ἐσύ, σωστὰ λέγοντας, τὰ χαρακτήρισες ὡς ὠμὰ —ὅλα αὐτὰ νὰ φανταστεῖς πὼς τὰ ἔχεις ἀκούσει καὶ ἀπὸ ἐμένα, ὅτι τὰ ὑφίστανται. Ἀλλά, ὅπως εἶπα, δὲς ἂν θὰ τὸ ὑπομείνεις.

Ἀσφαλῶς καὶ θὰ ὑπομείνω, εἶπε· σωστὰ πράγματα λές.

Τὰ βραβεῖα ἑπομένως, εἶπα ἐγώ, οἱ ἀνταμοιβὲς καὶ τὰ δῶρα ποὺ παίρνει στὴ διάρκεια τῆς ζωῆς του ὁ δίκαιος ἀπὸ θεοὺς [614a] κι ἀπὸ ἀνθρώπους, πέρα ἀπὸ τὰ ἀγαθὰ ποὺ τοῦ πρόσφερε αὐτὴ καθεαυτὴν ἡ δικαιοσύνη, θὰ εἶναι τέτοιου εἴδους.

Καὶ θά 'ναι, εἶπε, πολὺ ὄμορφα πράγματα καὶ σίγουρα.

Αὐτὰ ὡστόσο, εἶπα ἐγώ, δὲν εἶναι *τίποτα*, οὔτε ὡς πρὸς τὸ πλῆθος οὔτε ὡς πρὸς τὸ μέγεθος, μπροστὰ σ' ἐκεῖνα ποὺ περιμένουν τὸν καθένα ἀπὸ τοὺς δύο, ὅταν πεθάνει. Κι αὐτὰ εἶναι ἀνάγκη νὰ τὰ ἀκούσουν, ὥστε καὶ ὁ δίκαιος καὶ ὁ ἄδικος νὰ πάρουν ἀπὸ τὴ συζήτηση ὅλα ὅσα ἐπιβάλλεται νὰ ἀκούσει καθένας τους.

[b] Λέγε τα, τότε, εἶπε· γιατὶ δὲν ὑπάρχουν πολλὰ ἄλλα πράγματα ποὺ θὰ τὰ ἄκουγα μὲ περισσότερη εὐχαρίστηση.

Μὴν περιμένεις, εἶπα ἐγώ, νὰ σοῦ πῶ κανένα μακρόσυρτο παραμύθι σὰν τοῦ Ἀλκίνοου, θὰ σοῦ πῶ τὸ παραμύθι ἑνὸς γενναίου ἀνθρώπου, τοῦ Ἠρός, τοῦ γιοῦ τοῦ Ἀρμένιου, ἀπὸ τὸ γένος τῶν Παμφύλων. Ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς σκοτώθηκε στὸν πόλεμο, κι ὅταν τὴ δέκατη μέρα σήκωσαν τοὺς νεκρούς, σὲ ἀποσύνθεση πιά, αὐτὸν τὸν βρῆκαν ἄθικτο· τὸν πῆγαν στὸν τόπο του γιὰ νὰ τὸν θάψουν, καὶ τὴ δωδέκατη μέρα ἀπὸ τὸ θάνατό του, ἐκεῖ ποὺ τὸν εἶχαν ἐπάνω στὴν πυρά, αὐτὸς ξαναζωντάνεψε καί, γυρίζοντας πάλι στὴ ζωή, ἀνιστοροῦσε ὅσα εἶχε δεῖ ἐκεῖ. Εἶπε ὅτι σὰν βγῆκε ἡ ψυχή του, πορεύτηκε [c] μὲ ἄλλους πολλοὺς κι ἔφθασαν σ' ἕναν τόπο δαιμονικό, ὅπου ὑπῆρχαν δυὸ ἀνοίγματα τῆς γῆς, δίπλα-δίπλα τὸ ἕνα μὲ τὸ ἄλλο, καὶ ἀπέναντί τους ἀπάνω στὸν οὐρανὸ ἄλλα δύο. Ἀνάμεσα σ' αὐτὰ κάθονταν δικαστές, οἱ ὁποῖοι κάθε φορὰ ποὺ τελείωναν τὴ δίκη, τοὺς μὲν δίκαιους τοὺς πρόσταζαν νὰ ἀκολουθήσουν τὸ δρόμο ποὺ ἔβγαζε πρὸς τὰ δεξιὰ καὶ πρὸς τὰ πάνω μέσα ἀπὸ τὸν οὐρανό, ἀφοῦ προηγουμένως τοὺς κρεμοῦσαν στὸ στῆθος σημάδια τῆς ἀπό-

πρόσθεν, τοὺς δὲ ἀδίκους τὴν εἰς ἀριστεράν τε καὶ κάτω,
ἔχοντας καὶ τούτους ἐν τῷ ὄπισθεν σημεῖα πάντων ὧν
d ἔπραξαν. ἑαυτοῦ δὲ προσελθόντος εἰπεῖν ὅτι δέοι αὐτὸν
ἄγγελον ἀνθρώποις γενέσθαι τῶν ἐκεῖ καὶ διακελεύοιντό οἱ
ἀκούειν τε καὶ θεᾶσθαι πάντα τὰ ἐν τῷ τόπῳ. ὁρᾶν δὴ
ταύτῃ μὲν καθ' ἑκάτερον τὸ χάσμα τοῦ οὐρανοῦ τε καὶ τῆς
γῆς ἀπιούσας τὰς ψυχάς, ἐπειδὴ αὐταῖς δικασθείη, κατὰ δὲ
τὼ ἑτέρω ἐκ μὲν τοῦ ἀνιέναι ἐκ τῆς γῆς μεστὰς αὐχμοῦ τε
καὶ κόνεως, ἐκ δὲ τοῦ ἑτέρου καταβαίνειν ἑτέρας ἐκ τοῦ
e οὐρανοῦ καθαράς. καὶ τὰς ἀεὶ ἀφικνουμένας ὥσπερ ἐκ
πολλῆς πορείας φαίνεσθαι ἥκειν, καὶ ἀσμένας εἰς τὸν λει-
μῶνα ἀπιούσας οἷον ἐν πανηγύρει κατασκηνᾶσθαι, καὶ ἀσπά-
ζεσθαί τε ἀλλήλας ὅσαι γνώριμαι, καὶ πυνθάνεσθαι τάς τε
ἐκ τῆς γῆς ἡκούσας παρὰ τῶν ἑτέρων τὰ ἐκεῖ καὶ τὰς ἐκ
τοῦ οὐρανοῦ τὰ παρ' ἐκείναις. διηγεῖσθαι δὲ ἀλλήλαις τὰς
615 μὲν ὀδυρομένας τε καὶ κλαούσας, ἀναμιμνῃσκομένας ὅσα τε
καὶ οἷα πάθοιεν καὶ ἴδοιεν ἐν τῇ ὑπὸ γῆς πορείᾳ —εἶναι δὲ
τὴν πορείαν χιλιέτη— τὰς δ' αὖ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ εὐπαθείας
διηγεῖσθαι καὶ θέας ἀμηχάνους τὸ κάλλος. τὰ μὲν οὖν
πολλά, ὦ Γλαύκων, πολλοῦ χρόνου διηγήσασθαι· τὸ δ' οὖν
κεφάλαιον ἔφη τόδε εἶναι, ὅσα πώποτέ τινα ἠδίκησαν καὶ
ὅσους ἕκαστοι, ὑπὲρ ἁπάντων δίκην δεδωκέναι ἐν μέρει,
ὑπὲρ ἑκάστου δεκάκις —τοῦτο δ' εἶναι κατὰ ἑκατονταετηρίδα
b ἑκάστην, ὡς βίου ὄντος τοσούτου τοῦ ἀνθρωπίνου— ἵνα δεκα-
πλάσιον τὸ ἔκτεισμα τοῦ ἀδικήματος ἐκτίνοιεν, καὶ οἷον εἴ
τινες πολλοῖς θανάτων ἦσαν αἴτιοι, ἢ πόλεις προδόντες ἢ
στρατόπεδα, καὶ εἰς δουλείας ἐμβεβληκότες ἤ τινος ἄλλης
b κακουχίας μεταίτιοι, πάντων τούτων δεκαπλασίας ἀλγηδόνας
ὑπὲρ ἑκάστου κομίσαιντο, καὶ αὖ εἴ τινας εὐεργεσίας εὐερ-
γετηκότες καὶ δίκαιοι καὶ ὅσιοι γεγονότες εἶεν, κατὰ ταὐτὰ
c τὴν ἀξίαν κομίζοιντο. τῶν δὲ εὐθὺς γενομένων καὶ ὀλίγον
χρόνον βιούντων πέρι ἄλλα ἔλεγεν οὐκ ἄξια μνήμης. εἰς
δὲ θεοὺς ἀσεβείας τε καὶ εὐσεβείας καὶ γονέας καὶ αὐτόχειρος

φασης πού εἶχαν βγάλει, ἐνῶ τούς ἄδικους τούς ἔστελναν ἀπό τό δρόμο πού ἦταν στά ἀριστερά καί ὁδηγοῦσε πρός τά κάτω· εἶχαν κι αὐτοί, κρεμασμένα πίσω τους, σημάδια γιά ὅλα ὅσα [d] ἔπραξαν. Ὅταν παρουσιάστηκε κι αὐτός στούς δικαστές, τοῦ εἶπαν ὅτι ἔπρεπε νά γίνει ἀγγελιαφόρος καί νά πεῖ στούς ἀνθρώπους τί συνέβαινε ἐκεῖ, καί τοῦ ἔδωσαν τήν ἐντολή νά ἀκούει καί νά κοιτάει μέ προσοχή τά πάντα σ' ἐκεῖνο τόν τόπο. Εἶδε ἔτσι ἐκεῖ τίς ψυχές πού ἔφευγαν μέσα ἀπό τά δύο ἀνοίγματα τοῦ οὐρανοῦ καί τῆς γῆς, ἀφοῦ πιά εἶχαν κριθεῖ, ἐνῶ στά δύο ἄλλα ἀνοίγματα ἔβλεπε ἄλλες ψυχές, ἀπό τό ἕνα νά ἀνεβαίνουν, φεύγοντας ἀπό τή γῆ λερωμένες καί βουτηγμένες στή σκόνη, κι ἀπό τό ἄλλο ἄλλες ψυχές νά κατεβαίνουν ἀπό τόν [e] οὐρανό καθαρές. Καί οἱ ψυχές πού ἔφθαναν κάθε φορά ἔδιναν τήν ἐντύπωση πώς ἔρχονταν ἀπό δρόμο μακρινό, καί μέ εὐχαρίστηση τραβοῦσαν κατά τό λιβάδι κι ἐκεῖ κατασκήνωναν, ὅπως σ' ἕνα πανηγύρι, καί χαιρετιοῦνταν ἡ μιά μέ τήν ἄλλη, ὅσες γνωρίζονταν, κι αὐτές πού ἔρχονταν ἀπό τή γῆ ζητοῦσαν νά μάθουν ἀπό τίς ἄλλες γιά τά πράγματα ἐκεῖ, κι ἐκεῖνες πάλι πού ἔρχονταν ἀπό τόν οὐρανό ρωτοῦσαν τίς ἄλλες γιά τά δικά τους. Κι ἀνιστοροῦσαν οἱ μέν στίς δέ, ἄλλες [615a] κλαίγοντας καί ὀδυρόμενες, καθώς ξαναθυμοῦνταν ὅσα εἶδαν καί ἔπαθαν στήν πορεία τους κάτω ἀπό τή γῆ —κι ἡ πορεία αὐτή εἶχε κρατήσει χίλια χρόνια—, κι οἱ ἄλλες πάλι πού ἔφθαναν ἀπό τόν οὐρανό διηγοῦνταν ὅσα εὐχάριστα δοκίμασαν ἐκεῖ καί τήν ἄφατη ὀμορφιά πού εἶχαν ἀντικρύσει. Ἦταν πολλά πράγματα, Γλαύκων, καί θά 'παιρνε χρόνο πολύ νά τά διηγηθεῖ κανείς· τό πιό σπουδαῖο ὅμως πού εἶπε εἶναι μ' ἕνα λόγο τοῦτο. Γιά ὅσες ἀδικίες διέπραξαν, καθένας τους, καί γιά ὅσους ἀδίκησαν πλήρωσαν γιά *ὅλα* μέ τήν τιμωρία πού ἔπρεπε, δέκα φορές γιά τό καθένα —πάει νά πεῖ, γιά κάθε ἑκατό χρόνια, [b] γιατί τόσο εἶναι τό διάστημα τῆς ἀνθρώπινης ζωῆς—, ὥστε τό τίμημα πού κατέβαλαν νά εἶναι δεκαπλάσιο ἀπό τό ἀδίκημα. Ἄν κάποιοι, λ.χ., ἔγιναν ἡ αἰτία γιά τό θάνατο πολλῶν ἀνθρώπων, εἴτε ἐπειδή πρόδωσαν πολιτεῖες ἤ στρατόπεδα εἴτε πάλι ἐπειδή εἶχαν ρίξει ἀνθρώπους στή σκλαβιά ἤ ἦσαν συνένοχοι γιά κάποια ἄλλη δυστυχία, γιά ὅλα αὐτά, ἔλεγε, πλήρωναν μέ δεκαπλάσια ὀδύνη τό κάθε τους κρίμα, κι ἀπό τήν ἄλλη, ἄν εἶχαν κάνει κάποιες καλοσύνες κι εἶχαν φανεῖ δίκαιοι καί γεμάτοι σεβασμό ἀπέναντι στούς θεούς, ἔπαιρναν μέ τήν ἴδια ἀναλογία [c] τήν ἀνταμοιβή τους. Ἔλεγε ἐπίσης κάτι ἄλλα γιά ὅσους πέθαναν μόλις γεννήθηκαν καί γιά ὅσους ἔζησαν λίγο, ἀλλά δέν ἀξίζει νά ἀναφερθοῦμε σ' αὐτά. Καί γιά τήν ἀσέβεια ἤ τό σεβασμό ἀπέναντι στούς θεούς καί τούς γονεῖς καθώς καί γιά ὅσους σκότωσαν

φόνου μείζους ἔτι τοὺς μισθοὺς διηγεῖτο.
Ἔφη γὰρ δὴ παραγενέσθαι ἐρωτωμένῳ ἑτέρῳ ὑπὸ ἑτέρου
ὅπου εἴη Ἀρδιαῖος ὁ μέγας. ὁ δὲ Ἀρδιαῖος οὗτος τῆς
Παμφυλίας ἔν τινι πόλει τύραννος ἐγεγόνει, ἤδη χιλιοστὸν
ἔτος εἰς ἐκεῖνον τὸν χρόνον, γέροντά τε πατέρα ἀποκτείνας
d καὶ πρεσβύτερον ἀδελφόν, καὶ ἄλλα δὴ πολλά τε καὶ ἀνόσια
εἰργασμένος, ὡς ἐλέγετο. ἔφη οὖν τὸν ἐρωτώμενον εἰπεῖν,
«Οὐχ ἥκει,» φάναι, «οὐδ' ἂν ἥξει δεῦρο. ἐθεασάμεθα γὰρ
οὖν δὴ καὶ τοῦτο τῶν δεινῶν θεαμάτων· ἐπειδὴ ἐγγὺς τοῦ
στομίου ἦμεν μέλλοντες ἀνιέναι καὶ τἆλλα πάντα πεπονθότες,
ἐκεῖνόν τε κατείδομεν ἐξαίφνης καὶ ἄλλους —σχεδόν τι αὐτῶν
τοὺς πλείστους τυράννους· ἦσαν δὲ καὶ ἰδιῶταί τινες τῶν
e μεγάλα ἡμαρτηκότων— οὓς οἰομένους ἤδη ἀναβήσεσθαι οὐκ
ἐδέχετο τὸ στόμιον, ἀλλ' ἐμυκᾶτο ὁπότε τις τῶν οὕτως
ἀνιάτως ἐχόντων εἰς πονηρίαν ἢ μὴ ἱκανῶς δεδωκὼς δίκην
ἐπιχειροῖ ἀνιέναι. ἐνταῦθα δὴ ἄνδρες, ἔφη, ἄγριοι, διάπυροι
ἰδεῖν, παρεστῶτες καὶ καταμανθάνοντες τὸ φθέγμα, τοὺς μὲν
διαλαβόντες ἦγον, τὸν δὲ Ἀρδιαῖον καὶ ἄλλους συμποδί-
616 σαντες χεῖράς τε καὶ πόδας καὶ κεφαλήν, καταβαλόντες καὶ
ἐκδείραντες, εἷλκον παρὰ τὴν ὁδὸν ἐκτὸς ἐπ' ἀσπαλάθων
κνάμπτοντες, καὶ τοῖς ἀεὶ παριοῦσι σημαίνοντες ὧν ἕνεκά
τε καὶ ὅτι εἰς τὸν Τάρταρον ἐμπεσούμενοι ἄγοιντο.» ἔνθα
δὴ φόβων, ἔφη, πολλῶν καὶ παντοδαπῶν σφίσι γεγονότων,
τοῦτον ὑπερβάλλειν, μὴ γένοιτο ἑκάστῳ τὸ φθέγμα ὅτε
ἀναβαίνοι, καὶ ἀσμενέστατα ἕκαστον σιγήσαντος ἀναβῆναι.
καὶ τὰς μὲν δὴ δίκας τε καὶ τιμωρίας τοιαύτας τινὰς
b εἶναι, καὶ αὖ τὰς εὐεργεσίας ταύταις ἀντιστρόφους. ἐπειδὴ
δὲ τοῖς ἐν τῷ λειμῶνι ἑκάστοις ἑπτὰ ἡμέραι γένοιντο, ἀνα-
στάντας ἐντεῦθεν δεῖν τῇ ὀγδόῃ πορεύεσθαι, καὶ ἀφικνεῖσθαι
τεταρταίους ὅθεν καθορᾶν ἄνωθεν διὰ παντὸς τοῦ οὐρανοῦ
καὶ γῆς τεταμένον φῶς εὐθύ, οἷον κίονα, μάλιστα τῇ ἴριδι
προσφερῆ, λαμπρότερον δὲ καὶ καθαρώτερον· εἰς ὃ ἀφι-
κέσθαι προελθόντες ἡμερησίαν ὁδόν, καὶ ἰδεῖν αὐτόθι κατὰ
c μέσον τὸ φῶς ἐκ τοῦ οὐρανοῦ τὰ ἄκρα αὐτοῦ τῶν δεσμῶν

μὲ τὰ ἴδια τους τὰ χέρια οἱ ἀντίστοιχες πληρωμές, ἔλεγε, εἶναι ἀκόμη πιὸ μεγάλες.

Ἔλεγε μάλιστα πὼς *μπροστά του* κάποιος ρωτοῦσε κάποιον ἄλλο ποῦ ἦταν ὁ πολὺς Ἀρδιαῖος. Ὁ Ἀρδιαῖος αὐτὸς ὑπῆρξε τύραννος σὲ μιὰ πόλη τῆς Παμφυλίας, πᾶνε χίλια χρόνια ἀπὸ τότε· εἶχε σκοτώσει τὸν γέροντα πατέρα του [d] καὶ τὸν μεγαλύτερο ἀδελφό του κι εἶχε διαπράξει, ὅπως ἔλεγαν, καὶ ἄλλα πολλὰ ἀνοσιουργήματα. Εἶπε λοιπὸν ὅτι ὁ ἄνθρωπος ποὺ ρωτήθηκε ἀπάντησε πὼς «Δὲν ἔχει ἔλθει ὁ Ἀρδιαῖος κι οὔτε πρόκειται νὰ ἔλθει. Γιατὶ πραγματικὰ ἦταν κι αὐτὸ ἕνα ἀπὸ τὰ φοβερὰ πράγματα ποὺ εἴδαμε. Ἐκεῖ ποὺ εἴμαστε κοντὰ στὸ στόμιο ἕτοιμοι νὰ βγοῦμε ἀπάνω, καὶ τὰ παθήματά μας ὅλα εἶχαν πάρει τέλος, τὸν εἴδαμε ξαφνικὰ αὐτὸν καὶ μερικοὺς ἄλλους ποὺ οἱ περισσότεροί τους ὑπῆρξαν τύραννοι· ἦσαν ἐπίσης μαζί τους καὶ ὁρισμένοι ἰδιῶτες, ἀπὸ αὐτοὺς [e] ποὺ εἶχαν διαπράξει μεγάλα ἀνομήματα. Φαντάζονταν ὅτι θὰ ἀνέβαιναν πιὰ κι αὐτοί, τὸ στόμιο ὅμως δὲν τοὺς δεχόταν ἀλλὰ μούγκριζε κάθε φορὰ ποὺ κάποιος ἀπὸ 'κείνους τοὺς ἔτσι ἀθεράπευτα ἀχρείους ἢ ἀπὸ ὅσους δὲν εἶχαν τιμωρηθεῖ ἀρκούντως γιὰ τὰ κρίματά τους ἐπιχειροῦσε νὰ βγεῖ ἐπάνω. Ἐκεῖ πιά, εἶπε, ἄνδρες ἀγριωποὶ ποὺ φάνταζαν σὰν γλῶσσες φωτιᾶς καὶ στέκονταν πλάι στὸ ἄνοιγμα, ἀκούγοντας τὸ μουγκρητό, ἄλλους μὲν τοὺς ἔπιαναν καὶ τοὺς τραβοῦσαν, τὸν Ἀρδιαῖο ὅμως καὶ μερικοὺς ἄλλους, ἀφοῦ τοὺς ἔδεσαν [616a] χειροπόδαρα, μαζὶ καὶ τὸ κεφάλι, τοὺς ἔβαλαν κατάχαμα καὶ τοὺς ἔγδαραν, ἔπειτα τοὺς τράβηξαν ἔξω ἀπὸ τὸ δρόμο, στὸ πλάι, σέρνοντάς τους ἀπάνω σὲ ἀσπαλάθους, κι ἐξηγοῦσαν κάθε φορὰ στοὺς περαστικοὺς γιατί τὸ ἔκαναν αὐτὸ καὶ ὅτι τοὺς πήγαιναν νὰ τοὺς ρίξουν στὸν Τάρταρο». Κι ἀπὸ τοὺς πολλοὺς καὶ κάθε λογῆς φόβους πού 'χαν δοκιμάσει, ὁ μεγαλύτερος, εἶπε, ἦταν μήπως κι ἀκουγόταν ἐκεῖνο τὸ μουγκρητὸ τὴν ὥρα ποὺ καθένας τους θὰ προσπαθοῦσε νὰ βγεῖ, κι ἦταν μεγάλη ἡ χαρὰ νά 'ναι τὸ μουγκρητὸ σταματημένο καθὼς θὰ ἀνέβαιναν ἐπάνω. Αὐτὲς περίπου, εἶπε, ἦσαν οἱ ποινὲς καὶ οἱ τιμωρίες, [b] κι οἱ ἀνταμοιβὲς πάλι ἀνάλογες. Ὅταν οἱ ὁμάδες, καθεμιὰ χωριστά, συμπλήρωναν ἑπτὰ ἡμέρες παραμονῆς στὸ λιβάδι, ὑποχρεωτικὰ τὴν ὄγδοη ἡμέρα σηκώνονταν ἀπὸ 'κεῖ καὶ ξεκινοῦσαν μιὰ πορεία, καὶ τὴν τέταρτη ἡμέρα ἔφθαναν σ' ἕνα σημεῖο ἀπ' ὅπου ἀντίκρυζαν νὰ ἁπλώνεται ἀπὸ ψηλὰ ἕνα φῶς ἴσιο σὰν κολόνα, τὸ ὁποῖο διαπερνοῦσε ὅλο τὸν οὐρανὸ καὶ τὴ γῆ, φῶς ποὺ ἔμοιαζε μὲ τὸ οὐράνιο τόξο, μόνο ποὺ ἦταν πιὸ λαμπερὸ καὶ πιὸ καθαρό. Σ' αὐτὸ τὸ φῶς ἔφθασαν ὕστερα ἀπὸ μιᾶς μέρας δρόμο, κι ἐκεῖ, [c] καταμεσῆς στὸ φῶς, εἶδαν νά 'ναι τεντωμέ-

τεταμένα —εἶναι γὰρ τοῦτο τὸ φῶς σύνδεσμον τοῦ οὐρανοῦ,
οἷον τὰ ὑποζώματα τῶν τριήρων, οὕτω πᾶσαν συνέχον τὴν
περιφοράν— ἐκ δὲ τῶν ἄκρων τεταμένον Ἀνάγκης ἄτρακτον,
δι' οὗ πάσας ἐπιστρέφεσθαι τὰς περιφοράς· οὗ τὴν μὲν
ἠλακάτην τε καὶ τὸ ἄγκιστρον εἶναι ἐξ ἀδάμαντος, τὸν δὲ
σφόνδυλον μεικτὸν ἔκ τε τούτου καὶ ἄλλων γενῶν. τὴν δὲ
d τοῦ σφονδύλου φύσιν εἶναι τοιάνδε· τὸ μὲν σχῆμα οἵαπερ ἡ
τοῦ ἐνθάδε, νοῆσαι δὲ δεῖ ἐξ ὧν ἔλεγεν τοιόνδε αὐτὸν εἶναι,
ὥσπερ ἂν εἰ ἐν ἑνὶ μεγάλῳ σφονδύλῳ κοίλῳ καὶ ἐξεγλυμ-
μένῳ διαμπερὲς ἄλλος τοιοῦτος ἐλάττων ἐγκέοιτο ἁρμόττων,
καθάπερ οἱ κάδοι οἱ εἰς ἀλλήλους ἁρμόττοντες, καὶ οὕτω δὴ
τρίτον ἄλλον καὶ τέταρτον καὶ ἄλλους τέτταρας. ὀκτὼ γὰρ
εἶναι τοὺς σύμπαντας σφονδύλους, ἐν ἀλλήλοις ἐγκειμένους,
e κύκλους ἄνωθεν τὰ χείλη φαίνοντας, νῶτον συνεχὲς ἑνὸς
σφονδύλου ἀπεργαζομένους περὶ τὴν ἠλακάτην· ἐκείνην δὲ
διὰ μέσου τοῦ ὀγδόου διαμπερὲς ἐληλάσθαι. τὸν μὲν οὖν
πρῶτόν τε καὶ ἐξωτάτω σφόνδυλον πλατύτατον τὸν τοῦ
χείλους κύκλον ἔχειν, τὸν δὲ τοῦ ἕκτου δεύτερον, τρίτον δὲ
τὸν τοῦ τετάρτου, τέταρτον δὲ τὸν τοῦ ὀγδόου, πέμπτον δὲ
τὸν τοῦ ἑβδόμου, ἕκτον δὲ τὸν τοῦ πέμπτου, ἕβδομον δὲ τὸν
τοῦ τρίτου, ὄγδοον δὲ τὸν τοῦ δευτέρου. καὶ τὸν μὲν τοῦ
μεγίστου ποικίλον, τὸν δὲ τοῦ ἑβδόμου λαμπρότατον, τὸν δὲ
617 τοῦ ὀγδόου τὸ χρῶμα ἀπὸ τοῦ ἑβδόμου ἔχειν προσλάμποντος,
τὸν δὲ τοῦ δευτέρου καὶ πέμπτου παραπλήσια ἀλλήλοις,
ξανθότερα ἐκείνων, τρίτον δὲ λευκότατον χρῶμα ἔχειν, τέταρ-
τον δὲ ὑπέρυθρον, δεύτερον δὲ λευκότητι τὸν ἕκτον. κυκλεῖ-
σθαι δὲ δὴ στρεφόμενον τὸν ἄτρακτον ὅλον μὲν τὴν αὐτὴν
φοράν, ἐν δὲ τῷ ὅλῳ περιφερομένῳ τοὺς μὲν ἐντὸς ἑπτὰ
κύκλους τὴν ἐναντίαν τῷ ὅλῳ ἠρέμα περιφέρεσθαι, αὐτῶν δὲ
τούτων τάχιστα μὲν ἰέναι τὸν ὄγδοον, δευτέρους δὲ καὶ ἅμα
b ἀλλήλοις τόν τε ἕβδομον καὶ ἕκτον καὶ πέμπτον· [τὸν] τρίτον
δὲ φορᾷ ἰέναι, ὡς σφίσι φαίνεσθαι, ἐπανακυκλούμενον τὸν
τέταρτον, τέταρτον δὲ τὸν τρίτον καὶ πέμπτον τὸν δεύτερον.

νες ἀπὸ τὸν οὐρανό οἱ ἄκρες τῶν δεσμῶν ποὺ τὸν συγκρατοῦν. Γιατὶ τοῦτο τὸ φῶς εἶναι ὁ συνεκτικὸς δεσμὸς τοῦ οὐρανοῦ —κάτι σὰν τὰ ὑποζώματα στὶς τριήρεις—, αὐτὸ ποὺ συγκρατεῖ ὅλη τὴν περιστροφικὴ κίνησή του, κι ἀπὸ τὶς ἄκρες τοῦ δεσμοῦ εἶναι σφιχτὰ στερεωμένο τὸ ἀδράχτι τῆς Ἀνάγκης, αὐτὸ ποὺ προκαλεῖ ὅλες τὶς περιστροφικὲς κινήσεις. Τὸ ἀδράχτι εἶχε στέλεχος κι ἀγκίστρι ἀπὸ μέταλλο σκληρό, ἐνῶ τὸ σφοντύλι του ἦταν ἐν μέρει ἀπὸ τὸ ἴδιο σκληρὸ μέταλλο [d] κι ἐν μέρει ἀπὸ ἄλλα ὑλικά. Κι ὅσο γιὰ τὸ σφοντύλι ἦταν περίπου ὡς ἑξῆς: Εἶχε τὸ σχῆμα ποὺ ἔχουν καὶ τὰ δικά μας σφοντύλια, ἀπ' ὅτι ἔλεγε ὅμως πρέπει νὰ τὸ φανταστοῦμε πὼς ἦταν σὰν νὰ εἶχαν περάσει καὶ τοποθετήσει μέσα σὲ ἕνα μεγάλο σφοντύλι, κοῖλο καὶ ἐντελῶς κουφωμένο, ἕνα ἄλλο ὅμοιο ἀλλὰ μικρότερο, ποὺ ταίριαζε ἀκριβῶς, σὰν τοὺς κάδους ποὺ χωροῦν ἀκριβῶς ὁ ἕνας μέσα στὸν ἄλλο, καὶ κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο ἕνας τρίτος κι ἕνας τέταρτος κι ἄλλοι τέσσερις ἀκόμη. Γιατί, ὅπως ἔλεγε, συνολικὰ τὰ σφοντύλια ἦσαν ὀκτώ, τοποθετημένα τὸ ἕνα μέσα στὸ ἄλλο, ἔτσι ποὺ τὰ χείλη τους [e] νὰ δείχνουν ἀπὸ πάνω σὰν κύκλος, σχηματίζοντας *ἕνα* σφοντύλι μὲ μιὰ συνεχὴ ἐπιφάνεια γύρω στὸ στέλεχος τῆς ρόκας· αὐτὴ πάλι περνοῦσε μέσα κι ἀπὸ τὸ ὄγδοο σφοντύλι κι ἔβγαινε ἀπό τὴν ἄλλη μεριά. Τὸ πρῶτο καὶ ἐξωτερικὸ σφοντύλι σχημάτιζε μὲ τὰ χείλη του τὸν πιὸ πλατὺ κύκλο, ἀκολουθοῦσε ὁ κύκλος τοῦ ἕκτου σφοντυλιοῦ, τρίτος σὲ πλάτος ἦταν ὁ κύκλος τοῦ τέταρτου, τέταρτος τοῦ ὀγδόου, πέμπτος ὁ κύκλος τοῦ ἑβδόμου, ἕκτος τοῦ πέμπτου, ἕβδομος τοῦ τρίτου, ὄγδοος, τέλος, σὲ πλάτος ἦταν ὁ κύκλος ποὺ σχημάτιζε τὸ δεύτερο σφοντύλι. Ὁ κύκλος τοῦ πρώτου σὲ μέγεθος σφοντυλιοῦ ἦταν ποικιλόχρωμος, τοῦ ἑβδόμου ἦταν ὁ πιὸ λαμπερός, [617a] τοῦ ὀγδόου ὁ κύκλος παίρνει τὸ χρῶμα του ἀπὸ τὸ φῶς ποὺ σκορπάει ἐπάνω του ὁ κύκλος τοῦ ἑβδόμου, τοῦ δεύτερου καὶ τοῦ πέμπτου οἱ κύκλοι ἔχουν παραπλήσια χρώματα ὁ ἕνας μὲ τὸν ἄλλο, ὁ τρίτος ἔχει τὸ πιὸ λευκὸ χρῶμα, ὁ τέταρτος ἕνα χρῶμα πρὸς τὸ κοκκινωπό, ἐνῶ δεύτερος σὲ λευκότητα ἐρχόταν ὁ ἕκτος κύκλος. Καθώς, τώρα, τὸ ἀδράχτι περιστρέφεται, κινεῖται κυκλικὰ ὁλόκληρο, πάντα μὲ τὴν ἴδια φορά, ὅμως μέσα στὴ γενικὴ περιφορὰ τοῦ ὅλου οἱ ἑπτὰ ἐσωτερικοὶ κύκλοι περιστρέφονται μὲ βραδὺ ρυθμὸ πρὸς τὴν ἀντίθετη διεύθυνση ἀπ' ὅτι τὸ ὅλο, καὶ ἀπὸ αὐτοὺς πιὸ γρήγορα, ἔλεγε, κινεῖται ὁ ὄγδοος, ἀκολουθοῦν ὡς πρὸς τὴν ταχύτητα, [b] πηγαίνοντας μαζί, ὁ ἕβδομος, ὁ ἕκτος καὶ ὁ πέμπτος· τρίτος ὡς πρὸς τὴν ταχύτητα μὲ τὴν ὁποία ἐκτελοῦσε τὴν περιστροφή του ἦταν, ὅπως τοὺς φάνηκε, ὁ τέταρτος κύκλος, τέταρτος ὁ τρίτος καὶ πέμπτος ὁ δεύτερος. Γιὰ τὸ ἀδράχτι ἔλεγε ὅτι περιστρε-

στρέφεσθαι δὲ αὐτὸν ἐν τοῖς τῆς Ἀνάγκης γόνασιν. ἐπὶ δὲ
τῶν κύκλων αὐτοῦ ἄνωθεν ἐφ᾽ ἑκάστου βεβηκέναι Σειρῆνα
συμπεριφερομένην, φωνὴν μίαν ἱεῖσαν, ἕνα τόνον· ἐκ πασῶν
δὲ ὀκτὼ οὐσῶν μίαν ἁρμονίαν συμφωνεῖν. ἄλλας δὲ καθη-
c μένας πέριξ δι᾽ ἴσου τρεῖς, ἐν θρόνῳ ἑκάστην, θυγατέρας τῆς
Ἀνάγκης, Μοίρας, λευχειμονούσας, στέμματα ἐπὶ τῶν κεφα-
λῶν ἐχούσας, Λάχεσίν τε καὶ Κλωθὼ καὶ Ἄτροπον, ὑμνεῖν
πρὸς τὴν τῶν Σειρήνων ἁρμονίαν, Λάχεσιν μὲν τὰ γεγονότα,
Κλωθὼ δὲ τὰ ὄντα, Ἄτροπον δὲ τὰ μέλλοντα. καὶ τὴν μὲν
Κλωθὼ τῇ δεξιᾷ χειρὶ ἐφαπτομένην συνεπιστρέφειν τοῦ
ἀτράκτου τὴν ἔξω περιφοράν, διαλείπουσαν χρόνον, τὴν δὲ
Ἄτροπον τῇ ἀριστερᾷ τὰς ἐντὸς αὖ ὡσαύτως· τὴν δὲ Λάχεσιν
d ἐν μέρει ἑκατέρας ἑκατέρᾳ τῇ χειρὶ ἐφάπτεσθαι. σφᾶς οὖν,
ἐπειδὴ ἀφικέσθαι, εὐθὺς δεῖν ἰέναι πρὸς τὴν Λάχεσιν. προ-
φήτην οὖν τινα σφᾶς πρῶτον μὲν ἐν τάξει διαστῆσαι, ἔπειτα
λαβόντα ἐκ τῶν τῆς Λαχέσεως γονάτων κλήρους τε καὶ βίων
παραδείγματα, ἀναβάντα ἐπί τι βῆμα ὑψηλὸν εἰπεῖν–

«Ἀνάγκης θυγατρὸς κόρης Λαχέσεως λόγος. Ψυχαὶ
ἐφήμεροι, ἀρχὴ ἄλλης περιόδου θνητοῦ γένους θανατηφόρου.
e οὐχ ὑμᾶς δαίμων λήξεται, ἀλλ᾽ ὑμεῖς δαίμονα αἱρήσεσθε.
πρῶτος δ᾽ ὁ λαχὼν πρῶτος αἱρείσθω βίον ᾧ συνέσται ἐξ
ἀνάγκης. ἀρετὴ δὲ ἀδέσποτον, ἣν τιμῶν καὶ ἀτιμάζων
πλέον καὶ ἔλαττον αὐτῆς ἕκαστος ἕξει. αἰτία ἑλομένου·
θεὸς ἀναίτιος.»

Ταῦτα εἰπόντα ῥῖψαι ἐπὶ πάντας τοὺς κλήρους, τὸν
δὲ παρ᾽ αὐτὸν πεσόντα ἕκαστον ἀναιρεῖσθαι πλὴν οὗ, ἓ
δὲ οὐκ ἐᾶν· τῷ δὲ ἀνελομένῳ δῆλον εἶναι ὁπόστος εἰλή-
618 χει. μετὰ δὲ τοῦτο αὖθις τὰ τῶν βίων παραδείγματα εἰς
τὸ πρόσθεν σφῶν θεῖναι ἐπὶ τὴν γῆν, πολὺ πλείω τῶν
παρόντων. εἶναι δὲ παντοδαπά· ζῴων τε γὰρ πάντων βίους
καὶ δὴ καὶ τοὺς ἀνθρωπίνους ἅπαντας. τυραννίδας τε
γὰρ ἐν αὐτοῖς εἶναι, τὰς μὲν διατελεῖς, τὰς δὲ καὶ μεταξὺ
διαφθειρομένας καὶ εἰς πενίας τε καὶ φυγὰς καὶ εἰς πτω-
χείας τελευτώσας· εἶναι δὲ καὶ δοκίμων ἀνδρῶν βίους,
τοὺς μὲν ἐπὶ εἴδεσιν καὶ κατὰ κάλλη καὶ τὴν ἄλλην ἰσχύν
b τε καὶ ἀγωνίαν, τοὺς δ᾽ ἐπὶ γένεσιν καὶ προγόνων ἀρεταῖς,

φόταν πάνω στὰ γόνατα τῆς Ἀνάγκης. Ἐπάνω σὲ κάθε κύκλο του στεκόταν ἀπὸ μιὰ Σειρήνα ποὺ γύριζε κι αὐτὴ μαζί, βγάζοντας ἀπὸ μέσα της ἕναν ἦχο, μιὰ μουσικὴ νότα· κι ἀπὸ ὅλες τὶς νότες, ποὺ ἦσαν ὀκτώ, σχηματιζόταν ἕνα ἁρμονικὸ ταίριασμα. Καὶ ὑπῆρχαν ἄλλες τρεῖς καθισμένες [c] γύρω-γύρω σὲ ἴσες ἀποστάσεις, καθεμιὰ σ' ἕνα θρόνο, θυγατέρες τῆς Ἀνάγκης, Μοῖρες, ντυμένες στὰ ἄσπρα, φορώντας στὸ κεφάλι στέμμα, ἡ Λάχεση, ἡ Κλωθώ, ἡ Ἄτροπος, καὶ τραγουδοῦσαν πάνω στὴ μελωδία τῶν Σειρήνων, ἡ Λάχεση τὰ περασμένα, ἡ Κλωθὼ τὰ τωρινά, ἡ Ἄτροπος τὰ μελλούμενα. Κι ἡ Κλωθώ, ἀγγίζοντας ἀπὸ καιρὸ σὲ καιρὸ μὲ τὸ δεξί της χέρι τὸ ἀδράχτι στὸ ἐξωτερικὸ χεῖλος του, βοηθοῦσε στὴν περιστροφή, ἐνῶ ἡ Ἄτροπος, μὲ τὸ ἀριστερό της χέρι, ἔκανε τὸ ἴδιο γιὰ τὶς ἐσωτερικὲς περιστροφές· ἡ Λάχεση πάλι, [d] πότε μὲ τὸ ἕνα καὶ πότε μὲ τὸ ἄλλο χέρι βοηθοῦσε ἄλλοτε τὴν ἐξωτερικὴ κι ἄλλοτε τὶς ἐσωτερικὲς περιστροφές. Αὐτοὶ λοιπόν, ὅπως ἔλεγε, σὰν ἔφθασαν ἐκεῖ, ἔπρεπε ὑποχρεωτικὰ νὰ πᾶνε στὴ Λάχεση. Καὶ τότε ἕνας προφήτης, ἀφοῦ πρῶτα τοὺς ἔβαλε νὰ παραταχθοῦν μὲ τάξη, πῆρε ἔπειτα ἀπὸ τὰ γόνατα τῆς Λάχεσης κλήρους καὶ παραδείγματα βίων κι ἀνεβαίνοντας σ' ἕνα ψηλὸ βῆμα φώναξε: «Τῆς κόρης Λάχεσης, θυγατέρας τῆς Ἀνάγκης, εἶναι τοῦτος ὁ λόγος. Ψυχὲς τῆς μιᾶς ἡμέρας, ἀρχίζει γιὰ τὸ θνητὸ γένος ἄλλος ἕνας κύκλος μὲ κατάληξη τὸ θάνατο. [e] Δὲν θὰ σᾶς πάρει μὲ κλῆρο κάποιος δαίμονας, θὰ τὸν διαλέξετε *ἐσεῖς* τὸ δαίμονα. Ὁποιανοῦ λάχει ὁ πρῶτος κλῆρος, αὐτὸς πρῶτος νὰ διαλέξει τὴ ζωὴ ποὺ ἀναγκαστικὰ θὰ ζήσει. Δὲν ἔχει δεσπότη ἡ ἀρετή· ἀνάλογα ἂν τὴν τιμάει κανεὶς ἢ τὴν περιφρονεῖ, θά 'ναι καὶ πιὸ μεγάλο ἢ πιὸ μικρὸ τὸ μερτικό του ἐπάνω της. Ἡ εὐθύνη εἶναι αὐτουνοῦ ποὺ διαλέγει· ὁ θεὸς δὲν ἔχει ἐνοχή».

Σὰν τά 'πε αὐτὰ ἔριξε τοὺς κλήρους κι ὁ καθένας ἔπαιρνε αὐτὸν ποὺ ἔπεσε δίπλα του, ἐκτὸς ἀπὸ τὸν Ἤρα, γιατὶ ὁ κήρυκας δὲν τοῦ τὸ ἐπέτρεψε. Καὶ παίρνοντας καθένας τὸν κλῆρο του ἔβλεπε μὲ ποιά σειρὰ θὰ διάλεγε. [618a] Ἀμέσως μετὰ ἅπλωσε μπροστά τους, καταγῆς, τὰ παραδείγματα τῶν βίων, πολὺ περισσότερα ἀπ' ὅσους ἦσαν ἐκεῖ. Κι ἦσαν δείγματα κάθε λογῆς· βίοι ὅλων τῶν ζώων καὶ βέβαια ὅλοι οἱ τρόποι τῆς ἀνθρώπινης ζωῆς. Ἀνάμεσά τους ὑπῆρχαν παραδείγματα ἀπὸ τυραννίδες, ἐν μέρει ἀπὸ αὐτὲς ποὺ δὲν τελειώνουν ποτέ, ἐν μέρει ἀπὸ αὐτὲς ποὺ κάποια στιγμὴ πέφτουν καὶ καταλήγουν στὴ φτώχεια, τὴν ἐξορία καὶ τὴ ζητιανιά. Ὑπῆρχαν ἀκόμη βίοι ἀνθρώπων ξακουστῶν γιὰ τὴ μορφή, τὸ κάλλος καὶ τὴν ἄλλη δύναμη [b] καὶ μαχητικότητά τους ἢ πάλι γιὰ τὴν καταγωγὴ καὶ τὶς ἀρετὲς τῶν προγόνων τους, κι

καὶ ἀδοκίμων κατὰ ταῦτα, ὡσαύτως δὲ καὶ γυναικῶν. ψυχῆς
δὲ τάξιν οὐκ ἐνεῖναι διὰ τὸ ἀναγκαίως ἔχειν ἄλλον ἑλομένην
βίον ἀλλοίαν γίγνεσθαι· τὰ δ' ἄλλα ἀλλήλοις τε καὶ πλού-
τοις καὶ πενίαις, τὰ δὲ νόσοις, τὰ δ' ὑγιείαις μεμεῖχθαι,
τὰ δὲ καὶ μεσοῦν τούτων. ἔνθα δή, ὡς ἔοικεν, ὦ φίλε
Γλαύκων, ὁ πᾶς κίνδυνος ἀνθρώπῳ, καὶ διὰ ταῦτα μάλιστα
c ἐπιμελητέον ὅπως ἕκαστος ἡμῶν τῶν ἄλλων μαθημάτων
ἀμελήσας τούτου τοῦ μαθήματος καὶ ζητητὴς καὶ μαθητὴς
ἔσται, ἐάν ποθεν οἷός τ' ᾖ μαθεῖν καὶ ἐξευρεῖν τίς αὐτὸν
ποιήσει δυνατὸν καὶ ἐπιστήμονα, βίον καὶ χρηστὸν καὶ πονη-
ρὸν διαγιγνώσκοντα, τὸν βελτίω ἐκ τῶν δυνατῶν ἀεὶ παντα-
χοῦ αἱρεῖσθαι· ἀναλογιζόμενον πάντα τὰ νυνδὴ ῥηθέντα
καὶ συντιθέμενα ἀλλήλοις καὶ διαιρούμενα πρὸς ἀρετὴν βίου
πῶς ἔχει, εἰδέναι τί κάλλος πενίᾳ ἢ πλούτῳ κραθὲν καὶ
d μετὰ ποίας τινὸς ψυχῆς ἕξεως κακὸν ἢ ἀγαθὸν ἐργάζεται,
καὶ τί εὐγένειαι καὶ δυσγένειαι καὶ ἰδιωτεῖαι καὶ ἀρχαὶ καὶ
ἰσχύες καὶ ἀσθένειαι καὶ εὐμαθίαι καὶ δυσμαθίαι καὶ πάντα
τὰ τοιαῦτα τῶν φύσει περὶ ψυχὴν ὄντων καὶ τῶν ἐπικτήτων
τί συγκεραννύμενα πρὸς ἄλληλα ἐργάζεται, ὥστε ἐξ ἁπάντων
αὐτῶν δυνατὸν εἶναι συλλογισάμενον αἱρεῖσθαι, πρὸς τὴν
τῆς ψυχῆς φύσιν ἀποβλέποντα, τόν τε χείρω καὶ τὸν ἀμείνω
e βίον, χείρω μὲν καλοῦντα ὃς αὐτὴν ἐκεῖσε ἄξει, εἰς τὸ ἀδικω-
τέραν γίγνεσθαι, ἀμείνω δὲ ὅστις εἰς τὸ δικαιοτέραν. τὰ δὲ
ἄλλα πάντα χαίρειν ἐάσει· ἑωράκαμεν γὰρ ὅτι ζῶντί τε
καὶ τελευτήσαντι αὕτη κρατίστη αἵρεσις. ἀδαμαντίνως δὴ
619 δεῖ ταύτην τὴν δόξαν ἔχοντα εἰς Ἅιδου ἰέναι, ὅπως ἂν ᾖ καὶ
ἐκεῖ ἀνέκπληκτος ὑπὸ πλούτων τε καὶ τῶν τοιούτων κακῶν,
καὶ μὴ ἐμπεσὼν εἰς τυραννίδας καὶ ἄλλας τοιαύτας πράξεις
πολλὰ μὲν ἐργάσηται καὶ ἀνήκεστα κακά, ἔτι δὲ αὐτὸς μείζω
πάθῃ, ἀλλὰ γνῷ τὸν μέσον ἀεὶ τῶν τοιούτων βίον αἱρεῖσθαι
καὶ φεύγειν τὰ ὑπερβάλλοντα ἑκατέρωσε καὶ ἐν τῷδε τῷ
βίῳ κατὰ τὸ δυνατὸν καὶ ἐν παντὶ τῷ ἔπειτα· οὕτω γὰρ

ἀκόμη παραδείγματα ἀνθρώπων ἄσημων ὡς πρὸς αὐτὰ τὰ πράγματα —ἐπίσης βίοι γυναικῶν. Κάποιος σταθερὸς καθορισμὸς τῶν ψυχῶν δὲν ὑπῆρχε γιατὶ κατανάγκη καθεμιά τους γίνεται διαφορετικὴ ἀνάλογα μὲ τὸ βίο ποὺ διάλεξε· τὰ ἄλλα ὅμως εἶχαν ἀναμιχτεῖ μεταξύ τους καὶ μὲ τὸν πλοῦτο καὶ τὴ φτώχεια, κάποια ἄλλα μὲ ἀρρώστιες καὶ ὑγεία, ὁρισμένα ἄλλα πάλι μὲ ἐνδιάμεσες καταστάσεις. Κι *ἐδῶ*, καθὼς φαίνεται, ἀγαπητέ μου Γλαύκων, εἶναι ὅλος ὁ κίνδυνος γιὰ τὸν ἄνθρωπο, καὶ *γι' αὐτὸν* τὸ λόγο [c] πρέπει νὰ φροντίζουμε πρωτίστως καὶ κυρίως μὲ ποιόν τρόπο καθένας μας, ἀφήνοντας κατὰ μέρος κάθε ἄλλο μάθημα, θὰ ἐπιδιώξει μὲ ζῆλο νὰ προσοικειωθεῖ τούτη τὴ μάθηση μήπως μπορέσει πουθενὰ νὰ ἀντιληφθεῖ καὶ νὰ βρεῖ ποιός θὰ τοῦ δώσει τὴ δύναμη καὶ τὴ γνώση νὰ διακρίνει τὸ καλὸ καὶ τὸ κακὸ στὴ ζωή, ὥστε νὰ διαλέγει πάντα κατὰ τὸ δυνατὸν τὸ καλύτερο. Νὰ ἀναστοχάζεται ὅλα ὅσα εἴπαμε ὡς τώρα, εἴτε συνδυάζοντας τὸ ἕνα μὲ τὸ ἄλλο εἴτε καὶ τὸ καθένα χωριστά, γιὰ νὰ ἀξιολογήσει τὴν ἐπίδρασή τους στὴν ἀρετὴ τοῦ βίου καὶ νὰ κατανοήσει ἔτσι ποιές εἶναι οἱ κακὲς ἢ οἱ ἀγαθὲς συνέπειες τῆς ὀμορφιᾶς, [d] ἂν συγκεραστεῖ μὲ τὴ φτώχεια ἢ μὲ τὸν πλοῦτο καὶ μὲ αὐτὴν ἢ τὴν ἄλλη ψυχικὴ διάθεση· νὰ δεῖ τὴν εὐγενικὴ καὶ τὴν ταπεινὴ καταγωγή, τὴν ἰδιωτικὴ ζωὴ καὶ τὰ ἀξιώματα, τὶς σωματικὲς δυνάμεις καὶ τὴν ἀνημποριὰ τοῦ σώματος, τὴν εὐχέρεια μὲ τὴν ὁποία μαθαίνει κανεὶς ἢ τὴν ἀκαταλληλότητά του γιὰ μάθηση, καὶ γιὰ ὅλα αὐτὰ τὰ πράγματα, τὰ ὁποῖα εἶναι ἀπὸ τὴ φύση βαλμένα στὴν ψυχὴ ἢ εἶναι ἐπίκτητα, νὰ δεῖ ποιές ἐπιπτώσεις ἔχουν, ὅταν ἀναμιχθοῦν τὸ ἕνα μὲ τὸ ἄλλο, ἔτσι ὥστε, ἀφοῦ τὰ λογαριάσει ὅλα, νὰ μπορεῖ, ἔχοντας στραμμένο τὸ βλέμμα του στὴ φύση τῆς ψυχῆς, νὰ κάνει τὴν ἐπιλογή του, ποιός εἶναι ὁ χειρότερος καὶ ποιός ὁ καλύτερος [e] βίος, χαρακτηρίζοντας ὡς χειρότερο τὸ βίο ὁ ὁποῖος θὰ κάνει τὴν ψυχὴ πιὸ ἄδικη καὶ ὡς καλύτερο ἐκεῖνον ποὺ θὰ τὴν κάνει πιὸ δίκαιη. *Ὅλα* τὰ ἄλλα θὰ τὸν ἀφήσουν ἀδιάφορο. Γιατὶ ἐμεῖς τὸ ἔχουμε δεῖ ὅτι καὶ γιὰ τούτη τὴ ζωὴ καὶ γιὰ τὴν ἄλλη *αὐτὴ* εἶναι ἡ πιὸ στέρεη ἐπιλογή. [619a] Καὶ παίρνοντας κανεὶς τὸ δρόμο γιὰ τὸν Ἄλλο Κόσμο πρέπει τὴν πίστη αὐτὴ νὰ τὴν ἔχει μέσα του στερεὴ σὰν ἀπὸ διαμάντι, ὥστε νὰ μπορέσει *καὶ ἐκεῖ* νὰ μὴ θαμπωθεῖ ἀπὸ πλούτη κι ἄλλα τέτοια κακά, καὶ νὰ μὴν ξεπέσει σὲ τυραννικὲς καὶ ἄλλες παρόμοιες πράξεις, προκαλώντας πολλὰ κι ἀνεπανόρθωτα δεινά. Καὶ γιὰ νὰ μὴν πάθει κι ὁ ἴδιος ἀκόμη μεγαλύτερα παθήματα ἀλλὰ νὰ μάθει σὲ τέτοια πράγματα νὰ διαλέγει πάντα μιὰ ζωὴ μεσότητας ἀποφεύγοντας τὶς ὑπερβολὲς πρὸς τὴ μιὰ ἢ τὴν ἄλλη πλευρά, τόσο σὲ τούτη ἐδῶ τὴ ζωὴ ὅσο, κατὰ τὸ δυνατόν, καὶ

b εὐδαιμονέστατος γίγνεται ἄνθρωπος.

Καὶ δὴ οὖν καὶ τότε ὁ ἐκεῖθεν ἄγγελος ἤγγελλε τὸν μὲν προφήτην οὕτως εἰπεῖν· «Καὶ τελευταίῳ ἐπιόντι, ξὺν νῷ ἑλομένῳ, συντόνως ζῶντι κεῖται βίος ἀγαπητός, οὐ κακός. μήτε ὁ ἄρχων αἱρέσεως ἀμελείτω μήτε ὁ τελευτῶν ἀθυμείτω.»

Εἰπόντος δὲ ταῦτα τὸν πρῶτον λαχόντα ἔφη εὐθὺς ἐπιόντα τὴν μεγίστην τυραννίδα ἑλέσθαι, καὶ ὑπὸ ἀφροσύνης τε καὶ λαιμαργίας οὐ πάντα ἱκανῶς ἀνασκεψάμενον ἑλέσθαι, ἀλλ'
c αὐτὸν λαθεῖν ἐνοῦσαν εἱμαρμένην παίδων αὐτοῦ βρώσεις καὶ ἄλλα κακά· ἐπειδὴ δὲ κατὰ σχολὴν σκέψασθαι, κόπτεσθαί τε καὶ ὀδύρεσθαι τὴν αἵρεσιν, οὐκ ἐμμένοντα τοῖς προρρηθεῖσιν ὑπὸ τοῦ προφήτου· οὐ γὰρ ἑαυτὸν αἰτιᾶσθαι τῶν
c κακῶν, ἀλλὰ τύχην τε καὶ δαίμονας καὶ πάντα μᾶλλον ἀνθ' ἑαυτοῦ. εἶναι δὲ αὐτὸν τῶν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἡκόντων, ἐν τεταγμένῃ πολιτείᾳ ἐν τῷ προτέρῳ βίῳ βεβιωκότα, ἔθει
d ἄνευ φιλοσοφίας ἀρετῆς μετειληφότα. ὡς δὲ καὶ εἰπεῖν, οὐκ ἐλάττους εἶναι ἐν τοῖς τοιούτοις ἁλισκομένους τοὺς ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἥκοντας, ἅτε πόνων ἀγυμνάστους· τῶν δ' ἐκ τῆς γῆς τοὺς πολλούς, ἅτε αὐτούς τε πεπονηκότας ἄλλους τε ἑωρακότας, οὐκ ἐξ ἐπιδρομῆς τὰς αἱρέσεις ποιεῖσθαι. διὸ δὴ καὶ μεταβολὴν τῶν κακῶν καὶ τῶν ἀγαθῶν ταῖς πολλαῖς τῶν ψυχῶν γίγνεσθαι καὶ διὰ τὴν τοῦ κλήρου τύχην· ἐπεὶ εἴ τις ἀεί, ὁπότε εἰς τὸν ἐνθάδε βίον ἀφικνοῖτο, ὑγιῶς φιλο-
e σοφοῖ καὶ ὁ κλῆρος αὐτῷ τῆς αἱρέσεως μὴ ἐν τελευταίοις πίπτοι, κινδυνεύει ἐκ τῶν ἐκεῖθεν ἀπαγγελλομένων οὐ μόνον ἐνθάδε εὐδαιμονεῖν ἄν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐνθένδε ἐκεῖσε καὶ δεῦρο πάλιν πορείαν οὐκ ἂν χθονίαν καὶ τραχεῖαν πορεύεσθαι, ἀλλὰ λείαν τε καὶ οὐρανίαν.

σὲ ὁλόκληρη τὴ μέλλουσα. Γιατὶ *ἔτσι* [b] ὁ ἄνθρωπος γίνεται τρισευτυχισμένος.

Καὶ σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο λοιπόν, καθὼς ἀφηγεῖτο ὁ ἀγγελιαφόρος ἀπὸ τὸν Ἄλλο Κόσμο, εἶπε ὁ προφήτης τοῦτα τὰ λόγια: «Ἀκόμη καὶ σ' ἐκεῖνον ποὺ θὰ παρουσιαστεῖ τελευταῖος, ἂν κάνει τὴν ἐπιλογή του μὲ λογισμὸ καὶ γνώση, καὶ ζήσει μὲ αὐστηρότητα, τοῦ ἐπιφυλάσσεται μιὰ ζωὴ ἀνεκτή, ὄχι κακή. Μήτε λοιπὸν ὁ πρῶτος ποὺ θὰ διαλέξει νά 'ναι ἀνέμελος μήτε ὁ τελευταῖος νὰ χάνει τὸ κουράγιο του».

Ὕστερα ἀπὸ αὐτὰ τὰ λόγια τοῦ προφήτη, προχώρησε ἐκεῖνος ποὺ εἶχε τραβήξει τὸν πρῶτο κλῆρο καί, σύμφωνα μὲ τὴ διήγηση τοῦ Ἠρός, διάλεξε ἀμέσως τὴ μεγαλύτερη τυραννία, κι ἀπὸ τὴν ἀφροσύνη καὶ τὴν ἀπληστία του δὲν τὴν διάλεξε ἔχοντας προηγουμένως ἐξετάσει προσεκτικὰ τὰ πάντα, ἀλλὰ [c] τοῦ διέφυγε ὅτι στὴν τυραννία ἐκείνη, μέσα στ' ἄλλα κακουργήματα, τοῦ ἦταν γραφτὸ νὰ φάει καὶ τὰ ἴδια του τὰ παιδιά. Ἔτσι, ὅταν κάθισε νὰ τὸ σκεφτεῖ μὲ τὴν ἡσυχία του, χτυπιόταν καὶ ὀδυρόταν γιὰ τὴν ἐπιλογή του, μὴ δίνοντας βάση στὰ λόγια ποὺ εἶχε πεῖ πρωτύτερα ὁ προφήτης· γιατὶ ἀντὶ νὰ τὰ βάζει μὲ τὸν ἑαυτό του γιὰ τὴ συμφορὰ αὐτή, ἔριχνε τὴν εὐθύνη στὴν τύχη καὶ στοὺς δαίμονες καὶ σὲ ὁποιονδήποτε ἄλλο ἐκτὸς ἀπὸ τὸν ἑαυτό του. Κι ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς ἦταν ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ἔρχονταν ἀπὸ τὸν οὐρανό, καὶ τὴν προηγούμενη ζωή του τὴν εἶχε ζήσει σὲ μιὰ κοινωνία ὀργανωμένη καλά, κι εἶχε γευτεῖ τὴν ἀρετὴ ἀπὸ συνήθεια, [d] κι ὄχι μὲ τὴν παρέμβαση τῆς φιλοσοφίας. Μιλώντας γενικὰ πρέπει νὰ ποῦμε ὅτι ἀνάμεσα σ' ἐκείνους ποὺ πιάνονταν στὰ δίχτυα τέτοιων συμφορῶν δὲν ἦσαν οἱ λιγότεροι ὅσοι ἔφθαναν ἀπὸ τὸν οὐρανὸ καὶ δὲν ἦσαν μαθημένοι νὰ ὑποφέρουν. Ἀπεναντίας, ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ἔρχονταν ἀπὸ τὴ γῆ, οἱ περισσότεροι, ἐπειδὴ καὶ οἱ ἴδιοι εἶχαν ὑποφέρει καὶ ἄλλους εἶχαν δεῖ νὰ ὑποφέρουν, δὲν ἔκαναν βεβιασμένα τὴν ἐκλογή τους. Γι' αὐτὸν τὸ λόγο, καὶ ἐπειδὴ τύχαινε ἔτσι ὁ κλῆρος, στὶς πιὸ πολλὲς ἀπὸ τὶς ψυχὲς συνέβαινε μιὰ ἐναλλαγὴ κακῶν καὶ καλῶν. Διότι ἂν κάποιος, κάθε φορὰ ποὺ ἔρχεται στὴ ζωή, φιλοσοφεῖ σὲ τοῦτο τὸν κόσμο πάντοτε σωστά, [e] καὶ ἂν ὁ κλῆρος ποὺ τοῦ πέφτει γιὰ τὴν ἐκλογὴ δὲν εἶναι ἀνάμεσα στοὺς τελευταίους, τότε, μὲ βάση τὰ μηνύματα ποὺ ἔρχονται ἀπὸ ἐκεῖνο τὸν κόσμο, φαίνεται ὅτι ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς ὄχι μόνο θὰ ζήσει εὐτυχισμένος σὲ τούτη τὴ ζωὴ ἀλλὰ καὶ ἡ πορεία του ἀπὸ ἐδῶ στὸν Ἄλλο Κόσμο κι ἀπὸ ἐκεῖ πάλι πρὸς τὰ ἐδῶ δὲν θὰ εἶναι μέσα ἀπὸ γήινο καὶ κακοτράχαλο δρόμο ἀλλὰ ἀπὸ δρόμο ὁμαλὸ καὶ οὐράνιο.

Ταύτην γὰρ δὴ ἔφη τὴν θέαν ἀξίαν εἶναι ἰδεῖν, ὡς ἕκασται
620 αἱ ψυχαὶ ᾑροῦντο τοὺς βίους· ἐλεινήν τε γὰρ ἰδεῖν εἶναι καὶ γελοίαν καὶ θαυμασίαν. κατὰ συνήθειαν γὰρ τοῦ προτέρου βίου τὰ πολλὰ αἱρεῖσθαι. ἰδεῖν μὲν γὰρ ψυχὴν ἔφη τήν ποτε Ὀρφέως γενομένην κύκνου βίον αἱρουμένην, μίσει τοῦ γυναικείου γένους διὰ τὸν ὑπ' ἐκείνων θάνατον οὐκ ἐθέλουσαν ἐν γυναικὶ γεννηθεῖσαν γενέσθαι· ἰδεῖν δὲ τὴν Θαμύρου ἀηδόνος ἑλομένην· ἰδεῖν δὲ καὶ κύκνον μεταβάλλοντα εἰς ἀνθρωπίνου βίου αἵρεσιν, καὶ ἄλλα ζῷα μουσικὰ ὡσαύτως.
b εἰκοστὴν δὲ λαχοῦσαν ψυχὴν ἑλέσθαι λέοντος βίον· εἶναι δὲ τὴν Αἴαντος τοῦ Τελαμωνίου, φεύγουσαν ἄνθρωπον γενέσθαι, μεμνημένην τῆς τῶν ὅπλων κρίσεως. τὴν δ' ἐπὶ τούτῳ Ἀγαμέμνονος· ἔχθρᾳ δὲ καὶ ταύτην τοῦ ἀνθρωπίνου γένους διὰ τὰ πάθη ἀετοῦ διαλλάξαι βίον. ἐν μέσοις δὲ λαχοῦσαν τὴν Ἀταλάντης ψυχήν, κατιδοῦσαν μεγάλας τιμὰς ἀθλητοῦ ἀνδρός, οὐ δύνασθαι παρελθεῖν, ἀλλὰ λαβεῖν. μετὰ
c δὲ ταύτην ἰδεῖν τὴν Ἐπειοῦ τοῦ Πανοπέως εἰς τεχνικῆς γυναικὸς ἰοῦσαν φύσιν· πόρρω δ' ἐν ὑστάτοις ἰδεῖν τὴν τοῦ γελωτοποιοῦ Θερσίτου πίθηκον ἐνδυομένην. κατὰ τύχην δὲ τὴν Ὀδυσσέως λαχοῦσαν πασῶν ὑστάτην αἱρησομένην ἰέναι, μνήμῃ δὲ τῶν προτέρων πόνων φιλοτιμίας λελωφηκυῖαν ζητεῖν περιιοῦσαν χρόνον πολὺν βίον ἀνδρὸς ἰδιώτου ἀπράγμονος, καὶ μόγις εὑρεῖν κείμενόν που καὶ παρημελημένον
d ὑπὸ τῶν ἄλλων, καὶ εἰπεῖν ἰδοῦσαν ὅτι τὰ αὐτὰ ἂν ἔπραξεν καὶ πρώτη λαχοῦσα, καὶ ἁσμένην ἑλέσθαι. καὶ ἐκ τῶν ἄλλων δὴ θηρίων ὡσαύτως εἰς ἀνθρώπους ἰέναι καὶ εἰς ἄλληλα, τὰ μὲν ἄδικα εἰς τὰ ἄγρια, τὰ δὲ δίκαια εἰς τὰ ἥμερα μεταβάλλοντα, καὶ πάσας μείξεις μείγνυσθαι.

Ἐπειδὴ δ' οὖν πάσας τὰς ψυχὰς τοὺς βίους ᾑρῆσθαι, ὥσπερ ἔλαχον ἐν τάξει προσιέναι πρὸς τὴν Λάχεσιν· ἐκείνην δ' ἑκάστῳ ὃν εἵλετο δαίμονα, τοῦτον φύλακα συμ-
e πέμπειν τοῦ βίου καὶ ἀποπληρωτὴν τῶν αἱρεθέντων. ὃν πρῶτον μὲν ἄγειν αὐτὴν πρὸς τὴν Κλωθὼ ὑπὸ τὴν ἐκείνης χεῖρά τε καὶ ἐπιστροφὴν τῆς τοῦ ἀτράκτου δίνης, κυροῦντα ἣν λαχὼν εἵλετο μοῖραν· ταύτης δ' ἐφαψάμενον αὖθις ἐπὶ

Ἄξιζε λοιπόν, ἔλεγε, νὰ δεῖ κανεὶς αὐτὸ τὸ θέαμα, πῶς μιὰ-μιὰ [620a] οἱ ψυχὲς διάλεγαν τὸν τρόπο τῆς ζωῆς τους· ἦταν ἕνα θέαμα θλιβερὸ καὶ συνάμα γελοῖο καὶ ἐκπληκτικό. Γιατὶ τὶς περισσότερες φορὲς ἡ ἐπιλογὴ γινόταν μὲ βάση τὶς συνήθειες τῆς προγενέστερης ζωῆς. Ἔλεγε, ἔτσι, ὅτι εἶδε τὴν ψυχὴ ποὺ κάποτε ἦταν τοῦ Ὀρφέα νὰ διαλέγει τὴ ζωὴ ἑνὸς κύκνου, ἐπειδὴ ἀπὸ τὸ μίσος της γιὰ τὸ γυναικεῖο φύλο, ἀφοῦ *ἐκεῖνες* εἶχαν προκαλέσει τὸ θάνατό του, δὲν ἤθελε νὰ γεννηθεῖ ἀπὸ μιὰ γυναίκα. Εἶδε τὴν ψυχὴ τοῦ Θαμύρου νὰ διαλέγει τὴ ζωὴ ἑνὸς ἀηδονιοῦ· εἶδε ἕναν κύκνο νὰ διαλέγει, ἀλλάζοντας, τὴ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου, καὶ τὸ ἴδιο νὰ κάνουν καὶ ἄλλα μουσικὰ πλάσματα. [b] Μιὰ ψυχὴ ποὺ τῆς ἔλαχε ὁ εἰκοστὸς κλῆρος διάλεξε τὴ ζωὴ λιονταριοῦ· ἦταν ἡ ψυχὴ τοῦ Αἴαντα, τοῦ γιοῦ τοῦ Τελαμώνα, καὶ δὲν ἤθελε νὰ γίνει ἄνθρωπος, γιατὶ θυμόταν τὴν κρίση γιὰ τὰ ὅπλα τοῦ Ἀχιλλέα. Στὴ σειρὰ ἔπειτα ἦλθε ἡ ψυχὴ τοῦ Ἀγαμέμνονα· ἀπὸ μίσος κι αὐτὴ στοὺς ἀνθρώπους, γιὰ ὅσα εἶχε ὑποφέρει, ἄλλαξε καὶ διάλεξε ζωὴ ἀετοῦ. Κάπου στὴ μέση ἦλθε ἡ σειρὰ τῆς Ἀταλάντης κι ἡ ψυχή της, σὰν εἶδε τὶς μεγάλες τιμὲς ἑνὸς ἀθλητῆ, δὲν μπόρεσε νὰ τὶς προσπεράσει, καὶ τὶς πῆρε. Ἔπειτα [c] ἀπὸ αὐτὴν εἶδε τὴν ψυχὴ τοῦ Ἐπειοῦ, τοῦ γιοῦ τοῦ Πανοπέα, νὰ μπαίνει στὴ φύση μιᾶς ἄξιας καὶ ἐπιτήδειας γυναίκας· μακριά, ἀνάμεσα στὶς τελευταῖες, εἶδε, ἔλεγε, τοῦ γελωτοποιοῦ Θερσίτη τὴν ψυχὴ νὰ παίρνει τὸ σχῆμα ἑνὸς πιθήκου. Ἡ τύχη τό 'φερε νὰ πάει τοῦ Ὀδυσσέα ἡ ψυχὴ νὰ διαλέξει τελευταία ἀπ' ὅλες· θυμόταν τί βάσανα εἶχε περάσει, γι' αὐτὸ κάθε φιλοδοξία της εἶχε ξεθυμάνει καὶ περιφερόταν ὥρα πολλὴ ψάχνοντας γιὰ μιὰ ζωὴ ἁπλοῦ ἀνθρώπου μακριὰ ἀπὸ ἀξιώματα καὶ μπελάδες· μὲ δυσκολία μεγάλη βρῆκε σὲ κάποια γωνιά, παρατημένη [d] ἀπὸ τοὺς ἄλλους, μιὰ τέτοια ζωή, καὶ μόλις τὴν εἶδε, ἔσκυψε καὶ τὴν πῆρε μὲ χαρὰ λέγοντας ὅτι τὸ ἴδιο θὰ ἔκανε κι ἂν θὰ τῆς τύχαινε νὰ διάλεγε πρώτη. Ὁμοίως τὰ ἄλλα ζῶα: Κάποια ἔμπαιναν σὲ ἀνθρώπους, κάποια ἄλλα ἄλλαζαν μεταξύ τους ζωή, τὰ ἄδικα πήγαιναν σὲ ἄγρια ζῶα, τὰ δίκαια σὲ ἥμερα, καὶ γίνονταν ὅλες οἱ δυνατὲς ἀναμίξεις.

Ὅταν λοιπὸν ὅλες οἱ ψυχὲς εἶχαν διαλέξει τὶς ζωές τους μὲ τὴ σειρὰ ποὺ ὅριζε ὁ κλῆρος τους, πῆγαν μπροστὰ στὴ Λάχεση. Κι ἐκείνη ἔδινε στὴν καθεμιὰ τὸ δαίμονα ποὺ ἡ ἴδια ἡ ψυχὴ εἶχε ἐπιλέξει, γιὰ νὰ τὴν συνοδεύει ὡς φύλακας [e] στὴ ζωὴ καὶ νὰ ἐκπληρώνει τὶς ἐπιλογές της. Αὐτὸς ὁ δαίμονας ὁδηγοῦσε τὴν ψυχὴ πρῶτα στὴν Κλωθώ, γιὰ νὰ ἐπικυρώσει μὲ τὸ χέρι της καὶ μὲ μιὰ περιστροφὴ τοῦ ἀδραχτιοῦ τὴ μοίρα ποὺ εἶχε διαλέξει ἡ ψυχὴ κατὰ τὴ σειρὰ ποὺ τῆς ἔλαχε· κι ἀφοῦ αὐτὴ ἄγγιζε τὸ ἀδράχτι, τὴν ἔφερνε ἀμέσως

τὴν τῆς Ἀτρόπου ἄγειν νῆσιν, ἀμετάστροφα τὰ ἐπικλω-
σθέντα ποιοῦντα· ἐντεῦθεν δὲ δὴ ἀμεταστρεπτὶ ὑπὸ τὸν τῆς
621 Ἀνάγκης ἰέναι θρόνον, καὶ δι' ἐκείνου διεξελθόντα, ἐπειδὴ
καὶ οἱ ἄλλοι διῆλθον, πορεύεσθαι ἅπαντας εἰς τὸ τῆς Λήθης
πεδίον διὰ καύματός τε καὶ πνίγους δεινοῦ· καὶ γὰρ εἶναι
αὐτὸ κενὸν δένδρων τε καὶ ὅσα γῆ φύει. σκηνᾶσθαι οὖν
σφᾶς ἤδη ἑσπέρας γιγνομένης παρὰ τὸν Ἀμέλητα ποταμόν,
οὗ τὸ ὕδωρ ἀγγεῖον οὐδὲν στέγειν. μέτρον μὲν οὖν τι τοῦ
ὕδατος πᾶσιν ἀναγκαῖον εἶναι πιεῖν, τοὺς δὲ φρονήσει μὴ
σῳζομένους πλέον πίνειν τοῦ μέτρου· τὸν δὲ ἀεὶ πιόντα
b πάντων ἐπιλανθάνεσθαι. ἐπειδὴ δὲ κοιμηθῆναι καὶ μέσας
νύκτας γενέσθαι, βροντήν τε καὶ σεισμὸν γενέσθαι, καὶ
ἐντεῦθεν ἐξαπίνης ἄλλον ἄλλῃ φέρεσθαι ἄνω εἰς τὴν γένεσιν,
ᾄττοντας ὥσπερ ἀστέρας. αὐτὸς δὲ τοῦ μὲν ὕδατος κωλυ-
θῆναι πιεῖν· ὅπῃ μέντοι καὶ ὅπως εἰς τὸ σῶμα ἀφίκοιτο,
οὐκ εἰδέναι, ἀλλ' ἐξαίφνης ἀναβλέψας ἰδεῖν ἕωθεν αὐτὸν
κείμενον ἐπὶ τῇ πυρᾷ.

Καὶ οὕτως, ὦ Γλαύκων, ὁ μῦθος ἐσώθη καὶ οὐκ ἀπώλετο,
c καὶ ἡμᾶς ἂν σώσειεν, ἂν πειθώμεθα αὐτῷ, καὶ τὸν τῆς Λήθης
ποταμὸν εὖ διαβησόμεθα καὶ τὴν ψυχὴν οὐ μιανθησόμεθα.
ἀλλ' ἂν ἐμοὶ πειθώμεθα, νομίζοντες ἀθάνατον ψυχὴν καὶ
δυνατὴν πάντα μὲν κακὰ ἀνέχεσθαι, πάντα δὲ ἀγαθά, τῆς
ἄνω ὁδοῦ ἀεὶ ἑξόμεθα καὶ δικαιοσύνην μετὰ φρονήσεως παντὶ
τρόπῳ ἐπιτηδεύσομεν, ἵνα καὶ ἡμῖν αὐτοῖς φίλοι ὦμεν καὶ
τοῖς θεοῖς, αὐτοῦ τε μένοντες ἐνθάδε, καὶ ἐπειδὰν τὰ ἆθλα
d αὐτῆς κομιζώμεθα, ὥσπερ οἱ νικηφόροι περιαγειρόμενοι, καὶ
ἐνθάδε καὶ ἐν τῇ χιλιέτει πορείᾳ, ἣν διεληλύθαμεν, εὖ
πράττωμεν.

μετὰ ἐκεῖ ποὺ ἔγνεθε ἡ Ἄτροπος, κάνοντας ἔτσι ἀμετάστροφα ὅσα εἶχε κλώσει ἡ Κλωθώ. Κι ἀπὸ 'κεῖ, χωρὶς νὰ γυρίζει πιὰ κανεὶς νὰ κοιτάξει πίσω, πήγαιναν καὶ περνοῦσαν κάτω ἀπὸ τὸ [621a] θρόνο τῆς Ἀνάγκης, καὶ μόλις περνοῦσαν καὶ οἱ ἄλλοι, ὅλοι μαζὶ τραβοῦσαν κατὰ τὴν πεδιάδα τῆς Λήθης μέσα σὲ μιὰ φοβερὴ λάβρα ποὺ σοῦ 'φερνε πνίξιμο· γιατὶ δὲν ὑπάρχουν ἐκεῖ δέντρα κι ὅσα ἄλλα ἀναδίνει ἡ γῆ. Σὰν βράδιασε κατασκήνωσαν στὶς ὄχθες τοῦ ποταμοῦ Ἀμέλητα, ποὺ τὸ νερό του κανένα δοχεῖο δὲν μπορεῖ νὰ τὸ κρατήσει. Ὅλοι, ὑποχρεωτικά, πίνουν μιὰ ὁρισμένη ποσότητα, μερικοὶ ὅμως δὲν ἔχουν τὴ φρόνηση νὰ κρατηθοῦν καὶ νὰ μὴν πιοῦν περισσότερο· καὶ πίνοντας, [b] ἕνας-ἕνας ξεχνοῦσε τὰ πάντα. Ὅταν κοιμήθηκαν καὶ πιὰ πῆγε μεσάνυχτα, μιὰ βροντὴ ἀκούστηκε κι ἔγινε σεισμός, καὶ ξαφνικὰ ἄρχισαν ἀπὸ 'κεῖ νὰ πετάγονται πρὸς τὰ πάνω σὰν ἀστροβολίδες ἄλλος ἐδῶ ἄλλος ἀλλοῦ, κατὰ 'κεῖ ποὺ θὰ ἄρχιζαν τὴ νέα ζωή τους. Στὸν Ἤρα ὅμως ἀπαγορεύτηκε νὰ πιεῖ ἀπὸ αὐτὸ τὸ νερό. Ἀπὸ ποῦ καὶ πῶς ξαναγύρισε στὸ σῶμα του δὲν τὸ ἤξερε, εἶπε, ἀλλὰ ξαφνικά, ἀνοίγοντας τὰ μάτια του, εἶδε πὼς ἦταν πρωὶ καὶ πὼς ἦταν ξαπλωμένος ἀπάνω στὴν πυρά.

Κι ἔτσι, Γλαύκων, ἡ ἱστορία αὐτὴ διασώθηκε καὶ δὲν χάθηκε, [c] καὶ θὰ μποροῦσε νὰ μᾶς σώσει κι ἐμᾶς, ἂν τὴν πιστέψουμε, καὶ θὰ διαβοῦμε τότε καλὰ τὸ ποτάμι τῆς Λησμονιᾶς καὶ δὲν θὰ λερωθεῖ ἡ ψυχή μας. Ἂν ἀκολουθήσουμε λοιπὸν τὴ συμβουλή μου καὶ παραδεχθοῦμε ὅτι ἡ ψυχὴ εἶναι ἀθάνατη κι ὅτι ἔχει τὴ δύναμη νὰ σηκώνει ὅλα τὰ ἄσχημα ἀλλὰ κι ὅλα τὰ καλὰ πράγματα, δὲν θὰ ξεφύγουμε ποτὲ ἀπὸ τὸ δρόμο ποὺ ὁδηγεῖ πρὸς τὰ πάνω καὶ θὰ ἀκολουθοῦμε μὲ κάθε τρόπο τὴ δικαιοσύνη καὶ τὴ φρόνηση, ὥστε νὰ εἴμαστε καὶ μεταξύ μας καὶ μὲ τοὺς θεοὺς φίλοι, ὅσο θὰ ὑπάρχουμε πάνω στὴ γῆ, ἀλλὰ καὶ ἔπειτα, ὅταν [d] θὰ λάβουμε τὴν ἀνταμοιβή μας, σὰν ἀθλητὲς ποὺ νίκησαν καὶ δέχονται ἀπὸ παντοῦ τὰ ἔπαθλά τους καὶ ἐδῶ καὶ στὴ χιλιόχρονη πορεία ποὺ ἀνιστορήσαμε —νὰ εὐτυχοῦμε.

Ερμηνευτικα Σημειωματα

327a 2-3. **προσευξόμενός τε τῇ ... θεάσασθαι.** Τὸ κείμενο μᾶς δίνει τὴν ἐντύπωση μιᾶς ἄμεσης συνάφειας τῆς ἑορτῆς (ποὺ εἶναι τὰ *Βενδίδεια*, 354a 11) μὲ τὴ θεά. Ἔτσι οἱ περισσότεροι ἑρμηνευτές, ἀνάμεσά τους καὶ ὁ J. Adam [1902], ad loc., θεωροῦν ὅτι πρόκειται γιὰ τὴ θεὰ *Βένδιν*, ὅπως ὀνόμαζαν τὴν Ἀρτέμιδα οἱ Θράκες· *Βένδις παρ' αὐτοῖς ἡ Ἄρτεμις καλεῖται*, ἀναφέρει ὁ ἀρχαῖος σχολιαστής. Ὁ Adam πάντως σημειώνει ὅτι ἡ ἀπάντηση στὸ ἐρώτημα ἂν πρόκειται γιὰ τὴ *Βένδιν* ἢ τὴν *Ἀθηνᾶ* δὲν εἶναι τόσο ἁπλή. Πέρα ἀπὸ τὸ ὅτι κανονικὰ στὴν ἀττικὴ γραμματεία μὲ τὸν ὅρο '*ἡ θεὸς*' δηλώνεται ἡ Ἀθηνᾶ, ἡ στενὴ σχέση *Πολιτείας-Τιμαίου* καθιστᾶ προβληματικὸ τὸ διαχωρισμὸ τοῦ παραπάνω χωρίου ἀπὸ τὰ 21a 2 (*τὴν θεὸν*) καὶ 26e 3 (*τῆς θεοῦ*) τοῦ *Τιμαίου*, ὅπου ἀσφαλῶς πρόκειται γιὰ τὴν Ἀθηνᾶ· ἐπίσης ἀπὸ τὴ δραματικὴ ἄποψη θὰ ταίριαζε περισσότερο σὲ ἕναν Ἀθηναῖο νὰ συνδέσει ἕνα ἔργο ὅπως ἡ *Πολιτεία* μὲ τὴ θεὰ προστάτιδα τῆς πόλης του. — Τὰ *Βενδίδεια* γιορτάζονταν στὸν Πειραιὰ στὶς ἀρχὲς τοῦ καλοκαιριοῦ.

327a 3. **νῦν πρῶτον.** Δὲν εἶναι γνωστὸ πότε ἀκριβῶς ἄρχισε νὰ λατρεύεται ἡ θεὰ Βένδις στὴν Ἀττική· «ἴσως τὸ 410 π.Χ.», σημειώνει ὁ Adam, ad loc. Εὔλογα μποροῦμε νὰ ὑποθέσουμε ὅτι ἡ εἰσαγωγὴ αὐτῆς τῆς λατρείας θὰ ἔγινε στὶς ἀρχὲς τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου, σὲ μιὰ προσπάθεια τῶν Ἀθηναίων νὰ προδιαθέσουν φιλικὰ τοὺς Θράκες.

327a 5. **οἱ Θρᾷκες.** Πιθανῶς ἐμπορευόμενοι ποὺ διέμεναν στὸν Πειραιά· στὸ κείμενο ἀντιδιαστέλλονται ἀπὸ τοὺς ντόπιους, τοὺς *ἐπιχωρίους*. Ὁ Adam, ad loc., σημειώνει ὅτι πάντοτε ὁ Πειραιὰς εἶχε πληθυσμὸ ἀνάμικτο: τὸ ἀθηναϊκὸ κράτος ἐνθάρρυνε τὴν ἐγκατάσταση ξένων ἐμπόρων στὴν ἐπικράτειά του γιὰ λόγους προφανεῖς, καὶ σὲ αὐτὸ τὸ πλαίσιο ἐπιτρεπόταν στοὺς ἀλλοδαποὺς νὰ ἀσκοῦν τὶς ἰδιαίτερες λατρεῖες τους.

327c 9-11. **Ἢ τοίνυν τούτων ... ἀφεῖναι.** Στὴ λογικὴ τῆς ὠμῆς δύναμης (*ἢ τούτων κρείττους γένεσθε ἢ μένετ' αὐτοῦ*) ὁ Σωκράτης ἀντιτάσσει τὴ δύναμη τῆς πειθοῦς καὶ τοῦ λογικοῦ ἐπιχειρήματος (*ἢν πείσωμεν ὑμᾶς, ὡς χρὴ ἡμᾶς ἀφεῖναι*).

328a 3-4. **λαμπάδια ἔχοντες ... ἵπποις;** Κατὰ τὸν Adam, ad loc., πρόκειται γιὰ λαμπα-

δηδρομία ὅπως αὐτὲς ποὺ ἀναφέρει ὁ Ἡρόδοτος, *Ἱστοριῶν 8, 98*, ὅτι γίνονταν στὴν Ἑλλάδα πρὸς τιμὴν τοῦ Ἡφαίστου. Σὲ αὐτὲς δὲν συναγωνίζονταν ἄτομα ἀλλὰ σειρές: ἡ *λαμπὰς* περνοῦσε ἀπὸ ἱππέα σὲ ἱππέα καὶ νικοῦσε ἡ σειρὰ ποὺ ἡ λαμπάδα της ἔφθανε, ἀναμμένη, πρώτη στὸ τέρμα.

328a 7-8. **ἐξαναστησόμεθα μετὰ ... θεασόμεθα.** Ἡ ὑπόσχεση αὐτὴ δὲν τηρήθηκε. Τελικὰ ἔμειναν στὸ σπίτι τοῦ Πολέμαρχου συζητώντας καὶ κατὰ τὴ διάρκεια τῆς παννυχίδος ὥς τὸ πρωί. Ἡ D. Tarrant [1955], σ. 85, ἔχει ὑπολογίσει ὅτι ἡ διάρκεια τῆς συζήτησης, τὴν ὁποία ἀναδιηγεῖται τώρα ὁ Σωκράτης στὸν μὴ κατονομαζόμενο βουβὸ συνομιλητή του, ξεπερνάει τὶς 18 ὧρες.

328b 4-6. **Ἦιμεν οὖν οἴκαδε ... Πολεμάρχου.** Ἀπὸ τὰ πρόσωπα ποὺ συναντήθηκαν στὸ σπίτι τοῦ Πολέμαρχου, γιὰ τὸν ὁποῖο διαβάζουμε στὸν *Φαῖδρο* ὅτι εἶχε στραφεῖ στὴ φιλοσοφία (*ἐπὶ φιλοσοφίαν τέτραπται*, 257b 3-4), ὁ ἀδελφός του Λυσίας εἶναι ὁ γνωστὸς δικανικὸς λογογράφος, ἐνῶ γιὰ τὸν ἄλλο ἀδελφὸ τοῦ οἰκοδεσπότη, τὸν Εὐθύδημο, ποὺ δὲν ἔχει καμία σχέση μὲ τὸν ψευδοσοφιστὴ τοῦ ὁμώνυμου πλατωνικοῦ διαλόγου, δὲν εἶναι γνωστὸ τίποτα. Ὁ γέροντας πατέρας τῆς οἰκογένειας, ὁ Κέφαλος, ἦταν πλούσιος μέτοικος ἀπὸ τὶς Συρακοῦσες. Εἶχε ἔλθει στὴν Ἀθήνα καλεσμένος ἀπὸ τὸν Περικλῆ καὶ ἀπόκτησε σημαντικὴ περιουσία ὡς κατασκευαστὴς ἀσπίδων (*ἀσπιδοπηγὸς*) ἀπασχολώντας στὴν ἐπιχείρησή του πάνω ἀπὸ ἑκατὸ δούλους. Ἡ οἰκογένεια εἶχε κακὸ τέλος, ποὺ μᾶς εἶναι γνωστὸ ἀπὸ τὸν *Κατὰ Ἐρατοσθένους* λόγο τοῦ Λυσία, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ δύο ἄλλες ἀρχαῖες συγγραφές, τὸν *Λυσία* τοῦ Διονύσιου Ἁλικαρνασσέα καὶ τοὺς *Βίους δέκα ῥητόρων* τοῦ Ψευδο-Πλουτάρχου: Στὰ 404/3 π.Χ., ὅταν ἡ Ἀθήνα ἔπεσε στὰ χέρια τῶν Τριάκοντα, ὁ Πολέμαρχος ἐκτελέστηκε, ὁ Λυσίας διέφυγε στὰ Μέγαρα, οἱ τύραννοι τοὺς ἅρπαξαν τὴν περιουσία. Οἱ ἀρχαῖοι ἀναγνῶστες τοῦ διαλόγου, ποὺ ἀσφαλῶς γνώριζαν τὸ θλιβερὸ τέλος τῶν προσώπων, τὰ ὁποῖα ἐδῶ μᾶς παρουσιάζονται σὲ στιγμὲς ἀνέμελα εὐτυχισμένες (ἡ *Πολιτεία* ἔχει γραφεῖ ἀρκετὰ χρόνια ὕστερα ἀπὸ τὰ γεγονότα τοῦ 404/3), θὰ διαισθάνονταν ἀμέσως τὴν τραγικὴ εἰρωνεία ποὺ διαπερνᾶ αὐτὲς τὶς γραμμὲς —καὶ καλὸ εἶναι νὰ τὴν αἰσθανθοῦμε κι ἐμεῖς.

328b 7. **Χαρμαντίδην-Κλειτοφῶντα.** Γιὰ τοὺς δύο συνοδοὺς τοῦ σοφιστῆ καὶ ῥήτορα Θρασύμαχου δὲν μᾶς εἶναι τίποτα γνωστό.

328e 6. **ἐπὶ γήραος οὐδῷ.** Βλ. *Ἰλιάδα* Χ 60· Ω 487· *Ὀδύσσεια* ο 246 καὶ 348· ψ 212· Ἡσίοδος, *Ἔργα* 331. *οὐδὸς* [: τὸ 'κατώφλι'· ἡ 'εἴσοδος'] ὄχι μὲ τὴν ἔννοια τῆς εἰσόδου στὴ γεροντικὴ ἡλικία (ὁ Κέφαλος εἶναι ἤδη *μάλα πρεσβύτης*) ἀλλὰ ὡς «τὸ φυσικὸ ὅριο τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου» (Adam, ad loc.), δηλαδὴ τὸ κατώφλι τοῦ Ἄλλου Κόσμου.

329a 3. **τὴν παλαιὰν παροιμίαν.** *Ἧλιξ ἥλικα τέρπει γέρων δὲ τέρπει γέροντα*· πρβ. *Φαῖδρος* 240c 1-2.

329a 4-b6. **οἱ οὖν πλεῖστοι ἡμῶν ὀλοφύρονται** κλπ. Ὁ Κικέρων στὸ *De senectute* 3, 7 καὶ 8 ἐμφανῶς μιμεῖται αὐτὸ τὸ χωρίο.

329c 1-4. **ὥσπερ λυττῶντά τε ... δεσπότην.** Ἡ ἠχὼ αὐτῆς τῆς ἀντίληψης γιὰ τὸν σωματικὸ ἔρωτα φθάνει ὥς τὸ 9ο βιβλίο (573e 3 κἑ.), ὅπου περιγράφεται ἡ ἀφόρητη καταπίεση ποὺ ἀσκεῖ ὁ ἔρωτας στὴν ψυχὴ τοῦ τυράννου (R. Nettleship [1901], σ. 15· Ch. Kahn [1993], 136-7).

329e 7 κἑ. **τὸ τοῦ Θεμιστοκλέους.** Μιὰ διαφορετικὴ καί, κατὰ τὸν Adam, ad. loc., πιθανότερη ἐκδοχὴ τοῦ ἀνεκδότου παραδίδει ὁ Ἡρόδοτος. Σύμφωνα μὲ αὐτὴν ὁ Θεμιστοκλῆς, ἐπιστρέφοντας κάποτε ἀπὸ τὴ Λακεδαίμονα, ἔδωσε τὴν ἀκόλουθη ἀπάντηση σὲ κάποιον Τιμόδημο ἀπὸ τὶς Ἀφίδνες, ὁ ὁποῖος δὲν ἔπαυε νὰ ἐπαναλαμβάνει ὅτι οἱ τιμὲς ποὺ ἐπιφύλαξαν στὴ Σπάρτη γιὰ τὸν Θεμιστοκλῆ ἦσαν γιὰ τὴν Ἀθήνα καὶ ὄχι γιὰ τὸν ἴδιο. «Εἶναι ὅπως τὸ λές», τοῦ εἶπε ὁ Θεμιστοκλῆς· «οὔτε ἐγώ, ἂν ἤμουν ἀπὸ τὴ Βέλβινα, θὰ εἶχα τιμηθεῖ ἔτσι ἀπὸ τοὺς Σπαρτιάτες οὔτε ἐσύ, ἄνθρωπέ μου, ἂν ἤσουν Ἀθηναῖος», *Ἱστοριῶν* 8, 125. Ἡ Βέλβινα (σήμερα Ἅγ. Γεώργιος) εἶναι νησίδα νοτίως τοῦ Σουνίου.

330c 1-4. **τοῦτο δὲ ποιοῦσιν ... ἀγαπῶσιν.** Παρόμοια παρατήρηση ἀπαντᾶ στὸν Ἀριστοτέλη, *Ἠθικὰ Νικομάχεια* 1120b 11: *Ἐλευθεριώτεροι δὲ εἶναι δοκοῦσιν οἱ μὴ κτησάμενοι ἀλλὰ παραλαβόντες τὴν οὐσίαν· ἄπειροί τε γὰρ τῆς ἐνδείας, καὶ πάντες ἀγαπῶσιν μᾶλλον τὰ αὑτῶν ἔργα, ὥσπερ οἱ γονεῖς καὶ οἱ ποιηταί.*

330d 4 κἑ. **οἱ λεγόμενοι μῦθοι περὶ τῶν ἐν Ἅιδου** κλπ. Ἤδη στὸ ἐπεισόδιο μὲ τὸν Κέφαλο ὁ Πλάτων ἀρχίζει νὰ πλέκει τὸν δραματικὸ ἱστὸ τῆς *Πολιτείας*. Τὰ λόγια τοῦ γέροντα γιὰ τοὺς μύθους *περὶ τῶν ἐν Ἅιδου* παραπέμπουν ἀφενὸς στὴν κριτικὴ ποὺ θὰ ἀσκηθεῖ στὴν ποίηση γιὰ τὶς εἰκόνες μὲ τὶς ὁποῖες αὐτὴ περιγράφει τὸν Ἄλλο Κόσμο (3ο βιβλίο), ἀφετέρου ὅμως —καὶ κυρίως— στὸ μύθο τοῦ Ἠρός, τὸν καταληκτικὸ μύθο τῆς *Πολιτείας* (614b 2κἑ.) γιὰ τὴ μεταθανάτια μοίρα τῆς ψυχῆς. Ἔτσι, ὁ διάλογος ἀρχίζει ὅπως θὰ τελειώσει: μὲ τὴ σκέψη σὲ μιὰ μέλλουσα ζωή. Τοῦτο ἔχει ἐπισημανθεῖ ἤδη παλαιότερα ἀπὸ τὸν H. Raeder [1905], σ. 199, καὶ τὸν Wilamowitz [1962], σ. 181, ἀλλὰ καὶ πιὸ πρόσφατα ἀπὸ τὸν Ch. Kahn [1993], σ. 137. Παράλληλα, τὸ *ἀδικήσαντα* καὶ τὸ *διδόναι δίκην* στὸ c 8 ἀποτελοῦν μιὰ πρώτη συμπτωματικὴ ἀναφορὰ στὸν θεματικὸ πυρήνα τοῦ διαλόγου, τὴ δικαιοσύνη καὶ τὴν ἀδικία (Adam, ad loc.).

331a 5-9. **γλυκεῖα ... κυβερνᾷ.** Τὸ ποίημα τοῦ Πινδάρου δὲν ἔχει σωθεῖ· βλ. Bergk, *Poet. Lyr. Gr.* I^{4}, σ. 452.

331b 1-2. **ὀφείλοντα θεῷ θυσίας.** Πρβ. τὰ τελευταῖα λόγια τοῦ Σωκράτη στὸν Κρίτωνα (*τῷ Ἀσκληπιῷ ὀφείλομεν ἀλεκτρυόνα*) λίγο πρὶν ξεψυχήσει, *Φαίδων* 118a. Ἀσφαλῶς δὲν εἶναι τυχαῖο ὅτι ἡ συζήτηση γιὰ τὴ δικαιοσύνη θὰ ἀρχίσει παράλληλα μὲ τὴν ἐξέλιξη μιᾶς θυσίας στους θεούς: Μὲ αὐτὸ ὑποδηλώνεται, καὶ ὑπογραμμίζεται, ἡ ἐσωτερικὴ συνάφεια τῆς δικαιοσύνης μὲ τὸ ἱερὸ καὶ ὡς ἐκ τούτου ὁ ἱερὸς χαρακτήρας τῆς

συζήτησης γιὰ τὴ δικαιοσύνη καὶ τὴν πολιτεία ποὺ θὰ ἀκολουθήσει. — Αὐτὸς ὁ «ἐκπληκτικὸς πραγματισμὸς» τοῦ Κέφαλου, σημειώνει ὁ W. Kersting [1999], σ. 18, ἀποτελεῖ τὸ ἀκριβῶς ἀντίθετο τῆς χριστιανικῆς ὑποψίας ὅτι *εὐκοπώτερόν ἐστι κάμηλον διὰ τρυπήματος ῥαφίδος διελθεῖν ἢ πλούσιον εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ εἰσελθεῖν*, *Ματθ.* ΙΘ′ 24.

331c 9. **Παγκάλως, ἦν δ' ἐγώ ... λέγειν.** Ἔτσι ἁπλὰ ἀρχίζει ἡ φιλοσοφικὴ συζήτηση στὴν *Πολιτεία*: Μὲ τὸν Σωκράτη νὰ συγκεφαλαιώνει τὴν ἀφελὴ ἄποψη τοῦ συμπαθοῦς γέροντα σχετικὰ μὲ τὴ δικαιοσύνη (*τὸ ἀποδιδόναι ἄν τίς τι παρά του λάβῃ*), γιὰ νὰ τὴν ἀναιρέσει ἀμέσως ἀναφέροντας ἕνα παράδειγμα τέτοιας ἐπιστροφῆς τοῦ ὀφειλομένου, ἡ ὁποία πρόδηλα δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ χαρακτηρισθεῖ ὡς πράξη δίκαιη.

331d 5. **Σιμωνίδῃ πείθεσθαι.** Μὲ ἀρκετὴ αὐτοπεποίθηση καὶ ἕνα διανόημα δανεισμένο ἀπὸ τὸν πολὺ δημοφιλὴ λυρικὸ ποιητὴ τοῦ 6ου αἰ. Σιμωνίδη ἀπὸ τὴν Κέα μπαίνει στὴ συζήτηση ὁ Πολέμαρχος. Μᾶς δίνει ἕνα δεῖγμα τῆς συνήθειας τῶν Ἑλλήνων νὰ βλέπουν τοὺς ποιητὲς ὡς ἄτυπους δασκάλους τῆς ἠθικῆς καὶ νὰ θεωροῦν τὰ λόγια τους σταλαγμοὺς σοφίας· λίγο πρωτύτερα ὁ Κέφαλος εἶχε συνδέσει τὴν παρατήρησή του γιὰ τὴ φυσικὴ κάμψη τῆς ἐρωτικῆς ἐπιθυμίας μὲ μιὰ ἀνεκδοτολογικὴ ἀναφορὰ στὸν Σοφοκλῆ (329b 6 κέ.).

331d 7. **τῶν ἱερῶν ἐπιμεληθῆναι.** Εἴδαμε στὸ 328c 2 ὅτι ὁ Κέφαλος πρόσφερε κάποια θυσία («ἀναμφιβόλως στὸν *Δία ἑρκεῖον*», ὅπως σημειώνει ἐκεῖ ὁ Adam) καὶ τώρα ἐπιστρέφει στὴν αὐλὴ νὰ συνεχίσει: ὁρισμένα τελετουργικὰ ἀπαιτοῦσαν κάποια διακοπὴ τῆς θυσίας προκειμένου νὰ ἀποκεφαλιστεῖ τὸ σφάγιο καὶ νὰ τοῦ ἀφαιρεθοῦν τὰ ἐντόσθια.

332c 1-3. **διενοεῖτο μὲν γὰρ ... ὀφειλόμενον.** Ἄλλο πράγμα εἶναι νὰ δίνεις στὸν καθένα ὅ,τι τοῦ ὀφείλεις κι ἐντελῶς ἄλλο νὰ τοῦ δίνεις ὅ,τι τοῦ ἁρμόζει. Ἀλλὰ ὁ Σωκράτης, ἐκμεταλλευόμενος τὸν δεσπόζοντα ρόλο τοῦ παραδείγματος μὲ τὸ φίλο καὶ τὸν ἐχθρό, διαγράφει σιωπηρὰ αὐτὴ τὴ διαφορὰ καὶ προσποιεῖται (*ὡς φαίνεται*) ὅτι ἐκλαμβάνει τὸ *ὀφειλόμενον* ὡς ἐπεξήγηση, δῆθεν, τοῦ *προσήκοντος*: *τοῦτο δὲ* [sc. *τὸ προσῆκον*] *ὠνόμασεν τὸ ὀφειλόμενον*.

332d 2-3. **ἡ τίσιν τί ἀποδίδουσα τέχνη.** Ὁ Σωκράτης παρασύρει τὸν Πολέμαρχο στὴ σιωπηρὴ παραδοχὴ ὅτι ἡ δικαιοσύνη εἶναι συγκεκριμένη δεξιότητα μὲ σαφῶς ὁριοθετημένο πεδίο δράσεως ποὺ μποροῦμε νὰ τὸ προσδιορίσουμε δηλώνοντας τὸ ἀντικείμενό της καὶ ἐκείνους στοὺς ὁποίους ἀπευθύνεται.

332d 10-e 2. **Τίς οὖν δυνατώτατος ... κυβερνήτης.** Ἡ ἀναλογικὴ συσχέτιση ἠθικῆς ποιότητας-τεχνικῆς δεξιότητας ἀπαντᾶ συχνὰ στὴ σωκρατικὴ γραμματεία καὶ βασίζεται στὴν παραδοχὴ ὅτι μιὰ ὁρισμένη δεξιότητα ἢ ἱκανότητα εἶναι κοινὴ στὸν τεχνίτη καὶ στὸν ἠθικὰ ἄξιο, τὸν *ἀγαθὸν* ἄνθρωπο. Ἔτσι καὶ ἡ δικαιοσύνη εἶναι δύναμη ποὺ ἐκδηλώνεται στὴν πράξη καὶ ὡς πρὸς αὐτὸ ἀποτελεῖ κάτι ἀνάλογο μὲ ὁποιαδήποτε τεχνικὴ ἐπαγγελματικὴ δραστηριότητα ποὺ ὁ φορέας της, χάρη στὴ γνώση τοῦ ἀντι-

κειμένου τῆς δουλειᾶς του, ἔχει τὴν ἱκανότητα νὰ πράττει ὁρισμένα πράγματα κατὰ τρόπο καλύτερον ἀπὸ τοὺς ἄλλους (R. Nettleship [1962], σ. 21).

333a 12-13. **Πρὸς τὰ συμβόλαια ... ἄλλο;** Τὰ συμβόλαια εἶναι συμφωνητικὰ τὰ ὁποῖα ἔχουν καὶ οἰκονομικὲς πτυχές· ὁ Σωκράτης θὰ σπεύσει νὰ ἀντικαταστήσει αὐτὸ τὸν ὅρο μὲ τὸν γενικότερο '*κοινωνήματα*', δηλαδὴ 'δοσοληψίες καὶ συναλλαγές ἐν γένει', ὥστε νὰ φανεῖ φυσικότερη ἡ συσχέτιση μὲ τὶς τέχνες.

333b 1-3. **Ἆρ' οὖν ὁ δίκαιος ... πεττευτικός;** Ἐντελῶς αὐθαίρετα ὁ Σωκράτης προϋποθέτει καὶ ἐδῶ ὅτι ἡ δικαιοσύνη εἶναι δεξιότητα μὲ συγκεκριμένο ἀντικειμενικὸ περιεχόμενο, ἀνάλογη μὲ τὴ δεξιότητα λ.χ. τοῦ ἱππέα, τοῦ χτίστη ἢ —γιὰ νὰ γελοιοποιήσει τὸ συνομιλητή του— τοῦ δεξιοτέχνη στὸ παιγνίδι τῶν πεσσῶν.

333c 2. **Φαίνεται.** «Σχεδὸν ἀπίστευτο» φαντάζει στὸν Guthrie [1975], σ. 440, ὅτι ἐδῶ ὁ Πολέμαρχος δὲν ἀντιτείνει στὸν Σωκράτη πὼς ἡ γνώμη ἑνὸς εἰδικοῦ στὰ ἄλογα δὲν θὰ ὠφελοῦσε τὸν ἀγοραστή, ἂν συνέβαινε ὁ εἰδικὸς αὐτὸς νὰ μὴν εἶναι καὶ ἔντιμος.

333c 8. **ὅταν μηδὲν ... χρῆσθαι.** Στὰ *Ἠθικὰ Νικομάχεια* ὁ Ἀριστοτέλης θὰ «διορθώσει» τὸν Πλάτωνα: *χρῆσις δ' εἶναι δοκεῖ χρημάτων δαπάνη καὶ δόσις· ἡ δὲ λῆψις καὶ ἡ φυλακὴ κτῆσις μᾶλλον*, 1120a 8-10. — Ἀξιοσημείωτο κατὰ τὸν Adam, ad loc., ὅτι ὁ Πλάτων δὲν ἀναφέρεται καθόλου στὸ ἐνδεχόμενο τοῦ τοκισμοῦ τῶν χρημάτων.

334a 5. **Ὅτου τις ἄρα ... δεινός.** Θυμίζει τὸ παράδοξο τοῦ *Ἱππία ἐλάσσονα* 367c 2-4, ὅπου ὑποστηρίζεται ὅτι ἕνας καὶ ὁ αὐτὸς ἄνθρωπος, ὁ *λογιστικός*, εἶναι ἐξίσου ἱκανὸς νὰ ὑπολογίζει σωστὰ ἀλλὰ καὶ νὰ λαθεύει στοὺς ἀριθμητικοὺς ὑπολογισμούς, ἀφοῦ θὰ ἦταν δυνατὸν ὁ ἀδαής, ἐξαιτίας τῆς ἄγνοιάς του, νὰ μὴν μπορέσει νὰ λαθέψει ὅταν τὸ θελήσει.

334a 11. **παρ' Ὁμήρου μεμαθηκέναι.** *Ὀδύσσεια* τ 395 κέ.

334b 4. **κλεπτική τις εἶναι.** Μὲ χαρακτηριστικὴ εἰρωνεία προσφεύγει καὶ ὁ Σωκράτης στὴ σοφία τῶν ποιητῶν γιὰ νὰ ἀντλήσει ἀπὸ ἐκεῖ τὴ γνώμη ὅτι ἡ δικαιοσύνη εἶναι 'κάτι σὰν τὴν τέχνη τῆς κλεψιᾶς', καὶ μὲ αὐτὸ νὰ δείξει στοὺς συνομιλητές του πόσο ἀδιέξοδη εἶναι αὐτὴ ἡ ἀναζήτηση ἑνὸς ὁρισμοῦ τῆς δικαιοσύνης κατ' ἀναλογίαν μὲ πρακτικὲς δεξιότητες καὶ τέχνες.

335c 1-5. **Ἀνθρώπους δὲ ... ἀνάγκη.** Ἡ J. Annas [1981], σ. 33, παρατηρεῖ ὅτι δὲν εἶναι ρεαλιστικὸ νὰ θεωροῦμε ὡς γενικῶς ἰσχύουσα παραδοχὴ ὅτι ἡ δικαιοσύνη ἀποτελεῖ τὴ χαρακτηριστικὴ *ἀνθρωπείαν ἀρετήν*, ὅπως κάνει ἐδῶ ὁ Σωκράτης, ὅταν τὴν παραβάλλει μὲ τὴ λιγότερο ἀμφιλεγόμενη χαρακτηριστικὴ «ἀρετὴ» ἑνὸς σκύλου ἢ ἑνὸς ἀλόγου. Ἂς σημειωθεῖ ὅτι στὴν ἀρχαία ἑλληνικὴ ἡ λ. 'ἀρετὴ' ἀναφέρεται σὲ εὐρύτερο σημασιολογικὸ πεδίο ἀπ' ὅτι στὴ νέα κι ἔτσι μπορεῖ νὰ ἀποδίδεται καὶ σὲ ἀντικείμενα ποὺ καθεαυτὰ δὲν ἀποτελοῦν φορεῖς ἠθικῶν ἀξιῶν, ὅπως λ.χ. σὲ ἕνα ἐργαλεῖο ἢ στὴν εὐγενικὴ καταγωγή.

335d 3 κἑ. **Οὐ γὰρ θερμότητος** κλπ. Κατὰ τὸν A. E. Taylor [1963], σ. 267, ἡ φαινομενικὴ ἁπλοϊκότητα τῶν σωκρατικῶν παραδειγμάτων δὲν ἀκυρώνει τὴ μεθοδολογικὴ ἀξία τέτοιων ἁπλῶν ἐξεικονίσεων, μὲ τὶς ὁποῖες ἀποτυπώνεται καθαρότερα ὁ πυρήνας τοῦ ἐξεταζόμενου ζητήματος.

335d 11-12. **οὔτε φίλον οὔτε ἄλλον οὐδένα.** Ὅτι ὁ δίκαιος δὲν βλάπτει κανένα, ἀδιακρίτως ἂν πρόκειται γιὰ φίλο ἢ γιὰ ἐχθρό, ἀποτελεῖ κατὰ τὸν Adam, ad loc., «εὐγενικὴ πρόληψη τῆς χριστιανικῆς ἠθικῆς θεωρίας». Πρβ. *Ματθ.* Ε′ 44: *Ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν, ἀγαπᾶτε τοὺς ἐχθροὺς ὑμῶν, εὐλογεῖτε τοὺς καταρωμένους ὑμᾶς, καλῶς ποιεῖτε τοῖς μισοῦσιν ὑμᾶς καὶ προσεύχεσθε ὑπὲρ τῶν ἐπηρεαζόντων ὑμᾶς καὶ διωκόντων ὑμᾶς.* Βλ. καὶ παρακάτω 379b 15-16, ἐπίσης 379c 2 κἑ.· ὡστόσο βλ. καὶ 375c 2.

335e 8. **Σιμωνίδην, Βίαντα, Πιττακόν.** Ὁ Πιττακὸς ἀπὸ τὴ Μυτιλήνη (ὄψιμος 7ος αἰ.) καὶ ὁ Βίας ἀπὸ τὴν Πριήνη (πρῶτο μισὸ τοῦ 6ου αἰ.) συγκαταλέγονταν στοὺς Ἑπτὰ Σοφούς. Ὁ Σιμωνίδης ἀπὸ τὴν Κέα (περίπου 550-470 π.Χ.), ποιητὴς μὲ κριτικὴ ματιά, ἔχει χαρακτηριστεῖ ἀπὸ τὸν Lessing, στὸν Πρόλογο τοῦ *Λαοκόοντα*, ὡς «ὁ Ἕλληνας Βολταῖρος».

336a 5-6. **Περίανδρον, Περδίκκαν, Ξέρξου, Ἰσμηνίου τοῦ Θηβαίου.** Ὁ Περίανδρος (περίπου 590-540 π.Χ.) ἦταν ὁ γνωστὸς τύραννος τῆς Κορίνθου. Ὁ Περδίκκας ὁ Β′ ἦταν βασιλιὰς τῆς Μακεδονίας (440-411 π.Χ.). Ὁ Ξέρξης, βασιλιὰς τῶν Περσῶν, ἡττήθηκε ἀπὸ τοὺς Ἕλληνες στὴ Σαλαμίνα (480 π.Χ.) καὶ τὶς Πλαταιὲς (479 π.Χ.). Γιὰ τὸν Ἰσμηνία, τὸν μόνο ἀπὸ τοὺς τέσσερις ποὺ δὲν ὑπῆρξε μονάρχης, πιστεύεται ὅτι ἦταν ὁ θηβαῖος πολιτικὸς ποὺ ἀναφέρεται στὸν *Μένωνα* 90a 3-4.

336c 1. **ὑποκατακλινόμενοι.** Μεταφορὰ ἀπὸ τὶς συνήθειες καὶ τὴν ἀτμόσφαιρα τῶν συμποσίων ὅπου κάποιοι παραχωροῦσαν τὴ δική τους καλύτερη θέση σὲ ἄλλους συνδαιτυμόνες ἀρκούμενοι οἱ ἴδιοι σὲ μιὰ ὑποδεέστερη, χαμηλότερη θέση. Πρβ. *Συμπόσιο* 222e, *ἐὰν οὖν ὑπὸ σοὶ κατακλινῇ Ἀγάθων*· Πλούταρχος, *Πῶς ἄν τις διακρίνειε τὸν κόλακα τοῦ φίλου* 58b, *τὰς τοιαύτας ὑποκατακλίσεις* (Adam, ad loc.).

336c 2-d 3. **Ἀλλ' εἴπερ ὡς ... λέγῃς.** Στὶς φιλοσοφικὲς συζητήσεις τῆς Ἀθήνας τοῦ 5ου καὶ τοῦ 4ου αἰ. κἑ. εἶχε διαμορφωθεῖ ἕνας διαλεκτικὸς συζητητικὸς τρόπος διαμέσου ἐρωταποκρίσεων. Ἡ συζήτηση διεξαγόταν πάντοτε μεταξὺ δύο συνομιλητῶν, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ὁ ἕνας, ὁ *ἀποκρινόμενος*, ἀναλάμβανε νὰ ὑποστηρίξει μιὰ θέση (λ.χ. ὅτι 'δικαιοσύνη εἶναι τὸ δίκιο τοῦ ἰσχυροτέρου' ἢ ὅτι 'ἡ ἀρετὴ εἶναι δυνατὸν νὰ διδαχθεῖ')· ὁ ἄλλος, *ὁ ἐρωτῶν*, προσπαθοῦσε νὰ ὁδηγήσει τὸν ἀποκρινόμενο σὲ ἀντίφαση ἢ στὴν παραδοχὴ ὅτι αὐτὸ τὸ ὁποῖο ὑποστήριζε δὲν εὐσταθοῦσε. Ἐὰν ὕστερα ἀπὸ 3-4 ἐρωτήσεις τὸ κατόρθωνε, ἦταν ὁ νικητής, ἐὰν ὄχι, εἶχε ἡττηθεῖ. Ἡ μεθοδολογία αὐτῆς τῆς *ἐλεγκτικῆς* διαλεκτικῆς, ποὺ τὴν βλέπουμε νὰ ξεδιπλώνεται κυρίως στοὺς λεγόμενους «σωκρατικοὺς» διαλόγους τοῦ Πλάτωνα, περιγράφεται στὰ ἀριστοτελικὰ *Τοπικά*. — *μὴ μόνον ἐρώτα.* Αὐτὸ γιὰ τὸ ὁποῖο διαμαρτύρεται ὁ Θρασύμαχος εἶναι ὅτι ὁ

Σωκράτης ἀναλάμβανε πάντοτε τὸ ρόλο τοῦ ἐρωτῶντος, ἀποφεύγοντας συστηματικὰ νὰ προτείνει ὁ ἴδιος ἕναν ὁρισμὸ ἢ μιὰ γενικὴ θέση.

336d 6-7. **εἰ μὴ πρότερος ... γενέσθαι.** Ἡ παλαιότατη ἑλληνικὴ γραμματειακὴ ἀναφορὰ στὴν ἀρχαϊκὴ πίστη πὼς ἂν ἕνας λύκος ἔβλεπε πρῶτος ἕναν ἄνθρωπο, προτοῦ νὰ τὸν δεῖ ἐκεῖνος, ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς θὰ ἔχανε τὴ μιλιά του (*ἄφωνος ἂν γενέσθαι*). «Τὸ *θηρίον* τοῦ 336b 5 ἔχει γίνει λύκος», σημειώνει χαρακτηριστικὰ γιὰ τὸν Θρασύμαχο ὁ Adam, ad loc.

337a 3. **μάλα σαρδάνιον.** Ὅπως στὴν *Ὀδύσσεια* υ 301 κἑ., *μείδησε* [sc. *ὁ Ὀδυσσεὺς*] *δὲ θυμῷ σαρδάνιον μάλα τοῖον*, γιὰ νὰ ἐκφραστεῖ ἕνα γέλιο πικρόχολο («μὲ πίκρα στὸ θυμό του ἀχνογελώντας», μεταφράζουν οἱ Ν. Καζαντζάκης - Ι. Κακριδής). *σαρδάζων· μετὰ πικρίας γελῶν*, σύμφωνα μὲ τὸν Φώτιο.

337a 4. **ἡ εἰωθυῖα εἰρωνεία Σωκράτους.** Τὰ λόγια τοῦ Θρασύμαχου ἰσοδυναμοῦν μὲ καταγγελία ὅτι ὁ Σωκράτης ἐξαπατᾶ, ὅταν παριστάνει πὼς τάχα δὲν γνωρίζει τίποτα, ἀφοῦ σύμφωνα μὲ τὸν ἀρχαῖο σχολιαστὴ *εἰρωνεία ἐστὶ προσποίησις ἀδυναμίας ὧν δύναταί τις ποιεῖν, ... προσποίησις δυνάμεως ὧν οὐ δύναταί τις ποιεῖν.* Σ' αὐτὴ τὴν εἰρωνεία, ποὺ ἀναδυόταν ἀπὸ μιὰ γνήσια αἴσθηση τοῦ Σωκράτη γιὰ τὸ ἀνεξάντλητο τῆς γνώσης καὶ ἀπὸ τὴν ἐπίγνωσή του ὅτι σὲ σύγκριση μὲ ὅσα πρέπει νὰ κατακτηθοῦν γνωστικὰ οὔτε αὐτὸς οὔτε ὁποιοσδήποτε ἄλλος γνωρίζει οὐσιαστικὰ κάτι, ὁ R. Nettleship [1962], σ. 44, διακρίνει κάποια συγγενικότητα μὲ τὴν εὐαγγελικὴ ἐρώτηση *τί με λέγεις ἀγαθόν; Μάρκ.* Ι' 18· *Λουκ.* ΙΗ' 18.

337d 2. **Τί ἀξιοῖς παθεῖν;** Κατὰ τὸ ἀρχαῖο δίκαιο, ὅταν ὁ κατηγορούμενος κηρυχνόταν ἔνοχος, μποροῦσε σὲ ὁρισμένες περιπτώσεις νὰ ἀντιπροτείνει καὶ αὐτὸς γιὰ τὸν ἑαυτό του μιὰ ποινὴ ἀντὶ ἐκείνης ποὺ εἶχε προταθεῖ ἀπὸ τὴν πλευρὰ τῶν κατηγόρων. Πρβ. *Ἀπολογία* 36b κἑ.

338c 1-2. **φημὶ γὰρ ἐγὼ ... συμφέρον**. Ἡ οὐσία καὶ ὁ χαρακτήρας τῶν προτάσεων τοῦ Θρασύμαχου ἔχουν ἀποτελέσει ἀντικείμενο μακρᾶς συζήτησης στὴν ἔρευνα. Συνοπτικὴ ἐπισκόπηση τῶν σημαντικότερων παρεμβάσεων θὰ βρεῖ ὁ ἀναγνώστης στὰ ἄρθρα τῶν G. B. Kerferd [1947], σ. 19 κἑ., P. P. Nicholson [1974], σ. 210 κἑ., J. G. Boter [1986], σ. 261 κἑ. καὶ στὸν W. K. C. Guthrie [1975], σ. 441 κἑ. Ὑποστηρίζοντας ὁ Θρασύμαχος ὅτι 'δικαιοσύνη' εἶναι οὐσιαστικὰ ἁπλῶς τὸ ὄνομα ποὺ δίνουν οἱ ἰσχυροὶ σὲ ὅ,τι ἐπιβάλλουν στοὺς ἀνίσχυρους, ἐκφράζει μιὰν ἄποψη διάχυτη στὴν ἀτμόσφαιρα τῆς ἐποχῆς. Τὴν συναντᾶμε στὸ διάλογο Μηλίων-Ἀθηναίων στὸν Θουκυδίδη 5, 89 κἑ., στὸ ἐπιχείρημα μεταξὺ *δικαίου* καὶ *ἀδίκου λόγου* στὶς *Νεφέλες* τοῦ Ἀριστοφάνη ἀλλὰ καὶ στὸν πλατωνικὸ *Γοργία*, ὅπου ὁ Καλλικλῆς ὑποστηρίζει μὲ ἀκόμη μεγαλύτερο πάθος κάτι παρόμοιο. Ἡ πρόταση τοῦ Θρασύμαχου ὅτι ἡ δικαιοσύνη ταυτίζεται μὲ τὸ συμφέρον τοῦ ἰσχυροτέρου δὲν ἐντάσσεται στὴ σειρὰ τῶν θεωριῶν τοῦ κοινωνικοῦ συμβολαίου, ἀφοῦ μὲ αὐτὴν δὲν ὑποστηρίζεται ὅτι οἱ ἀρχόμενοι ἔχουν συμφωνήσει μὲ

τοὺς ἄρχοντες νὰ ἐκχωρήσουν σὲ αὐτοὺς ἕνα μέρος τῆς ἐλευθερίας τους μὲ ἀντάλλαγμα τὰ εὐεργετήματα τῆς τάξης καὶ τοῦ νόμου· ἀντιθέτως, σύμφωνα μὲ τὸν Θρασύμαχο, οἱ ἰσχυρότεροι ἐπιβάλλουν μὲ τὴ δύναμή τους τὴ βούλησή τους. Καμία ἀπὸ τὶς κρίσιμες προτάσεις τοῦ σοφιστῆ δὲν πρέπει νὰ ἐκληφθεῖ ὡς ἐννοιολογικὸς ὁρισμός. Ὁ Θρασύμαχος ἀναφέρεται στὶς ἐπιπτώσεις τῆς λεγόμενης δικαιοσύνης ὑποστηρίζοντας γι' αὐτὲς ὅτι ἐξυπηρετοῦν πάντα τὸ συμφέρον τοῦ ἰσχυροτέρου. Ἡ οὐσία τῆς πρότασής του δὲν παραπέμπει κατανάγκην ἀποκλειστικὰ σὲ πολιτικὰ συμφραζόμενα: Στὸ 338d 7 θὰ γίνει φανερὸ ὅτι ὁ *ἄρχων* ἀποτελεῖ ἁπλῶς *μία* περίπτωση φορέως ἰσχύος — ἴσως τὴν πιὸ χαρακτηριστικὴ ἀλλὰ ὄχι τὴ μοναδική.

338c 7. **Πουλυδάμας ὁ παγκρατιαστής.** Γιγαντιαῖος ἀθλητὴς τοῦ *παγκρατίου* (τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ ἀγωνίσματος τὸ ὁποῖο περιλάμβανε πάλη καὶ πυγμαχία συγχρόνως), ὀλυμπιονίκης στὴν ἐνενηκοστὴ τρίτη Ὀλυμπιάδα (408 π.Χ.). *Οὗτος ὁ Πουλυδάμας*, γράφει ὁ ἀρχαῖος σχολιαστής, *ἀπὸ Σκοτούσσης ἦν, πόλεως Θεσσαλίας, διασημότατος παγκρατιαστής, ὑπερμεγέθης, ὃς ἐν Πέρσαις παρ' Ὤχῳ γενόμενος τῷ βασιλεῖ λέοντας ἀνεῖλεν καὶ ὡπλισμένους γυμνὸς κατηγωνίσατο.*

338e 1-2. **πρὸς τὸ αὑτῇ συμφέρον.** Δηλαδὴ σύμφωνα μὲ ὅ,τι συμφέρει τοὺς ἴδιους τοὺς κυβερνῶντες καὶ ὄχι τὸ κράτος· οἱ ἄρχοντες στηρίζουν μὲ τὶς πράξεις τους τὸ κράτος μόνο καὶ μόνο ἐπειδὴ ἔτσι ἐνισχύεται ἡ δική τους θέση ὡς ἀρχόντων. Πρβ. *τὸ σφίσι συμφέρον*, 338e 4· *τὸ τὰ συμφέροντα ἑαυτοῖς*, 339c 7.

340a 3. **Ἐὰν σύ γ' ἔφη ... ὑπολαβών.** Ἡ αὐθόρμητη παρέμβαση τοῦ Πολέμαρχου ὑπὲρ τοῦ Σωκράτη προκαλεῖ μιὰ ἀνάλογη ζωηρὴ ἀντίδραση τοῦ Κλειτοφώντα —τὴ μοναδικὴ σὲ ὅλον τὸ διάλογο— ὑπὲρ τοῦ Θρασύμαχου. Τὰ λόγια ποὺ ἀπευθύνει στὸν Πολέμαρχο εἶναι εἰρωνικά, κάτι σὰν «Ἀφοῦ τὸ λὲς κι ἐσύ!...».

340e 8. **καθ' ὅσον ἄρχων ἐστίν.** Ἐδῶ ὁ Θρασύμαχος ἐγκαταλείπει τὸν ρεαλιστικὸ ἐμπειρισμό του καὶ ὑψώνει τὸ λογικὸ ἐπίπεδο τοῦ ἐπιχειρήματος.

341b 6. **ὃ νυνδὴ ἔλεγες.** Βλ. 340e 1-2.

341c 1-2. **ξυρεῖν ἐπιχειρεῖν λέοντα.** *Παροιμία ἐπὶ τῶν καθ' ἑαυτῶν τι ἢ ἀδύνατα ποιεῖν ἐπιχειρούντων λεγομένη*, σημειώνει ὁ ἀρχαῖος σχολιαστής.

341e 4-5. **διὰ ταῦτα καὶ ... ηὑρημένη.** Ὑπαινικτικὴ εἰρωνικὴ ἀναφορὰ στὶς καινοτομίες τοῦ ἀρχαίου γιατροῦ Ἡρόδικου ἀπὸ τὴ Σηλυμβρία (5ος αἱ. π.Χ.) γιὰ τὸν ὁποῖο γνωρίζουμε ὅτι εἶχε ἐπινοήσει νέες θεραπεῖες εἰδικὰ γιὰ τοὺς χρονίως πάσχοντες· ὁ Σωκράτης θὰ ἀναφερθεῖ σ' αὐτὸν καὶ στὸ 3ο βιβλίο, *μείξας γυμναστικὴν ἰατρικῇ*, 406a 5 κέ.

343a 7-9. **Ὅτι τοί σε κορυζῶντα περιορᾷ.** Ὁ Θρασύμαχος ἀντιλαμβάνεται ὅτι ὁ Σωκράτης προσπαθεῖ νὰ δώσει διαφορετικὴ κατεύθυνση στὴ συζήτηση· τὸν διακόπτει ἔτσι μὲ αὐτὰ τὰ προσβλητικὰ λόγια (πρβ. καὶ τὸ *τίτθη σοι ἔστιν;* μόλις παραπάνω), γιὰ νὰ ἀρχίσει τὴ δική του *μακρολογίαν*.

343d 3 κέ. **Ἐν τοῖς πρὸς ἀλλήλους συμβολαίοις** κλπ. Παρατηροῦμε ὅτι ἀπὸ τὰ παραδείγματα δίκαιων καὶ ἄδικων πράξεων, τὰ ὁποῖα παραθέτει ὁ Θρασύμαχος, ὁρισμένα μόνον ἀφοροῦν στὴ σχέση πολίτη-κράτους (*ἐν τοῖς πρὸς τὴν πόλιν*, d 6-7), ἐνῶ τὰ ἄλλα ἀναφέρονται σὲ ἰδιωτικὲς δοσοληψίες καὶ συναλλαγὲς (*ἐν τοῖς πρὸς ἀλλήλους συμβολαίοις*, d 3-4).

344b 3. **ἱερόσυλοι καὶ ἀνδραποδισταί**. Τὰ ἀρχαῖα ἱερά, δηλαδὴ οἱ ναοὶ καὶ οἱ ἱεροὶ τόποι, ἦσαν καὶ δημόσια θησαυροφυλάκια· μποροῦμε, ἔτσι, νὰ παραλληλίσουμε κάπως τοὺς ἱερόσυλους μὲ σημερινοὺς ληστὲς τραπεζῶν· '*ἀνδραποδιστής*', πάλι, εἶναι σύμφωνα μὲ τὸν Πολυδεύκη 3, 78 *ὁ τὸν ἐλεύθερον καταδουλωσάμενος ἢ τὸν ἀλλότριον οἰκέτην ἀπαγόμενος*, δηλαδὴ κάτι ἀνάλογο μὲ ἕναν σημερινὸ ἀπαγωγέα.

344c 5. **ἰσχυρότερον, ἐλευθεριώτερον, δεσποτικώτερον.** Οἱ διαπιστώσεις τοῦ Θρασύμαχου γιὰ τὸ θρίαμβο τῆς ἀδικίας ἀνήκουν στὸν βασικὸ «κανόνα» τῶν παραπόνων γιὰ τὸ ἠθικὸ ἔλλειμμα τοῦ κόσμου τούτου, γράφει ὁ W. Kersting. Τὸ ἀσυνήθιστο καὶ ἐνοχλητικὸ στὴ στάση του εἶναι ἡ ἀξιολόγηση στὴν ὁποία προβαίνει. Γιατὶ ὁ Θρασύμαχος φαίνεται νὰ παίρνει τὸ μέρος τοῦ νικητῆ, ἐξυμνεῖ τὴν ἀδικία καὶ ἐξαίρει τὴν ὀρθολογικὴ ὑπεροχή της. Αὐτὸ τὸν καθιστᾶ μία ἀπὸ τὶς μεγάλες συμβολικὲς μορφὲς τοῦ ἀμοραλισμοῦ στὴν εὐρωπαϊκὴ γραμματεία, δίπλα στὸν Μακιαβέλλι καὶ τὸν Καλλικλῆ. Πέρα ὅμως ἀπὸ αὐτό, ὁ «ρεαλισμός» του φαίνεται νὰ ἔχει καὶ μιὰ αἰσθητικὴ διάσταση, ἱκανὴ νὰ προκαλέσει ἕνα θαυμασμὸ ποὺ μένει ἀδιάφορος ἀπέναντι στὶς ἠθικὲς συμβάσεις: ὁ ἀμοραλιστικὸς χαρακτήρας τῆς ἀδικίας, «ἰδίως ὅταν αὐτὴ ἀσκεῖται μὲ κάποιο στύλ», τὴν κάνει νὰ φαντάζει σὰν κάτι πολὺ *ἰσχυρότερον καὶ ἐλευθεριώτερον καὶ δεσποτικώτερον* ἀπὸ τὴν ἀδικία (W. Kersting [1999], σ. 34).

344d 6. **οἷον ἐμβαλὼν λόγον**. Ὁ Σωκράτης ἀναλογίζεται ὅτι γιὰ νὰ ἀντικρουστοῦν οἱ ἀντιρρήσεις τοῦ Θρασύμαχου θὰ χρειαστεῖ μιὰ ἐπιχειρηματολογία ποὺ νὰ δείχνει ὅτι δικαιοσύνη καὶ εὐτυχία συγκλίνουν στὸ αὐτό· τοῦτο προϋποθέτει γνώση τῆς οὐσίας τῆς δικαιοσύνης, κάτι ποὺ τοῦ προκαλεῖ δέος.

345a 3. **οὐδ' οἶμαι ἀδικίαν ... κερδαλεώτερον.** Ὁ Σωκράτης δὲν προσδιορίζει ἂν τὸ ὄφελος ἀπὸ τὴ δικαιοσύνη συνίσταται σὲ ὁρισμένα πλεονεκτήματα ποὺ τὰ ἐξασφαλίζει κανεὶς μὲ τὸ νὰ συμπεριφέρεται δίκαια ἢ ἂν ἐννοεῖ γενικότερα ἕνα *εὖ ζῆν* ὑπὸ μιὰν ἄλλη, ἠθική, ἔννοια.

345c 1. **τὰ ἔμπροσθεν ἐπισκεψώμεθα.** Ἀναφέρεται στὸ 341c 4-5.

345c 2. **οὐκέτι ᾤου.** Ἀναφέρεται στὸ 343b 1 κέ.

345d 5. **ᾤμην ἔγωγε νυνδή.** Ἀναφέρεται στὸ 342e 6-11.

346e 3 κέ. **Οὐκοῦν, ὦ Θρασύμαχε...** Ἤδη παλαιότεροι ἐρευνητὲς (J. Adam, ad loc., W. Lutoslawski [1897], σ. 273 κέ., H. Raeder [1905], σ. 200 κέ.) ἀλλὰ καὶ πρόσφατα ὁ Ch. Kahn ἀνιχνεύουν εἰδικὰ σὲ αὐτὴ τὴν ἑνότητα (346e 3-347d 6) ὁρισμένα νήματα ποὺ

δένουν τὸ πρῶτο βιβλίο τῆς *Πολιτείας* μὲ τὸν κύριο κορμό της. Κατ' ἀρχὰς ἡ μοναδικὴ σὲ ὁλόκληρο τὸ 1ο βιβλίο παρέμβαση τοῦ Γλαύκωνα (347a 7 κέ.), ὁ ὁποῖος μὲ τὸν ἀδελφό του Ἀδείμαντο θὰ ἀποτελέσουν ἀπὸ τὸ 2ο βιβλίο καὶ ἑξῆς σχεδὸν τοὺς ἀποκλειστικοὺς συνομιλητὲς τοῦ Σωκράτη, συνιστᾶ ἀπὸ τὴν ἄποψη τῆς δομῆς τοῦ διαλόγου μιὰ πολὺ σημαντικὴ παρέμβαση. Ἐπίσης ἡ σχεδὸν ὑπαινικτικὴ ἀλλὰ συνάμα καὶ ἀναγνωρίσιμη ἀναφορὰ σὲ μιὰ ἰδανικὴ πολιτεία (*πόλις ἀνδρῶν ἀγαθῶν*, 347d 2-3) καὶ σὲ ἄρχοντες ἕτοιμους γιὰ τὴ μεγάλη Ἄρνηση (*περιμάχητον τὸ μὴ ἄρχειν ὥσπερ νυνὶ τὸ ἄρχειν*, 347d 3-4) πρέπει νὰ συσχετισθεῖ μὲ τὴν ἐπιστροφὴ αὐτῶν τῶν θεμάτων στὴ συνέχεια τοῦ διαλόγου (3ο ἕως 7ο βιβλίο, Ch. Kahn [1993], σ. 138). Μὲ τὰ στοιχεῖα, τέλος, ποὺ ἀναφέρονται ἐδῶ ὡς κίνητρα τοῦ ἄρχειν: τὴν ἐπιθυμία τοῦ χρήματος (*ἀργύριον*, 347a 4), τὴν ἀγάπη γιὰ τὴν *τιμήν*, 347a 4, τὴ συναίσθηση τῆς ἠθικῆς ἀνωτερότητας (*ζημίαν ἐὰν μὴ ἄρχῃ*, 347a 5-6) προαναγγέλλεται ὑποτυπωδῶς ἡ τριμερὴς διαίρεση τῆς ψυχῆς, ὅπως θὰ ξεδιπλωθεῖ στὸ 4ο βιβλίο. Ἔτσι, διαγράφεται ἤδη ἀχνὰ «σὰν ἕνας στιγμιαῖος ἀντικατοπτρισμὸς» (P. Friedländer [1960], τ. 3, σ. 59) ἡ ἀληθινὴ πολιτεία καὶ συνάμα δίνεται ὁ ὁρίζοντας στὸν ὁποῖο θὰ ἀνοιχτεῖ ὁ διάλογος ἀπὸ τὸ 2ο βιβλίο καὶ ἑξῆς.

346e 8. **καὶ ἄρτι ἔλεγον.** Βλ. 345e 5 κέ.

347c 3-4. **ὑπὸ πονηροτέρου ἄρχεσθαι.** Ὁ Σωκράτης μεταστρέφει τὸν ἰσχυρισμὸ τοῦ Θρασύμαχου στὸ ἀντίθετό του. Αὐτὸ καθαυτὸ τὸ διανόημα εἶναι παλαιότερο: *χαλεπὸν ἄρχεσθαι ὑπὸ χερείονος*, εἶχε διακηρύξει ὁ Δημόκριτος (DK 68 B 49).

347c 5. **ὅταν ἄρχωσιν** [sc. *οἱ ἐπιεικέστατοι*]. Κάτι ποὺ κατὰ τὸν πλατωνικὸ Σωκράτη μόνο συμπτωματικὰ μπορεῖ νὰ συμβεῖ! «Ὁ πεσιμισμὸς τοῦ Πλάτωνα σχετικὰ μὲ τὶς πολιτικὲς καταστάσεις στὸν πραγματικὸ κόσμο διαπερνᾶ ὁλόκληρη τὴν *Πολιτεία*», σημειώνει ὁ R. Waterfield [1993], σ. 384.

347e 2. **καὶ εἰς αὖθις σκεψόμεθα.** Δὲν ὑπάρχει στὴν *Πολιτεία* κάτι ποὺ ἐμφανῶς νὰ ἀποτελεῖ ἐπαναπροσέγγιση αὐτοῦ τοῦ θέματος. Ὁ O. Apelt, ad loc., εἰκάζει ὅτι ἐδῶ ὁ Πλάτων παραπέμπει γενικὰ στὴ συζήτηση γιὰ τοὺς φύλακες καὶ τοὺς φιλοσόφους. Τὸ ἁπλούστερο κατὰ τὸν Adam, ad loc., εἶναι νὰ ὑποθέσουμε ὅτι πρόκειται γιὰ τυποποιημένη φράση (ὅπως τὸ *εἰσαῦθις ἐπισκεπτέον* στὰ ἀριστοτελικὰ *Ἠθικὰ Νικομάχεια* 1097b 14) μὲ τὴν ὁποία ἐπιχειρεῖται ἡ παράκαμψη ἑνὸς θέματος.

347e 3-4. **τὸν τοῦ ἀδίκου ... δικαίου.** Σὲ αὐτὴ τὴ φράση συγκεφαλαιώνεται ὁ μονόλογος τοῦ Θρασύμαχου (343b1-344c 8)· ἡ λ. *βίος* ὑποδηλώνει ἐδῶ ὁλόκληρη τὴ συμπεριφορὰ τοῦ ἀνθρώπου καὶ ὄχι τὴν πολιτικὴ μόνο δραστηριότητά του.

348c 7-8. **ἀδικίαν μὲν λυσιτελεῖν, δικαιοσύνην δ' οὔ.** Μιὰ «μεταξίωση τῶν ἀξιῶν», ὅμοια μὲ ἐκείνη τοῦ Καλλικλῆ στὸν *Γοργία* (*τοὺς ἠλιθίους λέγεις τοὺς σώφρονας*, 491e 2), τὴν ὁποία ὁ Θρασύμαχος ἁπλῶς διαπιστώνει καὶ περιγράφει χωρὶς νὰ τὴν προπαγανδίζει.

348d 7. **τοὺς τὰ βαλλάντια ἀποτέμνοντας.** Οἱ ἀρχαῖοι δὲν εἶχαν τσέπες στὰ ροῦχα τους, ἔβαζαν τὰ χρήματά τους σὲ ἕνα σακούλι ποὺ τὸ ἔραβαν ἐπάνω τους· οἱ λωποδύτες τὸ ἀποσποῦσαν ἀποκόβοντάς το.

349e 9. **ἅπερ φρόνιμον, ἀγαθόν.** Χαρακτηριστικὰ σωκρατικὴ εἶναι ἡ ταύτιση τῆς *ἀρετῆς* μὲ τὴ γνώση, ἐπίσης στὴ συνέχεια ἡ χρήση ἐξεικονιστικῶν παραδειγμάτων ἀπὸ τὴν περιοχὴ τῶν τεχνικῶν δεξιοτήτων, μιὰ πρακτικὴ γνωστὴ ἀπὸ παλαιότερους πλατωνικοὺς διαλόγους ὅπως ὁ *Λάχης*, ὁ *Λύσις*, ὁ *Γοργίας*.

350d 3. **Θρασύμαχον ἐρυθριῶντα.** Ὁ Θρασύμαχος κοκκινίζει ἐπειδὴ αἰσθάνεται ταπεινωμένος ἀπὸ τὴν ἐξέλιξη τῆς συζήτησης, ὅπως ὁ Διονυσόδωρος στὸν *Εὐθύδημο* 297a 7-8.

350d 7. **ἢ οὐ μέμνησαι, ὦ Θρασύμαχε;** Ἀναφέρεται στὰ 344c 3 κἑ. καὶ 348e 9 κἑ.

351c 6. **Σοὶ γάρ, ἔφη, χαρίζομαι.** Ὅπως ὁ Καλλικλῆς στὸν *Γοργία* (*ἔστω σοι τοῦτο, ὦ Σώκρατες, οὕτως, ἵνα διαπεράνῃς τὸν λόγον*, 510a 1-2), ἔτσι καὶ ὁ Θρασύμαχος περιορίζεται τελικὰ σὲ μιὰ συγκαταβατικὰ ἀδιάφορη παρακολούθηση καὶ συμφωνία μὲ ὅ,τι λέει ὁ Σωκράτης· πρβ. καὶ 351d 7: *ἔστω, ἦ δ'ὅς, ἵνα σοι μὴ διαφέρωμαι.*

352a 2. **διὰ τὸ στασιάζειν καὶ διαφέρεσθαι.** Διαμέσου αὐτῆς τῆς ἁπλῆς ἀναφορᾶς σὲ ἐσωτερικὲς συγκρούσεις (πρβ. καὶ τὸ *στασιάζοντα καὶ οὐχ ὁμονοοῦντα*, a 7) προαναγγέλλεται ἡ πλατωνικὴ διδασκαλία γιὰ τὴν τριμερὴ διαίρεση τῆς ψυχῆς σὲ *λογιστικόν, θυμοειδὲς* καὶ *ἐπιθυμητικόν*, 435b 4 κἑ. Ἡ διαίρεση αὐτὴ ἀποτελεῖ προϋπόθεση καὶ βάση ἀφενὸς τοῦ διανοήματος ὅτι ἡ δικαιοσύνη φέρνει στὸ ἄτομο γαλήνη καὶ ὁμόνοια (441d 5 κἑ.), καὶ ἀφετέρου τοῦ μεθοδολογικοῦ τεχνάσματος τῆς ἀναλογικῆς θεώρησης ψυχῆς καὶ πολιτείας, στὸ πλαίσιο τῆς ὁποίας θὰ καταστρωθεῖ τὸ σχεδίασμα τοῦ ἰδανικοῦ κράτους (368e 7 κἑ.). Ἔτσι ὁ Adam, ad loc., ἐπισημαίνει ὅτι στὴν ἑνότητα ἀπὸ τὸ 350e 10 ἕως τὸ 352a 9 περιέχεται σὲ μιὰ μὴ ἀνεπτυγμένη μορφὴ τὸ φύτρο ὅλης τῆς *Πολιτείας* («the undeveloped germ of the whole method and doctrine of the *Republic*»).

352a 5. **καὶ ἐν ἑνὶ ἐνοῦσα** [sc. *ἡ ἀδικία*]. Ἀξιοσημείωτη εἶναι ἡ μετατόπιση τοῦ πρίσματος τῆς θεώρησης. Ἀπὸ τὴ δικαιοσύνη ὡς τρόπο τῆς ἐξωτερικῆς συμπεριφορᾶς περνᾶμε στὴ δικαιοσύνη ὡς ἐνεργητικὴ ἀρχὴ τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς ποὺ ἐπιδρᾶ στὴν ὅλη ἀγωγὴ τοῦ βίου. Εἶναι ἡ πρώτη ἔνδειξη ἑνὸς τρόπου θεώρησης τοῦ ὑποκειμένου ποὺ θὰ δεσπόσει στὸ ὑπόλοιπο μέρος τῆς *Πολιτείας*. Ἡ ἀρχὴ τῆς ἀπόλυτης ἀδικίας ἰσοδυναμεῖ μὲ ἀδυναμία τοῦ ἀτόμου νὰ ὁμονοήσει μὲ τὸν ἑαυτό του καὶ μὲ τοὺς ἄλλους· καὶ ἡ ὅποια δύναμή του ἀποδίδεται σὲ κάποια πρόσμιξη ἢ ἑνότητα μὲ τὴ δικαιοσύνη (R. L. Nettleship [1962], σ. 41).

352c 7-8. **ἐπεὶ οἵ γε παμπόνηροι ... ἀδύνατοι.** Τὸ λάθος τοῦ σωκρατικοῦ ἰσχυρισμοῦ —καὶ κατ' ἐπέκταση τοῦ ὅλου ἐπιχειρήματος (351a - 352c)— ἔγκειται στὸ ὅτι σὲ αὐτὸ

ὁ *τελέως ἄδικος* ἐκλαμβάνεται ὡς τόσο ἀνόητος, ὥστε νὰ μὴ διαθέτει τὸ στοιχειῶδες πνεῦμα πειθαρχίας καὶ συνεργασίας ποὺ θὰ ἦταν ἀπαραίτητο γιὰ τὴν ἐνίσχυση τῆς πολιτικῆς, κοινωνικῆς καὶ οἰκονομικῆς θέσης του (Kersting, ὅ.π., σ. 46).

352d 3. **ὕστερον προὐθέμεθα σκέψασθαι.** Κατὰ τὸν K. Vretska, ad loc., ἀναφέρεται στὸ 347e 2.

352d 6. **περὶ τοῦ ὅντινα ... ζῆν**. Ἡ φράση ἀπαντᾶ ἐπὶ λέξει καὶ στὸν *Γοργία* 500c 3· παραπέμπει ἀπευθείας στὸ σωκρατικὸ *πῶς βιωτέον*. Πρβ. 344e 5-7.

352d 9. **ἵππου ἔργον**. Σὲ κάθε πράγμα, λ.χ. σὲ ἕνα ἄλογο ἢ σὲ ἕνα δρεπάνι, προσιδιάζει ἕνα ἔργο ποὺ τὸ πρᾶγμα αὐτὸ τὸ διεκπεραιώνει καλύτερα ἀπὸ ὁποιονδήποτε ἄλλο. Μὲ τοῦτο τὸ διανόημα προαναγγέλλεται ἡ θεμελιώδης ἀρχὴ τῆς ἐξειδίκευσης ποὺ διαπερνᾶ ὅλη τὴν *Πολιτεία*. Θὰ τὴν ξανασυναντήσουμε στὸ 2ο βιβλίο, 369e 2 κέ., ἀλλὰ καὶ ἀλλοῦ: ἡ δικαιοσύνη συνίσταται στὸ νὰ πράττει καθένας καὶ καθετὶ τὰ δικά του.

353d 3 κέ. **ψυχῆς ἔστιν τι ἔργον**. Ὁ Σωκράτης φαίνεται νὰ παραδέχεται ἐδῶ μιὰ δυνάμει φυσικὴ ἱκανότητα ὅλων τῶν ἀνθρώπων νὰ ζοῦν μὲ ἀρετὴ καὶ δικαιοσύνη.

353e 7. **συνεχωρήσαμεν**. Ἀναφέρεται στὸ 350c 10 - d 8· πρβ. καὶ 348c 5 κέ.· 351a 2 κέ.

354a 8 κέ. **Οὐδέποτε ἄρα, ὦ μακάριε...** Σχετικὰ μὲ τὰ ἀλλεπάλληλα ἐπιχειρήματα (348c - 350c· 351a - 352c· 352e - 354b), μὲ τὰ ὁποῖα ὁ Σωκράτης προσπάθησε νὰ ἀντικρούσει τὴν ἄποψη τοῦ Θρασύμαχου, ὁ W. Kersting [1999], σ. 37, παρατηρεῖ ὅτι κανένα ἀπὸ αὐτὰ δὲν μπόρεσε νὰ φέρει σὲ δύσκολη θέση τὸ σοφιστή. Ἡ τελικὴ ἥττα τοῦ Θρασύμαχου ὀφείλεται περισσότερο στὴν πλατωνικὴ σκηνοθεσία παρὰ στὴν ἀποδεικτικὴ ἀξία τῶν σωκρατικῶν ἐπιχειρημάτων. Ἡ ἀδυναμία αὐτή, συνεχίζει ὁ Kersting, ἐκπλήσσει ἀκόμη περισσότερο ἂν ἀναλογιστεῖ κανεὶς ὅτι ὁ Θρασύμαχος δὲν ἐκφράζει μιὰ σοφιστικὴ ὑπερβολὴ ἀλλὰ μιὰ τεκμηριωμένη πεποίθηση ποὺ ἀκουμπάει γερὰ στὸν ἠθικὸ σκεπτικισμὸ τοῦ κοινοῦ αἰσθήματος.

357a κέ. **Ἐγὼ μὲν οὖν** κλπ. Τὸ 2ο βιβλίο τῆς *Πολιτείας* συναποτελεῖ μὲ τὰ δύο ἑπόμενα ἕνα ὅλο, στὸ ὁποῖο συζητεῖται ἡ οὐσία τῆς δικαιοσύνης σὲ σχέση μὲ τὴν ψυχὴ καὶ τὴν πολιτεία. Ἐνῶ ὁ χαρακτήρας τῆς συζήτησης τοῦ Σωκράτη μὲ τὸν Θρασύμαχο ἦταν καθαρὰ λογικὸς καὶ τὰ πάντα σ' αὐτὴν ἐξαρτιόνταν ἀπὸ τὴν ἀκριβὴ καὶ συνεκτικὴ χρήση τῶν ὅρων, μὲ τὸ 2ο βιβλίο περνᾶμε στὴν περιοχὴ τῆς ψυχολογίας καὶ σὲ μιὰν ἀνάλυση τῆς ἀνθρώπινης φύσης ποὺ θὰ καταλήξει στὸ σχεδιασμὸ μιᾶς φανταστικῆς ἰδανικῆς κοινότητας. Ταυτοχρόνως μεταβάλλεται καὶ τὸ κλίμα τῆς συζήτησης: τὴ θυελλώδη ἀντιπαράθεση μὲ τὸν Θρασύμαχο θὰ τὴν διαδεχθεῖ τώρα ἡ ἤρεμη συνομιλία μὲ τὸν Γλαύκωνα καὶ τὸν Ἀδείμαντο, μιὰ καλόπιστη ἀπὸ κοινοῦ ἀναζήτηση ὑπὸ τὴν ὁδήγηση τοῦ Σωκράτη στὸ ρόλο ἑνὸς ἔμπειρου φιλοσόφου. Βέβαια ἡ δραματικὴ ἔνταση τοῦ 1ου βιβλίου θὰ μειωθεῖ, ἀλλὰ αὐτὸ θὰ ἀντισταθμιστεῖ ἀπὸ τὴ διαρκῶς ἐντονότερη αἴσθηση γιὰ τὴ σπουδαιότητα τοῦ συζητούμενου θέματος. Τὸ ἐντυπωσια-

κό, «αὐτὸ ποὺ σοῦ κόβει τὴν ἀναπνοή», γράφει ὁ W. Kersting [1999], σ. 54, «δὲν ἔρχεται πιὰ ἀπ' ἔξω ἀλλὰ πηγάζει ἀπὸ τὴν ἐσωτερικὴ ἀκολουθία καὶ τὸν ριζικὸ χαρακτήρα τοῦ φιλοσοφικοῦ ἐπιχειρήματος».

357b 4. **λέγε γάρ μοι** κἑ. Μὲ τὴν τεχνικὴ παρέμβαση τοῦ Γλαύκωνα («ἐπαγγελματικὰ φιλοσοφικὴ» τὴν χαρακτηρίζει ὁ Kersting [1999], σ. 54) ἡ συζήτηση κατακτᾶ ἕνα ὑψηλότερο ἀπ' ὅτι ὣς τώρα φιλοσοφικὸ ἐπίπεδο. Παρόμοιες ταξινομήσεις τῶν ἀγαθῶν ἀπαντοῦν καὶ σὲ ἄλλους πλατωνικοὺς διαλόγους: στὸν *Εὐθύδημο* 279a 4 κἑ., στὸν *Γοργία* 467e 1 κἑ., στὸν *Φίληβο* 66a 4 κἑ., στοὺς *Νόμους* 631b 6 κἑ. καὶ 697b 2 κἑ.· πρβ. Ἀριστοτέλης, *Ἠθικὰ Νικομάχεια* 1098b 12 κἑ., ἐπίσης Στωικὲς διακρίσεις τῶν ἀγαθῶν στὸν Διογένη Λαέρτιο 7, 96 καὶ 107. Βλ. καὶ T. Irwin [1995], σ. 189-91.

358a 2. **καὶ διὰ τὰ γιγνόμενα**. Ὁ Πλάτων ἐννοεῖ ἐδῶ τὶς ἀγαθὲς ἐπενέργειες τῆς δίκαιης πράξης στὸν ἐσωτερικὸ κόσμο τοῦ πράττοντος.

358c 1-2. **καὶ ὅθεν γεγονέναι**. Ἐκθέτοντας τὴν ἄποψη τοῦ Θρασύμαχου γιὰ τὴ δικαιοσύνη, ὁ Γλαύκων θὰ ἀναχθεῖ καὶ σὲ μιὰ «Γενεαλογία τῆς ἰσχύουσας ἠθικῆς», P. Friedländer [1960], σ. 60. Ἀξίζει νὰ προσεχθεῖ ὅτι ἡ προσέγγισή του δὲν περιορίζεται στὴν πολιτικὴ σφαίρα καὶ ὅτι οἱ θέσεις τοῦ σοφιστῆ ἀντιμετωπίζονται ὡς μιὰ γενικότερη ἠθικὴ ἄποψη.

358c 3. **πάντες αὐτὸ ... ἐπιτηδεύουσιν**. Μιὰ ὅμοια διδασκαλία —ἡ ὁποία ἐνδεχομένως ἀποτελεῖ καὶ τὴν πηγὴ τοῦ παραπάνω διανοήματος— ἀπαντᾶ στὸ μεγάλο ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸν Πάπυρο XI τῆς Ὀξυρύγχου, n.1364 καὶ ἀποδίδεται στὸν ἀθηναῖο σοφιστὴ τοῦ 5ου αἰ. π.Χ. Ἀντιφῶντα (DK 87 B 44, A1).

358c 8. **καὶ μυρίων ἄλλων**. Ὅπως παρατηρεῖ ὁ G. J. Boter [1986], σ. 268, ἡ προσθήκη τοῦ *καὶ μυρίων ἄλλων* ἔχει μέγιστη σημασία γιὰ τὴν κατανόηση τῶν ἀπόψεων ποὺ διατύπωσε ὁ Θρασύμαχος (πρβ. καὶ τὰ δύο *φασὶν* ἀμέσως παρακάτω στὸ 358e 3 καὶ στὸ 362c 6· ἐπίσης τὸ *πᾶς ἀνὴρ* στὸ 360c 8). Ἀπὸ αὐτὴν συνάγεται πὼς ὅ,τι ὑποστήριξε στὸ 1ο βιβλίο ὁ Θρασύμαχος τὸ συμμερίζονταν πάρα πολλοὶ ἄλλοι ἄνθρωποι.

358e 6. **τοῖς μὴ δυναμένοις**. Στὸν *Γοργία* 483b 4-6 ὁ Καλλικλῆς εἶναι σαφέστερος: *τοῖς ἀσθενέσι ἀνθρώποις καὶ τοῖς πολλοῖς*.

359a 1-2. **συνθέσθαι ἀλλήλοις ... ἀδικεῖσθαι**. Πρόκειται ἴσως γιὰ τὴν παλαιότατη γραμματειακὴ ἀποτύπωση μιᾶς θεωρίας κοινωνικοῦ συμβολαίου. Ὅπως στὶς θεωρίες τοῦ 17ου καὶ τοῦ 18ου αἰ., ἔτσι καὶ ἐδῶ ἡ βάση τῶν κοινωνικῶν διευθετήσεων εἶναι ἕνα ρητὸ ἢ ἄρρητο συμβόλαιο. Ἐνῶ ὅμως στὶς νεότερες θεωρίες τὸ κέντρο βάρους ἐντοπίζεται στὸ ζήτημα τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας, ἐδῶ δεσπόζει ἡ ἀναζήτηση μιᾶς ἠθικῆς δέσμευσης. Ὁ Γλαύκων ἀναφέρεται σὲ αὐτὸ τὸ κατὰ κάποιον τρόπο ὑβριδικὸ κοινωνικὸ συμβόλαιο γιὰ νὰ δείξει (στὸ πλαίσιο πάντοτε τῆς ἰδιότυπης συνηγορίας του ὑπὲρ τῶν ἀπόψεων τοῦ Θρασύμαχου) τὸν συμβατικὸ χαρακτήρα τοῦ δικαίου καὶ τὴν τεχνητὴ βία ποὺ ἀσκοῦν οἱ νόμοι στὴν ἀνθρώπινη φύση.

359a 4. **νόμιμόν τε καὶ δίκαιον**. Ἡ οὐσία τῆς δικαιοσύνης, γράφει ὁ G. J. Boter [1986], σ. 269, εἶναι *ἰσότης* καὶ τὴν ἰσότητα αὐτὴ τὴν ἐγγυῶνται οἱ νόμοι, οἱ ὁποῖοι ἀφενὸς ἀπαγορεύουν στὸ ἄτομο νὰ ἀδικεῖ καὶ ἀφετέρου τοῦ ὑπόσχονται ὅτι ἂν ἀδικηθεῖ αὐτοὶ θὰ ἀποκαταστήσουν τὴν ἀδικία ποὺ ὑπέστη. Ἔτσι, τὸ νόμιμον καὶ τὸ δίκαιον ἀποτελοῦν κατουσίαν συνώνυμα (*νόμιμόν τε καὶ δίκαιον*): τὸ *ἴσον* εἶναι τὸ περιεχόμενο τῆς δικαιοσύνης, οἱ νόμοι εἶναι ἡ μορφή της· ἑπομένως, τὸ 'νὰ πράττει κανεὶς δίκαια' καὶ τὸ νὰ 'τηρεῖ τοὺς νόμους' εἶναι ταυτόσημα. Πρβ. Ξενοφῶν, *Ἀπομνημονεύματα* 4, 4, 12: *φημὶ γὰρ ἐγὼ τὸ νόμιμον δίκαιον εἶναι*· Ἀριστοτέλης, *Ἠθικὰ Νικομάχεια* 1129a 33 κἑ.: *ὥστε δῆλον ὅτι καὶ δίκαιος ἔσται ὅ τε νόμιμος καὶ ὁ ἴσος*.

359c 5. **ὃ πᾶσα φύσις ... ἀγαθόν**. Πρβ. τὶς συχνὲς διαπιστώσεις τοῦ Θουκυδίδη γιὰ τὴν τάση τῆς *ἀνθρωπείας φύσεως* νὰ πράττει τὸ κακὸ καὶ νὰ ἐξουσιάζει τοὺς ἄλλους (π.χ. 4, 61, 5· 3, 45, 3· 1, 76, 3) ἀλλὰ καὶ τὸ *Ἑλένης ἐγκώμιον* 6 (DK τ. 2, σ. 290) τοῦ σοφιστῆ Γοργία.

359c 5-6. **νόμῳ δὲ βίᾳ ... τιμήν**. Ἡ ὁρολογία παραπέμπει ἀπευθείας στὴν ἀντίθεση *νόμου-φύσεως* ποὺ δεσπόζει στὴν ἠθικοπολιτικὴ φιλοσοφικὴ συζήτηση κατὰ τὸν 5ο καὶ τὸν 4ο αἰ. Βλ. W. K. C. Guthrie [1969], σ. 55-134. — Ἂν καθένας πράττει δίκαια, θὰ λαμβάνει καθένας αὐτὸ ποὺ πρέπει νὰ λάβει, δηλ. *τὸ ἴσον*· ὅταν κάποιος παίρνει περισσότερα ἀπ' ὅτι πρέπει, κάποιος ἄλλος θὰ πάρει λιγότερα: ἡ πλεονεξία τοῦ ἑνὸς συνεπάγεται τὸ *ἔλαττον ἔχειν* τοῦ ἄλλου, κι ἔτσι ἕνας δίκαιος ἄνθρωπος ποὺ περιορίζεται στὸ *ἴσον* θὰ βγεῖ ζημιωμένος, ὅταν θὰ ἔχει δοσοληψίες μὲ ἕναν ἄδικο ποὺ θὰ προσπαθεῖ νὰ ἐξασφαλίσει γιὰ τὸν ἑαυτό του κάτι ἐπιπλέον. Ἑπομένως, στὴν πράξη δικαιοσύνη σημαίνει ἰσότητα, ἀδικία σημαίνει ἀνισότητα: *πλέον* γιὰ τὸν ἄδικο καὶ *ἔλαττον* γιὰ τὸν δίκαιο (G. J. Boter [1986], σ. 269).

359d 1. **τῷ Γύγου τοῦ Λυδοῦ προγόνῳ**. Πρβ. ὡστόσο 612b 4, τὸν Γύγου *δακτύλιον*. — Οἱ ἀρχαῖοι συγγραφεῖς ποὺ μιλοῦν γι' αὐτὸ τὸ δαχτυλίδι (Κικέρων, Λουκιανός, Φιλόστρατος) τὸ συνδέουν μὲ τὸν ἴδιο τὸν Γύγη καὶ ὄχι, ὅπως συμβαίνει ἐδῶ, μὲ τὸν *πρόγονόν* του, ἐνῶ ὁ Ἡρόδοτος 1, 8-13, στὴ δική του ἐξιστόρηση σχετικὰ μὲ τὸν Γύγη τὸν Λυδὸ καὶ τὸ φόνο τοῦ Κανδαύλη, δὲν κάνει λόγο γιὰ ἕνα τέτοιο δαχτυλίδι. Ἔτσι, ὁ Adam, ad loc., καί, διεξοδικότερα, στὶς σ. 126-7 τοῦ 1ου τόμου (Appendix I), εἰκάζει ὅτι ὁ Γύγης τοῦ περίφημου δαχτυλιδιοῦ δὲν ἦταν ὁ Γύγης ὁ Λυδὸς τοῦ Ἡροδότου ἀλλὰ ἕνας ὁμώνυμος πρόγονός του ποὺ σὲ τοῦτο τὸ χωρίο ὁ Πλάτων παραλείπει νὰ τὸν κατονομάσει, πιθανῶς ἐπειδὴ προϋποθέτει ὅτι οἱ ἀναγνῶστες του γνώριζαν ὅτι ὁ ἐν λόγω πρόγονος τοῦ Λυδοῦ ὀνομαζόταν καὶ αὐτὸς Γύγης.

360c 6. **οὐδεὶς ἑκὼν δίκαιος**. Μὲ αὐτὴ τὴ συμπυκνωμένη διατύπωση τῆς ἄποψης τοῦ Θρασύμαχου καὶ τῶν *μυρίων ἄλλων* (358c 8) ἐκφράζεται κάτι ἐντελῶς ἀντίθετο στὴ θεμελιώδη σωκρατικὴ ἀρχὴ τοῦ *οὐδεὶς ἑκὼν κακός*, τοῦ ὅτι δηλαδὴ κανένας δὲν διαπράττει μὲ τὴ θέλησή του τὸ κακὸ καὶ τὸ ἄδικο.

361a 5 - b 1. **δοτέον οὖν τῷ ... δικαιοσύνην**. Ὁ *τελέως ἄδικος* εἶναι αὐτὸς ποὺ ξέρει νὰ

κρύβει τὴν ἀδικία του πίσω ἀπὸ ἕνα πέπλο δικαιοσύνης. Οἱ σειρὲς αὐτὲς θυμίζουν συμβουλὲς τοῦ Μακιαβέλλι: Ἕνας ἡγεμόνας δὲν χρειάζεται νά 'χει ὅλες τὶς ἀρετές, εἶναι ὅμως ἀπόλυτη ἀνάγκη νὰ φαίνεται πὼς τὶς ἔχει, γιατὶ οἱ ἄνθρωποι —ποὺ γενικῶς ἐκτιμοῦν τὴν ἀρετὴ— κρίνουν ἀπὸ τὰ φαινόμενα κι ὄχι ἀπὸ τὰ πράγματα: ὅλοι τους βλέπουν ὅ,τι φαίνεται, λίγοι καταλαβαίνουν τί εἶσαι (*Ὁ ἡγεμόνας*, κεφ. 18).

361b 7. **κατ' Αἰσχύλον**. Στοὺς *Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας* 592 ὁ ἄγγελος κατάσκοπος λέει γιὰ τὸν Ἀμφιάραο ὅτι *οὐ δοκεῖν ἄριστος, ἀλλ' εἶναι θέλει*.

361c 5. **ἀμετάστατος μέχρι θανάτου**. Στὰ λόγια τοῦ Γλαύκωνα ἀπὸ τὸ 360e 1 ἕως τὸ 362c 8 ὑπάρχει κάτι πολὺ συγγενικὸ μὲ τὴν ἀντίθεση ἀνάμεσα στὸ βασίλειο τοῦ Θεοῦ καὶ τὸ βασίλειο τοῦ κόσμου τούτου, μὲ τὴν ὁποία μᾶς ἔχει ἐξοικειώσει ὁ Χριστιανισμός. «Ἡ ἰδέα ὅτι ὅλες οἱ δυνάμεις κι ὅλα τὰ ἐξωτερικὰ ἀγαθὰ ἔχουν πάει ἀπὸ τὴ μιὰ μεριά, κι ὅτι ἀπὸ τὴν ἄλλη στέκεται μονάχη ἡ γυμνὴ ἀρχὴ τῆς δικαιοσύνης εἶναι ἡ ἴδια στὴν ἑλληνικὴ φιλοσοφία καὶ τὴν Καινὴ Διαθήκη», σημειώνει ὁ R. Nettleship [1962], σ. 59.

361d 5. **ὥσπερ ἀνδριάντα**. Σὲ τούτη τὴν πραγματικὰ ἀνάγλυφη παρουσίαση τοῦ δίκαιου καὶ τοῦ ἄδικου ἄνδρα δίνεται τὸ περίγραμμα τοῦ βασικοῦ προβλήματος κάθε πολιτικῆς φιλοσοφίας ποὺ ξεκινάει ἀπὸ τὴν παραδοχὴ ὅτι ὁ ἄνθρωπος κατὰ τὴν ἐπιδίωξη τοῦ ἀτομικοῦ συμφέροντός του εἶναι ἕτοιμος νὰ διαπράξει κάθε κακό, καὶ ὅτι ἑπομένως ἔργο τῆς πρακτικῆς πολιτικῆς εἶναι νὰ ἐπινοήσει καὶ νὰ ἐπιβάλει ἀνθεκτικοὺς θεσμοὺς ποὺ νὰ καθιστοῦν δυνατὴ τὴ συνεργασία καὶ ἀσύμφορη τὴν ἀδικία. Ὁ Γλαύκων ὅμως, ποὺ ἐνδιαφέρεται γιὰ τὴν ἠθικὴ-φιλοσοφικὴ διάσταση τῆς παραβολῆς τοῦ Γύγη, θέλει νὰ ἀκούσει ἀπὸ τὸν Σωκράτη ἕνα ἠθικὸ ἐπιχείρημα τόσο πειστικὸ ποὺ θὰ ἔκανε τὸν Γύγη «νὰ πετάξει μόνος του τὸ δαχτυλίδι ἀπὸ πάνω του!» (W. Kersting, ὅ.π., σ. 62). Κάθε λύση ποὺ παρακάμπτει τὴν ἐσωτερικὴ ἀγαθολογικὴ διάσταση τοῦ προβλήματος καὶ ἑστιάζεται στὴν ἐξωτερικὴ θέσπιση ἀνθεκτικῶν θεσμῶν ἀφήνει τὸν Γλαύκωνα ἀδιάφορο. Ἀξιώνει ἔτσι μιὰ ἐσωτερικὴ στρατηγικὴ προσανατολισμένη στὴ διάπλαση τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς καὶ στὴ διαμόρφωση στάσεων ζωῆς, ἕνα ἐπιχείρημα ποὺ νὰ πείθει ὅτι ἡ στρατηγικὴ τῆς δικαιοσύνης εἶναι πιὸ συμφέρουσα ἀπὸ τὰ ὅποια κέρδη μπορεῖ νὰ ἀποφέρει ἡ ἀδικία. Ἕνα τέτοιο ὅμως ἐπιχείρημα εἶναι δυνατὸν νὰ συγκροτηθεῖ μόνο στὸ ἐπίπεδο ἑνὸς ὑπερκείμενου Λόγου, ὁ ὁποῖος ὁμογενοποιεῖ τὶς ὀρθολογικὲς ἀποτιμήσεις γιὰ τὰ ὀφέλη τῆς ἀδικίας μὲ τὶς ἠθικὲς ἀποτιμήσεις γιὰ τὰ ὀφέλη τῆς δικαιοσύνης καὶ τὶς καθιστᾶ ἀγαθολογικὰ συγκρίσιμες, ὥστε τελικὰ νὰ εἶναι δυνατὸν νὰ σταθμιστεῖ τὸ bonum maximum μιᾶς ζωῆς βασισμένης στὴν ἀδικία μὲ τὸ summum bonum μιᾶς ζωῆς προσανατολισμένης στὴ δικαιοσύνη. Καὶ αὐτὸ ἀκριβῶς θὰ ἐπιχειρηθεῖ ἀργότερα στὴν *Πολιτεία* ἐπάνω στὴ βάση τῆς ἰδέας τοῦ Ἀγαθοῦ (W. Kersting, ὅ.π., σ. 60-2· πρβ. καὶ R. E. Allen [1987], σ. 51-62).

362b 7 κέ. **βαθεῖαν ἄλοκα ... βουλεύματα**. Αἰσχύλος, *Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας* 593-4.

362c 7. **τῷ ἀδίκῳ παρεσκευάσθαι ... δικαίῳ**. Ὁ Γλαύκων ἑστιάζει τὴν ἰδιότυπη «συνη-

γορία» του ὑπὲρ τῆς ἀδικίας στὴ σύγκριση τῶν δύο βίων, στὰ δεινὰ ποὺ ὑφίσταται ὁ δίκαιος καὶ στὰ πλεονεκτήματα ποὺ ἐξασφαλίζει γιὰ τὸν ἑαυτό του ὁ ἄδικος. Ἀλλὰ ἤδη αὐτὸ σημαδεύει τὴν ἔναρξη μιᾶς διεργασίας —ποὺ θὰ ὁλοκληρωθεῖ στὸ 4ο βιβλίο— κατὰ τὴν ὁποία τὸ πρίσμα τῆς ἠθικῆς θεώρησης μετατοπίζεται ἀπὸ τὴν πράξη στὸν πράττοντα: στὴν ἐσωτερικὴ ζωή του, στὴν ψυχὴ καὶ τὴν ἀρετή της.

362d 6. **ἀδελφὸς ἀνδρὶ παρείη**. *ὅτι προτιμητέον τοὺς οἰκείους εἰς βοήθειαν*, ἐξηγεῖ ὁ ἀρχαῖος σχολιαστής, ποὺ ἀνιχνεύει τὴν πηγὴ τῆς παροιμίας στὸ π 97 τῆς *Ὀδύσσειας*.

362e 2. **τοὺς ἐναντίους λόγους**. Σὲ ἀντίθεση μὲ τὸν Γλαύκωνα ὁ ὁποῖος ἀναφέρθηκε ἀπευθείας στὰ πλεονεκτήματα ποὺ ἐξασφαλίζει κανεὶς διαμέσου τῆς ἀδικίας (*κατατείνας ἐρῶ τὸν ἄδικον βίον ἐπαινῶν*, 358d 3-4), ὁ Ἀδείμαντος θὰ ἐπιχειρήσει νὰ ἀνασκευάσει τὰ ἐπιχειρήματα ποὺ συνήθως προβάλλονται ὑπὲρ τῆς δικαιοσύνης. Πρβ. καὶ 367b 1, *σοῦ ἐπιθυμῶν ἀκοῦσαι τἀναντία*.

363a 1 κἑ. **τὰς ἀπ' αὐτῆς εὐδοκιμήσεις** κλπ. Ἡ ἀπαξίωση τῶν *εὐδοκιμήσεων* ποὺ ἀπορρέουν ἀπὸ τὴν ἐπίφαση τῆς δικαιοσύνης προσανατολίζει σιωπηρὰ τὴ συζήτηση σὲ μιὰ ἠθικὴ θεώρηση στραμμένη ἀποκλειστικὰ στὴν ἀποτίμηση τῆς δικαιοσύνης ὡς κατάστασης τῆς ψυχῆς. Ἡ θεώρηση αὐτὴ μένει ἐντελῶς ἀδιάφορη ἀπέναντι στὴ διάσταση τῆς ἐξωτερικῆς καταξίωσης καὶ τῆς κοινωνικῆς ἐπιτυχίας τοῦ πράττοντος: μόνο ἐπάνω σ' αὐτὴ τὴ βάση εἶναι δυνατὸν νὰ ἀποτιμηθεῖ ἡ δικαιοσύνη στὴν καθεαυτότητά της (*αὐτὸ δικαιοσύνην*, a 1).

363b 1-3. **ἄκρας ... καταβεβρίθασι**. Ἡσίοδος, *Ἔργα καὶ ἡμέραι* 233 κἑ.

363b 4 - c 2. **ὥστε τευ ... ἰχθῦς**. *Ὀδύσσεια* τ 109· 111-3.

363c 3. **Μουσαῖος δὲ τούτων ... αὐτοῦ**. Ὁ μυθικὸς ἀοιδὸς Μουσαῖος συνδέεται μὲ τὸν Ὀρφισμό. Μὲ τὴ φράση *καὶ ὁ ὑὸς αὐτοῦ* ἐννοεῖται ἴσως ὁ Εὔμολπος.

364b 2 κἑ. **οἱ περὶ θεῶν τε λόγοι** κλπ. Ὁ Ἀδείμαντος ἐπιμένει στὴν ἐπισήμανση ἀρνητικῶν ἐπενεργειῶν ἀπὸ τὴν περιοχὴ τῆς ψυχῆς, ἡ καταγγελία του ὅμως δὲν ἔχει ὡς στόχο τὴν ἐπίσημη λατρεία τῆς πόλης ἀλλὰ τοὺς δῆθεν σωτῆρες (*ἀγύρται δὲ καὶ μάντεις*, b 5) ποὺ ἐκκολάπτονταν στοὺς κόλπους τοῦ Ὀρφισμοῦ καὶ τῶν Ἐλευσινίων μυστηρίων.

364c 7 κἑ. **τὴν μὲν κακότητα ... ἔθηκαν**. Ἡσίοδος, *Ἔργα καὶ ἡμέραι* 287-9.

364d 6 κἑ. **λιστοὶ δέ τε ... ἁμάρτῃ**. Λόγια τοῦ Φοίνικα στὸν Ἀχιλλέα, ἀπὸ τὴν *Ἰλιάδα* Ι 497 καὶ 499-501. Πρβ. καὶ ὅσα ἔχει πεῖ γιὰ τὶς θυσίες ὁ Κέφαλος, παραπάνω στὸ 1ο βιβλίο.

364e 3. **βίβλων δὲ ὅμαδον**. Ἔνδειξη γιὰ τὴν ὕπαρξη ἐκτενοῦς ὀρφικῆς γραμματείας.

364e 5-6. **ὡς ἄρα λύσεις ... θυσιῶν**. Ὁ ἀγώνας τοῦ Σωκράτη ἐνάντια στὴν ἴδια αὐτὴ «θεολογία» ποὺ διακηρύχνει ὅτι μπορεῖ κανεὶς μὲ ὁρισμένες τελετουργίες νὰ μεταστρέψει τὴ βούληση τῶν θεῶν ὑπῆρξε μιὰ ἀπὸ τὶς αἰτίες ποὺ ὁδήγησαν τὸν φιλόσοφο

στὸ δικαστήριο καὶ τὴ θανατικὴ καταδίκη (*Εὐθύφρων* 6a 6 κἑ.). «Ἄμυνα, βαθιὰ ριζωμένη στὴ μοίρα τοῦ Σωκράτη», σημειώνει ὁ P. Friedländer [1960], σ. 65, «εἶναι ὁ ἀγώνας τοῦ Πλάτωνα κατὰ τῆς παραδοσιακῆς μυθολογίας, ὁ ὁποῖος διαπερνᾶ ὅλη τὴν *Πολιτεία*». Πρβ. καὶ *Νόμοι* 906c 8 κἑ.

365b 3. **πότερον ... ἀναβάς.** frg. 213 Bergk.

365c 1. **ὡς δηλοῦσί μοι οἱ σοφοί.** Σιμωνίδης, frg. 76 Bergk.

365c 4. **σκιαγραφίαν ἀρετῆς περιγραπτέον.** Ὁ Adam, ad loc., παραβάλλει τὸ γενικότερο πνεῦμα τοῦ χωρίου μὲ τὸ εὐαγγελικὸ *ἔρχονται πρὸς ὑμᾶς ἐν ἐνδύμασι προβάτων, ἔσωθεν δέ εἰσιν λύκοι ἅρπαγες, Ματθ.* Ζ' 15.

365c 4-5. **Ἀρχιλόχου ἀλώπεκα.** Κατὰ τὸν Adam, ad loc., ὁ Ἀρχίλοχος ἀπὸ τὴν Πάρο (7ος αἰ. π.Χ.) εἶναι πιθανῶς ὁ ποιητὴς ὁ ὁποῖος στὴν ἑλληνικὴ γραμματεία ἔχει ἀναγάγει τὴν ἀλεποὺ σὲ προσωποποίηση τῆς πονηριᾶς.

365d 3. **συνωμοσίας τε καὶ ἑταιρίας συνάξομεν.** Ὑπαινικτικὴ ἀναφορὰ σὲ καταστάσεις τῆς πολιτικῆς ζωῆς στὴν ἀρχαία Ἀθήνα. Πρβ. Θουκυδίδης 8, 54, *ξυνωμοσίας, αἵπερ ἐτύγχανον πρότερον ἐν τῇ πόλει οὖσαι ἐπὶ δίκαις καὶ ἀρχαῖς*· ἐπίσης *Ἀπολογία* 36b 6-9 καὶ *Θεαίτητος* 137a 7 κἑ.

365d 7. **εἰ μὲν μὴ εἰσίν.** Ἀναφορὰ στὸ *Περὶ τοῦ μὴ ὄντος ἢ περὶ φύσεως* τοῦ Γοργία (DK 82 B 3) καὶ στὸ *Περὶ θεῶν* τοῦ Πρωταγόρα (DK 80 B 4).

365e 4. **θυσίαις τε καὶ εὐχωλαῖς ἀγανῆσιν.** Πρβ. 364d 6 κἑ.

366a 7- b 1. **αἱ τελεταὶ αὖ ... λέγουσι.** Ὁ Wilamowitz [1959], σ. 322, σημ. 3, ἐκφράζει κάποια ἀμηχανία σχετικὰ μὲ αὐτὸ τὸ χωρίο καθὼς εἶναι ἀδύνατο νὰ συνδεθεῖ μὲ κάτι ἐντελῶς συγκεκριμένο: Ὁ γνωστὸς μύθος γιὰ τὸν ἐξαγνισμὸ τῆς Ἀθήνας ἀπὸ τὸν κρήτα προφήτη Ἐπιμενίδη καὶ τὸν ἐξευμενισμὸ τῶν θεῶν διαμέσου θυσιῶν δὲν ἀφορᾶ σὲ λύτρωση ψυχῶν ἀπὸ κόλαση.

366b 1. **θεῶν παῖδες.** Μορφὲς ὅπως ὁ Μουσαῖος καὶ ὁ Ὀρφεύς, οἱ ὁποῖοι λίγο παραπάνω (364e 3-4) χαρακτηρίστηκαν ἀπὸ τὸν Ἀδείμαντο *Σελήνης τε καὶ Μουσῶν ἔκγονοι.*

367b 1. **σοῦ ἐπιθυμῶν ἀκοῦσαι τἀναντία.** Εἶναι φανερὸ ὅτι ὁ Ἀδείμαντος μιλάει ἀπὸ τὰ βάθη τῆς ψυχῆς του. Μὲ τὸν ἀδελφό του Γλαύκωνα ἐκπροσωποῦν τὴν παλιὰ ἀττικὴ *καλοκαγαθίαν* στὴν πιὸ γνήσια ἐκδοχή της καὶ ἐκφράζουν τὴ βαθύτερη ἀγωνία τῆς νέας γενιᾶς, στὴν ὁποία ἀνῆκε καὶ ὁ Πλάτων.

367b 4. **τί ποιοῦσα ἑκατέρα αὐτὴ δι' αὑτήν.** Ἡ ἀποτίμηση τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς ἀδικίας συντελεῖται μὲ βάση τὶς συνέπειές τους: Ἐξετάζονται ὡς δυνάμεις ποὺ πλάθουν ψυχὲς καὶ διαμορφώνουν χαρακτῆρες καὶ στάσεις ζωῆς. Ὡς τέτοιες κλείνουν οἱ ἴδιες μέσα τους τὴν ἀμοιβὴ καὶ τὴν τιμωρία τους ἀνεξάρτητα ἀπὸ κάθε λογῆς κοινωνικὲς συμβάσεις καὶ πρακτικὲς (W. Kersting [1999], σ. 72-5).

367c 5. **ἐπειδὴ οὖν ὡμολόγησας**. Βλ. 358a 4-6.

367d 8 - e 1. **διότι πάντα τὸν βίον ... ἢ τοῦτο.** «Μὲ αὐτὰ τὰ λόγια —τὰ εἰπωμένα μὲ τόση ἔμφαση ἀπὸ τὸν ἀδελφὸ τοῦ Πλάτωνα— τὸ ἐρώτημα γιὰ τὴ δικαιοσύνη καὶ ἡ ἀπάντηση σὲ αὐτό, ἀλλὰ καὶ ἡ *Πολιτεία* συνολικά, θεμελιώνονται ἐπάνω στὴ σωκρατικὴ ὑπόσταση», P. Friedländer [1960], σ. 65.

368a 1. **ὦ παῖδες ἐκείνου τοῦ ἀνδρός.** Κατὰ τὸν Stallbaum καὶ τὸν Adam ὁ Πλάτων ἐννοεῖ ἐδῶ τὸν Θρασύμαχο, τοῦ ὁποίου τὰ ἐπιχειρήματα τόσο εὔγλωττα ἀνανέωσαν ὁ Γλαύκων καὶ ὁ Ἀδείμαντος· ὅμοια χαρακτηρίζεται στὸν *Φίληβο* ὁ Πρώταρχος (*ὦ παῖ 'κείνου τἀνδρός*, 36d 6-7), ὁ ὁποῖος ἀναλαμβάνει ἐκεῖ νὰ ἐκθέσει τὶς ἀπόψεις τοῦ Φιλήβου καὶ νὰ τὶς ὑπερασπιστεῖ. Ὡστόσο πιθανότερο φαίνεται νὰ ἐννοεῖται ἐδῶ ὁ Ἀρίστων, καὶ μὲ τὸ *παῖδες ἐκείνου τοῦ ἀνδρὸς* ἁπλῶς νὰ προετοιμάζεται τὸ ἔδαφος γιὰ τὸ παράθεμα ἀπὸ τὸ ἐλεγειακὸ ποίημα ποὺ θὰ ἀκολουθήσει ἀμέσως, ἄποψη πρὸς τὴν ὁποία κλίνουν οἱ Jowett καὶ Campbell [1894], ad loc., ἀλλὰ καὶ ὁ O. Gigon [1976], σ. 527. Ἂς σημειωθεῖ ἀκόμη ὅτι ὁ Πλάτων, «τηρώντας ἀπαρέγκλιτα τὴν ἀρχή του νὰ μένει ἔξω ἀπὸ τὸ παιγνίδι τῶν διαλόγων του» (Gigon, ὅ.π. σ. 27), δὲν ἀναφέρει ἐδῶ ἀλλὰ οὔτε καὶ πουθενὰ ἀλλοῦ στὴν *Πολιτεία* ὅτι πρόκειται γιὰ τοὺς δικούς του ἀδελφούς.

368a 2. **ὁ Γλαύκωνος ἐραστής**. Κατὰ μία εἰκασία τοῦ Schleiermacher ἴσως πρόκειται γιὰ τὸν Κριτία.

368a 3. **περὶ τὴν Μεγαροῖ μάχην**. Δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ προσδιοριστεῖ μὲ βεβαιότητα σὲ ποιὰ ἀκριβῶς μάχη ἀναφέρεται ὁ Σωκράτης. Κατὰ τὸν Adam ἡ ἀναφορὰ εἶναι «ἴσως στὴ μάχη τοῦ 409 π.Χ.», κατὰ τὸν Taylor [1963], σ. 263, «δύσκολα μπορεῖ νὰ πρόκειται γιὰ κάτι ἄλλο ἀπὸ τὴ μάχη τοῦ 424 π.Χ.», γιὰ τὴν ὁποία μιλάει ὁ Θουκυδίδης 4, 72.

368a 4. *Ἀρίστωνος*. Ὁ πατέρας τοῦ Γλαύκωνα καὶ τοῦ Ἀδείμαντου, ἀλλὰ καὶ τοῦ Πλάτωνα.

368e 2. **ἐγώ σοι, ἔφην, ἐρῶ**. Ὁ Σωκράτης, ποὺ ὣς τώρα ἁπλῶς ὑπέβαλλε ἐρωτήσεις στοὺς συνομιλητές του καὶ ἀνασκεύαζε τὶς ἀπαντήσεις τους, θὰ ἀναλάβει τώρα τὴν ὁδήγηση τῆς συζήτησης κι αὐτὸ θὰ διαρκέσει ἴσαμε τὸ τέλος τοῦ διαλόγου.

368e 3. **καὶ ὅλης πόλεως**. Ὁ Guthrie [1975], σ. 441, ἐπισημαίνει ὅτι ἔχουμε σήμερα τὴν τάση νὰ ἐκλαμβάνουμε τὰ λόγια τοῦ Πλάτωνα ὡσὰν νὰ ἀναφέρονται στὸ σύγχρονο ἐθνικὸ κράτος μὲ τὰ ἑκατομμύρια τῶν κατοίκων λησμονώντας ὅτι ὁ ἀρχαιοελληνικὸς ὅρος '*πόλις*' δηλώνει ἁπλὰ καὶ μόνο ἕναν αὐτόνομο οἰκισμὸ μὲ τὰ περίχωρά του, ποὺ ὁ συνολικὸς πληθυσμός του μετριόταν συνήθως σὲ μερικὲς χιλιάδες ψυχές.

368e 7-8. **Ἴσως τοίνυν πλείων ... καταμαθεῖν**. Μὲ αὐτὸ τὸ τέχνασμα τῆς ἀντικατάστασης τῶν μικρῶν γραμμάτων ἀπὸ ἄλλα μεγαλύτερα θὰ περάσει στὸ διάλογο, σὰν μέσα ἀπὸ μιὰ χαραμάδα, ἡ προβληματικὴ τῆς πολιτικῆς. Ἡ ἰδανικὴ πολιτεία θὰ ἀρχίσει νὰ σχεδιάζεται ἁπλῶς ἐπειδὴ ὁ Σωκράτης καὶ οἱ συνομιλητές του προσδοκοῦν ὅτι στὰ

ἁδρὰ περιγράμματά της (*ἐν τῷ μείζονι*) θὰ γίνει πιὸ εὐδιάκριτο τὸ ζητούμενο: ἡ δικαιοσύνη. Ἡ προσδοκία αὐτὴ εἶναι ἐφικτὴ ἀφοῦ, ὅπως θὰ πεῖ πολὺ ἀργότερα ὁ Σωκράτης, οἱ πολιτεῖες δὲν συγκροτοῦνται ἀπὸ ξύλα καὶ πέτρες ἀλλὰ ἀπὸ τὸ χαρακτήρα τῶν πολιτῶν τους (*ἐκ τῶν ἠθῶν τῶν ἐν ταῖς πόλεσι*, 544e 1)· ἡ «συνείδηση» τῆς πόλης εἶναι ἡ συνείδηση τῶν πολιτῶν, ὅταν αὐτοὶ σκέπτονται καὶ πράττουν ὡς μέλη της. Καὶ ἡ ταύτιση αὐτὴ πατάει γερὰ στὴν ἀρχαία ἑλληνικὴ ἀντίληψη ὅτι πόλη καὶ πολίτες διαπλάθονται ἀμοιβαίως.

369a 5-6. **εἰ γιγνομένην πόλιν ... ἀδικίαν;** Ὁ Πλάτων δὲν θὰ προσπαθήσει νὰ ἀναπλάσει μιὰ ἱστορικὴ ἀνέλιξη («δὲν πρέπει νὰ θεωρήσουμε ὅτι μᾶς μεταφέρει ἐδῶ κάποιες σκέψεις του γιὰ τὶς ἀπαρχὲς τοῦ πολιτισμοῦ», γράφει ὁ A. E. Taylor [1963], σ. 273) ἀλλὰ μιὰ λογικὴ τάξη: τί εἶναι αὐτὸ μέσα στὴν ἀνθρώπινη φύση ποὺ ὠθεῖ στὸ σχηματισμὸ κοινωνίας καὶ ποιά ἡ λογικὴ πορεία ποὺ ἀκολουθεῖ ἡ κοινωνικὴ ἀνέλιξη. Τὸ βασικὸ διανόημα ἐν προκειμένῳ εἶναι ὅτι ἡ ἀρετὴ τῆς πόλης ἀνάγεται σὲ ὁρισμένες σχέσεις τῶν κυριότερων λειτουργικῶν συστατικῶν της. Ἔτσι, μὲ τὸ σχεδίασμα γιὰ τὴ *γιγνομένην πόλιν* θὰ ἐπιχειρηθεῖ ἡ ἐξακρίβωση αὐτῶν τῶν συστατικῶν καὶ ὁ προσδιορισμὸς τῶν ἀμοιβαίων σχέσεών τους ὥστε μὲ αὐτὸ ὡς βάση νὰ ἐπιχειρηθεῖ κατόπιν ἕνας ἀντίστοιχος προσδιορισμὸς στὴν περιοχὴ τῆς ἀτομικῆς συνείδησης.

369c 1 κἑ. **Οὕτω δὴ ἄρα παραλαμβάνων** κἑ. Ὁ Π. Κονδύλης [1984], σ. 39, ὑπενθυμίζει ὁρισμένες παρατηρήσεις τοῦ K. Marx γιὰ τὸν Πλάτωνα, οἱ ὁποῖες προφανῶς ἀναφέρονται σὲ αὐτὴ τὴν ἑνότητα τῆς *Πολιτείας*. Ἔτσι, γιὰ τὸν καταμερισμὸ τῆς ἐργασίας ὁ Marx παρατηρεῖ ὅτι «συντελεῖται ὄχι γιὰ νὰ ἐπιτευχθεῖ συσσώρευση ἢ γιὰ σκοποὺς οἰκονομικῆς ἐπέκτασης στὸ δυναμικὸ πλαίσιο μιᾶς ἐμπορευματικῆς οἰκονομίας, ἀλλὰ ἀφενὸς ἐπειδὴ στοὺς κόλπους μιᾶς κοινότητας, θεωρούμενης ὡς αὐτοτελοῦς ὅλου, ὑπάρχουν πολλαπλὲς ἀνάγκες [*ἐπειδὴ τυγχάνει ἕκαστος ἡμῶν πολλῶν ἐνδεής*, 369b 5κἑ.· πρβ. καὶ *πολλῶν ἐνδεόμενοι*, 369c 2] καὶ ἀφετέρου ἐπειδὴ κάθε ἐργαζόμενος εἶναι μονομερῶς προικισμένος, διαθέτει δηλαδὴ ὁρισμένες μόνο γνώσεις καὶ δεξιότητες ποὺ πρέπει νὰ συμπληρωθοῦν μὲ τὶς γνώσεις καὶ τὶς δεξιότητες τῶν ἄλλων [*φύεται ἕκαστος οὐ πάνυ ὅμοιος ἑκάστῳ, ἀλλὰ διαφέρων τὴν φύσιν, ἄλλος ἐπ' ἄλλου ἔργου πράξει*, 370a 8 κἑ.]».

369c 10. **ποιήσει δὲ αὐτὴν ... χρεία**. Κατὰ τὸν Πλάτωνα τὸ βασικὸ κίνητρο γιὰ τὴ συγκρότηση μιᾶς ἀνθρώπινης κοινωνίας εἶναι καθαρὰ οἰκονομικῆς φύσεως: ἕνα σύστημα οἰκονομικῆς συνεργασίας γιὰ τὴν ἱκανοποίηση ὑλικῶν ἀναγκῶν διαμέσου τοῦ καταμερισμοῦ τῆς ἐργασίας καὶ τῆς ἐξειδίκευσης. «Ὁ ὑλισμὸς στὴν πολιτικὴ θεωρία», σημειώνει ἡ H. Arendt [1958], σ. 251, «δὲν ἔχει μαρξικὴ προέλευση ἀλλὰ εἶναι τόσο παλιὸς ὅσο τουλάχιστον ἡ πλατωνικὴ ἀντίληψη ὅτι ἀρχικὴ πηγὴ τῆς *πόλεως* εἶναι οἱ ἀνάγκες μας καὶ ἡ ἔλλειψη αὐτάρκειας». Ὡς «μαρξιστὴ avant la lettre», προσανατολισμένον ἐπιλεκτικὰ στὴν οἰκονομικὴ μόνον πλευρὰ τοῦ ζωτικῶς ἀναγκαίου, θὰ χαρακτηρίσει τὸν Πλάτωνα καὶ ὁ O. Höffe [1997], σ. 75.

369d 11. **ἀναγκαιοτάτη πόλις**. Ἡ πλατωνικὴ περιγραφὴ ἑστιάζεται ἀποκλειστικὰ σὲ ἀνάγκες βιολογικὲς ποὺ μόνο διαμέσου τῆς ἐργασίας εἶναι δυνατὸν νὰ ἱκανοποιοῦνται. Μιὰ σειρὰ ἄλλες ἀνάγκες ὅπως ἡ ἀνάγκη γιὰ βοήθεια τῶν παιδιῶν, τῶν ἀρρώστων, τῶν ἀνήμπορων, ἡ ἐρωτικὴ ἀνάγκη καὶ ἡ διαιώνιση τοῦ εἴδους, ψυχολογικὲς καὶ κοινωνικὲς ἀνάγκες ὅπως ἡ ἀναγνώριση καὶ ἡ ἐκτίμηση, ἡ φιλία ἢ ἡ ἀνάγκη γιὰ μόρφωση δὲν φαίνεται νὰ παίζουν κάποιο ρόλο στὴ συγκρότηση αὐτῆς τῆς *ἀναγκαιοτάτης* πόλεως, παρατηρεῖ ὁ O. Höffe [1997], σ. 75.

370a 5. **οὕτω ῥᾷον ἢ 'κείνως**. Τὸ *οὕτω* ἀναφέρεται στὸ περισσότερο εὔλογο καὶ ὡς ἐκ τούτου ψυχολογικὰ πλησιέστερο, ἂν καὶ συντακτικὰ πιὸ ἀπομακρυσμένο, σκέλος τῆς διάζευξης.

370b 5. **ὅταν εἷς μίαν** [sc. *τέχνην ἐργάζεται*]. Ὅπως θὰ φανεῖ στὴ συνέχεια, αὐτὴ ἡ φαινομενικὰ ἁπλὴ καὶ σχεδὸν αὐτονόητη ρύθμιση τοῦ καταμερισμοῦ τῆς ἐργασίας θὰ ἀποτελέσει τὴ βασικὴ ἀρχὴ στὴν ὁποία θὰ στηριχτεῖ ὅλο τὸ οἰκοδόμημα τῆς *Πολιτείας*. Τὸ ὅτι εἰσάγεται ἐδῶ ἔτσι ἁπλὰ στὰ συμφραζόμενα τῆς πρώτης, στοιχειωδέστατης, κοινωνικῆς ὀργάνωσης δείχνει ὅτι γιὰ τὸν Πλάτωνα ἀποτελεῖ μιὰ ἀποφασιστικῆς σημασίας ἀρχὴ ἡ ὁποία ἀνταποκρίνεται στὴ βαθύτερη φυσικὴ τάξη τῶν πραγμάτων κι ὄχι κάποια συμβατικὴ καὶ ἐν τῶν ἐνόντων διευθέτηση. — Ὁ Κ. Ψυχοπαίδης [1999], σ. 17, σημειώνει ὅτι στὴν ἀρχὴ τοῦ καταμερισμοῦ τῆς ἐργασίας ἐπαναθεμελιώνει τὴν κοινωνικὴ ἐπιστήμη ἡ νεωτερικὴ σκέψη ἀπὸ τὸν A. Smith κι ἔπειτα.

370e 5. **αὐτὴν τὴν πόλιν**. Δηλαδὴ τὴν πόλη σὲ ἀντιδιαστολὴ πρὸς τοὺς κατοίκους της.

370e 5-7. **κατοικίσαι γε αὐτὴν ... ἀδύνατον**. Πάντως στοὺς *Νόμους* 704a - 705b ὁ Πλάτων θὰ προσπαθήσει νὰ ἐξασφαλίσει γιὰ τὸ κράτος αὐτὸ τὸ πλεονέκτημα, σημειώνει ὁ Adam, ad loc· πρβ. καὶ Ἀριστοτέλης, *Πολιτικὰ* 1326b 26 κἑ.

370e 9-10. **οἱ ἐξ ἄλλης πόλεως ... δεῖται**. Τὸ ἴδιο οἰκονομικὸ κίνητρο ποὺ διαμορφώνει ἐσωτερικὰ τὴν κοινότητα τῶν πολιτῶν τὴν ὠθεῖ ἐπίσης στὴ σύναψη οἰκονομικῶν σχέσεων μὲ ἄλλες κοινότητες, παρατηρεῖ ὁ W. Kersting [1999], σ. 84.

371c 6-7. **ἐν ταῖς ὀρθῶς οἰκουμέναις πόλεσι**. Ὁ Πλάτων δὲν χάνει εὔκολα ἀπὸ τὰ μάτια του τὴν κρουστὴ πραγματικότητα τοῦ αἰσθητοῦ κόσμου.

371c 7-8. **οἱ ἀσθενέστατοι τὰ σώματα**. Ἡ μόνη διάκριση σχετικὰ μὲ τὴν ἐπαγγελματικὴ καταλληλότητα τῶν κατοίκων τῆς *πρώτης πόλεως* εἶναι τελικὰ αὐτὴ ἀνάμεσα σὲ ἐκείνους ποὺ μποροῦν νὰ ἀσκήσουν ἕνα χειρωνακτικὸ ἐπάγγελμα καὶ σὲ ἐκείνους ποὺ ὄντας ἀδύναμοι καὶ *ἀχρεῖοί τι ἄλλο ἔργον πράττειν* θὰ ἀπασχοληθοῦν στὸ ἐμπόριο.

371c 8 - d 3. **αὐτοῦ δεῖ μένοντας ... πρίασθαι**. Παραπέμποντας ὁ Π. Κονδύλης [1984], σ. 40, στὰ *Grundrisse der Kritik der politischen Ökonomie* ἀναφέρεται στὴν παρατήρηση τοῦ K. Marx ὅτι ὁ Πλάτων θέλει νὰ περιορίσει τὸ χρῆμα στὸ ρόλο τοῦ ἁπλοῦ ἐπιβοηθητικοῦ μέσου τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν προϊόντων δεδομένου ὅτι ἀπὸ τὴ σκοπιὰ τῆς

κλειστῆς οἰκονομίας (ἀπὸ τὴν ὁποία, ὅπως ὅλοι οἱ κλασικοὶ συγγραφεῖς μηδὲ τοῦ Ἀριστοτέλη ἐξαιρουμένου, κρίνει τὴν οἰκονομικὴ λειτουργία τοῦ χρήματος) ὁ ἀληθινὸς πλοῦτος δὲν μπορεῖ νὰ συνίσταται παρὰ σὲ φυσικὰ ἀγαθὰ καὶ/ἢ σὲ ἀξίες χρήσης.

371e 12-13. **ποῦ οὖν ἂν ... ἐσκέμμεθα;** Ἤδη σὲ αὐτὸ τὸ ἀρχικὸ πολιτειακὸ σχεδίασμα ὁ Πλάτων φροντίζει νὰ ἀποθέσει τὰ φύτρα ὁρισμένων θεμελιωδῶν ἀρχῶν οἱ ὁποῖες στὴ συνέχεια θὰ ἐπανέρχονται σὲ ἀνώτερο κάθε φορὰ ἐπίπεδο γιὰ νὰ ἀπαρτίσουν τελικὰ τὴ δέσμη τῶν δεδομένων στὰ ὁποῖα θὰ στηριχθεῖ ὁ προσδιορισμὸς τῆς οὐσίας τῆς δικαιοσύνης. Εἶναι ἰδιαίτερα ἀξιοπρόσεκτο ὅτι ἀνιχνεύουμε ἐδῶ —σὲ μιὰ πολὺ πρώιμη μορφὴ καὶ σὲ στενὴ συνάφεια μὲ τὴ διαφοροποίηση τῆς φυσικῆς καταλληλότητας τῶν ἀτόμων— τὴ θεμελιώδη ἀρχὴ τοῦ 'νὰ πράττει καθένας τὰ δικά του' (*ὅταν εἷς μίαν* [sc. *τέχνην ἐργάζεται*], 370b 5· *ὅταν εἷς ἓν κατὰ φύσιν πράττῃ*, 370c 4-5). Ἡ σπουδαιότητα τέτοιων ἀναφορῶν σὲ αὐτὸ τὸ ἀρχικὸ στάδιο τῆς πολιτειακῆς συγκρότησης γίνεται προφανὴς ἂν ἀναλογιστοῦμε ὅτι πολὺ ἀργότερα στὸ διάλογο ἡ ἀρχὴ τῆς δικαιοσύνης θὰ ταυτιστεῖ μὲ τὸν αὐτοπεριορισμὸ τόσο κάθε κοινωνικῆς τάξης ὅσο καὶ κάθε μέρους τῆς ψυχῆς στὴν ἐκπλήρωση τοῦ ἰδιαίτερου ρόλου τους. Διαπιστώνουμε ἔτσι ὅτι ὁ πλατωνικὸς λόγος λειτουργεῖ ἐδῶ κρυπτογραμματικὰ καὶ σὲ μιὰν ἄλλη κλίμακα. Βλ. καὶ τὴν ἀμέσως ἑπόμενη σημείωση.

372a 1-2. **εἰ μή που ... ἀλλήλους**. Στὸ βαθμὸ ποὺ εἶναι δυνατὸν νὰ ἀνιχνευθεῖ κάποιας μορφῆς δικαιοσύνη σὲ ἕνα τόσο ὑποτυπῶδες πολιτειακὸ σχῆμα, αὐτὴ θὰ ταυτίζεται μὲ τὴν ἐκτέλεση ἀπὸ μέρους καθεμιᾶς ἐπαγγελματικῆς ὁμάδας τοῦ ἔργου ποὺ προσιδιάζει σὲ αὐτήν. Τοῦτο ἀποτελεῖ τὴν πρώτη ἄποψη περὶ δικαιοσύνης ποὺ διατυπώνεται στὴν *Πολιτεία*· γιὰ τὴ δεύτερη βλ. 432b 7 κέ. καὶ 441d 8 κέ.· γιὰ τὴν τρίτη, τὴ μεταφυσική, βλ. 504b 1 κέ. (Adam, ad loc.).

372b 5. **ἐπὶ στιβάδων ἐστρωμένων**. Ἡ *στιβὰς* εἶναι 'ὑπόστρωμα ἀπὸ ἄχυρα ἢ βοῦρλα'. Ὅπως σημειώνει ὁ Adam, ad loc., αὐτὸ ποὺ τονίζεται ἐδῶ εἶναι ὅτι οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ ξαπλώνουν ἐπάνω σὲ κάτι φυσικὸ καὶ ὄχι σὲ κάτι κατασκευασμένο.

372c 2-4. **καὶ ὄψον ἕξουσιν**. Ἡ προσθήκη τοῦ *ὄψου* (ποὺ ἐδῶ σημαίνει 'ὁτιδήποτε τρώγεται μὲ τὸ ψωμὶ ἢ μὲ τὴν τροφὴ ὡς προσφάγι') στὴν περιγραφὴ τῆς διατροφῆς δὲν σημαδεύει τὸ πέρασμα ἀπὸ τὴν *πρώτην πόλιν* στὴν *τρυφῶσαν*, ἀφοῦ στὸ 8ο βιβλίο, 559b 1 καὶ b 6, ὁ Πλάτων θὰ συμπεριλάβει καὶ τὸν *ὄψον* στὴν ἀπαραίτητη γιὰ τὴν καλὴ ὑγεία διατροφή· τὴν *τρυφῶσαν* ἢ *φλεγμαίνουσαν* πόλη ὁ Πλάτων θὰ ἀρχίσει νὰ τὴν περιγράφει στὸ 372e 2 κέ.

372d 4. **ὑῶν πόλιν**. Ἡ ἀρχικὴ πόλη ποὺ περιέγραψε μόλις πρωτύτερα ὁ Σωκράτης, ἡ *ἀληθινή*, ὅπως θὰ τὴν χαρακτηρίσει ἀμέσως παρακάτω (372e 6), εἶναι ἕνα πρόπλασμα τῆς ἰδανικῆς πολιτείας καὶ ἐξεικονίζει ὣς ἕνα βαθμὸ τὴ ζωὴ τῶν κατώτερων στρωμάτων της, τῶν *δημιουργῶν*. Ὅταν κάπως ἄκομψα ὁ Γλαύκων τὴν χαρακτηρίζει «πόλη γουρουνιῶν», τὴν ἀποκαλεῖ ἔτσι «ἀπὸ τὴ σκοπιὰ τῆς διάθεσης γιὰ ἀπόλαυση, ἡ ὁποία

ἀπὸ τὴν ὑγιὴ πόλη θὰ ὁδηγήσει σὲ μιὰ πόλη *φλεγμαίνουσαν*», σημειώνει ὁ P. Friedländer [1960], σ. 74.

372e 2-3. **οὐ πόλιν, ὡς ... τρυφῶσαν**. Μὲ ἐξαίρεση τὴν ἄποψη ὅτι ἡ κοινωνία ριζώνει στὶς ὑλικὲς ἀνάγκες τοῦ ἀνθρώπου καὶ ὅτι ἡ μετάβαση ἀπὸ τὴν *ὑγιῆ* πόλη στὴν *τρυφῶσαν* ἀποτελεῖ φαινόμενο ἐκφυλιστικό, ὁ ἐπιτροχάδην καὶ σχηματικὸς τρόπος τῆς πλατωνικῆς προσέγγισης δὲν ἐπιτρέπει τὴ συναγωγὴ οὐσιωδῶν συμπερασμάτων γιὰ τὰ δύο πρῶτα στάδια τῆς κοινωνικῆς ἐξέλιξης.

373a 1. **ταῦτα γὰρ δή ... ἐξαρκέσει**. Αὐτὸ ἀπὸ τὸ ὁποῖο κυρίως σημαδεύεται ἡ μετάβαση ἀπὸ τὴν ὑγιὴ πόλη στὴ φλεγμαίνουσα καὶ στὶς ἀνέσεις τῆς πολιτισμένης ζωῆς εἶναι ἡ διόγκωση τῶν ἐπιθυμιῶν, ποὺ κατὰ τὸν Πλάτωνα ἀποτελεῖ φαινόμενο ἐκφυλιστικὸ καὶ ὁδηγεῖ τελικὰ στὸν ἀφανισμό. «Ὅλα τὰ μοτίβα τῶν κατοπινῶν θεωριῶν περὶ παρακμῆς εἶναι ἤδη ἐνεργὰ ἐδῶ», παρατηρεῖ ὁ W. Kersting [1999], σ. 86.

373b 5. **οἵ τε θηρευταὶ ... μιμηταί**. Στὴν κοινωνικὴ παθολογία τῆς φλεγμαίνουσας πόλης ἐντάσσεται καὶ ἡ ἐμφάνιση τῶν κάθε λογῆς θεραπόντων τῆς καλλιτεχνίας ποὺ ἐδῶ ὁ Πλάτων τὴν παράγει συλλήβδην ἀπὸ τὴ χαρὰ τὴν ὁποία προκαλεῖ ἡ *μίμησις*· πρβ. ἐπίσης τὸ *εἰκάζειν* στὸ 377e 1-3, ὡς κοινὸ ἔργο τῶν ζωγράφων καὶ τῶν ποιητῶν.

373b 6. **πολλοὶ δὲ οἱ περὶ μουσικήν**. Ὁ K. Reinhardt [1912], σ. 504, ἔχει ἐπισημάνει τὴ στενὴ συνάφεια μὲ ἕνα ἀπόσπασμα τοῦ Δημόκριτου ἀντλημένο ἀπὸ τὸν Φιλόδημο, *Περὶ μουσικῆς* 36, 29 (= DK 68 B 144), σύμφωνα μὲ τὸ ὁποῖο οἱ ἀπαρχὲς τῆς μουσικῆς τοποθετοῦνται σὲ μιὰ ἐποχὴ ἀρχόμενης περίσσειας (*ἐκ τοῦ περιεῦντος ἤδη γενέσθαι*), κατὰ τὴν ὁποία δὲν χρειαζόταν πιὰ νὰ φροντίζει κανεὶς γιὰ τὰ ἀπαραίτητα (*τἀναγκαῖον*). Ὁ K. Reinhardt χαρακτηρίζει τὸ δημοκρίτειο ἀπόσπασμα «ἀνεκτίμητο», διότι «ἀποτελεῖ συνδετικὸ κρίκο ἀνάμεσα στὶς περιγραφὲς δύο πολιτισμικῶν βαθμίδων», τῶν ἴδιων βαθμίδων τὶς ὁποῖες διακρίνει ἐδῶ ὁ Πλάτων. Ὁ P. Friedländer [1960], σ. 442, θεωρεῖ δυνατὸ νὰ ἔχει μεταφέρει ὁ Πλάτων στὴν *Πολιτεία* τὸ διανόημα τοῦ Δημόκριτου ἢ πάλι νὰ ἀντλοῦν ὁ Πλάτων καὶ ὁ Δημόκριτος ἀπὸ κοινὴ πηγή, ἴσως ἀπὸ τὸν *Ἀρεόπαγον* τοῦ Δάμωνα.

373b 7-8. **ῥαψῳδοί, ὑποκριταί, χορευταί, ἐργολάβοι**. Εἶναι οἱ «ὑπηρέτες τοῦ ποιητῆ» (Adam), οἱ *Διονυσιακοὶ* (ἢ οἱ *περὶ τὸν Διόνυσον*) *τεχνῖται*.

373c 2-3. **παιδαγωγῶν, τιτθῶν, τροφῶν, κομμωτριῶν, κουρέων**. Ἑπομένως, στὴν ὑγιεινὴ πόλη τὰ παιδιὰ τὰ συνόδευαν στὸ δρόμο γιὰ τὸ σχολεῖο οἱ πατέρες τους, τὰ πρόσεχαν καὶ τὰ φρόντιζαν στὸ σπίτι οἱ μητέρες, ποὺ ἐπίσης θήλαζαν τὰ μωρά, ἐνῶ τὰ ἐπαγγέλματα τῶν κομμωτριῶν καὶ τῶν κουρέων θὰ ἦσαν ἐκεῖ ἄγνωστα.

373d 7. **τῆς τῶν πλησίων χώρας ἡμῖν ἀποτμητέον**. Στὸ εὔλογο ἐρώτημα γιατὶ ἡ αὔξηση τῶν ὑλικῶν ἀναγκῶν θὰ ὁδηγοῦσε ἀναπότρεπτα στὴ βίαιη ἀπόσπαση ξένης γῆς κι ὄχι στὴν εἰρηνικὴ λύση τῆς ἵδρυσης κάποιας ἀποικίας ὁ A. E. Taylor [1963], σ. 274, μᾶς

ὑπενθυμίζει ὅτι εἰρηνικοὶ ἐποικισμοὶ ἐλεύθερων ἐκτάσεων δὲν ὑπῆρξαν ποτὲ καὶ ὅτι οἱ ἱδρυτὲς τῶν παλαιῶν πόλεων ποὺ σήμερα τὶς ἀποκαλοῦμε ἑλληνικὲς ἀποικίες εἶχαν ἀποσπάσει ἐδάφη ἀπὸ παλαιότερους κατακτητές· «δὲν ὑπῆρχε Ἀμερικὴ ἢ Αὐστραλία στὴ λεκάνη τῆς Μεσογείου», παρατηρεῖ χαρακτηριστικά. Σημειώνει ἐπίσης ὁ Taylor, ὅ.π., ὅτι ὁ Σωκράτης, γνωρίζοντας καλὰ τοὺς συμπατριῶτες του, ἤξερε πὼς δὲν θὰ περιφέρονταν στὴ θάλασσα σὲ ἀναζήτηση νέας πατρίδας ἐφόσον θὰ εἶχαν τὴ δυνατότητα νὰ ἐπιτεθοῦν στοὺς γείτονές τους. Τὴν περίπτωση τῶν ἑλληνικῶν ἀποικιῶν ποὺ εἶχαν θεμελιωθεῖ λίγες ἑκατονταετίες πρὶν ἀπὸ τὰ χρόνια τοῦ Πλάτωνα θυμίζουν αὐτὰ τὰ χωρία τῆς *Πολιτείας* καὶ στὸν H. Erbse [1976], σ. 172.

373e 6. **ὅτι πολέμου γένεσιν ηὑρήκαμεν**. Εἶναι ἄξιο προσοχῆς ὅτι ὁ Πλάτων ἀνάγει τὰ γενεσιουργὰ αἴτια τοῦ πολέμου στὴν ἀπεριόριστη ἐπιδίωξη τοῦ ὑλικοῦ πλούτου, στὴν ἀνθρώπινη πλεονεξία, τὴν ὁποία θεωρεῖ συστατικὸ τῆς conditio humana, ἕνα ἀνθρωπολογικὸ δεδομένο ποὺ ριζώνει στὸ ἀνθρώπινο σῶμα καὶ τὶς ἐπιθυμίες του· κι ὅταν ὁ ἄνθρωπος δὲν διαθέτει τὰ ὑλικὰ μέσα γιὰ τὴν ἱκανοποίηση καὶ τὴν πλήρωσή τους, ἐπιχειρεῖ νὰ τὰ ἀποσπάσει διὰ τῆς βίας ἀπὸ τοὺς ἄλλους. *Διὰ γὰρ τὴν τῶν χρημάτων κτῆσιν πάντες οἱ πόλεμοι γίγνονται, τὰ δὲ χρήματα ἀναγκαζόμεθα κτᾶσθαι διὰ τὸ σῶμα, δουλεύοντες τῇ τούτου θεραπείᾳ*, διαβάζουμε στὸν *Φαίδωνα* 66c 7 - d 2.

374a 3. **αὐτοὶ οὐχ ἱκανοί;** Ὁ Γλαύκων ἔχει κατὰ νοῦ τὸ ἀθηναϊκὸ πρότυπο τῆς καθολικῆς ὑποχρεωτικῆς στράτευσης τῶν πολιτῶν, ἐνῶ ὁ πλατωνικὸς Σωκράτης ἀξιώνει μιὰ ἰδιαίτερη τάξη πολεμιστῶν, δηλαδὴ οὐσιαστικὰ ἕναν ἐπαγγελματικὸ στρατό. «Μὲ αὐτὸ προαναγγέλλεται ἡ ἰδέα τοῦ ἐπαγγελματικοῦ στρατοῦ τῶν ἑλληνιστικῶν χρόνων», παρατηρεῖ ὁ W. Jaeger [1959], σ. 282, ὁ ὁποῖος σημειώνει ἐπίσης ὅτι πρὸς αὐτὴ τὴν κατεύθυνση εἶχαν κιόλας γίνει ἀποφασιστικὰ βήματα καὶ εἶχαν ἤδη διατυπωθεῖ ἀντιρρήσεις (ἀπὸ τὸν Ἰσοκράτη, *Περὶ εἰρήνης* 44-48 καὶ τὸν Δημοσθένη, *Α' Φιλιππικὸς* 20, 40 κἄ.).

374a 5. **ὡμολογοῦμεν δέ που**. Στὸ 369e 2 κέ.

374b 6. **διεκωλύομεν**. Ὅπως παρατηρεῖ ἡ J. Annas [1981], σ. 79, εἶναι ἡ πρώτη μνεία ἐξαναγκασμοῦ στὸ πλατωνικὸ κράτος· ἐξαναγκασμοῦ ποὺ φαίνεται νὰ στηρίζεται στὴ σιωπηρὴ παραδοχὴ πὼς ἡ βεβαιότητα ὅτι τὸ κοινὸ καλὸ θὰ προαγόταν, ἂν οἱ πολίτες ἔπρατταν κάτι, νομιμοποιεῖ τὸν ἐξαναγκασμό τους νὰ τὸ πράξουν.

374d 8. **τὸ τῶν φυλάκων ἔργον**. Εἶναι ἡ πρώτη ἀναφορὰ σὲ *φύλακες* μὲ τὴν τεχνικὴ σημασία ποὺ ἔχει ὁ ὅρος στὴν *Πολιτεία*. Ὅπως παρατηρεῖ ὁ Adam, ad loc., εἶναι σημαντικὸ νὰ ἔχουμε κατὰ νοῦ ὅτι ὁ ὅρος δὲν δηλώνει μόνο τοὺς στρατιῶτες ἀλλὰ καὶ τοὺς κυβερνῆτες· ὅταν θὰ καταστεῖ ἀναγκαῖο νὰ γίνει ἡ διάκριση τῶν δύο αὐτῶν τάξεων (στὸ 414b 7) οἱ πρῶτοι θὰ ἀποκληθοῦν *ἐπίκουροι* καὶ οἱ δεύτεροι *φύλακες παντελεῖς* ἢ *τέλεοι φύλακες* (στὸ 428d 7) ἤ, ἐπίσης, *ἄρχοντες* (ἤδη ἀπὸ τὸ 412c 2).

375a 11. **θυμοειδής**. Ὁ ὅρος εἶναι δανεισμένος ἀπὸ τὴν ἰατρική· τὸν χρησιμοποιεῖ ὁ

Ἱπποκράτης, *Περὶ ἀέρων, ὑδάτων, τόπων* c. 16, γιὰ νὰ δηλώσει τὸ χαρακτηριστικὸ γνώρισμα ὁρισμένων φυλῶν στὶς ὁποῖες τὸ θάρρος καὶ ἡ ζωτικότητα ἦσαν ἰσχυρότερα διαμορφωμένα ἀπ' ὅτι ἡ νοητικὴ δύναμή τους.

375c 2. **πρὸς δὲ τοὺς πολεμίους χαλεπούς**. Ἐπιστρέφοντας ὁ Σωκράτης σὲ ἀντιλήψεις τῆς παραδοσιακῆς ἑλληνικῆς ἠθικῆς ἀκυρώνει ἐν μέρει ἐδῶ ἕνα συμπέρασμα τῆς συζήτησής του μὲ τὸν Πολέμαρχο στὸ 1ο βιβλίο (*οὐκ ἄρα τοῦ δικαίου βλάπτειν ἔργον, οὔτε φίλον οὔτ' ἄλλον οὐδένα*, 335d 11-12) καὶ προσδοκᾶ ἀπὸ τοὺς φύλακες τῆς πόλης ὅτι, ἐνῶ στοὺς συμπολίτες τους θὰ φέρονται μὲ ἤπιο τρόπο, ἀπέναντι στοὺς ἐχθροὺς θὰ εἶναι σκληροί. Τὴν περιγραφὴ αὐτὴ τῶν φυλάκων ἀπορρίπτει ὁ Ἀριστοτέλης στὰ *Πολιτικὰ* 1328a 8, ὑποστηρίζοντας ὅτι *οὐ καλῶς ἔχει λέγειν χαλεποὺς εἶναι πρὸς τοὺς ἀγνῶτας*. Βλ. καὶ τὴ σημείωση στὸ 335d 11-12.

375c 3-4. **εἰ δὲ μή ... δράσαντες**. Ἡ ἀναφορὰ αὐτὴ σὲ κινδύνους ποὺ ἐνδεχομένως θὰ ἀπέρρεαν γιὰ τοὺς πολίτες ἀπὸ τὴν ἐξειδίκευση τοῦ στρατιωτικοῦ ἐπαγγέλματος πρέπει νὰ σχετίζεται καὶ μὲ ἐμπειρίες ἀπὸ τὴ ραγδαία ἀνάπτυξη τῶν μισθοφορικῶν στρατῶν κατὰ τὸν 4ο αἰ. π.Χ., ὅταν γραφόταν ἡ *Πολιτεία*.

375c 7-8. **ἐναντία γάρ που ... φύσις**. Ὅπως θὰ φανεῖ καὶ παρακάτω στὴν *Πολιτεία*, 410b 5 κέ. καὶ 503c 2 κέ., ἡ ἀντίθεση αὐτὴ (*θυμοειδεῖ-πρᾳεῖα*) ἀποτελεῖ θεμελιῶδες ἀνθρωπολογικὸ δεδομένο. Πρβ. καὶ *Πολιτικὸς* 306c 7 κέ., ἐπίσης *Θεαίτητος* 144a 1 - b 7.

375d 4-5. **ἧς γὰρ προυθέμεθα εἰκόνος**. Ἡ σύγκριση *σκύλακος-φύλακος* εἶναι ὡς ἕνα βαθμὸ εἰρωνικὴ («Ἐλπίζω πὼς δὲν εἶναι ἀπαραίτητο νὰ ὑπενθυμίσω ὅτι ὁ Πλάτων εἶχε αἴσθηση τοῦ χιοῦμορ», σημειώνει σχετικὰ ὁ Guthrie [1975], σ. 450). Ὁ ἴδιος ὁ Πλάτων τὴν χαρακτηρίζει ἐδῶ ὡς *εἰκόνα*, δηλαδὴ ὡς μιὰ ἐξεικόνιση ποὺ διευκολύνει τὴν πρώτη, πρόχειρη, προσέγγιση ὁρισμένων πραγμάτων τὰ ὁποῖα στὴ συνέχεια θὰ θεμελιωθοῦν θεωρητικά.

375e 1 κέ. **Οἶσθα γάρ που...** Ἡ καλύτερη ἴσως ἑρμηνευτικὴ προσέγγιση στὴν ἑνότητα ἀπὸ τὸ 375e 1 κέ. παραμένει αὐτὴ τοῦ Nettleship [1962], σ. 75. Ὑπάρχει ἀκόμη καὶ στὰ ζῶα, παρατηρεῖ, κάτι ποὺ τὰ ἕλκει πρὸς ἐκεῖνο ποὺ τὸ γνωρίζουν καὶ τοὺς εἶναι οἰκεῖο, κι αὐτὸ τὸ κάτι ἀποτελεῖ μιὰ ὑποτυπώδη μορφὴ τοῦ φιλοσοφικοῦ στοιχείου, δυνάμει τοῦ ὁποίου ὁ ἄνθρωπος αἰσθάνεται ἕλξη γιὰ καθετὶ τὸ ὁποῖο ἀναγνωρίζει ὡς συγγενικὸ καὶ οἰκεῖο μὲ αὐτόν. Τὸ πραγματικὸ νόημα τῆς ἑνότητας αὐτῆς, συνεχίζει ὁ ἄγγλος πλατωνιστής, θὰ φανεῖ στὸ 3ο βιβλίο, ὅπου ὁ Πλάτων θεωρεῖ τὴν ἀγάπη τῆς ψυχῆς γιὰ τὸ Ὡραῖο ὡς ἕνα εἶδος ἀναγνώρισης ἀπὸ μέρους της ἐκείνου ποὺ τῆς εἶναι συγγενικὸ στὸν αἰσθητὸ κόσμο ποὺ τὴν περιβάλλει: ἡ ψυχὴ *ἀσπάζεται* ὅ,τι εἶναι ὄμορφο ἐπειδὴ τὸ αἰσθάνεται κάπως οἰκεῖο σὲ αὐτήν· ἐπίσης στὸ 6ο βιβλίο ἡ ἐπιθυμία γιὰ γνώση καὶ ἀλήθεια παρουσιάζεται ὡς ἡ ἐπιθυμία τῆς ψυχῆς νὰ ἑνωθεῖ μὲ ὅ,τι τῆς εἶναι συγγενικό.

376b 1. **ὡς ἀληθῶς φιλόσοφον**. Ὁ Πλάτων παίζει ἐδῶ μὲ τὴ λέξη ποὺ θὰ χρησιμοποιήσει ἀργότερα ὡς τεχνικὸ ὅρο γιὰ τοὺς φιλοσόφους-ἄρχοντες τῆς ἰδανικῆς πολιτείας

του, καθώς, ὅπως ὑποδηλώνεται μὲ τὸ *ὡς ἀληθῶς*, ἐδῶ τὴν χρησιμοποιεῖ μὲ τὴν ἐτυμολογικὴ σημασία της: ὡς τὴν 'ἀγάπη γιὰ τὴ γνώση'.

376c 1-2. **φύσει φιλόσοφον καὶ ... εἶναι;** Ὁ Κ. Ψυχοπαίδης [1999], σ. 21, εἰκάζει ὅτι «ίσως θα έπρεπε να αναζητηθούν εδώ οι ρίζες του μοντέλου παραγωγής του φιλοσόφου στην ανάλυση του A. Smith στον *Πλούτο των εθνών*»· ὁ Ψυχοπαίδης (ὅ.π., σ. 120) παραπέμπει σχετικὰ στὶς σ. 29 καὶ 30 τοῦ *Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations*, Liberty Classics, Indianapolis 1981.

376c 7-8. **θρέψονται δὲ δὴ ... τρόπον;** Ἐδῶ ἀρχίζει ἡ συζήτηση γιὰ τὴν παιδεία τῶν φυλάκων βάσει ἑνὸς θεσμοθετημένου ἐκπαιδευτικοῦ συστήματος, μιὰ ἰδέα ποὺ ὁ W. Jaeger [1959], τ. 2, σ. 284, τὴν χαρακτηρίζει «ἐπαναστατικὸ νεωτερισμὸ μὲ ἀνυπολόγιστες ἱστορικὲς συνέπειες». Σὲ αὐτὸν ἀνάγεται τελικὰ ἡ ἀξίωση τοῦ νεότερου κράτους, ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ Διαφωτισμοῦ καὶ τῆς Ἀπολυταρχίας, νὰ ρυθμίζει κατὰ τὸ δοκοῦν τὴν ἐκπαίδευση τῶν πολιτῶν του. Βεβαίως, παρατηρεῖ ὁ Jaeger, στὴν Ἑλλάδα καὶ στὴν Ἀθηναϊκὴ δημοκρατία τὸ πνεῦμα τοῦ πολιτεύματος ἐπιδροῦσε καθοριστικὰ στὴν ἀγωγὴ τῶν πολιτῶν, ὡστόσο ἀγωγὴ διαμέσου τοῦ κράτους καὶ τῶν ὑπηρεσιῶν του ὑπῆρχε, σύμφωνα μὲ τὴ μαρτυρία τοῦ Ἀριστοτέλη, μόνο στὴ Σπάρτη (*Ἠθικὰ Νικομάχεια* 1180a 24, *ἐν μόνῃ δὲ τῇ Λακεδαιμονίων πόλει μετ' ὀλίγων ὁ νομοθέτης ἐπιμέλειαν δοκεῖ πεποιῆσθαι τροφῆς τε καὶ ἐπιτηδευμάτων*), καὶ ἡ ἀριστοτελικὴ ἀναφορὰ σὲ αὐτὸ τὸ παράδειγμα δείχνει καθαρὰ πὼς ὅταν ὁ Ἀριστοτέλης καὶ ὁ Πλάτων πρόβαλλαν τὸ αἴτημα τῆς κρατικῆς παιδείας εἶχαν συνειδητὰ στραμμένο τὸ βλέμμα τους στὸ Σπαρτιατικὸ πρότυπο.

376e 2. **τίς οὖν ἡ παιδεία;** Τὸ νόημα τῆς ἐρώτησης εἶναι ποιό εἶδος παιδείας θὰ διαπλάσει τοὺς ἀνθρώπους ποὺ διαθέτουν τὸν κατάλληλο φυσικὸ προικισμὸ (ὅπως αὐτὸς συγκεφαλαιώνεται στὸ 376c 4-5) σὲ πραγματικοὺς φύλακες τῆς πόλης. Γιὰ τὴν κατανόηση τῶν ρυθμίσεων τοῦ προκαταρκτικοῦ ἐκπαιδευτικοῦ συστήματος ποὺ ἐκτίθεται στὸ 2ο καὶ στὸ 3ο βιβλίο τῆς *Πολιτείας*, ὁ Adam, ad loc., ἐπισημαίνει, πρῶτον, ὅτι παιδευτικὸς στόχος αὐτοῦ τοῦ συστήματος εἶναι ἡ ἄσκηση τοῦ χαρακτήρα μᾶλλον παρὰ τῆς νοητικῆς δύναμης καί, δεύτερον, ὅτι ἀποτελεῖ ἕνα curriculum τὸ ὁποῖο ἀφορᾶ σὲ ὅλους τοὺς φύλακες. Ἀπεναντίας, τὸ ἀνώτερο ἐκπαιδευτικὸ σχῆμα ποὺ θὰ ἐκτεθεῖ στὸ 7ο βιβλίο ἀπευθύνεται ἀποκλειστικὰ στοὺς φύλακες ποὺ προορίζονται νὰ ἀναλάβουν κυβερνητικὸ ἀξίωμα, καὶ ἔχει ὡς στόχο τὴν καλλιέργεια τῶν πνευματικῶν δυνάμεών τους μᾶλλον παρὰ τῆς βούλησης.

376e 2-3. **ἢ χαλεπὸν εὑρεῖν ... ηὑρημένης.** Ὁ Πλάτων ἔχει συνείδηση ὅτι εἶναι κληρονόμος μιᾶς μακρᾶς παιδευτικῆς παράδοσης. Θὰ βασιστεῖ, ἔτσι, στὸ ὑπάρχον σύστημα ἀγωγῆς (ποὺ συνίστατο στὴ διδασκαλία τῆς ἀνάγνωσης καὶ τῆς γραφῆς, σὲ στοιχεῖα ἀριθμητικῆς καὶ γεωμετρίας, στὴ λογοτεχνία, τὸ τραγούδι, τὸ χορό, τὴ γυμναστική) καὶ θὰ τὸ τροποποιήσει ἀφαιρώντας ἀπὸ αὐτὸ ὅ,τι κατὰ τὴ γνώμη του ἀσκοῦσε βλαβερὴ ἐπίδραση στὴ διάπλαση τοῦ χαρακτήρα.

376e 3-4. **ἔστιν δέ που ... μουσική**. Εἶναι ἡ παραδοσιακὴ ἑλληνικὴ ἄποψη. Ἀργότερα, στὸ 410b 5 κέ., θὰ γίνει φανερὸ ὅτι τόσο ἡ *γυμναστικὴ* ὅσο καὶ ἡ *μουσικὴ* ἀπευθύνονται στὴν ψυχή, καὶ ὅτι μὲ αὐτὲς ἐπιδιώκεται νὰ ἀσκηθεῖ μορφωτικὴ ἐπίδραση στὴν ψυχὴ κυρίως. — Ἡ *μουσικὴ* περιλάμβανε κάθε τέχνη ποὺ τελοῦσε ὑπὸ τὴν προστασία τῶν Μουσῶν: ποίηση, τραγούδι, μουσικὴ μὲ τὴ σημερινὴ —στενότερη— σημασία τοῦ ὅρου, χορό.

376e 9. **λόγους**. Μὲ τὸν ὅρο 'λόγοι' ὑποδηλώνονται ἐδῶ οἱ κάθε λογῆς ἐξιστορήσεις: παραμύθια, παραδόσεις, μύθοι, ἀφηγήσεις σὲ ἔμμετρο ἢ πεζὸ λόγο.

376e 11. **τὸ μὲν ἀληθές, ψεῦδος δ' ἕτερον**. Οἱ λέξεις *ψεῦδος* καὶ *ψευδὴς* δὲν χρησιμοποιοῦνται σὲ αὐτὴ τὴν ἑνότητα μὲ τὴ μειωτικὴ σημασία τῆς 'ψευτιᾶς' ἀλλὰ ὑποδηλώνουν τὸ 'μὴ ἀληθές'. Ἐξεικονίσεις αὐτῆς τῆς ἠθικὰ οὐδέτερης σημασίας ἀποτελοῦν οἱ κάθε λογῆς μύθοι καὶ τὰ παραμύθια ποὺ λέγονται στὰ παιδιὰ καὶ ποὺ ἐνῶ γενικῶς εἶναι κάτι ψευδές, ὡστόσο περιέχουν καὶ κάποια ἀλήθεια, *τοῦτο δέ που ὡς τὸ ὅλον εἰπεῖν ψεῦδος, ἔνι δὲ καὶ ἀληθῆ*, 377a 5-6. Πρέπει νὰ ἔχουμε κατὰ νοῦ ὅτι σὲ ὅλη τὴ συζήτηση αὐτῆς τῆς ἑνότητας τὸ κέντρο βάρους ἐντοπίζεται στὴν ἀξία τοῦ μύθου ὡς μέσου μετάδοσης ἠθικῶν (καὶ θρησκευτικῶν) ἀληθειῶν.

377a 12. **ἀρχὴ παντὸς ἔργου μέγιστον**. Ἀναφορὰ στὴν παροιμιώδη ἔκφραση *ἀρχὴ ἥμισυ παντός*· στοὺς *Νόμους* 789a 8 κέ. ὁ Πλάτων θὰ φθάσει νὰ τοποθετήσει τὴν ἀφετηρία τῆς παιδαγωγικῆς φροντίδας ἤδη στὸ στάδιο τῆς κύησης καὶ νὰ συστήσει στὶς ἔγκυες γυναῖκες εἰδικὲς ἀσκήσεις.

377c 1. **καλὸν** [sc. *μῦθον*]. Ὁ ποιοτικὸς χαρακτηρισμὸς ἀφορᾶ ἀποκλειστικὰ στὴν παιδαγωγικὴ καταλληλότητα τοῦ περιεχομένου τῶν ἀφηγήσεων.

377c 4. **τὰ σώματα ταῖς χερσίν** [sc. *πλάττειν*]. Στοὺς *Νόμους* ὁ Πλάτων θὰ συστήσει στὶς μητέρες νὰ πλάθουν τὰ βρέφη σὰν αὐτὰ νὰ ἦσαν κέρινα, *τὸ γενόμενον δὲ πλάττειν οἷον κήρινον*, 789e 2.

377c 7-8. **Ἐν τοῖς μείζοσιν ... ἐλάττους**. Εἶναι ἡ ἴδια μεθοδολογικὴ ἀρχὴ τῆς μεγέθυνσης ποὺ ὁδήγησε τὸν Σωκράτη καὶ τοὺς συνομιλητές του στὸ ἐγχείρημα τῆς κατασκευῆς μιᾶς ἰδανικῆς πολιτείας ὥστε νὰ μπορέσουν στὰ ἁδρότερα περιγράμματά της (*μείζω τε καὶ ἐν μείζονι*, 368d 5) νὰ διακρίνουν καλύτερα ἀπ' ὅτι στὰ *σμικρὰ γράμματα* τῆς ἀτομικὰ προσδιορισμένης ψυχῆς τὸ ζητούμενο: τὴ δικαιοσύνη. Ὅμοια καὶ ἐδῶ, χρησιμοποιώντας τοὺς *ψευδεῖς μύθους* τοῦ Ἡσιόδου καὶ τοῦ Ὁμήρου ὡς παράδειγμα, θὰ προσπαθήσουν νὰ διακρίνουν καθαρότερα τὶς ἠθικὲς (καὶ πολιτικὲς) ἐπιδράσεις ποὺ ἀπορρέουν ἀπὸ αὐτοὺς καὶ οἱ διαπιστώσεις τους θὰ ἰσχύουν mutatis mutandis καὶ γιὰ τὰ παραμύθια ποὺ οἱ μητέρες καὶ οἱ παραμάνες «σὲ ἀμέτρητα παιδικὰ δωμάτια τῆς πόλης» λένε στὰ παιδιά, W. Kersting [1999], σ. 101.

377d 4. **ἐλεγέτην** [sc. *Ἡσίοδός τε καὶ Ὅμηρος*]. Ὁ δυϊκὸς ἀριθμὸς τονίζει τὴ σπουδαι-

ότητα εἰδικὰ αὐτῶν τῶν δύο ποιητῶν στὴ διαμόρφωση τοῦ κανόνα τῆς ἑλληνικῆς μυθολογίας· πρβ. τὴ συνεμφάνισή τους στὸ ἀπόσπασμα 11 τοῦ Ξενοφάνη (DK 21 B 11), *πάντα θεοῖσ' ἀνέθηκαν Ὅμηρός θ' Ἡσίοδός τε, / ὅσσα παρ' ἀνθρώποισιν ὀνείδεα καὶ ψόγος ἐστίν, / κλέπτειν, μοιχεύειν τε καὶ ἀλλήλους ἀπατεύειν*· ἐπίσης στὸν Ἡρόδοτο 2, 53.

377e 8. **ἅ φησι δρᾶσαι ... Ἡσίοδος.** *Θεογονία* 154-82.

378a 1-2. **τὰ δὲ δὴ ... ὑέος.** Μιὰ τέτοια πολυαίμακτη ἱστορία ὅπως αὐτὴ γιὰ τὸν Κρόνο, τὸν Δία καὶ τὸν Οὐρανὸ θὰ μποροῦσε νὰ χρησιμεύσει ὡς ἠθικὸ ἄλλοθι γιὰ ἀνάλογη συμπεριφορὰ ἀπὸ ἀνθρώπινα πλάσματα, ὅπως λ.χ. συμβαίνει μὲ τὸν θρησκόληπτο Εὐθύφρονα τοῦ ὁμώνυμου πλατωνικοῦ διαλόγου, ὁ ὁποῖος προσπαθεῖ νὰ δικαιολογηθεῖ γιὰ τὴ δικαστικὴ δίωξη ποὺ ἔχει ἀσκήσει στὸν ἴδιο τὸν πατέρα του ἐπικαλούμενος ἀκριβῶς αὐτὸν τὸ μύθο τῆς διαδοχῆς τῶν θεῶν (*Εὐθύφρων* 5e 2 - 6a 5). Ἡ κακὴ ἐπίδραση τέτοιων μύθων συζητεῖται καὶ στοὺς *Νόμους* 886c 1 κἑ. καὶ 941b 2 κἑ.

378a 4-6. **δι' ἀπορρήτων ἀκούειν ... θῦμα.** Τὸ χωρίο μᾶς παραπέμπει στὶς ἐσωτερικὲς διδασκαλίες (*δι' ἀπορρήτων*) καὶ τὶς πρακτικὲς (*θυσάμενον, θῦμα*) τῶν ἀρχαίων μυστηρίων.

378c 3-6. **πολλοῦ δεῖ γιγαντομαχίας ... αὐτῶν.** Πρβ. *Εὐθύφρων* 6b 7 - c 4.

378d 3-5. **Ἥρας δὲ δεσμοὺς ... παραδεκτέον.** Τὸ μύθο γιὰ τὴν πρόσδεση τῆς Ἥρας ἀπὸ τὸν Ἥφαιστο στὸ θρόνο της τὸν ἀφηγεῖται ὁ Παυσανίας, 1, 20, 3· τὰ σχετικὰ μὲ τὴν πτώση τοῦ Ἡφαίστου ἀπαντοῦν στὴν *Ἰλιάδα* Α 590-4· ἐπίσης στὴν *Ἰλιάδα*, Υ 1-74 καὶ Φ 385-513, περιγράφονται οἱ θεομαχίες. Ἐπικρίσεις ὅμοιες μὲ αὐτὲς τοῦ Πλάτωνα εἶχε διατυπώσει ὁ Ξενοφάνης (DK 21 B 1, 21-2, *οὔτι μάχας διέπων Τιτήνων οὐδὲ Γιγάντων οὐδέ τε Κενταύρων*), ἐπίσης ὁ Πίνδαρος (*Ὀλυμπ.* 9, 43, 44, *ἔα πόλεμον μάχαν τε πᾶσαν χωρὶς ἀθανάτων*).

378e 7-379a 1. **οὐκ ἐσμὲν ποιηταὶ ... παρόντι.** Σχετικὰ μὲ αὐτὸ τὸ 'δὲν εἴμαστε, ἐσύ κι ἐγώ, αὐτὴ τὴ στιγμὴ ποιητές' μποροῦμε μὲ τὸν P. Friedländer [1960], σ. 67, νὰ σκεφθοῦμε ὅτι κατ' ἀντιδιαστολὴ παραπέμπει σὲ μύθους γνήσια πλατωνικοὺς ὅπως αὐτὸς τοῦ Ἠρός, μὲ τὸν ὁποῖο τελειώνει ἡ *Πολιτεία*, ἢ στοὺς μύθους τοῦ *Τιμαίου* καὶ τοῦ *Κριτία*.

379a 5-6. **οἱ τύποι περὶ θεολογίας.** Οἱ *τύποι* αὐτοὶ εἶναι συγκεφαλαιώσεις ὁρισμένων γενικῶν ἀρχῶν ποὺ πρέπει νὰ διέπουν τὶς κάθε λογῆς ἀποφάνσεις σχετικὰ μὲ τὴν ὑπόσταση καὶ τὶς ἐπενέργειες τῶν θεῶν καὶ τῶν ἡρώων. Ἀξίζει νὰ σημειωθεῖ ὅτι σὲ αὐτὸ τὸ χωρίο τῆς *Πολιτείας* ἐμφανίζεται γιὰ πρώτη φορὰ ἡ λέξη 'θεολογία'. «Ὁ ἄνθρωπος ποὺ ἔπλασε τὴ λ. 'θεολογία'», γράφει ὁ W. Jaeger [1943], σ. 45 κἑ., «ἦταν ὁ Πλάτων. Δίκαια ὁ Ἰ. Αὐγουστίνος τὸν ἐξυμνεῖ ὡς τὸν πραγματικὸ πατέρα τῆς θεολογίας καὶ ὁ Meister Eckart τὸν ἀποκαλεῖ 'Μέγα ἱερέα'».

379a 8-9. **ἐν ἔπεσιν, ἐν μέλεσιν, ἐν τραγῳδίᾳ.** Πρόκειται γιὰ τὰ εἴδη τῆς ἑλληνικῆς ποι-

ητικῆς παράδοσης (ἔπος, λυρικὴ ποίηση, τραγωδία), τὰ ὁποῖα διδάσκονταν οἱ μαθητὲς στὸ σχολεῖο «καὶ μὲ τὰ ὁποῖα ἐρχόταν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον σὲ ἐπαφὴ ὁ περισσότερος κόσμος στὶς δημόσιες παραστάσεις καὶ στὰ συμπόσια», P. Murray [1996], σ. 142.

379c 2-7. **Οὐδ' ἄρα, ἦν ... θεόν**. Πρόδηλη εἶναι ἡ συνάφεια μὲ τὸν καταληκτικὸ μύθο τῆς *Πολιτείας* (πρβ. λ.χ. 617e 4-5, *αἰτία ἑλομένου· θεὸς ἀναίτιος*) ποὺ πρέπει ἔτσι νὰ τὸν ἐκλάβουμε καὶ ὡς ἕνα παράδειγμα μύθου ὁ ὁποῖος πλάθει σωστὰ τὴν ψυχή.

379c 4-7. **πολὺ γὰρ ἐλάττω ... θεόν**. Ὁ Πλάτων θίγει ἐδῶ τὸ πρόβλημα τῆς πηγῆς τοῦ κακοῦ γιὰ νὰ διατυπώσει λίγο παρακάτω καὶ τὸν πρῶτο *τύπον περὶ θεολογίας* (380c 6-9), ἀπὸ τὸν ὁποῖο συνάγεται ὅτι τὸ κακὸ μόνο στὸ θεὸ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ριζώνει. Αὐτὸ στάθηκε ἡ ἀφετηρία μιᾶς μακρᾶς φιλοσοφικῆς-θεολογικῆς συζήτησης στὴν ὁποία ἔχουν παρέμβει ὁ Πλωτίνος, *Περὶ τοῦ τίνα καὶ πόθεν τὰ κακά*, Ἐννεάδες 1, 8 (ὅπου τελικὰ τὸ κακὸ ἀποδίδεται στὴν ὕλη), ὁ Πρόκλος, *Ὑπόμνημα εἰς τὰς Πλάτωνος Πολιτείας* 1, 38 (ὅπου τὸ κακὸ ἐξηγεῖται τελικὰ ὡς μιὰ ἐνδιάμεση ὑπόσταση, *παρυπόστασις*) ἀλλὰ καὶ νεότεροι στοχαστὲς ὅπως ὁ D. Hume (στοὺς *Dialogues concerning Natural Religion*, 1779), ὁ F. W. J. Schelling (στὴν *Philosophie der Mythologie und Philosophie der Offenbarung*, 1856-8), ὁ J. St. Mill, ὁ A. N. Whitehead κἄ. Ὁ ἴδιος ὁ Πλάτων ἐπανέρχεται διεξοδικότερα στὸ ζήτημα αὐτὸ στὸν *Θεαίτητο*, στὸ 10ο βιβλίο τῶν *Νόμων*, στὸν *Τίμαιο*.

379d 3-8. **ὡς δοιοί τε ... ἐλαύνει**. Στίχοι ἀπὸ τὴν *Ἰλιάδα* Ω 527-32, ἐλαφρὰ παραλλαγμένοι· βλ. P. Murray [1996], σ. 143-4.

379e 2. **ἀγαθῶν τε ... τέτυκται**. Ἄγνωστη ἡ προέλευση τοῦ στίχου.

379e 3. **σπονδῶν σύγχυσιν**. Στὴν *Ἰλιάδα* Δ 69 κέ., στὸ πιὸ χαρακτηριστικὸ παράδειγμα θεοδικίας σὲ ὅλο τὸ ποίημα, ὁ Πάνδαρος, ὁ δεινότερος τοξότης τῶν Τρώων, ὑποκινούμενος δόλια ἀπὸ τὴν Ἀθηνᾶ ποὺ ἐνεργοῦσε κατ' ἐντολὴ τοῦ Δία, παραβιάζει τὴ συμφωνία Ἀχαιῶν-Τρώων καὶ τοξεύει τὸν Μενέλαο.

379e 5. **θεῶν ἔριν τε καὶ κρίσιν**. Κατὰ τὸν Adam , ad loc., εἶναι πιθανότερο ὁ Πλάτων νὰ ἀναφέρεται ἐδῶ στὰ *Κύπρια* ἔπη, ὅπου μεταξὺ ἄλλων περιγραφόταν ἡ ἔριδα τῶν τριῶν θεῶν καὶ ἡ κρίση τοῦ Πάριδος, καὶ ὄχι στὸ Υ 1-74 τῆς *Ἰλιάδος* καὶ τὴ θεομαχία ποὺ προκλήθηκε *διὰ Θέμιτός τε καὶ Διός*.

380a 3-4. **θεὸς μὲν αἰτίαν ... θέλῃ**. Στίχοι ἀπὸ τὴ μὴ σωζόμενη *Νιόβη* τοῦ Αἰσχύλου, 154a 15-16 Radt.

380c 1. **μήτε νεώτερον μήτε πρεσβύτερον**. Παρόλο ὅτι πρωταρχικὸς στόχος τῆς παιδευτικῆς φροντίδας τοῦ Σωκράτη εἶναι οἱ μελλοντικοὶ φύλακες τῆς πόλης, τὰ μέτρα τὰ ὁποῖα προτείνονται ἐδῶ ἀπευθύνονται σὲ ὅλους τοὺς πολίτες (πρβ. *καὶ πρεσβυτέροις γιγνομένοις*, 378d 1· ἐπίσης, *παισὶ καὶ ἀνδράσιν*, 387b 4). Ἡ ἀρετὴ δὲν θὰ εἶναι ὑπόθεση τῶν φυλάκων μόνον.

380c 3. **οὔτε σύμφωνα αὐτὰ αὑτοῖς**. Ἡ ἐσωτερικὴ ἀντιφατικότητα τῶν ἑλληνικῶν μυθολογημάτων ἔγκειται στὸ ὅτι ἀποδίδουν στὸ θεῖο πράξεις ποὺ ἀντιβαίνουν στὴν οὐσία τῆς ὑπόστασής του.

380d 1. **ὁ δεύτερος ὅδε** [sc. *τύπος περὶ θεολογίας*]. Μὲ τὸν δεύτερο αὐτὸ *τύπον*, μὲ τὸν ὁποῖο ἀπορρίπτεται ἡ ἰδέα ὅτι εἶναι δυνατὸν ὁ θεὸς νὰ ἀλλάζει τὴ μορφή του —κάτι ποὺ οὐσιαστικὰ διαγράφει τὶς τόσο συχνὲς στὴν ἑλληνικὴ μυθολογία ἐμφανίσεις θεῶν— ὁ Πλάτων ἀνανεώνει τὴν κριτικὴ ποὺ ἄσκησε στὴ θρησκεία ὁ Ξενοφάνης (DK 21 B 12, 14-16) συνδέοντάς την ταυτόχρονα μὲ τὸν ἐλεατικὸ μονισμό.

380d 2-3. **ἰδέαις, εἶδος**. Ἡ συχνὴ χρήση τῶν λ. *ἰδέα* καὶ *εἶδος* (ποὺ ἐδῶ δὲν ἔχουν ἀκόμη τεχνικὴ φιλοσοφικὴ σημασία) γιὰ τὴν ὑποδήλωση τοῦ θεϊκοῦ σχήματος ὑπογραμμίζει τοὺς δεσμοὺς αὐτῆς τῆς ἑνότητας μὲ τὴν κατοπινὴ ἀνάπτυξη τῆς θεωρίας τῶν ἰδεῶν στὸ 476a - 480a καὶ 523b -525e, παρατηρεῖ ἡ P. Murray [1996], σ. 147.

380d 5. **ἁπλοῦν τε εἶναι**. Ἡ ἔννοια τῆς *ἁπλότητος* διαπερνᾶ ὡς ὁδηγητικὸ μοτίβο ὁλόκληρη τὴν *Πολιτεία* καὶ ἀφορᾶ τόσο στὸ κράτος, ὅπου καθένας θὰ καταπιάνεται μὲ ἕνα μόνον ἔργο (370a 7 - c 6· 374a 4 - d 6· 433a 1 - 434c 10), ὅσο καὶ στὸ ἄτομο, τοῦ ὁποίου καθένα μέρος τῆς ψυχῆς θὰ ἐκτελεῖ ἀποκλειστικὰ καὶ μόνο τὸ ἔργο ποὺ προσιδιάζει σὲ αὐτὸ (441d 10 κἑ.).

380e 3-4. **τὰ ἄριστα ἔχοντα ... κινεῖται**. Καὶ αὐτὴ ἡ ἀρχὴ προετοιμάζει τὸ δρόμο γιὰ τὴ θεωρία τῶν ἰδεῶν ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴν ἰδανικὴ πολιτεία. Οἱ πλατωνικὲς ἰδέες εἶναι πάγιες, ἀμετάβλητες, ἀναλλοίωτες (βλ. π.χ. 479a· 484b· 485a-b· 500c· 527b· 585c-d· *Φαίδων* 78d· *Συμπόσιο* 211a-b). Ἡ ἰδανικὴ πολιτεία παρόλο ὅτι ὑπόκειται καὶ αὐτὴ στὴ φθορά, εἶναι κάτι σταθερὸ καὶ μόνιμο, στὸ βαθμὸ βέβαια ποὺ ἕνας ἀνθρώπινος θεσμὸς μπορεῖ νὰ εἶναι σταθερὸς καὶ μόνιμος. Τόσο οἱ ἰδέες ὅσο καὶ ἡ πολιτεία ἀποτελοῦν κάτι ἀγαθὸ ἐφόσον συμμετέχουν στὰ θεϊκὰ κατηγορήματα τοῦ ἀμεταβλήτου, τῆς ἑνότητας καὶ τῆς ἁπλότητας (R. Bambrough [1976], σ. 330, σημ. 41).

381d 3-4. **θεοὶ ξείνοισιν ... πόληας**. *Ὀδύσσεια* ρ 485 κἑ.

381d 5. **Πρωτέως καὶ Θέτιδος**. Ὁ θαλάσσιος θεὸς Πρωτέας μεταμορφωνόταν κατὰ βούληση, *Ὀδύσσεια* δ 456-8. — Ἡ Θέτις, ἡ ὄμορφη κόρη τοῦ Νηρέα, προσπάθησε νὰ ἀποφύγει τὸ γάμο της μὲ τὸν Πηλέα ἀλλάζοντας διαδοχικὰ μορφές, Σοφοκλῆς, frg. 618 Radt. Ἀπολλόδωρος, *Βιβλιοθήκη* 3, 15, 5.

381d 8. **Ἰνάχου Ἀργείου ... βιοδώροις**. Αἰσχύλος, frg. 168, 17 Radt (ἀπὸ τὸ μὴ σωζόμενο δράμα *Ξαντρίαι*).

382a 2. **ἔργῳ φάντασμα προτείνων**. Ὁ Πλάτων ἐννοεῖ ἐδῶ ὀπτασίες καὶ σημάδια σταλμένα δῆθεν ἀπὸ τοὺς θεούς· πρβ. καὶ 382e 10-11.

382a 4. **τὸ ὡς ἀληθῶς ψεῦδος**. Μὲ τὸ ὀξύμωρο αὐτὸ ὑποδηλώνεται ἡ κατάσταση τῆς

ἄγνοιας ἢ τῆς πλάνης καὶ ὄχι τὸ ἑκούσιο ψευδολόγημα· πρβ. καὶ τὰ *ὡς ἀληθῶς δοξάζει ψευδῆ* καὶ *τοῦ ἀληθῶς ψευδοῦς ἀντιλαβέσθαι* στὸν *Θεαίτητο* 189c 7 καὶ c 11 ἀντιστοίχως.

382d 2-3. **ἀφομοιοῦντες τῷ ἀληθεῖ τὸ ψεῦδος**. Διαμέσου τοῦ μύθου ἐπιδιώκεται, κατὰ τὸν Πλάτωνα, νὰ ἐνσταλαχθοῦν στὶς ψυχὲς ἐκείνων ποὺ θὰ ἀκούσουν τὸ μύθο ὁρισμένες θρησκευτικὲς ἢ ἠθικὲς ἀλήθειες.

383a 8. **Ἀγαμέμνονι**. Βλ. στὴν *Ἰλιάδα* Β 1-34.

383b 2-9. **νόσων τ' ἀπείρους ... ἐμόν**. Στίχοι πιθανῶς ἀπὸ τὴ μὴ σωζόμενη *Ὅπλων κρίσιν* τοῦ Αἰσχύλου. Ἡ ἐπίθεση τοῦ Πλάτωνα ἴσως νὰ ὑποδηλώνει ὅτι ὁ Αἰσχύλος ἐξακολουθοῦσε νὰ ἀποτελεῖ τὸν χαρακτηριστικότερο ἐκπρόσωπο τῆς τραγωδίας παρὰ τὴ μεγάλη ἀναγνώριση καὶ δημοτικότητα τοῦ Σοφοκλῆ.

383c 2. **χορὸν οὐ δώσομεν**. Στὶς μεγάλες δημόσιες γιορτὲς τῆς Ἀθήνας γιὰ νὰ συμμετάσχει ἕνας ποιητὴς στὸ διαγωνισμὸ τῶν τραγικῶν ποιητῶν ζητοῦσε ἀπὸ τὸν ἄρχοντα (ἀπὸ τὸν *ἐπώνυμον ἄρχοντα* γιὰ τὰ Διονύσια, ἀπὸ τὸν *ἄρχοντα βασιλέα* γιὰ τὰ Λήναια) νὰ τοῦ ἐξασφαλίσει ἕνα χορό, τὴ δαπάνη γιὰ τὸν ὁποῖο θὰ ἀναλάμβανε κάποιος πλούσιος πολίτης. Ἀπὸ μιὰ περιστασιακὴ ἀναφορὰ στοὺς *Νόμους* 817d 4-8, συνάγεται ὅτι ὁ ἄρχων ἀποφάσιζε σχετικὰ βάσει τῆς ἀκρόασης τμημάτων ἀπὸ τὸ ἔργο κάθε ποιητῆ ποὺ ζητοῦσε νὰ διαγωνισθεῖ.

386a 5-6. **ἀνδρεῖοι**. Ἐδῶ ὁ Σωκράτης χρησιμοποιεῖ τὴ λέξη μὲ τὴν παραδοσιακὴ σημασία της θεωρώντας τὴν ἀνδρεία μιὰ ἀρετὴ ποὺ ἐκδηλώνεται στὸ πεδίο τῆς μάχης. Ἀργότερα, ὅταν θὰ ἔχει εἰσαγάγει τὴν τριμερὴ διαίρεση τῆς ψυχῆς σὲ *λογιστικόν, θυμοειδές, ἐπιθυμητικόν*, 'ἀνδρεῖος' θὰ χαρακτηρίζεται ἐκεῖνος ποὺ τὸ θυμοειδές του θὰ διατηρεῖ ἀλώβητο μέσα του ὅ,τι τοῦ διαμήνυσε ὁ λόγος σχετικὰ μὲ τὸ τί πρέπει καὶ τί δὲν πρέπει νὰ φοβᾶται (442b 11 - c 3).

386b 8. **δεῖ ἡμᾶς ἐπιστατεῖν**. Ὁ W. Kersting [1999], σ. 110 κἑ., ἀφοῦ ἐπισημαίνει τὴν τεράστια πολιτικὴ σημασία ποὺ ἀποδίδεται τόσο «ἀπὸ τὸν Πλάτωνα ὅσο καὶ ἀπὸ τὶς ὁλοκληρωτικὲς δικτατορίες» στὴν τέχνη (ποὺ τὴν θεωροῦν δύναμη ἡ ὁποία πλάθει ψυχὲς καὶ διαμορφώνει κοσμοθεωρίες καὶ στάσεις ζωῆς) διαπιστώνει ὅτι ἡ πολιτικὴ λογοκρισία καὶ ἡ διαμόρφωση τῆς τέχνης στὸ πλαίσιο τοῦ σοσιαλιστικοῦ ρεαλισμοῦ καὶ τῶν φασιστικῶν καὶ ἐθνικοσοσιαλιστικῶν δογμάτων ἀκολούθησε τὸ δρόμο ποὺ ὑποδεικνύει ὁ Πλάτων στὴν *Πολιτεία*, μὲ τοὺς ἴδιους στόχους καὶ τὰ ἴδια ἐπιχειρήματα. Εἶναι ἐκπληκτικὸ πόσο εὔκολα στήνεται ἡ γέφυρα ποὺ ἑνώνει σχεδὸν δυόμισι χιλιάδες χρόνια: ἡ ρητορικὴ τῆς καταγγελίας τῆς τέχνης δὲν ἔχει ἀλλάξει καθόλου, καταλήγει ἐπιγραμματικὰ ὁ Kersting. Πιστεύω ὅτι οἱ καταστάσεις καὶ τὰ μεγέθη ἐδῶ δὲν εἶναι ἄνευ ἑτέρου συγκρίσιμα καὶ ὅτι ἡ ταύτιση αὐτὴ ἀδικεῖ τὸν Πλάτωνα. Ἂς ἀναλογιστοῦμε ὅτι ὁ Ὅμηρος κυρίως, ἀλλὰ καὶ οἱ ἄλλοι μεγάλοι ποιητὲς τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδας ἦσαν οἱ ἠθικοὶ διδάσκαλοι τῆς ἑλληνικῆς κοινωνίας κι ὅτι οἱ ὁμηρικοὶ ἥρωες

ἀποτελοῦσαν τὰ πρότυπα συμπεριφορᾶς γιὰ τὴν κοινωνία ἐκείνη. Κάτι πιὸ συμβατὸ καὶ ἱστορικὰ συγκρίσιμο μὲ τὴν πλατωνικὴ καταδίκη τοῦ Ὁμήρου εἶναι ἀσφαλῶς οἱ διαμαρτυρίες οἱ ὁποῖες διατυπώνονται σήμερα γιὰ τὴ βία καὶ τὸν ἐρωτισμὸ ποὺ προβάλλουν ἡ τηλεόραση, ὁ κινηματογράφος καὶ τὰ κάθε λογῆς ἔντυπα.

386c 5-7. **βουλοίμην κ' ἐπάρουρος ... ἀνάσσειν**. *Ὀδύσσεια* λ 489-91.

386c 9 - d 1. **οἰκία δὲ θνητοῖσι ... θεοί περ**. *Ἰλιάδα* Υ 64.

386d 4-5. **ὢ πόποι, ἦ ... πάμπαν**. *Ἰλιάδα* Ψ 103-4.

386d 7. **οἴῳ πεπνῦσθαι ... ἀΐσσουσι**. *Ὀδύσσεια* κ 495.

386d 9-10. **ψυχὴ δ' ἐκ ... ἥβην**. *Ἰλιάδα* Π 856-7.

387a 2-3. **ψυχὴ δὲ κατὰ ... τετριγυῖα**. *Ἰλιάδα* Ψ 100-1.

387a 5-8. **ὡς δ' ὅτε ... ᾔεσαν**. *Ὀδύσσεια* ω 6-9.

387b 9. **Κωκυτούς τε καὶ Στύγας**. Ὀνόματα ποταμῶν τοῦ Κάτω Κόσμου.

388a 7-8. **ἄλλοτ' ἐπὶ πλευρᾶς ... πρηνῆ**. *Ἰλιάδα* Ω 10-12.

388a 9 - b 2. **τοτὲ δ' ὀρθὸν ... κεφαλῆς**. *Ἰλιάδα* Ω 12 καὶ Σ 23-4.

388b 6. **κυλινδόμενον ... ἕκαστον**. *Ἰλιάδα* Χ 414-5.

388c 1. **ὤμοι ἐγὼ ... δυσαριστοτόκεια**. *Ἰλιάδα* Σ 54.

388c 4. **ὢ πόποι, φάναι ... ἦτορ**. *Ἰλιάδα* Χ 168-9.

388c 7 - d 1. **αἲ αἲ ἐγών ... δαμῆναι**. *Ἰλιάδα* Π 433-4.

389a 5-6. **ἄσβεστος δ' ἄρ' ... ποιπνύοντα**. *Ἰλιάδα* Α 599-600.

389b 3. **εἰ γὰρ ὀρθῶς ἐλέγομεν ἄρτι**. Στὸ 382d 2-3.

389b 7-8. **Τοῖς ἄρχουσιν δή ... ψεύδεσθαι**. Δύο παραδείγματα τέτοιων ἐπιτρεπόμενων ψευδῶν θὰ συναντήσουμε στὴ συνέχεια τῆς *Πολιτείας*: πρῶτον, τὸ *γενναῖον ψεῦδος* σχετικὰ μὲ τὴν καταγωγὴ τῶν πρώτων κατοίκων τῆς πόλης (414b 8 - 415d 5), καὶ δεύτερον, τοὺς *κομψοὺς κλήρους* μὲ τοὺς ὁποίους θὰ ἐπιδιωχθεῖ ἡ εὐγονικὴ ἐνίσχυσή της (460a 8 - d 5). Οὔτε στὴ μιὰ οὔτε στὴν ἄλλη περίπτωση πρόκειται γιὰ κυνικὴ ἐπίκληση τοῦ κοινοῦ καλοῦ ἢ γιὰ προσωρινὴ ἀκύρωση τῶν ἠθικῶν κανόνων προκειμένου νὰ ἀντιμετωπιστοῦν θεμελιωδέστερες δυσκολίες. Ὅπως παρατηρεῖ ὁ W. Kersting [1999], σ. 114, καὶ στὶς δύο περιπτώσεις οἱ φύλακες θὰ χρησιμοποιήσουν τὴν ἀπάτη ὡς μέσο ἐξουδετέρωσης τῶν συνεπειῶν ἀπὸ τὴν ἄγνοια καὶ τὴν ἀδυναμία τῶν πολιτῶν νὰ προσπελάσουν τὰ θεωρητικὰ θεμέλια τῆς πολιτικῆς πράξης τῶν ἀρχόντων.

389d 2. **τῶν οἳ δημιοεργοὶ ... δούρων**. *Ὀδύσσεια* ρ 383-4.

389e 6. **τέττα, σιωπῇ ... μύθῳ**. *Ἰλιάδα* Δ 412.

389e 8-9. **ἴσαν μένεα ... σημάντορας**. *Ἰλιάδα* Γ 8 καὶ Δ 431.

389e 13. **οἰνοβαρές, κυνὸς ... ἐλάφοιο**. *Ἰλιάδα* Α 225.

390a 8. **ἄνδρα τὸν σοφώτατον**. Ἡ μεγάλη ἐκτίμηση τοῦ Σωκράτη γιὰ τὸν Ὀδυσσέα εἶναι πρόδηλη καὶ στὸ μύθο τοῦ Ἠρὸς (620c 3 - d 2) καὶ πρέπει νὰ συνδέεται ἰδίως μὲ τὴ χαρακτηριστικὴ αὐτοκυριαρχία τοῦ ἥρωα. Πρβ. καὶ P. Murray [1996], ad. loc.

390a 10 - b 2. **παρὰ πλεῖαι ... δεπάεσσι**. *Ὀδύσσεια* ι 8-10.

390b 5. **λιμῷ δ' οἴκτιστον ... ἐπισπεῖν;** *Ὀδύσσεια* μ 342.

390c 5-6. **φίλους λήθοντε τοκῆας**. *Ἰλιάδα* Ξ 294 κἑ.· πρβ. καὶ *Ὀδύσσεια* θ 266 κἑ.

390d 4-5. **στῆθος δὲ πλήξας ... ἔτλης**. *Ὀδύσσεια* υ 17-8.

390e 3. **δῶρα θεοὺς ... βασιλῆας**. Κατὰ τὴ *Σούδα* ὁ στίχος εἶναι παρμένος ἀπὸ τὸν Ἡσίοδο.

390e 5-6. **δῶρα μὲν λαβόντι**. Πρβ. *Ἰλιάδα* Ι 515 κἑ.

390e 9. **τιμὴν λαβόντα νεκροῦ**. Πρβ. *Ἰλιάδα* Τ 278 κἑ.· Ω 502· 555· 594.

391a 6-7. **ἔβλαψάς με ... παρείη**. *Ἰλιάδα* Χ 15 καὶ 20.

391b 1. **πρὸς τὸν ποταμόν**. Πρόκειται γιὰ τὸν ποταμὸ Σκάμανδρο· πρβ. *Ἰλιάδα* Φ 130 κἑ.· 212 κἑ.· 233 κἑ.

391b 3. **Πατρόκλῳ ... φέρεσθαι**. *Ἰλιάδα* Ψ 151.

391b 5. **ἕλξεις περὶ τὸ σῆμα**. *Ἰλιάδα* Ω 14 κἑ.

391b 6. **τὰς τῶν ζωγρηθέντων σφαγάς**. *Ἰλιάδα* Ψ 175 κἑ.

391c 2. **τρίτου ἀπὸ Διός**. Ὁ πατέρας τοῦ Πηλέα, ὁ Αἰακός, ἦταν γιὸς τοῦ Δία.

391c 4-7. **νοσήματε δύο ἐναντίω ἀλλήλοις**. Ἡ ἐναντιότητα τῶν δύο ἐλαττωμάτων ἔγκειται στὴ μικρότητα τοῦ ἑνὸς (*ἀνελευθερία μετὰ φιλοχρηματίας*) καὶ τὴν ὑπερβολὴ τοῦ ἄλλου (*ὑπερηφανία θεῶν τε καὶ ἀνθρώπων*).

391c 9 - d 1. **ὡς Θησεὺς Ποσειδῶνος ... ἁρπαγάς**. Ὁ Πειρίθους βοήθησε τὸν Θησέα κατὰ τὴν ἀπαγωγὴ τῆς Ἑλένης καὶ βοηθήθηκε ἀπὸ αὐτόν, ὅταν θέλησε νὰ πάρει ἀπὸ τὸν Κάτω Κόσμο τὴν Περσεφόνη.

391d 6-7. **ἐν τοῖς πρόσθεν ἐλέγομεν**. Στὸ 378b 1 κἑ. καὶ 380b 6 κἑ.

391e 7-10. **οἱ θεῶν ἀγχίσποροι ... δαιμόνων**. Στίχοι ἀπὸ τὴ μὴ σωζόμενη τραγωδία *Νιόβη* τοῦ Αἰσχύλου.

392b 3-4. **ἡ δὲ δικαιοσύνη ... ζημία**. Ὁ Σωκράτης κλείνει τὸ μέρος τῆς συζήτησης γιὰ τὴν προβολὴ τῶν ἡρώων ἀπὸ τοὺς ποιητὲς μὲ τὴν ταύτιση δικαιοσύνης καὶ εὐτυχίας·

μὲ αὐτὸ ἀγγίζει καὶ τὴν κυνικὴ ἄποψη τοῦ Θρασύμαχου, ποὺ θέλει τὴ δικαιοσύνη νὰ εἶναι τάχα *ἀλλότριον ἀγαθόν, οἰκεία δὲ βλάβη*, 343c 3-5. «Ἡ κριτικὴ τῆς ποίησης», παρατηρεῖ σχετικὰ ὁ S. Halliwell [1997], σ. 316, «ἐπιστρέφει κυκλικὰ σὲ ἕνα ἐρώτημα ποὺ βρίσκεται στὸ ἐπίκεντρο τῆς ἔρευνας γιὰ τὴ δικαιοσύνη».

392d 5-6. **Ἆρ' οὖν οὐχὶ ... περαίνουσιν.** Ἡ *μίμησις* ποὺ ὑπόκειται ὡς βάση σὲ αὐτὴ τὴν προσεκτικὴ διαίρεση (*ἁπλῇ διηγήσει, διὰ μιμήσεως, δι' ἀμφοτέρων*) συνίσταται στὸ *ὁμοιοῦν ἑαυτὸν* τοῦ ποιητῆ, τοῦ ραψωδοῦ, τοῦ ἠθοποιοῦ ποὺ μιλάει σὰν νὰ ἦταν κάποιος ἄλλος καὶ ὄχι ὁ ἑαυτός του. Τὴ διάκριση ἁπλῆς διήγησης-μίμησης ὁ Πλάτων θὰ τὴν ἀποσαφηνίσει παρουσιάζοντας μιὰ παράφραση τῆς πρώτης σκηνῆς τῆς *Ἰλιάδας* (393d 3 κέ.), στὴν ὁποία ἀποφεύγει νὰ χρησιμοποιήσει εὐθὺ λόγο. Παιδαγωγικὸς στόχος του εἶναι ὁ μετριασμὸς τῶν ἐπιπτώσεων ἀπὸ μιὰ γεμάτη πάθος πρόσληψη τοῦ μορφωτικοῦ ὑλικοῦ στὴν ψυχὴ τοῦ νέου ἀνθρώπου. «Ἂς μὴν ξεχνᾶμε», σημειώνει ὁ J. Stenzel [1961], σ. 125, «ὅτι στὰ παιδιὰ προσφερόταν τὸ ἴδιο ὑλικό, τὸ ὁποῖο ἐνθουσίαζε καὶ τοὺς ἐνηλίκους, ἕνα ὑλικὸ δηλαδὴ ποὺ τοὺς συνόδευε σὲ ὅλη τους τὴ ζωή· ὅτι ὁ Ὅμηρος καὶ οἱ ἄλλοι μεγάλοι ποιητὲς ἦσαν ὁ συνδετικὸς κρίκος ὅλων τῶν γενεῶν, ὅτι δὲν ὑπῆρχαν εἰδικὰ ἀναγνωστικὰ γιὰ μικρὰ παιδιὰ οὔτε παιδικὰ βιβλία οὔτε διασκευὲς ἑνὸς ποιητικοῦ ὑλικοῦ γιὰ συγκεκριμένες ἡλικιακὲς βαθμίδες».

392d 9. **οὐ κατὰ ὅλον ... τι.** Δηλαδὴ ὄχι μὲ βάση μιὰ ἀφηρημένη γενικὴ ἔννοια (*κατὰ ὅλον*) ἀλλὰ χρησιμοποιώντας ἕνα συγκεκριμένο παράδειγμα (*μέρος τι*). Πρβ. *Συμπόσιο* 205b-c.

393a 4-5. **καὶ ἐλίσσετο ... λαῶν.** *Ἰλιάδα* Α 15-6.

393b 4-5. **περὶ τῶν ἐν Ἰθάκῃ ... παθημάτων.** Ὁ Adam, ad loc., ἀφοῦ ἐπισημαίνει αὐτὴ τὴν κάπως περίεργη συμπαράθεση ἑνὸς τόπου (*ἐν Ἰθάκῃ*) καὶ ἑνὸς ποιήματος (*Ὀδυσσείᾳ*), διατυπώνει τὴν ὑπόθεση ὅτι ἴσως τὰ τελευταῖα δώδεκα βιβλία τῆς *Ὀδύσσειας*, τὰ ὁποῖα διαδραματίζονται στὴν Ἰθάκη, νὰ φέρονταν συνολικὰ καὶ ὡς *Ἰθάκη*.

393c 5-6. **τό γε ὁμοιοῦν ... ὁμοιοῖ;** Ἡ μίμηση δὲν εἶναι κάτι ἐπιφανειακὸ καὶ ἐπιπόλαιο ἀλλὰ συνεπάγεται τὴ συναισθηματικὴ ταύτιση τοῦ ὑποκειμένου μὲ τὸ ἀντικείμενο τῆς μίμησης· ἐπηρεάζει ἔτσι τὴ συμπεριφορὰ τοῦ μιμητῆ παύοντας νὰ ἀποτελεῖ ἁπλῶς ἕνα αἰσθητικὸ φαινόμενο: *ἐγὼ γὰρ ὅταν ἐλεινόν τι λέγω, δακρύων ἐμπίμπλανταί μου οἱ ὀφθαλμοί· ὅταν τε φοβερὸν ἢ δεινόν, ὀρθαὶ αἱ τρίχες ἵστανται ὑπὸ φόβου καὶ ἡ καρδία πηδᾷ*, λέει στὸν Σωκράτη ὁ ραψωδὸς Ἴων τοῦ ὁμώνυμου πλατωνικοῦ διαλόγου (*Ἴων* 535c 5-8).

393c 9. **διὰ μιμήσεως τὴν διήγησιν ποιοῦνται.** Ἡ διάκριση αὐτὴ ἀνάμεσα στὴ *διὰ μιμήσεως* καὶ στὴν ἁπλὴ διήγηση ἀφορᾶ τὸν τρόπο τῆς ποιητικῆς ἔκθεσης, τὴ *λέξιν* (392c 6) καὶ ὄχι τὸ περιεχόμενό της, τοὺς *λόγους*. Ὡς πρὸς τὸ περιεχόμενο κάθε ποίηση ἀποτελεῖ μίμηση.

393d 3 κέ. **ὅτι ἦλθεν ὁ Χρύσης.** Παράφραση ἀπὸ τὴν *Ἰλιάδα* Α 12-16.

393d 8-e 3. **Ἐλθὼν ὁ ἱερεὺς ... αἰδεσθέντας**. Παράφραση τῶν στίχων Α 17-21 τῆς *Ἰλιάδας*.

393e 3 - 394a 7. **ταῦτα δὲ εἰπόντος ... βέλεσιν**. Ἀκριβὴς ἀπόδοση σὲ πεζὸ λόγο τῶν στίχων Α 22-42 τῆς *Ἰλιάδας*.

394b 9. **ὃ ἔμπροσθεν οὐχ οἷός τ' ἦ**. Ἀναφέρεται στὸ 392d 7-8.

394c 7-8. **ὅτι ἔφαμεν ἃ ... εἰρῆσθαι**. Στὸ 392c 6-8.

394d 7. **ἴσως δὲ καὶ πλείω ἔτι τούτων**. Ὁ Πλάτων ἐννοεῖ ἐδῶ τὸ ἀκόμη θεμελιωδέστερο (*πλείω ἔτι*) ἐρώτημα σχετικὰ μὲ τὴ φύση τῆς ποίησης αὐτῆς καθεαυτήν, στὸ ὁποῖο θὰ ἐπανέλθει στὸ 10ο βιβλίο, 595a κέ.

394e 2. **τοῖς ἔμπροσθεν ἕπεται**. Βλ. 370a 7 κέ.

395a 3-4. **οὐδὲ τὰ δοκοῦντα ... μιμεῖσθαι**. Τὸ ὅλο ἐπιχείρημα, ὅπως παρατηρεῖ ὁ Adam, ad loc., εἶναι a fortiori: Ἂν ἀκόμη καὶ δύο συγγενικὰ εἴδη μιμητικῆς τέχνης δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἀνήκουν στὴν ἁρμοδιότητα τοῦ ἴδιου προσώπου, κατὰ μείζονα λόγο δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ συνδυάζεται *ἡ μίμησις* μὲ ὁποιαδήποτε ἄλλη σοβαρὴ ἐνασχόληση. (Στὸ *Συμπόσιο* ὡστόσο ὁ Σωκράτης ὑποστηρίζει ὅτι εἶναι ὑπόθεση *τοῦ αὐτοῦ ἀνδρὸς κωμῳδίαν καὶ τραγῳδίαν ἐπίστασθαι ποιεῖν*, 223d 4-5).

395c 1. **δημιουργοὺς ἐλευθερίας**. Οἱ φύλακες θὰ εἶναι *δημιουργοὶ ἐλευθερίας* γιὰ τὴν πόλη ἀφοῦ ὡς ἔργο τους θὰ ἔχουν τὴν προστασία της ἀπὸ τοὺς ἐξωτερικοὺς ἐχθροὺς καὶ τὴ διατήρηση τοῦ ἐλέγχου ἐπάνω στὰ κατώτερα κοινωνικὰ στρώματα. Τὸ ἀληθινὸ ὡστόσο νόημα τῆς ἐλευθερίας, τῆς πόλης ὅσο καὶ τῶν ἀτόμων, συνίσταται στὴν ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὴν τυραννία τῶν ἐπιθυμιῶν τοῦ σώματος. Τὸ θέμα αὐτὸ διαπερνᾶ ὁλόκληρη τὴν *Πολιτεία* ἀπὸ τὸ ἀρχικὸ κιόλας ἐπεισόδιο μὲ τὸν Κέφαλο (329b 8 - d 6) ἴσαμε τὴν καταγγελία τῆς τυραννίας (577c 5 - e 3) καὶ τὴν τελικὴ ἐπιλογὴ τῆς ψυχῆς στὸ μύθο τοῦ Ἠρός, 617e 1-5, σημειώνει ἡ P. Murray, ad loc.

395d 1-2. **ἐὰν ἐκ νέων ... καθίστανται**. Ὁ W. K. C. Guthrie [1975], σ. 453, παρατηρεῖ ὅτι ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖο ἀντιμετωπίζει ὁ Πλάτων τὴν ποίηση σὲ αὐτὴ τὴν ἑνότητα ἐξαρτᾶται σὲ τέτοιο βαθμὸ ἀπὸ τὴν τρέχουσα παιδαγωγικὴ πρακτικὴ τῆς ἐποχῆς του καὶ τὸν τυπικὰ ἑλληνικὸ τρόπο ἀντίδρασης στὶς δραματικὲς καὶ τὶς ραψωδικὲς παραστάσεις ὥστε νὰ εἶναι γιὰ μᾶς δύσκολο σήμερα νὰ κατανοήσουμε τὰ ἀκριβῆ κίνητρά του. Πάντως ὁ καμβὰς στὸν ὁποῖο ἁπλώνει τὶς σκέψεις του εἶναι χωρὶς ἀμφιβολία ἡ παραδοχὴ ὅτι ἡ μίμηση καταλήγει στὴν ταύτιση. Εἶναι χαρακτηριστικὸ ὅτι ὁ Guthrie συνιστᾶ ὡς ἐνδιαφέρον ἀνάγνωσμα σὲ αὐτὴ τὴ συνάφεια τὸ 4ο κεφάλαιο, τὸ σχετικὸ μὲ τὴ μάθηση διαμέσου τῆς συναισθηματικῆς συμμετοχῆς καὶ τῆς ταύτισης, τοῦ βιβλίου τῆς ἀνθρωπολόγου Margaret Mead, *Continuities in Cultural Evolution* (1964).

395d 5-e 3. **Οὐ δὴ ἐπιτρέψομεν ... δεήσομεν**. Ὁ R. L. Nettleship [1962], σ. 105, εἰκάζει

ὅτι ὁ Πλάτων ἔχει ἐδῶ κατὰ νοῦ ὁρισμένες νέες κατευθύνσεις τῆς τραγωδίας ποὺ ἔτειναν νὰ μεταβάλουν τὸ χαρακτήρα της πρὸς τὴν κατεύθυνση ποὺ ἀκολούθησε καὶ ὁ Εὐριπίδης, ἀλλὰ μὲ πολὺ λιγότερη ποιητικὴ δύναμη ἀπὸ αὐτόν· δυστυχῶς μᾶς λείπει «τὸ κλειδὶ γιὰ τὴν ἀποκρυπτογράφηση τῶν ὑπαινιγμῶν του», σημειώνει χαρακτηριστικά. Πρβ. καὶ Ἀριστοτέλης *Ποιητικὴ* 1460b 34 κἑ.

395d 6-7. **γυναῖκα μιμεῖσθαι ἄνδρας ὄντας**. Στὸ ἑλληνικὸ θέατρο ἄνδρες ἠθοποιοὶ ὑποδύονταν καὶ τοὺς γυναικείους ρόλους. Οἱ παρατηρήσεις τοῦ Πλάτωνα ἀφοροῦν στοὺς φύλακες τῆς πολιτείας ὡς θεατὲς καὶ ἀκροατές, ἀφοῦ κατ' αὐτὸν στὶς ἐπιδράσεις τῆς μιμήσεως εἶναι ἐκτεθειμένος καὶ ὁ θεατής, ἐφόσον ταυτίζεται συμπαθητικὰ μὲ τὸ δραματικὸ πρόσωπο καὶ τὸν ἠθοποιὸ ἢ τὸν ραψωδό. Πρβ. σχετικὰ παρακάτω 605c 10 κἑ.· ἐπίσης στὸν *Ἴωνα* 533d 1 κἑ.

396a 4. **οὐδὲ ἐν ἔργοις**. Ὅπως στὸν *Αἴαντα* τοῦ Σοφοκλῆ.

396b 5-7. **ἵππους χρεμετίζοντας ... μιμήσονται**. Ὁ Adam, ad loc., ἀλλὰ καὶ ὁ R. L. Nettleship [1962], σ. 105, πιστεύουν ὅτι ὁ Πλάτων ἀναφέρεται ἐδῶ σὲ μουσικὰ ἐφὲ καὶ ἤχους παραγόμενους ἀπὸ τεχνικὰ μέσα ὅπως τὸ *βροντεῖον* καὶ ὅτι ἔχει πρωτίστως κατὰ νοῦ παραστάσεις δραματικὲς καὶ ὁρισμένες μορφὲς διθυραμβικῆς ποίησης, ἴσως κάτι ἀνάλογο μὲ τὴ νεότερη παντομίμα. Ὡστόσο ὁ W. B. Stanford [1973], σ. 185 κἑ., ἀφοῦ παρατηρήσει ὅτι ἡ συζήτηση γιὰ τὴ μουσικὴ θὰ ἀρχίσει μόλις στὸ 398c, ὑποστηρίζει ὅτι ὁ Πλάτων ἐννοεῖ ἐδῶ μίμηση φωνητικὴ μᾶλλον παρὰ διαμέσου ὀργάνων καὶ ὅτι ἀναφέρεται στὴν ὀνοματοποιητικὴ χρήση τῆς γλώσσας, ἰδιαίτερα στὸν Ὅμηρο. Ὅτι ὁ Ὅμηρος ἐξακολουθεῖ νὰ βρίσκεται στὸ κέντρο τοῦ ἐπιχειρήματος φαίνεται καὶ ἀπὸ τὸ *ἵππους χρεμετίζοντας*, τὸ ὁποῖο παραπέμπει στὴν περιγραφὴ τῶν ἀλόγων τοῦ Ἕκτορα, στὴν *Ἰλιάδα* Μ 51. «Ἂν αὐτὴ ἡ γενικὴ ἑρμηνεία εἶναι ὀρθή», σημειώνει συγκεφαλαιωτικὰ ἡ P. Murray [1996], ad loc., «ἔχουμε ἐδῶ παραδείγματα μιμήσεων *κατὰ φωνάς*», ὅπως αὐτὸ ἐκλαμβάνεται στὸ 395d 3.

396e 2. **ὅτι μὴ παιδιᾶς χάριν**. Κλειδὶ γιὰ τὴν κατανόηση αὐτῆς τῆς περίεργα τοποθετημένης φράσης, μὲ τὴν ὁποία ἐν μέρει ἀκυρώνεται ὅ,τι μόλις πρωτύτερα, ἀπὸ τὸ 396d 3 κἑ., ὑποστηρίχθηκε, ἀποτελεῖ ἴσως, κατὰ τὸν G. M. A. Grube [1970], σ. 196, σημ. 3, ἕνα χωρίο τῶν *Νόμων*, στὸ ὁποῖο λέγεται ὅτι οἱ θεοί, ἀπὸ οἶκτο γιὰ τὸν ἄνθρωπο ποὺ ἐκ φύσεως εἶναι πλασμένος νὰ ὑποφέρει (*οἰκτείραντες τὸ τῶν ἀνθρώπων ἐπίπονον πεφυκὸς γένος*), ὅρισαν σὰν διαλείμματα στοὺς κόπους του διαδοχικὲς γιορτὲς (*ἀναπαύλας τε αὐτοῖς τῶν πόνων ἐτάξαντο*) καὶ ἔδωσαν ὡς συνεορταστὲς τὶς Μοῦσες, μὲ ἀρχηγό τους τὸν Ἀπόλλωνα, καὶ τὸν Διόνυσο (*Μούσας Ἀπόλλωνά τε καὶ Διόνυσον συνεορταστὰς ἔδοσαν*), *Νόμοι* 653d 3 κἑ.

396e 9-10. **τοῦ τοιούτου ῥήτορος**. Ἡ φράση, ὅπως καὶ αὐτὴ τοῦ 397c 8, *οἱ ποιηταὶ καὶ οἵ τι λέγοντες*, δείχνει ὅτι ὁ Πλάτων δὲν ἀναφέρεται μόνο στὴν ποίηση ἀλλὰ καὶ στὴν προφορικὴ ὁμιλία.

397b 4. **τὰ δύο εἴδη τῆς λέξεως**. Βλ. 396b 10 - c 3.

397d 1-5. **Τί οὖν ποιήσομεν; ... ἄκρατον**. Αὐτὸ ποὺ συμπερασματικὰ συνάγεται ἀπὸ τὴ «συγκεχυμένη ἀλλὰ ὄχι ἀκατανόητη» συζήτηση αὐτῆς τῆς ἑνότητας (ἀπὸ τὸ 397a 1 κέ.) εἶναι ὅτι ἐδῶ ὁ Πλάτων «δὲν ἐνδιαφέρεται γιὰ τὰ καθαρῶς ὑφολογικὰ ζητήματα ἀλλὰ γιὰ τὶς ἠθικὲς συνεπαγωγὲς τῆς λογοτεχνίας», σημειώνει ἡ P. Murray, ad loc. — «Ὁ *ἄκρατος μιμητὴς τοῦ ἐπιεικοῦς* πρέπει νὰ σχετίζεται μὲ τὸ εἶδος τῆς μίμησης ποὺ περιγράφεται στὸ 396c 5 - e 8, τὰ ὑφολογικὰ γνωρίσματα τῆς ὁποίας προσδιορίζονται παραπέρα καὶ στὸ 397b 6», πάλι κατὰ τὴν P. Murray, ὅ.π.

397e 1-2. **ὅτι οὐκ ἔστιν ... παρ' ἡμῖν**. Ἡ φράση αὐτὴ μᾶς παραπέμπει στὴ θεμελιώδη ἀρχὴ τοῦ φυσικοῦ καταμερισμοῦ τῆς ἐργασίας (369b 5 - 370c 5), μὲ τὴν ὁποία ἄρχισε ἡ συζήτηση γιὰ τὴν ἰδανικὴ πολιτεία, καὶ στόχος τοῦ πλατωνικοῦ Σωκράτη εἶναι νὰ χαραχθεῖ στὴν ψυχὴ τῶν μελλοντικῶν φυλάκων τῆς πόλης ἕνας χαρακτήρας, αὐτὸς ποὺ ταιριάζει στοὺς ἄρχοντες καὶ ὑπερασπιστές της. Ἀλλὰ τὸ στόχο αὐτὸ τὸν ὑπονομεύει ἡ *μίμησις*, διότι ὁδηγεῖ σὲ ἐθισμό, δηλαδὴ στὴ διαμόρφωση μιᾶς δεύτερης φύσης. Τὸ διανόημα αὐτὸ ὑπόκειται σιωπηρὰ ὡς βάση σὲ ὅλη τὴ συζήτηση γιὰ τὴν τέχνη.

397e 4-8. **οὐκοῦν διὰ ταῦτα ... οὕτω;** Δηλαδὴ ἀκριβῶς ἀντίθετα ἀπ' ὅτι συνέβαινε στὴ δημοκρατικὴ Ἀθήνα ὅπου, σύμφωνα μὲ τὸν *Πρωταγόρα* 319d 1-4, *συμβουλεύει αὐτοῖς ἀνιστάμενος περὶ τούτων* [sc. *τῶν τῆς πόλεως*] *ὁμοίως μὲν τέκτων, ὁμοίως δὲ χαλκεὺς σκυτοτόμος, ἔμπορος ναύκληρος, πλούσιος πένης, γενναῖος ἀγενής*.

398a 7-8. **μύρον κατὰ τῆς ... στέψαντες**. Εἰρωνικὰ ὁ Πλάτων προσομοιώνει ἐδῶ τὸν ποιητὴ μὲ θεό. Ὁ Πρόκλος, *Ὑπόμνημα εἰς τὰς Πλάτωνος Πολιτείας* 42, 4 Kroll, σχολιάζει σχετικά: *μύρον αὐτῆς* [sc. *τῆς ποιητικῆς*] *καταχέας, ὡς τῶν ἐν τοῖς ἁγιωτάτοις ἱεροῖς ἀγαλμάτων θέμις, καὶ ὡς ἱερὰν στέψας αὐτήν, ὥσπερ καὶ ἐκεῖνα στέφειν ἦν νόμος*.

398b 3. **ἐνομοθετησάμεθα**. Ἀναφέρεται στὸ 379a 5 κέ.

398c 1 κέ. **τὸ περὶ ᾠδῆς τρόπου καὶ μελῶν**. Ἡ φράση αὐτὴ σηματοδοτεῖ τὴ μετατόπιση τῆς συζήτησης ἀπὸ τὸ ἔπος καὶ τὸ δράμα στὴ λυρικὴ ποίηση, πάντα ὑπὸ τὸ πρίσμα τῆς μορφῆς. «Καθὼς τὸ κύριο μορφολογικὸ στοιχεῖο τῆς λυρικῆς ποίησης εἶναι ἡ σταθερὴ σύνδεσή της μὲ τὴ μουσική», σημειώνει ὁ Adam, ad loc., «καθίσταται ἀπαραίτητο νὰ τεθοῦν ὁρισμένοι κανόνες σχετικὰ μὲ τὴ μουσικὴ σύνθεση. Ἔτσι νομιμοποιεῖται ἡ παρουσία αὐτῶν τῶν ἑνοτήτων γιὰ τὴν ἁρμονία καὶ τὸ ρυθμό». Πρβ. ἐπίσης τὶς τελευταῖες σελίδες τοῦ Θ′ βιβλίου τῶν *Πολιτικῶν* τοῦ Ἀριστοτέλη, ἀπὸ τὸ 1340a 11 κέ., οἱ ὁποῖες ἀποτελοῦν οὐσιαστικὰ ἕνα σχόλιο σὲ αὐτὴ τὴν ἑνότητα τῆς *Πολιτείας*.

398d 8-9. **τήν γε ἁρμονίαν ... λόγῳ**. Μὲ τὴν πρόταση αὐτὴ ὁ Πλάτων διατυπώνει ἕναν νόμο σχετικὰ μὲ τὴν ἀλληλενέργεια λόγου, συμφωνίας ἤχων καὶ ρυθμοῦ: ἡ μελωδία καὶ ὁ ρυθμὸς πρέπει νὰ ὑποτάσσονται στὸ λόγο. Ἔτσι, παρατηρεῖ ὁ W. Jaeger [1959], τ. 2, σ. 299, οἱ ἀρχὲς ποὺ εἶχε θέσει ὁ Πλάτων γιὰ τὴν ποίηση ἀποβαίνουν ipso facto δε-

σμευτικὲς καὶ γιὰ τὴ σφαίρα τῶν ἤχων, καὶ καθίσταται δυνατὴ μιὰ συνολικὴ θεώρηση λόγου, μελωδίας καὶ ρυθμοῦ ὑπὸ ἕνα ἑνιαῖο πρίσμα. Ὁ λόγος ἀποτελεῖ τὴν ἄμεση ἔκφραση τοῦ πνεύματος, καὶ τὸ πνεῦμα πρέπει νὰ ἔχει τὸν ὁδηγητικὸ ρόλο.

398e 2 κέ. **Μειξολυδιστί, συντονολυδιστὶ** κλπ. Σύμφωνα μὲ τὴν *Ἐγκυκλοπαίδεια τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς μουσικῆς* τοῦ Σ. Μιχαηλίδη [1989], στὰ οἰκεῖα λήμματα, κάθε ἁρμονία ἐκφράζει ἕνα ξεχωριστὸ ἦθος· τὸ ἦθος τῆς *μειξολυδικῆς* περιγραφόταν ὡς παθητικὸ καὶ θρηνητικό, τῆς *λυδικῆς* ὡς ἁπαλὸ καὶ εὐχάριστο, τῆς *δωρικῆς* γεμάτο ἀνδροπρέπεια καὶ μεγαλοπρέπεια, τῆς *φρυγικῆς* ἐμπνευσμένο καὶ ἐνθουσιαστικό. Ὡς ἐπίθετο ὁ ὅρος '*μαλακὸς*' χρησιμοποιεῖτο μὲ τὴ σημασία μουσικῆς ποὺ ὑστερεῖ σὲ ἀνδροπρεπὴ χαρακτήρα· ὁ ὅρος '*σύντονος*' στὴ σφαίρα τῶν ἁρμονιῶν εἶναι ἀντίθετος τοῦ '*ἀνειμένου*' καὶ ὑποδηλώνει τὴ μὴ χαλαρὴ ἁρμονία.

399c 10. **τριγώνων, πηκτίδων**. Τὸ *τρίγωνον* (ἢ *τρίγωνος*) ἦταν ἔγχορδο ὄργανο τριγωνικοῦ σχήματος, στὴν πραγματικότητα μιὰ ἅρπα μὲ χορδὲς διαφορετικοῦ μήκους· παιζόταν μὲ τὰ δάκτυλα, χωρὶς τὴ βοήθεια πλήκτρου. Ὁ ἀκριβὴς ἀριθμὸς τῶν χορδῶν του δὲν εἶναι γνωστός. Ἡ *πῆκτις* ἢ *πηκτὶς* ἦταν πολὺ μεγάλο ἔγχορδο ὄργανο μὲ 20 χορδὲς κουρδισμένες κατὰ ζεύγη, καθεμιὰ μὲ τὴν ὀκτάβα της (Σ. Μιχαηλίδης, ὅ.π., στὰ οἰκεῖα λήμματα).

399d 4. **πολυχορδότατον**. Ἀναφέρεται ἁπλῶς στὸν μεγάλο ἀριθμὸ τῶν διαφορετικῶν μουσικῶν φθόγγων ποὺ μποροῦσε νὰ παράγει ὁ αὐλός, διευκρινίζει ὁ Adam, ad loc.

399e 2. **πρὸ Μαρσύου**. Ὁ Μαρσύας, Σειληνὸς ἢ Σάτυρος, ποὺ τὸν θεωροῦσαν ἐφευρέτη τῆς αὐλητικῆς τέχνης, προκάλεσε σὲ μουσικὸ ἀγώνα τὸν Ἀπόλλωνα, ὁ ὁποῖος, ἀφοῦ τὸν νίκησε μὲ τὴν κιθάρα του, τὸν ἔγδαρε ζωντανό.

399e 5. **νὴ τὸν κύνα**. Ἕνας τύπος ὅρκου τοῦ Σωκράτη ποὺ τὸν συναντᾶμε καὶ σὲ ἄλλα πλατωνικὰ κείμενα (π.χ. *Ἀπολογία* 22a 1, *Γοργίας* 481b 5), κατὰ τὸν E. R. Dodds [1959], σ. 263, κάτι ἀνάλογο μὲ τὸ *μὰ τὸν Ζῆθον* (ἀντὶ τοῦ *Ζῆνα*, χάριν ἀστεϊσμοῦ στὸν *Γοργία* 489e 2) ἢ τὸ *μὰ τὰς κράμβας* (δηλαδὴ 'μὰ τὰ λάχανα') τῆς κωμῳδίας, Εὔπολις frg. 74.

399e 6. **τρυφᾶν ἔφαμεν**. Ἀναφέρεται στὴν *τρυφῶσαν πόλιν* τοῦ 372e 3.

399e 9. **τὸ περὶ ῥυθμούς**. «Ὁ ρυθμὸς γινόταν ἀμέσως χορευτικὸ βῆμα, *χορός*· ἡ λέξη αὐτὴ μόνο σ' ἐμᾶς ἔχει μιὰ σημασία ποὺ περιορίζεται στὴ μουσική, ἀπεναντίας στοὺς Ἕλληνες ἔχει πάντα τὴ σημασία τῶν χορευτικῶν βημάτων. Ὁ μετρικὸς πλοῦτος, ὁ ὁποῖος χαρακτηρίζει τὴν κλασικὴ τραγῳδία καὶ τὸ διθύραμβο, καὶ τὸν ὁποῖο βεβαίως καταπολεμᾶ ἐδῶ ὁ Πλάτων, γίνεται κατανοητὸς μόνον ἂν ἀναλογιστοῦμε τὰ βήματα τοῦ χοροῦ, δηλαδὴ τὴν ἰδιάζουσα ρυθμικὴ κίνηση τοῦ σώματος καὶ ὄχι μιὰ ἀφηρημένη "μετρική"», J. Stenzel [1961], σ. 130.

399e 10. **βάσεις**. Ὅπως σημειώνει ὁ Adam, ad loc., «εἰδικὰ ἐδῶ, στὸ στόμα τοῦ Σωκρά-

τη ἡ λέξη δὲν ἔχει τὴν τεχνικὴ σημασία της (τ.ἔ. *τὸ ἐκ δύο ποδῶν συνεστηκός, τοῦ μὲν ἄρσει, τοῦ δὲ θέσει παραλαμβανομένου*, Ἡφαιστίων 1, 3, 1 p. 124 Westphal), ἀλλὰ σημαίνει ἁπλῶς τὸ ‘ρυθμικὸ βῆμα’».

400a 4-5. **τρί’ ἄττα ἐστὶν εἴδη**. Τὰ τρία ρυθμικὰ εἴδη εἶναι *τὸ ἴσον* (2:2), *τὸ ἡμιόλιον* (3:2), *τὸ διπλάσιον* (2:1)· στὸ πρῶτο ἀνήκουν δάκτυλοι, σπονδεῖοι, ἀνάπαιστοι, στὸ δεύτερο παιῶνες, κρητικοί, βακχεῖοι, στὸ τρίτο τροχαῖοι, ἴαμβοι, ἰωνικοί.

400b 1. **καὶ μετὰ Δάμωνος βουλευσόμεθα**. Αὐτὴ ἡ ρητὴ ἀναφορὰ στὸν σοφιστὴ καὶ θεωρητικὸ τῆς μουσικῆς Δάμωνα (DK, τ. 1, σ. 381-4), ποὺ ἔζησε στὴν Ἀθήνα τὸν 5ο αἰ. π.Χ., συνιστᾶ μιὰ ἐξαιρετικὴ διάκριση, ἐντελῶς ἀσυνήθιστη σὲ ὅλο τὸ πλατωνικὸ ἔργο. Μαθητὴς τοῦ Προδίκου καὶ φίλος τοῦ Σωκράτη (*Λάχης* 197d 1 κἑ.) ἀλλὰ καὶ τοῦ Περικλῆ (κατὰ τὸν Πλούταρχο, *Περικλῆς* 4), ὁ Δάμων ἀναγνωριζόταν ὡς ἡ μεγάλη αὐθεντία στὰ θεωρητικὰ ζητήματα τῆς μουσικῆς πού, ὅπως γίνεται φανερὸ καὶ παρακάτω, 424c 3 κἑ., τὰ συνέδεε μὲ γενικότερα ἐρωτήματα σχετικὰ μὲ τὴν ἐσωτερικὴ συνάφεια ψυχῆς-μουσικῆς, τὴν ἠθικὴ ἀξία τῆς μουσικῆς καὶ τὶς κοινωνικὲς προεκτάσεις της.

400b 4. **ἐνόπλιος**. Ὁ ρυθμὸς τῶν πολεμικῶν μελωδιῶν, τῶν ἐμβατηρίων.

400c 4. **εἰς Δάμωνα ἀναβεβλήσθω**. Ἡ κατάσταση τῆς παράδοσης δὲν μᾶς ἐπιτρέπει νὰ ἀνασυνθέσουμε τὴν ἀρχαία μουσικὴ ὥς τὶς λεπτομέρειές της. Τὰ λίγα ποὺ μποροῦμε νὰ ἀντλήσουμε ἀπὸ τὴν κριτική, τὴν ὁποία ἀσκεῖ ἐδῶ ὁ Πλάτων, ἀποτελοῦν καὶ τὰ θεμέλια τῆς γνώσης μας γιὰ τὶς ἁρμονίες τῆς ἑλληνικῆς μουσικῆς. Εἶναι ἔτσι παρήγορο γιὰ μᾶς, γράφει ὁ W. Jaeger, ὅτι καὶ ὁ Πλάτων θεωρεῖ τὶς τεχνικὲς λεπτομέρειες κάτι δευτερεῦον καὶ μᾶς παραπέμπει σχετικὰ στὴ μουσικὴ θεωρία τοῦ Δάμωνα. Μὲ αὐτὸ προβάλλει συνειδητὰ τὸν Σωκράτη ὡς ἕναν ἀληθινὰ μορφωμένο ἄνθρωπο ποὺ συλλαμβάνει τὴν οὐσία τοῦ πράγματος ἀλλὰ δὲν ἔχει καμία διάθεση νὰ ἀνταγωνιστεῖ τὸν εἰδικὸ (W. Jaeger [1959], τ. 2, σ. 300).

400d 4. **ὥσπερ ἄρτι ἐλέγετο**. Στὸ 398d 8-9 καὶ 400a 1-2.

401a 1-2. **Ἔστιν δέ γε ... δημιουργία**. Εἶναι ἀξιοπρόσεκτο, γράφει ὁ R. L. Nettleship [1962], σ. 116-7, ὅτι δὲν γίνεται εἰδικὴ ἀναφορὰ στὴ γλυπτική, ἡ ὁποία ἐδῶ ἁπλῶς συμπεριλαμβάνεται ὑπαινικτικὰ σὲ ἕναν κατάλογο τεχνῶν συγγενικῶν μὲ τὴ ζωγραφικὴ (*καὶ πᾶσα ἡ τοιαύτη δημιουργία*). Εὔλογα ἔτσι μποροῦμε νὰ σκεφθοῦμε ὅτι ἀντιθέτως ἀπ’ ὅτι φανταζόμαστε ἡ μεγάλη ἑλληνικὴ γλυπτικὴ δὲν ἀσκοῦσε τόσο σημαντικὴ ἐπίδραση καὶ ὅτι ὁ Πλάτων θεωροῦσε τὴν ἐπίδραση τοῦ ρυθμοῦ καὶ τῆς ἁρμονίας ἀποφασιστικότερη γιὰ τὴν ψυχή. Πρβ. καὶ Ἀριστοτέλης, *Πολιτικὰ* 1340a 28.

401b 1 - d 3. **Ἆρ’ οὖν τοῖς ποιηταῖς ... ἄγουσα**. Χρήσιμη γιὰ τὴν κατανόηση αὐτοῦ τοῦ κλασικοῦ χωρίου τῆς *Πολιτείας* εἶναι κατὰ τὸν W. Jaeger ἡ ἑνότητα 343e 1 - 344c 1 τῆς *Ζ′ Ἐπιστολῆς*. Διαβάζουμε ἔτσι ἐκεῖ ὅτι ἡ νόηση δὲν ἔχει ἄμεση πρόσβαση στὴ σφαίρα τῶν ἀξιῶν —ποὺ ἀποτελοῦν τὸν ἀνώτατο στόχο τῆς πλατωνικῆς φιλοσοφίας—

καὶ ὅτι τὸ Ἀγαθὸ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ προσεγγιστεῖ τυπικὰ-ἐννοιολογικὰ ὡς κάτι ἐξωτερικὸ σὲ σχέση μὲ ἐμᾶς, ἂν προηγουμένως δὲν ἔχουμε ἐσωτερικὰ συμμετάσχει κι ἐμεῖς στὴ φύση του (*τὸν μὴ συγγενὴ τοῦ πράγματος οὔτ' ἂν εὐμάθεια ποιήσειέν ποτε οὔτε μνήμη*, 344a 2-3· *τὴν ἀρχὴν γὰρ ἐν ἀλλοτρίοις οὐκ ἐγγίγνεται*, 344a 4). Ἡ γνώση τοῦ Ἀγαθοῦ ἑδραιώνεται στὸν ἄνθρωπο μόνον ἐφόσον τὸ Ἀγαθὸ πραγματώνεται καὶ ἀποκτᾶ περίγραμμα καὶ μορφὴ μέσα του (*ὁπόσοι τῶν δικαίων τε καὶ τῶν ἄλλων ὅσα καλὰ μὴ προσφυεῖς εἰσιν καὶ συγγενεῖς, ἄλλοι δὲ ἄλλων εὐμαθεῖς ἅμα καὶ μνήμονες ... οὐδένες τούτων μήποτε μάθωσιν ἀλήθειαν ἀρετῆς εἰς τὸ δυνατόν*, 344a 5-8). Αὐτὸ ἑπομένως ποὺ καθιστᾶ τὰ μάτια τοῦ πνεύματός μας ὀξυδερκέστερα εἶναι ἡ ἀγωγὴ τοῦ χαρακτῆρα, ἡ ὁποία χρησιμοποιώντας τὴν ποίηση, τὴν ἁρμονία, τὸ ρυθμὸ μεταβάλλει τὴ φύση τοῦ ἀνθρώπου κατὰ τρόπο τέτοιον ὥστε αὐτὸς νὰ μπορέσει τελικὰ νὰ προσεγγίσει τὴν ὑπέρτατη ἀρχὴ τοῦ Ἀγαθοῦ καθὼς θὰ διαπλάθεται ὁ ἴδιος μὲ βάση τὴν οὐσία τοῦ Ἀγαθοῦ (W. Jaeger [1959], τ. 2, σ. 305).

402a 7-8. **Ὥσπερ ἄρα, ἦν ... εἴχομεν**. Ὁ Σωκράτης δὲν ἀναφέρεται στὸ μεθοδολογικὸ τέχνασμα τῶν μικρῶν καὶ τῶν μεγάλων γραμμάτων (368d 1 κἑ.) ἀλλὰ στὶς ἐμπειρίες τῶν συνομιλητῶν του. Ἡ ἐκμάθηση τῶν γραμμάτων τῆς ἀλφαβήτου προσφέρει ἕνα παράδειγμα ποὺ θὰ τοὺς βοηθήσει νὰ προσεγγίσουν μιὰ δυσνόητη ἐννοιολογικὴ σχέση.

402c 2. **εἴδει**. Δὲν εἶναι ξεκάθαρο τί ὑποδηλώνεται ἐδῶ μὲ τὸν ὅρο *εἶδος*. Πιθανῶς ὁ Πλάτων παίζει καὶ σ' αὐτὸ τὸ χωρίο κρυπτογραμματικὰ μὲ τὴ φυσικὴ σημασία τῆς 'μορφῆς', τοῦ 'σχήματος', τῆς ἐξωτερικῆς 'ἐμφάνισης' καὶ συνάμα μὲ τὴ σωκρατικὴ σημασία τῆς 'τάξης', τῆς 'διαίρεσης', τοῦ 'εἴδους', τὴν ὁποία ἀσφαλῶς θὰ ἀνακαλοῦσε ἡ λέξη στοὺς συνομιλητὲς τοῦ Σωκράτη καὶ στοὺς ὑποψιασμένους ἀναγνῶστες τῆς *Πολιτείας*.

402d 4. **κάλλιστον θέαμα**. «Ὁ συστηματικὸς τόπος τῆς ὀμορφιᾶς», γράφει ὁ W. Kersting [1999], σ. 129, «εἶναι ἡ σχέση ἀντιστοιχίας καὶ ἔκφρασης, διαμέσου τῆς ὁποίας συνδέονται ὁ ἐσωτερικὸς κόσμος τῆς ψυχῆς μὲ τὸν ἐξωτερικὸ τῆς σωματικότητας. Ἡ ὀμορφιὰ εἶναι φαινόμενο ποὺ ἀφορᾶ ἕνα ὁμοιογενὲς ὅλο. Ὅταν ψυχή, λόγος, φωνή, σωματικὴ στάση, κίνηση στὸν κοινωνικὸ χῶρο διατελοῦν σὲ ἁρμονία μεταξύ τους, ὅταν τὸ μέσα τοῦ ἀνθρώπου ἐκφράζεται σύμμετρα στὸ ἔξω του, τότε γιὰ τὸν γνώστη καὶ φίλο τῆς ἀρετῆς, δηλαδὴ γιὰ τὸν *δυνάμενον θεᾶσθαι*, φανερώνεται τὸ *κάλλιστον θέαμα*».

402d 10-11. **εἰ μέντοι τι ... ὑπομείνειεν ἄν**. Ὁ *μουσικὸς* ἄνθρωπος ἀγαπᾶ ἐκεῖνο τὸ ἕνα ποὺ δὲν εἶναι οὔτε μόνο σῶμα οὔτε μόνο ψυχὴ ἀλλὰ τὸ ἁρμονικὸ συνταίριασμα καὶ τῶν δύο· κι ἂν θὰ ὑπάρχει κάποιο ἐλάττωμα, αὐτὸ εἶναι ἀνεκτὸ μόνο ἐφόσον ἐντοπίζεται στὴν πλευρὰ τῆς σωματικότητας, ὅπως ἡ ἀσχήμια τοῦ Σωκράτη ἢ ἡ ἀσθενικὴ κράση τοῦ Θεαίτητου.

403b 5. **ὥσπερ ὑέος παιδικῶν ἐραστήν**. Ὅπως ἐκείνη τὴ νύχτα τοῦ *Συμποσίου*, ποὺ ὁ Ἀλκιβιάδης κοιμήθηκε πλάι στὸν Σωκράτη καὶ ξύπνησε χωρὶς νὰ ἔχει συμβεῖ μεταξύ

τους τίποτα περισσότερο ἀπ' ὅτι ἂν θὰ εἶχε κοιμηθεῖ *μετὰ πατρὸς ἢ ἀδελφοῦ πρεσβυτέρου*, *Συμπόσιο* 219d 1-2.

403c 4. **Ἆρ' οὖν, ἣν ... λόγος;** Δὲν εἶναι ἐντελῶς σαφὲς ἂν ἡ ἀγωγὴ ποὺ συζητήθηκε ἐδῶ ἀπευθύνεται ἀποκλειστικὰ στοὺς φύλακες τῆς πόλης ἢ ἂν ἀφορᾶ ὅλους τοὺς πολίτες. Ἡ δυσκολία ἔγκειται στὸ ὅτι ἡ ἀγωγὴ αὐτὴ ἀρχίζει στὴν παιδικὴ ἡλικία ἐνῶ, ὅπως θὰ δοῦμε στὴ συνέχεια, ἡ ἐπιλογὴ τῶν φυλάκων τοποθετεῖται σὲ ἀρκετὰ μεγαλύτερη ἡλικία. Ὁ γενικότερος, πάντως, χαρακτήρας τῆς συζήτησης αὐτῆς, ποὺ τελικὰ ἀποτελεῖ ἁπλῶς τὴν ἀφορμὴ γιὰ νὰ τεθοῦν ὁρισμένες θεμελιώδεις ἀρχὲς τῆς παιδείας καὶ τῆς ἀτομικῆς ἠθικῆς, ἀφήνει πολλὰ περιθώρια γιὰ τέτοιες δῆθεν ἀνακολουθίες τοῦ Πλάτωνα· ἡ ἐξονυχιστικὴ διερεύνησή τους καταντᾶ σχολαστική.

403e 4. **εἴπομεν**. Παραπέμπει στὸ 398e 6 καὶ ἀναφέρεται στὴν κατάσταση τῆς μέθης.

404d 1. **Συρακοσίαν τράπεζαν**. Ὡς τέτοια ἐννοεῖ ὁ Πλάτων καὶ τὸ νὰ ζεῖ κανεὶς γεμίζοντας τὸ στομάχι του δυὸ φορὲς τὴν ἡμέρα, *καὶ Συρακοσίων τραπεζῶν πλήρης ... δίς τε τῆς ἡμέρας ἐμπιμπλάμενον ζῆν*, *Ζ' Ἐπιστολὴ* 326b 7-8.

404d 5. **Κορινθίαν κόρην**. Δηλαδὴ ἑταίρα, πόρνη.

405a 6-10. **Τῆς δὲ κακῆς ... τεθράφθαι;** Ὁ Σωκράτης στρέφει ἐδῶ γιὰ λίγο τὸ βλέμμα του στὰ μεγάλα γράμματα τῆς κοινωνίας γιὰ νὰ προβεῖ σὲ ὁρισμένες ἀρνητικὲς ἀποτιμήσεις σχετικὰ μὲ τὴν ἰατρικὴ καὶ τὴ δικαστικὴ πράξη τῆς ἐποχῆς του. Μὲ αὐτὴ τὴ φαινομενικὴ παρέκβαση ἐπιδιώκεται νὰ ἀναδειχθεῖ καθαρότερα ἡ σημασία τῆς παιδείας. — Ἡ συμπαράθεση *ἰατρῶν καὶ δικαστῶν* στὸ πλαίσιο αὐτῆς τῆς συζήτησης σχετίζεται ἄμεσα μὲ ὅσα θὰ ὑποστηρίξει λίγο παρακάτω (411e 4 - 412a 2) ὁ Σωκράτης γιὰ τὴ σύγκλιση τῶν στόχων τῆς γυμναστικῆς καὶ τῆς μουσικῆς *ἐπὶ τὸ θυμοειδὲς καὶ τὸ φιλόσοφον* (411e 6) καὶ γιὰ τὴ βελτίωση τῆς ψυχῆς ὡς τὸν τελικὸ στόχο ὄχι μόνο τῆς *μουσικῆς* ἀλλὰ καὶ τῆς γυμναστικῆς.

405d 1. **οἵαν διήλθομεν**. Στὸ 404d 1 κἑ.

405e 1. **αὐτοῦ οἱ ὑεῖς, Εὐρυπύλῳ**. Παιδιὰ τοῦ Ἀσκληπιοῦ ἦσαν ὁ Μαχάων καὶ ὁ Ποδαλείριος, *Ἰλιάδα* Λ 833. — Σύμφωνα μὲ τὸν Ὅμηρο, *Ἰλιάδα* Λ 624 κἑ., τὸ πιοτὸ τὸ δίνει ἡ Ἑκαμήδη στὸν πληγωμένο Μαχάονα καὶ ὄχι στὸν Εὐρύπυλο· ὁ τραυματισμὸς τοῦ Εὐρυπύλου περιγράφεται λίγο πρωτύτερα στὴν *Ἰλιάδα* Λ 575 κἑ. Τὸ περιστατικὸ ἐκτίθεται σωστὰ στὸν πλατωνικὸ *Ἴωνα* 538b 7 - c 1.

406a 7. **Ἡρόδικον**. Ὁ γιατρὸς Ἡρόδικος ἀπὸ τὴ Σηλυμβρία (5ος αἰ. π.Χ.), δάσκαλος τοῦ Ἱπποκράτη κατὰ τὸν ἀρχαῖο σχολιαστὴ (*παρ' ᾧ ὁ Κῷος φοιτήσας Ἱπποκράτης*), εἶναι ἀπὸ τοὺς πρώτους ποὺ μελέτησαν συστηματικὰ τὴ θεραπευτικὴ ἀξία τῆς σωματικῆς ἄσκησης καὶ τῆς διαίτης γενικότερα. Σχετικὰ μὲ τὴν κακὴ κατάσταση τῆς ὑγείας του ὁ Ἀριστοτέλης στὴ *Ρητορικὴ* 1316b 3 κἑ., ἀνανεώνοντας ὅσα λέει ἐδῶ ὁ Πλάτων, ἀναφέρει ὅτι *πολλοί ... ὑγιαίνουσιν ὥσπερ Ἡρόδικος λέγεται, οὓς οὐδεὶς ἂν εὐδαιμο-*

νίσειε τῆς ὑγείας διὰ τὸ πάντων ἀπέχεσθαι τῶν ἀνθρωπίνων ἢ τῶν πλείστων. Ὁ Πλάτων τὸν μνημονεύει ἐπίσης στὸν *Πρωταγόρα* 316e 1 καὶ στὸν *Φαῖδρο* 227d 2.

406d 3 - e 3. **Τέκτων μέν, ἦν ... ἀπηλλάγη**. Στὸ χωρίο αὐτὸ (ποὺ ὁ G. Klosko [1986], σ. 153, τὸ χαρακτηρίζει ὡς «ἕνα ἀπὸ τὰ πιὸ ἐνοχλητικὰ τῆς *Πολιτείας*» καὶ ἡ H. Arendt [1958], σ. 425, ὡς ἐντυπωσιακὰ ἀντίθετο πρὸς τὴ «χριστιανικὴ ἔμφαση στὴν ἱερότητα τῆς ζωῆς») διατυπώνεται τὸ ἀσφαλῶς ἐπικίνδυνο διανόημα ὅτι εἶναι προτιμότερο ὅποιος ἀδυνατεῖ νὰ φανεῖ χρήσιμος στὴν πόλη νὰ πεθαίνει (*τελευτήσας πραγμάτων ἀπηλλάγη*, e 3). Ἡ συνύφανση τοῦ ἀτομικοῦ καλοῦ μὲ τὸ καλὸ τοῦ συνόλου ὁδηγεῖ στὴν ἀποσημασιοποίηση τῆς γνώμης τοῦ ἀνήμπορου ἀτόμου, ἀλλὰ καὶ κάθε ἄλλου ἀτόμου, γιὰ τὴ δική του ζωή, στὴν ἀδιαφορία ἂν τὸ ἄτομο αὐτὸ βλέπει κάποια ἀξία στὴ ζωή του ἢ ἄν, παρὰ τὴν ἀδυναμία του νὰ συνεισφέρει στὸ κοινὸ καλό, ἔχει τὴ δυνατότητα νὰ πραγματώσει κάποιο ἄλλο καλό. Πρβ. καὶ J. Annas [1981], σ. 91-4.

407a 8. **ὅταν τῳ ἤδη ... ἀσκεῖν**. Ὁ σχετικὸς στίχος τοῦ ποιητῆ Φωκυλίδη ἀπὸ τὴ Μίλητο (6ος αἰ. π.Χ.) σύμφωνα μὲ τὴν ἀποκατάστασή του ἀπὸ τὸν Bergk, frg. 10: *δίζησθαι βιοτήν, ἀρετὴν δ' ὅταν ᾖ βίος ἤδη*.

408a 5. **αἷμ' ... ἔπασσον**. *Ἰλιάδα* Δ 218, *αἷμ' ἐκμυζήσας ἐπ' ἄρ' ἤπια φάρμακα εἰδὼς / πάσσε*· ὁ ὁμηρικὸς στίχος ἀναφέρεται μόνο στὸν Μαχάονα.

408b 7-8. **τραγῳδοποιοί τε καὶ Πίνδαρος**. Αἰσχύλος, *Ἀγαμέμνων* 1022 κέ.· Εὐριπίδης, *Ἄλκηστις* 3· Πίνδαρος, *Πυθιόνικοι* 3, 55-8.

408c 2. **κατὰ τὰ προειρημένα**. Στὸ 391c 8 κέ.

409b 8. **ἐπιστήμῃ, οὐκ ἐμπειρίᾳ οἰκείᾳ κεχρημένον**. Ἡ σημασία αὐτῆς τῆς διάκρισης θὰ φανεῖ καθαρότερα στὴ συνέχεια τοῦ διαλόγου. Εἶναι ἡ διάκριση *δόξης* καὶ *ἐπιστήμης*, ἡ διαφορὰ ἀνάμεσα στὸ μεταβλητὸ καὶ τὸ τυχαῖο καὶ στὴν ἀναγκαία καὶ ἀμετάβλητη ἀλήθεια. «Αὐτὸ ποὺ ἀπαιτοῦσε καὶ αὐτὸ ποὺ ἀναζητοῦσε ὁ Πλάτων», γράφει ὁ Ernst Cassirer, «δὲν ἦταν ἡ ἁπλὴ συσσώρευση ἢ ἡ πειραματικὴ μελέτη μεμονωμένων καὶ τυχαίων γεγονότων τοῦ πολιτικοῦ καὶ κοινωνικοῦ βίου τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλὰ μιὰ ἰδέα ἡ ὁποία θὰ μποροῦσε νὰ περιλάβει αὐτὰ τὰ γεγονότα καὶ νὰ τὰ φέρει σὲ μιὰ συστηματικὴ ἑνότητα. Ἦταν πεπεισμένος πὼς χωρὶς μία τέτοια ἑνοποιητικὴ ἀρχὴ τῆς σκέψης ὅλες μας οἱ πρακτικὲς προσπάθειες εἶναι καταδικασμένες σὲ ἀποτυχία. Θὰ πρέπει νὰ ὑπάρχει μιὰ "θεωρία" πολιτικῆς καὶ ὄχι ἁπλῶς ἡ πεπατημένη τῶν ἐμπειρικῶν ὁδηγιῶν. Κάθε ἁπλὴ ἐμπειρία, χωρὶς διαλεκτική, ἐννοιακὴ θεμελίωση, κηρύσσεται ἀπὸ τὸν Πλάτωνα ὡς μάταιη καὶ ἀνώφελη. Ὅταν κάποιος δὲν γνωρίζει τὴν ἴδια του τὴν πρώτη ἀρχὴ καὶ ὅταν τὰ συμπεράσματά του οἰκοδομοῦνται ἀπὸ κάτι ποὺ δὲν γνωρίζει, πῶς μπορεῖ νὰ φαντάζεται ὅτι μιὰ τέτοια συμβατικὴ κατασκευὴ μπορεῖ ποτὲ νὰ γίνει γνώση;». E. Cassirer, *The Myth of the State* (1946), στὴν ἑλληνικὴ μετάφραση τῶν Σ. Ροζάνη - Γ. Λυκιαρδόπουλου, *Ὁ μύθος τοῦ κράτους*, 1991, σ. 101. Πρβ. *Πολιτεία* 496a, 522b κέ., 533b· *Γοργίας* 465a κέ., 501a· *Συμπόσιο* 203a.

410a 2-3. **ἀποθνῄσκειν ἐάσουσιν**. Ὑπάρχει κάτι ἔκδηλα βάρβαρο στὴν πλατωνικὴ θεωρία περὶ ἰατρικῆς, παρατηρεῖ ὁ E. Barker [1959], σ. 152, κι ὅταν διαβάζουμε γιὰ τὸ καθῆκον τοῦ γιατροῦ νὰ ἀφήσει τοὺς χρονίως πάσχοντες νὰ πεθάνουν, ἔρχεται στὸ νοῦ μας ὁ ἄγριος ποὺ «βοηθάει» τοὺς ἡλικιωμένους νὰ πεθάνουν ἐκθέτοντάς τους στὴ λιμοκτονία. Ἡ σιωπηρὴ παραδοχὴ ποὺ ὑπόκειται ὡς βάση σὲ αὐτὴ τὴν πρόταση τοῦ Πλάτωνα εἶναι ὅτι γιὰ τὸ ἄτομο ὡς ἄτομο δὲν ὑπάρχει δικαίωμα στὴ ζωή· ἕνα τέτοιο δικαίωμα ἔχει μόνο τὸ ἄτομο ὡς πολίτης ἱκανὸς νὰ ὑπηρετήσει τὴν πόλη.

410d 1-2. **Ἀγριότητός τε καὶ ... ἡμερότητος**. Πρβ. 375c 1-8· ἐπίσης *Πολιτικὸς* 306c κἑ., *Νόμοι* 773c κἑ.

410e 8. **οὐκοῦν ἡρμόσθαι δεῖ ... ἀλλήλας**. Σκοπὸς ὅλης αὐτῆς τῆς ἐκπαίδευσης εἶναι ἡ διάπλαση φυλάκων ποὺ θὰ εἶναι ἀνδρεῖοι χωρὶς σκληρότητα καὶ φιλοσοφημένοι χωρὶς μαλθακότητα, «μιὰ ἀξιοπρόσεκτη ἀπήχηση (ἠθελημένη ἢ ὄχι) τῆς ἐξιδανίκευσης τοῦ ἀθηναϊκοῦ χαρακτήρα ἀπὸ τὸν Περικλῆ» (Θουκυδίδης 2, 40, 1), σημειώνει ὁ W. K. C. Guthrie [1975], σ. 455.

411b 4. **μαλθακὸν αἰχμητήν**. Λέγεται στὴν *Ἰλιάδα* Ρ 588 γιὰ τὸν Μενέλαο.

412a 9-10. **δεήσει τοῦ τοιούτου ... ἐπιστάτου**. Γιὰ αὐτὸ τὸν *ἐπιστάτην* ὁ Adam, ad loc., σημειώνει ὅτι θὰ ἀποτελεῖ ἕνα εἶδος ὑπουργοῦ τῆς παιδείας, ὅπως ὁ *τῆς παιδείας ἐπιμελητὴς πάσης* στοὺς *Νόμους* 765d 4-5.

413e 1. **βασανίζοντας πολὺ ... ἐν πυρί**. Ἡ ὑποβολὴ τῶν ὑποψηφίων φυλάκων σὲ συνεχεῖς δοκιμασίες τοῦ χαρακτήρα ἀπὸ πολὺ μικρὴ ἡλικία (*ἐκ παίδων προθεμένοις ἔργα*, 413c 8) δείχνει ὅτι ὁ Πλάτων δὲν πίστευε στὴν αὐτόματη καὶ μηχανικὴ ἰσοκατανομὴ τοῦ ἀποτελέσματος τῶν παιδαγωγικῶν προσπαθειῶν ἀλλὰ ὑπολόγιζε πάντοτε καὶ τὸν παράγοντα τῶν ἀτομικῶν διαφορῶν.

414b 1-6. **Ἆρ' οὖν ὡς ... δόγμασιν**. Μὲ τὴ διάκριση *παντελῶν φυλάκων-ἐπικούρων* ὁλοκληρώνεται τὸ κοινωνικὸ περίγραμμα τοῦ κράτους τῆς δικαιοσύνης ὡς ἑνὸς κράτους τριῶν τάξεων (φύλακες - ἐπίκουροι - δημιουργοὶ) ποὺ ἡ δομή του θὰ καταστήσει εὐκρινέστερη τὴν οὐσία τῆς δικαιοσύνης. — Σχετικὰ μὲ τὴ λ. 'ἐπίκουροι' ὁ A. E. Taylor [1963], σ. 276, σημειώνει ὅτι ἦταν ὁ τεχνικὸς ὅρος γιὰ τοὺς ἐπαγγελματίες σωματοφύλακες τῶν βασιλέων καὶ τῶν τυράννων καὶ ὅτι μὲ τὴν ἐπιλογή της ὑποδηλώνεται ὅτι ἡ ἐκτελεστικὴ ἐξουσία τῆς πόλης θὰ εἶναι μιὰ προσεκτικὰ συγκροτημένη καὶ ἐκπαιδευμένη μάχιμη δύναμη κι ὄχι ἕνα μπουλούκι ἀτάκτων ἢ μιὰ μιλίτσια.

414b 9. **ὧν δὴ νῦν ἐλέγομεν**. Στὸ 382c 6 κἑ. καὶ 389b 2 κἑ.

414b 9 - c 1. **γενναῖόν τι ἓν ψευδομένους**. Μὲ τὰ *μυθολογήματα* τοῦ Σωκράτη γιὰ τὴν κοινὴ καταγωγὴ ὅλων τῶν πολιτῶν καὶ τὴν πρόσμιξη στὴν ψυχὴ καθενὸς ἀπὸ αὐτοὺς ἑνὸς μόνον μετάλλου ἐπιδιώκεται νὰ πεισθοῦν οἱ δύο κατώτερες τάξεις, καὶ κυρίως οἱ *δημιουργοί*, γιὰ τὸν ἀναγκαῖο καὶ ἀπαραβίαστο χαρακτήρα τῆς ἑνότητας τῆς πόλης

καὶ τῆς ἱεραρχικῆς διάρθρωσής της. Στὰ μυθολογήματα αὐτὰ οἱ νεότεροι ἐπικριτὲς τοῦ Πλάτωνα —ἀπὸ τὸν W. Fite, *The Platonic Legend* (1934) καὶ τὸν K. Popper, *The Open Society* (1945) ἕως τὸν J. Rowls, *A Theory of Justice* (1971)— διακρίνουν μιὰ παραβίαση τοῦ ἀνθρώπινου δικαιώματος τοῦ αὐτοκαθορισμοῦ καὶ τὴν ἑκούσια ἀπὸ πλευρᾶς τῶν πολιτῶν παράδοση ὅλης τῆς δύναμης σὲ μιὰ ἀριθμητικὰ περιορισμένη élite φιλοσοφικῆς ἀριστοκρατίας. Ἐπίσης, ὁ λεγόμενος μεταλλουργικὸς μύθος τοῦ Πλάτωνα ἀποτέλεσε μία ἀπὸ τὶς βάσεις στὶς ὁποῖες οἱ ἐθνικοσοσιαλιστὲς στήριξαν τὴν ἄποψή τους γιὰ τὶς φυλετικὲς προϋποθέσεις τῆς πολιτικῆς. Χαρακτηριστικὸ παράδειγμα ὁ A. Rosenberg, ὁ ὁποῖος στὸ λόγο ποὺ ἐκφώνησε στὸ συνέδριο τοῦ Ἐθνικοσοσιαλιστικοῦ Κόμματος (Νυρεμβέργη 1933) γιὰ τὶς φυλετικὲς βάσεις τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς («Rassische Bedingtheit der Außenpolitik») προσπάθησε νὰ δείξει ὅτι ἡ πολιτικὴ ἰσότητα ἀντιβαίνει στὴν ἀνθρώπινη φύση καὶ ὅτι ἰσότητα καὶ φύση ἀποτελοῦν ἀντιφατικὲς ἀρχές. Ὁ «πλατωνιστής», πάλι, τοῦ ἐθνικοσοσιαλισμοῦ J. Bannes, *Platons Staat und Hitlers Kampf* (1933), προβάλλει τὴ δεσπόζουσα θέση τῆς élite καὶ τὴν ἀντίληψη περὶ ἡγεσίας ὡς κοινὰ συστατικὰ στοιχεῖα τοῦ χιτλερικοῦ *Mein Kampf* καὶ τῆς πλατωνικῆς *Πολιτείας*. Ἀλλὰ καὶ ὁ ἀνθρωπολόγος τοῦ ἐθνικοσοσιαλισμοῦ H. F. K. Günther στὸ προπαγανδιστικὸ φυλλάδιό του *Platon als Hüter des Lebens* (1937) παρερμηνεύει τὴν ἀγωγὴ ποὺ περιγράφει ὁ Πλάτων γιὰ τοὺς φύλακες ὡς «φυλετικὴ ἀνατροφὴ μιᾶς φυλετικὰ ἄρχουσας élite». Γιὰ περισσότερες πληροφορίες παραπέμπουμε τὸν ἀναγνώστη στὴν ἐξαιρετικὰ ἐμπεριστατωμένη καὶ κατατοπιστικὴ ἐργασία τοῦ Ι. Τουλουμάκου «Anpassung und Kritik gegenüber der NS-Diktatur durch die griechische Staatstheorie» στὸν συλλογικὸ τόμο τοῦ W. Schuller (ἐκδ.) [1998], σ. 231-277.

414c 4. **Φοινικικόν τι.** Τὸ *Φοινικικόν τι* ἀναφέρεται στὸ μυθολόγημα γιὰ τὸν Κάδμο, τὸ γιὸ τοῦ βασιλιᾶ τῆς Τύρου, καὶ τοὺς Θηβαίους ὡς ἀπογόνους τῶν ἀνδρῶν ποὺ ξεφύτρωσαν ἁρματωμένοι ἀπὸ τὴ γῆ, στὴν ὁποία ὁ Κάδμος, ἀκολουθώντας τὴ συμβουλὴ τῆς Ἀθηνᾶς, εἶχε σπείρει τὰ δόντια τοῦ δράκοντα, *ἀπὸ τῶν κατὰ τὸν δράκοντα καὶ τοὺς Σπαρτοὺς καὶ Κάδμον ψευδῶς λεγομένων*, σύμφωνα μὲ τὸν ἀρχαῖο σχολιαστή. Ἡ παράσταση γιὰ ἀνθρώπους γεννημένους κυριολεκτικὰ μέσα ἀπὸ τὴ γῆ (*γηγενεῖς*) ἦταν διάσπαρτη στὴν ἑλληνικὴ γραμματεία· μιὰ παραλλαγή της ἀποτελοῦσε ἡ λαϊκὴ πίστη ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι ἦσαν *αὐτόχθονες*, βγαλμένοι ἀπὸ τὴ γῆ τους, ἄρα συγγενεῖς μὲ τὴν πόλη τους. Ὁ Πλάτων θὰ χρησιμοποιήσει τὸ μυθολόγημα αὐτὸ καὶ στοὺς *Νόμους* 663e 8 κἑ., πάλι ὡς ἕνα *λυσιτελὲς ψεῦδος*.

414d 2 - e 6. **καὶ ἐπιχειρήσω πρῶτον ... διανοεῖσθαι**. Θέλοντας ὁ B. Russell νὰ δείξει ὅτι σωστὰ ὁ Πλάτων ὑπολογίζει πὼς τὸ *γενναῖον ψεῦδος* του εἶναι δυνατὸν νὰ γίνει πιστευτὸ μέσα σὲ δύο γενιές, ἀναφέρεται στὸ χαρακτηριστικὸ παράδειγμα τῆς Ἰαπωνίας τοῦ 19ου αἰ., ὅπου οὐσιαστικὰ ἐπινοήθηκε μιὰ νέα κρατικὴ θρησκεία, ὁ Σιντοϊσμός, ἑστιασμένη στὴ λατρεία τοῦ αὐτοκράτορα, βάσει τῆς ὁποίας μέσα σὲ λίγα χρόνια συντελέστηκε ἕνας ριζικὸς κοινωνικὸς μετασχηματισμός. Οἱ Ἰάπωνες, γράφει ὁ

Russell [1969], σ. 129, ἀπὸ τὸ 1868 κι ἔπειτα διδάσκονταν ὅτι ὁ Μικάδο καταγόταν ἀπὸ τὴ θεότητα τοῦ Ἥλιου κι ὅτι ἡ Ἰαπωνία εἶχε δημιουργηθεῖ πρὶν ἀπὸ τὸν ὑπόλοιπο κόσμο· ὅποιος πανεπιστημιακὸς καθηγητὴς ἄφηνε νὰ διαφανοῦν ἀμφιβολίες γύρω ἀπὸ αὐτὰ τὰ δόγματα, ἀκόμη καὶ σὲ ἐπιστημονικὰ βιβλία, ἀπολυόταν μὲ τὸ αἰτιολογικὸ τῶν ἀντι-ιαπωνικῶν ἐνεργειῶν.

415a 4-7. **ὅσοι μὲν ὑμῶν ... δημιουργοῖς**. Ἡ πλατωνικὴ ἀριστοκρατία βασίζεται στὴν ἀξιοσύνη τοῦ ἀτόμου κι ὄχι στὴν καταγωγή του, εἶναι καταβάση ἀξιοκρατικὴ κι ὄχι κληρονομική. Αὐτὸ ποὺ κυρίως ἐνδιαφέρει τὸν Πλάτωνα εἶναι νὰ κυβερνοῦν οἱ ἄξιοι. Τὰ σχετικὰ μὲ τὰ μέταλλα ἔχουν ἀντληθεῖ ἀπὸ τὸν Ἡσίοδο, *Ἔργα καὶ ἡμέραι* 109-201· στὸ 8ο βιβλίο τῆς *Πολιτείας* (546e 1) ὁ ἴδιος ὁ Πλάτων θὰ τὰ συνδέσει μὲ τὶς τέσσερις διαδοχικὲς φυλὲς τοῦ Ἡσιόδου.

415c 1-5. **ἀλλὰ τὴν τῇ φύσει ... ἐπικουρίαν**. Ὅπως ἀβίαστα προκύπτει ἀπὸ αὐτὸ τὸ χωρίο, μία ἀπὸ τὶς κύριες εὐθύνες τῶν φυλάκων εἶναι νὰ ἐξασφαλίζουν ὥστε ἄτομα τὰ ὁποῖα ἀπὸ τὴ φύση τους θὰ παρουσιάζουν ἀναντιστοιχία πρὸς τὶς ἀπαιτήσεις ποὺ ἡ *πόλις* ἔχει συνδέσει μὲ τὴν τάξη στὴν ὁποία ἔχουν γεννηθεῖ, θὰ μετακινοῦνται ἀναλόγως πρὸς τὰ κάτω ἢ πρὸς τὰ ἐπάνω. Ἀπὸ τὸ γεγονὸς ὅτι τὴ σημαντικὴ αὐτὴ πρόνοια τοῦ Σωκράτη ὁ Πλάτων τὴν ἔχει συμπεριλάβει στὴ σύντομη συγκεφαλαίωση τῆς *Πολιτείας*, μὲ τὴν ὁποία ἀρχίζει τὸν *Τίμαιο* (*σκοποῦντας ἀεὶ τοὺς ἀξίους πάλιν ἀνάγειν δεῖν, τοὺς δὲ παρὰ σφίσιν ἀναξίους εἰς τὴν τῶν ἐπανιόντων χώραν μεταλλάττειν*, 19a 3-5), ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὸν τρόπο ποὺ τὴν ἀντιμετωπίζει ὁ Ἀριστοτέλης στὰ *Πολιτικὰ* 1264a 24-29, γίνεται φανερὸ πόσο ἀστήρικτος εἶναι ὁ ἰσχυρισμὸς τοῦ K. Popper —σὲ πάμπολλα σημεῖα τῆς *Ἀνοιχτῆς κοινωνίας* του— ἀλλὰ καὶ τῶν ἄλλων ἐπικριτῶν τοῦ Πλάτωνα γιὰ τὸν δῆθεν ρατσιστικὸ χαρακτῆρα τοῦ πλατωνικοῦ πολιτειακοῦ σχεδιάσματος. Πολὺ νηφαλιότερα ὁ A. E. Taylor [1963], σ. 275, εἶχε παρατηρήσει ὅτι «καλῶς ἢ κακῶς ὁ Σωκράτης πιστεύει πὼς ἡ κληρονομικότητα παίζει μεγάλο ρόλο στὴ διανοητικὴ καὶ τὴν ἠθικὴ σφαίρα· ὁ γενικὸς κανόνας εἶναι ὅτι ὁ ἄνθρωπος θὰ βρεῖ τὴ φυσικὴ θέση του στὴν "τάξη" στὴν ὁποία ἀνήκουν οἱ γονεῖς του. [...] Ὅμως ὁ κανόνας ἔχει καὶ ἐξαιρέσεις: ὑπάρχουν ἐκεῖνοι ποὺ ἀποδεικνύονται ἐντελῶς ἀκατάλληλοι γιὰ τὸ ἔργο τῆς τάξης στὴν ὁποία ἔχουν γεννηθεῖ ὅπως καὶ ἐκεῖνοι ποὺ ἀποδεδειγμένα συγκεντρώνουν τὶς προϋποθέσεις νὰ ἐνταχθοῦν σὲ ἀνώτερη τάξη».

415c 5-6. **τότε τὴν πόλιν ... φυλάξῃ**. Αὐτὸ ποὺ κυρίως ἀνησυχεῖ τὸν Πλάτωνα εἶναι ἡ ἀναρρίχηση μιᾶς κατώτερης φύσης στὴν ἄρχουσα élite. Ἀκριβῶς σὲ τοῦτο (*ἄρχοντες οὐ πάνυ φυλακικοὶ καταστήσονται*, 546d 8) θὰ ἐντοπιστεῖ ἀργότερα ἡ παθογεννητικὴ ζύμη ἀπὸ τὴν ὁποία θὰ προέλθει καὶ ὁ ἀφανισμὸς τῆς ἰδανικῆς πολιτείας.

415d 9 - e 1. **ὅθεν τοὺς ἔνδον μάλιστ' ἂν κατέχοιεν**. Ὅπως παρατηρεῖ σὲ μιὰ ὑποσημείωσή του ὁ Guthrie [1975], σ. 467, σ' αὐτὸ καὶ μόνο τὸ χωρίο στηρίζει ὁ K. R. Popper [1980], σ. 104 τῆς ἑλληνικῆς μετάφρασης, τὴν εὐφάνταστη περιγραφή του γιὰ τὴ θριαμβευτικὴ «καθυπόταξη ἑνὸς μόνιμα ἐγκατεστημένου πληθυσμοῦ σὲ μιὰ ὀρθὴ

κατακτητῶν» μυστηριώδους προελεύσεως. Ὑπενθυμίζουμε ὅτι τὸν μεγαλύτερο κίνδυνο γιὰ μιὰ ἑλληνικὴ πόλη τὸν συνιστοῦσαν ἡ διχόνοια καὶ οἱ ἐσωτερικὲς ἔριδες· πρβ. καὶ 470c 5 κἑ.

415e 1. **εἴ τις μὴ ἐθέλει τοῖς νόμοις πείθεσθαι.** Εἶναι σαφὲς ὅτι οἱ φύλακες θὰ ἔχουν πάντα τὴν εὐθύνη γιὰ τὴν ἐσωτερικὴ ἀσφάλεια καὶ τὴν τήρηση τῶν νόμων στὴν πόλη. «Διαφορετικὰ ἀπ' ὅτι στὶς ἀναρχικὲς οὐτοπίες τῶν νεότερων χρόνων», γράφει ὁ W. Kersting [1999], σ. 140, «στὴν ἰδανικὴ κοινωνία τοῦ Πλάτωνα δὲν ἔχει ἀποτυπωθεῖ ἡ σφραγίδα τῆς ἁρμονίας καὶ τῆς ἔλλειψης συγκρούσεων ἀλλὰ ἡ σφραγίδα μιᾶς ὁρισμένης τάξης πραγμάτων ποὺ κρατάει ὑπὸ ἔλεγχο τὶς συγκρούσεις. Τὴν ἰδεώδη κοινωνικὴ συμβίωση ὁ Πλάτων δὲν τὴν σχεδιάζει μὲ τὴν ψευδαίσθηση τῆς ἐπιστροφῆς σὲ μιὰ εἰρηνικὴ κατάσταση ἡ ὁποία δὲν χρειάζεται τὴν ἐξουσία ἀλλὰ ὡς τὸ ἀπὸ ἠθικὴ ἄποψη καλύτερο δυνατὸ ἐπίτευγμα τάξης καὶ ἐξουσίας».

416b 1-6. **φυλακτέον παντὶ τρόπῳ ... εἰσίν;** Ὡς μόνη ἐξασφάλιση τῶν πολιτῶν σὲ ἐνδεχόμενες αὐθαιρεσίες ἀπὸ μέρους τῶν φύσει καὶ θέσει ἰσχυροτέρων ἀρχόντων τῆς πόλης ὁ Πλάτων ἀναφέρει τὴ σωστὴ παιδεία (*δεῖ αὐτοὺς τῆς ὀρθῆς τυχεῖν παιδείας*, b 9 - c 1). Θὰ ἦταν λάθος, παρατηρεῖ σχετικὰ ὁ W. Jaeger [1959], τ. 2, σ. 312, νὰ τὸν κρίνει κανεὶς μὲ τὸ πρίσμα τῶν δικῶν μας ἐμπειριῶν καὶ νὰ θεωρήσει ὅτι ὁ Πλάτων πιστεύει ἀφελῶς πὼς θὰ ἦταν δυνατὸν νὰ κυβερνηθεῖ ἕνα κράτος χωρὶς τὸν περίπλοκο νομικὸ ὁπλισμὸ ἑνὸς σύγχρονου καταστατικοῦ χάρτη. Κατὰ τὸν Jaeger ὁ Πλάτων δὲν πραγματεύεται διεξοδικότερα αὐτὸ τὸ ζήτημα «διότι ἐδῶ δὲν τὸν ἐνδιαφέρει τὸ κράτος ὡς τεχνικὸ ἢ ψυχολογικὸ πρόβλημα ἀλλὰ μόνον ὡς πλαίσιο καὶ βάθος (Hintergrund) τῆς παιδείας [...] Ἡ παιδεία εἶναι γι' αὐτὸν τὸ οὐσιαστικὸ πρόβλημα. Ἀποτελεῖ γι' αὐτὸν τὴ λύση ὅλων τῶν ἄλυτων προβλημάτων».

416c 5. **ἥτις ποτέ ἐστιν.** Εἶναι σαφὲς ὅτι βασικὰ στοιχεῖα τοῦ ἰδεώδους κράτους θὰ ὑπόκεινται σὲ ἀναθεώρηση καί, ἑπομένως, ὅτι στὴ διακυβέρνηση τοῦ κράτους οἱ φιλόσοφοι ἔχουν νὰ παίξουν τὸ ρόλο μιᾶς ἐνεργοῦ καὶ κριτικῆς διανόησης. Σύμφωνα μὲ τὸ παράδειγμα τοῦ *Πολιτικοῦ*, θὰ διαθέτουν τὴ γνώση τοῦ γιατροῦ ποὺ γράφει συνταγὲς καὶ ὄχι τοῦ φαρμακοποιοῦ ποὺ τὶς ἐκτελεῖ.

416d 5. **οὐσίαν κεκτημένον μηδεμίαν ... ἰδίαν.** Μὲ τὸ διαχωρισμὸ τῆς πολιτικῆς δύναμης ἀπὸ τὴν οἰκονομικὴ —μιὰ προσπάθεια ποὺ κατὰ τὸν Guthrie [1975], σ. 469, ριζώνει σὲ ἐμπειρίες τοῦ Πλάτωνα σχετικὲς μὲ τὴν ἀπληστία τῶν ἀθηναίων πολιτικῶν— ἐπιδιώκεται ἀφενὸς νὰ ἀποφευχθεῖ ἡ σύγκρουση δημόσιου καθήκοντος καὶ ἀτομικοῦ συμφέροντος καὶ ἀφετέρου νὰ πάψει νὰ ἀσκεῖ ὁ πλοῦτος πολιτικὴ ἐπιρροὴ στὴν κοινωνία. Ἡ προτεινόμενη ἀκτημοσύνη τῆς τάξης ποὺ ἀσχολεῖται μὲ τὰ κοινὰ ἀποτελεῖ φυσικὴ συνέπεια τῆς ἀφοσίωσης στὴν ὑπηρεσία τῆς κοινωνίας καὶ ὄχι τυφλὴ ἐξίσωση τῶν πάντων στὸ κατώτερο ἐπίπεδο· καὶ ὡς τέτοια δὲν ἰσοδυναμεῖ μὲ εἰσαγωγὴ κομμουνιστικῶν ἀρχῶν στὴν *Πολιτεία*, ὅπως ἐπανειλημμένα ἔχει ὑποστηριχθεῖ («ἡ πλάνη ὅτι στὸ κράτος του ὁ Πλάτων εἰσάγει "κομμουνιστικὲς" ἀρχὲς εἶναι ἀξερρίζωτη στὴ

βιβλιογραφία περὶ τῶν οὐτοπιῶν», παρατηρεῖ χαρακτηριστικὰ ὁ λησμονημένος σήμερα γερμανὸς κοινωνιολόγος Hans Freyer [1936], σ. 47). Σύμφωνα μὲ τὴν ἐκτίμηση τοῦ A. E. Taylor [1963], σ. 277, στὴν ὁποία ἀναφέρεται καὶ ὁ G. Klosko [1986], σ. 141-2, «ἡ θέση τῶν πλατωνικῶν φυλάκων εἶναι πολὺ πιὸ κοντὰ σὲ ἕνα μεσαιωνικὸ στρατιωτικὸ μοναστηριακὸ τάγμα παρὰ σὲ μιὰ κολεκτιβιστικὴ γραφειοκρατία».

416e 3-4. **φοιτῶντες δὲ εἰς ... ζῆν**. Ὁ θεσμὸς τῶν συσσιτίων ἦταν σπαρτιατικός. Πρβ. καὶ *Νόμοι* 762b 6 κἑ. — Γενικότερα γιὰ αὐτὸ τὸ σύστημα τῶν συσσιτίων ὁ E. Barker [1918], σ. 141, παρατηρεῖ ὅτι ὑπὸ ἕνα ὁρισμένο πρίσμα παρουσιάζει μιὰ πολὺ μοντέρνα ὄψη. «Θὰ μποροῦσε νὰ πεῖ κανεὶς ὅτι πρόκειται γιὰ τὴν ὑποκατάσταση μιᾶς ἐπαγγελματικῆς κυβέρνησης (a professional administration) ἀμειβόμενης μέσω ἑνὸς συστήματος κανονικῆς φορολογίας στὴ θέση μιᾶς μὴ ἐπαγγελματικῆς καὶ μὴ ἀμειβόμενης κυβέρνησης ἡ ὁποία ἀντλεῖ τὰ πρὸς τὸ ζῆν κατὰ βούληση μὲ τὴν ὑπεξαίρεση ἢ τὴν κατάχρηση τοῦ δημόσιου χρήματος».

420b 5-8. **οὐ μὴν πρὸς ... πόλις**. Ἡ εὐτυχία τῶν ἀτόμων καὶ τῶν ὁμάδων τῆς πλατωνικῆς *πόλεως* θὰ εἶναι παράγωγο τῆς πολιτειακῆς ὀργάνωσής της ποὺ θὰ βασίζεται στὴν ἀρχὴ τοῦ φυσικοῦ καταμερισμοῦ τῆς ἐργασίας καὶ στὴν οἰκειοπραγία. Μὲ τὴν «προκλητικὰ ὑπερβολικὴ αἰχμηρότητα» (O. Höffe [1997], σ. 359) τῶν διατυπώσεών του —ποὺ θὰ τὶς ἐπαναλάβει καὶ στὸ 466a 3-6— ὁ Πλάτων καθιστᾶ σαφὲς ὅτι εἶναι ἀδιάφορο πόσο εὐτυχισμένη θὰ εἶναι ἡ ἄρχουσα τάξη, ὅτι ἡ χαρὰ τῶν ἄλλων πολιτῶν δὲν πρέπει νὰ θυσιάζεται στὴ χαρὰ μιᾶς τάξης κι ὅτι σὲ κανέναν δὲν ἐπιτρέπεται νὰ ἐπιδιώκει τὸ συμφέρον του κατὰ τρόπο ποὺ νὰ στερεῖ ἀπὸ τοὺς ἄλλους τὸ δικαίωμα νὰ ἐπιδιώκουν καὶ αὐτοὶ τὸ δικό τους. Οὐσιαστικὰ πρόκειται γιὰ τὰ λόγια ποὺ προσγράφει στὸν Περικλῆ ὁ Θουκυδίδης, *Ἐγὼ γὰρ ἡγοῦμαι πόλιν πλείω ξύμπασαν ὀρθουμένην ὠφελεῖν τοὺς ἰδιώτας ἢ καθ' ἕκαστον τῶν πολιτῶν εὐπραγοῦσαν, ἀθρόαν δὲ σφαλλομένην*, 2, 60, 2. Πρβ. καὶ παρακάτω 421b 3-7.

420b 8. **ᾠήθημεν γὰρ ἂν ... δικαιοσύνην**. Ὑπενθύμιση τοῦ Σωκράτη ὅτι ὁ ἀρχικὸς στόχος γιὰ τὸν ὁποῖο σχεδιάζεται ἡ πόλη (*εἰ γιγνομένην πόλιν θεασαίμεθα λόγῳ καὶ τὴν δικαιοσύνην αὐτῆς ἴδοιμεν ἂν γιγνομένην*, 369a 5-6) δὲν ἔχει χαθεῖ ἀπὸ τὸν ὁρίζοντα τῆς συζήτησης.

420c 4. **αὐτίκα δὲ τὴν ἐναντίαν σκεψόμεθα**. Ἐννοεῖ τὰ *κακὰ καὶ ἡμαρτημένα* πολιτεύματα, ποὺ περιγράφονται στὸ 8ο καὶ σὲ μέρος τοῦ 9ου βιβλίου τῆς *Πολιτείας*.

420e 2. **ξυστίδας**. Ἡ *ξυστὶς* ἦταν ἐπίσημο ἔνδυμα ποὺ τὸ φοροῦσαν οἱ ἐπιφανεῖς καὶ ἑπομένως συχνὰ ἐν χρήσει στὶς τραγικὲς παραστάσεις· *τραγικὸν ἔνδυμα* τὸ χαρακτηρίζει ὁ Ἡσύχιος.

421b 1. **ὁ δ' ἐκεῖνο λέγων**. Βλ. 419a 2.

421d 4. **πλοῦτος καὶ πενία**. Ὁ A. E. Taylor [1963], σ. 276, γράφει ὅτι ἡ «παράλογη»

(absurd) παραδοχὴ γιὰ τὸν δῆθεν «σοσιαλισμὸ» ἢ «κομμουνισμὸ» τῆς πλατωνικῆς *Πολιτείας* ἀνάγεται πιθανῶς στὴν ἔμφαση μὲ τὴν ὁποία ὁ Σωκράτης ἀπαιτεῖ τὴν ἐξάλειψη τοῦ πλούτου καὶ τῆς φτώχειας ἀπὸ τὴν ἰδανικὴ πόλη. Ὡστόσο, ὅπως σημειώνει, ὁ Σωκράτης ὑποστηρίζει ἐδῶ ἁπλῶς ὅτι ὁ χαρακτήρας καὶ ἡ δουλειὰ ἑνὸς ἀνθρώπου εἶναι δυνατὸν νὰ διαφθαροῦν ἐξίσου ἀπὸ τὴν κατοχὴ πλούτου (χωρὶς ἀντίστοιχες ὑποχρεώσεις) ὅσο καὶ ἀπὸ τὴ φτώχεια, ἡ ὁποία κλονίζει τὸ ἠθικὸ τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὸν ὠθεῖ σὲ πράξεις ποὺ τὸν μειώνουν ἠθικά. «Τοὺς κινδύνους αὐτούς», σημειώνει ὁ Taylor, «μπορεῖ κανεὶς νὰ τοὺς ἀντιλαμβάνεται χωρὶς νὰ ἀσπάζεται τὴ σοσιαλιστικὴ ἢ τὴν κομμουνιστικὴ θεωρία σχετικὰ μὲ τὴν οἰκονομικὴ ὀργάνωση τῆς κοινωνίας». Βλ. καὶ τὴ σημείωση παραπάνω στὸ 416d 5. Κατὰ τὰ ἄλλα ἡ κρατικὴ παρέμβαση στὴ ρύθμιση οἰκονομικῶν ζητημάτων, ὑπενθυμίζει ὁ G. Klosko [1986], σ. 142, ἀποτελοῦσε παράδοση ἑδραιωμένη σὲ πολλὲς ἑλληνικὲς πόλεις, ὅπως στὴ Σπάρτη, ὅπου ἀφενὸς ἀπαγορευόταν στοὺς ἰδιοκτῆτες γῆς νὰ πουλᾶνε τὰ κτήματά τους (Ἀριστοτέλης, *Πολιτικὰ* 1270a 15-34) καὶ ἀφετέρου ἐπιτρεπόταν στὴν κοινότητα νὰ χρησιμοποιεῖ γιὰ λογαριασμό της δούλους ἢ ζῶα ποὺ ἀνῆκαν σὲ πολίτες (ὅ.π. 1263a 31-37). Ἀκόμη καὶ στὴν Ἀθήνα μὲ τὴ σχετικὰ ἐλεύθερη οἰκονομία, πλούσιοι πολίτες ὑποχρεώνονταν νὰ ἀναλάβουν διάφορες δαπάνες, π.χ. τὴν οἰκονομικὴ στήριξη μιᾶς δραματικῆς παράστασης ἢ τὴ συντήρηση ἑνὸς πολεμικοῦ πλοίου.

421d 13 - e 2. **Καὶ μὴν καὶ ... διδάξεται.** Ἀπὸ τὸ κείμενο συνάγεται ὅτι τὰ ὑλικὰ μέσα τῆς παραγωγῆς ἀνήκουν στὴν ἀτομικὴ ἰδιοκτησία τῶν δημιουργῶν κι ὅτι ἀπὸ αὐτοὺς ἄλλοι εἶναι πλούσιοι κι ἄλλοι φτωχοὶ (πρβ. τὸ *πλουτήσας χυτρεύς*, d 6).

422a 1-3. **Πλοῦτός τε, ἣν ... νεωτερισμῷ.** Ἡ κοινωνικὴ συνοχὴ καὶ ἡ πολιτικὴ ἑνότητα τῆς *πόλεως* ἐξαρτῶνται ἀπὸ τὴν ἰσόρροπη κατανομὴ τοῦ πλούτου. «Ἡ δικαιοσύνη ἔχει καὶ οἰκονομικὲς προϋποθέσεις, ἀπαιτεῖ μιὰ ζυγισμένη, ἀρκούντως ὁμοιογενὴ οἰκονομικὴ τάξη πραγμάτων, ἡ ὁποία ἐξουδετερώνει τὴ διαλυτικὴ δυναμικὴ μιᾶς ἐξαπλούμενης οἰκονομικῆς ἀνισότητας», σημειώνει σχετικὰ ὁ W. Kersting [1999], σ. 143.

422d 1-7. **Τί δ' ἂν πρεσβείαν ... ἁπαλοῖς.** Οἱ μακιαβελλικὲς συμβουλὲς τοῦ Σωκράτη δείχνουν καθαρὰ σὲ πόσο στέρεα ρεαλιστικὸ βάθρο δυναμικῆς πολιτικῆς τοποθετεῖ ὁ Πλάτων τὸ ἰδανικὸ κράτος του. «Ὑπέρτατες ἀρχὲς εἶναι οἱ ὅροι τῆς πραγμάτωσης καὶ τῆς αὐτοσυντήρησης τοῦ κράτους τῆς δικαιοσύνης», σημειώνει ὁ W. Kersting [1999], σ. 145· πρβ. καὶ 423a 1-5.

422e 8. **ἑκάστη γὰρ αὐτῶν ... πάμπολλαι.** Ἡ φράση αὐτὴ γιὰ τὶς πάμπολλες πόλεις μέσα σὲ ἕνα καὶ τὸ αὐτὸ τεῖχος δείχνει πόσο ἡ πολιτικὴ σκέψη τοῦ Πλάτωνα εἶχε ἐπηρεασθεῖ ἀπὸ τὴ διχόνοια ποὺ ταλάνιζε τὴν πολιτικὴ ζωὴ τῆς ἐποχῆς του. Ἔτσι, ἡ πολιτικὴ ἑνότητα ἀνάγεται σὲ θεμελιώδη ἀξία, καὶ ἡ ἠθικὴ ὑπεροχὴ τῆς δικαιοσύνης ἀποδίδεται στὸ ἐπίτευγμά της νὰ συνενώνει. Πρβ. 551d 5-7 καὶ 556e 3-9.

422e 9. **τὸ τῶν παιζόντων.** Ἀναφορὰ σὲ ἕνα ἄγνωστο σ' ἐμᾶς παιγνίδι, ποὺ ὀνομαζό-

ταν '*πόλεις*' καὶ παιζόταν ἐπάνω σὲ σανίδι, ὅπως λ.χ. τὸ τάβλι ἢ τὸ ντόμινο· *πόλεις παίζειν εἶδός ἐστι πεττευτικῆς παιδιᾶς*, γράφει ὁ ἀρχαῖος σχολιαστής.

423a 7-8. **καὶ ἐὰν μόνον ... προπολεμούντων**. Ἡ ἀναφορὰ σὲ μιὰ μάχιμη δύναμη χιλίων τουλάχιστον ἀνδρῶν (τὸ πρὸς τὰ ἐπάνω ὅριο εἶναι ἀνοικτὸ καὶ ἀφήνεται στὴν κρίση τῶν ἀρχόντων) ἐπιτρέπει ἕναν κατὰ προσέγγιση προσδιορισμὸ τῆς τάξης τῶν φυλάκων σὲ περίπου πέντε χιλιάδες, μὲ τὶς γυναῖκες καὶ τὰ παιδιά. Ὡς συγκριτικὸ στοιχεῖο ἀναφέρουμε ὅτι οἱ δύο μεγαλύτερες ἑλληνικὲς πόλεις, ἡ Ἀθήνα καὶ ἡ Σπάρτη, εἶχαν στὴν ἀκμή τους, ἀντίστοιχα, περίπου σαράντα χιλιάδες (ἑκατὸν δέκα ἕως ἑκατὸν πενήντα χιλιάδες μὲ τὶς γυναῖκες καὶ τὰ παιδιὰ) ἡ μία καὶ τέσσερις ἕως πέντε χιλιάδες (δώδεκα ἕως δεκαπέντε χιλιάδες μὲ τὶς γυναῖκες καὶ τὰ παιδιὰ) ἡ ἄλλη.

423c 3-4. **φυλάττειν παντὶ τρόπῳ ... μία**. Ἐνδιαφέρουσα ἐπισήμανση γιὰ τὴ συνάφεια ποιότητας καὶ ποσότητας στὴν κοινωνικοπολιτικὴ ζωή.

423c 7. **ἐν τῷ πρόσθεν ἐπεμνήσθημεν**. Ἀναφορὰ σὲ ὅ,τι προτάθηκε στὸ 415b 3 κἑ. σχετικὰ μὲ τὴν κοινωνικὴ κινητικότητα στὴν ἰδανικὴ πολιτεία.

423e 1. **τὸ λεγόμενον ἓν μέγα**. Κατὰ τὴ *Σούδα* ἡ ἀρχαία παροιμία ἦταν *πόλλ' οἶδ' ἀλώπηξ ἀλλ' ἐχῖνος ἓν μέγα*· πρβ. Ἀρχίλοχος frg. 61, *ἓν δ' ἐπίσταμαι μέγα*. Ὁ Πλάτων θὰ χρησιμοποιήσει τὴν παροιμιώδη ἔκφραση καὶ στὸν *Πολιτικὸ* 297b 1, ὅπου ὡς *ἓν μέγα* χαρακτηρίζεται *τὸ μετὰ νοῦ καὶ τέχνης δικαιότατον ἀεὶ διανέμοντες τοῖς ἐν τῇ πόλει σῴζειν τε αὐτοὺς οἷοί τε ὦσιν καὶ ἀμείνους ἐκ χειρόνων ἀποτελεῖν κατὰ τὸ δυνατόν*.

423e 4. **τὴν παιδείαν καὶ τροφήν**. Τὸ βαθύτερο νόημα ὅλης τῆς νομοθεσίας σχετικὰ μὲ τοὺς φύλακες, παρατηρεῖ ὁ γερμανὸς κοινωνιολόγος τοῦ μεσοπολέμου Hans Freyer, ἔγκειται στὸ ὅτι μὲ αὐτὴν χτίζεται ὁ κόσμος στὸν ὁποῖο θὰ μπορέσει νὰ βλαστήσει καὶ νὰ ἀναπτυχθεῖ μιὰ ρωμαλέα πνευματικὴ καὶ πολιτικὴ ζωή. Ἑπομένως, αὐτὴ ἡ νομοθεσία εἶναι παιδαγωγικὴ μὲ τὴ βαθύτερη σημασία τοῦ ὅρου ποὺ ἀναφέρεται στὴ διαμόρφωση, τὸ στέριωμα καὶ τὴν πραγμάτωση ἑνὸς ὁρισμένου ἀνθρώπινου τύπου. Κορυφώνεται ἔτσι στὴν παιδεία ὑπὸ τὴ στενότερη ἔννοια τῆς ἐκπαίδευσης τῶν φυλάκων τῆς πόλης· κι ἐδῶ ὁ Πλάτων προσπαθεῖ νὰ σχεδιάσει ἕνα ὁλοκληρωμένο σύστημα. Γιατὶ ἡ παιδεία εἶναι ὁ μεγάλος δρόμος μέσα ἀπὸ τὸν ὁποῖο ἡ πνευματικὴ οὐσία τοῦ κράτους ἀνασυγκροτεῖται ἀδιάλειπτα στὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχὴ τῶν ἀνθρώπων (H. Freyer [1936], σ. 47).

423e 7. **τήν τε τῶν γυναικῶν κτῆσιν**. Ἡ λέξη ποὺ χρησιμοποιεῖ ἐδῶ ὁ Σωκράτης (*κτῆσις*· 'acquisition', 'possession', LSJ) δὲν ἀφήνει στὸ μεταφραστὴ περιθώριο γιὰ ἀπόδοση ἄλλη ἀπὸ τὴν 'ἀπόκτηση'. «Ἀρκετὰ ἐνδιαφέρον» χαρακτηρίζει ὁ Guthrie [1975], σ. 480, ὅτι ὁ Πλάτων, ὁ συνήγορος τῆς ἰσότητας τῶν φύλων ποὺ τόσο τὴν εἰρωνεύεται ὁ Ἀριστοφάνης στὶς *Ἐκκλησιάζουσες*, μιλάει δύο φορὲς στὴν *Πολιτεία*: ἐδῶ καὶ στὸ 451c 6 (*γυναικῶν κτῆσίς τε καὶ χρεία*) γιὰ *κτῆσιν* τῶν γυναικῶν· «old habits die hard», σημειώνει ὁ ἄγγλος πλατωνιστής.

424a 1-2. **κοινὰ τὰ φίλων**. Εἶναι ἡ πρώτη ἀναφορὰ γιὰ τὴν κοινοκτημοσύνη τῶν γυναικῶν καὶ τῶν παιδιῶν στὴν *Πολιτεία*· ἡ σχετικὴ συζήτηση θὰ γίνει στὸ 5ο βιβλίο, 449c 7 κέ. Πρβ. *Λύσις* 207c 10· Ἀριστοτέλης, *Ἠθικὰ Νικομάχεια* 1159b 31.

424a 5-8. **τροφὴ γὰρ καὶ ... φύονται**. Φαίνεται ὅτι ὁ Πλάτων πίστευε γιὰ τὶς ἐπίκτητες ἰδιότητες ὅτι εἶναι δυνατὸν νὰ μεταβιβάζονται στοὺς ἀπογόνους.

424b 8. **ἀοιδὴν ... ἀμφιπέληται**. *Ὀδύσσεια* α 351-2 μὲ ἀπόκλιση σὲ δύο σημεῖα.

424c 5-6. **οὐδαμοῦ γὰρ κινοῦνται ... μεγίστων**. Ἡ πίστη τοῦ Πλάτωνα ὅτι οἱ ἀλλαγὲς στὶς τεχνοτροπίες τῆς μελωδικῆς σύνθεσης, τοὺς *τρόπους* τῆς μουσικῆς, συνδέονται μὲ μεγάλες πολιτικὲς μεταβολὲς φαντάζει ὑπερβολικὴ στὴν ἁπλότητά της. Ὡστόσο ἡ σύνδεση αὐτὴ ἦταν γενικῶς ἀναγνωρισμένη στὴν ἀρχαία Ἑλλάδα καὶ ἰδίως στὴ Σπάρτη. Στὴν *Ἐγκυκλοπαίδεια τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς μουσικῆς* διαβάζουμε πὼς ὅταν ὁ διάσημος μουσικὸς Τιμόθεος ἀπὸ τὴ Μίλητο (450-360 π.Χ.) διαγωνίστηκε στὰ Κάρνεια, ἕνας ἀπὸ τοὺς ἐφόρους ἔκοψε μὲ μαχαίρι τὶς χορδὲς τοῦ ὀργάνου του ποὺ ξεπερνοῦσαν τὶς κλασικὲς ἑπτά, Σ. Μιχαηλίδης [1989], στὸ λῆμμα 'Τιμόθεος'· πρβ. Παυσανίας 3, 12, 10.

424c 6. **ὥς φησί τε Δάμων**. Βλ. 400b 1 κέ.

424e 5. **ὃ ἐξ ἀρχῆς ἐλέγομεν**. Στὸ 424a 4 κέ.

424e 7. **παίδων τοιούτων** [sc. *παρανόμων*]. Δηλαδὴ παιδιῶν ποὺ δὲν θὰ ἔχουν γεννηθεῖ σύμφωνα μὲ τοὺς εὐγονικοὺς κανόνες τῆς πόλης· βλ. καὶ 546a 1 κέ.

425b 1-5. **σιγάς τε τῶν ... τοιαῦτα**. Χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ συνάφεια τοῦ παραπάνω χωρίου μὲ τὶς ἀριστοφάνειες *Νεφέλες*, στ. 961-1023, ὅπου ἐπίσης γίνεται λόγος γιὰ *σιγὰς τῶν νεωτέρων* (στ. 963), *ὑπαναστάσεις* (στ. 993), *γονέων θεραπείας* (στ. 994, 998) καὶ τὸν *τοῦ σώματος σχηματισμὸν* (στ. 973, 983) ὡς παλαιομοδίτικους τρόπους καλῆς συμπεριφορᾶς ποὺ καλλιεργοῦσε ἡ *ἀρχαία παιδεία*.

425d 7- e 2. **Ἀλλ' οὐκ ἄξιον ... εὑρήσουσιν**. Ἕνα μεγάλο μέρος τῆς ὀργάνωσης τῆς κοινωνικῆς ζωῆς ἀνατίθεται στοὺς φύλακες ποὺ ὁ Πλάτων τοὺς θέλει ἐλεύθερους ἀπὸ ἐξωτερικὲς δεσμεύσεις («σὰν τὸν καλλιτέχνη ἐπάνω στὴ δημιουργία του», E. Barker [1959], σ. 118), καὶ ὄχι παθητικοὺς ἐκτελεστές, ὅπως φαντάζεται ὁ K. Popper. Αὐτὴ ἡ ἀντιπάθεια γιὰ τὶς ἀκριβεῖς ρυθμίσεις τῆς οἰκονομικῆς, πολιτικῆς καὶ κοινωνικῆς ζωῆς καὶ τὸν λεπτομερειακὸ σχεδιασμὸ ἑνὸς δικαιικοῦ συστήματος ἀποτελεῖ ἕνα ἀπὸ τὰ χαρακτηριστικότερα γνωρίσματα τῶν πολιτικῶν προτάσεων τοῦ Πλάτωνα.

425e 5-7. **Εἰ δὲ μή γε ... βελτίστου**. «Ἡ εἰκόνα τῶν νομοθετῶν οἱ ὁποῖοι χάνονται σὲ ἕναν σωρὸ ἀπὸ νόμους ποὺ παύουν νὰ ἔχουν ἀποτελεσματικότητα, καθὼς δὲν ὑπάρχει μιὰ βασικὴ σύλληψη γιὰ τὸν τελικὸ στόχο ἢ γιὰ τὶς γενικὲς καθοδηγητικὲς ἀρχές, εἶναι ἐντυπωσιακὴ ὅσο καὶ ἀληθινή. Ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ὡς τὸ τέλος ὁ Πλάτων ὑποστηρίζει

ὅτι ἡ παιδεία εἶναι πιὸ σημαντικὴ ἀπ' ὅτι ὁ νόμος», σημειώνει ὁ Grube [1970], σ. 271. Κι ἡ κτυπητὴ πάλι ἀντίθεση μὲ τὴ λαθεμένη κατάσταση καθιστᾶ πιὸ εὐδιάκριτο τὸν ἰδιάζοντα χαρακτήρα τῆς πολιτείας ποὺ θεμελιώνεται.

426e 8. **ὥσπερ Ὕδραν τέμνουσιν**. Γιὰ τὴν παροιμία '*ὕδραν τέμνειν*' ὁ ἀρχαῖος σχολιαστὴς γράφει ὅτι εἶναι *ἐπὶ τῶν ἀμηχάνων εἰρημένη, διὰ τὰς τῆς ὕδρας κεφαλὰς ἃς τέμνων Ἡρακλῆς οὐδὲν μᾶλλον ἐκράτει, ταύτης ἀναδιδούσης ἄλλας ἀντὶ τῶν κοπτομένων κεφαλάς*. Ὁ Πλάτων ἀντιμετωπίζει μὲ σκεπτικισμὸ τοὺς ἠθικοὺς κανόνες γιατὶ γνωρίζει ὅτι οἱ ἀφηρημένοι αὐτοὶ κανόνες ἀδυνατοῦν νὰ συλλάβουν τὴν πολλαπλότητα καὶ τὴν ἰδιαιτερότητα τῶν ἐπιμέρους καταστάσεων, καὶ στρέφεται στὴν ἀγωγὴ καὶ τὴ διάπλαση τοῦ χαρακτήρα.

427b 6-7. **Ἱερῶν τε ἱδρύσεις ... θεραπεῖαι**. Παρόλο ὅτι πουθενὰ στὰ πλατωνικὰ κείμενα δὲν διατυπώνονται ρητὰ ἀμφιβολίες γιὰ τὴν ὕπαρξη τῶν θεῶν, ὡστόσο τίποτε σὲ αὐτὰ δὲν μᾶς νομιμοποιεῖ νὰ προσγράψουμε στὸν Πλάτωνα μιὰ σοβαρὴ πίστη στοὺς προσωπικοὺς θεοὺς τῆς ἑλληνικῆς μυθολογίας καὶ τῆς λαϊκῆς λατρείας. Στὸ παραπάνω χωρίο τῆς *Πολιτείας* (ὅπως καὶ στοὺς *Νόμους* 717a-b) ὁ Πλάτων ἐπιβάλλει τὴ λατρεία τους, διότι μιὰ ἑλληνικὴ πόλη ἦταν ἀδιανόητη χωρὶς τοὺς ἑλληνικοὺς θεούς της, ὅπως ὅμως γράφει ὁ E. R. Dodds [1947], σ. 23, σὲ καμία ἀναφορὰ τοῦ Πλάτωνα στοὺς θεοὺς δὲν διακρίνουμε «κάτι ἀπὸ μιὰ θρησκευτικὴ θέρμη: γιὰ τὸν Πλάτωνα εἶναι *οἱ κατὰ νόμον ὄντες θεοί*», κατὰ τὴν ἐμβληματικὴ διατύπωση τῶν *Νόμων* 904a 9.

427c 2-4. **οὗτος γὰρ δήπου ... ἐξηγεῖται**. Στὸ παραπάνω χωρίο ἀπεικονίζεται περισσότερο ὁ συντηρητισμὸς τοῦ Πλάτωνα παρὰ ἡ πίστη του σὲ ἐμφανίσεις τοῦ θείου ἢ στὴν ἀλήθεια τῶν χρησμῶν. Κατὰ τὸν Dodds, ὅ.π., «ἡ στάση τοῦ Πλάτωνα ἀπέναντι στοὺς Δελφοὺς καὶ τὶς ὑποτιθέμενες φανερώσεις τῶν θεῶν πρέπει νὰ ἦταν ἀνάλογη μὲ αὐτὴν ἑνὸς μὴ θρησκεύοντος Καθολικοῦ ἀπέναντι στὸ Βατικανὸ καὶ τὴ Λούρδη: στὸ πρῶτο θὰ ἔβλεπε ἁπλῶς μιὰ μεγάλη συντηρητικὴ δύναμη, στὴ δεύτερη ἕνα ἀβλαβὲς μέσο γιὰ τὴ διατήρηση τῆς λαϊκῆς πίστης».

427c 4. **ἐπὶ τοῦ ὀμφαλοῦ**. 'ὀμφαλός', δηλαδὴ κάτι σὰν τὸ 'κεντρικὸ σημεῖο τῆς γῆς' ὀνομαζόταν ἕνας στρογγυλὸς λίθος μέσα στὸ ναό.

427c 6. κἑ. **Ὠκισμένη μὲν τοίνυν**. Ἀπὸ τὸ σημεῖο αὐτὸ ὥς τὸ τέλος τοῦ 4ου βιβλίου (περίπου ὥς τὸ 444c) ἀνιχνεύονται οἱ ἀρετὲς τῆς *πόλεως* καὶ τῆς *ψυχῆς*. Ἡ δομὴ αὐτοῦ τοῦ τμήματος σημαδεύεται ἀπὸ τὴν παραλληλότητα πόλης-ψυχῆς καὶ τὴν ἀντίθεση δικαιοσύνης-ἀδικίας· ἡ ἀναζήτηση ὁδηγεῖ ἀρχικὰ σὲ μιὰ κοινωνικὴ προσέγγιση τῆς δικαιοσύνης (427c - 434c 10) καὶ κατόπιν σὲ μιὰ προσέγγιση ψυχολογικὴ (441c 9 - 443b 6).

427d 6. **ἐάντε λανθάνῃ**. Πρβ. 367e 3-4.

427d 8. **σὺ γὰρ ὑπέσχου**. Στὸ 368b 7 κἑ. καὶ 368d 1 κἑ.

427e 10-11. **σοφή τ' ἐστὶ ... δικαία**. Ὁ Σωκράτης δὲν ἐξηγεῖ γιατὶ ἡ ἰδανικὴ πολιτεία θὰ

συνδυάζει εἰδικὰ αὐτὲς τὶς τέσσερις βασικὲς ἀρετές, ἴσως ἐπειδὴ θεωρεῖ αὐτὸ τὸν «κανόνα» ὡς κάτι οἰκεῖο στοὺς συνομιλητές του καὶ ὄχι ἰδιαίτερα ἀμφιλεγόμενο. Παρατηροῦμε ὅτι λείπει ἡ *ὁσιότης* ποὺ ὁ Πλάτων στὸν *Πρωταγόρα* 330b 4-6 τὴν εἶχε συμπεριλάβει στὰ μέρη τῆς ἀρετῆς. Ἡ J. Annas [1981], σ. 110 κέ., εἰκάζει ὅτι οἱ συμπεριφορὲς καὶ οἱ πρακτικὲς ποὺ χαρακτηρίζουν τὴν ὁσιότητα καὶ τὴν εὐσέβεια (θυσίες, ἀφιερώματα καὶ ἄλλες λατρευτικὲς πρακτικὲς) ἔχουν ἐξωτερικὸ χαρακτήρα καὶ ἀναφέρονται σὲ σχέσεις μὲ ἄλλους, ἐν προκειμένῳ μὲ τοὺς θεούς, καὶ ὅτι ὡς τέτοιες διαφέρουν οὐσιωδῶς ἀπὸ τὸ εἶδος τῆς πράξης ποὺ ἐκδιπλώνεται σὲ ἄλλες ἐκφάνσεις τῆς δικαιοσύνης. Τοῦτο κατὰ τὴν Annas ὑποδηλώνει ὅτι γιὰ τὸν πλατωνικὸ Σωκράτη τῆς *Πολιτείας*, ἡ ἀρετὴ εἶναι τελικὰ κάτι περισσότερο «ἐσωτερικὸ» ἀπ' ὅτι εἴχαμε ὑποψιαστεῖ.

428a 1-6. **Ὥσπερ τοίνυν ἄλλων ... ὑπολειφθέν**. Αὐτὴ ἡ «μέθοδος» τοῦ ὑπολειμματικοῦ μεγέθους (*τοῦ ὑπολειφθέντος*) εἶναι ἁπλῶς ἕνας λογοτεχνικὰ κομψὸς τρόπος γιὰ νὰ ὁδηγηθεῖ ἡ συζήτηση στὴ δικαιοσύνη· εἶναι φανερὸ ὅτι ὁ Σωκράτης δὲν προτίθεται νὰ ἐπιχειρηματολογήσει σοβαρὰ σχετικὰ μὲ τὴν ἀκρίβεια καὶ τὸν ἐξαντλητικὸ χαρακτήρα αὐτοῦ τοῦ καταλόγου τῶν τεσσάρων ἀρετῶν τῆς πόλης (*σοφὴ καὶ ἀνδρεία καὶ σώφρων καὶ δικαία*, 427e 10).

428b 3. **Σοφὴ μὲν τῷ ... διήλθομεν**. '*σοφία*' σημαίνει ἐδῶ τὴ σύνεση καὶ τὴ φρονιμάδα ποὺ εἶναι ἀπαραίτητη γιὰ τὴ διοίκηση καὶ τὸ χειρισμὸ τῶν πραγμάτων τῆς πολιτείας, κι ὄχι τὴ μεταφυσικὴ γνώση τῆς ἰδέας τοῦ Ἀγαθοῦ· εἶναι μιὰ γνώση μὲ «σχεδὸν ἀποκλειστικὰ πολιτικὸ χαρακτήρα» (Adam, ad loc.) ποὺ ἀφορᾶ στὸ καλὸ ὁλόκληρης τῆς πόλης.

428b 12. **ἐπιστήμην**. Ὁ πλατωνικὸς Σωκράτης δὲν ἔχει προχωρήσει ἀκόμη στὶς ἀπόλυτες διακρίσεις του: τὴν ὀντολογικὴ διάκριση φαινομενικοῦ καὶ πραγματικοῦ, καὶ τὴν ἐπιστημολογικὴ διάκριση γνώμης καὶ γνώσης. Μπορεῖ ἔτσι νὰ χρησιμοποιεῖ ἀκόμη ἐδῶ τὴ λ. *ἐπιστήμη* μὲ τὴν τρέχουσα στὴν καθημερινὴ γλώσσα σημασία της ('γνώση' ὡς τὸ ἀντίθετο τῆς ἀμάθειας) καὶ ὄχι ὡς τεχνικὸ ὅρο ποὺ ὑποδηλώνει τὴ γνώση ἀποκλειστικὰ τῶν ἰδεατῶν ἀντικειμένων.

428d 7. **οὓς νυνδὴ ... ὠνομάζομεν**. Στὸ 414b 2 *φύλακας παντελεῖς*.

428e 7-9. **τῷ σμικροτάτῳ ἄρα ... καλεῖσθαι**. Ἡ πόλη εἶναι σοφὴ ὄχι ἐπειδὴ ὑπάρχουν σ' αὐτὴν κάποιοι φύλακες, φορεῖς σοφίας καὶ γνώσης, ἀλλὰ ἐπειδὴ αὐτὸ τὸ *ὀλίγιστον γένος* τῶν φυλάκων μετουσιώνει τὴ σοφία καὶ τὴ γνώση του σὲ πολιτικὴ πράξη. Αὐτὴ ἡ σοφία εἶναι ἡ σοφία τῆς πόλης ὅλης. Καὶ εἶναι πιὸ εὐδιάκριτη στὶς μείζονες διαστάσεις τῆς κοινωνίας, διότι ἐκεῖ ἀποτυπώνεται σὲ ἐξωτερικὲς πράξεις, στὶς ὁποῖες οἱ ἰδιαιτερότητες τῆς μιᾶς ἢ τῆς ἄλλης ἀτομικῆς συνείδησης ἔχουν συναιρεθεῖ καὶ ἐξουδετερωθεῖ.

429b 1-3. **Τίς ἄν, ἢν ... αὐτῆς**. *Τόπος* τῆς ἀνδρείας στὴ σχεδιαζόμενη πόλη εἶναι οἱ πολεμιστές της, «ὄχι ἐπειδὴ αὐτοὶ μόνον ἔχουν ἀνδρεία ἀλλὰ ἐπειδὴ τὸ θάρρος ἢ ἡ δειλία

τῶν ἄλλων δὲν εἶναι καθοριστικῆς σημασίας γιὰ τὸ χαρακτήρα τῆς πόλης ὡς ὅλου. Τοῦτο ἀποτελεῖ ἔγκαιρη ὑπόμνηση ὅτι κάθε τάξη ἔχει ὡς ἕνα βαθμὸ ὅλα τὰ ψυχολογικὰ χαρακτηριστικά: τὸ μόνο ἐρώτημα εἶναι ποιό ἀπὸ αὐτὰ δεσπόζει», παρατηρεῖ ὁ W. K. C. Guthrie [1975], σ. 472.

429e 6 - 430b 5. **Τοιοῦτον τοίνυν, ἣν ... λέγεις.** Σὲ αὐτὴ τὴ σύντομη ἑνότητα συνειδητοποιοῦμε πόσο διαφορετικὴ εἶναι ἡ πλατωνικὴ προσέγγιση τῆς ἀγωγῆς ἀπὸ τὶς σύγχρονες παραστάσεις μιᾶς κριτικῆς ἀγωγῆς καὶ παιδείας. Στὸ πολιτειακὸ σύστημα τοῦ Πλάτωνα ἔχουν προσδιοριστεῖ ὁρισμένες ἀπόψεις γιὰ τὰ πράγματα, ὁρισμένες στάσεις ἀπέναντι σὲ αὐτὰ καὶ ὁρισμένα πρότυπα συμπεριφορᾶς ποὺ ἐξυπηρετοῦν τοὺς μεγάλους ἠθικοὺς σκοποὺς τῆς πολιτείας. Ἔργο τῆς ἀγωγῆς εἶναι νὰ τὰ χαράξει ὅλα αὐτὰ στὴν ψυχὴ τῶν πολιτῶν καὶ νὰ τὰ καταστήσει συστατικὰ στοιχεῖα της, ὥστε ἡ συμπεριφορά τους αὐτόματα νὰ ρυθμίζεται βάσει αὐτῶν.

430a 7. **χαλεστραίου.** Ἀπὸ τὴ μακεδονικὴ πόλη *Χαλάστρα*, στὸν Θερμαϊκὸ κόλπο· τὸ *χαλεστραῖον* (ἐνν. *νίτρον*) ἦταν πιθανῶς «εἶδος καθαρᾶς σόδας λαμβανομένης ἐκ λίμνης πλησίον τῆς πόλεως ταύτης καὶ ἐν χρήσει μετὰ στακτῆς (ἀλισίβας) ἢ σάπωνος πρὸς πλύσιν», LS.

430b 2-4. **τὴν δὴ τοιαύτην ... τίθεμαι.** Γιὰ τὸν Πλάτωνα οἱ ἀρετὲς εἶναι *δυνάμεις*, δηλ. ἱκανότητες τοῦ ἀνθρώπου κι ὄχι χλωμὲς ἀφαιρέσεις. Ὅπως παρατηρεῖ ἡ J. Annas [1981], σ. 114, ὁ Πλάτων χαρακτηρίζει ἐδῶ ὡς ἀνδρεία μόνο τὴ συμπεριφορὰ ποὺ ἀπορρέει ἀπὸ ἄσκηση τοῦ χαρακτήρα ὅπως αὐτὴ ποὺ μόλις ἔχει περιγράψει (429d 4 κέ.). Γιὰ μιὰ ἀκόμη φορὰ ὁ Πλάτων μᾶς ἀποτρέπει ἀπὸ τὸ νὰ ἀναζητοῦμε τὸ οὐσιῶδες μιᾶς ἀρετῆς, ἐν προκειμένῳ τῆς ἀνδρείας, στὴ συμπεριφορά: τὸ αὐτὸ εἶδος συμπεριφορᾶς, λ.χ. ἡ ἀπόκρουση μιᾶς ἐπίθεσης, εἶναι δυνατὸν νὰ ἀποτελεῖ ἢ καὶ νὰ μὴν ἀποτελεῖ παράδειγμα ἀνδρείας ἀνάλογα μὲ τὸ ἂν ἀπορρέει ἢ ὄχι ἀπὸ ἐθισμοὺς καὶ ἀπὸ τρόπους τοῦ σκέπτεσθαι καὶ τοῦ αἰσθάνεσθαι σὰν αὐτοὺς ποὺ θέλει νὰ ἐγχαράξει στοὺς ἀνθρώπους ἡ ἀγωγή. Τελικὰ τὸ κίνητρο, κι ὄχι ἁπλῶς αὐτὸ ποὺ πράττουν οἱ ἄνθρωποι, καθορίζει ἂν αὐτοὶ εἶναι ἢ δὲν εἶναι ἀνδρεῖοι.

430b 7. **ὀρθὴν δόξαν.** Μὲ τὸν ὅρο *ὀρθὴ δόξα* ('ὀρθὴ γνώμη') δηλώνεται ἡ γνωσιολογικὴ βάση μιᾶς πράξης ποὺ ὁ πράττων τὴν ἐκτελεῖ ὑπείκοντας ἁπλῶς σὲ μιὰ αὐθεντία, χωρὶς νὰ γνωρίζει ποιό εἶναι τὸ ὀρθό· στὴ συγκεκριμένη περίπτωση ὑπείκοντας στοὺς νόμους τῆς πολιτείας. Στοὺς νόμους αὐτοὺς βασίζονται οἱ ὑπερασπιστὲς τῆς πόλης, οἱ *ἐπίκουροι*, κι ὄχι στὴ γνώση τῶν πραγμάτων, δηλ. στὴ φιλοσοφικὴ ἀρετὴ τῆς *ἐπιστήμης*, στὴν ὁποία ὁ Πλάτων θὰ μᾶς εἰσαγάγει στὸ 6ο καὶ 7ο βιβλίο. Τὸ σημεῖο αὐτὸ τῆς συζήτησης εἶναι σημαντικὸ διότι ἐδῶ ἐπαναβεβαιώνεται μὲ ἔμφαση ὅτι ἡ ἀνδρεία καὶ οἱ ἄλλες ἀρετὲς (σοφία, σωφροσύνη, δικαιοσύνη) βασίζονται στὴν ὀρθὴ γνώμη καὶ ὄχι σὲ γνώση: ὅπως ἔχουμε ἤδη δεῖ (376e 2 κέ.) αὐτὸ τὸ πρώιμο σχῆμα τῆς πλατωνικῆς ἀγωγῆς ἀποσκοπεῖ στὸ νὰ ἐμφυσήσει *ὀρθὴν δόξαν* καὶ ὄχι *ἐπιστήμην* (Adam, ad loc.).

430b 9. **ἄλλο τέ τι ἢ ἀνδρείαν**. Ὁ O. Apelt, ad loc., σημειώνει ὅτι σύμφωνα μὲ τὸν *Λάχη* 197b 2-5 αὐτὸ τὸ *ἄλλο τι* πρέπει νὰ εἶναι ἡ *θρασύτης*.

430c 3. **πολιτικήν γε** [sc. *ἀνδρείαν*]. Κατὰ τὸν Adam, ad loc., μὲ τὸν ὅρο 'πολιτικὴ ἀνδρεία' δηλώνεται ἐδῶ ἡ ἀρετὴ μιᾶς *πόλεως* σὲ ἀντιδιαστολὴ μὲ τὴν ἀρετὴ ἑνὸς *ἰδιώτου* (πρβ. 442d 2-3, *πόλεώς τε καὶ ἰδιώτου*, ἐν σχέσει πρὸς τὴ σωφροσύνη τους). Ἡ πόλη μας εἶναι ἀνδρεία δυνάμει τῆς ἀνδρείας τῶν πολεμιστῶν της, τῶν *ἐπικούρων*. Εἶναι ὅμως *πολιτικὴ* αὐτὴ ἡ ἀνδρεία καὶ ὑπὸ τὴν ἔννοια ὅτι βασίζεται στὴν *ὀρθὴν δόξαν* ποὺ ἔχει ἐνσωματωθεῖ στοὺς νόμους τῆς πόλης. Πρβ. τὴν *πολιτικὴν ἀνδρείαν* στὰ ἀριστοτελικὰ *Ἠθικὰ Νικομάχεια* 1116b κἑ.

430c 4. **αὖθις δὲ περὶ ... δίιμεν**. Ὁ Πλάτων δὲν ἐπανέρχεται στὴν *Πολιτεία* σὲ αὐτὸ τὸ θέμα.

430e 6. **Κόσμος πού τις ἡ σωφροσύνη**. Δὲν εἶναι σαφὲς τὸ ἀκριβὲς νοηματικὸ ἀντίκρυσμα τῆς *σωφροσύνης*. Γενικῶς ἡ λέξη ὑποδηλώνει «ἕνα εἶδος ἐπίγνωσης τοῦ ἀνθρώπου γιὰ τὰ ὅρια καὶ τὶς ἀδυναμίες του, ἡ ὁποία τὸν καθιστᾶ μετρημένο, εὐπρεπή, συγκρατημένο» (I. M. Crombie [1962], σ. 93). Στὸ 3ο βιβλίο (389d 9 - e 2) ἀναφέρονται ὡς χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τῆς σωφροσύνης ἡ εὐπείθεια (*ἀρχόντων ὑπηκόους εἶναι*) καὶ ἡ αὐτοκυριαρχία ἐν σχέσει πρὸς τὶς σωματικὲς ἰδίως ἐπιθυμίες (*τῶν περὶ πότους καὶ ἀφροδίσια καὶ περὶ ἐδωδὰς ἡδονῶν*). Ὅπως σημειώνει ὁ Adam, τ. 1, σ. 236, οἱ ἀναφορὲς τῆς λέξης σὲ ἄλλους πλατωνικοὺς διαλόγους μᾶλλον δυσχεραίνουν παρὰ προάγουν τὴν κατανόηση τῆς ἑνότητάς μας. — Παρατηροῦμε ἐπίσης ὅτι γιὰ τὴ σωφροσύνη ὁ Πλάτων δὲν προσφεύγει στὸ τέχνασμα τῶν *μεγάλων γραμμάτων* καὶ δὲν τὴν ἀνιχνεύει στὰ ἁδρὰ περιγράμματα τῆς πόλης ἀλλὰ τὴν προσδιορίζει ψυχολογικὰ γιὰ νὰ τὴν χρησιμοποιήσει ἀκολούθως στὸ ἐπίπεδο τῆς πόλης.

430e 11. **Οὐκοῦν τὸ μὲν ... γελοῖον;** Στοὺς *Νόμους* 644d 7 κἑ. ὁ Πλάτων θὰ ἐπιχειρήσει νὰ ἀποσαφηνίσει τὴν παράδοξη ἔκφραση *κρείττω αὑτοῦ* παρομοιάζοντας τὶς ἔλλογες καὶ ἄλογες καταστάσεις τῆς ψυχῆς μὲ μαριονέτες τὶς ὁποῖες κινοῦν, ἀντιστοίχως, χρυσὰ καὶ σιδερένια νήματα. Τὸ πρόβλημα ἀπαντᾶ ἐπίσης στὸν Ξενοφώντα, *Κύρου Παιδεία* 6, 1, 41: *Δύο γὰρ ἔφη, ὦ Κῦρε, σαφῶς ἔχω ψυχὰς ... καὶ ὅταν μὲν ἡ ἀγαθὴ κρατῇ, τὰ καλὰ πράττεται, ὅταν δὲ ἡ πονηρά, τὰ αἰσχρὰ ἐπιχειρεῖται*. Ὁ Guthrie [1975], σ. 478, ὑποστηρίζει ὅτι γιὰ τὸν Πλάτωνα 'ἑαυτὸς' τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἡ λογικὴ δύναμή του (τὸ *λογιστικόν*), αὐτὸ ποὺ συχνὰ ἀναφέρεται ἀπὸ τὸν Σωκράτη καὶ τὸν Πλάτωνα ἁπλῶς ὡς 'ψυχή'· τοῦτο τὸ φιλοσοφικὸ μέρος τοῦ ζωντανοῦ ἀνθρώπου παρενοχλεῖται πιεστικὰ ἀπὸ συναισθήματα καὶ ἐπιθυμίες ποὺ ριζώνουν στὶς ἀνάγκες τοῦ σώματος. Ὁ λογικὸς ἄνθρωπος, λέει ἐδῶ ὁ Σωκράτης, ἔχει τὴν εὐθύνη γιὰ τὸν ἔλεγχο αὐτῶν τῶν καταστάσεων (*ὅταν τὸ βέλτιον φύσει τοῦ χείρονος ἐγκρατὲς ᾖ*, 431a 5-6), ἀκριβῶς ὅπως πολλοὶ σήμερα λένε ὅτι οἱ ἄνθρωποι ἔχουμε τὴ δύναμη νὰ ἀντιστεκόμαστε στοὺς πειρασμούς. Πρβ. καὶ *Γοργίας* 491a, *Πρωταγόρας* 358c, *Νόμοι* 626e κἑ.

431e 10 - 432a 9. **Ὅτι οὐχ ὥσπερ ... ἑκάστῳ.** Σύμφωνα μὲ τὸν Adam, ad loc. (πρβ. καὶ F. Überweg - K. Praechter [1967], σ. 275) οἱ ἀρετὲς ποὺ συζητήθηκαν ὥς τώρα ἀντιστοιχοῦν στὶς τρεῖς τάξεις τῆς πόλης ὡς ἀκολούθως:

φύλακες (κυβερνῆτες) *σοφία + ἀνδρεία + σωφροσύνη*
ἐπίκουροι (πολεμιστὲς) *ἀνδρεία + σωφροσύνη*
δημιουργοὶ (ἐπαγγελματίες) *σωφροσύνη*

Μεγάλη ἔμφαση δίνει ὁ Πλάτων στὸν καθολικὸ χαρακτήρα τῆς σωφροσύνης (*δι' ὅλης ἀτεχνῶς* [sc. *τῆς πόλεως*] *τέταται*). Μὲ αὐτὸ προβάλλεται ἡ ἐνεργὸς συναίνεση (*ὁμόνοια, συμφωνία*) τῶν πολιτῶν, ποὺ ἀναγνωρίζουν ὅτι πρέπει νὰ κυβερνάει ὁ καλύτερος, ὡς ὅρος γιὰ τὴν ἐξασφάλιση τῆς πολιτικῆς ἑνότητας καὶ τῆς κοινωνικῆς συνοχῆς τῆς πόλης. Οὐσιαστικὰ ὅμως, παρατηρεῖ ὁ W. Kersting [1999], σ. 153, ἡ σωφροσύνη ἀφορᾶ πρωτίστως τὴν τρίτη τάξη, τοὺς *δημιουργούς*· γιατὶ μόνο στὸ κατώτερο στρῶμα τῆς κοινωνίας, τὸ ὁποῖο δὲν ἔχει πολιτικὴ δύναμη καὶ εἶναι ἐκτεθειμένο στὶς πολιτικὲς ἐπιλογὲς τῆς élite, ὑπάρχει μιὰ διαρκὴς ἑστία, ἀπὸ τὴν ὁποία εἶναι δυνατὸν νὰ προέλθει ἡ ἐξέγερση.

432a 9. **καὶ ἐν ἑνὶ ἑκάστῳ.** Στὴ σφαίρα τῆς ἀτομικότητας τὸ *χεῖρον* ταυτίζεται μὲ τὶς ἄλογες ροπὲς καὶ κλίσεις τοῦ ἐπιθυμητικοῦ· τὸ *κρεῖττον* μὲ τὶς *μετὰ λόγου* ἐπιθυμίες.

432b 7 κέ. **ὥσπερ κυνηγέτας τινάς.** Ἡ κοινὴ προσπάθεια τῶν συζητητῶν νὰ ἐντοπίσουν τὰ χνάρια τῆς δικαιοσύνης στὴν πόλη παρομοιάζεται ἐδῶ μὲ τὴν τελικὴ φάση σ' ἕνα κυνήγι. Στοὺς πλατωνικοὺς διαλόγους τέτοια ἐπεισόδια ἀποτελοῦν κατὰ κανόνα νεύματα στὸν ἀναγνώστη γιὰ τὴν ἰδιαίτερη σημασία τοῦ διανοήματος ποὺ θὰ ἀκολουθήσει.

433a 1-3. **ὃ γὰρ ἐξ ... δικαιοσύνη.** Τὸ ὅτι ξαναγυρίζουμε σὲ κάτι ποὺ ἐξαρχῆς βρισκόταν μπροστά μας (*τὰ αὑτοῦ πράττειν*) δὲν ἀποτελεῖ *βλακικόν τι πάθος*, 432d 5. Γιατὶ τώρα δὲν τὸ συναντᾶμε στὴ φυσικὴ πρωτόγονη βαθμίδα ὅπου ὁ τσαγκάρης ἀσχολεῖται ἀποκλειστικὰ μὲ τὰ παπούτσια καὶ ὁ γεωργὸς μὲ τὰ χωράφια. Ἔχει ἀρθεῖ καὶ συνάμα διαπλωθεῖ στὸν ἀνώτερο ἀναβαθμὸ τῆς μόρφωσης, ὅπου κάθε κοινωνικὴ τάξη καὶ κάθε μέρος τῆς ψυχῆς θὰ περιορίζονται στὴν περιοχὴ τῆς δραστηριότητας ποὺ προσιδιάζει σὲ αὐτά. Κι ὡστόσο πάλι πρέπει νὰ γίνει σαφὲς ὅτι βρισκόμαστε ἁπλῶς σὲ ἀναβαθμὸ ἑνὸς δρόμου ποὺ ὁδηγεῖ ἀκόμη ψηλότερα: Ἡ καθαρὴ γνώση δὲν ἔχει μπεῖ ἀκόμη στὸ παιγνίδι· ὁ κόσμος τῶν αἰώνιων μορφῶν-ἰδεῶν (ἀνάμεσά τους καὶ ἡ ἰδέα τῆς δικαιοσύνης) θὰ ἀνοιχθεῖ μπροστά μας ἀργότερα, γράφει ὁ P. Friedländer [1960], σ. 92.

433a 3. **ἤτοι τούτου τι ... δικαιοσύνη.** Κατὰ τὸν Γ. Βλαστὸ [1994], σ. 179, ὁ Πλάτων χρησιμοποιεῖ ἐδῶ ἕναν χαλαρὸ τρόπο διατύπωσης γιὰ νὰ προειδοποιήσει τὸν ἀναγνώστη «ὅτι ἡ ἀρχὴ τῆς λειτουργικῆς ἐξειδίκευσης, ποὺ ἐφαρμόζεται μὲ τὴν κατανομὴ τῆς ἐργασίας, χρειάζεται νὰ προσδιοριστεῖ περαιτέρω πρὶν μπορέσουμε σοβαρὰ νὰ τὴν θεωρήσουμε ὡς τὴν οὐσία τῆς δικαιοσύνης». Πρβ. καὶ τὸ *τρόπον τινὰ γιγνόμενον*, παρακάτω στὸ b 3.

433a 4. **ἐθέμεθα δὲ δήπου ... ἐλέγομεν**. Βλ. 370a 7 κἑ.· 374a 5 κἑ.

433a 9. **ἄλλων τε πολλῶν ἀκηκόαμεν**. Δὲν εἶναι σαφὲς ποιούς ἔχει κατὰ νοῦ ὁ Σωκράτης ἀλλά, ὅπως σημειώνει ὁ P. Shorey, ad loc., δὲν εἶναι ἀπαραίτητο νὰ ἀναφέρεται σὲ κάτι συγκεκριμένο, ἀφοῦ «ἕνας Ἕλληνας θὰ μποροῦσε ἀνὰ πᾶσα στιγμὴ νὰ πεῖ ὅτι τὸ νὰ πράττει κανεὶς τὰ δικά του καὶ νὰ μὴν πολυπραγμονεῖ εἶναι *σῶφρον* ἢ *δίκαιον* ἢ καὶ τὰ δύο».

433b 1. **καὶ αὐτοὶ πολλάκις εἰρήκαμεν**. Ἐκτὸς ἀπὸ τὰ δύο χωρία ποὺ ἤδη ἀναφέραμε (370a 4 κἑ.· 374a 5 κἑ.) ἀξίζει νὰ προσεχθεῖ καὶ τὸ ἐπιχείρημα ποὺ ξετιλύγεται στὸ 352d 8 κἑ. Ὁ O. Apelt, ad loc., διαπιστώνει κάποια συνάφεια καὶ μὲ τὸ *τὸ προσῆκον ἀποδιδόναι* στὸ 332c 1 κἑ.

433c 4 - d 5. **Ἀλλὰ μέντοι, ἦν ... ἐπολυπραγμόνει**. Ὅπως ἑρμηνεύει ὁ Nettleship [1962], σ. 151, μποροῦμε νὰ φαντασθοῦμε μιὰ κοινότητα στὴν ὁποία θὰ ὑπάρχει νοημοσύνη καὶ θάρρος καὶ διάθεση γιὰ συναίνεση. Ἂν ὅμως οἱ τάξεις καὶ οἱ πολίτες αὐτῆς τῆς κοινότητας δὲν θὰ διαθέτουν ἐπιπλέον τὴ δύναμη νὰ πράττουν τὸ καθῆκον τους καὶ νὰ συγκεντρώνονται στὴν ἐκτέλεση τοῦ ἔργου τους, τότε ἡ νοημοσύνη τους δὲν θὰ μετουσιώνεται σὲ σοφία ἢ σὲ ἱκανότητα νὰ κυβερνοῦν, οὔτε τὸ θάρρος τους σὲ πειθαρχημένη ἀνδρεία, ἐνῶ καὶ ἡ τάση τους γιὰ συναίνεση θὰ παρέμενε ἁπλῶς τάση χωρὶς πραγματικὰ νὰ συγκροτεῖ μιὰ πόλη γεμάτη σύμπνοια καὶ ὁμοψυχία.

433d 3. **καὶ δούλῳ καὶ ἐλευθέρῳ**. Ὁ Σωκράτης ὑπογραμμίζει ἐδῶ (433c 4 - d 5) ὅτι τίποτα δὲν συντείνει περισσότερο στὴν ἀρετὴ τῆς πόλης ἀπ' ὅσο ἡ διάθεση τῶν κοινωνικῶν ὁμάδων νὰ πράττουν τὰ δικά τους καὶ νὰ μὴν πολυπραγμονοῦν. Τὸ γεγονὸς ὅτι σὲ αὐτὴ τὴ συνάφεια μνημονεύονται μεταξὺ τῶν ἄλλων τμημάτων τοῦ πληθυσμοῦ καὶ δοῦλοι δείχνει, σύμφωνα μὲ τὸν Γ. Βλαστὸ [1968], σ. 217, κατὰ τρόπο «ποὺ δὲν ἐπιδέχεται καμιὰ σοβαρὴ ἀμφιβολία» ὅτι οἱ δοῦλοι ἀποτελοῦν συστατικὸ τμῆμα αὐτῆς τῆς κοινωνίας.

434a 9 - b 7. **Ἀλλ' ὅταν γε ... πόλει**. Στὸ χωρίο αὐτὸ τονίζεται ὅτι οἱ διάφορες κοινωνικὲς τάξεις τῆς πόλης πρέπει νὰ συγκροτοῦνται μὲ βάση τὶς διαφορετικὲς φυσικὲς ἱκανότητες τῶν μελῶν τους. Τοῦτο καθιστᾶ ἀκόμη πιὸ ἀπαραίτητη τὴν ὕπαρξη ἑνὸς μηχανισμοῦ, διαμέσου τοῦ ὁποίου θὰ ἐντοπίζεται ὅποιος δὲν ἀνήκει πραγματικὰ στὴν τάξη στὴν ὁποία γεννήθηκε. Ὅσο ἀποκρουστικὰ κι ἂν μᾶς φαίνονται κάποτε-κάποτε τὰ πλατωνικὰ σχέδια, παρατηρεῖ ὁ Guthrie [1975], 465, ἡ ταξινόμηση τῶν πολιτῶν ἀνάλογα μὲ τὶς φυσικὲς ἱκανότητές τους δὲν πρέπει νὰ ἑρμηνεύεται ὡς ἀπόπειρα νὰ διαφυλαχθεῖ ὁ κλειστὸς χαρακτήρας μιᾶς κληρονομικῆς κάστας: τὰ πλατωνικὰ μέταλλα ξεχωρίζουν χαρακτῆρες κι ὄχι κοινωνικὲς καταγωγές, ὅπως ἐσφαλμένα πιστεύει ὁ K. Popper [1945], σ. 102 καὶ σ. 365, ὁ ὁποῖος ὑποστηρίζει ὅτι σὲ αὐτὸ τὸ χωρίο ὁ Πλάτων τελικὰ ἀναιρεῖ ὅσα ἔχει πεῖ στὸ 415a 1 κἑ. γιὰ τὴν κοινωνικὴ κινητικότητα.

434c 9. **τοὐναντίον ἐκείνου**. Δηλαδὴ τὸ ἀντίθετο τῆς *πολυπραγμοσύνης*.

434d 8. **ἐν ἑνὶ ἀνθρώπῳ**. Μετὰ τὴν κατάδειξη, στὸ ἐπίπεδο τῶν κοινωνικῶν τάξεων, ὅτι ἡ δικαιοσύνη ταυτίζεται μὲ τὸ νὰ πράττει καθεμιὰ ἀπὸ αὐτὲς τὰ δικά της ὁ Σωκράτης ἐπιστρέφει ἀμέσως στὴν ἀφετηρία τῆς ἔρευνάς του γιὰ νὰ διερευνήσει τί συνάγεται ἀπὸ αὐτὸ γιὰ τὴ δικαιοσύνη στὴ σφαίρα τῆς ἀτομικῆς ψυχῆς, *ἐν ἑνὶ ἀνθρώπῳ*, δεδομένου ὅτι ἀπώτερος στόχος τῆς συζήτησης εἶναι ἡ ἀρετὴ τῆς ψυχῆς.

434e 3 - 435a 3. **ὃ οὖν ἡμῖν ... αὐτοῖς**. Ὁ Σωκράτης θὰ ἀποφύγει τὴ μηχανικὴ μεταφορὰ τῶν δεδομένων τῆς πόλης στὴν ἀτομικὴ ψυχὴ καὶ θὰ περιοριστεῖ σὲ μιὰ προσεκτικὴ ἀναζήτηση ἀντιστοιχιῶν (*παρ' ἄλληλα σκοποῦντες καὶ τρίβοντες*) ἀποκλειστικὰ μὲ τὸ πρίσμα τῆς δικαιοσύνης.

435b 9 - c 1. **τὰ αὐτὰ ταῦτα εἴδη**. Ὁ ὅρος ('*εἴδη*') ἐξακολουθεῖ νὰ μὴν ἔχει μεταφυσικὲς ὑποδηλώσεις· μαζὶ μὲ τοὺς ὅρους '*γένος*' καὶ '*μέρος*' χρησιμοποιεῖται ἀδιακρίτως πρὸς δήλωση τῶν συστατικῶν στοιχείων τῆς ἀτομικῆς ψυχῆς· πρβ. καὶ c 5, *τὰ τρία εἴδη ταῦτα*.

435c 8. **ὅτι χαλεπὰ τὰ καλά**. Παλαιὰ παροιμία (ὁ ἀρχαῖος σχολιαστὴς τὴν ἀνάγει στὸν Σόλωνα) ποὺ ὁ Πλάτων τὴν χρησιμοποιεῖ συχνά· πρβ. 497d 5, *δεδηλώκατε μακρὰν καὶ χαλεπὴν αὐτοῦ τὴν ἀπόδειξιν*.

435d 3. **μακροτέρα καὶ πλείων ὁδός**. Ὁ W. Jaeger [1959], τ. 3, σ. 3, ἔχει δείξει ὅτι ἡ *ὁδὸς* αὐτὴ μόνο στὶς φιλοσοφικὲς σπουδὲς τῶν φυλάκων εἶναι δυνατὸν νὰ ἀναφέρεται. Στὸ 6ο βιβλίο, στὸ σημεῖο ὅπου ὁ Σωκράτης ἀρχίζει νὰ ἐκθέτει διεξοδικὰ τὰ σχετικὰ μὲ τὴ φιλοσοφικὴ παιδεία ποὺ θὰ λάβουν οἱ φύλακες τῆς πόλης (504b 1 κἑ.), ἀναφέρεται ρητὰ στὸ παραπάνω χωρίο (*ἐλέγομέν που*) καὶ χρησιμοποιεῖ τὴν ἴδια εἰκόνα τοῦ —κατὰ τὰ ἄλλα κυκλοτεροῦς ἐκεῖ— δρόμου (*ἄλλη μακροτέρα εἴη περίοδος*).

435e 1-5. **Ἆρ οὖν ἡμῖν ... ἐγγεγονέναι**. Ἐνῶ ὣς τώρα ὁ Σωκράτης ἀναζητοῦσε στὰ *μεγάλα γράμματα* τῆς κοινωνίας στοιχεῖα ὑποβοηθητικὰ μιᾶς ἀνάγνωσης τῆς δικαιοσύνης τῆς ψυχῆς, τώρα, ἀντιστρέφοντας τὴν κατεύθυνση τῆς θεώρησής του, ἀναζητεῖ τὶς ρίζες τῶν δομικῶν καὶ λειτουργικῶν γνωρισμάτων τοῦ μεγάλου κοινωνικοπολιτικοῦ μορφώματος τῆς πόλης στὰ *μικρὰ γράμματα* τῆς ἀτομικῆς ψυχῆς. Οἱ ποιότητες ποὺ διαπιστώνονται στὴν πόλη πρέπει νὰ πηγάζουν ἀπὸ τὴν ἀτομικὴ ψυχὴ (*οὐ γάρ που ἄλλοθεν ἐκεῖσε ἀφῖκται*). Ἡ διερεύνηση θὰ τὸν ὁδηγήσει στὰ δομικὰ συστατικὰ μέρη τῆς ψυχῆς: τὸ λογιστικό, τὸ θυμοειδές, τὸ ἐπιθυμητικό· ἡ ἐπιβεβαίωση θὰ ἔλθει μὲ τὴ συζήτηση γιὰ τὶς ἐσωτερικὲς συγκρούσεις (439e 6 κἑ). Πρβ. καὶ 581c 4.

435e 7. **κατὰ τὸν ἄνω τόπον**. Γεωγραφικά, μὲ τὴν ἔννοια τοῦ Βορρᾶ. Παρόμοιοι συσχετισμοὶ τῶν ψυχικῶν καταβολῶν ἑνὸς λαοῦ μὲ τὴ γεωγραφικὴ θέση καὶ τοὺς κλιματολογικοὺς ὅρους τοῦ τόπου στὸν ὁποῖο ζεῖ ἀπαντοῦν στοὺς *Νόμους* 747c 2 κἑ. καὶ κινοῦνται στὴν τροχιὰ τῶν ἐρευνῶν τοῦ Ἱπποκράτη, *Περὶ ἀέρων, ὑδάτων, τόπων* 12 κἑ.

436a 1. **τὸ φιλοχρήματον**. Τὸ φιλοχρήματον εἶναι συνώνυμο τοῦ ἐπιθυμητικοῦ, ἀφοῦ,

ὅπως θὰ δοῦμε στὸ 9ο βιβλίο, 580e 2-5, *διὰ χρημάτων μάλιστα ἀποτελοῦνται αἱ τοιαῦται ἐπιθυμίαι*, δηλαδὴ οἱ ἐπιθυμίες γιὰ φαγητά, ποτὰ καὶ τὰ ἀφροδίσια.

436a 8 - b 3. **Τόδε δὲ ἤδη ... λόγου.** Τὸ δύσκολο ἐρώτημα κατὰ τὸν πλατωνικὸ Σωκράτη εἶναι ἂν τὰ τρία εἴδη στὰ ὁποῖα διακλαδίζεται ἡ ἀνθρώπινη συμπεριφορὰ (λογιστικό, θυμοειδές, ἐπιθυμητικὸ) ἔχουν κοινὴ προέλευση ἢ ἀνάγονται σὲ διαφορετικὲς πηγές. Αὐτὴ ἡ διάζευξη: ἑνότητα ἢ πολλότητα, εἶναι κρίσιμη γιὰ τὸ ἐπιχείρημα τῆς *Πολιτείας*, διότι συνδέεται ἄμεσα μὲ τὴν παραλληλία ψυχῆς-πόλης καὶ τὴ δυνατότητα νὰ μεταφερθοῦν στὴν ψυχικὴ σφαίρα οἱ καθοριστικῆς σημασίας ἀρχὲς τοῦ καταμερισμοῦ τῆς ἐργασίας καὶ τῆς οἰκειοπραγίας ποὺ ἐντοπίστηκαν στὰ *μεγάλα γράμματα* τῆς πολιτείας. Ὁ Πλάτων ὑποστηρίζει ὅτι καθένα ἀπὸ αὐτὰ τὰ τρία εἴδη συμπεριφορᾶς ριζώνει καὶ σὲ ἕνα διαφορετικὸ κομμάτι τῆς ψυχῆς, ἡ ὁποία κατὰ συνέπεια ἀποτελεῖται ἀπὸ τρία μέρη. Τὸ βασικὸ ἐν προκειμένῳ, παρατηρεῖ ἡ J. Annas [1981], σ. 124, εἶναι ὅτι ἡ πολυπλοκότητα τῆς ἀνθρώπινης συμπεριφορᾶς μένει ἀνεξήγητη χωρὶς τὴν παραδοχὴ ὅτι τὸ πρόσωπο εἶναι κάτι σύνθετο. «Ὑπάρχουν περισσότερες πηγὲς συμπεριφορᾶς μέσα σὲ ἕνα καὶ τὸ αὐτὸ πρόσωπο», σημειώνει ἡ ἀμερικανίδα πλατωνίστρια, «καὶ ὁ τρόπος, μὲ τὸν ὁποῖο τὸ πρόσωπο ζεῖ καὶ πράττει, δείχνει πῶς οἱ πηγὲς αὐτὲς σχετίζονται μεταξύ τους. Τούτη ἡ βασικὴ ἰδέα ἔχει μακρὰ ἱστορία στὴν ψυχολογία καὶ ἔχει πάρει διαφορετικὲς μορφές. Μία ἀπὸ τὶς πιὸ οἰκεῖες εἶναι ἡ θεωρία τοῦ S. Freud γιὰ τοὺς ρόλους τοῦ συνειδητοῦ καὶ τοῦ ἀσυνειδήτου, καὶ μιὰ ἄλλη ἡ κατοπινὴ θεωρία του γιὰ τὸ ἐγώ, τὸ ὑπερεγὼ καὶ τὸ id».

436b 8 - c 1. **Δῆλον ὅτι ταὐτὸν ... πλείω.** Γιὰ τὸ χωρίο αὐτὸ ὁ H. Gauss [1958], σ. 153, σημειώνει ὅτι ἀποτελεῖ ἴσως τὴν πρώτη ἀπόπειρα στὸν εὐρωπαϊκὸ στοχασμὸ νὰ διατυπωθεῖ μὲ σαφήνεια ἡ λογικὴ ἀρχὴ τῆς ἀντίφασης. Ἀλλὰ ὁ R. Robinson [1971], σ. 38-40 καὶ σ. 48, παρατηρεῖ ὅτι ἡ ἀρχὴ τὴν ὁποία διατυπώνει ἐδῶ ὁ Πλάτων δὲν ἀφορᾶ σὲ λογικὲς ἀντιφάσεις ἀλλὰ σὲ πραγματικὲς ἀντιθέσεις.

438d 11. **τότε βούλεσθαι λέγειν.** Βλ. λίγο παραπάνω στὸ 438a 7 - b 2.

439c 5-7. **Τί οὖν, ἔφην ... κελεύοντος.** Ὁ I. M. Crombie [1962], σ. 345 κέ. παρατηρεῖ ὅτι ὁ Πλάτων δὲν ὑποστηρίζει ἐδῶ ὅτι ὅλες οἱ συγκρούσεις ἀποτελοῦν πάλη τοῦ λογισμοῦ μὲ τὶς ἐπιθυμίες. Ὁ πλατωνικὸς Σωκράτης περιορίζει τὶς παρατηρήσεις του σὲ 'περιπτώσεις ὅπως αὐτὲς' (*τούτων πέρι*, c 5) χωρὶς νὰ ἀποσαφηνίζει ποιές εἶναι αὐτές. Σχετικὰ μὲ τὸ παράδειγμα τοῦ διψασμένου ποὺ δὲν θέλει νὰ πιεῖ νερὸ ὁ Crombie εἰκάζει ὅτι θὰ πρόκειται γιὰ κάποιον ποὺ ὑπέφερε ἀπὸ ὑδρωπικία, στὸν ὁποῖο εἶχε ἀπαγορευθεῖ νὰ πίνει νερό. Ὁ παράγων ποὺ μᾶς πιέζει νὰ πιοῦμε (*τὸ κελεῦον*, c 6) γεννιέται ἀπὸ καταστάσεις τοῦ σώματος, ἐνῶ ὁ παράγων ποὺ μᾶς ἀποτρέπει (*τὸ κωλῦον*, c 6) ἐντοπίζεται στὸ λογισμό. Διακρίνονται ἔτσι ἐδῶ δύο τύποι ἐπιθυμιῶν: ἀπὸ τὴ μιὰ ἰσχυρὲς σωματικὲς ἐπιθυμίες καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη ἐπιθυμίες, τάσεις ἢ «πολιτικὲς» ποὺ ἀναδύονται ὕστερα ἀπὸ σκέψη σχετικὰ μὲ τὸ τί εἶναι τελικὰ τὸ καλύτερο γιὰ μᾶς.

439d 4-8. **Οὐ δὴ ἀλόγως ... ἑταῖρον**. Ὁ Πλάτων δὲν προσδιορίζει τί ἀκριβῶς εἶναι αὐτὰ τὰ *διττά τε καὶ ἕτερα ἀλλήλων*, τὸ λογιστικὸ μὲ τὸ ὁποῖο στοχαζόμαστε καὶ τὸ ἐπιθυμητικὸ μὲ τὸ ὁποῖο ἐπιθυμοῦμε, ὅπως δὲν θὰ διευκρινίσει ἀμέσως παρακάτω τί ἀκριβῶς εἶναι τὸ θυμοειδές. Τὰ παρουσιάζει καὶ τὰ τρία ὡς μέρη τῆς ψυχῆς, καὶ ἁπλῶς θεωρεῖ ὅτι εἶναι δυνατὸν νὰ τὰ μεταχειρισθεῖ ὡς κάτι ἀνάλογο μὲ τὶς τρεῖς τάξεις τῆς πόλης. Εἶναι χαρακτηριστικὸ ὅτι στὴ μόνη ἐκτενὴ ἀναφορὰ σὲ αὐτὰ (436a 8 - b 3) ὁ πλατωνικὸς Σωκράτης ἀποφεύγει νὰ χρησιμοποιήσει ὁποιοδήποτε οὐσιαστικὸ (στὴ νεοελληνικὴ ἀπόδοση χρησιμοποιήσαμε τὴ λ. 'δύναμη').

439e 7 - 440a 3. **ὡς ἄρα Λεόντιος ... θεάματος**. Ἡ φύση τῆς ἐπιθυμίας τοῦ Λεόντιου νὰ κοιτάξει τὰ πτώματα πρέπει νὰ εἶναι σεξουαλικὴ καὶ νὰ μὴν ἀποτελεῖ ἁπλὴ περιέργεια. Πρῶτος ὁ Bergk (1857) συνέδεσε τὸ παραπάνω πλατωνικὸ χωρίο μὲ ἕνα ἀπόσπασμα ἀπὸ τὶς μὴ σωζόμενες *Καπηλίδες* τοῦ κωμωδιογράφου Θεόπομπου (ἡ δράση του ἁπλώνεται μεταξὺ 410-370 π.Χ.). Σὲ αὐτὸ γίνεται λόγος γιὰ κάποιον Λεόντιο, γνωστὸ τότε στὴν Ἀθήνα ἀπὸ τὶς ἐρωτικὲς προτιμήσεις του γιὰ ἀγόρια χλωμὰ σὰν πτώματα. Τὸ ἀπόσπασμα περιέχεται σὲ ἕνα ἀρχαῖο σχόλιο στοὺς *Ὄρνιθες*, στ. 1406 τοῦ Ἀριστοφάνη καὶ κατὰ τὴν ἀποκατάσταση τοῦ κειμένου ἀπὸ τὸν J. M. Edmonds, *The Fragments of Attic Comedy* (1957), τ. 1, σ. 856, ἔχει ὡς ἑξῆς: *Λεωτροφίδης· κοῦφος καὶ χλωρὸς ἦν, ὡς ἐοικέναι ὄρνιθι· Θεόπομπος δὲ ἐν ταῖς Καπηλίσι·*

ὁ Λεωτροφίδης ὁ τρίμνεως Λεοντίῳ
εὔχρως φανεῖται καὶ χαρίεις ὥσπερ νεκρὸς

Μὲ τὴν ἱστορία αὐτὴ ὁ Πλάτων ἐπιχειρεῖ νὰ δείξει ὅτι τὸ θυμοειδὲς δὲν ταυτίζεται μὲ τὸ ἐπιθυμητικό. Στὴν ψυχὴ τοῦ Λεόντιου πάλεψε ἡ ἐπιθυμία νὰ δεῖ τὰ πτώματα —ἕνα ἄλογο πάθος ποὺ ἐρχόταν ἀπὸ τὸ σκοτεινὸ ὑπόστρωμα τῆς ψυχῆς του— μὲ τὸν ὑπολογισμὸ καὶ τὴ λογικὴ σκέψη ὅτι τοῦτο δὲν ἦταν τὸ καλύτερο γι' αὐτόν. Νίκησε ἡ νοσηρὴ ἐπιθυμία καὶ τότε τὸ θυμοειδὲς ξέσπασε μέσα του ὡς ὀργή, ντροπή, ἀηδία (*ὦ κακοδαίμονες, ἐμπλήσθητε τοῦ καλοῦ θεάματος*). — Ὁ Λεόντιος ἐκινεῖτο στὴν περιοχὴ τῶν σημερινῶν Πετραλώνων, κοντὰ στὸ Λόφο τῶν Νυμφῶν, ὅπου τώρα εἶναι τὸ Ἀστεροσκοπεῖο· πίσω ἀπὸ τὸ λόφο, στὰ δυτικά, ἦταν τὸ λεγόμενο *βάραθρον* ἢ *ὄρυγμα*, στὸ ὁποῖο πετοῦσαν τὰ πτώματα τῶν θανατοποινιτῶν ποὺ εἶχαν ἐκτελεσθεῖ.

440d 5. **ὥσπερ κύνας ἐθέμεθα**. Ἀναφέρεται στὸ 416a 2 - b3.

440e 3. **τότε μὲν γὰρ ... ᾠόμεθα**. Ἀναφέρεται στὸ 439e 5, ὅπου ὁ Γλαύκων εἶχε πρὸς στιγμὴν νομίσει γιὰ τὸ θυμοειδὲς ὅτι ἴσως νὰ ταυτίζεται μὲ τὸ ἐπιθυμητικό.

441b 4. **ὃ ἄνω που ἐκεῖ εἴπομεν**. Ἀναφέρεται στὸ 390d 4. Ὁ στίχος στὸ b 6 εἶναι ἀπὸ τὴν *Ὀδύσσεια* υ 17· στὸν ὁμηρικὸ ἥρωα ἡ ὀργὴ συγκρούεται μὲ πεποιθήσεις ἐν σχέσει πρὸς τὸ ἀγαθό.

441e 8. **ὥσπερ ἐλέγομεν**. Στὸ 411e 4 κἑ.

442c 1-3. **ὅταν αὐτοῦ τὸ θυμοειδὲς ... μή**. Τὴν ἰδιότητα τοῦ *θυμοειδοῦς* ὁ Σωκράτης

τὴν ἔχει ἀποδώσει σὲ ζῶα (*ὁ μὴ θυμοειδὴς εἴτε ἵππος εἴτε κύων ἢ ἄλλο ὁτιοῦν ζῷον*, 375a 11 κέ.), στὰ μικρὰ παιδιὰ (*ὅτι θυμοῦ μὲν εὐθέως γενόμενα μεστά ἐστι*, 441a 8) ἀλλὰ καὶ στὸ *ἄγριον τῆς φύσεως*, ποὺ ἂν παιδαγωγηθεῖ σωστὰ καθιστᾶ τὸν ἄνθρωπο ἀνδρεῖο (*καὶ ὀρθῶς μὲν τραφὲν ἀνδρεῖον ἂν εἴη*, 410d 6-9). Ἡ δυσκολία μας νὰ διακρίνουμε μιὰ ἑνότητα σὲ αὐτό, παρατηρεῖ ἡ J. Annas [1981], σ. 127, ὀφείλεται στὸ ὅτι οἱ σχετικὲς ἀναφορὲς συνδέονται ἄλλοτε μὲ τοὺς ὅρους τῆς δύναμης τῶν πρωταρχικῶν παρορμήσεων καὶ ἄλλοτε μὲ τοὺς ὅρους μιᾶς ὑποταγῆς στὸ λογικό, ἡ ὁποία θὰ εἶναι τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἄσκησης τοῦ χαρακτήρα.

442c 6. **ἔχον αὖ κἀκεῖνο**. Δηλαδὴ ὅπως ἔχουν καὶ οἱ φύλακες τῆς πόλης· ἡ παραλληλία πόλεως-ψυχῆς διαπερνᾶ ὅλη αὐτὴ τὴν ἑνότητα.

442d 4. **ᾧ πολλάκις λέγομεν**. Δηλαδὴ δυνάμει τῆς ἀρχῆς τῆς οἰκειοπραγίας, σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία 'καθένας πρέπει νὰ πράττει τὰ δικά του'.

443b 7-8. **ὃ ἔφαμεν ... οἰκίζειν**. Ὁ Σωκράτης ἀναφέρεται στὸ 433a 1-6 (*ἕνα ἕκαστον ἓν δέοι ἐπιτηδεύειν*) ποὺ τὸ συσχετίζει μὲ τὸ 370b 4 - c 6 (*εἷς ἕνα* [sc. *ἔργον*] *κατὰ φύσιν καὶ ἐν καιρῷ*).

443c 9 - d 5. **Τὸ δέ γε ἀληθὲς ... ὄντα**. Ἡ παράκαμψη διαμέσου τῶν *μεγάλων γραμμάτων* τῆς πόλης ἀπέφερε μόνον *εἴδωλόν τι τῆς δικαιοσύνης*, γιατὶ στὴν πραγματικότητα ἡ δικαιοσύνη δὲν σχετίζεται μὲ τὴν ἐξωτερικὴ δραστηριότητα τοῦ ἀνθρώπου (*οὐ περὶ τὴν ἔξω πρᾶξιν τῶν αὐτοῦ*) ἀλλὰ *περὶ τὴν ἐντός*, μὲ τὴν τακτοποίηση δηλαδὴ καὶ τὴν εὐταξία στὸ ἐσωτερικό του. Εἶναι μία ἰδιαίτερη πνευματικὴ κατάσταση τῆς ψυχῆς ποὺ συνίσταται σὲ μιὰ ὁρισμένη σχέση τῶν μερῶν της (τοῦ λογιστικοῦ, τοῦ θυμοειδοῦς, τοῦ ἐπιθυμητικοῦ) σύμφωνα μὲ τὴ φυσικὴ τάξη καὶ ἀποτυπώνεται σὲ ὅλη τὴ ζωὴ καὶ τὴν ἀγωγὴ τοῦ ἀνθρώπινου βίου. Τόπος ἔτσι τῆς δικαιοσύνης εἶναι ἡ ψυχὴ τοῦ πράττοντος καὶ ὄχι ἡ πράξη, ἡ ὁποία δέσποζε στὴν προβληματικὴ τοῦ Θρασύμαχου, ἀλλὰ καὶ ὅλης τῆς Σοφιστικῆς ἀπὸ τὸν Πρωταγόρα ἴσαμε τὸν Καλλικλῆ.

444d 13 - e 3. **Ἀρετὴ μὲν ἄρα ... ἀσθένεια**. Οἱ δίκαιες καὶ οἱ ἄδικες πράξεις σχετίζονται μὲ τὴν ψυχὴ ὅπως τὰ ὑγιεινὰ καὶ τὰ μὴ ὑγιεινὰ πράγματα μὲ τὸ σῶμα: ὅπως ἐκεῖνα φέρνουν στὸ σῶμα τὴν ὑγεία ἔτσι ἡ ἀρετὴ καὶ ἡ δικαιοσύνη ὁδηγοῦν τὰ μέρη τῆς ψυχῆς σὲ συσχετισμοὺς ὡς πρὸς τὸ *κρατεῖν καὶ κρατεῖσθαι ὑπ' ἀλλήλων*, οἱ ὁποῖοι ἀνταποκρίνονται στὴ φυσικὴ τάξη· κι ἀπὸ τὴν ἄλλη ἡ ἀδικία διαταράσσει αὐτὴ τὴν τάξη.

445a 9. **ᾧ ζῶμεν**. Ἐννοεῖ τὴν ψυχή.

445d 8-9. **οὔτε γὰρ ἂν ... ἐγγενόμενοι**. Ὁ ἀριθμὸς τῶν φυλάκων εἶναι κάτι δευτερεῦον· αὐτὸ ποὺ ἔχει σημασία καὶ ἀποτελεῖ κριτήριο ὀρθῆς διακυβέρνησης εἶναι οἱ γνώσεις ποὺ θὰ ἔχουν προσοικειωθεῖ οἱ φύλακες καὶ οἱ ἀρχὲς στὶς ὁποῖες θὰ στηρίζεται ἡ ὀργάνωση τῆς πόλης.

449a 1-5. **Ἀγαθὴν μὲν τοίνυν ... οὖσαν**. Τυπικὰ τὰ τρία ἑπόμενα βιβλία τῆς *Πολιτείας* (5ο-7ο) ἀποτελοῦν παρέκβαση ἀπὸ τὸ κεντρικὸ θέμα τοῦ διαλόγου· ὁ Σωκράτης θὰ ξαναπιάσει τὸ νῆμα αὐτῆς τῆς συζήτησης μόλις στὸ 8ο βιβλίο: *ἀναμνησθῶμεν πόθεν δεῦρο ἐξετραπόμεθα, ἵνα πάλιν τὴν αὐτὴν ἴωμεν*, 543c 5-6. Οὐσιαστικὰ ὅμως σὲ αὐτὴ τὴν παρέκβαση, ποὺ συνιστᾶ τὸν φιλοσοφικὸ κορμὸ τῆς *Πολιτείας*, ὁλοκληρώνεται ἡ εἰκόνα τῆς *ἀρίστης πόλεως* μὲ ἀποκορύφωμα ὅσα θὰ εἰπωθοῦν γιὰ τὸν φιλοσοφικὸ ἄρχοντα.

449a 7. **τὰς ἐφεξῆς ὁρῶν**. Ὅπως θὰ δοῦμε στὸ 8ο καὶ τὸ 9ο βιβλίο, τὰ *κακὰ καὶ ἡμαρτημένα* πολιτεύματα εἶναι κατὰ σειρὰ ἡ ἀριστοκρατία, ἡ ὀλιγαρχία, ἡ δημοκρατία καὶ ἡ τυραννίδα. Ἡ διατύπωση τοῦ κειμένου μᾶς δίνει ἐκ πρώτης ὄψεως τὴν ἐντύπωση ὅτι ξεδιπλώνονται τὸ ἕνα μέσα ἀπὸ τὸ ἄλλο μὲ μιὰ ὁρισμένη καὶ ἀμετάλλαχτη ἀκολουθία.

449b 1 κἑ. **Ὁ δὲ Πολέμαρχος...** Τὸ ἐπεισόδιο αὐτὸ (449b 1 - 451b 5) ἀποτελεῖ τὴν ἐντονότερη δραματικὴ κίνηση ἀπὸ τὴν ἔναρξη τῆς συζήτησης τοῦ Σωκράτη μὲ τὸν Γλαύκωνα καὶ τὸν Ἀδείμαντο στὶς ἀρχὲς τοῦ 2ου βιβλίου. Μὲ αὐτὸ ἐπιδιώκεται νὰ στραφεῖ τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ ἀναγνώστη σὲ ὅ,τι διαδραματίζεται ἐκεῖ μπροστά του ἀνάμεσα στὰ πρόσωπα καὶ νὰ παραπλανηθεῖ σχετικὰ μὲ τὴν κατεύθυνση ποὺ τείνει νὰ πάρει ἡ συζήτηση. «Αὐτοὶ οἱ ψίθυροι τῶν παρακολουθούντων, ἡ παρέμβαση τοῦ Πολέμαρχου, ἀκόμη καὶ τοῦ ἴδιου τοῦ Θρασύμαχου, ἡ περιέργειά τους γιὰ πράγματα τόσο ἀμφιλεγόμενα ὅσο οἱ ἀπὸ κοινοῦ σχέσεις μὲ τὶς γυναῖκες καὶ ἡ ἀπόκτηση τῶν παιδιῶν, ὅλα αὐτὰ ἐξυπηρετοῦν —τί εἰρωνικὴ συναρμογή!— τὸ νὰ ὁδηγηθεῖ ἡ συζήτηση στὸ ἀντίκρυσμα τοῦ ἀληθινοῦ Ὄντος», γράφει ὁ P. Friedländer [1960], σ. 94. Ἔτσι, ἕνα θέμα ποὺ ὁ Σωκράτης ἑτοιμαζόταν νὰ τὸ κλείσει ὡς κατὰ κάποιον τρόπο ἐξαντλημένο, δηλαδὴ τὸ κεφάλαιο *περὶ γυναικῶν τε καὶ παίδων*, καὶ ποὺ τώρα ἐπανατίθεται μόνο καὶ μόνο ἐπειδὴ τὸ ζητοῦν ἐπίμονα οἱ συνομιλητές του, θὰ ὁδηγήσει τελικὰ στὴν κορύφωση τοῦ διαλόγου.

449c 4. **εἰπὼν αὐτὸ φαύλως**. Ἐννοεῖ τὴ σύντομη ἀναφορὰ στὶς ἀπὸ κοινοῦ σχέσεις μὲ τὶς γυναῖκες καὶ στὴν τεκνογονία στὸ 423e 6 κἑ.

450a 5. **ἔφη ὁ Θρασύμαχος**. Εἶναι τὸ μόνο σημεῖο ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τοῦ 2ου βιβλίου ἴσαμε τὸ τέλος τῆς *Πολιτείας* ὅπου ὁ Θρασύμαχος παρεμβαίνει πάλι προσωπικὰ στὴ συζήτηση. Ἀναφορὰ σὲ αὐτὸν θὰ γίνει ἐπίσης στὸ 498c 6-8 καὶ στὸ 590d 3-4.

450a 10. **ὡς τότε ἐρρήθη**. Στὸ 423e 4 κἑ.

450b 3. **χρυσοχοήσοντας**. Τὸ '*χρυσοχοεῖν*' ἦταν παροιμιακὴ ἔκφραση ποὺ τὴν χρησιμοποιοῦσαν γιὰ ὅσους ἀμελοῦν τὸ κύριο ἔργο τους πρὸς χάρη κάποιας ἐξωπραγματικῆς καὶ ἀβέβαιης ἐπιδίωξης. Ὁ Θρασύμαχος ἴσως νὰ ὑπενθυμίζει ἐδῶ ὅσα ἔλεγε ὁ Σωκράτης στὸ ξεκίνημα τῆς συζήτησης, *εἰ μὲν χρυσίον ἐζητοῦμεν*, κλπ..., 336e 4-9.

450c 6-7. **πολλὰς γὰρ ἀπιστίας ... διήλθομεν**. Τὸ ἐρώτημα ἂν οἱ προτάσεις τοῦ Σωκράτη εἶναι πραγματοποιήσιμες θὰ ἀπαντηθεῖ καταφατικὰ λίγο παρακάτω (452e 4 - 456c 10) ἀλλὰ μόνον ὡς πρὸς ὅ,τι σχετίζεται μὲ τὴ σωματικὴ ἄσκηση καὶ τὴ μουσικὴ παιδεία τῶν γυναικῶν.

451a 4-5. **προσκυνῶ δὲ Ἀδράστειαν**. Κατὰ τὸ ἀρχαῖο σχόλιο στὸν *Προμηθέα*, στ. 936, ἡ Ἀδράστεια ἦταν *θεά τις τοὺς ὑπερηφάνους τιμωροῦσα*. Μὲ αὐτὴ τὴν παροιμιακὴ φράση ὁ Σωκράτης θέλει νὰ διαβεβαιώσει τοὺς συνομιλητές του πὼς ἔχει ἐπίγνωση ὅτι αὐτὸ ποὺ πρόκειται νὰ πεῖ θὰ μποροῦσε νὰ προκαλέσει τὴν ὀργὴ τῆς θεᾶς ὡς κάτι ποὺ δείχνει θράσος καὶ ἐπιπολαιότητα.

451b 7. **ὡς ὁ νόμος λέγει**. Γνωρίζουμε ἀπὸ τὸν Δημοσθένη, *Πρὸς Πανταίνετον* 58 καὶ 59 ὅτι οἱ ἀκούσιες πράξεις δὲν ἐπέσυραν ποινή. Πρβ. καὶ *Νόμοι* 869e (Adam, ad loc.).

451c 2. **ἀνδρεῖον - γυναικεῖον**. Δὲν φαίνεται νὰ ὑπάρχει σχέση μὲ τὶς *Ἐκκλησιάζουσες* τοῦ Ἀριστοφάνη, ὅπως παλαιότερα εἶχε ὑποτεθεῖ. Πιθανῶς ὁ Σωκράτης ἀναφέρεται ἐδῶ στοὺς *μίμους* τοῦ συρακόσιου ποιητῆ Σώφρονα (περίπου 470-400 π.Χ.), οἱ ὁποῖοι ἀνάλογα μὲ τοὺς χαρακτῆρες ποὺ παριστάνονταν σὲ αὐτοὺς διακρίνονταν σὲ *ἀνδρείους* καὶ *γυναικείους* (Adam, ad loc.).

451c 7-8. **ἐπεχειρήσαμεν δέ που**. Βλ. 375c 10 κἑ.· 416a 2 κἑ.· 440d 4 κἑ.

451d 4-9. **τὰς θηλείας τῶν ... ποίμνια;** Πρβ. σχετικὰ τὶς ἐνοχλητικὰ νηφάλιες παρατηρήσεις τοῦ Ἀριστοτέλη στὰ *Πολιτικὰ* 1264b 4-6: *ἄτοπον δὲ καὶ τὸ ἐκ θηρίων ποιεῖσθαι τὴν παραβολήν, ὅτι δεῖ τὰ αὐτὰ ἐπιτηδεύειν τὰς γυναῖκας τοῖς ἀνδράσιν, οἷς* [sc. *τοῖς θηρίοις*] *οἰκονομίας οὐδὲν μέτεστιν*.

453b 4. **ὡμολογεῖτε**. Στὸ 369e 2 κἑ.

453d 10. **ἤτοι δελφῖνά τινα ... ὑπολαβεῖν**. Ἀναφέρεται πιθανότατα στὸν Ἀρίωνα, τὸν μουσικὸ καὶ ποιητὴ τοῦ 7ου αἰ., τὸν ὁποῖο σύμφωνα μὲ τὸ θρύλο παρέλαβε ἕνα δελφίνι καὶ τὸν ἔφερε σῶο στὸ Ταίναρο. Ἡρόδοτος 1, 23-24· Λουκιανὸς *Ἐνάλιοι Διάλογοι* 8.

453e 2. **ὁμολογοῦμεν**. Στὸ 369e 2 κἑ.· πρβ. καὶ παραπάνω στὸ 453b 4.

454a 1-2. **τῆς ἀντιλογικῆς τέχνης**. Ἡ τέχνη τῆς *ἀντιλογίας* ὁρίζεται στὸν *Σοφιστὴ* 225b 8-10 (ὡς κάτι *ἀμφισβητητικόν*, μιὰ λογομαχία κομματιασμένη σὲ ἐρωταποκρίσεις, *τὸ ἐν ἰδίοις αὖ καὶ κατακερματισμένον ἐρωτήσεσι πρὸς ἀποκρίσεις*), περιγράφεται στὸν *Φαίδρο* 261c 10 κἑ., καὶ ἐξεικονίζεται παραστατικὰ στὰ σοφίσματα τοῦ *Εὐθυδήμου* 275c 5 κἑ. Πιθανῶς ὁ Πλάτων ἔχει ἐδῶ κατὰ νοῦ ὁρισμένους σοφιστὲς τοῦ καιροῦ του (βλ. παρακάτω 499a 4-9), καθὼς ἐπίσης τοὺς Μεγαρικούς, ποὺ τὰ πασίγνωστα σοφίσματά τους (*ὁ ψευδόμενος*, *ὁ διαλανθάνον*, *Ἠλέκτρα*, *ὁ ἐγκεκαλυμμένος*, βλ. Διογένης Λαέρτιος 2, 108) ἀποτελοῦν χαρακτηριστικὰ δείγματα ψευδώνυμων συλλογισμῶν (Adam, ad loc.).

454a 6. **κατ' εἴδη διαιρούμενοι**. Ἡ λ. '*εἶδος*' δὲν ἔχει ἀκόμα ἐδῶ τὴν τεχνικὴ σημασία τῆς πλατωνικῆς 'ἰδέας' ἀλλὰ σημαίνει τὶς γενικὲς ἔννοιες ἐλάσσονος πλάτους (species, notiones speciales), τὰ 'εἴδη'.

454d 3. **ἐλέγομεν**. Εἶναι ἀδιευκρίνιστο ποῦ ἀναφέρεται ὁ Σωκράτης· στὴν ὥς τώρα συζήτηση δὲν ἔχει λεχθεῖ κάτι σχετικό.

454d 7 - e 4. **Οὐκοῦν, ἦν δ' ἐγὼ ... αὐτῶν**. Σχετικὰ μὲ τὸ ἱστορικο-κοινωνικὸ βάθος, στὸ ὁποῖο πρέπει νὰ προβάλλονται ὅσα ὑποστηρίζει ὁ Πλάτων σὲ αὐτὲς τὶς ἑνότητες γιὰ τὴ θέση τῆς γυναίκας στὴν ἰδανικὴ πόλη του, σημειώνουμε ὅτι στὴν ἀρχαία Ἑλλάδα οἱ γυναῖκες θεωροῦνταν ἀπὸ κάθε ἄποψη κατώτερες τῶν ἀνδρῶν. Εἰδικότερα στὴν Ἀθήνα ὄχι μόνο δὲν εἶχαν πολιτικὰ δικαιώματα ἀλλὰ ζοῦσαν στὸ περιθώριο, παραγκωνισμένες σὲ ἀσυνήθιστα μεγάλο βαθμὸ γιὰ τὰ ἑλληνικὰ δεδομένα (W. Schuller [1991], σ. 67). Βεβαίως ἤδη ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ Περικλῆ καὶ τοῦ Εὐριπίδη τὰ ἴχνη τῆς γυναικείας συμμετοχῆς στὸ πνευματικὸ γίγνεσθαι διαρκῶς πληθαίνουν· ἔνδειξη περὶ αὐτοῦ ἀποτελοῦν οἱ σημαντικὲς γυναικεῖες μορφὲς τῆς τραγωδίας καὶ οἱ συζητήσεις σχετικὰ μὲ τὸ δικαίωμα τῆς γυναίκας νὰ μορφώνεται. Στὴν τροχιὰ αὐτὴ ἐντάσσονται καὶ οἱ θέσεις τοῦ Πλάτωνα ὅτι τὰ δύο φύλα πρέπει νὰ ἀκολουθοῦν τὸν αὐτὸ τρόπο ζωῆς (*τὰ αὐτὰ ἐπιτηδεύειν*) καὶ ὅτι ἡ μόνη οὐσιώδης διαφορὰ ἀνάμεσά τους ἔγκειται στὸ ὅτι ὁ ἄνδρας γονιμοποιεῖ καὶ ἡ γυναίκα γεννάει, θέσεις τὶς ὁποῖες ἡ J. Annas [1981], σ. 182, χαρακτηρίζει ὡς «ἀληθινὰ ἐπαναστατικές», ποὺ ἐξασφαλίζουν τὴ γυναίκα ἀπὸ μιὰ ἐκ προοιμίου μειωτικὴ ἀντιμετώπισή της. Ὡστόσο δὲν χωρεῖ ἀμφιβολία ὅτι τὸ πρίσμα τῆς πλατωνικῆς θεώρησης δὲν ἀφορᾶ εὐθέως τὰ δικαιώματα τῆς γυναίκας, ἀφοῦ οἱ προτάσεις τοῦ Πλάτωνα ἀποβλέπουν πρωτίστως στὸ συμφέρον τῆς πόλης καὶ ἡ ἰσότητα τὴν ὁποία προτείνει ἰσχύει ἀποκλειστικὰ γιὰ τὶς γυναῖκες-φύλακες.

455a 5. **ἔλεγες**. Στὸ 453c 7 κἑ.

455c 4-6. **Οἶσθά τι οὖν ... γυναικῶν**. Στὸ πολιτειακὸ σχεδίασμα τοῦ Πλάτωνα οἱ ἄνδρες διατηροῦν τὴ δεσπόζουσα θέση τους. Οἱ γυναῖκες ἔχουν ἕναν σχετικὰ διευρυμένο —δευτερεύοντα πάντως— ρόλο καὶ ἀντιμετωπίζονται ὡς συγκριτικὰ κατώτερες ἀπὸ τοὺς ἄνδρες (*τὸ τῶν ἀνδρῶν γένος διαφερόντως ἔχει*· πρβ. καὶ παρακάτω *ἐπὶ πᾶσι δὲ ἀσθενέστερον γυνὴ ἀνδρός*, e 1), ὥστε ὅλη αὐτὴ ἡ πολυσυζητημένη ἑνότητα τῆς *Πολιτείας* γιὰ τὴ θέση τῆς γυναίκας νὰ ἀποτελεῖ τελικὰ κατὰ τὴν J. Annas [1997], σ. 142, «τὸ πολὺ μιὰ ὑποσημείωση σὲ μιὰ ἱστορία τοῦ σοβαροῦ φεμινισμοῦ». Πρβ. καὶ τῆς αὐτῆς [1976], σ. 307-21.

455d 8-9. **ἀλλ' ὁμοίως διεσπαρμέναι ... ζῴοιν**. Τὴν ἄποψη αὐτὴ σχετικὰ μὲ τὴν ἴση κατανομὴ τῶν φυσικῶν δυνάμεων καὶ ἱκανοτήτων στὰ δύο φύλα φαίνεται ὅτι τὴν συμμεριζόταν καὶ ὁ ἱστορικὸς Σωκράτης. Ὅπως ὑπενθυμίζει ὁ A. E. Taylor [1963], σ. 278, ὁ σωκρατικὸς Αἰσχίνης ἀπὸ τὴ Σφηττὸ (4ος αἰ. π.Χ.) στὰ σωζόμενα ἀποσπάσματα τοῦ διαλόγου του *Ἀσπασία* παρουσιάζει τὸν φιλόσοφο νὰ ἐπιμένει ὅτι ἡ ἀρετὴ μιᾶς

γυναίκας δὲν διαφέρει ἀπὸ τὴν ἀρετὴ ἑνὸς ἄνδρα, καὶ νὰ προβάλλει πρὸς ἐπιβεβαίωση αὐτῆς τῆς γνώμης του τὶς πολιτικὲς ἱκανότητες τῆς Ἀσπασίας καὶ τὰ πολεμικὰ κατορθώματα τῆς περσίδας Ἀμαζόνας Ροδογούνης. (Τὰ σχετικὰ ἀποσπάσματα στὸν H. Dittmar, *Aeschines von Sphettos* [1912], σ. 275-83).

456b 12 - c 1. **Οὐκ ἄρα ἀδύνατα ... νόμον**. Ὡς βάση στὸ παραπάνω διανόημα ὑπόκειται ἡ σιωπηρὴ παραδοχὴ πὼς καθετὶ ποὺ διατελεῖ σὲ συμφωνία μὲ τὴ φύση εἶναι καὶ ἐφικτό.

457a 6. **Ἀποδυτέον δὴ ταῖς ... γυναιξίν**. Κατὰ τὸν P. Friedländer [1960], σ. 93, ὁ Πλάτων παίζει μὲ αὐτὲς τὶς παράδοξες ἀπαιτήσεις του pour épater le bourgois, ἀλλὰ σ' αὐτὸ τὸ παιγνίδι ὑπάρχει κάτι ἐξαιρετικὰ σοβαρό. Γιατὶ καὶ ἐδῶ, ὅπως σὲ ὅλη τὴν *Πολιτεία*, αὐτὸ ποὺ ἐνδιαφέρει δὲν εἶναι ὁ θεσμὸς ἀλλὰ ἡ ἀρχὴ ποὺ ὑποτυπώνεται μέσα σ' αὐτόν: ὅτι δηλαδὴ ἡ ἀγωγὴ στὴν ὁποία βασίζεται ἡ πολιτεία ἀγκαλιάζει κατὰ τὸ δυνατὸν ὅλους ὅσοι μποροῦν νὰ ἀποτελοῦν μέλη της κι ὅτι γιὰ τὴν πολιτεία δὲν ὑπάρχει κακὸ μεγαλύτερο ἀπὸ ἐκεῖνο ποὺ φέρνει τὴ διάλυσή της, οὔτε καλὸ μεγαλύτερο ἀπὸ ὅ,τι ἐνισχύει τὴ συνοχή της.

457b 2-3. **ἀτελῆ τοῦ γελοίου ... καρπόν**. Στίχος τοῦ Πινδάρου (frg. 214 Snell-Maehler), παραλλαγμένος.

457c 10 - d 3. **Τὰς γυναῖκας ταύτας ... γονέα**. Τὸ πραγματικὸ κίνητρο ποὺ ὠθεῖ τὸν Πλάτωνα στὴ διατύπωση τῆς πρότασής του εἶναι ἁπλῶς τὸ καλὸ τῆς πόλης. Ὁ Πλάτων προσδοκοῦσε ὅτι οἱ πολίτες θὰ μετέφεραν τοὺς στενοὺς συναισθηματικοὺς δεσμοὺς τῆς οἰκογένειας στὴ σχέση τους μὲ τὸ κράτος καὶ ὅτι ἡ τάξη τῶν φυλάκων, τὴν ὁποία καὶ μόνον ἀφορᾶ ἡ προτεινόμενη ρύθμιση, θὰ γινόταν μιὰ μεγάλη οἰκογένεια ἀφιερωμένη στὸ κοινὸ καλό. Αὐτὴ καθεαυτὴν ἡ πρόταση, παρατηρεῖ ὁ G.M.A. Grube [1970], σ. 270, ἀπαιτεῖ ἀφύσικη ἐγκράτεια, βιάζει τὰ πιὸ βαθιὰ ἀνθρώπινα συναισθήματα καὶ στερεῖ τὸ ἄτομο ἀπὸ τὴ σιγουριὰ τοῦ οἰκογενειακοῦ κύκλου. Ἀξίζει νὰ ἀναφερθοῦμε ἐδῶ καὶ στὴν ἀριστοτελικὴ ἐπιφύλαξη σχετικὰ μὲ τὴν πραγματικὴ δύναμη μιᾶς τόσο διευρυμένης «οἰκογενειακῆς» ἀγάπης, ἀφοῦ, ὅπως σημειώνεται στὰ *Πολιτικὰ* 1262b 15, *ἐν τῇ πόλει τὴν φιλίαν ἀναγκαῖον ὑδαρῆ γίγνεσθαι*. — Ἤδη ἡ διατύπωση τῆς φράσης *τὰς γυναῖκας ταύτας τῶν ἀνδρῶν τούτων* κλπ. ἀποτελεῖ, μὲ τὴν ἔμφαση καὶ τὴν ἀκρίβειά της, ἀπομίμηση μιᾶς νομικῆς διατύπωσης· τὸ ἀριστοφάνειο παράλληλο εἶναι τὸ *καὶ ταύτας γὰρ κοινὰς ποιῶ τοῖς ἀνδράσι συγκατακεῖσθαι* στὶς *Ἐκκλησιάζουσες* 614 καὶ 615.

459c 8 - d 1. **συχνῷ τῷ ψεύδει ... ἀρχομένων**. Ἐννοεῖ ἐκεῖνο τὸ ψεύδεσθαι ποὺ τὸ ἔχει παρομοιάσει μὲ φάρμακο, *τὸ χρήσιμον ὡς ἐν φαρμάκου εἴδει*, 389b 4, ποὺ τώρα τὸ χρησιμοποιεῖ καὶ ὁ ἴδιος γιὰ λόγους εὐγονικούς· πρβ. καὶ 382c 6 κἑ.

460a 3. **τὸν αὐτὸν ἀριθμόν**. Βλ. καὶ 423a 8 ὅπου τὸ ἐλάχιστο ὅριο προσδιορίζεται στὸν ἀριθμὸ τῶν χιλίων *προπολεμούντων*.

460a 8. **κλῆροι κομψοί**. Τὴ συζήτηση γιὰ τὴν κατάργηση τῆς οἰκογένειας τὴν διαπερνάει ἕνας κυνικὸς πραγματισμὸς διαπλεγμένος μὲ τὴ λεπτὴ εἰρωνεία ἀλλὰ καὶ μιὰ γεμάτη μυστήριο σοβαρότητα. Στὸ πνεῦμα αὐτὸ ἡ πραγμάτωση ὅσων ὁρίζονται γιὰ τὶς ἐρωτικὲς συζεύξεις τῶν φυλάκων θὰ ἐπιχειρηθεῖ διαμέσου ἑνὸς καλοσχεδιασμένου συστήματος ἐξαπάτησης (*κλῆροι κομψοί*), ἀνάλογου μὲ τὸ *γενναῖον ψεῦδος* τοῦ 414c 1.

460b 8-10. **αἱ ἐπὶ τούτων ... ἀνδράσιν**. Ἡ J. Annas [1976], σ. 311, παρατηρεῖ ὅτι ἡ παραπάνω ἀναφορὰ σὲ γυναῖκες ἀξιωματούχους (*ἀρχαὶ*) εἶναι ἡ μοναδικὴ σὲ ὅλο τὸ διάλογο καὶ σὲ αὐτὴν οἱ γυναῖκες ἔχουν ἕναν παραδοσιακὰ γυναικεῖο ρόλο, τὴ φροντίδα γιὰ τὰ νεογνά.

460c 3-5. **τὰ δὲ τῶν χειρόνων ... πρέπει**. Ἐδῶ ἡ γλώσσα τοῦ κειμένου γίνεται ἀσαφὴς σὲ βαθμὸ ποὺ νὰ μὴν ἐπιτρέπει ἀσφαλῆ συμπεράσματα σχετικὰ μὲ τὸ τί ἀκριβῶς προτείνεται. Ὁ F. M. Cornford [1941], σ. 159, ὑποστηρίζει ὅτι γιὰ τὰ παιδιὰ τῶν *χειρόνων φυλάκων* καὶ τὰ ἐλαττωματικὰ (*ἀνάπηρον*) ὁ Πλάτων προτείνει ἁπλῶς νὰ μὴν ἐκπαιδεύονται μαζὶ μὲ τὰ γερὰ παιδιά, καὶ ἡ ἐκδοχὴ αὐτὴ φαίνεται νὰ ἐνισχύεται ἀπὸ τὴ συγκεφαλαίωση ποὺ ὁ ἴδιος ὁ Πλάτων παραθέτει στὸν *Τίμαιο* 19a 1-5, στὴν ὁποία ρητὰ ἀναφέρεται ὅτι *τὰ δὲ τῶν κακῶν εἰς τὴν ἄλλην λάθρᾳ διαδοτέον πόλιν*. Ἀπὸ τὴν ἄλλη ὁ Adam [1963], τ. 1, σ. 357-60, πιστεύει ὅτι ἡ πρόταση *ἐν ἀπορρήτῳ τε καὶ ἀδήλῳ κατακρύψουσιν ὡς πρέπει* ἀποτελεῖ εὐφημισμὸ καὶ ὅτι οἱ σύγχρονοι μὲ τὸν Πλάτωνα θὰ ἀντιλαμβάνονταν ὅτι προτείνεται ἡ παιδοκτονία διαμέσου ἐκθέσεως τῶν βρεφῶν, μιὰ πρακτικὴ ὄχι ἀσυνήθιστη στὴν ἀρχαία Ἑλλάδα· πρβ. καὶ Ἀριστοτέλης, *Πολιτικὰ* 1335b 19-21, *περὶ δὲ ἀποθέσεως καὶ τροφῆς τῶν γιγνομένων ἔστω νόμος μηδὲν πεπηρωμένον τρέφειν*. Ὁ Πλάτων ἀποφεύγει νὰ γίνει σαφέστερος, διότι καὶ ἐδῶ τὸ οὐσιῶδες δὲν εἶναι ὁ θεσμὸς αὐτὸς καθεαυτὸν ἀλλὰ ἡ ἀρχὴ ποὺ ὑποτυπώνεται μὲ αὐτόν, στὴν προκειμένη περίπτωση τὸ αἴτημα νὰ ἐξασφαλιστεῖ γιὰ τὴν πόλη μιὰ γερὴ νέα γενιά.

460d 1-2. **καὶ ἄλλας γάλα ἐχούσας**. «Μητέρες τῶν παιδιῶν, τὰ ὁποῖα θὰ ἔχουν ἐκτεθεῖ», κατὰ τὸν Adam, ad loc.

460d 9. **ἔφαμεν γάρ**. Στὸ 459b 1-3.

461b 9 - c 1. **Ὅταν δὲ δὴ ... ἐθέλωσι**. Ὁ Πλάτων ἐνδιαφέρεται ἀποκλειστικὰ γιὰ τὴν παραγωγὴ μιᾶς ὅσο τὸ δυνατὸν πιὸ ὑγιοῦς καὶ ἄξιας νέας γενιᾶς (*εἰ μέλλει τὸ ποίμνιον ὅτι ἀκρότατον εἶναι*, 459e 1) καὶ διόλου γιὰ τὸν ἔλεγχο τῆς ἐρωτικῆς δραστηριότητας τῶν πολιτῶν· ἀπόδειξη ὅτι οἱ γενετήσιοι περιορισμοὶ δὲν ἰσχύουν γιὰ ὅσους ἔχουν ὑπερβεῖ τὰ ἀπὸ βιολογικὴ ἄποψη παραγωγικὰ χρόνια.

461d 2 - e 2. **ἀλλ' ἀφ' ἧς ... ἅπτεσθαι**. Ὅπως σημειώνει ὁ D. Lee [1987], σ. 184, ὁ Πλάτων ὑποκαθιστᾶ στὴ θέση τῶν σχέσεων ἀνάμεσα σὲ ἄτομα σχέσεις ἀνάμεσα σὲ ὁμάδες. Ἡ βασικὴ ὁμάδα περιλαμβάνει ὅσους ἔσμιξαν ἐρωτικὰ σὲ μιὰ ὁρισμένη γιορτή, κι ἔτσι οἱ ὅροι ποὺ δηλώνουν συγγένεια ἔχουν ἐδῶ εἰδικὴ σημασία. Ἂς σημειωθεῖ ἀκόμη ὅτι οἱ ἐρωτικὲς σχέσεις τὶς ὁποῖες ἀπαγορεύει ὁ Πλάτων, οἱ σχέσεις πατέρα-κόρης καὶ

μητέρας-γιοῦ, ἦσαν οἱ ἑνώσεις γιὰ τὶς ὁποῖες οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες αἰσθάνονταν τὴν ἰσχυρότερη ἀποστροφή. «Ἂν ὁ ἀναγνώστης κάνει τὸν κόπο νὰ ὑπολογίσει τί συνάγεται ἀπὸ τὶς κανονιστικὲς διατάξεις ποὺ διέπουν τὶς ἐρωτικὲς συνευρέσεις τῶν φυλάκων», παρατηρεῖ ὁ A. E. Taylor [1963], σ. 277, «θὰ διαπιστώσει ὅτι οἱ ἐρωτικὲς παρορμήσεις καὶ τὰ οἰκογενειακὰ συναισθήματα ὑπόκεινται σὲ πολὺ σοβαρότερους περιορισμοὺς ἀπὸ ὅσους ἔχει ποτὲ ἀποδεχθεῖ ὁποιαδήποτε χριστιανικὴ κοινωνία».

461e 3. **καὶ ἡ Πυθία προσαναιρεῖ**. Ὁ γάμος εἶναι θρησκευτικὴ γιορτὴ καὶ γιὰ τοῦτο εἶναι ἀπαραίτητη ἡ ἐπικύρωση ἀπὸ τοὺς Δελφούς, εἴτε ἐφάπαξ γιὰ ὅλο τὸ σχῆμα τῶν γαμικῶν διατάξεων εἴτε σὲ καθεμιὰ γιορτὴ χωριστά, γιὰ τοὺς ἀντίστοιχους γάμους (F. M. Cornford [1969], σ. 163).

462b 4-6. **Οὐκοῦν ἡ μὲν ... λυπῶνται**. Προϋπόθεση γιὰ τὴν ἐπιθυμητὴ ἁπλότητα καὶ ἑνότητα τῆς πόλης εἶναι ἡ *ἡδονῆς τε καὶ λύπης κοινωνία*, ἡ ἐξασφάλιση ὅτι οἱ ἡγετικὲς τάξεις της ἀλλὰ καὶ οἱ πολίτες της γενικότερα θὰ μοιράζονται χαρὲς καὶ λύπες. Πρβ. *Γοργίας* 510d 4-9. — Δὲν εἶναι ξεκάθαρο ἂν ἡ πολιτικὴ ἑνότητα ἀφορᾶ καὶ τοὺς *δημιουργοὺς* τῆς τρίτης τάξης, ὅπως ὅμως παρατηρεῖ ὁ W. Kersting [1999], σ. 178, τοῦτο δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἀποκλειστεῖ ἐκ προοιμίου, ἀφοῦ καὶ αὐτοί, μὲ τὴ *σωφροσύνην* ποὺ θὰ τοὺς διακατέχει, θὰ μποροῦν νὰ συμμετέχουν σὲ μιὰ ἑνότητα, ἡ ὁποία δὲν ἀντλεῖ ἀπὸ τὴν ἔλλογη ἀναγνώριση τῆς ἐξουσιαστικῆς τάξης πραγμάτων ἀλλὰ ἐκδηλώνεται κυρίως ὡς παρορμητικὴ ταύτιση μὲ αὐτήν.

463b 1. **Σωτῆράς τε καὶ ἐπικούρους**. Ὁ ὅρος μὲ τὸν ὁποῖο ὑποδηλωνόταν ὣς τώρα ἡ τάξη τῶν πολεμιστῶν χρησιμοποιεῖται ἐδῶ γιὰ νὰ δηλωθεῖ μιὰ ἰδιότητα ποὺ οἱ πολίτες θὰ ἀποδίδουν στὴν τάξη ποὺ κυβερνάει: θὰ προσβλέπουν στοὺς κυβερνῆτες τῆς πόλης σὰν σὲ *σωτῆράς τε καὶ ἐπικούρους*.

464a 1. **ἔφαμεν**. Στὸ 462b 4 κέ.

464b 1. **ὡμολογήσαμεν**. Στὸ 462d 6 κέ.

464b 6. **τοῖς ἐπικούροις**. Ὁ ὅρος *ἐπίκουροι* φαίνεται νὰ σημαίνει ἐδῶ (ὅπως ἐπίσης λίγο παρακάτω στὸ 466a 8) καὶ τοὺς τέλειους φύλακες ἢ ἄρχοντες τῆς πόλης· ὅπως ἔχουμε σημειώσει ἤδη ὁ ὅρος ἔχει ὑποστεῖ στὸ 463b 1 μιὰ σημαντικὴ ἐννοιολογικὴ μετατόπιση καὶ ἀποδίδεται στοὺς ἄρχοντες τῆς πόλης οἱ ὁποῖοι χαρακτηρίζονται τώρα σωτῆρες καὶ *ἐπίκουροι*, δηλαδὴ βοηθοὶ τῶν πολιτῶν.

464b 8-9. **ἔφαμεν γάρ**. Στὸ 416d 3 κέ.

464e 4-6. **Καὶ μὴν οὐδὲ ... τιθέντες**. Ὁ Πλάτων δὲν ἰσχυρίζεται ὅτι στὴν πόλη του θὰ ἔχουν ἐκλείψει οἱ διενέξεις μεταξὺ τῶν φυλάκων· ἁπλῶς ὑποστηρίζει ὅτι μὲ τὴν κατάργηση τοῦ θεσμοῦ τῆς ἀτομικῆς ἰδιοκτησίας καὶ τὴν ἀναγνώριση τοῦ δικαιώματος τῆς αὐτοάμυνας θὰ περιοριστοῦν οἱ ἀφορμὲς ποὺ ὁδηγοῦν σὲ δικαστικὲς διαμάχες. Πρβ. καὶ *Νόμοι* 879e 6 κέ.

465b 8-10. **Τούτων μὴν ἐν ... διχοστατήσῃ.** Εἶναι πεποίθηση τοῦ Πλάτωνα, ἡ ὁποία θὰ διατυπωθεῖ ρητὰ στὸ 8ο βιβλίο τῆς *Πολιτείας*, ὅτι ἡ πολιτικὴ παρακμὴ καὶ τελικὰ ἡ πτώση ἑνὸς καθεστῶτος μπορεῖ νὰ ἐπέλθει μόνον ὡς ἐπακόλουθο διαφωνιῶν καὶ διχοστασίας στοὺς κόλπους τῆς ἄρχουσας τάξης του, *πᾶσα πολιτεία μεταβάλλει ἐξ αὐτοῦ τοῦ ἔχοντος τὰς ἀρχάς, ὅταν ἐν αὐτῷ τούτῳ στάσις ἐγγένηται*, 545d 1-2. Μὲ αὐτὸ προεξαγγέλλεται ἕνας θεμελιώδης νόμος τῶν ἐπαναστατικῶν πολιτικῶν μεταβολῶν ποὺ ἔμελλε νὰ τὸν ἀνακαλύψουν ἐκ νέου πολὺ ἀργότερα ὁ J. J. Rousseau στὸ 10ο κεφάλαιο τοῦ 3ου βιβλίου τοῦ *Contrat social* (1762) καὶ ὁ θεωρητικὸς τοῦ συντηρητισμοῦ Vilfredo Pareto στὶς §§2054, 2057 καὶ 2058 τοῦ *Trattato di sociologia generale* (1916). Βλ. καὶ σημείωση στὸ 545d 1-3.

465e 4. **ἐν τοῖς πρόσθεν.** Ἀναφέρεται στὶς ἐπιφυλάξεις ποὺ διατύπωσε ὁ Ἀδείμαντος στὴν ἀρχὴ τοῦ 4ου βιβλίου, 419a 1 κέ.

466a 3. **ἡμεῖς δέ που εἴπομεν.** Στὸ 420b 5-8 καὶ στὸ 421b 3-7.

466b 4. **ὅ γε καὶ ἐκεῖ ἔλεγον.** Στὸ 420b 3 κέ.

466c 2. **Ἡσίοδον.** *Ἔργα καὶ ἡμέραι*, 40.

467c 5. **θεωροὺς πολέμου.** Καὶ ἐδῶ, παρατηρεῖ ὁ W. Jaeger [1959], τ. 2, σ. 332, πραγματικὸς στόχος τοῦ Πλάτωνα δὲν εἶναι νὰ ἀποκτήσουν οἱ νέοι κάποιες τεχνικὲς δεξιότητες στὴ στρατιωτικὴ τέχνη ἀλλὰ ἡ διάπλαση τοῦ ἤθους των: θὰ εἶναι μιὰ διεργασία σκληραγώγησης τῆς ψυχῆς μέσα ἀπὸ τὸ φοβερὸ θέαμα τοῦ πολέμου.

468a 5-7. **τὸν λιπόντα τάξιν ... γεωργόν.** Στὴν ἀρχαία Ἑλλάδα ἡ συνήθης τιμωρία γιὰ τέτοιες πράξεις ἦταν ἡ στέρηση τῶν πολιτικῶν δικαιωμάτων, ἡ δημόσια καταισχύνη, ἡ *ἀτιμία*. Ἡ τιμωρία ποὺ προτείνει ἐδῶ ὁ Πλάτων δείχνει ὅτι οἱ διάφοροι ἐπαγγελματίες τῆς πόλης, οἱ *δημιουργοὶ* καὶ οἱ *γεωργοί*, λογίζονταν πολίτες κατώτερης ἀξίας. Πρβ. καὶ *Νόμοι* 944e 5 κέ.

468a 9-10. **τὸν δὲ ζῶντα ... βούλωνται.** Αὐτὸ σήμαινε ὅτι θὰ τὸν πουλοῦσαν ὡς δοῦλο ἢ ὅτι θὰ τὸν θανάτωναν.

468b 9-11. **Ἀλλὰ τόδ' οἶμαι ... ἑκάστου.** Ὁ Σωκράτης δὲν τὸ ἐννοεῖ στὰ σοβαρά: σύμφωνα μὲ ὅσα θὰ πεῖ λίγο παρακάτω εἰδικὰ ὁ Γλαύκων εἶναι *ἀνὴρ ἐρωτικός*, 474d 3.

468c 1-4. **καὶ μηδενὶ ἐξεῖναι ... φέρειν.** Βλ. καὶ *Νόμοι* 636c 1-7, ἐπίσης *Συμπόσιο* 178e 1 κέ., μὲ τὸν θηβαϊκὸ Ἱερὸ Λόχο νὰ ἀποτελεῖ τὴν πιὸ γνωστὴ περίπτωση ἐφαρμογῆς στὴ στρατιωτικὴ πράξη. Πρβ. καὶ παραπάνω 403b 4 - c 1.

468c 8. **εἴρηται ἤδη.** Στὸ 460b 1-5.

468d 2. **νώτοισιν ... γεραίρεσθαι.** *Ἰλιάδα* Η 321· πρβ. καὶ Ἀριστοφάνης, *Ἐκκλησιάζουσες* 680.

468d 10 - e 1. **ἕδραις τε καὶ ... δεπάεσσιν.** *Ἰλιάδα* Θ 162.

469a 1-2. **οἱ μὲν δαίμονες ... ἀνθρώπων;** *Ἔργα καὶ ἡμέραι* 122 κἑ.

469a 4-6. **Διαπυθόμενοι ἄρα τοῦ ... ἐξηγῆται**. Ἐννοεῖ τὸν Δελφικὸ Ἀπόλλωνα πού, ὅπως συμφωνήθηκε στὸ 427b 2 κἑ., θὰ ρυθμίζει καθετὶ ποὺ ἀφορᾶ στὴ θρησκεία.

469b 8 - c 2. **Πρῶτον μὲν ἀνδραποδισμοῦ ... δουλείαν;** Ἡ προβολὴ τοῦ ἑλληνικοῦ χαρακτήρα τῆς σχεδιαζόμενης πολιτείας ἔχει κάτι τὸ βεβιασμένο ποὺ δὲν ἐντάσσεται ὀργανικὰ στὸ ὑπόλοιπο ἐπιχείρημα. Κατὰ τὸν G. C. Field [1967], σ. 126 κἑ. ἡ ἐνεργοποίηση αὐτὴ τοῦ ἐθνικοῦ συναισθήματος ἀνταποκρίνεται σὲ καταστάσεις περισσότερο τοῦ χρόνου συγγραφῆς *τῆς Πολιτείας* (ἀρχὲς τοῦ 4ου αἰ.) παρὰ τοῦ δραματικοῦ χρόνου (τελευταῖες δεκαετίες τοῦ 5ου αἰ.) καὶ συνδέεται μὲ τὴ λεγόμενη Εἰρήνη τοῦ Βασιλέως (386 π.Χ.). Ἡ συνθήκη αὐτὴ βιώθηκε ἀπὸ τὸν ἑλληνικὸ κόσμο ὡς ἐθνικὴ ταπείνωση καὶ ἐνίσχυσε τὴν ἰδέα μιᾶς κοινῆς ἐκστρατείας τῶν Ἑλλήνων κατὰ τῆς Περσίας (Τὸ κλῖμα αὐτὸ ἀπηχεῖται στὸ συμβουλευτικὸ μέρος τοῦ *Πανηγυρικοῦ* 133 κἑ. τοῦ Ἰσοκράτη ἀλλὰ καὶ στὸν *Ὀλυμπιακὸ* τοῦ Λυσία). Εἶναι ἐπίσης πιθανὸ ὅτι σὲ αὐτὴ τὴν ἔκρηξη ἑλληνικοῦ πατριωτισμοῦ συνέτειναν καὶ οἱ ἐμπειρίες τοῦ Πλάτωνα κατὰ τὴν παραμονή του στὶς Συρακοῦσες, ὅπου διαπίστωσε τοὺς διαρκεῖς κινδύνους στοὺς ὁποίους ἦσαν ἐκτεθειμένες οἱ ἑλληνικὲς πόλεις ἀπὸ τὴν πίεση διαφόρων ἰταλικῶν καὶ ἄλλων φύλων.

469c 4-7. **Μηδὲ Ἕλληνα ἄρα ... ἀπέχοιντο**. Ὅπως σημειώνει ὁ Γ. Βλαστός [1968], σ. 216, «ἡ δουλεία συνεχίζει νὰ εἶναι τρέχουσα ὑπόθεση καὶ στὴν οὐτοπία τοῦ Πλάτωνα, ἀποτελώντας γιὰ τοὺς πολίτες της κίνητρο, ταπεινὸ ἀλλὰ πρακτικό, ποὺ τοὺς κάνει νὰ προτιμοῦν τὸν πόλεμο μὲ τοὺς βαρβάρους ἀπὸ τὸν πόλεμο μὲ τοὺς ὁμοεθνεῖς τους, τοὺς Ἕλληνες». Πρβ. καὶ τὴν περιστασιακὴ ἀναφορὰ (*δούλῳ*) στὸ 433d 3, ἐπίσης τὴν ὅλη συζήτηση ὡς τὸ 471c 3.

469c 8 κἑ. **Τί δέ; σκυλεύειν** κλπ. Οἱ κανόνες διεξαγωγῆς τῶν πολέμων ποὺ θὰ διατυπώσει ἐδῶ ἀλλὰ καὶ στὴ συνέχεια (βλ. 471a 9 - b 4) ὁ Πλάτων ἀφοροῦν πρωτίστως σὲ πολέμους μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ ἀποτελοῦν μέρος ἑνὸς κώδικα ἠθικῆς τοῦ πολέμου ποὺ ὁ Πλάτων τὸν ἐνυφαίνει στὴν παιδεία τῶν φυλάκων. Ἡ ἀντιπαραβολὴ καὶ ἡ σύγκριση μὲ τὸ θεωρούμενο τότε ὡς αὐτονόητο δικαίωμα τοῦ νικητῆ νὰ ὑποδουλώνει τὸν ἡττημένο καὶ αἰχμάλωτο ἐχθρό, κάτι πού, ἂς σημειωθεῖ, τὸ θεωρεῖ φυσικὸ δικαίωμα καὶ ὁ θεμελιωτὴς τοῦ νεότερου διεθνοῦς δικαίου, ὁ Hugo Grotius στὸ *De jure belli ac pacis* (1625), μᾶς ἐπιτρέπει νὰ ἐκτιμήσουμε τὴν πρόοδο τοῦ ἠθικοῦ αἰσθήματος ποὺ ἀποπνέει τὸ πλατωνικὸ κείμενο ἕως τὸ 471c 3. Ὡστόσο ὁ περιορισμὸς τῆς ἰσχύος τῶν κανόνων αὐτῶν στὴν ἐνδοελληνικὴ μόνον σφαίρα ἀποδυναμώνει σημαντικὰ τὴν ἀνθρωπιστικὴ βάση τους.

469d 9 - e 2. **ἢ οἴει τι ... ἁπτόμενα**. Ὁ Ἀριστοτέλης, *Ρητορικὴ* 1406b 32 κἑ., θὰ ἀναφέρει τὸ παραπάνω χωρίο ὡς παράδειγμα ὡραίας εἰκόνας.

469e 7-8. **Οὐδὲ μὴν που ... Ἑλλήνων**. Ὅπως συνηθιζόταν στὴν ἀρχαία Ἑλλάδα, Θουκυδίδης 3, 114, 1.

471b 6-8. **Ἐγὼ μέν, ἔφη ... ἀλλήλους.** «Οὐσιαστικὰ εἶναι ἡ ἴδια ἀντίληψη, στὴν ὁποία βασίζεται ὁ πανελληνισμὸς τοῦ Ἰσοκράτη καὶ ἀπὸ τὴν ὁποία ἀπορρέει ἡ συμβουλὴ τοῦ Ἀριστοτέλη στὸν Ἀλέξανδρο νὰ κυβερνήσει τοὺς Ἕλληνες ὡς ἡγέτης καὶ τοὺς βαρβάρους ὡς δεσπότης», W. Jaeger [1959], τ. 2, σ. 335.

471c 3. **εἴρηκας.** Στὸ 459a 1 κἑ.

472b 2. **ἀλλὰ λέγε καὶ μὴ διάτριβε.** Ὁ Γλαύκων ἀναγκάζεται ἐδῶ νὰ γίνει πιεστικότερος. Τόσο τὰ λόγια μὲ τὰ ὁποῖα διακόπτει τὸν Σωκράτη (471c 4 - e 5) ὅσο καὶ ἡ ἀπάντηση τοῦ Σωκράτη (472a 1-7) ἀποτελοῦν μικρὰ ρητορικὰ ἀριστουργήματα. Ταυτόχρονα συνιστοῦν μιὰ δραματικὴ παύση στὸ ξεδίπλωμα τοῦ ἐπιχειρήματος, μὲ τὴν ὁποία προετοιμάζεται ψυχολογικὰ ὁ ἀναγνώστης γιὰ ὅ,τι θὰ ἀκολουθήσει.

472c 4 - d 2. **Παραδείγματος ἄρα ἕνεκα ... γίγνεσθαι.** Σὲ τοῦτο τὸ ἀποκαλυπτικὸ χωρίο, ποὺ δὲν ἔχει προσεχθεῖ ἰδιαίτερα, ἐπισημαίνεται ἄλλη μιὰ φορὰ ὕστερα ἀπὸ τὸ 369a 5 κἑ. καὶ 427d 1 κἑ. ὁ ἀνιχνευτικὸς-πειραματικὸς χαρακτήρας τοῦ πολιτειακοῦ σχεδιάσματος τῆς *Πολιτείας*. Μὲ τὸ σχεδίασμα αὐτὸ ἐπιδιώκεται νὰ καταστοῦν πιὸ εὐδιάκριτα τὰ οὐσιώδη γνωρίσματα τῆς δικαιοσύνης, ὥστε νὰ ἀπαντηθεῖ τὸ ἠθικὸ ἐρώτημα ποὺ τέθηκε στὶς ἀρχὲς τοῦ 2ου βιβλίου καὶ ποὺ θὰ μένει μετέωρο ἕως τὸ τέλος τοῦ 9ου. Ὑπὸ αὐτοὺς τοὺς ὅρους τὸ πολιτειακὸ σχεδίασμα δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ ἐκλαμβάνεται μὲ πρίσμα ρεαλιστικὰ προγραμματικὸ ἐνῶ τὸ ἐρώτημα περὶ τοῦ ἐφικτοῦ ἢ μὴ τῆς πραγμάτωσής του παύει νὰ εἶναι τόσο ἐπιτακτικό: Σὲ τελικὴ ἀνάλυση, ὅπως θὰ πεῖ ὁ πλατωνικὸς Σωκράτης γιὰ τὴν ἰδανικὴ πόλη του στὸ 592b 4-5, *διαφέρει οὐδὲν εἴτε που ἔστιν εἴτε ἔσται.*

473a 1-2. **Ἆρ' οἷόν τε ... ἐφάπτεσθαι.** Τὰ αἰσθητὰ πράγματα (*πρᾶξις*) γίνονται ἀντιληπτὰ συνήθως ὡς δέσμες διαφορετικῶν ἀκόμη καὶ ἀντιφατικῶν ἰδιοτήτων, ἐνῶ οἱ λεκτικοὶ ὅροι, ὅταν χρησιμοποιοῦνται σωστά, ἔχουν ἕνα καὶ μόνον νοηματικὸ σύστοιχο. Γιὰ νὰ εἶναι, κατὰ τὸν Πλάτωνα, πραγματικὴ μιὰ παράσταση, παρατηρεῖ ὁ W. K. C. Guthrie [1975], σ. 484, δὲν χρειάζεται νὰ μετασχηματισθεῖ σὲ φαινόμενο αὐτοῦ τοῦ μεταβλητοῦ καὶ ἀτελοῦς κόσμου· τὰ νοηματικὰ σύστοιχα εἶναι πραγματικὰ σὲ ἀντίθεση μὲ τέτοια φαινόμενα. Εἶναι στὴ φύση τῆς πράξης νὰ βρίσκεται πιὸ μακριὰ ἀπὸ τὴν ἀλήθεια (ἢ τὴν πραγματικότητα, *ἀλήθεια*) ἀπ' ὅτι ἡ θεωρία (*λέξις*).

473a 2-3. **κἂν εἰ μή ... οὔ;** Τὸ *κἂν εἰ μή τῳ δοκεῖ* δείχνει ὅτι ὁ ἰσχυρισμὸς τοῦ Πλάτωνα ἀντιβαίνει σὲ κάτι κοινῶς παραδεκτό, ἐνῶ μὲ τὸ *ἀλλὰ σὺ* ὁ Πλάτων ἀπευθύνεται στὸν Γλαύκωνα σὰν σὲ γνώστη τῆς πλατωνικῆς φιλοσοφίας.

473c 11 - e 2. **Ἐὰν μή, ἦν ... διεληλύθαμεν.** Εἶναι ἴσως τὸ πιὸ γνωστὸ χωρίο τῆς πλατωνικῆς *Πολιτείας*, αὐτὸ στὸ ὁποῖο ἔχουν γίνει οἱ περισσότερες ἀναφορὲς ἀνὰ τοὺς αἰῶνες. Ἡ ἰδέα ἀναδύεται ἀπὸ μιὰ πανάρχαιη ἑλληνικὴ παράσταση ὅπου δίπλα στὸν ἄρχοντα στέκεται ὡς σύμβουλός του ὁ σοφός. «Αὐτὸ ποὺ πραγματικὰ ὑποστηρίζει ἐδῶ ὁ Πλάτων μὲ τὸν συνήθη προκλητικὸ τρόπο του εἶναι ὅτι δὲν ὑπάρχει πολιτικὸς

ἄξιος αὐτοῦ τοῦ ὀνόματος ποὺ νὰ μὴν εἶναι καὶ στοχαστής, ἄνθρωπος δηλαδὴ φιλοσοφημένος, ἱκανὸς νὰ ξεχωρίζει τὸ οὐσιῶδες, μὲ γνώση τῆς διαλεκτικῆς, τ.ἔ. μὲ ἱκανότητα νὰ διακρίνει τὶς γενικὲς σχέσεις μεταξὺ τῶν πραγμάτων, νὰ βγάζει τὰ σωστὰ συμπεράσματα ἀπὸ τὶς δεδομένες προκείμενες, ἕτοιμος πάντοτε νὰ ἀναθεωρήσει τὶς προκείμενές του, ἐὰν τὰ συμπεράσματά του δὲν συμφωνοῦν μὲ τὰ πραγματικὰ δεδομένα (*ἀναιροῦσα* [sc. *ἡ διαλεκτικὴ*] *τὰς ὑποθέσεις*)». G. M. A. Grube [1970], σ. 273. Πρβ. καὶ 499b· 540d· ἐπίσης τὶς συχνὲς ἀναφορὲς τῆς *Ζ' Ἐπιστολῆς* σὲ αὐτὸ τὸ χωρίο (324b· 326a-b· 328a-b)· κι ἀκόμη *Νόμοι* 711d· 712a· 713e κἑ.

473e 3-5. **ἀλλὰ τοῦτό ἐστιν ... δημοσίᾳ**. Τὸ παράδοξο αὐτῆς τῆς πολιτείας ἔγκειται στὸ ὅτι εἶναι δυνατὴ μόνο ὑπὸ ἕναν ὅρο, καὶ μάλιστα ἐξαιρετικὰ ἀπίθανο. Ἀλλὰ ὅπως γράφει ὁ P. Friedländer [1960], σ. 128, «ἐὰν ὁ ὅρος αὐτὸς ἐκπληρωθεῖ —καὶ αὐτὸ τὸ "ἐὰν" δὲν εἶναι στὸ χέρι κανενὸς ἀνθρώπου—, τότε ὄχι μόνον εἶναι δυνατή, ἀλλὰ εἶναι καὶ ἀμέσως πραγματική, τόσο πραγματικὴ μάλιστα, ὥστε νὰ ἀποτελεῖ τὸ μοναδικὸ ἀληθινὸ κράτος».

473e 7 - 474a 4. **ὃν εἰπὼν ἡγοῦ ... δίκην**. Πάλι κατὰ τὸν P. Friedländer, ὅ.π., σ. 444, ὁ Πλάτων ἔχει ἐδῶ κατὰ νοῦ λαϊκὲς ἀντιδράσεις ὅπως λ.χ. αὐτὲς ποὺ ξετυλίγονται στοὺς *Ἀχαρνεῖς* τοῦ Ἀριστοφάνη.

474d 4. **ἀνδρὶ δ' ἐρωτικῷ**. Βλ. καὶ 468b 9-11.

475a 10. **στρατηγῆσαι – τριττυαρχοῦσιν**. *Ἀθήνησι δέκα μὲν ἦσαν φυλαί, διῄρητο δ' ἑκάστη τούτων εἰς τρία, εἰς τριττύας* [...]. *Οἱ οὖν ἑκάστης τριττύος ἄρχοντες τριττύαρχοί τε καλοῦνται καὶ τριττυαρχοῦσιν*, σημειώνει ὁ ἀρχαῖος σχολιαστής. Στὴν ἀθηναϊκὴ στρατιωτικὴ ἱεραρχία *στρατηγὸς* ἦταν ὁ ἀρχηγὸς τοῦ στρατεύματος, *ταξίαρχος* ὁ διοικητὴς τῆς πεζῆς στρατιωτικῆς φάλαγγας (*τάξις*) ποὺ ἔδινε καθεμιὰ ἀπὸ τὶς δέκα φυλές, καὶ τριττύαρχος ὁ διοικητὴς καθενὸς ἀπὸ τὰ τρία τμήματα (*τριττύς*), στὰ ὁποῖα ὑποδιαιρεῖτο κάθε *τάξις*· ὑπῆρχαν ἑπομένως ἕνας στρατηγός, δέκα ταξίαρχοι καὶ τριάντα τριττύαρχοι.

475d 7. **Διονυσίοις**. Κατὰ τὸν ἀρχαῖο σχολιαστὴ *ἑορτὴ Ἀθήνησι Διονύσῳ ἤγετο, τὰ μὲν κατ' ἀγροὺς μηνὸς Ποσειδεῶνος* [...] *τὰ δέ ἐν ἄστει Ἐλαφηβολιῶνος*. Ὁ Ποσειδεὼν ἀντιστοιχοῦσε στὸ διάστημα ἀπὸ τὰ μέσα Δεκεμβρίου ἕως τὰ μέσα Ἰανουαρίου· ὁ Ἐλαφηβολιὼν ἀπὸ τὰ μέσα Μαρτίου ὣς τὰ μέσα Ἀπριλίου.

475d 8 - e 1. **τούτους οὖν πάντες ... φήσομεν;** Δὲν πρέπει νὰ φανταζόμαστε τὸν φιλόσοφο τῆς πλατωνικῆς πόλης ὡς ἕναν καθηγητὴ τῆς φιλοσοφίας ποὺ κατέχει ὁρισμένες εἰδικὲς γνώσεις σὲ ἕναν κλάδο (*τεχνύδριον*) αὐτῆς τῆς ἐπιστήμης, ἢ καὶ κάποιας ἄλλης θεωρητικῆς ἐπιστήμης. Τὸ κείμενο τῆς *Πολιτείας* θὰ μᾶς δώσει στὴ συνέχεια (485a 10 κἑ.) ἀρκετὰ στοιχεῖα σχετικὰ μὲ τὸν πλατωνικὸ φιλόσοφο.

475e 4. **τοὺς τῆς ἀληθείας φιλοθεάμονας**. Μέσα ἀπὸ αὐτὴ τὴ φράση ἀναδύεται ἡ ἐρω-

τική διάσταση τοῦ διαλόγου· πρβ. 402d 1 - 403e 7. Ὁ φιλόσοφος ἀγαπᾶ, κι εἶναι στὴν οὐσία τῆς ἀγάπης νὰ ἀγκαλιάζει ὁλόκληρο τὸ ἀντικείμενό της· γίνεται ἔτσι ὁ φιλόσοφος τῆς *ἀληθείας*, δηλαδὴ τῆς αὐθεντικῆς πραγματικότητας, *φιλοθεάμων* (P. Friedländer [1960], σ. 97).

476a 2. **Οὐκοῦν ἐπειδὴ ... ἑκάτερον**. Βλ. καὶ παρακάτω, στὸ 7ο βιβλίο 524b 3 κἑ.· ἐπίσης *Παρμενίδης* 143d 1 κἑ.

476b 10-11. **οἱ δὲ δὴ ... εἶεν**. Ἀπὸ τὸ 475d 1 κἑ. ἡ συζήτηση βασίζεται ὀντολογικὰ καὶ γνωσιολογικὰ στὴν παρμενίδεια διάκριση τριῶν γνωσιολογικῶν καταστάσεων (τῆς γνώσης, τῆς γνώμης, τῆς ἄγνοιας), στὶς ὁποῖες ἀντιστοιχοῦν τρεῖς ὀντολογικὲς καταστάσεις (τὸ ἀπόλυτο εἶναι, ὁ αἰσθητὸς κόσμος τῆς γένεσης καὶ τῆς φθορᾶς, τὸ μὴ εἶναι). Στὸ 6ο βιβλίο (504e 7 κἑ.) αὐτὴ ἡ διάκριση, ἡ ὁποία ἐδῶ ἐξυπηρετεῖ τὴ συσχέτιση τοῦ φιλοσόφου μὲ τὸ ἀπόλυτο εἶναι (*οἱ ἐπ' αὐτὸ τὸ καλὸν δυνατοὶ ἰέναι τε καὶ ὁρᾶν καθ' αὑτό*), θὰ ἀντικατασταθεῖ ἀπὸ μιὰ πληρέστερη.

476c 2 κἑ. **Ὁ οὖν καλὰ...** Οὐσιαστικὰ ἐδῶ ἐμφανίζεται γιὰ πρώτη φορὰ στὴν *Πολιτεία* ἡ λεγόμενη θεωρία τῶν ἰδεῶν καὶ εἶναι ἀξιοπρόσεκτο ὅτι αὐτὸ συντελεῖται χωρὶς νὰ προβάλλεται ἀπὸ τὸν Σωκράτη ἕνα συγκροτημένο ἐπιχείρημα καὶ χωρὶς κανένας ἀπὸ ὅσους τὸν παρακολουθοῦν νὰ τοῦ ζητάει ἔστω κάποια διευκρίνιση.

477a 1. **πῶς γὰρ ἂν ... γνωσθείη;** Βλ. *Παρμενίδης* 132b 7 - c 5.

477c 1. **δυνάμεις**. Ἡ χρήση τῆς λ. 'δύναμις' μὲ τὴ σημασία τῆς 'νοητικῆς ἱκανότητας' ἢ τῆς 'νοητικῆς δεξιότητας', ὅπως ἐδῶ, ἦταν ἀσυνήθης τὴν ἐποχὴ ποὺ γραφόταν ἡ *Πολιτεία* καὶ ἀποτελεῖ κατὰ τὸν Adam, ad loc., νεολογισμὸ τοῦ Πλάτωνα.

479a 1-3. **ὁ χρηστὸς ὃς ... φιλοθεάμων**. Ἀναφέρεται στὸ 475d 1 - 476d 4· *τὰ καλὰ* εἶναι ἐδῶ πληθυντικὸς τοῦ *τὸ καλὸν* καὶ ὄχι τοῦ *καλόν τι*. Ὁ Πλάτων ψέγει τὸ ὅτι ὁ *φιλοθεάμων* ἔχει πολλοὺς γνώμονες σχετικὰ μὲ τὴν ὀμορφιὰ (Adam, ad loc.).

479c 1-3. **τῷ τῶν παίδων ... βαλεῖν**. Κατὰ τὸν ἀρχαῖο σχολιαστὴ *αἶνός τίς ἐστιν ὡς ἀνήρ τε κ' οὐκ ἀνὴρ ὄρνιθά τε κ' οὐκ ὄρνιθα ἰδών τε κ' οὐκ ἰδὼν ἐπὶ ξύλου τε κ' οὐ ξύλου καθημένην τε κ' οὐ καθημένην λίθῳ τε κ' οὐ λίθῳ βάλοι τε κ' οὐ βάλοι*. Σὲ μιὰ σύγχρονη διατύπωση τὸ αἴνιγμα θὰ εἶχε ὡς ἑξῆς: 'Ποιός ἦταν ὁ ἄνδρας ποὺ δὲν ἦταν ἄνδρας, ὁ ὁποῖος εἶδε καὶ δὲν εἶδε ἕνα πουλὶ ποὺ δὲν ἦταν πουλὶ καθισμένο σὲ ἕνα δένδρο ποὺ δὲν ἦταν δένδρο· τὸ χτύπησε καὶ δὲν τὸ χτύπησε μὲ μιὰ πέτρα ποὺ δὲν ἦταν πέτρα', καὶ ἡ λύση τοῦ αἰνίγματος θὰ ἦταν: '"Ενας εὐνοῦχος ποὺ βλέπει θαμπὰ μιὰ νυχτερίδα [: τὸ μόνο θηλαστικὸ ποὺ πετάει] ἐπάνω σὲ ἕνα καλαμῶδες φυτὸ καὶ τῆς ρίχνει μιὰ ἐλαφρόπετρα ἀλλὰ δὲν τὴν πετυχαίνει'.

479d 3-5. **Ηὑρήκαμεν ἄρα ... εἰλικρινῶς**. Μὲ αὐτὴ τὴν ὀντολογικὰ ἐνδιάμεση θέση ποὺ ἀποδίδεται στὰ ἀντικείμενα τοῦ αἰσθητοῦ κόσμου ἐκφράζεται μεταφορικὰ ὁ ρόλος ποὺ παίζουν κατὰ τὴν ἐμπειρικὴ διαδικασία τῆς γνωστικῆς πρόσληψης (*γνωρίζειν*)

καὶ τοῦ σχηματισμοῦ γνώμης (*δοξάζειν*) ἡ πολλότητα, ὁ ὑποκειμενικὸς χαρακτήρας τῆς αἰσθητηριακῆς ἀντίληψης, οἱ πολιτισμικοὶ καὶ ἱστορικοὶ περιορισμοί, ἡ σχετικότητα, τὰ διαφορετικὰ πρίσματα θεώρησης καὶ τὰ διαφορετικὰ κάθε φορὰ συμφραζόμενα. Ὅλοι αὐτοὶ οἱ παράγοντες θολώνουν τὴν εἰκόνα τοῦ ἀντικειμένου καὶ ἐμποδίζουν τὸ γνωστικὸ ἄδραγμά του στὴν καθαρὴ καὶ ἀμετάβλητη καθεαυτότητά του (W. Kersting [1999], σ. 200).

479d 7. **Προωμολογήσαμεν**. Ἀναφέρεται σὲ ὅ,τι ἔγινε δεκτὸ στὸ 477a 6 κἑ. καὶ ἀνανεώθηκε στὸ 478d 5 (*ἔφαμεν ἐν τοῖς πρόσθεν*, δηλαδὴ στὸ 477a 6 κἑ.).

480a 3. **ἔφαμεν**. Στὸ 476b 4 κἑ.· πρβ. καὶ 478e 7 κἑ.

484c 6 - d 3. **Ἦ οὖν δοκοῦσι ... σῴζειν;** Σὲ αὐτὸ τὸ χωρίο ὁ Πλάτων μετριάζει τὴν ἀπόλυτη διάκριση γνώσης-γνώμης, ὅπως αὐτὴ ὑποτυπώθηκε στὸ 477b 7-8, ὅπου ἡ *ἐπιστήμη* καὶ ἡ *δόξα* προβλήθηκαν ὡς δύο ἀγεφύρωτα διαφορετικὲς δυνάμεις, προσανατολισμένες στὰ ἰδεατὰ ἀντικείμενα ἡ πρώτη καὶ στὰ αἰσθητὰ ἡ δεύτερη. Παραβάλλοντας ἐδῶ ὁ Πλάτων τὴ γνωστικὴ κατάσταση τοῦ φίλου τῆς *δόξης* καὶ τοῦ φίλου τῆς *σοφίας* μὲ αὐτὲς τοῦ τυφλοῦ καὶ τοῦ ὀξυδερκοῦς, ἀντίστοιχα, διατηρεῖ οὐσιαστικὰ κάποια συνέχεια στὴ γραμμὴ τῆς γνώσης: Τὰ τμήματά της διαφέρουν μόνον ὡς πρὸς τὸ βαθμὸ τῆς σαφήνειας ἢ τῆς σκοτεινότητας, καὶ τὰ ἀντικείμενα τῆς γνώμης σχετίζονται μὲ αὐτὰ τῆς γνώσης ὅπως μιὰ ὁμοιότητα κάποιου πράγματος μὲ αὐτὸ στὸ ὁποῖο μοιάζει (509d 1 - 510a 10), μόλο ποὺ καὶ σὲ αὐτὴ τὴ συνάφεια ἡ γνώμη ἐξακολουθεῖ νὰ ἀναφέρεται στὸ γίγνεσθαι ἐνῶ ἡ γνώση στὸ εἶναι. W. K. C. Guthrie [1975], σ. 490.

484c 8. **ὥσπερ γραφῆς**. Πρβ. 472d 4-7. Τὴν εἰκόνα τοῦ ζωγράφου ὁ Πλάτων θὰ τὴν χρησιμοποιήσει πάλι στὸ 500e 3-4.

484c 9 - d 3. **εἰς τὸ ἀληθέστατον ... σῴζειν;** Ἕνα ἀπὸ τὰ πράγματα τὰ ὁποῖα δὲν διευκρινίζονται σὲ αὐτὴ τὴν ἀρκετὰ σκοτεινὴ φάση τῆς συζήτησης (ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τοῦ 6ου βιβλίου ἴσαμε τὸ τέλος τοῦ 7ου) εἶναι καὶ ἡ ἀκριβὴς σχέση τοῦ *ἄρχειν* μὲ τὴ φιλοσοφικὴ γνώση τῶν ἰδεατῶν ἀντικειμένων καὶ ἰδίως μὲ τὴ γνώση τῆς ἰδέας τοῦ Ἀγαθοῦ. Πρβ. καὶ 479d 3 κἑ.

484d 6-7. **ἐμπειρίᾳ δὲ ... ἐλλείποντας**. Ἕνα ἀπὸ τὰ πολλὰ πλατωνικὰ χωρία ποὺ δείχνουν πόση σημασία ἀπέδιδε ὁ Πλάτων στὴν ἐμπειρία· πρβ. καὶ ὅσα ἔχει πεῖ στὸ 3ο βιβλίο γιὰ τὴν πλούσια ἐμπειρία ποὺ πρέπει νὰ διαθέτει ὁ γιατρὸς καὶ ὁ δικαστής, 408d 10 κἑ. Ἐδῶ πάντως δὲν προσδιορίζεται τὸ εἶδος τῆς ἐμπειρίας ποὺ πρέπει νὰ ἔχουν προσοικειωθεῖ οἱ φιλόσοφοι-βασιλιάδες οὔτε ὁ τρόπος τῆς προσοικείωσής της.

485a 4. **ἐλέγομεν**. Στὸ 474b 4 κἑ.

485a 10 κἑ. **Τοῦτο μὲν δή ...** Ἀπὸ τὴν περιγραφὴ τῆς φιλοσοφικῆς ἰδιοσυστασίας, ποὺ ἀρχίζει σὲ αὐτὸ τὸ σημεῖο καὶ συγκεφαλαιώνεται στὸ 487a 3-5 μὲ τὴ συμπαράθεση τῶν χαρακτηριστικῶν ἰδιοτήτων της, διαπιστώνουμε ὅτι τὸ κέντρο βάρους ἐντοπίζεται

περισσότερο στὴ μορφωμένη καὶ καλλιεργημένη προσωπικότητα παρὰ στὸν πρωτότυπο στοχασμὸ ποὺ θὰ ἀνακαλύπτει νέες ἀλήθειες, καὶ ὅτι τελικὰ τὸ ζητούμενο εἶναι ἡ ἁρμονικὴ σύζευξη πνευματικῆς καλλιέργειας καὶ ἠθικοῦ χαρακτήρα.

485b 7-8. **ἐν τοῖς πρόσθεν ... διήλθομεν**. Στὸ 474d 3 - 475b 9.

485c 3-4. **τὴν ἀψεύδειαν καὶ ... στέργειν**. Σὲ αὐτὴ τὴ φράση, ποὺ εἶναι χαρακτηριστικὴ γιὰ τὴ στάση τοῦ Πλάτωνα ἀπέναντι στὴν ἀλήθεια, ὁ Σωκράτης ἀναφέρεται στὴν προσήλωση τοῦ φιλοσόφου στὴν ἀλήθεια καὶ στὴν προσπάθειά του νὰ ἀπαλλαγεῖ ἀπὸ τὴν ἀναλήθεια (*τὸ ἀληθῶς ψεύδεσθαι*) ποὺ ταυτίζεται μὲ τὴν ἄγνοια καὶ τὴν πλάνη. «Ὁ Πλάτων», γράφει ὁ W. K. C. Guthrie [1975], σ. 458, «δὲν θὰ δεχόταν ποτὲ ὅτι εἶναι κατὰ ὁποιονδήποτε τρόπο δυνατὸν ἡ κοινωνικὴ εὐθύνη τοῦ φιλοσόφου νὰ ἀποτελέσει ἐμπόδιο στὴν προσπάθειά του νὰ ἀνακαλύψει τὴν ἀλήθεια», πρβ. καὶ λίγο παρακάτω στὸ 490a 1-3. Ὡς πιὸ ἐνδιαφέρον σχόλιο ἐν προκειμένω ὁ Guthrie, ὅ.π., παραθέτει τὶς παρατηρήσεις τοῦ κοινωνιολόγου A. Gouldner [1965], σ. 332, σύμφωνα μὲ τὸν ὁποῖο, ὅταν ἕνας φιλόσοφος στρατεύεται ὑπὲρ ἑνὸς κοινωνικοῦ συστήματος, τότε ἡ σχέση του μὲ τὴν ἀλήθεια γίνεται χαλαρότερη καὶ ἡ ἀλήθεια παύει νὰ ἀποτελεῖ γι' αὐτὸν ἀπόλυτη ἀξία· κι ὅταν πάλι ὁ φιλόσοφος δηλώνει μιὰ ἄνευ ὅρων προσήλωση στὴν ἀλήθεια, πρέπει νὰ εἶναι ἕτοιμος νὰ χαλαρώσει τοὺς δεσμούς του μὲ μιὰ δεδομένη κοινωνία, νὰ περιορίσει τὴν εὐθύνη του γιὰ τὴν εὐημερία της ἢ τὴ στράτευσή του σὲ ἄλλους κοινωνικοὺς ρόλους.

485d 6 - e 3. **Ἀλλὰ μὴν ὅτῳ ... φιλοχρήματος**. Ὁ Πλάτων δὲν χάνει τελικὰ πίσω ἀπὸ τὴ διαίρεση τῆς ψυχῆς σὲ διαφορετικὰ μέρη τὴ θέα τῆς οὐσιαστικῆς ἑνότητάς της. Τὴν ἑνότητα αὐτὴ θὰ τὴν ἐξεικονίσει ὡς ἕνα ρεῦμα παθιασμένης ἐπιθυμίας ποὺ εἶναι δυνατὸν νὰ διοχετευθεῖ σὲ διαφορετικὰ ἀντικείμενα, ἀναλόγως μὲ τὸ χαρακτήρα τοῦ ἀνθρώπου. Προσγράφοντας ὁ Πλάτων σὲ καθένα μέρος τῆς ψυχῆς ἰδιαίτερα πάθη καὶ ἐπιμένοντας ὅτι ὁ φιλόσοφος ἐπιθυμεῖ τὴ σοφία, ὅπως ἕνας ἄλλος ἄνθρωπος τὸ φαγητό, τὸ πιοτὸ ἢ τὸν σαρκικὸ ἔρωτα, καθιστᾶ σαφὲς ὅτι στόχος δὲν εἶναι ἡ καταπίεση τῶν ἐπιθυμιῶν ἀλλὰ ὁ ἐξαγνισμός τους. Δὲν εὐσταθεῖ ἡ κατηγορία τοῦ ψυχροῦ ἰντελεκτουαλισμοῦ ποὺ τόσο συχνὰ προσάπτεται στὸν Πλάτωνα: ὁ λόγος ζωογονεῖται ἀπὸ ἕνα βαθὺ ρεῦμα πάθους, καὶ τὰ τρία μέρη τῆς ψυχῆς γίνονται ἁπλῶς οἱ τρεῖς κύριοι δίαυλοι μέσα ἀπὸ τοὺς ὁποίους θὰ περάσει αὐτὸ τὸ ρεῦμα. Βεβαίως, αὐτὲς οἱ ἐπιθυμίες δὲν εἶναι ἡ μοναδικὴ λειτουργία τῆς ψυχῆς, ὡστόσο ἀποτελοῦν τὸν ἕνα, μεγάλο ζωογονητικὸ παράγοντα ποὺ εἶναι κοινὸς σὲ ὅλα τὰ μέρη της καὶ ποὺ προφανῶς ταυτίζεται μὲ τὸν *ἔρωτα* τοῦ *Συμποσίου*. G. M. A. Grube [1970], σ. 135 κέ.

487a 3-5. **εἰ μὴ φύσει ... σωφροσύνης**. Μιὰ ἀνάλογη συμπαράθεση φυσικῶν χαρακτηριστικῶν τοῦ ἄρχοντα ἀπαντᾶ στοὺς *Νόμους* 709e 7-8, *τύραννος δ' ἔστω νέος καὶ μνήμων καὶ εὐμαθὴς καὶ ἀνδρεῖος καὶ μεγαλοπρεπὴς φύσει*. Τὸ ἐρώτημα κατὰ πόσο εἶναι δυνατὸν ὁ αὐτὸς ἄνθρωπος νὰ συνδυάζει ὅλες τὶς ἰδιότητες τοῦ a 3-5 θὰ συζητηθεῖ

στὸ 503b 7 κἑ. — Τὸ *εὔχαρις* ('εὐχάριστος, θελκτικός, πλήρης χάριτος' LS) δὲν ἐμφανίζεται στὶς ἀνάλογες συμπαραθέσεις τοῦ 490c 8 κἑ. καὶ 494b 1 κἑ.

487a 6. **Μῶμος**. Θεὸς τοῦ ψόγου καὶ τῆς κατάκρισης. Μὲ τὴν ἀναφορὰ σὲ αὐτὸν ὁ Γλαύκων ἀποφεύγει νὰ ἀπαντήσει εὐθέως μὲ ἕνα κατηγορηματικὸ 'Ναὶ' στὴν ἐρώτηση τοῦ Σωκράτη καὶ ἔτσι γίνεται εὐκολότερη ἡ μετάβαση στὴν παρέμβαση τοῦ Ἀδειμάντου (ἀμέσως παρακάτω στὸ b 1 κἑ.) μὲ τὶς ἀρνητικὲς ἐπισημάνσεις της.

486a 9-10. **οἷόν τε οἴει ... βίον;** Πρβ. 604b 12 - c 1.

487b 3 - c 3. **ἡγοῦνται δι' ἀπειρίαν ... λόγοις**. Στὸν *Φαῖδρο* 262a 2 ὁ Σωκράτης ἐπικρίνει τοὺς *ἐριστικοὺς* γιὰ τὸ ἴδιο ἀκριβῶς πρᾶγμα.

487c 6 - d 5. **ἔργῳ δὲ ὁρᾶν ... γιγνομένους**. Παρόμοια κριτικὴ ἀσκεῖ ὁ Καλλικλῆς στὸν *Γοργία*, ἰδίως στὸ 485d 1 κἑ. Βλ. ἐπίσης ὅσα λέει ὁ Ἰσοκράτης στὸ *Περὶ ἀντιδόσεως* 264 κἑ., *διατρῖψαι μὲν οὖν περὶ τὰς παιδείας ταύτας χρόνον τινὰ συμβουλεύσαιμ' ἂν τοῖς νεωτέροις, μὴ μέντοι περιιδεῖν τὴν φύσιν τὴν αὐτῶν κατασκελετευθεῖσαν ἐπὶ τούτοις*, κλπ.

487e 6. **Σὺ δέ γε ... λέγειν**. Λέγεται εἰρωνικά, ὅπως δείχνει τὸ *σκώπτεις* στὸν ἀμέσως ἑπόμενο στίχο.

488a 7 κἑ. **νόησον γὰρ τοιουτονὶ** κλπ. Στὴν παραβολὴ τοῦ πλοίου εἰκονίζεται ἡ σχέση πολιτικῆς-φιλοσοφίας μὲ πλαίσιο τὸ ἀθηναϊκὸ ἰδίως πολίτευμα («πικρὴ σάτιρα τῆς ἀθηναϊκῆς δημοκρατίας» χαρακτηρίζει τὴν παραβολὴ ὁ Guthrie [1975], σ. 499) ἀλλὰ καὶ τὸ πολίτευμα ὁποιασδήποτε ἄλλης δημοκρατούμενης πόλης-κράτους· πρβ. Ἀριστοτέλης, *Ρητορικὴ* 1406b 34 κἑ., *ὅτι ὅμοιος* [sc. *ὁ δῆμος*] *ναυκλήρῳ ἰσχυρῷ μὲν ὑποκώφῳ δέ*. Ἡ πολιτικὴ καὶ ἠθικὴ χρεωκοπία αὐτοῦ τοῦ πολιτεύματος ἀποδίδεται ἐδῶ στὸν παραμερισμὸ τῆς ἀληθινῆς φιλοσοφίας καὶ τὴν ἀπαξίωση τοῦ φιλοσόφου. Στόχος τοῦ πλατωνικοῦ Σωκράτη εἶναι νὰ καταστήσει φανερὸ πόσο ἀπαραίτητη εἶναι ἡ γνώση τῆς πολιτικῆς τέχνης, πόσο ἀνίκανη ἡ μάζα νὰ ἀντιληφθεῖ τὴν ἀξία της καὶ νὰ τὴν προσοικειωθεῖ καὶ πόσο λαθεμένη ἡ ἀμφισβήτηση τοῦ διδακτοῦ αὐτῆς τῆς πολιτικῆς τέχνης. — Σχετικὰ μὲ τὴν παραβολὴ αὐτὴ καθεαυτὴν ὁ R. Bambrough [1967], σ. 105, παρατηρεῖ ὅτι ὁ Πλάτων λαθεύει ὅταν παραλληλίζει τὴν ἐπιλογὴ μιᾶς πολιτικῆς ἀπὸ ἕναν κυβερνήτη μὲ τὴ χάραξη μιᾶς πορείας ἀπὸ ἕναν καπετάνιο. Γιατὶ ἡ πραγματικὴ ἀναλογία ὑφίσταται ἀνάμεσα στὴν ἐπιλογὴ μιᾶς πολιτικῆς ἀπὸ ἕναν πολιτικὸ καὶ στὴν ἐπιλογὴ ἑνὸς προορισμοῦ ἀπὸ τὸν πλοιοκτήτη ἢ τοὺς ταξιδιῶτες ἑνὸς πλοίου. Ὁ Πλάτων παρουσιάζει ἐδῶ τὴν ἐρώτηση 'τί πρέπει νὰ παραχθεῖ', μὲ τὴν ἔννοια τοῦ σκοποῦ, ὡς κάτι περίπου ταυτόσημο μὲ τὴν ἴδια ἐρώτηση ('τί πρέπει νὰ παραχθεῖ') ὑπὸ τὴν ἔννοια τῶν μέσων. Θολώνει ἔτσι τὸ πραγματικὸ δεδομένο ὅτι στὴν πολιτικὴ ὅπως καὶ στὴ θάλασσα ἡ θεωρητικὴ γνώση καὶ ἡ πρακτικὴ ἱκανότητα τοῦ καπετάνιου δὲν παίζουν κανένα ρόλο ἕως τὴ στιγμὴ ποὺ θὰ ἀποφασιστεῖ ὁ προορισμὸς πρὸς τὸν ὁποῖο θὰ κινηθεῖ τὸ πλοῖο.

488a 8. **ναύκληρον**. '*ναύκληρος*' εἶναι 'ὁ ἰδιοκτήτης ἢ κύριος πλοίου, ὁ ἀντὶ χρημάτων μεταφέρων ἐμπορεύματα ἢ ἐπιβάτας διὰ τοῦ πλοίου του', LS. Στὴ μετάφραση κράτησα τὸ 'καραβοκύρης' τοῦ Ι. Γρυπάρη· ἡ ἀπόδοση 'κυβερνήτης' ἢ 'καπετάνιος' εἶναι λανθασμένη, ἐνῶ τὸ 'πλοιοκτήτης' τῆς μετάφρασης τοῦ Κ. Δ. Γεωργούλη, καθὼς καὶ ἡ ἀντίστοιχη ἀγγλικὴ 'shipowner' εἶναι ἀκόμη πιὸ ἄστοχη «with its suggestion of an Onassis», ὅπως χαρακτηριστικὰ σημειώνει γιὰ αὐτὴ τὴν τελευταία ὁ Guthrie [1975], σ. 449.

488e 4. **μετεωροσκόπον τε καὶ ἀδολέσχην**. Χλευαστικοὶ χαρακτηρισμοὶ ποὺ ἀκούγονταν συχνὰ στὸ θέατρο καὶ στὴν ἀγορὰ γιὰ τοὺς ἐρευνητὲς τῆς φύσης, τοὺς ἐκφραστὲς ἰδεῶν τοῦ ἑλληνικοῦ διαφωτισμοῦ, τοὺς ρητοροδιδασκάλους. «Ἀκούγεται ἐδῶ εὐκρινῶς ἡ ἐπίθεση κατὰ τοῦ ἴδιου τοῦ Σωκράτη στὶς *Νεφέλες*, στ. 228 καὶ 1480, τοῦ Ἀριστοφάνη», σημειώνει ὁ P. Friedländer [1960], σ. 99.

489b 8. **ὁ τοῦτο κομψευσάμενος**. Σύμφωνα μὲ τὸν Ἀριστοτέλη, *Ρητορικὴ* 1391a 7-12, ὁ Σωκράτης ἀναφέρεται ἐδῶ στὸν λυρικὸ καὶ ἐλεγειακὸ ποιητὴ Σιμωνίδη ἀπὸ τὴν Κέα (556-468 π.Χ.) ποὺ ὅταν ρωτήθηκε ἀπὸ τὴ γυναίκα τοῦ Ἱέρωνα ἂν θά 'ταν καλύτερο νὰ εἶναι κανεὶς πλούσιος ἢ σοφὸς ἀπάντησε τὸ πρῶτο, *πλούσιον εἰπεῖν, τοὺς σοφοὺς γὰρ ἔφη ὁρᾶν ἐπὶ ταῖς τῶν πλουσίων θύραις διατρίβοντας.*

489c 5. **οἷς ἄρτι ἐλέγομεν ναύταις**. Βλ. 488b 3 κἑ.

489c 6. **λεγομένους**. Βλ. 488e 3 κἑ.

489d 3. **τὸν ἐγκαλοῦντα τῇ φιλοσοφίᾳ**. Βλ. 487d 1-4.

489e 3. **ἐκεῖθεν ἀναμνησθέντες**. Ἀναφέρεται στὸ 485a 1 κἑ.

489e 3-4. **ὅθεν διῇμεν ... φῦναι**. Βλ. 485a 4 κἑ.

489e 4-5. **καλόν τε κἀγαθὸν ἐσόμενον**. Εἶναι σημαντικό, παρατηρεῖ ὁ W. Jaeger [1959], τ. 2, σ. 416, ἰδιαίτερα γιὰ ὅποιον ἔχει συνηθίσει νὰ βλέπει τὴν πλατωνικὴ φιλοσοφία ὡς παιδεία, ὅτι ὁ πλατωνικὸς φιλόσοφος εἶναι ἁπλῶς ἡ ἀνανεωμένη μέσα ἀπὸ τὸ σωκρατικὸ πνεῦμα ἐκδοχὴ τοῦ *καλοῦ κἀγαθοῦ* ἀνδρός, δηλαδὴ τοῦ ἀνώτατου μορφωτικοῦ ἰδεώδους τῆς κλασικῆς περιόδου τῶν Ἑλλήνων.

490c 9. **μέμνησαι γάρ που.** Ἀναφέρεται στὸ 487a 3-5.

491d 1 κἑ. **Παντός, ἦν δ' ἐγώ, σπέρματος** κλπ. Ὅσα θὰ λεχθοῦν στὴ συνέχεια, ὡς τὸ 492a 5, γιὰ τὶς ὀλέθριες συνέπειες τοῦ κακοῦ στὰ προικισμένα ἄτομα ἀποτελοῦν κεφαλαιώδους σημασίας διάγνωση σχετικὰ μὲ τὴ διπολικότητα τῆς ἀνθρώπινης φύσης καὶ ζωῆς· διάγνωση ποὺ ἀποτυπώνεται στὴ φράση ὅτι τὰ μεγάλα ἀδικήματα ἀλλὰ καὶ οἱ μεγάλες ἀρετὲς ριζώνουν στὴν *ἀρίστην φύσιν* κι ὅτι μιὰ ἀσθενέστερη ἰδιοσυγκρασία δὲν θὰ προκαλέσει ποτὲ κάτι μεγάλο, καλὸ ἢ κακό. Τὸ παράλληλο χωρίο στὰ *Ἀπομνημονεύματα* 4, 1, 4 τοῦ Ξενοφώντα, *τῶν ἀνθρώπων τοὺς εὐφυεστάτους ἐρρωμενεστάτους τε ταῖς ψυχαῖς ὄντας παιδευθέντας μὲν καὶ μαθόντας ἃ δεῖ πράττειν, ἀρί-*

στους τε καὶ ὠφελιμωτάτους γίγνεσθαι, [...] *ἀπαιδεύτους δὲ καὶ ἀμαθεῖς γενομένους κακίστους τε καὶ βλαβερωτάτους γίγνεσθαι*, ἐπιτρέπει νὰ σκεφθοῦμε ὅτι «τὸ γενικὸ αἴσθημα σὲ αὐτὸ τὸ χωρίο εἶναι σωκρατικό», Adam, ad loc.

492a 6-7. **διαφθειρομένους τινὰς εἶναι ... ἰδιωτικούς**. Ἀναφερόμενος ὁ Πλάτων στὴ φθορὰ τῆς ρωμαλέας (*νεανικῆς*, e 4) φύσης —σὲ τί συνίσταται ἡ φθορὰ αὐτὴ θὰ τὸ περιγράψει στὸ 8ο καὶ τὸ 9ο βιβλίο— ἔχει κατὰ νοῦ πρωτίστως τὸν Ἀλκιβιάδη ἀλλὰ καὶ ἄλλους ἔξοχα προικισμένους ἀνθρώπους τοῦ οἰκογενειακοῦ περιβάλλοντός του, ἕναν Κριτία ἢ ἕναν Χαρμίδη, ποὺ τὴν ἐξαχρείωσή τους τὴν βίωσε ὁ ἴδιος ὁ Πλάτων στὰ νιάτα του. Παράλληλα, ἀναδεύει καὶ ἐδῶ ἡ τραγικὴ μοίρα τοῦ ἱστορικοῦ Σωκράτη —ὑπόμνηση γιὰ τὸν κίνδυνο στὸν ὁποῖο εἶναι διαρκῶς ἐκτεθειμένος ὁ ἀληθινὸς φιλόσοφος.

492b 5 - c 8. **Ὅταν, εἶπον, συγκαθεζόμενοι ... τοιοῦτον**. Ὁλοζώντανη ἀλλὰ καὶ γεμάτη πίκρα ἀπεικόνιση τοῦ θορύβου, τῶν ὑπερβολικῶν ἐκδηλώσεων ἐπαίνου καὶ ψόγου καὶ προπαντὸς τῆς ἐντονότατης ὑποβολῆς ποὺ ἀπορρέει ἀπὸ τὴ συμπεριφορὰ τῶν πολλῶν στὶς λαϊκὲς συνελεύσεις, στὰ δικαστήρια, στὰ θέατρα κλπ.

492d 6-7. **ἢ οὐκ οἶσθα ... κολάζουσιν**. Παρὰ τὸν γενικὸ χαρακτήρα τῆς πλατωνικῆς περιγραφῆς ὁ ἀρχαῖος ἀναγνώστης τῆς *Πολιτείας* ἀσφαλῶς ἐδῶ θὰ συλλογιζόταν ἐπίσης τὸν Σωκράτη καὶ τὴν τραγικὴ ἀνημποριά του μπροστὰ στὴν τυραννικὴ δύναμη τοῦ πλήθους.

492e 3-4. **οὔτε γὰρ γίγνεται ... πεπαιδευμένον**. Στὴ μετάφραση αὐτοῦ τοῦ δυσνόητου χωρίου ἀκολουθῶ ἐν μέρει τὸν Adam, τ. 2, σ. 76, καὶ ἐν μέρει τὸν P. Friedländer [1960], σ. 445, σημ. 40. — Μὲ τὸ *τούτων παιδεία* ἐννοεῖται ἡ καταλυτικὴ ἐπίδραση ποὺ ἀσκεῖ τὸ δημόσιο αἴσθημα ὅπως ἐκφράζεται μέσα ἀπὸ τὸ συγκεντρωμένο πλῆθος στὶς λαϊκὲς συνελεύσεις κλπ.

492e 6 - 493a 2. **εὖ γὰρ χρὴ ... ἐρεῖς**. Ὅμοια καὶ στὴν *Ζ' Ἐπιστολὴ* ἀποδίδεται σὲ κάποια ἀνώτερη δύναμη (*τινὶ τῶν κρειττόνων*, 326e 1) ἡ συνάντηση τοῦ Πλάτωνα μὲ τὸν Δίωνα. — Ἡ πλατωνικὴ περιγραφὴ τῆς ὡς ἐκ θαύματος σωτηρίας τῆς φιλοσοφικῆς φύσης μέσα ἀπὸ τοὺς κινδύνους ποὺ ἀπειλοῦν τὴ μορφωτικὴ ἀνέλιξή της, παρατηρεῖ ὁ W. Jaeger [1959], τ. 2, σ. 350, δίνει στὴν ἐγκόσμια ὕπαρξη τοῦ φιλοσόφου τὸν τραγικὸ χαρακτήρα της· ὅτι δηλαδὴ μόνο μὲ κάποια θεϊκὴ χάρη ἢ τύχη πραγματώνεται καὶ ὅτι οἱ περισσότεροι ἄνθρωποι αὐτοῦ τοῦ εἴδους εἶναι καταδικασμένοι νὰ χαθοῦν προτοῦ προλάβουν νὰ ξεδιπλώσουν τὶς ἰδιότητες αὐτῆς τους τῆς φύσης.

493a 6. **τῶν μισθαρνούντων ἰδιωτῶν**. Ἐλάσσονες σοφιστὲς τῆς δεύτερης ἢ καὶ τῆς τρίτης γενιᾶς, γιὰ τοὺς ὁποίους γνωρίζουμε ἀπὸ τὸν Ἀριστοτέλη, *Σοφιστικοὶ ἔλεγχοι* 165a 21 καὶ 183b 36, *Ἠθικὰ Νικομάχεια* 1164a 30, ὅτι ὑπῆρχαν ἀκόμη καὶ στὰ δικά του χρόνια στὴν Ἀθήνα, καὶ οἱ ὁποῖοι δέσποζαν στὴν πνευματικὴ κίνηση τῆς πόλης καὶ δηλητηρίαζαν τὴν ψυχὴ τῆς νεολαίας της.

493a 6. **οὗτοι**. Δηλαδὴ ἡ μεγάλη μάζα, ὁ *δῆμος*.

493a 7. **ἀντιτέχνους**. Ἡ *τέχνη* τὴν ὁποία ἐννοεῖ ἐδῶ ὁ Πλάτων πρέπει νὰ εἶναι αὐτὴ τῆς διδασκαλίας τῆς ἀρετῆς.

493b 5-7. **καταμαθὼν δὲ ταῦτα ... τρέποιτο**. Ἡ διάκριση *τέχνης* καὶ *τριβῆς* ἐξηγεῖται στὸν *Γοργία* 462b 6 κἑ.

493c 1-2. **ὀνομάζοι δὲ πάντα ... δόξαις**. Παρόλο ὅτι ἡ ἑνότητα αὐτὴ τῆς *Πολιτείας* πρέπει νὰ διαβαστεῖ μὲ ἱστορικὸ πλαίσιο τὴν ἀθηναϊκή, κυρίως, δημοκρατία τοῦ 4ου αἰ., ὡστόσο ἡ θεώρηση ἐδῶ εἶναι καθολικότερη καὶ ἰσχύει γιὰ κάθε μάζα δημοκρατούμενης πολιτείας.

493c 4-6. **ἀλλὰ τἀναγκαῖα δίκαια ... δεῖξαι**. Πίσω ἀπὸ αὐτὸ τὸ χωρίο (ἀλλὰ καὶ τὴ συνέχειά του) ἀναδεύει, κατὰ τὸν Adam, ad loc., ἡ «βαθυστόχαστη φιλοσοφικὴ ἄποψη» ὅτι τὰ ἔργα τῆς ἀνάγκης ἀποτελοῦν κάτι κακὸ καὶ ὅτι ἡ ἠθικὴ ἐλευθερία συνίσταται στὸ νὰ ἀκολουθεῖ κανεὶς ὅ,τι εἶναι ἀγαθό. Βλ. καὶ 617e 2-5· πρβ. ἐπίσης *Τίμαιος* 29e 1 κἑ. καὶ 47e 3 κἑ.

493d 6. **ἡ Διομήδεια λεγομένη ἀνάγκη**. Ἤδη στὴν ἀρχαιότητα ἦταν ἀμφιλεγόμενη ἡ προέλευση αὐτῆς τῆς παροιμιώδους φράσης ποὺ κατὰ τὸν ἀρχαῖο σχολιαστὴ λεγόταν *ἐπὶ τῶν κατ' ἀνάγκην τι πραττόντων*, πρὸς δήλωση ἑνὸς ἀνυπέρβλητου ἀναγκασμοῦ. Σύμφωνα μὲ μιὰ ἐκδοχὴ ἀναγόταν στὴ βία ποὺ ἄσκησε στὸν Ὀδυσσέα ὁ Διομήδης ὕστερα ἀπὸ τὴν κλοπὴ τοῦ Παλλαδίου στὸ Ἴλιο· σύμφωνα πάλι μὲ τὸ ἀρχαῖο σχόλιο στὶς *Ἐκκλησιάζουσες*, στ. 1029, τοῦ Ἀριστοφάνη, *Διομήδης ὁ Θρᾷξ πόρνας ἔχων θυγατέρας τοὺς παριόντας ξένους ἐβιάζετο αὐταῖς συνεῖναι ἕως οὗ κόρον σχῶσι καὶ ἀναλωθῶσι οἱ ἄνδρες*.

493e 2. **ἐκεῖνο ἀναμνήσθητι**. Ἀναφέρεται στὸ 475e 5. κἑ.

494b 1. **ὡμολόγηται ... ἡμῖν**. Στὸ 487a 3-5· πρβ. καὶ 490c 10-11.

494b 5 κἑ. **Οὐκοῦν εὐθὺς ἐν παισὶν** κλπ. Στὶς περιγραφὲς αὐτῆς τῆς ἑνότητας οἱ μελετητὲς τῆς *Πολιτείας* ἀναγνωρίζουν τὴ μορφὴ τοῦ Ἀλκιβιάδη. Μάλιστα ὁ P. Friedländer [1960], σ. 100-1, ἐπισημαίνει ὁρισμένες χαρακτηριστικὲς λεκτικὲς ὁμοιότητες τοῦ κειμένου τῆς *Πολιτείας* μὲ τὸν *Ἀλκιβιάδη Α'* 104a καὶ 105a-b, ποὺ τὶς παραθέτει σὲ δύο σημειώσεις, τὶς ὑπ' ἀριθ. 41 καὶ 42, τῆς σ. 445. Ὁ Πλάτων, ὅπως ἄλλωστε καὶ ὁ Ξενοφῶν στὰ *Ἀπομνημονεύματα* 1, 2, 16 καὶ 47, ἐπιχειρεῖ, παράλληλα, ἐδῶ νὰ διαλύσει τὴν ἐντύπωση —ἀρκετὰ διαδεδομένη τότε— ὅτι γιὰ τὴν πορεία ποὺ ἀκολούθησε ὁ Ἀλκιβιάδης (ἀλλὰ καὶ ὁ Κριτίας, ὁ Χαρμίδης κἄ. προικισμένοι νέοι τῆς Ἀθήνας) δὲν ἦταν ἄμοιρος εὐθυνῶν ὁ Σωκράτης μὲ τὴν κακὴ παιδευτικὴ ἐπίδραση ποὺ ἄσκησε ἐπάνω τους.

495a 4. **οὐ κακῶς ἐλέγομεν**. Ἀναφέρεται στὸ 491b 4 κἑ.

495b 2. **ὡς ἡμεῖς φαμεν**. Ἀναφέρεται στὸ 491a 8 - b 2.

495b 5. **οἳ ἂν ταύτῃ ... ῥυέντες**. Πρβ. 485d 6 κἑ.

495b 5-6. **σμικρὰ δὲ φύσις ... δρᾷ**. Πρβ. 491e 1-6.

495c 4. **οἷα καὶ σὺ φῄς**. Ἀναφέρεται στὸ 487d 1-5· πρβ. καὶ 489d 1-5.

496b 1-2. **ἤ που ὑπὸ ... ἦθος**. Ὁ Adam, ad loc. καὶ ὁ Friedländer εἰκάζουν ὅτι ἐδῶ ὁ Πλάτων συλλογίζεται τὸν φίλο του Δίωνα. Ἂν ἡ εἰκασία τους εἶναι ὀρθή, τὸ χωρίο θὰ πρέπει νὰ ἔχει γραφεῖ μετὰ τὸ 367 π.Χ., ἔτος κατὰ τὸ ὁποῖο ἐξορίστηκε ὁ Δίων ἀπὸ τὶς Συρακοῦσες.

496b 7. **ὁ τοῦ ἡμετέρου Θεάγους χαλινός**. Ὁ Θεάγης, μαθητὴς τοῦ Σωκράτη, δὲν μπόρεσε νὰ ἀσχοληθεῖ μὲ τὴν πολιτικὴ ἐξαιτίας τῆς κακῆς ὑγείας του· ἀναφορὰ σὲ αὐτὸν γίνεται καὶ στὴν *Ἀπολογία* 33e 7, ἐπίσης στὸν ὁμώνυμο, ἀμφίβολης γνησιότητας, διάλογο.

496c 4. **τὸ δαιμόνιον σημεῖον**. Γιὰ τὸ θεϊκὸ σημάδι τοῦ Σωκράτη, ἐκείνη τὴν ἀπροσδιόριστη ἐσωτερικὴ φωνὴ ποὺ τὸν ἀπέτρεπε ἀπὸ σοβαρὰ ὀλισθήματα, βλ. καὶ στὴν *Ἀπολογία* 31d 2-6, στὸν *Θεαίτητο* 151a 1-6, στὸν *Θεάγη* 128e 1-5· ἐπίσης στὸν Ξενοφώντα, *Ἀπομνημονεύματα* 1, 4, 2 κἑ. Τί πιστευόταν στὴν ἀρχαιότητα γιὰ τὸ σωκρατικὸ *δαιμόνιον* μᾶς παραδίδεται ἀπὸ τὸν Πλούταρχο, *Περὶ τοῦ Σωκράτους δαιμονίου* 599f - 582c καὶ 588b - 589f.

496d 9 - e 2. **ἀγαπᾷ εἴ πῃ ... ἀπαλλάξεται**. Πρβ. ὅσα φέρεται νὰ ἔχει πεῖ ὁ Σωκράτης στὴν ἀπολογία του ὅπου ἀπερίφραστα ὑποστηρίζεται ὅτι αὐτὸς ποὺ πραγματικὰ θὰ ἐπιχειρήσει νὰ ἀντιταχθεῖ στὴν ἀδικία τῶν πολλῶν δὲν θὰ ἀποφύγει τὴ συντριβὴ —*οὐ γάρ ἐστιν ὅστις ἀνθρώπων σωθήσεται οὔτε ὑμῖν οὔτε ἄλλῳ πλήθει οὐδενὶ γνησίως ἐναντιούμενος*— κι ὅτι ὅποιος θέλει σταλήθεια νὰ ἐναντιωθεῖ στὸ κακὸ καὶ νὰ ἀγωνιστεῖ γιὰ τὸ δίκιο πρέπει κατανάγκη νὰ τὸ πράξει αὐτὸ ὡς ἰδιώτης καὶ ὄχι ὡς πολιτικός, *ἀναγκαῖόν ἐστι τὸν τῷ ὄντι μαχούμενον ὑπὲρ τοῦ δικαίου ... ἰδιωτεύειν ἀλλὰ μὴ δημοσιεύειν*, *Ἀπολογία* 31d 6 - 32a 3· πρβ. καὶ *Γοργίας* 485d 1 κἑ. Μὲ αὐτὸ τὸ πρίσμα θὰ ἀντιληφθοῦμε καλύτερα τὴν ἀπογοήτευση ποὺ ἀποπνέουν τὰ λόγια τοῦ πλατωνικοῦ Σωκράτη σὲ αὐτὸ τὸ σημεῖο τῆς *Πολιτείας*.

497b 3. **ξενικὸν σπέρμα**. Πρβ. στὸν *Τίμαιο* 90a 5-6, *φυτὸν οὐκ ἔγγειον ἀλλὰ οὐράνιον*.

497b 7 - c 4. **εἰ δὲ λήψεται ... πολιτεία**. «Πουθενὰ ἀλλοῦ δὲν λέγεται μὲ τόση σαφήνεια ὅτι ἡ ἀρίστη πολιτεία δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ ἡ ἰδανικὴ μορφὴ τῆς κοινωνίας ἡ ὁποία εἶναι ἀπαραίτητη γιὰ τὸ ὁλοκληρωμένο ξεδίπλωμα τῶν ἐνδιάθετων τάσεων τῆς φιλοσοφικῆς φύσης», γράφει ὁ W. Jaeger [1959], τ. 2, σ. 380.

497c 7 - d 2. **τοῦτο δὲ αὐτὸ ... ἐτίθεις**. Τὸ *ἐρρήθη μὲν καὶ τότε* ἀναφέρεται στὸ 3ο βιβλίο, στὸ 412a 9 - b 1, ὅπου γίνεται ἕνας ὑπαινιγμὸς γιὰ αὐτὴ τὴν ἀνάγκη· πρβ. καὶ 423e 4-6,

ἐπίσης 427a 5-7. Ἀπὸ τὰ παραπάνω χωρία μποροῦμε ἐπίσης νὰ ἀντιληφθοῦμε πόσο ἀβάσιμος εἶναι ὁ ἰσχυρισμὸς τοῦ Popper ὅτι στὴν πλατωνικὴ *Πολιτεία* οἱ φύλακες διεκπεραιώνουν παθητικὰ ἕνα θεϊκὸ σχέδιο. Οἱ ἄρχοντες πρέπει νὰ ἀντιλαμβάνονται τὸ πνεῦμα τοῦ πολιτεύματος κι ὄχι ἁπλῶς νὰ ἀποδέχονται τὸ πολίτευμα βασιζόμενοι στὴν αὐθεντία τοῦ νομοθέτη (J. Adam, ad loc.).

497d 10. **τὰ καλὰ ... χαλεπά.** Ἡ ἀρχαία παροιμία ἦταν *χαλεπὰ τὰ καλά*· τὸ *τῷ ὄντι* δὲν ἀποτελοῦσε μέρος της. Βλ. καὶ *Ἱππίας μείζων* 304b 4 κἑ.

498a 1. **ἄρτι ἐκ παίδων**. Πρβ. 487c 4 - d 5· ἐπίσης *Γοργίας* 485a 4 κἑ.

498b 1. **τοῦ Ἡρακλειτείου ἡλίου**. Ὁ Ἀριστοτέλης στὰ *Μετεωρολογικὰ* 355a 13 [:DK 22 B 6] ἀναφέρει γιὰ τὸν Ἡράκλειτο πὼς πίστευε ὅτι ὁ ἥλιος *νέος ἐφ' ἡμέρῃ ἐστιν*, ἑπομένως ὅτι ὄχι μόνο δύει καὶ σβήνει τὴ νύχτα ἀλλὰ καὶ παύει νὰ ὑπάρχει, γιὰ νὰ ἀντικατασταθεῖ τὸ ἄλλο πρωὶ ἀπὸ ἕναν ἐντελῶς νέο ἥλιο.

498c 4. **τὴν ἐκεῖ μοῖραν**. Εἶναι ἡ πρώτη ἔνδειξη, στὴν *Πολιτεία*, τῆς πίστης σὲ μιὰ ζωὴ μετὰ θάνατον. «Ξαφνικὰ καὶ μὲ ἕναν τρόπο ποὺ ξενίζει», σημειώνει ὁ P. Friedländer [1960], σ. 103, «ἀκούγονται ἐδῶ στιγμιαῖοι ἦχοι ἀπὸ τὸν καταληκτικὸ μύθο τῆς *Πολιτείας* (614b 2 κἑ.) καὶ γίνεται ἤδη ἀντιληπτὸς ὁ ἠθικὸς προσταγμὸς ποὺ ἐνυπάρχει στὸ μύθο τῆς ψυχῆς». Πρβ. καὶ ἀμέσως παρακάτω 498d 3, *εἰς ἐκεῖνον τὸν βίον*.

498c 8. **ἀπὸ Θρασυμάχου ἀρξαμένους**. Ἀπὸ τὸ 354a 11 κἑ. ὁ Θρασύμαχος, ὁ δυναμικότερος ἀντίπαλος τοῦ Σωκράτη ἐκεῖνο τὸ βράδυ τῶν Βενδιδείων, ἀποσύρεται διακριτικὰ ἀπὸ τὴ συζήτηση καὶ ἀρκεῖται σὲ μιὰ ἀποστασιοποιημένη παρακολούθηση τῆς σωκρατικῆς συνηγορίας ὑπὲρ τῆς δικαιοσύνης. Ἡ ξαφνικὴ ὑπενθύμιση τῆς σκηνικῆς παρουσίας του εἶναι ἕνα νεῦμα τοῦ Πλάτωνα στὸν ἀναγνώστη ὅτι ἡ ἐχθρικὴ δύναμη, ἡ *ἀδικία*, εἶναι πάντοτε παροῦσα καὶ δὲν ξορκίζεται μὲ ἀκαδημαϊκὲς συζητήσεις.

498d 6. **ὥς γε πρὸς τὸν ἅπαντα** [sc. *χρόνον*]. Πρβ. 486a 8-10 καὶ 608c 3 - d 6.

499b 1. **ἡμεῖς τότε ... ἐλέγομεν**. Στὸ 473c 10 - d 6.

499c 9. **ἔν τινι βαρβαρικῷ τόπῳ**. «Τὸ χωρίο δείχνει τὴ βαθιὰ ἐκτίμηση τοῦ Πλάτωνα γιὰ τοὺς παλαιικοὺς τρόπους καὶ τὴν πανάρχαια σοφία τῶν βαρβάρων», W. Jaeger [1959], τ. 2, σ. 413.

499d 4. **αὕτη ἡ Μοῦσα**. Δηλαδὴ ἡ φιλοσοφία.

499d 10. **μὴ πάνυ ... κατηγόρει**. Ὅσα λέγονται στὴ συνέχεια γιὰ τὸ *ἄφθονόν τε καὶ πρᾶον* ἀλλὰ ἀκατατόπιστο πλῆθος ἀφήνουν ἀσφαλῶς πολὺ διαφορετικὴ γεύση ἀπ' ὅτι ἡ περιγραφὴ τοῦ *μεγάλου καὶ ἰσχυροῦ θρέμματος*, μόλις παραπάνω στὸ 492b 5 κἑ. «Χωρὶς ἀμφιβολία», σημειώνει σχετικὰ ὁ Guthrie [1975], σ. 502, «ἡ στάση τοῦ Πλάτωνα ἀπέναντι στὸν *δῆμον* ἦταν πραγματικὰ ἀμφίσημη».

500b 1-6. **Οὐκοῦν καὶ αὐτὸ ... ποιοῦντας;** Ὁ Πλάτων ἐπιχειρεῖ ἐδῶ νὰ δώσει μὲ μιὰ πινελιὰ τὴν εἰκόνα τοῦ μαθητῆ τῶν Σοφιστῶν: ἑνὸς δύστροπου διανοούμενου ποὺ ἀσταμάτητα κρίνει καὶ ἐπικρίνει τοὺς ἄλλους.

500c 5. **ταῦτα μιμεῖσθαι ... ἀφομοιοῦσθαι**. Ὁ ἄνθρωπος θὰ μοιάσει σὲ αὐτὸ στὸ ὁποῖο στρέφει τὸ νοῦ καὶ τὴν καρδιά του: ἡ ἀναστροφὴ μὲ *τὸ κόσμιον καὶ τὸ θεῖον* καθιστᾶ καὶ τὸν ἴδιο φρόνιμο καὶ θεϊκό. Γι' αὐτὸ καὶ πρέπει νὰ προσπαθεῖ νὰ φεύγει ὅσο μπορεῖ πιὸ γρήγορα πρὸς τὰ ἐκεῖ, σὲ μιὰ φυγὴ πού, ὅπως θὰ πεῖ στὸν *Θεαίτητο* 176b 1, ἀποτελεῖ *ὁμοίωσιν θεῷ κατὰ τὸ δυνατόν*. Πρβ. καὶ Ἀριστοτέλης, *Ἠθικὰ Νικομάχεια* 1177a 12 κἑ.

501a 2-7. **Λαβόντες, ἦν δ' ἐγὼ ... ποιῆσαι**. Τὰ λόγια τοῦ πλατωνικοῦ Σωκράτη παραπέμπουν σὲ μιὰ κοινωνικὴ ἀλλαγὴ ὄχι σταδιακὴ μὲ μεταρρυθμιστικὲς-διορθωτικὲς παρεμβάσεις ἀλλὰ μὲ γρήγορα καὶ τολμηρὰ βήματα, οὐσιαστικὰ δηλαδὴ σὲ ρήξεις καὶ ἅλματα, κάτι ποὺ καὶ ὁ ἴδιος παραδέχεται ὅτι δὲν εἶναι πολὺ εὔκολο, *ὃ οὐ πάνυ ῥᾴδιον*.

501b 1-7. **Ἔπειτα οἶμαι ... θεοείκελον**. Ὁ πλατωνικὸς φιλόσοφος θὰ χτίσει τὸ ἰδανικὸ πολίτευμα ἔχοντας ὡς βάση του τὶς ἰδεατὲς ἠθικὲς ποιότητες, *τὸ φύσει δίκαιον καὶ καλὸν καὶ σῶφρον καὶ πάντα τὰ τοιαῦτα*, ποὺ θὰ προσπαθήσει νὰ τὶς ἐνσταλάξει στὴν ψυχὴ τῶν πολιτῶν, κι ὄχι μὲ βάση τὴν ἰδέα τῆς *ἀρίστης πόλεως*.

501b 7. **θεοείκελον**. *Ἰλιάδα* Α 131· *Ὀδύσσεια* γ 416. «Εἶναι εὐχάριστο νὰ συναντᾶ κανεὶς μιὰ τόσο ἐγκάρδια καὶ αὐθόρμητη ἀναγνώριση τῆς συγγενικότητας μὲ τὸ πνεῦμα τοῦ Ὁμήρου σὲ ἕνα χωρίο τόσο γεμάτο ἀπὸ τὸν ἰδεαλισμὸ τοῦ Πλάτωνα», παρατηρεῖ ὁ Adam, ad loc., ὁ ὁποῖος σημειώνει ἐπίσης ὅτι ὑπάρχει κάτι περισσότερο ἀπὸ ἕναν κόκκο ἀληθείας στὸ χαρακτηρισμὸ τοῦ Πλάτωνα ἀπὸ τὸν Λογγίνο, *Περὶ ὕψους* 13, 3, ὡς *Ὁμηρικωτάτου* ποὺ διοχέτευσε στὰ κείμενά του μύρια ὅσα ρυάκια ἀπὸ τὸ ὁμηρικὸ κεφαλάρι.

501c 5. **οὓς ... ἔφησθα**. Στὸ 474a 1-3.

501d 9-10. **οὓς ἡμεῖς ἀφωρίσαμεν**. Πρβ. 484b 3 κἑ.

501e 4. **μυθολογοῦμεν λόγῳ**. Ἡ πλατωνικὴ *Πολιτεία* αἰωρεῖται ἀνάμεσα στὸ λόγο καὶ τὸ μύθο. Εἶναι λόγος ὄχι μόνο μὲ τὴ γενικὴ σημασία τῆς λέξης ἀλλὰ καὶ μὲ τὴν αὐστηρότερη, διότι εἶναι προσανατολισμένη στὸ ἀληθινὸ εἶναι. Ἀπὸ τὴν ἄλλη ἔχει κάτι ἀπὸ τὸ μύθο, διότι μορφοποιεῖ μιὰ περιοχὴ τοῦ γίγνεσθαι, ἡ ὁποία ὑπερβαίνει κάθε ἀνθρώπινη ἐμπειρία, γράφει ὁ P. Friedländer [1960], σ. 127-8.

502d 4-6. **Οὐδέν, ἦν δ' ἐγώ, ... κατάστασιν**. Ἀναφέρεται στὸ 423e 4 κἑ. Τὸ χωρίο αὐτό, σημειώνει ὁ O. Apelt, ad loc., «δίνει διέξοδο σὲ μιὰ ἁλυσίδα ἀπὸ ἀμηχανίες ποὺ ἔχουν ἀποφασιστικὴ σημασία στὴ διάρθρωση τοῦ ἔργου. Οἱ κρίκοι αὐτῆς τῆς ἁλυσίδας εἶναι οἱ ἀκόλουθοι: 449c κἑ. – 453cd – 471b κἑ. – 473e – 497c κἑ. – 499b – 502e».

502e 2. **ἐλέγομεν**. Στὸ 412c 2 - 414b 6.

503d 7. **Ἡμεῖς δέ γέ φαμεν**. Πρβ. 410e 5-6· 484d 5 κἑ.

503e 1. **τότε ἐλέγομεν**. Στὸ 413c 5 κἑ.

504b 1. **Ἐλέγομέν που**. Ἀναφέρεται στὸ 435d 3 (*ἄλλη γὰρ μακροτέρα καὶ πλείων ὁδὸς ἡ ἐπὶ τοῦτο ἄγουσα*), χωρὶς ὡστόσο νὰ προστίθεται ἐδῶ κάτι οὐσιαστικότερο στὴ διάκριση τῶν τριῶν μερῶν τῆς ψυχῆς. Ἔτσι, ὁ W. Jaeger [1959], τ. 3, σ. 2 κἑ., ταυτίζει τὴ *μακροτέραν ὁδὸν* «μὲ τὸ δρόμο τῆς φιλοσοφικῆς μόρφωσης τὸν ὁποῖο θὰ χρειαστεῖ νὰ διανύσει ὁ ἄρχοντας», δηλαδὴ τὸ δρόμο ποὺ ὁδηγεῖ ἀπὸ τὰ μαθηματικὰ στὴ διαλεκτική.

504d 2. **ὃ νυνδὴ ἐλέγομεν**. Μόλις παραπάνω στὸ 503d 7-9.

504e 2-3. **τῶν δὲ μεγίστων ... ἀκριβείας;** Ὅσο μεγαλύτερη εἶναι ἡ ἀξία ἑνὸς γνωστικοῦ ἀντικειμένου τόσο μεγαλύτερη πρέπει νὰ εἶναι ἡ ἀκρίβεια καὶ ἡ καθαρότητα τῆς γνωστικῆς προσέγγισής του. Οὐσιαστικά, παρατηρεῖ ὁ W. Jaeger [1959], τ. 3, σ. 3, εἶναι ἡ παλαιὰ σωκρατικὴ ἀπαίτηση γιὰ σύμμετρη καὶ ἀκριβὴ γνώση τοῦ ἀνώτατου στόχου κάθε ἀνθρώπινης πράξης. Τὸ μέσο γιὰ τὴν ἐπίτευξη αὐτοῦ τοῦ στόχου εἶναι ἡ ἐπιστήμη τῆς διαλεκτικῆς ποὺ ἀναπτύχθηκε μέσα ἀπὸ τὴν τεχνικὴ τοῦ σωκρατικοῦ διαλόγου.

504e 8. **οὐκ ὀλιγάκις ἀκήκοας**. Πιθανῶς, ἀναφορὰ σὲ μαθήματα τῆς Ἀκαδημίας.

505b 5-6. **ὅτι τοῖς μὲν ... φρόνησις**. Αὐτὸ ποὺ προέχει ἐδῶ εἶναι νὰ ἀναδειχθεῖ ἡ ἡδονὴ ὡς φυσικὴ ἐπιδίωξη τῆς σωματικῆς ὑπόστασης καί, παρομοίως, ἡ γνώση ὡς φυσικὴ ἐπιδίωξη τῆς πνευματικῆς ὑπόστασης. Ὅπως ὅμως θὰ γίνει φανερὸ ἀμέσως παρακάτω, αὐτὲς οἱ δύο μονομερεῖς καὶ ἀντίθετες στάσεις παραπέμπουν σὲ ἕναν κοινὸ στόχο, τὸ *ἀγαθόν*, τὸ ὁποῖο ὑπερβαίνει καὶ τὴ μιὰ καὶ τὴν ἄλλη, ὅσο ἀσαφὲς καὶ ἂν παραμένει τὸ τί εἶναι οὐσιαστικὰ καὶ σταλήθεια αὐτὸ τὸ Ἀγαθό (P. Friedländer [1960], τ. 3, σ. 104-5).

505c 8. **ὁμολογεῖν ... κακάς**. Πρβ. *Γοργίας* 494e 8 - 499c 8 καί, ἰδίως, *Φίληβος* 13a 3 κἑ.

506d 8 - e 1. **αὐτὸ μὲν τί ... εἶναι**. Ὁ πλατωνικὸς Σωκράτης θὰ ἐπιχειρήσει στὴ συνέχεια νὰ προσεγγίσει τὸ *ἀγαθὸν* μέσα ἀπὸ τὶς τρεῖς πολυσυζητημένες εἰκόνες τοῦ ἥλιου, τῆς γραμμῆς καὶ τοῦ σπηλαίου. Ὡστόσο ἡ διαρκῶς ἐντονότερη προσπάθεια γιὰ τὴ νοητικὴ σύλληψη τοῦ Ἀγαθοῦ προσκρούει σὲ μιὰ ἀντίρροπη τάση δισταγμῶν καὶ διαφυγῆς, ἔτσι ποὺ οἱ δύο τάσεις ἀλληλοεξουδετερώνονται (κι αὐτὸ γίνεται ἐμφανέστερο ἀπὸ τὸ 435c 9 κἑ.). Μόλις ἡ συζήτηση πάει δυναμικὰ νὰ ἀγγίξει τὸ στόχο, δυναμώνει ἀμέσως καὶ ἡ ἀντίρροπη τάση. Ἡ μορφὴ τοῦ διαλόγου καθορίζεται ἀπὸ αὐτὴ τὴν ἐσωτερικὴ ἔνταση. Τοῦτο δὲν εἶναι τυχαῖο· ὅπως παρατηρεῖ ὁ P. Friedländer [1960], σ. 105, στὴν οὐσία τοῦ Ἀγαθοῦ ὑπάρχουν καὶ τὰ δύο: Καθὼς τὸ Ἀγαθὸ ἀποτελεῖ τὸν ἀνώτατο στόχο, ἀναπότρεπτα δίνει στὰ πάντα τὴ διεύθυνση στὴν ὁποία αὐτὰ στρέφονται· ἀπὸ τὴν ἄλλη ὅμως τὰ λόγια πρέπει μπροστὰ σὲ αὐτὸ νὰ σιγήσουν, γιατὶ τὸ Ἀγαθό, ὡς κάτι ποὺ τοποθετεῖται ἐπέκεινα τοῦ εἶναι, εἶναι καὶ ἐπέκεινα τοῦ λόγου.

507a 5. **τοῦ τόκου.** Ὁ Σωκράτης παίζει ἐδῶ μὲ τὶς δύο σημασίες τῆς λ. '*τόκος*' ἡ ὁποία σημαίνει ἀφενὸς τὸ 'τέκνο', τὸ 'παιδὶ' καὶ ἀφετέρου τὸν 'τόκο ἑνὸς κεφαλαίου'.

507b 9-10. **καὶ τὰ μὲν ... δ' οὔ.** Ὅπως σημειώνει ὁ R. Bambrough [1976], ad loc., εἶναι χρήσιμο νὰ ἔχουμε ἐδῶ κατὰ νοῦ τὴ διάκριση ἀνάμεσα στὸ ἰδεατὸ τρίγωνο τοῦ γεωμέτρη καὶ στὸ σχῆμα μὲ τὸ ὁποῖο αὐτὸ παρουσιάζεται στὴν αἰσθητηριακὴ ἀντίληψη. Ἡ διάκριση αὐτὴ καὶ τὸ ἰδεῶδες τῆς μαθηματικῆς ἀκριβείας ποὺ συνεπάγεται ἀποτελοῦν πηγὲς τῆς πλατωνικῆς ἐπιστημολογίας καὶ ὀντολογίας.

508b 3-4. **Ἀλλὰ ἡλιοειδέστατον ... ὀργάνων.** Ἤδη γιὰ τὸν Πίνδαρο ἡ ἀκτίνα τοῦ ἥλιου εἶναι 'μητέρα τῶν ματιῶν' (*μᾶτερ ὀμμάτων, Παιάνες* IX· frg. 107 Bergk), ἐνῶ καὶ ὁ Ἐμπεδοκλῆς δεχόταν ὅτι ὑπάρχει μιὰ φωτιὰ στὸ μάτι ὥστε αὐτὸ νὰ ἀντιλαμβάνεται τὰ χρώματα. Σύμφωνα μὲ τὴν ὄψιμη πλατωνικὴ θεωρία γιὰ τὸ *ὁρᾶν* (*Τίμαιος* 45b 2 κἑ.), ἡ ὁποία, πιθανότατα, ὑπόκειται ἐδῶ ὡς βάση τῶν λόγων τοῦ Σωκράτη, ἕνα χρῶμα ἀποτελεῖ καθεαυτὸ εἶδος φλόγας καὶ τὸ αἰσθητήριο ὄργανο τῆς ὅρασης ἔχει κι αὐτὸ μιὰ φωτιά, σὰν κι ἐκείνη τοῦ ἥλιου, ἡ ὁποία περιέχεται στὸ μάτι καὶ βγαίνει ἀπὸ αὐτὸ κατὰ τὸ ἐνέργημα τοῦ ὁρᾶν (*φλόγα τῶν σωμάτων ἑκάστων ἀπορρέουσαν, ὄψει σύμμετρα μόρια ἔχουσαν πρὸς αἴσθησιν*, 67c 6-7). Ἔτσι ὁ ἥλιος, ὡς πηγὴ τοῦ φωτός, εἶναι ἡ πηγὴ καὶ τῶν δύο: ἀφενὸς τοῦ ἀντιληπτικοῦ ἀντικειμένου, δηλαδὴ τοῦ χρώματος, καὶ ἀφετέρου τοῦ ἀντιληπτικοῦ ἐνεργήματος, δηλαδὴ τοῦ ὁρᾶν, διαμέσου τοῦ ὁποίου γίνεται ὁρατὸ τὸ χρῶμα.

508d 1 κἑ. **Οὕτω τοίνυν καὶ τὸ τῆς ψυχῆς νόει...** Μὲ τὴν εἰκόνα τοῦ ἥλιου ὁ Πλάτων ἐπιχειρεῖ νὰ ἐξεικονίσει τὰ δεδομένα τοῦ νοητοῦ κόσμου ἀλληγορικὰ κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὰ δεδομένα τοῦ αἰσθητοῦ. Γιὰ διευκόλυνση τοῦ ἀναγνώστη παραθέτουμε τὶς κυριότερες ἀντιστοιχίες ἀνάμεσα σὲ αὐτοὺς τοὺς κόσμους, ὅπως συνάγονται ἀπὸ τὸ κείμενο.

τόπος αἰσθητὸς		*τόπος νοητὸς*
ἥλιος	=	ἰδέα τοῦ Ἀγαθοῦ
φῶς	=	ἀλήθεια
ἀντιληπτικὴ δύναμη τοῦ ὁρᾶν (*ὄψις*)	=	γνωστικὴ δύναμη τοῦ νοεῖν (*νοῦς*)
ὄργανο τοῦ ὁρᾶν (μάτι)	=	ὄργανο τῆς γνώσης (νοῦς)
ἀντικείμενα τῆς ὅρασης (χρώματα)	=	ἀντικείμενα τῆς γνώσης (ἰδέες)

Συγκεφαλαιώνουμε ἐδῶ τὰ πρῶτα συμπεράσματα ἀπὸ τὴν εἰκόνα τοῦ ἥλιου, ἀκολουθώντας τὸν Raven [1965], σ. 140 κἑ. Ἡ ὅραση (*ὄψις*) συμβολίζει ἁπλὰ καὶ μόνο τὴ γνώση· κάθε διεύρυνση τοῦ συμβολισμοῦ αὐτοῦ θὰ κατέστρεφε τὶς ἀναλογίες. Ὁ ἥλιος στὸν ὁρατὸ τόπο εἶναι τὸ ἀνάλογο τῆς ἰδέας τοῦ Ἀγαθοῦ στὸν νοητὸ (τόσο ὁ ἥλιος ὅσο καὶ ἡ ἰδέα τοῦ Ἀγαθοῦ εἶναι οἱ ἀνώτατες ἀντικειμενικότητες στὴ σφαίρα τους). Ὅπως ὁ ἥλιος δίνει φῶς, ἔτσι ἡ ἰδέα τοῦ Ἀγαθοῦ δίνει ἀλήθεια· ὅπως τὸ μάτι βλέπει μόνο στὸ φῶς, ἔτσι ὁ νοῦς κατανοεῖ μόνο στὸ «φῶς» τῆς ἀλήθειας· ἐπομένως, τὸ μάτι ἀναπαριστᾶ τὴ νοητικὴ δύναμη. Καὶ ὅπως τὸ μάτι εἶναι τὸ πιὸ συγγενικὸ μὲ

τὸν ἥλιο ἀπὸ τὰ ὄργανά μας, ἔτσι ἡ νόηση εἶναι τὸ πιὸ συγγενικὸ μὲ τὴν ἰδέα τοῦ Ἀγαθοῦ. Ταυτόχρονα ὅμως, ὅπως ὁ ἥλιος δὲν ταυτίζεται μὲ τὸ μάτι ἢ μὲ τὴ δύναμη τοῦ ὁρᾶν, ἔτσι καὶ ἡ ἰδέα τοῦ Ἀγαθοῦ δὲν ταυτίζεται μὲ τὴ νοητικὴ δύναμη· κι ὅπως ὁ ἥλιος καθιστᾶ ὁρατὰ ὄχι μόνο τὰ ἄλλα πράγματα ἀλλὰ καὶ τὸν ἑαυτό του, ἔτσι καὶ ἡ ἰδέα τοῦ Ἀγαθοῦ καθιστᾶ νοητὰ ὄχι μόνο τὶς ἄλλες ἰδέες ἀλλὰ καὶ τὴν ἴδια. Ἀλλὰ καὶ κάτι ἄλλο ἀκόμα (509b 2-11): Ὅπως ὁ ἥλιος εἶναι ἡ αἰτία ὄχι μόνο γιὰ τὸ ὅτι τὰ ἄλλα πράγματα γίνονται ὁρατὰ ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴ γένεση καὶ τὴν αὔξησή τους, ἔτσι καὶ ἡ ἰδέα τοῦ Ἀγαθοῦ εἶναι ἡ αἰτία ὄχι μόνον γιὰ τὴ γνωστικὴ σύλληψη τῶν ἄλλων ἰδεῶν ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴν ἴδια τὴν ὕπαρξή τους.

508e 1 κέ. **Τοῦτο τοίνυν τὸ τὴν ἀλήθειαν παρέχον** κλπ. Ὅπως φαίνεται καὶ σὲ αὐτὴ τὴ συγκεφαλαίωση (508e 1 - 509b 10) τῆς εἰκόνας τοῦ ἥλιου ὁ Πλάτων συνδέει μὲ τὸ Ἀγαθὸ τρία διαφορετικὰ διανοήματα: 1. Τὸν τελικὸ σκοπὸ τῆς ζωῆς, τὸ ἀνώτατο ἀντικείμενο τῆς ἐπιθυμίας, 2. Τὴ γνωστικὴ κατάσταση, ἡ ὁποία καθιστᾶ τὸν κόσμο κατανοητὸ καὶ τὸν ἀνθρώπινο νοῦ ἱκανὸ νὰ τὸν συλλάβει γνωστικὰ καὶ 3. Τὸ αἴτιο, τὸ ὁποῖο στηρίζει καὶ συγκρατεῖ τὶς ἰδέες, ποὺ μὲ τὴ σειρά τους ἀποτελοῦν τὶς γενεσιουργοὺς αἰτίες τῶν φυσικῶν ἀντικειμένων καὶ τῶν ἀνθρώπινων πράξεων. Ἡ ἕνωση αὐτῶν τῶν προφανῶς ξέχωρων διανοημάτων, παρατηρεῖ ὁ Guthrie [1975], σ. 506-7, δὲν ἐξηγεῖται μόνο διὰ τῆς ἀναγωγῆς τους σὲ γενικότερα ἑλληνικὰ σχήματα τοῦ στοχασμοῦ (καὶ ἐδῶ ὁ Guthrie παραπέμπει στὸν Nettleship [1962], σ. 218) ἀλλὰ ὀφείλεται καὶ στὶς εἰδικὲς δυσκολίες ποὺ ἀντιμετώπισαν ὁ Σωκράτης καὶ ὁ Πλάτων ἐξαιτίας τῆς σοφιστικῆς ἐξομοίωσης τοῦ γνωσιολογικοῦ σκεπτικισμοῦ μὲ τὴν ἠθικὴ ἀναρχία. Λόγω αὐτῆς τῆς ἐξομοίωσης καμία συζήτηση γιὰ ἠθικὰ καὶ πολιτικὰ ἰδεώδη δὲν ἦταν δυνατὸν νὰ ἀποσυνδεθεῖ ἀπὸ τὴν ἔρευνα τῶν μεταφυσικῶν ζητημάτων. Ἀπόλυτοι γνώμονες περὶ τοῦ ὀρθοῦ καὶ τοῦ λανθασμένου, σκέφτηκαν, θὰ ἦταν δυνατὸν νὰ ἀνασυσταθοῦν μόνο δίπλα-δίπλα μὲ τὴν πίστη σὲ ἕναν κόσμο σταθερῆς καὶ κατανοητῆς πραγματικότητας. Ἔτσι, παρακολουθώντας τὶς ὀντολογικὲς καὶ ἐπιστημολογικὲς θεωρήσεις τοῦ Πλάτωνα δὲν πρέπει νὰ λησμονοῦμε ὅτι εἶναι καὶ ἀξιολογικές: ἡ ὑπέρτατη πραγματικότητα ἀποτελεῖ καὶ τὸ ὑπέρτατο ἀντικείμενο τῆς γνώσης, ποὺ μόνο μὲ μιὰ διαδικασία αὐστηρῆς νοητικῆς-πνευματικῆς ἄσκησης εἶναι δυνατὸν νὰ ἀδραχτεῖ (W.K.C. Guthrie, ὅ.π.).

509b 2-4. **τὸν ἥλιον τοῖς ... ὄντα**. Ὁ ἥλιος, ὅπως ἔχουμε δεῖ, δὲν ἀποτελεῖ μόνο τὸν ἐπιστημολογικὸ ὅρο τῆς δυνατότητας τῶν πραγμάτων ἀλλὰ καὶ τὸν ὀντολογικό· εἶναι ἡ αἰτία τῶν πραγμάτων. «Χωρὶς αὐτόν», σημειώνει ὁ W. Kersting [1999], σ. 218, «δὲν θὰ ἦσαν τὰ πάντα βυθισμένα μόνο στὸ σκοτάδι ἀλλὰ καὶ θαμμένα κάτω ἀπὸ ἕναν ἄψυχο πάγο».

509c 5-11. **Καὶ μηδαμῶς γ' ... ἔφη**. Σύμφωνα μὲ τὴν παρατήρηση τοῦ J. E. Raven [1965], σ. 141-2, οἱ ἑπτὰ στίχοι ποὺ παρεμβάλλονται ἀνάμεσα στὴν εἰκόνα τοῦ ἥλιου καὶ σὲ αὐτὴν τῆς γραμμῆς ἔχουν μεγάλη σημασία γιὰ τὴν κατανόηση τοῦ κειμένου

ἀπὸ τὸ 509d 1 κἑ., διότι σὲ αὐτοὺς γίνεται ἔκδηλο ὅτι ἡ εἰκόνα τῆς γραμμῆς θὰ ἀποτελέσει συνέχεια καὶ συμπλήρωμα (*ἑκὼν οὐκ ἀπολείψω*) τῆς εἰκόνας τοῦ ἥλιου.

509d 1. **δύο αὐτώ**. Δηλαδὴ ὁ ἥλιος καὶ ἡ ἰδέα τοῦ Ἀγαθοῦ.

509d 1-4. **Νόησον τοίνυν ... νοητόν**. Ἡ εἰκόνα τῆς γραμμῆς ἀρχίζει μὲ μιὰ σύντομη συγκεφαλαίωση τῶν συμπερασμάτων τῆς εἰκόνας τοῦ ἥλιου καὶ αὐτό, κατὰ τὸν Raven, ὅ.π., σ. 143 κἑ., ἀποτελεῖ τὴν ἰσχυρότερη ἔνδειξη ὅτι πρέπει νὰ τὴν ἐκλάβουμε ὡς συνέχεια τῆς εἰκόνας τοῦ ἥλιου. Τοῦτο συνεπάγεται καὶ μιὰν ἄλλη ἀνάγνωση τῆς γραμμῆς: Μὲ αὐτὴ τὴν εἰκόνα ὁ Πλάτων ἐπιχειρεῖ νὰ φωτίσει τὰ ὀντολογικὰ περιεχόμενα τοῦ νοητοῦ κόσμου διαμέσου τῆς ἀναλογίας τους μὲ τὸν ὁρατὸ καὶ ὄχι, ὅπως πίστευε ὁ Adam καὶ μαζί του οἱ περισσότεροι μελετητές, νὰ ταξινομήσει ἱεραρχικὰ τὰ ὀντολογικὰ περιεχόμενα αὐτῶν τῶν δύο κόσμων.

509d 3-4. **ἵνα μὴ οὐρανοῦ ... ὄνομα**. Στὸν *Κρατύλο* ὁ οὐρανὸς συνδέεται ἐτυμολογικὰ μὲ τὸ ρ. '*ὁρᾶν*' ('*Οὐρανία*', *ὁρῶσα τὰ ἄνω*, 396c 1)· εἶναι ἔτσι δυνατὸν ὁ Πλάτων νὰ παίζει ἐδῶ μὲ τὸ ὁμόηχο *οὐρανοῦ-ὁρατοῦ*. Πιθανότερο ὡστόσο κατὰ τὸν Grube [1970], ad loc., εἶναι ὅτι παίζει μὲ τὴ γενικὴ πτώση τῆς λ. '*νοῦς*', ποὺ φαίνεται νὰ περιέχεται στὸν γραμματικὸ τύπο '*οὐρα-νοῦ*', ὁ ὁποῖος μὲ αὐτὸ τὸν τρόπο παρουσιάζεται ὡς κάτι συγγενικὸ μὲ τὸ *νοητός*. Ἔτσι ὅταν ὁ πλατωνικὸς Σωκράτης λέει ὅτι ὁ ἥλιος εἶναι ὁ ἄρχοντας (*βασιλεύειν*) τοῦ οὐρανοῦ, αὐτὸ θὰ μποροῦσε νὰ ἐκληφθεῖ ὡς μιὰ σοφιστικὴ ταύτιση τοῦ οὐρανοῦ μὲ τὸν ἄρχοντα τοῦ νοητοῦ κόσμου καὶ ὡς ἀκύρωση κάθε πραγματικῆς διαφορᾶς ἀνάμεσα στὸ ἀγαθὸ καὶ τὸν ἥλιο.

509e 1 - 510a 3. **λέγω δὲ τὰς εἰκόνας ... κατανοεῖς**. Τὰ παραδείγματα ποὺ παρατίθενται στὸ πλατωνικὸ κείμενο (*σκιαί, φαντάσματα*, δηλαδὴ εἴδωλα τῶν αἰσθητῶν πραγμάτων σὲ κάτοπτρα ἢ σὲ ὑδάτινες ἐπιφάνειες) προέρχονται ἀποκλειστικὰ ἀπὸ τὴν περιοχὴ τῆς ὅρασης (πρβ. καὶ τὰ ἀλλεπάλληλα *ὁρατόν, ὁρώμενον* λίγο παραπάνω, d 3-9). Κατ' ἀναλογία πρὸς τὴ σχέση αἰσθητῶν πραγμάτων καὶ τῶν σκιῶν ἢ τῶν εἰδώλων τους ἐπιχειρεῖται νὰ ἐξεικονιστεῖ ἡ σχέση νοητοῦ-ὁρατοῦ καὶ νὰ καταδειχτεῖ ἡ ἐπιστημολογικὴ σαφήνεια τῶν ἰδεῶν καὶ ἡ ὑπεροχή τους σὲ σύγκριση μὲ τὶς ἀντικειμενικότητες τοῦ αἰσθητοῦ κόσμου.

510b 10. **οὐχ ἱκανῶς ἔμαθον**. Ἡ ἀντίδραση τοῦ Γλαύκωνα ὑπογραμμίζει τὴ δυσκολία αὐτῆς τῆς τόσο συμπυκνωμένης, σχεδὸν ἑρμητικῆς, ὑποτύπωσης μὲ τὴν ὁποία ἐπιχειρεῖται νὰ περιγραφεῖ σὲ γενικότατες γραμμὲς ἡ γνωστικὴ διαδικασία τῆς διαλεκτικῆς ἀποδέσμευσης ἀπὸ κάθε αἰσθητὸ καὶ τῆς ἀναγωγῆς στὴν ἀπόλυτη ἀρχὴ τῆς ἰδέας τοῦ Ἀγαθοῦ. Βλ. καὶ παρακάτω 511c 3.

510c 2-3. **οἱ περὶ τὰς ... πραγματευόμενοι**. Ὁ Πλάτων ἀναφέρεται διεξοδικότερα στοὺς κλάδους τῶν μαθηματικῶν, διότι τὰ μαθηματικὰ ἦσαν τότε ἡ μόνη ἐπιστημονικὴ μάθηση ἀπὸ τὴν ὁποία ἦταν δυνατὸν νὰ ἀντληθοῦν παραδείγματα γνώσης συστηματικὰ συγκροτημένης.

510c 6. **ποιησάμενοι ὑποθέσεις αὐτά**. Πρβ. καὶ 510c 3. **ὑποθέμενοι**. Εἶναι πάντοτε χρήσιμη ἡ νηφάλια ἀνάγνωση αὐτῶν τῶν κλασικῶν χωρίων τῆς πλατωνικῆς μεταφυσικῆς ἀπὸ τὸν R. L. Nettleship [1962] στο XI κεφάλαιο τῶν *Lectures* του, σ. 328-58. Ὁ ὅρος *ὑπόθεσις* στὸν Πλάτωνα (ἀλλὰ καὶ στὸν Ἀριστοτέλη) δὲν ὑποδηλώνει ὅ,τι σημαίνεται μὲ τὸν ὅρο 'ὑπόθεση' στὴ σημερινὴ γλώσσα τῆς ἐπιστήμης, δηλαδὴ κάτι ποὺ τὸ δεχόμαστε προσωρινὰ ὡς ἀληθὲς καὶ ποὺ εἴμαστε ἕτοιμοι νὰ τὸ ἀναιρέσουμε, ἐὰν τὰ πορίσματα τῆς ἔρευνάς μας δὲν συμφωνήσουν μὲ αὐτό. Ὡς *ὑποθέσεις* ὁ Πλάτων ἐννοοῦσε ἀλήθειες ἀναμφιβόλου ἐγκυρότητος ἐξαρτώμενες ἀπὸ μιὰν ἀνώτερη ἀλήθεια, στὶς ὁποῖες βασίζονται οἱ ἐπιμέρους ἐπιστῆμες· ἀλήθειες ὅμως, οἱ ὁποῖες προσωρινὰ ἀντιμετωπίζονται ὡς κάτι ξεκομμένο ἀπὸ τὴν ἀνώτερη στηρίζουσα ἀλήθεια καί, ἑπομένως, ὡς κάτι αὐτοπροσδιοριζόμενο. Ἡ ἀριθμητικὴ καὶ ἡ γεωμετρία στηρίζονται σὲ τέτοιες παραδοχὲς ἢ *ὑποθέσεις*: ἡ ἀριθμητικὴ στὸν ἀριθμὸ μὲ τὶς πρωταρχικὲς ἰδιότητές του τοῦ ἀρτίου καὶ τοῦ περιττοῦ, ἡ γεωμετρία στὴν ὕπαρξη τοῦ γεωμετρικοῦ χώρου μὲ τὶς στοιχειωδέστερες ἰδιότητές του. Ἐπάνω στὴ βάση αὐτῶν τῶν *ὑποθέσεων* ἀνακαλύπτονται οἱ ὅποιες ἐπιμέρους ἀριθμητικὲς ἢ γεωμετρικὲς ἀλήθειες· ἡ μὴ ἀποδοχὴ τοῦ ἀριθμοῦ ἢ τοῦ γεωμετρικοῦ χώρου ἀκυρώνει πάραυτα κάθε δυνατότητα σπουδῆς αὐτῶν τῶν ἀριθμητικῶν καὶ γεωμετρικῶν ἀντικειμένων, ἀντιστοίχως. Μὲ τέτοιου εἴδους ὑποθέσεις ὡς βάση ἐργάζονται καὶ στὶς ἄλλες ἐπιστῆμες, λ.χ. μὲ τὴν ὕλη καὶ τὴν κίνηση ὁ φυσικός, μὲ τὴ ζωὴ ὁ βιολόγος, μὲ τὸν πλοῦτο ὁ οἰκονομολόγος, μὲ τὴν ἠθικὴ ὁ θεωρητικὸς τῆς ἠθικῆς.

510d 5-7. **τοῖς ὁρωμένοις εἴδεσι ... ἔοικε.** Ὅσα λέγονται ἐδῶ γιὰ τὸ ἀντικείμενο τῆς μαθηματικῆς *ζητήσεως* δὲν ἦσαν τότε κάτι ἐντελῶς νέο. Ἤδη πρὶν ἀπὸ τὸν Πλάτωνα οἱ μαθηματικοὶ δὲν εἶχαν κατὰ νοῦ τὰ συγκεκριμένα ὁρατὰ σχήματα στὸν πίνακα ἢ στὴν ἄμμο ποὺ μὲ αὐτὰ ὡς βάση παρουσίαζαν τὰ ἀξιώματα καὶ τὶς ἀποδείξεις τους ἀλλὰ κάτι γενικότερο, ἀντικειμενικότερο καὶ πιὸ ἀπομακρυσμένο ἀπὸ τὴν αἰσθητηριακὴ ἀντίληψη. Ἔτσι, στὸ χωρίο αὐτὸ ὁ Πλάτων περισσότερο περιγράφει μιὰ ὑφιστάμενη κατάσταση παρὰ διατυπώνει ἐντελῶς νέες δικές του σκέψεις. Ὡστόσο, ἐπισημαίνει ὁ F. Solmsen [1969], σ. 128, ὁ Πλάτων πρῶτος κατέστησε συνειδητὴ τὴ φιλοσοφικὴ καὶ ἐπιστημονικὴ σημασία αὐτοῦ τοῦ δεδομένου καὶ τὸ παρακολούθησε στὶς λογικὲς συνέπειές του.

510d 7. **τοῦ τετραγώνου αὐτοῦ**. Κατὰ τὸν Adam, ad loc., ἡ φράση αὐτὴ δὲν σημαίνει τὴν ἰδέα ἀλλὰ τὸ μαθηματικὸ ἐνδιάμεσο ποὺ παρεμβάλλεται μεταξὺ νοητῶν καὶ αἰσθητῶν, 'τὸ τετράγωνο καθεαυτό', τ.ἔ., ξέχωρα ἀπὸ τὶς ὅποιες ὁρατὲς ἐνσωματώσεις του. Ὁ J. E. Raven [1965], σ. 156, πάλι, παρατηρεῖ ὅτι ὁ Πλάτων δύσκολα θὰ χρησιμοποιοῦσε ἐδῶ τὴν ἔκφραση ἀκριβῶς ποὺ χρησιμοποιεῖ συνήθως πρὸς δήλωση τῶν ἰδεῶν, ἐνῶ θὰ μποροῦσε εὔκολα, ἁπλῶς μὲ τὴ χρήση ἑνὸς πληθυντικοῦ (*τῶν τετραγώνων αὐτῶν*), νὰ εἶχε ἀποφύγει κάθε δυνατότητα σύγχυσης. Πιστεύει ἔτσι ὁ Raven, ὅπως ἐπίσης, κάπως διστακτικά, καὶ ὁ Guthrie [1975], σ. 509, ὅτι ὁ Πλάτων θέλει νὰ

πεῖ ἐδῶ πὼς ἡ σκέψη τοῦ γεωμέτρη, παρακινημένη ἀρχικὰ ἀπὸ τὰ ὁρατὰ σχήματα, ὑψώνεται ὄχι μόνον ὥς τὶς ἐνδιάμεσες μαθηματικὲς ἀντικειμενικότητες τοῦ ΓΕ (βλ. σχῆμα σημ. 511d 6 - e4) ἀλλὰ ἴσαμε τὶς ἴδιες τὶς ἰδέες. Βέβαια, σημειώνει ὁ Raven, ὁ Πλάτων δὲν μᾶς δίνει κάποια ἐξήγηση γιὰ αὐτὲς τὶς ἰδέες: τὶς λαμβάνει ὡς δεδομένες, ἢ τὶς καθιστᾶ ἀντικείμενα *ὑποθέσεως*.

511b 6. **μέχρι τοῦ ἀνυποθέτου**. Ἡ συνολικὴ θέαση τῶν πραγμάτων θὰ μᾶς ἔδειχνε ὅτι τὸ εἶναι ἀποτελεῖ ἕνα ὅλο, ἕνα *κόσμον* συγκροτημένο ἀπὸ διαφορετικὰ ἐπιμέρους εἴδη, τὰ ὁποῖα πρέπει νὰ συνδέονται μεταξύ τους. Ὡστόσο ὁ ἀριθμητικὸς καὶ ὁ γεωμέτρης χειρίζονται τὰ εἴδη τοῦ ὄντος, τὰ ὁποῖα ἐρευνοῦν, ὡσὰν αὐτὰ νὰ ἦσαν ἐντελῶς ἀνεξάρτητα· ἀπὸ τὶς ἀφετηριακὲς ἀλήθειες τους λείπει ἡ *βεβαίωσις* ποὺ θὰ ἀπέρρεε ἀπὸ τὴν κατάδειξη ὅτι ἀποτελοῦν στοιχεῖα ἑνὸς συνεκτικοῦ ὅλου (βλ. καὶ 531d 1 κἑ.· 533b 1 κἑ.). Ἀποτελεῖ ἔτσι ἀτέλεια τῆς *διανοίας* αὐτὸς ὁ ὑποθετικὸς χαρακτήρας τῶν ἀφετηριακῶν σημείων της, τὸ ὅτι δηλαδὴ δὲν γίνονται ἀντικείμενα μιᾶς θεώρησης ποὺ θὰ περιλαμβάνει κάθε ἀληθινὴ σχέση τους μὲ τὸ ὑπόλοιπο εἶναι. Ἡ τέλεια γνώση ἐμπεριέχει τὴ θέαση καθενὸς πράγματος στὴν ἐξάρτηση καὶ τὴ σχέση του μὲ μιὰ *ἀνυπόθετον ἀρχήν*. R. L. Nettleship [1962], σ. 253.

511c 2. **τελευτᾶ εἰς εἴδη**. Ἡ ἀλήθεια τῶν ὄντων δὲν ἀνιχνεύεται στὴ σφαίρα τῆς αἰσθητηριακῆς ἀντίληψης ἀλλὰ στὶς ἰδέες: ἡ διαλεκτικὴ κρατιέται στὰ *εἴδη* καὶ προσπαθεῖ νὰ νοήσει τὴν ἀλήθεια τῶν πραγμάτων μέσα στὶς ἀντίστοιχες ἰδέες.

511c 3. **ἱκανῶς δὲ οὐ**. Βλ. παραπάνω σημείωση 510b 10.

511d 2. **μετὰ ἀρχῆς**. «Οἱ ἰδέες εἶναι δυνατὸν νὰ κατανοηθοῦν πλήρως σὲ σύζευξη μὲ τὴν πρώτη ἀρχὴ τῶν πάντων, ἡ ὁποία, φυσικά, εἶναι τὸ Ἀγαθό», ἑρμηνεύει ὁ W. K. C. Guthrie [1975], σ. 510-11.

511d 6 - e 4. **καί μοι ἐπὶ ... μετέχειν**.

Β Δ Γ Ε Α

Ἡ κύρια διαίρεση τῆς γραμμῆς στὸ Γ σημαδεύει τὴ διάκριση ἀνάμεσα στὴν ἄκριτη πίστη (*δόξα*) ποὺ ἀφορᾶ στὸν φαινομενικὸ κόσμο καὶ στὴν κριτικὴ λειτουργία τοῦ νοῦ, ἡ ὁποία ὁδηγεῖ στὴ γνώση (*νόησις*). Ἡ *εἰκασία* (ΒΔ), ἡ δύναμη τοῦ νὰ διακρίνει κανεὶς εἰκόνες, εἶναι ἕνα ἀντιληπτικὸ ἐνέργημα χωρὶς κριτικὴ χροιά, τὸ ὁποῖο δὲν συσχετίζει τὰ ἀντιληπτικὰ ἀντικείμενα οὔτε τὰ διαφοροποιεῖ ἀπὸ τὴν ἀντανάκλασή τους σὲ ἕναν καθρέφτη. Τὰ (αἰσθητὰ) φαινόμενα καθεαυτὰ ἀποτελοῦν ἀντικείμενα *πίστεως* (ΔΓ), ἡ ὁποία μολονότι κατὰ κάποιον τρόπο συσχετίζει τὰ ἀντικείμενά της ὡστόσο δὲν τὰ ὑποβάλλει σὲ κριτικὴ ἀνάλυση. Ἡ *ἐπιστήμη* (ΓΑ) ὑποδιαιρεῖται ἀφενὸς σὲ *διάνοιαν* (ΓΕ), ποὺ εἶναι ἡ δύναμη τῆς λογικῆς ἀνάλυσης, τῆς βασιζόμενης σὲ δεδομένες προκείμενες, καὶ ἀφετέρου σὲ *νοῦ* (ΕΑ), δυνάμει τοῦ ὁποίου ἡ ψυχὴ ὑπερβαίνει τὶς προκείμενες τῶν ἐπιμέρους ἐπιστημῶν καὶ φθάνει ἴσαμε τὸ ἄδραγμα τῶν ἀπόλυτων ἀξιῶν πίσω ἀπὸ ὅλη τὴν πραγματικότητα. G. M. A. Grube [1970], σ. 27. Αὐτὰ τὰ τέσσε-

ρα *παθήματα* ἀποτελοῦν τέσσερα διαφορετικὰ πρίσματα θεώρησης —ἀξιολογικὰ καὶ τελεολογικὰ ἱεραρχημένα— τῶν αὐτῶν ἀντικειμένων· ἔτσι, λ.χ., ὁ βοτανολόγος καὶ ὁ ἀδαὴς μπορεῖ νὰ ἀντικρύζουν τὸ ἴδιο φυτὸ ἀλλὰ τὸ ἀντιλαμβάνονται ἐντελῶς διαφορετικά: γιὰ τὸ βοτανολόγο τὸ φυτὸ αὐτὸ εἶναι ἡ εἰκόνα ὅλων τῶν βοτανικῶν νόμων, καὶ θὰ μποροῦσε, ὁ βοτανολόγος, ἀκόμη καὶ ἀπὸ ἕνα φύλλο τοῦ φυτοῦ νὰ τὸ ἀναπλάσει νοερὰ ὁλόκληρο. Ἀνάμεσα στὰ τμήματα τῆς γραμμῆς ὑφίστανται οἱ ἀκόλουθες ἀναλογικὲς σχέσεις: ΒΔ : ΔΓ = ΒΓ : ΓΑ καὶ ΓΕ : ΕΑ = ΒΓ : ΓΑ.

514a 2. **παιδείας τε πέρι καὶ ἀπαιδευσίας.** Ἡ ἀναφορὰ στὴν παιδεία μᾶς ὑπενθυμίζει ὅτι διαμέσου αὐτῶν τῶν τριῶν εἰκόνων: τοῦ ἥλιου, τῆς γραμμῆς καί, τώρα, τοῦ σπηλαίου ἐπιχειρεῖται νὰ ὑποτυπωθεῖ ἡ μεταφυσικὴ βάση στὴν ὁποία θὰ στηριχτεῖ ἡ ἀνώτερη παιδεία τῶν φυλάκων.

514a 2-5. **ἰδὲ γὰρ ἀνθρώπους ... σπήλαιον.** Μὲ τὴν ἀλληγορικὴ εἰκόνα τοῦ σπηλαίου, στὴν ὁποία ἡ ὀρφικὴ παράσταση τῆς ζωῆς ὡς φυλακῆς (πρβ. *Φαίδων* 62b 2 κἑ.) διαπλέκεται μὲ τὴν πυθαγόρεια παράσταση τῆς σπηλιᾶς ὡς συμβόλου τοῦ αἰσθητοῦ κόσμου (βλ. Πορφύριος, *Περὶ τοῦ ἐν Ὀδυσσείᾳ τῶν νυμφῶν ἄντρου* 8, 61 κἑ.), ὁ Πλάτων ἐπιχειρεῖ νὰ ἀπεικονίσει τὴ ζωὴ καὶ τὴν πνευματικὴ κατάσταση τοῦ ἀπαίδευτου καὶ ἀδαοῦς ἀνθρώπου. — Κατὰ τὸν J. Ferguson [1963], σ. 193, ὁ Πλάτων ἔχει κατὰ νοῦ μιὰ πραγματικὴ σπηλιὰ τῆς Ἀττικῆς, τὴ σπηλιὰ τῆς Βάρης.

515a 5. **ὁμοίους ἡμῖν.** Ἡ ὁμοιότητα ἔγκειται στὴν τάση τοῦ γνωσιολογικὰ ἀνυποψίαστου μέσου ἀνθρώπου νὰ ἀποδέχεται ἄκριτα τὴ φαινομενικότητα τῶν πραγμάτων καὶ νὰ διαμορφώνει βάσει αὐτῆς τὶς πίστεις καὶ τὶς πεποιθήσεις του.

515c 8. **πρὸς τὸ φῶς ἀναβλέπειν.** Δὲν πρόκειται ἀκόμη γιὰ τὸ φῶς τοῦ ἥλιου ἀλλὰ γιὰ τὸ φῶς τῆς φωτιᾶς ποὺ καίει *ἄνωθεν καὶ πόρρωθεν ὄπισθεν αὐτῶν*, 514b 5-6.

515d 3. **μᾶλλον ὄντα.** Τὰ ἀντικείμενα χαρακτηρίζονται ὡς περισσότερο πραγματικὰ ἀπὸ τὶς σκιές τους, διότι ἡ ὑπόσταση τῆς σκιᾶς εἶναι δευτερογενής, ἐξαρτημένη ὄχι μόνον ἀπὸ τὸ ἀντικείμενο τοῦ ὁποίου ἀποτελεῖ τὴ σκιὰ ἀλλὰ καὶ ἀπὸ μιὰ πηγὴ φωτός.

515d 5-7. **οὐκ οἴει αὐτὸν ... δεικνύμενα;** Ἡ περιγραφὴ τῆς πνευματικῆς κατάστασης τῶν δεσμωτῶν τοῦ πλατωνικοῦ σπηλαίου ἀποτελεῖ κατὰ τὸν W. Kersting [1999], σ. 225, ἴσως τὴν πρώτη ὑποτύπωση μιᾶς «ψευδοῦς συνειδήσεως» στὴν ἱστορία τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πνεύματος.

515e 1-3. **Οὐκοῦν κἂν εἰ ... καθορᾶν.** Ὁ ἄνθρωπος δὲν τείνει ἀπὸ μόνος του στὴ γνώση καὶ ἡ ὅποια φιλοσοφικὴ προδιάθεσή του δὲν ἀφυπνίζεται ἀφ' ἑαυτῆς· ἀπεναντίας, εἶναι ἀπαραίτητη ἡ ἄσκηση κάποιας παιδαγωγικῆς βίας, μὲ τὴν ὁποία θὰ κεντριστεῖ τὸ ἐνδιαφέρον τῆς ψυχῆς καὶ θὰ ἐπιτευχθεῖ ἡ ὑπέρβαση τῆς κατάστασης τοῦ σπηλαίου. Ὅπως σημειώνει ὁ W. Kersting [1999], σ. 225 κἑ., δὲν διακρίνουμε ἐδῶ τὸ ἤπιο παιδαγωγικὸ ἀξίωμα ποὺ θέλει τὶς φυσικὲς κλίσεις καὶ προδιαθέσεις τοῦ μαθητευομένου

νὰ ἀναπτύσσονται ἐπάνω στὴ βάση τῆς δικῆς του συγκατάθεσης σὲ μιὰν ἀτμόσφαιρα εὐχάριστη καὶ διασκεδαστική. Ὁ δρόμος τῆς γνώσης, ὁ ὁποῖος διαγράφεται ἐδῶ, εἶναι ἀνηφορικὸς καὶ ἐπίπονος, μιὰ διαρκὴς ἀποκοπὴ ἀπὸ τὸν ὀμφάλιο λῶρο τοῦ οἰκείου καὶ τοῦ συνήθους. Πρβ. καὶ ἀμέσως παρακάτω, e 6, *Εἰ δὲ ἐντεῦθεν ἕλκοι τις αὐτὸν βίᾳ*.

516d 5-6. **ἐπάρουρον ... ἀκλήρῳ**. Λόγια τῆς σκιᾶς τοῦ νεκροῦ Ἀχιλλέα στὸν Ὀδυσσέα, ὅταν αὐτὸς κατέβηκε ζωντανὸς στὸν Ἅδη, *Ὀδύσσεια* λ 489-90. Ὁ Πλάτων ἔχει ἀναφερθεῖ σὲ αὐτοὺς τοὺς στίχους καὶ στὸ 3ο βιβλίο, 386c 5-7· ἐδῶ τοὺς χρησιμοποιεῖ γιὰ νὰ παρομοιάσει τοὺς δεσμῶτες τοῦ σπηλαίου μὲ νεκρούς.

517a 6. **ἀποκτείνειαν ἄν**. Ὑπενθύμιση τοῦ τραγικοῦ τέλους τοῦ Σωκράτη, μὲ τὴν ὁποία δίνεται δραματικότερος τόνος στὴ συζήτηση.

517b 1. **προσαπτέον ... λεγομένοις**. Μόνον τώρα, στὸ τέλος τῆς ἀφήγησης, μᾶς λέγεται ὅτι ἡ εἰκόνα τοῦ σπηλαίου συναποτελεῖ μὲ τὶς δύο προηγούμενες (*τοῖς ἔμπροσθεν λεγομένοις*, δηλαδὴ τὶς εἰκόνες τοῦ ἥλιου καὶ τῆς γραμμῆς) μιὰ ἑνιαία ἔκθεση. Ὁ φυσικὸς κόσμος μὲ τὸν ἥλιο στὴν κορυφή του εἶναι ὁ terminus medius μιᾶς διττῆς σύγκρισης. Ἀποτελεῖ τὴν πραγματικότητα ποὺ ἐξεικονίζεται μὲ τὴ σπηλιὰ καὶ τὴ φωτιά, μιὰ πραγματικότητα ὡστόσο ποὺ κι αὐτὴ μὲ τὴ σειρά της ἀποτελεῖ ἁπλῶς ἐξεικόνιση τοῦ ὑπερβατικοῦ κόσμου τῶν ἰδεῶν καὶ τοῦ Ἀγαθοῦ. Καθεμιὰ ἀπὸ αὐτὲς τὶς τρεῖς περιοχὲς σημαδεύεται ἀπὸ τὴ ριζικὴ ἀντίθεση φαινομενικοῦ καὶ πραγματικοῦ —ἀντίθεση ποὺ ἐπίσης συσχετίζει καθεμιὰ ἀπὸ τὶς τρεῖς περιοχὲς μὲ τὴν ἀμέσως ἀνώτερη καὶ κατώτερή της: Στὴ σπηλιὰ ὑπάρχουν εἰκόνες καὶ οἱ σκιές τους· στὸν φυσικὸ κόσμο φυσικὰ πράγματα καὶ οἱ ἀντανακλάσεις τους, στὸν νοητὸ οἱ ἰδέες καὶ τὰ ἀντικείμενα τῆς μαθηματικῆς ἔρευνας, ὅταν αὐτὴ διεκπεραιώνεται χωρὶς διαλεκτικὴ θεμελίωση (R. Bambrough [1976], ad loc.).

517b 6. **ἐπιθυμεῖς ἀκούειν**. Ἀναφέρεται στὸ 506e 6-7.

518b 2-4. **καὶ εἰ γελᾶν ... ἡκούσῃ**. Ἀναφέρεται στὸ 452d 6 κέ.

518c 6-9. **οἷον εἰ ὄμμα ... εἶναι**. Σὲ αὐτὴ τὴν παράσταση τῆς στροφῆς τῆς κεφαλῆς καὶ τῆς κατεύθυνσης τοῦ βλέμματος στὸ θεϊκὸ Ἀγαθὸν ριζώνει κατὰ τὸν W. Jaeger [1959], τ. 3, σ. 379, καὶ ἡ χριστιανικὴ ἐκδοχὴ τῆς θρησκευτικῆς μεταστροφῆς. Ἡ μεταφορὰ τῆς λέξης (*περιαγωγή*, ἀλλὰ καὶ *περιστροφή*, *μεταστροφὴ* μὲ τὰ ἀντίστοιχα ρήματα) στὸ βίωμα τῆς χριστιανικῆς πίστης συντελέστηκε στὸ ἔδαφος τοῦ παλαιοχριστιανικοῦ πλατωνισμοῦ, ὑποστηρίζει ὁ Jaeger, ὅ.π.

518d 4. **τῆς περιαγωγῆς**. Ἡ Hannah Arendt παρατηρεῖ γιὰ αὐτὴ τὴν *περιαγωγή*, τὴ στροφὴ δηλαδὴ πρὸς νέες κατευθύνσεις, ὅτι «ἰσοδυναμεῖ πρακτικὰ μὲ ἀντιστροφὴ τῆς τάξης τοῦ ὁμηρικοῦ κόσμου. Ὄχι ἡ μεταθανάτια ζωή, ὅπως στὸν ὁμηρικὸ Ἅδη, ἀλλὰ ἡ καθημερινὴ ἐπίγεια ζωὴ τοποθετεῖται σὲ ἕνα "σπήλαιο", σὲ ἕναν Κάτω κόσμο·

ἡ ψυχὴ δὲν εἶναι ἡ σκιὰ τοῦ σώματος, ἀλλὰ τὸ σῶμα ἡ σκιὰ τῆς ψυχῆς· καὶ ἡ δίχως νόημα φασματικὴ κίνηση, ποὺ ἀποδίδεται ἀπὸ τὸν Ὅμηρο στὴ νεκρὴ ὕπαρξη τῆς ψυχῆς στὸν Ἅδη, ἀποδίδεται τώρα στὶς δίχως νόημα πράξεις τῶν ἀνθρώπων, οἱ ὁποῖοι δὲν βγαίνουν ἀπὸ τὸ σπήλαιο τῆς ἀνθρώπινης ὕπαρξης νὰ ἀντικρύσουν τὶς αἰώνιες ἰδέες ποὺ εἶναι ὁρατὲς στὸν Οὐρανό». Κατὰ τὴν Arendt, αὐτὴ ἡ ἀντιστροφὴ «καθόρισε σὲ μεγάλο βαθμὸ τὰ σχήματα σκέψης στὰ ὁποῖα ἡ Δυτικὴ φιλοσοφία ξαναγύριζε σχεδὸν αὐτόματα ὅποτε δὲν ἐμπνεόταν ἀπὸ μιὰ μεγάλη καὶ πρωτογενὴ φιλοσοφικὴ ὁρμή. Ἡ ἀκαδημαϊκὴ φιλοσοφία κυριαρχήθηκε ἔκτοτε ἀπὸ τὶς ἀτέλειωτες ἀντιστροφὲς τοῦ ἰδεαλισμοῦ καὶ τοῦ ὑλισμοῦ, τῆς τάσης πρὸς τὸ ὑπερβατικὸ καὶ τῆς τάσης πρὸς τὸ ἐμμενές, τοῦ ρεαλισμοῦ καὶ τοῦ νομιναλισμοῦ, τοῦ ἡδονισμοῦ καὶ τοῦ ἀσκητισμοῦ κοκ. Ὅ,τι ἔχει σημασία ἐδῶ εἶναι ἡ ἀντιστρεψιμότητα ὅλων αὐτῶν τῶν συστημάτων ποὺ μπορεῖ νὰ πραγματοποιηθεῖ ἀνὰ πᾶσα στιγμὴ χωρὶς νὰ ἀπαιτοῦνται οὔτε μεγάλα ἱστορικὰ συμβάντα οὔτε μεταβολὲς στὰ δομικὰ στοιχεῖα ποὺ περιέχουν» (H. Arendt [1958], σ. 395-6).

518d 5-7. **οὐ τοῦ ἐμποιῆσαι ... διαμηχανήσασθαι.** Εἶναι πρόδηλο ὅτι ἡ γενικότερη παιδαγωγικὴ ἀρχὴ ποὺ διέπει τὴν πλατωνικὴ παιδεία δὲν συνίσταται στὴν προσφορὰ ἕτοιμης γνώσης στὴν ψυχὴ ἀλλὰ στὸ νὰ ἀποδεσμεύεται μέσα της καὶ νὰ ἐνεργοποιεῖται ὅ,τι καλύτερο ὑπάρχει ἤδη λανθανόντως σὲ αὐτήν· καὶ τοῦτο ἐπιτυγχάνεται μὲ τὸ νὰ κατευθύνεται ἡ ψυχὴ στὰ σωστὰ ἀντικείμενα, ἐν προκειμένω *πρὸς τὸ ὂν καὶ τοῦ ὄντος τὸ φανότατον*, δηλαδὴ στὴν ἰδέα τοῦ Ἀγαθοῦ.

518e 1. **ἔθεσι καὶ ἀσκήσεσιν.** Πρβ. τὰ ἀριστοτελικὰ *ἡ δ' ἠθικὴ ἀρετὴ ἐξ ἔθους περιγίγνεται· οὐδεμία τῶν ἠθικῶν ἀρετῶν φύσει ἡμῖν ἐγγίγνεται· τὰς δ' ἀρετὰς λαμβάνομεν ἐνεργήσαντες πρότερον*, ὅλα ἀπὸ τὴν πρώτη ἑνότητα τοῦ 2ου κεφαλαίου τῶν *Ἠθικῶν Νικομαχείων* (1103a 14 κἑ.), ἡ ὁποία, ὅπως σημειώνει ὁ Adam, ad loc., «οὐσιαστικὰ ἀποτελεῖ ἕνα ὑπόμνημα σὲ αὐτὸ τὸ χωρίο τῆς *Πολιτείας*».

519c 8 d 7. **Ἡμέτερον δὴ ... σπουδαιότεραι.** «Αντίστοιχη κίνηση της σκέψης παρατηρείται και στην καντιανή *Διένεξη των Σχολών* [*Streit der Fakultäten*] από το εμπειρικό στο αξιακό και από εκεί με νέα αναστροφή πάλι προς το εμπειρικό», παρατηρεῖ ὁ Κ. Ψυχοπαίδης [1999], σ. 122.

519e 2. **ὅπως ἕν τι ... πράξει.** Πρβ. 420b 5 κἑ.· 466a 5-6.

520c 1 κἑ. **Καταβατέον οὖν...** Ὅσα λέγονται ἐδῶ γιὰ τὴν ὑπεροχὴ τῶν φιλοσόφων καὶ τὴν καταλληλότητά τους νὰ ἀσκήσουν κυβερνητικὸ ἔργο ἀνάγονται περισσότερο στὴν ἠθικὴ σφαίρα καὶ στὶς ἀξίες ποὺ αὐτοὶ ἔχουν ἐνστερνιστεῖ παρὰ στὴν καθαρὴ γνώση. Τὸ κείμενο μᾶς ἀφήνει μὲ τὴν ἐντύπωση ὅτι τὸ κέντρο βάρους πέφτει λιγότερο σὲ αὐτὴ καθαυτὴ τὴ γνώση τοῦ ἀγαθοῦ καὶ περισσότερο στὰ ἠθικὰ ἐπακόλουθά της. Δὲν διευκρινίζεται πῶς ἀκριβῶς αὐτὴ ἡ ἀπόλυτη γνώση σχετίζεται μὲ τὴ διακυβέρνηση τῆς πολιτείας. Πιστεύω ὅτι ἡ συνάφεια τῆς ἰδέας τοῦ Ἀγαθοῦ μὲ τὸ «πολιτικὸ» πε-

ριεχόμενο τοῦ διαλόγου ἔρχεται ὡς φυσικὸ ἐπακόλουθο τοῦ γεγονότος ὅτι γιὰ τὴν ψυχὴ τὸ ἄγγιγμα τοῦ Ἀγαθοῦ ἀποτελεῖ τὴν κατάληξη μιᾶς μακρᾶς γνωστικῆς διεργασίας ποὺ τὴν κρατάει, τὴν ψυχή, στραμμένη στὴν τελειότητα καὶ σὲ διαρκὴ ἐπιδίωξη νὰ ἐνεργοποιήσει μέσα της καὶ γύρω της ὅ,τι ἀνώτερο ὑπάρχει.

520d 1-4. **τὸ δέ που ... ἐναντίως**. Τὸ χωρίο αὐτὸ —ποὺ μᾶς παραπέμπει ἀπευθείας στοὺς ἐνδοιασμοὺς τοῦ Θρασύμαχου, βλ. 347b 5 κέ.— ἀποτελεῖ μιὰ συμβολὴ τοῦ Πλάτωνα στὴν ἀναζήτηση μέσων καὶ τρόπων, μὲ τοὺς ὁποίους θὰ ἀποτρέπονται οἱ ἀπόπειρες τῶν ἀρχόντων νὰ χρησιμοποιήσουν καταχρηστικὰ τὴ δύναμή τους.

521c 3. **εἰς θεοὺς ἀνελθεῖν**. Σὲ αὐτὸ τὸ πολυσυζητημένο χωρίο τῆς *Πολιτείας* (πρβ. Adam, ad loc.) ὁ Πλάτων, πιθανῶς, ἀναφέρεται σὲ μορφὲς μυθικὲς ὅπως ὁ Διόνυσος, ἡ Σεμέλη, ὁ Ἀσκληπιός, ποὺ ἀνέβηκαν κοντὰ στοὺς θεούς, *Διόνυσον εἰς θεοὺς ἀνελθεῖν καὶ τὴν Σεμέλην ἀνάγειν ὕστερον*, Πλούταρχος, *Περὶ τῶν ὑπὸ τοῦ θείου βραδέως τιμωρουμένων*, 566a.

521c 5. **οὐκ ὀστράκου ἂν εἴη περιστροφή**. Κατὰ τὸν ἀρχαῖο σχολιαστὴ *παροιμία ἐπὶ τῶν ταχέως τι ποιούντων. Ἔστι δὲ καὶ ὄνομα παιδιᾶς*. Τὸ παιδικὸ αὐτὸ παιγνίδι ὀνομαζόταν *ὀστρακίνδα* καὶ τὸ περιγράφει ὁ Πολυδεύκης στὸ *Ὀνομαστικὸν* 9, 111. Παιζόταν ἀπὸ δύο ὁμάδες ποὺ στέκονταν ἡ μιὰ ἀπέναντι στὴν ἄλλη καὶ τὶς χώριζε μιὰ γραμμὴ χαραγμένη καταγῆς· κάποιο παιδὶ ἀπὸ τὴ μιὰ ὁμάδα πλησίαζε καὶ πετοῦσε στὴ γραμμὴ ἕνα ὄστρακο, ἄσπρο ἀπὸ τὴ μιὰ πλευρά του καὶ μαῦρο ἀπὸ τὴν ἄλλη, φωνάζοντας *νὺξ* ἢ *ἡμέρα* καὶ ἀνάλογα μὲ τὴν πλευρὰ τοῦ ὀστράκου ποὺ ἐρχόταν πρὸς τὰ ἐπάνω ἡ μία ὁμάδα ἔφευγε τρέχοντας καὶ ἡ ἄλλη τὴν καταδίωκε. Μὲ τὴν παροιμιακὴ αὐτὴ ἔκφραση ὁ Πλάτων θέλει νὰ ἐπισημάνει ὅτι ἡ ἀγωγὴ δὲν εἶναι κάτι πού, ὅπως ἕνα τέτοιο παιγνίδι, ρυθμίζεται στὴν τύχη χωρὶς ἄλλες συνέπειες ἀλλὰ ὅτι τὸ πέρασμα ἀπὸ τὴ νύχτα τῆς ἄγνοιας στὸ φῶς τῆς γνώσης συντελεῖται μὲ ἐπίπονη προσπάθεια καὶ σημαδεύει καθοριστικὰ τὴν ψυχή.

521d 5. **ἔφαμεν**. Στὸ 403e 8-9· 404a 9 κέ.· 422b 3 κέ.· στὸ θέμα αὐτὸ θὰ ἐπανέλθει καὶ στὸ 543b 7 - c 3.

522b 4-5. **τέχναι βάναυσοί που**. Πρβ. 495d 2 - e 8.

522c 2. **διάνοιαι**. Ἡ λέξη δὲν σημαίνει ἐδῶ τὶς μαθηματικὲς ἐπιστῆμες, ὅπως παραπάνω στὸ 511d 8-9, ἀλλὰ ἁπλῶς τοὺς 'τρόπους τοῦ σκέπτεσθαι'.

522c 6-7. **ἀριθμόν τε καὶ λογισμόν**. Βλ. τὴ σημείωση στὸ 525a 9-10.

522c 7-8. **ἢ οὐχ ... γίγνεσθαι;** Πρβ. *Νόμοι* 746e 3 κέ., ὅπου καταλήγει στὴ διαπίστωση ὅτι *ἓν οὐδὲν οὕτω δύναμιν ἔχει παίδειον μάθημα μεγάλην, ὡς ἡ περὶ τοὺς ἀριθμοὺς διατριβή*, 747b 3· ἐπίσης, *Φίληβος* 56c 10 κέ.

522d 2. **Παλαμήδης**. Σύμφωνα μὲ τὸ μύθο, ἕνας ἀπὸ τοὺς πιὸ ἐπινοητικοὺς Ἕλληνες κατὰ τὸν Τρωικὸ πόλεμο· σὲ αὐτὸν ἀποδίδεται μεταξὺ ἄλλων ἡ ἐφεύρεση τῆς γραφῆς

καὶ τῆς ἀρίθμησης. Καταδικάστηκε ἀδίκως γιὰ ἐσχάτη προδοσία. Καὶ οἱ τρεῖς μεγάλοι τραγικοὶ ποιητὲς ἔχουν γράψει δράματα, μὴ σωζόμενα, γιὰ αὐτόν. Σώζεται μιὰ *Ὑπὲρ Παλαμήδους ἀπολογία*, γραμμένη ἀπὸ τὸν Γοργία (DK 82 B 11a).

522e 1-3. **Ἄλλο τι οὖν ... δύνασθαι;** Ἡ ἐξέλιξη τῆς πολεμικῆς τέχνης κατὰ τὸν 4ο αἰ. ἀπαιτοῦσε διαρκῶς περισσότερες μαθηματικὲς γνώσεις· βλ. καὶ λίγο παρακάτω, 525b 3-6.

523a 2-3. **ἑλκτικῷ ὄντι ... οὐσίαν**. Εἶναι τὸ ἐντελῶς νέο πρίσμα μὲ τὸ ὁποῖο ἀντικρύζεται ἡ μορφωτική-παιδευτικὴ ἀξία τῆς ἀριθμητικῆς καὶ τῶν μαθηματικῶν συνολικά. Ἡ ἀριθμητικὴ μπορεῖ νὰ ἀποτελέσει γέφυρα γιὰ τὸ πέρασμα ἀπὸ τὴν πολλότητα τῶν ἐπιμέρους αἰσθητῶν, τὰ ὁποῖα ἐπιδέχονται ἀρίθμηση, στὴν καθαρὴ ἑνότητα τοῦ ἰδεατοῦ, ἀπὸ τὸ μεταβλητὸ στὸ ἀμετάβλητο, ἀπὸ τὰ πράγματα τοῦ κόσμου τῆς γένεσης καὶ τῆς φθορᾶς στὸ ἀληθινὸ καὶ ἀπόλυτο Εἶναι.

523b 5. **τὰ πόρρωθεν**. Ὁ Σωκράτης θὰ διευκρινίσει ἀμέσως στὸν Γλαύκωνα ὅτι ἡ ἀσάφεια δὲν ὀφείλεται σὲ δυσμενεῖς ὅρους τῆς παρατήρησης ἀλλὰ σὲ αὐτὸ καθαυτὸ τὸ περιεχόμενο καὶ τὰ δεδομένα τῆς αἰσθητηριακῆς ἀντίληψης.

523e 3 κἑ. **Τὸ μέγεθος αὐτῶν** κλπ. Ἡ ἑνότητα αὐτὴ τῆς *Πολιτείας* ἀποτελεῖ μιὰ ἀπόπειρα νὰ περιγραφεῖ πῶς ἡ ψυχὴ μεταβαίνει διαμέσου τῆς *ἀπορίας* ἀπὸ τὴν ἄσκεπτη καὶ ἀπροβλημάτιστη ἀποδοχὴ τῶν δεδομένων τῆς αἰσθητηριακῆς ἀντίληψης στὸ νοεῖν· πῶς ἀπὸ τὴν ἁπλὴ γνώμη περνάει στὴ νόηση καὶ τὴ γνώση.

524b 7-8. **Οὐκοῦν ἐὰν ... φαίνεται;** Πρβ. 476a 4-7.

524c 3-4. **Μέγα μὴν ... συγκεχυμένον τι**. Πρβ. 523e 3 κἑ.

524e 2-3. **εἰ δ' ἀεί ... ἐναντίωμα**. Τὸ ὁποιο ὁρατὸ *ἓν* προσφέρεται πάντοτε στὴ συνείδηση ὡς *ἓν* καὶ συνάμα ὡς *πολλά*: ἕνα δάσος, πολλὰ δένδρα· ἕνα δένδρο, πολλὰ κλαδιά· ἕνα κλαδί, πολλὰ φύλλα κλπ. Τὸ πρόβλημα ἀπασχολοῦσε ἔντονα τὴν ἑλληνικὴ φιλοσοφία καὶ τὸν Πλάτωνα· πρβ. *Φίληβος* 14c 8 κἑ.· *Παρμενίδης* 129b 1 κἑ. *Θεαίτητος* 157a κἑ.

525a 4. **ἅμα γὰρ ταὐτὸν ... πλῆθος**. Καθένα σκέλος τῆς ἀντίθεσης παραπέμπει στὸ ἄλλο, συναποτελεῖ μαζί του μιὰ ἑνότητα, ὅσο καὶ τὴ διάσπασή της. Τέτοιες σχέσεις θὰ ἀναγκάσουν τὴν ψυχή, συνεχίζοντας τὴν ἀναζήτησή της, νὰ ἄρει τὴν ἀνάμιξή τους μὲ τὸν κόσμο τῶν αἰσθητῶν, νὰ ἀναζητήσει μέσα της τὶς διαφοροποιήσεις τῶν ἐννοιῶν (*κινοῦσα ἐν ἑαυτῇ τὴν ἔννοιαν*, 524e 5), παρατηρεῖ ὁ Κ. Ψυχοπαίδης [1999], σ. 53-4, ποὺ ὑπενθυμίζει τὴν ἀντίστοιχη ἐγελιανὴ «κίνηση τῆς ἔννοιας» στὴ *Λογική*, G. W. F. Hegel, *Werke*, τ. 6, σ. 294, Φραγκφούρτη 1969.

525a 9-10. **λογιστική τε καὶ ἀριθμητική**. *Λογιστικὴ* ἢ *λογισμὸς* ἦταν ἡ τέχνη τοῦ ὑπολογισμοῦ: τῆς πρόσθεσης, ἀφαίρεσης κλπ., τὴν ὁποία οἱ ἕλληνες μαθηματικοὶ διέκριναν ἀπὸ τὴν *ἀριθμητικήν*, τὴν ἐπιστήμη τῶν ἀριθμῶν· αὐτὴ ἡ τελευταία σπουδάζει τὰ

εἴδη τῶν ἀριθμῶν, τὶς ἐπιμέρους σχέσεις τους, τὴ διαιρετότητά τους κλπ. «Βάσιμα μποροῦμε νὰ εἰκάσουμε», σημειώνει ὁ Adam, ad loc., «ὅτι οἱ μαθητὲς τοῦ Πλάτωνα θὰ ἄρχιζαν μὲ *λογισμοὺς* (*λογιστική*) καὶ ὅτι ἀπὸ αὐτοὺς θὰ ἀνάγονταν στὴν *ἀριθμητικήν*». Βλ. καὶ *Γοργίας* 451b 3 κέ.· *Χαρμίδης* 166a 5 κέ.· *Θεαίτητος* 198a· *Πολιτικὸς* 259e.

526e 3-4. **τὸ εὐδαιμονέστατον τοῦ ὄντος**. Σὲ αὐτὸ τὸ κατὰ τὸν W. Jaeger [1959], τ. 3, σ. 10, «ὥς τώρα παραμελημένο χωρίο» τῆς *Πολιτείας* γίνεται φανερὸ ὅτι τὸ Ἀγαθὸ ἀποτελεῖ ἐκεῖνο τὸ ὕψιστο *παράδειγμα*, τοῦ ὁποίου τὴ γνώση κατέχει στὴν ψυχή του ὁ φιλόσοφος. Στὴ θέση τῶν ἰδεατῶν προτύπων τῆς ἀρετῆς ποὺ ἡ παλαιότερη παιδεία πρόβαλλε στοὺς ἀνθρώπους μέσα ἀπὸ τὰ ἔργα τῶν ποιητῶν, ἡ νέα φιλοσοφία τοποθετεῖ τώρα τὸ θεϊκὸ Ἀγαθὸ ὡς τὸ κατεξοχὴν παράδειγμα. Καὶ ἅμα ὁ θεὸς ταυτίζεται ὡς πρὸς τὴν οὐσία του μὲ τὸ Ἀγαθό, τότε ἡ ὕψιστη ἀρετὴ ποὺ μπορεῖ νὰ κατακτήσει ὁ ἄνθρωπος εἶναι μιὰ διαδικασία ὁμοίωσής του μὲ τὸν θεό.

527a 8-9. **τετραγωνίζειν, παρατείνειν, προστιθέναι**. Οἱ γεωμετρικοὶ ὅροι τοῦ χωρίου, σημειώνει ὁ O. Apelt, ad loc., ὑποδηλώνουν δραστηριότητα καὶ παραπέμπουν μᾶλλον σὲ ἕνα γίγνεσθαι παρὰ σὲ ἕνα εἶναι. Ὅπως παρατηρεῖ ὁ P. Shorey [1994], τ. 2, σ. 169, ἡ γεωμετρία καὶ τὰ μαθηματικὰ εἶναι λιγότερο ἀφηρημένα ἀπὸ τὴ διαλεκτική, λόγω ὅμως τῶν ἰδιαίτερων στόχων τῆς πλατωνικῆς παιδείας ἀποτιμῶνται ἐδῶ κυρίως ὡς μιὰ ἀφηρημένη μάθηση. Οἱ γεωμέτρες, γράφει ὁ Shorey, ὅ.π., σ. 370, εἶναι ἀναγκασμένοι νὰ χρησιμοποιοῦν τὴ γλώσσα τῆς αἰσθητηριακῆς ἀντίληψης, νὰ στοχάζονται ἀφαιρέσεις, τῶν ὁποίων οἱ αἰσθητὲς εἰκόνες εἶναι μόνο κατὰ προσέγγιση.

527b 7. **τοῦ ἀεὶ ὄντος**. Τὰ ἀντικείμενα τῶν μαθηματικῶν εἶναι πέρα ἀπὸ τὸ χρόνο καὶ ἀμετάβλητα —*ἀΐδια καὶ ἀκίνητα* κατὰ τὸν Ἀριστοτέλη, *Μεταφυσικὴ* 987b 16—, ὡστόσο δὲν ἀποτελοῦν ἰδέες. Ἡ χρήση ἐδῶ τοῦ ρ. *εἶναι* ὑποδηλώνει ὅτι πρόκειται γιὰ ἀντικείμενα μὲ οὐσιαστικὴ ὑπόσταση, ἀνεξάρτητη καὶ ἀπὸ τὰ δικά μας νοητικὰ ἐνεργήματα καὶ ἀπὸ τὶς ἐπιμέρους πραγματώσεις τους στὰ παραδείγματα καὶ τὶς ἀποδείξεις τῶν μαθηματικῶν.

528b 1-2. **ὀρθῶς δὲ ... λαμβάνειν**. Τὸ λάθος ποὺ ἐπισήμανε ὁ Σωκράτης μόλις παραπάνω (*ἤδη στερεὸν λαβόντες πρὶν αὐτὸ καθ' αὐτὸ λαβεῖν*, 528a 9) ἦταν σκόπιμο, γιὰ νὰ τονιστεῖ ἐμφαντικότερα ἡ ἀρχὴ ποὺ παραβιάστηκε κι ὄχι ἁπλῶς γιὰ νὰ ποικιλθεῖ ὁ διάλογος. — Ἡ ἀρχαία παράδοση, ἡ ὁποία ἀνάγεται στὸν Εὔδημο, θεωρεῖ ὡς πατέρα τῆς στερεομετρίας τὸν Θεαίτητο, καὶ ὁ W. Jaeger [1959], τ. 3, σ. 29 κέ., πιστεύει ὅτι ἡ τόσο τιμητικὴ θέση ποὺ προσγράφεται ἐδῶ σὲ αὐτὴ τὴ μαθηματικὴ σπουδή, ἤδη ὅσο ὁ Θεαίτητος ζοῦσε, ἀποτελεῖ ἔνδειξη ἀναγνώρισης καὶ τιμῆς ἀπὸ μέρους τοῦ Πλάτωνα στὴ μεγάλη προσωπικότητα αὐτοῦ τοῦ προικισμένου μαθηματικοῦ.

528b 7-8. **ἀσθενῶς ζητεῖται ... ζητοῦντες**. Τὴν καθυστέρηση τῆς σχετικῆς ἔρευνας ὁ Πλάτων θὰ τὴν ἐπικρίνει ἔντονα καὶ στοὺς *Νόμους* 819d 5 κέ. Εὔλογα μποροῦμε νὰ εἰκάσουμε πὼς σὲ ὅ,τι ὁρίζεται στὴν *Πολιτεία* γιὰ τὴ διδασκαλία τῶν μαθηματικῶν

ἀντικατοπτρίζεται ἡ θέση ποὺ αὐτὰ κατεῖχαν στὴν πλατωνικὴ Ἀκαδημία. Παρατηροῦμε ἐπίσης ὅτι δὲν γίνεται καμία διάκριση μεταξὺ ἐπιστημονικῆς ἔρευνας καὶ παιδαγωγικῆς ἀξιοποίησης τοῦ μορφωτικοῦ ὑλικοῦ: τὸ εὐσύνοπτο ἀκόμη τότε εὖρος τοῦ γνωστικοῦ πεδίου ἐπέτρεπε τὴν ἔνταξη ὁλόκληρης τῆς μαθηματικῆς σπουδῆς στὸ παιδαγωγικὸ πρόγραμμα τῆς ἀγωγῆς τῶν φυλάκων, ἀκόμη καὶ τὴ διεύρυνση αὐτοῦ τοῦ προγράμματος μὲ νέες ἐπιστημονικὲς μαθήσεις, ὅπως ἡ στερεομετρία (W. Jaeger [1959], τ. 3, σ. 33).

528c 2. **εἰ δὲ πόλις ... αὐτά.** Ἡ ἀπαίτηση ποὺ διατυπώνεται ἐδῶ γιὰ κρατικὴ ἐνίσχυση τῆς ἐπιστήμης εἶναι, ἀπ' ὅσο γνωρίζουμε, ἡ παλαιότατη τὴν ὁποία ἔχουμε ἀπὸ τὴν Ἀρχαιότητα, σημειώνει ὁ Adam, ad loc.

528d 2. **ἀλλά μοι ... ἔλεγες.** Ἡ ἀνακεφαλαίωση ποὺ ἀκολουθεῖ ἀποσκοπεῖ στὸ νὰ τονιστεῖ πάλι ἡ ἀρχὴ ποὺ μὲ αὐτὴν ὡς βάση καθορίζεται ἡ σειρὰ μὲ τὴν ὁποία λαμβάνονται αὐτὲς οἱ ἐπιστῆμες.

528e 3. **ἀστρονομίαν.** Ὁ Πλάτων δὲν ἐννοεῖ ἐδῶ τὴ φυσικὴ ἐπιστήμη ποὺ ἐξετάζει τὰ οὐράνια σώματα ἀλλὰ μιὰ ἀπριορικὴ σπουδὴ τῶν νόμων τῆς κίνησης τέλειων μαθηματικῶν σωμάτων στὸν μαθηματικὸ χῶρο.

528e 6. **καὶ ὅ γε ... ἐπέπληξας.** Ἀναφέρεται στὸ 527d 5 κἑ.

529c 2-3. **κἂν ἐξ ὑπτίας ... μανθάνῃ.** Πιθανῶς ἀναφέρεται στὶς *Νεφέλες* 218 κἑ. τοῦ Ἀριστοφάνη, ὅπου ὁ Σωκράτης παριστάνεται ξαπλωμένος ἀνάσκελα σὲ ἕνα εἶδος κρεμαστοῦ καλαθιοῦ (*κρεμάθρα*)· πρβ. καὶ *Φαῖδρος* 264a 5.

529c 7. **τὰ ἐν τῷ οὐρανῷ ποικίλματα.** Δηλαδὴ τὰ ἄστρα ὡς κινούμενα σώματα, οἱ τροχιὲς τῶν οὐρανίων σωμάτων.

529d 2. **τὸ ὂν τάχος καὶ ἡ οὖσα βραδυτής.** Ἡ φράση δὲν ὑποδηλώνει ὅτι ὁ Πλάτων εἰσάγει κίνηση στὶς ἰδέες: Τὸ *τάχος* καὶ ἡ *βραδυτὴς* γιὰ τὰ ὁποῖα μιλάει ἐδῶ ἀφοροῦν τοὺς νόμους τῆς κίνησης, ἡ ὁποία στὸν φυσικὸ κόσμο πραγματώνεται μόνον ἀτελῶς. (Στὸν *Κρατύλο* 423d 2 κἑ., παρατηρεῖ ὁ W. K. C. Guthrie [1975], σ. 524, γίνεται σαφὴς διάκριση τοῦ αἰσθητοῦ φαινομένου ἀπὸ τὴ *οὐσίαν* του). Ἡ σπουδὴ αὐτῶν τῶν νόμων εἶναι καθαρῶς μαθηματικὴ καὶ δὲν σχετίζεται μὲ τὴν ἀστρονομία, ὅπως τὴν ἐννοοῦμε σήμερα.

529d 3-4. **φορᾶς τε ... φέρει.** Ἡ δυσνόητη αὐτὴ φράση ἀποτελεῖ ἐπεξήγηση τῶν *ἀληθινῶν ποικιλμάτων* καὶ πρέπει νὰ ἀναφέρεται στὶς μαθηματικὲς σχέσεις ποὺ ὑφίστανται ἀνάμεσα στὶς τροχιὲς τῶν οὐρανίων σωμάτων.

529d 7-8. **τῇ περὶ τὸν ... ἕνεκα.** Τὰ ἄστρα πρέπει νὰ λογίζονται ὅπως τὰ γεωμετρικὰ σχήματα ἀπὸ τὸν γεωμέτρη, δηλαδὴ ὡς αἰσθητὰ στηρίγματα γιὰ τὴν ἀνακάλυψη μὴ αἰσθητῶν, μαθηματικῶν ἀληθειῶν.

529e 1. **ὑπὸ Δαιδάλου**. Ὁ Δαίδαλος, *ἀγαλματοποιὸς ἄριστος* κατὰ τὸν ἀρχαῖο σχολιαστή, εἶχε, σύμφωνα μὲ τὴν παράδοση, φιλοτεχνήσει ἀγάλματα ποὺ κινοῦνταν μόνα τους. Πρβ. *Εὐθύφρων* 11b 9 κἑ.· *Μένων* 97d 6-7.

530a 4-5. **νομιεῖν μὲν ... συστήσασθαι**. Τὸ χωρίο, σημειώνει ὁ Guthrie, μᾶς ὑπενθυμίζει ὅτι μόλο ποὺ κανένα ὁρατὸ ἀντικείμενο δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι τέλειο, ἡ σπουδή του ἀποτελεῖ μέρος τῆς παιδείας μὲ τὴν ὁποία ὁ νοῦς τοῦ φιλοσόφου ὑψώνεται στὶς αἰώνιες καὶ τέλειες πραγματικότητες, *εἰς τεταγμένα ἄλλα καὶ κατὰ ταὐτὰ ἀεὶ ἔχοντα* κλπ., 500c 2-5, δηλαδὴ στὶς ἰδέες. Ἡ δίκαιη πολιτεία ποὺ ἔχει περιγράψει ὁ Σωκράτης δὲν εἶναι *ἰδέα* ἀλλά, ὅπως τὰ ἄστρα, ἡ καλύτερη στὸ εἶδος της, ἡ ὁποία θὰ ἦταν δυνατὸν νὰ πραγματοποιηθεῖ μὲ τὸ ὑπάρχον ὑλικό: αὐτὸ τὸ κράμα θηρίου καὶ θεοῦ ποὺ εἶναι ὁ ἄνθρωπος (W. K. C. Guthrie [1975], σ. 544).

530b 6 - c 1. **Προβλήμασιν ἄρα ... ποιήσειν**. Γίνεται ἐδῶ φανερὸ σὲ σχέση μὲ τὴν ἀστρονομία ὅτι πρόκειται γιὰ σπουδὴ ποὺ οὐσιαστικὰ ἀποσκοπεῖ στὴν ἐνεργοποίηση καὶ βελτίωση τοῦ εὐγενικότερου μέρους τῆς ψυχῆς, *χρήσιμον τὸ φύσει φρόνιμον ἐν τῇ ψυχῇ ἐξ ἀχρήστου ποιήσειν*. Καὶ ὅ,τι ἰσχύει γιὰ τὴν ἀστρονομία ἰσχύει ἐπίσης γιὰ τὴ γεωμετρία καὶ τὶς ἄλλες ἐπιστῆμες. Τὸ ζητούμενο γιὰ τὸν Πλάτωνα εἶναι πῶς ὅλες αὐτὲς οἱ μαθήσεις θὰ ἀποτελέσουν ἐργαλεῖα γιὰ τὴ βελτίωση τῆς ψυχῆς καὶ τὴν προετοιμασία της γιὰ τὸ ἔσχατο *τέλος* της. — *τὰ δ' ἐν τῷ οὐρανῷ ἐάσομεν*. Ἡ φράση αὐτή, παρατηρεῖ ὁ Guthrie, δὲν ἀποτελεῖ συνηγορία ὑπὲρ τοῦ παραμερισμοῦ τῆς παρατήρησης ὡς ἐπιστημονικῆς μεθόδου. Τὰ ὁρατὰ οὐράνια σώματα θὰ χρησιμοποιοῦνται ὡς ὑποδειγματικὲς ἐκφάνσεις τῆς πραγματικότητας, στὶς ὁποῖες ὁ ἀληθινὸς ἀστρονόμος θὰ στρέψει τὸ βλέμμα του γιὰ νὰ σπουδάσει τὶς κινήσεις τους, *εἰς τὰς τῶν ἄστρων φορὰς ἀποβλέποντα*, 530a 4. Μόνον ὕστερα ἀπὸ αὐτὴ τὴ σπουδὴ θὰ ἀφήσουμε στὴν ἄκρη, *ἐάσομεν*, αὐτὰ τὰ λεπτότερα ἔργα τοῦ Δημιουργοῦ, σημειώνει ὁ W. K. C. Guthrie [1975], σ. 524.

530c 8. **εἴδη**. Ἡ λέξη δὲν ἔχει ἐδῶ τὴν τεχνικὴ σημασία τοῦ πλατωνικοῦ *εἴδους*, τῆς *ἰδέας*.

530d 2. **ἃ δὲ καὶ ... δύο**. Στοὺς *Νόμους* 893b 6 κἑ. ὁ Πλάτων θὰ διακρίνει ὀκτὼ εἴδη κινήσεως, στὰ ὁποῖα στὸ 894c 3 κἑ. θὰ προσθέσει ἄλλα δύο. Ἐδῶ ὅμως τὴ βάση γιὰ τὴ διάκριση τῶν κινήσεων τὴν ἀποτελοῦν, ὅπως θὰ δοῦμε ἀμέσως, τὰ αἰσθητήρια ὄργανα (*ὄμματα-ὦτα*, d 6-7), μὲ τὰ ὁποῖα γίνονται ἀντιληπτὲς οἱ κινήσεις.

530e 2. **καὶ εἴ τι ἄλλο πρὸς τούτοις**. Κατὰ τὸν Adam, ad loc., ἡ φράση μοιάζει σὰν μιὰ γενικὴ ἀναγνώριση ἀπὸ τὴν πλευρὰ τοῦ Πλάτωνα τῆς ὀφειλῆς του στοὺς Πυθαγορείους, εἰδικὰ σὲ ὅ,τι ἀφορᾶ αὐτὸ τὸ τμῆμα τῆς *Πολιτείας*.

531a 4. **πυκνώματ' ἄττα**. Ἡ λ. '*πύκνωμα*' δὲν ἐμφανίζεται ἀλλοῦ, εἶναι ὅμως φανερὸ ὅτι πρόκειται γιὰ καθιερωμένο μουσικὸ τεχνικὸ ὅρο, συνώνυμο τοῦ ὅρου '*πυκνόν*', μὲ τὸν ὁποῖο σημαινόταν «τὸ σύνολο δύο μικρῶν διαστημάτων ἑνὸς τετραχόρδου, ὅταν

ἦταν μικρότερο ἀπὸ τὸ ὑπόλοιπο τοῦ τετραχόρδου». Ὡς *πυκνὸν* (ἐπίθετο) χαρακτηριζόταν ἕνα πολὺ μικρὸ διάστημα, *πυκνὰ μὲν τὰ ἐλάχιστα ὡς αἱ διαίσεις* [δηλ. πυκνὰ διαστήματα εἶναι τὰ πιὸ μικρά, ὅπως αἱ διαίσεις], γράφει ὁ Ἀριστείδης, *Περὶ μουσικῆς* 14 Mb (Σ. Μιχαηλίδης [1989], στὸ λ. *πυκνόν*).

531a 5. **οἷον ἐκ γειτόνων**. Ἡ φράση εἶναι ἰδιωματικὴ καί, ὅπως σημειώνει ὁ P. Shorey [1994], ad loc., ὑποδηλώνει 'κρυφάκουσμα γιὰ ὅ,τι συμβαίνει στὴ διπλανὴ πόρτα' (μιὰ κατάσταση ποὺ τὴν συναντᾶμε συχνὰ στὴ Νέα Κωμωδία) καὶ ὄχι ἁπλῶς 'στὴ γειτονιά', ὅπως ἐπιμένουν ὁρισμένοι ἑρμηνευτές, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ὁ Adam («viciniore loco»).

531b 4. **ἵνα δὲ μὴ ... γίγνηται**. Ἡ εἰκόνα παραπέμπει σὲ βασανιστήρια (*βασανίζοντας, στρεβλοῦντας, πληγῶν*) στὰ ὁποῖα ὑποβάλλονταν οἱ δοῦλοι προκειμένου νὰ τοὺς ἀποσπαστεῖ μιὰ μαρτυρία.

531c 2-3. **ἀλλ' οὐκ εἰς προβλήματα ἀνίασιν**. Μὲ τὴ φράση αὐτὴ πρέπει νὰ ἐννοήσουμε ἐρωτήματα ποὺ ὁδηγοῦν ἀπευθείας στὴν καθαυτότητα τῶν πραγμάτων, δηλαδὴ στὶς δομὲς τῆς ἀμετάβλητης τάξης τοῦ ἀσώματου εἶναι πίσω ἀπὸ τὸ ἐξωτερικὸ στρῶμα ποὺ παρουσιάζουν οἱ αἰσθήσεις —δομὲς ποὺ ἀνιχνεύονται μὲ τὴ νόηση. Ὅπως ὁ ἀληθινὸς ἀστρονόμος θὰ χρησιμοποιήσει τὰ ὁρατὰ ἄστρα ὡς ἀτελὴ παραδείγματα γιὰ τὴ σπουδὴ νοητῶν σωμάτων, ἔτσι καὶ ὁ ἀληθινὸς *ἁρμονικὸς* πρέπει νὰ ἀναχθεῖ στὶς νοητὲς συμφωνίες χρησιμοποιώντας τὶς ἀριθμητικὲς σχέσεις καὶ ἀναλογίες τῶν *ἀκουομένων συμφωνιῶν* ἁπλῶς ὡς παραδείγματα καὶ στηρίγματα γιὰ τὴν προσέγγιση τοῦ κόσμου τῆς ἁρμονίας ποὺ ἀνοίγεται πέρα ἀπὸ αὐτές.

531d 7. **τοῦ προοιμίου**. Οἱ ὡς τώρα σπουδὲς ἦσαν κάτι σὰν πρελούδιο, ἕνα *προοίμιον*· γιατὶ πάνω ἀπὸ τὰ μαθηματικὰ καὶ τὶς ἄλλες μαθήσεις εἶναι ἡ *διαλεκτική*, αὐτὴ ποὺ ὁ Ἀριστοτέλης θὰ τὴν ἀποκαλέσει ἀργότερα *πρώτη φιλοσοφία*. Ἕνα προοίμιο ὡστόσο ποὺ «μοιάζει να είναι αναγκαία στιγμή αυτού του ουσιώδους, ο δρόμος μέσα από τον οποίο συγκροτείται το ουσιώδες» (Κ. Ψυχοπαίδης [1999], σ. 55). Ἀπὸ τὶς προσεκτικὰ διατυπωμένες ἀναφορὲς τούτης τῆς ἑνότητας στὴ διαλεκτικὴ (ἴσαμε τὸ 535a 2) συνάγεται ὅτι μὲ αὐτὴν ὁλοκληρώνεται ἡ ἔρευνα γιὰ τὴν οὐσία τῆς δικαιοσύνης, ποὺ μὲ τὴ σειρά της ριζώνει στὴν ἐπιστήμη τοῦ Ἀγαθοῦ, τῆς ἀρχῆς ποὺ διέπει τὸ εἶναι.

531e 4-5. **Ἀλλὰ δὴ ... εἰδέναι**. Σὲ αὐτὸ τὸν ἀτελὴ χαρακτηρισμὸ τῆς διαλεκτικῆς μᾶς ἀποκαλύπτεται ἡ προέλευσή της ἀπὸ τὴν πρακτικὴ τοῦ *δοῦναι καὶ ἀποδέξασθαι λόγον* τῶν ἐλεγκτικῶν σωκρατικῶν διαλόγων. Ὅ,τι εἶχε βιώσει ὁ Πλάτων στὶς συνομιλίες του μὲ τὸν Σωκράτη, ἐκεῖνο τὸ Μεγάλο ποὺ εἶχε τὴ δύναμη νὰ ἀλλάζει ἐσωτερικὰ τοὺς ἀνθρώπους, ἐξακολουθεῖ νὰ εἶναι γι' αὐτόν, καὶ ὅταν συγγράφει τὴν *Πολιτεία*, ὁ τίτλος ποὺ νομιμοποιεῖ τὴ διαλεκτικὴ φιλοσοφία νὰ προβάλλεται ὡς ἡ ἀληθινὴ παιδεία (W. Jaeger [1959], τ. 3, σ. 36).

532a 3. **ἣν ἐλέγομεν**. Ἀναφέρεται στὸ 516a 5 κέ. καὶ μᾶς ἐπιτρέπει νὰ συμπεράνουμε

ὅτι ἡ γνωστικὴ διεργασία ποὺ ἀρχίζει νὰ συντελεῖται στὴν ψυχὴ τῶν δεσμωτῶν μὲ τὴ θέαση τῶν πραγματικῶν ἀντικειμένων ἔξω ἀπὸ τὸ σπήλαιο ἐξεικονίζει τὴ διαλεκτική.

532c 1. **φαντάσματα θεῖα**. Οἱ ἀντανακλάσεις αὐτὲς χαρακτηρίζονται 'θεϊκὲς' ἐπειδὴ προέρχονται ἀπὸ τὸ θεὸ ἢ τὴ φύση καὶ δὲν παράγονται ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο μὲ ἕνα κάτοπτρο ἢ ἕναν χρωστήρα, σημειώνει ὁ P. Shorey, ad loc.

532c 6-7. **τοῦ σαφεστάτου ἐν σώματι**. Δηλαδὴ τὰ μάτια. Ὁ πλατωνικὸς Σωκράτης, παρατηρεῖ ὁ W. Kersting [1999], σ. 255, ἐπιστρέφει διαρκῶς στὸν κόσμο τῶν αἰσθήσεων καὶ τῶν αἰσθητῶν πραγμάτων προκειμένου νὰ περιγράψει τὴ σφαίρα τῆς φιλοσοφικῆς γνώσης, καὶ μὲ αὐτὸ γίνεται διαρκῶς φανερὸ πὼς ὅσα μᾶς λέει ὁ φιλόσοφος γιὰ τὸ ἀόρατο καὶ τὸ νοητὸ ἀντλοῦνται ἀπὸ ὅ,τι μᾶς εἶναι γνωστὸ ἀπὸ τὸν κόσμο τῆς ἐμπειρίας.

533c 8. **τὰς ὑποθέσεις ἀναιροῦσα**. Οἱ ὑπομνηματιστὲς ταυτίζουν, γενικῶς, αὐτὲς τὶς *ὑποθέσεις* μὲ τὶς μαθηματικὲς καὶ συγκρίνουν τὸ παραπάνω χωρίο μὲ τὸ 510c (*ὑποθέμενοι τό τε περιττὸν καὶ τὸ ἄρτιον*, c 3-4· *ποιησάμενοι ὑποθέσεις αὐτά*, c 6). Ὡστόσο κατὰ τὸν Guthrie [1975], σ. 525, ἐδῶ πρόκειται γιὰ τὴ διαλεκτικὴ καὶ τὶς δικές της *ὑποθέσεις*, οἱ ὁποῖες πρέπει νὰ εἶναι προσωρινοὶ ὁρισμοί· σὲ αὐτὴν τὴν περίπτωση ἡ φράση θὰ ἀναφέρεται στὴν ἑτοιμότητα τοῦ διαλεκτικοῦ νὰ ἀναθεωρεῖ τὶς προκείμενές του, ἐὰν τὰ συμπεράσματα δὲν συμφωνοῦν μὲ τὰ πραγματικὰ δεδομένα.

533d 1. **ἐν βορβόρῳ βαρβαρικῷ**. Ὁ *βόρβορος* μὲ τὸν ὁποῖο παρομοιάζει ὁ Πλάτων τὴν ἄγνοια, ποὺ ἀπὸ αὐτὴν ἀνασύρει ἡ διαλεκτικὴ τὴν ψυχή, ἀνάγεται στὴν ὀρφικὴ παράδοση. Στὸν *Φαίδωνα* ἀκοῦμε ὅτι μοίρα τῶν ἀμυήτων εἶναι νὰ βυθίζονται στὸ βόρβορο, *ὃς ἂν ἀμύητος ... εἰς Ἅιδου ἀφίκηται ἐν βορβόρῳ κείσεται*, 69c 5-6.

533d 6-7. **ἔν γε τῷ πρόσθεν**. Ἀναφέρεται στὸ 511d 3 - e 1.

534b 8 κέ. **Οὐκοῦν καὶ περὶ τοῦ ἀγαθοῦ** κλπ. Ἡ διαλεκτικὴ μέθοδος πορεύεται στὰ χνάρια τοῦ σωκρατικοῦ *ἐλέγχου*, κατὰ τὸν ὁποῖο διαφορετικοὶ ὁρισμοὶ βελτιώνονται διαρκῶς διαμέσου τοῦ διαλόγου, ὅπως συμβαίνει στὴν *Πολιτεία* μὲ τὸν ὁρισμὸ τῆς δικαιοσύνης. Προκειμένου οἱ μελλοντικοὶ φύλακες νὰ συλλάβουν καὶ νὰ ὁρίσουν τὴν ἰδέα τοῦ Ἀγαθοῦ θὰ χρειαστεῖ νὰ ἀνοίξουν δρόμο σὰν σὲ μάχη μέσα ἀπὸ ἐλέγχους (*ὥσπερ ἐν μάχῃ διὰ πάντων ἐλέγχων διεξιὼν*) προσπαθώντας νὰ συλλάβουν πραγματικότητες καὶ ὄχι γνῶμες (*μὴ κατὰ δόξαν ἀλλὰ κατ' οὐσίαν*) καὶ παραμερίζοντας ὁρισμοὺς ποὺ ἀνεξέταστα εἶχαν γίνει ἀποδεκτοί. Πρβ. καὶ τὴν ἀνάλογη περιγραφὴ τοῦ διαλεκτικοῦ ἐλέγχου στὴ *Ζ' Ἐπιστολὴ* 344b 1 κέ.

534d 5. **ἀλόγους ὄντας ὥσπερ γραμμάς**. *Ἄλογες* ἢ *ἄρρητες* γραμμὲς ἦσαν οἱ συμβολικὲς ἐξεικονίσεις ἀσύμμετρων μεγεθῶν. Ἀσυμμετρίες ὅπως αὐτὴ τῆς διαγωνίου καὶ τῶν πλευρῶν ἑνὸς τριγώνου ἀποτελοῦσαν γιὰ τοὺς Ἕλληνες ἕνα εἶδος μαθηματικοῦ σκανδάλου, καὶ ὁ Πλάτων προτείνει ἐδῶ νὰ θεωρεῖται παρομοίως ὡς κάτι σκαν-

δαλῶδες ἡ ἀνάληψη κυβερνητικῶν ἀξιωμάτων ἀπὸ κάποιους οἱ ὁποῖοι θὰ εἶναι *ἄλογοι*, δηλαδὴ *μὴ λόγον ἔχοντες διδόναι*.

535a 5-6. **Μέμνησαι οὖν ... ἐξελέξαμεν**. Ἀναφέρεται στὰ σχετικὰ μὲ τὴν ἐπιλογὴ τῶν φυλάκων στὸ 412b 8 κἑ., ἐπίσης στὴ συζήτηση γιὰ τὴ φυσικὴ ἰδιοσυστασία τῶν φιλοσόφων στὸ 485a 4 κἑ.· πρβ. καὶ 503a 1 κἑ. Γιὰ τὴν πολὺ προσεκτικὰ σχεδιασμένη ἐπιλογὴ τῶν καταλληλότερων νὰ ἀσκήσουν κυβερνητικὸ ἔργο ὁ W. Jaeger [1959], τ. 3, σ. 39, παρατηρεῖ ὅτι ἀποτελοῦσε κάτι ἐντελῶς πρωτόγνωρο γιὰ τὴν ἐποχὴ καὶ ἀντιστρατευόταν τὴν τυφλὴ ἐμπιστοσύνη στὸν κοινὸ νοῦ καὶ σὲ ἐκεῖνον ποὺ δὲν εἶχε διδαχθεῖ τίποτε ἄλλο παρὰ μόνο πῶς νὰ ἐκτελεῖ τὰ καθημερινὰ ἔργα του.

535c 6. **εἴπομεν**. Στὸ 495b 8 - 496a 10.

535e 1. **ἑκούσιον ψεῦδος**. Βλ. 382a 7 κἑ.

535e 4-5. **ὥσπερ θηρίον ὕειον**. Ὅμοια ἐκφράζεται ὁ Πλάτων καὶ στοὺς *Νόμους* 819d 7, *καὶ ἔδοξέ μοι τοῦτο* [sc. *τὸ πάθος*] *οὐκ ἀνθρώπινον ἀλλὰ ὑηνῶν τινων εἶναι μᾶλλον θρεμμάτων*.

536c 1. **ἐπελαθόμην ὅτι ἐπαίζομεν**. Ἡ *Πολιτεία* εἶναι ἕνα παιγνίδι —ὅπως θὰ ἀκούσουμε καὶ στὸ 545e 1-3— συνάμα ὅμως καὶ ἕτοιμη ἀνὰ πᾶσα στιγμὴ νὰ βαστάξει τὴν πιὸ μεγάλη καὶ αὐστηρὴ σοβαρότητα, σημειώνει ὁ P. Friedländer [1960], σ. 128, παραπέμποντας καὶ στὰ λόγια τοῦ Ch. Singer γιὰ αὐτὸ τὸ ἰδιαζόντως πλατωνικὸ σμίξιμο σοβαρότητας καὶ παιγνιδιοῦ ποὺ τελικὰ μένει «ἑρμητικὰ κλειστὸ καὶ ἀδιαπέραστο, περισσότερο κι ἀπ' ὅτι τὸ ἀτσάλι καὶ ὁ γρανίτης» (Ch. Singer, *A Short History of Science*. 1941, σ. 101).

536c 8. **ὅτι ἐν μὲν ... ἐξελέγομεν**. Ἀναφέρεται στὸ 412c 2 κἑ. καὶ διαπιστώνουμε ἀμέσως τὴν ἀλλαγὴ στὸ πρίσμα τῆς θεώρησης. Ἐκεῖ ἡ ἐπιλογὴ γινόταν στὸ πλαίσιο τῆς σταδιακῆς συγκρότησης τοῦ ἰδανικοῦ κράτους, ἐδῶ ἔχουμε μπροστά μας ἕνα ὁλοκληρωμένο ἰδανικὸ κράτος, τὸ ὁποῖο προσπαθεῖ διαμέσου τῆς παιδείας νὰ διατηρήσει τὴν ὑπόστασή του. — *πρεσβύτας ἐξελέγομεν*· πρβ. 412c 2-3, ὅπου ὁ Γλαύκων καὶ ὁ Σωκράτης συμφωνοῦν ὅτι *πρεσβυτέρους τοὺς ἄρχοντας δεῖ εἶναι, νεωτέρους δὲ τοὺς ἀρχομένους*.

536d 1-2. **Σόλωνι γὰρ ... μανθάνειν**. Σόλων, frg. 22, 7 Diehl: *γηράσκω δ' ἀεὶ πολλὰ διδασκόμενος*· πρβ. καὶ *Λάχης* 188b 1 κἑ.

536e 3-4. **ψυχῇ δὲ ... μάθημα**. Σωστὰ ἐκπλήσσεται ὁ Guthrie [1975], σ. 526, ποὺ μιὰ τόσο βαρυσήμαντη παιδαγωγικὴ ἀρχὴ εἰσάγεται ἐδῶ σχεδὸν ἐν παρόδω, χωρὶς νὰ ἀναπτύσσεται πουθενὰ ἀλλοῦ στὸν Πλάτωνα.

537a 1. **ἀλλὰ παίζοντας τρέφε**. Πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ διδάξει κανεὶς τὴν ἀριθμητικὴ μέσα ἀπὸ τὸ παιγνίδι τὸ διαβάζουμε στοὺς *Νόμους* 819b 1 - c 7.

537a 5. **ἔφαμεν**. Στὸ 467c 5 κἑ.

537c 1. **τά τε χύδην ... παιδεία**. Ὁ Πλάτων ἐννοεῖ ἐδῶ, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀλλὰ ὄχι καὶ ἀποκλειστικά, τὰ μαθηματικά.

537c 2-3. **συνακτέον εἰς ... φύσεως**. Στὸ τέρμα τῆς παιδευτικῆς πορείας θὰ ἀποκαλυφθεῖ ξαφνικὰ στοὺς φύλακες ἡ συνοπτικὴ θέαση τῆς θεϊκῆς τάξης τοῦ κόσμου. Γιατὶ ἡ πραγματικότητα ὡς ὅλο ἀποτελεῖ ὀργανικὴ ἑνότητα ποὺ τὴν διαπερνᾶ ἡ τάξη καὶ ἡ ἁρμονία, μιὰ καταβάση πυθαγόρεια πίστη ποὺ ἐδῶ ἐπιχειρεῖται νὰ ἐκτεθεῖ μὲ φιλοσοφικοὺς ὅρους. Στὸ σύνολό τους, παρατηρεῖ ὁ Guthrie [1975], σ. 511, οἱ τέλειες καὶ αἰώνιες ἰδέες —καὶ διαμέσου αὐτῶν ὁ μεταβαλλόμενος κόσμος στὸν ὁποῖο ζοῦμε— πρέπει νὰ βαστάζονται, νὰ ὀργανώνονται ἁρμονικὰ καὶ νὰ φωτίζονται μὲ τὴν παρέμβαση τοῦ Ἀγαθοῦ. Τοῦτο ὅμως εἶναι «περισσότερο μιὰ θρησκευτικὴ ἀλήθεια παρὰ μιὰ ἀλήθεια ποὺ θὰ ἦταν δυνατὸν νὰ ἐκτεθεῖ κατὰ τρόπο ὀρθολογικό, κι ἔτσι δὲν εἶναι πολὺ περίεργο ποὺ ἡ περιγραφὴ τῆς ἄνω καὶ κάτω ὁδοῦ δὲν δίνεται μὲ λεπτομέρειες ἀλλὰ μᾶς ἀφήνει πολλὰ ἐρωτηματικά». Ἐπανειλημμένα ὁ πλατωνικὸς Σωκράτης προειδοποιεῖ στὴν *Πολιτεία* ὅτι ἡ σύμμετρη περιγραφὴ αὐτῶν τῶν ἔσχατων ἀληθειῶν ὑπερβαίνει τὶς δυνάμεις του (506c 2 - e 5, 509c 3-4, 517b 7 κἑ., 533a 1-6).

537e 1-2. **τὸ νῦν περὶ ... γιγνόμενον**. Οἱ πρώιμοι διάλογοι καὶ ἰδίως ὁ *Εὐθύδημος*, παρατηρεῖ ὁ W. K. C. Guthrie [1975], σ. 527, δείχνουν ὅτι ὑπάρχει ἕνας σωστὸς καὶ ἕνας λανθασμένος τρόπος ἄσκησης τῆς διαλεκτικῆς. Οἱ ἐπιφυλάξεις ποὺ διατυπώνει ἐδῶ ὁ Πλάτων ὀφείλονται στὴν ἑδραία πεποίθησή του ὅτι ὅσοι καταπιάστηκαν μὲ τὴ διαλεκτικὴ τὴν ἄσκησαν ὅλοι, ἐκτὸς ἀπὸ τὸν Σωκράτη, κατὰ τρόπο κακό.

538d 7 - e 2. **Τί ἐστι τὸ ... τιμῇ**. Ἡ ἀπορία ποὺ περιγράφεται ἐδῶ σχετικὰ μὲ τὸ *καλόν*, τὸ *ἀγαθόν*, τὸ *δίκαιον* εἶναι τῆς αὐτῆς τάξεως μὲ ἐκείνη στὸ 523e 3 κἑ. σχετικὰ μὲ τὶς φυσικὲς ἰδιότητες τῶν αἰσθητῶν πραγμάτων, *πάχος καὶ λεπτότητα ἢ μαλακότητα καὶ σκληρότητα*.

539b 1-7. **Ἆρ' οὖν οὐ ... ἀεί**. Οἱ παρενέργειες τῆς διαλεκτικῆς ριζώνουν καὶ στὴ μορφολογία της. Ἡ διαλεκτικὴ συζήτηση διεξάγεται μπροστὰ σὲ ἀκροατήριο ποὺ ἡ παρουσία του ἐπιτείνει τὸν ἐριστικὸ χαρακτήρα της μὲ ἄμεσες ἐπιπτώσεις στὴ δημόσια εἰκόνα τῶν συνομιλητῶν. Δὲν εἶναι τυχαῖο ὅτι στὴν κριτικὴ τῶν συγχρόνων, λ.χ. τοῦ Ἰσοκράτη ἢ τοῦ Ἀριστοφάνη, προβάλλεται μὲ ἰδιαίτερη ἔμφαση ἡ συγγενικότητα τῆς πλατωνικῆς διαλεκτικῆς μὲ τὴν ἐριστική. Ὁ ἴδιος ὁ Πλάτων ἀναφέρεται συχνὰ στὴν κατάχρηση τῆς διαλεκτικῆς καὶ στὸ πνεῦμα ἀνομίας ποὺ μπορεῖ αὐτὴ νὰ ἐμφυσήσει στοὺς νέους· πρβ. *Ἀπολογία* 23c 2 κἑ., *Σοφιστὴς* 259c 1 κἑ.

539e 2. **Ἀμέλει, εἶπον, πέντε θές**. Τὸ ζητούμενο ἐδῶ, παρατηρεῖ ὁ P. Friedländer [1960], σ. 107, δὲν εἶναι τελικὰ ἂν οἱ διαλεκτικὲς σπουδὲς θὰ διαρκοῦν τέσσερα ἢ πέντε ἢ ἕξι χρόνια ἀλλὰ κάτι σημαντικότερο. Πρόκειται γιὰ τὴν ἐσωτερικὴ συνοχὴ μιᾶς πορείας βίου ποὺ ὑφαίνεται ἑνιαία ἀπὸ ἀγωγὴ καὶ δράση, ἀπὸ θεωρία καὶ πράξη· μιᾶς πορεί-

ας, στὴν ὁποία ἀκόμη καὶ τὸ ἀνώτατο καὶ τὸ σπανιότατο, ἀκόμη καὶ ὁ πιὸ μοναχικός, θὰ ὑποχρεώνεται νὰ ξαναγυρίσει στὴν κοινότητα γιὰ νὰ τὴν ὑπηρετήσει.

539e 3-4. **καὶ ἀναγκαστέοι ἄρχειν**. Τὸ ἰσοζύγισμα θεωρίας καὶ πράξης, μὲ τὰ δεκαπέντε χρόνια τῶν διαλεκτικῶν σπουδῶν καὶ τὰ ἄλλα δεκαπέντε στὴ διοίκηση τῆς πόλης, εἶναι ἀντίστοιχο μὲ τὴν ἁρμονικὴ ἐξισορρόπηση τῆς *γυμναστικῆς* καὶ τῆς *μουσικῆς* στὴν κατώτερη βαθμίδα τῆς ἀγωγῆς τῶν φυλάκων.

540b **οὐχ ὡς ... πράττοντας**. Αὐτὴ ἡ ρητὴ ἀναφορὰ ὅτι οἱ φιλόσοφοι ἀναλαμβάνουν τὸ κυβερνητικὸ ἀξίωμα ἁπλὰ καὶ μόνο ἐπειδὴ τὸ θεωροῦν ὡς κάτι ἀναγκαῖο γιὰ τὴν πόλη ἀποδυναμώνει τὴ διάχυτη στὴν *Ἀνοιχτὴ κοινωνία* ἄποψη τοῦ Κ. Popper περὶ ἰσχυρῶν ἐξουσιαστικῶν τάσεων τῶν πλατωνικῶν φιλοσόφων-βασιλέων.

540c 9. **ὡς διήλθομεν**. Στὸ 451c 1 κἑ.

540d 1 κἑ. **εἰρηκέναι**. Στὸ 450d 1 κἑ.

541a 1. **πάντας ἐκπέμψωσιν εἰς τοὺς ἀγρούς**. Ἐνῶ στοὺς *Νόμους* θεμελιώνεται ἐξ ὑπαρχῆς μιὰ νέα πόλη, ἐδῶ στὴν *Πολιτεία* μετασχηματίζεται ριζικὰ μιὰ ἤδη ὑπάρχουσα καί, καθὼς φαίνεται, ἡ ἐπιτυχία τοῦ ἐγχειρήματος ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν ὁλοκληρωτικὴ ἐξουδετέρωση τῶν δυνάμεων ποὺ διαφθείρουν τὴν ψυχή. Προκύπτει ἔτσι αὐτὴ ἡ κατάσταση μιᾶς κοινωνίας ἀπὸ δεκάχρονα παιδιὰ καὶ κάποιους —οὐσιαστικὰ ἀγνώστου προελεύσεως— φιλοσόφους ποὺ θὰ ὀργανώσουν τὴν ἐκπαίδευση τῶν παιδιῶν: μιὰ κατάσταση γκροτέσκ, ἀκατάλληλη νὰ ἀποτελέσει ἀφετηριακὸ σημεῖο γιὰ ὁποιοδήποτε πολιτικὸ σχεδίασμα προοριζόμενο νὰ ἐφαρμοσθεῖ στὴν πράξη. Βάσιμα ἔτσι εἶναι δυνατὸν νὰ ὑποστηριχθεῖ (ὅπως καὶ πράγματι ἔχει γίνει, βλ. λ.χ. W. K. C. Guthrie [1975], σ. 457) ὅτι ὁ χαρακτήρας τοῦ ὅλου σχεδιάσματος εἶναι συμβολικὸς καὶ ἐπιβοηθητικὸς τῆς συζήτησης γιὰ τὴ δικαιοσύνη τῆς ψυχῆς. Μὲ αὐτὸ τὸ πρίσμα τῆς «χαλαρῆς» ἀντιμετώπισης τοῦ θέματος ἀπὸ τοὺς συνομιλητὲς πρέπει νὰ δοῦμε καὶ τὴν ἀντιφατικὴ ἀναφορὰ τοῦ Σωκράτη στοὺς *πολλούς*: τὴ συγκαταβατικὴ καὶ γεμάτη κατανόηση στὸ 499d κἑ. (*μὴ πάνυ οὕτω τῶν πολλῶν κατηγόρει*) καὶ τὴ ριζικὰ καταδικαστικὴ τοῦ παραπάνω χωρίου (*πάντας ἐκπέμψωσιν εἰς τοὺς ἀγρούς*) ποὺ ἀποτελεῖ, αὐτὴ ἡ τελευταία, μιὰ ἐμφαντικὴ ἐπισήμανση —γραμμένη μὲ τὰ *μεγάλα γράμματα* τῆς πόλης— τῆς ἀνάγκης γιὰ βαθιὲς τομὲς καὶ ἐντελῶς νέο ξεκίνημα στὴν προσπάθεια γιὰ τὴν πραγμάτωση τῆς δικαιοσύνης μέσα στὴν ψυχή. Καὶ δὲν εἶναι ἴσως τυχαῖο ὅτι αὐτὸ ἐμφανίζεται ἐδῶ, στὸ κατώφλι τῆς τελικῆς φάσης τῆς συζήτησης, κατὰ τὴν ὁποία θὰ ἐπιχειρηθεῖ νὰ δοθεῖ ἀπάντηση στὰ ριζικὰ ἐρωτήματα γιὰ τὴ δικαιοσύνη καὶ τὴν ἀδικία ποὺ διατυπώθηκαν στὸ ξεκίνημα τῆς συζήτησης, στὶς ἀρχὲς τοῦ 2ου βιβλίου.

543a 1 κἑ. **Εἶεν** κλπ. Ἐδῶ, στὸ 8ο βιβλίο, ὁ Σωκράτης ξαναπιάνει τὸ νῆμα τῆς ἔρευνας, ποὺ εἶχε διακοπεῖ στὸ 449a 7 κἑ., κι ὕστερα ἀπὸ μιὰ σύντομη ἀναδρομὴ στὰ κεντρικὰ βιβλία (5ο ἕως 7ο) τῆς *Πολιτείας* ἐπαναφέρει τὴ συζήτηση στὴν ἀρχικὴ κοίτη της, δη-

λαδὴ στὸ ἐρώτημα γιὰ τὴ δικαιοσύνη καὶ τὴν εὐτυχία ἢ τὴ δυστυχία ποὺ αὐτὴ συνεπάγεται γιὰ τὸν δίκαιο ἄνθρωπο.

543b 1. **συνεχωρήσαμεν**. Στὸ 415e 3 κέ.

543b 5. **διωμολογησάμεθα**. Στὸ 416d 3 κέ.

543c 5. **ἀναμνησθῶμεν ... ἐξετραπόμεθα**. Ὁ Πλάτων ἀναφέρεται στὸ 449a 7 κέ. καὶ χαρακτηρίζει ὁ ἴδιος τὰ τρία κεντρικὰ βιβλία τῆς *Πολιτείας* ὡς παρέκβαση (*ἐξετραπόμεθα*). Ὑπενθυμίζουμε ὅτι μιὰ τέτοια παρέκβαση ἀποτελεῖ καὶ ἡ ἀπόπειρα τῆς συγκρότησης καὶ περιγραφῆς τῆς *ἀρίστης πόλεως* (ἀπὸ τὰ μέσα τοῦ 2ου ἴσαμε τὸ τέλος τοῦ 4ου βιβλίου) ποὺ παρουσιάζεται ἁπλῶς ὡς ἕνα τέχνασμα ἐπιβοηθητικὸ στὴν προσπάθεια νὰ ἀνιχνευθεῖ ἡ ἀληθινὴ φύση τῆς δικαιοσύνης (*εἰ γιγνομένην πόλιν θεασαίμεθα λόγῳ, καὶ τὴν δικαιοσύνην αὐτῆς ἴδοιμεν ἂν γιγνομένην καὶ τὴν ἀδικίαν*, 365a 5-7).

543c 9. **τότε διῆλθες**. Στὸ 449a 1 κέ.

543d 1 - 544a 6. **καλλίω ἔτι ... ἄνδρα**. Ὁ Adam, ad loc., ὑποστηρίζει ὅτι ὁ Γλαύκων ἐννοεῖ ἐδῶ τὴν πόλη τῶν φιλοσόφων-βασιλέων καὶ τὸν ἴδιο τὸν φιλόσοφο βασιλιά, ποὺ περιγράφονται στὸ 5ο, ἀπὸ τὸ 472b 7 κέ., στὸ 6ο καὶ στὸ 7ο βιβλίο σὲ ἀντιδιαστολὴ μὲ τὴν πόλη ποὺ περιγράφεται στὸ 2ο, ἀπὸ τὸ 369a 5 κέ., στὸ 3ο καὶ στὸ 4ο βιβλίο. Τὸ χωρίο πάντως ἐπιδέχεται καὶ μιὰν ἄλλη, «κρυπτική», ἀνάγνωση ἡ ὁποία θὰ παρέπεμπε σὲ ἕνα καλύτερο πολίτευμα καὶ ἕναν καλύτερο ἀνθρώπινο τύπο ἀπὸ αὐτὰ ποὺ ἔχει περιγράψει ὁ Σωκράτης ὥς τώρα στὴ συζήτηση. Σὲ αὐτὴ τὴν περίπτωση θὰ ἦταν δύσκολο νὰ θεωρήσουμε τυχαία καὶ ἄσκοπη τὴν ἐμφάνιση τοῦ χωρίου, ἀκόμη πιὸ δύσκολο ὅμως νὰ μαντεύσουμε τί κρύβεται σὲ αὐτό. Τὸ σχετικῶς συγγενικότερο χωρίο (*ἐν οὐρανῷ ἴσως παράδειγμα ἀνάκειται τῷ βουλομένῳ ὁρᾶν καὶ ὁρῶντι ἑαυτὸν κατοικίζειν*, 592b 2-3) εἶναι ἐλάχιστα διαφωτιστικό.

544c 1-7. **εἰσὶ γὰρ ἃς ... νόσημα**. Σὲ αὐτὴ τὴν τυπολογία τῶν πολιτευμάτων ὁ Πλάτων θὰ σταθεῖ σὲ τέσσερα *κακὰ καὶ ἡμαρτημένα* πολιτεύματα, χαρακτηριστικὰ δείγματα μιᾶς πολιτικῆς παθολογίας ποὺ σημαδεύεται ἀπὸ τὴ σταδιακὴ ἀποδιοργάνωση τῶν στοιχείων τῆς ἰδανικῆς πόλης. Παρὰ τὸν γενετικὸ τρόπο τῆς πλατωνικῆς ἔκθεσης (*ἐφεξῆς γιγνομένη*) ὁ χαρακτήρας αὐτῆς τῆς καταβατικῆς ἐξελικτικῆς πορείας εἶναι λογικὸς καὶ ὄχι ἱστορικός, ὅπως λανθασμένα ἐξέλαβε ὁ Ἀριστοτέλης στὴν κατὰ τὰ ἄλλα πολὺ ἐνδιαφέρουσα ἀναφορά του σὲ αὐτήν, *Πολιτικὰ* 1316a 1 - b 27. — *τέταρτόν τε καὶ ἔσχατον*· πρβ. τὴ διαφορετικὴ ἀξιολόγηση τῶν πολιτευμάτων στὸν πλατωνικὸ *Πολιτικὸ* 291d 1 κέ.

544d 1. **ὠνηταὶ βασιλεῖαι**. Ὅπως γινόταν στοὺς Καρχηδονίους, *πλουτίνδην*, Ἀριστοτέλης, *Πολιτικὰ* 1273a 21 κέ.

544d 7 - e 1. **ἢ οἴει ἐκ ... πόλεσιν**. Ἡ πλατωνικὴ προσέγγιση τῆς πολιτικῆς παθολογίας θὰ γίνει μὲ τὸ πρίσμα τῆς παραλληλότητας ψυχῆς καὶ πολιτείας. Στὴ συνάφεια αὐτὴ

τοῦ ἀνθρώπινου χαρακτήρα μὲ τὸ χαρακτήρα τοῦ πολιτεύματος («ἀκριβῶς τὸ μάθημα ποὺ ἔμελλε νὰ διδάξει ἀργότερα ὁ Montesquieu», E. Barker [1959], σ. 179) ὁ Πλάτων ἔχει ἀναφερθεῖ ἤδη στὸ 435e 1-3, *πολλὴ ἀνάγκη ὁμολογεῖν ὅτι γε τὰ αὐτὰ ἐν ἑκάστῳ ἔνεστιν ἡμῶν εἴδη τε καὶ ἤθη ἅπερ ἐν τῇ πόλει·* ἐπίσης στὸ 445c 9-10, *ὅσοι πολιτειῶν τρόποι εἰσὶν εἴδη ἔχοντες, τοσοῦτοι κινδυνεύουσιν καὶ ψυχῆς τρόποι εἶναι.* —Τὸ *ἐκ δρυός ποθεν ἢ ἐκ πέτρας* εἶναι ὁμηρικό, *Ἰλιάδα* Χ 126, *Ὀδύσσεια* τ 163.

544e 7. **διεληλύθαμεν ἤδη**. Στὸ 6ο καὶ τὸ 7ο βιβλίο περιγράφοντας τὸ πολίτευμα τῆς *ἀρίστης πόλεως*.

545a 5-8. **ἵνα τὸν ἀδικώτατον ... ἀθλιότητος**. Αὐτὸ ποὺ πρωτίστως ἐνδιαφέρει τὸν Πλάτωνα καὶ στὸ ὁποῖο θὰ ὁδηγηθεῖ τελικὰ ἡ συζήτηση γιὰ τὰ *ἡμαρτημένα* πολιτεύματα εἶναι ἡ σύγκριση τοῦ ἄριστου ἀνθρώπου (τοῦ *δικαιοτάτου*) μὲ τὸν χείριστο (τὸν *ἀδικώτατον*) καὶ ἡ κατάδειξη τῆς *εὐδαιμονίας* τοῦ ἑνὸς καὶ τῆς *ἀθλιότητος* τοῦ ἄλλου. Σὲ αὐτὸ τὸ πλαίσιο τὰ ἀντίστοιχα πολιτεύματα —τὸ ἰδανικὸ κράτος τῆς ἀρίστης πόλεως καὶ τὸ τυραννικὸ καθεστὼς— προσφέρονται ὡς ἕνα καταλληλότερο ἐποπτικὸ ὑλικό, ἀφοῦ οἱ καταστάσεις τους εἶναι πιὸ εὐδιάκριτες ἀπὸ αὐτὲς τῆς ἀτομικῆς ψυχῆς.

545a 8 - b 1. **ἵνα ἢ Θρασυμάχῳ ... δικαιοσύνην;** Ἡ ξαφνικὴ ἀναφορὰ στὸν Θρασύμαχο, τὸν μεγάλο ἀντίπαλο τοῦ Σωκράτη ἐκείνη τὴ βραδιὰ τῶν Βενδιδείων, δείχνει παραστατικότερα στὸν ἀναγνώστη ὅτι ἡ συζήτηση ἐξακολουθεῖ πάντα νὰ κυλᾶ στὴν ἀρχικὴ κοίτη της.

545b 3. **ὥσπερ ἠρξάμεθα**. Παραπέμπει στὸ 368e 2 κέ.

545b 5 - c 5. **πρῶτον μὲν τὴν ... γενέσθαι**. Ὁ Πλάτων θέλει νὰ ψηλαφήσει τὴ διαδικασία τῆς φθορᾶς, νὰ δώσει μιὰ ἰδεατὴ καὶ παραδειγματικὴ εἰκόνα τῶν διεργασιῶν τῆς πολιτικῆς παρακμῆς. Τὸ γεγονὸς ὅτι στὰ *κακὰ καὶ ἡμαρτημένα* πολιτεύματα συγκαταλέγει καὶ τὴν τιμοκρατία ποὺ λίγο παραπάνω τὴν ταύτισε μὲ τὸ κρητικὸ καὶ τὸ λακωνικὸ πολίτευμα (*ἡ Κρητική τε καὶ Λακωνικὴ αὕτη*, 544c 3· *κατὰ τὴν Λακωνικὴν ἑστῶτα*, 545a 2) ἀκυρώνει τὸν ἀστήρικτο ἰσχυρισμὸ τοῦ K. Popper ὅτι ὁ Πλάτων ἐξιδανικεύει τὶς κρητικὲς καὶ τὶς σπαρτιατικὲς πολιτικὲς καταστάσεις.

545c 8-9. **τίνα τρόπον ... ἀριστοκρατίας**. Ὁρισμένοι μελετητές, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ὁ Adam, ad loc., παρατηροῦν σὲ αὐτὸ τὸ σημεῖο τῆς *Πολιτείας* ὅτι δὲν εἶναι δυνατὸν ἕνα τέλειο πολίτευμα νὰ περιέχει τὰ σπέρματα τῆς διάλυσής του, διότι τότε δὲν θὰ ἦταν τέλειο. Σχετικὰ μὲ αὐτὸ ὁ W. K. C. Guthrie [1975], σ. 528, ἐπισημαίνει ὅτι «ποτὲ ὁ Πλάτων δὲν ἔχει ἀναφέρει πώς, ἂν πραγματωνόταν, ἡ πολιτεία του θὰ ἦταν τέλεια. Μιὰ πολιτεία ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὰ ἄτομα ποὺ ζοῦν σὲ αὐτήν, ἡ πλατωνικὴ πολιτεία εἶναι ἡ καλύτερη ποὺ μποροῦν νὰ συγκροτήσουν ἄνθρωποι σὰν αὐτοὺς ποὺ ὑπάρχουν καὶ οἱ περισσότεροι ἄνθρωποι κάθε ἄλλο παρὰ τέλειοι εἶναι».

545d 1-3. **πᾶσα πολιτεία ... κινηθῆναι**. Ἡ ἐσωτερικὴ ἀμφισβήτηση καὶ ἡ ἀνταρσία

(*στάσις*) στοὺς κόλπους μιᾶς ἄρχουσας τάξης εἶναι τὸ μόνο ποὺ μπορεῖ νὰ ἐπιφέρει τὴν κατάλυση τῆς ἐξουσίας της. Πρόκειται γιὰ μιὰ πολὺ ἐνδιαφέρουσα κοινωνιολογικὴ ἀρχὴ πού, ἂς σημειωθεῖ, ἐπαναδιατυπώθηκε στὶς ἀρχὲς τοῦ 20οῦ αἰώνα ἀπὸ τὸν ἰταλοελβετὸ θεωρητικὸ τοῦ ὁλοκληρωτισμοῦ Vilfredo Pareto, στὸ *Trattato di sociologia generale*, Φλωρεντία 1916. Βλ. καὶ 556c 7 κἑ. μὲ τὴ σχετικὴ ὑποσημείωση.

545d 8. **εὐχώμεθα ταῖς Μούσαις**. Ἡ ἐπίκληση στὶς Μοῦσες παραπέμπει σὲ ἕναν τρόπο τοῦ λέγειν ἐν μέρει σοβαρὸ καὶ ἐν μέρει παιγνιώδη (*παιζούσας καὶ ἐρεσχηλούσας*), τὸν ὁποῖο χρησιμοποιεῖ ὁ Πλάτων, ὅταν ἔρχεται ἀντιμέτωπος μὲ ἐρωτήματα ποὺ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἀποτελέσουν ἀντικείμενο αὐστηρῆς ἐπιστημονικῆς πραγμάτευσης. Ἔτσι ὁ ἀναγνώστης προειδοποιεῖται ἐδῶ ὅτι ὅσα θὰ ἀκούσει στὴ συνέχεια σχετικὰ μὲ τὴν παθογένεια τῆς ἀρίστης πόλεως, πῶς παρεισφρέει σὲ αὐτὴν ἡ *στάσις* («ἕνα μοτίβο ἀνάλογο μὲ τὴν εἴσοδο τῆς ἁμαρτίας στὸν Παράδεισο», H. Ryffel [1973], σ. 99) καὶ πῶς συντελεῖται ἡ σταδιακὴ ἀποδιοργάνωσή της στὸν κόσμο τῆς διαβαθμισμένης πραγματικότητας, πρέπει νὰ τὰ ἐκλάβει ὡς σοβαρὰ ἀλλὰ ὄχι κατὰ γράμμα.

545d 8 - e 1. **ὅπως δὴ ... ἔμπεσε**. Μίμηση τοῦ ὁμηρικοῦ *ὅππως δὴ πρῶτον πῦρ ἔμπεσε νηυσὶν Ἀχαιῶν*, στὴν *Ἰλιάδα* Π 112 κἑ.

546b 3. **θείῳ μὲν γεννητῷ**. Τὸ *θεῖον γεννητὸν* εἶναι ὁ αἰσθητὸς κόσμος ἢ τὸ σύμπαν: χαρακτηρίζεται *θεῖον*, γιατὶ ὁ κόσμος εἶναι θεός, καὶ *γεννητόν*, δηλαδὴ 'γέννημα', 'δημιούργημα', γιατὶ ἀναδύθηκε ἀπὸ τὸ χάος ὡς μιὰ τακτοποίηση, *εἰς τάξιν αὐτὸ ἤγαγεν* [sc. *τὸ ὁρατὸν ὁ θεὸς*] *ἐκ τῆς ἀταξίας*, *Τίμαιος* 30a 4.

546b 4. **ἀριθμὸς τέλειος**. «Ὁ περίφημος "ἀριθμὸς τοῦ Πλάτωνος" εἶναι διαπιστωμένα τὸ δυσκολότερο χωρίο στὰ κείμενά του». Μὲ αὐτὴ τὴ φράση ἀρχίζει ὁ Adam τὸ διεξοδικὸ καὶ πραγματικὰ ἐντυπωσιακὸ Appendix I στὸ 8ο βιβλίο τῆς *Πολιτείας* (στὶς σ. 264-312 τοῦ 2ου τόμου τοῦ *The Republic of Plato*), μιὰ ἀπὸ τὶς πιὸ σημαντικὲς ἑρμηνευτικὲς συμβολὲς σὲ αὐτὲς τὶς ἀπελπιστικὰ δυσνόητες ἀράδες ἀπὸ τὸ 546b 3 ἕως τὸ 546c 6. Διαφωτιστικὲς εἶναι καὶ οἱ ὑποσημειώσεις του ad loc. ὅπως ἐπίσης καὶ οἱ ἀντίστοιχες ὑποσημειώσεις στὶς μεταφράσεις τῆς *Πολιτείας* ἀπὸ τὸν F. M. Cornford [1969], σ. 269, σημ. 31 καὶ D. Lee [1987], σ. 299-300· παραπέμπουμε ἐπίσης στὴν πραγματεία τοῦ A. Diès [1940], στὸν K. Gaiser [1962], σ. 409-14 καὶ στὴν D. Hellwig [1980], σ. 92-104. Γιὰ τὴν προσέγγιση τῶν δυσνόητων τεχνικῶν μαθηματικῶν ὅρων τοῦ πρωτοτύπου πολὺ χρήσιμες στὸν ἕλληνα ἀναγνώστη ἐξακολουθοῦν νὰ εἶναι οἱ διεξοδικὲς σημειώσεις τοῦ Κ. Δ. Γεωργούλη στὶς σ. 501-515 τῆς *Πλάτωνος Πολιτείας* [1939]. Ὁ λεγόμενος 'ἀριθμὸς τοῦ Πλάτωνος' ἀποτέλεσε ἀντικείμενο μεγάλης συζήτησης ἤδη στὴν Ἀρχαιότητα ὅπου τέτοιου εἴδους ἀριθμητικὲς φόρμουλες ἀσκοῦσαν πάντα ἰδιαίτερη γοητεία. Ὅπως σημειώνει ὁ Apelt, ad loc., ὁ Κικέρων τὸν θεωροῦσε ἕνα αἴνιγμα, ἐνῶ πιὸ συστηματικὴ γνώση γύρω ἀπὸ τὸ ζήτημα φαίνεται ὅτι εἶχε ὁ Ἀριστοτέλης, *Πολιτικὰ* 1316a 3 κἑ., ἐπίσης ὁρισμένοι κατοπινότεροι μαθηματικοὶ ἤ, γενικότερα, γνῶστες τῆς πλατωνικῆς φιλοσοφίας ὅπως οἱ Νικόμαχος, Ἀριστείδης, Κοϊντιλιανός, Πρόκλος,

Θέων ἀπὸ τὴ Σμύρνη ἢ ὁ Πλούταρχος. Τὸ ζητούμενο ἐν προκειμένῳ εἶναι νὰ ἐξακριβωθεῖ πρῶτον ποιός ἢ ποιοί ἀριθμοὶ περιγράφονται σὲ αὐτὸ τὸ σχεδὸν κρυπτογραφημένο χωρίο, καὶ δεύτερον νὰ ἐξακριβωθεῖ (πέρα ἀπὸ μιὰ γενικὴ ἐντύπωση ὅτι πίσω ἀπὸ ὅλα αὐτὰ κρύβεται ἡ ἰδέα τῆς συγγένειας μακροκόσμου καὶ μικροκόσμου καὶ τῆς ἐνσωμάτωσης μαθηματικῶν ἀρχῶν σὲ αὐτὲς τὶς δύο περιοχὲς) τί ἀκριβῶς ἀφορᾶ στὸ Σύμπαν καὶ στὴν ἀνθρώπινη κοινωνία ὁ ἐν λόγῳ ἢ οἱ ἐν λόγῳ ἀριθμοί. Σχετικὰ μὲ τὸ πρῶτο ἐρώτημα πιστεύεται γενικῶς ὅτι πρόκειται (α) γιὰ τὸν $3^3+4^3+5^3=216$ ποὺ ἐκφράζει σὲ ἡμέρες τὴ βραχύτερη περίοδο ἐγκυμοσύνης ἑνὸς ἀνθρώπου, καὶ (β) γιὰ τὸν ἀριθμὸ 12.960.000 ὁ ὁποῖος ἰσοῦται μὲ 36.000 χρόνια τῶν 360 ἡμερῶν (πρβ. *Νόμοι* 758b 2 - d 9· κατὰ τὴν *Πολιτεία* 615b, σὲ 36.000 ἡμέρες συμποσοῦται ἡ διάρκεια μιᾶς ἀνθρώπινης ζωῆς ποὺ ἐκεῖ ὑπολογίζεται σὲ 100 ἔτη). Σχετικὰ μὲ τὸ δεύτερο ἐρώτημα ποὺ ἀφορᾶ στὸ τί ἀκριβῶς ἐκφράζει αὐτὸ ποὺ ὑπολογίστηκε δὲν ἔχει ὥς τώρα δοθεῖ ἱκανοποιητικὴ ἀπάντηση καὶ ἐξακολουθεῖ νὰ ὑπάρχει ἀβεβαιότητα· ἀδιευκρίνιστο παραμένει πρωτίστως πόσο στὰ σοβαρὰ παίρνει ὁ Πλάτων ὅλη αὐτὴ τὴ συζήτηση. Ὁρισμένοι ἐρευνητὲς κλίνουν πρὸς τὴν ἄποψη ὅτι δὲν χρειάζεται νὰ δώσουμε μεγάλη βαρύτητα στὸν ἀριθμὸ καὶ ὅτι ἐδῶ ὁ Πλάτων θέλει ἁπλῶς νὰ ὑπογραμμίσει ὅτι κανένας ἀνθρώπινος θεσμὸς δὲν μπορεῖ νὰ διαρκέσει γιὰ πάντα, ἄλλοι ὅτι θέλει νὰ ἐκφράσει τὴν πίστη του σὲ κάποιους ἀπαρασάλευτους νόμους ποὺ διέπουν τὸ σύμπαν, κάποιοι ἄλλοι ὅτι μὲ τὸν περίπλοκο αὐτὸ ὑπολογισμὸ καταδεικνύεται πόσο δύσκολος εἶναι ὁ χειρισμὸς τέτοιων μαθηματικῶν ἀρχῶν, γιὰ ὁρισμένους ἄλλους εἶναι προφανὲς ὅτι μὲ τὰ λόγια αὐτὰ ποὺ βάζει ἐδῶ στὸ στόμα τῶν Μουσῶν ὁ Πλάτων μᾶλλον ἀστειεύεται (W. K. C. Guthrie [1975], σ. 529).

546c 6 - d 3. **σύμπας δὲ οὗτος ... ἔσονται**. Σωστὰ ὁ Guthrie [1975], σ. 466, ὑποστηρίζει ὅτι ἡ μόνη ἀνάγνωση τὴν ὁποία ἐπιδέχεται τὸ παραπάνω χωρίο εἶναι ὅτι ἕνα σύνολο γαμήλιων ἑορτῶν (γιὰ τὶς ὁποῖες ἔχει γίνει λόγος στὸ 459e 5-6) προσδιορίστηκε λανθασμένα, τόσο ἀπὸ τὴν ἄποψη τῆς ἐπιλογῆς τῶν μελλονύμφων ὅσο καὶ ἀπὸ αὐτὴν τῆς χρονικῆς στιγμῆς τῶν συζεύξεων (*ποτε οὐ δέον*, b 3), μὲ ἀποτέλεσμα νὰ προκληθεῖ μιὰ σύγχυση ποὺ ξέφυγε ἀπὸ τὸν ἔλεγχο τῶν ἀρχόντων. Βεβαίως, συνεχίζει ὁ Guthrie, αἰτία γιὰ τὴν πτώση εἶναι ὁ γενικὸς νόμος ποὺ ὁρίζει ὅτι σὲ τοῦτο τὸν μεταβαλλόμενο κόσμο καθετὶ ποὺ ἔχει τὴν ἀφετηρία του στὸ χρόνο κατανάγκην ἀφανίζεται κάποια στιγμή· αὐτὸ ποὺ ὅλο κι ὅλο ἐξηγεῖται ἐδῶ εἶναι ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖο συντελεῖται ὁ ἀφανισμὸς σὲ αὐτὴ τὴ συγκεκριμένη περίπτωση.

546d 8 - 547a 1. **ἐκ δὲ τούτων ... γένη**. Ὁ Πλάτων ἀναφέρεται ἐδῶ στὴν ἀποφασιστικῆς σημασίας ἁρμοδιότητα τῶν φυλάκων νὰ δοκιμάζουν καὶ νὰ διακρίνουν τὰ μέταλλα τῶν πολιτῶν. Πρόκειται γιὰ μιὰ δοκιμασία ποὺ ἀφορᾶ στὸ χαρακτήρα τῶν πολιτῶν καὶ ὄχι στὴν καταγωγή τους, κι ὅπως σωστὰ παρατηρεῖ ὁ Guthrie [1975], σ. 466, μὲ αὐτὴν δὲν ἀκυρώνεται ἡ ἐσωτερικὴ κοινωνικὴ κινητικότητα τῆς πόλης. Ἂν ἡ ἔνταξη καθενὸς πολίτη σὲ αὐτὴ ἢ ἐκείνη τὴν τάξη συνδεόταν ἀποκλειστικὰ μὲ τὴν καταγωγή

του, δηλαδὴ μὲ τὴν τάξη τῶν γονέων του, θὰ κρινόταν μιὰ γιὰ πάντα ἤδη κατὰ τὴ γέννησή του καὶ τότε ὅλη αὐτὴ ἡ δοκιμασία γιὰ τὴν ὁποία γίνεται λόγος ἐδῶ θὰ ἦταν περιττή. — *τὰ Ἡσιόδου γένη*. Ἡ ἀναφορὰ στὸν Ἡσίοδο ἀποτελεῖ ἁπλῶς ἕνα ποίκιλμα τοῦ κειμένου καὶ ὄχι, ὅπως πιστεύει ὁ Popper [1945], σ. 354, ἀπόπειρα νὰ ὑποδηλωθεῖ «πόσο καλὰ ἡ πλατωνικὴ θεωρία συνταιριάζει μὲ αὐτὴν τοῦ Ἡσιόδου καὶ τὴν ἐξηγεῖ».

547a 4-5. **ταύτης τοι γενεῆς**. *Ἰλιάδα* Ζ 211.

547b 1. **Τί οὖν ... Μοῦσαι;** Ἡ D. Frede [1997], σ. 257, σημειώνει ὅτι σιγὰ-σιγὰ ὁ ὑψηλὸς τόνος τῆς ἀφήγησης τῶν Μουσῶν θὰ δώσει τὴ θέση του σὲ μιὰ συνήθη πρόζα. Ὡστόσο, παρατηρεῖ, δὲν ὑπάρχει στὸ κείμενο μιὰ ὁρισμένη τομὴ ἀπὸ τὴν ὁποία κι ἔπειτα νὰ γίνεται ἐμφανὲς ὅτι ὁ Σωκράτης μιλάει πάλι γιὰ λογαριασμό του. Αὐτό, κατὰ τὴ γερμανίδα ἐρευνήτρια, ἀποτελεῖ ἰσχυρὴ ἔνδειξη ὅτι ὁ Πλάτων ἀποφεύγει νὰ ἐγγυηθεῖ ὅτι ἡ παθολογία τῶν πολιτευμάτων, ποὺ θὰ ἀρχίσει νὰ τὴν περιγράφει ἀμέσως, ἀνταποκρίνεται πιστὰ στὴν ἱστορικὴ πραγματικότητα ἐν γένει.

547b 8 - c 1. **εἰς μέσον ... ἰδιώσασθαι**. Ἡ ἀπόκτηση ἰδιωτικῆς περιουσίας ἀπὸ τὶς δύο ἀνώτερες τάξεις ἐπισημαίνεται ἐδῶ ὡς ἕνα ἀπὸ τὰ πρῶτα σημάδια ἐκφυλισμοῦ τῆς *ἀρίστης πόλεως*. Ἡ ἀπουσία ὁποιασδήποτε ἀναφορᾶς στὴν τάξη τῶν δημιουργῶν δείχνει, σύμφωνα μὲ τὸν A. E. Taylor [1963], σ. 277, ὅτι ὅλο αὐτὸ τὸ διάστημα οἱ πολίτες τῆς τρίτης τάξης θὰ εἶχαν περιουσία.

547c 2-3. **δουλωσάμενοι τότε ... οἰκέτας**. Προφανὴς εἶναι ἡ σχέση μὲ τοὺς περιοίκους καὶ τοὺς εἵλωτες στὴ σπαρτιατικὴ ἐπικράτεια, παρόλο ὅτι αὐτοὶ οἱ τελευταῖοι δὲν ἦσαν δοῦλοι.

547c 9. **μεταβᾶσα δὲ πῶς οἰκήσει;** Σὲ μιὰ ἀπόπειρα νὰ ἀνιχνευθεῖ πάλι μὲ τὰ μεγάλα γράμματα τοῦ κράτους ἡ φύση τῆς ἀδικίας στὸ ἄτομο, θὰ ἀκολουθήσει (ἀπὸ ἐδῶ ἴσαμε τὰ μέσα περίπου τοῦ 9ου βιβλίου) ἡ περιγραφὴ τῆς ἐκφυλιστικῆς πορείας ἀπὸ τὴν ἄριστη πόλη ὥς τὸ τυραννικὸ πολίτευμα· μιὰ περιγραφὴ ποὺ δίκαια ὁ W. Jaeger [1959], τ. 3, σ. 53, τὴν ἔχει χαρακτηρίσει «ἀριστούργημα ψυχολογίας» καὶ ὡς τὴν «πρώτη στὴν παγκόσμια γραμματεία τέτοιου εἴδους σύλληψη ἐκ τῶν ἔνδον τῆς οὐσίας ὁρισμένων ἐκφάνσεων τοῦ πολιτικοῦ βίου».

547d 4-8. **Οὐκοῦν τῷ μὲν ... μιμήσεται;** Στὸ χωρίο αὐτὸ περιγράφονται καταστάσεις τοῦ σπαρτιατικοῦ πολιτεύματος μὲ ἕναν τρόπο ποὺ δὲν φαίνεται νὰ εἶναι ἐπηρεασμένος ἀπὸ τὴν ἐντύπωση ποὺ προξένησε ἡ καταστροφὴ στὰ Λεῦκτρα τὸ 371 π.Χ. Αὐτὸ κατὰ τὸν W. Jaeger [1959], τ. 3, σ. 58, ἐνισχύει τὴν ἐπικρατούσα ἄποψη ὅτι ἡ συγγραφὴ τῆς *Πολιτείας* πρέπει νὰ τοποθετηθεῖ στὰ μέσα ἢ στὸ δεύτερο μισὸ τῆς δεκαετίας 380-370 π.Χ.

548a 5-8. **Ἐπιθυμηταὶ δέ γε ... κρύψειαν**. Ὁρισμένες ὑπαινικτικὲς ἀναφορὲς στὴ φιλοχρηματία καὶ στὴ συσσώρευση πλούτου ὡς γνωρίσματα τῆς σπαρτιατικῆς κοινωνίας

μὲ τὴν ὁποία, ὅπως ἔχουμε δεῖ (544c 3), ρητὰ συνδέεται τὸ τιμοκρατικὸ πολίτευμα ὑπάρχουν στὰ ἀριστοτελικὰ *Πολιτικά*, στὸ κεφάλαιο γιὰ τὴ Σπάρτη 1270a 11 κέ. ἀλλὰ καὶ στὸ 1307a 34 κέ. (*οἷον καὶ ἐν Λακεδαίμονι εἰς ὀλίγους αἱ οὐσίαι ἔρχονται*) καὶ θὰ ἄξιζε νὰ διαβαστοῦν παράλληλα μὲ τὶς σχετικὲς σελίδες τῆς *Πολιτείας*. Ἐκεῖ ὁ πόλεμος εἶχε ἀποφέρει σὲ ὁρισμένους *πολλὴν λίαν οὐσίαν*, ὅ.π. 1270a 11 κέ., καὶ ἀκριβῶς αὐτό, κατὰ τὸν Wilamowitz [1959], σ. 340, ὑπόκειται ὡς βάση στὸ παραπάνω χωρίο.

548d 3-5. **ἀμήχανον δὲ μήκει ... διελθεῖν**. Ἤδη αὐτὴ ἡ προειδοποίηση τοῦ Πλάτωνα (σὲ συνδυασμὸ μὲ τὸ ὅτι στὴν *ἀρίστην πόλιν*, δηλαδὴ στὸ ἀφετηριακὸ σημεῖο τῆς πτωτικῆς ἀκολουθίας, δὲν προσγράφεται καμία πραγματικὴ-ἱστορικὴ ὑπόσταση «ἔστω σὲ κάποιο ἀπώτατο χρυσὸ παρελθόν», D. Frede [1977], σ. 251) μᾶς ἀπαγορεύει νὰ ἐκλάβουμε τὴν ἐκφυλιστικὴ διαδικασία ὡς μιὰ χωρὶς χάσματα ἱστορικὴ ἀκολουθία· συνάμα ἀκυρώνει καὶ τὶς ἀποτιμήσεις τοῦ K. Popper, ὁ ὁποῖος ἀποδίδει ἄτεγκτη διαλεκτικὴ ἀναγκαιότητα καὶ ἱστορικιστικὸ χαρακτήρα στὴν πλατωνικὴ περιγραφὴ τῆς πτωτικῆς-ἐκφυλιστικῆς ἀκολουθίας τῶν *κακῶν καὶ ἡμαρτημένων* πολιτευμάτων.

549a 8. **Ἔστι γάρ ... πολιτείας**. Ἀξίζει νὰ προσέξουμε τὴ μετατόπιση τοῦ πρίσματος τῆς θεώρησης ἀπὸ τὶς πολιτικὲς δομὲς τῆς πολιτείας στὸ χαρακτήρα της (*ἦθος*). Τὸ ἐνδιαφέρον ἑστιάζεται τώρα στὶς ἐπιδράσεις ποὺ ἀσκεῖ στὴν ἀτομικὴ ψυχὴ ἡ ἀξία ἡ ὁποία δεσπόζει στὸ πολίτευμα ἀποτελώντας τὸ οὐσιῶδες καὶ καθοριστικὸ γνώρισμά του.

549c 2-3. **ἐνίοτε πατρὸς ... ὑός**. Ἡ καθοδικὴ ἀκολουθία τῶν κακῶν πολιτευμάτων διαπλέκεται μὲ τὸ μοτίβο τῆς ἐναλλαγῆς τῶν γενεῶν καὶ τῆς σχέσης πατέρα-γιοῦ. Αὐτὸ ἐμφυσᾶ μιὰ πνοὴ ζωῆς στὴν πλατωνικὴ θεώρηση καὶ φορτίζει ἀκόμη περισσότερο τὴ δυναμική της· παράλληλα καθιστᾶ πιὸ εὐδιάκριτες τὶς βαθμίδες τῆς καταβατικῆς κλίμακας δίνοντας ἕναν πιὸ συγκεκριμένο χρονικὸ ὁρίζοντα στὶς διαδοχικὲς μεταβολές, ὁ ὁποῖος ἔτσι προσδιορίζεται στὴ διάρκεια μιᾶς γενεᾶς γιὰ καθεμιὰ ἀπὸ αὐτές. Εἶναι πολὺ ἐνδιαφέρον ὅτι μὲ ἕνα παραπλήσιο σχῆμα, τὸ ὁποῖο ἐπίσης διαπλέκεται μὲ τὸ μοτίβο 'πατέρα-γιοῦ', προσπαθεῖ καὶ ὁ Ντοστογιέφσκι στοὺς *Δαιμονισμένους* —ἐντελῶς ἀνεξάρτητα βέβαια ἀπὸ τὸν Πλάτωνα— νὰ περιγράψει τὴ διαλεκτικὴ κίνηση ποὺ ὁδηγεῖ ἀπὸ μιὰ ἀφετηριακὴ «εἰδυλλιακὴ» κατάσταση χριστιανικῆς λαϊκῆς πίστης σὲ ἕναν «διαφωτισμένο φιλελευθερισμό», ποὺ προσωποποιεῖται στὴ μορφὴ τοῦ Στεπὰν Βερχοβένσκι, γιὰ νὰ καταλήξει στὸν ἀναρχομηδενισμὸ τοῦ ἐκτρωματικοῦ γιοῦ του Πέτρου Βερχοβένσκι.

549c 8 - e 1. **Ὅταν, ἦν δ' ... ὑμνεῖν**. Τὸ ὁλοζώντανο πορτρέτο αὐτῆς τῆς κυρίας εἶναι τὸ μοναδικὸ γυναικεῖο σὲ ὅλο τὸ ἔργο τοῦ Πλάτωνα καὶ ἀσφαλῶς ἀντανακλᾶ πραγματικὲς καταστάσεις. Ὁ U. Wilamowitz [1959], σ. 341-2, μάλιστα εἰκάζει ὅτι ἐδῶ ὁ Πλάτων μεταφέρει ἐμπειρίες ἀπὸ τὴν ἴδια τὴν οἰκογένειά του: ἀπὸ τὸν φιλόδοξο ἀδελφό του Γλαύκωνα (μιὰ σχετικὴ ἀναφορὰ γίνεται μόλις παραπάνω στὸ κείμενο, 548d 8-9), τὸν πατέρα τους Ἀρίστωνα, ποὺ ζοῦσε ἐντελῶς στὴ σκιά, καὶ τὴ μητέρα τους Περικτιόνη, ἡ ὁποία μετὰ τὸ θάνατο τοῦ Ἀρίστωνα παντρεύτηκε τὸν πολιτικὸ Πυριλάμπη.

550c 4. **τὸ τοῦ Αἰσχύλου**. Ὁ στίχος δὲν ἀπαντᾶ στὰ σωζόμενα δράματα τοῦ Αἰσχύλου καὶ σύμφωνα μὲ τὸν Adam, ad loc., πρόκειται πιθανότατα γιὰ παιγνιώδη συναρμογὴ τῶν στίχων 451 καὶ 570 τῶν *Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας*.

551c 1. **ἃ ἔφαμεν αὐτὴν ἁμαρτήματα ἔχειν**. Στὸ 544c 4-5 ἡ ὀλιγαρχία εἶχε χαρακτηρισθεῖ ἀπὸ τὸν Σωκράτη μιὰ πολιτεία *συχνῶν γέμουσα κακῶν*.

551e 6. **ὃ πάλαι ἐλοιδοροῦμεν**. Ἀναφέρεται στὸ 434a 3 κἑ.· πρβ. καὶ 374b 6 κἑ.

552a 7-10. **Τὸ ἐξεῖναι πάντα ... κεκλημένον**. Καὶ ἐδῶ ἀλλὰ καὶ σὲ ὅλη τὴν περιγραφὴ τῶν *ἡμαρτημένων* πολιτευμάτων συχνὲς εἶναι οἱ ἀναφορὲς σὲ οἰκονομικὰ ζητήματα, κάτι γιὰ τὸ ὁποῖο δὲν γινόταν προηγουμένως λόγος. Τοῦτο ὀφείλεται κυρίως στὸ ὅτι τὸ σημεῖο ἀναφορᾶς ἔχει πάψει πιὰ νὰ τὸ ἀποτελεῖ ἡ *ἀρίστη πόλις* μὲ τὶς δικές της ἀπαιτήσεις καὶ προτεραιότητες καὶ ἔχει μετατοπιστεῖ στὶς καταστάσεις καὶ τὶς διεργασίες τῆς κρουστῆς πολιτικῆς καὶ κοινωνικῆς πραγματικότητας.

552c 6-d 1. **τοὺς μὲν πτηνοὺς ... κακοῦργοι;** Οἱ *κηφῆνες* οὐσιαστικὰ συγκροτοῦν μιὰ τρίτη κοινωνικὴ ὁμάδα ποὺ τὴν ἀποτελοῦν ἄτομα τὰ ὁποῖα ἐπιβιώνουν χωρὶς νὰ ἐργάζονται· οἱ *ἄκεντροι* ἀπὸ αὐτοὺς εἶναι πλούσιοι ποὺ σπατάλησαν τὴν περιουσία τους καὶ κατάντησαν ζητιάνοι, οἱ *κεκεντρωμένοι* εἶναι κάθε λογῆς ἀπατεῶνες καὶ κακοῦργοι.

553a 1-2. **Ἀπειργάσθω δὴ ἡμῖν ... ἄρχοντας**. Στὴν πλατωνικὴ πολιτικὴ παθολογία προσδιορίζονται γενικότατα τὰ γνωρίσματα τῶν *ἡμαρτημένων* πολιτευμάτων καὶ ὄχι συγκεκριμένες πραγματώσεις τοῦ ἑνὸς ἢ τοῦ ἄλλου κακοῦ πολιτεύματος. Δὲν ἔχει ἔτσι νόημα νὰ ἐπιχειρεῖται ἡ ταύτιση τῶν περιγραφομένων ἐδῶ «μὲ τὴν Ἀθήνα πρὶν ἀπὸ τὴ μεταρρύθμιση τοῦ Σόλωνα» (Adam, τ. 2, σ. 224) ἢ «μὲ τὴ Σπάρτη τοῦ 4ου αἰ. π.Χ.» (E. Barker [1918], σ. 252).

553d 1-7. **Τὸ δέ γ' ... φέρῃ**. Στὸν ὀλιγαρχικὸ ἄνθρωπο, ὅπως καὶ στὸν τιμοκρατικό, τὸ *λογιστικὸν* ἔχει χάσει τὴ δεσπόζουσα θέση του. Δὲν διαμορφώνει πιὰ ὁ λόγος τὴ ζωὴ τοῦ ὀλιγαρχικοῦ ἀνθρώπου, ἁπλῶς ὁ λόγος παρεμβαίνει γιὰ νὰ διεκπεραιώσει τὶς ἐπιταγὲς τοῦ *ἐπιθυμητικοῦ*, ποὺ τίποτε ἄλλο δὲν ἐπιδιώκει (καὶ δὲν ἐπιτρέπει) παρὰ μόνο πῶς *ἐξ ἐλαττόνων χρημάτων πλείω ἔσται*. Ἀνάλογος εἶναι ἐδῶ καὶ τοῦ *θυμοειδοῦς* ὁ ρόλος.

554b 5. **τυφλὸν ἡγεμόνα**. Κατὰ τὸν ἀρχαῖο σχολιαστὴ πρέπει νὰ ἐννοεῖ τὸν Πλοῦτο (*τὸν Πλοῦτον, οἶμαι, φησίν*), τὸν θεὸ τοῦ πλούτου, ὁ ὁποῖος ἦταν τυφλός· πρβ. Ἀριστοφάνης, *Πλοῦτος* 90-1, *ὁ δέ μ' ἐποίησεν τυφλόν, / ἵνα μὴ διαγιγνώσκοιμι τούτων μηδένα*. Ὑποτάσσοντας ὁ ὀλιγαρχικὸς τὶς ἐπιθυμίες του στὸν πλοῦτο παραδίνεται σὲ ἕναν ὁδηγὸ τυφλό.

555b 9-10. **δι' ἀπληστίαν τοῦ προκειμένου ἀγαθοῦ**. Ὁ W. Jaeger [1959], τ. 3, σ. 63, σημειώνει ὅτι ἡ ἰατρικὴ σκέψη ἔχει ὀξύνει τὸ βλέμμα τοῦ Πλάτωνα καὶ ὅτι τοῦτο διαφαί-

νεται καὶ σὲ αὐτὴ τὴ θεώρηση τῶν διαδοχικῶν νοσηρῶν πολιτικῶν μεταβολῶν. Ἡ ἰατρικὴ παθολογία ἐργάζεται μὲ τὶς ἔννοιες τῆς ἰσομοιρίας καὶ τῆς συμμετρίας, ποὺ ἡ διατήρησή τους ἐξαρτᾶται κυρίως ἀπὸ τὴν ἀποφυγὴ τῆς *πληρώσεως*. Τὸ μυστικὸ τῆς ὑγείας συνίσταται στὴν τήρηση τοῦ κρυμμένου μέτρου τῶν πραγμάτων, κάτι στὸ ὁποῖο τόσο συχνὰ ἀποτυγχάνει ὁ ἄνθρωπος.

555d 7- e 1. **Κάθηνται δὴ οἶμαι ... ἐρῶντες**. Στὶς ἀναλύσεις του γιὰ τὴ γένεση τῶν ἀντιπροσωπευτικῶν τύπων ποὺ ἀντιστοιχοῦν στὰ ἐπιμέρους *ἡμαρτημένα* πολιτεύματα ὁ Πλάτων περιορίζεται κάθε φορὰ στὰ μέλη τῆς ἀνώτερης τάξης. Αὐτὸ σχετίζεται μὲ τὴ βασικὴ διαπίστωση ποὺ ἔγινε στὸ 545d 1-2 ὅτι *πᾶσα πολιτεία μεταβάλλει ἐξ αὐτοῦ τοῦ ἔχοντος τὰς ἀρχάς*. Ἑστιάζει λοιπὸν τὴν προσοχή του στὴν προϊοῦσα ἔκπτωση καὶ τὴν ἐξαχρείωση τοῦ ἡγετικοῦ στρώματος τῆς κοινωνίας. Ἔτσι κι ἐδῶ οἱ δημοκράτες του δὲν στρατολογοῦνται ἀπὸ τοὺς φτωχοὺς τῆς τρίτης τάξης: *οἱ κεκεντρωμένοι τε καὶ ἐξωπλισμένοι* εἶναι οἱ βλαστοὶ τῆς προηγούμενης ἀνώτερης τάξης, οἱ ὁποῖοι παρασυρμένοι ἀπὸ τὶς ἀπατηλὲς ὑποσχέσεις τῶν πλουτοκρατῶν ἔχασαν τὴν περιουσία τους (D. Frede [1997], σ. 267).

555e 3-4. **οὐδὲ δοκοῦντες τούτους ὁρᾶν**. Πρβ. 553d 1-7.

556a 10. **ἐπὶ τῷ αὑτοῦ κινδύνῳ**. Στοὺς *Νόμους* 742c 3-6 ὁρίζεται μὲ νόμο ὅτι δὲν θὰ ἐπιτρέπεται *μηδὲ νόμισμα παρακατατίθεσθαι ὅτῳ μή τις πιστεύει, μηδὲ δανείζειν ἐπὶ τόκῳ, ὡς ἐξὸν μὴ ἀποδιδόναι τὸ παράπαν τῷ δανεισμένῳ*· πρβ. ἐπίσης 849e 1 κέ. καὶ 915e 2 κέ.

556b 1. **τῶν ἑκουσίων συμβολαίων**. Δηλαδὴ συναλλαγὲς ποὺ βασίζονται σὲ φιλικὴ συνεννόηση.

556c 7-e1. **Οὕτω δὴ παρεσκευασμένοι ... οὐδέν;** Μὲ τρόπο ἀνυπέρβλητα ρεαλιστικὸ («πουθενὰ ὁ ρεαλισμὸς τοῦ Πλάτωνα δὲν εἶναι δραστικότερος ἀπ' ὅτι στὴν περιγραφὴ τῆς ψυχολογίας αὐτοῦ τοῦ ξερακιανοῦ καὶ ἡλιοκαμένου φτωχοῦ ἀνθρώπου», σημειώνει ὁ W. Jaeger [1959], τ. 3, σ. 63) περιγράφεται ἐδῶ μιὰ κοινωνία διχασμένη σὲ ἐκμεταλλευτὲς καὶ θύματα τῆς ἐκμετάλλευσης, ποὺ ἡ διάσπασή της ἔχει ἀγγίξει καὶ τὴν ἀνώτερη τάξη της. Σὲ αὐτὴ τὴν τυπικὰ ἐπαναστατικὴ κατάσταση ὁ Πλάτων ἀνακαλύπτει ἕνα μηχανισμὸ ποὺ ἔμελλε ἔκτοτε νὰ ἐπιβεβαιωθεῖ κατ' ἐπανάληψη στὴν ἱστορία, καὶ νὰ ἐπαναδιατυπωθεῖ στὶς ἀρχὲς τοῦ 19ου αἰ.: ὅτι οἱ ἐπαναστάσεις γίνονται ἀπὸ ἀποστάτες τῆς ἀνώτερης τάξης. Similes similibus obstant. Βλ. καὶ σημείωση στὸ 545d 1.

556e 2. **Εὖ οἶδα ... ποιοῦσιν**. Οἱ αὐθόρμητες ἀντιδράσεις τοῦ Γλαύκωνα (πρβ. ἐπίσης 558c 7, *μάλ' ἔφη, γνώριμα λέγεις*· 566b 4, *φιλεῖ γοῦν οὕτω γίγνεσθαι*) δείχνουν ὅτι ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὸν ἀφηρημένο λογικὸ χαρακτήρα τῆς καθοδικῆς ἀκολουθίας τῶν κακῶν πολιτευμάτων ἡ πλατωνικὴ περιγραφὴ ἀντλεῖ ἀπὸ πραγματικὲς πολιτικὲς ἐμπειρίες.

557a 2-5. **Δημοκρατία δὴ ... γίγνονται**. Στὸ χωρίο αὐτὸ ἀποτυπώνεται μιὰ ἐντελῶς ἀρνητικὴ τοποθέτηση τοῦ Πλάτωνα ἀπέναντι στὴ δημοκρατία ποὺ ἀργότερα, στὸν *Πολιτικὸ* καὶ τοὺς *Νόμους*, θὰ δώσει τὴ θέση της σὲ μετριοπαθέστερες ἀποτιμήσεις. Σχετικὰ μὲ τὴν κατηγορηματικὴ ἀπόρριψη ἀπὸ τὸν Πλάτωνα τοῦ μηχανιστικὰ ἰσοπεδωτικοῦ τρόπου μὲ τὸν ὁποῖο ἐφαρμοζόταν στὴν ἀθηναϊκὴ δημοκρατία ἡ ἀρχὴ τῆς ἰσότητας (*ὡς τὸ πολὺ ἀπὸ κλήρων αἱ ἀρχαὶ ἐν αὐτῇ γίγνονται*), ὁ W. Jaeger [1959], τ. 3, σ. 64, παρατηρεῖ ὅτι ἐδῶ ὁ Πλάτων ἀνάγει ἕνα ἐκφυλιστικὸ φαινόμενο σὲ οὐσία τῆς ὅλης ὑπόθεσης· πρβ. Ἰσοκράτης, *Ἀρεοπαγιτικὸς* 21-22. — Στὴν ἀρχαία Ἀθήνα, τὴν ὁποία κυρίως ἔχει κατὰ νοῦ ὁ Πλάτων, ὑπῆρχαν «περίπου ἑπτακόσια ἀξιώματα ποὺ ἐπανδρώνονταν διὰ κληρώσεως» (W. Schuller [1991], σ. 67), πρακτικὴ μὲ τὴν ὁποία φαίνεται ὅτι διαφωνοῦσε καὶ ὁ Σωκράτης· πρβ. Ἀριστοτέλης, *Ρητορικὴ* 1393b 5-9· Ξενοφῶν, *Ἀπομνημονεύματα* 1, 2, 9-10. Συνοπτικὴ παρουσίαση τῶν θεσμῶν τῆς ἀθηναϊκῆς δημοκρατίας γίνεται ἀπὸ τὸν J. Bleicken, *Die athenische Demokratie*. 1994.

557d 8. **παντοπώλιον πολιτειῶν**. «Νομίζω, ὁ Πλάτων μιλάει ἐδῶ ἐπιπόλαια», παρατηρεῖ ὁ Guthrie [1975], σ. 531· «στὰ μάτια του ἡ δημοκρατία δὲν ἀποτελεῖ κὰν γνήσια μορφὴ πολιτεύματος. Μὲ τὴν ἄναρχη ἐλευθερία της καθένας μπορεῖ νὰ πράττει σὰν νὰ ζοῦσε σὲ ὁποιοδήποτε πολίτευμα πάει ὁ νοῦς του».

558d 1. **ὑὸς ... τεθραμμένος**. Ὅπως συμβαίνει μὲ τοὺς ἀντιπροσωπευτικοὺς τύπους τῶν ἄλλων *ἡμαρτημένων* πολιτευμάτων, ἔτσι καὶ τοῦ δημοκρατικοῦ ἄνδρα ἡ διαμόρφωση εἶναι συνέπεια λαθῶν στὴν ἀγωγή του, ἐξαιτίας τῶν ὁποίων ἀπὸ τὶς ἀδυναμίες τοῦ προηγούμενου τύπου, ἐν προκειμένω τοῦ ὀλιγαρχικοῦ, διαμορφώνεται ἕνας ἀκόμη πιὸ λαθεμένος, ὁ δημοκρατικός. Ἡ αἰτιώδης σχέση τῆς παιδείας μὲ αὐτὴ τὴν ἐκπτωτικὴ διεργασία ὑποδηλώνεται καὶ σὲ ἄλλα χωρία αὐτῆς τῆς ἑνότητας, ὅπως τὰ 559b 9, *κολαζομένη ἐκ νέων καὶ παιδευομένη*· 559d 7, *τεθραμμένος ὡς νυνδὴ ἐλέγομεν*· 560b 1, *δι' ἀνεπιστημοσύνην τροφῆς πατρός*· 560e 4-5, *ὕβριν εὐπαιδευσίαν καλοῦντες*· 561a 3, *τρεφομένου*, παρατηρεῖ ὁ W. Jaeger [1959], τ. 3, σ. 66-7.

559c 8. **ὠνομάζομεν**. Στὸ 552c 2-4.

559d 7 κέ. **Ὅταν νέος ... κέ.** Ἡ περιγραφὴ τῆς γένεσης τοῦ δημοκρατικοῦ ἀνδρός, ἕνα ἐξαίσιο πλέγμα ἀπὸ διανοήματα, εἰκόνες καὶ λεκτικοὺς τρόπους, συγκαταλέγεται, κατὰ τὸν J. Adam, ad loc., «στὰ πιὸ λαμπερὰ καὶ μεγαλειώδη δείγματα γραπτοῦ λόγου σὲ ὅλη τὴν παγκόσμια γραμματεία»· γιὰ τὶς ἴδιες σελίδες ὁ W. Jaeger [1959], τ. 3, σ. 70, σημειώνει ὅτι ὡς περιγραφὴ τῆς ἐσωτερικῆς ἀλληλενέργειας κράτους καὶ πνεύματος «ἀναζητοῦν τὸ ὅμοιό τους στὴν παγκόσμια γραμματεία».

560c 5. **τοὺς Λωτοφάγους**. Ἐννοεῖ τοὺς κηφῆνες ποὺ ὁ νέος δοκίμασε τὸ μέλι τους (*κηφήνων*, 559d 8).

560d 2-6. **τὴν μὲν αἰδῶ ... ἐπιθυμιῶν**. Πρόδηλη εἶναι ἡ συνάφεια αὐτοῦ τοῦ χωρίου, στὸ ὁποῖο αἰσθητοποιεῖται ἡ ἀπαξίωση τῶν παλαιῶν ἀξιῶν, μὲ τὴν περίφημη περι-

γραφὴ τοῦ Θουκυδίδη στὸ 3, 82, 4. Ἀλλὰ ἐνῶ ὁ Θουκυδίδης βλέπει τὸν εὐτελισμὸ τῶν ἠθῶν ὡς συνέπεια τοῦ ἐμφυλίου πολέμου, ὁ Πλάτων τὸν ἀποδίδει ἐξολοκλήρου στὴ δημοκρατία. Ἀξίζει νὰ ἀναφέρουμε ὅτι τούτη ἡ γεμάτη πίκρα ἀρχαιοελληνικὴ Umwertung der Werte ἀπαντᾶ καὶ σὲ ἄλλα κείμενα γραμμένα τὶς ταραγμένες δεκαετίες ποὺ σημάδεψαν τὸ πέρασμα ἀπὸ τὸν 5ο στὸν 4ο αἰ. (*Ἀνώνυμος τοῦ Ἰαμβλίχου* 6, 1· Ἰσοκράτης, *Ἀρεοπαγιτικὸς* 20, *Περὶ ἀντιδόσεως* 283 κέ., *Παναθηναϊκὸς* 131) χωρὶς πάντως νὰ ἔχει ὥς τώρα ἐντοπιστεῖ μιὰ ὁρισμένη κοινὴ πηγή.

561c 6 - d 7. **Οὐκοῦν, ἦν δ' ... παντός.** Θὰ ἀντιληφθοῦμε καλύτερα τὴν ἐσωτερικὴ συνοχὴ τοῦ κειμένου ἂν προσέξουμε ὅτι σὲ αὐτὴ τὴν περιγραφὴ τῆς πολυπραγμοσύνης τοῦ δημοκρατικοῦ ἀνθρώπου ὁ Πλάτων ἀναφέρει κυρίως ἐνασχολήσεις συνυφασμένες μὲ τὶς δραστηριότητες τῶν φυλάκων (*τοτὲ δ' ὡς ἐν φιλοσοφίᾳ διατρίβων*, d 2· *πολλάκις δὲ πολιτεύεται*, d 2-3), τῶν ἐπικούρων (*κἄν ποτέ τινας πολεμικοὺς ζηλώσῃ, ταύτῃ φέρεται*, d 4) καὶ τῶν δημιουργῶν (*ἢ χρηματιστικούς*, d 4-5) τῆς ἀρίστης πόλεως. Ἐνῶ ὅμως ἐκεῖ οἱ δραστηριότητες αὐτὲς ἀσκοῦνταν ὑπὸ ἐντελῶς ἄλλους ὅρους καὶ κατ' ἀποκλειστικότητα (ἀφοῦ τὸ νὰ πράττει κανεὶς τὰ δικά του ἀποτελοῦσε τὴν ἀρχὴ στὴν ὁποία εἶχε θεμελιωθεῖ ἐκεῖνο τὸ πολίτευμα), τώρα ὁ δημοκρατικὸς ἄνθρωπος τὶς θεωρεῖ ἁπλῶς διαφορετικὲς δυνατότητες ἀνάμεσα σὲ πολλὲς ἄλλες μέσα σὲ ἕνα εὐρὺ πεδίο δραστηριοτήτων, στὸ ὁποῖο μπορεῖ ἀνεμπόδιστος νὰ κινεῖται κατὰ βούληση.

562a 4-5. **Ἡ καλλίστη δὴ ... τύραννος.** «Ἡ γενικὰ ἀρνητικὴ ἀποτίμηση τῆς τυραννίδας, σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία πρόκειται γιὰ μιὰ καθαρὰ καταπιεστικὴ μορφὴ ἐξουσίας, εἶναι σὲ μεγάλο βαθμὸ μεταγενέστερη ἀρχαία παράδοση, ἡ ὁποία ἀντιδιαστέλλει αὐτὴ τὴ μορφὴ ἐξουσίας ἀπὸ τὴν ἐλευθερία τοῦ συνταγματικοῦ κράτους ποὺ γενικὰ τὴ διαδέχθηκε», γράφει ὁ W. Schuller [1991], σ. 43 κέ., ὁ ὁποῖος χαρακτηρίζει τὴν τυραννίδα ὡς «ἕνα ἀφ' εαυτοῦ ἀμφίσημο σύστημα, τὸ ὁποῖο δὲν ἑρμηνεύεται ἐπαρκῶς οὔτε ὀρθά, ἂν ὁ τύραννος θεωρηθεῖ ὡς ὑπερτροφικὸς ἀριστοκράτης διψασμένος γιὰ ἐξουσία ἢ ὡς ἐργαλεῖο ἑνὸς ὑπὸ ἐξέγερση δήμου», ὅπως θὰ κάνει στὴ συνέχεια ὁ Πλάτων, πρβ. 565d 1 κέ. «Ἡ ἱστορικὴ λειτουργία τῆς τυραννίδας», συνεχίζει ὁ Schuller, «ἦταν νὰ ἐναντιωθεῖ στὴν κυριαρχία τῆς ἀριστοκρατίας καὶ νὰ ἀνοίξει τὸ δρόμο γιὰ τὸ πολιτικὰ θεσμοθετημένο κράτος τῶν ὁπλιτῶν, τὸ ὁποῖο κατὰ κανόνα τὴν κατέλυσε». Μὲ αὐτὸ τὸ πνεῦμα εἶναι γραμμένο τὸ οἰκεῖο λῆμμα ('tyranny') καὶ στὸ *Oxford Classical Dictionary* (1970).

562a 7-8. **τίς τρόπος τυραννίδος ... γίγνεται;** Πρέπει νὰ διευκρινιστεῖ πάλι ὅτι σὲ αὐτὴ τὴν πολιτικὴ παθολογία τῶν *ἡμαρτημένων* πολιτευμάτων ὁ Πλάτων ἐπιχειρεῖ νὰ παρατηρήσει ὁρισμένα πολιτικά, κοινωνικὰ καὶ ἠθικὰ φαινόμενα ὡς μέρη μιᾶς λογικῆς μᾶλλον παρὰ χρονικῆς-ἱστορικῆς ἀκολουθίας καὶ νὰ τὰ ἐξηγήσει ὡς ἐξελικτικὰ στάδιά της. Ἀπὸ τὴ φύση της ἔτσι ἡ ἔκθεσή του δὲν ἔχει αὐστηρὰ ἱστορικὸ χαρακτήρα, καὶ δὲν θὰ εἶχε νόημα νὰ ἀποδοθεῖ στὸν Πλάτωνα ἔλλειψη γνώσεων ἢ ἠθελημένη

στρέβλωση τῶν ἱστορικῶν δεδομένων. Μὲ αὐτὸ τὸ πρίσμα πρέπει νὰ θεωρήσουμε καὶ τὸ ὅτι ἡ τυραννίδα περιγράφεται ἐδῶ ὡς πολίτευμα ποὺ ἀπέρρευσε ἀπὸ τὴ δημοκρατία, ἐνῶ εἶναι γνωστὸ ὅτι στὶς περισσότερες περιπτώσεις ἀποτέλεσε τὴ γέφυρα ἀνάμεσα στὴν ὀλιγαρχία καὶ στὴ δημοκρατία (W. K. C. Guthrie [1975], σ. 533). Βλ. καὶ τὴ σημείωση στὸ 562a 4-5.

562a 10. **τρόπον τινὰ τὸν αὐτόν**. Τὸ ταυτόσημο στὶς δύο περιπτώσεις ἔγκειται στὴν ἄμετρη ἐπιδίωξη τῆς δεσπόζουσας ἀξίας, δηλαδὴ τοῦ πλούτου στὴν ὀλιγαρχία καὶ τῆς ἐλευθερίας στὴ δημοκρατία.

562c 8 κἑ. **Ὅταν οἶμαι δημοκρατουμένη ...** κλπ. Ὁ ἀναγνώστης, γράφει ὁ W. Jaeger [1959], τ. 3, σ. 70, ἔχει συνεχῶς τὴν αἴσθηση ὅτι αὐτὸ ποὺ δίνει σὲ τούτη τὴν εἰκόνα τῆς περιρρέουσας ἀτμόσφαιρας τῆς *δημοκρατουμένης πόλεως* τὸ σκοτεινὸ καὶ ρεαλιστικό, πότε-πότε ὑπερβολικὰ σαρκαστικό, χρῶμα εἶναι οἱ προσωπικὲς ἐμπειρίες τοῦ Πλάτωνα στὴν πατρίδα του. Μπόρεσε ὁ Πλάτων νὰ περιγράψει μὲ αὐτὸ τὸν τρόπο τὴν ἀναρχία, γιατὶ οἱ ἐμπειρίες αὐτὲς ἀποτελοῦσαν τὸ βίωμα ποὺ ἀπὸ μιᾶς ἀρχῆς εἶχε προσδιορίσει τὴν κατεύθυνση τῶν λογισμῶν του. Ὅσα λέει ἐδῶ ἔχουν τὸ νόημα μιᾶς ἀποτρεπτικῆς προειδοποίησης γιὰ ὅ,τι μὲ ἀναπότρεπτη λογικὴ ἀναγκαιότητα, απορρέουσα ἀπὸ βαθύτατες ἐσωτερικές, ψυχολογικῆς ὑφῆς, ἀναγκαιότητες, ἔδειχνε νὰ ἀποτελεῖ τὸ ἑπόμενο βῆμα. — Σὲ μιὰ πολὺ ἐνδιαφέρουσα συγκριτικὴ θεώρηση ὁ W. Kersting [1999], σ. 281, ἐντοπίζει χαρακτηριστικὲς ὁμοιότητες τῆς «δημοκρατίας» ποὺ περιγράφει ἐδῶ ὁ Πλάτων μὲ πολιτικοκοινωνικὲς καταστάσεις καὶ νοοτροπίες τῆς ἐποχῆς μας. Οἱ δημοκράτες τοῦ Πλάτωνα, γράφει, ἔχουν ἤδη ἐνστερνιστεῖ τὸ 'anything goes' τῶν μεταμοντέρνων καιρῶν, καὶ στὴν «μπουτὶκ τῆς ψυχῆς» τους (Seelenboutique) «διατίθενται ἑτοιμοπαράδοτα κάθε λογῆς μοντέλα βίων»!

562d 1. **κακῶν οἰνοχόων προστατούντων**. Ἡ κοινωνικὴ διάλυση ἀποδίδεται στὴν ἀδυναμία τῶν ἡγητόρων νὰ διατηρήσουν τὴν ἱεραρχικὴ διαστρωμάτωση τῆς κοινότητας καὶ στὴ συνακόλουθη ἀνυπακοὴ καὶ ἀπειθαρχία τῶν ἀρχομένων.

563b 5-7. **ὅταν δὴ οἱ ... πριαμένων**. Καὶ ὁ Ἀριστοτέλης στὰ *Πολιτικὰ* 1313b 35 θεωρεῖ τὴν *δούλων ἄνεσιν*, δηλαδὴ τὴν ἀνυπαρξία περιορισμῶν σὲ σχέση μὲ τοὺς δούλους, σύμπτωμα τῆς ἀκραίας δημοκρατίας· πρβ. [Ξενοφῶν], *Ἀθηναίων Πολιτεία* 1, 10 κἑ.

563b 7-8. **ἐν γυναιξὶ δὲ ... εἰπεῖν**. Τελικὰ ἡ ἐλευθερία τῶν γυναικῶν στὶς σχέσεις τους μὲ τοὺς ἄνδρες καὶ ἡ ἰσότητά τους μὲ αὐτοὺς ἀποτελοῦν γιὰ τὸν Πλάτωνα «μέρος ἐκείνου τοῦ πανοράματος περιπτώσεων ξέφρενης ἰσότητας καὶ ἐλευθερίας ποὺ σκοπὸ ἔχει νὰ μᾶς πείσει ὅτι ἡ δημοκρατία ἔχει ὁδηγηθεῖ στὴν κατάσταση μιᾶς ἠθικῆς εἰς ἄτοπον ἀπαγωγῆς», γράφει ὁ Γ. Βλαστὸς [1964], σ. 255. Ὁ Πλάτων πιστεύει ὅτι ἡ κατάσταση αὐτὴ ἀντιστρατεύεται τὴ φυσικὴ ἱεραρχία· ὅσα διακηρύττει στὸ 5ο βιβλίο τῆς *Πολιτείας* γιὰ τὴν ἰσότητα ἀνδρῶν-γυναικῶν ἀφοροῦν ἀποκλειστικὰ τὴν τάξη τῶν φυλάκων τῆς ἀρίστης πόλεως.

563c 1. **κατ' Αἰσχύλον**. Frg. 334 Nauck.

563c 6. **κατὰ τὴν παροιμίαν**. Ἡ παροιμία κατὰ τὸν ἀρχαῖο σχολιαστή: *οἵα περ ἡ δέσποινα, τοία χ' ἡ κύων*. — «Ὅποιος ταξίδεψε στὴ σύγχρονη Ἑλλάδα», σημείωνε τὸ 1903 ὁ J. Adam (1860-1907), ad loc., «θὰ θυμᾶται τοὺς "δημοκρατικοὺς σκύλους" τῶν πελοποννησιακῶν χωριῶν»!

563e 9 - 564a 1. **καὶ τῷ ὄντι ... ἥκιστα**. Αὐτὴ τὴ μεταλλαγὴ τῶν ἀντιθέτων (*εἰς τοὐναντίον μεταβολή*), ποὺ τὴν εἶχε συλλάβει ἤδη ὁ θεωρητικὸς στοχασμὸς τοῦ 5ου αἰ. καὶ τὴν εἶχε διατυπώσει ὁ Θουκυδίδης (*ἡ ἐναντία μεταβολὴ ἐν τῷ ζῆν*, 2, 43, 5), ὁ Πλάτων προσπαθεῖ ἐδῶ νὰ τὴν ὑπαγάγει σὲ ἕναν γενικότατο νόμο δράσης-ἀντίδρασης (H. Ryffel [1973], σ 92) καὶ νὰ τῆς δώσει μιὰ ἐξήγηση ἀντλημένη, σύμφωνα μὲ τὸν W. Jaeger [1959], τ. 3, σ. 69, ἀπὸ τὴ σφαίρα τῆς ἰατρικῆς σκέψης.

564b 6. **ἀφωμοιοῦμεν κηφῆσι**. Παραπέμπει στὸ 555d 7 κἑ.· πρβ. καὶ 559c 8 κἑ.

564d 7. **ἐν δημοκρατίᾳ δὲ ...** κλπ. Οἱ παραπάνω ἀναφορὲς τοῦ Πλάτωνα σὲ πολιτικὲς πρακτικὲς μὲ τὶς ὁποῖες οἱ δημαγωγοὶ καὶ οἱ ὀργανωμένοι ὀπαδοί τους προσπαθοῦσαν, ἀποτελώντας μειοψηφία, νὰ ἐπηρεάσουν τὶς ἀποφάσεις στὴν Ἐκκλησία τοῦ δήμου θυμίζουν στὸν σύγχρονο ἀναγνώστη ἀναλύσεις τοῦ 20οῦ αἰ. γιὰ τὶς ὀλιγαρχικὲς δομὲς ποὺ διαμορφώνονται στοὺς κόλπους τῶν πολιτικοκοινωνικῶν ὁμάδων, τὶς δυναμικὲς ἡγετικὲς μειοψηφίες καὶ τὸ ρόλο τους στὸν πολιτικὸ βίο —ἀναλύσεις ποὺ ἔχουν θεωρητικὰ ἀποκρυσταλλωθεῖ στὸν λεγόμενο «σιδηροῦν νόμο τῆς ὀλιγαρχίας» τοῦ R. Michels (πρβ. τὸ ὁμώνυμο κεφάλαιο στὸ σύγγραμμά του *Zur Soziologie des Parteiwesens in der Demokratie*. 1924· ἑλλ. μετάφραση ἀπὸ τὸν Γ. Ἀνδρουλιδάκη, Ἀθήνα 1997).

564d 8. **ἐκτὸς ὀλίγων**. Ὁ Πλάτων πρέπει νὰ ἔχει ἐδῶ κατὰ νοῦ προπάντων τὸν Περικλῆ καὶ τὸν Ἀριστείδη.

565d 2. **ἐκ προστατικῆς ῥίζης**. Ἐνῶ ἡ παλαιότερη τυραννίδα ἦταν συνήθως γέφυρα ἀπὸ τὴν ὀλιγαρχία στὴ δημοκρατία, ἡ λεγόμενη νεότερη τυραννίδα (στὶς πρῶτες δεκαετίες μετὰ τὸν Πελοποννησιακὸ πόλεμο) ἀποτελοῦσε κατάληξη τῆς δημοκρατίας, ὅταν αὐτὴ εἶχε ὑπερβεῖ τὴν ἀκραία ριζοσπαστικὴ βαθμίδα τῆς ἐξέλιξής της· τέτοιες ἐμπειρίες ἀντανακλῶνται στὴν πλατωνικὴ εἰκόνα τοῦ τυράννου ὡς προμάχου τοῦ *δήμου* ἐναντίον τῆς ὀλιγαρχίας.

565e 1. **λύκῳ γενέσθαι**. Ὁ ἱερέας ποὺ τελοῦσε τὴ θυσία στὸ ἱερὸ τοῦ Λυκαίου Διὸς ὑποχρεωνόταν κατόπιν νὰ φύγει καὶ νὰ περιπλανηθεῖ ἕως τὴν ἑπόμενη θυσία, ὕστερα ἀπὸ ἐννέα χρόνια· κατὰ τὴ λαϊκὴ πίστη σὲ αὐτὸ τὸ χρονικὸ διάστημα μεταβαλλόταν σὲ λύκο. Πρβ. Παυσανίας 8, 2, 6 καὶ 6, 8, 2.

566b 4. **φιλεῖ γοῦν ... γίγνεσθαι**. Πρβ. τὴ σημείωση στὸ 556e 2.

566b 5-8. **Τὸ δὴ τυραννικὸν ... βοηθός**. Πιθανῶς ὁ Πλάτων ἀναφέρεται ἐδῶ στὸν Πεισίστρατο, ὁ ὁποῖος τὸ 560 π.Χ., προτοῦ νὰ ἑδραιωθεῖ ὡς τύραννος, εἶχε ἀναρριχηθεῖ γιὰ ἕνα χρονικὸ διάστημα στὴν ἐξουσία μὲ τὴ βοήθεια μιᾶς σωματοφυλακῆς τὴν ὁποία ζήτησε καὶ ἔλαβε ἀπὸ τὸν δῆμο· *ἐδέετό τε τοῦ δήμου φυλακῆς τινος πρὸς αὐτοῦ κυρῆσαι*, γράφει ὁ Ἡρόδοτος, ποὺ ἐξιστορεῖ τὰ σχετικὰ μὲ τὸν Πεισίστρατο, *Ἱστοριῶν* 1,59-64.

566c 5-6. **πολυψήφιδα παρ' ... εἶναι.** Ἡ ἀπάντηση τῆς Πυθίας στὸν Κροῖσο, σύμφωνα μὲ τὸν Ἡρόδοτο, *Ἱστοριῶν* 1,55.

566c 10 κέ. **Ὁ δὲ δὴ προστάτης ἐκεῖνος ...** κλπ. Ὅσο σημαντικὴ κι ἂν εἶναι ἡ ἐπίγνωση, γράφει ὁ P. Friedländer, ὅτι ὁ Πλάτων δὲν μιλάει ὡς ἱστορικὸς ἢ κοινωνιολόγος ἀλλὰ numine afflatus —πρβ. τὸ *τραγικῶς*, 545e 1—, αὐτὴ ἡ τραγωδία τῆς σταδιακῆς ἀποδιοργάνωσης καὶ τῆς πτώσης ψυχῆς καὶ πολιτείας εἶναι πάρα πολὺ κοντὰ στὴν ἀνθρώπινη-ἱστορικὴ ἐμπειρία. «Πόση πολιτικὴ πραγματικότητα βαστάζει, μπορεῖ κανεὶς νὰ τὸ ἀποτιμήσει ἂν ἀναλογιστεῖ ὅτι ἡ μεταβολὴ ἀπὸ τὴ δημοκρατία στὴν τυραννίδα φέρει ἀκριβὴ χαρακτηριστικὰ ἐκείνου ποὺ βιώσαμε ἐμεῖς οἱ ἴδιοι 2.300 χρόνια μετά», καταλήγει ὁ P. Friedländer [1960], σ. 127. — *μέγας μεγαλωστί*· Βλ. *Ἰλιάδα* Π 776, *Ὀδύσσεια* ω 40.

566d 2-3. **ἕστηκεν ἐν τῷ ... ἀποτετελεσμένος**. Πρβ. *Πολιτικὸς* 266e 8, *τὸν πολιτικὸν καὶ βασιλικὸν οἷον ἡνίοχον εἰς αὐτὴν ἐνστήσαντα παραδοῦναι τὰς τῆς πόλεως*.

566e 6. **πρὸς τοὺς ἔξω ἐχθρούς**. Ἀκολουθῶ τὸν P. Shorey ποὺ μεταφράζει 'exiled enemies'· ὁ Πλάτων ἐννοεῖ ἐχθροὺς τοῦ τυράννου ποὺ πρόλαβαν καὶ διέφυγαν σὲ ἄλλες πόλεις.

568a 5. **οἱ νέοι πολῖται**. Δηλαδὴ οἱ πρώην δοῦλοι ποὺ ἐντάχθηκαν στὴ σωματοφυλακὴ τοῦ τυράννου.

568b 1. **"σοφοὶ τύραννοι", "τῶν σοφῶν συνουσίᾳ"**. Ὁ ποιητὴς ἐννοεῖ ὅτι οἱ τύραννοι ἀντλοῦν σοφία ἀπὸ τοὺς σοφοὺς τοὺς ὁποίους συναναστρέφονται· διαστρέφοντας σαρκαστικὰ ὁ Πλάτων τὸ νόημα τοῦ στίχου, τὸν παρουσιάζει νὰ σημαίνει ὅτι οἱ κηφῆνες καὶ οἱ χειραφετημένοι δοῦλοι τοὺς ὁποίους κυρίως συναναστρέφεται ὁ τύραννος πρέπει νὰ θεωροῦνται σοφοί. — Ὁ στίχος ἀποδίδεται καὶ στὸν Σοφοκλῆ, frg. 13 Nauck· *τοῦτο Σοφοκλέους ἐστὶν ἐξ Αἴαντος τοῦ Λοκροῦ. Πλάτων δὲ Εὐριπίδου φησὶν εἶναι τὸ ἰαμβεῖον. Καὶ οὐδὲν θαυμαστόν· συμπίπτουσι γὰρ ἀλλήλοις οἱ ποιηταί.*

568b 3. **ἰσόθεόν γε**. Πρβ. Εὐριπίδης, *Τρωάδες* 1169, *τῆς ἰσοθέου τυραννίας*· ἐπίσης *Φοίνισσες* 503-6.

568c 3. **καλὰς φωνάς**. *τὰς τῶν ὑποκριτῶν*, συμπληρώνει ὁ ἀρχαῖος σχολιαστής. Στοὺς *Νόμους* 817c 1-5, ὁ Πλάτων, ἀπευθυνόμενος στοὺς τραγικοὺς ποιητές, γράφει: *μὴ δὴ δόξητε ἡμᾶς ῥᾳδίως γε οὕτως ὑμᾶς ποτε παρ' ἡμῖν ἐάσειν σκηνάς τε πήξαντας κατ'*

ἀγορὰν καὶ καλλιφώνους ὑποκριτὰς εἰσαγαγομένους μεῖζον φθεγγομένους ἡμῶν, ἐπιτρέψειν ὑμῖν δημηγορεῖν πρὸς παῖδάς τε καὶ γυναῖκας καὶ τὸν πάντα ὄχλον κλπ.

569b 8. **τὸ λεγόμενον**. Σύμφωνα μὲ τὸν ἀρχαῖο παροιμιογράφο ἡ παροιμία (*τὸν καπνὸν φεύγων εἰς τὸ πῦρ ἐνέπεσον*) λεγόταν *ἐπὶ τῶν τὰ μικρὰ τῶν δεινῶν φευγόντων καὶ εἰς μείζονα δεινὰ ἐμπιπτόντων*, Adam, ad loc.

571a 7-8. **οὔ μοι ... διῃρῆσθαι**. Ἀναφέρεται στὴ διάκριση τῶν ἐπιθυμιῶν (558d 8 κἑ.) σὲ ἀναγκαῖες, ὅπως εἶναι λ.χ. ἡ πείνα, καὶ σὲ μὴ ἀναγκαῖες, ποὺ κι αὐτὲς πάλι διακρίνονται σὲ ὠφέλιμες καὶ μὴ ὠφέλιμες (βλ. 554a 5 κἑ.).

571b 5. **παράνομοι**. Περισσότερο μὲ τὴν ἔννοια τοῦ 'ἀφύσικου' παρὰ τοῦ 'ἀντιβαίνοντος στὸ νόμο'.

571b 6. **ἐγγίγνεσθαι παντί**. Πρβ. Ἀριστοτέλης, *Ἠθικὰ Νικομάχεια* 1102b 5, *ὁ δ' ἀγαθὸς καὶ κακὸς ἥκιστα διάδηλοι καθ' ὕπνον*.

571c 5. **θηριῶδές τε καὶ ἄγριον**. Καὶ ὁ Ἀριστοτέλης, *Ἠθικὰ Νικομάχεια* 1145a 18 κἑ. καὶ 1148b 15 κἑ. χαρακτηρίζει τὶς θηριώδεις ἕξεις ὡς τὴν ἀκραία ἔκφανση τῆς ἀνθρώπινης κακίας σὲ ἀντιδιαστολὴ μὲ τὶς ἡρωικὲς καὶ θεϊκὲς ἀρετὲς (*ἡρωικήν τινα καὶ θείαν*) ποὺ εἶναι ἡ ἀκραία ἀνθρώπινη ἀγαθότητα.

571c 9 - d 4. **μητρί τε γὰρ ... ἀναισχυντίας**. Οἱ ὀνειρικὲς ἐκπληρώσεις γιὰ τὶς ὁποῖες μιλάει ἐδῶ ὁ Σωκράτης παραπέμπουν στὶς ἱστορίες γιὰ τὸν Οἰδίποδα, τὸν Ὀρέστη, τὸν Θυέστη κἄ., οἱ ὁποῖες ὑπόκεινται ὡς βάση σὲ πολὺ γνωστὲς ἀρχαῖες τραγωδίες. Ἔχει συχνὰ ἐπισημανθεῖ ὅτι ὁ Πλάτων κατὰ κάποιον τρόπο προαναγγέλλει τὸν Freud, τόσο μὲ τὴν ἔμφαση ποὺ δίνει σὲ ἀσύνειδες ἐπιθυμίες (πίσω ἀπὸ τὸ *ἐπιθυμητικόν* του ἀναδεύει μιὰ πρώιμη μορφὴ τοῦ φροϋδικοῦ id· πρβ. 436a 8 κἑ. καὶ τὶς οἰκεῖες σημειώσεις) ὅσο καὶ μὲ τὴ χρήση τῶν ὀνείρων γιὰ τὴν «ἀνάγνωση» αὐτῶν τῶν ἐπιθυμιῶν καί, ἀκόμη, μὲ τὶς ἀναφορὲς στὰ ὁράματα τῆς τέχνης καὶ τῆς θρησκείας. Πολὺ κατατοπιστικὲς εἶναι ἐν προκειμένῳ οἱ ἐργασίες τοῦ Thomas Gould [1963] καὶ [1990]. Ἀξίζει πάντως νὰ σημειώσουμε ὅτι τελικὰ ὁ Πλάτων δὲν προβάλλει κάποιο ἀπόλυτο ἀσκητικὸ ἰδεῶδες οὔτε προτείνει τὴ νέκρωση τῶν ἐπιθυμιῶν.

572b 10. **ἀναμνήσθητι**. Βλ. 559d 7 κἑ.· πρβ. καὶ 561a 1 κἑ.

572c 1 κἑ. **ἦν δέ που ... τεθραμμένος**. Ὅπως στὰ τρία ἄλλα *ἡμαρτημένα πολιτεύματα* (τιμοκρατία, ὀλιγαρχία, δημοκρατία), ἔτσι καὶ στὴν περίπτωση τῆς τυραννίας ὁ Πλάτων ἀνιχνεύει τὸ πρῶτο φύτρο τῆς προϊούσας ἐκφυλιστικῆς διεργασίας στὴ σχέση πατέρα-γιοῦ. Θαυμάζουμε ξανά, παρατηρεῖ ὁ W. Jaeger [1959], τ. 3, σ. 76, τὸ ὀξυδερκὲς βλέμμα τοῦ παιδαγωγοῦ καὶ ψυχολόγου Πλάτωνα, ὁ ὁποῖος, ὅταν ἀναφέρεται στὶς παιδευτικὲς ἐπιδράσεις, ἔχει πρωτίστως κατὰ νοῦ τὴν παιδευτικὴ σχέση τοῦ πατέρα καὶ τοῦ γιοῦ κι ὄχι τὶς διδαχὲς ποὺ τὸ σχολεῖο ἐντυπώνει στὸν νέο ἄνθρωπο. Παντοῦ

στὴν ἑλληνικὴ παράδοση ὁ πατέρας ἐμφανίζεται ὡς τὸ φυσικὸ πρότυπο ποὺ ὁ γιὸς ὀφείλει νὰ μιμηθεῖ: ἡ μετάδοση τῆς ἀρετῆς ποὺ προσωποποιεῖται στὴ μορφὴ τοῦ πατέρα ἀποτελεῖ τὴν οὐσία τῆς παιδείας στὴν ἁπλούστατη καὶ πιὸ εὐδιάκριτη ἐκδοχή της, σημειώνει ὁ Jaeger, ὅ.π., σ. 390, παραπέμποντας σχετικὰ στὸν Ὀδυσσέα ὡς πρότυπο τοῦ Τηλέμαχου, τὸν Ξενοκράτη ὡς πρότυπο τοῦ γιοῦ του Θρασύβουλου στὸν πινδαρικὸ *Πυθιόνικο VI*, τὸν Ἱππόλοχο ὡς παιδαγωγὸ τοῦ γιοῦ του Γλαύκου στὴν *Ἰλιάδα*.

573b 5. **τυραννικοῦ ἀνδρὸς λέγεις γένεσιν**. Ὁ W. Kersting [1999], σ. 285, παρατηρεῖ ὅτι ἡ ψυχολογικὴ-ὀντολογικὴ θεμελίωση τῆς δικαιοσύνης συνεπάγεται ὅτι στὸ ἀντιθετικὸ ζεῦγος δικαιοσύνη-ἀδικία δὲν ἀντιστοιχεῖ ἡ ἀντίθεση τῆς ἔλλογης ἐπιδίωξης τοῦ κοινοῦ καλοῦ (δικαιοσύνη) πρὸς τὴν ἔλλογη ἐπιδίωξη τοῦ ἰδίου συμφέροντος (ἀδικία), ἀλλὰ ἡ ἀντίθεση ποὺ σημαδεύεται ἀπὸ τὴν κυριαρχία τοῦ ἀνώτερου μέρους τῆς ψυχῆς ἐπάνω στὸ κατώτερο. Κατ' ἀκολουθίαν «μόνη ἀντίθεση στὴ δικαιοσύνη μένει ἡ διάλυση καὶ ὁ κατακερματισμὸς τῆς προσωπικῆς ἑνότητας τοῦ ἀνθρώπου ἐξαιτίας τῆς τρομοκρατίας ποὺ ἀσκοῦν ἡ ἡδυπάθεια καὶ ἡ μανία». Ἔτσι ὁ Πλάτων ἀδυνατεῖ νὰ συνδέσει τὴν ἀδικία μὲ τὴν πολιτικὴ πράξη καὶ νὰ παραγάγει τὴ μορφὴ τοῦ αὐταρχικοῦ ἐξουσιαστῆ ὁ ὁποῖος ὀρθολογικὰ κατακτᾶ, διατηρεῖ καὶ αὐξάνει ἀνενδοίαστα τὴ δύναμή του. Ἡ μορφὴ αὐτὴ πρωτοεμφανίζεται στὴν πολιτικὴ θεωρία τοῦ Ἀριστοτέλη καὶ κατόπιν στὸν *Ἡγεμόνα* τοῦ Μακιαβέλλι.

575b 6-9. **κλέπτουσι, τοιχωρυχοῦσι ... δωροδοκοῦσιν**. Δύο συγγενικὰ χωρία στὸν Ξενοφῶντα (*Ἀπομνημονεύματα* 1, 2, 62: *ἐάν τις φανερὸς γένηται κλέπτων ἢ λωποδυτῶν ἢ βαλλαντιοτομῶν ἢ τοιχωρυχῶν ἢ ἀνδραποδιζόμενος ἢ ἱεροσυλῶν*... καὶ *Συμπόσιο* 4, 36: *δι' ἔνδειαν μὲν γὰρ δήπου οἱ μὲν κλέπτουσιν, οἱ δὲ τοιχωρυχοῦσιν, οἱ δὲ ἀνδραποδίζονται*) μᾶς ὁδηγοῦν στὸ συμπέρασμα ὅτι στὴ σωκρατικὴ γραμματεία τέτοια *κακουργήματα* θὰ ἀποτελοῦσαν τὰ συνήθη παραδείγματα ἀδικίας.

575d 4. **ὥσπερ τότε ... ἐκόλαζεν**. Βλ. 574b 12 κἑ.

575d 6-7. **τὴν πάλαι φίλην ... φασι**. Πρβ. 414e 2-4. Πλούταρχος, *Εἰ πρεσβυτέρῳ πολιτευτέον* 792e: *ἡ δὲ πατρὶς καὶ μητρὶς ὡς Κρῆτες καλοῦσι.*

576b 1. **ἐν τοῖς πρόσθεν ὡμολογήσαμεν**. Ἀναφέρεται κυρίως στὸ 442e 4 κἑ. ὅπου ὑποστηρίχτηκε πὼς εἶναι ἀδιανόητο ἕνας πραγματικὰ δίκαιος ἄνθρωπος νὰ διαπράξει ἀδικήματα ὅπως αὐτὰ ποὺ ἀναφέρθηκαν μόλις προηγουμένως στὸ 575b 6-9.

576b 5. **οἷον ὄναρ διήλθομεν**. Πρβ. 571c 3 - d 4 καὶ 574d 1 - e 3.

576b 10. **διαδεξάμενος τὸν λόγον ὁ Γλαύκων**. Ἡ ἀλλαγὴ τοῦ συνομιλητῆ σηματοδοτεῖ τὴ βαρύτητα τοῦ θέματος στὸ ὁποῖο θὰ περάσει ἀμέσως ἡ συζήτηση· κι εἶναι ἀκριβῶς ἐκεῖνο τὸ ἐρώτημα ποὺ τόσο δραματικὰ εἶχε θέσει ὁ Γλαύκων ἤδη στὸ ξεκίνημα τῆς συζήτησης, στὸ 2ο βιβλίο, ποιός δηλαδὴ ἀπὸ τοὺς δύο, ὁ δίκαιος ἢ ὁ ἄδικος, εἶναι ὁ πιὸ εὐτυχισμένος, *ὁπότερος αὐτοῖν εὐδαιμονέστερος*, 361d 3.

576b 11 - c 3. **ὃς ἂν φαίνηται ... τῇ ἀληθείᾳ**. Πρβ. τὸ ἐπιχείρημα γιὰ τὸν Ἀρχέλαο τῆς Μακεδονίας στὸν *Γοργία* 471a 1 κέ.

576c 5. **ταῦτα**. Ἀναφέρεται στὶς δύο ἀλλεπάλληλες ἐρωτήσεις τοῦ 576b 11 - c 3.

577e 1-2. **ἥκιστα ποιήσει ... βουληθῇ**. Ἡ ἐπιθυμία εἶναι τυφλὴ καὶ τὸ ἀντικείμενό της δὲν ταυτίζεται μὲ ὅ,τι εἶναι πραγματικὰ καλύτερο γιὰ ἐκεῖνον ποὺ ἐπιθυμεῖ. Τούτη ἡ καταβάση σωκρατικὴ διάκριση ἐκτίθεται διεξοδικότερα στὸν *Γοργία* 466d 5 κέ. Πρβ. καὶ τὴν ἀριστοτελικὴ συζήτηση στὰ *Ἠθικὰ Νικομάχεια* 1109b 30 κέ. σχετικὰ μὲ τὴν ἑκούσια πράξη.

578b 2. **ἀθλιωτάτην ἔκρινας**. Στὸ 576e 3-5.

578c 6-7. **περὶ γάρ τοι ... κακοῦ**. Πρβ. 344e 1-3· ἐπίσης *Γοργίας* 500c 1 κέ. καὶ *Λάχης* 185a 3-7.

579c 5. **ἀθλιώτατον ἔκρινας**. Στὸ 578b 6.

579e 1 κέ. **καὶ τὰς ἐπιθυμίας ...** κλπ. Ὁ Adam, ad loc., παρατηρεῖ ὅτι ὁλόκληρος ὁ *Ἱέρων* τοῦ Ξενοφώντα ἀποτελεῖ οὐσιαστικὰ ἕνα «ἀραιωμένο ὑπόμνημα» σὲ αὐτὲς τὶς φράσεις τῆς *Πολιτείας*· παραπέμπει ἐπίσης ὁ Adam στὸν *Γοργία* 524e κέ. καί, μὲ ἰδιαίτερη ἔμφαση, στὸν *Μάκβεθ* τοῦ Σαίξπηρ iv 3, 50-99 καὶ v 3, 22-29.

580a 2. **ἃ τὸ πρότερον εἴπομεν**. Στὸ 567a 5 κέ. καὶ 576a 3 κέ.

580a 9 - b 1. **ὥσπερ ὁ διὰ πάντων κριτὴς ἀποφαίνεται**. Ἡ φράση σχετίζεται μὲ τὸν τρόπο ποὺ ἀναδεικνύονταν οἱ νικητὲς τῶν μουσικῶν καὶ τῶν δραματικῶν ἀγώνων στὶς μεγάλες ἀθηναϊκὲς ἑορτές· πρβ. τὴν ἐξαντλητικὰ διεξοδικὴ τεχνικὴ ὑποσημείωση τοῦ Adam, ad. loc.

580b 5-7. **καθάπερ γὰρ εἰσῆλθον ... ἐναντίῳ**. Ἡ φράση θὰ μποροῦσε νὰ διαβαστεῖ καὶ ὡς ὑπαινιγμὸς τοῦ Πλάτωνα ὅτι ἡ περιγραφὴ τῆς σταδιακῆς ἀποδιοργάνωσης τῶν στοιχείων τῆς ἰδανικῆς πόλης καὶ οἱ διαρκῶς βαθύτερες ἀποκλίσεις ἀπὸ αὐτὴν δὲν παρουσιάζονται ὡς ἐμπειρικὰ-ἱστορικὰ γεγονότα. «Στόχος τοῦ Πλάτωνα», παρατηρεῖ ἡ D. Frede [1997], σ. 265, «δὲν εἶναι ἡ ἀποτίμηση τῆς ἱστορικῆς ἑλληνικῆς πόλης ἀλλὰ ἡ ἀντίθεση ἀνάμεσα στὸ κράτος τῶν φιλοσόφων καὶ τοὺς ἄρχοντές του ἀπὸ τὴ μιὰ καὶ σὲ ὅλα τὰ ἄλλα πολιτεύματα ἀλλὰ κυρίως τὴν τυραννίδα καὶ τὸν τύραννο ἀπὸ τὴν ἄλλη».

580b 8. **Μισθωσώμεθα οὖν ... ἔκρινε**. Στοὺς δραματικοὺς καὶ μουσικοὺς ἀγῶνες τὸ ὄνομα τοῦ νικητῆ ἀνακοινωνόταν ἀπὸ ἕναν κήρυκα. Τὸ κάπως πομπῶδες '*Ἀρίστωνος ὑός*', ποὺ ὑποβάλλει «φιλικὰ ἀλλὰ ἴσως καὶ λίγο εἰρωνικὰ» (Adam, [1963] τ. 1, σ. 90· πρβ. 368a 4 καὶ 427d 1) τὴν παράσταση τοῦ *ἀρίστου*, ὁ Πλάτων τὸ χρησιμοποιεῖ ἐδῶ γιὰ νὰ τονίσει τὴ σημασία τοῦ συμπεράσματος (*τὸν ἄριστόν τε καὶ δικαιότατον εὐδαιμονέστατον ἔκρινε*), μὲ τὸ ὁποῖο δίνεται καὶ ἡ ἀπάντηση στὸ ἐρώτημα γιὰ τὴ σχέση δικαιοσύνης καὶ εὐδαιμονίας ποὺ τέθηκε στὸ ξεκίνημα τῆς συζήτησης.

580c 2. **βασιλεύοντα αὑτοῦ**. Χαρακτηρίζοντας ὁ Σωκράτης τὸν ἄρχοντα-βασιλέα τῆς ἀρίστης πόλεως ὡς *βασιλεύοντα αὑτοῦ* συνδέει εὐθέως τὴν εὐτυχία του μὲ τὴ σωστὴ τακτοποίηση τῶν τριῶν μερῶν τῆς ψυχῆς του, ὅπως ἔχει περιγραφεῖ πρωτύτερα στὴν *Πολιτεία*. Εἶναι ἡ κατάσταση κατὰ τὴν ὁποία τὸ *λογιστικὸν* κυριαρχεῖ ἐπάνω στὰ ἄλλα μέρη της, καὶ τοῦτο ἰσχύει γιὰ κάθε ἀνθρώπινο βίο, στὸ βαθμὸ ποὺ αὐτὸς πραγματώνει μέσα του τούτη τὴ σωστὴ σχέση. «Ἡ ἀναφορὰ στὸν φιλοσοφικὸ βίο», σημειώνει ὁ R. W. Hall [1963], σ. 175, «δὲν σχετίζεται μόνο μὲ τὴ ζωὴ τῶν φιλοσόφων ἀλλὰ καὶ μὲ ὅλους ἐκείνους στοὺς ὁποίους τὸ ἔλλογο μέρος κυβερνάει τὴν ψυχή τους: εἶναι οἱ δίκαιοι πολίτες ὅλων τῶν τάξεων τῆς ἰδανικῆς πόλης».

580c 6-7. **ἐάντε λανθάνωσιν ... θεούς;** Πρβ. 367e 4. Μὲ αὐτὴ τὴν ἔμμεση ἀναφορὰ στὸ δαχτυλίδι τοῦ Γύγη ἐπαναβεβαιώνεται ὅτι τὸ συμπέρασμα στὸ ὁποῖο μόλις κατέληξαν ἀποτελεῖ καὶ τὴν ἀπάντηση τοῦ Σωκράτη στὸ ἐρώτημα ποὺ τοῦ ἔθεσαν ὁ Γλαύκων καὶ ὁ Ἀδείμαντος στὴν ἀρχὴ τοῦ 2ου βιβλίου. Βλ. καὶ τὴ σημείωση στὸ 580b 8.

580d 10 - e 2. **Τὸ μέν, φαμέν ... ἐπωνομάσαμεν**. Ἀναφέρεται στὸ 436a 8 κέ. ὅπου διατυπώνεται ἡ διδασκαλία γιὰ τὴν τριμερὴ διαίρεση τῆς ψυχῆς καὶ προσδιορίζεται ἡ ἀντιστοιχία τῶν τριῶν μερῶν της μὲ τὶς τρεῖς κοινωνικὲς τάξεις τῆς *ἀρίστης πόλεως*.

580e 5. **φιλοχρήματον**. Πρβ. 553c 5, *τὸ ἐπιθυμητικόν τε καὶ φιλοχρήματον*.

581c 4. **φιλόσοφον, φιλόνικον, φιλοκερδές**. Αὐτὴ ἡ διάκριση τῶν βίων ἔχει πυθαγόρειες ρίζες. Κατὰ τὸν Διογένη Λαέρτιο 8, 8, ὅταν ὁ Πυθαγόρας ρωτήθηκε τί σημαίνει νὰ εἶναι κάποιος φιλόσοφος, ἐκεῖνος παρομοίασε τὴ ζωὴ μὲ ἕνα μεγάλο πανηγύρι ὅπως αὐτὸ στὴν Ὀλυμπία, *καὶ τὸν βίον ἐοικέναι πανηγύρει*, καὶ συνέχισε: *ὡς οὖν εἰς ταύτην οἱ μὲν ἀγωνιούμενοι, οἱ δὲ κατ' ἐμπορίαν, οἱ δέ γε βέλτιστοι ἔρχονται θεαταί, οὕτως ἐν τῷ βίῳ οἱ μὲν ἀνδραποδώδεις φύονται δόξης καὶ πλεονεξίας θηραταί, οἱ δὲ φιλόσοφοι τῆς ἀληθείας*. Βλ. καὶ 435e 1 - 436a 3 ὅπου οἱ ἴδιοι αὐτοὶ βίοι συνδέονται πιὸ συγκεκριμένα μὲ λαούς· πρβ. ἐπίσης τὴν ἀριστοτελικὴ διάκριση τῶν βίων στὰ *Ἠθικὰ Νικομάχεια* 1095b 17 κέ., *τρεῖς γάρ εἰσι οἱ προύχοντες* [sc. *βίοι*], *ὅ τε νῦν εἰρημένος* [sc. *ὁ ἀπολαυστικὸς*] *καὶ ὁ πολιτικὸς καὶ τρίτος ὁ θεωρητικός*.

582d 1-2. **ἐμπειρίας μὲν ἄρα ... οὗτος**. Σχετικὰ μὲ ἐπιφυλάξεις ποὺ ἔχουν διατυπωθεῖ γιὰ αὐτὸ τὸ ἐπιχείρημα (580c 9 - 583b 2), κατὰ πόσο ὁ φιλόσοφος μπορεῖ νὰ ἀποτιμήσει πράγματα καὶ καταστάσεις γιὰ τὰ ὁποῖα δὲν ἔχει προσωπικὴ ἐμπειρία, ἡ J. Annas [1981], σ. 310, παρατηρεῖ ὅτι δὲν πρέπει νὰ ἐκλαμβάνεται τόσο στενὰ ἡ ἔννοια τῆς ἐμπειρίας. «Οἱ περισσότεροι ἀπὸ ἐμᾶς», γράφει, «ἀδίστακτα θὰ ἔλεγαν ὅτι ἡ ζωὴ μιᾶς πόρνης ἢ ἑνὸς τοξικομανοῦς δὲν εἶναι εὐχάριστη, μόλο ποὺ δὲν θὰ εἴχαμε τέτοιες δικές μας ἐμπειρίες. Φυσικὰ θὰ ἦταν δυνατὸν νὰ πλανόμεθα· ὡστόσο νομιμοποιούμαστε σὲ μεγάλο βαθμὸ νὰ βασιστοῦμε σὲ μιὰ "ἐμπειρία" ὑπὸ εὐρύτερη ἔννοια: μιὰ γνώση τοῦ κόσμου, ἡ ὁποία μᾶς δίνει τὴ δυνατότητα νὰ προβάλλουμε στὴ φαντασία μας ἄλλα εἴδη ἀγωγῆς τοῦ βίου». — Ἕνα παρόμοιο ἐπιχείρημα —μὲ ἀνάλογη προσφυγὴ

στὴν ἐμπειρία προκειμένου νὰ σταθμιστεῖ ἡ σχετικὴ ἀξία τῶν διαφορετικῶν ἀπολαύσεων— διατυπώνει ὁ J. St. Mill στὸ 2ο κεφάλαιο τοῦ *Utilitarianism* (1863), ὅπου ἐπιχειρεῖται ἐπίσης νὰ διακριθεῖ ἡ ποιοτικὴ διάσταση τοῦ ζητήματος ἀπὸ τὴν ποσοτική: ὅποιος ἔχει δοκιμάσει καὶ τὶς ἀνώτερες καὶ τὶς κατώτερες ἡδονὲς εἶναι ἔγκυρος κριτὴς γιὰ τὴν ἀποτίμηση τῆς ἀξίας τῶν μὲν ὅσο καὶ τῶν δέ. Βλ. σχετικὰ R. Kraut [1997], σ. 271 κἑ.

582d 4-5. **μετά γε φρονήσεως ... ἔσται**. Μόνο τοῦ φιλοσόφου ἡ ἐμπειρία, σημειώνει ὁ Adam, ad loc., εἶναι ἔλλογη, ἀφοῦ χωρὶς *φρόνησιν* ἡ ἐμπειρία εἶναι κάτι σὰν *ἄτεχνος τριβή, Φαῖδρος* 260e 5· πρβ. καὶ *Γοργίας* 463b 1 κἑ.

582d 11. **Διὰ λόγων που ἔφαμεν κρίνεσθαι**. Ἡ ἐνεργοποίηση τοῦ λογιστικοῦ, τοῦ θυμοειδοῦς καὶ τοῦ ἐπιθυμητικοῦ, παρατηρεῖ ὁ Κ. Ψυχοπαίδης [1999], σ. 64 κἑ., συνοδεύεται ἀπὸ ἀντίστοιχες ἡδονές, οἱ ὁποῖες συνδέονται μὲ δράση ποὺ προϋποθέτει γνώση τοῦ ὄντος, στὶς ἰδιαίτερες περιοχὲς στὶς ὁποῖες ἀναφέρονται οἱ ψυχικὲς δυνάμεις. Στὶς περιπτώσεις τοῦ θυμοειδοῦς καὶ τοῦ ἐπιθυμητικοῦ οἱ ἀντίστοιχες ἡδονὲς ἀπορρέουν ἀπὸ κάτι ἀλλότριο σὲ αὐτὴ τὴ γνώση (ἀπὸ τὸ κέρδος στὴν περίπτωση τοῦ ἐπιθυμητικοῦ, ἀπὸ τὴν αἴσθηση τῆς ὑπεροχῆς ἢ τὴν τιμὴ στὴν περίπτωση τοῦ θυμοειδοῦς) καὶ μόνο στὴν περίπτωση τοῦ ἀνώτερου γνωστικοῦ μέρους τῆς ψυχῆς, τοῦ λογιστικοῦ, ἡ ἡδονὴ συνδέεται μὲ τὴν ἴδια τὴ γνωστικὴ-συνειδησιακὴ δράση, μὲ τὸ *διὰ λόγων κρίνεσθαι*, δηλαδὴ μὲ τὴν ἐμπειρία, τὴ φρόνηση καὶ τὸ λόγο —*ἐμπειρίᾳ τε καὶ φρονήσει καὶ λόγῳ*, 582a— στὰ ὁποῖα παραπέμπει τὸ *ἔφαμεν*, d11. — Κατὰ τὸν Κ. Ψυχοπαίδη, αὐτὴ ἡ ἀνάλυση τοῦ πλατωνικοῦ κειμένου μπορεῖ νὰ χαρακτηρισθεῖ προδρομικὴ τῶν καντιανῶν τελεολογικῶν ἀναλύσεων, στὶς ὁποῖες συνδέται ἡ ἡδονὴ καὶ ἡ λύπη μὲ τὶς ἀνώτερες γνωστικοπρακτικὲς λειτουργίες (διάνοια, κρίση, λόγο), ὅπως στὴν 6η πρόταση τοῦ *Idee zu einer allgemeinen Geschichte in weltbürgerlicher Absicht* [Ἰδέα γιὰ μιὰ ἱστορία μὲ πρόθεση κοσμοπολιτική] (1784) μὲ ἀναφορὰ στὶς γνωστικὲς δυνάμεις τῆς ἐμπειρίας (κρίση), σὲ ὀρθὰ σχηματισμένες ἔννοιες (διάνοια) καὶ στὴν ἀγαθὴ βούληση (λόγος)· ὅ.π., σ. 65 καὶ 122.

583b 1. **δύ' ἐφεξῆς, δίς**. Ἀναφέρονται στὶς δύο ἀποδείξεις (577c 1 - 580c 8 καὶ 580d 1 - 583a 11) ποὺ μόλις ἔχουν προηγηθεῖ.

583b 2. **τὸ δὲ τρίτον ὀλυμπικῶς**. Μεταφορὰ ἀπὸ τὶς συνήθειες τῶν συμποσιακῶν συγκεντρώσεων ὅπου ἡ πρώτη σπονδὴ ἀφιερωνόταν στὸν Δία καὶ τοὺς ἄλλους Ὀλυμπίους θεούς, ἡ δεύτερη στοὺς ἥρωες, ἡ τρίτη στὸν Δία Σωτήρα· *τὸν μὲν πρῶτον* [sc. *κρατῆρα*] *Διὸς Ὀλυμπίου καὶ θεῶν Ὀλυμπίων ἔλεγον, τὸν δὲ δεύτερον ἡρώων, τὸν δὲ τρίτον Σωτῆρος*, σημειώνει ὁ ἀρχαῖος σχολιαστής. Μὲ τὴ μεταφορὰ αὐτὴ τονίζεται ἐδῶ ὁ τελικὸς χαρακτήρας τῆς ἀπόδειξης ποὺ θὰ ἀκολουθήσει.

583b 5. **τῶν σοφῶν τινος**. Ἀπὸ τὶς πολλὲς εἰκασίες ποὺ ἔχουν διατυπωθεῖ σχετικὰ μὲ τοῦτο τὸν μὴ κατονομαζόμενο σοφὸ ἀναφέρουμε ἐδῶ αὐτὴν τοῦ Adam, ad loc., ὁ

ὁποῖος τὸν συσχετίζει μὲ τοὺς Ὀρφικοὺς ἢ τοὺς Πυθαγόρειους καὶ εἰδικότερα μὲ τὴ διδασκαλία τους ποὺ περικλείεται στὴ φράση *σῶμα σῆμα* (δηλαδὴ ὅτι τὸ σῶμα εἶναι τάφος τῆς ψυχῆς), σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία ἡ σωματικὴ ἀπόλαυση εἶναι κάτι οὐσιωδῶς λαθεμένο καὶ ἀκάθαρτο.

583b 6-7. **μέγιστόν τε καὶ ... πτωμάτων**. Ὁ χαρακτηρισμὸς αὐτὸς δὲν πρέπει νὰ ἀναφέρεται στὴν ἀποδεικτικὴ ἀξία τοῦ ἐπιχειρήματος τὸ ὁποῖο θὰ ἀναπτυχθεῖ ἀμέσως στὴ συνέχεια, ἀπὸ τὸ 583c 8 κέ. («μακρόσυρτη, μπερδεμένη, βασισμένη σὲ κάπως περίεργες προκείμενες», χαρακτηρίζει τὴν ἀπόδειξη τοῦ Σωκράτη ὁ Guthrie [1975], σ. 540) ἀλλὰ στὸν *ἀμήχανον λογισμὸν* τοῦ 587e 1 κέ., μὲ τὸν ὁποῖο ἐπιχειρεῖται νὰ καταδειχτεῖ τὸ πελώριο χάσμα ποὺ χωρίζει τὸ βίο τοῦ φιλοσόφου ἀπὸ τὸ βίο τοῦ τυράννου καὶ ὑποστηρίζεται ὅτι ἡ ζωὴ τοῦ πρώτου εἶναι 729 φορὲς πιὸ εὐχάριστη ἀπὸ τὴ ζωὴ τοῦ δεύτερου.

585c 1 κέ. **ὧδε δὲ κρῖνε...** Οἱ ἀμέσως ἑπόμενες προτάσεις συγκαταλέγονται στὶς δυσκολότερες τῆς *Πολιτείας* ἢ καὶ τοῦ πλατωνικοῦ corpus ἐν γένει, τουλάχιστον κατὰ τὴν ἐκτίμηση τοῦ J. Adam, ad loc. Γιὰ τὴ μετάφρασή τους στηρίχτηκα στὶς ἑρμηνευτικὲς ἐκδοχὲς κυρίως τοῦ Adam. Εἰδικὰ στὸ πολυσυζητημένο χωρίο c 7-8 ἀκολουθῶ τὴν παλαιὰ διόρθωση τοῦ R. G. Bury στὸ *Classical Review* 13 (1899), σ. 289 κέ., στὴν ὁποία ἐπανέρχεται καὶ ὁ Vretska [1958].

585d 8-9. **τὸ τῶν ἧττον ... ὄν**. Ἡ λιγότερο αὐθεντικὴ ὑπόσταση (*τὸ ἧττον ὂν*) ποὺ πληροῦται μὲ λιγότερο αὐθεντικὰ ὄντα (*τῶν ἧττον ὄντων*) εἶναι τὸ σῶμα (*τῆς περὶ τὸ σῶμα ἕξεως*, 585b 1· *σῶμα δὲ αὐτὸ ψυχῆς οὐκ οἴει οὕτως;* 585d 5) καὶ ὄχι τὸ ἐπιθυμητικὸ μέρος τῆς ψυχῆς, μόλο ποὺ αὐτό, τὸ ἐπιθυμητικό, αἰσθάνεται τὴν εὐχαρίστηση κατὰ τὴν πλήρωση τοῦ σώματος (*τὸ πληροῦσθαι τῶν φύσει προσηκόντων ἡδύ ἐστι*, 585d 11).

585d 11 - e 4. **Εἰ ἄρα τὸ ... μεταλαμβάνοι**. Κάθε πλήρωση καὶ κάθε πληρούμενο ἔχει τὴ δική του οὐσία καὶ ἀλήθεια, ἡ ψυχὴ περισσότερη ἀπὸ τὸ σῶμα, ἡ γνώση περισσότερη ἀπὸ τὸ φαγητό· τὸ αὐτὸ ἰσχύει καὶ γιὰ τὶς ἀντίστοιχες ἡδονές. Καὶ τοῦ σώματος ἡ ἡδονὴ ἔχει τὰ δικαιώματα καὶ τὸν τόπο της· τὸ ζητούμενο δὲν εἶναι νὰ μηδενισθεῖ ἡ ἐπιθυμία ἀλλὰ νὰ ὑποταχθεῖ στὸ λόγο. Ἔτσι, καὶ τοῦ φιλοσόφου ἡ ψυχὴ γνωρίζει ὅλες τὶς μορφὲς τῆς ἡδονῆς, ἀλλὰ ὅπως στὴν τακτοποιημένη πολιτεία αὐτῆς τῆς ψυχῆς δὲν ὑπάρχει ἐσωτερικὸς ἐχθρὸς καὶ *στάσις*, ἔτσι δεσπόζει μέσα της καὶ μιὰ ἱεραρχία τῶν ἀπολαύσεων, οἱ ὁποῖες εἶναι διαβαθμισμένες ἀνάλογα μὲ τὴν ἀλήθεια ποὺ περιέχουν (P. Friedländer [1960], σ. 111).

586a 6-9. **οὐδὲ βεβαίου ... ὀχεύοντες**. Ὁ H. Gauss [1958], σ. 222, σημ. 2, παραθέτει ὁρισμένες φράσεις ἀπὸ τὴν πραγματεία τοῦ Φίχτε, *Der geschlosene Handelstaat* (1800), τὶς ὁποῖες χαρακτηρίζει ὡς «ρητορικὸ ἀπόηχο» τοῦ παραπάνω χωρίου τῆς *Πολιτείας* (J. G. Fichte, *Werke*, τ. 3, σ. 422-3).

586b 3-4. **τὸ στέγον ἑαυτῶν πιμπλάντες**. Πρβ. *Γοργίας* 493b 1-3.

586b 8. **ἐσκιαγραφημένοις**. Πρβ. 583b 5.

586c 3-4. **τὸ τῆς Ἑλένης εἴδωλον**. Σύμφωνα μὲ μιὰ ἀρχαία παράδοση ὁ ἀρχαϊκὸς λυρικὸς ποιητὴς Στησίχορος τυφλώθηκε, ὅταν σὲ ἕνα ποίημά του ἀνιστόρησε ὅ,τι προσβλητικὸ ἔλεγε ὁ θρύλος γιὰ τὴν ὡραία Ἑλένη. Ἀλλὰ αὐτὸς τότε μὲ ἕνα νέο ποίημά του, τὴ λεγόμενη *Παλινωδία* του, ἀνακάλεσε τὸ πρῶτο λέγοντας ὅτι δὲν ἦταν ἡ Ἑλένη στὴν Τροία ἀλλὰ τὸ εἴδωλό της, καὶ ξαναβρῆκε τὸ φῶς του. Πρβ. καὶ *Φαῖδρος* 243a 5 κέ.

586e 4 - 587a 1. **τῷ φιλοσόφῳ ἄρα ... καρποῦσθαι**. Οἱονεὶ συμπερασματικὰ (*ἄρα*, e 4) ὁ Σωκράτης μᾶς διαβεβαιώνει ἐδῶ ὅτι ἡ δικαιοσύνη δὲν εἶναι ὑπόθεση διανθρώπινων σχέσεων ἀλλὰ ἐσωτερικὴ πνευματικὴ κατάσταση τοῦ ἀτόμου, κατὰ τὴν ὁποία ἡ εὐγενέστερη δύναμή του, τὸ *λογιστικόν*, ἔχει τὸν πρῶτο λόγο στὴ ζωή του, ἐνῶ οἱ ἄλλες δυνάμεις του, τὸ *θυμοειδὲς* μὲ τὶς παρορμήσεις του καὶ τὸ *ἐπιθυμητικὸν* μὲ τὰ πάθη του, ἔχοντας ὑποταχθεῖ στὸ λογιστικό, ἱκανοποιοῦνται σὲ βαθμὸ ποὺ νὰ μὴ διαταράσσεται ἡ ἁρμονία τοῦ ὅλου· κι ἀκόμη, ὅτι ἡ ἁρμονία αὐτὴ εἶναι δυνατὸν νὰ πραγματωθεῖ στὸν ἐσωτερικὸ κόσμο κάθε ἀνθρώπου, στὸν ὁποῖο θὰ δεσπόζει τὸ λογιστικό, κι ὄχι μόνο μέσα στὸν φιλόσοφο.

587c 7. **ἐν μέσῳ γὰρ ... ἦν**. Πρβ. 545a 2 κέ.

587c 12. **τρίτος**. Ὁ ὀλιγαρχικὸς εἶναι τρίτος διότι ἀνάμεσα σ' αὐτὸν καὶ τὸν *ἀριστοκρατικὸν* παρεμβάλλεται ὁ τιμοκρατικός.

587d 6-7. **Ἐπίπεδον ἄρ' ... ἀριθμόν**. Ὁ ἀριθμὸς 9 εἶναι ἐπίπεδος, δηλαδὴ ἐκτείνεται σὲ μία ἐπιφάνεια, διότι προκύπτει ἀπὸ τὸν πολλαπλασιασμὸ 3x3· *εἰσὶ δὲν τῶν ἀριθμῶν οἱ μὲν ἐπίπεδοι, ὅσοι ὑπὸ δύο ἀριθμῶν πολλαπλασιάζονται, οἷον μήκους καὶ πλάτους*. Θέων ἀπὸ τὴ Σμύρνη, p. 31, Hiller.

587e 2. **ἐννεακαιεικοσικαιεπτακοσιοπλασιάκις**. Ἡ σχετικὰ πειστικότερη ἐξήγηση γιὰ τὴν παραγωγὴ τοῦ ἀριθμοῦ 729 ἔχει δοθεῖ ἀπὸ τὸν Nettleship [1962], σ. 332. Μὲ ἀφετηρία τὴν τριμερὴ διαίρεση τῆς ψυχῆς σὲ λογιστικό, θυμοειδὲς καὶ ἐπιθυμητικὸ (διαίρεση, στὴν ὁποία ἔχει βασιστεῖ ἡ περιγραφὴ τῶν βίων) μετρώντας μονοδιάστατα, δηλαδὴ γραμμικά, τὶς διαφορὲς ποὺ ἔχουν ἐντοπιστεῖ στοὺς διαφορετικοὺς βίους, διαπιστώνουμε ὅτι ἡ ζωὴ τοῦ τιμοκρατικοῦ ἀνθρώπου, στὴν ὁποία τὸ λογιστικὸ μένει ἀνικανοποίητο, φθάνει τὰ 2/3 τῆς πληρότητας ποὺ ἔχει ὡς πρὸς τὴν ἀπόλαυση ἡ ζωὴ τοῦ φιλοσόφου-βασιλιᾶ, στὴν ὁποία ἱκανοποιοῦνται καὶ τὰ τρία μέρη τῆς ψυχῆς· καὶ τοῦ ὀλιγαρχικοῦ πάλι ἡ ζωή, στὴν ὁποία ἱκανοποιεῖται μόνο τὸ ἐπιθυμητικό, φθάνει στὸ 1/3 τῆς πληρότητας ποὺ κατακτᾶ ὁ φιλόσοφος-βασιλιάς. Παίρνοντας ἐν συνεχεία ὡς βάση τὸν ὀλιγαρχικὸ βίο, στὸν ὁποῖο δεσπόζει τὸ ἐπιθυμητικό, καὶ λαμβάνοντας ὑπόψη τὴν τριπλὴ ἐσωτερικὴ διαίρεση τοῦ ἐπιθυμητικοῦ, ὅπως περιγράφεται στὸ 8ο καὶ τὸ 9ο βιβλίο, μποροῦμε νὰ ποῦμε ὅτι ὡς πρὸς τὴν ἀπόλαυση ὁ δημοκρατικὸς φθάνει

στὰ 2/3 καὶ ὁ τύραννος στὸ 1/3 τῆς ἀπόλαυσης ποὺ κατακτᾶ ὁ ὀλιγαρχικός. Εἶναι ἔτσι δυνατὸν νὰ ὑπολογιστεῖ ὅτι ἡ ζωὴ τοῦ τυράννου φθάνει μόνο στὸ 1/9 τῆς πληρότητας ποὺ κατακτᾶ στὸν δικό του βίο ὁ φιλόσοφος-βασιλιάς. Ἀλλὰ ἡ μέτρηση αὐτὴ δὲν μᾶς δίνει τὴ διαφορὰ σὲ ὅλη τὴν ἔκτασή της. Πρέπει νὰ τὴν μετρήσουμε στὶς τρεῖς διαστάσεις της, ἀναπτύσσοντας τὴ γραμμὴ (3x3=9) σὲ τετράγωνο (9x9=81, *δύναμις*) καὶ τὸ τετράγωνο σὲ κύβο (9x9x9=729, *τρίτη αὔξη*), ποὺ κατὰ τὸν Nettleship, ὅ.π., εἶναι «ἕνα πλῆρες καὶ τέλειο πράγμα». Ἔτσι προκύπτει ὅτι ἡ ζωὴ τοῦ βασιλιᾶ-φιλοσόφου εἶναι *ἐννεακαιεικοσικαιεπτακοσιοπλασιάκις* πληρέστερη σὲ ἀπόλαυση ἀπὸ αὐτὴν τοῦ τυράννου. Στὴν εὔλογη, τώρα, ἀπορία γιατί πρέπει νὰ γίνει αὐτὴ ἡ ὕψωση στὴν *τρίτην αὔξην*, πειστικὴ ἀπάντηση φαίνεται νὰ δίνει ὁ ἐπιμελητὴς τῆς ἔκδοσης τῶν *Lectures* (Nettleship [1901], σ. 332), σὲ μιὰ ὑποσημείωσή του, ὅπου παρατηρεῖ ὅτι στὴν τριμερὴ διαίρεση τῆς ψυχῆς καί, πάλι, στὴν ἐσωτερικὴ τριμερὴ διαίρεση τοῦ ἐπιθυμητικοῦ μέρους της τὰ τρία μέρη δὲν μετροῦν τὸ ἴδιο στὸν ψυχικὸ βίο καὶ ὡς ἐκ τούτου ὁ ὑπολογισμὸς πρέπει νὰ συνεχιστεῖ, διότι ἂν σταματοῦσε στὴ *δύναμιν*, αὐτὸ θὰ σήμαινε ὅτι θὰ ἀναγνωριζόταν ἴση ἀξία σὲ καθένα ἀπὸ τὰ τρία μέρη τῶν δύο παραπάνω τριμερῶν διαιρέσεων, δηλαδὴ ὅτι τὸ λογιστικὸ θὰ ἐξισωνόταν μὲ τὸ ἐπιθυμητικὸ καὶ οἱ ἀνώτερες ἐπιθυμίες τοῦ λογιστικοῦ μὲ τὶς ποταπὲς καὶ χυδαῖες ἐπιθυμίες τοῦ κατώτερου ἐπιθυμητικοῦ.

587e 5 - 588a 2. **Ἀμήχανον, ἔφη, ... λύπην**. Ὁ χαρακτηρισμὸς (*ἀμήχανον*, e 5) ἀφορᾶ στὸ ἀνοικονόμητο μέγεθος τοῦ σχεδὸν εἰκοσισύλλαβου ἀριθμητικοῦ *ἐννεακαιεικοσικαιεπτακοσιοπλασιάκις*. Ὅσο κι ἂν παραμένει ἀνοικτὸ τὸ ἐρώτημα πόσο στὰ σοβαρὰ παίρνει ὁ Πλάτων αὐτὸ τὸν ὑπολογισμό, ἀξίζει νὰ σημειώσουμε ὅτι ὁ πλατωνικὸς Σωκράτης πρῶτος, κι ὄχι ὁ Bentham τὸν 19ο αἰ., ἐπιχείρησε νὰ ἀποτιμήσει τὶς διαφορετικὲς ἀπολαύσεις μὲ ὅρους ποσοτικούς.

588a 3-5. **καὶ μέντοι καὶ ... ἐνιαυτοί**. Ἡ συσχέτιση τοῦ ἀριθμοῦ 729 μὲ τὶς ἡμέρες, τὶς νύκτες κλπ. γίνεται εὐνόητη ἂν ἀναλογιστοῦμε ὅτι κατὰ τὸν πυθαγόρειο Φιλόλαο (5ος αἰ. π.Χ.), στὸν ὁποῖο ἀποδίδεται τὸ κοσμολογικὸ σύστημα τῶν Πυθαγορείων, ὁ χρόνος ἀποτελεῖτο ἀπὸ 364 1/2 ἡμέρες καὶ 364 1/2 νύκτες διαρκείας 12 ὡρῶν, δηλαδὴ ἀπὸ 729 ἡμερονύκτια. Ἀλλά καὶ ὁ *μέγας ἐνιαυτὸς* τοῦ Φιλολάου ἀποτελεῖτο ἐπίσης ἀπὸ 729 μῆνες, Censorinus, *De die natali* 18, 8 [=DK, τ. 1, σ. 404, 19]. Ἔτσι, ὁ ἀριθμὸς αὐτὸς εἶναι *ἀληθής*, ἀφοῦ ἀνταποκρίνεται σὲ δεδομένα τοῦ αἰσθητοῦ κόσμου, καὶ *προσήκων*, δηλαδὴ ταιριαστὸς μὲ τὴν ἀνθρώπινη ζωὴ ποὺ ξετιλύγεται σὲ ἡμέρες, νύκτες, μῆνες, χρόνους. Ὁ P. Friedländer [1960], σ. 115, εἰκάζει ἐπιφυλακτικὰ ὅτι ἐδῶ ὁ Πλάτων θέλει ἴσως νὰ ὑπαινιχθεῖ ὅτι ὅσα εἰπώθηκαν στὴ διάρκεια τῆς συζήτησης γιὰ τὴν εὐδαιμονία καὶ τὴν ἀθλιότητα δὲν ἀφοροῦν μόνο τὶς σπάνιες καὶ ἐξαιρετικὲς περιπτώσεις τῶν φιλοσόφων-βασιλέων ἀλλὰ ὅλους μας καὶ ὅτι ὁ ἀγώνας γιὰ τὴ δικαιοσύνη σημαδεύει τὴν ἀνθρώπινη ὑπόσταση ἐν γένει.

588a 9-10. **εὐσχημοσύνῃ τε βίου καὶ κάλλει καὶ ἀρετῇ**. Ἀναμφίβολα αὐτὸ τὸ πρίσμα

θεώρησης γιὰ τὴν ἀποτίμηση τοῦ ἀρίστου βίου εἶναι πολὺ σημαντικότερο γιὰ τὸν Πλάτωνα ἀπ' ὅτι ἡ στάθμιση τῶν ἀπολαύσεων. Ὡστόσο ἡ ἐπιχειρηματολογία σὲ αὐτὴ τὴν τελικὴ φάση θὰ στραφεῖ γύρω ἀπὸ τὸ κριτήριο τοῦ *ἡδέως*, γιὰ νὰ συνδεθεῖ ἡ τελικὴ ἀπάντηση μὲ τὴν ἀφετηρία τῆς συζήτησης στὸ 361a 1 κέ. καὶ νὰ ἀναδειχθεῖ ἡ ἑνότητά της. Πρβ. καὶ τὶς σημειώσεις στὸ 590d 2-3 καὶ 591a 10.

588b 2-3. **ἦν δέ που λεγόμενον**. Βλ. 361a 1 κέ.

588b 6. **αὐτῷ διαλεγώμεθα**. Ἀναφέρεται στὸν ὑποθετικὸ συνομιλητὴ τοῦ 366a 4 κέ.

588c 3. **Χιμαίρης, Σκύλλης, Κερβέρου**. Γιὰ τὴ Χίμαιρα ὁ ἀρχαῖος σχολιαστὴς σημειώνει ὅτι *τὸ εἶδός ἐστι πρόσθε λέων, ὄπιθεν δὲ δράκων, μέσση δὲ χίμαιρα, τοῦτ' ἐστὶν αἴξ* καὶ παραπέμπει στὴν *Ἰλιάδα* Ζ 181· γιὰ τὴ Σκύλλα ὅτι ἔχει *πρόσωπον καὶ στέρνα γυναικός, ἐκ λαγόνων δὲ κυνῶν κεφαλὰς ἓξ καὶ πόδας δώδεκα*· γιὰ τὸν Κέρβερο ὅτι *Ἅιδου μὲν κύων λέγεται εἶναι, εἶχε δὲ οὗτος τρεῖς μὲν κυνῶν κεφαλάς, οὐρὰν δὲ δράκοντος, κατὰ τοῦ νώτου δὲ παντοίων ὄφεων εἶχε κεφαλάς*.

588c 4. **ἄλλαι τινὲς ... ἰδέαι**. Μορφὲς ὅπως οἱ Ἱπποκένταυροι, οἱ Γοργόνες, οἱ Πήγασοι· πρβ. *Φαῖδρος* 229d 5-7.

588c 7 κέ. **ἰδέαν θηρίου ποικίλου καὶ πολυκεφάλου**. Ἡ μυθικὴ εἰκόνα τῆς ψυχῆς, γιὰ τὴν ὁποία ὁ W. Kersting [1999], σ. 301, σημειώνει ὅτι «θὰ μποροῦσε νὰ προέρχεται ἀπὸ τὴ σκοτεινὴ φαντασία ἑνὸς Ieronymus Bosch», δείχνει κατὰ τὸν P. Friedländer [1960], σ. 116-7, ἐντελῶς ἀνεξάρτητα ἀπὸ κάθε ἔνταξη σὲ πολιτικὸ σύστημα καὶ ἀκριβῶς γι' αὐτὸ ἐντελῶς ριζικά, τὴν ἑτερόκλητη πολυπλοκότητα τοῦ ἀνθρώπινου εἶναι, τὸ ὁποῖο πρέπει νὰ διαμορφωθεῖ σὲ τακτοποιημένη ἑνότητα.

589b 2-5. **τὰ μὲν ἥμερα ... κηδόμενος**. Ἀπὸ τὸ χωρίο συνάγεται ὅτι οἱ ἐπιθυμίες, ἐφόσον τελοῦν ὑπὸ τὸν ἔλεγχο τοῦ λόγου, ἔχουν θέση καὶ ρόλο στὸν ψυχικὸ βίο.

589c 6. **οὐ γὰρ ἑκὼν ἁμαρτάνει**. Τὸ γνωστὸ σωκρατικὸ παράδοξο (τὸ ἔχουμε ξανασυναντήσει στὸ 382a 7-8 καὶ στὸ 413a 4-5), μὲ τὸ ὁποῖο τὸ ἠθικὸ λάθος ἀνάγεται σὲ ἄγνοια καὶ χαρακτηρίζεται ἀκούσιο.

589d 1. **μᾶλλον δὲ ἴσως ὑπὸ τῷ θείῳ**. Τὸ διανόημα ὅτι μέσα στὸν ἄνθρωπο ὑπάρχει κάτι θεϊκὸ καὶ ὅτι ἡ ἀληθινὴ φύση μας ταυτίζεται μὲ αὐτὸ —ἕνα διανόημα γνωστὸ καὶ ἀπὸ τὸν *Φαίδωνα* 79e 8 κέ.— εἶναι ἐξαιρετικὰ σημαντικὸ σὲ κάθε ἀπόπειρα συγκρότησης τῆς πλατωνικῆς εἰκόνας γιὰ τὴν ἀνθρώπινη φύση. Παράσταση γιὰ τὸ τί περίπου σημαίνεται μὲ τὸν ὅρο '*θεῖον*' μᾶς δίνουν τὰ κεντρικὰ βιβλία τῆς *Πολιτείας* (5ο-7ο), στὸ βαθμὸ βέβαια ποὺ αὐτὸ εἶναι δυνατὸν νὰ ὑποτυπωθεῖ μὲ λεκτικοὺς ὅρους.

589e 5. **τοῦ ἀνθρώπου ὁ ἐντὸς ἄνθρωπος**. Μὲ αὐτὲς τὶς λέξεις ὁ Πλάτων περιγράφει τὸ πνευματικὸ μέρος τοῦ ἀνθρώπου. Σὲ αὐτὴ τὴν εὐρύτερη ἑνότητα (ἀπὸ τὸ 588e 3 κέ.), παρατηρεῖ ὁ W. Jaeger [1959], τ. 3, σ. 86, γίνεται φανερὸ ὅτι ἡ πλατωνικὴ παιδεία βασίζεται σὲ μιὰ νέα ἀξιολόγηση τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῆς φύσης του, καὶ ὅτι ἡ παιδεία αὐτὴ

θέτει ὡς στόχο της «τὴν ἐκδίπλωση τοῦ ἀνθρώπου μέσα στὸν ἄνθρωπο» καὶ τὴν ὑποταγὴ κάθε ἄλλου στοιχείου τῆς φύσης του στὸ πνευματικὸ μέρος της.

590a 1. **Ἐριφύλη**. Προβλέποντας ὁ *ἄριστος μάντις* Ἀμφιάραος τὴν τραγικὴ ἔκβαση τῆς ἐκστρατείας τῶν Ἑπτὰ στὴ Θήβα δὲν θέλησε νὰ ἀκολουθήσει καὶ κρύφτηκε· τὸν πρόδωσε ὅμως ἡ γυναίκα του, ἡ Ἐριφύλη, ποὺ δωροδοκήθηκε ἀπὸ τὸν Πολυνείκη μὲ ἕνα χρυσὸ περιδέραιο, *λαβούσης ἐπὶ τοῦτο παρὰ Πολυνείκους τὸν ὅρμον*, σύμφωνα μὲ τὸν ἀρχαῖο σχολιαστή.

590a 5 κἑ. **Οὐκοῦν καὶ τὸ ἀκολασταίνειν ...** κλπ. Στόχος τοῦ Πλάτωνα στὴν ἑνότητα ἀπὸ τὸ 590a 5 ἕως τὸ b 9 εἶναι νὰ ὑποστηρίξει ὅτι συμπεριφορὲς ὅπως ἡ ἀκολασία, ἡ αὐθαιρεσία, ἡ δυστροπία, ἡ τρυφηλότητα καὶ ἡ μαλθακότητα, ἡ κολακεία καὶ ἡ δουλοπρέπεια ἀπορρέουν ἀπὸ καταστάσεις τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς καὶ ὅτι, ἑπομένως, οἱ ἀπαξιωτικὲς ἀποτιμήσεις γιὰ αὐτὲς δὲν ἀποτελοῦν ἀπόρροια τυχαίων κοινωνικῶν συμβάσεων —ὅπως εἶχε ὑποστηριχθεῖ στὶς ἀρχὲς τοῦ 2ου βιβλίου ὅτι συμβαίνει μὲ τὴν ἀπόρριψη τῆς ἀδικίας, πρβ. λ.χ. 344b 1 κἑ.— ἀλλὰ βασίζονται σὲ ἀντικειμενικὰ ἀνθρωπολογικὰ δεδομένα.

590b 1. **ὀφεῶδες**. Ὡς τώρα δὲν εἶχε γίνει ἀναφορὰ σὲ ἕνα τέτοιο *ὀφεῶδες* μέρος τῆς ψυχῆς, εἶναι ὅμως δυνατὸν αὐτὸ νὰ περιλαμβάνεται στὰ *περὶ τὸν λέοντα*, 588e 6. Συμβολίζει ὁρισμένα κατώτερα γνωρίσματα τοῦ θυμοειδοῦς, λ.χ. τὸ εὐερέθιστο, ποὺ θὰ ἦταν αταίριαστο νὰ ἀποδοθοῦν στὸν εὐγενὴ καὶ μεγαλόπρεπο βασιλιὰ τῶν ζώων, τὸν λέοντα.

590b 9. **πίθηκον**. Πρβ. 620c 3.

590c 2. **Βαναυσία δὲ ... φέρει;** Ὁ Κ. Ψυχοπαίδης [1999], σ. 66, ὑπενθυμίζει μιὰ ἀνάλογη ἀποτίμηση αὐτῆς τῆς μορφῆς ἐργασίας —ποὺ «δεν επιτρέπει να ενεργοποιηθεί το καλύτερο κομμάτι της ψυχής»— ἀπὸ τὸν F. Nietzsche στὸ κατάλοιπο σχεδίασμα *Der griechische Staat* (1872).

590c 9 - d 1. **δοῦλον αὐτὸν ... ἄρχον**. Ἡ λ. *δοῦλος* ὑποδηλώνει ἐδῶ μιὰ κατάσταση ἠθικὴ μᾶλλον παρὰ νομική. Τὸ σημαντικὸ γιὰ τὸν Πλάτωνα εἶναι νὰ κυβερνάει ὁ *λόγος*, μέσα μας καὶ γύρω μας· *ἄμεινον ὂν παντὶ ὑπὸ θείου καὶ φρονίμου ἄρχεσθαι*, θὰ πεῖ ἀμέσως παρακάτω στὸ d 3-4. Ἐπάνω σὲ αὐτὴ τὴ βάση θεμελιώνεται ἡ *ἀρχὴ* τῶν φιλοσόφων-βασιλέων.

590d 2-3. **ὥσπερ Θρασύμαχος ᾤετο**. Ρητὴ ἀναφορὰ στὸ 343a 1 κἑ., μὲ τὴν ὁποία ὁ Πλάτων συνδέει τὸ τέλος αὐτῆς τῆς μακρᾶς συζήτησης μὲ τὴν ἀφετηρία της. Τώρα ὅμως τὸ *λυσιτελοῦν τε καὶ συμφέρον* (344c 8), αὐτὴ ἡ ἴδια ἡ *εὐδαιμονία* (343c 8), ἔχουν πιὰ μετατοπισθεῖ στὴν ἐσωτερικὴ ζωὴ τῆς ψυχῆς καὶ θεωροῦνται μὲ τὸ πρίσμα τῆς πιὸ μύχιας ὑπόστασης τοῦ ἀνθρώπου. Τὸ εὐαγγελικὸ *Τί δώσει ἄνθρωπος ἀντάλλαγμα τῆς ψυχῆς αὐτοῦ; Ματθ.* ΙΣΤ' 26 ἀποδίδει μὲ τὸν καλύτερο τρόπο τὴν οὐσία αὐτῆς τῆς καταληκτικῆς ἑνότητας, σημειώνει ὁ R. L. Nettleship [1901], σ. 333.

590e 1 - 591a 3. **Δηλοῖ δέ γε ... ἀφίεμεν**. «Ὁ Πλάτων τρέφει ἀπίστευτα μεγάλη καὶ συνάμα ἀπίστευτα χαμηλὴ ἐκτίμηση γιὰ τὴν ἀνθρώπινη φυλὴ [...] Ἀνάμεσα στὴ σοφία τῶν λίγων καὶ στὴν ὑποταγὴ τῶν ὑπολοίπων ἡ ἀνθρώπινη φυλὴ ποτὲ δὲν ἐξυψώθηκε καὶ ποτὲ δὲν ὑποτιμήθηκε τόσο πολύ». T. A. Sinclair, *A History of Political Thought* (1967)· τὸ παράθεμα ἀπὸ τὸν G. Klosko [1986], σ. 156-7.

591a 5 κἑ. **Πῇ δὴ οὖν φήσομεν ...** κλπ. Μόλο πού, ὅπως ἔχουμε δεῖ, ἡ δικαιοσύνη εἶναι κατάσταση τῆς ψυχῆς, ὁ Πλάτων ἀναφέρεται ἐδῶ (591a 5 - c 4) στὶς ἐπιπτώσεις τῆς δικαιοσύνης καὶ στηρίζει τὸ ἐπιχείρημά του στὶς εὐχάριστες συνέπειές της γιὰ τὸν πράττοντα· αὐτὸ ποὺ προέχει γιὰ τὸν Πλάτωνα εἶναι νὰ δοθεῖ μιὰ ἀπάντηση ποὺ νὰ ἀναφέρεται ἀπευθείας σὲ ὅ,τι ὑποστήριξε ὁ Θρασύμαχος, γιὰ τὸν ὁποῖο ἡ ἀδικία εἶναι *δικαιοσύνης κερδαλεώτερον*, 345a 7.

591a 10. **λανθάνειν καὶ μὴ διδόναι δίκην**. Ἀναφέρεται σὲ διατυπώσεις τοῦ Γλαύκωνα (361a 2-3) καὶ τοῦ Ἀδείμαντου (365c 6-7). Πρβ. καὶ *Γοργίας* 472d 1 κἑ., ἐπίσης 480a 6 κἑ.

591c 2. **τὰ μαθήματα**. Μὲ αὐτὴ τὴν ἀναφορὰ στὰ *μαθήματα*, δηλαδὴ στὰ ἀντικείμενα τῆς συστηματικῆς διδασκαλίας καὶ τῆς μάθησης, ὁ Πλάτων μᾶς ξαναθυμίζει τὸ κορύφωμα τῆς μακρᾶς παιδευτικῆς διαδικασίας, ὅπως αὐτὴ περιγράφεται στὸ 7ο βιβλίο, μὲ τὴν ὁποία τὸ πολυτιμότερο στοιχεῖο τῆς ἀνθρώπινης φύσης, αὐτὸ ποὺ μόλις παραπάνω χαρακτηρίστηκε θεϊκὸ (*θείῳ*, 589d 1), θὰ μπορέσει νὰ φθάσει ἴσαμε τὴ θέαση *τοῦ ἀρίστου ἐν τοῖς οὖσι*, 532c 6.

591e 1. **ἀποβλέπων πρὸς τὴν ἐν αὐτῷ πολιτείαν**. Ἡ ἀναλογία ἀνάμεσα στὴν ψυχὴ καὶ τὴν πολιτεία λειτουργεῖ ἀμφίδρομα: ἡ δομὴ τῆς πολιτείας περιγράφεται μὲ ψυχολογικοὺς ὅρους καὶ ἡ δομὴ τῆς ψυχῆς μὲ ὅρους πολιτικοκοινωνικούς.

592a 1. **τιμάς**. Πρβ. 361b 8 - c 4.

592a 11. **τῇ ἐν λόγοις κειμένῃ**. Ὁ τόπος τῆς ἀληθινῆς πολιτείας εἶναι οἱ *λόγοι* (δηλαδὴ ἡ *λέξις*, ἡ ἔκφραση ποὺ ἀναφέρεται στὴν *ἀλήθειαν* καὶ τὸ πραγματικὸ εἶναι) κι ὄχι τὸ συμβάν, τὸ γεγονός, ἡ πράξη. Μὲ αὐτὸ ἡ πολιτεία δὲν χάνει σὲ πραγματικότητα, δὲν φυραίνει, διότι ἡ πράξη ἀγγίζει λιγότερο τὴν ἀλήθεια ἀπ' ὅτι ὁ λόγος: ὅποια ἀλήθεια καὶ πραγματικότητα ἔχει ἡ πράξη, τὴν ἀντλεῖ ἀπὸ τὸ λόγο, ἑρμηνεύει ὁ P. Friedländer [1960], σ. 160 κἑ.

592b 2 κἑ. **ἐν οὐρανῷ ἴσως ...** κλπ. Τὸ παραπάνω πασίγνωστο ἀλλὰ καὶ ἀμφιλεγόμενο χωρίο τῆς *Πολιτείας* συγκαταλέγεται σὲ αὐτὰ ποὺ στηρίζουν τὴν ἐκδοχὴ ὅτι τὸ πολιτειακὸ σχεδίασμα τοῦ Πλάτωνα ἀποτελεῖ ἰδεῶδες πέρα ἀπὸ τὸ χῶρο καὶ τὸ χρόνο, ἕναν γνώμονα γιὰ νὰ ὑποδειγματίζεται τὸ ἄτομο ποὺ θὰ προσπαθήσει νὰ ἐγκαθιδρύσει τὴ δικαιοσύνη μέσα στὴν ψυχή του. Ἀπὸ αὐτὸ προκύπτει μιὰ ἐκδοχὴ τοῦ διαλόγου τὴν ὁποία παραβλέπουν ἐντελῶς ὅσοι ἀπὸ τοὺς σύγχρονους ἐπικριτὲς τοῦ Πλάτωνα «προσπαθοῦν νὰ ἐννοήσουν τὴν *Πολιτεία* μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Μακιαβέλλι», ὅπως χα-

ρακτηριστικὰ γράφει ὁ Friedländer [1960], σ. 444-5 (ὁ ὁποῖος ἀναφέρεται ὀνομαστικὰ στὸν A. Toynbee ἀλλὰ καὶ στοὺς κοινωνιολόγους καὶ ἱστορικοὺς Fite, Winspear, Crossman, Popper, Rüstow). Βεβαίως ἄλλα χωρία, προσανατολισμένα στὴν ἀντίθετη κατεύθυνση, λ.χ. τὸ 540d 1 κἑ., *μὴ παντάπασι εὐχὰς ἡμᾶς εἰρηκέναι ἀλλὰ χαλεπὰ μὲν δυνατὰ δέ πῃ* κλπ., ἀφήνουν περιθώρια γιὰ προσεγγίσεις ὅπως αὐτὴ τοῦ E. Barker [1959], σ. 160 κἑ., σύμφωνα μὲ τὸν ὁποῖο στὴν *Πολιτεία* ὁ Πλάτων κυμαίνεται ἀνάμεσα στὸ πρακτικὸ ἐγχείρημα καὶ τὸ ἁπλῶς θεωρητικὸ σχεδίασμα. Ὁ προσεκτικὸς ὅμως τρόπος, μὲ τὸν ὁποῖο σταδιακὰ ἤδη ἀπὸ τὸ 4ο, ἂν ὄχι καὶ ἀπὸ τὸ 2ο, βιβλίο μεθοδεύεται ἡ στροφὴ ἀπὸ τὴν πολιτικὴ ὀργάνωση τῆς κοινωνίας στὴν ἠθικὴ συγκρότηση τοῦ ἀτόμου καί, ἐπίσης, ἡ παραπέρα ἐξέλιξη τοῦ διαλόγου, ὅπως θὰ ὁλοκληρωθεῖ μὲ τὸν καταληκτικὸ μύθο τοῦ Ἠρὸς (614b 2 κἑ.) καθιστοῦν πιὸ εὔλογο νὰ θεωρήσουμε τὸ παραπάνω χωρίο ὡς ἔκφραση τῆς πεποίθησης τοῦ Πλάτωνα ὅτι ὁ προσωπικὸς ἀγώνας τοῦ ἀτόμου γιὰ τὴν κατάκτηση τῆς ἀρετῆς καὶ τὴν ἑδραίωσή της στὴν ψυχή του εἶναι ὑπόθεση πιὸ σημαντικὴ ἀπὸ τὴν ὁποια ὀρθολογικὴ διαρρύθμιση τῆς κοινωνίας. Διαφορετικὰ πρέπει νὰ θεωρήσουμε τὸ παραπάνω χωρίο ὡς τὸ μετέωρο βῆμα ἑνὸς τελικὰ ἀκαταστάλαχτου στοχαστῆ.

592b 2-3. **ἐν οὐρανῷ ... ἀνάκειται.** Ἡ λ. '*οὐρανός*', παρατηρεῖ ὁ Guthrie [1975], σ. 543, παρόλο ὅτι δὲν ἀνακαλεῖ συνειρμοὺς ἀνάλογους μὲ αὐτοὺς τοῦ χριστιανικοῦ Οὐρανοῦ, ὡστόσο δηλώνει κάτι περισσότερο ἀπὸ τὴν 'ὁρατὴ τάξη τοῦ σύμπαντος'· ὅπως καὶ τὸ '*ἀνάκειμαι*', ποὺ σημαίνει 'κεῖμαι ἐν τῷ ναῷ θεοῦ τινος ὡς προσφορὰ ἢ ἀφιέρωμα' (LS), ἐνισχύει τὴν ἰδέα τῆς ἱερότητας τοῦ *παραδείγματος*. Γενικότερα, ἡ γλώσσα τοῦ Πλάτωνα εἶναι ἐδῶ ἐξαιρετικὰ ὑποβλητικὴ καὶ θυμίζει περισσότερο τὴ διδασκαλία ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι *φυτὸν οὐκ ἔγγειον ἀλλὰ οὐράνιον*, *Τίμαιος* 90a 6-7 παρὰ τὴ θεωρία τῆς ἀνάμνησης ἢ τὴ θεωρία τῶν ἰδεῶν. Πρβ. τὰ ἐνδιαφέροντα χριστιανικὰ παράλληλα, *ἡμῶν γὰρ τὸ πολίτευμα ἐν οὐρανοῖς ὑπάρχει*, *Πρὸς Φιλιππησίους* Γ' 20· *οὐ γὰρ ἔχομεν ὧδε μένουσαν πόλιν, ἀλλὰ τὴν μέλλουσαν ἐπιζητοῦμεν*, *Πρὸς Ἑβραίους* ΙΓ' 14.

592b 3-4. **διαφέρει δὲ οὐδὲν ... ἔσται.** Ἡ τυχὸν ὕπαρξη μιᾶς *ἀρίστης πόλεως* κάπου στὸν κόσμο εἶναι τελικὰ κάτι ἀδιάφορο· ἀσφαλῶς ὄχι, ὅπως πιστεύει ὁ H. Gauss [1958], ad loc., ἐπειδὴ ἡ ὕπαρξή της δὲν θὰ ἀποτελοῦσε κριτήριο γιὰ τὴν ἀξία καὶ τὴν ἠθικὴ ἐγκυρότητά της, ἀλλὰ μᾶλλον διότι στὸ τέλος αὐτῆς τῆς μακρᾶς συζήτησης ἔχει γίνει φανερὸ ὅτι *ἑνός ἐστι χρεία* κι ὅτι αὐτὸ τὸ *ἕν* εἶναι ἡ πραγμάτωση τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς ἀρετῆς μέσα μας.

592b 4-5. **τὰ γὰρ ταύτης ... ἂν πράξειεν.** Ὁ δίκαιος ἄνθρωπος τοῦ Πλάτωνα δὲν εἶναι ὁ ἰδανικὸς πολίτης κάποιου ὑπαρκτοῦ κράτους ἀλλὰ ἕνας «πολίτης» ἐκείνου τοῦ «κράτους» ποὺ ὑπάρχει μέσα στὴν ψυχή του καὶ ὑποδειγματίζει τὴν πράξη του. Αὐτὴ ἡ διπλὴ «ὑπηκοότητα» φαίνεται ἔκτοτε νὰ ἀποτελεῖ ἀναπόφευκτη συνέπεια τῆς ἠθικῆς συνείδησης. (Ἡ ἰδέα ἐξακολουθεῖ νὰ ὑπάρχει καὶ στὸν χριστιανικὸ κόσμο ὡς

ἕνα μοίρασμα τοῦ Χριστιανοῦ ἀνάμεσα στὸ πεπερασμένο κράτος *τοῦ κόσμου τούτου* καὶ στὴν ἀόρατη Βασιλεία τῶν Οὐρανῶν). Καταβάση, σημειώνει ὁ W. Jaeger [1959], τ. 3, σ. 89, σὲ αὐτὰ τὰ λόγια τοῦ Πλάτωνα ἀνιχνεύουμε τὴ συνειδητοποίηση τῆς πραγματικῆς κατάστασης τοῦ φιλοσοφικοῦ ἀνθρώπου, ὅπως παραδειγματικὰ ἐκφράστηκε στὴ ζωὴ καὶ τὸ θάνατο τοῦ Σωκράτη. Πρβ. καὶ 472a 8 κἑ. καὶ 499c 7 - d 6.

595a 3. **οὐχ ἥκιστα δὲ ... λέγω**. Ἡ νέα ἐπίθεση στὴν ποίηση καὶ τοὺς ποιητὲς ποὺ θὰ ἀκολουθήσει ἀμέσως προαναγγέλθηκε ἤδη στὸ 3ο βιβλίο, ὅταν ὁ Σωκράτης καὶ ὁ Ἀδείμαντος ἐπιφυλάχθηκαν νὰ ἀποφανθοῦν ὁριστικὰ γιὰ τὴ σχέση δικαιοσύνης-εὐδαιμονίας καὶ ἄφησαν τὸ ζήτημα γιὰ ἀργότερα, *ὅταν εὕρωμεν οἷόν ἐστιν δικαιοσύνη καὶ ὡς φύσει λυσιτελοῦν τῷ ἔχοντι*, 392c 2-3. Ἀλλὰ αὐτὸ διαφωτίστηκε στὸ 9ο βιβλίο καὶ ἑπομένως ἡ συζήτηση μπορεῖ τώρα νὰ ἐπιστρέψει στὸ ἐρώτημα γιὰ τὴν ποίηση καὶ νὰ στραφεῖ σὲ ὅ,τι τότε εἶχε προσωρινὰ παρακαμφθεῖ.

595a 5. **μιμητική**. Ὁ ὅρος δὲν ἀφορᾶ πιὰ στὴ διάκριση ἀφηγηματικῶν καὶ δραματικῶν μορφῶν τῆς ποίησης, ὅπως στὸ 2ο καὶ τὸ 3ο βιβλίο (πρβ. 392d 5, *ἁπλῇ διηγήσει ἢ διὰ μιμήσεως*), ἀλλὰ ἀναφέρεται σὲ κάθε μορφὴ ποίησης ἡ ὁποία ἀναπαριστάνει ἢ περιγράφει δεδομένα τοῦ αἰσθητοῦ κόσμου.

595a 7. **χωρὶς ἕκαστα διῄρηται**. Ἀναφέρεται στὴ συζήτηση τοῦ 4ου βιβλίου γιὰ τὴν τριμερὴ διαίρεση τῆς ψυχῆς, 435b 1 κἑ.· ἐπίσης στὸ 9ο βιβλίο, 580d 3 κἑ. καὶ 588b 1 κἑ.

595b 5. **λώβη**. «Ὁ ἀποκλεισμὸς τῆς ποίησης δὲν ὀφείλεται ἁπλῶς στὸ ὅτι εἶναι μιμητική, διότι τότε θὰ ἔπρεπε νὰ ἀποκλειόταν καὶ ἡ ζωγραφική, ἀλλὰ μᾶλλον στὸ ὅτι διαφθείρει τὴν ψυχὴ μὲ ἕναν τρόπο ποὺ ἡ ζωγραφικὴ προδήλως δὲν τὸ κάνει», P. Murray [1996], σ. 188.

595b 6-7. **ὅσοι μὴ ἔχουσι ... ὄντα**. Ἀνάμεσα στὴν κριτικὴ τῆς δραματικῆς ποίησης στὸ 2ο βιβλίο καὶ τὴν τωρινὴ φάση τῆς συζήτησης ἔχει μεσολαβήσει ἡ ἔκθεση τῆς θεωρίας τῶν ἰδεῶν στὰ κεντρικὰ βιβλία τῆς *Πολιτείας* (5ο-7ο). Ὑπάρχει ἔτσι τώρα ἡ δυνατότητα νὰ διακριθοῦν βάσει τῶν ὀντολογικῶν καὶ τῶν γνωσιολογικῶν καθορισμῶν αὐτῆς τῆς θεωρίας τρεῖς ὀντολογικὲς βαθμίδες μὲ τὴν ἀντίστοιχη φθίνουσα γνωσιολογικὴ ἀξία τους: 1. ἡ ἰδέα, 2. τὰ ἀτελὴ εἴδωλά της στὸν αἰσθητὸ κόσμο καὶ 3. τὰ ἀντίγραφα αὐτῶν τῶν εἰδώλων ποὺ φιλοτεχνεῖ ὁ καλλιτέχνης. Κι ἀκριβῶς αὐτὴ ἡ ἐπίγνωση γιὰ τὸ τί σταλήθεια εἶναι τοῦτα τὰ τελευταῖα, τὰ ἀντίγραφα, *τὸ εἰδέναι αὐτὰ οἷα τυγχάνει ὄντα*, χαρακτηρίζεται ἐδῶ ὡς *φάρμακον* καὶ ἀντίδοτο στὴν πλάνη.

595b 9 - c 2. **καίτοι φιλία γε ... γενέσθαι**. «Ὁ Πλάτων ἐκφράζει ἕνα πραγματικὸ συναίσθημα. Ὅποιος κλείνει μέσα του τόσο πολὺ ἀπὸ τὴν οὐσία ἑνὸς ποιητῆ δὲν θὰ ἦταν δυνατὸν νὰ μένει ἀσυγκίνητος μπροστὰ στὴ γοητεία τοῦ Ὁμήρου, καὶ σχεδὸν κάθε διάλογος τοῦ Πλάτωνα περιέχει μαρτυρίες γιὰ τὸν περιπαθὴ θαυμασμὸ ποὺ ἔτρεφε γιὰ τὸν *τῶν τραγικῶν πρῶτον διδάσκαλον καὶ ἡγεμόνα*», Adam, ad loc. Πρβ. καὶ 598d 8, *τὸν ἡγεμόνα αὐτῆς* [sc. *τῆς τραγῳδίας*] *Ὅμηρον*· ἐπίσης 607a 2-3, *πρῶτον τῶν*

τραγῳδοποιῶν. Ὡς πατέρας τῆς τραγωδίας χαρακτηρίζεται ὁ Ὅμηρος καὶ στὸν *Θεαίτητο* 152e 4-5.

596a 5 κἑ. **ἐκ τῆς εἰωθυίας μεθόδου** κλπ. Ὅπως κατὰ τὴ διάκριση τῆς ἰδέας ἀπὸ τὶς ἐπιμέρους ἀτομικὲς πραγματώσεις της στὸ 476a 4 κἑ. καὶ 507b 2 κἑ., ἔτσι καὶ ἐδῶ ἡ ἀναφορὰ σὲ αὐτὴ τὴ θεωρία παρουσιάζεται ὡς κάτι συνηθισμένο καὶ οἰκεῖο στοὺς συνομιλητὲς τοῦ Σωκράτη (*ἐκ τῆς εἰωθείας μεθόδου, εἰώθαμεν*), τὸ ὁποῖο γίνεται ἀμέσως ἀποδεκτὸ ἀπὸ αὐτοὺς χωρὶς ἄλλες ἐξηγήσεις. Βεβαίως τὸ πλατωνικὸ κείμενο μπορεῖ ἐδῶ νὰ βαστάξει καὶ τὴ σημασία τῆς ὑπερβατικῆς ἰδέας, ὡστόσο, ὅπως σημειώνει ὁ Guthrie [1975], σ. 550, «ἰδωμένο μὲ τὸ πρίσμα ἄλλων χωρίων πρέπει νὰ ἐκληφθεῖ ὡς ἀναφερόμενο σὲ ἐπιμέρους ἀντικειμενικότητες ποὺ ἔχουν ὀρθῶς ὑπαχθεῖ στὴν αὐτὴ γενικὴ ἔννοια».

596b 1. **κλῖναι καὶ τράπεζαι**. Μόλο ποὺ ἡ λ. 'κλῖναι' μεταφράζεται συνήθως ὡς 'κρεβάτια' (ἔτσι λ.χ. ἀποδίδεται στὴν ἀναθεωρημένη ἀπὸ τὸν Ε. Π. Παπανοῦτσο μετάφραση τοῦ Ι. Γρυπάρη· 'κλίνες' μεταφράζει ὁ Κ. Δ. Γεωργούλης, 'bed' εἶναι ἡ συχνότερη ἀπόδοση καὶ στὶς ἀγγλικὲς μεταφράσεις τῆς *Πολιτείας*) εἶναι «σχεδὸν βέβαιο» ὅτι πρόκειται γιὰ 'ἀνάκλιντρα' ἢ 'καθίσματα', σημειώνει ὁ W. K. C. Guthrie [1975], σ. 545, ὁ ὁποῖος παραπέμπει σχετικὰ στὸν Ἀριστοφάνη, *Ἀχαρνῆς* 1090. Ὁ Adam, ad loc., παρατηρεῖ ὅτι ἡ ἐπιλογὴ παραδειγμάτων ἀπὸ τὴν περιοχὴ τῶν τεχνητῶν ἀντικειμένων δίνει τὴ δυνατότητα στὸν Σωκράτη νὰ μειώσει ἀκόμη περισσότερο τὸν μιμητικὸ καλλιτέχνη, ἐν προκειμένῳ τὸν ζωγράφο, καθὼς ἀνάμεσα σὲ αὐτὸν καὶ στὸν *δημιουργὸν* παρεμβάλλεται τώρα ὁ τεχνίτης κατασκευαστής, κάτι ποὺ δὲν θὰ ἦταν δυνατὸν ἂν ἀναφερόταν σὲ φυσικὰ ἀντικείμενα, λ.χ. σὲ βουνὰ ἢ δέντρα. — Ὁ C. Griswold [1981], σ. 143, σημειώνει ὅτι τὰ ἀνάκλιντρα καὶ τὰ τραπέζια συμβολίζουν τὶς ἐπιθυμίες τῆς ἐρωτικῆς συνεύρεσης καὶ τοῦ φαγητοῦ, οἱ ὁποῖες συνδέονται μὲ τὰ κατώτερα στρώματα τοῦ ἐπιθυμητικοῦ μέρους τῆς ψυχῆς.

596b 3-4. **Ἀλλὰ ἰδέαι γε ... τραπέζης**. Ὁ ρόλος τῶν πλατωνικῶν *ἰδεῶν* στὸ 10ο βιβλίο τῆς *Πολιτείας* εἶχε προβληματίσει ἤδη τοὺς ἀρχαίους σχολιαστές. Ὁ Πρόκλος, *Ὑπόμνημα εἰς τὸν Πλάτωνος Τίμαιον* 104 κἑ., σημείωνε ὅτι ἡ *ἰδέα* τοῦ ἀνακλίντρου ἔχει εἰσαχθεῖ ἐδῶ γιὰ χάρη τοῦ ἐπιχειρήματος μᾶλλον παρὰ ὡς μιὰ σοβαρὴ πρόταση: *οὐ γὰρ κατά τινας ἰδέας ὁ τεχνίτης ποιεῖ ἃ ποιεῖ, εἰ καὶ δοκεῖ τοῦτο λέγειν ὁ ἐν Πολιτείᾳ Σωκράτης, ἀλλ' ἐκεῖ μὲν τὰ εἰρημένα παραδείγματος εἴρηται χάριν καὶ οὐ περὶ αὐτῶν τῶν ἰδεῶν*, «καὶ εἶναι δύσκολο νὰ μὴ συμφωνήσουμε μὲ αὐτὴ τὴν ἄποψη», παρατηρεῖ ἡ P. Murray ποὺ παραπέμπει στὴν J. Annas [1981], σ. 227-32 καὶ τὸν A. Nehamas [1982], σ. 54-5 καὶ 72-4. Πρβ. καὶ Ἀριστοτέλης, *Μετὰ τὰ φυσικὰ* 991b 6 καὶ 1080a 6.

596c 2. **Ὃς πάντα ποιεῖ ... χειροτεχνῶν**. Πρβ. Σοφιστὴς 233e 1 κἑ., ὅπου ἡ ἴδια παράσταση τοῦ *μιᾷ τέχνῃ πάντα ποιοῦντος* ἀποδίδεται μὲ τὸν ἴδιο εἰρωνικὸ τρόπο στὸν σοφιστή.

596d 9. **εἰ 'θέλεις λαβὼν ... πανταχῇ**. Ὁ ρεαλισμὸς τῆς ἑλληνικῆς ζωγραφικῆς τοῦ 4ου αἰ. π.Χ. ἐπιτρέπει στὸν πλατωνικὸ Σωκράτη νὰ χρησιμοποιήσει τὸ περίφημο πιὰ μοντέλο τοῦ καθρέπτη —κατὰ ἕναν, ὅπως χαρακτηριστικὰ σημειώνει ὁ S. Halliwell [1977], σ. 326, «σαρδόνιο τρόπο»— μὲ στόχο νὰ καταδειχθεῖ ὅτι τὸ ἐγχείρημα τῆς πιστῆς καλλιτεχνικῆς ἀναπαράστασης δὲν ἔχει αὐτὸ καθεαυτὸ ἀξία οὔτε ἀποτελεῖ ἔνδειξη γνώσης τοῦ καλλιτέχνη καὶ ὅτι ἑπομένως μιὰ πειστικὴ νομιμοποίηση τῆς μίμησης προϋποθέτει κάτι περισσότερο ἀπὸ τὸν ἁπλὸ ρεαλισμὸ καὶ τὴν πιθανοφανὴ ἀναπαράσταση. Ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὴ μεταφυσικὴ διάσταση αὐτῆς τῆς καταδίκης τῆς τέχνης, ὁ E. H. Gombrich παρατηρεῖ ὅτι ἐλάχιστες σελίδες σχετικὲς μὲ τὴ φιλοσοφία τῆς καλλιτεχνικῆς ἀναπαράστασης ἔχουν ἀσκήσει στὴν αἰσθητικὴ θεωρία ἐπίδραση ἀνάλογη μὲ αὐτὴ τὴν ἑνότητα τῆς *Πολιτείας* ἀπὸ τὸ 596a 5 ἕως τὸ 598a 10. Ὅσο περισσότερο στοχαζόμαστε τὴν πλατωνικὴ διάκριση δημιουργίας καὶ μίμησης, γράφει ὁ Gombrich, τόσο πιὸ συγκεχυμένα γίνονται τὰ ὅρια ἀνάμεσά τους. Ἡ διαφορὰ ἀνάμεσα σὲ αὐτὰ ποὺ ὁ Πλάτων χαρακτήριζε «πραγματικότητα» καὶ «φαινόμενο» εἶναι πολὺ λεπτὴ καὶ ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴ συγκεκριμένη κάθε φορὰ λειτουργία τοῦ πραγματικοῦ. Ὁ κόσμος τοῦ ἀνθρώπου δὲν εἶναι ἀποκλειστικὰ ἕνας κόσμος πραγμάτων ἀλλὰ εἶναι καὶ ἕνας κόσμος συμβόλων, ὅπου ἡ διάκριση πραγματικότητας καὶ φαντασίας καθίσταται ἐξωπραγματική. Βλ. E. H. Gombrich, *Τέχνη καὶ ψευδαίσθηση* (1959), ἑλληνικὴ μετάφραση ἀπὸ τὸν Α. Παππᾶ (1995), σ. 123 κέ.

597a 2. **ὃ ἔστι**. Τεχνικὸς ὅρος ἐν χρήσει στὴν πλατωνικὴ Ἀκαδημία πρὸς δήλωση τῆς ἰδέας.

597b 5-7. **μία μὲν ἡ ... ἐργάσασθαι**. Τὸ παραπάνω χωρίο εἶναι τὸ παλαιότατο στὸ ὁποῖο ἀπαντᾶ ἡ λ. 'θεὸς' πρὸς δήλωση τοῦ Δημιουργοῦ καὶ τὸ μοναδικὸ σὲ ὅλο τὸ πλατωνικὸ corpus στὸ ὁποῖο προσγράφεται στὸ θεὸ ἡ δημιουργία μιᾶς ἰδέας. Ὡστόσο δὲν πρέπει νὰ ἀποδώσουμε σὲ αὐτὸ ἰδιαίτερο θεολογικὸ βάρος, διότι, παρὰ τὸ *ἐγῷμαι* τοῦ b 6, ἀντιβαίνει σὲ ὅ,τι ὁ Πλάτων ἀναφέρει σὲ ἄλλα σημεῖα (ἀκόμη καὶ στὴν *Πολιτεία*, λ.χ. στὸ 6ο βιβλίο ὅπου οἱ ἰδέες παράγονται ἀπὸ τὴν ἰδέα τοῦ ἀγαθοῦ) γιὰ τὶς ἄχρονες καὶ ἀναλλοίωτες ἰδέες, τὶς πέρα ἀπὸ κάθε γένεση καὶ φθορά. Πρόκειται ἔτσι γιὰ παραγωγὴ καθαρῶς λογικὴ καὶ ὄχι γιὰ αἰτιακὴ παραγωγὴ συντελεσμένη μέσα στὸ χρόνο.

597c 7-9. **εἰ δύο μόνας ... δύο**. Οἱ ἐπιμέρους πραγματώσεις ἑνὸς ὁποιουδήποτε *εἴδους* ὀφείλουν τὸ χαρακτηριστικὸ γνώρισμά τους στὴν κοινωνία τους μὲ αὐτὸ τὸ *εἶδος*. Ἔτσι, ὅλα τὰ ἀνάκλιντρα τοῦ αἰσθητοῦ κόσμου χαρακτηρίζονται ὡς τέτοια δυνάμει τῆς μέθεξής τους στὴν ἰδέα τοῦ ἀνακλίντρου. Εἶναι ἀδύνατο νὰ ὑπάρχουν δύο τέτοιες ἰδέες, διότι τότε θὰ ἔπρεπε καὶ αὐτὲς νὰ ὀφείλουν τὸ κοινὸ χαρακτηριστικὸ γνώρισμά τους στὴ μέθεξη καὶ τὴν κοινωνία τους μὲ μιὰ ἄλλη, ἀνωτέρας τάξεως, μοναδικὴ ἰδέα. Πίσω ἀπὸ αὐτὸ τὸ ἐπιχείρημα μὲ τὸ ὁποῖο ὁ Πλάτων ἐπιχειρεῖ νὰ ἀποδείξει τὴ μοναδικότητα καθεμιᾶς ἰδέας κρύβεται, κατὰ τὸν W. K. C. Guthrie [1975], σ. 552, ἡ ἀκόλουθη

σιωπηρὴ παραδοχή: Ἡ πολλότητα συνδέεται κατανάγκην μὲ τὴ διαφορά, κι αὐτὴ πάλι συνδέεται μὲ τὴν πραγμάτωση τῆς ἰδέας στὸν φυσικὸ κόσμο. Ἂν φανταστοῦμε μιὰ τέλεια, μὴ ὑλικὴ ἰδέα (λ.χ. ἑνὸς ἀνακλίντρου), ἡ ἰδέα αὐτὴ κατανάγκην θὰ εἶναι μοναδική, διότι τίποτε ἀπολύτως δὲν θὰ εἶναι δυνατὸν νὰ τὴν διαφοροποιήσει ἀπὸ μιὰν ἄλλη ἰδέα ταυτόσημη μὲ αὐτὴν ὡς πρὸς τὸ *εἶδος*. Πρβ. καὶ τὸ λεγόμενο ἐπιχείρημα 'τοῦ τρίτου ἀνθρώπου', στὸν *Παρμενίδη* 132a 1 - 133a 4· ἐπίσης Ἀριστοτέλης, *Μετὰ τὰ φυσικὰ* 990b 17.

597d 11. **Ἢ καὶ τὸν ζωγράφον ... τοιούτου;** Ἐνῶ στὸ 3ο βιβλίο (394b 3 κέ.) ἡ συζήτηση γιὰ τὴν καλλιτεχνικὴ μίμηση ἑστιάστηκε στὴ δραματικὴ τέχνη καὶ εἶχε στόχο της τὴν ἐπισήμανση τῶν συνεπειῶν ἀπὸ τὴ συναισθηματικὴ ταύτιση μὲ τὸ ἀντικείμενο τῆς μίμησης, ἐδῶ στὸ 10ο ἑστιάζεται στὴ ζωγραφικὴ καὶ μὲ ἐργαλεῖο τὴ θεωρία τῶν ἰδεῶν ἀποσκοπεῖ στὴν κατάδειξη τῆς χαμηλῆς ὀντολογικῆς καὶ ἐπιστημολογικῆς ἀξίας τῶν ἔργων τῆς καλλιτεχνικῆς μίμησης. Πρβ. καὶ G. F. Else [1972], σ. 33 κέ.· J. Annas [1981], σ. 336 κέ. καὶ A. Nehamas [1982], σ. 55-8.

597e 6-8. **τρίτος τις ἀπὸ βασιλέως καὶ τῆς ἀληθείας**. Ἡ μεταφορὰ εἶναι γενεαλογικὴ (πρβ. 391c 2, *Πηλέως, σωφρονεστάτου τε καὶ τρίτου ἀπὸ Διός*· ἐπίσης Αἰσχύλος, *Πέρσαι* 768, *τρίτος δ' ἀπ' αὐτοῦ* [sc. *Μήδου*] *Κῦρος*) καὶ ὑποδηλώνει ὅτι στὴν ὀντολογικὰ φθίνουσα σειρὰ ὁ μιμητικὸς ποιητὴς εἶναι κάτι σὰν τρίτος ἀπὸ τὸν βασιλιά, δηλαδὴ ἀπὸ τὸν *φυτουργὸν* θεὸ καὶ ἀπὸ τὴν ἀλήθεια, τ.έ. ἀπὸ τὴν πραγματικότητα τοῦ ἀληθινοῦ ὄντος, Adam, ad. loc.· πρβ. καὶ τὴ διεξοδικὴ συζήτηση στὸ Appendix I, σσ. 464-5 τοῦ 2ου τόμου.

598e 1. **οὗτοι**. Δηλαδὴ ὁ Ὅμηρος καὶ οἱ τραγικοὶ ποιητές. Ἄλλη μιὰ φορὰ ἐδῶ ὁ Πλάτων ἐναντιώνεται στὴν τρέχουσα ἀντίληψη τοῦ καιροῦ του γιὰ τὴ μοναδικὴ παιδευτικὴ ἀξία τῆς ποίησης ἐν γένει καὶ τοῦ Ὁμήρου εἰδικότερα· πρβ. σχετικὰ τὸν πλατωνικὸ *Ἴωνα*.

599b 3-7. **Ἀλλ' εἴπερ γε ... ἐγκωμιάζων**. «Ἕνας Ὅμηρος δὲν θὰ εἶχε πλάσει τὸν Ἀχιλλέα, οὔτε ἕνας Γκαῖτε τὸν Φάουστ, ἂν ὁ Ὅμηρος ἦταν ἕνας Ἀχιλλέας καὶ ὁ Γκαῖτε ἕνας Φάουστ» —φράση τοῦ Νίτσε ἀπὸ τὴ *Γενεαλογία τῆς ἠθικῆς* III 4, ποὺ θὰ μποροῦσε νὰ ἀποτελέσει εὔστοχη ἀπάντηση σὲ αὐτὴ τὴν ὄχι ἰδιαίτερα εὔστοχη σκέψη τοῦ Πλάτωνα.

599e 2-3. **Χαρώνδαν, Σόλωνα**. Ὁ ἀρχαῖος νομοθέτης Χαρώνδας (6ος αἰ. π.Χ.), ἀπὸ τὴ σικελικὴ Κατάνη, θέσπισε νόμους στὴν πατρίδα του καὶ σὲ ἄλλες χαλκιδικὲς πόλεις τῆς Σικελίας καὶ τῆς Κάτω Ἰταλίας. Ὁ ἀθηναῖος ἀριστοκράτης Σόλων εἶναι ὁ εἰσηγητὴς τῆς νομοθετικῆς μεταρρύθμισης τοῦ 594/3 π.Χ., μὲ τὴν ὁποία δόθηκε μεγάλη ὤθηση στὴν πολιτικὴ καὶ κοινωνικὴ ἀνάπτυξη τῆς Ἀθήνας.

599e 6. **Ὁμηριδῶν**. Ἀναφέρεται στοὺς θαυμαστὲς τῆς ὁμηρικῆς ποίησης.

600a 6. **Ἀναχάρσιος τοῦ Σκύθου**. Ὁ Ἀνάχαρσις ἀπὸ τὴ Σκυθία (6ος αἰ. π.Χ.), ἀπὸ γένος βασιλικό, γνωστὸς στὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τὰ ταξίδια του σ' αὐτήν, ἐξετιμᾶτο πολὺ γιὰ τὴν πρακτικὴ σοφία καὶ τὴν ἐφευρετικότητά του· *εὗρε δ' εἰς τὸν βίον* [δηλαδὴ γιὰ τὴν καθημερινὴ χρήση στὴ ζωὴ] *ἄγκυράν τε καὶ κεραμικὸν τροχόν*, ἀναφέρει γι' αὐτὸν ὁ Διογένης Λαέρτιος 1, 105.

600b 6. **Κρεώφυλος**. Στὸν Κρεώφυλο ἀπὸ τὴ Σάμο ποὺ ἔζησε, πιθανῶς, τὸν 7ο αἰ. π.Χ. ἀποδίδεται ἡ *Οἰχαλίας ἅλωσις*, ἕνα νεότερο ἔπος ἀπὸ τὸν μυθικὸ κύκλο τοῦ Ἡρακλῆ. Κατὰ τὸν ἀρχαῖο σχολιαστὴ *τινὲς δὲ αὐτὸν ἱστόρησαν γαμβρὸν Ὁμήρου ἐπὶ θυγατρί, καὶ ὅτι ὑποδεξάμενος Ὅμηρον ἔλαβε παρ' αὐτοῦ τὸ ποίημα τῆς Ἰλιάδος*. Τὸ ὄνομά του (ποὺ παράγεται ἀπὸ τὸ *κρέας* καὶ τὸ *φῦλον*) ὑποβάλλει περισσότερο τὴν παράσταση τοῦ βάναυσου καὶ τοῦ ἀγροίκου παρὰ τῆς καλλιέργειας, ἐξ οὗ καὶ ἡ γελοιότητά του (*τοῦ ὀνόματος ἂν γελοιότερος ἔτι πρὸς παιδείαν φανείη*, b 7-8).

600e 4 κέ. **Οὐκοῦν τιθῶμεν ἀπὸ Ὁμήρου ἀρξαμένους ...** κλπ. Εἶναι «ἡ πρώτη εἰκονομαχία τῆς ἱστορίας», γράφει χαρακτηριστικὰ ὁ A. Hauser [1983], σ. 102 κέ., γιὰ αὐτὴ τὴν ἐχθρικὴ στάση τοῦ Πλάτωνα ἀπέναντι στὴν τέχνη καὶ τὶς ἐπιφυλάξεις του γιὰ τὶς δυνατὲς ἐπενέργειές της. Ὁ Hauser τὴν συνδέει μὲ τὴν ἐκδήλωση, στὴν Ἑλλάδα τοῦ 4ου αἰ., μιᾶς νέας κοσμοαντίληψης ποὺ προσανατολίζει τὴν ὕπαρξη σὲ αἰσθητικὲς ἀξίες καὶ ὁδηγεῖ σὲ μιὰ προσέγγιση τῶν μεγάλων ἐρωτημάτων γύρω ἀπὸ τὴ ζωὴ μὲ κριτήρια αἰσθητικά. Τὴν ἀπορριπτικὴ στάση τοῦ Πλάτωνα ὁ Hauser τὴν ἐξηγεῖ ὡς ἀντίδραση σὲ αὐτὸ τὸν αἰσθητικισμό· διαφορετικά, ὑποστηρίζει, ἡ καθαρῶς θεωρητικὴ ἄποψη ὅτι τὰ ἐκφραστικὰ μέσα τῆς τέχνης παραμένουν προσκολλημένα στὶς αἰσθητικὲς φόρμες ἀδυνατώντας νὰ ἀναχθοῦν στὴ σφαίρα τοῦ πνεύματος δὲν θὰ ἀποτελοῦσε ἐπαρκὴ λόγο γιὰ μιὰ τόσο βίαιη ἀπόρριψη.

601d 1-2. **Περὶ ἕκαστον ταύτας ... μιμησομένην**. Ἡ τριάδα 'χρήστης-κατασκευαστής-μιμητής' ἀναφέρεται σὲ διαφορετικὲς προσεγγίσεις πραγμάτων τοῦ αὐτοῦ ὀντολογικοῦ ἐπιπέδου, σὲ ἀντίθεση μὲ τὴν τριάδα 'θεός-κατασκευαστὴς-μιμητής' ποὺ παραπέμπει σὲ τρία διαφορετικὰ ἐπίπεδα: τῆς ἰδέας —τῶν πραγματώσεών της στὰ αἰσθητὰ πράγματα— τῶν εἰδώλων. Πρβ. J. Annas [1981], σ. 337· G. F. Else [1972], σ. 37-40.

601d 9-10. **οἷα ἀγαθὰ ... χρῆται**. Ἀκολουθῶ στὴ μετάφραση τὴν ἑρμηνεία τοῦ Schleiermacher, τὴν ὁποία δέχεται καὶ ὁ Adam, ad loc., ὡς «φυσικὴ» καὶ «πρόδηλη».

601e 1. **οἳ ἂν ὑπηρετῶσιν ... αὐλεῖν**. Ἀκολουθῶ τὸν Adam, ad loc., ὁ ὁποῖος ἐκλαμβάνει τὴ φράση ὡς ἕνα εἶδος παρενθετικοῦ χαρακτηρισμοῦ τοῦ *αὐλοποιοῦ*.

602c 7 - d 4. **ταὐτόν που ἡμῖν ... μηχανή**. Ἡ ἐποχὴ τοῦ Πλάτωνα, παρατηρεῖ ὁ E. H. Gombrich [1959], σ. 156 κέ., ἦταν ἀκριβῶς ἡ στιγμὴ ποὺ ἡ ἑλληνικὴ ἐπανάσταση στὶς Τέχνες πλησίαζε τὴν κορύφωσή της, καθὼς στὰ τεχνάσματα τῆς ἀπόδοσης τῶν μορφῶν μὲ βάση τὸ προοπτικὸ βάθος ἔρχονταν τώρα νὰ προστεθοῦν βαθμηδὸν τὰ παιγνίδια μὲ τὸ φῶς καὶ τὴ σκιά, δημιουργώντας τὶς προϋποθέσεις γιὰ μιὰ πραγμα-

τικὴ τέχνη τῆς ψευδαίσθησης. Ὁ Gombrich ὑποστηρίζει ὅτι ἡ ἔκρηξη αὐτὴ τοῦ Πλάτωνα κατὰ τῆς «μοντέρνας τέχνης» τῆς ἐποχῆς (4ος αἰ. π.Χ.) ἦταν ἴσως μιὰ ἀντίδραση στὶς πρῶτες ἰλουζιονιστικὲς παραστάσεις ποὺ ἄρχιζαν νὰ κοσμοῦν τοὺς τοίχους τῶν ἑλληνικῶν σπιτιῶν καὶ ποὺ ἀσφαλῶς θὰ ἐντυπωσίασαν καὶ θὰ συγκίνησαν. Βλ. καὶ σημείωση στὸ 600e 4 κἑ.

602e 4-6. **Τούτῳ δὲ πολλάκις ... ταὐτά.** Ἀκολουθῶ σὲ αὐτὸ τὸ δύσκολο χωρίο τὴν ἑρμηνευτικὴ ἐκδοχὴ τοῦ Adam, ad loc., σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία τὸ *τἀναντία* ὑποδηλώνει 'τὸ ἀντίθετο' καὶ ὄχι, γενικῶς, τὶς 'ἀντίθετες ἐμφανίσεις' ἢ 'ἀντίθετες ἐντυπώσεις'. Λ.χ. ἕνα ἀντικείμενο Α, πλησιέστερο καὶ μικρότερο ἀπὸ ἕνα ἀντικείμενο Β ἐμφανίζεται στὸν παρατηρητὴ ὡς μεγαλύτερο ἀπὸ τὸ Β. Ὕστερα ἀπὸ μέτρηση ὅμως τὸ λογιστικὸ διαπιστώνει καὶ γνωστοποιεῖ (*μετρήσαντι καὶ σημαίνοντι*, e 4) ὅτι τὸ Α εἶναι μικρότερο. Συνυπάρχουν ἔτσι ἐδῶ δύο ἀντίθετες ἐκδοχὲς γιὰ τὸ ἴδιο ἀντικείμενο, ἀπὸ τὶς ὁποῖες μόνον ἡ μία ἀνάγεται στὸ λογιστικό, ἀφοῦ, ὅπως γνωρίζουμε ἀπὸ τὸ 436a 8 κἑ., εἶναι ἀδύνατον τὸ αὐτὸ μέρος τῆς ψυχῆς νὰ ἔχει ταυτόχρονα διαφορετικὴ ἄποψη γιὰ ἴδια ἀντικείμενα. Συνεπῶς, τὸ μέρος τῆς ψυχῆς ποὺ *δοξάζει παρὰ τὰ μέτρα* δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ταυτίζεται μὲ τὸ μέρος της ποὺ *δοξάζει κατὰ τὰ μέτρα*, δηλαδὴ μὲ τὸ λογιστικό. Καὶ καθὼς τὸ μέρος τῆς ψυχῆς ποὺ δίνει πίστη στὸ λογισμὸ εἶναι τὸ ἀνώτερο, ἐκεῖνο τὸ ἄλλο ποὺ τοῦ ἐναντιώνεται θὰ εἶναι κάποιο ἀπὸ τὰ χειρότερα μέσα μας, *τῶν φαύλων τι ἐν ἡμῖν*. Διαφορετικὲς ἐκδοχὲς ἐκτίθενται ἐπίσης στὸν Adam, Appendix II, σ. 466-7 τοῦ 2ου τόμου· πρβ. καὶ P. Murray [1996], ad loc.

602e 8. **ἔφαμεν**. Στὸ 436a 8 κἑ.

603a 1 κἑ. **Τὸ παρὰ τὰ μέτρα ἄρα δοξάζον ...** κλπ. Πρόκειται γιὰ τὴ χαρακτηριστικὴ πλατωνικὴ διάκριση τῆς γνωστικῆς δύναμης τῆς ψυχῆς σὲ αἴσθηση καὶ νόηση, ὅπως ἔχει ἐκτεθεῖ στὸ 7ο βιβλίο, 523e 3 κἑ. — διάκριση στὴν ὁποία ἀντιστοιχοῦν στὸ ἐπιστημολογικὸ ἐπίπεδο ἡ διαφορὰ *πίστεως–ἐπιστήμης* καὶ στὸ ἐπίπεδο τῆς ὀντολογίας ἡ διαφορὰ αἰσθητοῦ-ἰδεατοῦ κόσμου, ὅπως ἔχει ἐκτεθεῖ στὸ 5ο βιβλίο, 478a 1 κἑ.

603a 10. **βουλόμενος ἔλεγον**. Στὸ 602c 10 κἑ.

603d 5. **διωμολογησάμεθα**. Κυρίως στὸ 439b 3 κἑ. ἀλλὰ καὶ σὲ ὅλη τὴν παθολογία τῶν πολιτευμάτων ποὺ ξεδιπλώνεται στὸ 8ο καὶ τὸ 9ο βιβλίο.

603e 4-5. **ἐλέγομέν που καὶ τότε**. Στὸ 387d 1 - e 8.

604a 10 - b 1. **Οὐκοῦν τὸ μὲν ... πάθος;** Ὁ S. Halliwell [1988], ad. loc., ὑποστηρίζει ὅτι μόλο ποὺ ὁ *νόμος* δὲν ἔχει ἐδῶ αὐστηρῶς νομικὴ σημασία, ἡ χρήση τῆς λέξης σὲ αὐτὰ τὰ συμφραζόμενα ἀφορᾶ πιθανῶς σὲ μιὰ εἰδικὴ νομοθεσία ποὺ ρύθμιζε τὰ σχετικὰ μὲ τὶς κηδεῖες στὴν Ἀθήνα· ἡ νομοθεσία αὐτὴ ἀναγόταν στὸν Σόλωνα, ὁ ὁποῖος εἶχε προσπαθήσει νὰ ἐλέγξει τὶς δημόσιες ἐκδηλώσεις πένθους στὴν Ἀθήνα. Πρβ. Κικέρων, *De legibus* 2, 64-6· Πλούταρχος, *Σόλων* 12, 5.

604c 5-6. **ὥσπερ ἐν πτώσει κύβων**. Μὲ τὴν κυβευτικὴ μεταφορὰ ὑποδηλώνεται ἡ ματαιότητα τῶν ἐγκόσμιων πραγμάτων· ἡ μοίρα τοῦ καθενός μας σὲ σύγκριση μὲ τὸ Σύμπαν, ὁ ἀνθρώπινος βίος ἐν γένει σὲ σύγκριση μὲ τὴν πορεία τῆς ψυχῆς στὸν Ἄλλο Κόσμο εἶναι ἀσήμαντα ὅσο κι ἕνα παιγνίδι, ὅσο καὶ μιὰ ριξιὰ τῶν κύβων, ἰδιαίτερα γιὰ τὸν σοφό. Καθοδὸν πρὸς τὸ μύθο τοῦ Ἠρός, 614b 2 κἑ., ὁ Σωκράτης μπαίνει πιὰ στὴν τελικὴ εὐθεία. Πρβ. καὶ 486a 8-10.

605a 9 - b 9. **καὶ γὰρ τῷ φαῦλα ... χαριζόμενον**. Ἂν καὶ δὲν εἶναι σαφὲς πῶς ἀκριβῶς σχετίζεται τοῦτο τὸ *φαῦλον* τῆς ψυχῆς μὲ τὴν ψυχολογία τοῦ 4ου βιβλίου καὶ τὴν τριμερὴ διαίρεση τῆς ψυχῆς, ὡστόσο τὸ οὐσιῶδες, κατὰ τὴν P. Murray [1996], σ. 221-2, εἶναι ὅτι τὸ κατώτερο αὐτὸ στοιχεῖο ἀντιστρατεύεται τὸ λόγο. Καὶ εἴτε πρόκειται γιὰ ὀπτικὴ ψευδαίσθηση ποὺ τὴν ἐκμεταλλεύεται ἡ ζωγραφικὴ εἴτε γιὰ συναισθηματικὲς συγκρούσεις ποὺ μᾶς περιγράφει ἡ ποίηση, καὶ τὰ δύο αὐτά, ζωγραφικὴ καὶ ποίηση, ἀπευθύνονται στὸ μὴ ἔλλογο στοιχεῖο τῆς ψυχῆς. Ἐξακολουθεῖ ἐπίσης νὰ λειτουργεῖ ἐδῶ ἡ δομικὴ παραλληλότητα ψυχῆς-πολιτείας (435e 1 κἑ.): ὅπως ἡ κοινωνία καταστρέφεται, ὅταν φαῦλοι ἄνθρωποι ἀποκτοῦν πολιτικὴ δύναμη, ἔτσι καταστρέφεται καὶ ἡ ψυχὴ ὅταν τὸ κατώτερο μέρος της ἐνισχύεται εἰς βάρος τοῦ ἀνωτέρου. Γενικότερα γιὰ αὐτὲς τὶς μομφὲς σχετικὰ μὲ τὴν παιδευτικὴ ἐπίδραση τῆς τέχνης ὁ E. Cassirer, *The Educational Value of Art* (1943), σ. 14 κἑ. παρατηρεῖ ὅτι σὲ ὁλόκληρη τὴν ἱστορία τῆς αἰσθητικῆς συναντᾶμε συνεχῶς ἀπηχήσεις τῶν αἰτιάσεων αὐτῶν τοῦ Πλάτωνα, καὶ ὅτι ἡ ἀνασκευὴ ἢ τουλάχιστον ἡ ἀποδυνάμωση τῶν πλατωνικῶν ἐπιχειρημάτων ἔχει γίνει ἕνα ἀπὸ τὰ σημαντικότερα μελήματα κάθε θεωρίας τῆς τέχνης.

605c 10. **Ἀκούων σκόπει**. Σιγὰ-σιγὰ ὁ διάλογος τῆς ἀπὸ κοινοῦ ἀναζήτησης δίνει τὴ θέση του στὸν ἀποκαλυπτικὸ μονόλογο. Μ' ἕνα μύθο θὰ ἀποπειραθεῖ τελικὰ ὁ Σωκράτης νὰ ἀποκαλύψει ὅ,τι ἀδυνατεῖ νὰ ἐκφράσει ὁ λόγος τῆς φιλοσοφίας, κι ἡ μετάβαση εἶναι ἤδη αἰσθητὴ στὸ ὕφος: *Ἀκούων σκόπει*, ἄκου καὶ κρίνε.

606a 3. **Εἰ ἐνθυμοῖο**. Ἀναφέρεται στὸ 603e 3 κἑ.

606b 6-7. **ἀπὸ τῶν ἀλλοτρίων εἰς τὰ οἰκεῖα**. Ὁ S. Halliwell [1997], σ. 328, ἐντοπίζει ἐδῶ ἀπηχήματα ἀπὸ τὸ 3ο βιβλίο, 395b 1 κἑ.· ἐπίσης ἀπὸ τὸ *Ἑλένης ἐγκώμιον* τοῦ Γοργία, *ἐπ' ἀλλοτρίων τε πραγμάτων καὶ σωμάτων εὐτυχίαις καὶ δυσπραγίαις ἴδιόν τι πάθημα διὰ τῶν λόγων ἔπαθεν ἡ ψυχή*, fr. 11, 9. Καὶ ἀντιστρόφως ἐπισημαίνει τὴν ἀπήχηση τοῦ πλατωνικοῦ *ἀπὸ τῶν ἀλλοτρίων εἰς τὰ οἰκεῖα* στὶς *Confessiones* III 2-4 τοῦ Αὐγουστίνου καὶ «παραδόξως», ὅπως σημειώνει ὁ Halliwell, στὸν F. Nietzsche, *Menschliches, Allzumenschliches* I 212, «κι εἶχε δίκιο ὁ Πλάτων, ὅταν ἔλεγε ὅτι μὲ τὴν τραγωδία γίνεται κανεὶς γενικῶς πιὸ λιγόψυχος καὶ πιὸ εὐσυγκίνητος».

606e 1. **Ὁμήρου ἐπαινέταις**. Πιθανῶς ὁ Πλάτων ἔχει ἐδῶ κατὰ νοῦ κάτι περισσότερο συγκεκριμένο (ἴσως κάποια μὴ σωζόμενη σοφιστικὴ συγγραφὴ) ἀπὸ τὴ διάχυτη στὴν ἑλληνικὴ ἀρχαιότητα πεποίθηση γιὰ τὴ μοναδικὴ μορφωτικὴ ἀξία τῆς ὁμηρικῆς ποίησης.

607b 2. **τότε ... ἀπεστέλλομεν**. Ἀναφέρεται στὸ 398a 1-8.

607b 5. **παλαιὰ μέν τις διαφορά**. Ὁ Adam, ad loc., παρατηρεῖ ὅτι δὲν ὑπάρχουν στὰ ἐκτενὴ ἀποσπάσματα τῆς πρώιμης ἑλληνικῆς ποίησης πολλὲς ἐνδείξεις αὐτῆς τῆς *παλαιᾶς* διαμάχης, ἐνῶ ἀντιθέτως ἀφθονοῦν τὰ παραδείγματα ἐπικριτικῶν ἀποφάνσεων γιὰ τὴν ποίηση ἀπὸ τὴν πλευρὰ τῶν φιλοσόφων, π.χ. ἀπὸ τὸν Ξενοφάνη καὶ τὸν Ἡράκλειτο. Στὸν Πλάτωνα αὐτὴ ἡ δύσκολη σχέση μὲ τὴν τέχνη (ποὺ κορυφώνεται σὲ τούτη τὴ δεύτερη μέσα στὴν *Πολιτεία*, καὶ τελική, ἐπίθεση στὴν ποίηση) ἐκδηλώθηκε γιὰ πρώτη φορὰ μὲ τὸν *Ἴωνα* καὶ ἀποτελεῖ τὴν ἀντίδραση τοῦ στοχαστῆ ὁ ὁποῖος βλέπει τὴ μυθοποιητικὴ παράδοση νὰ ὀρθώνεται ὡς ἐμπόδιο στὸ ἠθικὸ καὶ ἐπιστημολογικὸ πρόγραμμά του.

607b 6 - c 3. **καὶ γὰρ ἡ ... τούτων**. Σὲ αὐτὸ τὸ κατὰ τὸν Wilamowitz [1962], σ. 386, «περίεργο» χωρίο ὁ Σωκράτης προσπαθεῖ νὰ τεκμηριώσει τὸ ἱστορικὸ βάθος τῆς ἐχθρότητας τῆς ποίησης ἐναντίον τῆς φιλοσοφίας. Ὡς τώρα δὲν ἔχει ταυτισθεῖ ἡ πηγὴ κανενὸς ἀπὸ τὰ παραπάνω παραθέματα, γιὰ τὰ ὁποῖα γενικῶς πιστεύεται ὅτι εἶναι ποιητικά, πιθανῶς ἀπὸ κωμωδίες. Πρβ. καὶ *Νόμοι* 967c 7 κέ. ὅπου γίνεται ἀναφορὰ σὲ ἐπιθέσεις ἐναντίον τῶν φιλοσόφων γιὰ τὶς ἀθεϊστικὲς ἀπόψεις τῶν τελευταίων ἀπὸ ποιητὲς οἱ ὁποῖοι τοὺς παρομοιάζουν μὲ σκυλιὰ ποὺ γαβγίζουν, *καὶ δὴ καὶ λοιδορήσεις γε ἐπῆλθον ποιηταῖς, τοὺς φιλοσοφοῦντας κυσὶ ματαίαις ἀπεικάζοντας χρωμέναισιν ὑλακαῖς*.

608b 4. **Μέγας γάρ, ἔφην, ... μέγας**. Ὁ ἀγώνας εἶναι *μέγας*, ἐπειδὴ ἡ ψυχὴ εἶναι ἀθάνατη. Μὲ τὴν ἐπανάληψη τῆς λέξης, κάτι σπανιότατο στὸν Πλάτωνα, ὑπογραμμίζεται ἡ σημασία τῶν λεγομένων.

608c 6-7. **πᾶς γὰρ οὗτός γε ... εἴη**. Πρβ. 486a 8-10 καὶ 498d 5-6· ἐπίσης *Φαίδων* 107c 9 κέ.

608d 5. **καὶ θαυμάσας**. Ἡ ἔκπληξη τοῦ Γλαύκωνα ξαφνιάζει, ἰδίως ἂν ἀναλογιστοῦμε τὰ ἐπιχειρήματα ποὺ ἔχουν διατυπωθεῖ στὸν *Φαίδωνα* σχετικὰ μὲ τὴν ἀθανασία τῆς ψυχῆς. Ὁ K. Vretska [1982], σ. 625, «ἐλλείψει μιᾶς καλύτερης ἐξήγησης», θεωρεῖ αὐτὸ τὸ σύντομο intermezzo μιὰν ἀμήχανη μετάβαση στὸ ἐπιχείρημα γιὰ τὴν ἀθανασία τῆς ψυχῆς, τὸ ὁποῖο ἀκολουθεῖ ἀμέσως.

608d 13 κέ. **Ἀγαθόν τι, εἶπον ...** κλπ. Ἀπὸ τὸ σημεῖο αὐτὸ ὡς τὸ 612a 6 ὁ Σωκράτης θὰ διατυπώσει ἕνα ἐπιχείρημα γιὰ τὴν ἀθανασία τῆς ψυχῆς, τὸ ὁποῖο ἀποτελεῖ συνάμα καὶ σκαλοπάτι γιὰ τὸ μύθο τοῦ Ἠρὸς (614b 2 κέ.). Τὸ ἐπιχείρημα αὐτὸ βασίζεται στὴν παραδοχὴ ὅτι ἡ ἀδικία καὶ ἡ ἄλλη *σύμφυτος* μὲ τὴν ψυχὴ κακία δὲν μπορεῖ νὰ ἐξοντώσει τὴν ψυχή, ὅπως, ἀντιθέτως, μπορεῖ νὰ ἐξοντώσει τὸ σῶμα ἡ σύμφυτη μὲ αὐτὸ κακία, δηλαδὴ ἡ ἀρρώστια. Ὅπως παρατηρεῖ ὁ G. M. A. Grube [1970], σ. 138, τὸ ἐπιχείρημα αὐτὸ προϋποθέτει ἕνα διαχωρισμὸ σώματος-ψυχῆς ριζικότερο ἀπὸ αὐτὸν ποὺ διαπιστώνουμε στὴν *Πολιτεία*. Παρόλο ὅτι τὸ θάνατο τῆς ψυχῆς δὲν τὸν προκα-

λεῖ ἡ ἠθικὴ *πονηρία*, ὁ Σωκράτης θὰ ἦταν ἕτοιμος νὰ δεχθεῖ ὅτι ἡ ψυχὴ προσβάλλεται καὶ ἐπηρεάζεται καθοριστικὰ ἀπὸ αὐτήν· λ.χ. στὸ 409a 1 κἑ. ὑποστηρίζει ὅτι ὁ δικαστὴς δὲν πρέπει νὰ ἔχει προσωπικὴ ἐμπειρία καὶ ἐπαφὴ μὲ τὸ κακό, διότι αὐτὸ θὰ ἐπιδράσει βλαπτικὰ στὴν ψυχή του.

611a 6-8. **εἰ γὰρ ὁτιοῦν ... ἀθάνατα**. «Αὐτὸ τὸ καταληκτικὸ σχόλιο τοῦ Πλάτωνα», γράφει ὁ I. M. Crombie [1962], σ. 151, «προϋποθέτει τὴν ὕπαρξη ἑνὸς πεπερασμένου πλήθους θνητῶν πραγμάτων. Καί, κάτι πιὸ ἐνδιαφέρον, προϋποθέτει ὅτι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ὑπάρχει ἀπόλυτη ἀφετηρία. Διότι γιὰ νὰ λάβει κάτι ὑπόσταση πρέπει ὑποχρεωτικὰ νὰ προέλθει ἀπὸ κάτι ἄλλο. Μιὰ τέτοια διδασκαλία εἶναι δυνατὸν νὰ τὴν ὑπερασπιστεῖ κανεὶς στὴ βάση τῆς φιλοσοφίας τοῦ Παρμενίδη: Ἀπόλυτη ἀφετηρία θὰ ἦταν μιὰ ἀφετηρία ἀπὸ τὸ μηδέν, ἀλλὰ ἕνα τέτοιο πράγμα, ὅπως τὸ μηδέν, δὲν ἔχει ὑπόσταση. Ἑπομένως, δὲν ὑπάρχει ἀπόλυτη ἀφετηρία». Γενικῶς, παρατηρεῖ ὁ Crombie, ὅ.π., οἱ Ἕλληνες στοχαστές, πρὶν ἀκόμη καὶ ἀπὸ τὸν Παρμενίδη, εἶχαν, φαίνεται, πεισθεῖ ὅτι τὸ ὑλικὸ ἀπὸ τὸ ὁποῖο ἔχει πλαστεῖ ὁ κόσμος εἶναι αἰώνιο καὶ ὅτι ἡ γένεση ἀποτελεῖ μεταβατικὴ φάση ἢ κατάσταση αὐτοῦ τοῦ αἰώνιου ὑλικοῦ.

611b 6-7. **ὡς νῦν ἡμῖν ἐφάνη**. Ἀναφέρεται στὴν τριμερὴ διαίρεση τῆς ψυχῆς στὸ 435b 4 κἑ.

611b 10. **καὶ οἱ ἄλλοι** [sc. *λόγοι*]. Ἀναφέρεται στὰ ἐπιχειρήματα γιὰ τὴν ἀθανασία τῆς ψυχῆς ποὺ ἔχουν διατυπωθεῖ στὸν *Φαίδωνα*.

611d 1. **τὸν θαλάττιον Γλαῦκον**. Ὁ Γλαῦκος ἦταν θαλάσσιος δαίμονας, προστάτης τῶν ναυτικῶν καὶ τῶν ψαράδων. — Σιγὰ-σιγὰ οἱ ἀπεικονίσεις τῆς ψυχῆς ἀρχίζουν νὰ προσανατολίζονται στὸ μύθο τοῦ Ἠρός, στὸ τέλος τῆς *Πολιτείας*, 614b 2 κἑ. Στὸν θαλάσσιο δαίμονα Γλαῦκο, σημειώνει ὁ P. Friedländer [1960], σ. 125, βλέπουμε τὴν ἀντίθεση ἀνάμεσα στὴν καθαρὴ ὑπόσταση ποὺ οὐσιαστικὰ προσιδιάζει στὴν ψυχὴ καὶ στὴν τωρινὴ κατάστασή της, μὲ τὰ ὄστρακα, τὰ φύκια καὶ τὰ χαλίκια ποὺ ἔχουν κολλήσει ἐπάνω της. Τὴν ἀντίθεση αὐτή, ποὺ ἐδῶ ἀφορᾶ στὴν ψυχὴ ἐν γένει, θὰ τὴν ξανασυναντήσουμε καὶ στὸν καταληκτικὸ μύθο τῆς *Πολιτείας*, κατανεμημένη ὅμως σὲ διαφορετικὲς ψυχές: ἄλλες θὰ ἐπιστρέφουν καθαρὲς ἀπὸ τὸ οὐράνιο ταξίδι τους, κι ἄλλες γεμάτες λάσπη καὶ σκόνη ἀπὸ τὴ γῆ.

611e 1 κἑ. **Εἰς τὴν φιλοσοφίαν αὐτῆς** κλπ. Ὁ Πλάτων διαβεβαιώνει ρητὰ ὅτι ἡ καθαρὴ καὶ ἀθάνατη ψυχὴ ταυτίζεται μόνο μὲ τὸ φιλοσοφικὸ μέρος της, τὸ ὁποῖο λαχταράει νὰ ἑνωθεῖ μὲ τὸ θεϊκὸ καὶ ἀθάνατο Εἶναι· κι αὐτὸ δὲν εἶναι ἁπλῶς *λόγος* ἀλλὰ *ἔρως* ἐξολοκλήρου στραμμένος στὴν ἀναζήτηση τῆς ἀλήθειας, ὅπως ἦταν στὸν *Φαίδωνα* καὶ τὸν *Φαῖδρο*. Οἱ φυσικὲς ἐπιθυμίες, οἱ γήινες ἐπιδιώξεις εἶναι ἰδιότητες ποὺ ἀναπτύσσονται κατὰ τὴ σύζευξη τῆς ψυχῆς μὲ τὸ σῶμα, μόλο ποὺ διαρκοῦν καὶ πέρα ἀπὸ τὴν ἐπίγεια ζωή, γιατὶ καμία ψυχή, ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὴν τοῦ φιλοσόφου, δὲν ἀποκαθαίρεται ἀμέσως. W. K. C. Guthrie [1975], σ. 556-7.

612b 2. **ὥσπερ ... ὑμεῖς ἔφατε**. Ἀναφέρεται στὸ 363a 7 κἑ.

612b 4. **τὸν Γύγου δακτύλιον**. Βλ. 359d 1 κἑ.

612b 5. **τὴν Ἅιδος κυνῆν;** Πρβ. *Ἰλιάδα* Ε 845, *Ἄϊδος κυνέην*· ἐπίσης Ἀριστοφάνης, *Ἀχαρνῆς* 390· Ἡσίοδος, *Ἀσπὶς Ἡρακλέους* 227.

612b 7. **νῦν ἤδη ἀνεπίφθονον**. Τὸ ἐρώτημα γιὰ τὶς ἀνταμοιβὲς τῆς δίκαιης ψυχῆς εἶναι πιὰ *ἀνεπίφθονον*, δηλαδὴ μπορεῖ νὰ ἀπαντηθεῖ ἀπροκατάληπτα, ἀφοῦ τώρα ἔχει γίνει φανερὸ ποιά εἶναι ἡ οὐσία τῆς δικαιοσύνης.

612c 5. **ἃ ἐδανείσασθε ἐν τῷ λόγῳ**. Ἀναφέρεται στὸ 361a 1 κἑ.· πρβ. καὶ 367e 1-5.

612c 7. **ἔδωκα ὑμῖν τὸν δίκαιον ...** κλπ. Πρβ. 361b 8, *ἀφαιρετέον δὴ τὸ δοκεῖν*.

612d 5. **δοκεῖσθαι**. Βλ. 490a 5-6.

612e 6. **ὥσπερ καὶ κατ' ἀρχὰς ὡμολογοῦμεν**. Βλ. 352b 1-2. *Καὶ θεοῖς ἄρα ἐχθρὸς ἔσται ὁ ἄδικος, ὦ Θρασύμαχε, ὁ δὲ δίκαιος φίλος*.

613b 1. **ὁμοιοῦσθαι θεῷ**. Εἶναι ἡ πρώτη γραμματειακὴ διατύπωση ἑνὸς διανοήματος ποὺ ριζώνει στὰ παλαιὰ πυθαγόρεια ἀξιώματα τοῦ *ἕπου θεῷ* ἢ *ἀκολουθεῖν θεῷ* (DK, τ. 2, σ. 466, 21 *θεοῖς ἑπόμενοι*) καὶ καταλήγει στὴ χριστιανικὴ διδασκαλία τῆς *ὁμοιώσεως θεῷ*.

613b 2-3. **Εἰκός γ' ἔφη ... ὁμοίου**. Ὁ P. Friedländer [1960], σ. 120, ἀνιχνεύει ἐδῶ ἀπηχήματα ἀπὸ τὴν *Ἀπολογία* 41d 2, *οὐδὲ ἀμελεῖται ὑπὸ θεῶν τὰ τούτου* [sc. *τοῦ ἀγαθοῦ ἀνδρός*].

613d 5 κἑ. **καὶ περὶ τῶν ἀδίκων ...** κλπ. Πρβ. 361e 3 κἑ. Αὐτὲς οἱ συνεχεῖς ἀναφορὲς στὴν ἀρχὴ τῆς *Πολιτείας*, σημειώνει ὁ P. Friedländer [1960], σ. 116, εἶναι σημαντικές, γιατὶ δείχνουν ὅτι ἡ ἐχθρικὴ δύναμη, ἡ *ἀδικία*, ἐξακολουθεῖ ὥς τὸ τέλος νὰ εἶναι παροῦσα.

613e 1. **ἄγροικα ἔφησθα**. Πρβ. 361e 1-2.

614b 2. **Ἀλκίνου ἀπόλογον**. Ὡς *Ἀλκίνου ἀπόλογοι*, δηλαδὴ 'ἱστορίες' ἢ 'παραμύθια' τοῦ Ἀλκίνοου —ἀπὸ τὴ μακρὰ διήγηση τοῦ Ὀδυσσέα στὸν βασιλιὰ τῶν Φαιάκων Ἀλκίνοο—, φέρονταν οἱ ραψωδίες ι-μ τῆς *Ὀδύσσειας*, ἀνάμεσά τους καὶ ἡ *Νέκυια*, μὲ τὸ ταξίδι τοῦ Ὀδυσσέα στὸν Ἄλλο Κόσμο. Κατὰ τὴ *Σούδα* (στὸ λ. *Ἀπόλογος Ἀλκίνου*) ἡ ἔκφραση χρησιμοποιεῖτο παροιμιωδῶς *ἐπὶ τῶν φλυαρούντων καὶ μακρὸν ἀποτεινόντων λόγον*.

614b 3. **Ἠρὸς τοῦ Ἀρμενίου**. Σύμφωνα μὲ τὴ *Σούδα* (στὸ οἰκεῖο λῆμμα), *Ἢρ ὄνομα κύριον Ἑβραϊκόν*· τὸ ὄνομα ἐμφανίζεται καὶ στὸν κατάλογο τῶν προγόνων τοῦ Ἰωσήφ, *Λουκ.* Γ' 28. Ὁ Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρινός, *Στρωματεῖς* V 157, τὸν ταυτίζει μὲ τὸν Ζωροάστρη. — *τοῦ Ἀρμενίου* σημαίνει 'γιὸς τοῦ Ἀρμένιου' καὶ δὲν ὑποδηλώνει ἀρμενικὴ καταγωγὴ τοῦ Ἠρός.

614d 1-5. **ἐρῶ γὰρ δὴ ... τῶνδε**. «Εἶναι ἕνα χωρίο ποὺ θὰ μποροῦσε νὰ χαλάσει σὲ κάποιον τὴ διάθεσή του γιὰ τὸν Πλάτωνα, ἂν θὰ ἔπρεπε νὰ τὸ ἐκλάβει κατὰ γράμμα», σημειώνει ὁ P. Friedländer [1960], σ. 120, γιὰ τὶς παραπάνω φράσεις τῆς *Πολιτείας*. Οἱ ἐρευνητὲς συνήθως τὸ παρακάμπτουν («Εἶναι ἐκπληκτικὸ πόσο λίγο ἔχει κινήσει τὴν περιέργεια τῶν ἑρμηνευτῶν», σημειώνει σχετικὰ ὁ Friedländer, ὅ.π., σ. 447), κι αὐτοὶ πάλι ποὺ τὸ σχολιάζουν καταφεύγουν σὲ ἔκδηλα ἀμήχανες ὑποθέσεις. Λ.χ. ὁ W. Kersting [1999], σ. 323, διερωτᾶται μήπως ἐδῶ ὁ Σωκράτης ἀστειεύεται μὲ τοὺς συνομιλητές του ἢ πάλι μήπως ἐπιχειρεῖ νὰ δείξει (ἀκριβῶς μὲ τὰ πεζὰ καὶ γελοῖα παραδείγματα, *γαμοῦσί τε ὁπόθεν ἂν βούλωνται, ἐκδιδόασίν τε εἰς οὓς ἂν ἐθέλωσι*, d 3-4) ὅτι ὁ ἀληθινὰ δίκαιος ἄνθρωπος ἀρκεῖται στὴν ἀμοιβὴ ποὺ ἀντλεῖ ἀπὸ τὴν ἴδια τὴ δικαιοσύνη· τελικὰ ὁ Kersting μένει μὲ τὴν ἐντύπωση ὅτι πρὸς τὸ τέλος τοῦ διαλόγου ὁ Πλάτων «ἔχασε τὴν ὄρεξη καὶ τὴ συγκέντρωσή του». Ἀνάλογη εἶναι καὶ ἡ καταδικαστικὴ ἀπόφανση τῆς J. Annas [1981], σ. 353, γιὰ τὸ «ἄτονο καὶ ἀκατάστατο» τέλος τῆς *Πολιτείας*. Κατὰ τὸν P. Friedländer, ὅ.π., σ. 121, ὁ λόγος τοῦ Πλάτωνα γίνεται ἐδῶ εἰρωνικὸς ὑπὸ τὴ μορφὴ μιᾶς μίξης σοβαροῦ καὶ ἀστείου. Πρὸς αὐτὴ τὴν κατεύθυνση παραπέμπει καὶ ἡ εἰρωνικὴ ἀπήχηση ἀπὸ τὴν *Ἀπολογία*, στὸ 613b 2. Διαφορετικὰ θὰ ἔπρεπε νὰ διαγράψουμε διαμιᾶς ὅλη τὴν προσπάθεια τοῦ Πλάτωνα νὰ μᾶς πείσει ὅτι ἀκόμη καὶ ὁ Γύγης εἶχε λόγους νὰ πετάξει μὲ τὴ θέλησή του τὸ δαχτυλίδι ἀπὸ πάνω του.

614d 2. **ἄγγελον ἀνθρώποις γενέσθαι**. Ὁ Σωκράτης δὲν ἀναφέρει γιατί οἱ δικαστὲς ἔστειλαν πάλι στοὺς ζωντανοὺς τὸν Ἦρα.

615b 1-2. **δεκαπλάσιον τὸ ἔκτεισμα**. Ἡ περιπλάνηση διαρκεῖ χίλια χρόνια, δηλαδὴ δέκα φορὲς περισσότερο ἀπὸ τὴ διάρκεια μιᾶς ζωῆς ποὺ ἐδῶ ὑπολογίζεται σὲ ἑκατὸ χρόνια· πρβ. καὶ *Φαῖδρος* 249b 1 κέ. Παρατηροῦμε πάντως ὅτι σὲ αὐτὸ τὸν ἐσχατολογικὸ μύθο τῆς *Πολιτείας* τὸ κέντρο βάρους δὲν ἐντοπίζεται στὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο κρίνονται οἱ ψυχὲς οὔτε στὴν τιμωρία ποὺ ἐπιβάλλεται σὲ αὐτὲς ἀλλὰ στὴ *βίων αἵρεσιν*, δηλαδὴ στὴν ἐπιλογὴ τοῦ βίου τὴν ὁποία οἱ ἴδιες θὰ κάνουν.

615c 6. **Ἀρδιαῖος ὁ μέγας**. Πρόσωπο ἄλλως ἄγνωστο, ἐφευρημένο —«χωρὶς ἀμφιβολία», κατὰ τὸν Adam, ad loc.— ἀπὸ τὸν Πλάτωνα.

616c 3. **τὰ ὑποζώματα τῶν τριήρων**. Τὰ *ὑποζώματα* ἦσαν σχοινιὰ μὲ τὰ ὁποῖα ἔζωναν ἐξωτερικὰ τὴν τριήρη ἀπὸ τὴν πρώρα ἴσαμε τὴν πρύμνη γιὰ νὰ τὴν στερεώσουν.

616c 4-5. **Ἀνάγκης ἄτρακτον ... περιφορᾶς**. Ἤδη ἀπὸ τὸ 616c 1 κέ. ὁ Πλάτων ἀρχίζει νὰ περιγράφει τὶς κινήσεις τῶν οὐρανίων σωμάτων καὶ κατ' ἐπέκταση τὴ δομὴ τοῦ σύμπαντος. Παρόλο ὅτι σὲ αὐτὸ τὸν ἐσχατολογικὸ μύθο τοῦ Ἠρὸς τὸν Πλάτωνα δὲν τὸν ἐνδιαφέρει πρωτίστως ἡ ἔκθεση τῆς κοσμολογίας του, εἶναι σήμερα γενικότερα ἀποδεκτὸ ὅτι τὸ ἀδράχτι τῆς Ἀνάγκης ἀποτελεῖ «λεπτομερὲς μοντέλο τῆς δομῆς τοῦ σύμπαντος», W. K. C. Guthrie [1975], σ. 558, ὅπως σταλήθεια τὸ ἐννοοῦσε ὁ Πλάτων καὶ τὸ ἐξέθεσε διεξοδικότερα στὸν *Τίμαιο*. Τὸ ἀδράχτι τῆς Ἀνάγκης εἶναι ὁ ἄξονας

τοῦ πραγματικοῦ κόσμου· βλέποντάς το οἱ ψυχὲς οὐσιαστικὰ βλέπουν νὰ ξεδιπλώνεται ἐν δράσει μπροστὰ στὰ μάτια τους ὁ καθολικὸς νόμος τοῦ σύμπαντος, ὅπως ἔχει καθοριστεῖ ἀπὸ τὸ θεό.

617c 3. **Λάχεσίν τε καὶ Κλωθὼ καὶ Ἄτροπον**. Τὰ ὀνόματα τῶν Μοιρῶν μιλοῦν ἀπὸ μόνα τους: *Λάχεσις*, αὐτὴ ποὺ μοιράζει στοὺς ἀνθρώπους τοὺς λαχνούς, τοὺς κλήρους τους· *Κλωθώ*, αὐτὴ ποὺ κλώθει τὸ νῆμα τῆς ζωῆς τους· *Ἄτροπος*, αὐτὴ ποὺ σφραγίζει ἀναπότρεπτα τὸ πεπρωμένο τους —μορφὲς μυθικὲς οἱ ὁποῖες συμβολίζουν τὸ ἄφευκτο τῶν πράξεών μας.

617e 1. **ἀλλ' ὑμεῖς δαίμονα αἱρήσεσθε**. Ἡ λαϊκὴ πίστη σὲ δαίμονες, οἱ ὁποῖοι ἀποτελοῦν προσωποποίηση τοῦ πεπρωμένου καθενὸς ἀνθρώπου (παράσταση συγγενικὴ μὲ αὐτὴ τοῦ φύλακα-ἀγγέλου), εἶναι πανάρχαιη καὶ ὑπῆρχε πρὶν ἀπὸ τὸν Πλάτωνα· πρβ. *Φαίδων* 107d 5, *ὁ ἑκάστου δαίμων, ὅσπερ ζῶντα εἰλήχει*. Αὐτὴ τὴν πίστη ἀμφισβητεῖ ἐδῶ ὁ Πλάτων διακηρύσσοντας ὅτι ὁ ἄνθρωπος διαλέγει μόνος του τὸν δαίμονά του. Δὲν ἐξουσιάζεται, δηλαδή, ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ μιὰ θεϊκὴ ἢ δαιμονικὴ δύναμη ἀλλὰ εἶναι ἐλεύθερος νὰ καθορίσει ὁ ἴδιος, μὲ τὴ δική του ἐπιλογή, τὶς συνθῆκες τῆς ζωῆς του καὶ τὴ μελλοντικὴ μοίρα του.

617e 2-3. **αἱρείσθω βίον ... ἀνάγκης**. Στὸ μύθο τοῦ Ἠρὸς ἡ ἰδέα τῆς ἐλευθερίας ἔχει τὴ μορφὴ μιᾶς πρὶν ἀπὸ τὴ γέννηση ἐκλογῆς, ἡ ὁποία δὲν ἀφορᾶ συγκεκριμένα ἐπιμέρους πράγματα καὶ καταστάσεις ἀλλὰ μιὰ ὁλόκληρη ζωή. Διαλέγοντας ἡ ψυχὴ ἕνα *βίον*, δηλαδὴ τὶς συνθῆκες τῆς ζωῆς της, ἀναλαμβάνει τὴν εὐθύνη γιὰ τὸ χαρακτήρα της, ὅπως αὐτὸς θὰ διαμορφωθεῖ μὲ ἀναγκαιότητα ἀπὸ τοὺς ὅρους καὶ τὴν ὑφὴ τοῦ βίου ποὺ ἡ ἴδια διάλεξε.

617e 3. **ἀρετὴ δὲ ἀδέσποτον**. Ὁ Πρόκλος σχολιάζει: *ἀδέσποτον δὲ τὴν ἀρετήν, ἀλλ' οὐ διὰ τὸ ἐφ' ἡμῖν μόνον, ἀλλὰ διότι τὴν ψυχὴν ἐλευθέραν ἀποτελεῖ τῶν πικροτάτων δεσποτῶν, οἷς ἡ δουλεύουσα τῶν ἀγαθῶν στέρεται πάντων* [καὶ δὲν ἔχει δεσπότη ἡ ἀρετή, ὅμως ὄχι ἐπειδὴ ἡ ἀρετὴ εἶναι ἀποκλειστικὰ στὴ δύναμή μας, ἀλλὰ ἐπειδὴ ἀπελευθερώνει τὴν ψυχὴ ἀπὸ σκληρότατους δεσπότες, ποὺ μιὰ ψυχὴ ἡ ὁποία δουλεύει σ' αὐτοὺς χάνει καθετὶ καλό], ἀπὸ τὰ σχόλια τοῦ Πρόκλου, *Εἰς τὴν Πλάτωνος Πολιτείαν*, l.c. 276, 5 κἑ. Βάσει τῶν ἀρχῶν τῆς πλατωνικῆς φιλοσοφίας ἕνα πρᾶγμα ἔχει ὑπόσταση μόνο στὸ βαθμὸ ποὺ εἶναι ἀγαθὸ (509b 6 κἑ.), ἔτσι ὥστε τὸ πιὸ αὐθεντικὸ στοιχεῖο τῆς ἀτομικότητάς μας νὰ ταυτίζεται μὲ ὅ,τι καλύτερο καὶ ἀνώτερο ὑπάρχει στὴ φύση μας. Ἐκδιπλώνουμε πληρέστερα τὴν ἀτομικότητά μας καὶ ἀπολαμβάνουμε τὴ μόνη ἀληθινὴ ἐλευθερία μας μὲ τὸ νὰ γινόμαστε ὑπηρέτες τῆς ἀρετῆς, παρατηρεῖ ὁ Adam, ad loc., ὁ ὁποῖος παραθέτει σχετικὰ μιὰ φράση τοῦ Goethe: «Das Gesetz nur kann uns Freiheit geben» [Μόνον ὁ νόμος μπορεῖ νὰ μᾶς δώσει ἐλευθερία]. Πρβ. καὶ Ἀριστοτέλης, *Ἠθικὰ Νικομάχεια* 1178a 2 κἑ.

617e 4-5. **αἰτία ἑλομένου· θεὸς ἀναίτιος**. Ἤδη στὸ 2ο βιβλίο ὁ Πλάτων εἶχε ἀντιταχθεῖ

στὴν ἰδέα ὅτι οἱ θεοὶ εἶναι ὑπεύθυνοι γιὰ τὰ τραγικὰ λάθη τῶν ἀνθρώπων καὶ τὶς συνέπειες αὐτῶν τῶν λαθῶν (380a 1 - c 3), καὶ ἡ ἀντίθεσή του αὐτὴ ἀνανεώνεται τώρα μὲ τὸ ἐμφαντικὸ *θεὸς ἀναίτιος*, ποὺ κατὰ τὸν G. M. A. Grube [1970], σ. 160, ἀποτελεῖ τὴν κύρια συμβολὴ τῆς πλατωνικῆς *Πολιτείας* στὴν ἔννοια τοῦ θείου. Πρβ. καὶ *Τίμαιος* 42d 3-4. «Θὰ μπορούσαμε νὰ ποῦμε», παρατηρεῖ ὁ Σ. Βιρβιδάκης [1997], σ. 531-2, «ὅτι ὁ Πλάτων καταγράφει τὴν παράδοξη αἴσθηση τῆς εὐθύνης μας σὲ κρίσιμες ἀποφάσεις αἵρεσης βίου, ὅπου γνωρίζουμε ὅτι περιοριζόμαστε ἀπὸ παράγοντες ἔξω ἀπὸ μᾶς, καὶ ὅμως εἴμαστε "καταδικασμένοι" στὴ δική μας ἐλεύθερη ἐκλογή. [...] Τὸ παράδοξο ἔγκειται στὸ ὅτι τύχη καὶ ἀνάγκη παίζουν πράγματι οὐσιαστικὸ ρόλο στὸν καθορισμὸ τῶν καταστάσεων πρὶν καὶ μετὰ τὴν ἀπόφασή μας, καὶ ὅμως ἐμεῖς καὶ κανένας ἄλλος πρέπει νὰ ἐπωμισθοῦμε τὸ βάρος της —κάτι ποὺ μὲ διαφορετικὸ τρόπο συνειδητοποίησε ὁ Οἰδίπους. Πολὺ πρὶν ἀπὸ τὸν Nietzsche, ὁ πλατωνικὸς μύθος μᾶς καλεῖ νὰ προβοῦμε στὴν κατάφαση τῶν δικῶν μας θελήσεων μέσα σὲ συνθῆκες "αἰώνιας ἐπιστροφῆς". Πολὺ πρὶν ἀπὸ τὸν Sartre, μᾶς ὑπενθυμίζει τὴ σοβαρότητα τῆς στάσης ποὺ θὰ υἱοθετήσουμε ἀπέναντι στὶς δυνατότητες ποὺ μᾶς παρέχει ἡ τύχη, τὸ αἴτημα τῆς προσωπικῆς μας αὐθεντικῆς δυνατότητας "νὰ κάνουμε κάτι ἀπὸ αὐτὸ ποὺ μᾶς κάνουν οἱ περιστάσεις", νὰ δεχτοῦμε ἢ νὰ ἀπορρίψουμε, ὅσο μᾶς ἐπιτρέπεται, αὐτὰ ποὺ μᾶς συμβαίνουν. Ἔτσι [...] ὁ Πλάτων συνδυάζει ἐδῶ μιὰ ὀξύτατη ὑπαρξιακὴ εὐαισθησία ἀπέναντι στὴ φαινομενολογία τῶν ἀποφάσεων καὶ τῶν πράξεων μὲ μιὰ ἐνδιαφέρουσα συμφιλιωτικὴ ἀντίληψη γιὰ τὴν τραγικὴ διαπλοκὴ τύχης, ἀναγκαιότητας καὶ ἀνθρώπινης ἐλευθερίας καὶ εὐθύνης». — Μιὰ ἄλλη διάσταση τῶν λόγων τῆς Λάχεσης ἐπισημαίνεται ἀπὸ τὸν W. Jaeger [1959], τ. 3, σ. 103, ὁ ὁποῖος παρατηρεῖ ὅτι μὲ αὐτὴ τὴν προειδοποίηση (*αἰτία ἑλομένου· θεὸς ἀναίτιος*) ἡ *Πολιτεία* φθάνει στὸ κορυφαῖο σημεῖο της, ἀφοῦ μιὰ πίστη στὴν ὑπαιτιότητα τοῦ θεοῦ γιὰ τὰ λάθη τῶν ἀνθρώπων θὰ ἀκύρωνε τὴν ἀνθρώπινη εὐθύνη καὶ οὐσιαστικὰ θὰ ἀναιροῦσε κάθε δυνατότητα γιὰ παιδεία.

618b 2-3. **ψυχῆς δὲ τάξιν οὐκ ἐνεῖναι.** Ἴσαμε τὴ στιγμὴ ποὺ ἡ ψυχὴ θὰ ἐπιλέξει ἕνα *βίον* δὲν διαθέτει συγκρότηση τέτοια ποὺ νὰ τῆς δίνει τὴ δυνατότητα νὰ καθορίσει μόνη της τὶς πράξεις της. Ἡ ἰδέα αὐτή, ἐπισημαίνει ὁ R. Bambrough [1976], ad. loc., εἶναι τουλάχιστον σκοτεινή, ἐνδεχομένως καὶ χωρὶς λογικὴ συνοχή: ἂν ἡ ψυχὴ δὲν ἔχει χαρακτήρα, προτοῦ νὰ ἐπιλέξει μιὰ ζωή, εἶναι δύσκολο νὰ διακρίνει κανεὶς τί καθορίζει τελικὰ τὴν *αἵρεσιν* ἑνὸς *βίου*. Βλ. καὶ τὴν ἑπόμενη σημείωση.

618b 4. **τὰ δ' ἄλλα.** Σὲ αὐτὰ περιλαμβάνεται τὸ κάλλος, ἡ καταγωγή, ὁ πλοῦτος, ἡ ὑγεία κλπ., μὲ τὰ ἀντίθετά τους καὶ τὶς ἐνδιάμεσες βαθμίδες (*τὰ μεσοῦντα εἶναι τούτων*, b 6), δηλαδὴ ὅλα τὰ ἄλλα ἐκτὸς ἀπὸ τὸν σταθερὸ ποιοτικὸ καθορισμὸ τῶν ψυχῶν, τ.ἔ. ἀπὸ κάποια *ψυχῆς τάξιν*. Διακρίνει ἔτσι ὁ Πλάτων τὰ ἐξωτερικὰ γνωρίσματα ἀπὸ τὸν ἠθικὸ χαρακτήρα κι αὐτὰ τὰ δύο τὰ συνδέει μεταξύ τους ὑποστηρίζοντας γιὰ τὴν ψυχὴ ὅτι *ἀναγκαίως ἔχει ἄλλον ἑλομένην βίον ἀλλοίαν γίγνεσθαι*, b 3-4.

618b 6. **ὦ φίλε Γλαύκων**. Διακόπτοντας ὁ Σωκράτης γιὰ μιὰ στιγμὴ τὴν περιγραφή του ἀπευθύνεται πιὸ ἄμεσα καὶ ἐπιτακτικὰ στὸν Γλαύκωνα, ἀναφερόμενος σὲ ἐπιλογὲς ποὺ κάνουμε ἐμεῖς, *ἕκαστος ἡμῶν*, c 1. Αὐτὸ κατὰ τὴν J. Annas [1981], σ. 351 κέ. δείχνει ὅτι μὲ ὅσα ἔχουν λεχθεῖ σ' αὐτὸν τὸ μύθο ἐν σχέσει πρὸς τὶς μετενσαρκώσεις, τὸν οὐρανό, τὴν κόλαση ἁπλῶς ἀναπαριστάνεται κατὰ τρόπο δραματικὸ αὐτὸ ποὺ διακυβεύεται σὲ κάθε ἐπιλογή μας τώρα. Δὲν ὑποστηρίζει στὰ σοβαρὰ ὁ Πλάτων ὅτι ἔχουμε ζήσει ἄλλες ζωὲς κλπ., ἁπλῶς θέλει νὰ μᾶς πεῖ ὅτι οἱ ἀποφάσεις μας ἀντανακλοῦν καὶ τὴ συναίσθησή μας γιὰ τὸ εἶδος τῆς ζωῆς ποὺ ἐπιλέγουμε νὰ ζήσουμε καὶ γιὰ τὰ ἐπακόλουθα αὐτῆς τῆς ζωῆς. Θέλει νὰ κλονίσει τὴ βολικὴ γιὰ μᾶς παραδοχὴ ὅτι οἱ καθημερινὲς ἐπιλογές μας δὲν ἔχουν ἰδιαίτερη σημασία καὶ νὰ μᾶς κάνει νὰ συνειδητοποιήσουμε τὴν ὑπαρξιακὴ ὑφὴ τῶν ἀποφάσεών μας, δυνάμει τῶν ὁποίων εἴμαστε αὐτοὶ ποὺ εἴμαστε.

618e 4. **αὕτη ἡ κρατίστη αἵρεσις**. «Η *κρατίστη αἵρεσις*, η καλύτερη επιλογή, είναι η απάρνηση του τυραννικού στοιχείου, η μεσότητα και ο ενάρετος βίος. Εάν δεν επιλεγεί αυτός ο βίος, για τα δεινά που θα προκύψουν οι άνθρωποι δεν θα πρέπει να αιτιώνται τον θεό ή την τύχην αλλά τον εαυτό τους (619c). Η συλλογιστική αυτή οδηγεί από την απροσδιοριστία της τάξεως της ψυχής (*ψυχῆς δὲ τάξιν οὐκ ἐνεῖναι*) στη μορφοποίησή της μέσω της ελεύθερης επιλογής. Εάν η επιλογή ανατρέξει στο αξιακό (*κρατίστη αἵρεσις ἀρετή*), ο προσδιορισμός ολοκληρώνεται, η μορφοποίηση αυτή καθίσταται αναγκαία, μετέχουσα στην αναγκαιότητα του αγαθού, αλλιώς ο βίος αναγκαία διασπάται και αυτοκαταστρέφεται» (Κ. Ψυχοπαίδης [1999], σ. 79).

619a 5. **τὸν μέσον ... αἱρεῖσθαι**. Αὐτὸ τὸ ἠθικὸ ἀξίωμα δὲν ἀναδύεται ἀβίαστα ἀπὸ τὸ ὅλο ἐπιχείρημα τῆς *Πολιτείας*, τὸ ὁποῖο κατατείνει στὸ Ἀπόλυτο· θὰ ἦταν ἔτσι δυνατὸν νὰ θεωρηθεῖ ἄποψη τοῦ Ἠρός, ὁ ὁποῖος λίγο παραπάνω ἀναφέρθηκε σὲ ἀκραῖες καταστάσεις, *πλούτοις καὶ πενίαις, τὰ δὲ νόσοις, τὰ δ' ὑγιείαις μεμεῖχθαι*, 618b 4-6.

619b 2-6. **Καὶ δὴ οὖν ... ἀθυμείτω**. Μιὰ εἰκονιστικὴ παρουσίαση τῆς πίστης ὅτι ἀντίξοες συνθῆκες δὲν καταστρέφουν τὴν ἀρετὴ οὔτε μειώνουν τὴ χαρὰ τοῦ ἀγαθοῦ ἀνθρώπου, ὁ ὁποῖος ἐπιλέγει τὸ σωστὸ —πίστη ποὺ τὴν συμμερίζονται οἱ Στωικοί, ὁ Ἐπίκουρος, οἱ Χριστιανοὶ ἠθικολόγοι.

619b 8 - c 3. **τὴν μεγίστην τυραννίδα ... αἵρεσιν**. Ὡς βάση ὑπόκειται ἐδῶ τὸ διανόημα ὅτι ἂν αὐτὸς ὁ *πρῶτος λαχὼν* εἶχε προσεκτικὰ ἐξετάσει τὸ χαρακτήρα τοῦ βίου τὸν ὁποῖο διάλεξε, θὰ μποροῦσε νὰ εἶχε προβλέψει τὰ δεινὰ ποὺ συνεπαγόταν ἡ ἐπιλογή του. Τοῦτο, παρατηρεῖ ὁ R. Bambrough [1976], ad loc., ἐναρμονίζεται μὲ τὴ σωκρατικὴ διδασκαλία τοῦ *οὐδεὶς ἑκὼν ἁμαρτάνει*. Ὅποιος πράττει τὸ κακό, πράττει κάτι ποὺ δὲν θὰ τὸ ἔπραττε, ἂν διέθετε περισσότερη γνώση, ἑπομένως, πράττει κάτι ποὺ δὲν ἀνταποκρίνεται στὴ βούλησή του.

619c 7 - d 1. **ἔθει ἄνευ φιλοσοφίας ἀρετῆς μετειληφότα**. Ἡ ἐπιλογὴ μπροστὰ στὸ θρόνο τῆς ἀνάγκης ἐξαρτᾶται ἀπὸ προδιαθέσεις ποὺ διαμορφώθηκαν σὲ μιὰ προηγούμενη ζωή. Ὁ ἄνθρωπος ποὺ διάλεξε νὰ γίνει τύραννος ἦταν ἐνάρετος στὴν προηγούμενη ζωή του ἀλλὰ ἡ ἀρετή του ἦταν *ἔθει*, δηλαδὴ ἀπὸ συνήθεια, χωρὶς φιλοσοφικὴ θεμελίωση. Μὲ αὐτὸ ὁ Πλάτων κάνει τὴν ἐλευθερία νὰ ἑδράζεται στὴν ὑπόσταση καὶ ὄχι στὴν πράξη. Νὰ εἶσαι ἐλεύθερος σημαίνει νὰ ἔχει ἡ ὑπόστασή σου συνοχή, νὰ αὐτοκαταφάσκεσαι, νὰ εἶσαι προσωπικότητα ἡ ὁποία ἐπιλέγει περιβάλλον καὶ ἐκδηλώνεται σὲ πράξεις ποὺ ἀπορρέουν κατανάγκην ἀπὸ τὸν ἑαυτό της, ὁ ὁποῖος εἶναι τοποθετημένος μιὰ γιὰ πάντα σὲ ἕνα περιβάλλον ποὺ τὸ διάλεξε ὁ ἴδιος, τὸ φυσικὸ περιβάλλον του, αὐτὸ ποὺ ἀντιστοιχεῖ στὸ χαρακτήρα του (J. A. Stewart [1960], σ. 176).

620a 6. **τὴν Θαμύρου**. Ὁ ἐπικὸς ἀοιδὸς *Θάμυρις* (καὶ ὄχι *Θαμύρας*, ὅπως φέρεται ἐδῶ στὸ κείμενο) νικήθηκε σὲ ἕναν μουσικὸ ἀγώνα του μὲ τὶς Μοῦσες καὶ τυφλώθηκε.

620b 2. **τὴν Αἴαντος τοῦ Τελαμωνίου** [sc. *ψυχὴν*]. Ὁ Αἴαντας ὀργίστηκε μέχρι παραφροσύνης ὅταν, ὕστερα ἀπὸ τὸ θάνατο τοῦ Ἀχιλλέα, τὰ ὅπλα τοῦ Ἀχιλλέα δόθηκαν στὸν Ὀδυσσέα καὶ ὄχι σ' αὐτόν.

620b 6. **τὴν Ἀταλάντης ψυχήν**. Μυθικὴ ἡρωίδα, ὄμορφη σὰν τὴν Ἀρτέμιδα· ἀγαποῦσε τὸ κυνήγι.

620c 1. **Ἐπειοῦ τοῦ Πανοπέως**. Ὁ κατασκευαστὴς τοῦ Δούρειου ἵππου μὲ τὸν ὁποῖο κυριεύθηκε ἡ Τροία, *Ὀδύσσεια* θ 493 καὶ 512.

620c 3. **Θερσίτου**. Ἡ περιγραφὴ τοῦ Θερσίτη ἀπὸ τὸν Ὅμηρο, *Ἰλιάδα* Β 211 κέ., τὸν ἔχει καταστήσει συνώνυμο τοῦ ἄσχημου, δειλοῦ καὶ ἀναιδοῦς ἀνθρώπου. Στὸν πλατωνικὸ *Γοργία* 525e 2 κέ. παρουσιάζεται ὡς ὁ τύπος τοῦ *πονηροῦ ἰδιώτου*.

621a 8 - b 1. **τὸν δὲ ἀεὶ ... ἐπιλανθάνεσθαι**. Ὁ Guthrie [1975], σ. 559, χαρακτηρίζει τὸ χωρίο ὡς ἰδιαιτέρως ἐνδιαφέρον παράδειγμα υἱοθέτησης ἀπὸ τὸν Πλάτωνα στοιχείων ἀπὸ τὴ σφαίρα τῶν Μυστηρίων. Ἀναφέρει ὅτι σὲ χρυσὲς πλάκες θαμμένες μαζὶ μὲ τοὺς νεκροὺς στὴ Ν. Ἰταλία καὶ στὴν Κρήτη ἡ ψυχὴ παροτρύνεται νὰ ἀποφύγει μιὰ μὴ κατονομαζόμενη πηγὴ «κάπου στὰ ἀριστερὰ» (προφανῶς τὸ νερὸ τῆς Λήθης) καὶ τῆς συνιστᾶται νὰ ζητήσει νὰ πιεῖ νερὸ ἀπὸ τὴ λίμνη τῆς Μνήμης.

621b 8. **ὦ Γλαύκων**. Ἡ πρώτη σκηνὴ τῆς *Πολιτείας*, γράφει ὁ Ι. Θ. Κακριδὴς [1948], σ. 40 κέ. εἶχε ξετιλυχτεῖ στὸ συνωστισμὸ καὶ τὴ φασαρία τοῦ πανηγυριοῦ, μὲ τὴν πανηγυριώτικη διάθεση τοῦ Πολέμαρχου καὶ τῶν νεαρῶν φίλων του· ἡ δεύτερη σκηνὴ στὸ ἡσυχότερο περιβάλλον τοῦ σπιτιοῦ τοῦ Κέφαλου μὲ τὴ διάθεση τῶν παρευρισκομένων νὰ γίνεται πιὸ σοβαρή. Σιγὰ-σιγὰ τὰ περισσότερα πρόσωπα ἀποτραβιοῦνται, ὅπως σὲ μιὰ θεατρικὴ παράσταση, ὅταν τὰ φῶτα βαθμιαῖα ἑστιάζονται σὲ δύο πρόσωπα, ἐνῶ ὅλα τὰ ἄλλα ἐπάνω στὴ σκηνὴ ἐξαφανίζονται χωρὶς κανένας νὰ τὸ παρατηρεῖ. Ἀπὸ τὸ δεύτερο βιβλίο κι ἔπειτα ὁ Σωκράτης συζητοῦσε ἀποκλειστικὰ μὲ τὰ

δύο ἀδέλφια τοῦ Πλάτωνα, ἀλλὰ κι αὐτοὶ ἀπὸ κάποια στιγμὴ κι ἔπειτα ὑποβαθμίστηκαν σὲ βουβὰ πρόσωπα ποὺ ἁπλῶς συναινοῦσαν σὲ ὅ,τι ἔλεγε ὁ Σωκράτης. Τελικὰ δὲν εἴμαστε στὸν Πειραιά, στὸ σπίτι τοῦ Κέφαλου, ἀλλὰ σὲ ἕναν οὐδέτερο τόπο παρατηρώντας τὸν Σωκράτη νὰ χτίζει πέτρα τὴν πέτρα τὴν Πολιτεία. Κι ὅταν φθάνουμε στοὺς μεγάλους μύθους τοῦ τέλους, ἔχουμε ξεχάσει τὸν Κέφαλο, τὸ πανηγύρι, τὴν παννυχίδα καὶ κανένας πιὰ δὲν ρωτάει τὸν Σωκράτη τί ἀπέγινε στὸ τέλος τῆς συζήτησης.

621b 8. **ὁ μῦθος ἐσώθη καὶ οὐκ ἀπώλετο**. Ὁ ἀρχαῖος σχολιαστὴς σημειώνει: *τοῖς μὲν οὖν πολλοῖς προστιθέναι τοῖς μύθοις ἔθος ἦν, ὅτι μῦθος ἀπώλετο, δεικνύναι βουλομένοις ὡς ἄρα οἱ μῦθοι λέγουσι μὴ ὄντα, καὶ ἅμα ἐρρήθησαν καὶ οὐκ εἰσίν. Πλάτων δὲ τοὐναντίον πανταχοῦ σῴζεσθαί τε καὶ σῴζειν φησὶ τοὺς μύθους τοὺς παρ' αὐτῷ μάλα γε εἰκότως· τῶν γὰρ ὄντων εἰσὶν ἐξηγηταὶ καὶ ὠφέλιμοι διὰ τοῦτο.*

621d 2-3. **εὖ πράττωμεν**. Ὁ συνήθης χαιρετισμὸς τοῦ Πλάτωνα (*εὖ πράττειν*· πρβ. *Ἐπιστολὴ Γ'* 315a 6 - b 3) ἐλαφρὰ παραλλαγμένος. Σὲ αὐτὸν συγκεφαλαιώνεται τὸ μήνυμα ὅλο τοῦ διαλόγου, στὴ μετάφραση ὅμως δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ διασωθεῖ ἀκέραιο μὲ τὴ διττὴ σημασία του: 'νὰ εὐτυχοῦμε' καὶ συνάμα 'νὰ εἴμαστε σωστοὶ στὶς πράξεις μας'.

Συγκριτικος Πινακας

Γιὰ τὴ συγκρότηση τοῦ ἀρχαίου κειμένου βασίστηκα κυρίως στὴν ἔκδοση τοῦ I. Burnet, στὸν τέταρτο τόμο τῶν *Platonis Opera* τῆς σειρᾶς τῶν κλασικῶν συγγραφέων τῆς Ὀξφόρδης (Oxonii 1902), ἀλλὰ καὶ στὶς ἐκδόσεις τῶν J. Adam, *The Republic of Plato*, Cambridge 1963 [1902], E. Chambri, *Platon. La République*, Paris 1996 [1932] στὶς ἐκδόσεις Les Belles Lettres, P. Shorey, *Plato. The Republic*, Cambridge Mass. — London 1994 [1930/1935] στὶς ἐκδόσεις Loeb. Στὸν παρακάτω συγκριτικὸ πίνακα σημειώνονται οἱ ἀποκλίσεις ἀπὸ τὸ κείμενο τοῦ I. Burnet στὴν Ὀξφόρδη.

Κείμενο τοῦ Burnet		*Ἀποκλίσεις τοῦ ἀνὰ χεῖρας τόμου*
359d 1	τῷ [Γύγου] τοῦ Λυδοῦ	τῷ Γύγου τοῦ Λυδοῦ (Adam)
364c 6	οἱ μὲν κακίας πέρι, εὐπετείας διδόντες	οἱ μὲν κακίας περὶ εὐπετείας ᾄδοντες (Adam)
365e 2-3	ἔκ τε τῶν νόμων	ἔκ τε τῶν λόγων
382b 10	γεγονὸς εἴδωλον	γεγονός, εἴδωλον
387e 6	ὀδύρεσθαι, φέρειν	ὀδύρεται, φέρει δὲ (Stallbaum)
398a 5	οὐκ ἔστιν	οὔτ' ἔστιν
399b 6	ἐπέχοντα	ὑπέχοντα
407b 4-7	σχεδὸν γέ τι ... δύσκολος (ἀποδίδεται στὸν Γλαύκωνα)	σχεδὸν γέ τι ... δύσκολος (ἀποδίδεται στὸν Σωκράτη)
408c 2	πεισόμεθα	πειθόμεθα
411e 7	εἰ μὴ εἰ πάρεργον	εἰ μὴ εἴη πάρεργον
413d 7	τούτοις γοητείας	τοῦ τῆς γοητείας (Stallbaum)
427c 3	[ἐν μέσῳ] τῆς	ἐν μέσῳ τῆς
428d 1	ὅντινα	ὅντιν' ἂν (Ast)
430e 8	ἀποφαίνοντες	λέγοντες
434a 6-7	μεταλλαττόμενα, ἆρά σοι	μεταλλαττόμενα ἆρά σοι
434d 7	πρότερον <ἢ> ἐκεῖ	πρότερον ἐκεῖ
436a 8	τῷ αὐτῷ τούτῳ	τῷ αὐτῷ τούτων
436e 6	οὐδαμῇ [ἔστιν]	οὐδαμῇ ἔστιν
439d 1	ὅταν ἐγγένηται	ὅταν ἐγγίγνηται
441b 4	που [ἐκεῖ]	που ἐκεῖ
441c 5	ὡμολόγηται	ὁμολογεῖται

443c 4	ὠφελεῖ	ὠφέλει (Ast)
444b 4-5	πρέπειν αὐτῷ δουλεύειν τῷ δ' οὐ δουλεύειν ἀρχικοῦ γένους ὄντι;	πρέπειν αὐτῷ δουλεύειν τῷ τοῦ ἀρχικοῦ γένους ὄντι;
445b 8	ἀποκμητέον	ἀποκνητέον
454d 2	καὶ ἰατρικὴν τὴν ψυχὴν [ὄντα]	καὶ ἰατρικὸν
457b 2-3	ἀτελῆ τοῦ γελοίου σοφίας δρέπων καρπὸν	ἀτελῆ τοῦ γελοίου δρέπων καρπὸν (Adam)
468a 4	ποῖ' αὖ	ποῖα
472d 1	τὴν ἐκείνης μοῖραν	τὴν ἐκείνοις μοῖραν
473e 5	οὐκ ἂν ἄλλη τις εὐδαιμονήσειεν	οὐκ ἂν ἄλλῃ τις εὐδαιμονήσειεν
493d 3	ὅτι μὲν γὰρ ἄν τις	ὅτι μὲν γάρ, ἐάν τις
493d 6	Διομηδεία	Διομήδεια
500a 2-4	[ἢ καὶ ἐὰν ... ἀποκρινεῖσθαι]	ἢ καὶ ἐὰν ... ἀποκρινεῖσθαι
504a 1	οἱ ἐν τοῖς ἄλλοις	οἱ ἐν τοῖς ἄθλοις (Orelli)
507b 6	κατ' ἰδέαν μίαν	καὶ ἰδέαν μίαν
510b 6-7	τὸ ἐπ' ἀρχὴν ἀνυπόθετον	ἐπ' ἀρχὴν ἀνυπόθετον
515b 5	ἡγῇ ἂν τὰ ὄντα αὐτοὺς νομίζειν	ἡγεῖ ἂν τὰ παριόντα αὐτοὺς νομίζειν
530c 5-6	ἀλλὰ γάρ τι ἔχεις	ἀλλὰ γὰρ τί ἔχεις
532a 4	πρὸς αὐτὰ <τὰ> ἄστρα	πρὸς αὐτὰ ἄστρα
533a 5	ἀλλ' ὅτι μὲν δὴ	ἀλλ' ὅτι μὲν δεῖ
533e 4-6	Ἀλλ' ὃ ἂν ... Ναί.	[Ἀλλ' ὃ ἂν ... Ναί.]
552d 5	βαλλαντιατόμοι	βαλαντιατόμοι
552e 1	Μὴ οὖν οἰόμεθα	Μὴ οὖν οἰώμεθα
552e 4	Οἰόμεθα μὲν οὖν	Οἰώμεθα μὲν οὖν
553b 4	[βλαπτόμενον] ὑπὸ συκοφαντῶν	βλαπτόμενον ὑπὸ συκοφαντῶν
554b 6	καὶ ἐτί<μα> μάλιστα	καὶ ἐτίμα μάλιστα (Schneider)
558a 5	[ἀνθρώπων] καταψηφισθέντων	ἀνθρώπων καταψηφισθέντων
558a 7	[καὶ] ὡς οὔτε	καὶ ὡς οὔτε
558b 6	ἅπαντ' αὐτὰ	ἅπαντα ταῦτα
562b 4	τοῦτο δ' ἦν [ὑπερ]πλοῦτος	τοῦτο δ' ἦν πλοῦτος
564b 6	οὓς δὴ ἀφομοιοῦμεν	οὓς δὴ ἀφωμοιοῦμεν
568d 8-9	τὰ τῶν ἀποδομένων	<καὶ> τὰ τῶν ἀπολομένων (Baiter)
575e 3	καὶ πρὶν ἄρχειν·	καὶ πρὶν ἄρχειν;
577d 1	ὅμοιος ἀνὴρ τῇ πόλει	ὅμοιος ἁνὴρ τῇ πόλει (Campbell)
578c 6	τῷ τοιούτῳ λόγῳ	τὼ τοιούτω λόγῳ (Adam)
581e 5	Εὖ, ἔφη, δεῖ εἰδέναι;	Εὖ, ἔφη, δεῖ εἰδέναι.
585c 7-8	Ἡ οὖν ἀεὶ ὁμοίου οὐσία οὐσίας τι μᾶλλον ἢ ἐπιστήμης μετέχει;	Ἦ οὖν ἀεὶ ὁμοίου σιτία μᾶλλον ἢ ἐπιστήμη μετέχει; (Bury)
589b 1	ἐγκρατέστατος, καὶ τοῦ	ἐγκρατέστατος καὶ τοῦ
604b 4	δύο φαμὲν αὐτώ	δύο φαμὲν ἐν αὐτῷ
606c 7	τότ' αὖ ἀνιεῖς	τότ' αὖ ἀνίῃς
608a 6	ᾀσόμεθα δ' οὖν	ἀκροασόμεθα δ' οὖν (Adam)
610d 1	ὑπ' αὐτοῦ, τοῦ ἀποκτεινύντος	ὑπ' αὐτοῦ τούτου ἀποκτιννύντος
621b 8	μῦθος ἐσώθη	ὁ μῦθος ἐσώθη (E. Fränkel)

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς τίτλους στοὺς ὁποίους γίνεται κάποια παραπομπὴ στὸ Εἰσαγωγικὸ σημείωμα ἢ στὰ Ἑρμηνευτικὰ σημειώματα, ἔχουν ἐπίσης περιληφθεῖ σὲ αὐτὴ τὴ Βιβλιογραφία μονογραφίες καὶ ἄρθρα ἀναφερόμενα ἐν μέρει ἢ ἐν ὅλω στὴν *Πολιτεία*· ἐπίσης ἐκδόσεις καὶ μεταφράσεις (ξενόγλωσσες ἢ νεοελληνικὲς) καὶ ὁρισμένες σημαντικὲς συνολικὲς ἐκθέσεις τῆς πλατωνικῆς φιλοσοφίας. Ὁ ἀλφαβητικὸς κατάλογος εἶναι ἑνιαῖος, ὥστε κατὰ τὴν ἀναζήτηση ἑνὸς τίτλου ὁ ἀναγνώστης νὰ μὴν εἶναι ἀναγκασμένος νὰ ἀνατρέχει σὲ διαφορετικοὺς ἐπιμέρους καταλόγους (γιὰ τὶς ἐκδόσεις καὶ τὶς μεταφράσεις, τὶς γενικὲς ἐκθέσεις, τὶς μονογραφίες καὶ τὰ ἄρθρα, κἄ.). Παρακαλεῖται ὁ ἀναγνώστης νὰ ἔχει ὑπόψη του ὅτι στὸ Εἰσαγωγικὸ σημείωμα καὶ στὰ Ἑρμηνευτικὰ σημειώματα ἡ ἐντὸς ἀγκυλῶν χρονολογικὴ ἔνδειξη ἀμέσως μετὰ τὸ ὄνομα τοῦ συγγραφέα (π.χ. G. C. Field [1967], σ. 14) δηλώνει τὴν ἔκδοση στὴν ὁποία γίνεται ἡ παραπομπή, ἔνδειξη ἡ ὁποία στὴν παρακάτω βιβλιογραφία σημειώνεται ἀμέσως μετὰ τὸν τόπο τῆς ἔκδοσης, ἐνῶ ἡ ἔνδειξη μέσα σὲ ἀγκύλες —ἐφόσον κρίνεται χρήσιμο νὰ δοθεῖ— δηλώνει ἐδῶ τὸ ἔτος τῆς πρώτης ἔκδοσης (π.χ. G. C. Field, *Plato and his Contemporaries*. London 1967 [1930]).

Adam, J. *The Republic of Plato*, τ. 1-2. Cambridge 1963 [1926/1929].

Allen, R.E. (ἐκδ.), *Studies in Plato's Metaphysics.* London 1965.

— , «On Contract and the Common Good», στὸ S. Panagiotou (ἐκδ.), *Justice, Law and Method in Plato and Aristotle.* Edmonton 1987, 51-62.

Andersson, T., *Polis and Psyche.* A Motif in Plato's Republic. Göteborg 1971.

Andrew, E., «Equality of Opportunity as the Noble Lie», στὸ *History of Political Thought* 10 (1989), 477-95.

Annas, J., «Plato's *Republic* and Feminism», *Philosophy* 51 (1976), 307-21.

—, «Plato and Common Morality», *Classical Quarterly* 28 (1978), 437-51.

—, *An Introduction to Plato's Republic.* Oxford 1981.

—, «Plato's Myths of Judgement», *Phronesis* 27 (1982), 119-43.

—, «Politics and Ethics in Plato's *Republic.* (Book V 449-471c)», στὸ: O. Höffe (ἐκδ.), *Platon. Politeia.* Berlin 1997, 141-60.

Apelt, O., *Platon, Der Staat.* Hamburg 1989 [1916].

Arendt, H., *The Human Condition.* Chicago 1958. (Ἑλληνικὴ μετάφραση τῶν Σ. Ροζάνη - Γ.

Λυκιαρδόπουλου μὲ τὸν τίτλο *Ἡ ἀνθρώπινη κατάσταση*, Ἀθήνα 1986, ὅπου καὶ παραπέμπουμε).

Arnim, H.v., «Sprachliche Forschungen zur Chronologie der platonischen Dialoge», στὸ: *Sitzungsberichte der Kaiserlichen Akademie der Wissenschaften in Wien,* 169.1. Wien 1912, 1-210.

Aronson, S.H., «The Happy Philospher: a Counterexample to Plato's Proof», *Journal of the History of Philosophy* (1972), 383-98.

Austin, J.L., «The Line and the Cave in Plato's *Republic*», στὸ: J.O. Urmson-G.J. Warnock (ἐκδ.), *Philosophical Papers.* Oxford 1979 (κεφ. 13).

Bambrough, R. (ἐκδ.), *Plato, Popper and Politics.* Cambridge 1967.

—, «Plato's Political Analogies», ὅ.π., 99-115.

—, *Plato. The Republic.* (Translated by A. Lindsay. Introduction and Notes by —). London 1976 [1935].

Barker, E., *The Political Thought of Plato and Aristotle.* N.York 1959 [1918].

Barrow, R., *Plato, Utilitarianism and Education.* London 1975.

Beck, F.A.G., *Greek Education, 450-350 BC.* London 1964.

Belfiore, E., «A Theory of Imitation in Plato's *Republic*», *Transactions of the American Philological Association,* 114 (1984), 121-46.

—, «Lies Unlike the Truth: Plato on Hesiod, *Theogony* 27», ὅ.π., 115 (1985), 47-57.

Βιρβιδάκης. Σ., «Ἡ φαινομενολογία τῆς ἠθικῆς ἐμπειρίας στοὺς ἐσχατολογικοὺς μύθους τῶν πλατωνικῶν διαλόγων», στὸ: Ι.-Θ.Α. Παπαδημητρίου (ἐκδ.), *Πρακτικὰ* τοῦ πρώτου Πανελλήνιου καὶ Διεθνοῦς Συνεδρίου Ἀρχαίας Ἑλληνικῆς Φιλολογίας (23-26.5.1994). Ἀθήνα 1997.

Bloom, A., *The Republic of Plato.* N.York 1991 [1968].

Blössner, N., *Dialogform und Argument.* Studium zu Platons 'Politeia'. Wiesbaden 1997.

Borsche, T., «Die Notwendigkeit der Ideen: *Politeia*», στὸ: T. Kobusch - B. Mojsisch (ἐκδ.), *Platon. Seine Dialoge in der Sicht neuer Forschungen.* Darmstadt 1996, 96-114.

Boter, G.J., «Thrasymachus and πλεονεξία», *Mnemosyne* 39 (1986) 261-81.

Brandwood, L., *The Chronology of Plato's Dialogues.* Cambridge 1990.

Brickhouse, T.C., «The Paradox of the Philosopher's Rule», *Apeiron* 15 (1981), 152-160.

Brickhouse, T.C. - Smith, N., «Justice and Dishonesty in Plato's *Republic*» 21 (1983), 79-95.

Bröcker, W., *Platos Gespräche.* Frankfurt a.M. 1964.

Broze, M., «Mesonge et justice in Platon», *Revue Internationale de Philosophie* 40 (1980), 38-48.

Brown, L., «How Totalitarian is Plato's *Republic*?», στὸ: E.N. Ostenfeld (ἐκδ.), *Essays on Plato's Republic.* Aarhus 1998, 13-27.

Bruns, I., «Frauenemanzipation in Athen», στὸ: τοῦ αὐτοῦ, *Vorträge und Aufsätze.* München 1905.

Bubner, R., «Theorie und Praxis bei Platon», στὸ: τοῦ αὐτοῦ, *Antike Themen und ihre moderne Verwandlung,* Frankfurt a.M. 1992, 22-36.

Burnyeat, M., «Utopia and Fantasy. The Practicability of Plato's Idealy Just City», στὸ: J.

Hopkins - A. Savile (ἐκδ.), *Psychanalysis, Mind and Art.* Cambridge (Mass.) - Oxford 1992, 175-87.

Γεωργούλης, Κ.Δ., *Πλάτωνος Πολιτεία.* Ἀθῆναι - Θεσσαλονίκη 1939.

Γρυπάρης, Ι., *Πλάτων. Πολιτεία*, τ. 1-2, Ἀθήνα χ.χ.

Canfora, L., «Platon im Staatsdenken der Weimarer Republik», στὸ: H. Funke (ἐκδ.), *Utopie und Tradition.* Würzburg 1987, 133-47.

Cassirer, E., *The Myth of the State.* 1946. (Ἑλληνικὴ μετάφραση τῶν Σ. Ροζάνη - Γ. Λυκιαρδόπουλου μὲ τὸν τίτλο *Ὁ μύθος τοῦ κράτους*, Ἀθήνα 1991, ὅπου καὶ παραπέμπουμε).

—, *The Educational Value of Art.* 1943. (Ἑλληνικὴ μετάφραση τοῦ Γ. Λυκιαρδόπουλου μὲ τὸν τίτλο *Ἡ παιδευτικὴ ἀξία τῆς τέχνης*, Ἀθήνα 1994, ὅπου καὶ παραπέμπουμε).

Chambry, É., *Platon. La République*, τ. 1-3. Paris 1996 [1932], Les Belles Lettres, Budé.

Chanteur, J., *Platon, le désir et la cité.* Paris 1980.

Chappell, T.D.J., «The Virtues of Thrasymachus», *Phronesis* 38 (1993), 1-17.

Chen, L.C.H., *Acquiring Knowledge of the Ideas.* Stuttgart 1992.

Cooper, J., «The Psychologie of Justice in the Republic», *American Philosophical Quarterly* 14 (1977), 151-7.

—, «Plato's Theory of Human Motivation», *History of Philosophy Quarterly* 1 (1984), 3-21.

Cornford, F.M., «Mathematics and Dialectic in the Republic VI-VII», *Mind* 41 (1932), 37-52 καὶ 173-90.

—, «Plato's Commonwealth», στὸ: τοῦ αὐτοῦ, *The Unwritten Philosophy and Other Essays.* Cambridge 1967 [1950], 47-67.

—, *The Republic of Plato.* Translated with Introduction and Notes by —. London 1969 [1941].

Craig, L.H., *The War Lover.* A Study of Plato's Republic. Toronto - Buffalo - London 1996.

Crombie, I.M., *An Examination of Plato' s Doctrine.* London, τ. 1 (1962), τ. 2 (1963).

Cross, R.C. - Woozley, A.D., *Plato's Republic: A Philosophical Commentary.* London 1964.

Crossman, R.H.S., *Plato Today.* London 1959.

Dahrendorf, R., «Lob des Thrasymachos. Zur Neuorientierung von politischer Theorie und politischer Analyse», στὸ: τοῦ αὐτοῦ, *Pfade aus Utopia*, München 1967, 294-313.

Demos, R., «A Fallacy in Plato's Republic?», *Philosophical Review* 73 (1964), 395-8.

Denniston, J.D., *The Greek Particles.* Oxford 1959.

Deschoux, M., *Platon ou le jau philosophique.* Paris 1980.

Despotopoulos C., «La 'cité parfait' de Platon et l' esclavage (sur République 433d)», *Revue des Études Grecques* (1970), 26-37.

Diès, A., «Le nombre de Platon – essai d' exégèse et d' histoire», *Akadémie des Inscriptions*, Mémoires 14 (1940), 1-141.

Dittmar, H., *Aeschines von Sphettos.* Studien zur Literaturgeschichte des Sokratiker. Berlin 1912.

Dodds, E.R., «Plato and the Irrational», *Journal of Hellenic Studies* 65 (1974), 16-25.

—, *Plato. Gorgias.* Oxford 1959.

Dombrowski, D.A., «Republic 414b-c: nobles LIES, NOBLE lies or NOBLE "lies"?», *Classical Bulletin* 58 (1981), 4-6.

—, «Plato, *Republic* 414 c-d, again», *Liverpool Classical Monthly* 10 (1985), 36-8.

Dover, K.J., *Greek Popular Morality in the Time of Plato and Aristotle*. Oxford 1974.

Ebert, T., *Meinung und Wissen in der Philosophie Platons*. Berlin 1974.

Ehrenfels, F.v., «Zur Deutung der platonischen Hochzeitszahl», *Archiv für Geschichte der Philosophie* (1962), 240-4.

Else, G.F., *The Structure and Date of Book 10 of Plato's Republic*. Heidelberg 1972.

- , *Plato and Aristotle on Poetry*. Chapell Hill-London 1986.

Erbse, H., «Platons *Politeia* und die modernen Antiplatoniker», *Gymnasium* 83 (1976), 169-91.

Ferber, R., «Notizen zu Platons Höhlengleichnis», *Freiburger Zeitschrift für Philosophie und Theologie* 28 (1981), 393-433.

—, *Platos Idee des Guten*. Sankt Augustin 1987 [1984].

Ferguson, J., «Sun, Line and Cave Again», *Classical Quarterly* N.S. 13 (1963), 188-93.

—, «The Ethics of the *γενναῖον ψεῦδος*», *Liverpool Classical Monthly* 6 (1981), 259-67.

Field, G.C., *Plato and his Contemporaries*. London 1967 [1930].

Fine, G., «Knowledge and Belief in *Republic* V», *Archiv für Geschichte der Philosophie* 60 (1978), 121-39.

—, «Knowledge and Belief in *Republic* V-VII», στὸ: S. Everson (ἐκδ.), *Companions to Ancient Thought: Epistemology*, Cambridge 1990, 85-115.

Fortenbaugh, W., «Plato: Temperament and Eugenic Policy», *Arethusa* 8 (1975), 283-306.

Foster, M.B., The *Political Philosphies of Plato and Hegel*. Oxford 1935.

—, «A Mistake of Plato's in the *Republic*», *Mind* 46 (1937), 386-93.

Frede, D., «Platon, Popper und der Historizismus», στὸ: E. Rudolph (ἐκδ.), *Polis und Kosmos*. Naturphilosophie und politische Philosophie bei Platon. Darmstadt 1996, 74-107.

—, «Die ungerechten Verfassungen und die ihnen entsprechenden Menschen», στὸ: O. Höffe (ἐκδ.), *Plato. Politeia*. Berlin 1997.

Freyer, H., *Die politische Insel*. Eine Geschichte der Utopien von Platon bis zur Gegenwart. Leipzig 1936.

Friedländer, P., *Platon*. Berlin, τ. 1 (1964), τ. 2 (1964), τ. 3 (1960).

Funke, H. (ἐκδ.), *Utopie und Tradition. Platons Lehre vom Staat in der Moderne*. Würzburg 1987.

Gadamer, H.G., «Platon und die Dichter», στὸ: τοῦ αὐτοῦ, *Platos dialektische Ethik*. Hamburg 1968, 181-204.

Gaiser, K., *Platons ungeschriebene Lehre*. Stuttgart 1962.

—, (ἐκδ.), *Das Platonbild*. Zehn Beiträge zum Platonverständnis. Hildesheim 1969.

—, «Die Rede der Musen über den Grund von Ordnung und Unordnung: Platon, Politeia VIII 545d-547a», *Studia Platonica* (τιμητικὸς τόμος H. Gundert). Amsterdam 1974, 49-85.

—, «Plato's Enigmatic Lecture 'On the Good'», *Phronesis* 25 (1980), 5-37.
Gallop, D., «Image and Reality in Plato's *Republic*», *Archiv für Geschichte der Philosophie* 47 (1965), 113-31.
Gauss, H., *Philosophischer Handkommentar zu den Dialogen Platons*, τ. II/2. Bern 1958.
Gigon, O., *Gegenwärtigkeit und Utopie.* Eine Interpretation von Platons Staat I. Zürich-München 1976.
—, «Platon und die politische Wirklichkeit».
Gill, C.J., «Plato and the Education of Charakter», *Archiv für Geschichte der Philosophie* 67 (1985), 1-26.
Gladigow, B., «Platon und die Geschichte des Gedankenexperiments», στὸ: H. Funke (ἐκδ.), *Utopie und Tradition.* Würzburg 1987, 109-22.
Goldschmidt, V., *Platonisme et pensée contemporaine.* Paris 1970.
Gombrich, E.H., *Art and Illusion.* London 1959. (Ἑλληνικὴ μετάφραση τοῦ Α. Παππᾶ μὲ τὸν τίτλο *Τέχνη καὶ ψευδαίσθηση*, Ἀθήνα 1995, ὅπου καὶ παραπέμπουμε).
Gosling, J.C.B., «*Republic V*: ta polla kala», *Phronesis* 5 (1960), 116-28.
—, «Doxa and Dynamis in Plato's *Republic*», *Phronesis* 13 (1968), 119-30.
Gould, T., *Platonic Love.* London 1963.
—, *The Ancient Quarrel between Poetry and Philosophy.* Princeton 1990.
Gouldner, A.W., *Enter Plato.* N.York 1965.
Graeser, A., «Platons Auffassung von Wissen und Meinung in Politeia V», *Philosophisches Jahrbuch* 98 (1991), 365-88.
Green W.C., *Scholia Platonica.* Ann Arbor 1981 [1938].
Griswold, C., «The ideas and the Criticism of Poetry in Plato's *Republic*, book 10», *Journal of the History of Philosophy* 19 (1981), 135-50.
Grube, G.M.A., *Plato's Thought.* London 1970 [1935].
—, *Plato. Republic.* Revised by C.D.C. Reeve. Indianapolis 1992 [1948].
Guthrie, W.K.C., *A History of Greek Philosophy.* Cambridge, τ. 3, (1969), τ. 4 (1975), τ. 5 (1978).
Halfwassen, J., *Der Aufstieg zum Einen.* Untersuchungen zu Platon und Plotin. Stuttgart 1992.
Hall, R.W., *Plato and the Individual.* The Hague 1963.
—, «On the Myth of Metals in the *Republic*, *Apeiron* 1 (1967), 28-32.
Halliwell, S., «The *Republic's* Two Critics of Poetry», στὸ: O. Höffe (ἐκδ.), *Platon. Politeia.* Berlin 1997, 313-32.
—, «Plato and Aristotle on the Denial of Tragedy», *Proceedings of the Cambridge Philological Society* 30 (1984), 49-71.
—, *Plato: Republic 10.* Warminster 1988.
—, *Plato: Republic 5.* Warminster 1993.
Hare, R.M., «Plato and the Mathematicians», στὸ: R. Bambrough (ἐκδ.), *New Essays on Plato and Aristotle.* London 1967 [1965], 21-38.
Hartmann, M., «The Hesiodic Roots of Plato's Myth of the Metals», *Helios* 15 (1988), 103-14.

Hartmann, N., «Zur Lehre von Eidos bei Platon und Aristoteles», στὸ: K. Gaiser (ἐκδ.), *Das Platonbild.* Hildesheim 1969, 140-75.

Hauser, A., *Sozialgeschichte der Kunst und Literatur.* München 1983 [1953].

Havelock, E.A., *Preface to Plato.* Oxford 1963 (κεφ. 1 καὶ 2).

Hellwig, D., *Adikia in Platons Politeia.* Interpretation zu den Büchern VIII und IX. Amsterdam 1980.

Henderson, T.Y., «In Defense of Thrasymachus», *American Philosophical Quarterly* 7 (1970), 218-28.

Hermann, K.F., *Geschichte und System der Platonischen Philosophie.* Heidelberg 1839.

Hirzel, R., «Über den Unterschied der *dikaiosyne* und der *sophrosyne* in der platonischen Republik», *Hermes* 8 (1874), 379-411.

Hitchcock, D., «The Good in Plato's Republic», *Apeiron* 19 (1985), 65-92.

Höffe, O., *Politische Gerechtichkeit.* Grundlegung einer Kritischen Philosophie von Recht und Staat. Frankfurt a.M. 1987 (κεφ. 8).

—, (ἐκδ.), *Platon. Politeia.* Berlin 1997.

—, «Zur Analogie von Individuum und Polis», στὸ: O. Höffe (ἐκδ.), *Platon. Politeia.* Berlin 1997, 69-93.

—, «Vier Kapitel einer Wirkungsgeschichte der *Politeia*», στὸ: O. Höffe (ἐκδ.), *Platon. Politeia.* Berlin 1997, 333-61.

Hösle, V., *I fondamenti dell' aritmetica e della geometria in Platone.* Milano 1994.

Hourani, G.F., «Thrasymachus' Difinition of Justice in Plato's *Republic*», *Phronesis* 7 (1962), 110-20.

Howland, J., *The Republic.* N.York 1993.

Irwin, T., «Plato's Heracleiteanism», *Philosophical Quarterly* 27 (1977), 1-13.

—, *Plato's Ethics.* N.York - Oxford 1995 (κεφ. 11-18).

—, «The Parts of the Soul and Cardinal Virtues», στὸ: O. Höffe (ἐκδ.), *Platon. Politeia.* Berlin 1997, 119-39.

Jacques, J.H., *Plato's 'Republic': A Beginner's Guide.* Derby 1971.

Jaeger, W., Humanism and Theology, 1943.

—, *Paideia. Die Formung des griechischen Menschen*, τ. 2-3, Berlin 1959.

—, «A New Greek Word in Plato's Republic», στὸ: τοῦ αὐτοῦ, *Scripta Minora* II, Rom 1960.

Janaway, C., *Images of Excellence. Plato's Critique of the Arts.* Oxford 1995.

Joly, H., *Le renversement platonicien. Logos, episteme, polis.* Paris 1974.

Jowet, B. - Campbell, L., *Plato' s Republic*, τ. 1-3. Oxford 1894.

Kahn, Ch., «The Meanings of "Justice" and the Theory of Forms», *Journal of Philosophy* 69 (1972), 567-79.

—, «Plato and the Unity of Virtues», στὸ: W. Werkmeister (ἐκδ.), *Facets of Plato's Philosophy.* Assen 1976.

—, «Proleptic Composition in the *Republic*, or Why Book 1 was never a Separate Dialogue», *Classical Quarterly* N.S. 43 (1993), 131-42.

—, *Plato and the Socratic Dialogue.* The philosophical use of a literary form. Cambridge 1996.

Kakridis, J.T., «The Part of Cephalus in Plato's Republic», *Eranos* 46 (1948), 35-41.

Kannicht, R. «Der alte Streit zwischen Philosophie und Dichtung», *Der altsprachliche Unterricht* 23 (1980), Heft 6, 6-36.

Kapp, E., «Platon und die Akademie», στὸ: τοῦ αὐτοῦ, *Ausgewählte Schriften.* Berlin 1968 [1936].

Karasmanis, V., «Plato's Republic: The Line and the Cave», *Apeiron* 21 (1988), 147-71.

Karpp, H., «Die Philosophenkönige bei Platon und bei Kant», *Gymnasium* 60 (1953), 334-8.

Kelsen, H., *Die Illusion der Gerechtigkeit.* Eine kritische Untersuchung der Sozialphilosophie Platons. Wien 1985.

Kaufmann, W., *Tragedy and Philosophy.* Princeton 1968.

Kerferd, G.B., «The Doctrine of Thrasymachus in Plato's *Republic*», *Durham University Journal* 9 (1947), 19-27. Ξανατυπωμένο στὸ: C.J. Classen (ἐκδ.), *Sophistik.* Darmstadt 1976, 545-63.

—, «Thrasymachus and Justice: A Reply», *Phronesis* 9 (1964), 12-16.

Kersting, W., *Platons «Staat».* Werkinterpretation. Darmstadt 1999.

Kirwan, G., «Glaucon's Challenge», *Phronesis* 10 (1965), 162-73.

Klosko, G., *The Development of Plato's Political Theory.* N.York - London 1986.

Κονδύλης, Π. *Ὁ Μάρξ καὶ ἡ ἀρχαία Ἑλλάδα.* Ἀθήνα 1984.

Krämer, H.J., «Das Problem der Philosophenherrschaft bei Platon», *Philosophisches Jahrbuch* 84 (1967), 254-70.

—, «Epekeina tes Ousias: Zu Platon, Politeia 509b», *Archiv für Geschichte der Philosophie* 51 (1969), 1-30.

Kraut, R., «Egoism, Love and Political Office in Plato», *Philosophical Review* 82 (1973), 330-44.

—, «Reason and Justice in Plato's *Republic*», στὸ: E.N. Lee κἄ. (ἐκδ.), *Exegesis and Argument.* Assen 1973a, 207-24.

—, «Return to the Cave: *Republic* 519-521», στὸ: J.J. Cleary (ἐκδ.), *Proceedings of the Boston Area Colloquium in Ancient Philosophy* 7 (1991), 43-61.

—, «In Defense of Justice in Plato' s Republic», στὸ: τοῦ αὐτοῦ (ἐκδ.), *The Cambridge Companion to Plato*, Cambridge 1992, 311-37.

—, «Plato's Comparison of Just and Unjust Lives (Book IX, 576b - 592b), στὸ: O. Höffe (ἐκδ.), *Platon. Politeia.* Berlin 1997, 271-90.

Krohn, A., *Der Platonische Staat.* Halle 1876.

Kuhn, H., «Die wahre Tragödie. Platon als Nachfolger der Tragiker», στὸ: K. Gaiser, (ἐκδ.), *Das Platonbild.* Hildesheim 1969, 231-323.

Lafrance, Y., *Pour interpréter Platon. La ligne en République* VI 509-511e. Paris 1987.

Laks, A., «Legislation and Demiurgy: On the Relationship between Plato's *Republic* and *Laws*», στὸ: *Classical Antiquity* 9, 209-29.

Lear, J., «Inside and Outside the *Republic*», *Phronesis* 17 (1992), 184-215.

Ledger, G.R., *Re-Counting Plato: A Computer Analysis of Plato's Style.* Oxford 1989.

Lee, D., *Plato, The Republic.* London 1987 [1955].

Lee, E.N., «Plato's Theory of Social Justice in *Republic* II-IV», στὸ: J. Anton - A. Preus (ἐκδ.), *Essays in Ancient Greek Philosophy.* III Plato. Albany 1989.

Leisegang, H., *Platon* τὸ ἄρθρο στὴ *RE* XX 2, στῆλες 2342-537. 1941.

Lesses, G., «Weakness, Reason, and the Divided Soul in Plato's *Republic*», *History of Philosophy Quarterly* 4 (1987), 147-62.

Levinson, R., *In Defense of Plato.* Gambridge (Mass.) 1953.

Leys, W., «Was Plato Non-Political?», στὸ: G. Vlastos (ἐκδ.), *Plato* II. N.York 1971, 166-73.

Lindsay, A.D., *The Republic of Plato.* Translated by —, London 1948.

Lutoslawski, W., *The Origin and Growth of Plato's Logic.* London 1897.

Mabbott, J.D., «Is Plato's *Republic* Utilitarian?», *Mind* 46 (1937), 468-74· ἐπίσης στὸ: G. Vlastos (ἐκδ.), *Plato* II. N.York 1971, 57-65.

Maguire, J.P., «Thrasymachus... or Plato?», *Phronesis* 16 (1971), 142-63.

Mahoney, T.A., «Do Plato's Philosopher-Rulers Sacrifice Self-interest to Justice?», *Phronesis* 37 (1992), 265-82.

Malcolm, J., «The Line and the Cave», *Phronesis* 7 (1962), 38-45.

—, «The Cave Revisited», *Classical Quarterly* 31 (1981), 60-68.

Marrou, H.-I., *Histoire de l' éducation dans l' Antiquité.* (Kap. 4: L' ancienne éducation athenienne). Paris 1967 [1948].

Maurer, R., *Platons 'Staat' und die Demokratie.* Berlin 1970.

Mayhew, R., «Aristotle's Criticism of Plato' s Communism of Women and Children», *Apeiron* 29 (1996), 231-48.

Meier, C., *Die Entstehung des Politischen bei den Griechen.* Frankfurt a.M. 1980.

Μιχαηλίδης, Σ., *Ἐγκυκλοπαίδεια τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς μουσικῆς.* Ἀθήνα 1989.

Moors, K.F., «Mythologia and the Limits of Opinion», *Boston Area Colloquium in Ancient Philosophy* 6 (1989), 213-47.

Moravcsik, J., «Understanding and Knowledge in Plato's Philosophy», *Neue Hefte für Philosophie* 15-16 (1978), 53-69.

—, «On Correcting the Poets», *Oxford Studies in Ancient Philosophy* 4 (1986), 35-74.

Moravcsik, J. - Temko, P. (ἐκδ.), *Plato on Beauty, Wisdom and the Arts.* Totowa (N. Jersey) 1982.

Morrison, J.S., «Two Unresolved Difficulties in the Line and the Cave», *Phronesis* 22 (1977), 212-31.

Mourelatos, A.P.D., «Plato's "Real Astronomy", *Republic* 527d-531d», στὸ: J. P. Anton (ἐκδ.), *Science and Sciences in Plato.* Delmar N.Y., 33-73.

Mulhern, J., «Population and Plato' s *Republic*», *Arethusa* 8 (1975), 265-82.

Müller, G., *Platons Dialog vom Staat. Kunstform and Lehrgehalt.* Wiesbaden 1981.

Murdoch, I., *The Fire and the Sun: Why Plato Banished the Artists.* Oxford 1977.

Müri, W., «Das Wort "Dialektik" bei Platon», *Museum Helveticum* 1 (1944), 152-68.

Murphy, N.R., *The Interpretation of Plato's Republic.* London 1951.

Murray, P., *Plato on Poetry. Ion-Republic 376e-398b & 595-608b.* Cambridge 1996.

Nails, D., «The Dramatic Date of Plato's *Republic*», *Classical Journal* 93 (1998), 383-96.

Nehamas, A., «Self-Predication and Plato's Theory of Forms», *American Philosophical Quarterly* 16 (1979), 93-103.

—, «Plato on Imitation and Poetry in *Republic* 10», στὸ: J. Moravcsik - P. Temko (ἐκδ.), *Plato on Beauty*, etc. Totowa 1982, 47-78.

Nettleship, R.L., *Lectures on the Republic of Plato.* London 1962 [1901].

Neu J., «Plato's Analogy of State Individual: The Republic and the Organik Theory of the State», *Philosophy* 46 (1971), 238-54.

Nicholson, P.P., «Unravelling Thrasymachus' Arguments in the *Republic*», *Phronesis* 19 (1974), 210-32.

Nussbaum, M., *The Fragility of Goodness: Luck and Ethic in Greek Tragedy and Philosophy.* Cambridge 1986 (κεφ. 5).

Ostenfeld, E.N. (ἐκδ.), *Essays on Plato' s Republic.* Aarhus 1998.

Page, C., «The Truth about Lies in Plato' s Republic», *Ancient Philosophy* 11 (1991), 1-33.

Pappas, N., *Plato and the Republic.* London - N.York 1995.

Parry, R.O., «The Uniqueness Proof of Forms in *Republic X*», *Journal of the History of Philosophy* 23 (1985), 133-50.

Penner, T., «Socrates on Virtue and Motivation», *Phronesis*, Suppl. I, 133-51. Assen 1973.

Pohlenz, M., *Staatsgedanke und Staatslehre der Griechen.* Leipzig 1923.

Popper, K.R., *The Open Society and its Enemies*, I: *The Spell of Plato.* London 1966 [1945]. (Ἑλληνικὴ μετάφραση τῆς Εἰρ. Παπαδάκη μὲ τὸν τίτλο *Ἡ ἀνοιχτὴ κοινωνία καὶ οἱ ἐχθροί της*. Τ. 1: *Ἡ γοητεία τοῦ Πλάτωνα*, Ἀθήνα 1980, ὅπου καὶ παραπέμπουμε).

Pritcard, P., *Plato's Philosophy of Mathematics.* S. Augustin 1995.

Quincey, J.H., «Another Purpose for Plato, *Republic* I», *Hermes* 109 (1981), 300-15.

Raeder, H., *Platons philosophische Entwickelung.* Leipzig 1905.

Raven, J.E., *Plato's Thought in the Making.* Cambridge 1965.

Reeve, C.D.C., «Socrates meets Thrasymachus», *Archiv für Geschichte der Philosophie* 67 (1985), 246-65.

—, *Philosopher-Kings: The Argument of Plato's Republic.* Princeton 1988.

Reinhardt, K., «Hekataios von Abdera und Demokrit», *Hermes* 47 (1912), 492-513.

—, «Platons Mythen» [1927], στὸ: τοῦ αὐτοῦ, ὅ.π., 219-95.

—, «Gyges und sein Ring» [1939] στὸ: τοῦ αὐτοῦ, *Vermächtnis der Antike.* Göttingen 1960, 175-83.

Rice, D.H., *A Guide to Plato's Republic.* N.York - Oxford 1998.

Ritter, C., *Untersuchungen über Platon.* Stuttgart 1888.

—, *Platon.* Sein Leben, seine Schriften, seine Lehre. München, τ. 1 (1910), τ. 2 (1923).

Robin, L., *Platon.* Paris 1935.

Robinson, R., «Plato's Separation of Reason from Desire», *Phronesis* 16 (1971), 38-48.

Rudolph, E. (ἐκδ.), *Polis und Kosmos.* Naturphilosophie und politische Philosophie bei Platon. Darmstadt 1996.

Russell, B., *History of Western Philosophy.* London 1969 [1946].

Ryffel, H., *Μεταβολὴ πολιτειῶν.* N.York 1973 [1949].

Ryle, G., *Plato's Progress.* Cambridge 1966.

Sachs, D., «A Fallacy in Plato' s *Republic*», *Philosophical Review* 72 (1963), 141-58.

Santas, G.X., «The Form of the Good in Plato's *Republic*», *Philosophical Inquiry* 2 (1980), 374-403.

—, «Two Theories of Good in Plato's *Republic*», *Archiv für Geschichte der Philosophie* 67 (1985), 223-45.

Sartorius, R., «Fallacy and Political Radicalism in Plato's *Republic*», *Canadian Journal of Philosophy* 3 (1974), 349-63.

Schenke, S., «Logik des Rückstiegs. Vom Sinn der *κατάβασις* des Philosophen in Platons Höhlengleichnis», *Philosophisches Jahrbuch* 104 (1977), 316-35.

Schleiermacher, F., *Platon, Der Staat*, τ. 4 (γερμανικὴ μετάφραση). Darmstadt 1971.

Schmitt, C., *Der Begriff des Politischen.* Berlin 1987 [1932].

—, *Legalität und Legitimität.* München - Leipzig 1932.

Schubert, A., *Platon: 'Der Staat'.* Ein einführender Kommentar. Paderborn - München 1995.

Schuller, W., *Griechische Geschichte.* München 1991. (Ἑλληνικὴ μετάφραση ἀπὸ τὶς Α. Καμάρα - Χ. Κοκκινιὰ μὲ τὸν τίτλο *Ἱστορία τῆς Ἀρχαίας Ἑλλάδας*, Ἀθήνα 1999, ἔκδοση ΜΙΕΤ ὅπου καὶ παραπέμπουμε).

— (ἐκδ.), *Politische Theorie und Praxis im Altertum.* Konstanz 1998.

Schütrumpf, E., «Konventionelle Vorstellungen über Gerechtigkeit», στὸ: O. Höffe (ἐκδ.), *Platon. Politeia.* 1997, 29-53.

Shorey, P., *What Plato Said.* Chicago 1933.

—, *Plato. The Republic*, τ. 1-2. London 1994 [1930/1935].

Sigurdarson, E.S., «Plato's Ideal of Science», στὸ: E.N. Ostenfeld (ἐκδ.), *Essays on Plato's Republic.* 1998, 85-90.

Simpson, P., «Aristotle's Criticism of Socrates Communism of Wives and Children», *Apeiron* 24 (1991), 99-113.

Solmsen, F., «Platos Einfluß auf die Bildung der mathematischen Methode», στὸ: K. Gaiser (ἐκδ.), *Das Platonbild.* 1969, 125-39.

Sparshott, F.E., «Socrates and Thrasymachus», *Monist* 50 (1966), 421-59.

—, «Plato as Anti-Political Thinker», *Ethics* 77 (1967), 214-19.

Stalley, R.F., «Aristotle's Criticism of Plato's *Republic*», στὸ: D. Keyt - F.D. Miller, jr (ἐκδ.), *A Companion to Aristotle Politics.* Oxford 1991, 182-99.

Stanford, W.B., «Onomatopoeic *mimesis* in Plato, *Republic* 369b-397c», *Journal of Hellenic Studies* 93 (1973), 185-91.

Steiner, P.M., *Psyche bei Platon.* Gottingen 1991.

Stemmer, P., «Das Kinderrätsel vom Eunouchen und der Fledermaus», *Philosophisches Jahrbuch* 92 (1985), 79-97.

—, *Platons Dialektik.* Berlin 1992.

Stenzel, J., *Platon der Erzieher.* Hamburg 1961 [1928].

Sterling, R.W. - Scott, W.C., *Plato. The Republic.* N. York - London 1985. (Ἀγγλικὴ μετάφραση).

Stewart, J. A., *The Myths of Plato.* London 1960.

Stokes M.C., «Plato and the Sightlovers of the *Republic*», *Apeiron* 25 (1992), 103-32.

Strang, C., «Plato's Analogy of the Cave», *Oxford Studies in Ancient Philosophy* 4 (1986), 19-34.

Szlezák, T.A., «Unsterblichkeit und Trichotomie der Seele im zehnten Buch der Politeia», *Phronesis* 21 (1976), 31-58.

de Strycker, E., «L' idée du Bien dans la République de Platon», *L' antiquité classique* 39 (1970), 450-67.

Tarrant, D., «Plato as Dramatist», *Journal of Hellenic Studies* 75 (1955), 82-9.

Tate, J., «'Imitation' in Plato' s *Republic*», *Classical Quarterly* 22 (1928), 16-23.

—, «Plato and Imitation», *Classical Quarterly* 26 (1932).

Taylor, A.E., *Plato. The Man and his Work.* London 1963 [1926].

Taylor, C.C.W., «Plato's Totalitarianism», *Polis* 5 (1986), 4-29.

Thesleff, H., *Studies in Platonic Chronology.* Helsinki 1972.

Thorson, T.L. (ἐκδ.), *Plato: Tatalitarian or Democrat?* Englewood Cliffs, 1963.

Tigerstedt, E.N., *Interpreting Plato.* Stockholm 1977.

Touloumakos, J., «Anpassung und Kritik gegenüber der NS-Diktatur durch die griechische Staatstheorie», στὸ: W. Schuller (ἐκδ.), *Politische Theorie und Praxis im Altertum.* Darmstadt 1998, 231-77.

Trampedach, K., *Platon, die Akademie und die zeitgenössische Politik.* Stuttgart 1994.

Überweg, F. - Praechter, K., *Grundriss der Geschichte der Philosophie*, I: Die Philosophie des Altertums. Basel - Stuttgart 1967 [1925].

Untersteiner, M., *Platone, Republica, libro X.* Napoli 1966.

Utermöhlen, D., *Die Bedeutung der Ideenlehre für die platonische Politeia.* Heidelberg 1967.

Versenyi, L., «Plato and his Liberal Opponents», *Philosophy* 46 (1971), 222-37.

Vlastos, G., (ἐκδ.), *Plato. A Collection of Critical Essays*, I: Metaphysics and Epistemology. II: Ethics, Politics and Philosophy of Art and Religion. Garden City, N.York 1971.

— (ἐκδ.), *Platonic Studies.* Princeton 1973. (Ἑλληνικὴ μετάφραση τοῦ Ι. Ἀρζόγλου μὲ τὸν τίτλο *Πλατωνικές Μελέτες*, Ἀθήνα 1994, ὅπου καὶ παραπέμπουμε).

—, «Justice and Happines in the *Republic*», στὸ: τοῦ αὐτοῦ, *Platonic Studies,* 1973, 111-39.

—, «Does Slavery Exist in the *Republic?*», *Classical Philology* 63 (1968), 291-95 καὶ στὶς *Platonic Studies*, ὅ.π., 140-6.

—, «The Theory of Social Justice in the *Polis* in Plato's *Republic*», *Mnemosyne*, Supp. 50 (1977), καὶ στὸ: τοῦ αὐτοῦ, *Plato. A Collection of Critical Essays* II, 1971, 69-103.

—, «Socratic Irony», *Classical Quarterly* 37 (1987), 79-96.

Vretska, K., *Platon. Der Staat.* Stuttgart 1982 [1958]. (Γερμανικὴ μετάφραση μὲ ἐκτενὴ εἰσαγωγὴ καὶ ἑρμηνευτικὰ σχόλια).

Waterfield, R., *Plato. Republic.* Oxford 1993. (Ἀγγλικὴ μετάφραση καὶ ἑρμηνευτικὰ σχόλια).

Waterlow, S., «The Good of Others in Plato's *Republic*», στὰ *Proceedings of the Aristotelian Society* 73 (1972), 19-36.

Wedberg, A., *Plato's Philosophy of Mathematics.* Stockholm 1955.

White, F.C., «The "Many" in Republic 475e-480a», *Canadian Journal of Philosophy* 7 (1977), 291-306.

—, «The Scope of Knowledge in *Republic* V», *Australasian Journal of Philosophy* (1984), 339-54.

—, «Justice and the Good of Others in Plato's *Republic*», *History of Philosophy Quarterly* 5 (1988), 395-410.

White, N.P., *A Companion to Plato's Republic.* Indianapolis 1979.

—, «The Classification of Goods in Plato's *Republic*», *Journal of the History of Philosophy* 22 (1984), 393-421.

—, «The Rulers Choise», *Archiv für Geschichte der Philosophie* 68 (1986), 22-46.

—, «Happines and External Contingencies in Plato's *Republic*», στὸ: W.C. Starr - R.C. Taylor (ἐκδ.), *Moral Philosophy.* Milwaukee, 1-21.

Wieland, W., «Platon und der Nutzen der Idee. Zur Funktion der Idee des Guten», *Allgemeine Zeitschrift für Philosophie* 1 (1976), 19-33.

—, *Platon und die Formen des Wissens.* Göttingen 1982.

Wilamowitz-Moellendorff, U.v., *Platon. Sein Leben und seine Werke.* Berlin, τ. 1, 1959 [1919], τ. 2, 1962 [1920].

Williams, B., «The Analogy of City and Soul in Plato's *Republic*», στὸ: E.N. Lee - A.P.D. Mourelatos - R.M. Rorty (ἐκδ.), *Exegesis and Argument.* Assen 1973, 196-206.

Wilson, J.R.S., «The Argument of *Republic IV*», *Philosophical Quarterly* 26 (1976), 111-24.

—, «The Contents of the Cave», στὸ: R. Shiner - J. King-Farlow (ἐκδ.), *New Essays on Plato and the Presocratics, Canadian Journal of Philosophy*. 1976, Supp. 2, 117-27.

Wolf, E., *Griechisches Rechtsdenken*, τ. IV/1. Frankfurt a.M. 1968.

Woods, M.J., «Plato's Division of the Soul», *Proceeding of the British Academy* 73 (1987), 23-47.

Young, C.M., «Polemarchus' and Thrasymachus' Definitions of Justice», *Philosophical Inquiry* 2 (1980), 404-19.

Ψυχοπαίδης, Κ., *Ο φιλόσοφος, ο πολιτικός και ο τύραννος.* Για την πολιτική σκέψη του Πλάτωνα και του Αριστοτέλη. Ἀθήνα 1999.

Zeller, E., *Die Philosophie der Griechen in ihrer geschichtlichen Entwicklung*, τ. 2/1: Sokrates und die Sokratiker, Plato und die alte Akademie. Leipzig 1922 [1859 κἑ.].

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

εκδόσεις ΠΟΛΙΣ

ΔΗΜΗΤΡΗΣ Ι. ΚΥΡΤΑΤΑΣ

ΚΑΤΑΚΤΩΝΤΑΣ ΤΗΝ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΑ

ΙΣΤΟΡΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΔΙΑΔΡΟΜΕΣ

Η εικόνα που έχουμε για την αρχαιότητα είναι προϊόν σταδιακής κατάκτησης. Ξεκίνησε να διαμορφώνεται με τα έργα του Ηρόδοτου και του Θουκυδίδη αλλά εξελίσσεται διαρκώς. Ο Δημήτρης Κυρτάτας υποστηρίζει ότι στην εποχή της λεγόμενης παγκοσμιοποίησης, ο τρόπος θεώρησης της αρχαιότητας τείνει και πάλι να αλλάξει. Αντί να υπογραμμίζονται τα μεμονωμένα επιτεύγματα των Ελλήνων και οι εσωτερικές τους σχέσεις, το ενδιαφέρον στρέφεται περισσότερο στη γενικότερη συνεκτίμηση του μεσογειακού κόσμου και μάλιστα στο ακόμα ευρύτερο πλαίσιο των ανατολικών πολιτισμών. Στις ιστοριογραφικές διαδρομές που ακολουθεί εξηγεί ότι το καλύτερο πρότυπο το οποίο διαθέτει σήμερα ο μελετητής είναι αυτό που επεξεργάστηκε ο Πολύβιος, ο ιστορικός της ρωμαϊκής κατάκτησης. Η επέκταση της ρωμαϊκής κυριαρχίας στο μεγαλύτερο μέρος του τότε γνωστού κόσμου έθεσε στον ιστορικό προβλήματα παρόμοια με αυτά που προκύπτουν από τη σημερινή παγκόσμια συγκυρία. Σε άλλες του διαδρομές, ο Δημήτρης Κυρτάτας στέκεται στο ζήτημα της θρησκείας και ισχυρίζεται ότι, μολονότι ο Ευσέβιος ασχολήθηκε συστηματικά με την ιστορία του χριστιανισμού, οι προσεγγίσεις του Ηρόδοτου είναι καταλληλότερες για να γίνει αντιληπτή η διασύνδεση του θρησκευτικού φαινομένου με άλλα κοινωνικά και πολιτικά θέματα. Τέλος παρουσιάζει ορισμένα από σημαντικότερα νέα ρεύματα, σχολιάζοντας τα έργα των ιστορικών του μεσοπολέμου, του M. I. Finley, του Arnaldo Momigliano, του Geoffrey de Ste. Croix, του Peter Brown και άλλων. Σε μια εκτενή του επισκόπηση συγκεντρώνει επίσης στοιχεία γύρω από τον τρόπο με τον οποίο έγινε η πρόσληψη της ελληνικής αρχαιότητας από τον νέο ελληνισμό στη διάρκεια του 18ου και του 19ου αιώνα.

ΠΛΑΤΩΝ

ΠΟΛΙΤΕΙΑ

Ο Πλάτων γνωρίζει ὅτι ἡ κατάσταση ποὺ διαμορφώνεται σὲ ἕνα κράτος εἶναι συνάρτηση τοῦ ἤθους: τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς δικαιοσύνης πρωτίστως τῶν ἀρχόντων (ἀφοῦ τελικὰ μόνον ἀτομικὰ προσδιορισμένοι ἄνθρωποι ἄρχουν κι ὄχι «οἱ νόμοι» ἢ «οἱ ἰδέες» ἢ «ὁ λαός») ἀλλὰ καὶ τῆς ἠθικῆς οὐσίας ποὺ θὰ ὑπάρχει στοὺς ἀρχομένους. Ὑπὸ αὐτοὺς τοὺς ὅρους ἡ παιδεία προβάλλει ὡς μιὰ ρεαλιστικὴ δυνατότητα, ἴσως ἡ μόνη ρεαλιστικὴ δυνατότητα· καὶ ὁ Πλάτων στηρίζει τὰ πάντα σ' αὐτήν, στὴ διάπλαση τῆς ἠθικῆς καὶ πνευματικῆς προσωπικότητας (τῆς μόνης πραγματικῆς διαλεκτικῆς σύνθεσης στὴ ζωὴ) ἔχοντας τὴν τραγικὴ ἐπίγνωση ὅτι αὐτὸ ποὺ ὅλο κι ὅλο μποροῦμε νὰ ἀντιτάξουμε σὰν ἀνάχωμα στὴν πλημμυρίδα τοῦ κακοῦ εἶναι ἡ γνώση, ἡ ἀρετή, ἡ ὁμορφιά.

Ν. Μ. Σ.

ISBN 960-8132-71-1

9 789608 132719 >